SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

KIRGIZCA LATİN YAZIMI · TÜRKÇE EDEBİ ÇEVİRİ

CİLT XVII · DÜŞMAN SOFRASINDA OYUN VE KAN BEDELİ

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

Kırgızca Latin yazımı ve Türkçe edebî çevirisiyle
karşılıklı iki sütun hâlinde

CİLT XVII

Bölüm 1 · Kara Büyünün Kıskacında: Çañdıayak'ın Sonu
Bölüm 2 · Düşman Sofrasında Kardeşlik Oyunu
Bölüm 3 · Karkıra'da Kan Bedeli: Koñurbay'ın Düşüşü

Bu kitaptaki metin, telif korumasına tabi olmayan halk edebiyatı (folklor) niteliğindeki destan mısralarından ibarettir.

Kaynak baskı: «Семетей» эпосу — Саякбай Каралаевдин айтымында (1-китеп). «Turar» Yayınevi, Bişkek 2013 (haz. A. Jaynakova; genel red. A. Akmataliev). Kaynak baskının telifli editoryal katmanları — ön söz ve son söz, bilimsel açıklamalar, sözlük bölümü ve Theodor Herzen'in illüstrasyonları — bu yayına alınmamıştır.

Kırgızca Latin transliterasyonu, Türkçe edebî çeviri, ön söz, bölüm özetleri, kapak ve iç tasarım bu yayın için özgün olarak üretilmiştir. © Gazâ'nın Neferi, 2026. Kaynak gösterimi, folklor eserlerinin kullanımına ilişkin dürüst uygulama gereğince yapılmıştır.

Bu cilt, üçlemenin yaklaşık 316.000 mısralık «Semetey» bölümünün 170.891–181.500 mısralarını kapsar.

ÖN SÖZ

Manas göçtü; ama ocağı sönmedi. Elinde destan, dilinde ant taşıyan Kırgız, kaybettiği hanın yasını bir başka hikâyeyle sağalttı: babasız doğan, sürgünde büyüyen, atalar yurdunu geri almak için tek başına yola çıkan bir oğulun hikâyesiyle. «Semetey», üçlemenin ikinci kitabıdır; yasın, vefanın ve dönüşün destanıdır.

Sayakbay Karalaev'in dilinden yazıya geçirilen bu varyantta Semetey'in hikâyesi, Manas'ın ölümünün hemen ertesinde başlar. Abıke ile Köböş'ün ihaneti, Kanıkey'in bebeğini koynuna alıp Buhara'ya kaçışı, yetimin dedesinin sarayında soyundan habersiz büyüyüşü ve kanının çağırdığı gün Talas'a dönüşü — bunların hepsi, sözlü geleneğin en usta anlatıcısının nefesiyle, kesintisiz bir ırmak gibi akar.

Bu dizide Karalaev varyantının «Semetey» bölümünü, Kırgızca aslının Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyoruz. Transliterasyonda Türk okurunun gözüne yatkın bir yazım benimsendi; çeviride ise mısra bütünlüğü korunarak destanın epik sesi Türkçede yeniden kuruldu. Her bölümün başında iki paragraflık bir özet ve okuru bekleyen olayları toplayan kısa bilgi kutuları yer alıyor.

Söz atadan oğula geçti; kitap da elden ele geçsin.

Gazâ'nın Neferi
Antalya, 2026

KİTABIN PLANI

I	**Kara Büyünün Kıskacında: Çañdıayak'ın Sonu**	Cilt XVII — bu ciltte
2	**Düşman Sofrasında Kardeşlik Oyunu**	Cilt XVII — bu ciltte
3	**Karkıra'da Kan Bedeli: Koñurbay'ın Düşüşü**	Cilt XVII — bu ciltte

BİRİNCİ BÖLÜM

Kara Büyünün Kıskacında: Çañdıayak'ın Sonu

Beecin'den seçilerek gönderilen büyücü nişancı Çañdıayak, tümen tümen ordusuyla Semetey ile Külçoro'nun yolunu keser. Yağmur gibi yağan oklar altında Semetey bir an geri çekilip Bakay'a sığınmayı düşünse de Külçoro "kaçmaktansa boğuşa boğuşa ölürüz" diyerek savaşı göğüsler. Çañdıayak büyüsüyle göğü karartıp on beş gün boyunca dolu ve sis salar; Kanıkey'in diktiği ok geçmez Akolpok delik deşik olur, Semetey'in barutu ve oku tükenir, yiğit tek başına umutsuzluğa düşer. Tam o anda yetişen Külçoro, ağasından altı gün mühlet isteyerek düşmanın karakolunu tutan Şıpşaydar oğlu dev Cezbilek'in üzerine tek başına yürür ve pusuya yatar.

Külçoro sırlı mızrağıyla Cezbilek'i devirip başını keser, devin giysilerini kuşanarak Çinli pehlivan "Çoñbalban" kılığına girer. Sazañşañ hanının oğlu olduğunu söyleyerek Çañdıayak'ı diliyle avlar; kurnaz büyücü, düşmanını soydaşı sanıp bütün pusatını armağan eder. Yularından yakalanan Çañdıayak yedi gün süren boğuşmanın sonunda mızrakla devrilir, elleri bağlanıp katıra yüklenir ve Semetey'in önüne armağan olarak getirilir. Semetey atalarının kan bedeli diyerek Zülfikâr'la Çañdıayak'ı seksen beş parçaya böler; haberi alan Koñurbay ise ordusunu toplayıp "kaçmaktansa kırılalım" diye and içerek Kırgız'a karşı yeni bir hesaplaşmaya hazırlanır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Bölüm, 164–166 numaralı segmentleri kapsar ve Çañdıayak ile yapılan büyük savaşın tamamını anlatır.
- Çañdıayak, Beecin'den çıkma hem nişancı hem büyücüdür; havayı bozup on beş gün boyunca güpegündüz geceye çevirir.
- Semetey'in oku ve barutu tükenir, Kanıkey'in diktiği ok geçmez Akolpok dikişlerinden sökülür.
- Külçoro, karakol bekleyen dev Cezbilek'i sırlı mızrakla öldürüp onun kılığına girer ve kendini "Sazañşañ hanı Madıkan'ın oğlu Çoñbalban" olarak tanıtır.
- Aldatılan Çañdıayak diri yakalanır, Semetey tarafından Zülfikâr ile seksen beş parçaya bölünerek atalarının öcü alınır.
- Bölümün sonunda Koñurbay, Ezkara'yı azarlayıp Hıtay ordusuna "Burut'tan kaçmaktansa toptan kırılalım" diye seslenerek savaşı sürdürme kararı alır.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Caanın ogu dırkırap,	*Yayın oku vızıldayıp,*
Can-cabılıp Çañdıayak	*Hep birden Çañdıayak*
Caman kirdi çurkurap.	*Azgın daldı çığlık koparıp.*
Semetey cüröt bir cakta	*Semetey yürür bir yanda,*
Beri urganday teñselip.	*Çarpılmış gibi sendeleyip.*
Cabılgan oktu körgöndö	*Yağan oku gördüğünde*
Külçoronu çakırat,	*Külçoro'yu çağırır,*
Oşo kezde Semetey	*O zaman Semetey*
170900 Külçorogo munu aytat,	*Külçoro'ya bunu söyler,*
Bilse mınday şumdu aytat:	*Bilerek şu şom sözü söyler:*
«Aylanayın Külçorom,	*«Kurbanın olayım Külçoro'm,*
Adırga kirer öbögüm,	*Kıra çıkarken dayanağım,*
Ay, Külçoro, böbögüm!	*Ay Külçoro, yavrucuğum!*
Buurul menin buudanım,	*Buurul benim küheylanım,*
Külçoro menin tuuganım.	*Külçoro benim öz kardeşim.*
Kördüm Çoro, abaylap,	*Gördüm Çoro, iyice bakıp,*
Takır Kuday urganın.	*Hepten Tanrı'nın çarptığını.*
Caşıl munar zulpukor	*Yeşil dumanlı Zülfikâr,*
170910 Kınınan suursam bölünböyt,	*Kınından çeksem ayrılmaz,*
Kıyını tacaal Çañdıayak	*Belalısı zalim Çañdıayak,*
Kırgızdan tiyse koluna	*Kırgız'dan eline geçerse*
Kılçayar türü körünböyt.	*Geri dönecek hali görünmez.*
Cadıgöy eköö şert kılıp,	*Büyücü ikisi ant edip,*
Karıbızdı bert kılıp,	*İhtiyarımızı yaralayıp,*
Mergen da eken, şer da eken,	*Nişancıymış, hem aslanmış,*
Belgilenip Beecinden	*Seçilerek Beecin'den*
Bet ala çıkkan er eken.	*Yüz tutup çıkmış bir ermiş.*
Amalı artık ölböstün,	*Hilesi çoktur ölmezin,*
170920 Kaçırbay coldu tozbosun,	*Kaçırmadan yolu kesmesin,*
Bilgen çırın kılbasın,	*Bildiği fitneyi kurmasın,*
Urçu Kuday urbasın,	*Vuran Tanrı vurmasın,*
Cadıgöyü ozbosun.	*Büyücüsü öne geçmesin.*
Kerişti kenen salbasın,	*Kavgayı geniş salmasın,*
Kelip coldu tozbosun.	*Gelip yolu kesmesin.*
Ekööbüzdü öltürüp,	*İkimizi öldürüp,*
Mıktap çırın kılat beym.	*İyice fitnesin kurar sanırım.*

Alakanday kırgızdı
Kızık kılıp kırat beym,

Kerege, uuktu kıyratıp,
Kelin-kızdı ıylatıp,
O, botom, çoñ kırgındı salat beym,
Kagış kılıp köröbüz,
Bu çındap çoçko kutursa,
Çımmaçın öçün alat beym,
Beregi, kara küdür kaykañ bel,
Atsak kantet, Külçoro,
Abakem Bakay, kırgızga,
Kaçsak kantet, Külçoro?
Celikken tulpar külüktün
Külügünö salsak beym.
Ayla taap berüüçü
Atam Manas sırdaşı,
Kayranımdın kurdaşı,
Bakay kanga barsak beym,
Kırgın kılbay al eldi
Kırañga takap kalsak beym,
Kıyın kırgın, çoñ müşkül
Andan kiyin salsak beym.
Curt tukumu kaluuga
Kapçaldı tozup alsak beym,
Kagıştı katuu salsak beym.
Balam, ayla cetse az eldi
Acıratıp kalsak beym».
Dep, oşondoy degende,
Irgıp ketti Külçoro:
«Kokuy, abam, ne deysiñ,
Katın belek kaçkıday,
Kayratsız belek şaşkıday.
Ölümdön korkkon oñobu,
Acaldan korkup oturgan
Egerde eki bolobu?
Kıtaydan korkkon oñobu,
Kıtay kıyın eken dep,
Kıyın şaşıp elteñdep,

Avuç kadar Kırgız'ı
Seyirlik edip kırar sanırım,

Kereğeyi, uğu paralayıp,
Gelini kızı ağlatıp,
Ah yavrum, büyük kırgın salar sanırım,
Çarpışıp bir görürüz,
Bu domuz sahiden kudurursa,
Çın-Maçın öcünü alır sanırım,
İşte şu kara tümsek yassı bel,
Atsak nice olur, Külçoro,
Ağam Bakay'a, Kırgız'a,
Kaçsak nice olur, Külçoro?
Coşmuş tulpar yörüğün
Yörüklüğüne bıraksak mı ki.
Çare bulup verici
Babam Manas'ın sırdaşı,
Merhumumun yaşıtı
Bakay Han'a varsak mı ki,
Kırgın etmeden o halkı
Sırta dayayıp tutsak mı ki,
Çetin kırgını, büyük belayı
Ondan sonra salsak mı ki.
Yurdun soyu kalsın diye
Geçidi kesip tutsak mı ki,
Çarpışmayı sert salsak mı ki.
Balam, çare yeterse az halkı
Kurtarıp alsak mı ki».
Deyip öylece dediğinde,
Fırlayıverdi Külçoro:
«Vay ağam, ne dersin,
Kadın mıyız kaçacak,
Yüreksiz miyiz şaşacak.
Ölümden korkan onar mı,
Ecelden korkup oturanın
Ömrü iki olur mu hiç?
Hıtay'dan korkan onar mı,
Hıtay çetinmiş diyerek
Fena şaşırıp bakınıp,

Kırgızga bargan bolorbu?
Karıganda Bakaydı
Kapa kılgan oñorbu?
Belesti kantip aşabız,

Beren abam, can birge
Kıtaydan kantip kaçabız?!
Kaçıp-ürküp cürgüçö,
Kagılayın kan abam,
Karmaşıp catıp ölöbüz!
Atı külük buruttar,
Akıl tantıp, ok tiyip,
Aşıp ketti debeybi,
Öröpkügön kuu burut
Öz düynösün bu cayga
Çaçıp ketti debeybi.
Kuu akılduu Çañdıayak,
Bul akılga salbaybı,
Düñgürötüp kalıñ kol
Tügöl aydap barbaybı,
Epsiz cañcal kılbaybı,
Eldi-curttu kırbaybı.
Kokuy, aba, ne deysiñ,
Erdigiñ kalıñ, esiñ cok,
Enöö kişi ekensiñ.
Kaarluu eken Çañdıayak,
Kaçıp barsak kalk ölöt,
Kaptap kirse mergender
Karmaşkan can calpı ölöt.
Bu kebiñdi kim uksun,
Köz körbögön tün uksun,
Astı kalıñ cer uksun,
Akkan dayra suu uksun,
Öndürdön sokkon cel uksun
Uşundan bölök kim uksun?!
Kaptap kirgen mergenge,
Beecinden beri kuralıp,
Kaarın tögüp kelgenge
Kagıştı katuu salabız.

Kırgız'a varmak olur mu?
Kocayınca Bakay'ı
Kederlendiren onar mı?
Beli nasıl aşarız,

Yiğit ağam, canımız bir,
Hıtay'dan nasıl kaçarız?!
Kaçıp ürküp gezmektense,
Kurban olayım han ağam,
Boğuşa boğuşa ölürüz!
Atı yörük burutlar,
Akıl şaşıp, ok değip,
Aşıp gitti demez mi,
Kabaran kurnaz burut,
Kendi varını bu yere
Saçıp gitti demez mi.
Kurnaz akıllı Çañdıayak
Bunu akıl etmez mi,
Gürleterek kalın orduyu
Toptan sürüp varmaz mı,
Ölçüsüz kavga koparmaz mı,
Eli yurdu kırmaz mı.
Vay ağa, ne dersin,
Yiğitliğin çok, aklın yok,
Saf bir kişiymişsin sen.
Gazaplıymış Çañdıayak,
Kaçıp varsak halk ölür,
Nişancılar basıp girse
Dövüşen can topyekûn ölür.
Bu sözünü kim duysun,
Göz görmeyen gece duysun,
Altı kalın yer duysun,
Akan ırmak, su duysun,
Yamaçtan esen yel duysun,
Bundan başka kim duysun?!
Basıp giren nişancıya,
Beecin'den beri derlenip,
Gazabını döküp gelene
Çarpışmayı sert salarız.

Kaçıp-ürküp cürgünçö
Kaza cetse bir Kuday
Uşu cerden ölüp alabız.
Ekööbüz kaçıp teñ ketsek,

Kaçıp ürküp gezmektense,
Kaza erişse — bir Tanrı —
Şu yerde ölüp gideriz.
İkimiz birden kaçıp gitsek,

Kırgızdın beli sınbaybı?
Kıtaydın köönü tınbaybı,
Uruuçu Kuday urbaybı!
Belsene çıkkan kurgan can
Kadır Alda col berse,
Mergenden korkkon oñobu,
Kırgından kaçkan cigittin
Kaygının baarın bölöyün,
Ezelde colu bolobu?!
Alışıp catkan baatırga
Men arıştı mıktap salamın
Karsıldaşıp atışıp,
Almambet, Manas kandardın
Men bir karsıldaşıp köröyün!
Tirüü çoro men bolsom,
Akır kunun alamın.
Uruşka çıkkan Çañdıayak
Mına uşu col Kuday oñdoso,
Kaldañdagan kapırdın
Uzununan salamın.
Ay mezgilin albaymın,
Alışsa kıtay can mına,
Ayda tınıp kalbaymın.
Kokuy, abam, ne deysiñ» –
Adırmak toodoy çalkayıp,
Dep oşentip, Külçoro
Kaarlanıp küyünüp,
Astındagı Suratı
Caaday uçup tüyülüp,
Caydarı tuugan baykuşum
Ok ötpös tondu kiyinip,
Kurçap belin çalganda,
Bek şaylanıp alganda
Acıldagan kıtay curt

Kırgız'ın beli kırılmaz mı?
Hıtay'ın gönlü yatışmaz mı,
Vurucu Tanrı vurmaz mı!
Bel bağlayıp çıkmış zavallı can
Kadir Allah yol verirse,
Nişancıdan korkan onar mı,
Kırgından kaçan yiğidin
Kaygının hepsini paylaşayım,
Ezelden yolu açık olur mu?!
Boğuşup duran bahadıra
Ben adımı sağlam atarım
Çatır çatır atışıp,
Almambet, Manas hanların
Ben bir çarpışıp göreyim!
Sağ kalan çora ben isem,
Sonunda kan bedelini alırım.
Savaşa çıkan Çañdıayak'ı,
İşte bu yol, Tanrı onarsa,
Sallanan kâfiri
Uzunlamasına sererim.
Bir ay mühlet istemem,
Boğuşursa Hıtay, can işte,
Ay boyu durup kalmam ben.
Vay ağam, ne dersin» –
Engebeli dağ gibi kabarıp,
Deyip öylece Külçoro,
Gazaba gelip yanarak,
Altındaki Sur atı
Yay gibi uçup gerilip,
Güler yüzlü doğan garibim,
Ok geçmez donu giyinip,
Kuşanıp belini sardığında,
Sıkıca donanıp aldığında,
Vızıldayan Hıtay yurdu,

Kançası turat küyünüp.
Kılça canın ayabay,
Kırgınga kiret degende
Kız kaynın körçü emedey
Bala kızarıp külüp süyünüp. Surkoyon tulpar mineyin,
Coo-caragın şaylanıp,
Bala kınsız kılıç baylanıp. Beecinge çeyin süröyün.
Kanga toybos çunagıñ
Erdik cakka şaylanıp,
Kanatı bar Buuruldun
Kagışka oozun burup ber,

Nicesi durur yanarak.
Kıl kadar canını esirgemeden,
Kırgına girer denince,
Kız, kaynını görecekmiş gibi,
Çocuk kızarıp gülüp sevinip. Surkoyon tulpara bineyim,
Cenk pusatını kuşanıp,
Çocuk kınsız kılıç bağlanıp. Beecin'e kadar süreyim.
Kana doymaz yaramazın,
Yiğitlik yönüne donanıp,
Kanadı var Buurul'un
Çarpışmaya ağzını çeviriver,

Kabılan abam, kaldayıp
Kanı turat dedirtip,
Kan aba, tuu tübünö turup ber,
Abakem karaan boldu dep,
Sizdi men karaan kılıp köröyün.
Kara Kıtay Çañdıayak
Kürdölüü can barında
Küyüp-canıp çok bolup,
Kantip kaçıp ötömün.
Kak tübünö cetemin»,
Dep, oşentip, Külçoro
Karaanıñ toodoy kan abam,
Buudan oozun burup ber,
Arsılanday dañkayıp,
Abakem kökcal turup ber.
Ötkörö kırgın salayın,
Karmaşkanım Çañdıayak
Uzununan salayın.
Ölüp kalgan çenimde
Koy terisi kul elem,
Ölböy tirüü cürgöndö
Endeylöögön uul elem.
Özüñ menen uyalaş
Kaygırganday kan abam,
Men kaçan Manas uulu elem?

Kaplan ağam, heybetle,
«Hanı duruyor» dedirtip,
Han ağa, tuğ dibinde duruver,
«Ağam arkam oldu» deyip,
Sizi ben sığınak edip göreyim.
Kara Hıtay Çañdıayak,
Güçlü kuvvetli can varken,
Yanıp tutuşup kor olup,
Nasıl kaçıp geçerim.
Tam köküne ererim»,
Deyip öylece Külçoro,
Karaltın dağ gibi han ağam,
Küheylanın ağzını çeviriver,
Aslan gibi heybetlenip,
Ağam bozkurt, duruver.
Alabildiğine kırgın salayım,
Boğuştuğum Çañdıayak'ı,
Uzunlamasına sereyim.
Ölüp kaldığım demde
Koyun postlu bir kuldum,
Ölmeyip sağ gezdiğimde
Boy atmış bir oğuldum.
Seninle bir yuvadan doğma,
Kaygılanacak han ağam,
Ben ne zaman Manas oğluydum?

Kızmat kılıp özüñö
Kakançın eli büt kelsin,
Dagdır cetse ölöyün,
Kalıñ mergen Çañdıayak
Munu Beecinge çeyin süröyün.
Kanına karap salayın,

Eline beypay kılayın».
Dep, oşentip, Külçoro
Kayratın kaalap aytkıça,
Attın oozun tartkıça,
Beecinden çıgıp belsenip,
Kelgen eken Çañdıayak.
Mergen da eken, er da eken,
Örttöngürdün özü eken.
Tümöndötüp calañ kol
Tüp kötörö tük koyboy
Aydap kelgen kezi eken.
Balbandarın, şerlerin,
Baatırların, erlerin
Kamdap kelgen kezi eken.
Asman carık, cer bürkök
Aç aykırık kur süröön,
Kalık kaynap çoñ dürböön
Katıla turgan türü bar.
Kabılgandı kaysagan
Karasaat kapırdın
Karasa mınça cini bar.
Tümöndögön kalkı bar,
Kabılgandı kaysagan
Kapırıñdın saltı bar.
Adis da eken, er da eken
Asman cargan çuu bolup,
Kayrattanıp kakayıp,
Kaarın tögüp Çañdıayak
Kelip kalgan kezi eken.
Büt Beecinge eelenip,
Añgil-döñgül döölörün
Ayday kelgen kezi eken.

Sana hizmet eyleyip,
Kakançın eli hep gelsin,
Kader erişse öleyim,
Kalın nişancı Çañdıayak'ı,
Bunu Beecin'e dek süreyim.
Kanına göre saldırayım,

Eline kargaşa salayım».
Deyip öylece Külçoro,
Gayretle söyleyene dek,
Atın ağzını çekene dek,
Beecin'den çıkıp bel bağlayıp,
Gelmiş meğer Çañdıayak.
Nişancıymış, hem de ermiş,
Yanasıcanın ta kendisiymiş.
Tümen tümen yalın orduyu,
Kökten kaldırıp hiç komadan,
Sürüp geldiği demmiş.
Pehlivanlarını, aslanlarını,
Bahadırlarını, erlerini
Hazırlayıp geldiği demmiş.
Gök aydınlık, yer kapalı,
Aç nara, boş uğultu,
Halk kaynayıp büyük kargaşa,
Sataşacak hali var.
Rast geleni çiğneyen
Kara niyetli kâfirin,
Baksan bunca öfkesi var.
Tümenlenmiş halkı var,
Rast geleni çiğneyen
Kâfirinin töresi var.
Ustaymış, hem de ermiş,
Göğü yaran çığlık olup,
Gayrete gelip dikilip,
Gazabını döküp Çañdıayak,
Gelip durduğu demmiş.
Bütün Beecin'i coşturup,
İri kıyım devlerini
Sürüp geldiği demmiş.

Serpiş dese süyüngön,
Atış dese cırgagan,
Atışpay karap turbagan
Kaarı mınça el eken,
Semetey menen Külçoro
Eki şerdi körgöndö
Mergenderin çakırıp,

Vuruş dense sevinen,
Atış dense keyiflenen,
Atışmadan bakıp durmayan,
Gazabı bunca bir elmiş,
Semetey ile Külçoro,
İki aslanı gördüğünde,
Nişancılarını çağırıp,

Karool karmap, maşaa irmep,
Kagışçı coobuz keldi dep,
Ubara bolup izdööçü
Kankordu Kuday berdi dep.
Kaptap uruş salıñar,
Dünüyödön cogotup
Tıypıl kılıp salıñar.
Kızıtalak buruttu,
Kıcıldagan kuu curttu
Kuldukka talap alıñar,
Kurçap soguş salıñar,
Kızıtalak kankorgo,
Kılımdı buzgan antkorgo
Kürsüldöşüp körgülö,
Adam, kıyındap belin buungan,
Sazañşada tuulgan,
Kez kelgendi çuu kılıp,
Beecinde salgan çuulgan.
Kaçpay atçu dañgılın,
Kamdap kel dep Çañdıayak
Cıdımak külçö dañgılın.
Ar mergeni ar başka
Ar birisin karasa
Aalamdı buzçu köykaşka,
Kındırday belin buungan
Atışkan dañgıl örttöngür
Kırgız tügül, kuturgur
Kılımga salat çuulgan.
Beecinin kurçap çettegen,
Bet algan coonu örttögön,
Betteşken tirüü ketpegen.

Nişan tutup, tetik kırpıp,
«Çarpışacak düşman geldi» deyip,
Zahmet çekip aradığımız
«Hunhârı Tanrı verdi» deyip.
Basıp savaş salın,
Dünyadan yok edip,
Kökünü kazıyıp bırakın.
Kahrolası burutu,
Kaynaşan kurnaz yurdu
Kulluğa yağmalayıp alın,
Kuşatıp savaş salın,
Kahrolası hunhâra,
Cihanı bozan ahdi bozana,
Gümbür gümbür girişin,
Aman, sımsıkı belini bağlamış,
Sazañşa'da doğmuş,
Rast geleni velveleye verip,
Beecin'de koparmış şamata.
Kaçmadan atan ustasını,
«Hazırlayıp gel» dedi Çañdıayak,
O kurnaz külçe ustasını.
Her nişancısı başka başka,
Her birine bakarsan,
Âlemi bozacak seçkin yiğit,
Kayış gibi belini bağlamış,
Atışan usta, yanasıca,
Kırgız şöyle dursun, kuduruk,
Cihana salar velvele.
Beecin'i kuşatıp sınırda bekleyen,
Yüz tutan düşmanı yakan,
Karşılaşanı sağ göndermeyen.

Kasiettüü köp uluk,
Kay biröösün karasañ,
Kubatı kalıñ, küçü köp
Cön ele bir caratılgan makuluk.
Kara çokmor Cezbilek
Kara mañday kan içer
Kambılım kayda cüröt dep,
Kabılgandı cok kılçu

Kerametli nice ulu,
Hangi birine bakarsan,
Kuvveti kalın, gücü çok,
Düpedüz yaratılmış bir mahlûk.
Kara çomaklı Cezbilek,
Kara alınlı kan içer,
«Becerklim nerede gezer» deyip,
Rast geleni yok eden

Dañgılım kayda cüröt dep,
Mına oşondo Çañdıayak
Celikken eken bakırıp,
Cezbilek döönü çakırdı.
Karmaşkan kankor buruttu
Uşu kuturgan okşoyt kuu burut,
Kapkaydagı cinin tıyıñar,
Kalkı menen kurutçu
Kanına karap salgıla.
Kaltırbay kırıp buruttun
Tak ele katının talap algıla,
Döbösün çaap tüz kılgın,
Seksen miñ canı bolso da,
Aalamdın baarın sorso da
Kabıldı burut ölöt ko.
Kazır bizden korduktu
Kişi kılgıs köröt ko.
Mergender kanın çaçkıla,
Müşkül körsö kaçat ko.
Tegerektep cançkıla,
Kulcuñdagan kankordun
Kuturma cini bar okşoyt
Umaçtay közün açkıla.
Kapçal buzar colu cok,
Karandap aydap uruşçu
Kolunda tümön kolu cok,
Kolgo ceke katılgan
Bul buruttun arı cok.
Kıyın taloon müşküldü
Körgönü kelgen burut ko,

«Ustam nerede gezer» deyip,
İşte o zaman Çañdıayak,
Coşmuş meğer bağırarak,
Cezbilek devi çağırdı.
Boğuşan hunhâr burutu,
Şu kudurmuşa benzer kurnaz burut,
Nerdeki öfkesini dindirin,
Halkıyla birlikte kurutun,
Kanına bakıp saldırın.
Bırakmadan kırıp burutun,
Dosdoğru karısını yağma edin,
Tepesini vurup düz edin,
Seksen bin canı olsa da,
Âlemin hepsini emse de,
Rast geldi, burut ölür ya.
Şimdi bizden horluğu,
Görülmedik türlü görür ya.
Nişancılar, kanını saçın,
Müşkül görse kaçar ya.
Çevreleyip ezin,
Kasılan hunhârın,
Kudurma öfkesi var gibi,
Faltaşı gibi gözünü açın.
Geçit bozacak yolu yok,
Karartıp sürüp savaşacak
Elinde tümen ordusu yok,
Orduya tek başına sataşan
Bu burutun arı yok.
Çetin yağmayı, müşkülü
Görmeye gelmiş burut ya,

Kırgın bolup kıtaydan
Ölgönü kelgen burut ko,
Öz düynösün Kakanga
Bergeni kelgen burut ko.
Bar esebin tabıñar
Burç-burçunan ok atıp,
Ayabay müşkül salıñar.
Berenin beypay kılıñar,
Cakındabay kankorgo
Caa mıltık menen uruñar.
Talpaktay sabap keriñer,

Kırgına uğrayıp Hıtay'dan,
Ölmeye gelmiş burut ya,
Kendi varını Kakan'a
Vermeye gelmiş burut ya.
Var hesabını bulun,
Köşe bucaktan ok atıp,
Amansız müşkül salın.
Yiğidini perişan edin,
Yaklaşmadan hunhâra,
Yay, tüfek ile vurun.
Post gibi dövüp gerin,

Cazasın kolgo beriñer.
Tuş-tuştan atıp cançıñar,
Kuturgan eken kuu burut
Munun umaçtay közün açıñar.
Tizginin tiktep kıyıñar.
Eesi cok elge katılıp,
Bizge kele elek kezekte
Kuturgan okşoyt kuu burut
Tigi törösün soyup cok kılgın.
Munun kanına kaar salıñar,
Karmaçu bolsoñ kankordun
Tak ele kanın cutup alıñar.
Almambet uulu Çoronun,
Eki közün oyuñar,
Kakandan kördüñ munu dep,
Karmap alıp soyuñar.
Türkügün suurup alıñar,
Ayrılbay kagış salıñar,
Kaydagı cinin kagıñar,
Kulcuñdagan burutka
Kurçap kaptap cetiñer
Cer üstünön tebelep,
Cokson kılıp ötüñör.
Kalganın karap kılıñar,
Kaltırbastan kırıñar.
Celiktirip ok atıp,
Celigip kalgan kırgızdı

Cezasını eline verin.
Dört yandan atıp ezin,
Kudurmuş meğer kurnaz burut,
Bunun faltaşı gibi gözünü açın.
Dizginine bakıp kesin.
Sahipsiz ele sataşıp,
Bize daha gelmemişken,
Kudurmuşa benzer kurnaz burut,
Şu beyini boğazlayıp yok edin.
Bunun kanına gazap salın,
Tutacak olursan hunhârın,
Dosdoğru kanını yutuverin.
Almambet oğlu Çoro'nun
İki gözünü oyun,
«Kakan'dan gördün bunu» deyip,
Yakalayıp boğazlayın.
Direğini söküp alın,
Ayrılmadan çarpışın,
Nerdeki öfkesini silkin,
Kasılan buruta,
Kuşatıp basıp erişin,
Yeryüzünde çiğneyip,
Yok edip geçin.
Kalanını görüp bitirin,
Bırakmadan kırın.
Coşturup ok atıp,
Coşup kalan Kırgız'ı,

Cer cüzünön cogotup,
Ayda mergen kapta» – dep,
Aykırıktı saldı ele.
Katuu kayrat baştadı,
Celigip celdet çuu turup,
Cerdin üstü duu bolup,
Kaltıldagan dünüyö
Buzulup kete taştadı.
Balbandarı, şerleri
Çañdıayak buyrup kalgan soñ

Yeryüzünden yok edip,
Sür nişancı, bastır» – deyip,
Narayı salıverdi.
Sert gayrete başladı,
Coşup cellat, çığlık kopup,
Yerin üstü uğultu olup,
Titreyen dünya,
Bozulup gidecek oldu.
Pehlivanları, aslanları,
Çañdıayak buyurduktan sonra,

Asmanga uçtu topurak,
Asker kaynap topurap.
Camgır kılıp caa tartıp,
Cadügöy balban Cezbilek
Ayzakeri al bolup,
Alkımdan kol saldı ele
Kaysap salçu mergeni
Kaptap kelip bergeni.
Camgır kılıp caa tartıp,
Möndür sınduu ok atıp,
Cabılıp kıtay kaldı ele.
Almambet uulu Külçoro
Kan Manastap ün salıp,
Dobulbastı bir kagıp,
Colun buzup col salıp,
Mergenderge kol salıp.
Ükürçünü culuntup,
Kacıldagan kapırdı
Kızıl kanga bölöntüp,
Bayagı kankor Semetey
Koldogonu bir toguz,
Koldop algan kez eken.
Cölögönü bir toguz
Cölöp kalgan çak eken,
Kara çaar kabılan
Kaptalınan çamınıp,
Kaymana koldop alıptır.
Alpkarakuş-zımırık

Göğe uçtu toprak,
Asker kaynayıp tozuşup.
Yağmur gibi yay çekip,
Büyücü pehlivan Cezbilek,
Mızrakçısı o olup,
Gırtlaktan el saldıydı,
Çiğneyip yutan nişancısı,
Basıp gelip saldırdı ya.
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu misali ok atıp,
Hep birden Hıtay abandıydı.
Almambet oğlu Külçoro,
«Han Manas!» diye ün salıp,
Davulu bir vurup,
Yolunu bozup yol açıp,
Nişancılara saldırıp.
Ükürçü'yü hırpalayıp,
Vızıldayan kâfiri,
Kızıl kana bulayıp,
O bildik hunhâr Semetey,
Koruyanı bir dokuz,
Koruyup aldığı demmiş.
Dayanağı bir dokuz,
Destek olduğu çağmış,
Kara benekli kaplan,
Böğründen atılıp,
Gizlice koruyuvermiş.
Alpkarakuş-Zümrüdüanka,

	Böktörö kaççu emedey	*Terkiye alıp kaçacakmış gibi,*
	Asmandan arbaytıp butun salıptır. Kol içinde Semetey	*Gökten pençesini uzatıvermiş. Ordu içinde Semetey,*
	Çolok kökcal arsılan	*Çolak bozkurt aslan,*
	Canday salıp kaykalap,	*Yanaşıp süzülerek,*
171270	Cana koldop kalıptır.	*Yine koruyuvermiş.*
	Kırk çilten, Kızır Iliyazı	*Kırk çilten, Hızır İlyas'ı,*
	Kırk miñ koldoy çuu tartıp,	*Kırk bin ordu gibi çığlık çekip,*
	Aldınan uraan salıptır,	*Önünden nara salmış,*
	Karasaat kankoruñ	*Kara niyetli hunhârın,*
	Cölögönü bir mınça	*Dayanağı bir bunca,*
	Cölöp kalgan tabı eken,	*Destek olduğu demmiş,*
	Koldogonu bir mınça	*Koruyanı bir bunca,*
	Koldop algan kezi eken,	*Koruyup aldığı demmiş,*
	Er aybatın karasañ	*Erin heybetine bakarsan,*
171280	Cortso colu bolguday,	*Akın etse yolu açılası,*
	Coroso candı sorguday.	*Yürüse canı emesi.*
	Al kulagı kalkanday,	*O kulağı kalkan gibi,*
	Alayıp közü çolpondoy.	*Belerip gözü Çolpan gibi.*
	Murdu kırdaç, öñü sur,	*Burnu kemerli, benzi kurşuni,*
	Bulkuyuñku kankordun	*Somurtkan hunhârın,*
	Kabagı biyik, zaarı küç,	*Kaşı yüksek, zehri güçlü,*
	Kabılgandı kılat tüz.	*Rast geleni düz eder.*
	Uruşka colbors, arıslanday	*Savaşta pars, aslan gibi,*
	Betteşken mende cön ele	*Karşılaşan kul düpedüz,*
171290	Öldüm dep candan küdör üz,	*«Öldüm» deyip candan umut kes,*
	Manastın uulu baatırdın,	*Manas'ın oğlu bahadırın,*
	Zaarı küçtüü kapırdın,	*Zehri güçlü kâfirin,*
	Borumu bölök kankordun,	*Endamı başka hunhârın,*
	Curt büldürgön antkordun	*Yurt yıkan ahdi bozanın,*
	Tünöp ötkön cerine	*Geceleyip geçtiği yerde*
	Tüptüü mazar ornogon,	*Köklü mazar kurulmuş,*
	Tübünön Kuday koldogon,	*Kökünden Tanrı korumuş,*
	Munun baş atası Manas kan,	*Bunun baş atası Manas Han,*
	Bul ukumunan tukumu	*Bunun uruğundan soyuna*
171300	Başınan Kıdır daarıgan.	*Baştan Hızır dokunmuş.*
	Kagış kılgan cerine	*Çarpıştığı yere*
	Kalaluu Manas ornogon,	*Kaleli Manas kurulmuş,*

Kastarın tikken oñbogon.	*Kastını diken onmamış.*
Karasañ mınday Semetey	*Bakarsan böyle Semetey'le*
Kagışkan eki bolbogon,	*Çarpışan iki olmamış,*
Çañdıayak kol salganda,	*Çañdıayak saldırdığında,*
Kıtay tegerektep alganda	*Hıtay çevirip aldığında,*
Kuday betin körgözbö.	*Tanrı yüzünü göstermesin.*
Çırkırap ok çuuladı.	*Çığlıkla ok uğuldadı.*
171310 Ok sokmogu eñ katuu,	*Ok vuruşu pek serttir,*
Botom, çıñırıp Buurul turganı.	*Yavrum, kişneyip Buurul durdu ya.*
Kalkandın baarı türsüldöp,	*Kalkanın hepsi tümbürdeyip,*
Akolpoktun etegi	*Akolpok'un eteği,*
Şamal bolgon emedey	*Rüzgâr çıkmış gibi*
Ok kötörüp bülküldöp.	*Ok taşıyıp titreşip.*
Tuulgalar süzülüp,	*Tulgalar sıyrılıp,*
Büçülüktör üzülüp,	*Kopçalar kopup,*
Akolpok tor çañ bolup,	*Akolpok ağı toz olup,*
Semetey turdu dal bolup.	*Semetey durdu donakalıp.*
171320 Almambet uulu Külçoro	*Almambet oğlu Külçoro,*
Beren törö canında	*Yiğit beyin yanında,*
Karaldısı al bolup,	*Gözbebeği koruyucusu olup,*
Ayangan cok Çañdıayak	*Esirgemedi Çañdıayak,*
Kelgen eken kamınıp,	*Gelmiş meğer hazırlanıp,*
Kuturgurdu karasañ	*Kuduruğa baksana,*
Kuu colborstoy çamınıp,	*Kurnaz pars gibi atılıp,*
Keñ Zulpukor kılıçtı	*Geniş Zülfikâr kılıcı,*
Bülöp turdu Çañdıayak,	*Bileyip durdu Çañdıayak,*
Oçogordu tartkın dep,	*«Oçogor'u çek» deyip,*
171330 Oñ-tetiri atkın dep,	*«Düz ters at» deyip,*
Süröp turdu Çañdıayak.	*Kışkırtıp durdu Çañdıayak.*
Külüstön tuugan Külçoro	*Külüstön doğan Külçoro,*
Ata, beren Almañ kökcaldan	*Ah, yiğit Almañ bozkurttan,*
Belekke kalgan kuu coltoy,	*Armağan kalmış boz doğan,*
Ata, ini bolup törögö	*Ah, beye kardeş olup,*
Belekke kalgan kuu coltoy.	*Armağan kalmış boz doğan.*
Tegi mıktuu Külçoro	*Soyu sağlam Külçoro,*
Telegeyi teñ eken,	*Her yanı denkmiş, kusursuz,*
Atasınan bu kökcal	*Babasından bu bozkurt,*
171340 Ayza salım er eken,	*Mızrak salışta ermiş,*

Mingen atı sur eken,
Aleke aytkan amanat
Kalp aytpasam, çın eken.
Külçoro cayı uşunday –
Caynagan kızıl çok bolgon,
Munun kaçırgan coosu toktogon.
Mañdaylaşıp turuşup,
Kabılgandı kaysagan,
Kambıl Çoro emespi.
Kezikkendi kemirgen,
171350 Caynagan coogo çettegen,
Çorogo kimder bettegen,
Beren tuugan coltoydon
Bet algan aman ketpegen.

Bindiği atı boz imiş,
Aleke'nin dediği emanet,
Yalan demezsem, gerçekmiş.
Külçoro'nun hali böyledir –
Parlayan kızıl kor olmuş,
Bunun kaçırdığı düşman durmuş. Karşı karşıya duruşup,
Rast geleni çiğneyen,
Becerikli Çoro değil mi.
Rastladığını kemiren,
Kaynaşan düşmanı yandan vuran,
Çoro'ya kimler yüz tutmuş,
Yiğit doğan boz doğandan,
Yüz tutan sağ gitmemiş.

Bul öñdönüp küldürgön
Soguşka salgan çoñ dürbön.
Aldında mingen Sur külük,
Emi Külçoro salgan çoñ bülük.
Coonu körsö süyünüp,
Colborstuk cayı birigip.
171360 Mına oşondoy Külçoro
Buttay temir kurçanıp,
Kök colborstoy çamınıp,
Köpkök temir kiyinip,
Kökcaldık türü bilinip,
Mergenderden köp uluk
Betteşip koldu saldı ele.
Sur attı sanga bir salıp,
Sultan aba cürü dep,
Çañdıayaktın koluna,
171370 Bel baylagan beline,
Bet alışkan cerine,
Çañdıayak kapırdın
Kurçap catkan eline.
Ayza imerip, top buzup,
Alış kıldı Külçoro,
Oñ-tetiri dırkırap,
Çabış kıldı Külçoro.

Böylesine gümbürdeten,
Savaşa saldığı büyük kargaşa.
Altında bindiği Boz yörük,
Şimdi Külçoro saldı büyük fitne.
Düşmanı görse sevinip,
Parslık huyu birleşip.
İşte öyle Külçoro,
Bacak gibi demir kuşanıp,
Gök pars gibi atılıp,
Masmavi demir giyinip,
Bozkurtluk hali belli olup,
Nişancılardan nice ulu,
Karşılaşıp el saldıydı.
Boz atın sağrısına bir vurup,
«Sultan ağa, yürü» deyip,
Çañdıayak'ın ordusuna,
Bel bağladığı beline,
Yüzleştiği yerine,
Çañdıayak kâfirin,
Kuşatıp duran eline.
Mızrak çevirip, küme bozup,
Boğuşma etti Külçoro,
Sağa sola vızır vızır,
Vuruşma etti Külçoro.

Karmaştan neçen kan ölüp,
Katuu cañcal boldu ele.
Çebin buzup, col salıp,
Ata çenebegen Külçoroñ
Köp kıtayga kol salıp,
Ayza şiltep, balta urup,
Aygaylaşıp oturup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Mıktanışıp uruşup.
Kança kalday kan ölüp,
Alban türlüü can ölüp,
Ölgönün Kalça körböstön,
Önögün canga berbesten,
Adam, ökürüp turat Çañdıayak,

Boğuşmada nice han ölüp,
Sert kavga koptuydu.
İstihkâmını bozup, yol açıp,
Ah, ölçü tanımaz Külçoro'n,
Nice Hıtay'a saldırıp,
Mızrak sallayıp, balta vurup,
Haykırışıp durup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Güç gösterip savaşıp.
Nice kalday han ölüp,
Türlü türlü can ölüp,
Öleni Kalça görmeden,
Üstünlüğü kimseye vermeden,
Aman, böğürüp durur Çañdıayak,

Mına oşondo Külçoro
Balta şiltep, caa tartıp,
Şaka-şuka şart şiltep,
Şamdagayı bolcolsuz,
Şakıldata bat şiltep,
Bet alışıp turdu ele.
Bel bölünüp kenebeyt,
Beren eken Külçoro,
Bet alışkan mancuunu
Buçkagına teñebeyt.
Külçoro bettep uruşup,
Kırgındı kızık saldı ele,
Tagdır cetse ölöm dep,
Ölüşüp cürgön inime
Karaan bolup berem dep,
Altın türkük çatırıñ
Arbuurul menen alkıntıp,
Atışka koşo kirdi ele,
Er Semetey baatırıñ.
Orto cerin Semetey
Oyup kelip berdi ele.
Tegeregin Külçoro
Şamdagay tuugan şer çoro –
Şakıldatıp er çoro

İşte o zaman Külçoro,
Balta sallayıp, yay çekip,
Şaka şuka çat sallayıp,
Çevikliği ölçüsüz,
Şakırdatıp tez sallayıp,
Yüz yüze durduydu.
Bel bölünse aldırmaz,
Yiğitmiş Külçoro,
Yüzleştiği Mançu'yu,
Tırnağına denk tutmaz.
Külçoro yüz tutup savaşıp,
Kırgını seyirlik saldıydı,
«Kader erişse ölürüm» deyip,
Ölüşüp duran kardeşime,
Arka olup vereyim deyip,
Altın direkli çadırını,
Akbuurul ile soluklatıp,
Atışa birlikte girdiydi,
Er Semetey bahadırın.
Orta yerini Semetey,
Oyup gelip verdiydi.
Çevresini Külçoro,
Çevik doğan aslan çora –
Şakırdatıp er çora,

Oyup kelip berdi ele.
Ayza sunsa çañ ketip,
Muştaganda kan ketip,
Şiltöödön murun can ketip.
Bereniñ mergenderden al ketip, Kırdan
kıykırıp şamal kırdanıp,
Bet alıp kirip uruşka
Erdik şerin körgöndö
Çañdıayak körüp küyünüp,
Baatırları, alptarı
Öldük dep candan tüñülüp,
Kayrat kılıp cabılıp,
Kaynap catkan köp uluk
Kaptap kıtay catkanı,
Kacıldagan kapırdın
Kaysı birin aytalı,

Oyup gelip verdiydi.
Mızrak uzatsa toz kalkıp,
Yumruk vurunca kan gidip,
Sallamadan önce can gidip.
Yiğidin nişancılardan gücü gidip, Sırttan
haykırıp rüzgâr sırtlanıp,
Yüz tutup girip savaşa,
Yiğitlik aslanını gördüğünde,
Çañdıayak görüp yanıp,
Bahadırları, alpları,
«Öldük» deyip candan umut kesip,
Gayret edip hep birden,
Kaynayıp duran nice ulu,
Basıp Hıtay'ın abandığı,
Vızıldayan kâfirin,
Hangi birini söyleyelim,

Ak ala celek tuu bolup,
Alban türdüü çır bolup.
Aydap algan kezi eken,
Ar kaysısın Semetey
Caylap cürgön kezi eken,
El içinen Çañdıayak
Kök kaçır menen bölünüp,
Kökcaldıgı körünüp,
Kayrılıp mergen ketpedi.
Adır-küdür belesten
Mergendigi belgilüü
Ozup kalgan kezi eken.
Er kökcaldı Çañdıayak
Tozup kalgan kezi eken.
Kaardanıp kakayıp,
Kagışçu cagın cayladı,
Mına oşondo Çañdıayak
Buzup turgan cayçı eken,
Kuturgurdun özü eken,
Kup cayçının biri eken,
Cerdin cüzün körgözböy
Sasık tuman saldı ele,

Ak alaca flama tuğ olup,
Türlü türlü fitne olup.
Sürüp aldığı demmiş,
Her birini Semetey,
Haklayıp gezdiği demmiş,
El içinden Çañdıayak,
Gök katırla ayrılıp,
Bozkurtluğu görünüp,
Dönüp nişancı gitmedi.
Engebeli bayır belden,
Nişancılığı besbelli,
Öne geçtiği demmiş.
Er bozkurdu Çañdıayak,
Yolunu kestiği demmiş.
Gazaplanıp dikilip,
Çarpışacak yanını ayarladı,
İşte o zaman Çañdıayak,
Havayı bozan büyücüymüş,
Kuduruğun ta kendisiymiş,
Tam büyücünün biriymiş,
Yerin yüzünü göstermeden,
Kokmuş sis saldıydı,

Oçogor oozun oroytup,	*Oçogor'un ağzını doğrultup,*
Bolcolu cok törönü	*Ölçüye sığmaz beyi,*
Bolot okko aldı ele.	*Çelik oka aldıydı.*
Karasa közgö ilinbey,	*Baksan göze ilişmeden,*
Kara baskan Çañdıayak	*Kara basmış Çañdıayak,*
Kayda ekeni bilinbey,	*Nerde olduğu bilinmeden,*
Asmandan kumsarıp bulut surdanıp,	*Gökten morarıp bulut kurşunlaşıp,*
171460 Cerdi tuman alganı.	*Yeri duman aldı ya.*
Kündüz künü tün bolup,	*Güpegündüz gece olup,*
Kuday urup salganı.	*Tanrı çarpıp saldı ya.*
Asmandan bulut köçtü zakımdap,	*Gökten bulut göçtü akın akın,*
Cerge kararıp bulut cakındap,	*Yere kararıp bulut yaklaşıp,*
Çöp silkinip kıbırap,	*Ot silkinip kımıldayıp,*
Asmandan altı say möndür şıbırgak.	*Gökten altı sıra dolu, sağanak.*
Karagay sınıp cerge uçup,	*Çam kırılıp yere uçup,*
Möñgünün baarı tutulup,	*Buzulun hepsi tutulup,*
171470 Bötönçö caylap ciberse	*Hepten büyü salıverse,*
Böksönün baarı buzulup.	*Yamacın hepsi bozulup.*
Kayıñ menen kırçın tal	*Kayın ile körpe söğüt,*
Tüp-tübünön kıyrap bügülüp, Atışka kirse kebelbes.	*Ta kökünden kırılıp bükülüp, Atışa girse kılı kıpırdamaz.*
Adam turmak canınan	*İnsan şöyle dursun, canından,*
Aybanattar tüñülüp.	*Hayvanlar bile umut kesip.*
Agıp ketken köçkü suu	*Akıp giden çığ suyu,*
Kapçal zoonu uratıp,	*Geçit kayayı yıkıp,*
Üydöy-üydöy taştardı	*Ev gibi ev gibi taşları,*
Say-saylarga kulatıp	*Dere dere yuvarlayıp,*
171480 Üyör kaptap cıyılıp,	*Sel basıp yığılıp,*
Can-canıbar makuluk	*Canlı cansız mahlûkat,*
Kıymıldabay tıyılıp.	*Kımıldamadan sinip.*
Kıyın caylap Çañdıayak	*Çetin büyü yapıp Çañdıayak,*
Kıyın müşkül saldı ele,	*Çetin müşkül saldıydı,*
Zıykırçı eken Çañdıayak	*Sihirbazmış Çañdıayak,*
Mergendi Kuday urdu ele,	*Nişancıyla Tanrı vurduydu,*
Dal on beş kün kuturgur	*Tam on beş gün kuduruk,*
Kündü caylap turdu ele,	*Havayı büyüleyip durduydu,*
Kança candar cön ölüp,	*Nice canlar boşuna ölüp,*

Kabılgan candın baarı ölüp, Ata,
kuykalangan Çañdıayak
Katuu kırgın boldu ele.
Er Semetey baatırga
Akır zaman salıptır.
Ayabagan çoñ müşkül
Sala turgan boluptur,
Ayabay kıstap törööndü
Ala turgan boluptur.
Kayran mergen Çañdıayak
Kambıldıgı körüngön,
Kanıkey kılgan Akolpok
Tigişinen bölüngön,
Ok ötpögön Akolpok,
Kee bir ceri karandın
Üküsü çıgıp tıtılgan,
Kee bir ceri karandın
Kalbır bolup süzülgön,
Kee bir ceri karandın

Rast gelen canın hepsi ölüp, Ah,
kavrulasıca Çañdıayak,
Sert kırgın olduydu.
Er Semetey bahadıra,
Ahir zaman salıvermiş.
Amansız büyük müşkül,
Salacak hale gelmiş,
Amansız sıkıştırıp beyini,
Alacak hale gelmiş.
Yaman nişancı Çañdıayak,
Becerisi görünmüş,
Kanıkey'in diktiği Akolpok,
Dikişinden ayrılmış,
Ok geçmez Akolpok,
Kimi yeri karayazının,
Puhu tüyü çıkıp didilmiş,
Kimi yeri karayazının,
Kalbur olup delinmiş,
Kimi yeri karayazının,

Arkaktarı üzülgön.
Körüp kökcal küyünüp,
Kayran candan tüñülüp.
Ataman kalgan Akolpok –
Alıp ketken eken dep,
Amanat candan tüñülüp.
Astındagı Buurul at
Ok kötörüp basalbay,
Oolcugan canıbar
Küçöp uruş kıluuga
Küpsördü kördü Semetey.
Küpsördö darı kübülgön,
Bir atım kalbay kalgan soñ
Semetey köbüröök candan tüñülgön.
Okçontoydu karasa,
Okçontoydon ok ketken,
Oñboy kalgan ekemin.
Kezigerge kezikpey,
Kezikpeske kezigip,

Atkıları kopmuş.
Görüp bozkurt yanıp,
Aziz candan umut kesip.
Atadan kalan Akolpok –
Alıp gitmiş meğer deyip,
Emanet candan umut kesip.
Altındaki Buurul at,
Ok taşıyıp yürüyemez,
Sendeleyen hayvancağız,
Kızışan savaşı sürdürmeye,
Barut kesesine baktı Semetey.
Kesede barut dökülmüş,
Bir atımlık kalmayınca,
Semetey büsbütün candan umut kesmiş.
Ok kesesine baksa,
Ok kesesinden ok gitmiş,
Onmaz olmuşum ben.
Rastlanacağa rastlamadan,
Rastlanmayacağa rastlayıp,

Bolboy kalgan ekemin.
Karasa közgö ilinbey,
Kayda ekeni bilinbey,
Zıykırçının özü eken,
Cayçılıgı carıya
Cadaal tuugan kul eken,
Ay-aalamdı buy kılgan
Kuturgurdun özü eken.
Ata, cazayıl iş müşküldü
Körüp alar bekemin?
Adam, tacaal okşoyt Çañdıayak,
Karuusu mol kapırdan.
Bu Çañdıayak baatırdan
Ölüp alar bekemin?
Bu Çañdıayak çoçko oñbodu,
Ketüüçü coldu torgodu.
Bu kuturgan kapırdan
Kapıray, kutulaar ayla bolbodu.

Olmaz olmuşum ben.
Baksa göze ilişmeden,
Nerde olduğu bilinmeden,
Sihirbazın ta kendisiymiş,
Büyücülüğü aşikâr,
Zalim doğmuş kulmuş,
Ay-âlemi perişan eden,
Kuduruğun ta kendisiymiş.
Ah, bu belalı işi, müşkülü,
Görecek miyim ki ben?
Aman, zalime benzer Çañdıayak,
Kuvveti bol kâfirden.
Bu Çañdıayak bahadırdan,
Ölür müyüm ki ben?
Bu Çañdıayak domuz onmadı,
Gidilecek yolu kesti.
Bu kudurmuş kâfirden,
Vay ki vay, kurtuluş çaresi olmadı.

Tegerektin baarısın
Temirdey kurçap tolgodu.
Bet alışıp uruşup,
It menen teñdeşer çagım bolbodu, Ce kara kılar kırgız cok,
Bet alışıp sayışsa,
Amal kılbay alışsa,
Buzar belem kalaasın,
Ketiret elem çarasın.
Kıykırıp ayza sunuşsa,
Amalın taştap bu çoçko
Mañdaylaşıp uruşsa,
Ketiret elem çamasın.
Aydap kirip talkalap,
Albayt belem atamça
Arkı Kakan kalaasın.
Baya oloñdogon kökcalıñ
Buurul oozun tartıptır,
Buluttu kökkö atıptır.
Ok-darıdan ayrılıp,

Çepeçevre her yanı,
Demir gibi kuşatıp sardı.
Yüz yüze savaşıp,
İtle denkleşecek çağım olmadı, Ne arka çıkacak Kırgız var,
Yüz yüze mızraklaşsa,
Hile etmeden boğuşsa,
Bozardım kalesini,
Alırdım dermanını.
Haykırıp mızrak uzatışsa,
Hilesini bırakıp bu domuz,
Karşı karşıya savaşsa,
Bitirirdim takatini.
Sürüp girip paralayıp,
Almaz mıydım babamca,
Öteki Kakan kalesini.
Demin salınan bozkurdun,
Buurul'un ağzını çekmiş,
Bulutu göğe atmış.
Ok ile baruttan ayrılıp,

Azaptı aykölüñ töröñ tartıptır,
Telegeyi teñ Çoro,
Kaldaydı burup kol kurap,
Kañırıgı bek tütöp,
Kayran şer karap turdu koñgurap.
Kökcaldıgı mamınday
Cer körünböy bürkölüp,
Cetik şerdin başına
Cetimiş sanaa bir kelip.
Ay kararıp bürköldü,
Tün emine bolot dep,
Atarga ogum tügönüp,
Alışkanım köp kıtay
Kün emine bolot dep.
Ce selbip miner buudan cok,
Ce canımda çoro tuugan cok.
Çamaa çarçap, al ketip,
Ok tügönüp turganda
Karaan kılıp turganga
Ce Külçoro kıraan mında cok.
Kançoro, Bakay erim cok,
Ce kayran kırgız elim cok.

Azabı deryadil beyin çekmiş,
Her yanı denk Çoro,
Kalday'ı çevirip ordu derip,
Genzi pek tütüp,
Yaman aslan bakıp durdu boğuk boğuk.
Bozkurtluğu şöylesine,
Yer görünmez oldu kararıp,
Yetkin aslanın başına,
Yetmiş kaygı bir gelip.
Ay kararıp örtündü,
«Gece nice olur» deyip,
Atacak okum tükenip,
Boğuştuğum çok Hıtay,
«Gün nice olur» deyip.
Ne sıçrayıp binilecek küheylan var,
Ne yanımda çora kardeş var.
Takat yorulup, güç gidip,
Ok tükenip durduğunda,
Arka olup duracak,
Ne Külçoro şahbaz burda var.
Kançoro, Bakay erim yok,
Ne aziz Kırgız elim var.

Bu Çañdıayak kapırga
Çapçışa turgan çamaa cok,
Ce kaçıp kirer tokoy cok.
Ce bel baylagan belim cok,
Ce menin bekine turgan cerim cok,
Adam, kıtay ilek, men calgız
Emese uşunday beleñ düynö bok!
Adam Buurul oozun burguça,
Muñkanıp kökcal Semetey
Oyun aytıp turgança,
Anday-mınday degiçe,
Açıp közdü cumgança,
Mına oşondo Külçoro
Ayzaga kambıl mıktuu kul,
Alışkanga şıktuu kul
Tilegenin caratkan

Bu Çañdıayak kâfirle,
Çarpışacak takat yok,
Ne kaçıp girecek orman var.
Ne bel bağladığım belim var,
Ne siperlenecek yerim var,
Aman, Hıtay yüz bin, ben yalnız,
Öyleyse böyle miydin, boktan dünya!
Aman, Buurul'un ağzını çevirene dek,
Dertlenip bozkurt Semetey,
Düşüncesini söyleyip dururken,
Şöyle böyle diyene dek,
Açıp gözü yumana dek,
İşte o zaman Külçoro,
Mızrakta becerikli sağlam kul,
Boğuşmaya hevesli kul,
Dileğini Yaradan'ın,

Berip kalgan kez eken.	*Veriverdiği demmiş.*
Kaalaganı Külçoro –	*Dilediği Külçoro –*
Teñselbegen er Çoro	*Sarsılmayan er Çoro,*
Caynagan kızıl çok eken,	*Parlayan kızıl kormuş,*
Körsöñ baatır uşunday.	*Görsen bahadır böyledir.*
Kökcal tuugan Külçoro	*Bozkurt doğan Külçoro,*
Köz körgöndö cok eken,	*Göz görmüşlerde eşi yokmuş,*
Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay-âlemi perişan eden,*
Özü adamdan çıkkan şok eken.	*İnsandan çıkma bir afetmiş.*
171610 Kulak ugup, köz körgön	*Kulak duymuş, göz görmüşte,*
Caralganda cok eken,	*Yaratılmışta eşi yokmuş,*
Aldındagı Sur atın	*Altındaki Boz atını,*
Eelendirip culkuntup,	*Coşturup silkindirip,*
Adam, Külçoro cetip keliptir.	*Aman, Külçoro yetip gelmiş.*
Abasının aldına	*Ağasının önüne,*
Eri ölgöndöy bulkuntup,	*Eri ölmüşçesine şahlanıp,*
Astındagı Sur atı	*Altındaki Boz atı,*
Uruşka miner canıbar	*Savaşta binilen hayvancağız,*
Uçkan kuş menen carışıp,	*Uçan kuşla yarışıp,*
171620 Kazı aluuçu boor et	*Kazı bağlayan böğür eti,*
Kalgan eken kımpıyıp	*Kalmış meğer sımsıkı,*
Kasasına cabışıp.	*Kaburgasına yapışıp.*
Ay, canıbar çoñ Sur at	*Ay, hayvancağız koca Boz at,*
Oşo kezde canıbar	*O zamanda hayvancağız,*
Semirgeni sümbödöy,	*Semizliği sünbe gibi,*
Serpişke minçü karandın	*Vuruşta binilen karayazının,*
Sekirgeni bürgödöy.	*Sıçrayışı pire gibi.*
Totuday kuyruk çubagan,	*Tavus gibi kuyruk süzen,*
Tekedey közün kızartkan,	*Teke gibi gözünü kızartan,*
171630 Kazatka miner canıbar	*Gazaya binilen hayvancağız,*
Arkarday arış uzartkan.	*Arkar gibi adım uzatan.*
Birindek suyuk calı bar,	*Tek tük seyrek yelesi var,*
Olcodon tüşkön soyulgur	*Ganimetten düşme kesilesi,*
Oşondoy sonun calı bar.	*Öylesine güzel yelesi var.*
Badana kiyip balkıldap,	*Zırhını giyip salınıp,*
Kasaba koldo kalkıldap,	*Sancak elde dalgalanıp,*
Kaygılanbay Külüstön	*Kaygılanmadan Külüstön,*
Abasının aldına	*Ağasının önüne,*

Külüp keldi carkıldap.
Kazır coosun kuugansıp,
Kaşkañdap külöt kuturgur
Katını erkek tuugansıp,
Atası cañı tirilip,
Almambet kelip turgansıp.
Iraazı bolup abası,
Külçoronun özünö
Nasıyat ayttı karaçı:
«Aylanayın Külçorom,
Duşmandın colun torgogun.
Kırışkan duşman oñbogon,
Balam, kılımda sendey bolbogon. Kay murazga cetemin?
Ayzaga takkan celegim,
Taalayluu calgız başıma
Tabılbay turgan keregim.
Estesem canga kelerim,
Egem bergen berenim.
Duşmanga kırgın salarım,
Kızıl örttön abasın
Acıratıp alarım,

Aylanam sendey inime,
Aytkanı çeki bolbogon.
Alışka kirse san koldoy,
Duşmandın colun torgogon.
Aylansam bolot tuuganım,
Ardeme desem barıştan,
Kaçan bolso Külçorom
Ceke çıkkan carıştan.
Aytkan sözü eki emes,
Munun aytkan sözü çeki emes.
Astıma tüşkön ak colum,
Aydap cürgön san kolum.
Cerdi bulut kurçap orodu,
Columdu Çañdıayak çoçko torodu.
Bir atkanga darım cok,
Menin küpsördön ogum korodu.

Gülerek geldi ışıldayıp.
Az önce düşmanını kovmuş gibi,
Sırıtıp güler kuduruk,
Karısı erkek doğurmuş gibi,
Babası yeni dirilip,
Almambet gelmiş gibi.
Hoşnut olup ağası,
Külçoro'nun kendisine,
Nasihat etti, baksana:
«Kurbanın olayım Külçoro'm,
Düşmanın yolunu kes.
Kapışan düşman onmamış,
Balam, cihanda senin gibisi olmamış.
Hangi murada ererim?
Mızrağa taktığım flamam,
Talihli yalnız başıma,
Bulunmaz gereğim benim.
Ansam cana can katanım,
Rabbimin verdiği yiğidim.
Düşmana kırgın salanım,
Kızıl ateşten ağasını,
Kurtarıp alanım,

Kurban olam senin gibi kardeşe,
Dediği yanlış çıkmamış.
Boğuşa girse sansız ordu gibi,
Düşmanın yolunu kesmiş.
Kurban olsam yeridir kardeşim,
Her ne desem seferden,
Ne zaman olsa Külçoro'm,
Yarıştan tek önde çıkmış.
Dediği söz iki değil,
Bunun dediği söz yanlış değil.
Önüme düşen ak yolum,
Sürüp yürüttüğüm sansız ordum.
Yeri bulut kuşatıp sardı,
Yolumu Çañdıayak domuz kesti.
Bir atımlık barutum yok,
Benim keseden okum tükendi.

Men eer beldey kaykıça
Bolcop colum atsam deym,
Ey, bolcolu cok Külçorom,
Eliñ kırgızga aman tartsañ deym.
Sen kuuştun colun çalsañ beym,
Kuuragan kırgız az curtka
Külçoro baana bolup kalsañ beym».
Dep, oşondoy degen soñ,
Bezge saygan emedey
Irgıp ketti Külçoro
Ata, Şay koldogon er Çoro,
Şaydañdagan şer Çoro.
Ata, kagılayın kan aba,
Karaanım senden acırap,
Karaan kılgan kan abam
Seni kantip taştap ketemin?
Seni taştap can abam,
Kay murazga cetemin
Abamdın közü barında,
Aldıñızga Külüstön
Men kurman bolup ketemin.
Bıyıl kıyınsıngan kıtaydın

Ben eyer beli yassı sırttan,
Kollayıp yolumu atsam derim,
Ey, ölçüye sığmaz Külçoro'm,
Elin Kırgız'a sağ varasın derim.
Sen kovuşun yolunu kollasan mı ki,
Kavrulmuş Kırgız az yurda,
Külçoro, sığınak olup kalsan mı ki».
Deyip öylece dedikten sonra,
Beze iğne saplanmış gibi,
Fırlayıverdi Külçoro,
Ah, Şah'ın koruduğu er Çoro,
Salınıp yürüyen aslan Çoro.
Ah, kurban olayım han ağa,
Karaltım senden ayrılıp,
Arka edindiğim han ağam,
Seni nasıl bırakıp giderim?
Seni bırakıp, can ağam,
Hangi murada ererim,
Ağamın gözü sağken,
Önünüzde Külüstön,
Ben kurban olup giderim.
Bu yıl güçlük taslayan Hıtay'ın,

Kımbatım abam, ugup tur
Tübünö çoguu cetemin.
Men kerikten kızık köp uktum,
Kelgen mergen Çañdıayak
Köñülün caman oorutup,
Itiñ kök kaçırın coorutup
Kaldaydın uulu kapırga,
Kan Koñurbay baatırga
Sen kuuştun colun çalsañ beym,
Kuuragan kırgız az curtka
Külçoro baana bolup kalsañ beym».
Kayran çorom öldü dep,
Dep, oşondoy degen soñ,
Bezge saygan emedey
Irgıp ketti Külçoro,
Ata, Şay koldogon er Çoro,

Kıymetlim ağam, dinleyedur,
Köküne topluca ererim.
Ben gergedandan ilginç çok şey duydum,
Gelen nişancı Çañdıayak,
Gönlünü fena incitip,
İtin, gök katırını yağır edip,
Kalday'ın oğlu kâfire,
Han Koñurbay bahadıra,
Sen kovuşun yolunu kollasan mı ki,
Kavrulmuş Kırgız az yurda,
Külçoro, sığınak olup kalsan mı ki».
«Yaman çoram öldü» deyip,
Deyip öylece dedikten sonra,
Beze iğne saplanmış gibi,
Fırlayıverdi Külçoro,
Ah, Şah'ın koruduğu er Çoro,

Şaydañdagan şer Çoro.
Ata, kagılayın kan aba,
Karaanım senden acırap,
Kay muraazga cetemin?
Karaan kılgan kan abam
Seni kantip taştap ketemin?
Seni taştap can abam,
Kay murazga cetemin?
Abamdın közü barında,
Aldıñızga Külüstön
Men kurman bolup ketemin.
Bıyıl kıyınsıngan kıtaydın
Kımbatım abam, ugup tur
Tübünö çoguu cetemin.
Men kerikten kızık köp uktum,
Kelgen mergen Çañdıayak
Köñülün caman oorutup,
Itiñ kök kaçırın coorutup
Kaldaydın uulu kapırga,
Kan Koñurbay baatırga
Bu keñeşke ketti dep uktum.
Andan körö kan aba,
Çıkanaktap uykuñdu al,
Çırım etip tınçıñdı al.

Salınıp yürüyen aslan Çoro.
Ah, kurban olayım han ağa,
Karaltım senden ayrılıp,
Hangi murada ererim?
Arka edindiğim han ağam,
Seni nasıl bırakıp giderim?
Seni bırakıp, can ağam,
Hangi murada ererim?
Ağamın gözü sağken,
Önünüzde Külüstön,
Ben kurban olup giderim.
Bu yıl güçlük taslayan Hıtay'ın,
Kıymetlim ağam, dinleyedur,
Köküne topluca ererim.
Ben gergedandan ilginç çok şey duydum,
Gelen nişancı Çañdıayak,
Gönlünü fena incitip,
İtin, gök katırını yağır edip,
Kalday'ın oğlu kâfire,
Han Koñurbay bahadıra,
Bu danışığa gitti diye duydum.
Ondan ise, han ağa,
Dirseklenip uykunu al,
Kestirip rahatına bak.

Kün buzuuçu cadıgöy
Çañdıayak cinin kagayın,
Kuturgurdun özünö
Bir balaket salayın,
Adırdı boylop cürüp al,
Asıl tuugan Çoroñdu
Altı kündö küyüp al.
Altı kündö kelbesem,
Ak didaarıñ körbösöm,
Kaykı kırdı aşıp ket.
Abake, kırgızdı közdöy kaçıp ket.
Coluñdan tümön coo çıksa,
Ayza sunup süzüp ket,
Beren Çorom öldü dep,

Havayı bozan büyücü,
Çañdıayak'ın cinini silkeyim,
Kuduruğun kendisine,
Bir bela salayım,
Kırları boylayıp yürüyedur,
Asil doğan Çoro'nu,
Altı gün boyu bekleyedur.
Altı günde gelmezsem,
Ak didarını görmezsem,
Yassı sırtı aşıp git.
Ağacığım, Kırgız'a doğru kaçıp git.
Yolundan tümen düşman çıksa,
Mızrak uzatıp süsüp geç,
«Yiğit Çoro'm öldü» deyip,

Abake, küdörüñ menden üzüp ket.
Sarı kan, Bakay kanıma ayt,
Salıştan Çorom öldü dep,
Körüngön candın baarına ayt».
Dep, oşentip, Külçoro
Menin kerişkenim Çañdıayak
Baatır da eken, bel da eken,
Mergendigi belgilüü
Beecinden çıkkan şer da eken,
Üç künü aldoo salarmın
Kulcuñdagan çoçkonu
Kup çılbırdan alarmın.
Arıslan abam, can birgem
Attın oozun buruñuz,
Kak aldıñkı cayga turuñuz.
Abake, tirüü cürgöndö
Ne murazga cetebiz,
Arıslan şer senin aldıña
Kurman bolup keterbiz.
Berendigim karmatıp,
Beleske çıgıp ozoyun,
Beyli kurgan Çañdıayak
Tak beş kün colun tozoyun.
Abam,el ınabay munuña

Ağacığım, umudunu benden kesip git.
Sarı Han'a, Bakay Han'ıma söyle,
«Vuruşta Çoro'm öldü» deyip,
Görünen canın hepsine söyle».
Deyip öylece Külçoro,
Benim kapıştığım Çañdıayak,
Bahadırmış, hem de belmiş,
Nişancılığı besbelli,
Beecin'den çıkma aslanmış da,
Üç gün aldatmaca kurarım,
Kasılan domuzu,
Tam yularından yakalarım.
Aslan ağam, can yoldaşım,
Atın ağzını çevirin,
Tam öndeki yere durun.
Ağacığım, sağ gezerken,
Ne murada ereriz,
Aslan şir, senin önünde,
Kurban olup gideriz.
Yiğitliğimi göstereyim,
Bele çıkıp öne geçeyim,
Huyu kurusun Çañdıayak'ın,
Tam beş gün yolunu keseyim.
Ağam, el inanmaz buna,

Keyiy berbe törö abam,
Bir üydö tuuma kuluña.
Curt işenbeyt munuña,
Kaygırba mendey kuluña.
Kazam cetse ölörmün,
Ölböy tirüü bar bolsom,
Kızıtalak Çañdıayak
Kızık kılıp berermin,
Künüm bütsöm ölörmün,
Kün bütpösöm abakem,
Oşo küçtüüsüngön kul menen Kımızga köörçök kuyganday
Küröş kılıp körörmün!»
Dep, oşentip, Külçoro

Tasalanma bey ağam,
Bir evde doğma kuluna.
Yurt inanmaz buna,
Kaygılanma bencileyin kuluna.
Ecelim erişse ölürüm,
Ölmeyip sağ kalırsam,
Kahrolası Çañdıayak'ı,
Seyirlik edip veririm,
Günüm biterse ölürüm,
Günüm bitmezse ağacığım,
O güç taslayan kul ile Kımıza kaymak katar gibi,
Güreşip bir görürüm!»
Deyip öylece Külçoro,

Ceti kün meni küygün dep,
Can ayabay uruşup,
Çü dep colgo saldı ele,
Çın orkoygon kara kır,
Aşıp cetip bardı ele.
Aşıp bargan cerinde,
Too cogolgon urçukta,
Tomuraygan tumşukta,
Kök kırañdın betinde,
Eçki-Ölböstün eki çat –
Eki çattın oyunda,
At-Caylak toonun koosunda
Çılgıy için ört çalgan
Kögörüp munar bölünöt.
Şıpşaydar uulu Cezbilek –
Kün kılkıldap kızarıp,
Cezbilek emes çoñ dümök,
Batkan cerdi körüçü.
Karooldo turgan körünöt,
Kol kozgolboy bılkıldap,
Kambıl çoro kördü ele,
Körgön cerde cön ele
Köñüldü miñdey kördü ele.
Tuş-tuşka kabar berüüçü.
Cer carılgan koo menen,
Cetim kabak suu menen
Kını cok kılıç salınıp,
Cezbilekke kamınıp:
«Ce Kuduret bar bolsoñ,
Beecindin bekem dümögün
Bere körgün koluma,
Şıpşaydardın Cezbilegin.
Tuura kirse kuturgur

«Yedi gün beni bekle» deyip,
Can esirgemeden savaşıp,
«Çü» deyip yola koyulduydu,
Sahi sivrilen kara sırtı,
Aşıp yetip vardıydı.
Aşıp vardığı yerde,
Dağın yittiği çıkıntıda,
Tümseklenen burunda,
Gök yamacın yüzünde,
Eçki-Ölbös'ün iki koyağı –
İki koyağın çukurunda,
At-Caylak dağının kovuğunda,
İçi çiğden ateş almış,
Göğerip pus ayrılır.
Şıpşaydar oğlu Cezbilek –
Gün titreyip kızarıp,
Cezbilek değil koca bela,
Battığı yeri görürdü.
Karakolda durduğu görünür,
Ordu kımıldamaz, yerinde titrer,
Becerikli çora gördüydü,
Gördüğü yerde düpedüz,
Gönlü bin kişilik gördüydü.
Dört yana haber verirdi.
Yer yarılmış koyakla,
Yetim-Kabak suyu ile,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Cezbilek'e hazırlanıp:
«Ya Kudret, var isen,
Beecin'in sağlam belasını,
Veriver elime,
Şıpşaydar'ın Cezbilek'ini.
Doğru girse kuduruk,

Kayratı mol kapırın
Karooldo turgan baatırın,
Bir betteşip körsöm dep,
Çamaa kelse munusun
Sazayın kolgo bersem dep.

Gayreti bol kâfirini,
Karakolda duran bahadırını,
Bir yüzleşip görsem deyip,
Gücüm yeterse bunun,
Cezasını eline versem deyip.

Çamaa cetip, küç kelbey
Çark cetpesem bul kulga
Çapçışıp catıp ötsöm dep.
Uşu çark toktogon er menen
Çalkıldaşıp körsöm dep.
Çaykalışa ketsem dep,
Aykırıp ayza sunuşup,
Aykalışa ketsem» – dep,
Dep, oşentip, Külçoro
Karooldogu Cezbilek
Ugar kulak, körör köz
Uruşka şaytan eñ mıktuu
Ceti küngö Cezbilek
Cekege karool turuptur.
Ceti kündö Cezbilek
Alp uykunu kıluuçu,
Çın balaket munusu.
Catkan cerdi körüçü.
Tutanıp ölgön kuturgur
Kalıñ müşkül coo çıksa
Çañdıayaktın kanatı,
Kaçan bolso Cezbilek
Karoolgo turgan adatı.
Karooldogu Cezbilek –
Cezbilek emes çoñ dümök.
Karasaat kapırdı

Takat yetip, güç gelmezse,
Gücüm yetmezse bu kula,
Çarpışa çarpışa geçsem deyip.
Şu yılmaz er ile,
Çalkalaşıp görsem deyip.
Sarsılaşıp gitsem deyip,
Haykırıp mızrak uzatışıp,
Sarmaşıp gitsem» – deyip,
Deyip öylece Külçoro,
Karakoldaki Cezbilek,
Duyar kulak, görür göz,
Savaşta şeytan, pek yaman,
Yedi gün boyu Cezbilek,
Tek başına karakol durmuş.
Yedi günde Cezbilek,
Alp uykusunu uyurdu,
Gerçek bela buydu işte.
Yattığı yeri görürdü.
Tutuşup ölesi kuduruk,
Kalın müşkül düşman çıksa,
Çañdıayak'ın kanadı,
Ne zaman olsa Cezbilek,
Karakola durmak âdeti.
Karakoldaki Cezbilek –
Cezbilek değil koca bela.
Kara niyetli kâfiri,

Tuş-tuşka kabar berüüçü,
Cezbilek kabar bergende
Cer düñgüröp sel köçüp,
Celigip balban kelüüçü,
Katılgandın cazayın
Kıtay curt mintip berüüçü.
Karooldo turdu Cezbilek,
Közü köpkök temirdey,
Murdu toonun señirdey.
Sakaldarı sapsayıp,
Saraptı teşip ötküdöy.
Eerdinin kalıñı

Dört yana haber verirdi,
Cezbilek haber verende,
Yer gürleyip sel göçüp,
Coşup pehlivan gelirdi,
Sataşanın cezasını,
Hıtay yurdu böyle verirdi.
Karakolda durdu Cezbilek,
Gözü masmavi demir gibi,
Burnu dağın doruğu gibi.
Sakalları diken diken,
Zırhı delip geçecek gibi.
Dudağının kalınlığı,

	Cer çukugan ketmendey.	*Yer eşen çapa gibi.*
	Köz çılpagı muştumday,	*Göz çapağı yumruk gibi,*
	Körsöñ türü uşunday.	*Görsen kılığı böyledir.*
	Arkasında aydar çaç	*Ardındaki perçem saçı,*
	Aygır attın calınday,	*Aygır atın yelesi gibi,*
	Cezbilek cayı uşunday.	*Cezbilek'in hali böyledir.*
171870	Şamdagayı bolcolsuz,	*Çevikliği ölçüsüz,*
	Şapıldagan şer çoro	*Atik davranan aslan çora,*
	Atası kökcal er Çoro.	*Babası bozkurt er Çoro.*
	Telegeyi teñ Çoro,	*Her yanı denk Çoro,*
	Tegi kıraan Külçoro.	*Soyu şahbaz Külçoro.*
	Coonun aylasın bilgen er eken,	*Düşmanın hilesini bilen ermiş, Gerinip*
	Çımırkanıp Külçoro	*güçlenip Külçoro,*
	Içse kanga toybogon	*İçse kana doymayan,*
	Kara tildüü şer eken.	*Kara dilli aslanmış.*
	Oñ dalısı keñ eken,	*Sağ küreği genişmiş,*
	Oolukması karmasa	*Cezbesi bir tuttu mu,*
171880	Oyrottu buzar şer eken.	*Oyrot'u bozar aslanmış.*
	Ayzakerden Çoronun	*Mızrakçılardan Çoro'nun,*
	Iktuulugu çın eken,	*Ustalığı gerçekmiş,*
	Aylası tegiz eñ mıktuu,	*Çaresi düzgün, pek sağlam,*
	Mıktuulugu çın eken.	*Sağlamlığı gerçekmiş.*
	Cetim kabak suu menen	*Yetim-Kabak suyu ile,*
	Cer ölçöösün bilgendey,	*Yer ölçüsünü bilirmiş gibi,*
	Bugu atçuday toorulup,	*Geyik avlarcasına sokulup,*
	Bu kabakka salıptır.	*Bu yamaca koyulmuş.*
	Kuturgurga körünböy,	*Kuduruğa görünmeden,*
171890	Kambıl tuugan Külçoroñ	*Becerikli doğan Külçoro'n,*
	Kaptaldan bugup kalıptır.	*Böğürden pusuya yatmış.*
	Abaylatpay sakçıga	*Sezdirmeden nöbetçiye,*
	Tak cartı buta barıptır.	*Tam yarım ok atımı varmış.*
	Carım buta kalganda	*Yarım ok atımı kalanda,*
	Cakıldadı Külçoro,	*Işıldadı Külçoro,*
	Er Cezbilek balbanga	*Er Cezbilek pehlivana,*
	Astındagı Surkoen,	*Altındaki Surkoyon,*
	Kuldu Kuday berse dep,	*«Kulu Tanrı verse» deyip,*
	Erte sözü keç bolup,	*Erken sözü geç olup,*
171900	Canın taştap soyuuga,	*Canını koyup boğazlamaya,*

	Ayzalaşıp kaluuga	*Mızraklaşıp durmaya,*
	Eki közü tört bolup,	*İki gözü dört olup,*
	Baabedinge bat aytıp,	*Baabedin'e tez yakarıp,*
	Atasının özünö	*Babasının kendisine,*
	Ay tuyaktı at aytıp,	*Ay tırnaklı at adayıp,*
	Cazayıldı salınıp,	*Fitilli tüfeği kuşanıp,*
	Cakındap ayza uruuga,	*Yaklaşıp mızrak vurmaya,*
	Kaptalınan çıguuga,	*Böğründen çıkmaya,*
	Kamındırbıy kaldaydı	*Hazırlanmaya komadan kalday'ı,*
171910	Kaptay sayıp cıguuga	*Bastırıp saplayıp yıkmaya,*
	Kalgan eken Külçoro.	*Durmuş meğer Külçoro.*
	Baskanına mal cetpey	*Yürüyüşüne mal yetişmez,*
	Coldu Surkoyon tulpar baştaptır.	*Yolu Surkoyon tulpar başlamış.*
	Çımınday candı taştaptır.	*Sinek kadar canı gözden çıkarmış.*
	Buluttay uçkan Sur atka	*Bulut gibi uçan Boz ata,*
	Sır ayza karmap burdu ele,	*Sırlı mızrak tutup döndüydü,*
	Buluttay uçkan Sur atka	*Bulut gibi uçan Boz ata,*
	Bulçuñga kamçı urdu ele,	*Kaba etine kamçı vurduydu,*
	Buudan eken çoñ Sur at	*Küheylanmış koca Boz at,*
171920	Keñ kaykını aşkıça	*Geniş yassı beli aşana dek,*
	Baskan taşı bırkırap,	*Bastığı taşlar çatırdayıp,*
	Calañdagan Sur atı	*Yalazlanan Boz atı,*
	Caaday uçup dırkırap.	*Yay gibi uçup vızıldayıp.*
	Cezbilekke cetti ele,	*Cezbilek'e yettiydi,*
	Cetken cerde balbandı	*Yettiği yerde pehlivanı,*
	Uñgusu bolot, uçu kurç	*Sapı çelik, ucu keskin,*
	Uşunday dümök sır ayza	*Böylesi bela sırlı mızrak,*
	Tokson bolot ulatkan,	*Doksan çelik kaynatılmış,*
	Tiygen cerin buratkan.	*Değdiği yeri paramparça eden.*
171930	Tüzdöp karmap türtköndö	*Doğrultup tutup dürtünce*
	Tügöngürdün ayzası	*O tükenesicenin mızrağı*
	Toonu saysa kulatkan.	*Dağa saplansa deviren.*
	Tiygen ceri kabıldap,	*Değdiği yeri kavlatıp,*
	Tim kalbay ölö bersin dep,	*Sağ kalmasın, ölsün diye,*
	Adamdın köz caşı menen	*İnsanoğlunun gözyaşıyla*
	sugartkan. Külçoro ayza saldı ele.	*sulanmış. Külçoro mızrağı saldı.*
	Muştasa kıba kandırgan,	*Vurdu mu hıncı kandıran,*
	Kır-kırına karandın	*O kara mızrağın her yivine*

Albars uudan saldırgan.
Cete elekte kızargan,
Şiltegende bu karan
Kırk ayzaday uzargan.
Saysa saya ketpegen,
Saydırgan aman ötpögön,
Tutamın tuura kıldırgan,
Tuştap coogo sundurgan.
Uçu cetse çañ ketken,
Tielekte kan ketken.
Tim saygañda karandan
Bolt dep ırgıp can ketken.
Cetelekte çıñırıp,
Adam içi sızdagan.
Cetip saysa cön ele
Koktuday eti oyulup,
Kez bolgon duşman soyulgan,
Uşunday eken aylası,
Örttöngürdün ayzası.
Bolot ogun çaçkıça
Boz kerikke kamçı urup,
A Cezbilek kaçkıça,
Kaptalga salıp celgiçe,
Kalkına kabar bergiçe,
Buluttay uçup burkurap,
Buudan eken Sur atı
Cetken eken dırkırap.
Candap Sur at ötördö
Caa alla, Manas ata, dep

Albars çeliğe ağı sürdürülmüş.
Daha ermeden kızaran,
Savrulunca bu kara mızrak
Kırk mızrak boyu uzayan.
Saplasa boşa gitmeyen,
Saplananın sağ kurtulmadığı,
Tutamağı düzgün yaptırılmış,
Düşmana doğrultulup uzatılmış.
Ucu değse toz koparan,
Daha değmeden kan akıtan.
Şöyle bir saplayınca zavallıdan
"Bolt" diye fırlayıp can çıkaran.
Daha ermeden çığlık koparttıran,
İnsanın içini sızlatan.
Erişip saplasa düpedüz
Dere yatağı gibi eti oyulup,
Rast gelen düşman boğazlanırdı,
İşte böyleymiş hüneri,
O yanasıcanın mızrağı.
Çelik okunu saçana dek
Boz gergedana kamçı vurup,
O Cezbilek kaçana dek,
Böğrüne vurup yeldirene dek,
Halkına haber verene dek,
Bulut gibi uçup gürleyerek,
Küheylanmış Sur atı
Dörtnala erişivermiş.
Sur at yanından geçerken
"Ya Allah, Manas ata!" deyip

Külçoro ayza kötördü.
Kalmak eerdin kaşı dep,
Kak cüröktün başı dep,
Ölçölüü ceri uşu dep,
Öpkönün öz tuşu dep,
Cürök menen kolkonun
Carıp ötör tuşu dep,
Küçtüüsüngön Cezbilek
Üzöñgüdön but tayıp,

Külçoro mızrağı kaldırdı.
Kalmuk eyerinin kaşı diye,
Tam yüreğin başı diye,
Ölçülü yeri budur diye,
Akciğerin tam hizası diye,
Yürek ile şahdamarını
Yarıp geçecek yer diye,
Güçlü geçinen Cezbilek
Üzengiden ayağı kayıp,

	Eerden köt kıltayıp,	*Eyerden beli yalpalayıp,*
	Kalmagınça kaldırap.	*Kalmukçasına söylenip zangırdadı.*
	Kambıl eken Külçoro	*Ustaymış Külçoro*
171980	Katuu ayza cetiptir,	*Sert mızrak erişivermiş,*
	Kakkan cerde balbandın	*Vurduğu yerde pehlivanın*
	Cürögünün toltosun	*Yüreğinin can damarını*
	Üzüp-üzüp ötüptür.	*Kopara kopara geçmiş.*
	Astınan ayza koroyup,	*Öte yandan mızrak sivrilip,*
	Tak kulaççа çıgıp ketiptir.	*Tam bir kulaç çıkıvermiş.*
	Oop Cezbilek cıgıldı,	*Devrilip Cezbilek yıkıldı,*
	Kıraan Çoro turabı	*Yiğit Çoro durur mu,*
	Kıyşayıp balban kuladı.	*Yan yatıp pehlivan düştü.*
	Abaylabay Cezbilek	*Gafil avlanan Cezbilek*
171990	Külçorodon suladı.	*Külçoro'nun elinden serildi.*
	Kolundagı coykuma	*Elindeki eğri kılıcı*
	Kından suurup kaldı emi,	*Kınından sıyırıverdi,*
	Kılıç menen balbandı	*Kılıç ile pehlivanı*
	Moyun tüpkö saldı emi.	*Boynunun kökünden vurdu.*
	Cezbilek mintip suladı,	*Cezbilek böylece serildi,*
	Saat baskan balbandın	*Kara saati basmış pehlivanın*
	Sayday başı kuladı.	*Koca başı yuvarlandı.*
	Eptüü tuugan Külçoro	*Becerikli doğan Külçoro*
	Er esebin taptı ele,	*Erin hesabını buldu,*
172000	Astındagı kerikti	*Altındaki gergedanı*
	On eki bölö çaptı ele.	*On iki parçaya biçti.*
	Amız kılbay Külçoro	*Vakit yitirmeden Külçoro*
	Cezbilek başın soyuptur.	*Cezbilek'in başını yüzmüş.*
	Topusunun üstünön,	*Takkesinin üstünden,*
	Tuulganın astınan	*Tulgasının altından*
	Töbögö basa kiydi ele.	*Tepesine bastırıp giydi.*
	Kürmöçösün küldüytüp,	*Cepkenini kabartıp,*
	Külüp çoro kiydi ele,	*Gülerek çoro giydi,*
	Otogotun oroytup,	*Sorgucunu dikleştirip,*
172010	Omuroogo çaldı ele.	*Göğsüne doladı.*
	Şuru otogot, marcan taş	*Mercan sorguç, mercan taş*
	Töbösünö saydı ele.	*Tepesine taktı.*
	Totu kuştun kuyrugun	*Tavus kuşunun kuyruğunu*
	Tokson bölüp asemdep,	*Doksana bölüp süsleyip,*

Töbögö kiyip aldı ele.
Kızıl kırgak keñ çalbar,
Altımış teke terisin
Asemdetip casagan
Alban türdüü keñ çalbar,
Anı çoroñ kiydi ele.
Kalmaktarday sooru ötük
Baya mancuu kiyçü çoñ ötük
Tamanına karasañ
On eki sööm sere eken.
Baatır eken Cezbilek,
Munun balbandıgı ep eken,
Adam, ceñdirip saldı uşunu
Munu kanday mendem deer eken.
Şaydañdagan kıraanıñ
Kızıl çalbar, keñ belboo
Kıtayça tüymö çoñ beldik
Baatır tuugan Külçoroñ
Kınay belge çaldı ele.
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsü bolup aldı emi.
Taş sayıngan mancuunun
Tazası bolup kaldı ele.
Adam, çoñ ötük butta çoykoyot
Munun azıgı kıtay kayran er
Adam, korozdoy moynu koykoyot.
Ölüm, acal, azaptı
Kurgurdun köz aynegi balkıldap,
Buçkagına teñebey.
Köökör iyin şuru taş
Töbösündö carkıldap.
Temingisi telpildep,
Kol tokmoktoy kara çaç

Başına geçiriverdi.
Kızıl kenarlı geniş şalvar,
Altmış teke derisinden
Süsleterek yapılmış
Türlü türlü geniş şalvar,
Onu çoron giydi.
Kalmuklarınkı gibi sağrı deriden çizme
Hani Mançuların giydiği koca çizme
Tabanına bakarsan
On iki karış boyundaymış.
Yiğitmiş Cezbilek,
Pehlivanlığı yerindeymiş,
Be adam, bunu da yenip devirdi
Buna nasıl bir kul demeli acep.
Çalımla salınan yiğidin
Kızıl şalvar, geniş kuşak
Çin işi düğmeli koca kemer
Yiğit doğan Külçoro'n
Sımsıkı beline doladı.
Cepken giyen Çinlinin
Güçlüsü oluverdi.
Taş kuşanan Mançunun
Tam hası oluverdi.
Be adam, koca çizme ayakta kurulur
Sanki aslı Çinli bu koca er
Be adam, horoz gibi boynu dik durur.
Ölümü, eceli, azabı
Gözlerinin feri ışıl ışıl, Topuğuna bile
denk saymaz.
Omzunda mercan, süs taşı
Tepesinde parıldayıp.
Püskülleri titreyip,
Kol tokmağı gibi kara saç

Kuldun arkasında selkildep.
Adam, tüp atası – Çılaba,
Bu tügöngür cayın suraba
Uluktun kiymin kiygende
Körsö köñül bölünüp,

Kulun sırtında savrulup.
Be adam, kök atası – Çılaba,
Bu tükenesicenin halini hiç sorma
Ulunun giysisini giyince
Gören gönlünü kaptırıp,

	Körsöñ türü uşunday –	*Görsen görünüşü şöyle –*
	Koñurbay kança körünüp,	*Nice Koñurbay gibi görünüp,*
	Kıtay kiymin kiyinip,	*Çin giysisini kuşanıp,*
	Kırgızdık türdü taştadı,	*Kırgız kılığını bıraktı,*
	Kızık çoro kıraanıñ	*İlginç çoro, yiğidin*
	Bu kıyın erdik baştadı.	*Bu çetin yiğitliğe başladı.*
	Badanasın tañuulap,	*Zırhını sımsıkı bağlayıp,*
	Astındagı Surkoyon	*Altındaki Surkoyon'u*
172060	Munu cabuu menen cabuulap,	*Örtüyle örtüp donatıp,*
	Kımbat eken Külçoro	*Değerliymiş Külçoro*
	Çiymek boldu sızıktı,	*Bir çizgi çizmek diledi,*
	Adam, kılmak boldu kızıktı,	*Be adam, bir hüner göstermek diledi,*
	Ay-aalamga kıraanıñ	*Ay-aleme yiğidin*
	Salmak boldu buzuktu.	*Kargaşa salmak diledi.*
	Börü baspas col menen,	*Kurdun basmadığı yoldan,*
	Arkak-tersek bel menen,	*Sarp, dolambaçlı belden,*
	Adam baskıs cer menen	*İnsan basmaz yerden*
	Çımırkanıp karabay,	*Gerinip de bakmadan,*
172070	Çımınday canın ayabay.	*Sinek kadar canını esirgemeden.*
	Tegerete karabay,	*Çevresine bakmadan,*
	Tegele canın ayabay.	*Hiç mi hiç canını esirgemeden.*
	Öödö-tömön bolcoboy,	*İnişi yokuşu ölçmeden,*
	Ölömün dep oyloboy.	*Ölürüm diye düşünmeden.*
	Kıtay kiymin kiyinip,	*Çin giysisini kuşanıp,*
	Emi kılam birdi dep,	*Şimdi bir iş göreceğim deyip,*
	Kıtıldap külüp süyünüp,	*Kıkırdayıp gülüp sevinip,*
	Bara catat kenebey,	*Gidiyor hiç aldırmadan,*
	Erdik menen şerdikti	*Erliği ile aslanlığı*
172080	Een kalgan Çorogo	*Yalnız kalan Çoro'ya*
	Bergen eken çenebey.	*Vermiş Yaradan ölçüsüz.*
	Kabagım, kaşım debesten	*Kaşım gözüm demeden*
	Acaldan kaygı cebesten,	*Ecelden tasa yemeden,*
	Elkin een col menen,	*Issız, tenha yoldan,*
	Elik aşpas bel menen	*Karacanın aşamadığı belden*
	Kotur bulak, çım bulak	*Kotur pınar, çim pınar*
	At caylagan ter menen	*At otlağı yamaçlardan*
	Aşıp tüşüp şer Çoro	*Aşıp inip aslan Çoro*
	Astı cakkı taypañga	*Aşağı yandaki düzlüğe*

Baatır Çoro eelikti.
Kaptal cakkı karagay
Karagaydan şek urup,
Ölümdön kapa sanabay
Belge çıgıp keldi ele.
Belge çıgıp kelgende
Berendin cayın aytayın
Beylin burup belsenip,
Beren eken kıstalak
Cön ele beri urganday teñselip, Abası kökcal baatırga
Cay-caragın caylanıp,
Ata, calañdagan kayran er
Canına calañ kılıç baylanıp,
Kanı tartıp içine,
Degele kadık kılbay kişiden,
Karagayday sır nayza,
Karkıra baylap kötörüp,
Kelmek boldu kıraanıñ
Kan Çañdıayak bet alıp,
Kayıp cürbös talaaga
Calañdagan er Çoro
Cana kirip keldi ele.
Kelip cetip Külçoro
Kerüüçönü çalganı.
Ara cerden arbayıp,
Çalgınga çıkkan Çañdıayak
Barbañdagan kuturgur
Adam mañdaydan çıga kalganı.
Çañdıayaktı körgöndö
Kıraan tuugan Külçoro
Almaday moynu uzarıp,
Arıslanday közü kızarıp,

Kıbılanday köz caynap,
Kadoo sınduu kaşka tiş
Kars kemirip bek çaynap.
Erte sözü keç bolup,
Çañdıyakka cetüügö

Yiğit Çoro coştu.
Yan taraftaki çamlıktan
Çamlıktan kuşkulanıp,
Ölümü dert etmeden
Bele çıkıp geldi.
Bele çıkıp geldiğinde
Yiğidin halini anlatayım
Aklını verip bel bağlayıp,
Yamanmış kerata
Düpedüz saldıracakmış gibi yalpalayıp,
Ağası bozkurt bahadıra
Pusatını kuşanıp,
Ah, yalın kılıç yaman er
Beline yalın kılıç bağlayıp,
Kanı içine çekilip,
Kimseden hiç kuşkulanmadan,
Çam gibi sırlı mızrağa,
Turna tüyü bağlayıp kaldırıp,
Yola koyuldu yiğidin
Han Çañdıayak'a yönelip,
Yaban geçmez bozkıra
Yalın kılıç er Çoro
Yine girip geliverdi.
Gelip yetişip Külçoro
Yamacı kolaçan etti.
Ara yerden heyula gibi,
Keşfe çıkan Çañdıayak
Kabaran o kudurasıca
Be adam, karşıdan çıkıverdi.
Çañdıayak'ı görünce
Yiğit doğan Külçoro
Elma gibi boynu uzayıp,
Aslan gibi gözü kızarıp,

Közler gibi gözü parlayıp,
Çivi misali bembeyaz diş
Kütür kütür sıkıp çiğneyip.
Erken sözü geç olup,
Çañdıayak'a yetişmeye,

	Kıyalın tapsa bu kuldu	*Yolunu bulsa bu kulu*
	Kızık kılıp ketüügö	*Oyun edip gitmeye,*
	Aylasın tapsa aramdı	*Çaresini bulsa haramiyi*
172130	Tirüü karmap alganı	*Diri diri yakalamaya,*
	Abası kökcal baatırga	*Ağası bozkurt bahadıra*
	Tartuu kılıp barganı	*Armağan edip götürmeye,*
	Aylası kelse kırgızdın	*Eli erişse Kırgız'ın*
	Kul degen atın cogotup,	*Kul denen adını silmeye,*
	Kurama cayın oñotup,	*Dağınık ilini onarmaya,*
	Kandıgın surap aluuga,	*Hanlığını isteyip almaya,*
	Çañdıayak tiyse koluna	*Çañdıayak geçse eline*
	Tartuu kılıp baruuga,	*Armağan edip varmaya,*
	Kızık kılıp a kulga	*O kula oyun edip*
172140	Kap-kayda kegin aluuga	*Ta nerdeki öcünü almaya*
	Mına kaşattı bala çaldı ele,	*İşte yamacı delikanlı kolaçan etti,*
	Boz kaçır menen kampayıp	*Boz katırla kabararak*
	Coldon Çañdıayak çıgıp kaldı ele.	*Yoldan Çañdıayak çıkıverdi.*
	Çañdıayak baatırdın	*Çañdıayak bahadırın*
	Telegeyi teñ ele,	*Her yanı denk idi,*
	Bu mendeden tuulbayt degi ele	*Kul soyundan böylesi doğmaz derlerdi*
	Cadıgöylügü, şerligi,	*Büyücülüğü, aslanlığı,*
	Cana bilgiç erligi,	*Hem de bilgiç erliği,*
	Caa tartuuga ıktuusu,	*Yay çekmeye ustaydı,*
172150	Mıltık atar mıktuusu	*Tüfek atmada sağlamıydı,*
	Koñurbaydan er ele,	*Koñurbay'dan da yiğitti,*
	Çañdıayak öñdüü baatır alıp	*Çañdıayak gibi bahadırı*
	Caratıp berbeyt degi ele,	*Yaradan bir daha vermez derlerdi,*
	Adırluunu çalgamın,	*Tepelikleri dolaşmıştım,*
	Kaşattan kampayıp çıgıp kıstalak	*Yamaçtan kabarıp çıkıverdi kerata*
	Astınan Çañdıayak çıgıp kalganı.	*Önünden Çañdıayak çıkıverdi.*
	Uluktugun, şerdigin	*Ululuğunu, aslanlığını*
	Körüp turdu Çañdıayak,	*Görüp durdu Çañdıayak,*
	Köp köñülün bölökkö	*Bütün dikkatini başkaca*
172160	Bölüp turdu Çañdıayak.	*Verip durdu Çañdıayak.*
	Munun şamdagayı bolcolsuz,	*Bunun çevikliği ölçüsüz,*
	Körüp turdu Çañdıayak,	*Görüp durdu Çañdıayak,*
	Oşondo Çañdıayak munu aytat:	*O zaman Çañdıayak şöyle der:*

«O, botom, didaarıñ suuk caş bala
Kürküröp akkan sel bolso
Kıtaysıñbı, elsiñbi?
O, botom, kıtay kiymin kiyinip,
Ilek-ilek kol çıksa
Kırganı cürgön sensiñbi?
O, botom, kangülördün şaarında
Tiygeni turgan sen kimsiñ?
Kampayıñkı sen kimsiñ?
Arsılanday çamıngan
Dañkayıñkı sen kimsiñ?
Aç Arıslan colborstoy,
Alışkan aman bolbostoy,
Kaysagandı kaçırgan
Komokoyluu sır ayza
Uçtagan cerge batırgan,
Ikıs koyup cakındap,
Alganı turgan sen kimsiñ?
Botom, ıras kıtay kırgınga
Salganı turgan sen kimsiñ?
Ikıs berip aalamdı,
Alganı turgan sen kimsiñ
Tuugansıñbı, elsiñbi
Kabılgandı kaysagan
Karasaat sensiñbi?
Cosunuñ bölök, zaarıñ küç,
Cologondu kılgan tüz
Coluñ bolgon sen kimsiñ?
O, botom, urunarga too tappay,
Uruşkanga coo tappay,
Kıyıp belin baylagan
Kıcırlanıp baçagar
Duşmanga tişin kayragan
Tutanıp ölgür sen kimsiñ?
Cezbilekçe at mingen,
Kıtaylarday ton kiygen
Kıltıldagan sen kimsiñ?
Kızıl çaar arıslanday

«Ey yavrum, çehresi soğuk genç oğlan
Gürleyip akan sel olsa
Çinli misin, elden misin?
Ey yavrum, Çin giysisi kuşanıp,
Bölük bölük ordu çıksa
Kırmaya gelen sen misin?
Ey yavrum, hangüllerin şehri gibi
Saldırmaya duran sen kimsin?
Kabarıp duran sen kimsin?
Aslan gibi atılan
Heybetle duran sen kimsin?
Aç aslan, kaplan misali,
Tutuşanın sağ kalmayacağı gibi,
Karşı geleni kaçırtan,
Temrenli sırlı mızrağı
Ucunu değdiği yere gömen,
Sinsice sokulup yaklaşıp,
Almaya duran sen kimsin?
Yavrum, sahiden Çin'i kırgına
Salmaya duran sen kimsin?
Alemi ürkütüp,
Almaya duran sen kimsin,
Soydan mısın, elden misin,
Rast geleni dişleyen
Uğursuz ecel sen misin?
Tavrın başka, zehrin keskin,
Yaklaşanı dümdüz eden
Yolu açık olan sen kimsin?
Ey yavrum, çarpacak dağ bulamayıp,
Dövüşecek düşman bulamayıp,
Belini sımsıkı bağlayan,
Hınçla dolup, edepsiz,
Düşmana dişini bileyen,
Tutuşup ölesice, sen kimsin?
Cezbilek'çe ata binen,
Çinliler gibi kaftan giyen,
Salınıp duran sen kimsin?
Kızıl benekli aslan gibi

Bılkıldagan sen kimsiñ?
Uzun boyluu, keñ dalı,
Uruşka şaydoot eñ mıktı,
Küyüp catkan ört bolso,
Cürgönü turgan sen kimsiñ?
Ayza imerip aykırıp,
Botom, astıñdan uduñ çıkkandı
Sürgönü turgan sen kimsiñ?
Caaday caroo at mingen
Calañdagan sen kimsiñ?»
Dep, oşondoy dedi ele.
Barıdan tapan şer çoroñ –
Cumuru baştuu mendeden
Caratılgan er Çoroñ
Kabılanday kamınıp,
Kayran çoroñ oozuna
Botom, kayıptan akıl tabılıp.
Anda Çoro munu aytat:
Cezbilekçe küülönüp,
Kıtay til menen süylönüp,
Örttöngön Çoro munu aytat:
«Ay, Çañdıayak, er akem,
Kabılgandı kaysagan
Kambıldıgıñ bar eken,
Kaalap çıktım Dıñşadan,
Kalıktın çınar bagınan
Sazañşañdın şaarınan,
Men belsene çıktım uruşka
Carım kandın tagınan.
Sazañşañdı suragan
Kankuba kandın aldınan.
Sazañşañdın şaarına
Altı külük at barıp,
Aldırbay catat burut dep,
Alakanday kat barıp,
Erikpey cürüp oorulup,

Alışa turgan coo kayda,
Çañdıayak men alıstan keldim

Gerinip duran sen kimsin?
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Savaşa hazır, en yaman,
Yanıp duran yangın olsa,
İçine dalacak sen kimsin?
Mızrak çevirip haykırıp,
Yavrum, önünden yol keseni
Sürmeye duran sen kimsin?
Yay gibi çevik ata binen,
Yalın kılıç duran sen kimsin?»
Deyip işte böyle dedi.
Hepsinden kurnaz aslan çoron –
Yuvarlak başlı kul içinden
Yaratılmış er Çoro'n
Kaplan gibi davranıp,
Koca çoronun ağzına
Yavrum, gaipten akıl geliverdi.
O zaman Çoro şöyle der:
Cezbilek'çe kurulup,
Çin diliyle söylenip,
Yanasıca Çoro şöyle der:
«Ey Çañdıayak, er ağam,
Rast geleni dişleyen
Bir ustalığın var imiş,
İsteyerek çıktım Dıñşa'dan,
Halkın çınar bağından,
Sazañşañ'ın şehrinden,
Ben kolları sıvayıp çıktım savaşa
Yarım hanın tahtından.
Sazañşañ'ı yöneten
Kankuba hanın katından.
Sazañşañ'ın şehrine
Altı yürük at varıp,
Burut boyun eğmiyor diye,
Avuç kadar mektup varıp,
Usanmadan yola düşüp,

Tutuşacak düşman hani,
Çañdıayak, ben uzaktan geldim

toorulup. Çımırkangan çoçkonun
Bu kızıtalak buruttu
Emdigiçe Çañdıayak
Kırbayt degen emine?
Bu kişi kılbas dümöktü
Kılbayt degen emine?
Baatırların barbaytıp,
Albayt degen emine?
Balaketti burutka
Salbayt degen emine
Bir esebin kedeydin
Tappayt degen emine?
Bu kap-kayda cinin buruttun
Kakpayt degen emine?
Bu burulganda ne payda,
Burut kayda, coo kayda?
Bu kayrılganda ne payda,
Karsıldaşar er kayda?
Bu baatır bolso, şer bolso
Başkaça burut er bolso,
Etek küyör çak kayda,
El çogulgan top kayda?
Tuşardan çıkkan ok kayda?
Caltanışta ne payda
Sazañşañdan keldi dep,
Bizge közüñ salıñız
Kızıtalak kankordun
Coobun ayta salıñız».
Kıyıp-kıyıp söz aytıp,
Candap turat Külçoro.
Kıtay bolup baldırap,
Kızıtalak balbandı
Aldap turat Külçoro.
Tilegi katkan kapırdın
Tizgini kolgo tiyse dep,
Cadaaldıktı karmatıp,
Canın koyboy tokmoktop,

Can abamdın koluna

dolanıp. Kasılan domuzun
Bu kahrolası Burut'u
Şimdiye dek Çañdıayak
Kırmaz olur mu hiç?
Kişinin yapmadığı belayı
Yapmaz olur mu hiç?
Bahadırlarını yere serip,
Almaz olur mu hiç?
Belayı Burut'a
Salmaz olur mu hiç,
Şu yoksulun bir hesabını
Bulmaz olur mu hiç?
Burut'un ta nerdeki cinini
Kovmaz olur mu hiç?
Böyle dolanmakta ne fayda,
Burut hani, düşman hani?
Böyle oyalanmakta ne fayda,
Çarpışacak er hani?
Bahadırsa, aslansa eğer,
Başka türlü Burut eriyse,
Etek tutuşacak vakit hani,
Halkın toplandığı kalabalık hani?
Karşıdan gelen ok hani?
Çekinmekte ne fayda,
Sazañşañ'dan geldi deyip,
Bize bir göz atıverin,
Kahrolası kan içicinin
Cevabını söyleyiverin».
Keskin keskin söz söyleyip,
Yanaşıp durur Külçoro.
Çinli olup gevezelenip,
Kahrolası pehlivanı
Aldatıp durur Külçoro.
Dileği kurumuş kâfirin
Dizgini elime geçse diye,
Öfkesini kabartıp,
Canını komadan dövüp,

Can ağamın eline

Tirüü karmap cürsöm dep,
Çılbırınan alsam dep.
Çırkıratıp tokmoktop,
Çın balaket salsam dep.
Bargan sayın cakındap,
Körüp turat Külçoro.
Çalkıldaşa ketsem dep,
Ölüp turat Külçoro.
Amalı küçtüü kapırga,
Al Çañdıayak kapırga
Amal menen alsam dep,
Azaptı anan salsam dep,
Ölüp turat Külçoro.
Karuusu toluk kapırıñ,
Al Çañdıayak baatırıñ
Anda turup Çorogo
Cakındabay munu aytat:
«O, botom, men Çañdıayak bolgonu,
Çañdıayak atka kongonu –
At arıtıp, cer çalıp,
Atboroyun sıdırtıp,
Ay-aalamdın baarısın
Botom, cürdüm ele kıdırıp.
Kırk uruunun şaarında
Körböy turgan şaarım cok,
Kırk kandın eli kıtayda
Balam, körböy turgan elim cok,
Kabılgandı kaysagan
Kıraanım sendey kerim cok.
Duşmansıñbı, elsiñbi
Tutanıp ölgür sensiñbi?
Cakındaba cönü cok,
O, botom, coloboy tur özümö
Coo köründüñ közümö.
Ayzañdın artı bir kuçak
Cıgaçtın mülkün ilipsiñ,
Atıñdın moynu bir kuçak

Balam, aybandan türkün minipsiñ,

Diri tutup götürsem diye,
Yularından alsam diye.
Çığlık attıra döve döve,
Tam bir bela salsam diye.
Gittikçe yaklaşıp,
Görüp durur Külçoro.
Boğaz boğaza gelsem diye,
Can atıp durur Külçoro.
Hilesi güçlü kâfire,
O Çañdıayak kâfire,
Hileyle alsam diye,
Azabı sonra salsam diye,
Can atıp durur Külçoro.
Bileği güçlü kâfirin,
O Çañdıayak bahadırın
O zaman durup Çoro'ya
Yaklaşmadan şöyle der:
«Ey yavrum, benim Çañdıayak oluşum,
Çañdıayak adını alışım –
At yorup, yer dolaşıp,
Dörtnala koşturup,
Ay-alemin hepsini
Yavrum, gezip dolaşmıştım.
Kırk boyun şehrinde
Görmediğim şehir yok,
Kırk hanın ili Çin'de
Oğlum, görmediğim el yok,
Rast geleni dişleyen
Senin gibi görkemli yiğit görmedim.
Düşman mısın, elden misin,
Tutuşup ölesice sen misin?
Yaklaşma, gereği yok,
Ey yavrum, sokulma bana,
Düşman göründün gözüme.
Mızrağının ardı bir kucak
Ağacın malını asmışsın,
Atının boynu bir kucak

Oğlum, hayvanın türlüsüne binmişsin,

Celdibi dep turamın.
Adamga azır cetçüdöy,
Añtara sayıp ötçüdöy
Dayarlanıp cürüpsüñ.
Kıtayda sendey cañcal cok,
Kılımda sendey balban cok,
Balbandıgıñ başkaça,
Senin baatırlıgıñ bir kança.
Bastırıp coogo tiyüügö
Dayarlanıp alıpsıñ,
O, botom, kaydan keldiñ köykaşka?
Kakandan sendey körbödüm,
Komokoyluu sır ayza
Koloktop canda körünöt.
Koyboçuday türüñ bar,
O, botom, uşu cerden köönüm
bölünöt, Korkup koltuk açpagan,
Senin komdongonuñ colborstoy,
Kozgolgon aman bolbostoy,
Uñgusu çokmor aybalta
Bilegiñe çalıpsıñ,
Uruşçuday kamdanıp,
Balam, udurañdap alıpsıñ.
Azır şiltep iyçüdöy,
Azır coogo tiyçüdöy,
Kını cok kılıçtı
Bilegiñe çalıpsıñ,
Kılımga kırgın salçuday,
Kısırkanıp kalıpsıñ,
Bedeliñ körsöm belsenip,
Beri urganday teñselip,
Balam, belendenip alıpsıñ.
Uruşsañ beri çıkkın dep,
Sıyagıñ turat baçagar,
Sen udurañdap kalıpsıñ.
Adam, bileginñ toluk, taş cürök
Kaydan çıgıp kelgensiñ?
Azır çınıñ ayta koy,
Ee,bil müçölüü badirek

Yel mi esti der dururum.
İnsana hemen yetişecekmiş gibi,
Delip deşip geçecekmiş gibi
Hazırlanıp gelmişsin.
Çin'de senin gibi kavgacı yok,
Yüzyılda senin gibi pehlivan yok,
Pehlivanlığın bambaşka,
Senin yiğitliğin kat kat.
At sürüp düşmana çatmaya
Hazırlanıp durmuşsun,
Ey yavrum, nereden geldin gökalın?
Kakan'da senin gibisini görmedim,
Temrenli sırlı mızrak
Yanında sallanıp görünür.
Rahat durmayacak bir halin var,
Ey yavrum, şuracıkta gönlüm
kuşkulanır, Korkup koltuk açmayan,
Senin çömelişin kaplan gibi,
Kımıldayanın sağ kalmayacağı gibi,
Sapı topuz gibi aybaltayı
Bileğine dolamışsın,
Dövüşecekmiş gibi kuşanıp,
Oğlum, hışımla gerilmişsin.
Hemen savuracakmış gibi,
Hemen düşmana çatacakmış gibi,
Kınsız kılıcı
Bileğine dolamışsın,
Yüzyıla kırgın salacakmış gibi,
Hınçla gerilip kalmışsın,
Endamına baksam, bel bağlamış,
Beri saldıracakmış gibi yalpalayıp,
Oğlum, hazır olup durmuşsun.
Dövüşeceksen beri çık der gibi,
Duruşun öyle, edepsiz,
Sen hışımla kabarmışsın.
Be adam, bileğin dolgun, taş yürek,
Nereden çıkıp gelmişsin?
Hemen doğrunu söyleyiver,
Ee, yaman yapılı kerata,

Kayran burut elinen

Kandın kanın öltürüp,
Kap-Toodon beri toorulup,
Keldibi dep turamın,
Kan Semetey, Külçoro
Ekөönü kolgo tüşürüp,
Azır bügün alarmın,
Kördübü dep turamın.
Uzun boyluu, keñ dalı,
Çınarday moynu uzargan
Eki közü kızargan.
Komokoyluu sır ayza
Koloytup өödө aştagan,
Koygulaşkan duşmanga
Koluna tiygen duşmandı
Koyondoy cerge cançtagan
Balban sınıñ bar eken.
Balam, buka moyun, buura san
Bulkuşkandı kuuratkan
Baatırlıgıñ bar eken.
Içse kanga toybooçu
Kapırlıgıñ bar eken.
Kebiñ şeker, sözüñ bal,
Kaydan çıktıñ özüñ can.
Anıktap ugam sözüñdü,
Botom, aşkere köröm közüñdü.
Men bir tüpöktüü ayza ırgayın,
Eldigiñdi, cooluguñdu
Balam, uşu cerden ılgayın.
Çañdıayak mınday degen soñ,
Külçoro turup munu aytat:
«Ay, Çañdıayak mergenim,
Kakançıdan kelgemin,
Buruttan ayza köp körüp,
Oñboy kalgan ekensiñ,
Muruntan calkıp duşmandan
Bolboy kalgan ekensiñ.

Koca Burut ilinden

Hanın hanını öldürüp,
Kaf Dağı'ndan beri dolanıp,
Geldi mi der dururum,
Han Semetey, Külçoro –
İkisini ele geçirip,
Bugün hemen alırım,
Gördü mü der dururum.
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Çınar gibi boynu uzamış,
İki gözü kızarmış.
Temrenli sırlı mızrağı
Diklemesine sapına geçirmiş,
Çarpışan düşmana karşı,
Eline geçen düşmanı
Tavşan gibi yere çalan
Pehlivan duruşun var imiş.
Oğlum, boğa boyunlu, buğra butlu,
Çekişeni perişan eden
Bahadırlığın var imiş.
İçse kana doymayan
Kâfirliğin var imiş.
Lafın şeker, sözün bal,
Nereden çıktın be canım.
Sözünü iyice dinleyeyim,
Yavrum, gözünü apaçık göreyim.
Ben bir püsküllü mızrak savurayım,
Dost musun, düşman mısın,
Oğlum, şuracıkta seçeyim.
Çañdıayak böyle deyince,
Külçoro durup şöyle der:
«Ey Çañdıayak nişancım,
Kakançı'dan gelmişim,
Burut'tan çok mızrak yiyip,
Belini doğrultamamışsın,
Öteden beri düşmandan yılıp
İşe yaramaz olmuşsun.

Buruluşta ne payda,
Burut kayda, coo kayda?
Kalk kurutkan antkordu
Kazır baylap bereyin,
Manastın uulu kankordu.
Buruttan korduk körgönsüp,
Atañdın körü, Çañdıayak
Mınça nege boşoduñ,
Körgözüp koyçu közümö
Almambet uulu oşonu,
Taş korgonun talkalap,
Albayt degen emine?
Tamın teep uratıp,
Talın kırkıp sulatıp,
Bir talkandı burutka
Salbayt degen emine?
Talkan kılıp baarısın,
Baylap Bakay karısın
Albayt degen emine?
Kızıtalak buruttun,
Burut degen curuttun
Cakkan otun öçürüp,
Cabırkatıp köçürüp,
Calpı burut baarısın
Albayt degen emine?
Emgiçe bilbey kabarın
Çañdıayak calkoo bolgon ekensiñ,
Menin çoñdugumdu too kördüñ,
Sazañşañdan kep ukpay
Sen özüñ añkoo bolgon ekensiñ.
Bolboy kalgan ekensiñ,
Kök buka minip çamıngan
Menin atam Madıkan
Sazañşañdın kanı eken.
Keçee kıtay, kırgız uruşup,
Köp düynönü bölüptür.
Menin atam Madıkan
Çoñ kazattan ölüptür.
Cesir kalıp menin enem,

Dolanmakta ne fayda,
Burut hani, düşman hani?
Halkı kurutan yeminbozanı
Şimdi bağlayıp vereyim,
Manas'ın oğlu kan içiciyi.
Burut'tan horluk görmüş gibi,
Atanın körü, Çañdıayak,
Neden bu denli gevşedin,
Göster hele gözüme
Almambet oğlunu, onu,
Taş kalesini parçalayıp,
Almaz olur mu hiç?
Damını tepip yıkıp,
Söğüdünü kesip devirip,
Bir kırgını Burut'a
Salmaz olur mu hiç?
Hepsini un ufak edip,
İhtiyar Bakay'ı bağlayıp,
Almaz olur mu hiç?
Kahrolası Burut'un,
Burut denen milletin
Yaktığı ateşi söndürüp,
Perişan edip göçürüp,
Bütün Burutların hepsini
Almaz olur mu hiç?
Şimdiye dek haberini bilmeden,
Çañdıayak, tembel olmuşsun, Benim
büyüklüğümü dağ sandın,
Sazañşañ'dan söz duymadan
Sen kendin bön olmuşsun.
İşe yaramaz olmuşsun,
Gök boğaya binip atılan
Benim babam Madıkan
Sazañşañ'ın hanı imiş.
Geçende Çinli, Kırgız savaşıp,
Çok dünyalığı bölüşmüş.
Benim babam Madıkan
Büyük savaşta ölmüş.
Dul kalıp benim anam,

Altı aydan kiyin enekem
Men şorduunu körüptür.

Köñüldögü kapanın
Biröönü koyboy coyuptur.
Toyuma tokson soyuptur,
El çogulup, curt dürböp
Atımdı Çoñbalban atka koyuptur,
Erkeletip enekem
Kıtayça moynuma maci taktırıp,
Karı kandın kırk sınçı
Katar sınap caktırıp.
Biröönün közü tiet dep,
Zuu kudukta kılama –
Kılamada çoñ celdet,
Çoñ celdetke baktırgan,
Közü açıktan kırk Ayar
Katar sınap caktırgan.
Menin arkı tübüm çoñ uluk,
Atayı keldim toorulup.
Sazañşañda catkanda
Baatır, men kan buyrugun
körgömün.
Menin atam bolgon soñ uluk
Çañdıayak, men alıstan keldim
toorulup.
Senin mıktılıgıñ körüügö,
Karmaş kılsañ burutka
Men karaan bolup berüügö,
Atañdın körü Çañdıayak
Sen coldoşuñdu coo kördüñ.
Kankordon ayza dalay cep,
Añkoo bolgon ekensiñ.
Sen çorodon keltek dalay cep,
Calkoo bolgon ekensiñ,
Koyçu baatır Çañdıayak,
Men aşuuçu kara kır –
Asmanga cakın too kayda?
Men baruuçu coo kayda?

Altı ay sonra anacığım
Ben zavallıyı görmüş.

Gönlündeki kederin
Birini komadan gidermiş.
Toyuma doksan hayvan kesmiş,
El toplanıp, yurt çalkalanıp,
Adımı Çoñbalban koymuş,
Nazlandırıp anacığım
Çince boynuma muska taktırıp,
Koca hanın kırk sınçısı
Sırayla sınayıp beğenmiş.
Birinin gözü değer diye,
Zuu kuyusunda, kılamada –
Kılamada koca cellat,
Koca cellada baktırmış,
Kâhinlerden kırk Ayar
Sırayla sınayıp beğenmiş.
Benim asıl köküm büyük uluktur,
Bilerek geldim dolanıp.
Sazañşañ'da yatarken,
Bahadır, ben han buyruğunu
görmüşüm.
Babam uluk olduğu için,
Çañdıayak, ben uzaktan geldim
dolanıp.
Senin yamanlığını görmeye,
Burut'la çarpışırsan
Ben sana destek olmaya,
Atanın körü Çañdıayak,
Sen yoldaşını düşman sandın.
Kan içiciden çok mızrak yiyip,
Bön olmuşsun.
Sen çorodan çok sopa yiyip,
Tembel olmuşsun,
Bırak be bahadır Çañdıayak,
Benim aşacağım kara sırt –
Göğe yakın dağ hani?
Benim varacağım düşman hani?

Talkalay tişteym taş kayda,
Parçalayıp dişleyeceğim taş hani,

Kılıçtap kesçü baş kayda?
Tobun çeçem kol kayda,
Ooluksam olco kıluuçu
Men kiyüüçü ton kayda?
Eñ saktıkta ne payda,
Eñişe turgan el kayda?
Estüüsüngön Çañdıayak,
Seni eñkeytip catkan coo kayda?»
Kaltırbastan kıtaydı
Dep, oşentip, Külçoro
Colun tozup turdu ele.
Mına oşondo Çañdıayak:
«O botom, baştatan aytsañ
çınıñdı,
Calgız barıp cılkı alıp,
Irdap berbey ırıñdı,
Ce bilgizip koyboy munuñdu.
Uşu kebiñ çın bolso,
O, botom, aytkanıña könöyün,
Eñkeytip salıp buruttu,
Men Çet-Beecindin kandıgın
Süyünçüñö bereyin,
Senin erdigiñ elge bilingen,
Madıkan balban tuudu dep,
Beecindin altın tagında
Dañzasına çiyilgen,
Kebelbey cüröt men desem,
Kelip kalgan ekensiñ,
Bolot ooz sır cebe
Burutka salsañ añgeme,
Mına belekke berdim alıñız,
Belsenip soguş salıñız.
Belekke alıp sır cebe,
Berendigi uşunday
Beecinge salat añgeme.
Mına oşondo Çañdıayak
Tuura duşman Çoronu

Kılıçla keseceğim baş hani?
Düzenini bozacağım ordu hani,
Coştuğumda ganimet edeceğim,
Benim giyeceğim kaftan hani?
Hep sakınmakta ne fayda,
Güreşecek el hani?
Akıllı geçinen Çañdıayak,
Seni yere eğdiren düşman hani?» *Çinliyi hiç bırakmadan*
Deyip, işte böyle, Külçoro
Yolunu kesip durdu.
İşte o zaman Çañdıayak:
«Ey yavrum, baştan söyleseydin doğrunu,
Yalnız varıp yılkı alıp,
Türkünü söyleyip vermeden,
Ya da bunu belli etmeden.
Bu sözün gerçekse,
Ey yavrum, dediğine uyayım,
Burut'u yere eğdirip,
Ben Çet-Beecin'in hanlığını
Müjdene vereyim,
Senin erliğin ele bilinmiş,
Madıkan pehlivan doğurdu diye,
Beecin'in altın tahtında
Defterine yazılmış,
Yerinden kımıldamaz derken ben,
Çıkıp gelivermişsin,
Çelik ağızlı sırlı oku
Burut'a salsan görülmeye değer,
İşte armağan verdim, alınız,
Bel bağlayıp savaş salınız.
Armağan alıp sırlı oku,
Yamanlığı işte böyledir,
Beecin'e destan salar.
İşte o zaman Çañdıayak
Düpedüz düşman Çoro'yu

Tuuganım dep kördü emi.
Cay-caraktın baarısın
Çoñbalban dep Çorogo,
Çoguusu menen berdi ele.

Soydaşım diye gördü.
Pusatın tamamını
Çoñbalban diye Çoro'ya,
Hepsini birden verdi.

Çoñ kaçırdın oozun
Tartıp turdu Çañdıayak,
Çoguu sırın Çorogo
Aytıp turdu Çañdıayak,
Manastın uulu badirek
Başkaça eken, şer da eken,
Ekööbüz ayla kılbasak,
Kırıp iyer kezi eken.
Kıztalaktın özü eken,
Törösünön çorosu
Ayza salım er eken.
Calañ Beecin, Kakandı
Kırgandıgı ep eken.
Kaarlansa kılat tüz,
Örttöngürdü baykasañ
Öldüm dep candan küdör üz!
Çapçışıp çamam kelbedi,
Çabışıp kuldu ceñbedim.
Küygültügü Külçoro
Caynagan kızıl çok eken,
Kulak ugup, köz körgön
Mınça cerde cok eken.
Ay-aalamdı buy kılgan
Adamdan çıkkan şok eken.
Abaylasam aalamda
Anday neme cok eken.
Serpişken toom seksen tört,
Aykırıgı kızıl ört.
Çıdap adam bargısız,
Çındap adam ceñgisiz,
Çın uşunday kul eken.
Ata narkın surasak –
Almambettin uulu eken.
A da kıtay, bu curttan

Koca katırın ağzını
Çekip durdu Çañdıayak,
Bütün sırrını Çoro'ya
Söyleyip durdu Çañdıayak,
Manas'ın oğlu kerata
Bambaşkaymış, aslanmış da,
İkimiz çare bulmazsak,
Kırıp geçirecek çağıymış.
Kahrolasının ta kendisiymiş,
Beyinden ziyade çorosu
Mızrak salmada ermiş.
Yalnız Beecin'i, Kakan'ı
Kırıp geçirdiği gerçekmiş.
Öfkelense dümdüz eder,
Yanasıcaya baksana,
Öldüm de, candan umudu kes!
Çarpıştım, gücüm yetmedi,
Vuruştum, kulu yenemedim.
Yakıp kavuranı Külçoro
Alev alev kızıl korymuş,
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Hiçbir yerde yokmuş böylesi.
Ay-alemi kasıp kavuran,
İnsandan çıkma bir afetmiş.
İyi baksam alemde
Öylesi bir şey yokmuş.
Çarpıştığım seksen dört dağ,
Haykırışı kızıl yangın.
İnsan dayanıp varamaz,
İnsan gerçekten yenemez,
Gerçekten böyle bir kulmuş.
Ata soyunu sorarsak –
Almambet'in oğluymuş.
O da Çinli, bu yurttan

Aşkere çıkkan şum eken.
Kırgızda cürüp tuulgan,
Kıtayga saldı çuulgan.

Apaçık çıkma bir kurnazmış.
Kırgız içinde doğmuş,
Çin'e saldı velveleyi.

Eski arıktın ukumu,
Örttöngön Çoro kuturgur
Çılabanın tukumu.
Ar kaçandan bir kaçan
Özdön korduk körüppüz,
Er Çañdıayak men bolsom,
Er Çoñbalban sen bolsoñ,
Şıpşaydardın Cezbilek,
Bul üçööbüz biriksek
Bizdi bettep mende kelebi,
Bet alışkan burutka
Betteşip duşman ceñebi?
Añdıp duşman alabı,
Salışkan coo kalabı?
Tümön koldo bölüm cok,
Tüp üçööbüz bar bolsok,
Bizdin Koñ törögö ölüm cok. Al cabdıktı alganda
Kara suuda keme cok,
Karsıldaşıp biz tursak
Bizge kaş kaytarar eme cok. Salbay Çoro turçubu!
Kaarıbız kelse kakayıp,
Kazır kırıp ötöbü?
Kızıtalak buruttun
Tübünö mintip cetebi?
Camgır kılıp caa tartıp,
Carday bolup Çañdıayak
Cabırkatıp er tursa,
Cadaal tögüp çamınıp,
Calañ ayza kamınıp,
Er Çoñbalban sen tursañ.
Colop adam kelebi,
Cooloşup duşman ceñebi,
Barmaktuu adam batabı,

Eski soyun dölü,
Yanasıca Çoro, kudurasıca,
Çılaba'nın soyudur.
Öteden beri nice kez
Kendimizden horluk görmüşüz,
Er Çañdıayak ben olsam,
Er Çoñbalban sen olsan,
Şıpşaydar'ın Cezbilek'i,
Bu üçümüz birleşsek,
Bize karşı kul gelir mi,
Karşı duran Burut'a
Yüzleşip düşman yener mi?
Pusuyla düşman alır mı,
Çarpışan düşman kalır mı?
Tümen orduda dengimiz yok,
Üçümüz bir arada olsak,
Bizim Koñ töreye ölüm yok. O pusatı aldığında
Kara suda gemi yok,
Çatır çatır biz dursak,
Bize karşı koyacak kimse yok. Salmadan Çoro durur mu!
Öfkemiz gelse dikilip,
Şimdi kırıp geçer mi?
Kahrolası Burut'un
Köküne böyle mi erer?
Yağmur gibi yay çekip,
Yar gibi durup Çañdıayak
Perişan edip er dursa,
Hınç saçıp atılıp,
Yalın mızrak kuşanıp,
Er Çoñbalban sen dursan,
Yanaşıp insan gelir mi,
Düşmanlık edip düşman yener mi,
Eli olan insan sokulabilir mi,

Bastaşıp adam kelebi?«
Dep, oşentip, Çañdıayak
Beecindin çınar bagınan,
Karı kandın aldınan,
Colborsu on beş ışkırgan
Acayıptın aldınan,
Alıp çıkkan kurç kılıç,

Almaday moynu uzarıp,
Arıslanday közü kızarıp,
Alışkan coogo arınap,
Atam bergen kurç kılıç
Şiltese kıba kandırgan,
Mizi bolot, uçu kurç
Coogo salsañ mülk uşul,
Belekke berdim Çoñbalban,
Berdim kaalap alıñız,
Mına beypaydı çoguu salıñız.
Karmay kalıp sabınan,
Er Çoñbalban, algın dep,
Kılıçın suurup kördü ele,
Külçorogo berdi ele.
Albay Çoro turçubu,
Ayabagan çoñ dümök
Cabdık alıp caldırap,
Külçoro karap turabı.
Karap turup Çoronu
Mintip Kuday urabı.
Mına oşondo Külçoro –
Karmaşarı Çañdıayak.
«Caa atam Manas, koldo!» dep,
Şamdagayı bolcolsuz
Şap çılbırdan aldı ele,
Şakıldatıp mergendi
Karsıldakka aldı ele.
Mına oşondo Çañdıayak
Ara cerden aldatıp:
«O, botom, kokuy bolgon ekemin.
Közümdü açpay sınçı can

Üstümüze insan yürür mü?»
Deyip, işte böyle, Çañdıayak
Beecin'in çınar bağından,
Koca hanın katından,
On beş kaplanı ıslık çalan
O acayibin önünden,
Alıp çıktığı keskin kılıcı,

Elma gibi boynu uzayıp,
Aslan gibi gözü kızarıp,
Tutuştuğu düşmana kükreyip,
Babamın verdiği keskin kılıç,
Savursa hıncı kandıran,
Ağzı çelik, ucu keskin,
Düşmana salarsan mal budur,
Armağan verdim Çoñbalban,
İsteyerek verdim, alınız,
İşte kavgayı birlikte salınız.
Sapından tutuverip,
Er Çoñbalban, al deyip,
Kılıcını sıyırıp baktı,
Külçoro'ya verdi.
Almadan Çoro durur mu,
Görülmedik büyük bela,
Pusatı alıp boynunu büküp,
Külçoro bakıp durur mu.
Bakıp dururken Çoro'yu
Böyle mi Tanrı çarpar.
İşte o zaman Külçoro –
Çarpışacağı Çañdıayak.
«Ya atam Manas, koru!» deyip,
Çevikliği ölçüsüz,
Şıp diye yularından aldı,
Şakırdatıp nişancıyı
Çatır çatır dövmeye aldı.
İşte o zaman Çañdıayak
Ara yerde aldanıp:
«Ey yavrum, vay ki vay olmuşum.
Gözümü açmadan, sınçı canım,

Kara közüm kaşayıp,
Sokur bolgon ekemin.
Katuu müşkül bügün kün,
Körgönü kelgen ekemin,
Kızıtalak Çorodon

Kara gözüm kararıp,
Kör olmuşum.
Bugün çetin bir gün,
Görmeye gelmişim,
Kahrolası Çoro'dan

Ölgönü kelgen ekemin,
Oroyu cok aldatıp,
Kokuy bolgon ekemin.
Öz cabdıktan ayrılıp,
Kokuy bolgon ekemin!»
Dep, oşentip, Çañdıayak
Kolunda bolot çoyunbaş
On eki cılga, seksen kır
Kagışkanın karap tur,
Kara caak çoyunbaş
Karmay kalıp imerip,
Kayra tartıp koş koldop,
Töbögö salıp ciberip,
Kök temirden tuulga
Mayışa tüştü bırkırap.
Çoyunbaş başı oşondo
Sabı sınıp çırkırap.
Çañdıayak kaar baştadı,
Cerdin cüzü munarıp,
Içi, tışı çok bolup,
Kulap kete taştadı.
Balbandıgı başkaça,
Baatır tuugan Külçoro
Altın caak aybalta
Mizi karış alcaygan,
Çapkan cerden kan caygan
Bolot uñgu aybalta
Bolcop karmap imerdi,
Al Çañdıayak kapırdı
Karsıldatıp ciberdi,
Bir salbadı üç saldı,
Şamdagayı bolcolsuz
Şakıldatıp küç saldı.

Ölmeye gelmişim,
Yüzsüzce aldanıp,
Vay ki vay olmuşum.
Kendi pusatımdan ayrılıp,
Vay ki vay olmuşum!»
Deyip, işte böyle, Çañdıayak
Elinde çelik topuz,
On iki vadi, seksen sırt,
Çarpışmasını seyret dur,
Kara yanaklı topuzu
Tutuverip çevirip,
Geri çekip çift elle,
Tepesine indirdi,
Gök demirden tulga
Ezilip çöktü çatırdayıp.
Topuzun başı o anda,
Sapı kırıldı çığırdayıp.
Çañdıayak öfkeye başladı,
Yerin yüzü buğulanıp,
İçi, dışı kor olup,
Az kalsın yıkılıyordu.
Pehlivanlığı bambaşka,
Bahadır doğan Külçoro,
Altın yanaklı aybalta,
Ağzı bir karış açılmış,
Vurduğu yerden kan saçan,
Çelik saplı aybaltayı
Nişanlayıp tutup çevirdi,
O Çañdıayak kâfire
Çatır çatır indirdi,
Bir değil, üç kez vurdu,
Çevikliği ölçüsüz,
Şakırdatıp güç kattı.

Kuday betin körsötpö,
Külçoro colbors, tigiler
Emi kürsüldöştü oşo cer.
Aybalta menen salışıp,
Aybaltalar bırkırap,
Sabı koldo kaldı ele.

Kılıç sınıp çırkırap,
Kabı kuru kaldı ele.
Ok ötpös tondor tıtılıp,
Çapkan cerden çañ çıgıp,
Koygulaştan can çıgıp,
Baatırlık cönü uşunday –
Cakalaşıp çoyuşup,
Bölök kılar ayla cok,
Muştum menen koyuşup,
Tüp etekten alışıp,
Tikireyip tikteşip,
Oodarılıp kalışıp,
Opsuz oyun salışıp,
Künü-tünü ceti kün
Alış kılıp catıştı,
Astındagı tulparlar
Tizeden kumga batıştı,
Ölgöndö bolboyt eç arman
Kıraan şerler kezigip,
Kızık kılgan çoñ cañcal.
Kuday betin körsötpö,
Tondor tozup süzülüp.
Topçunun baarı üzülüp.
Büçünün baarı üzülüp,
Ok ötpöstün baarısı
Tigişinen süzülüp,
Karmap tartsa tondoru
Ton etegin karaçı,
Çirigen ciptey üzülüp.
Çalkıldaşıp salışıp,
Opsuz eken eki şer
Oodarışıp kalışıp.

Tanrı yüzünü göstermesin,
Külçoro kaplan, ötekiler
Artık gümbürdeşti o yerde.
Aybaltayla vuruşup,
Aybaltalar paramparça,
Sapı elde kaldı.

Kılıç kırılıp çığırdayıp,
Kını boş kaldı.
Ok geçmez kaftanlar yırtılıp,
Vurulan yerden toz çıkıp,
Çarpışmadan can çıkıp,
Bahadırlığın yolu böyledir –
Yakalaşıp çekişip,
Başka yapacak çare yok,
Yumrukla vuruşup,
Eteğin dibinden tutuşup,
Dik dik bakışıp,
Devrilip kalkışıp,
Ölçüsüz oyun salışıp,
Gece gündüz yedi gün
Güreşe tutuştular,
Altlarındaki tulparlar
Dizlerine dek kuma battılar,
Ölse de gam yemez insan,
Yiğit aslanlar karşılaşıp,
Görülmedik büyük kavga koptu.
Tanrı yüzünü göstermesin,
Kaftanlar eskiyip söküldü.
Düğmelerin hepsi koptu.
Kopçaların hepsi koptu,
Ok geçmezlerin tamamı
Dikişinden söküldü,
Tutup çekince kaftanları,
Kaftan eteğine baksana,
Çürümüş ip gibi koptu.
Boğuşup vuruşup,
Ölçüsüzmüş iki aslan,
Birbirini devirip durdular.

El kaalabay, curt körböy
Elkin cerde salışıp.
Mına oşondo Çañdıayak
Çorodon boşoy bergende,
Astındagı boz kaçır
Kara caak buldursun
Karmay kalıp imerdi,

El istemeden, yurt görmeden,
Issız yerde vuruştular.
İşte o zaman Çañdıayak
Çoro'dan kurtulur kurtulmaz,
Altındaki boz katırın
Kara yanaklı kamçısını
Tutuverip çevirdi,

Kañ degize kaçırdı
Kaptalga tartıp ciberdi.
Tegiz tartkan temir tor,
Koñ törönün canında
Köz cetpegen kalıñ kol,
Ayrı beles, aç kaykañ,
Aşıp kaldı Çañdıayak,
Ölömbü? – dep canınan,
Şaşıp kaldı Çañdıayak,
Koñ törönü karata
Kaçıp kaldı Çañdıayak.
Kaçır menen elteñdep,
Çañdıayak kaçıp ötöbü?
Muraasına cetebi,
Külçorodon kutulup,
Oşol mergen ketebi?
Caaday uçkan Sur atı
Baskan ceri bırkırap,
Çoñ kazanday dañkanı,
Colu bolgon Çoronun
Töbösündö çırkırap.
Araanday oozu açılıp,
Arıştasa Surkoyon,
Kan aralaş ak köbük
Omuroogo çaçılıp.
Çurkaş kılsa Surkoyon
Kuyruk, calı taralıp,
Çaraday bolgon çoñ tuyak
Çapçısa cerge caa alıp,
Tüyülgöndö zırkırap,
Eer beldey belesti

Şaklatarak katırın
Böğrüne çekiverdi.
Düzgün gerilmiş demir ağ,
Koñ törenin yanında
Gözün ermediği kalabalık ordu,
Çatal tepe, aç yamaç,
Aşıverdi Çañdıayak,
Ölür müyüm? – diye canından,
Telaşa düştü Çañdıayak,
Koñ töreye doğru
Kaçıverdi Çañdıayak.
Katırla apar topar,
Çañdıayak kaçıp kurtulur mu?
Muradına erer mi,
Külçoro'dan kurtulup,
O nişancı gider mi?
Yay gibi uçan Sur atı,
Bastığı yer paramparça,
Koca kazan gibi kesek,
Yolu açık Çoro'nun
Tepesinde vınlayıp.
Ejder gibi ağzı açılıp,
Adım açsa Surkoyon,
Kan karışık ak köpük
Göğsüne saçılıp.
Koşuya girse Surkoyon,
Kuyruğu, yelesi taranıp,
Çanak gibi koca toynak
Eşinse yeri kavrayıp,
Sıçrayınca vınlayıp,
Eyer beli gibi tepeyi

Aşıp kirgen mergendi,
Artık candan tüñülüp,
Şaşıp kirgen mergendi,
Arka cagın karabay,
Kaçıp kirgen mergendi
Mına oşondo Külçoro
Buluttay uçkan Sur atı
Can kutkarbayt bul atı,

Aşıp giden nişancıyı,
Aziz candan umut kesip,
Telaşla giden nişancıyı,
Ardına bakmadan,
Kaçıp giden nişancıyı,
İşte o zaman Külçoro,
Bulut gibi uçan Sur atı,
Bu attan can kurtulmaz,

Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumguça
Al Külçoro cetti ele,
Cetken cerde Çañdıayak
Cerge kirgen mergendi
Bu düynögö caralıp,
Buzuku tuup kelgendi
Kırgagı temir sır ayza
Kıska karmap Külçoro,
Muştap kelip öttü ele.
Kaçırının üstünön
Too kulagan emedey
Kömö koyup öttü ele,
Opol-toodoy dardayıp,
Uçup cerge cetti ele.
Çañdıayak kulap ketti ele,
Mına oşondo Külçoro,
Esten tangan mergendi
Arıslanday basıp karmadı,
Kozgoldurbay balbandı
Kolu-butun bayladı,
Belinen karmap büktödü,
Kaçırına cüktödü.
Bölüngön böksö col menen
Olco kılıp mergendi
Tirüü karmap aldı emi,
Abasının aldına
Tartuuga aydap kaldı emi.
Mına oşondo Külçoro
Içke colun tötölöp,

Ha deyip demeye kalmadan,
Göz açıp yumana dek,
O Külçoro yetişti,
Yetiştiği yerde Çañdıayak'ı,
Yere geçesi nişancıyı,
Bu dünyaya gelip
Fesat doğup geleni,
Kenarı demir sırlı mızrağı
Kısa tutup Külçoro,
Vurup geçiverdi.
Katırının üstünden
Dağ devrilmiş gibi
Yüzükoyun devirip geçti,
Ulu dağ gibi yayılıp,
Uçup yere düştü.
Çañdıayak yıkılıverdi,
İşte o zaman Külçoro,
Kendinden geçen nişancıyı
Aslan gibi basıp yakaladı,
Kımıldatmadan pehlivanın
Elini ayağını bağladı,
Belinden tutup katladı,
Katırına yükledi.
Ayrılan yayla yolundan
Nişancıyı ganimet edip
Diri diri yakalayıverdi,
Ağasının önüne
Armağan diye sürüverdi.
İşte o zaman Külçoro,
İnce yolunu kestirip,

Çapçışkanı Çañdıayak
Tirüü karmap cetelep,
Eki kolun teñ baylap,
Satuusuñ dep kelatat.
Kökcal kandın aldına
Tartuusuñ dep kelatat.
Mına oşondo çorogo
Arbak konup balkıldap,
Ala-Toodoy zalaktap,

Çarpıştığı Çañdıayak'ı
Diri tutup yedeğine alıp,
İki elini birden bağlayıp,
Satılıksın diye geliyor.
Bozkurt hanın önüne
Armağansın diye geliyor.
İşte o zaman çoroya
Ata ruhu konup coşup,
Ala Dağ gibi salınıp,

Aç arıslanday alaktap,
Kümüş kemer kurçanıp,
Külüñdögön çunaktın
Kündöy betin nur çalıp,
Altın kise kurçanıp,
Ayday bolgon Çoronun
Altınday betin nur çalıp.
Kiçi kazat kızıgın
Caylap çıgıp kelatat,
Kordugu ötkön mergendi
Kaçırga baalap Külçoro
Aydap çıgıp kelatat.
Mına oşondo Semetey:
«Külçoro aytkan kep ele,
Altı kündön ceti kün
Kele turgan ubada
Mezgil uşu dedi ele.
Ay böksörüp, kün öttü
Al keçigip minetti.
Kaardı katuu salgan beym,
Kagışka bargan Çoromdu
Tegerektep algan beym.
Eki közün oygon beym,
Karan kalgan Çoromdu
Köönü kelse köp mancuu
Ölüm kılıp koygon beym.
Karaan kılıp oturgan
Külçoromdu soygon beym.
Kazgan belem orumdu,

Aç aslan gibi bakınıp,
Gümüş kemer kuşanıp,
Gülümseyen yaramazın
Güneş gibi yüzünü nur kaplayıp,
Altın kese kuşanıp,
Ay gibi olan Çoro'nun
Altın gibi yüzünü nur kaplayıp.
Küçük gazanın tadını
Sürüp çıkıp geliyor,
Zulmü geçmiş nişancıyı
Katıra yükleyip Külçoro
Sürüp çıkıp geliyor.
İşte o zaman Semetey:
«Külçoro'nun dediği söz vardı,
Altı günden yedi gün,
Dönüp gelme vaadinin
Vakti budur demişti.
Ay eksildi, gün geçti,
O böyle gecikti işte.
Kahrı ağır salmışlar galiba,
Çatışmaya giden Çoro'mu
Kuşatıvermişler galiba.
İki gözünü oymuşlar galiba,
Kimsesiz kalan Çoro'mu,
Gönlü isterse kalabalık Mançu,
Öldürüvermişler galiba.
Kendime destek bildiğim
Külçoro'mu boğazlamışlar galiba.
Mezarımı mı kazmışım,

Kaynatkan belem şorumdu.
Körgözgön belem közümö,
Kap-kaydagı sonundu.
Kuday calgız kılgandı
Kuuratkan belem, kıtay curt
Kıtayga uruş salamın.
Külçoro calgız tuugandı.
Bıyıl Arbuuruldu minbesem,
Atañdın körü, köp kıtay
Seni Beecinge çeyin sürbösöm! Kabırga söögü sögülüp,
Küröş kılıp ötpösöm,

Çilemi mi kaynatmışım.
Gözüme mi göstermişim,
Ta nerdeki güzelliği.
Tanrı'nın tek kıldığını
Kuruttum mu yoksa, ey Çin yurdu
Çin'e savaş salarım.
Külçoro biricik kardeşi.
Bu yıl Arbuurul'a binmezsem,
Atanın körü, kalabalık Çin,
Seni Beecin'e dek sürmezsem! Kaburga kemiği sökülüp,
Güreşip geçmezsem,

Senin tübüñö çoguu cetpesem,
Tirüü cürböy ölöyün!
Kıstoo körüp kaygırbay,
Külçorodon ayrılbay,
Bu körökçö ölöyün!
Kagışıp catıp kayrılıp,
Kanetip tirüü kalayın,
Külçoromdon ayrılıp!
Ayköl çoro erenim –
Atışka kirse san koldoy,
Aylanayın berenim.
Calañ kıtay çuu turup,
Can-canınan kirgen beym,
Ayzaga takkan celekti,
Ay, Külçoro belekti
Dünüyödön cok kılıp,
Çoromdun canın kıygan beym.
A Külçorom barında
On tört atım bayladım,
Orto Keñ-Kol cayladım.
Atışa çıkkan coo bolso,
Astıma salıp aydadım.
Aa Külçorom barında,
Açuuma tiygen coo bolso
Azuuga salıp çaynadım.
Ay, Külçoro erenim,

Senin köküne topluca ermezsem,
Sağ gezmeyip öleyim!
Darlık görüp tasalanmadan,
Külçoro'dan ayrılmadan,
Bunu görmektense öleyim!
Çarpışırken dönüp,
Nasıl sağ kalayım,
Külçoro'mdan ayrılıp!
Ayköl çorom, erenim –
Atışa girse sayısız ordu gibi,
Kurban olduğum yiğidim.
Sırf Çinli yaygara koparıp,
Dört bir yandan girmiş galiba,
Mızrağa takılan flamayı,
Ah, Külçoro armağanı,
Dünyadan yok edip,
Çoro'mun canına kıymışlar galiba.
Ah Külçoro'm varken
On dört at bağladım,
Orta Keñ-Kol'u yayladım.
Atışa çıkan düşman olsa,
Önüme katıp sürdüm.
Ah Külçoro'm varken,
Öfkeme dokunan düşman olsa,
Azı dişime alıp çiğnedim.
Ah, Külçoro erenim,

Abası sultan törögö
Coldoş bolgon berenim,
Cortkondo colum bolorum,
Colukkan coonu sororum.
Tabılbagan erenim,
Taalayga bütkön berenim,
Talkalaşıp turuşup,
172850 Kokustan ölsö Çoromun
Söögün kaydan tabamın.
Dep, oşentip, Semetey
Közünün caşı tögülüp.

Ağası sultan töreye
Yoldaş olan yiğidim,
Akına çıksam yolumu açanım,
Rast gelen düşmanı ezenim.
Bulunmaz erenim,
Bahtıma doğan yiğidim,
Çarpışıp dururken,
Kazara ölse Çoro'mun
Kemiğini nerden bulayım.
Deyip, işte böyle, Semetey
Gözünün yaşını döktü.

Agarıp öñü suyulup,
Ay, Külçorom, degende
Eki közdön akkan caş
Akırek ıldıy kuyulup.
Arıslanday köz caynap,
Kan içmesi bek karmap,
172860 Kaardanıp şaştırıp,
Arday bolgon Buuruldu
Alçaktatıp bastırıp.
Közü körgön alıstan,
Kökcaldıgı momunday
Ceke çıkkan carıştan.
Aytkan sözü eki emes,
Arıslan tuugan kurgurdun
Kılgan işi çeki emes.
Atası Manas ölgönsüp,
172870 Kaarlanıp kaygırıp,
Adam, kün ubada ceti kün,
Külçorodoy berenden
On eki kün ayrılıp.
Bıyıl Külçorodon ayrılsam,
Abayı menen cabuulap
Ar Buuruldu minbesem,
Kara kurttay kayridin
Seni Kakanga çeyin sürbösöm.
Çabıştı mıktap salbasam,

Benzi ağarıp soldu,
Ah, Külçoro'm, dedikçe,
İki gözden akan yaş
Köprücükten aşağı döküldü.
Aslan gibi gözü parlayıp,
Kan içiciliği sıkı tutup,
Öfkelenip sıkıştırıp,
Küheylan Buurul'u
Çalımla yürütüp sürdü.
Gözü uzaktan görür,
Bozkurtluğu şöyledir,
Yarıştan tek başına çıkmış.
Dediği söz iki değil,
Aslan doğan zavallının
Yaptığı iş yanlış değil.
Babası Manas ölmüşçesine,
Öfkelenip kederlenip,
Be adam, vaat edilen gün yedi gün,
Külçoro gibi yiğitten
On iki gün ayrı kalıp.
Bu yıl Külçoro'dan ayrılırsam,
Kadife örtüyle donatıp
Soylu Buurul'a binmezsem,
Kara karınca gibi kâfiri,
Seni Kakan'a dek sürmezsem.
Vuruşu sıkıca salmazsam,

Külüstön Külçoro kegin albasam,
Söögün kaydan kördüm dep,
Manastan tuulbay ölöyün!
Amızsız adam bolguça
Tuulbay tuna çögöyün,
Kara kurttay curt menen
Men bir kagış kılıp köröyün!
Kaalap tursa karañkün,
Men bir kara candı bereyin!»
Kaardanıp kakayıp,
Akkelte karmap kütüptür,
Solkuldabay kara cer
Kalıñınan tütüptür.
Ay-aalamdı şaştırıp,

Yiğit Külçoro'nun öcünü almazsam,
Kemiğini nerde gördüm diye,
Manas'tan doğmamış olayım, öleyim!
Arsız bir adam olmaktansa
Doğmadan dibe çökeyim,
Karınca gibi kaynayan yurtla
Ben bir çarpışıp göreyim!
Kara gün diliyorsa eğer,
Ben şu kara canı vereyim!»
Öfkelenip dikilip,
Akkelte'yi tutup beklemiş,
Sarsılmadan kara yer
Derinden tütmüş.
Ay-alemi telaşa verip,

Eri ölgöndöy eelentip,
Buurul attı bastırıp.
Kasaba koldo bölünüp,
Ayköl Çorom kayda dep,
Köñülü caman bölünüp,
Celikkende cetigiñ
Kök askarday körünüp.
Muñkanganda törönün
Ay, Külçoro, degende
Murutuna muz turup,
Kabagı tüşüp salañdap,
Kankordugu uşunday
Kaarlanıp alaktap,
Közü kaşat ordunday,
Kökcal tuugan tügöngür
Cön ele körüngöndü sorguday.
Karaan bolso cetkidey,
Kaysaktagan tügöngür
Kagış bolso cön ele,
Kaysap-kaysap ötküdöy.
Too cogolgon urçukka,
Tozo çıgıp turdu ele
Tomuraygan tumşukka.
Estep töröñ kabılan,

Eri ölmüşçesine coşturup,
Buurul atı sürdü.
Elde sancağı dalgalanıp,
Ayköl Çoro'm nerde deyip,
Gönlü fena bölünüp,
Coştuğunda yiğidin
Gök zirvesi gibi görünüp.
Töre dertlenince,
Ah, Külçoro, dedikçe,
Bıyığında buz durup,
Kaşları düşüp sarkıp,
Kan içiciliği böyledir,
Öfkelenip bakınıp,
Gözü yar oyuğu gibi,
Bozkurt doğan tükenesice,
Düpedüz göründüğünü yutacak gibi.
Karaltı olsa yetişecek gibi,
Dişleyip duran tükenesice,
Çatışma olsa düpedüz,
Dişleye dişleye geçecek gibi.
Dağın yittiği çıkıntıya,
Yolunu gözleyip durdu,
Kabarık burunlu tepede.
Anınca tören, kaplan,

Emi çorom degende
Köñülü caman bölünöt.
Estegende törönün
Közünün caşı tögülöt.
Adam, munarık tartıp burçtangan,
Körüngöndö kömülgön,
Körünbösö kaşaygır
Köz cetpegen munarık,
Anda-mında tunarıp.
Baya, korozdoy bolgon kayran şer,
Kozgolbogon kayran er
Adam, boosun albay moynunan,
Bolk degizip çoñ dürbü
Suurup alıp koynunan.

Ah çorom dedikçe,
Gönlü fena bölünür.
Andıkça törenin
Gözünün yaşı dökülür.
Be adam, pus çöküp köşelenen,
Göründüğünde gömülen,
Görünmezse kör olasıca,
Gözün ermediği pus,
Orda burda bulanıp.
Hani, horoz gibi duran koca aslan,
Yerinden oynamayan koca er,
Be adam, bağını boynundan almadan,
Hop dedirtip koca dürbünü
Koynundan çekip aldı.

Adam, kalk amanın kaalasa,
Coogo salçuu dürbünü
Colbors töröñ karasa,
Aketay kızıktı kımbat salıptır,
Aksakalı Koñurbay,
Kıyın mergen Çañdıayak
Karuusu toluk kapırdı,
Kanga toybos baatırdı
Belinen karmap büktöptür,
Aylansam bolot Kudayga,
Külçorom beri karay cüktöptür!
Kündüzü kımız, tünü kız
Kaçırga baylap tañıptır,
Kankor abasına
Kagılsam bolot Kudayga,
Tartuu kılıp kalıptır.
Oşo kezde Semetey
Kaarlanıp sabılıp,
Külçorogo calınıp:
«Bel baylagan belimden,
Bereke Çoro şerimden,
Aylansam bolot erimden,
Uşu Külçoro şerimden!
Bul Külçoro balaga

Be adam, halkın esenliğini dilese,
Düşmana tuttuğu dürbünü
Kaplan tören bakınca,
Ah canım, ne değerli hüner göstermiş,
Aksakalı Koñurbay,
Yaman nişancı Çañdıayak –
Bileği güçlü kâfiri,
Kana doymaz bahadırı
Belinden tutup katlamış,
Tanrı'ya kurban olayım,
Külçoro'm beriye doğru yüklemiş!
Gündüzü kımız, gecesi kız
Katıra bağlayıp sarmış,
Kan içici ağasına,
Tanrı'ya feda olayım,
Armağan ediyor işte.
O sırada Semetey
Coşup çırpınıp,
Külçoro'ya yakarıp:
«Bel bağladığım belimden,
Bereket Çoro aslanımdan,
Kurban olayım erime,
Şu Külçoro aslanıma!
Bu Külçoro çocuğuna

	Kılım kırgızdın curtu sadaga!	*Bütün Kırgız yurdu kurban olsun!*
	Kuday calgız kılganga	*Tanrı'nın tek kıldığına*
	Kup ıraazı bolomun,	*Candan razıyım,*
	Kurgur Külçoro öñdüü tuuganga!	*Külçoro gibi bir koçak kardeşe!*
	Altı atañ öçün alıpsıñ.	*Altı atanın öcünü almışsın.*
172960	Öçkön otum tamızıp	*Sönmüş ateşimi tutuşturan,*
	Ölgön candı tirgizgen,	*Ölmüş canı dirilten,*
	Üzülüp ketsem ulagan,	*Kopsam ekleyen,*
	Çaçılıp ketsem cıynagan	*Saçılsam derleyen,*
	Öödögö çıksa öbögüm,	*Yokuşa çıksam dayanağım,*
	Tegerenip keteyin,	*Başına döneyim,*
	Külçoro, sendey böbögüm!	*Külçoro, senin gibi yavruma!*
	Çorom, cılkıdan çıkkan kanattuu,	*Çorom, yılkıdan çıkma kanatlı, Övgüler*
	Koşamat aytıp turdu ele.	*düzüp durdu.*
	Bere Buurul at öñdüü malımdı al, Mına	*Al Buurul at gibi malımı al, İşte o zaman*
	oşondo Külçoro –	*Külçoro –*
	Azıraak bolso, asılım,	*Az gelirse, değerlim,*
172970	Köökörgö kuyup kanımdı al!	*Kımız tuluğuna doldurup kanımı al!*
	Aytkanım mınday bilip al,	*Dediğim şudur, bilesin,*
	Arıslanım Çorom, tilimdi al!	*Aslanım Çorom, sözümü dinle!*
	Belsenip çıgıp Külçorom,	*Kuşanıp çıktın Külçorom,*
	Beecinge beypay baştapsız.	*Beecin'e felâket saldın sen.*
	Altı miñ kıtay, san kalday,	*Altı bin Hıtay, sayısız kalday,*
	Baylap kelip mergenin	*Bağlayıp getirip nişancısını*
	Kalçanı karaan taştapsız!	*Kalça'yı kapkara gölgede bıraktın!*
	Kıtaydın belin sındırdıñ,	*Hıtay'ın belini kırdın sen,*
	Kılımdı buzar Külçorom,	*Cihanı bozan Külçorom,*
172980	Kırgızdın köönün tındırdıñ.	*Kırgız'ın gönlünü dindirdin.*
	Külüp oynop catkanga	*Gülüp oynayıp yatmaya*
	Keñ Talas öñdüü cer kayda?	*Geniş Talas gibi yer nerede?*
	Küptünü çeçip bergenge	*Derdi çözüp gidermeye*
	Külçorom, sendey er kayda?!	*Külçorom, senin gibi er nerede?!*
	Kıraanım sendey balaga	*Doğanım, senin gibi yiğide*
	Kımbatıñ abañ sadaga!	*Kıymetli ağan kurban olsun!*
	Kırılışkan kıtaydın	*Kırılıp dökülen Hıtay'ın*
	Kıygayınan çettepsiñ,	*Yanından sıyrılıp geçtin,*
	Karmap kelip mergenin	*Yakalayıp getirip nişancısını,*
172990	Kıcıldagan kıtaydın	*Kaynaşıp duran Hıtay'ın*

Sen kapkaluu şaarın örttöpsüñ.
Aybatı suuk Koñurbay
Sen akırkı colun çalıpsıñ,
Bir atañ emes Külçoro,
Kıtayga kırgın salıpsıñ,
Ar türkün cırgap catuuga
Ala-Too sendey cer kayda?
Atışka kirse kıyratkan
Külçorom sendey er kayda?»
Botom, sırbarañ oozun burdu ele,
Çorosuna törösü
Emi erdigin körgöndö
Caydañdagan şer çoro,
Telegeyi teñ çoro,
Semeteyge munu aytat.
Teñselbegen kara kök

Kapılı şehrini ateşe verdin sen.
Heybeti soğuk Konurbay'ın
Son yolunu gözledin sen,
Bir atan değil Külçoro,
Hıtay'a kırgın saldın sen,
Türlü türlü sefa sürüp yatmaya
Ala-Too gibi yer nerede?
Atışa girse kırıp geçiren
Külçorom, senin gibi er nerede?»
Yavrum, sır tüfeğin ağzını çevirmişti,
Çorosuna beyi dönmüştü,
Şimdi yiğitliğini görünce
Salınıp yürüyen şir çoro,
Her yanı denk, tam çoro,
Semetey'e şunu söyler.
Sarsılmayan, inatçı kara kök,

Tegi oşondoy şer çoro:
«Kankorduguñ, şerdigiñ
Kızmat kılıp kördük dep,
Abake, Kıtaydan çıkkan Çañdıayak
Kan içmesi bek karmap,
Astıña baylap keldik dep.
Öltürböstön citirbey,
Öz koluña berdik dep.
Kastaşkanıñ Çañdıayak,
Mına koluña alıñız,
Meyliñ tirüü koyuñuz,
Koluña tiygen kıtaydı
Açuulansa soyuñuz.
Degen sözgö könüñüz,
Bu kırgızdın kandıgın
Kabılan abam, beriñiz.
Kurama attı coyuñuz,
Kul atımdı cogotup,
Kurama atımdı oñoltup,
«Baylap keldim baatırdı,
Er Çañdıayak kapırdı,
Cürüşünön çañ çıkkan,

Aslı öyle şir çoro:
«Hunharlığını, şirliğini
Hizmet edip gördük diye,
Ağacığım, Hıtay'dan çıkan Çandıayak'ı
Kan içiciyi sımsıkı tutup,
Önüne bağlayıp getirdik diye.
Öldürmeden, yitirmeden,
Öz eline verdik diye.
Düşmanın olan Çandıayak,
İşte al eline onu,
Dilersen diri bırakınız,
Eline düşen Hıtay'ı
Öfkelenirsen boğazlayınız.
Denen söze uyunuz,
Bu Kırgız'ın hanlığını
Kaplan ağam, veriniz.
«Kurama» adını yok ediniz,
Kul adımı kaldırıp,
Kurama adımı düzeltip,
«Bağlayıp getirdim bahadırı,
Er Çandıayak kâfiri,
Yürüyüşünden toz kopan,

Koburunan can çıkkan,
Caa mıltıkka ıktuunu,
Acayıptan okugan
Acıgöylüü mıktuunu.
Beecinden çıkkan belsenip,
Bek Çañdıayak eriñiz,
Çorogo közdü salıñız.
Karuusu toluk kapırdı
Baatır, tartuuga berdim, alıñız!
Katuulap soguş salıptır.
Tıypıl kırıp kıtaydı
Baatır, tındım kıla salıñız,
Camgırday caagan kalıñ ok
Azır kegin alıñız!»
Dep, oşondoy degen soñ,
Kaardanıp kamınıp,
Kabılandın özünö
Kayıptan akıl tabılıp,
Çañdıayaktı ukkanda

Gürlemesinden can çıkan,
Yaya, tüfeğe usta olanı,
Acayipten okumuş
Büyücülükte mahir olanı.
Beecin'den çıkmış kuşanıp,
Bek Çandıayak eriniz,
Çoroya bir göz atınız.
Gücü kuvveti tam kâfiri
Bahadır, armağan verdim, alınız!
Şiddetle savaş açmıştı.
Tümden kırıp Hıtay'ı
Bahadır, işini bitiriveriniz,
Yağmur gibi yağan sık kurşunun
Şimdi öcünü alınız!»
Deyip, böyle dedikten sonra,
Hiddetlenip davranıp,
Kaplanın kendisine
Gaipten akıl bulunup,
Çandıayak'ı duyunca

Örttöy közü bek caynap,
«Bir atam emes uşul col
On atam kunu büttü» – dep,
Kaalgaday kaşka tiş –
Kalayıktan başka tiş
Taruudaydan bek çaynap,
Örttöy közü bek caynap,
Manastan kalgan Zulpukor
Kınınan suurup aldı ele,
Esebin emi taptı ele,
Aa Çañdıayak balbandı
Seksen beş bölö çaptı ele.
Conokçogo süyrötüp,
Dañgıttarga cardı ele.
Içindegi kanınan
Koçuştap cutup aldı ele.
Atamdın kunu ketti dep,
Kabılan tuugan kökcalıñ
Üşkürüp turup kaldı ele.

Ateş gibi gözleri çakmak çakmak,
«Bir atam değil, bu yolda
On atamın kan bedeli ödendi» deyip,
Kapı kanadı gibi ak dişini —
Halktan başka olan dişini
Darı öğütür gibi sıkı çiğneyip,
Ateş gibi gözleri çakmak çakmak,
Manas'tan kalan Zulpukor'u
Kınından sıyırıp almıştı,
Hesabını şimdi bulmuştu,
O Çandıayak pehlivanı
Seksen beş parçaya bölüp biçmişti.
Yerlerde sürükletip,
Kurt köpeklere fırlatmıştı.
İçindeki kanından
Avuçlayıp yutuvermişti.
Atamın kan bedeli gitti deyip,
Kaplan doğmuş bozkurdun
İç çekip durakalmıştı.

Mına oşondo Semetey:
«Öödö çıksa öbögüm,
Oy, Külçoro, karaanım,
Külçorodoy balaga
Kırgız emes, kılım curt
Bolup ketsin sadaga
Sen öñdöngön balaga!
Beren abakeñ kökcal sadaga!
Karmaşkanım Koñurbay
Aylasın taap mancuunu
Uzununan salıptır,
Bu kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsün karmap soyup ber,
Alöökönün Koñurbay
Ala buurul çoçkodon
Kaydagı kekti alıp ber.
Kulcuñdagan Kalçanı
Uzununan salıp ber,

İşte o zaman Semetey:
«Yukarı çıksam desteğim,
Ey Külçoro, karaltım,
Külçoro gibi yiğide
Kırgız değil, cümle âlem
Kurban olup gitsin,
Senin gibi yiğide!
Yiğit ağan bozkurt kurban olsun!
Boğuştuğum Konurbay'ın
Çaresini bulup Mançu'yu
Boylu boyunca sermiş o,
Bu cepken giyen Hıtay'ın
Güçlüsünü tutup boğazlayıver,
Alööke oğlu Konurbay,
Ala boz domuzdan
Nice öçler varsa alıver.
Kasılıp duran Kalça'yı
Boylu boyunca seriver,

Cetkire kör sanaaga.
Cetkizseñ töröñ sadaga,
Çorom, sen öñdöngön balaga!
Argımak, tulpar köp baktım,
Aylansın Taybuurul sendey
buudandan. Aşkere bilgen mıktuu
eken.
Azamat cıydım, şer cıydım,
Aylanıp ketsin Külçoro sendey
baladan. Keçildin mıktı kanı eken.
Çın çoro, sendey balaga
Menin çımınday canım sadaga!
Tünörüp catkan Koñurbay
Külçoro, tünörüp ayza sunup ber,
Dep, oşentip Semetey,
Karmaşarım Koñurbay
Çorom, uzununan salıp ber!
Kan Koñurbay erendi,
Kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı berendi,

Yetir gör muradıma.
Yetirirsen beyin kurban,
Çorom, senin gibi yiğide!
Argımak, tulpar çok besledim,
Kurban olsun Taybuurul, senin gibi
küheylana. Apaçık bilen usta imiş.

Yiğit derledim, şir topladım,
Kurban olup gitsin, Külçoro, senin gibi
yiğide. Keçil'in güçlü hanı imiş.
Gerçek çoro, senin gibi yiğide
Benim sinek kadar canım kurban!
Kararıp yatan Konurbay'a
Külçoro, kararıp mızrak uzatıver,
Deyip, böylece Semetey,
Boğuşacağım Konurbay'ı
Çorom, boylu boyunca seriver!
Han Konurbay ereni,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli
Keçil'in hanı yiğidi,

	Karuusu toluk kapırdı,	*Gücü kuvveti tam kâfiri,*
	Kan Koñurbay baatırdı	*Han Konurbay bahadırı,*
	Amalın eptep taap ber,	*Çaresini bir bulup ver,*
	Eptüü da eleñ, şer da eleñ	*Becerikliydin, şirdin de,*
	Belime tañuu şer eleñ.	*Belime bağ olan şirdin.*
	Kaz aylanbas zoodayım,	*Kaz dolanamaz yalçın kayam,*
	Kargıluu kara toodayım,	*Kargalı kara dağımsın,*
173110	Karaan bolup bersin dep,	*Karaltı olup dursun diye,*
	Karaanım sendey Çoronu	*Karaltım, senin gibi Çoro'yu*
	Bergen eken Kudayım.	*Vermiş bana Hüdâ'yım.*
	Astıma salsam ak colum	*Önüme katsam ak yolum,*
	Aydap cürsöm san kolum.	*Sürüp gitsem sayısız kolum.*
	Altından kılgan som baltam,	*Altından yapılmış som baltam,*
	Aybatı kalıñ çoñ arkam.	*Heybeti yoğun büyük arkam.*
	Kök ala sakal çoñ mancuu	*Gök ala sakal koca Mançu,*
	Kölpöñdögön Kalçanı	*Kasıla kasıla yürüyen Kalça'yı*
	Körsöñ cinin kagıp ber.	*Görürsen cinini döküver.*
173120	Baatırdıgın Külçorom,	*Bahadırlığınla Külçorom,*
	Bir esebin taba kör!	*Bir hesabını buluver!*
	Eren eken, şer eken,	*Eren imiş, şir imiş,*
	Esil atam kökcaldı	*Canım atam bozkurdu*
	Ment kılaarı ep eken.	*Serip yıkması yaraşırmış.*
	Kartaygan sayın kaarı küç,	*Kocadıkça kahrı güçlü,*
	Kagışkandı kırgan tüz.	*Çarpışanı dosdoğru kırar.*
	Akılman eken, ıktuu eken,	*Akıllıymış, ustaymış,*
	Özü coonun aylasın	*Kendisi düşmanın çaresini bilen,*
	Kerüünün salgan tamı eken,	*Yamaç başına kurulan dam imiş,*
173130	Kelbersigen tügöngür	*Kurumlanan tükenesice,*
	Men üçün kızmat kıla kör,	*Benim için bir hizmet ediver,*
	Ökümsügön Kalçanı	*Hükmü büyük Kalça'yı*
	Ört öçköndöy kıla kör».	*Sönmüş ateş gibi ediver».*
	Koñurbaydın kordugu,	*Konurbay'ın zulmü,*
	Ar kaçandan, bir kaçan	*Her ne zamandan bir zaman*
	Ötüp ketti uşunday	*Aşıp gitti işte böyle*
	Kuturgurdun zordugu.	*Kudurmuşun zorbalığı.*
	Ölüp cetip düynödön	*Ölüp gidip dünyadan*
	Koñurbay Kalça cogolboyt,	*Konurbay Kalça yok olmaz,*
173140	Koñurbay Kalça cogolboy,	*Konurbay Kalça yok olmadan,*

Kırgızdın işi oñolboyt.
Buluttuu kara bel eken,
Uypalgan Kalça şer eken,
Uluk atam Manastı
Buy kılganı ep eken.
Koñurbayga al cetpey
Can caratıp caratkan
Ne üçün mendem dedi eken.
Kabarıñda bar beken,
Kaarı küçtüü kapırdan,
Kayratı aşkan kapırdan,
Bet algandı buy kılgan
Berensigen Kalçadan,
Kıtaydan çıkkan antkordon,
Keçildin kanı eñ çoñdon
Bir aylasın taba kör.
Caylap salıp kapırın
Cana, aba, kızmat mınday dep,
Abañ erge Külçoro

Bir maktanıp kala kör!
Imırkay bala keziñde
Iras baatır bolsun dep,
Beren enem Kanıkey
Oñ emçegin emizdi.
Cürögü mayluu bolsun dep,
Caya tuurap, cal kertip,
Kazıluu maydan cegizdim.
Argın, kırgız kalıñ el
Kimge balan degizdim?
Moynuña tumar taktırdım,
Bolumduu baatır bolsun dep,
Kıldatkerge baktırdım,
Adis mergen bolsun dep,
Akkelteni attırdım.
Ayzaga kambıl bolsun dep,
Kırkıp oozun kırk balban
Tigişiñdi Külçoro
Ayza menen catkırdım.

Kırgız'ın işi onulmaz.
Bulutlu kara bel imiş,
Hırpalanmış Kalça şir imiş,
Ulu atam Manas'ı
Bunaltması yerindeymiş.
Konurbay'a güç yetmez,
Can yaratan Yaradan
Neden ona üstün dedi ki?
Haberin var mıdır senin,
Kahrı güçlü kâfirden,
Gayreti aşkın kâfirden,
Karşı geleni bunaltan
Yiğitlenen Kalça'dan,
Hıtay'dan çıkan kalleşten,
Keçil'in hanı, en büyükten,
Bir çaresini buluver.
Yatırıp yere kâfirini,
Yine, ağa, hizmet böyle olur deyip,
Ağan ere, Külçoro,

Bir övünüp kalıver!
Kundaktaki bebek çağında,
Gerçek bahadır olsun diye,
Yiğit anam Kanıkey
Sağ memesini emzirdi.
Yüreği yağlı olsun diye,
Kuyruk doğrayıp, yele kesip,
Kazılı yağdan yedirdim.
Argın, Kırgız kalabalık ele
Kime «oğlun» dedirttim?
Boynuna muska taktırdım,
Yarar bahadır olsun diye,
Ustalara baktırdım,
Usta nişancı olsun diye,
Akkelte'yi attırdım.
Mızrağa çevik olsun diye,
Ağzını kırkıp kırk pehlivan,
Dikişini, Külçoro,
Mızrak ile yatırdım.

	Ar kerekke şay kıldım,	*Her gereğe hazır kıldım,*
173180	Ay, kerektüü tuuganım,	*Ey, gerekli kardeşim,*
	Bet aldıma men seni	*Karşımda ben seni*
	Meder kılıp turgamın	*Umut edip durmuştum,*
	Ar kaçandan bir kaçan	*Her ne zamandan bir zaman*
	Aldeylep bagıp baptadım	*Ninniyle besleyip büyüttüm,*
	Agıtsam dep Kalçaga	*Salayım diye Kalça'ya*
	Uşunu tilep catkamın.	*Bunu dileyip yatmıştım.*
	Kalıñ kırgız, köp argın	*Kalabalık Kırgız, çok Argın*
	Konup catkan kezinde,	*Konup oturan çağında,*
	Kündüzüñ kımız, tünüñ kız	*Gündüzün kımız, gecen kız*
173190	Bolup catkan keziñde,	*Olup yattığın çağında,*
	Erikse elik atkanda,	*Canı sıkılınca geyik avlarken,*
	Kara-Buura, Çatkalda	*Kara-Buura'da, Çatkal'da*
	Keçee kaykalap kırgız catkanda,	*Dün Kırgız kaygısız yatarken,*
	Küptünün baarın çaça kör,	*Derdin hepsini dağıtıver,*
	Kardım açıp baratsa,	*Karnım acıkacak olsa,*
	Kazını tuurap cep cüröm.	*Kazı doğrayıp yer dururum.*
	Karaldım Külçoro közü tüz bolso,	*Gözbebeğim Külçoro'nun gözü sağ olsa,*
	Kabaktı carıp aça kör.	*Kabağı yarıp açıver.*
	Balaket kayda dep cüröm.	*Bela nerede der dururum.*
	Kaarı kıyın duşmanga	*Kahrı çetin düşmana*
173200	Kattatpay colun bekitip,	*Geçit vermez yolunu kapatıp,*
	Tor salarmın dep cüröm.	*Tuzak kurarım der dururum.*
	Külçoro közü tüz bolso,	*Külçoro'nun gözü sağ olsa,*
	Kıtayıñ emes kılımga	*Hıtay'a değil, cihana*
	Kol salarmın dep cüröm,	*El atarım der dururum,*
	Kuyrugun tüysöm Taybuurul	*Kuyruğunu düğümlesem Taybuurul'un,*
	Atım kelet dep cüröm,	*Namım yürür der dururum,*
	Ay-aalamga kayran can	*Ay-âleme bu aziz can,*
	Asıl çorom barında	*Aziz çorom var iken,*
	Datım keler dep cüröm,	*Sözüm geçer der dururum,*
173210	Uşu kayran Çorom barında,	*İşte bu aziz Çorom var iken,*
	Kaşatka salgan cel tiybes	*Yar başına kurulmuş, yel değmez*
	Tam bolormun dep cüröm.	*Dam olurum der dururum.*
	Ay-aalamdın baarına	*Ay-âlemin hepsine,*
	Ata, aylanayın Külçorom,	*Ata, kurbanın olayım Külçorom,*
	Asıl başım bar bolso,	*Aziz başım sağ olsa,*

Kan bolormun dep cüröm.
Tuu uruşsam kakandan
Tiktep kirsem olcolop,
Burak alam dep cüröm.
Sulayman kirbes Beecinden
Sultan Çorom barında
Kattatpay colun bekitip
Surak alam dep cüröm.
Aylanayın Külçorom,
Cadıgöylüü Kalçanı
Kança erdigin bilip ber,
Karmaşarıñ Koñurbay
Tak ele Kakanga çeyin sürüp ber!
Törösüngön Kalçanın
Tayanganı señirdey,
Talkalaşıp Semetey
Koñurbay soydu dedirip,
Küzgüdöy öñdü aça kör.
Çorom, kapanın baarın çaça kör,
Çınmaçındın kanına
Çın kırgındı sala kör,

Han olurum der dururum.
Tuğ kaldırıp Hakan'la vuruşsam,
Dikilip girsem, yağmalayıp,
Burak alırım der dururum.
Süleyman girmez Beecin'den,
Sultan Çorom var iken,
Geçit vermez yolunu kapatıp,
Hesap sorarım der dururum.
Kurbanın olayım Külçorom,
Büyücü huylu Kalça'nın
Nice yiğitliği var, öğreniver,
Boğuşacağın Konurbay'ı
Ta Hakan'a dek sürüver!
Beylenip duran Kalça'nın
Dayandığı dağ sırtı gibi,
Çarpışıp durup Semetey
Konurbay'ı boğazladı dedirtip,
Ayna gibi yüzümü açıver.
Çorom, kederin hepsini dağıtıver,
Çın-Maçın'ın hanına
Gerçek kırgını salıver,

Abaña duşman Kalçadan
Çorom, artıkça kegim ala kör.
Baldar cetim kalganda
Bekip catkan belderdi,
Beypay kılıp soyup ber
Kaarduu Kalça erlerdi.
Karmaşarıñ Kalçaga
Kalça cetti kançaga.
Cetip çukup közüñdü,
Cetik Çorom, munu oylon
Cetim koydum özüñdü.
Çuulgan salıp Koñurbay
Kırgızdan aldı köçüñdü,
Kıyını Kalça barında
Kıtaydan alalbadım öçümdü,
Dardañdagan Koñurbay
Talastan çaptı köçümdü,

Ağana düşman Kalça'dan
Çorom, fazlasıyla öcümü alıver.
Çocuklar yetim kaldığında
Kapanıp yatan belleri,
Felakete boğup boğazlayıver
Kahırlı Kalça erlerini.
Boğuşacağın Kalça'ya,
Kalça nicelerine yetti.
Yetişip gözünü oyup,
Yetkin Çorom, bunu düşün,
Yetim bıraktım seni ben.
Kargaşa salıp Konurbay
Kırgız'dan aldı göçünü,
Çetini Kalça var iken
Hıtay'dan alamadım öcümü,
Kabarıp duran Konurbay
Talas'tan vurdu göçümü,

Al kuturgan çoçkodon
Alalbadım öçümdü
Beecinden çaptı sartımdı
Belsenişken çoçkodon
Ala körgün dartıñdı.
Külçorom özüñdön ayla bolboso,
Kıcıldagan Kalçadan
Kerişken menen ayla cok.
Ildıy çuñkur bel eken,
Irastap kırgın salganga,
Kerişip kekti alganga,
Kırgızdın curtu az eken.
Öödögö bütkön çep eken,
Ölgön sayın öörçüptür
Kalmaktın kalkı köp eken».
Kaçankısın coktodu,
Külçorogo munu aytıp,
Kabılan töröñ toktodu.
Oşo kezde Külçoro:
Kümüş közdüü, kün cüzdüü
Küñgürögön şer abam,
Arıslanday közü caynagan,
Ata orduna karmagan,
Baana kılıp oturgan

O kudurmuş domuzdan
Alamadım öcümü,
Beecin'den vurdu obamı,
Kuşanıp gelen domuzdan
Alıver derdinin dermanını.
Külçorom, sende çare yoksa, Kaynaşıp
duran Kalça'dan
Çekişmekle çare yok.
Aşağısı çukur bel imiş,
Gereğince kırgın salmaya,
Çekişip öç almaya,
Kırgız'ın halkı az imiş.
Yukarıya kurulmuş kale imiş,
Öldükçe çoğalıp durmuş,
Kalmak'ın halkı çok imiş».
Geçmiştekileri yâd etti,
Külçoro'ya bunu söyleyip,
Kaplan beyin durakladı.
İşte o zaman Külçoro:
«Gümüş gözlü, gün yüzlü,
Gümbürdeyen şir ağam,
Arslan gibi gözü çakmaklı,
Ata yerine tuttuğumuz,
Sığınak edip oturduğumuz,

Mañdaydagı batabız!
Bagıp algan atabız!
Abakem aman cürsün dep,
Sizdi arka kılıp catabız.
Kara munar belibiz,
Karaan kılıp oturgan
Kabılan abam şeribiz.
Tagdır cetse ölörbüz,
Kabılan abam sen bolsoñ,
Kara neet Kalçaga
Bir karaan bolup körörbüz,
Añdışkan cooñ Koñurbay
Albarstay kanın çaçarbız,
Aman bolsok bir künü

Karşımızdaki duamızsın!
Besleyip büyüten atamızsın!
Ağacığım sağ olsun diye,
Sizi arka edinip yatarız.
Kara duman belimizsin,
Karaltı edip oturduğumuz
Kaplan ağam, şirimizsin.
Ecel yetse ölürüz biz,
Kaplan ağam sen olunca,
Kara niyetli Kalça'ya
Bir karaltı olup görünürüz,
Pusuda bekleyen düşmanın Konurbay'ın
Albastı gibi kanını saçarız,
Sağ kalırsak bir gün biz,

	Küptüñüzdü açarbız.	*Derdinizi açarız.*
	Belgi kılgan mederim,	*Nişan koyduğum umudum,*
	Beren aba sultanım,	*Yiğit ağam, sultanım,*
	Cumşasañ tiliñ alarbız,	*Buyurursan sözünü tutarız,*
	Kıtay kanı Koñurbay	*Hıtay hanı Konurbay'a*
	Kırgındı kızık salarbız.	*Kırgının âlâsını salarız.*
	Ölbösök kekti alarbız.	*Ölmezsek öcü alırız.*
	Ata, kagılayın kan abam,	*Ata, kurban olayım han ağam,*
	Bar deseñ coogo ceterbiz.	*Git dersen düşmana yetişiriz.*
173300	Karsıldaşıp salışıp,	*Çatır çatır çarpışıp,*
	Kızırduu abam sen üçün	*Hızır'lı ağam, senin için*
	Kırgın bolup keterbiz.	*Kırgına kurban gideriz.*
	Çiyilgen müşkül dagdırdı,	*Çizilmiş çetin kaderi,*
	Acal menen azaptı	*Ecel ile azabı*
	Akırı bir kün körörbüz.	*Sonunda bir gün görürüz.*
	Kün tügönsö ölörbüz,	*Gün tükenirse ölürüz,*
	Kürsüldögön Koñurbay	*Gümbürdeyen Konurbay'ı*
	Beecinge çeyin sürörbüz.	*Beecin'e kadar süreriz.*
	A da duşman aramga	*O da düşman harama,*
173310	Artık soguş salganga,	*Üstün savaş açmaya,*
	Özölönböy şer aba,	*Sızlanmadan şir ağa,*
	Tak özüñdöy bolup barganga	*Tıpkı senin gibi olup varmaya*
	Buulum ton berçi kieyin,	*Buulum kürkü ver de giyeyim,*
	Buuruldu berseñ mineyin,	*Buurul'u verirsen bineyim,*
	Karçıgaday kamınıp,	*Atmaca gibi davranıp,*
	Kayıptan akıl tabılıp,	*Gaipten akıl bulunup,*
	Beecinge çeyin süröyün.	*Beecin'e kadar süreyim.*
	Kagışkan kalkın kırayın.	*Çarpışan halkını kırayım.*
	Kankor kan atam Manastın	*Hunhar han atam Manas'ın*
173320	Kunun kuayın.	*Kan bedelini alayım.*
	Sırnayza berseñ alayın,	*Sır mızrağı verirsen alayım,*
	Sırtı duşman Kalçanı,	*Özü düşman Kalça'yı,*
	Tak talkanday kılıp çalayın. Cobogonu köp kıtay;	*Tam un ufak edip biçeyim. Sinip kalan çok Hıtay;*
	Ayza sunup, top buzup,	*Mızrak uzatıp, saf bozup,*
	Dagdır cetse okko uçup,	*Kader yetse oka uçup,*
	Kapırdın tartkan toruna	*Kâfirin kurduğu tuzağa*
	Karmaş kıla bereyin.	*Karşı boğuşup durayım.*

Kan Koñurdun coluna
Bekitilüü beline,
Beren Kalça şerine
Beypaydı bekem salayın,
Tak Beecinge kuup barayın.
Salmak boldu Külçoro.
Aytkanım uşul bilip al,
Arıslan abam, tilimdi al!»
Kılmak boldu Külçoro,
Berbeymin dep aytalbay,
Belgilüü tuugan çunaktı
Bereniñ köönün kaytarbay,
Koy, bala, dep ayta albay,
Kazattı közdöy attanıp,
Kokuy tuugan çunaktın
Azili köönün kaytarbay,
Çeçip berdi buulumdu,
Tüşüp berdi Buuruldu.
Abasınan atayı
Arbuuruldu suradı
Ala-Toodoy Buurulga,
Temir taman üzöngü
Bala teppey ırgıp çuradı.
Semeteydin Akolpok,
Serpişke çıkçu Külçoro
Üstünön basa kiydi emi,
Manastan kalgan Akkelte
Ay dalıga ildi emi.

Han Konur'un yoluna,
Kapatılmış beline,
Yiğit Kalça şirine
Felaketi sıkıca salayım,
Ta Beecin'e kovalayıp varayım.
Salacak oldu Külçoro.
Diyeceğim budur, bilesin,
Arslan ağam, sözümü tut!»
Kılacak oldu Külçoro,
Vermem diye diyemeden,
Belli soydan yaman oğlanın
Yiğidinin gönlünü kırmadan,
Bırak, çocuk, diyemeden,
Gazaya doğru atlanıp,
Vay canım, yaman oğlanın
Şakası gönlünü kırmadan,
Çözüp verdi buulum'u,
İnip verdi Buurul'u.
Ağasından özellikle
Arbuurul'u istedi,
Ala-Too gibi Buurul'a,
Demir tabanlı üzengiye
Çocuk basmadan sıçrayıp atladı.
Semetey'in Akolpok'unu,
Vuruşmaya çıkan Külçoro
Üstüne bastırıp giydi şimdi,
Manas'tan kalan Akkelte'yi
Ay küreğine astı şimdi.

Asmandan tüşkön Boz kise
Belge kınay kurçanıp,
Arbak konup kalkayıp,
Boz kerüüdöy zañkayıp,
Calanganı colborstoy,
Carışkan aman bolbostoy,
Mına oşondo Semetey
Ubarası köp kıtay,
Uruşarı – Koñurbay.
Cooloşarı – Ezkara.

Gökten inmiş Boz kise'yi
Beline sımsıkı kuşanıp,
Ruhlar konup heybetlenip,
Boz yamaç gibi yükselip,
Yalanışı kaplan gibi,
Yarışan sağ kalmaz gibi,
İşte o zaman Semetey:
Derdi çok olan Hıtay,
Vuruşacağı — Konurbay.
Düşman olacağı — Ezkara.

	Ezkara, Kalça bulardı,	*Ezkara'yı, Kalça'yı, bunları,*
	Caratkan Kuday kuduret	*Yaradan Kudret Tanrı*
	Berer beken koluna	*Verir mi ki eline*
	Bul öñdöngön kuulardı.	*Bu türden kurnazları.*
173370	Dümöktüü Kalça baatırga	*Belalı Kalça bahadıra*
	Barmak boldu Külçoro,	*Varacak oldu Külçoro,*
	Ayabagan çoñ dürböön	*Görülmedik büyük kargaşayı,*
	Adam körbös kızıktı	*İnsan görmez acayipliği*
	Kaynap catkan kalkına,	*Kaynayıp duran halkına,*
	Abasınan bata alıp,	*Ağasından dua alıp,*
	Şaydañdagan şer Çoro,	*Salınıp yürüyen şir Çoro,*
	Karmaştı katuu salganı,	*Boğuşmayı şiddetle saldı,*
	Kan Koñurbay şer menen	*Han Konurbay şir ile*
	Karmalışıp kaluuga	*Kapışıp kalmak için,*
173380	Kaynagan kıtay köp kolgo	*Kaynayan Hıtay'ın kalabalık koluna*
	Karay corttu Külçoro	*Doğru koşturdu Külçoro,*
	Aldoogo kirse Kalçanı	*Aldanırsa Kalça'yı,*
	Bilgeni corttu Külçoro.	*Bildiğinden koşturdu Külçoro.*
	Aldatpasa kırganga.	*Aldanmazsa kırmak için,*
	Kirgeni corttu Külçoro.	*Girdiğinden koşturdu Külçoro.*
	Körgöndü candan tüñültüp,	*Göreni candan bezdirip,*
	Köp duşmandı küyüntüp,	*Çok düşmanı yakıp yandırıp,*
	Añdıgandı şaştırıp,	*Pusudakini şaşırtıp,*
	Astındagı Buurulun	*Altındaki Buurul'unu*
173390	Alçañdata bastırıp,	*Uzun adımlarla yürütüp,*
	Sırnayza koldo koykoyup,	*Sır mızrak elde dimdik,*
	Çoñ ötük butta çoykoyup,	*Büyük çizme ayakta kabarık,*
	Badana kiyip balkıldap,	*Zırh giyip salınarak,*
	Kayran çoro kıraandın	*Aziz çoronun, doğanın*
	Kasaba koldo kalkıldap,	*Sancağı elde dalgalanıp,*
	Uñgusu bolot, uçu kurç	*Kabzası çelik, ucu keskin,*
	Uruşka dümök sır ayza	*Savaşta bela sır mızrak*
	Bu kolunda koykoyup.	*Bu elinde dimdik durup.*
	Kılıç canda balkıldap,	*Kılıç yanında sallanıp,*
173400	Aybalta koldo carkıldap,	*Aybalta elde parlayıp,*
	Tabılgıluu kolottoy.	*Tabılgılı vadi gibi.*
	Atışka kirçü Akkelte	*Atışa giren Akkelte,*
	Asınganda canıbar	*Kuşandığında canım silah,*

Ay dalının aynegi.	*Ay küreğinin aynası.*
Aykaşkan coogo sundursa,	*Kapışan düşmana uzatılsa,*
Korcoñdogon karandın	*Kabaran düşmanın*
Amanat candın ermegi.	*Emanet canın eğlencesi.*
Oynogondo Oçogor,	*Oynadığında Oçogor,*
Çındap atsa Koyçagır,	*Gerçekten atsa Koyçagır,*
173410 Düp etkende çak etken,	*Güm ettiğinde çat eden,*
Tütündön murun can ketken.	*Dumandan önce can gider. Coşturup*
Eelendirip karandı	*düşmanı*
Çañırsa ünü sındagan,	*Çığırırsa sesi ürperten,*
Çalışkan çıdap turbagan.	*Kapışan dayanıp duramaz.*
Akolpoktu kiygende	*Akolpok'u giydiğinde*
On eki say kozu boor	*On iki dilim kuzu ciğeri,*
Karoolu altın muştumday,	*Nişangâhı altın yumruk gibi,*
Tak ele kan Manastın özündöy.	*Tıpkı han Manas'ın kendisi gibi.*
Karasa kelte uşunday.	*Baksan işte kelte tüfek böyledir.*
Oozu oyrottun kuyunu	*Ağzı Oyrat'ın kasırgası,*
173420 Kundagı kurçtun kırımı,	*Kundağı keskinin kıyısı,*
Atadan kalgan Akkelte	*Atadan kalan Akkelte,*
Atsañız mınday kıyını.	*Atarsanız böylesine çetindir.*
Bul iyinde carkıldap,	*Bu omuzda parıldayıp,*
Astındagı Buurul at	*Altındaki Buurul at*
Şaybırlap basıp calkıldap, Cıluu	*Rahvan basıp salınıp, Sıcak gemden*
oozduktan tötölöp,	*dizginlenip,*
Bettep coogo barganda	*Düşmana doğru vardığında*
Basıgı çıgıp kıltıldap.	*Yürüyüşü çıkıp kıvraklaşıp.*
Altın taka, kümüş mık	*Altın nal, gümüş çivi*
Ayagında cıltıldap,	*Ayağında parlayıp,*
173430 Körkömdönüp canıbar	*Güzelleşip canım hayvan,*
Kıygaçtanıp kır baştap,	*Yan yatırıp sırtını dikip,*
Aybandan artık canıbar	*Hayvandan üstün canım at,*
Alışkan coosun körgöndö	*Kapışacağı düşmanını görünce*
Asemdenip tür baştap.	*Süslenip çalım satıp.*
Buurul atın karasañ,	*Buurul atına baksan,*
Kulakka carık küygöndöy.	*Kulağında ışık yanmış gibi.*
Kökülünö karasañ	*Kâkülüne baksan,*
Közünö çenep tüygöndöy.	*Gözüne göre düğümlenmiş gibi.*
Menin atım bolso dep,	*Benim atım olsa diye,*

Karagan adam külgöndöy.
Alçañdata bastırsa,
Çatkayagı karandın
Mañdayında kaşka tiş
Somdop koygon bolottoy,
Töbösündö karakuş
Konup bala alganday.
Sopol kuyruk, som tuyak
Somdogondoy Buurul at.
Buurul minip bulkuntup,
Eri ölgöndöy culkuntup.
Kındın kara közündöy,
Arbuuruldu mingende
Koldogonu bir toguz
Koldop kurçap alıptır.
Cölögönü bir toguz
Cölöp catıp kalıptır.
Cılas bolgon karandı
Atı Kızır dibana
Oncoñdotup Buuruldu
On eki çilten cetelep.
Bobu kıraan çoronu
Bastırganı momunday,
Baraanı tümön kıtaydı
Şaştırganı uşunday.
Kızıl buurul at minip,
Kıygaçtatıp bul oyron

Bakan insan güler gibi.
Uzun adım yürütülse,
Apışarası düşmanın,
Alnındaki akıtması
Dövülmüş çelik gibi,
Tepesinde karakuş
Konup yavru kapmış gibi.
Küt kuyruk, som toynak,
Dövülüp yapılmış gibi Buurul at.
Buurul'a binip silkinip,
Eri ölmüş gibi çırpınıp.
Kının kara gözü gibi,
Arbuurul'a bindiğinde
Koruyanı bir dokuz,
Koruyup kuşatıvermiş.
Destekleyeni bir dokuz,
Destek olup durmuş.
Yerle bir olası düşmanı,
Adı Hızır divane,
Hoplatıp Buurul'u,
On iki çilten yedeğinde.
Bu doğan çoronun
Yürüyüşü işte böyle,
Heybetiyle on binlerce Hıtay'ı
Şaşırtması işte böyle.
Kızıl boz ata binip,
Yan yatırıp bu yaman,

Kıl kuyrugun çart tüyüp.
Başka türü körünüp,
Kabarın körsöñ cön ele
Adamdan bölök körünüp.
Koñurbay közdöy bet alsa,
Arsılandık türü körünüp,
Kara çaar kabılan
Kazır kaysap çalçuday,
Tildi salıp akaktap,
Arıslan türün salıptır.
Çolok kuyruk arsılan

Kıl kuyruğunu çat düğümleyip.
Başka bir surette görünüp,
Halini görsen düpedüz
İnsandan başka görünüp.
Konurbay'a doğru yönelse,
Arslanlık sureti görünüp,
Kara benekli kaplan
Şimdi parçalayıp yutacak gibi,
Dilini çıkarıp soluyup,
Arslan suretine bürünmüş.
Küt kuyruklu arslan

	Canday salıp çamınıp,	*Yanı sıra atılıp davranıp,*
	Cara tartçu emedey,	*Yarıp parçalayacak gibi,*
173480	Cana Manas arbagı	*Yine Manas'ın ruhu*
	Koldop kalgan kezi eken.	*Koruyup durduğu zamanmış.*
	Alpkarakuş-zımırık –	*Alp karakuş — zümrüdüanka,*
	Alakeñ kandın arbagı	*Alake hanın ruhu,*
	Azır eñip ketçüdöy,	*Şimdi kapıp gidecek gibi,*
	Asmandan arbaytıp butun sunuptur.	*Gökten pençesini uzatıp durmuş.* Görecek
	Körçü bolsoñ Koñurbay	*olsan Konurbay'ı,*
	Kara başıl ak buura	*Kara başlı ak buğra*
	Kaysap iyçü emedey,	*Parçalayıp yutacak gibi,*
	Kak aldınan balanı	*Tam önünden çocuğu*
	Kaysañ urup turuptur.	*Kaptığı gibi vurup durmuş.*
173490	Munun koldogonun karañar,	*Bunun koruyucusuna bakın hele,*
	Aldınan soylop alıptır,	*Önünden sürünüp almış,*
	Op tartuuçu nemedey	*Yutup çekecek bir şey gibi,*
	Aldı menen ışkırıp,	*Önü sıra ıslık çalıp,*
	Altımış okşoş kara mar.	*Altmış eş kara yılan.*
	Kara saat çunaktın	*Kara saat yaman oğlanın*
	Mınday türün karañar.	*Böylesi suretine bakın hele.*
	Bettep adam bargısız,	*Karşısına insan varılmaz,*
	Koldogonu colborstu,	*Koruyucusu kaplandır,*
	Kara coltoy karandın	*Kara yazgılı düşmanın,*
173500	Kozgolgon aman bolbostoy.	*Kımıldayan sağ kalmaz gibi.*
	Uzun boyluu, keñ dalı,	*Uzun boylu, geniş kürekli,*
	Arı balban, arı şer	*Hem pehlivan, hem şir,*
	Aytsam türü momunday,	*Anlatsam sureti işte böyle,*
	Ayza sunsa aalamdı	*Mızrak uzatsa âlemi*
	Aykırık menen ceñgidey.	*Nara ile yenecek gibi.*
	Koburtunan can çıgıp,	*Gürlemesinden can çıkıp,*
	Kozgolso candı cegidey.	*Kımıldarsa canı yutacak gibi.*
	Bilegi som temirdey	*Bileği som demir gibi,*
	Murununa karasa	*Burnuna bakılsa*
173510	Borçuk toonun señirdey.	*Sarp dağın sırtı gibi.*
	Cañırıktın Car-Kıya	*Cañırık'ın Car-Kıya'sı*
	Colgo cakın kalıptır,	*Yola yakın kalmıştı,*
	Ilektüü mancu, san kalday	*Sürüyle Mançu, sayısız kalday*
	Kolgo cakın kalıptır,	*Ordunun eline yakın kalmıştı,*

Kol içinde Koñurbay
Zorgo cakın kalıptır.
Kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı Koñurbay,
Kööhardan topçuu muştumday,
Körsöñ türü uşunday.
Etegi cayık kök kübö –
Ok ötpögön bek kübö.
Kök kübönü camınıp,
Kök colborstoy çamınıp.
Kayıptan akıl tabılıp,
Coo cagına kamınıp,
Astındagı çoñ Kara at
Arkı-terki bastırıp,
Altı miñ kıtay, san kalday,
Anın baarın şaştırıp.
Bak-bak etip bakırdı,
Mancuuçunun Koñurbay,
Ezkarasın çakırıp,
Kan Koñurbay aldına,
Kelip turdu Ezkara,
Tize cerge bügülüp,
Kelinderdey cügünüü.
Kaçan bolso kan atı
Ulugun körsö kıtay curt
Urgaaçıça cügüngön
Bu kapırdın adatı.
Belgi kılgan munara,
Munaraga carık cagılıp,

Uruşka belgi kagılıp.
Kalgan mancuu köp uluk
Kan Koñurbay aldına
Kaptap keldi cabılıp.
Añgemelüü Kalçanın
Ar kıyalın karaçı,
Kalkı kurçap çuu turup,
Kol cıyılıp turganda
Kalıñ asker çuu turup,

Ordu içinde Konurbay'a
Zar zor yakın kalmıştı.
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli
Keçil'in hanı Konurbay,
Cevherden düğmesi yumruk gibi,
Görsen sureti işte böyle.
Eteği yayvan gök zırh —
Ok geçmez pek zırh.
Gök zırhı bürünüp,
Gök kaplan gibi davranıp.
Gaipten akıl bulunup,
Düşman yanına hazırlanıp,
Altındaki koca Kara at
Öteye beriye yürütüp,
Altı bin Hıtay, sayısız kalday,
Onların hepsini şaşırtıp.
Bak bak edip bağırdı,
Mançuların Konurbay'ı,
Ezkara'sını çağırıp,
Han Konurbay'ın önüne,
Gelip durdu Ezkara,
Dizi yere bükülüp,
Gelinler gibi eğilerek.
Ne zaman olsa han adını,
Ulusunu görse Hıtay halkı,
Kadınlar gibi eğilmek
Bu kâfirin âdetidir.
Nişan konan minare,
Minarede ışık yakılıp,

Savaşa işaret vurulup.
Kalan Mançu, çok ulu bey,
Han Konurbay'ın önüne
Kaplayıp geldi hep birden.
Nam salmış Kalça'nın
Her huyuna bak hele,
Halkı kuşatıp çığrışıp durup,
Ordu toplanıp durduğunda,
Kalabalık asker çığrışıp durup,

	Mol cıyılıp turganda	*Bolca yığılıp durduğunda,*
	Balban, döönün baarısı,	*Pehlivanın, devin hepsi,*
	Baatır Kalça karısı	*Bahadır Kalça'nın yaşlısı,*
	Sölökötü-sölbötü,	*Endamı, heybeti,*
	Kan Kalçanın meeneti	*Han Kalça'nın mihneti,*
	Körsö köñül bölünüp,	*Görse gönül bölünüp,*
	Kök askarday körünüp.	*Gök zirve gibi görünüp.*
173560	Altın ayluu sır kanca	*Altın aylı sır çubuk,*
	Alaçıktay çoñ Kalça	*Alacık gibi koca Kalça,*
	Düñgürçöktö tameki	*Keseden tütünü*
	Altın ooz kancaga	*Altın ağızlı çubuğa*
	Altı çeñgel saldı ele.	*Altı avuç koyuvermişti.*
	Adam, düñgürçöktö tameki	*Adam, kesedeki tütünden*
	Tügü kalbay kaldı ele	*Kıl kadar bir şey kalmamıştı,*
	Altı eli tolboy kancası	*Altı parmak dolmadan çubuğu,*
	Kancasına ot koyup,	*Çubuğuna ateş koyup,*
	Korkurata sordu ele,	*Hırıldatıp somurmuştu,*
173570	Kumarı kanıp boldu ele.	*Kumarı kanıp doymuştu.*
	Sorso kanca korkurap,	*Somurunca çubuk hırıldayıp,*
	Koyo berse tütünü	*Salıverince dumanı*
	Kol ıştıktay burkurap.	*El ocağı gibi tütüp.*
	Canındagı cökörü	*Yanındaki nedimleri*
	Adaşıp turdu çurkurap.	*Yolunu şaşırıp çığrıştı.*
	Kapırıñdın tütünü	*Kâfirinin dumanı*
	Cöö tumanday burkurap,	*Yaya sisi gibi tütüp,*
	Kök ala sakal mancuunun	*Gök ala sakal Mançu'nun*
	Körsöñ türün uşunday –	*Görsen suretini, işte böyle —*
173580	Karabcısın kaldaytıp,	*Zırhını heybetle kabartıp,*
	Kaarlanıp bakırıp,	*Kahırlanıp bağırıp,*
	Adam, şuru otogot, marcan taş Kara	*Adam, mercan tuğlu, inci taşlı, Kara*
	kaysar cöö külük,	*inatçı, yaya yürük,*
	Duñduñdun kanın çakırıp,	*Dunğdunğ'un hanını çağırıp,*
	Eli karaan kalgansıp,	*Halkı sahipsiz kalmışçasına,*
	Ezkarasın bakırıp.	*Ezkara'sını bağırtıp.*
	Kürmö belboo kıtaydın	*Cepken kuşaklı Hıtay'ın*
	Küçtüülörün çakırıp,	*Güçlülerini çağırıp,*
	Akılga dıykan karısın,	*Akılda üstat yaşlısını,*
	Alıptır curttun baarısın,	*Halkın hepsini almış,*

Kol içinde kozgolup,
Koñguroosu kagılıp,
Türlüü mancuu, köp şibee
Tügü kalbay cabılıp.
Tügönüşö ketçüdöy,
Türlüü-türlüü kamınıp.
Kalk çurkurap, el turdu
El atası Koñurbay
Kalıñ kolgo kep urdu:
«Atañdın körü, kalıñ curt,
Bıyıl kapçıgay elek, col bolduk,
Kalıñ kıtay kor bolduk.
Beyleysiñbi kıtaylar
Beldi burut sındırdı.
Ar kaysıñar çoñ uluk,
Kırk kandın eli çogulup,
Kırgızga keldik toorulup.
Kırgızga kırgın salganıñ
Kuday urgan kep eken,
Manastın uulu Semetey
Atası Ayköl kandan er eken,
Burutka alıbız cetpedi,
Bu Kuduret caratkan
Bizdi ne türlüü mendem dedi eken?
Aradan neçen kan ketti,
Kördüñörbü mancuular,
Bu örttönüp ketken buruttan,
Burut degen curuttan
Erender öldü, kan öldü,
Mından belsengen candın
baarı öldü.

Karmaştan mınça can öldü.
Keçee, altı külük at berip,
Beecindin mıktı kanına
Alakanday kat berip,
Burutka buzuk saluuga,
Bu kankordu aluuga
Kakan şaarın çaldırdık,

Ordu içinde kımıldanıp,
Çıngırağı çalınıp,
Türlü Mançu, çok Şibe,
Kıl kadar eksiksiz üşüşüp.
Tükenişecekmiş gibi,
Türlü türlü hazırlanıp.
Halk çığrışıp, el durdu,
Elin atası Konurbay
Kalabalık orduya söz söyledi:
«Atanın körü, kalabalık halk,
Bu yıl kapan gibiydik, yolduk olduk,
Kalabalık Hıtay hor olduk.
Duymaz mısınız Hıtaylar,
Belimizi Burut kırdı.
Her biriniz büyük ulu bey,
Kırk hanın eli toplanıp,
Kırgız'a geldik saldırıp.
Kırgız'a kırgın salışın
Tanrı'nın çarptığı iş imiş,
Manas'ın oğlu Semetey
Atası Ayköl handan yiğitmiş,
Burut'a gücümüz yetmedi,
Bu Kudret Yaradan
Bizi ne diye aşağı gördü ki?
Aradan nice han gitti,
Gördünüz mü Mançular,
Bu yanıp kül olası Burut'tan,
Burut denen kavimden
Erenler öldü, han öldü,
Bundan kuşanan canların
hepsi öldü.

Boğuşmadan bunca can öldü.
Dün, altı yürük at verip,
Beecin'in güçlü hanına
Avuç içi kadar mektup verip,
Burut'a fitne salmaya,
Bu hunharı almaya
Hakan şehrini yokladık,

Kara mergen Çañdıayak,
Cezbilekti aldırdık.
Atañdın körü, kalıñ curt
Cal-kuyruktan ayrılıp,
Sopol bolduk kördüñbü?
Müyüz sınıp, baş kalıp,
Tokol bolduk kördüñbü?
Kırk kandın eli çuu turup,
Kırgızdan keldik kayrıldık.
Bu kıyın eken eki kul
Kıraandardan ayrıldık.
Kagışka çıktık kayrıldık,
Kördüñbü, kayrandardan ayrıldık.
Çabışıp çamaa kelbedi,
Baatır ölüp, el kaldı
Adam, kırañ caktan çaldırdık.
Kıraandardın baarısın
Kırgızdarga aldırdık.
Kızıtalak Semetey
Kaptaldan tiydi cılkımdı,
Uşuntip buzduñ uykumdu.
Çöl tüşürüp Beecindi
Açıp ketti uykumdu.
Anda kırdı balbandan
Karagul baştap curtumdu,
Atasınan bu kökcal
Alda kança er eken.
Aldırıp iymek bolduk ee,
Bu kıtaydın curtu kem eken.
Kalayman öldü, kan öldü,
Kelbersigen kan öldü,
Curtum, boo kez bolgon candın
baarı öldü. Altı aldagan kol ele.

Kara nişancı Çandıayak'ı,
Cezbilek'i getirttik.
Atanın körü, kalabalık halk,
Yeleden, kuyruktan ayrılıp,
Küt kaldık, gördün mü?
Boynuz kırılıp, baş kalıp,
Muğlak kaldık, gördün mü?
Kırk hanın eli çığrışıp,
Kırgız'dan döndük geldik.
Bu iki kul pek çetinmiş,
Doğanlarımızdan ayrıldık.
Çarpışmaya çıktık, geri döndük,
Gördün mü, azizlerden ayrıldık.
Vuruşmaya derman gelmedi,
Bahadır ölüp, el kaldı,
Adam, sırt yandan gözlettik.
Doğanların hepsini
Kırgızlara kaptırdık.
Kahrolası Semetey
Yandan vurdu yılkımı,
Böylece bozdun uykumu.
Çöle çevirip Beecin'i
Açıp gitti uykumu.
O zaman kırdı pehlivandan,
Karagul başta, halkımı,
Atasından bu bozkurt
Kim bilir kaç kat yiğitmiş.
Kaptırıverecek olduk ya,
Bu Hıtay'ın halkı eksikmiş.
Nice âlem öldü, han öldü,
Kurumlanan han öldü,
Halkım, boy vermiş canların
hepsi öldü. Altıyla avunan ordu idi.

Kırılıp kıraan çok öldü,
Kıyla döönün baarı öldü.
Alban türdüü kalk öldü,
Alptan kıyın Karı kan
Er Çañdıayak bul öldü,

Kırılıp doğan, koru öldü,
Nice devin hepsi öldü.
Türlü türlü halk öldü,
Alpten çetin Karı han,
Er Çandıayak, bu da öldü,

Emi kıyrap bel ketti,
Bizdin Çañdıayak öñdüü er ketti.
Uluktarım döölörüm,
Büt Beecinge eelerim,
Cazı caak, calpak til
Cañılbay turgan çeçenim,
Cana kelgen eçenim,
Aylakerlüü ıktuuñ kel,
Akılga dıykan mıktuuñ kel,
Şay koldogon şeriñ kel,
Kara köñül eriñ kel.
Bu sözümö könüñör,
Manastın uulu kapırga,
Almambet uulu baatırga,
Ce çapçışıp kişi ceñbedi.
Karmaşıp karuu kelbedi,
Manastın uulu berendin
Belgilüü eken, bel da eken,
Mendeden aşkan şer da eken,
Atası Manas ayköldön
Alda kança er da eken.
Telegeyi teñ eken,
Için körsöñ kankordun
Mına cer cüzünön keñ eken.
Kılım curt kırın çalbaptır
Bu kızıtalak Semetey
Buga ukuruk kayrar kalbaptır.
Adam, telegeyi teñ eken,
Munu Şay koldogon şer eken.
Ala-Too menen Beecindi
Özüm çalgan col ele,
Al emes, atası Manas köödöktü

Şimdi yıkılıp bel gitti,
Bizim Çandıayak gibi er gitti.
Ulularım, devlerim,
Bütün Beecin'e sahiplerim,
Yassı çeneli, yayvan dilli,
Şaşmaz keskin hatibim,
Yeni gelen nicelerim,
Hilebaz ustan gel,
Akılda üstat yamanın gel,
Şay'ın koruduğu şirin gel,
Kara gönüllü erin gel.
Bu sözüme uyun siz,
Manas'ın oğlu kâfire,
Almambet oğlu bahadıra,
Ya vuruşup kimse yenmedi.
Boğuşmaya kuvvet yetmedi,
Manas'ın oğlu yiğidin
Namı belliymiş, bel imiş,
Kuldan üstün şir imiş,
Atası Manas Ayköl'den
Kim bilir kaç kat er imiş.
Her yanı denk imiş,
İçine baksan hunharın,
İşte yeryüzünden geniş imiş.
Cihan halkı kıyısını yoklamamış,
Bu kahrolası Semetey'e
Buna üvendire çevirecek kalmamış.
Adam, her yanı denk imiş,
Bunu Şay'ın koruduğu şir imiş.
Ala-Too ile Beecin'i
Kendim yokladığım yoldu,
O değil, atası Manas toy delikanlıya

Bettep ayza suna albay,
Bek amalga sala albay,
Abaylap ıgın taba albay,
Añkoo bolup turgamın,
Astı sırın bile albay,
Ayzalaşıp kire albay

Karşı durup mızrak uzatamadan,
Sağlam hileye başvuramadan,
Kollayıp fırsatını bulamadan,
Bön olup durmuştum,
Önce sırrını bilemeden,
Mızraklaşıp giremeden,

	Caltañ bolup turamın.	*Ürkek olup dururum.*
	Kanattarım culdurup,	*Kanatlarımı yoldurup,*
	Kançalırım kırdırıp,	*Nicelerimi kırdırıp,*
	Kaltañ bolup turamın.	*Titrek olup dururum.*
	Seksen aşıp toksongo,	*Sekseni aşıp doksana*
	Barıp kalgan kezimbi,	*Varıp kaldığım çağ mıdır,*
173710	Ce bıyıl ölgöndüktü moynuma	*Yoksa bu yıl ölümü boynuma*
	Alıp kalgan kezimbi?	*Aldığım çağ mıdır?*
	Erdik menen kayran küç	*Yiğitlik ile aziz gücü*
	Ce tanıp kalgan kezimbi?!	*Yoksa yitirdiğim çağ mıdır?!*
	Curtum, bul örttöngür kırgızdın	*Halkım, bu yanıp kül olası Kırgız'ın*
	Mıktısıngan şer öldü,	*Yamanlanan şir öldü,*
	Ebin kantip kılabız?	*Çaresine nasıl bakarız?*
	Elin kantip kırabız?	*Elini nasıl kırarız?*
	Aylın kantip çababız?	*Obasını nasıl vururuz?*
	Aylasın kantip tababız?	*Kolayını nasıl buluruz?*
	Aldırıp salıp, Kakanga,	*Kaptırıp koyup, Hakan'a,*
173720	E, curt, ölböy kantip barabız?	*Ey halk, ölmeden nasıl varırız?*
	Ölgön candan kalgan can	*Ölen candan kalan can*
	Kuykalap iydi burutuñ,	*Kavurup geçti Burut'un,*
	Kuuratıp iydi Beecindi	*Kuruttu, harap etti Beecin'i*
	Bu burut degen curutuñ.	*Bu Burut denen kavmin.*
	Bettin baarın köö kıldı,	*Yüzlerin hepsini kara etti,*
	Berendin baarın cöö kıldı.	*Yiğitlerin hepsini yaya etti.*
	Bir kılbadı, miñ kıldı,	*Bir yapmadı, bin yaptı,*
	Kırk uruu kıtay eline	*Kırk boy Hıtay eline*
	Kılımdan artık çır kıldı.	*Asırdan artık bela etti.*
173730	Men Koñurbay bolgonu,	*Ben Konurbay olalı,*
	Koñurbay atka kongonu,	*Konurbay adını alalı,*
	Altımış uuldun kencesi,	*Altmış oğlun küçüğü,*
	Alöökönün erkesi	*Alööke'nin nazlısı,*
	Baatır Kalça bolgonu	*Bahadır Kalça olalı,*
	Ayza karmap, top buzup,	*Mızrak tutup, saf bozup,*
	Erden sıngan cok elem,	*Erden yenilmiş değildim,*
	Aalam çaykap er buzup,	*Âlemi çalkayıp er bozup,*
	Cerden sıngan cok elem,	*Yerden yenilmiş değildim,*
	Manastın uulu badirek	*Manas'ın oğlu edepsiz*
173740	Kuykaladı özümdü,	*Kavurdu beni, kendimi,*

	Kup sındırdı sözümdü,	*İyice kırdı sözümü,*
	Bayladı eçen döömdü,	*Bağladı nice devimi,*
	Çıgardı eçen keemdi,	*Çıkardı nice bendimi,*
	Sındırdı büktöp belimdi,	*Kırdı, katlayıp belimi,*
	Buçkagına teñebey	*Topuğuna denk tutmadan*
	Uşul akmak kıldı Beecindi.	*Bu ahmak etti Beecin'i.*
	Manastın uulu çunakka	*Manas'ın oğlu yaramaza,*
	Iskender tiybes Beecindi	*İskender değmez Beecin'i*
	Iştetip iymek bolduk ko,	*İşlettirecek olduk ya,*
173750	Çalıyar tiybes Beecindi	*Çalıyar değmez Beecin'i*
	Çaldırıp salmak bolduk ko.	*Yoklatıp koyacak olduk ya.*
	Aziret tiybes Beecindi	*Hazret değmez Beecin'i*
	Aldırıp kaytmak bolduk ee?	*Kaptırıp dönecek olduk ha?*
	Ölgön candan kalgan can	*Ölen candan kalan can*
	Kakandı közdöy cönödü.	*Hakan'a doğru yol aldı.*
	Öröpküp kelip köp kıtay	*Kabarıp gelen çok Hıtay,*
	Öz düynömü burutka	*Öz varlığımı Burut'a*
	Çaçıp keter bekenbiz?	*Saçıp gider miyiz acep?*
	Özübüzçö tentip Beecinge	*Kendi başımıza savrulup Beecin'e*
173760	Kaçıp keter bekenbiz?	*Kaçıp gider miyiz acep?*
	At baylagan çuñkurday	*At bağlanan çukur gibi*
	Takır bolor bekenbiz?	*Çırılçıplak kalır mıyız acep?*
	Baştan, közdön ayrılıp,	*Baştan, gözden ayrılıp,*
	Bakır bolor bekenbiz!	*Zavallı oluruz, öyle mi!*
	Keçee, kırk kandın eli kıtaydı	*Dün, kırk hanın eli Hıtay'ı*
	Kıyşaybay cıyıp alganda,	*Eksiksiz toplayıp aldığında,*
	Çuuldatıp balbandı,	*Çığrıştırıp pehlivanı,*
	Çurkuratıp köp candı	*Koşuşturup çok canı*
	Çubatuuga salganda,	*Geçit resmine saldığında,*
173770	Balasın taştap kıtaydın	*Çocuğunu bırakıp Hıtay'ın*
	Baatırın tandap alganda,	*Bahadırını seçip aldığında,*
	Kanına kazat salganda,	*Hanına gaza saldığında,*
	Katuu buyruk kılganda,	*Katı buyruk kıldığında,*
	Koyboy curttu cıyganda	*Halkı eksiksiz topladığında,*
	Alamın dep buruttu	*Alırım deyip Burut'u*
	Körgönü kelgen ekenbiz,	*Görmeye gelmişiz meğer,*
	Botom, astı kalbay calgız can Çapçışıp	*Yavrum, geride tek can kalmadan*
	çama kelebi,	*Vuruşmaya derman gelir mi,*

Ölgönü kelgen ekenbiz».
Koñurbay mınday degen soñ,
Mancuu kanı Eekara
Kürkürödü, küülöndü,
Kapır kıtay kalıñ curt
Kalbay cıyıp süylödü:
«Erenderim, kandarım,
Esti bilgen candarım,
Karabcı kiygen kapırıñ,
Menin kebim ugup tur,
Kan Koñurbay baatırım!
Burutka kıtay kelgeni
Balbandın baarı ölgönü.
Bul örttöngön buruttan
Kazıp koygon or kördük,
Kaynatıp salgan şor kördük!
Kalgan kunun bereli.
Aalamdı kırgan bu kıtay
Er Semetey, Külçoro
Bul öñdöngön şer kördük.
Kırgızdan kıyla kol kördük,
Kakan colun çaldırıp,
Kıynalıp müşkül çoñ kördük.
Oymok ooz, boto köz,
Aytkanım mınday bilip al,
Baatır bolsoñ, şer bolsoñ,
Kabılan Kalçam, tilimdi al!
Bu kankorgo tartalı.
Kızıtalak burutka,
Burut degen kuu curutka,
Ayzakerge, baatırga,
Kanga toybos kapırga,
Kan Semetey baatırga
Araga elçi salalı,
Karmap ayla candı bagalı,
Araga elçi salalı,
Kırgın bolboy tartalı,
Kızıl kanga bölönböy,
Cürüçü, curtum, kaytalı.

Ölmeye gelmişiz meğer».
Konurbay böyle dedikten sonra,
Mançu hanı Ezkara
Kükredi, hiddetlendi,
Kâfir Hıtay kalabalık halkı
Eksiksiz toplayıp söyledi:
«Erenlerim, hanlarım,
Aklı eren canlarım,
Zırh giyen kâfirlerin,
Benim sözümü dinleyin,
Han Konurbay bahadırım!
Burut'a Hıtay'ın gelişi,
Pehlivanların hepsinin ölüşüdür.
Bu yanıp kül olası Burut'tan
Kazılıp konmuş çukur gördük,
Kaynatılıp dökülmüş çorluk gördük!
Kalan kan bedelini verelim.
Âlemi kıran bu Hıtay,
Er Semetey'i, Külçoro'yu,
Bu türden şirler gördük.
Kırgız'dan hayli ordu gördük,
Hakan yolunu gözlettirip,
Bunalıp büyük dert gördük.
Yüksük ağızlı, boncuk gözlü,
Diyeceğim şudur, bilesin,
Bahadırsan, şir isen,
Kaplan Kalça'm, sözümü tut!
Bu hunhara sunalım.
Kahrolası Burut'a,
Burut denen kurnaz kavme,
Mızrak ustasına, bahadıra,
Kana doymaz kâfire,
Han Semetey bahadıra
Araya elçi salalım,
Tutunacak çare bulup can besleyelim,
Araya elçi salalım,
Kırgın olmadan sunalım,
Kızıl kana bulanmadan,
Yürü hele, halkım, dönelim.

Cañcal tüygön müşkül iş,	*Kavga düğümlenen çetin iş,*
Cañcaldaşpay kaytalı.	*Kavgalaşmadan dönelim.*
Bu kızıtalak burutka	*Bu kahrolası Burut'u*
173820 Çabışıp adam ceñebi?!	*Vuruşup insan yener mi?!*
Küülönsö küç kelebi,	*Hiddetlense güç yeter mi,*
Küröşüp mende ceñebi.	*Güreşip kul yener mi?*
Kuturup kılgan burutka	*Kudurup coşan Burut'a*
Kurubay kalgan tartalı,	*Kurumadan sunalım,*
Öröpküp turgan buruttan	*Kabarıp duran Burut'tan*
Ölböy aman kaytalı.	*Ölmeden sağ dönelim.*
Elçi salıp araga	*Elçi salıp araya,*
Kakanga karool koyolu,	*Hakan'a karakol koyalım,*
Artık taktık cok buruttu	*Aşırı dikbaşlı Burut'u*
173830 Amal menen soyolu	*Hile ile boğazlayalım,*
Acıldaşpay, kastaşpay,	*Dalaşmadan, düşmanlaşmadan,*
Artık er menen bastaşpay,	*Üstün er ile çekişmeden,*
Degenine könölü,	*Dediğine uyalım,*
Kankor Manas sultandın,	*Hunhar Manas sultanın —*
Beecinge kayra kaytalı,	*Beecin'e geri dönelim —*
Beren Manas kökcaldın	*Yiğit Manas bozkurdun*
Momintip kunun berip kaytalı.	*Böylece kan bedelini verip dönelim.*
Kırmızı köynök, ayça bel,	*Kırmızı gömlekli, hilal belli,*
Kılpıldagan suluu alıp,	*Salınan güzeli alıp,*
173840 Bul atañdın kunu dep,	*Bu atanın kan bedelidir deyip,*
Tartuuga algın munu dep,	*Armağan olarak al bunu deyip,*
Semeteyge aytalı.	*Semetey'e diyelim.*
Kırılışpay, çırdaşpay	*Kırılışmadan, çekişmeden,*
Kızıtalak buruttan	*Kahrolası Burut'tan*
Curtum aman kaytalı!	*Halkım sağ esen dönelim!*
Beecindi çalıp til alıp,	*Beecin'i yoklayıp haber alıp,*
Altı miñ kızıl bil alıp,	*Altı bin kızıl fil alıp,*
Bilge cüktöp, dilde alıp,	*File yükleyip, altın alıp,*
Opsuz suluu boto köz,	*Ölçüsüz güzel, boncuk gözlü,*
173850 Kara közdön miñdi alıp,	*Kara gözlüden bin tane alıp,*
Külçorogo tartalı.	*Külçoro'ya sunalım.*
Çataktaşpay, çırdaşpay,	*Çatışmadan, çekişmeden,*
Kıtay curt aman kaytalı.	*Hıtay halkı sağ dönelim.*

Kaarlangan burutka
Degenine könölü,
Almambet kunun bereli.
Çuulgan salbay tartalı,
Mınçañ bizde kaldı dep,
Çubaktın kunun aytalı!
Kıyragan bolup kırılbay,
Kıtay curt mintip kaytalı.
Karmaşkanıñ bul burut,
Atış kılıp burutka
Alışıp catıp neteli?
Aman-esen kıtay curt
Beecindi közdöy keteli.
Bıyıl Kakanga kabar salalı, Kantip kolgo berebiz?
Altın menen dildeden
Kaçırga boolap alalı.
Köp dildeden artalı,
Kökcal Semeteyge tartalı.
Küçösö colun çalabız,
Buruttan buzuk kördük dep,
Burut aldı dedirtip,
Bulkuşup cürüp öldük dep,
Ölüşpöy tirüü kız tartıp,
Beecinge aman kaytalı».
Ezkara mınday degen soñ,
Alöökönün Koñurbay
Çok-Tabılgı caylagan,
Çoñkara atın baylagan,
Kaldaydın uulu kapırıñ,
Kan Koñurbay baatırıñ
Altımış caysañ kencesi
Al kıtaydın mıktuusu,
Cer cüzünön atalıp,
Bolgon Kalça emespi.
Kabılgandı cay kılıp,
Sorgon Kalça emespi.
Kança dümök, çoñ çırga
Bolgon Kalça emespi.

Kahırlanan Burut'un
Dediğine uyalım,
Almambet'in kan bedelini verelim.
Kargaşa salmadan sunalım,
Bu kadarı bizde kaldı deyip,
Çubak'ın kan bedelini söyleyelim!
Kırılıp dökülmeden,
Hıtay halkı böylece dönelim.
Boğuştuğun bu Burut,
Atış açıp Burut'la
Kapışıp durup nideriz?
Sağ esen Hıtay halkı,
Beecin'e doğru gidelim.
Bu yıl Hakan'a haber salalım, Nasıl ele veririz?
Altın ile akçadan
Katıra denk edip alalım.
Çok altından artıralım,
Bozkurt Semetey'e sunalım.
Güçlenirse yolunu gözleriz,
Burut'tan fesat gördük deyip,
Burut aldı dedirtip,
Çekişip yürüyüp öldük deyip,
Ölüşmeden diri kız sunup,
Beecin'e sağ dönelim».
Ezkara böyle dedikten sonra,
Alööke oğlu Konurbay,
Çok-Tabılgı'yı yaylayan,
Çonkara atını bağlayan,
Kalday'ın oğlu kâfirin,
Han Konurbay bahadırın,
Altmış caysañın küçüğü,
O Hıtay'ın yamanı,
Yeryüzünde ad alıp,
Olmuş Kalça değil mi?
Karşılaşanı yere serip,
Somuran Kalça değil mi?
Nice belaya, büyük kavgaya
Girmiş Kalça değil mi?

Al Ezkara kanına,
Kıcıldagan kırk uruu
Kıtaylardın baarına

Töbö çaçı süksöyüp,
Kecigesi üksöyüp,
Açkan oroo közdönüp,
Aybattanıp bakırıp,
Azır kanday dediñ dep
Ezkaranı capırıp:
«Atañdın körü, Ezkara,
Amızı coktun arı cok,
Arı coktun baarı cok.
Karmaşıp catıp ölüñüz!
Ölböy tirüü turganda
Kızıl köynök, ayça bel
Kılpıldagan suluunu
Karmaşarıñ bul burut
Karmaşıp catıp ölüñüz!
Altı kapka Beecindin
Kantip tirüü kalabız?
Kıraandardı cedirip,
Baatırların, şerlerin
Kırgız kırdı dedirip,
Örttönüp ketken biz kıtay
Öröpküp keldik bu coldo,
Düynönü kantip çaçabız,
Kakandı közdöy temselep
Uyalbay kantip kaçabız?!
Men Koñurbay bolgonu,
Koñurbay atka kongonu
Ay-aalamdı buy kılıp,
Aydap cürüp sorgomun.
Celigip duşman cürbögön
Kıyın canım turganda
Kırk kandın eli kıtayga
Kılaytıp şamal tiybegen.
Karmaşıp kelgen kalayık

O Ezkara hanına,
Kaynaşan kırk boy
Hıtayların hepsine,

Tepe saçı diken diken,
Ensesi kabarık,
Açılmış kuyu gibi gözlerle,
Heybetlenip bağırıp,
Şimdi ne dedin sen deyip,
Ezkara'yı ezip geçti:
«Atanın körü, Ezkara,
Utanması olmayanın arı yok,
Arı olmayanın hiçbir şeyi yok.
Boğuşa boğuşa ölünüz!
Ölmeden diri dururken,
Kızıl gömlekli, hilal belli,
Salınan güzeli —
Boğuşacağın bu Burut'la
Boğuşa boğuşa ölünüz!
Altı kapılı Beecin'de
Nasıl diri kalırız?
Doğanları yediren,
Bahadırlarını, şirlerini
Kırgız kırdı dedirten,
Yanıp kül olan biz Hıtay,
Kabarıp geldik bu yolda,
Varlığımızı nasıl saçarız,
Hakan'a doğru sendeleyip
Utanmadan nasıl kaçarız?!
Ben Konurbay olalı,
Konurbay adını alalı,
Ay-âlemi bunaltıp,
Sürüp yürüyüp somurmuşum.
Coşup düşman yürümezdi,
Çetin canım dururken,
Kırk hanın eli Hıtay'a
Kıl kadar yel değmezdi.
Boğuşmaya gelen âlemden

Biröö da tirüü cürbögön.
Kankor Kalça turganda
Kaysı duşman bettegen,
Karmaş kılgan kalayık
Biröö da tirüü ketpegen.
Kırk uruu kıtay kalıñ el
Kıyın çoñ kan aldına
Kıymaluu cagın çaldırıp,
Kıraandardın baarısın
Uşu kırgızdarga aldırıp,
Soksoyup kantip tartabız?!
Teñdikti kantip berebiz,
Taş sayıngan çoñ kanga
Burutuñ talkan kıldı dep,
Tegiz boydon ölöbüz.
Kantip coop aytabız?
Karmaştı katuu salabız,
Kılça kalbay baarıñar
Kırgın bolup ketkile,
Takır biriñ kalbastan
Talkalanıp ötkülö!
Öröpküp kelip buruttan
Ötkörö caman kırıldık.
Öz düynö kantip çaçabız,
Öröpküp kaçıp çurkurap,
Ne better menen kaçabız,
Kıyın bolso kırgızga
Biribiz kalbay ölölü,
Kılçaktap kaçıp cürgönçö
Kılçaktap turup uruşup,
Kırılışıp körölü.
Topon suu cetpes Çoñ-Beecin
Öröpküp keldim burutka
Toktoboy kantip barabız?
Iskender tiybes Çoñ-Beecin
Öküröñdöp burutka
Düynönü kantip ugabız?
Iştetip saldı burut dep,
Kaysı bet menen kaçabız?

Bir teki diri yürümezdi.
Hunhar Kalça dururken,
Hangi düşman karşı gelmiş,
Boğuşmaya kalkan âlemden
Bir teki diri gitmemişti.
Kırk boy Hıtay, kalabalık el,
Çetin, büyük han önünde,
Kıymalı yanını yoklatıp,
Doğanların hepsini
Şu Kırgızlara kaptırıp,
Dimdik durup nasıl sunarız?!
Denkliği nasıl veririz,
Taş kuşanan büyük hana,
Burut'un un ufak etti deyip,
Toptan boy verip ölürüz.
Nasıl cevap veririz?
Boğuşmayı şiddetle salarız,
Kıl kadar kalmadan hepiniz
Kırgına kurban gidiniz,
Tek biriniz kalmadan,
Parçalanıp geçiniz!
Kabarıp gelip Burut'tan
Fazlasıyla fena kırıldık.
Öz varlığımızı nasıl saçarız,
Kabarıp kaçıp çığrışarak,
Hangi yüzle kaçarız,
Çetin ise Kırgız'a,
Birimiz kalmadan ölelim,
Yılışıp kaçıp yürümektense,
Dönüp dikilip vuruşup,
Kırılışıp görelim.
Tufan suyu erişmez Çon-Beecin'e Kabarıp geldim Burut'a,
Durmadan nasıl varırız?
İskender değmez Çon-Beecin'de,
Böğürerek Burut'a,
Cihanın lafını nasıl işitiriz?
İşletti, harap etti Burut deyip,
Hangi yüzle kaçarız?

Dünüyönü çaçkanda,
Tüp kötörö düñgüröp,
Kakan eli kaçkanda
Uruuçu Kuday urbaybı!

Al kankordun uulu Semetey
Kayrılbay Kakan kaçtı dep,
Tak Kakanga çeyin kuubaybı!
Kızıktı burut kılbaybı,
Kandı köldöy agızıp,
Kalgan curttu kırbaybı!
Erender ölüp, kan ölüp,
Estegen candın baarı ölüp,
Mintip Kuday urbaybı!
Telpildegen burutka
Teminişip salışıp,
Kıyla balban karıñar,
Kılça kalbay bir canıñ
Kırgın tiygen emedey
Kırılıp ketkile baarıñar!
Kanı ölgöndö baarı ölsün,
Kalbay çoguu kırılıp,
Kalgan curttun baarı ölsün!
Kırışarıñ bu kankor
Tirüü cürüp neteli?
Tübübüz tügöl kırılıp,
Tüz boluşup keteli.
Tük kalbastan uruşup,
Tügönüşüp keteli.
Baatır bolsom, şer bolsom
Ay-aalamdı buy kılgan
Baatır Kalça men bolsom,
Öz düynöm kantip çaçalı
Kaysı bet menen kaçamın.
Dobul tiybes Beecinge
Toktoboy kantip kaçalı,
Toguz kün tınbay salışıp,
Men toñkoyup ölüp catamın.
Kalıñ kolun kırdırıp,

Varlığı saçtığında,
Kökten sarsılıp gümbürdeyip,
Hakan'ın eli kaçtığında,
Çarpan Tanrı çarpmaz mı!

O hunharın oğlu Semetey,
Dönmeden Hakan kaçtı deyip,
Ta Hakan'a dek kovalamaz mı!
İbretini Burut göstermez mi,
Kanı göl gibi akıtıp,
Kalan halkı kırmaz mı!
Erenler ölüp, han ölüp,
Akıl eren canların hepsi ölüp,
Böylece Tanrı çarpmaz mı!
Sekip duran Burut'la
Mahmuzlanıp kapışıp,
Nice pehlivan yaşlınız,
Kıl kadar kalmadan bir canınız,
Kırgına uğramışçasına,
Kırılıp gidiniz hepiniz!
Hanı ölünce hepsi ölsün,
Kalmadan toptan kırılıp,
Kalan halkın hepsi ölsün!
Kırışacağın bu hunhar,
Diri yürüyüp nideriz?
Kökümüz tümden kırılıp,
Dümdüz olup gidelim.
Tük kalmadan vuruşup,
Tükenişip gidelim.
Bahadırsam, şir isem,
Ay-âlemi bunaltan
Bahadır Kalça ben isem,
Öz varlığımı nasıl saçalım,
Hangi yüzle kaçarım ben.
Bora değmez Beecin'e
Durmadan nasıl kaçalım,
Dokuz gün dinmeden kapışıp,
Ben yüzükoyun ölüp yatarım.
Kalabalık ordusunu kırdırıp,

Kaçtı burut debeybi,	*Kaçtı Burut demez mi,*
Öz düynösün öröpküp,	*Öz varlığını, kabarıp,*
Çaçtı burut debeybi.	*Saçtı Burut demez mi.*
Artınan tüşüp kubalap,	*Ardına düşüp kovalayıp,*
Kayra baştan kuturgur	*Yeni baştan kudurmuş,*
174010 Kalkına kazat salbaybı.	*Halkına gaza salmaz mı.*
Beecindin kanı öldü dep,	*Beecin'in hanı öldü deyip,*
Altın taacın kiygizip,	*Altın tacını giydirip,*
Altın takka mingizip,	*Altın tahta çıkarıp,*
Kabılan Bakay karıya	*Kaplan Bakay ihtiyar*
Kan kötörö salbaybı!	*Han kaldırıvermez mi!*
Seksen atam öçü dep,	*Seksen atamın öcü deyip,*
Andan kiyin Beecinden	*Ondan sonra Beecin'den*
Kap-kayda kegin albaybı!	*Nerede öç varsa almaz mı!*
Taştuunu takır soyboybu.	*Taşlıyı tümden boğazlamaz mı.*
174020 Kandardı kamap kırbaybı!	*Hanları kıstırıp kırmaz mı!*
Küçtüünü karmap soyboybu,	*Güçlüyü tutup boğazlamaz mı,*
Küçsüzdü aman koyboybu.	*Güçsüzü sağ komaz mı.*
Altın türkük Kakandı	*Altın direkli Hakan'ın*
Türkügün suurup albaybı.	*Direğini söküp almaz mı.*
Tüp kötörö dümpüytüp	*Kökten sarsıp kabartıp,*
Tügöl kırıp salbaybı.	*Tümünü kırıp koymaz mı.*
Tamdı cıgıp sulatıp,	*Damı yıkıp devirip,*
Taldı kırkıp uratıp,	*Söğüdü kırkıp yıkıp,*
Talkandı taza kılbaybı,	*Un ufak edip temizlemez mi,*
174030 Talkalap curttu kırbaybı!	*Parçalayıp halkı kırmaz mı!*
Bul kırgındın kordugun	*Bu kırgının zulmüne,*
Kırışıp catıp ölömün.	*Kırışa kırışa ölürüm.*
Kırk cıl tınbay uruşup	*Kırk yıl dinmeden vuruşup,*
Kırılışıp körömün.	*Kırılışıp görürüm.*
Belesti betten aşpaybı,	*Beli yamaçtan aşmaz mı,*
Bek kırgın salbay burutka	*Sağlam kırgın salmadan Burut'a,*
Beecindi közdöy kaçpaylı,	*Beecin'e doğru kaçmayalım,*
Sen mancuu kanı Ezkara	*Sen, Mançu hanı Ezkara,*
Uşunday caynap el bolso,	*Böyle kaynayan el varken,*
174040 Ulugum çoçko sen bolsoñ,	*Ulum domuz sen olunca,*
Uypalangan ekemin,	*Hırpalanmışım demek ki,*
Bışıp canıp çok bolup,	*Pişip yanıp kor olup,*

Ee, çoçko kuykalanıp ört bolup,
Öröpküdüñ Ezkara,
Salmagı oor, çoñ müşkül

Ee, domuz, kavrulup alev olup, Kabardın Ezkara,
Ağırlığı ağır, büyük dert

İKİNCİ BÖLÜM

Düşman Sofrasında Kardeşlik Oyunu

Kocamış Ezkara'yı bunaklıkla suçlayan Koñurbay, Alöökö oğlu ve Keçil'in hanı olarak kaçmayı kendine yediremez; ancak danışmanları ona Semetey ile Külçoro'nun insanoğlunun yenemeyeceği, pirlerin koruduğu aslanlar olduğunu bir bir sayarlar. Tam bu çaresizlik içindeyken Külçoro, Kırgızlığını gizleyip "atamız Çılaba'dan türedik, kökümüz birdir" diyerek Kıtay kılığında Koñurbay'ın huzuruna çıkar. Kalça'nın burkanına tapınacağını söyleyip hısımlık yemini eden kurnaz çoro, Koñurbay'ın gönlünü öyle çeler ki han onu öz kardeşi bilir; Beecin'e haber salıp toy kurdurur, altın taht, Algara küheylan, altmış yıl dövülmüş kılıç ve nice armağan vaat eder.

Sevincinden coşan Koñurbay, Külçoro'dan Semetey'i de barışa razı edip Kıtay'a dost kılmasını ister: kırk boy Kıtay halkını, yedi bin kızı, altına yüklü altı bin atı Manas ile Almambet'in kan bedeli olarak sunacağını, doksanına varan başını bile armağan edeceğini bildirir. Görevini tamamlayan Külçoro ağası Semetey'e döner ve Kalça'yı nasıl aldattığını anlatır: Koñurbay hileyle alınmazsa ne kırk yıl savaşla ne Zülfikâr'la devrilecektir. Semetey çorosuna altı gün mühlet verir, Koñurbay'ın vaktiyle Manas'ı da casusla, hileyle devirdiğini hatırlatarak "kendini kaptırma" diye tembihler ve onu dualarla o tehlikeli yola yeniden hazırlar.

KÜNYE — KEY FACTS

- Bölüm, 167–169 numaralı segmentleri kapsar ve savaşın kılıçtan hileye döndüğü dönemeci anlatır.
- Koñurbay, kaçmayı öneren yaşlı danışmanı Ezkara'yı ağır sözlerle azarlar; kendisinin Alöökö Han oğlu ve Keçil'in hanı olduğunu söyleyerek direnmeyi seçer.
- Külçoro, Çılaba soyundan bir Kıtay olduğu yalanıyla Koñurbay'ın sarayına sızar ve burkana tapınma vaadiyle güven kazanır.
- Koñurbay, Külçoro'yu kardeş ilan edip ona Sazañşañ ile Bakburçun'un hanlığını, Algara atı ve altmış yılda dövülmüş efsanevi kılıcı vaat eder.
- Kalça, barış karşılığında kırk boy Kıtay halkını, yedi bin kızı ve altın yüklü altı bin atı Manas ile Almambet'in kan bedeli olarak sunmayı önerir.
- Semetey, dönüp planını anlatan Külçoro'ya altı günlük süre tanır ve Koñurbay'ın Manas'ı da hileyle devirdiğini hatırlatarak onu uyarır.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Körgönü kelgen ekemin.	*Görmeye gelmişim meğer.*
Kartayganda kan Koñur	*Kocayınca han Koñur,*
Men ölgönü kelgen ekemin!»	*Ben ölmeye gelmişim meğer!»*
Dep, oşentip, Koñurbay	*Deyip, böylece Koñurbay*
Kaarın salıp kakayıp,	*Kahrını saçıp dikilerek,*
Kalaymandı baştadı,	*Kıyameti başlattı,*
Eldi-curttun baarısın,	*Elin yurdun hepsini,*
Er Ezkara karısın	*Er Ezkara ihtiyarı*
Kırıp ie taştadı.	*Bir güzel haşlayıverdi.*
Atañdın körü, Ezkara,	*Atanın körü Ezkara,*
Akıl tantık, mee çirik	*Aklı bunak, beyni çürük,*
Oñboy kalgan ekensiñ,	*Onmaz olmuşsun meğer,*
Kartayganda Ezkaram,	*Kocayınca Ezkaram,*
Sen, bolboy kalgan ekensiñ.	*Sen, işe yaramaz olmuşsun.*
Tirüülüktün cönünön	*Diriliğin yolundan*
Ötüp kalgan ekensiñ.	*Geçip gitmişsin meğer.*
Ölüp ketçü saparga	*Ölüp gidilecek sefere,*
Ezkaram, cetip kalgan ekensiñ.	*Ezkaram, varıp kalmışsın meğer.*
Azır adam türünön	*Şimdi insan suretinden,*
Ezkaram, ketip kalgan ekensiñ.	*Ezkaram, çıkıp gitmişsin meğer.*
Bılçıldatıp sözüñdü	*Sözünü geveleyerek*
Elge kelgen ekensiñ.	*Elin içine gelmişsin.*
Tirüü desem sanda cok	*Diri desem sayıda yok,*
Ezkaram körgö kirgen ekensiñ.	*Ezkaram, mezara girmişsin meğer.*
Akılga dıykan can eleñ	*Akılda usta bir candın,*
Kökcaldıgıñ, şerdigiñ	*Bozkurtluğun, aslanlığın*
Bir kişiçe bar eleñ	*Bir er kişi kadar vardı,*
Kırk kandın eli kıtaydı	*Kırk hanın halkı Hıtay'ı,*
Ezkaram, bılkıldatbas can eleñ.	*Ezkaram, kıpırdatmayan candın.*
Ayza sunup aykırgan	*Mızrak uzatıp haykıran*
Arıslan Kalça men elem,	*Arslan Kalça ben idim,*
Acayıptan okugan	*Acayipten okumuş*
Akılmanım sen eleñ.	*Bilge kişim sen idin.*
Kınsız kılıç baylanıp,	*Kınsız kılıç kuşanıp,*
Kıyladan keldik aylanıp.	*Nice yerden dolanıp geldik.*
Ataktangan çoñ uluk	*Ad salmış büyük ulular,*

Alıstan keldik toorulup,
San koldu kantip çaçabız?

San sakalıñ örttönüp,
Biz buruttan kantip kaçabız? Kayra tartıp buruttan
Belboosu bar kıtaydın
Berenin cıyıp alalı,
Bet alışıp uruşup,
Beş cılı uruş salalı.
Berendin baarın kırdırıp,
Tap-takır bolup Kakanga
Andan kiyin baralı.
Buzulgan eken körgön tüş.
Çın kettibi bizdin küç,
Kırgızdan kıtay kaçat dep,
Kaldalaktap Kakanga
Kılımda barbı uşul iş?
Mından kiyin Ezkara
Küygüzböy turgun canımdı,
Kaarım kelip kakaysam
Men kazır tegem ciniñdi.
Kazır burut caman dep,
Men kaçayın dedim kimiñe?
Meenet saldıñ türüñö,
Beker tiydiñ cinime.
Alışıp cürüp burutka
Al-abalım ketti dep,
Arzımdı ayttım kimiñe?
Tim turgan candı tim koyboy, Altı kapka Kakanga
Atañdın körü, Ezkara
Tiymek bolduñ cinime,
Kaçkın dep akıya üyröttümbü,
On ekige kelgiçe
Kalıñ kıtay eliñe?
Bügün kaarım kelip kakaysam, El kuykalap çañ boldum
Katılbay koyboym biriñe.

Uzaklardan kuşatıp geldik,
Sayısız orduyu nasıl dağıtırız?

Kır sakalın tutuşup,
Biz Burut'tan nasıl kaçarız? Geri dönüp Burut'tan
Kuşak bağlamış Hıtay'ın
Yiğitlerini toplayalım,
Yüz yüze gelip vuruşup,
Beş yıl boyunca savaşalım.
Yiğitlerin hepsini kırdırıp,
Tamtakır olup Kakan'a
Ondan sonra varalım.
Bozukmuş meğer görülen düş.
Sahi gitti mi bizim güç,
Kırgız'dan Hıtay kaçar deyip,
Paldır küldür Kakan'a
Âlemde var mı böyle iş?
Bundan böyle Ezkara,
Yakma artık canımı,
Kahrım gelip dikilirsem
Şimdi cinini alırım senin.
Şimdi Burut kötüdür deyip,
Kaçayım dedim hanginize?
Kendi başına dert açtın,
Boşuna dokundun cinime.
Burut ile boğuşurken
Halim mecalim gitti deyip,
Derdimi döktüm hanginize?
Sessiz duran canı rahat koymayıp, Altı kapılı Kakan'a
Atanın körü Ezkara,
Dokunmaya kalktın cinime,
Kaçın diye ben mi öğrettim açıkça,
On ikime gelinceye dek
Kalabalık Hıtay eline?
Bugün kahrım gelip dikilirsem, El kavurup toz oldum
Sataşmadan durmam birinize.

Kaçan üç col kaçam dep,
Kayaşa berdim kimiñe,
Kalk ıraazı bolobu,
Ezkara senin türüñö.
Kelcirektep el buzup,
Ezkara emi tiydiñ cinime.
Kazatka kelip kaldaktap,
Şaşkan adam oñobu?

Ne zaman üç kez kaçarım deyip,
Karşılık verdim hanginize,
Halk razı olur mu,
Ezkara, senin bu hâline.
Zırvalayıp el bozup,
Ezkara, şimdi dokundun cinime.
Gazaya gelip bocalayan,
Şaşıran adam onar mı?

Kara kırgız buruttan,
Kaçkan adam bolobu?
Ee, kalcıradıñ Ezkara,
Kaçayın dedim kimiñe
Kazatka kelip bılcırap,
Sen kazır tiydiñ cinime.
Men kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsünün biri elem.
Men kürsüldöşüp uruşpay,
dalıñ kolum çaçkıday
Kara at menen kaçkıday,
Men kaçan caman biri elem?
Altımış caysañ kencesi,
Men Alöökö kandın uulu elem.
Antañdap kaçıp bergidey,
Men kaysı cerde kalmak biri elem,
Altın tak minçüü zor kandın
Men asılının biri elem,
Aybatım katuu kişi elem.
Azır ölüm bolso da
Akılım kantip çaçamın?
Alıp burut koydu dep,
Antañdap kantip kaçayın!
Kiçinemden çoñoyup,
Kakançındın Beecinge
On üçkö caşım çıkkanda
Kakançındı kaytarıp,
Kerüügö salgan tam boldum,
Kelbersigen kayran can
Keçilge mıktı kan boldum,

Kara Kırgız Burut'tan
Kaçan adam olur mu?
Ee, bunadın Ezkara,
Kaçayım dedim hanginize,
Gazaya gelip sızlanıp,
Sen şimdi dokundun cinime.
Ben cepken giyen Hıtay'ın
Güçlülerinden biriydim.
Ben gürleyip vuruşmadan,
ordumu kolumu saçarcasına,
Kara at ile kaçarcasına,
Ben ne zaman kötünün biriydim?
Altmış caysañın küçüğü,
Ben Alöökö Han'ın oğluydum.
Soluyup kaçıverecek gibi,
Ben hangi yerde kalasıca biriydim,
Altın tahta oturan ulu hanın
Ben asillerinden biriydim,
Heybeti sert bir kişiydim.
Şimdi ölüm gelse de
Aklımı nasıl dağıtırım?
Dev Burut bastırdı deyip,
Soluk soluğa nasıl kaçayım!
Küçüklüğümden büyüyüp,
Kakançın'ın Beecin'ine,
Yaşım on üçe vardığında
Kakançın'ı bekleyip,
Yamaca kurulmuş dam oldum,
Kurumlanan yaman can,
Keçil'e sağlam han oldum,

Kan bolgonu kayran can
Kalk aşpagan beldi aldım,
Kança türküm erdi aldım.
Atası Manas kökcaldı

Han olalı yaman can,
Halkın aşmadığı beli aldım,
Nice türlü eri aldım.
Babası bozkurt Manas'ı

Çorosu menen kıyrattım.
Çoguu curtun buy kılıp,
Kırgız elin ıylattım.
Bir colu emes, miñ kıldım, Kıyrap takır kan ölüp,
Körsöñ elge çır kıldım,
Atagım oor can boldum,
Dübürtümön çañ çıkkan
Kakanga mınday kan boldum. Kalıktan kabar ukpaybı,
Kandıgım taştap kayran can Kaardansa al kankor
Kalkımdı kantip çaçamın,
Tak ele Kakanga kuup tıkpaybı!
Kaarluu burut eken dep,
Kantip Kakan kaçamın?
Kaçkandan körö ölüm ak,
Kacıldaba kıtay curt!
Açuum kelip aykırsam,
Kap-kayda cindi çakırsam,
Ala-Too bakkan eli bar,
Abiyirimdi açamın!
Talkan kılıp baarıñdı,
Takır soyup karıñdı
Minetip Beecin kaçamın!
Kol cınalıp, el kelip
Kırgız turmak kılımdı
Kaptap keter sel kelip,
Belesti kantip aşasıñ
Betteşip kırgız kırdı dep, Kez bolgondu kemirgen,
Betiñ barbı, kıtay curt,
Tolkup ketseñ tozoku
Ne betiñ menen kaçasıñ?

Çorosuyla birlikte kırdım.
Bütün yurdunu perişan edip,
Kırgız elini ağlattım.
Bir kez değil, bin kez ettim, Kırılıp hepten han ölüp,
Görsen, ele kavga saldım,
Adı ağır bir can oldum,
Nal sesimden toz kopan,
Kakan'a böyle han oldum. Halktan haber duymaz mı,
Hanlığımı bırakıp yaman can
Kahırlanırsa o hunhar
Halkımı nasıl dağıtırım,
Ta Kakan'a dek kovup tıkmaz mı!
Kahırlı Burut imiş deyip,
Nasıl Kakan'a kaçarım?
Kaçmaktansa ölüm yeğdir,
Vızıldama, Hıtay yurdu!
Öfkem gelip haykırırsam,
Ta nerelerden cinleri çağırırsam,
Ala-Too'da beslenen eli var,
Namusumu ortaya dökerim!
Hepinizi un ufak edip,
İhtiyarınızı hepten boğazlayıp,
Böyle mi Beecin'e kaçarım!
Ordu derlenip, el gelip,
Kırgız şöyle dursun, âlemi
Sel gelip basıp gider,
Beli nasıl aşarsın,
Yüzleşip Kırgız kırdı deyip, Rast geleni kemiren,
Yüzün var mı, Hıtay yurdu,
Taşarsan cehennemdir
Ne yüzle kaçarsın?

Kaardanıp kakaysam,
Kalaymandı baştaymın.
Kalcırasañ kıtay curt
Kaltırbay kırıp taştaymın! Ölgön sayın öörçügön.
Oylosoñ bolo, o kıtay,
Kürdölüü baş barında
Amızdı kantip berebiz?
Kuturgan burut curt menen
Atası Manas mınday er –
Kulcuñdaşıp köröbüz,
Kadırman bul baş barında
Sugalagın koybogon.
Kalkımdı kantip bereyin!
Çımmaçın tiyse koluna
Kartayganda Koñurbay

Kahırlanıp dikilirsem,
Kıyameti koparırım.
Saçmalarsan, Hıtay yurdu,
Kimseyi koymadan kırarım! Öldükçe azıtan.
Düşünsene, ey Hıtay,
Bu güçlü baş yerindeyken
Namusumuzu nasıl veririz?
Kudurmuş Burut yurdu ile
Babası Manas böyle bir er –
Boy ölçüşüp görürüz,
Bu değerli baş yerindeyken
Açgözlülüğünü bırakmayan.
Halkımı nasıl vereyim!
Çınmaçın geçse eline
Kocayınca Koñurbay

Men bir karpañdaşıp köröyün.
Kıyla cıygan köp kolun
Çaçıptır kıtay debeybi,
Kaçıptır kıtay debeybi,
Kılımdı Kuday urbaybı,
Kıtaydı kırgız kuubaybı!
Kürmölüünü cıybaybı,
Kün cañ-cuñdun aldına
Kürsüldögön er kankor
Küçtüüñdü cıynap kırbaybı!
Bu Manastın uulu kankordun
Atasının kegi bar.
Kanga toybos kalkı bar,
Kabılgandı buy kılmak
Kaçantan beri saltı bar.
Katuu kayrat, taş cürök
Kaçsañar salat çoñ dümök,
Tak uşunday karkıbar.
Kabılgandı kaysagan,
Too büldürüp cemirgen,
Tügöngön sayın tütögön,
Tübünön tügöl küçögön.

Ben bir kapışıp göreyim.
Nicedir topladığı çok ordusunu
Hıtay saçmış demez mi,
Hıtay kaçmış demez mi,
Âlemi Tanrı çarpmaz mı,
Hıtay'ı Kırgız kovmaz mı!
Cepkenliyi derlemez mi,
Gün cañ-cuñun önüne
Gümbürdeyen er hunhar
Güçlünü toplayıp kırmaz mı!
Bu Manas'ın oğlu hunharın
Babasının öcü var.
Kana doymaz halkı var,
Önüne çıkanı perişan etmek
Ne zamandır töresi var.
Katı gayretli, taş yürekli,
Kaçarsanız büyük belaya salar,
İşte böyledir o heybetli.
Önüne geleni çiğneyen,
Dağ devirip yıkan,
Tükendikçe tüten,
Kökünden büsbütün güçlenen.

Tügöngön Manas tukumu –
Çalışıp çamaa kelbegen,
Atasınan balasın
Çabışıp Beecin ceñbegen,
Surap içse toybogon,
Kız olcolop toylogon.

Tükenmiş Manas soyu –
Çarpışıp gücü yetilmeyen,
Babasından oğlunu
Vuruşup Beecin'in yenemediği,
İsteyip içse doymayan,
Kız yağmalayıp toy eden.

Sebildüüsü seksen tört,
Serpişken cagı kızıl ört.
Kakandı kamap kalbaybı,
Dolu kırgız curt uşul.
Kalkımdın baarın kırdırıp
Taş talkanday çalbaybı!
Kançamdı kızık kıldırıp,
Bütünümdü büldürüp,
Bülüktüü kırgız el oşol.
Kürcüñdöşüp salışıp,
Kakançıdan aydagan,
Atası şerdi caylagan,
Akılga dıykan eñ mıktuu
Ayla tapkıç eñ ıktuu
Ayköl Kalça men uşul.
Oşentip bakkan el uşul.
Kurgan curtum ne deysiñ?
Akılga dıykan eñ şumduk,
Uluk caştuu karıya
Ulugu Bakay ölö elek,
Oşo Bakay kıstalak
Kıyamat cüzün körö elek.
Akıldan çoguu şaşkanda,
Uypalangan kuturgur
Kaltañdap kuu curt kaçkanda
Tak uşintip çırın kılbaybı!
Boz adırmak, küygön çöl
Ata, kıtay bolboy cergegir!
Taştap Bakay kalbaybı?
Kabarga çıkkan kan ölsün,
Kıtay cönü mınday dep,
Kalk cıyılıp, curt dürböp,

Zırhlısı seksen dört,
Çarpıştığı yan kızıl alev.
Kakan'ı kuşatmaz mı,
Azgın Kırgız yurdu budur.
Halkımın hepsini kırdırıp
Taşı un gibi ezmez mi!
Nicemi ibretlik ettirip,
Bütünümü bozup,
Fitneci Kırgız eli odur.
Homurdaşıp saldırıp,
Kakançı'dan kovan,
Babası aslanı öldüren,
Akılda usta, en yaman,
Çare bulucu, en becerikli
Deryadil Kalça benim işte.
Böyle beslediğim el budur.
Zavallı yurdum, ne dersin?
Akılda usta, pek kurnaz,
Ulu yaşlı ihtiyar,
Ululları Bakay ölmedi henüz,
O Bakay, kahrolası,
Kıyamet yüzünü görmedi henüz.
Hep birden akılları şaştığında,
Hırpalanmış kudurasıca,
Kurnaz yurt titreyip kaçtığında
Tam böyle kavgasını çıkarmaz mı!
Boz tepeler, yanık çöl,
Ah, Hıtay, olmayasıca, yere batasıca!
Bakay bırakıp kalmaz mı?
Habere çıkan han ölsün,
Hıtay'ın hâli böyledir deyip,
Halk derlenip, yurt çalkalanıp,

	Kıyındarın kırgızdın	*Kırgız'ın yamanları,*
	Kalgan candın baarı ölsün!	*Kalan canların hepsi ölsün!*
	Taştap Bakay barbaybı!	*Bakay bırakıp gitmez mi!*
	Kırılsın kıtay karısı,	*Kırılsın Hıtay'ın ihtiyarı,*
	Maldı-baştı buy kılıp,	*Malı mülkü perişan edip,*
	Baatır kankor albaybı,	*Bahadır hunhar almaz mı,*
	Külçoro küyüt kılbaybı,	*Külçoro dert açmaz mı,*
174270	Ay cañ-cuñ taştuunu	*Ey cañ-cuñ, taşlısını,*
	Al Beecinge baştuunu	*O Beecin'de başlısını*
	Külçoro çoçko kırbaybı!	*Külçoro domuz gibi kırmaz mı!*
	Kıcıldagan kıtay curt,	*Kaynaşan Hıtay yurdu,*
	Sen katılar cer kayda?	*Saklanacak yerin hani?*
	Küçösö burut bul curttan	*Burut güçlenirse bu yurttan*
	Kutula turgan al barbı?	*Kurtulacak derman var mı?*
	Biz kaçkanda Beecindi,	*Biz kaçınca Beecin'i,*
	Bulasın bulap albaybı,	*Ganimetini yağmalamaz mı,*
	Buzuktu burut salbaybı!	*Fesadı Burut salmaz mı!*
174280	Kalganıñdı kuturgur	*Kalanınızı, kudurasıca,*
	Taza cindi kılbaybı,	*Büsbütün deli etmez mi,*
	Taş sayıngan kıtaydın	*Taş kuşanmış Hıtay'ın*
	Tazaların kırbaybı!	*Seçkinlerini kırmaz mı!*
	Kürmö kiygen küçtüügö	*Cepken giymiş güçlüye*
	Öz bilgenin kılbaybı,	*Kendi bildiğini yapmaz mı,*
	Bul örttöngön kırgız curt	*Bu yanasıca Kırgız yurdu*
	Butkanañdı buzbaybı,	*Puthaneni yıkmaz mı,*
	Taştuuña talkan salbaybı,	*Taşlını un ufak etmez mi,*
	Kazınadan bildi alıp,	*Hazineden fili alıp,*
174290	Bilge cüktöp dilde alıp,	*File yükleyip altını alıp,*
	Olco kılıp uzdu alıp,	*Ganimet edip ustayı alıp,*
	Oydologon kızdı alıp,	*Salınan kızı alıp,*
	Altın tak mingen kanıña	*Altın tahta oturan hanına,*
	Ört küygüzüp şaarıña.	*Şehrine ateş salıp.*
	Öltürüp eliñ çogultup,	*Öldürüp elini toplayıp,*
	Ökümün toodoy kılbaybı!	*Hükmünü dağ gibi etmez mi!*
	Kırgın tiygen nemedey,	*Kırgına uğramış gibi,*
	Kıyın bülük cañcalda	*Çetin fitne kavgasında*
	Kıyrap ketsin baarısı.	*Kırılıp gitsin hepsi.*
174300	Esiñ barbı oo, botom,	*Aklın var mı, ey yavrum,*

Eren kalba, kan ölsün.
Uşu bolgon cañcaldı
Kez bolgon candın baarı ölsün!
Kılçaybay soguş abıdan,
Kızıl kanga bölönüp,
Kırgın bolup kalıñar,
Bastırıp cañcal salıñar!

Er kalmasın, han ölsün.
Şu olan kavgada
Rast gelen canların hepsi ölsün!
Dönüp bakmadan savaşın iyice,
Kızıl kana bulanıp,
Kırgın olup kalın,
At sürüp kavga salın!

Kazat cayı uşunday,
Kıcıldaşıp kaçkıça
Kırılışıp kalıñar.
Adır-küdür uruşup,
Altı ata öçün alıñar!»
Dep, oşentip Koñurbay,
Köpkök caşıl kiyinip,
Körsöñ türü momunday,
Kaardanıp düpüldöp,
Kalayıgın şaştırdı,
Caaday uçkan Kara atın
Uygu-tuygu bastırdı,
Tümöndögön san koldu
Tügün koyboy şaştırıp,
Mancuu kanı Ezkara –
Ezkaranı bakırıp.
Bölök kıtay balbanın
Kamdangın dep çakırıp.
Altın booluu çatırıñ,
Er Koñurbay baatırıñ

Gazanın hâli böyledir,
Kaynaşıp kaçacağınıza
Kırışarak kalın.
Tepe düz demeden vuruşup,
Altı atanın öcünü alın!»
Deyip, böylece Koñurbay,
Masmavi yeşil giyinip,
Görsen hâli şöyleydi,
Kahırlanıp gümbürdeyip,
Halkını telaşa saldı,
Yay gibi uçan Kara atını
Dörtnala koşturdu,
Tümen tümen sayısız orduyu
Tekini koymadan telaşlandırıp,
Mançu hanı Ezkara –
Ezkara'ya bağırıp.
Öteki Hıtay pehlivanını
Hazırlan diye çağırıp.
Altın bağlı çadırın,
Er Koñurbay bahadırın

KÜLÇORONUN KOÑURBAY MENEN EZKARANI ALDAGANI

KÜLÇORO'NUN KOÑURBAY İLE EZKARA'YI ALDATIŞI

Eer beldey belesten
Er karaanı körünöt,
Aybatı biyik, zaarı küç,
Şer karaanı körünöt.
Berüüçü Kuday kıtayga
Berip salgan körünöt.
Bek balbanı Külçoro –

Eyer beli gibi yokuştan
Er karaltısı görünür,
Heybeti yüce, zehri güçlü,
Aslan karaltısı görünür.
Verici Tanrı Hıtay'a
Verip koymuş görünür.
Beyin pehlivanı Külçoro –

Şay koldogon şer Çoro,
Şamdagayı bolcolsuz,
Caydañdagan er Çoro,
Özü kızıl, moynu uzun
Telegeyi teñ Çoro,
Ay-aalamdı buy kılgan
Arta tuugan er Çoro.
Manastan kalgan Akolpok

Pirlerin koruduğu aslan Çoro,
Çevikliği ölçüsüz,
Salınarak yürüyen er Çoro,
Kendi kızıl, boynu uzun,
Her yanı denk Çoro,
Ay-âlemi perişan eden,
Üstün doğmuş er Çoro.
Manas'tan kalan Akolpok

A çatırdın tübündö
Kan belgisi – kendeme,
Kenge ornotkon keñtondo
Kelip caylap el turdu.
Kerney-surnay tartıldı,
Kerikke cüktör artıldı,
Baraban ünü bapıldap,
Ceznay ünü takıldap,
Surnay ünü çırkırap,
Çoor ünü takıldap.
Curt çogulup, çuu turup,
Dobulbas kulak tundurdu.
El eeligip turdu ele,
El eeligip turganda
Alaman salıp ketçüdöy,
Er eeligin eleñdep,
Ayza, caasın belendep,
Alı kalbay curt turdu,
Anı mınday taştañar,
Emi bıyaktan kabar baştañar.
Cetik tonun kiyçüüdöy,
Cer caynagan kıtayga
Kol salçuday körünöt.
Cekeden kirip kol salıp,
Cer mayışıp tiyçüüdöy.
Er celdenip bölünüp,
Calpı kıtay çuu turdu,
Anan kalsa Külçoro
Can algıçtay körünüp,
Ay karañgı tünündöy,

O çadırın dibinde
Han nişanı – kendeme,
Geniş yere kurulan büyük otağda
Gelip yerleşip el durdu.
Borular, zurnalar çalındı,
Gergedana yükler yüklendi,
Davul sesi gümleyip,
Pirinç borunun sesi takırdayıp,
Zurna sesi çınlayıp,
Kaval sesi tıkırdayıp.
Yurt toplanıp, gürültü kopup,
Davullar kulakları sağır etti.
El coşup durmaktaydı,
El coşup dururken
Akın salıp gidecek gibi,
Er coşkusuyla tetikte,
Mızrağını, yayını hazır edip,
Mecali kalmadan yurt durdu,
Onu şöyle bırakın,
Şimdi bu yandan haber başlatın.
Yetkin kürkünü giyecek gibi,
Yeri kaplayan Hıtay'a
Saldıracak gibi görünür.
Teke tek girip saldırıp,
Yer ezilircesine çarpacak gibi.
Er coşup ayrılıp,
Bütün Hıtay çığlık kopardı,
Üstelik Külçoro
Can alıcı gibi görünüp,
Ay karanlık gecesi gibi,

Anan kalsa Külçoro	*Üstelik Külçoro*
Azireyil türündöy.	*Azrail suretinde.*
Cerdin, suunun eesindey.	*Yerin, suyun sahibi gibi.*
Ay-aalamdı buy kılçu	*Ay-âlemi perişan eden*
Cetik döönün birindey.	*Yetkin devlerden biri gibi.*
Körsö köñül bölünüp,	*Gören gönlünü kaptırıp,*
Kök askarday körünüp,	*Gök zirvesi gibi görünüp,*
Eki öñürü daldaktap,	*İki eteği savrulup,*
Tuulgasın bastırıp,	*Tulgasını bastırıp,*
Başka tulpar Buuruldu	*Başkaca küheylan Buurul'u*
Mañkañdata bastırıp,	*Ağır ağır yürütüp,*
Ayrı beles kaykañga	*Çatal yokuşun sırtına*
Aşpay-şaşpay Külçoro	*Telaşsız, ivedisiz Külçoro,*
Döñköñdögön Buuruldun	*Hoplayıp zıplayan Buurul'un*
Tartıp oozun burdu ele,	*Ağzını çekip çevirdi,*
Kalıñ kıtay Koñurbay	*Kalabalık Hıtay, Koñurbay*
Añ-tañ kalıp turdu ele.	*Şaşakalıp durmuştu.*
Bil terisi dobulbas	*Fil derisinden davul*
Külçoronun canında,	*Külçoro'nun yanında,*
Coondugu uç kulaç,	*Kalınlığı üç kulaç,*
Özü bildin terisi.	*Kendisi fil derisi.*
Çaap iyse karandı	*Çalıverse karaltıyı*
Buzup ketet düñgüröp,	*Gümbürdeyip bozup gider,*
Cön ele cer cüzünün kerüüsün. Baraanı mıktı colborstoy,	*Düpedüz yeryüzünün yamacını. Endamı yaman, kaplan gibi,*
Kakanda çabat balbanı,	*Kakan'da onu pehlivan çalar,*
Karap turgan duşmandın	*Bakıp duran düşmanın*
Cön ele çıgat daldalı.	*Düpedüz aklı başından çıkar.*
Kumga tuup, taşta öskön	*Kumda doğup, taşta büyüyen*
Kuturgurdun Buurulu	*Kudurasıcanın Buurul'u*
Kup duşmandı körgöndö	*Tam düşmanı gördüğünde*
Oñ kulagın capırıp,	*Sağ kulağını yatırıp,*
Kara cerdin kırtışın	*Kara yerin yüzünü*
Bulkup kökkö sapırıp,	*Söküp göğe savurup,*
Tuyak tiyse kara cer	*Toynak değse kara yer*
Tuş-tuşunan kazılıp.	*Dört bir yanından kazılıp.*
Cer tumandap çañ bolup,	*Yer dumanlanıp toz olup,*
Asmandı közdöy çaçılıp.	*Göğe doğru saçılıp.*

Kara bolot oozdugun
Kömököygö kakkılap,
Tal cibektey kuyrugun
Çatkayakka çapkılap.
Möñküp, ırgıp tüyülüp,
Tulpar sını bilinip.
Körsö köñül bölünüp,

Kara çelik gemini
Gırtlağına vura vura,
Dal ipek gibi kuyruğunu
Apış arasına çırpa çırpa.
Şaha kalkıp, sıçrayıp toparlanıp,
Küheylan soyu belli olup.
Gören gönlünü kaptırıp,

Kökcal sının surasañ
Manas kança körünüp.
Körüp turgan kıtaydın
Köñülü ketip bölünüp,
Cetiktüünün tünübü,
Cep iyüüçünün biribi?
Añ-tañ kalıp kıtay curt
Cekege kelgen erenbi
Cana cekege çıgıp barganda
Uzununan saluuçu,
Balbandı terip aluuçu,
Kara saat tügöttön
Kimder tirüü kaluuçu.
Kadimkinin biri dep,
Karmaşka çıksa cedi dep,
Camandın baarın koydu dep,
Cakşının baarın kıyratıp,
Bul örttöngür soydu dep,
Bargan can aman bolbostoy,
Kattap adam barabı,
Karmaşkan tirüü kalabı?!
Sıyagı belek, zaarı küç,
Katılgandı kılat tüz.
Örttöngürdün özü eken,
Öktösü kalıp cekege
Cana çıkkan kezi eken.
Aybatın açuu baştagan,
Alışa ketken adamdı
Arıslanday cerge cançtagan.
Beren da eken, şer da eken,
Bettegendi bert kılgan

Bozkurt endamını sorarsan
Kaç Manas gibi görünüp.
Bakıp duran Hıtay'ın
Gönlü gidip bölünüp,
Yetkin olanın gecesi mi,
Yiyip yutanlardan biri mi?
Şaşakaldı Hıtay yurdu,
Teke teke gelen er mi bu,
Hem teke teke çıkıp vardığında
Boylu boyunca seren,
Pehlivanı devşirip alan,
Kara saat, soy tüketenden
Kimler sağ kalır ki.
Eski bilindiklerden biri deyip,
Kapışmaya çıksa yer bitirir deyip,
Kötülerin hepsini bıraktı deyip,
İyilerin hepsini kırıp,
Bu yanasıca boğazladı deyip,
Varan can sağ kalmazmış gibi,
Bir daha adam varır mı,
Kapışan sağ kalır mı?!
Görünüşü bambaşka, zehri güçlü,
Sataşanı dümdüz eder.
Yanasıcanın ta kendisiymiş,
Hıncı içinde, teke tek
Yine çıktığı demmiş.
Heybetini öfkeyle kuşanan,
Tutuşup kapışan adamı
Arslan gibi yere çalan.
Hem yiğitmiş, hem aslanmış,
Karşısına çıkanı ezen,

Bu kılganı ep eken».
Dep, oşentip köp kıtay
Şıbıraşıp süylöşüp,
Şıñkıldaşa kalışıp,
Çorodon korkup kıtay curt
Töbö çaçı süksöyüp
Kecige çaçı üksöyüp,

Kelip kıtay turdu ele.
Al, kalk içinde Koñurbay –
Kökcal bara koygun» – dep.
Kaarluu Kalça bakırdı,
Ezkaranı çakırdı:
Ayzakerden Ezkara
Iktuuluguñ bar ele,
Ayla bilbes caandan
Ayla bilgiç Ezkara
Mıktuuluguñ bar ele.
Telegeyiñ teñ ele,
Atka sınçı, er bilgiç,
Artık tuugan sen eleñ.
Cekege çıgıp barıp kel,
Eren beken, şer beken,
Eptep sınap alıp kel.
Dep oşentip Koñurbay
Kokusunan kol salsa,
Belesti bettep aşıp ber,
Beri karay kaçıp ber.
Baatır bolsoñ, şer bolsoñ,
Ezkara çıktı kamınıp,
Adam bolup caralgan,
Barkı kanday boldu ele,
Çaması mıktuu munuñdun
Çarkı kanday boldu eken?
Ezkara barıp bilip kel,
Egerde saa katılsa
Eelenişip ceteli,
Kıykırıp kıtay kol salıp,
Mañdayına karasa,

Bu ettiği yaraşırmış».
Deyip, böylece çok Hıtay
Fısıldaşıp konuşup,
Kıkırdaşıp duraksayıp,
Çoro'dan korkup Hıtay yurdu,
Tepe saçları diken diken,
Ense saçları ürperip,

Gelip Hıtay durmuştu.
O, halk içinde Koñurbay –
Bozkurt, varıver» – deyip.
Kahırlı Kalça bağırdı,
Ezkara'yı çağırdı:
Mızrakçılar içinde Ezkara,
Ustalığın vardı,
Çare bilmez kalabalıktan,
Çare bilir Ezkara,
Yamanlığın vardı.
Her yanın denkti,
Ata sınayıcı, er tanır,
Üstün doğmuş sendin.
Teke teke çıkıp varıp gel,
Er miymiş, aslan mıymış,
Usulca sınayıp gel.
Deyip böylece Koñurbay:
Ansızın el atarsa,
Yokuşa yönelip aşıver,
Beri yana kaçıver.
Bahadırsan, aslansan,
Ezkara çıktı donanıp,
İnsan olarak yaratılmış,
Değeri nasıl idi,
Şu yamanın gücü kuvveti,
Çarkı nasıl imiş acep?
Ezkara, varıp öğrenip gel,
Eğer sana sataşırsa
Coşup yetişelim,
Haykırıp Hıtay saldırıp,
Alnına bakınca,

Alaman salıp keteli.
Aygaydı arbın salarbız,
Azap menen acaldan
Acıratıp kalarbız.
Erdik menen şerdigin
Bul erdigin bileli.
Ezkara beren barıp kel,
Bul erenden kabar alıp kel, Oyrotto cok şer eken.
Kızıl bolot kınap kel,
Erdigi kança sınap kel!
Közü açık eleñ, şer da eleñ Özöndön küygön çok eken,

Akın salıp gidelim.
Bol bol nara atarız,
Azap ile ecelden
Kurtarıp alırız.
Erliği ile aslanlığını,
Bu erliğini bilelim.
Yiğit Ezkara, varıp gel,
Bu erden haber alıp gel, Oyrot'ta yok aslanmış.
Kızıl çeliği bileyip gel,
Erliği ne kadar, sınayıp gel!
Gözü açıktın, aslandın da, Vadiden yanan kor imiş,

Köbüröök sınçı er eleñ,
Ezkaranı şayladı.
Mancuu kanı Ezkara
Cekege çıktı barganga.
Ok cetpesin mingizip
Ok ötpösün kiygizip,
Kaalap çıktı karanı,
Kaalasa barbay kalabı?
Karabcısın salınıp
Kara bolot şaylanıp,
Kınsız kılıç baylanıp,
Kırılışa ketçüdöy,
Atış cakka şaylanıp.
Al Ezkara kamdanıp,
Kaarluu kılıç baştadı.
Kalıñ kıtay çuu turup,
«Kayran Ezkara kantet?» – dep,
Canınan keçip taştadı.
Cekege kelgen Çorogo,
Cetip barsa oşogo,
Külçoro cayı momunday:
Buurul atın bulkuntup,
Eeliktirip karandı,
Eri ölgöndöy culkuntup,
Turgan eken Külçoro,

En çok sınayıcı er sendin,
Ezkara'yı seçip görevledi.
Mançu hanı Ezkara
Teke teke varmaya çıktı.
Ok yetişmezine bindirip,
Ok geçmezini giydirip,
İsteyerek çıktı o karaltıya,
İsteyince varmaz olur mu?
Karabcısını takınıp,
Kara çelikle donanıp,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Kırışıp gidecek gibi,
Savaş yanına donanıp.
O Ezkara hazırlanıp,
Kahırlı kılıcı öne aldı.
Kalabalık Hıtay çığlık koparıp,
«Yazık, Ezkara nasıl eder?» – deyip,
Canından umudu kesiverdi.
Teke teke gelen Çoro'ya,
Yetişip varınca ona,
Külçoro'nun hâli şöyleydi:
Buurul atını silkindirip,
Karaltıyı coşturup,
Eri ölmüş gibi çekiştirip,
Durmaktaymış Külçoro,

Baatırlık sını körünöt,
Kır-kırınan karasañ,
Kıyındık sını körünöt.
Baatırlıgı, şerdigi,
Baarınan mıktı erdigi,
Manas kança körünöt,
Oñ dalısı keñ eken,
Erenderdi kıyratıp,
Cok kılganı ep eken.

Bahadırlık endamı görünür,
Her yanından baksan,
Çetinlik endamı görünür.
Bahadırlığı, aslanlığı,
Hepsinden yaman erliği,
Kaç Manas gibi görünür,
Sağ küreği genişmiş,
Erleri kırıp,
Yok etmesi yaraşırmış.

Ay-aalamda cok eken,
Mendeden bölök neme eken,
Mendeden çıkkan şer eken.
Kaarlansa bir kızık
Kılçu sını bar eken.
Ay-aalamdı buy kılıp
Kırçu sını bar eken.
Casalgan bolot ok eken,
Ay-aalamda cok eken.
Kılıngan bolot ok eken.
Kırgız turmak kılımda
Mınday neme cok eken.
Ak maraldı kubalap,
Buy kılçu sını bar eken.
Ay-aalamdı tokmoktop,
Uy kılçu sını bar eken,
Kök maraldı kubalap,
Uy kılçu sını bar eken.
Körüngöndü talkalap,
Buy kılçu sını bar eken.
Bilegi coon,taş cürök,
Bil müçölüü badirek.
Komokoyluu sır nayza
Korcoytup alıs aştagan,
Kozgolup tümön coo çıksa,
Korkup koltuk açpagan,
Koygulaşa ketkende,
Tak ele koyondoy cerge cançtagan.
Kaptap kirsin köp kıtay.

Ay-âlemde yokmuş,
İnsandan başka bir şeymiş,
İnsandan çıkma aslanmış.
Kahırlanırsa bir âlem
Edecek hâli varmış.
Ay-âlemi perişan edip
Kıracak hâli varmış.
Yapılmış çelik okmuş,
Ay-âlemde yokmuş.
Dövülmüş çelik okmuş.
Kırgız şöyle dursun, âlemde
Böyle bir şey yokmuş.
Ak maralı kovalayıp,
Perişan edecek hâli varmış.
Ay-âlemi tokmaklayıp,
Sığır gibi güdecek hâli varmış,
Gök maralı kovalayıp,
Sığır gibi güdecek hâli varmış.
Görüneni parçalayıp,
Perişan edecek hâli varmış.
Bileği kalın, taş yürek,
Fil gövdeli kerata.
Temrenli sırlı kargıyı
Dikleyip uzağa savuran,
Kımıldayıp tümen düşman çıksa,
Korkup koltuk açmayan,
Vuruşmaya girişince,
Tıpkı tavşan gibi yere çalan. Üşüşüp girsin çok Hıtay.

Kınsız kılıç baylanıp,
Kayra caaçu buluttay
Kaar betine aylangan.
Çılgıy bolot ton kiyip,
Çındap ilek coo çıksa,
Çımırkanıp bir tiygen.
Duşman kırgan balbanday,
El biylegen zardalday,
Aalamdı buzgan balbanday,
Asman menen ceriñdin
Tiröösündöy uul eken,

Kınsız kılıç kuşanıp,
Yeniden yağacak bulut gibi
Yüzü kahra kesilmiş.
Som çelik zırh giyip,
Sahiden sürüyle düşman çıksa,
Gerilip bir vuran.
Düşman kıran pehlivan gibi,
El yöneten vezir gibi,
Âlemi bozan pehlivan gibi,
Gökyüzü ile yerin
Direği gibi oğulmuş,

Ay-aalamdın korgonu
Bir özündöy uul eken.
Orolmo-Toonun orkogu
Urçugunday uul eken.
On eki toonun urunuş,
Seksen dayra kuyuluş,
Bütkönündöy uul eken.
Temirden bolot çep eken,
Kıtayga kırgın salganı
Kökcaldıgı ep eken.
Kördük ele Koñurbay
Dalay korduk, talaştı,
Kabılan kökcal Manastı.
Baarısı balban, döö da eken,
Baarısınan bu çirkin
Başkaça kıraan er eken.
Belsengende karanga
Mende cakın kelgisiz,
Tokmoktoso tokson kün
Tozokunu ceñgisiz.
Kaysaganı kamanday,
Karmaşıp kişi kelgisiz.
Kagışıp san kol kelgisiz.
Keñirek mañday, ak coltoy
Kelbetin körsöm san koldoy.
Karmaşkan kaçıp ketebi,
Karasaat balaga

Ay-âlemin kalesi
Bir kendisi gibi oğulmuş.
Orolmo Dağı'nın doruğu,
Çıkıntısı gibi oğulmuş.
On iki dağın çarpışması,
Seksen ırmağın dökülüşü,
Bitiştiği yer gibi oğulmuş.
Demirden çelik kaleymiş,
Hıtay'a kırgın salması
Bozkurtluğuna yaraşırmış.
Görmüştük, Koñurbay,
Nice zulmü, kavgayı,
Kaplan bozkurt Manas'ı.
Hepsi pehlivanmış, hem devmiş,
Hepsinden de bu kerata
Bambaşka kartal yiğitmiş.
Kuşanıp davrandığında karaltıya
İnsanoğlu yaklaşamaz,
Doksan gün tokmaklasa
Azabını yenemezsiniz.
Çiğneyişi yaban domuzu gibi,
Kapışmaya kişi gelemez.
Çarpışmaya sayısız ordu gelemez.
Geniş alınlı, ak talihli,
Endamını görsem sayısız ordu gibi.
Kapışan kaçıp kurtulur mu,
O kara saat oğlana

Bir kün emes, balaga
Miñ kündö alı cetebi?
Kolu şumduk, özü ört
Oldoksonu bar eken.
Şimirse kanga toybogon
Sorgok sını bar eken.
Kagışkandı talkalap,
Oyçu sını bar eken.
Kaptagandı soo koyboy,
Soyçu sını bar eken.
Kandı suuday şimirip,

Toyçu sını bar eken.
Bettegen nazar salbagan,
Bet alışkan adamdan
Ukuruk kayrar kalbagan.
Telegeyi teñ eken,
Için karap otursañ
Cer cüzünön keñ eken.
Şay koldogon şer eken,
Kızara küygön ört eken.
Kırgızdan çıkkan bu bala
Açuuluñ azar salbaptır,
Ay-aalamda çirkinge
Ukuruk kayrar kalbaptır.
Kapçal buzup col salçu
Ilek coogo kol salçu
Keñ kökürök, cayık töş,
Alakan taypak, kol açık
Ayabagan şer eken.
Ay-aalamdı buy kılçu
Bir tuulgan er eken.
Kırgızga temir çep eken.
Kıtayga kırgın salganı,
Er Çañdıayak, Cezbilek
Algandıgı ep eken.
Aalamdan mınday er bolboyt, Tüpkö çoguu cetkidey.
Bettep mende kelgisiz,

Bir gün değil, o oğlana
Bin günde gücü yeter mi?
Eli müthiş, kendisi ateş,
Bir hoyratlığı varmış.
Emse kana doymayan
Obur hâli varmış.
Çarpışanı parçalayıp,
Oyacak hâli varmış.
Üşüşeni sağ koymadan,
Boğazlayacak hâli varmış.
Kanı su gibi emip,

Doyacak hâli varmış.
Karşısındakine aldırış etmeyen,
Yüz yüze gelen adamdan
Karşı koyacak kimse kalmamış.
Her yanı denkmiş,
İçine bakıp otursan
Yeryüzünden genişmiş.
Pirlerin koruduğu aslanmış,
Kızara kızara yanan ateşmiş.
Kırgız'dan çıkan bu oğlana
Öfken zarar verememiş,
Ay-âlemde bu keratayı
Durduracak kimse kalmamış.
Kayalık yarıp yol açan,
Sürü sürü düşmana saldıran,
Geniş göğüslü, yayvan döşlü,
Avucu yassı, eli açık,
Amansız bir aslanmış.
Ay-âlemi perişan edecek,
Bir doğmuş ermiş.
Kırgız'a demir kaleymiş.
Hıtay'a kırgın salması,
Er Çañdıayak'ı, Cezbilek'i
Almış olması yaraşırmış.
Âlemde böyle er olmaz, Hepimizin köküne yetecek gibi.
İnsanoğlu karşısına gelemez,

Karasaat coltoydu	*Kara saat talihliyi*
Koñurbay emes, kozgolup	*Koñurbay değil, yerinden kalkıp*
Kırk kandın eli kıtay curt	*Kırk hanın halkı Hıtay yurdu*
Mendeden mınday kapır cok.	*İnsanoğlunda böyle kâfir yok.*
174640 Kaptap kirse ceñgisiz.	*Üşüşüp girse de yenemez.*
Mende beypay salgısız,	*İnsanoğlu ona sıkıntı veremez,*
Bet alıp mende algısız,	*İnsanoğlu yüzleşip alamaz,*
Mende çıdap bargısız.	*İnsanoğlu dayanıp varamaz.*
Beypaylasa mendeni	*Eziyet ederse insanoğlunu*
Aluuçu sını bar eken.	*Alacak hâli varmış.*
Acıdaarday lop tartıp,	*Ejderha gibi lup çekip,*
Cutçu sını bar eken.	*Yutacak hâli varmış.*
Badıraygan baykuş köz	*Pörtlek zavallı gözleri*
Oyçu sını bar eken.	*Oyacak hâli varmış.*
174650 Ilektep tümön coo kelse,	*Sürüyle tümen düşman gelse,*
Berisin tirüü tük koyboy,	*Berisini asla sağ koymadan,*
Soyçu sını bar eken.	*Boğazlayacak hâli varmış.*
Kabılgandı kakşatkan,	*Önüne çıkanı inleten,*
Kezikkendi kemirgen,	*Rast geleni kemiren,*
Aalamda mınday bolobu,	*Âlemde böylesi olur mu,*
Munu mınday degen oñobu?	*Buna şöyle böyle diyen onar mı?*
Kulak ugup, köz körgön	*Kulağın duyduğu, gözün gördüğü*
Mendeden mınday bolobu,	*İnsanoğlundan böylesi olur mu,*
Kızıktı çoguu kılgıday.	*Hepimizi ibretlik edecek gibi.*
174660 Kıymıldasa kıztalak	*Kımıldarsa, kahrolası,*
Kılımdın baarın kırgıday.	*Âlemin hepsini kıracak gibi.*
Kagışka kelse Kalçanı,	*Çarpışmaya gelse Kalça'yı,*
Kalça tügül kançanı,	*Kalça şöyle dursun, nicesini,*
Kızıl-ala kılgıday,	*Kızıl al kana boyayacak gibi,*
Kez kelgendi soyguday.	*Rast geleni boğazlayacak gibi.*
Kabılgandın etine	*Önüne çıkanın etine*
Cön ele karmap kanga toyguday,	*Düpedüz yapışıp kana doyacak gibi,*
Kezikkendi körgüdöy,	*Rast gelenin hesabını görecek gibi,*
Kez bolgondun cazasın –	*Rast gelenin cezasını –*
174670 Cön ele cazasın kolgo bergidey.	*Düpedüz cezasını eline verecek gibi.*
Kaarlansa kara cer	*Kahırlanırsa kara yer*
Kañtarılıp ketkidey,	*Altüst olup gidecek gibi,*
Tüz kaçırsa tim ele	*Dosdoğru saldırırsa düpedüz,*

	Öñü kızıl, özü zor	*Benzi kızıl, kendisi ulu,*
	Karuusu mınday kapır cok,	*Bileği böyle kâfir yok,*
	Kagışkan adam oñ bolbos,	*Çarpışan adam onmaz,*
	Ay-aalamdı kıdırıp,	*Ay-âlemi dolaşıp,*
	Men körbögön cer kalbay.	*Görmediğim yer kalmadı.*
	Aalam curttu kıdırdım	*Âlemin yurdunu dolaştım,*
174680	Men körbögön şer kalbay.	*Görmediğim aslan kalmadı.*
	Töşü tüktüü teñselgen,	*Döşü tüylü, salınan,*
	Cerden mınday körbödüm,	*Yerde böylesini görmedim,*
	Cumuru baştuu köp adam,	*Yumru başlı çok insan,*
	Elden mınday körbödüm!»	*Elde böylesini görmedim!»*
	Körüp alıp Ezkara	*Görüp alınca Ezkara*
	Akılınan şaştı emi.	*Aklı şaştı işte.*
	Antalañdap çu koyup,	*Apar topar deh deyip,*
	Kayra tartıp dır koyup,	*Geri dönüp tabana kuvvet,*
	Kalkına kire kaçtı emi.	*Halkının içine kaçıverdi.*
174690	Kalk içinde Kalçaga	*Halk içinde Kalça'ya*
	Kayrap turdu Ezkara,	*Körükleyip durdu Ezkara,*
	Kalk aldında kakıldap	*Halk önünde gıdaklayıp*
	Sayrap turdu Ezkara.	*Ötüp durdu Ezkara.*
	Mendede cok şerligin,	*İnsanoğlunda olmayan aslanlığını,*
	Aytıp berdi aalamga	*Anlatıverdi âleme*
	Külçoronun erdigin,	*Külçoro'nun erliğini,*
	«Kanım, keñ kökürök, çalkar töş Bek	*«Hanım, geniş göğüslü, engin döşlü Pek*
	cetkileñ şer eken.	*yetkin aslanmış.*
	Kelbersigen şer keldi,	*Kurumlanan aslan geldi,*
	Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay-âlemi perişan eden,*
174700	Ayabagan er keldi,	*Amansız bir er geldi,*
	Kızara küygön çok eken,	*Kızara kızara yanan kormuş,*
	Kılımda mınday cok eken,	*Âlemde böylesi yokmuş,*
	Kırgız, kıtay çogulup.	*Kırgız, Hıtay toplanıp.*
	Öyüz-büyüz konbodu,	*İki yakaya konmadı,*
	Kızıtalak Külçoro	*Kahrolası Külçoro*
	Kıyın eken baykasam,	*Çetinmiş, bakıyorum da,*
	Bizdin kıtay colu bolbodu.	*Bizim Hıtay'ın yolu açık olmadı.*
	Kaduuga bütkön beşik cok,	*Talihe bitmiş beşik yok,*
	Uşu kıtay bolbogon,	*Şu Hıtay onmadı,*
174710	Curttay bizdin elde keşik cok.	*Yurtlar gibi bizim elde kısmet yok.*

Alçañdata bastırıp,
Cılma kalgan bul bala
Eren da eken, şer da eken,
Ebegeysiz er eken.
Aykırganda ayzasın
Sunçu türü bar eken.
Ay-aalamdın baarısın
Kırçu türü bar eken.
Ilgerki ötkön döölördön
Er Mamıtbek, Madıkan
Er eken dep cürçü elek
Al ekөönön bul Çoro
Telegeyi teñ eken.
Bettegendi mert kılgan
Mendeden çıkkan er eken.
Sının sınap baştadım,

Sının körüp cön ele
Candan keçip taştadım.
Candan keçken sebebim –
Belgilüü da eken, bel da eken.
Mende uulunan bir aşık
Caratılgan er eken.
Kaçırganda kaysañdap,
Köz açkıça cetkidey.
Közü körgöndün baarısın
Cetse kırıp ketkidey.
Mendeden artık er eken,
Alsız kılıp adamdı
Alda taala kuduret
Ne kıyla mendem dedi eken».
Dep, oşentip Ezkara,
Külçoronun borumun,
Körüp kelgen sonunun,
Kökcal aytıp turguça,
Aytıp oozun cıygıça,
Kalıñ kıtay, kırk kan el
Katuu ürkütüp şaştırıp,
Astındagı Buuruldu

Çalımlı çalımlı sürüp,
Yaman kurnaz bu oğlan,
Hem ermiş, hem aslanmış,
Ölçüsüz büyük yiğitmiş.
Haykırdığında mızrağını
Uzatacak hâli varmış.
Ay-âlemin hepsini
Kıracak hâli varmış.
Eskiden geçen devlerden
Er Mamıtbek, Madıkan
Ermiş deyip gezerdik,
O ikisinden bu Çoro
Her yanıyla denkmiş.
Karşısına çıkanı helak eden,
İnsandan çıkma yiğitmiş.
Endamını sınamaya durdum,

Endamını görüp düpedüz
Candan geçiverdim.
Candan geçmemin sebebi –
Hem belliymiş, hem dayanakmış.
İnsanoğlundan bir gömlek üstün
Yaratılmış yiğitmiş.
Saldırdığında çiğneyip geçerek,
Göz açıp kapayınca yetişecek gibi.
Gözünün gördüğü herkesi
Yetişirse kırıp geçecek gibi.
İnsanoğlundan üstün yiğitmiş,
İnsanı güçsüz kılan
Allah Taala kudreti
Ona nasıl bir kulum demiş ola».
Deyip, böylece Ezkara,
Külçoro'nun endamını,
Görüp geldiği acayipliğini,
Bozkurt anlatıp durana dek,
Söyleyip ağzını toplayana dek,
Kalabalık Hıtay'ı, kırk han elini
İyice ürkütüp telaşa salıp,
Altındaki Buurul'u

Katuu kaar salganı,
Kadimkidey kenebey,
Caydañdagan şer çoro,
Törögö kelip kalganı.
Er Koñurbay törögö
Bel baylagan beline,
Köy törönün baarısı
Çoguluşkan cerine.
Kalıñ koldu şaştırıp,
Alçañdatıp Buurulun
Koldu közdöy bastırıp,
Külçoro kelip kalganı.
Er Külçoro baatırıñ
Aldıñkı eerdin albaytıp,
Üstüñkü eerdin kalbaytıp,

Sert kahırla sürdü,
Her zamanki gibi aldırmadan,
Salınan aslan çoro
Törenin önüne geliverdi.
Er Koñurbay töreye,
Bel bağlanan beline,
Cümle törelerin hepsinin
Toplandığı yere.
Kalabalık orduyu telaşa salıp,
Buurul'unu çalımla yürütüp,
Orduya doğru sürüp,
Külçoro geliverdi.
Er Külçoro bahadırın,
Alt dudağını sarkıtıp,
Üst dudağını kaldırıp,

Koñtörönün aldına
Beren çoro barganı.
Koñurbayga barganda
Taştuunun baarı bügülüp,
Altı miñ kıtay, san kalday,
Ak sakalı Koñurbay,
Baarı dürböp cügürüp.
Şamdagayı bolcolsuz,
Şapıldagan şer çoro –
Ebegeysiz er Çoro,
Karaanı töödöy şer Çoro,
Kapır menen musulman
Araga cürçü şer Çoro,
Ayzakerden Çoronun
Iktuulugu dagı çın,
Arsılanday bu kuldun
Mıktuu ekeni dagı çın.
Telegeyi teptegiz,
Keñ ekeni dagı çın.
Coonun aylasın bilgen eñ mıktuu
Kakanga taştap cıyganın,
Er ekeni dagı çın.
Caydañdagan şer Çoro

Koñtöre'nin önüne
Yiğit çoro vardı.
Koñurbay'a vardığında
Taşlıların hepsi eğilip,
Altı bin Hıtay, sayısız kalday,
Ak sakallısı Koñurbay,
Hepsi çalkalanıp koşuşup.
Çevikliği ölçüsüz,
Atik davranan aslan çoro –
Ölçüsüz büyük er Çoro,
Karaltısı deve gibi aslan Çoro,
Kâfir ile Müslüman
Arasında gezen aslan Çoro,
Mızrakçılar içinde Çoro'nun
Ustalığı da gerçek,
Arslan gibi bu kulun
Yaman olduğu da gerçek.
Her yanı dümdüz denk,
Geniş olduğu da gerçek.
Düşmanın çaresini bilen en yaman
Kakan'a bırakıp topladığını,
Er olduğu da gerçek.
Salınan aslan Çoro,

Barıp alıp Külçoro,
Sandagan kolun aralap,
Köy törösün maanalap,
Kökcal Çoro cetti ele,
Akırın süylöp, bek taştap,
Koñurbaydın aldına
Külçoro kepti kıldı ele:
Oo, botom, at arıtıp, cer çalıp,
Denekul meni degizip,
Buudandarım amanbı?
Tüp atabız Çılaba,
Sen da kandın balası,
Men da kandın balası,
Tuugandarım amanbı?
Cerim dep cürdüm Dıñşanı,
Kuturup ölgön burutka
Denekul boldum mınçalık.
Uruşka çıgıp bıyıl men

Varıp da Külçoro,
Sayısız ordusunu yarıp,
Cümle töresini kollayıp,
Bozkurt Çoro yetişti,
Usul konuşup, sözü pek atıp,
Koñurbay'ın önünde
Külçoro söze girişti:
Ah canım, at yorup, yer dolaşıp, Denekul dedirtip beni,
Küheylanlarım esen mi?
Kök atamız Çılaba,
Sen de han oğlusun,
Ben de han oğluyum,
Hısımlarım esen mi?
Yerim deyip gezdim Dıñşa'yı,
Kudurup ölen Burut'a
Bunca vakit ten kulu oldum.
Bu yıl savaşa çıkıp ben

Uşunçadan kep uktum,
Uruguñ kıtay dep uktum,
Kindik kesip, kir cuugan
Curtum kıtay dep uktum.
Beldüü cerim Kakançın
Belim eken dep uktum,
Kırk uruu kıtay kıyla curt,
Elim eken dep uktum.
Kırgızda cürüp kul bolsom,
Bu kan eken dep uktum.
Alöökö kan, Azizkan
Uşul ekööbir tuugan,
Aga-ininin balası,
Alöökönün Koñurbay
Agam eken dep uktum.
Menin atam Almambet
Talaa col menen celiptir
Talak kılıp buttarın
Taştap kıtay curttarın,
Kaçıp barıp burutka

Şunca kişiden söz duydum,
Soyun Hıtay diye duydum,
Göbeğimi kesen, kirimi yıkayan
Yurdum Hıtay diye duydum.
Dayanağım yerim Kakançın
Belim imiş diye duydum,
Kırk boy Hıtay, nice yurt,
Elim imiş diye duydum.
Kırgız'da gezip kul olduysam,
Bunlar hanmış diye duydum.
Alöökö Han ile Azizkan,
Şu ikisi öz kardeş,
Ağabey kardeş çocukları,
Alöökö'nün Koñurbay'ı
Ağabeyim imiş diye duydum.
Benim babam Almambet
Kır yollarından koşturmuş,
Putlarını terk edip,
Hıtay yurtlarını bırakıp,
Kaçıp varıp Burut'a –

Başınan buzuk curt eken,
Koşulgan eken dep uktum.
Burutka barıp turganın,
Burutka barıp kul bolgon
Bu Kudaydın kılganın.
Kuunu kuşka cegizip,
Kurgan atam eselek
Burutka barıp tuulup,
Buruttan kaçıp Koñ törö,
Adalga burdum beylimdi.
Azır taptım kurgan can,
Topon suu tolkup kirbegen
Tolgon kıtay elimdi.
Bile elekte coo çapkan,
Men bilgenden kiyin el taptım.
Kelgenderden köp ugup,
Urugum kıtay dep uktum.

Baştan beri fesat yurtmuş –
Katılmış diye duydum.
Burut'a varıp kaldığını,
Burut'a varıp kul olması,
Bu, Tanrı'nın işi.
Kuğuyu kuşa yedirip,
Zavallı babam düşüncesiz,
Burut iline varıp, doğup,
Burut'tan kaçıp, Koñ töre,
Helale çevirdim niyetimi.
Şimdi buldum, zavallı can,
Tufan suyu taşıp girmeyen
Dolu dolu Hıtay elimi.
Ben bilmezken düşman vurmuş,
Bildikten sonra el buldum.
Gelenlerden çok duyup,
Soyum Hıtay diye duydum.

Kakandan tentip atasın
Kelgen eken dep ugup,
Caş künündö burutka
Olco kılıp, kul kılıp,
Bergen eken dep ugup.
Kıtaylıgım bilgende
Köñülüm ketip bölünüp,
Közümün caşı tögülüp.
Say-söögüm zırkırap,
Çımınday canım çırkırap,
Tuura kaynap bizdin kan,
Tutamga kelbey bizdin can.
Kalıs eken dep ugup,
Kan Bakayga barışıp,
Kan Bakaydan kep ugup,
Atañ Almambet kıtay dep ugup, Ceriñ esen catabı?
Köñülüm kança tarındı.
Bölöyün dep oy kıldım,
Tirüü cürböy cön ele
Ölöyün dep oy kıldım.

Babası Kakan'dan sürülüp
Gelmiş imiş diye duyup,
Genç gününde Burut'a
Ganimet edip, kul edip,
Vermişler imiş diye duyup.
Hıtaylığımı bildiğimde
Gönlüm gidip bölünüp,
Gözümün yaşı dökülüp.
İliğim kemiğim sızlayıp,
Sinek kadar canım çırpınıp,
Doğrusu kaynayıp bizim kan,
Avuca sığmayıp bizim can.
Âdil imiş diye duyup,
Han Bakay'a varıp,
Han Bakay'dan söz duyup,
Baban Almambet Hıtay'dır diye duyup,
Yerin esen mi?
Gönlüm nice küstü.
Ayrılayım diye düşündüm,
Sağ gezmeden düpedüz
Öleyim diye düşündüm.

Kabırga söögüm sögüldü,
Közümdün caşı tögüldü,
Aylansam bolot Kudayga,
Tuuganım közgö köründü.
Çoro bolup çoñoydum,
Manastın uulu kankorgo,
Aalamdı buzgan antkorgo.
Kılımdı çalsam çalbadı,
Kızıtalak burutka
Menin kıtaylıgım kalbadı.
Kançasın çalsam çalbadı,
Menin kalmaktıgım kalbadı.
Ce ardıktan Kuday albadı,
At arıtıp, cer çalıp,
Buudan izdep kelemin,
Talak kılıp kırgızdı,
Taamay curtum, kebimdi uk
Tuugan izdep kelemin.
Suktansa berbes Akolpok

Kaburga kemiğim söküldü,
Gözümün yaşı döküldü,
Kurban olayım Tanrı'ya,
Hısımım gözüme göründü.
Çoro olup büyüdüm,
Manas'ın oğlu hunhara,
Âlemi bozan o hilekâra.
Âlemi dolaşsam da fayda etmedi,
Kahrolası Burut'ta
Hıtaylığım benden gitmedi.
Nicesini yoklasam da olmadı,
Kalmuk'luğum benden gitmedi.
Ne de utançtan Tanrı canımı aldı,
At yorup, yer dolaşıp,
Küheylan arayıp geliyorum,
Kırgız'ı terk edip,
Öz yurdum, sözümü dinle,
Hısım arayıp geliyorum.
İmrenene verilmez Akolpok'u

Suratpay kiyip aldım dep,
Calınsa berbes Buurulga
Suuk ukuruk saldım dep,
Atın alıp sır kılıp,
Manastın kökcal uuluna
Kak oşondoy çır kılıp,
Kaardı katuu baştadım,
Manastın uulu kapırdı
Ayrı beles, aç kaykañ
Tak oşo cerge taştadım.
Men Kakançın, Beecindi
Cer eken dep bilgemin,
Alöökönün Koñurbay
Seni men er eken dep kelgemin.
Çoñ-Kakançın, Keñ-Dıñşa
Seyildikke saldırgan
Kızık kırçın kırka tal
Tagıñ aman catabı?
Çılk altından kötörgön

Sormadan giyiverdim deyip,
Yalvarana verilmez Buurul'a
Soğuk kement attım deyip,
Atını alıp sır edip,
Manas'ın bozkurt oğluna
Tam da böyle kavga çıkarıp,
Kahrı sertçe başlattım,
Manas'ın oğlu kâfiri
Çatal yokuşta, aç sırtta,
Tam o yerde bıraktım.
Ben Kakançın'ı, Beecin'i
Yerim imiş diye bildim,
Alöökö'nün Koñurbay'ı,
Seni er imiş diye geldim.
Çoñ-Kakançın, Keñ-Dıñşa,
Seyir için yaptırdığın,
Güzelim körpe sıra söğütlü
Tahtın esen duruyor mu?
Som altından yükseltilen

Talıñ aman catabı?	*Söğüdün esen duruyor mu?*
Çınmaçınga ee bolgon	*Çınmaçın'a sahip olan*
Kanıñ esen catabı?	*Hanın esen duruyor mu?*
Altın kazıp oturgan	*Altın kazıp oturan*
Keniñiz esen catabı?	*Madeniniz esen duruyor mu?*
Başkı cagıñ Bakburçun	*Baş yanın Bakburçun,*
Ceriñ esen catabı?	*Yerin esen duruyor mu?*
Kırk uruu mancuu, köp kıtay	*Kırk boy Mançu, çok Hıtay,*
Eliñ esen catabı?	*Elin esen duruyor mu?*
El atası Koñurbay	*El atası Koñurbay,*
Beginñ esen catabı?	*Beyin esen duruyor mu?*
Atagın uktum Dıñşanın,	*Ününü duydum Dıñşa'nın,*
Azır kördüm mınçanı.	*Şimdi gördüm buncasını.*
Kaykalagan Kara-Too	*Uzayıp giden Kara-Too,*
Kara çaydın keni deyt,	*Kara çayın madeni derler,*
Kalıñ kıtay, tümön kol	*Kalabalık Hıtay, tümen ordu,*
Koñurbaydın eli deyt,	*Koñurbay'ın eli derler,*
Eliñ esen catabı?	*Elin esen duruyor mu?*
Kapkaluu Beecin munarık	*Kapılı Beecin, puslu,*
Şaarıñ esen catabı?	*Şehrin esen duruyor mu?*
Kalıñ kakan uluu curt	*Kalabalık Kakan, ulu yurt,*
Eliñ esen catabı?	*Elin esen duruyor mu?*
Ulap uktum daynıñdı,	*Ulaya ulaya duydum haberini,*
Ugup keldim özüñdü,	*Duyup geldim seni,*
Ulugum Kalça abake,	*Ulu beyim Kalça ağam,*
Azır kördüm közüñdü.	*Şimdi gördüm gözünü.*
Munarıktap burçtangan,	*Puslanıp köşelenen,*
Buluñ tartıp urçtangan	*Koylar çizip çıkıntılanan*
Kiçi-Beecin, Çoñ-Beecin	*Kiçi-Beecin, Çoñ-Beecin,*
Ceriñ esen catabı?	*Yerin esen duruyor mu?*
Atagı kan, köp kıtay	*Adı hanlı, çok Hıtay,*
Eliñ esen catabı?	*Elin esen duruyor mu?*
Kolodon kılgan çoñ burkan	*Tunçtan yapılma büyük burkan,*
Kozgolup curtuñ tabılgan	*Yurdunun kalkıp vardığı,*
Teñir bu dep tabıngan	*Tanrı budur diye tapındığı*
Butuñuz aman catabı?	*Putunuz esen duruyor mu?*
Kaynap turgan Zuu kuduk –	*Kaynayıp duran Zuu kuyusu –*
Kutuñuz aman catabı?	*Kutunuz esen duruyor mu?*

	Kuralduu kıtay, köp kalday	*Silahlı Hıtay, çok kalday,*
	Talkalap baştı carıñız.	*Parçalayıp başımı yarınız.*
	Curtuñ aman catabı?	*Yurdun esen duruyor mu?*
174940	Topon suu tolkup cetpegen	*Tufan suyu taşıp yetişmeyen*
	Tobuñuz aman catabı?	*Topluluğunuz esen duruyor mu?*
	Nur tögülgön kalkıña	*Nur dökülen halkına*
	Çoguuñ esen catabı?	*Cümleniz esen duruyor mu?*
	Kalk içinde zor Kalça	*Halk içinde ulu Kalça,*
	Çoñubuz esen catabı?	*Büyüğümüz esen duruyor mu?*
	Kıtayga burdum beylimdi,	*Hıtay'a çevirdim niyetimi,*
	Taştadım kıtay elimdi.	*Bırakmıştım Hıtay elimi.*
	Körsök kandın uulu eken,	*Görsek, hanın oğluymuş,*
	Köröyün dedim özüñdü.	*Göreyim dedim seni.*
174950	Acal cetse ölüügö	*Ecel yetince ölmeye,*
	Özüñüzgö Koñ törö	*Size, Koñ töre,*
	Karaan bolup berüügö.	*Arka olup durmaya.*
	Ceti atam ötkön tuuganga	*Yedi atamın geçtiği hısıma*
	Kırgızdan kaçtım men kıraan. Can-	*Kırgız'dan kaçtım ben kartal. Cümle*
	cabılta köçürtüp,	*varıyla göçürtüp,*
	Kıtayga burdum beylimdi,	*Hıtay'a çevirdim niyetimi,*
	Azır kördüm bu cerden	*Şimdi gördüm bu yerde*
	Abakem Kalça kerimdi!	*Ağam kerem sahibi Kalça'yı!*
	Cerge bütkön er abam,	*Yere kök salmış er ağam,*
	Azır kördüm şerimdi,	*Şimdi gördüm aslanımı,*
174960	Cobodon keldim aldıña.	*Usulünce geldim önüne.*
	Koñ törö, coldoş kılıp alıñız!	*Koñ töre, yoldaş edinip alın beni!*
	Baya cogolgon kuldun biri dep,	*Hani yiten kullardan biri deyip,*
	Köp işenbey tursañız,	*Pek inanmaz iseniz,*
	Mınakey baştı alıñız!	*İşte baş, alınız!*
	Kaarlanıp kakaysañ,	*Kahırlanıp dikilirsen,*
	Kalıñ eldi cıyıñız,	*Kalabalık eli toplayınız,*
	Kırgızdan kelgen kul deseñ,	*Kırgız'dan gelen kul dersen,*
	Mınakey curtuñ cıyıñız,	*İşte, yurdunu toplayınız,*
	Kılıçtap candı kıyıñız!	*Kılıçlayıp canı kıyınız!*
174970	Işenbey tursañ Koñtörö –	*İnanmaz isen, Koñtöre –*
	Kılımdı bilgen çoñ törö	*Âlemi bilen büyük töre –*
	Kırgızdan kelgen bir kul dep,	*Kırgız'dan gelme bir kul deyip,*
	Kırgızdın kunu bir kul dep,	*Kırgız'ın diyeti bir kul deyip,*

	Kıyratıp baştı carıñız.	*Ezip başımı yarınız.*
	Kımbatıñ maa işenseñ	*Kıymetlim, bana inanırsan,*
	Kıyrıña kabar salıñız,	*Dört bir yanına haber salınız,*
	Cok, kımbattuu keldi deseñiz	*Yok, kıymetli geldi derseniz,*
	Coldoş kılıp alıñız!	*Yoldaş edinip alınız!*
	Taamaylap uksañ sözümdü,	*Sözümü iyice dinlersen,*
174980	Kan aba, coldoş kılsañ özümdü,	*Han ağam, beni yoldaş edersen,*
	Kök küböñ berçi kieyin,	*Gök zırhını ver, giyeyim,*
	Algara berseñ mineyin.	*Algara'yı verirsen bineyim.*
	Ala-Tooluk kırgızdı	*Ala-Too'lu Kırgız'ı*
	Aydap, cançıp tokmoktop,	*Sürüp, ezip, tokmaklayıp,*
	Cerin közdöy süröyün,	*Yerine doğru süreyim,*
	Celiktirip baarısın	*Hepsini ürkütüp*
	Cer üstünön süröyün.	*Yeryüzünden süreyim.*
	Kımbattuu Bakay karısın,	*Kıymetli ihtiyar Bakay'ı,*
	Kırgın tiygen emedey,	*Kırgına uğramış gibi,*
174990	Kızık kılıp baarısın,	*Hepsini ibretlik edip,*
	Cakkan otun öçürüp,	*Yaktığı ateşini söndürüp,*
	Boz ala tuusun cıgayın,	*Boz ala tuğunu yıkayım,*
	Cer-cerge aydap tıgayın.	*Yer yer sürüp tıkayım.*
	Kızıtalak kırgızdın	*Kahrolası Kırgız'ın*
	Kıyındıgın köröyün,	*Çetinliğini göreyim,*
	Kız-kelinin çuulatıp,	*Kızını gelinini çığlıklatıp,*
	Astıñızga kan abam,	*Önünüze, han ağam,*
	Olco kılıp bereyin.	*Ganimet edip vereyim.*
	Koluñ menen casagan	*Elinle yaptığın*
175000	Koloñuz kılday çın eken.	*Tuncunuz kıl kadar kusursuzmuş.*
	Kokuy, aba, köröyün,	*Aman, ağam, göreyim,*
	Toktotpoy aba, berisun.	*Bekletme ağam, beri sunulsun.*
	Toop kılıp bereyin!	*Tavaf edip durayım!*
	Astıñızga Buurul at	*Önünüze Buurul at*
	Öñdüü mal tartuu	*Gibisi mal armağan,*
	Burkanıña Külçoro	*Burkanına Külçoro*
	Öñdüü can tartuu.	*Gibisi can armağan.*
	Bek abam, berçi burkanıñ,	*Bey ağam, ver burkanını,*
	Kızıtalak kırgızdı	*Kahrolası Kırgız'ı*
175010	Talak kılıp taştayın,	*Terk edip bırakayım,*

Bıyıl cañıdan Kuday taptım dep, Tartıp minip buudandı	*Bu yıl yeni Tanrı buldum deyip,* *Küheylanı çekip binip*
Burkandın colun baştayın.	*Burkan'ın yolunu tutayım.*
Burkanıñ aba, çın bolso	*Burkanın, ağam, gerçekse*
Toop kıla baştayın!»	*Tavafa başlayayım!»*
Dep, oşentip Külçoro,	*Deyip, böylece Külçoro,*
Kakançıñdın kanınan	*Kakançın'ın hanından*
Burkanın surap kayran er.	*Burkanını istedi yaman er.*
Bütkül döönün baarına	*Bütün devlerin hepsine*
Kan Koñurbay çoñ törö	*Han Koñurbay, büyük töre,*
175020 Kaarlanıp bakırıp,	*Kahırlanıp bağırıp,*
Kalk içinen kuturgur	*Halk içinden, kudurasıca,*
Ilamanı çakırıp.	*Lamayı çağırıp.*
Ilaması keldi ele,	*Laması geldi,*
Kolu menen caratkan	*Eliyle yarattığı,*
Kolodon kılgan burkanın	*Tunçtan yapılma burkanını*
Koñ törögö berdi ele.	*Koñ töreye verdi.*
Kalk büldürgön kanatı	*Halkı mahveden kanadı,*
Burkanın Kuday dey bergen	*Burkanını Tanrı deyip duran,*
Bul kıtaydın adatı	*Bu, Hıtay'ın âdeti,*
175030 Burkanın Kalça alganı:	*Burkanı Kalça aldı:*
Uşu kolodon kılgan zor burkan – Kak sakalım kıyılsın,	*Şu tunçtan yapılma ulu burkan – Kır sakalım kesilsin,*
Bu kozgolbogon zor burkan.	*Bu kımıldamayan ulu burkan.*
Cel tiybegen tamıbız,	*Yel değmemiş evimiz,*
Agarıp atkan tañıbız,	*Ağarıp atan tanımız,*
Burkan bizdin kanıbız.	*Burkan bizim hanımız.*
Bul aytkanıñ çın bolso,	*Bu dediğin gerçekse,*
Kozgolbogon Kudayga	*Kımıldamayan Tanrı'ya*
Kulagıñdı salıñız.	*Kulağınızı veriniz.*
Kırgızça ırım taştañız,	*Kırgızca âdeti bırakınız,*
175040 Mına, kıtaydın colun baştañız,	*İşte, Hıtay'ın yolunu tutunuz,*
Tuuganım dep kütpösöm,	*Hısımım deyip ağırlamazsam,*
Tuura burkan meni ursun!	*Doğru burkan beni çarpsın!*
Turbay aram oylonsoñ,	*Durmadan haram düşünürsen,*
Tuura Çoro seni ursun!	*Doğru Çoro seni çarpsın!*
Azır seni kütpösöm,	*Şimdi seni ağırlamazsam,*
Kakançındın baarı ursun!	*Kakançın'ın hepsi çarpsın!*

Karı kandın tagı ursun.	*Koca hanın tahtı çarpsın.*
Bul aytkanıñ çın bolso,	*Bu dediğin gerçekse,*
Calgan emes tıñ bolso,	*Yalan değil, sağlamsa,*
Taalayga bütkön Kulçorom,	*Talihe doğmuş Kulçorom,*
Izdeptirsiñ tuugandı.	*Hısım aramışsın meğer.*
Caratılgan düynödö	*Yaratılmış dünyada*
Beecin öñdüü cer barbı,	*Beecin gibi yer var mı,*
Topon suu tolkup kirbegen	*Tufan suyu taşıp girmeyen*
Bizdin kıtay öñdüü el barbı!	*Bizim Hıtay gibi el var mı!*
Beren çorom keldi dep,	*Yiğit çorom geldi deyip,*
Meenetim Kuday berdi dep,	*Emeğimi Tanrı verdi deyip,*
Beecinge kabar salamın,	*Beecin'e haber salarım,*
Beecindin çınar bagına,	*Beecin'in çınar bağına,*
Bak içinde tagında	*Bağ içindeki tahtında*
Altın taacı kiygizip,	*Altın taç giydirip,*
Altın takka mingizip,	*Altın tahta oturtup,*
Kırk kandın eli kıtaydı	*Kırk hanın halkı Hıtay'ı,*
Eki çılbır, bir tizgi	*İki yular, bir dizgin,*
Kulunum saga bilgizip,	*Yavrum, senin eline verip,*
Kalkka kabar salbasam,	*Halka haber salmazsam,*
Kalk içine özüñdü,	*Halkın içinde seni*
Kan kötörüp kalbasam,	*Han diye yükseltmezsem,*
Eñ bir kızık Beecinge,	*En bir güzel Beecin'e,*
Beecinde kıtay eline	*Beecin'deki Hıtay eline,*

Uluntuñga, Dıñşaga	*Uluntuñ'a, Dıñşa'ya*
Kan bol balam mınçaga.	*Han ol, yavrum, buncasına.*
O, botom, uşul sözüñ çın bolso,	*Ey yavrum, şu sözün gerçekse,*
Kalkına kabar salayın	*Halkına haber salayım,*
Bakburçun atayt Beecin bar,	*Bakburçun denen Beecin var,*
Bakburçundu cerdegen,	*Bakburçun'u yurt edinen,*
Önögün canga berbegen	*Üstünlüğünü kimseye kaptırmayan,*
Tak ele ceti sança elim bar,	*Tam yedi san kadar elim var,*
Salmagıñ artık can kılam,	*Ağırlığı üstün can kılarım seni,*
Sazañşañ menen Bakburçun	*Sazañşañ ile Bakburçun'a,*
Balam, seni bul ekөönö kan kılam.	*Yavrum, seni bu ikisine han kılarım.*
Tur, aşmaçım, turgun dep,	*Kalk, aşçım, kalk deyip,*
Uşintip uktum sözüñdü,	*Böylece dinledim sözünü,*
Külçoro, uluk kılam özüñdü,	*Külçoro, ulu kılarım seni,*

Kaaladım uktum sözuñdü,
Balam, kan kötöröm özüñdü.
Duşman cakka dayarlap,
Çokmor kılıp alayın.
Balam, çuuldagan kıtayga
Bul aytkanıñ çın bolso,
Külçoro, seni koçkor kılıp
alayın.
Balam, keldeşkendin başı dep,
Balam, eköömdü koyup biröömdü al,
Balam, ögöömdü taştap, bülöömdü al,
Şay koldogon şer Çoro
Kıyrımdı taştap, aylımdı al,
Balamdı taştap zaybımdı al.
Bıyıl kubanıç kördüm turganga
Kup ıraazı boloyun
Uşul Külçoro öñdüü tuuganga.
Emnemdi berip cetkizem,
Uşul tuuganım kelip turganga.
Cılkıdan sayañ bereyin
Kuyrugu suydañ, calı az
Kulan körsö kutkarbas,
Algara tulpar malımdı al.
Azdık kılsa bul sıyım
Altın kapka şaarımdı al.
Arzıbay tursañ kulunum,
Azır kıyıp ciberip,
Köökörgö kuyup kanımdı al!

Beğendim, dinledim sözünü,
Yavrum, han diye yükseltirim seni.
Düşman yanına hazırlayıp,
Topuz edinip alayım.
Yavrum, çığrışan Hıtay'a,
Bu dediğin gerçekse,
Külçoro, seni koç edinip
alayım.
Yavrum, ahitleşenlerin başı deyip,
Yavrum, ikimi koy, birimi al,
Yavrum, üveyimi bırak, öz ocağımı al,
Pirlerin koruduğu aslan Çoro
Yöremi bırak, obamı al,
Oğlumu bırak, hatunumu al.
Bu yıl sevinç gördüm, karşımda duran
Hoşnut olayım tam,
Şu Külçoro gibi hısıma.
Neyimi versem yetiririm,
Şu hısımım gelip durmuşken.
Yılkıdan payını vereyim,
Kuyruğu seyrek, yelesi az,
Kulan görse kaçırmaz,
Algara küheylan malımı al.
Az gelirse bu ikramım,
Altın kapılı şehrimi al.
Beğenmez isen, tayım,
Şimdi kesiver de,
Köökör'e doldurup kanımı al!

Tartuu kıldım talkalap,
Taybuurul öñdüü buudanga,
Beren Çoro tuuganga.
Arman mende kalgan cok,
Bügün tuuganım kelip turganga».
Bek süyünüp Koñurbay,
Ata, kölpöñdögön doñuz ay!
Kapıray, kaarın salıp bakırıp,
Aşmaçısın kel dedi.
Aşmaçısı kelgende,

Armağan sundum esirgemeden,
Taybuurul misali küheylana,
Yiğit Çoro soydaşa.
İçimde hasret kalmadı,
Bugün kardeşim gelip durduğuna».
Pek sevindi Koñurbay,
Vay, hoplayıp duran domuz vay!
Hayret, hiddetlenip bağırarak,
Sakisine gel dedi.
Sakisi geldiğinde,

Coo içkenden bar beken
Bu balaga kuygun dep.
Içi kümüş, oozu altın
Er Kalçanın çoñ küpsör
Aşmaçı çurkap kuydu ele,
Eki-üç karkıt araktan,
Eñ kubanıp er Kalça
Küpüldötüp urdu ele.
Abañdın bergen aşı dep,
Külçorogo sundu ele,
Şamdagayı bolcolsuz,
Şakıldagan er çoro.
Taştan kayra tartpagan,
Artık tuugan bu kıraan
Acaldan kayra kaytpagan.
Süylögönü çeki emes,
Aytkan sözü eki emes,
Acal menen azapka
Tiktep turup barışkan,
Altı tümön coo kelse,
Calgız çıkkan carıştan.
Kebine kulak salıñız,
Er Külçoro kökcaldan
Kızık ugup alıñız.
Erlik tuugan şıktuu kul –
Eñ ele kökcal ıktuu kul.

Yiğit içeceğinden var mı ki
Bu çocuğa doldur diye.
İçi gümüş, ağzı altın
Er Kalça'nın koca tulumuna
Saki koşup doldurmuştu,
İki üç sağrak rakıdan,
Pek sevinip er Kalça
Gümbürdeterek dikmişti.
Ağabeyinin verdiği aş diye,
Külçoro'ya sunmuştu,
Çevikliği ölçüsüz,
Şakırdayan er çoro.
Taştan geri dönmeyen,
Üstün doğmuş bu kahraman
Ecelden geri kaçmayan.
Söylediği yanlış değil,
Dediği söz iki değil,
Ecel ile azaba
Dik bakarak varan er,
Altı tümen düşman gelse,
Yalnız çıkmış yarıştan.
Sözüne kulak veriniz,
Er Külçoro bozkurttan
İlginç haber alınız.
Yiğit doğmuş şevkli kul –
En yaman bozkurt, becerikli kul.

Ay-aalamdı buy kılgan
Ayabagan mıktuu kul.
Caraktuu çeçen Çoronun
Dañgıldıgı dagı çın,
Coo aldoogo Çoronun
Kambıldıgı dagı çın.
Külüstön tuugan Külçoro –
«Tuuganım Çoro kezigip,
Köykaşka tuugan şer çoro.
Uluñtuuga Beecinge
Ay-aalamdı buy kılgan
Kökcaldıgı körünöö,

Ay-âlemi dize getiren
Amansız güçlü kul.
Silahlı, hatip Çoro'nun
Ustalığı dahi gerçek,
Düşman aldatmada Çoro'nun
Kurnazlığı dahi gerçek.
Asil doğmuş Külçoro –
«Kardeşim Çoro rast gelip,
Seçkin doğmuş şir çoro.
Ulu yurda, Beecin'e
Ay-âlemi dize getiren
Bozkurtluğu apaçık,

Körsöñ mınday er Çoro.
Ayza karmap aykırsa,
Altı miñ coonu caylagan.
Bul Külçorom kelgen soñ,
Berendigi belgilüü
Bet alsa candı aldagan,
Aldatpay duşman kalbagan.
Şerdi bügün tapkan soñ,
Kırgızdın bolot koroosu
Semeteydin Çorosu.
Alakeñ handın ereni,
Semeteydin bereni.
Kan Kalçanı körgöndö
Akırın süylöp, cay taştap, Abakem
üydö catkın dep,
A Kalçanın başına
Bilseñ mınça şor baştap.
Bir tınçıtıp salıñız,
Kuturgur cayı uşunday –
Adamzat mintip ötöbü.
Kayrattuusu, şerdigi,
Dañgıl çeçen erdigi,
Coo aldoogo dañgılı,
Kep süylöörgö kambılı
Külçorogo cetebi?
Cazı caak Çoronun
Calpak tildüü er çeçen
Caa aalamdı baykasañ
Külçorodoy bolobu?
Sır bilgensip kıtaydın
Sırın aytıp sırttanıñ
Sırdaş bolup turdu ele,
Alöökönün Kalçaga

Baatır tuugan Külçoro
Ezilişip cön ele
Tuugan bolup turdu ele,
Mına oşondo Koñurbay
Içi caman ezilip

Görsen böyledir er Çoro.
Mızrak kavrayıp haykırsa,
Altı bin düşmanı tepeleyen.
Bu Külçorom geldikten sonra,
Yiğitliği bellidir
Yöneldi mi canı avlayan,
Aldanmadık düşman komayan.
Şiri bugün bulduktan sonra,
Kırgız'ın çelikten ağılı
Semetey'in Çorosu.
Alake Han'ın ereni,
Semetey'in yiğidi.
Han Kalça'yı gördüğünde
Yavaşça söyleyip, ağır bırakıp, Ağabeyim
evde yatasın diye,
O Kalça'nın başına
Bilsen bunca belayı sarıp.
Bir rahat ettirip koyunuz,
Kudurmuşun hali böyledir –
İnsanoğlu böyle mi geçer.
Cesareti, şirliği,
Usta hatip erliği,
Düşman aldatmada ustalığı,
Söz söylemede kıvraklığı
Külçoro'ya yeter mi?
Yassı yanaklı Çoro'nun
Yayvan dilli er hatibi
Bütün âlemi gözetsen
Külçoro gibisi olur mu?
Sır bilir gibi Kıtay'ın
Sırrını söyleyip arslanın
Sırdaş olup durmuştu,
Alööke'nin Kalça'sına

Bahadır doğmuş Külçoro
İçli dışlı, öylece
Kardeş olup durmuştu,
İşte o zaman Koñurbay
İçi fena eriyip

Küñgürödü er Kalça:
Kabar salam tuuganım
Tak kırk kandın eline
Sakalım kuuday agında,
Saparım çukul çagında,
Tuugandı közüm körgön soñ,
Cürök kaynap, iç bışıp,
Karaanı biyik, özü zor,
Erdi bıyıl tapkan soñ,
Aylansam bolot Kudayga
Keñ Bakburçun, Dıñşaga,
Keñeş salam mınçaga
Men kökcal Kalça abañdı
Eki tizgin, bir çılbır
Kırk kan eli kıtaydın
Ubalı, soobu bolbosun
Mildetin özüñ alıñız.
Baatır, şer bolup caraldık
Tüpkü atabız tügöl kan,
Çılabadan taraldık.
Çılaba kan, Çınmaçın kan
Çın atabız uşular,
Uşulardan taralıp,
Bilek birge, kan birge,
Bir atanın uulu elek
Cakşı keldiñ can birge.
Körgön da uşu burutka
Köy törönün tukumu

Mırıldandı er Kalça:
Haber salarım kardeşim
Tam kırk hanın eline
Sakalım kuğu gibi ağarmışken,
Yolculuğum yaklaşmış çağımda,
Kardeşi gözüm gördükten sonra,
Yürek kaynayıp, iç pişip,
Karaltısı yüksek, kendi ulu,
Eri bu yıl bulduktan sonra,
Kurban olsam yeridir Kuday'a
Geniş Bakburçun'a, Dıñşa'ya,
Danışırım bunca ele
Ben bozkurt Kalça ağanı
İki dizgin, bir yular
Kırk han eli Kıtay'ın
Vebali, sevabı olmasın
Yükünü kendin alınız.
Bahadır, şir olarak yaratıldık
Kök atamız tümüyle han,
Çılaba'dan türedik.
Çılaba han, Çınmaçın han
Gerçek atamız bunlardır,
Bunlardan türeyip,
Bilek bir, kan bir,
Bir atanın oğluyduk
Hoş geldin, can bir.
Gördüğü de bu Burut'a
Ulu törenin soyunun

Kaçıp cürgön oñobu,
Öz tuuganı menen kastaşkan
Oşontkeni menen oñobu?
Çegi Kap-Too çoñ ceri bar,
Andan berki kalıkta
Mañgübö, Dıñşa çoñ el bar.
Sazañşañ dep bir uruu
Adamı köp dıykan bar.
Abaylasañ Külçoro,
Añdasañ curtuñ mınça bar,

Kaçıp gezmesi yaraşır mı,
Öz kardeşiyle düşmanlaşan
Böyle yapmakla onar mı?
Sınırı Kaf Dağı, büyük yeri var,
Ondan berideki halkta
Mañgübö, Dıñşa büyük el var.
Sazañşañ diye bir boy
İnsanı çok çiftçisi var.
Dikkat etsen Külçoro,
Anlasan yurdun bunca var,

Altın kazçuu keniñ bar,
Atadan kalgan, kulunum,
Çay aluuçu keniñ bar,
Kara kurttay kaynagan,
Kabılgandı caylagan
Mınçalık kıtay eliñ bar.
Beecin da mına, cer mına
Kelipsiñ kıtay el mına.
Aba kılıp bir tutsañ
Kayran Kalça er mına!» –
Dep, oşentip, Koñurbay
Kıtaydan atañ barganı,
Balam, kırgızga tüşüp kalganı.
Kozgolgon kıtay çını oşol
Kırgız bolup din kütüp,
Til buzulup kalgandır.
Kıtaydan oop kırgızga
Tür buzulup kalgandır.
Iraazımın Külçoro,
Tuugañdı tapkan beyliñe,
Kelipsiñ kıtay eliñe.
Kakandı kaalap cerim dep,
Kıtaydı kaalap elim dep,
Kelip kalgan tuuganga,
Körüngön mendey balaga
Kayran Kalça abañdın,
Kalıñ kıtay kırk kan el
Çoro saa sadaga!
Çoro buyruk sözümö,
Kırgızdan kelgen er çirkin

Altın kazılan madenin var,
Atadan kalma, kulunum,
Çay alınacak hazinen var,
Kara kurtça kaynayan,
Rast geleni tepeleyen
Bunca Kıtay elin var.
Beecin de işte, yer işte
Gelmişsin, Kıtay eli işte.
Ağabey bilip bir tutsan
Zavallı Kalça, er işte!» –
Diye, böylece, Koñurbay
Kıtay'dan atanın gittiği,
Balam, Kırgız'a düşüp kaldığı.
Kımıldayan Kıtay aslı odur
Kırgız olup din tutup,
Dili bozulup kalmıştır.
Kıtay'dan göçüp Kırgız'a
Görünüşü bozulup kalmıştır.
Razıyım Külçoro,
Kardeşini bulan gönlüne,
Gelmişsin Kıtay eline.
Kakan'ı isteyip yerim diye,
Kıtay'ı isteyip elim diye,
Gelip konan kardeşe,
Bana benzeyen bu balaya
Zavallı Kalça ağanın,
Kalın Kıtay, kırk han eli
Çoro, sana kurban olsun!
Çoro, buyruk sözüme,
Kırgız'dan gelen er yiğit

Muraa bol menin özümö,
Kumarlandım sözüñö.
Ey, kurup kalgan Külçorom,
Ata bolom özüñö.
Kanzaadanın balası
Kaçıp cürör cön barbı,
Karan kün Çoro, el kayda?
Bekzaadanın calgızı

Mirasçı ol bana,
Mest oldum senin sözüne.
Ey, yaman Külçorom,
Ata olurum ben sana.
Han zadenin oğlunun
Kaçıp gezmesi reva mı,
Kara gün Çoro, el nerede?
Beyzadenin bir tanesinin

	Bezip cürör cön barbı,	*Bezip gezmesi reva mı,*
	Ey, beytaalay balam, el kayda?	*Ey, bahtsız balam, el nerede?*
	Balam körüp çınar bagıñdı,	*Balam, gör çınar bağını,*
	Minip al altın tagıñdı.	*Bin de al altın tahtını.*
	Eelep al Esen kanıñdı,	*Sahiplen Esen hanını,*
	Ee kanga ılayık Külçorom	*Sahip hana layık Külçorom*
	Beylep kördüm türüñdü,	*Süzerek gördüm halini,*
	Bek tıñşap uktum sözüñdü.	*Pek dinleyip duydum sözünü.*
175280	Bildim senin özüñdü,	*Bildim senin kendini,*
	Tuuganım cañıdan kördüm közüñdü	*Kardeşim, yeni gördüm gözünü*
	Kırk kandın eli kıtayda	*Kırk hanın eli Kıtay'da*
	Bizdin çoñ moldobuz Ilama	*Bizim büyük mollamız Ilama*
	Al Ilama kolunda	*O Ilama'nın elinde*
	Kolodon kılgan çoñ burkan	*Tunçtan dökme büyük burkan*
	Al burkan cayın surasañ –	*O burkanın aslını sorarsan –*
	Bizdin curttun biri oşol.	*Bizim yurdun biridir o.*
	Alban türlüü burkandın	*Türlü türlü burkanın*
	Asa baylayt Ilama	*Adağını bağlar Ilama*
175290	Arbuuruluñ tokungun,	*Arbuurul'unu eyerleyesin,*
	Kırgız bolsoñ Külçoro	*Kırgız isen Külçoro*
	Uyat bolor munuñuz.	*Ayıp olur bu yaptığın.*
	Al burkanga Külçoro	*O burkana Külçoro*
	Taazim kılıp beriñiz.	*Tazim kılıveriniz.*
	Burkanga taacım kılbasañ	*Burkana tazim kılmazsan*
	Balam, uyat bolot munuñuz.	*Balam, ayıp olur bu yaptığın.*
	Sözgö kulak salıñız,	*Söze kulak veriniz,*
	Kırgızdıktı taştañız,	*Kırgızlığı bırakınız,*
	Kıtayça ırım baştañız.	*Kıtayca töreye başlayınız.*
175300	Bizdin kıtay momunday –	*Bizim Kıtay şöyledir –*
	Kırçoonu kıldan eştirbeyt	*Kolanı kıldan ördürmez*
	Kıyın ırım uşu dep,	*Zorlu töre budur diye,*
	Bütün cerdi kestirbeyt.	*Bütün yeri kestirmez.*
	Baatır bolsoñ, şer bolsoñ,	*Bahadırsan, şir isen,*
	Kapkayda kegin aluuga,	*Nerde olsa öcünü almaya,*
	Tuuganım, Çoro, sen bolsoñ	*Kardeşim, Çoro, sen isen*
	Toop kılgan burkanga	*Tavaf kılınan burkana*
	Aytkan tildi alıñız,	*Söylenen sözü tutunuz,*
	Kırk uruu kıtay uşul el	*Kırk boy Kıtay, bu el*

175310	Balam, taazim kıla salıñız. Köy törögö kökcal er	*Balam, tazim kılıveriniz. Ulu töreye bozkurt er*
	Çın Kuday uşu eken dep,	*Gerçek Kuday buymuş diye,*
	Kurandı kolgo alıñız.	*Kuran'ı ele alınız.*
	Toktolboston Külçorom,	*Durmaksızın Külçorom,*
	Tolup catkan köp kıtay	*Dolup taşan çok Kıtay'ı*
	Işendire salıñız!»	*İnandırıveriniz!»*
	Dep, oşondoy degen soñ,	*Diye, öyle dedikten sonra,*
	Ezkara kan, Koñurbay	*Ezkara han, Koñurbay*
	Erlik cayın bilüügö,	*Erlik halini bilmeye,*
	Kolu menen casagan	*Eliyle yapılmış*
175320	Kolodon kılgan çoñ burkan	*Tunçtan dökme büyük burkan*
	Kolunan culup kaldı ele,	*Elinden kapıvermişti,*
	Kıtaylar teñgir dep koet	*Kıtaylar tenğir der ona*
	Ayabagan zor burkan.	*Amansız ulu burkan.*
	Balbandarı cabılıp,	*Pehlivanları üşüşüp,*
	Koñ törönün aldına	*Koñ törenin önüne*
	Ilama alıp cetti ele,	*Ilama alıp yetişmişti,*
	Taazim kılıp köp kıtay	*Tazim kılıp çok Kıtay*
	Al burkandı körgöndö	*O burkanı gördüğünde*
	Tizeleri bügülüp,	*Dizleri bükülüp,*
175330	Koñurbay baştap burkanga	*Koñurbay başta, burkana*
	Kelinderdey cügündü.	*Gelinler gibi eğildi.*
	«Ay, teñir!» dep çuu turup, Kudaydın kılgan işi eken.	*«Ay, tenğri!» diye çığrışıp, Kuday'ın kıldığı iş imiş.*
	Kalıñ kıtay Kakançı	*Kalın Kıtay, Kakançı*
	Kolodon kılgan cez burkan	*Tunçtan dökme cez burkan*
	Burkanıñ Kuday turbaybı.	*Burkanın Kuday değil mi ya.*
	Kudayım dep bilgizip,	*Kudayım diye bildirip,*
	Kol-ayagın tiygizip,	*Elini ayağını değdirip,*
	Koñguroo belge uruşup,	*Çanı bele vurup,*
	Taazim kılıp turuşup,	*Tazim kılıp durup,*
175340	Koñ törö mintip turganda	*Koñ töre böyle dururken*
	Esi-köönü çoronun	*Aklı fikri çoronun*
	Eptep aldap aluuda.	*Bir yolunu bulup aldatmakta.*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Koñurbay'ı*
	Aylası ketse mancuunu	*Çaresi bitse Mançu'yu*
	Çalkasınan saluuda.	*Sırtüstü sermekte.*

Atasın soygon Kalçadan
Körüp turat Külçoro
Kalçanı aldap aluuga.
Bir kalayman saluuda.
Körüp turup Külçoro
Ikıs berip celigip
Ölüp turat Külçoro
Şamdagayı bolcolsuz
Köp törönün kolunan
Taacım kılgan burkandı
Şapa-şupa şap karmap,
Koloktogon mancuunun
Ala koyup şer çoro:
«Kördüm bügün, kan abam,
Kalk sıyıngan biriñdi.
Kaalaymın kıtay diniñdi,
Suradım burkan biriñdi.
Koluñ menen casagan
Koloñuz Kuday bul eken,
Belgileriñ kişi eken.
Munu Kuday debesten,
Bezip cürdük kırgızda
Butuñ menen caratkan
Cok nemeni Kuday deyt,
Kıstalak burut oñobu,
Oşo cok neme Kuday bolobu?
Çın Kudayıñ uşu eken,
Kaçıp cürüp elimen,
Kañgırıp cürüp cerimen
Kapıya kalgan ekenmin.
Köz açkanda buruttu,
Oşo burut kuu curttu

Atasını boğazlayan Kalça'dan
Görüp durur Külçoro
Kalça'yı aldatmaya.
Bir kıyamet koparmakta.
Görüp durup Külçoro
Atılıp coşarak
Can atar durur Külçoro
Çevikliği ölçüsüz
Çok törenin elinden
Tazim kılınan burkanı
Şıpın şıpın kapıp,
Sallanıp duran Mançu'dan
Alıverip şir çoro:
«Gördüm bugün, han ağam,
Halkın taptığı birini.
Dilerim Kıtay dinini,
İstedim burkanından birini.
Elinle yapılmış
Tuncunuz Kuday imiş bu,
Nişanları insan imiş.
Bunu Kuday demeden,
Bezip gezdik Kırgız'da
Putu bile olmayan
Yok nesneye Kuday der,
Kahrolası Burut onar mı,
O yok nesne Kuday olur mu?
Gerçek Kuday'ın buymuş,
Kaçıp gezip elimden,
Avare gezip yerimden
Habersiz kalmışım ben.
Göz açtığımda Burut'u,
O Burut kurnaz yurdu

Körüp kalgan ekemin.
Tirüü cürböy tim ele
Ölüp kalgan ekemin.
Cok emesin «Kuday» dep,
Kokuy bolgon ekemin.
Bar Kudaydı çın körböy,

Görüp kalmışım ben.
Diri gezmeden, düpedüz
Ölüp kalmışım ben.
Yok olana «Kuday» deyip,
Vay hallere düşmüşüm.
Var Kuday'ı gerçek görmeden,

Sokur bolgon ekemin!»
Kürmö kiygen küçtüüdön
Kürkürögön Külçoro
Burkanın suurup aldı ele.
Kıtaylarga bilgizbeyt,
Kızıtalak burkandı
Çın töşünö tiygizbeyt.
Er kapasın coygulap,
Amalköyü bolcolsuz
Kiyin karmap burkanın
Özünün töşün er Çoro
Barmak menen koygulap:
«Bu Çınmaçından Beecinden
Çıñdap kaçıp cürgönüm
Kudaydın kılgan işi eken,
Menin çın burkanım uşu eken. Oyron bolgon bu tonun
Iç etimden ok ötpös
Kiybey kalgan ekemin,
Kolodon kalgan burkandı
Baştatadan kıztalak
Bilbey kalgan ekemin».
Dep, oşentip, Külçoro
Bir koygondo miñ koet.
Kıtaydıgın bilgizet,
Kolodon kılgan burkandı
Töş-töşünö tiygizet.
Kan Koñurbay, Ezkara
Karap turup burkandı
Çın işenip Çorogo:
«Atañdın körü şer Çoro,
Çınmaçındın – Kakandın
Çın caralgan uulu eken.
Tüp atabız Çılaba,

Çılabanın kulunu,
Çın kıtaydın öz uulu.
Kırgızdan kaçıp cat bolup,
Kıraanım çını menen keliptir.

Kör olup kalmışım!»
Kürme giymiş güçlüden
Gürleyen Külçoro
Burkanını çekip almıştı.
Kıtaylara sezdirmez,
Kahrolası burkanı
Gerçek göğsüne değdirmez.
Er kederini dağıtıp,
Hilesi ölçüsüz
Sonra tutup burkanını
Kendi göğsünü er Çoro
Başparmakla dövüp:
«Bu Çınmaçın'dan, Beecin'den
Sürgit kaçıp gezdiğim
Kuday'ın kıldığı iş imiş,
Benim gerçek burkanım buymuş. Yıkılası bu kürkü
İç etimden ok geçmez
Giymeden kalmışım,
Tunçtan olma burkanı
Baştan beri, kahrolası,
Bilmeden kalmışım».
Diye, böylece, Külçoro
Bir değdirse bin değdirir.
Kıtaylığını belli eder,
Tunçtan dökme burkanı
Göğsüne, bağrına değdirir.
Han Koñurbay, Ezkara
Bakıp durup burkana
Gerçekten inanıp Çoro'ya:
«Atanın körü, şir Çoro,
Çınmaçın'ın – Kakan'ın
Öz yaratılmış oğluymuş.
Kök atamız Çılaba,

Çılaba'nın kulunu,
Öz Kıtay'ın öz oğlu.
Kırgız'dan kaçıp yad olup,
Kahramanım gerçekten gelmiş.

Men Koñurbay abasın	*Ben Koñurbay ağasını*
Çın tuugan dep körüptür.	*Öz kardeş diye görmüş.*
Çınmaçındı, Kakandı	*Çınmaçın'ı, Kakan'ı*
Kaalap kelgen kezi eken,	*İsteyip geldiği çağ imiş,*
Kan Koñurbay abasın	*Han Koñurbay ağasını*
Kaalap kelgen kezi eken.	*İsteyip geldiği çağ imiş.*
Kak kökcaldın özü eken,	*Tam bozkurdun kendisiymiş,*
Taamay kırgız kankordu	*Dosdoğru Kırgız hunharını*
Taştap kelgen kezi eken.	*Bırakıp geldiği çağ imiş.*
175430 Ayabagan çoñ bülük	*Amansız büyük kargaşayı*
Bul atañdın körü burutka	*Bu atanın körü Burut'a*
Baştap kelgen kezi eken.	*Getirdiği çağ imiş.*
Çatak arbıp, çır küçöp,	*Kavga artıp, çekişme büyüyüp,*
Bet boluşkan çak eken,	*Yüz yüze geldiği çağ imiş,*
Kızıtalak kankorgo	*Kahrolası hunhara*
Cat boluşkan kezi eken.	*Yad olduğu çağ imiş.*
Ok ötpögön Akolpok	*Ok işlemez Akolpok'u*
Kie kelgen kezi eken,	*Giyip geldiği çağ imiş,*
Ok cetpegen tulparın	*Ok yetişmez tulparını*
175440 Oyron kılıp abasın,	*Ağasını perişan edip,*
Mine kelgen kezi eken.	*Binip geldiği çağ imiş.*
Kakançın Bakburçunga	*Kakançın'ın Bakburçun'una*
Konoyun degen kezi eken,	*Konayım dediği çağ imiş,*
Kalıñ kıtay içinde	*Kalın Kıtay içinde*
Kıraandın boloyun degen kezi eken,	*Kahramanı olayım dediği çağ imiş,*
Kayra tartıp buruttu	*Geri dönüp Burut'u*
Soroyun degen kezi eken,	*Sömüreyim dediği çağ imiş,*
Bizdin ini Külçoro	*Bizim ini Külçoro*
Ereşen tartıp, er bolup,	*Ergen çağa erip, er olup,*
175450 Ötöyün degen eken go,	*Geçeyim demiş besbelli,*
Bu kızıtalak buruttun	*Bu kahrolası Burut'un*
Eptep cürüp tübünö	*Bir yolunu bulup köküne*
Ceteyin degen eken go,	*Ereyim demiş besbelli,*
Kambarday abam Kalçaga	*Kambar gibi ağam Kalça'ya*
Keteyin degen eken go,	*Gideyim demiş besbelli,*
Kalaymandı burutka	*Kıyameti Burut'a*
Baştap kelgen eken go,	*Getirmiş besbelli,*
Katuu çırın kırgızga	*Sert kavgayı Kırgız'a*

	Taptap kelgen eken go.	*Bileyip getirmiş besbelli.*
175460	Atam kıtay bolgon soñ,	*Atam Kıtay olduktan sonra,*
	Arbın cürüp kırgızga	*Çokça gezip Kırgız'da*
	Neteyin degen eken go,	*Neyleyeyim demiş besbelli,*
	Kızıtalak buruttun	*Kahrolası Burut'un*
	Kılçayıp kayra tübünö	*Dönüp yine köküne*
	Ceteyin degen eken go,	*Ereyim demiş besbelli,*
	Bir karagan tuugandın	*Bir bakışlık kardeşin*
	Özü kelgen eken go,	*Kendisi gelmiş besbelli,*
	Özü turmak kökcaldın	*Kendisi şöyle dursun, bozkurdun*
	Közü kelgen eken go.	*Gözü gelmiş besbelli.*
175470	Bu kırgız dinin unutup,	*Bu Kırgız dinini unutup,*
	Kagılayın Külçorom	*Kurban olduğum Külçorom*
	Baatır bolgon eken go,	*Bahadır olmuş besbelli,*
	Cañı kelip eldi taap,	*Yeni gelip eli bulup,*
	Küngö kelgen eken go.	*Güne ermiş besbelli.*
	Kırgızdın dinin unutup,	*Kırgız'ın dinini unutup,*
	Çorom dinge kelgen eken go,	*Çorom dine gelmiş besbelli,*
	Kıtayga tuugan cakşılık	*Kıtay'a kardeş iyiliği*
	Küngö kelgen eken go.	*Güne ermiş besbelli.*
	Tobokel dep Beecinge	*Tevekkül deyip Beecin'e*
175480	Toyuna tokson soelu.	*Toyuna doksan keselim.*
	Munun Külçoro atın coyolu,	*Bunun Külçoro adını silelim,*
	Atına kandın atın koelu,	*Adına hanın adını koyalım,*
	Uluu Beecin – uluu curt,	*Ulu Beecin – ulu yurt,*
	Uçuna kabar salalı,	*Ucuna haber salalım,*
	Karıkandın orduna	*Karıkan'ın yerine*
	Kan kötörö salalı,	*Han kaldırıverelim,*
	Kayra beldi buuylu,	*Yine beli bağlayalım,*
	Belge tañuu belgilüü	*Bele sargı, belli bir*
	Meder kelip kalgan soñ,	*Dayanak gelip kaldıktan sonra,*
175490	Beldi bekem buuyluk,	*Beli sıkı bağlayalım,*
	Kızıtalak buruttu	*Kahrolası Burut'u*
	Tayanganı mekege –	*Dayandığı Mekke'ye –*
	Mekege çeyin kuuyluk,	*Mekke'ye dek kovalayalım,*
	Tük koyboy tübün türölü,	*Tük komadan kökünü kazıyalım,*
	Tügötüp baarın kireli.	*Tüketip hepsine girelim.*
	Cadaaldı caman salalı,	*Zulmü fena salalım,*

Cabırkatıp buruttun	*Hırpalayıp Burut'un*
Canın koyboy çabalı,	*Canını komadan kıralım,*
Kaçankı cinin kagalı.	*Eskiden kalma cinini dövüp çıkaralım.*
Kayran Çoro kelgen soñ,	*Zavallı Çoro geldikten sonra,*
Altay minse arıbas	*Altay'ı binse yorulmaz*
Buudan Çoro kelgen soñ,	*Küheylan Çoro geldikten sonra,*
Ay-aalamdı örttögön	*Ay-âlemi ateşe veren*
Tuugan Çoro kelgen soñ,	*Kardeş Çoro geldikten sonra,*
Bu col kelgen Külçoro	*Bu yol gelen Külçoro*
Bizdin Kıtay ırısı,	*Bizim Kıtay'ın kısmeti,*
Kırgızdardın uruşu,	*Kırgızların kavgası,*
Iç etine sup köynök	*İç etine bez gömlek*
Kie kelgen emespi,	*Giyip gelmiş değil mi,*
Içki sırın buruttun	*İç sırrını Burut'un*
Bile kelgen emespi,	*Bilip gelmiş değil mi,*
Kez keltirdi çın burkan	*Rast getirdi gerçek burkan*
Er Külçoro tuuganga	*Er Külçoro kardeşe*
Ötkörö can ıraazı	*Candan pek razıyım*
Tuuganım mingen buudanga.	*Kardeşimin bindiği küheylana.*
Burkandı Kuday eken dep,	*Burkanı Kuday imiş deyip,*
Munu bilip turganga.	*Bunu bilip durduğuna.*
Azır tuugan kelgen soñ,	*Şimdi kardeş geldikten sonra,*
Alaçıktay çoñ burkan	*Alaçık kadar büyük burkana*
Asa baylap aluuga,	*Adak bağlayıp almaya,*
Ar uruudan kırk-kırktan	*Her boydan kırkar kırkar*
Alıp kelip salıñar.	*Alıp gelip koyunuz.*
Adam tapkıs oy kılıp,	*İnsan bulmaz düşünce kurup,*
Külçoro kıtay tuuldu dep,	*Külçoro Kıtay doğdu diye,*
Tak altımış künü toy kılıp,	*Tam altmış gün toy edip,*
Aalamdın kalkı çogulup,	*Âlemin halkı toplanıp,*
Toyuna toptop toygula,	*Toyunda toplaşıp doyunuz,*
Kürmö kiygen kıtayça	*Kürme giyen Kıtayca*
Küçtüünün atın koygula.	*Güçlünün adını koyunuz.*
Kalkka kabar salgıla,	*Halka haber salınız,*
Altın türdüü kilemdin	*Altın türlü halının*
Ortosuna salgıla.	*Ortasına koyunuz.*
Altı miñ balban, san kalday Bu	*Altı bin pehlivan, sayısız kalday Bu*
Külçoro minüügö	*Külçoro binsin diye*

Tegiz Çorom keldi dep,
Katuu baarı çurkurap,
Kadır Alda Çoronu
Kan kötörö salgıla.
Celigip kıtay, kırk kan el
Başına kalday saluuga
Çoñ tamaşa baştagın.
Malım turmak, başımdı al,
Esenkanga baruuga,
Kalıñ kıtay – Kakançın
Küdörüñ üzüp taştañar,
Cañıdan kıyal baştañar.
Kırk eşiktin aldına
Ezkara kan özünö
Karargan kara közümö
Kokuy, mancuu, kat uçur,
Er Külçoro keldi dep,
Kat uçursañ bat uçur.
Şamdaygayıñ bolcolsuz,
Şaka-şuka bat uçur.
Kabar kılsa kanıñız
Kırgız menen kastaşıp,
Er Külçoro keldi dep.
Ay-aalamdı buy kılgan
Şer Külçoro keldi dep,
Adam aşıp çıgalgıs,
Too Külçoro keldi dep.
Mende çıdap aşa algıs,
Betin mende basa algıs,
Too Külçoro keldi de.
Tögörökkö kabar sal,
Ezkarı kandın aldınan
Celbegeylüü torko tap,
Cel cetpegen corgo tap,
Çoroñ ermek kıluuga
Altın cagoo şumkar tap.
Kayran çoro minüügö,
Kandı közdöy cürüügö
Altın taka corgo tap,

Denk Çorom geldi diye,
Sertçe hepsi çığrışıp,
Kadir Alda, Çoro'yu
Han kaldırıveriniz.
Coşup Kıtay, kırk han eli
Başına kalday atamaya
Büyük şenlik başlatın.
Malım şöyle dursun, başımı al,
Esenkan'a varmaya,
Kalın Kıtay – Kakançın
Umudunuzu kesip atınız,
Yeniden hayale başlayınız.
Kırk kapının önüne
Ezkara han kendine
Kararmış kara gözüme
Aman, Mançu, mektup uçur,
Er Külçoro geldi diye,
Mektup uçursan tez uçur.
Çevikliğin ölçüsüz,
Çarçabuk tez uçur.
Haber kılsa hanınız
Kırgız ile düşmanlaşıp,
Er Külçoro geldi diye.
Ay-âlemi dize getiren
Şir Külçoro geldi diye,
İnsan aşıp çıkamaz,
Dağ Külçoro geldi diye.
Kul dayanıp aşamaz,
Yüzüne kul bakamaz,
Dağ Külçoro geldi de.
Dört bir yana haber sal,
Ezkarı hanın önünden
Omuza atılır torka bul,
Yel yetişmez yorga bul,
Çoron eğlensin diye
Altın köstekli sungur bul.
Zavallı çoro binsin diye,
Hana doğru yürüsün diye
Altın nallı yorga bul,

Kööhar taştan çırak tap,	*Gevher taştan çerağ bul,*
Karabcısın salınıp,	*Karabcı'sını takınıp,*
Kalkıldatıp cürüügö	*Salınarak yürümeye*
Berencini baylanıp,	*Berenci'yi bağlayıp,*
Beş-Beecindi aylanıp,	*Beş-Beecin'i dolanıp,*
Altın, kümüş artınıp,	*Altın, gümüş yükletip,*
Esenkan mingen altın tak	*Esenkan'ın bindiği altın tahtı*
175580 Elden surap aluuga,	*Elden isteyip almaya,*
Bülüntpöy kütüp aluuga,	*Ürkütmeden karşılamaya,*
Kün cañ-cuñga baruuga,	*Kün cañ-cuñ'a varmaya,*
Al cañ-cuñdun kolunan	*O cañ-cuñ'un elinden*
El esebin aluuga	*El sayımını almaya*
Tulpar, külük eçen tap,	*Tulpar, yürük nice bul,*
Çorogo coldoş baruuga	*Çoro'ya yoldaş gitmeye*
Cazı caak, calpak til,	*Yassı yanak, yayvan dil,*
Tak özünön öödörök	*Tam kendinden üstünce*
Cañılbagan çeçen tap.	*Yanılmayan hatip bul.*
175590 Kaalap kelgen tuuganga	*İsteyip gelen kardeşe*
Karapcı ton kiygizgin,	*Karapcı kürk giydiresin,*
Karabcının etegin	*Karabcı'nın eteğini*
Kaldaytıp cerge tiygizgin,	*Sallandırıp yere değdiresin,*
Kan kötörüp balanı	*Han kaldırıp çocuğu*
Tak oşentip cürgüzgün.	*Tam öylece yürütesin.*
Kırk uruunun kalıñ curt	*Kırk boyun kalın yurduna*
Kayşaktatpay bilgizgin.	*Kıpırdatmadan bildiresin.*
Köz cetpegen Kakançı	*Göz yetişmez Kakançı*
Cerge kabar bergile,	*Yerine haber veriniz,*
175600 Kulak ukkan kırk uruu	*Kulak duyan kırk boy*
Elge kabar bergile.	*Eline haber veriniz.*
Çoronun tuugan ekenin	*Çoro'nun kardeş olduğunu*
Kalayıkka bilgizgin.	*Ahaliye bildiresin.*
Kalayıktın baarısın	*Ahalinin hepsini*
Katuu toy kılıp küldürgün.	*Sıkı toy kılıp güldüresin.*
Kırk künü kıtay toy kılıp,	*Kırk gün Kıtay toy edip,*
Kalbay kızık baştasın.	*Eksiksiz şenlik başlasın.*
Baatır tuugan keldi dep,	*Bahadır kardeş geldi diye,*
Malı menen başınan	*Malıyla başından*

Takır keçip taştasın.
Koñurbay kandın oyu dep,
Kırgızdan cañı keldi dep
Külçoronun toyu dep,
Asmanga uçsun topurak,
At çabılsın topurap.
Kırgızdan baatır kelgen soñ,
Tolkup curtuñ attansın.
Cöö adam carışsın.
Takıraygan taz baştuu
Öpkö menen salışsın.
Azuuların arkaytıp,
Aldıñkı eerdin şalpaytıp,
Töödön bayge alışsın,
Törölüü curttun baarısı
Mınday kızık salışsın.
Bacıga cıygan san kara –
Koñurbaydın tümön mal.
Kırıp toygo soysun de,
Kulundarın çuulatıp,
Takır cetim koysun de.
Kubandık mınday iş bolsun,
Tüp kötörö kıtaydın
Malı başı tüz bolsun!
Külçoro tuugan tapkanda
Kızık mınday boldu dep,
Unutpay turgan iş bolsun,
Sarı-Dıñşa borondo
Sanatı cok kara mal
San tüyöm catat oşondo.
Keñ Kaspan-Too, kuu tördö
Menin kara atım catat bu kezde
Koldon çıkkan tuuganım
Kur eken dep oyloboy,
Kurutup takır soygula.
Oşol attın içinde
Iyık koygon sarı aygır,
Sarı aygırdı koygula.
Adam tappas oy kılgın,

Tümden geçip atsın.
Koñurbay hanın dileği diye,
Kırgız'dan yeni geldi diye
Külçoro'nun toyu diye,
Göğe uçsun toprak,
At koşulsun toz duman.
Kırgız'dan bahadır geldikten sonra,
Coşup yurdun atlansın.
Yaya insan yarışsın.
Cascavlak kel başlı
Ciğer vurup yarışsın.
Azı dişlerini sırıtıp,
Alt dudağını sarkıtıp,
Deveden ödül alsınlar,
Töreli yurdun hepsi
Böyle şenlik kursunlar.
Baçtan yığılan sayısız kara mal –
Koñurbay'ın tümen malı.
Kırıp toya kessin de,
Taylarını çığrıştırıp,
Tümden yetim bıraksın de.
Sevindik, böyle iş olsun,
Kökünden kalkıp Kıtay'ın
Malı başı düz olsun!
Külçoro kardeş bulduğunda
Şenlik böyle oldu diye,
Unutulmaz iş olsun,
Sarı-Dıñşa boranında
Sayısı yok kara mal
Sayısız devem yatar orada.
Geniş Kaspan-Too, kuru yaylada
Benim kara atım yatar bu çağda Elden çıkmış kardeşim
Eli boş diye düşünmeden,
Kurutup tümden kesiniz.
O atların içinde
Kutsal adanmış sarı aygır,
Sarı aygırı bırakınız.
İnsan bulamaz düşünce kur,

Kalıñ Beecin toy kılgın.	*Kalın Beecin toy kıl.*
Kalıñ Beecin, Kakanga	*Kalın Beecin'e, Kakan'a*
Kişi unutkus toy kılgın.	*Kişi unutmaz toy kıl.*
Külçoro tuugan taptı dep,	*Külçoro kardeş buldu diye,*
El çuu turup bilinsin.	*El çığrışıp bilinsin.*
Kurt unutpay cürüügö	*Yurt unutmadan yaşasın diye*
Çoñ dañzaga çiyilsin.	*Büyük deftere çizilsin.*
Topurak uçup, çañ kaptap,	*Toprak uçup, toz kaplayıp,*
Kızık mınday boldu dep,	*Şenlik böyle oldu diye,*
Kalk çu tüşüp toldu dep,	*Halk akın edip doldu diye,*
Koñurbay kandın oyu dep,	*Koñurbay hanın dileği diye,*
Külçoronun toyu dep,	*Külçoro'nun toyu diye,*
Beecindin çınar bagı dep,	*Beecin'in çınar bağı diye,*
Külçoro kandın tagı dep,	*Külçoro hanın tahtı diye,*
Aytılbay kep kalbasın,	*Söylenmedik söz kalmasın,*
Beecindegi Karı kan	*Beecin'deki Karı han*
Beren tuugan tuuganıñ	*Yiğit doğmuş kardeşinin*
Miner tagın kamdasın,	*Bineceği tahtı hazırlasın,*
Kakançıga kabar ayt,	*Kakançı'ya haber ver,*
Degele kıtaydan cazık kalbasın!	*Asla Kıtay'dan kusur kalmasın!*
Koñurbayga mınday dep,	*Koñurbay'a böyle deyip,*
Ey, ulukmanduu karılar,	*Ey, Lokman huylu ihtiyarlar,*
Uluk caşap bargandar,	*Ulu yaşayıp varanlar,*
Aksakalduu kargandar	*Aksakallı kocalmışlar*
Alöökö kan, Azizkan	*Alööke han, Azizkan*
Atabız tuuşkan kan boldu.	*Atamız kardeş han oldu.*
Oşondon tuulup Almambet,	*Ondan doğdu Almambet,*
Oşondon duşman can boldu.	*Ondan düşman can oldu.*
Bölünöt köñül sanaası,	*Bölünür gönül tasası,*
Uşu turgan Külçoro	*Şu duran Külçoro*
Alakeñ kandın balası.	*Alake hanın oğludur.*
Koluma keldi, karaçı!»	*Elime geldi, baksana!»*
Dep, oşentip, Koñurbay	*Diye, böylece, Koñurbay*
Kalk çurkurap, çuu turup.	*Halk çığrışıp, gürültü kopup.*
Kalayık mınday degen soñ,	*Ahali böyle dedikten sonra,*
Kalk içinde Koñ törö	*Halk içinde Koñ töre*
Oorugan ceri basılıp,	*Ağrıyan yeri dinip,*
Köñülü küldöy açılıp.	*Gönlü gül gibi açılıp.*

«Kerüügö salgan tamımdı,

Kelip kalıp tuuganım
Köñülüm caman kubanttı.
Karaldı bolup turganga,
Kagılsam bolot Kangaydan kelgen
tuuganga! Kalaymandı salganda,
Kısılıp bu can turganda
Aylansam bolot Kırgızdan kelgen
tuuganga!» Kup ıraazı kebim bar,
Dep, oşentip, Koñurbay,
Atañdın körü, Ezkara,
Karmap minip buudandı
Kara eken dep keldi go.
Kanetse, bizdey tuuganga
Kırgız bolup kıyla cıl
Cürgön eken Külçoro.
Kıtaydın dinin anıktap,
Bilgen eken Külçoro.
Katuu bülük kırgızga
Baştagan eken Külçoro,
Atsız cöö dardaytıp,
Aram ölgön törösün
Taştagan eken Külçoro.
Kıyşıñı keldi körgön tüş,
Kıtaydan bala kelgeni
Çoro, kılımda barbı uşul iş».
Dep, oşentip, Koñurbay
Kaarlanıp bakırdı,
Külçoronu çakırdı:
– Ey, Külçoro kulunum,
Beylep ukkun sözümdü
Bügün bek kötördüm özüñdü,
Kaalap ukkun sözümdü,
Kan kötördüm özüñdü.
O, balam, ıras kıldım sözümdü,
Uşul turgan Beecindin
Ubalı-soobu bolobu,
Iyık kıldım özüñdü.

«Kıra kurduğum evimi,

Gelip konup kardeşim
Gönlümü pek sevindirdi.
Gözbebeği olup durduğuna,
Kurban olsam yeridir Kangay'dan gelen
kardeşe! Kıyamet koptuğunda,
Sıkışıp bu can durduğunda
Feda olsam yeridir Kırgız'dan gelen
kardeşe!» Pek hoşnut sözüm var,
Diye, böylece, Koñurbay,
Atanın körü, Ezkara,
Yakalayıp binip küheylanı
Kara'dır diye geldi ya.
Ne yapsın, bizim gibi kardeşe
Kırgız olup nice yıl
Gezmiş imiş Külçoro.
Kıtay'ın dinini araştırıp,
Bilmiş imiş Külçoro.
Sert kargaşayı Kırgız'a
Başlatmış imiş Külçoro,
Atsız yaya dimdik koyup,
Haram ölen töresini
Bırakmış imiş Külçoro.
Tuhaf geldi görülen düş,
Kıtay'dan çocuğun gelmesi
Çoro, asırda var mı bu iş».
Diye, böylece, Koñurbay
Hiddetlenip bağırdı,
Külçoro'yu çağırdı:
– Ey, Külçoro kulunum,
Süzerek dinle sözümü
Bugün bek kaldırdım seni,
İsteyip dinle sözümü,
Han kaldırdım seni.
Ah, balam, gerçek kıldım sözümü,
Şu duran Beecin'in
Vebali sevabı olur mu,
Kutsal kıldım seni.

Ee, balam, kıla turgan işim bar,
Atası Manas ayköldön
Körüp kalgan tüşüm bar.

Ee, balam, kılacak işim var,
Atası Manas cömertten
Görüp kaldığım düşüm var.

Baldarıma kaalap kalgan kişim bar.
Keçee, Kaspan-Toonun oyunda,
Kara-Suunun boyunda
Bu calgız barıp er kankor
Cılkımdı tiyip alganda,
Kubanıp kalgan cerim bar.
Calgız barıp cılkı alıp,
Caadaldaşıp tuuganda
Karaguldun sakalın
Moytoytup takır culganda,
Menin cılkıçım cılma kırganda
Algara tulpar kuyrugun
Takır culup salganda
Manastın uulu kankordun
Şer ekenin körgömün.
Atası Manas kankordon
Er ekenin körgömün,
Maanisin baykap bilgemin,
Çirkin, menin balam bolso dep,
Çın ayabay küygömün.
Ay, Külçoro, kulunum
Aylañ cetse er töröñ
Kadırlaşıñ Semeteyge barıp kel.
Semetey tilge kirgizip,
Bizge kıtay kılıp alıp kel.
Kara coltoy kankordun
Degenine könöyün,
Atası Manas kankordun
Cüz ese kunun bereyin.
Baatır eleñ, er eleñ.
Baladan bölök şer eleñ.
Al Manastın uulu er kankor
Telegeyi teñ eken.

Çocuklarıma isteyip kaldığım kişim var.
Dün, Kaspan-Too'nun oyunda,
Kara-Suu'nun boyunda
Bu yalnız varıp er hunhar
Yılkımı vurup aldığında,
Sevinip kaldığım yerim var.
Yalnız varıp yılkı alıp,
Çekişip dövüştüğünde
Karagul'un sakalını
Cascavlak edip tümden yolduğunda,
Benim yılkıcımı sinsice kırdığında
Algara tulparın kuyruğunu
Tümden yolup attığında
Manas'ın oğlu hunharın
Şir olduğunu görmüşüm.
Atası Manas hunhardan
Er olduğunu görmüşüm,
Değerini sezip bilmişim,
Ah, benim oğlum olsa diye,
Gerçekten pek yanmışım.
Ay, Külçoro, kulunum
Çaren yetse, er tören
Can dostun Semetey'e varıp gel.
Semetey'i dile getirip,
Bize Kıtay kılıp alıp gel.
Kara uğursuz hunharın
Dediğine razı olayım,
Atası Manas hunharın
Yüz kat diyetini vereyim.
Bahadırdın, er idin.
Çocuklardan başka bir şir idin.
O Manas'ın oğlu er hunhar
Her şeyiyle eksiksizmiş.

Alda kança er eken.	*Kim bilir kaç kat er imiş.*
Keñ kökürök, cayık töş	*Geniş göğüs, yayvan döş*
Kelbersigen kökcalıñ	*Kurumlanan bozkurdun*
Telegeyi teñ eken.	*Her şeyiyle eksiksizmiş.*
Için karap otursañ	*İçine bakıp otursan*
Cer cüzünön keñ eken.	*Yeryüzünden geniş imiş.*
Aybattuu azar salgısız,	*Heybetli, azar verilmez,*
On segiz miñ aalamdan*	*On sekiz bin âlemden**
175770 Ukuruk kayrar kalbagan.	*Ukruk döndürür kalmamış.*
Uluk bolup mendeden	*Ulu olup kuldan*
Caratılat mınday can,	*Yaratılır böyle can,*
Kaarlansa buy kılıp,	*Hiddetlense dize getirip,*
Ay-aalamdı kütküdöy.	*Ay-âlemi güdecek gibi.*
Toñuraygan kara koo	*Donuk duran kara vadi*
Kızıtalak kankorgo	*Kahrolası hunhara*
Toolugunan tütküdöy.	*Dağıyla tütecek gibi.*
Botom, berendigi, şerdigi	*Yavrum, yiğitliği, şirliği*
Mendesinde cok eken	*Kul içinde yok imiş*
175780 Kızıtalaktın erdigi.	*Kahrolasının erliği.*
Karaanın körüp otursañ	*Karaltısını görüp otursan*
Kak Manastın özündöy.	*Tıpkı Manas'ın kendisi gibi.*
Özü turmak, ölçöösü –	*Kendisi şöyle dursun, ölçüsü –*
Karargan kara közündöy.	*Kararmış kara gözü gibi.*
Kızıkkandan küyündüm,	*İmrendiğimden yandım,*
Kılımdan artık süyündüm.	*Asırdan artık sevindim.*
Cer caynagan kılımdan	*Yer kaynayan asırdan*
Talap algan eken go,	*Zorla almış besbelli,*
Cetkileñ kökcal Manastan	*Yetkin bozkurt Manas'tan*
175790 O, botom, bala kalgan eken go.	*Ah, yavrum, çocuk kalmış besbelli.*
Köktön kök ayman cıldız boz	*Gökten gök kubbe yıldızını boz*
kılsam, Köñüldögü kapanı	*kılsam, Gönüldeki kederi*
Çuulgandı baçagar	*Şamatacıyı, edepsizi*
Semetey maga dos kılsañ	*Semetey'i bana dost kılsan*
Degenine könöyün,	*Dediğine razı olayım,*
Çoñ atası Cakıp kan,	*Büyük atası Cakıp han,*
Arkı atası Kara kan	*Öteki atası Kara han*
Üçöönün kunun bereyin.	*Üçünün diyetini vereyim.*
Dos bolgondo Semetey	*Dost olunca Semetey*

Kalkka kabar salalı,
Zarıp kılıp mal-baştı –

Eptep tukum alalı.
Dos kılgın kökcal balanı
Irkıraşıp, ırdaşpay,
Ar kaçandan – bir kaçan
Ilgerkidey biz emi
Ayzalaşıp, çırdaşpay,
Cer bölüşüp kandaşpay,
Cetik kol cıyıp salışpay,
Ittik namıs talaşpay,
Bir eldeşip kalalı,
Bir tabışıp alalı.
Curt büldürüp, el buzbay,
Botom, tuugandaşıp alalı!
Nedegen sözgö könöyün,
Neçeni Kakan, Çoñ-Beecin
Kerişpesten, çırdaşpay
Beecindin curtun bereyin.
Eptüüsüñ balam Külçoro,
Semeteyge barıp kel!
Eribey turgan kökcaldı
Iyiktirip alıp kel!
Tilge kelse Semetey
Bere Üyrülmönün sazına
Eldi cıyıp kalalı,
Uruulay cıyın salalı.
Tapkıçtaşıp körölü,
Tele bul Beecindin kandıgın
Öksösü bolso kuu çunak
Semeteyge bereli!
Biröönü koyboy coelu,
Çatak-buzuk, çırlardı
Suuga salıp koelu!
Berendigin köröyün,
Bep-belgilüü şer eken
Bet algan kişi oñ bolgus
Aleñgir beycay şer eken.

Halka haber salalım,
Harcayıp mal ile başı –

Bir yolunu bulup soy alalım.
Dost kıl bozkurt çocuğu
Hırlaşıp, çekişmeden,
Her ne zamandan – bir zaman
Eskisi gibi biz artık
Mızraklaşıp, kavgalaşmadan,
Yer bölüşüp kanlaşmadan,
Yetkin ordu yığışmadan,
İtçe namus çekişmeden,
Bir barışıp kalalım,
Bir buluşup alalım.
Yurt bozup, el yıkmadan,
Yavrum, kardeşleşip kalalım!
Ne denli söze razı olayım,
Nice Kakan'ı, Çoñ-Beecin'i
Çekişmeden, kavgalaşmadan
Beecin'in yurdunu vereyim.
Beceriklisin balam Külçoro,
Semetey'e varıp gel!
Erimeyen bozkurdu
Yumuşatıp alıp gel!
Dile gelse Semetey
Bere-Üyrülmö'nün sazına
Eli toplayıp kalalım,
Boy boy kurultay kuralım.
Bulup buluşup görelim,
İşte bu Beecin'in hanlığını
Eksiği olsa kurnaz yaramaz
Semetey'e verelim!
Birini komadan giderelim,
Kavga bozgun, çekişmeleri
Suya salıp koyalım!
Yiğitliğini göreyim,
Besbelli bir şir imiş
Yöneldiği kişi onmaz
Alengir, yaman şir imiş.

Alışkan aman bolobu,	*Tutuşan sağ kalır mı,*
Buga teñelgen adam oñobu?	*Buna denk gelen adam onar mı?*
Kara coltoy kankorgo	*Kara uğursuz hunhara*
Çalıngan adam oñobu?	*Çatılan adam onar mı?*
Köp caralgan can eken,	*Nice yaratılmış can imiş,*
Köp belgisi bar eken.	*Çok nişanı var imiş.*
Öñü acıdaar sürü bar,	*Yüzünde ejderha heybeti var,*
Al kan içme kankordun	*O kan içici hunharın*
Közü calın kunu bar.	*Gözünde alev bedeli var.*
Eerdinde epsiz meñi bar,	*Dudağında iri beni var,*
Çapçışkandı çalgıday,	*Pençeleşeni tırpanca biçecek,*
Mant bergendi baskıday.	*Kaçıp kurtulanı ezecek gibi.*
Kez bolgondu kemirip,	*Rast geleni kemirip,*
Kabılgandı kakşatıp,	*Karşılaşanı inletip,*
Bet algandı buy kılıp,	*Yöneldiğini dize getirip,*
Kez bolgondu mert kılıp,	*Rast geleni helak edip,*
Acıdaarday op tartıp	*Ejderha gibi yutup*
Alıskı cerdi sorguday.	*Uzaktaki yeri emecek gibi.*
Al ölbösö Beecindi	*O ölmezse Beecin'i*
Taş kalaasın talkalap,	*Taş kalesini parçalayıp,*
Kum korgonun kuykalap,	*Kum kurganını kavurup,*
Ordonu opsuz kıyratıp,	*Ordayı ölçüsüz yıkıp,*
Colukkan candı çuulatıp,	*Rastladığı canı çığrıştırıp,*
Cologondu kıyratıp,	*Yaklaşanı kırıp geçirip,*
Bu Beecindi kırgıday.	*Bu Beecin'i kıracak gibi.*
Kayıptı kuusa uy kılıp,	*Yaban avını kovsa inek edip,*
Katılgan cerdi buy kılıp,	*Sataştığı yeri dize getirip,*
Karanday örttöp ötküdöy.	*Kapkara yakıp geçecek gibi.*
Karmalaşsa kokustan	*Tutuşulursa kazara*
Calgız Kalça men emes,	*Yalnız Kalça ben değil,*
Kakandı kırıp ketkidey.	*Kakan'ı kırıp gidecek gibi.*
Kaarı kelip kakaysa,	*Hiddeti gelip dikilse,*
Cer tübünö cetkidey.	*Yerin dibine erecek gibi.*
Celikçi bolso al kankor	*Coşkun olsa o hunhar*
Kıtay tügül kılımdı	*Kıtay değil, asırları*
Kırgın kılıp ötküdöy.	*Kırgından geçirecek gibi.*
Tügün koyboy tügötüp,	*Tükünü komadan tüketip,*
Tübünö çoguu cetkidey.	*Köküne topluca erecek gibi.*

Uluk da eken, şer da eken,
Uşunday kıyın er eken,
Murunku ötkön alp, döölör

Bul kankordun canında
Kuday urgan kep eken,
Kaşatçaga kalkaytıp,
Tam kötörör neme eken.
Kakançıga kaldaytıp,
Kan kötörör neme eken.
Tüptüü terek çınarday
Baana kılçuu şer eken
Tügönbögön kırk kanga
Kara kılar er eken.
Kançalık alptı kıyratkan
Kara coltoy kankordun
Bu kılganı ep eken.
Munu menen coolaşkan
Bir Kuday urgan kep eken!»
Külçorogo munu aytıp,
Eelense kankordun
Aytkanına könöyün,
Bu Beecindin kandıgın
Kankor erge bereyin.
Mañdaydagı kırañday
Maana kılıp alalı,
Baatır kökcal berendi
Karaan kılıp alalı.
Semeteyge barıp kel,
Manastın uulu baatırdı
Eldeştirip Külçoro,
Emi bizge alıp kel!
Uluksungan şer menen
Ar kaçandan bir kaçan,
Uruşa bergen oñobu?
Curt büldürüp, el buzgan
Bizge payda bolobu?»
Külçorogo Koñurbay
Köp akıl salıp, munu aytıp,

Ulu da imiş, şir de imiş,
Böylesine çetin er imiş,
Önceden geçen alplar, devler

Bu hunharın yanında
Kuday çarpmış laf imiş,
Yüksek kıyıya kaldırıp,
Ev yükseltir biri imiş.
Kakançı'ya kaldırıp,
Han yükseltir biri imiş.
Köklü kavak, çınar gibi
Sığınak olur şir imiş
Tükenmeyen kırk hana
Destek olur er imiş.
Nice alpı yıkan
Kara uğursuz hunharın
Bu kıldığı yaraşır imiş.
Bununla düşmanlaşmak
Bir Kuday çarpmış laf imiş!»
Külçoro'ya bunu söyleyip,
Yumuşarsa hunharın
Dediğine razı olayım,
Bu Beecin'in hanlığını
Hunhar ere vereyim.
Alındaki kıraç tepe gibi
Dayanak kılıp alalım,
Bahadır bozkurt yiğidi
Karaltı kılıp alalım.
Semetey'e varıp gel,
Manas'ın oğlu bahadırı
Barıştırıp Külçoro,
Şimdi bize alıp gel!
Ululanan şir ile
Her ne zamandan bir zaman,
Vuruşup durmak onar mı?
Yurt bozup, el yıkan
Bize fayda olur mu?»
Külçoro'ya Koñurbay
Çok akıl verip, bunu söyleyip,

Tirüüsündö sözü açık
Ölbösö sınçı, közü açık.
Ar taalayluu şıktuu kul,
Aylasız çeçen ıktuu kul

Diriyken sözü açık
Ölmezse sınçı, gözü açık.
Her bahtiyar, şevkli kul,
Çaresiz hatip, becerikli kul

Koñurbay cayı uşunday.
Özü coonun aylasın
Artık bilgen mıktuu kul.
Bolcolun ugup küyündüm,
Artık dañgıl sözü açık,
Çuu körögöç közü açık,
Belgilüü Kalça munu aytıp. Mende karap çıdabayt
Bek söz baştap turdu emi,
Berendi tuup turganda
Beyli menen uşuntip
Bek akıldı kıldı emi.
«Ay, Külçoro, kulunum
Manastın uulu kankorgo
Kabılan uulum sen bolup,
Kırk cıldıktı bilüüçü
Kök ala sakal çoñ mancuu
Kımbattıgı bir dalay
Körsöñ Kalça men bolup,
Ceti kılım kozgolup,
Azgana emes, mol bolup,
Kırk kan eli çogulup,
Kıtaydın kolu kozgolup,
Kaptasak ceñip albaybız.
Al kankordu caktırgan
Manastın uulu çunakka
Katılsak tirüü kalbaybız.
Kaalap toyun cep ketken
Bet alıp can barbagan
Belestegi çep eken.
Beecindin kalkı ceñem dep,
Karmaşkandı kubalap
Kuday urgan kep eken.
Bir çamınsa bu kökcal

Koñurbay'ın hali böyledir.
Kendisi düşmanın çaresini
Artığıyla bilen güçlü kul.
Ölçüsünü duyup yandım,
Üstün usta, sözü açık,
Kavgayı önceden gören, gözü açık,
Belli Kalça bunu söyleyip. Kul bakıp dayanamaz
Pek söz başlayıp durdu şimdi,
Yiğidi doğurup dururken
Huyu ile böylece
Pek akıl yürüttü şimdi.
«Ay, Külçoro, kulunum
Manas'ın oğlu hunhara
Kaplan oğlum sen olup,
Kırk yıllığı bilici
Gök kır sakallı koca Mançu
Kıymeti bir hayli
Görsen Kalça ben olup,
Yedi asır kımıldayıp,
Az değil, bol olup,
Kırk han eli toplanıp,
Kıtay'ın ordusu kımıldayıp,
Bassak da yenip alamayız.
O hunharı beğenen
Manas'ın oğlu yaramaza
Sataşsak diri kalmayız.
İsteyip toyunu yiyip giden
Yönelip can varamayan
Beldeki hisar imiş.
Beecin'in halkı yenerim diye, Tutuşanı kovalayıp
Kuday çarpmış laf imiş.
Bir hamle etse bu bozkurt

Colbors sınduu bettegen.
Bek eşigin açar dep
Arkırasa bu kankor
Azır kırıp ketkidey,
Anan koysok kıztalak
Arttan kuup, çır salıp,
Eelenip ketse bu kankor
Erteñ tüpkö cetkidey.
Men Kakanda catkanda
Ulamadan uladım,
Bilgenderden suradım.
Kabardan kaalap kep uktum, Aytıp tursa kankordu
Katuu aybatın bek uktum.
Tügönbögön kebi bar.
Bokono söögüm bolkuldap,
Keçee, öçöşünö tiygende

Kaplan gibi yönelmiş.
Bek kapısını açar diye
Kükrese bu hunhar
Şimdi kırıp gidecek gibi,
Sonra koysak, kahrolası
Arttan kovup, çekişme salıp,
Coşup giderse bu hunhar
Yarın köküne erecek gibi.
Ben Kakan'da yatarken
Söyleyenden derledim,
Bilenlerden sordum.
Haberden isteyip söz duydum, Anlatıp dursa hunharı
Sert heybetini pek duydum.
Tükenmeyen sözü var.
Kaburga kemiğim zonklayıp,
Dün, öfkesine dokunulunca

Kabırgamın kat-katı
Katuu mönküp solkuldap.
Bolcop candan tüñüldüm.
Bolcolu cok kankordun
Bet alıp sınçı sınagan.
Bizdin Kıtaydan çıkkan kırk sınçı –
Kırkı sınçı, kırk ayar,
Kırk Ayar sınap alıptır
Kıyalın taap alalbay
Bala çakta kankorgo
Kımbat cayga baktırgan
Beecinden çıkkan kırk ayar
Tuulganda kankordun
On segiz miñ aalamga
Oyron kılat dep ketken
Kanın suuday çaçar dep
Bekip catkan beypaydın
Kıçıgına tiygende
Kıyla kandı caylayt dep
Öçöşünö tiygende

Kaburgamın kat katı
Sertçe tepip sarsılıp.
Kestirip candan umut kestim.
Ölçüsü yok hunharı
Yönelip sınçı sınamış.
Bizim Kıtay'dan çıkan kırk sınçı –
Kırkı sınçı, kırk ayyar,
Kırk Ayyar sınayıp almış
Huyunu bulamayıp
Çocuk çağında hunharı
Kıymetli yere baktırmış
Beecin'den çıkan kırk ayyar
Doğduğunda hunharın
On sekiz bin âleme
Kıran kılar deyip gitmiş
Kanını su gibi saçar diye
Gizlenip yatan derdin
Kuytusuna dokunulduğunda
Nice hanı tepeler diye
Öfkesine dokunulduğunda

	Öz atasın soet dep	*Öz atasını boğazlar diye*
	Kara suuga kan kuygan	*Kara suya kan döken*
	Kan içme özü bolot dep	*Kan içici kendisi olur diye*
175990	Kanı toluk çeni bar	*Kanı tam, rütbesi var*
	Kıtaydan çıkkan kırk sınçı	*Kıtay'dan çıkan kırk sınçının*
	Aytıp kalgan kebi bar	*Söyleyip kaldığı sözü var*
	Öz cakının koydu deyt.	*Öz yakınını boğazladı der.*
	Köp cinine tiygende	*Çok cinine dokunulduğunda*
	Tutanıp ölgön kuturgur	*Tutuşup ölen kudurmuş*
	Tuuganın kırıp soydu deyt.	*Kardeşini kırıp boğazladı der.*
	Tüp erdigin suraba,	*Kök erliğini sorma,*
	Kaarına kelgende	*Hiddetine geldiğinde*
	Çoñ atası Cakıptı	*Büyük atası Cakıp'ı*
176000	Duşmandan beter soydu deyt. Kan but	*Düşmandan beter boğazladı der. Kanlı*
	Kalça men bolsom,	*but Kalça ben isem,*
	Kulak ugup, köz körgön	*Kulak duyup, göz gören*
	Cerge dañkı uguldu.	*Yere şanı duyuldu.*
	Curt kaalagan el bilgen	*Yurt istediği, el bildiği*
	Cerge dañkı uguldu.	*Yere şanı duyuldu.*
	Atı ugulup, köz körgön	*Adı duyulup, göz gören*
	Semetey kaardı baştadı,	*Semetey hiddete başladı,*
	Beecin kanı solkuldap,	*Beecin hanı sarsılıp,*
	Mingen altın tagınan	*Bindiği altın tahtından*
	Kulap kete taştadı.	*Yıkılıp düşeyazdı.*
176010	Kuturgurdun kabarı	*Kudurmuşun haberi*
	Mınça dümök baştadı.	*Bunca kargaşa başlattı.*
	Dübürtünön karandın	*Tepirtisinden karaltının*
	Mende çıdap turbagan	*Kul dayanıp duramayan*
	Tüpkü dañkı karandın	*Kök şanı karaltının*
	Tügöl eldi örttögön	*Tüm eli ateşe veren*
	Bastaşıp mende cetpegen.	*Karşı durup kul yetişemeyen.*
	Kança sınçı sıykırçı	*Nice sınçı, sihirci*
	Kaygılanıp köp kelgen.	*Kaygılanıp çok gelmiş.*
	Kan Koñurbay kökcaldı	*Han Koñurbay bozkurdun*
176020	Acalı mından dep kelgen.	*Eceli bundandır deyip gelmiş.*
	Anın baarın taştaylı,	*Onun hepsini bırakalım,*
	Kaardangan kankordun	*Hiddetlenen hunharın*
	Degenine könöyün,	*Dediğine razı olayım,*

Çoñ-Beecindin kandıgın	*Çoñ-Beecin'in hanlığını*
Çoguusu menen bereyin.	*Topuyla vereyim.*
Kırk uruu kıtay curtuna	*Kırk boy Kıtay yurduna*
Kaltırbay kabar salayın,	*Eksiksiz haber salayım,*
Semetey dostu boldu dep,	*Semetey dostu oldu diye,*
Köy törögö kökcaldı	*Ulu töreye bozkurdu*
176030 Kan kötörüp alalı.	*Han kaldırıp alalım.*
Eptüü bolsoñ şer bolsoñ,	*Becerikliysen, şir isen,*
Curttun altın koroosu	*Yurdun altın ağılı*
Koñurbaydın çorosu,	*Koñurbay'ın çorosu,*
Atı tulpar buudanı	*Atı tulpar küheylanı*
Tüp atañ birge Çılaba	*Kök atan bir, Çılaba*
Er Külçoro sen bolsoñ,	*Er Külçoro sen isen,*
Kırk uruunun ereni	*Kırk boyun ereni*
Baştagını taştadık,	*Eskisini bıraktık,*
Cañı örnöktön baştadık.	*Yeni örnekten başladık.*
176040 Abañın tilin alıp kel,	*Ağanın sözünü tutup gel,*
Semeteyge barıp kel.	*Semetey'e varıp gel.*
Tilge kelse al kankor	*Dile gelse o hunhar*
Köp keçikpey tartıp kel,	*Çok gecikmeden çekip gel,*
Kökcal abañ Kalçaga	*Bozkurt ağan Kalça'ya*
Köp keçikpey kaytıp kel.	*Çok gecikmeden dönüp gel.*
Törö Kalça köndü dep,	*Töre Kalça razı oldu diye,*
Kıtayga Kuday berdi dep,	*Kıtay'a Kuday verdi diye,*
Süyünçüñü aytıp kel.	*Müjdeni söyleyip gel.*
Degeniñe könöyün,	*Dediğine razı olayım,*
176050 Kakançının kanında,	*Kakançı'nın hanında,*
Altın taktın aldında,	*Altın tahtın önünde,*
Çoñ kapkanın tübündö,	*Büyük kapının dibinde,*
Seyilge saygan çınar bak	*Seyre dikilmiş çınar bağ*
Çınar baktın tübündö	*Çınar bağın dibinde*
Cibekten kılgan selkinçek	*İpekten yapılmış salıncak*
Selkinçegin çoydurgan,	*Salıncağını uzatan,*
Seyildikke koydurgan,	*Seyirliğe koyduran,*
Urgaaçının uzu bar.	*Kadınların hünerlisi var.*
Oymok ooz, boto köz,	*Yüksük ağız, maya göz,*
176060 Oykuştagan kara köz,	*Oynak bakan kara göz,*
Kırmızı köynök ayça* bel,	*Kırmızı gömlekli, ayça* bel,*

Tili şeker, kebi bal	*Dili şeker, sözü bal*
Körgön adam tañ kalar.	*Gören adam şaşakalır.*
Bettep adam cetpegen,	*Yönelip insan yetişemeyen,*
Suluusuna suktanıp,	*Güzelliğine imrenip,*
Er adam körsö ketpegen.	*Er adam görse ayrılamayan.*
Seyilge turgan seksen kız	*Seyirde duran seksen kız*
Öñü carık cal-cal köz,	*Yüzü ışıl, ışıl ışıl göz,*
Ört küygüzgön suluudan,	*Ateş tutuşturan güzelden,*
176070 Sır bilüüçü uruudan	*Sır bilici boydan*
Degeniñe könöyün	*Dediğine razı olayım*
Süyünçüñö altı kız	*Müjdene altı kız*
Tartuu kılıp bereyin.	*Armağan edip vereyim.*
Kıldatkerge kınatıp,	*İnce işçiye biçtirip,*
Sınçılarga sınatıp,	*Sınçılara sınatıp,*
Sınçıdan cıyıp alayın,	*Sınçıdan derleyip alayım,*
Çubatuuga saldırıp,	*Geçit resmine saldırıp,*
Adam kündüü, ak beyil	*Güneş yüzlü, ak gönüllü*
Suluunu karmap cıyayın	*Güzeli tutup toplayayım*
176080 Süyünçümö altı kız	*Müjdeme altı kız*
Azır ike kıyayın.	*Şimdi ayırıvereyim.*
Könkürlördün elinde,	*Könkürlerin elinde,*
Zıykırçının aldında	*Sihircinin önünde*
Aytsam kızık munum bar,	*Söylesem ilginç şeyim var,*
Külçoro, tuugan ugup al.	*Külçoro, kardeş, dinleyiver.*
Küçtüü kanı çogulup,	*Güçlü hanı toplanıp,*
Bolot tozor uz anda	*Çelik eskiten usta orada*
Bolumduu anda, kan anda.	*Değerlisi orada, han orada.*
Aluuçu eesin taba albay,	*Alacak sahibini bulamayıp,*
176090 Kulak ugup, köz körbös,	*Kulak duymaz, göz görmez,*
Kıyla kızık baarı anda.	*Nice ilginç, hepsi orada.*
Aşagandan maşagan,	*Aşmışın da aşmışı,*
Çınmaçın kırluu çın usta	*Çınmaçın kırlı öz usta*
Añ-tañ kalıp kaldı deyt.	*Şaşıp hayran kaldı der.*
Azıga-şarkin altı usta,	*Azıga-şarkin altı usta,*
Balkası bolot boz usta	*Çekici çelik boz usta,*
Döötü menen dos usta	*Davut ile dost usta*
Sabına kööhar* tolgogon	*Sapına gevher* dolamış*
Kulak ugup, köz körgön	*Kulak duyup, göz gören*

Cerden mınday bolbogon.
Mizin albars oñdogon,
Kılıçtan mınday bolbogon.
Kırk kan eli termelip,
Alp akırı alar dep,
Munun eesi alp çıksa
Ay-aalamdı soror dep,
Mizi bolot kıldatkan
Mına uşuga kınatkan
Bilseñ mınday kılıç bar.
Cer örttönüp, taş küyüp,
Kök şiberge koygondo
Kökcalın küyüp ört ketken, Acalınan şaştı deyt.
Şiltegen canı mert ketken. Kılıçka cakın baralbay,

Yerde böylesi olmamış.
Ağzını elmas çelikle düzeltmiş,
Kılıçtan böylesi olmamış.
Kırk han eli çalkanıp,
Alp sonunda alır diye,
Bunun sahibi alp çıksa
Ay-âlemi emer diye,
Ağzı çelik inceltilmiş
İşte buna biletilmiş
Bilsen böyle kılıç var.
Yer tutuşup, taş yanıp,
Gök çimene koyduğunda
Gök çayırı yanıp ateş sarmış, Ecelinden şaştı der.
Savrulan can helak olmuş. Kılıca yakın varamayıp,

Kıya tartıp şiltese,
Kıstalak can kubangan
Toogo, taşka tiyerde
Örttönüp mizi kızargan
Şiltegende karasaat
Kırk kulaçtay uzagan,
Aşagandan maşagan,
Toguz usta baş koşup,
Altımış cıl casagan.
Ardaktagan kan tögör
Altımış cıl casalıp,
Bıyıl bütüp kaldı deyt.
Kırk çoçko menen kırk ögüz
Munu soyup toy kılıp,
Kürmö kiygen kıtaydın
Kanına bıyıl saldı deyt.
Altı mıktuu kan kelip,
Er zıykırçı al kelip,
Eçen alban can kelip,
Kırk uruu curt çogulup,
Kımbat baaluu kılıçtı
Kanday balban alar dep,

Yandan çekip savursa,
Kahrolası can sevinen,
Dağa, taşa değeceğinde
Tutuşup ağzı kızaran
Savurduğunda, uğursuz,
Kırk kulaç dek uzayan,
Aşmışın da aşmışı,
Dokuz usta baş koşup,
Altmış yıl yapmışlar.
Yüce tutulan kan döker
Altmış yıl yapılıp,
Bu yıl bitiverdi der.
Kırk domuz ile kırk öküz
Bunu kesip toy edip,
Kürme giyen Kıtay'ın
Hanına bu yıl sundu der.
Altı güçlü han gelip,
Er sihirci o gelip,
Nice türlü can gelip,
Kırk boy yurt toplanıp,
Kıymetli, pahalı kılıcı
Hangi pehlivan alır diye,

Ay-aalamga bir kırgın
Kaysı balban salar dep,
Añtañ kalıp kaldı deyt.
Ümüt menen el kelip,
Kızık bolup curt çuulap,
Alp-döölördün baarısın
Çubatuuga saldı deyt.
Kayrattuu uul kabılbay,
Alarga ee tabılbay,
Kılıçka kelgen kıyla döö

Ay-âleme bir kırgını
Hangi pehlivan salar diye,
Şaşıp hayran kaldı der.
Ümit ile el gelip,
İlginç olup yurt çığrışıp,
Alp devlerin hepsini
Geçit resmine saldı der.
Cesur oğul rastlamayıp,
Onlara sahip bulunmayıp,
Kılıca gelen nice dev

Sazañşañdan kelgen döö
Tüp kötörö düñgüröp,
Tügü kalbay kaçtı deyt.
Öröpküp kelgen balbandar
Öz düynösün çaçtı deyt,
Ee tabılbay karanga
Eçen adam kaçtı deyt.
«El kılıp kelseñ kankordu
Bu kızmatıñ körömün,
Kökcal eesi mına dep,
Boosuna cibek takkın dep,
Bu kıtay curttu bakkın dep,
Altın kapka şaarımdı,
Bu kızmatın körömün,
Kayran baatır özüñö,
Karargan kara közüñö
Köründükkö beremin
Külçoro senin özüñö.
Köndürüp kelseñ törönü
Cana tartuu bereyin,
Algara öñdüü atımdı.
Balam, Algara cayın suraba – Degeniñe könömün,
Koñurbay abañ Kara atı
Kara atının bar ele
Kaptalında kanatı,
Kün çıgış menen kün batış
Bir kündö basmay adatı.

Sazañşañ'dan gelen dev
Kökünden gümbürdeyip,
Tükü kalmadan kaçtı der.
Böbürlenip gelen pehlivanlar
Öz varlığını saçtı der,
Sahip bulunmayıp karaltıya
Nice adam kaçtı der.
«El kılıp gelsen hunharı
Bu hizmetini görürüm,
Bozkurt sahibi işte diye,
Bağına ipek tak diye,
Bu Kıtay yurdunu güt diye,
Altın kapılı şehrimi,
Bu hizmetini görürüm,
Zavallı bahadır, sana,
Kararmış kara gözüne
Görümlük olarak veririm
Külçoro, senin kendine.
Razı edip gelsen töreyi
Yine armağan vereyim,
Algara misali atımı.
Balam, Algara halini sorma – Dediğine razıyım,
Koñurbay ağanın Kara atı
Kara atının var idi
Yan böğründe kanadı,
Gün doğusuyla gün batısını
Bir günde basmak âdeti.

Çölgö kirse çuragan,
Tolkuganda karanga
Toodoy topo çubalgan.
Üstündögü mingen can
Tirüümün dep kubangan.
Üstünön kamal kaynagan,
Duşman kuup cetpegen.
Kanattuu uçup kutulup,
Çurkasa aman ötpögön.
Astımdagı Algara
Erdigiñe mingizem.
Cakası altın kök kübö –
Ok ötpögön bek kübö

Çöle girse hızla akan,
Coştuğunda karaltıya
Dağ gibi toz sürüklenen.
Üstündeki binen can
Diriyim diye sevinen.
Üstünden kuşatma kaynayan,
Düşman kovup yetişemeyen.
Kanatlı uçup kurtulup,
Koşsa sağ geçemeyen.
Altımdaki Algara'yı
Erliğine bindiririm.
Yakası altın gök zırh –
Ok işlemez pek zırh

Sıylıkka saa kiygizem.
Baatır bolsoñ, kan bolsoñ,
Er Külçoro sen bolsoñ
Eptüülügüñ bilgizip,
Cadıgöy tilge salıp kel.
Manastın uulu Semetey
Dostoşturup alıp kel,
Balam, aytkanıña könöyün,
Kızıl altın canımdı,
Kıymıldagan malımdı,
Kızıktuu buyum barımdı,
Altın çıkkan kenimdi
Tartuu kılıp bereyin,
Balam, saa elimdi.
Kiştelüü Beecin aylımdı,
Kireşti degen şaarımdı.
Aytsam dalay kebim bar,
Kıyın Beecin bu curtta
Kırk kandın eli elim bar.
Uşu turgan elimdi
Balam, saa beremin.
Manastın uulu er kökcal
Tilge kelse barıp kel,
El boluşsa özümö
Eptüülügüñ bolcolsuz,

Ödül olarak sana giydireyim.
Bahadır isen, han isen,
Er Külçoro sen isen,
Hünerini gösterip,
O kurnazı söze getirip gel.
Manas'ın oğlu Semetey'i
Dost edip alıp gel,
Oğlum, dediğine boyun eğeyim,
Kızıl altın canımı,
Kımıldayan malımı,
Göz alıcı varım yoğum eşyamı,
Altın çıkan madenimi
Armağan edip vereyim,
Oğlum, sana halkımı.
Atları kişneyen Beecin köyümü,
Kireşti denilen şehrimi.
Söylesem çok sözüm var,
Zorlu Beecin, bu yurtta
Kırk hanın halkı, halkım var.
İşte şu duran halkımı
Oğlum, sana veririm.
Manas'ın oğlu er bozkurt
Söze gelirse varıp gel,
Bana halk olup dost olursa —
Hünerin ölçüsüz,

	Eren tuugan Külçoro	*Yiğit doğan Külçoro,*
	Baatır kökcal kankordu	*Bahadır bozkurt kankoru*
	Körgözö kör közümö.	*Gözüme gösterip ver.*
	Altın, kümüş, kööhar taş	*Altın, gümüş, cevher taşı,*
	Algaranı baş kılıp	*Algara'yı baş edip*
	Altı miñ atka artalı,	*Altı bin ata yükleyelim,*
	Atañ kunu uşu dep,	*Babanın kan bedeli bu diye,*
	Al kökcalga tartalı.	*O bozkurta armağan sunalım.*
	Kızıl kuyruk ar aydap,	*Kızıl kuyrukluları sürüp,*
176220	Ar kuyrugun öröyün.	*Her kuyruğunu öreyim.*
	Sansız arga dilde artıp,	*Sayısız yük hayvanına altın yükleyip,*
	Almambet, Çubak kunu dep,	*Almambet ile Çubak'ın kan bedeli diye,*
	Bar düynömdü bereyin.	*Bütün varımı vereyim.*
	Kelgen kepten salalık,	*Gelen söze uyup anlaşalım,*
	Keecirlenip çırdaşbay,	*İnat edip kavga etmeyelim,*
	Manastın uulu kökcalga	*Manas'ın oğlu bozkurtla*
	Bir eldeşip kalalı.	*Bir barışıp kalalım.*
	Keñ-Beecindin ordodo	*Geniş Beecin'in ordasında*
	Bolot cuurup casagan	*Çeliği yoğurup işleyen*
176230	Bolumduu usta, uzum bar,	*Becerikli ustalarım, sanatkârlarım var,*
	Suluulukka can cetpes	*Güzellikte can dayanmaz*
	Çındagan ayım kızım bar.	*Gerçek hanım kızlarım var.*
	Celbegey torko kiygizip,	*Omuzlarına ipek giydirip,*
	Celbegen corgo mingizip,	*Yel gibi yorgaya bindirip,*
	Ceti miñ kızdı tartuuga	*Yedi bin kızı armağan diye*
	Cer mayışsın bereyin.	*Yer eğilsin, vereyim.*
	Manastın uulu kökcalga	*Manas'ın oğlu bozkurtla*
	Bir eldeşip köröyün.	*Bir barışıp göreyim.*
	Kırk eşiktüü Çoñ-Beecin	*Kırk kapılı Çoñ-Beecin,*
176240	Kılımdan çıkkan zor Beecin. Tartuu	*Çağlardan kalan ulu Beecin. Armağan*
	kıldım kökcalga	*ettim bozkurta,*
	Al Beecindin özündö	*O Beecin'in tam içinde*
	Kapka eşigin kaytargan,	*Kale kapısını gözeten,*
	Altı ayçılık azaptı	*Altı ay ötedeki azabı*
	Azır körüp kelüüçü	*Şimdiden görüp gelen,*
	Ceti ayçılık cırgaldı	*Yedi ay ötedeki sefayı*
	Daana bilip berüüçü	*Apaçık bilip haber veren*
	Kırk bir bilgiç ayar bar,	*Kırk bir bilgin ayyarım var,*

Munu tartuu kılayın.
Eptüü bolsoñ er Çoro,
Ay-aalamdı buy kılgan
Almambet uulu Külçoro,
Aytkan tilim alıp ber.
Manastın uulu er çirkin
Semeteyge barıp kel.
Seksen aşıp toksongo
Barıp kalgan caşımda,
Men Koñurbay zor kalça
Tartuu kılam başımdı.
Ayabay bastı canımdı,
Zarıp kılam malımdı,
Tartuuga tögöm kanımdı.

Bunları armağan edeyim.
Hünerli isen, er Çoro,
Bütün âleme baş eğdiren
Almambet oğlu Külçoro,
Söylediğim sözü kabul ettir.
Manas'ın oğlu, o yiğit kul —
Semetey'e varıp gel.
Sekseni aşıp doksana
Varmış olan yaşımda,
Ben Koñurbay, ulu Kalça,
Başımı armağan ederim.
Canımı hiç sakınmadım,
Malımı harcarım,
Armağan için kanımı dökerim.

Takır tartuu kıldı dep,
Arbın cıygan malımdı.
Kuduret çındap casagan
Can ekeni çın bolso,
Manastan çındap tuulgan
Bala ekeni çın bolso
Kayran kırgız eline
Kan ekeni çın bolso,
Aytkan keptin tüyünün
Al Semetey çeçer deym.
Kırk uruu kıtay uruunu
Tartuu kılıp turgan soñ,
Atasının kununan
Al Semetey keçer deym.
Kırk kandın eli kıyla curt –
Munun köptügü tümön kara kurt.
Men adalga burdum beylimdi,
Kırk uruu kıtay elimdi.
Elim tartıp turgan soñ,
Bu sıyımdı kılgan soñ
Manastın uulu şer, kökcal
Kan ekeni çın bolso,
Taş kayratı bar bolso,
Ayıp kılsam ötör deym

Hepsini armağan etti diye,
Bunca topladığım malımı.
Kudretin gerçekten yarattığı
Bir can olduğu gerçekse,
Manas'tan gerçekten doğan
Bir oğul olduğu gerçekse,
Zavallı Kırgız halkına
Han olduğu gerçekse,
Söylenen sözün düğümünü
O Semetey çözer derim.
Kırk boy Kıtay boyunu
Armağan edip sunduktan sonra,
Babasının kan bedelinden
O Semetey vazgeçer derim.
Kırk hanın halkı, koca yurt —
Onun çokluğu tümen kara kurt.
Ben niyetimi helale çevirdim,
Kırk boy Kıtay halkımı verdim.
Halkımı armağan ettikten sonra,
Bu ikramı yaptıktan sonra,
Manas'ın oğlu arslan bozkurt
Han olduğu gerçekse,
Taş gibi gayreti varsa,
Kusurumu bağışlar derim,

	Bu coruktan keçer deym.	*Bu davadan vazgeçer derim.*
	Almambet uulu Külçorom,	*Almambet oğlu Külçorom,*
	Sen da kandın balası	*Sen de bir hanın oğlu,*
	Men da kandın balası.	*ben de bir hanın oğlu.*
176290	Telegeyin teñ tuugan,	*Tepeden tırnağa denk doğmuş,*
	Tegibiz birge bir tuugan.	*Kökümüz bir, kardeşiz.*
	Cakındıktan cüröktöş,	*Yakınlıkta yürekteşiz,*
	Denebiz birge bilekteş,	*Bedenimiz bir, bilekteşiz,*
	Senikidir cıyganım.	*Topladığım her şey senindir.*
	Çılaba kandın tukumu	*Çılaba hanın soyundan*
	Seni kaalap turganım.	*Seni dilemekteyim.*
	Cogolgondon tabılıp,	*Yitikken bulunup,*
	Beren çorom kelgeni.	*Yiğit çorom geldi işte.*
	Açılbay abiyir cabılıp,	*Açılmadan onur örtülüp,*
176300	Azgan tuugan tabılıp,	*Yolunu şaşan kardeş bulunup,*
	Süyüngöndön şorduu can	*Sevincinden bu bahtsız can —*
	Içim kaynap, boorum çok,	*İçim kaynar, bağrım kor,*
	Senden başka karaal cok.	*Senden başka dayanağım yok.*
	Çılabadan tuulup,	*Çılaba'dan doğup,*
	Kan bolom degen candar köp.	*Han olacağım diyen can çok.*
	Çatın tozo sen konsoñ,	*Yolunu kesip sen konsan,*
	Aga-iniden tuulgan	*Ağadan, kardeşten doğan,*
	Bir atadan baldar köp.	*Bir atadan çocuk çok.*
	Sanıñ arbın, karaan cok	*Sayın çok, ama dayanak yok,*
176310	Caman çıktı baarısı.	*Hepsi kötü çıktı.*
	Camandın sanın çogultsañ,	*Kötünün sayısını toplasan,*
	Bir cakşıça karaan cok.	*Bir iyi kadar dayanak yok.*
	Kaçır bakkın miñ cılı	*Katırı bin yıl beslesen de*
	Buudandıgı cok eken,	*Küheylanlığı yok imiş,*
	Camandı baksañ san cılı	*Kötüyü sayısız yıl beslesen de*
	Tuugandıgı cok eken.	*Kardeşliği yok imiş.*
	Beren tuugan Külçoro	*Yiğit doğan Külçoro,*
	Kep sonunun karasañ,	*Sözün güzeline bir bak:*
	Bir atadan tuulgan	*Bir atadan doğan*
176320	Altımış ele agabız,	*Tam altmış ağamız var,*
	Altımışın çogultsak	*O altmışını bir araya toplasak*
	Astı bir canday karaan cok.	*Bir tek can kadar dayanak yok.*
	Keçee ötüp ketken zamanda	*Geçip giden o zamanlarda*

	Küyüp canıp turabız,	*Yanıp tutuşup duruyoruz,*
	Kümüş cüzdüü, kün cüzdüü	*Gümüş yüzlü, gün yüzlü,*
	Aman bolçu karaanım,	*Sağ olası dayanağım,*
	Özüñdü karaan kılabız.	*Seni dayanak biliyoruz.*
	Emi coldoş boldu dep,	*Şimdi yoldaş oldu diye,*
	Meder kılıp turabız.	*Umut bağlıyoruz.*
176330	Emi bekişken cerge kılarbız, Algara	*Şimdi sağlam yerde iş görürüz,*
	çapçıp baspagan	*Algara'nın atılıp basmadığı*
	Sen ekööbüz bet alsak	*Sen ve ben karşı dursak*
	Bet algan coonu kıraarbız.	*Karşı çıkan düşmanı kırarız.*
	Abañ dümök salbagan	*Ağanın kargaşa salmadığı*
	Balam, senin coguñda	*Oğlum, sen yokken*
	Karaan kılgan belim cok,	*Dayanak edeceğim belim yoktu,*
	Sopol bolup çoñoyup,	*Güdük kalıp büyüyüp,*
	Çekede eki müyüz cok	*Alında iki boynuz yok,*
	Tokol bolup çoñoyup,	*Boynuzsuz kalıp büyüyüp,*
	Ketken tuugan tabılıp,	*Giden kardeş bulunup,*
176340	Balam, emi oñolduk.	*Oğlum, işte şimdi doğrulduk.*
	Uluk-Beecin, çoñ-Beecin	*Uluk-Beecin, Çoñ-Beecin —*
	Uyasına men konsom,	*Yuvasına ben konsam,*
	Balam, Çet-Beecindin ceri bar,	*Oğlum, Çet-Beecin'in yeri var,*
	Ar kaysı kandın kegi bar,	*Her hanın bir öcü var,*
	Aytuuga Kalça kebi bar.	*Söylenecek Kalça sözü var.*
	Çay aluuçu Kara-Too	*Çay alınan Kara-Too'ya*
	Barmaktuu kişi batabı?	*Parmaklı bir kişi sığar mı?*
	Uulum, emi ekööbüz biriksek	*Oğlum, şimdi ikimiz birleşsek*
	Tırmaktuu kişi tiyebi?	*Tırnaklı bir kişi el uzatır mı?*
176350	Bizge suuk kol bettep kelebi?	*Bize soğuk bir el karşı gelir mi?*
	Sen ekööbüz biriksek,	*Sen ve ben birleşsek,*
	Kagışıp duşman ceñebi?	*Vuruşup düşman yener mi?*
	Kızıkkan ilek coo bolso,	*Hırsa kapılan bir sürü düşman olsa,*
	Kıyın müşkül doo bolso	*Çetin, çapraşık bir dava olsa,*
	Bet alıp doolap kelebi,	*Karşı gelip dava açar mı,*
	Bettep kişi ceñebi?	*Karşı durup insan yener mi?*
	Mende azarın salabı,	*Bana kötülük eder mi,*
	Cologon aman kalabı?	*Yaklaşan sağ kalır mı?*
	Balam, sen ekööbüz biriktik,	*Oğlum, sen ve ben birleştik,*
176360	Beecindi duşman alabı?	*Beecin'i düşman alır mı?*

Kabarında bar beken,
Ok ötpös tondu kiygemin.
Kıl kuyruktan kanattuu
Algara tulpar barınan
Eçen örttön kutulup,
Aman kaldım agıman,
Bul erdiktin barınan.
Cerde bütün kalbagan,
Elde bütün kalbagan.
Tübübüz birge Külçoro,
Kırgızdan ıras kelipsiñ.
Kartayganda abaña
Karaan bolup beripsiñ.
Manastın uulu er kankor
Kep canakı kulunum,
Semeteyge barıp kel.

Duymuş muydun acaba,
Ok geçmez zırhı giydim ben.
Kıl kuyruklu, kanatlı
Algara tulparım var iken
Nice ateşten kurtulup,
Sağ kaldım, ağam,
Bu yiğitliğim var iken.
Yerde sağlam bir yer bırakmadım,
Elde sağlam bir el bırakmadım.
Kökümüz bir, Külçoro,
Kırgız'dan gerçekten gelmişsin.
Yaşlandığında ağana
Dayanak olup vermişsin.
Manas'ın oğlu er kankor —
Sözüm şu, kuzum:
Semetey'e varıp gel.

Tilge kelse kankordu
Beri karay alıp kel.
Tilge kelbey oroñdop,
Tim ele sorup iyçidey
Titireñdep soroñdop,
Alaköödön kankordun
Al erdigi karmasa
Kep kotorup söz kılba,
Köp süylöböy kaytıp kel.
Keciri mınça eken dep,
Abakeñe aytıp kel.
Ütüröñdöp silkişpe,
Catık söz menen kaytıp kel.
Ar bir candı bettegen
Köödögüñ mınday kıldı dep,
Adam tiyse talap cep,
Körünöö maga aytıp kel,
Camandaşpay kaytıp kel.
Balam, tilge kelse Kankordun Kaysıl adam bettegen?
Aytkanına könölü,
Atası Manas ayköldün

Söze gelirse kankoru
Beri yana alıp gel.
Söze gelmeyip böğürerek,
Sanki bir yudumda yutacakmış gibi
Titreyip kabararak,
O deli dolu kankorun
Yiğitlik damarı tutarsa
Söz çevirip laf uzatma,
Çok konuşmadan dönüp gel.
İnadı bunca imiş diye,
Ağana söyleyip gel.
Diklenip çekişme,
Yumuşak sözle dönüp gel.
Her cana karşı duran,
Densizin böyle yaptı diye,
İnsan geçse kapıp yiyen,
Açıkça bana söyleyip gel,
Kötüleşmeden dönüp gel.
Oğlum, söze gelirse kankorun Karşısına hangi insan durdu?
Dediğine razı olalım,
Babası yüce gönüllü Manas'ın —

Calgız Manas al emes,	*Yalnız Manas değil o,*
Kırk çoro kunun bereli.	*Kırk çoronun da kan bedelini verelim.*
Arıslanday közü caynasa,	*Arslan gibi gözü parlarsa,*
Aytkanga könböy al kankor	*Söylenene uymayıp o kankor*
Kan içmesi karmasa	*Kan içici huyu tutarsa*
Kıcıldabay kayta kel,	*Didişmeden geri gel,*
Kıstalaktın işi dep,	*Şu kahrolasının işi bu diye,*
Anık sırın kankordun	*Kankorun asıl sırrını*
Abakeñe ayta kel.	*Ağana söyleyip gel.*
Elçiligi cok bolso,	*Elçilik kabul etmezse,*
Kaarı kalıñ çoñ bolso,	*Kahrı ağır, büyük olursa,*
Kakanga kabar salalı.	*Kakan'a haber salalım.*
Atka minbes döölördön,	*Ata binmez devlerden,*
Tulpar menen teñ cürçü	*Tulparla yarışıp koşan*
Beecinden mıktı cöölördön,	*Beecin'in güçlü yayalarından,*
Tilge kelse, al kankor	*Söze gelirse o kankor —*
Arkanı şaydoot torçondon,	*Arkası sağlam, çevik ağ atanlardan,*
Baatırlıgı başkaça	*Bahadırlığı bambaşka,*
Baarısı çoyun kolçoñdon,	*Hepsi dökme demir kollulardan,*
Can kutkarbas tacaaldan,	*Can bırakmaz deccallerden,*
Coo eldigin bilbesten	*Düşman kim, halk kim bilmeden*
Adamga kırgın salçudan,	*İnsana kırgın salanlardan,*
Katılgandı cön ele	*Sataşanın hemen orada*
Közün çukup koyçudan,	*Gözünü oyuverenlerden,*
Karmalaşıp ceñgendi	*Boğuşup yendiğinin*
Çiyki etine toyçudan	*Çiğ etine doyanlardan;*
Karga körsö kagıp cep,	*Karga görse çarpıp yiyen,*
Suur körsö suurup cep,	*Dağ sıçanı görse çekip yiyen,*
Kulan körsö kuup cep,	*Kulan görse kovup yiyen,*
Teke körsö terip cep,	*Teke görse derleyip yiyen,*
Teñdigi cok küç kılgan,	*Eşi benzeri olmayan güç gösteren,*
Tozogu kımbat iş kılgan,	*Cehennemlik işler işleyen,*
Aram-adal bilbegen,	*Haram ile helali bilmeyen,*
Anı da tamak et degen	*Onu da yemek, et sayan*
Karasaat karanga	*Uğursuz, karanlık kullardan —*
Karmaşına can cetpeyt,	*Onların tutuşuna can dayanmaz,*
Kagışkan aman ketpegen,	*Onlarla vuruşan sağ dönmemiş.*
Kap-Toonun beri cagında	*Kap-Too'nun beri yanında,*

Madeyittin cerinen,
Sazañşandın elinen
Mınça koldu alabız,
Kızıtalak kankordu
Anan kırgın salabız.
Tüptüülügün köröbüz,
Tügönüşüp uruşup,
Kılça kalbay karıbız,
Kırgın bolup baarıbız
Kırılışıp köröbüz.
Kepke kelse, kankorgo
Kecir çatak, çır da cok,
Kaalaganın berebiz.
Aramdık-çatak cañcaldı
Alıp suuga salabız.
Ak buudaydın ununday
Cuuruluşup dostoşup,
El boluşup kalabız.

Madeyit'in yerinden,
Sazañşan'ın elinden
Bunca asker alırız,
Şu kahrolası kankora
Ondan sonra kırgın salarız.
Kökünün sağlamlığını görürüz,
Tükenesiye vuruşup,
Kılımız kalmayana dek savaşırız,
Hepimiz kırgına uğrayıp
Kırılışarak görürüz.
Söze gelirse, kankora
İnat, çatışma, kavga da yok,
Dilediğini veririz.
Haramlığı, çatışmayı, kavgayı
Alıp suya salarız.
Ak buğdayın unu gibi
Yoğrulup dost olarak,
Tek bir halk olup kalırız.

Eski oorusu karmasa,
Elçilik cöngö barbasa,
Ezelki cini karmasa
Tüz kirip tüpkö ceteli,
Kırgın tiygen emedey
Kızıl kanga cuurulup,
Kırılışa keteli.
Cana sözdö kızık bar,
Kurgan Manas sırdaşı,
Al kankordun kurdaşı
Aksakal Bakay buzuk bar.
Oşo Bakay cok bolso,
Semetey cöngö köngönü
Dos boluşup kelgeni.
Oşo Bakay bar bolso,
Kıtay, kırgız çatagı.
Arbışıp kanga bölünüp,
Alışıp catıp ölgönü.
Oşol Bakay cogolboy,
Kılımdın işi oñolboyt.

Eski hastalığı tutarsa,
Elçilik yolunda gitmezse,
Ezelki öfkesi tutarsa
Doğruca girip kökünü kurutalım,
Kırgına uğramış gibi
Kızıl kana bulanıp,
Kırılışıp gidelim.
Bir de sözün ilginci var:
Şu Manas'ın sırdaşı,
O kankorun can yoldaşı
Aksakal Bakay fitnesi var.
O Bakay olmasa,
Semetey yola gelirdi,
Dost olup gelirdi.
O Bakay var oldukça,
Kıtay ile Kırgız'ın kavgası var.
Çoğalıp kana bulanarak,
Boğuşup yatarak ölmek var.
O Bakay yok olmadıkça,
Çağların işi yoluna girmez.

Bakay cokto bara gör,
Epsiz kepten sala gör.
Emi iymeltip törönü
Eptep colgo sala gör.
Buzulup ketseñ camanat,
Bu Külçoro, çirkiniñ
Uşu kep saga amanat!» –
Dep oşentip, Koñurbay
Törönü Kuday urganı,
Törösünö çorosun
Elçi salıp turganı.
Kankor şerge buzuktu
Cerçi salıp turganı,
Akıldan tantıp Kalçanı
Aşkere Kuday urganı,
Külçorogo kuturgur
Çın işenip tuugan dep,
Akıldan tantıp Kalçanı
Karganda Kuday urganı.

Bakay yokken varıver,
Ustaca bir söz salıver.
Şimdi o töreyi eğip bükerek
Bir yolunu bulup yola getir.
Bozulup gidersen ayıp olur,
Bu Külçoro, a yiğidim,
Şu söz sana emanet!» —
Deyip böylece, Koñurbay
Töreyi Tanrı çarpmış,
Töresine çorosunu
Elçi salıp durmuş.
Kankor arslana fitneyi
Yol gösterip salıp durmuş,
Aklını yitiren Kalça'yı
Apaçık Tanrı çarpmış;
Külçoro'ya, kudurası,
Gerçekten kardeşim diye inanıp,
Aklını yitiren Kalça'yı
Yaşlılığında Tanrı çarpmış.

Baatır tapan Külçoro
Baatırlıgı bir başka.
Kıltıldagan baçagar
Kılımdın baarın kıyratıp,
Kıltıldagan köy kaşka –
Kıyalı candan bir başka.
Mına oşondo Kalçaga
Kesirettüü kepti kul,
Külçoro cayın surasañ
Caandan aşkan eptüü kul.
Telegeyi teñ tuugan,
Ay-aalamga er tuugan.
Çiymek boldu sızıktı,
Kan Koñurbay mancuga
Tili çeçen, içi aram
Tileğiñ katkan Külçoro
Kılmak boldu kızıktı,
Baatır Kalça kökcalga
Baştamak boldu buzuktu,

Bahadır, çevik Külçoro —
Bahadırlığı bambaşka.
O parıldayan afacan,
Bütün bir çağı kırıp geçiren,
Işıldayan seçkin yiğit —
Hayali de candan bambaşka.
İşte o zaman Kalça'ya
Kudretli söz söyleyen kul,
Külçoro'nun halini sorarsan,
Cihandan üstün hünerli kul.
Tepeden tırnağa denk doğan,
Bütün âleme er doğan.
Çizecek oldu çizgisini,
Han Koñurbay Mançu'ya —
Dili düzgün, içi haram,
Dileğini gizleyen Külçoro
İlginç bir iş yapacak oldu,
Bahadır Kalça'yı bozkurta karşı
Fitneye başlatacak oldu,

Tapmak boldu çaranı,
Kartayganda Kalçaga
Salmak boldu balaanı.
Eptüülügü bolcolsuz,
Eren tuugan cukuy kul
Eñ erdigi bolcolsuz
Kalça mınday degen soñ,
Kaşka taman çoronun
Iktuulugu mınçalık.
Kaarı cetik çoronun
Mıktuulugu mınçalık.
Eptüü tuugan kurgurdun
Erendigi mınçalık
Eñ şamdagay örttöngür
Kan Koñurbay aldına
Akırın süylöp bek taştap,
Alban türlüü kep baştap:
«Er Koñurbay ababız,
Menin bu kebimdi karañız.
Cañırıktın Car-Kıya

Bir yol, bir çare bulacak oldu,
Yaşlandığında Kalça'ya
Belayı salacak oldu.
Hüneri ölçüsüz,
Yiğit doğan sadık kul,
En büyük yiğitliği ölçüsüz —
Kalça böyle dedikten sonra,
Alnı açık çoronun
Becerisi işte bu kadar.
Kahrı yetkin çoronun
Ustalığı işte bu kadar.
Hünerli doğan yiğidin
Erenliği işte bu kadar.
O en çevik, ateş yürekli,
Han Koñurbay'ın önünde
Usulca konuşup sağlam durarak,
Türlü türlü söze başlayarak:
«Er Koñurbay ağamız,
Benim bu sözüme bir bakın.
Yankılanan Car-Kıya'yı

Kamdap alıp kelgemin.
Caaday Buurul, Akolpok
Canıñ çıkkan kankordon
Aldap alıp kelgemin.
Bu Kakançı, çoñ Dıñşa
Cer eken dep kelgemin.
Er Koñurbay, Ezkara
Sen ekööñdü men özüm
Şer eken dep kelgemin.
Akıl salsa, bir amal
Tabayın dep kelgemin.
Kaarlansa kankordu,
Kayra tartıp köp elin
Çabayın dep kelgemin.
Erdigiñdi, şerdigiñ
Bileyin dep kelgemin.
Tuuganım taap Beecinge
Cüröyün dep kelgemin.

Hazırlayıp alıp geldim.
Yağmur gibi Buurul'u, Akolpok'u
Canını sıktığın kankordan
Aldatıp alıp geldim.
Bu Kakançı, koca Dıñşa —
Bir yerdir diye geldim.
Er Koñurbay, Ezkara —
Siz ikinizi ben kendim
Birer arslandır diye geldim.
Akıl edersem, bir çare
Bulayım diye geldim.
Kahrına uğrarsa kankoru,
Geri dönüp kalabalık halkını
Çapayım diye geldim.
Yiğitliğini, arslanlığını
Bileyim diye geldim.
Kardeşimi bulup Beecin'e
Yürüyeyim diye geldim.

Ata urugun agadan
Bileyin dep kelgemin.
Eptüülügü bolcolsuz,
Emi çoroñ ölbösö
Ak cılkıdan boz kılam,
Aykөl menen ekööñdü
Akırettik dos kılam.
Kök cılkıdan boz kılam,
Köp körünöö dos kılam.
Eptüülügüm bilgizem,
Kaalaganıñ Semetey,
Kan Koñurbay zor töröm
Koluñuzga tiygizem.
Bu sözüñö könbösöm
Keregiñe kan abam,
Azır carap berbesem
Tuubay tuna çögömün,
Tirüü cürböy ölömün.
Manastın uulu kankordu
Erteñ alıp kelermin.
Algara minip neteyin,

Ata soyunu ağamdan
Bileyim diye geldim.
Hüneri ölçüsüz,
Şimdi çoron ölmezse
Ak yılkıdan boz kurban keserim,
Yüce gönüllü ile ikinizi
Ahiretlik dost ederim.
Gök yılkıdan boz kurban keserim,
Halkın gözü önünde dost ederim.
Hünerimi göstereyim,
Dilediğin Semetey'i,
Han Koñurbay, ulu töreyim,
Elinize teslim ederim.
Bu sözünü tutmazsam,
Gereğini yapmazsam, han ağam,
Şimdi işe yaramazsam
Doğmamış gibi yere batayım,
Diri kalmayıp öleyim.
Manas'ın oğlu kankoru
Yarın alıp gelirim.
Algara'ya binip ne yapayım,

Aldap colgo saluuga
Buurul menen keteyin.
Kelgen atım mineyin,
Arbuuruldu mineyin
Aygayı artık duu kılıp,
Bir akıldı tabayın.
Kandan tuugan kankordu
Karmap colgo salayın.
Cumşadıñ abam el Kalça
Aytkanıña barayın,
Kan aba, Kakandan çıgıp kamınıp,
Kırgızdın colun çalıpsız.
Aksakalduu Bakaydan
Artık korkup kalıpsız.
Korkkonuñuz al Bakay
Eçteke menen işi cok,
Çögüp kalgan kan Bakay.

Aldatıp yola getirmek için
Buurul ile gideyim.
Kendi geldiğim atıma bineyim,
Ak Buurul'a bineyim,
Nam salıp gürültü koparayım,
Bir akıl, bir hile bulayım.
Handan doğan kankoru
Tutup yola getireyim.
Gönderdin, ağam, ulu Kalça —
Dediğine varayım.
Han ağa, Kakan'dan çıkıp hazırlanıp
Kırgız'ın yolunu gözlemişsin.
Aksakallı Bakay'dan
Fazlasıyla korkmuşsun.
Korktuğunuz o Bakay'ın
Hiçbir şeyle işi yok,
Çökmüş kalmış han Bakay.

Murunku Bakay er kayda
Karıganda Bakayga
Çatak salar can barbı?
Korkkon Bakay kanıñız
Köp karıgan anıñız,
Murunkuday çarkı cok.
Oozunan otuz eki tiş ketken,
Kan Bakaydan küç ketken,
Bileginen sap ketken.
Cürögün kaptap suu cetken,
Öödö bolor şayı cok,
Bakay kandan muun ketken.
Kömülgön Bakay ababız,
Köp çoçubay Bakaydan
Körgön türün karañız.
Tirüü dese sanda cok,
Kabılan Bakay anda cok.
Uykudan başka tınçı cok,
Cazdıkka başın salgan kez,
Eçteme süyböy kalgan kez,
Künü-tünü ordunan
Ölsö turbay kalgan kez,

Bakay kandan ketken es.
Közü kalgan iriñdep,
Köödönü kalgan kirildep.
Kuykul bolgon sakalı,
Kim oşondoy bolbosun,
Bakay kanga kapamın.
Uşu bügün er Bakay
Tirüü dese sanda cok,
Ölüü dese cerde cok,
Çanbay sözdön salbañız
Baarı mınday boldu dep,
Bakaydan kapa albañız.
Anday-mınday debeñiz,
Bakaydan kaygı cebeñiz.
Bakay cönü momunday,
Baatır abam Koñurbay.

Eski Bakay yiğit nerede,
Yaşlanmış Bakay'a
Kavga salacak can var mı?
Korktuğunuz Bakay hanınız —
Çok yaşlanmış o sizin,
Eskisi gibi gücü yok.
Ağzından otuz iki dişi gitmiş,
Han Bakay'dan güç gitmiş,
Bileğinden sap gitmiş.
Yüreğini kaplayıp su gelmiş,
Doğrulup kalkacak hâli yok,
Bakay handan eklem gücü gitmiş.
Toprağa girmiş Bakay ağamız,
Bakay'dan pek de ürkmeyin,
Onun şu görünen halini görün.
Diri desen sayıda yok,
Kaplan Bakay orada yok.
Uykudan başka rahatı yok,
Başını yastığa koyduğu vakit,
Hiçbir şeyi sevmeyip durduğu vakit,
Gündüz gece yerinden
Ölse de kalkmadığı vakit —

Bakay handan akıl gitmiş.
Gözü kalmış çapaklanıp,
Göğsü kalmış hırıldayıp.
Kavruk olmuş sakalı,
Kim öyle olmak ister,
Bakay hana acıyorum.
İşte bugün er Bakay
Diri desen sayıda yok,
Ölü desen yerde yok,
Sözü esirgemeyip söyleyin,
Hepsi böyle oldu diye,
Bakay'a kızıp durmayın.
Şöyle böyle demeyin,
Bakay için kaygı yemeyin.
Bakay'ın hali işte bu kadar,
Bahadır ağam Koñurbay.

Çıgardıñ içten buzuktu,	*İçinden fitneyi çıkardın,*
Ayttırmak bolduñ kızıktı.	*İlginç şeyler söyletecek oldun.*
Sındamak bolduñ kırımdı,	*Yanımı yönümü sınayacak oldun,*
Çıgarmak bolduñ çırımdı.	*Kavgamı ortaya çıkaracak oldun.*
Suramak bolduñ Koñ töröm,	*Soracak oldun, Koñ töreyim,*
Kapkaydagı sırımdı.	*Ta uzaklardaki sırrımı.*
Mına ayttırmak bolduñ çınımdı.	*İşte doğrumu söyletecek oldun. Şu*
Kızıtalak kırgızdın	*kahrolası Kırgız'ın —*
Kokuy aba, zor Kalça	*Vay ağam, ulu Kalça,*
Adırday, toodoy kıyalaş,	*Sırtlar gibi, dağlar gibi yan yanayız,*
Tübübüz birge uyalaş.	*Kökümüz bir, aynı yuvadanız.*
Aytkanım uşul bilip al,	*Dediğim işte bu, bilmiş ol:*
Tilge kelse kankordu	*Söze gelirse kankoru*
Tilim menen baylayın.	*Dilimle bağlayayım.*
Til bilbese kankordu	*Söz dinlemezse kankoru*
Küçkö salıp caylayın.	*Zorla alt edeyim.*
Aylam kelse kankordu	*Elimden gelirse kankoru*
Kayrılıp töröm körömün.	*Geri döndürüp, töreyim, göreyim.*
Eldeşkin dep kankorgo	*Barış diye kankora*
Çınım menen kireyin.	*Doğrulukla varayım.*
Aytkandı kankor bilbese,	*Söyleneni kankor bilmezse,*
Aydagan cöngö cürbösö,	*Gösterilen yolda yürümezse,*
Kayrılıp cayın bileyin,	*Dönüp halini bileyim,*
Aman kelsem astıña	*Sağ gelirsem önüne*

Añgeme kepten aytarmın,	*Uzun uzun anlatırım,*
Çabılıp ketken kankorgo	*Çapıp giden kankora*
Çataktaşıp kaytarmın.	*Kavga açıp dönerim.*
Arzım menen muñumdu	*Arzımı ve derdimi*
Koñ töröm, saga aytarmın.	*Koñ töreyim, sana söylerim.*
Aytkan sözgö könüñüz,	*Söylediğim söze uyun,*
Kuru kelsem bozorup,	*Eli boş, solgun dönersem,*
Algara tulpar beriñiz,	*Algara tulparı verin,*
Algara berseñ minebiz.	*Algara'yı verirsen bineriz.*
Çabılıp ketken buruttu	*Çapıp giden buruttan*
Tak Talaska çeyin süröbüz.	*Ta Talas'a kadar süreriz.*
Tilge kelse buruttu	*Söze gelirse burutu*
Tilim menen bagıntam,	*Dilimle boyun eğdiririm,*
Til bilbese buruttu	*Söz dinlemezse burutu*

Küçkö salıp bagıntam.
Buurukma cinim karmasa,
Buursunun burdurbaym.
Kaarım kelip kakaysam,
Al Talaska turguzbaym.
Epke kirse kankordun
Erdik cayın köröyün,
Epke kelbey tim bolso,
Men kıyrın eki bölöyün.
Kup tilim burut albasa,
Kulcuñdaşıp köröyün.
Kaarlanıp kakaysam,
Karmaşıp kanın çaçayın,
Tilge kirse kankordun
Demikkenin basayın.
Kımbat akıl munuñuz,
Meni altı kün kütüp turuñuz.
Cetkileñ akıl munuñuz,
Aradan tuugan kelgiçe
Ceti kün küyüp turuñuz.
Ceti kündön men kalsam,
Kol çakırıp, el cıyna,
Küdörüñ bizden üzüñüz,
Buyruk kılıp eliñe

Zorla boyun eğdiririm.
Coşkun öfkem tutarsa,
Sabanını sürdürtmem ona.
Kahrım gelip diklenirsem,
Onu Talas'ta durdurmam.
Yola gelirse kankorun
Yiğitlik halini göreyim,
Yola gelmeyip susarsa,
Ben onun yanını ikiye böleyim.
Sözümü burut kabul etmezse,
Boğuşup bir göreyim.
Kahrım kabarıp diklenirsem,
Tutuşup kanını saçayım,
Söze gelirse kankorun
Kabaran öfkesini yatıştırayım.
Değerli aklınız şudur:
Beni altı gün bekleyip durun.
Yetkin aklınız şudur:
Aradan doğan kardeş gelene dek
Yedi gün yanıp bekleyin.
Yedi günde ben dönmezsem,
Asker çağır, halkı topla,
Umudunuzu bizden kesin,
Buyruk salıp halkınıza

Balbandın baarın aydañız,
Bügün esine kirip kalıptır.
Ölbögön cerdi kamdañız.
Ubada söz munuñuz.
Aalamdın kanı Koñ törö,
Kelgiçe esen turuñuz!» –
Tikirip çoguu aldadım,
Dep, oşentip, Külçoro
Caydalañdap, şaylanıp,
Caydañdagan er çirkin
Calañ kılıç baylanıp,
Kayra caar buluttay
Kaar betine aylanıp,
Cay-caragın şaylanıp,

Bütün pehlivanları sürün,
Bugün aklına geliverdi.
Ölünmeyecek yeri hazırlayın.
Verilen söz işte budur.
Âlemin hanı Koñ töre,
Gelene dek esen kalın!» —
Dik durup hepsini aldattım,
Deyip böylece Külçoro
Neşeyle donanıp, hazırlanıp,
O güler yüzlü yiğit
Yalın kılıcını kuşanıp,
Yeniden yağacak bulut gibi
Kahır yüzüne bürünüp,
Silahını, teçhizatını kuşanıp,

Arasınan elçige
Cürör cakka kamdanıp
Almambet uulu Külçoro
Opol-Toodoy körünüp,
Attanıp çıgıp cürdü emi,
Başaalı kırgız el mına,
Koñurbay aldap aların,
Uzununan saların,
Uypalgan çoro bildi emi.
Kabarsañ mına soyuñuz.
Baabedinin bat aytıp,
Abası közdöy cürdü emi.
Añıraygan kapçıgay
Armanın aytıp bir dalay, Araga cürüp berüügö,
Too böksösün çaldı ele.
Caydañdagan şer çoroñ
Al kıtaydan ayrılıp,
Abası Semeteyge bardı ele, Çok-Tabılgı caylagan,
Semeteyge barganda
Külüstön çoroñ bakırıp,
Abası kül oyrondu çakırıp: Karısı toluk, zaarı küç
«Ata kagılayın, kan aba
Kerüügö duşman konuptur,
Altay minse arıbas,
Cortsoñ coluñ boluptur,
Atañ kandın arbagı
Azır koldop alıptır.
Kırk çilten, Kızır Nıyazı
Tuugan bolup kirdim men.
Kımbattuu tuugan şer abam, Içki sırın alam dep
Kıtaydın kanı Koñurbay

Aralarından elçi olarak
Gidilecek yana hazırlanıp,
Almambet oğlu Külçoro
Ulu bir dağ gibi görünüp,
Atlanıp yola çıktı şimdi,
İşte şanlı Kırgız halkı,
Koñurbay'ın aldatıp alacağını,
Boylu boyunca yere sereceğini,
O yaman çoro bildi şimdi.
Haber alırsan, işte kurbanınız.
Bahaeddin'i çabucak anıp,
Ağasına doğru yürüdü şimdi.
Ağzını açmış boğazları,
Nice zaman derdini söyleyip, Araya girip aracı olmaya,
Dağın eteklerini aştı.
O güler yüzlü arslan çoron
Kıtay'dan ayrılıp,
Ağası Semetey'e vardı, Çok-Tabılgı'da yaylayan,
Semetey'e vardığında
Kaplan yürekli çoron haykırıp,
Ağası, o kül eden yamanı çağırıp: Yaşlısı olgun, zehri güçlü,
«Ah, kurban olayım, han ağa,
Sırta düşman konmuş,
Altay'a binse yorulmaz,
Yürüsen yolun açıktır,
Baban hanın ruhu
Şimdi seni desteklemiştir.
Kırk çilten, Hızır Niyaz —
Kardeş olup girdim ben.
Değerli kardeşim, arslan ağam, İç sırrını alayım diye,
Kıtay'ın hanı Koñurbay —

Ayanıp sen da kalbagın,
Tikteşken cooñ Koñurbay,
Akılduu çoçko Koñurbay,

Sen de kendini sakınma,
Göz göze geldiğin düşmanın Koñurbay,
Akıllı domuz Koñurbay,

	Kırgızdık cöndü ununtup,	*Kırgızlık yolunu unutup,*
	Kan Kalçanın aldına	*Han Kalça'nın önüne*
	Kıtay bolup bargamın,	*Kıtay olup vardım ben,*
	Tübüm kıtay eken dep,	*Kökeni Kıtay'ım diye,*
	Kan aba, tüz bolgon kepten salgamın,	*Han ağa, apaçık sözlerle konuştum,*
176740	Tügöl kıtay köp curttu,	*Bütün Kıtay'ın kalabalık yurdunu,*
	Tüp atam kıtay eken dep,	*Ata dedem Kıtay imiş diye,*
	Tüzüröök kirip aldadım,	*Doğrudan girip aldattım.*
	Kalaalı kırgız cer mına,	*İşte şanlı Kırgız yurdu bu,*
	Kaarıñız kelip kakaysañ	*Kahrınız gelip diklenirsen,*
	Karmap soysoñ men mına.	*Tutup boğazlarsan, işte ben.*
	Başımdı alsañ men mına.	*Başımı alırsan, işte ben.*
	Kaalasañ tirüü koyuñuz,	*Dilersen sağ bırakın,*
	Aldap keldim Kalçanı	*Aldatıp getirdim Kalça'yı,*
	Bolboso töröm, akılga könö koyuñuz.	*Yoksa töreyim, akla uyuver.*
176750	Coolaşkanıñ Koñurbay	*Savaştığın Koñurbay'ı —*
	Azır keldim kan aba,	*Şimdi geldim, han ağa,*
	Arbañdagan çoçkonu	*O kabaran domuzu*
	Koluñuzga berüügö.	*Elinize teslim etmeye.*
	Çoñ kara atın baylagan,	*Koca kara atını bağlayan,*
	Kaldaydın uulu kapırga	*Kaldayın oğlu kâfire,*
	Kan Koñurbay baatırga,	*Han Koñurbay bahadıra*
	Buudan bolup kirdim men,	*Küheylan gibi girdim ben,*
	Tüp atabız kıtay dep,	*Ata dedemiz Kıtay diye,*
	Tügönüp ölgön Kalçaga	*Tükenip ölesi Kalça'ya*
176760	Kan aba, senin ayıñdan	*Han ağa, senin uğruna*
	Imerip colgo saldım dep.	*Çevirip yola getirdim diye.*
	Akılga dıykan cakırdı,	*Akılca becerikli o zavallıyı,*
	Al Koñurbay kapırdı,	*O Koñurbay kâfirini,*
	Eptüülüktü bilgizem,	*Hünerimi göstererek,*
	Opol-Toodoy korcoytup,	*Ulu bir dağ gibi kabartıp,*
	Koluñuzga tiygizem.	*Elinize teslim ederim.*
	Atañdan kalgan muraapı,	*Babandan kalan mirası,*
	Kan abam, Zulpukor kolgo ala kör,	*Han ağam, Zülfikar'ı ele al, Çarkı duran*
	Çark toktogon kıtaydı	*Kıtay'ı*
	Kişi kılbas çoñ erdik	*İnsanın yapamayacağı büyük yiğitliği*
176770	Oşo korcoygon itke sala kör.	*Şu kabarmış ite göster.*
	A düynö ketken ayköl-şer	*Öbür dünyaya giden yüce arslan*

	Atam Manastın kegin ala kör.	*Babam Manas'ın öcünü al.*
	Col üstünö süyrötüp,	*Yol üstünde sürükleyip,*
	Coboloñduu çoçkonu	*O belalı domuzu —*
	Ar borumun kaaladım,	*Her türlüsünü diledim —*
	Dañgıttarga sala kör,	*Çoban köpeklerine at,*
	Koñurbay çoçko cogolboyt.	*Koñurbay domuzu yok olmaz.*
	Eç bolboso kan aba,	*Hiç olmazsa, han ağa,*
	Bul Alöökönün Koñurbay	*Bu Alöökö'nün oğlu Koñurbay'ın*
176780	Kanınan cutup ala kör,	*Kanından yudum yudum al,*
	Beleske bütkön bel eken,	*Sırta yaslanmış bir bel imiş,*
	Alöökönün Koñurbay	*Alöökö'nün oğlu Koñurbay*
	Beecinden çıkkan şer eken.	*Beecin'den çıkmış bir arslan imiş.*
	Artık tuugan doñuzdun.	*O domuzdan üstün doğmuş.*
	Belgilüü Kalça er eken.	*Ünlü Kalça, bir er imiş.*
	Tügöngön sayın tütögön,	*Tükendikçe tüten,*
	Kalçanı aldap soybosok,	*Kalça'yı aldatıp boğazlamazsak,*
	Tübü bar kıtay el eken,	*Kökü sağlam bir Kıtay halkı imiş,*
	Tübünön beri küçögön	*Ta kökünden beri güçlenen*
176790	Kakançı curtu deer eken.	*Kakançı yurdu derler imiş.*
	Başına balaaluu şumduk salbasak,	*Başına belalı bir oyun oynamazsak,*
	Beecinge kabar salgıday	*Beecin'e haber salacak gibi,*
	Kan aba, amal menen albasak,	*Han ağa, hileyle onu almazsak,*
	Kızıl-caşıl Arkesken	*Kızıl yeşil Arkesken'i*
	Kınınan tartsam bölünböyt,	*Kınından çeksem de bölünmez,*
	Kırk cılı kıyrap uruşsak	*Kırk yıl kıyasıya vuruşsak da*
	Bul çoçko Koñurbaydın	*Bu domuz Koñurbay'ın*
	Kıyşayar türü körünböyt.	*Eğilecek hali görünmez.*
	Kızıl mizdüü Zulpukor	*Kızıl ağızlı Zülfikar'ı*
	Kınınan tartsak bölünböyt,	*Kınından çeksek de bölünmez,*
176800	Seksen cıl tınbay salışsak	*Seksen yıl durmadan savaşsak da*
	Munun serpilçü türü körünböyt.	*Bunun sarsılacak hali görünmez.*
	Ayza karmap, top buzup,	*Mızrak tutup safları bozup,*
	Ayabay kirsek salışka	*Sakınmadan girişsek vuruşmaya*
	Kırgındı kızık körgüdöy,	*Kırgını eğlence sayacak gibi,*
	Kakançının kanına	*Kakançı'nın hanına*
	Kapıray, kol ber dep kabar bergidey.	*Ah kâfir, el ver diye haber salacak gibi.*
	Baştakıdan çoñ müşkül –	*Öncekinden büyük bir bela —*

	Kumurskaday cer caynap,	*Karınca gibi yeri kaplayıp,*
176810	Kıtaydın eli kelgidey.	*Kıtay'ın halkı gelecek gibi.*
	Amal menen albasak	*Hileyle onu almazsak,*
	Çapçışıp çama kelgisiz,	*Çarpışmaya güç yetmez,*
	Çabışıp mende ceñgisiz,	*Vuruşup ben yenemem,*
	Bul kögala sakal çoñ mancuu,	*Bu gök ala sakallı koca Mançu,*
	Kıtaydın kanı Koñurbay	*Kıtay'ın hanı Koñurbay,*
	Bu kıstalak Kalça cogolboyt.	*Bu kahrolası Kalça yok olmaz.*
	Koñurbay cokson bolboso	*Koñurbay yok olmazsa*
	Kırgızdın işi oñolboyt,	*Kırgız'ın işi yoluna girmez,*
	Tıypıl kılıp taştuusun	*Kökünü kazıyıp taşlısını*
176820	Tındım kılıp koybosok,	*Susturup bırakmazsak,*
	Beren Kalça beycaydın	*Yiğit Kalça, o pervasız,*
	Bet algandı talkalap,	*Karşı geleni parçalayıp,*
	Kerişti kenen salgıday.	*Geniş bir savaş açacak gibi.*
	Kara kurttay kıtayga	*Kara kurt gibi kalabalık Kıtay'a*
	Kagışıp adam ötküsüz	*Vuruşup insan geçemez,*
	Çabışıp çama cetkisiz,	*Çarpışıp güç yetiremez,*
	Celigip adam bargısız,	*Coşup insan varamaz,*
	Ceñip mende algısız,	*Yenip ben alamam,*
	Karasaat Koñurbay –	*O uğursuz Koñurbay —*
176830	Karasa mınday doñuz ay.	*Baksan işte böyle bir domuz ah.*
	Çapçışıp çama kelbegen,	*Çarpışmaya güç yetmeyen,*
	Çagırluu kara taş eken,	*Çakmaklı kara taş imiş,*
	Coo cagına kuturgur	*Düşman yanına, kudurası,*
	Colborstoy ilgir maş eken.	*Kaplan gibi çabuk, usta imiş.*
	Mancuusu tümön, kanı bar,	*Mançusu tümen, hanı var,*
	Kartaygan menen Koñurbay	*Yaşlanmış olsa da Koñurbay*
	Er Koñurbay kalçaga	*Er Koñurbay Kalça'ya*
	Kançalık miñdik alı bar,	*Kaç bin kişilik gücü var,*
	Elimdi taap keldim dep,	*Halkımı bulup geldim diye,*
176840	Nuruñ cok Kalça er eken, Elteñ urup kalayın,	*Nurun yok, Kalça bir er imiş, Kandırıp bir gireyim,*
	Curt bülüntüp, el kırgan	*Yurt yıkıp, halk kıran*
	Kuturup ölgön Kalçaga	*Kudurup ölesi Kalça'ya*
	Karasaat Kalçanın	*O uğursuz Kalça'nın*
	Bu kılganı ep eken,	*Bu yaptığı ustalık imiş,*
	Örttöngürdün ötügü –	*O ateş yüreklinin çizmesi —*

Ötügünün tamanı
On eki karış sere eken.
Iç-koynuna kireyin.
Añdıp turup atamdı
Artık eren çoñ Kalça
Çaap iygeni ep eken.
Kabagı toonun butkulday,
Kılıçın kızık kamdayın,
Kaarlanıp kakaysa
Kargan menen Koñurbay
Çın kırgınduu soguşka
Çındap kızıl çep eken.
Munu menen uruşkan
Çın atam Manas şer eken. Buzuk çırdı baştayın.
Kürkürögön doñuzga
Kürdöölü atam kabılan
Küçü kantip keldi eken?
Erenderin eñeyin,
Çalkalagan doñuzga
Çaması kantip cetti eken? Kıtaydı eptep ceñeyin,
Çapçışıp altı ay salışıp, Şeksiz karmap soyuuga,
Kayran atam kabılan
Kakanga kantip öttü eken? Cay-cayına koyuuga,
Surunayday şer atam
Surmaluu kanın kıyratıp, Men kireyin kan aba,
Karmap ayza sundu eken,
Kalmagınça kaldırap,
Sulayman albas Beecindin Taazim kılıp, but bügüp
Suragın kantip aldı eken. Kolodon kılgan burkandı
Ölgön sayın öörçügön,
Ölçöösü köp el eken.
Tügöngön sayın tütögön

Çizmesinin tabanı
On iki karış kalın imiş.
Ta koynuna sokulayım.
Gözleyip durup babamı
O pek yiğit koca Kalça
Çapıp indirmesi ustalık imiş.
Kaşı dağın yarığı gibi,
Kılıcını ilginç hazırlayayım,
Kahırlanıp diklendiğinde
Yaşlanmış olsa da Koñurbay
Gerçek kırgınlı bir savaşta
Gerçekten kızıl bir siper imiş.
Bununla vuruşan
Gerçek babam Manas arslan imiş. Fitne kavgasını başlatayım.
Gürleyen o domuza
Kudretli babam kaplan —
Gücü nasıl yetmiş acaba?
Erenlerini kapıp alayım,
Kabaran o domuza
Çaresi nasıl yetmiş acaba? Kıtay'ı bir yolla yeneyim,
Çarpışıp altı ay savaşıp, Şüphesiz tutup boğazlamaya,
Zavallı babam kaplan
Kakan'a nasıl geçmiş acaba? Yerli yerine koymaya,
Zurna sesli arslan babam
Sürmeli kanını kırıp geçirip, Ben gireyim, han ağa,
Tutup mızrak uzatmış,
Kalmaklar titreyip dururken,
Süleyman'ın alamadığı Beecin'in Baş eğip, dizini bükerek
Hesabını nasıl sormuş acaba. Tunçtan yapılmış o putu —
Öldükçe üreyen,
Ölçüsü aşan bir halk imiş.
Tükendikçe tüten,

Tüz bolgurdun biri eken
Burkanın aldap surayın.
Kagılayın kan abam,
Çoroñdun aytkan kebine
Kulagıñdı sal, abam,

Bir eldeşip alayın.
Eptep turup doñuzdun
Esebin mintip tabayın,
Eldeştik emi tuugan dep
Kaarı küçtüü Kalçanın
Tübünö çoguu ceteyin,
Turguzbay başın keseyin,

Maanisin tapsam doñuzdun
Tübünö çoguu ceteyin,
Eşektey kardın eşeyin.
Ebin tapsam Kalçanı
Uşuntip başın keseyin,
Taştuusun soyup kıyratıp,
Bir talkalap taştayın.
Erenim abam, men saga
Şek bilgizbey Kalçanı
Kıtay tursun çoçunup,
Kokuy aba, kan sultan
Kudayım dep turayın,
Abam da kıtay boldu dep,
Al örttöngön er mancuu
Burkan Kuday ekenin
Çındap burut bildi dep,

Çın dinime kirdi dep,
Kıtaydın kımbat ekenin
Örttöngön kankor bildi dep,
Beecinden çıkkan kurç bolot
Araga elçi saluuçu.
Elçisin aldap bir alsak,
Alöökönün Kalçasın
Mına uşuntip başın alabız.

O yaman soyun biri imiş.
Putunu aldatarak dileyeyim.
Kurban olayım, han ağam,
Çoronun söylediği söze
Kulağını ver, ağam,

Bir barışıp anlaşayım.
Bir yolunu bulup o domuzun
Hesabını böyle göreyim,
Barıştık şimdi, kardeşiz diye
Kahrı güçlü Kalça'nın
Ta köküne dek ineyim,
Doğrulmasına vakit vermeden başını keseyim,
Domuzun sırrını çözersem
Ta köküne dek ineyim,
Eşek gibi karnını yarayım.
Yolunu bulursam Kalça'nın
İşte böyle başını keseyim,
Taşlısını boğazlayıp kırıp,
Bir güzel parçalayıp atayım.
Erenim ağam, ben sana
Şüphe uyandırmadan Kalça'yı —
Kıtay bir yana, ürküp
Vay ağam, han sultan,
Tanrım diye durayım,
Ağam da Kıtay oldu diye,
O ateş yürekli er Mançu —
Putun Tanrı olduğunu
Gerçekten burut bildi diye,

Gerçek dinime girdi diye,
Kıtay'ın kıymetli olduğunu
O ateş yürekli kankor bildi diye,
Beecin'den çıkan sert çelik,
Araya elçi salacak.
Elçisini aldatıp bir alsak,
Alöökö'nün oğlu Kalça'nın
İşte böyle başını alırız.

Menin atam Almambet
Arbuurul bergin mineyin,
Akolpok bergin kiyeyin,
Araga anık cüröyün.
Aldap şeker söz menen
Alöökönün Kalçasın
Koluna kokuy salalı,
Kozgoltpoy başın alalı.
Aylına apat salalı,
Aldap başın alalı.
Amız kılbay Kalçaga
Eptep başın alalı.
Begin beypay kılalı,
Berenin aydap kıralı.
Kaltırbay kanın soyolu,
Kan Koñurbay kapırdı
Tıypıl kılıp erendi
Dümürün tüptöp kazalı,
Umaştay közün açalı.
Cılma duşman Kalçanı,
Cılan sınduu cañcalı,
Aytkanım mınday bilip al,
Karmaş kılbay kalbaylı,
Arıslan abam tilimdi al!
Epteseñ epke salayın,
Er çirkindin kara atın
Ebin taap surap barayın,
Bul Kakançı Beecindin
Cer ekenin bildi dep,
Bul kalıñ kıtay Beecindin
Karmalaşkan kapırdı
El ekenin bildi dep,
Burkandın Kuday ekenin
Kabılan abam bildi dep
Kaarlangan kapırga,

Kan Koñurbay baatırga
Süyünçülöp barayın.
Berenim maga bergin dep.

Benim babam Almambet —
Ak Buurul'u ver bineyim,
Akolpok'u ver giyineyim,
Araya gerçekten gireyim.
Şeker gibi sözlerle aldatıp
Alöökö'nün Kalça'sını
Eline düşürelim, vay,
Kımıldatmadan başını alalım.
Köyüne afet salalım,
Aldatıp başını alalım.
Soluk aldırmadan Kalça'nın
Bir yolunu bulup başını alalım.
Beyini perişan edelim,
Yiğidini sürüp kıralım.
Bırakmadan hanını boğazlayalım,
Han Koñurbay kâfiri,
Silip süpürüp erenini,
Kökünü dibinden kazıyalım,
Bebek gibi gözünü açalım.
O yılışık düşman Kalça'yı,
Yılan huylu kavgacıyı —
Dediğim işte bu, bilmiş ol,
Vuruşmadan kalmayalım,
Arslan ağam, sözümü tut!
İzin verirsen bir yolunu bulayım,
O yiğidin kara atını
Yolunu bulup isteyip varayım,
Bu Kakançı Beecin'in
Bir yer olduğunu bildi diye,
Bu kalabalık Kıtay Beecin'in
Boğuşulan o kâfiri
Bir halk olduğunu bildi diye,
Putun Tanrı olduğunu
Kaplan ağam bildi diye —
Kahırlanan o kâfire,

Han Koñurbay bahadıra
Müjde diye varayım.
Yiğidini bana ver diye.

	Belgilüü abam, kebim uk,	*Ünlü ağam, sözümü dinle,*
	Belekke suray kalayın,	*Armağan olarak isteyeyim,*
	Kabılan kegin alayın!	*Kaplanın öcünü alayım!*
	Kayra tartıp elteñdep,	*Geri dönüp koşarak,*
	Dos boluuga kup bolup,	*Dost olmaya razı olup,*
	Toodoy abam töröm dep,	*Dağ gibi ağam, töreyim diye,*
	Tolukşugan Kalçaga	*Olgunlaşmış Kalça'ya*
	Süyünçülöp barayın.	*Müjde diye varayım.*
	Kök colborstoy çoçkonun	*Gök kaplan gibi o domuzun*
176960	Bıyıl çın esebin tabayın.	*Bu yıl gerçek hesabını göreyim.*
	Koñurbaydın kırk törö	*Koñurbay'ın kırk töresi,*
	Eñ sıykırçı ık törö	*En büyücü, en kurnaz töresi,*
	Ayzakerden teptegiz	*Mızrak ustalarından hiç eksiksiz*
	Iktuulugu bar eken.	*Becerisi var imiş.*
	Ay-aalamdı buy kılgan	*Bütün âleme baş eğdiren*
	Mıktuulugu bar eken.	*Ustalığı var imiş.*
	Sakalduu Kalça karısın	*Sakallı Kalça kocasını,*
	Koluma tiyse kıtaydın	*Elime geçse Kıtay'ın*
	Kagılayın kan abam,	*Kurban olayım, han ağam,*
176970	Sapırayın baarısın.	*Hepsini savuracağım.*
	Kırılışpay kalbaylı	*Kırılışmadan kalmayalım,*
	Kan aba, kıtaydı mintip aldaylı.	*Han ağa, Kıtay'ı işte böyle aldatalım.*
	Kan aba, kapırdı mintip aldaylı.	*Han ağa, kâfiri işte böyle aldatalım.*
	Türü suuk Kalçanın	*Yüzü soğuk Kalça'nın*
	Tübünö mintip ceteli	*Ta köküne böyle inelim,*
	Tübübüz tüptüz bolguça	*Kökümüz düpedüz olana dek*
	Bügün tügönüşö keteli.	*Bugün tükenişip gidelim.*
	Katuulap kayrat salalı,	*Sıkı durup gayret gösterelim,*
	Kak talkanday çalalı.	*Kavut gibi savuralım.*
176980	Kayrat kılgın kan aba,	*Gayret et, han ağa,*
	Kanının baarın kıralı,	*Kanının hepsini kıralım,*
	Kalkın cetim kılalı.	*Halkını yetim bırakalım.*
	Erenin közdöp kıralı,	*Erenini gözleyip kıralım,*
	El-curtun eesiz kılalı,	*Elini yurdunu sahipsiz kılalım,*
	Kalçasın karmap cıgalı.	*Kalça'sını tutup yıkalım.*
	Kandarın kuup çetteyli,	*Hanlarını kovup kıyıya sürelim,*
	Bir küçtüüsün kırbay ketpeyli.	*Bir güçlüsünü kırmadan gitmeyelim.*
	Taştuusun soyup cok kılbay.	*Taşlısını boğazlayıp yok etmeden,*

Bir kılçayıp kılça ketpeyli.	*Bir kez dönüp bakıp kılı kadar gitmeyelim.*
Biz bir kürdöölüü elin bölölü,	*Biz onun kudretli halkını bölelim,*
Küçögön okşoyt Koñurbay	*Güçlenmiş gibi görünüyor Koñurbay —*
Kürpüldöşüp körölü.	*Coşup çarpışıp bir görelim.*
Taştuusun aydap bölölü,	*Taşlısını sürüp bölelim,*
Koñurbay aldap körölü.	*Koñurbay'ı aldatıp bir görelim.*
Kuturgan okşoyt köp kıtay	*Kudurmuş gibi görünüyor bunca Kıtay,*
Munu menen kulcuñdaşıp körölü.	*Bununla boğuşup bir görelim.*
Eptüülügü çoroñdun	*Çoronun hüneri —*
Kan abam, koluñdu kıraan	*Han ağam, elin yırtıcı bir*
kuşunday,	*kuş gibi,*
Kıtaydın kıylasın kördüm	*Kıtay'ın çoğunu gördüm,*
Karmaşa turgan kez keldi,	*Boğuşacak vakit geldi,*
Kan aba, kagıştın cayı uşunday!	*Han ağa, vuruşun hali işte bu!*
Ölö turgan ant kılıp,	*Ölesiye ant içip,*
Kan abam, akıl erge kızıktır,	*Han ağam, akıl ere tatlı gelir,*
Ayla tapsak momunday –	*Bir hile bulsak, işte böyle —*
Er adamga azıktır.	*Er kişiye azıktır.*
Tübünö tüptüz ceteli,	*Ta köküne düpedüz inelim,*
Tügöngön kıtay Kalçaga	*Tükenesi Kıtay Kalça'ya*
Tüyşüktüü colun çalalı,	*Zahmetli bir yol gözleyelim,*
Özüñö tuugan bolduk dep,	*Sana kardeş olduk diye,*
Degen söz uşul köngün dep,	*Dediğim söz budur, kabul et diye,*
Çataktaşpay, çırdaşpay	*Kavga etmeden, çekişmeden*
Kan atam kunun bergin dep,	*Han babamın kan bedelini ver diye,*
Kayguulduu* colun çalalı,	*Sakınmalı* bir yol gözleyelim,*
Kayran Kalça aldatat,	*Zavallı Kalça aldanıyor,*
Kapanı çoguu salalı.	*Kahrı hep birden salalım.*
Belestin colun çalalı,	*Sırtın yolunu gözleyelim,*
Bereni Kalça aldatat	*Yiğit Kalça aldanıyor,*
Kan aba, beypaydı anan salalı!	*Han ağa, felaketi ondan sonra salalım!*
Erensingen, şersingen	*Eren sanan, arslan sanan,*
Cer üstündö bütün balban ersingen	*Yeryüzünde tek pehlivan er sanan Bilgili*
Bilimdüü çoroñ men mına!	*çoron işte benim!*
Kaldaydın uulu kapırdı	*Kaldayın oğlu kâfiri,*
Kan abam, kan Koñurbay baatırdı	*Han ağam, han Koñurbay bahadırı*
Salmaktuu çoro tuuganıñ	*Ağır başlı çoro kardeşin*
Tüşsö kayra çıkkısız	*Düşse bir daha çıkamayacağı*

	Tereñ orun karaylı.	*Derin bir çukur gözetleyelim.*
	Teñizim abam, kebimdi uk,	*Denizim ağam, sözümü dinle,*
	Kaygırsa kaçıp kutulgus	*Kaygılansa kaçıp kurtulamayacağı*
	Colun bir torgoy salalı.	*Bir yolu tuzağa çevirelim.*
177030	Akılınan ayrılıp,	*Aklından ayrılıp,*
	Aşpaganday kılalı,	*Bir daha aşamayacak hale getirelim,*
	Kayrılıp Kalça Kakanın	*Dönüp Kalça Kakan'ın toprağına*
	Baspaganday kılalı.	*Ayak basamayacak hale getirelim.*
	Emi aldap kirip ötölü,	*Şimdi aldatıp içine girip geçelim,*
	Kızık bolup Kalçaga	*Kalça'ya ilginç görünüp*
	Kırılışa keteli.	*Kırılışa gidelim.*
	Tuurañkı colun çaldım dep,	*Yamaç yolunu gözledim diye,*
	Menin tuygunum, kesseñ baş mına,	*Benim şahinim, keseceksen işte baş,*
	Ezkara menen Kalçaga	*Ezkara ile Kalça'ya*
177040	Tuuganıñmın dep bardım dep.	*Kardeşinizim diye vardım diye.*
	caratıp,	*yaratıp,*
	Ubadanı bat kılıp,	*Sözleşmeyi çabucak bağlayıp,*
	Koñurbay kanın köndürdüm,	*Koñurbay hanı razı ettim,*
	Kılıçtın mizin calatıp,	*Kılıcın ağzını yalatıp,*
	Çaldırsañ Beecin col mına,	*Gözletirsen işte Beecin yolu,*
	Kılıçtap kesip ciberseñ	*Kılıçla kesip gönderirsen —*
	Kımbattuu abam, col mına,	*Değerli ağam, işte yol bu,*
	Kaynatıp iyseñ şor mına.	*Kaynatıp gönderirsen işte tuzlu su bu.*
	Türtüp iyseñ çıkpayın,	*İtip gönderirsen çıkmayayım,*
177050	Tügöngön abam, or mına.	*Tükenesi ağam, işte çukur bu.*
	Eptüü tuugan çoroñdun	*Hünerli doğan çoronun*
	Eptüülügün sen sına!	*Hünerini sen bir sına!*
	Senin üzülgönüñ ulagan,	*Senin kopanını ekleyen,*
	Çaçılganıñ cıynagan,	*Saçılanını toplayan,*
	Öçkön otuñ tamızıp,	*Sönen ateşini tutuşturan,*
	Ölgön candı tirgizgen,	*Ölen canı dirilten,*
	Bilbegendi bilgizgen,	*Bilmeyene bildiren,*
	Mintip colgo kirgizgen	*Böylece yola koyan —*
	Abake, ayza berip coogo sal,	*Ağabey, mızrak verip düşmana sal,*
177060	Sayalbay kalsa közün teş.	*Saplayamazsa gözünü oy.*
	Til süylötüp doogo sal,	*Dil söyletip davaya sal,*
	Ceñe albay kalsa tilin kes!	*Yenemezse dilini kes!*
	Çın acal kelse ölömün	*Gerçek ecel gelirse ölürüm,*

Menin çın atam Manas koldoso,
Koñurbay kolgo tüşürüp,
Korcoñdogon kokuy kul
Koluña tartuu beremin». –
Çoro mınday degen soñ,
Ata, mıktuu tuugan kayran şer
Korcoñdogon kayran er
Külçoronun şerdigi
Kılım curtka bilinip,
Kan içme kankor töröñüz
Atası Manas tirilip,
Azır kördön turgansıp.
«Adaşpay coogo kirgin» – dep,
Barbañdap kökcal süyünüp,
Keçee kabarıñda bar beken,
Kayıbınan kabılgan,
Kan atası Manaska
Çöl talaadan tabılgan,
Kasiettüü Boz kise –
Ata, barbañdagan badirek*
Adam çorogo tilep çoñ tilek.
Kımbattuu tuugan kurguruñ,
Kızır çalgan tuygunuñ
Özüñ körgön Boz kise
Moynuna şaşıp salınıp,
Adam, canım kurman bolsun dep,
Abakeñ tartat ubayım».
Canakı töröñ dardañdap,
Külçorogo calınıp:
«Ay, Külçoro, muraapım,
Aylansam bolot Kudayga,
Sen öñdöngön aylanı tabar
kıraakım, Kaarlansañ kankordu
A düynö ketken abamdan
Alıp kalgan muraapım!
Erdigiñ elge sınaakım,

Egizim çorom kıraakım!
Ata, aylanayın Külçorom,

Benim gerçek babam Manas destek olursa,
Koñurbay'ı ele geçirip,
O kabaran, kahrolası kulu
Eline armağan ederim». —
Çoro böyle dedikten sonra,
Ata, güçlü doğan zavallı arslan,
Kabaran o zavallı er —
Külçoro'nun arslanlığı
Bütün bir çağın yurduna belli olup,
Kan içici kankor töreniz
Babası Manas dirilip,
Şimdi mezardan kalkmış gibi.
«Şaşırmadan düşmana gir» — deyip,
Coşup bozkurt sevinerek,
Duymuş muydun geçmişte,
Gayb âleminden gelen,
Han babası Manas'a
Çöl ile bozkırda bulunan,
Kutlu Boz Kise —
*Ata, o kabaran yiğit**
İnsan çoro için büyük dilek diledi.
Değerli kardeşin, o zavallın,
Hızır'ın el sürdüğü şahinin,
Kendi gördüğün Boz Kise'yi
Boynuna aceleyle takıp,
Ey insan, canım kurban olsun diye,
Ağabeyin kaygı çeker».
İşte o töreniz kabararak,
Külçoro'ya yalvarıp:
«Ey Külçoro, mirasım,
Dönüp durmam Tanrı'ya yakışır,
Senin gibi bir hile bulacak
kâhinim, Kahırlanırsan kankoru —
Öbür dünyaya giden ağamdan
Bana kalan mirasım!
Yiğitliğin halka sınanası,

İkizim çorom, kâhinim!
Ata, dönüp durayım Külçorom,

Kaçırgandı kaysagan
Kara kulak şerimsiñ.
Betteşken coonu mert kılgan,
Menin belime tañuu belimsiñ.
Köp kurman bolup keteyin,
Sen öñdöngön balaga!
Akılım oogan sanaaga
Aylanıp cürüp cete albaym,
Sen öñdöngön aylanı bilgen balaga.
Kagılayın Külçoro,
Menin karaldı tuugan birimsiñ,
Mañdayda calgız külümsüñ,
Kapaluu calgız başıma
Karaldı bolgon inimsiñ,
Alaköödön abaña
Aylamdı tabar birimsiñ.
Babamdan kalgan badirek,
Duşmanga salgan çoñ dümök.
Astıma çapkan ak colum,
Artıma tüşsö san kolum.
El çurkurap korgoloor
Baanası elden bir başka
Cel tiybegen celp etip,
Tabılgıluu kolotum.
Ketilbey cürçü ılayım
Menin taptap koygon bolotum.
Alıska sapar col cürsöñ
Semetey turup munu aytat:
«Ay, Külçoro, sultanım,
Berenim, aman cürçü ılayım.
Kök ala sakal mancuunu
Köbürök aldap alıp kel,
Uzununan salıp kel,
Karmay alsañ Kalçanı
Kurmandıkka çalıp kel!

Kebez belboo, keñ ötük
Ey, kelbersigin Külçorom,
Kerige ketip barasıñ

Saldıranı dişleyen
Kara kulaklı arslanımsın.
Karşı gelen düşmanı mert eden,
Belime bağladığım kemerimsin.
Çok kez kurban olup gideyim,
Senin gibi bir evlada!
Aklımı alan bu düşünceye
Dönüp dolaşıp yetişemem,
Senin gibi hileyi bilen evlada.
Kurban olayım, Külçoro,
Benim gözbebeğim kardeşim, birimsin,
Alnımda tek gülüşümsün,
Kaygılı, kimsesiz başıma
Dayanak olan kardeşimsin,
Deli dolu ağabeyine
Bir hile bulacak birimsin.
Dedemden kalan yiğit,
Düşmana salınan büyük kargaşa.
Önüme çapan ak yolum,
Ardıma düşse sayısız askerim.
Halk haykırıp sığınacak,
Değeri halktan bambaşka,
Yel değmeyen, yelpirdeyen,
Kayın çalılı vadim.
Hep körlenmeden dursun
Benim bileyip koyduğum çeliğim.
Uzağa sefere yola çıksan» —
Semetey durup şunu söyler:
«Ey Külçoro, sultanım,
Yiğidim, hep sağ esen yürü.
Gök ala sakallı Mançu'yu
İyice aldatıp alıp gel,
Boylu boyunca yere ser,
Tutup alırsan Kalça'yı
Kurban diye boğazlayıp gel!

Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Ey, kurulup yürüyen Külçorom,
Kerge doğru gidiyorsun,

Kenebegen köy kaşka
Cerge ketip barasıñ.
Koñurbay oñoy coo emes,
Cer ölçöösün ala kör.
Kapırıñ oñoy er emes,
Oñ-sol cagın çala kör!
Arılap baykap colun al,
Burkanıñ bizge Kuday dep,
Bek kubansın al çoçko
Oşo burkanın koluña al
Araga baykap, asta cür
Aylansam bolot Kudayga
Arsılan çorom, özüñ bil,
Keçigip ketseñ camanat,
Balam, salamat barıp sak kelseñ, Kırgın tiyip okko uçup,
Sanaluu kalbay abañdı
Köp sargaytpay bat kelseñ
Erikpey barıp, esen kel.
Kambıl tuugan kıraanım,
Kan Koñurbay başına
Akır zaman salıp kel,
Kaalap cooñdu alıp kel.
Kün mezgili altı kün,
Altı kündön kalbay kel.
Abakeñ kök cal kıraandı
A tozokko salbay kel.
Kıtaylardın Koñurbay
Esebin eptep taaptır,
Kıtaydan çıkkan Şuykuçu,
Şuykuçu koyup ataña
Cürgön-turgan kılıgın,
Tartkan eken iç sırın,
Baştagan eken çoñ çırın.
Esebin eptep taaptır,
Eptep cürüp örttöngür
Kan atañ Manastın başın çaaptır. Kalk eelegen alp ölgön,

Umursamaz seçkin yiğit,
Uzak yere gidiyorsun.
Koñurbay kolay düşman değil,
Yerin ölçüsünü iyi al.
Kâfirin kolay er değil,
Sağını solunu iyi gözle!
Boyunca gözleyip yolunu tut,
Putunuz bize Tanrı'dır deyip,
İyice sevinsin o domuz,
Şu putunu eline al,
Araya girip dikkatli, yavaş yürü,
Dönüp durmam Tanrı'ya yakışır,
Arslan çorom, kendin bil,
Gecikip kalırsan ayıp olur,
Oğlum, sağ salim varıp sağ gelirsen,
Kırgına uğrayıp oka uçup,
Ağabeyini kaygıda bırakmadan,
Çok sarartmadan çabuk gelirsen —
Bıkmadan varıp esen gel.
Hazırcevap doğan kartalım,
Han Koñurbay'ın başına
Kıyameti salıp gel,
Dilediğin düşmanı alıp gel.
Günlerin ölçüsü altı gün,
Altı günden geç kalmadan gel.
Ağabeyin bozkurt kartalı
O cehenneme salmadan gel.
Kıtayların hanı Koñurbay
Bir yolunu bulup hesabını görmüş,
Kıtay'dan çıkan casusu,
Casus koyup babana
Gidiş gelişini, huyunu,
Öğrenmiş iç sırrını,
Başlatmış büyük kavgasını.
Bir hesabını bulmuş,
Bir yolunu bulup, o ateş yürekli,
Han babanız Manas'ın başını çapmış.
Halkı yöneten alp ölmüş,

	Al öñdöngön kim cürgön,	*Onun gibi kim yürümüş,*
	Ay-aalam curt buy bolup,	*Bütün âlem yurdu darda kalıp,*
	Ataña salgan çoñ dümök.	*Babana salınan büyük kargaşa.*
	Bir kılbagan üç kılgan,	*Bir yapmadığını üç yapan,*
177180	Bek cadıgöy er Kalça	*Pek kurnaz er Kalça*
	Eñ ayagın küç kılgan.	*En sonunu güce dayamış.*
	Kan çurkurap, çuu turup,	*Han haykırıp, gürültü kopup,*
	Kaptalga colun çaldırgan.	*Yan tarafa yolunu gözletmiş.*
	Er atañ Manas baş bolup,	*Er baban Manas başta olup,*
	Körgülüktün baarısı,	*Görülecek şeylerin hepsi,*
	Kökcal Bakay karısı,	*Bozkurt Bakay, o koca,*
	Kıyla curttun baarısı,	*Koca yurdun hepsi,*
	Kırgıl çal çoro karısı	*Kırgıl kart çoro, o koca —*
	Cambıdan tigip baardatıp,	*Yambudan dikip donatıp,*
177190	Cadıgöylüü çoñ Kalça	*Kurnaz, koca Kalça,*
	Koñurbayga aldatıp.	*Koñurbay'a aldatıp.*
	Kırgıl çoro karısı	*Kırgıl çoro, o koca,*
	Kıyrap ketken baarısı.	*Kırılıp giden hepsi.*
	Beren kan Şuutu baarısı	*Yiğit han Şuutu, hepsi*
	Beylebey turup aldırıp,	*Sezmeden yakalanıp,*
	Küzgö maalkı ırañday	*Güze doğru solan renk gibi*
	Kübülüp ketken baarısı.	*Solup dökülen hepsi.*
	Kırdan kolun çaldırıp,	*Kırdan askerini gözletip,*
	Kıraandardın baarısın	*Kartalların hepsini*
177200	Kıtayga belek aldırıp.	*Kıtay'a armağan aldırıp.*
	Kalayık kaçıp cıyılgan,	*Halk kaçıp bir yere yığılmış,*
	Köy törönün baarısı	*Seçkin törelerin hepsi*
	Çoñ-Beecinge kırılgan.	*Çoñ-Beecin'de kırılmış.*
	Kayrattuu eçen kan ölgön,	*Gayretli nice han ölmüş,*
	Kakandan kabılgan candın baarı ölgön.	*Kakan'dan gelen canların hepsi ölmüş.*
	Kelbersip eçen can ölgön,	*Kurulup gezen nice can ölmüş,*
	Kızıtalak Beecinden	*Şu kahrolası Beecin'den*
	Kez bolgon candın baarı ölgön.	*Denk gelen canların hepsi ölmüş.*
177210	Kan Kalçanın kaarınan,	*Han Kalça'nın kahrından,*
	Kapırdın salgan zaarınan	*Kâfirin saldığı zehirden*
	Kakanga kelgen kalk ölgön,	*Kakan'a gelen halk ölmüş,*
	Kee bolgondor calpı ölgön.	*Kimileri de toptan ölmüş.*

Beecindi kişi ceñbegen
Alöökönün Koñurbay
Al çoçko önögün canga berbegen.
Sandırgaluu saykaşkam,
Aksakal Bakay karı aytat,
Bilgiçterdin baarı aytat,
Akılga dıykan ıktuu dep,
Coonun aylasın artıkça bilgen
mıktuu dep. Kayra kelip abaña
Catık til salıp Koñurbay
Cadaaldanıp ketpesin,
Oyron kılıp özüñdü
Olco kılıp Buuruldu
Tübüñö çoguu cetpesin
Bıyagın kör, kulunum,
Öröpküp aldaym dep cürüp,
Öz tübüñö cetpesin.
Eelendirip Buuruluñ
Olcolop kıtay ketpesin.
Kaldaydın uulu kapırdın
Salışkan candı mert kılgan
San amalduu kapırdı
Eñdirip iyseñ camanat,
Ay, Külçorom, amanat» –
Mına öşöntip Semetey
Caratkanga calınıp,
Balaga bata berüügö
Baykuş töröñ kamınıp:
«Ataganat dünüyö ay,
Atadan calgız men elem,
Muñdanıp calgız debesten,
Tuygunum çorom sen eleñ.
Can dep Kuday caratsañ
Kırılıp kayra tarttı dep,
Kırgızdı kılba camanat.
Canga ölçölüü calgız at
Külçorom, saa amanat.
Kaarı küçtüü Kalçanın
Oguna sapar cürüpsüñ

Beecin'i kimsenin yenemediği,
Alöökö'nün oğlu Koñurbay,
O domuz denk gelen cana aman vermemiş.
Sanrılı boğuşmam,
Aksakal Bakay koca söyler,
Bilgelerin hepsi söyler,
Akılda mahir, hünerli diye,
Düşmanın hilesini herkesten iyi bilen
usta diye. Geri dönüp ağabeyine
Yumuşak söz salıp Koñurbay
Bir oyuna kalkışmasın,
Seni harap edip,
Buurul'u ganimet edip,
Ta köküne birden inmesin,
Bu yanını gözle, kuzum,
Coşup aldatayım diye giderken,
Kendi köküne inmesin.
Buurul'unu ele geçirip,
Ganimet edip Kıtay gitmesin.
Kaldayın oğlu kâfirin —
Vuruştuğu canı mert eden,
Sayısız hileli o kâfire
Kendini kaptırıp gönderirsen ayıp olur,
Ey Külçorom, emanettir» —
İşte böylece Semetey
Yaradan'a yalvarıp,
Evladına dua vermeye
O bahtsız töreniz hazırlanıp:
«Ah gidi dünya, ah,
Babadan tek ben idim,
Kederlenip yalnızım demeden,
Şahinim, çorom sen idin.
Can deyip Tanrı yarattıysa,
Kırılıp geri döndü diye,
Kırgız'ı ayıplı kılma.
Cana denk tek at —
Külçorom, sana emanettir.
Kahrı güçlü Kalça'nın
Okuna doğru sefere çıkmışsın

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Karkıra'da Kan Bedeli: Koñurbay'ın Düşüşü

Kalabalık Kıtay'ın ortasına tek başına giden Külçoro'nun ardından Semetey ile bütün Kırgız gözyaşı döker; oysa çoro Beecin'de ulular gibi karşılanır. Koñurbay bütün Kakançı'yı toplayıp "Kırgız'dan kardeş geldi" diye görkemli bir düğün kurdurur, sınayıcılar Külçoro'yu han soyundan bulur ve onu Beecin'e han diye yükseltirler. Külçoro bu itibarı ustaca kullanır: Koñurbay'dan burkanını Semetey'e göndermesini, Manas'ın kan bedelini verip Karkıra'da barış meclisi kurmasını ister. Bakay'ın da yakarışlarıyla plan olgunlaşır; Semetey çorosuna Buurul'u, Akkelte'yi, Akolpok'u ve sırlı mızrağı teslim eder, iki halk Karkıra dolaylarında karşı karşıya toplanır.

Kırk ayarının uyarılarına öfkelenen Koñurbay "akrabama düşmanlık ediyorsunuz" diye kâhinlerini kovar ve altın, gümüş yüklü katırlarla kan bedeli sunmaya razı olup Algara'sından ayrılarak Semetey'in önüne yürür. Ancak Kapka-Taş'ta durup "bir çocuğa aldanıp ölüme kendi ayağımla gelmişim" diye ağıt yakar, Kakan'a ulaşacak uzun bir vasiyet söyler. Vakit dolunca Külçoro şimşek gibi davranır: Zulpukor'la Ezkara'nın başını uçurur, Koñurbay'ı ense kökünden devirir, kırk törenin hepsini kırar. Koşup gelen Semetey, babası Manas'ın öcü için çorosundan

Koñurbay'ın bir kaşık kanını ister; böylece kuşaklar boyu süren kan davası Kalça'nın düşüşüyle mühürlenir.

KÜNYE — KEY FACTS

- Bölüm, 170–173 numaralı segmentleri kapsar ve destanın Koñurbay'ın ölümüyle sonuçlanan doruk noktasını anlatır.
- Beecin'de Külçoro şerefine büyük toy kurulur; sınayıcıların onayıyla çoro Kıtay ulusuna han diye yükseltilir.
- Külçoro, Koñurbay'dan burkanı Semetey'e vermesini ve Manas'ın kan bedelini ödeyip Karkıra'da barış kurultayı toplamasını ister.
- Semetey, sefere çıkan çorosuna Buurul atı, Akkelte tüfeği, Akolpok zırhı ve sırlı mızrağı emanet eder; Bakay Han da Külçoro'ya öç için yalvarır.
- Koñurbay kırk ayarının uyarısını dinlemez, Algara'sından ayrılıp yaya olarak Semetey'in önüne gelir ve aldatıldığını ancak Kapka-Taş'ta anlayıp vasiyetini söyler.
- Külçoro, Zulpukor kılıcıyla önce Ezkara'nın sonra Koñurbay'ın başını vurur, kırk töreyi kırar; Semetey babasının öcü için Kalça'nın bir kaşık kanını ister.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Opsuz küygön Kakandın	*Alabildiğine yanan Kakan'ın*
Çoguna sapar cürüpsüñ.	*Koruna doğru sefere çıkmışsın.*
Saparıña küç bolsun,	*Seferine güç yâr olsun,*
Salmaktuusu köykaşkam,	*Ağırbaşlı yiğidim benim,*
Karaldı kıldım özüñdü.	*Seni kendime dayanak kıldım.*
Kayrıltıp duşman kıtaydan	*Düşman Kıtay'dan geri döndürüp*
Körgözsö eken közüñdü.	*Gözünü bir gösterse bana.*
Meder kılsañ közüñdü,	*Gözünü umut edinsem,*
Kayra tartıp Külçorom,	*Geri dönüp Külçoro'm,*
Körsötör beken közüñdü.	*Gösterir mi ki gözünü.*
Astı armanım degi cok,	*Hiçbir hasretim kalmaz artık,*
Aman körsöm özüñdü.	*Sağ esen görsem seni.*
Ata, karan kalgan köykaşkam,	*Ah, karalar bağlamış yiğidim,*
Karaa kılam özüñdü.	*Seni kendime karaltı sayarım.*
Kıtay milek, bizder az	*Kıtay kalabalık, bizler az,*
Kızıgandan ketip baratat,	*Hırsa kapılıp gidiyor,*
Zamananı köp kıtay	*Zamaneyi kalabalık Kıtay*
Buzgandan ketip baratat.	*Bozduğu için gidiyor.*
Munarıp küygön Kakandın	*Buğulanıp yanan Kakan'ın*
Çoguna ketip baratat,	*Koruna doğru gidiyor,*
Karuusu toluk Kalçanın	*Bileği güçlü Kalça'nın*
Külçorom, oguna ketip baratat.	*Külçoro'm, okuna doğru gidiyor.*
Topon suu cetpes karandın	*Tufan suyu ermez belanın*
Tobuna ketip baratat	*Ta ortasına gidiyor,*
Baygambar basbas balaanın	*Peygamber basmaz musibetin*
Çoguna ketip baratat.	*Koruna doğru gidiyor.*
Kan Koñurbay berendin	*Han Koñurbay yiğidin*
Koluna ketip baratat.	*Eline doğru gidiyor.*
Tegerektep saluuçu,	*Çepeçevre kuşatan,*
Teminse kurçap aluuçu	*Mahmuzlasan sarıp alan*
Temir arkan kıtaydın	*Demir urganlı Kıtay'ın*
Toruna ketip baratat.	*Tuzağına gidiyor.*
Tegi müşkül kaardın	*Aslı müşkül kahrın*
Koluna ketip baratat.	*Eline doğru gidiyor.*
Aldoogo kirse Kalçanın	*Hilesine kanarsa Kalça'nın,*
Aylanayın Külçorom	*Kurban olduğum Külçoro'm*

Körgönü ketip baratat.	*Görüp gelmeye gidiyor.*
Kazası cetse Kakandan	*Ecel yetişirse Kakan'dan,*
Karmalaşıp bir calgız	*Boğuşa boğuşa bir başına*
Ölgönü ketip baratat.	*Ölmeye gidiyor.*
Cakşılık berse namızı,	*İyilik verirse talihi,*
Camandık alsa Koñurbay	*Kötülüğe kaparsa Koñurbay*
Kaarın salıp koebu,	*Kahrını salıverir mi,*
Keçildin kanı er çoçko	*Keçil'in hanı yaman domuz,*
Kelip cetip kaldı dep,	*Gelip çattı işte deyip,*
Calgızdan karmap soyobu?	*Yalnızı yakalayıp boğazlar mı?*
Munu uruuçu Kuday urabı,	*Vuracaksa Kuday vursun beni,*
Çırkıratıp balanın	*Çığlık çığlığa çocuğun*
Çımınday canın kıyabı?	*Sinek misali canına mı kıyar?*
Adam, Külçorodon ayrılsam,	*Ah, Külçoro'dan ayrılırsam,*
Karaan kılgan bir can cok	*Dayanak bildiğim bir can yok,*
Menin kakaygan belim sınabı?	*Dimdik duran belim kırılır mı?*
Ayrılıp kalar bekemin,	*Ayrı mı düşüp kalırım,*
Calındagan kuu köñül	*Alev alev yanan kuru gönül*
Ört öçköndöy tınabı?	*Yangın sönmüş gibi diner mi?*
Can dep Kuday caratsañ,	*Can diye yarattınsa Kuday,*
Kalçanı aldap kele kör.	*Kalça'yı aldatıp dönüver.*
Cañgızdı közüm köröbü,	*Yalnızımı gözüm görür mü,*
Calgız çoronu Kuday körsötsö,	*Yalnız çoroyu Kuday gösterse, Buurul'dan*
Buuruldan başka buudan cok,	*başka küheylan yok,*
Oydo-toonun baarısı	*Ovanın, dağın hepsi*
Cügürgöndöy süyünöm,	*Koşuşmuş gibi sevinirim,*
Oyron atam Almambet	*Yiğit atam Almambet*
Ordunan turup oygonup,	*Yerinden kalkıp uyanmış,*
Ordunan turup bakırıp,	*Yerinden kalkıp haykırmış,*
Oy baldar, dep çakırıp,	*Hey çocuklar, diye çağırmış,*
Tirilgendey süyünöm.	*Dirilmiş gibi sevinirim.*
Karaan kılgan belimdi	*Dayanağım olan belimi*
Kaytarıp Kuday tiygizseñ,	*Geri döndürüp Kuday kavuştursan,*
Karaan kılıp oturgan	*Dayanak edinip oturduğum*
Külçorodoy şerimdi	*Külçoro gibi arslanımı,*
Aldoogo kirse Koñurbay,	*Hileye girişirse Koñurbay,*
Ay, Külçoro, berenim	*Ay Külçoro, yiğidim*
Körgönü ketip baratat.	*Görüp gelmeye gidiyor.*

Kalıñ kıtay, bul calgız
Karmaşka kirse bu dagı
Ölgönü ketip baratat».
Baya kabılan tuugan kayran şer
Kürkürögön kabılan,

Kañırıgı bek tütöp,
Kabılan tuugan Külçoro
Kıtayga calgız bastırsa,
Kabılan kökcal atanıp,
Kañırıgı bek tütöp.
Karçıgaday kara köz
Kayrılbay közgö caş alıp,
Kırgızdan cıyıp kol kurap,
Kıyın dart boldu uşu dep.
Kızır çalgan kurguruñ
Caşıp ketti koñgurap.
«Kırk uruu kıtay müşkül curt
Menin kımbatım calgız baratat.
Alaskar toodoy belimden
Alaskar toodoy belimden.
Ata orduna karmagan
Aldeylep turgan cerimden.
İçim küyüp, boorum çok,
Çorodon başka tuugan cok,
Buzuk kün salıp bu başka
Alday körbö, düynö bok!»
Alakan cayıp al töröñ
Kol kötördü burkurap.
Munun balasın Kuday sakta – dep,
Argın, kırgız kayran el
Koşulup ıylap çurkurap.
Mına oşondo Semetey
Koñgurap ıylap turganda,
Kapıray kozgolboy çoro munu aytat:

«Töröm, ar kaçandan bir kaçan
Azarlanıp çorom dep,
Küyö beret ekensiñ.

Kıtay kalabalık, bu yalnız,
Çarpışmaya girerse o dahi
Ölmeye gidiyor.»
Demin o kaplan doğmuş koca arslan,
Kükreyen kaplan,

Bağrı sıkı sıkı tüterek,
Kaplan doğmuş Külçoro
Kıtay'a yalnız at sürünce,
Kaplan bozkurt adını alıp,
Bağrı sıkı sıkı tüterek.
Atmaca misali kara göz
Dönüp bakmadan göze yaş alıp,
Kırgız'dan derleyip asker kurup,
Ağır dert oldu bu iş, deyip.
Hızır dokunmuş garibin
Boğuk boğuk ağlayıp yaşardı.
«Kırk boy Kıtay müşkül bir halk,
Benim kıymetlim yalnız gidiyor.
Alaskar dağı gibi belimden,
Alaskar dağı gibi belimden.
Baba yerine tuttuğum,
Nazla sakındığım yerimden.
İçim yanar, bağrım kor,
Çorodan başka kardeş yok,
Bu başa kara gün salıp
Aldatayım deme, kahpe dünya!»
Avucunu açıp o töre
El kaldırdı hüngür hüngür.
Bunun oğlunu Kuday sakla – diye,
Argın, Kırgız garip halk
Katılıp ağladı çığrışarak.
İşte o zaman Semetey
Boğuk boğuk ağlar dururken,
Şaşılacak şey, kılı kıpırdamadan çoro şöyle der:
«Törem, öteden beri her zaman
Kederlenip çorom diye,
Yanıp dursun demek.

Iraazı bolboym munuña,	*Razı değilim ben buna,*
Abake, keyiy berbe cönü cok.	*Ağabey, boş yere dövünüp durma.*
Tigi Beecinden kelgen kuluña	*Şu Beecin'den gelen kuluna*
Ata, kümüş közdüü, kün cüzdüü	*Ah, gümüş gözlü, gün yüzlü*
Akılım cetse kıtaydan	*Aklım yeterse de Kıtay'dan*
Kazam cetip ölörmün.	*Ecelim yetince ölürüm.*
Karıptır Kalça, Ezkara	*Kocamıştır Kalça, Ezkara,*
Koluma tiyse ekөönü	*Elime geçerse ikisini,*
177370 Kan aba, kızık bir kılıp berermin. Bet alışıp dan bolsun.	*Han ağam, seyrine doyulmaz ederim. Yüz yüze gelsin de nam olsun.*
Imerilip iş kılsam,	*Dönüp bir iş görürsem,*
Itelgi kuştay ilermin.	*Delice doğan gibi kapıp alırım.*
Kaarlansam Kalçanı	*Kahra gelirsem Kalça'yı,*
Karankün aba, men kurman,	*Kara günlü ağam, kurbanın olayım,*
Men Kakanına çeyin sürörmün.	*Ben Kakan'ına dek sürerim.*
Iraazı bolboym munuña?	*Razı olmaz mıyım buna?*
Keyibe aba, kuluña,	*Dövünme ağam, kuluna,*
Ölüp kalgan kezimde	*Ölüp kaldığım zaman*
Surkoyon karmap tokup koy,	*Surkoyon'u tutup eyerleyiver,*
177380 Sultanım çorom öldü dep,	*Sultanım çorom öldü diye,*
Kulagıma añgırap kuran okup koy.	*Kulağıma yanık yanık Kur'an okuyuver.*
Altı kündön aşkanda,	*Altı günü aşınca,*
Kalk ıraazı munuña,	*Halk razı olur buna,*
Kapalanba, kuruba!	*Kederlenme, kahrolma!*
Keçee, kıtayga kırgın salganda	*Hani, Kıtay'a kırgın saldığında*
Aydadım koldu artınan.	*Sürdüm orduyu ardından.*
Aldırbas türün körgöndö,	*Ele geçmez halini görünce,*
Aldaganı baratam,	*Aldatmaya gidiyorum,*
Tigi Koñurbay kuldun dartınan.	*Şu Koñurbay kulun derdinden.*
177390 Keyiy berseñ oñgurap,	*İnleyip dövünür dursan,*
Kan abam, kesirlik bolot munuñuz.	*Han ağam, uğursuzluk olur bu yaptığınız.*
Şamdagayı bolcolsuz,	*Çevikliği ölçüye sığmaz,*
Aldırıp salsam kıtayga	*Kaptırıp gidersem Kıtay'a,*
Kerişip kunum kuuñuz!	*Vuruşup kan bedelimi isteyin!*
Bolkuldap ıylap turganıñ	*Hıçkıra hıçkıra ağlayıp durman,*
Kan aba, bolbosko catat munuñuz.	*Han ağam, olmayacak iştir bu yaptığınız.*
Oşonun baarın kiyinip,	*Onların hepsini kuşanıp,*
Ölüp kalsam kıtaydan	*Ölüp kalırsam Kıtay elinde,*

Ökümüm, şerim ketti dep,
Ölgönçö kunum kuuñuz.
Bayloogo ketsem kıtayga
Başkaça kırgın salıñız,
Panayım aba, karaanım,
Meni acıratıp alıñız!
Kokustan ölüp kalsam kıtayga
Kılça kalbay canıñar,
Kırgındı kızık salıñar.

Hükmüm, arslanım gitti diye,
Ölünceye dek kan bedelimi güdün.
Bağa düşüp tutsak gidersem Kıtay'a,
Bambaşka bir kırgın salın,
Sığınağım ağam, dayanağım,
Beni koparıp kurtarın!
Kazara ölüp kalırsam Kıtay'da,
Kıl kadar esirgemeden canınızı,
Kırgının en yamanını salın.

Cer tumandap çañ bolsun,
Arık – çönök baarısı
Bulaktay agıp kan bolsun,
Kıtay menen kırgızıñ
Kep uşunday, baatır dep,
Mından ayanıp kalgan kişinin
Ceti atası kapır dep,
Ulukmanım, şeriñ kel,
Kazattın cayı uşunday
Karuuluñar ceñiñer.
Añgıça çatak baştabay,
Sözgö kulak salıñız.
Araga cürgön çoronu
Altı kün küyüp alıñız.
Ceti küngö baskanda,
Kımbat çorom öldü dep,
Kıcıldagan kıtayga
Anan kırgın salıñar.
Kürkürögön şer aba,
Kün bolcodum söz uşul,
Aytılgan keptin közü uşul
Kep tügöngön kez uşul».
Şakıldagan şer çorom
Arıslanday bolup tüyülüp,
Asıl kiyim ok ötpös
Semeteydin Akkelte
Aydalıga ildi ele,
Artık bolot Zulpukor
Bilegine çaldı ele.

Yer dumanlanıp toz olsun,
Ark ile hendek, hepsi
Pınar gibi akıp kan olsun,
Kıtay ile Kırgız'ın
Sözü işte budur, bahadır diye,
Bundan canını esirgeyen kişinin
Yedi atası kâfirdir diye,
Lokman'ım, arslanın gelsin,
Gazânın hali böyledir,
Güçlü olanınız yensin.
O vakte dek kavga çıkarmadan,
Söze kulak veriniz.
Araya elçi giden çoroyu
Altı gün yanarak bekleyin.
Yedinci güne basınca,
Kıymetli çorom öldü diye,
Kaynaşan Kıtay'a
Ondan sonra kırgın salın.
Kükreyen arslan ağam,
Gün kararlaştırdım, söz budur,
Söylenen sözün özü budur,
Sözün tükendiği yer budur.»
Dili keskin arslan çorom
Arslan gibi gerilip kasıldı,
Asil giyim, ok işlemez,
Semetey'in Akkelte'sini
Omzuna asıvermişti,
Üstün çelik Zulpukor'u
Bileğine takıvermişti.

Anın üstü cagınan
Eki öñürün kaldaytıp,
Akolpoktu kiydi ele.
Asmandan tüşkön Boz kise –
Kasieti uşunday,
Kıykırıp belge çaldı ele.

Onun da üstünden
İki eteğini savurtup
Akolpok'u giymişti.
Gökten inme Boz kise –
Kudreti işte böyledir,
Nara atıp beline sarmıştı.

Adam kırk çilten* Kızır Niyazı*
Kızıgışa kelgen coo
Kırk cagınan çamınıp,
Kırk ayza alıp kamınıp,
Coldoş bolup kaldı ele.
Bir karasa çoronu –
Miñ kol bolup körünöt.
Bir karasa Külçoro –
Bir kol bolup körünöt.
Körüp turgan kişinin
Köñülü ketip bölünüp,
Caaday uçup şer çoro,
Baatır kökcal turabı,
Altın taman üzöñgü
Teppey ırgıp çuradı.
Arbuuruldu mingende
Ata, çirkin Külçoro
Kandın kara közündöy,
Kan Manastın özündöy.
Alım-salık altı şer
Artındagı coldoşu.
Alban türdüü körünüp,
Kara moynok kapçaldın
Kaykısınday zalkayıp
Kar ketpegen Ala-Too
Kerüüsündöy zañkayıp,
Külçoro türü uşunday,
Uzun boyluu, keñ dalı
Çın calınduu, kaarluu
Çın duşmanga bet alsa,
Acıdaarday* zaarluu.
Ala-Toodoy bar çoro,

İnsanoğlu, kırk çilten ve Kızır Niyaz**
Kızışıp gelen düşmana
Kırk yanından atılıp,
Kırk mızrak alıp kuşanıp,
Ona yoldaş olmuştu.
Bir bakarsan çoroya –
Bin kişilik ordu görünür.
Bir bakarsan Külçoro –
Tek bir er olup görünür.
Görüp duran kişinin
Gönlü gidip bölünür,
Yay gibi uçan arslan çoro,
Bahadır bozkurt durur mu,
Altın tabanlı üzengiye
Basmadan sıçrayıp atladı.
Arbuurul'a bindiğinde
Ah, şu güzelim Külçoro,
Hanın kara gözü sanki,
Han Manas'ın ta kendisi sanki.
Haraç alan altı arslan
Ardındaki yoldaşı.
Türlü türlü görünüp,
Kara boyunlu kapçalın
Kavisi gibi heybetlenip,
Karı erimez Ala-Too'nun
Yamacı gibi yücelip,
Külçoro'nun hali böyledir,
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Gerçek alevli, kahırlı,
Gerçek düşmana yüz çevirse,
Ejderha gibi zehirli.*
Ala-Too misali koca çoro,

Ar şaymanı şay çoro.
Köp-kök tondo beder cok,
Karasaat çorodo
Nemine bar, neler cok.
Köz kızarıp çok bolgon,
Kezikken duşman cok bolgon.
Munun baltası bolot kolodon,
Bastaşpay duşman kologon.

Her donanımı tamam çoro.
Gömgök kürkünde nakış yok,
Karasaat çoroda
Neler var, neler yok.
Gözü kızarıp kor olmuş,
Karşısına çıkan düşman yok olmuş.
Bunun baltası çelikten, tunçtan,
Karşı duramayıp düşman kaçışmış.

Kıyrap catıp soylogon.
Közü caynap ot bolgon,
Duşman dese kuturup,
Acıdaarday oktolgon.
Altı san kolgo kol salsa,
Katılgan coonun baarısı,
Caşı menen karısı,
Ayza uruuçu dañgılı,
Ayabagan kambılı,
Imerilip kıykırsa
Eç kim kalbay cok bolgon.
Betteşkendi cok kılgan,
Beypay salıp kattıkkan,
Kıtay menen kırgızga
Karasaat Külçoro
Kankor bolup atıkkan.
San kol cetip kol salıp
Sandap ayza, top sayıp,
Tuş-tuştan ayza madagan,
Almanbet uulu kökcaldan
Albay kaçıp kor bolup,
Kakançı kaçıp cadagan.
Ar kaysılar çuuldap,
Ayza sayıp madagan,
Karasaat çoronu
Alalbay duşman cadagan.
Cekege çıgıp turganda
Ceke boyun bu çoro
Ceti miñ sanga urganda,
Kan Koñurbay baş bolup,

Yıkılıp yerde sürünmüş.
Gözü alev saçıp ateş olmuş,
Düşman dendi mi kudurup,
Ejderha gibi gerilmiş.
Altı bölük orduya saldırsa,
Sataşan düşmanın hepsi,
Genci ile kocası,
Mızrak vuran ustası,
Esirgemez kurnazı,
Dönüp bir nara atınca
Hiç kimse kalmayıp yok olmuş.
Karşısına çıkanı yok eden,
Fitne salıp katılaşan,
Kıtay ile Kırgız'a
Karasaat Külçoro
Hunhar diye nam salmış.
Sayısız ordu yetişip saldırıp,
Sayısız mızrak, top saplayıp,
Dört bir yandan mızrak batıran,
Almanbet oğlu bozkurttan
Alamayıp, kaçıp perişan,
Kakançı kaçmaktan bıkmış.
Her biri çığrışıp,
Mızrak saplayıp batıran,
Karasaat çoroyu
Alamayıp düşman usanmış.
Teke tek meydana çıktığında,
Tek başına bu çoro
Yedi bin kişiye vurduğunda,
Han Koñurbay baş olup,

Kankorlor ayza kadagan,	*Hunharlar mızrak saplamış,*
Kayratınan çoronun	*Gayretinden çoronun*
Kança adam cadagan.	*Nice adam usanmış.*
Kırgın bolup, curt ölüp,	*Kırgın olup, halk ölüp,*
Kıtay curtu çuulagan.	*Kıtay halkı çığrışmış.*
Kıtaydagı Çoñ Bilgiç,	*Kıtay'daki Çoñ Bilgiç,*
Ceke basar, cerge teñ	*Tek yürüyen, yere denk*
Cetimişi sınagan.	*Yetmişi sınamış.*
Caannamdan mınday bolboyt dep,	*Cehennemde bile böylesi olmaz deyip,*
Eelengende Buuruluñ	*Coştuğunda Buurul'un*
Candarınan tüñülüp,	*Canlarından umut kesip,*
Bütkül Beecindin curtu çuulagan.	*Bütün Beecin halkı çığrışmış. Benim atım olsa deyip,*
Menin atım bolso dep,	
Eñişke kirse eñkeybes,	*İnişe girse eğilmez,*
Eptüü tuugan Külçoro.	*Hünerli doğmuş Külçoro.*
Karışka kirse kaykaybas,	*Yokuşa girse kaykılmaz,*
Kabılan tuugan Külçoro,	*Kaplan doğmuş Külçoro,*
Kılıç alıp taptandı,	*Kılıç alıp bilendi,*
Kıtaydı közdöy attandı.	*Kıtay'a doğru atlandı.*
Abasınan bölünüp	*Ağabeyinden ayrılıp,*
Alban, türdüü körünüp,	*Türlü türlü görünüp,*
Coonu közdöy bet aldı.	*Düşmana doğru yöneldi.*
Cönögöndö şer çoro	*Yola düştüğünde arslan çoro,*
Sır ayza koldo koykoyup,	*Sırlı mızrak elde dimdik,*
Sır balta koldo doñkoyup,	*Sırlı balta elde heybetli,*
Kaarlansa kan çoçko	*Kahra gelse kan içici domuza,*
Kaptagan kolgo cetçüdöy	*Basan orduya yetişecekmiş gibi,*
Kırgın kılıp kıtaydı	*Kırgına uğratıp Kıtay'ı*
Cön ele kırıp – soyup ötçüdöy.	*Düpedüz kırıp geçecekmiş gibi.*
Cosunun aytıp ırdagan,	*Töresini söyleyip türküleyen,*
Comokçunun kebi uşul,	*Destancının sözü budur,*
Bu kırgızga ırıs tuulgan,	*Bu Kırgız'a kısmet doğmuş,*
Coluñ katkan Külçoro	*Yolu bağlanmış Külçoro*
Temirden kaşka çep uşul.	*Demirden akıtmalı kale budur.*
Abasınan ayrılıp,	*Ağabeyinden ayrılıp,*
Coluñ bolgon Külçoro	*Yolu açık olan Külçoro'nun*
Kıtayga kirgen kezi uşul.	*Kıtay'a girdiği an budur.*
Kıyrınan çıgıp adaşıp,	*Yurdundan çıkıp yolunu şaşırıp,*

Altın taman üzöñgü	*Altın tabanlı üzengi*
Aram ölgön Buuruldun	*Haram ölesi Buurul'un*
Karuusunda caraşap,	*Böğründe yaraşıp,*
Kalıñ kırgız elinen	*Kalabalık Kırgız elinden*
Külçoro elçige çıktı adaşıp.	*Külçoro elçiliğe çıktı yolunu şaşırıp.*
Arbak kongon Buurul at	*Ervah konmuş Buurul at,*
Basıgı çıgıp bılkıldap,	*Yürüyüşü açılıp salınarak,*
Şaybırlanıp kıltıldap,	*Nazlanıp kırıtarak,*
Altın taka, kümüş mık	*Altın nal, gümüş çivi,*
Asemdegen çoçkonun	*Süslenmiş domuzun*
Ayagında cıltıldap,	*Ayağında parıldayarak,*
Erender karmap mingendey.	*Erenler tutup binmiş gibi.*
Bu kıztalak Buuruldu	*Bu kahrolası Buurul'u*
Körgön can küyüp cürgüdöy,	*Gören can yanıp tutuşacak gibi,*
Çokusunda kökülü	*Tepesinde perçemi*
Közgö çenep tüygöndöy.	*Göze göre düğümlenmiş gibi.*
Karagan candı şaştırıp,	*Bakan canı şaşkına çevirip,*
Caaday uçkan Buurulun	*Yay gibi uçan Buurul'unu*
Calpıldata bastırıp.	*Şakır şakır sürerek.*
Körö kalgan kişinin	*Görüverip duran kişinin*
Köñülü ketip bölünüp,	*Gönlü gidip bölünüp,*
Kök arsılan Manastın	*Gök arslan Manas'ın*
Dal özündöy körünüp,	*Ta kendisi gibi görünüp,*
Mingen atı Taybuurul	*Bindiği atı Taybuurul*
Eelendirip bulkuntup,	*Coşturup silkindirerek,*
Kızıl buurul karandı	*Kızıl buurul yağızı*
Kıygaçtatıp culkuntup,	*Yan yan çekiştirerek,*
Azır coogo kirçidey	*Şimdi düşmana girecekmiş gibi*
Andızdatıp aduulap,	*Dörtnala saldırtarak,*
Astındagı Buuruldu	*Altındaki Buurul'u*
Atışka kirçü emedey,	*Savaşa girecekmiş gibi,*
Abay menen cabuulap.	*Özenle örtüp kuşatarak.*
Ok ötpögön sup cabuu	*Ok işlemez sof örtüyü*
Kayra baylap kabıştap,	*Yeniden bağlayıp kavuşturup,*
Kazısına tekşilep,	*Kaburgasına denk getirip,*
Büçü takpay karandı	*İlik takmadan yağızı*
Topçu menen tabıştap.	*Düğmeyle tutturarak.*
Emi tolgonup çıktı Külçoro	*Şimdi salınıp çıktı Külçoro,*

Koñurbaydı karata,
Komdonup çıktı şer çoro.
Koygulaşa ketçüüdöy,
Oñdonup çıktı er çoro.
Cele tüşüp celigip,
Celdet şibee, tırgootko
Celmoguzday körünüp,
Cer bürkögön buluttun
Bir özündöy körünüp,
Ceti alpkarakuş-zımırık

Koñurbay'a doğru,
Sinerek çıktı arslan çoro.
Dövüşüp gidecekmiş gibi,
Doğrulup çıktı er çoro.
Yele düşüp coşarak,
Cellat Şibe'ye, Tırgoot'a
Yedi başlı dev gibi görünüp,
Yeri örten bulutun
Ta kendisi gibi görünüp,
Yedi alpkarakuş zümrüdüanka

Tünöösündöy körünüp
Cer tirööç temir mamının
Şiröösündöy körünüp,
Can tartuuçu Azireyildin
Bir özündöy körünüp.
Astındagı Buuruldu
Mañkañdata bastırıp.
Adam, Koñurbaydan bölögün
Baykuş candan şaştırıp.
Döökürsügön er çoro
Astındagı Buuruldu
Döñköñdötö bastırıp,
Koñurbaydan başkasın
Döö körgöndöy şaştırıp.
Kara-Toodoy kalkıldap,
Kan Koñurbay er mancuu
Algarasın alkıntıp,
Kaarlanıp bakırdı.
«O, botom, bildiñerbi kıtay curt,
Maldın, baştın baarısın
Altın-kümüş artuuga,
Esenkanga tartuuga
Buudan kele catpaybı!
Ayrılgandı eptegen,
Açılgandı köktögön,
Berendigi belgilüü
Beren tuugan Külçoro
Tuugan kele catpaybı!

Tüneği gibi görünüp,
Yer direği demir sütunun
Lehimi gibi görünüp,
Can alıcı Azrail'in
Ta kendisi gibi görünüp.
Altındaki Buurul'u
Salına salına sürerek.
İnsanoğlu, Koñurbay'dan gayrısını,
Zavallı canları şaşkına çevirip.
Heybetle kabaran er çoro,
Altındaki Buurul'u
Hoplata hoplata sürerek,
Koñurbay'dan başkasını
Dev görmüş gibi şaşkına çevirip.
Kara-Too gibi salınıp,
Han Koñurbay, er Mancu,
Algara'sını coşturup,
Kahırlanıp haykırdı.
«Ey yavrum, bildiniz mi Kıtay halkı,
Malın, başın hepsini,
Altın gümüş yüklemeye,
Esenkan'a sunmaya
Küheylan gelmiyor mu işte!
Ayrılanı birleştiren,
Açılanı yamayıp diken,
Yiğitliği herkesçe bilinen,
Yiğit doğmuş Külçoro
Kardeş olarak gelmiyor mu işte!

Berencini baylanıp,
Beş-Beecindi aylanıp,
Kumga tuulup, taşka öskön,
Kayıptan bölök başka öskön
Tulpar kele catpaybı!
Cese kanga toybogon
Cetken cerin koybogon
Şumkar kele catpaybı!»
Kaarın salıp bakırıp,
Alañdagan Koñ törö:
«Altı miñ mancuu, sañ kalday,
Baarıñ kel!» – dep çakırıp:

Berencin'i kuşanıp,
Beş-Beecin'i dolanıp,
Kumda doğup, taşta büyümüş,
Kayıptan gayrı, başka büyümüş
Tulpar gelmiyor mu işte!
Yese kana doymayan,
Vardığı yeri bırakmayan
Sungur gelmiyor mu işte!»
Kahrını salıp haykırıp,
Gözü fıldır fıldır Koñ töre:
«Altı bin Mancu, sayısız kalday,
Hepiniz gelin!» – diye çağırıp:

«Sayınganıñ şuru taş,
Canıñdagı balbanıñ
Alışkan coogo bolgon maş.
Tuugan kele catkanda,
Şuru otogot, marcan taş,
Luñtuñ kanı aralaş,
Altı cüz kaçır, on bilge
Cüktöp altın artkıla!
Cürögü süttöy ak eken,
Emi işendim baçagar
Külçorogo tartkıla!
Astınan çubap çıkkıla,
Tügötör beken dümöktü,
Süyüntöör beken cüröktü
Astınan tozup çıkkıla!
Kızıktı kımbat salgıla,
Taazim kılıp cügünüp,
Tak ele kıtayça tozup algıla!
Tak aldına salgıla!»
Dep, oşentip, Koñurbay
Kaarlanıp kamınıp,
Kayran Koñ törögö
Kayıptan akıl tabılıp.
Er Külçoro bardı ele,
Kalıñ kıtay çuu turup,
Taazim kılıp kaldı ele.

«Kuşandığınız mercan taşı,
Yanınızdaki pehlivanınız
Tutuştuğu düşmana ustalaşmış.
Kardeş gelip dururken,
Mercan düğme, inci taşı,
Luñtuñ hanı karışık,
Altı yüz katır, on bilgeye
Yükleyip altın koşun!
Yüreği süt gibi ak imiş,
Şimdi inandım hınzıra,
Külçoro'ya sunun!
Önünden dizilip çıkın,
Bitirir mi ki kavgayı,
Sevindirir mi ki yüreği,
Önünden karşılamaya çıkın!
Şenliğin en görkemlüsünü kurun,
Tazim edip diz vurup,
Tam Kıtayca karşılayıp alın!
Tam önüne serin!»
Diye, böylece, Koñurbay
Kahırlanıp hazırlanıp,
Koca Koñ töreye
Kayıptan akıl bulunup.
Er Külçoro varmıştı,
Kalabalık Kıtay gürültüyle kalkıp,
Tazim edip durmuştu.

Kürmö kiygen küçtüüsü,
Kümürön ketip karısı,
Kıcıldadı kıtay curt.
Kırgın tiygen emedey,
Kızık boldu baarısı.
Er Külçoro astına
Taazim kılıp karganı,
Cügüngönü mından köp,
Sırttandıgın körgöndö
Baatır ay başka eken dep,
Öz canınan kee bir can
Tüñülgönü mından köp.

Kürme giyen güçlüsü,
Homurdanıp kocası,
Kaynadı Kıtay halkı.
Kırgına uğramış gibi,
Şaşkına döndü hepsi.
Er Külçoro önünde
Tazim edip and içeni,
Diz vuranı bundan çok,
Sırtlanlığını gördüğünde,
Bahadır ki başka imiş deyip,
Öz canından kimi can
Umut keseni bundan çok.

El bolup berse Beecindi
Bu Külçoro kütöör dep,
Kaarlansa kara cer
Kalıñınan tütöör dep.
Kakançı emes, cer cüzün
Bul örttöngön Külçoro
Ay-aalamdı kütöör dep.
El bolup kalsa bul çoro
Beecin kanı bolor dep,
El bolboso Beecindi
Kırgın kılıp koyor dep.
Er Kalçaga uguzbay
Şıbıraşa kalışıp
Çuulu kepten salışıp.
Kaarlanıp kakaysa,
Meldeşkenin atar dep
Bet alganın soo kılbay,
Bu Külçoro cutar dep.
Kalıñ Kıtay taştuusu
Duuga kirip kalıptır,
Bütpöy turgan bir katar
Çuuga kirip kalıptır,
Ayıkpay turgan bir artık
Duuga kirip kalıptır.
Koñurbayga uguzbay,
Şıbıraşa kalışıp,

Halk olup verirse Beecin'i
Bu Külçoro yönetir deyip,
Kahra gelirse kara yer
Kalınından tüter deyip.
Kakançı değil, yeryüzünü,
Bu alevlenmiş Külçoro
Ay-âlemi yönetir deyip.
Halk olup kalırsa bu çoro
Beecin hanı olur deyip,
Halk olmazsa Beecin'i
Kırgına uğratır deyip.
Er Kalça'ya duyurmadan
Fısıldaşıp durup,
Yaygaralı sözler edip.
Kahırlanıp dikilse,
İddialaştığını vurur deyip,
Yüz tuttuğunu sağ komadan
Bu Külçoro yutar deyip.
Kalabalık Kıtay'ın taş kuşananı
Uğultuya kapılmış,
Bitmeyecek bir sıra dedikodu
Yaygaraya karışmış,
Şifa bulmaz bir fazlası
Uğultuya kapılmış.
Koñurbay'a duyurmadan,
Fısıldaşıp durup,

Kürmö kiygen küçtüülör
Obolku sözdön salışıp.
Aytsañ neçe kebi bar,
Bu kıstalak çoronun
Atasının kegi bar,
Bizge el bolbos çeni bar.
Cürögünün çeri bar
El boldum dep kalp aldap,
Çettep keter beken dep.
Ay-aalamdın baarısı
Bu kıstalak Külçoro
Örttöp keter beken dep,
Bilgen çırdı kıtayga

Kürme giyen güçlüler
Baştaki sözden girişip.
Söylesen nice sözü var,
Bu kahrolası çoronun
Babasının öcü var,
Bize halk olmaz hali var.
Yüreğinin yarası var,
Halk oldum diye yalan söyleyip
Sıvışıp gider mi ki deyip.
Ay-âlemin hepsini
Bu kahrolası Külçoro
Ateşe verip gider mi deyip,
Bildiği fitneyi Kıtay'a

Kılıp keter beken dep.
Başta kan bolgon kandardı,
Böksörüp ketken candardı
Tuuganım dep kuturgur
Kırıp keter beken dep.
Curt çurkurap, tañdanıp
Turgan eken al kezek.
Külçoronu camandap,
Badana kiygen baatırlar,
Baarı akılman kapırlar,
Ayzakerden akılman
Altı miñ kıtay, san kalday
Tañ kalışıp ar kanday
Oydu bölök baştaşıp,
Malı tügül canınan
Takır keçip taştaşıp.
Kürmöçönü, taştuusu
Bayırkı kepten baştaşıp.
Aytsak eçen kebi bar,
Bu kuturgan çoronun
Atasının kegi bar.
Munun atası kökcal köykaşka
Ay-aalamdan bir başka.
Keñ-Beecindi çañ kılgan,
Kerişti müşkül dañ kılgan.

Edip gider mi ki deyip.
Önceden han olmuş hanları,
Gücü azalmış canları,
Kardeşim deyip bu kudurmuş,
Kırıp gider mi ki deyip.
Halk çığrışıp, şaşakalıp
Duruyormuş o sıra.
Külçoro'yu kötüleyip,
Zırh kuşanmış bahadırlar,
Hepsi akıl sahibi kâfirler,
Mızrakçıdan akıllısı,
Altı bin Kıtay, sayısız kalday,
Şaşırıp her türlüsü
Başka başka düşünceye kapılıp,
Malı şöyle dursun, canından
Büsbütün geçip vazgeçtiler.
Kürme giyeni, taş kuşananı
Eski sözden girişip.
Söylesek nice sözü var,
Bu kudurmuş çoronun
Babasının öcü var.
Bunun babası bozkurt akıtmalı,
Ay-âlemden bir başka.
Geniş Beecin'i toza bulamış,
Cengi müşkül bir gürültüye salmış.

Kecirine tiygende
Atakesi Azizkan –
Azizkandı cay kılgan,
Mancuulardı maylagan.
Keçee, baatırlardı karmagan,
Çoñ-Beecinde karoolçu
Ilamanı caylagan.
Öröpkügön kuturgur,
Bizge tuugan bolobu?
Tübü duşman kırgızdı
Tuugan degen bolobu?
Tuuganım dep Koñurbay
Bu kuturgan çoronu
Alıp kalgan eken dep,

İnadına dokunulunca
Babacığı Azizkan'ı –
Azizkan'ı bile yere sermiş,
Mancuları yağ gibi doğramış.
Hani, bahadırları yakalamış,
Çoñ-Beecin'de karakolcu
Ilaman'ı tepelemiş.
Kabına sığmayan kudurmuş,
Bize kardeş olur mu?
Aslı düşman Kırgız'a
Kardeşim demek olur mu?
Kardeşim diye Koñurbay
Bu kudurmuş çoroyu
Yanına almış imiş deyip,

Akıl ayla mıktuudan
Ababız baatır Koñurbay
Tanıp kalgan eken – dep,
Meesi ketip kalcırap,
Karıp kalgan eken – dep,
Ölö turgan kününö
Barıp kalgan eken – dep.
Aytıp kıtay çuu turup,
Añgemeni bek kılıp,
Alban türdüü kep kılıp.
Kübüröşö kalışıp
Küñkü kılıp alışıp,
Arı-beri karaşıp,
Artık akıl sanaşıp.
Küñküldöşüp kıtay curt:
«Mınday emes kan ele
Koñurbay kanday bolgon – dep
Badana kiygen baatırı,
Tutanıp ölgön çoçkonu
Tuuganım dep koygon – dep.
Toktoy turgun Kalçaga
Tuuganı bolor duşmanı,
Aman bolso bul kandın
Içinde kalar buşmanı.

Akıldan, hileden üstün olandan,
Ağamız bahadır Koñurbay
Şaşırıp kalmış imiş – deyip,
Beyni gidip bunayıp,
Kocamış imiş artık – deyip,
Ölecek olduğu gününe
Varmış imiş artık – deyip.
Söyleyip Kıtay çığrışıp,
Söylentiyi pekiştirip,
Türlü türlü laf edip.
Mırıldanışıp durup,
Homurdanıp söylenip,
Bir o yana bir bu yana bakışıp,
Fazla fazla akıl yürütüp.
Mırıldandı Kıtay halkı:
«Böyle değildi han eskiden,
Koñurbay'a ne olmuş – deyip,
Zırh kuşanmış bahadırı,
Tutuşup ölen domuzu
Kardeşim deyivermiş – deyip.
Dur bakalım, Kalça'ya
Kardeşi olur düşmanı,
Sağ kalırsa bu hanın
İçinde kalır pişmanlığı.

	Atası Almambetiñiz	*Babası Almambet'iniz*
	Kılımga salgan çuulgan,	*Yüzyıla salmıştı şamatayı,*
	Uşu kelgen balası	*Bu gelen oğlu ise*
	Kırgızga barıp tuulgan.	*Kırgız'a varıp doğmuş.*
177780	Temirden korgon ornotkon,	*Demirden kale kurdurmuş,*
	Kırgızdardın kalaası,	*Kırgızların şehri var,*
	Bu kırgız bolgon kuturgur	*Bu Kırgız olmuş kudurmuşun*
	Birge bolboyt sanaası.	*Bizimle bir olmaz düşüncesi.*
	Bozalaluu kızıl tuu	*Boz alaca kızıl tuğu*
	Burç-burçun tartsak bölünböyt Kaçırga dilde artışıp,	*Köşe köşe çeksek bölünmez, Katıra altın yükleyip,*
	Uşu turgan Külçoro	*Şurada duran Külçoro'nun,*
	Tuuganıñday Koñurbay	*Kardeşin gibi Koñurbay,*
	Kıtaylık türü körünböyt.	*Kıtaylı yüzü görünmez.*
	Bu kıtay bolgon kuturgur	*Bu Kıtay olmuş kudurmuş*
177790	Keñ Beecin boyloy konobu,	*Geniş Beecin boyunca konar mı,*
	Altımış cılı saktasa	*Altmış yıl saklasan da*
	Ezelde tuugan bolobu?	*Ezelden kardeş olur mu?*
	Bu kuturgan kapırdı	*Bu kudurmuş kâfire*
	Tuuganım degen oñobu?»	*Kardeşim demek onar mı?»*
	Ubayım cep, çuu turup,	*Kaygı yiyip, çığrışıp,*
	Uşuntip curt turdu ele.	*Böylece halk durmuştu.*
	Başta buyruk bek kılgan	*Önceden buyruğu sıkı kılan*
	Koñurbaydın kebi bar,	*Koñurbay'ın sözü var,*
	Ulugu kelse bul kıtay	*Ulusu gelse bu Kıtay*
177800	Urgaaçıga cügünüp,	*Kadına bile diz vurup*
	Taazim kılgan ceri bar	*Tazim ettiği yeri var,*
	Tüzü suuk kıtaydın	*Yüzü soğuk Kıtay'ın*
	Tügönbögön kebi bar.	*Tükenmeyen sözü var.*
	Koñurbaydın kebine	*Koñurbay'ın sözüne*
	Köp ınanıp çuu turup,	*Çokça kanıp çığrışıp,*
	Kürmö kiygen küçtüüsü,	*Kürme giyen güçlüsü,*
	Taş sayıngan tazası	*Taş kuşanmış hâlisi,*
	Şuru otogot, marcan taş,	*Mercan düğme, inci taşı,*
	Luñtuñdun kanı aralaş	*Luñtuñ hanı da karışık,*
177810	Taazim kılıp çuu turup,	*Tazim edip çığrışıp,*
	Uluu Beecin-Kakançı	*Ulu Beecin-Kakançı*
	Uçu tümön çalgansıp,	*Ucu tümen dolaşmış gibi,*

Oşonçodon uşunça
Külçoronu körgöndö
Ulugu kelip kalgansıp,
Tizeleri bügülüp.
Er Külçoro keldi dep
Uluktarı, döölörü,
Büt Beecinge eeleri,
Kaldayları kandarı
Kalbay taazim kıldı ele,
Kança türkün candarı.
Mına tuugan keldi dep,
Külçorogo tartışıp.
Mına oşondo Külçoro
Buurul menen bulkuntup
Buygat colun çalganı.
Kabılanday kaldayıp,

Onca içinden bunca kişi
Külçoro'yu gördüğünde,
Ulusu gelmiş gibi,
Dizleri büküldü.
Er Külçoro geldi diye
Ululları, devleri,
Bütün Beecin'in sahipleri,
Kaldayları, hanları
Eksiksiz tazim etmişti,
Nice türlü canları.
İşte kardeş geldi diye,
Külçoro'ya sundular.
İşte o zaman Külçoro
Buurul ile silkinip
Dolambaçlı yolu gözledi.
Kaplan gibi heybetlenip,

Kalk içinde arbayıp,
Kalıñ kıtay eline,
Ezkaranın canına,
Koñ törönün aldına
Külçoro tüşüp kalganı.
Mına oşondo Koñurbay
Algara oozun burdu emi,
Çoñ ötügün çoykoytup,
Korozdoy moynun koykoytup, Kürmö kiygen küçtüüñ kel,
Altın ayrı sır kanca
Alıp tiştep oozuna
Arı-beri kıygaştap,
Mancuu curttu bakırıp,
Soloon menen şibeeni,
Kalmak menen kıtaydı
Kalbay kel dep çakırıp.
Kan Koñurbay er kökcal
Körgön candı şaştırıp,
Caaday külük Algara at
Canıñ çıkkan Koñurbay
Uygu-tuygu bastırıp.

Halk içinde kabarıp,
Kalabalık Kıtay eline,
Ezkara'nın yanına,
Koñ törenin önüne
Külçoro inip durdu.
İşte o zaman Koñurbay
Algara'nın ağzını çevirdi şimdi,
Koca çizmesini gererek,
Horoz gibi boynunu uzatarak, Kürme giyen güçlünüz gelin,
Altın çatallı sırlı çubuğu
Alıp dişleyip ağzına,
Bir o yana bir bu yana eğerek,
Mancu halkına haykırıp,
Soloon ile Şibe'yi,
Kalmak ile Kıtay'ı
Eksiksiz gelin diye çağırıp.
Han Koñurbay, er bozkurt,
Gören canı şaşkına çevirip,
Yay gibi yüğrük Algara atı,
Canı çıkası Koñurbay,
Apar topar sürerek.

Curt büldürüp şaştırıp,
Altından tizgin bulkuntup? Çın
burkan bizge beriptir.
Aldındagı Kara atın
Eri ölgöndöy culkuntup.
Koñurbaydın kiygeni –
Etegi cayık kök kübö,
Ok ötpögön bek kübö.
Kööhar topçu muştumday,
Körsöñ türü uşunday.
Kök kübönü camınıp,
Körçü bolsoñ Koñurbay
Kök arslanday çamınıp.
Ütüröyüp küülönüp,
Uşunetip süylönüp,
Kalday uulu kapırıñ,
Kakançıga ee bolgon
Kan Koñurbay baatırıñ
Opol-Toodoy oñkoyup

Halkı telaşa verip şaşırtıp,
Altından dizgini silkindirip? Gerçek
burkan bize vermiş.
Altındaki Kara atını
Eri ölmüş gibi çekiştirip.
Koñurbay'ın giydiği –
Eteği yayvan gök zırh,
Ok işlemez pek zırh.
Cevher düğmesi yumruk kadar,
Görsen hali işte böyle.
Gök zırhı örtünüp,
Görecek olsan Koñurbay
Gök arslan gibi atılıp.
Suratını asıp hınçlanıp,
Böylece söylenip,
Kalday oğlu kâfirin,
Kakançı'ya sahip olan
Han Koñurbay bahadırın
Opol-Too gibi dikilip

On segiz miñ aalamdı
Soruçuday soñkoyup.
Kalday, şibe kanına,
Buyruk kılıp er abañ
Köp kıtaydın baarına –
«Kalıñ kıtay, Kakançı
Zıykırçıñ kel, karıñ kel,
Bütkül kıtay baarıñ kel.
Çır-çataktı bilçüüñ kel.
Kalk içinde küçtüüñ kel,
Camanıñ kalıp, karıñ kel,
Cay uşunday bilgenge
Calpı kıtay, baarıñ kel!
Makooñ kalıp, eriñ kel,
Bu sözümö könüñör.
Söz türkügü uşunday,
Sözümü tıñday beriñer!
Bügün kırgızdan tuugan keliptir.
Kıcıldagan kıtay curt,

On sekiz bin âlemi
Emecekmiş gibi kabarıp.
Kalday'a, Şibe hanına,
Buyruk verip er ağan
Kalabalık Kıtay'ın hepsine –
«Kalabalık Kıtay, Kakançı,
Büyücünüz gelin, kocanız gelin,
Bütün Kıtay, hepiniz gelin.
Kavga döğüşü bileniniz gelin.
Halk içinde güçlünüz gelin,
Kötünüz kalsın, kocanız gelin,
Durum böyledir, bilene,
Bütün Kıtay, hepiniz gelin!
Ahmağınız kalsın, eriniz gelin,
Bu sözüme uyun.
Sözün direği işte böyle,
Sözümü dinleyiverin!
Bugün Kırgız'dan kardeş gelmiş.
Kaynaşan Kıtay halkı,

Tilekti Kuday beriptir. *Dileği Kuday vermiş.*
Buruttan tuugan keliptir, *Burut'tan kardeş gelmiş,*
Kişi kılbas oy kılgan *Kimsenin edemeyeceğini düşünen*
Elüü başı, miñ başı, *Ellibaşı, binbaşı,*
Curt baştagan san başı, *Halka baş olan sayısız başı,*
Kaynap curtum, mıktıñ kel! *Kaynayan halkım, yiğidiniz gelsin!*
Ayla bilgiç akılman *Çare bilen akıllı,*
Ayabagan mıktuuñ kel. *Esirgemez yiğidiniz gelsin.*
Bu kün tuugan Külçoro, *Bugün gelen Külçoro,*
Çoro degen çogool söz, *Çoro demek kaba söz,*
Külçoro emes Külcoro. *Külçoro değil, Külcoro.*
Kırgızdan kelgen tuugandın *Kırgız'dan gelen kardeşin*
Kıyalı-türü bir başka, *Huyu, yüzü bir başka,*
Kırk uruu kıtay kütüp al. *Kırk boy Kıtay, karşılayıp alın.*
Bu kılımdı kırçu köy kaşka *Bu yüzyılı kıracak seçkin yiğidin*
Curt başkarıp, el bakçu *Halkı yönetip, eli besleyecek*
Aalimdigi dagı bar. *Âlimliği dahi var.*
Kızıl kandı şimirgen *Kızıl kanı emip içen*

Uşu turgan Külçoro *Şurada duran Külçoro'nun*
Zalimdigi dagı bar. *Zalimliği dahi var.*
Azır kelgen Külçoro *Şimdi gelen Külçoro*
Bölögü cok bilekteş, *Ayrısı yok, bilek yoldaşı,*
Kırk uruu Kıtay – Kakançı, Bagıp alar ee keldi. *Kırk boy Kıtay – Kakançı, Bakıp alacak sahip geldi.*
Kıtay curt menen tilekteş. Bilseñ kıtay aldıña, *Kıtay halkıyla dilek ortağı. Bilsen Kıtay, önüne,*
Köñül birge cüröktöş, *Gönlü bir, yürek yoldaşı,*
Körüp kıtay kütüp al, *Görüp Kıtay, karşılayıp al,*
Kaykañ-çalkar bel uşul, *Yayla gibi engin bel işte budur,*
Menin közüm ötköndö *Benim gözüm göçtüğünde*
El baştaçu şer uşul. *Halka baş olacak arslan budur.*
Talaaga salgan tam uşul, *Kıra kurulmuş ev budur,*
Amız kılbay çoronu *Hor görmeden çoroyu*
Menin közüm cogolso *Benim gözüm yittiğinde*
Silerge ee kan uşul, *Sizlere sahip han budur,*
Urugu kıtay batalaş, *Soyu Kıtay, dua ortağı,*
Belgilüü tuugan Külçoro *Belli kardeş Külçoro*
Meni menen atalaş, *Benimle baba bir,*

	Bölök körbö çoronu,	*Yabancı görme çoroyu,*
	Bu da kandın balası,	*Bu da hanın oğludur,*
	Men da kandın balası.	*Ben de hanın oğluyum.*
	Telegeyi teñ tuugan,	*Her yanı denk kardeş,*
	Tübü uyutku bir tuugan.	*Aslı maya bir kardeş.*
	Ceribiz birge irgeleş,	*Yerimiz bir, sınırdaş,*
	Cetik tuugan birgeleş.	*Yetkin kardeş, birlikteş.*
177930	Kazınabız cıygandaş,	*Hazinemiz bir yığılmış,*
	Bilseñ mınday Külçoro	*Bilsen böyledir Külçoro,*
	Birge tuugan kurbaldaş	*Birlikte doğmuş akrandaş.*
	Kırgızdan tuugan keldi dep Alımıña berüüçü,	*Kırgız'dan kardeş geldi diye Haracına verilecek,*
	Kıtay curtum mookum bas.	*Kıtay halkım, sevincini yaşa.*
	Too baştagan tört miñçe	*Dağa baş olan dört bin kadar*
	Uluk kanım keldi dep,	*Ulu hanım geldi diye,*
	Uşu kıtay közüñdü aç!	*Ey Kıtay, gözünü aç!*
	Kündüzgüdöy tün bolgon	*Gündüz gibi gece olan*
	Künüm kelip kalıptır?	*Günüm gelmiş işte?*
177940	Kürkürögön kabılan	*Kükreyen kaplan*
	Birim kelip kalıptır.	*Birim gelmiş işte.*
	Talaa cayga ornotkon	*Kıra, yaylaya kurulan*
	Tamım kelip kalıptır.	*Evim gelmiş işte.*
	Senin taalayıña Külçoro	*Senin talihine Külçoro,*
	Kanım kelip kalıptır,	*Hanım gelmiş işte,*
	Kırgızdan kayra tabılıp,	*Kırgız'dan yeniden bulunup,*
	Er Külçoro döö keldi?	*Er Külçoro dev geldi?*
	Kırk uruu kıtay özüñö	*Kırk boy Kıtay, sana,*
	Kıtay turmak kılımdı	*Kıtay şöyle dursun, yüzyıla*
177950	Tabılbay turgan taalayluu	*Bulunmayacak talihli*
	Er Külçoro şer keldi,	*Er Külçoro arslan geldi,*
	Kaldayga kabar salgıla,	*Kalday'a haber salın,*
	Altın taazim kiygizip?	*Altın tazim kaftanı giydirip?*
	Altın takka miñgizip	*Altın tahta bindirip*
	Kan kötörüp algıla.	*Han kaldırıp alın.*
	Kırgızdan kayrılıp tuugan keldi dep,	*Kırgız'dan dönüp kardeş geldi diye,*
	Uşuntip Kuday berdi dep,	*Böylece Kuday verdi diye,*
	Kakanga kabar salgıla.	*Kakan'a haber salın.*

Tügöl kıtay çogulup,
Tüpkü kanga kat uçur,
Kat uçursañ bat uçur.
Kanga kabar salgıla?
Kaalagan şer keldi dep,
Beecindin kakan kanınan
Süyünçünü algıla!
Buttap altın-zer alıp,
Bayıp catıp kalgıla!
At baştagan altı miñ
Bu Külçoro kıraandın
Törölügü boluçu,
Törölügün algıla,
Beecinge ee keldi dep,
Bizge Kuday berdi dep,
Esenkan kandın aldına
Curtum, emi kabar salgıla
Eç kimge berbes süyünçü
Oşol kandan algıla!
Kırk kan eli çuu turup

Bütün Kıtay toplanıp,
Baştaki hana mektup uçurun,
Mektup uçurursanız tez uçurun.
Hana haber salın?
Dilenen arslan geldi diye,
Beecin'in kakan hanından
Müjdeliği alın!
Batmanla altın, mücevher alıp,
Zenginleşip yatın!
Ata baş olan altı bin,
Bu Külçoro kıraanın
Töreliği olacaktı,
Töreliğini alın,
Beecin'e sahip geldi diye,
Bize Kuday verdi diye,
Esenkan hanın huzuruna,
Halkım, şimdi haber salın,
Hiç kimseye verilmez müjdeliği
O handan alın!
Kırk hanın halkı çığrışıp,

Kızık toygo barışsın,
Kızıl altın, cakut taş
Süyünçügö alışsın.
Ar kabarga bargan can
Ayköl çoro keldi dep,
Süyünçünü alışsın,
Bayıp catıp kalışsın.
Kabar bergen Kakanga
Mañday cagı Bakburçun,
Ayak cagı Kakançı
Uksañ mınday kebime,
Kırk uruunun eline,
Beecindiktin cerine
Tilegenin berdi dep,
Kıp-kızıl küygön çok bolgon,
Ezkaranın canına
Aalamda mınday cok bolgon
A Külçoro keldi dep!

Görkemli düğüne varsınlar,
Kızıl altını, yakut taşı
Müjdelik olarak alsınlar.
Her habere giden can,
Aygün çoro geldi diye,
Müjdeliğini alsın,
Zenginleşip yatsın.
Haber verilen Kakan'a,
Alın tarafı Bakburçun,
Ayak tarafı Kakançı,
Duyarsanız böyle sözümü,
Kırk boyun eline,
Beecinlinin yerine
Dilediğini verdi diye,
Kıpkızıl yanan kor olan,
Ezkara'nın yanına
Âlemde böylesi olmayan
O Külçoro geldi diye!

	Kaynagan kızıl çok eken,	*Kaynayan kızıl kor imiş,*
	Cannamda cok eken.	*Cehennemde bile yok imiş.*
178000	Cel tiybeske balanı	*Yel değmesin diye çocuğu*
	Çatır kılıp algıla,	*Çadır edinip alın,*
	Kol baştooçu balanı	*Orduya baş olacak çocuğu*
	Baatır kılıp algıla,	*Bahadır edinip alın,*
	Kördüm ele dalaydı,	*Görmüştüm nicesini,*
	Caratkan mınday erim cok,	*Yaradan'ın böyle erim yok,*
	Külçorodoy kerim cok.	*Külçoro gibi has yiğit yok.*
	Sırtı kara, booru kök,	*Dışı kara, bağrı gök,*
	Tuura Kakan kırk kanda	*Tam Kakan'ın kırk hanında,*
	Curtum tuulgan mınday elim cok	*Halkım, doğmuş böyle elim yok. Kırgız'ı*
	Kırgızdı buzup el taptım.	*bozup halk buldum.*
178010	Çın söz uşul, kep uşul	*Gerçek söz budur, laf budur,*
	Altın-kümüş azır, art	*Altın gümüş hazır, yükleyin,*
	Er çorogo azır tart.	*Er çoroya hemen sunun.*
	Kayran çoro kıraandın	*Koca çoro kıraanın*
	Kan ekeni bilinsin.	*Han olduğu bilinsin.*
	Bu Külçoronun erdigi,	*Bu Külçoro'nun erliği,*
	Kırgızdan cañı kelgeni,	*Kırgız'dan yeni geldiği,*
	Kıtaydı cañı körgönü	*Kıtay'ı yeni gördüğü,*
	Er ekeni bilinsin.	*Er olduğu bilinsin.*
	Kan aldında dañzaga	*Han önünde deftere,*
178020	Al dañzaga atagı	*O deftere şöhreti*
	Külçoro dep çiyilsin!»	*Külçoro diye çizilsin!»*
	Alöökönün Koñurbay,	*Alööke oğlu Koñurbay,*
	Koñurbay mintip turganda	*Koñurbay böyle deyince,*
	Kalıñ kıtay çuu turup,	*Kalabalık Kıtay çığrışıp,*
	Kaçırga altın arttı ele,	*Katıra altın yüklemişti,*
	Kalbay eli çurkurap	*Eksiksiz halkı koşuşup*
	Külçorogo tarttı ele.	*Külçoro'ya sunmuştu.*
	Kıtayga Külçoro kıraan bardı ele,	*Kıtay'a Külçoro kıraan varmıştı,*
	Ala-Toodoy arbayıp,	*Ala-Too gibi kabarıp,*
178030	Askar-taştay barbayıp,	*Sarp kaya gibi heybetlenip,*
	Oñ dalısı opsuz keñ,	*Sağ omzu alabildiğine geniş,*
	Oyrottu buzgan kayran er	*Oyrot'u bozguna uğratan koca er,*
	Kırk kan eli kıtayga,	*Kırk hanın halkı Kıtay'a,*
	Koñ törönün aldına	*Koñ törenin önüne,*

Arbuuruldan barbayıp,
Külçoro tüşüp kaldı ele.
Mına oşondo Külçoro
Akırın süylöp, bek taştap,
Şamdagayı bolcolsuz
Şakıldata kep baştap:
«Ey, erim, abam Koñ töröm,
Aalamdı bilgen çoñ töröm,
Aytkan sözgö könüñüz?
Bul Beecindin kandıgın
Suradım aba, beriñiz!
Kıyanı buzup cer taptım,
Taştı buzup cer taptım?
Manastın kankor uulun el kıldım
Can aba, kebim ugup tur,
Cakkan otun öçürdüm,
Can-cabılta kırgızdı
Beecindi közdöy köçürdüm.
Eptüülügüm bilgizdim,
Manastın uulu kankordu
Burkanım Kuday dedirtip,
Momuntip tilge kirgizdim.

Arbuurul'dan heybetle inip,
Külçoro yere inmişti.
İşte o zaman Külçoro
Yavaş söyleyip, pek bırakıp,
Çevikliği ölçüye sığmaz,
Şakır şakır söze başlayıp:
«Ey erim, ağam Koñ törem,
Âlemi bilen büyük törem,
Söylenen söze uyunuz?
Bu Beecin'in hanlığını
İstedim ağam, veriniz!
Yalıyarı bozup yer buldum,
Taşı bozup yer buldum?
Manas'ın hunhar oğlunu halk kıldım,
Can ağam, sözümü dinleyedur,
Yaktığı ateşini söndürdüm,
Topyekûn Kırgız'ı
Beecin'e doğru göçürttüm.
Hünerimi gösterdim,
Manas'ın oğlu hunhara
Burkanım Kuday'dır dedirtip,
Böylece dile getirdim.

Kayran burut Semetey
Suur atıp cep kelet,
Uşu kaynagan kıtay köp curttu
Tak öz tuuganım dep kelet.
Kozgolup kördüm diniñdi,
Koluñuz menen caratkan
Koloñuz Kuday çın eken,
Butuñuz menen caratkan
Burkanıñ Kuday bul eken.
Kan abam, saa bagındık,
Bul aytkanıñ çın eken.
Kozgolsom sözgö könüñüz,
Kolodon kılgan burkandı
Kokuy, abam, kanzaadam
Taazim kılam beriñiz!
Ayıl konom künüñö,

Koca Burut Semetey
Sıçan avlayıp yiyerek gelir,
Bu kaynayan kalabalık Kıtay halkına
Tam öz kardeşim diyerek gelir.
Yoklayıp gördüm dinini,
Elinizle yarattığınız
Tuncunuz gerçekten Kuday imiş,
Ayağınızla yarattığınız
Burkanınız Kuday bu imiş.
Han ağam, sana baş eğdik,
Bu dediğin gerçek imiş.
Söze gelirsem uyunuz,
Tunçtan yapılmış burkanı,
Aman ağam, han oğlum,
Tazim ederim, veriniz!
Köy kurup konarım gününe,

	Kolodon burkan biriñe,	*Tunçtan burkanına,*
	Kokuy abam Koñurbay,	*Aman ağam Koñurbay,*
	Bügün kirdim diniñe.	*Bugün girdim dinine.*
	Men kaalap keldim diniñdi,	*Ben isteyip geldim dinine,*
	Kabılan Kalça birimdi,	*Kaplan Kalça birime,*
	Men beylep bildim biriñdi,	*Ben özenip bildim birinizi,*
	Beecinde çoñ kan diniñdi.	*Beecin'de büyük han dinini.*
178080	Men añdap keldim özüñdü,	*Ben anlayıp geldim seni,*
	Akırı cakşı kütüp al,	*Sonunda güzelce karşılayıp al,*
	Abake, uga körgün sözümdü.	*Ağabey, dinleyiver sözümü.*
	Men bettep bildim şaarıñdı,	*Ben yönelip bildim şehrini,*
	Beyledim Kalça kanıñdı.	*Gözledim Kalça hanını.*
	Kaaladım Beecin şaarıñdı,	*Diledim Beecin şehrini,*
	Kastarım tigip kelgemin	*Gözüme kestirip gelmişim*
	Er Koñurbay kanımdı.	*Er Koñurbay hanımı.*
	Keçee, Manastın uulu şer kankor –	*Hani, Manas'ın oğlu arslan hunhar –*
	Köödöndü mintip basıñız,	*Göğsünüze böyle basınız,*
	Aalam curttan er kankor,	*Âlem halkından er hunhar,*
178090	Topon suu tiybes Çoñ-Beecin	*Tufan suyu değmez Çoñ-Beecin*
	Cer eken dep kelatat,	*Yurt imiş diyerek geliyor,*
	Toodoy bolgon er Kalça	*Dağ gibi olan er Kalça,*
	Sizdi el eken dep kelatat,	*Sizi halk imiş diyerek geliyor,*
	Baygambar baspas Beecindi	*Peygamber basmaz Beecin'i,*
	Arkası biyik Koñurbay	*Arkası yüce Koñurbay,*
	Sizdi şer eken dep kelatat.	*Sizi arslan imiş diyerek geliyor.*
	Ala-Too kanday, cer kanday,	*Ala-Too nasıl, yer nasıl,*
	Alkım cagın çalıñız,	*Boğazının yanını gözleyiniz,*
	Manastın calgız uulu baatırdı	*Manas'ın yalnız oğlu bahadırı,*
178100	Munu kirdetpey kütüp alıñız	*Bunu kirletmeden karşılayıp alınız.*
	At ötpöy turgan kara kır,	*At geçmez kara sırt,*
	El aşuuçu bel boldu,	*Halkın aşacağı bel oldu,*
	Ezelki duşman Semetey	*Ezelî düşman Semetey*
	Özüñ menen bir tuugan cakın	*Seninle bir kardeş, yakın*
	el boldu.	*halk oldu.*
	Kasiettüü Koñurbay,	*Kerametli Koñurbay,*
	Kan ekeniñ çın bolso,	*Han olduğun gerçek ise,*
	Kasietiñ başında	*Kerametin başında*
	Bar ekeniñ çın bolso,	*Var olduğun gerçek ise,*

Akılga artık könüñüz
Ayköl Manastın kunun beriñiz!
Çın düynönün baarısın
Bu kankorgo salıñız.
Çogultup kırgız baarısın
Çoñ kapa kılbay kan aba,
Munu coroo kılıp alıñız.
Degen sözgö könüñüz,
Kolodon kılgan burkanda
Toop kılam, beriñiz!
Bizge Külçoro anık tuugan dep,
Bizge Çımmaçın eli çuu turup,
Çın işene beriñiz.
Çın kıtayım boldu dep,
Çın işenip körüñüz.
Köñüldögü köp sözdün
Kirin koyboy taştañız.
Tuuganım cañı keldi dep,
Söz kulpusun açıñız!»
Kolodon kılgan çoñ burkan
Munu ukkanda Koñurbay
Kuldurap kolgo aldı ele,
Koñurbay toop kılgança
Külçoro suurup kaldı ele.

Akla fazlasıyla uyunuz,
Aygün Manas'ın kan bedelini veriniz!
Gerçek dünyanın hepsini
Bu hunhara yığınız.
Toplayıp Kırgız'ın hepsini,
Büyük kedere düşürmeden han ağam,
Bunu yoldaş edinip alınız.
Denen söze uyunuz,
Tunçtan yapılmış burkana
Tavaf ederim, veriniz!
Bize Külçoro gerçek kardeş diye,
Bize Çımmaçın halkı çığrışıp,
Gerçekten inanıveriniz.
Gerçek Kıtay'ım oldu diye,
Gerçekten inanıp görünüz.
Gönüldeki nice sözün
Kirini bırakmadan atınız.
Kardeşim yeni geldi diye,
Söz kilidini açınız!»
Tunçtan yapılmış koca burkanı,
Bunu duyunca Koñurbay
Gürültüyle eline almıştı,
Koñurbay tavaf edene dek
Külçoro çekip almıştı.

Şeriñ şer ekenin bilgizdi, Kırgız curttan ayrılıp,
Bir sapar emes miñ sapar
Kıtay curtka kayrılıp.
Kolodon kılgan burkandı
Kıtaydın köönün aluuga
Töşünö miñ col tiygizdi.
Kılımda mınday baatır cok,
Başı açık akıl kalbadı
Baatır kıraan Külçoro
Kıtayça burkan kolgo alıp
Tapkandıgı çın eken,
Kıtaydı kıraan aldadı.
Ezkara burkan aldı ele,

Arslanın arslanlığını gösterdi, Kırgız halkından ayrılıp,
Bir sefer değil bin sefer
Kıtay halkına dönüp.
Tunçtan yapılmış burkanı,
Kıtay'ın gönlünü almak için,
Göğsüne bin kez değdirdi.
Yüzyılda böyle bahadır yok,
Başı açık akıl kalmadı,
Bahadır kıraan Külçoro
Kıtayca burkanı eline alıp
Bulup gelmesi gerçek imiş,
Kıtay'ı kıraan aldattı.
Ezkara burkanı almıştı,

Ezkaranın kolunan	*Ezkara'nın elinden*
Külçoro culup kaldı ele.	*Külçoro kapıp almıştı.*
Kan kötörçü neme eken.	*Han kaldırılacak biri imiş.*
Ayzakerden çoronun	*Mızrakçıdan çoronun*
Iktuulugu çın eken,	*Ustalığı gerçek imiş,*
Atayı kıtay eldi taap,	*Bile isteye Kıtay halkını bulup,*
Azıp kelgen çoronun	*Yorulup gelen çoronun*
Mıktuulugu çın eken.	*Yiğitliği gerçek imiş.*
Telegeyi teñ eken.	*Her yanı denk imiş.*
Kırgızdan kelip kıraandın	*Kırgız'dan gelip kıraanın*
Kuday urgan kep eken.	*Kuday çarpmış laf imiş.*
Er Koñurbay şer tapkan,	*Er Koñurbay arslan bulmuş,*
Kırgızdan kaçıp cat bolup	*Kırgız'dan kaçıp yad olup*
Ornotuluu kıstalak	*Yerine dikili kahrolası*
Kılım kıtay el tapkan.	*Yüzyıllık Kıtay halkını bulmuş.*
Çölgö çıdap berüüçü?	*Çöle dayanıp verecek mi?*
Çölükbögön çoronun	*Çölde yılmayan çoronun*
Buudandıgı çın eken,	*Küheylanlığı gerçek imiş,*
Kıtaydı elim dep kelgen	*Kıtay'a halkım diye gelen*
Kızıtalak kıraandın	*Kahrolası kıraanın*
Tuugandıgı çın eken.	*Kardeşliği gerçek imiş.*
Koñurbay menen Ezkara	*Koñurbay ile Ezkara,*
Kıtaylardın baarısı	*Kıtayların hepsi*
Kızık bolup çuu turup,	*Meraka düşüp çığrışıp,*
Duuga kirdi baarısı.	*Uğultuya girdi hepsi.*
Adam bilip, kep ukpas	*İnsan bilip, söz dinlemez*
Uuga kirdi baarısı.	*Avuntuya girdi hepsi.*
Basılbagan çoñ uşak	*Dinmeyen büyük dedikodu,*
Çuuga kirdi baarısı	*Yaygaraya girdi hepsi.*
Ata, kıraan Külçoro.	*Ah, kıraan Külçoro.*
Almambetten tuulgan	*Almambet'ten doğduğu,*
Arıslandıgı çın eken,	*Arslanlığı gerçek imiş,*
Kıyınsıngan bul çoro	*Zorlu geçinen bu çoro,*
Tapkandıgı çın eken.	*Bulup geldiği gerçek imiş.*
Arıslandıgı çın eken.	*Arslanlığı gerçek imiş.*
Çın Kuday dep burkandı	*Gerçek Kuday'dır diye burkana,*
Beren da eken şer eken,	*Yiğit de imiş, arslan imiş,*
Karabcını kiygizip,	*Karabcı'yı giydirip,*

Kan Beecindi bilgizip
Kan tögüşüp coolaştık,
Bu kıyaldar böödö eken,
Koñurbay menen Ezkara
Bularıñdan öödö eken.
Ata, Kuday urgan kıraan ay,
Kırgızga ketip kalganı
Uşu turgan Beecinge
Temir kaşaa çep eken.
Tuura salsa kaşatka
Kan boluuçu eme eken,
Uşu turgan Beecinge
Uluk bolup, bek bolup,
Kan boluçu er eken.
Orgo, Döödür alpınan
Öödölük kılat bul çoro.
Baştagı ötkön kalkına
Baatır da eken, şer da eken
Büt Beecindin alpına
Dobul kaksa cel tiybes,
Buluñ tokoy çep eken.
Kırk uruu kıtay Çoñ-Beecin
Kütüp alçu er eken.
Uluu curt dep kıtaydı
Körgöndügü çın eken,
Kılçaybay burut, kıtayga

Han Beecin'i tanıtıp,
Kan döküşüp düşmanlaştık,
Bu kuruntular boşuna imiş,
Koñurbay ile Ezkara,
Bunlarınızdan üstün imiş.
Ah, Kuday çarpmış kıraan ay,
Kırgız'a gidip kalması,
Şurada duran Beecin'e
Demir çitli kale imiş.
Doğru salsa yalıyara,
Han olacak biri imiş,
Şurada duran Beecin'e
Ulu olup, bey olup,
Han olacak er imiş.
Orgo'dan, Döödür alpından
Üstünlük eder bu çoro.
Önceden geçmiş halkına
Bahadır da imiş, arslan da imiş,
Bütün Beecin'in alpına,
Bora dövse yel değmez,
Kuytu orman kale imiş.
Kırk boy Kıtay, Çoñ-Beecin'i
Karşılayıp alacak er imiş.
Ulu halk diye Kıtay'ı
Görmüş olduğu gerçek imiş,
Dönüp bakmadan Burut, Kıtay'a

Kelgendigi çın eken.
Taş sayıngan kıtaydın
Dalayınan öödö eken,
Kürmö kiygin mancuunun
Küçtüüsünön öödö eken.
Beren da eken, şer da eken,
Caannamda cok eken!» –
Belge mıktap baylansa,
Temir çoçmor er da eken.
Mendege mınday kabılbayt,
Artık kıraan bul çoro
Adamga mınday tabılbayt.

Gelmiş olduğu gerçek imiş.
Taş kuşanmış Kıtay'ın
Nicesinden üstün imiş,
Kürme giymiş Mancu'nun
Güçlüsünden üstün imiş.
Yiğit de imiş, arslan da imiş,
Cehennemde bile yok imiş!» –
Bele sıkıca bağlanırsa,
Demir topuz er de imiş.
Kula böylesi rastlamaz,
Üstün kıraan bu çoro,
İnsanda böylesi bulunmaz.

Kırgın salıp aalamga	*Âleme kırgın salıp*
Colgo cürçü kul eken,	*Yola çıkacak kul imiş,*
Ayza karmap, coo basıp,	*Mızrak tutup, düşman basıp,*
Koldo cürçü uul eken.	*Orduda yürüyecek oğul imiş.*
Möndürdöy kaynap ot küygön	*Dolu gibi kaynayıp ateş yanan*
Kırk kan eli kıcıldap,	*Kırk hanın halkı kaynaşıp,*
Çokko çıdaar uul eken.	*Kora dayanır oğul imiş.*
178230 Altımış tümön kol kelse,	*Altmış tümen ordu gelse,*
Can ayabay mol kelse,	*Can esirgemeden bol gelse,*
Okko çıdaar uul eken.	*Oka dayanır oğul imiş.*
Ayza sunsa aykırıp,	*Mızrak uzatsa haykırıp,*
Adam, topko caraar uul eken. Çoñdugu	*İnsanoğlu, topluluğa yarar oğul imiş.*
üydöy çoñ burkan	*Büyüklüğü ev kadar koca burkanı*
Talkan salıp col kılar	*Ezip un edip yol açar,*
Belge caraar uul eken.	*Bele yarar oğul imiş.*
Tuura agızbay toktotup,	*Doğru akıtmadan durdurup,*
Selge caraar uul eken.	*Sele yarar oğul imiş.*
Cumuru baştuu mendenin	*Yuvarlak başlı kulun*
178240 Bereni mınday bolobu,	*Yiğidi böyle olur mu,*
Beren da eken, şer da eken.	*Yiğit de imiş, arslan da imiş.*
Asemdetip saydırıp,	*Süsleyip diktirip,*
Munu mınday degen oñobu,	*Buna böyle demek onar mı,*
Zaar kayratı bek kıyın	*Zehir gayreti pek çetin,*
Uluk da eken, şer da eken,	*Ulu da imiş, arslan da imiş,*
Külçoro kanga kerek dep,	*Külçoro hana gerek diye,*
Burkanga seksen çokundu,	*Burkana seksen kez eğildi,*
Bizge kıtay bolor kezi eken. Kasaba	*Bize Kıtay olacağı zaman imiş. Sancak*
kulap, çuu tolup,	*devrilip, yaygara dolup,*
Berencinin şuru taş	*Berencin'in mercan taşını*
178250 Tagıp alçu uul eken,	*Takınacak oğul imiş,*
Uruulu kıtay köp eldi,	*Boy boy Kıtay kalabalık halkı,*
Uyat kılbay bu eldi,	*Utandırmadan bu halkı,*
Bagıp alçu neme eken.	*Bakıp gözetecek biri imiş.*

Balbandıgı, erdigi	*Pehlivanlığı, erliği*
Tegiz kelgen can eken.	*Denk gelmiş bir can imiş.*
Kan kötörsö Kakanga	*Han kaldırsa Kakan'a,*
Koñurbay kança bar eken.	*Koñurbay kaç para eder imiş.*
Caynagan bolot ok eken,	*Kaynaşan çelik ok imiş,*

	Dep, oşondo çuu turup,	*Diye, o zaman çığrışıp,*
178260	Sınçıları sınadı.	*Sınayıcıları sınadı.*
	Kalıñ kıtay Kakançı	*Kalabalık Kıtay, Kakançı,*
	Bek kubanıp çuuladı.	*Pek sevinip çığrıştı.*
	Kan tukumu uşu dep,	*Han soyu işte bu diye,*
	Eselektin eesi dep	*Şaşkının sahibi diye,*
	Bul Beecindin eesi dep,	*Bu Beecin'in sahibi diye,*
	Kubangandan kuturgur	*Sevincinden kudurmuşlar*
	Koñguroo bekem kagıştı,	*Çanı sıkı sıkı çaldılar,*
	Kıyın çuulap cabıldı.	*Zorlu çığrışıp üşüştüler.*
	Arak içip, toy kılıp,	*Rakı içip, düğün edip,*
178270	Erender epsiz çoguldu.	*Erenler ölçüsüz toplandı.*
	Kırgızdan tuugan keldi dep,	*Kırgız'dan kardeş geldi diye,*
	Bizge Kuday berdi dep,	*Bize Kuday verdi diye,*
	Asa baylap kalıştı,	*Asâ bağlayıp kaldılar,*
	Artık kızık tamaşa	*En görkemli eğlenceyi*
	Kol içinen salıştı.	*Ordu içinden saldılar.*
	Totu kuştun kuyrugun	*Tavus kuşunun kuyruğunu*
	Tokson türlöp aldırıp,	*Doksan türlü getirtip,*
	Karabcının başına	*Karabcı'nın başına,*
	Say sagızgan kuyrugun	*Kırdaki saksağan kuyruğuyla*
178280	Kakanga kabar saldırıp,	*Kakan'a haber saldırıp,*
	Bu kızıktı aldırdı.	*Bu görkemi getirtti.*
	Kalk çuu tüşüp, oy kılıp,	*Halk çığrışıp, düşünüp,*
	Ay-aalamdın baarısın	*Ay-âlemin hepsini,*
	Külçoro kanga toy bolup,	*Külçoro hana düğün olup,*
	Tazalap taazim kiygizip,	*Arındırıp tazim kaftanı giydirip,*
	Türkügü altın, boosu cez	*Direği altın, bağı tunç*
	Çoñ çatırga kirgizip,	*Koca çadıra sokup,*
	Erenderin, şerlerin	*Erenlerini, arslanlarını*
	Eeliktirip dürbötüp,	*Coşturup dalgalandırıp,*
178290	Köksö bolgon karısın	*Göğsü geçmiş kocasını*
	Tamaşaga biyletip,	*Eğlencede oynatıp,*
	Basılbagan duu kılıp,	*Dinmeyen bir uğultu koparıp,*
	Badışa şaşkan çuu kılıp,	*Padişahı şaşırtan yaygara edip,*
	Çorogo mınday toy kılıp,	*Çoroya böyle düğün edip,*
	Curt cıyılıp turdu ele.	*Halk toplanıp durmuştu.*
	Balban dürböp cabılıp,	*Pehlivanlar dalgalanıp üşüşüp,*

	Düñküldök bekem kagılıp,	*Davul sıkı sıkı vurulup,*
	Kaynap ketken köp uluk	*Kaynayıp coşan nice ulu,*
	Curt kadırlap, çuu tüşüp,	*Halk ağırlayıp, çığrışıp,*
178300	Kalık mintip turganda	*Ahali böyle dururken,*
	Cazı caak, calpak til,	*Yassı yanak, yayvan dil,*
	Cañılbagan şer çoro	*Yanılmayan arslan çoro,*
	Külküsü kündü çıgargan,	*Gülüşü güneşi doğduran,*
	Kündöy beti kızargan	*Gün gibi yüzü kızaran,*
	Körgön adam kubangan	*Gören insanı sevindiren,*
	Kökcal tuugan Külçoro	*Bozkurt doğmuş Külçoro,*
	Bek şamdagay, ötkür er	*Pek çevik, keskin er,*
	Kuturgur cayın surasañ	*Kudurmuşun halini sorarsan*
	Kup oşondoy kemenger.	*Tam da öyle bir bilge.*
178310	Akırın süylöp, bek taştap,	*Yavaş söyleyip, pek bırakıp,*
	A Külçoro söz baştap:	*O Külçoro söze başlayıp:*
	«Uluk-kiçik çogulgan	*«Ulu küçük bir araya gelmiş,*
	Karıñ mında turasıñ.	*Kocanız burada duruyorsun.*
	Kan Ezkara Koñurbay	*Han Ezkara, Koñurbay,*
	Baarıñ mında turasıñ.	*Hepiniz burada duruyorsun.*
	Kumurskaday kırk uruu	*Karınca gibi kırk boy,*
	Karıñ mında turasıñ,	*Kocanız burada duruyorsun,*
	Balbansıgan şeriñer	*Pehlivan geçinen arslanlarınız,*
	Baarıñ mında turasıñ.	*Hepiniz burada duruyorsun.*
178320	Coonun aylasın mıktuu bilgender,	*Düşmanın çaresini iyi bilenler, Koca*
	Kayran Kalça berer dep,	*Kalça verir diye,*
	Şeriñ mında turasıñ.	*Arslanınız burada duruyorsun.*
	Ayzakerden abıdan	*Mızrakçıdan adamakıllı*
	Iktuuñ mında turasıñ,	*Ustanız burada duruyorsun,*
	Altı ayçılık azaptı	*Altı aylık azabı*
	Azır tiktep körüüçü	*Şimdi bakıp görecek olan*
	Mıktuuñ mında turasıñ.	*En yiğidiniz burada durmaktasın.*
	Bilgiçiñer kanıñar.	*Bilgeleriniz, hanlarınız.*
	Uluu-kiçüü baarıñar	*Büyüklü küçüklü hepiniz*
	Acayıptuu ıktuuñar,	*Acayip hünerli olanlarınız,*
178330	Akılga dıykan mıktuuñar,	*Akıl ekip biçen yiğitleriniz,*
	Botom, Manastın uulu er kankor	*Yavrum, Manas'ın oğlu er hunhar*
	Semetey aytkan kep ele,	*Semetey'in söylediği söz idi,*
	Alıp kel, abam burkanın,	*Getir, ağam, burkanını,*

Çın agarıp kıtayga	*Kıtay'a gerçekten yüz ağartıp*
Çın taazim kılam dedi ele.	*Gerçek tazim kılarım demişti.*
Aksakal Kalça karıñar,	*Aksakal Kalça, ihtiyarınız,*
Abayla el curt, baarıñar.	*Dikkat edin ey el, yurt, hepiniz.*
Barganı kanday burkandın,	*Burkanın gidişi nasıl olur,*
Ce koygonu kanday burkandın?	*Ya burkanın verilişi nasıl olur?*
178340 Kolodon kılgan cez ayza,	*Tunçtan dökülmüş pirinç mızrak,*
Salmaktuu çoñ iş barında	*Ağır büyük iş varken*
Saktanarı ne payda?	*Sakınmanın ne faydası?*
Bu barganı kanday burkandın,	*Bu burkanın gidişi nasıl olur,*
Kıyın Bakay Semetey	*Yaman Bakay ile Semetey*
Eki kan aytkan kep ele.	*İki hanın söylediği söz idi.*
Tuugandıkka sanasa,	*Kardeşlikten sayarsa,*
Burut eken debesten	*Burut imiş demeden*
Aytkan sözgö könör dep,	*Söylenen söze uyar diye,*
Süylögön sözü tak bolso,	*Söylediği sözü kesin ise,*
178350 Aytkanı carık ak bolso,	*Dediği aydınlık, ak ise,*
Kasiettüü Koñurbay	*Kutlu, keremli Konurbay*
Kan ekeni çın bolso,	*Han olduğu gerçek ise,*
Bir kasiet başında	*Bir keramet başında*
Bar ekeni çın bolso,	*Var olduğu gerçek ise,*
Itelgidey Kalçanın	*Atmaca misali Kalça'nın*
Algırlıgı çın bolso,	*Avcılığı gerçek ise,*
Degen sözgö könör dep,	*Denen söze uyar diye,*
Toop kıluuçu çoñ burkan	*Tapınılan büyük burkanı,*
Köönüñ kelse burkandı	*Gönlün olursa burkanı*
178360 Semeteyge beriñiz.	*Semetey'e veriniz.*
Kümüş közdüü, kün közdüü	*Gümüş gözlü, gün gözlü*
Kürkürögön berenge	*Gürleyip duran yiğide*
Mına Kalça berdi dep,	*İşte Kalça verdi diye,*
Belekke alıp barayın,	*Armağan diye götüreyim,*
Er Semetey kökcaldı	*Er Semetey bozkurdu*
Aldıñızga salayın.	*Önünüze salayım.*
Degenine könüñüz,	*Dediğine uyunuz,*
Çataktaşpay çırdaşpay	*Çatışmadan, kavga etmeden*
Kakanga esen tartıñız.	*Kakan'a sağ esen varınız.*
178370 Kabılan atası Manastın	*Kaplan atası Manas'ın*
Kunun berip kaytıñız.	*Kununu verip dönünüz.*

	Kalayıktar çogulup,	*Ahali hep toplanıp,*
	Küngö kelgen turabız,	*Güne ermiş durmaktayız,*
	Kırgın bolup köp kıtay	*Kırgına uğrayıp nice Kıtay*
	Türgö kelgen turabız.	*Düzene gelmiş durmaktayız.*
	Aytkanım uşul bilip al,	*Dediğim budur, bilesin,*
	Abakem, Kalça tilimdi al.	*Ağacığım Kalça, sözümü tut.*
	Beecin kütüp cerdeşkin,	*Beecin'i güdüp yurtlanın,*
	Beren Semetey menen eldeşkin.	*Yiğit Semetey ile barışın. Kırgız'dan bezip*
	Kırgızdan bezip cürgön soñ,	*gezdikten sonra,*
178380	Cacalaşpay tartışkın,	*Didişip kavgalaşmadan,*
	Cadaaldaşıp uruşpay,	*İnatlaşıp vuruşmadan,*
	Cakşı el bolup kaytışkın.	*İyi el olup dönüşün.*
	Keçee, aygaylagan çuu bolup,	*Hani, haykırışan gürültü kopup,*
	Basa kuyup arak-aş	*Bol bol döküp rakı-aş*
	Azaptı caman baştaştık,	*Azabı fena başlattık,*
	Kana çıkkan bu müyüz?	*Hani, nereden çıktı bu boynuz?*
	Kaspan-Toonun oyunan,	*Kaspan Dağı'nın koyağından,*
	Kara-Suunun boyunan,	*Kara-Suu'nun boyundan,*
	Kır-Kayıñdın betinen,	*Kır-Kayın'ın yamacından,*
178390	Kıl-Ertiştin çetinen	*Kıl-İrtiş'in ucundan*
	Murut, kuyruk culuştuk,	*Bıyık, kuyruk yolduk biz,*
	Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
	Bılçıldaşıp uruştuk,	*Et ezerek vuruştuk,*
	Kana payda boldubu?	*Hani, fayda oldu mu?*
	Kagış cañcal uruştan,	*Çarpışmadan, kavga dövüşten,*
	Karasañ müşkül cumuştan	*Baksan şu müşkül işten*
	Kana abake Koñurbay,	*Hani, ağacığım Konurbay,*
	Sizdin kazınañız toldubu?	*Sizin hazineniz doldu mu?*
	Kagış kılıp el öldü,	*Çarpışıldı, el öldü,*
178400	Eçen türkün kalk öldü,	*Nice türlü halk öldü,*
	Tınçıp kuu curt turbadı,	*Zavallı yurt huzur bulmadı,*
	Kagış bolot degende	*Çarpışma olacak denince*
	Kalk çurkurap çuuladı.	*Halk çığrışıp uğuldadı.*
	Çataktaşıp çapçışpay,	*Çatışıp kapışmadan,*
	Degen sözgö könüñüz,	*Denen söze uyunuz,*
	Törö agam, Manastın kunun beriñiz!	*Töre ağam, Manas'ın kununu veriniz!*
	Kartaygan buurul çagıñda	*Kartlaşıp kırlaştığın çağında*
	Kakanga aman tartıñız,	*Kakan'a sağ salim varınız,*

Begim abam Koñurbay,
Beecinge esen kaytıñız.
Beren kankor, şer menen
Kara suuga kan kuyup
Tulañduu cerge tutantıp,
Özön cerdi örttöngön.
Özön örttöp may kılgan,
Öçöşünö tiygende
Öz atası Cakıp kandı cay kılgan,
Cadaal tuugan çoñ kökcal
Kıtayça dinge kirgen soñ,
Üzürlüü sözdön aytıñız.
Mañday-teskey turuşup.
Bir-biriñe sunuñuz.
Üzürlüü sözdön aytışkın,
Köp süylöşüp betteşip,
Birdikti koyup bir cerge
Dos boluşup kaytışkın.
Üyrülmölüü Karkıra
Üyrülüşüp süylöşüp,
Çogulmaluu Karkıra
Çoguu cıyın kılışıp,
Kepti ortogo baştaşıp,
Kektin baarın taştaşıp,
Sözdü ortogo baştaşıp,
Kıyşıktın baarın taştaşıp
Çın eldeşip kaytışkın.
Koş, aman bol! Aytışkın.
Bir eldeşip kaytışkın,
Ak buudaydın ununday
Cuuruluşkun eki şer,
Ak bököndün kılınday

Suuruluşkan eki şer!
Özöndön akkan bigedey
Bulak bolup kalıñar,
Kozgoluşup dostoşup,
Inak bolup kalıñar.
Şerim aba Koñurbay,

Beyim ağam Konurbay,
Beecin'e esen dönünüz.
Yiğit hunhar, arslanla
Kara suya kan döküp
Otlu yeri tutuşturup,
Vadi yerlerini yakan o.
Vadiyi yakıp yağ eden,
Öcü depreştiğinde
Öz atası Cakıp Han'ı yere seren,
Yaman doğmuş koca bozkurt
Kıtay dinine girdiği için,
Hayırlı sözden söyleyiniz.
Karşı karşıya duruşup.
Birbirinize sununuz.
Hayırlı sözden söyleşin,
Çok konuşup yüzleşip,
Birliği koyup bir yere
Dost olarak dönüşün.
Kıvrım kıvrım Karkıra'da
Kıvrılışıp söyleşip,
Toplantı yeri Karkıra'da
Topluca meclis kuruşup,
Sözü ortaya koyuşup,
Kinlerin hepsini bırakıp,
Lafı ortaya atışıp,
Eğriliğin hepsini bırakıp
Gerçekten barışıp dönüşün.
Hoşça kal, esen ol! deyişin.
Bir olup barışıp dönüşün,
Ak buğdayın unu gibi
Yoğrulun iki arslan,
Ak ceylanın kılı gibi

Sıyrılıp çıkmış iki arslan!
Vadiden akan sel gibi
Pınar olup kalınız,
Kaynaşıp dostlaşıp,
Sırdaş olup kalınız.
Arslanım ağa Konurbay,

	Aytkan sözgö könüñüz,	*Söylenen söze uyunuz,*
	Burkan küçün beriñiz.	*Burkanın gücünü veriniz.*
	Taazim kılıp karısın,	*İhtiyarına tazim edip,*
178450	Takır dinge kirgizdim,	*Toptan dine sokmuşum,*
	Buruttardın baarısın».	*Burutların hepsini».*
	Külçoro mınday degende	*Külçoro böyle deyince*
	Alöökönün Koñurbay:	*Alöke oğlu Konurbay:*
	«Ata, çoro baatır dep,	*«Hey, çoro bahadır diye,*
	Senin bul aytkanıñ akıl dep.	*Senin bu dediğin akıldır diye.*
	Köödölüü burkan çoñ biçik	*Heybetli burkan, ulu bitik*
	Oo, botom, küçü emes, başın alıñız!	*Ey yavrum, gücü değil, başını alınız!*
	Kelse kelçi kolunan	*Gelirse gelsin elinden*
	Mumayrek kılsa kankorgo	*Hunhara keramet kılarsa*
	Küçü emes başın alıñız.	*Gücü değil, başını alınız.*
178460	Manastın calgız uuluna	*Manas'ın yalnız oğluna*
	Sıylıktın aldı uşu dep,	*Armağanın önde geleni budur diye,*
	Tartuu kıla salıñız.	*Sunu edip veriniz.*
	Azdık kılsa al burkan	*Az gelirse o burkan*
	Ezkaranın çoñ küpsör	*Ezkara'nın koca dağarcığını*
	Çoñ tartuuga alsın de!	*Büyük armağan diye alsın de!*
	Birikteşip betteşip,	*Birleşerek yüzleşip,*
	Bir tabaktan et ceşip,	*Bir sahandan et yiyip,*
	Kekti taştap betteşip,	*Kini bırakıp yüzleşip,*
	Obodon cıldız boz bolup,	*Gökte yıldız boz olup,*
178470	Omuroo takap dos bolup,	*Göğüs göğüse dost olup,*
	Küüldötüp kepten baştaşıp,	*Gürül gürül söz açıp,*
	Kürsüldögön erlikti	*Gümbürdeyen erliği*
	Balam, suuga salıp taştaşıp,	*Balam, suya atıp bırakışıp,*
	Aytkanına könöyün.	*Dediğine uyayım.*
	Atası Manas kökcaldın	*Atası Manas bozkurdun*
	Tak ele miñ ese kunun bereyin.	*Tam bin kat kununu vereyim.*
	Alıp kelgin töröñdü,	*Getirin töreni buraya,*
	Ataktuu kankor emeñdi.	*Namlı hunhar yiğidini.*
	Kagışka şaydoot kapırdı,	*Çarpışmaya hazır kâfiri,*
178480	Kan içer kankor baatırdı.	*Kan içen hunhar bahadırı.*
	Atası Manas kununa	*Atası Manas'ın kununa*
	Bileriktüü sur cılkım,	*Bilezikli boz yılkım,*
	Baarısı tulpar köykaşka.	*Hepsi tulpar, alnı sakar.*

Minilbegen kur cılkı
Türlüüdön aydap san berem,
Momunday türmögün cazbay
mal berem.
Bir türlüü cılkı kulaça,
Mañdayı kaşka tumarça,
Baarı tulpar köykaşka.
Kulandan sandı bereyin,
Tegiz tulpar sarala
Mından sandı bereyin,
Çıyırçıktay karala
Andan sandı bereyin.
Uzdan tartuu kılayın
Opsuz suluu, teytey but
Kızdan tartuu kılayın
Çoñ-Beecinde bedel cok,
Koñ törönün kolunda
Neler bar da neler cok.
Sandırgaluu sarı attan,
Sandap aydap tartayın,
Tegiz okşoş kara attan.
Kakanga kabar aytayın,
Semetey menen dostoşup,
Men Beecinge esen kaytayın
Aytkanına könöyün,
Ayköldün kunun bereyin.
Kep uşunday boldu dep,
Men Beecinge esen cönöyün».
Dep, öşöntüp Koñurbay,
Kalday, şibee cabılıp,
Kaardangan Kalçaga
Kayıptan akıl tabılıp.
Tüpüldösö tötölöp,
Opsuz tulpar Kara atın

Binilmemiş boş yılkı
Türlüsünden sürüp tümenle veririm,
Böylece dizisini bozmadan
mal veririm.
Bir türlü yılkı kula donlu,
Alnı sakar, muska gibi,
Hepsi tulpar, alnı sakar.
Kulandan tümen vereyim,
Hepsi tulpar, sarı-ala
Bundan da tümen vereyim,
Sığırcık gibi kara-ala
Ondan da tümen vereyim.
Uz ellerden sunu kılayım
Eşsiz güzel, fidan boylu
Kızlardan sunu kılayım
Koca Beecin'de dengi yok,
Kon Töre'nin elinde
Neler var da neler yok.
Şanlı kutlu sarı attan,
Tümenle sürüp sunayım,
Hepsi birbirine eş kara attan.
Kakan'a haber salayım,
Semetey ile dostlaşıp,
Ben Beecin'e esen döneyim
Dediğine uyayım,
Ayköl'ün kununu vereyim.
Söz böyle oldu diye,
Ben Beecin'e esen gideyim».
Deyip, böylece Konurbay,
Kalday, şibe hep üşüşüp,
Öfkelenen Kalça'ya
Gaipten akıl bulunup.
Tepine tepine dosdoğru,
Eşsiz tulpar Kara atını

On eki mancuu cetelep.
Bul abañızdın canında
Altı san çerüü san kalday,
Artıkça eri Koñurbay.

On iki Mançu yedeğinde.
Bu ağanızın yanında
Altı tümen çeri, sansız kalday,
Üstün eri Konurbay.

	Kök ala sakal çoñ mancuu,	*Gök kır sakallı koca Mançu,*
	Munun kööhardan topçu muştumday,	*Bunun cevherden düğmesi yumruk kadar,*
	Adam, çiymek boldu sızıktı,	*Adam, çizgiyi çizmek oldu işi,*
	Abañ aldamak boldu uşunday.	*Ağan işte böyle aldatacaktı.*
	Araçısı kızıl ört,	*Arabulucusu kızıl yangın,*
	Almambet uulu Külçoro	*Almambet oğlu Külçoro*
	Kıtaydan kırgız boldum dep,	*Kıtay'dan Kırgız oldum diye,*
	Özüñ körgön bul çoçko	*Kendin gördüğün bu domuza*
178530	Tuugan bolup koydum dep,	*Kardeş oluverdim diye,*
	Kan Kalçaga kep kılıp,	*Han Kalça'ya söz edip,*
	Ubadanı bek kılıp,	*Vaadi sağlam bağlayıp,*
	Adam ölöör şert kılıp,	*Ölümüne şart koşup,*
	Kıyla sözdü karaşıp,	*Nice sözü danışıp,*
	Kılıçtın mizin calaşıp.	*Kılıcın ağzını yalaşıp.*
	Almambet uulu eptüü kul,	*Almambet oğlu becerikli kul,*
	Çiygen eken sızıktı	*Çizgiyi çizmiş meğer*
	Kılgan eken kızıktı.	*Görülmedik işi kılmış meğer.*
	Baştamak bolgon kez eken,	*Başlatacak çağıymış,*
178540	Bu Koñ törögö buzuktu.	*Bu Kon Töre'ye fesadı.*
	Eptüülügü bolcolsuz,	*Becerisi ölçüsüz,*
	Almambet uulu Külçoro	*Almambet oğlu Külçoro*
	Ay-aalamdı buy kılgan,	*Ay-âlemi kasıp kavuran,*
	Atasın tartkan şer çoro.	*Atasına çekmiş arslan çoro.*
	Keçee caşı on ekige kelgende	*Hani yaşı on ikiye geldiğinde*
	Ordo buzup olco alıp,	*Orda basıp ganimet alıp,*
	Kanga toyup katıgıp,	*Kana doyup katılaşıp,*
	Kabılan bala atalıp.	*Kaplan çocuk diye anılıp.*
	Kökcaldıgın bilgizgen,	*Bozkurtluğunu belli eden,*
178550	Keçee Çınkoconu kıyratıp,	*Hani Çınkoco'yu kırıp geçirip,*
	Kökcalıñ Toltoydu körgö	*Bozkurdun Toltoy'u kabre*
	kirgizgen. Eptüülügün bilgizip,	*sokan. Becerisini belli edip,*
	Keçee kança cerge çır salgan	*Hani nice yere kavga salan*
	Altı-Şaar, Kokongo	*Altı-Şaar'a, Kokon'a*
	Ayak cagı Margalañ	*Öte yanı Margalan*
	Keçee, oşonu çaap altı algan.	*Hani, orayı vurup altısını alan.*
	Ata, Şay koldogon şer çoro	*Ata, Şay'ın kolladığı arslan çoro*
	Caydañdagan er çoro –	*Salınıp yürüyen er çoro –*
	Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay-âlemi kasıp kavuran*

Atadan tuulgan er çoro.
Koñurbay tilge kirgizip,
Tereñ şer ekenin bilgizip,
Baatırdı körsöñ uşunday –
Kökcalıñ kılmak boldu kızıktı.
Araga cürüp cuukuy kul
Çekteptir Beecin kalaanı,
Salmak boldu başına
Kişi körbös balaanı.
Kerüünü salıp köç alıp,
Töröñüz Kalçadan eptep öç alıp,
Tübünö çoguu cetüügö,
Kıraandın cayı uşunday
Tügötüp Kalçanın başın kesüügö.
Azaptı artık saluuga,
Ayköl töröñ Almambet
Asıldın öçün aluuga.
Çaması kelse çapçışıp,
Alöökö kandın Koñurbay
Çalkasınan saluuga.
Şamdagay tuugan şer çoro
Bet alganı kızıl ört,
San kolgo tiyse çettegen
Salışkan coosun örttögön.
Almambet uulu çoronun
Şerligi mınça bolobu,
Eren da eken, şer da eken
Ay-aalamdı buy kılgan
Atın çoro deer eken.
Eptüü tuugan Külçoro
Mancuu kanı Ezkara
Alöökönün Koñurbay
Alöökö tilge kirgizip,
Arıslandıgın bilgizip,
Ayzakerden çoronun

Iktuulugu dagı bar,
Ayla tapkıç çoronun
Mıktuulugu dagı bar.

Atadan doğmuş er çoro.
Konurbay'a söz geçirip,
Derin arslan olduğunu belli edip,
Bahadırı görsen işte böyle –
Bozkurdun görülmedik işi kılacaktı.
Araya girip kurnaz kul
Beecin şehrini çizip belirlemiş,
Başına salacak oldu
Kişinin görmediği belayı.
Yamaçtan göçünü sürüp,
Töreniz Kalça'dan ustaca öç alıp,
Köküne topluca ermeye,
Şahbazın hâli işte böyle
Kalça'yı bitirip başını kesmeye.
Azabı fazlasıyla salmaya,
Ayköl tören ile Almambet'in,
Asilin öcünü almaya.
Gücü yeterse kapışıp,
Alöke Han'ın Konurbay'ını
Sırt üstü devirmeye.
Çevik doğmuş arslan çoro
Yöneldiği yer kızıl yangın,
Tümen kola değse sıyrılan,
Savaştığı düşmanını yakan.
Almambet oğlu çoronun
Arslanlığı bu kadar olur mu,
Hem erenmiş, hem arslanmış
Ay-âlemi kasıp kavuran
Adına çoro derlermiş.
Becerikli doğmuş Külçoro
Mançu hanı Ezkara'yı,
Alöke oğlu Konurbay'ı,
Alöke'ye söz geçirip,
Arslanlığını belli edip,
Mızrakçılıkta çoronun

Hüneri dahi vardır,
Çare bulucu çoronun
Yiğitliği dahi vardır.

Tilge çeçen, kepke usta
Çorodoy kişi bolobu,
Kızıtalak çoronu
Mınday degen oñobu?
Şamdagayı bolcolsuz,
Şakıldagan şer çoro.
Mıktuulugu bolcolsuz,
Çoro-çoro atalgan
Kanga toyup katıkkan.
Kulak ugup, köz körgön
Bilgen erdin baarına
Külçoro bolup atıkkan.
Opsuz tuugan şer çoro,
On eki müçö teñ çoro.
Kabarıñda bar beken
Kıtay turmak kılımdı
Kırıp iyçi er çoro.
Ak maral kuup uy kılgan
Atasınan babası
Añtarılgan çoronun
Atışkan cerdi buy kılgan.
Ortosunda Külçoro
Kök maral kuup uy kılgan,
Elçilikke bastırıp,
Bu kömülgön Külçoro
Kezdegen cerdi buy kılgan
Kınsız kılıç baylanıp,
Katagandın karıya
Kan Koşoy kirip bata algan Kaarı
betine aylanıp,
On eki birge kol berip
Oñolbogon bul çoro
Kankor çoro atalgan.
Toyuna tokson soydurup,
Şer atagın koydurup.
Tulpardıgı körünöö
Astında buudan Buuruldu
Kartayganda Kalçanı
Aldap turgan kabılan.

Dilde hatip, sözde usta
Çoro gibi kişi olur mu,
Kahrolası çoroyu
Böyle diyen iflah olur mu?
Çevikliği ölçüsüz,
Şakır şakır arslan çoro.
Yiğitliği ölçüsüz,
Çoro çoro diye anılan
Kana doyup katılaşan.
Kulak duyup, göz gören
Bilen erlerin hepsince
Külçoro diye ün salan.
Eşsiz doğmuş arslan çoro,
On iki uzvu denk çoro.
Haberin var mı acep
Kıtay şöyle dursun, cihanı
Kırıp geçirir er çoro.
Ak maralı kovup sığır eden
Atası ile dedesi
Alt üst olmuş çoronun
Atıştığı yeri kasıp kavuran.
Ortalarında Külçoro
Gök maralı kovup sığır eden,
Elçiliğe at sürüp,
Bu gömülesice Külçoro
Gezdiği yeri kasıp kavuran
Kınsız kılıç kuşanıp,
Katagan'ın ihtiyarı
Han Koşoy'dan girip dua alan Öfkesi
yüzüne vurup,
On iki pîre el verip
Islah olmaz bu çoro
Hunhar çoro diye anılan.
Toyunda doksan kestirip,
Arslan adını koydurup.
Tulparlığı besbelli
Altında küheylan Buurul'u
Kartlaşınca Kalça'yı
Aldatıp duran kaplan.

Semeteydin tuuganı,	*Semetey'in kardeşi,*
Içse kanga tük toybos	*İçse kana hiç doymaz*
Kırgızdın şeri bu dagı.	*Kırgız'ın arslanı bu dahi.*
Cetim kalıp atadan,	*Atasından yetim kalıp,*
178640 Cüzün körböy tuulgan	*Yüzünü görmeden doğan*
Çoronun cayı uşunday,	*Çoronun hâli işte böyle,*
Aalamga salgan çuulgan.	*Âleme salmış velvele.*
Moynuna tumar tagıngan	*Boynuna muska takınan*
Kanıkeyge bagılıp	*Kanıkey'ce beslenip*
Tay-kunanday tebişken,	*Tay kunan gibi tepişen,*
Anık tuugan balaga	*Öz kardeş olan çocukla*
Talaşıp emçek emişken.	*Yarışıp meme emişen.*
Bolboyt sözdün bekeri,	*Sözün boşu olmaz,*
Balanın cayın surasañ	*Çocuğun hâlini sorarsan*
178650 Kankor Semeteydin cökörü.	*Hunhar Semetey'in yoldaşı.*
Semetey cayı momunday –	*Semetey'in hâli şöyle –*
Kırgız, kıtay eki uruu	*Kırgız, Kıtay iki boy*
El bolduk dep şaştırıp,	*El olduk diye telaşlandırıp,*
Ortosunda Buuruldu	*Ortalarında Buurul'u*
Eri ölgöndöy culkuntup.	*Eri ölmüşçesine silkindirip.*
Arkı-terki bastırıp,	*Bir ileri bir geri sürüp,*
Kırgız, kıtay baarısın	*Kırgız, Kıtay hepsini*
Kırgın tiygen nemedey	*Kırgına uğramış gibi*
Kızık kılıp şaştırıp.	*Görülmedik iş edip şaşırtıp.*
178660 Cay-caragın şaylanıp,	*Pusatını kuşanıp,*
Kayra caaçu buluttay	*Yeniden yağacak bulut gibi*
Ata, bilegi coon, taş cürök	*Ata, bileği kalın, taş yürek*
Bil müçölüü badirek,	*Fil gövdeli haşarı,*
Koygulaşta san koldo	*Kapışmada sansız kolda*
Korkup koltuk açbagan,	*Korkup koltuk açmayan,*
Koygulaşa ketkende	*Kapışmaya girince*
Koendoy cerge cançtagan.	*Tavşan gibi yere çalan.*
Abiyri artık balanın,	*Şerefi üstün çocuğun,*
Şer ekeni dagı bar,	*Arslan olduğu dahi var,*
178670 Özü coonun aylasın bilgen	*Düşmanın çaresini kendi bilen*
kemenger	*bilge er*
Er ekeni dagı bar.	*Er olduğu dahi var.*

Kan içme kankor budagı,
Kırgızdardın kıraanı.
Caratılgan şer ele,
Aalamda cok degi ele.
Dobul kelse cel tiygiz
Korooluu korgon çep ele,
Kalıñ kırgız kıraanı
Kaşatka saygan tuu ele.
Bu kabılan tuugan şer çoro,
Alışkan doogo agıtsa
Karanday müşkül çuu oşol.
Cumuru baştuu mendeden
Caralbay turgan bul oşol.
Keñ kökürök, taş kayrat
Kelişimdüü çoronun
Uşunday coobun bileli,
Kankor Semeteydin tilegi.
Atka katkan cügönü,
Altı aylık kalgan kursakta
Alakeñ kandın kümönü.
Beles, özön-bulagı,
Içse kanga toybogon,
Bet alsa candı koybogon
Beycaydın biröö bu dagı.
Kan tögüp cürüp katıkkan,
Kulagı ukkan mendege
Bu kurguruñ zayıpburuş atıkkan.
«Sarıkan, Bakay eki abam,
Telegeyi teñ eken,
Şay koldogon şer eken.
Atagı kankor kanetet,
Bu Manastın uulu debese,
Semeteyden Külçoro
Ayza salım er eken.
Aylası mıktuu özü zor,
Arı balban, arı şer
Özü coonun aylasın
Aşkere bilgen artık er.
Baatırlıgı başkaça,

Kan içici hunhar budağı,
Kırgızların şahbazı.
Yaratılmış arslandı,
Âlemde eşi yoktu.
Bora kopsa yel değdirmez
Hisarlı kale, seddi o,
Kalın Kırgız'ın şahbazı
Bayıra dikilmiş tuğ idi.
Bu kaplan doğmuş arslan çoro,
Tutuştuğu davaya salınsa
Kapkara müşkül gürültü odur.
Yuvarlak başlı kullardan
Bir daha yaratılmaz olan odur.
Geniş göğüslü, taş gayretli
Yakışıklı çoronun
Böylece cevabını bilelim,
Hunhar Semetey'in dileği.
Ata saklı gem gibi,
Altı aylıkken ana karnında
Alake Han'ın yadigârı.
Bel, vadi ve pınarı,
İçse kana doymayan,
Yöneldi mi can bırakmayan
Azgınların biri bu dahi.
Kan döke döke katılaşan,
Kulağı duyan kullara
Bu yamanın adı Zayıpburuş çıkmış.
«Sarı Han, Bakay iki ağam,
Her yanı denkmiş,
Şay'ın kolladığı arslanmış.
Adı hunhar olsa ne çıkar,
Bu Manas'ın oğlu denmese,
Semetey'den Külçoro
Bir mızrak boyu üstün ermiş.
Çaresi sağlam, kendi ulu,
Hem pehlivan, hem arslan
Düşmanın çaresini kendisi
Apaçık bilen üstün er.
Bahadırlığı bambaşka,

Bu kuturgan çoronun
Balbandıgı bir kança.
Buluttay uçkan buuruldu
Bulkundurup celigip,
Aybandın zoru Arbuurul
Alda neçe eeligip,
Buurul minip bulkuntup,
Epsiz tulpar karaandı
Eelendirip culkuntup,
Kaşat altın baybaluu,
Bagalegi saymaluu.
Kanıkey kılgan kandagay
Bagalegi balkıldap,
Kıraanıñ Manastan kalgan Akkelte
Ay dalıda carkıldap,
Ata, kürsüldögön kuturgur
Kümüş kise kurçanıp,
Külüñdöp süylöp sur salıp.
Kolgo bolot balta alıp,
Araga turdu attanıp.
Ar cak cagı Semetey
Alarga çoro munu aytıp,
Alçañdatıp Buuruldu
Al kuturgur barıptır.
Semetey, Bakay, Sarıkan,
Er abası Kançoro
Barıp akıl salıptır.
Karıñ mında turasıñ.
Kankor abam Semetey,
Er Kançoro baş bolup,
Baarıñ mında turasıñ.
Akıl menen ayladan
Astı takır tanbadım.
Alöökönün Koñurbay
Keçildin kanı mancuunu
Tuuganım dep aldadım,
Aydap colgo salgamın.
Ezkara, Kalça karısın

Bu kudurmuş çoronun
Pehlivanlığı bir hayli.
Bulut gibi uçan Buurul'u
Silkindirip coşturup,
Hayvanın ulusu Arbuurul
Kaç nice kez azıp şahlanıp,
Buurul'a binip silkindirip,
Eşsiz tulpar heybetliyi
Coşturup ileri atıp,
Kaşı altın süslemeli,
Paçası nakışlı.
Kanıkey'in diktiği kandagay
Paçası salınıp,
Şahbazın Manas'tan kalma Akkelte
Geniş sırtında parıldayıp,
Ata, gümbürdeyen kudurgan
Gümüş kemer kuşanıp,
Gülümseyip söyleyip heybet salıp.
Ele çelik balta alıp,
Aracı diye atlandı.
Öte yanda Semetey'e,
Onlara çoro bunu deyip,
Buurul'u salındırıp
O kudurgan çıkıp varmış.
Semetey, Bakay, Sarı Han,
Er ağası Kançoro
Varıp akıl danışmış.
İhtiyarım, burada durmaktasın.
Hunhar ağam Semetey,
Er Kançoro baş olup,
Hepiniz burada durursunuz.
Akıldan ve çareden
Hiç mi hiç yoksun kalmadım.
Alöke oğlu Konurbay'ı,
Keşişler hanı Mançu'yu
Kardeşim diye aldattım,
Sürüp yola koymuşum.
Ezkara ile Kalça kocasını

	Kırgın tiygen nemedey	*Kırgına uğramış gibi*
178750	Kıyın aldap baarısın	*Fena aldatıp hepsini*
	Şerdik cayım bilgizdim,	*Arslanlık hâlimi belli ettim,*
	Kalday uulu kapırdı,	*Kalday oğlu kâfiri,*
	Kan Koñurbay baatırdı	*Han Konurbay bahadırı*
	Aldap tilge kirgizdim.	*Aldatıp söze kandırdım.*
	Kırmaluu caktan çalgamın,	*Kırma yönünden kolaçan ettim,*
	Ülöştürüp bereli.	*Üleştirip verelim.*
	Kırgızdan kaçıp keldim dep, Er köñülün cay kılıp,	*Kırgız'dan kaçıp geldim diye, Er gönlünü rahatlatıp,*
	Kıtaymın – dep aldadım.	*Kıtay'ım – diye aldattım.*
	Tüp atabız Çılaba,	*Kök atamız Çılaba,*
178760	Arbagın ayta salgamın.	*Ruhunu anıvermişim.*
	Kökala sakal er kıtay,	*Gök kır sakal er Kıtay,*
	Takoolçusu Ezkara	*Dayanağı Ezkara*
	Örttöngür cayı uşunday,	*Yanasıcanın hâli böyle,*
	Uşunun baarın aldadım.	*Bunların hepsini aldattım.*
	Egiz abam sultanım,	*İkiz ağam, sultanım,*
	Eptüülügüm bilgizdim,	*Becerimi belli ettim,*
	Er Koñurbay kalçanı	*Er Konurbay Kalça'yı*
	Koluñuzga tiygizdim.	*Elinize düşürdüm.*
	Koydoy korduk sala kör,	*Koyun gibi horlayıver,*
178770	Koyboy canın Kalçanın	*Kalça'nın canını komadan*
	Başın kesip ala kör.	*Başını kesip alıver.*
	El içinen süyrötüp,	*El içinde sürükleyip,*
	Dañgıttarga cara kör.	*Azgın itlere yediriver.*
	Içinen çıkkan kara kan	*İçinden çıkan kara kanı*
	Cürök ooruñ cogolsun,	*Yürek ağrın yok olsun,*
	Içiñde dartıñ oñolsun	*İçindeki derdin onulsun*
	Koçuştap cutup kala kör!	*Avuçlayıp yutuver!*
	Oorugan ceriñ basılsın,	*Ağrıyan yerin dinsin,*
	Koñurbay kolgo tüşürsöñ	*Konurbay'ı ele geçirirsen*
178780	Kokuy, abam kabılan,	*Hey, ağam kaplan,*
	Umaçtay közüñ açılsın.	*Işıl ışıl gözün açılsın.*
	Kuykalangan cürögüñ	*Kavrulan yüreğin*
	Suu sepkendey basılsın,	*Su serpilmiş gibi dinsin,*
	Dart-kumarıñ cazılsın	*Derdin, yangın çözülsün*
	Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay-âlemi kasıp kavuran*

Kalça körü cazılsın.
Ezkaranı körgö kirgizip,
Şerdikti aşık bilgizip,

Armanduu kırgız az curttu
Kubandırıp külgüzüp.
Kurup kalgan bu curttun
Degenine könölü,
Buttap altın, düynö-zer
On atañ kunu uşul dep,
Bu kırgızdı bay kılıp,
Erdikti artık kılalı.
Kızıl çoktuu kıtaydın
Kıyındarın öltürüp,
Kımbatım abam tınalı.
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaların talkalap,
Tamaşanı kılalı.
Kürmö kiygen mancuunun
Küçtüüsün kolgo tüşürüp,
Küptüünün baarın cazalı.
Tuuganım – dep kıtayga
Tuura sözdü duşmandık
Casap saldım canına.
Capal salçu duşmandık
Aldap Kalça karısın
Kırgın tiygen emedey,
Kımbat abam, ugup tur
Bügün kırgın kılam baarısın.
Tüşürdüm mancuu karısın,
Kümüş közdüü, kün cüzdüü.
Kürkürögön abakem,
Uu içkendey dardaytıp,
Kırgın kılam baarısın.
Çiyip çıktım sızıktı,
Kılıp keldim Kıtayga
Tele kırgız kılbas kılıktı,
Baştap keldim kakanga
Tele atası körbös buzuktu.

Kör Kalça'nın işi bitsin.
Ezkara'yı kabre sokup,
Arslanlığı fazlasıyla belli edip,

Dertli Kırgız az yurdu
Sevindirip güldürüp.
Kuruyup kalmış bu yurdun
Dediğine uyalım,
Batmanla altın, dünya malı,
On atanın kunu budur diye,
Bu Kırgız'ı bay kılıp,
Erliği üstün kılalım.
Kızıl püsküllü Kıtay'ın
Yamanlarını öldürüp,
Kıymetli ağam, huzur bulalım.
Taş kuşanmış Kıtay'ın
Seçkinlerini parçalayıp,
Temaşayı kuralım.
Cepken giymiş Mançu'nun
Güçlüsünü ele geçirip,
İçi dolunun hepsini açalım.
Kardeşim – diye Kıtay'a
Doğru sözü düşmanlık
Edip saldım canına.
Belalar salan düşmanlığı
Aldatıp Kalça kocayı
Kırgına uğramış gibi,
Kıymetli ağam, dinleyedur
Bugün kırarım hepsini.
Düşürdüm Mançu kocasını,
Gümüş gözlü, gün yüzlü.
Gürleyen ağacığım,
Zehir içmiş gibi kaskatı edip,
Kırgın ederim hepsini.
Çizip çıktım çizgiyi,
Kıtay'a edip geldim
Hiçbir Kırgız'ın etmediği huyu,
Kakan'a başlatıp geldim
Atasının bile görmediği fesadı.

	Bekitip keldim coldorun,	*Yollarını bağlayıp geldim,*
	Bilip keldim bolcolun.	*Ölçüsünü bilip geldim.*
	Aldap çıktım kıtaydın	*Aldatıp çıktım Kıtay'ın*
	Abake, taş sayıngan çoñdorun.	*Ağacığım, taş kuşanmış ulularını.*
	Kımbat tuugan Sarı kan,	*Kıymetli kardeş Sarı Han,*
	Kırınan çaldım kalaasın,	*Kıyısından kolaçan ettim şehrini,*
178830	Bilip keldim kan aba,	*Bilip geldim han ağa,*
	Koñurbaydın çamasın.	*Konurbay'ın gücünü.*
	Uluu Beecin, Dıñşasın	*Ulu Beecin'i, Dınşa'sını*
	Ulugun tilge kirgizdim,	*Ulularını söze kandırdım,*
	Kan aba, aldap keldim mınçasın. «Sen	*Han ağa, aldatıp geldim bunca yerini.*
	öñdöngön balaga –	*«Senin gibi çocuğa –*
	Eptep cürüp er çoroñ	*Ustalıkla gezip er çoron*
	Eptüülüktü bilgizdim,	*Becerikliliği belli ettim,*
	Manastın kunun bergin – dep,	*Manas'ın kununu ver – diye,*
	Uşunday sözgö köngün – dep,	*Böyle söze uy – diye,*
	Kakanga aman tartkın – dep,	*Kakan'a sağ salim var – diye,*
178840	Öyüz-büyüz süylöşüp	*Karşılıklı söyleşip*
	El boluşup kaytkın – dep,	*El olup dön – diye,*
	Araga cürüp talbadım.	*Arada gidip yorulmadım.*
	Eselki kekti er Kalça	*Eski kini er Kalça,*
	Eptüülük menen kurgan can	*Kurnazlıkla yaşayan can*
	Koñurbayın aldadım.	*Konurbay'ını aldattım.*
	Bakay baştap karıñar,	*Bakay başta, ihtiyarlarınız,*
	Ereniñ kalbay barıñar.	*Ereniniz kalmadan varınız.*
	Erenim, abam, sultanım,	*Erenim, ağam, sultanım,*
	Kuturup turat debesten	*Kudurmuş duruyor demeden*
178850	Kuluñun tilin alıñar.	*Kulunun sözünü tutunuz.*
	Alptın baarı arbayıp,	*Alpların hepsi kurulup,*
	Attan tüşüp kalıñar.	*Attan inip kalınız.*
	Bet alışıp turganda	*Yüz yüze gelip durunca*
	Beycayluu dolu Kalçanı	*Azgın deli Kalça'yı*
	Uzununan salıñar.	*Boylu boyunca seriniz.*
	Araga minip cürömün,	*Arada binip gezmekteyim,*
	Arbuurul öñdüü buraktı	*Arbuurul gibi burağı*
	Kıraandar kayda ketken dep,	*Şahbazlar nereye gitti diye,*
	Kızıtalak Kalçadan	*Kahrolası Kalça'dan*
178860	Kankor Bakay abakem,	*Hunhar Bakay ağacığım,*

Ala körgün suraktı. — *Sorgusunu alıver.*
El emine bolor dep, — *El ne olur diye,*
Ezkara kılar kooptu. — *Ezkara salar korkuyu.*
Almanbet, Çubak, er Manas — *Almanbet, Çubak, er Manas*
Kıraandar kayda ketti dep, — *Şahbazlar nereye gitti diye,*

Adam, kıcıldagan kıtaydan — *Be adam, kaynaşan Kıtay'dan*
Ala körgün cooptu!» — *Cevabını alıver!»*
Külçoro mınday degende — *Külçoro böyle deyince*
Kankor çıktı kamınıp, — *Hunhar çıktı donanıp,*
178870 Kan Bakay çıktı kan abam — *Han Bakay çıktı, han ağam*
Külçorogo calınıp: — *Külçoro'ya yalvarıp:*
Men abañ Bakay sadaga! — *Ben ağan Bakay, kurbanın olayım!*
Ata, kıraan Külçorom, — *Ata, şahbaz Külçorom,*
Baştap berseñ buzuktu — *Fesadı sen başlatıversen*
Koñurbay kolgo tüşürüp, — *Konurbay'ı ele geçirip,*
Kılıp berseñ kızıktı. — *Görülmedik işi kılıversen.*
Karıganda Bakaydın — *Kocamışken Bakay'ın*
Cılkıdan tartuu kılayın — *Yılkıdan sunu kılayım*
Kökçolok öñdüü malımdı. — *Kökçolok gibi malımı.*
178880 Azdık kılsa azıgıñ — *Az gelirse azığın*
Köökörgö kuyup kanımdı al, — *Sağrağa döküp kanımı al,*
Kerek bolso abañdın — *Gerek olursa ağanın,*
Ay Külçoro canımdı al. — *Ey Külçoro, canımı al.*
Bere tünörüp catkan Koñurbay — *Yiğit, kararıp yatan Konurbay'a*
Tüz kirip ayza sunup ber, — *Dosdoğru girip mızrak uzatıver,*
Tüyşügü kımbat tozokton — *Zahmeti ağır tamudan*
Canımdı azat kılıp ber, — *Canımı azat ediver,*
Kaykalap catkan Kalçaga — *Kasılıp yatan Kalça'ya*
Kaçırıp ayza sunup ber, — *Saldırıp mızrak uzatıver,*
178890 Kalıñ kırgız curt üçün — *Kalın Kırgız yurdu için*
Altın ken kazgan kapırdın — *Altın madeni kazan kâfirin*
Alkımkı colun çalıp ber, — *Boğaz yolunu kesiver,*
Kırk uruu kıtay köp curttan — *Kırk boy Kıtay çok yurttan*
Kırgızdın kegin alıp ber, — *Kırgız'ın öcünü alıver,*
Kaadaga kaysı şer carar, — *Töreye hangi arslan yarar,*
Karmaşka sen okşogon er carar. — *Kavgaya senin gibi er yarar.*
Kara kurttay kapırga — *Kara kurt gibi kâfire*
Kagıştı katuu salıp ber, — *Çarpışmayı sert salıver,*

Kagılayın Külçorom,
Kaadaga sendey şer carar,
Ilgerki kankordun kegin alıp ber.
Eptüü da eleñ, şer da eleñ

Kurban olayım Külçorom,
Töreye senin gibi arslan yarar,
Eski hunharın öcünü alıver.
Hem becerikliydin, hem arslandın

Aalamga kırgın salat dep,
Kagılayın, işengenim sen eleñ.
Acaldan kayra tartkan can
Kuday üçün, men üçün,
Bir atañdan kalgan el üçün
Ayabay kırgın salıp ber.
Alöökönün Koñurbay
Itten kekti alıp ber» –
Dep, oşentip, Bakay kan
«Karmaşarıñ Kakançı,
Kayratı mol bek carayt,
Katuu soguş kırgınga.
Külçorom, sendey şer carayt.
Adırdan agar bulagım,
Akırı keege carayt dep,
Aldeylep bakkan çunagım».
Bakay mınday degen soñ,
Bayagı baatır kökcal munu aytat: Şay koldogon şer çoro –
«Tüzü suuk Koñurbay
Tügöngön Kalça baatırga
Atıştı arbın kılalı,
Küpsördön oktu cogotup,
Kürsüldöşüp turalı.
Mañdaylaşıp turuşup,
Bakırıp ayza sunuşup,
Cazayıl atıp, caa tartıp,
Kırçıldaşıp uruşup,
Mıktap soguş kılalı.
Bılkıldak kuuray bışkança,
Mıyzamdın külü uçkança
Kayıñdın kiyim tür kete,
Terekten tekşi bür kete
Mına uşuntip soguş salalı.

Âleme kırgın salar diye,
Kurban olayım, güvendiğim sendin.
Ecelden geri dönen can
Tanrı için, benim için,
Bir atandan kalan el için
Esirgemeden kırgın salıver.
Alöke oğlu Konurbay,
İtten öcümü alıver» –
Deyip, böylece, Bakay Han
«Kavgan Kakançı iledir,
Gayreti bol, pek yarar,
Sert savaşa, kırgına.
Külçorom, senin gibi arslan yarar.
Kırlardan akan pınarım,
Sonunda derde yarar diye,
Ninniyle beslediğim afacanım».
Bakay böyle dedikten sonra,
O bahadır bozkurt şunu söyler: Şay'ın kolladığı arslan çoro –
«Yüzü soğuk Konurbay,
Tükenmiş Kalça bahadıra
Atışmayı bol kılalım,
Dağarcıktan oku tüketip,
Gümbürdeşip duralım.
Alın alına duruşup,
Bağırıp mızrak uzatışıp,
Cezayil atıp, yay çekip,
Gıcırdaşıp vuruşup,
Adamakıllı savaş kılalım.
Taze kuray pişene dek,
Mıyzam'ın külü uçana dek
Kayının kabuğu soyula,
Kavaktan tomurcuk hep döküle
İşte böyle savaş salalım.

Kagıştı katuu baştaylı,	*Çarpışmayı sert başlatalım,*
Altımış kelin, tul katın	*Altmış gelin, dul kadın*
Ayıldı karan taştaylı,	*Obayı öksüz bırakalım,*
Atabız tiygen keñ Beecin	*Atamızın vurduğu geniş Beecin'e*
Atışıp kırgın baştaylı.	*Atışıp kırgın başlatalım.*
Sakalduu Bakay karıbız,	*Sakallı Bakay ihtiyarımız,*
Salış kılıp baarıbız	*Vuruşup savaşıp hepimiz*
Ölümdön korkkon oñobu?	*Ölümden korkan onar mı?*
Adam bolup oñobu?	*Adam olup onar mı?*
Çorom, ceti kündün biri ölüm,	*Çorom, yedi günün biri ölüm,*
Kaza cetken ölböybü,	*Eceli gelen ölmez mi,*
Kadır Alda kaalasa	*Kadir Allah dilerse*
Çımınday candı berbeybi.	*Sinek kadar canı vermez mi.*
Berişte beş kol sunbaybı,	*Melek beş elini uzatmaz mı,*
Can algıçı calañkıç	*Can alıcı zebani*
Canga cakın kalganda	*Cana yakın kaldığında*
Kirgizbeybi kazgan kör,	*Kazılmış kabre sokmaz mı,*
Batırbaybı kara cer.	*Kara yere gömmez mi.*
Ölümdön korkkon oñobu,	*Ölümden korkan onar mı,*
Acaldan kaytkan azamat	*Ecelden dönen yiğit*
Egerden eki bolobu?	*Dünyada iki olur mu?*
Atañdın körü, Külçoro,	*Atanın körü, Külçoro,*
Şamdagayı bolcolsuz	*Çevikliği ölçüsüz*
Şapıldagan er çoro.	*Atik davranan er çoro.*
Külçoro, seni körgöndö	*Külçoro, seni gördüğümde*
Baabedindi bat aytıp,	*Bahaeddin'i tez anıp,*
Alganımdı cañıdan	*Adadığımı yeniden,*
Aytuyaktı bat aytıp.	*Ak tuyak kurbanı tez söyleyip.*
Tak tokson beş kızıl nar	*Tam doksan beş kızıl deve*
Toy kılganda soydurup,	*Toy kıldığında kestirip,*
Irçılarga ırdatıp,	*Ozanlara söyletip,*
Sınçılarga sındatıp,	*Sınçılara sınatıp,*
Moynuña tumar taktırıp.	*Boynuna muska taktırıp.*
Bolcolsuz sultan bolot dep,	*Ölçüsüz sultan olur diye,*
Kan atamdın sırdaşı –	*Han atamın sırdaşı –*
Kayran Bakay kurdaşı,	*Canım Bakay yoldaşı,*
Altımış koco, kırk eşen	*Altmış hoca, kırk şeyh*
Aralaş sınap caktırgan.	*Hep birden sınayıp beğenmiş.*

Altın beşik aldırıp,	*Altın beşik aldırıp,*
Artık tuugan bolsun dep,	*Üstün doğmuş olsun diye,*
Al beşikke saldırıp,	*O beşiğe yatırıp,*
Kaalap bakkan Külçoro,	*Sevilerek büyütülen Külçoro,*
Karaldı kılgan sen çorom.	*Gözbebeği kılınan sen çorom.*
Telegeyi teñ çorom,	*Her yanı denk çorom,*
Booru kara, sırtı kök	*Bağrı kara, sırtı gök*
Bolcolu cok er çorom.	*Ölçüsü yok er çorom.*
Miñ col körgön közüñdü,	*Bin yol görmüş gözünü,*
Bir kerekke carar dep,	*Bir gün gerekli olur diye,*
Kadırlap baktım özüñdü.	*Değer verip besledim seni.*
Toyuña tokson soydurdum,	*Toyunda doksan kestirdim,*
Alışkan coonu buy kılıp,	*Tutuştuğu düşmanı kasıp kavursun,*
Kıyratıp cerge tıksın – dep,	*Kırıp yere gömsün – diye,*
Atıñdı okşoş koydurdum.	*Adını benzer koydurdum.*
Baldarga tamak kılam – dep,	*Çocuklara yemek yaparım – diye,*
Baytal beeden soyguzdum.	*Kısır kısraktan kestirdim.*
Baytal beenin bal kazı	*Genç kısrağın bal kazısını*
Tişim menen orguzup,	*Dişimle çiğneyip,*
Tilim menen sorguzdum.	*Dilimle emdirdim.*
Şamal-celi tiyer – dep,	*Yel, rüzgâr değer – diye,*
Akiynek menen captırdım,	*İnce ak bezle örttürdüm,*
Biröödön caltañ bolor dep,	*Birinden ürkek olur diye,*
Epsiz tentek asırap,	*Eşsiz yaramaz besleyip,*
Kep uguzbay baktırdım.	*Söz işittirmeden baktırdım.*
Kazı menen cayanı	*Kazı ile cayayı*
Kaalap berip cegizdim,	*İsteğince verip yedirdim,*
Kalıñ argın köp kırgız	*Kalın Argın'a, çok Kırgız'a*
Kimge balan dedirdim.	*Bu kimin oğlu dedirttim.*
Kıraanım sendey balaga	*Şahbazım, senin gibi çocuğa*
Kımbatıñ abañ sadaga.	*Kıymetli ağan kurban olsun.*
Ala-Toonu cer caylap,	*Ala-Too'yu yurt edinip,*
Özöngö ıktap turganda	*Vadiye sığınıp dururken*
Kursagım açıp baratsa,	*Karnım acıkıp giderse,*
Cayanı kesip cep cüröm.	*Cayadan kesip yemekteyim.*
Canımda bolso Külçorom	*Yanımda olsa Külçorom*
Cañcuñdu buzam – dep cüröm.	*Cancun'u bozarım – der dururum.*
Kardım açıp baratsa	*Karnım acıktığında*

Kazını kesip cep cüröm,
Menin karaldım çorom barında,
Kıtay bir turmak kılımga
O, botom, kırgındı salam – dep
Kaykalagan Kara-Too
cüröm. Kars özöndün etegin
Kuyrugun şüysöm Taybuurul
Tulpardı çapsam alıska

Kazıdan kesip yemekteyim,
Benim gözbebeğim çorom varken,
Kıtay şöyle dursun, cihana
Ey yavrum, kırgın salarım – diye
Yükselen Kara-Too
dururum. Kars vadisinin eteğini
Kuyruğunu bağlasam Taybuurul
Tulparı sürsem uzağa

Atım keler – dep cüröm.
Çoñdugu toodon Külçorom
Kıykırıp tursa canımda,
Kıtay bir turmak kılımga
Datım keler – dep cüröm.
Kara kılıç Zulpukor
Köölöşörmün – dep cüröm
Kayran çorom barında,
Ay-aalamdın baarına
Cöölöşörmün dep cüröm.
Kızıl kılıç Zulpukor
Köölöşörmün – dep cüröm,
Menin mañdayımda barañ bar,
Bastaşçı coom dalay bar.
Basıp kirip talkalap,
Kayran çorom barında
Kan bolormun – dep cüröm.
Külçorom közü tüz bolso,
Ala-Toodoy añkaygan,
Aşuusu biyik zañkaygan
Bel bolormun – dep cüröm.
Atagım aşıp aalamga,
Şer bolormun – dep cüröm.
Katılışsam Kakanga
Köölöp bilem deçü elem,
Karmaşkan kıtay mancuunu
Küçkö salıp cön ele
Cöölöp bilem dep cüröm.
Karmaşkanım Kakançı,
Kayra tiyip cabıltıp,

Adım yayılır – der dururum.
Dağdan büyük Külçorom
Haykırıp dursa yanımda,
Kıtay şöyle dursun, cihana
Sözüm geçer – der dururum.
Kara kılıç Zülfikar'ı
Sallaşırım – der dururum
Canım çorom varken,
Ay-âlemin hepsine
Meydan okurum der dururum.
Kızıl kılıç Zülfikar'ı
Sallaşırım – der dururum,
Benim karşımda tüfek var,
Üstüme yürüyen düşman hayli var.
Basıp girip parçalayıp,
Canım çorom varken
Han olurum – der dururum.
Külçorom'un gözü doğru oldukça,
Ala-Too gibi heybetli,
Geçidi yüksek, yalçın
Bel olurum – der dururum.
Ünüm âlemi aşıp,
Arslan olurum – der dururum.
Kakan'a sataşırsam
Savurmayı bilirim derdim,
Kavgaya tutuşan Kıtay'ı, Mançu'yu
Güce vurup düpedüz
Yıkmayı bilirim der dururum.
Kavgam Kakançı iledir,
Yeniden vurup sindirip,

179050	Kanın soyup bagıntıp,	*Hanını kesip baş eğdirip,*
	Tilge kelgen adamdı	*Dile gelen insanı*
	Tilge salıp bagıntıp,	*Söze koşup baş eğdirip,*
	Til bilbegen aybandı	*Dil bilmeyen hayvanı*
	Dinge salıp bagıntıp,	*Dine koşup baş eğdirip,*
	Col kılarmın – dep turam.	*Yol ederim – der dururum.*
	Kalıñ kıtay Beecindi	*Kalın Kıtay Beecin'i*
	Kor kılarmın – dep turam.	*Hor ederim – der dururum.*
	Çınmaçındı Kakandın	*Çin-Maçin'i, Kakan'ın*
	Cerin alam – dep turam,	*Yerini alırım – der dururum,*
179060	Cer üstündö kırk uruu	*Yeryüzünde kırk boy*
	Elin alam – dep turam.	*Elini alırım – der dururum.*
	Kabılandın, ayköldün	*Kaplanın, Ayköl'ün*
	Öçün alam deçü elem,	*Öcünü alırım derdim,*
	Ürküp kaçsa kıtaydı	*Ürküp kaçarsa Kıtay,*
	Keñ-Caylaktın oozunan	*Ken-Caylak'ın ağzından*
	Altın kendin toosunan	*Altın madenin dağından*
	Cerin alam deçü elem,	*Yerini alırım derdim,*
	Almambet, Çubak, Sırgaktın	*Almambet, Çubak, Sırgak'ın*
	Kegin alam deçü elem.	*Öcünü alırım derdim.*
179070	Çetin buzup Beecindin	*Beecin'in ucunu bozup*
	Bu kırgızdın ceri – dep,	*Bu Kırgız'ın yeri – diye,*
	Kan kötöröm – dep cüröm.	*Han kaldırırım – der dururum.*
	Kakançını talkalap,	*Kakançı'yı parçalayıp,*
	Kartayganda Bakaydı	*Kocamışken Bakay'ı*
	Kalıñ kıtay kakanga	*Kalın Kıtay Kakan'ına*
	Kan kötöröm – dep cüröm.	*Han kaldırırım – der dururum.*
	Buruluşup uruşup,	*Dönüp dolaşıp vuruşup,*
	Aykırıp ayza sunuşup	*Haykırıp mızrak uzatışıp*
	Burulganda Kakanga	*Dönüldüğünde Kakan'a*
179080	Buzuk kılam – dep cüröm.	*Fesat kılarım – der dururum.*
	Betteşkende Koñurbay	*Yüzleştiğinde Konurbay'la*
	Beren Külçoro közü tüz bolso, Şaarın buzup dilde alıp,	*Yiğit Külçoro'nun gözü doğru oldukça, Şehrini bozup altın alıp,*
	Kızık kılam – dep cüröm.	*Görülmedik iş kılarım – der dururum.*
	Kum örttönüp caynagan,	*Kum tutuşup alevlenen,*
	Kumga koyso kazanı	*Kuma koysan kazanı*
	Kurkurap çıgıp kaynagan,	*Fıkır fıkır kaynayan,*

	Can-canıbar makuluk	*Can taşıyan mahlûkun*
	Kez bolso canı kalbagan.	*Rast gelse canı kalmayan.*
	Munarıktap burçtangan	*Puslanıp köşelenen,*
179090	Buluñkur çañdap urçtangan,	*Kuytusu tozup sivrilen,*
	Toorup kelip kıtaydı	*Kuşatıp gelip Kıtay'ın*
	Cerin alam – dep cüröm.	*Yerini alırım – der dururum.*
	Tolgon kıtay kırk kandın	*Dolu Kıtay kırk hanın*
	Kolun alam – dep cüröm.	*Ordusunu alırım – der dururum.*
	Uluñtundun uulunan,	*Uluntun'un oğlundan,*
	Çoñ-Kaspandın toosunan,	*Çon-Kaspan'ın dağından,*
	Kapsalañduu Kara-Suu	*Kasırgalı Kara-Suu*
	Ilgerkiler kep kılgan	*Eskilerin söz ettiği*
	Karasaat mına bul.	*Karasaat işte bu.*
179100	Kara-Suunun oyunan,	*Kara-Suu'nun koyağından,*
	Taş-Kapçaldın oozunan,	*Taş-Kapçal'ın ağzından,*
	Kaspan-Toonun toosunan	*Kaspan-Too'nun dağından*
	Altın keni kazına,	*Altın madeni hazine,*
	Kenin alam – dep cüröm.	*Madenini alırım – der dururum.*
	Kırk uruu kıtay Beecinden	*Kırk boy Kıtay Beecin'den*
	Çay aluuçu Kara-Too –	*Çay alınan Kara-Too –*
	Çalkalagan biyik too	*Uzanıp yatan yüksek dağ*
	Cerin alam – dep cüröm.	*Yerini alırım – der dururum.*
	Ala dambal, kök köynök,	*Ala don, gök gömlek,*
179110	Kara topu, keñ çalbar	*Kara takke, geniş şalvar*
	Katın sınduu köp kıtay	*Kadın kılıklı çok Kıtay'ın*
	Men elin alam – dep cüröm.	*Ben elini alırım – der dururum.*
	Cakut çıkçı Kara-Too	*Yakut çıkan Kara-Too,*
	Köhar-Say deyt mına bu.	*Gevher-Say derler işte bu.*
	Kaçır, töösün olcolop,	*Katırını, devesini yağmalayıp,*
	Tartıp alam – dep turam.	*Çekip alırım – der dururum.*
	Agar altın, ak kümüş	*Akar altın, ak gümüşü*
	Olco kılıp Kakandan	*Ganimet kılıp Kakan'dan*
	Artıp alam – dep cüröm.	*Yükleyip alırım – der dururum.*
179120	Kazınasın talkalap,	*Hazinesini parçalayıp,*
	Olco kılıp bildi alıp,	*Ganimet kılıp fili alıp,*
	Bilge cüktöp dilde alıp,	*File yükleyip altın alıp,*
	Kara közdön miñdi alıp,	*Kara gözlüden binini alıp,*
	Kastaşarım Kakançın,	*Hasım olduğum Kakançın'a,*

Kastarım tigip munu alıp,	*Kastımı kurup bunu alıp,*
Buzuk kılam – dep cüröm.	*Fesat kılarım – der dururum.*
Bazarluu şaarga Sarı kan	*Pazarlı şehre, Sarı Han,*
Buzuk kılam – dep cüröm,	*Fesat kılarım – der dururum,*
Kalk baspagan kapçaldı	*Halk ayak basmamış boğazı*
179130 Kaarlanıp çamınsam,	*Öfkelenip davransam,*
Col kılarmın – dep cüröm.	*Yol ederim – der dururum.*
Topon suu cetpes Beecinge	*Tufan suyu ermez Beecin'e*
Tobum cetet – dep cüröm.	*Topluluğum erer – der dururum.*
Baygambar baspas Beecinge	*Peygamber basmaz Beecin'e*
Baatırlar tegiz turganda	*Bahadırlar hep bir arada durdukça*
Barkım cetet dep cüröm.	*İtibarım erer der dururum.*
Menin karmaşkanım Kakançın,	*Benim kavgam Kakançın iledir,*
Menin beylegen coom Koñurbay	*Benim gözlediğim düşman Konurbay,*
Beecinge bülük salam dep,	*Beecin'e kargaşa salarım diye,*
179140 Beecindegi Koñurbay	*Beecin'deki Konurbay'ı*
Beylim turat alam dep.	*Niyetim durur alayım diye.*
Kaarlandık kakaydık	*Öfkelendik, dikleştik*
Kakan curtun kıruuga	*Kakan yurdunu kırmaya,*
Kara kalmak, mancuuga	*Kara Kalmak'a, Mançu'ya*
Kagıştı katuu saluuga.	*Çarpışmayı sert salmaya.*
Karmaşkanım Koñurbay,	*Kavgam Konurbay iledir,*
Atamın öçün aluuga.	*Atamın öcünü almaya.*
Betteşkenim köp kıtay,	*Yüzleştiğim çok Kıtay,*
Belsenip beldi buuganga	*Bel bağlayıp kuşanmaya,*
179150 Bet alıp çıktık Beecindi	*Yönelip çıktık Beecin'e*
Kankor atam Manastın kunun	*Hunhar atam Manas'ın kununu*
kuuganga. Oylogon sayın köönüm tok.	*kovalamaya. Düşündükçe gönlüm tok.*
Aylansam bolot bereki	*Kurban olsam yeridir şuradaki*
Külçoro öñdüü tuuganga,	*Külçoro gibi kardeşe,*
Koygulaşıp Koñurbay	*Kapışıp Konurbay'ın*
Kolun buzup turganga.	*Ordusunu bozup durana.*
Karaldı bolgon Külçoro,	*Gözbebeği olan Külçoro,*
Karaldı mınday balaga	*Gözbebeği böyle çocuğa*
Menin kara canım sadaga!	*Benim kara canım kurban!*
179160 Kuday üçün, men üçün	*Tanrı için, benim için*
Kakançının kıtaydın	*Kakançı'nın, Kıtay'ın*
Kandarına barıp kel,	*Hanlarına varıp gel,*

	Çamañ cetse Kalçanı	*Gücün yeterse Kalça'yı*
	Çalkasınan salıp kel.	*Sırt üstü serip gel.*
	Baatır bolsoñ şer bolsoñ,	*Bahadırsan, arslansan,*
	Er Külçoro sen bolsoñ,	*Er Külçoro sen isen,*
	Kanına karap sala kör,	*Hanına doğru salıver,*
	Koluña tiyse Kalçanı	*Eline düşerse Kalça'yı*
	Tirüü karmap alakel!	*Diri yakalayıp getir!*
179170	Karaldı kılıp oturgan	*Gözbebeği edinilmiş olan*
	Er Külçorom bara kör!	*Er Külçorom, varıver!*
	Telegeyiñ teñ ele	*Her yanın denkti*
	Talastan Koşoy şer çıkpayt,	*Talas'tan Koşoy gibi arslan çıkmaz,*
	Karaldı kılgan kölököm,	*Gözbebeğim, gölgem benim,*
	Kırgızdan sendey şer çıkpayt.	*Kırgız'dan senin gibi arslan çıkmaz.*
	Kıraanım sendey balaga,	*Şahbazım, senin gibi çocuğa,*
	Kımbat abañ sadaga!	*Kıymetli ağan kurban!*
	Çorolor, sendey balaga,	*Çorolar, senin gibi çocuğa,*
	Çoguu ele kırgız sadaga!	*Topyekûn Kırgız kurban!*
179180	Kara zoñgok belimsiñ,	*Kara yalçın belimsin,*
	Ötkön Manas kankordon	*Göçmüş Manas hunhardan*
	Karaldı kılgan tuugan cok,	*Gözbebeği edinecek kardeş yok,*
	Körüp koyso köönüm tok,	*Görüverdim mi gönlüm tok,*
	Ölümdön başka karaal cok,	*Ölümden başka karaltı yok,*
	Körgön sayın köönü tok.	*Gördükçe gönlü tok.*
	Mende kölökö calgız sençe cok.	*Bende senden özge gölge yok.*
	Atañdın körü, calgızdık,	*Atanın körü, yalnızlık,*
	İçim örttönüp boorum çok.	*İçim yanıp bağrım kor.*
	Karaldı kılgan Külçorom	*Gözbebeği kıldığım Külçorom*
179190	Kankorum aman bolsun dep,	*Hunharım esen olsun diye,*
	Akıl taap coogo kirüüçü,	*Akıl bulup düşmana giren,*
	Aykırıp coogo tiyüüçü,	*Haykırıp düşmana çarpan,*
	Kerişke miner buudan cok.	*Cenge binecek küheylan yok.*
	Keyiyt ko calgız abakeñ,	*Kederlenir elbet yalnız ağan,*
	Calgız özüñdön başka tuugan cok.	*Bir senden başka kardeş yok.*
	Caratkan calgap algın dep,	*Yaradan koruyup kollasın diye,*
	Calgız cüröt elçige.	*Elçiliğe yalnız gider.*
	Külçorodoy baykuşka	*Külçoro gibi garibe*
	Caratkan közüñ salgın dep,	*Yaradan, gözünü üstünde tut diye,*
179200	Toorulga miner buudan cok,	*Akına binecek küheylan yok,*

Ata, tomsorto körbö caratkan
Çorodon başka tuugan cok.
Mende belgi kılçu belim cok,
Uşu çorodon başka elim cok» –
Dep, oşentip, Semetey:
«Kıtay milek, er calgız
Çoronu Kuday saktay kör!
Ata, Külçorodoy balaga
Kürküröp kırgız, köp argın
Takır ketsin sadaga!»

Ata, Yaradan, boynu bükük koyma,
Çorodan başka kardeş yok.
Bende nişan koyacak bel yok,
Şu çorodan başka elim yok» –
Deyip, böylece, Semetey:
«Kıtay yığın, er yalnız,
Çoroyu Tanrı saklayıver!
Ata, Külçoro gibi çocuğa
Gürleyen Kırgız, çok Argın
Tümden gitsin kurban!»

Semetey tilin aldı ele,
Kalıñ kırgız, köp argın
Koşo keyip çurkurap,
Kol kötörüp kan Bakay
Bir caktan zarlap ıylap burkurap. It terisi uul kul elem.
Kalıñ kırgız kalk ıylap,
Kan döölörü calpı ıylap,
Kaçanda bolso er calgız
Bu kaalagan coogo kiret dep,
Karandı kılgan bir can cok.
Kaçanda bolso bu kökcal
Özü calgız kiret dep,
Kazam cetse ölömün,
Uşu kagılayın çoromo
Ar kaçandan bir kaçan
Atadan calgız men baykuş
Emne kılıp beremin?
Kapalanıp kankor şer,
Kaarlanıp iş bütöp,
Calındap içi çok bolup,
Cakşınakay kurgan er
Kaldaydı kırat kun bütöp,
Kanter eken çorom – dep,
Bereniñ kañırıgı bek tütöp.
Ata, korozdoy bolgon kayran şer
Oñtoygo kelse kalmaktı
Ulukka cakın şeriñiz,

Semetey sözünü tutmuştu,
Kalın Kırgız, çok Argın
Birlikte yanıp çığrışıp,
El kaldırıp Han Bakay
Bir yandan sızlanıp ağlayıp hıçkırarak. İt derisinden oğul kuldum.
Kalın Kırgız halkı ağlayıp,
Han devleri hep ağlayıp,
Ne zaman olsa er yalnız,
Bu, dilediği düşmana dalar diye,
Destek olacak bir can yok.
Ne zaman olsa bu bozkurt
Kendi yalnız dalar diye,
Ecelim gelse ölürüm,
Şu kurban olduğum çoroma
Er ya da geç bir gün
Atadan yalnız ben garip
Ne yapıp vereyim?
Kederlenip hunhar arslan,
Öfkelenip iş bitirip,
Alevlenip içi kor olup,
Güzelim çilekeş er
Kalday'ı kırar kun ödetip,
Ne eder ki çorom – diye,
Yiğidin bağrı pek tütüp.
Ata, horoz gibi olan canım arslan
Fırsat düşse Kalmak'ı
Ululara yakın arslanınız,

Bul tübü bir kökcal eriñdin.
Tübü kabılan tuugan eriñiz
Almambet uulu şer çoroñ,
Caydañdagan er çoroñ
Cazayılın salınıp,
Canı küyüp, kayran er
Abasına calınıp:
«Kündö keyiy berbegin,
Kan abam, küyüp ketken balaña.
Kapır menen busurman
Kazattın cayı, uşunday,
Kim ıraazı munuña.
Ata, keyiy berbe kan aba,

Bu, kökü bir bozkurt erinizin.
Kökü kaplan doğmuş eriniz
Almambet oğlu arslan çoron,
Salınıp yürüyen er çoron
Cezayilini kuşanıp,
Canı yanıp, canım er
Ağasına yalvarıp:
«Her gün kederlenip durma,
Han ağam, yanıp tutuştuğun çocuğuna.
Kâfir ile Müslüman,
Gazânın hâli böyledir,
Kim razı buna.
Ata, kederlenme han ağa,

Keşigi cok kuluña.
Ölböy aman men cürsöm,
Koy terisi uul elem.
Ölüp kalsam tırayıp,
Beldi bekem buuşkan,
Begirek keyiy bergendey,
Bereniñ özüñ menen tuuşkan
Ayday bolgon Manastın
Kak belinen sızışkan,
Kara bet enem Kanıkey
Catının cara teep çıgışkan,
Kaygılanıp turguday,
Kapalanıp şer abam,
Kaygılanıp kıynalba,
Kaysı cerde Manas uulu elem?
Baatır, kümüş közdüü, kün cüzdüü
Kürkürögön şer abam,
Ay-aalamdı buy kılgan
Ata, aylanayın er abam,
Menin çındaşkanım Koñurbay
Çın aldap aldım çoçkonu
Igıma kelse çalamın.
Menin añdışkanım Ezkara,
Añtara serpip kalarmın.
Eseptüü cinin kagarmın,

Nasipsiz kuluna.
Ölmeden esen gezersem,
Koyun derisi oğuldum.
Ölüp kalırsam serilip,
Beli sıkı bağlayan,
Daha beter kederlenecek gibi,
Yiğidin seninle kandaştır,
Ay gibi olan Manas'ın
Tam belinden süzülen,
Kara yüzlü anam Kanıkey'in
Rahmini yara tepip çıkan,
Kaygılanıp duracak gibi,
Kederlenip arslan ağam,
Kaygılanıp üzülme,
Hangi yerde Manas oğluydum ben?
Bahadır, gümüş gözlü, gün yüzlü,
Gürleyen arslan ağam,
Ay-âlemi kasıp kavuran,
Ata, kurban olduğum er ağam,
Benim çekiştiğim Konurbay,
Gerçekten aldattım domuzu,
Fırsatını bulursam çelerim.
Benim gözetleştiğim Ezkara,
Altüst edip savururum.
Sayılı cinini silkerim,

	Añdışkan coom Koñurbay	*Gözetleştiğim düşmanım Konurbay,*
	Aldap aldım itiñdi,	*Aldattım itini,*
	Aylasın eptep tabarmın.	*Çaresini bir yolla bulurum.*
	Ata, aylanayın abake,	*Ata, kurban olduğum ağacığım,*
179280	Acalım cetse ölörmün.	*Ecelim gelirse ölürüm.*
	Acal cetpey kün bütpöy,	*Ecel gelmeden, gün bitmeden,*
	Aylam cetse Kalçanı	*Gücüm yeterse Kalça'yı*
	Bir kızık kılıp berermin.	*Bir görülmedik hale koyarım.*
	Añkoo da eleñ, şer da eleñ,	*Hem saftın, hem arslandın,*
	Erdigiñ bar, esiñ cok	*Erliğin var, aklın yok,*
	Til albas kankor er eleñ.	*Söz dinlemez hunhar erdin.*
	Aytkanımdı bilip al,	*Dediğimi bilesin,*
	Ayköl abam, tilimdi al.	*Ayköl ağam, sözümü tut.*
	Süylögönüm bilip al,	*Söylediğimi bilesin,*
179290	Kokuy kün abam tilimdi al!	*Aman gün, ağam, sözümü tut!*
	Buuruldu oñdop tokunam,	*Buurul'u onarıp eyerlerim,*
	Şerligimdi bilgizip,	*Arslanlığımı belli edip,*
	Alöökönün Koñurbay	*Alöke oğlu Konurbay,*
	Kapırıñdın Kara atın	*Kâfirinin Kara atını,*
	Kaptalında kanatın	*Böğründeki kanadını,*
	Kulak ugup, köz körgön	*Kulak duymuş, göz görmüş*
	Cerge çurkap kuturup,	*Yere koşup kudurup,*
	Çurkap cürgön adatın.	*Koşup duran âdetini.*
	Berendikti bilgizip,	*Yiğitliği belli edip,*
179300	Kara atın kolgo tiygizip,	*Kara atını ele geçirtip,*
	Kırk uruu kıtay, kımbat curt Bul içine ketti – dep,	*Kırk boy Kıtay, kıymetli yurt Bu içeri gitti – diye,*
	Köptügü tümön kara kurt.	*Çokluğu tümen kara kurt.*
	Kıtay elin candatpa,	*Kıtay elini yaklaştırma,*
	Kelinderçe cügünsö	*Gelinler gibi diz vurup eğilse,*
	Kara atın kayra aldatpa.	*Kara atını geri aldırma.*
	Mergeni bar, seli bar	*Nişancısı var, seli var,*
	Kaarına alıp kaptasa,	*Öfkeye kapılıp bassa,*
	Atañ Manastan beri Koñurbay	*Atan Manas'tan beri Konurbay'ın*
	Kaynata körbö şorumdu.	*Çilemi kaynatıp durma.*
179310	Ar kaçandan bir kaçan	*Er ya da geç her zaman*
	Aldap cürgön cönü bar.	*Aldatıp durma huyu var.*
	Kıtaymın dep cañdadım,	*Kıtay'ım diye işaretleştim,*

Kılımdan bötön aldadım.	*Herkesten başka türlü aldattım.*
Uluksungan Kalçanı	*Ululuk taslayan Kalça'yı*
Uşuntip kolgo tiygizem.	*Böylece ele düşürürüm.*
Beren abam kabılan.	*Yiğit ağam kaplan.*
Betteşkende somdoy kör,	*Yüzleştiğinde ezip vur,*
Aldatbastan oñdoy kör.	*Aldanmadan doğrultuver.*
Keñ-Kol talaa Suusamır	*Ken-Kol ovası, Suusamır*
179320 Koñurbay çalgan col ele,	*Konurbay'ın kolaçan ettiği yoldu,*
Atabız Manas ayköldü	*Atamız Manas Ayköl'ü*
Aldap cürgön kol ele.	*Aldatıp duran ordu idi.*
Bedelden beri doñuzdun	*Bedel'den beri domuzun*
Alday cürgön colu ele.	*Aldata geldiği yoldu.*
Bek zıykırçı uul ele,	*Pek büyücü oğuldu,*
Mendeden bölök er ele	*Kullardan başka türlü erdi,*
Ay-aalamga atagı	*Ay-âleme ünü*
Çıga cürgön şer ele.	*Yayılıp duran arslandı.*
Abakem töröm, munumdu uk,	*Ağacığım, törem, şu sözümü dinle,*
179330 Men kıluuçu şumumdu uk!	*Edeceğim kurnazlığı dinle!*
Ant bar beken al coogo	*O düşmana ant mı olur,*
Kıtaylarday çokunam.	*Kıtaylar gibi tapınırım.*
Butkanasın alganda,	*Putlanesini aldığımda,*
Burup coogo salganda	*Çevirip düşmana saldığımda,*
Buzulup kıtay ketti – dep,	*Kıtay bozulup gitti – diye,*
Bulkunup aba, kalbagın.	*Silkinip ağa, geri kalma.*
Kişi tartpas çoñ bülük	*Kişinin kaldıramayacağı büyük kargaşayı*
Calgız Külçorogo salbagın.	*Yalnız Külçoro'ya yükleme.*
Buruksugan mancuunun	*Buram buram Mançu'nun*
179340 Kolu menen casagan	*Eliyle yapılmış,*
Kolodon kılgan burkanga	*Tunçtan dökme burkana*
Kuday kılıp ketti – dep,	*Tanrı edip gitti – diye,*
Kaza körbö orumdu.	*Yerimi kaza sayma.*
Kaarlanıp kokoyup	*Öfkelenip dikilip,*
Kabılan aba, sultanım	*Kaplan ağa, sultanım,*
Al Kakançı, kırk kanga	*O Kakançı'ya, kırk hana*
Kanın soyup kıyratıp,	*Hanını kesip kırıp,*
Bir salayın sonundu.	*Bir güzel iş salayım.*
Aytkanım uşul bilip al,	*Dediğim budur, bilesin,*
179350 Kıtaydı aldap buruuga,	*Kıtay'ı aldatıp çevirmeye,*

	Kımbatım abam, tilimdi al	*Kıymetlim ağam, sözümü tut.*
	Buuruldu berseñ mineyin,	*Buurul'u verirsen bineyim,*
	Kul emes, kan dedirtip,	*Kul değil, han dedirtip,*
	Arasında cüröyün.	*Aralarında gezineyim.*
	Atañan kalgan muraapıñ*,	*Atandan kalan mirasın*,*
	Atışar coogo kez keldi.	*Atışacak düşmana denk geldi.*
	Akkelte* berseñ alayın,	*Akkelte'yi* verirsen alayım,*
	Ay dalıma asınıp,	*Geniş sırtıma asınıp,*
	Anan Kalça barayın.	*Sonra Kalça'ya varayım.*
179360	Atası Manastan mıktı dedirtip,	*Atası Manas'tan yeğdir dedirtip,*
	Kırk uruu kıtay Beecindi	*Kırk boy Kıtay Beecin'in*
	Cürögün mintip alayın.	*Yüreğini böyle alayım.*
	Uluk kelgen emedey,	*Ulu kişi gelmiş gibi,*
	Dürböp kıtay cügürsün,	*Kıtay telaşla koşuşsun,*
	Kan atam Manastı körgön nemedey.	*Han atam Manas'ı görmüş gibiyim.*
	Sen öñdöngön balaga,	*Senin gibi bir yiğitten,*
	Kakançı candan tüñülsün.	*Kakançı canından umut kessin.*
	Akolpok berseñ kiyeyin,	*Akolpok'u verirsen giyeyim,*
	Alçañdatıp Buuruldu	*Buurul'u çalımla yürütüp*
	Arañızga cürömün.	*Aranızda gezeyim.*
179370	Aldatpasa kıtaydı	*Çinli beni aldatmazsa*
	Tak Beecinge çeyin süröyün.	*Ta Beecin'e dek süreyim.*
	Boz kise belge çalayın,	*Boz kuşağı belime dolayayım,*
	Almambet kandın özündöy,	*Almambet Han'ın kendisi gibi,*
	Özü emes, kara közündöy	*Kendisi değilse, kara gözü gibi*
	Kaykalatıp Buuruldu	*Buurul'u kurumla oynatıp*
	Araga kirip barayın.	*Araya girip varayım.*
	Kırk uruu kıtay, Beecin curt	*Kırk boy Çinli, Beecin halkı,*
	Kıstoogo kıyın salayın.	*Zorlu bir kıskaca alayım.*
	Kıyamat ketken şerlerdin,	*Kıyamete göçmüş aslanların,*
179380	Zayıpburuş erlerdin,	*Zayıpburuş erlerin,*
	Uşuntip kegin alayın.	*Öcünü böylece alayım.*
	Altı kan saysañ celekke	*Altı hanı saplasan flamaya,*
	Uñgusu bolot, uçu kurç	*Sapı çelik, ucu keskin*
	Sır ayza bergin belekke.	*Sırlı mızrağı ver armağana.*
	Belekke ayza alamın,	*Armağan diye mızrak alırım,*
	Tüyşüktün colun salamın.	*Kaygının yolunu açarım.*
	Ütüröyüp saksaysa,	*Suratını asıp kabarırsa,*

Kalday uulu kapırdı,
Kan Koñurbay baatırdı
Kıyın şaar Dıñşaanı,
Kırgın kılıp kıtaydı,
Kıyratamın mınçanı.
Özöngö toktoor malım cok,
Öz tuuganım Kalçadan
Ölümdön ayar canım cok.
Kaşatka cayar malım cok,
Kalıñ kıtay cooloşsun,
Karmaştan ayar canım cok».
Carkıldagan çorogo
Cana töröñ munu aytıp:
«Burulgan sendey balaga,
Ata, kagılayın Külçorom,
Buurulum ketsin sadaga!

Kalday oğlu kâfiri,
Han Koñurbay bahadırı,
Çetin şehir Dıñşaa'yı,
Çinliyi kırıma uğratıp,
Bunca çoğunu yıkarım.
Vadide duracak malım yok,
Öz akrabam Kalça'dan
Ölümden esirgeyecek canım yok.
Yamaca yayacak malım yok,
Kalabalık Çinli düşman olsun,
Kavgadan esirgeyecek canım yok».
Işıl ışıl çorosuna
Töre yine bunu söyleyip:
«Senin gibi dönüp gelen yiğide,
Ata, kurbanın olayım Külçorom,
Buurul'um sana sadaka olsun!

Abakeñ, buudan sadaga!» –
Berbeymin dep aytalbay,
Berendin köönün kaytarbay,
Koy bala, dep aytalbay,
Kokuydun köönün kaytarbay,
Tüşüp berdi Buuruldu,
Çeçip berdi buulumdu.
Cay-caragın şaylanıp,
Calañ kılıç baylanıp,
Külüstön Külçorogo karmatıp.
Ok ötpöstü kiygizip,
Şer ekenin bilgizip.
Calañdagan çoronun
Cabdıktı berip koluna,
Baatırdı saldı coluna.
Balanın cayın karaba,
Tokson kara bukaçar
Keskiletip ciberdi.
Biröönün közü tiet dep,
Çorogo çaptı sadaga*.
Abasınan buudandı
Al Külçoro suradı,

Amcan da kurban, küheylan da!» –
Vermem diye diyemeden,
Yiğidin gönlünü kırmadan,
Dur çocuk, diye diyemeden,
Yavrucağın gönlünü kırmadan,
Buurul'dan inip verdi,
Çözüp verdi buulumu.
Pusatını kuşanıp,
Yalın kılıç bağlanıp,
Yiğit Külçoro'ya tutturup.
Ok geçmezi giydirip,
Aslan olduğunu bildirip.
Atılgan çoronun
Donatımı verip eline,
Bahadırı saldı yoluna.
Çocuğun hâline bakma sen,
Doksan kara tosunu
Kestirip gönderiverdi.
Birinin gözü değer diye,
Çoro için kesti sadaka.*
Amcasından küheylanı
O Külçoro istedi,

	Altın taman üzöñgü,	*Altın tabanlı üzengiye,*
	Teppey ırgıp çuradı.	*Basmadan sıçrayıp atladı.*
	Tegi kökcal turabı,	*Aslı bozkurt, durur mu,*
	Üyrülmönün sazına,	*Üyrülmö'nün sazlığına,*
179430	Teek-Toonun başına	*Teek-Too'nun başına*
	Tegi kökcal kıraandı	*Aslı bozkurt şahbazı*
	Araçısı Külçoro –	*Arabulucusu Külçoro –*
	Şapıldagan şer çoro,	*Dili çevik aslan çoro,*
	Şamdagay tuugan er çoro	*Çevik doğmuş er çoro,*
	Ilkerki ötkön Almañdan	*Önceden göçüp gitmiş Almañ'dan,*
	Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay-âlemi titreten*
	Alakeñ töröñ balbandan	*Alake töre pehlivandan*
	Arta tuugan şer çoro.	*Üstün doğmuş aslan çoro.*
	Kımbat törö Semetey	*Kıymetli töre Semetey*
179440	Kök señirdin urçukta,	*Gök yamacın çıkıntısında,*
	Kömkörülgön tumşukta.	*Devrilmiş burun tepede.*
	Argın kırgız kalıñ curt	*Argın, Kırgız kalabalık halk*
	Üyrülüşüp turuştu.	*Kaynaşarak durdular.*
	Çogulmanın sazına	*Çogulma'nın sazlığına*
	Kıtay, kırgız kıcıldap,	*Çinli, Kırgız kaynaşıp,*
	Kara kurttay bıcıldap	*Kara karınca gibi kımıldayıp*
	Çoguu cıyın kılıştı.	*Hep birlikte toplandılar.*
	Çoguluşup turuştu,	*Toplaşarak durdular,*
	Araga cürdü Külçoro	*Araya girdi Külçoro,*
179450	Köptü körgön şer çoro,	*Çok görmüş aslan çoro,*
	Kıtay menen kırgızdın	*Çinli ile Kırgız'ın*
	Kılıgın bilgen er çoro.	*Huyunu bilen er çoro.*
	Körsöñ köñül bölünüp,	*Görsen gönlün bölünür,*
	Kökcal Semetey tüştü bir congo.	*Bozkurt Semetey indi bir yamaca.*
	Ay-aalamdın baarısın	*Ay-âlemin tamamı*
	Kök señirdey körünüp,	*Gök yamaç gibi görünüp,*
	Too üstündö buluttun	*Dağ üstündeki bulutun*
	Salkınınday körünüp,	*Serinliği gibi görünüp,*
	Tomuraygan kapçaldın	*Sarp boğazın*
179460	Alkımınday körünüp,	*Gırtlağı gibi görünüp,*
	Başı toonun señirdey,	*Başı dağın doruğu gibi,*
	Özöndün carım teñindey,	*Vadinin yarısı kadar,*
	Kezikkendi cegidey,	*Rast geleni yutacak gibi,*

Kelbersigen örttöngür
Ogu saydın taşında,
Murununun tütünü
Kök aydañ talaa urçuktay,
Körsöñ tereñ uşunday,
Aa Semetey tüşköndö,
Opsuz çatır ordosu
Oylop kişi catkanday.
On eki miñ bılk etpey,
Atı menen batkanday.
Ar kaysısı tuş-tuştan
Ordo atışıp catkanday
Törönün cayı uşunday.
Kırmaluu cagdan, kırk kilem
Kır-kırına caydırıp,
Kımbat kan Manastan kalgan
kızıl tuu Sakalduu Kalça karısı,
Asmandata saydırıp,

Kurulup salınan o yanası,
Oku dere taşı gibi,
Burnunun dumanı
Yeşil sürülmüş kır ucu gibi,
Görsen derinliği böyleydi,
Semetey oraya indiğinde,
Uçsuz bucaksız çadır ordusu
Düşünen biri kurmuş gibi.
On iki bin kıpırdamadan,
Atıyla birlikte sığmış gibi.
Her biri dört bir yandan
Ordo atışıp yatar gibi,
Törenin hâli işte böyleydi.
Saçaklı yandan, kırk kilim
Sırt sırtına serdirip,
Kıymetli Han Manas'tan kalan
kızıl tuğ Sakallı Kalça ihtiyarı,
Göğe değercesine diktirip,

Ayçıgı altın tuu bolup,
Aygaylagan çuu bolup
Kün kasaba tuu bolup,
Küñgürögön çuu bolup,
Dünüyönü caynatıp
Cılkının kısır tayların
Can kazanga kaynatıp.
Cabılıp el tüştü ele,
Er Semetey, Bakay kan
Kamınışa tüştü ele.
Ayçıgı altın sır ayza
Asmandatıp aştatıp,
Kulpundura baştatıp,
Anı mınday taştañar,
Kırk uruu kıtay Koñurbay
Oşondon kabar baştañar.
Karoolgo çıkkan çençisi,
Araga cürgön elçisi
Alban türlüü can bolup,
Almambet uulu Külçoro

Hilâli altın tuğ olup,
Haykırışan gürültü olup,
Güneş sancağı tuğ olup,
Gümbürdeyen gürültü olup,
Dünyayı donatıp,
Yılkının kısır taylarını
Can kazanında kaynatıp.
Halk hep birden konmuştu,
Er Semetey, Bakay Han
Hazırlığa girişmişti.
Hilâli altın sırlı mızrağı
Göğe değdirip yükseltip,
Işıl ışıl parlatıp,
Onu şimdilik bırakın,
Kırk boy Çinli, Koñurbay,
Ondan haber başlatın.
Gözcülüğe çıkan bilicisi,
Arada yürüyen elçisi
Türlü türlü can olup,
Almambet oğlu Külçoro

Araçısı al bolup,	*Arabulucu o olup,*
Araga cürüp kökcal şer	*Arada yürüyüp bozkurt aslan,*
Kalday uulu kapırdı,	*Kalday oğlu kâfiri,*
Kan Koñurbay baatırdı,	*Han Koñurbay bahadırı,*
Ezgaranı, kandarın,	*Ezgara'yı, hanlarını,*
Aldap algan kezi eken,	*Kandırıp aldığı zamanmış,*
Araga çoro ak coltoy	*Uğru açık çoro arada,*
Candap algan kezi eken.	*Yanlarına sokulduğu zamanmış.*
179510 Koñurbayga bardı ele,	*Koñurbay'a varmıştı,*
Er kaalagan çoñ kepten	*Yiğidin sevdiği büyük sözü*
Salıp algan kezi eken,	*Ortaya koyduğu zamanmış,*
Tizesi cerge bügülüp,	*Dizleri yere bükülüp,*
Kuykulangan kuturgur	*Kıvrak davranan o kudurası,*
Taazim kılıp Kalçaga	*Kalça'ya tazim edip,*
Kelinderçe cügünüp.	*Gelinler gibi diz kırıp.*
Çoro mintip turganda	*Çoro böyle dururken*
Ezkara baştık karısı,	*Ezkara başta, ihtiyarları,*
Taş sayıngan kandarı	*Taş kuşanmış hanları,*
179520 Tolup catkan candarı,	*Dolup taşan canları,*
Özök kılıp Çoronu.	*Çoro'yu özek edinip.*
Adam, bargandı kolgo alıptır, Kebez belboo, keñ ötük	*Aman, varanı ele almış, Pamuk kuşak, geniş çizme*
Kırk uruu kıtay eline	*Kırk boy Çinli halkına*
Kıyın bolup kalıptır:	*Pek yaman olmuş hâli:*
«Bul burutta cürüptür,	*«Bu, Burut içinde gezmiş,*
Burkandın Kuday ekenin	*Burkan'ın Tanrı olduğunu*
Çoro cakşı biliptir,	*Çoro iyi bilmiş,*
Munu burut-kırgız dep,	*Buna Burut-Kırgız deyip,*
Uşak kıluu böödö eken.	*Dedikodu etmek boşmuş.*
179530 Burkandı Kuday dep turat,	*Burkan'a Tanrı deyip durur,*
Bizden dini öödö eken,	*Dini bizden üstünmüş,*
Eren da eken, şer da eken,	*Hem yiğitmiş, hem aslanmış,*
Ebegeysiz er da eken ,	*Hesapsız bir er de imiş,*
Uşu Kakançıluu Beecindi	*Şu Kakançı'lı Beecin'i*
Kütüp alçu er da eken,	*Güdüp yönetecek ermiş de,*
Amalsızdan tuulup,	*Çaresizlikten doğup,*
Al burutta cürüptür,	*O, Burut'ta gezip durmuş,*
Bizdin burkan Kudaydı	*Bizim Burkan Tanrı'yı*

Bizden öödö biliptir. | *Bizden üstün bilmiş.*
Burkan cayın bile albay, | *Burkan'ın sırrını bilemeden,*
Burutta arañ cürüptür. | *Burut'ta güçbela gezmiş.*
Cañı kelip tuugan taap, | *Yeni gelip akraba bulup,*
Burkandın teñir ekenin | *Burkan'ın Tanrı olduğunu*
Bu kıstalak bala biliptir. | *Bu kerata çocuk bilmiş.*
Çın belbooluu kandardın | *Gerçek kuşaklı hanların*
Çın tukumu bul eken. | *Öz soyu buymuş meğer.*
Kürmö kiygen kandardın | *Cepken giyen hanların*
Küçtüüsünün özü eken, | *En güçlüsünün ta kendisiymiş,*
Karapçı kiygen kaldaydın | *Kolçak giyen kaldayın*
Karagan kara közü eken, | *Bakan kara gözüymüş,*
Badana kiygen mancuunun | *Cevşen giyen Mançu'nun*
Baatırının özü eken, | *Bahadırının ta kendisiymiş,*
Çın kıtaydın tukumu | *Gerçek Çinlinin soyundan,*
Çınmaçınga bel eken. | *Çınmaçın'a dayanakmış.*
Kırk uruu kıtay bul eldi | *Kırk boy Çinli bu halkı*
Külüktörün coorutpay, | *Yürüklerini yormadan,*
Köñüldörün oorutpay | *Gönüllerini incitmeden*

Kütüp alçu er eken. | *Güdüp koruyacak ermiş.*
Kan tukumu tentigen | *Han soyu, başıboş savrulmuş,*
Karasak caman, böödö eken. | *Baksak, kötü demek boşmuş.*
Keçildin kanı Koñurbay | *Keçil'in hanı Koñurbay*
Ayza salım öödö eken, | *Bir mızrak boyu üstünmüş,*
Telegeyi teñ eken, | *Her yanı denkmiş, tammış,*
Kürdölüü kıtay, kırk kan el | *Güçlü Çinli, kırk hanlı halkı*
Kütüp alçu uul eken. | *Güdüp yönetecek oğulmuş.*
Balban da eken, döö da eken, | *Hem pehlivanmış, hem devmiş,*
Bizdin çoñ Beecinge ee da eken. | *Bizim büyük Beecin'e sahipmiş de.*
Berencini baylanıp, | *Berenci'yi kuşanıp,*
Beş-Beecindi aylanıp, | *Beş-Beecin'i dolanıp,*
Beecin kütör eken. | *Beecin'i güder imiş.*
Beecin kütör erke eken, | *Beecin güden gözdeymiş,*
Karabcını salınıp, | *Karabcı'yı takınıp,*
Kök colborstoy çamınıp, | *Gök kaplan gibi atılıp,*
Kalday kütçü er eken. | *Kalday güden er imiş.*
Berenci kiyip belsenip, | *Berenci giyip bel bağlayıp,*
Beri urganday teñselip, | *Kurt çarpmış gibi salınıp,*

	Beecin eli kütör er eken.	*Beecin halkını güden ermiş.*
	Ayak-başı Kakançı,	*Ayak ucu, başı Kakançı,*
	Üstü Keñtun, Bakburçun	*Üstü Keñtun, Bakburçun,*
179580	Uşunça şaar aylanıp,	*Bunca şehri dolanıp,*
	Kınsız kılıç baylanıp,	*Kınsız kılıç kuşanıp,*
	Kıtaydı kütör er eken,	*Çinliyi güden er imiş,*
	Telegeyi teñ eken,	*Her yanı denkmiş, tammış,*
	Koñurbay közü cogolso,	*Koñurbay'ın gözü yumulsa,*
	Kırk kan eli kıtayga	*Kırk hanın halkına, Çinliye*
	Ee boluçu kul eken.	*Sahip çıkacak kulmuş.*
	Uzun boyluu, keñ dalı,	*Uzun boylu, geniş omuzlu,*
	Kabagı biyik, zaarı küç	*Kaşı yüksek, zehri güçlü,*
	Katılgandı kılar tüz,	*Sataşanı düzleyiverir,*
179590	Beren eken, bel eken,	*Yiğitmiş, dayanakmış,*
	Kılımdan artık neme eken.	*Çağından üstün biriymiş.*
	Çoñ-Beecindi bilgizip,	*Çoñ-Beecin'i yönettirip,*
	Altın taktı mingizip,	*Altın tahta oturtup,*
	Kakançındın Beecinge	*Kakançı'nın Beecin'ine*
	Kan kötörçü er eken.	*Han kaldıracak er imiş.*
	Kızıl bolot Zulpukor	*Kızıl çelik Zulpukor'u*
	Alçu sını bar eken.	*Alacak çapı var imiş.*
	Aalam kütüp, el biylep,	*Âlemi güdüp, halkı yönetip,*
	Kalçu sını bar eken.	*Kalacak çapı var imiş.*
179600	Borumun körsöm balbanday,	*Endamına baksam pehlivan gibi,*
	El başkarıp curt kütkön	*Halkı yönetip yurt güden,*
	Ay-aalamga çır salıp,	*Ay-âleme kavga salıp,*
	Atagı çıkkan zarlardı	*Namı yayılmış zorluları,*
	Kaarı küçtüü özü şer,	*Kahrı güçlü, kendisi aslan,*
	Bizdin Kakanda bolso uşul er.	*Bizim Kakan'da varsa, işte bu er.*
	Temingen tegin ketpegen	*Mahmuzladığı boşa gitmeyen,*
	Uñgusu bolot, uçu kurç	*Sapı çelik, ucu keskin,*
	Adam sayar Zulpukor	*Adam saplayan Zulpukor'u*
	Açtay turgan uul eken,	*Kınından sıyıracak oğulmuş,*
179610	Ay-aalamga bir dümök	*Ay-âleme bir kargaşa*
	Baştay turgan uul eken.	*Başlatacak oğulmuş.*
	Keçee, şuru otogot, marcan taş,	*Dün, mercan kopça, inci taş, Bir gürlese*
	Oroñdop koyso aalamdı	*âlemi*
	Luñtundun kanı aralaş	*Luñtun'un kanı karışık,*

Beylesek mınça bel çıkpayt,
Kördük ele mınçanı
Kıtaydan mınday er çıkpayt».
Kıtay çuulan munu aytıp,
Kerney-surnay tartılıp,
Kerikke ok-darı artılıp,
Boz ala celek tuu bolup,
Asman cargan çuu bolup,
Arbınıraak duu bolup.
Er Koñurbay baatırdın,
Eñ bir mıktuu kapırdın
Kol canında Keñ-Tuñdun
Kendemede el turdu.
A Koñurbay kalçanın
Ayzası bolot bedel cok,
A Kalçanın kolunda
Neler bar da, neler cok.
Kaynap catkan kolunda,
Alban türlüü balbanı,
Aşkan eken kılımdan
Koñurbaydın cañcalı.
Balbanının içinde

Düşünsek bunca dayanak çıkmaz,
Görmüştük bunca kişiyi,
Çinliden böyle er çıkmaz».
Çinli gürültüyle bunu söyleyip,
Borular, zurnalar çalınıp,
Gergedana ok, barut yüklenip,
Boz ala flama tuğ olup,
Göğü yaran gürültü olup,
Gitgide artan uğultu olup.
Er Koñurbay bahadırın,
En yaman kâfirin,
Ordusu yanında, Keñ-Tuñ'un
Kendeme'sinde halkı durdu.
O Koñurbay Kalça'nın
Mızrağı çelik, eşi yok,
O Kalça'nın ordusunda
Neler var da neler yok.
Kaynayıp duran ordusunda,
Türlü türlü pehlivanı,
Çağını aşmış meğer
Koñurbay'ın kavgası.
Pehlivanları içinde

Kıcıldagan kapırdın,
Kılımdı bilgen baatırdın
Tolup catat balbanı,
Sınçıları, döölörü
Çoñ-Beecinge eeleri,
Kara sakal Dıñşası
Acayıptan okugan
Katuu sınçı mınçası
Temir arkan torunan,
Tegiz kancarkolçonu,
Doñuzga toybos cöölörü,
Adam canın çıgargan
Alıp kaysap ötçüdöy,
Azır tüpkö cetçüdöy,
Oyron kılıp ketçüdöy.
Kaçır minip, ayza algan,

Kaynaşan kâfirin,
Çağı bilen bahadırın,
Dolup taşar pehlivanı,
Bilicileri, devleri,
Çoñ-Beecin'in sahipleri,
Kara sakal Dıñşa'sı,
Acayipten okumuş,
Katı bilici bunca kişi,
Demir urgan ağından,
Baştan başa hançerli kolcusu,
Domuza doymayan obur devleri,
İnsan canını çıkaran,
Kapıp çiğneyip geçecek gibi,
Hemen köküne erecek gibi,
Yıkıp harap edecek gibi.
Katıra binmiş, mızrak almış,

Kargış tiygen kanday can.
Körgön adam çoçugan,
Balbandarı kapırdın,
Balbandarı başkaça.
Körgön adam çoçugan,
Kuturgurdun balbanı
Acayıptan okugan.
Sınçıları, şerleri,
Altayçılık azaptı
Azır körör sınçısı,
Sınçısın aydap aldı ele,
Beren çoro kökcaldı
Sınçı sınap kaldı ele.
Kolomsoktoy Koñ törö –
«Ay-aalam bilgen zor törö,
Zor törönün canına
Mancuu kanı Ezkara
Baarı turgan kezekte
Bargan eken sınçısı.
Taazim kılıp kuturup,
Baskan cerin tamandap,

Beddua değmiş nasıl bir can.
Gören insan ürken,
Kâfirin pehlivanları,
Pehlivanları bir başka.
Gören insan ürken,
Kudurmuşun pehlivanı,
Acayipten okumuş.
Bilicileri, aslanları,
Altay kadar azabı
Şimdi görecek bilicisi,
Bilicisini önüne katmıştı,
Yiğit çoro bozkurdu
Bilici süzüp durmuştu.
Sadak gibi Koñ töre –
«Ay-âlemin bildiği ulu töre,
Ulu törenin yanına,
Mançu hanı Ezkara,
Hepsi ayakta dururken,
Varmış meğer bilicisi.
Tazim edip kudurup,
Bastığı yeri tabanlayıp,

Körgönün aytıp balanı
Sınçı kirdi camandap:
«Ay-aalam eesi Koñ töröm,
Ayabagan zor töröm!
Kakançıdan köp uluk,
Kaalap keldik bir sözdü
Kanım, kanday bolot dep,
Şaylap keldik bir sözdü.
Cakşı bolso bul akıl,
Makul dep til alıñız.
Caman bolso bul akıl,
Tegiz koyboy kuu candı
Tekşi kırıp salıñız!
Baatırıbız, şeribiz,
Balaaga kalıp cürböñüz.
Baatır Kalça eribiz,
Tuugan degen balañız –

Gördüğünü söyleyip, çocuğu
Bilici kötülemeye girişti:
«Ay-âlemin sahibi Koñ törem,
Ölçüsüz ulu törem!
Kakançı'dan çok ulular,
Dileyip geldik bir sözü,
Hanım, nasıl olur diye,
Seçip geldik bir sözü.
İyiyse eğer bu akıl,
Peki deyip söz dinleyin.
Kötüyse eğer bu akıl,
Kuru canı hiç bırakmadan,
Hepten kırıp geçirin!
Bahadırımız, aslanımız,
Belaya kalıp durmayın.
Bahadır Kalça erimiz,
Akraba dediğiniz çocuk –

Kuturgurdu karañız.
Bötönü turat sözündö,
Bölögü turat közündö.
Çalgırtı turat sözündö,
Çalgayı turat közündö,
Çaması kelse tuuganıñ
Çalganı turat özüñdü,
Aylası kelse bul bala
Bölgönü turat özüñdü.
Kırgızdan tuugan bolobu,
Senin kıtay kıyrıñdan çıkkan
oñorbu? Senin aylıñdı buzup ciberer.
Bu kırgızdan kelgen baçagar
Sizge tuugan bolorbu?
Karuusun salar kübüñö,
Bu kırgızdan kelgen kıstalak
Eptese ceter tübüñö,
Baatır, badana kiyseñ oñobu?
Baykagın Kalça kebimdi
Başka öskön tuugan bolobu?
Bötönçö tonuñ oñobu,
Bölögüñ tuugan bolobu?

Şu kudurmuşa bakınız.
Yabancılık durur sözünde,
Ayrılık durur gözünde.
Çarpıklık durur sözünde,
Sinsilik durur gözünde,
Gücü yetse akraban
Seni çelmeye durur,
Fırsat bulsa bu çocuk
Seni bölmeye durur.
Kırgız'dan akraba olur mu,
Senin Çinli çevrenden çıkan
onar mı? Senin obanı bozup dağıtır.
Bu Kırgız'dan gelen soysuz,
Size akraba olur mu?
Gücünü salar zırhına,
Bu Kırgız'dan gelen kerata,
Yolunu bulsa köküne erer,
Bahadır, zırh giysen onar mı?
Sözüme kulak ver Kalça,
Başka yerde büyüyen akraba olur mu?
Yaban kürkün hayır getirir mi,
El, sana akraba olur mu?

Koş badana, torgoy köz
Sır ayza saysak bölünböyt,
Kırgızdan kelgen tuuganıñ
Kıtaylık türü körünböyt.
Kızıl-tazıl endey boz
Kır-kırın tıtsak bölünböyt,
Kokustan kıtaydan tiyse koluna,
Munuñuz kılçayar neme körünböyt.
Koş badana kadiktin
Koltugun çoysok bölünböyt,
Bu kaalap turgan tuuganıñ
Kalmaktan tiyse koluna
Kayrılar neme körünböyt.
Amaç bolso tuuganıñ,
Aldap kier tonuñdu,
Sagan tübündö salar sonundu.

Çift cevşen, serçe gözlü,
Sırlı mızrak saplasak yarılmaz,
Kırgız'dan gelen akrabanın,
Çinliye benzer yüzü görünmez.
Al alacalı, çuha gibi boz,
Sırtını yolsak parçalanmaz,
Kazara Çinliden geçse eline,
Bunun geri bakacağı görünmez.
Çift cevşenin sağlamının,
Koltuğunu çeksek ayrılmaz,
Bu can atan akraban,
Kalmuk'tan geçse eline,
Geri dönecek gibi görünmez.
Hedefi varsa akraban,
Kandırıp giyer kaftanını,
Sonunda sana oyun eder.

Eptüüləndü bu kırgız
Tuuganım dep kalbaybı,
Tuura töröm munu oylon
Senin tulparıñ aldap albaybı!
Tulparıñ kolgo tiygen soñ
Seni tuura cinge salbaybı?
Tuura bolso tuuganıñ,
Tonuñdu aldap kiybeybi,
Senin tobuñdu ıldıy sürböybü.
Aman bolso kırgızıñ
Ayzasın karmap imerer,
Ayıldaş sırıñ bilgen soñ,
Beylep biler daynıñdı,
Aman bolso bul kırgız
Seni Beecinge çeyin sürböybü.
Sırıñdı bilse tuuganıñ,
Eliñdi kuup çappaybı,
Aldasak tuugan boldu dep,
Esebiñ mintip tappaybı!
Bal tilge salıp kırgızıñ,
Içpesin aldap aşıñdı,
Kelip tuugan boldum dep,

Kespesin eptep başıñdı.
Şıpırbasın oktoñdu,
Sırıñdı bilse kırgızıñ
Añtarbasın bokçoñdu*.
Senin tartuuga tayıñ cebesin,
Algır kara bürkütçö
Kulcuñdap ketse kuturgur
Aylıñdı kıram debesin!
Kurçap aldap kuu burut
Tulpardı kaalap minbesin,
Kaltırbay aydap burutuñ
Bizdi Kakanga çeyin sürbösün.
Burulup cañı kelerde,
Taştuunu sayıp cebesin,
Atamdın kunu debesin.
Küçtüünü sayıp soybosun,

Kurnazlaştı bu Kırgız,
Akrabam deyip durmaz mı,
Doğru törem, bunu düşün,
Senin tulparını kandırıp almaz mı!
Tulparın eline geçtikten sonra,
Seni düpedüz çileden çıkarmaz mı?
Akraban gerçek olsa bile,
Kaftanını kandırıp giymez mi,
Senin topunu aşağı sürmez mi?
Sağ kalırsa Kırgız'ın,
Mızrağını kavrayıp çevirir,
Komşuca sırrını bildikten sonra,
Sezerek bilir hâlini,
Sağ kalırsa bu Kırgız,
Seni Beecin'e dek sürmez mi?
Sırrını bilse akraban,
Halkını kovalayıp vurmaz mı,
Kandırdık, akraba oldu deyip,
Hesabını böyle görmez mi!
Bal dile döküp Kırgız'ın,
Kandırıp aşını içmesin,
Gelip akraba oldum deyip,

Fırsat bulup başını kesmesin.
Silip süpürmesin okluğunu,
Sırrını bilse Kırgız'ın,
Heybeni altüst etmesin.*
Senin armağan tayını yemesin,
Kapıcı kara kartal gibi
Azıp giderse o kudurmuş,
Obanı kırarım demesin!
Kuşatıp kandırıp kurnaz Burut,
Tulparı dileyip binmesin,
Bırakmadan sürüp Burut'un,
Bizi Kakan'a dek sürmesin.
Dönüp yeni gelirken,
Taşlıyı saplayıp yemesin,
Atamın kan bedeli demesin.
Güçlüyü saplayıp boğazlamasın,

Küpüldöp kanga toybosun.
Kıyratıp koluñ çappasın,
Esebin eptep tappasın.
Ebi cok cañcal kılbasın,
Eliñdi aydap kırbasın,
Surasa berbes Algarañ
Bu kıtay suuk ukuruk salbasın!
Agasınan inisin
Altı miñ kıtay san kalday
Açuusu kelse bu kıtay
Kılıçtap başıñ albasın.
Közü kızıl küygön çok,
Okçontoyu toluk ok.
Oolcugan balañdı
Oylop cürçü Koñurbay,
Töröm tuugandıgı takır cok» –
Kagayın degen ekensiñ.
Dep, oşentip, sınçı Ayar
Sızdap aytıp turganı
Kaarlanıp kakayıp,
Kalçanı Kuday urganı.
Azır kırgın kılam – dep,
Kılıç suurup bakırdı,
Kırk törösün çakırdı.
Aytıp turgan ayarga,
El kaalagan sınçıga,
Becirep aytıp turçuga

Gürleyip kana doymasın.
Ordunu kırıp vurmasın,
Fırsat bulup hesabını görmesin.
Yersiz kavga çıkarmasın,
Halkını sürüp kırmasın,
İstese verilmez Algara'na,
Bu Çinli soğuk kement salmasın!
Ağabeyinden kardeşini
Altı bin Çinli, sayısız kalday,
Öfkesi gelirse bu Çinlinin,
Kılıçla başını almasın.
Gözü kızıl yanan kor,
Ok kuburu dolu ok.
Kabaran o çocuğunu,
Düşünüp dur Koñurbay,
Törem, akrabalığı hiç mi hiç yok» –
Vurayım demişsin meğer.
Deyip, böylece, bilici Ayar,
Sızlanıp söyleyip durması,
Kahırlanıp dikilip,
Kalça'yı Tanrı çarpmıştı.
Şimdi kırarım – deyip,
Kılıç sıyırıp bağırdı,
Kırk töresini çağırdı.
Söyleyip duran ayara,
Halkın sevdiği biliciye,
Cıvıldayıp söyleyene,

Kaarı kelip kakayıp,
Katuu cini karmadı.
Töbö çaçı tüksöyüp,
Törönün kecige çaçı süksöyüp,
Açuulanıp üksöydü.
Kaardı caman baştadı,
Ayarlar emes kandarın
Kırıp ie taştadı.
«Buruttan ketken bir tuugan
Bu kolgo cañı tierde,
Burkandı Kuday eken – dep,

Kahrı gelip dikilip,
Katı öfkesi tuttu.
Tepe saçı diken diken,
Törenin ense saçı kabarıp,
Öfkelenip kabardı.
Kahrı fena başlattı,
Ayarlar değil, hanlarını,
Kırıp geçiriverdi.
«Burut'a göçmüş bir akraba,
Bu orduya yeni değerken,
Burkan Tanrı'ymış – deyip,

	Capcañıdan kelerde,	*Yepyeniyken gelirken,*
	Taş sıyınıp çamınıp,	*Taşa tapınıp atılıp,*
	Ulup turgan ekensiñ,	*Uluyup durmuşsun meğer,*
	Duşman kılıp tuuganımdı	*Akrabamı düşman edip,*
	Buzup turgan ekensiñ.	*Bozup durmuşsun meğer.*
	Kartayganda Kalçanı	*Kocadığında Kalça'yı,*
	Köröyün degen ekensiñ,	*Göreyim demişsin meğer,*
179810	Bölöyün degen ekensiñ.	*Böleyim demişsin meğer.*
	Aalamga çeyin kan boldu,	*Âleme dek han oldu,*
	Ak ala sakal mancuunu	*Ak düşmüş sakallı Mançu'yu,*
	Sen köröyün degen ekensiñ.	*Sen göreyim demişsin meğer.*
	Eptese buzuk önördü	*Fırsat bulsan bozgun sanatını,*
	Bagayın degen ekensiñ,	*Besleyeyim demişsin meğer,*
	Ezelki cinim sen sınçım,	*Ezelî cinimsin sen, bilicim,*
	Duşman kılıp inimdi	*Kardeşimi düşman edip,*
	Tügötkönü turupsuñ,	*Tüketmeye durmuşsun,*
	Kartayganda dinimdi	*Kocadığımda dinimi,*
179820	Coo kılganı turupsuñ,	*Düşman etmeye durmuşsun,*
	Cañıdan kelgen inimdi.	*Yeni gelen kardeşimi.*
	Atañdın körü, ayarlar,	*Atanın körü, ayarlar,*
	Ar kaçandan bir kaçan	*Her zamandan bir zaman,*
	Cadıköyüñ koyboysuñ,	*Büyücülüğü bırakmazsın,*
	Caman söz aytıp oñboysuñ.	*Kötü söz söyleyip onmazsın.*
	Atabız birge Çılaba,	*Atamız birdir, Çılaba,*
	Alıstatıp söz süylöp,	*Sözü uzaklara çekip söyleyip,*
	Sen buzukuñdu koyboysuñ.	*Sen bozgunculuğunu bırakmazsın.*
	Calpı kıtay çurkurap,	*Bütün Çinli çığrışıp,*
179830	Örttöngön kepten kılasıñ,	*Yakıp kavuran söz edersin,*
	Candan keçip taştadı.	*Candan geçip vazgeçtiler.*
	Tuuganım duşman kılasıñ.	*Akrabamı düşman edersin.*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Koñurbay'ı,*
	Öz tuuganım coo kılıp,	*Öz akrabamı düşman edip,*
	Uşintip maa kılasıñ.	*Bana böyle yaparsın.*
	Irdatmak bolduñ ırımdı,	*Ağıdımı söyletmeye kalktın,*
	Kürkürögön ayarlar*,	*Gümbürdeyen ayarlar*,*
	Küçöttüñ mintip çırımdı.	*Böylece kavgamı azdırdın.*
	Kılıç menen orguday	*Kılıçla biçecekmiş gibi,*
179840	Artıkça buzuk kep süylöp,	*Fazlasıyla bozgun söz söyleyip,*

Kıymıldasa kıtaydın
Aldırmak bolduñ başımdı.
Biröön koyboy sorguday.
Suramak bolduñ ayarlar,
Menin kapkaydagı caşımdı.
Körsöñ mınday Koñurbay.
Çiritmek bolduñ kübümdü,
«Atañdın körü, kıtay curt
Çenebegen iş kılıp,
Atañdın körü, sınçılar,
Cetmek bolduñ tübümö.
Çalgınga mindiñ buudandı
Ara cerde sen kıtay,
Añılday berip ayarlar,
Ayrımak bolduñ tuugandı» – Köz açık boldum Kalçaga
Dep, oşentip, Koñurbay
Kaarlanıp üksöyüp,
Kapalanıp tüktöyüp
Katının kara baskansıp
Kulcuñdadı Koñurbay
Kuugunu azır kaçkansıp.
Kaarı kelip kakaydı,
Sorup iyçi közdönüp,
Közü ar cakka kaynadı,
Karsıldatıp kayran tiş
Bölö-bölö çaynadı.
Oñurayıp köz kıçık:
Közü köldün butkulday,
Kömülgür cayı uşunday,
Körüngöndü cutkuday.
Cer tokmoktop ceeligip.
Er Kalça kepti baştadı.
Koñurbay kaarın körgöndö
Bulumdu bulap aldıñ go,
Kırk uruu kıtay elderi,

Kıyınsıngan şerleri
Aykırık saldı doñuz ay.

Kımıldarsa Çinlinin
Başımı aldırmaya kalktın.
Birini komadan emecek gibi.
Sormaya kalktınız ayarlar,
Benim nerelerdeki yaşımı.
İşte böyleydi Koñurbay.
Zırhımı çürütmeye kalktın,
«Atanın körü, Çinli halk,
Ölçüsüz iş edip,
Atanın körü, biliciler,
Köküme ermeye kalktın.
Keşfe bindin küheylana,
Ara yerde sen Çinli,
Anıra anıra ayarlar,
Akrabayı ayırmaya kalktın» – Kâhin oldum Kalça'ya,
Deyip, böylece, Koñurbay,
Kahırlanıp kabarıp,
Kederlenip tüyleri kalkıp,
Karısını kara basmış gibi,
Böbürlenip kasıldı Koñurbay,
Kovaladığı şimdi kaçmış gibi.
Kahrı gelip dikildi,
Emip yutacak gözle bakıp,
Gözü her yana kaynadı,
Çatır çutur o güzelim dişleri,
Parça parça çiğnedi.
Göz kuyruğu çukurlaşıp:
Gözü gölün bataklığı gibi,
Gömülesinin hâli böyleydi,
Göründüğünü yutacak gibi.
Yeri tokmaklayıp coşup.
Er Kalça söze başladı.
Koñurbay'ın kahrını görünce
Buulumu çekip aldın ya,
Kırk boy Çinli elleri,

Yamanlık taslayan aslanları,
Çığlık kopardı, vay domuz.

Kalçanın cayı momunday,
Karasañ caman sonun ay.
Kaarlansa kıtaydı
Kökcaldıgı körünüp
Taş sayıngan zıñgırap,
Uluk turgan ekensiñ.
Agasınan inisin
Buzup turgan ekensiñ.
Neteyin degen ekensiñ,
Köp körünöö tübümö
Kacıldagan it kıtay,
Ceteyin degen ekensiñ,
Kalçanın közün cogotup,
Kakandı közdöy sen kıtay,
Keteyin degen ekensiñ.
Çende cok cinim karmatsañ
Çeçemin kıtay tonuñdu,
Kılamın kırıp sonundu.
Eeligip cinim karmasa
Esebiñ çoguu tappasam.
Kaarım kelse kakayıp,
Kapkayda ciniñ kakpasam» –
Dep, oşentip, Koñurbay
Atañdın körü, Kakançı,
Tüzöyt dese, kırk ayar
Buzuktu magan saldıñ go.

Kalça'nın hâli şöyleydi,
Baksan pek şaşılası, vay.
Kahırlansa Çinliye,
Bozkurtluğu görünüp,
Taş kuşanmış, heybetle,
Ulu durmuşsun meğer.
Ağabeyinden kardeşini,
Ayartıp durmuşsun meğer.
Nideyim demişsin meğer,
Göz göre göre köküme,
Havlaşan it Çinli,
Ereyim demişsin meğer,
Kalça'nın gözünü yok edip,
Kakan'a doğru sen Çinli,
Gideyim demişsin meğer.
Eşi yok öfkemi tutturursan,
Soyarım Çinli kaftanını,
Kırıp görülmedik iş ederim.
Coşup öfkem tutarsa,
Hepinizin hesabını görmezsem.
Kahrım gelse dikilip,
Cinini ta nereye savurmazsam» –
Deyip, böylece, Koñurbay,
Atanın körü, Kakançı,
Düzeltir derken, kırk ayar,
Bozgunu bana saldın ya.

Atañdın körü ayarlar,
Altaylık müşkül bilet dep,
Azır kaalap bilem dep,
Aytıp berdiñ dalay kep.
Kim işenet sözüñö,
Duşman bolduñ özümö.
Koçuragan ayarlar,
Coo köründüñ közümö.
Coluñ bul ayar, oolak ket,
Körünbögün közümö.
Karmaşka minsem kamsıkpayt,
Sınçısıñ deseñ kuturup,

Atanın körü ayarlar,
Altaylı zorluğu bilir deyip,
Şimdi dileyip bilirim deyip,
Söyleyip verdin nice söz.
Kim inanır sözüne,
Düşman oldun kendime.
Kümelenen ayarlar,
Düşman göründünüz gözüme.
Yolun budur ayar, ırak git,
Görünme gözüme.
Kavgaya binsem kaygılanmaz,
Bilicisin desen kudurup,

Kanday adam cetüçü,
Kanatı bar buudanga,
Karşılıktı körgözdüñ
Kayrılıp kelgen tuuganga.
Kastarıñ tigip kakaydıñ,
Tuuganım kelip turganga.
Atabız kakan Çılaba
Azıp-tentip başka östük,
Tuugandık cayın suraba» –
Dep, oşentip, Koñurbay.
Çoñ ötügü çoykoyup,
Korozdoy moynu koykoyup.
Köz aynegi balkıldap,
Şiltese keser Zulpukor
Bileginde carkıldap.
Kanca tartıp kaykaysa,
Kancarının oozunan
Colum üydöy çok bolup.
Altı miñ kıtay san kalday
Kep aytpastan toktolup.
«Içiñ duşman, tiliñ zaar
Kıtaylar sende kegim bar.
Kaşkaygan kara columdu
Torgogonu cürüpsüñ,
Kalp ele sınçı boldum – dep, Töbö çaçı süksöyüp,
Eptep içimi ayarlar,
Sen oñdogonu cürüpsüñ.
Tuuganımdı cat kılıp,
Saat bolgonu cürüpsüñ.

Altı ayçılık azaptı
Kara coltoy mancuular
Kalp aytkanın karasañ.
Kaalap uktum tiliñdi,
Kalcıragan kep aytıp
Kaçan buzdum kimiñdi?
Kaarım kelip kakaysam
Katılbay koyboym biriñe.

Nasıl insan yetişirdi,
Kanadı olan küheylana,
Karşılık gösterdin,
Dönüp gelen akrabaya.
Kastını dikip kuruldun,
Akrabam gelip dururken.
Atamız kakan Çılaba,
Azıp savrulup ayrı büyüdük,
Akrabalığın hâlini sorma» –
Dedi, böylece, Koñurbay.
Koca çizmesi kabararak,
Horoz gibi boynu kurularak.
Göz akı ışıl ışıl oynayıp,
Sallasa keser Zulpukor,
Bileğinde parıldayıp.
Çubuk çekip kasılınca,
Çubuğunun ağzından,
Yol çadırı kadar kor olup.
Altı bin Çinli, sayısız kalday,
Söz söylemeden duraksayıp.
«İçin düşman, dilin zehir,
Çinliler, sizde öcüm var.
Apaçık kara yolumu,
Kapamaya uğraşırsın,
Yalandan bilici oldum – deyip, Tepe saçı kabarıp,
Fırsat bulup içimi, ayarlar,
Düzeltmeye uğraşırsın.
Akrabamı el edip,
Uğursuzluk olmaya uğraşırsın.

Altı aylık azabı,
Uğursuz kara Mançular,
Yalan söylediğine baksana.
Dileyerek dinledim dilini,
Saçmalayan söz söyleyip,
Ne zaman bozdum, kiminizi?
Kahrım gelip dikilirsem,
Sataşmadan komam birinize.

Tiybegin kıtay cinime.
Men kaarlanıp çamınsam,
Katılbay koyboym birine,
Men çıdap koydum cayıña.
Eçen türkün iş kıldıñ,
Ali koysom cayıña
Altın başka küç kıldıñ,
Köz açık dedim ayarlar,
Bir kılbadıñ miñ kıldıñ,
Adam ukkus sın kıldıñ.
Aşkere süylöp burut dep,
Atañdın körü, çoçkolor,
Menin tuuganıma çır kıldıñ.
Kapa kıldıñ ayarlar,
Kazayınbı oruñdu.
Cabıldıra calpıña
Salayınbı sonundu» –
Dep, oşentip, Koñurbay
Coo-carakka kamınıp,
Cazayıldı salınıp,
Calañdatıp koluna
Kurç kılıçka kamınıp.
Kuturgan Kalça uşunday
Kaarlanıp üksöyüp,
Kıcıldagan kıtaydı
Kırıp iyçü nemedey
Kıyaldanıp tüksöyüp.
Mancuuların, kandarın

Dokunma Çinli, cinime.
Ben kahırlanıp atılırsam,
Sataşmadan komam birine,
Ben katlandım hâline.
Nice türlü iş ettin,
Hâlâ bıraksam hâline,
Altın başa zor ettin,
Kâhin dedim, ayarlar,
Bir etmedin, bin ettin,
İnsanın duymadığı yergi ettin.
Açıkça söyleyip Burut deyip,
Atanın körü, domuzlar,
Benim akrabama kavga ettin.
Kederlendirdin, ayarlar,
Kazayım mı çukurunuzu.
Toptan hepinize,
Göstereyim mi gününüzü» –
Deyip, böylece, Koñurbay,
Cenk pusatına davranıp,
Cazayıl tüfeğini kuşanıp,
Eline yalın parlatıp,
Keskin kılıca davranıp.
Kuduran Kalça işte böyle,
Kahırlanıp kabarıp,
Kaynaşan Çinliyi,
Kırıp geçirecekmiş gibi,
Kurulup tüyleri kabarıp.
Mançularını, hanlarını,

Azır soyçu nemedey,
Alban türdüü candarın.
Kaarlanıp bakırıp,
Kalbay kel – dep Koñurbay
Balbandarın çakırıp.
Mancuuların şerlerin,
Barıñ kel – dep erlerin.
«Mancuudan çıkkan kanıñ kel, Calpı kıtay-Kakançı
Er Ezkara baarıñ kel!

Şimdi boğazlayacakmış gibi,
Türlü türlü canlarını.
Kahırlanıp bağırıp,
Kalmadan gel – deyip Koñurbay,
Pehlivanlarını çağırıp.
Mançularını, aslanlarını,
Hepiniz gelin – deyip erlerini.
«Mançu'dan çıkma hanınız gel, Bütün Çinli-Kakançı,
Er Ezkara, hepiniz gelin!

179990	Tutalanıp baratam,	*Tutuşup gidiyorum,*
	Turbay kel kıtay, canıma!	*Durmadan gel Çinli, yanıma!*
	Kelgin balban aldıma,	*Gel pehlivan önüme,*
	Tuuradan tuugan tabılsa,	*Doğrudan akraba bulunursa,*
	Turbay abiyir cabılsa,	*Namus durmadan örtülürse,*
	Tuutanıp ölgön tuuganım	*Yanıp tutuşup ölen akrabamı,*
	Çın camandap turganıñ.	*Gerçekten kötüleyip dursun.*
	Kaldayıñar, kanıñar,	*Kaldayınız, hanınız,*
	Kara külük coy bolot,	*Kara yürük yiter gider,*
	Kalbay kelgin aldıma.	*Kalmadan gelin önüme.*
180000	Ak cılkıdan boz bolup,	*Ak yılkıdan boz olup,*
	Körüşsök kantet kankorgo?	*Görüşsek n'olur o hunharla?*
	Atañdın kunu uşu – dep,	*Atanın kan bedeli budur – deyip,*
	Agar altın, ak kümüş	*Saf altın, ak gümüş,*
	Bersek kantet kankorgo?	*Versek n'olur o hunhara?*
	Altın menen kümüştü	*Altın ile gümüşü,*
	Kaçırga baalap artalı,	*Katıra ölçüp yükleyelim,*
	Atañdın kunu uşu – dep,	*Atanın kan bedeli budur – deyip,*
	Semeteyge tartalı.	*Semetey'e sunalım.*
	Çataktaşpay çırdaşpay,	*Çatışmadan, dalaşmadan,*
180010	Aman-esen kıtaylar	*Sağ salim, Çinliler,*
	Aylıbızga kaytalı.	*Obamıza dönelim.*
	Obodogu cıldızday,	*Gökteki yıldız gibi,*
	Boz bolgonuñ kandayça?	*Boz olmanız nedendir?*
	O düynölük kankorgo	*Öbür dünyalık hunhara,*
	Dos bolgonuñ kandayça	*Dost olmanız nedendir,*
	Tulpar buudan kermege	*Tulpar küheylanı gergiye,*
	Kergendigiñ kanday – dep,	*Bağlaman nedendir – deyip,*
	Kökcal Manas kunu – dep,	*Bozkurt Manas'ın kan bedeli – deyip,*
	Köy külüktü tartuuga	*Nice yürüğü armağana,*
180020	Bergendigiñ kanday – dep.	*Vermen nedendir – deyip.*
	Kankor menen körüşüp,	*Hunhar ile görüşüp,*
	Kabılan kunun berişip,	*Kaplanın kan bedelini verip,*
	Bir talaada körüşüp,	*Bir kırda görüşüp,*
	Bir döbödön betteşip,	*Bir tepeden yüzleşip,*
	Kakanga aman tartalı.	*Kakan'a sağ varalım.*
	Buzuktaşpay çırdaşpay,	*Bozuşmadan, dalaşmadan,*
	Beecinge çeyin kaytalı.	*Beecin'e dek dönelim.*

Turbay kıyın col cürüp,
Çınma colun basalık.
Eldeştik burut curtka – dep,
Kanga kabar aytalık.
Buzuktaşpay çırdaşpay,
Elge esen kaytalık.
Kırk kan eli çogulduk,
Kıyın müşkül-doo kılıp,
Ay böksörüp, kün ötüp,
Aradan neçen cıl ötüp,
Altı ay tınbay salıştık,
Ce buruttu ceñip alalbay,
Ce Beecinge aman baralbay,
Mıkçıyışıp turuştuk.
Bılçıldaşıp uruştuk,
Kımınday payda bolgon cok.
Aytkanım uşul bilip al,
Kalıñ kıtay-Kakançı
Kıcıldabay tilimdi al!
El kırılıp, curt ölböy
Kakanga aman tartayın,
Curt bölünüp kalk ölböy,
Beecinge aman kaytayın,
Atañdın kunu uşu dep,
Karuusu toluk kapırga
Kan Semetey baatırga
Kara atım tartuu kılayın.
Kürmö kiygen küçtüüñ uk,
Taş sayıngan tazañ uk» –
Dep, oşondo Koñurbay,

Durmadan çetin yol yürüyüp,
Çınma yolunu tutalım.
Barıştık Burut yurduyla – deyip,
Hana haber verelim.
Bozuşmadan, dalaşmadan,
Ele esen dönelim.
Kırk hanın eli, toplandık,
Çetin dava, güçlük çıkarıp,
Ay eksilip, gün geçip,
Aradan nice yıl geçip,
Altı ay dinmeden vuruştuk,
Ne Burut'u yenebildik,
Ne Beecin'e sağ varabildik,
Boğuşup durduk.
Ezişerek vuruştuk,
Zerrece fayda olmadı.
Dediğim budur, bil bunu,
Kalabalık Çinli-Kakançı,
Kaynaşmadan sözümü dinle!
El kırılmadan, yurt ölmeden,
Kakan'a sağ yollanayım,
Yurt bölünüp halk ölmeden,
Beecin'e sağ döneyim,
Atanın kan bedeli budur deyip,
Gücü yerinde kâfire,
Han Semetey bahadıra,
Kara atımı armağan edeyim.
Cepken giyen güçlünüz duy,
Taş kuşanmış eriniz duy» –
Dedi, o zaman Koñurbay,

Kaarluu kepten saldı ele.
Açuulanıp er Kalça,
Aybattanıp köy kaşka.
Kökala sakal er mancuu
Ay-aalamdı buy kılgan
On eki müçö teñ mancuu.
Ayabagan er mancuu
Kaar salıp bakırıp,

Kahırlı sözler saldıydı.
Öfkelenip er Kalça,
Heybetlenip nice yiğit.
Kır sakallı er Mançu,
Ay-âlemi titreten,
On iki azası denk Mançu.
Ölçüsüz er Mançu,
Kahır salıp bağırıp,

Kalk içinde çoronu,
Babam, kel dep çakırıp.
Ulugumsuñ, şerimsiñ,
Ubal-soobu bolobu?
Uruşka ıktuu erimsiñ,
Ukkun uşul sözümdü,
Körüp turgun közümdü.
Bir tuugansıñ belimsiñ,
Almambettin çunagı
Açuulansañ cutuçu
Kara kulak şerimsiñ.
Ay, Külçoro, kebimdi uk,
Baatır bolsoñ, er bolsoñ,
Aga kılıp alıñız.
Bar tutkagıñ karmasa,
Kamanday kaysap çalıñız.
Kıyla şaar Dıñşanı
Kırk uruu kıtay süylödü,
Kılıgıma cakpasa
Kızık kıldım mınçanı.
Baatır bolsoñ, şer bolsoñ
Ini kılıp cürörbüz.
Baatırdıgıñ cogolup,
Balaket salsañ bu başka
Bir akırı tuuganım,
Seni kara eşek kılıp minerbiz.
Berenderi, şerleri
Aytkanım uşul bilip al,
Ay, Külçoro, tilimdi al.
Kızık kepke salıñız,
Koñurbay menen Semetey
Emi balam Külçoro,

Eldeştirip kalıñız.
Kayra tartsañ Kakanga
Kanga kabar salabız,
Çoñ-Beecindin özünö,
Karargan kara közünö.
Çılaba kandın tutkası

Halk içinde çoroyu,
Babam, gel deyip çağırıp.
Uluğumsun, aslanımsın,
Vebali sevabı olur mu?
Savaşa yatkın erimsin,
Dinle şu sözümü,
Görüp dur gözümü.
Öz kardeşimsin, belimsin,
Almambet'in afacanı,
Öfkelenirsen yutan,
Kara kulak aslanımsın.
Ay Külçoro, sözümü duy,
Bahadırsan, ersen eğer,
Ağabey edinip alınız.
Var tutamağını tutarsa,
Yaban domuzu gibi çiğneyip devirin.
Nice şehir Dıñşa'yı,
Kırk boy Çinli söyledi,
Huyuma yaramazsa,
Bunca kişiyi oyuncak ettim.
Bahadırsan, aslansan,
Kardeş edinip yaşarız.
Bahadırlığın yitip,
Bu başa bela salarsan,
Eninde sonunda akrabam,
Seni kara eşek edip bineriz. Yiğitleri,
aslanları,
Dediğim budur, bil bunu,
Ay Külçoro, sözümü tut.
Tatlı söze dökünüz,
Koñurbay ile Semetey'i,
Şimdi oğlum Külçoro,

Barıştırıveriniz.
Geri dönersen Kakan'a,
Hana haber salarız,
Çoñ-Beecin'in kendisine,
Kararmış kara gözüne.
Çılaba Han'ın direği,

	Çın Beecindin özünö.	*Gerçek Beecin'in kendisine.*
	Curt sıyıngan beline,	*Yurdun sığındığı beline,*
	Er karagan özünö.	*Erin baktığı kendisine.*
	Kalday tonun kiygizip,	*Kalday kaftanını giydirip,*
	Kaçırdan uloo mingizip,	*Katırdan binek bindirip,*
	Bel coldordu bastırıp,	*Bel yollarından yürütüp,*
	Çoñ-Beecindi aştırıp,	*Çoñ-Beecin'i aşırtıp,*
180110	Kanga kabar salarmın.	*Hana haber salarım.*
	Kabılanım, özüñdü	*Kaplanım, seni,*
	Kan kötörüp alarmın.	*Han kaldırıp alırım.*
	Caralgan Kadır tünüm – dep,	*Yaratılmış Kadir gecem – deyip,*
	Cañ-cuñdan tuulgan inim – dep,	*Cañ-cuñ'dan doğma kardeşim – deyip,*
	Körörümö künüm – dep,	*Göreceğim güneşim – deyip,*
	Kölökö kılçu inim – dep,	*Gölgem olacak kardeşim – deyip,*
	Kat berermin kanıma.	*Hanıma mektup veririm.*
	Kabar salıp dayındaym,	*Haber salıp bildiririm,*
	Büt Beecindin baarına».	*Bütün Beecin'in hepsine».*
180120	Oşo kezde Koñurbay	*O sırada Koñurbay,*
	Kaardanıp çamınıp,	*Kahırlanıp atılıp,*
	Akıldan Kalça cañılıp,	*Akıldan Kalça şaşıp,*
	Aşkere tuugan bolçu dep,	*Apaçık akraba olsun deyip,*
	Al örttöngön çoñ Kalça.	*O yanası koca Kalça.*
	Külçorogo calınıp,	*Külçoro'ya yalvarıp,*
	Kızık sözdön baştadı.	*İlginç sözlere başladı.*
	Kan emine bolgon dep,	*Hana ne oldu deyip,*
	Kalıñ kıtay çuu turup,	*Kalabalık Çinli gürültüyle kalkıp,*
	Candan keçip taştadı.	*Candan geçiverdiler.*
180130	Beypay körüp elderi,	*Sıkıntı görüp elleri,*
	Uluksungan Dıñşası	*Ululuk taslayan Dıñşa'sı,*
	Kalçanı Kuday urdu – dep,	*Kalça'yı Tanrı çarptı – deyip,*
	Ubara bolup mınçası.	*Bunca kişi telaşa düştü.*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Koñurbay'ı,*
	Aldatmak boldu emi – dep,	*Artık aldanacak oldu – deyip,*
	Körgönü kalgan belem dep,	*Görecek günü kalmış mı deyip,*
	Ebin taap er çoro	*Yolunu bulup er çoro,*
	Dalay candı cedi – dep,	*Nice canı yedi – deyip,*
	Kürmöçöndü cıyat – dep,	*Cepkenliyi devşirir – deyip,*
180140	Kürsüldögön kuturgur	*Gümbürdeyen kudurmuş,*

Eçen candı kırat – dep,
Karooldogu bakmaçı,
Barabandı kakmaçı,
Ölör beken sırayıp,
Catar beken tırayıp.
Salmaktuudan kan ölüp,
Salış bolor beken – dep,
Kabılgandın baarı ölüp,
Çabış bolor beken – dep.
Ayabagan çoñ dürböön
Körüp kalar beken dep,
Kıyınsıngan mıktuular
Kırgın bolup bul caydan
Ölüp kalar beken – dep.
Kırk uruu kıtay, kalıñ el
Atası kektüü kuturgur
Curt çurkurap duu bolup.
Alapayın taba albay,
Adam çuulap duu bolup.
Er kozgolup, kol bolup,
Körsöñ dümök mol bolup,
Mancuunun başı mañ bolup.
Mancuunun baarı tüñülüp,
Bardiger curt tañdanıp:
«Kanga emne boldu – dep,
Koñ törögö tañ kalıp.
Atañdın körü, Koñ törö
Ay-aalamdı buy kılgan
Atagı çıkkan çoñ törö.
Körünöö tokson caşına
Barıp kalgan belem – dep,
Tuugan dep aytkan bolobu?
Köp akıldan er Kalça
Tanıp kalgan belem – dep.
«Atañdın körü, Koñurbay,
Kişi körbös bir müşkül
Körgönü kalgan belem – dep. Körüp
kalgan eken – dep.
Kandın kaarı çoñ dümök

Nice canı kırar – deyip,
Karakoldaki bakıcı,
Davulu döven davulcu,
Ölür mü ki kaskatı,
Yatar mı ki upuzun.
Ağırlardan han ölüp,
Vuruş mu olur ki – deyip,
Rast gelenin hepsi ölüp,
Kırış mı olur ki – deyip.
Ölçüsüz büyük kargaşayı,
Görür mü ki deyip,
Yamanlık taslayan yamanlar,
Bu yerde kırılıp,
Ölür mü ki – deyip.
Kırk boy Çinli, kalabalık el,
Atası öçlü kudurmuş,
Yurt çığrışıp uğultu olup.
Ne yapacağını bilemeden,
İnsan bağrışıp uğultu olup.
Er kımıldayıp, ordu olup,
Görsen kargaşa bol olup,
Mançu'nun başı sersemleyip.
Mançu'nun hepsi umut kesip,
Bütün yurt şaşakalıp:
«Hana ne oldu – deyip,
Koñ töreye şaşıp.
Atanın körü, Koñ töre,
Ay-âlemi titreten,
Namı yayılmış koca töre.
Göz göre göre doksan yaşına,
Varmış mı ola – deyip,
Akraba deyip söyler mi ki?
Çok akıldan er Kalça,
Yoksun mu kalmış – deyip.
«Atanın körü, Koñurbay,
Kişinin görmediği bir zorluğu,
Görecek mi olmuş – deyip. Görmüş mü ola
– deyip.
Hanın kahrı büyük kargaşa,

Köbünçösün kuturgur
Almambet kökcal uulunan
Ölgönü kalgan belem – dep.
Akılınan antañdap,
Şaşıp kalgan eken – dep.
Acal torop Kalçanı
Basıp kalgan belem – dep.
Tirüülüktön ölüşkö
Barıp kalgan belem – dep.
Çoñ akıldan bul Kalça
Tanıp kalgan belem – dep.
Çoñ dümöktü müşküldü
Körgönü kalgan eken – dep.
Çoñ kankordon bul Kalça
Ölgönü kalgan eken – dep,
Ayabagan çoñ dümök
Körgönü kalgan eken – dep.
Aba kılıp Beecinge
Aman saktap Kalçanı
Koyup salar beken – dep,
Bolboso aldap turup Kalçanı
Kuturgurdun tukumu
Soyup salar beken» – dep.
Kalayık çuulap tamandap,
Külçoronu camandap,
Işene albay köp adam
Añ-tañ kalıp turdu ele.
Ayta turgan kebi bar,
Atasının kegi bar.
Tuura bala çoronu
Kalık çurkurap munu aytıp:
Tirüü cürböy bul kankor
Akıldan tayıp kan Kalça

Çoğunu o kudurmuş,
Almambet bozkurdun oğlundan,
Ölecek mi olmuş – deyip.
Aklından şaşırıp,
Telaşa düşmüş meğer – deyip.
Ecel pusuya yatıp Kalça'yı,
Basmış mı ola – deyip.
Dirilikten ölüme,
Varmış mı ola – deyip.
Büyük akıldan bu Kalça,
Yoksun mu kalmış – deyip.
Büyük kargaşayı, zorluğu,
Görecek olmuş meğer – deyip.
Büyük hunhardan bu Kalça,
Ölecek olmuş meğer – deyip,
Ölçüsüz büyük kargaşayı,
Görecek olmuş meğer – deyip.
Beecin'e ulu kılıp,
Kalça'yı sağ koruyup,
Bırakır mı ola – deyip,
Yoksa Kalça'yı kandırıp,
Kudurmuşun soyu,
Boğazlar mı ola» – deyip.
Ahali bağrışıp tepinip,
Külçoro'yu kötüleyip,
İnanamadan çok insan,
Şaşkın şaşkın durmuştu.
Söyleyecek sözü var,
Atasının öcü var.
Doğru çocuk çoroyu,
Ahali çığrışıp bunu söyleyip:
Sağ gezmesin bu hunhar,
Akıldan kayıp Han Kalça,

Ölüp kalgan eken – dep.
Keçee, kan Almambet atası
Salıngan korgon tam bolup,
Tuugan bolup berçü emes.

Ölmüş meğer – deyip.
Hani, Han Almambet atası,
Kurulmuş kale duvar olup,
Akraba oluvermezdi.

Bir cıl emes Beecinge,
Tekşi çınar bagına,
Kakandın altın tagına,
Cıyırma bir cıl kan bolgon.
Dep oşentip, köp kıtay
Keçee, talaş kılıp buttardı, Duuga kirip kalışıp,
Taştap kıtay curttardı
Altın tagın may kılıp,
Atakesin cay kılıp,
Çay algan kendi aşkanda
Buruttu közdöy kaçkanda
Berendigi başınan
Ozo çıgıp barganda,
Katkalañdın Saykalı,
Kalmaktardan Oroñgu
Kara sakal Boroonçu,
Buygatçının Muzkindik
Tozo çıkkan kezinde,
Doñuz miner çoñ Coloy
Koşo çıkkan kezinde,
Enesin şeyit* kıldırıp,
Kırk çorosun kırdırıp,
Kımbattarın berdi ele.
Atası kökcal Almambet
Uşunça korduk kördü ele.
Köp azaptı kan Almañ
Tartpay koydu deysiñbi,
Köp kereezdi Alakeñ
Aytpay koydu deysiñbi?
Aldatıp iydi Koñurbay,
Akılsız boldu uşul col.
Cetkileñ Kalça kelçü emes,
Munun çın tuuganı Külçoro
Cetim kalgan Külçoro
Tuugan bolup berçü emes.
Örttöngön kökcal kelçü emes, Bizdin
Çınmaçından keter – dep,
Artık kektüü Külçoro

Bir yıl değil Beecin'e,
Baştan başa çınar bahçesine,
Kakan'ın altın tahtına,
Yirmi bir yıl han olmuştu.
Deyip böylece, çok Çinli,
Hani, putları çekişme edip, Uğultuya karışıp,
Çinli yurtlarını bırakıp,
Altın tahtını yağ edip,
Atasını yere serip,
Çay alınan madeni aştığında,
Burut'a doğru kaçtığında,
Yiğitliği baştan beri,
Öne geçip vardığında,
Katkalañ'ın Saykal'ı,
Kalmuklardan Oroñgu,
Kara sakal Boroonçu,
Buygatçı'nın Muzkindik'i,
Yolunu kesmeye çıktığında,
Domuza binen koca Coloy,
Birlikte çıktığında,
Anasını şehit ettirip,*
Kırk çorosunu kırdırıp,
Kıymetlilerini vermişti.
Atası bozkurt Almambet,
Bunca horluk görmüştü.
Çok azabı Han Almañ,
Çekmedi mi sanırsın,
Çok vasiyeti Alake,
Söylemedi mi sanırsın?
Aldanıverdi Koñurbay,
Akılsız oldu bu sefer.
Yetkin Kalça gelmezdi,
Bunun öz akrabası Külçoro,
Yetim kalan Külçoro,
Akraba oluvermezdi.
O yanası bozkurt gelmezdi, Bizim Çınmaçın'dan gider – deyip,
Fazlasıyla öçlü Külçoro,

Tuugan bolup berçü emes.

Akraba oluvermezdi.

Örttöngön kökcal kelçü emes,
Artık kektüü Külçoro
Tutanıp ölgön Kalçanın
Tuuganı bolot duşmanı,
İçinde kalar buşmanı» –
Aram saktap çorodon
Çuuga kirip alışıp.
Tantıgına çeçeni
Akıl aytıp küyünüp,
Koñurbay kandın kırk törö
Öz canınan tüñülüp:
«Beren Kalça öldü – dep,
Kayra tartpas müşküldü
Kayran kişi kördü – dep,
Tuuganım dep çoro taap,
Munun çorosu koyot başın çaap.
Kıyın dümök til albay,
Torgo kirer beken – dep,
Kıyın cerden tuugan taap.
Orgo kirer beken – dep.
Kıyamat közdöy col tartıp,
Colgo kirer beken – dep,
Çalınsa kayra çıkpagan
Torgo kirer beken – dep,
Camgırday bolup caynagan
Okko kirer beken – dep.
Ezelki kekke Koñurbay
Topko kirer beken dep,
Munun eldeşçüsü Semetey
Eselek mınday bolobu?
Çın tübünö ceter – dep,
Çındagan Kalça kayran er
Er adam köödök deçü ele,
Kayran Kalça çoñ kandın

O yanası bozkurt gelmezdi,
Fazlasıyla öçlü Külçoro,
Tutuşup ölen Kalça'nın,
Akrabası olur düşmanı,
İçinde kalır pişmanlığı» –
Çorodan kötülük sezip,
Uğultuya karışıp.
Sayıklayanına söz ustası,
Akıl verip yanıp,
Koñurbay Han'ın kırk töresi,
Öz canından umut kesip:
«Yiğit Kalça öldü – deyip,
Geri dönülmez zorluğu,
Yazık, adam gördü – deyip,
Akrabam deyip çoro bulup,
Bunun çorosu başını vurup keser.
Çetin belada söz dinlemeden,
Ağa mı girer ki – deyip,
Çetin yerden akraba bulup.
Çukura mı girer ki – deyip.
Kıyamete doğru yola çıkıp,
Yola mı girer ki – deyip,
Takılırsa geri çıkılmaz,
Ağa mı girer ki – deyip,
Yağmur gibi yağıp kaynayan,
Oka mı girer ki – deyip.
Ezelî öce Koñurbay,
Topun içine mi girer ki deyip,
Bunun barışacağı Semetey,
Bön dediğin böyle mi olur?
Gerçekten köküne erer – deyip,
Gayrete gelen Kalça, yazık er,
Er insan toydur derlerdi,
Yazık, Kalça koca hanın,

Bul kılganı beker» – dep,
Kırk törö turdu küyünüp,

Bu ettiği boşuna» – deyip,
Kırk töre durdu yanarak,

Aldap alıp Kalçanı
Külçoro turdu süyünüp.
Koñurbay menen Ezkara

Kalça'yı kandırıp alan,
Külçoro durdu sevinerek.
Koñurbay ile Ezkara

SEMETEYDIN ATTAN TÜŞÜP,
KOÑURBAY MENEN SÜYLÖŞÜÜSÜ

SEMETEY'İN ATTAN İNİP,
KOÑURBAY İLE KONUŞMASI

Too cogolgon urçukka
Toktoboy Kalça bardı ele,
Tomuraygan tumşukka,
Çoñ-Keceñdin betine,
Çoñ-Karkıra çetine,
Karaldı-Döbö başına,
Kara-Dañgıl sazına,
Kan Semetey aldına.
Kayran Kalça kalpayıp,
Bolboyt sözdün bekeri,
Canındagı Kalçanın
Er Ezkara cökörü,
Kıyanı kıyın çaldı ele
Algaradan albayıp,
Ak señir toodoy dardayıp,
Koñurbay tüşüp kaldı ele.
Altı miñ çerüü, miñ kalday,
Kürmöçönün çoktotup,
Aksakalı Koñurbay,
Kaynap attan tüştü ele,
Kalıñ kıtay kırk uruu
Caynap attan tüştü ele.
Algara menen Çoñküröñ
Alısıraak baylatıp.
Semetey közdöy barbaktap,
Basıp Kalça kaldı ele.
Aybaltanı tayanıp,
Alaçıktay er Kalça
Algın ayluu sır kanca.
Soolgurdun kancası

Dağın yittiği çıkıntıya,
Durmadan Kalça varmıştı,
Yumru yumru burun tepeye,
Çoñ-Keceñ'in yamacına,
Çoñ-Karkıra'nın kıyısına,
Karaldı-Döbö başına,
Kara-Dañgıl sazlığına,
Han Semetey'in önüne.
Koca Kalça hantalca,
Sözün boşu olmaz,
Yanındaki, Kalça'nın,
Er Ezkara yoldaşı,
Sarp yamacı zorla aşmıştı,
Algara'dan heybetle,
Ak doruklu dağ gibi gerinip,
Koñurbay iniverdi.
Altı bin çeri, bin kalday,
Cepkenini kor gibi parlatıp,
Aksakalı Koñurbay,
Kaynaşıp attan inmişti,
Kalabalık Çinli kırk boy,
Yayılıp attan inmişti.
Algara ile Çoñküröñ'ü,
Uzakça bağlatıp.
Semetey'e doğru paldır küldür,
Yürüyüp Kalça varmıştı.
Aybaltaya dayanıp,
Alacık çadır gibi er Kalça,
Elinde koca kabaklı sırlı çubuk.
Kuruyasının çubuğu,

Koburagan eki kan
Külçorogo aldatıp

Söyleşen iki han,
Külçoro'ya aldanıp,

	Özü ketip baratat.	*Kendisi gidiyor.*
	Karargan kara Kalçanın	*Kararmış kara Kalça'nın,*
	Közü ketip baratat.	*Gözü dalıp gidiyor.*
180330	Sorgon sayın korkurap,	*Çektikçe horuldayıp,*
	Koyo berse tütünü	*Salıverse dumanı,*
	Adam, kol ıştıktay burkurap.	*Aman, ordu isliği gibi burcu burcu tütüp.*
	Akılga dıykan er Kalça,	*Akılda usta er Kalça,*
	Akıl oylop kaygırıp,	*Akıl yorup kaygılanıp,*
	Alıska beker kaldı – dep,	*Uzakta boşa kaldı – deyip,*
	Algaraga kaygırıp.	*Algara için kaygılanıp.*
	Alban türlüü cer bolup,	*Türlü türlü yer olup,*
	Buuruldu minip kuturgur,	*Buurul'a binip o kudurmuş,*
	Almambettin Külçoro	*Almambet'in Külçoro'su,*
180340	Araga cürgön al bolup.	*Arada yürüyen o olup.*
	Altın uñgu aybalta	*Altın saplı aybalta,*
	Al bilekte balkıldap.	*O bilekte salınıp.*
	Komokoyluu sır ayza	*Temrenli sırlı mızrak,*
	Bu takımda carkıldap.	*Bu dizde parıldayıp.*
	Külçoro cayı uşunday	*Külçoro'nun hâli böyleydi,*
	Kara kurttay kalmaktı	*Kara karınca gibi Kalmuk'u,*
	Kün batışka toktotup,	*Gün batıya durdurup,*
	Külçoro cayı uşunday,	*Külçoro'nun hâli böyleydi,*
	Arada cüröt şer Çoro.	*Arada yürür aslan Çoro.*
180350	Baatır Bakay, Semetey	*Bahadır Bakay, Semetey,*
	Döbödö turat barbayıp,	*Tepede durur heybetle,*
	Erte sözü keç bolup,	*Erken sözü geç olup,*
	Kalaaga coldu saluuga	*Şehre yol açmaya,*
	Kankor Bakay, Semetey	*Hunhar Bakay, Semetey,*
	Arı-beri arıslandar	*Öte beri arslanlar,*
	Basıp turgan kezi eken,	*Yürüyüp durduğu demmiş,*
	Bala kantip ketet – dep,	*Çocuk nasıl gider – deyip,*
	Baatır kökcal, er sultan	*Bahadır bozkurt, er sultan,*
	Şaşıp turgan kezi eken.	*Telaşta olduğu demmiş.*
180360	Közü örttönüp çok bolup,	*Gözü tutuşup kor olup,*
	Kaynap turgan kezi eken,	*Kaynayıp durduğu demmiş,*
	Kaalgaday kaşka tiş,	*Kapı kanadı gibi bembeyaz diş,*
	Kalayıktan başka tiş,	*Ahaliden başka diş,*
	Karsıldatıp Semetey	*Çatır çutur Semetey,*

Çaynap turgan kezi eken.
Ikız berip, er karap
Karap turgan kezi eken,
Almambet uulu Külçoro
Örttöngürdün özü eken,
Kalk amanın kuturgur
Kaalap algan kezi eken,
Alöökönün Koñurbay
Anday-mınday degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Aldap algan kezi eken,
Kıtay, kırgız ekөönü
Çetteştirer kezi eken,
Semetey menen Koñurbay
Eptüüsünön Külçoro
Betteştirer kezi eken.
Tilge çeçen çoronun
Iktuulugu dagı bar,
Ayza karmap, top buzgan
Mıktuulugu dagı bar.
Cazı caak, calpak til
Kuturup ölgön çoronun
Dañgıldıgı dagı bar.
Kıtay aldap aluuga
Kambıldıgı dagı bar.
Külçoro cayın suraba
Semeteydin kanatı
Kımbat çeçen eñ cuykur
Kıtay turmak kılımdı
Aldap cürgön adatı.
Koñurbay kanga munu aytat:
«Kırk uruu kıtay, kırk kan el Eri
ölgöndöy culkuntup,

Çiğneyip durduğu demmiş.
Soluğunu tutup, ere bakıp,
Bakıp durduğu demmiş,
Almambet oğlu Külçoro,
O yanasının ta kendisiymiş,
Halkın esenliğini o kudurmuş,
Dileyip aldığı demmiş,
Alööke'nin Koñurbay'ını,
Şöyle böyle deyinceye dek,
Göz açıp yumuncaya dek,
Kandırıp aldığı demmiş,
Çinli, Kırgız ikisini,
Ayrı tuttuğu demmiş,
Semetey ile Koñurbay'ı,
Ustalığıyla Külçoro,
Yüz yüze getirdiği demmiş.
Dili düzgün çoronun,
Yatkınlığı dahi var,
Mızrak tutup saf bozan,
Yamanlığı dahi var.
Yassı çene, yayvan dil,
Kudurup ölesi çoronun,
Ustalığı dahi var.
Çinliyi kandırıp almaya,
Becerisi dahi var.
Külçoro'nun hâlini sorma,
Semetey'in kanadı,
Kıymetli söz ustası, en sinsi,
Çinli şöyle dursun, çağı bile,
Kandırıp durmak âdeti.
Koñurbay Han'a şunu söyler:
«Kırk boy Çinli, kırk hanlı el, Eri ölmüş gibi silkinip,

Kımbattuu Kalça er eleñ,
Özüñ coonun aylasın
Aşkere tapkan şer eleñ.
Bettep adam kelbegen,
Mende seni ceñbegen

Kıymetli Kalça, er idin,
Düşmanın çaresini kendin,
Apaçık bulan aslan idin.
Karşına insan gelmemiş,
Bizden seni yenen çıkmamış,

Beren Kalça sen eleñ,
Kakançının eesi eleñ!
Çoñ kara atıñdı bayladıñ,
Çok-Tabılgı cayladıñ.
Kanga toyup katıktıñ,
Kulak ugup köz körgön
Uşunçanın baarına
Kankor Kalça atıktıñ,
Kerüügö salgan tam bolduñ,
Baatır keçilge mıktı kan bolduñ.
Altımış caysañ kencesi,
Alöökönün erkesi,
Ereşen tartıp er bolup
Er uulu menen teñ bolup,
Baatır, erbeyip atka mingende
Cürüşüñdön çañ çıgıp
Dobuşuñdan can çıgıp,
Kıtaydı bildiñ bir kezek.
Kıpçıytıp beliñ buuñduñ,
Kıtayga saldıñ çuulgan,
Beren eleñ, belisiñ,
Beecindin mıktı şerisiñ.
Atası ölgön kökcalga
Üzürlüü kepten aytıñız,
Dos boluşup kankorgo
Baatır ay, kezigişip kaytıñız
Degenine könüñüz
Atası Manastın kunun beriñiz!» –
Dep Külçoro munu aytıp,
Buluttay uçkan Buuruldu
Toktotturbay bulkuntup,
Toodoy-taştay körünüp,
Eelendirip karandı

Yiğit Kalça, sen idin,
Kakançı'nın sahibiydin!
Koca kara atını bağladın,
Çok-Tabılgı'da yaylaladın.
Kana doyup katılaştın,
Kulağın duyup gözün gördüğü,
Bunca kişinin hepsine,
Hunhar Kalça diye anıldın,
Yamaca kurulmuş ev oldun,
Bahadır, Keçil'e yaman han oldun.
Altmış caysañın küçüğü,
Alööke'nin nazlısı,
Serpilip yiğit olup,
Er oğluyla denk olup,
Bahadır, dikilip ata bindiğinde,
Yürüyüşünden toz kopup,
Sesinden can çıkıp,
Çinliyi bir vakit sen yönettin.
Belini sımsıkı kuşandın,
Çinliye saldın şamata,
Yiğit idin, belisin,
Beecin'in yaman aslanısın.
Atası ölmüş bozkurda,
Hayırlı sözler söyleyiniz,
Hunharla dost oluşup,
Bahadır hey, buluşup dönünüz,
Dediğine uyunuz,
Atası Manas'ın kan bedelini veriniz!» –
Deyip Külçoro bunu söyleyip,
Bulut gibi uçan Buurul'u,
Durdurmadan silkindirip,
Dağ gibi, kaya gibi görünüp,

Ata, kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı Koñurbay
Kelbersigen doñuz ay,
Özü ayzaga kambıl ıktuu er,

Ah, pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Koñurbay,
Kasılıp duran domuz, vay,
Kendisi mızrakta usta, becerikli er,

	Coonun aylasın bilgen ıktuu er, Kurgan	*Düşmanın hilesini bilen usta er, Zavallı*
	Kalça soo emes,	*Kalça sağ değil,*
180440	Eldeşeri Semetey	*Barışacağı Semetey,*
	Eren Kalça abakeñ,	*Yiğit Kalça ağan,*
	Çoro ortogo cürgöndö	*Çoro araya girdiğinde*
	Basa tüşüp kaygırdı,	*Yığılıp kaldı, kaygılandı,*
	Kaygıra turgan sebebi –	*Kaygılanmasının sebebi –*
	Al Koñurbay er Kalça	*O Koñurbay, er Kalça*
	Algaradan ayrıldı	*Algara'dan ayrıldı,*
	Eerçitkeni Ezkara,	*Yanına aldığı Ezkara,*
	Eş* tutkanı kırk törö,	*Eş* tuttuğu kırk töre,*
	Basa tüşüp kaygırıp,	*Yığılıp kaygılanarak,*
180450	Kapka-Taşka toktodu,	*Kapka-Taş'ta durdu,*
	Kapa bolup Koñurbay,	*Kederlenip Koñurbay,*
	Kaçankı dartın coktodu:	*Eski derdini andı:*
	«Kırgızdın kırıp kayrılıp,	*«Kırgız'ı kırayım derken dönüp,*
	Ala bolgon ekemin.	*Düşman olmuşum meğer.*
	Akıldan tanıp men Kalça	*Akıldan şaşıp ben Kalça*
	Bala bolgon ekemin.	*Çocuk olmuşum meğer.*
	Kırk uruktan til albay,	*Kırk boydan söz dinlemeyip,*
	Oñboy kalgan ekemin	*Onmaz olmuşum meğer,*
	Ee kızıtalak çunak can	*Ey, kahrolası uğursuz can,*
180460	Bolboy kalgan ekemin.	*Adam olamamışım meğer.*
	Akıl-ayla şerlikten	*Akıldan, hileden, yiğitlikten*
	Tanıp kalgan ekemin,	*Yoksun kalmışım meğer,*
	Ölüp keter cerime	*Ölüp gideceğim yere*
	Bir balaga aldatıp,	*Bir çocuğa aldanıp,*
	Barıp kalgan ekemin.	*Varıp kalmışım meğer.*
	Ceteletip kıtayga	*Kıtay'a yedekte sürüklenip,*
	Kokuy bolgon ekemin.	*Rezil olmuşum meğer.*
	Kapıray, cerge kirip uşintip,	*Vay, yerin dibine böyle girip,*
	Çoñ-Beecindi çañ kılgan,	*Çoñ-Beecin'i toza katan,*
180470	Sokur bolgon ekemin.	*Kör olmuşum meğer.*
	Kıyın akıl cin bolup,	*Keskin aklım cinnete dönüp,*
	Oñboy kalgan ekemin.	*Onmaz olmuşum meğer.*
	Kıylam ketip, köp karıp	*Gücüm gidip, çok kocayıp,*
	Atañdın körü kuu düynö,	*Kahrolası yalan dünya,*
	Bolboy kalgan ekemin.	*Hiç olmuşum meğer.*

	Atasınan balası	*Babasından oğlu*
	Artık duşman coo ele,	*Daha beter düşman, yağıydı,*
	Kuturgurga aldatıp,	*Kudurmuşa aldanıp,*
	Kaysı cerde cindi ele.	*Hangi yerde deliydi ki.*
180480	Aytsam neçen kebim bar,	*Söylesem nice sözüm var,*
	Atasının kegi bar.	*Babasının öcü var.*
	Kalıñ curt aytsa bolbodum,	*Koca halk söyledi, dinlemedim,*
	Bu eçendi körgön er Kalça	*Bunca şey görmüş er Kalça,*
	Bir oylonup koybodum.	*Bir kez olsun düşünmedim.*
	Öltürsün – dep canımdı	*Öldürsün diye canımı*
	Caylap bergen ekemin.	*Kendi elimle sunmuşum meğer.*
	Öküm kıtay kırk kan el	*Zorba Kıtay, kırk han eli,*
	Örttönüp ketken Çorogo	*O yanası Çoro'ya*
	Baylap bergen ekemin.	*Bağlayıp vermişim meğer.*
180490	Öñköy döönün baarısın	*Bütün devlerin hepsini*
	Ölüm cakka kayran er	*Ölüm yönüne, ah yazık er,*
	Aydap bergen ekemin.	*Sürüp vermişim meğer.*
	Bul örttönüp ketken Çorogo	*Bu yanası Çoro'ya*
	Tuuganbı desem aldatıp,	*Akraba mı desem, aldanıp,*
	Körgönü kelgen ekemin.	*Görmeye gelmişim meğer.*
	Bu kıztalak kuu candı	*Bu kahrolası kurnaz canı*
	Almambet uulu Çorogo	*Almambet oğlu Çoro'ya*
	Bergeni kelgen ekemin,	*Vermeye gelmişim meğer,*
	Kaysı cerde tuugan can ele	*Nerede akraba can idi ki,*
180500	Atasınan babası	*Babasından atası,*
	Ey, kuturup ölgön çoçkonun	*Ey, kudurup ölen domuzun*
	Duşmandıgı bar ele.	*Düşmanlığı vardı.*
	Kaarlanıp kakaysa,	*Öfkelenip dikilse,*
	Kızıtalak kıyık it	*Kahrolası inatçı it,*
	Kılımga kızık saluuçu	*Âleme oyun eden,*
	Atası duşman Almambet	*Babası düşman Almambet,*
	Cetkileñ cini karmasa	*Azgın öfkesi tutarsa,*
	Men emes, öz atasın cay kılgan,	*Ben değil, öz babasını yere seren,*
	Örttöngürdün tukumu.	*O yanasının soyu.*
180510	Botom, alısta kaldı Algara,	*Yavrum, uzakta kaldı Algara,*
	Surasa berbes buudanga*	*İstense verilmez küheylana**
	Suuk ukuruk salabı,	*Soğuk urganı atar mı,*
	Karmaşka mingen Algara	*Savaşta bindiğim Algara'yı*

Bul örttöngön Külçoro
Körünöö surap kalabı?
Botom, arbaytıp butun artabı,
Abasına tartabı?
Bu kıtaydı kırıp olcolop,
Çirkin, kırgızdın kalkı
kaytabı? Kaldım curtum, kañgırıp.
Ok ötpöstön kübümö,
Uşu turgan Külçoro
Baçagar cetken belem tübümö!»
Algaradan ayrılıp,
Er Koñurbay kaygırdı.
Almambet uulu şer Çoro –
Aalamdı buzgan er Çoro
Buurul menen tepsete,
Bas aba,– dep şaştırdı.
Adam, Opol-Toodoy Kalçanı
Sogonçoktop bastırdı,
Aalamdı buzgan şer Çoro.
Mına oşondo Koñurbay
Kayra tartıp culkundu,
Kan Koñurbay bulkundu.
Eki basıp teñeşti,
Ezkara menen Koñurbay
Kırk törögö keñeşti:
«Mınça korduk Çorodon
Körgönü kelgen ekenbiz,
Kuturgurdun kolunan
Almambet kaçkın uulunan,
Çın duşmandın özünön
Ölgönü kelgen ekenbiz».
Mına oşondo Koñurbay
Eki basıp kıbırlap,
El-curtuna şıbırap,
Ildam baspay tamandap,
Külçoronu camandap:
«Ayta turgan kebim bar,

Almambettin uulunda,

Bu yanası Külçoro
Göz göre göre ister mi?
Yavrum, bacağını atıp biner mi,
Ağasına götürür mü?
Bu Kıtay'ı kırıp yağmalayıp,
Vay be, Kırgız'ın halkı
döner mi? Kaldım yurdum, avare, şaşkın.
Ok geçmez zırhıma,
Şu duran Külçoro,
Alçak, köküme mi ermiş meğer!»
Algara'dan ayrılıp,
Er Koñurbay kaygılandı.
Almambet oğlu şir Çoro –
Âlemi bozan er Çoro,
Buurul ile çiğnetip,
«Yürü, ağa!» deyip sıkıştırdı.
Aman, Opol-Too gibi Kalça'yı
Topuğuna basa basa sürdü,
Âlemi bozan şir Çoro.
İşte o zaman Koñurbay
Geri dönüp silkindi,
Han Koñurbay çırpındı.
İki adım atıp denk durdu,
Ezkara ile Koñurbay
Kırk töreye danıştı:
«Bunca horluğu Çoro'dan
Görmeye gelmişiz meğer,
Kudurmuşun elinden,
Almambet kaçağın oğlundan,
Gerçek düşmanın kendisinden
Ölmeye gelmişiz meğer».
İşte o zaman Koñurbay
İki adım atıp ağır ağır,
El obasına fısıldayıp,
Hızlı yürümeyip taban sürüyüp,
Külçoro'yu kötüleyip:
«Söyleyecek sözüm var,

Almambet'in oğlunda,

	Külçorodo şegim bar,	*Külçoro'da şüphem var,*
	Ölörümdö aldatıp.	*Öleceğim demde aldanıp.*
	Ölçöy körgün balbandar,	*Ölçüp biçin, pehlivanlar,*
	Köñüldögü armanım –	*Gönlümdeki derdim –*
	Köbüröök caşap kalganım,	*Fazlaca yaşayıp kalışım,*
	Ötöt munun cañcalı.	*Aşar bunun kavgası.*
	Algaradan ayrılıp,	*Algara'dan ayrılınca,*
	Öçpöyt coonun atagı,	*Sönmez düşmanın şanı,*
180560	Altı kapka Kakanga	*Altı kapılı Kakan'a*
	Aşıp ketken emespi,	*Aşıp gitmedi mi,*
	Almambet kuldun çatagı.	*Almambet kulun fesadı.*
	Keçee, düynönü çaçkanda,	*Dün, dünyayı saçtığında,*
	Kırk çorosun kıyratıp,	*Kırk çorosunu kırıp,*
	Enesi Altınaydı soygonun	*Anası Altınay'ı kestiğinde*
	Kara kılar biröö cok	*Karşı çıkacak kimse yok,*
	Calgız Almambetti koygomun.	*Bir tek Almambet'i sağ koydum.*
	Içke colun tötölöp,	*İnce yolu düz kesip,*
	Calgız Macik kuldu cetelep,	*Yalnız Macik kulu yedeğine alıp,*
180570	Köp tozok körüp Beecinden	*Çok azap görüp Beecin'den*
	Köçüp ketken Talaska,	*Göçüp gitti Talas'a,*
	Ayıl kongon Cakıptın	*Obası konan Cakıp'ın*
	Calgız uulu Manaska.	*Tek oğlu Manas'a.*
	Aytsam dalay kebi bar,	*Söylesem nice sözü var,*
	Çet-Beecindin oyunda,	*Çet-Beecin'in ovasında,*
	Keñ Kakandın boyunda	*Geniş Kakan'ın boyunda*
	Kırgındı kızık baştadım,	*Kırgını kızgın başlattım,*
	Öyüz-büyüz turuşup,	*Karşı karşıya durup,*
	Ayza menen çelişpey,	*Mızrakla dürtüşmeden,*
180580	Mıltık menen uruşup,	*Tüfek ile vuruşup,*
	Kırılışıp catkanda,	*Kırışıp dururken,*
	Almambetti atkanda,	*Almambet'i vurduğumda,*
	Çubakka çuunu salganda,	*Çubak'a kıyameti kopardığımda,*
	Kılça koyboy biröönü	*Kıl kadar bırakmadan birini*
	Kırgın kılıp salganda,	*Kırıma uğrattığımda,*
	Almambet, Çubak kan ölüp,	*Almambet, Çubak han ölüp,*
	Kez bolgondun baarı ölüp.	*Rast gelenlerin hepsi ölüp.*
	Aytsa dalay kebi bar,	*Söylense nice sözü var,*
	Atasınan babası	*Babasından atası*

Cakşılık körbös ceri bar.
Tordo kalar bekemin?
Calpı atası kırılgan,
Men Kalçada kegi bar.
Baştatan akıl oyloboy,
Kokuy bolgon ekemin.
Astı cerden kep aytpay,
Sokur bolgon ekemin.
Kandı karmap alatko,
Örttöngürdün tukumu
Kagıştı katuu salat ko.
Cañcaldaşsak kaygırdık
Alıs kaldı Algara
Köy külüktön ayrıldık.
Bere kuyrugu sayañ, calı az, Çöldö ölöör bekemin?
Kulan kuusa kutkarbas,
Tuyaktın tübü köpkök taş,
Alışkan coogo bolgon maş,
Kakançıga, Beecinge
Ayban da bolso tuuganım
Alıs kalıp turganın.
Algaradan ayrılıp,
Aybaltanı, çokmordu
Körgönü kelgen ekemin,
Acaldan murun kayran baş
Ölgönü kelgen ekemin
Bakay baştap karısı
Er Semetey anısı,
Erenderdin baarısı
Tegerektep kelgeni.
Tübünö çoguu cetüügö,
Kılımdın kanı Koñ töröñ
Kıstoo tartıp ölöbü?
Kızıl ayza, küygön çok,
Kızık kırgın, cangan ot,
Içinde kalar bekemin?
Tirüü sergip çıgalgıs
Şordo kalar bekemin?

İyilik görmez yanı var.
Tuzakta mı kalırım acaba?
Bütün ataları kırılmış,
Ben Kalça'dan öcü var.
Baştan beri akıl yormayıp,
Rezil olmuşum meğer.
Önceden söz açmayıp,
Kör olmuşum meğer.
Hanı tutup alır elbet,
O yanasının soyu,
Çarpışmayı sert salar elbet.
Çekişsek de kaygılandık,
Uzakta kaldı Algara,
Yürüklerin başından ayrıldık.
Bre, kuyruğu seyrek, yelesi az, Çölde mi ölürüm acaba?
Kulan kovsa kaçırmaz,
Toynağının dibi masmavi taş,
Tutuştuğu düşmana ustadır,
Kakançı'ya, Beecin'e
Hayvan da olsa kardeşim,
Uzaklarda kalıp durmakta.
Algara'dan ayrılıp,
Ay baltayı, topuzu
Görmeye gelmişim meğer,
Ecelden önce, yazık baş,
Ölmeye gelmişim meğer,
Bakay başta, yaşlısı,
Er Semetey beriki,
Yiğitlerin hepsi
Çevreleyip gelmekte.
Hep birden köküne ermeye,
Cihanın hanı Koñ töre
Sıkışıp da ölür mü?
Kızıl mızrak, yanan kor,
Kızgın kırgın, yanan od,
İçinde mi kalırım acaba?
Diri çıkılmaz, kurtulunmaz
Kara bahtta mı kalırım acaba?

Keçip mende çıga albas	*Geçip de çıkılmaz*
Ordo kalar bekemin?	*Ordada mı kalırım acaba?*
Möñküsö kişi çıkkısız	*Coşarsa kişi çıkamaz,*
Koldu-buttu baylatıp,	*Elimi ayağımı bağlatıp,*
Talastı közdöy aydatıp,	*Talas'a doğru sürdürülüp,*
Caman ölör bekemin?	*Kötü mü ölürüm acaba?*
Kuzgun, karga tıtkılap,	*Kuzgun, karga didikleyip,*
Balta cutar cutkulap,	*Balta-yutan kuş çekiştirip,*
Soyulup köödön açılıp,	*Göğsüm yarılıp açılıp,*
Içegi cerde çaçılıp,	*Bağırsağım yere saçılıp,*
Eçkim basıp ötpögön,	*Kimsenin basıp geçmediği,*
Üstünön cırtkıç kespegen	*Üstünden yırtıcının eksilmediği*
Belde kalar bekenbiz?	*Geçitte mi kalırız acaba?*
Kanattuu uçup cetkisiz,	*Kanatlının uçup eremediği,*
Üstünön tuman ketpegen	*Üstünden dumanı gitmeyen*
Keñ Karkıra, Tekezden	*Geniş Karkıra'dan, Tekez'den*
Ötpöy ölöör bekenbiz,	*Geçemeden mi ölürüz,*
Cetpey ölör bekenbiz?	*Varamadan mı ölürüz acaba?*
Atasınan balası,	*Babasından oğlu,*
Tutanıp ölgön çoçkonun	*Tutuşup ölen domuzun*
Duşmandıgın karaçı,	*Düşmanlığına baksana,*
Aydap colgo tüşürdü,	*Sürüp yola düşürdü,*
Artuu kılar beken dep	*Yükleyip aşırır mı diye,*
Algaraday külüktü	*Algara gibi yürüğü*
Alıp koştop bu çoro	*Alıp yedekleyip bu çoro*
Tartuu kılar beken»,– dep,	*Armağan mı eder acaba» deyip,*
Akıl oylop Koñurbay	*Akıl yorup Koñurbay,*
Semeteyge barbastan,	*Semetey'e varmadan,*
Bir betteşip kalbastan,	*Bir kez yüzleşmeden,*
Bura tarttı bulkunup,	*Dizgin çevirdi çırpınıp,*
Algaraga cetüügö	*Algara'ya ulaşmaya*
Al Koñtörö culkunup,	*O Koñtörö silkinip,*
Kayra tarttı Koñ törö	*Geri döndü Koñ töre,*
Ayabagan çoñ törö.	*Amansız büyük töre.*
Kayra atıñdı mingin – dep,	*«Yeniden atına bin!» deyip,*
Mancuu kepti baştadı.	*Mancu sözünü başlattı.*
Baarı kıtay kırk kan el	*Bütün Kıtay, kırk han eli*
Kıcıldaşıp çuu turup,	*Kaynaşıp çığlık koparark,*

Kırgın bolo taştadı.
Mına oşondo Külçoro
Aba debey, Kalça dep,
Atınan aytıp oroñdop,
Örttöy közü caynadı,
Kan içmesi karmadı.
Bet buzulup, küç çıgıp,
Cürgönünön çañ çıgıp,
Kañırtınan can çıgıp,
Çoro cayı uşunday
Antañdatıp şaştırıp.
Opol-Toodoy mancuunu
Sogonçoktoy bastırdı.
Bulkungandan silkinip,
Kaarı kelip kakaydı.
Karasa mınday Koñurbay,
Adam kaarlandı doñuz ay.
Kol içinde korcoñdop,
Bulkungangan silkinip,
Korduktu koydoy baştadı,
Koyboy baştı köp kıtay
Astı tereñ kara cer
Kapırıñdın kaarınan
Ayrılıp kete taştadı.
Kök kübönü camınıp,
Körsöñ mınday kuturgur
Kök colborstoy çamınıp.
Aybattanıp aykırıp,
Kaldayların çakırıp,
Buyruk kılıp bulkunup,
Buy kıldı curttu silkinip. Körgönü kelgen ekemin.
Çakırayıp çartıldap,
Kaarlanıp barkıldap,
Koñurbay cayı uşunday.
Mancuuların bakırıp,
Canındagı kırk törö
Kırk törösün çakırıp.

Kırgına döner gibi oldu.
İşte o zaman Külçoro,
«Ağa» demeden, «Kalça» deyip,
Adıyla çağırıp gürleyerek,
Ateş gibi gözü parladı,
Kan içiciliği tuttu.
Yüzü bozulup, güç fışkırıp,
Yürüdüğü yerden toz çıkıp,
Genzinden can çıkıp,
Çoro'nun hali böyledir,
Soluk soluğa koşturup.
Opol-Too gibi Mancu'yu
Topuğuna basarak sürdü.
Çırpındıkça silkinip,
Öfkesi gelip dikildi.
Baksana böyle Koñurbay,
Adam öfkelendi, domuz, vay.
Ordu içinde kasılıp,
Çırpındıkça silkinip,
Horluğu koyun güder gibi başlattı,
Durmadan üşüştü kalabalık Kıtay,
Altı derin kara yer,
Kâfirinin kahrından
Yarılıp gidecek gibi oldu.
Gök zırhı bürünüp,
Görsen böyle kudurmuşu,
Gök kaplan gibi atılıp.
Heybetlenip haykırıp,
Kaldaylarını çağırıp,
Buyruk verip çırpınıp,
Yurdu perişan etti silkinip. Görmeye gelmişim meğer.
Gözleri fal taşı, çatırdayıp,
Öfkelenip bağırıp,
Koñurbay'ın hali böyledir.
Mancularına haykırıp,
Yanındaki kırk töre,
Kırk töresini çağırıp.

Uybu-Şuybu balbanın
Al kuturgan Koñurbay
Uşunçasın kamdadı,
Tırgootu tıypıl cıyılıp,
Köölöp cürgön er elem,

Uybu-Şuybu pehlivanını
O kudurmuş Koñurbay
Bu kadarını hazırladı,
Tırgoot'u tümden toplanıp,
Kasılıp gezen er idim,

Örttöngürdün cañcalı
Cañcaldaşpay Koñurbay
Kaarın salbay kalbadı.
Bulkungandan silkinip,
Koñurbay ayta salganı:
«Balbandarım, şerlerim,
Katar öskön erlerim,
Telegeyi teñderim!
Aybatı küçtüü, zaarı küç
Aykırık salıp Koñurbay
Ölö turgan kezi eken,
Köp düynönü bu kırgız
Bölö turgan kezi eken.
Alısta kalıp Algara
Bu duşmanga aldatıp,
Abañ Kalça çoñ törö
Kala turgan kezi eken.
Ala turgan kezi eken.
Canım tutam, içim çok.
Caannamda mınday kıtay cok.
Tuugan boldu duşmanım,
Içten ketpeyt buşmanım.
Kök ala sakal agımda,
Ölörüm çukul barında
Ölgönü kelgen ekemin,
Çın dümöktü bu caydan
Tekşi da elem, şer da elem,
Tegi mıktuu er da elem.
Akılman tuugan kan elem,
Çın caralgan can elem.
Eñişkendi eñkeytip,
Eñip cürgön şer elem.
Karmaşkandı kakaytıp,

O yanasının kavgası,
Kavga etmeden Koñurbay
Kahrını salmadan durmadı.
Çırpındıkça silkinip,
Koñurbay deyiverdi:
«Pehlivanlarım, şirlerim,
Birlikte büyüyen erlerim,
Her yönden denklerim!
Heybeti güçlü, zehri güç,
Nara atıp Koñurbay,
Ölecek çağı imiş,
Çok malı, dünyayı bu Kırgız
Bölüşecek çağı imiş.
Uzakta kalıp Algara,
Bu düşmana aldanıp,
Ağan Kalça, büyük töre,
Kalacak çağı imiş.
Alacak çağı imiş.
Canım sıkışır, içim kor.
Cehennemde böyle Kıtay yok.
Akraba oldu düşmanım,
İçimden gitmez tasam.
Kır sakalım ağarmışken,
Ölümüm yaklaşmışken,
Ölmeye gelmişim meğer,
Gerçek belayı bu yerden
Hem tam idim, hem şir idim,
Soyu sağlam er de idim.
Akıllı doğmuş han idim,
Sahih yaratılmış can idim.
Güreşeni eğdirip,
Devirip gezen şir idim.
Çatışanı kaskatı edip,

Ceñip cürgön er elem,	*Yenip gezen er idim,*
Kara bolot Zulpukor	*Kara çelik Zulpukor,*
Kulak ugup köz körgön	*Kulağın duyduğu, gözün gördüğü*
Cerdin baarın talkandap,	*Yerlerin hepsini darmadağın edip,*
Kalcıragan kayran can	*Sayıklayan zavallı can,*
Eelep cürgön er elem.	*Sahiplenip gezen er idim.*
Cerdin üstün talkalap,	*Yerin üstünü paralayıp,*
Baskan erdin biri elem.	*Basan erlerin biriydim.*
Cetken cerdin baarısın	*Vardığım yerlerin hepsini*
180750 Çapkan erdin biri elem.	*Vuran erlerin biriydim.*
Balbandarım, şerlerim,	*Pehlivanlarım, şirlerim,*
Kanga katar erlerim,	*Hana denk erlerim,*
Karanday bülük, çoñ cañcal Aygaylatıp aalamdı	*Kapkara fitne, büyük kavga, Âlemi feryat ettirip,*
Körgönü kelgen ekemin.	*Görmeye gelmişim meğer.*
Çama çarçap al ketip,	*Takat tükenip güç gidip,*
Külçorogo aldatıp,	*Külçoro'ya aldanıp,*
Ölgönü kelgen ekemin.	*Ölmeye gelmişim meğer.*
Algara attı burutka	*Algara atı Burut'a*
Bergeni kelgen ekemin.	*Vermeye gelmişim meğer.*
180760 Acaldan murun toñkoyup,	*Ecelden önce yüzükoyun kapanıp,*
Ölgönü kelgen ekemin.	*Ölmeye gelmişim meğer.*
Müşkül azap-çoñ cañcal	*Çetin azap, büyük kavga*
Körgönü kelgen ekemin.	*Görmeye gelmişim meğer.*
Cer üstünö çır salıp,	*Yeryüzüne fitne salıp,*
Çañdatkanı kelipmin,	*Toza boğmaya gelmişim,*
Atası duşman çorogo	*Babası düşman çoroya*
Aldatkanı kelipmin.	*Aldanmaya gelmişim.*
Kan başımdı bu kulga	*Han başımı bu kula*
Kañdatkanı kelipmin.	*Kanattırmaya gelmişim.*
180770 Çın sakalım kırkılıp,	*Gerçek sakalım kırkılıp,*
Çınmaçından bu kulga	*Çın-Maçın'dan bu kula*
Aldatkanı kelipmin.	*Aldanmaya gelmişim.*
Kara kaptal bel elem,	*Kara yamaçlı bel idim,*
Col bolgonu kelipmin.	*Yol olmaya gelmişim.*
Aldatkanga aldatpay,	*Aldatana aldanmadan,*
Aldatpaska aldatıp,	*Aldatmayacağa aldanıp,*
Kaygılanıp kayrılıp,	*Kaygılanıp geri dönüp,*

	Kayran tulpar Algara	*Yazık tulpar Algara,*
	Uşulardan ayrılıp,	*Bunlardan ayrılıp,*
180780	Ölgönü kelgen ekemin.	*Ölmeye gelmişim meğer.*
	Karıp kelgen çagımda	*Kocayıp geldiğim çağımda*
	Kalcıp kalgan ekemin,	*Sayıklar olmuşum meğer,*
	Kandıgım ketip başıman,	*Hanlığım gidip başımdan,*
	Alcıp kalgan ekemin.	*Bunayıp kalmışım meğer.*
	Tuuganım dep duşmandı	*Akrabam diye düşmanı*
	Körüp kalgan ekemin,	*Görür olmuşum meğer,*
	Köp cañılıp kayran can,	*Çok yanılıp, zavallı can,*
	Ölüp kalgan ekemin.	*Ölmüşüm meğer.*
	Keçee, iç etimden ok ötpös	*Dün, iç etime ok geçmez zırhı*
180790	Kiyip turgan kezimde,	*Giyip durduğum çağımda,*
	Sürüp turgan kezimde	*Sürüp durduğum çağımda,*
	Nur tögülgön Beecinge	*Nur dökülen Beecin'e*
	Uluk sultan, kan bolup,	*Ulu sultan, han olup,*
	Cürüp turgan kezimde	*Yürüyüp durduğum çağımda,*
	Balban baştap, kol cınap	*Pehlivan başlatıp, ordu toplayıp,*
	Bölüp albay ne boldum?	*Bölüp almadım da ne oldum?*
	Ataktuu Manas kankordon,	*Ünlü Manas hunhardan,*
	Öz kurbumdan men kalça	*Öz yaşıtımdan ben Kalça,*
	Ölüp albay ne boldum!	*Ölemedim de ne oldum!*
180800	Erdi köölöp kurgan can	*Erleri hor görüp kurulan can,*
	Kamap turgan kezimde	*Kuşatıp durduğum çağımda,*
	Katılgandı talkalap,	*Sataşanı paralayıp,*
	Talap turgan kezimde	*Yağmalayıp durduğum çağımda,*
	Kaldaylardı, kandardı	*Kaldayları, hanları,*
	Kança türkün candardı	*Nice türlü canları,*
	Bet algandı mert kılıp,	*Karşı geleni helak edip,*
	Kez bolgondu kemirip,	*Rast geleni kemirip,*
	Tuşukkandı buy kılıp,	*Denk düşeni perişan edip,*
	Kulan kuup at kılıp,	*Kulan kovup at edip,*
180810	Kez bolgondu cat kılıp,	*Rast geleni yad edip,*
	Kezip turgan kezimde	*Gezip durduğum çağımda,*
	Ay-aalamdı buy kılıp,	*Ay-âlemi perişan edip,*
	Kezip turgan kezimde	*Gezip durduğum çağımda,*
	Bakburçundu, Dıñşanı	*Bakburçun'u, Dıñşa'yı,*
	Mañday cagı Sazañşañ	*Karşı yanı Sazañşañ,*

Baarısına kan bolup,
Cürüp turgan kezimde
Katılgandı talkalap,
Tiyip turgan kezimde

Hepsine han olup,
Yürüyüp durduğum çağımda,
Sataşanı paralayıp,
Saldırıp durduğum çağımda,

Talkan kılıp buruttu,
Burut degen curuttu
Tüzüp turgan kezimde
Ölüp albay ne boldum?!
Algara tulpar baspagan
Cerde bütün tük kalbay,
Eelep turgan kezimde
Arışım cetip aalamdı
Cöölöp turgan kezimde
Bilegime Zulpukor,
Ilip turgan kezimde
Cer üstünö ee bolup,
Er Koñurbay döö bolup,
Büt Beecinge ee bolup,
Bilip turgan kezimde
Mında ölböy ne boldum?!
Ayabagan dümökkö
Candatıp salgan ekemin,
Almambet cetim uuluna
Aldatıp salgan ekemin.
Atañdın körü, tuuganım,
Tuugan boldu duşmanım,
Içimdegi buşmanım.
Öz kılganım özümö
Cete turgan kezi eken,
Er Kalçadan bu düynö
Kete turgan kezi eken
Tuuganıñmın dep çın aldap,
Öçün alar çak eken,
Kökcal Manas kandı cöö kıldım,
Kabırga söögüm sögülüp,
Öçün alar kezi eken.
Ata, kuykalanıp kuturgur
Acayıptık ak köynök

Burut'u un ufak edip,
Burut denen kavmi
Düzene koyduğum çağımda,
Ölemedim de ne oldum?!
Algara tulparın basmadığı
Yerde hiçbir şey kalmadan,
Sahiplenip durduğum çağımda,
Adımım âleme yetip,
Çiğneyip durduğum çağımda,
Bileğime Zulpukor'u
Asıp durduğum çağımda,
Yeryüzüne sahip olup,
Er Koñurbay dev olup,
Bütün Beecin'e sahip olup,
Hükmedip durduğum çağımda,
O demde ölmedim de ne oldum?!
Amansız belaya
Kendimi atmışım meğer,
Almambet yetimin oğluna
Aldanıvermişim meğer.
Kahrolası, akrabam,
Akraba oldu düşmanım,
İçimdeki tasam.
Kendi ettiğim kendime
Erişecek çağı imiş,
Er Kalça'dan bu dünya
Gidecek çağı imiş,
«Akrabanım» deyip iyice aldatıp,
Öcünü alacağı vakit imiş,
Bozkurt Manas hanı yaya koydum,
Kaburga kemiğim sökülüp,
Öcünü alacağı çağ imiş.
Ah, yanıp kavrulası kudurmuş,
Mucizevi ak gömleği

Kiybey kalgan ekemin.	*Giymez olmuşum meğer.*
Kuturgurdun amalın	*Kudurmuşun hilesini*
Bilbey kalgan ekemin.	*Bilmez olmuşum meğer.*
Ulamadan uladım,	*Ulemadan aktardım,*
Bilgiçterden suradım,	*Bilgiçlerden sordum,*
Algaradan acırap,	*Algara'dan ayrı düşüp,*
Çoñ müşkül tartıp turamın.	*Büyük sıkıntı çekip durmaktayım.*
Ulama aytkan kep ele,	*Ulemanın söylediği sözdü,*
Ulamanın sözdörü	*Ulemanın sözleri,*
Çın uşunday dedi ele.	*Gerçek böyledir demişti.*
Badırañ temir kurç bolboy,	*Badıran demiri çelik olmadan,*
Baş carganı kelgen go	*Baş yarmaya gelmiş ya,*
Başka öskön burut curt bolboy.	*Başka yerde büyüyen Burut yurt olmadan.*
Kurama temir kurç bolboy	*Derme demir çelik olmadan,*
Kup soygonu kelgen go	*İyice boğazlamaya gelmiş ya,*
Kul öskön bul it curt bolboy.	*Kul büyümüş bu it yurt olmadan.*
Kaalap özüm til albay,	*Kendim isteyip söz dinlemeden,*
Ata, karılıgı kurusun,	*Ah, kocalık kurusun,*
Ayar aytsa til albay,	*Ayar söylese dinlemeden,*
Añkoo bolgon ekemin.	*Saf olmuşum meğer.*
Karılıktın küyütün	*Kocalığın acısını*
Körüp kalgan ekemin,	*Görür olmuşum meğer,*
Ata, kalcıragan kayran can	*Ah, sayıklayan zavallı can,*
Ölüp kalgan ekemin.	*Ölmüşüm meğer.*
Kıyratam – dep kol cınap,	*«Kırarım» deyip ordu toplayıp,*
Kızıtalak burutka	*Kahrolası Burut'a*
Kılkıldata mol cınap,	*Dalga dalga bol toplayıp,*
Kız-kelinin olcogo	*Kızını gelinini ganimete*
Bölgönü kelgen ekemin.	*Bölmeye gelmişim meğer.*
Kıyın müşkül buruttan	*Çetin sıkıntıyı Burut'tan*
Körgönü kelgen ekemin.	*Görmeye gelmişim meğer.*
Kıyın müşkül çır salıp,	*Çetin sıkıntı, fitne salıp,*
Kırgızga kelip kayrılıp,	*Kırgız'a gelip dönüp,*
Kantip kaytam Kakanga	*Nasıl dönerim Kakan'a,*
Algaradan ayrılıp.	*Algara'dan ayrılıp.*
Ce Beecinge cetpey kan başım,	*Ya Beecin'e varamadan han başım,*
Uşu cerge kanım tögülüp	*Şu yere kanım dökülüp,*
Ittey taloon buruttan	*İt gibi yağmayı Burut'tan*

Körgönü kelgen ekemin.
Çın aldatıp çorodon
Çirkin ölgönü kelgen ekemin.
Er Ezkara balbanım,
Atañdın körü, kırk törö,
Arbıtkıla cañcaldı!

Görmeye gelmişim meğer.
İyice aldanıp çorodan,
Vay ki ölmeye gelmişim meğer.
Er Ezkara pehlivanım,
Kahrolası, kırk töre,
Çoğaltın kavgayı!

Er Ezgara kıykırıp,
Aç aykırık, kuu süröön
Siler çoñ bülüktü sala kör,
Tegerektep kırk törö
Kımbat kanıñ Kalçaga
Karaan bolup kala kör –
Uybu-Şuybu balbanım,
Uşunday cañcal sala kör,
At oyunboz, cöö külük*,
Bek kadırman iç tunuk,
Kaynap catkan köp uluk
Uluktarım, döölörüm,
Çoñ-Beecinge eelerim,
Eren Kalça ölgöndö
Altın menen dildeni
Çaçıp ketti dedirbe,
Kalça ölgöndö baarı ölüp,
Karaan kılıp köp kıtay
Ittey tentip çuu turup,
Kaçıp ketti dedirbe.
Öz düynösün kuu kıtay
Çaçıp ketti dedirbe.
Ulugunan ayrılıp,
Uypalanıp Kalçanı
Kaçıp ketti dedirbe.
Şuru otogot, marcan taş
Luñtuñdun kanı aralaş
Köz cumulup ketkiçe
Uluguña, ceriñe,
Kayrattuu Kalça eriñe
Uşu kezde karalaş.
Öyüz-büyüz turuşkun,

Er Ezgara haykırıp,
Keskin nara, kuru avaz,
Siz büyük fitneyi salıverin,
Çevreleyip, kırk töre,
Değerli hanınız Kalça'ya
Destek olup kalıverin –
Uybu-Şuybu pehlivanım,
Böylesi kavgayı salıverin,
At oyunbaz, yaya yürük,*
Pek saygın, içi duru,
Kaynaşıp duran çok ulular,
Ululerim, devlerim,
Çoñ-Beecin'e sahiplerim,
Yiğit Kalça öldüğünde,
«Altın ile parayı
Saçıp gitti» dedirtme,
«Kalça ölünce hepsi ölüp,
Sığınak arayıp çok Kıtay,
İt gibi savrulup çığlık koparark,
Kaçıp gitti» dedirtme.
«Kendi malını kurnaz Kıtay
Saçıp gitti» dedirtme.
«Ulusundan ayrılıp,
Darmadağın olup Kalça'yı
Bırakıp kaçtı» dedirtme.
Mercan toka, inci taş,
Luñtuñ'un hanı karışık,
Göz yumulup gidene dek,
Uluna, yurduna,
Kayratlı Kalça erine
Şu demde kara gününde yanaş.
Karşı karşıya durun,

Mıltık atıp, caa tartıp,
Ayza sunup aykırıp,
Kalçalap uraan çakırıp,
Közüm körsün uruşkun,
Kapkara kanga kanışkın,
Kaçpay turup salışkın.
Kabılan Kalça ölgöndö,

Tüfek atıp, yay çekip,
Mızrak uzatıp haykırıp,
«Kalça!» diye uran çağırıp,
Gözüm görsün, vuruşun,
Kapkara kana kanın,
Kaçmadan durup çarpışın.
Kaplan Kalça öldüğünde,

Kayra tartpas çın caydı
Kayran Kalça körgöndö,
Kagış mınday boldu dep,
Kapır menen busurman
Kagıştın cayı uşunday –
Karsıldaşıp salışıp,
Kayran candan ayrılsañ.
Bılçıldaşıp soguşup,
Bu dümökkö kayrılsañ,
Salamat kılıp okustan,
Aman kalsañ kokustan
Kakanga kabar salgıla.
Kayran Kalça öldü – dep,
Kayra kelbes düynönü
Kagışta cürüp kördü – dep,
Ak bolottun tukulu,
Almambettin tukumu
Aldap tüpkö cetti – dep,
Kalk içinde kaldaytıp,
Kan Koñurbay baatırdın
Atın aldap ketti- dep
Kalp çındı köp aytıp,
Kalp ele tuugan bolom – dep,
Almambet uulu kuu çunak
Tübünö çoguu cetti – dep.
Kökcal Kalça kabılan
Aldatarga aldatpay
Aldatpaska aldatıp,
Armanda bolup ketti de.
Curtum, kanga kabar salgınıñ,
Kakanga aman barganıñ

Geri dönülmez gerçek yeri
Yazık Kalça gördüğünde,
«Çarpışma böyle oldu» diye,
Kâfir ile Müslüman,
Çarpışmanın hali böyledir –
Çatır çutur çarpışıp,
Yazık candan ayrılırsan.
Lime lime dövüşüp,
Bu belaya dönersen,
Kazadan esen kılınıp,
Bir ihtimal sağ kalırsan,
Kakan'a haber salın.
«Yazık Kalça öldü» diye,
Geri gelinmez dünyayı
«Çarpışmada gezip gördü» diye,
Ak çeliğin özü,
Almambet'in soyu,
«Aldatıp köküne erdi» diye,
Halk içinde koca gövdesiyle,
Han Koñurbay bahadırın
«Atını aldatıp götürdü» diye,
Yalanı gerçeği çok söyleyip,
«Yalandan akraba olurum» diye,
Almambet oğlu kurnaz haylaz,
«Hep birden köküne erdi» diye.
Bozkurt Kalça kaplan,
Aldatana aldanmadan,
Aldatmayacağa aldanıp,
Hasretle göçüp gitti de.
Yurdum, hana haber salasın,
Kakan'a sağ varanın,

Kayran şeriñ öldü – dep,
Kayra tartpas çın caydı
Kayran kişi kördü – dep
Semetey emes, Koñurbay
Külçorodon öldü de
Kırgızga bütkön denekul
Uul çorodon öldü de,
Tuuganım dep köp cürgön

«Yazık şirin öldü» diye,
Geri dönülmez gerçek yeri
«Yazık kişi gördü» diye,
«Semetey'den değil, Koñurbay
Külçoro'dan öldü» de,
«Kırgız'da yaratılmış o kul,
Oğul çorodan öldü» de,
«Akrabam» diye çok gezenin

Cukutunan öldü de.
Kalk başkarıp, el cıygan
Ugutunan öldü de,
Almambet uulu Külçoro
Çubutunan öldü de.
Aman cetseñ Kakanga
Badana kiygen baatırga ayt, Kırgın tiygen emedey
Taş sayıngan tazaga ayt,
Kürmö kiygen küçtüügö ayt,
Keñ-Duñşanın oyunda,
Kan belgilüü tunukka ayt,
Keñ kara col boyunda
Kaynap catkan ulukka ayt.
Coluksañ soloon eli bar,
Kımbat Kalça öldü – dep,
Kızıl çoktuu kıyınga ayt.
Tolup catkan kebim bar,
Kalıñ curtka düñ bolsun,
Çark toktogon cıyınga ayt.
Soloon kanı karkıbar.
Kerüügö salgan tamına ayt,
Karkı degen balbanga ayt,
Keyip kalsın çurkurap,
Keçilderdin baarına ayt.
Iyık seter, at aygır
Koyboy takır soysun de,
Kabar berip Beecindin
Çoñ sınçısın alsın de,
Çoñ tonumdu kiygizip,

Bulaşığından öldü» de.
«Halkı yöneten, el toplayanın
Mayasından öldü» de,
«Almambet oğlu Külçoro'nun
Fesadından öldü» de.
Sağ varırsan Kakan'a,
Zırh giyen bahadıra söyle, Kırgın değmiş gibi,
Taş kuşanan keleşe söyle,
Cepken giyen güçlüye söyle,
Keñ-Duñşa'nın ovasında,
Hanlığı belli seçkine söyle,
Geniş kara yol boyunda
Kaynaşıp duran uluya söyle.
Rastlarsan Soloon eli var,
«Değerli Kalça öldü» diye,
Kızıl püsküllü yamana söyle.
Dolup taşan sözüm var,
Koca yurda duyulsun,
Çark gibi duran meclise söyle.
Soloon hanı haşmetli.
Yamaca kurulmuş evine söyle,
Karkı denen pehlivana söyle,
Yansın yakılsın çığrışıp,
Keçillerin hepsine söyle.
Kutlu adağı, atı, aygırı
Hiç bırakmadan kessin de,
Haber verip Beecin'in
Büyük bilicisini alsın de,
Büyük kürkümü giydirip,

Çoñ tagıma mingizip,
Endey etek kök çalbar
Bagalegin tüysün de,
Uluktarı, kandarı
Uluu, kiçüü baldarı
Kalbay kara kiysin de.
Kandan kunun kubalap,
Kızıtalak buruttu
Cer cüzünön sürsün de!
Keñ Celpiniş cer uçu,
Uşu cerge aydap kirsin de
Kabılgañdı kaysagan,
Kulak ugup, köz körgön
Cerge çeyin sürsün de.
Kırk kandın eli attanıp,
Kıyın bülük salsın de.
Kımbat Kalça kunu – dep,

Büyük tahtıma bindirip,
Bol etekli gök şalvarın
Paçasını dürsün de,
Ululları, hanları,
Büyük, küçük çocukları,
Kalmadan kara giysin de.
Handan kan bedelini kovalayıp,
Kahrolası Burut'u
Yeryüzünden sürsün de!
Geniş Celpiniş, yerin ucu,
Şu yere sürüp girsin de,
Önüne geleni çiğneyen,
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Yere kadar sürsün de.
Kırk hanın eli atlanıp,
Çetin fitne salsın de.
«Değerli Kalça'nın kan bedeli» diye,

Kızıtalak buruttun
Kıl emesin toktotpoy,
Kırgın kılıp salsın de.
Ölgönünön kalganıñ,
Öküm cürök balbanıñ,
Beecinge esen barganıñ
Kıyın bolsun cañcalıñ,
Soloongo kabar berüüçü
Baykasañ sözdün barkı bar
Bereniñ Kalça öldü de,
Barsa tartpas çın caydı
Baykuş kişi kördü de.
Solobodon ton alıp,
Soloon kanıp kiysin de,
Kalça kunun kuusun de.
Kagıştı katuu salsın de,
Menin kapkayda kegim alsın de.
Andan arı barganda
Munarık tüşüp burçtangan,
Buluñgur bolup urçtangan,
Çet-Beecin degen ceri bar.

Kahrolası Burut'un
Kılını bile koymadan,
Kırıma uğratsın de.
Ölenden kalanınız,
Yürekli pehlivanınız,
Beecin'e esen varanınız,
Çetin olsun kavganız,
Soloon'a haber verecek olan,
Bakarsan sözün değeri var,
«Yiğidiniz Kalça öldü» de,
Varılıp dönülmez gerçek yeri
«Zavallı kişi gördü» de.
Solobo'dan kürk alıp,
Soloon hanı giysin de,
Kalça'nın kan bedelini kovalasın de.
Çarpışmayı sert salsın de,
Benim nice yerdeki öcümü alsın de.
Ondan öte varınca,
Pus çöküp köşelenen,
Alacakaranlıkla çıkıntılanan,
Çet-Beecin denen yeri var.

Kaarına alganda
Kaptap ketçü seli bar,
Çeriktüü kıtay eli bar.
Cetseñ buga kabar ayt,
Çalışkandı çapçıgan,
Kez bolgondu kemirgen
Çeriktüü kıtay eline
Aalamga alı cetsin dep,
Özüm koygon el ele
Kızıtalak burutka,

Kahrına aldığında
Basıp götüren seli var,
Çerikli Kıtay eli var.
Varırsan buna haber söyle,
Çelmeleşeni pençeleyen,
Rast geleni kemiren
Çerikli Kıtay eline,
Âleme gücü yetsin diye
Kendim yerleştirdiğim eldi,
Kahrolası Burut'a,

Uşu burut degen curutka
Aybanga çalış doñuzu.
Karmaştı katuu salsın de. Oşolorgo salam de,
Zor kıyamat bolgonço
Artkı kalgan balbanga
Atagı çoguu kalsın de,
Arbın düynö, tapkan mal
Kagışıp öçün alsın de!» –
Takır keçip salsın de.
Kap-kayda kekti alsın de, Kereez aytıp şaştırıp,
Baş-ayagı kelsin de.
Bardık düynö, tapkan mal
Alıs kalıp kaldı – dep
Zarıp kılıp ötsün de,
Çın düynödön ketsin de,
Ölöñdüü cerdi örttögön
Çırkıratıp kubalap,
Kızıtalak buruttun
Tübünö çoguu cetsin de.
Ay-aalamdı buy kılgan
Ölböy tirüü kalganıñ,
Beecinge aman barganıñ
Aalamdı bilgen erenge,
Ayla tapkıç berenge,
Zıykırçının özünö ayt,
Sınçılardın közünö ayt.

Şu Burut denen kavme,
Hayvana benzer domuzu.
Kapışmayı sert salsın de. Onlara selam de,

Büyük kıyamet kopana dek,
Geride kalan pehlivana
Şanı toptan kalsın de,
Bol dünyalık, kazanılan mal
Çarpışıp öcünü alsın de!» –
Tümden vazgeçip bıraksın de.
Nice yerdeki öcü alsın de, Vasiyet söyleyip koşturup,
Başı ayağı gelsin de.
Bütün dünyalık, kazanılan mal,
«Uzakta kalakaldı» diye,
Harcayıp geçsin de,
Gerçek dünyadan gitsin de,
Otlu yeri ateşe veren,
Çığlık attırıp kovalayıp,
Kahrolası Burut'un
Köküne toptan ersin de.
Ay-âlemi perişan eden,
Ölmeden diri kalanınız,
Beecin'e sağ varanınız,
Âlemi bilen yiğide,
Çare bulucu yiğide,
Büyücünün kendisine söyle,
Bilicilerin gözüne söyle.

	Arbın cañcal salabı,	*Bol kavga salar mı,*
	Kaldayga ayt, kanga ayt,	*Kaldaya söyle, hana söyle,*
181080	Acıratıp atımdan	*Atımdan ayırıp,*
	Kalıñ eldin baarına ayt.	*Koca elin hepsine söyle.*
	Azır baştı alabı?	*Şimdi başımı alır mı?*
	Kabarıñda bar beken,	*Haberin var mıdır,*
	Beecindin çınar bagında,	*Beecin'in çınar bağında,*
	Tügöngürdün tukumu.	*O tükenesinin soyu.*
	Karı kandın tagında,	*Yaşlı hanın tahtında,*
	Kırk eşiktin tübündö,	*Kırk kapının dibinde,*
	Altın taktın özündö	*Altın tahtın üstünde*
	Kıncılanuu balbanı.	*Kıncılanuu pehlivanı.*
181090	Anın biröö boşonso,	*Onlardan biri boşansa,*
	Katılsa çıgıp ketçü ele,	*Sataşılsa çıkıverirdi,*
	Şay koldogon şer çoro,	*Şay'ın koruduğu şir çoro,*
	Tiygen candın daldalı.	*Değen canın siperi.*
	Kıtay buzularda çıguuçu	*Kıtay bozulacakken çıkardı*
	Şaydañdagan er çoro	*Çevik salınan er çoro,*
	Çoñ-Kakandın balbanı.	*Çoñ-Kakan'ın pehlivanı.*
	Balbandıgı başkaça	*Pehlivanlığı bambaşka,*
	Alardın enesi Indi calabı Arday Buurul at menen	*Onların anası Indi kancığı mı, Arday Buurul at ile*
	Eñkeytip mende alabı!	*Eğdirip beni alır mı!*
181100	Atası kıtay dolusu,	*Babası Kıtay delisi,*
	Adam tilin bilbegen	*İnsan dili bilmeyen,*
	Tüz kirip, tüyşük salsın de.	*Doğruca girip dert salsın de.*
	Tügönüşüp uruşup,	*Tükenişircesine vuruşup,*
	Kızıtalak kırgızdan	*Kahrolası Kırgız'dan» –*
	Dep, oşontip Koñurbay,	*Deyip, öylece Koñurbay,*
	Astındagı Algara	*Altındaki Algara,*
	Aram saktap çorodon.	*Çoroya kem niyet besleyip.*
	Cakşılık canga berbegen	*Cana iyilik vermeyen,*
	Örttöngürdün tukumu,	*O yanasının soyu,*
181110	Bu kapırdın tukumu.	*Bu kâfirin soyu.*
	Alısta kaldı Algara	*Uzakta kaldı Algara,*
	Azır balaa salabı,	*Şimdi bela salar mı,*
	Kuturup ölgön çoronu	*Kudurup ölen çoroyu*
	Uruuçu Kuday urabı?	*Vuran Kuday vurur mu?*

Tüp atası tük duşman
Ayta turgan kebi bar
Atasının kegi bar,
Duşman bolgon çeni bar» –
Dep, oşentip, Koñurbay
Bulkungandan silkindi.
Şamdagayı bolcolsuz,
Baskıla – dep şaştırıp,
Bala orduna Kalçanı
Artık kökcal Külçoro
Sogonçoktoy bastırıp,
Içi örttönüp küyünüp,

Kök atası baştan düşman,
Söyleyecek sözü var,
Babasının öcü var,
Düşman olmasının yeri var» –
Deyip, öylece, Koñurbay
Çırpındıkça silkindi.
Çevikliği ölçüsüz,
«Yürüyün!» deyip koşturup,
Çocuk yerine Kalça'yı
Üstün bozkurt Külçoro
Topuğuna basarak sürüp,
İçi tutuşup yanıp,

Kaardandı Koñurbay
Çılgıy balaa mına bu.
Çılgıy içi ört calın
Çıday albay mına bu,
Kaynap içi çok bolup,
Közü caynap, ört bolup,
Oozunan calın şırkırap,
Tiştense tişi bırkırap,
Kaardanıp kalbayıp
Adamdın kanı Koñ töröñ –
Akılga dıykan çoñ töröñ
Aybattanıp bügülgön,
Aykırıp Kalça ün salsa,
Kılım candan tüñülgön.
Telegeyi teñ bolgon,
Ay-aalamdın baarına
Arıslan Kalça er bolgon
Tebelenüü aalamdan
Kaçan Kalça kor bolgon.
Kulak ugup, köz körgön
Cerge Kalça zor bolgon,
Arbagı mıktı, atı uluk
Artık içi çok bolup,
Küyüp candı makuluk.
Kabarıñda bar beken,
Beecinge çege cer bolgon,

Kahırlandı Koñurbay,
Katıksız bela işte bu.
Katıksız içi od alev,
Dayanamayıp işte bu,
İçi kaynayıp kor olup,
Gözü parlayıp ateş olup,
Ağzından alev fışkırıp,
Dişlense dişi gıcırdayıp,
Kahırlanıp kabarıp,
Ademin hanı Koñ töre –
Akılda derin büyük töre,
Heybetlenip bükülen,
Haykırıp Kalça ün salsa,
Cihan candan umut keser.
Her yönüyle denk olan,
Ay-âlemin hepsine
Arslan Kalça er olmuştu,
Çiğnenmiş âlemde
Ne zaman Kalça hor olmuştu.
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Yere Kalça ulu olmuştu,
Ruhu sağlam, adı ulu,
İçi büsbütün kor olup,
Yandı canı, mahluk.
Haberin var mıdır,
Beecin'e direk olmuştu,

Arıslan Kalça er bolgon.
Kalça-kalça bolgonu,
Kalça atka kongonu
Ereşen tartıp, er bolup,
Er uulu menen teñ bolup,
Bütkül Kakan, kırk kanga
Kayran Kalça er bolup
Kün batış menen, kün çıgış
Kınsız kılıç baylangan.
Cerdi bilip turganı
Kürdöölüü kıtay, kırk kan el Kaarı betine aylanıp,
Eldi bilip turganı.
Alöökönün Koñurbay
Ay-aalamga döö bolup,

Arslan Kalça er olmuştu.
Kalça'nın Kalça oluşu,
Kalça adını alışı,
Erginleşip er olup,
Er oğluyla denk olup,
Bütün Kakan'a, kırk hana
Yazık Kalça er olup,
Gün batısıyla gün doğusu,
Kınsız kılıç kuşanmıştı.
Yeri bilip yönetmesiydi,
Kudretli Kıtay, kırk han eli, Kahrı yüzüne vurup,
Eli bilip yönetmesiydi.
Alööke'nin Koñurbay'ı
Ay-âleme dev olup,

Çımaçın, Kakan, Bakburçun
Mınça curtka ee bolup,
Körgön uyat kıla elek,
Kökcal Kalça sına elek.
Mendeden capa körbögön,
Beren Kalça abañız
Bulkungandan, silkindi
Beycaylıgın karaçı,
Kuturup ölgön çoçkonun
Berendigin karaçı.
Mına oşondo Külçoro
Taştap kayra tartabı,
Koñurbay emes kuturgur
Aalamdan kayra kaytabı!
Buurul minip bulkuntup,
Kaarlantıp caylanıp,
Kını cok kılıç baylanıp,
Cañcal cakka şaylanıp,
Caydañdagan şer çoro
Aybaltanı baylanıp,
Ar kaçandan bir kaçan
Kıtaydı Kuday berse – dep,
Kıran kul cürgön şañdanıp,

Çımaçın, Kakan, Bakburçun,
Bunca yurda sahip olup,
Görüp utanç görmüş değildi,
Bozkurt Kalça kırılmış değildi.
Kuldan cefa görmemiş,
Yiğit Kalça ağanız
Çırpındıkça silkindi,
Yersizliğine baksana,
Kudurup ölen domuzun
Yiğitliğine baksana.
İşte o zaman Külçoro
Bırakıp geri döner mi,
Koñurbay değil, kudurmuş,
Âlemden geri döner mi!
Buurul'a binip şahlandırıp,
Kahırlanıp yerleşip,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Kavga yönüne hazırlanıp,
Çevik salınan şir çoro,
Ay baltayı kuşanıp,
Her ne zamandan bir zaman,
«Kıtay'ı Kuday verirse» diye,
Yırtıcı kul coşkuyla gezip,

Kayran usta Bölökbay
Kagışka kılgan aybalta,
Kambıl kuldun kızıgı,
Kalçaga salçu buzugu.
Iç koynuna baylanıp,
Cay-caragın şaylanıp,
Caydañdagan şer çoro,
Calından kaçpas şer çoro,
Kaarlanıp caylangan,
Kırıp ketçü emedey
Kayra caaçu buluttay
Bilegi coon, taş cürök,
Çoronun cayın suraba
Bil müçölüü badirek,

Yazık usta Bölökbay'ın
Çarpışma için yaptığı ay balta,
Becerikli kulun sevdası,
Kalça'ya salacağı fesadı.
İç koynuna kuşanıp,
Silahını pusatını hazırlayıp,
Çevik salınan şir çoro,
Alevden kaçmaz şir çoro,
Kahırlanıp yerleşmiş,
Kırıp geçecekmiş gibi,
Yeniden boşanacak bulut gibi,
Bileği kalın, taş yürek,
Çoro'nun halini sorma,
Fil gövdeli yaman,

Şer atangan balbanday,
Cön ele aalamga kırgın salganday.
Bulkungandan silkinip,
Betteşkendi mert kılıp,
Ay-aalamdı alganday.
Caannam kesken balbanday,
Bu cumuru baştuu mendeden
Can caratkan ar kanday.
Cana kıraan Külçoro
Kaarlanıp kakayıp,
Kan içmesi karmadı,
Kaalgaday kaşka tiş,
Kalayıktan başka tiş
Bölö-bölö çaynadı.
Ak bolottun tukulu,
Alakeñ kandın tukumu
Öñ bölünüp, küç çıktı,
Eki betten saksayıp,
Adam körgüs tük çıktı.
Arıslanday şer çoro
Ay-aalamdı buy kılgan
Uşunday kökcal er çıktı
Ala-Toodoy dañkañdap,
Ak señirdey çalkañdap,

Şir adını almış pehlivan gibi,
Düpedüz âleme kırgın salmış gibi.
Çırpındıkça silkinip,
Yüzleşeni helak edip,
Ay-âlemi almış gibi.
Cehennemi aşmış pehlivan gibi,
Bu yuvarlak başlı kuldan
Yaradan canı türlü yaratmış.
Yine yırtıcı Külçoro
Kahırlanıp dikilip,
Kan içiciliği tuttu,
Kapı kanadı gibi bembeyaz diş,
Halktan başka türlü diş,
Parça parça çiğnedi.
Ak çeliğin özü,
Alake hanın soyu,
Beti değişip güç fışkırdı,
İki yanağından diken diken,
İnsanın görmediği tüy çıktı.
Arslan gibi şir çoro,
Ay-âlemi perişan eden
Böylesi bozkurt er çıktı,
Ala-Too gibi heybetle,
Ak doruk gibi salınıp,

Araga cürgön er çoro: –
«Abambı desem bekemsiñ,
Sen bulkunup ketet ekensiñ.
Alañdı ala kaçkansıp,
Köp düynöñdü çaçkansıp,
Silkinip ketet ekensiñ,
Aram akıl, bükmö akıl,
Tüymö akıldan salıpsıñ,
Tuuganım desem Koñurbay
Duşman bolup kalıpsıñ,
Otura kalıp siybegen,
Etegi cerge tiybegen
Kaldañdagan kapırdı
Kılıp turgan işin kör.
At baylasa mamısız
Takırlıgıñ bilindi

Araya giren er çoro: –
«Ağam mı desem, pek çıktın,
Sen çırpınıp gidiyormuşsun.
Varını kaçırmışım gibi,
Çok malını saçmışım gibi,
Silkinip gidiyormuşsun,
Haram akıl, kıvrık akıl,
Düğüm akıldan işe girişmişsin,
«Akrabam» desem, Koñurbay,
Düşman olup çıkmışsın,
Oturup da işemeyen,
Eteği yere değmeyen,
Hantal salınan kâfirin
Yapıp durduğu işe bak.
At bağlasa kazıksız,
Kısırlığın belli oldu,

Atañdın körü, Koñ törö,
Senin kapırlıgıñ bilindi.
Otura kalıp siybegen,
Etegi cerge tiybegen,
Ezelden cön cürbögön,
Atı duşman, tübü ılay
Atañdın körü tügön ay,
Tuuganım desem kuturgur
Ölüüçüdöy küyünüp,
Etegi karış tilik it,
Cöngö kelbes Koñurbay,
Bulkuldagan doñuzdun
Asılıñ aman koydumbu,
Dıgdırılıp bulkunup,
Ee, botom, Alöökönü soydumbu?
Alañdı ala kaçtımbı?
Atañdın körü, Kalça kul,
Senin ak teñge buluñ çaçtımbı?
Cep ciberçü emedey,
Celigesiñ sen Kalça,
Kabıña sala ketçüdöy.
Eeligesiñ sen, Kalça,

Kahrolası Koñ töre,
Senin kâfirliğin belli oldu.
Oturup da işemeyen,
Eteği yere değmeyen,
Ezelden doğru yürümeyen,
Adı düşman, kökü balçık,
Kahrolası tükenesi, ay,
«Akrabam» desem, kudurmuş,
Ölecekmiş gibi yanıp,
Eteği karış yırtmaçlı it,
Yola gelmez Koñurbay,
Çırpınan domuzun
Kıymetlini mi elledim,
Diretip çırpınıp,
Ee, yavrum, Alööke'yi mi kestim?
Varını mı kaçırdım?
Kahrolası Kalça kul,
Senin ak akçeni, malını mı saçtım?
Yiyip yutacakmış gibi,
Azıyorsun sen, Kalça,
Tulumuna koyup gidecekmiş gibi.
Kuduruyorsun sen, Kalça,

Buuruldun butu tiygenge,
Bulkuldaysıñ sen kıtay,
Buzuktun başı Buurulda.
Attın butu tiygenge
Mınça nege bulkunduñ,
Aybandın butu tiygenge
Atañdın körü, kıtay kul
Mınça nege culkunduñ» –
Dep, oşentip, Külçoro:
«Adam, maldın butu tiygenge
Maaderiñ baylap algansıp,
Baatırıñ caylap salgansıp,
Küyöörüñdü sorgonsup,
Kübüñdü teşip koygonsup
Küülönösüñ kıtay kul,
Ayıldaş tuugan bolduk dep,

Buurul'un ayağı değdi diye,
Çırpınıyorsun sen, Kıtay,
Fesadın başı Buurul'da.
Atın ayağı değdi diye
Bunca neden çırpındın,
Hayvanın ayağı değdi diye,
Kahrolası Kıtay kulu,
Bunca neden silkindin?» –
Deyip, öylece, Külçoro:
«Aman, hayvanın ayağı değdi diye,
Takatini bağlamışım gibi,
Bahadırını yere sermişim gibi,
Yakınını sömürmüşüm gibi,
Zırhını delmişim gibi,
Kükreyip duruyorsun, Kıtay kulu,
«Komşu akraba olduk» diye,

Araga cürsöm apıldap,
Süylönösüñ kıtay kul,
Murdatan koyboy cayıña,
Bulkunup tiydiñ cinime,
Kaardandım, kakaydım,
Emi katılbay koyboym biriñe.
Aramdık tüşüp beyliñe,
Kereeziñ ayta ketesiñ
Bere, kırk uruu kıtay eline.
Ata, özölöngön çoñ mancuu
Kaarlap ketkidey,
Kan atañdın öçü cok.
Kıtay, kazır tiydiñ cinime,
Kıraandık cinim karmasa,
Emi kırışpay koyboym biriñe» –
Bu tozoku kapırdı
Dep, oşentip, Külçoro
Adam, altın caak aybalta
Mizi karış calcaygan,
Şiltegen cerden kan caygan,
Çokusu bolot muştumday,
Baatır aybalta cayı uşunday.

Araya girsem telaşla,
Söylenip duruyorsun, Kıtay kulu,
Baştan beri yerinde durmayıp,
Çırpınıp cinime dokundun,
Kahırlandım, dikildim,
Artık birinize sataşmadan durmam.
Haramlık düşüp huyuna,
Vasiyetini söyleyip gidersin,
Bre, kırk boy Kıtay eline.
Ah, kasılan koca Mancu,
Kahredip gidecekmiş gibi,
Han babanın öcü yok.
Kıtay, şimdi dokundun cinime,
Yırtıcılık cinim tutarsa,
Artık biriyle kırışmadan durmam» –
Bu cehennemlik kâfiri
Deyip, öylece, Külçoro,
Aman, altın yanaklı ay balta,
Ağzı bir karış yayvan,
Savrulduğu yerden kan saçan,
Tepesi çelik, yumruk gibi,
Bahadır ay baltanın hali böyledir.

	Ayla tapkıç ıktuunu,	*Çare bulucu ustayı,*
	Şamdagay tuugan şer çoro,	*Çevik doğmuş şir çoro,*
	Aalamga salgan çoñ cañcal	*Âleme salınmış büyük kavga,*
	Ata cakıldagan er çoroñ	*Ah, pırıl pırıl er çoron,*
	Kanga toyup katıkkan	*Kana doyup pekişmiş*
	Altın caak aybalta	*Altın yanaklı ay balta,*
	Ay-aalamdı buy kılıp,	*Ay-âlemi perişan edip,*
181310	Añdıganı alaçıktay çoñ Kalça.	*Gözlediği alaçık gibi koca Kalça.*
	Arslan bolup atıkkan	*Arslan diye ad almış,*
	Mına capıldagan er çoro	*İşte atik er çoro,*
	Içse kanga toybogon,	*İçse kana doymayan,*
	Koñurbay kanga cetti ele,	*Koñurbay hana ulaştı,*
	Kerişse candı koybogon.	*Kapışsa canı koymayan.*
	Ayrı şili tuşu – dep	*«Çatal ensesinin hizası» diye,*
	Ooz omurtka, kara kuş	*Boyun omuru, ense kökü,*
	Orto ceri uşu – dep,	*«Orta yeri işte bu» diye,*
	Ölör cerdin tuşu – dep,	*«Ölümlük yerin hizası» diye,*
181320	Ölböy kalsa Koñurbay	*«Ölmez kalırsa Koñurbay,*
	Caman bolor uşu – dep,	*Kötü olur işte bu» diye,*
	Cañcaldın caman balası	*Kavganın yaman çocuğu,*
	Moyunga çaap iygende,	*Boynuna çalıp indirdiğinde,*
	Kanday bolor eken – dep,	*«Nasıl olur acaba» diye,*
	«Baya kan atam Manas kandın	*«Hani han babam Manas hanın*
	carası. Kılça koyboy kıtaydı	*yarası. Kıl kadar komadan Kıtay'ı,*
	Atamdı çapkan Kalçanı	*Babamı vuran Kalça'yı*
	Tak özüñdöy kılayın,	*Tıpkı senin gibi edeyim,*
	Uşintip kegin alayın,	*Böylece öcünü alayım,*
181330	Bul kuturgan Kalçanı	*Bu kudurmuş Kalça'yı*
	Uzununan salayın,	*Boylu boyunca sereyim,*
	Bir atam turmak Kalçadan	*Bir atam şöyle dursun, Kalça'dan*
	Ceti atam kegin alayın.	*Yedi atamın öcünü alayım.*
	Uşul Alöökönün Koñurbay	*Şu Alööke'nin Koñurbay'ını*
	Aybaltalap cançayın,	*Ay baltayla ezeyim,*
	Erdemsigen Kalçanı	*Erlik taslayan Kalça'nın*
	Umaştay közün açayın,	*Umaç gibi gözünü açayım,*
	Kalk içinde cançayın,	*Halk içinde ezeyim,*
	Kaltırbay kaarın salayın,	*Eksiksiz kahrımı salayım,*
181340	Toodoy bolgon Koñurbay	*Dağ gibi olan Koñurbay'ın*

Tokmoktop başın alayın.
Ay-aalamdı buy kılgan
Kankor Kalça kapırdı
Kıtayga uluk şerlerdi,
Kılımdın baarın kuuratkan
Kıyınsıgan bul erdi,
Keçil kanı çoçkogo
Kürdölüü cinim kılayın,
Calgız Kalça bul emes,
Cabıltıp curtun kılayın.
Kalabanı salayın,
Külçoro kıldı dedirtip,
Men çoñ abiyirdi alayın.
Ayanıp tirüü cürgöndö
Ne murazga ceteyin
Kırgın kıla keteyin» –

Tokmaklayıp başını alayım.
Ay-âlemi perişan eden
Hunhar Kalça kâfirini,
Kıtay'a ulu şirleri,
Cihanın hepsini kurutan
Yamanlık taslayan bu eri,
Keçil hanı domuza
Coşkun cinimi göstereyim,
Yalnız Kalça değil bu,
Toptan yurdunu da edeyim.
Kıyameti koparayım,
«Külçoro yaptı» dedirtip,
Ben büyük şerefi alayım.
Sakınıp diri gezmekle
Hangi murada ereyim,
Kırgın edip gideyim» –

Dep, oşentip, Külçoro
Açuulanıp bakırıp,
Aybatı kıyın şer Çoro
Atası Manastap uraan çakırıp. Közü
ketip alaktap,
Celikken boydon kuturgur
Koñurbayga cetti ele,
Altın uñgu aybalta
Karmay kalıp imerip,
Mına oşondo Kalçanı
Ayrı şili uşu – dep,
Karakuştun tuşu – dep,
Tartıp kelip ciberdi.

Deyip, öylece, Külçoro
Öfkelenip bağırıp,
Heybeti çetin şir Çoro,
Babası «Manas!» diye uran çağırıp.
Gözü kayıp fıldır fıldır,
Azgın haliyle kudurmuş,
Koñurbay'a ulaştı,
Altın saplı ay baltayı
Kavrayıp çevirip,
İşte o zaman Kalça'ya,
«Çatal ensesi işte bu» diye,
«Ense kökünün hizası» diye,
Çekip indiriverdi.

KÜLÇORO KOÑURBAYDIN, EZKARANIN BAŞIN ÇAPKAN CERI

Mancuu kanı Ezkara
Kolundagı Zulpukor
Şiberge koyso ört ketken
Şiltegeni mürt ketken,
Kıykırıp kından çıgarsa
Mizi örttönüp kızargan,
Şiltegen sayın bul karan
Kırk kulaç bolup uzargan,
Kanga mıktap toyboso
Katsa kınga kirbegen,
Kan içpey kuru cürbögön,
Kolundagı Zulpukor
Zulpukordu suurup
Ezkara kanga cetti ele,
Mancuu kanı Ezkara
Barıp cetip Külçoro
Kılıç menen saldı ele
Denesi kalıp, başı cok
Bölök bolup kaldı ele.
Koñurbaydın kırk törö
Altı miñ kıtay, san kalday,
Öçöşünö tiygende
Aralaş kol salganı

Cebeden murun cetkende
Cetip tartıp ötköndö
Mına oşondo Koñurbay
Esi oop endirep,
Akıldan tanıp şalaktap,
Cer kuçaktap dardayıp,
Beren Kalça abañdın
Kulap ketti barbayıp,
Kalça kulap ketkende

KÜLÇORO'NUN KOÑURBAY'IN, EZKARA'NIN BAŞINI VURDUĞU YER

Mancu hanı Ezkara,
Elindeki Zulpukor,
Çayıra değse yangın çıkan,
Savurunca anında öldüren,
Haykırıp kından çıkarsa,
Ağzı tutuşup kızaran,
Her savuruşta bu kıyıcı,
Kırk kulaç olup uzayan,
Kana adamakıllı doymasa,
Kondursa kına girmeyen,
Kan içmeden boş gezmeyen,
Elindeki Zulpukor,
Zulpukor'u sıyırıp,
Ezkara hana ulaştı,
Mancu hanı Ezkara,
Varıp yetişip Külçoro
Kılıç ile çaldı,
Gövdesi kalıp, başı yok,
Ayrı düşüp kaldı.
Koñurbay'ın kırk töresi,
Altı bin Kıtay, sayısız kalday,
Öcüne dokunduğunda,
Karışıp saldırdılar,

Oktan önce yetiştiğinde,
Yetişip çekip geçtiğinde,
İşte o zaman Koñurbay,
Aklı gidip sersemleyip,
Bilinci kaybolup sarkarak,
Yeri kucaklayıp yayılıp,
Yiğit Kalça ağanız
Yıkılıp gitti boylu boyunca,
Kalça yıkılıp gittiğinde,

Cebeden murun Külçoro
Ezkaraga cetti ele.
Kılıç menen kılıçtap,
Alısıraak cürgönün
Ayza menen saygılap,
Andan cakın kelgenin
Kılıç menen kırgılap,
Bereni Kalça karısın
Kızık kırdı Külçoro,
181410 Baya, kırk törönün baarısın.
Baatırsıngan kırk törö
Ölüp cattı sırayıp,
Kulap catat tırayıp,
Denesi kalıp başı cok,
Kee biri catat tırayıp.
Külçoro kırgın saldı ele.
Baya cöö turgan Semetey
Atası Manas Ayköldön
Arta tuugan kurguruñ,
181420 Uluksungan ereniñ,
Uşunday kökcal bereniñ,
Özönçönü maylagan,
Öz atasın caylagan.

Oktan önce Külçoro
Ezkara'ya ulaştı.
Kılıç ile kılıçlayıp,
Uzakça duranını
Mızrak ile dürtüp,
Ondan yakın gelenini
Kılıç ile kırıp,
Yiğit Kalça'nın kocamışını,
Kızgınca kırdı Külçoro,
Hani, kırk törenin hepsini.
Bahadırlık taslayan kırk töre
Ölüp yattı upuzun,
Yıkılıp yatıyor kaskatı,
Gövdesi kalıp başı yok,
Kimisi yatıyor kaskatı.
Külçoro kırgın saldı.
Hani yaya duran Semetey,
Babası Manas Aykol'dan
Üstün doğmuş kurban olası,
Ululuk taslayan yiğidin,
Böylesi bozkurt yiğidin,
Dereleri kanla yağlayan,
Öz babasını yere seren.

Cürgönü bülük çañ bolgon,
Şimirgeni kan bolgon,
Kanga toyup katıkkan,
Kabılan kökcal atıkkan.
Ay-aalamdı buy kılçu
Artık kökcal Semetey
181430 Çurkap kelet barbañdap,
Şaşıp kelet dardañdap.
Kökcaldıgı körünöö
Çanaçtay murdu barbañdap,
Kankor törön dardañdap,
Kaar salıp bakırıp,
Kan atası «Manastap» uraan
çakırıp. Eköölödü debesin,

Yürüdüğü yer fitne, toz olan,
İçtiği kan olan,
Kana doyup pekişen,
Kaplan, bozkurt diye ad almış.
Ay-âlemi perişan eden
Üstün bozkurt Semetey,
Koşup geliyor paldır küldür,
Telaşla geliyor apar topar.
Bozkurtluğu apaçık,
Tulum gibi burnu oynayıp,
Hunhar töre apar topar,
Kahır salıp bağırıp,
Han babası «Manas!» diye uran
çağırıp. «İkisi birden çullandı»
demesinler,

Cazayılın* salınıp,	*Cazayıl'ını* kuşanıp,*
Atası Manas kanga calınıp.	*Babası Manas hana yalvarıp.*
«Aylanayın şer çorom,	*«Kurban olayım şir çorom,*
Şay koldogon er çorom,	*Şay'ın koruduğu er çorom,*
Öödö tartsam öbögüm,	*Yukarı çeksem dayanağım,*
Ildıyga kirsem cölögüm,	*Aşağı insem desteğim,*
Astıga salsam ak colum,	*Öne katsam ak yolum,*
Aydoogo salsam san kolum,	*Sürüşe salsam sayısız ordum,*
Külçoro sendey balaga	*Külçoro, senin gibi çocuğa*
Çımınday canım sadaga,	*Sinek kadar canım kurban,*
Argımak bagıp, at bagıp,	*Argımak besleyip, at besleyip,*
Arbuurul öñdüü buudanga,	*Arbuurul gibi küheylana,*
Aylansam bolot kıraanım,	*Kurban olsam yeridir, yırtıcım,*
Külçoro sendey tuuganga.	*Külçoro, senin gibi kardeşe.*
Mañdaydagı paanayım,	*Alnımdaki bahtım,*
Mura bolgon taalayım.	*Miras olmuş talihim.*
Kılımdan aşkan kıraakım,	*Cihanı aşan keskin bakışlım,*
Taalayga bütkön muraapım,	*Bahtıma yazılmış muradım,*
Bala kökcal arıslanım.	*Genç bozkurt arslanım.*
Taalayıma cazganım.	*Talihime yazılmışım.*
Astı salsam ak colum,	*Öne salsam ak yolum,*
Kolumda bolot çokmorum.	*Elimde çelik topuzum.*
Kadır tündöy kölököm,	*Kadir gecesi gibi gölgem,*
Kagılayın berekem.	*Kurban olayım bereketim.*
Ceti tümön coo kelse	*Yedi tümen düşman gelse,*
Ceke aralap bergenim,	*Tek başına dalıp savuşturanım,*
Kurgurga coldoş bolom dep,	*Garibe yoldaş olurum diye,*
Taalayıma çiygenim.	*Talihime çizdiğim.*
Kagılayın Külçorom,	*Kurban olayım Külçorom,*
Algır şumkar sen eleñ,	*Alıcı sungur sendin,*
Abakeñ kökcal men elem.	*Ağan bozkurt ben idim.*
Aytkan sözgö könö kör,	*Söylenen söze uyuver,*
Kaldaydın uulu kapırdın,	*Kaldayın oğlu kâfirin,*
Aldıñdagı kan Koñurbay baatırdın	*Önündeki han Koñurbay bahadırın*
Maga bir kaşık kanın bere kör!	*Bana bir kaşık kanını veriver!*
Oy, Külçoro arıslanım,	*Ey Külçoro, arslanım,*
A düynögö barganda,	*Öbür dünyaya varınca,*
Agası menen inisi	*Ağabeyi ile kardeşi,*

Ekööö birdey özümdü
Özök kılıp turbasın.
Kalcıragan kapırdı
Uşintip Kuday urbasın.
Açuuñuzdu tıyıñız,
Çorom, aldıñdagı kapırdın,
Ata, duşman batırdın
Bizge kaşık kanın kıyıñız.
Kaardanıp kakaybay
Er arıslan ciniñ tıyıñız.
Tuuganım tilim alıñız,
Koluñdagı Kalçanı
Berenim aba, mına dep
Belekke bere salıñız!
Erdigiñdi tıyıñız,
Koluña tüşkön Kalçanı
Öltürböstön citirbey,
Bizge kanın kıyıñız!
Degen sözgö könüñüz,
Arıslanım Külçoro,
Algan ceminiñ beriñiz,
Aylanayın arıslanım,
Külçoro sendey balaga
Argın, kırgız, abakeñ
Astıña ketsin sadaga!

İkisi birden beni
Yürek yarası etmesin.
Sayıklayan kâfiri
Böyle Kuday vurmasın.
Öfkenizi dizginleyin,
Çorom, önündeki kâfirin,
Ah, düşman bahadırın,
Bize bir kaşık kanını bağışlayın.
Kahırlanıp dikilmeden,
Er arslan, cininizi dizginleyin.
Kardeşim, sözümü dinleyin,
Elindeki Kalça'yı,
«Yiğidim ağa, işte» deyip,
Armağan olarak veriverin!
Yiğitliğinizi dizginleyin,
Eline düşen Kalça'yı
Öldürmeden, yok etmeden,
Bize kanını bağışlayın!
Denen söze uyunuz,
Arslanım Külçoro,
Aldığın avını veriniz,
Kurban olayım arslanım,
Külçoro, senin gibi çocuğa
Argın, Kırgız, ağan,
Önünde kurban olsun!

On yedinci cildin sonu.

On sekizinci cilt, iki başın zaferi ve kara yazgının ilk gölgeleriyle sürer.

Dünyanın en uzun destanı Manas, yirminci yüzyılın Homeros'u sayılan Sayakbay Karalaev'in dilinden 500.553 mısra olarak yazıya geçirildi. Bu dizi, üçlemenin ikinci parçası olan «Semetey» destanını Kırgızca Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyor.

On yedinci cilt, kara büyücü Çañdıayak'ın sonundan Külçoro'nun düşman sofrasında kurduğu kardeşlik oyununa; Beecin'in tacından Karkıra'daki sahte barış meclisine ve Koñurbay'ın kanla ödenen bedeline uzanır.

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI · CİLT XVII

SEMETEY · KARALAEV VARYANTI · CİLT XVII

SEMETEY
SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI
KIRGIZCA LATİN YAZIMI · TÜRKÇE EDEBİ ÇEVİRİ
CİLT XVIII · İKI BAŞIN ZAFERI VE KARA YAZGI

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

Kırgızca Latin yazımı ve Türkçe edebî çevirisiyle
karşılıklı iki sütun hâlinde

CİLT XVIII

Bölüm 1 · İki Baş: Koñurbay'ın Sonu ve Zafer Dönüşü
Bölüm 2 · Kan Bedeli: Ümötöy'ün Gelişi ve Sonu
Bölüm 3 · Buurul'un Gidişi: İlenç, İhanet ve Kara Yazgı

Bu kitaptaki metin, telif korumasına tabi olmayan halk edebiyatı (folklor) niteliğindeki destan mısralarından ibarettir.

Kaynak baskı: «Семетей» эпосу — Саякбай Каралаевдин айтымында (1-китеп). «Turar» Yayınevi, Bişkek 2013 (haz. A. Jaynakova; genel red. A. Akmataliev). Kaynak baskının telifli editoryal katmanları — ön söz ve son söz, bilimsel açıklamalar, sözlük bölümü ve Theodor Herzen'in illüstrasyonları — bu yayına alınmamıştır.

Kırgızca Latin transliterasyonu, Türkçe edebî çeviri, ön söz, bölüm özetleri, kapak ve iç tasarım bu yayın için özgün olarak üretilmiştir. © Gazâ'nın Neferi, 2026. Kaynak gösterimi, folklor eserlerinin kullanımına ilişkin dürüst uygulama gereğince yapılmıştır.

Bu cilt, üçlemenin yaklaşık 316.000 mısralık «Semetey» bölümünün 181.500–192.165 mısralarını kapsar.

ÖN SÖZ

Manas göçtü; ama ocağı sönmedi. Elinde destan, dilinde ant taşıyan Kırgız, kaybettiği hanın yasını bir başka hikâyeyle sağalttı: babasız doğan, sürgünde büyüyen, atalar yurdunu geri almak için tek başına yola çıkan bir oğulun hikâyesiyle. «Semetey», üçlemenin ikinci kitabıdır; yasın, vefanın ve dönüşün destanıdır.

Sayakbay Karalaev'in dilinden yazıya geçirilen bu varyantta Semetey'in hikâyesi, Manas'ın ölümünün hemen ertesinde başlar. Abıke ile Köböş'ün ihaneti, Kanıkey'in bebeğini koynuna alıp Buhara'ya kaçışı, yetimin dedesinin sarayında soyundan habersiz büyüyüşü ve kanının çağırdığı gün Talas'a dönüşü — bunların hepsi, sözlü geleneğin en usta anlatıcısının nefesiyle, kesintisiz bir ırmak gibi akar.

Bu dizide Karalaev varyantının «Semetey» bölümünü, Kırgızca aslının Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyoruz. Transliterasyonda Türk okurunun gözüne yatkın bir yazım benimsendi; çeviride ise mısra bütünlüğü korunarak destanın epik sesi Türkçede yeniden kuruldu. Her bölümün başında iki paragraflık bir özet ve okuru bekleyen olayları toplayan kısa bilgi kutuları yer alıyor.

Söz atadan oğula geçti; kitap da elden ele geçsin.

Gazâ'nın Neferi
Antalya, 2026

KİTABIN PLANI

I	İki Baş: Koñurbay'ın Sonu ve Zafer Dönüşü	Cilt XVIII — bu ciltte
2	Kan Bedeli: Ümötöy'ün Gelişi ve Sonu	Cilt XVIII — bu ciltte
3	Buurul'un Gidişi: İlenç, İhanet ve Kara Yazgı	Cilt XVIII — bu ciltte

BİRİNCİ BÖLÜM

İki Baş: Koñurbay'ın Sonu ve Zafer Dönüşü

Zaferin şafağında Semetey, yiğitliğinin karşılığı olarak Külçoro'ya Argın halkını ve Cılgınduu, Keñ-Kol ile geniş Talas topraklarını bağışlar. Esir düşen Koñurbay (Kalça), Beecin'in hanlığını ve hazinelerini vadeden hileli bir barış söylevi verir; ancak Manas'ı altı kez aldatan bu düzenbazı iyi tanıyan Bakay, Semetey'i öfkeyle uyarır. Semetey, Koñurbay'ı üç kez yere çalıp kılıç ve aybaltayla öldürür, başını keser. Koñurbay ile Ezkara'nın başları Karkıra ovasındaki Kara-Saz'a yan yana dikilir ve bu yer "İki Baş" adını alır. Hıtaylar yas tutar, kırk caysañ ölüm yemini eder ve büyük bir Hıtay–Kırgız savaşı patlak verir; Koñurbay'ın atı Algara kaçar, Külçoro peşine düşer.

Kırk günlük yakıcı Kara-Kum kovalamacasında Buurul, Algara'yı geçer; Külçoro yakaladığı atı Bakay'a armağan eder ve karşılığında büyük bir dua alır. Semetey'in ortada, Külçoro ile Kançoro'nun kanatlarda savaştığı büyük çarpışmada Çin ordusu bozguna uğratılıp Beecin ve Kakan sınırlarına sürülür; elçi Ay-Cancun'un gelişiyle Bakay barışı yürütür, altın, gümüş, mücevher ve seçkin kızlardan oluşan haraç alınır. Bakay'ın öğüdüyle Beecin yağmalanmadan dönülür; Talas'ta "gündüzü kımız, gecesi kız" şenlikleri kurulur ve Semetey, Manas'tan bile üstün sayılan bir sultan olarak yerleşir. Ne var ki bölümün sonunda kader döner: "Semetey'in Ölümü" başlığıyla,

Kökçö'nün oğlu Ümötöy babasının kan bedelini istemek için Kazak ordusu toplar; anası Akerkeç'in barış yakarışlarına kulak asmadan Talas'a yürür.

KÜNYE — KEY FACTS

- Semetey, Külçoro'ya Argın halkını ve Cılgınduu–Keñ-Kol–Talas topraklarını bağışlayarak onu ödüllendirir.
- Bakay'ın uyarısıyla Semetey, Manas'ı altı kez aldatan Koñurbay'ın hileli barış teklifini reddedip onu öldürür ve başını keser.
- Koñurbay ile Ezkara'nın başları Karkıra ovasındaki Kara-Saz'a yan yana dikilir; bu yer "İki Baş" adını alır.
- Külçoro, kırk günlük Kara-Kum kovalamacasında Koñurbay'ın atı Algara'yı yakalayıp Bakay'a armağan eder ve büyük dua alır.
- Çin ordusu bozguna uğratılır; elçi Ay-Cancun'un getirdiği haraçla barış yapılır ve ordu ganimetle Talas'a dönüp şenlik kurar.
- Bölüm sonunda Kökçö'nün oğlu Ümötöy, babasının kan bedelini istemek için Kazak ordusu toplayarak anası Akerkeç'in yakarışlarına rağmen Talas'a yürür.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Cırgattıñ menin canımdı,	*Şad ettin benim canımı,*
Tartuuga berdim al balam,	*Armağan verdim, al balam,*
Aldıñda tulpar malımdı.	*Önünde tulpar malımı.*
Saa sadaga kılamın,	*Sana kurban ederim,*
Bir çımınday canımdı.	*Bir sinek kadar canımı.*
Kaalagan kadır tünümsüñ,	*Dilediğim Kadir gecemsin,*
Çın uyalaş can birge	*Gerçek öz kardeş, can bir olan*
Kagılayın inimsiñ.	*Kurban olduğum kardeşimsin.*
Çekeme tiygen künümsüñ,	*Alnıma doğan güneşimsin,*
181510 Carıgı curttu calgagan	*Işığı halkı kayıran*
Cakşına kadır tünümsüñ.	*Güzelim Kadir gecemsin.*
Karaldı kılgan birimsiñ,	*Gözbebeğim ettiğim birisin,*
Asılım sendey balaga	*Asilim, senin gibi yavruya*
Abam Bakay, Sarıkan	*Abam Bakay, Sarıkan*
Takır ketsin sadaga!	*Tümden kurban olsunlar!*
Balam, ceti kündün biri ölüm,	*Balam, yedi günün biri ölüm, Manas'tan*
Manastan kalgan Boz kise	*kalan Boz kese*
Kadırman can ölgöndö	*Kadri yüce can öldüğünde*
Ekööbüzdü mına dep,	*İkimizi işte deyip,*
Kalk çogulup kömgöndö	*Halk toplanıp gömdüğünde*
181520 Cekeme-ceke uruşpay,	*Teke tek vuruşmadan,*
Korduk kıldı debesin.	*Zulüm etti demesinler.*
Törösü menen çorosu	*Beyi ile çorosu*
Zorduk kıldı debesin,	*Zorbalık etti demesinler,*
Bügün körgön erteñ cok,	*Bugün var olan yarın yok,*
Atañdın körü, alakçı	*Atanın körü, dönektir*
Uşunday bolor düynö bok!	*Böyledir işte, dünya boktur!*
Ceti kündün biri ölüm.	*Yedi günün biri ölüm.*
Dagdır cetip ölgöndö	*Kader erişip öldüğümüzde*
Kalk soldoytup kömgöndö,	*Halk boylu boyunca gömdüğünde,*
181530 Cazabızdı kara cer	*Cezamızı kara yer*
Talkan kılıp bergende,	*Un ufak edip verdiğinde,*
Mış-mış uşak çın bolso,	*Fısıltı dedikodu gerçek olsa,*
Kuldu Kuday urbasın.	*Kulu Tanrı çarpmasın.*
Eköö öltürüp ketti dep,	*İkisi öldürüp gitti deyip,*
Tañdın magşar künündö	*Tanın mahşer gününde*

Bizden kandı surap turbasın!	*Bizden kanı sorup durmasın!*
Degen sözgö könüñüz,	*Dediğim söze uyunuz,*
Degen sözgö könö kör,	*Dediğim söze uyuver,*
Çın Külçoro sen bolsoñ,	*Gerçek Külçoro sen isen,*
Çın Semetey men bolsom» –	*Gerçek Semetey ben isem» –*
Dep, oşentip, Semetey	*Deyip, böylece, Semetey*
Çurkap kelet dardaktap,	*Koşup gelir hoplayarak,*
Basıp kelet barbaktap.	*Yürüyüp gelir salınarak.*
Adırmaktı, çıbırdı	*Engebeyi, patikayı*
Basıp kelet kabılan.	*Basıp gelir kaplan.*
Kanın surap Kalçanın	*Kanını sorup Kalça'nın*
Şaşıp kelet kabılan.	*Aceleyle gelir kaplan.*
Böödö öltürüp iet dep,	*Boş yere öldürüverir diye,*
Çurap kelet kabılan	*Koşup gelir kaplan*
Kaşık kanın Kalçanın	*Bir kaşık kanını Kalça'nın*
Surap kelet kabılan.	*Sormaya gelir kaplan.*
Cakın törö kelgende,	*Bey yakına geldiğinde,*
Kaynagan kızıl çok eken,	*Kaynayan kızıl kor imiş,*
Can caratkan adamda	*Can verilmiş insanlar içinde*
Dele Çorodoy neme cok eken.	*Çoro gibi kimse yokmuş.*
Mına oşondo Külçoro	*İşte o zaman Külçoro*
Moyununa salınıp,	*Boynuna bağ vurup,*
Külüñdögön kayran şer	*Güleç yüzlü aziz arslan*
Abasına calınıp:	*Ağabeyine yalvarıp:*
«Belgilüü kepten salıñız,	*«Değerli sözler söyleyiniz,*
Belekke berem Kalçanı	*Hediye ederim Kalça'yı*
Berenim aba, alıñız!	*Yiğidim aba, alınız!*
Talıkpay kepten salıñız,	*Yorulmadan söz söyleyiniz,*
Ata öltürgön duşmandı	*Babayı öldüren düşmanı*
Tartuuga berem alıñız!	*Armağan ederim, alınız!*
Kanduu bolsun koluñuz,	*Kanlı olsun eliniz,*
Oyuñuz menen boluñuz,	*Dilediğinizce olunuz,*
Arıslan bugu algansıp,	*Arslan geyik almış gibi,*
Oñuraygan çoçkonu	*Suratsız domuzu*
Kan aba, oynop cürüp soyuñuz	*Han aba, oynaya oynaya boğazlayınız*
Ata, kümüş közdüü, kün cüzdüü	*Ata, gümüş gözlü, gün yüzlü*
On eki müçöñ teñ abam,	*On iki azası tam abam,*
Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay-âlemi dize getiren*

Aylanayın er abam.
Kurguruñ işi oñolsun,
Kırsıktı keser kımbatım.
Menin kul degen atım cogolsun.

Kurban olduğum er abam.
Zavallının işi rast gitsin,
Belayı kesen kıymetlim.
Benim kul denen adım yok olsun.

Degen sözgö könö kör,
Menin küzgüdöy işim oñolsun.
Kurama atım cogolsun,
Akim bolup cürüügö
Abam sultan, kökcalım,
Eç bolboso argın eldi bere kör.
Menin toyuma tokson soyo kör!
Menin kara söögüm ak bolsun,
Eç bolboso kırgızga
Kımbat törö, şer abam,
Kan kötörüp koyo kör!» –
«Balam Cılgınduu, Keñ-Kol,
Keñ-Talas
Ölgön sayın öörçügön,
Cerdi ayasam oñboyun,
Cırgalduu argın, köp kırgız
Eldi ayasam, kulunum,
Ezelde eki bolboyun!
Kalkımdı koyup kanımdı al,
Balam, bölögün koyup canımdı al,
Körünöösü kökcaldan sendey
bolsobu, Külçoro cıga çaap salgan.
A, balam, senden ayagan kişi oñobu» –
Çok-Tabılgı caylagan,
Dep, oşentip Semetey,
Cırgalduu kırgız, köp argın
Aylın tartuu kıldı ele,
Cılgınduu, Keñ-Kol, keñ Talas
Cerin berip turdu ele.
«Külçorom, kalk kaalasa özümdü al
Kaalap tursañ abañdın
Karargan kara közün al!» –
Dep, oşentip, Semetey
Arıslanday közü caynadı,

Dediğim söze uyuver,
Ayna gibi işim düzelsin.
Devşirme adım yok olsun,
Hâkim olup yürümeye
Abam sultan, bozkurdum,
Hiç değilse Argın halkını veriver.
Benim toyumda doksan baş kesiver!
Benim kara kemiğim ak olsun,
Hiç değilse Kırgız'a
Kıymetli bey, arslan abam,
Han kaldırıp koyuver!» –
«Balam, Cılgınduu, Keñ-Kol,
Keñ-Talas
Öldükçe azıp çoğalan,
Yeri esirgersem onmayayım,
Mutlu Argın, kalabalık Kırgız
Halkı esirgersem, kulunum,
Ezelden iki olmayayım!
Halkımı bırak, kanımı al,
Balam, gayrısını bırak, canımı al,
Görünür bozkurtlardan senin gibisi
olur mu, Külçoro'nun vurup devirdiği.
Ah balam, senden esirgeyen kişi onar mı»
– Çok-Tabılgı'yı yaylayan,
Deyip, böylece Semetey,
Mutlu Kırgız, kalabalık Argın
Obasını armağan eyledi,
Cılgınduu, Keñ-Kol, geniş Talas
Yerini verip durdu.
«Külçorom, halk dilerse beni al
İsteyip dururşan abanın
Kararmış kara gözünü al!» –
Deyip, böylece, Semetey
Arslan gibi gözleri parladı,

Atası kökcal berendin
Kan içmesi karmadı.
Bedelinen küç çıktı
Eki betten tüktöyüp,
Esebi cok tük çıktı.
Kaarın tögüp kamındı,
Kaardı katuu baştadı.

Babası bozkurt yiğidin
Kan içiciliği tuttu.
Bedeninden güç fışkırdı
İki yanağı diken diken olup,
Sayısız tüy çıktı.
Kahrını döküp davrandı,
Öfkeye şiddetle başladı.

Açuulanıp ayköl-şer
Ay-aalamdı cön ele
Sorup ie taştadı.
Bedeli bölök, zaarı küç,
Berendigi uşunday
Bet algandı kılat tüz.
Özölönsö bul kankor
Ölümdön kayra tartpagan,
Kaarlansa kuturgur
Kan içkenden kaytpagan.
Tügöngön sayın tütögön,
Tübünön beri küçögön
Kıyladan beri küçögön,
Kızırluu şerdin tukumu
Kolgo tüşkön Kalçaga
Altımış kıtay, kırk kalday
Araga tüşkön ar kanday.
A kıtaydın içinde
Ulugu bar, kanı bar
Çoñ Kara atın baylagan.
Karuusu toluk kapırdın,
Kan Koñurbay baatırdın
Kabarın ugup alıñar.
Algaradan ayrılıp,
Kolgo tüşüp körüptür,
Mancuu kanı Ezkara
Külçorodon ölüptür.
Koñurbaydın kırk törö
Kılçaybagan kırk caysañ
Kızıtalak Çoro dep,
Añ-tañ kalıp turuptur.

Öfkelenip cömert arslan
Ay-âlemi düpedüz
Soğurup yutuverecek oldu.
Bedeni başka, zehri güçlü,
Yiğitliği böyledir
Yöneldiğini dümdüz eder.
İçlenirse bu hunhar
Ölümden geri dönmeyen,
Öfkelense kudurası
Kan içmekten caymayan.
Tükendikçe tüten,
Kökünden beri güçlenen
Nicedir güçlenen,
Hızırlı arslanın soyu
Ele düşen Kalça için
Altmış Hıtay, kırk kalday
Araya girenler türlü türlü.
O Hıtay'ın içinde
Ulusu var, hanı var
Büyük Kara atını bağlamış.
Pazusu dolu kâfirin,
Han Koñurbay bahadırın
Haberini dinleyip alınız.
Algara'dan ayrılıp,
Ele düşüvermiş,
Mançu hanı Ezkara
Külçoro elinden ölmüş.
Koñurbay'ın kırk beyi
Dönüp bakmayan kırk caysañı
Kahrolası Çoro deyip,
Şaşakalmış durmuşlar.

Kaardanıp bışkırıp,
Kan Koñurbay aldına
Ayköl barıp turdu ele,
Acıdaarday ışkırıp.
Er kankordu körgöndö

Kıyla döösü kördü ele,
Kıyındarı, şerleri,
Kıyın baatır erleri,
Keesinin cürögü tüşüp öldü ele – Curt çurkurap, el toldu,
Añ-tañ kalıp küülönüp,
Şaşıp cürgön ayarlar,
Alapayın taba albay
Kaçıp cürgön ayarlar,
Kee biröösü kerceyip,
Kettim dep candan tüñülüp,
Kee biröösü baatırga
Kelinderçe cügünüp
Antalañdap şaşışıp,
Kee biröösün karasañ
Töbö çaçı süksöyüp,
Kee bir kıyın balbanı
Emi kırgın bolduk dep,
Ayla tappay üksöyüp
Tobun cazıp bırkırap,
Bülküldösö bul kurgur
Semeteydi körgöndö
Büt Beecindi cutkuday
Kaynap catkan köp uluk
Murununa karasañ
Attan tüşüp çurkurap,
Selebenin kabınday,
Cön ele col boşottu dırkırap.
Murutu Bukar şabınday.
Şıbıraşa kalışıp,
Eki közü örtcalın,
Çuuga kirip ketiptir,
Karap adam şaşkanday.

Öfkelenip homurdanıp,
Han Koñurbay önüne
Cömert varıp durmuştu,
Ejderha gibi tıslayıp.
Er hunharı gördüğünde

Nice devi görmüştü,
Yamanları, arslanları,
Yaman bahadır erleri,
Kiminin yüreği düşüp ölmüştü – Yurt çığrışıp, el doldu,
Şaşkına dönüp telaşa kapılıp,
Şaşkın koşuşan ayarlar,
Ne yapacağını bilemeden
Kaçıp duran ayarlar,
Kimisi kaskatı kesilip,
Gittim deyip candan umut kesip,
Kimisi bahadıra
Gelinler gibi diz kırıp
Telaşla çırpınışıp,
Kimisine bakacak olsan
Tepe saçı diken diken,
Kimi yaman pehlivanı
Artık kırıldık deyip,
Çare bulamayıp süklüm püklüm
Bölüğü dağılıp darmadağın,
Bir kıpırdansa bu kudurası
Semetey'i gördüklerinde
Bütün Beecin'i yutacak gibi
Kaynaşıp duran nice ulular
Burnuna bakacak olsan
Attan inip çığrışarak,
Pala kını gibidir,
Düpedüz yol boşalttı fırlayıp.
Bıyığı Buhara ibrişimi gibi.
Fısıldaşıverip,
İki gözü yangın alevi,
Gürültüye karışıp gitmiş,
Bakan insan şaşırırcasına.

Kübür-şıbır çoñ cañcal
Çımın candan tüñülüp,
Duuga kirip ketiptir,
Kez kelgender kaçkanday.
«Kaza tapsak ölörbüz,
Kaarluu şerge kabıldık,
Kakandı kantip köröbüz,
Beri urgan şer menen
Bet alışsak ölöbüz,
Beecindi kaçan köröbüz?
Amandıktı-sooluktu
Aytpay kalar bekenbiz,
Kırk uruu kıtay, kakanga
Kaytpay kalat ekenbiz».
Kee biröö keyip turat bolkuldap,
Kulagı saydın taşınday.

Fısır fısır, büyük kavga
Sinek kadar candan umut kesip,
Uğultuya karışıp gitmiş,
Rast gelenler kaçarcasına.
«Kaza bulursak ölürüz,
Kahırlı arslana çattık,
Hakan'ı nasıl görürüz,
Üstümüze vuran arslan ile
Yüzleşirsek ölürüz,
Beecin'i ne zaman görürüz?
Esenliği, sağlığı
Söyleyemeden mi kalırız,
Kırk boy Hıtay'a, Hakan'a
Dönemeden mi kalırız».
Kimisi hıçkıra hıçkıra dövünür, Kulağı dere taşı gibi.

Kee biröösü çımınday candan tüñülüp,
Iylap turat solkuldap.
Anık kankor kan içme
Baatır kökcal Semetey
Koñurbayga kep urdu,
Açuusu kelip arbayıp,
Aç arıslanday kürüldöp,
Sakal menen murutu
Ketken eken birindep.
Kaarın tögüp sabılıp,
Kolgo tüşkön emespi
Koñurbay turdu calınıp,
Çabayın dep Kalçanı
Kökcal turdu kamınıp.
Eki közdün kıçıgı
Semetey cayı mına bu
Adırluu too bıtkılday
Tooruganı colborstoy,
Kıymıldasa kankordon
Kılım aman bolbostoy.
Algırlığı albanday,

Kimisi sinek kadar candan umut kesip,
Ağlayıp durur sarsılarak.
Gerçek hunhar, kan içici
Bahadır bozkurt Semetey
Koñurbay'a söz söyledi,
Öfkesi gelip kabararak,
Aç arslan gibi gürleyip,
Sakalı ile bıyığı
Diken diken olup gitmiş.
Kahrını döküp çırpınıp,
Ele düşmüş değil mi
Koñurbay durdu yalvarıp,
Vurayım deyip Kalça'yı
Bozkurt durdu davranıp.
İki gözünün kuyruğu –
Semetey'in hali işte bu –
Sarp dağın kuytusu gibi
Pusuya yatışı kaplan gibi,
Kımıldarsa, hunhardan
Âlem esen kalmazcasına.
Kapıp alışı dev gibi,

Kaarlangan adamın
Kaysap salıp çalganday.
Aalamdı buy kılıp,
Kıymıldasa alganday.
Badıraygan appak tiş –
Baatırlığı momunday,

Eki iyindin mürüsü
Adam ay, buluttuu toonun başında.
Aybalta menen atamdı
Eki murun tütügü
Tügöngön kapçal çatında.
Maylagan buuday cüzdöngön,
Küügüm tuman közdöngön
Baatırlığı momunday
Kan Koñurbay Kalçaga
Kaarlanıp düpüldöp,
Kıykırıp koldu sundu ele,
Aç arıslanday arkırap,
Cakadan karmap turdu ele
Can soogalap Koñurbay,
Kök ala sakal çoñ mancuu
Oşondo kepten urdu ele
Al Koñurbay kapırga
Çımırkanıp Semetey:
«Keçee, Beecinge beypay salganda,
Saadagıñ kıya baylanıp,
Bet alışıp turupsuñ,
Zıykırçıñdı kaptatıp.
Alp-şerlerdin baarısın,
Atakem Manas karısın
Tüp kötörö caylapsıñ,
Kıraandardın baarısın.
Özüm da mınday bolot dep,
Oyloduñbu, Koñurbay,
Erenderdi, kandardı
Soygonuñbu, Koñurbay.
Özüm kolgo tüşöm dep,
Art cagıñdı bir karap,

Öfkelendiği adamı
Dişleyip devirivermişçesine.
Âlemi dize getirip,
Kımıldasa alıvermişçesine.
İri iri apak dişler –
Bahadırlığı işte böyle,

İki omzunun başları,
İnsan ah, bulutlu dağ başı gibi. Aybalta ile babamı
İki burun deliği
Uçsuz kayalık boğaz ağzı gibi.
Yağlanmış buğday yüzlü,
Alacakaranlık sisi gözlü
Bahadırlığı işte böyle
Han Koñurbay Kalça'ya
Öfkelenip gümbürdeyip,
Haykırıp elini uzatmıştı,
Aç arslan gibi kükreyip,
Yakasından kavrayıp durmuştu
Can dileyip aman diyen Koñurbay,
Kır sakallı koca Mançu
O zaman söz söylemişti
O Koñurbay kâfire
Gerinip güç toplayıp Semetey:
«Hani, Beecin'e kargaşa saldığında,
Sadağını çapraz kuşanıp,
Karşı karşıya durmuşsun,
Büyücülerini saldırtıp.
Alp arslanların hepsini,
Atam Manas ihtiyarını
Kökünden kaldırıp yok etmişsin,
Şahbazların hepsini.
Ben de böyle olurum diye,
Düşündün mü, Koñurbay,
Erenleri, hanları
Boğazladın mı, Koñurbay.
Ben de ele düşerim diye,
Ardına bir bakıp,

Oyloduñbu, Koñurbay?	*Düşündün mü, Koñurbay?*
Alp, döölördün baarısın	*Alpların, devlerin hepsinin*
Sorgonuñbu Koñurbay?	*Kanını mı soğurdun, Koñurbay?*
Keçee, Kakançının bularga,	*Hani, Kakançin'dekiler uğruna,*
Keçee, kayran atam zor Manas	*Hani, aziz babam ulu Manas*
Kagış kılıp turganda,	*Çarpışıp durduğunda,*
Cançı salıp kıtaydan	*Hıtay'dan asker sürüp*
Catkanıñbı Koñurbay!	*Yatan sen değil miydin, Koñurbay!*
Keçee, tañ kaşkayıp sürördö,	*Hani, tan ağarıp sökerken,*
Cerge carık tierde,	*Yere ışık değerken,*
Çappadıñbı, Koñurbay,	*Saldırmadın mı, Koñurbay,*
Ayla menen akılın	*Hile ile aklını*
Sen tappadıñbı Koñurbay!	*Sen bulmadın mı, Koñurbay!*
Acayıptan okugan,	*Acayipten okumuş,*
Atagın ukkan çoçugan,	*Adını duyanın ürktüğü,*
Zıykırçının baarısın	*Büyücülerin hepsini*
Ee candadıñ, Koñurbay,	*Hep yanına aldın, Koñurbay,*
Atam kökcal Manastı	*Babam bozkurt Manas'ı*
Aylañ menen kuturup,	*Hilenle kudurup,*
Ne aldadıñ, Koñurbay?	*Nasıl aldattın, Koñurbay?*
Atıñ külük, özüñ er	*Atın yüğrük, kendin er*
Cutungansıñ Koñurbay,	*Yutmaya susamışsın, Koñurbay,*
Ayla tapkıç ıktuusuñ,	*Çare bulucu beceriklisin,*
Aalamdan bölök mıktuusuñ.	*Âlemde eşi yok yamansın.*
Kaarlanıp caylanıp,	*Öfkeyle kurulup,*
Tartuu kılıp Çet-Beecin	*Çet-Beecin'i armağan edip*
Toluk kaçıp altı ayga	*Tam altı ay boyunca kaçıp*
Kutulgansıñ, Koñurbay,	*Kurtulmuşsun, Koñurbay,*
Keñ-Beecinge barganda	*Keñ-Beecin'e vardığında*
Tirüü adam bettegis	*Diri insanın karşı koyamayacağı*
Zordu cıyıp uruştuñ,	*Zorbaları toplayıp vuruştun,*
Kulak ugup, köz körgön	*Kulağın duyduğu, gözün gördüğü*
Koldu cıyıp uruştuñ,	*Orduyu toplayıp vuruştun,*
Beecinden kayra tartkanda	*Beecin'den geri dönüldüğünde*
Beren atam Manaska	*Yiğit babam Manas'a*
Beypaydı caman salıpsıñ	*Fena kargaşa salmışsın*
Kabarman ölüp, kan ölüp,	*Haberci ölüp, han ölüp,*
Kattagan candın baarı ölüp,	*Gidip gelen canların hepsi ölüp,*

Kılça koyboy çırdaşıp,
Kıyındın baarın beripsiñ
Calpı erendi soyupsuñ,
Soyuu caktan toyupsuñ
Cetim kılıp baldarın,
Cesir taştap katının,
Olcolopsuñ buudanın,
Kul kılıpsıñ tuuganın.

Cadalıñ salıp Koñurbay
Kagışkandın baarı ölüp
Atak alıp tunupsuñ,
Cetikterdin baarısın
Aydap cürüp kırıpsıñ,
Azapka salıp karısın.
Kıtay milek, kırgız az
Öltürüpsüñ, sen Kalça
Erenderdin baarısın.
Almambet, Çubak al kayda?
Serek, Sırgak bul kayda?
Beecin emes aalamdı
Kırıp iyçü kul kayda?
Kök ala sakal çoñ mancuu.
Atıştı arbın baştapsıñ,
Altımış kelin, tul katın
Ayıldı karan taştapsıñ.
Aytçı azır sözüñdü,
Köröyün cakşı közüñdü», –
Dep oşentip Semetey
Kalçaga aytıp turdu ele.
Alöökönün Koñurbay
Aytıp turgan kebi bul:
«Ay, Semetey, er kankor
Er ekeniñ çın eken,
Telegeyiñ caralgan
Teñ ekeniñ çın eken,
Atañ Manas kökcaldan
Artılta tuup taştagan
Er ekeniñ çın eken.

Kıl kadar bırakmadan didişip,
Yamanların hepsini yere sermişsin
Tüm erenleri boğazlamışsın,
Boğazlamaya iyice doymuşsun
Yetim koyup çocuklarını,
Dul bırakıp karılarını,
Ganimet etmişsin küheylanını,
Kul etmişsin akrabasını.

Cadını salıp, Koñurbay,
Çarpışanların hepsi ölüp
Nam alıp durulmuşsun,
Yetkinlerin hepsini
Sürüp götürüp kırmışsın,
Azaba koyup ihtiyarını.
Hıtay yüz bin, Kırgız az
Öldürmüşsün, sen Kalça,
Erenlerin hepsini.
Almambet, Çubak, o nerede?
Serek, Sırgak, bu nerede?
Beecin değil, âlemi
Kırıp geçirecek kul nerede?
Kır sakallı koca Mançu.
Atışmayı bol bol başlatmışsın,
Altmış gelini, dul kadını,
Köyü kimsesiz bırakmışsın.
Söyle şimdi sözünü,
Göreyim güzel gözünü», –
Deyip böylece Semetey
Kalça'ya söyleyip durmuştu.
Alööke oğlu Koñurbay'ın
Söyleyip durduğu söz şu:
«Ey Semetey, er hunhar,
Er olduğun gerçekmiş,
Her yanın tam yaratılmış
Denk olduğun gerçekmiş,
Baban bozkurt Manas'tan
Aşkın doğuvermiş bir
Er olduğun gerçekmiş.

O, Semetey, kökcalım,
Temir arkan üzö albay
Toruñuzda turabız,
Teñselip öödö çıga albay
Oruñuzda turabız,
Er cañılıp kor bolup,
Baatır ay, koluñuzda turabız. Süylögön
tilim alıñız,
Aytkanımdı bilip al,
Arıslanım kökcal tilimdi al,
Bülük kılbay kalıñız!

Ey Semetey, bozkurdum,
Demir urganı koparamadan
Tuzağınızda duruyoruz,
Sallanıp yukarı çıkamadan
Çukurunuzda duruyoruz,
Er yanılıp hor olup,
Bahadır ah, elinizde duruyoruz.
Söylediğim sözü dinleyiniz,
Dediğimi bilip al,
Arslanım bozkurt, sözümü tut,
Kargaşa çıkarmadan kalınız!

Çınmaçınga, Beecinge
Çındap tuulgan şer elem,
Cer Kakançı kırk kan el
Kaytargan Kalça men elem
Öltürböstön, citirbey
Meni baylap alıñız
Beecindegi kandarga
Araga elçi salıñız,
Çınmaçınduu Beecindin
Kandıgın surap alıñız,
Meni öltürsöñ ayla cok,
Caylap koysoñ kokustan
Bir çımınday payda cok.
Ölbögöndön kalışat,
Beren Kalça öldü dep,
Beecindegi kırk kanga
Kabar aytıp barışat,
Asmanga uçat topurak,
Asker caynayt topurap,
Curt cayılıp ötüşöt,
El kırışa ketişet.
Ay böksörüp, kün ölüp,
Çoñ çatak tuuyt minetip,
Ar cagı Kap-Too biyik too
Cerge çeyin salışat,
Bıyak cagı Celpiniş
Cerge çeyin salışat,

Çınmaçın'a, Beecin'e
Gerçekten doğmuş arslan idim,
Kakançı yurdunu, kırk hanlı eli
Koruyan Kalça ben idim
Öldürmeden, yitirmeden
Beni bağlayıp alınız
Beecin'deki hanlara
Araya elçi salınız,
Çınmaçın'lı Beecin'in
Hanlığını isteyip alınız,
Beni öldürürsen çare yok,
Kazara yok ediversen
Bir sinek kadar fayda yok.
Ölmeyenler geriye kalır,
Yiğit Kalça öldü diye,
Beecin'deki kırk hana
Haber verip varırlar,
Göğe uçar toprak,
Asker kaynar toz koparıp,
Yurt yayılıp geçer,
Halk birbirini kırmaya girişir.
Ay eksilip, gün ölüp,
Büyük kavga doğar böylece,
Öte yanı Kap-Too yüce dağ,
O yere dek savaş salarlar,
Beri yanı Celpiniş,
O yere dek savaş salarlar,

	Ay böksörüp, kün ötüp,	*Ay eksilip, gün geçip,*
	Çoñ kırgın bolot munetip.	*Büyük kırgın olur böylece.*
	Kalk çaypalıp, curt tolkup,	*Halk çalkanıp, yurt dalgalanıp,*
	Katuu bülük tuulat,	*Şiddetli kargaşa doğar,*
	Aalamga bolot çuulgan,	*Âleme yayılır velvele,*
	Ornotuluu tam elem,	*Yerleşik kurulu ev idim,*
	Kıymıldatpay Beecin curt	*Kımıldatmadan Beecin yurdunu*
181880	Bile cürgön kan elem.	*Bilip yöneten han idim.*
	Oy, Semetey kökcalım,	*Ey Semetey, bozkurdum,*
	El buzulup curt ölöt	*El bozulur, yurt ölür*
	Kapkaluu şaar Beecinge	*Kaleli şehir Beecin'e*
	Kanı kolgo tüştü dep,	*Hanı ele düştü diye,*
	Kan Koñurbay karısı	*Han Koñurbay ihtiyarı,*
	Baarı kolgo tüştü dep,	*Hepsi ele düştü diye,*
	Bizdi öltürböy bek baylap,	*Bizi öldürmeden sıkı bağlayıp,*
	Nur tögülgön sıyagı.	*Nur dökülen çehresi.*
	Beecinge buyruk kılıñız.	*Beecin'e buyruk kılınız.*
181890	Tartuuga dilde, kız alıp,	*Armağan olarak altın, kız alıp,*
	Oy, kökcalım tunuñuz!	*Ey bozkurdum, safasını sürünüz!*
	Öltürüp iyseñ orcoñdop,	*Kabararak öldürüverirsen,*
	Uyat bolot munuñuz!	*Ayıp olur bu yaptığınız!*
	Kaşıktır bizdin kanıbız,	*Bir kaşıktır bizim kanımız,*
	Kanıñ kolgo tüştü dep,	*Hanın ele düştü diye,*
	Kakanga kabar salıñız	*Hakan'a haber salınız*
	Manas turgay cön ele,	*Manas şöyle dursun, düpedüz,*
	Ceti atañ öçü bütüüçü	*Yedi atanın öcü bitesiye*
	Ayköldün kunun alıñız.	*Cömerdin kan bedelini alınız.*
181900	Bizdin Beecin şaarda	*Bizim Beecin şehrinde*
	Altından salgan ordo bar,	*Altından yapılmış saray var,*
	Kumga carar corgo bar.	*Kum gibi sayısız yorga var.*
	Ayttım uşul bilip al,	*Dedim işte, bilip al,*
	Aykölüm baatır tilimdi al,	*Cömerdim bahadır, sözümü tut,*
	Barıp adam ceñbegen,	*Varıp kimsenin yenemediği,*
	Altı külük at menen,	*Altı yüğrük at ile,*
	Alakanday kat menen,	*Avuç içi kadar mektup ile,*
	Abañız Bakay karıya	*Abanız Bakay ihtiyarı,*
	Köbüröök burku til bilgen,	*Epeyce yabancı dil bilen,*
181910	Kıtay menen kırgızga	*Hıtay ile Kırgız'a*

Eren Bakay kökcaldı
Elçilikke şaylañız!»
Karı kandın altın tak
Munun tegeregi çınar bak,
Koroolongon alma şak.
Adamga sonun barkı bar.
Caratılgan karkıbar.
Eşiginde acayıp
Bak sayılıp turuuga,
Oşo baktın üstündö
Totu kuş, bulbul çuulagan,
Çuuga salıp turdu ele,
Andan arı barganda
Kızıgı kıyın karañar,
Altı say cerden lop tartkan. Kebez belboo, keñ ötük

Eren Bakay bozkurdu
Elçiliğe seçiniz!»
İhtiyar hanın altın tahtı,
Bunun çevresi çınar bağı,
Halka halka elma dalı.
İnsana hoş bir değeri var.
Yaratılmış görkemlidir.
Kapısında acayip
Bağ dikili durmakta,
O bağın üstünde
Tavus kuşu, bülbül ötüşen,
Velveleye vermişti ortalığı,
Ondan öte varıldığında
İlginçliği yaman, bakınız,
Altı yerden ırmak çekilen. Pamuk kuşak, geniş çizme

Tegiz okşoş kara nar,
Altımış kulaç acıdaar
Mında ar dümöktün baarı bar.
Beecin cayı beş bölök,
Kuraalı degen cılkı bar,
Kuygan temir tuyagı.
Baatır, öltürböy tirüü koysoñor,
Sizdiki bolsun bu dagı.
Degeniñe könöyün,
Kırk kan eli kıtaydın
Kulak ugup, köz körbös,
Dünüyösün bereyin.
Ceriñ altın, bedel cok
Al Beecindin içinde
Neler bar da, neler cok.
Alban türlüü kebiñ bar,
Altın kazgan kenim bar,
Çay çıguuçu cerim bar,
Oşo cerdi eelegen,
Çalıyar çarkı kelbegen,
Artık şaar Kakançın
Kakançı şaar alıñız,

Hepsi birbirine eş kara nerler,
Altmış kulaç ejderha,
Burada her belanın hepsi var.
Beecin diyarı beş bölüktür,
Kuraalı denen yılkı var,
Dökme demirdir tırnağı.
Bahadır, öldürmeyip diri korsanız,
Sizin olsun bu dahi.
Dediğine uyayım,
Hıtay'ın kırk hanlı eli,
Kulağın duymadığı, gözün görmediği
Dünyalığını vereyim.
Yerin altın, paha yetmez,
O Beecin'in içinde
Neler var da neler yok.
Türlü türlü giyim kuşamın var,
Altın kazılan madenim var,
Çay çıkan yerim var,
O yeri eline geçirmiş,
El uzatanın gücü yetmeyen,
Üstün şehir Kakançın –
Kakançı şehrini alınız,

Sultanım, kan attuu bolup kalıñız,
Meni öltürsöñ ayla cok,
Bir çımınday payda cok.
Meni öltürsöñ can ketet.
Kalıñ curttan al ketet,
Karagan ölör, kan ölör
Kalayman bolup can ölör» –
Dep, oşentip, Koñurbay
Duuga salıp turdu ele,
Anıkbagan bir kızık
Akıl ayla, amalpoz
Kalbaganı turdu ele,

Keçildin kanı çoñ çoçko
Keliştirip kankordu
Aldaganı turdu ele.
Anda-mınday degiçe,
Açıp közdü cumgunça
Atasının sırdaşı,
Arıslan Bakay kurdaşı,
Karçıgaday kamınıp,
Kayran Bakay kökcalıñ
Kayıptan akıl tabılıp.
Köödök tuugan er sultan
Böödö aldatıp ketet – dep,
Kanduu moyun er Kalça
Cana tüpkö cetet – dep,
Aşıp-şaşıp er Bakay
Kapıyadan söz tapkan,
Karañgıda köz tapkan,
Süylösö işi çeki emes,
Aytsa sözü eki emes.
Buzulbagan kalıstan
Bilseñ Bakay er mınday
Ceke çıkkan carıştan.
Tilge çeçen, sözgö usta
Er Bakaydın ebi bar
Aytıp berse Bakaydın
Ar oluya sözü bar.

Sultanım, han adlı olup kalınız,
Beni öldürürsen çare yok,
Bir sinek kadar fayda yok.
Beni öldürürsen can gider.
Kalabalık yurttan güç gider,
Tebaa ölür, han ölür,
Kıyamet kopar, can ölür» –
Deyip, böylece, Koñurbay
Ortalığı velveleye verip durmuştu,
Denenmedik bir tuhaflık,
Akıl, çare, düzenbazlık
Kalmamacasına durmuştu,

Keçil'in hanı koca domuz
Ustalıkla hunharı
Aldatmaya durmuştu.
Şöyle böyle deyinceye dek,
Gözü açıp yumuncaya dek
Babasının sırdaşı,
Arslan Bakay yoldaşı,
Atmaca gibi davranıp,
Aziz Bakay bozkurdun
Gaipten aklı bulunup.
Toy doğmuş er sultan
Boş yere aldanıp gider – diye,
Kanlı boyunlu er Kalça
Yine kökümüze kıyar – diye,
Koşup telaşla er Bakay –
Ansızın söz bulan,
Karanlıkta göz bulan,
Söylese işi yanlış değil,
Dese sözü iki değil.
Bozulmaz adil kişiden –
Bilsen, Bakay er böyledir –
Yarıştan tek başına öne çıkmış.
Dilde hatip, sözde usta
Er Bakay'ın yordamı var,
Anlatıverse, Bakay'ın
Her sözü evliya sözüdür.

Altı ayçılık azaptı	*Altı aylık azabı*
Azır tiktep körüüçü	*Şimdiden bakıp görecek*
Bakay kandın közü bar.	*Bakay hanın gözü var.*
Agarıp sakal çüçtödöy,	*Sakalı patiska gibi ağarmış,*
Aytkanında kirgil cok,	*Dediğinde bulanıklık yok,*
Ar kılganı mistedey.	*Her yaptığı fıstık içi gibi.*
Abañ Bakay er kökcal	*Aban Bakay, er bozkurt,*
Mingen atı Kökçolok,	*Bindiği atı Kökçolok,*
Kökçolokko kamçı urup,	*Kökçolok'a kamçı vurup,*
Kökcal Bakay küülönüp,	*Bozkurt Bakay coşup,*
Semeteyge süylönüp:	*Semetey'e söylenip:*
«Erdigiñ bar, esiñ cok,	*«Yiğitliğin var, aklın yok,*
Eser uulum, oñboy kal!	*Delişmen oğlum, onmayasın!*
Artıgıñ bar, arıñ cok,	*Üstünlüğün var, arın yok,*
Alatkün, uulum oñboy kal!	*Alatkün, oğlum, onmayasın!*
Çoñ-Beecinge kan bolup,	*Çoñ-Beecin'e han olup,*
Koñurbaydan cay bolup,	*Koñurbay'dan huzur bulup,*
Azaptı özüñ oyloysuñ,	*Azabı kendin arıyorsun,*
Azap kün uulum, oñboysuñ!	*Azap günü oğlum, onmazsın!*
Astıñdagı Kara atı	*Altındaki şu Kara at –*
Kara atının bar ele,	*O Kara atının var idi*
Kaptalında kanatı.	*Böğründe kanadı.*
Kaçan bolso Koñurbay	*Ne zaman olsa Koñurbay*
Ay-aalamdı buy kılıp,	*Ay-âlemi dize getirip,*
Alday cürgön adatı,	*Aldatıp durmak âdetidir,*
Bu dünüyö calgandan	*Bu yalan dünyada*
Kuykalañgan Kalçadan	*Kavruk suratlı Kalça'dan*
Aytılbay akıl kalbagan,	*Söylenmedik akıl kalmamış,*
Añkoo uulum, sen emes	*Saf oğlum, sen değil,*
Atañ Manas kökcaldı	*Baban bozkurt Manas'ı*
Altı sapar aldagan.	*Altı sefer aldatmıştır.*
Tilge çeçen, kepke usta	*Dilde hatip, lafta usta,*
Tileğiñ katkan er Kalça.	*Muradı kurusası er Kalça.*
Karıp kılgan kanımdı	*Garip düşürmüş hanımı,*
Kaltırbay kırgan barımdı.	*Bırakmadan kırmış varımı.*
Keçildin kanı er çoçko	*Keçil'in hanı, er domuz,*
Corgo kepten salbaybı,	*Yorga laflar dökmez mi,*
Coboloñduu Kara atın	*Belalı Kara atını,*

	Almambettin artıgı,	*Almambet'in üstün oğlundan,*
	Çorodon aldap albaybı!	*Çoro'dan aldatıp almaz mı!*
	Kakançının kanına	*Kakançın'ın hanına*
	Kalıñ müşkül duu salıp,	*Ağır bela gürültüsü salıp,*
	Bütkül Beecin baarına	*Bütün Beecin'in hepsine*
	Bülüktü çoguu kılbaybı!	*Kargaşayı toptan çıkarmaz mı!*
182030	Içindegi tilçisin	*İçindeki dilmacını,*
	Adamdın sırın bilçüüsün	*İnsanın sırrını bilenini*
	Añdıtıp koyup kuu Kalça	*Gözcü koyup kurnaz Kalça,*
	Ay-aalamdan aşkan bu Kalça	*Ay-âlemi aşmış bu Kalça,*
	Bayırkı çırın kılbaybı,	*Eski fesadını yapmaz mı,*
	Kolgo tiygen Kalçaga	*Ele geçen Kalça'ya*
	Kokuy köödök aldatıp,	*Vay ki toy oğlan aldanıp,*
	Korduktu koydoy kılbaybı,	*Bizi koyun gibi horlamaz mı,*
	Bu kızıtalak kıtay kul	*Bu kahrolası Hıtay kulu*
	Momun curttu kırbaybı,	*Sessiz yurdu kırmaz mı,*
182040	Begine beypay salbaybı,	*Beyine kargaşa salmaz mı,*
	Berenim, tak özüñdün başıñ	*Yiğidim, ta senin başını*
	albaybı! Menin aytkanım uşul körüp al,	*almaz mı! Benim dediğim işte bu, görüp al,*
	Koñurbay cayı uşunday,	*Koñurbay'ın hali işte böyle,*
	Bizdi urçu Kuday urbaybı,	*Bizi çarpacak Tanrı çarpmaz mı,*
	Beecinin Kalça berebi	*Beecin'ini Kalça verir mi,*
	Ayla-akılın tappasa	*Çaresini, aklını bulamasa*
	Tırayıp kişi ölöbü,	*Boylu boyunca insan ölür mü,*
	Tutanıp ölgön çoçkogo	*Tutuşup ölesi domuzun*
	Kebine adam bolobu,	*Sözüne insan kanar mı,*
182050	Manastın uulu badirek	*Manas'ın oğlu, hayta,*
	Seni er degen kişi oñobu?	*Sana er diyen kişi onar mı?*
	Atañ Manas şer bolçu,	*Baban Manas arslan idi,*
	Aytsa tildi albagan,	*Söylense söz dinlemeyen,*
	Aydasa colgo salbagan	*Sürülse yola gelmeyen,*
	Tak ele sen öñdöngön er bolçu.	*Tıpkı senin gibi bir er idi.*
	Kıykırık saldım bilip al,	*Haykırdım işte, bilip al,*
	Kımbatım uul, ugup al.	*Kıymetlim oğul, duyup al.*
	Kakandı berem degeni –	*Hakan'ı veririm demesi –*
	Kazganı cüröt oruñdu,	*Kazıp durduğu çukurundur,*
182060	Kalcıragan çoñ mancuu	*Saçmalayan koca Mançu'nun*

Bu kılganı cüröt sonundu,
Köödönüñdö buşmanıñ.
Köp tındım kılıp soy uulum,
Atañ Manastan kalgan buşmanıñ» –
Başka-közgö koygulap.
Dep, oşentip, zor Bakay,
Açuulanıp karıya
Ökürügü taş carıp,
Kıykırıgı baş carıp,
Çımırkanıp celigip,
Çını menen eeligip:
«Kolgo tiygen Kalçanı
Tuura aldatıp turganın,
Tuygun çoronu Kuday urganın
Külçoro kolgo tüşürsö,
Özü aldatkanı turganın.
Manastan tuubay ölüp al,

Tuubay tuna çögüp al!» –
Dep, oşentip, zor Bakay
Armanın aytıp ökürüp:
«Tuulbay tunar çögüp kal uulum,
uulum,
Bul Beecin bizge cer bolboyt,
uulum,
Bu kıtay bizge el bolboyt, uulum,
Alöökönün Koñurbay, uulum,
Ayap bir tursañ meni kıl, uulum,
Seni karaldı kılıp neteyin,
uulum,
Kalçanı ayap sen tursañ, uulum,
Men bir süygön cakka keteyin,
uulum
Kalçanı tirüü koybogun, uulum»,–
Azır tilim albasañ uulum,
Ezelde eki bolbogun uulum!
Manastan kalgan kökcal dep uulum,
Arka bir kılıp neteyin uulum,
Alatkün bügün keteyin uulum!» –

Bu ettiği, kurduğu düzendir,
Göğsündeki derdin odur.
Vakit geçirmeden kes, oğlum,
Baban Manas'tan kalan derdindir» –
Başına gözüne vurarak.
Deyip, böylece, ulu Bakay,
Öfkelenip ihtiyar,
Feryadı taş yarıp,
Haykırışı baş yarıp,
Gerinip coşup,
Gerçekten kendinden geçip:
«Ele geçen Kalça'nın
Düpedüz aldatıp durduğunu,
Şahin çoroyu Tanrı'nın çarptığını –
Külçoro ele geçirmişken,
Kendisinin aldanmak üzere olduğunu.
Manas'tan doğmadan öleydin,

Doğmadan dibe çökeydin!» –
Deyip, böylece, ulu Bakay
Derdini döküp feryat edip:
«Doğmadan dibe çöke kal, oğlum,
oğlum,
Bu Beecin bize yer olmaz,
oğlum,
Bu Hıtay bize el olmaz, oğlum,
Alööke oğlu Koñurbay'ı, oğlum,
İlle esirgeyeceksen beni esirge, oğlum,
Seni gözbebeği edip nideyim,
oğlum,
Kalça'yı esirgeyip durursan sen, oğlum,
Ben sevdiğim bir yana gideyim,
oğlum,
Kalça'yı diri koma, oğlum»,–
Şimdi sözümü tutmazsan, oğlum,
Ezelden iki olmayasın, oğlum!
Manas'tan kalan bozkurt diye, oğlum,
Arka edinip nideyim, oğlum,
Alatkün, bugün gideyim, oğlum!» –

Dep oşentip, kan Bakay
Kaygılanıp kabılan
Badananı çoygulap,
Astındagı Kökçolok
Küñgürönüp küülönüp,
Semeteyge süylönüp,
Kaardanıp tutulup,
Kankor Bakaydın köönü buzulup.
Bakay tildep turganda,
Er Semetey baatırdın
Içi örttönüp çok boldu
Kankor kaydan toktoldu.
Börk al dese, baş kesken,
Suu iç dese, uu içken,
Kan tök dese, cin tökkön,
Kayranıñdın tukumu

Deyip böylece, han Bakay
Kaygılanıp kaplan,
Zırhını çekiştirip,
Altındaki Kökçolok,
Homurdanıp coşup,
Semetey'e söylenip,
Öfkelenip tutuşup,
Hunhar Bakay'ın gönlü bozulup.
Bakay azarlayıp dururken,
Er Semetey bahadırın
İçi yanıp kor oldu,
Hunhar nerede duracaktı.
Börk al dese baş kesen,
Su iç dese zehir içen,
Kan dök dese cin döken,
Aziz Manas'ın soyu

Taktan kayra tartabı,
Abası Bakay küülösö,
A Semetey çirkin şer
Koñurbay emes kuturgur
Büt Beecinden kaytabı?
Kebez belboo, keñ ötük
Kelbersigen Kalçanı
Kereelenip bakırıp,
«Manastap» uraan çakırıp,
Keçee, altı miñ nar, kırk tayga
Aydalıda aydar çaç
Koş koldop karmap imerip,
Kıy süböögö maldı ele,
Çaçtan karmap Kalçanı
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Cerge çaap ciberdi.
Epsiz balban er cılas
Bir çappadı üç çaptı,
Keçildin kanı Koñurbay
Akıl tanıp, es ketti.
Ölör-ölbös can menen,

Tahttan geri döner mi,
Abası Bakay coşturunca,
O Semetey, çılgın arslan,
Koñurbay şöyle dursun, kudurası,
Bütün Beecin'den döner mi?
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Kasılıp duran Kalça'yı,
Dikilip bağırıp,
«Manas!» diye uran çağırıp,
Hani, altı bin ner, kırk tay ile
Tepesinde perçem saçından
İki elle kavrayıp çevirip,
Böğrüne daldırmıştı,
Saçından kavrayıp Kalça'yı,
Şöyle böyle deyinceye dek,
Gözü açıp yumuncaya dek,
Yere çalıverdi.
Ölçüsüz pehlivan, kahrolası er,
Bir çalmadı, üç çaldı,
Keçil'in hanı Koñurbay
Aklı şaşıp, kendinden geçti.
Ölür ölmez can ile,

Öpkösü ooru kan menen
Kez-kezde oozu açılıp,
Kalıñ tırgoot, köp mancuu
Bar dümöktön tüñülüp,
Kan cogoldu emi – dep,
Kaçıp cüröt çaçılıp.
Kalça mintip turganda,
Manastın uulu er kökcal,
Ayrı şili tuşu – dep,
Ölüüçü cer uşu – dep,
Kılıç menen saldı ele,
Tegi koyboy kılıçın
Teep suurup aldı ele.
Aybalta menen saldı ele
Uñguda ketken baltanı
Ubara bolup kökcalıñ
Arañ suurup aldı ele,
Beecinge salgan çoñ cañcal, Eki döñgö koydu ele.
Algın dese Kalçanı
Kötörgön eken köp balban,
Karkıranın Kara-Saz,

Ciğeri ezik, kan içinde,
Ara ara ağzı açılıp,
Kalabalık Tırgoot, nice Mançu
Her umuttan kesilip,
Han yok oldu artık – diye,
Kaçışıp durur saçılıp.
Kalça böyle dururken,
Manas'ın oğlu er bozkurt,
Çatal ense kökü burası – diye,
Ölecek yer işte bu – diye,
Kılıç ile çalmıştı,
Hiç durmadan kılıcını
Tepip söküp almıştı.
Aybalta ile vurmuştu,
Sapına dek gömülen baltayı
Zahmete girip bozkurdun
Güçbela söküp almıştı,
Beecin'e saldığı büyük kavga, İki tepeye koymuştu.
Alın deyince Kalça'yı
Kaldırmış nice pehlivan,
Karkıra'nın Kara-Saz'ı,

Kıraandarıñ barında
Kıtayga salgan çoñ cañcal.
Col üstünö süyrötüp,
Coboloñduu Kalçanı
Köönü menen korcoktop
Kokuy kankor soydu ele.
Col üstünö süyrötüp,
Kökbörü kılıp saldı ele,
Satıp algan Aktinte
Dañgıttarga cardı ele.
Içindegi kara kan
Koçuştap cutup aldı ele,
Manastın uulu kökcalıñ
Küyüttün baarı çaçılıp,
Küzgüdöy köönü açılıp,
Kapanın baarı çaçılıp,

Şahbazların varken
Hıtay'a salınmış büyük kavga.
Yol üstünde sürükleyip,
Belalı Kalça'yı
Gönlünce hırpalayıp,
Vay hunhar, boğazlamıştı.
Yol üstünde sürükleyip,
Kökbörü oyunu edip atmıştı,
Satın aldığı Aktinte'yi
Azgın itlere yarmıştı.
İçindeki kara kanı
Avuçlayıp yutmuştu,
Manas'ın oğlu bozkurdun
Yasının hepsi dağılıp,
Ayna gibi gönlü açılıp,
Kederinin hepsi saçılıp,

Kabak carık açılıp.
Baatır Bakay karısı
Künümü Kuday berdi – dep,
Kürsüygön Kalça öldü – dep,
Arıslandın baarı tirilip,
Köp abiyir bizge tabılıp,
Körüngön köçük cabılıp.
Koñurbay soyup salganı,
Ayt degizbey Kalçanı
Başın kesip alganı.
Ezkara menen Koñurbay
Cılmayıp ekөө öldü – dep,
Kana toyup kanına
Kan içerdin tukumu
Ezkara, Kalça eki kan
Başın kesip aldı ele,
Ekөönün başın canaşa
Çoñ Karkıra oyunda

Çehresi aydınlanıp açılıp.
Bahadır Bakay ihtiyarı,
Günümü Tanrı verdi – diye,
Heybetli Kalça öldü – diye,
Arslanların hepsi dirilip,
Büyük şeref bize bulunup,
Açıkta kalan ayıp örtülüp.
Koñurbay'ı boğazlayıverdi,
Söz ettirmeden Kalça'nın
Başını kesip aldı.
Ezkara ile Koñurbay,
Sırıtarak ikisi öldü – diye,
Kanına kana kana doyup,
Kan içicinin soyu,
Ezkara, Kalça iki hanın
Başlarını kesip almıştı,
İkisinin başını yan yana,
Büyük Karkıra düzlüğünde,

Kara-Sazdın boyunda,
Tuz kaynatkan bul aştın
Kutpa cakı çetinde
Kazataşıp katalıp
Uşu kündön oşo kün
«Eki baş» bolup atalıp,
Er Koñurbay, Ezkara,
Er Çandayak öldü – dep,
Kayra tartpas çın caydı
Beecin eesi kördü – dep,
Karaluu tartıp kırk kan el
At oyunçu, cөө külük
Cetip kabar bergende,
Kıtayga tüştü çoñ bülük.
Akıldarı bölünüp,
Eren Kalça öldü dep,
Kabar bardı kanına.
Kalıñ müşkül, çuu tüştü,
Mına oşondo bereki
Kaynagan kıtay baarına.

Kara-Saz'ın boyunda,
Tuz kaynatılan bu yerin
Kuzey yakası ucunda
Kazık taş gibi dikilip,
İşte o günden bugüne
«İki Baş» diye adlanıp,
Er Koñurbay, Ezkara,
Er Çandayak öldü – diye,
Dönüşü olmayan gerçek yeri
Beecin'in sahibi gördü – diye,
Yaslara bürünüp kırk hanlı el,
At cambazı, yaya yüğrük
Yetişip haber verdiğinde,
Hıtay'a düştü büyük kargaşa.
Akılları bölünüp,
Eren Kalça öldü diye,
Haber vardı hanına.
Ağır bela, velvele düştü,
İşte o zaman beriki
Kaynaşan Hıtay'ın hepsine.

Kabarın ugup algan can,
A başçı bolup kırk caysañ. Ölüp keter çuu salıp,
Bolboyt sözdün bekeri,
Er Koñurbay cökörü.
Koñurbaydın canında
Koşo turgan kırk törö,
Er Koñurbay ölgön soñ,
Mına oşondon çıgat añgeme, Çın balaket buları.
Boz ala celek tuu bolup,
«Bel baylagan bel öldü,
Boyboylogon çuu bolup,
Ayçıgı altın tuu bolup,
Aygaylagan çuu bolup,
Beecinge aman tartpaska
Kalıñ kıtay çuu bolgon.
Kakanga aman kaytpaska
Bel baylagan kara kır
Belibiz Kalça ketti – dep, Kırılışa ketelik,
Bek aylaker curt bakçu
Şeribiz Kalça öldü – dep.
Koñ törönü çaldırıp,
Almambet uulu çorogo
Aldatıp ölgön bolobu,
Küñgürönüp çuu turup,

Haberini duyup alan can,
Başa geçip kırk caysañ. Ölesiye velvele salıp,
Sözün boşu olmaz,
Er Koñurbay'ın maiyeti.
Koñurbay'ın yanında
Birlikte duran kırk bey,
Er Koñurbay öldükten sonra,
İşte oradan çıkar hikâye, Gerçek bela bunlar.
Boz ala flama tuğ olup,
«Bel bağlanan bel öldü,
Vay vay diyen çığlık olup,
Hilali altın tuğ olup,
Haykırışan velvele olup,
Beecin'e sağ dönmemeye
Kalabalık Hıtay ayaklanmış.
Hakan'a sağ dönmemeye
Ahdetmiş kara kalabalık,
Belimiz Kalça gitti – diye, Kırışarak ölelim,
Pek hilebaz, yurt besleyen
Arslanımız Kalça öldü – diye.
Koñ beyi vurdurup,
Almambet oğlu çoroya
Aldanıp ölmüş olur mu,
Homurdanıp velvele kopup,

Karapçı kiygen kan ıylap,
Kalıñ kıtay baarı ıylap,
Berencini salıngan
Beypay tartıp el ıylap,
Taş sayıngan taza ıylap,
Kürmö kiygen küçtüü ıylap,
Berenci kiygen bek ıylap,
Iylagandın baarısı
Beren Kalça – dep ıylap,
Köñüldörü bölünüp,
Közdön caşı tögülüp,

Karalar giyen han ağlayıp,
Kalabalık Hıtay hepsi ağlayıp,
Örme zırhını kuşanan,
Sıkıntı çekip el ağlayıp,
Cevher takınan iyice ağlayıp,
Cepken giyen güçlü ağlayıp,
Zırh giyen bey ağlayıp,
Ağlayanların hepsi,
Yiğit Kalça – diye ağlayıp,
Gönülleri bölünüp,
Gözden yaşı dökülüp,

	Kabırga söögü sögülüp,	*Kaburga kemiği sökülüp,*
	Ölüüçü türü körünüp.	*Ölecek hali görünüp.*
	Kalıñ kıtay çuu turup,	*Kalabalık Hıtay ayaklanıp,*
182250	Dobulbastı kars urup	*Davulu güm güm vurup,*
	Adam ölör ant kılıp,	*Ölümüne ant içip,*
	Kırgındı kızık saluuga,	*Kırgını iyice salmaya,*
	Biri kalbay köp mancuu	*Biri kalmadan nice Mançu*
	Kırılışıp kaluuga,	*Kırışıp ölmeye,*
	Tuu tübünö turarı,	*Tuğ dibinde durmaya.*
	Belgilüü Kalça şer öldü,	*Ünlü Kalça arslan öldü,*
	Koñurbay attuu kan öldü,	*Koñurbay adlı han öldü,*
	Koñurbaydan ayrılıp	*Koñurbay'dan ayrılıp,*
	Çoñ-Beecinge kayrılıp	*Çoñ-Beecin'e dönüp*
182260	Ne muraazga ceteli,	*Hangi murada erelim,*
	Tirüü can kalbay kıtay curt,	*Diri can kalmadan Hıtay yurdu,*
	Kızıtalak burutka	*Kahrolası Burut'a*
	Içke buzuk saldırıp,	*İçe fesat saldırıp,*
	Curt kırılgan çoñ müşkül	*Yurdun kırıldığı büyük belayı*
	Körböy kantip ketelik?	*Görmeden nasıl gidelim?*
	Kızıtalak burutka	*Kahrolası Burut ile*
	Talkalanıp uruşup,	*Paramparça olup vuruşup,*
	Ölböy kantip ketelik	*Ölmeden nasıl gidelim,*
	Bir çakçelekey buruttan	*Bir avuç darmadağın Burut'tan*
182270	Körböy kantip ketelik.	*Öcünü görmeden nasıl gidelim.*
	Kırgın tiyip çaldırıp,	*Kırgına uğrayıp vurdurup,*
	Kırgızga kelip kayrılıp,	*Kırgız'a gelip dönüp,*
	Er Ezkara, Çañdayak	*Er Ezkara, Çañdayak,*
	Koñ törödön ayrılıp,	*Koñ beyden ayrılıp,*
	Beecindi kantip köröbüz,	*Beecin'i nasıl görürüz,*
	Kaldayıbız kalbastan,	*Kalday'ımız kalmadan,*
	Kızıtalak burutka	*Kahrolası Burut ile*
	Kırılışıp köröbüz.	*Kırışıp görelim.*
	Kılça körböy kuu candı	*Kıl kadar saymadan şu değersiz canı*
182280	Bul burutka berebiz.	*Bu Burut'a veririz.*
	Almambet uulu Külçoro	*Almambet oğlu Külçoro*
	Bizge duşman zilinde,	*Bize düşmandır özünde,*
	Burkan alıp tabınıp,	*Burkan alıp tapınıp,*
	Atası cuukuy, aram kul	*Babası kaypak, haram kul,*

	Bölökçö akıl tabılıp,	*Başkaca akıl bulunup,*
	Düñgürçöktü* çaçtı go,	*Düñgürçök'ü* saçtı ya,*
	Tüpkö çoguu cetti go,	*Kökümüze toptan kıydı ya,*
	Zaarı küçtüü törönü	*Zehri güçlü beyi*
	Takır örttöp ketti go,	*Tümden yakıp gitti ya,*
182290	Uluñtuñdu, Kakandı	*Uluñtuñ'u, Hakan'ı,*
	Tuura cagı Bakburçun	*Sağ yanı Bakburçun,*
	Kırk uruu kıtay kalıñ el	*Kırk boy Hıtay, kalabalık el,*
	Kıyırın kantip çalabız?	*Ucunu bucağını nasıl dolaşırız?*
	Uu içkendey kırılıp,	*Zehir içmişçesine kırılıp,*
	Uparak bolup kaldık dep,	*Un ufak olup kaldık diye,*
	Beecinge kantip barabız.	*Beecin'e nasıl varırız.*
	Karaluuday okşoktop,	*Yaslı gibi sendeleyip,*
	Kaçıp-ürküp şokşoktop,	*Kaçıp ürküp seğirtip,*
	Kakanga kantip tartabız,	*Hakan'a nasıl yollanırız,*
182300	Çoñ kandardın aldına	*Büyük hanların önüne,*
	Kanıbız kırgın boldu – dep,	*Hanımız kırgına uğradı – diye,*
	Uyalbay kantip aytabız?	*Utanmadan nasıl söyleriz?*
	Kıyındardı kırdırıp,	*Yamanları kırdırıp,*
	Kırgın bolboy kırgızga	*Kırgız ile kırışmadan*
	Curt, Kakanga kantip tartabız? Kan aldınan suraylık,	*Yurda, Hakan'a nasıl döneriz? Han önünden soralım,*
	Ayzakerden ıktuuñ kel,	*Mızrakçının ustası gel,*
	Ayanbagan mıktuuñ kel,	*Canını sakınmayan yamanın gel,*
	Kaldaydan kalbay kanıñ kel,	*Kalday'dan kalmadan, hanlar gelin,*
	Kalbay kıtay baarıñ kel!	*Kalmadan Hıtay, hepiniz gelin!*
182310	Kıtay ilek, kırgız az	*Hıtay yüz bin, Kırgız az,*
	Kıyçalıştap bizdin tüş,	*Çarpık düştü bizim talih,*
	Kırgızdı kıtay kırdı – dep,	*Kırgız'ı Hıtay kırdı – diye,*
	Kılımda barbı uşul iş,	*Dünyada var mı böyle iş,*
	Kol içinde keñtundu,	*Ordu içinde divan kuruldu,*
	Kol çurkurap el turdu,	*Ordu çığrışıp el ayaklandı,*
	Uruşka belgi baraban	*Savaşa işaret davulu,*
	Uypalgan çoçko kep urdu.	*Hırpalanmış domuz söz söyledi.*
	Çoñ Kakandı çek kıldı,	*Büyük Hakan'ı and yeri kıldı,*
	Küyüp canı çuu turup,	*Canı yanıp velvele kopup,*
182320	Ubadanı bek kıldı.	*Vaadi sağlam kıldı.*
	El kazandap toptolup,	*El kazan gibi kaynayıp toplanıp,*

Altımış caysañ, kırk törö	*Altmış caysañ, kırk bey,*
Al kıtaydın törösü	*O Hıtay'ın beyi,*
Örttönüp içi çok bolup,	*İçi yanıp kor olup,*
Bereni Kalça ölgön soñ	*Yiğidi Kalça öldükten sonra*
Kantip tursun toktolup.	*Nasıl dursun sakin kalıp.*
Kıykırıp ayza alalı,	*Haykırıp mızrak alalım,*
Kızıtalak burutka	*Kahrolası Burut'a*
Kırgındı kızık salalı.	*Kırgını iyice salalım.*
182330 Koñurbay menen Ezkara	*Koñurbay ile Ezkara'nın*
Ölügü tiyse çoñ abiyir.	*Ölüsü ele geçse büyük şereftir.*
Kaçırga baylap alalık	*Katıra bağlayıp alalım,*
Denesi mına, canı cok	*Bedeni işte, canı yok,*
Uruş mınday boldu – dep,	*Savaş böyle oldu – diye,*
Zor kanıbız Kalçanı	*Ulu hanımız Kalça'yı,*
Uruşup cüktöp kançanı	*Vuruşarak nicesini yükleyip,*
Kandarga alıp baralı.	*Hanlara alıp varalım.*
Begibiz beypay boldu – dep,	*Beyimiz perişan oldu – diye,*
Kandardı kaltırbay burut sordu –	*Hanları bırakmadan Burut soğurdu –*
182340 dep,	*diye,*
Kadırman kandın aldına	*Kadri yüce hanın önüne*
Kalbay kabar salalı.	*Eksiksiz haber salalım.*
Kaynap catkan köp uluk	*Kaynaşıp duran nice ulular*

Aldırıp salsak buruttan	*Burut'a yenilip kalırsak,*
Kürmö kiygen küçtüülör	*Cepken giyen güçlüler,*
Külük menen celeli,	*Yüğrükle koşturalım,*
Çımadan tandap at minip,	*Sürüden seçip at binip,*
Çın kuyrugun çart tüyüp,	*Kuyruğunu sımsıkı düğümleyip,*
Celigip celdet attanıp,	*Coşup cellat atlanıp,*
182350 Tüpkü kanga at alıp,	*Ulu hana at koşturup,*
Tür buzulup, al ketti.	*Çehre bozuldu, güç gitti.*
Tüp kanga kabar salalık,	*Ulu hana haber salalım,*
Nur tögülgön Beecinge	*Nur dökülen Beecin'e,*
Kankordon Kalça öldü – dep, Kargıluu	*Hunhar elinden Kalça öldü – diye,*
şerden ayrılıp,	*Heybetli arslandan ayrılıp,*
Anıgın ayta salalık,	*Gerçeğini söyleyiverelim,*
Koñurbaydan bölögün	*Koñurbay'dan gayrısını,*
Uñgusu bolot uçu kurç	*Sapı çelik, ucu keskin,*
Komokoylüü sır ayza	*Temrenli sırlı mızrağı*

	Kuluytup öödö açtaylık,	*Parıldatıp yukarı kaldıralım,*
	Kızıtalak burutka	*Kahrolası Burut'a*
	Koygulaştı baştaylık.	*Vuruşmayı başlatalım.*
	Kalıñ kıtay, köp balban	*Kalabalık Hıtay, nice pehlivan,*
	Burutka salgan çoñ cañcal.	*Burut'a saldıkları büyük kavga.*
	Uluktarga, şerlerge	*Ululara, arslanlara,*
	Kıyınmın degen kanıñar,	*Yamanım diyen hanınız,*
	Kırgın tiygen nemedey	*Kırgına uğramış gibi*
	Kırılıp ket baarıñar,	*Kırılıp gidin hepiniz,*
	Törö döödöy kanıñar	*Bey, dev gibi hanınız,*
	Kan ölgöndö kalk ölüp,	*Han öldüğünde halk ölüp,*
	Kalbay ölgün baarıñar» –	*Kalmadan ölün hepiniz» –*
	Dep, oşentip, kırk caysañ	*Deyip, böylece, kırk caysañ*
	Kan Koñurbay ölgönü –	*Han Koñurbay'ın ölümü –*
	Kıykırıktı salganı.	*Haykırışı saldılar.*
	Curt çurkurap çuu turup,	*Yurt çığrışıp velvele kopup,*
	Kalk çuu turup kalganı.	*Halk ayaklanıp kaldı.*
	Uluktarı kandarı	*Ululları, hanları,*
	Tutamga kelbey cön ele	*Kendine gelemeden düpedüz,*
	Koñ törösün ukkanda	*Koñ beyini duyduklarında*
	Kuykalandı candarı.	*Canları kavruldu.*
	«Kırılışıp kırgızga	*«Kırgız ile kırışıp*
	Ölüp keter ekenbiz,	*Ölüp gider olmuşuz,*
	Uluktardı burutka,	*Ululları Burut'a,*
	Uşu burut degen curutka	*Şu Burut denen yurda,*
	Berip keter ekenbiz.	*Verip gider olmuşuz.*
	Bir can kalbay Kakanga	*Bir can kalmadan Hakan yolunda*
	Ölüp ketet ekenbiz.	*Ölüp gider olmuşuz.*
	Er Koñurbay kan ölüp	*Er Koñurbay han ölüp,*
	Sopol bolgon ekenbiz,	*Güdük kalmışız,*
	Erenden kıtay ayrılıp,	*Erenden Hıtay ayrılıp,*
	Tokol bolgon ekenbiz.	*Boynuzsuz kalmışız.*
	Caman arbın, cakşı cok	*Kötü çok, iyi yok,*
	Topor bolgon ekenbiz.	*Başsız sürü kalmışız.*
	Müyüz surap belsenip,	*Boynuz isteyip kuşanıp,*
	Tokol bolgon ekenbiz.	*Boynuzsuz kalmışız.*
	Beecinge kantip tartabız?	*Beecin'e nasıl döneriz?*
	Beecinden belsene çıkkan keçilge,	*Beecin'den kuşanıp çıkan Keçil'e,*

Kan tögüüçü kesirge,
Kıykırsa köp ukpagan
Ilamaluu baatırga
Iras dümök, müşkül iş
Ceñdi keçil baatırga
Kayran döölör öldü – dep,
Uşunça balban erlerge
Uyalbay kantip aytabız?
Kızıtalak kırgızga
Kılça körböy bu candı
Kırılışıp kaytabız,
Kanga kabar ugulsa
Katuu müşkül çuulgan,
Kan aldına kabarçı
Erteñki kündö barbaybı,
Koñurbay ölböy, kanıñ öl,
Kalbay kıtay baarıñ öl.
Ölböy kalgan candardı,
Kakanga bargan kandardı
Katuu müşkül kılbaybı,
Çurkuratıp bul eldi
Çoguu cıyıp albaybı.
Kıyankör degen teşikten,
Kalk çubagan eşikten

Kan dökücü zalime,
Haykırsa da pek dinlemeyen,
Lamalı bahadıra,
Gerçek bela, müşkül iş –
Yenildik; Keçil bahadıra,
Aziz devler öldü – diye,
Bunca pehlivan ere,
Utanmadan nasıl söyleriz?
Kahrolası Kırgız'a,
Kıl kadar saymadan bu canı,
Kırışarak döneriz,
Hana haber duyulsa,
Ağır bela, kopan velvele,
Han önüne haberci
Yarınki gün varmaz mı,
Koñurbay ölmeden, hanınız ölün,
Kalmadan Hıtay, hepiniz ölün.
Ölmeden kalan canları,
Hakan'a varan hanları,
Ağır belaya sokmaz mı,
Çığrıştırıp bu eli,
Toptan derleyip almaz mı.
Kıyankör denen delikten,
Halkın sıra sıra geçtiği kapıdan

Çubatuuga salbaybı,
Kaardanıp kakayıp,
Kalçam kana debeybi!
Buruttan öldü biz desek,
Baarıbızdı cebeybi!
Körünöö çırın kılbaybı,
Aydap cürüp kırbaybı.
Elüü başı, on başı
Al cüz başı, miñ başı
Eldin baarın kırbaybı,
Kürmö kiygen küçtüürök
Eldin baarın kırbaybı.
Mancuulardı, uluktu
Baştabaybı buzuktu.

Sıraya dizip geçirmez mi,
Öfkelenip dikilip,
Kalça'm hani demez mi!
Burut elinden öldü desek biz,
Hepimizi yemez mi!
Göz göre fesadını yapmaz mı,
Sürüp götürüp kırmaz mı.
Ellibaşıyı, onbaşıyı,
O yüzbaşıyı, binbaşıyı,
Elin hepsini kırmaz mı,
Cepken giyen güçlüsüne dek
Elin hepsini kırmaz mı.
Mançuları, ululları,
Başlatmaz mı fesadı.

	Kırgızga baylap bergensip,	*Kırgız'a bağlayıp vermişiz gibi,*
	Özübüz kaçıp kelgensip,	*Kendimiz kaçıp gelmişiz gibi,*
	Kaçan bolso kan atı,	*Ne de olsa han adı var,*
	Kan ölgöndö kuturup,	*Han öldüğünde kudurup,*
	Kaçanda bolso talkalap,	*Her ne zaman olsa ezip,*
182440	Kırıp iymey adatı.	*Kırıvermek âdetidir.*
	Eren Kalça, Ezkara	*Eren Kalça, Ezkara,*
	Belim kana debeybi,	*Belim hani demez mi,*
	Adam, bet alıp bizdi cebeybi! Mıltık	*Aman, yüzümüze karşı bizi yemez mi!*
	atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
	Kündö esepti tappaybı,	*Her gün hesabını görmez mi,*
	Can kıyuuçu carçısı	*Can kıyıcı celladı*
	Kıyratıp baştı çappaybı.	*Kıyıp başı kesmez mi.*
	Koñurbaydan ayrılıp,	*Koñurbay'dan ayrılıp,*
	Çoñ-Beecinge kayrılıp,	*Çoñ-Beecin'e dönüp,*
	Ubara bolup ölgönçö	*Süründürülüp ölmektense,*
182450	Beypaydı bekem salgıla.	*Kargaşayı sıkıca salın.*
	Kuturgan burut curt menen	*Kudurmuş Burut yurduyla*
	Kulcuñdaşıp culkuşup,	*Boğuşup çekişip,*
	Kırılışıp kalgıla.	*Kırışıp kalın.*
	Caman kalıp cakşı ölüp,	*Kötü kalıp iyi ölüp,*
	Alban türlüü kalk ölüp,	*Türlü türlü halk ölüp,*
	Taş sayıngan taza ölüp,	*Cevher takınan temiz ölüp,*
	Kürmö kiygen küçtüü ölüp,	*Cepken giyen güçlü ölüp,*
	Aygaylaşıp bulkuşup,	*Haykırışıp itişip,*
	Arı-beri culkuşup,	*Öteye beriye çekişip,*
182460	Kırgındı kıyla salalı.	*Kırgını epeyce salalım.*
	Kıztalak burut curt menen	*Kahrolası Burut yurduyla*
	Bügün bir kırılışıp kalalı».	*Bugün bir kırışıp kalalım».*
	Kırk törönün süröönü –	*Kırk beyin narası –*
	Kıtay çuulap, çuu turdu.	*Hıtay bağrışıp velvele kopardı.*
	Dobulbastı kars urdu,	*Davulu güm diye vurdu,*
	Bil terisi doobulbas	*Fil derisinden davul,*
	Ünün uksañ oolak kaç.	*Sesini duysan uzağa kaç.*
	Çılgıy bildin terisi	*Ham fil derisini*
	Balban kagıp ciberse	*Pehlivan vuruverse,*
182470	Köçüp ketet añgırap	*Göçüp gider uğuldayıp*
	Cer-cerlerdin kerüüsü,	*Yer yerin yamacı,*

Oşo dobulbas bekem kagılıp,
Caynap catkan köp uluk
Koñurbay kunun kuuylu – dep,

Kalgan eken cabılıp.
Kıtay, kırgız uruşu
Kıyla müşkül cumuşu,
Oçogor opsuz atılıp,
Acalı tuura kelgen can
182480 Acalga özü çatılıp,
Mañday-teskey turuşup,
Bılçıldaşıp uruşup,
Caanın ogu zırkırap,
Tiygen ceri bırkırap,
Kan tögülüp şırkırap.
Katuu kırgın, çoñ cañcal,
Körgön candın özündö
Bolgon emes eç arman.
Alıskı eldin comogu –
182490 Kırılış mınday bolobu?
Kıykırıp ayza sunuşup,
Kırılışıp uruşup,
Kılıç menen çabışıp,
Mañdaylaşıp baatırlar
Badırañdap kalışıp,
Kıcı-kıyma can bolup,
Kızık soguş boldu ele,

Kan tögülüp, el ölgön
Buzuk soguş boldu ele.
182500 Ayza alışıp betteşip,
Caralaşıp kaldı ele.
Kırgız, kıtay betteşip,
Aralaşıp kaldı ele.
Munu mınday taştañar,
Bul caktan kabar baştañar,
Çın esebin tapkanda,
Alöökönün Kalçasın
Külçoro cıga çapkanda,

O davul sıkı vurulup,
Kaynaşan nice ulular,
Koñurbay'ın kan bedelini kovalayalım –
diye,
Hep birden kalkışmışlar.
Hıtay, Kırgız savaşı –
Epey müşkül işi,
Fitilli tüfek ölçüsüz atılıp,
Eceli denk gelen can
Ecele kendisi dolanıp,
Karşı karşıya duruşup,
Etleri ezile ezile vuruşup,
Yayın oku vınlayıp,
Değdiği yer parçalanıp,
Kan dökülüp şarıl şarıl.
Şiddetli kırgın, büyük kavga,
Gören canın kendisinde
Kalmamıştır hiçbir hasret.
Uzak ellerin masalı –
Kırışma böyle mi olur?
Haykırıp mızrak uzatışıp,
Kırışarak vuruşup,
Kılıçla birbirini biçip,
Yüz yüze gelip bahadırlar,
Gözleri fal taşı gibi açılıp,
Canlar kıyım kıyım olup,
İlginç savaş olmuştu,

Kan dökülüp, el ölen
Yıkıcı savaş olmuştu.
Mızrak alışıp yüzleşip,
Yaralaşıp kaldılar.
Kırgız, Hıtay yüzleşip,
Birbirine karıştılar.
Bunu böylece bırakın,
Bu yandan haber başlatın,
Gerçek hesabı bulunduğunda,
Alööke'nin Kalça'sını
Külçoro vurup devirdiğinde,

Cay-caraktın baarısın
Çaçkan eken Algara,
Eer beldey belesti
Aşkan eken Algara
Kakanga tartıp kayrılıp,
Kara kılgan Koñ törö
Koñurbaydan ayrılıp
Kaçkan eken Algara.
Baskan taşı bırkırap,
Kuturgurdun Kara atı
Kaçkan eken zırkırap.
Mına oşondo Külçoro:
«Atın karmap albasam,
Çın müşküldü salbasam,
Balbandıgım kurusun,
Algaradan ayrılıp,
Kalgandıgım kurusun» –
Kaarlanıp salınıp,
Arbuurulga calınıp:
«Aylanayın Arbuurul,
Adam estüü can buurul,
Serüü kılba sözümdü
Koñurbaydın Algara
Beecin kaçıp kutulsa,
Şermende kılba özümü.
Başıñı cerge salagör,
Arkarday arış alagör,
Kulanday kulak capırsañ,

Aylanayın Buurul at,
Sen kuyunday cerdi sapırsañ,
Temir tuyak, cez bilek
Terdebegen sen eleñ.
Keñ kırgızdın ırısı
Kelgen çoroñ men elem,
Belimdi bekem buuymun,
Bul çoçkonun Kara atın
Kakanga çeyin kuuymun» –
Temir tuyak, cez bilek

Koşum takımının hepsini
Saçmış Algara,
Eyer beli gibi yükseltiyi
Aşmış Algara,
Hakan'a yönelip dönüp,
Dayanak bildiği Koñ beyden,
Koñurbay'dan ayrılıp,
Kaçmış Algara.
Bastığı taş parçalanıp,
Kudurasının Kara atı
Kaçmış vınlayarak.
İşte o zaman Külçoro:
«Atını yakalayıp almazsam,
Gerçek belayı salmazsam,
Pehlivanlığım kurusun,
Algara'dan mahrum kalıp,
Geri kalmışlığım kurusun» –
Öfkeyle atılıp,
Arbuurul'a yalvarıp:
«Kurban olayım Arbuurul,
İnsan akıllı can boz at,
Sözümü boşa çıkarma,
Koñurbay'ın Algara'sı
Beecin'e kaçıp kurtulursa,
Rezil etme beni.
Başını yere eğiver,
Dağ koyunu gibi adım alıver,
Kulan gibi kulak yatırsan,

Kurban olayım Buurul at,
Sen kasırga gibi yeri savursan,
Demir tırnak, tunç bilek,
Terlemeyen sen idin.
Geniş Kırgız'ın kısmeti
Olup gelen çoron ben idim,
Belimi sıkı bağlarım,
Bu domuzun Kara atını
Hakan'a dek kovalarım» –
Demir tırnak, tunç bilek,

	Terdebegen Taybuurul	*Terlemeyen Taybuurul,*
	Totuday kuyruk çubagan,	*Tavus gibi kuyruk süzen,*
	Too, taştan çuragan.	*Dağdan taştan sekip aşan.*
182550	Anık tulpar eken dep,	*Gerçek tulpar imiş diye,*
	Cez tumşuk körüp sınagan.	*Tunç burunlu görüp sınamış.*
	Cetkize kör Kara atka,	*Yetiştiriver Kara ata,*
	Aylanayın Buurul at.	*Kurban olayım Buurul at.*
	Başıñdı cerge sala gör,	*Başını yere eğiver,*
	Batıraak arış ala gör» –	*Daha tez adım alıver» –*
	Dep, oşentip, sabılıp,	*Deyip, böylece, çırpınıp,*
	Ayban da bolsoñ Arbuurul	*Hayvan da olsan Arbuurul,*
	Buurul atka calınıp.	*Buurul ata yalvarıp.*
	Üzöñgüdön ün çıgıp,	*Üzengiden ses çıkıp,*
182560	Temingiden ter çıgıp,	*Üzengi kayışından ter çıkıp,*
	Baskan izi bırkırap,	*Bastığı iz parçalanıp,*
	Alaçıktan çoñ dañkañ	*Alaçıktan büyük, bir uğultu*
	Alda Çoro kıraandın	*O Çoro şahbazın*
	Töbösündö çırkırap.	*Tepesinde çınlayıp.*
	Tamanı cerde tarsıldap,	*Tabanı yerde takırdayıp,*
	Kara bolot oozduk	*Kara çelik gem,*
	Kacañdagan cılastın	*Başını çekiştiren yamanın*
	Kömököydö karsıldap,	*Gırtlağında çatırdayıp,*
	Cer buzulup zakımdap,	*Yer sarsılıp toz tütüp,*
182570	Astındagı Algara	*Altındaki Algara'ya –*
	Kulan kuusa kutkarbas,	*Kulan kovsa kaçırtmayan,*
	Kuturgurdun atına	*Kudurasının atına –*
	Bara catat cakındap.	*Varmakta yaklaşıp.*
	Dolono saptuu buldursun,	*Alıç saplı kırbaç,*
	Çapsa kulak tundursun.	*Vursa kulak sağır etsin.*
	Karmay kalıp imerip,	*Yakalayıp çevirerek,*
	Kañ degize karandı	*Çın dedirtip kamçıyı*
	Kasıga tartıp ciberip,	*Böğrüne çekip indirip,*
	Kulcaday közün kızartıp,	*Yaban koçu gibi gözünü kızartıp,*
182580	Kol kayıktay Arbuudan	*Kayığa benzer Arbuudan*
	Arkarday arış uzartıp,	*Arkar gibi adımını uzatıp,*
	Algaranın artınan	*Algara'nın ardından*
	Bugudan moynun canıbar	*Geyikten uzun boynunu, hayvancağız,*
	Burup ketip baratat,	*Çevirip gitmektedir,*

	Buta boyu añ kelse	*Ok atımı hendek gelse*
	Buydalbastan carıktık,	*Duraksamadan, a canım,*
	Çurap ketip baratat.	*Dörtnala geçip gitmektedir.*
	Çurap ketip baratat.	*Dörtnala geçip gitmektedir.*
	Arkar sınduu moyundu	*Arkar misali boynunu*
182590	Arkan boyu añgekten	*Urgan boyu uçurumdan*
	A degizbey Buurul at	*"Ah" dedirtmeden Buurul at*
	Burap ketip baratat.	*Kıvırıp geçip gitmektedir.*
	Adır-küdür kara kır,	*Engebeli kara sırt,*
	Kapırıñdın Karatı	*Kâfirin Kara atı*
	Belde kaçıp baratat.	*Belde kaçıp gitmektedir.*
	Kayrılıp can barbagan	*Dönüp kimsenin varmadığı*
	Çöldö kaçıp baratat.	*Çölde kaçıp gitmektedir.*
	Adır-küdür ak taypañ	*Engebeli ak düzlükte*
	Kısıkta ketip baratat,	*Kısık geçitte gitmektedir,*
182600	Mee kaynagan eñ müşkül	*Beyin kaynatan en çetin*
	Isıkta kaçıp baratat,	*Sıcakta kaçıp gitmektedir,*
	Bok cıttangan bir türkün.	*Pislik kokan bir türlü*
	Sasıkta kaçıp baratat.	*Kokuşmuşlukta kaçıp gitmektedir.*
	Küyüp catkan Kara-Kum	*Yanıp duran Kara-Kum*
	Kırk künçülük çöl eken,	*Kırk günlük çölmüş,*
	Kıyın müşkül bul eken.	*Çetin, müşkül bir yermiş.*
	Canduu adam barbagan,	*Canlı insanın varmadığı,*
	Can barsa tirüü kalbagan,	*Can varsa sağ kalmadığı,*
	Kuzgun uçsa kuuragan,	*Kuzgun uçsa kavrulduğu,*
182610	Taskara uçsa tak katkan,	*Kara akbaba uçsa kaskatı kuruduğu,*
	Kuu uçkanda cön ele	*Kuğu uçarken düpedüz*
	Tañdayı kurgap tak katkan,	*Damağı kuruyup kaskatı kesildiği,*
	Concoru uçup ötpögön,	*Akbabanın uçup geçmediği,*
	Toodak uçup ketpegen,	*Toy kuşunun uçup gidemediği,*
	Kardıgaç uçup barbagan,	*Kırlangıcın uçup varmadığı,*
	Kum örttönüp kaynagan,	*Kumun tutuşup kaynadığı,*
	Kumganga suu koyso	*Güğüme su koysan*
	Kurkurap çıgıp kaynagan	*Fokurdayıp taşarak kaynadığı,*
	Et bışımı bolgondo	*Et pişimi vakit geçince*
182620	Kaşık suusu kalbagan.	*Bir kaşık suyu kalmadığı yer.*
	Oşo çölgö barganda	*O çöle varınca*
	Anık kayıp Buuruldun	*Gaipten gelme Buurul'un*

Araanday oozu açılıp,
Kan aralaş ak köbük
Omuroodo çaçılıp,
Tamanı cerde tarsıldap,
Cer aylanıp zakımdap,
Can kutkarbay cakındap,
Uçkan kuş menen carışıp,
Eti kızıp doñuzdun
Oozu menen alışıp,
Buluttay uçup dırkırap,
Tuyak tiygen cerleri
Kemegedey bırkırap,
Tulpardık sını körünüp,
Irmegende kara cer
Kat-katınan bölünüp,
Taştan kayra tartıptır,
Caaday uçup Buurul at
Arıştan kayra kaytpadı.
Karasaat cılasıñ
Oozunan köbük çaçılıp,
Kökülü çañga basılıp,
Üstündögü Çoronun
Umaçtay közü açılıp,
Eki öñürü zirildep,
Kara cer çark aylanıp,
Too, karagay, cılga taş
Kalıp barat birindep,
Astındagı Buurul at
Uçup kelet zirildep.
Munarık bolup burçtangan,
Buluñgur bolup uçtangan,

Mağara gibi ağzı açılıp,
Kan karışık ak köpük
Göğsüne saçılıp,
Tabanı yerde takırdayıp,
Yer dönüp serap gibi akıp,
Can kurtarmadan yaklaşıp,
Uçan kuşla yarışıp,
Eti kızışan domuzun
Ağzıyla kapışıp,
Bulut gibi uçup hızla akıp,
Toynak değen yerleri
Ocak çukuru gibi oyulup,
Tulparlık nişanı görünüp,
Göz kırpımında kara yer
Kat katından bölünüp,
Taştan geri dönmüştür,
Yay gibi uçan Buurul at
Adımından geri kalmadı.
Kara bahtlı uğursuzun
Ağzından köpük saçılıp,
Perçemi toza bulanıp,
Üstündeki Çoro'nun
Gözleri faltaşı gibi açılıp,
İki eteği titreyip,
Kara yer çark gibi dönüp,
Dağ, çam, dere, taş
Birer birer geride kalmaktadır,
Altındaki Buurul at
Titreterek uçup gelmektedir.
Pus olup köşelenen,
Alacakaranlık olup sivrilen,

Adır-küdür kırk artuu
Belge tüşüp aldı ele,
Ar cagında munarık
Çölgö tüşüp kaldı ele,
Koktu, cılga küdürdü
Aşıp çıgıp baratat,
Kapır kuldun kara atı

Engebeli kırk aşıt
Bele inip önüne düşmüştü,
Öte yanında pusarık
Çöle inip kalmıştı,
Vadiyi, dereyi, tümseği
Aşıp çıkıp gitmektedir,
Kâfir kulun kara atı

Karıp cünü zıpıldap
Kaçıp çıgıp baratat.
Eliktey moynun kötörüp,
Teñ Beecinge bet alıp,
Ayban da bolso kaygırıp,
Aytayın dese tili cok,
Aybandan estüü canıbar
Asa kütüp añkıldap,
Aşıp kalgan kezi eken,
Aram ölgür Beecinge
Kaçıp kalgan kezi eken.
Eñkeyişte kara attın
Cal-kuyrugu cayılıp,
Ör tayansa Buuruldun.
Arış kerip zakımdap,
Bara catat Buudanım
Algaraga cakındap.
Mına oşondo Külçoro
Zulpukorgo kamınıp,
Ketip barat şer çoroñ
Buurul atka calınıp:
«Atadan kalgan Buurul at,
Arışıñ menen ala gör,
Kapır kuldun Kara atka
Bir cetkirip sala gör!
Kuturgurdun Kara atı
Kara at emes, baçagar
Koñurbaydın kanatı.
Eer-tokumsuz boş barsa,
Tutanıp ölgön kıtaydın
Ata, Kalça öldü dep,
Tuura bilmey adatı.

Ata, Buurul canıbar,
Bu kara atka cetpeseñ
Çama ketip, darman cok.
Bul «Kara atka cetkizseñ,
Tulparlıgıñ bilgizip,
Tutanıp ölgön çoçkonun

Yıpranmış tüyü uçuşup
Kaçıp çıkıp gitmektedir.
Karaca gibi boynunu kaldırıp,
Doğruca Beejin'e yönelip,
Hayvan da olsa kederlenip,
Söylemek istese dili yok,
Hayvandan akıllı o canlı,
Soluyarak medet umup,
Aşmış olduğu dem imiş,
Haram ölesice, Beejin'e
Kaçmış olduğu dem imiş.
İnişte kara atın
Yelesi kuyruğu yayılıp,
Yokuşa dayansa Buurul'un.
Adım gerip serap gibi akıp,
Gitmektedir Küheylanım
Algara'ya yaklaşıp.
İşte o zaman Külçoro
Zülfikar'a davranıp,
Gidiyor arslan çoron
Buurul ata yalvarıp:
«Atadan kalan Buurul at,
Adımınla alıver,
Kâfir kulun Kara at'a
Bir yetiştirip koyuver!
Kudurmuşun Kara atı
Kara at değil, kahrolası
Konurbay'ın kanadı.
Eyersiz koşumsuz boş giderse,
Tutuşup ölesice Kıtay'ın
"Ata, Kalça öldü" diye,
Gerçek sanmak âdetidir.

Ata, Buurul, canım hayvan,
Bu kara ata yetişmezsen
Takat gitti, derman yok.
Bu «Kara at'a yetiştirsen,
Tulparlığını bildirip,
Tutuşup ölen domuzun

	Çılbırın kolgo tiygizseñ	*Yularını ele geçirirsen*
182700	Külçoroñdo arman cok.	*Külçoro'nda gam kalmaz.*
	Başıña ükü taktırıp,	*Başına puhu tüyü taktırıp,*
	Altın cabuu captırıp,	*Altın örtü örttürüp,*
	Ay Buurul at canıbar,	*Ay Buurul at, canım hayvan,*
	Aybanga akim kılarbız.	*Hayvana hâkim kılarız.*
	Erkeletip baktırıp,	*Nazlandırıp baktırıp,*
	Öröpkügön Kalçanın	*Böbürlenen Kalça'nın*
	Özün caylap, atı cok,	*Kendini hakladık, atı yok,*
	Algara atı kutulsa,	*Algara atı kurtulursa,*
	Kanday boldu düynö bok!	*Neye yarar, dünya bok!*
182710	Aska adırluu ak taypañ	*Kayalık engebeli ak düzlük*
	Belge kirip barganda	*Bele girip vardığında*
	Tomuktay cerde too cok,	*Aşık kemiği kadar yerde dağ yok,*
	Tokumday çuñkur koo cok,	*Keçe yaygı kadar çukur koyak yok,*
	Buursun* buzgan çiyin cok,	*Sabanın* bozduğu çizgi yok,*
	Suur çukugan iyin cok,	*Dağ sıçanının eştiği in yok,*
	Ayday sarı talaaga	*Ay gibi sarı ovaya*
	Ana kirip bardı ele,	*İşte girip varmıştı,*
	Algaranın karaanın	*Algara'nın karaltısını*
	Çoro körüp kaldı ele.	*Çoro görüp kalmıştı.*
182720	Mına oşondo Külçoro	*İşte o zaman Külçoro*
	Eki közü kızarıp,	*İki gözü kızarıp,*
	Emi kaçan cetem dep,	*Şimdi ne zaman yetişirim diye,*
	Almaday moynu uzarıp.	*Elma gibi boynu uzayıp.*
	Çıday albay kıraanıñ	*Dayanamayıp şahbazın*
	Çılgıy içi ört bolup,	*İçi büsbütün yangın olup,*
	Algara karmap aluuga,	*Algara'yı yakalamaya,*
	Al Külçoro kıraandın	*O Külçoro şahbazın*
	Eki közü tört bolup.	*İki gözü dört olup.*
	Aşıp-şaşıp er çoro,	*İvedi telaşlı er çoro,*
182730	Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay-âlemi dize getiren*
	Artık balban şer çoro	*Üstün pehlivan arslan çoro*
	Astındagı Buurulga	*Altındaki Buurul'a*
	Oñdop-soldop kamçı urup,	*Sağlı sollu kamçı vurup,*
	Opsuz küçkö saldı ele.	*Ölçüsüz güce salmıştı.*
	Ayta-buyta degiçe,	*"Şöyle böyle" deyinceye,*
	Açıp közdü cumgança	*Açıp gözü yumuncaya,*

Arday bolgon Arbuudan
Araanday oozun açtı ele,
Kutkazbastan kara attı
Koendoy tepsep bastı ele.
Atışka mindim, Buurul at,
Tepsep Buurul cetti ele.
Altın burma çılbırdı,
Şamdagayı bolcolsuz
Şapıldagan er çoro
Şap degende çılbırdı
Ilip alıp öttü ele.
Içke colun tötölöp,
Kınay koştop Algara
Aldı Çoroñ cetelep,
«Surasa berbes Algara
Suuk ukuruk saldımbı,
Calınsa berbes kara attı
Caydak koştop alıptır,
Oydologon kıraandı
Olco kılıp salıptır.
Mına oşondo Külçoro
Baabedindi bat aytıp,
Atasının coluna
Ay tuyaktan at aytıp.
Çın kubanıp süyünüp,
Arslandıgı bilinip.
Çın kubanıp sabılıp,
Ata bolup saktagan
Buurul atka calınıp,
Kagışka minse kamsıkpas,
Aytayın deseñ tiliñ cok.
Aylanayın, Buurul at,
Senin arışıñdan can çıkpas, Kabagı
açık, carık cüz,
Tuu kuyruguñ bir kuçak
Tulpar colu baylansın.

Ar bir tulpar at kelip,
Aylanayın, Buurul at,

Coşup kızan Arbuudan
Mağara gibi ağzını açmıştı,
Kurtarmadan kara atı
Tavşan gibi çiğneyip basmıştı.
Vuruşmaya bindim, Buurul at,
Çiğneyip Buurul yetişmişti.
Altın burma yuları,
Çevikliği ölçüsüz,
Atik davranan er çoro
Şıp deyince yuları
Kapıp alıp geçmişti.
İnce yoldan kestirip,
Sıkı yedekleyip Algara'yı
Aldı Çoro'n öne çekip,
«İstense verilmez Algara'ya
Soğuk kement mi saldım,
Yalvarsan verilmez kara atı
Çıplak yedekleyip almış,
Hoplayıp duran şahbazı
Ganimet edip koymuş.
İşte o zaman Külçoro
Baabedin'i tez anıp,
Atasının yoluna
Ay toynaklıdan at adayıp.
Gerçekten sevinip kıvanıp,
Arslanlığı belli olup.
Gerçekten sevinip çırpınıp,
Ata olup koruyan
Buurul ata yalvarıp,
Savaşa binilse tasalanmaz,
Söyleyeyim desen dilin yok.
Kurbanın olayım, Buurul at,
Senin adımından can kurtulmaz, Çatığı
açık, aydınlık yüz,
Tuğ kuyruğun bir kucak
Tulpar yoluna bağlansın.

Her bir tulpar at gelip,
Kurbanın olayım, Buurul at,

	Buurul senden aylansın.	*Buurul, sana kurban olsunlar.*
	Çın kıbanı kandırgan	*Gerçek dileği kandıran*
	Caratılgan can bolboyt,	*Yaratılmış can olmaz,*
	Aygır karap, bee tuugan	*Aygıra bakıp kısraktan doğan*
	Ay-aalamda Buurul at	*Ay-âlemde Buurul at*
	Tulpardan sendey can bolboyt,	*Tulpardan senin gibi can olmaz,*
182780	Arman kılsam oñboyun,	*Hayıflanırsam onmayayım,*
	Seni balan dey bersem,	*Sana "şöylesin" deyiversem,*
	Egerde eki bolboyun,	*Sözüm asla iki olmasın,*
	Taamay ayza sunganda	*Nişan alıp mızrak uzattığımda*
	Coo kaysagan adatım,	*Düşman doğramak âdetim,*
	Ata, aylanayın Ar Buurul,	*Ata, kurbanın olayım Ar Buurul,*
	Uçup cürör kanatım.	*Uçup gezen kanadım.*
	Abam kökcal kankordun	*Ağam bozkurt hunharın*
	Taalayına cazganı,	*Talihine yazdığı,*
	Takır esten tük çıkpayt,	*Asla akıldan hiç çıkmaz,*
182790	Aylanayın, Buurul at,	*Kurbanın olayım, Buurul at,*
	Uşul Algaranı baskanıñ.	*Şu Algara'yı bastırdığın.*
	Karmaşkan coonu buy kılgan	*Kapışan düşmanı dize getiren*
	Külçorodoy can bolboyt.	*Külçoro gibi can olmaz.*
	Bettese candı kutkarbas	*Karşılaşınca can kurtarmayan*
	Buurul attay mal bolbos,	*Buurul at gibi mal olmaz,*
	Kınap koştop ekööölöp,	*Sımsıkı yedekleyip ikisi birden,*
	Oncoñdotup kara attı	*Hoplata hoplata kara atı*
	Olcogo Çoro cetelep.	*Ganimete Çoro yedekleyip.*
	Tamaşa çuunu saluuga	*Şenlik şamata koparmaya*
182800	Balası ölgön babası	*Oğlu ölen babası*
	Baykuş Bakay abası.	*Zavallı Bakay ağası.*
	Kımbat Bakay şerine	*Kıymetli Bakay arslanına*
	Tartuu kılıp baruuga,	*Armağan sunmaya gitmeye,*
	Baygambar çalış Bakaydan	*Peygamber misali Bakay'dan*
	Barıp bata aluuga,	*Varıp dua almaya,*
	Caydañdagan şer Çoroñ	*Salınıp giden arslan Çoro'n*
	Kaşkañdagan er Çoroñ	*Çalımlı yürüyen er Çoro'n*
	On eki müçö, seksen söök	*On iki uzuv, seksen kemik*
	Oylosoñ mınça teñ Çoroñ,	*Düşünsen bunca denk Çoro'n,*
182810	Ceke çıgat carıştan.	*Yarıştan tek başına çıkar.*
	Erkeletip bagılgan,	*Nazlandırılıp beslenmiş,*

	Egizi Bakay calıngan.	*İkizi, Bakay'ın yalvardığı.*
	Esebi cok er Çoroñ	*Ölçüye sığmaz er Çoro'n*
	Koştogonu Algara	*Yedeğindeki Algara*
	Badışa tonu balkıldap,	*Padişah kürkü dalgalanıp,*
	Bardı Bakay törögö	*Vardı Bakay töreye*
	Baatır balañ carkıldap.	*Bahadır balan ışıldayıp.*
	Kagış, karmaş coo bolso,	*Vuruş, kapışma düşman olsa,*
	Baatır Bakay abaña.	*Bahadır Bakay ağana.*
182820	Karan kün dümök doo bolso, Beren	*Kara gün, bela dava olsa, Yiğit Bakay*
	Bakay ababız,	*ağamız,*
	Arıslan Bakay abañız,	*Arslan Bakay ağanız,*
	Añgemesin karañız.	*Hikâyesine bakınız.*
	Ar kaçandan bir kaçan	*Arada bir, zaman zaman*
	Kökçolok oozun buruuçu.	*Kökçolok'un ağzını çevirirdi.*
	Abañızdın cumuşu –	*Ağanızın işi –*
	Tuu tübündö turuuçu.	*Tuğ dibinde durmaktı.*
	Kıyın müşkül tabışta,	*Çetin müşkül gayrette,*
	Kırgız, kıtay çabışta	*Kırgız, Kıtay vuruşunda*
	Cer caynagan çañ bolgon,	*Yer kaynayan toz olmuştu,*
182830	Bir çapkanda uratıp,	*Bir vuruşta yıkarak,*
	Cetkileñ atañ abañda	*Yetkin atanla ağanda*
	Tuu karmagan al bolgon,	*Tuğ tutacak güç vardı,*
	Mañdaylaşıp turuşta,	*Yüz yüze duruşta,*
	Kıyın müşkül uruşta,	*Çetin müşkül savaşta,*
	Öpkö carıp, baş kesip,	*Ciğer deşip, baş kesip,*
	Alaman koygon uruşta	*Yağmaya girişilen savaşta*
	Kökçoloktun oozun	*Kökçolok'un ağzını*
	Burgan eken Bakay kan.	*Çevirmişti Bakay han.*
	Köp cañcalduu tuu karmap,	*Nice kavgada tuğ tutup,*
182840	Kabılan aba, koyuñuz.	*Kaplan ağa, bırakınız.*
	Turgan eken er Bakay.	*Durmuştu er Bakay.*
	Abañ Bakay karıya –	*Ağan Bakay ihtiyar –*
	Çın daanışman oluya.	*Gerçek bilge evliya.*
	Ak sakalı carkıldap,	*Ak sakalı parıldayıp,*
	Karmaşkın dep kırgızga	*"Vuruşun!" diye Kırgız'a*
	Kayrat berip barkıldap.	*Yürek verip gürleyip.*
	Kökçologun cılcıtıp,	*Kökçolok'unu süzdürüp,*
	Canına duşman katılsa	*Yanına düşman sataşsa*
	Kömö koyup ırgıtıp,	*Deviriverip fırlatıp,*

Cañılbayt Bakay kalıstan,
Atadan kalgan men cetim
Mınday çuuda kayran er

Bakay öñdüü babaña
Içke colun tötölöp,
Oncoñdogon kara atı –
Olcogo tüşkön tulpardı
Bul Külçoro cetelep.
Baygambarday babaña
Barıp tartuu kıldı ele,
Ar kaçandan bir kaçan
Abake, közüñ cumulsa
Akıldı kantip tababız.
Paana kılgan bababız,
Baytaylakka keyibe.
Badışa Bakay er kökcal,
Biz da sizge balabız.
Koñurbay kolgo tüşürüp
Opol-Toodoy kulatıp,
Korcoñdogon kokuy kün,
Abama tartuu kılgamın.
Içke colun tötölöp,
Astındagı Algara
Abake, kokuy özüñö
Alıp keldim cetelep.
Kapa menen kaygını
Carabayt deseñ men kuldu
Kan abam, tak uşu cerde soyuñuz.
Beren kuldun Algara
Kabılan Bakay karıya,
Belekke berdim alıñız.
Beren cetim Çorogo
Bet alıp, koluñ kötörüp,
Kan abam, batañdı bere salıñız!
Batañdı berseñ alayın,
Kan abam bata berdi dep,

Maana kılıp kalayın!

Yanılmaz Bakay adaletten,
Atadan kalan ben yetim
Böyle kavgada koca er

Bakay gibi babana
İnce yoldan kestirip,
Hoplayıp duran kara atı –
Ganimet düşen tulparı
Bu Külçoro yedekleyip.
Peygamber misali babana
Varıp armağan etmişti,
Arada bir, zaman zaman
Ağacığım, gözün yumulursa
Aklı nasıl buluruz.
Sığınak olan babamız,
Körpe taylağa üzülme.
Padişah Bakay, er bozkurt,
Biz de size evladız.
Konurbay'ı ele geçirip
Opol Dağı gibi devirip,
Kasılıp duran, o kara gün,
Ağama armağan ettim.
İnce yoldan kestirip,
Altımdaki Algara'yı
Ağacığım, işte sana
Yedeğime alıp getirdim.
Tasa ile kaygıyı
"Yaramaz" dersen ben kulu
Han ağam, tam şu yerde kesiniz.
Yiğit kulun Algara'sını
Kaplan Bakay ihtiyar,
Hediye verdim, alınız.
Yiğit yetim Çoro'ya
Yönelip, elini kaldırıp,
Han ağam, duanı veriver!
Duanı verirsen alayım,
"Han ağam dua verdi" diye,

Onu kendime destur bileyim!

Kırgız, kıtay uruşu
Kımbattan bata aldım dep,
Kırıp kırgın salayın.
Çın oluya uşu dep,
Berenim aba, bileyin.
Kaynap catkan kapırdı,
Bere kanınan kalgan kapırdı
Ee, balam, ceñişken duşman tüz
Kakanga çeyin süröyün» –
Dep, oşentip er Çoro
Buurul oozun burdu ele,
Algara tartıp Bakayga
Bata surap turdu ele.
Tegiz Çoro er çirkin,
Telegeyi teñ çirkin
Eki cagın karanat
Erdi-murdun calanat,
Caynap kızıl çok bolot,
Kaçırgan coosu toktolot.
Şerge ılayık zañkayıp,
Aç arıslanday mañkayıp.
Kagışka kirçü kandagay
Kaşatı altın baylaluu,
Karasaat cılastın
Bagalegi saymaluu
Temineerde balkıldap.
Kara kılıç Zulpukor
Bu karasaat balanın
Bileginde carkıldap.
Şaydañdagan şer Çoroñ,
Ata, carık mañday, ur cüzdüü Balam,
karmaşkanıñ tüz kılgın
Calmañdagan er Çoroñ,
Balanı Bakay körgöndö
Çoñ mancuunun Algara
Tartuuga Bakay aldı ele.
Kıbılanı bet alıp,
At koluna tiygende
Oñ iyinde Çorogo

Kırgız, Kıtay savaşını
"Kıymetliden dua aldım" diye,
Kırıp kırgın salayım.
"Gerçek evliya budur" diye,
Yiğidim ağa, bileyim.
Kaynayıp duran kâfiri,
Yiğit hanından kalan kâfiri
Ee, yavrum, yenişilen düşman düz
Kakan'a dek süreyim» –
Deyip, böylece er Çoro
Buurul'un ağzını çevirmişti,
Algara'yı çekip Bakay'a
Dua isteyip durmuştu.
Dört başı denk Çoro, er yaman,
Her yanı mamur, o yaman
İki yanını süzünür
Dudağını burnunu yalanır,
Kaynayıp kızıl kor olur,
Saldırdığı düşmanı duraklar.
Arslana yaraşır heybetle dikilip,
Aç arslan gibi kurulup.
Savaşa girilen meşin şalvarı
Kenarı altın bağlamalı,
Kara bahtlı uğursuzun
Paçası nakışlı
Üzengiye basarken dalgalanıp.
Kara kılıç Zülfikar
Bu kara bahtlı oğulun
Bileğinde parıldayıp.
Salınıp duran arslan Çoro'n,
Ata, parlak alınlı, nur yüzlü Yavrum,
kapıştığında doğru vur
Atılıp duran er Çoro'n,
Oğlanı Bakay görünce
Koca Mançu'nun Algara'sını
Armağan diye Bakay almıştı.
Kıbleye yönelip,
At eline değince
Sağ omzunda Çoro'ya

Batasın berip saldı ele:	*Duasını verivermişti:*
«Baarı curttun carıgı	*«Bütün yurdun ışığı*
Balam, babañ Manas koldosun!	*Yavrum, deden Manas kollasın!*
Bastaşkan aman bolbosun!	*Sana çatan esen kalmasın!*
Aysarala at mingen	*Aysarala at binen*
182930 Ceti tümön coo kelse,	*Yedi tümen düşman gelse,*
Ceke aralap bir tiygen	*Tek başına dalıp bir vuran*
Cetelep, koştop küç bolsun,	*Yedekleyip, katıp güç olsun,*
bolsun!	*olsun!*
Sırgak, Çubak, arıslan er	*Sırgak, Çubak, arslan er*
Balam, sırtıñdan közün salsınçı,	*Yavrum, ardından göz kulak olsunlar,*
Ötüp ketken kıraandar	*Göçüp gitmiş şahbazlar*
Saa coldoş bolup kalsınçı!	*Sana yoldaş olakalsınlar!*
Ey, Külçoro, kulunum,	*Ey Külçoro, kulunum,*
Kerüüdön buzduñ köçümdü	*Yamaçtan bozdun göçümü*
182940 Iraazımın, ay balam,	*Razıyım, ay yavrum,*
Uşu kelbersigen Kalçadan	*Şu kasılıp duran Kalça'dan*
Alıp berdiñ öçümdü.	*Alıverdin öcümü.*
Ey, balam, Talastan tozdum köçümdü,	*Ey yavrum, Talas'tan dağıttım göçümü,*
Dardañdagan kıtaydan	*Kabaran Kıtay'dan*
Alıp berdiñ öçümdü.	*Alıverdin öcümü.*
Aksakal Bakay abakeñ	*Aksakal Bakay ağacığın*
Sen öñdöngön balaga	*Senin gibi evlada*
Ömürüm saa bereyin.	*Ömrümü sana vereyim.*
Ölbösöm saga sadaga	*Ölmezsem sana kurban,*
182950 Aman bolçu Külçoro,	*Esen ol Külçoro,*
Curt biylegen zarlarım*	*Yurt yöneten zarlarım**
Aylansın Bakay abakeñ .	*Kurban olsun Bakay ağacığın .*
Ay-aalamdı buy kılgan,	*Ay-âlemi dize getiren,*
Aylanayın balbanım,	*Kurbanın olayım pehlivanım,*
Kayrılıp duşman kırgızga	*Dönüp düşman Kırgız'a*
Kelbey turgan iş kılgın.	*Gelemeyecek iş eyle.*
Balam, eñkeyişte er saygın,	*Yavrum, inişte er mızrakla,*
Elüüdön katar teñ saygın.	*Elliden sıra sıra denk mızrakla.*
Ötkön Koşoy, Manastan	*Geçmiş Koşoy'dan, Manas'tan*
182960 Artıgıraak sen saygın.	*Daha üstün sen mızrakla.*
Cekene* belge kurçangın,	*Cekene'yi* bele kuşan,*
Cetimden sendey bala cok	*Yetimden senin gibi oğul yok*

Ceti milek coo kelse,
Ceke aralap kol salgın.
Ok ötpös belin kurçangan,
On eki milek coo kelse,
Opurup kirip kol salgan,
Tuura tartıp zor koygon
Cel tiybes kara belimsiñ,
Kaarluunu kaptaçu,
Kulunum, taş agızuuçu selimsiñ.
Karargan kara közümsüñ.
Ceti ata kunun aluuçu
Calgız colbors kulumsuñ.
Ey, kulunum Külçoro,
Ayköl kördüm, şer kördüm,
Altı tülük düynödön
Altı bölök el kördüm.
Oşol eldin içinen
Külçoro, seni şer kördüm.
Az kırgız curtuñ bakkansıñ,
Çamıngan appak arıslansıñ.
Beren Manastın uulu çunaktın
Taalayına caratkan
Özüñ bir tabılbagan arıslansıñ.
Ey, kulunum Külçoro ay,
Kezikken işiñ keñt bolsun, balam!
Kuday üçün, men üçün,
Karmaşkan cooñ mert bolsun!
Balam, Ezkara coonu eñipsiñ,
Kaldaydın uulu kapırdı,
Kan Koñurbay baatırdı
Abaña karmap beripsiñ.
Al kapırdın kanatın
Özüñ Bakayga tartıp kelipsiñ.
Altın bolsun kömürüñ,
Balam, alıs bolsun ömürüñ.
Kagışkan cooñ tüz bolsun,
Kıyamattık mendege
Balam, unutkus iş bolsun,

Yedi bölük düşman gelse,
Tek başına dalıp saldır.
Ok geçmez belini kuşanan,
On iki bölük düşman gelse,
Kırıp geçirip saldıran,
Doğrultup zorluyu deviren
Yel değmez kara belimsin,
Kahırlıyı basacak,
Kulunum, taş akıtan selimsin.
Kararan kara gözümsün.
Yedi atanın kan bedelini alacak
Yalnız kaplan kulumsun.
Ey kulunum Külçoro,
Ayköl gördüm, arslan gördüm,
Altı çeşit dünyadan
Altı ayrı el gördüm.
O ellerin içinden
Külçoro, seni arslan gördüm.
Az Kırgız yurdunu beslemişsin,
Atılan apak arslansın.
Yiğit Manas'ın garip oğlunun
Talihine Yaradan'ın verdiği
Kendin bulunmaz bir arslansın.
Ey kulunum Külçoro ay,
Rast geldiğin iş hazine olsun, yavrum!
Tanrı için, benim için,
Kapıştığın düşman helâk olsun!
Yavrum, Ezkara düşmanı devirmişsin,
Kalday'ın oğlu kâfiri,
Han Konurbay bahadırı
Ağana tutup vermişsin.
O kâfirin kanadını
Kendin Bakay'a çekip getirmişsin.
Altın olsun kömürün,
Yavrum, uzun olsun ömrün.
Kapıştığın düşman düz gelsin,
Kıyametlik ben bendene
Yavrum, unutulmaz iş olsun,

Balam, telegeyiñ teñ bolsun...
Teñiz atañ köykaşka
Manastan kıyın er bolçu,
Argın, kırgız az curtuñ

Balam, bagıp alar sen bolçu!
Ey, Külçoro kulunum,
Ulugumsuñ, döömsüñ,
Uypalatpay duşmandan
Alıp kalçu eemsiñ.
Kartayganda Bakayga
Muñkanıp aytar sözümsüñ,
Kaytarıp alçu müşküldön
Düynödön Bakay abañdın
Karaan kılgan döösüsüñ,
Kara çokmor müşküldön
Külçoro, kaytarıp alçu eemsiñ.
Bek kayışbay cük artçu
Kaşatça kara belimsiñ,
Kapa işim kolgo tiygizgen
Kagılayın şerimsiñ,
Kartayganda abakeñ
Calgız karaldı kılar erimsiñ,
Ulukmanduu sözümdü al,
Kartayganda kan Bakay abañ özün al
Bere kuurap kalgan men üçün,
Cañcaldı caman salıp ber.
Uşu kaynagan kıtay, kakandan
Kança düynö, san mülktü
Balam, acıratıp alıp ber.
Balam, acalduu kişi ölböybü,
Armanduu balaa kazanı
Er adam çirkin körböybü!»
Dep, oşentip, Bakay kan
Külçorogo munu aytıp.
Uşunday müşkül şumdu aytıp.
Abañ mınday degen soñ,
Kaarın tögüp Külçoro
Kayta kirdi kagışka,

Yavrum, her yanın denk olsun...
Deniz misali atan, gök kaşkalı
Manas'tan çetin er idi,
Argın, Kırgız az yurdunu

Yavrum, besleyip alacak sendin!
Ey Külçoro kulunum,
Ulu'msun, devimsin,
Hırpalatmadan düşmandan
Kurtarıp alacak sahibimsin.
Kocayınca Bakay'a
Dertlenip söyleyeceği sözümsün,
Geri alıveren müşkülden
Dünyada Bakay ağanın
Dayanak bildiği devisin,
Kara topuz müşkülden
Külçoro, geri alan sahibimsin.
Sağlam, yılmadan yük vurulan
Sarp yar gibi kara belimsin,
Tasalı işimi ele geçirten
Kurban olduğum arslanımsın,
Kocayınca ağacığın
Biricik dayanağı kılacağı erimsin,
Lokman'ca sözümü al,
Kocayınca han Bakay ağanın kendisini al
Yiğitken kuruyup kalan ben için,
Kavgayı amansız salıver.
Şu kaynayan Kıtay'dan, Kakan'dan
Nice dünyalık, sayısız mülkü
Yavrum, ayırıp alıver.
Yavrum, eceli gelen kişi ölmez mi,
Hasretli bela kazanını
Er insan, yazık, görmez mi!»
Deyip, böylece Bakay han
Külçoro'ya bunu söyleyip.
Böylesi müşkül derdi söyleyip.
Ağan böyle dedikten sonra,
Kahrını döküp Külçoro
Yeniden girdi savaşa,

Kalıñ tümön çabışka,	*Kalabalık tümen vuruşa,*
Kayra tartıp karasa,	*Geri dönüp baksa ki,*
Arça seki tektirden	*Ardıçlı seki yamaçtan*
Aydap çıgıp kelatat.	*Sürüp çıkıp gelmektedir.*
Kurt ekeni bilinbeyt,	*Kurt mudur belli olmaz,*
Kaynap çıgıp kelatat,	*Kaynayıp çıkıp gelmektedir,*
Ceek tartıp bılkıldayt,	*Kıyı tutup kımıldar,*
Cerdi kurçap bıkıldayt,	*Yeri kuşatıp kaynaşır,*
Ayçıgı altın tuu bolot,	*Hilâli altın tuğ olur,*
Asman cargan çuu bolot,	*Göğü yaran çığlık olur,*
Mına oşondo Külçoro	*İşte o zaman Külçoro*
Celikken eken suysalıp,	*Coşmuş idi salınıp,*
Arı balban, arı şer	*Hem pehlivan, hem arslan*
Coonun aylasın bilgen kayran er Algır kara bürküttöy,	*Düşmanın çaresini bilen koca er Alıcı kara kartal gibi,*
Aralap kirip kol salıp.	*Dalıp girip saldırıp.*
Ayza sayıp imerip,	*Mızrak saplayıp çevirip,*
Aygaylagan mancuunun	*Bağrışan Mançu'nun*
Tobun çeçip ciberip.	*Topunu çözüverip.*
Kündür-tündür belgisiz	*Gündüz gece belirsiz*
Toktoboy soguş boldu ele.	*Durmadan savaş olmuştu.*
Astındagı mingeni –	*Altındaki bindiği –*
Alakeñdin Aktelki.	*Alake'nin Aktelki'si.*
Agañ Çoro kıraanıñ	*Ağan Çoro şahbazın*
Acal cetse ölöm dep,	*"Ecel gelirse ölürüm" diye,*
Kızık kılıp kuu candı	*Ortaya koyup kurt canı,*
Kılça candı ayabay	*Kıl kadar canı esirgemeden*
Al Külçoro baykuşka	*O Külçoro garibe*
Karaldı bolup berem dep.	*"Dayanak olup veririm" diye.*
Tobun buzup, col salıp,	*Topunu bozup, yol açıp,*
Bu Kançoro kol salıp.	*Bu Kançoro saldırıp.*
Argından aydap kol alıp,	*Argın'dan sürüp asker alıp,*
Koldu aydap mol alıp,	*Orduyu sürüp bol alıp,*
Ayzakerden ıktuu aydap,	*Mızrakçıdan ustasını sürüp,*
Belsenip coogo çıkçu aydap,	*Bel bağlayıp düşmana çıkanı sürüp,*
Bet alışıp uruşçuu	*Yüz yüze vuruşacak*
Berenden aşık mıktuu aydap.	*Yiğitten üstün sağlamı sürüp.*
Ak asaba tuu bolup,	*Ak bayrak tuğ olup,*

Aç aykırık, kuu süröön	*Aç kükreyiş, yaman nara*
Asman cargan duu bolup.	*Göğü yaran gümbürtü olup.*
Baarısının mingeni	*Hepsinin bindiği*
Okşoş çımkıy sur bolup,	*Tıpkısı koyu boz olup,*
Karmaşka katuu tıñ bolup.	*Kapışmaya sağlam dinç olup.*
183080 Belgilüülör betinde,	*Ünlüleri önünde,*
Berenderi çetinde.	*Yiğitleri kıyısında.*
Kambıldarı betinde,	*Ustaları önünde,*
Kayrandarı çetinde.	*Kahramanları kıyısında.*
Al Külçoro berenge	*O Külçoro yiğide*
Kaptap kirdi boluşup.	*Basıp girdi yardıma.*
Bıyak cagın karasañ,	*Bu yana bakarsan,*
El amanın kaalasañ	*Elin esenliğini dilersen*
Sebildüüsü seksen tört,	*Zırhlısı seksen dört,*
Serpiş cakta kızıl ört,	*Savurduğu yanda kızıl yangın,*
183090 Alıp çıgıp kelatat,	*Alıp çıkıp gelmektedir,*
Alkımı kenen kamanday	*Gırtlağı geniş yaban domuzu gibi*
Çalıp çıgıp kelatat.	*Biçip çıkıp gelmektedir.*
Ayabagan çoñ müşkül	*Görülmedik büyük müşkülü*
Salıp çıgıp kelatat,	*Salıp çıkıp gelmektedir,*
Kee bir cerge kelgende	*Kimi yere gelince*
Kurçalışıp turuşup,	*Kuşatılıp duruşup,*
Kuday betin körsötpö,	*Tanrı yüzünü göstermesin,*
Karasa közgö ilinbey,	*Baksan göze ilişmez,*
Kaysı ekeni bilinbey,	*Hangisi olduğu bilinmez,*
183100 Karsıldaşıp uruşup,	*Çatır çutur vuruşup,*
Kan Semetey, köp kırgız	*Han Semetey, çok Kırgız*
Alaman uruş kılıptır,	*Topyekûn savaş kılmıştır,*
Aygay kulak tundurup,	*Nara kulak sağır edip,*
Cañcaldaşıp turuptur.	*Kavga edip durmuştur.*
Mañday-teskey turuşup,	*Karşı karşıya duruşup,*
Bakandaşıp uruşup,	*Sırıklaşıp vuruşup,*
Aykırışıp turuşup,	*Haykırışıp duruşup,*
Ayzalaşıp uruşup,	*Mızraklaşıp vuruşup,*
Altımış törö kırk caysañ	*Altmış töre, kırk caysan*
183110 Ayköl kökcal Semetey	*Ayköl bozkurt Semetey*
Aydap çıgıp kelatat,	*Sürüp çıkıp gelmektedir,*
Ondon, beşten bir cerge	*Ondan, beşten bir yere*

	Caylap çıgıp kelatat.	*Haklayıp çıkıp gelmektedir.*
	Adır-küdür ak kaykañ	*Engebeli ak yokuşu*
	Aşıp algan kezi eken,	*Aşmış olduğu dem imiş,*
	Antañ urup köp kıtay	*Soluk soluğa çok Kıtay*
	Şaşıp kalgan kezi eken,	*Şaşırıp kaldığı dem imiş,*
	Kayra tartıp Kakanga,	*Geri dönüp Kakan'a,*
	Kan Koñurbay şeri cok,	*Han Konurbay arslanı yok,*
183120	Kayra baştan çuu turup,	*Yeni baştan çığlık kopup,*
	Kaçıp kalgan kezi eken.	*Kaçıp gittiği dem imiş.*
	Asmandagı cıldızday	*Gökteki yıldızlar gibi*
	Coşuluşup alıştı.	*Sökülüp dağılıştılar.*
	Aman-esen arıslandar	*Sağ esen arslanlar*
	Koşuluşup alıştı.	*Birleşip kavuştular.*
	Coonu ortolop Semetey	*Düşmanı ortalayıp Semetey*
	Kırk caysañdın betinde	*Kırk caysanın önünde*
	Çubak uulu Kançoro	*Çubak oğlu Kançoro*
	Kutpa cakkı betinde	*Kutup yanı cephede*
183130	Almambettin Külçoro	*Almambet'in Külçoro'su*
	Aydap-kuup kıraanın	*Sürüp kovalayıp şahbazın*
	Kıtaydın kızık artında.	*Kıtay'ın tam ardında.*
	Kızıktı körsöñ mından kör, Işmaldasın çıgarıp,	*Kızığı görsen bundan gör, Ecel terini döktürüp,*
	Capırılıp tuu tolup,	*Yamyassı olup tuğ dolup,*
	Asman carıp çuu bolup,	*Göğü yarıp çığlık olup,*
	Körgöndö bolboyt eç arman. Orto belin Semetey	*Görene hiç hayıflanma kalmaz. Orta belini Semetey*
	Kökcaldarıñ barında	*Bozkurtların var iken*
	Köpkörünöö çoñ cañcal	*Apaçık büyük kavga*
	Atış kılıp, alp ölüp,	*Atışıp, alp ölüp,*
183140	Alban türdüü kalk ölüp,	*Türlü türlü halk ölüp,*
	Kürmö kiygen er ölüp,	*Cepken giyen er ölüp,*
	Kürüldögön coon öpkö	*Gümbürdeyen iri göğüs*
	Küçtüülördön köp ölüp,	*Güçlülerden çok ölüp,*
	Artık kambıl er ölüp,	*Üstün usta er ölüp,*
	Alıştan eçen köp ölüp.	*Boğuşmadan nicesi ölüp.*
	Argın, kırgız aralaş,	*Argın, Kırgız karışık,*
	Arıslan kökcal Semetey,	*Arslan bozkurt Semetey,*
	Eki çoro aralaş,	*İki çoro karışık,*

	Orto cerin kıraandar	*Orta yerini şahbazlar*
183150	Oyup algan kez eken,	*Oyup aldığı dem imiş,*
	Tuu ortosun Semetey	*Tuğ ortasını Semetey*
	Soyup algan kez eken.	*Boğazlayıp aldığı dem imiş.*
	Kança uruusun Kançoro	*Nice boyunu Kançoro*
	Aydap algan kez eken,	*Sürüp aldığı dem imiş,*
	Bir çekesin Külçoro	*Bir yakasını Külçoro*
	Oyup algan kez eken.	*Oyup aldığı dem imiş.*
	Kıraan Çoro balaket	*Şahbaz Çoro, o afet*
	Kıcıldagan san kolun	*Kaynaşan sayısız orduyu*
	Tuşunan çıgıp zırgıtıp,	*Önünden çıkıp fırlatıp,*
183160	Tuura cakın kelgenin	*Dosdoğru yakın geleni*
	Ayzaga çama kelbese,	*Mızrağa mecal kalmasa,*
	Şıyraktan karmap ırgıtıp.	*Baldırından tutup fırlatıp.*
	Erender cayı uşunday	*Erlerin hâli işte böyle*
	Er Bakaydan bata alıp,	*Er Bakay'dan dua alıp,*
	Eren bolgon baykuşuñ	*Eren olan garibin*
	Eñkeyişte er sayıp,	*İnişte er mızraklayıp,*
	Tak elüü, kırktan teñ sayıp,	*Tam elliden, kırktan denk mızraklayıp,*
	Aydap algan kez eken.	*Sürüp aldığı dem imiş.*
	Kapıray, alek kılıp kıtaydı	*Vay be, helâk edip Kıtay'ı*
183170	Caylap algan kez eken.	*Haklayıp aldığı dem imiş.*
	Tak ele itelgi tiygen taanday	*Tıpkı doğan çarpmış karga sürüsü gibi*
	Kaynap catkan kakandı	*Kaynayıp yatan Kakan'ı*
	Aydap algan kez eken.	*Sürüp aldığı dem imiş.*
	Orup çıgıp kelatat,	*Biçip çıkıp gelmektedir,*
	Eki çetin Çorolor	*İki kıyısını Çorolar*
	Sorup çıgıp kelatat.	*Emip çıkıp gelmektedir.*
	Kak ortosun kankor şer	*Tam ortasını hunhar arslan*
	Aydap çıgıp kelatat,	*Sürüp çıkıp gelmektedir,*
	Kol ortosun çorolor	*Ordunun ortasını çorolar*
183180	Caylap çıgıp kelatat,	*Haklayıp çıkıp gelmektedir,*
	Karasa közgö ilinbey,	*Baksan göze ilişmez,*
	Kalıñ dümök, çoñ calcal	*Koyu hengâme, büyük kavga*
	El çurkurap, çuu tolup,	*El çığrışıp, feryat dolup,*
	Esebi cok çuu bolup.	*Hesapsız gürültü olup.*
	Öröpkügön kalıñ kol –	*Kabaran kalabalık ordu –*
	Önümdör öldü oşo col.	*Seçkinleri öldü o yol.*

Taş sayıngan taza ölüp,
Kürmö kiygen küçtüü ölüp,
Erenden neçen can ölüp?
Öröpküp kıtay köp kelgen
Al örttöngön kep curtuñ
Kaşkulak karmap cep kelgen.

Taş kuşanan tümden ölüp,
Cepken giyen güçlü ölüp,
Erenlerden nice can ölüp?
Kabarıp Kıtay çok gelmişti
O yanıp tutuşan kalabalık yurdun
Porsuk tutup yiye gelmişti.

Kara kurttay sansız kol,
Öküm Kalça şer bar dep,
Öröpküp kelgen uşu col,
Öröpküp kelgen kıtay curt
Öz canınan tüñülüp,
Öz düynösün çaçıptır,
Örttönüp ketken kuturgur,
Oşo kurtçalık kıtay curttu kör,
Özüm ermin dep kelip,
Beecindi közdöy kaçıptır.
Alp-döösünön ayrılıp,
Kırgın bolup kıtay curt
Öz düynösün çaçıptır.
Kaça turgan sebebi –
Kan Semetey, Külçoro
Beren da eken, şer da eken, Kakandı közdöy cönölüp,
Bet algandı koybogon
Beycay da eken, er da eken, Astı cagı aygay taş
Bet algandı buy kılçu
Alış kılsa bularga
Arıslandın alı cetkisiz,
Bölüp carıp ketkenge
Bölsö börünün tişi ötküsüz. Koñurbay kandan ayrılıp,
Çapçışıp çama kelgisiz,
Çabışıp kişi ceñgisiz,
Öz düynösün kıtay curt
Çaçıp ketip baratat,
Kakan közdöy çuu turup,
Kaçıp ketip baratat.

Kara kurt gibi sayısız ordu,
"Hükmeden Kalça arslan var" diye,
Kabarıp gelmişti bu yol,
Kabarıp gelen Kıtay yurdu
Öz canından umut kesip,
Öz dünyalığını saçmıştır,
Tutuşup yanan kudurmuş,
O kurt kadar Kıtay yurdunu gör,
"Kendim erim" diye gelip,
Beejin'e doğru kaçmıştır.
Alp devinden ayrılıp,
Kırgına uğrayıp Kıtay yurdu
Öz dünyalığını saçmıştır.
Kaçmasının sebebi –
Han Semetey, Külçoro
Hem yiğitmiş, hem arslanmış, Kakan'a doğru yönelip,
Karşısına çıkanı bırakmayan
Hem azgınmış, hem ermiş, Ön yanı uğultulu taş
Karşısına çıkanı dize getiren
Boğuşmaya kalksa bunlarla
Arslanın gücü yetmez,
Bölüp yarıp geçmeye
Bölse kurdun dişi işlemez. Konurbay handan ayrılıp,
Pençeleşmeye mecal gelmez,
Vuruşup kişi yenemez,
Öz dünyalığını Kıtay yurdu
Saçıp gitmektedir,
Kakan'a doğru çığlık kopup,
Kaçıp gitmektedir.

Cer caynagan kol kelip,
Cer mayışıp köp kelip,
Kumurska tolup, kurt kelip
Kalıñ kıtay çuu turup,
Kurçagan kıtay curt kelip.
Kaçıp kalgan kezi eken.
Kırkkan elden kuralıp,
Kıyın müşkül kol alıp,
Öküm kılgan Koñurbay –
Kaarlangan doñuzum,
Kagıştan Kalça kan ölüp.
Zordukçu kara kıtaydın
Çoñdorunun baarı ölüp,
Kıyın balban Dıñşası.
Kıcıldagan kapırdın

Yer kaynayan ordu gelip,
Yer eğilip çok gelip,
Karınca dolup, kurt gelip
Kalabalık Kıtay çığlık kopup,
Kuşatan Kıtay yurdu gelip.
Kaçıp gittiği dem imiş.
Kırkılan elden derlenip,
Çetin müşkül ordu alıp,
Hükmeden Konurbay –
Kahırlanan domuzum,
Vuruşta Kalça han ölüp.
Zorba kara Kıtay'ın
Büyüklerinin hepsi ölüp,
Çetin pehlivan Dınşa'sı.
Kaynaşan kâfirin

Kırgın bolup mınçası.
Ezkara, Kalça şer ölsö,
Öz düynösün çaçtı emi.
Kumurskanı kör, kurttu kör,
Uruşup çıgıp kayrılıp,
Koñurbay menen Ezkara
Eki birdey şer ölüp,
Esteseñ mınday bek ölüp,
Tirüü kıtay çuu turup,
Çoñ-Ükürçü, Üç-Kapkak
Aşıp algan kezi eken,
Al kırk uruu kıtay curt
Kakançıga kayrılıp,
Kalıñ kıtay türkügü
Kırgın bolup curt ölüp,
Kıyapat cerden çaldırıp,
Kalıñ mancuu mıktuusu
Ezkara kandan ayrılıp.
Kün mezgilin albastan,
Kündö tınım kılbastan,
Kaçırdagı ok-darı
Çaçıp koygon kezi eken,
Coo caçkan soñ, olcogo

Bunca kadarı kırgın olup.
Ezkara, Kalça arslan ölünce,
Öz dünyalığını saçtı artık.
Karıncayı gör, kurdu gör,
Vuruşup çıkıp geri dönüp,
Konurbay ile Ezkara
İki denk arslan ölüp,
Ansan, böylesi bey ölüp,
Sağ Kıtay çığlık kopup,
Çoñ-Ükürçü, Üç-Kapkak
Aştığı dem imiş,
O kırk boy Kıtay yurdu
Kakançı'ya dönüp,
Kalabalık Kıtay direği
Kırgına uğrayıp yurt ölüp,
Belalı yerde kıstırılıp,
Kalabalık Mançu'nun sağlamı
Ezkara handan ayrılıp.
Gün vaktini almadan,
Günde soluk almadan,
Katırdaki ok ile barutu
Saçıp bıraktığı dem imiş,
Düşman dağılınca, ganimete

183260	Cobogon adam toyboybu,	*Bunalan insan doymaz mı,*
	Kaçsa coonu kaldaytıp,	*Kaçınca düşmanı devirip,*
	Kapıray, urgaaçı kırıp soyboybu!	*Vay be, karılar bile kırıp boğazlamaz mı!*
	Bir çetinde Semetey	*Bir kıyısında Semetey*
	Caylap çıgıp kelatat,	*Haklayıp çıkıp gelmektedir,*
	Eñ ortosun çorolor	*Tam ortasını çorolar*
	Aydap çıgıp kelatat.	*Sürüp çıkıp gelmektedir.*
	Cer ayrılıp, tün boldu	*Yer yarılıp, gece oldu*
	Kırk uruu kıtay çoñ elge	*Kırk boy Kıtay büyük ele*
	Aydap ketip baratat.	*Sürüp gitmektedir.*
183270	Momunday müşkül kün boldu. Külçoro	*Böylesi müşkül gün oldu. Külçoro*
	sayıp ötüp cür,	*mızraklayıp geçiyor,*
	Ölsöñ elde arman cok,	*Ölsen elde hayıflanma yok,*
	Öröpküp kıtay kaçkanda	*Kabarıp Kıtay kaçarken*
	Ölgönünön kalganı	*Ölenden arta kalanın*
	Kayra tartar darman cok.	*Geri dönmeye dermanı yok.*
	Kalayman tüşüp, kan ölüp,	*Kıyamet kopup, han ölüp,*
	Böksö col menen kıtaydı	*Yamaç yolundan Kıtay'ı*
	Celbegendey kıldı ele,	*Bir daha yeldiremez etmişti,*
	Kan doolaşıp kırgızga	*Kan davası güdüp Kırgız'a*
	Kelbegidey kıldı ele,	*Gelemeyecek etmişti,*
183280	Kun kubalap Talastı	*Kan bedeli kovalayıp Talas'ı*
	Körbögöndöy kıldı ele.	*Görmemişçesine etmişti.*
	Erensigen alp ölüp,	*Erlenen alp ölüp,*
	Alban türlüü kalk ölüp,	*Türlü türlü halk ölüp,*
	Oşo kalktın içinde	*O halkın içinde*
	Enesi Indi calabı,	*Anası Hint yosması,*
	Atası kıtay dolusu,	*Atası Kıtay delisi,*
	Adam tilin albagan	*İnsan dilinden anlamayan*
	Ayban çalış doñuzu	*Hayvan misali domuzu*
	Alıştan aman kalabı?	*Boğuşmadan sağ kalır mı?*
183290	Kalk kaytargan caysañdar	*Halkı koruyan caysanlar*
	Şaşıp ketip baratat.	*Şaşkın gitmektedir.*
	Kulap catat tırayıp,	*Yıkılıp yatar boylu boyunca,*
	El baştagan cökörlör	*Eli yöneten nökerler*
	Denesi kalıp, başı cok	*Gövdesi kalıp, başı yok*
	Kulap catat sırayıp.	*Serilip yatar dümdüz.*
	Eçen kıyın balbandar	*Nice çetin pehlivanlar*

	Ölüp catat tırayıp.	*Ölüp yatar boylu boyunca.*
	Kırgınga tuugan berender,	*Kırgına doğan yiğitler,*
	Kırıp ketip baratat.	*Kırıp gitmektedir.*
183300	Colukkandı coykogon	*Rast geleni tepeleyen*
	Kanga toybos berender	*Kana doymaz yiğitler*
	Şibee menen soloondun,	*Şibe ile Solon'un,*
	Tırgoot menen mancuunu,	*Tırgoot ile Mançu'yu,*
	Kalmak menen kıtaydı	*Kalmuk ile Kıtay'ı*
	Kakan közdöy sürdürüp,	*Kakan'a doğru sürdürüp,*
	Aydap ketip baratat.	*Sürüp gitmektedir.*
	Ar erlerin kaltırbay	*Her erlerini bırakmadan*
	Caylap ketip baratat.	*Haklayıp gitmektedir.*
	Cagalmayday ilgiçter	*Bozdoğan gibi kapıcılar*
183310	Can-cabıltıp kıtaydı	*Canhıraş edip Kıtay'ı*
	Kançoro başın kesip cür.	*Kançoro başını kesiyor.*
	Kançoro sayıp ötköndö	*Kançoro mızraklayıp geçince*
	Külçoro başın kesip cür.	*Külçoro başını kesiyor.*
	Kagışkan candın baarı ölüp,	*Vuruşan canın hepsi ölüp,*
	Kayra tartpay Kakanga	*Geri dönmeden Kakan'a*
	Kalıñ kıtay çuu turup,	*Kalabalık Kıtay çığlık kopup,*
	Kaçıp ketip baratat.	*Kaçıp gitmektedir.*
	Kança birin kıraandar	*Nicelerini şahbazlar*
	Cançıp ketip baratat.	*Ezip gitmektedir.*
183320	Cetken cerge kan-cinin	*Yettiği yere kanını beynini*
	Çaçıp ketip baratat.	*Saçıp gitmektedir.*
	Kez bolgonun üç bölüp,	*Rast geleni üçe bölüp,*
	Basıp ketip baratat.	*Basıp gitmektedir.*
	Kayrat, küçü kankordun	*Gayreti, gücü hunharın*
	Aşıp ketip baratat.	*Aşıp gitmektedir.*
	Kayran candan tüñülüp,	*Aziz candan umut kesip,*
	Kaltañ urup, köp kıtay	*Titreyip ürküp, çok Kıtay*
	Bilgen çırın kıtayga	*Bildiği belayı Kıtay'a*
	Kılıp ketip baratat.	*Edip gitmektedir.*
183330	Kızıl kapçal dañ kılıp,	*Kızıl geçidi çınlatıp,*
	Kılıp ketip baratat.	*Edip gitmektedir.*
	Kılça koyboy calgızın	*Kıl kadar komadan tekini*
	Kıraanı kankor Semetey	*Şahbazı hunhar Semetey*
	Çın kıraandar kirgende,	*Gerçek şahbazlar girince,*

Beecindi közdöy sürgöndö
Antañdap kıtay köp şaşıp
Kee biröösü cöö kaçıp.
Akıldan ketip antañdap,
Şaşıp cürgön mından köp,
«Ay, burut cetse cedi» – dep,
Kaçıp ketip baratat.
Adam, kuyuşkanın cogoltup,
Şaşıp cürgön mından köp.
Eçen külük tulpardın

Beejin'e doğru sürünce
Soluyup Kıtay çok şaşırıp
Kimisi yaya kaçıp.
Akıldan gidip soluyarak,
Şaşkın gezen bundan çok,
«Ay, Burut yetişirse yedi» deyip,
Kaçıp gitmektedir.
İnsan, kuskununu yitirip,
Şaşkın gezen bundan çok.
Nice yürük tulparın

Eeri tüşüp booruna
Moynop cürgön mından köp.
At ölügü boo tüşüp.
«Esil kayran can boorum
Emi kayda öldü» – dep,
Beecindi kaydan kördü dep, Caa
çırkırap basılıp,
Bozdop cürgön mından köp.
Ayza kıyrap belinen
Basmayılı üzülüp,
Şaşıp cürgön mından köp,
Kalıñ kıtay Beecindin
At atınan ayrılıp,
Ay, öldük – dep kaygırıp,
Kıraandarıñ baarı da
Añgek karap, cer karap
Şaşıp cürgön mından köp.
Beecinge çeyin sürüptür,
Kara kurttay kaapırga
Kakanga çeyin saparga
Kaspañ Kara-Toosuna,
Sürüp barıp cetkizdi
Kara kapçal oozuna,
Çay aluuçu kentine,
Altın-Toonun çetine
Cerge çeyin saydı ele
Munarık tartkan Beecindin
Kanın karap kıldı ele,

Eyeri karnına kayıp
Boynu bükük gezen bundan çok.
At ölüsü deste düşüp.
«Vah aziz can kardeşim
Şimdi nerede öldü» deyip,
"Beejin'i nereden gördü" deyip, Yay
çatırdayıp susturulup,
İnleyip gezen bundan çok.
Mızrak kırılıp belinden
Kolanı üzülüp,
Şaşkın gezen bundan çok,
Kalabalık Kıtay Beejin'in
Kimi kendi atından ayrılıp,
"Ay, öldük" diye kaygılanıp,
Şahbazların hepsi de
Hendek gözleyip, yer gözleyip
Şaşkın gezen bundan çok.
Beejin'e dek sürmüştür,
Kara kurt gibi kâfiri
Kakan'a dek sefere
Kaspan Kara Dağı'na,
Sürüp varıp yetirdi
Kara geçidin ağzına,
Çay alınan kentine,
Altın Dağ'ın ucuna
Yerine dek mızrakladı
Pus çeken Beejin'in
Hanını arar etti,

Murunça Dıñşa ceegine
Cerge çeyin sürdü ele.
Kalk aşpagan kara kır
Belge çeyin saydı ele.
Olconun baarı mürölüp,
Coonun baarı tügönüp.
Asıldarın, şerlerin
Ayza karmap imerip.
Tolkup catkan kıtaydın
Tobun çeçip ciberip,
Kıtaydı kırgız saydı dep,
Kıstoo körgön elinen
Kakandı burut aldı dep,
Erligi epsiz bilinip,
Beecindegi kıtaydın
Bolup ketken çoñ dümök
Dañzasına çiyilip.
Kapır menen busurman
Bu kagıştın cayı uşunday.
Uksa canga eñ kızık

Murunça Dınşa kıyısına
Yerine dek sürmüştü.
Halkın aşmadığı kara sırtın
Beline dek mızrakladı.
Ganimetin hepsi yığılıp,
Düşmanın hepsi tükenip.
Asillerini, arslanlarını
Mızrak tutup çevirip.
Dalgalanıp duran Kıtay'ın
Topunu çözüverip,
"Kıtay'ı Kırgız mızrakladı" diye,
Kıstırılan elinden
"Kakan'ı Burut aldı" diye,
Erliği ölçüsüz bilinip,
Beejin'deki Kıtay'ın
Olup biten büyük hengâmesi
Defterine çizilip.
Kâfir ile Müslüman
Bu vuruşun hâli işte böyle.
Duyan cana pek ilginç

Azuuların arkaytıp
Muruttarın sereytip,
Er ölügü too tüşüp,
Ay talaada çaçılıp.
Kaçkandıgın biliptir,
Kıtayga salgan çoñ dümök.
Kan Manastın kununa
Kalıñ kırgız, köp argın
Kan Semetey, Külçoro
Ölgön candan kalganı
Ökümdüktü saldı ele,
Ötkörö kunun aldı ele.
Beldi bekem buuptur,
Beren Manastın kunun kuuptur.
Kaltırbay curtun kırdı ele.
Baatırının baarı ölüp,
Başaası Kalça kan ölüp.
Oñuraygan tumşukta

Azı dişlerini sırıtıp
Bıyıklarını dikeltip,
Er ölüsü dağ olup düşüp,
Issız ovada saçılıp.
Kaçtığını bilmiştir,
Kıtay'a saldığı büyük hengâme.
Han Manas'ın kan bedeline
Kalabalık Kırgız, çok Argın
Han Semetey, Külçoro
Ölen candan arta kalana
Hükümlerini salmıştı,
Fazlasıyla kan bedelini almıştı.
Beli sıkı kuşanmıştır,
Yiğit Manas'ın kan bedelini kovalamıştır.
Bırakmadan yurdunu kırmıştı.
Bahadırının hepsi ölüp,
Başbuğu Kalça han ölüp.
Çıkık kayalık burunda

Ceerde corgo at minip,
Celbegey torko ton kiyip.
El çetinde kanınan,
Taş-Köpürö şaarınan,
Kandın karool belinen
Ölgönünön kalganı
Celigip çıgıp Ay-Cañcuñ
Corgo oozun buruptur.
Bilgen canga bek kızık
Duuga salıp turdu ele,
Ayıkpay turgan bir balaa
Çuuga salıp turdu ele,

Al doru yorga at binip,
Önü açık ipek kürk giyip.
El ucundaki hanından,
Taş-Köpürö şehrinden,
Hanın karakol belinden
Ölenden arta kalanı
Şahlanıp çıkıp Ay-Cancun
Yorga atın ağzını çevirmiştir.
Bilen cana pek ilginç
Gümbürtüye salıp durmuştu,
Onulmaz bir bela
Çığlığa salıp durmuştu,

Duuga salıp turdu ele.
El başkargan elçisi,
Araga cürör berendin
Eñ danaker çençisi
Atagı bar Ay-Cañcuñ
Araga cürör can eken.
El kırılıp ketkende
Eptep ayla kıluuçu,
Elçilikke turuuçu
Cılma çeçen al eken.
Atası Manas aykölgö
Coluguu cok Ay-Cañcuñ,
Elçiligi bar eken.
Kıtay menen kırgızdın
Kebin tapkan Ay-Cañcuñ,
Kapır menen busurman
Elin tapkan Ay-Cañcuñ,
Eldik menen duşmandın
Türün bilgen Ay-Cañcuñ,
Cooluk, kastık eki uruu
Cinin bilgen Ay-Cañcuñ
Karool karap çençige,
Er Semetey baatırga
Çıga keldi elçige.
«Aç arıslan, şer bolsoñ
Ay-aalamdı buy kılgan

Gümbürtüye salıp durmuştu.
El yöneten elçisi,
Araya girecek yiğidin
En ara bulucu sözcüsü
Ünü olan Ay-Cancun
Araya girecek canmış.
El kırılıp gittiğinde
Bir yolunu bulup çare kılan,
Elçiliğe duracak
Kaypak hatip oymuş.
Atası Manas Ayköl'le
Buluşması yok Ay-Cancun'un,
Elçiliği varmış.
Kıtay ile Kırgız'ın
Sözünü bulan Ay-Cancun,
Kâfir ile Müslümanın
Elini uzlaştıran Ay-Cancun,
Dostluk ile düşmanın
Türünü bilen Ay-Cancun,
Düşmanlık, hasımlık iki boyun
Huyunu bilen Ay-Cancun
Karakoldan gözleyip sözcülüğe,
Er Semetey bahadıra
Çıkageldi elçiliğe.
«Aç arslan, arslan isen
Ay-âlemi dize getiren

	Er Semetey sen bolsoñ	*Er Semetey sen isen*
	Açuuñuzdu tıyıñız,	*Öfkenizi dizginleyin,*
183450	Açuu şaytan, akıl dos	*Öfke şeytan, akıl dost*
	Akıl tildi alıñız.	*Akıl dilini alınız.*
	Akılmanıñ Bakaydı	*Akıl ereniniz Bakay'ı*
	Kıyamat cüzün körbösö,	*Kıyamet yüzünü görmediyse,*
	Kımbat Bakay ölbösö,	*Kıymetli Bakay ölmediyse,*
	Akılga dıykan carıya –	*Akıl tarlasının rençperi o ulu –*
	Kıtay, kırgız eline	*Kıtay, Kırgız eline*
	Danaker bolgun oluya.	*Arabulucu ol, evliya.*
	Közü körgön alıstan,	*Gözü uzağı gören,*
	Kökcal Bakay karıñız	*Bozkurt Bakay ihtiyarınız*
183460	Ceti kılım curtuna	*Yedi asırlık yurduna*
	Ceke çıkkan carıştan.	*Yarıştan tek başına çıkmış.*
	Süylögönü eki emes,	*Söylediği iki değil,*
	Aytkan kebi çeki emes.	*Dediği söz yanlış değil.*
	Asıl Bakay kıraakı	*Asil Bakay, keskin görüşlü*
	Ar degeni eki emes	*Her dediği iki değil*
	Oşo Bakay ölgöndür,	*O Bakay ölmüştür belki,*
	Kayra kelbes çın caydı	*Geri dönülmez gerçek yurdu*
	Kayran kişi körgöndür.	*Koca kişi görmüştür belki.*
	Oşo Bakay ölbösö,	*O Bakay ölmediyse,*
183470	O düynönü körbösö,	*O dünyayı görmediyse,*
	Kuuşka çıgar kan ele.	*Kovalamaya çıkacak handı.*
	Kara kapçal, kum talaa	*Kara geçit, kum ova*
	Kagışka çıgar kan ele.	*Vuruşa çıkacak handı.*
	Kan Manastın kanı ele,	*Han Manas'ın öz hanıydı,*
	Curt büldürbös Bakaydın	*Yurt bozmayan Bakay'ın*
	Kalıstıgı bar ele.	*Adaleti vardı.*
	Kebi şeker, tili bal,	*Sözü şeker, dili bal,*
	Kelcirey beret kee bir can.	*Geveleyip durur kimi can.*
	Araga Cañ-cuñ keldi dep,	*"Araya Cancun geldi" diye,*
183480	Aytsam menin özümö	*Söylersem, benim kendime*
	Asıl Bakay kökcaldı	*Asil Bakay bozkurdu*
	Körgözüp koy közümö.	*Gösteriver gözüme.*
	Araga kelgen çençinin,	*Araya gelen sözcünün,*
	Kalk danaker elçinin	*Halka ara bulucu elçinin*
	Kakançı mına, cer mına	*Kakançı işte, yer işte*

	Kakançını cerdegen	*Kakançı'yı yurt edinen*
	Kalıñ kıtay el mına.	*Kalabalık Kıtay eli işte.*
	Epke keldik baatır kan	*Uzlaşmaya geldik bahadır han*
	Elçi tilin alıñız,	*Elçi dilini alınız,*
183490	Kara kökcal kan eleñ,	*Kara bozkurt han idin,*
	Kankor tuugan can eleñ.	*Hunhar doğmuş can idin.*
	Tüpkü atakeñ tügöl kan	*Kök atan tümüyle han*
	Tübünön Kıdır daarıgan	*Kökünden Hızır dokunmuş*
	Kankorluguñ bar ele.	*Hunharlığın vardı.*
	Elçi deseñ Cañcuñdu	*Elçi dersen Cancun'u*
	Berenim, aman koyuñuz,	*Yiğidim, sağ bırakınız,*
	Coo sanasañ Cañcuñdu	*Düşman sayarsan Cancun'u*
	Colbors aman koyuñuz.	*Kaplan, sağ bırakınız.*
	Uşu conokko karmap soyuñuz,	*Şu seferde tutup boğazlayınız,*
183500	Araçı deseñ Semetey	*Aracı dersen Semetey*
	Candı tirüü koyuñuz.	*Canı diri bırakınız.*
	Topon suu tolkup kirbegen	*Tufan suyu taşıp girmemiş*
	Tolup catkan Beecindin	*Dolup duran Beejin'in*
	Tozbogon mıktı kanı bar,	*Bozulmamış sağlam hanı var,*
	Tozo çıgıp uruşçu	*Karşı çıkıp vuruşacak*
	Bu tozoku Beecindin	*Bu cehennemlik Beejin'in*
	Balbandarı dagı bar.	*Pehlivanları daha var.*
	Çalkalagan Beecindi	*Sırt üstü yayılan Beejin'i*
	Çalıyar çapçıp ötpögön,	*Çalıyar çarpıp geçmemiş,*
183510	Çalışkan aman ketpegen.	*Çatışan sağ gitmemiş.*
	Altımış künü çalışıp,	*Altmış gün çatışıp,*
	Aziret Aalı cetpegen.	*Hazreti Ali yetmemiş.*
	Altı tuura kan bolup,	*Altı doğru han olup,*
	Atakeñ Manas kan aman ötpögön.	*Atan Manas han sağ geçmemiş.*
	Ay-Cañcuñdu körgöndö	*Ay-Cancun'u görünce*
	Mından arı eşikte,	*Bundan öte kapıda,*
	Balam ay, kan buyurgan teşikte	*Yavrum ay, han buyurmuş delikte*
	Zıykır menen koydurgan	*Sihirle koydurulmuş*
	Baylamaluu cini bar.	*Bağlamalı cini var.*
183520	Balam, taybastan bakkan üçü bar.	*Yavrum, yılmadan bakılan üçü var.*
	Erenderdin artına	*Erenlerin ardına*
	Moyununda büçü bar,	*Boynunda düğmesi var,*
	Bir taybastın özündö	*Bir yılmazın kendisinde*

	Tokson colbors küçü bar.	*Doksan kaplan gücü var.*
	Adamdı tartıp soruuga	*İnsanı çekip yutmaya*
	Oozun açıp ışkırıp,	*Ağzını açıp ıslık çalıp,*
	Adam, belen turat kara nar.	*İnsan, hazır durur kara buğra.*
	Andan arı baskanda	*Ondan öte yürüyünce*
	Adamdı kaysap oturgan	*İnsanı çiğneyip oturan*
	Kılıç tumşuk bili bar.	*Kılıç burunlu canavarı var.*
183530	Beecin oñoy cer emes,	*Beejin kolay yer değil,*
	Kımbatım balam, tilimdi al.	*Kıymetlim yavrum, dilimi al.*
	Kakançıdan, Dıñşadan	*Kakançı'dan, Dınşa'dan*
	Elçi kelip turgan soñ,	*Elçi gelip durduktan sonra,*
	Eñ bir çeçen tili tak,	*En hatip, dili pek düzgün,*
	Sınçı kelip turgan soñ,	*Sınayıcı gelip durduktan sonra,*
	Karmaştı kança can...	*Kapıştı nice can...*
	Tuygun Bakay abañız	*Şahin Bakay ağanız*
	Tuu karmagan al bolgon.	*Tuğ tutacak güçteydi.*
	Kayran Bakay şeriñe,	*Koca Bakay arslanına,*
183540	Ayla tapçu piriñe,	*Çare bulan pirine,*
	El elçisin kördü ele,	*El elçisini görmüştü,*
	Körgönündö Külçoro	*Görünce Külçoro*
	Mañkañdata bastırıp,	*Ağır ağır sürerek,*
	Baatır Külçoro celdi ele.	*Bahadır Külçoro yelmişti.*
	Ayta-buyta degençe,	*"Şöyle böyle" deyinceye,*
	Açıp közdü cumgança,	*Açıp gözü yumuncaya,*
	Arıslan Bakay karını	*Arslan Bakay ihtiyarı*
	Alıp cetip keldi ele.	*Alıp yetişip gelmişti.*
	Oşondo Bakay karıya	*O zaman Bakay ihtiyar*
183550	Adam menen aybandın	*İnsan ile hayvanın*
	Barkın körgön oluya,	*Değerini gören evliya,*
	Botom, kıtay menen kırgızdın	*Yavrucuğum, Kıtay ile Kırgız'ın*
	Arkın körgön oluya,	*Ötesini gören evliya,*
	Bakay abañ munu aytat:	*Bakay ağan şöyle der:*
	Akırın aytıp, kep baştap,	*Usulca söyleyip, söze başlayıp,*
	Kan Bakay kan kep baştap,	*Han Bakay han söze başlayıp,*
	«O, botom, kudam Ay-Cañcuñ	*«Ey yavrucuğum, dünürüm Ay-Cancun*
	Kalgan Cañ-cuñ esenbi,	*Kalan Cancun esen mi,*
	Kalk başkarıp, curt kütkön	*Halk yönetip, yurt gütmüş*
183560	Kalgan Cañ-cuñ esenbi?	*Kalan Cancun esen mi?*

	Bere surasa berbes Beecinge	*Yiğit, istense vermez Beejin'e*
	Suuk ukuruk salganı,	*Soğuk kement salışı,*
	Sultandın baarın kaysadıñ,	*Sultanların hepsini doğradın,*
	Mına oşonun öçün alganı.	*İşte onun öcünü alışı.*
	Men kaarım keldi kakaydım,	*Ben kahırlandım, kabardım,*
	Bügün katılbay koyboym biriñe.	*Bugün çatmadan komam birinize.*
	Kapkayda sözdü kotorup,	*Sözü oraya buraya çevirip,*
	Kan kudam, kazır tiybe cinime.	*Han dünürüm, şimdi dokunma cinime.*
	Menin karmaşkanım Koñurbay	*Benim kapıştığım Konurbay*
183570	Kayguuldan karmap algamın,	*Devriyeden yakalayıp aldım,*
	Koyçu, kan, dööñdün baarısın	*Bırak hani, devlerinin hepsini*
	Kayran Bakay men sultan	*Koca Bakay, ben sultan*
	Uzununan salgamın,	*Boylu boyunca serdim,*
	Karmaşıp Kalça kan ölgön	*Kapışıp Kalça han ölen*
	Katkalañdın Saykalı,	*Katkalan'ın Saykal'ı,*
	Kara cagal Boroonçu,	*Kara yağız Boronçu,*
	Katından balban Oroñgu,	*Karıdan pehlivan Orongu,*
	Keçildin kanı Koñurbay,	*Keçil'in hanı Konurbay,*
	Mancuu kanı Ezkara,	*Mançu hanı Ezkara,*
183580	Karıluu mergen Çañdıayak,	*Bileği güçlü avcı Çandıayak,*
	Er Akayar cöö külük –	*Er Akayar, yaya yürük –*
	Bu kırgızga salıp çoñ bülük. Karıp kılıp cer cüzün	*Bu Kırgız'a saldı büyük kargaşa. Yeryüzünü öksüz koyup*
	Karmaş kılıp kan öldü,	*Kapışıp han öldü,*
	Kambar uulu Karagul	*Kambar oğlu Karagul*
	Karmaş kılıp al öldü,	*Kapışıp o öldü,*
	Anık cönün kılıñız	*Gerçek aslını ediniz*
	Kıtay, kırgız cañcalın,	*Kıtay, Kırgız kavgasının,*
	Cana kalbasın armanı.	*Bir daha kalmasın hasreti.*
	Uşunçalık kan öldü,	*Bunca han öldü,*
183590	Beldi bekem buuñuz,	*Beli sıkı bağlayınız,*
	Kandın kanın kuuñuz,	*Hanın kan bedelini güdünüz,*
	Kaalap sözdü uruñuz,	*Dileyip sözü vurunuz,*
	Cana kayrat kanday körüñüz,	*Bir de gayreti nasıl görürsünüz,*
	Bir kanı kaydan bölünöt,	*Bir hanı nereden bölünür,*
	Karmaşsañ çıga keliñiz,	*Kapışırsan çıkagel,*
	Bolboso kakançıluu Beecindin Akırı kanıñ tögülöt.	*Yoksa Kakançılı Beejin'in Sonunda kanın dökülür.*

Kandıgın bıyıl beriñiz,
Uluk Manas kanıma
Urgaaçıdan uz berseñ
Oymok ooz, boto köz,
Kızıl köynök, ayça bel
Kıltıldagan eñ suluu –
Suluudan tandap kız berseñ,
Kakanga basıp kelbe – dep,
Kırgız kanın tartamın.
Aytkan sözgö könbösöñ,
Aytkandardı berbeseñ,
Bel baylagan beliñdi ayt,
Bereniñ Kalça al öldü
Bekip catkan ceriñdi ayt!»
Kara közdön miñdi alıp,
Oşol Bakay munu aytsa,
Anda Ay-Cañcuñ munu aytat:
«Kiçi kazat» çatagı –
«Baatır, kaarlandı kara cer, Mına
tartuusuna berdi ele,
Kalıñınan tütüptür.
Kandın baarın toroytup,
Erendi soyup toroytup,
Kagıştı katuu salıptır.

Hanlığını bu yıl veriniz,
Ulu Manas hanıma
Kadından usta verirsen
Yüksük ağızlı, boto gözlü,
Kızıl gömlek, hilâl belli
Salınan en güzeli –
Güzelden seçip kız verirsen,
"Kakan'a basıp gelme" diye,
Kırgız hanını geri çekerim.
Dediğim söze uymazsan,
Denilenleri vermezsen,
Bel bağladığın belini söyle,
Yiğidin Kalça, o öldü
Gizlenip yattığın yerini söyle!»
Kara gözden binini alıp,
O Bakay bunu deyince,
O zaman Ay-Cancun şöyle der:
«Küçük Kazat» kavgası –
«Bahadır, kahırlandı kara yer, İşte
armağanına vermişti,
Kalınından tütmüştür.
Hanların hepsini yoksun koyup,
Ereni boğazlayıp yoksun koyup,
Vuruşu şiddetli salmıştır.

Bir atañdın öçü emes,
Kırk atañ öçün alıptır.
Kaynap catkan kakandan
Baatır, kaysı keginiñ kalıptır!?
Keçee, topon suu tozdop cürgöndö,
Katuu kaptap cürgöndö,
Körsöñ bolot köp arman
Topon suu cetpey Beecinden
Toguz miñ tütün el kalgan.
Beecindi albay tartıñız,
Kança ataar künü bütüptür,
Kankor Bakay kabılan
Siz Kakanga tiybey kaytıñız.
Makul, surak alsañ Beecinden

Bir atanın öcü değil,
Kırk atanın öcünü almıştır.
Kaynayıp duran Kakan'dan
Bahadır, hangi öcün kalmıştır!?
Hani, tufan suyu coşup gezerken,
Şiddetle basıp gezerken,
Görsen olur çok hasret
Tufan suyu yetişmeden Beejin'den
Dokuz bin ocak el kalmış.
Beejin'i almadan dönünüz,
Nice atacak günü bitmiştir,
Hunhar Bakay kaplan
Siz Kakan'a dokunmadan dönünüz.
Peki, sorgu alırsan Beejin'den

Kırk kandın eli kıtaydan
Baatır ay, surak alsañ Beecinden
Kan kunun doolap aytıñız,
Baatır ay, Kakanga tiybey
kaytıñız».
Ay-Cañcuñ mınday degende,
Aytıp oozdu cıygança.
Oşondo kıtay kırk kan curt
Kayra tartıp uruşup,
Cañcal kılıp cürbö dep,
Miñdey mıktı bildi alıp,
Emi cüktöp dilde alıp,
Kaadaluu beren uşunday
Kan tartuusu keldi ele,
Altın, kümüş zer alıp,
Cüktöy albay köp kırgız
Agaça kelin, suluu alıp,
Üptöy albay kaldı ele.

Kırk hanın eli Kıtay'dan
Bahadır ay, sorgu alırsan Beejin'den
Han kan bedelini isteyip söyleyiniz,
Bahadır ay, Kakan'a dokunmadan
dönünüz».
Ay-Cancun böyle deyince,
Söyleyip ağzını toplayıncaya.
O zaman Kıtay kırk han yurdu
Geri dönüp vuruşup,
"Kavga edip durma" diye,
Bin kadar seçkin er alıp,
Şimdi yük yük dilde altını alıp,
Töreli yiğit işte böyle
Han armağanı gelmişti,
Altın, gümüş, mücevher alıp,
Yükleyemeden çok Kırgız
Agaça gelin, güzeller alıp,

Bilbegendi bilgizgen
Bilimdüü Bakay abañız –
Tuybagandı tuyguzgan
Tuygundugun karañız.
Tartuuñ alıp tartalık,
Kızık uşul boldu dep,
Cerge aman kaytalık.
Uşul turgan Çoñ-Beecin
Sulayman baspas cer ele,
Akılga dıykan Bakaydın
Köptügü kurttan köp ele.
Bul aytkanın karaçı.
Surak algan oñçu emes,
Iskender* tiybes Beecindin Şay
koldogon berender
Içinde turgan bolçu emes.
Kakandı çaap, uz alıp,
Karuusu toluk kalk ayar
Kan bolgondu kaysagan
Kaçantan berki saltı ele.

Bilinmeyeni bildiren
Bilge Bakay ağanız –
Sezilmeyeni sezdiren
Doğan yürekli ferasetine bakınız.
Armağanını alıp dönelim,
Asıl şenlik buymuş deyip,
Yurda sağ esen dönelim.
Şu duran Büyük Beejin
Süleyman'ın basmadığı yerdi,
Akılda derya Bakay'ın
Kalabalığı kurttan çoktu.
Şu dediğine bir bakın.
Ondan hesap soran onmazdı,
İskender'in dokunmadığı Beejin'in*
Şah'ın koruduğu yiğitler
İçinde duran olmazdı.
Hakan'ı vurup, usta kızlar alıp,
Gücü kuvveti tam, halkı kurnaz
Han olanı çiğneyip yutmak
Ezelden beri töresiydi.

Ayza karmap, kol cınap,
Uşu turgan Beecinge
Bet alıp mende barbagan
Cañcaldaşıp dalay can,
Añtarılgan Kakanga
Ayza sunup dalay kan.
Abaylabay çaldırgan
Ne bir kıyın şer kelip,
Menmensigen teñ kelip,
183680 Kakançıga aldırgan.
Zulkayır baspas Beecinden
Talaska kırgız tartışıp,
Suragın albay tartalı,
Tartuu tartmak köp aldık,
Cok kılıp kayra kaytışıp.
Kezdeşeriñ Koñ törö,
Tazasın kırıp cep aldık.
Kesip alıp kaytışıp,
Ukkun, baldar, munumdu
183690 Talkan kıldık kandarın,
Talastan çaptık köçtü emi, Tuşukkan cerge kan bolup.
Alıp berdiñ öçümdü.
Oorugan cerdi basılttıñ,
Kez bolgon cerge kan bolup.
Umaçtay közdü açılttıñ.
Bekip catkan belimdi,
Talkalap berdiñ Beecindi.
Kulan kuup atışıp,
Aylanayın eki şer,

183700 Kırk uruu kırgız curt menen,
Koñurbay saygan kut menen
Cılgınduu, Keñ-Kol, keñ Talas
Cerge aman tartalı,
Cırgalduu argın köp kırgız
Elge aman tartalı».
Dep, oşentip, zor Bakay
Baygambar sınduu babası –

Mızrak tutup, ordu toplayıp,
Şu duran Beejin'e
Yüz tutup varamadı hiçbir kul,
Nice can onunla cenge tutuşup,
Devrildi nice er Hakan'a
Mızrak uzatan nice han.
Sakınmadan tuzağa düşüp
Nice çetin arslan gelip,
Benlik güden denkler gelip,
Hakançin'e yenilip gitti.
Zülkayır'ın basmadığı Beejin'den
Talas'a Kırgız çekilip,
Hesabını sormadan dönelim,
Armağan diye çok aldık,
Yok edip geri döndüler.
Karşına çıkan Kong töreydi,
Seçkinini kırıp yedik.
Kesip alıp döndüler,
Dinleyin, çocuklar, şu sözümü
Hanlarını darmadağın ettik,
Talas'tan sürdük göçü şimdi, Vardığı yerde han olup.
Öcümü alıverdin.
Ağrıyan yeri dindirdin,
Rast geldiği yerde han olup.
Kısılmış gözü açtırdın.
Kilitli duran belimi çözüp,
Yıkıp verdin Beejin'i.
Kulan kovup ok atıp,
Kurban olayım iki arslan,

Kırk boy Kırgız halkıyla,
Konurbay'ı deviren kut ile
Cılgındı, Keng-Kol, geniş Talas
Yurduna sağ dönelim,
Bahtiyar Argın, kalabalık Kırgız
Eline sağ dönelim.»
Deyip, böylece, ulu Bakay
Peygamber yüzlü ataları –

	Akılga könüp erender,	*Akla uyup yiğitler,*
	Olcogo teytey kız alıp,	*Ganimet diye körpe kız alıp,*
183710	Kayra tarttı kırgız curt.	*Geri döndü Kırgız halkı.*
	Celbegendey kılıptır,	*Yel gibi bile esemez etmiş,*
	Kayra baştan kırgızga	*Yeni baştan Kırgız'a*
	Oñ kıbıla kol çeçip,	*Sağ kıbleden el çözüp,*
	Kayrattanıp baş kesip,	*Yüreklenip baş keserek,*
	Kelbegendey kılıptır.	*Bir daha gelemez etmiş.*
	Berendik cayı uşunday	*Yiğitliğin hâli işte böyledir:*
	Beylep* belin sındırıp,	*Beyleyip* belini kırıp,*
	Kıtaydın canın tındırıp,	*Hıtay'ın canını dindirip,*
	Kıraanım aman bolsun dep,	*Şahbazım sağ olsun diye,*
183720	Doolaşkanı Koñurbay	*Davalaştığı Konurbay,*
	Kez bolgonu Ezkara	*Karşılaştığı Ezkara,*
	Kayra kırgız tartkanda	*Kırgız geri döndüğünde*
	Tuurdugu may bolup,	*Keçe örtüsü yağ olup,*
	Keregesi may bolup,	*Kerege kanadı yağ olup,*
	Kalçanı kankor aldı dep,	*Kalça'yı hunhar devirdi diye,*
	Kalıñ elge dañ bolup.	*Kalabalık ele nam olup.*
	Köp kızıkka batışıp,	*Nice sevince gark olup,*
	Cük kötörgön nardı alıp,	*Yük taşıyan ner deve alıp,*
	Tartuuga altın, maldı alıp,	*Armağan diye altın, mal alıp,*
183730	Olco kılıp kakandan	*Ganimet edip hakandan*
	Kişi körbös uzdu alıp,	*Kimsenin görmediği usta kızlar alıp,*
	Eçen suluu kızdı alıp.	*Nice güzel kız alıp.*
	Cer-cerine kaytışıp,	*Yer yerine dönüştüler,*
	Erikse elik atışıp,	*Sıkılınca karaca avlayıp,*
	Erikpese bir cayga	*Sıkılmazsa bir yaylaya*
	Erkin konup catışıp.	*Özgürce konup yattılar.*
	Kırk tamandap ordonu	*Kırk taban genişliğince ordoyu*
	Çiyip alıp atışıp.	*Çizip alıp aşık attılar.*
	Sanaası menen boluşup,	*Muratlarınca olup,*
183740	Sandıgının baarısı	*Sandıklarının hepsi*
	Sarı altın mülkkö toluşup.	*Sarı altın mülke doldu.*
	Köñülü menen boluşup,	*Gönüllerince olup,*
	Kömürköydün baarısı	*Kömürköy çekmecelerinin hepsi*
	Köp altınga toluşup.	*Bol altına doldu.*
	Keçee kıtaydı kırgız çapkanda	*Dün Kırgız, Hıtay'ı vurduğunda*

Baykuş kırgız az curtka
Kançoro, Bakay kanı bar,
Er Külçoro, Semetey
Oşondo kıraandardın baarı bar.
Semeteyge calınıp,
Kayra kırgız tartkanda
Curt çurkurap, çuu turup
Köñülü menen boluşup,
Erenderi, şerleri
Aşka kolu toluşup,
Atışka çıgıp barışıp.
Sanaası menen boluşup,
Bütün kunduz terisin
Olco kılıp alganı
Cara tartıp ciberip,
Sarpayı ton boluşup.
Bagalekke salışıp.
Bagalak kayrıp çañ salıp,
Baykuş kırgız dañ salıp.
Artık kıyın berender,
Ayzaga kambıl aylaker
Ayabagan berender
Coon kökürök, keñ dalı
Columduu tuugan közöldör,
Eñ kücürmön balbandar
Alaman olco köp alıp,
Mında bayıp catıp kalgan bar.
Aman keldi al kankor
Aylakerdüü erender
Altı miñden at alıp,

Zavallı az Kırgız halkına
Kançoro'su, han Bakay'ı var,
Er Külçoro, Semetey,
O zaman şahbazların hepsi vardı.
Semetey'e yalvarıp,
Kırgız geri döndüğünde
Halk çığrışıp, uğultu kopup
Gönüllerince olup,
Erenleri, arslanları
Aşa elleri dolup,
Ok yarışına çıkıp gittiler.
Muratlarınca olup,
Bütün kunduz derisini,
Ganimet diye aldıklarını,
Yarıp parçalayıverip
Kaftanlık kürk edindiler.
Paçalarına geçirdiler.
Paça kıvırıp toz koparıp,
Zavallı Kırgız nam saldı.
Pek çetin yiğitler,
Mızrağa çevik, tedbirli,
Amansız gözü pek yiğitler,
Kalın göğüslü, geniş omuzlu,
Uğurlu doğmuş seçkinler,
En kudretli pehlivanlar
Yağma ganimeti bol alıp,
Burada zenginleşip kalan var.
Sağ geldi o hunhar,
Tedbirli erenler
Altışar binden at alıp,

Ayla tappas naçarı
Altı cüzdön at alıp,
Cetkileñdüü berender
Ceti miñden at alıp,
Cetalbagan epsizi
Ceti cüzdön at alıp.
Erkin çuulap er kırgız
Epsiz kanıp düynögö

Çare bulamaz zayıfları
Altışar yüzden at alıp,
Olgun yaman yiğitler
Yedişer binden at alıp,
Yetişemeyen beceriksizi
Yedişer yüzden at alıp.
Hürce çağıldayan er Kırgız
Ölçüsüz kanıp dünyalığa.

Manastın uulu Semetey,
Baatırdın uulu Külçoro
Kökcaldar aman barında
Mınday degen oñobu,
Baatırlardan, şerlerden,
Atı ugulgan erlerden
Kıtaydı buzup kun algan
Kılımda mınday bolobu!
Beldi bekem buuylu dep,
Kadır tün kelip tuudu dep,
Baabedinin bat aytıp,
Bayı ölgöndöy barbaktap,
Baatırlık uşu boldu dep,
Cer carılıp dardaktap.
Betteşkeni Koñurbay
Algan ceri dagı oşo,
Çoñ beypaydı Kakanga
Salgan ceri dagı oşo.
Cılgınduu Keñ-Kol oyuna,
Çoñ Talastın boyuna.
Kalıñ kırgız oy tartıp,

Manas'ın oğlu Semetey,
Bahadırın oğlu Külçoro,
Bozyeleliler sağ iken
Böylesi söz boşa çıkar mı,
Bahadırlardan, arslanlardan,
Adı duyulmuş erlerden
Hıtay'ı bozup kan bedeli alan
Çağda böylesi olur mu!
Beli sıkı kuşanalım deyip,
Kadir gecesi gelip doğdu deyip,
Baabedin kurbanını tez söyleyip,
Ağası ölmüş gibi kabarıp,
İşte yiğitlik buymuş deyip,
Yer yarılırcasına coşup.
Yüzleştiği Konurbay'ı
Aldığı yer de orası,
Büyük belayı Hakan'a
Saldığı yer de orası.
Ilgınlı Keng-Kol düzüne,
Büyük Talas'ın boyuna,
Kalabalık Kırgız ovaya inip,

Konup kalgan cer uşul.
Kündüzü kımız, tünü kız
Bolup kalgan cer oşol.
Koşton kiyip suusar börk
Irgap kalgan cer oşol,
Koşoktoşup kayran curt
Cırgap kalgan cer oşol.
Atasının orduna
Bu kırgızga bolup,
Talas eelep kondu dep,
Atası ötkön Manastan
Artıgıraak boldu dep,
Eelep keldi Talastı.
Atadan kalgan cer ele
Sultanı* boldu Semetey,
Baatır Manastan kalgan eline.
Kurgurumdun tukumu

Konup kaldığı yer burası.
Gündüzü kımız, gecesi kız
Olup kaldığı yer orası.
Kat kat giyip samur börkü
Sallanıp gezdiği yer orası,
Koşuklaşıp aziz halkın
Sefa sürdüğü yer orası.
Babasının yerine
Bu Kırgız'a baş olup,
Talas'ı tutup kondu diye,
Göçmüş babası Manas'tan
Daha da üstün oldu diye,
Sahiplendi geldi Talas'ı.
Atadan kalma yerdi,
Sultanı oldu Semetey,*
Bahadır Manas'tan kalan eline.
Zavallımın soyu

Keleñkör sooru, keñ çaçpak*
Talastı eelep kondu dep,
Kelini suluu kırgızdın
Kerilip catkan ceri bul.
Kızıl köynök, ayça bel

Kızı suluu kayran el.
Kunan minip, kuş salıp
Kuturup catkan kezi bul.
Er Semetey baatırga
Ölgön menen arman cok.
Ukuruk kayrar kalgan cok
Kara-Buura, Çatkalda
Cerdegeni Keñ Talas
Emi kaykalap kırgız catkanda
Talastı kütüp cer kılıp,
Manastın uulu Semetey
Munun maanayın artık şer kılıp,
Keñ-Koldu eelep cer kılıp,
Almambet uulu Çoronu
Aalamdan aşkan şer kılıp.
Atası Manas ayköldön
Aşıgıraak boldu dep,
Cırgap curtu kaldı ele.

SEMETEYDIN ÖLÜMÜ

Semetey Koñurbaydı öltürüp, el-curtka olcosu menen kelip, Talastı eelep catıp kalgan ceri. Eçteme menen işi cok catkan kezinde, Kanıkeydin uluu ecesi Akerkeçten tuulgan, uruusu kazak, Kökçönün uulu Ümötöy degen, Semetey Koñurbaydı öltürüp, atasının kunun kuup keldi dep ugup: «Men da Semeteydi öltürüp, atamdın kunun kuup alamın. Menin atamdı Manas Beecinge zorduk menen alıp barıp öltürgön» – dep, Semeteyge karşı çıgıp turgan ceri.

*Keleñkör sağrı örtüsü, geniş saçbağı**
Talas'ı tutup kondu diye,
Gelini güzel Kırgız'ın
Gerinip yattığı yer bu.
Kızıl gömlekli, ince belli

Kızı güzel aziz el.
Tay binip, kuş salıp
Coşup yattığı çağı bu.
Er Semetey bahadıra
Ölse de gam yok.
Kemendini çevirecek kalmadı,
Kara-Buura'da, Çatkal'da
Yurt tuttuğu Geniş Talas.
Şimdi Kırgız kabararak yatarken
Talas'ı bekleyip yurt edip,
Manas'ın oğlu Semetey
Onun gönlünü üstün arslan edip,
Keng-Kol'u tutup yurt edip,
Almambet oğlu Çoro'yu
Âlemi aşan arslan edip.
Babası cömert Manas'tan
Daha da baskın oldu diye,
Sefa sürüp kalmıştı halkı.

SEMETEY'İN ÖLÜMÜ

Semetey Konurbay'ı öldürüp, eline yurduna ganimetiyle gelip, Talas'ı tutup yerleştiği yerdir. Hiçbir şeyle işi olmaksızın yattığı sırada, Kanıkey'in büyük ablası Akerkeç'ten doğma, boyu Kazak, Kökçö'nün oğlu Ümötöy denen biri, Semetey'in Konurbay'ı öldürüp babasının kan bedelini alıp geldiğini duyup: «Ben de Semetey'i öldürüp babamın öcünü alırım. Benim babamı Manas, Beejin'e zorla götürüp öldürttü» – deyip, Semetey'e karşı çıktığı yerdir.

Sarı-Arkanı cerdegen,
Salışıp adam ceñbegen,
Kaarın salıp kakayıp,
Kabılıp duşman ceñbegen,
Kökçönun uulu Ümötöy
Üyrülmönün sazına
Çoñ Sarı-Arka boyuna
Çoguluşup turuptur.
Tapkıçtaşıp tabışıp,
Doogo kirip alıptır.
Ayıkpagan çoñ müşkül
Çuuga kirip kalıptır.
Ümötöy cayı uşunday
Özöndön çañı burkurap,
Özüñ körgön kayran curt
Ölöñün aytıp çurkurap.
Taruusun taştay taptagan,
Katının kızday maktagan,
Uruş kılbay catpagan
Ulamadan kep ugup,
Uruş kılıp Kakandan
Semetey keldi dep ugup.
Kayra baştan es alıp,
Kan-Cayloogo konguça
Bagalañ kozu, şirin baş
Kımız degen kıyın aş.
Es alıp kanı tolgunça,
Töbösünön basuuga,

Törönün uulu çunaktı
Es aldırbay cançuuga.
Sarı-Arkanı caylaşıp,
Say tulpardın baarısın
Kermege asa baylaşıp,
Ümötöydün tulparı –
Kara bayır kazanat.
Cılkıları kulaça,
Mañdayında tumarça,
Anın baarısı tulpar köykaşka.

Sarı-Arka'yı yurt tutan,
Güreşte kimsenin yenemediği,
Kahrını salıp dikilen,
Karşılaşan düşmanın yenemediği,
Kökçö'nün oğlu Ümötöy,
Üyrülmö'nün sazlığında,
Büyük Sarı-Arka boyunda
Toplanıp durmuşlar.
Akıl yarıştırıp buluşup,
Davaya girişmişler.
Onulmaz büyük belaya,
Kavgaya dalıp kalmışlar.
Ümötöy'ün hâli şöyledir:
Vadiden tozu tüterek,
Kendin gördüğün aziz halk
Ağıtını söyleyip çığrışarak.
Darısını taş gibi döven,
Karısını kız diye öven,
Savaşsız yatamayan,
Bilenlerden söz duyup,
Hakan'la savaşıp geldi
Semetey diye duyup.
Yeni baştan soluklanıp,
Kan-Caylo'ya konana dek,
Körpe kuzu, tatlı baş,
Kımız denen yaman aş.
Dinlenip kanı dolana dek,
Tepesinden basmaya,

Törenin oğlu yaramazı
Soluk aldırmadan ezmeye.
Sarı-Arka'yı yaylayıp,
Soylu küheylanların hepsini
Germeye asıp bağladılar,
Ümötöy'ün küheylanı –
Kara bayır, asil kazanat.
Yılkıları kula donlu,
Alnında muska nişanlı,
Hepsi küheylan, akıtmalı seçkin.

Keñ Sarı-Arka boyuna,
Boz alaluu tuu kılıp,
Boyboylogon çuu kılıp,
Kazaktan alıp kol cıynap
Kalgan eken Ümötöy.
Ayıkpay turgan çoñ cañcal
Salgan eken Ümötöy.
Ak sakalduu karısın,
Cıygan eken baarısın,
Atası Kökçö kayran kan
Kaza bolup ölgönsüp,
Cıyıp kazak baarısın
Korduk tartıp kömgönsüp.
Köptü körgön karısın,
Algan eken Ümötöy
Bilgiçterdin baarısın.
Menin atam er Kökçö
Kankor Manas er bolup,

Geniş Sarı-Arka boyuna,
Boz alacayı tuğ edip,
Vaveylalı bir uğultu koparıp,
Kazak'tan asker toplayıp
Durmuş meğer Ümötöy.
Onulmayacak büyük kavgayı
Salmış meğer Ümötöy.
Ak sakallı yaşlısını,
Toplamış meğer hepsini,
Babası Kökçö, aziz han,
Kazaya uğrayıp ölmüşçesine,
Toplayıp Kazak'ın hepsini,
Horluk çekip gömmüşçesine.
Çok görmüş yaşlısını,
Almış meğer Ümötöy,
Bilgelerin hepsini.
Benim babam er Kökçö,
Hunhar Manas er kesilip,

Bilgen çırın kılıptır.
Aydap barıp Beecinge
Erendin baarın kırıptır.
Karmaşıp neçen kan ölüp,
Baarı aylasın tabalbay,
Muzburçak, Kökçö kan ölüp,
Baldar cetim kalıptır,
Kaygırgandan can ölböy,
Menin atam Kökçönü
Katın cesir boluptur.
Ay-aalamdın baarısın
Aydap cürüp soruptur.
Kırgındı kızık baştaptır, Can barbagan zor cerde,
Kayaşayak bergenin,
Kakanga barbaym degenin
Erendin baarın talkalap,
Kaarlanıp kankor, şer
Kırıp iye taştaptır.
Bu kızıtalak kankordun,

Bildiği fitneyi işlemiş.
Sürüp götürüp Beejin'e
Erenlerin hepsini kırdırmış.
Vuruşup nice han ölüp,
Hepsi çaresini bulamayıp,
Muzburçak, Kökçö han ölüp,
Çocuklar yetim kalmış,
Kahrından can ölmeden,
Benim babam Kökçö'yü
Kadınlar dul olmuş.
Ay ile âlemin hepsini
Sürüp sürüp sömürmüş.
Kırgını fena başlatmış, Can varmayan zor yerde,
Karşılık verenleri,
Hakan'a varmam diyenleri
Erenlerin hepsini parçalayıp,
Kahırlanıp hunhar arslan
Kırıp geçirivermiş.
Bu kahrolası hunharın,

Teñ carımın bergin deym,
Kılımdı buzgan antkordun
Teñdik sözgö köngün deym,
Colun baykay baştaptır.
Atamın kunun berbese.
Cologondun baarısı
Candan keçip taştaptır.
Anday-mınday dey berse,
Baygambar barbas Beecinge Kubalap kalkın çabamın,
Barıp uruş salıptır,
Erender ölüp, er ölüp,
Acalı cetken teñ ölüp,
Atoynok menen kökbörü
A kankordun cökörü.
Çorodon mınça can ölüp,
Tobuna tozok salamın.
Çoñduk kılıp al Manas,
Kakanga barbaym degenge
Kecir salıp tınışıp,
Korduk kılıp al Manas.
Kaarlana ketkende
Kança candı soyuptur,
Kuykalangan kuturgur
Cer eelese al eelep,
Cer üstündö candı eelep,
Atama kun albasam,
Keñeşke barsa ceti kan
Kep kılbay aydap alıptır, Al kankorgo salbasam,
Kecigesin kekeytip,
Saruulatıp bügültüp,
Alp-döölördün baarısın

Tam yarısını ver derim,
Çağı bozan yeminbozanın
Denklik sözüne uy derim,
Yolunu gözler olmuş.
Babamın kan bedelini vermezse.
Yaklaşanların hepsi
Candan geçivermiş.
Şöyle böyle diyecek olsa,
Peygamberin varmadığı Beejin'e
Kovalayıp halkını vururum,
Varıp savaş salmış,
Erenler ölüp, er ölüp,
Eceli yeten denk ölüp,
At oyunuyla gökbörü
O hunharın maiyetidir.
Çorolardan bunca can ölüp,
Topuna cehennem salarım.
Büyüklük taslayıp o Manas,
Hakan'a varmam diyene
İnat edip duruşup,
Horluk etmiş o Manas.
Kahra kapılıp gittiğinde
Nice canı boğazlamış,
O dağlanmış kudurgan,
Yer alınacaksa o alıp,
Yeryüzünde canlara hükmedip,
Babama kan bedeli almazsam,
Meclise varsa yedi hanı
Söz dinlemeden sürüp götürmüş, O hunhara saldırmazsam,
Ensesini dikleştirip,
Sarartıp iki büklüm edip,
Alpların, devlerin hepsini

Aydap kirip Beecinge,
Kabardan eçen can ölüp,
Karmaşkan candın baarı ölüp.
Bilgen çırın baştaptır.
Aydap cürüp al Manas.

Sürüp sokup Beejin'e,
O seferde nice can ölüp,
Tutuşan canların hepsi ölüp.
Bildiği fitneyi başlatmış.
Sürüp götürmüş o Manas.

	Beecinge kırıp taştaptır.	*Beejin'de kırıp bırakmış.*
	Bilgen sırın kılıptır.	*Bildiği düzeni kurmuş.*
	Ebin taap kapkor kırıptır.	*Fırsatını bulup hunhar kırmış.*
	Alıp kelgen olcoñun	*Alıp geldiğin ganimetinin,*
	Aytkan sözgö könbösö,	*Dediğim söze uymazsa,*
	Esebin eptep tabamın.	*Hesabını bir yolla görürüm.*
	El-curtuna kiremin,	*Eline yurduna girerim,*
183970	Erkke könböy al koyso,	*İrademe boyun eğmezse,*
	Kalkım arbın, küçüm köp	*Halkım kalabalık, gücüm çok,*
	Kak kuykasın tilemin.	*Tam kafa derisini yüzerim.*
	Kürpöñdöşüp uruşup,	*Hırlaşarak vuruşup,*
	Karın bölö Semetey	*Öz teyze oğlum Semetey'le*
	Kerceñdeşip uruşup,	*Çekişerek vuruşup,*
	Cüyöö sözgö salamın,	*Yerinde söze dökerim,*
	Kazatka mingen Taybuurul	*Gazaya bindiği Taybuurul'u*
	Çañ tiybeske alamın.	*Toz kondurmadan alırım.*
	Artkan çatak, çoñ cañcal	*Artan çatışma, büyük kavga,*
183980	Tirüü bolboy ölömün,	*Sağ kalmayıp ölürüm,*
	Tikteşerim Semetey	*Dikleşeceğim Semetey'dir,*
	Tim ele kunun bergin dep,	*Düpedüz kan bedelini ver deyip,*
	Bir tikireñdep körömün,	*Bir dikleşip göreyim,*
	Kunga berse argının	*Kan bedeline verirse Argın'ı*
	Aylı menen alamın.	*Obasıyla birlikte alırım.*
	Itkeldüü sorpo, mayluu et	*Bol yağlı çorba, yağlı et,*
	Kayran kazak kalkıma	*Aziz Kazak halkıma*
	Denekul kılıp salamın.	*Pay edip dağıtırım.*
	Atam Kökçö kıyın kul	*Babam Kökçö yaman kuldu,*
183990	Al kankordon alamın,	*Öcünü o hunhardan alırım,*
	Keçüüdön tiem köçtörün	*Geçitte basarım göçlerini,*
	Aman bolso kankordun	*Sağ kalırsa hunharın*
	Cetip alam öçtörün.	*Yetişip alırım öçlerini.*
	Kunumdu albay Ümötöy	*Kan bedelimi almadan Ümötöy*
	Kurup kantip turamın.	*Kuruyup nasıl dururum.*
	Aytkanıma könbösö,	*Dediğime uymazsa,*
	Atamın kunun berbese,	*Babamın kan bedelini vermezse,*
	Aykaylaşıp salışıp,	*Haykırışıp çarpışıp,*
	Öçümdü albay Ümötöy	*Öcümü almadan Ümötöy*
184000	Ölböy kantip turayın,	*Ölmeden nasıl durayım,*

	Kıyamattın kıstoosun	*Kıyametin sıkboğazını*
	Körböy kantip turayın.	*Görmeden nasıl durayım.*
	Arbın düynö, tümön el,	*Bol dünyalık, tümen el,*
	Amızga zarıp kılbasam	*Namusa harcamazsam,*
	Amız üçün salışıp,	*Ar namus için çarpışıp,*
	Mal-canımdın baarısın	*Malımın canımın hepsini*
	Amızga zarıp kılbasam	*Namusa feda etmezsem,*
	Atadan tuulbay ölöyün,	*Atadan doğmamış olayım,*
	Kökcal Kökçö berendin	*Bozyeleli Kökçö yiğidin*
184010	Ümötöy uulu degizbey,	*Oğlu Ümötöy dedirtmeden,*
	Tuulbay tuna çögöyün,	*Doğmadan dibe çökeyim,*
	Tört tülüktüü kalıñ mal	*Dört tür davarı, yığın malı*
	Amızga takır çaçpasam,	*Namusa tümden saçmazsam,*
	Aytkan sözgö köngün dep,	*Dediğim söze uy deyip,*
	Ata kunun bergin dep,	*Ata kanı bedelini ver deyip,*
	Kezigişip kaytpasam,	*Karşılaşıp dönmezsem,*
	Tümöndötüp kol aydap,	*Tümenlerce asker sürüp,*
	Tüyşüktü kalıñ salbasam,	*Kaygıyı yoğun salmazsam,*
	Caadaldaşıp kankorgo	*Hunharla hırçınlaşıp*
184020	Çır salışıp barbasam.	*Kavga koparıp varmazsam.*
	Tirüü cürböy ölgönüm,	*Sağ gezmeyip öldüğüm gündür,*
	Kayra tartpay Ümötöy	*Geri dönmeden Ümötöy,*
	Kıyamat cüzün körgönüm.	*Kıyamet yüzünü gördüğümdür.*
	Ata baykuş kuuganda,	*Zavallı ata kovaladığında,*
	Tolgotup ene tuuganda,	*Ana kıvranıp doğurduğunda,*
	Tolukşunup ersingen	*Dolup taşıp erlik taslayan*
	Tolgon adam ölböybü.	*Nice adam ölmez mi.*
	Baatırsınıp ersingen	*Bahadırlanıp erlik taslayan*
	Başka tüşkön balaanı	*Başa düşen belayı*
184030	Baykuş cigit körböybü.	*Zavallı yiğit görmez mi.*
	Cerdegeni kankordun	*Hunharın yurt tuttuğu*
	Ala-bula too bolgon,	*Alacalı bulacalı dağ olmuş,*
	Aytkan sözgö könbösö,	*Dediğim söze uymazsa,*
	Atamın kunun berbese,	*Babamın kan bedelini vermezse,*
	Cadaal salıp tırışam.	*Hınçla dayatıp direnirim.*
	Kakalaşıp uruşup,	*Boğazlaşıp vuruşup,*
	Caman bülük salbasam	*Fena bir fesat salmazsam*
	Kökçödön tuulbay ölöyün.	*Kökçö'den doğmamış olayım.*

Ata kunun alalbay,
Elge çırdı salalbay
Tamtayıp tirüü cürgönçö
Tüptüü cerge kireli,
Kızıtalak kankordun
Kança eken küçün bileli».
Dep, oşentip, Ümötöy
Bil kökürök, taş kayrat
Bilip tandap er aldı,
Azuusun ayga canıgan
Ayanbay turgan şerdi aldı.
Kökçö kandın köp düynö
Körsöñ curtum mına dep,
Ülöştürup beriptir.
Ümötöy azap eken dep,
Bergen curttun baarısı
Cürögü tüşüp ölüptür.
Beecin barbas kankordu
Beypayga kantip saldık dep,
Koñurbay kozgol kılbagan,
Alışkan aman turbagan,
Kez bolgon kandar kıyragan.

Ata kan bedelini alamadan,
Ele kavgayı salamadan,
Sünepe sünepe sağ gezmektense
Dipli kara yere girelim,
Kahrolası hunharın
Ne kadarmış gücünü bilelim.»
Deyip, böylece, Ümötöy,
Fil göğüslü, taş gayretli,
Bilerek seçip er aldı,
Azı dişini aya bileyen,
Esirgemeden duran arslanı aldı.
Kökçö han'ın çok dünyalığını,
Görün halkım, işte deyip,
Paylaştırıp vermiş.
Ümötöy beladır deyip,
Verdiği halkın hepsi
Yüreği düşüp ölmüş.
Beejin'e varılmaz hunharı
Belaya nasıl soktuk deyip,
Konurbay'ın kımıldatamadığı,
Tutuşanın sağ kalmadığı,
Rast gelen hanların kırıldığı.

Manastın uulu kankorgo
Karmaştı kantip salabız,
Atamın kunun bergin dep,
Kay bet menen aytabız?
Kacañdasa okustan,
Kapıray, karmaşa ketse kokustan,
On ekige kelgende
Kantip tirüü tartabız?
Baatır ay, Kökçönün kunun
bergin dep, Oyup saldı dep uktuk.
Oduraygan oroy söz
Kay bet menen aytabız,
Kıtayça kirip, kun doolap,
Ne bet menen aytabız?
Ürpöñdöşsök kankorgo
Kantip esen kaytabız?

Manas'ın oğlu hunhara
Nasıl kavga açarız,
Babamın kan bedelini ver diye,
Hangi yüzle söyleriz?
Ansızın diklenirse,
Aman, kazara boğuşmaya girse,
On ikisine geldiğinde
Nasıl sağ çıkarız?
Ah bahadır, Kökçö'nün kan bedelini
ver diye, Oyup saldı diye duyduk.
Kaba saba bir haşin sözü
Hangi yüzle söyleriz,
Hıtay gibi dalıp, kan davası güdüp,
Ne yüzle söyleriz?
Hunhara diş gösterirsek
Nasıl esen döneriz?

	Tört tülüktü* kütkön mal	*Dört türü* beslenen malı*
	Bölböy ölör bekenbiz,	*Bölüşemeden mi ölürüz,*
	Budurunda bugu bar	*Tepesinde geyiği var,*
184080	Bu Sarı-Arka kayran cer	*Bu Sarı-Arka aziz yeri*
	Körböy ölör bekenbiz?	*Görmeden mi ölürüz?*
	Ötkür bolot, aç albars	*Keskin çelik, aç elmas kılıcın*
	Kurçunan ölör bekenbiz,	*Keskininden mi ölürüz,*
	Uñgusu bolot ayzanın	*Sapı çelikten mızrağın*
	Uçunan ölör bekenbiz?	*Ucundan mı ölürüz?*
	Boor çıgıp sırayıp,	*Bağrımız deşilip serilerek,*
	Kırgın bolup tırayıp	*Kırgına uğrayıp yere serilip*
	Kızık ölör bekenbiz?	*İbretlik mi ölürüz?*
	Kalıñ curt kazat kılganda	*Kalabalık halk gazaya çıktığında*
184090	Cañcaldı caman körüppü,	*Kavgayı kötü mü görmüş,*
	Calañ alptın baarısın	*Salt alpların hepsini*
	Kırıp sal munun baarın dep,	*Kır bunların hepsini deyip,*
	Manas kan tuşap berippi?	*Manas han köstekleyip mi vermiş?*
	Kabarçı ölgön, kan ölgön	*Haberci ölmüş, han ölmüş,*
	Kapıray, karmaşkan candın	*Aman, tutuşan canların*
	baarı ölgön. Kaçıp bere taştadı.	*hepsi ölmüş. Kaçıp bırakıverdi.*
	Manaska mildet kılgıday,	*Manas'a borç sayarcasına,*
	Kunun ber dep kulcuñdap,	*Kan bedelini ver diye kurulup,*
	Doo çıgarıp turguday	*Dava çıkarıp duracakmışçasına*
184100	Talas oñoy cer beken?	*Talas kolay yer mi ki?*
	Serpişkeni kıyradı,	*Onunla çarpışan kırıldı,*
	Semetey oñoy er beken?	*Semetey kolay er mi ki?*
	Keçee, caşı on ekige kelgende	*Daha dün, yaşı on ikiye geldiğinde*
	Cetim cürüp cetilip,	*Yetim gezip yetişip,*
	Cergege özü koşulup,	*Yurduna kendi katılıp,*
	Ordo buzup, olco algan,	*Orda bozup, ganimet alan,*
	Oyrondordun baarısın,	*Yıkıcıların hepsini,*
	Köböştü körgö kirgizip,	*Köböş'ü kabre sokup,*
	Ak bolotun maylagan.	*Ak çeliğini yağlayan.*
184110	Açuusuna tiygende,	*Öfkesine dokunulduğunda,*
	Agası Abıkeni caylagan.	*Ağası Abıke'yi haklayan.*
	Özöndüü cerge ört koyup,	*Vadili yere ateş verip,*
	Tulañduunu tutantıp,	*Çayırlığı tutuşturup,*
	Oydologon kırgızda	*Kaynaşan Kırgız içinde*

Opsuz ança cok degen.
Oroyuna tiygende
Öz atası Cakıptı soygon şok degen.
Can caralgan mendede
Can kıyar anday cok degen.
Cabılgandı calmagan,
Kabılgandı kaysagan.
Kaarına tiyseñ ölörsüñ,
Kalkıñdı kantip körörsüñ.
Cinine tiyseñ ölörsüñ,
Eliñdi kantip körörsüñ».
Dep, oşentip, curt çuulap,
Kergönün aytıp turdu ele.
Mına oşondo Ümötöy
Kaarlanıp kakayıp,
Kıyla çırdı baştadı,
Kaarlansa kazak curt
Şıbıraşıp süylöşüp,
Tim içinen küyünüp,
Katuu müşkül baştaşıp,
Cabılışıp baarısı

Böylesine ölçüsüzü yok derler.
Huysuzluğuna dokunulduğunda
Öz babası Cakıp'ı boğazlayan yaramaz derler.
Can verilmiş kullar içinde
Öyle can kıyan yok derler.
Üşüşeni yutan,
Karşısına çıkanı çiğneyen.
Kahrına dokunursan ölürsün,
Halkını nasıl görürsün.
Öfkesine dokunursan ölürsün,
Elini nasıl görürsün.»
Deyip, böylece, halk çığrışıp,
Gördüğünü söyleyip durmuştu.
İşte o zaman Ümötöy
Kahırlanıp dikilip,
Hayli kavgayı başlattı,
Kahırlansa Kazak halkı
Fısıldaşıp konuşup,
Sessizce içten yanıp,
Ağır belayı başlatıp,
Hep birden hepsi

Candan keçip taştaşıp.
Keçee, kabarıñda bar beken,
Ümötöydün enesi –
Ulamadan ukkanbız.
Külçoro menen Semetey
Kıtaydı kızık kırdı deyt,
Kökçönün eki zayıbı.
Kök ala sakal er mancuu
Kök börüdöy kötörüp,
Kökcal cerge urdu deyt.
Çın baatırdın özü dep,
Kalayık kep kıldı deyt.
Aybatı küçtüü kankorgo
Kırmaluu bolot sırnayza
Kırılışsa ketçüdöy.
Kızıksañ kantip booladık,

Candan geçiverdiler.
Dün oldu, haberin var mı ki, Ümötöy'ün anası –
Bilenlerden duymuşuz.
Külçoro ile Semetey
Hıtay'ı fena kırdı derler,
Kökçö'nün iki karısı.
Kır sakallı er Mançu'yu
Gökbörü oğlağı gibi kaldırıp,
Bozyeleli yere vurdu derler.
Gerçek bahadırın ta kendisi diye,
Ahali dile getirdi derler.
Heybeti güçlü hunharla,
Yivli çelik sırlı mızrakla,
Kırışılsak yok olup gideriz.
Hevese kapılsak nasıl baş ederdik,

Enekeñ şorduu men elem.
Kıtay kırgan Kökçönü
Kırgızdan kantip dooladık?! Atayılap kulunum,
Aybattanıp bakırsa,
Dalay candı cebeybi,
Aydarkandın Kökçönü
Esenkandın eline,
Enesi talak Beecinge
Karmap berdim debeybi,
Curt çurkurap çuu bolup,
El tapkanı bul bolup,
Kökçö uulu Ümötöy
Erdigi bar, esi cok
Eñgil bolgon eken dep,
Ara kürmö iş kılıp,
Deñgir bolgon eken dep,
Önbös cerden doo doolap,
Ölüp kalar bekenbiz?
Bolbos cerden çır izdep,
Bolboy kalar bekenbiz?
Cazayıldı capanı
Tartıp ölör bekenbiz,
Ayla tappay antañdap,
Kaçıp ölör bekenbiz?
Keñ Talastan beri aşıp,
Baspay ölör bekenbiz?»

Bahtı kara anan bendim.
Hıtay'ın kırdığı Kökçö'yü
Kırgız'dan nasıl dava ederiz?! Bile bile kuzum,
Heybetlenip haykırsa,
Nice canı yemez mi,
Aydarkan'ın Kökçö'sünü
Esenkan'ın eline,
Anası boşanmış Beejin'e
Tutup verdim demez mi,
Halk çığrışıp gürültü olup,
Elin bulduğu bu olup,
Kökçö oğlu Ümötöy'ün
Yiğitliği var, aklı yok,
Delişmen olmuş meğer deyip,
Yarım yamalak iş görüp,
Sersem olmuş meğer deyip,
Bitmez yerden dava güdüp,
Ölüp mü kalırız?
Olmaz yerden kavga arayıp,
Yok mu oluruz?
Cazayıl denen yabaniyi
Çekip mi ölürüz,
Çare bulamayıp soluyup,
Kaçıp mı ölürüz?
Geniş Talas'tan beri aşıp,
Basamadan mı ölürüz?»

Curt oşentip turganda
Kayran katın Akerkeç,
Buudaybek menen Akerkeç –
Kaarlanıp sabılıp,
Kapıray Ümötöygö calınıp.
Aytsak Aldaga sözü zar ele,
Er Kökçönün kolunda
Eki zaybı bar elek.
Zayıptın eñ suluusu
Men enekeñ Akerkeç
On eki kızdın uluusu,

Halk böyle deyip dururken
Aziz kadın Akerkeç,
Buudaybek ile Akerkeç –
Kahırlanıp dövünüp,
Aman, Ümötöy'e yalvarıp.
Desek, Allah'a sözü feryattı,
Er Kökçö'nün elinde
İki karısı olarak vardık.
Kadınların en güzeli
Ben anacığın Akerkeç,
On iki kızın büyüğü,

Atañ Kökçö törödön
Koldo belek sen eleñ.
Semetey calgız, sen calgız
Karın bölö bala eleñ,
Semeteydi töröp turganda
Men keskemin kindigin.
Oñolbogon kankordun
Orus toyun cep ketken,
Aman cürsö çunaktı
Oyrottu buzat dep ketken.
Kıtay toyun cep ketken,
Kılımdı buzat dep ketken,
Semetey töröp turganda
Asmandan kara camgır caap,
Cer buzulup oyulgan.
Ceti miskil, kalender
Bata berip toyungan.
Kiçi siñdim Kanıkey
Semetey töröp turganda
Irımga kestim kindigin.
Oñ koluna kara kan
Karmay tüşkön balaket,
Sol koluna sarı altın
Karmay tüşkön Semetey.

Baban töre Kökçö'den
Elde armağan sendin.
Semetey yalnız, sen yalnız,
Öz teyze oğlu çocuktunuz,
Semetey doğarken
Göbeğini ben kestim.
Onmaz hunharın
Rus'un düğün aşını yiyip gitti,
Sağ kalırsa bu yaramaz
Oyrot'u bozar deyip gitti.
Hıtay'ın düğün aşını yiyip gitti,
Çağı bozar deyip gitti,
Semetey doğarken
Gökten kara yağmur yağıp,
Yer bozulup oyuldu.
Yedi miskin, kalender
Dua verip doyundu.
Küçük kız kardeşim Kanıkey
Semetey'i doğururken
Uğur diye kestim göbeğini.
Sağ eline kara kanı
Kavrayıp düşen afacan,
Sol eline sarı altını
Kavrayıp düşen Semetey.

Karmaşuuçu doo bolso
Sarı altınday sargaytıp
Kanın tögöt degeni.
Oñ koluna kara kan karmay tüşkönü
At semirtip ık kılgan,
Kara kanday karmaşıp,
Kanın tögöm degeni
Semeteydi tuuganda
Orus toyun cep ketken
Aman bolso bu kökcal
Oyrottu buzat dep ketken,
Kıtay toyun cep ketken,
Aman cürüp çoñoyso,
Kılımdı buzat dep ketken.

Tutuşacağı dava olsa
Sarı altın gibi sarartıp
Kanını döker demekti.
Sağ eline kara kan kavrayıp düşmesi,
At semirtip hazırlanan,
Kara kan gibi tutuşup,
Kanını dökerim demekti.
Semetey doğduğunda
Rus'un düğün aşını yiyip giden,
Sağ olursa bu bozyeleli
Oyrot'u bozar deyip giden,
Hıtay'ın düğün aşını yiyip giden,
Sağ kalıp büyürse,
Çağı bozar deyip giden oldu.

Ölüp keter cerinen
Çañ çıgarat dep koygon,
Alış kılgan cayınan
Kan çıgarar dep cürgön.
Çıdap eç kim kelbegen,
Önögün canga berbegen,
Kan şimirip katıkkan,
Kabılan kökcal atıkkan,
Sarı saamay kök koydon
Samsaalagan irik tuugan,
Semeteydi tuuganda
Tamanı menen tik tuugan.
Belgisi mınday iş bolgon,
Beren şerdin tukumu
Bet algan mende tüz bolgon,
Talası taamay cer bolgon,
Karmaşkan duşman kem bolgon.
Erendi kolgo baktırgan,
Açuusuna tiygende
Keçe çubaktın kunun kubalap,
Eçen cerdi çaptırgan.
Caylaganı kankordun
Cılgınduu, Keñ-Kol cer bolgon,
Kütkönü cırgalduu kırgız
el bolgon. Al emes, Kakanga kayrat bergen
Baltır beşik çagında

Ölüp gideceği yerden
Toz koparır dediler,
Boğuştuğu yerden
Kan çıkarır diye gezdiler.
Dayanıp kimse gelemedi,
Üstünlüğünü kimseye vermedi,
Kan emip katılaşan,
Kaplan bozyeleli diye ün salan,
Sarı perçemli boz koyundan
Saçaklı tüylü koç doğuran,
Semetey'i doğurduğunda
Tabanı üstüne dik doğurdu.
Nişanı böyle bir iş oldu,
Yiğit arslanın soyu,
Yöneldiği kul dize geldi,
Talas'ı tam yurt oldu,
Tutuşan düşman eksildi.
Ereni avucuna baktırdı,
Öfkesine dokunulduğunda
Dün Çubak'ın kan bedelini kovalayıp,
Nice yeri vurdurdu.
Hunharın yayladığı
Ilgınlı Keng-Kol yeri oldu,
Beklediği bahtiyar Kırgız
eli oldu. Dahası, Hakan'a yürek veren

Baldır beşik çağında

Kara kan kelip bagılgan,
Karmaşkan döö-alptardın
Körünöö cini kagılgan.
Asker cınap kırk kılgan.
Katuu balban can bolgon,
Kabarları Kakançıga dañ bolgon.
Atası Manas kökcaldan
Artıgıraak tuulgan,
Açuusuna tiygende
Keçe, aalamga salgan çuulgan.
Buurul çurkap baspagan,

Kara han'a gelip bakılmıştı,
Tutuşan dev ve alpların
Göz göre cini kırıldı.
Asker toplayıp kırk yaptı.
Pek zorlu pehlivan can oldu,
Haberleri Hakançin'e nam oldu.
Babası bozyeleli Manas'tan
Daha da üstün doğdu,
Öfkesine dokunulduğunda
Dün, âleme saldı velveleyi.
Buurul'un koşup basmadığı

Cerde bütün kalbagan.
Sır ayza uçu tiybegen
Elde bütün kalbagan,
Öçöşünö tiygende
Öz atasın caylagan.
Kankor menen baykasañ,
Karmaşpay coosu kalbagan.
Belin bekem buungan,
Coldoş cıyıp, kol albay,
Calgız kirip Beecinge salgan çuulgan.
Kulak ugup, köz körgön
Cerden cayın surasak,
Bu özü calgızıraak tuulgan.
Bu kankordun cayı uşunday
Munu menen karmaşkan aman kelebi,
Kagışıp duşman ceñebi?
Ata, kagılayın kulunum,
Kun doolop barsañ ölörsüñ,
Sen Sarı-Arka kaçan körörsüñ.

Semetey oñoy şer emes,
Kaptap çaap koyuçu
Kırgızıñ oñoy el emes.
Erdigi epsiz kelgen curt,
curt,

Kırgız cayı uşunday.
Börk* al dese, baş kesken,
Kan tök dese, cin tökkön.
Suu iç dese, uu içken,
Surap içip toybogon,
Suraganın koybogon,
Karañgıda aydasa,
Kabılan öñdüü coylogon,
Aç börüdöy algır curt.
Camandaşsa ölösüñ,
Cadaalın salsa al kırgız

Yeryüzünde bütün yer kalmadı.
Sırlı mızrak ucu değmedik
Elde bütün kimse kalmadı,
Hıncına dokunulduğunda
Öz babasını hakladı.
Hunharla, dikkat edersen,
Tutuşmadık düşmanı kalmadı.
Belini sıkı kuşandı,
Yoldaş toplayıp asker almadan,
Yalnız girip Beejin'e saldığı velvele.
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Yerden hâlini sorsak,
Bu kendisi yalnızca doğmuş.
Bu hunharın hâli işte böyle,
Bununla tutuşan sağ kalır mı,
Çarpışıp düşman yener mi?
Ah, kurban olduğum kuzum,
Kan davasına gidersen ölürsün,
Sen Sarı-Arka'yı bir daha ne zaman görürsün.
Semetey kolay arslan değil,
Basıp vuruveren
Kırgız'ın kolay el değil.
Yiğitliği ölçüsüz gelen halk,
halk,

Kırgız'ın hâli işte böyle.
Börk al dese, baş kesen,*
Kan dök dese, cin döken.
Su iç dese, ağı içen,
İsteyip içip doymayan,
İstediğinden vazgeçmeyen,
Karanlıkta sürülse,
Kaplan gibi sinsice sokulan,
Aç kurt gibi kapıcı halk.
Kötüleşirsen ölürsün,
Hıncını salarsa o Kırgız,

	Calpı curt, birdi körösüñ.	*Topyekûn halktır, fenayı görürsün.*
	Kulcuñdasañ ölösüñ,	*Kurulup kabadayılanırsan ölürsün,*
	Eliñdi kaçan körösüñ!	*Elini bir daha ne zaman görürsün!*
	Altımış kızıl nar aydap,	*Altmış kızıl ner sürüp,*
	Alıñ ceter mal aydap,	*Gücün yeter mal sürüp,*
	Uyalaşım bölöm dep;	*Öz yuvamdan teyzem oğlu deyip;*
	Men bölömdü bıyıl köröm dep,	*Teyzem oğlunu bu yıl görürüm deyip,*
	Obodon cıldız bolcoşkun	*Gökten yıldızı nişan tut,*
	Kalıstan tandap el alıp,	*Tarafsızdan seçip adam alıp,*
184310	Cakşılassañ Semetey	*İyi geçinirsen Semetey*
	Ulukman ele, şer ele,	*Lokman'dı, arslandı,*
	Uluk kılıp özüñdü	*Seni ulu kılıp*
	Kütüp alçu neme ele.	*Ağırlayacak biriydi.*
	Korooñdu çañga caşırıp,	*Ağılını toza boğup,*
	Kandıgın curttan aşırıp,	*Hanlığını halktan aşırıp,*
	Kölügüñdü coorutpay,	*Bineğinin sırtını yara etmeden,*
	Köñüldün belin oorutpay	*Gönlün belini ağrıtmadan*
	Karşılaşsañ Semetey	*Karşılaşırsan Semetey*
	Karuluu çañdak bel ele,	*Kolu güçlü, sarp bir beldi,*
184320	Senin kürdöñdü tapçı şer ele, Karın bölö bul ele,	*Senin talihini bulacak arslandı, Öz teyze oğlundu bu,*
	Seni kütüp alçu er ele.	*Seni ağırlayacak erdi.*
	Kun doolabay bölöm dep,	*Kan davası gütmeden teyzem oğlu deyip,*
	Kurçalıp barsañ Semetey	*Kuşanıp varsan da Semetey*
	Kütüp alar şer oşol.	*Ağırlayacak arslan odur.*
	Külküsü kündü çıgarıp,	*Gülüşü güneşi doğdurup,*
	Kürdöñdü tabar er oşol,	*Talihini bulduracak er odur,*
	Kun doolabay dostoşsoñ	*Kan davası gütmeden dost olursan*
	Senin külküñdü aççu şer oşol.	*Senin gülüşünü açacak arslan odur.*
	Kökcaldın oşondo cürör tilegi,	*Bozyelelinin o zaman yürür dileği,*
	Serüünü bulut endeydin	*Serin göğü bulut kaplarcasına*
184330	Al Semetey çunakka	*O Semetey yaramaza*
	Sekseni bargan sendeydin.	*Senin gibilerin sekseni vardı.*
	Kara çaar kabılan	*Kara benekli kaplan,*
	Balam, kaptalında çamıngan,	*Oğlum, yanı başında atılır,*
	Altı atası artık kan	*Altı atası üstün han,*
	Kayıptan akıl tabılgan.	*Gaipten akıl bulunmuş.*
	Tartıp alıp Talastı	*Çekip alıp Talas'ı*

Altı atası cer kılgan.
Az gana kırgız kayran curt
Munu emi menen el kılgan.
Atasınan balası
Bul erdigin karasañ»
Dep, oşentip, Akerkeç
Enesi kepten urdu emi:
«Ümötöy balam, til algın,
Ordodon tandap bil algın,
Bilge cüktöp dilde algın.
Aynıbay ölçü bölöm dep,
Bölö içinde kulunum,
Sen Semetey menen dostoşkun.
Ak buuday unun çaynaşıp,
Keleme şarıp karmaşıp,
Kürdölüm tabar belim dep,
Külküsü kündü çıgaraar,
Sen barganda kubanaar.
Kütüp alar şerim dep,
Cakşılap aytsañ sözüñdü,
Manastın uulu Semetey
Muraa kılar özüñdü.
Kıyuulap ugar sözüñdü,
Kıyamattık dostoşup
Kütüp alar özüñdü.
Semetey menen Ümötöy –
Bir ak buuday tukumu.
Cakındap ayıl konsok dep,
Semetey cayı uşunday –

Altı atası yurt kılmış.
Azıcık Kırgız'ı, aziz halkı
Şimdi bununla el kılmış.
Babasından oğlu üstün,
Şu yiğitliğine baksana»
Deyip, böylece, Akerkeç
Anası söze girişti şimdi:
«Ümötöy oğlum, söz dinle,
Ordadan seçerek fil al,
File yükleyip altın al.
Dönmeden, canım teyzem oğlu deyip,
Teyze oğulları içinde kuzum,
Sen Semetey ile dost ol.
Ak buğday ununu çiğneşip,
Kelam-ı şerifi tutuşup,
Talihimi bulduracak dayanağım deyip,
Gülüşü güneşi doğdurur,
Sen varınca sevinir.
Ağırlayacak arslanım deyip,
Sözünü güzelce söylersen,
Manas'ın oğlu Semetey
Seni yadigâr edinir.
Sözünü can kulağıyla dinler,
Kıyamete dek dost olup
Seni ağırlar.
Semetey ile Ümötöy –
Bir ak buğdayın soyusunuz.
Yakınlaşıp oba konsak deyip,
Semetey'in hâli şöyledir –

Cılkı aydasañ çañdaşıñ,
Özüñ menen kandaşıñ.
Ayıl konsoñ Semetey,
Mañdaykı tunuk bulaktan
Çorolor atın sugarar.
Kan Ümötöy dedirtip,
Kalıkka atıñ çıgarar.
Kürküröböy dos bolup,
Kütüp alsañ sen oşol

Yılkı sürsen toz yoldaşın,
Kendinle kan kardeşin.
Oba konarsan Semetey'e,
Karşıdaki duru pınardan
Çorolar atını sular.
Han Ümötöy dedirtip,
Halka adını duyurur.
Gürlemeden dost olup,
Onu bağrına basarsan, işte o,

Senin kürdööñdü cazar er oşol.
Ümötöy menen Semetey
Atı uykaş ekööñ baş koşsoñ,
Aylıña buzuk bolçu emes,
Seni menen aykaşkan duşman
oñçu emes. Sanaalaşıp dos bolsoñ
Bet alıp mende kelçü emes,
Sen ekööñdü bet alıp duşman
ceñçü emes. Sadagañ oşo cerge cay kılar.
Birlikteşseñ bir cerge
Baş koşup mende kelebi?
Barmaktuu adam batabı,
Tırmaktuu mende tiebi,
Suuk boor duşman kirebi?
Şer Ala-Too, çoñ Talas
Cergesin tosso Semetey,
Cetkileñdüü Sarı-Arka
Belinde catsañ Ümötöy,
Karmaşıp mende kelebi,
Kagışıp duşman ceñebi?
Daracañ toodoy cetpeybi,
Talaşçu duşman suuk boor
Atı uykaş eköö eken dep,
Alıstan ürküp ketpeybi!
Aytkanım uşul bilip al,
Ayttırbay uulum, tilimdi al.
Manastın uulu Semetey,
Aybatı küçtüü, zaarı küç
Arkıragan şer oşol.
Kıylañdı buzup kürküröp,

Senin düğümünü çözecek er odur.
Ümötöy ile Semetey,
Adı uyaklı ikiniz baş koşarsanız,
Obana fesat girmezdi,
Seninle kapışan düşman
onmazdı. Gönüldeş olup dost olursan
Yüz tutup kul gelemezdi,
Siz ikinize yüz tutup düşman
yenemezdi. Kurbanın olayım, o yere yerleştirir.
Birleşirseniz bir yere,
Baş koşup kul gelir mi?
Parmaklı adam sokulur mu,
Tırnaklı kul dokunur mu,
Soğuk bağırlı düşman girer mi?
Arslan Ala-Too, büyük Talas
Yurdunu tutarsa Semetey,
Erişilmez Sarı-Arka
Belinde yatarsan Ümötöy,
Tutuşmaya kul gelir mi,
Çarpışıp düşman yener mi?
Derecen dağ gibi yükselmez mi,
Çekişecek soğuk bağırlı düşman,
Adı uyaklı ikiler imiş deyip,
Uzaktan ürküp gitmez mi!
Dediğim budur, bilesin,
Söyletmeden oğlum, sözümü tut.
Manas'ın oğlu Semetey,
Heybeti güçlü, zehri zorlu,
Kükreyen arslan odur.
Niceyi bozup gürleyerek,

Kıylañdı tartçu şer oşol,
Cakşılaşıp ayıl kon,
Can birge bolçu er oşol.
Kozgolup barıp dos bolsoñ
Manastın uulu baatırga,
Korooñuz bolor korooloş,
Aşıñız boloor corooloş.

Niceyi çekip alacak arslan odur,
İyi geçinip oba kon,
Can bir olacak er odur.
Kalkıp varıp dost olursan
Manas'ın oğlu bahadıra,
Ağılınız olur bitişik,
Aşınız olur ortaklaşa.

	Adırda cılkıñ cıygandaş,	*Kırda yılkını birlikte derleyen,*
	Ölüm ortok, can birge,	*Ölüm ortak, can bir,*
	Ölsöñüz bolor ıymandaş,	*Ölseniz olur imandaş,*
	Öz erkiñ menen bolturar,	*Kendi iradenle bıraktırır,*
	Kulunum, özöngö malıñ tolturar.	*Kuzum, vadiye malını doldurtur.*
	Keñ Sarı-Arka özöngö	*Geniş Sarı-Arka vadisine*
	Salınuu korgon tam kılar,	*Yapılı korunaklı ev kurdurur,*
	Seni sandırgaluu kan kılar.	*Seni şevketli han kılar.*
184420	Salmaktaşsañ Semetey,	*Boy ölçüşürsen Semetey'le,*
	Ölböy adam kalabı,	*Ölmeden adam kalır mı,*
	Manastın uulu baatırga	*Manas'ın oğlu bahadıra*
	Öçöşüp adam barabı?	*Hınç güdüp adam varır mı?*
	Sırdaşkan adam oñobu,	*Onunla kapışan adam onar mı,*
	Kızırluu şerge katılsañ	*Hızırlı arslana sataşırsan*
	Sen emes, kılımdın colu bolobu?	*Sen şöyle dur, çağın yolu olur mu?*
	Köktön kök ayman cıldız kozgolup,	*Gökten mavi kubbede yıldız kımıldayıp,*
	O düynölük dos bolup,	*Öte dünyalık dost olup,*
	Aylañardı tabuuçu	*Çarenizi bulacak*
184430	Akılman Bakay karı bar,	*Bilge Bakay ihtiyar var,*
	At arıtıp, curt körgön	*At yorup, yurt görmüş*
	Arıslandardın baarı bar.	*Arslanların hepsi var.*
	Atañ Kökçö, er Manas	*Baban Kökçö ile er Manas*
	Alışkan baca bir tuugan.	*Sıkı bacanak, öz kardeşti.*
	Azelden tuugan köykaşka	*Ezelden doğma seçkin akıtmalı,*
	Oşonu körgön karı bar,	*Onu görmüş ihtiyar var,*
	Col körgüç karı kıraandan	*Yol görmüş ihtiyar şahbazdan*
	Cosunun sura abıdan.	*Töresini iyice sor.*
	Işenbegin Ümötöy,	*İnanma sakın Ümötöy,*
184440	Kurulay közün kıskandan,	*Boş yere göz kısandan,*
	Tiline kirip mas bolbo,	*Diline kanıp mest olma,*
	Kulunum, tilegi katkan duşmandan.	*Kuzum, dileği kurumuş düşmandan.*
	Agasınan babasın	*Ağasından atasını*
	Sözü tatık, kebi bar,	*Sözü tatlı, lafı var,*
	Bilseñiz mınça duşman bar,	*Bilesiniz, bunca düşman var,*
	Ekööñördü kas kılçu	*İkinizi düşman edecek*
	Kapırdan mınça elçi bar.	*Kâfirden bunca elçi var.*
	El ortosun kep buzat,	*El arasını laf bozar,*
	Kulunum, eptep buzar ebi bar.	*Kuzum, bir yolla bozacak oyunu var.*

	Ayıl konsoñ Semetey	*Oba konarsan Semetey,*
184450	Asıl bölöm keldi dep,	*Asil teyzem oğlu geldi deyip,*
	Özüñdü kıraan, barçın kuş kılar.	*Seni şahbaz, tavşancıl kuş kılar.*
	Cıyganıñdı çaçaarsıñ.	*Derlediğini saçarsın.*
	Cakındaşsañ Semetey	*Yakınlaşırsan Semetey*
	Seni Kadır tüngö tuş kılar.	*Seni Kadir gecesine eriştirir.*
	Adam aşıp çıgalgıs	*İnsanın aşıp geçemeyeceği*
	Aşuuluu askar bel kılar,	*Geçitli yalçın bel kılar,*
	Aalamga dañkıñ cetüüçü	*Âleme şanın erişecek*
	Ayabagan şer kılar,	*Müthiş bir arslan kılar,*
	Ökçölüü* ötük, cargak şım	*Ökçeli* çizme, meşin şalvar*
184460	Sen barganda kiygizer,	*Sen varınca giydirir,*
	Öksösünö tiybeseñ	*Yarasına dokunmazsan,*
	Kulunum, ötkörö curtun bilgizer.	*Kuzum, halkını iyice tanıtır.*
	Aalamga mıktuu barkı bar,	*Âlemde sağlam itibarı var,*
	Camandaşpay el bolsoñ,	*Kötüleşmeden el olursan,*
	Cakındap tuugan boluşkun,	*Yakınlaşıp akraba ol,*
	Cayloosu birge kök özön	*Yaylası ortak yeşil vadide,*
	Aman bolso, üy tigişip konuşkun.	*Sağ olursa, ev tikip kon.*
	Iç etine sup köynök	*İç tenine sof gömlek*
	Manastın uulu al kankor	*Manas'ın oğlu o hunhar*
184470	Burulup ugar sözüñdü,	*Dönüp dinler sözünü,*
	Cakındaşıp kep salsañ	*Yakınlaşıp söz açarsan*
	Muraa kılar özüñdü,	*Seni yadigâr edinir,*
	Tuuralap ugar sözüñdü,	*Doğrultup dinler sözünü,*
	Tumar kılar özüñdü.	*Seni muska gibi saklar.*
	Birgeleş bölöm keldi dep,	*Yoldaşım teyzem oğlu geldi deyip,*
	Başıñdı celek-tuu kılar,	*Başını bayrak-tuğ kılar,*
	Dañkıñdı elge çıgarar.	*Şanını ele duyurur.*
	Aalam curtka çuu kılar.	*Âlem halkına ses salar.*
	Kürdöñdü cazar şer oşol,	*Düğümünü çözecek arslan odur,*
184480	Külküñdü açar er oşol.	*Gülüşünü açacak er odur.*
	Künügö seni kan kılıp,	*Her gün seni han kılıp,*
	Kütüp alçu neme oşol,	*Ağırlayacak kişi odur,*
	Küptüñdü aççu şer oşol.	*İçindeki uhdeyi açacak arslan odur.*
	Urugu artık cerin tabarsıñ.	*Soyu üstün yerini bulursun.*
	Muraa bolçu kökcalga	*Yadigâr olacağın bozyeleliye*
	Muñkanba uulum barasıñ,	*Tasalanma oğlum, varırsın,*

Muruntan alsañ tilimdi
Uulum, kadır tündü tabasıñ.
Til albasañ kulunum,
Kereeziñ elge aytarsıñ,
Duşman bolup katılsañ,
Kara tappay kaysalap,
Kulunum, Sarı-Arka közdöy
kaçarsıñ.
Aytkanım uşul bilip al,
Ak coltoy uulum, tilimdi al.
Ebin taap süylöçü,
Enekeñdin sözü bar,
Ene orduna karmagan
Taeceñ Kanıkeydin közü bar.
Taeceñ dolu karkıbar,
Mendege kadır tün oşol,
Bek oluya bir oşol.
Ar dayım basıp kiyüüçü.
Acal menen kuuraldı,
Azap menen cırgaldı,
Altı aydan murun bilüüçü.
Kasiettüü can ele,
Oñ iyindin üstündö
Ünu ugulup, közü cok,
Kayran taeceñdin canında
Cıñalaç bala bar ele.
Ölbösöñ daynıñ bilüüçü
Kütüp alçu can ele,
On eki kızdın kencesi
Eñ kencebiz al ele.
Er Manaska tuşugup,
Cırgal bolgon can ele,

A Kanıkey ölbösö,
Kıyamat cüzün körbösö,
Senin kürdööñdü tapçu al ele.
Taeceñiz Kanıkey,
Kanıkey cayın aytayın:
Keñ köynöktün tazası,

Baştan tutarsan sözümü,
Oğlum, Kadir gecesini bulursun.
Söz dinlemezsen kuzum,
Vasiyetini ele söylersin,
Düşman olup sataşırsan,
Sığınak bulamayıp bocalayıp,
Kuzum, Sarı-Arka'ya doğru
kaçarsın.
Dediğim budur, bilesin,
Uğurlu oğlum, sözümü tut.
Yolunu bulup konuşuver,
Anacığının sözü var,
Ana yerine tuttuğun
Teyzen Kanıkey'in gözü var.
Teyzen delişmen, ulu kişidir,
Kullara Kadir gecesi odur,
Pek evliya biri odur.
Her daim basıp giyerdi.
Ecel ile kahroluşu,
Azap ile sefayı,
Altı ay önceden bilirdi.
Kerametli candı,
Sağ omzunun üstünde
Sesi duyulan, gözü görünmez,
Aziz teyzenin yanında
Çırılçıplak bir çocuk vardı.
Ölmezsen hâlini bilirdi,
Ağırlayacak candı,
On iki kızın küçüğü,
En küçüğümüz oydu.
Er Manas'a rast gelip,
Sefaya ermiş candı,

O Kanıkey ölmezse,
Kıyamet yüzünü görmezse,
Senin düğümünü çözecek oydu.
Teyzeniz Kanıkey,
Kanıkey'in hâlini anlatayım:
Geniş gömleğin en arısı,

Urgaaçının başaası,
Uzun çaçtın ıktuusu,
Zayıp zattın mıktuusu.
Belgilüünün belidir,
Urgaaçının şeridir.
Kaalasañ Kadır tün ele
A Kanıkey ölbösö,
Kıyamat cüzün körbösö;
Kulunum, kaadañdı tapçu küñ ele, Bir tuugan elek dep cazıp.
Kaşattan küyüp tozuuçu
Kanzaada ker bir ele.
Kebi şeker, tili bal,
Taeceñ cayın surasañ,
Keyitpey emi bilip al.
Talaska cakın kalganda
Kulager atıñ tosup bar,
Cetkileñ tacezdeñ Manaska
Cetkileñ kuran okup bar.
Kuyrugu kuçak belge bar,
Kanatı karış elge bar,
Külküñdü cazıp külüüçü
Kulunum, kütüp alçu şerge bar.
Aydarkan uulu er Kökçö,
Ayıl konsoñ, Semetey
Ayzasın berer koluña,
Ar tilekke cetkirip,
Artıkça kalar soobuña,
Kıynabastan al kankor
Kılıçın berer koluña.
Cakındap konsoñ Semetey
Kıylanın kalar soobuna,
Eldeşe ketseñ er balam,
Uskaluudan uz berer.
Uşu senin özüñö

Kadınların baş tacı,
Uzun saçlının en usturuplusu,
Kadın kısmının en sağlamı.
Namlıların belidir,
Kadınların arslanıdır.
Dilersen Kadir gecesiydi,
O Kanıkey ölmezse,
Kıyamet yüzünü görmezse;
Kuzum, töreni bulacak cariyendi, Öz kardeşiz diye yazıp.
Seki başında yanıp bekleyen
Hanzade, yaman biriydi.
Lafı şeker, dili bal,
Teyzenin hâlini sorarsan,
Üzülmeden şimdi bilesin.
Talas'a yakın kaldığında
Kulager atını armağan sunup var,
Ulu enişten Manas'a
Adamakıllı Kur'an okuyup var.
Kuyruğu kucak dolusu, bele var,
Kanadı bir karış, ele var,
Gülüşünü açıp gülecek olan,
Kuzum, seni ağırlayacak arslana var.
Aydarkan oğlu er Kökçö,
Oba konarsan, Semetey
Mızrağını verir eline,
Her dileğe eriştirip,
Fazlasıyla kalır sevabına,
Zorlamadan o hunhar
Kılıcını verir eline.
Yakınına konarsan Semetey
Nicelerin sevabına kalır,
Barışverirsen er oğlum,
Hünerliden usta kız verir.
İşte senin kendine

Kırmızı köynök, ayça bel
Kılaktagan suluudan
Kırgızdan tandap kız berer».

Kırmızı gömlekli, ince belli,
Salınan güzellerden
Kırgız'dan seçip kız verir.»

Dep, oşentip, Akerkeç	*Deyip, böylece, Akerkeç*
Ümötöygö munu aytıp,	*Ümötöy'e bunu söyleyip,*
Kiştelüü tonun kiygizip,	*Samur işlemeli kürkünü giydirip,*
Kulager attı mingizip;	*Kulager atına bindirip;*
Ok ötpögön ton berip,	*Ok işlemez kaftan verip,*
Oylosoñ mınça kol berip,	*Düşünsene, bunca asker verip,*
Altı külük at berip,	*Altı yürük at verip,*
Kaadaluu Kanıkeyine	*Töreli Kanıkey'ine*
184570 Alakanday kat berip,	*Avuç içi kadar mektup verip,*
Katka kızık kep cazıp,	*Mektuba ilginç söz yazıp,*
Kaadaluu siñdim Kanıkey	*Töreli kardeşim Kanıkey,*
Ümötöy cayın surasañ –	*Ümötöy'ün hâlini sorarsan –*
Arkı atası Aydarkan.	*Öte atası Aydarkan.*
Boz keltesin oktogon,	*Boz filintasını dolduran,*
Bu da bolcoşkon coogo toktogon.	*Bu da sözleşilen düşmana karşı duran.*
Buga çımçışıp duşman barbagan,	*Buna çekişip düşman varamadı,*
Çın tiygen kuru kalbagan.	*Gerçekten çatan boş kalmadı.*
Eñkeytip adam albagan,	*Onu eğip alan adam olmadı,*
184580 Er Aydarkan kazaktan	*Er Aydarkan Kazak'tan,*
Aydarkan uulu er Kökçö	*Aydarkan oğlu er Kökçö,*
Tübü kanga canaşkan,	*Kökü hana dayanır,*
Munun keregesi agaçtan,	*Bunun keregesi ağaçtan,*
Buga kanday mende canaşkan.	*Buna hangi kul yanaşabilmiş.*
Kökçömdün uulu Ümötöy	*Kökçöm'ün oğlu Ümötöy,*
Toyuna tokson soydurup,	*Düğününde doksan kestirip,*
Atı uykaş erçi koydurgan.	*Adı uyaklı olsun diye ad koydurdu.*
Bu küülöngön eken Ümötöy,	*Bu kurulup coşmuş meğer Ümötöy,*
Tigi Manastın uulu Semetey,	*Şu Manas'ın oğlu Semetey,*
184590 Aylam cetse uruşup,	*Gücüm yeterse vuruşup,*
Aylına buzuk salam dep,	*Obasına fesat salarım deyip,*
Atamdı aydap cok kılgan,	*Babamı sürüp yok etti,*
Atası Manas ayköl şer	*Babası Manas, cömert arslan,*
Atam Kökçö karaandı.	*Babam Kökçö karaltısını*
Aydap cürüp cogottu,	*Sürüp sürüp yitirdi,*
Kıl nemesin taştabay	*Kıl kadarını bırakmadan*
Kırgın kılıp kuruttu.	*Kırgın edip kuruttu.*
Aylam cetse baatırdan	*Gücüm yeterse bahadırdan*
Atamdın kunun alayın,	*Babamın kan bedelini alayım,*

Aylam cetpey baratsa
Buyruk uşul boldu dep,
Oşo cerge kalayın».
Dep, oşentip, Ümötöy
Kür-kür etip küülönüp
Kün buzulup ketkendey
Camanınan süylönüp.
Cadaaldı caman baştaptır. Attanıp çıktı Arkadan
Canı tügül malınan
Takır keçip taştaptır.
Kol cıyılıp, el tolup,
El çataşı mol bolup,
El esebin alganda
Eki miñçe kol bolup.
Kerney, surnay tarttırıp, Kökcal kazak baarısı,
Arga ok-darı arttırıp,
Cer ayrılıp, çuu turup,
Ayzaga kambıl ıktuusu,
Al Kökçönün arbakka
Ay tuyaktan çabıştı,
Kısır emdi, süt boto
Azıkka kuyup alışıp,
Asker cıyıp kol kurap,
Alışarı Semetey.
Ene tilin algan cok.
Coon kökürök kürsüldöp,
Kulcuñdaşıp salışıp,
Ümötöydöy balban cok,
Mına oşondo ereniñ
Baarısının mingeni
Öñköy kula sur bolup,
Ubada, sözgö çın kılıp,
Kökçö kan kunun ber deyli!
Azar tümön* kol bolup,
Az gana emes, mol bolup,
Kökçö kan kunun berbese,
Azıkka taruu alışıp.

Gücüm yetmeyecek olursa
Buyruk buymuş deyip,
O yerde kalayım.»
Deyip, böylece, Ümötöy
Gür gür edip kurulup
Hava bozulup gidercesine
Kötü kötü söylenip.
Hıncı fena başlatmış. Atlanıp çıktı
Arka'dan
Canı şöyle dursun, malından
Tümden geçivermiş.
Asker derlenip, el dolup,
Elin karmaşası bol olup,
Elin sayımı alındığında
İki bin kadar asker olup.
Kerney, zurna çaldırıp, Bozyeleli
Kazak'ın hepsi,
Arkaya ok, barut yükletip,
Yer yarılıp, uğultu kopup,
Mızrağa çevik en yatkını,
O Kökçö'nün ruhuna
Ay tuynaklıdan kurban kesti,
Kısır emen tayı, süt botayı
Azık diye doldurup aldılar,
Asker derleyip ordu kurup,
Tutuşacakları Semetey.
Ananın sözünü tutmadı.
Kalın göğüs gümbürdeyip,
Kabararak dayatıp,
Ümötöy gibi pehlivan yok,
İşte o zaman erenlerinin
Hepsinin bindiği
Salt kula ile boz olup,
Vaade, söze sadık kalıp,
Kökçö han'ın kan bedelini ver diyelim!
Hezar tümen asker olup,*
Az değil, bol olup,
Kökçö han'ın bedelini vermezse,
Azık diye darı aldılar.

A taruunu kayran curt
Kisesine* salışıp.

O darıyı aziz halk
Kesesine koydular.*

Özöndön çañı burkurap.
Solay sözüñ baatır dep,
Ümötöy degen cerinen,
Katıla ketken elinen,
Kayra tartıp kaçkandın,
Antalañdap şaşkandın
Ceti atası kapır dep,
El çurkurap, çuu tolup,
Ayza başı tiyişip,
Adamdın baarı küülönüp,
Can canınan tüñülüp.
Azar tümön kol bolup,
Az gana emes mol bolup.
Sarı-Arkadan attanıp,
Manastın uulu Semetey
Munu menen Ümötay
Salışuuga taptanıp.
Caşı menen karısı,
Baarısının bereni
Er Ümötöy mıktuusu
Kazaktın baarı küülönüp,
Semeteyge süylönüp.
Aç aykırık çuu salıp,
Ay kasaba tuu alıp,
Al kankorgo ceteli.
Ümötöydün aldına
Kurman bolo ketelik.
Aytkan sözgö kön deylik,
Atakeñ Manas öltürgön
Aytkan sözgö könbösö,
Köp cañcaldı salalı,
Körüngönün alalı.
Kanın, begin kamaylı.

Vadiden tozu tüterek.
Sözün öyledir bahadır deyip,
Ümötöy dediği yerden,
Sataşıp gittiği elinden,
Geri dönüp kaçanın,
Telaşlanıp şaşanın
Yedi atası kâfirdir deyip,
El çığrışıp, uğultu dolup,
Mızrak başları değişip,
İnsanın hepsi kurulup,
Herkes canından umut kesip.
Hezar tümen asker olup,
Az değil bol olup.
Sarı-Arka'dan atlanıp,
Manas'ın oğlu Semetey,
Bununla Ümötay
Çarpışmaya bilenip.
Genciyle yaşlısı,
Hepsinin yiğidi,
Er Ümötöy en sağlamı,
Kazak'ın hepsi kurulup,
Semetey'e söylenip.
Aç nara ile uğultu salıp,
Ay nişanlı tuğ alıp,
O hunhara yetişelim.
Ümötöy'ün önünde
Kurban olup gidelim.
Dediğimiz söze uy diyelim,
Atanı Manas öldürmüştü,
Dediğimiz söze uymazsa,
Çok kavga salalım,
Göze görüneni alalım.
Hanını, beyini kuşatalım.

Kıyıkka tiyse kırgızdı
Kıtaydan beter talaylı,

Ters düşerse Kırgız'ı
Hıtay'dan beter yağmalayalım,

	Ökümsügön şerlerin	*Hükmü büyük arslanlarını*
	Öltürölü kaltırbay,	*Öldürelim bırakmadan,*
	Curt biylegen erlerin.	*Yurdu yöneten erlerini.*
	Uluktarın, bekterin	*Ululuklarını, beylerini*
	Ugalık ne kepterin	*Dinleyelim ne diyecekler,*
	Baatırların, döölörün	*Bahadırlarını, devlerini,*
184680	Bütkül curtka eelerin	*Bütün yurdun sahiplerini,*
	Murun körüp bul colun	*Önce görüp bu yolunu,*
	Kıyıkka tiyse kırgızdı	*Ters düşerse Kırgız'ın*
	Kıyratalı çoñdorun.	*Kıralım büyüklerini.*
	Kıçık sözdön salbasak,	*Kıvrak sözle sıkıştırmazsak,*
	Kökçö kan kunun albasak,	*Kökçö han'ın kan bedelini almazsak,*
	Söz uşunday baatır dep,	*Söz işte böyledir bahadır deyip,*
	Ayanıp kalgan adamdın	*Kendini sakınan adamın*
	Altı atası kapır dep,	*Altı atası kâfirdir deyip,*
	Kıyınsıngan karıñ dep,	*Çetinlik taslayan ihtiyar deyip,*
184690	Kaarıñ salıp kürküröp	*Kahrını salıp gürleyerek*
	Katuu kelgin baarıñ dep.	*Sert gelin hepiniz deyip.*
	Kan aldına kirgende,	*Han önüne girildiğinde,*
	Kaarın sala bergende	*O kahrını saldığında*
	Akılıñdan alcırap,	*Aklınızdan şaşıp,*
	Tantıp ketpey kalcırap,	*Saçmalayıp zırvalamadan,*
	Takır çoguu kirgin dep.	*Hep birlikte girin deyip.*
	A degenin biliñer,	*İlk dediğini bilin,*
	Tilge kelse kırgızdan	*Dile gelirse Kırgız'dan*
	Kan Kökçö kunun alıñar,	*Han Kökçö'nün kan bedelini alın,*
184700	Tilge kırgız könbösö,	*Dile Kırgız uymazsa,*
	Kökçö kunun berbese,	*Kökçö'nün bedelini vermezse,*
	Katuu cañcal salıñar.	*Sert kavga salın.*
	Kılça cılbay calgızıñ	*Kıl kadar kımıldamayıp yalnızınız*
	Kırgın bolup kalıñar.	*Kırgına uğrayıp kalın.*
	Baatırıñar, şeriñer	*Bahadırınız, arslanınız,*
	Kalk kaalagan eriñer,	*Halkın istediği eriniz,*
	Kagıştı katuu salıñar.	*Çarpışmayı sert salın.*
	Dart-kumardan bir çıgıp,	*Dert ve hasretten bir kurtulup,*
	Talkandaşıp kalıñar,	*Paramparça vuruşup kalın,*
184710	Sözgö burut könör dep,	*Burut söze gelir deyip,*

İKİNCİ BÖLÜM

Kan Bedeli: Ümötöy'ün Gelişi ve Sonu

Kazak ordusu Ala-Too'yu, Çabdar Beli'ni ve Keñ-Özön'ü aşarak Talas önlerine dayanır. Camgırçı'nın kızı Akbala ile yeni evlenmiş, düğün şenlikleri süren Külçoro, Surkoen'e atlayıp karşılarına çıkar ve uzun bir meydan okumayla gelenin Ümötöy olduğunu öğrenir. Ümötöy, babası Kökçö'nün kan bedelini ister; Buurul atı ve Bakay'ın başını armağan olarak talep edip savaş tehditleri savurur. Külçoro akrabalığı hatırlatır, Kökçö'nün Beecin seferinde Almambet ve Çubak gibi düşman elinde öldüğünü anlatır ve Kanıkey'e danışmayı önerir; fakat Ümötöy inadından dönmez. Konuk-akrabayı öldürmenin vebalinden çekinen Külçoro danışmaya döner: Bakay mal verip barışılmasını öğütler, Kanıkey ise Karahan'ın on iki kızını sayarak Akerkeç'le kan bağını hatırlatır ve onun ilencinin asla boşa gitmediği uyarısıyla barış için yalvarır.

Semetey bu öğütlerin hiçbirini dinlemez; Külçoro'ya gizli talimat verir: hazine, sürüler, hatta Talas ve hanlık dahi önerilecek, ancak Ümötöy reddederse öldürülecek ya da bağlı getirilecektir. Ümötöy cömert teklifi öfkeyle reddedip Külçoro'yu defalarca mızraklar; Külçoro'ya zarar veremez. Genel saldırı emri üzerine "Manas!" narasıyla karşı saldırıya geçen Külçoro Kazakları bozguna uğratır; attan inip "kulluk!" diyen halkı bağışlar, Ümötöy'ü mızrak çengeliyle attan indirip canlı yakalar ve Kulaker'e bağlayıp Semetey'e teslim eder. Öfkeden gözü dönen Semetey, dudak ısırıp

göz kırpma biçimindeki gizli işaretle celladına Ümötöy'ün boynunu vurdurur; Sarı Han, Bakay ve Kanıkey araya giremeden iş bitmiştir. Kanıkey, Akerkeç'in ilencinden korkarak ağıt yakar; Bakay'ın öğüdüyle kan bedelinin ödenmesine karar verilir, ceset zemzemle yıkanıp ipeklilere sarılarak onurlandırılır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Ümötöy, Kökçö'nün kan bedeli olarak Buurul atı ile Bakay'ın başını isteyip savaş tehdidiyle Talas önlerine ordu yığar.
- Külçoro, Kökçö'nün Beecin seferinde Almambet ve Çubak'la birlikte düşman elinde öldüğünü anlatarak akrabalık ve barış önerir.
- Kanıkey, Karahan'ın on iki kızını sayarak kan bağını hatırlatır ve Akerkeç'in ilencinin asla boşa gitmediği uyarısıyla barış için yalvarır.
- Semetey öğütleri dinlemez; Külçoro'ya gizli talimat verir: cömert teklif reddedilirse Ümötöy öldürülecek veya bağlı getirilecektir.
- Külçoro saldırıyı püskürtüp teslim olan Kazak halkını bağışlar ve Ümötöy'ü canlı yakalayıp bağlı olarak Semetey'e getirir.
- Semetey'in gizli işaretiyle Ümötöy'ün boynu vurulur; ardından Bakay'ın öğüdüyle kan bedeli ödenmesine karar verilip cenaze onurlandırılır.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Kızıtalak al burut	*Kahrolası şu Burut,*
Kökçö kunun berer dep.	*Kökçö'nün kan bedelini öder diye.*
Kökçö kunun berbese,	*Kökçö'nün kan bedelini ödemezse,*
Bügün köp cañcaldı körör dep,	*Bugün nice kavga görür diye,*
Kömkörülüp attanıp,	*Hep birden atlanıp,*
Körünöö cürdü kazak curt,	*Apaçık yürüdü Kazak halkı,*
Eki miñdey kol bolup,	*İki bin kadar ordu olup,*
Kaarlanıp küttü ele,	*Öfkeyle beklemişti,*
Kıymıldabay Sarı-Arka	*Kıpırdamadan Sarı-Arka*
Cön ele cerliginen tüttü ele,	*Yerli yerinden öylece tütmüştü,*
Baraban ünü bapıldap,	*Davul sesi gümbürdeyip,*
Surunay ünü takıldap,	*Zurna sesi tıkırdayıp,*
Kasaba tuu kalkıldap,	*Alemli tuğ dalgalanıp,*
Arkesken kurç bolot	*Her kestiğini kesen keskin çelik*
Bileginde carkıldap.	*Bileğinde parıldayıp.*
Çañ asmanga burkurap,	*Toz göğe savrulup,*
Kalıñ kazak kelgen kol,	*Kalabalık Kazak'ın gelen ordusu*
Zilza-zalap çurkurap.	*Zelzele gibi uğuldayıp.*
Sarı-Arkanın boyunan,	*Sarı-Arka'nın boyundan,*
Körünöö kırdın betinen	*Görünen kırın yüzünden,*
Çoñ-Küdürdün çetinen,	*Çong-Küdür'ün ucundan,*
Kol attanıp çıñdanıp,	*Ordu atlanıp çelikleşip,*
Cay-caragın tıñdanıp,	*Silah pusatını sağlamlayıp,*
Azık nesin baylanıp,	*Azığını nesi varsa bağlayıp,*
Özöngö sala col cürüp,	*Vadiye vurup yol alıp,*
Berender Sır-Arkanı aylanıp.	*Yiğitler Sır-Arka'yı dolanıp.*
Tegiz kula at minip,	*Hepsi birden kula at binip,*
Al kula attın kuyrugun	*O kula atın kuyruğunu*
Tegiz baylap çart tüyüp.	*Hepsi bağlayıp sımsıkı düğümleyip.*
Kömüskö cürüp bakırıp,	*Gizliden yürüyüp haykırıp,*
Körünöö coogo kirgensip,	*Apaçık düşmana dalar gibi,*
Alda kayran kalıñ curt	*Ah aziz kalabalık halk*
Kökçölöp uraan çakırıp.	*«Kökçö!» diye savaş narası atıp.*
Ceznay ünü dırkırap,	*Pirinç borunun sesi çınlayıp,*
Ceeligip kazak çurkurap.	*Coşup Kazak çığrışıp.*
Arıslanday taptanıp,	*Arslan gibi bilenip,*

Manas kandın cıldızı
Semetey közdöy attanıp.
At ayabay col cürüp,

Aradan neçen mol cürüp,
Attanıp çıgıp Arkadan,
Kozu-Başı, Koponu
Koyboy anı aştı ele,
Ala-Toogo tayanıp.
Añıraygan Ala-Too,
Ala-Toonu bastı ele.
Çabdardın-Belin tayanıp,
Aşuu-Kuyañ, Serek-Taş
Serek-Taştı bastı ele.
Ar cagına eñkeyip,
Keñ-Özöndü bastı ele.
Keñ-Özöndün ayagı,
Keñ Talastın böksösü,
Kamap barıp cattı ele.
Kaynardın kara közündö,
Kak çınardın özündö,
Törт-Küldun tömön cagında,
Törö Manastın saygan bagında
Üç-Koşoydun oyunda,
Kanıkeydin Kötörmö,
Kötörmönün boyunda
Karooldogu kança can
Eldik – cooluk ekenin
Taanıy albay boldu tañ.
Keçee tañ kaşkayıp sürdü ele,
Coogo ılayık kamdangan.
Cerge şookum tiygende,
Tañ carılıp dümpöyüp,
Tañdın artı kilteyip,
Töbödön cıldız birindep,
Tañdın muzdak celi zirildep,
Asmandan cıldız bırkırap,
Tañ atardın muzdak celi
zırkırap, Bet alıp keldi erleri.

Han Manas'ın yıldızı
Semetey'e doğru atlanıp.
Atı esirgemeden yol alıp,

Arada nice çok yürüyüp,
Arka'dan atlanıp çıkarak,
Kozu-Başı ile Kopo'yu
Bırakmadan onları aşmıştı,
Ala-Too'ya dayanıp.
Uçsuz bucaksız Ala-Too,
Ala-Too'yu geçmişti.
Çabdar Beli'ne dayanıp,
Aşuu-Kuyang, Serek-Taş,
Serek-Taş'ı geçmişti.
Öte yanına eğilip,
Keng-Özön'ü geçmişti.
Keng-Özön'ün bitimi,
Geniş Talas'ın yamacı,
Kuşatıp varıp yatmıştı.
Kaynar'ın kara gözünde,
Tam çınarın dibinde,
Tört-Kül'ün aşağı yanında,
Bey Manas'ın diktiği bağda,
Üç-Koşoy'un ovasında,
Kanıkey'in Kötörmö'sü,
Kötörmö'nün boyunda
Karakoldaki nice can
Dost mu, yağı mı olduğunu
Tanıyamayıp şaştı kaldı.
Dün tan ağarıp sökmüştü,
Savaşa yaraşır donanmış.
Yere aydınlık değdiğinde,
Tan yarılıp kabarıp,
Tanın ardı ağırlaşıp,
Tepeden yıldızlar tek tek kayıp,
Tanın buz gibi yeli titreşip,
Gökten yıldızlar dökülüp,
Tan atımının buz gibi yeli
esip, Yönelip geldi erleri.

Oşondo kamıştın başı
çırkırap. Anı beybak özü saldırgan

Can-canıbar oygonup,
Balapan torgoy çurkurap,
Tañ kaşkayıp sögülüp,

Cerge carık bilinip.
Semeteydin sakçısı,
Eldi saktap bakçısı,
Karooldogu balbanı,
Bötön cerden coo körsö,
Şamdagayı bolcolsuz
Kabar ayta salganı.
Barıp alıp sakçısı
Ayçüröktün ak saray,
Ar borumduu çak saray –
Kaalgası som kalay.
Katın da bolso beybaktın
Sölökötü bir dalay,
Darbazada balbanı,
Balbanına örttöngür
Kabar ayta salganı.
Talaska keldi toodoy can
Taanıy albay boldum tañ,
Munun berendigi belgilüü,
Bu Talaska kelgen kanday can?
Balbandarı başkaça,
Mında er kayratı bir kança.
Keliştirip ton kiygen,
Kelişken tulpar at mingen,
Cay-caragın caylangan,
Kırılışa ketçüdöy,
Kını cok cabdık baylangan.
Ar bir kıyın balbanı,
Bolo turgan Talaska
Cer kuykalap cañcalı,
Erenderi, şerleri
Beypay salçu nemedey

O zaman kamışın başı
çığırıp. Onu bahtsız kadın kendi yaptırmış,
Canlı cansız uyanıp,
Yavru tarla kuşu cıvıldayıp,
Tan apak sökülüp,

Yere aydınlık belirip.
Semetey'in bekçisi,
Halkı koruyan gözcüsü,
Karakoldaki pehlivanı,
Yaban yerden düşman görse,
Çevikliği ölçüye sığmaz,
Hemen haber salıverdi.
Varıp da bekçisi —
Ayçürök'ün ak sarayı,
Her biçimiyle yaraşık saray,
Kapı kanadı som kalay.
Kadın da olsa bahtsızın
Heybeti bir hayliydi,
Kapıdaki pehlivanı,
Pehlivanına, yanası,
Haber salıverdi.
Talas'a geldi dağ gibi can,
Tanıyamayıp şaştım kaldım,
Bunun yiğitliği besbelli,
Bu Talas'a gelen nasıl bir can?
Pehlivanları bir başka,
Bunda er gayreti bir hayli.
Yakıştırıp kürk giymiş,
Yakışıklı küheylan at binmiş,
Silah pusatını kuşanmış,
Kırışacakmış gibi,
Kınsız pusat bağlanmış.
Her bir çetin pehlivanı,
Olup kopacak Talas'ta
Yeri kavuran kavgası,
Erenleri, aslanları
Bela salacak gibiydi;

Meltiregen ak saray,
Bekemdigi bir dalay.
Sırttan kurçap coo kelse,
Baş oorutkan doo kelse,

Dimdik duran ak saray,
Sağlamlığı bir hayliydi.
Dıştan kuşatıp düşman gelse,
Baş ağrıtan dava gelse,

Ayza saysa madagan,
Al Ümötöy er emes,
Beecindin kanı Koñurbay
Munu beş künü kamap cadagan.
A da ayla tapkıç mıktuusu
Ayza saysa ötpögön,
Tört ayaktuu aybandan
Çıçkan coylop ketpegen.
Aylanasın zoo kılgan,
Alptan dalay çogulgan.
Kıyla duşman çogulup,
Kımbat Semeteyge doo kılgan,
Kayraşkan kıtay-kakandın
Oşondo da baatırdın
Kara başın soo kılgan.
Bettep duşman albagan,
Oşo kezde Talaska
Beydaarat adam barbagan.
Kaarlanıp bargan can
Katılsa tirüü kalbagan.
Oşo cerde sakçısı,
Sakçıdan ugup kabardı
Darbazanı bakçusu
Tize cerge bügülüp,
Caaday uçup cügürüp,
Semeteydin ber cagı
Külçorogo bardı ele
Külçoro cayı uşunday,
Añdışkanım Koñurbay.
Atam Camgırçı soygon duşmandı Köp kızıkka batışıp.
Er Külçoro berenim
Uzununan saldı dep,

Mızrak saplansa işlemeyen,
O Ümötöy şöyle dursun,
Beecin'in hanı Kongurbay
Bunu beş gün kuşatıp usanmış.
O da çare bulmakta ustaydı,
Mızrak saplansa geçmeyen,
Dört ayaklı hayvandan
Sıçan bile sokulup geçmeyen.
Çevresini kayalık etmiş,
Alplerden nicesi toplanmış.
Nice düşman toplanıp,
Aziz Semetey'e dava açmış,
Çekişen Kıtay-Kakan'ın
O zaman bile bahadırın
Kara başını sağ tutmuş.
Yüzleşip düşman alamamış,
O çağda Talas'a
Abdestsiz adam varmamış.
Öfkeyle varan can
Sataşırsa sağ kalmamış.
İşte orada bekçisi,
Bekçiden haberi duyup,
Kapıyı bekleyen gözcü,
Dizi yere bükülüp,
Yay gibi uçup koşup,
Semetey'in beri yanında
Külçoro'ya varmıştı.
Külçoro'nun hali şöyleydi:
Pusuştuğum Kongurbay.
Atam Camgırçı'yı boğazlayan düşmanı
Çok eğlenceye dalıp,
Er Külçoro yiğidim
Boylu boyunca serdi diye,

Atam Camgırçı kegin aldı dep, Kırktay baytal sayışıp.
Karmap kıtay soerdo,
Olco kılıp özümdü
Kaşayta közüm oyordo
Kaarluu duşman kolunan
Acıratıp kaldı dep.
Öçkön otum tamızıp,
Ölgön canım tirgizip,
Aman kıla saldı dep.

Atam Camgırçı'nın öcünü aldı diye, Kırk kadar kısrak ortaya koyup.
Kıtay yakalayıp boğazlarken,
Beni ganimet edip
Gözümü kör edercesine oyarken,
Gazaplı düşman elinden
Ayırıp kurtardı diye,
Sönmüş ateşimi tutuşturup,
Ölmüş canımı diriltip,
Sağ esen kılıverdi diye.

Eştekterdin ereni,
Er Şayımbet bereni
Ata uulu ıktuusu,
Akcelkedey tulpardı
Satuu kılıp ketiptir,
Camgırçı kızı Akbala
Külçorodoy berenge
Tartuu kılıp beriptir.
Bet algan coonu soyduk dep,
Kıl emesin taştabay
Kırgın kılıp koyduk dep.
Adam tappas oy kılıp,
Aalamdan aşkan toy kılıp,
Koco, moldo cıydırıp,
Akbalaga çoronu
Çapma ike kıydırıp,
Erikse elik atışıp,
Erikpese zrkin oynop catışıp.
Kalk çogulup, çuu turup,
Oñop catkan kez eken,
Kapıray, kündüzü kımız, tünü kız
Bolup catkan kezi eken.
Çatıraş oynop, dañ salıp,
Bagalak oynop, çañ salıp,
Oolugup ordo atışıp,
Kırk taman çiyip salışıp,
Cılkı içinde kısırak
Atkanı soyup alışıp,

Eştek'lerin ereni,
Er Şayımbet yiğidi,
Ata oğlunun en yaraşığı,
Akcelke gibi küheylanı
Satışa çıkarıp gitmiş,
Camgırçı kızı Akbala'yı
Külçoro gibi yiğide
Armağan edip vermiş.
Yöneldiğimiz düşmanı boğazladık diye,
Kılını bile bırakmadan
Kırıp geçirdik diye,
İnsanın akıl erdiremeyeceğini düşünüp,
Âlemi aşan düğün edip,
Hoca, molla toplatıp,
Akbala'ya çoroyu
Hemen nikâh kıydırıp,
Canı sıkılsa karaca avlayıp,
Sıkılmasa özgürce oynaşıp yatıp.
Halk toplanıp, şamata kopup,
Onup gelişmekte olduğu çağmış,
Hayret, gündüzü kımız, gecesi kız
Olup durduğu çağıymış.
Satranç oynayıp şan salıp,
Bagalak oynayıp toz koparıp,
Kızışıp ordo atışıp,
Kırk-taman çizip kuruşup,
Yılkı içinden kısır kısrağı
Vuranlar boğazlayıp alıp,

Oyun başı orompay,
Dümpüldök sala salışıp,
Eki ekiden çınarga
Selkinçek teep kalışıp.
Koştop kiyip suusar börk
Irgap turgan kezi eken,
Keçee, koşoktoşup kayran curt

Oyun başı orompay,
Dümpüldök oyunu kuruverip,
İkişer ikişer çınara
Salıncak kurup sallanıp.
Samur börkü eşleyip giyip,
Keyifle sallandığı çağıymış,
Daha dün, türkü söyleşip aziz halk

Cırgap catkan kezinde
Kandaşkan coonu cogotkon
Kızıksañ cırgal tabılıp.
Semetey kandın oyunda,
Camgırçı kızı Akbala
Alıp berip çorogo
Külçoronun toyunda.
Beli kınday, beti ayday
Dobulbastı urdu ele,
Belgilüü suluu kız alıp,
Oşondo coo börüsü Külçoro
Opsuz oyun çañ kılıp,
Oyunun curtka dañ kılıp,
Kayıptan akıl tabılıp.
Oynop catkan kezinde
Oyron baştı kan kılıp.
Darbazada sakçısı
Altın booluu çatırga,
Er Külçoro baatırga
Aşıp-şaşıp cügürüp,
Candı taştap küyünüp.
Elteleñdep çorogo
Kabarga çapçu dobulbas
Coo kelgende kagılar,
Ünün ukkan erender
Coo kaydalap cabılar.
Kaarda çabat balbanı,
Ança-mınça cön ele
Kulaktın çıgat daldalı,
Kaalgaday kaşka tiş,
Dobulbas bekem kagılıp,

Sefa sürdüğü çağında,
Kanlı düşmanı yok eden —
İstersen sefa bol bulunup —
Han Semetey'in şenliğinde,
Camgırçı kızı Akbala'yı
Alıp verip çoroya,
Külçoro'nun düğününde.
Beli kın gibi, yüzü ay gibi
Davula vurmuştu,
Adlı sanlı güzel kız alıp,
O zaman savaş kurdu Külçoro,
Ölçüsüz oyunla toz koparıp,
Oyununu halka ün edip,
Gaipten akıl bulunup,
Oynayıp durduğu sırada
Yıkılası başı kana bulayıp.
Kapıdaki bekçisi,
Altın bağlı çadıra,
Er Külçoro bahadıra
Aceleyle koşup,
Canını hiçe sayıp yanarak.
Telaşla çoroya —
Haber için çalınan davul
Düşman gelince vurulur,
Sesini duyan erenler
«Düşman nerede?» diye üşüşür.
Öfkeyle çalar pehlivanı,
Şöyle böyle, öylesine değil,
Kulağın zarı yırtılır,
Kapı kanadı gibi bembeyaz diş,
Davul sıkıca vurulup,

Kalayıktan başka tiş.
Er Külçoro baatırıñ
Cıluu töşök, tattuu uyku
Kündö coo keldi dep
Kalgan eken Külçoro
Cırgap uktap abıdan.
Catkan eken Külçoro
Catıp cambaş taldırıp,
Cambaştap uyku kandırıp.
Çamınışı colborstoy
Cılkının kısır tayın cep, Çalışkan aman bolbostoy
Süt botonun mayın cep.
Kımız içip kızışıp,
Sööktün terin sızışıp.
Arak içip alkınıp,
Karçıgaday kamınıp,

Kalayıktan başka türlü diş.
Er Külçoro bahadırın —
Sıcak döşek, tatlı uyku,
Her gün düşman geldi diye
Kalmış meğer Külçoro,
Adamakıllı deliksiz uyuyup.
Yatmış meğer Külçoro,
Yatıp yanbaşını uyuşturup,
Yan gelip uykuya kanıp.
Atılışı kaplan gibi,
Yılkının kısır tayını yiyip, Çarpıştığı sağ kalmazmış gibi,
Süt botasının yağını yiyip,
Kımız içip kızışıp,
Kemiğin özünü sıyırıp,
Rakı içip coşup,
Atmaca gibi davranıp,

Kızık oyunu, tamaşa
Kantın karday kemirip,
Araktı suuday şimirip,
Catkan eken caykayıp.
Aşıp-şaşıp karoolçu
Karçıgaday kamınıp,
Çukuranıp oygonup,
Ata, çuulganda kıstalak
Kök colborstoy tolgonup.
Uykudan çoçup cügürüp,
Coo kiyimin kiyinip,
Karuu-carak şaylanıp,
Şamdagayı bolcolsuz
Ata, şakıldagan şer çoroñ
Cazayılın kamdanıp,
Şaşıp kiymin kiyinip.
Arkarday çurkap tüyülüp,
Tize cerge bügülüp,
Candı taştap cügürüp.
Cana çıga kaldı ele
Külümsüröp kaşkaytıp,

İlginç oyun, eğlence içinde,
Şekeri kar gibi kemirip,
Rakıyı su gibi höpürdetip,
Yayılıp yatmış meğer.
Aceleyle gözcü,
Atmaca gibi davranıp,
İrkilerek uyanıp,
Vay, çığlık kopunca kahrolası,
Boz kaplan gibi kıvranıp,
Uykudan irkilip koşup,
Savaş giysisini giyinip,
Silah pusat kuşanıp,
Çevikliği ölçüye sığmaz,
Ah, şakıldayan aslan çoron,
Fitilli tüfeğini hazırlayıp,
Aceleyle giysisini giyinip,
Dağ koyunu gibi koşup sıçrayıp,
Dizi yere bükülüp,
Canını hiçe sayıp koşarak.
Yine çıkıvermişti,
Gülümseyip ışıldayıp,

Külümsüröp tastayıp.
Kambıldıgı bilinip
Kankor çoro çıktı ele
Kan iççüüdöy süyünüp.
Suluulugu sustaygan,
Mende körsö berendi
Körgön mende tañ kalgan.
Uzun boyluu, keñ dalı,
Arı balban, arı şer,

Özü coonun aylasın
Artık bilgen kayran şer.
Altın caak aybalta
Anı kolgo tayanıp,
Adam, ala çıktı Külçoro,
Aç bilekke bir kılıç
Çala çıktı Külçoro.
Şamdagayı bolcolsuz,
Şakıldagan şer çoro.
Ay-aalamdı buy kılgan,
Artık kökcal er çoro.
Ata, korozdoy bolgon kayran şer Kay uruusun bilip ayt.
Kolun alıp arkaga,
Kozgolbogon kurgan er
Aşıp-şaşıp çıkkanda,
Coo kaydalap bakırıp
Darbazada sakçını
Kel beri! – dep bakırıp.
Açuulanıp sakçıga
Akırın süylöp, bek taştap,
Al Külçoro kep baştap:
«Atañdın körü, kapkaçı,
Kapkadagı bakmaçı,
Cebeden murun celçülör,
Cep iyüüçü coo bolso,
Cetip kabar berçülör,
Çın süylööçü dardañdar,
Çının aytçu balbandar,

Gülümseyip dimdik durup.
Ustalığı belli olup,
Kan dökücü çoro çıkmıştı,
Kan içecekmiş gibi sevinip.
Güzelliği heybetle karışık,
Kul görse bu yiğidi,
Gören kul şaşa kalırdı.
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Hem pehlivan, hem aslan,

Kendisi düşmanın çaresini
Pek iyi bilen aziz aslan.
Altın yanaklı aybaltayı,
Onu eline dayanak edip,
Aman, alıp çıktı Külçoro,
Çıplak bileğe bir kılıç
Kuşanıp çıktı Külçoro.
Çevikliği ölçüye sığmaz,
Şakıldayan aslan çoro.
Ay-âlemi kasıp kavuran,
Üstün bozkurt er çoro.
Ah, horoz gibi kabaran aziz aslan, Hangi boydan, bilip söyle.
Elini arkasına alıp,
Yerinden oynamayan koca er
Aceleyle çıktığında,
«Düşman nerede?» diye haykırıp,
Kapıdaki bekçiye
«Gel beri!» diye bağırıp,
Öfkelenip bekçiye,
Alçak sesle söyleyip kesin bırakıp,
O Külçoro söze başlayıp:
«Kahrolasıca kapıcı,
Kapıdaki gözcü,
Oktan önce koşup gidenler,
Yiyip yutacak düşman olsa,
Yetişip haber verenler,
Doğruyu söyleyen mertler,
Gerçeği söyleyen pehlivanlar,

Kara adırmak too barbı?
Kagılayın caysañdar,
Bizge kelgen coo barbı.
Boz munarık too barbı?
Kaarlanıp bakırıp,
Maldı, baştın baarısın
Aydap kirip sapırıp,
Karmap ketçü çoñ barbı?
Kayguulçuga* barıñız,
Elçi beken, coo eken
Elteñdebey bakmaçı,

Kara engebeli dağ var mı?
Kurban olayım beyler,
Bize gelen düşman var mı?
Boz pusarık dağ var mı?
Öfkelenip haykırıp,
Malın, başın hepsini
Sürüp girip savurup,
Yakalayıp götürecek büyük var mı?
Keşifçiye varınız,*
Elçi midir, düşman mıdır,
Ürküp bakınmadan, gözcü,

Kabarın ayta salıñız!
Buzulup ketti körgön tüş,
Bir künü tınım bolbogon,
Añdışıp duşman koybogon,
O, botom, uşunday eken bizdin iş.
Ontoloboy çınıñdı ayt,
Oñ cagımda orus bar,
Oşondon kelgen coo beken?
Kır cagımda kıtay bar,
Kıyındap türün bilip ayt!
Kızıl kırgın, çoñ cañcal
Mañdayımda barañ bar,
Menin bastaşçu coom dalay bar.
Imeriliş cerinde,
Kutpa cakkı kerüümdö
Er kızıl baş, indi bar,
Eñişkeni kelüüçü
Eçen uruu cindi bar.
Buzulgan-Çambıl ar cagı,
Bukara şaarı bıyagı,
Teke coomart* atı bar,
Kazambaktay börkü bar,
Canaalı, Karaç eki kan
Karmaşam degen oyu bar.
Türü kanday barıñar,
Oşol añdıgan duşman coo bolso,
Bizge türün ayta salıñar,

Haberini söyleyiverin!
Bozuldu gitti gördüğüm düş,
Bir gün bile dinginlik olmayan,
Pusuda düşmanın bırakmadığı —
Ah yavrum, böyleymiş bizim iş.
İnlemeden doğrunu söyle,
Sağ yanımda Urus var,
Ondan gelen düşman mıdır?
Sırt yanımda Kıtay var,
İyice ne türden olduğunu bilip söyle!
Kızıl kırgın, büyük kavga —
Karşımda barang tüfekli var,
Benim çekiştiğim düşman çoktur.
Dönemecin olduğu yerde,
Kıble yönündeki yamacımda
Er Kızılbaş, Hintli var,
Güreşmeye gelen
Nice boydan deli var.
Buzulgan-Çambıl öte yanı,
Buhara şehri bu yanı,
Teke coomart adı var,*
Kazan misali börkü var,
Canaalı, Karaç iki han —
Çarpışırım diyen niyeti var.
Ne türdendir, varınız,
O pusudaki düşman yağıysa,
Bize ne türden olduğunu söyleyiverin,

Kazat cayı uşunday,
Karmalaşa kalıñar.
Duşman beken, el beken,
Ce el içinde cön beken
Kabarın aytıp salıñar!»
Dep, oşentip, Külçoro
Kaarlanıp kaşayıp,
Kayran çoro turabı.
Enteñdegen sakçıdan
Eldin cayın suradı.
Cay surabay turabı,

Gazânın hali böyledir,
Gerekirse tutuşuverin.
Düşman mıdır, el midir,
Ya da halk içinde sıradan biri midir,
Haberini söyleyiverin!»
Deyip, böylece, Külçoro
Öfkelenip dikilip,
Aziz çoro durur mu?
Soluk soluğa bekçiden
Halkın halini sordu.
Halini sormadan durur mu?

Kalk eskirtip, curt körgön
Kambıl eken Külçoro.
Kagışkan coogo bettegen
Dañgır eken Külçoro.
Ulukman eken, kan eken,
Uruş dese süyüngön
Çılgıy temir kiyingen
Al kuturgan çoronun
Bul adatı bar eken.
Aytıp kelgen sakçını,
A sakçını bakırdı.
Berensigen sakçını
Ber kelgin dep çakırdı.
Karooldogu bakmaçı,
Kalbay cıynap turganı.
Kay öñdüünü kördüñ dep,
Surap turdu Külçoro.
Suraganda sakçısı,
Sakçı cönü momunday:
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumguça
Şarta-şurta celçüsü.
Kanday cerden doo çıksa,
Kaysı cerde müşkül çuu çıksa, Coolay çıga kelgen beym!
Demge kalbay cön ele
Azır aytıp berçüsü.

Halk eskitip yurt görmüş
Ustaymış Külçoro.
Çarpışan düşmana yönelen
Namlıymış Külçoro.
Lokman'mış, han'mış,
Savaş dense sevinen,
Baştan başa demir giyinen,
O kudurmuş çoronun
Böyle bir âdeti varmış.
Haber getiren bekçiyi,
O bekçiye bağırdı.
Yiğitlenen bekçiyi
«Beri gel» diye çağırdı.
Karakoldaki gözcüleri,
Eksiksiz toplayıverdi.
«Ne yüzlüsünü gördün?» diye,
Sorup durdu Külçoro.
Sorduğunda bekçisi —
Bekçinin hali şöyleydi:
Şöyle böyle diyene dek,
Göz açıp kapayıncaya dek
Rap rap koşup gidendi.
Hangi yerden dava çıksa,
Hangi yerde müşkül şamata çıksa, Yağı olarak çıkagelmiş besbelli!
Soluk almadan öylece
Hemen söyleyiverendi.

Tuugan menen duşmandı
Bilip berçü sınçısı,
Kan tögüşüp baş kesip,
Kança cañcal bolso da
Tuu tübünö turçusu.
Sakçı cetip munu aytat,
Er Külçoro baatırga
Eñ bir kızık duunu aytat:
«Belesten çıktı beş kişi,
Belgilüüsü – Ümötöy.
Aytar keptin tazası,
Ayköl Manas bacası.
Kara bolot tukulu,

Kayran Kökçö tukumu.
Çınar terek mömösü,
Çın Semetey bölösü.
Ümötöydün özü eken,
Özü turmak kazaktın
Karargan kara közü eken!
Kambılınan caylangan,
Azıkka kurut baylangan.
Salmaktuu ayran, kök kurut
Sandırgaluu köp curut
Ümötöydün özü eken,
Özü turmak kazaktın
Karargan kara közü eken.
Küldü badan ton kiyip,
Kürküröşüp köyröñ curt
Uraanı kazak özü eken,
Özü turmak Ümötöy
Karargan kara közü eken.
Ayzaların arkaytıp,
Boolay çıgıp kelgen beym,
Kökçö kunun kuturgur
Doolay çıga kelgen beym!
Baatır çorom, özüñdü
Uygu-tuygu bastırsa,
Sürü bölök körünöt.

Akraba ile düşmanı
Bilip haber veren gözcüsü,
Kan döküşüp baş kesip,
Nice kavga olsa da
Tuğ dibinde durandı.
Bekçi yetişip şunu söyler,
Er Külçoro bahadıra
Pek ilginç bir gürültüyü anlatır:
«Yamaçtan çıktı beş kişi,
İçlerinde belli olanı — Ümötöy.
Söylenecek sözün en arısı:
Aygöl Manas'ın bacanağı,
Kara çeliğin soyu,

Aziz Kökçö'nün dölü.
Çınar kavağın meyvesi,
Öz Semetey'in teyze oğlu.
Ümötöy'ün ta kendisiymiş,
Kendi şöyle dursun, Kazak'ın
Kararan kara gözüymüş!
Ustalığından donanmış,
Azık diye kurut bağlanmış.
Ağır ayran, gök kurut,
Devletli kalabalık halk —
Ümötöy'ün ta kendisiymiş,
Kendi şöyle dursun, Kazak'ın
Kararan kara gözüymüş.
Küldü-badan kürkü giyip,
Gürleşip kurumlu halk —
Naraları «Kazak»mış,
Kendi şöyle dursun, Ümötöy
Kararan kara gözüymüş.
Mızraklarını geriye yatırıp,
Sarıp sarmalayıp çıkagelmişler besbelli,
Kökçö'nün kan bedelini, kudurası,
Dava ederek çıkagelmiş besbelli!
Bahadır çorom, seni
Allak bullak bastırırsa,
Heybeti başka görünür.

Oyboylogon Ümötöy
Türü bölök körünöt.
Atının oozu alçaktayt,
Aybandan türkün miniptir.
Ayzaları bir kuçak
Adam, cıgaçtın mülkün iliptir.
Öpkö carıp Ümötöy
Öt alganı cürüptür,
Kara-Kıya kısıktan
Köç alganı cürüptür.
Canın baştap salışıp,
Öç alganı cürüptür.
Koluna tiyse Külçoro

Oy-boylayan Ümötöy'ün
Görünüşü başka görünür.
Atının ağzı çalımlı gider,
Hayvandan türlüsüne binmiş.
Mızrakları bir kucak,
Aman, ağacın varını takınmış.
Ciğer yararcasına Ümötöy
Öt almaya yürümüştür,
Kara-Kıya boğazından
Göç almaya yürümüştür.
Canını başa koyup vuruşarak,
Öç almaya yürümüştür.
Eline geçse Külçoro'yu

Kuldu alganı cürüptür.
Korduk kılıp kırgızdan
Kun alganı cürüptür,
Baatır da eleñ, şer da eleñ, Kolun suuga malınıp,
Kül abam, özüñ barıñız.
Aykaylagan kazaktan
Cakşılaşıp süylöşüp,
Baatır, acıratıp kalıñız.
Beecindi çalgan coluñuz,
Kazak bir emes kançaga
Belen ele coobuñuz.
Aylanı artık salıñız,
Tuugan bolboy, el bolso,
Tutalanbay cön bolso,
Dostu kılıp alıñız.
Tuugandan keçip şok bolso,
Ay-aalamdı buy kılgan
Itireñdep sayışıp,
Tuugandık colu cok bolso
Kızık kılıp kıylasın
Kılıçtap başın alıñız.
Ketiktep tulpar miniñiz,
Caketay, kulduk! – dedirip,

Kul diye almaya yürümüştür.
Kırgız'a horluk edip
Kan bedeli almaya yürümüştür.
Bahadır da idin, aslan da idin, Elini suya daldırıp,
Kül ağam, kendiniz varınız.
Haykıran Kazak'la
İyilikle konuşup,
Bahadır, arayı bulup ayırınız.
Beecin'i vurmuş yolunuz var,
Kazak bir değil, nicesine
Hazırdı cevabınız.
Çareyi fazlasıyla kullanınız,
Akraba değilse de dost halksa,
Öfkelenmeden aklı başındaysa,
Dost edinip alınız.
Akrabalıktan geçip azgınlık ederse,
Ay-âlemi kasıp kavuran,
Hırlaşıp mızraklaşıp,
Akrabalık yolu yoksa,
İbret olsun diye nicesinin
Kılıçla başını alınız.
Küheylanı doludizgin bininiz,
«Ağacığım, kulunuz!» dedirtip,

Ayza, kılıç baarı bar,
Cosunu bölök körünöt
Cerine çeyin türüñüz!
Buygat kebin taştasa,
Muñayıp çının baştasa,
Şekerdey kepten salıñız,
Ak cılkıdan boz bolup,
A düynölük dos bolup,
Eldeşip kayra tartıñız
Cadaaldaşpay çırdaşpay
Can birgem töröm, kaytıñız!
Beren eken, bel eken,
Elçiligin biliñiz,
Cooluk cayı bar bolso,
Öltürböstön citirbey,
Caketay, kulduk! – dedirtip
Kiçinesi çoñuna
Cakşılap sabap kazaktı
Cerine çeyin türüñüz!»
Cetkileñ celdet munu aytıp,
Totuday kuyruk çubalgan,

Mızrak, kılıç hepsi var,
Töresi başka görünür,
Yurduna dek dürüp sürünüz!
Kaçamak sözü bırakırsa,
Boynu bükük doğrusuna başlarsa,
Şeker gibi sözler söyleyiniz,
Ak yılkının bozu olup,
Öbür dünyalık dost olup,
Barışıp geri dönünüz,
İnatlaşmadan, çekişmeden,
Can yoldaşım beyim, dönünüz!
Yiğitmiş, dayanakmış,
Elçiliğini biliniz,
Yağılık hali varsa,
Öldürmeden, yitirmeden,
«Ağacığım, kulunuz!» dedirtip,
Küçüğü büyüğüne,
Kazak'ı adamakıllı dövüp
Yurduna dek dürüp sürünüz!»
Yaman cellat bunu söyleyip,
Tavus gibi kuyruğu uzayan,

Cetkileñ celdet aytkan soñ,
Uykusun taştap oygonup,
Aç arıslanday tolgonup,
Kol daaratın alınıp,
Kelgen koldon çoçunup,
Surkoendu tokunup,
Cay-caragın şaylanıp,
Caydañdagan şer çoro
Canına calañ kılıç baylanıp.
Cılgınduu, Keñ-Kol kerüügö,
Oşol Üç-Koşoydun cerine,
Kara-Börü, Batkalga
Kaynap kazak catkanda
Karmaş cakka dañgılı,
Artık balban, kambıl er
Beleske çıga kelgiçe
Şaydañdatıp Külçoro

Yaman cellat söyledikten sonra,
Uykusunu bırakıp uyanıp,
Aç arslan gibi kıvranıp,
El abdestini alıp,
Gelen ordudan işkillenip,
Surkoen'i eyerleyip,
Silah pusatını kuşanıp,
Salınarak yürüyen aslan çoro,
Beline yalın kılıç bağlayıp.
Ilgınlı Keng-Kol yamacına,
O Üç-Koşoy'un yerine,
Kara-Börü'ye, Batkal'a,
Kazak kaynaşıp yatarken,
Çarpışılacak yana namlı er,
Üstün pehlivan, usta er,
Yamaca çıkıp gelinceye dek
Atını oynatıp Külçoro,

Kalk amanın kaalasa,
Kelgen candı karasa
Atayı kelgen kanday can,
Karaanın körüp boldu tañ.
Karap tursañ baarısı
Mendeden bölök körkü bar,
Boroon celden çıkkanday
Caba salma börkü bar.
Itkeldi sorpo, mayluu et
Ölçöösün körsöñ kazaktın
Öldümbü dep kayra ket.
Beyli mınday el eken.
Taruusun taştay taptagan,
Katının kızday maktagan,
Bokooz kebin cattagan,
Atıştan kayra tartpagan,

Kargıluu temir sır nayza
Karuuga baylap çubalgan,
Sugunan kayra tartpagan,
Sumsayganın cazbagan
Belgilüü eken, bel eken.
Elkin caylap tördö öskön,
Een Sarı-Arka cerde öskön,
Kulan kuup kuturgan,
Coluksa coogo cutungan,
Kılıç suurup baptangan,
Kılıp iyçü nemedey
Coo degende taptangan,
Körsöñ kazak el eken,
Az gana emes mol eken,
Baş-ayagın karasañ,
Kalk amanın kaalasañ,
El ölçöösün baykasañ
Eki miñçe kol eken,
Oşo koldun bereni
Er Ümötöy zor eken,
Caanı kese baylangan,
Cay-caragın caylangan,

Halkın esenliğini dilerse,
Gelen cana bakarsa —
Bile bile gelen nasıl bir can,
Karaltısını görüp şaştı kaldı.
Bakıp dursan hepsinin
Âdemoğlundan başka görkü var,
Boran yelden çıkmış gibi
Başa geçirme börkü var.
İtkeldi çorbası, yağlı et —
Ölçüsünü görsen Kazak'ın,
«Öldüm mü?» deyip geri dön.
Huyu böyle bir halkmış.
Darısını taş gibi dövmüş,
Karısını kız gibi övmüş,
Ağzı bozuk sözünü ezberlemiş,
Atışmadan geri durmayan,

Kargılı demir sırlı mızrağı
Pazısına bağlayıp uzatmış,
Göz diktiğinden geri durmayan,
Asık suratını hiç bozmayan,
Besbelliymiş, dayanakmış.
Serbest yaylayıp başköşede büyümüş,
Issız Sarı-Arka yerinde büyümüş,
Kulan kovalayıp kudurmuş,
Rastlarsa düşmanı yutmaya davranan,
Kılıç sıyırıp bilenmiş,
Hemen yapıverecekmiş gibi,
Düşman denince atılmaya hazır,
Görsen Kazak bir halkmış,
Az değil, boldur,
Başını sonunu gözlesen,
Halkın esenliğini dilesen,
Elin ölçüsünü kollasan,
İki bin kadar ordu imiş.
O ordunun yiğidi
Er Ümötöy uluymuş,
Yayı çaprazlama kuşanmış,
Silah pusatını takınmış,

Aç albarstan kurç bolot
Canına kınsız baylangan.
Bogonoluu bolkoyup,
Bolup kalgan er eken,
Urçuktuu toodoy kalkayıp,
Boz kıraanday dañkayıp,
Tolup kalgan er eken,
Kökçö kanday Ümötöy
Bolup kalgan er eken.
Kabarın ugup otursa,
Karın bölö kul eken.
Şaldır ayran, kök kurut
Kapıray, kadimki Kökçö uulu eken.
Calañ kılıç baylangan,
Belge çıga kelgende,
Berendin cayın aytayın,
Ümötöygö burganda
Ölümdün cayın aytayın.

Aç albarstan keskin çeliği
Beline kınsız bağlanmış.
İri boğumlu, dolgunca,
Olgunlaşmış bir ermiş,
Çıkıntılı dağ gibi yükselip,
Boz şahin gibi kurulup,
Dolup taşmış bir ermiş,
Han Kökçö gibi Ümötöy
Olup çıkmış bir ermiş.
Haberi işitilip oturulsa,
Karından böle bir kulmuş.
Sulu ayran, gök kurut —
Hayret, bildiğin Kökçö oğluymuş. Yalın kılıç kuşanmış,
Bele çıkıp geldiğinde,
Yiğidin halini söyleyeyim,
Ümötöy'e döndüğünde,
Ölümün halini söyleyeyim.

Epçildigi eñ mıktuu,
Epsiz mıktuu Külçoro
Kaarın saldı bakırdı,
El kastıgın bilüügö
Emi çoro çakırdı.
«Ey, tuugansıñbı, elsiñbi,
Kabılgandı kaysaçu
Kara kulak şersiñbi?
O, botom, Üç-Koşoydun böksösün
Sanap turgan sen kimsiñ?
Aç arıslan, colborstoy
Karap turgan sen kimsiñ?
Tuugansıñbı, şersiñbi,
Urunarga too tappay,
Uruşarga coo tappay,
O, botom, tutanıp ölgür sensiñbi?
Cabdık kılıç caylangan,
Calañdatıp kılıçın
Coo cagına kamdangan,
Caaday uçkan at mingen,

Çevikliği en üstün,
Ölçüsüz güçlü Külçoro,
Öfkesini saldı, haykırdı,
Elin düşmanlığını bilmek için
Şimdi çoro seslendi:
«Ey, akraba mısın, el misin,
Rast geleni parçalayan
Kara kulak aslan mısın?
Ah yavrum, Üç-Koşoy'un yamacını
Sayıp duran sen kimsin?
Aç arslan, kaplan gibi
Bakıp duran sen kimsin?
Akraba mısın, aslan mısın,
Çarpacak dağ bulamayıp,
Vuruşacak düşman bulamayıp,
Ah yavrum, tutuşup ölesi sen misin?
Pusat kılıç kuşanmış,
Kılıcını parlatıp,
Düşman yanına hazırlanmış,
Yay gibi uçan at binmiş,

Sandap tümön coo çıksa,
Salışçuuday bir tiygen,
Arkıraşıñ aybattuu
Aşkan okşoyt kayratıñ.
Celkayıktay at mingen,
Şer müçölüü sen kimsiñ?
Ceke candı kırgıday,
Er müçölüü sen kimsiñ?
Sölökötüñ, sölbötüñ
Atka mingen kelbetiñ
Top aralap zarlarday,
Tolukşugan balbanday
Caaday kula at mingen,
Cakuttan kemer tartıngan,
At arıtıp cer çalgan
Alp müçölüü sen kimsiñ?
Eren cıyıp kol algan
Kök temirdey kuralgan,

Sayısız tümen düşman çıksa,
Çarpışacakmış gibi bir dalan,
Homurdanışın heybetli,
Aşkın gibi görünür gayretin.
Yelken kayığı gibi at binmiş,
Aslan yapılı sen kimsin?
Tek başına canları kırarcasına,
Er yapılı sen kimsin?
Heybetin, endamın,
Ata binmiş görünüşün,
Kalabalık yaran beyzadeler gibi,
Dolgunlaşmış pehlivan gibi,
Yay gibi kula at binmiş,
Yakuttan kemer kuşanmış,
At yorup yer dolaşan,
Alp yapılı sen kimsin?
Erenler toplayıp ordu almış,
Gök demir gibi kuşanmış,

Caanın tartkan ogunday,
Tabılgı söksööl çogunday.
Ötüüçüdöy sen kimsiñ?
Ölçöp tursam bir tüpkö
Cetüüçüdöy sen kimsiñ?
Tardıgıña karasam,
Taptap koygon bolottoy.
Kelbetiñe karasam,
El caylagan kolottoy.
Tişteriñe karasam,
Saydın töödöy taşınday,
Baştarıña karasam,
Toonun zoñkol başınday,
Alp müçölüü sen kimsiñ?
Boy kelbetiñ çalkayıp,
Keñ-Kol menen Talastay.
Erdigiñ epsiz körünöt,
Ilgerki Kökçö Manastay.
Koldoruña karasam,
Een beldin kalkanday.

Yayın çekilen oku gibi,
Tabılgı ile saksavul koru gibi,
Delip geçecekmiş gibi sen kimsin?
Ölçüp baksam, bir soyun köküne
Erişecekmiş gibi sen kimsin?
Sıkılığına baksam,
Dövülüp su verilmiş çelik gibi.
Endamına baksam,
Halkın yayladığı vadi gibi.
Dişlerine baksam,
Derenin deve iriliğindeki taşı gibi,
Başına baksam,
Dağın yüce doruğu gibi,
Alp yapılı sen kimsin?
Boyun posun gerilmiş,
Keng-Kol ile Talas gibi.
Yiğitliğin ölçüsüz görünür,
Eski Kökçö ile Manas gibi.
Ellerine baksam,
Issız belin kalkanı gibi.

Erdigiñe karasam,
Bulut baskan alkımday,
Muruttarıñ bir bölök,
Ötökkö çıkkan çalkanday.
Kañılcarıñdın kirdigi –
Caş bala köölöp cegen talkanday. Ak buudayday üröödöş,
Öñüñ kara, sözüñ tik –
Aalamga salgan çoñ dümök.
Ey, alp sıyaktuu badırek,
Aygır calduu, bee kursak
Keñ kökürök, taygan töş,
Er müçölüü kara köz,
Eñişke azır kirçüüdöy
Eleñdegen sen kimsiñ?
Eki mizdüü, tört kırluu
Börü til bolot ayzañdı
Belendegen sen kimsiñ?
Kürkürösüñ colborstoy,
Kürösköñ aman bolbostoy,

Yiğitliğine baksam,
Bulut basmış dağ eteği gibi,
Bıyıkların bir başka,
Gübrelikte biten ısırgan gibi.
Genzinin kiri —
Küçük çocuğun avuçlayıp yediği talkan gibi. Ak buğday gibi tohumdaş,
Rengin kara, sözün dik —
Âleme salınmış büyük bela.
Ey, alp kılıklı densiz,
Aygır yeleli, kısrak karınlı,
Geniş göğüslü, tazı döşlü,
Er yapılı kara göz,
Güreşe hemen girecekmiş gibi
Tetikte bakınan sen kimsin?
İki ağızlı, dört köşeli,
Kurt dilli çelik mızrağını
Hazır eden sen kimsin?
Gürleyişin kaplan gibi,
Güreştiğin sağ kalmazmış gibi,

Küçöp turgan sen kimsiñ?
Bu dünüyö teşigin
Açuuçuday sen kimsiñ,
Botom, tozok otun kol menen
Çaçuuçuday sen kimsiñ?
Darbazasın beyiştin –
Açuuçuday sen kimsiñ,
Bu dünüyö tutkasın
Buzuuçuday sen kimsiñ?
Cetkileñ kepten salıñız,
Duşman bolsoñ bakırıp.
Cekege çıga kalıñız.
Tuugan bolsoñ dosmun dep,
Attan tüşö kalıñız.
Cerdegenim keñ Talas,
Atabız baatır er Manas.
Beldi bekem buuganbız,
Beecindin kanı Kalçadan

Güç gösterip duran sen kimsin?
Bu dünyanın deliğini
Açacakmış gibi sen kimsin,
Yavrum, cehennem ateşini elinle
Saçacakmış gibi sen kimsin?
Cennetin kapısını
Açacakmış gibi sen kimsin,
Bu dünyanın kulpunu
Bozacakmış gibi sen kimsin?
Adamakıllı söz söyleyiniz,
Düşmansan haykırarak
Teke tek meydana çıkıveriniz.
Akrabaysan «dostum» deyip,
Attan iniveriniz.
Yurt tuttuğum geniş Talas,
Atamız bahadır er Manas.
Beli sıkı kuşanmışız,
Beecin'in hanı Kalça'dan

Berender kunun kuuganbız,
Baatır, beyleseñ sizge tuuganbız.
Altı külük at berip,
Alakanday kat menen
Aldırardın akılın
Mından altı kün murun kurganbız.
Ak tulparday süröödöş,
Kabarıñ karın bölösüñ.
Karmaşa ketçü nemedey
O, botom, kaydan sapar kelesiñ?
Ata konuş Sarı-Arkañ
Beliñ aman catabı?
Ala bayrak, kök celek
Aytılgan kazak uç uruuñ
Eliñ esen catabı?
Tartılgan cele kızıl kır
Cergeñ esen catabı?
Atañday körgön Akerkeç
Baatır ey, eneñ esen catabı?
Kalk başkarıp, curt bilgen

Yiğitlerin kan bedelini kovalamışız,
Bahadır, düşünürsen sana akrabayız.
Altı yürük at verip,
Avuç içi kadar mektupla
Getirtmenin çaresini
Bundan altı gün önce kurmuştuk.
Ak küheylan gibi nara ortağı,
Bilesin, karından bölesin.
Çarpışacakmış gibi,
Ah yavrum, nereden sefer edip gelirsin?
Ata yurdu Sarı-Arka'n,
Belin esen yatıyor mu?
Ala bayrak, gök flama,
Adı anılan üç boy Kazak'ın
Elin esen yatıyor mu?
Gerili yele gibi kızıl kır,
Yurdun esen yatıyor mu?
Atan gibi bildiğin Akerkeç,
Bahadır ey, anan esen yatıyor mu?
Halk yönetip yurt bilen,

Karın bölöm Ümötöy
Begim esen catabı?
Bee baylagan Kara-Kır
Elçilikti, kastıktı
Beren bölöm sanagın.
Iras, bölöm, sen bolsoñ
Irdap aytkın ırıñdı,
Imanday aytçı çınıñdı!»
Dep, oşentip, Külçoro
Can kıyıp capa salganga
Iktuulugu dagı bar,
Tilge kıyın çoronun
Mıktuulugu dagı bar.
Kaarlansa kayrandın
Beldik cagı dagı bar.
Coonun aylasın bilgen köykaşka Canıñ çıkkan cuukuy kul,
Şerlik cagı dagı bar.

Karından bölem Ümötöy,
Beyim esen yatıyor mu?
Kısrak bağlanan Kara-Kır —
Elçiliği mi, düşmanlığı mı,
Yiğit bölem, sayıp dök.
Gerçekten, bölem, sen isen,
Türküleyip söyle türkünü,
İman gibi söyle doğrunu!»
Deyip, böylece, Külçoro —
Can kıyıp cefa salmakta
Becerisi dahi var,
Dile çetin çoronun
Üstünlüğü dahi var.
Öfkelense azizin
Bel bağlanır yanı dahi var.
Düşmanın çaresini bilen seçkin er, Canı çıkası sinsi kul,
Aslanlık yanı dahi var.

Kökçö uulu Ümötöy
Ata konuş Sarı-Arka
Cerin surap turdu ele,
Üç cüzdün uulu kazak curt
Elin surap turdu ele.
Ortosunda Ümötöy
Begin surap turdu ele,
Ökçölüü ötük, cargak şım
Elin surap turdu ele.
Kökçönün uulu Ümötöy
Kaarlanıp kakayıp,
Orup kapka salçuuday,
Kurutuuçu baylanıp.
Azık kılıp alçuuday
Munun arpasın çiyki orgonsup,
Kayra tartpas cerine
Atası kökcal Kökçönü
Kan Manas karmap soygonsup,
Kaarlanıp türlönüp,
Ümötöy ketti cindenip,
Karmaş kılçu nemedey.
Kayrattanıp küülönüp,
Külçorogo munu aytat:

Kökçö oğlu Ümötöy'ün
Ata yurdu Sarı-Arka'nın
Yerini sorup durmuştu,
Üç Cüz'ün oğlu Kazak halkının
Elini sorup durmuştu.
Ortalarında Ümötöy'ün
Beyini sorup durmuştu,
Ökçeli çizme, sahtiyan donlunun
Elini sorup durmuştu.
Kökçö'nün oğlu Ümötöy,
Öfkelenip kabarıp,
Biçip çuvala dolduracakmış gibi,
Kökünü kurutmaya bel bağlayıp,
Azık edip alacakmış gibi,
Bunun arpasını ham biçmiş gibi,
Geri dönülmez yerine,
Babası bozkurt Kökçö'yü
Han Manas tutup boğazlamış gibi,
Öfkelenip renkten renge girip,
Ümötöy gitti çıldırıp,
Çarpışacakmış gibi,
Gayretlenip hızlanıp,
Külçoro'ya şunu söyler:

«Bek deseñ bektin uulumun,
Bekzaadanın birimin.
Kaynardın kara közümün,
Karmaş dese süyüngön
Kan Ümötöy özümün.
Ümötöy emes Kökçönün
Karargan kara közümün.
Urunaarga too tappay,
Uruşarga coo tappay,
At arıtıp, cer çalıp,
Ton tozdurup er alıp.
Sen tozottobo sözüñdü
Atam er Kökçönü cep alıp,
Caltañdatpa sözüñdü
Cadıgöy kulu bar da dep,

«Bey dersen, beyin oğluyum,
Beyzadelerin biriyim.
Kaynar pınarın kara gözüyüm,
Çarpışma dense sevinen
Han Ümötöy'ün ta kendisiyim.
Ümötöy değil, Kökçö'nün
Kararan kara gözüyüm.
Çarpacak dağ bulamayıp,
Vuruşacak düşman bulamayıp,
At yorup, yer dolaşıp,
Kürk eskitip er tutup.
Sen sözünü oyalayıp durma,
Babam er Kökçö'yü yiyip yutup,
Sözünü dolandırıp yıldırma,
Büyücü kulu var da diye,

Suray keldik özüñdü.	*Seni sormaya geldik.*
Ay talaada betteşip,	*Boz kırda yüzleşip,*
Uktuk mınday sözüñdü.	*Duyduk böyle sözünü.*
Uypalangan kuturgur,	*Hırpalanmış kudurası,*
Bügün kördük közüñdü,	*Bugün gördük gözünü.*
Atıp cese bal tatıyt,	*Vurup yesen bal tadar,*
Arkardın etin öktö dep,	*Dağ koyununun eti üstündür diye,*
Ar kanday kılıp kun alam	*Ne yapıp edip kan bedeli alırım*
Aydarkan uulu Kökçödön.	*Aydarkan oğlu Kökçö için.*
Cetip cese bal tatıyt,	*Yetişip yesen bal tadar,*
Ceyrendin eti öktö dep,	*Ceylanın eti üstündür diye,*
Cetip surak alamın	*Yetişip hesap sorarım*
Aydarkan uulu Kökçödön.	*Aydarkan oğlu Kökçö için.*
Altı kapka Beecinge	*Altı kapılı Beecin'e*
Kalıñ elder baş koşso,	*Kalabalık halklar birleşse,*
Talastı kütüp cer caylap,	*Talas'ı bekleyip yer yaylayıp,*
Atım calgız degendin	*«Atım tektir» diyenin*
Atın soyup cep aydap,	*Atını boğazlayıp yiyip sürüp,*
Altı Kakan-Beecinge	*Altı Kakan-Beecin'e*
Alış kılam dep aydap.	*Değiş tokuş ederim diye sürüp.*
Ara colgo barganda	*Yarı yola vardığında,*
Dobulbastı bek ursa,	*Davulu sıkı vursa,*
Curt çurkurap, kep ursa,	*Halk çığrışıp dile düşse,*
Özüm calgız degendin	*«Kendim yalnızım» diyenin*
Özün soyup cep aydap,	*Kendini boğazlayıp yiyip sürüp,*
Çuñkur kazgan orgo aydap,	*Çukur kazılmış hendeğe sürüp,*
Çalınıp kalçu torgo aydap,	*Takılıp kalınan tuzağa sürüp,*
Ubal-soobuñ bolobu,	*Vebalin sevabın olur mu,*
Kaynap ölçü şorgo aydap,	*Kaynayıp ölünen çileye sürüp,*
Kayran atam Kökçönü	*Aziz babam Kökçö'yü*
Kara at baylap, kolgo aydap. Kak özüñö turduk de!	*Kara ata bağlayıp orduyla sürüp. Tam sana karşı durduk de!*
Köy tulpardı baylatıp,	*Nice küheylanı bağlatıp,*
Kıraan döönün baarısın	*Şahbaz devlerin hepsini*
Kırk çorogo aydatıp.	*Kırk çoroya sürdürüp,*
Zorduk menen Beecinge	*Zorbalıkla Beecin'de*
On eki kandı caylatıp,	*On iki hanı öldürtüp —*
Bul kılganıñ kandayça?	*Bu yaptığın nasıl şey?*

Degen sözgö könüñüz,	*Denen söze uyunuz,*
Çatak baştap, çır kılbay,	*Kavga başlatıp çekişmeden,*
Kökçönün kunun beriñiz.	*Kökçö'nün kan bedelini veriniz.*
Arıktuu kökcal Semetey,	*Soylu bozkurt Semetey,*
Er Külçoro sen bolsoñ	*Er Külçoro sen isen,*
Sarı-Arkanı cerdegen	*Sarı-Arka'yı yurt tutan,*
Alışıp mende ceñbegen	*Güreşip kimsenin yenemediği*
Er Ümötöy men bolsom.	*Er Ümötöy ben isem.*
Karagay ayza boolasam,	*Çam saplı mızrak kuşansam,*
Kan Kökçö kunun doolasam	*Han Kökçö'nün kan bedelini dava etsem,*
Bul aytkan kepti alıñız,	*Bu söylenen sözü alınız,*
Atañ Kökçö kunu dep,	*«Atan Kökçö'nün kan bedeli» diye,*
Kundun uşu bulu dep,	*«Kan bedelinin malı budur» diye,*
Uuluna coop aytıñız.	*Oğluna cevap veriniz.*
Altın dilde, zer cüktöp,	*Altın sikke, ziynet yükleyip,*
Arbuurulga artıñız.	*Arbuurul'a yükleyiniz.*
Atañ kunu uşu – dep,	*«Atanın kan bedeli budur» diye,*
Kızıl buurul, taykı cal	*Kızıl demir kırı, kısa yeleli,*
Kıygaçtagan kıraandı	*Yan yan bakan şahbazı,*
Kırgın tartıp, çır körböy	*Kırgın çekmeden, çekişme görmeden,*
Atañ kunu uşu dep,	*«Atanın kan bedeli budur» diye,*
Astıma munu tartıñız,	*Önüme bunu çekiniz,*
Buurul attı baş kılıp,	*Buurul atı baş edip,*
Tulpardan tandap at cıyna.	*Küheylandan seçip at topla.*
Col salganı kelgemin,	*Yol açmaya gelmişim,*
Kırılışıp ölüşpöy,	*Kırışıp ölüşmeden,*
Kıyındık salbay bat cıyna.	*Zorluk çıkarmadan çabuk topla.*
Kara közüñ satuu kıl,	*Kara gözünü satışa koy,*
Magan kan Bakay başın tartuu kıl!	*Bana han Bakay'ın başını armağan et!*
Kol kuuşurup, kulduk de!	*El kavuşturup «kulunuz» de!*
Özüñö kulduk kıldık de!	*«Sana kulluk ettik» de!*
Karın bölöm can dostum,	*Karından bölem, can dostum,*
Degenim uşul azır köp,	*Dediğim işte bu, hem de çok,*
Atam kunun azır ber!	*Babamın kan bedelini hemen ver!*
Kaarlanıp kakayıp,	*Öfkelenip kabarıp,*
Katuu cinim karmasa,	*Sert öfkem tutarsa,*
Belesiñ keçip, beliñdi ayt,	*Yamacından geçerim, belini söyle,*
Beypaylaşpay cönü cok	*Boşa çile çekişmeden,*

Bet alışçu ceriñdi ayt.	*Yüzleşeceğin yeri söyle.*
Koş Kara-Kır kerüüñdü ayt,	*Çift Kara-Kır yamacını söyle,*
Aytkan sözgö könbösöñ,	*Söylenen söze uymazsan,*
Ata kunun berbeseñ	*Ata kan bedelini vermezsen,*
Koygulaşçu ceriñdi ayt!	*Vuruşacağın yeri söyle!*
Kun berbeym deseñ kırgız curtu,	*«Kan bedeli vermem» dersen, Kırgız halkı,*
185500 Kulcuñdaba çınıñdı ayt,	*Kasılıp durma, doğrunu söyle,*
Ayzalaşıp körüşsöñ,	*Mızraklaşıp görüşürsen,*
Mıltıktaşıp ölüşsöñ,	*Tüfekleşip ölüşürsen,*
Mañday-teskey turuşsañ,	*Karşı karşıya durursan,*
Ayza şiltep, ok atıp,	*Mızrak savurup, ok atıp,*
Mıktuu bolsoñ, sen kırgız,	*Güçlüysen, sen Kırgız,*
Bılçıldaşıp uruşsañ	*Ete kemiğe vuruşursan —*
Özöngö cayar malım cok,	*Vadiye yayacak malım yok,*
Ölüşö ketseñ, oy kırgız,	*Ölüşmeye gidersen, ey Kırgız,*
Ölümdön ayar canım cok!	*Ölümden esirgeyecek canım yok!*
185510 Karmaş kılar kol cıydım,	*Çarpışacak ordu topladım,*
Kaltırbay koldu mol cıydım.	*Eksiksiz orduyu bol topladım.*
Ata kunun ala albay,	*Ata kan bedelini alamadan,*
Cön-cay turup netemin?	*Öylece durup nedeyim?*
Kılça körböy bul candı	*Bu canı kıl kadar görmeden,*
Kırılışa ketemin!	*Kırışmaya giderim!*
Açmaral, Merki, keñ Talas	*Açmaral, Merki, geniş Talas —*
Manastın uulu Semetey	*Manas'ın oğlu Semetey'e*
Kol salganı kelgemin!	*Saldırmaya gelmişim!*
Keçee, kabılan kankor barında Degen söz uşul köngülö,	*Hani, kaplan kan dökücü sağken — Denen söz budur, uyun hele,*
185520 Bilgen çırın kılıptır,	*Bildiği fitneyi işlemiş,*
Birdi koyboy dagı ele	*Birini bile bırakmadan yine*
Miñ sandardı cıyıptır,	*Binlerce sayıda toplamış,*
Aydap barıp Kakanga	*Sürüp varıp Kakan'a*
Kançalardı kırıptır,	*Nicelerini kırmış,*
Korduk körüp baylanıp,	*Horluk görüp bağlanıp,*
Kol sanında aydalıp,	*Ordu sayısında sürülüp,*
Menin atam barbasa,	*Benim babam varmasaydı,*
Beecindi çaap alam dep,	*«Beecin'i vurup alırım» diye,*
Beecinge beypay salam dep,	*«Beecin'e bela salarım» diye,*

Kalk dürbötüp koldu aydap,
Karasañ mınday mol aydap,
Kee biröösün korduktap,
Kaarın tögüp zorduktap,
Ak bolotun mokotup,
Alp, döönün baarısın
Aydap cürüp cogotkon.
Şumduk çuudan baştagan,
Kıraandardın baarısın
Kıstap kirip Kıtayga
Kırgın kılıp taştagan.
Anık ölgön atamdın
Arbayın izdep celigip,
Kun bergin dep eeligip,
Kıykırıp ayza sunamın,
Kıylañdı kırgın kılamın,
Cadaaldaşıp turamın.
Kıyınsıngan kanıbız,
Kıyla caş menen karıbız,
Kılça körböy kuu candı
Bügün kırılabız baarıbız!
Aytkan sözgö köngülö,
Çataktaşpay, çırdaşpay,
Saksalañdap kalışpay,
Kıc-kuc etip cön ele
Kıtaylarça salışpay,
Curt bülünüp, er ölböy,

Halkı ayaklandırıp orduyu sürüp,
Baksana, böyle bol sürüp,
Kimisini horlayıp,
Gazabını döküp zorbalık edip,
Ak çeliğini köreltip,
Alpların, devlerin hepsini
Süre süre yok etmiş.
Uğursuz gürültüden başlatmış,
Şahbazların hepsini
Sıkıştırıp Kıtay'a girip,
Kırıp geçirip bırakmış.
Gerçekten ölen babamın
Ruhunu arayıp coşup,
«Kan bedeli ver» diye kızışıp,
Haykırıp mızrak uzatırım,
Nicenizi kırıp geçiririm,
İnatlaşıp dururum.
Yamanlık taslayan hanımız,
Nice gencimiz ile yaşlımız,
Kuru canı kıl kadar görmeden,
Bugün kırılırız hepimiz!
Söylenen söze uyun hele,
Kavgalaşmadan, çekişmeden,
Telaşla çırpınıp durmadan,
Öylece hır gür edip
Kıtaylar gibi vuruşmadan,
Yurt bozulup er ölmeden,

Tirüü kalgan kün körböy,
Atam Kökçö kan kunun bergile!
Tümöndögön Beecinge
Tüzünçö ayza sunganda,
Kün tügöngön okko uçup,
Cañcaldaşıp turganda
Capanı caman körüptür,
Kayran atam bul üçün
Serpişke kirip Kakanga
Sebebi üçün ölüptür,
Kaydan kaar körçü eken,

Sağ kalan gün görmeden,
Babam han Kökçö'nün kan bedelini verin!
Tümen tümen Beecin'e
Dosdoğru mızrak uzattığında,
Günü tükenen okla uçup,
Kavgalaşıp dururken,
Yabanı kötü görmüş,
Aziz babam bu yüzden,
Kakan'la çarpışmaya girip,
Bu sebepten ölmüş.
Nereden gazap görürdü ki,

Kan Manas kaarın salbasa,
Oşo turgan Beecinge
Atamı aydap barbasa.
Kaydan kaar körçü ele,
Kan sultanı kan atam
Cetim kalıp baldarı,
Cesir kalıp katını
Kaçan menin berenim atam ölçü eken!
Aytkan söz uşul köngülö,
Al atamdın kununa
Kaaladım kança bergile!
Salışpastan çırdaşpay,
Aranın baarın duu kılbay,
Curttun baarın çuu kılbay,
Aytkan sözgö könüñüz,
Kun uşunday eken dep,
Kan atam kunun beriñiz!
San karaça töö berip,
Sarpayıdan büktösün.
Atan töönün üstünö
Kızıl altın, kırmızı
Kıynabay alıp ketkin dep,
Kıyın atam kununa
Salışpasa Semetey
Çıdasın mınça buluna.
San kara kaşka bee bersin

Han Manas gazabını salmasaydı,
Şu duran Beecin'e
Babamı sürüp varmasaydı.
Nereden gazap görürdü,
Han sultanı han babam —
Yetim kalıp çocukları,
Dul kalıp karısı,
Ne zaman benim yiğit babam ölürdü ki!
Söylenen söz budur, uyun hele,
O babamın kan bedeline
Dilediğim kadarını verin!
Vuruşmadan, çekişmeden,
Aradakilerin hepsini velveleye vermeden,
Yurdun hepsini şamataya boğmadan,
Söylenen söze uyunuz,
«Kan bedeli böyleymiş» diye,
Han babamın kan bedelini veriniz!
Sayısız karaca deve verip,
Hilatlerden katlasın.
Atan devenin üstüne
Kızıl altın, kırmızı kumaş —
«Zorlamadan alıp git» diye,
Çetin babamın kan bedeline
Vuruşmayacaksa Semetey,
Katlansın bunca mala.
Sayısız kara akıtmalı kısrak versin,

Bergen beenin baarısı
Argımak külük aralaş –
Kara bayır, cez bilek,
Köbü tulpar ala baş,
Anın külügü bolsun aralaş. Cetim cürüp cetilip,
Kan atamdın kandıgın
Kalıñ curtka bilgizsin,
Olcogo kelgen Surkoen
Oolugup ketpey cön ele,
Çañtiybeske mingizsin.

Verilen kısrakların hepsi
Argımak, yürük karışık —
Kara bayır, tunç bilek,
Çoğu küheylan, ala baş,
Onun yürüğü olsun karışık. Yetim gezip yetişip,
Han babamın hanlığını
Kalabalık yurda bildirsin,
Ganimete gelen Surkoen'e —
Coşup gitmeden öylece,
Çangtiybes'e bindirsin.

Kızık uşul, kep uşul
Kun bererin bilgizsin!
Aytkan sözgö könüşsün,
Çataktaşpay, çırdaşpay
Kaalagandı berişsin.
Bul aytkanga könbösö,
Kaalagandı berbese,
Mañday-teskey turuşsun.
Cazayıl atıp, caa tartıp,
Ayagı Kokon, Samarkan
Mañdaylaşıp uruşsun.
Baatırlıgın, şerligin
Körüşkönü kelgemin,
Karın bölö Semetey
Kayra tartpay kul menen
Ölüşkönü kelgemin.
Omuroo boyu kürökkö
Ok ötpöy turgan tonu bar.
Kan kötörüp alıptır.
Çataktaşıp çırdaşsa,
Kankorgo mınça sonun bar.
Öz kandıgın körüptür,
Samsaalatıp Sarı-Arkadan
Kunu turmak senin atañ
Aydap kelgen kolum bar».
Tirüüsündö kun alıp,
Mına oşentip, Ümötöy
Kaarın tögüp şaylanıp,
Cay-caragın kamdanıp,
Cadaaldanıp turdu ele.
Can koybooçu nemedey
Çoñ zordugun kıldı ele.
Kulcuñdagan kuturgur
Kuday munu urdu ele,

İşin özü bu, söz bu,
Kan bedeli vereceğini bildirsin!
Söylenen söze uysunlar,
Kavgalaşmadan, çekişmeden,
Dilediğimi versinler.
Bu söylenene uymazsa,
Dilediğimi vermezse,
Karşı karşıya dursunlar.
Fitilli tüfek atıp, yay çekip,
Ucu Kokon, Samarkan,
Yüz yüze vuruşsunlar.
Bahadırlığını, aslanlığını
Görüşmeye gelmişim,
Karından böle Semetey'le
Geri dönmeden, kul ile
Ölüşmeye gelmişim.
Döşünden kürek kemiğine
Ok geçmeyen kürkü var.
Han kaldırıp almışlar.
Kavgalaşıp çekişirse,
Kan dökücüde bunca güzellik var.
Kendi hanlığını görmüş,
Salkım saçak Sarı-Arka'dan
Kan bedeli şöyle dursun, senin atan
Sürüp getirdiğim ordum var».
Sağlığında kan bedeli alıp,
İşte böylece Ümötöy,
Gazabını döküp kuşanıp,
Silah pusatını hazırlayıp,
İnatlaşıp durmuştu.
Can bırakmayacakmış gibi
Büyük zorbalığını etmişti.
Kasılıp duran kudurası —
Tanrı bunu çarpmıştı.

Mına oşondo Külçoro,
Anda Külçoro turup munu aytat:
«Men Külçoro bolgonu,
Külçoro atka kongonu,

İşte o zaman Külçoro,
O an Külçoro durup şunu söyler:
«Ben Külçoro olalı,
Külçoro adını alalı,

Cergege eptep koşulup,
Ereşen tartıp, er bolup,
Er uulu menen teñ bolup,
Ak kübö tondu kiygeni,
Aykırıp coogo tiygeni
Kaza cetip ölbödük.
Cumuru baştuu mendeden
Kökçö kandın Ümötöy,
Köödöktön sizdey körbödük!
Ak maral aydap uy kılıp,
Alışkan cerdi buy kılıp,
Karanday cerge çır saldık
Altı-şaar, Margalañ,
Çubaktın kunun kubalap,
Tak oşonu çaap cüz aldık.
Çınmaçında, Kakanda
Çın cañcaldı körüppü?
Senin atañ Kökçönü
Kagıştı katuu salıptır,
Soloon degen uruuga
Öküm işin cürgüzüp,
Öñ kazaktın baarısın
Sanaası menen bolturup
Sandıgının baarısın
Sarı altın mülkkö tolturup.
Köñülü menen bolturup,
Kömürköydün baarısın
Köp altınga tolturup.
Kandıgın kalktan aşırıp,

Örüşün çañga caşırıp,
Korduktu koydoy aşırıp,
Koroosun çañga caşırıp,
Kandıgın kalktan aşırıp
Beecindi atañ alıptır.
Sultan bolgon atañdın
Surak alıp turganın
Serpişşeñ mayıp bolosuñ
Seni Kuday urganı.

Yurda güç bela katılıp,
Ergenliğe erip er olup,
Er oğluyla denk olup,
Ak zırh kürkü giydiğimden,
Haykırıp düşmana daldığımdan beri,
Ecel yetip ölmedik.
Yumru başlı kullardan,
Han Kökçö'nün Ümötöy'ü,
Sizin gibi toy görmedik!
Ak maralı sürüp inek edip,
Tutuştuğumuz yeri kasıp kavurup,
Kara kuru yere kavga saldık,
Altı-Şaar, Margalang —
Çubak'ın kan bedelini kovalayıp,
Tam orayı vurup yüz aldık.
Çınmaçın'da, Kakan'da
Gerçek kavgayı görmüş mü?
Senin atan Kökçö,
Sert çarpışmalar salmış,
Soloon denen boya
Hüküm işini yürütüp,
Bütün Kazakların hepsini
Muradına erdirip,
Sandığının hepsini
Sarı altın mülkle doldurup.
Gönlünce erdirip,
Kömürköy sandıklarının hepsini
Çok altınla doldurup.
Hanlığını halktan aşırtıp,

Otlağını toza gizleyip,
Horluğu koyun sürüsü gibi aşırtıp,
Ağılını toza gizleyip,
Hanlığını halktan aşırtıp,
Beecin'i atan almış.
Sultan olan atanın
Hesap sorup durduğunu —
Çarpışırsan sakat kalırsın,
Seni Tanrı çarpmış demektir.

Keçee, alakanday busurman
Öz düynöñdü çaçpagın,
Beecinge kazat kılganda
Atañ Kökçö kan ölgön,
Menin atam Almambet
Şeyit bolup al ölgön.
Kırk çoronun kımbatı –
Kıyın Çubak oşo ölgön,
Kıraandan neçen koşo ölgön. Kırılışsak kokustan,
Karın bölöñ Semetey
Kaarına kalbay, tilimdi al! Bolumdun baarı bülünüp,
Kaada uşunday, kep uşul
Kan Semetey bilip al.
Aç-Maral, Merki cer basıp,
Cazıksız curt kırılsa,
Ayrı-Kaykañ bel aşıp,
Ataktuu Keñ-Kol, çoñ Talas
Aytıluu mış-mış çın bolso,
Sen kamooçu cer emes.
Kankordun uulu Semetey
Kan abam cayın suraba,
Kadırıñ ketet böödötön,
Sen korkutuuçu el emes.
Uluksuñgan kandıgıñ
Uşu caydan bilbesin.
Kıyıgına tiyseñer,
Kılça koyboy biröödü
Kırgın kılıp cürbösün.
Caşıñ menen karıñdı,
Kaltırbay kırıp baarıñdı.
Aytkanım uşul bilip al,
Akılduuñar şaşpasın,
Baştıgıbız akmak dep,
Baarı curtta ne cazık

Hani, avuç içi kadar Müslüman
Kendi malını saçma,
Beecin'e gaza kılındığında,
Atan han Kökçö öldü,
Benim babam Almambet
Şehit olup o da öldü.
Kırk çoronun en değerlisi —
Çetin Çubak orada öldü,
Şahbazlardan nicesi birlikte öldü. Kazara kırışırsak,
Karından bölen Semetey'in
Gazabına uğramadan, sözümü dinle!
Varlığın hepsi bozulup,
Töre böyledir, söz budur,
Han Semetey'i bil, anla.
Aç-Maral, Merki yerini basıp,
Suçsuz yurt kırılırsa,
Ayrı-Kaykang belini aşıp —
Ünlü Keng-Kol, büyük Talas,
Söylenen fısıltı gerçekse,
Senin kuşatacağın yer değil.
Kan dökücünün oğlu Semetey —
Han ağamın halini sorma,
İtibarın gider boş yere,
Senin korkutacağın el değil.
Ululuk taslayan hanlığını
Şu yerden öğrenmesin.
Damarına basarsanız,
Birinizi kıl kadar komadan,
Kırıp geçirmesin sonra.
Gencinle yaşlını,
Kalmadan kırar hepinizi.
Dediğim budur, bilesin,
Akıllınız telaş etmesin,
«Başımızdaki ahmak» diye,
Bütün yurtta ne suç var?

Ölbögönü kazaktın
Sarı-Arka kaçıp tartpasın.

Kazak'ın ölmeyeni
Sarı-Arka'ya kaçıp çekilmesin.

	Curtum, kıyınıñar, kanıñar	*Yurdum, yamanınız, hanınız,*
	Cana kırgın tiygendey	*Yine kırgın değmiş gibi*
	Kırılasıñ baarıñar.	*Kırılırsınız hepiniz.*
185720	Oolugup ketse kankorgo	*Coşup giderse kan dökücüye,*
	Oñ-soldun alı cetebi,	*Sağın solun gücü yeter mi,*
	Kaarlansa kankorgo	*Gazaplansa kan dökücüyle,*
	Kagışkan aman ketebi?	*Çarpışan sağ gider mi?*
	Öröpküp kalgan kazak curt	*Kabarıp coşmuş Kazak halkı,*
	Kızırluunu kırdırıp,	*Hızır'lıyı kırdırıp,*
	Calpı baarıñ calınıp,	*Topunuz birden yalvarıp,*
	Baatır, caman bolup kaytpagın!	*Bahadır, kötü olup dönme!*
	Uruş bolso kokustan,	*Kazara savaş olursa,*
	Ayzalaşıp alışıp,	*Mızraklaşıp tutuşup,*
185730	Kılmışı cok kalk ölsö,	*Suçu olmayan halk ölürse,*
	Kayran candan tüñülüp,	*Aziz candan umut kesip,*
	Kalıñ curt eldin kızıgı	*Kalabalık yurdun, elin göz bebeği,*
	Ittikti çoguu kılbasın.	*İtliği hep birden etmesin.*
	Aadandıktı bilbesin,	*Kalleşliği bilmesin,*
	Tañdın makşar künündö	*Tanın mahşer gününde,*
	Bizdi kara eşek kılıp cürbösün.	*Bizi kara eşek edivermesin.*
	Urçu Kuday urbasın,	*Çarpan Tanrı çarpmasın,*
	Alakanday momun curt	*Avuç içi kadar sessiz yurt,*
	Kıyamattın tar coldo	*Kıyametin dar yolunda,*
185740	Kanın doolap turbasın.	*Kanını dava edip durmasın.*
	Kılmışı cok öltürgön	*Suçsuz yere öldürmenin*
	Aybandıktı bilbesin,	*Hayvanlığını bilmesin,*
	Ekööbüzdü kerceytip,	*İkimizi gerdirip,*
	Kara eşek kılıp minbesin.	*Kara eşek edip binmesin.*
	Çataktaşpay çırdaşpay,	*Kavgalaşmadan, çekişmeden,*
	Asıl bölöm, tilimdi al!	*Asil bölem, sözümü dinle!*
	Suu üstündö kemem bar,	*Su üstünde gemim var,*
	Kecir sözdü tıyuuçu	*İnatçı sözü dizginleyen,*
	Eneñ menen bir tuugan	*Annenle öz kardeş*
185750	Kanıkey beybak enem bar.	*Kanıkey bahtsız anam var.*
	Beren enem beytaalay	*Yiğit anam, talihsiz*
	Kanıkeyge baralı,	*Kanıkey'e varalım,*
	Kepti ortogo salalı.	*Sözü ortaya koyalım.*
	Akıl tapçu karını,	*Akıl bulan yaşlısını,*

	Ukma kulak baarını,	*Kulağı delik herkesi,*
	Koyboy cıyıp alalı.	*Eksiksiz toplayalım.*
	Tapkıçtaşıp tabışıp,	*Çözüm bulup buluşup,*
	Cüyöölöşüp kalalı.	*Usulünce anlaşalım.*
	Camandaşpay, çırdaşpay,	*Kötüleşmeden, çekişmeden,*
185760	Cakşı boydon kalalı».	*İyilikle kalalım».*
	Dep, oşentip, Külçoro	*Deyip, böylece, Külçoro*
	Akıl kepten saldı ele,	*Akıllıca sözler söylemişti,*
	Kaarlanıp Ümötöy,	*Öfkelenip Ümötöy —*
	Kandı Kuday urdu emi.	*Hanı Tanrı çarptı işte.*
	El başkargan törödöy,	*El yöneten bey gibi,*
	Eñterip ketçü emedey	*Devirip gidecekmiş gibi,*
	Kaarlanıp kakayıp,	*Öfkelenip kabarıp —*
	Erendi Kuday urdu emi,	*Ereni Tanrı çarptı işte,*
	Er Kökçönün calgızı	*Er Kökçö'nün biriciğini,*
185770	Berendi Kuday urdu emi,	*Yiğidi Tanrı çarptı işte.*
	Atası Kökçö ölgönsüp,	*Babası Kökçö yeni ölmüş gibi,*
	Ayköl Manas kıtayga	*Aygöl Manas Kıtay'a*
	Cön ele karmap bergensip,	*Öylece tutup vermiş gibi,*
	Kurup kalgan kazaktın	*Kuruyası Kazak'ın*
	Kulasın kuuy kaçkansıp,	*Kulasını kovalayıp kaçmış gibi,*
	Kulcuñdadı kuuragır	*Kasıldı durdu kuruyası,*
	Cön ele kurcunda bulun çaçkansıp,	*Öylece heybeden mal saçmış gibi,* Fitneyi
	Buzuktu çoguu salgıday.	*hep birden salacakmış gibi.*
	Adırañdayt kara kul	*Kabadayılanır kara kul,*
	Alasın ala kaçkansıp,	*Alacağını alıp kaçmış gibi,*
185780	Kuturmak boldu kıstalak	*Kudurmaya durdu kahrolası,*
	Ak teñge bulun çaçkansıp,	*Ak akçe mal saçmış gibi,*
	Kaarlanıp kakayıp,	*Öfkelenip kabarıp,*
	Kan Ümötöy bolbodu.	*Han Ümötöy yola gelmedi.*
	Kayran Çoro calınsa,	*Aziz Çoro yalvarsa da,*
	Bolboy colun torgodu.	*Dinlemeden yolunu kesti.*
	Orup-cıyıp alçuuday	*Biçip devşirecekmiş gibi*
	Oyuna koyso Ümötöy	*Niyetine koysa Ümötöy*
	Kaltasına salçuuday.	*Talas'ı cebine atacak gibi.*
	Talkan kılıp Talastı	*Talas'ı un ufak edip*
185790	Talın kırkıp cıkçuday	*Söğüdünü kesip geçecek gibi,*
	Takır kolun kaptatıp,	*Çıplak kırını kaplatıp,*

Tamın türtüp cıkçuday.	*Damını devirip geçecek gibi.*
Oyuna koyso kırgızdı	*Niyetine koysa Kırgız'ı*
Orup-cıyıp alam dep,	*Biçip devşirip alırım deyip,*
Kılça birin taştabay,	*Kıl kadar birini bırakmadan,*
Kırmanına salçuday.	*Harmanına yığacak gibi.*
Kırgın kılıp kuu candı	*Kırgın salıp o kuru canı*
Cön ele Ümötöy orup alçuday.	*Ümötöy öylece biçip alacak gibi.*
Apsaygandan saksayıp,	*Kabarıp, dikilip,*
185800 Açuulanıp bakırıp,	*Öfkelenip bağırıp,*
Alaman ayza saygın dep	*Toptan mızrak saplayın deyip*
Kazaktarın çakırıp.	*Kazaklarını çağırıp.*
Talastın için karasañ	*Talas'ın içine bir baksan*
Kızıl munar too bolup;	*Kızıl minareli dağ olup;*
Kazaktardan Ümötöy	*Kazaklardan çıkan Ümötöy*
Karasañ kıtaydan caman coo bolup.	*Baksan Çin'den beter düşman olup.*
Kara buluñ too bolup,	*Kara bulut dağ olup,*
Kastarın tigip Ümötöy	*Kastarını dikip Ümötöy*
Kalmaktan caman coo bolup.	*Kalmak'tan beter düşman olup.*
185810 Elkin koyso cayına	*Salıverse dilediğince*
Eldi kırıp ötküdöy,	*Halkı kırıp geçecek gibi,*
Tüptüz koyso cayına	*Dümdüz salsa dilediğince*
Tügötüp eldi ketkidey.	*Halkı tüketip gidecek gibi.*
Bulanı bulap algıday,	*Bunları çapul edip alacak gibi,*
Buzuk eken Ümötöy	*Bozguncuydu Ümötöy*
Kırgın kılıp cön ele	*Kırgın salıp öylece*
Kılıçtap baştı algıday.	*Kılıç çalıp baş alacak gibi.*
Kıyındardı kıyratıp,	*Yiğitleri kırıp geçirip,*
Cön ele col üstünö cargıday.	*Öylece yol üstünü yarıp geçecek gibi.*
185820 Orugu mınday neme eken,	*Orak salışı böyle bir şeymiş,*
Sarı-Arkanın kazagı	*Sarı-Arka'nın Kazağı*
Ümötöy baatır deyt eken.	*Ümötöy baatır derlermiş.*
Kapıray, kara başıl tekedey	*Hayret, kara başlı teke gibi*
Barkıldagan kul eken,	*Meleyip duran bir kulmuş,*
Oygo-taşka urungan	*Dağa taşa çarpınıp*
Tarkıldagan kul eken.	*Takırdayıp duran bir kulmuş.*
Adam, kışkı kara buuraday	*Aman, kış vakti kara buğra gibi*
Kıçıragan kul eken.	*Dişini gıcırdatan bir kulmuş.*
Çamınsa candı koybogon,	*Saldırsa can bırakmayan,*

Içse kanga toybogon.	*İçse kana doymayan.*
Bulkuldagan baçagar	*Debelenip duran o haşarı*
Buzuktugun koybogon,	*Bozgunculuğundan vazgeçmeyen,*
Kökçö uulu Ümötöy,	*Kökçö'nün oğlu Ümötöy,*
Ümötöy turdu küülönüp,	*Ümötöy durdu kükreyip,*
Kubulup, orup ketçüdöy.	*Şekil değiştirip biçip gidecek gibi.*
Küülöngönün karasañ,	*Kükrediğine bir baksan,*
Azır tüpkö cetçüdöy,	*Şimdi kökümüze yetecek gibi,*
Sarı-Arkaga kırgızdı	*Sarı-Arka'ya Kırgız'ı*
Olco kılıp ötçüdöy.	*Ganimet edip götürecek gibi.*
Coo-caragın şaylanıp,	*Savaş silahını kuşanıp,*
Şay-caragın baylanıp,	*Techizatını bağlayıp,*
Kayra caaçu buluttay,	*Yeniden yağacak bulut gibi,*
Kaarı betine aylanıp.	*Hışmı yüzüne vurup.*
Katılçu sını körünüp,	*Saldıracak hali görünüp,*
Karmalaşa ketçüdöy,	*Kapışmaya girecek gibi,*
Kalıñ koldon bölünüp,	*Kalın ordudan ayrılıp,*
Töbö çaçı süksöyüp,	*Tepesindeki saçı diken diken,*
Bettin tügü üksöyüp,	*Yüzünün tüyü ürpermiş,*
Köz tunarıp zakımdap.	*Gözü bulanıp pus gibi titreşip.*
Eegi-başın karasañ	*Çenesine, başına bir baksan*
Tegirmendey şakıldap.	*Değirmen gibi takırdayıp.*
Ata, balbandıgı başkaça,	*Ata, pehlivanlığı bir başka,*
Munun da baatırlıgı bir kança. Karın bölöm konoktu	*Bunun yiğitliği de bir hayli. Karın kardeşim, o konuğu*
Ceelikkenin karasañ,	*Azgınlaştığına bir baksan,*
Cebeden murun cetçüdöy.	*Oktan önce yetişecek gibi.*
Ceke koysoñ adamdı	*Teke tek bıraksan adamı*
Cetip ilip ketçüdöy.	*Yetip kapıp gidecek gibi.*
Uluk da eken, er da eken,	*Ulu da imiş, er de imiş,*
Uşunday kara kök eken.	*İşte böyle yağız yürekliymiş.*
Atanın uulu kurguruñ	*Atanın oğlu, kahrolası,*
Aytkanına bek eken.	*Dediğinde sapasağlam dururmuş.*
Kazaktan cıyıp kol alıp,	*Kazak'tan ordu toplayıp,*
Kamdanganı ep eken,	*Hazırlanması yerinde imiş,*
Sarı-Arkanın kazagı	*Sarı-Arka'nın Kazağı*
Ümötöy balban deer eken.	*Ümötöy pehlivan derlermiş.*
Beleske çıga belsenip,	*Yamaca çıkıp kemer kuşanıp,*

	Beyli kurup teñselip,	*Niyet kurup salınıp,*
	Bet alışıp turdu ele,	*Karşı karşıya durmuştu,*
	Kol saluuga Çoronu.	*El uzatmaya, Çoro'ya saldırmaya.*
185870	Asmandan Aldanın künü bürkölüp,	*Gökte Allah'ın güneşi bürünüp,*
	Abiyir saktap Külçoro	*Namusunu koruyan Külçoro*
	Başına altımış sanaa bir kelip.	*Başına altmış düşünce birden gelip.*
	Köñülü ketip bölünüp,	*Gönlü gidip bölünüp,*
	Kaarlanıp kakaysam,	*Hışımlanıp dikilecek olsam,*
	Sunsam ayzam cetet go	*Mızrağımı uzatsam yetişir ya*
	Kökçö kandan Ümötöy	*Kökçö handan olan Ümötöy*
	Kapıray, talkan bolup ketet go.	*Hayret, un ufak olup gider ya.*
	Bir tuuganım soyduñ dep,	*Kardeşimi boğazladın deyip,*
	Böödö öltürüp koyduñ dep,	*Boş yere öldürdün deyip,*
185880	Emçek sütün ak kılıp,	*Meme sütünü hak kılıp,*
	Alda-taala Kudaydan	*Yüce Allah'ın huzurunda*
	Aşkere meni cat kılıp,	*Beni açıkça yabancı kılıp,*
	Kayran enem Kanıkey	*Zavallı anam Kanıkey*
	Emçektin sütü ursun dep.	*Emzirdiğim süt kahretsin demesin.*
	Kapıray, esil enem Kanıkey –	*Hayret, canım anam Kanıkey –*
	Kaarlanıp beytaalay	*Hışımlanıp, o bahtsız kadın*
	Kokustan kargap koybosun.	*Ansızın kargışlayıp koymasın.*
	Esil abam Semetey:	*Canım abam Semetey:*
	«Eselekke katılıp,	*«Toy bir çocuğa sataşıp,*
185890	Emne bolduñ inim dep,	*Ne hale geldin kardeşim deyip,*
	Adam, uyat kılıp koybosun!	*Aman, beni utandırıp koymasın!*
	Kantip karmap soyduñ dep,	*Nasıl yakalayıp boğazladın deyip,*
	Er ekeniñ çın ele,	*Er olduğun doğruydu,*
	Eliñe kelgen meymandı	*Eline gelen misafiri*
	Emine kılıp koyduñ dep.	*Ne hale soktun deyip.*
	Kıtay emes, coo emes	*Çinli değil, düşman değil*
	Kıyın şerim Külçoro,	*Zorlu şerim Külçoro,*
	Senin bul kılıgıñ soo emes!»	*Senin bu yaptığın hiç hoş değil!»*
	Dep, oşentip, abakem	*Diye, işte böyle, abakem*
185900	Özök kepke salabı,	*Özümü yakan söze salar mı,*
	Kayran canım çın küyüp,	*Zavallı canım gerçekten yanıp,*
	Uyat bolup kalabı?	*Utanç içinde kalır mıyım?*
	Uyalsa sınıp ölgönüm,	*Utanırsam kırılıp ölmüşüm demek,*
	Ötkür eken Ümötöy	*Keskindir bu Ümötöy*

Ölgöndön mınday körbödüm.
Kaarlanıp kakaybay,
Kan abama barayın.
Kümüş közdüü, kün cüzdüü
Kürkürögön şer abam
Barıp akıl salayın,
Ayga-buyta degiçe,
Cakın bölöñ eken dep,
Açıp közdü cumgança,
Semeteyge aytayın
Kazaktıgı çın dese,
Kaltırbay koldu kur dese,
Kaarlanıp tübümö,
Kadır alda casagan
Kazır tiyse cinime
Kaarım kelip kakayıp,
Katılayın birine.
Tulpar tandap mineyin,
Kılıç, mıltık kor kılbay
Kızıtalak kazakka
Kamçı menen kireyin.
Cabılsa canın cedirip,
Caketay kulduk! – dedirip,
Camandaşpay cakşılaş!»
Erdigin epsiz bileyin,
Kamçı menen cıga çaap,
Boyboylotup kazaktı
Sarı-Arka közdöy tieyin.
Samsaalatıp çoçkonu
Sarı-Arka aydap kireyin.
Kamışka kiyre kamayın,
Kalcıragan Ümötöy
Tak ele özün közdöy sabayın. Men
Semeteyge barayın.
Katılambı, cokpu dep,
Kankor abaman coop alayın.
Uşunça curttun atası
Bülündürüp kazakka
Bülüktü anan salayın,

Ölmekten beterini görmedim.
Hışımlanıp dikilmeyeyim,
Han abamın yanına varayım.
Gümüş gözlü, gün yüzlü
Gürleyen şer abama
Varıp akıl danışayım,
Şöyle böyle diyene dek,
Yakın bölön kardeşin imiş deyip,
Göz açıp kapayıncaya kadar,
Semetey'e söyleyeyim
Kazaklığı doğrudur derse,
Bir tekini bırakmadan orduyu kır derse,
Hışımlanıp dibime dayanırsa,
Kadir Allah, Yaradan
Şimdi hıncıma dokunursa
Hışmım gelip dikilerek,
Birine sataşayım.
Tulpar seçip bineyim,
Kılıcı, tüfeği hor tutmadan
O kahrolası Kazak'a
Kamçı ile gireyim.
Üstüne çullansam canını yedirip,
Cakeyim, kulunuz! – dedirip,
Kötüleşmeyip iyi geçin!»
Yiğitliğini adamakıllı bileyim,
Kamçı ile vurup yıkarak,
Kazak'ı bağrıştırıp
Sarı-Arka'ya doğru sürüp varayım.
O domuzları paldır küldür kaçırıp
Sarı-Arka'ya doğru sürüp gireyim.
Kamışlığa girene dek kıstırayım,
Palavracı Ümötöy'ün
Tam kendisini hedefleyip kamçılayayım.
Ben Semetey'e varayım.
Sataşayım mı, sataşmayayım mı deyip,
Kankor abamdan cevap alayım.
Bunca yurdun atası
Kazak'ı yıkıma uğratıp
Ondan sonra fitne salayım,

	Kökçö kandın Ümötöy	*Kökçö handan olan Ümötöy*
	Baatır kök ekeni çın eken,	*Baatır yağız yürekli olduğu doğruymuş,*
	Çın çıñagan temirdey	*Sahiden çelik gibi dövülmüş*
	Bek ekeni çın eken.	*Sapasağlam olduğu doğruymuş.*
	Belgilüü elge sen özüñ	*Belli halka karşı sen kendin*
	Şer ekeniñ çın eken,	*Şer olduğun doğruymuş,*
	Bir esebin köp candın	*Nice canın bir hesabını*
185950	Tabarlıgıñ çın eken.	*Bulup çıkardığın doğruymuş.*
	Baatır, kırgın salıp kırgızga	*Baatır, Kırgız'a kırgın salıp*
	Çabarlıgıñ çın eken,	*Vurabildiğin doğruymuş,*
	Kara kökcal kabılan	*Kara kökcal kaplan*
	Kan abama barayın,	*Han abamın yanına varayım,*
	Asıl abam Semetey	*Asil abam Semetey'e*
	Akıldı mıktap salayın.	*Aklı adamakıllı danışayım.*
	Al abakem kep aytsa,	*O abakem bir söz söylerse,*
	Kökcal Kökçö atañdın	*Kökcal Kökçö atanın*
	Kunun berem dep aytsa,	*Kan bedelini veririm derse,*
185960	Degenine könölü.	*Dediğine razı olalım.*
	Buttap altın – zer menen	*Kucak kucak altınla, zerle*
	Atañ kunun bereli.	*Atanın kan bedelini verelim.*
	Dalay tolgon canım bar,	*Sayısız dolup taşan canım var,*
	Aldıñkı eerdin şalpaytıp	*Ön semerini sallandırıp*
	Eki örköçün dalpaytıp,	*İki hörgücünü oynatıp,*
	Ardan neçen malım bar,	*Türlü türlü nice malım var,*
	Bilgenge mınday barkım bar,	*Bilene işte böyle değerim var,*
	Dep, oşentip, oylonup,	*Diye, işte böyle düşünüp,*
	Ümötöygö munu aytat:	*Ümötöy'e şunu söyler:*
185970	«Kun berüüçü arkım bar,	*«Kan bedeli verecek gücüm var,*
	Belesçeni çalbayın	*Yamaç yolunu boşa yormayayım*
	Beren kökcal tura tur.	*Yiğit kökcal, biraz dur.*
	Betteşerim Semetey	*Karşılaşacağım Semetey var,*
	Men bee saamına kalbayın.	*Ben bir kısrak sağımı kadar gecikmeyeyim.*
	Kökcal abam Semetey	*Kökcal abam Semetey var,*
	Bar oluya batası,	*Ulu evliya duası var,*
	Baatır Bakay töröm bar.	*Baatır Bakay törem var.*
	Aalam curtka şer tuugan,	*Alem yurduna şer doğuran,*
	Kanıkey attuu enem bar,	*Kanıkey adlı anam var,*

Buga keñeş salayın,
Eñ belgilüü kep bolso,
Enekeme ep bolso,
Aytkanıña könöbüz.
Kabılan Manas kankordun
Kay kılıgı bar eken?
Beecinge barıp okko uçkan
Bu Kökçö kanday can eken?
Aytkan sözgö könbösöñ,
Andan kiyin keleyin».
Dep, oşentip, Külçoro:
Özübüz karın bölö elek,
Uyat bolor munuñuz.
Karın bölö sen eleñ,
Men kelgençe bılk etpey
Uşu cerge turuñuz.
Coop algan soñ çoñ cañcal
Andan kiyin kılıñız.
Berenden coop algança,
Kabar berip salgıça
Mıktuu bolsoñ, şer bolsoñ,
Atanın uulu sen bolsoñ
Aldıñkı cayga turuñuz!»
Dep, oşentip, Külçoro
Ayçüröktün sarayga
Kün keçkirgen keçinde,
Salkın ubak beşimde
Çuratıp kirip keldi ele.
El oyunun cıyganda
Bee agıtıp turganda,
Er Külçoro kızıl ört,
Er Bakay menen Semetey
Ököön cıyıp aldı ele,
Çoguldurdun sazına
Çoñ törönün baarısı
Çoguluşup aldı ele,
Uyrülmönün sazına
Cıyılışıp kaldı ele,

Buna bir danışayım,
En yerinde söz olursa,
Anacığıma uygun düşerse,
Dediğine razı olacağız.
Kaplan Manas kankorun
Ne huyu var imiş?
Pekin'e varıp oka uçan
Bu Kökçö nasıl bir can imiş?
Söylenen söze uymazsan,
Ondan sonra geleyim».
Diye, işte böyle, Külçoro:
Kendimiz karın kardeşiyiz,
Bu yaptığınız utanç olur.
Karın kardeş sen idin,
Ben gelene dek kılını kıpırdatmadan
Şu yerde durunuz.
Cevap aldıktan sonra büyük kavgayı
Ondan sonra ediniz.
Yiğitten cevap alana dek,
Haber verip dönene dek
Sağlamsan, şer isen,
Atanın oğlu sen isen
Öndeki yerde durunuz!»
Diye, işte böyle, Külçoro
Ayçürök'ün sarayına
Gün akşama döndüğü vakit,
Serin zaman, ikindi üstü
Atını koşturup girip geldi.
Halk eğlencesi dağılırken,
Kısrakları salıverdikleri sırada,
Er Külçoro kızıl ateş,
Er Bakay ile Semetey'i
İkisini bir yere topladı,
Çoguldur'un sazlığına
Büyük törelerin hepsi
Toplanıp bir araya geldi,
Uyrülmö'nün sazlığına
Derilip yığılıp kaldı,

Mına oşondo Külçoro –
Şay koldogon şer çoro,
Şamdagayı bolcolsuz,
Şakıldagan er çoro.
Akırın süylöp, bek taştap,
Arıslan Bakay, Semetey
Cetken eken kep baştap:
«Aksakal Bakay enekem,
Karıñ mında turasıñ.
Karaan kılgan Semetey,
Abam mında turasıñ.
Men körgöndü kördüñbü,
Men bilgendi bildiñbi?
Men körgöndü körbösöñ,
Adam, men bilgendi bilbeseñ,
Kabarıñda bar beken,
Sarı-Arkanı cerdegen,
Salışıp duşman ceñbegen,
Önögün canga berbegen,
Kök özöndün bulagı,
Kökçö kandın çunagı
Toyuna tokson soydurgan,
Kalk çurkurap, curt dürböp,
Atın Er Ümötöy koydurgan,
Er Ümötöy keliptir.
Atam kunun bergin dep,
Eldi kamay keliptir.
Kıyla ulukman karısın
Kırgın kılıp ketem deyt,
Körgön curttun baarısın.
Bula* bulup alam deyt,
Buzuktu mıktap salam deyt,
Kup esebin tabam deyt.
Ata kunun berbese,
Kuuratıp kalktı çabam deyt.
Kökçö kandın Ümötöy
Cañcaldaşıp çırdaşsak,
Cana kanday könöbüz?
Cadaaldaşıp uruşsak,

İşte o zaman Külçoro –
Tanrı'nın kolladığı şer çoro,
Çevikliği ölçüsüz,
Şakıyıp konuşan er çoro.
Usulca söyleyip, sağlam basıp,
Arslan Bakay'a, Semetey'e
Varmış söze başlayarak:
«Aksakal Bakay atacığım,
Kocamışın burada duruyorsun.
Sığındığım Semetey,
Abam, burada duruyorsun.
Benim gördüğümü gördün mü,
Benim bildiğimi bildin mi?
Benim gördüğümü görmezsen,
Aman, benim bildiğimi bilmezsen,
Haberin var mı ki,
Sarı-Arka'yı yurt edinen,
Çarpışıp düşmanın yenemediği,
Üstünlüğünü kimseye vermeyen,
Kök Özön'ün pınarı,
Kökçö hanın biricik oğlu,
Toyuna doksan mal boğazlatan,
Halk çığrışıp, yurt kaynaşıp,
Adını Er Ümötöy koydurtan,
Er Ümötöy gelmiş.
Atamın kan bedelini ver deyip,
Halkı kuşatmaya gelmiş.
Bir hayli ulu kişiyi, yaşlıyı
Kırıp geçeceğim diyor,
Gördüğü yurdun hepsini.
Çapul edip alırım diyor,*
Fitneyi adamakıllı salarım diyor,
Hesabını tam görürüm diyor.
Ata kan bedelini vermezse,
Halkı kurutup vururum diyor.
Kökçö hanın oğlu Ümötöy'le
Kavgaya girip çekişsek,
Sonra nasıl uyuşuruz?
Boğuşup vuruşsak,

Баатыр, не болор эken түбүбүз? Көкала
тулпар оозун
Күлүк тандап минишсек,
Мылтык атып саа тартып,
Күрсүлдөшүп сүрүшсөк
Канday болор канибыз?» –
Деп, ошентип, Күлчоро
Көкчө уулу баатырдын,
Көп кайраттуу капырдын
Ирин айтып турду ele.
Көргөн менен билгенин
Чынын айтып турду ele.
Көрүшкөнү келген казактын
Сырын айтып турду ele,
Күлчоро минday degen соң,
Арыслан Бакай абасы
Артыктыгын караçы,
«Ал Үмөтөй erendin
Көкчө kandan tuulgan,
Көп cerge saldı çuulgan.
Көрсөң түрү ушунday,
Ала bayrak, cez nayza
Ату күлүк күрсүлдөк,
Coon өпкө düpüldөk,
Сасык ayran, cün kurut
Алаköödөн тарсылдак.
Кең көкүрөк казакты,
Кelbersigen azaptı
Ат баштagan алты san
Tartuu кыла salgıla,
Чataktaşpay, чырдашpay
Чын eldeşip algıla!
Атасы Көкчө er ele,
Muraa bolup Manaska
Муруntan beri keldi ele.
Ar кыялы taza ele,
Ayköl menen er Көкчө
Чын bir tuugan baca ele.

Baatır, sonumuz ne olur acaba? Kökala
tulparın ağzını
Yörük seçip binişsek,
Tüfek atıp yay çekip,
Gümbürdeşip birbirimizi sürsek
Kanımızın hali ne olur?» –
Diye, işte böyle, Külçoro
Kökçö'nün oğlu baatırın,
O çok gayretli kâfirin
Halini anlatıp durdu.
Görüp de bildiğinin
Doğrusunu söyleyip durdu.
Görüşmeye gelen Kazak'ın
Sırrını söyleyip durdu,
Külçoro böyle dedikten sonra,
Arslan Bakay abası
Üstünlüğüne bir bak,
«O Ümötöy yiğidi
Kökçö handan doğmuş,
Çok yere gürültü salmış.
Görsen hali işte böyle,
Ala bayrak, tunç mızrak,
Atı yörük, gümbürtülü,
Kalın akciğerli, güp güp atan,
Ekşi ayran, yünlü kurut,
Boş kibirli, patırtıcı.
Geniş göğüslü Kazak'a,
O kurumlu belaya
Başında at olan altı san malı
Armağan olarak verin,
Çatışmayıp, çekişmeyip
Gerçekten barışıp alın!
Atası Kökçö er idi,
Manas'a arka olup
Öteden beri yanında gelmişti.
Her hayali temizdi,
Ayköl ile er Kökçö
Gerçek öz bacanaktı.

Kakandı kamap barganda,
Kıtayga kırgın salganda

Burgan Kökçö kan ele,
Tuu tübünö bılk etpey,
Turup bergen çep ele.
Aybatı mıktuu, zaarı küç
Aydarkan uulu Kökçönün
Öbögü mınça can ele.
Çınmaçındı, Kakandı
Çındagan mınça kan ele,
Beecinge kirse katı uykaş,
Kökçö Manas atı uykaş,
Erdigi mınça can ele.
Bee baştagan beş toguz
Kuday üçün, men üçün,
Kökçö, Manas şer üçün
Barıp tartuu kılgıla.
Aytkan sözgö köngülö,
Kara niet Ümötöy
Kaalaganın bergile.
Camandaşpay astına
Kele-kete cürgün dep,
Tuura kökcal baatırdı
Tuugandıktı bilgin dep,
Tuugan kılıp alıñar».
Bakay aytıp mınday söz,
Süylörünö çamınıp,
Kayıptan akıl tabılıp,
Kanıkeyge keldi kez.
Mına oşondo Kanıkey:
«Kan baldarım, ugup al,
Aytsam kızık munum bar.
Aytıp kakşap süylösök
Aldaga söz zar ele,
Karakandın kolunda
Tak on eki kız bar elek.
On ekinin uluusu
Kökçö algan Akerkeç,

Kakan'ı kuşatmaya gittiğinde,
Çin'e kırgın saldığında

Düşmanı bur bur çeviren Kökçö han idi,
Sancak dibinde kılını kıpırdatmadan
Durup siper olan biriydi.
Heybeti sağlam, zehri güçlü
Aydarkan oğlu Kökçö'nün
Dayanağı böyle bir can idi.
Çınmaçın'ı, Kakan'ı
Sıkıştıran böyle bir han idi,
Pekin'e girse yazısı denk,
Kökçö ile Manas, adları denk,
Yiğitliği böyle bir can idi.
Başında kısrak olan beş dokuz malı
Allah için, benim için,
Kökçö, Manas şerler için
Varıp armağan ediniz.
Söylenen söze uyun,
Kara niyetli Ümötöy'e
Dilediğini verin.
Kötüleşmeyip huzuruna
Gelip gidip dursun deyip,
Doğru sözlü kökcal baatırı
Kardeşliği bil deyip,
Kardeş edinip alın».
Bakay böyle söz söyleyip,
Söyleyeceğine atılıp,
Gaipten bir akıl bulunup,
Sıra Kanıkey'e geldi.
İşte o zaman Kanıkey:
«Han balalarım, kulak verin,
Söylersem tuhaf bir sözüm var.
Söyleyip yalvarıp konuşsak
Allah'a söz yetişmezdi,
Karahan'ın avucunda
Tam on iki kız idik.
On ikinin en büyüğü
Kökçö'nün aldığı Akerkeç,

Buudaykan algan Burulkan,
Camgırçı algan Caynake,

Teke algan Ayneke,
Ormonbek algan Oyumkan,
Manas algan Kanıkey,
On eki kız bar elek.
Bir aygırdın kulunu,
Bir atanın balası.
Momun çalış can elek.
Alıstan körüp bilüüçü
Akerkeçtin kanatı,
Munun atası Kökçö barında
Añkılday bermey kazaktın
Kaçantan berki adatı.
Eey, özöndüü dayra bulagım
Ölgöndö körgön çunagım!
Kelin çakta kurgan can
Keçigip çaçım örgömün,
Kelbersigen Manastan
Kulunum, ölgöndö seni körgömün.
Beren uulu belekke
Aalamga salgan çuulgan,
Semetey menen Ümötöy
Karın bölö bul ekööñ
Bir kündö ekööñ tuulgan.
Toyuña tokson soydurup,
Atıñdı uykaş koydurup,
Karın bölö can eleñ,
Tuugandıgıñ bar eleñ.
Tuuganga tiygen oñçu emes,
Tuuradan eki bolçu emes.
Cakınga tiygen bolçu emes,
Kanına tiygen kopçu emes,
Degenine köngülö,
Arbın düynö, tümön mal
Kaalaganın bergile!
Kaytarıp colgo salgıla,
Camandaşpay eldeşip,

Buudayhan'ın aldığı Burulkan,
Camgırçı'nın aldığı Caynake,

Teke'nin aldığı Ayneke,
Ormonbek'in aldığı Oyumkan,
Manas'ın aldığı Kanıkey,
On iki kız idik.
Bir aygırın kulunu,
Bir atanın çocuğu.
Uslu sayılır canlar idik.
Uzaktan görüp bilen
Akerkeç'in kanadı,
Bunun atası Kökçö sağken
Böbürlenip durmak Kazak'ın
Öteden beri gelen âdeti.
Ey, özenli ırmağımın pınarı,
Ölürken gördüğüm biriciğim!
Gelinlik çağımda bu zavallı can
Gecikip saçımı ördüm,
O kurumlu Manas'tan
Kulunum, ölürken seni gördüm. *Yiğidin oğlu armağana*
Aleme gürültü salan,
Semetey ile Ümötöy,
Karın kardeş bu ikiniz
Bir günde ikiniz doğmuşsunuz.
Toyuna doksan mal boğazlatıp,
Adını denk koydurtup,
Karın kardeş canlar idiniz,
Kardeşliğiniz vardı.
Kardeşe kıymak hayır getirmez,
Yakından iki olmak olmazdı.
Yakınına dokunmak olmazdı,
Kanına dokunmak kalkışılmazdı,
Dediğine uyun,
Bol dünya malı, tümen davar,
Dilediğini verin!
Geri çevirip yola salın,
Kötüleşmeyip barışıp,

Cakşılaşıp kalgıla!	*İyi geçinip kalın!*
Ante turgan sebebi –	*Öyle etmenin sebebi –*
Menin ecem Akerkeç	*Benim ablam Akerkeç*
Özü kadır tün ele,	*Kendisi kadir gecesi gibiydi,*
Kasiettüü küñ ele.	*Kutlu, keramet sahibi bir kul idi.*
Ak körpö cayıl can ele,	*Ak kürk gibi cömert bir can idi,*
Urgaaçıdan beybaktın	*Kadınlar içinde o bahtsızın*
Kasieti bar ele.	*Bir kerameti vardı.*
Çekiri cok, koy közdüü,	*Şaşı değil, koyun gözlü,*
Sepkili cok, ak cüzdüü	*Çilsiz, ak yüzlü,*
Koroz moyun, calcal köz	*Horoz boyunlu, süzgün gözlü,*
Kebi şirin, tili bal	*Sözü şirin, dili bal,*
Aalamdan çıkpayt anday can.	*Alemde çıkmaz öyle bir can.*
Tolgon ayday tolukşup	*Dolu ay gibi olgunlaşıp*
Ak kuladay bolukşup,	*Ak sungur gibi tüylenip,*
Asıl ecem baykuştun	*Asil ablam zavallının*
Abiyri mınça bar ele.	*Namı böyle büyüktü.*
Kulak ugup, köz körgön	*Kulak duyup, göz gördüğü*
Cerge atagı ugulgan	*Yeryüzüne şanı yayılan*
Kasiettüü can ele.	*Kerametli bir can idi.*
Eri Kökçö kökcaldan	*Kocası Kökçö kökcaldan*
Alıp kalgan al ele.	*Alıp kaldığı bir güç idi.*
Al Akerkeç katındın	*O Akerkeç kadının,*
Carkıldagan kapırdın	*Işıl ışıl parlayan o kâfirin*
Koldogonu bar ele.	*Kollayanı vardı.*
Kökçö orduna balasın	*Kökçö'nün yerine oğlunu*
Baana kılgan can ele.	*Dayanak kılan bir can idi.*
Köp bala cok Kökçödön	*Çok çocuğu yoktu Kökçö'den,*
Ümötöy calgız bala ele.	*Ümötöy tek çocuktu.*
Ümötöy tuugan Akerkeç	*Ümötöy'ü doğuran Akerkeç*
Kasiettüü can ele.	*Kerametli bir can idi.*
Kayran ecem dolunun	*Zavallı ablam, o hırçının*
Eerdinde söölü bar ele,	*Dudağında bir heybet vardı,*
Tim aytkanı oñ bolbos	*Boşuna söylediği boşa gitmez,*
Tilinde möörü bar ele.	*Dilinde bir mühür vardı.*
Kargışı kata ketpegen	*Kargışı boşa çıkmayan,*
Tildöösü beker ketpegen	*Beddua ettiği kurtulmayan,*
Kayır aytkan oñbogon,	*Hayır dediği ters gitmeyen,*

Kargışı kata bolbogon
Enesi mınday küñ ele,
Anın kargışı caman can ele.
Eerdinde meñi bar ele.

Kargışı yanılmayan
Anası böyle bir kul idi,
Onun kargışı yaman bir candı.
Dudağında bir beni vardı.

Tiktegen adam soo bolbos,
Tilegi katkan katından
Tilinde möörü bar ele,
Kuday alsın Ümötöy,
Enesinen korkomun» –
Dep, oşentip, Kanıkey
Çuuga salıp turdu ele,
Ayabagan çoñ azap
Duuga salıp turdu ele,
Kecirdi koyup Semetey,
Eldeşkin dep turdu ele,
Ümötöy menen Semetey
Köktö munar cıldızday
Kozdoşkun dep turdu ele,
Akırettik aykaşıp,
Dostoşkun dep turdu ele.
Mına oşondo Semetey
Kan Bakay menen Kanıkey
Bolot, bolboyt debesten,
A sözünö könböstön,
Açılıp coop berbesten,
Kaarı kelip kaşayıp,
Açsa közü caynadı.
Karasa Ümötöyünö
Kan içmesi karmadı,
Atañdın körü dünüyö
Azırkısın cogotsoñ
Aylıbızdan coo çıgıp,
Arbıdı azap künügö,
Kökçönun uulu Ümötöy
Kördük türüñ uşunday.
Köp süygönü cañcalbı,
Üzürlüü söz kantip aytalı.
Uşu col cinin kagalık,

Baktığı adam sağ kalmaz,
Dileği tutan o kadının
Dilinde bir mühür vardı,
Allah kahretsin Ümötöy'ü,
Anasından korkuyorum» –
Diye, işte böyle, Kanıkey
Feryat edip durdu,
Pek büyük bir azabı
Duaya salıp durdu,
İnadı bırak Semetey,
Barış deyip durdu,
Ümötöy ile Semetey
Gökte pusla kaplı yıldız gibi
Göz göze gelin deyip durdu,
Ahiretlik olup el sıkışıp,
Dost olun deyip durdu.
İşte o zaman Semetey
Han Bakay ile Kanıkey'e
Olur, olmaz demeksizin,
O sözlerine uymaksızın,
Açıkça cevap vermeksizin,
Hışmı gelip dikilerek,
Gözünü açsa alev alev parladı.
Ümötöy'e bir baktı,
Kan içme hırsı tuttu,
Kahrolası şu dünya
Şimdikini yok etsen
Köyümüzden düşman çıkıp,
Azap günden güne çoğaldı,
Kökçö'nün oğlu Ümötöy
Gördük, halin işte bu.
Çok sevdiği kavga mı,
Verimli sözü nasıl söyleyelim.
Bu yol onun hıncını kıralım,

Antip kaarlanıp kaşaysa,
Bu kara coltoy tügöttün
Bir esebin tabalı.
Anday cañcaldı süysö, kazaktı Olco kılıp alıp kel!
Can cabılta çabalı.

Öyle hışımlanıp dikilirse,
Bu kara belalı yok olasının
Bir hesabını bulalım.
Öyle kavgayı severse, Kazak'ı Ganimet edip alıp gel!
Canını hep birlikte alalım.

Kaçan bolso enekem,
Ata, kagılayın urmakem,
Kagışpay soo cürsün dep,
Caktay beret eken go.
Catındaşın, tuuganın
Cayı mınday bolçu dep,
Maktay beret ekengo.
Kan şimirgen çorogo,
Kayra tartıp oşogo
Erin tiştep, köz kısıp,
Eptep çıktı çoronu.
Caaday uçup Külçoro
Aşıp-şaşıp cügürüp,
Eliktey ırgıp tüyülüp,
Şıluun tuugan şer çoro –
Baatırlıgı başkaça
Şıptı kaşka er çoro –
Şıpıldap çurkap cetti ele,
Semetey menen Külçoro
Bir kişige uguzbay,
Bir adamga bilgizbey,
Şıbıraşa ketti ele.
Külçorogo munu aytıp,
Külüp turdu Semetey.
It kazaktı soygun dep,
Ölüm kıla koygun dep;
Düülöp turdu Semetey.
Taştan kayra tartpasın
Küülöp turdu Semetey.
Atañdın körü, şer çorom,
Alıñ cetet aalamga
Kökçö uulu Ümötöy

Ne zaman olsa anacığım,
Ata, kurbanı olayım o kutlu anam,
Vuruşmayıp sağ dolaşsınlar deyip,
Hep taraf tutar imiş.
Bağrından olanı, akrabasını
Hali böyle idi deyip,
Hep över imiş.
Kan yudumlayan çoroya,
Geri dönüp o çoroya
Dudağını dişleyip, göz kırpıp,
Çoroyu bir yolunu bulup çıkardı.
Yaya gerilmiş ok gibi uçup Külçoro
Aceleyle seğirtip koşup,
Elik gibi zıplayıp gerilip,
Cıvık olmayan, çevik doğmuş şer çoro –
Yiğitliği bir başka
Çırpınıp giden kaşkalı er çoro –
Fırlayıp koşup yetti,
Semetey ile Külçoro
Bir kişiye duyurmadan,
Bir adama bildirmeden,
Fısıldaşmaya koyuldular.
Külçoro'ya şunu söyleyip,
Gülüp durdu Semetey.
İt Kazak'ı boğazla deyip,
Ölümüne sebep ol deyip;
Coşup kabarıp durdu Semetey.
Taştan geri dönmesin diye
Kükreyip durdu Semetey.
Kahrolası dünya, şer çorom,
Gücün aleme yeter,
Kökçö'nün oğlu Ümötöy

Aytsa akılga könbösö,
Talkalap başın alıp kel,
Dañgıttarga carıp kel,
Ötkörö kanga kanıp kel;
Ökçölüü ötük, cargak şım
Alda baykuş enekem

Söylenince akla uymazsa,
Un ufak edip başını alıp gel,
Çoban köpeklerine yarıp gel,
Adamakıllı kana kanıp gel;
Ökçeli çizme, meşin şalvar,
Allah, o zavallı anacığım

Caralgan mende kalıktan
Ozo çıgat şorduu enem,
Maşayagı piri dep,
Cön ele tozo çıgat şorduu enem.
Kandın zaybı kanatı,
Ar kaçandan bir kaçan
Asıl enem beybaktın
Irım kılgan adatı.
Ata, çoro kebim uk,
Ak bolotuñ maylagın,
Açuuma çın tiybe dep,
Öçöşümö kelgende
Özümdün abam emespi
Abıkeni cayladım.
Kana menin ölgönüm?
Kana maga ubal cetkeni,
Kabırgadan kagınıp,
Kak öpködön sezgenip,
Kana, emgiçe Semetey ölüp ketkeni.
Erdigiñ elge sınaakı
Körüngön candı küygüzüp,
Kökcaldıgıñ bilgizip,
Köp cinime tiygende
Köböştü körgö kirgizdim.
Kana, maa ubal cetkeni,
Köz cumulup, but sunup,
Kökcal ölüp catkanı.
Emdigiçe kökcalıñ
Kör azabın tartkanı.
Men ırımın kaçan karmadım,
Öçöşümö tiygende
Öz atam Cakıp kandı calmadım.

Yaratılmış halk içinde bende
Öne çıkar benim bahtsız anam,
Meşayihi, piri diye,
Öylece karşıma çıkar bahtsız anam.
Hanın karısı onun kanadı,
Her ne zaman olsa
Asil anam, o bahtsızın
Uğur sayıp ettiği âdeti.
Ata, çoro sözümü dinle,
Ak bolat kılıcını yağla,
Öfkeme gerçekten dokunma dedim de
İnadıma dokunduğunda
Kendi abam değil miydi,
Abıke'yi öldürdüm.
Nerede benim ölmem?
Nerede bana vebalin yetişmesi,
Kaburgadan sancı duyup,
Kuru akciğerden yanıp,
Nerede, şimdiye dek Semetey'in ölüp
gitmesi. Yiğitliğin halka bir sınav
Görünen canı yakıp kavurup,
Kökcallığını bildirip,
Nice kez hıncıma dokunduğunda
Köböş'ü mezara soktum.
Nerede, bana vebalin yetişmesi,
Gözü kapanıp, ayağı uzanıp,
Kökcalın ölüp yatması.
Şimdiye dek senin kökcalının
Kabir azabı çekmesi.
Ben ne zaman uğur gözettim,
İnadıma dokunduğunda
Öz babam Cakıp hanı yuttum.

Kana, menin ölgönüm?	*Nerede benim ölmem?*
Emdigiçe esil baş	*Şimdiye dek şu canım baş*
Kıyamat cüzün körgönüm.	*Kıyametin yüzünü görmüş mü?*
Çıybıt abam çıñırttım,	*Çıybıt abamı çığırttım,*
Altı baydı añtardım.	*Altı zengini alt üst ettim.*
Kölbaydı körgö kirgizdim,	*Kölbay'ı mezara soktum,*
Körgön curtum baarına	*Gören yurdumun hepsine*
Kökcaldıktı bilgizdim.	*Kökcallığı bildirdim.*
Köp adam körgö kirgizdim.	*Çok adamı mezara soktum.*
Kana, menin ölgönüm?	*Nerede benim ölmem?*
Ubal cetip, köp adam	*Vebal yetişip, nice adam*
Kayda menin körüşüm,	*Nerede benim mezarım,*
Kaçan ubal ölüşüm.	*Ne zaman vebalden ölmem.*
Kaarıma tiygendi,	*Hışımıma dokunanı,*
Kıyıkka tie bergendi,	*Ters yanıma değip durmuşu,*
Kırk çoronu kırgamın,	*Kırk çoroyu kırdım ben.*
Camgır kılıp caa tartıp,	*Yağmur gibi yay çekip,*
Calınsam koyboy canımdı	*Yalvardığımda canımı bırakmayıp*
Möndür kılıp ok atkan,	*Dolu gibi ok atan,*
Tartsam Buurul malımdı,	*Çekip aldığımda Buurul malımı,*
Kol kuuşursam tük bolboy,	*El kavuşturup yalvarsam hiç aldırmadan,*
Küygüzgön mintip canımdı,	*Canımı böyle yakıp kavuran,*
Kaynatıp iygen kanımdı,	*Kanımı kaynatıp gönderen,*
Calınsa bolboy tuugandar	*Yalvarsa da uymayan hısımlar,*
Kaşaytıp iygen canımdı.	*Canımı dikleştirip gönderen.*
Atamdan kalgan muraapı,	*Babamdan kalan mirasçıları,*
Kırk çoronu kırgamın.	*Kırk çoroyu kırdım ben.*
Bolbos cindi salgamın,	*Olmayacak deliliği ettim,*
Booz katının cargamın,	*Gebe kadınların karnını yardım,*
Kerege talın kıyratıp,	*Kerekenin çubuğunu kırıp,*
Kelin-kızın ıylatıp,	*Gelin kızını ağlatıp,*
Uugunun baarın kıyratıp	*Uuklarının hepsini kırıp*
Uulu-kızın ıylatıp,	*Oğlunu kızını ağlatıp,*
Kırgın kılıp karısın,	*Kırgın salıp kocamışını,*
Kıl emesin taştabay	*Kıl kadar bir şeyini bırakmadan*
Kırıp saldım baarısın.	*Kırdım geçirdim hepsini.*
Cakınımdı calmadım,	*Yakınımı yuttum,*
Kana ölüp ketkenim,	*Nerede benim ölüp gitmem,*

Kana maa ubal cetkeni,
Emdigiçe abakeñ
Körgö butu salañdap,
Kana dünüyödön ketkeni,
Kökçö uulu Ümötöy –
Ümötöydü körüp kel.
Tilge kelse çoçkogo
Segiz üñkür kazına,

Nerede bana vebalin yetişmesi,
Şimdiye dek abakenin
Mezara ayağı sallanıp,
Nerede dünyadan gitmesi,
Kökçö'nün oğlu Ümötöy –
Ümötöy'ü bir görüp gel.
Dile gelirse o domuza
Sekiz mağara dolusu hazine,

Kazınada sarı açkıç –
Sapsılgaluu bar açkıç.
Kulpulap oozun açayın,
Alagoy kazak mına dep,
El curtunun baarına,
Caşı menen karıga
Buttap zeerim çaçayın,
Tilge kelse Ümötöy
Degenine könölü,
Adırda cılkı altı san
Argımak, kunan aralaş,
Çubatuuga salalı,
Degenine könölü,
Kadırlaşsa bölögö
Argımak külük aralaş
Uşul Ümötöygö bereli.
Kierine ton berip,
Cakşılaşsa Ümötöy
Kaalasa alaar kol berip,
Arbın maldı çoñ berip,
Bir tabaktan et ceşip,
Didaarlaşıp betteşip,
Obolkunu kozgoşup,
Kol karmaşıp dostoşup.
Ayza birge booloşko,
Mına ubada kılalı
Coonu birge cooloşko.
Kıyınıbız karıbız,
Kıyamattık bölögö
Körüşölü baarıbız.

Hazinede sarı anahtar –
Saplı bir anahtar var.
Kilidini açıp ağzını açayım,
Al gitsin Kazak, işte bu deyip,
Halkının, yurdunun hepsine,
Genciyle yaşlısına
Kucak kucak zehrimi saçayım,
Dile gelirse Ümötöy
Dediğine razı olalım,
Yayla tepesinde altı san at var,
Argımak ile kunan karışık,
Sürüp resmigeçide salalım,
Dediğine razı olalım,
O bölön kardeş kadir bilirse
Argımak ile yörük atlar karışık
Şu Ümötöy'e verelim.
Giyeceğine kürk verip,
İyi geçinirse Ümötöy
Dilerse alacağı orduyu verip,
Bol davarı bolca verip,
Bir tabaktan et yiyip,
Yüz yüze bakışıp karşılaşıp,
Geçmişi yad edip,
El sıkışıp dost olup.
Mızrakları birlikte bağlamaya,
İşte bir ahit edelim
Düşmana birlikte düşman olmaya.
Zorlumuz da kocamışımız da,
Kıyamete kadar bölön kardeş olarak
Görüşelim hepimiz.

Coonu birge coolorgo,	*Düşmana birlikte düşman olmaya,*
Epke kelse Ümötöy	*Yola gelirse Ümötöy*
Doonu birge doolorgo	*Davayı birlikte dava etmeye,*
Çalgındı birge çaluuga.	*Keşfe birlikte çıkmaya.*
Kırgın bolsok bir cerde	*Kırgına uğrarsak bir yerde*
186400 Çogulup ölüp kaluuga,	*Bir arada toplanıp ölmeye,*
Bek eldeşip kaytıp kel,	*Sağlam barışıp geri gel,*
Bereniñ mınday dedi dep,	*Yiğidin sözü böyleydi deyip,*
Menin amanat sözüm aytıp kel.	*Benim emanet sözümü söyleyip gel. Sözüne*
Kubanamın sözüñö.	*sevinirim.*
Kaarlanıp kaşaysa,	*Hışımlanıp dikilirse,*
Karmap kuldu caylap kel,	*Yakalayıp o kulu öldürüp gel,*
Eki kolun baylap kel.	*İki kolunu bağlayıp gel.*
Eki közün teñ çukup,	*İki gözünü de oyup,*
Abañ Semeteyge aydap kel.	*Abanız Semetey'e sürüp gel.*
Epke kelse Ümötöy,	*Yola gelirse Ümötöy,*
186410 Alıp kelgin özümö.	*Alıp gel bana kendime.*
Artık tuugan boluşka,	*Üstün bir kardeş olması için,*
Körgöz menin közümö.	*Göster benim gözüme.*
Birge özön konolu,	*Birlikte aynı özene konalım,*
Bir birtuugan bololu.	*Bir öz kardeş olalım.*
Bu düynögö cıygandaş,	*Bu dünyada mal yığmada ortak,*
Ölüm ortok ıymandaş	*Ölümde ortak, imanda kardeş*
Ötkörö tuugan bololu.	*Sıkı bir kardeş olalım.*
Epke kelse Ümötöy,	*Yola gelirse Ümötöy,*
Ayabayın muraadan.	*Esirgemeyeyim muradından.*
186420 Atañdan kalgan keñ Talas,	*Atandan kalan geniş Talas'ı,*
Cılgınduu Keñ-Kol cerimdi	*Ilgınlı Keñ-Kol yerimi*
Dele oşol Ümötöygö bereyin,	*İşte onu, o Ümötöy'e vereyim,*
Uşul ataman kalgan elimdi.	*Şu atadan kalan halkımı.*
Takır boydon bereyin,	*Olduğu gibi tümden vereyim,*
Al Ümötöy baatırdın	*O Ümötöy baatırın*
Degenine könöyün.	*Dediğine razı olayım.*
Elge kabar salalı,	*Halka haber salalım,*
Kaalaganı kan bolso,	*Dilediği han olmaksa,*
Kızılbaş curttun kıyratıp	*Kızılbaş yurdunu kırıp geçirip*
186430 Kılımga kabar salalı.	*Bütün çağa haber salalım.*
Kan Ümötöy baatır dep,	*Han Ümötöy baatır deyip,*

Közdögön curttun baarına
Kan kötörüp alalı.
Tilge kelbey Ümötöy
Tirtektese kazaktı,
Kazakka sal azaptı,
Kalkına karan salıp kel,
Kök muroogo kanıp kel.
Körgönüñ kazak uşu dep,
Köp bel baylap alıp kel.
Baatır da eleñ, şer da eleñ,

Gözümüzün gördüğü yurdun hepsine
Han kaldırıp alalım.
Dile gelmeyip Ümötöy
Tepinip dururlarsa o Kazak'ı,
Kazak'a azabı sal,
Halkına yıkım salıp gel,
Gök gırtlağın kanına doyup gel.
Gördüğün Kazak işte bu deyip,
Sıkı kemer kuşanıp alıp gel.
Baatır da idin, şer de idin,

Erdi saysañ sen saydıñ
Atıñ kaldı özümö.
Ay, Külçoro, kulunum
Abamın kebi uşu dep.
Ümötöygö aytıp kel.
Cadaalın salsa kazakka
Salam-duba aytıp kel!»
Dep, oşentip, Semetey
Küülöp kayrap çoronu
Küçötüp colgo saldı ele.
Caaday uçup şer çoro,
Calañkıçtay er çoro
Üç-Koşoydun boyuna,
Çoñ Keñ-Koldun oyuna
Salıp cetip Külçoro
Bolcogon cerge bardı ele.
Çoronu körüp Ümötöy
Bolot ayza kolgo alıp,
Kulaker sanga bir salıp,
Cer añgekti uratıp,
Şamdagayı bolcolsuz
Şapıldatıp çuratıp,
Çorogo cete keldi ele,
Er Ümötöy kelgende
Kambıl kuştay kamınıp,
Kayran çoro bereniñ
Kayıptan akıl tabılıp,
Akırın süylöp, bek taştap,

Eri mızrakladıysan sen mızrakladın
Adın bana kaldı.
Ey, Külçoro, kulunum
Abamın sözü işte budur deyip.
Ümötöy'e söyleyip gel.
Kazak'a boğuşma niyeti taşıyorsa
Selam duamı iletip gel!»
Diye, işte böyle, Semetey
Kükreyip çoroyu bileyerek
Coşturup yola saldı.
Yaydan uçan ok gibi şer çoro,
Cellat gibi er çoro
Üç-Koşoy'un kıyısına,
Büyük Keñ-Kol'un düzüne
Atını sürüp yetip Külçoro
Kararlaştırılan yere vardı.
Çoroyu görünce Ümötöy
Bolat mızrağı ele alıp,
Kulaker'in sağrısına bir vurup,
Yerin oyuğunu devirip,
Çevikliği ölçüsüz
Şapır şupur koşturup,
Çoronun yanına yetip geldi,
Er Ümötöy geldiğinde
Becerikli kuş gibi hazırlanıp,
Zavallı çoro, o yiğidin
Gaipten bir aklı bulunup,
Usulca söyleyip, sağlam basıp,

186470	Eptüülügü bolcolsuz,	*Ustalığı ölçüsüz,*
	A Külçoro söz baştap	*İşte Külçoro söze başlayıp*
	Ümötöygö bardı ele:	*Ümötöy'ün yanına vardı:*
	«Karın bölö Ümötöy,	*«Karın kardeş Ümötöy,*
	Cılgınduu, Keñ-Kol, keñ Talas Baş aluu	*Ilgınlı Keñ-Kol, geniş Talas Baş almak*
	mına, cer mına	*işte bu, yer işte bu*
	Cer eken dep kelipsiz.	*Yerdir diye gelmişsin.*
	Kırk uruu kırgız kımbat curt	*Kırk boy Kırgız, kıymetli yurt*
	Kütüp alsañ, kalaaluu kırgız	*Beklersen, kaleli Kırgız*
	El eken dep kelipsiz.	*Halktır diye gelmişsin.*
	Manastın uulu Semetey	*Manas'ın oğlu Semetey,*
186480	Baatır kökcal sultandı	*Baatır kökcal sultan*
	Bel eken dep kelipsiz.	*Dayanaktır diye gelmişsin.*
	Küp-küp etip, küülönböy,	*Güp güp edip kabarmadan,*
	It kıyaldı taştañız,	*İt gibi hayalini bırakınız,*
	Cañıdan kıyal baştañız.	*Yeniden bir hayale başlayınız.*
	Sultanga akıl salıñız,	*Sultana aklı danışınız,*
	Ubal-soobu bolobu	*Vebali mi sevabı mı olur,*
	Kazak menen kırgızdın	*Kazak ile Kırgız'ın*
	Mildetin özüñ alıñız.	*Sorumluluğunu kendin alınız.*
	Kabılan Bakay karısın,	*Kaplan Bakay kocamışa,*
186490	Bermek bolduk berenim,	*Vermeye razı olduk yiğidim,*
	Aytkanıñdın baarısın,	*Söylediğinin hepsini,*
	Karın bölö Ümötöy,	*Karın kardeş Ümötöy,*
	Cindi bolboy soo bolsoñ,	*Deli olmayıp aklı başında olursan,*
	Baatır bolboy coo bolsoñ,	*Baatır, düşman olmayıp dost olursan,*
	Mañday kıraan çep bolduñ.	*Alnı açık kıran, bize siper oldun.*
	Tilge kelseñ Ümötöy,	*Dile gelirsen Ümötöy,*
	Kırgız emes kılımga	*Kırgız değil, bütün çağa*
	Baatır, bıyıl bek bolduñ.	*Baatır, bu yıl sağlam oldun.*
	Cılgınduunun oyuna,	*Ilgınlının düzüne,*
186500	Keñ Talastın boyuna	*Geniş Talas'ın kıyısına*
	Beren Kökçö orduna,	*Yiğit Kökçö'nün yerine,*
	Kabarıñ kıyın, atı uluk	*Şanın zorlu, adı ulu,*
	Kan kılganı turabız,	*Han kılmak üzereyiz,*
	Kulak ugup, köz körgön	*Kulak duyup, göz gördüğü*
	Cer cüzünö özüñdü	*Yeryüzüne seni*
	Kan kılganı turabız.	*Han kılmak üzereyiz.*

Ümötöy uluk boldu dep,	*Ümötöy ulu oldu deyip,*
Kep kılganı turabız,	*Söz etmek üzereyiz,*
Uçmaktuu eldin baarına	*Uçsuz bucaksız halkın hepsine*
186510 Sizdi bek kılganı turabız.	*Sizi bek kılmak üzereyiz.*
Kandıktı kaalap alıñız,	*Hanlığı dileyip alınız,*
Kan abam kankor aldına	*Han abam kankorun huzuruna*
Tuuganmın dep barıñız.	*Kardeşim deyip varınız.*
Baatır, baştı alsañ men mına.	*Baatır, baş alacaksan işte ben.*
el mına!	*işte halk!*
Küçösöñ başıñ aluuçu	*Zorlarsan başını alacak*
Kayran çoro men mına!	*Zavallı çoro işte benim!*
Kapanın baarın coyuñuz,	*Bütün kederi dağıtınız,*
Küülöngöndü koyuñuz.	*Kükreyip kabarmayı bırakınız.*
186520 Zilibiz birge bir tuugan,	*Kökümüz bir, öz kardeşiz,*
Aytkan söz menen boluñuz.	*Söylenen sözle olunuz.*
Aytkan tildi alıñız,	*Söylenen dili dinleyiniz,*
Kök askarday zoñkoyup,	*Gök yalçın kaya gibi dikilip,*
Körgön cerge ulugum,	*Gördüğüm yerde ulum,*
Camandaşpay şer menen	*Kötüleşmeyip şer ile*
Baatır kökcal er menen	*Baatır kökcal er ile*
Törönün törö bolmogu	*Törenin töre olması*
Köpçülügü el menen.	*Çoğunlukla halk ile olur.*
Cakşılaşsañ Ümötöy	*İyi geçinirsen Ümötöy*
186530 Can birgem bölöm keldi dep,	*Can yoldaşım bölön kardeşim geldi deyip,*
Can ayabay Semetey	*Can esirgemeden Semetey*
San karaça bee beret.	*Sayısız kısrak verir.*
Sandap, miñdep töö beret».	*Sayı sayı, bin bin deve verir».*
Dep, oşentip, Külçoro	*Diye, işte böyle, Külçoro*
Ümötöygö turdu ele,	*Ümötöy'ün karşısında durdu,*
Uşul kepti urdu ele.	*Şu sözleri çarparak söyledi.*
Kaarlanıp kaşayıp,	*Hışımlanıp dikilerek,*
Al Ümötöy çirkindi	*O Ümötöy zavallıyı*
Emi Kuday urdu ele.	*Şimdi Allah kahretti.*
186540 Kaarlandı köz caynap,	*Hışımlandı, gözü alev alev,*
Kapıray, kan içmesi bek karmap. Aytıp	*Hayret, kan içme hırsı sıkı tuttu. Söyleyip*
turgan kebin kör,	*durduğu söze bak,*
Kıygaçtanıp küülönüp,	*Yan çizip kükreyip,*
Kıykırık saldı cindenip.	*Delirmişçesine bir nara attı.*

«Köödöndö çımın canımdı,
Zarıp kılam uruşka
Kaşıktay kara kanımdı.
Kızıtalak cukuy kul
Kılıp turgan işin kör.
Calpak-calpak söz aytıp,
Can cırgatar kezdi aytıp,
Canıñ çıkkan akmaktın
Aytıp turgan kebin kör.
Bel baylagan beliñe
Belgilüü kökcal şer ekööñ
Azır menin özümö,
Körünbö çorom, közümö!
Karañgı bolboy, tün bolgun,

Kanıñ tügül cuunup kul,
Kanıñ menen bir bolgun.
Ceke salış kılbasam,
Cer caynagan koluñdu
Ceke özüm kırbasam.
Ümötöy bolboy ölöyün,
Tuulbay tuna çögöyün,
Atam kunun berbese,
Arız muñuma könbösö,
Bilge altının artpastan,
Alçañdagan Buuruldu
Astıma azır tartpastan,
Kara coltoy cuukuydun
Kazır aytkan kebin kör,
Kara kılıp oturgan
Kan Semetey biriñdi,
Kaarı keldi Ümötöy,
Kazır kagat ciniñdi.
Kan atam kunun bergin dep,
Kaalap keldi bul işti,
Kan kıl dedi kimiñdi?
Aram ölgön cuukuy kul,
Kızıtalak çoronun
Kılıp turgan işin kör!

«Göğsümdeki sinek kadar canımı,
Vuruşmaya feda ederim
Kaşık kadar kara kanımı.
O kahrolası cılız kul
Yaptığı işe bir bak.
Yalpak yalpak söz söyleyip,
Can rahatlatacak vakti anıp,
Canı çıkasıca ahmağın
Söyleyip durduğu söze bak.
Kemer kuşandığın beline
Şu belli kökcal ile ikiniz
Şimdi benim kendime,
Görünme çorom, gözüme!
Karanlık olmayıp zifiri gece olsun,

Kanın değil, yıkanıp kul,
Kanınla bir olsun.
Teke tek dövüşe girmezsem,
Yer dolusu ordunu
Tek başıma kırmazsam.
Ümötöy olmayıp öleyim,
Doğmayıp suda boğulup batayım,
Babamın kan bedelini vermezse,
Arzıma, derdime uymazsa,
Bileğinde altını yüklemeden,
O salınıp giden Buurul'u
Şimdi önüme çekmeden,
Kara belalı o zayıf kulun
Şimdi söylediği söze bak,
Kara kılıp oturan
Han Semetey, sizin birinizi,
Hışmı geldi Ümötöy'ün,
Şimdi hıncınızı kırar.
Han babamın kan bedelini ver deyip,
Bu işi dileyip geldi,
Han kıl dedi hanginizi?
Haram olarak ölesi zayıf kul,
O kahrolası çoronun
Yaptığı işe bir bak!

Sarı adırmak kerüüñdü ayt,
Saymedirep kep salbay,
Salışa turgan cönüñdü ayt.
Kep kıskası uşunday –
Semetey menen dostoşup;
Birge cürüp oñboymun.
Külçoro, Bakay karısın
Kuldukka berse bolboymun.
Ayıldaş bolup kuturam,
Ayılın buzup cutunam.
Kalkın karap kılamın,
Kaltırbay curtun kıramın.
Tüp korgonuñ tüzötöm,
Tübüñö çoguu cetpesem

Sarı yamaçlı kırını söyle,
Ağız kalabalığı edip söz salmadan,
Dövüşecek olma sebebini söyle.
Sözün kısası işte bu –
Semetey ile dost olup;
Birlikte yürüyüp iflah olmam.
Külçoro'yu, Bakay kocamışı
Kulluğa verseler razı olmam.
Köy komşu olup kudururum,
Köyünü bozup yutunurum.
Halkını gözüme kestirip yaparım,
Bir teki kalmadan yurdunu kırarım.
Kalenin dibini yerle bir ederim,
Kökünü toptan kazımazsam

Araga cürgön çoro kul,
Seni öltürüp ketpesem.
Tappasambı aylañdı,
Kandabasam nayzamdı
Kemitpesem caşıñdı,
Kespesem kuu kul, başıñdı!»
Ayza tiyse kıñk etpeyt.
Dep, küülönüp Ümötöy,
Uñgusu bolot, uçu kurç
Kök bolotton ayza alıp,
Kulagerdi bir salıp,
Közü ar cakta ört kaynap,
Erindi kese bek çaynap,
Köp süylönüp bakırıp,
Kökçölöp uraan çakırıp.
Bakırıgı baş carıp,
Ün kayratı taş carıp,
Kaarın tögüp çamınıp,
Kan tögüştön kaytpastan,
Cazayıldı salınıp,
Kaçpay tur dep kamınıp,
Kayran erdin özünö
Kaar aldınan tabılıp.
Uuga kirdi Ümötöy,

Arada dolaşan çoro kul,
Seni öldürmeden gitmezsem.
Bulmaz mıyım hilenin çaresini,
Mızrağımı kanlamazsam,
Ömrünü kısaltmazsam,
Kesmezsem, kuru kul, başını!»
Mızrak dokunsa gıkı çıkmaz.
Diye, kükreyip Ümötöy,
Kökü bolat, ucu keskin
Gök bolattan bir mızrak alıp,
Kulager'e bir vurup,
Gözünde o yanda ateş kaynayıp,
Dudağını kesercesine sıkı çiğneyip,
Çok söylenip bağırıp,
Kökçö diye uran çağırıp.
Bağırışı baş yarıp,
Sesinin gücü taş yarıp,
Hışmını döküp atılıp,
Kan dökmekten dönmeden,
Cezayır tüfeğini asıp,
Kaçmadan dur deyip hazırlanıp,
Zavallı erin kendisine
Hışım önünden bulunup.
Ava girdi Ümötöy,

186620	Eç kim ayla tabalgıs	*Hiç kimsenin çaresini bulamayacağı*
	Duuga kirdi Ümötöy.	*Bir büyüye girdi Ümötöy.*
	Kırgagı bolot cez nayza	*Kenarı bolat, tunç mızrak,*
	Çın küröñ tartpas keñ saydan,	*Sahi doru at yol vermez geniş dereden,*
	Kazaktardın Ümötöy	*Kazakların Ümötöy'ü*
	Çımın can ketkis nayzadan,	*Sinek kadar can bırakmaz mızrakla,*
	Çındagan eken Ümötöy,	*İyice niyetlenmiş Ümötöy,*
	Kaarın salıp kakayıp,	*Hışmını salıp dikilerek,*
	Kuturguruñ cetti ele.	*O kudurası yetip geldi.*
	Boz kisenin beti dep,	*Boz köstek kayışının yeri deyip,*
	Curöktün tömön çeti dep,	*Yüreğin alt kenarı deyip,*
186630	Ölçöösünün özü dep,	*Ölçüsünün tam yeri deyip,*
	Ölüüçü cerdin kezi dep,	*Ölümlük yerin sırası deyip,*
	Arı karay cıp koyso,	*Öteye doğru bir kaydırsa,*
	Al cüröktün özü dep.	*İşte yüreğin tam kendisi deyip.*
	Külçorogo kol saldı.	*Külçoro'ya el uzattı.*
	Artındagı köp kazak	*Ardındaki kalabalık Kazak*
	Alaman salıp dır koydu.	*Toptan saldırıp gürültü kopardı.*
	Artık balban Ümötöy	*O üstün pehlivan Ümötöy*
	Andırtatıp çorosun	*Çoroyu yıkıp devirmek için*
	Ayza menen bir koydu.	*Mızrakla bir vurdu.*
186640	Sırttan şeriñ Külçoro	*Sırt yanı şer olan Külçoro'yu*
	Aybalta çapsa kuturgur	*O kudurası balta ile vursa*
	Azelde çoroñ bılk etpeyt.	*Aslında çoron kılını kıpırdatmaz.*
	Zıñ-zıñ etip kenebeyt	*Zınk diye durur, aldırmaz,*
	Ümötöydün sayganın	*Ümötöy'ün mızrakladığını*
	Buçkagına teñebeyt.	*Paçasına bile saymaz.*
	Erdik menen şerdikti	*Erliği ve şerliği*
	Egem-taalam çorogo	*Yaradan Rabbim çoroya*
	Bergen eken çenbey.	*Ölçüsüzce vermiş.*
	Telegeyi teñ eken,	*Her yanı denk imiş,*
186650	Al Külçoro er eken,	*O Külçoro er imiş,*
	Öödö-ıldıyın karabayt,	*Yukarısına aşağısına bakmaz,*
	Berendigi uşunday	*Yiğitliği işte böyle,*
	Ölömün dep sanabayt.	*Ölürüm diye hesap etmez.*
	Ketmen tuyak, keñ sooru	*Ketmen tuynaklı, geniş sağrılı,*
	Kerişke minçü Surkoen	*Çatışmaya binilen Surkoyon'un*
	Tartıp oozun burdu ele.	*Dizginini çekip ağzını çevirdi.*

Dagı aylañ kança, baatır dep,
Çamañız birge cetpese,
Bütün kazagıñ çakır dep,
Kaşkayıp külüp turdu ele,
Bir saygan cok on sayıp,
Oolcup kul turganı.
Cıyırma saysa kenebeyt,
Buçkagına teñebeyt.
Şer Külçoro turganı:
«Atañdın körü, Ümötöy,
Degi akılıñ cok eken.
Bu ciniñdi koyuñuz,
Ceke alıñ cete albayt.
Celikken kazak, tümön curt
Mıktuuñ mende boluñuz,
Cazayıl atıp, caa tartıp,

Daha ne çaren var, baatır deyip,
Gücünüz tek başına yetmezse,
Bütün Kazağını çağır deyip,
Sırıtıp gülerek durdu,
Bir mızraklamak değil, on kez saplayıp,
Kul yalpalayıp duruyordu.
Yirmi kez saplasa aldırmaz,
Paçasına bile saymaz.
Şer Külçoro şöyle durdu:
«Kahrolası dünya, Ümötöy,
Anlaşılan aklın hiç yokmuş.
Bu hıncınızı bırakınız,
Tek başına gücün yetemez.
Kışkırtılmış Kazak, tümen yurt
En sağlamınla üstüme geliniz,
Cezayır tüfeği atıp, yay çekip,

Çamañ kelse soyuñuz,
Çakçañdaba kazak curt,
Çaçıraysıñ koyuñuz.
Meymanga kelip kakayıp,
Bek cañcaldı salbañız.
Kılça kalbay kıl nemeñ,
Kırgın bolup kalbañız.
Ölgönüñön kalganıñ
Kıyratıp oroy saldı dep,
Kıyırıña barbañız.
Ay karañgı tün bolgun,
Eki miñ kazak Ümötöy
El curtuñ menen bir bolgun,
Kakançı kaynap sayganda,
Kalıñ kazak köyröñ curt
Senden kayışıp ketsem oñombu?
Dep, oşentip, Külçoro
Senden korkso çoronun
Egerde işi eki bolobu?
Araçıga ayza urduñ,
Kaarlanıp sen turduñ.
Baatır sendey bolobu.

Gücünüz yeterse boğazlayınız,
Çırpınıp durma Kazak yurdu,
Darmadağın olursunuz, bırakınız.
Misafirliğe gelip dikilerek,
Sıkı bir kavga salmayınız.
Kıl kadar bir şeyiniz kalmadan,
Kırgına uğrayıp kalmayınız.
Ölenlerinizden geriye kalanınız
Kırıp geçirip kabaca davrandı deyip,
Sınırınıza varmayınız.
Ay karanlık, zifiri gece olsun,
İki bin Kazak Ümötöy
Halkınla yurdunla bir olsun,
Kakan savaşçısı kaynayıp saplandığında,
Kalabalık Kazak, kuruntulu yurt,
Senden yılıp kaçsam iflah olur muyum?
Diye, işte böyle, Külçoro
Senden korkarsa çoronun
Sözü ikilik eder mi hiç?
Arabulucuya mızrak vurdun,
Hışımlanıp öyle durdun.
Baatır senin gibi olur mu.

Başıñ kıyrap ketpesin,
Senden ayangan adam oñobu,
Beyleseñ bolo Ümötöy,
Meltirep kol kayırbaym.
Bek deseñ bektin uulumun,
Bekzaadanın birimin.
Kan deseñ kandın uulu elem
Kalcıraysıñ Ümötöy
Şıldır ayran, kök kurut
Kaysı cerde kazaktın kulu elem?
Kümüş közdüü, kün cüzdüü
Kaarım kelip kakaysam,
Kaçıp-ürküp cürbögün,
Caketay, kulduk, kulduk – dep,
Telegeyi teñ ele,
Cer-ceriñe kirbegin,
Öröpküysüñ Ümötöy,
Öz düynöñdü çaçpagın,
Öldük ee, cake, kulduk dep,
Samsaalagan kayran curt,

Başın parçalanıp gitmesin,
Senden esirgeyen adam iflah olur mu,
Bir niyet etsen ya Ümötöy,
Dimdik durup el çekmem.
Bek dersen bekin oğluyum,
Bey soyundan birisiyim.
Han dersen hanın oğluydum
Palavra atıyorsun Ümötöy
Cıvık ayran, mavi kurut,
Nerede Kazak'ın kulu oldum ben? Gümüş gözlü, gün yüzlü
Hışmım gelip dikilecek olsam,
Kaçıp ürküp dolaşma,
Cakeyim, kulunuz, kulunuz – deyip,
Her yanı denk idi,
Yer yer sığınacak delik arama,
Telaşa kapılıyorsun Ümötöy,
Kendi malını mülkünü saçma,
Öldük be, cake, kulunuz deyip,
Paldır küldür dağılan zavallı yurt,

Sar-Arka közdöy kaçpagın!
Kaarın salıp kakaysa,
Kazaktı çoro sorbosun,
Kadır alda Kuday dep,
Kalkıñ kapa bolbosun.
Çımırkansa Külçoro
Çın beliñ suurup albasın,
Çındap iyse kokustan,
Ayza tiyip okustan
Amanat candı kıybasın.
Bölömdü çorom saydı dep,
Kankor abamdı Kuday urbasın!
Catındaş kan menen coolaşkan
Caman eken bular dep,
Biröö şıldıñ kılbasın!»
Kol kaytarıp, bılk etpey,
Tulpar oozun burdu ele.
Alda, surnayday kurgan şer

Sarı-Arka'ya doğru kaçma!
Hışmını salıp dikilirse,
Çoro Kazak'ın kanını emmesin,
Kadir Allah, Rabbim deyip,
Halkın kedere düşmesin.
Gerilip güç toplarsa Külçoro
Sahiden belini kırıp koparmasın,
Ciddiye alıp ansızın vursa,
Mızrak beklenmedik yerine dokunup
Emanet canına kıymasın.
Bölön kardeşimi çorom mızrakladı deyip,
Kankor abamı Allah kahretmesin!
Bir bağırdan olan han ile düşman olan
Bunlar kötü kişilermiş deyip,
Kimse alay konusu etmesin!»
Elini tutup, kılını kıpırdatmadan,
Tulparın ağzını çevirdi.
Aman, zurna sesi gibi o gür şer

Kaşkayıp külüp turdu ele.
Kökçönün uulu Ümötöy
Körünöö ayza sundu ele.
Kördüñ kuldun oroyun,
Capa salıp çorogo
Cana ayzanı urdu ele.
Kabagım dep kılt etpeyt,
Kalıñ kazak ayza ursa,
Kayran çoroñ bılk etpeyt,
Aç bolottun mukulu,
Alakeñ kandın tukumu.
Kündöy urlangan egiz kul,
Atası artık, teñiz kul,
Için körsöñ çoronun
Cer cüzünön keñ ele,
Can caratıp bir Kuday
Cana çoro karaandı
Cakında berbeyt degi ele.

Sırıtıp gülerek durdu.
Kökçö'nün oğlu Ümötöy
Göz göre göre mızrak uzattı.
Gördün mü kulun kabalığını,
Çoroya eziyet salıp
Yine mızrağı savurdu.
Kaşım gözüm deyip kılı bile oynamaz,
Kalabalık Kazak mızrak vursa,
Zavallı çoron kılını kıpırdatmaz,
Aç bolattan dövülmüş,
Alakeñ hanın soyundan.
Gün gibi doğmuş ikiz kul,
Atası üstün, kendisi deniz gibi kul,
İçini görsen o çoronun
Yeryüzünden genişti,
Can yaratan bir Allah
Böyle bir çoro karaltısını
Yakın zamanda vermez elbet.

Kökçö uulu Ümötöy
Alaman koyup çuu turup,
Ayza menen kirip cür.
Katını erkek tuugansıp,
Kabagım-kaşım debesten,
Kayran çoroñ külüp cür.
«Er Kökçönün Ümötöy,
Aytkanım uşul bilip al,
Ata, Ümötöy bolboy cerge kir. Karşı-terşi kan ketip,
Uluu söz ayttım tilimdi al,
Kan ketken soñ can ketip,
Tıtılıp ketet kalkanıñ
Til albasañ kazak kul,
Azır çıgat talkanıñ.
Aytkan akıl çoñ kutum,
Ceke kirip ceeliksem,
Kaldır etiñ kazak kul,
Kazır çıgat bıt-çıtıñ,
Kaar salamın türüñö,

Kökçö'nün oğlu Ümötöy
Toptan saldırıp gürültü koparıp,
Mızrakla girip duruyor.
Karısı erkek doğurmuşçasına,
Kaşım gözüm demeksizin,
Zavallı çoron gülüp duruyor.
«Er Kökçö'nün oğlu Ümötöy,
Söyleyeceğim şudur, bilmiş ol,
Ata, Ümötöy olmayıp yerin dibine gir.
Sağa sola kan gidip,
Ulu bir söz söyledim, dilimi dinle,
Kan gittikten sonra can gidip,
Paramparça olur kalkanın
Sözümü dinlemezsen Kazak kul,
Şimdi un ufak olursun.
Söylediğim akıl büyük bir bereket,
Teke tek girip azgınlaşırsam,
Zavallı etin Kazak kul,
Şimdi çıkar bit yenimin hesabı,
Halinize hışım salarım,

Kaarım kelip kakaysam,
Kadırluu bölöñ ekööñ bul
Katılbay koyboym biriñe».
Ümötöy sayıp turgan soñ,
Al Külçoro kıraandın
Kaarlanıp küç turdu,
Törö çoroñ betine
Tört elidey muz turdu.
Tuura kaynap kayran kan,
Tutkagı karmap çoronun
Tutamga kelbey uşu can,
Çeçekeyi buzulup,
Öñ kubarıp, iç küyüp,
Öñköçün tartıp turalbay,
Örttönüp közü caynadı.
Kaalgaday kaşka tiş –
Çın kadoodon başka tiş
Bölö-bölö çaynadı.
Oolukkanda şer çoroñ
Kılıç kolgo aluuçu,
Kırktay ilek coo kelse,

Küç kelip közü kirtiyse,
Kırk miñ ayza bir tiyse
Kıyşaybastan al çoroñ
Kırgın kılıp taştaçu.
Kılıçtı alsa koluna
Kıyındıgı mınçalık –
Kıyamat müşkül baştaçu,
Kaarlansa çorodon
Kaltırbay karaan baştaçu.
Cologondu colbors kul
Coykup-coykup taştaçu.
Kızırkansa Külçoro
Kılımga kırgın baştaçu.
Kabılan oşol, şer oşol,
Kara kökcal er oşol.
Açuulanıp Külçoro,
Elçige kelse çoronu

Hışmım gelip dikilecek olsam,
Kadirli bölön kardeşimle ikiniz bu,
Sataşmadan bırakmam birinize».
Ümötöy mızraklayıp durduktan sonra,
O Külçoro kıranın
Hışımlanıp gücü kabardı,
Töre çoronun yüzünde
Dört parmak kalınlığında buz durdu.
Doğrudan kaynayıp o zavallı kan,
Çoroyu bir tutkusu tutup
Bu can bir tutama sığmadan,
Gözbebeği bulanıp,
Rengi solup, içi yanıp,
Hörgücünü çekip duramayıp,
Ateşlenip gözü alev alev parladı.
Kapı kanadı gibi kaşkalı dişi –
Sahiden çivi gibi sağlam dişini
Bölük bölük ederek çiğnedi.
Kızıştığında şer çoron
Kılıcı ele alırdı,
Kırk çevre dolusu düşman gelse,

Baskı gelip gözü kısılsa,
Kırk bin mızrak birden dokunsa
Hiç eğilmeden o çoron
Kırgın salıp bırakırdı.
Kılıcı eline alsa
Zorluğu işte bu kadar –
Kıyamet gibi müşkül başlatırdı,
Hışımlanırsa o çorodan
Bir karaltı kalmayacak hale başlatırdı.
Yaklaşanı, o pars gibi kul
Doğrayıp doğrayıp savururdu.
Kıskançlığa kapılsa Külçoro
Bütün çağa kırgın başlatırdı.
Kaplan odur, şer odur,
Kara kökcal er odur.
Öfkelenip Külçoro,
Elçi olarak gelmiş çoroyu

Açuulanıp turat dep,
Aykırıp ayza sunguday
Anday mınday dedimbi?
Ceti atañdın kunu cok,
Kürsüldögön Ümötöy
Küyöörüñdü cedimbi?
Murunku ceriñ Sarı-Arka
Beykut çalgın çaldımbı,
Buzugumdan el kırıp,
Senin cılkıñdı tiyip aldımbı?
Cılma cinge kaldımbı,
Kan Kökçönün Ümötöy,
Kaarım kelip kaşaydım,
Katılsam birdi körösüñ!
Açuulanıp arbaysam,
Sarı-Arka kaçıp cetesiñ!
Bir aykırıp çapçısam,
Talkan bolup ketesiñ!
Kaarlansam ölösüñ,
Kalçaga cetken uşul kol

Öfkelenip duruyor deyip,
Nara atıp mızrak uzatacak kadar
Şöyle böyle bir şey dedim mi?
Yedi atanın kan bedeli yok,
Gümbürdeyip duran Ümötöy
Sevdiğini elinden yedim mi?
Eski yurdun Sarı-Arka'da
Huzurunu bozup keşfe çıktım mı,
Bozgunculuğumla halkı kırıp,
Senin yılkını sürüp aldım mı?
Sinsi bir hınca mı kaldım,
Han Kökçö'nün oğlu Ümötöy,
Hışmım gelip dikildim,
Sataşacak olsam bir görürsün!
Öfkelenip kollarımı geriştirsem,
Sarı-Arka'ya kaçıp varırsın!
Bir nara atıp bir kez çarpsam,
Un ufak olup gidersin!
Hışımlanırsam ölürsün,
Titremeye tutulan işte bu ordu

Kayra kelbes çın caydı
Ümötöy, azır körösüñ!
Çındaym birdi körösüñ,
Çımırkansam ölösüñ!
Tuugan körsöm men seni
Kızıtalak Ümötöy,
Tetigi kıtaylarday körösüñ.
Beren bolsoñ, şer bolsoñ
Urunarga too tappay,
Cön ele kılıp iyçü nemedey
Belsenip turgan sen bolsoñ,
Beliñdi bekem buup al.
Atañ er Kökçönü caylagan
Kıtaydan kunun kuup al!
Cılgınduu, Keñ-Kol, keñ Talas
Uyat kılıp koebu?»
Bakburçundun ceri emes,
Argın, kırgız az kana el

Bir daha dönülmez o gerçek yurdu,
Ümötöy, şimdi göreceksin!
Gerçekten görülmedik şey görürsün,
Bir kükrersem ölürsün!
Ben seni akraba görsem de,
Kahrolası Ümötöy,
Şu Kıtaylar gibi görürsün beni.
Yiğitsen eğer, aslansan,
Çarpacak dağ bulamayıp,
Düpedüz iş bitirecekmiş gibi
Bileğini sıvamış duran sensen,
Belini sıkıca kuşanıver.
Baban yiğit Kökçö'yü katleden
Kıtay'dan kan bedelini iste!
Ilgınlı Keñ-Kol, geniş Talas
Utandırıverir mi?»
Bakburçun'un yeri değil,
Argın'la Kırgız bir avuç el,

Kırk uruu kıtay el emes.
Kıykırıp ayza salasıñ,
Senin bu kılıgıñ cön emes!
Kaarlanıp kakaysam,
Kazır bölöm, ölörsüñ!
Öz ubalıñ özüñö,
Emi emgegiñ töböñö!
Cañcal kanday bilesiñ,
Cana tilge kelbeseñ,
Tak ele kıtaydın tonun kiesiñ. Kızıtalak çoronun
Tuu tübündö kanıñar,
Kazır çıgar canıñar!
Karmaş kılsam sırayıp,
Kırılar curtuñ tırayıp,
Kıyınsıngan eriñer,
Ubayım kaygı cediñer,
Uruştu kılgan Ümötöy,
Kalıñ curt, kulduk debegin!»
Işenip turgan şerinin
Dep, oşentip, Külçoro
Açuulanıp tıñdanıp,
Aç oykuma caylanıp.
Kaarlansa kıraandın

Kırk boy Kıtay halkı değil.
Haykırıp mızrak saplıyorsun,
Senin bu ettiğin yol değil!
Öfkelenip dikilirsem,
Şimdi ölürsün teyzeoğlu!
Vebalin kendi boynuna,
Emeğin şimdi tepene!
Kavga nedir bilirsin,
Yine söz dinlemezsen,
Tıpkı Kıtay'ın tonunu giyersin. Kahrolası çoronun
Tuğ dibinde kanınız,
Şimdi çıkar canınız!
Ben tutuşup vuruşsam,
Yurdun serilip kırılır,
Yamanlık taslayan erleriniz,
Tasa kaygı yediniz,
Kavgayı çıkaran Ümötöy,
Kalabalık yurt, aman dilemeyin!»
Güvenip durduğu aslanının
Deyip, böylece Külçoro
Öfkelenip gerinip,
Aç kartal gibi kurulup.
Öfkelendi mi şahbazın

Kaarı betine aylanıp.
Körüngön candı şaştırıp,
Buluttay uçkan Sur atın
Oydolotup bastırıp.
Kök cekeni salınıp,
Körsöñ mınday kıraan kul
Kılıp iyçü nemedey,
Kıygaçtanıp kamınıp.
Kol kaytarsam kokustan,
Kagışa ketsem okustan,
Kızıtalak kazakka
Kıyın müşkül bolobu?
Kımbat enem, Semetey
Kırıp iydiñ böödö dep,

Kahrı yüzüne vurup,
Görünen canı şaşırtıp,
Bulut gibi uçan Sur atını
Oynatıp sıçratıp sürüp.
Gök mızrağını takınıp,
Görsen, böylesi şahbaz kul
Hemen işini bitirecekmiş gibi,
Yan bakışla hazırlanıp.
Kazara el kaldırırsam,
Ansızın çarpışıversem,
Kahrolası Kazak'a
Ağır bela olmaz mı?
Kıymetli anam ile Semetey,
Boş yere kırdın demez mi,

Dep, oşentip, Külçoro
Artın oylop kaşka kul,
Adamdan bölök başka kul,
Keçee, Külçoro mintip turdu ele.
Aldan neçe oy oylop,
Ümötöydü koykoylop,
Koy-koy sözgö bolgon cok,
Al Ümötöy oñgon cok,
Mına kızıtalak kuluna
Kıykırıp ayza sunuñar!
Seksen canı bolso da,
Tuş-tuşunan uruñar!
Uruşup kelip cön turgan
Atañdın körü, kazak curt,
Uyat bolot munuñar.
Bel baylagan belinin
Beylep başın keskile,
Manastın uulu kankorgo
Ayt dese coogo kirüüçü,
Ar kandaydı sürüüçü,
Bu kuturgan çoronun
Başın kesip algıla.

Deyip, böylece Külçoro
Sonunu düşündü seçkin kul,
İnsandan başka, bambaşka kul,
Hani, Külçoro böyle durmuştu.
Nice nice düşünce kurup,
Ümötöy ise kasım kasım kasılıp,
"Dur, yapma" sözüne aldırmadı,
O Ümötöy uslanmadı,
«İşte kahrolası kula
Haykırıp mızrak uzatın!
Seksen canı olsa da,
Dört bir yandan vurun!
Vuruşup gelip öylece duran —
Atanın körü, Kazak yurdu,
Ayıp olur bu ettiğiniz.
Bel bağladığı yiğidinin
Gözleyip başını kesin,
Manas oğlu o hunhara,
"Yürü" dese düşmana dalan,
Her önüne geleni süren,
Bu kudurmuş çoronun
Başını kesip alın.

Çoro közü cogolso,
Çoñuraak işiñ oñolso,
Anan Manastın uulu köödöktü Elçige barsa esi cok
Töbösünön baskıla,
Tört tülügün çaçkıla!
Cılkısın cılma tiygile,
Dünüyösünö kirgile!
Atıştı arbın salgıla,
Bababız Kökçö baatırdın
Tak uşintip öçün algıla!
Miñ san ayza bir sayıp,
Cazasın kolgo bergile.
Çıyraksıngan bu kuldun
Tak cazasın kulga bergile!
Oykugan cerde onu öldü.

Çoronun gözü yiterse,
Büyücek işin düzelirse,
Sonra Manas oğlu toy delikanlıyı Elçiye varsa aklı yok
Tepesinden basın,
Dört bir davarını saçın!
Yılkısını silme sürün,
Malına mülküne girin!
Atışı bol bol yağdırın,
Atamız Kökçö bahadırın
İşte böyle öcünü alın!
Bin mızrağı birden saplayıp,
Cezasını elden verin.
Çeviklik taslayan bu kulun
Tam cezasını kula verin!
Coştuğu yerde onu öldü.

Kanın karap kılgıla,
Kaltırbay curtun kırgıla!
Beş-altoosu belde öldü.
Eline beypay salgıla,
Kılça kalbay calgız can,
Adam, curtum kep uşul,
Kırgın bolup kalgıla!»
Dep, oşentip, Ümötöy
Kaarın tögüp bakırdı.
Kalmaktan caman coo bolup,
Körgönü kelgen ekenbiz.
Kalıñ eldin baarısın
Kaptap ket! – dep çakırdı.
Adam, ölgönü kelgen ekenbiz!
Cabıla carak bölünböy,
Ümötöy buyruk kılgan soñ,
Kölökö türü cok eken,
Can koyçu türü körünböy.
Kömköröldü bölünböy.
Körünöö kazak kalıñ curt
Köy törösü ayza urdu,
Can koyçu türü körünböy.
Çogool mıltık çartıldap,
Çoguu kaptap ketti ele.
Kara mıltık karsıldap,
Cazayıl atıp, caa tartıp,
Ebin taap eldin tübünö
Cabıla kazak cetti ele.
Muna oşondo Külçoro –
Aalamdan artık şer çoro,

Adamdan bölök er çoro
Çıday albay kordukka,
Ümötöy salgan zordukka.
Kıyın taloo körgöndö
Kıyratpay çoro turabı,
Begireek taloo körgöndö
Külçoro karap turabı?
Kaarın salıp bakırıp,

Hanını çaresiz koyun,
Yurdunu kırın, sağ komayın!
Beş altısı belde öldü.
Eline kargaşa salın,
Kıl kadar tek can kalmasın,
Ey insanlar, yurdum, söz budur,
Kırgına durun hepiniz!»
Deyip, böylece Ümötöy
Kahrını döküp bağırdı.
Kalmuk'tan beter düşman olup,
Görmeye gelmişiz meğer.
Kalabalık elin hepsini
Kaplayıp bas! diye çağırdı.
İnsanlar, ölmeye gelmişiz meğer!
Hep birden, silah elde, bölünmeden,
Ümötöy buyruk verince,
Gölge sığınacak hâli yokmuş,
Can bırakacak hâli görünmeden.
Bölünmeden yüklendiler.
Apaçık Kazak, kalabalık yurt,
Nice töresi mızrak vurdu,
Can bırakacak hâli görünmeden.
Çogool tüfek çatırdayıp,
Hep birden kaplayıp geldiler.
Kara tüfek gümbürdeyip,
Cazayıl atıp, yay çekip,
Fırsat bulup elin köküne
Hep birden Kazak yetişti.
İşte o zaman Külçoro –
Âlemden üstün aslan çoro,

İnsandan başka er çoro,
Dayanamadı hakarete,
Ümötöy'ün ettiği zorbalığa.
Ağır yağma görünce
Çoro kırmadan durur mu,
Daha beter yağma görünce
Külçoro bakıp durur mu?
Kahrını salıp bağırıp,

Manastap uraan çakırıp,
Sur at sanga bir salıp,
Sır nayzanı kolgo alıp,
Oykup-oykup kaldı ele
Cake, kulduk kıldık – dep,
Altoo-cetöö sırayıp,
Baya bet alışkan cerde öldü.
Akılga dıykan karısı,
Çoçup ketti kelgen kol
Kazak curttun baarısı.
«Cazayıl dümök bir müşkül
Can cabıla cok bolup,
Bul Ümötöy baatırdın
Kara köñül kapırdın
Kökçö kunun kubalap,
Sarı-Arkanın makzurdun
Cıyganı kelgen eken – dep,
Sandatıp curttun baarısın
Kırganı kelgen eken dep.
Bukara cıyıp, el kütüp
Eteyin degen eken dep,
Ceteyin degen eken dep,
Curt çurkurap, çuu turdu,
Añgemeni duu kılıp,

"Manas!" diye nara atıp,
Sur atın sağrısına bir vurup,
Sırlı mızrağı ele alıp,
Coşup coşup şahlandı.
"Ağam, kulluk kıldık" deyip,
Altı yedisi serilip,
Demin yüz yüze geldiği yerde öldü.
Akılca zengin yaşlısı —
Ürküp kaçtı gelen ordu,
Kazak yurdunun hepsi.
«Cazayıl belası bir müşkül,
Canlar hep birden yok olup,
Bu Ümötöy bahadırın,
Kara gönüllü kâfirin
Kökçö'nün kan bedelini kovalayıp,
Sarı-Arka'nın mazlumunun
Devşirdiğini almaya gelmiş — deyip,
Sayısız yurdun hepsini
Kırmaya gelmiş meğer deyip.
Halk toplayıp, el edinip
Edineyim demiş meğer deyip,
Ereyim demiş meğer deyip,
Yurt çığrışıp, gürültü koptu,
Lakırdıyı velveleye verip,

Attan tüştü köp kazak:
«Curt oyunda boluñuz,
Buzuktu karmap soyuñuz!
Kanıbız çoçko emespi,
Kalgandı aman koyuñuz!
Baştap cañcal salıptır,
Baarı curt sizge ne kıldı?
Ar kesken çaap keseyin,
Ay-ay baatır kulduk dep,
Aybatı mıktuu şer ediñ,
Özüñö kulduk kıldık! – dep.
Karmalaşıp Ümötöy
Kalıñ curtuñ munu aytıp,
Kalk çurkuray kaldı ele.

Attan indi nice Kazak:
«Yurdun gönlünce olun,
Bozguncuyu tutup kesin!
Hanımız domuzun teki,
Kalanı sağ bırakın!
Kavgayı başlatan odur,
Bütün yurt size ne yaptı?
Ant keseni çarpıp keseyim,
"Aman aman bahadır, kulluk!" deyip,
Heybeti güçlü aslan idin,
Sana kulluk kıldık! — deyip. Boğuşup
durdu Ümötöy,
Kalabalık yurdun bunu söyleyip,
Halk çığrışıp kaldı.

	Kalayık mintip turganın	*Ahalinin böyle durduğunu*
	Akıl kördü Külçoro,	*Akıl saydı Külçoro,*
	Aytsa-aytpasa tögünbü,	*Deseler de demeseler de yalan mı,*
	Kalıñ curt çuulap turganın	*Kalabalık yurdun çığrıştığını*
	Ümötöydü el körüp,	*Ümötöy'ü el görüp,*
	Makul kördü Külçoro	*Uygun gördü Külçoro.*
187000	Elge, curtka tiybesten,	*Ele, yurda dokunmadan,*
	Elteñ urup şer çoro	*Fırlayıp aslan çoro*
	Arı taman öttü ele,	*Öte yana geçiverdi,*
	Köpkök temir kiyingen	*Masmavi demir kuşanan*
	Ümötöy kanga cetti ele,	*Ümötöy Han'a yetişti,*
	Kulakerdin üstünön	*Kulaker'in üstünden*
	Oñ dalının beti dep,	*Sağ kürek yüzü deyip,*
	Omurtkanın çeti dep,	*Omurganın kıyısı deyip,*
	Ölçöölünün özü dep,	*Tam ölçüsü burası deyip,*
	Ötkörböy candap cibersem	*İçe işletmeden yandan sıyırtsam,*
187010	Kaldır etek kazak kul	*Hantal etekli Kazak kulu*
	Irgıp keter kezi dep,	*Fırlayıp düşeceği an deyip,*
	Cadaaldangan akmaktı	*Azıtmış olan ahmağı*
	Candata sayıp salayın,	*Yandan sıyırtıp saplayayım,*
	Can birgem abam törögö	*Can yoldaşım ağam töreye*
	Sınga baylap barayın.	*Görsün diye bağlayıp götüreyim.*
	Öltürböstön-citirbey,	*Öldürmeden, yitirmeden,*
	Kayran başım bütürböy,	*Aziz başımı tüketmeden,*
	Duuga baylap barayın.	*Velveleyle bağlayıp götüreyim.*
	Ayıkpagan çoñ cañcal	*Onmaz büyük kavgayı*
187020	Çuuga baylap barayın,	*Şamatayla bağlayıp götüreyim,*
	Aygay kulak tundurgan	*Kulak sağır eden çığlıkla*
	Duuga baylap barayın.	*Gürültüyle bağlayıp götüreyim.*
	Amızdansa er ölçü	*Hırs edince er ölür ya,*
	Atakka baylap barayın,	*Nam olsun diye bağlayıp götüreyim,*
	Ayabagan çoñ buzuk	*Amansız büyük fesadı*
	Çatakka baylap barayın.	*Çatak diye bağlayıp götüreyim.*
	Ümötöy kebin ep körsö	*Ümötöy'ün sözünü uygun görürse,*
	Tirüü kılbay tim ele	*Sağ komadan, dosdoğru*
	Abakem Semeteyden bezeyin.	*Ağam Semetey'den yüz çevireyim.*
187030	Karın bölö neme eken	*Öz teyzeoğlu imiş ya,*
	Tuuganım baylap alayın,	*Akrabam diye bağlayayım,*

Abama alıp barayın.
Dostuñ duşman boldu dep,
Abakeme ayta salayın.
Elteñ ursa kokustan,
Bölök dese okustan
Tuugan kılıp neteyin,
Tuş kelse başın keseyin!
Astı tilin albasa,
Kan abamdan bezeyin!»
Dep, oşentip, Külçoro
Ayzaga balban dañgıl kul,
Aalamdan aşkan kambıl kul
Serpişke kirse tartpagan,
Alışkan coodon kaytpagan,
Kabılandan ilgiç kul,
Oluyadan bilgiç kul
Sarı cargak şım kiyip,
Suluudan sur at minip,
Tümön sanduu coo kelse,
Ölörün bilbey bir tiyçü
Öküm tuugan şer çoro,
Ötkörö sultan er çoro
Kemerinin betine,
Ok ötpös tondun çetine
Çoñ küröökö közünö,
Kuru tondun özünö

Ağama alıp gideyim.
"Dostun düşman oldu" deyip,
Ağama söyleyivereyim.
Kazara ters bakınırsa,
Ansızın "yabancıdır" derse,
Akraba edip nideyim,
Denk gelirse başını keseyim!
İllâ sözümü tutmazsa,
Han ağamdan yüz çevireyim!»
Deyip, böylece Külçoro —
Mızrakta pehlivan, usta kul,
Âlemi aşmış becerikli kul,
Çarpışmaya girse çekinmeyen,
Tutuştuğu düşmandan dönmeyen,
Kaplandan çevik kapan kul,
Evliyadan bilgiç kul,
Sarı sahtiyan don giyip,
Güzeller güzeli Sur atı binip,
Tümen sayılı düşman gelse,
Öleceğini bilmeden bir dalan,
Sert yaradılışlı aslan çoro,
Sultanlardan öte er çoro —
Kemerinin yüzüne,
Ok geçmez tonun kıyısına,
Büyük zırhın gözüne,
Kuşaklı tonun tam kendisine

Celigip çoro cetti ele.
Ayza menen bir muştap,
Al Ümötöy baatırdı
Kunkuuçu ıktuunu,
Kursagı aram mıktuunu
Çalıp taştaar kamandı,
Kökçö kandan Ümötöy
Körgönü başka camandı
Ilip taştap öttü ele.
Kayra, tartıp Külçoro
Boyu uzun şırgıyday,
Ilgiçtigi kırgıyday

Coşarak çoro yetişti.
Mızrakla bir yumruklayıp,
O Ümötöy bahadırı —
Kan davacısı kurnazı,
İçi karanlık zorluyu,
Çarpıp deviren azgın domuzu,
Kökçö Han'dan doğma Ümötöy'ü,
Görülmedik kötülük edeni —
Kancalayıp atarak geçti.
Geri dönüp Külçoro —
Boyu uzun sırık gibi,
Kapışı atmaca gibi —

187070	Attan tüşkön Ümötöy	*Attan düşen Ümötöy'e*
	Cebeden murun cetkeni.	*Oktan önce yetişti.*
	Ketip kelip şer Çoroñ	*Gidip gelip aslan Çoro'n*
	Ümötöy kandı bettedi.	*Ümötöy Han'a yöneldi.*
	Ceeligip Çoroñ cetti ele,	*Coşup Çoro'n yetişti,*
	Can kıyuuga ok atıp,	*Can kıymaya ok atıp,*
	Ayta-buyta degençe,	*"Aman şöyle" deyinceye dek,*
	Açıp közdü cumgança	*Göz açıp kapayıncaya dek,*
	Öltürböstön citirbey,	*Öldürmeden, yitirmeden,*
	Ton-tonosu baarı bar,	*Tonu kuşamı hep üstünde,*
187080	Kök kübönü kiygizip,	*Gök zırhı giydirip,*
	Oñkoñdotup oñşoytup,	*Sarsıp sendeleterek,*
	Opurulgan kıraandı	*Kükreyen şahbazı*
	Ulugan ittey şoñşoytup,	*Uluyan it gibi büzdürüp,*
	Borçuktuu toodoy barbaytıp, Baylamak boldu kolumdu,	*Sarp kayalı dağ gibi kabartıp, Bağlamaya kalktı kolumu,*
	Ümötöy kandı dardaytıp,	*Ümötöy Han'ı gerip yatırıp,*
	Oşo kezde şer Çoroñ	*O anda aslan Çoro'n*
	Tirüü karmap alıptır,	*Diri diri yakalamış,*
	Kulakerge tañıptır.	*Kulaker'e sarıp bağlamış.*
	Tuugan bölöñ mına dep,	*"İşte akraban teyzeoğlun" deyip,*
187090	Tuygun şerdin aldına	*Doğan yürekli aslanın önüne*
	Tirüü baylap bardı ele.	*Diri bağlayıp götürdü.*
	Al Ümötöy törönü	*O Ümötöy töreyi*
	Kulakerden barbaytıp,	*Kulaker'den indirip,*
	Kurgan balban Külçoro	*Aziz pehlivan Külçoro*
	Attan alıp saldı ele.	*Attan alıp yere koydu.*
	Abasına munu aytıp,	*Ağasına bunu söyleyip,*
	Oşondo Çoro bardı ele:	*O zaman Çoro vardı:*
	«Töröm, ar kaçandan bir kaçan	*«Törem, öteden beri her zaman*
	Kızıl örtkö cumşaysıñ.	*Kızıl ateşe salarsın beni.*
187100	Ce Külçoro kıraanıñ	*Ya şahbazın Külçoro*
	Cumşagan caktan ölbödü,	*Gönderdiğin yerde ölmedi,*
	Başımdı tartsam tuuganıñ	*Başımı çeksem de akraban,*
	Bul Ümötöy könbödü.	*Bu Ümötöy yola gelmedi.*
	Kaarlanıp kakayıp,	*Öfkelenip dikilip,*
	Calınsam ukpay sözümdü,	*Yalvarsam sözümü dinlemeden,*
	Baatır caman kıldı özümdü.	*Bahadır, beni fena etti.*

Ayzalap tıtıp tonumdu,
Köp körgöndü sonundu.
Aytsam ukpay tilimdi,
Kanım tutam, iç küyüp,
Kökcal bölöñ Ümötöy
Köp keltirdi cinimdi.
Camgırday kılıp caa tartıp,
Ketirip iydi şayımdı,
Kaynatıp iydi kanımdı,
Köp bışırdı canımdı.
Karagay ayza booladı,
Kan Kökçö kunun dooladı.
Atımdı tartsam bolbodu,
Akırı canım koybodu.
Kalıñ kazak cıyılıp,
Olcolomok boldu ele
Üstümdögü tonumdu,
Körgözmök boldu közümö
Kişi körbös sonundu.
Men Külçoro bolgonu
Külçoro atka kongonu,
Ak küböönü kiygeni,
Alçayıp atka mingeni,
Aykırıp coogo tiygeni,
Kıl murutum sunalıp,
Cigittik dooran sürgönü,
Aykırıp coogo tiygeni,
Mınday müşkül zorduktu,

Mızrakla yırttı tonumu,
Görülmedik nicesini gösterdi.
Söylesem sözümü dinlemedi,
Kanım tutuştu, içim yanıp,
Bozkurt teyzeoğlun Ümötöy
Öfkemi iyice kabarttı.
Yağmur gibi yay çekip,
Takatimi kesiverdi,
Kanımı kaynatıverdi,
Canımı çok pişirdi.
Çam mızrağını savurdu,
Han Kökçö'nün kanını dava etti.
Atımı sunsam olmadı,
Sonunda canımı rahat komadı.
Kalabalık Kazak toplanıp,
Ganimet edecek oldu
Üstümdeki tonumu,
Gösterecek oldu gözüme
Kişinin görmediğini.
Ben Külçoro olalı,
Külçoro adını alalı,
Ak zırhı giyeli,
Apışıp ata bineli,
Haykırıp düşmana dalalı,
Kıl bıyığım uzayıp,
Yiğitlik devranı süreli,
Haykırıp düşmana dalalı,
Böylesi müşkül zorbalığı —

Çoro Çoro bolgonu
Körbödüm mınday korduktu,
At baştagan altı san
Tartuu bersem bolbodu,
Ayza sunup koybodu.
Köp ketirdi alımdı,
Küygüzdü menin canımdı,
Aylandırdı başımdı.
At, töö tartsam til albay,
Suradı belem caşımdı.

Çoro, Çoro olalı
Görmedim böyle hakareti.
Atla başlayan altı tümen
Armağan sunsam olmadı,
Mızrak uzatmayı bırakmadı.
Gücümü çok tüketti,
Yaktı benim canımı,
Döndürdü başımı.
At, deve sunsam söz dinlemeden,
Gözyaşımı mı diledi sanki.

	Ar kaysısı ayza urup,	*Her biri mızrak vurup,*
	Aylandırdı başımdı.	*Döndürdü başımı.*
	Bütöp torop columdu,	*Yolumu kesip kuşatıp,*
	Tuuganıñdan tutandım,	*Akraban yüzünden tutuştum,*
	Bu bölööñ saldı sonundu.	*Bu teyzeoğlun görülmedik iş açtı.*
187150	Koluna tiyse kazagıñ	*Eline geçirse Kazak'ın,*
	Calınsam ukpay sözümdü,	*Yalvarsam dinlemeden sözümü,*
	Cadaaldıgı mınçalık	*Azgınlığı bu denli,*
	Çukugan turat közümdü.	*Gözümü oymaya durur.*
	Tapkanı turat doorumdu,	*Devranıma göz dikmiş durur,*
	Cön ele ezgeni turat boorumdu. Baatır,	*Düpedüz bağrımı ezmeye durur. Bahadır,*
	tilin ala salıñız.	*sözünü tutuveriniz.*
	Alıska minse Kulaker	*Uzağa binilse Kulaker'in*
	Buudandık türü körünböyt,	*Küheylanlık hâli görünmez,*
	Ayıl konso bul bölöñ	*Obana konsa bu teyzeoğlun*
	Tuugandık türü körünböyt.	*Akrabalık hâli görünmez.*
187160	Korkup, ürküp kuturgur	*Korkup ürküp, kudurası,*
	Bügün ayıl konçuday,	*Bugün obana konacak gibi,*
	Kıyıgın tapsa bul bölöñ	*Fırsatını bulsa bu teyzeoğlun*
	Erteñ duşman bolçuday.	*Yarın düşman olacak gibi.*
	Ayıl konso özüñö	*Obana konsa senin,*
	Tel kulunuñ cegidey.	*Emlik tayını yiyecek gibi.*
	Kazına oozun açkıday,	*Hazine ağzını açacak gibi,*
	Tümönüñdü çaçkıday.	*Tümenini saçacak gibi.*
	Tügöngön başka iş kelse,	*Başına onulmaz iş gelse,*
	Munuñ duşmanga sırdı açkıday.	*Bu, düşmana sırrı açacak gibi.*
187170	Ar kuyrugun örüñüz.	*Her kuyruğunu örünüz.*
	Abaylap ugup sözüñdü,	*Sözünü kollayıp dinler,*
	Aldagıday özüñdü.	*Seni aldatacak gibi.*
	Bacigi* tiyse koluna	*Bacigi* geçse eline,*
	Çukuguday közüñdü.	*Gözünü oyacak gibi.*
	Çuñkur cerge cer bolboyt,	*Çukur yerden yurt olmaz,*
	Bu çubut eken Ümötöy,	*Bu Ümötöy huysuzun tekiymiş,*
	Baatır, çuulgan salıp el bolboyt.	*Bahadır, kavga salandan el olmaz.*
	Kaşatça kırañ cer emes,	*Bayır sırtı gibi yer değil,*
	Senin kayran bölöñ el emes.	*Senin aziz teyzeoğlun el olmaz.*
187180	Erdigiñ mol, esiñ cok	*Yiğitliğin bol, aklın yok,*
	Eñgir-deñgir can eleñ,	*Delidolu bir can idin,*

	Artıgıñ mol, akıl cok	*Üstünlüğün bol, akıl yok,*
	Baatır, ala köödön kan eleñ.	*Bahadır, deli göğüslü han idin.*
	Bettegende iş kılçu	*Yüz yüze gelince iş bitiren*
	Ala köödön sen eleñ,	*Deli göğüslü sen idin,*
	Ar kaçandan bir kaçan	*Öteden beri her zaman*
	Senin azabıñ tartkan men elem.	*Senin çileni çeken ben idim.*
	Kördüm tilim alıñız,	*Gördüm, sözümü tutunuz,*
	Baatır, köönüñ kelse bölöñdü	*Bahadır, gönlün isterse teyzeoğlunu*
187190	Tuugan kıla salıñız.	*Akraba ediveriniz.*
	Baatır, çogool eken debeseñ	*Bahadır, "küstahmış" demezsen,*
	Çoronun tilin alıñız.	*Çoronun sözünü tutunuz.*
	Baatır, çoro tilin albasañ,	*Bahadır, çoronun sözünü tutmazsan,*
	Çoñ tuuganıñ Ümötöy	*Büyük akraban Ümötöy'ün*
	Aytkanına könüñüz,	*Dediğine boyun eğiniz,*
	At baştagan altı san	*Atla başlayan altı tümene*
	Altın cüktöp aydatıp,	*Altın yükletip sürdürüp,*
	Al attı aydap baruuga	*O atları sürüp götürmeye*
	Altı miñ adam kamdatıp,	*Altı bin adam hazırlatıp,*
187200	Degenine könüñüz.	*Dediğine boyun eğiniz.*
	Atasın atañ soyuptur,	*Babasını baban öldürmüş,*
	Çataktaşpay, çırdaşpay	*Çatışmadan, dalaşmadan,*
	Kun doolaptır beriñiz!	*Kan bedeli istemiş, veriniz!*
	Aldıñkı eerdin şalpaytıp,	*Alt dudağını sarkıtan,*
	Eki örköçün zoñkoytup,	*İki hörgücünü dikleştiren,*
	Ördöktöy moynun koykoytup,	*Ördek gibi boynunu kıvırtan*
	Ceti miñ kızıl nar aydap,	*Yedi bin kızıl ner sürüp,*
	Buttap altın, zer artıp,	*Batmanla altın, cevher yükleyip,*
	Atañ kunu uşu dep,	*"Babanın kan bedeli budur" deyip,*
187210	Ümötöygö beriñiz.	*Ümötöy'e veriniz.*
	Uşu sözgö könbösöñ,	*Bu söze boyun eğmezsen,*
	Uşunu tartuu berbeseñ,	*Bunu armağan vermezsen,*
	Inabayt aytkan sözüñö,	*İnanmaz söylediğin söze,*
	Akırı cürüp bul bölöñ	*Sonunda gide gide bu teyzeoğlun*
	Duşman bolor özüñö.	*Düşman olur sana.*
	Sarı-Arka çalıp, col alıp	*Sarı-Arka'yı dolanıp, yol alıp,*
	Sarı-arkanı cerdegen	*Sarı-Arka'yı yurt tutan*
	Kazaktan aydap kol alıp,	*Kazak'tan ordu sürüp alıp,*
	Kazganı kelgen oruñdu,	*Çukurunu kazmaya gelmiş,*

Kaynatkanı çıkkan şoruñdu.
Aruulap çalıp coluñdu,
Biz Beecinge ketkende
Caman katın, caş bala
Calpı kırıp talkalap,
Canıñ çıkkan Ümötöy
Kılganı kelgen sonundu,
Tartıp Talas ceriñdi,
Talkan kılıp eliñdi,
Sarı curt kılıp curtuñdu,
Tügötüp takır kutuñdu,
Tökmök bolgon körünöt
Kaşıktay kara kanıñdı.
Sarı kan, Bakay kanıñdı,
Kıyıgın taap Ümötöy
Kırmak bolgon baarıñdı.
Sarı-Arkadan kelgen kul
Ürkün-türkün sögülöt
Kolgo başçı Ümötöy
Töröm, uşunday türü körünöt.
Tuura kepten men saldım,
Tuygun, tilim alıñız.
Buzuk söz deseñ Çoronu
Töröm, emi öltürö salıñız.
Kökçö uulu Ümötöy
Duşman okşoyt, tük okşoyt,
Tuura balaa uşu okşoyt.
Kara kerüü too okşoyt,
Karsıldaşa ketişti,
Munuñ kalmaktan caman coo
okşoyt. Munuñdun köñülü tolup bolgondo

Derdini kaynatmaya çıkmış.
Yolunu iyice gözetleyip,
Biz Beecin'e gittiğimizde
Zavallı kadınla küçük çocuğu
Toptan kırıp parçalayıp,
Canı çıkası Ümötöy
Görülmedik işi etmeye gelmiş:
Talas yurdunu çekip alıp,
Elini un ufak edip,
Yurdunu ıssız ören koyup,
Kutunu büsbütün tüketip,
Dökecek olmuş görünür
Kaşık kadar kara kanını.
Sarı Han'ı, Bakay Han'ını —
Fırsatını bulup Ümötöy
Kırmak olmuş hepinizi.
Sarı-Arka'dan gelen kul
Akın akın sökün eder,
Orduya baş Ümötöy —
Törem, işte böyle hâli görünür.
Doğru sözden ben açtım,
Doğanım, sözümü tutunuz.
Bozuk söz dersen, Çoro'yu,
Törem, hemen öldürüveriniz.
Kökçö oğlu Ümötöy
Düşmana benzer, tümden benzer,
Asıl bela buna benzer.
Kara yamaçlı dağa benzer,
Çatır çatır çarpıştılar,
Bu senin teyzeoğlun Kalmuk'tan beter düşmana benzer. Bunun gönlü dolup doyduğunda,

Emine kelse Ümötöy
Ebin taap ayıl konguday,
Ebin tapsa sorguday,
Bul ezelden duşman bolguday.
Degenine könüñüz,
Kaalaganın beriñiz.

Eline ne geçse Ümötöy,
Fırsat bulup obana konacak gibi,
Fırsat bulsa sömürecek gibi,
Bu, ezelden düşman olacak gibi.
Dediğine boyun eğiniz,
Dilediğini veriniz.

Kalcıragan kul deseñ,
Kul uşakçı uul deseñ
Tuuganga azır tunuñuz,
Kökcalım, tuura duşman munuñuz,
Mına bul aytkan sözdü uguñuz!»
Dep, oşentip Külçoro,
Bul Ümötöy baatırdın,
Örttönüp ketken kapırdın
Tursa ayza köp saygan,
Kadooldugu bar eken,
Tutanıp ölgön munuñdun
Cabışsa candı koybogon
Tacaaldıgı bar eken.
Betteşkende belsengen,
Berendigi bar eken.
Bet alsa tildi albagan,
Munun keceeldigi bar eken.
Eritip ebin tapsañız,
Tuugan kılıp alıñız.
Ebiñe könböy baratsa,
Munu eptep colgo salıñız.
Tübündö tüptüz körörsüñ,
El sanasañ tübündö
Kökcalım, Ümötöydön ölörsüz.
Bul Ümötöy kapırıñ,
Kaarlangan baatırıñ
Köp düynöñ berse alganda,
Cer cerine barganda,
Tartuusun alıp kanganda,
Erteñ semirip sergip alganda
Sarı-Arka boyloy kongondo,
Caşaşı çöptöy carkırap,

"Saçmalayan kul" dersen,
"Kul, dedikoducu oğul" dersen,
Akrabanla şimdi hoş olunuz,
Bozkurdum, düpedüz düşmandır bu,
İşte bu söylenen sözü dinleyiniz!»
Deyip, böylece Külçoro:
Bu Ümötöy bahadırın,
Yanıp tutuşan kâfirin,
Dururken bol bol mızrak saplayan
Dik başlılığı var imiş,
Tutuşup yanası bunun,
Yapıştı mı can komayan
Azgınlığı var imiş.
Yüzleşince bileğine güvenen
Yiğitliği var imiş.
Yöneldi mi söz dinlemeyen —
Bunun inatçılığı var imiş.
Eritip yolunu bulursanız,
Akraba edininiz.
Yoluna gelmeden giderse,
Bunu bir yolla yola koyunuz.
Sonunda apaçık görürsün,
El sayarsan onu, sonunda,
Bozkurdum, Ümötöy'den ölürsünüz.
Bu Ümötöy kâfirin,
Öfkesi kabarmış bahadırın,
Bol malını verip aldığında,
Yerli yerine vardığında,
Armağanını alıp kandığında,
Yarın semirip dinçleştiğinde,
Sarı-Arka boyunca konduğunda,
Dirliği ot gibi yeşerip,

Sarı-Arka boyloy konuuçu,
Saatı karmap Ümötöy
Saa salmaktuu duşman boluuçu.
Altı külük at berer,
Ar kaysı eldin baarına
Alakanday kat berer.

Sarı-Arka boyunca konar,
Saatini kollayıp Ümötöy
Sana ağır bir düşman olur.
Altı yürük at verir,
Her bir elin hepsine
Avuç kadar mektup verir.

Urasa basçu zoonu alar,
Karmaşsa soyçu coonu alar.
Altı külük at berer,
Sırıñdı bilip Ümötöy
Balança ayga kelgin – dep,
Munuñ bastaşkan coogo kat berer.
Karmaş kılsa duşmandın
Çaması bolor sözündö,
Çalgayı bolor közündö.
Çaması kelse Ümötöy,
Çalganı turat özüñdü».
Dep oşentip Külçoro,
Kıyla kep aytıp turdu ele
Mına oşondo Semetey
Kaarlanıp kamındı.
Kayran şerdin özünö
Kayıptan akıl tabıldı.
Ar çamınsa Semetey
Arıslanday kürküröp,
Ümötöy turmak karandan
Köp adam oyu dürküröp.
Oozunan kök calın
Oktoz berip şırkırap,
Kaarına çıdabay
Murun küyüp şırkırap.
Somdogondoy kaşka tiş –
Sokbelektey başka tiş,
Tiştegende cön ele
Taruudaydan bırkırap.
Öküldösö bakırıp.
Kürkürösö karaanıñ
Çınardın başın capırıp,
Çımırkandı kökcal şer,
Çındap canı bek küyüp,

Çın uşunday kayran er.
Kançorolop bakırıp,
Ata, korozdoy bolgon kayran şer,
Ata, kozgolbogon sultan er

Vurdu mu kaya devirenleri alır,
Tutuştu mu düşman boğazlayanları alır.
Altı yürük at verir,
Sırrını öğrenip Ümötöy,
"Filanca ayda gel" deyip,
Bu, düşman kesilene mektup verir. Savaşa
tutuşursa düşmanın
Gücü belli olur sözünde,
Kurnazlığı okunur gözünde.
Gücü yeterse Ümötöy,
Seni devirmeye durur».
Deyip böylece Külçoro,
Nice söz söyleyip durdu.
İşte o zaman Semetey
Öfkelenip davrandı.
Aziz aslanın kendisine
Gaipten akıl bulundu.
Her davranışında Semetey
Arslan gibi kükreyip,
Ümötöy şöyle dursun, karaltısından
Nice adamın yüreği ürperip.
Ağzından gök alev
Boşanıp çağıldayıp,
Kahrına dayanamadan
Burnu yanıp cazırdayıp.
Yontulmuş gibi düzgün diş —
Tokmak gibi başkaca diş,
Isırdı mı düpedüz
Darı gibi ufalanıp.
Homurdansa bağırıp,
Kükredi mi, heybeti
Çınarın başını yatırıp,
Gerinip kabardı bozkurt aslan,
Canı gerçekten pek yanıp,

Gerçek böyledir aziz er.
"Kançoro!" diye bağırıp —
Ah, horoz gibi kabarmış aziz aslan,
Ah, yerinden oynamaz sultan er —

Külçoro menen Kançoro
Eki erenin çakırıp.
Eki eren cakın kelgende:
«Külçoro menen Kançorom –
Eki birdey şer çorom,
Ekööñ katar er çorom.
Küülönsöñ mınça barkıñ bar,
Kanın tökmöy saltıñ bar,
Bulut minse muz bürküp,
Kayrılbagan şerlerin,
Kara köñül erlerin
Bilegi coon, taş cürök
Bil müçölüü badirek
Berse bolot mokotkon,
Bet algandı cogotkon,
Coogo kirse çettegen,
Coloso candı örttögön,
El bolgondu süyüntkön,
Coolaşkandı küyüntkön.
Tuugan tapsa kan algan,
Duşmanga kirse çañ salgan.
Kereleşken kent bolgon,
Kez bolgon duşman mert bolgon.
Tuyuktu buzup col salgan,
San tümöngö kol salgan.
Kan agızıp kat algan,
Bala kündö egizder
On eki birden bata algan.
Bet algan coonu mert kılıp,
Say kaşka dep atangan.
Salmagı oor belderim,
Sandırgaluu şerlerim,
Kagış dese barganım,
Karmaştı katuu salganım.

Külçoro ile Kançoro,
İki erenini çağırıp.
İki eren yaklaşınca:
«Külçoro ile Kançorom —
İkisi bir aslan çorom,
İkiniz yan yana er çorom.
Coştunuz mu bunca değeriniz var,
Kan dökmek töreniz var,
Buluta binse buz püskürten,
Geri dönmez aslanlarını,
Gözü kara erlerini —
Bileği kalın, taş yürek,
Fil gövdeli haşarı,
Çarptı mı çeliği körelten,
Yöneldiğini yok eden,
Düşmana girdi mi biçip geçen,
Yaklaşanın canını yakan,
El olanı sevindiren,
Düşmanlık edeni yakan.
Akraba bulsa kanı bir olan,
Düşmana girse toz koparan.
Direnen kent dümdüz olmuş,
Denk gelen düşman helâk olmuş.
Çıkmazı yarıp yol açmış,
Sayısız tümene el atmış.
Kan akıtıp mektup almış,
Çocukluk gününde ikizler
On ikişer kez dua almış.
Yöneldiği düşmanı helâk edip,
"Seçkin yiğit" diye ad almış.
Ağır salmaklı bellerim,
Şanlı aslanlarım,
"Çarpışma var" dense vardığım,
Kavgayı sert sürdürdüğüm.

Aylansam bolot Aldaga
Karaan kılgan baldarım.
Altından bolot som baltam,
Paana kılgan çoñ arkam.

Dönüp kurban olayım Allah'a,
Arka edindiğim oğullarım.
Altından çelik som baltam,
Sığınak edindiğim büyük arkam.

Kölökö kılgan şerlerim,
Körüp koyso köönüm tok,
Karap tursam kardım tok,
Ekööñön başka karaan cok,
Burulup miner buudan cok,
Baldar, ekööñdön bölök tuugan cok.
Coogo kirse katı uykaş,
Eñkeyseñ öbök boluuçu,
Kañkıdan bölök eerim cok.
Eñkeyip ketsem kokustan,
Menin tuuganım tügül, ceenim
cok, Erensigen şer elek,
Mına uşunday düynö bok.
Ekööñön başka karaan cok,
Kadır Alda kuduret
Kalgız caratkanga köönüm tok.
Körüp turgan sen ekööñ
Kep cañcal kılıp uruşsa,
Kun doolaşıp turuşsa,
Baştı tartsa tük bolboy,
Kulcuñdaşıp uruşsa,
Aytkanı kanday könöbüz,
Atası Kökçö kökcaldın
Azır kunun berebiz.
Buttap altın, zer cüktöp,
Dilde tartsam oñboptur,
Bul Ümötöy bolboptur.
Kırgız arzan el emes,
Kıyıgıma tiybeñiz.
Atañ Kökçö kandı cogotkon
Kapıray, kıtaydın curtu
men emes. Kaptal buzduñ, col saldıñ,
Beliñdi bekem buuñuz,
Beecindin soloon kalkınan
Atañ Kökçönün kunun kuuñuz!
Kalıkka kabar salıñız,

Argın menen kırgızdı
Tegiz cınay kalayın,

Gölge edindiğim aslanlarım,
Görüversem gönlüm tok,
Bakıp dursam karnım tok,
İkinizden başka karaltım yok,
Dönüp bineceğim kübeylan yok,
Oğullar, ikinizden özge akrabam yok.
Düşmana girse yazısı bir,
Eğilsen destek olacak,
Kañkı'dan başka eyerim yok.
Kazara eğilip gidersem,
Benim akrabam şöyle dursun, yeğenim
yok. Erenlik taslayan aslandık,
İşte böyle, dünya boktur.
İkinizden başka karaltım yok,
Kadir Allah, kudret issi,
Yalnız yarattığına gönlüm tok.
Görüp duran siz ikiniz —
Söz kavgası edip dövüşse,
Kan bedeli davalaşıp dursa,
Geri dursam hiç olmaz,
Horozlanıp dövüşse,
Dediğine nasıl boyun eğeriz?
Bozkurt Kökçö babasının
Kan bedelini şimdi veririz.
Batmanla altın, cevher yükleyip,
Altın sikke sunsam olmamış,
Bu Ümötöy uslanmamış.
Kırgız ucuz el değil,
Damarıma basmayınız.
Baban Kökçö Han'ı yok eden,
Hayret, Kıtay'ın yurdudur,
ben değilim. Yandan bozdun, yol açtın,
Belinizi sıkı kuşanınız,
Beecin'in Solon halkından
Baban Kökçö'nün kan bedelini isteyiniz!
Halka haber salınız,

Argın ile Kırgız'ı
Hepten toplayıvereyim,

Çubatuuga salayın.
Ok ötpögön ton algın,
Ok cetpegen at minip,
Karmaşkanıñ Kakançı
Kastarıñ tigip barıñız.
Kökçönün uulu Ümötöy,
Manastın uulu Semetey
Colooçu cürsö atı uykaş,
Ölüm ortok, can birge
Kagışka kirsek kan birge,
Karmaşka kirsek çañ birge,
Egizdey tuugan neme elek,
Toygo tokoon soydurgan,
Artık bölö bolsun dep,
Atı uykaş koydurgan.
Al Ümötöy çın bölöm,
Duşmandıktı çın köröm
Maldı tartsa bolboysuñ.
Çorolor barsa nayzalap,
Ce Ümötöy oñboysuñ.
Ar kaçandan bir kaçan,
Buzuguñdu koyboysuñ.
Kol çıkırıp, ayza urup,
Cañcaldaşıp çın turup,
Calañ ayza booladıñ.
Kırıp salçu nemedey,
Atañdın kunun dooladıñ.
Astıña tartıp mal barsa
Arzan emes dañkayıp,
Er Külçoro da barsa,
Alañdı ala kaçkansıp
Mınça nege kol saldıñ?
Mañdaylaşıp turuştuñ,
Mıltık atıp, caa tartıp,

Duşmandan beter tuylaşıp
Bolot ayza Zulpukor
Bolboy belden kayraşıp,
Bolcolu cok uruştuñ.

Geçit resmine sokayım.
Ok geçmez ton alın,
Ok yetişmez at binip,
Tutuşacağınız Kakançı'dır,
Kastınızı dikip varınız.
Kökçö'nün oğlu Ümötöy,
Manas'ın oğlu Semetey —
Yola çıksa adları uyaklı,
Ölüm ortak, can bir,
Çarpışmaya girsek kan bir,
Tutuşmaya girsek toz bir,
İkiz gibi doğmuş kimselerdik.
Toyda toklu boğazlatan,
Candan teyzeoğlu olsun diye
Adlarını uyaklı koyduran.
O Ümötöy öz teyzeoğlum,
Düşmanlığı gerçek görürüm:
Mal sunulsa uslanmazsın.
Çorolar mızraklayıp varsa,
Ya Ümötöy, onmazsın.
Öteden beri her zaman
Fesadını bırakmazsın.
Ordu çıkarıp, mızrak vurup,
Kavgaya gerçekten durup,
Yalın mızrak savurdun.
Kırıp geçirecekmiş gibi,
Babanın kan bedelini dava ettin.
Önüne mal çekilip varsa —
Az buz değil, yığın yığın,
Er Külçoro da varmışken —
Varını kapıp kaçıyormuş gibi
Neden bunca el saldın?
Karşı karşıya dikildin,
Tüfek atıp, yay çekip,

Düşmandan beter tepişip,
Çelik mızrak Zulpukor
Hiç durmadan belde bilenip,
Ölçüsüz dövüştün.

	Cekeleşip uruşup,	*Teke tek vuruşup,*
	Ce Ümötöy oñboduñ,	*Ya Ümötöy, onmadın,*
	Kaarlanıp kakayıp,	*Öfkelenip dikilip,*
	Kayran başka küç kıldıñ,	*Aziz başa zor ettin,*
	Unutkusuz iş kıldıñ.	*Unutulmaz iş ettin.*
187450	Kol çıgarıp, el cınap,	*Ordu çıkarıp, el toplayıp,*
	Koydoy korduk salganıñ.	*Koyun boğazlar gibi horladın.*
	Karın belem Ümötöy,	*Öz teyzeoğlum muydun Ümötöy,*
	Kadañdaysıñ, oñboysuñ,	*Dikleniyorsun, onmazsın,*
	Kandık tartsam bolboysuñ.	*Hanlık sunsam uslanmazsın.*
	Kaarlanıp kakaydıñ,	*Öfkelenip dikildin,*
	Mintseñ bölöm oñboysuñ!	*Böyle yaparsan teyzeoğlu, onmazsın!*
	Sar-Arkadan kol aydap,	*Sarı-Arka'dan ordu sürüp,*
	Tümöndötö mol aydap,	*Tümen tümen bol sürüp,*
	Belgilüüdön beldi aydap,	*Ünlülerden erleri sürüp,*
187460	Bet aluuçu şerdi aydap,	*Öne atılan aslanı sürüp,*
	Çarpışaarıñ Semetey,	*Çarpışacağın Semetey'dir,*
	Koluñ közgö ilinet,	*Ordun göze ilişir,*
	Ar borumuñ uşunday,	*Her duruşun böyledir,*
	Duşmandık cagıñ körünöt.	*Düşmanlık yanın görünür.*
	Tuugan dese iş kıldıñ,	*"Akraba" diyene iş ettin,*
	Tuura caman iş kıldıñ,	*Düpedüz kötü iş ettin,*
	Tutangan başka küç kıldıñ.	*Tutuşmuş başa zor ettin.*
	Kıyla kazak kalkıñ bar,	*Nice Kazak halkın var,*
	Kıyınsıngan barkıñ bar.	*Yamanlık taslayan şanın var,*
187470	Kan Kekçe uulu dedirgen	*"Han Kökçö oğlu" dedirten,*
	Ümötöy senin dañkıñ bar.	*Ümötöy, senin ünün var.*
	Karalaşa kelgendin	*Yardıma gelenin bile*
	Kanın tökmöy saltıñ bar,	*Kanını dökmek âdetin var,*
	Ezelden beri eliñ bar,	*Ezelden beri elin var,*
	Asıl Almambet kütpöy kaçırgan, Küç	*Asil Almambet'i barındırmayıp kaçırtan,*
	çıgardıñ kürküröp,	*Güç gösterdin kükreyip,*
	Cakınına, asılgan	*Yakınına sataşan —*
	Atañan beri saltıñ bar».	*Atandan beri âdetin var».*
	Dep, oşentip Semetey	*Deyip, böylece Semetey:*
	«Kökçönün uulu Ümötöy,	*«Kökçö'nün oğlu Ümötöy,*
187480	Öz ubalıñ özüñö,	*Vebalin kendi boynuna,*
	Emgegiñ kara töböñö!	*Emeğin kara tepene!*

Maanisi cok adamdı,
Cay bilbegen naadandı,
Cöngö kirbes camandı
Cakınım dese oñobu,
Cakşı adam cat bolobu?
Cata berseñ camanga
Calınsa candı koebu?
Kuş ekensiñ Ümötöy,
Kuş da senden köp öödö,
Kuş da kelet kekege.
It da senden köp öödö,
It da kelet me-mege.
Kandıgım tartıp turganım,
Kastık bolup kaldıbı?
Bektigim tartıp turganım,
Beypayga seni saldıbı,
Kızıl altın, kımbat zer
Kıyla cılkı, tümön töö
Azdık bolup kaldıbı?
Talap alıp kaytkıday,
Oyboy, kızıñ urdum dep,
Opurañdap tartkıday,
Keñ Talas arzan cer beken,
Kırgız oñoy el beken,
Semetey arzan şer beken?»
Dep, oşentip Semetey,
Kaarlanıp kakaydı.
«Akerkeç tuugan sen eleñ,
Kanıkey tuugan men elem.
Körgön cerde asılıp,
Cazayıl atıp, caa tartsam,
Canagı arbak meni ursun!
Kızıldan ayzañ doolaştıñ,
Kıtaydan beter coolaştıñ,
Camgır kılıp caa töktüñ,
Aytıluu mış-mış çın bolso,

Cana Kuday seni ursun!
Çın ebiñdi ketirip,

Mânâsı olmayan adamı,
Hâl bilmez cahili,
Yola gelmez kötüyü
"Yakınım" demekle onar mı,
İyi adam yad olur mu?
Kötünün önünde yatıp kalsan,
Yalvarsan canı kor mu?
Kuş imişsin Ümötöy —
Kuş da senden çok üstün,
Kuş bile çağrıya gelir.
İt de senden çok üstün,
İt bile "me me"ye gelir.
Hanlığımı sunup durmam
Düşmanlık mı sayıldı?
Beyliğimi sunup durmam
Seni sıkıntıya mı saldı?
Kızıl altın, değerli cevher,
Nice yılkı, tümen deve
Azlık mı geldi sana?
Yağmalayıp dönesin diye,
"Vay, kızını boş verdim" deyip,
Höykürüp çekip alasın diye —
Geniş Talas ucuz yer miymiş,
Kırgız kolay el miymiş,
Semetey ucuz aslan mıymış?»
Deyip, böylece Semetey
Öfkelenip dikildi.
«Akerkeç'ten doğma sen idin,
Kanıkey'den doğma ben idim.
Gördüğüm yerde sana sataşıp,
Cazayıl atıp, yay çekseydim,
O yüce ervah beni çarpsın!
Kızıl mızrakla davalaştın,
Kıtay'dan beter düşmanlaştın,
Yağmur gibi ok döktün —
Dillenen fısıltı gerçekse,

Yine Kuday seni çarpsın!
Sahiden dengeni bozup,

Çın ittik kılsam meni ursun! Alañdı
ala kaçpasak,
Kızıgıp saa kol salsam,
Kazagıñ kamap olco alsam,
Ak barañdın çogu ursun!
Aylıñdı talay baştasam,
Bir ittik kılıp taştasam,
Ak miltenin çogu ursun,
Akkeltenin ogu ursun!
Ayılga çabuul çır saldıñ,
Bolboso, bölöm, seni ursun!
Eki şerdi ciberip,
Töbösü bütö kök ursun,
Sen öñdöngön ant uuldu
Töşü tüktüü cer ursun,
Senin karmaşarıñ Kakançın
Kırgız atañ soydubu?
Kıyamat ketken Kökçö atañ
Serpişkeni kelipsiz.
Semetey kolduu boldubu?
Senin atañ ceke emes,
Kakanga kazat kılganda
Kaldañdagan alp ölgön,
Alban türlüü alp ölgön,
Alışkan adam calpı ölgön,
Kerilgen eçen can ölüp,
Keyiştüü müşkül uşunday,
Ker bolgondun baarı ölüp,
Menin kerben atam dagı ölüp
Senin ayılıña azap salbadım.
Keyiş bolgon çoñ kazat.
Kapır menen busurman
Karmaştı katuu tuş kılgan,
Elkin catsa kol salıp,
Kak uşintip iş kılgan,
Kerimsel küyüp, kan ölüp,
Kez bolgondun baarı ölüp,
Al emine kılganıñ,
Kıtaydan ötkön atañdın

Sahiden itlik ettimse beni çarpsın! Varını
kapıp kaçmadıksa,
İmrenip sana el saldımsa,
Kazak'ını kuşatıp ganimet aldımsa,
Ak barañın koru çarpsın!
Obanı yağmaya giriştimse,
Bir itlik edip bıraktımsa,
Ak fitilin koru çarpsın,
Akkelte'nin kurşunu çarpsın!
Obaya baskın, kavga saldın,
Yoksa, teyzeoğlu, seni çarpsın!
İki aslanı gönderip,
Tepesi kapalı gök çarpsın,
Senin gibi ahdi bozuk oğlu
Bağrı tüylü yer çarpsın!
Senin tutuşacağın Kakançın'dır —
Babanı Kırgız mı öldürdü?
Kıyamete göçen Kökçö baban —
Çarpışmaya gelmişsin.
Semetey'in elinden mi öldü?
Senin baban yalnız değil,
Kakan'a gaza kılındığında
Nice koca gövdeli alp ölmüş,
Türlü türlü alp ölmüş,
Tutuşan adam toptan ölmüş,
Gerilen nice can ölüp —
Kederli müşkül işte böyle —
İnat edenin hepsi ölüp,
Benim heybetli babam dahi ölüp,
Senin obana azap salmadım.
Keder olmuş o büyük gaza.
Kâfir ile Müslümanı
Tutuşmaya sert denk getirmiş,
Rahat yatana el salıp,
Tam da böyle iş etmiş,
Sam yeli yakıp, han ölüp,
Denk gelenin hepsi ölüp —
O nedir senin ettiğin,
Kıtay elinde göçen babanın

Kunun doolap turganıñ?	*Kan bedelini dava edişin?*
Kuturganday iş kılıp.	*Kudurmuşçasına iş edip.*
Kana, bölöm, kebiñdi ayt	*Hadi, teyzeoğlu, sözünü söyle,*
Cana emine kılganıñ ?	*Hem nedir bu ettiğin?*
Aylıñdı talap cançpasak,	*Obanı yağmalayıp ezmediysek,*
Bulañdı bulap albasak,	*Malını yağma etmediysek,*
Buzuktu çoguu salbasak.	*Hep birden fesat salmadıysak,*
Cabıla kırgız kalk kaptap,	*Hep birden Kırgız halkı kaplayıp,*
Can ayabay mol kaptap,	*Can esirgemeden bol kaplayıp,*
Aylıñdı apat kılbasak,	*Obanı harap etmediysek,*
Senin aşkere curtuñ kırbasak,	*Senin koca yurdunu kırmadıysak —*
Külçoro menen Kançoro	*Külçoro ile Kançoro*
Senin canıña cañcal saldıkpı?	*Senin canına kavga mı saldık?*
Senin kıyırluu beliñ kıyratıp,	*Senin engin belini yıkıp,*
Senin kıyrıña cañcal saldıkpı?	*Senin diyarına kavga mı saldık?*
Kagıştı katuu kılam dep,	*"Çarpışmayı sert ederim" deyip,*
Kaltırbay kalkıñ kıram dep,	*"Halkını sağ komam, kırarım" deyip,*
Kabar ayttım kimiñe?	*Hanginize haber saldım?*
Baş tartsa bolboy bakıldap,	*Geri dursam da böğürüp durdun,*
Ee, Kökçö kandın cindisi,	*Ey, Kökçö Han'ın delisi,*
Köp tiydim senin kimiñe?	*Ben senin kimine çok dokundum?*
Kölpöñdöy çıgıp ak atıp,	*Kabara kabara çıkıp ok atıp,*
Tim cürgön candı tim koyboy,	*Sessiz yürüyen canı rahat komadan,*
Tiydiñ ee mınça cinime.	*Dokundun ya bunca cinime.*
Kaşatka salgan tam kıl dep,	*"Yamaca kurulmuş dam yap" diye,*
Kamap tüşüp eliñdi	*Elini kuşatıp da*
Kaçan mildet kılgamın?	*Ne zaman yükümlü kıldım?*
Senin kalkıñdı buzup, kan kıl dep,	*"Halkını bozup han yap" diye —*
Oşo kündön uşu kün	*O günden bugüne*
Senin eliñden alım albadım,	*Senin elinden vergi almadım.*
Ata, karın bölö Ümötöy,	*Ah, öz teyzeoğlu Ümötöy,*
Aştı go senin cañcalıñ!»	*Aştı artık senin kavgan!»*
Dep, oşentip Semetey,	*Deyip, böylece Semetey —*
Koldo turdu Ümötöy.	*Elde tutsak durdu Ümötöy.*
Kozgolso tüşüp ketüüçü	*Kımıldasa düşüverecek,*
Kordo turat Ümötöy.	*Horlukta durur Ümötöy.*
Calınsa kayra çıkkısız	*Yalvarsa geri çıkılmaz*

Şordo turat Ümötöy
Tamaşaga köp kırgız
Batıp catkan kezi eken.
Kep belgi oyun kökbörü
Köp körünöö kıraandar
Tartıp atkan kezi eken.
Adam, kaar saldı bakırdı,
Başın kesip Külçoro,
Kançoro menen Külçoro
A Külüstön Semetey
Eki erendi çakırdı.
Erin tiştep, köz kısıp,
El içinde kıraandı
Eptep cañdoo kıldı ele,
Caaday uçup Külçoro
Cakın kelip turdu ele.
Erdin tiştep kalganı,–
Eptep sal – degen cañcalı.
Kaynardın kara közünön,
Közün kısıp alganı –
Bu düynödön cogoltup,
Köömp sal – degen cañcalı.
Baatır Manastın mingen tagınan
Köy kıraandı köp balban
Köz kıssa salat köp cañcal. Öçöşünö tiydi ele,
San tümöndü köp balban
Şiltese salat köp cañcal,
Öz bölösün cayladı.
Baş keserde belgisi –
Dobulbas kagıp kalganı.
Calañ kılıç baylangan
Cetti çurkap balbanı.
Uytu-buytu degınçe,
Açıp közdü cumgança
Sarı kan, Bakay, Kanıkey
Araçalap turguça,
Kelbettüü kepten salgıça,
Köñülgö batpay köp sanaa

Kara bahtta durur Ümötöy.
Eğlenceye nice Kırgız
Dalıp durduğu zaman imiş.
Adı belli oyun kökbörü —
Nice namlı şahbazlar
Çekişip durduğu zaman imiş.
İnsanlar, kahır saldı, bağırdı,
Başını kesip Külçoro,
Kançoro ile Külçoro —
O Külüstön Semetey
İki ereni çağırdı.
Dudak ısırıp, göz kırpıp,
El içinde şahbaza
Ustaca işmar eyledi,
Yay gibi uçup Külçoro
Yakına gelip durdu.
Dudağını ısırması —
"Ustaca hallet" demesiydi.
Kaynağın kara gözünden,
Gözünü kırpması ise —
"Bu dünyadan yok edip,
Gömüver" demesiydi.
Bahadır Manas'ın bindiği tahttan
Nice şahbazı, çok pehlivanı —
Göz kırpılsa nice kavga koparır. Öcüne dokunmuştu,
Sayısız tümeni çok pehlivan —
El sallansa nice kavga salar,
Öz teyzeoğlunu katletti.
Baş kesmenin işareti —
Davulbazın çalınmasıydı.
Yalın kılıç kuşanan
Pehlivanı koşup yetişti.
"Şöyle böyle" deyinceye dek,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Sarı Han, Bakay, Kanıkey
Araya girip duruncaya dek,
Yakışır sözden açıncaya dek,
Gönle sığmayıp nice tasa

Kelip cetip mobular
Kanın surap algıça,
Kaardı katuu baştadı.
Buyruk algan balbanı
Koyboy basıp Ümötöy
Kurmandıkka çalganı,

Başın kesip alganı.
Baş keseri başkaça,
Kıyın kırgın saluuga,
Kıncıdagı balbanı
Balban biröön boşotso,
Adamdın çıgat daldalı.
Abası kökcal aldına
Tartuu kıla salganı,
Öz bölösün öltürgön,
Semeteydin armanı,
Kökçö uulu Ümötöy
Tügönöördö kıraandın
Tüz kirip cañcal salganı.
Törт-Küldün tömön cagınan,
Töröñüz Manas bagınan,
Kak çınardın özünön,
Bart-Köldün mañday cagınan
Ak bolot kurçun mayladı,
Özü kökcal kara kök
Çatagınan Ümötöy
Çabuul salıp öttü ele,
Ketse kelgis çın cayga
Kayran emeñ ketti ele.
Keçee, ordosunan kep ugup,
Oolukmaluu Kanıkey
A bölösün Semetey
Tındım kıldı dep ugup,
Kökcal eneñ dolunun
Közünün caşı on talaa,
Bödönödöy közünön
Bölök-bölök caş ketip,
Karagattay közünön

Gelip yetişip bunlar
Kanını dileyip alıncaya dek,
Kahrı sert başlattı.
Buyruk alan pehlivanı
Durmayıp basıp Ümötöy'ü
Kurbanlığa yatırdı,

Başını kesip aldı.
Baş kesicisi bambaşka,
Ağır kırgın salmaya
Kındaki pehlivanı —
Pehlivan birini saldı mı,
Adamın çıkar cümle dermanı.
Bozkurt ağasının önüne
Armağan gibi sundu.
Öz teyzeoğlunu öldürmek —
Semetey'in yanık derdi:
Kökçö oğlu Ümötöy'ün,
Sonu gelirken şahbaza
Dosdoğru dalıp kavga salmasıydı.
Tört-Kül'ün aşağı yanından,
Töreniz Manas'ın bağından,
Tam çınarın kendisinden,
Bart-Köl'ün karşı yanından
Ak çelik keskinini kanla yağladı,
Kendisi bozkurt, koyu yaman —
Kavgası yüzünden Ümötöy,
Baskın salıp geçmişti,
Gitse gelinmez gerçek yurda
O aziz gidiverdi.
Hani, ordasından söz duyup,
Coşkun yürekli Kanıkey,
Teyzeoğlunu Semetey'in
"Susturup bitirdi" diye duyup,
Bozkurt anan o delişmenin
Gözünün yaşı on dere,
Bıldırcın gibi gözünden
Bölük bölük yaş gidip,
Karadut karası gözünden

Kamçı boyu caş ketip.

Köñülü ketip bölünüp,
Közdün caşı tögülüp.
Kabırga söötkün baarısı
Kat-katınan sögülüp,
Kakşap ıylap çırkırap,
Kayran eneñ burkurap,
Altın tayak kolgo alıp.
Altın taktı tebelep,
Aşıp-şaşıp enekeñ
Semeteydi cemelep:
«Ata balam, çirkindin
Albuuttugun karaçı!
Öz bölöñdü öltürgön
Ökümü sençe cok degen.
Özölönüp kelgende,
Öz cakının caylagan
Balam, öñgöçö sendey cok degen! Tuş-
tuşka kabar berüüçü,
Çunaygan calgız oñboysuñ,
Ar kaçandan bir kaçan
Erdigiñ nege koyboysuñ.
Tuu kazına çunagım,
Ata, örttöngön uulum oñboysuñ.
Köbünçö ugup tilim al,
Öz bölöñdü öltürüp,
Uçmaktuu uulum, oñboysuñ.
Ar kaçandan bir kaçan
Kankorluguñ koyboysuñ,
Kanzaadanın mıktuusu
Bölösün soer cön barbı?
Kokuy, uulum, açıp kör,
Men kirüügö kör barbı,
Ayta bersem bolboysuñ,
Köñülgö kanday iş tüşsö,
Kokuy kün, uulum koyboysuñ!
Taecekeñ Akerkeç
Kargasa seni oñ kılbayt,

Kamçı boyu yaş gidip.

Gönlü gidip bölünüp,
Gözünün yaşı dökülüp,
Kaburga kemiğinin hepsi
Kat katından sökülüp,
Sızlanıp ağlayıp feryat edip,
Aziz anan hıçkırıp,
Altın asayı ele alıp,
Altın tahtı çiğneyip,
Koşup telaşla anacığın
Semetey'i azarlayıp:
«Ah oğlum, şu zavallının
Azgınlığına bak hele!
Öz teyzeoğlunu öldüren —
Zorbalıkta senin gibisi yok derler.
İnleyerek geldiğinde
Öz yakınını katleden —
Oğlum, başkaca senin gibisi yok derler!
Dört bir yana haber salar,
Bahtı kırık tek oğlum, onmazsın,
Öteden beri her zaman
Yiğitliğini niye bırakmazsın?
Baş hazinem, yaramazım,
Ah, yanası oğlum, onmazsın.
Çokça dinle, sözümü tut,
Öz teyzeoğlunu öldürüp —
Uçmaklık oğlum, onmazsın.
Öteden beri her zaman
Hunharlığını bırakmazsın.
Han soyunun sağlamı
Teyzeoğlunu boğazlar, yol mudur bu?
Vah oğlum, aç da gör,
Benim girecek mezarım var mı?
Söyleye dursam dinlemezsin,
Gönlüne hangi iş düşse,
Vah kara gün, oğlum, bırakmazsın!
Teyzeciğin Akerkeç
Beddua etse seni onmaz kor,

Karan kün, uulum soo kılbayt!
Artık kökcal arıslan,
Cakının kaysap soydu dep,
Bölösü kelse öltürüp,
Bölökçö kılıp koydu dep,

Kara gün, oğlum, sağ komaz!
Üstün bozkurt arslan,
"Yakınını kemirip boğazladı" diye,
"Teyzeoğlu gelince öldürüp,
Yad gibi ediverdi" diye

Kabarıñ kalk ukpaybı!
Kalıñ kazak kayran el
Kaptaldan karşı çıkpaybı!
Kırgız cerdep cer kılgan
Ak adırmak tooñ köp,
Ata, balam, kulunum,
Senin añdıp cürgön cooñ köp.
Kalıñ kazgan or da köp,
Kaynatıp koygon şor da köp,
Kıynalgan dümök kol da köp.
Adam aytpas kebine
Akırı uulum könbögün,
Suraganın berbegin.
Aytkanına könsöñüz,
Suraganın berseñiz,
Tutanıp ölgön kazak curt
Saa tuşukkan duşman kelüüçü.
Töböñdön toptop basuuçu,
Senin tört tülügüñ çaçuuçu.
Tuuganıñ bolup duşmanıñ,
İçimde kalat buşmanım».
Enesi mınday söz ayttı
Baya beren eneñ Kanıkey
Belgilep alıp ketti ele.
Oluya çaldın Bakay kan
Aksakalı suyulgan,
Eki betten akkan caş
Çirkin, akırek ıldıy kuyulgan.
Kubarıp sakal çubalı,
Kuzgunday közü kızarıp,
Köödönü kirildep,
Közü kalgan iriñdep.
Karıganda Bakaydın

Haberini halk duymaz mı!
Kalabalık Kazak, aziz el,
Yandan karşı çıkmaz mı!
Kırgız'ın yurt tutup yer ettiği
Ak sırtlı dağın çok,
Ah oğlum, kulunum,
Seni gözetleyen düşmanın çok.
Derin kazılmış çukur da çok,
Kaynatılıp konmuş dert de çok,
Bunalmış belalı ordu da çok.
İnsanın demeyeceği sözüne,
Oğlum, sonunda boyun eğme,
İstediğini verme.
Dediğine boyun eğerseniz,
İstediğini verirseniz,
Tutuşup yanası Kazak yurdu
Sana musallat düşman kesilir.
Tependen toplanıp basar,
Senin dört davarını saçar.
Akraban olur düşmanın,
İçimde kalır kaygım».
Anası böyle söz söyledi,
Demin o yiğit anan Kanıkey
Sözünü belirtip alıp gitti.
Evliya kocanın, Bakay Han'ın
Ak sakalı seyrelmiş,
İki yanaktan akan yaş —
Vah ki, köprücükten aşağı dökülmüş.
Sararıp sakalı uzayıp,
Kuzgun gibi gözü kızarıp,
Göğsü hırıldayıp,
Gözü kalmış irinli.
Kocayınca Bakay'ın —

Abañ Bakay daanışman.
Köptü körgön oluya,
Köp caşagan karıya,

Ağan Bakay bilge kişi,
Çok görmüş evliya,
Çok yaşamış koca,

Bakay keldi küülönüp,
Botom, Semeteyge süylönüp:
Tapkıçtaşıp tabışıp,
«Ata, oy kulunum, Semetey,
Kıygaçtaşıp kuuşup,
Kuday taala kılgandı,
Beker balam öltürdüñ
Er Ümötöy tuugandı.
Akırı bir kün ölörsüñ,
Aytkan uşak çın bolso,
Ak buyumun takalap,
Kıyamat künü cakalap,
Kanın doolap turganda
Bir kün balam ölörsüñ.
Kayra tartpas çın caydı
Kadır Alda körörsüñ,
Kanın doolap barganda
Tañdın magşar künündö
Emine coop berersiñ?
Bu düynödö mendesi
Ölböçüdöy cutunat,
Eki kündün biri ölüm,
Çirkin can, kaydan kutulat, Degenine
könölü,
Ceti kündün biri ölüm
Caratkan buyruk kılganda,
Keñ Sarı-Arka, Ala-Too
Berişte beş kol sunganda,
Etekteş catkan cer ele.
Can aluuçu calañkıç
Cakın kelip turganda
Süylöböy til tutulat,
Bu dünüyö calgandan
Kanday can kaçıp kutulat?
Aytkan sözgö könölü,

Bakay geldi coşarak,
Yavrum, Semetey'e söylenip:
Ustalıkla buluşup,
«Ah, ey kulunum Semetey,
Çaprazlama kovalaşıp,
Kuday Taala'nın yarattığını,
Boş yere öldürdün oğlum,
Er Ümötöy akrabayı.
Sonunda bir gün ölürsün,
Denen söylenti gerçekse,
Ak kefenini kuşanıp,
Kıyamet günü yakana yapışıp,
Kanını dava edip durduğunda,
Bir gün oğlum, ölürsün.
Geri dönülmez gerçek yurdu,
Kadir Allah'ı görürsün,
Kanını dava edip vardığında,
Tanyeri mahşer gününde
Ne cevap verirsin?
Bu dünyada kul olan
Ölmeyecekmiş gibi yutunur,
İki günün biri ölüm,
Zavallı can nereden kurtulur? Dediğine
boyun eğelim,
Yedi günün biri ölüm,
Yaradan buyruk kıldığında,
Geniş Sarı-Arka, Ala-Too
Ferişte beş el uzattığında,
Etek eteğe yatan yer idi.
Can alıcı zebani
Yakına gelip durduğunda,
Söyleyemez, dil tutulur,
Bu yalan dünyadan
Hangi can kaçıp kurtulur?
Denen söze boyun eğelim,

Batırbay koybos kazgan kör,
Çataktaşpay, çırdaşpay
Cogotboy koyboyt kara cer,
Ümötöy kunun bereli!
Bu dünüyö soodager,
Bügün körgön erteñ cok,
Uşunday bolot düynö bok.
Aldırıp salgan kalıñ kol,
El çatagın tıyalı.
Cıynap alam uşu col.
Sarı-Arkanı cerdegen
Salmaktaşıp ceñbegen,
Salıktı cıyıp alalı,

Kazılan mezar koynuna almadan
komaz, Çatışmadan, dalaşmadan
Kara yer yutmadan komaz,
Ümötöy'ün kan bedelini verelim!
Bu dünya bir tüccar,
Bugün görülen yarın yok,
Böyledir işte, dünya boktur.
Kaptırılan kalabalık ordu —
Elin kavgasını dindirelim.
Bu sefer toplayıp alırım.
Sarı-Arka'yı yurt tutan,
Güç yarışında yenilmeyen —
Salmayı toplayıp alalım,

Kepti ortogo salalı,
Örnök sözdön baştaylı,
Ölörman kepti tebelep,
Suuga salıp taştaylı.
Kelçü kepti baştaylı,
Kecir keptin baarısın
Suuga salıp taştaylı.
Kalıstan döönü alalı,
Kepti ortogo salalı.
Üç cüzdüü uulu kazakka
Degenine könölü,
Astıñkı col çañdatıp,
Bar düynönü kamdatıp,
Ümötöy kunun berelik.
Dagdır boldu, cetti dep,
Oroyluktan iş bolup,
Uluguñ ölüp ketti dep,
Kazakka keñeş salalı.
Ümötöy kunun bereli.
Kazak, kırgız kayran curt
Koyloru birge korooloş,
Aştarı birge corooloş
Ayıldaş catkan el ele.
Akıl bilçü karısın,
Alım curttun baarısın

Sözü ortaya koyalım,
Örnek sözden başlayalım,
Ölümcül sözü çiğneyip,
Suya salıp atalım.
Gelecek sözü başlatalım,
İnatçı sözün hepsini
Suya salıp atalım.
Tarafsızlardan hakem seçelim,
Sözü ortaya koyalım.
Üç cüzlü oğlu Kazak'ın
Dediğine boyun eğelim,
Öndeki yolu tozutup,
Var malı hazırlatıp,
Ümötöy'ün kan bedelini verelim.
"Kaderdi, eceli erişti" deyip,
"Kabalıktan iş çıkıp,
Ulunuz ölüp gitti" deyip,
Kazak'la kengeşe varalım,
Ümötöy'ün kan bedelini verelim.
Kazak, Kırgız — aziz yurt —
Koyunları bir ağılda eş,
Aşları bir sofrada eş,
Oba komşusu yatan el idi.
Akıl bilen yaşlısını,
Âlim yurdun hepsini

Aşkere akıl kılalı,
Degenine könölü,
Kanıñ karap boldu dep,
Ümötöy kunun bereli.
Çataktaşpay, çırdaşpay

Catık kepten salalı,
Adırdan akkan bulaktay
Coşuluşup alalı.
Ak bököndün kılınday,
Suuruluşup alalı,
Obodogu cıldızday
Kozgoluşup alalı.
Katalık kandan ketti dep,
Karañgı sözdön salalı,
Bölök curtum uşintip
Işendirip körölü,
Miñ karaça bee aydap,
Satuusuna bereli.
Miñ kara kaşka töö alıp,
Tartuusuna bereli.
Eline salam aytalı,
Berenin aldap alalı,
Çatak kılıp, çır kılbay
Kayran curtum, baarısın
Cer-cerine salalı!»
Cetik Bakay munu aytıp,
Kargan Bakay törönün
Kanı Manas barında,
Kalıstık kılgan nemenin
Curt çurkurap makul dep,
Ulugum Bakay kökcaldın
Bul aytkanı akıl dep.
El-curt uyup kaldı ele,
Baatır kökcal Semetey
Al Bakaydın kebine
Makuldaşıp aldı ele.
Zor kıyamat bolguça
Kan içip cürüp körömbü,

Apaçık meşverete katalım,
Dediğine boyun eğelim,
"Hanınız kara bahta düştü" deyip,
Ümötöy'ün kan bedelini verelim.
Çatışmadan, dalaşmadan,

Yumuşak sözden açalım,
Tepeden akan pınar gibi
Coşup kaynaşalım.
Ak ceylanın kılı gibi
Süzülüp sıyrılalım,
Gökteki yıldız gibi
Hep birden devinelim.
"Hata handan çıktı" deyip,
Kapalı sözden açalım,
Yad yurdumu böylece
İnandırıp görelim,
Bin karaça kısrak sürüp,
Bedeline verelim.
Bin kara sakar deve alıp,
Armağanına verelim.
Eline selam söyleyelim,
Yiğidini tatlı dille avutalım,
Çatışma etmeden, dalaş etmeden,
Aziz yurdum, hepsini
Yerli yerine koyalım!»
Olgun Bakay bunu söyleyip —
Kocamış Bakay törenin,
Hanı Manas sağken
Hakemlik etmiş kişinin —
Yurt çığrışıp "kabul" deyip,
"Ulumuz bozkurt Bakay'ın
Bu dediği akıldır" deyip,
El yurt yatışıp kaldı,
Bahadır bozkurt Semetey
O Bakay'ın sözüne
Uyuşup razı oldu.
«Büyük kıyamet kopana dek
Kan içip mi gezeyim,

Semetey kankor dedirtip,
Ar kaçandan bir kaçan
Uşintip cürüp ölömbü?
Karın bölöm öltürüp,
Mınday Kuday urarbı!
Ölgön karın bölömö

"Semetey hunhar" dedirtip,
Öteden beri her zaman
Böyle gezip mi öleyim?
Öz teyzeoğlumu öldürüp —
Kuday böyle mi çarpar!
Ölen öz teyzeoğluma

Kunun berbey turarbı»,
Dep, oşentip Semetey,
Kızıl kuyruk nar aydap,
Kıyla kımbat mal aydap,
Ar kuyrugun ördü ele
Kazına oozun açtı ele.
Dorbogo altın saldırıp,
Kımbat narga arttırıp,
Kom arkanın oñdotup,
Oşol narga arttırdı.
Taecesi Akerkeç,
Akerkeçke tarttırdı.
Ümötöydün süyögün
Kelinge kete* kiygizip,
Keteçenin etegin
Keñ kılıp cerge tiygizip
Kızga kızıl kiygizip,
Kızıl kımça kımkap ton
Kımbat tondun etegin
Kıygaçtap cerge tiygizip
Kayran bölöm öldü dep,
Kayra kelbes çın caydı
Kayran kişi kördü dep.
Asmanga uçtu topurak,
Adam kaynap topurap.
Az gana emes, mol bolup,
Azar tümön kol bolup,
Ümötöydün süyögün,
Zamzam* menen cuudurup,
Zarbar* menen buudurup,
Irçılarga maktatıp,
Iyıktarga saktatıp,

Kan bedeli vermeden durur muyum»,
Deyip, böylece Semetey
Kızıl kuyruk ner sürüp,
Nice değerli mal sürüp,
Her kuyruğunu ördü,
Hazine ağzını açtı.
Torbaya altın koydurup,
Değerli nere yükletip,
Havut urganını onartıp,
O nere yükletti.
Teyzesi Akerkeç'e —
Akerkeç'e sundurdu.
Ümötöy'ün naaşını —
Geline kete giydirip,*
Kete kaftanın eteğini
Geniş kılıp yere değdirip,
Kıza kızıl giydirip,
Kızıl kesme sırmalı ton —
Değerli tonun eteğini
Çaprazlayıp yere değdirip,
"Aziz teyzeoğlum öldü" deyip,
"Geri dönülmez gerçek yurdu
Aziz kişi gördü" deyip.
Göğe uçtu toprak,
İnsan kaynaşıp toz duman.
Az değil, bol olup,
Hezar tümen ordu olup,
Ümötöy'ün naaşını
Zamzam ile yıkatıp,*
Zarbar ile kokulatıp,*
Ozanlara övdürüp,
Kutlulara beklettirip,

Kımız menen cuudurup,
Kımkap menen buudurup,
Bilgiçterge maktatıp,
Kocolorgo saktatıp.
Al taecem Akerkeç
Kokus kargap koer dep,
Kargasa candı soer dep.

Kımızla yıkatıp,
Sırmalı kumaşla sardırıp,
Bilgelere övdürüp,
Hocalara beklettirip.
O teyzem Akerkeç
Kazara beddua ediverir diye,
"Beddua etse canı alır" diye.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Buurul'un Gidişi: İlenç, İhanet ve Kara Yazgı

Ümötöy'ün cesedi, Manas'ın Beecin ganimetlerinden kalma altın işlemeli paha biçilmez bir halıya sarılır ve uğursuz bir kararla Semetey'in tulparı Taybuurul'a yüklenip Kazaklara gönderilir. Külçoro başını döverek ağıt yakar: "Buurul'un elden gitmesi – senin ecelinin yetmesi." Oğlunun cesedini alan Akerkeç Semetey'e ilenir; Taybuurul'un kulağına kurşun döktürüp bacak eklemlerine iğneler soktutarak atı sakatlatır ve Sart kervancılara sattırır. Ardından Cediger hanı, Semetey'in öldürdüğü Toltoy'un kardeşi Kıyaz'ı intikama ve Ayçürök'ü almaya kışkırtan mektuplar gönderir. Kıyaz'a bir de içeriden ihanet ulaşmıştır: Surkoen'in Külçoro'ya verilmesine içerleyen Kançoro, "yen içinden mektupla" güz vakti Semetey'e ihanet edeceğini vadetmiştir. Yaşlı Tölöbay ile Kadırbay'ın Hızır değmiş yenilmez Semetey'e saldırmama öğütlerine rağmen Kıyaz büyük Cediger ordusunu toplar.

Kançoro, öfkeli Manas'ın kurban istediği uydurma bir rüyayı bahane ederek Semetey'i Ak kümbet ziyaretine kandırır. Hamile Ayçürök on kez üst üste gördüğü uğursuz düşleri — kırılan Zülfikâr'ı, parçalanan Akkelte'yi, Kançoro'nun giydiği Akolpok'u — anlatıp dizginlere sarılarak yalvarır; Semetey öfkeyle onu kamçılar ve Ayçürök "gittiğin yerden dönmeyesin" diye ilenir; ilenci kara suyu kurutup çadır kadar kara taşı ortadan yarar. Kümbette babadan hiçbir nişan çıkmaz, doksan boz kısraklık

adak kazanı on iki gün kaynamaz; umudu kırılan Semetey kutlu tunç kazanı parçalar. Tam o sırada gözcü Kançoro, Kıyaz'ın Cediger ordusunun geldiğini haber verir ve armağan sunup Kıyaz'ı Talas'a han kaldırarak teslim olmayı önerir; Külçoro ihaneti yüzüne vurur, Semetey de anası Kanıkey'in sol memeden akan kara kanla verdiği eski uyarıyı hatırlar. Kırk çilteni ve tüm koruyucu alametleri kaybolmuş olan yalnız aslan, Artoru'yu eyerleyip Zülfikâr'ı kuşanarak yer ezen düşman ordusunu karşılamaya durur.

KÜNYE — KEY FACTS

- Ümötöy'ün cesedi altın işlemeli halıyla Taybuurul'a yüklenip gönderilir; Külçoro bunu Semetey'in ecelinin habercisi sayarak ağıt yakar.
- Akerkeç, Taybuurul'un kulağına kurşun döktürüp iğnelerle sakatlatır ve Toltoy'un kardeşi Kıyaz'ı intikama kışkırtır.
- Surkoen'in Külçoro'ya verilmesine içerleyen Kançoro, Kıyaz'a gizli mektup göndererek güz vakti içeriden ihanet sözü verir.
- Kançoro'nun uydurma rüyasıyla Ak kümbet ziyaretine çıkarılan Semetey, uğursuz düşlerini anlatan hamile Ayçürök'ü kamçılar; Ayçürök "gittiğin yerden dönmeyesin" diye ilenir.
- Kümbetten hiçbir nişan çıkmaz ve adak kazanı on iki gün kaynamaz; umudu kırılan Semetey kutlu kazanı parçalar.
- Kırk çilteni ve tüm koruyucu alametleri kaybolan Semetey, Artoru'ya binip Kıyaz'ın Cediger ordusunu karşılamaya durur; Külçoro, Kançoro'nun ihanetini herkesin önünde açığa vurur.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Bu bölösün öltürgön	*Teyzezadesini öldürmesi*
Er Semetey çirkinge	*Er Semetey zavallıya*
Caman müşkül bolor dep.	*Ağır bir dert olur diye.*
Keçee, atası Manas ayköl, şer Arkagı	*Hani babası Manas cömert, arslan Argacı*
cibek, özü altın,	*ipek, kendisi altın,*
Artık çıkkan kurgan er.	*Herkesten üstün çıkmış er.*
Kokondogu koconu	*Hokand'daki hocayı*
Kordop Manas turganda,	*Manas hor edip dururken,*
187910 Bukardagı muñçunu	*Buhara'daki dertliyi*
Buzup ayköl kırganda,	*Cömert bozup kırarken,*
Akkulası baspagan	*Akkula'sının basmadığı*
Cerde bütün kalbagan,	*Yer kalmamıştı bütün,*
Ayköl kolu tiybegen	*Cömertin eli değmedik*
Elde bütün kalbagan.	*El kalmamıştı bütün.*
Cerdi kurçap temirdey	*Yeri demir gibi kuşatıp*
Eelep turgan kezinde,	*Hükmedip durduğu çağda,*
Ay-aalamdı buy kılıp,	*Ay-âlemi baş eğdirip*
Cöölöp turgan kezinde,	*Çiğneyip durduğu çağda,*
187920 Alp-döölörgö kan Manas	*Alplara, devlere Han Manas*
Eelep turgan kezinde,	*Hükmedip durduğu çağda,*
Kakançının kagışta,	*Kakançin'le vuruşmada,*
Kapır menen busurman	*Kâfir ile Müslüman*
Karsıldaşıp barışta,	*Çarpışarak varışta,*
Serüünü serpil büktöldü,	*Serilip savrulup katlanmıştı,*
Seksen narga cüktölüü,	*Seksen nere yüklüydü,*
Kol karuuga çaptaluu,	*Kol kuvvetiyle sarılmıştı,*
Akıynek menen kaptaluu.	*Akıynek ile kaplıydı.*
Adeyilep Kakandan	*Mahsus Kakan ilinden*
187930 Alıp kelgen karandı ay	*Getirilmiş emaneti, ah,*
Bek tapşırıp, zar ıylap,	*Sıkıca teslim edip, zar ağlayıp,*
Bekem katkan Kanıkey.	*Sağlam saklamıştı Kanıkey.*
Bereni Semeteyge arınap,	*Yiğidi Semetey'e adayıp,*
Belek kılıp alsın dep,	*Armağan edip alsın diye,*
Bereninin buyumun	*Yiğidinin eşyasını*
Muraa kılıp kulunum	*Miras edip kulunum*
Kazınaga salsın dep.	*Hazineye koysun diye.*

Nur tögülgön Beecinden
Ulugu turgan cerinen,
Kırka çınar bagınan,
Karı kandın tagınan,

Can kirbegen dubaldan,
Tartuuga kelgen bulardan.
Olcogo tiygen on kilem –
Altın türlüü zor kilem.
Kırk cıl suuga çılasa,
Kılayıp çirip oñbogon,
Seksen cıl suuga çılasa,
Serpilip çirip bolbogon.
Küldüü altın cibekke
Azemdetken zor kilem.
Kımbatım, mınday ugup al!
Bir kilemdin öz baası –
Segiz miñ narlık kunu bar.
Atası anas karkıbar
Kazınada neler cok,
Kilemdin mınça barkı bar,
Artıkça balam alsın dep,
Buzbay-çaçpay karaandı
Muraa kıla salsın dep,
Ermek kılgan calgızım
Kazına kılıp alsın dep.
Kakan kamap turganda
Kaalap bergen çoñ kilem.
Kara canga kabılbas,
Buttap altın zer çaçsa,
Bul mendege tabılbas.
Özü kımbat, baası altın,
Betinde altın türü bar,
Conunda colbors külü bar,
Kerseñ mınday barkı bar.
Köp ılayık kilemge
Asemdetip tañdırıp,
Ümötöy söögün saldırıp,
Tasmaldatıp karandı

Nur dökülen Beecin'den,
Ulusunun durduğu yerden,
Sıra sıra çınar bağından,
Koca hanın tahtından,

Can girmeyen duvardan,
Armağan gelen bunlardan.
Ganimet düşen on halı –
Altın nakışlı ulu halı.
Kırk yıl suya bastırsan,
Zerrece çürüyüp bozulmayan,
Seksen yıl suya bastırsan,
Dağılıp çürüyüp gitmeyen.
Çiçekli altın ipekle
Bezenmiş ulu halı.
Kıymetlim, şunu iyi dinle!
Bir halının öz pahası –
Sekiz bin ner değer kanı var.
Babası Manas heybetli,
Hazinede neler yok,
Halının bunca değeri var,
Üstün oğlum alsın diye,
Bozmadan, saçmadan emaneti
Miras ediversin diye,
Gönlümü avutan biriciğim
Hazine edip alsın diye.
Kakan'ı kuşatıp dururken
Gönülden verilen büyük halı.
Kara cana nasip olmaz,
Batmanla altın saçsa da,
Bu kul için bulunmaz.
Kendi kıymetli, pahası altın,
Yüzünde altın nakşı var,
Sırtında kaplan tüyü var,
Görsen böyle değeri var.
Pek yaraşan halıya
Süsleyerek sardırıp,
Ümötöy'ün kemiğini koydurup,
Kayışlarla emaneti

Asemdetip tañdırıp,	*Süsleyerek sardırıp,*
Kocolorgo cuudurup,	*Hocalara yıkatıp,*
Asemdetip buudurup,	*Süsleyip tütsületip,*
Tabıtına saldırıp,	*Tabutuna koydurup,*
Kilemge taña saldırıp,	*Halıya sıkı bağlatıp,*
Orto belin büktötüp,	*Orta belinden büktürüp,*
Oydo ayanbay bölöm dep,	*İçten esirgemeden, teyzezadem deyip,*
Bölömdü kaydan köröm dep,	*Teyzezademi nerden görürüm deyip,*
Tirüü kalbay tim ele	*Sağ kalmadan düpedüz*
Bölöm üçün ölöm dep,	*Teyzezadem için ölürüm deyip,*
Belden karmap büktödü,	*Belinden kavrayıp büktü,*
Arday bolgon Buurulga	*Küheylan olmuş Buurul'a*
Asemdetip karandı	*Süsleyerek emaneti,*
Ümötöy söögün cüktöttü.	*Ümötöy'ün kemiğini yükletti.*
Cüktöp berip iygen soñ,	*Yükletip gönderdikten sonra,*
Kelgenderden kep uktu.	*Gelenlerden söz duydu.*
Er Külçoro kıraan kul	*Er Külçoro yiğit kul,*
Söögün cüktöp kazakka	*Kemiği yükleyip Kazak'a*
Emi Buuruldu berdi dep uktu,	*Şimdi Buurul'u verdi diye duydu,*
Ugup alıp Çoronun	*Duyup alınca Çoro'nun*
Köñülgö batpay köp sanaa,	*Gönlüne sığmaz nice kaygı,*
Közünün caşı on talaa.	*Gözünün yaşı on dere.*
Atası Almañ ölgöndöy	*Babası Almambet ölmüş gibi,*
Kalk çogulup, curt dürböp,	*Halk toplanıp, yurt çalkalanıp,*
Uşu bügün kömgöndöy.	*Sanki bugün gömmüş gibi.*
Badana tonun çoygulap,	*Zırhlı kürkünü çekiştirip,*
Kelgen eken Külçoroñ	*Gelmiş idi Külçoro'n,*
Başın özü koygulap.	*Başına kendi vura vura.*
«Kokuy, aba kabılan,	*«Vah, ağam kaplan,*
Erdigiñ bar, esiñ cok!	*Yiğitliğin var, aklın yok!*
Enöö kankor, oñboy kal!	*Bön hunhar, onmayasın!*
Baatır, egerde eki bolboy kal!	*Bahadır, işin bir daha rast gelmesin!*
Buurul at senin kanatıñ.	*Buurul at senin kanadın.*
Bölöñ menen çırdaşıp,	*Teyzezadenle çekişip,*
Koluña bersem kördüñbü?	*Eline versem gördün mü?*
Atadan kalgan muraapı	*Atadan kalan mirası,*
Arday bolgon Buuruldu	*Küheylan olmuş Buurul'u,*
Söögün cüktöp berdiñbi?!	*Kemik yükleyip verdin mi?!*

Muñkanıp cürüp ölörsüñ,	*İnleyip gezip ölürsün,*
Töröm, Buuruldu kaydan körörsüñ!	*Beyim, Buurul'u nerden görürsün! Çölde*
Çöldö kalar bekensiñ?	*mi kalırsın acep?*
Arman kılıp ölöörsüñ,	*Hasret çekip ölürsün,*
Atıñdı kaydan körörsüñ!	*Atını nerden görürsün!*
Arbuuruldan ayrılıp,	*Arbuurul'dan ayrılıp,*
Bir çımınday canıñdı	*Sinek kadar canını*
Buurul at ay dep kaygırıp,	*Buurul at, ah deyip kaygılanıp,*
Çın keyiş menen ölörsüñ.	*Gerçek dertle ölürsün.*
Sogonçogu bir tutam	*Topuğu bir tutamlık*
Çoçkogo butuñ artarsıñ,	*Domuza bacak atarsın,*
Çoçkoñ cürböy turganda	*Domuzun yürümez olunca*
Çoñ müşküldü tartarsıñ.	*Büyük müşkülü çekersin.*
Bagalçagı bir tutam	*İnciği bir tutamlık*
Bakaga butuñ artarsıñ,	*Kurbağaya bacak atarsın,*
Arday bolgon Buuruldun	*Küheylan olmuş Buurul'un*
Azabın anan aytarsıñ!	*Azabını o zaman söylersin!*
Körgülüktü körörsüñ,	*Görülmedik çile görürsün,*
Körüşkön caman coo kelse,	*Yüz yüze kötü düşman gelse,*
Köp mıtalak doo kelse,	*Nice kahrolası dava gelse,*
Cazayıl atıp, caa tartkan,	*Fitilli tüfek atıp, yay çeken,*
Can ayabay coo kelse,	*Can esirgemez düşman gelse,*
Eer tokumuñ kötörüp,	*Eyerini, keçeni yüklenip,*
Barbañdap cöö kalarsıñ.	*Sallana sallana yaya kalırsın.*
Batıra ayza bir ursa	*Delici mızrak bir vursa,*
Astıñda kanat atıñ cok,	*Altında kanatlı atın yok,*
Ölüm bolup catarsıñ.	*Ölü olup yatarsın.*
Aldoogo berip atıñdı,	*Aldanışa verip atını,*
Körbödüm sendey baatırdı.	*Görmedim senin gibi bahadırı.*
Buura kökül, taykı cal	*Buğra perçemli, kısa yeleli*
Buurul at koldon ketkeni,	*Buurul atın elden gitmesi,*
Ata, kokuy, töröm oñboy kal,	*Ah, eyvah, beyim, onmayasın,*
Senin emi acalıñ cetkeni!	*Senin artık ecelinin yetmesi!*
Dars okugan sabatıñ,	*Ders okumuş okumuşluğun,*
Kanatıñan kayrılıp,	*Kanadından bükülüp,*
Buurul attan ayrılıp,	*Buurul attan ayrılıp,*
Aram ölmök ekensiñ,	*Haram ölecekmişsin,*
Ata, akılı cok külüstön	*Ah, akılsız gösterişli yiğit,*

Emi sen aram ölmök ekensiñ!
Kurkuldap kuzgun uçpagan
Eelenip adam baspagan
Belde kalar bekensiñ?
Cazayıl atıp, caa tartkan
Coodon ölör bekensiñ,

Şimdi sen haram ölecekmişsin!
Kuzgunun ötüp uçmadığı,
İnsanoğlunun basmadığı
Belde mi kalırsın acep?
Fitilli tüfek atıp, yay çeken
Düşmandan mı ölürsün acep,

Ata, töröm kabılan,
Bok cıttangan sasıktan,
Mee kaynagan ısıktan,
188060 At baspagan kısıktan
Azabıñdı tartarsıñ,
Armanda bolup catarsıñ.
Esil kökcal külüstön,
Karaldı kılıp özüñdü
Kankor töröm netemin?
Kızıtalak bu caydan
Tozoguñ tartıp külüstön,
Tomsorup bir kün ötömün.
Buurul ketti, iş ketti
188070 Bilseñ bizden büt ketti!
Kalıp baktı, çın ırıs
Karasañ bizden küç ketti.
Mingen altın tak ketti,
Cılooluu Kıdır bak ketti.
Buluttay uçkan Buuruldu
Kunga bergen oñorbu,
Emi törö kabılan,
Egerde işiñ eki bolorbu!
Eselek kankor, oñboy kal,
188080 Duşman ceter tübüñö,
Buurul kolgo tiygende
Tuş-tuş cakka kat tiyip,
Sarı-Arka salar buzuktu,
Buurul tiydi koluna
Köp kazak salar kızıktı.
Kokuy, kankor, oñboy kal!
Karaan kılgan biriñden,
Ayrıldıñ çoro iniñden,

Ah, beyim kaplan,
Pislik kokan fenalıktan,
Beyin kaynatan sıcaktan,
At basmayan geçitten
Azabını çekersin,
Hasret içinde yatarsın.
Değerli bozkurt yiğit,
Seni kendime dayanak edip,
Hunhar beyim, ne edeyim?
Kahrolası bu yerden
Cehennemini çekip, yiğit,
Somurtup bir gün geçiririm.
Buurul gitti, iş gitti,
Bilsen bizden hepten gitti!
Kalan baht, gerçek kısmet,
Baksana bizden güç gitti.
Binilen altın taht gitti,
Yularlı Hızır bahtı gitti.
Bulut gibi uçan Buurul'u
Kan bedeline veren onar mı,
Şimdi bey kaplan,
Artık işin hiç rast gelir mi!
Akılsız hunhar, onmayasın,
Düşman erer köküne,
Buurul ele geçince
Dört bir yana mektup gidip,
Sarı-Arka fesat kurar,
Buurul geçti eline,
Nice Kazak eğlence çıkarır.
Vah, hunhar, onmayasın!
Dayanak ettiğin birinden,
Ayrıldın çoro kardeşinden,

Kançoronun kastıgı,
Erdiginin azdıgı,
Eçenden beri bilingen.
Ata, kokuy kankor, bolboy kal!
Karmalaşıp, cooloşup,
Ümötöy söögü barganda
Buuruldu karmap soyboybu,
Soyboso da Buuruldu

Kançoro'nun düşmanlığı,
Yiğitliğinin azlığı,
Nicedir belliydi.
Ah, eyvah hunhar, onmayasın! Tutuşup,
düşmanlaşıp,
Ümötöy'ün kemiği varınca
Buurul'u tutup boğazlamaz mı,
Boğazlamasa da Buurul'u

Kırk arkan boyu zındanga
Bastırbay salıp koyboybu.
Ay-aalamga kat berer,
Atınan cöö kıldık dep,
Kat berse da bat berer.
Añdıp cürgön mende köp,
Bizde aybatı duşman el da köp.
Adır-küdür too da köp,
Añdıp cürgön coo da köp,
Kazılgan kalıñ orum ay,
Kaynatıluu şorum ay!
Eselek kankor, oñboy kal!
Emi saldıñ sonundu,
Duşmanga baylap beripsiñ
Kıymıldatpay kolumdu.
Kanattan böödö kayırıp.
Keñeşte cok, kepte cok,
Buurul attan ayırdıñ,
Körgözdüñ közgö sonundu,
Kim uksun mınday coobuñdu,
Kançoro kılar koobuñdu
Ezelde töröm, oñboy kal,
Kara adırmak toobuz köp,
Karmaşa çıgar coobuz köp,
Kokuy, töröm, oñboy kal!
Senin oñ cagıñda orus bar,
Kır cagıñda kıtay bar,
Mañdayıñda barañ bar,
Biz menen baştaşçu coo dalay bar,
Ceti-Özön tolgon munuñ bar.

Kırk urgan boyu zindana
Bastırmadan atıvermez mi?
Ay-âleme mektup salar,
Atından yaya kıldık diye,
Mektup salsa da tez salar.
Pusuda gezen kul çoktur,
Bizde heybetli düşman el de çok.
Engebeli sarp dağ da çok,
Pusuda gezen düşman da çok,
Kazılmış derin çukurum ah,
Kaynayıp duran çilem ah!
Akılsız hunhar, onmayasın!
Şimdi yaptın yapacağını,
Düşmana bağlayıp vermişsin,
Kıpırdatmadan kolumu.
Kanadından boşa kırıp.
Danışma yok, söz yok,
Buurul attan ayırdın,
Göze gösterdin âlâsını,
Kim duysun böyle cevabını,
Kançoro'nun salacağı korkuyu,
Ezelden beyim, onmayasın,
Kara sırtlı dağımız çok,
Tutuşmaya çıkar düşmanımız çok,
Vah, beyim, onmayasın!
Senin sağ yanında Rus var,
Kır yanında Hıtay var,
Karşında filintalı var,
Bizimle boy ölçüşecek düşman hayli var,
Ceti-Özön dolusu bu derdin var.

Çirkin, celikpey kökcal, ugup al,
Bilseñ mınday barkı bar,
Kalp ele közün kıskanda
Içibizde duşmandar,
Kaardı katuu salçu bar,
Duşman bolup kalçu bar.
Ezeli töröm, oñboy kal!»
Dep, oşentip Külçoro,

Be hey, coşma bozkurt, dinle,
Bilsen böyle hâli var,
Yalandan göz kırpıldığında
İçimizde düşmanlar,
Kahrı katı salacak var,
Düşman olup çıkacak var.
Ezelden beyim, onmayasın!»
Deyip, öylece Külçoro,

Baş koygulap kıykırıp.
Buurul attan ayrılıp,
Köñülü ketip bölünüp,
Közdün caşı tögülüp,
Çın caydı bügün kördük dep,
Çın ele töröm, öldük – dep,
Azaptı müşkül kördük – dep.
Koş emese, kabılan,
Azap kün, töröm, öldük – dep.
Buurul koldon ketkeni –
Bu şumduktun cetkeni.
Arbuurul bıyıl ketkeni –
Senin acalıñdın cetkeni,
Menin amalımdın ketkeni,
Seni duşman caylap salganı!»
Dep, oşentip Külçoro,
Kan kaçıp, öñü suyulup,
Eki betten akkan caş
Kapıray, akırek ıldıy kuyulup.
Çındap ıylap bügülüp,
Çımınday candan tüñülüp.
Kapa bolup kaygırıp,
Karaan kılıp oturgan
Arbuuruldan ayrılıp.
Ataganat dünüyö,
Ayban da bolso Buurul at,
Buurul at koldon ketkenge
Menin amanat canım kuurulat.
Buurul at tulpar – buudanım,
Ayban da bolso Arbuurul

Başına vurup haykırıp.
Buurul attan ayrılıp,
Gönlü gidip bölünüp,
Gözünün yaşı dökülüp,
Gerçek hâli bugün gördük deyip,
Sahiden beyim, öldük – deyip,
Azabı, müşkülü gördük – deyip.
Elveda öyleyse, kaplan,
Azap günü, beyim, öldük – deyip.
Buurul'un elden gitmesi –
Bu şeametin yetmesi.
Arbuurul'un bu yıl gitmesi –
Senin ecelinin yetmesi,
Benim çaremin bitmesi,
Seni düşmanın yok etmesi!»
Deyip, öylece Külçoro,
Kanı kaçıp, benzi solup,
İki yanaktan akan yaş,
Aman, köprücükten aşağı dökülüp.
Sahiden ağlayıp iki büklüm,
Sinek kadar candan umut kesip.
Kederlenip kaygılanıp,
Dayanak edip oturduğu
Arbuurul'dan ayrılıp.
Ah dünya, yazık dünya,
Hayvan da olsa Buurul at,
Buurul at elden gitti diye
Benim emanet canım kavrulur.
Buurul at tulpar – küheylanım,
Hayvan da olsa Arbuurul,

Atamdan artık tuuganım.
Armanın aytıp Külçoro,
Bozdop koşup kalıptır.
Oñcoñdogon karandı
Söögün cüktöp Ümötöy
Olco kılıp alıptır.
Belden karmap büktöptür,
Buurulga Ümötöy söögün cüktöptür.
Cilik albay oorusun,
Sööktü cüktöp barganda

Babamdan ileri akrabam.
Hasretini söyleyip Külçoro,
Bozlayıp ağıt yakmış.
O koskoca emaneti,
Ümötöy'ün kemiğini yükleyip,
Ganimet edip almışlar.
Belinden kavrayıp bükmüşler,
Buurul'a Ümötöy'ün kemiğini
yüklemişler. İlik tutmadan ağrısın,
Kemiği yükleyip vardığında

Akerkeçke tiyiptir.
Oşondo katın Akerkeç
Uruuçu Kuday uruptur.
Uypalıp ketken kapır küñ
Semetey kargap turuptur.
Akılman katın Akerkeç
Büt kazaktı cıyıptır,
Mınday kepti uruptur:
«Kabarıñda bar bele,
Sarı-Arkada kazaktar!
Ümötöy kanıñ ölüptür,
Tüpkö neçak cetiptir,
Munu kişi öltürüp ketiptir.
Keñ Talas barıp konuptur,
Kökcal kolduu boluptur.
Beregi kişinin tonu ton bolboyt,
Kişinin atı at bolboyt.
Altından örö takkıla,
Oncoñdogon karanga
Tak on eki çılbır katkıla.
Bekitken çider tapkıla,
Munu karañgı cayga bakkıla!
Bilgen çır kılıp turgula.
Eki kulak ukpasın,
Korgoşun eeritip kuygula,
A kulaktın üstünön
Tasmal menen buugula.
Eeligip turgan Buuruldu

Akerkeç'e ulaşmış.
O zaman kadın Akerkeç,
Vuran Tanrı vurmuş onu.
Saçı başı dağılmış kâfir cariye,
Semetey'e beddua edip durmuş.
Akıllı kadın Akerkeç,
Bütün Kazak'ı toplamış,
Şöyle söz söylemiş:
«Haberiniz var mıydı,
Sarı-Arka'daki Kazaklar!
Ümötöy hanınız ölmüş,
Köküne çoktan erişilmiş,
Bunu birisi öldürüp gitmiş.
Geniş Talas'a varıp konmuş,
Bozkurdun elinden olmuş.
Şu kişinin kürkü kürk olmaz,
Kişinin atı at olmaz.
Altından ahır kurun,
Şu hantal karaltıya
Tam on iki yular takın.
Sağlam köstek bulun,
Bunu karanlık yerde besleyin!
Bildiğiniz eziyeti edin durun.
İki kulağı duymasın,
Kurşun eritip dökün,
O kulakların üstünden
Kayışla sıkıca bağlayın.
Coşup duran Buurul'u

Eşekke cetkis kılgıla,
Altımış okto katkıla,
Altımış çılbır takkıla.
Tört butunun muununa
On eki iyne kakkıla,
Çogoyno aksak bolgon soñ,
Munu kerbençi sartka satkıla.
Esebin mintip tapkıla,
Itelep ittey bakkıla.
188210 Tak cetimiş ceri coorusun!

Eşeğe yetişmez kılın,
Altmış bukağıya vurun,
Altmış yular takın.
Dört ayağının eklemine
On iki iğne çakın,
Diken batmış gibi topal olunca,
Bunu kervancı Sart'a satın.
Hesabını böyle görün,
İtleyip it gibi besleyin.
Tam yetmiş yeri yara olsun!

Bu kankordun Buurulu
Kanı kalsın bir kaşık,
Eti kalsın kök caşık.
Eki közdön may ketip,
Orodoy bolup oyulsun.
Oyronuñdun Arbuurul
Tak oşentip cürüp soyulsun.
Aram ölüp cıgılsın,
Añgekke başı tıgılsın.
188220 Kuzgun kuran okusun,
Sagızgan közün çokusun.
Koñ etin börü dagı oysun,
Con etine con coru çokup
toyunsun! Bilgen çırın kılsın de,
Altı külük at bergin,
Atı mınday bolgon soñ,

Bu hunharın Buurul'u,
Kanı kalsın bir kaşık,
Eti kalsın gök kadit.
İki gözünden yağ gidip,
Çukur gibi oyulsun.
O yıkılasıcanın Arbuurul'u
Tam da böyle sürünüp boğazlansın.
Haram ölüp yıkılsın,
Hendeğe başı tıkılsın.
Kuzgun Kur'an okusun,
Saksağan gözünü oysun.
Sağrı etini kurt da oysun,
Sırt etini iri akbaba gagalayıp
doysun! Bildiği eziyeti etsin de,
Altı yürük at veresin,
Atı böyle olduktan sonra,

Taybuuruldun kulagına korgoşun kuyup,
butun aksatkandan kiyin
Akerkeç Kıyazga kabar berip, bir
cagınan Kançoro çıkkınçı bolup,
Semeteydin cogolup ketişine sebep
boluştu.

Taybuurul'un kulağına kurşun döküp,
ayağını topal ettikten sonra
Akerkeç Kıyaz'a haber salıp, bir yandan
Kançoro hain çıkıp,
Semetey'in yitip gitmesine sebep oldular.

188230 Kırgındı kızık salsın de,
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga carsın de,
Çatak süylöp mintsin de,
Bir bokçosun tintsin de.

Kırgını seyirlik salsın de,
Yol üstünde sürükleyip,
Azgın itlere parçalatsın de,
Kavga sözü söyleyip böyle etsin de,
Bir bohçasını arasın de.

Karmalaşıp körsün de,	*Tutuşup görsün de,*
Kan Toltoy kunun kubalap,	*Han Toltoy'un kan bedelini kovalayıp,*
Tirüü kalbay tim ele	*Sağ kalmadan düpedüz,*
Kezeti keldi, ölsün de!	*Sırası geldi, ölsün de!*
Kerişti kenen salbasa,	*Savaşı enine boyuna açmazsa,*
188240 Cedigerge töö aytıp,	*Cediger'e deve adayıp,*
Toltoy öçün albasa,	*Toltoy'un öcünü almazsa,*
Kalk dürbötüp, curt cıyıp,	*Halkı coşturup, yurdu toplayıp,*
Kan ekeni kayda eken.	*Hanlığı nerede kalır ki?*
Kalk belendep kol cıyıp,	*Halkı hazırlayıp asker toplayıp,*
Kalkayıp basıp cürgönü	*Kasılarak gezinmesi*
Kay erenge payda eken?»	*Hangi yiğide fayda ki?»*
Dep, oşentip Akerkeç,	*Deyip, öylece Akerkeç,*
Tuş-tuş cerge kat berip,	*Dört bir yana mektup salıp,*
Tuura Kuday emi urdu.	*Doğrusu Tanrı artık vurdu.*
188250 Oñbogon Erkeç oñbodu,	*Onmaz Erkeç onmadı,*
Ceti-Suunu cerdegen,	*Ceti-Suu'yu yurt edinen,*
Celigip mende ceñbegen,	*Coşunca kulun yenmediği,*
Ölböy tirüü kalbagan,	*Ölmeden sağ bırakmadığı,*
Agası Toltoy kıraandı	*Ağabeyi Toltoy yiğidi*
A Semetey caylagan.	*O Semetey öldürmüştü.*
Buurulu cok kolunda	*Buurul'u yok elinde,*
Buzuktu caman salsın de.	*Fesadı fena salsın de.*
Toltoydun öçün alsın de,	*Toltoy'un öcünü alsın de,*
Töbösünön bassın de,	*Tepesinden bassın de,*
188260 Kazatka miner atı cok	*Gazaya binecek atı yok,*
Tört tülügün çaçsın de.	*Dört tür malını saçsın de.*
Bulasın bulap kirsin de,	*Malını yağmalayıp girsin de,*
Cer-cerin közdöy sürsün de,	*Yer yer sürüp kovsun de,*
Külçoro baştap bulardı	*Külçoro başta olarak bunları*
Kaltırbay baarın kırsın de!	*Bırakmadan hepsini kırsın de!*
Erkin catkan cediger,	*Rahat yatan Cediger'in,*
Cedigerdin er Kıyaz	*Cediger'in er Kıyaz'ının*
Delebesin kozgodu.	*Yüreğini coşturdu.*
Kabarda katuu kep ugup,	*Haberde ağır söz duyup,*
188270 Buudanınan Semetey	*Küheylanından Semetey*
Ayrılıp kaldı dep ugup.	*Ayrı düştü diye duyup.*
Baabedinin bat aytıp,	*Baabedin'e kurban adayıp,*

Aytuyakka at aytıp,
Koroşongo koy aytıp,
Kaltırbay koldu mol cıyıp,
Kıygak ayza kıydırıp,
Toodoy ayza cıydırıp.
Köp cediger bolcolu,
Cer caynagan san kolu,

Ayza sayçu ıktuusu,
Atışka kambıl mıktuusu
Ayabay emi alıptır.
El çogulup, curt dürböp,
Munu Kuday urup salıptır.
Ceti-Özöndö cediger
Kep keñeşip, çuu kılıp,
Cer carılgan duu kılıp.
Uluktarın, kandarın,
Uşunçalık candarın,
Törösüngön ıktuusun,
Kara köñül Kadırbay
Kagıştı körgön ereniñ,
Ayzakerçi dañgılın
Koyboy cıyıp er Kıyaz
Oşonço eldin baarısın,
Asmanga uçup topurak!
Asker kaynap topurap.
Kerney-surnay tartılıp,
Kerişke kep el çatılıp.
Uluktarı, kandarı,
Uşunça tolgon candarı,
Karuusu mol kapırı
Kalbay kelip turdu ele.
Ceti-Suuda cediger
Celpinte çoguu cıydı ele,
Ketseñ şumduk uşunday
Tümöndötüp kol cıynap,
Bu tügöngür mol cıynap,
Kandan kabar keldi dep,
Kaçpay-şaşpay cediger

Aytuyak'a at adayıp,
Koroşon'a koyun adayıp,
Bırakmadan bol asker toplayıp,
Keskin mızrak yontturup,
Dağ gibi mızrak yığdırıp.
Nice Cediger'in kararı,
Yeri kaplayan sayısız ordusu,

Mızrak saplayan ustasını,
Atışta becerikli yamanını
Esirgemeden şimdi almış.
El toplanıp, yurt çalkalanıp,
Bunu Tanrı çarpıvermiş.
Ceti-Özön'de Cediger,
Söz danışıp, çığlık koparıp,
Yer yarılan gümbürtü koparıp.
Ulularını, hanlarını,
Bunca canlarını,
Beylik taslayan ustasını,
Kara gönüllü Kadırbay'ı,
Vuruş görmüş yiğidini,
Mızrakçı namlısını,
Bırakmadan toplayıp er Kıyaz,
O kadar elin hepsini,
Göğe uçup toprak!
Asker kaynaşıp tozarak.
Boru, zurna çalınıp,
Savaşa nice el katılıp.
Uluları, hanları,
Bunca dolan canları,
Gücü kuvveti bol kâfiri,
Kalmadan gelip durmuştu.
Ceti-Suu'da Cediger,
Dalgalanıp topluca toplanmıştı,
Gidersen felaket işte böyle,
On binlerle asker toplayıp,
Bu kahrolası bolca toplayıp,
Handan haber geldi diye,
Kaçmadan, şaşmadan Cediger,

It ooruñdu karmatıp,	*İt huyunu tutturup,*
Kamçı bolsoñ cediger,	*Kamçı olsan Cediger,*
Kalcırap boktu cediñer.	*Saçmalayıp bok yediniz.*
Eki-ekiden süylöşsö,	*İkişer ikişer konuşunca,*
Cana emine dediñer?	*Demin ne dediniz?*
Akılıñan şaşpagın,	*Aklını şaşırma,*
Belgilüü kankor kökcaldan,	*Namlı hunhar bozkurta,*
Bettep çoguu kireli,	*Yüz yüze hep birlikte girelim,*
Asman cargan çuu kılıp,	*Gök yaran çığlık koparıp,*
Aylına azap salalı.	*Obasına azap salalım.*
Kızıtalak kankordun	*Kahrolası hunharın*
Tak kıyrın talap kalalı.	*Ta yurdunu yağmalayalım.*
Kerege, talın kıyratıp,	*Keregesini, ağacını kırıp,*
Kelin-kızın ıylatıp,	*Gelinini, kızını ağlatıp,*
Caydın kün kılbay, kış kılıp,	*Yazın gününü yaz komayıp kış edip,*
Ayak cagın küz kılıp,	*Sonunu güz edip,*
Elin kırıp tüz kılıp,	*Elini kırıp dümdüz edip,*
Uyasın buzup salalı,	*Yuvasını bozuverelim,*
Uluk curtun talkalap,	*Ulu yurdunu parçalayıp,*
Kızıtalak kankordun	*Kahrolası hunharın*
Uyasın buzup salalı,	*Yuvasını bozuverelim,*
Uruştu mıktı salalı,	*Savaşı sıkı salalım,*
Al Akerkeç katındın	*O Akerkeç kadının*
Aytkan kebi çın bolso,	*Söylediği söz gerçekse,*
Tögünü cok tıñ bolso,	*Yalanı yok sağlamsa,*
Atınan kökcal ayrılsa,	*Atından bozkurt ayrıldıysa,*
Arbayıp kankor cöö kalsa,	*Çaresiz hunhar yaya kaldıysa,*
Tekşi kalbay eren uul	*Eksiksiz, kalmadan yiğit oğullar*
Tegerektep kalalı,	*Çepeçevre kuşatalım,*
Kara köñül kankordu	*Kara gönüllü hunharı*
Karsıldakka alalı!	*Çatırtıya alalım!*
Karan kün, müşkül, çoñ cañcal	*Kara günü, müşkülü, büyük kavgayı*
Al kankorgo salalı!	*O hunhara salalım!*
Bir ele Toltoy er emes,	*Yalnız Toltoy er değil,*
Ceti erdin kunun alalı,	*Yedi erin kan bedelini alalım,*
Cer caynagan cediger,	*Yeri kaplayan Cediger,*
Cer mayışkan kol bolup,	*Yeri ezen ordu olup,*
Azgana emes mol bolup,	*Az değil bol olup,*

Aygay kulak tundurgan
Azar tümön kol bolup,
Kankorgo soguş salganda
Atsız kalgan antkordu,
Aalamdı kırgan kankordu
Kanına kazat salalı,
Kaltırbay talap alalı.
Tügöl curtun kıralı,
Tük koyboy kızık kılalı,

Kazınasın bulaylı,
Bir bokçosun çubaylı.
Anday-mınday minteli,
Kalgan bulun tinteli.
Kara coltoy kankordun
Beldüü Bakan karısın,
Kıyratalı baarısın.
Bakay tiyse körölü,
Kökbörü tartıp balbanga
Tamaşaga bereli.
Akıl tapçu karısın,
Alek kılıp baarısın,
Baatırların baylaylı.
Kançorosun kan kılıp,
Külçorosun kul kılıp,
Beri karay aydaylı!
Kanın karap kılalı,
Kaltırbay curtun kıralı.
Katın-kızın kıñşıtıp,
Olcolop alıp tınalı.
Eline beypay salalı,
Bek cañcaldı açalı.
Beyilsingen törönün
Berekesin çaçalı!»
Dep, oşentip er Kıyaz,
Kayratı bar, keñ dalı
Şerdi cıyıp alıptır.
Köyröñüröök taş cürök
Erdi cıyıp alıptır,

Nara ile kulak sağır eden
Hesapsız tümen ordu olup,
Hunhara savaş saldığında,
Atsız kalan yeminbozanı,
Âlemi kıran hunharı,
Kanına gaza açalım,
Bırakmadan yağmalayalım.
Tüm yurdunu kıralım,
Kıl komadan oyun edelim,

Hazinesini yağmalayalım,
Bir bohçasını didikleyelim.
Şöyle böyle edelim,
Kalan malı arayalım.
Kara uğursuz hunharın
Güçlü Bakan ihtiyarını,
Kıralım hepsini.
Bakay ele geçerse görelim,
Kökbörü çekip pehlivana,
Eğlenceye verelim.
Akıl bulan ihtiyarını,
Perişan edip hepsini,
Bahadırlarını bağlayalım.
Kançoro'sunu han edip,
Külçoro'sunu kul edip,
Beri doğru sürelim!
Hanını kara halk edelim,
Bırakmadan yurdunu kıralım.
Kadınını, kızını inletip,
Ganimet alıp rahatlayalım.
Eline mihnet salalım,
Sıkı kavgayı açalım.
Kibirlenen beyin
Bereketini saçalım!»
Deyip, öylece er Kıyaz,
Gayreti var, geniş omuzlu,
Arslanları toplamış.
Övüngence taş yürekli
Erleri toplamış,

Ak buuday unun çaynaşıp,
Ayangan mınday bolsun dep,
Keleme şarıp karmaşıp.
Ölüüçü anttı kılışıp,
Bir çıbıktı el başçı
Antka ortogo kıyışıp.
Alban türlüü balbanın
Algan eken cıyışıp.
Küülönüp kep baştaşıp,
Küçsüz alsız camanın

Ak buğday ununu çiğneyip,
Esirgeyen böyle olsun diye,
Kelime-i şerifi tutuşup.
Ölümüne ant içip,
Bir çubuğu el başı,
Ant için ortadan kesişip.
Türlü türlü pehlivanını
Almışlar toplayıp.
Coşarak söze başlayıp,
Güçsüz, dermansız kötüsünü

Sanga koşpoy taştaşıp,
Kımız içip kızışıp,
Çekeden terdi sızışıp,
Eñ bir türün buzuşup,
Arak içip alkınıp,
Arkıragan kayran curt
Söök terin sızışıp.
Uuga kirdi cediger,
Biröön-biröö camandap,
Çuuga kirdi cediger,
Emgekteşip kelgende,
Esebi cok coo kelse
Eñtere sayıp saldım dep,
Er Toltoydun barında
Men da erendin daamın aldım dep,
Maktanganı mından köp.
Tülönçönü tüz cerden
Tüp tegize saydım dep,
Men da erendik kılıp saldım dep,
Maktanganı mından köp,
Kelgen koldo beder cok,
Bul koldordun içinde
Neler bar da, neler cok.
Cedigerdin bolcolu –
Cer carılgan san kolu
Irsañdaşıp kalıptır,
Iras ele maktangan kepten
salıptır.

Sayıya katmadan bırakıp,
Kımız içip kızışıp,
Şakaktan teri silip,
Suratları hepten değişip,
Rakı içip azgınlaşıp,
Homurdanan aziz yurt,
Kemik terini silişip.
Uğultuya girdi Cediger,
Birbirini kötüleyip,
Çığlığa girdi Cediger,
Birlikte didinip geldiklerinde,
Hesapsız düşman gelse,
Devirip sapladım deyip,
Er Toltoy'un varlığında,
Ben de erliğin tadını aldım deyip,
Övünmesi bundan çok.
Tülönçö'yü düz yerden
Kökünden deşip sapladım deyip,
Ben de erlik edivermiştim deyip,
Övünmesi bundan çok,
Gelen orduda düzen yok,
Bu orduların içinde
Neler var da neler yok.
Cediger'in kararı –
Yer yarılan sayısız ordusu
Sırıtışıp kalmışlar,
Sahiden övüngen sözden
salmışlar.

Adam turmak ayla cok,
Koy soy – dese, antañdap,
Kolun kesip tamtañdap,
Kokuyları dagı bar.
Mında tük eçteme körbögön
Sokurları dagı bar,
Ayla tappay iş kılgan,
Al cediger içinde
Oloktoru mından köp.
Kolu tüşüp, butu bar
Çoloktoru mından köp,

İnsan şöyle dursun, çare yok,
Koyun kes dense apışıp,
Elini kesip sendeleyip,
Zavallıları dahi var.
Burada hiçbir şey görmemiş
Körleri dahi var,
Çare bulamadan iş yapan,
O Cediger içinde
Sersemleri bundan çok.
Kolu düşük, ayağı sağlam
Çolakları bundan çok,

Tündö eşikke çıkpagan
Korkoktoru dagı bar,
Aybalta caza çabuuçu
Çorkoktoru dagı bar.
Akıldan ketip, es tanıp
Şaşçuları dagı bar,
Aygay çuuga kirgende
Attan tüşüp bılk etpey,
Catçuları dagı bar,
Elteñ urup antañdap,
Şaşçuları dagı bar.
Ayza körsö aylına
Kaççuları dagı bar.
Tuu tübünö turuuçu
Erenderi dagı bar.
Coo aylasın kup bilgen
Berenderi dagı bar,
Uzdan çıkkan sınçı bar,
Kızıl kanga bölönsö,
Kaykalabay, kaykaybay
Tuu tübünö turçu bar.
Artık da bar, alban bar,
Ar cañcaldı salgan bar.
Buka bulçuñ, buura san
Bulkunsa tüptüz kuuratkan,
Tak uşunday eren bar.
Talkandan kayra tartpagan,

Gece dışarı çıkmayan
Korkakları dahi var,
Aybaltayı boşa savuran
Sakarları dahi var.
Akıldan gidip, kendini yitirip
Şaşıranları dahi var,
Nara, çığlık koptuğunda
Attan inip kımıldamadan
Yatanları dahi var,
Fıldır fıldır bakınıp apışan,
Şaşıranları dahi var.
Mızrak görse obasına
Kaçanları dahi var.
Tuğ dibinde duracak
Yiğitleri dahi var.
Düşman hilesini iyi bilen
Erenleri dahi var,
Ustayı aşmış sınçısı var,
Kızıl kana bulansa,
Eğilip bükülmeden, çekinmeden
Tuğ dibinde duran var.
Üstünü de var, türlüsü var,
Her kavgayı çıkaran var.
Boğa kaslı, buğra butlu,
Silkinse dosdoğru kurutan,
Tam da böyle yiğit var.
Bozgundan geri dönmeyen,

	Ölümdön kayra kaytpagan	*Ölümden geri kaçmayan,*
	Coo dese, kaçan bolot dep,	*Düşman dense, ne zaman diye,*
	Katkırıgı buragan,	*Kahkahası burup geçen,*
	Mal surabay Kudaydan	*Tanrı'dan mal dilemeden*
	Keltekteşip uruşkan,	*Sopalaşıp dövüşen,*
	Kelişken çırdı suragan,	*Yakışan kavgayı isteyen,*
	Çuulganduu eren bar.	*Şanlı, gürültülü yiğit var.*
188470	Köp çogulup, kıyla can	*Çok toplanıp, hayli can,*
	Köp cañcal bolot, bolgun tañ. Cer ayrılıp, çöp çıgıp,	*Çok kavga kopar, şaşakal. Yer yarılıp, ot bitip,*
	Koktu çañdap, oy-too çañ,	*Dere tozup, ova, dağ toz,*
	Bilbegender boldu tañ.	*Bilmeyenler şaştı kaldı.*
	Ceti-Suuda cediger	*Ceti-Suu'da Cediger,*
	Cer mayışıp çuu turup,	*Yer eğilip, çığlık kopup,*
	Cetip kelip turdu ele.	*Yetip gelip durmuştu.*
	Cedigerdin er Kıyaz	*Cediger'in er Kıyaz'ı,*
	Kalıñ koldon çoçunup,	*Kalabalık ordudan ürküp,*
	Coo degende süyüngön	*Düşman denince sevinen,*
188480	Colborsko çalış uul eken.	*Kaplana çalar oğulmuş.*
	Tolukşugan kıstalak	*Kabarıp taşan kahrolası,*
	Too torunu tokunup,	*Dağ dorusunu eyerleyip,*
	Ölö turgan ant kılıp,	*Ölümüne ant edip,*
	Öñgöçö işti bilgizip,	*Başkaca işi bildirip,*
	Cedigerge çuu kılıp,	*Cediger'e çığlık salıp,*
	Calgız ooz kepke kirgizip.	*Tek ağızdan söze sokup.*
	Koroşonduu cediger	*Koroşon'lu Cediger'i*
	Koyboy cıyıp aldı ele.	*Bırakmadan toplamıştı.*
	Too, özöndö cediger	*Dağda, vadide Cediger'i*
188490	Toktotpoy cıyıp aldı ele.	*Durdurmadan toplamıştı.*
	Kayran Kıyaz kanetet,	*Zavallı Kıyaz ne yapsın,*
	Kazanday kara börkü bar,	*Kazan gibi kara börkü var,*
	Ay-aalamdın baarısın	*Ay-âlemin hepsini*
	Soro turgan erki bar.	*Emip yutacak dileği var.*
	Cedigerdin er Kıyaz	*Cediger'in er Kıyaz'ı,*
	Atı ugulgan barkı bar,	*Adı duyulmuş değeri var,*
	Ay-aalamga bilinip	*Ay-âleme bilinip,*
	Anın da atagı çıkkan karkıbar.	*Onun da ünü çıkmış heybetli.*
	Coogo kaçkın er Kıyaz	*Düşmana karşı er Kıyaz'ın*

Iktuulugu bar ele,
Coo aylasın bilgenge
Mıktuulugu bar ele,
Kögörüm suunun oyuna,
Çoñ özöndün boyuna
Adam ukkus kep kıldı,
Mına oşondo er Kıyaz
Ubadanı bek kıldı,
Curtum, el öödögö tartaarda,
At kara til mezgilde,
Çeçekey küldöp tolgondo,
Can-canıbar tukumdap,
Uyasında bolgondo,

Ustalığı var idi,
Düşman hilesini bilmede
Yamanlığı var idi,
Kögörüm suyunun çukuruna,
Büyük vadinin boyuna,
İnsan duymadık söz etti,
İşte o zaman er Kıyaz,
Vaadi sağlam etti,
Yurdum, el yaylaya göçerken,
At kara dil olan mevsimde,
Çiğdemler açıp dolduğunda,
Can, canavar yavrulayıp,
Yuvasında olduğunda,

At eeligip ık bolup,
Saamal, kımız mol bolup,
Al kımızdan içken soñ
Er eelenip buk bolup,
Iderlüü cigit, külük at
Paydası tier çak bolup,
Baatırga anan baralı.
El öödögö tartarda,
Kanduu cayloo tolgondo,
Kagışçu kezek bul kezek,
Elkin konup alaktap,
El talaada bolgondo
Tabılgı küldöp, kök tolo
Oydu-toonun baarısı
Aybanga azık çöp bolot,
Anan soguş salalı.
Mañday-teskey boluşup,
Al cetbesti al ceter
Karmap alıp soyuşup,
Baltaçandı utuşup,
Çamasızdı çamaluu
Basıp, cançıp, cutuşup
Atıştı anan salalı.
Abam Toltoy çoñ kunun
Andan kiyin alalı.

At coşup kıvama gelip,
Taze kımız bol olup,
O kımızdan içince,
Er coşup içi kabarıp,
Güçlü yiğit, yürük at
Faydası değer çağ olup,
Bahadıra sonra varalım.
El yaylaya göçerken,
Kanlı yayla dolduğunda,
Vuruşacak sıra bu sıra,
Serbest konup telaşlanıp,
El kırlarda olduğunda,
Tabılgı çiçeklenip, yeşil dolup,
Ovanın, dağın hepsi
Hayvana azık ot olur,
Sonra savaş açalım.
Karşı karşıya durup,
Gücü yetmezi gücü yeten
Yakalayıp boğazlayıp,
Baltalıyı yenip,
Dermansızı dermanlı
Basıp, ezip, yutup,
Atışı sonra başlatalım.
Ağam Toltoy'un büyük kan bedelini
Ondan sonra alalım.

Kıyındap kırgın salalı,
Er Semetey baatırdın
Kıtaydan kelgen köp düynö
Özübüz basıp kalalı.
Dümöktüü katın Çüröktü
Çürök emes, al beybak
Aalamga salgan dümöktü,
Kermaralday çoyulgan,
Al Çüröktün ayınan
Alptın baarı kırılgan.
Kızıl köynök, ayça bel,
Kıltıldagan kapırdı,
Kesiri curttu kıyratkan,
Keremettüü kapırdı,

Zorlayıp kırgın salalım,
Er Semetey bahadırın
Hıtay'dan gelen çok malına
Kendimiz konuverelim.
Fitneci kadın Çürök'ü,
Çürök değil, o bahtsız,
Âleme saldı fitneyi,
Maral gibi uzayıp süzülen,
O Çürök'ün yüzünden
Alpların hepsi kırıldı.
Kızıl gömlekli, ay belli,
Kırıtıp salınan kâfiri,
Belası yurdu kırıp geçiren,
Keremetli kâfiri,

Çınkoco, Toltoy kan ölgön,
Kezikkendin baarı ölgön.
Kesirettüü kapırdı
Semeteyin öltürsök,
Ayçürögün alalı.
Toyuna tokson soelu,
Çürök desek, dümök deer,
Atın bölök koelu.
Arka çaçın örölü,
Altımış kelin, bir cüz kız
Ayçüröktün kadırın
Artıgıraak körölü.
Tobuna tozok salalı,
Ayday katın Çüröktü
Olco kılıp alalı.
Al cetpese kankorgo
Kıyınbız, karıbız
Kırgın tiygen nemedey
Kırılalı baarıbız.
Düpüldöşüp turuşup,
Dümüröñdöp uruşup,
Koydoy korduk salışıp,
Koyguluşa kalışıp,
Koyboy kırgın salalı.

Çınkoco, Toltoy han öldü,
Rast gelenin hepsi öldü.
Musibetli kâfirin
Semetey'ini öldürürsek,
Ayçürök'ünü alalım.
Düğününe doksan keselim,
Çürök desek, fitne der,
Adını başka koyalım.
Ense saçını örelim,
Altmış gelin, tam yüz kız,
Ayçürök'ün itibarını
Daha üstün görelim.
Takımına cehennemi salalım,
Ay gibi kadın Çürök'ü
Ganimet edip alalım.
Güç yetmezse hunhara,
Yamanımız, ihtiyarımız,
Kırgına uğramış gibi,
Kırılalım hepimiz.
Güm güm vurup durarak,
Böğürerek dövüşerek,
Koyun gibi horlayıp,
Karşılıklı vuruşup,
Bırakmadan kırgın salalım.

Koykoygon suluu Çüröktü
Olco kılıp alalı!»
Dep, oşentip er Kıyaz,
Kalk çogultup, el cıynap,
Kara doo salıp, curt kıynap,
Bezene belin buuym dep,
Toltoy kunun kuuym dep,
Curt dürbötüp, çır kılıp,
Kuykalangan kuturgur
Kulcuñdadı Er Kıyaz.
Tokol kara bukaday
Mulcuñdadı er Kıyaz.
Semetey alıp koyçuday,
Karmaşkandı soyçuday
Adam, çulcuñdadı er Kıyaz.

Salınan güzel Çürök'ü
Ganimet edip alalım!»
Deyip, öylece er Kıyaz,
Halk toplayıp, el yığıp,
Kara dava açıp, yurdu bunaltıp,
Süslenip belimi bağlarım deyip,
Toltoy'un kan bedelini kovarım deyip,
Yurdu coşturup, kavga çıkarıp,
Ütülmüş kuduruk,
Kasıla kasıla yürüdü Er Kıyaz.
Boynuzsuz kara boğa gibi,
Sırıta sırıta yürüdü er Kıyaz.
Semetey'i alıverecekmiş gibi,
Tutuşanı boğazlayacakmış gibi,
Aman, böbürlendi er Kıyaz.

Keñ-Ceti suu batkalda,
Kaykalagan cediger
El-curt ırgap catkanda
Uşintip esirgen eken er Kıyaz. Kaçıp-ürküp cok bolot.
Esire turgan sebebi –
Tüştügünö cegeni –
Kısır emdi tay-taylak,
Cana curttu bilet taytañdap.
Kalgan eken er Kıyaz.
Eçkinin toñgon mayın ceyt,
Ata, kuykalangan kuturgur
El-curttun kısır tayın ceyt,
Uypalangan doñuzga
Kımız içip, kız oynop,
Caydın cırgal ayında,
Ceti-Özöndö cediger
Alman-alık cep turat,
Bakıldagan Kıyaz kul
Balaket kayda dep turat,
Kanttı karday kemirgen,
Baglan kozu, şirin baş
Kozu etine semirip,

Keñ-Ceti su boğazında,
Kasılıp gezen Cediger,
El, yurt dalgalanıp yatarken,
Böyle azmıştı er Kıyaz. Kaçıp ürküp yok olur.
Azmasının sebebi –
Öğlenine yediği –
Kısır emmiş tay ile köşek,
Hem yurdu paytak paytak yönetip durur.
Kalmıştı öyle er Kıyaz.
Keçinin donmuş yağını yer,
Ah, ütülmüş kuduruk,
El yurdun kısır tayını yer,
Karışmış saçlı domuza
Kımız içip, kız oynatıp,
Yazın safa ayında,
Ceti-Özön'de Cediger'den
Haraç, vergi yiyip durur,
Böbürlenen Kıyaz kul,
Bela nerede deyip durur,
Şekeri kar gibi kemiren,
Besili kuzu, tatlı baş,
Kuzu etiyle semirip,

Kez kelgendi cep turat,
Kuturganda er Kıyaz
Balaket kayda dep turat,
Ulukmanın, karısın
Cıygan eken er Kıyaz,
Cedigerdin baarısın.
Baatırların, kandarın
Baarın cıygan kez eken,
Alban türlüü candarın.
Al cediger elinde
Kıyazdan mıktuu kanı cok,
Ceti-Özöndö cediger
Kıymıldoogo alı cok.
Öküröñdör şayman cok,
Kayran Kıyaz kökcalga
Kayrat berer darman cok,
Bir aykırsa, cediger
Coo kaydalap bakırıp,
Cediger kelip toptolot.

Rast geleni yiyip durur,
Kudurunca er Kıyaz,
Bela nerede deyip durur,
Lokmanını, ihtiyarını
Toplamış er Kıyaz,
Cediger'in hepsini.
Bahadırlarını, hanlarını,
Hepsini topladığı demmiş,
Türlü türlü canlarını.
O Cediger elinde
Kıyaz'dan yaman hanı yok,
Ceti-Özön'de Cediger'in
Kımıldamaya gücü yok.
Böğürenlerde derman yok,
Zavallı Kıyaz bozkurta
Cesaret verecek takat yok,
Bir haykırsa, Cediger,
Düşman nerede diye bağırıp,
Cediger gelip toplanır.

Bir kıykırsa, er Kıyaz
Kanga emine boldu? – dep,
Kabarsa candı sordu dep,
Mendeden aşık zaarı,
Beren eken er Kıyaz
Mendeden mıktap tuulup,
Cakındap kelip cediger
Bir can nazar salbaptır,
Ukuruk kayrar kalbaptır,
Kıyaz turgan kan bolup,
Kıyaz törö kıykırsa,
Cediger kalat dal bolup.
Semeteydi çabam dep,
Aytıp Kıyaz küülönüp.
Alban türlüü süylönüp,
Acıdaarday türlönüp.
Aranday oozu açılıp,
Er Kıyazdın oozunan
Şırkırap ört çaçılıp.

Bir haykırsa er Kıyaz,
Hana ne oldu? – diye,
Sızlansa canı emdi diye,
Kuldan artık zehri var,
Bir yiğitmiş er Kıyaz,
Kuldan sağlam doğmuş,
Yaklaşıp gelen Cediger'den
Bir can göz atamamış,
Kement çevirecek kalmamış,
Kıyaz durur han olup,
Kıyaz bey haykırsa,
Cediger kalır donakalıp.
Semetey'i vururum deyip,
Söyleyip Kıyaz coşarak.
Türlü türlü söylenip,
Ejderha gibi donanıp.
Uçurum gibi ağzı açılıp,
Er Kıyaz'ın ağzından
Çatırdayıp ateş saçılıp.

	Kıbır etken bir can cok,	*Kıpırdayan bir can yok,*
	Cediger oozu basılıp.	*Cediger'in ağzı kapanıp.*
	Körüp turgan cediger	*Bakıp duran Cediger'in*
	Közü ketip alaktap,	*Gözü kayıp fıldır fıldır,*
	Kökcal cakşı bolot – dep,	*Bozkurt iyi olur – deyip,*
	Kayra aytpay alaktap,	*Karşılık vermeden şaşkın,*
	Kaarına çıdabay,	*Kahrına dayanamadan,*
	Er cediger karaptap.	*Er Cediger bakakalıp.*
	Oşo kezde Kıyazdın	*O zaman Kıyaz'ın*
188660	Can kazanday başı bar,	*Can kazanı gibi başı var,*
	Catkan ittey kaşı bar,	*Yatan it gibi kaşı var,*
	Cedigerge kalganda	*Cediger'e kalınca,*
	Alaskar toodoy barkı bar,	*Alaskar dağı gibi değeri var,*
	Er bagıştın kencesi	*Er Bagış'ın küçüğü,*
	Tuulgan eken karkıbar.	*Doğmuş imiş heybetli.*
	Süylögöndö can çıgat,	*Konuştuğunda can çıkar,*
	Kañırtınan çañ çıgat.	*Gırtlağından toz çıkar.*
	Kayratınan cön ele	*Gayretinden düpedüz,*
	Kaçıp-ürküp can çıgat.	*Kaçıp ürküp can çıkar.*
188670	Ceti-Özöndö cediger	*Ceti-Özön'de Cediger,*
	Kıymıl urup kılk etpey,	*Kımıldayıp ses etmeden,*
	Kuturgur turdu bakırıp,	*Kuduruk durdu bağırıp,*
	Kulak silkip, bılk etpey	*Kulak silkip, kıpırdamadan,*
	Kaarlanıp bakırsa,	*Kahırlanıp bağırınca,*
	Kalaymandı baştaçu.	*Kıyameti başlatırdı.*
	Ceti-Özöndö cediger	*Ceti-Özön'de Cediger,*
	Madı tügül canınan	*Malı şöyle dursun canından*
	Takır keçip taştaçu.	*Hepten geçip vazgeçerdi.*
	Kökcal ele, şer ele.	*Bozkurt idi, arslan idi.*
188680	Körsöñ mınday er ele.	*Görsen böyle bir er idi.*
	Er Toltoydon er Kıyaz	*Er Toltoy'dan er Kıyaz*
	Epsiz boldu deer ele.	*Kıyas olmaz üstün derlerdi.*
	Aalamdan çıkkan ıktuu ele,	*Âlemden çıkma usta idi,*
	Aybatı kımbat, zaarı küç	*Heybeti pahalı, zehri güçlü,*
	Ayanbagan mıktuu ele.	*Esirgemeyen yaman idi.*
	Curt koroolop, el tolup,	*Yurt kaynaşıp, el dolup,*
	Kalık caynap, çuu bolup,	*Ahali kaynaşıp, çığlık olup,*
	Kalk çurkurap turganı,	*Halk çığrışıp durması,*

	Cedigerdin er Kıyaz	*Cediger'in er Kıyaz'ının*
188690	Celigip Kuday urganı.	*Coşup Tanrı'ca vurulması.*
	Curt oşentip turganda,	*Yurt öylece dururken,*
	Curt kırılıp ketpeske	*Yurt kırılıp gitmesin diye,*
	Bilgiçil ele, şer dele,	*Bilgiçti, arslandı da,*
	Elge başçı eñ çeçen	*Ele başçı, en usta dilli,*
	Er Tölöbay deer ele.	*Er Tölöbay derlerdi.*
	Er Tölöbay, Kadırbay	*Er Tölöbay, Kadırbay,*
	Biröö Kalçanın uulu Kadırbay, Korkup kalgan eki bek	*Biri Kalça'nın oğlu Kadırbay, Korkuya düşmüş iki bey,*
	Biröö Tölöktün uulu Tölöbay,	*Biri Tölök'ün oğlu Tölöbay,*
	Er Kıyazga saldı kep:	*Er Kıyaz'a söz açtı:*
188700	Törölüü curttun mıktısı.	*Beyli yurdun yamanı.*
	Ber cagında Kadırbay	*Beri yanında Kadırbay,*
	Kalıñ eldin ıktuusu.	*Kalabalık elin ustası.*
	Murda bir cıl cediger	*Bir yıl önce Cediger,*
	Celigişip cıyılgan,	*Coşuşup toplanmıştı,*
	Eçen balban, eçen er	*Nice pehlivan, nice er,*
	Bir cesir üçün kırılgan,	*Bir dul için kırılmıştı,*
	Oşondo korkkon eki er.	*O zaman korkan iki er.*
	Tilge çeçen, kepke usta	*Dilde usta, sözde usta,*
	Dañgıldıgı dagı bar,	*Namlılıkları dahi var,*
188710	Coo börüsü eki erdin	*Savaş kurdu iki erin*
	Kambıldıgı dagı bar.	*Beceriklikleri dahi var.*
	Kep aylasın bilüüçü	*Sözün yolunu bilir,*
	Dañgıldıgı dagı bar,	*Namlılıkları dahi var,*
	Uska sözgö ıktuular,	*Usta söze yatkınlar,*
	Uruşka kirgen mıktuular,	*Savaşa girmiş yamanlar,*
	Kıyla cılı ölüşüp,	*Nice yıl ölüşüp,*
	Kıyla kandı tögüşüp,	*Nice kan döküşüp,*
	Cetik ayza alışıp,	*Yetkin mızrak alışıp,*
	Celeden aygır minişip,	*Yeleden aygır binişip,*
188720	Akalaşıp salışıp,	*İnatlaşıp saldırışıp,*
	Abdan kırgın boluşkan.	*İyice kırgın olmuşlar.*
	Ay-aalamdı bölgön kul,	*Ay-âlemi bölen kul,*
	Atış, kırgın körgön kul,	*Atış, kırgın görmüş kul,*
	Keçee cıynaganın çaçkanda,	*Hani topladığını saçtığında,*
	Semeteyden kaçkanda	*Semetey'den kaçtığında,*

Korgoloorgo cer tappay,
Caydın künü bolgondo
Calduu baytal mine albay,
Küzdün künü bolgondo
Kuyruktuu kozu cey albay,
Kulcuñdaşıp salışıp,
Kurup kaçıp kelişken.
Toodoy Toltoy, Çınkoco
Semeteyge berişken.
Toktu mayın toñ körgön,
Tozoktu caman çoñ körgön.
«Kokuy, Kıyaz, ne deysiñ?
Bu kebiñdi kim uksun,
Ay karañgı tün uksun,
Askası biyik zoo uksun,
Asman cargan çuu uksun,
Tübü cok kara suu uksun,
Kazılgan çuñkur or uksun,
Kapkarañgı kör uksun,

Töşü tüktüü cer uksun!
Cediger cıynap, kan bolup,
Eteyin degen ekensiñ,
Cetkileñ şerge katılıp,
El tübünö emi sen
Ceteyin degen ekensiñ!
Azapka böödö çatılıp,
Akkelte menen atılıp,
Ölöyün degen ekensiñ!
Arıslan-şerdin özünön
Acaldan murun sen Kıyaz,
Ölöyün degen ekensiñ!
Kaarlansa Semetey
Kan turuştuk berçü emes,
Atasınan babasın
Karmaşıp mende ceñçü emes,
Önögün canga berçü emes.
Baatır, Semetey cayın menden uk,
Mendeden artık şer oşol.

Sığınacak yer bulamadan,
Yazın günü olduğunda,
Yeleli kısrağa binemeden,
Güzün günü olduğunda,
Kuyruklu kuzu yiyemeden,
Böbürlenip saldırışıp,
Perişan kaçıp gelmişlerdi.
Dağ gibi Toltoy, Çınkoco
Semetey'e can vermişlerdi.
Toklunun yağını donuk görmüş,
Cehennemi pek büyük görmüş.
«Vah, Kıyaz, ne dersin?
Bu sözünü kim duysun,
Ay karanlık gece duysun,
Yalçın yüksek kaya duysun,
Gök yaran çığlık duysun,
Dibi yok kara su duysun,
Kazılmış derin çukur duysun,
Kapkaranlık mezar duysun,

Bağrı tüylü yer duysun!
Cediger toplayıp, han olup,
Edeyim demişsin sen,
Yetkin arslana sataşıp,
Elin köküne şimdi sen
Ereyim demişsin sen!
Azaba boşa dolaşıp,
Akkelte ile vurulup,
Öleyim demişsin sen!
Arslanın, şirin kendisinden,
Ecelden önce sen Kıyaz,
Öleyim demişsin sen!
Kahırlansa Semetey,
Han dayanıp duramaz,
Atasını, dedesini,
Tutuşup kul yenmiş değil,
Üstünlüğünü cana vermiş değil.
Bahadır, Semetey hâlini benden duy,
Kuldan üstün arslan odur.

Menden uksañ, meylep uk.
Ölümgö baylap canıñdı,
Semeteyge katılsañ
Çaçıp koygun malıñdı,
Kapka salgın canıñdı,
Semetey cayı uşunday –
Tüp atası tügöl kan,
Tüz bolgondun dal özün
Tübünön Kıdır daarıgan,
Başkı atası baarı kan,
Başınan Kıdır daarıgan.
Konup ötkön cerine
Atasınan babasın
Artıktıgın karaçı.
Koroodoy kızıl tal bütkön.
Kol berişip ak eşen
Kırk çilten* özü car bütkön,
Tünöp ötkön cerine
Tüptüü mazar* ornogon,
Tübünö çeyin koldogon.
Tügöngürdün tukumu

Benden duyarsan, iyice duy.
Ölüme bağlayıp canını,
Semetey'e sataşırsan,
Saçıver malını,
Torbaya koy canını,
Semetey'in hâli şöyledir –
Kök atası tümü han,
Doğru olanın ta kendisine
Kökünden Hızır dokunmuş,
Baş atası hepsi han,
Başından Hızır dokunmuş.
Konup geçtiği yerine,
Atasından, dedesinden
Üstünlüğüne baksana.
Ağıl gibi kızıl söğüt bitmiş.
El verip ak işanlar,
Kırk çilten kendisi yâr olmuş,*
Geceleyip geçtiği yerine,
Köklü mazar kurulmuş,*
Sonuna dek kollamış.
Tükenesicenin soyu,

Betten beypay salışıp,
Beecin curtu kıyragan.
Kamınışıp salışıp,
Kança bir can ıylagan,
Kabılgandı kul kılgan,
Karmaşkandı cün kılgan.
Betteşkender sulagan,
Kezikkender ment bolup,
Ortolop Keñ-Kol caylagan,
On törт külük baylagan.
Açuusuna tiygendi
Astıga salıp aydagan.
Alışkan Koco, Toltoydu
Azuuga salıp çaynagan.
A kökcaldın özünö
Kayra aytar kalbagan.
Belgilüü oşol, bel oşol,

Yüzden mihnet salışıp,
Beecin yurdu kırılmış.
Hazırlanıp saldırışıp,
Nice bir can ağlamış,
Rast geleni kul etmiş,
Tutuşanı yün etmiş.
Yüzleşenler serilmiş,
Rast gelenler sersem olup,
Ortalayıp Keñ-Kol'u yaylamış,
On dört yürük bağlamış.
Öfkesine dokunanı
Önüne katıp sürmüş.
Tutuşan Koco'yu, Toltoy'u
Azı dişine koyup çiğnemiş.
O bozkurdun kendisine
Karşılık verecek kalmamış.
Namlı odur, dayanak odur,

Kımızın suuday agızıp,
Birgeleşken adamdı
Tel kulunday cagızıp,
Alışkanı bargandın
Kanın suuday agızıp.
Miñge alı cetüüçü,
Bet alışkan adamdı
Orup-soyup ketüüçü,
Opsuz şerdin özünö
Kimdin alı cetüüçü?
Emi Kıyaz, ugup al
Arsılanga katılıp,
Kırgın bolup cürböylü,
Takır kaçıp cabılıp.
Semeteydi körgömün,
Körüp alıp dalayga
Cürögüm tüşüp ölgömün.
Maylagan buuday cüzdöngön,
Küügüm tuman közdöngön.
Keñ cayloodoy çalkaygan
Aalamdan bölök karkıbar,

Kımızını su gibi akıtıp,
Birlik olan adamı
İkiz kulun gibi emzirip,
Tutuşmaya varanın
Kanını su gibi akıtıp.
Bine gücü yeter,
Yüz yüze gelen adamı
Biçip boğazlayıp gider,
Ölçüsüz arslanın kendisine
Kimin gücü yeter?
Şimdi Kıyaz, dinle,
Arslana sataşıp,
Kırgına uğramayalım,
Hepten kaçıp üşüşerek.
Semetey'i görmüşüm,
Görüp de nice zaman,
Yüreğim düşüp ölmüşüm.
Yağlanmış buğday yüzlü,
Alacakaranlık sisli gözlü.
Geniş yayla gibi yayılan,
Âlemden başka bir heybetli,

Karmaşkandın baarısın
Kanın cutkan saltı bar.
Mendeden bölök türü bar,
Berenim Kıyaz, bilip al!
Al ayköldün özünön,
Okçontoy ogun sologon
Atayın kelgen duşmandar
Aylasın tappay kologon.
Berendin cayı uşunday,
Mende bettep bargısız,
Bedeli carık, uzun çaç,
Bek sıyagın baykasañ
Öldüm go dep oolak kaç!
Astı cagın karasañ –
Ilep tartsa sorguday,
Adam, colukkan talkan bolguday.
Kayran curttun baarısın,

Tutuşanların hepsinin
Kanını yutan töresi var.
Kuldan başka görünüşü var,
Yiğidim Kıyaz, bilesin!
O cömerdin kendisinden,
Okluğuna ok yerleştirip
Mahsus gelen düşmanlar,
Çaresini bulamadan şaşırıp kalmış.
Yiğidin hâli şöyledir,
Kul yüz tutup varamaz,
Çehresi aydınlık, uzun saçlı,
Bey duruşunu sezersen,
Öldüm deyip uzak kaç!
Ön yanına bakarsan –
Soluk çekse yutacak gibi,
Aman, rast gelen un ufak olacak gibi.
Zavallı yurdun hepsini,

Colu katkan kankordo
Mar-acıdaar sürü bar.
Arkasına karasañ
Ayza sunup çalmaygan,
Alıp iyçü emedey,
Arkı-terki kaldaygan
Miñ kişinin sürü bar.
Kara çaar kabılan
Astınan oozun açkanday,
Art cagınan miñ arıslan
Alışkan candı baskıday,
Tuurasınan körgön can
Kayran candan tüñülüp,
Antañ urup kaçkıday,
Semetey cayı uşunday.
Serpişkeni colborstoy,
Kagışkan aman bolbostoy.
Kızırluu şerdin özünön,
Kursagı açkan börüdön,
Kulagan toonun señirden
Adamdın akkan selinen
Adam tirüü kalabı,
Almambet, Manas elinen?

Uğursuz yollu hunharda
Yılan, ejder heybeti var.
Arkasına bakarsan,
Mızrak uzatıp savuran,
Kapıp alıverecek gibi,
Bir o yana bir bu yana salınan,
Bin kişinin heybeti var.
Kara benekli kaplan,
Önünden ağzını açmış gibi,
Ardından bin arslan,
Tutuşan canı ezecek gibi,
Yanından gören can,
Aziz candan umut kesip,
Apışıp kaçacak gibi,
Semetey'in hâli böyledir.
Savuruşu kaplan gibi,
Çarpışan sağ kalmaz gibi.
Hızırlı arslanın kendisinden,
Karnı acıkmış kurttan,
Yıkılan dağın sırtından,
İnsandan akan selinden,
İnsan sağ kalır mı,
Almambet, Manas elinden?

Oyun alçu cer emes,
Oynoşo barçu el emes,
Celikseñ tayın berüüçü,
Manastın uulu er kankor
Ceti-Özöndü cerdegen
Cedigerdin eli emes,
Mayga toyup cutunup,
Atañdın körü, er Kıyaz
Celikkeniñ kem emes,
Bu kuturup turuşuñ,
Semetey menen uruşuñ
Bir adamga ep emes!
Bügünkü kündö celigip
Kol cınatıp alarsıñ
Kün erteñi bolgondo

Oyun alınacak yer değil,
Oynaşmaya varılacak el değil,
Coşarsan tayını verici,
Manas'ın oğlu er hunhar,
Ceti-Özön'ü yurt edinen
Cediger'in eli değil,
Yağa doyup atılıp,
Atanın körü, er Kıyaz,
Coşkunluğun eksik değil,
Bu kudurup duruşun,
Semetey ile vuruşun,
Bir insana yaraşmaz!
Bugünkü günde coşup,
Asker toplatıp alırsın,
Günün yarını olduğunda,

Caşı menen karısın	*Genciyle ihtiyarını*
Küygön çokko salarsıñ.	*Yanan kora salarsın.*
Barsa-kelbes balaaluu	*Varıp dönülmez belalı*
Semeteyge katılsak,	*Semetey'e sataşırsak,*
188880 Tozokko mintip çatılsak,	*Cehenneme böyle dolaşırsak,*
Kattagan can kaytpagan	*Yolcusu geri dönmemiş*
Belge ketip ölörbüz.	*Bele gidip ölürüz.*
Sagızgan uçup çıga algız,	*Saksağan uçup çıkamaz,*
Selge ketip ölörbüz.	*Sele gidip ölürüz.*
Semeteydi tuuganda	*Semetey doğduğunda,*
Şer ırımın körgömün.	*Arslan alametini görmüşüm.*
Tuulganda kankordun	*Doğduğunda hunharın,*
Kırılıp toy soyulgan,	*Kırılıp toy kesilmiş,*
San dünüyö, kalıñ mal	*Sayısız dünyalık, kalın mal,*
188890 Ataganda soyulgan.	*Ad anıldığında kesilmiş.*
Alışkan aman bolbosko	*Tutuşan sağ kalmasın diye,*
Şer atagı koyulgan,	*Arslan adı konulmuş,*
Adam karap turbagan,	*İnsan bakıp duramamış,*
Aykoco ake baş bolup,	*Aykoco ağa baş olup,*
Atabız Koşoy sınagan.	*Atamız Koşoy sınamış.*
Asmanga uçup topurak,	*Göğe uçup toprak,*
Cer silkinip oyulgan,	*Yer sarsılıp oyulmuş,*
Kalender, miskin, dumana	*Kalender, miskin, derviş,*
Tuulganda toyungan.	*Doğduğunda doyurulmuş.*
188900 Sanatı cok kança nar	*Sayısı yok nice ner,*
At koyulganda soyulgan.	*Ad konduğunda kesilmiş.*
Iras boldu baatır dep,	*Gerçek oldu bahadır diye,*
Alptın baarı çogulgan.	*Alpların hepsi toplanmış.*
Semeteydi tuuganda	*Semetey doğduğunda,*
Eesi çıgıp kee bir can	*Kendinden geçip kimi can,*
Kaltıldagan kaldaktap.	*Titreyip sallanmış.*
Alp-döölördün baarısı	*Alpların, devlerin hepsi,*
Kokuy, bala kökcal dep,	*Vay, çocuk bozkurt diye,*
Koşomat kılgan barbaktap,	*Yaltaklanıp iltifat etmiş,*
188910 Al ımırkay balaga	*O kundaktaki çocuğa,*
Ençi bölüp berçüdöy,	*Pay bölüp verecekmiş gibi,*
Etekke salgan salmaktap,	*Kucağa alıp tartarak,*
El atası zor Koşoy	*Elin atası ulu Koşoy,*

Ceti kün bakkan ardaktap.
Tutanıp ölgön kankordun
Tuuganda mınday bolungan,
Tuş-tuş cagı kızıl ört
Tuşukkan kişi soyulgan.
Eçen sınçı, köp bilgiç
Tuulganda çogulgan.
Maktoosuna baatırdın
Suuk boor çıdap turbagan,
Cetkileñ sınçı al eken,
Cer tıñşaar körüp sınagan.
Kagış kılsak ölöbüz,
Turganda mınday tuulgan,
Az cediger el emes
Kırk uruu kıtay kımbat curt,
Kıcıldagan karıbız.
Köptügü milek kara kurt
Oşo salgan çuulgan.
Çın erdigin körgöndö
Çımınday candan tüñülüp,
Çındagan kıraan eken dep,
Çınmaçın colu buulgan.
Cer carılıp, sel ketse
Kara coltoy kankorgo
Seldin alı cetebi?
Sal cetpegen törögö

Yedi gün bakmış el üstünde.
Tutuşup yanan hunharın
Doğduğunda böyle edilmiş,
Dört bir yanı kızıl ateş,
Karşı gelen kişi boğazlanmış.
Nice sınçı, çok bilgiç,
Doğduğunda toplanmış.
Bahadırın övgüsüne,
Soğuk bağırlı dayanamamış,
Yetkin bir sınçıymış o,
Yer-dinler görüp sınamış.
Vuruş edersek ölürüz,
Doğuşundan böyle doğmuş,
Az Cediger eli değil,
Kırk boy Hıtay değerli yurt, Kaynaşan ihtiyarımız.
Çokluğu çekirge, kara kurt,
O salmıştı gürültüyü.
Gerçek yiğitliğini gördüğünde,
Sinek kadar candan umut kesip,
Sahici bir kıran imiş diye,
Çın-Maçın'ın yolu bağlanmış.
Yer yarılıp sel gitse,
Kara uğursuz hunhara
Selin gücü yeter mi?
Sal yetişmez o beye

Serpişken aman ketebi?
Tukumu mınday Manaska
Tuşukkan aman bolobu?
Kaarı mınday kökcalga
Katılgan aman bolobu?
Ulamadan ulaymın,
Bilgiçterden suradım.
Kıtay malın çaçtı deyt,
Ceke coolap Kakandın
Darbazasın açtı deyt.
Algaranın kuyrugun
Kamap kirip Kakanga

Ona çarpışıp giren sağ kalır mı?
Soyu böylesi Manas'a
Rastlayıp gelen sağ kalır mı?
Kahrı böylesi bozkurda
Sataşıp giden sağ kalır mı?
Bilenlerden söz uladım,
Bilgelerden sordum ben.
Çin'in malını saçtı derler,
Tek başına savaşıp Kakan'ın
Kapılarını açtı derler.
Algara'nın kuyruğunu
Kuşatıp girip Kakan'a

	Kankor suurup saldı deyt.	*Hunhar çekip kopardı derler.*
	Uluk Kalça karısı	*Ulu Kalça ihtiyarı*
	Meenettüü candan tüñülüp,	*Zahmetli candan ümit kesip,*
	Beecindiktin baarısı,	*Beecin ehlinin hepsi,*
	Dardalañdap şaşışıp,	*Telaşa düşüp apışıp,*
	Çet-Beecindin kandarı	*Çet-Beecin'in hanları*
	Çoñ-Beecin közdöy kaçtı deyt.	*Çoñ-Beecin'e doğru kaçtı derler.*
	Mına kökcaldın uulu şer çirkin	*İşte bozkurdun oğlu, o yaman aslan*
	Oşonun baarın bastı deyt.	*Onların hepsini ezdi derler.*
188960	Kakançı algan kankorgo	*Kakançı'yı alan hunhara*
	Katılıp adam barabı?	*Sataşıp insan varır mı?*
	Beecindi algan kankordon	*Beecin'i alan hunhardan*
	Bet alıp kişi kalabı?	*Yüz yüze gelip kişi kalır mı?*
	Ceti-Suu kaydan köröbüz?	*Ceti-Suu'yu nereden görürüz?*
	Ceti-Suuda cediger,	*Ceti-Suu'daki cediger,*
	Kıl emebiz tük kalbay,	*Kıl demeye kalmaz, tüy kalmaz,*
	Kırılarbız baarıbız!	*Kırılırız hepimiz!*
	Tübü tüptüü törönün,	*Kökü soylu törenin,*
	Katılgan aman bolobu,	*Ona sataşan sağ kalır mı,*
188970	Baatırga tiygen oñobu?	*Bahadıra dokunan onar mı?*
	Arıslan oşol, şer oşol	*Arslan odur, aslan odur,*
	Kaynap kapır çır salsa,	*Kâfir kaynayıp kavga çıkarsa,*
	Karaanı tier şer ele,	*Karaltısıyla arka olan aslan idi,*
	Kapır menen busurman	*Kâfir ile Müslüman*
	Karmaştı katuu salışsa,	*Çarpışmayı sert tutuşsa,*
	Kaçpay turup salışıp,	*Kaçmadan durup vuruşup,*
	Talkalaşıp kalışsa,	*Birbirini parçalayıp kalsa,*
	Bagıp alçu şer ele,	*Sahip çıkan aslan idi,*
	Kütüp alçu er ele.	*Kollayıp gözeten er idi.*
188980	Can caralıp mendeden	*Can yaratılalı kul içinden*
	Kankordoy bolboyt degi ele.	*Hunhar gibisi çıkmaz hiç.*
	Cake, kulduk kıldık – dep,	*Cake, kulluk ettik – deyip,*
	Ulukmanduu şeribiz,	*Ulu hikmetli aslanımız,*
	Kütüp alar eribiz,	*Kollayıp alan erimiz,*
	Cel tiybes kıraan belibiz.	*Yel değmez yiğit belimiz.*
	Bek arıslan kırıp salbasın!	*Bek arslan kırıp geçmesin!*
	Aybattansa taş cargan,	*Heybetlense taş yaran,*

	Kürdölüü duşman, köp kaardan Cay catkanga katılıp,	*Zorlu düşmandan, çok kahırdan Rahat yatana sataşıp,*
	Kütüp kalçu bel ele,	*Kollayıp koruyan bel idi,*
188990	Kürdölüü uluk şer ele,	*Zorlu, ulu aslan idi,*
	Colukkan aman bolbogon,	*Karşılaşan sağ kalmazdı,*
	Çın colborstun özü ele,	*Gerçek kaplanın ta kendisiydi,*
	Karargan kara közü ele.	*Kararan kara gözlüydü.*
	Elge müşkül çır kelse,	*Halka müşkül kavga gelse,*
	Kırgız turmak aalamdı	*Kırgız şöyle dursun, âlemi*
	Kütüp alçu şer ele.	*Koruyup gözeten aslan idi.*
	Baatır, kanzaadanın uuluna	*Bahadır, han soylunun oğluna*
	Tutangan erge katılıp,	*Tutuşan yiğide sataşıp,*
	Kayır bersek oñboybuz.	*Karşı koysak onmayız.*
189000	Bekzaadanın uuluna	*Beyzadenin oğluna*
	Ok atsak eki bolboybuz	*Ok atsak iflah olmayız.*
	Kalayman kantip salabız	*Kıyameti nasıl koparırız,*
	Kaarluu dümök baatırga	*Kahırlı, belalı bahadıra*
	Uruşup kantip barabız?	*Vuruşmaya nasıl varırız?*
	Uruşsak ölüp alabız.	*Vuruşsak ölüp gideriz.*
	Karmaş kılsak kaytpaybız.	*Çarpışırsak geri dönmeyiz.*
	Al kankorgo katılsak,	*O hunhara sataşırsak,*
	Birööbüz esen tartpaybız.	*Birimiz bile sağ çıkmayız.*
	Kızır çalgan baatırdın	*Hızır'ın dokunduğu bahadırın*
189010	Kıyasın kimder col kılat.	*Yamacını kimler yol eder.*
	Bekzaadanın tukumun	*Beyzadenin soyunu*
	Kanday mende kor kılat.	*Hangi kul hor eder.*
	Ulukman eken, şer eken,	*Ulu hikmetliymiş, aslanmış,*
	Uşunday mıktuu er eken,	*Böylesine yaman ermiş,*
	Tübü tüptüü kökcalga	*Kökü soylu bozkurda*
	Til al, Kıyaz, barbaylı.	*Söz dinle, Kıyaz, varmayalım.*
	Kızır çalgan kökcaldan	*Hızır'ın dokunduğu bozkurttan*
	Kırgın bolup kalbaylı!	*Kırgına uğrayıp kalmayalım!*
	Çınar bakka çet bolup,	*Çınar ağacına yad olup,*
189020	Çın kökcalga bet bolup,	*Gerçek bozkurda yüz dönüp,*
	Öröpkügön cediger	*Coşup kabaran cediger,*
	Öz düynönü çaçpaylı.	*Öz varlığımızı saçmayalım.*
	Can talaşıp kaçpaylı,	*Can derdine düşüp kaçmayalım,*
	Bettegende karıñdı	*Yüzleştiğinde ihtiyarını,*

	Uşul küülönüp bargan baarıñdı,	*Bu coşarak varan hepinizi,*
	Capanı caman salbaylı.	*Kötü cefaya salmayalım.*
	Kızık bolup baarıbız,	*Seyirlik olup hepimiz,*
	Kıyılıp takır canıbız,	*Kıyılıp büsbütün canımız,*
	Baatır, kırgın bolup kalbaylı!	*Bahadır, kırgına uğrayıp kalmayalım!*
189030	Kuturgandan celigip,	*Kudurmuşçasına coşup,*
	Çın cediger eeligip,	*Gerçek cediger heveslenip,*
	Arıslan, şerge katılıp,	*Arslana, aslana sataşıp,*
	Acalga böödö çatılıp,	*Ecele boş yere dolanıp,*
	Tuura ölümgö çatılıp,	*Düpedüz ölüme dolanıp,*
	Cedigerçe dedirtip,	*«Cediger işte» dedirtip,*
	Kalıñ elge kep bolup,	*Kalabalık halka söz olup,*
	Caman ölüp cürböylü!	*Kötü ölüp gitmeyelim!*
	Börü bölböy, coo çappay,	*Kurtça pay bölmeden, akın çapmadan,*
	Aram ölüp cürböylü!	*Haram ölüp gitmeyelim!*
189040	Betteşkeniñ da kırgız	*Yüzleştiğin de Kırgız'dır,*
	Bir bölök cerden coo tappay,	*Başka yerden düşman bulamadan,*
	Caman ölüp cürböylü!	*Kötü ölüp gitmeyelim!*
	Keñ araptın aylında.	*Geniş Arap ilinde,*
	Küncut degen şaarda	*Küncut denen şehirde*
	Töögö minip ayza algan	*Deveye binip mızrak alan*
	Töbölöşör mobu can.	*Dövüşecek olan işte bu can.*
	Akıldı artık tabalı,	*Aklın yeğini bulalım,*
	Uşu coonu algın dep,	*Şu düşmanı sen al diye,*
	Kökcal Semeteyge baralı.	*Bozkurt Semetey'e varalım.*
189050	Belge tañuu kılalı,	*Bele destek kılalım,*
	Berendin özün çabalı.	*Yaman erin kendisini salalım.*
	Arka kılıp ayköldü	*Cömert aslanı arka kılıp*
	Ar kaysı coogo salalı.	*Her türlü düşmana salalım.*
	Coboloñduu kökcaldın	*Belalı bozkurdun*
	Bir esebin tabalı,	*Bir hesabını bulalım,*
	Çabuul çeçip, kol koyup,	*Akına karar verip, el koyup,*
	Semeteyge kirbeyli,	*Semetey'in üstüne varmayalım,*
	Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
	Mıktuu tuugan kökcaldın	*Yaman doğmuş bozkurdun*
189060	Kınıgına tiybeylik.	*Damarına dokunmayalım.*
	Açuuluu şerge katılıp,	*Öfkeli aslana sataşıp,*
	Azapka böödö çatılıp,	*Azaba boş yere dolanıp,*

	Keşikti kenen cebeyli.	*O ziyafetten bol bol tatmayalım.*
	Maaniñ ketip kalıñ el,	*İtibarın gidip kalabalık halk,*
	Bagıntıp kökcal debeyli.	*Boyun eğdirdik bozkurda demeyelim.*
	Körbögöndü körböylü,	*Görülmedik şey görmeyelim,*
	Köp kölpöñdöp cediger	*Çok böbürlenip cediger*
	Acaldan murun ölböylü!	*Ecelden önce ölmeyelim!*
	Agañ Toltoy kayran er	*Ağan Toltoy, yazık er*
189070	Kemenger ele, şer ele.	*Bilge idi, aslan idi.*
	Can caratıp Toltoydoy	*Can yaratılalı Toltoy gibisi*
	Cakında çıkpayt degi ele.	*Yakın zamanda çıkmaz hiç.*
	Ötkön iştin cayınan,	*Geçmiş işin aslından,*
	Bir buzuktun ayınan,	*Bir fesatçının yüzünden,*
	Al buzuguñ Çınkoco	*O fesatçın Çınkoco*
	Obolku cini kozgolup,	*Eski hıncı depreşip,*
	El buza turgan dümöktü	*Halkı bozacak fitneyi*
	Körsö buzuk özü eken,	*Gördünse fesatçı kendisiymiş,*
	Uşak aytıp, el çaykap,	*Dedikodu yayıp, halkı çalkalayıp,*
189080	Azganakay cediger	*Bir avuç cedigeri*
	Kırdıra turgan kezi eken.	*Kırdıracak zamanıymış.*
	Tultuñdagan kuu Koco	*Somurtkan kurnaz Koco*
	Kulcuguydun özü eken,	*Kulcuguy'un ta kendisiymiş,*
	Eriş buzup, curt çaykap,	*Düzeni bozup, yurdu çalkalayıp,*
	Eñ buzuktun özü eken.	*En fesatçının ta kendisiymiş.*
	Semetey korduk kılganda	*Semetey horluk ettiğinde*
	Atañdın körü, al cukuy	*Kahrolası, o sinsi*
	Kara tappay kaltañdap,	*Sığınak bulamayıp bocalayıp,*
	Şaşkan kuldun biri eken.	*Şaşıran kullardan biriymiş.*
189090	Öz düynösün öröpküp,	*Öz varlığına kabarıp,*
	Çaçkan kuldun biri eken.	*Saçan kullardan biriymiş.*
	Çın buzuku başınan	*Gerçek fesatlıkta baştan*
	Aşkan kuldun biri eken.	*Aşmış kullardan biriymiş.*
	Kara tilin kayradı,	*Kara dilini biledi,*
	Katılıp çatak kılbaym dep,	*Sataşıp kavga etmem diye,*
	Bolup ötkön cañcalda	*Olup biten kavgada*
	Kayran Toltoy sayradı.	*Yazık Toltoy öttü durdu.*
	Miñ sayrasa til albay,	*Bin öttüyse de söz dinletemeden,*
	Dümöktü Koco baçagar	*Fitneyi Koco alçağın*
189100	Dümöktü cakşı bile albay,	*Fitneyi iyice bilemeden,*

Aydagan buzuk artınan,
A Çınkoco dartınan
Kankorgo kazat baştadı.
Kıyabına tiygende
Camgır kılıp caa tartıp,
Cediger özü bilgende
Dümöktü tuura baştagan.
Cedigerdin Toltoyun,
Cer mayışkan san kolun
Ulukmanın, karısın
Uşunça curttun baarısın,
Kılça koyboy calgızın
Kırgın kılıp taştagan.
Tübübüz kırgız tuulgan,
Bir buzuktun ayınan
Cediger kördü çuulgan.
Al soguşta kim öldü,
Şıgaydın uulu Çınkoco –
Çatak baştap tıñ koco,
Cerinen celige çıkkan çır koco
Karmaş kılıp al öldü.
Kakşap turup kabılan
Kayran Toltoy dagı öldü.
Ak seldeçen koco öldü,
Daanışmandan moldo öldü.
Eçen momun şer öldü,
Kaçıragan er öldü.
Caman katın, caş bala
Momunday cabırkap cürüp
kün kördü.

Sürükleyen fesatçının ardından,
O Çınkoco derdinden
Hunhara sefer başlattı.
Tam damarına dokununca
Yağmur gibi yay çekip,
Cediger kendi bildiğince
Fitneyi düpedüz başlatmış.
Cediger'in Toltoy'unu,
Yeri ezen sayısız ordusunu,
Ulularını, ihtiyarını,
Bunca yurdun hepsini,
Kıl kadar koymadan, o yalnız
Kırıp geçirip bırakmış.
Kökümüz Kırgız doğmuş,
Bir fesatçının yüzünden
Cediger gördü felaketi.
O savaşta kim öldü,
Şıgay'ın oğlu Çınkoco –
Kavga başlatan dinç hoca,
Yerinden coşup çıkan kavgacı hoca
Çarpışıp o öldü.
Dövünüp durup kaplan
Yazık Toltoy dahi öldü.
Ak sarıklı hoca öldü,
Bilgelerden molla öldü.
Nice sessiz aslan öldü,
Düşman kaçırtan er öldü.
Zavallı kadın, küçük çocuk
Böylesine ezilip gidip
gün gördü.

Uruş kataal boldu ele,
Kırılışıp kırgız curt,
Kalıñ kara cediger
Kara eleçek boldu ele.
Erkeksinip cıyılıp,
Kara sakal er Tölök
Kagıştan öldü entelep.
Cedigerdin cakşısı,

Savaş çetin olmuştu,
Kırılıp Kırgız yurdu,
Kalabalık kara cediger
Kara yazmalı dul kalmıştı.
Erkeklik taslayıp toplanıp,
Kara sakal er Tölök
Çarpışmada öldü çırpınıp.
Cediger'in iyisi,

Öpkö çapçu bakşısı,
Ööd̈ö tartçu cakşısı
Kaarıdan kalçu kan ölgön,
Kalıñ kara cediger,
Kalayman azap kördüñör.
Kayra baştan kol salsak,
Ölgön candan kalgan can
Cana birdi kördüñör!
Semetey oñoy şer emes,
Serpişsek kolgo tüşüüçü,
Catıp berçü kul emes,
Al Semetey cökörü,
Men körgömün soguşta
Külçoro oñoy uul emes!»
Dep, oşentip Kadırbay,
Kakşap kepten saldı ele.
Körgön korduk şumdugun
Koyboy aytıp kaldı ele.
Kep tügönör ayagın
Oylop aytıp saldı ele.
Kadırbay mınday degen soñ,
Kıyaz çıktı küülönüp.
Koyboy sorup iyçüdöy,
Cedigerge süylönüp:
«Cer caynagan cediger,
El bolbosoñ cerge kir!
Tölöbay menen Kadırbay,
Şer bolbosoñ cerge kir!
Caksa küyüp ketüüçü
Otun bolgon ekensiñ,
Obolkuñdu köp estep,

Baakıl bolgon ekensiñ,
Bu kezekte sen ekööñ
Kapır bolgon ekensiñ.
Ceti-Suu oñoy cer beken,
Cedigerdin er Kıyaz
Semeteyden kem beken?
Atañdın körü, cediger,

Ciğerden coşan bahşısı,
Yukarı çeken ulusu,
İhtiyarlardan kalma han ölmüş,
Kalabalık kara cediger,
Kıyamet gibi azap gördünüz.
Yeni baştan ordu salsak,
Ölen candan kalan can,
Yine birini görürsünüz!
Semetey kolay aslan değil,
Çarpışınca ele düşecek,
Yatıp teslim olacak kul değil,
O Semetey'in yoldaşı,
Ben gördüm savaşta,
Külçoro kolay oğul değil!»
Deyip, böylece Kadırbay,
Dövüne dövüne söz söyledi.
Gördüğü horluğun dehşetini
Eksik komadan söyleyip durdu.
Sözün tükeneceği sonunu
Düşünüp söyleyiverdi.
Kadırbay böyle dedikten sonra,
Kıyaz çıktı coşarak.
Bırakmadan sömürecekmiş gibi,
Cediger'e söylenip:
«Yeri kaplayan cediger,
Halk olmazsan yere gir!
Tölöbay ile Kadırbay,
Aslan olmazsan yere gir!
Yakılsa yanıp gidecek
Odun olmuşsun sen,
Eskiyi çok anıp,

Bahil olmuşsun sen,
Bu sefer siz ikiniz
Kâfir olmuşsunuz.
Ceti-Suu kolay yer miymiş,
Cediger'in er Kıyaz'ı
Semetey'den eksik miymiş?
Kahrolası cediger,

	Kaarıñ kelse kakañdap,	*Öfken gelince kabararak,*
	Kazır kırgın salarmın.	*Şimdi kırgın salarım.*
	Kadırbay menen Tölöbay	*Kadırbay ile Tölöbay,*
189180	Eköönön korduk kördüm dep,	*İkisinden horluk gördüm diye,*
	Semetey kaçıp bararmın.	*Semetey'e kaçıp giderim.*
	Tüba-tüba, cediger,	*Tövbe tövbe, cediger,*
	Mintseñ senden bezermin.	*Böyle yaparsan senden bezerim.*
	Semetey kaçıp bararmın,	*Semetey'e kaçıp giderim,*
	Toktoboston çırdaşıp,	*Durmaksızın kavga çıkarıp,*
	Tolup catkan caman curt	*Dolup taşan kötü yurt,*
	Tozoguñ toodoy kılarmın,	*Cehennemini dağ gibi ederim,*
	Toktotpoy curtuñ kırarmın!	*Durdurmadan yurdunu kırarım!*
	Alıştı arbın salarmın,	*Boğuşmayı bol bol salarım,*
189190	Ayttırbay başıñ alarmın.	*Söyletmeden başını alırım.*
	Köp ele bolso öldüm dep,	*Olsa olsa öldüm deyip,*
	Uşundan tacaal kördüm dep,	*Bunlardan cefa gördüm deyip,*
	Semetey kaçıp bararmın.	*Semetey'e kaçıp giderim.*
	Tuugandaşıp turarmın,	*Kardeş olup dururum,*
	Dos boluuga baatırga	*Dost olmak için bahadıra*
	Tootorum tartuu kılarmın!	*Tootoru'mu armağan ederim!*
	Coldoş kılsañ Çoronu,	*Yoldaş kılarsan Çoro'yu,*
	Condop cinim karmasa,	*Sırttan hıncım tutarsa,*
	Kuday bilet Kadırbay,	*Tanrı bilir Kadırbay,*
189200	Cediger aman boloorun.	*Cediger'in sağ kalacağını.*
	Atañdın körü, cediger,	*Kahrolası cediger,*
	Coolaşaarım Semetey,	*Savaşacağım Semetey'dir,*
	Con körgözüp turup ber!	*Sırtını dayayıp durver!*
	Ölör anttı kılıp ber,	*Ölümüne ant içiver,*
	Kagışaarım Semetey	*Çarpışacağım Semetey'dir,*
	Karaan bolup turup ber.	*Destek olup durver.*
	Aynıp kayra kaçpaska,	*Caymadan geri kaçmamaya,*
	Astımdan kıya baspaska	*Önümden ayrılıp sapmamaya,*
	Kagışıña bardık dep,	*Çarpışmana vardık diye,*
189210	Törö Kıyazdın tilin aldık dep, Men	*Töre Kıyaz'ın sözünü dinledik diye, Bende*
	Kıyazdın atı bar.	*Kıyaz adı var.*
	Ubadanı kılıp ber.	*Vaadi ediver.*
	Kuuday sakal karıñdı,	*Kuğu gibi ak sakallı ihtiyarını,*
	Kıcıldagan cediger,	*Kaynaşan cediger,*

Kaltırbay kıram baarıñdı!
Obolkunu köp coktop
Ne küygüzdüñ canımdı!
Altı külük at keldi,
Sarı-Arkadan kat keldi.
Ümötöy barıp kayrılgan,
Kızıtalak al kankor
Buurulunan ayrılgan.
Atsız kalgan kankordu
Albayt degen emine?
Ayabagan dümökkö
Salbayt degen emine?
Kanın karap kılabız,
Eline beypay salabız!
Bu kara tiyse bul kolgo
Almançı kılıp alabız,
Alık-salık köp dümök
Al kankorgo salabız.
Çubak uulu Kançoro
Taarıngan eken al Çoro.
Semeteydi cay kılam,
Oşo curttun baarına
Kançoronu kan kılam!
Uruştan kişi boşoybu,
Uluk kılam uşunu.
Uypalaymın karısın,
Al kankorgo boluşsañ
Kaltırbay kıram baarısın.
Arası eki bölündü,
At-tonunan acırap,
Al ant urgan kankordun
Aldırçu sını köründü.
Anıgın bilip karkıbar
Kançoronun katı bar,

Bergen kattın içinde
Egin-tegin bışkanda,
El ıldıyga tartkanda,
Aptap-ısık kaytkanda,

Bırakmadan kırarım hepinizi!
Eskiyi çokça anıp yoklayıp
Niye yaktın canımı!
Altı yürük at geldi,
Sarı-Arka'dan mektup geldi.
Ümötöy varıp dönmüş,
Kahrolası o hunhar
Buurul'undan ayrılmış.
Atsız kalan hunharı
«Alınmaz» demek de ne?
Amansız fitneye
«Salınmaz» demek de ne?
Kanını karartırız,
Halkına kargaşa salarız!
O karaltı bu ele düşerse
Haraca bağlayıp alırız,
Vergi haraç, çok belayı
O hunhara salarız.
Çubak oğlu Kançoro,
Küskünmüş o Çoro.
Semetey'i yere sererim,
O yurdun hepsine
Kançoro'yu han kılarım!
Savaştan kişi kurtulur mu,
Ulu kılarım bunu.
Hırpalarım ihtiyarını,
O hunhardan yana olursan
Bırakmadan kırarım hepsini.
Arası ikiye bölündü,
Atından donundan ayrılıp,
O ant çarpmış hunharın
Yenilecek hâli göründü.
Aslını bilip o heybetli,
Kançoro'nun mektubu var,

Verdiği mektubun içinde:
Ekin tahıl piştiğinde,
Halk aşağıya göçtüğünde,
Kavurucu sıcak döndüğünde,

Bılkıldak kuuray bışkanda,
Buruldap mıyzam uçkanda,
Çöp kubarıp, kül ketip,
Çoñ boz kıroo bolgondo,
Can caratkan canıbar
Çılka mayga tolgondo,
Cana altı ay kamınıp,
Kıştın kamı bolgondo
Ceti-Suuda cediger
Celigip canga kelesiñ.
Cedigerdin Kıyazdan
Oşondo kızık körösüñ.
Ak sakalduu karıñar,
Kalbaysıñar baarıñar!
Elüü beşten ıldıykı,
Candan birööñ kalbaysıñ.
On segizden öödökü
Baladan birööñ kalbaysıñ.
Aga çeyin cediger,
Tantısañ boktu cediñer!
Er Tölöbay, Kadırbay
Eköö süylöp turat dep,
Öküldögön cediger
Cana emine dediñer?
Can-cabıla çuu turup,
Kaçsañar boktu cediñer!
Kançoro bizdik bolgon soñ,
Törösüngön kankordun
Törösün tartıp alabız,
Bılcırasa, Tölöbay,
Kadırbay menen bul eköön
Koşo muuzdap salabız!
Koygulaşıp kankordun
Uşu bıyıl Toltoydun,

Şıgaydın uulu Koconun
Kunun alam oşonun.
Ar kaçandan bir kaçan
Zorduk kılıp cön cürdü,

Sallanan kuray otu kuruduğunda,
Savrulup güz telleri uçtuğunda,
Ot sararıp, rengi solup,
Büyük boz kırağı düştüğünde,
Can yaratılan hayvanlar
Sırf yağa dolduğunda,
Hem altı ay hazırlanıp,
Kışın tedariki görüldüğünde,
Ceti-Suu'ya, cediger,
Coşup canlanıp gelirsin.
Cediger'in Kıyaz'ından
O zaman görülmedik şey görürsün.
Ak sakallı ihtiyarınız,
Kalmazsınız hiçbiriniz!
Elli beşten aşağısı,
Candan biriniz kalmazsınız.
On sekizden yukarısı,
Çocuktan biriniz kalmazsınız.
O zamana dek cediger,
Saçmalarsanız boku yediniz!
Er Tölöbay ile Kadırbay,
İkisi konuşup duruyor diye,
Ah çeken cediger,
Yine ne dediniz?
Hep birlikte çığlık koparıp,
Kaçarsanız boku yediniz!
Kançoro bizim olduktan sonra,
Törelik taslayan hunharın
Töreliğini çekip alırız,
Mızmızlanırsa, Tölöbay,
Kadırbay ile bu ikisini
Birlikte boğazlayıveririz!
Vuruşa vuruşa hunhardan,
Bu yıl Toltoy'un,

Şıgay'ın oğlu Koco'nun
Kan bedelini alırım onların.
Öteden beri her zaman
Zorbalık edip gezip durdu,

Atasınan balası
Kırıp cürüp el bildi.
Cakkan otun öçürüp,
Can-cabıla köçürüp,
Özön suusun buramın.
Öz içi ala bolgon soñ,
Kızıtalak kankorgo
Özüm dümök salamın.
Cediger bolboy cerge kir,
Kol barbay, calgız barsam da
Tobokeldep köz cumgan
Al kankordu alamın.
Tootoru tulpar malım bar,
Belime tañuu Kançoro
Toguz ay tınbay uruşsam
Baykasañ menin alım bar.
Ilgeri çuu boldu dep,
Eldi kankor soydu dep,
Ilgerkisin oylogun.
Kadırbay menen Tölöbay
Bakşı bolgon eken go,
Altı ayçılık azaptır
Azır süylöp bilüüçü
Cakşı bolgon eken go.
Semeteyden kırılıp,
Azırkı bolçu kazattan
Kalbay bul curt kırılıp,
Ölörün bilgen eken go.
Altı ayçılık müşkül iş
Azır körüp aytuuçu
Bakşı bolgon eken go.
Elge kelçü balaanı
Estenip murdu bilüüçü,
Bakşı bolgon eken go.
Coogo beldüü ekööñdün
Bel ekeniñ bilindi,

Eldi aynıtkan eki akmak,
Senin şer ekeniñ bilindi.

Babasından sonra oğlu
Kırıp geçirip halkı yönetti.
Yaktığı ateşini söndürüp,
Hep birlikte göçürüp,
Irmak suyunu çeviririm.
Öz içi ala olduktan sonra,
Kahrolası hunhara
Kendim fitne salarım.
Cediger olmazsan yere gir,
Ordu varmasa, yalnız varsam da
Tevekkülle göz yuman
O hunharı alırım.
Tootoru küheylanım var,
Belime destek Kançoro,
Dokuz ay durmadan vuruşsam,
Bakarsan benim gücüm var.
Eskiden kargaşa oldu diye,
Halkı hunhar boğazladı diye,
Eskisini bir düşün.
Kadırbay ile Tölöbay
Bahşı olmuşlar galiba,
Altı aylık azabı
Şimdiden söyleyip bilen
Ulu kişiler olmuşlar galiba.
Semetey'den kırılıp,
Şimdi olacak seferden
Bu yurt kalmadan kırılıp,
Öleceğini bilmişler galiba.
Altı aylık müşkül işi
Şimdiden görüp söyleyen
Bahşı olmuşlar galiba.
Halka gelecek belayı
Sezip önceden bilen
Bahşı olmuşlar galiba.
Düşmana karşı ikinizin
Dayanak olduğunuz belli oldu,

Halkı caydıran iki ahmak,
Senin aslan olduğun belli oldu.

Cedigerge ee bolup,
Dañkañdagan döö bolup,
Uluktuguñ bilindi.
Semetey maştap eki aram,
Senin buzuktuguñ bilindi.
Asker cıysañ antañdap,
Şaşçu türüñ bar eken.
Şaytan baştap, çuu kılıp,
Kalıñ koldu duu kılıp,
Tirelişe kelgende
Kaççu türüñ bar eken.
Toonu taştı col kılıp,
Kayrattuu adam körböybü,
Küyüp catkan ört bolso,
Buzulbay tiygen ok bolso,
Er kıruuçu tap bolso,
Ayzanın uçu körünsö,
Adamdın köönü bölünsö,
Azireyil calañkıç
Ayza uçunan körünsö,
Tobokelçil er adam,
Top atası şer adam,
Tolgon canga bel adam
Korgon bolup berbeybi!
Kalıñ kara cediger,
Kalbay curtum, kelgile!
Ayzakerçi ıktuuñ kel,
Aylası toluk mıktuuñ kel!
Köp caşagan karıñ kel,
Köp kızık bar bizderde
Kömkörülö baarıñ kel!
Atañdın körü, cediger,
Men körgöndü kördüñbü,
Men bilgendi bildiñbi?
Çubaktın uulu çunaktın,
Çuulgandı çunaktın

Cediger'e sahip çıkıp,
Böbürlenen dev olup,
Ululuğun belli oldu.
Semetey'i göklere çıkaran iki haram,
Senin fesatçılığın belli oldu.
Asker toplasan soluyup,
Şaşıracak hâlin varmış.
Şeytan önde gidip, çığlık koparıp,
Kalabalık orduyu velveleye verip,
Karşı karşıya gelindiğinde
Kaçacak hâlin varmış.
Dağı taşı yol edip,
Yürekli insan görmez mi:
Yanıp duran yangın olsa,
Şaşmadan değen ok olsa,
Er kıracak hamle olsa,
Mızrağın ucu görünse,
İnsanın yüreği bölünse,
Azrail can alıcı
Mızrak ucundan görünse,
Tevekküllü er insan,
Topluluğa ata aslan insan,
Dolu cana dayanak insan,
Kale olup vermez mi!
Kalabalık kara cediger,
Kalmadan, yurdum, gelin!
Mızrakçı ustan gelsin,
Çaresi tam yamanın gelsin!
Çok yaşamış ihtiyarın gelsin,
Çok görülmedik şey var bizde,
Boşanırcasına hepiniz gelin!
Kahrolası cediger,
Benim gördüğümü gördün mü,
Benim bildiğimi bildin mi?
Çubak'ın oğlu çunağın,
Kargaşacı çunağın

Kadır salıp, köön kalıp,
Kara coltoy kankorgo

İtibar koyup, gönlü kırılıp,
Kara uğursuz hunhara

Karmaşıp cürgön kez eken.
Öltürböstön citirbey,
A Kançoro baykuşum,
Ceti-Suuda cediger
Çın tuugandın özü eken,
Cediger kaçan kelet dep,
Kızıtalak kankorgo
Kırgındı kaçan salat dep,
Katında mınça barkı bar.
Çınkoco, Toltoy eki kan
Kaçan öçün alat dep,
Kacıldagan cediger
Kaptap kirip konuşsa,
Kaptalınan Kançoro
Cedigerge boluşsa,
Bu dünüyö özünö
Ölböy turgan can beken,
Denesinde kankordun
Seksen canı bar beken?
Kızıl, caşıl gül caynap,
Cerdin kögü tolgondo,
Keçee özöngö ayıl kongondo, Anda bir köñülü kalıptır.
Tokson çıgıp cay kelip,
Cırgal mezgil bolgondo,
Çubaktın uulu Çunaktan
Çuulgandı Kançoro –
Canıbız birge ınaktan
Ceñ içinen kat keldi.
Tak küzündö uruş deyt.
Cer caynagan kol bolup,
Az gana emes mol bolup,
Cetkileñ ıktuu karısı,
Kalbay kazat salsın deyt,
O Semetey er kökcal
Cedigerdin baarısı.
Koynundagı dümöktü,
Koyboy tartıp salsın deyt,
Eki kul çurkap kamınıp:

Çarpışıp durduğu zamanmış.
Öldürmeden, yitirmeden,
Ah Kançoro zavallım,
Ceti-Suu'da cedigere
Gerçek akrabanın ta kendisiymiş,
Cediger ne zaman gelir diye,
Kahrolası hunhara
Kırgını ne zaman salar diye,
Mektubunda bunca değeri var.
Çınkoco, Toltoy iki hanın
Öcünü ne zaman alır diye,
Kaynaşan cediger
Basıp girip yerleşse,
Yanı başından Kançoro
Cediger'den yana olsa,
Bu dünyada kendisi
Ölmeyecek can mıymış,
Bedeninde hunharın
Seksen canı mı varmış?
Kızıl, yeşil çiçek açıp,
Yerin yeşili dolduğunda,
Hani vadiye oba konduğunda, O zaman bir gönlü kırılmış.
Doksan çıkıp yaz gelip,
Sefalı mevsim olduğunda,
Çubak'ın oğlu Çunak'tan –
Kargaşacı Kançoro'dan,
Canımız bir sırdaştan,
Yen içinden mektup geldi.
Tam güzünde savaş der.
Yeri kaplayan ordu olup,
Az değil, bol olup,
Yetkin usta ihtiyarı,
Kalmadan sefer açsın der,
O Semetey er bozkurt,
Cediger'in hepsi.
Koynundaki belayı
Bırakmadan söküp atsın der,
İki kul koşup hazırlanıp:

Şurkuya katın Çüröktü.
Kayratı bar erendin
Kaltırbay başın kessin dep, Tizeleri bügülüp,

Şırfıntı kadın Çürök'ü.
Yürekli erenin
Bırakmadan başını kessin diye, Dizleri bükülüp,

Almanbet uulu Çoronu
Anıktap başın kessin dep,
A bolboso çoçkonu
Olco kıla ketsin dep.
Kançoronun katı bar,
Katın açıp karasañ,
Kalk amanın kaalasañ
A Semetey kökcalga
Ata baykuş Kançoro
Çımırkanıp çıñdanıp,
Çın ayabay tıñdanıp
Karargan okşoyt karkıbar.
Çınkoco, Toltoy ölgöndö,
Çınkoconun Kara atın
Çın örttöngön al kankor
Atası Manas kökcalga
Atap okup çalıptır.
Atı, baykuş Kançoro
Kazatka miner atı cok
Er Toltoydun Surkoen
Olcogo karmap alıptır,
Öz tel malım kılam dep,
Kırgızdın oyuk enin salıptır.
Asıl canım kem kılıp,
Menin kulagım kesip saldı dep,
Anı menen Surkoen
Ayban da bolso carıktık
Ayköldön köönü kalıptır.
Oysoñdotup karaandı
Olcolop kolgo tüşürüp,
Külçoro menen Kançoro
«Aba, soogat bergin» – dep,
Munun eköö birdey calınıp.

Almanbet oğlu Çoro'nun
İyice belleyip başını kessin diye,
Ya olmazsa o domuzu
Ganimet edip gitsin diye.
Kançoro'nun mektubu var,
Mektubu açıp bakarsan,
Halkın esenliğini dilersen,
O Semetey bozkurda
Ah zavallı Kançoro
Gerilip çelikleşip,
Gerçekten iyice bilenip
Kastetmiş görünüyor o heybetli.
Çınkoco, Toltoy öldüğünde,
Çınkoco'nun Kara atını
Gerçekten ateş kesilen o hunhar,
Babası Manas bozkurda
Adayıp okuyup boğazlamış.
Vah, zavallı Kançoro,
Sefere binecek atı yok,
Er Toltoy'un Surkoen'ini
Ganimet diye yakalamış,
Öz besleme malım ederim diye,
Kırgız'ın oyuk damgasını vurmuş.
Asil canımı eksik edip,
Benim kulağımı kesiverdi diye,
Onunla Surkoen,
Hayvan da olsa zavallıcık,
Ayköl'den gönlü kırılmış.
Karaltıyı hoplatıp
Ganimet edip ele geçirince,
Külçoro ile Kançoro,
«Ağabey, pay ver» – deyip,
Bunların ikisi birden yalvarıp.

Atasın baldar körgöndöy,
Eki kul barsa cügürüp.
Kançoronu Semetey
Duşmanıraak körüptür,
Almambet uulu Çoronu
Tuuganıraak körüptür.
Surkoendun çılbırın
Külçorogo Semetey
Alıs taştap beriptir.
Içi örttönüp, köön kalıp
Al Manastın uulu kankordu
Aramdıgın biliptir.
«Çorosun öödö kördü» – dep,
Tutam kalbay şorduu can
Tutalanıp Kançoro
Içi muzdap, köön kalıp,
Kaygılanıp sabılıp,
Kalgan eken kuuragır
Surkoengo taarınıp.
Külçoro menen Kançoro
Ekööbüzdü böldü dep,
Külçorodon uluu elek,
Tay-kunanday tebişken,
Kanıkeydin emçegin
Ekööbüz birdey emişken.
Toygo tokson soydurgan,
Aldeyletip baktırıp,
Atın uykaş koydurgan.
Kançoro menen Külçoro
Üyüñ küygön bul kankor
Ekööbüzdü böldü dep,
Kançorodon Külçoro
Cakınıraak kördü dep,
Küyüp-bışıp çok bolup,
Içi örttönüp ot bolup,
Ceti-Özöngö Kançoro
Konuşsam dep oy kılgan,
Cedigerge er çirkin
Boluşsam dep oy kılgan.

Babasını görmüş çocuklar gibi,
İki kul koşarak varınca,
Kançoro'yu Semetey
Daha düşmanca görmüş,
Almambet oğlu Çoro'yu
Daha yakın akraba görmüş.
Surkoen'in yularını
Külçoro'ya Semetey
Uzağa fırlatıp verivermiş.
İçi tutuşup, gönlü kırılıp,
O Manas'ın oğlu hunharın
Haramlık ettiğini bellemiş.
«Çoro'sunu üstün gördü» – diye,
Bir tutam sabrı kalmadan çileli can,
Yanıp tutuşup Kançoro,
İçi buz kesip, gönlü kırılıp,
Kaygılanıp perişan olup,
Kalakalmış kuruyası,
Surkoen'e küsüp.
Külçoro ile Kançoro,
İkimizi ayırdı diye,
Külçoro'dan büyüktük,
Tay kunan gibi tepişen,
Kanıkey'in memesini
İkimiz birlikte emmiştik.
Toyda doksan mal boğazlatan,
Ninniletip baktırıp,
Adlarını uyaklı koyduran.
Kançoro ile Külçoro –
Evi yanası bu hunhar
İkimizi ayırdı diye,
Kançoro'dan Külçoro'yu
Daha yakın gördü diye,
Yanıp pişip kor olup,
İçi tutuşup ateş olup,
Ceti-Özön'e Kançoro
Konsam diye düşünmüş,
Cediger'e o yaman er
Arka çıksam diye düşünmüş.

Ceti-Özöndü cediger
Cer kılsam dep cürüptür.
Cer caynagan cediger
El kılsam dep cürüptür.
Köñülü kalıp kökcaldan
Cedigerdin Kıyazın
Şer kılsam dep cürüptür.
Kızıl kıyma uruşup,
Kıyadan köçün ala albay,
Kankordon öçün ala albay,
Karaaldı kılgan bir can cok.
Ce kastarın tigip kakıyıp,
Kankorgo uruş sala albay.
Köñülü oop, iç küyüp,
Alapayın taba albay.
Keçee Beecinge beypay salganda,
Betteşip bular barganda,
Çok-Tabılgı caylagan,
Çoñ kara atın baylagan,
Altın türkük çatırga
Altımış caysañ kencesi –
Alöökö kandın erkesi
Er Koñurbay baatırga,
Çet-Beecindin özündö,
Alöökönün Koñurbay
Kök ala sakal kezinde
Köp uruşup kıraandar
Ezkara menen Koñurbay
Eki kandı soyuptur.
Argın kırgız kalıñ curt
Kan sonundan olco alıp,
Bargandın baarı toyuptur.
Koñurbaydın Algara
Sakalı kuuday agında,
Saparı çukul barında,
Ölö turgan çagında,
Artık körüp kara attı
Bakayga tartuu kılıptır.

Ceti-Özön'ü cedigere
Yurt kılsam diye gezermiş.
Yeri kaplayan cedigeri
Halkım kılsam diye gezermiş.
Gönlü kırılıp bozkurttan,
Cediger'in Kıyaz'ını
Aslan kılsam diye gezermiş.
Kızıl kıyasıya vuruşup,
Yamaçtan göçünü alamadan,
Hunhardan öcünü alamadan,
Karşı duran bir can yok.
Ya da kastını dikip dikleşip,
Hunhara savaş açamadan.
Gönlü kayıp, içi yanıp,
Ne yapacağını bilemeden.
Hani Beecin'e kargaşa saldığında,
Yüzleşip bunlar vardığında,
Çok-Tabılgı'da yaylayan,
Büyük kara atını bağlayan,
Altın direkli çadırda
Altmış caysañın küçüğü –
Alöökö Han'ın nazlısı
Er Koñurbay bahadıra,
Çet-Beecin'in tam göbeğinde,
Alöökö'nün Koñurbay'ı
Kır çalmış sakallı çağında,
Çok vuruşup yiğitler,
Ezkara ile Koñurbay –
İki hanı boğazlamışlar.
Argın, Kırgız kalabalık yurt,
Han malının güzidesinden ganimet alıp,
Varanların hepsi doymuş.
Koñurbay'ın Algara'sını,
Sakalı kuğu gibi ağarmışken,
Yolculuğu pek yakınken,
Ölecek çağında,
Üstün görüp kara atı
Bakay'a armağan etmiş.

Anda caman taarınıp,	*O zaman fena küsüp,*
Ardıkkandan Kançoro	*İçerlediğinden Kançoro*
Anda bir col ölüptür.	*O zaman bir kez ölmüş.*
Kazatka minip cürgün dep,	*Sefere binip gez diye,*
189520 Buurasın atan töö kılıp,	*Buğrasını iğdiş deve edip,*
Koñurbay kandın Algara	*Koñurbay Han'ın Algara'sı –*
Al karandı berbeyt dep,	*O karayı vermez diye,*
Ar kaçandan bir kaçan	*Öteden beri her zaman*
Kişi orduna körböyt dep,	*Kişi yerine koymaz diye,*
Bülöp cüröt dep ugam.	*Bileyip durur diye duyarım.*
Anda bir col taarıngan.	*O zaman bir kez küsmüş.*
Kalayık müşkül basıptır,	*Halkı müşkül basmış,*
Cetip ayıl konuuga	*Varıp oba kurmaya*
Taarınçısı Kançoro	*Küskünlüğü Kançoro'nun*
189530 Başınan biyik aşıptır.	*Başından yüksek aşmış.*
El sanabay Çoronu	*Halktan saymayıp Çoro'yu*
Bölmölögön oñorbu!	*Ayrı tutan onar mı!*
Kaadadan kuru kalgıça	*Töreden kuru kalmaktansa*
Kagışıp cürüp ölöm dep.	*Çarpışa çarpışa ölürüm diye.*
Ar kaçandan bir kaçan	*Öteden beri her zaman,*
Tirüü bolboy ölöm dep,	*Diri kalmayıp ölürüm diye,*
Cedigerdin er Kıyaz	*Cediger'in er Kıyaz'ı,*
Toodoy Toltoy emesi	*Dağ gibi Toltoy olmasa da,*
Tobokel dep, men oşo	*Tevekkül deyip, ben ona*
189540 Coldoş bolup berem dep.	*Yoldaş olurum diye.*
Tügönüşö ketüügö	*Ölümüne çarpışmaya*
Al Kançoro baykuşuñ	*O Kançoro zavallın,*
Erte sözü keç bolup,	*Erken sözü geç olup,*
Tört tülügün çaçuuga,	*Dört tülüğünü saçmaya,*
Eki közü tört bolup,	*İki gözü dört olup,*
Kamdana cürgön kezi eken.	*Hazırlanıp durduğu zamanmış.*
Tilep cüröt dep ugam.	*Dileyip durur diye duyarım.*
Bizden arga tiybese,	*Bizden çare gelmezse,*
Karmaştı katuu salabız,	*Çarpışmayı sert salarız,*
189550 Beş-Taştın başı Bek-Cayloo	*Beş-Taş'ın başı Bek-Cayloo –*
Kançoro aman barında	*Kançoro sağ iken,*
Betine konup Kançoro	*Yamacına konup Kançoro,*
Kankordon öçtü alabız,	*Hunhardan öcü alırız.*

Dünüyösün çaçkanı,
Cediger közdöy kaçkanı,
Koşula turgan boluşup,
Koroolos bolup catkanı.
Añgeme, çır uşunday,
A Kançoro baykuş ay,
Erte aytkanı keç bolup,
Eki közü tört bolup.
Körünöö döñgö çogulbay,
Cedigerdin kabarın
Kançoro baykuş uga albay.
Baatırsıngan beliñ çık,
Aygırın bittep at kılıp,
Balbansıngan eriñ çık,

Varlığını saçması,
Cediger'e doğru kaçması,
Katılacak olup durması,
Ağıl komşusu olup yatması.
Hikâye, kavga böyledir,
Ah o zavallı Kançoro vay,
Erken dediği geç olup,
İki gözü dört olup.
Görünür tepeye toplanmadan,
Cediger'in haberini
Kançoro zavallı duyamadan.
Yiğitlik taslayan dayanağın çıksın,
Aygırını tımar edip at edip,
Pehlivanlık taslayan erin çıksın,

Koçkorun bıçıp irik kılıp,
Koyunun baarın türk kılıp,
Bukasın ögüz uy kılıp,
Çımınday candı buy kılıp,
Çın ayzasın Kançoro
Ceti-Özöndö cediger
Tilep cüröt dep ugam.
Tört tülügün Kançoro
Üröp atat dep ugam.
Cediger kaçan kelet dep,
Ulamadan kep ulap,
Kattooçudan köp surap,
Baabedinin bat aytıp,
Bardıgerin Kançoro
Üröp cüröt dep ugam.
Cedigerge cetüügö
Manastın uulu kankorgo
Ay kasaba tuu bolup,
Asman cargan çuu bolup,
Koşuun cürüp barabız,
Koygulaşıp salışıp,
Bir bülüktü salabız.
Miñiñ kalıp, ıktuuñ çık,
Camanıñ kalıp, mıktuuñ çık.

Koçunu enetip iğdiş edip,
Koyununun hepsini sürü edip,
Boğasını öküz sığır edip,
Sinek kadar canı perişan edip,
Gerçek mızrağını Kançoro,
Ceti-Özön'de cediger,
Dileyip durur diye duyarım.
Dört tülüğünü Kançoro
Saçıp durur diye duyarım.
Cediger ne zaman gelir diye,
Bilenden söz ulayıp,
Gelip geçenden çok sorup,
Baabedin adağını tez söyleyip,
Varını yoğunu Kançoro
Saçıp durur diye duyarım.
Cediger'e yetişmeye,
Manas'ın oğlu hunhara,
Ay kasaba tuğ olup,
Göğü yaran çığlık olup,
Ordu yürüyüp varırız,
Vuruşa tutuşa,
Bir kargaşa salarız.
Binin kalsın, ustan çıksın,
Kötün kalsın, yamanın çıksın.

Aybalta, soyul alpıñ çık,
Koygulaşıp kalçuuñ çık,

Ar askerden özüñ çık!»
Dep, oşentip er Kıyas,
Ceti-Özöndön kol cıynap,
Kançorodon kep ugup,
Can ayabay mol cıynap.
Çıyırçıktay toru ala
Mal mingenin bir bölüp,
Buura kökül, kapkan bel
Ar mingenin bir bölüp
Bileriktüü bir dalay
Sur mingenin bir bölüp.
Cedigerge saldı çañ,
A cediger kalıñ curt
Akılı ayran boldu tañ.
Bolot ayza aştaşıp,
Candan keçip taştaşıp.
A cediger köp koldo,
Ayzasında bedel cok.
Nemineler bar, neler cok!
Kol alışıp koştoşup,
Koş bolgun dey kalışıp.
Semetey caman coo ele,
Ayla kanday bolot dep,
Canınan keçe taştaşıp.
Kayra tartıp kelgiçe,
Aman el cüzün körgüçö,
Aman bolo körgün dep,
Cakını menen koştoşup.

Taybuurulu cok Semeteydin atsız kalgan ceri. Semetey Manastın kümbözün tayımın dep, ak boz bee cetelep çıgıp turgan ceri. Atabızdın ak kümbözün tayısak bolboybu dep, duşmandık kılıp, Kançoro Se-

Aybaltalı, sopalı alpın çıksın,
Vuruşup kalacak olanın çıksın,

Her askerden önce kendin çık!»
Deyip, böylece er Kıyas,
Ceti-Özön'den ordu toplayıp,
Kançoro'dan söz duyup,
Candan esirgemeden bol toplayıp.
Sığırcık gibi doru ala
Ata binenini bir bölük edip,
Buğra perçemli, kapan belli
Ata binenini bir bölük edip,
Bilezikli bir hayli
Boza binenini bir bölük edip.
Cediger'e toz saldı,
O cediger kalabalık yurt,
Aklı hayran oldu, şaştı.
Çelik mızrak takıştırıp,
Candan geçip vazgeçip.
O cediger çok orduda,
Mızrağında derman yok.
Neler var, neler yok!
El sıkışıp vedalaşıp,
Hoşça kal deyiverip.
Semetey yaman düşmandı,
Çare nasıl olur diye,
Canından geçiverip.
Geri dönüp gelinceye dek,
Sağ salim halkın yüzünü görünceye dek,
Esen kalasın diye,
Yakınıyla vedalaşıp.

Taybuurul'u olmayan Semetey'in atsız kaldığı yerdir. Semetey'in, Manas'ın kümbetini ziyaret edeceğim deyip, ak boz kısrak yedeğinde çıktığı yerdir. Atamızın ak kümbetini ziyaret etsek olmaz mı deyip, düşmanlık edip, Kançoro'nun Se-

meteydi süröp turgan ceri. Ayçürök
Semeteydi ciberbey, barsañ ele
ölösüñ dep, oloñuna orolup, çılbırına
çırmalıp, tüş körgönün aytıp,
Semeteydi ciberbey catkan ceri.
Çubaktın uulu Kançoro
Zili tuugan içi çok,
Ayçöröktün saraydan
Tañ sürgöndö bakırıp,

metey'i kışkırtıp durduğu yerdir.
Ayçürök'ün Semetey'i bırakmayıp, gidersen
ölürsün deyip, kıl urganına dolanıp,
yularına sarılıp, gördüğü düşü anlatıp,
Semetey'i salmadığı yerdir.
Çubak'ın oğlu Kançoro,
Aslen akraba, içi kor,
Ayçürök'ün sarayından
Tan sökerken bağırıp,

Calpı kara cediger
Asker tüşüp kol bolup,
Az gana emes, mol bolup.
Kol başçısın surasañ –
Tootoruçan er Kıyas.
Ok cetpes tulpar at minip,
Ok ötpögön ton kiyip,
Kasaba celek – tuu alıp,
Kol mıktuusu al bolup.
Kum-Kıyanın ceek col
Caynap çıktı cediger.
Kurt ekeni bilingis,
Kaynap çıktı cediger.
Taş-Kıyanın Car-Kaşat
Köbü çıgıp kelatat.
Kum-Kaşattın ceeginde
Köbü çıgıp kelatat.
Cediger türü uşunday:
Ayzaçanı betinde,
Aybattuu Kıyaz çetinde.
Kamçıçanı betinde,
Kayrattuusu çetinde.
Can koyboçu nemedey,
Caynap çıgıp kelatat.
Curt büldürüp er Kıyaz
Aydap çıgıp kelatat.
Anı mınday taştaylı.
Bıyaktan kabar baştaylı.
Cedigerden kep ugup,

Bütün kara cediger,
Asker inip ordu olup,
Az değil, bol olup.
Ordu başını sorarsan –
Tootoru'ya binmiş er Kıyas.
Ok yetişmez küheylan at binip,
Ok geçmez giysi giyip,
Kasaba bayrak – tuğ alıp,
Ordunun yamanı o olup.
Kum-Kıya'nın kıyı yolundan
Kaynaşıp çıktı cediger.
Kurt mu böcek mi bilinmez,
Kaynayıp çıktı cediger.
Taş-Kıya'nın Car-Kaşat'ından
Çoğu çıkıp gelmekte.
Kum-Kaşat'ın kıyısından
Çoğu çıkıp gelmekte.
Cediger'in düzeni şöyledir:
Mızraklısı öndedir,
Heybetli Kıyaz kenardadır.
Kamçılısı öndedir,
Yüreklisi kenardadır.
Can komaz bir belaymış gibi,
Kaynaşıp çıkıp gelmekte.
Yurdu bozup er Kıyaz
Sürüp çıkıp gelmekte.
Onu şöyle bırakalım.
Bu yandan haber başlatalım.
Cediger'den söz duyup,

Cer caynagan cediger	*Yeri kaplayan cedigerin*
Cetkileñi Kıyaz er	*Yetkini Kıyaz erin,*
Çabuul çeçip, kol kurap,	*Akına karar verip, ordu kurup,*
Kelet eken dep ugup.	*Geleceğini duyup.*
Ayabagan çoñ kırgın	*Amansız büyük kırgının*
Bolot eken dep ugup.	*Olacağını duyup.*
Alı coktu alduu er	*Gücü olmayanı güçlü erin*
Süröt eken dep ugup,	*Destekleyeceğini duyup,*
Caman kırgın, çoñ çatak	*Kötü kırgının, büyük kavganın*
189670 Bolot eken dep ugup.	*Olacağını duyup.*
Bolot ayza Zulpukor	*Çelik mızrak Zulpukor'u*
Aştayt eken dep ugup,	*Saplayacağını duyup,*
Boluuçu dümök, çoñ dürböön	*Olacak fitneyi, büyük kargaşayı*
Baştayt eken dep ugup.	*Başlatacağını duyup.*
A Kançoro baatırıñ	*O Kançoro bahadırın,*
El başkarıp, cer bolcop,	*Halkı yönetip, yer kestirip,*
Cezekçi cuykun kapırıñ,	*Nöbetçi sinsi kâfirin,*
Semetey başın kesüügö	*Semetey'in başını kesmeye*
Kumarlangan baatırıñ	*Hırslanan bahadırın –*
189680 Tañ kaşkayıp sürördö	*Tan ağarıp sökerken,*
Semeteyge celigip,	*Semetey'e coşup,*
Cuukuylangan kapır kul	*Sinsileşen kâfir kul*
Kelgen eken eeligip.	*Gelmiş heveslenip.*
«Kümüş közdüü, kün cüzdüü	*«Gümüş gözlü, gün yüzlü*
Töröm üydö bar beken?	*Törem evde mi ola?*
Bel baylagan kara kır	*Bel bağladığım kara sırt,*
Belim üydö bar beken?	*Belim evde mi ola?*
Atagı çıkkan aalamga	*Ünü âleme yayılmış*
Şerim üydö bar beken?	*Aslanım evde mi ola?*
189690 Tündö catıp tüş kördüm,	*Gece yatıp düş gördüm,*
Tüşümdö kıyın iş kördüm.	*Düşümde çetin iş gördüm.*
Atam Manas şer kördüm.	*Atam Manas aslanı gördüm.*
Ayabas dümök men kördüm.	*Acımasız bela gördüm ben.*
Atam Manas kabılan	*Atam Manas kaplan*
Açuulanıp kalıptır.	*Öfkelenmiş duruyor.*
Koldogonum körböyt dep,	*Koruduğumu görmez diye,*
Arbagıma mal aytıp,	*Ruhuma mal adayıp,*
Kümbözgö soyup berbeyt dep,	*Kümbette kurban kesip vermez diye,*

Bedelinen küç çıgıp,
Sıyagın körsöm kankordun,
Bedelinen baatırdın
Bir baypaktık tük çıgıp.

Heybetinden güç fışkırıp,
Suretine baksam hunharın,
Bedeninden bahadırın
Bir çorap dolusu tüy çıkıp.

Acıdaar, colbors men bolup,
Condogonum bilbeyt dep,
Duşman colun eçen col
Torgogonum bilbeyt dep.
Eçen zaman, eçen kün
Koldogonum bilbeyt dep,
Kara kökcal kabılan
Manas kirdi tüşümö.
Akolpoktu kiygeni,
Akkula tulpar mingeni.
Atı Kızır diyvana
Cıluu oozduktay tötölöp,
Oncoñdogon kula atın
Algan eken oy tobo,
On eki çoro cetelep.
Kuday bergen bul bir bak –
Art cagına böktörgön
Törö atam mingen toodoy tak,
Törö Almambet, er Çubak.
Tündö catıp tüş körsöm,
Doo kılıp kirdi uç ubak.
Kapçal buzup, col salıp,
Eçen coogo kol saldıñ,
Öödö cayga çıkkanda
Öbök boldum ee, baldar,
Ildıy karay tartışta
Cölök boldum ee, baldar.
Aytkan sözgö könböysüñ,
Ar kaçandan bir kaçan
Atakem mınday bolçu dep,
Ak kümböz tayıp kelbeysiñ!
Azarlanıp bakıldap,
Ant silerdi urar dep.
Algan eken cakındap,

Ejderha, kaplan ben olup,
Sırtını kolladığımı bilmez diye,
Düşman yolunu nice kez
Kestiğimi bilmez diye.
Nice zaman, nice gün
Koruduğumu bilmez diye,
Kara yeleli bozkurt kaplan
Manas girdi düşüme.
Akolpok'u giymiş,
Akkula küheylana binmiş.
Adı Hızır, divane,
Sıcacık gem vurup doğrultup,
Hoplayıp duran kula atını
Almış, ah tövbe,
On iki çoro yedeğinde.
Tanrı vergisi bu bir baht –
Ardına terkisine almış,
Töre atamın bindiği dağ gibi taht,
Töre Almambet ile er Çubak.
Gece yatıp düş görsem,
Dava edip girdi üç vakit.
Geçit bozup, yol açıp,
Nice düşmana el saldın,
Yukarı yere çıktığında
Destek oldum ya, çocuklar,
Aşağı doğru inişte
Dayanak oldum ya, çocuklar.
Söylenen söze uymazsın,
Öteden beri her zaman,
Atacığım böyleydi deyip,
Ak kümbeti ziyaret edip gelmezsin!
İncinip bağırıp,
Ant sizi çarpar diye.
Yaklaşıvermiş üstümüze,

Açuulangan bakıldap.
Kankor tilin alalı,
Atakemdin Ak kümböz
Ayköl kan tayıy salalı!
Degen sözgö könölü,

Öfkelenmiş bağırarak.
Hunharın sözünü tutalım,
Atacığımın Ak kümbetini –
Ayköl hanı ziyaret ediverelim!
Denen söze uyalım,

Badışa şerdin özünö
Mal öltürüp bereli!
O düynö ketken şerlerge,
Oluya çalgan erlerge
Degenine könbösök,
Mal öltürüp berbesek,
Arbagı kündö bolboybu,
Bizdi açuulansa sorboybu!
Kaarlanıp kakaytıp,
Çoguu cutup koyboybu!
Tügöngön toonun urçukta,
Dümüröygön tumşukta,
Kara coldun üstündö
Kadimki Ak-Çiy özündö
Kan atamın korgondo
Kan çıgarıp, töö soyup,
Kuran okup, mal soyup,
Bir tilenip kökcalga
Barıp kelsek bolboybu!
Kan atamın korgongo
Tayıp kelsek bolboybu.
Moyunga kur salınıp,
«Kocosan, koldoy catkın! – dep, Kara kökcal kankordun
Kokuy atam kökcalga
Çını menen calınıp,
Aalıy cürsök bolboybu,
Arbaktarın karaandın
Tayıy cürsök bolboybu?
A düynö ketken erendin
Arbagın sıylay cürölü,
Ayköl Manas berendin.
Toodogu cılkı toguz san,

Padişah aslanın kendisine
Mal kesip verelim!
Öbür dünyaya gitmiş aslanlara,
Evliya dokunmuş erlere,
Dediğine uymazsak,
Mal kesip vermezsek,
Ruhu her gün üstümüzde olmaz mı,
Bize öfkelenirse sömürmez mi!
Kahredip kaskatı edip,
Toptan yutuvermez mi!
Biten dağın çıkıntısında,
Kütük gibi duran burunda,
Kara yolun üstünde,
Bildiğimiz Ak-Çiy'in tam kendisinde,
Han atamın korganında
Kan çıkarıp, deve kesip,
Kur'an okuyup, mal kesip,
Bir dileyip bozkurda
Gidip gelsek olmaz mı!
Han atamın korganına
Ziyaret edip gelsek olmaz mı.
Boyna kuşak asıp,
«Kocosan, koruyagör! – deyip, Kara yeleli hunharın
Vah, atam bozkurda
Gerçekten yalvarıp,
Yalvara yakara gitsek olmaz mı,
O ulu karaltıların ruhlarını
Ziyaret ederek gitsek olmaz mı?
Öbür dünyaya gitmiş erenin
Ruhunu sayarak gidelim,
Ayköl Manas yiğidin.
Dağdaki yılkı dokuz tümen,

Tolup catkan karan mal,
Toktotpoy cıyıp alalı.
Ak çatırday boz beeden
Altımışın tabalı.
Almambet, Çubak, Sırgaktı
Aralaşa tayıylı,
Arbak köönün alalı,

Dolup yatan sayısız mal,
Durdurmadan toplayıp alalım.
Ak çadır gibi boz kısraktan
Altmışını bulalım.
Almambet, Çubak, Sırgak'ı
Birlikte ziyaret edelim,
Ruhların gönlünü alalım,

Abake, kökcal, baralı!
Karaandarga aralaş
Ay tuyak atap çalalı.
Uçurabay arbakka,
Uyat bolboy tirüügö
Bir kutulup kalalı.
Kokuy, aba kabılan,
Arbagı koldop Ayköldün
Taştı çaap col kıldıñ,
Dalay cerdi el kıldıñ,
Kılımga kırgın baştadıñ,
Topon suu tozdop kirbegen
Beecindi çaap taştadıñ.
Kakançındı kamadıñ.
Kan atam koldop kördüñbü,
Kança cerdi taladıñ!
Ar tulparıñ baspagan,
Cerde bütün kalbagan,
Aykırıgıñ ukpagan
Elde bütün kalbagan.
Baatır ayköl Manastı
Bark kılbagan oñorbu,
Arbagına mal berbey,
Antip cürgön adamdın
Egerde eki bolorbu?
Ak kümböz tayıp koybogon
Adam bolup oñorbu?
Arbakka atap mal berbey,
Catkan adam oñorbu?»
Kançoro mınday degen soñ,
Ak kümböz tayıp kelüügö,

Ağabey, bozkurt, gidelim!
Karaltılara karışıp
Ay tırnaklı adayıp keselim.
Ruha çarpılmadan,
Diriye karşı utanca düşmeden,
Bir kurtulup kalalım.
Vah, ağabey kaplan,
Ayköl'ün ruhu koruyup,
Taşı yontup yol ettin,
Nice yeri yurt ettin,
Çağa kırgın başlattın,
Tufan suyunun dağıtıp giremediği
Beecin'i vurup yıktın.
Kakançın'ı kuşattın.
Han atam korudu, gördün mü,
Nice yeri yağmaladın!
Küheylanının basmadığı
Yerde bütün kalmadı,
Haykırışını duymayan
Halkta bütün kalmadı.
Bahadır ayköl Manas'ı
Saymayanın işi rast gider mi,
Ruhuna mal vermeden,
Öyle gezen adamın
Asla onduğu görülür mü?
Ak kümbeti ziyaret etmeyen,
Adam olup onar mı?
Ruha adayıp mal vermeden
Yatan adam onar mı?»
Kançoro böyle dedikten sonra,
Ak kümbeti ziyaret edip gelmeye,

Atası Manas arbagı
Ak boz bee atap berüügö,
Manastan kalgan kızıl nar
Kasieti mınça bar.
Kızıl nardı çögörüp,
Arkan-çotun büktödü,
Manastan kalgan miz kazan

Babası Manas'ın ruhuna
Ak boz kısrak adayıp vermeye –
Manas'tan kalan kızıl nar,
Kerameti bunca var.
Kızıl narı çökertip,
Urganı ipi katladı,
Manas'tan kalan miz kazan –

Miz kazandı cüktödü.
Can kazanın arttırıp,
Toodo cılkı toguz san
Toburçak, buudan aralaş
Toktotpoy aydap aldı ele,
Çubatuuga saldı ele.
Çatırday appak boz beeden
Tokson bee tandap kaldı ele, Ayköl şerge calınıp.
Ilek salbas kurunan,
Cal-kuyrugu tegizden,
Kulun tuubay, boy kalıp,
Ceti cılı tuu kalgan
Beli iyilgen semizden,
Bee karmatıp kamınıp,
«Beren atam Ak kümböz.
Tayıymın dep calınıp».
Korozdoy bolgon kayran şer
«Kümüş közdüü, kün cüzdüü
Kalgan eken kamınıp.
Ak kümbözdü tayıym – dep,
Baabedinin bat aytıp,
Baatır sultan kamınıp,
Mına uşintip turganda
Oynoktogon çoñ sur at
Mine turgan boldu ele,
On eki adam ak çatır,
Ortosunda çoñ baatır
Cürö turgan boldu ele.
Kayran katın Ayçürök –
Ayçürök emes, çoñ dümök.

Miz kazanı yükledi.
Yedek kazanını yükletip,
Dağdaki yılkı dokuz tümen,
Toburçak, küheylan karışık,
Durdurmadan sürüp aldıydı,
Sıra sıra geçirttiydi.
Çadır gibi apak boz kısraktan
Doksan kısrak seçip kaldıydı, Ayköl aslana yalvarıp.
Yavru salmamış kurusundan,
Yelesi kuyruğu düzgününden,
Tay doğurmayıp, boş kalıp,
Yedi yıl kısır kalmış,
Beli bükülen semizinden,
Kısrak yakalatıp hazırlanıp,
«Yiğit atamın Ak kümbeti –
Ziyaret edeceğim deyip yalvarıp».
Horoz gibi kabaran yazık aslan
«Gümüş gözlü, gün yüzlü
Kalmış hazırlanıp.
Ak kümbeti ziyaret edeyim – deyip,
Baabedin adağını tez söyleyip,
Bahadır sultan hazırlanıp,
İşte böyle dururken,
Oynayıp duran büyük boz at
Binilecek olduydu,
On iki adamlık ak çadır,
Ortasında büyük bahadır
Yürüyecek olduydu.
Yazık kadın Ayçürök –
Ayçürök değil, büyük dert.

Kankor ölör oyunda,
Altı ay talgak al kezde
Beçara Çürök boyunda.
Çürök oylop sabılıp,
Çın kökcalga calınıp,
Bödönödey közünön
Bölök-bölök caş ketip,
Karagattay közünön
Kamçı salım caş agıp,
Arkasında altın kara çaç –
Kalkka baana çınarım

Ay tiygendey kayran baş.
Tal-tal bolup bölünüp,
Eki közdön akkan caş
Eki emçek ıldıy tögülüp,
Ak caynama salınıp,
Astınan basıp kamınıp,
Añgemesi uşunday –
A şorduu Ayçürök çıktı kamınıp.
Tüşünön çoçup küyünüp,
Törösünön tüñülüp,
Çıkkan eken cügürüp.
Çılbırına çırmalıp,
Çıñırıp ündü saldı ele,
Oloñuna orolup,
Opsuz ıylap aldı ele.
Kürkürögön sultanım!
Altın közdüü, ay cüzdüü
Aylanayın sultanım!
Ak kümbözdü tayıym dep,
Böödö coldu baştaba,
Altımış katın, tul kelin
Aylıñdı karan taştaba!
Ketseñ kaçan kelesiñ,
Barçu bolsoñ ölösüñ.
Barganıñan kelbeysiñ,
Bazar üyüñ körböysüñ!
Tündö catıp tüş kördüm,

Hunhar ölür kaygısında,
Altı ay aşermede o sırada,
Biçare Çürök gebeydi.
Çürök düşünüp perişan olup,
Gerçek bozkurda yalvarıp,
Bıldırcın gibi gözünden
Bölük bölük yaş gidip,
Kara üzüm gibi gözünden
Kamçı boyu yaş akıp,
Ardında altın kara saç –
Halka sığınak çınarım,

Ay değmiş gibi yazık baş.
Tel tel olup bölünüp,
İki gözden akan yaş
İki meme aşağı dökülüp,
Ak yaşmağını örtünüp,
Önünden yürüyüp davranıp,
Hikâyesi şöyledir –
O çileli Ayçürök çıktı hazırlanıp.
Düşünden ürküp yanıp,
Töresinden ümidi kesip,
Çıkmış koşarak.
Yularına sarılıp,
Çığlığı basıverdiydi,
Kıl urganına dolanıp,
Ölçüsüz ağlayıverdiydi.
Gürleyen sultanım!
Altın gözlü, ay yüzlü,
Kurban olayım sultanım!
Ak kümbeti ziyaret edeyim diye,
Boş yere yola koyulma,
Altmış kadını, dul gelini,
Obanı öksüz koyup bırakma!
Gidersen ne zaman gelirsin,
Gidecek olursan ölürsün.
Gittiğin yerden gelmezsin,
Şen evini görmezsin!
Gece yatıp düş gördüm,

Başıma müşkül iş kördüm,	*Başıma müşkül iş gördüm,*
Baykuş canga küç kördüm.	*Zavallı cana zulüm gördüm.*
Kökcal saa küyböymün.	*Bozkurt, sana yanmıyorum.*
189890 Öz canıma küyömün.	*Öz canıma yanıyorum.*
Tündö catkan tüşümdö,	*Gece yattığım düşümde,*
Tüyşüktüü müşkül işimde	*Dertli müşkül işimde,*
Keñ darıya kazınam	*Geniş ırmak hazinem*
Soolup kölçük boluptur,	*Kuruyup gölcük olmuş,*
Bul emine boluuçu?	*Bu ne ola ki?*
Kançoro kargap koyuptur,	*Kançoro beddua etmiş,*
Bul emine boluçu?	*Bu ne ola ki?*
Töröm, bul tüşümdü coruçu!	*Törem, bu düşümü yorsana!*
Tultuk müyüz kök buka	*Küt boynuzlu boz boğa,*
189900 Sultanım dep dañgırap,	*Sultanım diye böğürüp,*
Suu içinde añgırap,	*Su içinde bön bön bağırıp,*
Cer tübündö bakırat,	*Yerin dibinde bağırır,*
Bul emine boluçu?	*Bu ne ola ki?*
Kırk emçektüü kuu taygan	*Kırk memeli kurnaz tazı*
Aydı karap şimşilep,	*Aya bakıp koklanıp,*
Aydı karap kıñşılayt,	*Aya bakıp sızlanır,*
Sizdi karap şimşileyt.	*Size bakıp koklanır.*
Bir turganda al kançık	*Bir de bakınca o kancık,*
Colborstuk türdön ketiptir,	*Kaplanlık hâlinden çıkmış,*
189910 Çıçkandık türgö cetiptir,	*Sıçanlık hâline varmış,*
Bul emine boluçu?	*Bu ne ola ki?*
Töröm, bul tüşümdü coruçu!	*Törem, bu düşümü yorsana!*
Uşul tüşüm opkool tüş –	*Bu düşüm uğursuz düş –*
Menin cürögüm başı kopkon tüş.	*Yüreğimin başını yerinden oynatan düş.*
Kaptagan duşman zordugun	*Basan düşman zorbalığını*
Altın müyüz ak serke	*Altın boynuzlu ak erkeç*
Kündü közdöy maaradı,	*Güne doğru meledi,*
Koldop cürgön biriñden	*Koruyup duran birinizden*
Kılayıp biröö kalbadı,	*Görünürde biri kalmadı,*
Bul emine boluçu?	*Bu ne ola ki?*
189920 Közü kara, kök şal but	*Gözü kara, boz çalık bacaklı,*
Körüngöndön tartpagan,	*Görünenden çekinmeyen,*
Könöktöy cemden artpagan,	*Kova dolusu yemden artırmayan,*
Talpınganın koybogon,	*Çırpınmayı bırakmayan,*

Tabaktay etke toybogon,	*Tabak dolusu ete doymayan,*
Körgön candı koybogon,	*Gördüğü canı komayan,*
Könöktöy etke toybogon.	*Kova dolusu ete doymayan.*
Kanatın cayıp şukşurbas,	*Kanadını yayıp süzülmeden,*
Kazdı köldön uçurbas,	*Kazı gölden uçurtmaz,*
Kuyrugun cayıp şukşurbas,	*Kuyruğunu yayıp süzülmeden,*
Kuunu köldön uçurbas.	*Kuğuyu gölden uçurtmaz.*
Tekөörü bolot, teegi cez,	*Mahmuzu çelik, tırnağı tunç,*
Tegeregi eki kez.	*Çevresi iki arşın.*
Carkıragan altın boo	*Parıldayan altın bağ –*
Altın boosun tıtıptır,	*Altın bağını koparmış,*
Alda kanday müşkül iş,	*Kim bilir nasıl müşkül iş,*
Aydı közdöy sızıptır,	*Aya doğru süzülüp gitmiş,*
Bul emine boluçu?	*Bu ne ola ki?*
Törö bolsoñ, şer bolsoñ,	*Töre isen, aslan isen,*
Kara kıldı kak cargan	*Kara kılı tam ortadan yaran,*
Kadırman kökcal er bolsoñ	*Kadirşinas bozkurt er isen,*
Bul emine boluçu?	*Bu ne ola ki?*
Astıñan tulpar at ketip,	*Altından küheylan at gidip,*
Başıña müşkül çın cetip,	*Başına müşkül gerçekten yetip,*
Tuş-tuşuñan kıykırıp,	*Dört bir yanından haykırıp,*
Duşman ayza salıptır.	*Düşman mızrak saplamış.*
Turbay canıñ çırkırap	*Durmadan canın feryat edip,*
Ortosunda kalıptır.	*Ortasında kalmış.*
Eer-tokumuñ kötörüp,	*Eyerini takımını kaldırıp,*
Conuña cükçö artıpsıñ.	*Sırtına yük gibi vurmuşsun.*
Calgızdıktın capaasın,	*Yalnızlığın cefasını,*
Can birgenin kapasın,	*Can yoldaşının kahrını,*
Kançoronun kordugun,	*Kançoro'nun horluğunu,*
Bolcolu cok tartıpsıñ!	*Ölçüsüz çekmişsin!*
Oñ mürüñdön koluñ cok,	*Sağ omzundan kolun yok,*
Oñ tizeñden butuñ cok,	*Sağ dizinden bacağın yok,*
Uşintip azap tartıpsıñ.	*Böylece azap çekmişsin.*
Tuuganım capaa saldı dep,	*Akrabam cefa saldı diye,*
Tuş kelgenge aytıpsıñ,	*Önüne gelene söylemişsin,*
Bul emine boluçu?	*Bu ne ola ki?*
Bul tüşümdü coruçu!	*Bu düşümü yorsana!*
Colborsko salıp ayt dese,	*Kaplana sal denilse,*

	Agıtsa candı kubantkan,	*Salınca canı sevindiren,*
	Tiştegen cerin büldürgön,	*Isırdığı yeri paralayan,*
	Agıtkan candı küldürgön,	*Salanı güldüren,*
	Alıp cürgön ak taygan	*Yanında gezdirdiğin ak tazı,*
	Atañan kalgan itiñiz	*Atandan kalma itiniz,*
	Kıraanı curtka sınaakı,	*Yurtça denenmiş yiğittir,*
	Bilseñ mınday mülküñüz	*Bilirsen böyle malınız –*
	Altıñdan kılgan kırgasın	*Altından yapılmış tasmasını*
189970	Altı bölök çaynaptır,	*Altı parça çiğnemiş,*
	Moynun cerge salıptır,	*Boynunu yere koymuş,*
	Çın bolumduu Kumayık	*Gerçekten değerli Kumayık,*
	Tomuktay cerde too cok,	*Aşık kemiği kadar yerde dağ yok,*
	Kak etkenden karga cok,	*Gak diyecek karga yok,*
	Kukuldap uçkan kuzgun cok,	*Guk guk uçan kuzgun yok,*
	Erendin baarı çogulup,	*Erenlerin hepsi toplanıp,*
	Uşunday eken düynö bok!	*Böyleymiş dünya bok!*
	Adam cürüp can bolbos,	*İnsan gezse de yoldaş can olmaz,*
	Belde kıraan kılıptır,	*Yamaçta yiğit kesilmiş,*
189980	Al Kumayık kıraanıñ	*O Kumayık yiğidin,*
	Kaygırıp karan taba albay	*Kaygılanıp karaltı bulamadan,*
	Atañan kalgan Zulpukor	*Atandan kalma Zulpukor*
	Çöldö karaan kalıptır.	*Çölde yalnız karaltı kalmış.*
	Kadır bilip, iş bilbes,	*Kadir bilir, iş bilmez*
	Camandar eeley salıptır.	*Kötüler sahiplenivermiş.*
	Al kıraanıñ Kumayık	*O yiğidin Kumayık'ını*
	Bölök eelep kalıptır,	*Elin eli sahiplenip kalmış,*
	Bul emine boluuçu,	*Bu ne ola ki,*
	Bul işiñ kanday coruçu?	*Bu işin nasıl, yorsana?*
189990	Keçee kayıbınan kabılgan,	*Hani gaipten rast gelen,*
	Bul emine boluuçu?	*Bu ne ola ki?*
	Kankor atañ koluna	*Hunhar atanın eline*
	Ay dalaadan tabılgan,	*Issız bozkırdan bulunan,*
	Ardaktagan altı kurç	*El üstünde tutulan altı çelik,*
	Kanga çıktap bölögön,	*Kana batırıp suverilmiş,*
	Ukumunan tukumun	*Soyundan sopuna*
	Asemdetip kıraandı	*Süsletip o keskini*
	Cük burçuna kölögön.	*Yük köşesinde saklamış.*
	Toltosun altın kıldırgan,	*Toltosunu altından yaptırmış,*

Kök bukaçar soyulgan.
Sabına kööhar tolgogon,
Artık kurçtap oñdogon,
Buyumda mınday bolbogon.
Akıynekke orotup,
Azemdete baktırgan.
Asmandan tüşkön altı kurç – Tökör usta Bölökbay
Altı kurçtun mıktuusu,
Coo kaçırgan mıktuusu,
Kabılgandı kaysagan,
Kelgen candı kemirgen,
Kaarınan adam küç körgön,
Tiygeni tim bolbosko
Kara taşka salganda
Kak carıltıp üç bölgön.
Şiberge koyso ört ketken,
Körgön mende kubangan.
Şiltegeni mert ketken.

Boz tosun boğazlanmış.
Sapına cevher sarmış,
Fazlasıyla suverip onarmış,
Eşyada böylesi olmamış.
Özenle sarıp sarmalatıp,
Süsleterek baktırmış.
Gökten inen altı çelik – Topal usta Bölökbay,
Altı çeliğin yamanı,
Düşman kaçırtan yamanı,
Rast geleni doğrayan,
Gelen canı kemiren,
Kahrından insanın zulüm gördüğü,
Değdiği sağ kalmasın diye,
Kara taşa çalındığında
Çat diye yarıp üçe bölen.
Otlağa koysa yangın salan,
Gören kul sevinmiş.
Salladığı yere ölüm götüren.

Altındatıp cibekten
Cılan boor çalıp boo kılgan,
Kan içeerde kaar kılgan,
Kıykırıp kından çıgarsa
Kızarıp mizi ört bolgon.
Kez kelgen can mert bolgon.
Çaraynaga çaptagan,
Asemdetip karandı
Asıl enem saktagan,
Ortodon kıyrap sınıptır,
Uruuçu Kuday uruptur,
Uşunday şumduk boluptur.
Kubanıp duşman oñuptur,
Kınsız kuru kalıptır,
Kıyın müşkül, balaaga
Zulpukoruñ salıptır,
Bul emine boluçu?
Koluñdagı aybaltañ
Keçee köörügünö kelgende

İpeğini altınla işletip
Yılan karnı gibi örüp bağ yapılan,
Kan içerken kahır saçan,
Haykırıp kınından çıkarılsa
Kızarıp ağzı yalım kesilen.
Rast gelen can helâk olan.
Çar-aynaya çalınan,
Süsleyip özenle o karayı
Asil anamın sakladığı,
Ortasından kırılıp parçalanmış,
Vuracak Tanrı vurmuş,
Böylesi bir uğursuzluk olmuş.
Sevinip düşman onmuş,
Kınsız, kupkuru kalmış,
Ağır müşküle, belâya
Zülfikâr'ın düşmüş işte,
Bu nedir, ne ola ki?
Elindeki aybaltan
Hani körüğüne geldiğinde,

Alman tüşüp karanga	*Karanlığa haraç düşüp*
Kömürünö kelgende	*Kömürüne geldiğinde*
Kök kırçın tokoy oyulgan,	*Gök körpe orman oyulmuştu,*
190040 Mizine uu captırıp,	*Ağzına zehir sürdürüp,*
Sabına altın kaktırıp,	*Sapına altın kaktırıp,*
Coogo ılayık baktırıp,	*Cenge yaraşır besletip,*
Atañan kalgan çoñ usta.	*Babandan kalma büyük usta.*
Duşman körüp caktırıp,	*Düşman görüp beğenmiş,*
Barbaylagan aybalta	*Heybetle duran aybalta*
Ulap uçun sugargan,	*Ucunu ulayıp su vermiş,*
Adamdın köz caşı menen sugargan.	*İnsanın gözyaşıyla suvarmış.*
Maga cabdık bolso dep,	*Bana pusat olsun diye,*
Sabı örttönüp kızarıp,	*Sapı tutuşup kızarıp,*
190050 Adam karap turbaptır,	*İnsan bakıp duramamış,*
Uñgusu törtkö bölünüp,	*Kaidesi dörde bölünüp,*
Mizi seksen kıyraptır.	*Ağzı seksen parça olmuş.*
Altımış katın, tul ceñeñ	*Altmış kadın, dul yengen*
Eri ölgöndöy ıylaptır,	*Eri ölmüş gibi ağlamış,*
Bul emine boluçu?	*Bu nedir, ne ola ki?*
Bu tüşümdü coruçu.	*Bu düşümü yorsana.*
Uşu tüşüm opkol tüş,	*Bu düşüm pek korkulu düş,*
Alat kün, töröm, munumdu uk,	*Kara gündür, beyim, sözümü dinle,*
Menin cürögüm başı korkkon tüş,	*Yüreğimin başından korktuğu düş,* Burcu
Burkurap tütün çubaltkan,	*burcu duman tüttüren,*
190060 Senin asınganıñ Akkelte	*Senin kuşandığın Akkelte*
Için saylap egegen,	*İçini oyup eğeleyen,*
Oozu-tübün çenegen.	*Ağzını dibini ölçüp biçen.*
Ança-mınça kıyşıgın	*Şurasındaki eğri büğrüsünü*
Döötü menen dos eken	*Davut ile dost imiş,*
Ötkür usta oñdogon.	*Keskin usta düzeltmiş.*
Canduu mıltık Akkelte	*Canlı tüfek Akkelte,*
Canda mınday bolbogon,	*Canlılarda böylesi olmamış,*
Asınıp çıksa karaanıñ	*Kuşanıp çıksa karaltın*
Aydalaaga salıngan,	*Kıra ovaya salınan,*
190070 Kurçtan mınday bolbogon,	*Keskinlikte böylesi olmamış,*
Bet algan duşman kologon,	*Yüz tutan düşman kırılmış,*
Aykaşkan coogo sunganda	*Çarpışan düşmana uzatınca*
Cansızdan mınday bolbogon,	*Cansızlarda böylesi olmamış,*

Sunsa duşman kologon,
Atışka çıga kelgende
Azapka özü çatılgan,
Ay dalıga asınsa,
Alışçu coogo kez kelse
Aydalıda barsıldap,
Özünön özü atılgan.
Sabın bolot tolgogon,
Salışa coogo bolcogon.
Döötü menen keñeşip,
Tökör usta oñdogon.
Düp degende çañk etken,
Tütündön murun can ketken.
Miltesi çoktoy kızargan,
Aykaşkan coogo sunganda

Uzatsa düşman yok olmuş,
Atışa çıkageldiğinde
Azaba kendisi karışan,
Ay omuza asılsa,
Tutuşacak düşmana rast gelse
Omuz başında gümbürdeyip,
Kendi kendine ateşlenirmiş.
Kundağını çelikten burduran,
Kapışan düşmana nişanlayan.
Davut ile danışıp,
Tökör usta düzeltmiş.
Güm dediğinde çın diye öten,
Dumanından önce can gitmiş.
Fitili kor gibi kızaran,
Çarpışan düşmana uzatınca

Altımış karış uzargan.
Kulak ugup, köz körgön,
Akkeltedey bolbogon.
Atagın ukkan duşmandar
Aylasın tappay kologon,
Alıskı cayga bolcogon.
Cakut taştan cardırgan
Karooluna saldırgan.
Sunganında cön ele
Sungan candı kubantkan,
Meelegendi sulatkan.
Asemdetip baptatkan,
Alışkan coogo saktatkan.
Okus kirdep ketet dep,
Bulgaarıdan kaptatkan.
Buudanım, senin Akkelteñ
Ortosunan üzülüp,
Kundagı takır kıyraptır.
Bul emine boluçu,
Bu şumduktu coruçu!
Colbors atañ berenden
Coldoşko kalgan keñ dürbüñ
Belgilüü atañ berenden

Altmış karış uzarmış.
Kulak duymuş, göz görmüş,
Akkelte gibisi olmamış.
Ününü duyan düşmanlar
Çaresin bulamayıp kırılmış,
Uzaktaki yere nişanlanan.
Yakut taştan yardırıp
Gezine koydurmuş.
Uzattığında öylece
Uzatan canı sevindiren,
Nişanladığını deviren.
Süsletip yoluna koydurtmuş,
Tutuşulan düşmana saklatmış.
Ola ki kirlenir diye,
Sahtiyanla kaplatmış.
Küheylanım, senin Akkelte'n
Ortasından kopmuş da,
Kundağı tümden parçalanmış.
Bu nedir, ne ola ki,
Bu uğursuzluğu yorsana!
Kaplan baban yiğitten
Yoldaş kalan geniş dürbünün,
Namlı baban yiğitten

Belekke kalgan çoñ dürbü	*Armağan kalan büyük dürbün,*
Altından kılgan sabı bar,	*Altından yapılma sapı var,*
Boy tumar çalış kabı bar,	*Boy muskası gibi kılıfı var,*
Bolcolu cok çoñ dürbü	*Ölçüye sığmaz büyük dürbün,*
Coonu közdöy saluuçu,	*Düşmana doğru tutulurdu,*
Coodon kabar aluuçu.	*Düşmandan haber alınırdı.*
Aynegi sınıp çoñ dürbüñ.	*Camı kırılmış büyük dürbünün.*
A koluñan ötüptür	*Ah, elinden geçip gitmiş,*
190120 Añtarılıp bu dürbüñ	*Tersine dönüp bu dürbünün*
Aynegi kıyrap sınıptır.	*Camı paramparça kırılmış.*
Tutam ceri tuymuyup,	*Tutacak yeri küt kalıp,*
Koluñuzda kalıptır.	*Elinizde öyle kalmış.*
Bul emine boluçu?	*Bu nedir, ne ola ki?*
Bu karandı coruçu?	*Bu karayı yorsana?*
Koluñdagı sır nayza	*Elindeki sırlı mızrağın*
Bolotu agıp alıptır,	*Çeliği akıp gitmiş,*
Mokogu koldo kalıptır.	*Körelmişi elde kalmış.*
Ayza mokop, ayla cok	*Mızrak köreldi, çare yok,*
190130 Ayla tappay turganda,	*Çare bulamaz dururken,*
Kıykırık salıp san duşman	*Nara atıp sayısız düşman*
Tegerektep alıptır.	*Çepeçevre kuşatmış.*
Cay-caragı uşintip	*Silâhı pusatı böylece*
Karan kün bolup kalıptır,	*Kara gün olup kalmış,*
Bul emine boluçu?	*Bu nedir, ne ola ki?*
Sandan bolor saparıñ,	*Kalabalıktan olacak seferin,*
Kokuy, törö kabılan,	*Vah, beyim kaplan,*
Acaldan bolor kaparıñ,	*Ecelden olacak kaygın,*
Az bolgondo uşintip,	*En azından böyle işte,*
190140 Bozdotot senin saparıñ!	*İnletecek seni seferin!*
Adırluu Keñ-Kol, keñ Talas	*Engebeli Keñ-Kol, geniş Talas*
Tüşündö müşkül iş körgön	*Düşünde müşkül iş görmüş,*
Akkan tuura bulak cok,	*Akan doğru düzgün pınar yok,*
Atakelep kaluuçu	*Babam deyip ardından kalacak*
Arkañda merzet balañ cok,	*Ardında umut bağlanan oğlun yok,*
Kanday bolot düynö bok!	*Nice olur bu kahpe dünya!*
Keçee, Kara-buura, Çatkaldan Çuuga kirip alıptır.	*Hani Kara-Buura'dan, Çatkal'dan Velveleye karışıvermiş.*
Kaptalınan zoo köçüp,	*Yamacından kaya göçüp,*

Kapçalıñdı bütöptür.
Tübüñüz tüptüz col bolup,
Tügöl bul curt kor bolup,
Örт öçköndöy boluptur.
Bul emine boluçu,
Bu müşkul kanday, coruçu?
Üstüñdögü Akolpok
Cakası kirdep kararıp,
Etegi tıtık sabalıp,
Ceñ uçunan çok alıp,
Omuroosun ok alıp,
Etegi tilik sabalıp,
Boyu örttönüp kararıp,
Kançoroñ kiyip alıptır,
Bul emine boluçu?
Kök temirden tuulgañ
Tabılgı caksa çok ötpös,
Cazayıl atsa ok ötpös,

Dar geçidini tıkamış.
Dibiniz dümdüz yol olup,
Tümüyle bu halk hor olup,
Yangın sönmüş gibi olmuş.
Bu nedir, ne ola ki,
Bu müşkül nasıl, yorsana?
Üstündeki Akolpok
Yakası kirlenip kararıp,
Eteği yırtık savrulup,
Yen ucundan kor alıp,
Bağrını kurşun alıp,
Eteği dilim dilim savrulup,
Boyu tutuşup kararıp,
Kançoro'n giyinivermiş,
Bu nedir, ne ola ki?
Gök demirden tolgan,
Tabılgı yakılsa kor geçmez,
Cezayil atsa ok geçmez,

Opsuz oroy duşmanga
Olco bolup kalıptır,
Bul emine boluçu?»
Kerektüü katın Ayçürök –
Kesirettüü şurkuya
Opsuz caman tüş körüp,
Oyloso müşkül iş körüp,
Çılbırına çırmalıp,
Çırkırap ünün salıptır,
Oloñuna orolup,
Opsuz ıylap kalıptır.
On kayra col tüş körgön,
A karabet şurkuya
Tüşün aytıp alıptır.
Işin aytıp alıptır.
Adam bilgiz, curt tuyguz,
Duuga kirip alıptır.
Üç uktasa tüşkö kirbegen
Ayıkpagan bir azap
Açuulanıp Semetey:

Ölçüsüz kaba düşmana
Ganimet olup kalmış,
Bu nedir, ne ola ki?»
Gerekli kadın Ayçürök –
Musibetli şirret kadın
Ölçüsüz kötü düş görüp,
Düşününce müşkül iş görüp,
Yularına dolanıp,
Çığlık çığlığa ses salmış,
Kara örgüsüne sarınıp,
Ölçüsüz ağlayıp kalmış.
On kez üst üste düş görmüş,
O karayüzlü şirret
Düşünü anlatıvermiş.
İşini söyleyivermiş.
İnsana bildirmez, halka sezdirmez,
Velveleye girivermiş.
Üç uyusa düşe girmeyen,
Onulmayan bir azap.
Öfkelenip Semetey:

«Cakşı katın dep cürsöm,
Canıñ çıkkan şurkuyam,
Bakşı katın ekensiñ!
Berizattay kerilgen
Beri* katın dep cürsöm
Beyli kara beytaalay
Beçel katın ekensiñ.
Artık katın dep cürsöm
Ar müşküldü kotorgon
Sen tantık katın ekensiñ.
Tultuk müyüz kök bukañ
Suu tübündö ökürsö,
Kan atañız Akun kan
Kaza bolup, kan ölüp,
Kan atañ ölüp alıptır,
Kalıñ oogan curtuñdu
Duşman eelep kalıptır.

«İyi kadın diye bilirdim,
Canı çıkası şirretim,
Baksı kadınmışsın sen!
Peri kızı gibi salınan
Peri kadın diye bilirdim,*
Huyu kara, bahtı kara
Miskin kadınmışsın sen.
Üstün kadın diye bilirdim,
Her müşkülü karıştıran
Sen zevzek kadınmışsın.
Küt boynuzlu gök boğan
Su dibinde böğürdüyse,
Han babanız Akun han
Kazaya uğrayıp, han ölüp,
Han baban ölüvermiş demektir,
Kalabalık Oogan yurdunu
Düşman ele geçirmiş demektir.

Kalkıñ karan kalganı –
ordoluñdu kor kılıp,
Keregesin kıyratıp,
Kelin, kızın ıylatıp,
Atañ Akun ölgönü.
Atakeñdin kalaasın
Kan ölüp karan kalganda
Kirip duşman bölgönü.
Opolgo atañ konuptur,
Atakeñ ölüp oogan curt
Duşmanga olco boluptur.
Tüşüñdü boo corudum,
Kırk emçektüü sur kançık
Aydı karap kıñşısa,
Meni karap şimşise,
Enekeñ cesir kalganı.
Taygandın kıñşıp turganı –
Bıştı ögüzdün terisin
Tak oşonun zardabı.
Kakıldagan şurkuyam,

Halkının karanlıkta kalışı –
Ordanı hor kılıp,
Keregesini kırıp döküp,
Gelinini kızını ağlatıp,
Baban Akun'un ölüşüdür.
Babacığının kalesini,
Han ölüp karanlık çökünce,
Girip düşmanın bölüşüdür.
Opol'a baban konmuş,
Babacığın ölünce Oogan yurdu
Düşmana ganimet olmuş.
Düşünü baştan sona yordum:
Kırk memeli boz kancık
Aya bakıp sızlandıysa,
Bana bakıp kokladıysa,
Anacığının dul kalışıdır.
Tazının sızlanıp durması –
Dört yaşında öküz derisini
Tam da onun kederidir.
Cırlayıp duran şirretim,

Senin enekeñ cesir kalganı, Şıkap catıp ördürgön.
Altın booluu Akşumkar
Boşonup boosun tıtkanı
Aydı közdöy sızganı
Aginin uulu ele,
Cazı caak, calpak til
Cañılbagan çoñ çeçen
Acıbay agañ ölgönü,
Çabagan bügün kelgeni.
Koluñdan bolot sınganı –
Bolotton kıyın abakeñ
Tümönbay ölö turganı.
Akolpoguñ örttönsö,
Aylıñ oogan kırılıp,
Törkünüñ cok kurganıñ.
Kılça kalbay calgızı,
Kırılıptır tuuganıñ,
Munun nesin aytasıñ?
Törkündörüñ sel alıp,
Cesirlerin er alıp,

Senin anacığının dul kalışıdır, Sıkıca yatırıp ördürmüş.
Altın bağlı Akşumkar'ın
Boşanıp bağını didiklemesi,
Aya doğru süzülmesi:
Agin'in oğluydu o,
Yassı çeneli, yayvan dilli,
Yanılmayan büyük söz ustası
Acıbay ağanın ölüşüdür,
Ulağın da bugün gelişidir.
Elinde çeliğin kırılışı –
Çelikten çetin amcacığın
Tümönbay'ın ölecek oluşudur.
Akolpok'un tutuştuysa,
Oban Oogan kırılıp,
Baba ocağın yok, zavallım.
Kıl kadar biri bile kalmadan,
Kırılmış senin soyun,
Bunun neyini söylersin?
Baba ocağını sel almış,
Dullarını er almış,

Suuk boor olco kılganı,
Kızık bolup kırılıp,
Kakıldagan kara bet,
Kalbaptır calgız tuuganıñ!
Atañ çoñ kan başında
Akun bolgon eken dep,
Atam Manas kandan mal ayap,
Atañdın körü, kuu katın,
Bul kapır bolgon eken» – dep,
Kara caak buldursun,
Çapsa kulak tundursun,
Kayra aytkan katındı
Kaykalatkan buldursun,
Opol-Toonun tabılgı
Tübü menen culdurgan,
Kamçı sapka burdurgan.
Özögünö kerdirgen,

Yaban eller ganimet kılmış,
İbretlik olup kırılıp,
Cırlayıp duran karayüz,
Tek bir akraban kalmamış!
Baban başta büyük han
Akun imiş deyip de,
Babam Manas handan mal esirgeyip,
Babanın körü, sinsi kadın,
Bu kâfir olmuş meğer» – deyip,
Kara kayış buldursun,
Vursa kulak çınlatan,
Karşılık veren kadını
İki büklüm eden buldursun,
Opol Dağı'nın tabılgısını
Köküyle birlikte yoldurmuş,
Kamçı sapına burdurmuş.
Özüne sıkı gerdirmiş,

Tört erkeçtin terisin
Alakanı aynektüü,
Büldürgösü bargektüü
Kamçı uçuna çok koygon,
Tüşkününö karandın
Elige çenep ok koygon,
Tiygeninde tim ele
Çabal adam cogolgon,
Çapkanında küçtüü adam
Saruulay tüşüp oñolgon»,
Şiltegende çañ ketken,
Şiltep tartıp algança
Kara koçkul kan ketken,
Sargara tüşüp al ketken.
Kara caak buldursun
Karmay kalıp imerip,
Akundun kızı Çüröktü
Kañ degize beybaktı
Kaptalga tartıp ciberip,
Bürüştögön kançıktın

Dört erkecin derisini,
Avuç yeri aynalı,
El bağı püsküllü,
Kamçının ucuna düğüm koymuş,
Karanın ineceği yerine
Denk düşürüp ölçüyle kurşun koymuş,
Değdiğinde öylece
Çelimsiz adam yok olurdu,
Vurduğunda güçlü adam
Sararıp düşer, güç bela ayılırdı»,
Salladığında toz kalkardı,
Sallayıp çekip alıncaya dek
Kara koyu kan giderdi,
Sararıp düşüp derman giderdi.
Kara kayış buldursunu
Kavrayıverip çevirip,
Akun'un kızı Çürök'ü,
Çat dedirtip zavallıyı,
Böğrüne çekip savurup,
Büzülüp kalan kancığın

Bükmölüü ala köynögü
Bügüşünön sögüldü,
Bülküldöp kanı tögüldü.
Kara küldüü köynögü
Kaptalınan bölünüp,
Oykuştagan karandın
Kılkıldap kanı tögüldü,
Alı ketip alsırap,
Oşondo Çürök kansırap,
Berizaada beybaktın
Botodoy közü caynadı,
Ayla ketip Ayçürök
Baatır şerdi kargadı:
«Booru oorudum bolboduñ,
Bolboy kökcal oñboduñ,
Oyloso candı koyboduñ!
Barganıñdan kelbeçi,
Bazar üyüñ körböçü!

Kırmalı ala gömleği
Kıvrımından söküldü,
Fıkır fıkır kanı döküldü.
Kara çiçekli gömleği
Böğründen ayrılıp,
Kıvrım kıvrım o karanın
Sızım sızım kanı döküldü,
Gücü gidip bitkin düşüp,
O zaman Çürök kan yitirip,
Perizade zavallının
Boduk gözü gibi gözleri sulandı,
Çaresi tükenip Ayçürök
Bahadır aslana ilendi:
«Bağrım acıdı, dinlemedin,
Olmadın gök yeleli, onmadın,
Düşününce cana aman vermedin!
Gittiğin yerden gelmeyesin,
Şenlikli evini görmeyesin!

Ketkeniñen kelbey kal,
Içimde üç ay kümön bar,
Kürküröp kayra kelbeçi!
Külüstön töröm, oñboy kal,
Tiktegeni tim ölgön.
Kümönüñdü körböçü!
Barganıñdan kaytpaçı!
Sen kelip kereez aytpaçı» – Ceti kündön ötpögön.
Baarıdan kargap Ayçürök
Açuulanıp cindenip,
Artık kargap aldı ele,
Çımınday canı çırkırap,
Kaptal eti bırkırap,
Berizaada beytaalay
Bekem kargap saldı ele.
Çekiri cok koy közdüü
Sepkili cok ak cüzdüü,
Al Ayçürök katındın,
Akılı artık kapırdın,
Berizaada beytaalay,
Beginen kamçı cegende
Eti açışıp çırkırap,

Gittiğinden dönmez ol,
Karnımda üç aylık emanet var,
Gürleyip geri gelmeyesin!
Yiğit beyim, onmaz ol,
Dik baktığı öylece ölürdü.
Karnımdaki dölünü görmeyesin!
Gittiğin yerden dönmeyesin!
Sen gelip vasiyet söylemeyesin» – Yedi günü geçmezdi.
Hepsinden beter ilenip Ayçürök
Öfkelenip cinlenip,
Fazlasıyla ilenmişti,
Sinek gibi canı çığrışıp,
Böğrünün eti sızlayıp,
Perizade bahtı kara
Katı bir ilençle ilenmişti.
Şaşılığı olmayan koyun gözlü,
Çili olmayan ak yüzlü,
O Ayçürök kadının,
Aklı üstün kâfirin,
Perizade bahtı karanın,
Beyinden kamçı yediğinde
Eti acıyıp çığrışıp,

Epsiz kargap burkurap,
Canı küyüp çırkırap,
Caman kargap alıptır.
Möltürögön beytaalay
Berizattın kızı eken,
Kasiettüü can eken,
Altı ay müşkül azaptı,
Azır aytıp berüüçü
Koldogonu bar eken.
Berinin kızı Çürögüñ
Meltiregen dümögüñ
Karasam mınça can eken,
Karabet cayın suraba.
Azap, tozok, müşküldü
Bilip turgan can eken.

Ölçüsüz ilenip hıçkırıp,
Canı yanıp çığrışıp,
Fena hâlde ilenivermiş.
Pırıl pırıl bahtı kara
Peri soyunun kızıymış,
Kerametli bir canmış,
Altı aylık müşkül azabı
Şimdiden söyleyiveren
Koruyucusu var imiş.
Perinin kızı Çürök'ün,
Süzgün bakışlı belâlın,
Baksam ne biçim canmış,
Karayüzün hâlini sorma.
Azabı, cehennemi, müşkülü
Bilip duran bir canmış.

Kargagandı oñ kılbayt. *İlendiğini ondurmaz.*
Erdinde meñi bar, *Dudağında beni var,*
Tilinde söölü bar, *Dilinde sigili var,*
Kerelense oñbogon, *Diklenirse onmaz eden,*
Keremettüü kançıktın *Kerametli kancığın*
Kargışı kata bolbogon. *İlenci boşa gitmezdi.*
Kargasa kata ketpegen, *İlense hata etmeyen,*
Çındap kargap iygeni *Gerçekten ilenip bastıran,*
Çın balaket Ayçürök *Tam bir belâ Ayçürök*
Törösün kargap momuntip, *Beyine böylece ilenip,*
Toktono albay çırkırap, *Duramayıp çığrışıp,*
Kargışın kayrıp aluuga *İlencini geri almak için*
Kayran katın burkurap, *Zavallı kadın hıçkırıp,*
Keçe kör – dep, Kudaydan *Bağışla diye Tanrı'dan*
Cana tilep burkurap, *Yine dileyip hıçkırıp,*
Kargışım suuga bolsun – dep, *İlencim suya olsun deyip,*
Arıp altı dubanı *Bitkin düşüp altı duayı*
Aşkere okup aldı ele, *Açıktan okumuştu,*
Kargışım kara suuga – dep, *İlencim kara suya deyip,*
Kaarlanıp Ayçürök *Kahırlanıp Ayçürök*
Kara suuga tükürdü. *Kara suya tükürdü.*
Kara bulak kaynar suu *Kara pınar, kaynar su*

Tübü menen tügönüp, *Dibiyle birlikte tükenip,*
Kurgak bolup kaldı ele, *Kupkuru olup kalmıştı,*
Kargışının kaarınan *İlencinin kahrından*
Kara suu soolup kaldı ele. *Kara su kuruyup kalmıştı.*
Belkuda kılıp koyulgan. *Beşikten dünür kılınmıştı.*
Kaygılandı Ayçürök, *Kaygılandı Ayçürök,*
Kargışım taşka bolsun – dep, Oşo beriden artık çuulgan *İlencim taşa olsun deyip, O periden üstün ün salmış,*
Kara suu emes, sen kötör, *Kara su değil, sen taşı,*
Tüptüü kara taşına *Köklü kara taşına*
Irım kılıp Ayçürök *Âdetince ırım edip Ayçürök*
Tükürüp turup kaldı ele. *Tükürüp durmuştu.*
Tükürüp iygen zaarına *Tükürüp saldığı zehrinden*
Colum üydöy kara taş *Çadır kadar kara taş*
Con-conunan çırkırap, *Sırtı boyunca çatırdayıp,*
Kat-katınan bırkırap, *Kat katından parçalanıp,*

Kak carılıp ketti ele.
Kargıştın küçü uşunday
Kargap Çürök oñbodu,
Kargabay anı koybodu.
Ak kümbözdü tayıym – dep,
Atası kökcal er neme,
Akırı kökcal bolbodu.
Kargışı caman sebebi:
Oogan kanı Akun kan
A da oñoy emes, baatır can.
Kemegeni oydurgan.
Belestin belin çalganda,
Belden çıga barganda,
Belendin een belinen,
Beri oynogon cerinen,
Kaymana cürsö kabılgan,
Ay talaadan tabılgan.
Toktoboy toyu soyulup,
Atı Çürök koyulup,
Baktaga salıp orogon,
Berizatka corogon,
Kalıñ curtka toy kılıp,
Kan Akundun kazına
Arbınıraak korogon.
Bir ırımduu bala – dep,
Kulak ukkan karılar

Tam ortadan yarılıvermişti.
İlencin gücü işte böyleydi,
İlenip Çürök onmadı,
İlenmeden de onu bırakmadı.
Ak kümbezi tavaf edeyim deyip,
Babası gök yeleli er kişiydi,
Sonunda gök yeleli aldırmadı.
İlencinin fena oluşunun sebebi:
Oogan hanı Akun han,
O da kolay değil, bahadır can.
Ocak çukurunu kazdırmış.
Yamacın belini kolaçan ederken,
Belden çıkıp varınca,
Belen'in ıssız belinden,
Perilerin oynadığı yerinden,
Dolambaçlı yürüse rastlanan,
Issız kırda bulunmuş.
Durmadan toy malı kesilip,
Adı Çürök konulup,
Pamuk beze sarıp belemişler,
Peri soyundan diye yormuşlar,
Kalabalık halka toy edip,
Han Akun'un hazinesi
Epeyce harcanmış.
Uğurlu bir çocuk bu deyip,
Kulağı duymuş yaşlılar,

Kuyma kulak kıyla can
Beri cakka corogon,
Koşomat kılıp Manaska
Berekelüü beytaalay
Belgilüü Çürök kargadı.
Çuulgandı kankoruñ
Meltiregen beytaalay
Çüröktü urup salganı,
Arttırganı ak çatır,
Atadan artık çoñ baatır,
Tokson kısır bee alıp,
Tolup atan töö alıp,

Keskin kulaklı nice can
Peri yanına yormuşlar,
Manas'a hoş görünmek isteyip.
Bereketli bahtı kara
Namlı Çürök ilendi.
Şanlıyı, kan içici beyin,
Süzgün bakan bahtı kara
Çürök'ü dövüvermesi üzerine,
Yüklettiği ak çadır,
Babadan üstün büyük bahadır,
Doksan kısır kısrak alıp,
Dolusuyla iğdiş deve alıp,

Altımış cigit koşçu alıp,
Ak kümbözgö bardı ele.
Atayı tayıym munu – dep
Kımbat Manas kökcaldan
Kıyınga kalgan cez kazan
Asıp koyso kol batkan.
Bir gana emes karaanga
Cüz töönün eti mol batkan.
Kocosan kökcal barında
Cekeybozgo büktötkön,
Azemdetip karandı
Nar buuraga cüktötkön,
Cüzdön beeden soydurgan,
Berekelüü cez kazan.
Saparga cürgön san koldun
Açsa kardın toydurgan,
Aykölünđün san cılkı
San tümöndöp soyulgan.
Cer caynagan kol barıp,
Cer mayışa mol barıp,
Berekesi uşunday,
San tümön kol toyungan,
Içine may kaynagan,
Kırk kulaktuu cez kazan,

Altmış yiğidi yoldaş alıp,
Ak kümbeze varmıştı.
Özellikle tavaf edeyim bunu deyip,
Kıymetli Manas gök yeleliden
Yaman yiğitten kalan tunç kazan,
Asılıp kurulsa içine ordu aşı sığardı.
Bir tek değil, nice karaltıya,
Yüz devenin eti bolca sığardı.
Kocosan gök yeleli sağken
Cekeyboz'a katlattırırdı,
Süsleyip özenle o karayı
Nar buğraya yükletirdi,
Yüzden fazla kısrak kestirirdi,
Bereketli tunç kazan.
Sefere çıkan sayısız ordunun,
Acıksa, karnını doyururdu,
Ayköl'ün sayısız yılkısı
On binlercesiyle kesilirdi.
Yeri dolduran ordu varıp,
Yer eğilecek kadar çok varıp,
Bereketi işte böyle,
Sayısız tümen ordu doyardı,
İçinde yağ kaynayan,
Kırk kulplu tunç kazan,

Berekesi caynagan.
Nar töölördön soyulgan,
Alp-döölör barıp toyungan,
Kasiettüü kazandı
Balbanga asıp aldırıp,
A kazandın içine
Tokson boz bee etinen,
Bılkıldatpay saldırıp,
Al kümbözdün özünö
Semetey tölgö saldı ele,
Urgaaçının urluusu,
Keñ köynöktün tazası,
Zayıpzattın başaası,
«Enekem aytkan kep ele:

Bereketi kaynayıp taşardı.
Nar develerden kesilirdi,
Alplar devler varıp doyardı,
Kerametli kazanı
Pehlivana astırıp kurdurup,
O kazanın içine
Doksan boz kısrağın etinden,
Kıpırdatmadan sıkıca koydurup,
O kümbezin kendisine
Semetey fal salmıştı,
Dişilerin en soylusu,
Geniş gömleklilerin en arısı,
Kadın kısmının başı,
«Anacığımın söylediği sözdü:

Çın arbagı bar bolso,
Belgi beret» – dedi ele.
Biri tirüü şer atam,
Koldogonu zor atam,
Ay-aalamdı buy kılgan
Arıslanday çoñ atam.
Enekem aytkan kep ele,
Oñ böyrögüñ tayanıp,
Oyronum atam – dep barsa,
Kuday berer çak bolso,
Kulunum, sende bak bolso,
Işiñdi Kuday oñdoso,
Seni ilgerki atañ koldoso,
Uulum, coluñdan kırsık bolboso, Colu bolçu kişige
Kümböz içi küülönöt,
Küñgürönüp süylönöt,
Tuurasınan tuş çıgat,
Bet aldıñan küñgüröp,
Beren atañ unçugat,
Atayı közün salganı.
Kümböz içi küülönsö,
Kök bukaday küñgüröp,
Ökürüp kümböz süylönsö,
Atañın koldop alganı,
Azır balaa kılalbayt

Gerçek ruhu var ise,
Nişan verir» – demişti.
Sanki hâlâ diri aslan babam,
Koruyucusu ulu babam,
Ay âlemi dize getiren
Arslan gibi büyük babam.
Anacığımın söylediği sözdü:
Sağ böğrüne dayanıp,
Koca yiğidim babam deyip varırsan,
Tanrı'nın verdiği çağ ise,
Kulunum, sende baht varsa,
İşini Tanrı onarırsa,
Seni evvelki baban korursa,
Oğlum, yolunda kaza olmazsa, Yolu açık olan kişiye
Kümbezin içi uğuldar,
Gümbürdeyip söylenir,
Karşısından yankı çıkar,
Yüzünün önünden gümbürdeyip,
Yiğit baban seslenir,
Özellikle göz kulak olduğundandır.
Kümbezin içi uğuldarsa,
Gök boğa gibi gümbürdeyip,
Böğürüp kümbez söylenirse,
Babanın seni koruduğundandır,
Artık belâ edemez,

Aalamdın kelsin balbanı.
Ak kümböz tayıp kulunum,
Ataña malıñ atap kel,
Küñgürönböy tim bolso,
Kürdölüü tozok, müşkül iş,
Tayıbastan kayta kel!
Belgi bolboy kaldı – dep,
Enekeñe aytıp kel,
Bul belgisi bar ele
Kümbözdün kutpa betinen,
Öyüzgü tarap çetinen,
Çın düynö ketken atañdın

Gelsin âlemin pehlivanı.
Ak kümbezi tavaf edip kulunum,
Babana malını adayıp gel,
Gümbürdemeyip sessiz kalırsa,
Ağır cehennem, müşkül iş demektir,
Tavaf etmeden geri dön!
Nişan olmadı deyip,
Anacığına söyleyip gel.
Bunun bir nişanı daha vardı:
Kümbezin kıble yüzünden,
Karşı yaka kenarından,
Hak dünyaya göçen babanın

Çınar bagı bar bolso,
Calpak örköç kara nar
Kan atañdın Celmayan
Çuudaları bölünüp,
Közünün caşı tögülüp,
Tört ayagı balpıldap,
Aldıñkı eerdi şalpıldap,
Köñüldö eçen sanaa bar
Koluna çırak şam algan
Al örköçtün üstündö
Bir cılañaç bala bar.
Cumanın kadır tünündö
Çın koluna şam alıp,
Cılañaç bala minçü ele,
Biri tirüü Celmayan,
Kadimkidey körünüp,
Dagı tirüü cürçü ele,
Enekemdin kebi ele,
Esen bolsoñ kulunum,
Aytılımış körünüp,
Belgi beret dedi ele,
Çın belgisi bar beken?» –
Dep, oşentip, Semetey
Al kümbözgö barganda,
Nazarın kamdap kalganda,
Altın caak aybalta

Çınar bahçesi var ise,
Yassı hörgüçlü kara nar,
Han babanın Celmayan'ı,
Yelesi tüyleri ayrılıp,
Gözünün yaşı dökülüp,
Dört ayağı paytak paytak basıp,
Alt dudağı sarkıp şapırdayıp,
Gönülde nice tasa var,
Eline çıra, mum almış,
O hörgücün üstünde
Bir çıplak çocuk var.
Cumanın Kadir gecesinde
Gerçekten eline mum alıp,
Çıplak çocuk binerdi,
Sanki hâlâ diri Celmayan,
Eskisi gibi görünüp,
Hâlâ diri gezerdi.
Anacığımın sözüydü,
Esen olursan kulunum,
Söylendiği gibi görünüp,
Nişan verir demişti,
Gerçek nişanı var mı ola?» –
Deyip, böylece, Semetey
O kümbeze vardığında,
Bakışını hazır kıldığında,
Altın yanaklı aybalta

Oñ böyrökkö tayanıp,
Solkuldadı kayran er,
«Oyron atam kaldı – dep,
Emi bolkuldadı kayran er.
Coluñ artık coldosoñ,
«Cardı bölüp özdöp al,
Cana kökcal kan atam
Calgızıñ keldi közdöp al!
Kulak-murun cep bardı,
Kümbözüñ kızık korgonço
On eki birge kol bergen
Küygültük atam oygonçu!

Sağ böğrüne dayanıp,
Sarsıldı yazık ki er,
«Koca yiğit babam kaldı deyip,
Şimdi hıçkırıp sarsıldı yazık ki er.
Yolun üstün, yoldaşlık edersen,
«Yoksulu ayırıp öz edin,
Yine gök yeleli han babam,
Yalnızın geldi, gözet onu!
Kulak burun yiyip vardı,
Kümbezin boşuna korunacağına
On ikisiyle birden el veren
Dertli babam, uyansana!

Alp karakuş kıraandın
Tünöösündöy kan atam,
Kalkıldap turgan asmandın
Oñ böyrögün tayanıp,
Tiröösündöy kan atam.
Cahanga kulpu kerektin
Bir özündöy şer atam,
Tokson dayra tolkusa
Kuyuluştay er atam,
Tokson toonun tügönüş
Urunuştay şer atam.
Koldobosoñ bolboçu,
Kotorulup ün salıp,
Meni kabılan atam koldoçu!» Capaluu
müşkül iş kanday,
Ökürüktü salganı
«Keñ Altayda tuulgan,
Aalamga salgan çuulgan,
On ekige kelgende
Ordo buzup, olco algan,
Orçun elge kol salgan,
Oluya atam koldoçu.
Ala-Too kütüp cer kılgan,
Eç bolboso ceenim cok,
Ala-Toonun kırgızın
Ebi menen el kılgan.
Ey, sultan atam, koldoçu!
Kümböz içi küülönböyt,
On oluya çogulsa,
Bata bolgon şer atam,
Bardiger curttun baarına
Ata bolgon şer atam.
Köz cetpegen munarık

Kara zoñkok bel atam.
Ay-aalamdı el kılgan
Aylanayın şer atam,
Calgızıñ keldi koldosoñ!»
Kıykırığı taş carıp,

Alp karakuş yırtıcının
Tüneği gibi han babam,
Salınıp duran gökyüzünün
Sağ böğrüne dayanıp,
Direği gibi han babam.
Cihana kilit gerekenin
Ta kendisi olan aslan babam,
Doksan ırmak dalgalansa
Kavşağı gibi er babam,
Doksan dağın bitiminde
Çarpışması gibi aslan babam.
Korumazsan olmazdı,
Yerinden kopup ses salıp,
Beni kaplan babam korusana!» Cefalı
müşkül iş nasıldır,
Feryadı basışı şöyleydi:
«Geniş Altay'da doğan,
Âleme ün salan,
On ikisine geldiğinde
Orda bozup ganimet alan,
Ulu ellere ordu salan,
Evliya babam, korusana.
Ala-Too'yu edinip yurt kılan,
Hiç değilse yeğenim yok,
Ala-Too'nun Kırgız'ını
Ustalıkla el kılan.
Ey, sultan babam, korusana!
Kümbezin içi uğuldamıyor,
On evliya toplansa,
Duası olan aslan babam,
Cümle halkın hepsine
Ata olan aslan babam.
Gözün ermediği pusarık,

Kara yalçın bel babam.
Ay âlemi el kılan,
Kurbanın olayım aslan babam,
Yalnızın geldi, korusan ya!»
Haykırışı taş yarıp,

Askar toodoy munarık,
«Arıslanım atam» – dep bardı.
Sol böyrögün tayanıp,
Solkuldagan er çirkin
«Sultan atam!» – dep turdu,
Olburu kulak cep turdu,
«Oyron atam!» – dep turdu.
Kılayıp kümböz kılk etpeyt.
Belgi berip bılk etpeyt.
Mına oşondo Semetey
Köñülü ketip bölünüp,
Kökcalıñız uşunday
Közünün caşı tögülüp:
«Carça beles, kıyadan,
Calgız elem uyadan!
Karmap miner buudan cok,
Kaygırıp ıylar tuugan cok,
Kazatka miner Akkañkım
Ayaş atam Almambet kılgan
eerim cok!
Meder kılıp körüügö
Cürök tolkup, mee kaynayt
Calgız caratkanga* köönüm tok».
Atakemdin ak kümböz
Artık Kuday berçüdöy,
Ce kabar salıp süylönböyt.
Bügün kımbattuu tuugan kayran can
Kıstoonu körüp ölöt beym,

Yüce dağ gibi pusarık,
«Arslanım babam» – deyip vardı.
Sol böğrüne dayanıp,
Sarsılan er, zavallı,
«Sultan babam!» – deyip durdu,
Heybetlisi kulak kesilip durdu,
«Koca yiğit babam!» – deyip durdu.
Kümbez zerrece kımıldamıyor.
Nişan verip oynamıyor bile.
İşte o zaman Semetey,
Gönlü gidip bölünüp,
Gök yeleliniz böylece
Gözünün yaşı dökülüp:
«Yarık yamaçtan, sarp yoldan,
Yuvadan yalnızdım ben!
Tutup binecek küheylan yok,
Kaygılanıp ağlayacak akraba yok,
Gazaya binilecek Akkañkı'm,
Ayaş babam Almambet'in yaptığı
eyerim yok!
Medet bilip görmeye,
Yürek coşuyor, beyin kaynıyor,
Yalnız Yaradan'a gönlüm tok».*
Babacığımın ak kümbezi
Tanrı fazlasını verecekmiş gibi değil,
Ne de haber salıp söyleniyor.
Bugün kıymetli soydaş, zavallı can
Sıkıntıyı görüp ölür herhal,

Kıyın cañcal, çoñ müşkül
Kıstalak bu can köröt beym!
Iç örttönüp boorum çok,
Calgız baana kılgan Külçorom
Mende uşundan başka karaan cok.
Ay kararıp bürkölüp,
Caydañdagan aç arıslan
Calgız Külçorom turat köñül tok.
Ay böksörüp kün ötüp,
Karın bölö kul ele,

Çetin kavga, büyük müşkül,
Kahrolası bu can görür herhal!
İçim tutuşup bağrım kor,
Tek sığınak kıldığım Külçoro'm,
Bende bundan başka karaltı yok.
Ay kararıp bulutlanıp,
Salınarak yürüyen aç arslan
Tek Külçoro'm duruyor, gönlü tok.
Ay eksilip gün geçip,
Öz teyze oğlu kuldu o,

Kan Kökçönün uulu ele,
Ümötöy soyup büktödüm,
Buudanım Buurul atka cüktödüm.
Kıtaydı buzup kayrılıp,
Oşo kün ölgön ekemin
Kızıl Buurul taykı cal
Arbuuruldan ayrılıp,
Arbayıp cöö kalganım
Okuz bolor camanat.
Bitteyimde birigip,
Barmaktayda baş koşkon
Atadan kalgan muraapım
Külügü canga sınaakı
Taalayga cazgan muraapı
Bir mutalak, çoñ müşkül
Körgönü bergen ekemin,
Arbuuruldan ayrılıp,
Acaldan murun kaygırıp,
Ee, çirkin, ölgönü kelgen ekemin.
Dagdır cetip, kör kaalap,
Kişi kılbas dümöktü
Körgönü kelgen ekemin,
Arbaytıp butum sur atka
Artkanı kelgen ekemin,
Azap, müşkül duşmandan
Tartkanı kelgen ekemin.
Kümböz içi küülönböyt,
Kül oyron abañ ölöt beym,
Artık kazat çoñ müşkül
Menin Külçoro inim köröt beym.
Enekem aytkan kep ele
Tölgö salıp başınan

Belgisi cok dedi ele.
Ey, kagılayın Külçorom,
Baana kılgan şer çorom,
Baarıdan mıktuu er çorom,
Tün tügönüp kalgan beym.
Dagdır kaalap suu bütüp,

Han Kökçö'nün oğluydu,
Ümötöy'ü kesip katladım,
Küheylanım Buurul ata yükledim.
Hıtay'ı bozup dönerken,
O gün ölmüşüm meğer,
Kızıl Buurul, kısa yeleli,
Arbuurul'dan ayrılıp,
Kaskatı yaya kalışım
Felâket olacak kara haberdir.
Bit kadarken birleşip,
Parmak kadarken baş koşan,
Atadan kalan mirasım,
Yürüğü can için sınanmış,
Talihe yazılmış mirası,
Büsbütün bir büyük müşkülü
Görmeye koyulmuşum meğer,
Arbuurul'dan ayrılıp,
Ecelden önce kaygılanıp,
Ey, zavallı, ölmeye gelmişim meğer.
Kader yetip, mezar isteyip,
Kişinin etmeyeceği belâyı
Görmeye gelmişim meğer,
Bacaklarım gerilmiş, boz ata
Yükletilmeye gelmişim meğer,
Azabı, müşkülü düşmandan
Çekmeye gelmişim meğer.
Kümbezin içi uğuldamıyor,
Yaman yıkıcı aban ölür herhal,
Aşırı gaza, büyük müşkülü
Benim Külçoro kardeşim görür herhal.
Anacığımın söylediği sözdü,
Baştan fal salıp,

Nişanı yok demişti.
Ey, kurbanın olayım Külçoro'm,
Sığınak kıldığım aslan çorom,
Hepsinden yaman er çorom,
Gece tükenmiş herhal.
Kader isteyip su bitip,

E, botom, kün tügötüp kalgan beym.
Bereki nazır kılgan köp etti
Bat bışırıp körgülö,
Cetpegen bakır, kalender,
Cesir, cetim miskinge
Nazır kılıp bergile.
Kuran okup kaytkıla
Bügün oynop turat cürögüm,
Baldar, ordogo aman tartkıla!
Buzulup ketti körgön tüş,
Kıyın cañcal çoñ dümök
Adam kıyçalıştayt bizdin iş.
Ey, aylanayın Külçoro,
Toodogu cılkım tokson san.
Tolgonu tulpar alabaş
Toburçak, tulpar kara cok,
Toñkoyup ketsem okuzdan
Acal cetip, kün bütüp,
Ötüp ketsek okuzdan
Kayra kelbes çın cayga
Uşalansak kokuzdan
Kuday kaalap cazganga
Kötörböskö çara cok,
Art caktan erkek bala cok.
Karasak beker körünöt
Uşunday okşoyt düynö bok.
Çorom, özöndüü çöptöy oñombu?
Kan atalap, kep ukpay,
Kaygırıp ıylar bala cok,
Ört öçköndöy bolombu?

Ey yavrum, gün tüketilmiş herhal.
Şu adak edilen çok eti
Tez pişirip görün,
Eli ermeyen yoksula, kalendere,
Dula, yetime, miskine
Adak edip verin.
Kur'an okuyup dönün,
Bugün oynayıp duruyor yüreğim,
Çocuklar, ordaya sağ esen varın!
Bozuldu görülen düş,
Çetin kavga, büyük belâ,
İnsanı zora sokuyor bizim iş.
Ey, kurbanın olayım Külçoro,
Dağdaki yılkım doksan bin baş.
Dolusu tulpar, alabaş,
Toburçak, tulpar karası yok,
Tepetakla gidersem kazadan,
Ecel yetip, gün bitip,
Geçip gidersek kazadan
Geri dönülmez hak yurduna,
Ufalanırsak felâketten,
Tanrı isteyip yazdığına
Katlanmamaya çare yok,
Ardımdan gelen erkek evlât yok.
Baksak boş görünüyor,
Böyleymiş demek kahpe dünya.
Çorom, vadi otu gibi onar mıyım?
Han babam deyip, söz dinlemeden,
Kaygılanıp ağlayacak evlât yok,
Yangın sönmüş gibi mi olurum?

Külçorom, kabarıñda bar beken? Bala ünün ukpadım
Buzuldu menin akılım,
Algan eçen katınım,
Bukardan beri tartarda
Kızır çalgan kırgızga
Andan beri kaytarda
Tayacebiz Çaçıkey

Külçoro'm, haberin var mı ola? Çocuk sesi duymadım,
Bozuldu benim aklım,
Aldığım nice kadınım,
Buhara'dan beri çekilirken,
Hızır değmiş Kırgız'a
Oradan beri dönerken,
Teyze yengemiz Çaçıkey,

Tartuuga algan katınım
Mından bala körböpmün.
Cürök tolkup, iç küyüp,
Ketti menin akılım,
Kökötöydün aşında
Kökcal atam kaşında,
Karı Koşoy başında,
Aladan aydap sögültüp,
Zor aybandın başına
Alaçıktay buladan
Kökülündö köruntüp,
Karadan sandap mal berip,
«Kudamın» – dep mal aydap,
Kulduk urup, may çaynap,
Kalıñ curtka şañdagan,
Toyunbay mende kalbagan,
Toguz cüz kızıl narlardı
Kalıñıñ – dep baylagan
Toyu keser kan bolgon,
Atı ugulup aalamga
Adam çuulap, şañ bolgon.
Kara çaçıp, mal berip,
Ata kaalap, şer tapkan,
Adam kaalap, er tapkan,
Kaalap algan Ayçürök
Kadırluu bolgon katınım
El buzulup, curt ölüp,
Dümöktü bolgon kapırıñ
Cüktögönüm bil boldu,
Alışım dalay cıl boldu,
Bastırıp üydön çıkpadım
Ma etkendin kurgan can

Armağan olarak aldığım kadınım,
Bundan çocuk görmedim.
Yürek coşup, iç yanıp,
Gitti benim aklım.
Kökötöy'ün aşında,
Gök yeleli babamın yanında,
İhtiyar Koşoy başında,
Aladan sürüp çöktürüp,
Ulu hayvanın başına
Alacık kadar ipeklikten
Perçeminde gösterip,
Karadan binlerce mal verip,
«Dünürüm» – deyip mal sürüp,
Kulluk edip, yağ çiğneyip,
Kalabalık halka şan salmış,
Doymadık bende kalmamış,
Dokuz yüz kızıl narları
Kalının deyip bağlamış,
Toy kesen han olmuş,
Adı duyulup âleme,
İnsan çığrışıp şenlik olmuş.
Kara saçı saçıp, mal verip,
Baba isteyip aslan bulmuş,
İnsan isteyip er bulmuş,
İsteyerek aldığım Ayçürök,
Kadri yüce olan kadınım,
El bozulup, yurt ölüp,
Belâlısı olan kâfirin
Yüklediğim fil oldu,
Alalı hayli yıl oldu,
Sürüp evden çıkmadım,
Ah edenin zavallı canı,

Kadırluu katın Ayçürök
Mından bala körbödüm,
Özön boyloy konombu?
Dagdır kaalap, kün bütsö
Bayagı uul dedirbey
Örт öçköndöy bolombu?

Kadri yüce kadın Ayçürök,
Bundan da çocuk görmedim,
Vadi boyunca mı konayım?
Kader isteyip gün biterse,
O bildik «oğul» dedirtmeden,
Yangın sönmüş gibi mi olurum?

Atañdın körü, Külçoro,
Alda kılsa buyrukka
Er kötörbös çara cok.
Esil közüm cumulsa,
Esil atam öldü dep,
Eçkirip ıylar bala cok,
Çirkin uşunday beleñ düynö bok!
Kanatımdan kayrılıp,
Uşuntip ölmök ekenmin,
Buurul attan ayrılıp,
Özüm kaalap bile albay,
Bilgiçter aytsa til albay,
Mañdayga tiygen cazayıl
Körgönü çıkkan ekenmin
Tagdır kaalap, kün bütüp,
Ölgönü çıkkan ekenmin».
Karargandan tünörüp,
Kapa boldu Semetey,
Kün köñülün bölbödü,
Kayran eneñ Kanıkey
Aytıp koygon çoñ tölgö
Kümbözdön belgi körbödü.
Külüstön tuugan kayran şer
Küñgürönüp küyünüp,
Külüstön candan tüñülüp,
Baatırıñ bılkılday basıp
küyünüp,
Aylanıp turdu kobo albay,
Alapayın tabalbay,
Alek bolup turdu ele,
Uñgusu bolot Sırnayza
Cerge muştay urdu ele,

Babanın körü, Külçoro,
Allah kılarsa buyruğa
Erin katlanmamasına çare yok.
Değerli gözüm yumulsa,
Canım babam öldü deyip,
Hıçkırıp ağlayacak evlât yok,
Vay, böyle miydin sen, kahpe dünya!
Kanadımdan kırılıp,
Böylece ölecekmişim,
Buurul attan ayrılıp,
Kendim isteyip bilemeden,
Bilenler söylese söz dinlemeden,
Alnıma değen cezayili
Görmeye çıkmışım meğer,
Kader isteyip, gün bitip,
Ölmeye çıkmışım meğer».
Karardıkça kararıp,
Kederlendi Semetey,
Gün gönlünü açmadı,
Zavallı anan Kanıkey'in
Söyleyip koyduğu büyük falda
Kümbezden nişan görmedi.
Yiğit doğmuş zavallı aslan
Mırıldanıp yanıp yakılıp,
Yiğit candan umut kesip,
Bahadırın sarsıla sarsıla basıp
yanıp yakılıp,
Dönenip durdu kalkamadan,
Ne yapacağını bilemeden,
Helâk olup durmuştu,
Kaidesi çelik Sırnayza'yı
Yere yumruk gibi vurmuştu,

Almambet kılgan Akkañkı,
Al kökcalga çak kañkı –
Aldıñkı kaşı ak altın,
Artkı kaşı çılk kümüş,
Eki kaptal eñ temir,
Esebi cok Akkañkı eer

Almambet'in yaptığı Akkañkı,
O gök yeleliye denk eyer –
Ön kaşı ak altın,
Arka kaşı som gümüş,
İki yanı sağlam demir,
Değeri hesapsız Akkañkı eyer,

Akkañkını cazdanıp,	*Akkañkı'yı yastık edip,*
Kıbılanı baştanıp,	*Kıbleye baş koyup,*
Uyku basıp kamınıp,	*Uyku basıp hazırlanıp,*
Ok ötpögön Akolpok	*Ok geçmez Akolpok'u*
Aykaradan camınıp,	*Boydan boya örtünüp,*
Kutpa caktı baştanıp,	*Kıble yönüne baş koyup,*
Zulpukordu cazdanıp,	*Zülfikâr'ı yastık edip,*
Surnayday şer kökcal	*Zurna sesli aslan gök yeleli*
Alp uykunu saldı ele.	*Alp uykusuna dalmıştı.*
Sungan butu tartılbay,	*Uzattığı ayağı çekilmeden,*
Cumgan közü açılbay,	*Yumduğu gözü açılmadan,*
Kozgolbogon kokuyuñ	*Kımıldamayan vay canım,*
Koñurugu basılbay	*Horultusu dinmeden,*
Al uktaştan kenebey,	*Uykusundan hiç irkilmeden,*
Coo kelet – dep kayran şer	*Düşman gelir diye zavallı aslan*
Buçkagına teñebey	*Tırnak ucu kadar saymadan,*
Erdik menen şerdikti	*Erliği ile aslanlığı*
Egem talaa kökcalga	*Rabbim bozkır kurduna*
Bergen eken çenebey,	*Ölçüsüz vermiş meğer,*
Capaçılık müşküldü	*Cefalı müşkülü*
Kındırına teñebey,	*Zerre kadar saymadan,*
Kızır çalgan Semetey	*Hızır değmiş Semetey*
Uykuga kirdi kenebey.	*Uykuya girdi aldırmadan.*
Kan uykuga kirgende	*Han uykuya girdiğinde,*
Kayran kökcal Külçoro	*Zavallı gök yeleli Külçoro,*
Azır kılgan ak boz bee	*Hazır edilen ak boz kısrak,*
Kasiettüü zor kazan	*Kerametli ulu kazan,*
Ay-aalamdı toyguzgan,	*Ay âlemi doyuran,*
Berekesi çoñ kazan	*Bereketi büyük kazan,*
Kızmat kılar köp balban	*Hizmet edecek çok pehlivan,*
Kılaytıp eti bışbaptır.	*Eti zerrece pişmemiş.*
Bul emine şum calgan?	*Bu ne uğursuz yalan?*
Balbandarı, şerlerin,	*Pehlivanlarını, aslanlarını,*
Baarın aydap elderin,	*Hepsini sürüp ellerini,*
Kurgak şilbi, tabılgı	*Kuru çalıyı, tabılgıyı*
Otunga Çoro kamındı,	*Oduna Çoro hazırlandı,*
Eerçitken balban eki cüz,	*Peşine taktığı pehlivan iki yüz,*
Et bışırıp kaluuga	*Et pişirip bitirmeye*

	Bütkül baarı cabıldı.	*Hepsi birden koyuldu.*
	Tüptüü çınar terekti	*Köklü çınar ağacını*
	Tübü menen tomurup,	*Köküyle birlikte devirip,*
190790	Kurgan balban Külçoro	*Zavallı pehlivan Külçoro*
	Kuurap kalgan çınardı	*Kuruyup kalmış çınarı*
	Taş talkanın çıgarıp,	*Paramparça edip,*
	Tamırı menen omurup,	*Damarıyla söküp kırıp,*
	Alıp kelip baarısın	*Getirip hepsini*
	Otun kılıp caktı ele,	*Odun edip yakmıştı,*
	Anda kazan kaynabayt,	*Yine de kazan kaynamıyor,*
	Kaarlanıp küyünüp,	*Kahırlanıp yanıp yakılıp,*
	Kapa boldu şer Çoroñ	*Kederlendi aslan Çoro'n,*
	Kayran candan tüñülüp,	*Zavallı candan umut kesip,*
190800	Adırmaktı çaldı ele,	*Engebeleri dolaşmıştı,*
	Atası Manas kökcaldan	*Babası Manas gök yeleliden*
	Kalgan eken kuu döñgök.	*Kalmış meğer kuru kütük.*
	Çabılgırdın otuna	*Kahrolasıcanın ateşine*
	Kuu döñgöktü saldı ele,	*Kuru kütüğü atmıştı,*
	Tübü tüşkön zor kazan	*Dibi düşesice ulu kazan*
	Kıymıl etip kılk etpeyt,	*Kımıldayıp fıkırdamıyor,*
	Bir çımırap bılk etpeyt,	*Bir cızırdayıp oynamıyor,*
	Kazan tübü kızıbayt,	*Kazanın dibi kızmıyor,*
	Eti turmak karandın	*Eti şöyle dursun, karanın*
190810	Çımırap suusu ısıbayt,	*Cızırdayıp suyu bile ısınmıyor.*
	Tülöö kılsa talaada	*Kırda adak edilse de*
	Eti bışpayt degende	*Eti pişmezse eğer,*
	Bışpay turgan tamagı	*Pişmeyen yemeği*
	Eesin cutat deçü ele,	*Sahibini yutar derlerdi,*
	Al eesinen tayısa	*Sahibinden ırak düşerse,*
	Artıp cürgön kara nar	*Yük taşıyıp giden kara nar*
	Töösün cutat deçü ele,	*Devesini yutar derlerdi,*
	Uluusungan, kansıngan	*Ululuk taslayan, hanlık taslayan*
	Döösün cutat deçü ele.	*Devini yutar derlerdi.*
190820	Argın menen kırgızdı	*Argın ile Kırgız'ı*
	Uşu kazan sorot go,	*Bu kazan emecek galiba,*
	Talkalanıp dalay curt	*Parçalanıp nice yurt*
	Takır talkan bolot go,	*Büsbütün darmadağın olacak galiba,*
	Buzulgan go körgön tüş,	*Bozulmuş galiba görülen düş,*

	Kıyçalış boldu uşul iş!	*Çıkmaza girdi şu iş!*
	Közüm urgan köp tartat,	*Gözüm sık sık seğiriyor,*
	Kökcal abam ölçüdöy,	*Gök yeleli abam ölecekmiş gibi,*
	Oñ dalı urgan köp tartat	*Sağ kürek kemiğim sık seğiriyor,*
	Bir dümöktü körçüdöy.	*Bir belâ görecekmiş gibi.*
190830	Köz ilinip uktasam	*Göz kapanıp uyusam*
	Kança kızık körçü elem.	*Nice güzel şeyler görürdüm.*
	Kırk çilten, Kızır Nıyazım	*Kırk çilten, Hızır Niyaz'ım,*
	Kırk eki san kol bolup,	*Kırk iki bölük ordu olup,*
	Tuş-tuşunan kozgolup,	*Dört bir yandan devinip,*
	Coogo mınday kirgin dep,	*Düşmana böyle gir diye,*
	Cortuulga mınday cürgün dep,	*Akına böyle yürü diye,*
	Çagılgırdın kazanı	*Kahrolasıcanın kazanı*
	Coldu mınday çalgın dep,	*Yolu böyle kolaçan et diye,*
	Ayzanı mınday saygın dep,	*Mızrağı böyle sapla diye,*
190840	Coldoş bolup berçü ele.	*Yoldaş olup dururlardı.*
	Kırk çiltenden biröö cok	*Kırk çiltenden biri yok,*
	Kasietim kaçkan beym!	*Kut kerametim kaçmış herhal!*
	Astında mingen Buurul cok,	*Altında bindiği Buurul yok,*
	Koñurugu taş carat,	*Horultusu taş yarıyor,*
	Kokuy, abañ kökcaldı	*Vah, gök yeleli abanı*
	Çın topurak baskan beym!	*Gerçekten toprak basmış herhal!*
	Çın kırsık kurçap urgan beym, Kazan	*Gerçek kaza kuşatıp vurmuş herhal,*
	kaynap, et bışpas!	*Kazan kaynayıp da et pişmez!*
	Azireyil can tartkıç	*Azrail, can alıcı,*
	Abakem añdıp turgan beym.	*Abacığımı gözlüyor herhal.*
190850	El aşpagan Karakır	*Elin aşmadığı Karakır*
	Beldi Kuday saktay kör,	*Beli, Tanrım, koruyuver,*
	Eçen kırgız türkügü	*Nice Kırgız'ın direği*
	Şerdi Kuday saktay kör!»	*Aslanı, Tanrım, koruyuver!»*
	A düynö ketken Almambet	*Öbür dünyaya göçen Almambet'in*
	Arbagına calınıp,	*Ruhuna yalvarıp,*
	Alapayın tabalbay	*Ne yapacağını bilemeden,*
	Et bışsa dep kamınıp,	*Et pişse diye hazırlanıp,*
	Bışkan etti karasa,	*Pişen ete bakayım dese,*
	Kızmatçısı köp balban	*Hizmetindeki çok pehlivan,*
190860	Opol-Toodoy çık kılıp	*Opol Dağı kadar yığın edip,*
	Kazanga salgan çoñ cañcal.	*Kazana koymuşlar, büyük dert.*

Kırk kulaktuu cez kazan
Murunku ötkön Manastan
Muraga kalgan çoñ kazan,
Alp çogulup kalk cegen
Mömö bolgon al kazan,
Baatırlarga şerlerge
Karmaşka çıkkan erlerge
Ene bolgon al kazan.
Tübü oyulsa Bölökbay
Döötülördü caydı ele,
Tört-beş cılı keñeşip,
Tübün azır kuydu ele,
Bardıgınan Manastın
Öödörök kıldı ele.
Çart ayrılıp, tört bölüp,
Içiñde aşıñ tögülgür,
Abakemden başkaraak
Kartayganda sen kazan
Bakay kanga körüngün,
Çıyırdının közün ce,
Azdık kılsa Kanıkey
Enekemdi koşup ce,
Sarı abam şerdi dagı ce!
Kanı karap deçü ele,
Tülöö eti bışpay tünörsö
Törösün cutat deçü ele,
Emi emne boldu dep?
Çıkkan etin suzgulap,
Basıp turat Külçoro,
Tegereke sorposun,
Çaçıp turat Külçoro.
Kazan kaynap, et bışpay
Karasañ müşkül bolgonu,
Alek bolup, el çarçap,
A kazandın balaası
On eki küngö tolgonu.

On eki kün et bışpay
Çın balaa mınça bolgonu.

Kırk kulplu tunç kazan,
Önceden göçüp giden Manas'tan
Miras kalan büyük kazan,
Alplar toplanıp halkın yediği,
Nimet olmuş o kazan,
Bahadırlara, aslanlara,
Cenge çıkan erlere
Ana olmuş o kazan.
Dibi oyulunca Bölökbay
Davut soylu ustaları seferber etmişti,
Dört beş yıl danışıp,
Dibini yeniden dökmüştü,
Manas'ın hepsinden
Daha üstün kılmıştı.
Çat diye yarılıp, dörde bölünüp,
İçindeki aşın dökülesice,
Abacığımdan başkasına,
Kocayınca sen kazan,
Bakay hana görünesice,
Çıyırdı'nın gözünü ye,
Az gelirse Kanıkey
Anacığımı da katıp ye,
Sarı abam aslanı da ye!
Hanına göz dikmiş derlerdi,
Adak eti pişmeyip kararırsa
Beyini yutar derlerdi,
Şimdi ne oldu diye?
Çıkan etini kepçeleyip,
Bastırıp duruyor Külçoro,
Çevresine çorbasını
Saçıp duruyor Külçoro.
Kazan kaynayıp et pişmeden,
Baksana, müşkül oluşu,
Helâk olup, el yorulup,
O kazanın belâsı
On iki güne doldu.

On iki gün et pişmeden,
Gerçek belâ bu denli oldu.

Anda-mında kazandın
Orto ceri olkuldayt,
Çeke-beli kazandın
Biler-bilbes solkuldayt,
Kalgan çetten kazandın
Kanduu köbük burkuldayt.
Külüstön mıktı Külçoro
Alapay tappay küyünüp,
Öödö-tömön tüyülüp,
Öldük – dep candan tüñülüp,
Külçoroñuz munu aytıp,
Ayla tappay Külçoro
Abasına bardı ele:
«Astıga salsam ak colum,
Koñurugu basılıp,
Abake, sultan san kolum,
Korozdoy bolgon kayran şer
Deñiz bulak, keñ dayram,
Umaçtay közü açılıp,
Kebelbegen kan abam
Külçorogo munu aytat:
Uktasa uyku kanbaybı?
«Aşıñ bışpay turganı
Catsa cambaş talbaybı?
Alıñ çarçap kalganıñ,
Muraga tikken bakır cok
Uykudan oygon abake,
Murunkuday çagıñ cok,
Uktay berbe cönü cok.
Antkorduguñ sında cok,
Aş kaynabay, et bışpay,
Artık müşkül kün boldu,
Bul emine boluçu?
Kürkürögön kabılan
Bu belgi kanday coruçu?
Tülöö kaynap, et bışpas
Bu kandayça boluçu?
Bu belgini coruçu?
Uzun kulak karıdan

Ara sıra kazanın
Orta yeri hoplayıp oynuyor,
Kenarı beli kazanın
Belli belirsiz sarsılıyor,
Kalan kenarından kazanın
Kanlı köpük fışkırıyor.
Yiğit, sağlam Külçoro
Ne yapacağını bilemeden yanıp,
Bir aşağı bir yukarı çırpınıp,
Öldük deyip candan umut kesip,
Külçoro'nuz bunu söyleyip,
Çare bulamayıp Külçoro
Abasına varmıştı:
«Önüme koysam ak yolum,
Horultusu dinip,
Abacığım, sultanım, sayısız ordum,
Horoz gibi dik duran zavallı aslan,
Deniz pınarım, geniş ırmağım,
Umaç gibi gözü açılıp,
Kılı kıpırdamayan han abam
Külçoro'ya şunu söyler:
Uyusa uykuya kanmaz mı?
«Aşın pişmeyip durması,
Yatsa yanbaşı yorulmaz mı?
Gücün tükenip yorulman,
Mirasa göz diken yoksul yok,
Uykudan uyan abacığım,
Eskisi gibi çağın yok,
Boş yere uyuyup durma.
Nazlanmanın sırası yok,
Aş kaynamadan, et pişmeden,
Pek müşkül bir gün oldu,
Bu nedir, ne ola ki?
Gürleyen kaplan,
Bu nişan nasıl, yorsana?
Adak kaynayıp et pişmiyor,
Bu nasıl olur ki?
Bu nişanı yorsana?
Uzun kulaklı ihtiyardan

Uktuñ bele mındaydı?
Ukunçul curttun baarınan,
Karmay kalıp imerip,
Atboroyun sıdırgan
El eskirtip, curt körüp,
Töşü tüktüü kara cer

Duymuş muydun böylesini?
İşitip bilen halkın hepsinden,
Kavrayıverip çevirip,
At koşturup her yanı sıyırıp geçen,
El eskitip, yurt görüp,
Bağrı tüylü kara yeri

Tört aylana kıdırgan,
Babam Bakay karıdan
Uktuñ bele mınday iş,
Opol-Toodoy ot küyüp,
Çınar büktöp sunganbız,
Tolukşugan kazanga
Tozok otu kılganbız,
Kazan kaynap bolgon cok,
Azır aşıñ bışkan cok.
Uşunday beleñ düynö bok.
Kokuy aba, kozgol!» – dep,
Er sultandı oygottu.
Uykudan çoçup oygonup,
Ata orduna karmagan
Asıl abañ kökcaldan
Çorom, ayrılganı turganıñ!
Aş kaynabay, et bışpay
Adam işi oñolbos!» –
Dep oşentip Semetey:
Bışpay turgan bul aştı
Börü bölüp, it toysun,
Bul aşıñızdı it cesin!»
Açuulanıp kankor şer:
«Kadırlagan aşıñdı
Bügün Kadır Alda kuduret
Cerge tarttı başımdı». –
Dep, oşentip, Semetey!
Kañ degize kazandı
Kaptalga tartıp ciberdi.
Kazan altı bölündü,

Dört bir yanını dolaşan,
Babam ihtiyar Bakay'dan
Duymuş muydun böyle iş:
Opol Dağı kadar ateş yanıp,
Çınar katlayıp uzattık,
Dolup taşan kazana
Cehennem ateşi kıldık,
Kazan kaynayıp bitmedi,
Hâlâ aşın pişmedi.
Böyle miydin sen, kahpe dünya.
Vah aba, kımılda!» – deyip,
Er sultanı uyandırdı.
Uykudan irkilip uyanıp,
Baba yerine tuttuğun
Asil aban gök yeleliden,
Çorom, ayrılmak üzeresin!
Aş kaynamadan, et pişmeden,
İnsanın işi onmaz!» –
Deyip böylece Semetey:
Pişmeyen bu aşı
Kurt bölsün, it doysun,
Bu aşınızı it yesin!»
Öfkelenip kan içici aslan:
«Kadrini bildiğin aşını,
Bugün Kadir Allah, kudret,
Yere çekti başımı». –
Deyip, böylece, Semetey!
Çat dedirterek kazanı
Böğrüne çekip savurdu.
Kazan altıya bölündü,

Içinde aşı tögüldü,

İçindeki aşı döküldü,

Kabılandın kökcaldın
Kaygısı mınça köründü.
Çın esebin taptı ele,
Coo eelegen kazandı
Ceti bölö çaptı ele.
Cetkileñ tuugan kurgan şer
Cetip kelip karasa,
Kalk amanın kaalasa,
Karooldogu Kançoro
Kalbay kelet bakırıp,
Coo kelatat kamın – dep,
Eki erendi çakırıp,
Bil terisi dobulbas,
Ünün uksañ oolak kaç,
Buyruk kılıp aytkanda
Şaşkanda kagat balbanı,
Ança-mınça kulaktın
Cön ele çıgat daldalı,
Belgi bekem kagılıp,
Kazan askan köp balban
Atka mindi cabılıp.
Salsa uruş çoñ cañcal
Kayda bolsun kalkta arman
Al Kançoro bakırat,
Başkı cagı kebinin
Süyünçülöp çakırat:
«O, botom, men körgöndü kördüñbü?
Adam ceñip algısız,
Külçoro menen Semetey
Külüstön ekööñ kamınçı,
Men tuygandı tuyduñbu?
Üyürün cazbay top kelet,
Oşo toptun içinde,
Panarlaş cangan ot kelet,
Örttöp ketçü kol kelet,
Kol kelgende mol kelet,
Kazılgan çuñkur or kelet,
Kasaba tuu kötörüp,
Türkün-türkün coo kelet

Kaplanın, gök yelelinin
Kaygısı bu denli göründü.
Gerçek hesabını bulmuştu,
Düşman çöreklenen kazanı
Yedi parçaya biçmişti.
Olgun doğmuş zavallı aslan
Yetişip gelip baksa,
Halkın esenliğini istese,
Gözcü yerindeki Kançoro
Durmadan geliyor bağırıp,
Düşman geliyor, hazırlan diye,
İki yiğidi çağırıp,
Fil derisinden davul,
Sesini duyarsan ırak kaç,
Buyruk kılıp söylendiğinde
Telaşta çalar pehlivanı,
Şöyle böyle kulağın
Düpedüz patlar perdesi,
İşaret sıkıca vurulup,
Kazan kuran çok pehlivan
Ata bindi hep birden.
Salsa savaş, büyük kavga,
Nerde olsa halkta figan,
O Kançoro bağırıyor,
Sözünün baş tarafında
Müjde isteyip çağırıyor:
«Ey yavrum, benim gördüğümü gördün
mü? İnsanın yenip alamayacağı,
Külçoro ile Semetey,
Yiğit ikiniz hazırlanın,
Benim sezdiğimi sezdin mi?
Sürüsünü bozmadan küme geliyor,
O kümenin içinde
Fener gibi yanan ateş geliyor,
Yakıp geçecek ordu geliyor,
Ordu gelince bol geliyor,
Kazılmış çukur, hendek geliyor,
Sancak tuğ kaldırıp,
Türlü türlü düşman geliyor,

Kelgen koldu karasam,
Kalk amanın kaalasam,
Cedigerdin köp kolu,
Cer mayışat bolcolu.
Men kelgenderden kep uktum,
Ceti-Suu boyloy kondu deyt,
Cedigerdin er Kıyaz
Er Toltoydon miñ ese
Artıgıraak boldu deyt.
Ordo kütüp, kan bolup,
Oroylonup, curt eelep,
Adırga salgan tam bolup,
Ceti-Suuda cediger
Ceke basar kan bolup,
Kayır bergen cediger
Denesi kalıp, başı cok,
Er Kıyazdan cay bolup,
Curt büldürüp, el aydap,
Şerin aydap kelatat,
Sabasa tarptı ketirçü
Erin aydap kelatat,
Karmaşsa kandı tögüüçü
Şerim aydap kelatat.
Azar-tümön kol kelet,
Azgana emes, mol kelet,
Atırañdap karmaşsak
Alatkün canga zor kelet.
Aylaluu çıdap bargısız.
Araga elçi salgısız,
Kezikken tirüü kalgısız.
Türkün-türkün bölünüp,
Bir balbanı Cediger
Sanga cakın körünüp,
Kum-Kıyanın ceek col
Kaynap çıgıp kelatat,
Kurt ekeni bilinbey
Caynap çıgıp kelatat.
Kötörmönün belinde

Gelen orduya baksam,
Halkın esenliğini istesem,
Cediger'in çok ordusu,
Yer eğilecek çokluğu.
Ben gelenlerden söz duydum,
Ceti-Suu boyunca kondu derler,
Cediger'in yiğidi Kıyaz,
Er Toltoy'dan bin kat
Daha üstün oldu derler.
Orda kurup, han olup,
Kabalaşıp, yurt sahiplenip,
Yamaçlara kurulmuş dam olup,
Ceti-Suu'da Cediger,
Tek başına basan han olup,
Sadaka veren Cediger,
Gövdesi kalıp, başı yok,
Er Kıyaz elinden perişan olup,
Yurt bozup, el sürüp,
Aslanını sürüp geliyor,
Dövse leşini çıkaran
Erini sürüp geliyor,
Kapışsa kanı döken
Aslanımı sürüp geliyor.
Binlerce tümen ordu geliyor,
Az değil, bol geliyor,
Şaha kalkıp kapışsak,
Kara gün cana zor gelir.
Çare bulup dayanılmaz.
Araya elçi salınmaz,
Rast gelen sağ kalmaz.
Türlü türlü bölünüp,
Bir pehlivanı Cediger'in
On binlere yakın görünüp,
Kum-Kıya'nın kıyı yolundan
Kaynayıp çıkıp geliyor,
Kurt olduğu bilinmeden,
Kaynaşıp çıkıp geliyor.
Kötörmö'nün belinden

Köbü çıgıp kelatat,
Kayran Kıyaz baatırdın
Beti çıgıp kelatat.
Suusamırdın çetinde
Teñi tüşüp kelatat,
Bek-Cayloonun boyunan
Kanı çıgıp kelatat.
Kara-Buura, Çatkaldan
Kumday kaptap cediger
Dagı çıgıp kelatat.
Özön-özön burkurap,
Çañı çıgıp kelatat,
Cürgönünön buruldap,
Çañı çıgıp kelatat.
Körgön-bilgen adamdın
Canı çıgıp kelatat.
Uñuraytıp ayzasın
Kak cıgaçka aştaptır
Takır kırgın bolduk dep,
Bolboso kökcal kan içme
Semeteydi soyduk dep,
A bolboso öldük dep,
Kayra tartpas çın caydı
Ceti-Suudan bastırıp,
Beri çıksak kördük dep,
Ay kasaba tuu bolup,
Asman cargan çuu bolup,
Cer carılgan kol bolup,
Ceti-Suuda cediger
Tüp kötörö kozgolup,
Az gana emes, mol bolup,
Aydap çıgıp kelatat.
Kurtça kaynap cediger
Kurgan Kıyaz çañ kanı
Caynap çıgıp kelatat.
Kılıççanı betinde,
Kıc-cıc etip cediger
Kıyındarı çetinde,

Çoğu çıkıp geliyor,
Zavallı Kıyaz bahadırın
Yüzü çıkıp geliyor.
Suusamır'ın kenarından
Yarısı inip geliyor,
Bek-Cayloo boyundan
Hanı çıkıp geliyor.
Kara-Buura'dan, Çatkal'dan,
Kum gibi kaplayıp Cediger,
Yine çıkıp geliyor.
Vadi vadi burculayıp,
Tozu çıkıp geliyor,
Yürüdükçe burgaçlanıp,
Tozu çıkıp geliyor.
Görüp bilen adamın
Canı çıkıp geliyor.
Yuvasına oturtup mızrağını
Kuru ağaca geçirmişler,
Tümden kırıldık diye,
Yoksa gök yeleli kan içici
Semetey'i kestik diye,
Ya da olmazsa öldük diye,
Geri dönülmez hak yurdunu,
Ceti-Suu'dan sürüp,
Beri çıkarsak gördük diye,
Ay sancaklı tuğ olup,
Göğü yaran çığlık olup,
Yeri yaran ordu olup,
Ceti-Suu'da Cediger
Kökünden kalkıp devinip,
Az değil, bol olup,
Sürüp çıkıp geliyor.
Kurtça kaynayıp Cediger,
Zavallı Kıyaz, toz hanı,
Kaynaşıp çıkıp geliyor.
Kılıçlısı önünde,
Vızır vızır edip Cediger,
Yamanları kenarında,

Baltaçanı betinde,	*Baltalısı önünde,*
Bakırıgı baş carıp,	*Bağırtısı baş yarıp,*
Basıp kelet cediger	*Basıp gelir Cediger,*
Balbandarı çetinde,	*Pehlivanları yanında,*
Mıltıkçanı betinde,	*Tüfekçisi önünde,*
Kurttay kaynap cediger,	*Kurt gibi kaynar Cediger,*
Munun mıktuuları çetinde,	*Bunun yiğitleri yanında,*
Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
Baptaganı kelatat.	*Hazırlanmış geliyor.*
Ayza sunup balta urup,	*Mızrak sunup balta vurup,*
Cedigerdi ant urup,	*Cediger'i ant çarpsın,*
Kaptaganı kelatat.	*Üstümüze akın edip geliyor.*
Cılgınduu, Keñ-Kol, keñ Talas	*Cılgındı'ya, Keñ-Kol'a, geniş Talas'a*
Konuşkanı kelatat,	*Konmaya geliyor,*
Acıdaarday çaynaşıp,	*Ejderha gibi çiğneşip,*
Ayza muştap caynaşıp,	*Mızrak vurup kaynaşıp,*
Öpkö carıp baş kesip,	*Ciğer yarıp baş kesip,*
Caylaganı kelatat.	*Yerleşmeye geliyor.*
Kıyınsıngan az curttu	*Yiğitlenen az halkı*
Bu cediger kırat beym,	*Bu Cediger kırar galiba,*
Kızıktı başka salat beym,	*Başımıza bela açar galiba,*
Kıñşılatıp kızdardı	*İnleterek kızları*
Olcogo tartıp alat beym.	*Ganimet diye çeker alır galiba.*
Toltoy öçün aldık dep,	*Toltoy öcünü aldık diye,*
Talkandı taza salat beym.	*Hepsini toza katar galiba.*
Berenderdi, kandardı,	*Erenleri, hanları,*
Tuulgan eptep baldardı,	*Doğmuş büyümüş oğulları,*
Tolup catkan candardı,	*Dolup taşan canları*
Takır kırıp salatbeym,	*Tümden kırıp geçirir galiba,*
Toodo cılkı tokson san	*Dağda yılkı doksan sürü,*
Toktotpoy tiyip ötöt beym.	*Durdurmadan sürüp geçer galiba.*
Tolkup kalgan cediger	*Coşup taşan Cediger*
Tüpkö tüp-tüz cetet beym,	*Kökümüze dosdoğru varır galiba,*
Tügöngön curttun baarısın	*Tükenmiş halkın hepsini*
Olcogo aydap ketet beym.	*Ganimet diye sürüp götürür galiba.*
Kızdar kıñşıp toktoboy	*Kızlar inleyip durmadan*
Kıyın olco bolot beym.	*Ağır ganimet olur galiba.*
Kıcıldaptır cediger	*Kaynaşıp durur Cediger,*

	Kıyla kandı sorot beym.	*Nice kanı emer galiba.*
	Ürkün-ürkün balbanı	*Ürkü ürkü pehlivanı*
	Közümö suuk köründü,	*Gözüme soğuk göründü,*
191130	Kökcal cedigerdin cañcalı Kabılgan	*Bozkurt Cediger'in kavgası Karşısına*
	candı cançkıday.	*çıkan canı mızraklayacak gibi.*
	Aşıp-taşıp salışsa	*Aşıp taşıp saldırırsa*
	Adam çıdap barabı?	*İnsan dayanabilir mi?*
	Kıcıldagan cediger	*Kaynaşan Cediger*
	Kıyın eken abıdan	*Pek çetinmiş hepten,*
	Kılım çıdap kalabı?	*Asırlar dayanır mı buna?*
	Kolomtodon kor körüp,	*Kendi ocağından horlanıp*
	Şaşıp ölör bekenbiz,	*Şaşkın mı ölecegiz biz,*
	Cetigerden kulduk dep,	*Cediger'e kulluk deyip,*
	Tartuusuna nar tartıp,	*Armağanına deve çekip,*
191140	Alda neçe mal tartıp,	*Nice nice mal çekip,*
	Aram ölör bekenbiz,	*Haram mı ölecegiz biz,*
	Caş küçüktöy kıñıldap,	*Yavru köpek gibi sızlanıp,*
	Aram ölör bekenbiz?	*Haram mı ölecegiz biz?*
	Bilseñ Kıyaz zor kelet,	*Bilsen Kıyaz zorlu gelir,*
	Kayran canga çoñ kelet,	*Zavallı cana ağır gelir,*
	Kürkürögön er abam,	*Gürleyen er ağabeyim,*
	Astındagı Tootoru	*Altındaki Tootoru*
	Buluttay uçkan mal eken,	*Bulut gibi uçan malmış,*
	Coogo şaydoot çın baatır	*Düşmana çevik, gerçek bahadır,*
191150	Üstündögü er Kıyaz	*Üstündeki er Kıyaz*
	Miñ adamça bar eken,	*Bin adama bedelmiş,*
	Kalça menen Kadırbay,	*Kalça ile Kadırbay,*
	Tömön cagı Tölöbay,	*Aşağı yanı Tölöbay,*
	Tört miñ kolço bar eken.	*Dört bin asker varmış.*
	Arga artıp dilde alıp,	*Çare bulup, gönle alıp,*
	Kaarlansa aalamdı	*Öfkelense âlemi*
	Karap kılıp ötküdöy,	*Kavurup geçecek gibi,*
	Karmaş kılsa aalamga	*Savaşa girse âleme*
	Kırgın salıp ötküdöy,	*Kırgın salıp geçecek gibi,*
191160	Kaarlanıp kakaysa	*Öfkelenip dikilse*
	Özön suunu burguday,	*Irmak suyunu döndürecek gibi,*
	Öçöşünö tiygendi	*Öcüne dokunanı*
	Öröpkügön cediger	*Kabaran Cediger*

Öltürüp talkan kılgıday.
Kırılışıp uruşpay
Tört caktan kol kaptatıp, Degenine
könsökçü,
Cetken cerin tebelep,
Cer aldına taptatıp,
Cetik kolun açkıday,
Toonu-taştı talkandap,
Kara col kılıp baskıday,
Bagındık dep tursakçı.

Öldürüp toz edecek gibi.
Kırılışıp vuruşmadan,
Dört yandan asker bastırıp, Dediğine
uysak ya,
Vardığı yeri çiğneyip,
Yerin dibine ezdirip,
Yetkin ordusunu salacak gibi,
Dağı taşı paralayıp,
Kara yol edip geçecek gibi,
Boyun eğdik deyip dursak ya.

Arbañdaşa karmaşsa
Aalam curtu kozgolso,
Az gana emes mol bolso,
Atañdın körü cediger,
Bir saparın baskıday,
Kıyşañdaşa ketken can
Kıyamat cüzün körgüdöy,
Kızırkanıp karmaşsa
Kırgız tügül tim ele
Kılımdın curtun bölgüdöy,
Kaarın karay kalgan can,
«Kapıray, törö, kulduk» – dep,
Çın aldına cıgılıp,
Çın bagınıp bergidey.
Kümüş közdüü, kün cüzdüü,
Özüñ mında turasıñ,
Colsuz kıraan Külçoroñ
Eriñ mında turasıñ,
Cediger kolun toktotup,
Örüşünön ar alıp,
Suptan çapan kiygizip,
Suluudan tandap kız alıp,
Surkoyongo mingizip,
Kalıñ kara cediger
Kalkına munu tartsak beym;
Çataktaşpay, çırdaşpay,
Cıl ötkönçö uruşpay.
Kılça kalbay calgız can

Kıvranarak dövüşse,
Âlem halkı ayaklansa,
Az değil de çok olsa,
Babanın körü Cediger,
Bir seferde ezip geçecek gibi,
Yan çizip giden can
Kıyamet yüzünü görecek gibi,
Hınçlanıp dövüşse
Kırgız şöyle dursun, düpedüz
Asrın halkını bölecek gibi,
Kahrına karşı duran can,
«Aman, töre, kulluk» deyip,
Gerçekten önüne kapanıp,
Gerçekten boyun eğecek gibi.
Gümüş gözlü, gün yüzlü,
Kendin burada dururşun,
Yolsuz doğan Külçoro'n,
Erin burada dururşun,
Cediger ordusunu durdurup,
Otlağından at alıp,
Atlastan kaftan giydirip,
Güzellerden seçip kız alıp,
Surkoyon'a bindirip,
Kalın kara Cediger
Halkına bunu sunsak ya;
Çekişmeden, dalaşmadan,
Yıl geçene dek vuruşmadan.
Kıl kadar kalmadan tek can,

Tartuusun takır bersekçi.
Aytkanına könsökçü,
Tulpar oozun bursakçı,
Kol kötörüp, çuu turup,

Armağanını tümden versek ya.
Dediğine uysak ya,
Küheylanın ağzını çevirsek ya,
El kaldırıp, gürültü koparıp,

Tartuu tartmak nar berip,
Bu Talaska Kıyazdı,
Tartuuga dalay can berip,
Kan kötörüp alsakçı!» –
Degenine könsökçü,
Suraganın bersekçi.
Çataktaşpay, çırdaşpay,
Kalayık bagıp alsakçı.
Bu kalaba cañcaldan
Aman-esen kalsakçı,
Tübübüz birge, can birge
Başınan tuugan elek dep,
Cüyöölüü kepten salsakçı.
Dos-tuugandın baarına
Astın tozup bu seldin
Aman-esen kalsakçı.
Argın menen kırgızdın
Kızdarın cıyıp alsakçı,
Çubatuuga salsakçı.
Bagındık – dep, kız tartıp,
Celmoguzday maktaysıñ,
Baatır Kıyaz, tokto – dep,
Kançoro seni ant ursun!
Urgaaçıdan uz berip,
Kızıl köynök, ayça bel,
Kıltıñdagan kız berip,
Koluñdu tıy – dep aytsakçı. Kökcal
Manas erleri,
Aman-esen kayran curt
Ayılga aman kaytsakçı,
Kudalaşıp mal aydap,
Kol kuuşurup, may çaynap,
Kapkara kılıp betimdi,
Bir tabaktan et ceşip,

Armağan sunup deve verip,
Bu Talas'a Kıyaz'ı,
Armağana nice can verip,
Han kaldırıp alsak ya!» –
Dediğine uysak ya,
İstediğini versek ya.
Çekişmeden, dalaşmadan,
Ahaliyi besleyip alsak ya.
Bu kargaşa kavgadan
Sağ esen kalsak ya,
Kökümüz bir, canımız bir,
Baştan beri kardeştik deyip,
Yerinde sözler söylesek ya.
Dost kardeşin hepsine
Önünü kesip bu selin
Sağ esen kalsak ya.
Argın ile Kırgız'ın
Kızlarını derleyip toplasak ya,
Geçit resmine salsak ya.
Boyun eğdik deyip kız sunup, Ejderha gibi övesin,
Bahadır Kıyaz, dur deyip,
Kançoro, ant çarpsın seni!
Kadınlardan usta eller verip,
Kızıl gömlekli, ince belli,
Salınan kızlar verip,
Elini çek deyip söylesek ya. Bozkurt Manas erleri,
Sağ esen zavallı halk,
Köye sağ dönsek ya,
Dünürleşip mal sürüp,
El kavuşturup, yağ çiğneyip,
Kapkara edip yüzümü,
Bir tabaktan et yiyip,

Tuugandaşıp betteşip,
Toltoy kunu* mınça dep,
Üzür-nazir aytsakçı.
Bu Talastı cer kılıp,
Cedigerdi el kılıp,
Can-cabıla konsokçu.
Cañı tuugan bolsokçu.
Aytkanına könsökçü,
Eki tizgin, bir çılbır
Emi kolgo algın – dep,
Eldi cöngö salgın – dep,
Kalkka kabar salsakçı,

Kardeşleşip yüzleşip,
Toltoy'un kan bedeli bu kadar deyip,*
Özür niyaz söylesek ya.
Bu Talas'ı yurt edip,
Cediger'i el edip,
Cümleten konsak ya.
Yeni kardeş olsak ya.
Dediğine uysak ya,
İki dizgin, bir yular,
Şimdi ele al deyip,
Halkı yoluna koy deyip,
Halka haber salsak ya,

Kançoro mınday degende
Bezge saygan nemedey
Irgıp ketti Külçoro:
«Çubaktan tuugan suluu eleñ,
Menden üç caş uluu eleñ,
Tay-kunanday tebişken,
Suraşıp emçek emişken,
Kulak ugup, köz körgön
Uşu turgan kankor şer
Kaçan bala degizgen?
Kaygıp, çardap kep aytıp,
Aramdık kebin cattaysıñ,
Cedigerdin Kıyazın
Ata-baba arbagı
Almambet, Çubak kıraanı
Sırgak, Serek şerleri,
Kıñayıp süylöp kılt etseñ
Eki kılıp kebimdi,
Kaadasız kılıp sözümdü,
Sen öñdönüp Kançoro,
Aramdık kılıp otursam
Azır Kuday meni ursun!
Aram kepti köp saldıñ,
Ayak cagın Kıyazdı
Kan kötöröm – dep saldıñ,
Uşu caktan cep saldıñ.

Kançoro böyle deyince,
Bezine iğne saplanmış gibi
Fırlayıp kalktı Külçoro:
«Çubak'tan doğma güzeldin,
Benden üç yaş büyüktün,
Tay kunan gibi tepişen,
Sorup meme emişen,
Kulak duymuş, göz görmüş,
Şurada duran hunhar aslan
Ne zaman çocuk dedirtti?
Dolanıp gezip laf söyleyip,
Haramlık sözünü ezberlersin,
Cediger'in Kıyaz'ını
Ata baba ervahı,
Almambet, Çubak doğanı,
Sırgak, Serek aslanları,
Eğrilip konuşup kaypaklık edersen,
İki edip sözümü,
Töresiz kılıp lafımı,
Senin gibi olup Kançoro,
Haramlık edip otururşam
Şimdi Tanrı çarpsın beni!
Haram lafı çok söyledin,
Sonunda Kıyaz'ı
Han kaldırırım deyip attın,
Bu yandan yiyip bitirdin.

Talas oñoy cer beken,
Talasta argın, bul kırgız
Ceti-Özöndü cerdegen.
Cedigerden kem beken?
Cerge kirsin Kıyazıñ,
Bizdin Semeteyden er beken.

Talas kolay yer miymiş,
Talas'ta Argın, bu Kırgız
Yedi-Özön'ü yurt edinmiş.
Cediger'den eksik miymiş?
Yere girsin Kıyaz'ın,
Bizim Semetey'den er miymiş?

Kılımdın kanı şer abam
Kıyazıñdan cön beken?!
Bul kebiñdi kim uksun,
Bir karañgı tün uksun,
Kazıluu çuñkur or uksun!
Maktay berdiñ bakıldap,
Çoçkom, cedigerdin kolu uksun,
Alakanday kat menen,
Böpölögön kuş uksun!
Barsıldap ürgön it uksun,
Andan bölök kim uksun!
Tübö-tübö Kançoro,
Kara şaytan sen çoro,
Çalkayıñ bar sözüñdö
Çalgırtıñ bar közüñdö
Çamañ kelse kuturgur
Çalmak bolduñ özümdü,
Çılbır çaynoo söz aytıp,
Çın balaaluu kezdi aytıp,
Arbak curtun ant urup,
Seni Kuday urdubu?
Beldi bekem buubasam,
Ceti-Özöndüü cediger
Cer-cerine kuubasam,
Kanın karap kılbasam,
Kaltırbay elin kırbasam,
Ayköl Manas arbagı
Aylanıp cürüp meni ursun!
Azıtkını koştogon
Bolboso, Çoro seni ursun,
Atañdın körü, Kançoro
Kaadasın kördüm bulardın,

Asrın hanı, aslan ağabeyim,
Kıyaz'ından aşağı mıymış?!
Bu sözünü kim duysun,
Bir karanlık gece duysun,
Kazılmış çukur, kuyu duysun!
Övüp durdun böbürlenip,
Domuzum, Cediger'in ordusu duysun,
Avuç içi kadar mektupla,
Kucakta beslenen kuş duysun!
Havlayıp ürüyen it duysun,
Ondan başka kim duysun!
Vay vay Kançoro,
Kara şeytan sensin çora,
Kabarış var sözünde,
Şaşılık var gözünde,
Gücün yetse, kudurasıca,
Çelmelemeye kalktın beni,
Yular çiğner söz söyleyip,
Gerçek belalı çağı söyleyip,
Ervah yurdunu ant çarpıp,
Seni Tanrı mı çarptı?
Beli sıkı bağlamazsam,
Yedi-Özön'lü Cediger'i
Yer yerine kovmazsam,
Hanını kavurup yakmazsam,
Bırakmadan elini kırmazsam,
Aykol Manas'ın ervahı
Dönüp dolaşıp çarpsın beni!
Azdırıcıya yoldaşlık eden
Değilsen, Çora, seni çarpsın,
Babanın körü Kançoro,
Töresini gördüm bunların,

Neteyin degen ekensiñ.	*Ne edeyim demişsin.*
Bir tübünö kıyık kul,	*Ta kökünden eğri kul,*
Ceteyin degen ekensiñ!	*Hakkımdan geleyim demişsin!*
Uşu Kızır çalgan kökcaldan	*Bu Hızır değmiş bozkurttan*
Keteyin degen ekensiñ	*Gideyim demişsin,*
Ebin taap eptep tübümö	*Fırsat bulup uydurup köküme*
Ceteyin degen ekensiñ.	*Ereyim demişsin.*
Cediger elge kat berip,	*Cediger eline mektup verip,*
Kıyazdı cınap koluña	*Kıyaz'ı toplayıp eline*
Alganı cürgön ekensiñ,	*Almaya kalkışmışsın,*
Kıyın müşkül bul başka	*Ağır bir sıkıntıyı bu başa*
Salayın degen ekensiñ.	*Salayım demişsin.*
Çındaganıñ er Kıyaz	*Ciddiye aldığın er Kıyaz'ı*
Altı külük at menen,	*Altı yürük atla*
Alganı cürgön ekensiñ,	*Almaya kalkışmışsın,*
Artık dümök, çoñ cañcal	*Büyük fesat, koca kavga*
Salganı cürgön ekensiñ	*Salmaya kalkışmışsın.*
Kıyla kızık el kördüm,	*Nice görmüş geçirmiş el gördüm,*
Eteyin degen ekensiñ,	*Edeyim demişsin,*
Kızıtalak ant urgur	*Yüzü kara, ant çarpasıca,*
Kıyalın taap tübümö	*Kurnazlığını bulup köküme*
Ceteyin degen ekensiñ.	*Ereyim demişsin.*
Kızır kılıp Kıyazdı	*Hızır sayıp Kıyaz'ı,*
Kızıtalak çoçko bul	*Yüzü kara domuz bu,*
Sen keteyin degen ekensiñ.	*Sen gideyim demişsin.*
Baştatan çalgırtıñ boldu sözüñdö,	*Baştan beri kaypaklık vardı sözünde,*
Çalırıñ cürdü közüñdö,	*Şaşılık gezdi gözünde,*
Çamañ kelse kuturgur	*Gücün yetse, kudurasıca,*
Çalganı cürdüñ özümdü,	*Çelmelemeye çalıştın beni,*
Kıyşıgıñ cürdü sözüñdö,	*Eğrilik gezdi sözünde,*
Senin kıñırtıñ cürdü közüñdö,	*Senin çarpıklığın gezdi gözünde,*
Kıyabın taap, oy oylop,	*Fırsatını bulup, düşünüp taşınıp,*
Kuturgur, kılmak bolduñ özümö.	*Kudurasıca, kıymaya kalktın bana.*
Kaadası ketken kızıtalak	*Töresi gitmiş yüzü kara,*
Karan kün, müşkül, çoñ cañcal	*Kara gün, sıkıntı, koca kavga*
Salayın degen ekensiñ,	*Salayım demişsin,*
Katındarın kankordun	*Kadınlarını hunharın*
Alayın degen ekensiñ,	*Alayım demişsin,*

Alışıp cürgön Kıyazga
Ara cerde bet açıp,
Itim, barayın degen ekensiñ.
Bir cañcaldı baatırga
Salayın degen ekensiñ,
Keçee Cılgınduunun oyunda,
Keñ Talastın boyunda,
Keçee koştop kiyip suusar börk

Dövüştüğün Kıyaz'a
Ara yerde yüz açıp,
İtim, varayım demişsin.
Bir kavgayı bahadıra
Salayım demişsin,
Daha dün Cılgındı ovasında,
Geniş Talas boyunda,
Daha dün eş tutup, samur börk giyip,

Irgap turgan kezimde,
Koşoktoşup bir oynop,
Cırgap turgan kezimde,
Bütün kunduz terisin
Cara tilip alganda,
Badışaday barbañdap,
Bagalekke salganda,
Keñ-Kolgo saygan bagıñdı,
Unuttuñbu, ant urgur?
Baya kerilip cürgön çagıñdı?! Atıñdı uykaş koygondo,
Kımız içip, kız oynop,
Unuttuñ oşol bagıñdı,
Kanzaadanın calgızı
Karalık kılgan oñorbu?
Sendey kara oylogon akmagım
Ar tilekti kılganda,
Ar kaçan eki bolobu?
Bekzaadanın calgızı
Kara niet bolobu?
Kanına kara sanagan
Kadimki tuugan oñobu?
Begin beypay kılam dep,
Pendeden sendey bolobu?
Emçekteşke ok atsañ
Akırı tübüñ oñobu?
Adam sendey bolobu?» –
Dep, oşentip, Külçoro
Çoçuganday munu aytıp,
Belgilüü Çoro şumdu aytıp.

Sallanıp durduğum çağımda,
Koşuklaşıp bir oynayıp,
Sefa sürdüğüm çağımda,
Bütün kunduz derisini
Yara yara kesip aldığında,
Padişah gibi kurulup,
Paçana soktuğunda,
Keñ-Kol'a diktiğin bahtını
Unuttun mu, ant çarpasıca?
Deminki kurulup gezdiğin çağını?! Adını uyaklı koyduklarında,
Kımız içip, kızla oynayıp,
Unuttun o bahtını,
Han oğlunun biriciği
Karalık edse onar mı?
Senin gibi kara düşünen ahmağım,
Her dileği dilediğinde,
Her zaman iki olur mu?
Bey oğlunun biriciği
Kara niyetli olur mu?
Hanına karalık kuran
Bildiğin kardeş onar mı?
Beyini perişan ederim deyip,
Kul içinde senin gibisi olur mu?
Süt kardeşine ok atarsan
Sonunda kökün onar mı?
İnsan senin gibi olur mu?» –
Deyip, böylece, Külçoro,
Ürkmüş gibi bunu söyleyip,
Belli Çora'ya kurnazı söyleyip.

Dene boyum dırkırap,
Aytıp mintip ötköndö
Manastın uulu er kökcal,
Şay koldogon şer kökcal,
Kozgolbogon er nemeñ
Koñuragan kayran şer
Kaarlandı sabılıp,
Kayıptan akıl tabılıp,
Eki aramga taarınıp:
«Argımak cıyıp, at baktım
Aylanıp ketsin al çirkin
Arbuurulday buudanga.

Azamat bagıp, şer cıydım
Astı ubayın körbödüm
Aylanıp ketsin tetigi
Abıke, Köböş tuuganga,
Iraazımın ılayım,
Tuugan duşman kılganga,
Aldeylegen eki şer
Sen ekööñdü alganda,
Toyuña tokson soygondo,
Caya tuurap cegizip,
Kanıkeydin emçegin
Sen ekööñö emizip,
Anık tuugan boluuga
Baabedindi bat aytıp,
Aldañızga at aytıp,
Aytılgan erge sanat dep,
Aylanıp uçsa eki aram
Arkamda medet kanat dep,
Arbaktagan eki aram,
Cılgınduu, Talas batkalda,
Egiz tuugan taptım – dep,
Cırgap oynop catkanda,
Esil ketip enekem
Kanıkey aytkan kep ele:
«Külçoronun emgenden
Çımınday canım çırkırap,

Ten bedenim ürperip,
Söyleyip böyle geçince,
Manas'ın oğlu er bozkurt,
Şay pirlerin koruduğu aslan bozkurt,
Yerinden oynamaz er olan,
Gürleyen zavallı aslan,
Öfkelendi çırpınıp,
Gaipten akıl bulunup,
İki harama gücenip:
«Argımak toplayıp at besledim,
Kurban olsun o zavallı
Arbuurul gibi küheylana.

Yiğit besleyip aslan derledim,
Önce hayrını görmedim,
Kurban olsun şuradaki
Abıke, Köböş kardeşe,
Razıyım her daim
Kardeşi düşman edene,
Ninniyle büyüttüğüm iki aslan,
Siz ikinizi aldığında,
Toyuna doksan kestiğinde,
Yaya etini doğrayıp yedirip,
Kanıkey'in memesini
Siz ikinize emzirip,
Gerçek kardeş olmaya
Baabedin'i tez söyleyip,
Allah'ınıza at adayıp,
Söylenen ere öğüt deyip,
Dönüp uçsa iki haram,
Ardımda medet kanat deyip,
Ervah bildiğim iki haram,
Cılgındı'da, Talas vadisinde,
İkiz kardeş buldum deyip,
Sefa sürüp oynarken,
Yitip giden anacığım
Kanıkey'in söylediği söz idi:
«Külçoro emdiğinde
Sinek gibi canım feryat edip,

On ustukan, seksen söök
Takır iyip dırkırap,
Külçoro emgen oñ emçek
Tolkup appak süt çıgıp,
Bul saga tuugan» – dedi ele.
Enekem aytkan kep ele:
«Kançoro emgen sol emçek
Ustukan söögüm bırkırap,
Bu balañ emçek emgende
Kabırga töştün kat-katı

On oma, seksen kemik
Tümden esneyip sızlayıp,
Külçoro'nun emdiği sağ meme
Coşup apak süt verip,
Bu sana kardeş» demişti.
Anacığımın söylediği söz idi:
«Kançoro'nun emdiği sol meme,
Oma kemiğim çatırdayıp,
Bu oğlan meme emdiğinde
Kaburganın, göğsün kat katı

Kat-katınan bölünüp,
Sol emçekten kara kan
Kara kan agıp tögülüp,
Tuura meenet Çoronun
Duşmandıgı köründü.
Ukkan uşu sözümö
Kulak sal, balam, özümö,
Kurup kalsın bul balañ,
Çirkin, coo köründü közümö». Dini bölök dininde,
Enekemdin kebi ele,
Manas atañ kuuganday
Kayran eneñ Kanıkey
Toguz ay tınbay kötörüp,
Uşuntip eneñ tuuganday.
Muruntan uksañ sözümö
Oñ emçek emgen Külçoro
Mura bolor özüñö,
Cosunu cakşı sözüñö,
Sol emçek emgen Kançoroñ
Zilinde duşman özüñö,
Coo köründü közümö.
Bayka, bala, kebimdi uk
Bagıp cürsöñ Kançoro
Balaket bolor özüñö,
Duşmandıgı körünöt
Emçegimden kulunum
Kara kan agıp tögülöt.

Kat katından ayrılıp,
Sol memeden kara kan,
Kara kan akıp döküldü,
Doğrusu, zahmetle büyüyen Çora'nın
Düşmanlığı göründü.
Duyduğun bu sözüme
Kulak ver, yavrum, bana,
Kurusun bu oğlun,
Zavallı, düşman göründü gözüme». Dini başkadır dininde,
Anacığımın sözü idi,
Manas baban kovalar gibi,
Zavallı anan Kanıkey
Dokuz ay durmadan taşıyıp,
Böyle doğurmuş gibi anan.
Önceden dinlesen sözümü,
Sağ meme emen Külçoro
Miras olur sana,
Yolu yordamı iyi gelir sözüne,
Sol meme emen Kançoro'n
Özünde düşmandır sana,
Düşman göründü gözüme.
Sakın, yavrum, sözümü dinle,
Besleyip durursan Kançoro'yu,
Bela olur başına,
Düşmanlığı görünür,
Mememden, kulunum,
Kara kan akıp dökülür.

Zilinde duşman körünöt.	*Özünde düşman görünür.*
Coogo salsañ bel bolboyt,	*Düşmana salsan destek olmaz,*
Colu bolsun bul çirkin	*Yolu açık olsun bu zavallının,*
Zili tübü el bolboyt.	*Özü kökü el olmaz.*
Badırañ* eken kurç bolboyt	*Ham demirmiş*, keskin olmaz,*
Enekem salgan kep ele,	*Anacığımın söylediği söz idi,*
Başkı ırımı köründü	*Baştaki alameti göründü,*
Balaket eken curt bolboyt.	*Belaymış, yurt olmaz.*
191470 Kadır tün enem Kanıkey	*Kadir gecesi anam Kanıkey,*
Aman cürüp çoñoyso	*Sağ salim büyürse*
Ereşen tartıp er bolor,	*Ergenleşip er olur,*
Er uulu menen teñ bolor,	*Er oğluyla denk olur,*
Tuurançak bolor sözüñö	*Söylediğine karşı gelir,*
Tuuganım – dep ok atıp,	*Kardeşim deyip ok atıp,*
Duşman bolor özüñö.	*Düşman olur sana.*
Çatak salar köbüñö	*Kavga salar çoğuna,*
Çabışkan coogo kezikseñ,	*Vuruşan düşmana rastlarsan,*
Karañ kılar betiñdi.	*Karartır yüzünü.*
191480 Körünöö çukur közüñdü,	*Göz göre göre çukurdur gözüne,*
Acalıñı cetkizer.	*Ecelini yetiştirir.*
Aman bolso, bul çoro	*Sağ kalırsa bu çora,*
Abiyiriñdi ketkizer.	*Onurunu giderir.*
Saga duşman zilinde.	*Sana düşmandır özünde.*
Ata-babañ duşmanın	*Ata babanın düşmanını*
Tuuganınday körüüçü,	*Kardeşi gibi görürdü,*
Tuuganım – dep boor oorup,	*Kardeşim deyip yüreği yanıp,*
Carıktık atañ kılıgı	*Rahmetli babanın huyu,*
Cakınınan ölüüçü.	*Yakınından ölürdü.*
191490 Bölök caydan tuugan taap,	*Başka yerden kardeş bulup,*
Karaan kılıp al degen,	*Kendine dayanak et demişti,*
Tuugan emes bul balañ	*Kardeş değildir bu oğlun,*
Tındım kılıp sal degen,	*Sustur, ortadan kaldır demişti,*
Enekem aytsa bolbodum,	*Anacığım söyledi de dinlemedim,*
Calgız uul ne kılar – dep,	*Tek oğlan ne yapar deyip,*
Teñime alıp koybodum.	*Dengim diye kabul etmedim.*
Tegi akırkı künündö	*Meğer son gününde*
Bu Kançoro kızıtalak	*Bu Kançoro yüzü kara,*
Duşman eken zilinde.	*Düşmanmış özünde.*

Tuugan boldu duşmanım,
Içimde boldu buşmanım.
Kançoro menen Külçoro ay
Tuuganım – dep cürdümbü?
Calbıldap küyüp kayran can
Cakınımdan küydümbü?
Ezeli duşman dedi ele,
Kaalap aytsa til albay,
Ölörümdü bile albay,
Caman ölmök ekenmin.
Öz Kançorom coo çıgıp,
Müşkül tartıp kaygırıp,

Kardeş oldu düşmanım,
İçimde kaldı tasam.
Kançoro ile Külçoro ah,
Kardeşim deyip mi gezdim?
Alev alev yanıp zavallı can,
Yakınımdan mı yandım?
Ezelden düşman demişti,
İsteyip söylese de söz dinlemeyip,
Öleceğimi bilemeyip,
Kötü ölecekmişim.
Öz Kançoro'm düşman çıkıp,
Sıkıntı çekip kaygılanıp,

Buurul attan ayrılıp,
Çımçıp ceer çöbü cok,
Çık etip uurtar suusu cok,
Cakın tuugan çorodon
Çöldön ölmök ekenmin.
Coo atagı takır cok,
Elden ölmök ekenmin,
Tuman çalıp, cer cüzün,
Belde kalmak ekenmin,
Tutanıp canıp bu cerde
Çöldö kalmak ekenmin.
Beren enem Kanıkey
Bezildep aytkan kep ele,
Zili tübü Kançoro
Irdap aytkan ırımdı,
Duşmanga aytıp sırıñdı,
Tübüñö çoguu ceter – dep,
Cırgap oynop catkanda,
Bul bagışıñ beker – dep,
Zili duşman coo çıgıp,
Taştap keter beken – dep,
Atın soyup ceçü elek,
Artık müşkül, çoñ cañcal
Baştap keter beken – dep,
Balaket kayda deçü elek.
Çoñ kıyşıgın körgöndö

Boz kır attan ayrılıp,
Koparıp yiyecek otu yok,
Yudumlayacak suyu yok,
Yakın kardeş çoradan
Çölde ölecekmişim.
Düşman adı hiç yok,
Elden ölecekmişim,
Sis basıp yeryüzünü,
Belde kalacakmışım,
Tutuşup yanıp bu yerde,
Çölde kalacakmışım.
Eren anam Kanıkey'in
Sızlayıp söylediği söz idi,
Özü kökü Kançoro,
Türkü gibi söylediği sözü,
Düşmana söyleyip sırrını,
Köküne birlikte varır deyip,
Sefa sürüp oynarken,
Bu beslemen boşuna deyip,
Özü düşman, hasım çıkıp,
Bırakıp gider mi ola deyip,
Atını kesip yerdik,
Büyük sıkıntı, koca kavga
Başlatıp gider mi ola deyip,
Bela nerede derdik.
Büyük eğriliğini gördüğünde

	Örttönüp canıp küyörsüñ,	*Tutuşup alev alev yanarsın,*
	Esil katın enekem	*Yitik kadın anacığımın*
191540	Çın aytkanın bilersiñ.	*Doğru söylediğini bilirsin.*
	Beren* enem beytaalay	*Eren* anam bahtsızın,*
	Kasiettüü beybaktın	*Kutlu biçarenin*
	Çoñ keretin* bilersiñ,	*Büyük kerametini* bilirsin,*
	Enekemdin kep ele,	*Anacığımın sözü idi,*
	Zilinde duşman dedi ele,	*Özünde düşman demişti,*
	Kıyalınan kur çıktı,	*Umduğundan boş çıkmadı,*
	Kıyın enem dolunun	*Zorlu anam delişmenin,*
	Botom oşonusu çın çıktı.	*Yavrum, işte o dediği doğru çıktı.*
	Kayran enem Kanıkey	*Zavallı anam Kanıkey,*
191550	Imırkay bala çagında,	*Kundakta bebek çağında,*
	Çoñoyo elek tabında,	*Daha büyümemiş demindeyken,*
	Kılıçtap başın algın – dep, Tutalanıp şor kaynap,	*Kılıçla başını al deyip, Öfkeden kahrı kaynayıp,*
	Tındım kıla salgın – dep,	*Sustur, ortadan kaldır deyip,*
	Bügün körgön erteñ cok,	*Bugün var, yarın yok,*
	Bir aytpagan, miñ aytkan.	*Bir değil, bin kez söylemişti.*
	Içi örttönüp booru çok,	*İçi tutuşup bağrı kor,*
	Cazayıl kuyruk şumduktu	*Fitne kuyruklu şeytanlığı*
	Uşuntip körmök ekenmin,	*Böyle görecekmişim,*
	Uşuntip ölmök ekenmin.	*Böyle ölecekmişim.*
191560	Kümöndü külük buudandan	*Şüpheyle, yürük küheylandan,*
	Korduk körüp tuugandan	*Horluk görüp kardeşten,*
	Caman ölmök ekenmin.	*Kötü ölecekmişim.*
	Küyüp-bışıp çok bolup,	*Yanıp pişip kor olup,*
	Aram ölmök ekenmin.	*Haram ölecekmişim.*
	Atañdın körü, Kançoro,	*Babanın körü, Kançoro,*
	Külçorom menen Kançorom,	*Külçoro'm ile Kançoro'm,*
	Eki uyalaş teñ çorom,	*Bir yuvadan iki çoram,*
	Keçee Cılgınduunun oyunda,	*Daha dün Cılgındı ovasında,*
	Keñ Talastın boyunda,	*Geniş Talas boyunda,*
191570	Cılgınduu, Keñ-Kol batkalda,	*Cılgındı'da, Keñ-Kol vadisinde,*
	Atına tiyip baratsa	*Atına dokunup geçse,*
	Atım calgız degendin	*Atım tektir diyenin*
	Eki şer közü tüz bolso	*İki aslanın gözü doğru olsa,*
	Kesirdi Kuday uktubu?	*Kibri Tanrı duydu mu?*

	Öpkö tartıp, baş kesçü	*Ciğer söküp baş kesecek,*
	Özölöñdöp duşmanım	*Hınçla kabaran düşmanım*
	Kolomtomdon çıktıbı?» –	*Kendi ocağımdan mı çıktı?» –*
	Dep, oşontip, Semetey	*Deyip, böylece, Semetey,*
	Altın caak aybalta	*Altın yanaklı ay balta,*
191580	Aybaltanı tayanıp,	*Ay baltaya dayanıp,*
	Kapalanıp kol kurap,	*Kederlenip asker derleyip,*
	Kañırıgı bek tütöp,	*Genzi sıkı tütüp,*
	Turdu kökcal koñgurap,	*Durdu bozkurt gürleyip,*
	Baatırıñ baatır atanıp,	*Bahadırın bahadır adını alıp,*
	Itelgidey kayran köz	*İtelgi gibi zavallı göz*
	Imerbesten caş alıp,	*Kırpmadan yaş alıp,*
	Içi örttönüp, köz caynap,	*İçi tutuşup, gözleri parlayıp,*
	Tutamga kelbey kayran can	*Tutam tutam olmadan zavallı can,*
	Alasa kel-kel kelgende	*Alacağı ödensin derken,*
191590	Uşunday bele upasız	*Böyle miydi vefasız,*
	Atañdın körü, düynö bok,	*Babanın körü, dünya bok,*
	Içi örttönüp canı çok,	*İçi tutuşup canı kor,*
	Kazatka minçi tulpar cok.	*Gazaya binecek küheylan yok.*
	Kapalanıp toktoboy,	*Kederlenip durmadan*
	Koñguradı Semetey.	*Gürledi Semetey.*
	Asmandan aldanın künü bürkölüp, Ak maraldı üy kılgan,	*Gökten Allah'ın günü bulutlanıp, Ak maralı ev edinmiş,*
	Aykөl şerdin başına,	*Aykol aslanın başına*
	Altımış dümök bir kelip,	*Altmış dert bir gelip,*
	Kabırga kat-kat sögülüp,	*Kaburgası kat kat sökülüp,*
191600	Köñülü kurgur bölünüp,	*Gönlü zavallı bölünüp,*
	Çubak uulu Çoronun	*Çubak oğlu Çora'nın*
	Duşmandıgı körünüp,	*Düşmanlığı görünüp,*
	Çımırkanıp küülönüp,	*Gerilip hız alıp,*
	Çın kapa bolup kökcalıñ	*Gerçekten kederlenip bozkurdun,*
	Çımınday candan tüñülüp,	*Sinek gibi candan umut kesip,*
	Alapayın taba albay	*Ne yapacağını bilemeyip,*
	Alek boldu şer kökcal,	*Perişan oldu aslan bozkurt,*
	Tülöö kılgan et bışpay	*Adak ettiği et pişmeden,*
	Tüyşüktüü müşkül çın kördü.	*Zahmetli sıkıntıyı gerçekten gördü.*
191610	Arıslanday kayran şer	*Aslan gibi zavallı er*
	Akolpogun kiyinip,	*Ak zırh kaftanını giyinip,*

Amanat candan tüñülüp,	*Emanet candan umut kesip,*
Bolkulday basıp ayanıp,	*Ağır ağır basıp sakınıp,*
Akkeltesin tayanıp,	*Akkelte'sine dayanıp,*
Cazayılın salınıp	*Fitilli tüfeğini kuşanıp,*
Caratkanga calınıp,	*Yaradan'a yalvarıp,*
Cay-carakka kamınıp,	*Silah pusata hazırlanıp,*
Kınsız kılıç baylanıp,	*Kınsız kılıç bağlanıp,*
Kayra caaçu bulutça	*Yeniden yağacak bulut gibi*
191620 Kaarı betine aylanıp,	*Kahrı yüzüne vurup,*
Bilegi coon köykaşka,	*Bileği kalın yüce akıtmalı,*
Mendeden türü bir başka,	*Kul içinde görünüşü bir başka,*
Kança cerden kat algan	*Nice yerden mektup almış,*
Oluya atadan bata algan,	*Evliya atadan dua almış,*
On eki birge kol berip,	*On iki pire birden el verip,*
Şer bolsun – dep atalgan	*Aslan olsun deyip adlandırılan,*
Burulbagan şer oşol,	*Dönmeyen aslan odur,*
Buydalbagan er oşol.	*Duraksamayan er odur.*
Atasının balası	*Babasının oğlu,*
191630 Tübü cok kara kökcal oşol,	*Dibi yok kara bozkurt odur,*
Cırgal dese küyüngön	*Sefa dense yerinen,*
Cılmaygırdın tukumu	*Güleç yüzlünün soyu,*
Ölösüñ dese süyüngön,	*Ölürsün dense sevinen,*
Şerdigi mınday bilingen,	*Aslanlığı böyle bilinen,*
Atışkandı buy kılgan,	*Atışanı dize getiren,*
Kök maral kuup uy kılgan,	*Boz maralı kovup inek eden,*
Közdögön cerdi buy kılgan,	*Gözlediği yeri ele geçiren,*
Eren da oşol, şer da oşol.	*Eren de odur, aslan da odur.*
Esebi cok er ele,	*Hesapsız bir er idi,*
191640 Can caratıp kökcaldı	*Can yaratıp bozkurdu*
Cakında berbeyt degi ele,	*Kolay kolay vermez zaten,*
Telegeyi teñ ele,	*Her yanı denkti,*
Için körsöñ kankordun	*İçini görsen hunharın,*
Cer cüzünön keñ ele.	*Yeryüzünden genişti.*
Karmaşkan azar salbagan	*Dövüşene eziyet etmemiş,*
On segiz miñ aalamda*	*On sekiz bin âlemde**
Zor kökcaldın özünö	*Ulu bozkurdun kendisine*
Ukuruk kayrar kalbagan.	*Kement çevirecek kalmamış.*
Baatırlıgı başkaça	*Bahadırlığı bir başka,*

Balbandıgı bir kança — *Pehlivanlığı bir nice,*
Azalanıp kaygırıp, — *Yaslanıp kaygılanıp,*
Dars okugan sabatı — *Ders okumuş okuryazarlığı,*
Buurul atı kanatı, — *Boz kır atı kanadı,*
Kapalanıp kaygırıp, — *Kederlenip kaygılanıp,*
Arbuuruldan ayrılıp, — *Arbuurul'dan ayrılıp,*
Kılt etpegen kayran şer — *Kılı kıpırdamayan zavallı aslan,*
Kıyındap Kuday casagan — *Tanrı'nın zorlu yarattığı,*
Atagı şay bolgon kayran er — *Adı sanı şanlı zavallı er,*
Kançorodon çoçunup — *Kançoro'dan ürküp,*
Artorunu tokunup, — *Artoru'yu eyerleyip,*
Talastan çıkkan on tört at, — *Talas'tan çıkan on dört at,*
On törtü tulpar külük at, — *On dördü küheylan, yürük at,*
Keñ kökürök taykı cal — *Geniş göğüslü, kısa yeleli,*
Kelişimdüü tulparlar, — *Yakışıklı küheylanlar,*
Baltırı bala belindey — *Baldırı çocuk beli gibi,*

Basıktarı karandın — *Adımları karaltının,*
Kışkı sırttın celindey, — *Kış yaylasının yeli gibi,*
Çatkayagı çatkalday, — *Apışlığı vadi gibi,*
Üç koşkondun söögünö — *Üç koşumun kemiğine*
On eki kulak kazandı — *On iki kulplu kazanı*
Asıp koyso batkanday. — *Assalar sığacak gibi.*
Booru cazı, sırtı keñ — *Bağrı yassı, sırtı geniş,*
Bolcolu cok Artoru — *Ölçüye sığmaz Artoru,*
Artoru cayı uşunday. — *Artoru'nun hâli böyledir.*
Kökcal Semeteyge mal toru — *Bozkurt Semetey'e mal olan doru,*
Kankordun burak* bul atı — *Hunharın burak* atıdır bu,*
Arbuuruldan kiyinki — *Arbuurul'dan sonraki,*
Atışka miner bul atı. — *Savaşa bineceği atı budur.*
Artorunu tokunup — *Artoru'yu eyerleyip,*
Amanat candan çoçunup, — *Emanet candan ürküp,*
Zulpukordu baylanıp, — *Zülfikar'ı bağlanıp,*
Akkelteni caylanıp, — *Akkelte'yi yerleştirip,*
Kasiettüü Boz kise — *Kutlu Boz kise kuşağı,*
Boz kise belge çaldı ele, — *Boz kise'yi bele doladı,*
Belgi berbey kaldı ele — *Alamet vermez oldu.*
Başta kankor kabılan — *Önceden hunhar kaplan*
Boz kise belge çalganda — *Boz kise'yi bele doladığında,*

Kırk çilten, Kızır Nıyazı
Kırk miñ tuura kol bolup,
Kır cagınan kozgolup,
Duşmanga kırk miñ kol bolup,
Kara başıl ak buura
Cer buzulup kol bolup,
Körgön köönü bölünüp,
Koldogonu uşunday.
San tümön bolup bölünüp,
Koşulup ayza sunçu ele
Kırk çilten coldoş bir bolup, Kayda ekeni bilinbeyt.
Kıykırık salıp turçu ele.
A belginin biri cok,
Bügün körgön erteñ cok,
Bir kün artın körsötsö
Bir kün betin körsötkön
Uşunday eken düynö bok!
Kaptap coo kelgende,

Kırk çilten, Hızır Niyaz,
Kırk bin tam asker olup,
Sırt yanından harekete geçip,
Düşmana kırk bin asker olup,
Kara başlı ak buğra,
Yer sarsılıp asker olup,
Görenin aklı başından gidip,
Koruyuşu böyleydi.
Sayısız tümen olup bölünüp,
Katılıp mızrak sunardı,
Kırk çilten yoldaş bir olup, Nerede olduğu bilinmez.
Nara atıp dururdu.
O alametin biri yok,
Bugün var, yarın yok,
Bir gün ardını gösterse,
Bir gün yüzünü gösteren,
Böyleymiş dünya bok!
Düşman basıp geldiğinde,

Coo belgisin körgöndö,
Kara çaar kabılan
Kak astınan çamınıp,
Kabar salıp duşmanga
Çın komdonup barçı ele.
Çolok kökcal arıslan
Azır cetse carçuday,
Bir balaket salçuday,
Alcañ urup turçu ele,
A belginin biri cok,
Amanat candan tüñülüp,
Booru örttönüp içi çok
Alp kara kuş zımırık
Aykaşkan coonu körgöndö
Küñgürönüp ün salsa,
Dobulbastı bir salsa,
Alp karakuş zımırık*
Azır ilip kelçüdöy
Astınan arbayta butun salçu ele.

Düşman alametini gördüğünde,
Kara benekli kaplan
Tam önünden atılıp,
Haber salıp düşmana,
Gerçekten pusuya yatıp giderdi.
Kuyruksuz bozkurt aslan,
Şimdi yetişse yaracak gibi,
Bir bela salacak gibi,
Saldıracakmışçasına dururdu,
O alametin biri yok,
Emanet candan umut kesip,
Bağrı tutuşup içi kor,
Alp kara kuş zümrüdüanka,
Kapışan düşmanı gördüğünde
Gümbürdeyip ses salsa,
Davula bir vursa,
*Alp karakuş zümrüdüanka**
Şimdi kapıp gelecek gibi,
Önünden pençesini açıp uzatırdı.

Akıldan tanıp şaşuçu
Bu belgini körgöndö
Bettebey duşman kaçuçu.
Bu belginin biri cok.
Atañdın körü alakçı,
Aldagan eken düynö bok,
Kazır çögüp basçuday,
Kastaşkan coogo bet alsa
Kalcañ urup turçu ele,
Karasa közgö ilinbeyt,
Kasiettüü kelgen küç
Uşunday eken alakçı,
Kaysı ekeni bilinbeyt,
Beleske çıgıp bettenip,
Belgi körböy iç küyüp,
Beri urganday teñselip,
Şer Semetey turdu ele,
Kuday betin körsötpö,

Aklını yitirip şaşırırdı,
Bu alameti gördüğünde
Yüz yüze gelmeden düşman kaçardı.
Bu alametin biri yok.
Babanın körü aldatıcı,
Aldatmışmış dünya bok,
Şimdi çöküp basacak gibi,
Hasım düşmana yönelse
Çılgınca çırpınıp dururdu,
Baksa göze ilişmez,
Kutlu gelen güç
Böyleymiş aldatıcı,
Hangisi olduğu bilinmez,
Sırta çıkıp yüz tutup,
Alamet görmeden içi yanıp,
Beri vurulmuş gibi sallanıp,
Aslan Semetey durdu,
Tanrım, gösterme yüzünü,

Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumgança,
Boz ala celek tuu çıktı,
Boy-boyu artık çuu çıktı.
Özü kırgız türü bar,
Karmaşkandı cön ele
Kaptap ketçü cini bar,
Ak asaba tuu bolup,
Ak ala celek bulgalap.
Asman cargan çuu bolup,
Aygay kulak tundurup,
Asmanga uçkan topurak,
Asker kaynap topurap,
Türkün-türkün bölünüp,
Caynap çıkkan kalıñ kol
Calañgıç türlüü körünüp,
Kök munar sel kaptap,
Cerdi ayzaçan el kaptap,
Karasa közgö ilinbey,
Kamgak uçkan nemedey,

Şöyle böyle diyene dek,
Göz açıp yumana dek,
Boz ala flamalı tuğ çıktı,
Boydan boya büyük çığlık koptu.
Kendisi Kırgız görünüşlü,
Dövüşeni düpedüz
Basıp geçecek hıncı var,
Ak sancak tuğ olup,
Ak ala flama sallanıp.
Gök yaran çığlık olup,
Haykırış kulak sağır edip,
Göğe uçan toz toprak,
Asker kaynayıp tozuşup,
Türlü türlü bölünüp,
Kaynaşıp çıkan kalın ordu
Azrail suretinde görünüp,
Gök duman sel gibi basıp,
Yeri mızraklı el basıp,
Baksa göze ilişmeden,
Uçan diken topağı gibi,

Kaysı ekeni bilinbey,
Tolkup san kol bakırıp,
Çuuga kulak salganda,
Çuudan kabar alganda,
Astı cagı bakırık,
Adam tolkup, curt çuulap,
Kıyazdap uraan çakırıp,
Kılıçtın başı bölünüp,
Kılkanday ayza körünüp,
Ceelikken eken bolcolu,
Cedigerdin Kıyazdın
Cer mayışkan san kolu.
Tümön koldo bedel cok
Taptap çıkkan san koldo
Nemineler bar, neler cok?
A koldordun içinde
Kara mıltık kars etse,
Kaçıp cürüp ölçü bar,
Çogol mıltık çort etse,

Hangisi olduğu bilinmeden,
Coşup sayısız asker bağırıp,
Çığlığa kulak verince,
Çığlıktan haber alınca,
Ön tarafı bağırış,
İnsan coşup, halk uğuldayıp,
«Kıyaz!» diye savaş narası atıp,
Kılıcın başı bölünüp,
Kılçık gibi mızrak görünüp,
Azgınmış besbelli,
Cediger'in, Kıyaz'ın
Yeri ezen sayısız ordusu.
Tümen orduda değer yok,
Talim görmüş sayısız orduda
Neler var, neler yok?
O orduların içinde,
Kara tüfek gürleyince,
Kaçıp giderken ölecek var,
Filinta tüfek patlayınca,

Çoçup attan tüşçü bar.
Coo kayratın körçü bar,
Baatır kulduk kıldık dep,
Attan tüşüp berçü bar.
Badırayıp köz caynap
Tilden kalıp şor kaynap,
Körüüçüsü mından köp,
Kıykırsa attan cıgılıp,
Ölüüçüsü mından köp,
At, tonun olco algın – dep,
Özüm ölböy kaldım – dep,
Attan tüşüp arbayıp,
Kolgo tüşüp dardayıp,
Berüüçüsü mından köp.
Cedigerdin köp koldo
Tündö eşikke çıgalbas
Korkoktoru dagı bar,
Aybalta caza çabuuçu
Çorkoktoru dagı bar,

Ürküp attan düşecek var.
Düşmanın yiğitliğini görecek var,
Bahadır, kulluk ettik deyip,
Attan inip teslim olacak var.
Gözleri fal taşı gibi açılıp,
Dili tutulup kahrı kaynayıp,
Görecek olanı bundan çok,
Nara atılsa attan yıkılıp,
Ölecek olanı bundan çok,
Atını, kürkünü ganimet al deyip,
Kendim ölmeden kaldım deyip,
Attan inip donakalıp,
Ele düşüp yayılıp,
Teslim olacak olanı bundan çok.
Cediger'in kalabalık ordusunda,
Gece dışarı çıkamayan
Korkakları dahi var,
Ay baltayı boşa savuran
Beceriksizleri dahi var,

Ayza sunsa aykırıp,
Şaşuuçusu dagı bar,
Ayla tapsa aylına
Kaçuuçusu dagı bar,
Coon öpkö kürsüldök
Dardañdarı dagı bar,
Coonun aylasın bilgen eñ ıktuu
Balbandarı dagı bar,
Cologondu dümökkö
Salgandarı dagı bar,
Ölüm caktan kapasız,
Öödö-tömön karabay,
Ölömün dep sanabay,
Candap kelip cakadan
Alçuları dagı bar,
Caman müşkül bul başka
Salçuları dagı bar.
Belgilüüsü betinde
Berenderi çetinde,
Kamçıçanı betinde,

Mızrak uzatılsa haykırıp
Şaşıracak olanı dahi var,
Çaresini bulsa köyüne
Kaçacak olanı dahi var,
Kalın ciğerli, gümbür gümbür
Kabadayıları dahi var,
Düşmanın çaresini bilen en usta
Pehlivanları dahi var,
Yaklaşanı belaya
Salıverenleri dahi var,
Ölümden yana tasasız,
Aşağı yukarı bakmadan,
Ölürüm diye saymadan,
Yanaşıp gelip yakadan
Yakalayanları dahi var,
Kötü sıkıntıyı bu başa
Salacak olanları dahi var.
Namlıları önünde,
Erenleri yanında,
Kamçılısı önünde,

Kayrattuusu çetinde,
Azar tümön köl bolup,
Az gana emes mol bolup,
Cazayıl atıp, caa tartıp,
Cana kaptap çuu bolup,
Asman cargan duu bolup,
Kök temir ayza bulgalap,
Kömköylüü ayzanı
Koroytup öödö aştaşıp,
Çoñ cañcaldı baştaşıp,
Belgilüülör betinde
Tootorusun çuratıp,
Beren Kıyaz çetinde.
Turbay mınday can bolup,
Kadırbay menen Tölöbay,
Tuu karmagan al bolup,
Beren kelet, bel kelet,
Tölöbay attuu şer kelet

Yiğitlisi yanında,
Binlerce tümen göl olup,
Az değil de çok olup,
Fitilli tüfek atıp, yay çekip,
Yine basıp çığlık olup,
Gök yaran uğultu olup,
Gök demir mızrak sallayıp,
Boğumlu mızrağı
Dikleştirip yukarı saplaşıp,
Koca kavgayı başlatıp,
Namlılar önünde,
Tootoru'sunu koşturup,
Eren Kıyaz yanında.
Durmadan böyle can olup,
Kadırbay ile Tölöbay,
Tuğ tutan güç olup,
Eren gelir, dayanak gelir,
Tölöbay adlı aslan gelir,

	Kadırbaydan kalıñ kol	*Kadırbay'dan kalın ordu*
191840	Kaçıp ürküp termelet.	*Kaçıp ürküp çalkalanır.*
	Tumandagan kalıñ kol	*Sislenen kalın ordu,*
	Er Semetey baatır kul	*Er Semetey bahadır kul,*
	Tuş-tuştan çıkkan uşu col.	*Dört bir yandan çıkan bu yol.*
	Kakançıdan soylottuk	*Kakançın'dan süründürdük,*
	Kara kaysar, cöö külük	*Kara inatçı, yaya yürük,*
	Salçı belek çoñ bülük.	*Salmıştık koca kargaşayı.*
	Kıtaydan ölböy kımbat baş,	*Çin'den ölmeden değerli baş,*
	Kırgızdan ölmök bolduk – dep,	*Kırgız'dan ölür olduk deyip, Yürüyüp*
	Baskanı çıgıp kelatat.	*çıkıp geliyor.*
	Duşmandan ölböy kayran can,	*Düşmandan ölmeden zavallı can,*
191850	Kumurskaday kılkıldap,	*Karınca gibi kaynaşıp,*
	Özdön ölmök bolduk dep,	*Kendimizden ölür olduk deyip,*
	Attan ölböy kurgan can	*Attan ölmeden zavallı can,*
	Buudandan ölmök bolduk – dep, Cer	*Küheylandan ölür olduk deyip, Yeri ezen*
	mayışkan tuu alıp,	*tuğ alıp,*
	Coodon ölböy kayran can	*Düşmandan ölmeden zavallı can,*
	Tuugandan ölmök bolduk – dep,	*Kardeşten ölür olduk deyip, Az değil de*
	Azgana emes, mol bolup,	*çok olup,*
	Semetey turdu kaldayıp.	*Semetey durdu heybetle.*
	Külüstönü Külçoro	*Yiğidi Külçoro*
	Külöt canda barbayıp.	*Güler yanında kurulup.*
	Külçoro menen Semetey	*Külçoro ile Semetey,*
191860	Eköönön bölök adam cok,	*İkisinden başka insan yok,*
	Cediger tümön, er calgız,	*Cediger tümen, er yalnız,*
	Uşunday eken düynö bok,	*Böyleymiş dünya bok,*
	Karmap miner buudan cok,	*Tutup binecek küheylan yok,*
	Kayran canga küç kelse	*Zavallı cana güç yetince*
	Kara kılar tuugan cok,	*Destek olacak kardeş yok,*
	Korgolop kaçar tokoy cok,	*Sığınıp kaçacak orman yok,*
	Kara kılar nogoy cok,	*Destek olacak Nogay yok,*
	Karagaydın kak calgız	*Çam ağacının tam tekiymiş,*
	Kankor calgız, duşman köp	*Hunhar yalnız, düşman çok,*
191870	Uşunday eken ee calgıs.	*Böyleymiş, ah yalnız.*
	Sarıkan, Bakay kanı cok,	*Sarıkan, Bakay hanı yok,*
	Karaan kılıp oturgan	*Karaltı olup oturan*
	Kayran kırgız baarı cok.	*Zavallı Kırgız'ın hepsi yok.*

Kazattuu müşkül çoñ dümök — *Gazalı sıkıntı, koca dert*
Salganı cetip kelatat, — *Salmaya yetişip geliyor,*
Kaptap candap kankordu — *Basıp kuşatıp hunharı,*
Kalıñ kara cediger — *Kalın kara Cediger*
Alganı cetip kelatat, — *Almaya yetişip geliyor,*
Ayrı beles keceñdi — *Çatal sırtlı geçidi*
Aşkanı çıgıp kelatat. — *Aşarak çıkıp geliyor.*
Astındagı kankordu — *Önündeki hunharı,*
Kol çurkurap çuu turup, — *Ordu çığrışıp gürültü koparıp,*
Ayza sunup sır kılıp, — *Mızrak sunup sır edip,*
Adam körgüz çır kılıp, — *İnsan görsün, kavga edip,*
Çoñ cañcaldın Keñ-Kolun — *Koca kavganın Keñ-Kol'unu*
Aşkanı çıgıp kelatat, — *Aşarak çıkıp geliyor,*
Kapıray çoñ kankordun dal özün — *Aman, koca hunharın ta kendisini,*
Kurtça kaynap bıcıldap, — *Kurtça kaynayıp fıkırdayıp,*
Cedigerlep çuu salıp, — *«Cediger!» diye çığlık salıp,*
Asker kaynap kol tolup, — *Asker kaynayıp ordu dolup,*
Belgilüülör betinde — *Namlılar önünde,*
Tootoru menen argıtıp, — *Tootoru ile dörtnala koşup,*
Kayran Kıyaz çetinde. — *Zavallı Kıyaz yanında.*
Ok ötpögön ton kiyip, — *Ok geçmez kaftan giyip,*
Ok cetpegen at minip, — *Ok yetmez ata binip,*

Tootoruday tulpardı — *Tootoru gibi küheylanın*
Kıl kuyrugun çart tüyüp, — *Kıl kuyruğunu sımsıkı düğümleyip,*
Cedigerdin er Kıyaz — *Cediger'in er Kıyaz'ı,*
Baatır da eken, er da eken, — *Bahadır da imiş, er de imiş,*
Mendeden bölök şer eken, — *Kul içinde başka bir aslanmış,*
Belgilüü kara kök eken — *Namlı kara yağızmış,*
Ceti-Özöndöy kayran cer — *Yedi-Özön gibi zavallı yeri*
Erdikke salıp cer kılgan, — *Erlikle alıp yurt etmiş,*
Ceti-Suuda cediger — *Yedi-Su'da Cediger,*
Cetken cerin el kılgan. — *Vardığı yeri el etmiş.*
Oñ dalısı keñ eken, — *Sağ omzu genişmiş,*
Oyrottu buzar şer eken, — *Oyrat'ı bozan aslanmış,*
Sol dalısı keñ eken, — *Sol omzu genişmiş,*
Soguşka kambıl er eken, — *Savaşa yatkın ermiş,*
Bagıştın uulu Kıyazdın — *Bagış'ın oğlu Kıyaz'ın*
Telegeyi teñ eken. — *Her yanı denkmiş.*

	Baştatan sırın bilgende	*Baştan sırrını bilince,*
	Aytkanına kep kılbay	*Söylediğine laf etmeden*
	Könö turgan uul eken,	*Boyun eğecek oğulmuş,*
	Agası Toltoydun kunun muruntan	*Ağabeyi Toltoy'un kan bedelini önceden*
	Bılkıldatpay kan bolgon.	*Kıpırdatmadan han olmuş.*
	Bere turgan uul eken,	*Verecek oğulmuş,*
	Keñ kökürök, cayık töş,	*Geniş göğüslü, yayvan döşlü,*
	Ata, kelbersigen kul eken,	*Aman, kurumlu bir kulmuş,*
	Calayak ooz, car kabak,	*Yayvan ağızlı, yarık kaşlı,*
191920	Özü kara, közü tik,	*Kendi kara, gözü dik,*
	Köp adamdan sözü tik,	*Çok adamdan sözü dik,*
	Bilegi coon, taş cürök,	*Bileği kalın, taş yürekli,*
	Özü bil müçölü badirek,	*Kendi bildiğine iri yapılı azman,*
	Kıyaz cayı momunday,	*Kıyaz'ın hâli şöyledir,*
	Kerüüsü biyik adırday	*Yamacı yüksek tepe gibi,*
	Balkayıñkı kul eken,	*Kabarık duran kulmuş,*
	Keñ-Özöndün özündöy	*Keñ-Özön'ün ta kendisi gibi,*
	Çalkayıñkı kul eken,	*Gerilmiş duran kulmuş,*
	Algır bürküt közdöngön,	*Alıcı kartal bakışlı,*
191930	Ak arıslan töştöngön,	*Ak aslan göğüslü,*
	Cürümünön çañ çıkkan,	*Yürüyüşünden toz çıkan,*
	Koburtunan can çıkkan,	*Homurtusundan can çıkan,*
	Tuurası coon, boyu bas,	*Eni kalın, boyu kısa,*
	Tula boyu kuygan taş,	*Tüm bedeni dökme taş,*
	Betteşken coogo bolgon maş,	*Yüzleşen düşmana olmuş usta,*
	Bedelin körsöñ oolak kaç.	*Endamını görsen uzağa kaç.*
	El çogulup curt dürböp,	*El toplanıp yurt kaynaşıp,*
	Toyuna tokson soydurgan,	*Toyuna doksan kestirmiş,*
	Atın Kıyaz koydurgan.	*Adını Kıyaz koydurmuş.*
191940	Ak sakaldan bata algan	*Ak sakaldan dua almış,*
	Baatır Kıyaz atangan,	*Bahadır Kıyaz adını almış,*
	Cerinde cetik döö bolgon,	*Yerinde yetkin dev olmuş,*
	Cer caynagan cediger,	*Yeri kaplayan Cediger'e,*
	Cedigerge ee bolgon,	*Cediger'e sahip olmuş,*
	Uyaluu korgon tam bolgon	*Yuvalı bir kale konak olmuş,*
	Uşunça eldin baarına	*Bunca elin hepsine*
	Uluguraak kan bolgon.	*Ululark han olmuş.*
	A degeni ep bolup,	*Dediği yerini bulup,*

	Ceti-Özöndö cediger	*Yedi-Özön'de Cediger,*
191950	Cedigerge bek bolup,	*Cediger'e bey olup,*
	Kaşatka biyik tam bolgon,	*Yarda yüksek konak olmuş,*
	Kadırı oor kan bolgon,	*İtibarı ağır han olmuş,*
	Kalıñ kara cediger	*Kalın kara Cediger,*
	Kayran Kıyaz erendin	*Zavallı Kıyaz erenin,*
	Kalk başçısı berendin	*Halk başbuğu erenin*
	Telegeyi teñ eken.	*Her yanı denkmiş.*
	Tolukşugan er Kıyaz,	*Serpilip dolmuş er Kıyaz,*
	Alaköödön, türs kıyal,	*Delidolu, ters huylu,*
	Kim aytsa murun kirüüçü,	*Kim söylese önce dalardı,*
191960	Ayt degende acalga	*Haydi deyince ecele*
	Tumşugu menen tiyüüçü.	*Burnuyla değerdi.*
	Alaköödön can eken,	*Delidolu bir canmış,*
	Köp akıl cok Kıyazda	*Çok akıl yok Kıyaz'da,*
	Köödöktügü bar eken.	*Toyluğu var imiş.*
	Asılga Kıyaz teñ bolso,	*Kıyaz asile denk olsa,*
	Köp bulaktı buy kılıp,	*Çok pınarı ele geçirip,*
	Körüngön cerge çır kılıp,	*Görünen yere kavga çıkarıp,*
	Artık kırgın, çoñ dümök	*Büyük kırgın, koca dert*
	Sala turgan uul eken.	*Salacak oğulmuş.*
191970	Çapçışkandı bagıntıp	*Pençeleşeni boyun eğdirip*
	Ala turgan uul eken.	*Alacak oğulmuş.*
	Adamga cañcal, çoñ müşkül	*İnsana kavga, koca sıkıntı*
	Sala turgan uul eken.	*Salacak oğulmuş.*
	Keñ bagalek, caydak töş	*Geniş paçalı, açık göğüslü,*
	Kelbersigen er Kıyaz	*Kurumlu er Kıyaz,*
	Kazanday kara börkü bar,	*Kazan gibi kara börkü var,*
	Ay-aalamdın baarısın	*Ay âlemin hepsinden*
	Suray turgan erki bar.	*Hesap soracak iradesi var.*
	Sumsaysa surak algıday,	*Suratını assa sorgu alacak gibi,*
191980	Kıymıldasa çatagı	*Kımıldasa kavgası*
	Cön ele kılım curtka bargıday, Kızır	*Düpedüz asrın halkına varacak gibi,*
	çalgan çoñ kankor	*Hızır değmiş koca hunhar,*
	Kıyazdın türü uşunday.	*Kıyaz'ın görünüşü böyledir.*
	Cazgı semiz buguday,	*Bahar semizi geyik gibi,*
	Dañkañdagan kul eken,	*Kasılıp duran kulmuş,*
	Cayloodogu kulcaday	*Yayladaki dağ koçu gibi,*

	Dañkañdagan kul eken.	*Kasılıp duran kulmuş.*
	Ceti-Özöndün cediger	*Yedi-Özön'ün Cediger'ini*
	Cıynap çıgıp kelatat,	*Toplayıp çıkıp geliyor,*
	Art cagınan er Kıyaz	*Art yanından er Kıyaz*
191990	Aydap çıgıp kelatat,	*Sürüp çıkıp geliyor,*
	Kayra tartıp kaçkanın	*Geri dönüp kaçanın*
	Kaltırbay calgız bir canın	*Bırakmadan tek bir canını,*
	Kaarın tögüp er Kıyaz	*Kahrını döküp er Kıyaz,*
	Caylap çıgıp kelatat,	*Temizleyip çıkıp geliyor,*
	Kıyazdan korkup cediger	*Kıyaz'dan korkup Cediger*
	Kaynap çıgıp kelatat.	*Kaynayıp çıkıp geliyor.*
	Şıbıraşıp kalışıp,	*Fısıldaşıp kalıp,*
	Amalsızdan kayran el	*Çaresizlikten zavallı el,*
	Şıpşınışıp alışıp,	*İç çekişip durup,*
192000	Biröösünö biröösü	*Birisine birisi*
	Kereez ayta salışıp,	*Vasiyet söyleyiverip,*
	Kızır çalgan kankorgo	*Hızır değmiş hunhara*
	Tiyişçü bolsok öldük – dep,	*İlişecek olsak öldük deyip,*
	Caman katın, caş baldar	*Zavallı kadın, körpe çocuklar*
	Kantip tirüü kördük – dep,	*Nasıl diri gördük deyip,*
	Curt çurkurap, çuu keyip	*Yurt çığrışıp, feryat edip,*
	Kaçanda bolso kayran can	*Ne zaman olsa zavallı can,*
	Zordukta cürüp öldük – dep,	*Zorbalıkta yaşayıp öldük deyip,*
	Ayabagan çoñ kırgın	*Amansız koca kırgını,*
192010	Ata, karap oturgun,	*Aman, bakıp otur sen,*
	Külçorodon kördük – dep,	*Külçoro'dan gördük deyip,*
	Sakalduusu karısı,	*Sakallısı, yaşlısı,*
	Çuu turup, keyip toktoboy	*Feryat edip, yakınıp durmadan,*
	Cedigerdin baarısı,	*Cediger'in hepsi,*
	Başçıbızdan çoñ korduk	*Başbuğumuzdan büyük horluk*
	Kaçan da bolsok kördük dep,	*Ne zaman olsa gördük deyip,*
	Korduk tartıp aydalıp,	*Horluk çekip sürülüp,*
	Kankordon bügün öldük dep,	*Hunhardan bugün öldük deyip,*
	Ar kaçandan, bir kaçan	*Her ne zamandan bir zaman,*
192020	Duşmança kaptap alganıñ	*Düşmanca basıp aldığın,*
	Kankorgo kol salganıñ	*Hunhara el kaldırdığın,*
	Bu kılıgıñ kata ele,	*Bu ettiğin hataydı,*
	Uşu turgan Semetey	*Şurada duran Semetey,*

Manastan kalgan badırek
Biz kırgızga ata ele.
Ata bolgon sebebi:
Ala-Too kütüp cer kılgan,
Azgan tozgon kırgızdı
Atası Manas er kökcal
Aydap cürüp el kılgan,
Kıtayga salgan sabaştı
Tartp berip kırgızga
Cer kılgan Keñ-Kol, Talastı.
Bu kırgız kantip unuttuñ
Cergelüü kökcal Manastın
Tukumu mınday kankorgo
Tuşukkan adam oñorbu?
Kabılan şerdin uuluna
Kapıray curtum munu oylo
Katılgan aman bolobu?
Çalışıp kişi barbagan
Kadırluu – Sultan Semetey
Kırgızdın kalkı bul emes,
Kırgın boldu – dep uktum
Kıtay curtu aman kalbagan.
Manastın uulu er sultan
Belesi biyik bel ele,
Kırgız turmak kılımdı
Kütüp turgan şer ele.

Kan temirdey kaldaytıp,
Alda kökcal baatırdı
Katın tuubayt degi ele.
Kakançını cogotpos
Kara kökcal şer ele,
Kürdölüü kalaa köp curttu
Kütüp turgan er ele
Surap içse tük toyboy,
Sugalaktı tük koyboy,
Özübüz serpip börü albay,
Börü algan uuldu körö albay, Koşton
kiygen suusar börk

Manas'tan kalan azman,
Biz Kırgız'a ataydı.
Ata olmasının sebebi:
Ala-Too'yu tutup yurt etmiş,
Azıp tozan Kırgız'ı,
Atası Manas er bozkurt,
Sürüp götürüp el etmiş,
Çin'e saldığı savaşı,
Çekip alıp Kırgız'a,
Yurt etmiş Keñ-Kol'u, Talas'ı.
Bu Kırgız'ı nasıl unuttun,
Yurtlu bozkurt Manas'ın
Soyu olan böyle hunhara
Çatan adam onar mı?
Kaplan aslanın oğluna,
Aman yurdum, bunu düşün,
Sataşan sağ kalır mı?
Çalım atıp kimsenin varamadığı,
İtibarlı Sultan Semetey,
Kırgız'ın halkı bu değil,
Kırgın oldu diye duydum,
Çin halkı sağ kalmamış.
Manas'ın oğlu er sultan,
Sırtı yüksek bir beldi,
Kırgız şöyle dursun, asrı
Gözetip duran aslandı.

Han demiri gibi heybetli,
Böylesi bozkurt bahadırı
Kadın doğurmaz zaten.
Kakançın'ı yok etmez
Kara bozkurt aslandı,
Kudretli şehri, çok halkı
Gözetip duran erdi.
İsteyip içse hiç doymayan,
Açgözlüyü hiç bırakmayan,
Kendimiz savurup kurt alamayıp,
Kurt alan oğlu göremeyip, Yedekten
giyilen samur börk,

	Ata kuu curt oñboduk.	*Aman, kavruk yurt, onmadık.*
	Ar kaçandan bir kaçan	*Her ne zamandan bir zaman,*
	Bu buzuktu koyboduk.	*Bu bozguncuyu bırakmadık.*
	Uşu sultan Semetey	*Bu sultan Semetey,*
	Meder tutkan bel ele,	*Medet tuttuğumuz beldi,*
	Beli tiyçü cer ele,	*Beliyle destek olduğu yerdi,*
	At kaçırbas boz aygır	*At kaçırmaz boz aygır,*
	Telegeyi teñ ele,	*Her yanı denkti,*
	Cartı bölüp salçu elek,	*Yarı bölüp koyardık,*
192070	Içi kenen kankoruñ	*İçi geniş hunharın,*
	Bagalekke salçu elek,	*Paçamıza sokardık,*
	Cer cüzünön keñ ele,	*Yeryüzünden genişti,*
	Baatırlar dep barbaktap,	*Bahadırlar deyip kurulup,*
	Beren öñdüü caralıp,	*Eren suretinde yaratılıp,*
	Kudaysınıp dardaktap	*Tanrılık taslayıp kasılana*
	Mendesin berbeyt degi ele.	*Kulunu vermez zaten.*
	Eçkinin toñgon mayın cep,	*Keçinin donmuş yağını yiyip,*
	Ayzaga tüpök mıktılap	*Mızrağa püskül perçinleyip,*
	Esirip kısır tayın cep,	*Esrimiş kısır tayını yiyip,*
192080	Tagıp turgan şer ele,	*Takıp duran aslandı,*
	Kanttı karday kemirip,	*Şekeri kar gibi kemirip,*
	Argın, kırgız az curttu	*Argın, Kırgız az halkı,*
	Kara çaydan şimirip,	*Kara çaydan höpürdetip,*
	Celp etken celge tiygizbey,	*Esintili yele değdirmeden,*
	Tartıp arak içişip,	*Çekip rakı içişip,*
	Suuk bolorço tiygizbey,	*Soğuk olmasın diye değdirmeden,*
	Kütüp turgan şer ele.	*Gözetip duran aslandı.*
	Arstan ele, kan ele,	*Aslandı, handı,*
	Dobul kelse cel tiybes.	*Bora gelse yel değdirmez.*
192090	Kaarluuga mal berbes	*Zalime mal vermez*
	Kara kökcal şer ele.	*Kara bozkurt aslandı.*
	Kadimki Manas sultandan	*Bildiğin Manas sultandan*
	Bir tuugan er ele.	*Öz kardeş gibi erdi.*
	Oñ cagında orustan	*Sağ yanında Rus'tan,*
	Kır cagında kıtaydan	*Sırt yanında Çin'den,*
	Mañdaydagı barañ bar,	*Karşıdaki filintalı var,*
	Biz menen bastaşkan duşman dalay bar,	*Bizimle çekişen düşman nicesi var,*

Barmaktuunu batırbay	*Parmaklıyı batırmadan,*
Tırmaktuuga çektirbey,	*Tırnaklıya kaptırmadan,*
Kanattuuga kaktırbay,	*Kanatlıya çarptırmadan,*
Kaarluuga çaptırbay,	*Zalime saldırtmadan,*
Bagıp turgan şer ele,	*Besleyip duran aslandı,*
Beren öñdüü caralıp,	*Eren suretinde yaratılıp,*
Mendeden çıkpayt degi ele.	*Kul içinden çıkmaz zaten.*
Bul kankordun barında	*Bu hunharın varlığında,*
Tulpar oozun burçu elek,	*Küheylanın ağzını çevirirdik,*
Kündüzü kımız, tünüñ kız	*Gündüzü kımız, gecen kız,*
Kürküröp oynop turçu elek,	*Gürleyip oynayıp dururduk,*
Çatıraş oynop, çañ salıp,	*Satranç oynayıp, toz koparıp,*
Ooluksa ordo atışıp,	*Coşunca ordo atışıp,*
Oyunga mıktap batışıp.	*Oyuna iyice dalışıp.*
Elkin oynop catışıp,	*Başıboş oynayıp yatışıp,*
Bütün kunduz terisin	*Bütün kunduz derisini,*
Özön tarta konuşup,	*Vadi boyunca konuşup,*
Ayt dep koygon biröö cok	*Haydi deyip duran kimse yok,*
Öz erkinçe boluşup,	*Öz keyfimizce olup,*
Süt botonu baylatıp,	*Süt devesini bağlatıp,*
Baglan kozu, şirin baş	*Besili kuzu, tatlı baş,*
Asemdetip kaynatıp,	*Süsleyip kaynatıp,*
Kök sülöösün kımbat börk	*Boz vaşaktan pahalı börk,*
Irgaluu belek, cok belek	*Sallanırdık mı, yok muyduk,*
Külkü kündü çıgarıp,	*Gülüşle günü çıkarıp,*
Tamaşa tañdı atırıp,	*Şakayla tanı ağartıp,*
Bu kankordun barında	*Bu hunharın varlığında*
Cırgaçu belek, cok belek?	*Sefa sürer miydik, yok muyduk?*
Baatırlıgı şerligi,	*Bahadırlığı, aslanlığı,*
Ösüp cürgön er ele.	*Büyüyüp yetişen erdi.*
Kaynap catkan kakandan,	*Kaynayıp duran hakandan,*
Kıcıldagan kıtaydan,	*Kaynaşıp duran Çin'den,*
Kılça balaa körsötpöy	*Kıl kadar bela göstermeden,*
Tozup catkan şer ele,	*Karşılayıp duran aslandı,*
Temirden korgon çep ele,	*Demirden kale, hisardı,*
Teñir süyüp mındaydı	*Tanrı sevip böylesini*
Kırgızga berbeyt degi ele.	*Kırgız'a vermez zaten.*
Kaarın tögüp kakayıp,	*Kahrını döküp dikilip,*

Ceti-Suuda cediger
Kimiñe balaa saldı ele,
Tolkup catkan kalıñ curt
Senin kimiñe tiyip kaldı ele. Ayçürök
anın zayıbı eken,
Sen Semetey bolgonu,
Semetey atkan kongonu,
Ceti-Suuda cediger
Kimiñe capa saldı ele,
Kalkıña kaçan bardı ele?
Kıyaz ayttı cürgün dep,
Atañdın körü caman curt
Cürdöp kalgan ekensiñ,
Kıcıldagan cediger
Kıyınsınıp ayza alıp,
Dürböp kalgan ekensiñ.
Manastın uulu er baatır
Alañdı ala kaçpasa,
Kazınañdı çaçpasa,
Kulañdı kuuy kaçpasa,
Kurcunda buluñ çaçpasa,
Kıyazdın salgan şumdugun
Arıslan şerge katılıp,
Azapka böödö çatılıp,
Bul Kıyazdın buyrugun,
Curtum basıp algan ekenbiz,
Kaçan kankor Semetey
Acıdaardın kuyrugun.
Uşu kankor Semetey
Kayır aytkan oñobu?

Yedi-Su'da Cediger,
Hanginize bela saldıydı,
Coşup duran kalın halk,
Senin hanginize dokunduydu? Ayçürök
onun karısıymış,
Sen Semetey olalı,
Semetey adını alıp konalı,
Yedi-Su'da Cediger,
Hanginize cefa saldıydı,
Halkına ne zaman vardıydı?
Kıyaz söyledi yürü deyip,
Babanın körü kötü halk,
Yürüyüp gitmişsin,
Kaynaşan Cediger,
Yiğitlik taslayıp mızrak alıp,
Kaynaşıp kalkmışsın.
Manas'ın oğlu er bahadır,
Alanını alıp kaçmasa,
Hazineni saçmasa,
Kulanını kovup kaçmasa,
Heybendeki malını saçmasa,
Kıyaz'ın saldığı şeytanlığı,
Aslan şere sataşıp,
Azaba boşuna bulaşıp,
Bu Kıyaz'ın buyruğunu,
Yurdum, basıp almışız,
Ne zaman hunhar Semetey,
Ejderhanın kuyruğunu.
Bu hunhar Semetey'e
Beddua eden onar mı?

On sekizinci cildin sonu.

On dokuzuncu cilt, ihanetin altın tacı ve bozkurdun son yatağıyla sürer.

Dünyanın en uzun destanı Manas, yirminci yüzyılın Homeros'u sayılan Sayakbay Karalaev'in dilinden 500.553 mısra olarak yazıya geçirildi. Bu dizi, üçlemenin ikinci parçası olan «Semetey» destanını Kırgızca Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyor.

On sekizinci cilt, Koñurbay ile Ezkara'nın başlarıyla dönülen zaferden Ümötöy'ün kan bedeli seferine; Taybuurul'un gidişinden Akerkeç'in ilencine ve susan kümbetin gölgesinde örülen ihanete uzanır.

SEMETEY · KARALAEV VARYANTI · CİLT XVIII

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI · CİLT XVIII

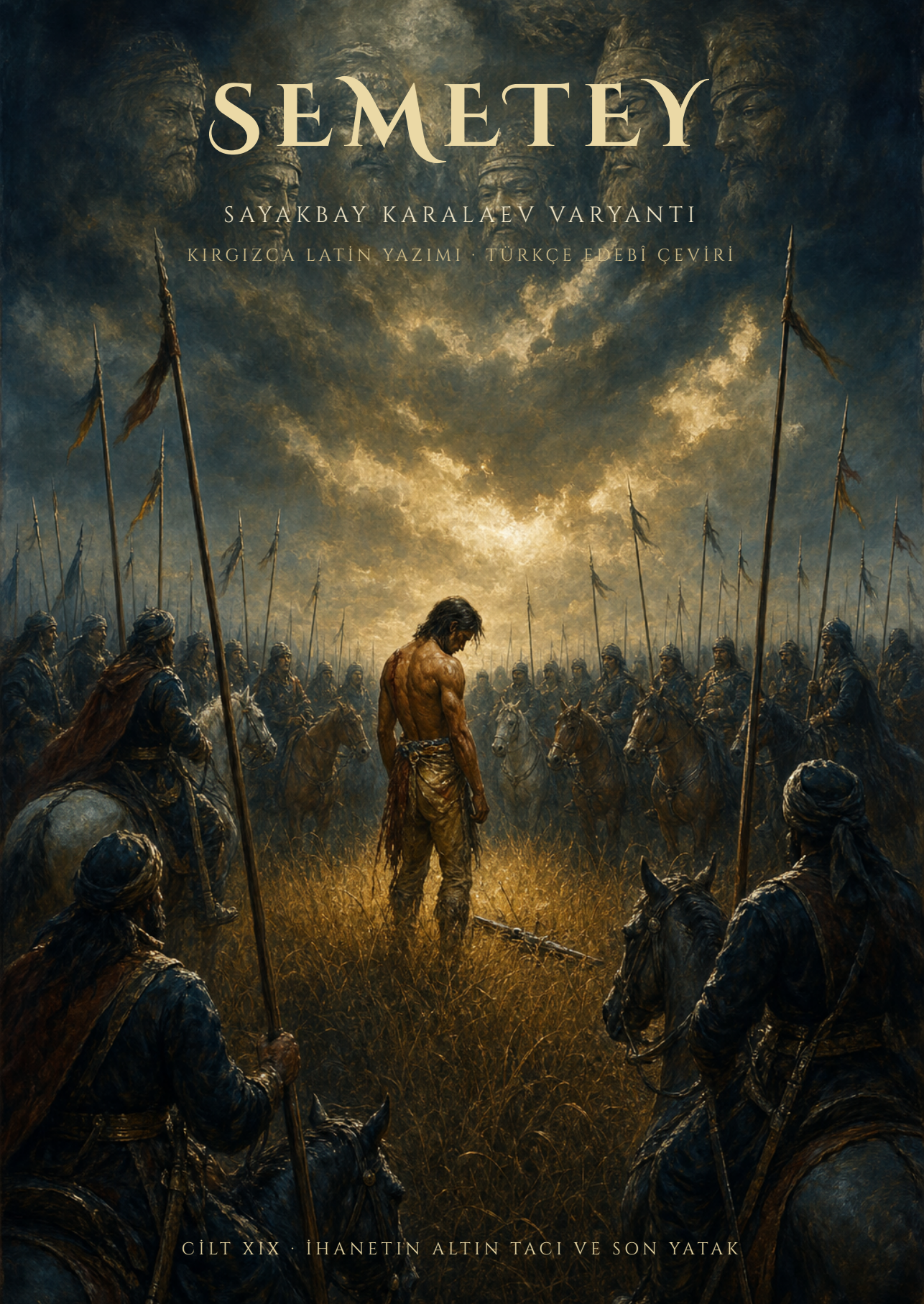
SEMETEY
SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI
KIRGIZCA LATİN YAZIMI · TÜRKÇE EDEBİ ÇEVİRİ
CİLT XIX · İHANETİN ALTIN TACI VE SON YATAK

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

Kırgızca Latin yazımı ve Türkçe edebî çevirisiyle
karşılıklı iki sütun hâlinde

CİLT XIX

Bölüm 1 · İhanetin Altın Tacı
Bölüm 2 · Akkelte Susunca
Bölüm 3 · Bozkurdun Son Yatağı

Bu kitaptaki metin, telif korumasına tabi olmayan halk edebiyatı (folklor) niteliğindeki destan mısralarından ibarettir.

Kaynak baskı: «Семетей» эпосу — Саякбай Каралаевдин айтымында (1-китеп). «Turar» Yayınevi, Bişkek 2013 (haz. A. Jaynakova; genel red. A. Akmataliev). Kaynak baskının telifli editoryal katmanları — ön söz ve son söz, bilimsel açıklamalar, sözlük bölümü ve Theodor Herzen'in illüstrasyonları — bu yayına alınmamıştır.

Kırgızca Latin transliterasyonu, Türkçe edebî çeviri, ön söz, bölüm özetleri, kapak ve iç tasarım bu yayın için özgün olarak üretilmiştir. © Gazâ'nın Neferi, 2026. Kaynak gösterimi, folklor eserlerinin kullanımına ilişkin dürüst uygulama gereğince yapılmıştır.

Bu cilt, üçlemenin yaklaşık 316.000 mısralık «Semetey» bölümünün 192.165–202.760 mısralarını kapsar.

ÖN SÖZ

Manas göçtü; ama ocağı sönmedi. Elinde destan, dilinde ant taşıyan Kırgız, kaybettiği hanın yasını bir başka hikâyeyle sağalttı: babasız doğan, sürgünde büyüyen, atalar yurdunu geri almak için tek başına yola çıkan bir oğulun hikâyesiyle. «Semetey», üçlemenin ikinci kitabıdır; yasın, vefanın ve dönüşün destanıdır.

Sayakbay Karalaev'in dilinden yazıya geçirilen bu varyantta Semetey'in hikâyesi, Manas'ın ölümünün hemen ertesinde başlar. Abıke ile Köböş'ün ihaneti, Kanıkey'in bebeğini koynuna alıp Buhara'ya kaçışı, yetimin dedesinin sarayında soyundan habersiz büyüyüşü ve kanının çağırdığı gün Talas'a dönüşü — bunların hepsi, sözlü geleneğin en usta anlatıcısının nefesiyle, kesintisiz bir ırmak gibi akar.

Bu dizide Karalaev varyantının «Semetey» bölümünü, Kırgızca aslının Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyoruz. Transliterasyonda Türk okurunun gözüne yatkın bir yazım benimsendi; çeviride ise mısra bütünlüğü korunarak destanın epik sesi Türkçede yeniden kuruldu. Her bölümün başında iki paragraflık bir özet ve okuru bekleyen olayları toplayan kısa bilgi kutuları yer alıyor.

Söz atadan oğula geçti; kitap da elden ele geçsin.

Gazâ'nın Neferi
Antalya, 2026

KİTABIN PLANI

I	İhanetin Altın Tacı	Cilt XIX — bu ciltte
2	Akkelte Susunca	Cilt XIX — bu ciltte
3	Bozkurdun Son Yatağı	Cilt XIX — bu ciltte

BİRİNCİ BÖLÜM

İhanetin Altın Tacı

Çınkoco ile Toltoy'un ektiği fitnenin ardından Ceti-Özön'ün Cediger halkı, hanları Kıyaz'ın önderliğinde kan davası güderek Talas'a yürür; fakat Külçoro tek başına orduyu bozguna uğratır ve Cediger boyunlarına yular takıp aman diler. Yaşlı Kadırbay, suçun halkın değil Kıyaz'ın akılsızlığı ile Kançoro'nun fesadı olduğunu haykırır; Semetey'in heybetini gören Kıyaz saldırmaya cesaret edemez. Anlatıcı burada ihanetin köklerini açar: Surkoyon'un yularının Külçoro'ya atılmasından beri kin biriktiren Kançoro, Semetey'in tılsımlı atı Taybuurul'un sırrını düşmana vermiş, atı yok ettirmiş ve Kıyaz'a savaş gününü bildiren mektubu göndermiştir. Kaçan Cediger'in ardından "Cediger!" narasıyla yetişen Kançoro, orduyu utandırıp geri döndürür ve açık savaş başlar.

Külçoro, bir memeden süt emdiği Kançoro'nun artık apaçık düşman olduğunu görüp onun başını almaya ant içer. Kadırbay, Semetey'in geçmiş iyiliklerini — Kançoro'yu Çin esaretinden kurtarışını, Han Çubak'ın öcünü alışını — sayarak Cediger'i barışa çağırsa da Kançoro tehditle ağır basar: Kıyaz boyun eğer ve Cediger, altın taç giydirip altmış kişinin kaldırdığı tahtla Kançoro'yu kendine han yapar. Yeni han bütün orduyu Semetey'in üzerine sürer; Taybuurul'un yokluğunu, kırk çiltenin ayrılışını, Akkelte'nin ateş almayışını düşmana fısıldar. Dört kişi birden mızrak saplasa da Semetey silkinip kurtulur; Külçoro, Kadırbay ile Tölöbay'ın başını keser. Ama Nartoru sarp yokuşta tökezleyince Semetey atsız kalır ve bölüm, yalnız kahramanın Cediger seliyle kuşatılışıyla kapanır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Cediger ordusunu Ceti-Özön'den Talas'a süren Kıyaz, Bagış'ın oğludur ve Tootoru adlı ata biner; Külçoro'nun tek başına yaptığı bozgun üzerine halk boyunlarına yular geçirip aman diler.
- Kançoro'nun ihaneti üç aşamalıdır: Taybuurul'un sırrını (dört ayağını bağlayıp kulağına kurşun akıtma) vermek, atı yok ettirmek ve Kıyaz'a altı at ile savaş gününü bildiren mektup göndermek.
- Kininin kökü, Toltoy yenilgisinden sonra Semetey'in Surkoyon'un yularını Kançoro'ya değil Külçoro'ya atması gibi paylaştırma kırgınlıklarına dayanır.
- Yaşlı Kadırbay (Kalça oğlu) ile Tölöbay (Tölök oğlu) halkın suçsuzluğunu savunup barış öğütler; buna rağmen Semetey'e mızrak uzattıkları için ikisinin de başını Külçoro keser.
- Kıyaz'ın kapitülasyonuyla Cediger, Kançoro'ya altın taç giydirip altmış kişinin kaldırdığı yaldızlı tahtta onu han ilan eder.
- Kançoro, Semetey'in zayıf anını — kırk çilten koruyucunun ayrılışını, Akkelte'nin ateş almayışını, Zülpükor'un kınında paslanışını — düşmana açıklar; Nartoru'nun yokuşta çökmesiyle Semetey atsız ve kuşatılmış kalır.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Karmaşkan aman bolobu?!	*Onunla boğuşan sağ kalır mı?!*
Keçee kabarında bar beken	*Hani haberlerde var ya,*
Ötüp ketken er Toltoy	*Göçüp giden er Toltoy*
Bilerman ele, şer ele,	*Bilgeydi, bir aslandı,*
192170 Bilgiç tuugan er ele,	*Bilgiç doğmuş bir erdi,*
Tuuganga batpay cat bolup,	*Akrabaya sığmayıp yad olup,*
Şıgaydın uulu Çınkoco	*Şıgay'ın oğlu Çınkoco*
Aalamga cetet çaması,	*Gücü âleme yeter sanırdı,*
Semetey menen al ekөө	*Semetey ile o ikisi*
Aga-ininin balası.	*Kardeş çocuklarıydı.*
Tutanıp ölgön çoçkonun	*Tutuşup ölen o domuzun*
Buzuktugun karaçı.	*Fesatlığına bak hele.*
Kagıştı katuu salam dep,	*Sert bir çarpışma salarım diye,*
Akun kan anın kayını eken.	*Akun Han onun kayınıymış.*
192180 Şıgaydın uulu Çınkoco	*Şıgay'ın oğlu Çınkoco*
Çındap curttu kuturtup	*Halkı gerçekten kudurtup*
Bir cañcaldı saldı ele.	*Bir kavga salmıştı ortaya.*
Kıyla aksakal karısı	*Nice aksakalı, yaşlısı,*
Kılgan üçün er Toltoy	*Er Toltoy öyle yaptığı için*
Asker alıp, kol cınap,	*Asker alıp, ordu toplayıp,*
Kırgın bolup baarısı,	*Hepsi kırgına uğradı,*
Aldabızdan şaşkanbız,	*Telaştan aklımız şaştı bizim,*
Attı tartıp kulduk dep,	*At sunup kulunuz deyip,*
Ayköldön arañ kaçkanbız.	*Ayköl'den güçbela kaçtık biz.*
192190 Çınkoco, Toltoy kuturup,	*Çınkoco, Toltoy kudurup,*
Özü barıp katılgan,	*Kendisi varıp sataştı,*
Kalıñ curttun baarısı	*Kalabalık halkın hepsi*
Keçilbes kaarga çatılgan.	*Geçilmez kahra dolaştı.*
Manastın uulu kankorgo	*Manas'ın oğlu o hunhara*
Ölüüçüdöy cediger	*Ölecekmiş gibi Cediger*
Öröpküp özü katılgan,	*Coşup kendisi sataştı,*
Ceti-Özöndö cediger	*Ceti-Özön'de Cediger*
Tobuña tozok saldı ele,	*Obanıza tamu salmıştı,*
Çabam – dep kaalap aylıñdı	*Köyünü vururum diye isteyip,*
192200 Bizge cadaalın salıp bardı ele?	*Bize zorbalığını salıp gitmişti ya?*
Arıslan şerge katılıp,	*Arslan yiğide sataşıp,*

Azapka bügün çatılıp,	*Bugün azaba dolaşıp,*
Aram ölöt ekenbiz.	*Haram ölecekmişiz demek.*
Caş küçüktöy kıñkıldap,	*Körpe enik gibi sızlanıp,*
Caman ölör bekenbiz.	*Kötü mü ölecekmişiz?*
Can-cabıla çuu turup,	*Hep birlikte feryat kopup,*
Canakı kökcal törödön	*Şu bozkurt töreden*
Aram ölör bekenbiz,	*Haram mı ölecekmişiz,*
Öröpküp kelip, öz düynö	*Coşup gelip, öz malımızı*
192210 Çaçıp keter bekenbiz,	*Saçıp mı gidecekmişiz,*
Ceti-Suu közdöy bet alıp,	*Ceti-Suu'ya yönelip,*
Cetkileñ şerden kırılıp,	*Yaman aslandan kırılıp,*
Kaçıp keter bekenbiz.	*Kaçıp mı gidecekmişiz.*
Tolkup çıktık cediger	*Dalgalanıp çıktık biz Cediger,*
Azır toodoy, taştay mekenbiz.	*Şimdi dağ gibi, taş gibiyiz.*
El kılkıldap, köl tolkup,	*El kaynaşıp, göl coşup,*
Kabılanga katılıp,	*Kaplana sataşıp,*
Müşkülgö böödö çatılıp,	*Boş yere derde dolaşıp,*
Tozup ölöp bekenbiz?	*Perişan olup mu ölecekmişiz?*
192220 Okoro tüygön keñ çılbır	*Düğüm düğüm geniş yuları,*
Oy baatır, candı koygun – dep, Kamına kirdi er Kıyaz	*Ey bahadır, cana kıyma deyip, Hazırlığa girişti er Kıyaz*
A namız kılbay moyunga	*Ar namus etmeden boyna*
Salınıp ölör bekenbiz,	*Takınıp mı ölecekmişiz,*
Ayköl candı koygun – dep,	*Ayköl, cana kıyma deyip,*
Calınıp ölör bekenbiz,	*Yalvarıp mı ölecekmişiz,*
Sakalduusu, karısı	*Sakallısı, ihtiyarı*
Sanaa tartıp, çuu turup,	*Kaygı çekip, feryat edip,*
Cediger, kıpçak baarısı	*Cediger, Kıpçak hepsi,*
Kızır çalgan kankorgo	*Hızır'ın dokunduğu hunhara*
192230 Kıyırına kaydan tiet dep,	*Ucuna kim el sürer deyip,*
Baatır Manas şerine,	*Bahadır Manas aslanına,*
Şerden kalgan eline	*Aslandan kalan eline*
Kanday adam kol salıp,	*Hangi insan el kaldırıp,*
Kanday adam kiret – dep	*Hangi insan girer deyip,*
Ulukman şerdin uuluna	*Ulukman aslanın oğluna*
Uruşup mende tier – dep,	*Hangi kul savaşıp dokunur deyip,*
El çurkurap, curt çuulap,	*El feryat edip, yurt çığrışıp,*
Esteseñ dümök iş bolup,	*Düşünsen, kargaşalı iş olup,*

Kee bir canga, kee bir can
Kıbıraşa kalışıp,
Kee adamga, kee adam
Şıbıraşa salışıp,

Kimi kimseye, kimi kimse
Birbirine sokulup,
Kimi adama, kimi adam
Fısıldaşıp konuşup,

Keyip kelet kaytışıp,
Caman katın, caş bala
Cana emine bolor dep?
Kereezin ayta salışıp.
Kep kılganda çoñ dümök
Duuga kirip cediger,
Akıl oylop, iş sanap,
Çuuga kirip cediger,
Kee biröösü kercektep,
Bolottuu ayza aştaşıp,
Keyigenden kee adam
Candan keçe taştaşıp.
Esebi cok mol bolup,
Camgır kılıp, caa tartıp,
Cabıla kirdi er Kıyaz.
Kılıç şiltep, ayza urup,
Kaarın tögüp bakırıp,
Kıyazdap uraan çakırıp,
Öyüz-büyüz turuşup,
Cazayıl atıp, caa tartıp,
Can taştaşıp uruşup,
Caman cañcal saldı ele.
Cañcaldaşıp turuştu.
Mına oşondo Külçoro,
Şay koldogon şer Çoro
Şamdagayı bolcolsuz
Şakıldagan er Çoro,
Ok eki müçö teñ Çoro,
Kırgız turgay kıtaydı
Kırgın kılgan er Çoro.
Mına oşondo Külçoro
Cay-caragın şaylanıp,
Canına kılıç baylanıp,
Cediger tümön, bul calgız,

Dertlenip döner geri,
Zavallı kadın, körpe çocuk
Şimdi ne olacak deyip,
Vasiyetini söyleyiverdi.
Söz açılınca, büyük kargaşa,
Gürültüye girdi Cediger,
Akıl yorup, iş düşünüp,
Feryada girdi Cediger,
Kimisi inat edip,
Çelik mızraklara sap geçirip,
Dertlendiğinden kimi adam
Candan geçmeye kalkıştı.
Hesapsız, pek çok olup,
Yağmur gibi ok yağdırıp, yay çekip,
Er Kıyaz hep birden daldı.
Kılıç sallayıp, mızrak vurup,
Kahrını döküp bağırıp,
«Kıyaz!» diye uran çağırıp,
Karşı karşıya duruşup,
Cazayıl atıp, yay çekip,
Canını ortaya koyup vuruşup,
Yaman bir kavga salmıştı.
Kavgalaşıp durdular.
İşte o zaman Külçoro,
Şay'ın koruduğu aslan Çoro,
Çevikliği ölçüsüz,
Şakırdayan er Çoro,
İki uzvu ok gibi denk Çoro,
Kırgız şöyle dursun, Kıtay'ı
Kırgına uğratan er Çoro.
İşte o zaman Külçoro
Silahını pusatını kuşanıp,
Beline kılıç bağlanıp,
Cediger tümen, bu yalnız,

Can kızıktın capasın	*Tatlı canın cefasını*
Körüp cürөt Külçoro,	*Görüp durur Külçoro,*
Candı taştap uruşup,	*Canı ortaya koyup vuruşup,*
Ölüp cürөt Külçoro.	*Ölümle yürür Külçoro.*
Çımın canı çırkırap,	*Sinek kadar canı çığrışıp,*
Say-söögü zırkırap,	*İliği kemiği sızlayıp,*
Köñülü say-say bölünüp,	*Gönlü parça parça bölünüp,*
Közdön caşı tögülüp,	*Gözünden yaşı dökülüp,*
Cedigerdin kara tuu,	*Cediger'in kara tuğu,*
Cer cañırtkan ızı-çuu,	*Yeri inleten çığlık gürültü,*
Bet aldında körünüp.	*Tam karşısında görünüp.*
Ay Külçoro baatırıñ	*Ay Külçoro bahadırın,*
Acal cetse ölüügö,	*Ecel gelse ölmeye,*
Ayda bolso kıraanı	*Nerde ise o şahbaz,*
Baatır kökcal Semetey	*Bahadır bozkurt Semetey*
Karaan bolup berüügö,	*Destek olup durmaya,*
Ölböy aman cürgöndö	*Ölmeyip sağ gezerken*
Ne murazga ceteyin	*Hangi murada ereyim,*
Abakem şerdin aldına	*Abam aslanın uğruna*
Kıl ayabay kuu candı	*Kıl kadar esirgemeden kuru canı,*
Kılça körböy şer Çoroñ	*Kıl kadar görmeden aslan Çoro'n,*
Kıykırığı taş carıp,	*Haykırışı taş yarıp,*
Ökürügü baş carıp,	*Böğürüşü baş yarıp,*
Kara arıslanday çamınıp,	*Kara aslan gibi atılıp,*
Kayıptan akıl tabılıp,	*Gaipten akıl bulunup,*
Uluktarın, şerlerin,	*Uluklarını, aslanlarını,*
Serpişke kirçü erlerin.	*Çarpışmaya girecek erlerini*
Üzüp çıktı Külçoro,	*Koparıp çıktı Külçoro,*
Cer caynagan cediger	*Yeri kaplayan Cediger'e*
Ceke aralap, kol salıp,	*Tek başına dalıp, el salıp,*
Tozo çıktı Külçoro.	*Darmadağın etti Külçoro.*
Baatırların, şerlerin	*Bahadırlarını, aslanlarını*
Baylay çıktı Külçoro,	*Bağlayıp çıktı Külçoro,*
Balbansıngan cediger	*Pehlivan geçinen Cediger'i*
Ayday çıktı Külçoro.	*Sürüp çıktı Külçoro.*
Cekene belge kurçanıp,	*Kısa kılıcı bele kuşanıp,*
Cer caynagan cediger	*Yeri kaplayan Cediger'e*
Ceke kirdi kol salıp,	*Tek başına girdi el salıp,*

«Manastap» uraan çakırıp,
Cer caynagan cediger
Cetkende tiydi sapırıp
Ayza cetken cerlerin

«Manas!» diye uran çağırıp,
Yeri kaplayan Cediger'i
Yetiştiğinde savurup çarptı,
Mızrak yetişen yerlerini

Ayza menen mılgıtıp,
Iline tüşsö ayzaga,
Tegi balban şer Çoroñ,
Tepçiy sayıp ırgıtıp,
Balta tiygen cerlerin
Balta menen baltalap,
Oykup cüröt şer Çoro.
Kılıç cetken cerlerin
Kılıç menen kıymalap,
Soykup cüröt Külçoroñ.
Kaarın salıp bakırıp,
Cedigerdi sapırıp,
Cetkenderin ayzalap,
Cetigi Kıyaz kaydalap,
Bukarasın ayzalap,
Buzugu Kıyaz kaydalap,
Artınan tüşüp zırgıtıp,
Köñül kelse ölsün – dep,
Ölböy cüröt kalganı
Dalay müşkül körsün – dep,
Akıldan tanıp şaşsın – dep,
Mından kiyin cediger
Cake kulduk kıldık – dep,
Çuñkurga kire kalsın dep
Tulpar menen zırgıtıp
Andan cakın kelgenin
Alp-döölördü uşunday
Şıyraktan karmap ırgıtıp.
Külçoronu körgöndö
Üç-Koşoydun böksösün
Aşıp cüröt cediger,
Ilaaçın taanga tiygensip,
Kaçıp cüröt cediger.
Kokuy, törö kulduk – dep,

Mızrak ile devirip,
Mızrağa takılıp düşse,
Aslen pehlivan aslan Çoro'n,
Şişleyip saplayıp fırlatıp,
Balta değen yerlerini
Balta ile baltalayıp,
Dalıp çıkar aslan Çoro.
Kılıç yetişen yerlerini
Kılıç ile kıyıp biçip,
Savrulup yürür Külçoro'n.
Kahrını salıp bağırıp,
Cediger'i savurup,
Yetiştiklerini mızraklayıp,
Başları Kıyaz nerde deyip,
Tebaasını mızraklayıp,
Fesatçı Kıyaz nerde deyip,
Ardına düşüp koşturup,
Gönlü isterse ölsün deyip,
Ölmeden kalır geri kalanı,
Nice sıkıntı görsün deyip,
Aklını yitirip şaşırsın deyip,
Bundan böyle Cediger,
«Beyim, kulun olduk» desin diye,
Çukura giriversin diye,
Tulpar ile koşturup,
Ondan yakına geleni,
Alpları devleri işte böyle
İncikten kavrayıp fırlatıp.
Külçoro'yu gördüğünde
Üç-Koşoy'un yamacını
Aşıp gider Cediger,
Sanki laçin karga sürüsüne dalmış gibi,
Kaçıp gider Cediger.
«Aman, töre, kulunuz!» deyip,

Tiybeybiz kulduk kıldık dep.
Bagındık – dep bakırıp
Cıgıldık – dep oşondo
Külçoronu çakırıp,
Çımınday candan tüñülüp,

Attan tüşüp cügürüp.
Okoro tüygön çılbırdı
Moyununa salınıp,
Kalıñ kara cediger
Can soogalap calınıp,
Curt çurkurap, çuu bolup,
Capaluu cañcal boldu ele
Kıyragandan curt çuulap,
Kızıtalak candan tüñülüp,
Kıyın müşkül, çoñ cañcal
Kırıp ier eken dep,
Kızıtalak candan tüñülüp,
Kee biröösü şük turbay
Antalañdap şaşışıp,
Kee bir cara cediger
Toonu közdöy kaçışıp,
Topurak uçup, toz kaptap,
Tolgon müşkül iş bolup,
Bet-betinen salışıp,
Beypaylaşıp turganda
Kıraan eken Külçoro
Kızık soguş kılganda,
Cedigerdin baarısı,
Kadırbay menen Tölöbay
Kalktan çıkkan karısı,
Akıl tapkıç kep bilgen
Çın kemenger anısı,
Kadırbay çıktı sabılıp,
Attan tüşüp kamınıp,
Turgan eken al kıraan
Külçorogo calınıp:
«Cılkı tiysek çañ birge,
Tübübüz birge, can birge,

«Dokunmayız, kul olduk» deyip.
«Baş eğdik» diye bağırıp,
«Yıkıldık» diye o zaman
Külçoro'yu çağırıp,
Sinek kadar candan umut kesip,

Attan inip koşarak.
Düğüm düğüm yuları
Boyunlarına takınıp,
Kara kalabalık Cediger,
Can bağışla diye yalvarıp,
Halk çığrışıp, feryat olup,
Cefalı bir kavga olmuştu,
Kırıldığından halk uluyup,
Kahrolası candan umut kesip,
Ağır dert, büyük kavga,
Hepimizi kırar deyip,
Kahrolası candan umut kesip,
Kimisi sessiz durmayıp,
Sağa sola telaşla koşuşup,
Kimi yaralı Cediger
Dağa doğru kaçıştı,
Toprak uçup, toz kaplayıp,
Dolu dolu dert, iş olup,
Her biri bir yana koşuşup,
Perişan olup dururken,
Şahbaz imiş Külçoro,
İlginç savaş kıldığında,
Cediger'in hepsi,
Kadırbay ile Tölöbay,
Halktan çıkma ihtiyarı,
Akıl bulan, söz bilen,
Gerçek bilge olanı,
Kadırbay perişan çıkageldi,
Attan inip hazırlanıp,
Durur imiş o şahbaz,
Külçoro'ya yalvarıp:
«Yılkı sürsek tozumuz bir,
Kökümüz bir, canımız bir,

Ceti-Özöndü cer caynap,
Ölüp catkan kalıñ curt
Baatır, kalıñ curtta ne cazık. Kütüp alsañ el mına
Kalıñ kara cediger
Kaltırbastan karısın
Şok-şoktotup tokmoktop,

Ceti-Özön'ü dolduran,
Ölüp yatan kalabalık halk,
Bahadır, kalabalık halkta ne suç var.
Kabul etsen, el işte
Kara kalabalık Cediger'in
İhtiyarını bile bırakmadan
Pata küte tokmaklayıp,

Aydap keldi baarısın.
Kembay menen kezigip,
Kelgen candın biribiz.
Zorduk menen kol bolup,
Kelgen candın baarıbız,
Kanıbız akmak emespi,
Kalıñ curtta ne cazık?!
Başçıbız akmak emespi?
Barça curttu ne cazık?!
Akılsız kan kuturat,
Kuturup kan köppösün,
Buzuk salıp eline
Bukaraga cutunat.
Kan akmagı kalcaktap,
Kalıñ curttu cıyuuçu,
Beypay salıp eline
Bukarasın kıruuçu.
Baatır bolsoñ, şer bolsoñ
Kıyaz erdi kırıñız,
Açuuñuzdu tıyıñız.
Er Kıyazdın kızıgı
Eldi-curttu dürbötkön
Kançoronun buzugu» –
Dep oşentip çuu turup,
Kadırbay kakşap turdu ele,
«Katılbaybız kanıña,
Ürönübüz birgeleş,
Ayda baatır Külçoro
Kulduk kıldık baarıña
Açuuñuzdu tıyıñız.
Azdatıp curttu kırıñız.

Sürüp getirdi hepsini.
Kembay ile karşılaşıp,
Gelen canların biriyiz.
Zorla asker olup,
Gelen canların hepiyiz,
Hanımız ahmak değil mi,
Kalabalık halkta ne suç var?!
Başçımız ahmak değil mi?
Bütün halkta ne suç var?!
Akılsız han kudurur,
Kudurup han kabarmasın,
Eline fesat salarak
Tebaasını yutmaya kalkar.
Hanın ahmağı zırvalayıp,
Kalabalık halkı toplar,
Eline perişanlık salarak
Tebaasını kırar.
Bahadırsan, aslansan,
Er Kıyaz'ı kırınız,
Öfkenizi dizginleyin.
Er Kıyaz'ın bu hevesi,
Eli yurdu ürküten,
Kançoro'nun fesadıdır» –
Deyip böylece feryat edip,
Kadırbay dövünüp durmuştu,
«Sataşmayız hanına,
Tohumumuz birdir bizim,
Hey bahadır Külçoro,
Kul olduk hepinize,
Öfkenizi dizginleyin.
Kıracaksan halkı az kırınız.

	Kalaluu şaar cer mına,	*Kaleli şehir, yer işte,*
	Kandı töksöñ, biz mına,	*Kan dökeceksen, biz işte,*
192430	Baatırlar catkan cer mına,	*Bahadırlar yatan yer işte,*
	Baştı kesseñ, biz mına,	*Baş keseceksen, biz işte,*
	Kel kelgendi kırbañız,	*Her geleni kırmayınız,*
	Karmaşkan kaardı kılbañız,	*Boğuşup kahır kılmayınız,*
	Ayttık tildi alıñız,	*Söyledik, öğüdü alınız,*
	Bu kırgız sizge el bolot	*Bu Kırgız size el olur,*
	Kırıp iybey koyuñuz.	*Kırıp bitirmeyiniz.*
	Ceti-Özöndö catkanda	*Ceti-Özön'de yatarken*
	Cedigerdin er Kıyaz	*Cediger'in er Kıyaz'ı*
	Ak sakalduu karıñı	*Ak sakallı ihtiyarını,*
192440	Aydadı curttun baarısın	*Sürdü halkın hepsini,*
	Kee bir candı kamadı	*Kimi canı hapsetti,*
	Kee bir candı cön ele	*Kimi canı düpedüz*
	Keliştirip sabadı,	*Adamakıllı dövdü,*
	Kee bir candar talaldı	*Kimi canlar talan edildi,*
	Keyitti candı korduktap,	*Cana kıydı, horlayıp,*
	Çımınday candı kuuratıp,	*Sinek kadar canı kavurup,*
	Aydap keldi zorduktap,	*Zorbalıkla sürüp getirdi,*
	Kıyaz akmak emespi.	*Kıyaz ahmak değil mi?*
	Kırılgan curtta ne cazık,	*Kırılan halkta ne suç var,*
192450	Kanıñ akmak emespi,	*Hanın ahmak değil mi,*
	Kalıñ curtta ne cazık?	*Kalabalık halkta ne suç var?*
	Curt kazına, el muraa.	*Yurt hazinedir, el mirastır.*
	Kabılan töröm, el kırba,	*Kaplan törem, el kırma,*
	Müyüz sınsa, küç ketet,	*Boynuz kırılsa güç gider,*
	Ezilip emçek cogolso	*Ezilip meme yok olursa,*
	Azıkka salgan süt ketet,	*Azığa katılan süt gider,*
	Karap kılıp kalk kırsañ,	*Perişan edip halk kırarsan,*
	Çın koluñan el ketet,	*Gerçekten elinden el gider,*
	Baatır, tildi alıñız,	*Bahadır, öğüdü alınız,*
192460	Ebi menen boluñuz,	*Ölçüsüyle olunuz,*
	Kalıñ kara bukarañ	*Kara kalabalık tebaanı,*
	Baatır kazına curttu koyuñuz. Tutanıp	*Bahadır, hazine olan halkı bırakınız.*
	ölgön Kıyazga	*Tutuşup ölen Kıyaz'a*
	Cedigerdin er Kıyaz	*Cediger'in er Kıyaz'ı,*
	Ceti-Özön catkan cediger	*Ceti-Özön'de yatan Cediger'i*

Ceeliktirip cıynadı,
Kun kuuymun – dep kalcaktap, Kıyaz
çatak saldı – dep,
Kuturuşup turganı,
Aydap keldi kuuratıp,
Azabın berip çuulatıp.
Aydap keldi çubatıp,
Cıyılıştık çoguu ele
Kökcalga kol salat – dep.
Curt kırılıp kalat – dep,

Azdırıp topladı,
«Kan davası güderim» diye zırvalayıp,
«Kıyaz kavga çıkardı» deyip,
Kudurup durmaları,
Sürüp getirdi kavurup,
Azabını verip inletip.
Sürüp getirdi dizi dizi,
Toplandık hep birlikte,
«Bozkurda el salar» deyip.
«Halk kırılıp kalır» deyip,

Baatır köönübüzdö cok ele.
Beri karay çıkkanda
Kayıñ kıyrap, tal ıylap,
Kankorgo barsak öldük – dep,
Kalıñ curttun baarı ıylap,
Ak sakalduu çal ıylap,
Atasız emi kaldık – dep,
Tili çıkkan bala ıylap.
Er Kıyazdın kordugu,
Esepsiz tiydi zordugu,
Katın ıylap küyünüp,
Kamalıp keldik cediger,
Kayran candan tüñülüp.
Töröm, tiktep tildi alıñız,
Işenbeseñ bul sözgö,
Siz arıslan, biz koyon,
Tim ele kırıp salıñız.
Curtta buzuk cok deseñ
Bu tilimdi alıñız.
Cedigerdin Kıyazga
Baatır, ceke soguş salıñız,
Oktoluu külük Tootoru
Bu da oyrottuu buzgan külük at
Baatır olco kılıp alıñız,
Ak beyil curttu bölüñüz,
Alışçu cooñ er Kıyaz
Baatır, bir atış kılıp körüñüz.
Kıykırıp ayza sunuñuz,

Bahadır, gönlümüzde yoktu bu.
Beri yana çıktığımızda,
Kayın devrilip, söğüt ağlayıp,
«Hunhara varsak öldük» deyip,
Kalabalık halkın hepsi ağlayıp,
Ak sakallı koca ağlayıp,
«Artık babasız kaldık» deyip,
Dili çıkmış çocuk ağlayıp.
Er Kıyaz'ın horluğu,
Hesapsız değdi zorbalığı,
Kadın ağlayıp yanarak,
Kıstırılıp geldik biz Cediger,
Zavallı candan umut kesip.
Törem, bak da öğüdü al,
İnanmazsan bu söze,
Siz aslansınız, biz tavşan,
Düpedüz kırıveriniz.
«Halkta fesat yok» dersen,
Bu öğüdümü alınız.
Cediger'in Kıyaz'ına,
Bahadır, teke tek savaş açınız,
Ok gibi yürük Tootoru,
Bu da Oyrot'u bozan yürük at,
Bahadır, ganimet edip alınız,
Temiz yürekli halkı ayırınız,
Boğuşacağın düşman er Kıyaz'dır,
Bahadır, bir atışıp deneyiniz.
Haykırıp mızrak uzatınız,

Kıyın küçtük şerlikti
Er Kıyazga kılıñız.
Momun curtka kol salsañ
Uyat bolot munuñuz,
Cedigerdin er Kıyaz
Cetesi sizden er emes,
Te, baatır erdigi sizden cön emes,
Bakırıp ayza salıñız,
Baatır Çoro şer eleñ

Çetin güçlü aslanlığı
Er Kıyaz'a gösteriniz.
Sessiz uysal halka el salarsan,
Ayıp olur bu yaptığınız,
Cediger'in er Kıyaz'ı
Soyca sizden er değildir,
Hey bahadır, yiğitliği sizinkine denk değil,
Bağırıp mızrak salınız,
Bahadır Çoro, aslandın sen,

Kaarluu Kıyaz kolunan
Acıratıp alıñız» –
Dep oşentip Kadırbay
Kara tilin kayradı,
Kayran nemeñ sayradı.
Kadırbay kebin ep körüp
Kol çurkurap, çuu tüşüp,
Aylası cetse alçuuday
Atırañdap kayran curt
Kıyazga koldu salçuuday
Eer beldey belesti
Aşıp cetip bardı ele,
Aylasın tappay dalay can
Kaçıp cetip bardı ele,
Kaçıp ketip Kıyazga
Barıp kabar saldı ele,
Koroytup ayza alışıp,
Et bışımga cediger
Tilden kalıp kalışıp,
Kapalanıp küyünüp,
Tölöbay baştap kança can
Tölöktün uulu Tölöbay,
Biröö Kalçanın uulu Kadırbay,
Karankün, Kıyaz, tilimdi al.
Karmaşka dañgıl eçender
Calbırak ooz, car kabak
Can kubantkan çeçender,
Aşıp-şaşıp ıktuular
Er Kıyazdın aldına

Kahırlı Kıyaz'ın elinden
Kurtarıp alınız» –
Deyip böylece Kadırbay
Kara dilini biledi,
Zavallıcık şakıdı durdu.
Kadırbay'ın sözünü uygun görüp,
Ordu çığrışıp, feryat kopup,
Gücü yetse alacakmış gibi,
Kabarıp zavallı halk,
Kıyaz'a el salacakmış gibi,
Eyer beli gibi yamacı
Aşıp varıp gitmişti,
Çaresini bulamadan nice can
Kaçıp yetip varmıştı,
Kaçıp gidip Kıyaz'a
Varıp haber salmıştı,
Mızrakları dimdik tutuşup,
Et pişimi süresince Cediger
Dilden düşüp kaldılar,
Kederlenip yanarak,
Tölöbay başta nice can,
Tölök'ün oğlu Tölöbay,
Biri Kalça'nın oğlu Kadırbay, «Kara gün, Kıyaz, öğüdümü al.»
Boğuşmada usta niceleri,
Yaprak dudaklı, yalçın kaşlı,
Can sevindiren söz ustaları,
Koşup telaşlanan beceriklileri,
Er Kıyaz'ın huzuruna,

Kapıray cetip kaçtı mıktuular.
Kırdırganı keliptir.
Antañ urup, curt dürböp,
Er Kıyazdın aldına
Barıp kepti baştadı:
«Alçı, mına ayzañ!» – dep,
Curt çurkurap ayzasın
Er Kıyazga taştadı.
Kalçanın uulu Kadırbay
Kaltırbay kep baştadı,
Cerdegeniñ Ceti-Suu
Ceti-Suudan kol aldıñ,

Cer dürbötüp mol aldıñ,
Kara köñül şerdi aldıñ,
Kayra tartpas erdi aldıñ,
Artık dümök, çoñ müşkül
Körgönü kelgen ekenbiz,
Kankor şerdin özünön
Ölgönü kelgen ekenbiz.
Kızırluu cerge katılıp,
Kırgınga böödö çatılıp,
Arıslan şerge katılıp,
Acalga böödö çatılıp,
Artık dürböñ çoñ müşkül
Körgönü kelgen ekenbiz.
Işengenim Kançoro
Kançoroñ kaçkı kul eken,
Kankor şerden biz bügün
Ölgönü kelgen ekenbiz.
Tınççılık cakşı bilip al,
Ceti-Suunu eelegen,
Önögün canga berbegen,
Öküldöp duşman ceñbegen,
Kabılan eleñ bilip al,
Kol kuturup kıcıldap,
Kalk çurkurap curt dürböp,
Cıydırganı keliptir,
Kulcuñdagan kuturgur

Vay ki, yetişip kaçtı yamanları.
Kırdırmaya gelmişler.
Afallayıp, halk ürküşüp,
Er Kıyaz'ın huzuruna
Varıp söze başladı:
«Al, işte mızrağın!» deyip,
Halk çığrışıp mızrağını
Er Kıyaz'a bıraktı.
Kalça'nın oğlu Kadırbay
Eksiksiz söze başladı,
Yurt tuttuğun Ceti-Suu,
Ceti-Suu'dan asker aldın,

Yeri ürkütüp bolca aldın,
Kara gönüllü aslanı aldın,
Geri dönmez eri aldın,
Aşırı kargaşa, büyük dert
Görmeye gelmişiz meğer,
Hunhar aslanın kendisinden
Ölmeye gelmişiz meğer.
Hızırlı yere sataşıp,
Boş yere kırgına dolaşıp,
Arslan yiğide sataşıp,
Ecele boş yere dolaşıp,
Aşırı kargaşa, büyük dert
Görmeye gelmişiz meğer.
Güvendiğim Kançoro,
Kançoro'n kaçak bir kulmuş,
Hunhar aslandan biz bugün
Ölmeye gelmişiz meğer.
Barışın iyi olduğunu bil,
Ceti-Suu'yu eline geçiren,
Hakkını kimseye kaptırmayan,
Hiçbir düşmanın diklenip yenemediği,
Kaplandın sen, bilmiş ol,
Ordu kudurup kaynaşıp,
Halk çığrışıp, yurt ürküşüp,
Kendini kırdırmaya gelmiştir,
Böbürlenen kudurgan,

	Uşu curttun baarısın	*Şu halkın hepsini,*
	Külçoro cangan ok eken	*Külçoro çakan bir okmuş,*
	Çoñ tildeşiñ Kançoro	*Koca ağızlı Kançoro'nun*
	Elçiligi cok eken,	*Elçiliği yokmuş,*
192580	Sandagan külük buudandı	*Sayısız yürük küheylanı*
	Kankorgo kaalap tartalı.	*Hunhara gönülden sunalım.*
	Ceelikpesten cediger	*Azgınlaşmadan, Cediger,*
	Kırgın bolboy kaytalı.	*Kırgın olmadan dönelim.*
	Öröpküp kelse Külçoro	*Coşup gelse Külçoro,*
	Öz bilgendi kılgıday.	*Bildiğini yapar hali var.*
	Kaarlansa Semetey	*Kahırlansa Semetey,*
	Kalktı koyboy kırgıday.	*Halkı koymadan kırar hali var.*
	Orto cerin Külçoro	*Orta yerini Külçoro*
	Orok menen orguday,	*Orak ile biçer hali var,*
192590	Cediger emes aalamdı,	*Cediger değil, âlemi,*
	Kırgız tügül kılımdı	*Kırgız değil, cihanı,*
	Kılım emes Urumdu,	*Cihan değil, Urum'u,*
	Kaarlanıp kaykaysa	*Kahırlanıp kalkarsa,*
	Kaltırbay kökcal cutkuday, Er Kıyaz saa kaçtım dep,	*Bozkurt hiç bırakmadan yutar hali var, «Er Kıyaz, sana kaçtım» deyip,*
	Kaarlansa karısın	*Kahırlansa ihtiyarını*
	Çaynap bürküp iygidey.	*Çiğneyip püskürtüverir hali var.*
	Baatır cedigerdin baarısın Kara coltoy kankordun	*Bahadır, Cediger'in hepsini Kara talihli hunharın*
	Bu kabılan Semetey	*Bu kaplan Semetey,*
	Körkömü kabak butkulday, Aç arıslan colborstoy	*Görünüşü yalçın kaya gibi, Aç arslan, kaplan gibi,*
192600	Körüngöndü cutkunday,	*Görüneni yutar gibi,*
	Karaanı kapkak señirdey, Çın kılkıyma kamanday	*Karaltısı ulu doruk gibi, Gerçek azgın yaban domuzu gibi,*
	Kayratı köpkök temirdey	*Gayreti masmavi demir gibi,*
	Çapçışkanı cegidey,	*Çarpışanı yer gibi,*
	Ar müçösü colborstoy,	*Her uzvu kaplan gibi,*
	Alışkan aman bolbostoy,	*Tutuşan sağ kalmaz gibi,*
	Beleske çıgıp belsenip,	*Yamaca çıkıp gerinip,*
	Berendin kördüm karaanın	*Yiğidin gördüm karaltısını, O tükenesiceyi*
	Tügöngürdü körgöndö	*görünce,*

Ak askar toodoy zañkaygan, Tüz ele
köönüñ bölünöt,
Al kökcaldın şerligi
Tük adamda cok eken.
Tügöngürdün şerligi
Añdısam elde cok eken.
Ay ayköldün erligi.
Bu kırgızga tuulgan
Köpkök temir çep eken,
Kara kurttay kapırdın
Kalkın kırıp Beecindi
Col kılganı ep eken.
Çınmaçındı, Kakandı
Col kılganı ep eken,
Ceelikken kalça şerlerin, Karmaşkan
tirüü tük kalbayt.
Kırgın kılıp erlerin,
Bargandıgı ep eken,
Atıştı kırgın kıtayga
Salgandıgı ep eken.

Ak yalçın dağ gibi yücelmiş, Düpedüz
gönlün bölünür,
O bozkurdun aslanlığı
Hiçbir insanda yokmuş.
O tükenesicenin aslanlığı,
Gözledim, elde yokmuş.
Ah, Ayköl'ün yiğitliği.
Bu Kırgız'a doğmuş,
Masmavi demirden kale imiş,
Kara kurt gibi kâfirin
Halkını kırıp Beecin'i
Yol eylemesi yerinde imiş.
Çınmaçın'ı, Kakan'ı
Yol eylemesi yerinde imiş,
Azgın Kalça aslanlarını, Onunla boğuşan
sağ hiç kalmaz.
Erlerini kırgın edip,
Varması yerinde imiş,
Kırıcı Kıtay'a atışı
Salması yerinde imiş.

Artık balaa müşküldön
Acıratıp kırgızdı
Algandıgı çın eken,
Semeteydi men kördüm
Akıldan tanıp, es çıgıp,
Ayla tappay şaştım dep,
Denem korkup, es çıgıp,
Semeteydi men kördüm,
Kulagı biyik, öñü saz
Kabarın körsöñ oolak kaç,
Alganı turgan kul eken,
Çalganı turgan er eken.
Ay-aalamga caralgan
Ülköründöy körünöt,
Asman-köktün tiröösü
Türkügündöy körünöt,
Ay-aalamdın toktolbos
Çatasınday körünöt.

Aşırı beladan, dertten
Kırgız'ı ayırıp
Kurtardığı gerçek imiş,
Semetey'i ben gördüm,
Aklım şaştı, us gitti,
«Çare bulamadım, şaşırdım» deyip,
Bedenim korktu, us gitti,
Semetey'i ben gördüm,
Kulağı yüksek, benzi berrak,
Haberini duysan uzağa kaç,
Alıvermek üzere duran kulmuş,
Çelivermek üzere duran ermiş.
Ay-âleme yaratılmış
Ülker yıldızı gibi görünür,
Gök kubbenin direği,
Sütunu gibi görünür,
Ay-âlemin durmak bilmez
Kavgası gibi görünür.

	Tolkusa çaypap saluçu	*Coşunca çalkalayıp döken,*
	Tolgon kırgız köp curttun	*Dopdolu Kırgız, çok halkın,*
	Tolukşugan kuu kırgız	*Olgunlaşmış kurnaz Kırgız'ın*
	Atasınday körünöt.	*Atası gibi görünür.*
	Kaarmanduu şerlerdin	*Kahraman aslanların*
	Karargan kara közü eken,	*Kararmış kara gözü imiş,*
192650	El başkarıp curt bakkan	*El yöneten, yurt besleyen*
	Arıslandın özü eken.	*Arslanın ta kendisi imiş.*
	Kaarına can barbayt	*Kahrına can dayanmaz,*
	Curt korgonu baatırga	*Yurdun kalesi bahadıra,*
	Bir kulagı kalkayıp,	*Bir kulağı dikilmiş,*
	Kaşatça koonun korgondoy,	*Yardaki kavun bostanını korur gibi,*
	Karmaşkandı cön ele	*Boğuşanı düpedüz*
	Çımından beter sorguday,	*Sinekten beter emecek gibi,*
	Kabarın kördüm kankordun	*Hunharın halini gördüm,*
	Murunu toonun butkulday	*Burnu dağın kayası gibi,*
192660	Bulkuşkandı cutkuday,	*Çekişeni yutacak gibi,*
	Başı toonun señirdey,	*Başı dağın doruğu gibi,*
	Bastaşkandı Semetey	*Üstüne yürüyeni Semetey*
	Cön ele basa kalıp cegidey. Küyböstön murun can ketip,	*Düpedüz bastırıp yer gibi. Daha yanmadan can gidip,*
	Astın karap can çıktı	*Önüne bakınca can çıktı,*
	Can çıga turgan sebebi:	*Canın çıkmasının sebebi:*
	Altı miñ erdin türü bar	*Altı bin erin heybeti var,*
	Arkasına karasam	*Arkasına baktığımda,*
	Altımış miñ azamat	*Altmış bin yiğit,*
	Ak kökcaldın pirleri	*Ak bozkurdun pirleri,*
192670	Alıp tüpkö cetçüdöy,	*Alıp kökünü kurutacak gibi,*
	Ayza sunup turuptur	*Mızrak uzatıp durmakta,*
	Azır kaysap iyçüdöy,	*Hemen çiğneyip yutacak gibi,*
	Kara çaar kabılan	*Kara benekli kaplan*
	Kaptalında calanıp,	*Böğründe yalanıp,*
	Kaçırçuday turuptur,	*Saldıracak gibi durmakta,*
	Astın körüp, es çıktı,	*Önünü görüp usum gitti,*
	Altı miñ balban türü bar, Altımış tulpar, kırk buudan	*Altı bin pehlivanın heybeti var, Altmış tulpar, kırk küheylan,*
	Astın körüp can çıktı.	*Önünü görüp can çıktı.*
	Azır calmap soruuçu	*Hemen yalmayıp emecek*

Acıdaardın türü bar.
Beren şer menen betteşip, Tüz
süylöşüp kankorgo
Ne murazga ceteli
Cürgün Kıyaz keteli.
Bukaradan acırap,
Bölüm bolboy keteli,
Kalk çurkurap curt ölüp,
Ölüm bolboy keteli.
Kırgındı kızık körböylük
Kıl muruttar şıypayıp,
Kırgız elek başıbız,
Kıtaydan beker ölböybü?
Karanduu şerge katılıp,
Kaarluu arbakka çatılıp,
Caman ölüp cürböylü?
Öpködön kara kan kelip,
Ürküp-şaşıp kışıldap,

Ejderhanın heybeti var.
Yiğit aslanla yüzleşip, Hunharla dosdoğru
konuşup,
Ne murada erelim,
Yürü Kıyaz, gidelim.
Tebaadan ayrılıp,
Bölük pörçük olmadan gidelim,
Halk çığrışıp, yurt ölüp,
Ölüm olmadan gidelim.
Kırgını eğlence görmeyelim,
Kıl bıyıklılar süklüm püklüm,
Aslımız Kırgız idi bizim,
Kıtay elinden boşuna ölmez mi?
Kahırlı aslana sataşıp,
Kahırlı ervaha dolaşıp,
Kötü ölüp gitmeyelim.
Ciğerden kara kan gelip,
Ürküp şaşıp hırıldayıp,

Topoloñdon bışıldap,
Caman ölüp cürböylü?
Caketay kulduk kıldık – dep,
Acal cetip, ar ketip,
Alkımdan kara kan ketip,
Kırgın bolup minetip,
Uyat-abiyir büt ketip,
Çama çarçap, küç ketip,
Zaarluu şerden ölböylü.
Adam körgüs çoñ cañcal
Bul ataktuu sultan çoñ balban
Külazıktı çaçalı
Kündöp-tündöp elteñdep,
Cürü, Kıyaz, tilimdi al
Ceti-Özön közdöy kaçalı.
Kalbay toktop biz tursak
Tootorunu baş kılıp,
Sıyladık dep köruntüp,
Astıga aydap bölüntüp,
Semeteyge köruntüp,

Kargaşadan soluyup,
Kötü ölüp gitmeyelim.
«Cake'ciğim, kul olduk» deyip,
Ecel yetip, ar gidip,
Gırtlaktan kara kan gidip,
Kırgın olup böylece,
Utanç, haysiyet hep gidip,
Derman tükenip, güç gidip,
Zehirli aslandan ölmeyelim.
İnsanın görmediği büyük kavga,
Bu ünlü sultan, büyük pehlivan,
Yol azığını saçalım,
Gece gündüz tetikte,
Yürü, Kıyaz, öğüdümü al,
Ceti-Özön'e doğru kaçalım.
Durup kalırsak biz burada,
Tootoru'yu başa koyup,
«Ağırladık» diye gösterip,
Öne sürüp ayırıp,
Semetey'e gösterip,

Barıp tartuu kılalı.
Tübübüz tuugan elek dep,
At tartışıp turalı.
Didarlaşıp betteşip,
Bir idişten et ceşip,
Dos boluşup betteşip,
Biröөbüzdü biröөbüz
Duşman kelse basuuga
Kastaşkandı tik turup,
Kol çogultup çabuuga
Manastın uulu kankorgo
Ubadanı kılalı,
Uşunday dep turalı.
Ak buuday nanın çaynaşıp,
Keleme-şarıp karmaşıp,
Cakındaşıp dos bolup,

Varıp armağan edelim.
«Kökümüz akrabaydı» deyip,
At sunuşup duralım.
Yüz yüze gelip görüşüp,
Bir kaptan et yiyip,
Dost olup yüzleşip,
Birbirimizi, birimiz,
Düşman gelse ezmeye,
Kastedeni dimdik durup,
Ordu toplayıp vurmaya,
Manas'ın oğlu hunhara
Söz verelim, and edelim,
Böyle deyip duralım.
Ak buğday ekmeğini çiğneyip,
Kelam-ı Şerif'i tutuşup,
Yakınlaşıp dost olup,

Birlik şaylap, kep kılıp,
Ubadanı bek kılıp,
Adam ölör şert kılıp,
Uşunday işti kılalı,
Camandaşıp çırdaşpay
Tübübüz tuugan elek dep,
Uşunday işti kılalı.
Baatırga keñeş aytalı,
Kol karmaşıp, dos bolup,
Kokuy, Kıyaz, kaytalı.
Çalkaygan sultan baatırga
Çabış kılıp neteli,
Kıdırluu şerge katılbay
Kokuy, Kıyaz, keteli!
Ceti-Özön kalkı cıyılsa
Ceeligip kelgen cediger
Semeteyden kırılsa
Ittikti çoguu bilbesin
Obolku makşar künündö
Kanın doolop kalıñ curt
Bizdi kara eşek kılıp minbesin! Baatır bolsoñ şer bolsoñ,

Birlik kurup, söz edip,
Sözü pek sağlam kılıp,
Ölümüne şart kılıp,
Böyle bir iş yapalım,
Kötüleşip dalaşmadan,
«Kökümüz akrabaydı» deyip,
Böyle bir iş yapalım.
Bahadıra öğüt söyleyelim,
El sıkışıp, dost olup,
Aman, Kıyaz, dönelim.
Heybetli sultan bahadıra
Vuruşup da nedelim,
Hızırlı aslana sataşmadan,
Aman, Kıyaz, gidelim!
Ceti-Özön halkı toplanırsa,
Azıp gelen Cediger
Semetey'den kırılırsa,
İtliğimizi el bilmesin,
İlk mahşer gününde,
Kanını davalayıp kalabalık halk,
Bizi kara eşek edip binmesin! Bahadırsan, aslansan,

Curt ubalı cetbesin,
Epsiz şerge kol salıp,
Baatır, el kırılıp ötbösün!
Akıldı artık kılalı,
Artık cañcal, çoñ müşkül
Baatır, bul çataktı tıyalı!
Buzukka murun barbaylı,
Buzuk okşoyt abıdan
Kançoro tilin albaylı,
Kançoro mınday dedi – dep,
Bir kapiletke kalbaylı!
Buzuk okşoyt zilinde,
Kızıtalak Kançoroñ
Cuukuy okşoyt zilinde
Abaylap baatır, kebimdi uk.
Ak sanabayt tübündö,
Oylogonu cin okşoyt,
Atasınday Semetey

Halkın vebali değmesin,
Dengi olmayan aslana el salıp,
Bahadır, el kırılıp gitmesin!
Aklı üstün kılalım,
Aşırı kavga, büyük dert,
Bahadır, bu çatışmayı durduralım!
Fesada önce varmayalım,
İyiden iyiye fesada benzer,
Kançoro'nun sözünü dinlemeyelim,
«Kançoro böyle dedi» deyip,
Bir gaflete düşmeyelim!
Özünde fesada benzer,
Kahrolası Kançoro'n,
Özünde sinsiye benzer,
Dikkat et bahadır, sözümü dinle.
Sonunda iyilik düşünmez,
Düşündüğü cin işine benzer,
Babası gibi olan Semetey'e,

Aga kara sanagan
Kıltıldagan kurguruñ
Tak ele kıstalak kuldun biri
okşoyt.
Zaarı bar okşoyt tilinde,
Şaytan okşoyt zilinde,
Kançoro tilin sen alsañ
Duşman okşoyt tübündö,
Bul kıltıldagan Kançoro
Eki tildüü kul okşoyt
Tuz urgurdun biri okşoyt,
El büldürüp curt kırgan
Buzukunun biri okşoyt.
Buzukka kirip neteli,
Koy baatır Kıyaz keteli,
Çataktaşıp aykölgö
Buzuktu artık kılbaylı,
Alakanday cediger
Aydap cürüp kırbaylı.
Maanisiz boldu munubuz,

Ona kara düşünen,
O yılışık kurumuş,
Tam da kahrolası kullardan biri
gibidir.
Dilinde zehri var gibidir,
Özünde şeytana benzer,
Kançoro'nun sözünü sen alırsan,
Sonunda düşmana benzer,
Bu yılışık Kançoro,
İki dilli kula benzer,
Tuz çarpmışın biridir sanki,
El bozup yurt kıran
Fesatçının biridir sanki.
Fesada girip de nedelim,
Bırak, bahadır Kıyaz, gidelim,
Ayköl ile çatışıp,
Fesadı büyütmeyelim,
Avuç içi kadar Cediger'i,
Süre süre kırdırmayalım.
Anlamsız oldu bu yaptığımız,

Curtka kankor er bolsoñ,	*Yurda karşı hunhar er isen,*
Dalayıbız mına dep,	*«Niceleriz, işte» deyip,*
Manastın uulu kökcalga	*Manas'ın oğlu bozkurda*
Tartuu kıla salalı,	*Armağan ediverelim,*
Manastın uulu kökcaldı	*Manas'ın oğlu bozkurttan,*
Ceti-Özöndö cediger	*Ceti-Özön'de Cediger'i,*
Aman saktap aylıñdı	*Köyünü sağ esen koruyup,*
Baatır acıratıp kalalı.	*Bahadır, ayırıp kurtaralım.*
192800 Ötöktüü kara kıyadan	*Otlaklı kara yamaçtan*
Erenge közdü salalı,	*Yiğide göz atalım,*
Serpişe ketçü Semetey	*Çarpışmaya hazır Semetey*
Baatır corugun körüp kaytalı» –	*Bahadırın tavrını görüp dönelim» –*
Dep, oşentip, Kadırbay	*Deyip böylece Kadırbay,*
Içke colun tötölöp,	*Dar yolu kestirmeden aşıp,*
Tootoru menen dalbaytıp,	*Tootoru ile dörtnala,*
Er Kıyazdı cetelep,	*Er Kıyaz'ı yedeğine alıp,*
Cedigerdin Kıyazın	*Cediger'in Kıyaz'ını*
Alıp çıgıp keldi ele,	*Alıp çıkıp gelmişti,*
192810 Semetey turgan kezinde	*Semetey durduğu sırada,*
Salıp cetip keldi ele.	*Koşturup yetişip gelmişti.*
Üç-Koşoydun oyunda	*Üç-Koşoy'un ovasında*
Turgan eken al kankor	*Durur imiş o hunhar,*
Çoñ Keñ-Koldun boyunda	*Büyük Keñ-Kol'un boyunda,*
Mingen atı Tootoru	*Bindiği atı Tootoru,*
Körsö köñül bölünüp	*Görünce gönlü bölünüp,*
Er Kıyazdın közünö	*Er Kıyaz'ın gözüne*
Kök askarday körünüp,	*Gök yalçın dağ gibi görünüp,*
Karaanı kaşat señirdey,	*Karaltısı yar doruğu gibi,*
192820 Kayratı bolot temirdey,	*Gayreti çelik demir gibi,*
Eki közdün kıçıgı	*İki gözünün çukuru*
Tereñ kabak butkulday,	*Derin yar kayası gibi,*
Kapıray teminse candı cutkuday. Çın	*Vay ki, mahmuzlasa canı yutacak gibi.*
caralgan şer eken,	*Gerçek yaratılmış aslan imiş,*
Cayañger kesken balbanday,	*Cihangir kesilmiş pehlivan gibi,*
Candaşkandı bul kankor	*Yanına yanaşanı bu hunhar,*
Çımçıktay karmap algıday,	*Serçe gibi kavrayıverecek gibi,*
Balbandıgı başkaça	*Pehlivanlığı bambaşka,*
Bastırıp duşman kelgisiz,	*Düşman üstüne at süremez,*

Munu bastaşıp kırgız ceñgisiz. Kolgo
kabar çın salsa,
Er kayratı küü eken
Kırgız turmak kurgan şer
Bu kıtayga koroo çep eken,
Kaarlanıp kakaysa,
Tuş kelgen coonu sürgüdöy,
Kırgız bir turmak arıslandın
Kılımga beli tiygidey,
Kapıray, kankor kanday can?
Karap turup er Kıyaz
Kayratına boldu tañ,
Ata, kıyınıraak tuulup,
Kıdır çalgan kanday can?
Cedigerdin er Kıyaz
Kümüş közdüü, kün cüzdüü
Kürkürögön kankordun
Kelbetine boldu tañ,
Astı cagın karasa
Altımış erdin sürü bar,
Arkasın salsa kankordo

Bununla boğuşup Kırgız yenemez.
Orduya gerçekten haber salsa,
Er gayreti güç dolu imiş,
Kırgız şöyle dursun, bu yaman aslan,
Bu Kıtay'a ağıl gibi kale imiş,
Kahırlanıp dikilirse,
Önüne gelen düşmanı sürecek gibi,
Kırgız bir yana, arslanın
Beli cihanı taşıyacak gibi,
Vay ki, hunhar nasıl bir can?
Bakıp dururken er Kıyaz,
Gayretine şaştı kaldı,
Vay be, pek çetin doğmuş,
Hızır'ın dokunduğu nasıl bir can?
Cediger'in er Kıyaz'ı,
Gümüş gözlü, gün yüzlü,
Gürleyen hunharın
Endamına şaştı kaldı,
Önüne doğru baksa,
Altmış erin heybeti var,
Sırtını dönse, hunharda

Acıdaardın türü bar,
Bet alıp adam kelebi?
Beren da eken, bel da eken,
Birlikti koyup bir cerge
Kan kötörçü şer eken.
Oñ cagında orustu
Orup salçu kol eken,
Kır cagında Kıtayga
Karaanıñ kırgın salçu uul eken.
Aykırınıp kaçırsa,
Kapıray, ay-aalamdı kütküdöy,
Astı katuu kara cer
Cön ele kalıñınan tütküdöy.
Çın kırgızga bel eken.
Çın kıraandın özünö
Çımçışam dep curt dürböp,
Bu Kuday urgan kep eken!

Ejderhanın heybeti var,
Karşısına insan gelir mi?
Hem yiğit imiş, hem dayanak imiş,
Birliği bir yere koyup,
Han kaldıracak aslan imiş.
Sağ yanında Urus'u
Biçip atacak el imiş,
Kır yanında Kıtay'a,
Karaltısı kırgın salacak oğul imiş.
Haykırıp saldırırsa,
Vay ki, ay-âleme sahip çıkacak gibi,
Altındaki katı kara yer,
Düpedüz kalınından tütecek gibi.
Gerçek Kırgız'a dayanak imiş.
Gerçek şahbazın kendisine,
«Çimdiklerim» diye halk ürküşüp,
Bu, Kuday çarpmış bir iş imiş!

Andan körö baatırdı
Alakanday kırgız curt
Ubalı-soobu bolobu?
Baatır, mildetin özüñ algın dep,
Mildetin berip curt salsa,
Baatır bolup, şer bolup,
Ay-aalamdı kütküdöy.
Arıslan da eken, bel da eken
Çirkin atası Manas kökcaldan
Artık tuugan şer da eken,
Kara suuda keme cok,
Uşu kankor şer tursa kıykırıp,
Bizge kaş kaytarar neme cok.
Bul bedeli mıktuu bel eken,
Belgilüü şerdin özünö
Beypaydı salıp Kançoro
Nemine dep cürdü eken?
Ata, korozdoy bolgon kayran şer
Ata, kozgolbogon kurgan er
Buga çapçışıp adam barabı?

Ondansa bahadırı,
Avuç içi kadar Kırgız halkı,
Vebali sevabı olur mu?
«Bahadır, görevi kendin al» deyip,
Görevini yükleyip halk gönderse,
Bahadır olup, aslan olup,
Ay-âlemi güdecek gibi.
Hem arslan imiş, hem dayanak imiş,
Ah, babası bozkurt Manas'tan
Üstün doğmuş aslan imiş,
Kara suda gemi yok,
Şu hunhar aslan haykırıp durdukça,
Bizde ona karşı duracak kimse yok.
Bu, değeri yüce bir dayanak imiş,
Namlı aslanın kendisine,
Perişanlık salan Kançoro,
Ne demeye yeltendi ki?
Vay be, horoz gibi dimdik yaman aslan,
Vay be, yerinden oynamaz koca er,
Buna çarpışmaya insan varır mı?

Munu menen çalışkan tirüü
kalabı? Altımış ilek coo kelse,
Adam, körünö adam barabı?
Mından ölböy adam kalabı?
Say tulpardın baarısın
Sandatıp aydap baatırga
Tartuu kılıp tartalı,
Teñelişpey teñizge
Ceti-Özön cer keñ çalkak
Cer-cerge aman kaytalı,
Oroygon kıraan bel eken
Oydo cok alıp, kol cıynap,
Oyloşo kelgen adamga
Bu Kuday urgan kep eken
Ata, kelbersigen sultandın
Kelbetine boldu tañ:
«Er adam karap, katın tuup,
Ezelde bolbos mınday can,

Bununla tutuşan sağ
kalır mı? Altmış tümen düşman gelse,
İnsan, göz göre göre varır mı?
Bundan ölmeden insan kalır mı?
Seçkin tulparların hepsini,
Sürü sürü sürüp bahadıra,
Armağan edip sunalım,
Denizle boy ölçüşmeden,
Ceti-Özön geniş, uçsuz yer,
Yer yerimize sağ dönelim,
Heybetli şahbaz dayanak imiş,
Akılda yokken asker toplayıp,
Düşünüp taşınan insana,
Bu, Kuday çarpmış bir iş imiş.
Vay be, kurumlu sultanın
Endamına şaştı kaldı:
«Er kişi bakadursun, kadın doğursa da,
Ezelden olmaz böyle bir can,

Adam arıslan eken, şer eken
Alış kıyın cediger
Curt cıyılıp kelgeni
Bu Kuday urgan kep eken.
Tetigi öz tuuganıñ Kançoro
Ne üçün balañ dedi eken?
Ata, keñ kökürök, çalkak töş
Ata, kasiettüü şer mıktı
Can boluçu kul eken.
Kıyla adamdın baarına
Kızır çalgan bul adam
Kan boluuçu uul eken,
Cana uñgusu bolot, sabı cez
Uçmaktuu dümök sır ayza
Uñuraytıp aştagan
Kılım coo koldu salsa da
Korkup koltuk açpagan.
Koygulaşa cerge cançtagan
Bilegi coon, taş cürök
Mendeden mınday bolobu?
Çirkiniñ bil müçölüü badırek

Bu adam arslan imiş, aslan imiş,
Boğuşması zor, ey Cediger,
Halkın toplanıp gelmesi,
Bu, Kuday çarpmış bir iş imiş.
Şu öz akraban Kançoro,
Ne diye «balam» dedi ki?
Vay be, geniş göğüslü, kabarık döşlü,
Vay be, kutlu aslan, yaman,
Can yoldaşı olacak kul imiş.
Nice insanın hepsine,
Hızır'ın dokunduğu bu adam,
Han olacak oğul imiş,
Hem gövdesi çelik, sapı tunç,
Uçlu, belalı sırlı mızrak,
Kovanına oturtup takmış,
Cihan düşman el salsa da,
Korkup koltuk açmamış.
Vuruştukça yere çakan,
Bileği kalın, taş yürekli,
İnsan kulundan böylesi olur mu?
Ah, sırım yapılı yamanın teki,

Kayran şer zıñ-zıñ etip kenebey,
Turgan eken kankor şer
Buçkagına teñebey,
Erdik menen şerdikti
Egem Taala kuduret
Bergen eken çenebey» –
Dep oşentip, er Kıyaz
Kan kayratın körgöndö
Akılınan şaştı ele.
Alapayın taba albay,
Cedigerdin Kıyazdın
Köñüldörü bölünüp,
Körüp turgan kankoruñ
Köñülü ketti bölünüp,
Cana Kıyaz karasa
Erdik menen şerdigi
Cana sınap kaalasa:

Yaman aslan zınk zınk edip aldırmadan,
Durur imiş hunhar aslan,
Kimseyi topuğuna denk saymadan,
Yiğitlik ile aslanlığı,
Kadir Mevlâ Teâlâ,
Ölçüsüz vermiş meğer» –
Deyip böylece er Kıyaz,
Hanın gayretini gördüğünde,
Aklı başından şaşmıştı.
Ne yapacağını bilemeden,
Cediger'in Kıyaz'ının
Gönülleri bölünüp,
Bakıp duran hunharın da,
Gönlü gitti bölünüp,
Yine Kıyaz baktığında,
Yiğitlik ile aslanlığı,
Yine sınayıp istese:

«Koldogonu bir toguz
Kocosanduu kökcaldı
Korgop adam algısız,
Cölögönü bir toguz
Cakındap duşman bargısız,
Akılı bar kalayık
Aykırıp ayza suna albay
Aykalgan aman kalabı?
Adam azar salabı?
Tigi kıraan kayran şer
Telegeyi teñ eken,
Için körsöñ cön ele
Cer cüzünön keñ eken,
Aybattuu azar salbagan
On segiz miñ aalamda
Ukuruk kayrar kalbagan,
Uluk da eken, kan da eken?
Berenelüü kankordun
Beycayı mınça bar eken».
Dep, oşentip, er Kıyaz
Isıgına bata albay,

«Koruyucusu tam dokuz,
Kocosan'lı bozkurdu,
İnsan elinden alamaz,
Dayanağı tam dokuz,
Düşman yaklaşıp varamaz,
Aklı olan hiçbir kul,
Haykırıp mızrak uzatamaz,
Sarılıp boğuşan sağ kalır mı?
İnsan ona eza edebilir mi?
Şu şahbaz yaman aslan,
Her yanı dopdolu, denk imiş,
İçini görsen düpedüz,
Yeryüzünden geniş imiş,
Heybetine eza salınmamış,
On sekiz bin âlemde,
Ona kement çevirecek kalmamış,
Hem ulu imiş, hem han imiş,
Yiğitler yiğidi hunharın,
Heybeti bu denli var imiş».
Deyip böylece er Kıyaz,
Sıcağına giremeyip,

Suuguna çıdap catalbay,
Közün körüp turalbay,
Samap kelgen er Kıyaz
Salışıp ayza suna albay,
Bolcolu cok törönün
Bagış uulu Kıyazdın
Borumunan can çıgıp,
Bolcolun körüp er Kıyaz,
Akılınan şaştı ele,
Alapayın taba albay
Añ-tañ kalıp dümökkö
Kırk çilten Kızır Nıyazı
Cıloolop koygon nemege
Cılmayıp Kıyaz tura albay,
Kıyaz-Kıyaz bolgonu
Baatır Kıyaz atka kongonu
Ereşen tartıp, er bolup,

Soğuğuna dayanamayıp,
Gözünü görüp duramayıp,
Özleyip gelen er Kıyaz,
Vuruşup mızrak uzatamayıp,
Ölçüye sığmaz törenin,
Bagış oğlu Kıyaz'ın,
Heybetinden canı çıkıp,
Halini görüp er Kıyaz,
Aklı başından şaşmıştı,
Ne yapacağını bilemeden,
Kargaşaya şaşıp kalıp,
Kırk çilten, Hızır Nıyaz'ı,
Dizgininden tuttuğu ere,
Kıyaz gülümseyip duramayıp,
Kıyaz'ın Kıyaz olalı,
Bahadır Kıyaz adını alalı,
Erginleşip, er olup,

192980	Er uulu menen teñ bolup,	*Er oğluyla denk olup,*
	Ceti-Özön eelep, cer kılıp,	*Ceti-Özön'ü tutup, yurt edip,*
	Ceti-Özöndö cediger	*Ceti-Özön'de Cediger'i,*
	Ebi menen el kılıp,	*Usulüyle el edip,*
	Ordo kütüp, kan bolup,	*Orda kurup, han olup,*
	Maşayık zaada can bolup,	*Meşayihzade can olup,*
	Eki tizgin, bir çılbır	*İki dizgin, bir yular,*
	Eptep kolgo alganı.	*Güçbela ele alalı,*
	Kılımga çıgıp atagı	*Cihana yayılıp adı sanı,*
	Kıyaz bolup kalganı,	*Kıyaz olup kalalı,*
192990	Kabak kagıp, iç küyüp,	*Kaş çatıp, içi yanıp,*
	Köñülün köp-köp bölbögön	*Gönlü böyle bölünmemişti,*
	Kıyaz atka kongonu	*Kıyaz adını aldığından beri,*
	Baatırdan mınday körbögön.	*Bahadırdan böylesini görmemişti.*
	Oşondon Bagıştın uulu er Kıyaz	*O andan Bagış'ın oğlu er Kıyaz,*
	Bolcolun körüp er sultan	*Halini görüp er sultan,*
	Manastan tuugan nemenin	*Manas'tan doğma kişinin,*
	Adam, kıygısı kelbey kıynalıp,	*Ah, kıyası gelmeyip kıvranıp,*
	Akılı ayran sandalıp,	*Aklı hayran, sersemleyip,*
	Aylasın tappay er Kıyaz	*Çaresini bulamadan er Kıyaz,*
193000	Kayran şer süt kımıran tañ kalıp, Tolup	*Yaman aslan sütle kımran gibi şaşıp kalıp,*
	catkan cediger	*Dolup yatan Cediger,*
	Bolcolun körüp kankordun	*Halini görüp hunharın,*
	Baya bokono söögü bolkuldap,	*Az önce kaburga kemiği zonklayıp,*
	Bayagı boktu içegi solkuldap,	*Deminki pis bağırsağı sarsılıp,*
	Köñül tarıp, iç kaynap,	*Gönlü daralıp, içi kaynayıp,*
	Kökcaldı körüp tañdanıp,	*Bozkurdu görüp şaşırıp,*
	Koltoktogon döbögö,	*Kabarık duran tepeye,*
	Dümüröygön señirge,	*Heybetle yükselen doruğa,*
	Çalkayıñkı kerüügö,	*Yayvan uzanan yamaca,*
	Asker caynap, kol toktop,	*Asker kaynaşıp, ordu durup,*
193010	Astıñkı turgan cerine	*Aşağıda durduğu yere,*
	Caaday uçkan Tootoru	*Yay gibi uçan Tootoru,*
	Tozoñun toodoy buratıp,	*Tozunu dağ gibi savurup,*
	Kayran er Tootoru menen çuratıp,	*Yaman er Tootoru ile koşturup,*
	Kazaba ayza kalkıldap,	*Gazaplı mızrak salınıp,*
	Kalıñ kolgo er Kıyaz	*Kalabalık orduya er Kıyaz,*
	Karargandan tünörüp,	*Karardıkça kararıp,*

Kalkın cıynap turdu ele.
Kaçuuçuday curt dürböp
Kankordu körüp tüñülüp,
Kapa bolup küyünüp:
«Kol cıyıldık öldük – dep,
Korduktu caman kördük – dep,
Mal baştı tartuu çın kılıp,
Uşu baatır şerge berdik – dep,
Aylasın tapsak kalıñ curt
Ceti-Özön aman kördük – dep,
Serpilişip sayışsak
Tügönüp acal cetet dep,
Keyip keldi er Kıyaz.
Tootoru oozun burdu ele
Kapalanıp küyünüp,
Kayran candan tüñülüp,
Kampayıp Kıyaz turdu ele.
Oşondo Almambet uulu Külçoro
Oynogon Surça at minip,
Sur tulpardın kuyrugun
Kıl kuyrugun çart tüyüp,
Kıygaçtatıp köründü
Körüp candan tüñüldü.

Halkını toplayıp durmuştu.
Kaçacakmış gibi halk ürküşüp,
Hunharı görüp umut kesip,
Kederlenip yanarak:
«Ordu toplandık, öldük deyip,
Horluğu fena gördük deyip,
Malı başı gerçekten armağan edip,
Şu bahadır aslana verdik deyip,
Çaresini bulsak, kalabalık halk,
Ceti-Özön'ü sağ esen gördük deyip,
Çarpışıp mızraklaşırsak,
Tükeniriz, ecel yetişir deyip,
Dertlenip geldi er Kıyaz.
Tootoru'nun başını çevirmişti,
Kederlenip yanarak,
Zavallı candan umut kesip,
Kıyaz kabarıp durmuştu.
İşte o zaman Almambet oğlu Külçoro,
Oynak Surça atına binip,
Boz tulparın kuyruğunu,
Kıl kuyruğunu sımsıkı düğümleyip,
Yandan süzülüp göründü,
Gören candan umut kesti.

Ayzakerdin kazabı
Ötüp ketti baçagar
Külçoronun azabı.
«Eñkeyişte er sayıp
Epsiz eken çorosu,
Tak elüüdön katar bir sayıp, Ayza şilter er eken,
Alış kılsa çorogo
Adamdın alı cetebi?
Çapçışa ketip çorogo
Arıslan tişi ötöbü?
Kırılbay mende ketebi?
Bu kızıtalak çorogo
Kılımdın alı cetebi?
Kara kıya bel eken

Mızrak ustasının gazabı,
Haddi aştı, kahrolasının,
Külçoro'nun azabı.
«İnişte er mızraklayıp,
Eşsizmiş çorosu,
Tam ellisini bir dizip mızraklayıp,
Mızrak sallar er imiş,
Boğuşmaya kalksa, çoroya,
İnsanın gücü yeter mi?
Çarpışmaya girse, çoroya,
Arslanın dişi işler mi?
İnsan kırılmadan kurtulur mu?
Bu kahrolası çoroya,
Cihanın gücü yeter mi?
Kara yalçın bel imiş,

Törösünön çorosu
Töböñdön tiygen er eken,
Ay-aalamdı buy kılgan
Almambet uulu Külçoro,
Caynagan kızıl çok eken,
Caanamda cok eken.
Munun cürgönünön çañ çıkan,
Kögörüşüp neteli.
Munun koburtunan can çıkkan, Curt büldürüp, el kırbay,
Ulukman* eken, şer da eken, Cürçü, curtum, keteli».
Bul uruşka tuugan er eken, Curt çurkurap, el tolup,
Bu kalıñ kara cediger
Kaltırbay kırıp keteri
Çoronuku ep eken.
Erenge karşı cürböylü
El bülünüp, curt kıyrayt
Kabılan şerge tiybeyli,
Cediger kayra tartalı
Ceti-Özön çalkak kayran cer Kara başıl doñuzga
Cer caynagan kayran el,
Çırdaşpay aman kaytalı.
Arıslan eken, bel eken
Bul arıslanga katılıp,
Adam azapka böödö çatılıp, Tutanıp ölgön kapırdın
Bizdi Alda Taala kuduret
Ne üçün mendem dedi eken?

Munun saltanattuu salmagı
Salıştı kaalap barganı,
Kup cıyıldık cediger
Kuday urgan kep eken.
Törösünön Çorosu
Akılga bütün teñ eken,
Şay koldogon şer eken,

Töresinden çorosu,
Tependen inen er imiş,
Ay-âlemi dize getiren,
Almambet oğlu Külçoro,
Alev alev kızıl kor imiş,
Cihanda eşi yok imiş.
Bunun yürüdüğü yerden toz çıkar, İnat edip de nedelim.
Bunun homurtusundan can çıkar, Yurt bozup, el kırmadan,
Ulukman imiş, hem aslan imiş, Yürü, halkım, gidelim».*
Bu, savaş için doğmuş er imiş, Halk çığrışıp, el dolup,
Bu kara kalabalık Cediger'i,
Bırakmadan kırıp gitmesi,
Çoro'ya yaraşır imiş.
Yiğide karşı yürümeyelim,
El bozulur, yurt yıkılır,
Kaplan aslana dokunmayalım,
Cediger, geri dönelim,
Ceti-Özön uçsuz yaman yer, Kara başlı domuza,
Yeri kaplayan yaman el,
Dalaşmadan sağ dönelim.
Arslan imiş, dayanak imiş,
Bu arslana sataşıp,
İnsan boş yere azaba dolaşıp, Tutuşup ölen kâfirin,
Bizi Allah Teâlâ kudreti,
Neden «kulum» dedi ki?

Bunun saltanatlı ağırlığı,
Vuruşmayı isteyip varması,
İyice toplandık, Cediger,
Kuday çarpmış bir iş imiş.
Töresinden Çoro'su,
Akılca tümüyle denk imiş,
Şay'ın koruduğu aslan imiş,

Ay-aalamdı buy kılgan,
Ayzakerden ıktuu eken,
Özü coonun aylasın
Aşkere bilgen mıktuu eken,
Kıldat eken, şer eken.
Bu kızıtalak Külçoro
Kılımdı buzgan neme eken
Kara zoñgok, tuura bel –
Tuura beldi aşalı,
Til algıla cediger,
Turbastan çoguu kaçalı.
Kökcal şerge katılıp
Akıl bolup turdu ele,
Cediger azır kaçuuga
Makul bolup turdu ele.
Cerin kamdap, at ılgap,
Celpişinip turganda
Kara niet içi aram
Kapır eken Kançoro,
Cakın eken Kançoro.
Kara köñül Çoronun
Içi duşman, tışı el.
Tuurası mınday baatırdın
Aytsa dalay kebi bar,
Ayköl kankor baatırdan

Ay-âlemi dize getiren,
Mızrakçıların en ustası imiş,
Kendisi düşmanın çaresini,
Apaçık bilen yaman imiş,
Usta imiş, aslan imiş.
Bu kahrolası Külçoro,
Cihanı bozan biri imiş,
Kara heybetli Tuura Beli –
Tuura Beli'ni aşalım,
Sözümü dinleyin, Cediger,
Durmadan hep birlikte kaçalım.
Bozkurt aslana sataşmak üstüne,
Bu söz akıl olup durmuştu,
Cediger hemen kaçmaya,
Razı olup durmuştu.
Yerini hazırlayıp, at seçip,
Yelpirdeşip dururken,
Kara niyetli, içi haram,
Kâfir imiş Kançoro,
Yakın imiş Kançoro.
Kara gönüllü Çoro'nun,
İçi düşman, dışı dost.
Doğrusu, böyle bahadırın,
Söylese nice sözü var,
Ayköl hunhar bahadırdan,

Köñülü kalgan ceri bar,
Keçee cedigerdin Toltoyu
Cer mayışkan san kolu
Kız talaşıp, çır bolup,
Kılımga çatak sın bolup,
Curt bülünüp, er ölüp,
Ayanbay cañcal bolgondo
Togolotup Toltoydu
Külçoro kıraan soygondo
Ayılduu curtun kırganda,
Atın olco kılganda
Surkoyondun kulagın
Oyo kesip ırgıtıp,

Gönlünün kırıldığı yeri var,
Hani Cediger'in Toltoy'u,
Yeri ezen sayısız ordusu,
Kız yüzünden çekişip, kavga olup,
Cihana ün salan kavga olup,
Yurt bozulup, er ölüp,
Esirgemesiz kavga koptuğunda,
Toltoy'u yuvarlayıp,
Şahbaz Külçoro boğazladığında,
Köylü halkını kırdığında,
Atını ganimet ettiğinde,
Surkoyon'un kulağını,
Oyup kesip fırlatıp,

	Кыргыз enin salganda	*Kırgız damgasını vurduğunda,*
	Күлчоро menen Канчоро	*Külçoro ile Kançoro,*
	Катар eköö soogalap,	*Yan yana ikisi aman dileyip,*
	Кankorgo cetip barganda,	*Hunhara yetişip vardığında,*
	Канчородон Күлчоро	*Kançoro'dan Külçoro'yu,*
	Артыгыраак көрүптүр,	*Daha üstün görmüştür,*
193130	Çorosun kankor bölüptür,	*Hunhar, çorosunu ayırmıştır,*
	Almambet uulu çorogo	*Almambet oğlu çoroya,*
	Şukşurma çılbır ak okto,	*Örme yular, ak saplı ok,*
	Kaarlanıp zırgıtıp,	*Kahırla savurup,*
	Күлчорого çılbırdı	*Külçoro'ya yuları,*
	Aşıgıraak ırgıtıp,	*Daha içten fırlatıp,*
	Kuldu Kuday alıptır	*Kulu Kuday çarpmıştır,*
	Oşonu menen Канчоро	*Bu yüzden Kançoro,*
	Kuturup ölgön Kançoro,	*Kudurup ölen Kançoro,*
	Aram saktap kalıptır.	*İçinde kin saklamıştır.*
193140	Beecinge kazat salganda	*Beecin'e sefer açıldığında,*
	Anda aylasın taba albay,	*O zaman çaresini bulamadan,*
	Argın malın çaça albay,	*Yığın malını saçamadan,*
	Кıtaydı közdöy kaça albay, Salıp kelgen er Кıyaz,	*Kıtay'a doğru kaçamadan, Koşturup gelen er Kıyaz,*
	Aylası cok kalıptır.	*Çaresiz kalmıştır.*
	Кеçее, Көкçönün uulu Ümötöy Aştay kelgen er Кıyaz,	*Hani, Kökçö'nün oğlu Ümötöy, Aşmaya gelen er Kıyaz,*
	Kun doolaşıp kelgende	*Kan davası güdüp geldiğinde,*
	Ümötöydü öltürüp,	*Ümötöy'ü öldürüp,*
	Астындагы Буруулду	*Altındaki Buurul'u,*
	Söögün cüktöp bergende,	*Kemiğini yükleyip verdiğinde,*
193150	Çın ölörün biliptir,	*Gerçekten öleceğini bilmiştir,*
	Bilip alıp Канчоро	*Bilip alıp Kançoro,*
	Мıkıyında külüptür.	*İçin için gülmüştür.*
	Kubana basıp keliptir,	*Sevinerek yürüyüp gelmiştir,*
	Сырттан Буурул aybandın	*Yaman Buurul hayvanın,*
	Sırın aytıp beriptir,	*Sırrını söyleyivermiştir,*
	Içindegi çoñ kızık	*İçindeki büyük gizemi,*
	Çının aytıp beriptir,	*Doğrusunu söyleyivermiştir,*
	Төрт ayagın buugun dep,	*«Dört ayağını bağla» deyip,*
	Kulagına korgoşun	*Kulağına kurşunu,*

193160	Erite salıp kuygun dep,	*«Eritip döküver» deyip,*
	Kalıñ ordu kazgın dep,	*«Derin çukur kaz» deyip,*
	Karañgı caydı baskın dep,	*«Karanlık yeri bastır» deyip,*
	Esebin taap Buuruldu	*Buurul'un hesabını bulup,*
	Eptenip çoro aytıptır,	*Çoro kıvırıp söylemiştir,*
	Buurul atı cogolup,	*Buurul atı yok olup,*
	Kançoro işi oñolup,	*Kançoro'nun işi yoluna girip,*
	Ceti-Özöndö cediger	*Ceti-Özön'de Cediger,*
	Cedigerdin Kıyazga	*Cediger'in Kıyaz'ına,*
	Altı külük at berip,	*Altı yürük at verip,*
193170	Alakanday kat berip,	*Avuç içi kadar mektup verip,*
	Künün katka salıptır,	*Gününü mektuba yazmıştır,*
	Kün bolcolun alıptır,	*Gün sözünü almıştır,*
	Küülöngön boydon cediger	*Hızını almış hâlde Cediger,*
	Çoguu kaptap kalıptır.	*Hep birden kaplayıvermiştir.*
	Kadırbay menen Tölöbay	*Kadırbay ile Tölöbay,*
	Akıl körböy şaşıptır	*Akıl göremeden şaşırmıştır,*
	Bolup kelçü çataktın	*Kopacak çatışmanın,*
	Borumun eköö aytıptır,	*Halini ikisi söylemiştir,*
	Ayta berse til albay	*Söyleyedursalar söz dinlemeden,*
193180	Alıp kelgen er Kıyaz,	*Alıp gelen er Kıyaz,*
	Ayabagan çoñ dümök	*Amansız büyük kargaşa,*
	Karagay bolot ayzasın	*Çam saplı çelik mızrağını,*
	Cer caynagan cediger	*Yeri kaplayan Cediger'i,*
	Baştay kelgen er Kıyaz.	*Başına geçip gelen er Kıyaz.*
	Ceti-Özöndöy kayran cer	*Ceti-Özön gibi yaman yeri,*
	Taştay kelgen er Kıyaz	*Bırakıp gelen er Kıyaz,*
	Eer beldey belesti	*Eyer beli gibi yamacı,*
	Aşmak bolgon er Kıyaz	*Aşmaya karar veren er Kıyaz,*
	Semetey körüp küyünüp,	*Semetey'i görüp yanarak,*
193190	Çımınday candan tüñülüp,	*Sinek kadar candan umut kesip,*
	Kaçmak bolgon er Kıyaz,	*Kaçmaya karar veren er Kıyaz,*
	El çurkurap, çuu turup,	*Halk çığrışıp, feryat kopup,*
	Keterge antın kılganda,	*Gitmeye ant ettiğinde,*
	Eer beldey belesten	*Eyer beli gibi yamaçtan,*
	Emi dürböp aşarda	*Şimdi ürküşüp aşarken,*
	Çuulganduu er kökcal	*Namı yaygın er bozkurt,*
	Çubak uulu Kançoro,	*Çubak oğlu Kançoro,*

Astındagı mingeni
Köböş kandın Kökborçuk
Kök ala celek tuu tartıp, «Ceti-Özöndüü cediger,
Çıñıroon tartpas keñ caydan Cer eken dep çakırdım,
Çımçık uçpas keñ saydan,
Coo kutulbayt ayzadan,
Coluñ bolgur bakırıp,
Atası bügün ölgönsüp,
Kalk çurkurap, curt dürböp, Bir arkası erenge
Atasın aalam körgönsüp,
Aşıp-şaşıp bakırıp,
Kele catat Kançoro
Cedigerlep çakırıp.
Alban türlüü can bolup,
Tölök kan uulu Tölöbay
Tuu karmagan al bolup,
Tuu asmanda urunup,
Turgan eken cediger
Tuu tübündö cıyılıp,
Agala bayrak sır ayza
Asmandata aştaşıp,
Kırka turup, çuu turup,
Kalıñ kara cediger
Candan kelip taştaşıp,
Ütüröyüp küyünüp,
Çımınday candan tüñülüp,
Çın cediger turdu ele,
Cetip keldi Kançoro.

Altındaki bindiği,
Köböş Han'ın Kökborçuk'u,
Gök ala flamalı tuğ çekip, «Ceti-Özönlü Cediger,
Çığlık işitilmez geniş yerden, «Yurttur» deyip çağırdım,
Serçe uçmaz geniş vadiden,
Düşman kurtulmaz mızraktan,
«Yolun açık olası» diye bağırıp,
Babası bugün ölmüş gibi,
Halk çığrışıp, yurt ürküşüp, Bir sırtı yiğide,
Babasını âlem görmüş gibi,
Koşup telaşla bağırıp,
Gelmekte Kançoro,
«Cediger!» diye uran çağırıp.
Türlü türlü can olup,
Tölök Han oğlu Tölöbay,
Tuğ tutan o olup,
Tuğ gökte çarpınıp,
Durur imiş Cediger,
Tuğ dibinde toplanıp,
Ak ala bayraklı sırlı mızrağı,
Göğe uzatıp takıştırıp,
Sıra sıra durup, feryat edip,
Kara kalabalık Cediger,
Candan geçip atılıp,
Suratı asık, yanarak,
Sinek kadar candan umut kesip,
Gerçek Cediger durmuştu,
Yetişip geldi Kançoro.

Kaçkın azır kaçkansıp,
Kaarın saldı kuturgur,
Katının kara baskansıp,
Kuugunun çukul kuugansıp,
Kulcuñdadı Kançoro.
Katını erkek tuugansıp,
Cedigerin karısın,

Sanki kaçak şimdi kaçmış gibi,
Gazabını saçtı kudurmuş,
Sanki karısını kara basmış gibi,
Sanki kovalayan ensesine binmiş gibi,
Kasılıp kabardı Kançoro.
Sanki karısı erkek doğurmuş gibi,
Cediger'in yaşlısını,

	Cetkileñ Kıyaz anısın,	*Yaman Kıyaz denen onu,*
	Tuu karmagan kapırın,	*Tuğ tutan kâfirini,*
	El aydatkan baatırın.	*El sürdüren bahadırını.*
	Kaar salıp bakırıp,	*Gazap saçıp bağırarak,*
	Tolkup kirdi Kançoro	*Coşup girdi Kançoro,*
	Toktoy tur dep çakırıp:	*Dur bakalım diye seslenip:*
	Cerge kirgen er Kıyaz	*Yere giresi er Kıyaz,*
193240	Seni şer eken – dep çakırdım.	*Seni arslandır diye çağırdım.*
	Kaynagan kara cediger	*Kaynayan kara Cediger,*
	Kol eken – dep çakırdım.	*Ordudur diye çağırdım.*
	Mal eken – dep çakırdım,	*Maldır diye çağırdım,*
	Eski kegin ezilte	*Eski öcünü ezile ezile*
	Alat go – dep cıynadım,	*Alır diye topladım,*
	Esebi cok çoñ kırgın	*Hesapsız büyük kırgını*
	Salat go – dep cıynadım.	*Salar diye topladım.*
	Kol çogulup, el kelip,	*Ordu toplanıp, el gelip,*
	Kodoñdop kalgan ekensiñ,	*Kasılıp kalmışsın meğer,*
193250	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
	Kaysaşka curtuñ termelip,	*Yurdun Kaysaş'a çalkalanıp,*
	Temirdey kurgan köpkök ok	*Demir gibi dökülmüş gömgök oku*
	Çaçmak bolgon ekensiñ,	*Saçmaya niyetlenmişsin meğer,*
	Teginñ buzuk cediger,	*Soyu bozuk Cediger,*
	Temteleñdep çuu turup,	*Sendeleyip çığlık koparıp,*
	Kaçmak bolgon ekensiñ.	*Kaçmaya niyetlenmişsin meğer.*
	Kankor menen betteşip,	*Hunhar ile yüzleşip,*
	Eteyin degen ekensiñ.	*İşini bitireyim demişsin meğer.*
	Aşıp-şaşıp antañdap,	*Telaş içinde soluyup,*
193260	Atañdın körü, cediger	*Atanın körü, Cediger,*
	Keteyin degen ekensiñ.	*Çekip gideyim demişsin meğer.*
	Çın kuralgan işterdi	*Sağlam kurulmuş işleri*
	Çaçkanı kelgen ekensiñ.	*Dağıtmaya gelmişsin meğer.*
	Tutanıp ölgön cediger	*Tutuşup ölesi Cediger,*
	Cer-ceriñ közdöy çuu turup,	*Yer yerine doğru çığlık koparıp,*
	Cediger, kaçayın degen ekensiñ.	*Cediger, kaçayım demişsin meğer.*
	Akılman Bakay karısın	*Bilge Bakay ihtiyarını*
	Akıl ketip, es tanıp,	*Akıl gidip, kendinden geçip,*
	Şaşıp kalgan ekensiñ,	*Şaşırıp kalmışsın meğer,*
	Bayagı kökcal barsınıp,	*O eski bozkurt geçinip,*

Baarıñ dürböp, çuu turup,
Atañdın körü, cediger
Kaçıp kalgan ekensiñ.
Ceti-Özöndö cediger
Kalbay baarıñ çogulup,
Bul alganı keldiñer,
Er öltürüp, curt buzup,
Kun alganı keldiñer.
Kara bolot sır ayza,
Kamdaganı keldiñer,
Kankor tuugan Semetey
Caylaganı keldiñer.
Akıldan tanıp şaştıñar
Kıyınsıngan karıñar,
Ata uulu curt barıñar,
Ak sakalduu karıñar,
Ayırmaçtay aç kaykañ
Aşıp kalgan ekensiñ,
Akılıñdan alcırap,
Atañdın körü, cediger
Mından kaçsañar boktu cediñer,
Baatırsıngan çoñ köödök
Eki-ekiden süylöşüp,
Kana emine dediñer?
Çataktaşpay, çırdaşpay,
Mañdaylaşıp, kalışpay,
Manastın köödök uuluna
Bir betteşip alışpay,
Ayza şiltep, balta çaap,
Bılçıldaşıp körüşpöy,
Atayı kelip cediger
Kankor menen ölüşpöy,

Hepiniz ürküp, çığlık koparıp,
Atanın körü, Cediger,
Kaçıp gitmişsin meğer.
Ceti-Özön'deki Cediger,
Kimse kalmadan toplanıp,
Ganimet almaya geldiniz,
Er öldürüp, yurt bozup,
Kan bedeli almaya geldiniz.
Kara çelik sırlı mızrağı
Hazırlamaya geldiniz,
Hunhar doğan Semetey'i
Yok etmeye geldiniz.
Akıldan kesilip şaşırdınız,
Yamanlık taslayan yaşlılarınız,
Ata oğlu yurt, hepiniz,
Ak sakallı ihtiyarlarınız,
Havut kaşı gibi aç beli
Aşıp gitmişsin meğer,
Aklını yitirip sayıklayıp,
Atanın körü, Cediger,
Buradan kaçarsanız boku yediniz,
Yiğitlik taslayan koca hoyrat
İkişer ikişer konuşup,
Hani, ne demiştiniz?
Kavgalaşmadan, dalaşmadan,
Karşı karşıya durup, geri kalmadan,
Manas'ın hoyrat oğluyla
Bir kez yüzleşip vuruşmadan,
Mızrak sallayıp, balta çalıp,
Göğüs göğüse çarpışıp görüşmeden,
Bile bile gelip, Cediger,
Hunhar ile ölüşmeden,

Kadır-Alda cazganın
Moyunga tüşsö körüşpöy,
At salışıp cekelep,
Añtara sayıp köödöktü
Olco kılıp alıp ket,
Keñ-Koldo kırgız baarısın

Kadir Allah'ın yazdığını
Boyna düşse de görüşmeden,
At sürüp teke tek dövüşüp,
Hoyratı devirip mızraklayıp,
Ganimet edip alıp git,
Keñ-Kol'daki Kırgız'ın hepsini,

	Ata tuytuñdagan cediger	*Babadan beri tepinen Cediger,*
	Erkeksinip kol kelip,	*Erkeklik taslayıp orduyla gelip,*
193310	Cıyganıñ kantip çaçasıñ?	*Topladığını nasıl saçarsın?*
	Baatırsıngan cediger	*Yiğitlik taslayan Cediger,*
	Katınça kantip kaçasıñ?	*Karı gibi nasıl kaçarsın?*
	Kebiñ arbın cediger,	*Laflı bol Cediger,*
	Kecildeysiñ kurulay	*Boşu boşuna inatlaşırsın,*
	Cana emine dediñer?	*Demin ne demiştiniz?*
	Kaçsañar kalbay öldüñör,	*Kaçarsanız kalmadan öldünüz,*
	Karanday dümök, çoñ kırgın	*Kapkara belayı, büyük kırgını*
	Artıñardan kördüñör.	*Ardınızdan gördünüz.*
	Can soogalap, curt dürböp,	*Aman dileyip, yurt ürküp,*
193320	Calpı baarın kördüñör.	*Topunu birden gördünüz.*
	Munarık tartkan Karakır	*Pusa bürünen Karakır*
	Bel eken – dep çakırdım,	*Beldir diye çağırdım,*
	Bagıştın uulu er Kıyaz	*Bagış'ın oğlu er Kıyaz*
	Şer eken – dep çakırdım.	*Arslandır diye çağırdım.*
	Balakettüü cañcalga	*Belalı kavgaya*
	Barışar – dep çakırdım,	*Varırlar diye çağırdım,*
	Barlık küptü, çoñ kaygı	*Bütün derdi, büyük kaygıyı*
	Açışat – dep çakırdım,	*Açarlar diye çağırdım,*
	Cançışat – dep çakırdım.	*Mızraklaşırlar diye çağırdım.*
193330	Kara butkul tar kıya	*Kara çalılı dar geçitten*
	Köç alar – dep çakırdım.	*Göç geçer diye çağırdım.*
	Ereşen bolso, şer bolso,	*Yiğitse eğer, arslansa,*
	Namıska tuugan kara kök	*Namus için doğmuş kara yaman,*
	Atanın uulu er bolso,	*Atanın oğlu er ise,*
	Tootorunun oozun	*Tootoru'nun ağzını*
	Burat ko – dep çakırdım.	*Çevirir diye çağırdım.*
	Tuu tübünö bılk etpey	*Tuğ dibinde kıpırdamadan*
	Turat ko – dep çakırdım.	*Durur diye çağırdım.*
	Komokoyluu sır ayza	*Kovalı sırlı mızrağı*
193340	Kılayta karmap kankorgo	*Doğrultup tutup hunhara*
	Sunat ko – dep çakırdım,	*Uzatır diye çağırdım,*
	Kartayganda kan Bakay	*Kocayınca han Bakay*
	Artık cañcal, çoñ dürbön	*Aşkın kavgayı, büyük kargaşayı*
	Olcolop kiet tonuñdu,	*Yağmalayıp giyer kürkünü,*
	Salat ko – dep çakırdım.	*Salar diye çağırdım.*

Suuk kol tiet üyüñö,
Ayday suluu Çüröktü
Olco kılıp kankordon
Alat ko – dep çakırdım,
Bir talkandı baatırga
Salat ko – dep çakırdım,
Öröpküp kaçsañ ölösüñ,
Ürküp, korkup cediger
Ütüröñdöp kalıpsıñ,
Üyüñ küygön Kadırbay
Oşonun tilin alıpsıñ,
Ürböp-dürböp cediger
Çogulup kaçıp kalıpsıñ,
Kıyazdın kıyın kanatı
Kıcıldagan cediger
Kıyla akıl karısı
Kırgın tiyip kıcıldap,
Kıyray berçü baarısı
Kılaygan akıl sende cok
Kızıtalak cediger,
Eer beldey moynoktu
Eliñ dürböp aşkanda,
Aşıp-şaşıp cediger
Ceti-Suu közdöy kaçkanda,
Azuu sayıp karıbas*,
Kalbay kaçsañ cediger
Kaçkanıñdı bilbeybiz,
Kayran kıraan Külçoro
Artıñdan aydap sürböybü?
Cetkileñ adam sınagan.
Kıylañdı kızık kılbaybı?
Buurul canı tınışkan,
Kaltırbay kalkıñ kırbaybı? Nartoruga kor bolup,
Kıyın Kıyaz anıñdı,
Kadırbay baştap karıñdı,
Uşu kezde kankordun
Kalıñ kara cediger
Kaltırbay kırat baarıñdı!

Soğuk el değer evine,
Ay gibi güzel Çürök'ü
Hunhardan ganimet edip
Alır diye çağırdım,
Bir bozgunu bahadıra
Salar diye çağırdım,
Coşup kaçarsan ölürsün,
Ürküp, korkup Cediger,
Suratını asıp kalmışsın,
Evi yanası Kadırbay,
Onun sözüne uymuşsun,
Ürkü içinde koşuşan Cediger,
Toplanıp kaçıvermişsin,
Kıyaz'ın yaman kanadı,
Kaynaşan Cediger,
Nice akıl yaşlısı,
Kırgın değip kaynaşıp,
Kırılıp gidecek hepsi,
Zerre akıl yok sende,
Kahrolası Cediger,
Eyer beli gibi boyun geçidi
Elin ürküp aşarken,
Telaşla koşan Cediger,
Ceti-Suu'ya doğru kaçarken,
Azı dişini geçirip kocamaz,*
Kalmadan kaçarsan Cediger,
Kaçtığını bilmez değiliz,
Yiğit doğan Külçoro
Ardınızdan kovup sürmez mi?
Yaman kişi sınamıştı.
Nicenizi oyuncak etmez mi?
Buurul'la canı dinlenmişti,
Bırakmadan halkını kırmaz mı?
Nartoru'ya hor olup,
Yaman Kıyaz denenini,
Kadırbay başta, yaşlınızı,
Bu sırada hunharın
Kalabalık kara Cediger,
Bırakmadan kırar hepinizi!

Kara topo baskan kez,	*Kara toza battığı çağ,*
Kulcuñdagan cediger	*Kasılıp duran Cediger,*
Kuday alsın baarıñdı,	*Tanrı alsın canınızı hepten,*
Kalıñ curt tegiz cıyılıp,	*Kalabalık yurt hep birden toplanıp,*
Kaçkanıñar sonunbu?	*Kaçmanız hoş mu sanki?*
Kaçsañ kaççı cediger	*Kaçarsan kaç bakalım Cediger,*
193390 Sarıkan cetet tübüñö.	*Sarıhan yetişir köküne.*
Kelciregen cediger	*Zırvalayan Cediger,*
Öz düynöñdü çaçasıñ,	*Kendi malını mülkünü saçarsın,*
Ölbögön korduk körösüñ!	*Ölmedik horluk görürsün!*
Turbay kalıp karıñar	*Yerinden kalkmayıp yaşlılarınız,*
Tuuradan kelse Semetey	*Yandan gelirse Semetey,*
Tutanasıñ barıñar.	*Tutuşursunuz hepiniz.*
Atañdın körü, cediger	*Atanın körü, Cediger,*
Kök temirdey kuralıp,	*Gök demir gibi kuşanıp,*
Cediger tegiz turgula,	*Cediger, hep birden durun,*
193400 Kıykırıp ayza urgula!	*Haykırıp mızrak vurun!*
Kıyla ulukman karıñar,	*Nice bilge ihtiyarlarınız,*
Kıykırıp kazat salıñar,	*Haykırıp gazaya girişin,*
Er ekeni sında cok	*Er olduğu su götürmez,*
Silerge kazat kıluuçu	*Size gaza edecek olan*
Kara bayır kazanat,	*Kara soylu küheylan,*
Kalbır öpkö, cez bilek,	*Kalbur ciğer, tunç bilek,*
Altı ay minse arıbas,	*Altı ay binilse yorulmaz,*
Altımış asıy bolboso	*Altmış yaşına varmadıkça*
Çuu ukkanda çubalgan,	*Çığlık duyunca uzayıp giden,*
193410 Çurkasa mende kubangan,	*Koşunca bende sevinen,*
Cetkileñ külük eken – dep,	*Yaman bir yürüktür diye,*
Semetey beli sınışkan.	*Semetey'in beli kırılmıştı.*
Kasieti kaçkan kez,	*Kutunun kaçtığı çağdı,*
Kapilet basıp kankordu	*Ansızın basıp hunharı*
Şaşpay şaytan* saygan kez,	*Şeytanın* acele etmeden vurduğu çağdı,*
Kızırluu türü cogolup,	*Hızır'lı yüzü yitip,*
Kırsık basıp ketken kez,	*Kazanın çöktüğü çağdı,*
Biriñ kirbey, miñiñ kir	*Biriniz değil, bininiz girin*
Akıl da cok, es da cok	*Akıl da yok, us da yok,*
193420 Aykırıp ayza sunuuçu,	*Haykırıp mızrak uzatan,*

Astında Buurul turuuçu,
Bayakıday künü cok,
Baatırlıgı, şerligi
Miñ esenin biri cok,
Kötörüp çurkaar malı cok,
Altı kün çındap uruşsañ,
Buurul attan ayrılıp,
Içi sızdap, can kıynap,
Özöktön kara kan ketip,
193430 Kankordon mınday al ketip, Kıykırık salıp uruşsañ,
Çama çarçap, alı cok
Baştagıday çagı cok,
Cölögünün baarı cok,
Korko turgan tabıñ cok,
Ütüröñdöp cediger,
Ürsöñör boktu cediñer
Ayta turgan sözüm bar,
Al kankordun esebin
Taap berüüçü silerge
193440 Kan Kançoro közöl bar.
Eptep cürüp kankordun
Esebin anık tababız,
Argın, kırgız kayran curt, Cetip karmap alıñar
Düñgürötüp çababız!
Antañdabay, şaşpay tur,
Atañdın körü, cediger,
Uygu-tuygu kaçpay tur.
Kıyınıñar karıñar
Kıcıldabay cediger
193450 Kıykırıp ayza salıñar,
Temteñdegen kankordu
Tegerektey kalıñar,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Antalañdap kaçpastan,
Mıktuulap urup salıñar,
Bozalaluu tuu tartıp,
Boy-boylogon çuu tartıp,

Altında Buurul duran,
Eskisi gibi günü yok,
Bahadırlığı, arslanlığı
Bin katının biri yok,
Kaldırıp koşacak atı yok,
Altı gün gerçekten vuruşsanız,
Buurul attan ayrılıp,
İçi sızlayıp, canı ezilip,
Özünden kara kan gidip,
Hunhardan böyle güç gidip, Nara atıp vuruşsanız,
Dermanı tükenmiş, gücü yok,
Önceki gibi çağı yok,
Dayanağının hepsi yok,
Korkacak haliniz yok,
Surat asan Cediger,
Havlarsanız boku yediniz,
Söyleyecek sözüm var,
O hunharın hesabını
Bulup verecek olan sizlere
Han Kançoro yiğidi var.
Bir yolunu bulup hunharın
Hesabını elbet buluruz,
Argın, Kırgız, zavallı yurt, Yetişip yakalayın
Gümbürdetip vururuz!
Soluyup durmadan, telaşsız dur,
Atanın körü, Cediger,
Apar topar kaçmadan dur.
Yamanlarınız, yaşlılarınız,
Kaynaşıp durmadan, Cediger,
Haykırıp mızrak salın,
Sendeleyen hunharı
Çepeçevre kuşatın,
Tüfek atıp, yay çekip,
Telaşla kaçmak yerine,
Sıkıca vurup devirin,
Boz alacalı tuğ çekip,
Boy boylayan çığlık koparıp,

Senin telegeyiñ teñ Kıyaz,	*Senin talihin denk, Kıyaz,*
Alaman urup salıñar,	*Yağma edip saldırın,*
Acalduu kişi ölböybü?	*Eceli gelen kişi ölmez mi?*
Kılça kalbay cañgızıñ	*Kıl kadar kalmadan tekiniz,*
Kırgın bolup kalıñar,	*Kırgına uğrayıp kalın,*
Baatırsıngan şeriñer	*Yiğitlik taslayan arslanlarınız,*
Kagıştı katuu salıñar,	*Çarpışmayı sert salın,*
Kankordu kaysap soyuñar,	*Hunharı didikleyip boğazlayın,*
Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
Bılçıldaşıp turuşsañ	*Göğüs göğüse dayanırsanız,*
Kılıç şiltep, balta urup,	*Kılıç sallayıp, balta vurup,*
At kötörböy balpıldap,	*At taşımayıp lapır lapır,*
Eer tokumun kötörüp,	*Eyer keçesini yüklenip,*
Aybaltasın tayanıp,	*Aybaltasına dayanıp,*
Cöö kalat şalpıldap:	*Yaya kalır sürüne sürüne:*
Ak kañkısın moynuna	*Ak kaşlı eyerini boynuna*
Anıktap tañıp arttırıp,	*İyice sarıp yükletip,*
Azaptı caman tarttırıp,	*Azabı fena çektirip,*
Añgırap cöö kalganda	*Bomboş yaya kaldığında*
Tegerektep algıla,	*Çepeçevre kuşatın,*
Oroy ayza sungula,	*Kaba mızrak uzatın,*
Opsuz cañcal kılgıla,	*Ölçüsüz kavga edin,*
Cetkileñ çırdı kılgıla,	*Yaman dalaşı koparın,*
Bu düynödön cogotup,	*Bu dünyadan yok edip,*
Tındım kıla salgıla,	*Sesini kesiverin,*
Tıypıl kırıp kökcaldı	*Kökünden kırıp bozkurdu,*
Tındım kıla salgıla.	*Sesini kesiverin.*
Kandarın baylap sabagın,	*Hanlarını bağlayıp dövün,*
Kalkının baarın talagın,	*Halkının hepsini yağmalayın,*
Çınarın kıyıp sulatıp,	*Çınarını kesip yıkıp,*
Ordosun türtüp uratıp,	*Ordasını itip devirip,*
Ört öçköndöy kılıñar.	*Sönmüş yangın yerine çevirin.*
Akılıñdan şaşpastan,	*Aklınızı şaşırmadan,*
Bagıştın uulu er Kıyaz,	*Bagış'ın oğlu er Kıyaz,*
Tegi kökcal baatırıñ	*Soyu bozkurt bahadırın,*
Kol aldında çetteşkin,	*Ordunun önünde saf tut,*
Semetey menen betteşkin.	*Semetey ile yüzleş.*

Aylası toluk ereniñ,
Ala köödök aykölgö
Bet alışa barışkın,
Can ayabay salışkın.
Özüñ körgön şer kankor
Erdi saysak biz sayıp,
Atı kalıp kökcalga
Iktuusunup cürüüçü.
Ay-aalamga al kankor
Mıktuusunup cürüüçü.
Körgön eldin baarına
Barkı çıgıp cürüüçü,
Kabarlangan adamga
Dañkı çıgıp cürüüçü.
Uluksunup, şersinip,
Kuturup ölgön al kankor
Tobuña tozok salamın,
Kürkürögön ersinip.
Betteşip beypay salgıla,
Baatırsıngan şeriñdi
Bek uruşup körgülö,
Çımırkangan kankordun
Çın cazasın bergile.
Kanına karap salgıla
Kalıñ kara cediger
Kalbay kaptap bargıla,
Tüyşüktü tüptöp salgıla,
Kalk baştagan eeñer
Tüzünön kirip saygıla!
Şay koldogon şeriñ bar
Şaymanduu kambıl eliñ bar Ereniñer kanıñar,
Kırgın dese tartpagan,
Acaldan astı kaytpagan,
Til albasañ cediger
Kelbersigen eriñ bar
Baatırıñ Kıyaz, Kadırbay
Cılgınduu, Keñ-Kol, keñ Talas,
Baarıñ mında turasıñ,

Çaresi tam ereniniz,
Ala hoyrat aykölle
Yüz yüze gelmeye var,
Canını esirgemeden vuruş.
Kendin gördün, arslan hunhar,
Eri mızraklasak biz mızraklar,
Adı kalır bozkurda,
Beceriklilik taslar gezerdi.
Ay-âleme o hunhar
Üstünlük taslar gezerdi.
Gören elin hepsine
İtibarı yürür giderdi,
Haber alan adama
Şanı yayılır giderdi.
Ululuk taslayıp, arslanlık taslayıp,
Kudurup ölesi o hunhar,
Topunuza cehennemi salarım,
Gürleyerek erlik taslayıp.
Yüzleşip hesabını sorun,
Yiğitlik taslayan arslanını
Sıkı vuruşup görün,
Kasılan hunharın
Gerçek cezasını verin.
Kanına bakıp saldırın,
Kalabalık kara Cediger,
Kalmadan üstüne yürüyün,
Derdi kökünden kazıyın,
Halka baş olan sahibiniz
Dosdoğru dalıp mızraklayın!
Şay'ın koruduğu arslanınız var,
Donanımlı, becerikli eliniz var, Ereniniz, hanınız,
Kırgın dense çekinmeyen,
Ecelin önünden dönmeyen,
Sözümü dinlemezsen Cediger,
Kurumlanan eriniz var,
Bahadırınız Kıyaz, Kadırbay,
Ilgınlı Keñ-Kol, geniş Talas,
Hepiniz burada dursunuz,

	Ak sakalduu oluya	*Ak sakallı evliya*
	Karıñ mında turasıñ,	*İhtiyarınız burada durur,*
	Nayza algan top buzçu	*Mızrak almış, saf bozan*
	Iktuuñ mında turasıñ,	*Ustanız burada durur,*
	Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay-âlemi dize getiren*
	Mıktuuñ mında turasıñ,	*Yamanınız burada durur,*
	Akılga dıykan bereniñ,	*Akılda üstat ereniniz,*
193540	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
	Kaçıp ölöm degeniñ,	*Kaçıp öleyim deyişin var ya,*
	Tüyşük körüp şaşsañar,	*Zahmet görüp şaşırırsanız,*
	Tüp kötörö kaçsañar	*Kökten sökülüp kaçarsanız,*
	Artık cinim çın kaynayt.	*Öfkem büsbütün gerçekten kaynar.*
	Aytılgan uşul sözümö	*Söylenen şu sözüme,*
	Ubadaga turbasañ,	*Verdiğin sözde durmazsan,*
	Mıktılap kızmat kılbasañ,	*Adamakıllı hizmet etmezsen,*
	Kazat baştap cediger	*Gazaya başlayıp Cediger,*
	Kayra tartıp eldeşip,	*Geri dönüp barışıp,*
193550	Semeteyge kiremin,	*Semetey'in safına girerim,*
	Kaççu bolsoñ cediger	*Kaçacak olursan Cediger,*
	Kaş kuykañdı tilemin,	*Kaş derini yüzerim,*
	Toktotpoy curtuñ kıramın!	*Durdurmadan yurdunu kırarım!*
	Baarın kırıp eliñdi	*Hepsini kırıp elini,*
	Kaltırbastan kanıñdı,	*Bırakmadan hanını,*
	Kaççu bolsoñ cediger	*Kaçacak olursan Cediger,*
	Baarıñ koyboym eliñdi.	*Hiçbirinizi koymam, elini.*
	Uluksungan döөñör	*Ululuk taslayan devleriniz,*
	Kaynap catkan köp curtka,	*Kaynayıp yatan kalabalık yurda,*
193560	Mıktuusungan şersingen	*Yamanlık taslayan, arslanlık taslayan,*
	Bu cañcalga eeñer,	*Bu kavganın sahipleri sizsiniz,*
	Ukkun curtum baarıñar,	*Dinle yurdum, hepiniz,*
	Akırı curtum öldüñör.	*Sonunda, yurdum, öldünüz.*
	Ordo tigip konuşam,	*Orda kurup konarım,*
	Akmaktık kılsañ cediger,	*Ahmaklık edersen Cediger,*
	Külçorogo boluşam,	*Külçoro'nun yanını tutarım,*
	Kançoro menen Külçoro	*Kançoro ile Külçoro,*
	Atı uykaş eköö biriksek	*Adı uyaklı ikimiz birleşirsek,*
	Taarınbagın cediger,	*Gücenme sakın Cediger,*

Örüşüñ tuman çañ bolot,
Ölçölüü eriñ cay bolot,
Karap bolot kanıñız,
Kara müşkül çoñ cañcal
Çuuda kalat kalkıñız,
Eñkeyip ölöt eriñiz,
Kılça kalbay calgızı
Kırgın bolot eliñiz,
Ukkun curtum karıñız,
Cakşı kaptap soguşkun
Caman-cakşı barıñız,
Manastın uulu köödöktün
Irdap berem ırların,
Aytıp berem çındarın,
Ayza sunup soyo kör,
Cediger uulu er Kıyaz
Kebim menen bolo kör!»
Kançoro mınday degen soñ
Kalk işenip, curt çuulap:
Ceek tartıp kılkıldap,
Kalıñ boldu tamaşa
Kançoronu karasa
Altı ay minse arıbas
Buudan bolgon eken – dep,
Cakın kirip bardı ele.
Ay, Kançoro, cuukuy kul
Tuugan bolgon eken – dep,
Azır kaptap tümön kol
Sırın aytıp baatırdı
Buzuk kılar eken – dep,
Koltugun açıp kökcaldı
Kızık kılar eken – dep,
Baatırlardı, şerlerdi
Cıydırıp salar eken – dep,
Kançoro baatır bakırıp
Erenderdi, kandardı
Kırdırıp salar beken – dep, Semeteydi
soygun – dep
Curt çurkurap, çuu turup,

Otlağın duman, toz olur,
Ölçülü erin yerle bir olur,
Bakakalır hanınız,
Kara belalı büyük kavga,
Çığlıkta kalır halkınız,
Eğilip ölür eriniz,
Kıl kadar kalmadan teki,
Kırgına uğrar eliniz,
Dinle yurdum, ihtiyarınız,
İyice üstüne yürüyüp savaşın,
İyi kötü hepiniz,
Manas'ın hoyrat oğlunun
Türkülerini söyleyivereyim,
Gerçeklerini anlatıvereyim,
Mızrak uzatıp boğazlayıver,
Cediger oğlu er Kıyaz,
Sözümle olagör!»
Kançoro böyle dedikten sonra
Halk inanıp, yurt çığrışıp:
Kıyıya dizilip dalgalanıp,
Koyu bir eğlence oldu,
Kançoro'ya bakınca,
Altı ay binilse yorulmaz
Küheylan olmuş meğer diye,
Yakınına sokulup varmıştı.
Ay, Kançoro, sinsi kul,
Kardeş olmuş meğer diye,
Şimdi basıp tümen ordu,
Sırrını söyleyip bahadırı
Bozguna uğratır meğer diye,
Koltuğunu açıp bozkurdu
Oyuncak eder meğer diye,
Bahadırları, arslanları
Toplatıverir meğer diye,
Kançoro bahadır bağırıp,
Erenleri, hanları
Kırdırıverir mi ola diye, Semetey'i
boğazlayın diye,
Yurt çığrışıp, feryat edip,

	Alaman uruş koydu ele.	*Yağma savaşına girişmişti.*
	Tobokelçi kandayga	*Tevekkülcü nicesine,*
193610	Cer körünbös çoñ tuman	*Yer görünmez koca duman,*
	Çuuga kirmek bolduk – dep,	*Çığlığa girecek olduk diye,*
	Er Semetey baatırdın	*Er Semetey bahadırın*
	Ayıkbagan çoñ dümök	*Onulmaz büyük bela,*
	Duuga kirmek bolduk – dep,	*Gulguleye girecek olduk diye,*
	Baş cetpey kırgın boluçu	*Başa çıkılmaz kırgın olacak,*
	Uuga kirmek bolduk – dep,	*Zehire girecek olduk diye,*
	Kündüz adam adaşkan	*Gündüz insanın yolunu şaşırdığı*
	Selge kirmek bolduk – dep,	*Sele girecek olduk diye,*
	Aalamdı kırgın kıluuçu	*Âlemi kırgından geçirecek*
193620	Erge kirmek bolduk – dep,	*Ere çatacak olduk diye,*
	Esten tanıp kurgan can	*Aklı başından gitmiş zavallı can,*
	Körgö kirmek bolduk – dep,	*Mezara girecek olduk diye,*
	Kayran törö kankorgo	*Zavallı töre hunharla*
	Kagışsak kazır öldük – dep,	*Çarpışırsak şimdi öldük diye,*
	Caman katın, caş baldar	*Zavallı kadınları, küçük çocukları*
	Kantip tirüü kördük – dep,	*Nasıl sağ göreceğiz diye,*
	Curt çurkurap, saruulap,	*Yurt çığrışıp, sararıp,*
	Sanaanı caman baştaşıp,	*Kara düşünceye fena kapılıp,*
	Candan keçip taştaşıp,	*Candan geçip vazgeçip,*
193630	Erender kaydan ayanıp,	*Erenler nereden çekinsin,*
	Sarı-Moynok, Ak-Tüzdü	*Sarı-Moynok, Ak-Tüz'e*
	Cañı cetti tayanıp.	*Yeni ulaştı dayanıp.*
	Cerge tartıp bılkıldap,	*Yere basıp kımıl kımıl,*
	Cer tumandap çañ bolup,	*Yer dumanlanıp toz olup,*
	Cetkileñ mınça can bolup,	*Bu kadar yaman can olup,*
	Alaman koyup ötördö,	*Yağmaya girişip geçerken,*
	Semeteyge ceterde	*Semetey'e ulaşırken,*
	Belge çıga bergende,	*Bele çıkıverdiğinde,*
	Berendin cayı uşunday	*Erenin hali işte böyle,*
193640	Eer beldey kaykañga	*Eyer beli gibi sırta*
	El tirelip barganda,	*El dayanıp vardığında,*
	Kıyazdap uraan çakırıp	*Kıyaz diye savaş narası atıp,*
	Semetey calgız baraanı,	*Semetey'in yalnız karaltısı,*
	Er Kıyaz kaptap barganda	*Er Kıyaz üstüne bastırdığında*
	Calgız Külçoro bolup karaanı.	*Tek Külçoro'ydu yanındaki karaltı.*

	Semeteyge cetkizbey	*Semetey'e ulaştırmadan,*
	Baatırdıgı başınan	*Bahadırlığı başından*
	Ozo çıkkan kezi eken,	*İleri fırladığı çağmış,*
	Er Kıyazdı Külçoro	*Er Kıyaz'ı Külçoro'nun*
193650	Tozo çıkkan kezi eken.	*Önlemeye çıktığı çağmış.*
	Mañdaylaşıp barışıp,	*Karşı karşıya varıp,*
	Bılçıldaşıp çabışıp,	*Göğüs göğüse vuruşup,*
	Kızık kırgın boldu ele.	*Görülmedik kırgın olmuştu.*
	Salışta cüröt Külçoro,	*Vuruşun içinde döner Külçoro,*
	El amanın kaalasa	*Elin esenliğini dilerse,*
	Küdörün üzböyt ılayım	*Umudunu kesmez asla,*
	Kançorosun karasa,	*Kançoro'suna bakınca,*
	Oyu egiz Çorodo	*Düşüncesi ikiz Çoro'da,*
	Kagıştı kaçan salat – dep,	*Çarpışmayı ne zaman salar diye,*
193660	Asmandap agarıp munar sögüldü,	*Gökte ağarıp pus söküldü,*
	Kankor sultan törösün	*Hunhar sultan töresini*
	Kaçan cetip Kançoro	*Ne zaman yetişip Kançoro,*
	Colbors bolup kökcalıñ	*Kaplan olup bozkurdun,*
	Acıratıp alat – dep,	*Kurtarıp alır diye,*
	Esi-dartı oşondo	*Aklı fikri hep onda,*
	Tilekteşi Kançoro	*Dilektaşı Kançoro,*
	Tilegiñ kabıl kelbegir,	*Dileğin kabul olmayası,*
	Uduruñdap kalp ele,	*Koşuşturup yalancıktan,*
	Cedigerdin keesine kıbırlap, İçinde	*Cediger'in kâhyasına kımıldayıp, İçinde*
	boldu buşmanı,	*oldu kederi,*
193670	Kapıray keesine şıbırlap.	*Şaşılası, kâhyasına fısıldayıp.*
	Karuulap ayza süyrötüp,	*Kollayıp mızrak sürüyüp,*
	Kee biröönö bul kapır	*Kimine bu kâfir,*
	Kaptap ket dep üyrötüp,	*Bas üstüne diye öğretip,*
	Kee biröösün bul kapır	*Kimini bu kâfir,*
	Caza çaap barbaktap.	*Boşa çalıp gövde gösterisiyle.*
	Kee biröösün cuukuy kul	*Kimini sinsi kul,*
	Kalp ele sayıp dardaktap.	*Yalancıktan mızraklayıp caka satarak.*
	Asmandan munar coşuldu,	*Gökten pus dağıldı,*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
193680	Kalp uruşup Kançoro,	*Yalandan vuruşup Kançoro,*
	Cedigerge koşuldu.	*Cediger'e katıldı.*
	Koşulganda oñbodu	*Katılınca onmadı,*

	Kazatka çıgıp bolbodu	*Gazaya çıkmak nasip olmadı,*
	Canıñ çıkkan Kançoro	*Canı çıkası Kançoro,*
	Külçoro menen Semetey	*Külçoro ile Semetey,*
	Bul ekөönö ok attı.	*Bu ikisine ok attı.*
	Camgır kılıp caa tögüp,	*Yağmur gibi yay boşaltıp,*
	Möndürdöy kılıp ok atıp,	*Dolu gibi ok yağdırıp,*
	Kaarlanbay kalbadı	*Gazaba gelmeden kalmadı,*
193690	Kaptap keter kalıñ kol	*Basıp gelen kalabalık orduyu*
	Kankor közdöy aydadı	*Hunhara doğru sürdü,*
	Kaarın salıp bakırıp,	*Gazap saçıp bağırarak,*
	Kalıñ kazat kıldı emi.	*Koyu bir gazaya girişti artık.*
	Kıykırıgı taş carıp,	*Haykırışı taş yarıp,*
	Kıyazdap uraan çakırıp,	*Kıyaz diye nara atıp,*
	Kuldu Kuday urdu ele,	*Kulu Tanrı çarpmıştı,*
	Kıyazdap uraan ün salıp	*Kıyaz diye nara koparıp,*
	Cediger küülöp turdu ele.	*Cediger hınçla kükreyip durmuştu.*
	Arka kılgan Kançoro	*Arka bildikleri Kançoro'nun*
193700	Duşmandık türü köründü.	*Düşmanlık yüzü göründü.*
	«Atañdın körü Kançoro	*«Atanın körü Kançoro,*
	Körünöö duşman özüñö	*Apaçık düşman kesildi sana,*
	Coo köründü közüñö,	*Yağı göründü gözüne,*
	Duşman boldu özüñö	*Düşman oldu kendine,*
	Tuuganı boldu duşmanı,	*Kardeşi oldu düşmanı,*
	Almambet uulu Çoronun,	*Almambet oğlu Çoro'nun,*
	Kıyçalış boldu körgön tüş,	*Ters çıktı gördüğü düş,*
	Ee, kızıtalak alakçı,	*Ey, kahrolası dönek,*
	Kılımda barbı uşul iş?	*Dünyada var mı böyle iş?*
193710	Egizden çıkkan şer elek.	*İkizden çıkmış arslandık.*
	Külçoro menen Kançoro	*Külçoro ile Kançoro,*
	Uyalaş eki er elek,	*Bir yuvadan iki erdik,*
	Bir kızıkka batışkan,	*Bir sevince birlikte dalmış,*
	Bir töşökkö catışkan,	*Bir döşekte yatmış,*
	Bir kööndöndö körüşkön,	*Bir sinede görüşmüş,*
	Bir emçekti emişken.	*Bir memeyi emmiştik.*
	Tay-kunan okşop tebişip,	*Tay kunan gibi tepişip,*
	Talaşıp emçek emişip,	*Yarışarak meme emişip,*
	Artık kökcal abakem	*Yüce bozkurt ağabeyim,*
193720	Kançoronu Kuday urdu dep,	*Kançoro'yu Tanrı çarptı diye,*

Etek açıp, köz kısıp,
Buzuk söz aytıp, curt buzup,

Curttu Kuday urdu – dep,
Çın duşman bolup körünüp,
Çındap Kuday urdu – dep,
Tartınbastan bul çoçko
Tacaaldıktı kıldı – dep,
Tabılbas sultan törögö
Mendede bütbös degi ele,
193730 Beldüü kara beline,
Beren abam şerine,
Tutanıp ölgön tuz urgur
Duşmandık kıldı özümö.
Irdap aytti ırların
Bagıştın uulu Kıyazga
Baatırdın atı mınday – dep
Aytkan eken çındarın.
Tutanıp ölgön kızıtalak
Tuyuntkan eken sırların,
193740 Ak cılkının çañı urgur,
Atakem Manas dañkı urgur,
Argın, kırgız büt urgur,
Enekem Kanıkeydin sütü urgur, Ton kiygizdi ayabay
Eerçitken abam şer urgur!» –
Ton tozgondo tolobu?
Dep, oşentip Külçoro
Köödöngö batpayt köp sanaa,
Kançoro duşman bolobu?
Körsöñ müşkül uşunday
193750 Közünün caşı on talaa.
Akır zaman cakındap,
Azır cetti başına:
«Akır-takır çır salıp,
Aba – dep cürgön Kançoro
Aşkere duşman bolobu?
Kançoronun kılganı
Kastarın tikken akıl – dep,

Etek açıp, göz kırpıp,
Bozuk söz söyleyip, yurt bozup,

Yurdu Tanrı çarptı diye,
Gerçek düşman olup görünüp,
Sahiden Tanrı çarptı diye,
Çekinmeden bu domuz,
Azgınlığı etti diye,
Bulunmaz sultan töreye,
Bende de bitmezdi zaten,
Belli kara beline,
Eren ağabeyimin arslanına,
Tutuşup ölesi tuz çarpası,
Düşmanlık etti bana.
Türkü edip söyledi türkülerini,
Bagış'ın oğlu Kıyaz'a,
Bahadırın atı şöyledir diye,
Söylemiş gerçeklerini.
Tutuşup ölesi kahrolası,
Sezdirmiş sırlarını,
Ak yılkının tozu çarpsın,
Atam Manas'ın şanı çarpsın,
Argın, Kırgız topu çarpsın,
Anam Kanıkey'in sütü çarpsın, Kürk giydirdi esirgemeden,
Peşine takan arslan ağabeyim çarpsın!» –
Kürk eskiyince dolar mı?
Diye, öylece Külçoro,
Sineye sığmaz bunca kaygı,
Kançoro düşman olur mu?
Görsen çile işte böyle,
Gözünün yaşı on dere.
Ahir zaman yaklaşıp,
Şimdi ulaştı başına:
«Alt üst eden kavga çıkarıp,
Ağabey diye bildiğim Kançoro,
Apaçık düşman olur mu?
Kançoro'nun ettiği,
Kastını kurmuş akıl diye,

	Murda başın çabayın,	*Önce başını keseyim,*
	Ay, Kançoro, baatır – dep,	*Ay, Kançoro, bahadır diye,*
193760	Tügönüşüp ötpösöm	*Tükeninceye dek vuruşup geçmezsem,*
	Kılça candı ayabay	*Kıl kadar canı esirgemeden,*
	Kırılışa ketpesem	*Kırışıp gitmezsem,*
	Kaza cetip, kün bütsö,	*Ecel yetip, gün biterse,*
	Kuldar, senden ölbösöm,	*Kullar, senden ölmezsem,*
	Kayra tartpas çın caydı	*Dönüşü olmayan gerçek yurdu*
	Karmaşıp cürüp körbösöm,	*Boğuşa boğuşa görmezsem,*
	Tuulbay tuna çögöyün,	*Doğmadan boğulup çökeyim,*
	Acaldan murun ölöyün,	*Ecelden önce öleyim,*
	Aman bolso Kançoro	*Sağ kalırsa Kançoro,*
193770	Ezilgen coonun aldında	*Ezilen düşmanın önünde,*
	Tübüñö çoguu ceteyin.	*Köküne hep birlikte yeteyim.*
	Seksen künü serpişip,	*Seksen gün savrulup vuruşup,*
	Akırı başın keseyin	*Sonunda başını keseyim,*
	Kubatım cetse doñuzdu	*Gücüm yeterse domuzu*
	Kurmandıkka çalayın,	*Kurban edip boğazlayayım,*
	Abakemdin aldına	*Ağabeyimin önüne*
	Tındım kıla salayın.	*Serip sesini keseyim.*
	At köönünö karabay	*At gönlüne bakmadan,*
	Alda kurgan Semetey	*Allah'ın kulu Semetey,*
193780	Külçoro menen Kançoro	*Külçoro ile Kançoro,*
	Küygültük eki tuugan – dep	*Dertli iki kardeş diye,*
	Atın bergen ayabay	*Atını vermişti esirgemeden,*
	Ton köönünö karabay,	*Kürk gönlüne bakmadan,*
	Oldo baykuş kan abam	*Vah zavallı han ağabeyim,*
	Toodoy bolgon calgızga	*Dağ gibi olan yalnıza,*
	Kulcuñdagan kuturgur	*Kasılıp duran kudurmuş,*
	Tuuganım degen oñobu?	*Kardeşim deyişi onar mı?*
	Kagıştı katuu salayın	*Çarpışmayı sert salayım,*
	Kadır Alda col berse	*Kadir Allah yol verirse,*
193790	Kırgın kılıp sulatıp,	*Kırgından geçirip serip,*
	Kırıp soyup kulatıp,	*Kırıp boğazlayıp devirip,*
	Atıştı arbın salayın	*Atışmayı bol salayım,*
	Bagıştın uulu Kıyazdın,	*Bagış'ın oğlu Kıyaz'ın,*
	Bere, duşman boldu Kançoro	*Bre, düşman oldu Kançoro,*
	Bir esebin tabalı,	*Bir hesabını bulalım,*

Ayza karmap top buzup,
Zamanasın kuurayın,
Alış kılıp çoronun
Çımınday canın suurayın.

Mızrak tutup saf bozup,
Devranını kurutayım,
Boğuşup çoronun
Sinek kadar canını sökeyim.

Mıltık atıp, caa tartıp,
Olbuy-solbuy kamçılap,
Zamanasın kuurayın.
Kayran baş cerge kirgençe, Ayza tiybey kalganın
Kümüş közdüü, kün cüzdüü,
Karmay kalıp Kül oyron
Taalayı toodoy törögö
Ölgönçö kızmat kılayın,
Kötün açar çoronun
Kölpöñdögön törönü
Köp duşman bolgon nemeni
Kayra aydadı sapırıp
Muñbay atış salayın,
Erdikti epsiz kılayın,
Eli-curtun kırayın,
Kara-Kıya bel menen,
Kaptap kelet el menen,
Tootoruçan Kıyazdı
Koluma tiyse toñkoytup,
Kapır kuldu soyoyun
Kalıñ kara cediger
Kayrattuusun aydayın,
Mıktuuların şerlerin
Bıt-çıt kılıp aydayın!» –
Uşak kılıp, çuu turup:
Dep, oşentip, Külçoro,
Köldöy tolkup cediger,
Kökcalıñ Kıyaz al bolup,
Kayrattuusu Kançoro
Kol aldında bul bolup,
Cer kaşattı tayanıp,
Cediger kaptap ceterde
Ak asaba, tuu tartıp,

Tüfek atıp, yay çekip,
Sağlı sollu kamçılayıp,
Devranını kurutayım.
Zavallı baş yere girinceye dek, Mızrak değmeden kalanını
Gümüş gözlü, gün yüzlü,
Yakalayıverip Kül yıkıcı,
Talihi dağ gibi töreye,
Ölünceye dek hizmet edeyim,
Ardını açan çoronun,
Böbürlenen töreyi,
Çok düşman olmuş nesneyi,
Geri sürdü savurup,
Usanmadan atışa tutayım,
Erliği ölçüsüz göstereyim,
Elini yurdunu kırayım,
Kara-Kıya beliyle,
Basıp gelir eliyle,
Tootoru'ya binmiş Kıyaz'ı,
Elime geçerse tepetaklak edip,
Kâfir kulu boğazlayayım,
Kalabalık kara Cediger'in
Yüreklisini süreyim,
Yamanlarını, arslanlarını,
Paramparça edip süreyim!» –
Dedikodu edip, çığrışıp:
Diye, öylece, Külçoro,
Göl gibi dalgalanıp Cediger,
Bozkurdun Kıyaz gücü olup,
Yüreklisi Kançoro,
Ordunun başında bu olup,
Yerin yarına dayanıp,
Cediger basıp yetişirken,
Ak sancak, tuğ çekip,

Azır kaptap, keterde,
Calañdagan şer Çoro
Calañ kılıç baylanıp,
Adırmaktuu col çalıp,
Sır ayzasın kolgo alıp,
Sırttan eken Külçoro
Oşondo kirdi kol salıp.
Cetken cerin ayzalap,
Berensigen er ele
Bereni Kıyaz kaydalap.

Şimdi basıp giderken,
Yalın kılıç arslan Çoro,
Salt kılıç kuşanıp,
Engebeli yolu kollayıp,
Sırlı mızrağını ele alıp,
Sırtlanmış meğer Külçoro,
İşte o an daldı saldırıp.
Ulaştığı yeri mızraklayıp,
Erenlik taslayan er idi,
Ereni Kıyaz nerede diye.

Surkoyonun zırgıtıp,
Öltürböstön citirbey
Şıyraktan karmap ırgıtıp,
Kançorolop bakırıp,
Kaynap catkan cediger
Cedigerden kee bir can
Şaşıp ketip baratat,
Cer tabalbay kee balban
Cetse talkan saldı dep,
Cetkileñge katılıp,
Cer maylanıp kaldı dep,
Keyip-kepçip cediger
Kaçıp çıgıp kelatat.
Eñ ortosun Külçoro
Cançıp çıgıp kelatat.
Kalıñ kara cediger
«Beren eken, bel eken,
Cerge kirsin Kançoro
Barısınan şer eken,
Er Kıyazdan emi öödö
Kançorodon kança öödö?
Aalamdan çıkkan şoktugu
Karaan bolup canında
Kankorunun coktugu.
Kankoru bolso canında
Karmap kırıp sorguday.
Kaşık kandı cön ele,
Karmap cançıp orguday.

Surkoyon'unu fırlatıp uçurup,
Öldürmeden, yok etmeden,
İncikten yakalayıp savurup,
Kançoro diye bağırıp,
Kaynayıp yatan Cediger,
Cediger'den kimi can,
Şaşkın kaçıp gitmede,
Yer bulamayıp kimi pehlivan,
Yetişirse bozguna uğrattı diye,
Yamana sataşıp,
Yer yağlanıp kaldı diye,
Yakınıp dövünüp Cediger,
Kaçıp çıkıp gelmede.
En ortasını Külçoro,
Mızraklayıp yara yara gelmede.
Kalabalık kara Cediger:
«Erenmiş, belmiş,
Yere giresi Kançoro,
Hepsinden arslanmış,
Er Kıyaz'dan şimdi üstün,
Kançoro'dan kat kat üstün değil mi?
Âlemden çıkma yamanlığı,
Karaltı olup yanında,
Hunharının yokluğu.
Hunharı olsa yanında,
Yakalayıp kırıp sömürecek gibi.
Kaşık kanı öylece,
Yakalayıp mızraklayıp fışkırtacak gibi.

Özönçö eken, bel da eken,
Kıraandıgı bolcolsuz
Kımbatıraak belde eken,
Kalkıbızdı bu Çoro
Kazır kırçu tap eken,
Kımbattuu kırluu çak eken,

Vadi gibiymiş, bel de imiş,
Doğanlığı ölçüye gelmez,
Daha değerli beldeymiş,
Halkımızı bu Çoro,
Şimdi kıracak demdeymiş,
Değerli, keskin çağdaymış,

Semeteyge kalganda
Dobul kelse, cel tiygis,
Aykaydı arbın salat beym
193880 Buluñdu tokoy çep eken,
Calañgıç kelse, can bergis Aylına kaçıp barat beym
Caydarı kökcal er eken,
Çıñaganday kök eken.
Külçoro börü, bizder koy
Uşuntip corgo salat beym.
Kuday urgan kep eken.
Uruşam – dep cediger
Udurañdap çogulup,
Ne beti menen keldi eken?
193890 Biz menen kaçıp barat beym.
Katılganın oykunday,
Kez kelgenin soyguday» –
Kabarman öldü, kan öldü
Dep, oşentip cediger
Bülküldöşö kalışıp,
Curt bülünüp, çuu turup,
Kaçsañ birdi kördüñ – dep,
Şıbıraşa süylöşüp,
Şıpşınışıp küyünüp,
193900 Çımınday candan tüñülüp,
Kaçan kalkka körünüp,
Bölök asker kuru kalıp,
Uşu Külçorosu bulkunup,
Aylap anık ketet beym,
Acal anık cetet beym,
Kulculuñdap kuturup,
Kırgın kılıp ketet beym,

Semetey'e kaldığında,
Bora gelse, yel değdirmez,
Naraların bolunu atar herhal,
Köşe bucağı orman siper imiş,
Azrail gelse, can verdirmez, Obasına kaçıp gider herhal,
Güleç yüzlü bozkurt er imiş,
Su verilmiş çelik gibiymiş.
Külçoro kurt, bizlerse koyun,
Böylece rahvan sürer herhal.
Tanrı'nın çarptığı söz imiş.
Savaşırım diye Cediger,
İtişip kakışıp toplanıp,
Ne yüzle geldi ki?
Bizimle kaçıp gider herhal.
Sataşanı oyup çıkaracak gibi,
Denk geleni boğazlayacak gibi» –
Haberci öldü, han öldü,
Diye, öylece Cediger,
Titreşip duraklayıp,
Yurt bozulup, çığrışıp,
Kaçarsan bir belayı gördün diye,
Fısıldaşarak konuşup,
Ah vah edip yanıp,
Sinek kadar candan umut kesip,
Ne zaman halka görünüp,
Öbür asker boş kalıp,
Şu Külçoro'su silkinip,
Dolanıp elbet gider herhal,
Ecel elbet yetişir herhal,
Kasılıp kudurup,
Kırgından geçirir herhal,

	Oy-toodo kanı tögülüp,	*Ovada dağda kanı dökülüp,*
	Töböbüzdön bastı go	*Tepemize bindi ya,*
193910	Töröbüz Kıyaz toso albay	*Töremiz Kıyaz karşılayamayıp,*
	Tört tülüktü çaçtı go,	*Dört tür malı saçtı ya,*
	Atıştı arbın salat beym	*Atışmanın bolunu salar herhal,*
	Ake kulduk dedirip,	*Ağa kulunuz dedirtip,*
	Keşikti ıras cedirip	*Artığı iyice yedirip,*
	Ceti-Özöndü cediger	*Ceti-Özön'ü Cediger,*
	Cerge kuup barat beym,	*Yerin dibine kovar herhal,*
	Karanın canga tiygizbey.	*Karanın canına değdirtmeden.*
	Curt çurkurap turuşup,	*Yurt çığrışıp duruşup,*
	Kan ekenin bilgizbey,	*Han olduğunu bildirtmeden,*
193920	Ökürgön ündü körö albay,	*İnleyen sesi göremeyip,*
	Tokonaalat kılışıp,	*Lanetler yağdırıp,*
	Çorogo takoot bere albay	*Çoro'ya karşı koyamayıp,*
	Ceti-Özöndö catkanda	*Ceti-Özön'de yatarken,*
	Akılınan şaştı beym.	*Aklını şaşırdı herhal.*
	Baana kılgan baatırlar,	*Sığınak olan bahadırlar,*
	Atı külük cakırlar,	*Atı yürük yoksullar,*
	Antalañdap çu koyup,	*Telaşla dehleyip,*
	Ölgönün körüp tıyınça	*Öleni görüp azıcık,*
	Öröpkügön kuu curttu	*Coşan kurnaz yurdu,*
193930	Kolgo başçı erendi	*Orduya baş olan ereni,*
	Kayaşa bergen bir can cok	*Karşılık veren bir can yok,*
	Kaldalañdap kuturgur	*Böbürlenen kudurası,*
	Beypay boldu bu cañcal	*Perişanlık oldu bu kavga,*
	Karmaşkandın baarı öldü.	*Boğuşanların hepsi öldü.*
	Tili çeçen ıktuular	*Dili düzgün beceriklilerin,*
	Kacañdagan mıktuular	*Çalım satan yamanların,*
	Baatırlıgı, şerdigi	*Bahadırlığı, arslanlığı,*
	Kalk içinde karmaşka	*Halk içinde boğuşmaya*
	Kaçan çıgat bölünüp?	*Ne zaman çıkar ayrılıp?*
193940	Tozup alar bir can cok	*Karşılayacak bir can yok,*
	Tozoktu körüp cediger	*Cehennemi görüp Cediger,*
	Kırılat belem uşuntip,	*Böyle kırılır mıymışım diye,*
	Oyrondu kaçan salat dep?	*Bozgunu ne zaman salar diye?*
	Ordoluu şaar kayran el	*Ordalı şehir, zavallı el,*
	Oy, Külçoro kıraandan	*Oy, Külçoro doğandan,*

Kaçan cetip bobular
Acıratıp kalar – dep.
Buzulgan eken körgön tüş
Ee, botom, uşunday eken
müşkül iş!
Curt baştagan çoñdorgo
Sürtkön eken coşonu,
Erensinip el aydayt

Ne zaman yetişip şunlar,
Kurtarıp alır ola diye.
Bozukmuş gördüğü düş,
Ee, yavrum, böyleymiş
çetin iş!
Yurda baş olan büyüklere
Aşı boyası sürmüş,
Erenlik taslayıp el sürer,

Kudayga koyduk oşonu
Karan kılıp kol aydap,
Kalktı cıyıp alganın
Kayrat kılıp düpüldöp,
Kalıñ curttun baarısın
Çıgalbas orgo salganın.
Azamattın akmagı
Kurgak kayrat, cel öpkö
Eç ubakta carabayt
Bagıştın uulu er Kıyaz
Uşunday kuru sözdön bölökkö.
Şaşkandarı dagı bar
Ceti-Özöndö cediger
Cer mayışıp cıyıldık,
Cetkileñ elden kırıldık.
Ak seldeçen moldo öldü,
Dars okugan moldo öldü
Ulukman kıldat karı öldü,
Uşunça candın baarı öldü,
Baatırlıgı, şerligi
Eç adamdan ozgon cok,
Törösüngön Tölöbay,
Kan öñdönüp Kadırbay,
Berensinip er Kıyaz
Bet alışıp, salışıp,
Berenden birdi tozgon cok.
Bülündürüp curt cıygan
Akılduusu munu aytıp,
Kişi bilbes şumdu aytıp,
Kişteluü içik, cargak şım

Tanrı'ya bıraktık onu,
Kara edip ordu sürüp,
Halkı toplayıvermesini,
Gayret edip gümbürdeyip,
Kalabalık yurdun hepsini,
Çıkılmaz çukura atmasını.
Yiğidin ahmağı,
Kuru gayret, yel ciğer,
Hiçbir zaman işe yaramaz,
Bagış'ın oğlu er Kıyaz,
Böyle kuru sözden başkasına. Şaşıranları
daha da var,
Ceti-Özön'de Cediger,
Yer esneyecek kadar toplandık,
Yaman elden kırıldık.
Ak sarıklı molla öldü,
Ders okutan molla öldü,
Lokman gibi ince ihtiyar öldü,
Bunca canın hepsi öldü,
Bahadırlığı, arslanlığı,
Hiç kimseden ileri geçmedi,
Törelik taslayan Tölöbay,
Han kesilen Kadırbay,
Erenlik taslayan er Kıyaz,
Yüz yüze gelip, vuruşup,
Erenden birini önlemedi.
Perişan edip yurt toplayan,
Akıllısı bunu söyleyip,
Kimsenin bilmediği hileyi söyleyip,
Samur işlemeli içlik, deri şalvar,

Kızıl bayrak, sır ayza
Kırgın cayı uşunday:
Belsenip çıkkan beri ölüp,
Şaşıp cürgön mından köp,
Betteşkenden köp ölüp,
Akıl tappay antañdap,
Şaşıp kelet cediger,
Eç aylasın tabalbay
Kaçıp kelet cediger.
Eçen tulpar attarın
Eeri tüşüp moynuna
Moynop cürgön mından köp.

Kızıl bayrak, sırlı mızrak,
Kırgının hali işte böyle:
Kuşanıp çıkanın berisi ölüp,
Şaşkın gezenler bundan çok,
Yüzleşenlerden çoğu ölüp,
Akıl bulamayıp soluyup,
Şaşkın gelmede Cediger,
Hiç çaresini bulamayıp,
Kaçıp gelmede Cediger.
Nice tulpar atlarının,
Eyeri düşüp boynuna,
Boynu bükük gezen bundan çok.

Kırılsak meyli, kızıktı
Uşu cerden kördük – dep,
Oynop cürgön mından köp.
Tıypıl kılbay kırılıp
Körünöö antka urunup,
Bir müşkülgö kaldı – dep,
Kızırluu cerge katılıp,
Kımbat bolup kaldık – dep,
Oylop cürgön andan köp,
Akıl tappay antañdap,
Artın körböy dırıldap,
Kaçıp cürgön dagı bar.
Birin-biri tepsetip,
Basıp cürgön mından köp,
Öröpküşüp kaldaktap,
Keyişkeni mından köp.
Öltürüşüp tübünö
Cetişkeni mından köp.
Ce bir külük at alıp,
Koştop cürgön dagı bar.
Esil kayran can boorum
Balança cerge öldü – dep,
Emi kaydan kördük – dep,
Baatırıbız er Kıyaz
Sebebi mından öldük – dep,
Bozdop cürgön mından köp,

Kırılırsak varsın, ilginçliği
Şu yerde gördük diye,
Oynayıp gezen bundan çok.
Toptan yok olmadan kırılıp,
Apaçık anda çarpılıp,
Bir çileye kaldı diye,
Hızır'lı yere sataşıp,
Pahalıya mal olduk diye,
Düşünüp gezen ondan çok,
Akıl bulamayıp soluyup,
Ardına bakmadan tir tir,
Kaçıp giden daha da var.
Birini birine çiğnetip,
Basıp giden bundan çok,
Coşuşup çırpınıp,
Yakınanı bundan çok.
Öldürüşüp köküne
Yetişeni bundan çok.
Ya da bir yürük at alıp,
Yedeğinde götüren daha da var.
Vah zavallı can ciğerim,
Falanca yerde öldü diye,
Şimdi nereden görürüz diye,
Bahadırımız er Kıyaz,
Sebebi budur, öldük diye,
Ağlayıp gezen bundan çok,

Kuyuşkanı üzülüp,
Öödö-ıldıyda can bagıp,
Eçen kıyın tulpardın
Eeri tüşüp booruna
Kaçıp cürgön mından köp,
Artın karap antañdap
Cıgılganı mından köp,
Akebaylap calınıp,
Kudayga ünü cön ele,
194030 Adam ugulganı mından köp,

Kuskunu kopup,
İnişte yokuşta can besleyip,
Nice yaman tulparın,
Eyeri kayıp böğrüne,
Kaçıp giden bundan çok,
Ardına bakıp soluyup,
Düşeni bundan çok,
Ağam babam diye yalvarıp,
Tanrı'ya sesi boşunaydı,
İnsana duyulanı bundan çok,

Akıl tappay antañdap,
Şaşıp cürgön elde köp,
Cılañaylak-cılañbaş
Kara buta çuñkurga
Kaçıp cürgön pende köp,
Kayran candan tüñülüp,
Kapa tartıp küyünüp,
Bozdop cürgön pende köp
Katın menen balanı
194040 Körböy kalmak bolduk – dep,
Adam ölör şert kılıp,
Kereezin aytkan elde köp,
Curt dırkırap el kaçıp,
Erender kaydan ayanıp,
Kol buzulup, curt kaçıp,
Üç-Koşoydu tayanıp,
Kalık kaçıp alganı.
Bayagı Kançoro kapır körüptür,
Kaptap ketken deysiñer.
El kaçkanda bakırıp,
194050 Cedigerlep çakırıp,
Bakırıgı baş carıp,
Kıykırıgı taş carıp:
«Atañdın körü, cediger,
Akıl ketip, şaşpa – dep,
Kuu cediger, kaçpa!» – dep,
Curt kırılıp, el ölböy
Azıp ketken kalıñ kol

Akıl bulamayıp soluyup,
Şaşkın gezen elde çok,
Yalınayak, başı kabak,
Kara çalılı çukura
Kaçıp giden kul çok,
Zavallı candan umut kesip,
Kedere kapılıp yanıp,
Ağlayıp gezen kul çok,
Kadın ile çocuğu
Göremez olduk diye,
İnsan ölür diye ahdedip,
Vasiyetini söyleyen elde çok,
Yurt darmadağın, el kaçıp,
Erenler nereden çekinsin,
Ordu bozulup, yurt kaçıp,
Üç-Koşoy'a dayanıp,
Halk kaçıp sığındı.
Demin o Kançoro kâfir görmüş, Basıp gitti dersiniz.
El kaçarken bağırıp,
Cediger diye çağırıp,
Bağırışı baş yarıp,
Haykırışı taş yarıp:
«Atanın körü, Cediger,
Akıl gidip, şaşırma diye,
Kurnaz Cediger, kaçma!» diye,
Yurt kırılıp, el ölmeden,
Azıp giden kalabalık orduyu,

	Antañdatıp kaçtırbay,	*Soluta soluta kaçırtmadan,*
	Ceti-Özön közdöy bastırbay,	*Ceti-Özön'e doğru sürdürmeden,*
194060	Kolgo tüşüp berebi?	*Ele düşüp teslim olur mu?*
	Berenderdi elderdi	*Erenleri, elleri,*
	Cıyıp çıgıp kelatat.	*Toplayıp çıkıp gelmede.*
	Kaçkandardı kaltırbay	*Kaçanları bırakmadan,*
	Kambıl menen Kançoro	*Becerikli Kançoro,*
	Kırıp çıgıp kelatat,	*Kırıp çıkıp gelmede,*
	Kaarlanıp düpüldöp,	*Gazaplanıp gümbürdeyip,*
	Kalıñ curtka Kançoro	*Kalabalık yurda Kançoro,*
	Kayrat berip küpüldöp,	*Gayret verip gürleyip,*
	Cedigerdin müşkülün	*Cediger'in çilesini,*
194070	Bilip aydap kelatat,	*Bilip sürüp gelmede,*
	Cergelete kaltırbay,	*Sıra sıra bırakmadan,*
	Tiyip aydap kelatat	*Çatıp sürüp gelmede,*
	Elüü başı, cüz başı	*Ellibaşını, yüzbaşını,*
	Kamap aydap kelatat,	*Kıstırıp sürüp gelmede,*
	Miñ başçısın ökürtüp,	*Binbaşısını inletip,*
	Sabap aydap kelatat:	*Döve döve sürüp gelmede:*
	Atañdın körü cediger	*Atanın körü Cediger,*
	Ak buuday danın çaynaşıp,	*Ak buğday tanesini çiğneşip,*
	Kılıçtın mizin calaşıp,	*Kılıcın ağzını yalaşıp,*
194080	Kölpölöñdöp köbüşüp,	*Böbürlenip köpürüp,*
	Kelte ogun öbüşüp,	*Tüfek kurşununu öpüşüp,*
	Ubadanı bek kılıp,	*Verilen sözü pekiştirip,*
	Baya emine dediñer?	*Demin ne demiştiniz?*
	Elteñ urup, çuu turup,	*Şaşkın bakınıp, çığrışıp,*
	Emi boktu cediñer?	*Şimdi boku mu yediniz?*
	Kol cıyılıp, ayza alsa	*Ordu toplanıp, mızrak alınca,*
	Karmaşkanga kas turup,	*Boğuşana düşman kesilip,*
	Kara cerge kirgizip,	*Kara toprağa sokup,*
	Taptap ketken deysiñer,	*Ezip gitti dersiniz,*
194090	Baya ubada kılganda	*Demin söz verirken,*
	Mına mınday deysiñer,	*İşte şöyle şöyle dersiniz,*
	Emi körsö, cediger	*Şimdi bakılsa, Cediger,*
	Kaçıp boktu cediñer,	*Kaçıp boku yediniz,*
	Karmaşkan duşman ölöbü?	*Boğuşan düşman ölmez mi?*
	Koygulaşıp, kan içpey	*Vuruşup, kan içmeden,*

Atañdın körü, cediger,
Canakı kılgan ubada,
Baarıñ menden öldüñör,
Ceti-Özöndön çuu turup,
Cediger, emne izdep keldiñer?
Kagış kılıp, kan ölöt,
Kan ölbösö, kalıñ curt
Kantip cürüp kün köröt?
Beypaylaşıp, bek ölöt,
Bekti öltürböy bukara
Kantip cürüp kün köröt?
Ceti-Özön kaykañ, kerüü bel

Atanın körü, Cediger,
Deminki verilen söz nerede,
Hepiniz benden öldünüz,
Ceti-Özön'den çığrışıp,
Cediger, ne arayıp geldiniz?
Çarpışma olur, han ölür,
Han ölmezse, kalabalık yurt,
Nasıl olur da gün görür?
Belaya girilir, bey ölür,
Beyi öldürmeden ahali,
Nasıl olur da gün görür?
Ceti-Özön sırtı, yamaç beli,

Cer bolbosoñ cerge kir,
Cer caynagan cediger
El bolbosoñ cerge kir.
Ceti-Suu kaykañ keñ beldi
Cer eken dep turganmın,
Cedigerdin Kıyazın
Şer eken dep turganmın,
Şer emessiñ, cersiñ – dep,
«Belsene çıkkan Kançoro
Cerge kirgen er Kıyaz
Ölçödüm kanday ersiñ» – dep?
Bagıştın uulu er Kıyaz,
Kançoro çıktı bakıldap,
Kuurup, soyup tarsıldap,
Cediger çuulap toktodu
Er-erine urunup,
Emgekten kaçsañ döñgökkö,
Emi emne bolduk – dep,
El çuu tüşüp cıyılıp,
Koburdun baarı tıyılıp,
Kol toktoldu cıyılıp,
El çurkurap, çuu bolup,
Es cıya albay turganda
Cazı caak calpak til
Cañılbas çeçen uul eken,
Kadırbay attuu er balban

Yer olmazsan yere gir,
Yer kaynayan Cediger,
El olmazsan yere gir.
Ceti-Suu sırtı geniş beli,
Yer imiş diye durmuştum,
Cediger'in Kıyaz'ını,
Arslan imiş diye durmuştum,
Arslan değilsin, yersin diye,
«Kuşanıp çıkan Kançoro,
Yere giresi er Kıyaz,
Ölçtüm nasıl ersin» diye? Bagış'ın oğlu er Kıyaz,
Kançoro çıktı çatır çatır konuşup,
Kavurup, boğazlayıp gümbürdeyip,
Cediger çığrışıp durakladı,
Er erine çarpılıp,
Emekten kaçarsan kütüğe,
Şimdi ne olduk diye,
El çığlıkla toplanıp,
Uğultunun hepsi kesilip,
Ordu duruverdi toplanıp,
El çığrışıp, feryat olup,
Kendine gelemeden dururken,
Yassı çeneli, yayvan dilli,
Yanılmaz bir söz ustası oğulmuş,
Kadırbay adlı er pehlivan,

	Curt biylegen şum eken.	*Yurdu yöneten kurnazmış.*
	Cediger coogo kirgende	*Cediger düşmana girdiğinde,*
	Tuu karmagan bul eken,	*Tuğ tutan buymuş,*
	Buda atanın uulu döö eken,	*Bu da ata oğlu bir devmiş,*
	Ayta berse bolbogon	*Söyleye kalksa dinmeyen,*
	Ceti-Özöndö cediger	*Ceti-Özön'de Cediger'in,*
	Kıylasına ee eken.	*Nicesine sahipmiş.*
194140	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
	Kadırbay törö deer eken,	*Kadırbay töre dermiş,*
	Akırın süylöp, bek taştap,	*Alçak konuşup, pek bırakıp,*
	Kırıp iysin baarıñdı!	*Kırıp bitirsin hepinizi!*
	Kadırbay kirdi kep baştap,	*Kadırbay girdi söze başlayıp,*
	Ordoluu şerge katılıp,	*Ordalı arslana sataşıp,*
	Kadırbaydın kebi bul,	*Kadırbay'ın sözü şu,*
	Kalkka mınday dedi bul.	*Halka şöyle dedi bu.*
	Sözgö çeçen Kadırdın	*Söze usta Kadır'ın,*
	Iktuulugu bar eken,	*Becerikliliği varmış,*
194150	Ar işke dañgıl Kadırdın	*Her işte usta Kadır'ın,*
	Mıktuulugu bar eken,	*Yamanlığı varmış,*
	Közü köröt alıstan	*Gözü görür uzaktan,*
	Köptü körgön alıstan	*Çok görmüş uzaktan,*
	Köptü körgön daanışman,	*Çok görmüş bilge kişiden,*
	Uzun kulak sarıdan,	*Uzun kulaklı haberciden,*
	Köptü körgön karıdan,	*Çok görmüş ihtiyardan,*
	Ukkan eken Kadırbay:	*Duymuş imiş Kadırbay:*
	Şeriñ mında turasıñ,	*Arslanınız, burada dursun,*
	Eriñ mında turasıñ.	*Eriniz, burada dursun.*
194160	Tölöbay baştap cediger	*Tölöbay başta, Cediger,*
	Köbüñ mında turasıñ,	*Çoğunuz burada dursunuz,*
	Kılça kalbay canıñar	*Kıl kadar kalmadan canlarınız,*
	Kızıtalak cediger,	*Kahrolası Cediger,*
	Kırılasıñ barıñar	*Kırılırsınız hepiniz,*
	Kızırluu şerge katılıp,	*Hızır'lı arslana sataşıp,*
	Balaaga mintip çatılıp,	*Belaya böyle dolanıp,*
	Eñkeyttirdiñ beliñdi,	*Eğdirttin belini,*
	Kırgın kıldıñ eliñdi,	*Kırgından geçirdin elini,*
	Tüptüü şerdin tukumu	*Köklü arslanın soyu,*
194170	Dümöktü çoguu baştadı.	*Belayı birlikte başlattı.*

Kıtaydın uulu Külçoro	*Kıtay'ın oğlu Külçoro,*
Kıylañardı momuntip,	*Nicenizi işte böyle,*
Kırgın kılıp taştadı.	*Kırgından geçiriverdi.*
Mıktuusungan kanıñdı,	*Yamanlık taslayan hanını,*
Çöldöy kuurdu barıñdı,	*Çöl gibi kuruttu hepinizi,*
Atañdın körü, cediger	*Atanın körü, Cediger,*
Alsınçı Kuday canıñdı.	*Alıversin Tanrı canınızı.*
It ekensiñ, cediger	*İt imişsin, Cediger,*
Manastın uulu Semetey	*Manas'ın oğlu Semetey,*
194180 Toypoñdogon cediger	*Hoplayıp duran Cediger,*
Tozokko böödö çatılıp,	*Cehenneme boş yere dolanıp,*
Cediger bolboy cerge kir!	*Cediger olma da yere gir!*
Semetey kıraan tınarbı?	*Semetey doğan durur mu?*
Cediger kaşçu ularbı?	*Cediger kaçan ular kuşu mu?*
A tınardan ayırıp,	*O dinecekten ayırıp,*
Acıratıp canıñdı	*Koparıp canınızı,*
Atañdın körü, caman el!	*Atanın körü, kötü el!*
Alıp kalçu bularbı?	*Alıp kalacak bunlar mı?*
Atasınan babası	*Atasından, dedesinden,*
194190 Kankorlugun karaçı,	*Hunharlığına baksana,*
Umtulgandı soruçu,	*Atılanı emip yutan,*
Kez bolgondu oruçu,	*Denk geleni biçen,*
Bastaşkandı uşuntip,	*Üstüne yürüyeni işte böyle,*
Kırgın salıp koyuuçu,	*Kırgına uğratıveren,*
Bul Kançoro özü bar,	*Bu Kançoro'nun kendisi var,*
Karargan kara közü bar,	*Kararmış kara gözü var,*
Körsöñ mınça Semetey	*Görsen bunca Semetey,*
Kökcal şerdin barkı bar.	*Bozkurt arslanın değeri var.*
Bu Kançoro kapırdın	*Bu Kançoro kâfirin,*
194200 Curt büldürgön baatırdın,	*Yurt perişan eden bahadırın,*
Oroy kıyal uluktun	*Kaba huylu ulunun,*
Tük keregi cok ele	*Hiç gereği yoktu,*
Curt büldürgön buzuktun	*Yurt perişan eden bozguncunun,*
Atası Manas şer menen,	*Atası Manas arslan ile,*
Curt türkügü er menen,	*Yurdun direği er ile,*
Akbaltanın arıslanı	*Akbalta'nın arslanı,*
Çubak eköö tuuşkan	*Çubak ikisi kardeş olmuş,*
Al Semetey arıslan şer	*O Semetey arslan şer,*

Kalıñ elge çuu baştap
Kan atañ Çubaktın kunun kuuşkan.
Kılaytıp duşman ceñbegen

Kan Semetey er kökcal
Kamap çapkan Oogandı
Kan Çubak kunun bergin dep,
Kaarın salıp turganda,
Kaşkar kaydan soo kaldı,
Altı-Şaar, Kokondu,
Ancıyan kala Margalañ,
Beti Bukar, Samarkan
Beypay kıldı oşonu.
Kun kubalap cay kıldı,
Karagan çıktap may kıldı,
Olco kılıp dilde aldı,
Dilde cüktöp, bildi aldı,

Kara közdön miñdi aldı,
Karalduu kanıñ Semetey
Kaçan erden köön kaldı.
Belgilüü ele, bel da ele
Kıtayga kırgın salgansıp,
Mancuu kanı Esenkan
Korgolotup kalgansıp,
Kozu kara koçkordoy
Kançorom çokçoloñdop kalıpsıñ,
Erkek kara kargaday
Tokçoloñdop kalıpsıñ,
Cazgı kara bukaday
Kodurañdap alıpsıñ,
Caş baylangan kulunday
Çodurañdap kalıpsıñ,
Ak sakalduu karıdan
Ugup cürdüm Kadırbay
Bilgiçterdin baarınan,
Kan Toltoydun kebi ele
Kaarluu şerge katılgan
Eki bolboyt dedi ele.

Kalabalık ele çığlık başlatıp,
Han atan Çubak'ın kan bedelini kovalamıştı. Zerre kadar düşman yenemeyen,
Han Semetey er bozkurt,
Kuşatıp vurduğu Afgan'a,
Han Çubak'ın kan bedelini ver diye,
Gazabını saçıp dururken,
Kaşgar nereden sağ kaldı,
Altı-Şaar'ı, Hokand'ı,
Andican şehri, Margalan,
Yüzü Buhara, Semerkand,
Perişan etti onları.
Kan bedelini kovalayıp yerle bir etti,
Çalıyı çırpıyı yağ etti,
Ganimet edip altın aldı,
Altın yükleyip, haraç aldı,

Kara gözden binini aldı,
Karaltılı hanın Semetey,
Ne zaman erden gönlü kaldı.
Belliydi, beldi de,
Kıtay'a kırgın salmış gibi,
Mançu hanı Esenkan'ı,
Sindirip korkutmuş gibi,
Kuzu kara koç gibi,
Kançoro'm, kasılıp kalmışsın,
Erkek kara karga gibi,
Kabarıp kalmışsın,
Bahar vakti kara boğa gibi,
Kudurup almışsın,
Yeni bağlanmış tay gibi,
Şahlanıp kalmışsın,
Ak sakallı ihtiyardan,
Duyup dururdum, Kadırbay,
Bilgiçlerin hepsinden,
Han Toltoy'un sözüydü,
Gazaplı arslana sataşan,
İki olmaz demişti.

Curt korgonu buyla dep,
Curt atası Manaska
Kırgızdın uulu sıyla dep,
Kızır çalgan şerdi dep,
Bastaşkanıñ Semetey
Atañdın körü, Kançoro ey
Mañdaydan colun çalıpsıñ
Arbakka artık çet bolup,
Tuuralanıp baçagar
Tuzuña siyip kalıpsıñ.
Uzabaysıñ, ölösüñ
Uşunday müşkül, çoñ arman
Aman bolso Kançorom
Tak katındardan körösüñ,
Kıñarakka caylanıp,
Kısırakka baylanıp,
Kızırluu şerge ok attıñ

Yurdun kalesi yulardır diye,
Yurt atası Manas'a,
Kırgız'ın oğlu, saygı göster diye,
Hızır'ın dokunduğu arslan diye,
Üstüne yürüdüğün Semetey,
Atanın körü, Kançoro ey,
Alnından yolunu kesmişsin,
Ruhlara büsbütün yaban olup,
Dikleşip, alçak,
Tuzuna işeyip kalmışsın.
Uzağa gitmezsin, ölürsün,
Böyle çile, büyük hasret,
Sağ kalırsa Kançoro'm,
Tam da karılardan görürsün,
Hançerle yerleşilip,
Kısır kısrağa bağlanıp,
Hızır'lı arslana ok attın,

Sen da oşonu körösüñ,
Uyaluu şerge katılıp,
Uruş baştap ereniñ
Kaarlanıp, kakaysañ
Kabılan şerdi soyorsuñ.
Ökümdüü şerge katılıp,
Özüñ da mınday bolorsuñ.
Kulak ugup, köz körgön
Keñ Talastay cer bolbos,
Talastı kütüp kan bolgon,
Talaşkan adam cay bolgon,
Semetey öñdüü döö bolbos,
Uyaluu şerge ok atıp,
Oñolboyt senin tukumuñ
Kabılanduu kankorgo
Kalk koroosu erenge
El koyçusu berenge
Emi kantip berebiz.
Atañdan artık kökcalga
Kaysı bet menen tiebiz,
Külazıktı çaçalı

Sen de onu görürsün,
Yuvalı arslana sataşıp,
Savaş başlatan erenin,
Gazaplanıp dikilirsen,
Kaplan arslanı boğazlarsın.
Hükmü yürür arslana sataşıp,
Sen de böyle olursun.
Kulak duyup, göz görmüş,
Geniş Talas gibi yer olmaz,
Talas'ı bekleyip han olmuş,
Ona göz diken adam yerle bir olmuş,
Semetey gibi dev olmaz,
Yuvalı arslana ok atıp,
Onmaz senin soyun,
Kaplanlı hunhara,
Halkın ağılı erene,
Elin çobanı erene,
Şimdi nasıl karşı koyarız.
Atandan üstün bozkurda,
Hangi yüzle çatarız,
Kül azığı saçalım,

	Cür, cediger, kaçalı!	*Yürü, Cediger, kaçalım!*
	Kabılanga katılıp,	*Kaplana sataşıp,*
	Karanga böödö çatılıp,	*Karanlığa boş yere dolanıp,*
	Kay murazga ceteli,	*Hangi murada ereriz,*
	Kalbagın cür curt keteli,	*Kalma, yürü, yurt, gidelim,*
	Çubaktın uulu Çoronun	*Çubak'ın oğlu Çoro'nun,*
	Kıyşıgıraak kebi bar,	*Eğrice bir sözü var,*
194290	Bizdi kırdırıp salçu çeni bar, Çır kıldıñ go oñboysuñ,	*Bizi kırdırtacak hali var, Kavga çıkardın ya, onmazsın,*
	Buzuguraak kebi bar,	*Bozukça bir sözü var,*
	Kalıñ curtka bir şaytan	*Kalabalık yurda bir şeytanlık,*
	Sala turgan çeni bar.	*Salacak hali var.*
	Ulukman şerge katılıp.	*Lokman arslana sataşıp,*
	Caman ölüp cürböylü?	*Kötü ölüp gitmeyelim?*
	Calpı curt cetpey muraska	*Bütün yurt mirasa ermeden,*
	Aram ölüp cürböylü?	*Haram ölüp gitmeyelim?*
	Aytkanım uşul bilip al,	*Söylediğim budur, bil de al,*
	Abayla, curtum, tilimdi al,	*Sakın, yurdum, sözümü dinle,*
194300	Köp kazat kılıp uruşsak	*Çokça gaza edip vuruşursak*
	Külçoro oñoy uul emes.	*Külçoro kolay yenilir oğul değil.*
	Añtara sayıp, op-oñoy	*Mızrakla devirip, kolayca*
	Ala koyçu bul emes,	*Ele geçirilecek yiğit değil,*
	Önögün berçü şer emes,	*Pes edip boyun eğecek aslan değil,*
	Kak öpködön kagınıp,	*Tam ciğerinden vurulup,*
	Kabırgadan çamınıp,	*Kaburgasından yaralanıp,*
	Aluuçu mildet cabılıp,	*Üstlenecek görev yüklenip,*
	Arañ Çoro kalbasa.	*Çoro zar zor sağ kalmadıkça,*
	Önögün berçü can emes.	*Pes edecek can değil.*
194310	Törösün bizge aldırıp,	*Beyini bize kaptırıp,*
	Kaçıp berçü al emes,	*Kaçıp gidecek biri değil,*
	Karan kalçu bala emes,	*Çaresiz kalacak çocuk değil,*
	Karmaş kılçu cediger	*Boğuşmaya kalkan Cediger,*
	Kayrattuu şeri Külçoro	*Gayretli aslanı Külçoro*
	Zorduguna könöbü?	*Zorbalığına boyun eğer mi?*
	Ulukman şer Semetey	*Ulukman aslan Semetey*
	Kılça kalbay cön ele	*Kıl kadar kalmadan, düpedüz*
	Kırgın bolup ketpese,	*Kırılıp yok olup gitmedikçe,*
	Kankorun bizge berebi?	*Hunharını bize verir mi?*

Karasañ bolo, Kançoro
Atası Manas kökcaldın
Ay-aalamda atagı
Kayda barıp cırgatat,
Atañdın körü, Kançoro
Senin kıyalıñdın çatagı.
Çaykoo salıp, el kırdıñ
Kıdırluu kökcal kankorgo
Mınça nege çır kıldıñ?
Egerde eki bolboysuñ,
Eki bolbos sebebiñ:
Abiyirlüü kankor Semetey
Eerçitip cürüp er kıldı.
Estep körçü uşunu.
Er uulu menen teñ kıldı,
Caş keziñden çoñoytup,
Caman eleñ oñoltup,
Beliñdi bekem kurçadı
Bedeldüü ayza sır cebe

Koluña berip Semetey
Aalamga saldı añgeme.
Kıybanı buzup col saldı
Seni eerçitip cürgönü
Tömönkü Indiya buzup astı aldı.
Erkin atka mingizip,
Kılımdı cöölöp col saldı,
Keçee Kıtaydı buzup olco aldı.
Ay tiygendey zor kankor
Ukmuştan uşak kep uktum
Uruş bolup Kançoro
Kalıñ kıtay Kakandın
Koluna ketti dep uktum,
Temir arkan mancuunun
Toruna ketti dep uktum,
Mına oşondo Semetey
Kançoro dep kaygırıp,
Kayran candın köbünön
Kapalanıp ayrılıp,

Baksana hele, Kançoro,
Babası bozkurt Manas'ın
Ay ile âlemde şanı
Nereye varsa yaşatır,
Atanın körü, Kançoro,
Senin huyunun belasıdır bu.
Fitne salıp halkı kırdın,
Hızır yoldaşı bozkurt hunhara
Bunca neden kavga çıkardın?
Asla ona denk olamazsın,
Denk olamayışının sebebi:
Şerefli hunhar Semetey
Yanında gezdirip er kıldı.
Bir düşünsene şunu.
Er oğluyla denk kıldı,
Genç yaşından büyütüp,
Kötü hâldeydin, adam edip,
Belini sağlamca kuşattı,
Heybetli mızrak, sırlı oku

Eline verip Semetey
Âleme destan saldı.
Kıyba'yı bozup yol açtı,
Seni yanına takıp yürüdüğünde
Aşağı Hindistan'ı bozup altını aldı.
Azat ata bindirip,
Cihanı çiğneyip yol açtı,
Daha dün Çin'i bozup ganimet aldı.
Ay değmiş gibi ulu hunhar
Görülmedik bir söylenti duydum:
Savaş kopup, Kançoro
Kalabalık Çinli Kakan'ın
Eline düştü diye duydum,
Demir urganlı Mançu'nun
Tuzağına düştü diye duydum,
İşte o zaman Semetey
Kançoro diye kaygılanıp,
Aziz canının çoğundan
Kederlenip ayrılıp,

Çın armanduu al ketip,
Egizim Çorom – dep ıylap,
Tak ele çıbıktan kara kan ketip, Andan
bölök can bolso,
Kaardı katuu baştaptır,
Karap turgan candardı
Cön ele kırıp ie taştaptır.
Kalk canına tüñülüp,
Baş koygulap, çaç culup,
Semetey caman küyünüp,
Cekeneni kurçanıp,
Kançorolop ün salıp,
Çebin buzup col salıp,
Çenebegen kıtayga
Külçoro ekөö kol salıp,
Altın menen kümüşün
Artıp aldı dep uktum,
Altı miñ balban, san asker
Altı kün tınbay salışıp,
Al kıtaydan Çoronu
Tartıp aldı dep uktum.
Ölçösöñ mınday Semetey
Ar kaçandan, bir kaçan

Öçkön otuñ tamızıp,
Ölgön canıñ tirgizip,
Baylaluu koluñ boşotup,
Erkiñ menen cürgüzüp,
Ketken caşıñ tirgizip,
Arıslandıgın bilgizip,
Kıyla müşkül, çır körüp,
Kıtaydan mintip boşoduñ.
Arıslanıña ok atıp,
Atañdın körü, Kançoro
Unuttuñbu oşonu?
Ala köödön al kankor
Bir ölbösö, miñ ölsün,
Erdigi bar, esi cok
Eser kankor eken go,

Gerçek yaslı, dermanı gidip,
İkizim Çorom, diye ağlayıp,
Tam çubuk gibi kara kan gidip, Ondan
başka can olsa,
Kahrı şiddetle başlatmış,
Bakıp duran canları
Öylece kırıp geçirivermiş.
Halk canından umut kesip,
Baş vurup, saç yolup,
Semetey fena yanıp,
Cekene'yi kuşanıp,
Kançoro diye ün salıp,
İstihkâmı bozup yol açıp,
Sayısız Çinliye
Külçoro ile ikisi saldırıp,
Altını ile gümüşünü
Yükleyip aldı diye duydum,
Altı bin pehlivan, sayısız asker
Altı gün durmadan vuruşup,
O Çinliden Çoro'yu
Çekip aldı diye duydum.
Ölçüp biçsen, böyledir Semetey,
Her ne zamandan, bir zaman

Sönmüş ateşini tutuşturup,
Ölmüş canını diriltip,
Bağlı elini çözüp,
Kendi erkinle yürütüp,
Giden ömrünü diriltip,
Aslanlığını bildirip,
Nice müşkül, nice kavga görüp,
Çin'den böylece kurtuldun.
Aslanına ok atıp,
Atanın körü, Kançoro,
Unuttun mu bunu?
O saf yürekli hunhar
Bir ölmezse, bin ölsün,
Yiğitliği var, aklı yok,
Deli bir hunhar imiş ya,

Artıgı mol, akıl cok
Añkoo kankor eken go,
Kööddöndö esi bar bolso,
Seni bagıp alganda
Iylaşınan çañ çıgıp,
Irımıñ caman can çıgıp,
Sen sorgondo örttöngür
Emçeginen kan çıgıp,
Seni muuzdap taştaçu
Ebi bolup turganda,
Tındım kılıp taştarga
Kebi bolup turganda,
Toyuña tokson soydurup,
Bir bala ne kılar – dep,
Tirüü seni koydurgan
Semeteyde akıl cok.
Kulak ugup, köz körgön
Kançoro, cerde sendey kapır cok,
Bir buzukka til alıp,
Kayran el menen çabışçu,
Cedigerdin er Kıyaz

Fazlası bol, aklı yok,
Bön bir hunhar imiş ya,
Göğsünde aklı olsaydı,
Seni besleyip aldığında
Ağlayışından toz kopup,
Uğursuzluğun yaman, can çıkıp,
Sen emdiğinde, yanası,
Memesinden kan gelip,
Seni boğazlayıp atacak
Fırsatı elindeyken,
İşini bitirip atmaya
İmkânı varken,
Toyunda doksan kestirip,
Bir çocuk ne yapar, diyerek,
Seni sağ bıraktıran
Semetey'de akıl yok.
Kulak duymuş, göz görmüş,
Kançoro, yeryüzünde senin gibi kâfir yok,
Bir fesatçının sözüne uyup,
Aziz halkla vuruşacak
Cediger'in eri Kıyaz,

Cetelüü sende akıl cok.
Tolkup ketken kankordun
Tobosu birdi kılbaybı?
Salmagı candı kırbaybı?» – Karalduu çeçen biriñdi,
Kadırbay mınday degen soñ, Kaltırbay kagıp ciniñdi,
Karı aytkanı akıl dep,
Uşunusu ıpıras
Cedigerge makul dep,
Ceme kebin kötörüp,
Ceti-Özöndü cediger
Cergeleşe konuşup,
Çama çarçap, el aynıp,
Irbı-dırbı boluşup,
Irastap aynıp turdu ele.
Kolun cınap kalbasam,

Yedeğe düşmüş sende akıl yok.
Coşup taşan hunharın
Öfkesi birini yok etmez mi?
Ağırlığı canları kırmaz mı?» – Görklü hatip birinizi,
Kadırbay böyle dedikten sonra,
Bırakmadan öfkenizi silkip,
Yaşlının dediği akıldır deyip,
Bu sözü tastamam doğru,
Cediger'e makbuldür deyip,
Azar sözünü sineye çekip,
Ceti-Özön'e Cediger
Yan yana konup yerleşip,
Takat tükenip, halk cayıp,
Darmadağın söylenip,
İyiden iyiye caymıştı.
Ordusunu toplamadan durmasam,

Mına oşondo Kançoro
Kaarluu kepten kıldı ele:
Kol cınasam çoñ müşkül
«Atañdın körü, cediger
Namızga artık tırışıp,
Ayköl menen uruşup,
Kun kubalap keldiñer
Irbı-dırbı kep salıp,
Emne boktu cediñer?
Baatırbı desem cediger
Barıñ oylop, oy tapkan
Katınga çalış ekensiñ,
Tobokel cok oylongon
Kapırga çalış ekensiñ,
Kaçsañ, kaççı cediger
Uşu sözüñ akılbı?
Ayanıp kalgan adamdın
Tak ceti atası kapırbı?
Köp ele bolso baatırga
Iylap-sıktap kalarmın,
Başımdı tartıp alarmın,
Eselek ayban keçkin dep,
Biröön koyboy oyloduñ
Egizibiz Külçoro
Çın eldeşip kalarmın
Burmaladıñ cediger
Bu buyursa tura tur

İşte o zaman Kançoro
Kahırlı sözler etmişti:
Ordu toplasam büyük müşkül,
«Atanın körü, Cediger,
Namus için fazla direnip,
Ayköl ile vuruşup,
Kan davası güdüp geldiniz,
İpe sapa gelmez laf edip,
Ne bok yediniz?
Bahadır mı desem, Cediger,
Hepiniz düşünüp fikir bulan
Karı kırması imişsiniz,
Tevekkülsüz kuruntuya dalan
Kâfir kırması imişsiniz,
Kaçarsan kaç, Cediger,
Bu sözün akıl mı?
Canını sakınan adamın
Tam yedi atası kâfir mi?
Olsa olsa bahadıra
Ağlayıp sızlar kalırım,
Başımı çekip alırım,
Ahmak hayvan, vazgeç deyip,
Kimseyi komadan düşündün,
İkizimiz Külçoro,
Gerçekten barışır kalırım,
Çarpıttın işi, Cediger,
Kısmet olursa dur hele,

Buzuktu mıktap salarmın
Ceti-Özöndö cediger
Kaalaganıñ Kadırbay
Ketirbesem türüñdü,
Tügötbösöm ciniñdi,
Kançoro bolboy ölöyün,
Tuulbay tuna çögöyün
Kıyazıñ kızık kılbasam
Kıcıldaysıñ cönü cok,
Kaltırbay curtuñ kırbasam.
Argın, kırgız köp eldin

Fesadı adamakıllı salarım,
Ceti-Özön'deki Cediger,
Dilediğin buysa Kadırbay,
Suratını bozmazsam,
Cinini tüketmezsem,
Kançoro olmayıp öleyim,
Doğmadan yere batayım,
Kıyaz'ını ibretlik etmezsem,
Boş yere vızıldarsın,
Yurdunu kalmaksızın kırmazsam.
Argın, Kırgız çok halkın

	Kozgolgondo kokustan	*Ansızın ayaklandığında,*
194470	Korcoñdogon Kadırbay	*Böbürlenen Kadırbay,*
	Kırılasıñ okustan.	*Ansızın kırılırsın.*
	El cıynasam okustan	*Ansızın halk toplarsam,*
	Kızık bolot canıña	*Canına seyirlik olur,*
	Kıyınım töröm baş bolup,	*Yaman beyim baş olup,*
	Kıykırıktı biz salsak	*Narayı biz bassak,*
	Kaçıp kirer cer tappay,	*Kaçıp girecek yer bulamadan,*
	Kireriñe kör tappay,	*Girecek mezar bulamadan,*
	Korgolorgo er tappay,	*Sığınacak er bulamadan,*
	Atañdın körü, cediger	*Atanın körü, Cediger,*
194480	Korduk körüp cürbögün.	*Horluk görüp durmayasın.*
	Kozgolup curt, çuu turup,	*Yurt ayaklanıp, feryat kopup,*
	Zorduk körüp cürbögün.	*Zorbalık görüp durmayasın.*
	Bakıldaysıñ Kadırbay	*Gevezelenirsin, Kadırbay,*
	Baarın oylop kalıpsıñ	*Her şeyi düşünüp koymuşsun,*
	Bakşısımak tüş körüp,	*Baksı gibi düş görüp,*
	Bayırkını oyloysuñ	*Eski günleri düşünürsün,*
	Başı buulu akıldan	*Başı dumanlı akıldan*
	Kalk aynıtıp, curt buzgan	*Halkı caydırıp, yurt bozan*
	Kadırbay özüñ oñboduñ.	*Kadırbay, sen onmadın.*
194490	Ar kaçandan, bir kaçan	*Her ne zamandan, bir zaman*
	Bul kankordun erdigin	*Bu hunharın yiğitliğini*
	Körüp kalgan ekensiñ,	*Görmüş imişsin,*
	Çın canıñdan tüñülüp,	*Gerçekten canından umut kesip,*
	Ölüp kalgan ekensiñ.	*Ölmüş kalmış imişsin.*
	Kayra aynıgın cediger	*Yine cayıver, Cediger,*
	Kanımdı kayra tabayın	*Hanımı yeniden bulayım,*
	Kaarım kelip kakayıp,	*Kahrım gelip dikilip,*
	Kayra curtuñ çabayın,	*Yine yurdunu vurayım,*
	El emessiñ cediger	*Halk değilsin, Cediger,*
194500	Esebiñdi tabayın	*Hesabını göreyim.*
	Er Kıyaz menen Tölöbay	*Er Kıyaz ile Tölöbay,*
	Ereniñ mında turasıñ	*Erenin burada durursun,*
	Baatır desem, cediger	*Bahadır desem, Cediger,*
	Katın çalış ekensiñ	*Karı kırması imişsin,*
	Emi birdi kördüñör.	*Şimdi bir hâl görürsünüz.*
	Bek akıl oylop cediger	*Pek akıl düşünüp, Cediger,*

	Beti kara kıldıñar	*Yüzü kara ettiniz,*
	Ara cerde çuuldap,	*Ara yerde çığrışıp,*
	Akıl oylop aldıñar,	*Akıl edinip aldınız,*
194510	Kadırbay menen Tölöbay	*Kadırbay ile Tölöbay,*
	Kıyın Kıyaz şeriñ bar,	*Yaman Kıyaz aslanınız var,*
	Kıcıldaysıñ cediger	*Vızıldarsınız, Cediger,*
	Silerge aytar kebim bar,	*Size söyleyecek sözüm var,*
	Aynıp tursañ ançeyin	*Caymışsanız zaten böyle,*
	Alışbaymın dep, çınıñdı ayt,	*Kapışmam deyip doğrunu söyle,*
	Kaltırbay mülkün bat tartıp.	*Malını kalmadan tez çekip alıp.*
	Aynikeyim karmasa	*Aynikey'im tutarsa,*
	Ayzaçan tozom alkımdı	*Mızrakla keserim gırtlağı,*
	Atañdın körü, cediger	*Atanın körü, Cediger,*
194520	Aydap kıram kalkıñdı.	*Sürüp kırarım halkını.*
	Kayra eldeşip kankorgo	*Yeniden barışıp hunharla*
	Kanıñ soyup duu kılam,	*Hanını boğazlayıp şamata koparırım,*
	Baştagıdan beş ele	*Öncekinden beş kat fazla,*
	Cediger saga çuu kılam.	*Cediger, sana kıyamet koparırım.*
	Kazatka miner malım bar	*Gazaya binecek atım var,*
	Menin Külçorom çıksa kıykırıp, Akırın süylöp, bek taştap,	*Benim Külçorom haykırıp çıkarsa, Usul söyleyip, sağlam koyup,*
	Saga ceter alım bar,	*Sana yetecek gücüm var,*
	Kıcıldabay cediger	*Vızıldamadan, Cediger,*
	Ara cerde bılkıldap,	*Ara yerde kıpırdanıp,*
194530	Akıl oylop, kep baştap,	*Akıl edip, söze başlayıp,*
	Mınçalık boktu cediger.	*Bunca boku, Cediger.*
	Er Kançoro kebine,	*Er Kançoro'nun sözüne*
	Kirdim deseñ ebine,	*Uydum dersen usulüne,*
	A cediger, munuñdu ayt,	*Ey Cediger, bunu söyle,*
	Kirbeym deseñ anıñdı ayt.	*Girmem dersen onu söyle.*
	Kirbeym deseñ ebime,	*Girmem dersen usulüme,*
	Könbösöñ aytkan kebime	*Uymazsan söylediğim söze,*
	Kaarlanıp kakayam,	*Kahırlanıp dikilirim,*
	Kayra korduk kördüñör.	*Yine horluk görürsünüz.*
194540	Bir kıykırıp ooluksam	*Bir haykırıp coşarsam,*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
	Bütkül baarıñ öldüñör,	*Topunuz hep ölürsünüz.*
	Çabışçuu coom Semetey,	*Vuruşacağım düşman Semetey,*

Kalk çogulup, curt dürböp,
Kalbay baarıñ attanıp,
Uşul turgan Talaska
Emne izdep keldiñer?» –
Dep, oşentip, Kançoro
Kaardanıp turdu ele,
Erendik köptön baştadı
Uskaluusu kandarı,
Uluktarı şerleri,
Uygu-tuygu attatıp,
Kançoro kandın aldına
Tüpkö çoguu ceter dep,
Kıymıldasa okustan,
Kırgın kılıp kokustan,
Kırıp iet okustan,
Kıcıldasak oşentip
Kırıp kırıp salar dep,
Kırandardın özünön
Kimder surap kalar dep,
Kızıtalak candan tüñülüp,
Cedigerdin er Kıyaz
Kançoro kanga kep baştap:
«Atañdın körü, Kançorom,
Çoñ şerligi bar çorom.
Kulduk senin özüñö,

Halk toplanıp, yurt ürperip,
Kalmadan hepiniz atlanıp,
Şu duran Talas'a
Ne arayıp geldiniz?» –
Deyip, böylece, Kançoro
Kahırlanıp durmuştu,
Erenliğe çoktan başladı,
Görklüleri, hanları,
Ululları, aslanları,
Telaş içinde at sürdürüp,
Kançoro hanın önüne
Kökümüze topluca kıyar diye,
Ansızın kımıldarsa,
Ansızın kırgın edip,
Ansızın kırıp geçirir,
Böyle vızıldaşırsak,
Kıra kıra bitirir diye,
Yiğitlerin kendisinden
Kimler hesap sorar diye,
Kahrolası candan umut kesip,
Cediger'in eri Kıyaz,
Kançoro hana söz başlayıp:
«Atanın körü, Kançorom,
Büyük aslanlığı var çorom.
Kulluğumuz sana,

Kubandık uşul sözüñö,
Cediger emes, aalamdı
Ceke biylep kan bolgun
Kazatka kirse kıykırıp,
Col-cosunun aytuuga
Colborsum özüñ bar bolgun.
Aykaydı arbın salıñız.
Eki tizgin bir çılbır
Erenim sizge berelik
Curt mildetin alıñız,
Alakanday cediger
Ubalı-soobu bolobu
Mildetterin erenim

Sevindik bu sözüne,
Cediger değil, âlemi
Tek başına yönetip han ol,
Gazaya girince haykırıp,
Yol yordamını söylemeye
Kaplanım, kendin var ol.
Narayı bolca basınız.
İki dizgin, bir yular,
Erenim, sana verelim,
Yurdun yükünü alınız,
Avuç kadar Cediger'in
Vebali sevabı olur mu,
Yüklerini, erenim,

	Bir kötörüp kalıñız!	*Bir üstlenip kalınız!*
	Biylikti berdik koluña,	*Erki verdik eline,*
	Eerçiylik baatır soñuna.	*Uyalım bahadırın ardına.*
	Çabış dese çabışıp,	*Vuruş dersen vuruşup,*
	Aytkanıña könölük	*Dediğine uyalım,*
	Kalk çogulup, el çuulap,	*Halk toplanıp, el çığrışıp,*
	Art cagınan baatırım	*Ardından, bahadırım,*
	Karaan bolup berelik.	*Destek olup duralım.*
194590	Kagıştı katuu salıñız,	*Kavgayı sert basınız,*
	Kankor tügül kılımga	*Hunhar şöyle dursun, cihana,*
	Baatır, kaltırbay aydap barıñız!	*Bahadır, kalmadan sürüp varınız!*
	Ulуktursuñ, kandırsıñ	*Ulusun, hansın,*
	Akıl taap, kep baştap,	*Akıl bulup, söz başlayıp,*
	Kadırbay boldu külkana	*Kadırbay oldu maskara,*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
	Kançoro bizge bukara	*Kançoro, biziz sana tebaa,*
	Tölöbay baştık karıbız,	*Tölöbay başta, yaşlılarımız,*
	Özüñdü meder kılabız,	*Seni kendimize dayanak kılarız,*
	Büt cediger baarıbız,	*Bütün Cediger hepimiz,*
194600	Baatır, ubalı-soobu bolobu?	*Bahadır, vebali sevabı olur mu?*
	Uşu turgan cediger	*Şu duran Cediger'in*
	Mildetin bir kötörüp kalıñız!	*Yükünü bir üstlenip kalınız!*
	Atışsañ cooga turalık,	*Atışırsan düşmana karşı duralım,*
	Aytkanıñdı kılalık.	*Dediğini yapalım.*
	Kagışka katuu kirelik,	*Kavgaya sert girelim,*
	Baştıgıbız Kançoro	*Başımız Kançoro,*
	Sizdi kan eken dep cürölük.	*Sizi han bilip yürüyelim.*

	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger*
	Kayra aytaarı bolbosun,	*Sözünden dönmesin,*
194610	Kayaşa berse cediger	*Karşılık verirse Cediger,*
	Kazır ölsün oñbosun	*Hemen ölsün, onmasın,*
	Erenim sizdin kebiñiz	*Erenim, sizin sözünüz*
	Egeri eki bolbosun.	*Asla iki olmasın.*
	Mıktuularıñ, şeriñdi,	*Yamanlarını, aslanını,*
	Öz canıña bölüp çık,	*Öz canına ayırıp çık,*
	Beliñe tañuu eriñdi!	*Beline destek erini!*
	Bet alganım Semetey,	*Yöneldiğim Semetey,*
	Beycaydı bekem salalı,	*Kavgayı sıkı basalım,*

Kılça kalbay calgız can
Kırılışıp alalık?!
Sakalduubuz, karıbız
Col baştasañ Kançoro,
Kırgın tiygen nemedey
Kırılalı barıbız!
Sen ayt deseñ, kılt koyup,
Büt cediger keteli.
Mıltık atıp, caa tartıp,
Sen aydegen ceriñe
Kılça kalbay cediger
Kırılışa ketelik.
Uşunça curttun korgonu
El başkargan candırsıñ,
Erendirsiñ, şerdirsiñ
Kalk başkarıp, curt kütçü
Kançoro kanım sendirsiñ,
Erenim eerçip özüñdü,
Ep körölü sözüñdü,
Karaanıñ toodoy körünöt
Baatır, kan kötördük özüñdü.
Kagıştı katuu kılıñız,
Kalk aldında kampayıp,
Baatır, karaan bolup turuñuz!»
Kayran Kıyaz munu aytıp,
Cedigerdin baarısı,
Ayzası kurç ıktuusu,

Kıl kadar kalmadan tek can,
Kırışıp alalım!
Sakallımız, yaşlımız,
Yol başlarsan, Kançoro,
Kırgına uğramış gibi
Kırılalım hepimiz!
Sen söyle dersen, fırlayıp,
Bütün Cediger gidelim.
Tüfek atıp, yay çekip,
Senin sürdüğün yere,
Kıl kadar kalmadan Cediger,
Kırışarak gidelim.
Bunca yurdun koruyucusu,
Halk yöneten cansın,
Erensin, aslansın,
Halkı yönetip yurt tutacak
Kançoro hanım, sensin,
Erenim, sana uyup,
Uygun görelim sözünü,
Karaltın dağ gibi görünür,
Bahadır, han kaldırdık seni.
Kavgayı sert kılınız,
Halk önünde kabarıp,
Bahadır, destek olup durunuz!»
Aziz Kıyaz bunu söyleyip,
Cediger'in hepsi,
Mızrağı keskin becerikli olanı,

Aylası toluk mıktuusu,
Köp caşagan karısı,
Kömkörülüp çuu turup,
Köp cediger baarısı,
Mıktuusungan şeribiz,
Karangan Çoro eribiz,
Sözgö kulak salıñız,
Kalıñ kara cediger.
Baatır, mildetin özüñ alıñız, Al kapırdın turuşu,
Cediger kurçap el turdu,

Çaresi tam, yaman olanı,
Çok yaşamış yaşlısı,
Kapanıp feryat edip,
Çok Cediger'in hepsi:
Yamanlık taslayan aslanımız,
Destek bilinen Çoro erimiz,
Söze kulak veriniz,
Kalabalık kara Cediger.
Bahadır, yükünü kendin alınız, O kâfirin duruşu,
Cediger kuşatıp halk durdu,

	Ubadanı bek kıldı,	*Vaadi pek kıldı,*
	Adam ölör şert kıldı,	*Adam ölesi ant içti,*
	Erendin baarın cıyışıp,	*Erenlerin hepsini toplayıp,*
	Endey çıbık kıyışıp,	*Düz çubuğu kesişip,*
194660	Curt mildetin alıñız,	*Yurdun yükünü alınız,*
	Kalcıragan curt bolso	*Saçmalayan yurt olursa*
	Tıypıl kılıp salıñız.	*Tümden yok ediveriniz.*
	Kastaşarıñ Semetey	*Düşmanlaştığın Semetey'e*
	Karşı ayza sunuşkun,	*Karşı mızrak uzatın,*
	Kılıç şiltep, balta çaap,	*Kılıç sallayıp, balta çalıp,*
	Karsıldaşıp turuşkun» –	*Çarpışarak durun» –*
	Dep, oşentip, cediger	*Deyip, böylece, Cediger*
	Arbagın arttık can kıldı	*Arvağını üstün can kıldı,*
	A cañcalga başçı dep,	*O kavgaya başçı diye,*
194670	Kançoronu kan kıldı.	*Kançoro'yu han kıldı.*
	Kançoro kan bolgon soñ	*Kançoro han olduktan sonra,*
	Kuday betin körgözbö	*Tanrı yüzünü göstermesin,*
	Eki tizgin bir çılbır	*İki dizgin, bir yular,*
	Emi kolgo alıptır,	*Şimdi ele almış,*
	Ceti-Özöndö cediger	*Ceti-Özön'de Cediger,*
	Cerge kirgen Kançoro	*Yere giresi Kançoro'yu*
	Kan kötörüp salıptır,	*Han kaldırıvermiş,*
	Kadırbay menen Töröbay	*Kadırbay ile Töröbay,*
	Kayran Kıyaz bul üçöö	*Aziz Kıyaz, bu üçü,*
194680	Altın türdü kilemge	*Altın işlemeli kilime*
	Al cediger çuu turup,	*O Cediger feryat edip,*
	Kançoro kandı saldı ele	*Kançoro hanı oturtmuştu,*
	Kanıbız Çoro mına dep,	*Hanımız Çoro işte deyip,*
	Curt çurkurap, çuu turup,	*Yurt çığrışıp, feryat edip,*
	Kan kötörüp kaldı ele.	*Han kaldırmıştı.*
	Altın taacı kiygizip,	*Altın taç giydirip,*
	Altındagan tagına	*Altınlanmış tahtına*
	Altımış kişi mingizip,	*Altmış kişi bindirip,*
	Kan atagın kıldı ele,	*Han ününü vermişti,*
194690	Kan kötörüp turdu ele,	*Han kaldırıp durmuştu,*
	Kançoro kanıñ bolgon soñ	*Kançoro hanın olduktan sonra,*
	Arbıbaybı cañcalı	*Çoğalmaz mı kavgası,*
	Küçöböybü tegi ele	*Güçlenmez mi zaten*

Kançoronun uruşu,
Kalk büldürgön cumuşu.
Kançoro kan bolgon soñ
Eki tizgin, bir çılbır
Emi kolgo alıptır,
Kalk biylööçü kan bolup,
Kasiettüü can bolup,
Ereşen tartkan er bolup,
Er uulu menen teñ bolup,
Ayçıgı altın kızıl tuu,
Asmandata açtatıp,
Asker cıynap kol alıp,
Kan bolgon soñ Kançoro
Cediger curtun çoguu alıp,
Dobulbas bekem kagışıp,
Kalıñ kara cediger.
Kandan buyruk keldi dep,
Kalbay cürdü cabılıp,
Erenderi, kandarı,
Eçen türlüü candarı
Kol kozgolup cıyılıp,
Kol-koluna urunup,
Aykay kulak tundurup,
Balbandardan cabılıp,
Baatır turgan sultanga
Kol çuu turup kamınıp,
Keçee tañ kaşkayıp atkanda,
Taraza cıldız batkanda
Kün kıyırın cürgöndö,

Kançoro'nun savaşı,
Halkı mahveden işi.
Kançoro han olduktan sonra,
İki dizgin, bir yular,
Şimdi ele almış,
Halk yöneten han olup,
Kutlu bir can olup,
Boy atmış er olup,
Er oğluyla denk olup,
Hilali altın kızıl tuğu
Göğe doğru açtırıp,
Asker toplayıp ordu alıp,
Han olduktan sonra Kançoro,
Cediger yurdunu topluca alıp,
Davulu sıkı dövdürüp,
Kalabalık kara Cediger,
Handan buyruk geldi diye,
Kalmadan hep birden yürüdü,
Erenleri, hanları,
Nice türlü canları,
Ordu kalkıp toplanıp,
Herkes eline silah alıp,
Naralar kulak sağır edip,
Pehlivanlardan hep birden,
Bahadır duran sultana
Ordu çığrışıp hazırlanıp,
Dün tan ağarıp attığında,
Terazi yıldızı battığında,
Gün ufkunu dolandığında,

Biler bilbes çañ bolup,
Möndür kılıp, ok atıp,
Cerge carık tiygende,
Baarı tulpar köykaşka
Kur mingenin bir bölüp,
Ok cañılıp çurkurap,
Eelenip kirçü soguşka
Kızıl ceerde kıygaçtap,
Cediger kaptap kirgende

Bilinir bilinmez toz kopup,
Dolu gibi ok yağdırıp,
Yere aydınlık değdiğinde,
Hepsi tulpar, akıtmalı,
Yedek binileni bir ayırıp,
Ok şaşıp, çığrışıp,
Coşup girecek savaşa
Kızıl doruyla yan yan bakıp,
Cediger üşüşüp girdiğinde

	At mingenin bir bölüp	*At binenini bir ayırıp,*
	Kıl kuyrugun kuturgur	*Kıl kuyruğunu, kudurası,*
	Çart tüygönün bir bölüp,	*Şart düğümleyenini bir ayırıp,*
	Çındamak boldu kabılan	*Sıkı tutmaya durdu kaplan,*
	El çetinde kıygaçtap,	*El ucunda yan yan gidip,*
	Cürüüçüsün bir bölüp,	*Yürüyenini bir ayırıp,*
	Aygay salıp atışka	*Nara atıp atışmaya*
	Kirüüçüsün bir bölüp,	*Girenini bir ayırıp,*
194740	Uygu-tuygu san koldu	*Karmakarışık sayısız orduyu*
	Sürüüçüsün bir bölüp,	*Sürenini bir ayırıp,*
	Ayzakerden dañgılın	*Mızrakçının ustasını,*
	Eçen türkün kambılın,	*Nice türlü mahirini,*
	Türdüügö bölüp karısın,	*Türlü işe yaşlısını ayırıp,*
	Sandap coogo köp kirip,	*Sayısız düşmana çok dalıp,*
	Kaltırgan cok kaşaygır	*Bırakmadı, kör olası,*
	Kambılının baarısın,	*Mahir olanların hepsini,*
	Baltaga balban erenin,	*Baltada pehlivan erenini,*
	Çokmor çapçuu berenin,	*Topuz çalan berenini,*
194750	Çogultup aydap Kançoro	*Toplayıp sürüp Kançoro,*
	Es bilüüçü karısın,	*Akıl erdiren yaşlısını,*
	Asker başçı baarısın,	*Asker başı hepsini,*
	Tügöl aydap dürküröp,	*Tümünü sürüp gürüldeyip,*
	Tügöngön Kıyaz aldında	*Tükenesi Kıyaz'ın önünde*
	Buura töödöy kürküröp,	*Buğra deve gibi böğürüp,*
	Cazayıl atıp, caa tartıp, Manastap uraan çakırıp,	*Fitilli tüfek atıp, yay çekip, Manas deyip uran çağırıp,*
	Caman dümök, çuu bolup,	*Yaman kargaşa, feryat kopup,*
	Uruşka şañduu kabılan	*Savaşta şanlı kaplan,*
	Caynap çıgıp kaldı ele,	*Kaynaşıp çıkıvermişti,*
194760	Uy tügündöy cediger	*Sığır tüyünce Cediger,*
	Can cabıltıp san kolun	*Hep birden katıp sayısız ordusunu,*
	Aydap çıgıp bardı ele.	*Sürüp çıkıp varmıştı.*
	Altın türkük ak çatır	*Altın direkli ak çadır,*
	Kol kozgolup barganda	*Ordu kalkıp vardığında,*
	Aldı cagı Semetey	*Ön tarafı Semetey,*
	Aalamdı buzgan şer baatır Kaarına çıdabay	*Âlemi bozan aslan bahadır, Kahrına dayanamayıp,*
	Semetey kandın özünö	*Semetey hanın kendisine*

Camgır kılıp, caa tartıp, Artık cañcal duu bolup,	*Yağmur gibi yay çekip, Aşırı kavga gürleyip,*
Tegerektep kaldı deyt,	*Çepeçevre sardı derler,*
Caanın ogu dırkırap,	*Yayın oku vızıldayıp,*
Kaptap kirdi cediger.	*Üşüşüp girdi Cediger.*
Manastın uulu Semetey	*Manas'ın oğlu Semetey,*
Çımın candan çoçunup,	*Sinecik canından ürküp,*
Arçatoru buudandı	*Arçatoru küheylanı*
Alıp kirip tokunup,	*Alıp gelip eyerleyip,*
Cazayıldı salınıp,	*Fitilli tüfeği kuşanıp,*
Coo cagına kamınıp,	*Düşman yanına hazırlanıp,*
Kırgalı bolot sır ayza,	*Keskin çelik sırlı mızrak,*
Kızıgın körsöñ köykaşka,	*İlgincini görsen, akıtmalı,*
Kılımda kalgan köykaşka,	*Cihanda tek kalmış akıtmalı,*
Coo börüsü şer boluçu	*Düşman kurdu aslan idi,*
Kökcaldıgı körünüp,	*Bozkurtluğu görünüp,*
Arstan özü er ele	*Arslanın kendisi er idi,*
Arçatoru buudanga	*Arçatoru küheylana,*
Oozun silkip, kamçı urup,	*Ağzını silkip, kamçı vurup,*
Aybattanıp, köz caynap,	*Heybetlenip, gözleri parlayıp,*
Kan içmesi çın karmap,	*Kan içiciliği gerçekten tutup,*
Kaarlanıp kakayıp,	*Kahırlanıp dikilip,*
Körsö köñül bölünüp,	*Gören gönlünü kaptırıp,*
Kök señirdey körünüp,	*Gök doruk gibi görünüp,*
Aybat baştap aykırıp,	*Heybet salıp haykırıp,*
Uygu-tuygu tüşürüp,	*Karmakarışık düşürüp,*
Belgilegen ceti tuu	*İşaretlenmiş yedi tuğu*
Ceti cerge ornotup,	*Yedi yere dikip,*
Cetkileñ cayı uşunday	*Yetkinliğin hâli böyledir,*
Cetken cerin soylotup,	*Vardığı yerde yere serip,*
Curt çurkurap, çuu bolup,	*Yurt çığrışıp, feryat olup,*
Ayza kıyrap koroyup,	*Mızrak kırılıp yığılıp,*
Kee bir, kee bir cediger	*Kimi, kimi Cediger*
Kaçıp-ürküp toroyup,	*Kaçıp ürküp büzülüp,*
Antalañdap kee bir can	*Şaşkına dönüp kimi can*
Ayköl şerge boldu tañ,	*Ayköl aslana hayran kaldı,*
Asman açık, cer bürköö	*Gök açık, yer kapalı,*

	Alañgir boldu mına çañ.	*Alan talan oldu işte toz.*
	Çuu turup burkurap,	*Feryat edip haykırışıp,*
	Çuulgandı cediger	*Çığrışan Cediger,*
	Kankor şerdin özünön	*Hunhar aslanın kendisinden*
	Kaçıp cüröt dırkırap.	*Kaçıp durur tabana kuvvet.*
	Ne bir çıyraksıngan kan ölüp,	*Nice çevik geçinen han ölüp, Paramparça*
	Talkalaşıp uruşup	*vuruşup,*
194810	Çın uşunday uruşta	*Gerçek böylesi savaşta*
	Ayza sunup, ok atıp,	*Mızrak uzatıp, ok atıp,*
	Aykırışıp turuştu.	*Haykırışıp durdular.*
	Beren tuugan Külçoro	*Beren doğan Külçoro,*
	Acal cetse ölöm – dep,	*Ecel yeterse ölürüm, deyip,*
	Ayköl şerdin özünö	*Ayköl aslanın kendisine*
	Karaan bolup berem – dep,	*Destek olurum ben, deyip,*
	Karaanday cañcal çatışka,	*Karaltılı kavga karmaşasından,*
	Kalbay bügün atışka,	*Bugünkü atışmadan geri kalmadan,*
	Böyrögün buzup, col salıp,	*Böğrünü yarıp, yol açıp,*
194820	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger'e*
	Kabılan Çoroñ kol salıp,	*Kaplan Çoro'n saldırıp,*
	Böyrök cagı cediger	*Böğür yanındaki Cediger'i*
	Bölüp kelip berdi ele,	*Bölüp getirip vermişti,*
	Alkım cagın agınan	*Geçit yanını akınla,*
	Aydap cançıp kolotup	*Sürüp dürtüp vadiye dökerek,*
	Beren eken kökcalıñ	*Beren imiş bozkurdun,*
	Bet algan cagın soylotup,	*Yöneldiği yanı yere serip,*
	Kaarın salıp bakırıp,	*Kahrını salıp bağırıp,*
	Kaltırbay aydap sapırıp,	*Bırakmadan sürüp savurup,*
194830	Kaynap catkan cediger	*Kaynayıp duran Cediger'in*
	Kalkın buzup zırgıtıp,	*Halkını bozup fırlatıp,*
	Tolup catkan cediger	*Dolup taşan Cediger'in*
	Tobun buzup zırgıtıp	*Öbeğini bozup fırlatıp,*
	Bet aldına kelgenin	*Önüne geleni,*
	Berendigi uşunday	*Berenliği böyledir,*
	Şıyraktan karmap ırgıtıp,	*İncikten kavrayıp fırlatıp,*
	Bet alışıp kalışıp,	*Yüz yüze gelişip,*
	Bılçıldaşıp salışıp,	*Şapır şupur çarpışıp,*
	Acaldan adam cutulup,	*Ecelden adam yutulup,*
194840	Ok ötpös tondor tıtılıp,	*Ok geçmez kaftanlar yırtılıp,*

Ay baltalar bırkırap,
Ayza sınıp çırkırap,
Adam kaçıp dırkırap,
Ayabay soguş boldu ele.
Bet alışıp turuşup,
Beypaylaşıp uruşup,
Kezigişip turuşup,
Tulpar çarçap çaalıgıp
Eren çarçap naalınıp,
194850 Içi örttönüp, el ölüp,
Alaman uruş boldu ele
Tulpar ölüp koo tolup,
Adam kulap, too bolup,
Cañcaldaşıp salışıp,
Bet alışıp uruştu
Berendik cayı uşunday
Bılkıldaşıp turuştu.
Kalıñ cañcal, çoñ kırgın
Bolup catkan kezinde,
194860 Küçü coktu küçtüü eren
Sorup catkan kezinde
Dümöktü kırgın, çoñ cañcal
Bolup catkan kezinde,
Kızıl munar too bolup,
Kıylanın baarı kozgolup,
Kançoro buzup iygen soñ,
Özünçö kırgız salışıp.
Kıtaydan kıyın coo bolup,
Alı bar eren top buzup,
194870 Acalı cetken okko uçup,
Eren çuulap curt dürböp,
Epsiz uruş boldu ele.
Çubak uulu Kançoro,
Çuulganduu al Çoro,

Ay baltalar paralanıp,
Mızrak kırılıp çatırdayıp,
Adam kaçıp tabana kuvvet,
Amansız savaş olmuştu.
Yüz yüze durup,
Aman tanımadan vuruşup,
Karşılaşıp durup,
Tulpar yorulup bitkin düşüp,
Eren yorulup yakınıp,
İçi yanıp, halk ölüp,
Karman çorman savaş olmuştu,
Tulpar ölüp dere dolup,
Adam düşüp, dağ olup,
Kavgalaşıp çarpışıp,
Yüz yüze vuruştular,
Berenlik hâli böyledir,
Sarsıla sarsıla durdular.
Koyu kavga, büyük kırgın
Olup dururken,
Gücü olmayanı güçlü eren
Emip dururken,
Belalı kırgın, büyük kavga
Olup dururken,
Kızıl pus dağ olup,
Niceler hep birden kalkışıp,
Kançoro bozguna verince,
Kırgız başlı başına çarpışıp,
Çinliden yaman düşman olup,
Gücü olan eren saf bozup,
Eceli yeten oka uçup,
Eren feryat edip, yurt ürperip,
Ölçüsüz savaş olmuştu.
Çubak oğlu Kançoro,
Kargaşalı o Çoro,

Köñülü kara, içi aram,
Körgöndön çıkpayt mınday can, Kuday deşken ant kana?
Içi cuukuy, çoñ buzuk,

Gönlü kara, içi haram,
Görülmüş değil böyle can, Tanrı deyip içilen ant hani?
İçi sinsi, büyük fesat,

Abasına ok atıp,
A çoçko saldı çoñ kızık,
Külçoro cüröt tırışıp,
Kalıñ kara cediger
Kaçbay kıraan uruşup,
Ar tilegi kökcaldı
Acıratıp aluuda,
Ebi menen cediger
El tınçıtıp saluuda.
Kabılan tuugan kankordun
Mınday müşkül cañcaldan
Acıratıp aluuda
A baykuş cüröt tırışıp,
Çubak uulu Kançoro
Cedigerdi karata
Ayza sayıp kıbırlap,
Atı cürböyt kankordu
Azır ölüm kılgın dep,
Cedigerge şıbırlap.
Calpı baarıñ çuu turup,
Can-cabılıp ötkün dep,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Mıktuusungan kankordun
Tübünö bügün cetkin dep,
Tegerektep cayna dep,
Temteñdetip berendi
Urup-cançıp cayla dep,
Kaçpay, ürkpöy cediger
Külçorosun karma dep,
Cuukuy kulun bayla dep
Kaçpay uruş kıluuga
Karsıldaşıp turuuga
Kan tögüşüp baş kesip,
Öpkö teşip, öt alıp,
Ölçölüü coonu bet alıp,
Kuday algan cediger

Kurga tüygön kant kana?
Ak buuday danın çaynaşıp,

Ağasına ok atıp,
O domuz kopardı büyük oyunu,
Külçoro didinip durur,
Kalabalık kara Cediger'le
Kaçmadan kartal vuruşup,
Tek dileği bozkurdu
Kurtarıp almakta,
Usulüyle Cediger'i,
Halkı yatıştırıp durultmakta.
Kaplan doğan hunharı
Böylesi müşkül kavgadan
Kurtarıp almakta,
O zavallı didinip durur,
Çubak oğlu Kançoro,
Cediger'e doğru
Mızrak dürtüp usulca,
Atı yürümez, hunharı
Hemen öldürün diyerek,
Cediger'e fısıldayıp.
Topunuz birden ayaklanıp,
Hep birden saldırıp geçin diyerek,
Tüfek atıp, yay çekip,
Yamanlık taslayan hunharın
Köküne bugün yetin diyerek,
Çepeçevre kuşatıp yayılın diyerek,
Sendeletip bereni
Vurup dürtüp haklayın diyerek,
Kaçmadan, ürkmeden, Cediger,
Külçorosunu yakalayın diyerek,
Sinsi kulu bağlayın diyerek,
Kaçmadan savaş etmeye,
Çatır çutur çarpışıp durmaya,
Kan döküşüp baş kesip,
Ciğer delip, öd alıp,
Denk düşmanı karşılayıp,
Tanrı çarpmış Cediger,

Kuşağa düğümlenen şeker hani?
Ak buğday tanesini çiğneyip,

Ak albars mizin calaşıp,
Bayagı kılgan ant kana?
Kalkka Çoro munu aytıp,
Mıtamdıgı başınan
Ozup algan kezi eken.
Kalıñ curttu Kançoro
Buzup algan kezi eken.
Kesirettüü bul Çoro,
Ata kesiri kalıñ kul Çoro,
Cedigerdi karata
Ayza sunup kıbırlap,
Aytıp turat uşuntip,
Cedigerge şıbırlap,
Ne biröösün cakadan
Uştamış bolot cuukuy kul,
Kee biröösün kalp ele
Muştamış bolot buzuk kul,
Kee biröösün etekten
Alımış bolot kalp ele
Kee biröösün keltirip
Sayımış bolot kalp ele
Salış bolup turganda
Çımırkanıp küülönöt,
Çın duşman eken Kançoro
Er Kıyazga süylönöt:
«Atañdın körü, er Kıyaz,
Kayratı cok cer Kıyaz,
Aytkan sözdü bil Kıyaz,
Kolgo tiygen duşmandı
Korduk kılbay turarbı?
Korcoktop korkup törödön
Kıyazdı Kuday urarbı?
Kızıl bolot Zulpukor
Albaysıñbı sen Kıyaz?
Kıyın cañcal çoñ müşkül
Salbaysıñbı sen Kıyaz

Manastın uulu köödöktü
Tegerektep kıykırıp,

Ak elmas ağzını yalayıp,
Hani o edilen ant?
Halka Çoro bunu söyleyip,
Hilekârlıkta başından beri
Öne geçtiği zamandı,
Kalabalık yurdu Kançoro
Bozup aldığı zamandı.
Musibetli bu Çoro,
Ata vebali koyu kul Çoro,
Cediger'e doğru
Mızrak uzatıp usulca,
Söyleyip durur böylece,
Cediger'e fısıldayıp,
Kimini yakadan
Tutar gibi yapar sinsi kul,
Kimini yalandan
Yumruklar gibi yapar fesat kul,
Kimini etekten
Alır gibi yapar yalandan,
Kimini yaklaştırıp
Saplar gibi yapar yalandan,
Çarpışma olup dururken
Kasılıp hız alır,
Gerçek düşman imiş Kançoro,
Er Kıyaz'a söylenir:
«Atanın körü, er Kıyaz,
Gayreti yok yer Kıyaz,
Söylenen sözü bil, Kıyaz,
Ele geçen düşmanı
Horlamadan durur mu?
Beyden ödü kopup büzüşen
Kıyaz'ı Tanrı mı çarpar?
Kızıl çelik Zülpükor'u
Almaz mısın sen, Kıyaz?
Yaman kavga, büyük müşkülü
Salmaz mısın sen, Kıyaz?

Manas'ın oğlu şaşkını
Çepeçevre kuşatıp haykırıp,

Barsañ bolo, oo, Kıyaz?
Kaptap baylap köödöktü
Alsañ bolo, oo, Kıyaz?
Kaptap baylap köödöktü
Kıyaz alsañ bolot ko,
Bir betteşip kökcalga
Barsañ bolo, oo, Kıyaz?
Baatır Kıyaz dep cürsöm,
Katın Kıyaz ekensiñ.
Abaylasam uruşta
Akılıñdan şaşasıñ,
Tike kirbey kankorgo
Sırttap nege kaçasıñ?
Mintip tursañ sen Kıyaz,
Aldırasıñ beliñdi,
Kırdırasıñ eliñdi,
Eeletesiñ eliñdi,
Eeletesiñ kankorgo
Aştık aydap, can bakkan
Ceti-Suu çalkak ceriñdi.
Ürküp-korkup kaçkıday
Irdasa biler ırıñdı,
Almambettin Çorosu
Biler senin sırıñdı,
On ayza sunup cutunar
Sırıñdı bilip salışsa,
Bılçıldaşıp kalışsa,
Bagalekten alışsa,
Balaaluu şumduk kıyın coo
Beydaarat kişi minbegen,
Bılçıldaşıp kalışsa,
Kanıñdı karap kılbaybı?
Kaltırbay kalkıñ kırbaybı? Özü tulpar adatı
Kuturgur cayı uşunday.
Aç aykırık, kuu süröön
Ayabay kazat, çoñ dürbön
Cıynalsa cılas kılbaybı?
Kadiktüü külük eken dep,

Varsana, ey Kıyaz!
Üşüşüp, bağlayıp şaşkını
Alsana, ey Kıyaz!
Üşüşüp, bağlayıp şaşkını
Kıyaz, alsan olur ya,
Bir yüzleşip bozkurtla
Varsana, ey Kıyaz!
Bahadır Kıyaz deyip dururdum,
Karı Kıyaz imişsin.
Dikkat etsem savaşta
Aklından şaşarsın,
Dosdoğru girmeden hunhara
Dıştan dolaşıp neden kaçarsın?
Böyle dursan sen, Kıyaz,
Kaptırırsın belini,
Kırdırırsın halkını,
Sahiplendirirsin elini,
Sahiplendirirsin hunhara
Ekin sürüp, can beslemiş
Ceti-Suu geniş yerini.
Ürküp korkup kaçarcasına,
Türkü söylese bilir türkünü,
Almambet'in Çorosu
Bilir senin sırrını,
On mızrak uzatıp yutunacak,
Sırrını bilip alırlarsa,
Şapır şupur kapışırlarsa,
Paçadan yakalarlarsa,
Belalı, uğursuz yaman düşman,
Abdestsiz kişinin binmediği,
Şapır şupur kapışırlarsa,
Hanını perişan etmez mi?
Bırakmadan halkını kırmaz mı? Kendisi tulpar, âdeti,
Kuduranın huyu böyledir.
Keskin çığlık, kuru nara,
Amansız gaza, büyük hengâme
Toplanırsa yerle bir etmez mi?
Kuşkulu yürük imiş diye,

Cediger miñ, al calgız,
Cerge kirçi, er Kıyaz,

Cediger bin, o yalnız,
Yerin dibine geç, er Kıyaz,

Cetesiz kişi ekensiz,
Özüñ akıl taba albas
Añkoo kişi ekensiñ,
Özünçö uruş sala albas,
Calkoo kişi ekensiñ.
Cayıñ çalkak Ceti-Özön
Bel eken dep çakırdım,
Beldeşçü tuugan er Kıyaz
Şer eken dep çakırdım.
Caltañdaysıñ kıstalak,
Er emessiñ, şerdirsiñ.
Emi cinim kaynasa,
Körünöö ölçü sendirsiñ.
Ayza karmap al Kıyaz
Çımırkanıp bakırıp,
Toltoylop uraan çakırıp,
Cetik ayza sal Kıyaz,
Cerge kirgen kankordu
Cer maylantıp sal Kıyaz,
Bir atañ emes kuturgur
Ceti atañ öçün al Kıyaz!
Baatırlıgı sında cok.
Altı ay minse arıbas,
Altımış asıy bolguça
Azuu sayıp karıbas,
Kumduu cerde çuragan,
Tolgon alptar suragan,
Surasa canga berbegen,
Temir tuyak, cez bilek
Terdebey turgan çoñ buudan
Karañgı cerge baktırgan,
Kaymanaluu sınçıdan
Kasiettüü zor Koşoy
Kastarın tigip caktırgan.
Asemdetip karandı

Soysuz kişi imişsiniz,
Kendin akıl bulamayan
Bön kişi imişsin,
Başlı başına savaş açamayan
Tembel kişi imişsin.
Yerin geniş Ceti-Özön,
Dayanak diye çağırdım,
Güreşecek kardeş er Kıyaz'ı
Aslan diye çağırdım.
Ürkek bakınırsın, sıkışası,
Er değilsin, sözde aslansın.
Şimdi cinim kaynarsa,
Göz göre ölecek sensin.
Mızrak kavra, al Kıyaz,
Kasılıp bağırıp,
Kabararak uran çağırıp,
Yetkin mızrak sal, Kıyaz,
Yere giresi hunharı
Yeri yağlatıp ser, Kıyaz,
Bir atanın değil, kudurası,
Yedi atanın öcünü al, Kıyaz!
Bahadırlığı kusursuz.
Altı ay binse yorulmaz,
Altmış asıy olana dek
Azı dişi sürse kocamaz,
Kumlu yerde koşturan,
Dolu dolu alplerin istediği,
İsteyene cana da verilmeyen,
Demir tırnak, tunç bilek,
Terlemeden duran büyük küheylan,
Karanlık yerde baktırılan,
Kinayeli at sınayıcıdan,
Kutlu ulu Koşoy'un
Özenle seçip beğendiği.
Süsleyip karaltısını

Abay menen captırgan,
Temir tuyak, cez bilek,
Duşmanga salgan çoñ dümök
Terdebegen soyulgur,
Altı ay minse adatı.
Astındagı kanatı
Bu Taybuurul atı cok.
Kanatınan kayrılıp,
Buurul attan ayrılıp,
Ölömün dep ölö albay,
Öz canın özü kıya albay,
Kanattuu Buurul barında
Kalk cölögön döö bolup,
Başta kılım curtka ee bolup,
Barbaysıñbı, er Kıyaz?
Emi Arbuuruldan ayrılıp,
Bardıger sırın men ayttım
Ala köödök zor kankor
Baatırlıkka, şerdikke
Kalgan bıyıl cöö bolup,
Baatırdı mınday saydım dep,
Kabırga söögü sögülüp,
Atak alçu erdikke,
Köñülü caman bölünüp,
Salbaysıñbı, er Kıyaz?
Ölüm acal közünö
Betiñe kelgen ırıstı
Eles-bulas körünüp,
Esi ketken ubagı.
Koldogonu kırk çilten
Kezi ketken ubagı.
Çama çarçap kıraandan
Özü ketken ubagı.
Kayıptan tuugan nar Buurul
Surasañ astı berbegen
Basıp ketken ubagı,
Kasieti başınan
Kaçıp ketken ubagı.
Koldogonu kırk çilten

Dikkatle örttürdüğü,
Demir tırnak, tunç bilek,
Düşmana bela salan büyük kargaşa,
Terlemeyen, kesilesi,
Altı ay binse âdeti.
Altındaki kanadı,
Bu Taybuurul atı yok.
Kanadından kırılıp,
Buurul attan ayrılıp,
Ölürüm deyip ölemez,
Öz canına kendi kıyamaz,
Kanatlı Buurul varken
Halkın dayandığı dev olup,
Önce cihan yurduna sahip olup, Varmaz mısın, er Kıyaz?
Şimdi Arbuurul'dan ayrılıp,
Varının sırrını ben söyledim,
Şaşkın toy ulu hunhar,
Bahadırlığa, aslanlığa,
Bu yıl yayan kalmış olup,
Bahadırı böyle mızrakladım deyip,
Kaburga kemiği sökülüp,
Ün alınacak yiğitliğe,
Gönlü fena bölünüp,
Salmaz mısın, er Kıyaz?
Ölüm ecel gözüne,
Yüzüne gelen kısmeti,
Belli belirsiz görünüp,
Aklının gittiği çağı.
Koruyucusu kırk çilten,
Vaktinin geçtiği çağı.
Takat tükenip yiğitten
Kendisinin gittiği çağı.
Gayıptan doğma nar Buurul,
Sorsan önünü vermeyen,
Basıp gittiği çağı,
Kutsiyeti başından
Kaçıp gittiği çağı.
Koruyucusu kırk çilten

Boyunan oolap ketti ele,
Oñuraygan kökcaldın
Acalı bıyıl cetti ele,
Ok cetpegen atı cok,
Ok ötpös tondon ayrılıp,
Cal-kuyruktan ayrılıp,
Topol bolgon çak ele,
Müyüz sınıp başınan

Bedeninden uzaklaşıp gitmişti,
Heybetli bozkurdun
Eceli bu yıl yetmişti,
Ok yetişmez atı yok,
Ok geçmez kaftandan ayrılıp,
Yeleden kuyruktan ayrılıp,
Kırpılmış kaldığı çağ idi,
Boynuz kırılıp başından

Tokol bolgon çak ele,
Mingeni caman at bolup,
Zulpukor çıkpay kınınan
Bıyıl kalgan dat bolup,
Aydalıdan Akkelte
Candagı bolot teñ bolup,
Oolugup atsa karandın
Ot alganı kem bolup,
Kırsıktı miñi çalgan kez,
Azap, müşkül, acal iş
Temteñdetip kankordu
Tegerektep algan kez.
Ayza sunup aykırıp,
Ukpaysıñbı, er Kıyaz?
Berensigen kankordu
Cutpaysıñbı, er Kıyaz?
Suruñ salıp bakırıp,
Kirbeysiñbi, oo Kıyaz?
Sultan erdin Akolpok
Suurup çeçip üstünön
Kiybeysiñbi, sen Kıyaz?
Aşkan cañcal kazatka
Barbaysıñbı, o Kıyaz?
Ayköl kandı dünüyö
Albaysıñbı, sen Kıyaz?»
Aydap, şıkap barganda
Kaptalınan kankordun
Cedigerdin er Kıyaz
Sırduu ayza kolgo alıp,
Tootoru sanga bir salıp,

Güdük kaldığı çağ idi,
Bindiği kötü at olup,
Zülpükor çıkmaz kınından,
Bu yıl kalmış pas olup,
Omuz başından Akkelte,
Yanındaki çeliğe denk olup,
Coşup ateşlese karaltının,
Ateş alması eksik olup,
Bin türlü kazanın çarptığı çağ,
Azap, müşkül, ecel işi
Sendeletip hunharı
Çepeçevre kuşattığı çağ.
Mızrak uzatıp haykırıp,
Duymaz mısın, er Kıyaz?
Berenlik taslayan hunharı
Yutmaz mısın, er Kıyaz?
Heybetini salıp bağırıp,
Girmez misin, ey Kıyaz?
Sultan erin Akolpok'unu
Sıyırıp çıkarıp üstünden
Giymez misin, sen Kıyaz?
Aşkın kavgalı gazaya
Varmaz mısın, ey Kıyaz?
Ayköl hanı dünyadan
Almaz mısın, sen Kıyaz?»
Sürüp kışkırtıp vardığında,
Yan böğründen hunharın,
Cediger'in eri Kıyaz,
Sırlı mızrağı ele alıp,
Tootoru'nun sağrısına bir vurup,

Toodoy bolup bakırıp,
Bagıştap uraan çakırıp,
Kıyaz ayza sundu ele
Kaptalınan Kadırbay,
Tömön caktan Tölöbay,
Kalday çetten Kançoro
Kalbay ayza sundu ele.
Uñgusu bolot, uçu kurç
Uçuna tartkan kara kurç
Komokoyun uulagan,
Koygulaşsa cırgagan,
Cebelüü bolot sır ayza
Cetip ayza sundu ele,
Ar kimisi bir birden
Cetip ayza urdu ele,
Manastın uulu er töröñ
Zıñ-zıñ etip kenebeyt
San tümönü kaçırsa,
Kañkor şerge asılsa,
Buçkagına teñebeyt.
Duşmandan beter tünörüp,
Kançoro ayza saldı ele,
Kançoronun ayzasın
Orto belden kankoruñ
Üzö çaap saldı ele.
Tiktegende er töröñ
Emi etekten alarda
Duşman bolgon Çoronu
Uzununan salarda
Köktön cıldız tutulup,
Körünöö kaçıp kutulup,
Köpkörünö Çoronu
Duşmanı mınday bolobu?
Içi örttönüp, çok bolup,
Inisi duşman bolgon soñ
Bu calgançı çirkinde
Kantip tursun toktolup,
Eer beldey moynokko,

Dağ gibi olup bağırıp,
Bagış deyip uran çağırıp,
Kıyaz mızrak uzatmıştı,
Yan taraftan Kadırbay,
Aşağı yandan Tölöbay,
Öte uçtan Kançoro,
Kalmadan mızrak uzatmıştı.
Sapı çelik, ucu keskin,
Ucuna kara çelik çekilmiş,
Temrenine ağı sürülen,
Vuruşunca coşup keyiflenen,
Temrenli çelik sırlı mızrak,
Yetişip mızrak uzatmıştı,
Her birisi birer birer
Yetişip mızrak vurmuştu,
Manas'ın oğlu er beyin,
Zınk zınk edip aldırmaz,
Sayısız tümeni kovalasa,
Hunhar aslana sataşsa,
Topuğuna denk tutmaz.
Düşmandan beter kararıp,
Kançoro mızrak salmıştı,
Kançoro'nun mızrağını
Orta belinden hunharın
Vurup koparıp atmıştı.
Dik baktığında er beyin,
Şimdi etekten alırken,
Düşman olan Çoro'yu
Boylu boyunca sererken,
Gökten yıldız tutulup,
Göz göre kaçıp kurtulup,
Apaçık ortada Çoro'yu,
Düşmanı böyle mi olur?
İçi yanıp, kor olup,
Kardeşi düşman olduktan sonra,
Bu yalancı dünyada
Nasıl dursun duraklayıp,
Eyer beli gibi boyun geçidine

Sala kaçtı Kançoro,	*Kaçıverdi Kançoro,*
Cañırıktın Car-Kıya,	*Cañırık'ın Car-Kıya'sına,*
Calgız maldın çubama	*Tek malın geçtiği patikaya*
Sala kaçtı Kançoro,	*Kaçıverdi Kançoro,*
Bir çımınday kuu candı	*Bir sinek kadar kurnaz canı*
Ala kaçtı Kançoro.	*Alıp kaçtı Kançoro.*
Tölöktün uulu Tölöbay	*Tölök'ün oğlu Tölöbay,*
195150 Kalçanın uulu Kadırbay,	*Kalça'nın oğlu Kadırbay,*
Kança coonun mıktısı,	*Nice düşmanın yamanı,*
Cedigerdin cakşısı,	*Cediger'in iyisi,*
Kança koldun baştıgı,	*Nice ordunun başı,*
Kadırbay menen Tölöbay	*Kadırbay ile Tölöbay*
Kankorgo ayza salarda	*Hunhara mızrak salarken,*
Köödöndö köp sanaa,	*Göğsünde çok kaygı,*
Er Külçoro kıraandın	*Er Külçoro yiğidin*
Közünün caşı miñ talaa.	*Gözünün yaşı bin tarla.*
Agarıp öñ suyulup,	*Ağarıp benzi solup,*
195160 Eki közdön akkan caş	*İki gözden akan yaş*
Akırek ıldıy kuyulup,	*Köprücükten aşağı dökülüp,*
Külüstön çoro cetti ele,	*Yiğit çoro yetişmişti,*
Tölöbay menen Kadırbay	*Tölöbay ile Kadırbay'ı,*
Cetken cerge ekөönü	*Yetiştiği yerde ikisini,*
Cetik balban Külçoro	*Yetkin pehlivan Külçoro,*
Kümcam kılıp ketti ele.	*Yerle bir edip gitmişti.*
Ekөönün başın er Çoro	*İkisinin başını er Çoro*
Cetken cerde kesti ele.	*Yetiştiği yerde kesmişti.*
Kurmandıkka çalıptır	*Kurban etmiş,*
195170 Aylakerden ıktuusun,	*Hilecilerin ustasını,*
Kadırbay menen Tölöbay	*Kadırbay ile Tölöbay'ı,*
Ataktuusun mıktuusun,	*Ünlüsünü, yamanını,*
Coo börüsü erenin,	*Düşman kurdu erenini,*
Colbors tuugan berenin,	*Kaplan doğmuş berenini,*
Ar kayratı körçüsün,	*Her işte gayretini göstereni,*
Cer caynagan cediger	*Yeri kaynatan Cediger'e*
Karaan bolup berçüsün,	*Destek olup vereni,*
Aylası bar eçenin,	*Çaresi bol nicesini,*
Akılga dıykan çeçenin,	*Akılda usta hatibini,*
195180 Alıp başın kesti ele	*Alıp başını kesmişti,*

Öpkösün suurup ekөönün
Emi esebin taptı ele.

Baatır kökcal tuygunga
Sadaga kılıp çaptı ele.
Tölöbay menen Kadırbay
Eki şerdi öldü dep,
Barsa kelbes çın caydı
Bul eki şer kördü dep,
Ak asaba tuu bolup,
195190 Asman cargan çuu bolup,
Çamaa çarçap al ketip,
Çabış mınday boldu ele,
Ayza kıyrap er ölüp,
Akılga dıykan teñ ölüp,
Biröö kalbay ekөö ölüp,
Külçorodon ceke ölüp,
Kaçıp ürküp dırkırap,
Cedigerdin baarısı
Kırgın tiygen emedey,
195200 Kızık bolup anısı
Kıcı-kıyma çuu turup,
Cedigerdin baarısı
Ceke çoro sordu dep,
Cediger kamış, tigi orgok
Cetken cerde ordu dep,
Cer dömpöytüp koydu dep,
Uygu-tuygu cediger
Baskan cerin taptadı,
Camgır kılıp, caa tartıp,
195210 Cediger Çoro kaptadı.
Cediger kaptap kelgende
Kaardanıp kakayıp,
Kayran törөñ munu aytat,
Bilgenge muñduu şumdu aytat:
Karmaşkan cagı ört bolgon,
«Alda Taalam caratıp,
Şay koldogon şer kıldıñ
Öz tuuganım cediger

Ciğerini söküp ikisinin,
Şimdi hesabını görmüştü.

Bahadır bozkurt şahbaza
Kurban diye kesmişti.
Tölöbay ile Kadırbay,
İki aslan öldü diye,
Gidenin dönmediği gerçek yurdu
Bu iki aslan gördü diye,
Ak sancak tuğ olup,
Gök yaran feryat kopup,
Takat tükenip, güç gidip,
Vuruşma böyle olmuştu,
Mızrak kırılıp, er ölüp,
Akılda usta da beraber ölüp,
Biri kalmadan ikisi ölüp,
Külçoro elinden ölüp,
Kaçıp ürküp tabana kuvvet,
Cediger'in hepsi,
Kırgına uğramışçasına,
Hâlleri seyirlik olup,
Karmakarışık feryat edip,
Cediger'in hepsi:
Tek başına çoro mahvetti diye,
Cediger kamış, öteki orak,
Yetiştiği yerde biçti diye,
Yeri tümsekletip yığdı diye,
Telaş içinde Cediger
Bastığı yeri tepeledi,
Yağmur gibi yay çekip,
Cediger Çoro'ya üşüştü.
Cediger üşüşüp geldiğinde,
Kahırlanıp dikilip,
Aziz beyin şunu söyler,
Bilene dertli acıyı söyler: Kapıştığı yanı ateş olan,
«Yüce Mevlâm yaratıp,
Şah'ın koruduğu aslan kıldın,
Öz kardeşimi, Cediger'e,

Cedigerge kan kıldıñ.
Kanatımdan kayrıldım,
Aybanda bolso Narbuurul
Tulparımdan ayrıldım,

Duşman bolup tuuganım.
İçimde turat buşmanım.
Duşman kıldı özümdü
Ok attırdıñ caratkan
Karargan kara közümdü
Acıradım buudandan
Duşman bolgon tuugandan.
Tuura kantip kutuldum.
Kıyındıgım sında cok
Kırgız curtum coo boldu,
Kıtaydan ölsöm arman cok.
Tuugan duşman bolgon soñ
Kırılışıp ölöyün.
Kıyın müşkül balaanı
Uşu curttan köröyün,
Tobuna tozok salayın,
Tolgop künü uruşup,
Kaydagı öçtü alayın.
Acal cetken ölböybü?
Caratkan cazıp koygonun
Caralgan pende körböybü?» –
Dep oşentip, Semetey
Kaarlanıp kakaydı.
Kankor cayı uşunday
Tolkup ketse kökcalga
Too turuştuk berçü emes,
Kararganda kankorgo
Mende çıdap kelçü emes,
Sebildüü tonu tört bolgon,
Serp algan cagı ört bolgon,
Kanduu tonu tört bolgon,
Kaptap pende kelbegen,
Kagışıp duşman ceñbegen,
Kankor cayı uşunday.

Cediger'e han kıldın.
Kanadımdan kırıldım,
Hayvansa da Narbuurul,
Tulparımdan ayrıldım,

Düşman olup kardeşim,
İçimde durur derdim benim.
Düşman kıldın kendimi,
Ok attırdın, Yaradan,
Kararan kara gözüme,
Ayrı düştüm küheylandan,
Düşman olan kardeşten.
Doğrusu nasıl kurtuldum?
Yamanlığımda kusur yok,
Kırgız yurdum düşman oldu,
Çin elinde ölsem gam değil.
Kardeş düşman olduktan sonra,
Kırışarak öleyim.
Yaman müşkül belayı
Şu yurttan göreyim,
Topuna cehennem salayım,
Gün boyu burup vuruşup,
Nerdeki öcü alayım.
Eceli yeten ölmez mi?
Yaradan'ın yazdığını
Yaratılan kul görmez mi?» –
Deyip böylece, Semetey
Kahırlanıp dikildi.
Hunharın hâli böyledir:
Coşup taşsa, bozkurda
Dağ dayanacak değildi,
Karardığında hunhara
Kul dayanıp gelmiş değildi,
Zırhlı kaftanı dört olmuş,
Baktığı yanı ateş olmuş,
Kanlı kaftanı dört olmuş,
Üşüşüp kul gelmemiş,
Çarpışıp düşman yenmemiş,
Hunharın hâli böyledir.

Ütüröñdöp turuştu,
Cediger miñ san berki eköö,
Bılçıldaşıp uruştu.
Kaarlanıp bakırıp.

Öfkeyle çatılıp durdular,
Cediger bin sayıda, beriki iki,
Şapır şupur vuruştular.
Kahırlanıp bağırıp.

Ata, berensigen kayran şer Kuldugum – dep, cediger,
Külçoronu çakırıp:
«Aylanayın Külçorom,
Astıma salsam ak kolum,
Duşman küçöp kelgende
Acıratar bolcolum,
Kırgın salar kıraakım,
Kıyırıñ abakesine
Karaan bolçu muraapım,
Kıraan dep atka koyulgan,
Ayrı beles akıska
Kez bolgon duşman soyulgan, Aydap kirip barganda,
Kagılayın muraapım.
Surkoyon oozun burup ber
Bu kırgınga turup ber,
Kızıktı kıyın salıp ber,
Karçıt eti üzülüp,
Kıyaz menen Kançoro
Eköönün başın alıp ber!
Tulpar oozun buruşkun
Kuday üçün, men üçün
Altı cıl tınbay uruşkun!
Içe-kardı solkuldap,
Cadaaldı çabış uşu dep,
Can kıyışıp turuşkan» –
Dep, oşentip, Semetey
Kaardanıp sumsayıp,
Kança söz aytıp tuuganga
Baspay turdu Nartoru,
Artorunu bir salıp,
Sır ayzasın kolgo alıp,
Sırttan ayza sundu ele,

Vay, berenlik taslayan aziz aslan,
Kulluğum deyip, Cediger,
Külçoro'yu çağırıp:
«Kurbanın olayım Külçorom,
Önüme katsam ak kolum,
Düşman güçlenip geldiğinde
Ayırıp kurtaracak umudum,
Kırgın salacak keskin bakışlım,
Her yanda ağabeyciğine
Destek olan mirabım,
Kıraan diye adı konulan,
Çatal sırt geçidine
Rast gelen düşmanı boğazlanan, Sürüp girip vardığında,
Kurbanın olayım, mirabım.
Surkoyon'un ağzını çevirip ver,
Bu kırgına durup ver,
Oyunu yaman oynayıp ver,
Kürek eti üzülüp,
Kıyaz ile Kançoro,
İkisinin başını alıp ver!
Tulparın ağzını çevirin,
Tanrı için, benim için,
Altı yıl durmadan vuruşun!
İçi karnı sarsılıp,
Çetin vuruş budur deyip,
Cana kıyışıp durmuşlardı» –
Deyip, böylece, Semetey
Kahırlanıp somurtup,
Nice söz söyleyip kardeşe,
Yürümez oldu Nartoru,
Artoru'ya bir vurup,
Sır mızrağını ele alıp,
Dıştan mızrak uzatmıştı,

Çaktabay çabış saldı ele,
Ar azamat er cıydım,
Çalkıldaşıp kaldı ele.
Kalıñ kara cediger
Kalkın buzup, kol salıp,
Külçorodoy tuugandan.
Cedigerge kol salıp
Artorusun oynotup,
Adegende soylotup,
Aydap kirdi baatırıñ.
Kakan kalkın kırgansıp,
Caylap kirdi baatırıñ,
Çındasa ayza çırkırap,

Ölçmeden vuruş salmıştı,
Her yiğidi, eri derledim,
Çalkalanıp kalmıştılar.
Kalabalık kara Cediger'in
Halkını bozup, saldırıp,
Külçoro gibi kardeşten.
Cediger'e el salıp,
Artoru'sunu oynatıp,
Önce yere sererek,
Sürüp girdi bahadırın.
Kakan halkını kırarcasına,
Haklayıp girdi bahadırın,
Sıkıştırsa mızrak çatırdayıp,

Kaçkan eken dırkırap.
Al cediger köp curttun
Erenderin, şerlerin,
Kızıl çañga boyotup
Kırgın kılıp elderin,
Too cogolgon urçukka
Tobu menen sürdü ele,
Toptotup aydap kirdi ele.
Ondon, beşten kıykırtıp,
Caylap kirip barganda
Astıñdagı Nartoru
Kötkü sanı bügülüp,
Ildıy karay tartkanda
Öpkösü kööp bolkuldap,
Öödö karay tartkanda
Kulagı terdep, baş çaykap,
Alkım kıya belesti
Aşpay turdu Nartoru,
Aram ölüp şalpıldap,
Açuusu kelip kabılan:
«Argımak bagıp at bagıp,
Aylansın Buurul buudandan,
Arıslandardı teñ cıydım,
Aylanıp ketsin akırı
On tört at dep at kılıp,

Kaçmışlar tabana kuvvet.
O Cediger çok yurdun
Erenlerini, aslanlarını,
Kızıl toza boyayıp,
Kırgın edip ellerini,
Dağın bittiği buruna
Takımıyla sürmüştü,
Toplayıp sürüp girmişti.
Onardan, beşerden bağırtıp,
Haklayıp girip vardığında,
Altındaki Nartoru,
Kıç sağrısı bükülüp,
Aşağı doğru çektiğinde,
Ciğeri kabarıp hopurdayıp,
Yukarı doğru çektiğinde,
Kulağı terleyip, baş sallayıp,
Gırtlak kestirme yokuşu
Aşamaz oldu Nartoru,
Murdarca bitip sarkıp,
Öfkesi gelip kaplan:
«Küheylan besleyip at besleyip,
Kurban olsun Buurul küheylana,
Aslanları denk derledim,
Dönüversin sonunda,
On dört at diye at edinip,

On tört tulpar degizip,	*On dört tulpar dedirtip,*
Sogonçogu bir tutam	*Ökçesi bir tutam*
Çoçkonu bakkan ekemin,	*Domuzu beslemişim,*
Bagalçagı bir tutam	*İncik kemiği bir tutam*
Bakanı bakkan ekenmin,	*Kurbağayı beslemişim,*
Artoru cürböy turdu ele.	*Artoru yürümez durdu.*
Armanın aytıp ayköl şer	*Hasretini söyleyip ayköl aslan,*
Ar deme ayttı bülünüp,	*Ne varsa söyledi perişan olup,*
Amanat candan tüñülüp,	*Emanet candan umut kesip,*
Ay karañgı tün bolup,	*Ay karanlık gece olup,*
Caman ölmök ekenmin,	*Kötü ölecekmişim,*
Acalım ceter kün bolup,	*Ecelim yeten gün olup,*
Aram ölmök ekenmin!	*Murdar ölecekmişim!*
Ay aalamdın baarısın	*Ay âlemin hepsini*
Eelep ölmök ekenmin,	*Ele geçirmişken ölecekmişim,*
Ayagımda atım cok	*Ayağımda atım yok,*
Cöölöp ölmök ekenmin.	*Yayan sürünüp ölecekmişim.*
Çama çarçap, al ketip,	*Takat tükenip, güç gidip,*
Korduktan ölmök ekenmin,	*Horluktan ölecekmişim,*
Akıl kaçıp, iç sızdap,	*Akıl kaçıp, iç sızlayıp,*
Cöölüktön ölmök ekenmin.	*Yayalıktan ölecekmişim.*
Tarçılıktı körüpmün	*Darlığı görmüşüm,*
Taybuuruldan ayrılıp,	*Taybuurul'dan ayrılıp,*
Taecege bergende	*Teyzeye verdiğimde,*
Oşo kündö ölüpmün».	*O günde ölmüşüm».*
Bolkulday basıp ayanıp,	*Güçlükle basıp sakınıp,*
Kañırıgı bek tütöp,	*Genzi pek tütüp,*
Katuurak müşkül iş boldu,	*Daha çetin müşkül iş oldu,*
Akkelteni tayanıp,	*Akkelte'ye dayanıp,*
Atı cürböy bul müşkül	*Atı yürümez, bu müşkül*
Azaptı artık tarttı ele,	*Azabı fazlasıyla çekmişti,*
Akkañkını şıpırıp	*Akkañkı'yı sıyırıp,*
Añılday basıp kayran er	*Boş boş yürüyüp aziz er,*
Añgırap kereez ayttı ele.	*İnleyip vasiyet söylemişti.*
Er kereezin aytkıça,	*Er vasiyetini söyleyene dek,*
Ereni Çoro kelgençe,	*Ereni Çoro gelene dek,*
Kuday betin körgözbö,	*Tanrı yüzünü göstermesin,*
Calpı kara cediger	*Topyekûn kara Cediger*

Cabıla kol saldı ele,
Kalıñ kara cediger
Karasañ müşkül uşunday,
Kaptap catıp kaldı ele.
Cer düñgüröp ceeligip,
Cediger kaptap ötküçö
Tüp kötörö düñgüröp,

Hep birden saldırmıştı,
Kalabalık kara Cediger,
Baksana, müşkül böyledir,
Üşüşüp yatıp kalmıştı.
Yer gümbürdeyip azgınlaşıp,
Cediger üşüşüp geçene dek,
Kökten söküp gümbürdeyip,

İKİNCİ BÖLÜM

Akkelte Susunca

Külçoro tek başına orduyu tutarken Kıyaz, Semetey'in korkunç koruyucularını — kara yılan Mar'ı, boz kaplanı, tepede süzülen alp karakuşu — sayarak Kançoro'ya kaçmayı önerir; fakat Kançoro üç eski kinini (Surkoyon yularının başkasına verilmesi, Oogan hanlığının ve Koñurbay'ın Kara atının kendisinden esirgenmesi) döküp Semetey'in altı gün içinde öleceğine ant içer. Külçoro, anası Kanıkey'in Kançoro ihanetini önceden bildirdiğini hatırlatarak beyine ok geçmez kürkü giydirir ve onu Toltoy'dan kalma Surkoyon'a bindirir. Ne var ki ecel alâmetleri art arda gelir: Akkelte çakmak ve köz değse de ateş almaz, eski kin güden Surkoyon adım atmayı reddeder ve Semetey "Atam Manas'ın yolu" diyerek atın başını keser. Atsız, yaya kalan kahraman, eyerini yastık, Akolpok'u yorgan edip kıbleye dönerek düşman ortasında uykuya yatar.

Uyanan Semetey, ağlayan Külçoro'ya vasiyetini söyler: yedi gün daha vuruşulacak, Kıyaz ile Kançoro'nun başı alınacaktır; üç aylık hamile Ayçürök oğul doğurursa doksan mal kesilip adı Seytek konacak, Külçoro Ayçürök'ü kendisi alacak, hazine yoksula ve yetime açılacak, Kırgız Talas–Keñ-Kol boylarında birlik içinde oturup Çin ve Kalmuk baskınlarına karşı nöbet tutacaktır. Bakay'a veremeyeceği cenaze aşına yanan Semetey, Buhara'dan çıkıp Argın'a han yaptığı Sarı Han'a acil mektup ulaştırılmasını buyurur. Bu sırada saldırıya sürülen Cediger, Manas'ın tuzuna ihanetten ürkerek duraklar; derken Cılgındı ile Keñ-Kol'dan toz yükselir: Tuuçunak'a binmiş Sarı Han "Manas!" narasıyla orduyu yararak yetişir, halkın "suçlu Kançoro ile Kıyaz'dır" yakarışı üzerine kılıcı Coykuma'yı sıyırır ve bölüm, savaşın eşiğinde kesilir.

KÜNYE — KEY FACTS

- Kançoro, ihanetini üç kine bağlar: Surkoyon'un yuları, Oogan seferinden sonra esirgenen hanlık ve Beecin dönüşü verilmeyen Koñurbay'ın Kara atı; Bakay ile hiç denk tutulmadığından yakınır.
- Kanıkey'in yıllar önce Kançoro'nun hıyanetini bildirdiği ortaya çıkar; Külçoro beyine ok geçmez kürk giydirip onu Toltoy'dan ganimet Surkoyon'a bindirir.
- Ecel işaretleri üst üste gelir: Akkelte tüfeği çakmak ve közle bile ateş almaz; kulağı kesilip Ogoy damgası vurulmuş Surkoyon eski kinle yürümeyi reddedince Semetey atın başını keser.
- Atsız kalan Semetey eyerini yastık, Akolpok'u örtü yapıp kıbleye dönerek düşman ortasında uyur — destanın en çarpıcı kayıtsızlık sahnelerinden biridir.
- Vasiyetin çekirdeği: Ayçürök'ün karnındaki üç aylık çocuk oğul olursa adı Seytek konacak, Külçoro Ayçürök'ü alacak, hazine yoksula dağıtılacak, Çıyırdı ile Kanıkey kendilerine kıymayacaktır.
- Semetey'in Argın'a han yaptığı eski Sarı Taz, yani Sarı Han, çağrı mektubu üzerine Tuuçunak atıyla ve Coykuma kılıcıyla ("kabzası dört, ağzı bin") yetişip Cediger ordusunu yarar.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Kankor şerge cetkençe	*Hunhar aslana varıncaya dek*
Kaçırıp ayza saydırbay	*Saldırtıp mızrak sançtırmadan,*
Kankor şerdi aldırbay,	*Hunhar aslanı kaptırmadan,*
Beren tuugan Külçoro	*Yiğit doğan Külçoro*
Kıyazın buzup col salıp,	*Kıyaz'ın safını bozup yol açıp,*
Kıcıldagan köp curtka	*Kaynaşan kalabalık halka*
Kıykırık salıp, kol salıp,	*Nara atıp, saldırıp,*
Mañdaylaşıp turuşup,	*Karşı karşıya durup,*
Barsıldaşıp uruşup.	*Gümbür gümbür vuruşup.*
Baatırlıgı şerligi,	*Yiğitliği, aslanlığıyla,*
Ozo çıktı Külçoro.	*Öne çıktı Külçoro.*
Baatırga cetkizbey	*Bahadıra vardırmadan*
Cedigerdin baarısın,	*Cediger'in hepsini,*
Caşı menen karısın,	*Gencini de yaşlısını da,*
Aybaltaçan ıktuusun,	*Aybaltalı ustasını,*
Ayzaga kambıl mıktuusun,	*Mızrakta mahir yamanını,*
Beli katuu berenin,	*Beli pek yiğidini,*
Bek kögörgön erenin,	*İnat kesilmiş erenini,*
Balbansıgan şerlerin,	*Pehlivanlık taslayan aslanlarını,*
Badana kiyip barbayıp,	*Zırh kuşanıp kabaran,*
Balkıldagan erlerin	*Gürbüz gürbüz erlerini*
Tozo çıgıp Külçoro	*Önlerini kesip Külçoro*
Tozoktu toodoy saldı ele,	*Dağ gibi azap saldıydı,*
Cakındaşpay uruşup,	*Yaklaşmadan vuruşup,*
Cadaaldaşıp turuşup,	*İnatlaşıp durup,*
Caman kırgın boldu ele.	*Fena kırgın olduydu.*
Cöö turgan baatırga	*Yaya duran bahadıra*
Ozo çıktı Külçoro	*Öne çıktı Külçoro*
Taş korgonun talkalap,	*Taş kalesini parçalayıp,*
Takır aydap kolotun,	*Vadisini boydan boya sürüp,*
Tozo çıktı Külçoro.	*Yolunu kesti Külçoro.*
Kum korgonun kuykalap,	*Kum kalesini kavurup,*
Kulcuñdagan erenin	*Kasılıp duran erenini*
Kuup çıktı Külçoro,	*Kovup çıktı Külçoro,*
Kup oşondoy berenin	*Tam da öyle yiğidini*
Keñ bagalek cargak şım	*Geniş paçalı meşin şalvarlı,*

Kerişke balban şer Çoro,
Kaarlansa buy kılgan
Kabılan balban er Çoro,

Kagış kılbay kalbadı
Kançoro, Kıyaz erlerdi
Kabılandan üstünön
Çöl tüşürüp aydadı
Ayza cetken cerlerin
Ayza menen añtarıp,
Andan cakın kelgenin
Kılıç menen kıymalap,
Kırgındı kızık saldı ele.
Cetken cerin maydalap,
Erenderin ayzalap,
Kançoro menen er Kıyaz
Balbandarın kaydalap,
Kalıñ kara cediger
Kaltırbastan capırıp,
Kaltırbay soguş kıluuga
Cekeme-ceke uruşup,
Üksöñdöşüp turuuga,
Kançoro kandı çakırıp,
Kaarlanıp bakırıp,
Kalbay soguş kıluuga
Er Kıyazın çakırıp.
Kaynap kelgen cediger
Kabılan şerdin üstünön
Kayra aydadı sapırıp.
Kayrattaşıp çoñ balban
Külçoro saldı çoñ cañcal.
Külçorodoy berendin
Dobuşunan çañ çıgıp,
Kayratınan can çıgıp,
Aşıp-şaşıp sabıldı
Cedigerdin er Kıyaz
Kurdaş ay dep kuturgur
Kançorogo cabıldı:
«Kagılayın kurdaş ay

Cenkte pehlivan aslan Çoro,
Kükredi mi kırıp geçiren
Kaplan pehlivan er Çoro,

Çarpışmadan geri kalmadı
Kançoro'yla Kıyaz erlerini
Kaplanın üstünden
Çöle döküp sürdü,
Mızrak yetişen yerlerini
Mızrakla devirip,
Ondan yakın geleni
Kılıçla doğrayıp,
Kırgını kızgın saldıydı.
Yetiştiği yeri ezip,
Erenlerini mızraklayıp,
Kançoro ile er Kıyaz
Pehlivanlarını "hani, nerede" diye kovup,
Kalabalık kara Cediger'i
Bırakmadan devirip,
Eksiksiz savaş kılmaya,
Teke tek vuruşup,
Göğüs göğüse durmaya,
Kançoro hanı çağırıp,
Öfkelenip bağırıp,
Geri durmadan savaşmaya
Er Kıyaz'ını çağırıp.
Kaynayıp gelen Cediger'i
Kaplan aslanın üstünden
Savurup geri sürdü.
Yüreklenip koca pehlivan
Külçoro kopardı büyük kavga.
Külçoro gibi yiğidin
Sesinden toz kopup,
Heybetinden can çıkıp,
Şaşkın telaşla çırpındı
Cediger'in er Kıyaz'ı,
"Ah yoldaş!" deyip, kuduruk,
Kançoro'ya yapıştı:
«Kurbanın olayım yoldaş ah,

Balban da eken, şer da eken,	*Pehlivan da imiş, aslan da imiş,*
Murunkunun kebi ele	*Öncekilerin sözüydü*
Uşu cürgön Kançoro	*Şu gezen var ya, Kançoro,*
Tuulgan adam uulunan	*Doğmuş âdemoğlundan*
Tuura örttöngür şer eken.	*Tam yakılası aslanmış.*
Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay-âlemi kasıp kavuran,*
Kırıp keter neme eken,	*Kırıp geçer biriymiş,*
Kökcaldıgı körünöö	*Bozkurtluğu apaçık,*
Ayzakerden ıktuu eken.	*Mızrakçıdan ustaymış.*
Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay-âlemi kasıp kavuran,*
Ayabagan mıktuu eken.	*Amansız bir yamanmış.*
Ulukman okşoyt, şer okşoyt,	*Lokman'a benzer, aslana benzer,*
Uşunçalık er okşoyt,	*Bunca yaman ere benzer,*
Kamınganı colborstoy,	*Davranışı kaplan gibi,*
Kaçırganı aman bolboy,	*Saldırdığı sağ kalmaz,*
Kerilgeni arıslanday,	*Gerinişi aslan gibi,*
Kezikse candı cançkıday,	*Rast gelse canı deşecek gibi,*
Kaarı tereñ butkulday,	*Kahrı derin uçurum gibi,*
Kagılayın kurdaş ey,	*Kurbanın olayım yoldaş ey,*
Kaçırgandı cutkunday,	*Saldırdığını yutacak gibi,*
Şamdagayı colborstoy,	*Çevikliği kaplan gibi,*
Tabışkan aman bolbostoy,	*Karşılaşan sağ kalmayacak gibi,*
Teñiz törö sultanga	*Deniz misali töre sultana*
Teñelişip neteli,	*Denk tutuşup nideriz,*
Tegi baatır, kebimdi uk	*Hele bahadır, sözümü dinle,*
Ayılga aman kaytsak beym,	*Obaya sağ dönsek bari,*
Abakelep calınıp,	*"Ağabey" deyip yalvarıp,*
Arıslan şerdin özünö	*Aslan şerin kendisine*
Tootoru tartıp kaytsak beym,	*Tootoru'yu sunup dönsek bari,*
Tootorunu tartpasak	*Tootoru'yu sunmazsak*
Külazıktan çaçalı.	*Yol azığından saçalım.*
Tigi eer beldey moynoktun	*Şu eyer beli gibi geçidin*
Etek cagın aşalı.	*Etek yanından aşalım.*
Kökcal şerge katılbay	*Bozkurt aslana bulaşmadan,*
Kokuy, kurdaş kaçalı,	*Aman yoldaş, kaçalım,*
Al ketpegen aykölgö	*Gücü tükenmez deryadile*
Alıştı kılıp neteli,	*Güreşe tutuşup nideriz,*
Aydiretin kurdaş ay	*Aman aman yoldaş ah,*

Teñelişip çırdaşpay,
Tegi, dostum, keteli,
Buurugup ketse ayköl şer
Buy kılıp iet dedi ele
Baştagının kebi ele.

Denk olup çekişmeden,
Hele, dostum, gidelim,
Coşup taşarsa deryadil aslan
Kırıp geçirir demişlerdi,
Eskilerin sözüydü.

Kaarlansa, kankor şer
Karap kılıp cer cüzün
Kaltırbay kırat dedi ele,
Aytkanım uşul bilip al,
Alda, dostum, tilimi al,
Ceti-Özöndü cerdegen.
Az cediger curt elek,
Özünçö duşman ceñbegen,
Kaptap adam cürbögön,
Kankordon korkup bizderge
Tigi kızılbaş kalkı tiybegen.
Bul emne boluçu?
Kankor şer da bar dep,
Barañdın eli baspagan,
Barmaktuu adam batpagan,
Kök arıslanday tolgongon,
Dañkın ugup kankorgo
Alek bolup kökcaldan
Aygandın kalkı oygongon,
Beldüü kankor beli ele,
Mendeden artık şer ele
Içi kenen, özü şer
Cer cüzünön keñ ele.
Erkek aşıp katın tuup,
Bul öñdöngön kökcaldı
Mendesi berbeyt degi ele,
Betin kördüm kökcaldın
Acıdaardın tügü bar,
Arkasın kördüm ayköldün
Ayza sunup kaçırgan
Altı miñ erdin sürü bar.
Koldogonu sur colbors
Kobutta mınday can bolbos,

Kükredi mi hunhar aslan,
Harap edip yeryüzünü,
Kimseyi komaz, kırar demişlerdi,
Dediğim budur, bilesin,
Hadi dostum, sözümü tut,
Ceti-Özön'ü yurt edinen,
Az Cediger halkıydık biz,
Kendi başına düşman yenmemiş,
Üstüne akın görmemiş,
Hunhardan korkup bize
Şu Kızılbaş halkı dokunmamıştı.
Bu ne olacaktı?
Hunhar aslan da var diye,
Baran'ın eli ayak basmamış,
Parmağı tutan adam sokulamamış,
Gök aslan gibi gerinip dönen,
Ününü duyup hunharın,
Bozkurttan helâk olup
Aygan'ın halkı uyanmış,
Beli pek hunharın beliydi,
Âdemoğlundan üstün aslandı,
İçi geniş, kendi aslan,
Yeryüzünden genişti.
Erkeği aşan kadın doğsa da,
Bunun gibi bir bozkurdu
Kul kısmı hiç veremez elbet,
Yüzünü gördüm bozkurdun,
Ejderhanın tüyü var,
Sırtını gördüm deryadilin,
Mızrak uzatıp saldıran
Altı bin erin heybeti var.
Koruyucusu boz kaplan,
Kuytularda böyle can olmaz,

	Oozunan çıkkan ilebi	*Ağzından çıkan soluğu*
	On eki aşuu celindey	*On iki geçidin yeli gibi,*
	Oolukması karmasa	*Cezbesi bir tuttu mu,*
	Aylanayın kurdaş ey,	*Kurbanın olayım yoldaş ey,*
	Bu kankoruñ ay-aalamdı cegidey. Bet alışsak ölböybü,	*Bu hunharın ay-âlemi yutacak gibi. Yüz yüze gelsek ölmez miyiz,*
	Adamdan mınday körbödüm	*İnsandan böylesini görmedim,*
195530	Kocurunan can şaşat,	*Homurtusundan can şaşar,*
	Koburtunan el kaçat,	*Gürültüsünden el kaçar,*
	Kabagı biyik butkulday,	*Kaşı yüksek sarp kaya gibi,*
	Karmaşkandı cön ele	*Tutuşanı olduğu gibi*
	At-tonu menen cutkuday,	*Atı donuyla yutacak gibi,*
	Koldogonun karañar	*Koruyucusuna bakın hele,*
	Oozun açıp ışkırıp,	*Ağzını açıp ıslık çalıp,*
	Cön ele cutkanı turat kara Mar	*Öylece yutmaya durur kara Mar,*
	Kaptal cagın karasam	*Yan tarafına baksam,*
	Oozun açıp oncoñdop,	*Ağzını açıp kasılarak*
195540	Carganı turgan sur colbors,	*Parçalamaya duran boz kaplan,*
	Aylanayın kurdaş ay,	*Kurbanın olayım yoldaş ah,*
	Caanamda mınday can bolbos	*Cihanımda böyle can olmaz,*
	Alp karakuş-zımuruk	*Alp karakuş — Zümrüdüanka*
	Bul asmandan küülönüp,	*Şu gökten hız alıp,*
	Azır eñip ketçüdöy,	*Şimdi kapıp gidecek gibi,*
	Arbayta buttu sunuptur,	*Pençesini gere gere uzatmış,*
	Kankor şerdin özünö	*Hunhar aslanın kendisine*
	Süröön bolup turuptur,	*Destek olup durmakta,*
	Altımış kişi bakırıp,	*Altmış kişi bağırıp,*
195550	Ar kişisi körünö	*Her kişisi göz göre*
	«Manastap» uraan çakırıp,	*«Manas!» diye nara atıp,*
	Ar kişinin mingeni	*Her kişinin bindiği*
	Temir tuyak cez bilek	*Demir tırnak, tunç bilek,*
	Tegiz bedöö malı bar,	*Hep küheylan malı var,*
	Bir kişisin karasam	*Bir kişisine baksam,*
	Bir kişidey alı bar,	*Bir er kadar gücü var,*
	Ayza sunup çakçayıp,	*Mızrak uzatıp göz belertip,*
	Tulpar oozun buruptur,	*Küheylanın başını çevirmiş,*
	Kabılanga momintip	*Kaplana böylece*
195560	Karaan bolup turuptur,	*Arka olup durmakta,*

	Munusu kanday boluuçu?	*Bu iş nasıl olacaktı?*
	Bet alışsa bul kankor	*Yüz yüze gelse bu hunhar*
	Kezikkendi soruuçu,	*Rast geleni sömürür,*
	Kıyanın belin aşalı,	*Kıya'nın belinden aşalım,*
	Kokuy, dostum, kaçalı,	*Aman, dostum, kaçalım,*
	Beren ay, kulduk kıldık dep,	*Yiğidim, kulluk ettik deyip,*
	Bir dalaydı körböylü,	*Nice belayı görmeyelim,*
	Uruştu mıktap salbaylı,	*Savaşı sıkı kızıştırmayalım,*
	Ceti-Özöndö tolgon cediger	*Ceti-Özön'e dolan Cediger'i*
195570	Ceñilip curttu kırdırıp,	*Yenilip halkı kırdırıp,*
	Ubalına kalbaylı	*Vebalinde kalmayalım,*
	Külazıktı çaçalı,	*Yol azığını saçalım,*
	Küldü kalbay küñgüröp,	*Hep birden, kimse kalmadan,*
	Ceti-Özön közdöy kaçalı.	*Ceti-Özön'e doğru kaçalım.*
	Korcoñdogon kankorgo	*Kasılıp duran hunhara*
	Köp teñelip neteli,	*Boy ölçüşüp nideriz,*
	Belgilüü eken bel eken,	*Adı belli bir belmiş o,*
	Mendeden bölök şer eken,	*Âdemden başka bir aslanmış,*
	Kabarınan can çıktı.	*Haberinden can çıktı.*
195580	Sıyagı bölök zaarı küç	*Görünüşü başka, zehri güçlü,*
	Sırttan şerdin özü eken,	*Yaman aslanın ta kendisiymiş,*
	Kubalap kördüm kankordu	*Kovalayıp gördüm hunharı,*
	Acıdaardın közü eken,	*Ejderhanın gözüymüş,*
	Aylanayın kurdaş ey,	*Kurbanın olayım yoldaş ey,*
	Bolcolun körüp kankordun	*Heybetini görüp hunharın*
	Bokono söögüm bolkuldap,	*Kaburga kemiğim zonklayıp,*
	Boktu içegim solkuldap,	*Kör bağırsağım burkulup,*
	Bilek ketip sabınan,	*Bilek çıkıp sapından,*
	Botom, cürögüm çıgıp kabınan, Ay-	*Yavrum, yüreğim çıkıp zarından, Ay-*
	aalam curt birikse,	*âlem halkı birleşse,*
195590	Özüm Kıyaz bolgonu,	*Kendim Kıyaz olalı,*
	Özöndüü suuga kongonu	*Vadili suya konalı,*
	Ordo kütüp, kan bolup,	*Orda kurup han olalı,*
	Oluyazaada can bolup,	*Evliyazade can olup,*
	Eki tizgin bir çılbır	*İki dizgin, bir yular,*
	Eptep kolgo alganı,	*Ustaca ele alalı,*
	El başkarıp, curt biylep,	*El yönetip, yurt güdüp,*
	Sultan bolup kalganı,	*Sultan olup kalalı,*

Çoñ erdigim bar bolup,
Cedigerge kan bolup,
Çoñdugum töödöy nar bolup,
Ceti-Özöndüü cediger
Ceke bilgen can bolup,
Baatır Kıyaz bolgonu,
Kıyaz atka kongonu,
Kütkönüm sandap çok ele,
Kılganım kıyın şok ele,

Büyük yiğitliğim var olup,
Cediger'e han olup,
Heybetim buğra deve gibi olup,
Ceti-Özön'lü Cediger'i
Tek başına bilen can olup,
Bahadır Kıyaz olalı,
Kıyaz adını alalı,
Güttüğüm sayısız, çoktu,
Ettiklerim yaman, azgındı,

Sıyagı zaar zaarı küç,
Bul öñdöngön can menen,
Körkömdü mınday kan menen,
Betteşkenim cok ele,
Bolcolun kördüm kankordun.
Botom kurdaş, kebimdi uk!
Borumduu da eken şer da eken,
Bolcolu cok er da eken,
Köz kaşatı butkulday,
Körüngöndü cutkuday,
Çamınganın çalgıday,
Serpkenin kolgo algıday,
Kez bolgondu kemirip,
Uzununan salgıday,
Betteşkendi cargıday,
Beypaydı bekem kılgıday,
Kez kelgendi kırgıday
Telegeyi teñ eken
Bettep mende bargısız,
Bet algan tirüü kalgısız,
Karaanı toodoy şer eken.
Katılgısız er eken.
Alayıp közü çolpondoy,
Ay kulagı kalkanday
Koldogonu bar eken,
Cölögönü bir toguz
Tegi kökcal berendi
Botom, tegerektep alıptır.
Aybatı artık şer eken,

Görünüşü zehir, zehri güçlü,
Bunun gibi bir canla,
Böyle görklü bir hanla,
Yüz yüze gelmişliğim yoktu,
Heybetini gördüm hunharın.
Yavrum yoldaş, sözümü dinle!
Boylu posluymuş, aslanmış da,
Ölçüye sığmaz ermiş de,
Kaş yayı sarp yar gibi,
Görüneni yutacak gibi,
Atılanı tırpanlayacak gibi,
Savurduğunu kapacak gibi,
Rast geleni kemirip,
Boylu boyunca serecek gibi,
Yüzleşeni yaracak gibi,
Cefayı katmerleyecek gibi,
Denk geleni kıracak gibi,
Her şeyiyle eksiksizmiş,
Karşısına kul varamaz,
Yüz tutan sağ kalamaz,
Karaltısı dağ gibi aslanmış.
Sataşılmaz ermiş.
Belerse gözü Çolpan gibi,
Ay kulağı kalkan gibi,
Koruyucusu varmış,
Dayanağı tam dokuz,
Hele bozkurt yiğidi,
Yavrum, çepeçevre sarmışlar.
Heybeti üstün aslanmış,

Ordo tolgon kırgızga
Opol-Toodoy çep eken,
Şerge soguş kılganıñ
Kuday urgan kep eken,
Betteşpeymin uruşpaym.
Beypayluu ayza sunuşpaym,
Kabılan menen çalışpaym,
Kankoruñ menen alışpaym,
Çalkıldaşıp neteyin

Ordayı dolduran Kırgız'a
Opol Dağı gibi kaleymiş,
Aslana savaş açman
Tanrı çarpmış bir sözmüş,
Yüzleşmem, vuruşmam.
Belalı mızrak uzatmam,
Kaplanla çarpışmam,
Hunharınla tutuşmam,
Çalkalaşıp nideyim,

Ordoluu curttan ayrılam,
Kayran curttan ayrılıp,
Kokuy, kurdaş keteyin.
Cer-suu cüzün çalbaymın
Ölüm kirip az kalgan,
Öksüp cürüp birikken,
Tentip cürüp çogulgan,
Tozup cürüp birikken
Asmandan cıldız coşulgan.
Baatır, tuulgan uul oñçu emes,
Ar kaydan kelip koşulgan,
Baatır, mal alası tışında
Az cediger bizdin el
Uşuntip kızık kıldırıp,
Kankor şerge kırdırıp,
Akıldan caman şaşpaylı.
Ceke kulduk kıldık dep,
Calpı kara cediger
Cer-cerdi közdöy kaçpaylı, Kay murazga ceteli,
Kıylabızdı kırbaylık
Kıcıldagan çabal curt
Kıylanı tartuu kılbaylı,
Cakın bolup keteli,
Kıyalı toonun señirdey,
Kıymıldasa kankoruñ
Kıyırluu curttu cegidey.
Kıyın köp-kök turuuga
Tınç catkanda cediger

Ordalı yurttan ayrılırım,
Yazık, yurttan ayrılıp,
Aman yoldaş, gideyim.
Yer-su yüzünü kolaçan etmem,
Ölüm girip azı kalmış,
Hıçkıra hıçkıra birleşmiş,
Sürüne sürüne toplanmış,
Dağıla dağıla birleşmiş,
Gökten yıldız dökülmüş.
Bahadır, doğan oğul onmaz,
Her yandan gelip katılmış,
Bahadır, malın alacası dışında,
Az Cediger bizim el,
Böyle oyuncak ettirip,
Hunhar aslana kırdırıp,
Akıldan fena şaşmayalım.
Tek tek kulluk ettik deyip,
Topyekûn kara Cediger,
Dört bir yana kaçmayalım, Hangi murada ereriz,
Nicemizi kırdırmayalım,
Kaynaşan güçsüz halktan
Nicesini armağan etmeyelim,
Yakın olup gidelim,
Yalçın dağın doruğu gibi,
Kımıldadı mı hunharın,
Uçsuz yurdu yutacak gibi.
İnatla göğüs germeye,
Rahat yatarken Cediger,

Kol kozgolup cıyılıp,
Kokuy bolup cürböylü,
Ara cerde kırılıp,
Ayköl şerge katılıp,
Azapka böödö çatılıp,
Tuygunga böödö katılıp,
Müşkülgö böödö çatılıp,
Kara zoñgok aşuu bel,
Belsiz kalıp cürböylü.
Eren kurdaş özüñ bil
Cediger kalktan ayrılıp,
Tügöngön sayın tütögön,
Elsiz kalıp cürböylü,
Şıypanarga kuyruk cok
Turgan elden ayrılıp,
Kulanga çalış bolboylu,
Basa turgan butuñ cok

Ordu kalkıp toplanıp,
Vay hâlimize demeyelim,
İki arada kırılıp,
Deryadil aslana sataşıp,
Azaba boşuna dolanıp,
Doğana boşuna sataşıp,
Müşküle boşuna dolanıp,
Kara sarp aşıt bel,
Belsiz kalıp gitmeyelim.
Eren yoldaş, sen bilirsin,
Cediger halkından ayrılıp,
Tükendikçe tüten,
Elsiz kalıp gitmeyelim,
Sallayacak kuyruğu yok,
Duran elden ayrılıp,
Kulan misali olmayalım,
Basacak ayağın yok,

Cılanga çalış bolboylu,
Aytkanım uşul bilip al,
Kançoro kurdaş tilimdi al.
Agasına taarınıp,
Ini coolu bolçu emes.
Tuuganga kara sanalıp,
Kişi alası içinde
Minte bergen oñçu emes,
Baatır, törögö salam aytalı,
Birdikti koyup bir cerge
Baatır, dos boluşa kaytalı!
Calañ kırgız uruşup,
Kalkıbız tuugan üröndöş
Cay aytışıp dos bolup.
Cana duşman coo çıksa,
Kıcıldaşpay kırgız curt
Ubada kıla keteli,
Manastın uulu kök calga
Calañ kara cediger
Can-cabıla turalı,
Cana baatır mına dep,

Yılan misali olmayalım,
Dediğim budur, bilesin,
Kançoro yoldaş, sözümü tut.
Ağabeyine küsüp,
Kardeş düşman olmamalı.
Akrabaya kara düşünüp,
İnsanın alacası içinde,
Böyle yapıp duran onmaz,
Bahadır, töreye selam verelim,
Birliği koyup bir yere,
Bahadır, dost olarak dönelim!
Salt Kırgız birbiriyle vuruşup,
Halkımız akraba, aynı tohumdan,
Tatlı konuşup dost olup.
Yine düşman, yağı çıkarsa,
Çekişmeden Kırgız halkı,
Söz verip gidelim,
Manas'ın oğlu bozkurda,
Topyekûn kara Cediger,
Canla başla duralım,
İşte bahadır, yine, deyip,

Tootoru tartuu kılalı,
Aba dep salam aytalı
Arıslandan aman kaytalı,
Tübü tüptüü şer degen
Tügönüşö coo kelip
Tügöngürdü ceñbegen,
Tübünön beri küçögön,
Ölgön sayın öörçügön,
Aalamga cetken kanatı
Alış kılgan mendenin,
Kanın içmey adatı

Tootoru'yu armağan edelim,
"Ağabey" deyip selam verelim,
Aslandan sağ dönelim,
Kökü köklü aslan denen,
Tüketmeye düşman gelip,
Tükenesiceyi yenememiş,
Kökünden beri güçlenen,
Öldükçe çoğalıp azan,
Âleme yeten kanadı,
Tutuştuğu kulun,
Kanını içmek âdeti,

Teñelişip neteli.
Curt bülünböy, el aman
Til al, dostum, kebimdi uk,
Ardemeni köp aytkan
Uşunçada keteli!» –
Dep, oşondoy degen soñ,
Atırañdap Kançoro
Alañgir caa aştadı
Kıyaz tügül cediger
Kıykırıgı taş carıp,
Kırıp ie taştadı:
«Atañdın körü, er Kıyaz,
Añılday berdiñ sen Kıyaz!
Bul kebiñdi kim uksun,
Bir karañgı tün uksun,
Kazılgan üñkür or uksun,
Kaynatıp koygon şor uksun,
Mına uşundan bölök kim uksun! Degi akıldan şaşalı
Baatır Kıyaz dep cürsöm,
Katın Kıyaz ekensiñ.
Eren Kıyaz dep cürsöm,
Öz tapkanın talkalap
Şaşçu Kıyaz ekensiñ,
Özüñdön özüñ entigip,
Kaççu Kıyaz ekensiñ,
Kaarım kelgen kakayıp,

Boy ölçüşüp nideriz.
Yurt bozulmadan, el esen,
Söz dinle dostum, sözümü tut,
Olur olmazı çok söyleyen,
Bu fırsatta gidelim!» –
Deyip, böyle dedikten sonra,
Öfkeyle köpürüp Kançoro,
Alañgir yayı kurdu,
Kıyaz şöyle dursun, Cediger'i,
Naraları taş yarıp,
Kırıp geçiriverdi:
«Babanın körü, er Kıyaz,
Anırıp durdun sen Kıyaz!
Bu sözünü kim dinlesin,
Bir karanlık gece dinlesin,
Kazılmış in, çukur dinlesin,
Kaynatılıp konmuş çorak dinlesin,
İşte bundan başka kim dinlesin! Hepten akıldan şaşalım,
Bahadır Kıyaz der dururdum,
Karı Kıyaz imişsin.
Eren Kıyaz der dururdum,
Kendi bulduğunu parçalayıp,
Şaşıran Kıyaz imişsin,
Kendi kendine soluyup,
Kaçan Kıyaz imişsin,
Kahrım gelmiş, dikilip,

	Karargandan tünörüp.	*Karardıkça kararıp.*
	Kaarlanıp turamın,	*Öfkeyle durmaktayım,*
195750	Özümdün agam Semetey	*Kendi ağabeyim Semetey,*
	Uşuga kazat kılamın.	*İşte buna sefer ederim.*
	Özöndü bulak Ceti-Suu	*Vadili pınarlı Ceti-Suu'da,*
	Ördötö salar malım cok,	*Yukarı sürecek malım yok,*
	Öz tuuganım kas boldu	*Öz akrabam hasım oldu,*
	Ölümdön tartar canım cok,	*Ölümden sakınacak canım yok,*
	Almaluu bulak Keñ-Özön	*Elmalı pınar Keñ-Özön'e,*
	Aydap salar malım cok,	*Sürüp salacak malım yok,*
	Öz tuuganım coolaştı	*Öz akrabam yağı kesildi,*
	Acaldan ayar canım cok,	*Ecelden esirgeyecek canım yok,*
195760	Arıslan Kıyaz dep tursam	*Aslan Kıyaz der dururken,*
	Ar bebirep söz aytkan	*Türlü gevezelikle söz söyleyen,*
	Kaçkan Kıyaz ekensiñ,	*Kaçan Kıyaz imişsin,*
	Baatır Kıyaz dep cürsöm	*Bahadır Kıyaz der dururdum,*
	Kapır Kıyaz ekensiñ,	*Kâfir Kıyaz imişsin,*
	Ceti konuş cerimdi	*Yedi konak yerimi,*
	Bel eken dep oturam,	*Dayanak sanıp otururum,*
	Cerge kirgen cediger	*Yere giresi Cediger'i,*
	El eken dep oturam,	*El sanıp otururum,*
	Ubadaga temirdey	*Sözünde demir gibi,*
195770	Kök eken dep oturam,	*Pek sanıp otururum,*
	Kaşatka salgan çoñ dubal	*Yara örülmüş koca duvarı,*
	Tam eken dep oturam,	*Ev sanıp otururum,*
	Dardañdagan er Kıyaz	*Böbürlenen er Kıyaz,*
	Seni kan eken dep oturam,	*Seni han sanıp otururum,*
	Bel algan coogo tırışpay,	*Bel bağlanan düşmana direnmeden,*
	Bılçıldaşıp uruşpay,	*Göğüs göğüse vuruşmadan,*
	Bekem beypay kördüm dep,	*Ağır cefa gördüm deyip,*
	Betteşçü bolsoñ öldüñ dep,	*Yüzleşirsen öldün deyip,*
	Bek atın tartıp kaçalı,	*Sağlam atı çekip kaçalım,*
195780	Bek bolboy kayra cerge kir,	*Bey olmadan geri yere gir,*
	Kanga toybos kankordun	*Kana doymaz hunharın,*
	Kay kılıgın bilesiñ,	*Hangi huyunu bilirsin,*
	Kaar buzar bu antkordun	*Kahrı bozan bu vefasızın,*
	Atañdın körü er Kıyaz!	*Babanın körü, er Kıyaz!*
	Akmak kişi ekensiñ,	*Ahmak kişi imişsin,*

Öz canıña çoñ balaa
Tapçu kişi ekensiñ,
Öz canıña bir duşman
Bakçu kişi ekensiñ,
Koydoy başıñ kesilip,
Koondoy içiñ carılıp
Kokuy bolup bülünüp
Catçu kişi ekensiñ,
Kıyın müşkül balaanı
Körçü kişi ekensiñ,
Acaldan murun baçagar
Ölçü kişi ekensiñ.
Manastın uulu zor kankor

Kendi canına büyük bela,
Bulan kişi imişsin,
Kendi canına bir düşman,
Besleyen kişi imişsin,
Koyun gibi başın kesilip,
Kavun gibi karnın yarılıp,
Vay hâline düşüp perişan,
Yatan kişi imişsin,
Ağır müşkül belayı,
Gören kişi imişsin,
Ecelden önce, uğursuz,
Ölen kişi imişsin.
Manas'ın oğlu ulu hunhara,

Tootoru tartuu sen kılsañ
Korkkonunan berdi dep,
Katından tömön cediger
Kologon boydon keldi dep,
Too toru tartsañ utpaybı?
Töböñön çoku tayıtıp,
Atañdın körü, Kıyaz kul,
Senin tomuktay başıñ cutpaybı?
Toktoboy başn çabamın.
Cediger tartsañ el kılıp,
Kuturgan kankor albaybı?
Kulcuñdatıp bir künü
Seni kurmandıkka çalbaybı?
Bayırkı cini karmasa,
Baylap alıp özüñdü
Çukutup eki közüñdü
Kök torpoktoy üyrötüp,
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga carbaybı?
Surasa berbes malıña
Atañdın körü, oy Kıyaz!
Zulpukor tiet canıña,
Tolkup ketip al kankor
Tobuñdu topot kılbaybı?
Toktotpoy curtuñ kırbaybı?

Tootoru'yu sen armağan etsen,
Korkusundan verdi diye,
Karısından aşağı Cediger,
Boynu bükük geldi diye,
Tootoru'yu sunsan kazanmaz mı?
Tependen kafanı sıyırıp,
Babanın körü, Kıyaz kul,
Senin aşık kemiğince başını yutmaz mı?
Durmadan başını vururum.
Cediger'i sunsan el diye,
Kudurmuş hunhar almaz mı?
Bir gün seni sürükleyip,
Seni kurban etmez mi?
Eski öfkesi tutarsa,
Bağlayıp alıp seni,
Oyup iki gözünü,
Boz dana gibi alıştırıp,
Yol üstünde sürükleyip,
Azgın itlere parçalatmaz mı?
İstese vermediğin malına,
Babanın körü, hey Kıyaz!
Zülfikar değer canına,
Coşup taşıp o hunhar,
Topunu darmadağın etmez mi?
Durdurmadan yurdunu kırmaz mı?

	Aylıñdı apat kılbaybı?	*Obanı harap etmez mi?*
	Senin aydap curtuñ kırbaybı?	*Yurdunu sürüp kırmaz mı?*
	Çoñ-Ürgönçtün çeginde,	*Çoñ-Ürgönç sınırında,*
	Atañdın körü, Er Kıyaz!	*Babanın körü, er Kıyaz!*
	Arıslanbı dep işensem	*Aslan mı diye güvensem,*
	Ayban Kıyaz ekensiñ,	*Hayvan Kıyaz imişsin,*
	Ceti-Suudan dürküröp,	*Ceti-Suu'dan gümbürdeyip,*
195830	Cetik kıyla kol keldiñ,	*Donanmış nice orduyla geldin,*
	Uruşkanga kep kıldıñ,	*Vuruşmaya söz ettin,*
	Ubadanı bek kıldıñ,	*Ahdi sağlam kıldın,*
	Ubadañdan ayrılıp,	*Ahdinden dönüp,*
	Kalgan Kıyaz ekensiñ,	*Kalan Kıyaz imişsin,*
	Öz işiñdi unutup,	*Kendi işini unutup,*
	Kalgan Kıyaz ekensiñ,	*Kalan Kıyaz imişsin,*
	Baatır sendey bolobu?	*Bahadır senin gibi olur mu?*
	Seni baatır degendin	*Sana bahadır diyenin,*
	Egerde eki bolobu?	*Sözü hiç iki olur mu?*
195840	Manastın uulu kankordon,	*Manas'ın oğlu hunhardan,*
	Korkpoy-ürkpöy turup ber,	*Korkmadan, ürkmeden dur da,*
	Aşkere antıñ kılıp ber,	*Açıkça andını ediver,*
	Esebin özüm tabamın,	*Hesabını kendim bulurum,*
	Erikpey cinin kagamın,	*Üşenmeden cinini silkerim,*
	Tobuna topot salamın,	*Topuna kıran salarım,*
	Cılgındu, Keñ-Kol, keñ Talas	*Cılgındı, Keñ-Kol, geniş Talas,*
	Kan-Caylak menen cer ele	*Kan-Caylak ile yurttu,*
	Manastın uulu Semetey	*Manas'ın oğlu Semetey,*
	Meni menen ee ele,	*Benimle birlikte sahipti,*
195850	Men ketkende bel ketti,	*Ben gidince bel gitti,*
	Kara coltoy al kankor	*Uğursuz o hunharın,*
	Kasieti teñ ketti.	*Kut ve kerameti de gitti.*
	Ar kaçandan, bir kaçan	*Her zamandan bir zaman,*
	Ak kızmatka könbödü,	*Ak hizmete alışmadı,*
	Almambettin uulu ele	*Almambet'in oğluydum,*
	Külçoroço körbödü,	*Külçoro kadar görmedi,*
	Kökborçugum cooruttu	*Kökborçuk'umun sırtını yara etti,*
	Köñülümdü ooruttu,	*Gönlümü incitti,*
	Bir kılbadı üç kıldı,	*Bir etmedi, üç etti,*
195860	Ayakısın küç kıldı.	*Sonunu zulüm eyledi.*

	Senin Çınkoco, Toltoy eki agañ	*Senin Çınkoco, Toltoy iki ağabeyin,*
	Keñ-Opoldun betinde,	*Keñ-Opol'un yamacında,*
	Akkan suunun boyunda	*Akan suyun boyunda,*
	Akiynektin oyunda	*Akiynek ovasında,*
	At salışıp uruştuk,	*At sürüp vuruştuk,*
	Bılçıldaşıp turuştuk,	*Göğüs göğüse durduk,*
	Kalça Tölök kan ölüp,	*Kalça Tölök han ölüp,*
	Kayran menin özümdön	*Yazık, benim kendi elimden,*
	Karmaştan mınça can ölüp,	*Çarpışmada bunca can ölüp,*
195870	Tuu karmatıp koygonbuz	*Tuğ tutturmuştuk,*
	Ak seldeçen kocogo	*Ak sarıklı hocaya,*
	Agañ Toltoy Surkoyon	*Ağabeyin Toltoy'un Surkoyon'u,*
	Olcogo tüşüp oşondo	*Ganimete düşüp o zaman,*
	Kol çogulsa boş-boştop,	*Ordu derilince yedekte,*
	Oncoñdotup Sur attı	*Kasıla kasıla Sur atı,*
	Alıp kelgen boş koştop,	*Boş yedekleyip getirmişlerdi,*
	Tize cerge bügülüp,	*Diz yere bükülüp,*
	Kançoro menen Külçoro	*Kançoro ile Külçoro,*
	Soogat surap cügürüp,	*Armağan isteyip koşup,*
195880	Cakın cetip kalganda	*Yakınına vardığında,*
	Külçorodon men Çoro	*Külçoro'dan ben Çoro,*
	Murda cetip alganda	*Önce yetişmişken,*
	Kaarın salıp zırgıttı	*Kahrını salıp fırlattı,*
	Okoro tüygön ak çılbır	*Kösteği düğümlü ak yuları,*
	Oñuraygan zor kankor	*Suratı asık ulu hunhar,*
	Külçorogo ırgıttı.	*Külçoro'ya fırlattı.*
	Çorodoy meni körböyt dep	*Beni Çoro gibi görmüyor diye,*
	Küydüm canım çok bolup,	*Yandım, canım kor olup,*
	Içim bışıp ot bolup,	*İçim pişip ateş olup,*
195890	Arıslanday köz caynadım	*Aslan gibi gözlerim çakmaklandı,*
	Artık kanday kayran can	*Nasıl da üstün, yazık can,*
	Can tattuu ölböy kalgamın.	*Can tatlı, ölmeden kaldım.*
	Degen sözgö köngön cok,	*Denen söze uymadı,*
	Ardıkkandan men Çoro	*Onuruma yediremediğimden ben Çoro,*
	Ölöyün dep ölö albay	*Öleyim deyip ölemeden,*
	Öz canım özüm kıya albay,	*Kendi canıma kendim kıyamadan,*
	Kalk aşkanga bel tappay,	*Halk aşacak bel bulamadan,*
	Ayıl konup özüñdöy	*Oba konup senin gibi,*

	Sırdaş bolor er tappay,	*Sırdaş olacak er bulamadan,*
195900	Köödöktün köödök ekenin	*Bönün bön olduğunu,*
	Köptön beri bilgemin,	*Çoktan beri bilirdim,*
	Kökcal Kıyaz özüñö	*Bozkurt Kıyaz, sana,*
	Kezige albay cürgömün,	*Rast gelemeden dururdum,*
	Bir köñülüm bul kalgan,	*Bir gönül kırgınlığım bu,*
	Dagı bir köñül kalganı –	*Bir başka kırgınlık da şu –*
	Cetip aldık Oogandı,	*Vardık aldık Oogan'ı,*
	Bizdin koldo tiybegen	*Bizim elin dokunmadığı,*
	Ceti-Kayt kaydan soo kaldı? Al kegimdi albasam	*Ceti-Kayt nasıl sağ kaldı? O öcümü almazsam,*
	Oogandı çaap dilde alıp,	*Oogan'ı vurup altın alıp,*
195910	Kara közdön miñdi alıp,	*Kara gözlüden bin esir alıp,*
	Kayra beri tartkanda	*Geri bu yana dönerken,*
	Beren sözgö köngön cok,	*Yiğit söze uymadı,*
	Al Oogandın kandıgın	*O Oogan'ın hanlığını,*
	Ala köödön zor kankor	*Ala bağırlı ulu hunhar,*
	Surasam maga bergen cok,	*İstediysem bana vermedi,*
	Köödöktügün bilgizdi	*Bönlüğünü belli etti,*
	Kömür öçürüp köö bolgon,	*Kömür söndürüp kurum olmuş,*
	Köp tokoygo ee bolgon,	*Çok ormana sahip olmuş,*
	Bagar candar az bolgon,	*Bakacak canları az olmuş,*
195920	Bılcıragan taz bolgon,	*Sümsük bir kel olmuş,*
	Taamay ukpay sözümdü,	*Sözümü doğru dürüst dinlemeden,*
	Tazça körböy özümdü,	*Beni kel kadar görmeden,*
	Sarıkanga mingizgen	*Sarıkan'a bindirdi ya,*
	Bir köñülüm çın kalgan.	*Bir gönlüm gerçekten kırıldı.*
	Beecin curtun kırganda	*Beecin halkını kırdığında,*
	Koñurbay menen Ezkara	*Koñurbay ile Ezkara,*
	Ekөönü karmap turganda	*İkisini tutmuşken,*
	Kuyrugu sayañ, calı az	*Kuyruğu seyrek, yelesi az,*
	Kulan körsö kutkarbas	*Kulan görse kaçırmaz,*
195930	Kuturgan kalça Kara atın	*Kudurmuş Kalça'nın Kara atını,*
	Olco kılıp turganda,	*Ganimet etmişken,*
	Kazatka minip cürüügö	*Gazaya binip gitmeye,*
	Dagı maga bergen cok,	*Yine bana vermedi,*
	Çögüp kalgan abışka	*Çöküp kalmış ihtiyar,*
	Bakayınça körgön cok,	*Bakay'ı kadar görmedi beni,*

Cana köönüm üç kaldı
– Uşu kiyinkisin küç kaldı,
Bıştım, candım, küyündüm,
Mında bir col tüñüldüm.
Ölömün dep ölö albay,
Öz canım özüm kıya albay,
Aytsam dalay kebim bar,
Köñül kalgan cerim bar,
Üç taarınçı kegim bar,
Aytıp berçü kebim bar.
Manastın uulu kökcaldı
Uzununan salbasam
Tuulbay tuna çögöyün,
Acaldan murun ölöyün,
Tirüü cürböy düynödön
Kıyamat cüzün körömün,
Ardıgıman ölömün,

Yine gönlüm üç kez kırıldı,
– İşte bu sonuncusu ağır oldu,
Piştim, yandım, yakındım,
Burada bir yol umut kestim.
Ölürüm deyip ölemeden,
Kendi canıma kendim kıyamadan,
Söylesem nice sözüm var,
Gönül koyduğum yerim var,
Üç küskünlük öcüm var,
Anlatacak sözüm var.
Manas'ın oğlu bozkurdu,
Boylu boyunca sermezsem,
Doğmadan dibe çökeyim,
Ecelden önce öleyim,
Dünyada diri gezmeden,
Kıyamet yüzünü göreyim,
Hıncımdan ölürüm,

Tınbay altı ay uruşup,
A düynö cüzün körömün.
Arlansa cigit ölböybü?
Ar kim künün körböybü?
Koyçu, baatır er Kıyaz,
Kankordun sırı mende bar
Emi altı kün uruşsak
Kıyamat cüzün körüüçü
Kıstalak kankor ölüüçü,
Capanı caman salalı
Kaltırbay kekti alalı
Atañdın körü er Kıyaz,
Er eken desem cer Kıyaz,
Köñülüm caman kaltırıp,
Köp kapa kıldıñ sen Kıyaz,
Manastın uulu kankordun
Kanga toybos antkordun
Sekige tikken bagı cok,
Serpişe turgan çagı cok,
Talaska kurgan bagı cok,
Taltañdap turgan çagı cok,

Durmadan altı ay vuruşup,
Öbür dünya yüzünü görürüm.
Ar edince yiğit ölmez mi?
Herkes gününü görmez mi?
Bırak şimdi, bahadır er Kıyaz,
Hunharın sırrı bende var,
Şimdi altı gün vuruşsak,
Kıyamet yüzünü görecek,
Kahrolası hunhar ölecek,
Cefayı fena çektirelim,
Eksiksiz öcü alalım,
Babanın körü, er Kıyaz,
Er sandımsa, yerin dibi Kıyaz,
Gönlümü fena kırıp,
Çok kederlendirdin sen Kıyaz,
Manas'ın oğlu hunharın,
Kana doymaz vefasızın,
Sekiye diktiği bağı yok,
Savuşacak çağı yok,
Talas'a kurduğu bağı yok,
Çalım satacak çağı yok,

	Uruşka mıktı zatı cok,	*Savaşa yaman zâtı yok,*
	Astında Buurul atı cok,	*Altında Buurul atı yok,*
	Balbandıgı, şerdigi	*Pehlivanlığı, aslanlığı,*
	Aalamdı buzgan erligi	*Âlemi bozan yiğitliği,*
	A bolboso sanda cok,	*O da yoksa hükmü yok,*
	Karaan kılıp oturgan	*Arka edinip oturduğu,*
195980	Üzülgönün ulaçu,	*Kopanını ulayan,*
	Çaçılganın cıynaçu,	*Saçılanını derleyen,*
	Öçkön otun tamızçu,	*Sönen ateşini tutuşturan,*
	Ölüüçü canın tirgizçü,	*Ölecek canını dirilten,*
	Er Kançoro dagı cok,	*Er Kançoro da yok,*
	Ereninin baarı cok.	*Erenlerinin hepsi yok.*
	Akılınan şaşkan kez,	*Aklından şaştığı çağ,*
	Arbañdagan er kankor	*Bocalayan er hunharın,*
	Çilten kaçkan boyunan,	*Çilten kaçmış bedeninden,*
	Ubada ketip sözünön,	*Ahdi gitmiş sözünden,*
195990	Kasiet kaçıp özünön,	*Keramet kaçmış özünden,*
	Borostoy kişi bolgon kez.	*Sıradan kişi olduğu çağ.*
	Kürkürögön kankordun	*Kükreyen hunharın,*
	Kürsüldöy turgan çagı cok,	*Gümbürdeyecek çağı yok,*
	Sırın özüm bilemin,	*Sırrını kendim bilirim,*
	Sırtınan özüm tiemin,	*Ardından kendim saldırırım,*
	Aylasın özüm tabamın,	*Çaresini kendim bulurum,*
	Akılın özüm kılamın,	*Tedbirini kendim kurarım,*
	Buurul at bolso astında	*Buurul at olsa altında,*
	Bettep adam barabı?	*Karşısına insan varır mı?*
196000	Betteşken tirüü kalabı	*Yüzleşen sağ kalır mı,*
	Kaarı toluk kankordun	*Kahrı tam hunharın,*
	Kanatınan kayrılıp,	*Kanadından kırılıp,*
	Buurul attan ayrılıp,	*Buurul attan ayrılıp,*
	Beli sınıp bekçeyip,	*Beli kırılıp iki büklüm,*
	Caynap közü çekçeyip,	*Gözü belerip fal taşı gibi,*
	Arbuuruldan bölök at	*Arbuurul'dan başka at,*
	Astı şerdi kötörböyt.	*Aslanı sırtında taşıyamaz.*
	Uruuçu Kuday uruuçu,	*Çarpacak Tanrı çarpacaktır,*
	Cana altı kün uruşsak	*Yine altı gün vuruşsak,*
196010	Korcoloñdop barbaktap,	*Sallanıp bocalayıp,*
	Kereezin aytıp turuuçu,	*Vasiyetini söyler durur,*

	Erendin cayı uşunday.	*Erenin hâli böyledir.*
	Tügöl kaptap kalalı,	*Topyekûn üşüşelim,*
	Tübünön kırgın salalı,	*Kökünden kırgın salalım,*
	Kaltırbay kanın soyolu,	*Kimseyi komadan kanını dökelim,*
	Kılça koyboy kökcaldı	*Kıl kadar komadan bozkurdu,*
	Tındım kıla koyolu.	*Tümden bitirelim.*
	Bulasın bulap alalı,	*Malını yağmalayıp alalım,*
	Buzuktu murda salalı,	*Fitneyi önce salalım,*
196020	Adırda cılkı altı san	*Kırlardaki altı tümen yılkıyı,*
	Takır aydap tieli,	*Tümünü sürüp el koyalım,*
	Talkalaşa kireli,	*Parçalaşarak girelim,*
	Semetey cayı uşunday.	*Semetey'in hâli böyledir.*
	Seksen cel aytsam bolboysuñ,	*Seksen kez söylesem olmuyorsun,*
	Mintseñ Kıyaz oñboysuñ,	*Böyle yaparsan Kıyaz, onmazsın,*
	Aramıñ bolso çınıñdı ayt,	*Haramın varsa doğrunu söyle,*
	Azır seni sürömün.	*Şimdi seni sürerim.*
	Koşuluşsam kankorgo	*Hunhara katılırsam,*
	Korduktu koydoy körösüñ,	*Zilleti koyun gibi görürsün,*
196030	Koyşoñdosoñ cönü cok	*Kıvırtırsan yeri yok,*
	Kokuy, Kıyaz, ölösüñ,	*Aman, Kıyaz, ölürsün,*
	Kaarım kelip kakaysam	*Kahrım gelip dikilirsem,*
	Kaltırbaymın baarıñdı,	*Hiçbirinizi bırakmam,*
	Kırgın kılam karıñdı	*Yaşlını bile kırarım,*
	Ata kıyınsıngan cediger,	*Vay, yaman geçinen Cediger,*
	Asker cıyıp kol alıp,	*Asker derip ordu alıp,*
	Kun kubalay keldiñer,	*Kan bedeli kovalayıp geldiniz,*
	Ara cerge bılçıldap,	*İki arada boğuşup,*
	Akıl oylop aldıñar,	*Akıl kurup aldınız,*
196040	Eren da sendey bolobu?	*Eren de senin gibi olur mu?*
	Epsiz Kıyaz ekensiñ	*Beceriksiz Kıyaz imişsin,*
	Eren dep aytsa oñobu?	*Eren dense yakışır mı?*
	Uruş kılgan azamat	*Savaş kılan yiğit,*
	Tobokelge könböybü?	*Tevekküle boyun eğmez mi?*
	Tagdır cetken okko uçup,	*Kader yetince okla uçup,*
	Eçen adam ölböybü?	*Nice insan ölmez mi?*
	Bardıkerdi oylonup,	*Var olan her şeyi düşünüp,*
	Cedigerdin er Kıyaz	*Cediger'in er Kıyaz'ı,*
	Cakşı bolgon ekensiñ,	*İyisi olmuşsun sen,*

Tüyşüktüü cerden tüş körüp, Kalıñ kara cediger
Tügöngön Kıyaz çoñ törö
Bakşı bolgon ekensiñ,
Kalıñ kara cediger
Kalıñ Kıyaz baş bolup
Kayşañdasañar öldüñör
Er ekensiñ er Kıyaz
Eren bolsoñ kök bolgun,
Topon suu tolkup aksa da,
Keyip-kepçip kalışıp,
Duşman kurçap catsa da,
Ubadaga bek bolgun.
Ulukmanduu, şer bolgun.
Uruştan kayra tük tartpay
Bılkıldaşıp süylöşüp,
Kan içme mıktuu er bolgun.
Şıbıraşa kalışıp,
Kokuy, Kıyaz, oñboy kal!
Köp aytsam ukpay sözümdü,
Çuulu kepten salışıp:
Köp akmak kıldıñ özümdü
Keñ-Kolgo, Talas teñ bele,
Körgönü kelgen ekenbiz,
Maanilüü kan Kançoro
Semeteyden kem bele,

Korkup çoroñ turganda
Bul korkkonuñ cön bele.
Kaçpay şaşpay er Kıyaz
Kagıştı katuu salalı,
Mal menen buluñ olcolop,
Kankorduktu alalı.
Atañdın körü, cediger,
Kayra tartsañ kördüñör,
Kaarlanıp kakayıp,
Çamınsam birdi kördüñör,
Tıypıl kıyrap cediger
Kıymıldasam kördüñör!» –

Kaygılı yerde düş görüp, Kalabalık kara Cediger,
Tükenesi Kıyaz, koca töre,
Bahşı olmuşsun sen,
Kalabalık kara Cediger,
Koca Kıyaz baş olup,
Kıvırtırsanız öldünüz,
Ermişsin, er Kıyaz,
Erensen inatçı ol,
Tufan suyu coşup aksa da,
Sızlanıp dövünüp,
Düşman kuşatmış olsa da,
Ahdine sağlam ol.
Lokman huylu, aslan ol.
Savaştan hiç geri durmadan,
Kıpırdaşıp söyleşip,
Kan içen yaman er ol.
Fısıldaşıp durup,
Aman, Kıyaz, onmayasın!
Çok söyledim, dinlemedin sözümü,
Yaygaralı laf edip:
Beni çok ahmak yerine koydun,
Keñ-Kol'a, Talas'a denk miydi,
Görmeye gelmişiz meğer,
İtibarlı han Kançoro,
Semetey'den eksik miydi,

Çoron korkup dururken,
Bu korkun yerinde miydi?
Kaçmadan, şaşmadan, er Kıyaz,
Çarpışmayı sıkı salalım,
Malını mülkünü yağmalayıp,
Hunharlığın öcünü alalım.
Babanın körü, Cediger,
Geri dönerseniz gördünüz,
Kahırlanıp dikilip,
Atılırsam gününüzü görürsünüz,
Tümden kırılıp Cediger,
Kımıldarsam görürsünüz!» –

Dep, oşontip, Kançoro
Cay-caragın şaylanıp,
Calantıp kılıç baylanıp,
Kayra caaçu buluttay
Kaarı betine aylanıp,
Şirendidey dırkırap,
Alapayın taba albay
Añ-tañ kalıp çurkurap.
Elüü başı, cüz başı
On cüzünö bir cakşı
Curttu iretke saldırıp,
Barabanın tarttırıp,
Başkaça boldu er Kıyaz.
Narga ok-darı arttırıp,
Keteyin deyt kayran curt
Köbü kankor Kançoro
Mından korkup alışıp,
Ayabagan bir ülkön
«Müşkül, tozok, balaanı
Bir azap tartıp kayran can
Ölgönü kelgen ekenbiz.

Deyip, böylece, Kançoro,
Pusatını kuşanıp,
Parlatıp kılıç kuşanıp,
Yeniden yağacak bulut gibi,
Kahrı yüzüne yürüyüp,
Kav gibi çatırdayıp,
Ne yapacağını bilemeden,
Şaşıp kalıp çığrışarak.
Ellibaşı, yüzbaşı,
Her on yüze bir yiğit,
Halkı düzene sokturup,
Davulunu çaldırıp,
Bambaşka oldu er Kıyaz.
Deveye ok-barut yükletip,
Gideyim der yazık halk,
Çoğu hunhar Kançoro'dan,
Bundan korkuşup,
Amansız pek büyük:
«Müşkülü, tamuyu, belayı,
Bir azap çekip yazık can,
Ölmeye gelmişiz meğer.

Kalıñ kara cediger
Cıyılıp kalar bekenbiz?
Törödön korksok Çorodon
Kırılıp kalat ekenbiz.
Kankordu çapsak kırgızdan
Bölüm alar bekenbiz?
Kanınan korksok kulunan
Kadimki Çubak uulunan
Ölüp alar bekenbiz?
Tobokelge salalı
Tolkuyt eken kürküröp,
Uşu Kançoro tilin alalı,
Kıykırıp soguş salalı!
Kırgın tiygen nemedey
Kıyrap catıp kalalı» –
Dep, oşentip, cediger
Kan Kançoro aytkan soñ

Kalabalık kara Cediger,
Derlenip kalır mıyız ki?
Töreden korksak, Çoro'dan,
Kırılıp kalırız meğer.
Hunharı vursak, Kırgız'dan,
Pay alır mıyız ki?
Hanından korksak kulundan,
Namlı Çubak oğlundan,
Ölüp mü kalırız ki?
Tevekküle vuralım,
Coşuyormuş kükreyip,
Şu Kançoro'nun sözünü tutalım,
Nara atıp savaş salalım!
Kırgına uğramış gibi,
Kırılıp yatıp kalalım» –
Deyip, böylece, Cediger,
Han Kançoro söyledikten sonra,

	Kayra tartıp cürdü emi	*Geri dönüp yürüdü şimdi,*
	Begi buyruk kılgan soñ	*Beyi buyruk verdikten sonra,*
	Beypaylaşpay keteli.	*Cefalaşmadan gidelim.*
	Azır ölçü şert kılıp,	*Şimdi ölmeye ant edip,*
	Ayzanın başı kagışıp,	*Mızrağın ucu tokuşup,*
196130	Adamdın başı çabışıp,	*İnsanın başı vuruşup,*
	Kızarıp ayza kılkıldap,	*Kızarıp mızrak salınıp,*
	Coo-caraktın baarısı	*Pusatların hepsi,*
	Asman tirep bılkıldap,	*Göğe direnip kımıldayıp,*
	Kamıştay kaptap, el bolup,	*Kamış gibi kaplayıp, el olup,*
	Kaptap ketçü sel bolup,	*Basıp gidecek sel olup,*
	Kılkıldagan el bolup	*Dalgalanan el olup,*
	Kıyla adam kaptap, sel bolup, Kara-Koldun üstünö,	*Nice insan kaplayıp, sel olup, Kara-Kol'un üstüne,*
	Cer buzulup, too köçüp,	*Yer bozulup, dağ göçüp,*
	Cediger cürdü minetip,	*Cediger yürüdü böylece,*
196140	Belgilüülör betinde	*İleri gelenler önünde,*
	Beren Kıyaz, Kançoro	*Yiğit Kıyaz, Kançoro,*
	Cedigerdin artında.	*Cediger'in ardında.*
	Aydap alıp artınan	*Ardından sürüp alıp,*
	Kançoronun dartınan	*Kançoro'nun derdinden,*
	Zorduk menen kol bolup,	*Zorla ordu olup,*
	Cer körünböy, mol bolup,	*Yer görünmez, bol olup,*
	Cer cüzündö çöp bolup,	*Yeryüzünde ot olup,*
	Kumurskadan köp bolup,	*Karıncadan çok olup,*
	Kurçoo saldı cediger.	*Kuşatma saldı Cediger.*
196150	Aykasaba tuu bolup,	*Aykasaba tuğ olup,*
	Asman cargan çuu bolup,	*Göğü yaran çığlık olup,*
	Alañgir cargan sır cebe	*Alañgir'in yardığı sırlı ok,*
	Aytsa cañcal añgeme	*Anlatılsa kavga, kıssa,*
	Çubak uulu Kançoro	*Çubak oğlu Kançoro,*
	Çuulgan salgan al bolup,	*Yaygara salan güç olup,*
	Kıyla taz kızık kebi bar	*Nice kelin ilginç sözü var,*
	Cedigerdin mıktuusu	*Cediger'in yamanı,*
	Kıyın Kıyaz şeri bar,	*Çetin Kıyaz aslanı var,*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
196160	Katuu keyip burkurap,	*Katı yanıp sızlayıp,*
	Kadırbay menen Tölöbay	*Kadırbay ile Tölöbay,*

Akılman ekööö öldü dep,
Artık keyip çurkurap,
Keede tura kalışıp,
Kereezin ayta salışıp,
Dürgüp tura kalışıp,
Armanın ayta salışıp,
Bir-birlerin ekööölöp,
Karaaniñ bizge payda dep,
Akılsızın kapıray,
Akılmanı cetelep.
Cazayılduu çuu bolup,
Asker kaynap duu bolup,
Üç-Koşoydun oyuna,
Çoñ Keñ-Koldun boyuna,
Tügöngön toonun urçukka
Kan Manastın korgonço
Kankor Semetey catkan tumşukka
Cazayıl atıp, caa tartıp,
Caynap çıgıp keldi ele.
Kurçap kaptap cediger
Kaynap kaptap keldi ele.
Cediger duşman ekenin
Er Külçoro kördü ele.

Bilge ikisi öldü diye,
Fazlaca yanıp çığrışıp,
Kimi zaman duruverip,
Vasiyetini söyleyiverip,
Ürperip duruverip,
Hasretini söyleyiverip,
Birbirine omuz verip,
Karaltın bize faydadır deyip,
Akılsızını, hayret,
Bilgesini yedeğe alıp.
Fitilli tüfekler gürleyip,
Asker kaynayıp uğultu olup,
Üç-Koşoy ovasına,
Koca Keñ-Kol boyuna,
Biten dağın çıkıntısına,
Han Manas'ın korganına,
Hunhar Semetey'in yattığı buruna,
Fitilli atıp, yay çekip,
Kaynaşıp çıkageldiydi.
Kuşatıp basarak Cediger,
Kaynayıp basıp geldiydi.
Cediger'in düşman olduğunu,
Er Külçoro görmüştü.

Kaarlanıp sabılıp,
Artoru baspay turganda
Karaldı kılgan kankorgo
Külçoro kirdi calınıp:
«Kagılayın abake!
Kümüş közdüü, kün cüzdüü,
Kürkürögön sultanım,
Altın közdüü, ay cüzdüü
Aylanayın abakem!
Tuuganiñ boldu duşmaniñ,
Içiñde mınça buşmaniñ,
Kazıluu catkan orloruñ,
Kaynatıluu şorloruñ,
Uşu bıyıl şer abam,
Cogolo turgan bolcoluñ!

Kahırlanıp çırpınıp,
Artoru adım atmaz dururken,
Göz bebeği bildiği hunhara,
Külçoro girdi yalvararak:
«Kurbanın olayım ağabey!
Gümüş gözlü, gün yüzlü,
Kükreyen sultanım,
Altın gözlü, ay yüzlü,
Kurbanın olayım ağabeyim!
Akraban oldu düşmanın,
İçinde bunca kaygın,
Kazılı duran çukurların,
Kaynatılmış çilelerin,
İşte bu yıl, aslan ağam,
Yitip gideceğin vakittir!

Karmap miner buudan cok
Kara kılgan Kançoro
Booruñuzga saldı çok,
Bizge momundan bölök duşman cok.
Korduktu caman mol salıp,
Özöndön küygön ört caman,
Özdön çıkkan coo caman,
Teñge albagan kır caman,
Sır tartışıp, sır bilgen
Bul Kançoro it caman.
Aytkan söz uşul biliñiz
Ata, kökcal kabılan
Kagışka minçü mal ele
Surkoyondu miniñiz.
Surkoyondu minbeseñ
Berenim beliñ kurçanıp,
Bekinip coogo tiybeseñ,
Kalıñ kara cediger
Kaptap kirgen duşmandı
Ceti-Özön közdöy sürbösöñ,
Atıştı arbın salbasañ,
Kalkıñızdı karaandan
Acıratıp albasañ,
Burulup miner buudan cok
Karaldı kılgan Kançoro

Tutup binecek küheylan yok,
Arka bildiğin Kançoro,
Bağrınıza kor bastı,
Bize bundan başka düşman yok. Zilleti fena bol salıp,
Vadiden yanan yangın fenadır,
Özden çıkan düşman fenadır,
Denk tutmayan kibir fenadır,
Sır çekişip, sır bilen,
Bu Kançoro it, fenadır.
Dediğim söz budur, biliniz,
Ata, bozkurt kaplan,
Çarpışmada binilecek maldı,
Surkoyon'a bininiz.
Surkoyon'a binmezsen,
Yiğidim, belini kuşanıp,
Siperlenip düşmana saldırmazsan,
Kalabalık kara Cediger,
Basıp giren düşmanı,
Ceti-Özön'e doğru sürmezsen,
Ok yağmurunu bol salmazsan,
Halkınızı karaltıdan,
Ayırıp kurtarmazsan,
Dönüp binecek küheylan yok,
Göz bebeği bildiğin Kançoro,

Canındagı tuugan cok,
Baatırlıktı, şerlikti
Kökcal abam salıñız,
Köp müşküldüü kalkımdı
Acıratıp alıñız!
Kırgındı kıyın salıñız
Kızırluu abam kabılan
Külçoro tilin alıñız!
Ay, abake, kabılan!
Enekem miñ san kep aytkan,
Bul Kançoro cakırdı,
Üyüñ küygön kapırdı,
Duşman bolor dep aytkan.

Yanında akraban yok,
Bahadırlığı, aslanlığı,
Bozkurt ağam, gösteriniz,
Çok müşküldeki halkımı,
Ayırıp kurtarınız!
Kırgını çetin salınız,
Hızırlı ağam kaplan,
Külçoro'nun sözünü tutunuz!
Ey ağabey, kaplan!
Anacığım bin türlü söz söylemişti,
Bu Kançoro yoksulu,
Evi yanası kâfiri,
Düşman olur demişti.

Enekem aytkan çın eken.
Ulamadan uladım,
Bilgiçterden suradım,
Cazayıl atıp, caa tartıp,
Koşuun cıynap, kol salıp,
Camgır kılıp, caa tartıp,
Möndürdön beter ok atıp,
Cañcaldı bizge koyot deyt,
Caalla dep salışıp,
Calpı kırgız uulu elek
Caman kırgın bolot deyt.
Baştıgı Çoro al bolup,
At tuşardan kan bolup,
Aykaylaşıp turuşsak
Kılça bolboy kayran can
Kırılışıp uruşsak,
Kankor atıñ kaldı dep,
Kalayık şıldıñ kılbasın,
Kagılayın abake,
Bizdi uşintip Kuday urbasın!
Koş badana torgoy köz
Kalıñdıgı carım kez
Karmaşka kirse ayza ötpös
Badananı kiyiñiz,
Arkası biyik, zeeri bas

Anacığımın dediği doğruymuş.
Bilenden bilene ulaştım,
Bilgelere sordum,
Fitilli atıp, yay çekip,
Alay derip, saldırıp,
Yağmur edip, yay çekip,
Doludan beter ok atıp,
Kavgayı bize salar der,
«Yâ Allah!» deyip girişip,
Topumuz Kırgız oğluyduk,
Fena kırgın olur der.
Başları o Çoro olup,
At bukağılığına dek kan olup,
Haykırışıp dursak,
Kıl kadar olmadan yazık can,
Kırışıp vuruşursak,
Hunhar adın kaldı diye,
Halk alay etmesin,
Kurbanın olayım ağabey,
Bizi böyle Tanrı çarpmasın!
Toygar gözü çift kat zırhı,
Kalınlığı yarım arşın,
Çarpışmaya girse mızrak geçmez,
O zırhı giyiniz,
Sırtı yüksek, kaşı basık,

Adırga salsa oyubas
Surkoyondu miniñiz.
Kim bir tuugan, kim duşman?
Kokuy kün abam, biliñiz,
Atıştı arbın salıñız,
Baatır ay añdıgan coonu alıñız!
Bedeldüü türü körünüp,
Kılça koyboy can kırıp
Kızır çalgan şer abam
Kırgın kılıp salıñız,
Tuugan dese aldatpay
Kançoro başın alıñız» –
Dep, oşontip, Külçoro

Kıra sürsen çökmez olan,
Surkoyon'a bininiz.
Kim kardeş, kim düşman?
Aman ağam, biliniz,
Ok yağmurunu bol salınız,
Bahadırım, pusudaki düşmanı alınız!
Heybetli görünüşü belirip,
Kıl kadar komadan can kırıp,
Hızır değmiş aslan ağam,
Kırgın edip salınız,
Akraba deyip aldanmadan,
Kançoro'nun başını alınız» –
Deyip, böylece, Külçoro,

	Şay koldogon şer Çoro	*Şah-ı Merdan koldamış aslan Çoro,*
	Şamdagayı bolcolsuz,	*Çevikliği ölçüsüz,*
	Al Külçoro er Çoro	*O Külçoro, er Çoro,*
	Çeçip tondu kiygizip,	*Çıkarıp kürkü giydirip,*
	Çenebegen kökcalga	*Ölçüye sığmaz bozkurda,*
	Surkoyondu mingizip.	*Surkoyon'u bindirip.*
196280	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
	Kaptap çıgıp kelerde,	*Basıp çıkıp gelirken,*
	Kırman kılıp kuu cerdi	*Kuru yeri harman edip,*
	Kaptap çıgıp kelerde,	*Basıp çıkıp gelirken,*
	Ulukmanın, şerlerin	*Lokman'ını, aslanlarını,*
	Uşunday kıyın erlerin	*Böylesi çetin erlerini,*
	Kaptap çıgıp kelerde,	*Basıp çıkıp gelirken,*
	Kıraan Çoro kıydı kul	*Kartal Çoro, kurnaz kul,*
	Oolcugan törögö	*Kendinden geçmiş töreye,*
	Ok ötpös tondu kiygizip,	*Ok geçmez kürkü giydirip,*
196290	Ok cetpegen Sur atın	*Ok yetişmez Sur atının,*
	Çap oloñun bek tartıp,	*Kolanını sıkı çekip,*
	Kuyuşkanın kıskartıp,	*Kuskununu kısaltıp,*
	Kulcuñdatıp kökcalga	*Oynata oynata bozkurda,*
	Surkoyondu mingizip,	*Surkoyon'u bindirip,*
	Beren töröñ alaktap,	*Yiğit tören şaşkın bakınıp,*
	Sur koyondu mingizse,	*Surkoyon'a bindirilse,*
	Tayga mingen nemedey	*Taya binmiş biri gibi,*
	Butu cerde salaktap,	*Ayağı yerde sallanıp,*
	Berendigi uşunday,	*Yiğitliği işte böyle,*
196300	Boz burçaktay zoñkoyup,	*Boz doruk gibi heybetlenip,*
	Boz adırday doñkoyup,	*Boz kır gibi kabarıp,*
	Bolcolu cok kayran şer	*Ölçüye sığmaz yazık aslan,*
	Şay-caragın salınıp,	*Pusatını kuşanıp,*
	Calmañdatıp Sur attı	*Sur atı oynata oynata,*
	Coogo çıga kamınıp,	*Düşmana çıkmaya davranıp,*
	Arıslanday kerilip,	*Aslan gibi gerinip,*
	Atasınan babasın	*Atasından, dedesinden,*
	Azır ölüp ketse da	*Şimdi ölüp gitse de,*
	Bilegi mınça karaçı	*Bileğine bak hele,*
196310	Baranı toodoy körünüp,	*Endamı dağ gibi görünüp,*
	Barıp turdu kerüügö	*Varıp durdu yamaca,*

	Basıp taptap cediger	*Basa basa Cediger'in,*
	Cekege çıkçu cerine.	*Teke tek çıkılan yerine.*
	Koş moynoktun kerüügö	*Çifte geçidin yamacına,*
	Kol kozgolup el caynap,	*Ordu kalkıp, el kaynaşıp,*
	Koygulaşçu cerine,	*Dövüşülecek yerine,*
	Üç-Koşoydun oyuna	*Üç-Koşoy ovasına,*
	Kötörmönün boyuna	*Kötörmö boyuna,*
	Koş moynoktun kerüügö	*Çifte geçidin yamacına,*
196320	Cediger kırgız çogulup,	*Cediger'le Kırgız toplanıp,*
	Koygulaşçu cerine.	*Dövüşülecek yerine.*
	Beleske çıga bardı ele	*Tepeye çıkıvermişti,*
	Berendin cayı uşunday	*Yiğidin hâli böyledir,*
	Oloñdogon Sur attın	*Salınan Sur atın,*
	Tartıp oozun burdu ele,	*Çekip başını çevirmişti,*
	Beleske çıgıp kıraandar	*Tepeye çıkıp kartallar,*
	Belsenişip turdu ele,	*Bellerini kuşanıp durmuştu,*
	Cediger kaptap, kol çıktı	*Cediger basıp, ordu çıktı,*
	Cer buzulup kozgolup,	*Yer bozulup depreşip,*
196330	Az gana emes mol bolup,	*Az değil, bol olup,*
	Aydap çıktı cediger	*Sürüp çıktı Cediger,*
	Kum-Kıyanın özöndö	*Kum-Kıya vadisinde,*
	Kaynap çıgıp kelatat,	*Kaynayıp çıkıp gelmekte,*
	Kaççu colun Kançoro	*Kaçılacak yolu Kançoro,*
	Aydap çıgıp kelatat.	*Sürüp çıkıp gelmekte.*
	Belgilüüsü betinde	*İleri gelenleri önünde,*
	Barısının mıktuusu	*Hepsinin yamanı,*
	Bereni Kıyaz artında	*Yiğitleri Kıyaz ardında,*
	Toodoy toru at minip,	*Dağ gibi doru ata binip,*
196340	Toru atının kuyrugun	*Doru atının kuyruğunu,*
	Toguz bölüp, çart tüyüp,	*Dokuza bölüp, sımsıkı düğümleyip,*
	Cergesi öskön can bolup,	*Yurdunda büyümüş can olup,*
	Cedigerge kan bolup,	*Cediger'e han olup,*
	Urugu öskön can bolup,	*Soyu büyümüş can olup,*
	Cediger uulu Kıyazdın	*Cediger oğlu Kıyaz'ın,*
	Kazanday kara börkü bar,	*Kazan gibi kara börkü var,*
	Ay-aalamdın barısın	*Ay-âlemin hepsini,*
	Buy kıluuçu erki bar,	*Kasıp kavuracak gücü var,*
	Ereni köp, kalkı köp	*Ereni çok, halkı çok,*

El aldına er Kıyaz
Ay-aalamdı buy kılgan
Atañdın körü, alpı bar,
Abaydan mınça karkıbar,
Köp-kök bolup kuralıp,
Közdögön eken kalkı bar
Kıyazdın cayı uşunday.
Büçülügü bir toguz
Büçülügün caylanıp,
Topçulugu bir toguz
Topçulugun baylanıp,
Kazır boroon bolçuday
Kaarı betine aylanıp,
Kırdın kızarıp taşı bölünüp,
Asmandan kumsarıp bulut bölünüp,
Bölökçö bolup körünüp.
Kol artında Kançoro
Duşmandıgı körünüp,
Kançanı körgön arstan şer
Zıñgırap turat kenebey,
Kaptap ketçü san koldu
Bu kökcaldın işi uşul
Buçkagına teñebey,
Coo kimsiñ dep oyloboy?
Tegerekti karabay
Tegi coo kaptap ketet dep,
Bategınçe sanabay
Kayran şer karap turdu ele.
Kabagım-kaşım degen cok

El önünde er Kıyaz,
Ay-âlemi kasıp kavuran,
Babanın körü, alpı var,
Bakınca bunca heybetli,
Gömgök olup kuşanıp,
Göz dikmiş meğer, halkı var,
Kıyaz'ın hâli böyledir.
Kopçası tam dokuz,
Kopçasını yerleştirip,
Düğmesi tam dokuz,
Düğmesini ilikleyip,
Şimdi boran kopacak gibi,
Kahrı yüzüne yürüyüp,
Kırın taşı kızarıp yarılıp,
Gökten morarıp bulut bölünüp, Bambaşka olup görünüp.
Ordu ardında Kançoro,
Düşmanlığı belirip,
Nicesini görmüş aslan şer,
Umursamadan dimdik durur,
Basıp gidecek sayısız orduyu,
Bu bozkurdun işi budur,
Tırnağına denk tutmadan,
Düşman kimsin diye düşünmeden,
Çevresine bakmadan,
Ya düşman basar diye,
Çizmesi kadar saymadan,
Yazık aslan bakıp durmuştu.
Kaşım-gözüm oynadı demedi,

Çımırkansa cediger
Çımın kurluu teñebey
Sur at menen barbayıp,
Boz urçuk toodoy dardayıp,
Bolcolu cok şer kökcal
Kılıç koldo kıñgırap,
Arıslanday çamınıp,
Aldasına calınıp,
Çınar sınduu körünüp,

Gerilip kasılsa, Cediger'i,
Sinek kadar denk tutmadan,
Sur atla kurulup,
Boz doruklu dağ gibi kabarıp,
Ölçüye sığmaz aslan bozkurt,
Kılıç elde şıngırdayıp,
Aslan gibi atılıp,
Allah'ına yalvarıp,
Çınar misali görünüp,

	Çındap törööñ kabılan	*Gerçekten tören kaplan,*
	Çın caralgan oluyañ	*Gerçek yaratılmış evliyan,*
	Sarala başıl kök koydon	*Sarı-ala başlı boz koyundan,*
196390	Sarı başıl irik tuugan	*Sarı başlı koç doğar ya,*
	Coogo körköm bolsun dep,	*Düşmana görklü olsun diye,*
	Tuulganda kankordu	*Doğarken hunharı,*
	Tamanı menen tik tuugan.	*Tabanı üstüne dik doğurmuş.*
	Taalayı artık, özü şer	*Talihi üstün, kendi aslan,*
	Opol-Toodoy kurgan er.	*Opol Dağı gibi kurulmuş er.*
	Kolcoñdotup Sur atın	*Sallandıra sallandıra Sur atını,*
	Kutbaga oozun burdu ele,	*Kıbleye başını çevirmişti,*
	Kurgan törööñ turdu ele.	*Zavallı tören durmuştu.*
	Eki caktı karasañ	*İki yana baksan,*
196400	El amanın kaalasañ	*Elin esenliğini dilesen,*
	Cebelüü bolot, sır ayza	*Temrenli çelik, sırlı mızrak,*
	Cetik şerdin ayzası	*Yetkin aslanın mızrağı,*
	Kankor şerdin aylası	*Hunhar aslanın tedbiri,*
	Kaşatta toodoy turdu ele.	*Yarın başında dağ gibi durmuştu.*
	Tootoru menen bulkuntup	*Tootoru ile silkinip,*
	Coo kaydalap er Kıyaz	*«Düşman nerede?» diyerek er Kıyaz,*
	Er ölgöndöy culkuntup,	*Er ölmüş gibi çekiştirip,*
	Beleske çıga kelgende	*Tepeye çıkageldiğinde,*
	Belgisin kördü kankordun	*Nişanını gördü hunharın,*
196410	Koldogonu bir toguz	*Koruyucusu tam dokuz,*
	Koldop turat kamınıp,	*Hazırlanmış koruyup durur,*
	Kırk ayzaluu kırk kişi	*Kırk mızraklı kırk kişi,*
	Tuşunda turat cabılıp,	*Karşısında toplu durur,*
	Oñtoylonup sur colbors,	*Fırsat kollayıp boz kaplan,*
	Oyloso mınday can bolbos,	*Düşünse böyle can olmaz,*
	Köñülü ketip bölünüp,	*Gönlü dağılıp bölünüp,*
	Ar sıyagı kankordun	*Her hâli o hunhârın*
	Acıdaarday körünüp,	*Ejderha gibi görünüp,*
	Murutunun bir kılı	*Bıyığının bir teli*
196420	Mayluu balta sabı okşop,	*Yağlı balta sapına benzeyip,*
	Cedigerdin er Kıyaz,	*Cediger'in er Kıyaz'ı,*
	Murununun çoñdugu	*Burnunun büyüklüğü*
	Selebenin kabınday.	*Pala kılıcın kını kadar.*
	Oozunan çıkkan dem	*Ağzından çıkan soluk*

Örtküyüp catkan calınday, Aylanayın kurdaş ay,
Kaşka tiştin kurçtugu
Bukardın bıçak şabınday,
Kançoro közdöy kaçtı ele:
Eki közdön küygön ört
Şırıldap küygön calınday,
Bet alıp adam bargısız,
Tulpar oozun bura albay
Bedelin körüp belsenip,
Beri tiygen nemedey
Betteşüüdön esi çıgıp,
Beren Kıyaz teñselip:
«Kıymıldasa adamdı
Kırgın kılıp keter dep,
Adam alı cetpegen,
Arıslan tişi ötpögön,
Aalam körüp küyüngön,
Kılım el candan tüñülüp.
Sır ayzanı sen alsañ
Kıyın eken, şer da eken» – Aylanayın can kurdaş
Dep oşentip bereniñ
Cedigerdin er Kıyaz
Eñ bolcolun körgöndö
Çın ayabay küyündü
Çılgıy için ört çalıp,
Çıday albay Kıyazdın
Çımınday canı bülündü.
Kaarlangan kankor şer
Karasañ toodoy köründü,
Bettep ayza saya albay
Berenge daap bara albay
Cedigerdin Kıyazı
Köñülü köp-köp bölündü
Kök askarday köründü,

Isıgına bata alba,
Suuguna cata albay,

Yangın gibi yanan alev misali, Kurban olayım yoldaş ay,
Bembeyaz dişin keskinliği
Buhara bıçağının ağzı gibi,
Kançoro'ya doğru kaçmıştı:
İki gözden yanan ateş
Çatırdayıp yanan alev gibi,
Karşısına insan varılmaz,
Tulparın ağzını çeviremeden
Heybetini görüp ürperip,
Peri çarpmış biri gibi
Yüzleşmekten ödü kopup,
Yiğit Kıyaz sendeleyip:
«Kımıldarsa insanları
Kırıp geçirir diyerek,
İnsan gücünün yetmediği,
Arslan dişinin geçmediği,
Âlemin görüp yandığı,
Bütün halkın candan bezdiği.
Sır mızrağı sen alırsan
Çetinmiş, hem de şirmiş» – Kurban olayım can yoldaş
Deyip böylece yiğidin
Cediger'in er Kıyaz'ı
Onun asıl hâlini görünce
Gerçekten pek çok yandı
İçini baştan başa ateş sarıp,
Dayanamayıp Kıyaz'ın
Sinek kadar canı perişan oldu.
Öfkelenen hunhar şir
Baksan dağ gibi göründü,
Karşı durup mızrak saplayamadan
Yiğide cüret edip varamadan
Cediger'in Kıyaz'ı
Gönlü paramparça bölündü
Gök yalçın dağ gibi göründü,

Sıcağına sokulamadan,
Soğuğunda yatamadan,

	Aykırıp ayza saya albay,	*Haykırıp mızrak saplayamadan,*
	Bir betteşip bara albay,	*Bir kez yüzleşip varamadan,*
	Cerge kirsin al Kıyaz,	*Yere girsin o Kıyaz,*
	Aşıp-şaşıp antañdap,	*Telaşlanıp soluyarak,*
	Akıldan kaçıp şaştı ele	*Aklı kaçıp şaşırmıştı*
	Akıl kanday bolot dep,	*Akıl nasıl olur diye,*
	«Bedeli bölök kökcaldı	*«Heybeti başka bozkurdu*
	Mende bettep saygısız,	*Benim karşılayıp saplamam imkânsız,*
	Beren da eken, şer da eken,	*Hem yiğitmiş, hem de şirmiş,*
196470	Belgilüü kökcal er da eken,	*Belli bozkurt er de imiş,*
	Alsız kılıp adamdı	*İnsanı güçsüz kılıp*
	Alda taala kuduret	*Allah Teâlâ kudretiyle*
	Ne üçün pendem dedi eken?	*Niçin kulum demiş ola?*
	Baatır da eken, kan da eken,	*Hem bahadırmış, hem de hanmış,*
	Şer kayratı bar eken,	*Şir gayreti varmış onda,*
	Serpilbegen kara kök	*Geri çekilmeyen kara çelik*
	Erdigi mınça bar eken.	*Yiğitliği bunca varmış.*
	Bilgeniñdey sen saysañ,	*Bildiğin gibi sen saplarsan,*
	Bedelin körüp berendin	*Heybetini görüp yiğidin*
196480	Borumunan can çıktı,	*Endamından canım çıktı,*
	Bilegim ketti sabınan,	*Bileğim çıktı sapından,*
	Cürögüm ketti kabınan,	*Yüreğim çıktı zarından,*
	Muunum ketti bılkıldap,	*Eklemlerim gevşeyip gitti,*
	Dene boyum çıykıldap,	*Bedenim baştan başa sızlayıp,*
	On eki müçö seksen söök	*On iki uzuv, seksen kemik*
	Takır ketti zırpıldap,	*Tümden zangır zangır titredi,*
	Coloboymun saybaymın	*Yaklaşmam, saplamam,*
	Corugu bölök kankordun	*Huyu başka hunhârın*
	Cobosuna kalbaymın.	*Belasına kalmam ben.*
196490	Kerişpeymin saybaymın	*Çekişmem, saplamam,*
	Kenen sultan kökcaldın	*Engin sultan bozkurdun*
	Kaarına kalbaymın.	*Kahrına kalmam ben.*
	Cekege çıgıp ölböymün,	*Teke tek çıkıp ölmem ben,*
	Kayra tartpas müşkül cay	*Geri dönüşsüz müşkül hâl*
	Art caktan süröön salıptır.	*Arka yandan uğultu kopmuş.*
	Til albay turup körböymün, Bul emine boluçu?	*Söz dinlemeden durup görmem, Bu ne ola ki böyle?*

	Bolotton ayza kolgo alsañ, Bul belgi kanday coruçu?	*Çelikten mızrak ele alırsan, Bu işaret nasıl yorulur?*
	Aylanayın can kurdaş	*Kurban olayım can yoldaş*
	Körgönündöy sen saysañ,	*Gördüğün gibi sen saplarsan,*
196500	Ebin tapsañ kankordun	*Çaresini bulursan hunhârın*
	Degenine könöyün,	*Dediğine razı olayım,*
	Ceti-Özön tolgon cediger	*Yedi-Özön dolusu Cediger*
	Bedelin kördüm küç çıgıp,	*Heybetini gördüm, gücüm kesilip,*
	Kandıgın sizge bereyin,	*Hanlığını size vereyim,*
	Kalkıma kabar salayın,	*Halkıma haber salayım,*
	Bılkıldatpay özüñdü	*Hiç kımıldatmadan seni*
	Oşonço eldin baarına	*Onca elin hepsine*
	Kan kötörüp alayın.	*Han kaldırıp alayım.*
	Degeniñe könöyün	*Dediğine razı olayım*
196510	Ubalıñ soobuñ bolobu?	*Vebalin sevabın olur mu?*
	Eki tizgin, bir çılbır	*İki dizgin, bir yular*
	Emi sizge bereyin,	*Şimdi size vereyim,*
	Saygın degen kankordun	*Sapla dediğin hunhârın*
	Saat baskan antkordun	*Felaket basmış o andı bozanın*
	Astı cagın karasam	*Ön yanına bakarsam*
	Kabılandın türü bar,	*Kaplanın görünüşü var,*
	Artın sala bergende	*Arkasını dönüverince*
	Cılanday çaar türü bar,	*Yılan gibi alacalı hâli var,*
	Bettep adam barabı?	*Karşısına insan varır mı?*
196520	Bet algan tirüü kalabı?	*Yönelen sağ kalır mı?*
	Arkasında aykırıp,	*Arkasında haykıran,*
	Altımış erdin sürü bar,	*Altmış erin heybeti var,*
	Abayla, çıkpayt mınday can Can kutkazbas seldi kör,	*Sakın, böylesi çıkmaz bir can Can kurtarmaz seli gör,*
	Kandıgın alsañ özüñ al,	*Hanlığını alırsan kendin al,*
	Er Semetey kökcaldı	*Er Semetey bozkurdu*
	Aylanayın can kurdaş,	*Kurban olayım can yoldaş,*
	Bilgenindey özüñ say!	*Bildiğin gibi kendin sapla!*
	Bakay baştap san kişi	*Bakay başta, sayısız kişi*
	Mañdayınan coo bolup,	*Karşısından düşman olup,*
196530	Bastırıp kayra salıptır	*At sürüp yeniden saldırmış*
	Kança baatır coo bolup,	*Nice bahadır düşman olup,*
	Ayzaların arbaytıp,	*Mızraklarını dikeltip,*

Aybaltasın kalcaytıp,
Kösöö kuyruk kök dañgıt
Kılıgın körüp boldum tañ,
Kılımda bolboyt mınday can.
Acarın körüp boldum tañ,
Adamdan çıkpayt mınday can.
Eki bettin ortosu
Azır soyup iyçüdöy,
Beş baypaktık tük çıgıp.
Kaalgaday kaşka tiş
Kalayıktan başka tiş
Kaşkayıp çıgıp alıptır,
Mustayıp kökcal turuptur,
Tiştengende kaşka tiş
Buudayday bolup sınıptır.
Çamınganı colborstoy
Çapkanı aman bolbostoy
Calgız adam bargısız
Cabıla köp kol kirbese,
Kezikken tirüü kalgısız,
Kaarın salıp bakırsa,
Kalayman salıp kütküdöy,
Kaltıldagan kara cer
Kalıñınan tütküdöy.
Too buzulup, taş kulap,
Selçe türü kürüldöyt,
Semetey öñdüü erdi kör!» –
Dep, oşentip, er Kıyaz
Aşıp-şaşıp antañdap,
Arañ kaçıp bardı ele,
Kalk içinde kaşaygır
Cön ele tilden kaldı ele.
Mına oşondo Kançoro:
«Cer caynagan cediger

El eken dep işenem,
Cerge kirgen er Kıyaz,
Şer eken dep işenem.
Baatır sendey bolobu?

Ay baltasını kaldırıp,
Köseği kuyruklu boz canavar
Yaptığını görüp şaştım kaldım,
Asırda olmaz böyle bir can.
Çehresini görüp şaştım kaldım,
İnsandan çıkmaz böyle bir can.
İki yanağın ortasında
Şimdi boğazlayıverecek gibi,
Beş çorap edecek tüy bitmiş.
Kapı kanadı gibi bembeyaz diş
Halktan bambaşka diş
Işıldayıp çıkıvermiş,
Çatık yüzle bozkurt dikilmiş,
Dişini sıktığında bembeyaz diş
Buğday gibi olup kırılmış.
Atılışı kaplan gibi
Vurduğu sağ kalmaz gibi
Yalnız insan varamaz
Topluca çok asker girmezse,
Rastlayan sağ kalamaz,
Kahrını salıp bağırırsa,
Kıyamet koparacak gibi,
Titreyen kara yer
Kalınlığından tütecek gibi.
Dağ yıkılıp, taş yuvarlanıp,
Sel gibi görünüşü gürlüyor,
Semetey gibi eri gör!» –
Deyip, böylece, er Kıyaz
Telaşlanıp soluyarak,
Güç bela kaçıp varmıştı,
Halk içinde kör olası
Düpedüz dili tutulmuştu.
İşte o zaman Kançoro:
«Yeri kaplayan Cediger

Halkmış diye inanırım,
Yere giresi er Kıyaz,
Şirmiş diye inanırım.
Bahadır senin gibi olur mu?

	Sen öñdöngön kaçkındı	*Senin gibi bir kaçağa*
	Baatır dep aytkan oñobu?	*Bahadır diyen onar mı?*
	Eren sendey bolobu?	*Er senin gibi olur mu?*
	Er degen kişi oñobu?	*Er diyen kişi onar mı?*
	Kıyınıñar, kanıñar	*Yamanınız da, hanınız da*
	Kırgın tiyip ketkendey	*Kırgına uğramış gibi*
	Kırılgıla baarıñar,	*Kırılın hepiniz,*
	Kıcıldagan cediger	*Kaynaşan Cediger*
	Ceti-Özöndö kanıñar	*Yedi-Özön'de hanınızı*
196580	Aydap cürüp kem baylap,	*Güdüp durup eksik bağlayıp,*
	Kırbasam takır barıñdı	*Kırmazsam tümünüzü topyekûn*
	Oynop koyso cediger	*Oynayıverse Cediger*
	Opsuz kepten salasıñ	*Ölçüsüz laflar edersin*
	Er korduk dep cattaysıñ	*Er horlandı diye söylenirsin*
	Karmaşçu coobuz Semetey	*Çarpışacak düşmanımız Semetey*
	Kankordu nege maktaysıñ?	*Hunhârı niye översin?*
	Keçke koysom cayıña	*Kendi hâlinize bıraksam akşama dek*
	Kecildep boktu ceysiñer,	*İnatlaşıp boku yersiniz,*
	Sıyagı suuk, zaarı küç	*Görünüşü soğuk, zehri güçlü*
196590	Balban eken deysiñer,	*Pehlivanmış dersiniz,*
	Ak sakalduu karıñ öl,	*Ak sakallı ihtiyarın ölsün,*
	Kalbay curtum barıñ öl!	*Kalmadan yurdum, hepiniz ölün!*
	Kıyınıñar, şeriñer,	*Yamanınız, şiriniz,*
	Ayza sunup aykırıp,	*Mızrak uzatıp haykırıp,*
	Kımbat şerge cetkile	*Değerli şire yetişin*
	Kılça kalbay calgızıñ	*Kıl kadar kalmadan tekiniz bile*
	Kırgın bolup ketkile,	*Kırılıp gidin hepiniz,*
	Aykırıp ayza salgıla,	*Haykırıp mızrak saplayın,*
	Kılça kalbay calgızıñ	*Kıl kadar kalmadan tekiniz bile*
196600	Kırgın bolup kalgıla» –	*Kırılıp kalın hepiniz» –*
	Dep, oşentip, Kançoro	*Deyip, böylece, Kançoro'nun*
	Kamanday közü caynadı,	*Yaban domuzu gibi gözleri parladı,*
	Kayran Çoro berendin	*Aziz Çoro yiğidi*
	Kan içmesi karmadı,	*Kan içiciliği tuttu,*
	Kara caak aybalta	*Kara çeneli ay baltayı*
	Kaarlanıp kaşayıp,	*Hiddetlenip gözü dönüp,*
	Karmap kalıp imerdi,	*Kavrayıp döndürdü,*
	Kalbay kırgın bolgun dep,	*Kalmadan kırılın diye,*

	Kalıñ curttu Kançoro,	*Kalabalık yurdu Kançoro,*
196610	Karsıldatıp ciberdi,	*Çatır çatur dövüverdi,*
	Tüpöktü bolot sır ayza	*Püsküllü çelik sır mızrağı*
	Şaylap kirdi Kançoro,	*Kuşanıp girdi Kançoro,*
	Tüpüldötüp tokmoktop,	*Güm güm vurup tokmaklayıp,*
	Aydap kirdi Kançoro.	*Sürüp girdi Kançoro.*
	Kılıktı kızık baştadı	*İşin ilgincini başlattı*
	Kıcıldagan cediger	*Kaynaşan Cediger'den*
	Kıyıgına tiygenin	*Hışmına dokunanı*
	Kırıp ie taştadı.	*Kırıp deviriverdi.*
	Kançoro kaarın salganda.	*Kançoro kahrını saldığında.*
196620	Akılınan antañdap,	*Aklı başından gidip soluyarak,*
	Şaşıp bergen köp boldu,	*Şaşırıp kalan çok oldu,*
	Akebay, kulduk kıldık dep,	*Ağam, kulluk ettik diye,*
	Asıl candan tüñülüp,	*Aziz candan umut kesip,*
	Kaçıp bergen köp boldu.	*Kaçıp giden çok oldu.*
	Belesten beylep ötö albay	*Sırttan sakınıp geçemeden*
	Korgologon mından köp.	*Siperlenen bundan çok.*
	Til alam dep calınıp,	*Söz dinlerim diye yalvarıp,*
	Korgologon mından köp,	*Siperlenen bundan çok,*
	Ayzaçanga aykırıp,	*Mızraklıya haykırıp,*
196630	Kılıççanı bakırıp,	*Kılıçlıya bağırıp,*
	Kıyındardı tokmoktop,	*Yamanları tokmaklayıp,*
	Kırılış dep sapırıp,	*Kırışın diye savurup,*
	Caş kününön köngön kul	*Genç yaşından alışmış kul*
	Canakı sultan Semetey	*Demin dediğim sultan Semetey'den*
	Dalay taalim ülgü alıp,	*Nice talim, örnek alıp,*
	Baş kününön köngön kul,	*İlk gününden alışmış kul,*
	Erteli-keç eki ubak	*Sabah akşam iki vakit*
	Cediger korkup catkanı,	*Cediger korkup yatmakta,*
	Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
196640	Cediger çoguu kaptadı.	*Cediger hep birden bastırdı.*
	Coldu Çoro baştadı	*Yolu Çoro başlattı*
	Colu bolgon cediger	*Bahtı yaver Cediger*
	Candan keçip taştadı,	*Candan geçiverdi,*
	Ürküp çuulap bölündü	*Ürküp çığrışıp bölündü*
	Mıltık sunup, caa tartıp,	*Tüfek uzatıp, yay çekip,*
	Bılçıldaşıp cediger	*Göğüs göğüse Cediger*

	Uruşçuday köründü.	*Savaşacak gibi göründü.*
	Eer beldey belesti	*Eyer beli gibi sırtı*
	Tuş-tuştu açıp col salıp,	*Dört bir yanı açıp yol salıp,*
196650	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger*
	Kankor şerge kol saldı.	*Hunhar şire el saldı.*
	Cediger çuulap ok atıp,	*Cediger çığrışıp ok atıp,*
	Cez baraban kuu çalıp,	*Tunç davul çalıp boru öttürüp,*
	Cedigerdin içinde	*Cediger'in içinde*
	Baatır Kıyaz ıktuusu	*Bahadır Kıyaz en ustası*
	Er Kançoro çoñ kökcal	*Er Kançoro, koca bozkurt*
	Esebi cok mıktuusu	*Sayısız yamanların yamanı*
	Salışka şaydoot ereni	*Vuruşmaya hazır eri*
	Şımdagayı bolcolsuz	*Çevikliği ölçüsüz*
196660	Şakıldagan bereni.	*Şakırdayan yiğidi.*
	Bettep çokmor urçusu	*Karşıdan topuz vuranı*
	Kanga, şerge kol salıp,	*Hana da, şire de el salıp,*
	Kaçpay kirip turçusu.	*Kaçmadan girip duranı.*
	Cazbay atkan mergeni,	*Şaşmadan vuran nişancısı,*
	Caa tartuuçu ereni,	*Yay çeken eri,*
	Çoyunbaş algan balbanı,	*Demir topuz almış pehlivanı,*
	Teñiz sultan kökcaldı	*Deniz misali sultan bozkurdu*
	Adam tegerektep kalganı,	*İnsanlar çepeçevre sardı,*
	Taalayga bütkön ereni	*Talihe doğmuş eri*
196670	Cediger kaptap keterde,	*Cediger bastırıp giderken,*
	Tübünö tüptüz ceterde,	*Köküne dosdoğru ererken,*
	Er Külçoro bereni	*Er Külçoro yiğidi*
	Tegeregin karabay,	*Çevresine bakmadan,*
	Tegi canıp ayabay	*Büsbütün tutuşup esirgemeden*
	Kökcaldıgı körünö	*Bozkurtluğu göz göre*
	Köy kaşkanın özü eken,	*Seçkin yiğitlerin ta kendisiymiş,*
	Kan içmesi bek karmap,	*Kan içiciliği sıkıca tutup,*
	Kıraanıñ kelgen kezi eken.	*Şahbazının coştuğu demmiş.*
	Öödö-tömön karabay,	*Aşağı yukarı bakmadan,*
196680	Ölörün çoro sanabay,	*Öleceğini Çoro saymadan,*
	Cetikten belin kurçanıp,	*Sımsıkı belini kuşanıp,*
	Cer caynagan cediger	*Yeri kaplayan Cediger'e*
	Ceke aralap kol salıp,	*Tek başına dalıp el salıp,*
	Ayza kıyrap duu bolup,	*Mızrak kırılıp uğultu kopup,*

Aykayı arbın çuu bolup,
Artık soguş boldu ele.
Kaarın tögüp bakırıp,
Kankordugu uşunday.
«Manastap» uraan çakırıp,
Cer caynagan cediger
Cetik balban Külçoro
Ayköl kandın üstünön
Aydap çıktı sapırıp.
Curt çurkurap er ölüp,
Erender eçen teñ ölüp,
Baatırdan ölüp, şer ölüp,
Baykasañ mınça er ölüp,
Aybattanıp aykırıp,
Kaptap ketçü cediger
Kambıl tuugan er kökcal
Kayra aydadı sapırıp,
Uruşkun dep Kançoro
Uyalbay turgan beti cok,
Aç colborstoy küülönüp,
Aybattanıp aykırıp,
Cedigerge süylönüp,
Balalıgı başınan
Ozup cüröt Kançoro
Oypu-toypu tüşürüp,
Tozup cüröt Kançoro
Kaarın salıp kürküröp,
Kamap cüröt Kançoro.
Cedigerdi kıyratıp,
Sabap cüröt Kançoro.
Baatırlıktı baştaptır
Kaçsak-tursak öldük dep,
Kuturup ketken Kançoro
Kançorodon öldük – dep,
Eren da eken, şer da eken,
Can koyboyt ko Kançoro.
El dürböböy toktolup,
Esten tanıp kee bir can.

Haykırışı bol, gürültü olup,
Eşsiz bir savaş olmuştu.
Kahrını döküp bağırıp,
Hunharlığı işte böyle.
«Manas!» diye nara atıp,
Yeri kaplayan Cediger'i
Usta pehlivan Külçoro
Aykol hanın üstünden
Sürüp çıkardı savurup.
Yurt çığrışıp er ölüp,
Nice erenler birlikte ölüp,
Bahadırdan ölüp, şir ölüp,
Baksan bunca er ölüp,
Heybetlenip haykırıp,
Bastırıp gelen Cediger'i
Becerikli doğmuş er bozkurt
Geri sürdü savurup,
Savaşın diye Kançoro'nun
Utanması yok, yüzü yok,
Aç kaplan gibi coşup,
Heybetlenip haykırıp,
Cediger'e söylenip,
Çocukluğu başından beri
Öne geçip durur Kançoro
Alt üst edip düşürüp,
Önünü kesip durur Kançoro
Kahrını salıp gürleyip,
Kuşatıp durur Kançoro.
Cediger'i kırıp geçirip,
Dövüp durur Kançoro.
Bahadırlığa başlamış
Kaçsak da dursak da öldük diye,
Kudurup giden Kançoro,
Kançoro'dan öldük – diye,
Hem ermiş, hem de şirmiş,
Can koymaz ki Kançoro.
Halk telaşlanmadan duraklayıp,
Kimi can kendinden geçip.

Biröön biröö kaçpalap,
Cıyıp çıgıp baratat.
Cılas bolgon Külçoro
Cediger eldi talkalap,
Kırıp çıgıp baratat,
Kalıñ kara cediger
Kaynap algan kezi eken,
Ilaaçın tiygen taanday
Er Külçoro kıraanıñ
Aydap algan kezi eken,
Ar kaysısın toptotup,
Caylap algan kezi eken,
Cedigerdin kee bir can
Akılınan acırap,
Şaşıp kalgan kezi eken.
Aketay kulduk kıldık dep,
Astı kaarluu çorodon
Kaçıp kalgan kezi eken,
Cediger çuulap, çuu turup,
Şaşıp kalgan kezi eken,
Aylasın tappay cediger
At soorusun salışıp,
Aykölgö bettep bara albay
Birindeşip kalışıp,
Kaçıp kalgan kezi eken.
Beren eken Külçoro
Kaarın tögüp bakırıp,
Kalıñ kara cediger
Tozup çıktı sapırıp,
Toodoy kökcal baatırga
Cetip keldi al Külçoro,
Şay koldogon şeriñiz
Şamdagayı bolcolsuz,
Belgilüü kökcal eriñiz,
Er Semetey baatırga
Emi cetti Külçoro.
Oşondo Çoro munu aytat:
«Aldıma salsam ak colum,
Asıl abam san kolum!

Biri birine kaçma deyip,
Derleyip çıkıp gitmekte.
Kahrolası Külçoro
Cediger halkını darmadağın edip,
Kırıp çıkıp gitmekte,
Kalabalık kara Cediger'in
Kaynayıp taştığı demmiş,
Laçın vurmuş karga sürüsü gibi
Er Külçoro şahbazın
Sürüp aldığı demmiş,
Her birini kümeleyip,
Tepeleyip aldığı demmiş,
Cediger'den kimi can
Aklından ayrılıp,
Şaşırıp kaldığı demmiş.
Ağacığım, kulluk ettik diye,
Önü kahırlı Çoro'dan
Kaçıp kaldığı demmiş,
Cediger çığrışıp, gürültü kopup,
Şaşırıp kaldığı demmiş,
Çaresini bulamayıp Cediger
Atının sağrısını dönüp,
Aykol'a karşı varamadan
Birer birer dağılıp,
Kaçıp kaldığı demmiş.
Yiğitmiş Külçoro
Kahrını döküp bağırıp,
Kalabalık kara Cediger'i
Önleyip çıktı savurup,
Dağ gibi bozkurt bahadıra
Yetişip geldi o Külçoro,
Şâh-ı Merdan'ın koruduğu şiriniz
Çevikliği ölçüsüz,
Belli bozkurt eriniz,
Er Semetey bahadıra
Şimdi yetişti Külçoro.
O zaman Çoro şunu söyler:
«Önüme katsam ak yolum,
Aziz ağam, sayısız ordum!

Kara zoñkok toodoyum,
Karaanım aman turganda
Kılımda kılbaym ubayım!
Berekelüü belimsiñ,
Belgilüü Ayköl şerimsiñ,
Ogoydon çıkkan on tört at
Opsuzun tandap minemin,
Aygaylagan çuu kılıp,
Cer-cerin közdöy sürömün,
Ketse çama ölömün.
Cedigerdin er Kıyaz
Ceke uruşup körömün.
Akolpok tonup kiyiñiz,
Abakem kökcal kabılan
Surkoyondu miniñiz,
Tulpar oozun buruñuz,
Tuugan duşman bolgon soñ
Turup bergen bolorbu?
Uruş kıla turuñuz
Kök asker toodoy barbayıp,
Turup alsañ bul cerge
Töröm, uyat bolot munuñuz.
Kaykalagan karakır
Biz aşpagan too barbı?
Kankor aba, er sultan,
Kagışpay cürgön too barbı?
Karaanıñ aman turganda
Akborçuk kaalap mineyin
Kalıñ kara cediger
Cer-cerin közdöy tieyin,
Kılmıştuusun caylayın
Kılmışı cok momunun
Cer-cerine aydayın,
Kıyıgı tiyip kabılsa,
Kızıtalak Kançoro
Ebin taap caylayın.
Kıyrına kırgın salayın,
Tüp-tüz bolup ketkinçe

Kara heybetli dağım benim,
Dayanağım sağ dururken
Asırlarca kaygı çekmem!
Bereketli belimsin,
Belli Aykol şirimsin,
Ogoy'dan çıkma on dört atın
En azgınını seçip binerim,
Haykırışlı gürültü koparıp,
Her yerine doğru sürerim,
Gücüm biterse ölürüm.
Cediger'in er Kıyaz'ıyla
Teke tek vuruşup görürüm.
Akolpok kürkünü giyiniz,
Ağam bozkurt kaplan
Surkoyon'a bininiz,
Tulparın ağzını çeviriniz,
Akraba düşman olduktan sonra
Durup teslim olmak olur mu?
Savaş ede durunuz
Gök yalçın dağ gibi kabarıp,
Bu yerde durup kalırsan
Beyim, ayıp olur bu işiniz.
Kıvrılıp uzanan kara kırlarda
Bizim aşmadığımız dağ var mı?
Hunhar ağam, er sultan,
Çarpışmadan geçtiğimiz dağ var mı?
Karaltın sağ dururken
Akborçuk'u dileyip bineyim
Kalabalık kara Cediger'in
Her yanına saldırayım,
Suçlusunu tepeleyeyim
Suçu olmayan mazlumunu
Yerli yerine süreyim,
Tersliği tutup karşıma çıkarsa,
Kızı boş olası Kançoro'yu
Fırsatını bulup tepeleyeyim.
Diyarına kırgın salayım,
Dümdüz olup gidinceye dek

196800	Abake, bir tügönüşüp kalayın!	*Ağacığım, bir hesaplaşıp kalayım!*
	Kanına karap salayın	*Hanına doğru saldırayım*
	Kayran başım ölgönçö,	*Aziz başım ölünceye dek,*
	Abake, seni bergençe,	*Ağacığım, seni vermektense,*
	Karmalaşıp kalayın.	*Boğuşup kalayım.*
	Ölböy tirüü cürgöndö	*Ölmeyip sağ gezerken*
	Kay murazga cetemin.	*Hangi murada ererim.*
	Kastaşarım Er Kıyaz	*Düşmanlaştığım Er Kıyaz'la*
	Karmalaşa ketemin.	*Boğuşarak giderim.*
	Begine beypay salayın,	*Beyine sıkıntı salayım,*
196810	Kanın karap kılayın,	*Hanının hakkından geleyim,*
	Özü tiydi cediger	*Kendi saldırdı Cediger*
	Bıyıl öñgöçö kırgın salayın. Kaalgaday kaşka tiş	*Bu yıl başka türlü kırgın salayım. Kapı kanadı gibi bembeyaz diş*
	Ökümsügön şerlerin	*Hükümlü geçinen şirlerini*
	Aylası toluk erlerin,	*Çaresi bol erlerini,*
	Kayradan kırıp koyoyun.	*Yeniden kırıvereyim.*
	Katılıştı Cediger	*Sataştı Cediger*
	Öz ubalı özünö	*Kendi vebali kendine*
	Eñkeyiştey keteyin,	*Yokuş aşağı iner gibi gideyim,*
	Tübünö tüptüz ceteyin,	*Köküne dosdoğru ereyim,*
196820	Dümürün çoguu kazayın,	*Kütüğünü toptan kazıyayım,*
	Tügötüp çırın basayın,	*Tüketip kavgasını bastırayım,*
	Kalısmanduu kandarın.	*Aracılık eden hanlarını.*
	Kaltırbay kırıp candarın,	*Bırakmadan kırıp canlarını,*
	Kerişem dep munu aytıp,	*Çekişirim deyip bunu söyleyip,*
	Kebelbegen şer Çoro,	*Kılı kıpırdamayan şir Çoro,*
	Er kayrattuu er Çoro,	*Er gayretli er Çoro,*
	Abıkenin akborçuk,	*Ağasının Akborçuk'u,*
	Astında tulpar malı bar,	*Altında tulpar bineği var,*
	Ay-aalamdın barısın	*Ay-âlemin tümünü*
196830	Cara turgan alı bar.	*Yarıp geçecek gücü var.*
	Ok ötpös tondu kiyinip,	*Ok geçmez kürkü giyinip,*
	Cazayıldı salınıp,	*Fitilli tüfeği kuşanıp,*
	Calañdap coogo kamınıp,	*Parlayıp düşmana hazırlanıp,*
	Kını cok kılıç baylanıp,	*Kınsız kılıç bağlanıp,*
	Ar şaymandı şaylanıp,	*Her aygıtı kuşanıp,*
	Aluuçuday taptanıp,	*Alacakmış gibi bilenip,*

Al Külçoro attanıp,	*O Külçoro atlanıp,*
Şer ekenin bilgizip,	*Şir olduğunu bildirip,*
Ayköl şerdin özünö	*Aykol şirin kendisine*
Surkoyondu mingizip,	*Surkoyon'u bindirip,*
Sookmoluu tuugan kayran şer	*Soylu doğmuş aziz şir*
Emi soguşka kirdi kurgan el.	*Şimdi savaşa girdi zavallı halk.*
Mingen atı Surkoyon	*Bindiği atı Surkoyon*
Kiygen tonu Akolpok	*Giydiği kürkü Akolpok*
Akkelteni asınıp.	*Akkelte'yi kuşanıp.*
Ak askarday körünüp,	*Ak yalçın dağ gibi görünüp,*
Anı körgön cediger	*Onu gören Cediger'in*
Akılı ayran bölünüp,	*Aklı hayran, bölünüp,*
Caydaktagan bu kurgur	*Eyersiz koşturan bu kör olası*
Calañgıç türü körünüp,	*Ecel hortlağı gibi görünüp,*
Tük adamdan başka tiş	*İnsandan bambaşka dişle*
Tügötö tiştep cemirip,	*Tüketircesine dişleyip yıkıp,*
Kankor cayı uşunday.	*Hunhârın hâli işte böyle.*
Cetiktep belin kurçanıp,	*Sımsıkı belini kuşanıp,*
Cedigerge kol salıp,	*Cediger'e el salıp,*
Orto cerin Semetey	*Orta yerini Semetey*
Aydap kelip sürdü ele,	*Sürüp gelip itmişti,*
Eki çetin er Çoro	*İki ucunu er Çoro*
Kemireyte tiydi ele.	*Kemirircesine saldırmıştı.*
Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger*
Cedigerdin cakşısı	*Cediger'in en iyisi*
Ayzakerden ereni,	*Mızrakçıların eri,*
Akılı toluk, zaarı küç,	*Aklı tam, zehri güçlü,*
Cedigerdin er Kıyaz	*Cediger'in er Kıyaz'ı*
Kol baştagan bereni,	*Ordu başlatan yiğidi,*
Cedigerdi baştadı.	*Cediger'e baş oldu.*
Cer caynagan cediger	*Yeri kaplayan Cediger*
Kılça kalbay tüz ele	*Kıl kadar kalmadan dosdoğru*
Kırılıp kete taştadı,	*Kırılıp gidiverdi,*
Kaarlanıp kamınıp,	*Öfkelenip hazırlanıp,*
Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger*
Kaçuuçuday cabılıp,	*Kaçacakmış gibi üşüşüp,*
Er Semetey kökcaldın	*Er Semetey bozkurdun*
Isıgına bata albay,	*Sıcağına sokulamadan,*

	Suuguna cata albay,	*Soğuğunda yatamadan,*
	Bettep ayza suna albay,	*Karşıdan mızrak uzatamadan,*
	Uruştu bekem kıla albay,	*Savaşı sıkı tutamadan,*
	Uygu-tuygu curt çuulap,	*Karmakarışık yurt çığrışıp,*
	Cediger aldı tozulup,	*Cediger'in önü dağılıp,*
196880	Cer düñgüröp turdu ele,	*Yer gümbürdeyip durmuştu,*
	Aldındagı Surkoyon	*Altındaki Surkoyon'a*
	Olbuy-solbuy kamçı urup,	*Sağlı sollu kamçı vurup,*
	Oñ-tetiri teminip,	*Sağdan soldan mahmuzlayıp,*
	Ayran kirdi uruşka	*Şaşılası girdi savaşa*
	Asınganda şük ele	*Kuşanınca sessiz dururdu*
	Aydalının baranı,	*Sırtındaki silahın heybeti,*
	Aykaşkan coogo sunganda	*Çatışan düşmana uzatınca*
	Amanat candın karanı,	*Emanet canın dayanağı,*
	Canduu mıltık Akkelte	*Canlı tüfek Akkelte*
196890	Ot alıştı koyuptur,	*Ateş almayı bırakmış,*
	Bettep coogo atkanda	*Karşıdan düşmana atınca*
	Tük atılbas boluptur.	*Hiç ateşlenmez olmuş.*
	Kıtay ottuk boor taş	*Çin çakmağı, bağır taşını*
	Kırıp iyip, çok koyup,	*Kazıyıp, kor koyup,*
	Miltesine ot koyup,	*Fitiline ateş koyup,*
	Sundursa bolboyt Akkelte	*Uzatsa da olmaz Akkelte*
	Ot albay kelte turganı	*Ateş almadan kısır durması,*
	Ölör çak emi boldu dep,	*Ölüm vakti şimdi geldi diye,*
	Kankordu Kuday urganı.	*Hunhârı Tanrı'nın çarpmasıydı.*
196900	Kaarın salıp küyünüp,	*Kahrını salıp yanıp,*
	Kapalanıp şer kökcal,	*Kederlenip şir bozkurt,*
	Kayran candan tüñülüp,	*Aziz candan umut kesip,*
	Sunsa tütün çañ ketken,	*Uzatınca duman, toz kaldıran,*
	Düp degende can ketken,	*Güm deyince can alan,*
	Irmese kara kan ketken,	*Değince kara kan akıtan,*
	Irası kurçtan Almabaş	*Gerçekten keskin Almabaş*
	Iraak coogo ılgabas	*Uzak düşmanı seçip durmaz*
	Canduu mıltık Akkelte,	*Canlı tüfek Akkelte,*
	Berenesi kaçıptır	*Talihi kaçmış*
196910	Belin kırsık basıptır,	*Belini felaket basmış,*
	Ay karañgı tün eken	*Ay karanlık geceymiş*
	Baatırsıngan ayköldün	*Bahadır geçinen Aykol'un*

Kırsık kurçap berendi	*Felaket kuşatıp yiğidi*
Bereni kaçkan kezi eken.	*Uğurunun kaçtığı demmiş.*
Beypay boldu kayran şer	*Huzursuz oldu aziz şir*
Kırgagı bolot sır ayza	*Ağzı çelik sır mızrak*
Akkelteden tüñülüp,	*Akkelte'den umut kesip,*
Kıyın şer ayza sundu ele,	*Çetin şir mızrak uzatmıştı,*
Atasınan babası	*Atasından, dedesinden*
196920 Arıslandıgın karaçı,	*Arslanlığına bir bak,*
Aykırgan coodon tartçı emes,	*Haykıran düşmandan çekinmezdi,*
Kankorlugu uşunday	*Hunharlığı işte böyle*
Kaçırgan coodon kaytçı emes,	*Saldırdığı düşmandan dönmezdi,*
Kıyazga ayza sundu ele.	*Kıyaz'a mızrak uzatmıştı.*
Kıraañga çıga barganda	*Sırta çıkıp varınca*
Astındagı Surkoyon	*Altındaki Surkoyon*
Attı Kuday urdu ele,	*Atı Tanrı çarpmıştı,*
Öödö tartsa Surkoyon	*Yukarı çekse Surkoyon*
Kazısın taştap bolkuldap,	*Böğür yağı sarkıp hoplayıp,*
196930 Ildıy tartsa Surkoyon	*Aşağı çekse Surkoyon*
Iç etin tartpay solkuldap,	*Karın etini toplamadan sallanıp,*
Megelçegi meyişip,	*Bilek kasları gevşeyip,*
Bagalçagı mayışıp,	*İncikleri bükülüp,*
Bilbes boldu Surkoyon	*Bilmez oldu Surkoyon*
Kankor şerdi kötörüp,	*Hunhar şiri taşımayı,*
Adam, cürbös boldu Surkoyon.	*Aman, yürümez oldu Surkoyon.*
Cürböy kalgan sebebi –	*Yürümez kalışının sebebi –*
Çınkoco, Toltoy eköönö	*Çınkoco ile Toltoy ikisine*
Çın kırgındı salganda,	*Gerçek kırgını saldığında,*
196940 Oolcugan karandı	*Sallanan karaltıyı*
Olcogo karmap alganda,	*Ganimet diye yakaladığında,*
Ubara bolup kubalap,	*Zahmete girip kovalayıp,*
Uluksugan kayran şer	*Büyüklenen aziz şir*
Al Surkoyon tulpardın	*O Surkoyon tulparın*
Kulagın kesip alıptır,	*Kulağını kesip almış,*
Oylosoñor ogoydun	*Düşünsenize, Ogoy'un*
Oyuk enin salıptır.	*Oyuk damgasını vurmuş.*
Kulagım kesip saldı dep,	*Kulağımı kesiverdi diye,*
Aybandan estüü Surkoyon	*Hayvandan akıllı Surkoyon'un*
196950 Kökcalsıngan berenden	*Bozkurt geçinen yiğitten*

Köñülü ittey kalıptır.	*Gönlü it gibi kırılmış.*
Bayagı kegin kubalap,	*O eski öcünü güdüp,*
Kök içinde Surkoyon	*Kin içinde Surkoyon*
Soyulgur cürböy kalıptır.	*Boğazlanası yürümez olmuş.*
Asıl tuugan kurgan şer	*Asil doğmuş zavallı şir*
Zıñ-zıñ etip kenebey,	*Hiç oralı olmayıp aldırmadan,*
Azır ölüp keterin	*Şimdi ölüp gideceğini*
Buçkagına teñebey,	*Tırnağına bile denk tutmadan,*
Surkoyondon er kökcal	*Surkoyon'dan er bozkurt*
196960 Irgıp tüşö kaldı ele.	*Sıçrayıp iniverdi.*
Baspasañ çırıñ mınday – dep,	*Yürümezsen dikbaşlığın böyle – deyip,*
Aşpay-şaşpay arsılan	*Acele etmeden arslan*
Kulagı menen kökülün	*Kulağı ile perçemini*
Koşo karmay kaldı ele.	*Birlikte kavrayıvermişti.*
Kozgolboston kayran şer	*Kımıldamadan aziz şir*
Atakem Manas colu – dep,	*Atam Manas'ın yolu – deyip,*
Al Surkoyon tulpardı	*O Surkoyon tulparı*
Korkuratıp çaldı ele.	*Hırıldatıp boğazlamıştı.*
Cıkpay turup cılmaygır	*Devirmeden, gülesice*
196970 Başın kesip aldı ele.	*Başını kesip almıştı.*
At kötörböy döö bolup,	*At taşıyamaz dev olup,*
Arbuuruldan ayrılıp,	*Arbuurul'dan ayrılıp,*
Al askarday kayran şer	*O yalçın dağ gibi aziz şir*
Alapayın tük tappay	*Ne yapacağını hiç bulamadan*
Kol üstündö cöö bolup,	*Ordu içinde yaya kalıp,*
Barbayıp baatır turdu ele,	*Heyula gibi bahadır durmuştu,*
Bolkuldap basıp ayanıp,	*Hantal hantal basıp sakınıp,*
Baatırıñ Akkeltesin tayanıp,	*Bahadırın Akkelte'sine dayanıp,*
Alasa cakın keldi dep,	*Ecel alçaktan yaklaştı diye,*
196980 Arıslan-şer küyünüp.	*Arslan-şir yanıp yakınıp.*
Amanat candan tüñülüp,	*Emanet candan umut kesip,*
Kança coo çapsa kol kurap,	*Nice düşman ordu kurup saldırsa,*
Alapayın taba albay	*Ne yapacağını bulamadan*
Aykölüñ turdu koñgurap.	*Aykol'un durdu boğuk boğuk söylenip.*
Akıl ketip, köön basıp,	*Akıl gidip, gönül çöküp,*
Ar erdik boydon bek kaçıp,	*Her yiğitlik tümden kaçıp,*
Ata, antañdagan kayran şer	*Vah, soluyan aziz şir*
Akılınan bek şaşıp,	*Aklından iyice şaşıp,*

	Ayrı beles, kaykañga	*Yarık sırtta, yokuşta*
196990	Aykölüñ arbayıp cöö kaldı ele. Cediger	*Aykol'un çaresiz yaya kalmıştı. Cediger*
	dalay, bul calgız	*kalabalık, bu yalnız*
	Camgır kılıp, caa tartıp,	*Yağmur gibi yağdırıp, yay çekip,*
	Möndürdöy bölök ok atıp,	*Dolu gibi başka ok atıp,*
	Er Kançoro, zor Kıyaz	*Er Kançoro, koca Kıyaz*
	Erenge müşkül saldı ele.	*Erene müşkül salmıştı.*
	Kurttay kaynap cediger	*Kurt gibi kaynayıp Cediger*
	Teñiz tuugan kökcaldı	*Deniz misali doğmuş bozkurdu*
	Emi tegerektep aldı ele,	*Şimdi çepeçevre sarmıştı,*
	Kurçap kelgen kalıñ coo	*Kuşatıp gelen kalabalık düşman*
	Kurusun töröñ baatır go	*Kurusun, töre bahadır ya*
197000	Baatırdın baatırlıgı bilinip,	*Bahadırın bahadırlığı bilinip,*
	Uykuga közü ilinip,	*Uykuya gözü dalıp,*
	Zıñ-zıñ etip kenebey,	*Hiç oralı olmayıp aldırmadan,*
	Cediger kaptap ketet dep,	*Cediger bastırıp gider diye,*
	Buçkagına teñebey,	*Tırnağına bile denk tutmadan,*
	Ata, arıslan tuugan kabılan	*Vah, arslan doğmuş kaplan*
	Kurguruñ Semetey turdu kenebey,	*Zavallı Semetey'in durdu aldırmadan,*
	Buga erdik menen şerdikti	*Buna yiğitlik ile şirliği*
	Egem-taala kubattap,	*Rabb-i Teâlâ güç verip,*
	Bergen eken çenebey.	*Ölçüsüz vermiş meğer.*
197010	Kaarlanıp kaçırsa	*Öfkelenip saldırsa*
	Kaptap ketet degen cok.	*Bastırıp gider demedi.*
	Tegi acaldan kaygı cegen cok,	*Asla ecelden kaygı yemedi,*
	Çırkıragan cediger	*Çığrışan Cediger'i*
	Munu çımın sınduu körgön cok,	*Bunu sinek kadar görmedi,*
	Kabagım-kaşım debesten,	*Kaşım gözüm demeden,*
	Er Kıyaz menen Kançoro	*Er Kıyaz ile Kançoro'yu*
	Çımçık sınduu körböstön,	*Serçe kadar görmeden,*
	Akkañkını cazdanıp,	*Ak eyeri yastık edinip,*
	Çoñ terdikti baştanıp,	*Koca keçeyi başlık edinip,*
197020	Kökcal kıbılanı baştanıp,	*Bozkurt kıbleye baş verip,*
	Aç bolottu salınıp,	*Keskin çeliği yanına alıp,*
	Akolpoktu camınıp,	*Akolpok'u örtünüp,*
	Korozdoy bolgon kayran şer	*Horoz gibi olan aziz şir*
	Koñuruktu tarttı ele.	*Horlamaya durmuştu.*
	Kozgolboston kayran er	*Kımıldamadan aziz er*

Almambet uulu Külçoro,
Şay koldogon şer Çoro,
Ceke uruşup er Çoro
Cazanı tartıp turuşup,
Capaanı körgön kurgan şer
Calgız cüröt uruşup,
Köp içinde baatırdın

Almambet oğlu Külçoro,
Şâh-ı Merdan'ın koruduğu şir Çoro,
Tek başına vuruşup er Çoro
Cezayı çekip duruşup,
Cefayı görmüş zavallı şir
Yalnız gezer vuruşup,
Kalabalık içinde bahadırın

Kökcal antip kalganga
Köñülü ketip bölünüp,
Közünün caşı tögülüp,
Agarıp öñü suyulup,
Eki betten akkan caş
Çirkin, akırek ıldıy kuyulup. Sırıñdı aytat kuturgur
Kaarlanıp bölünüp,
Eki közdön akkan caş
Akırek ıldıy tögülüp,
Şay koldogon Külçoro
Semeteyge bardı ele.
«Kümüş közdüü, kün cüzdüü
Kürkürögön şer sultan
Kazat cakka kamıngan,
Kayıptan akıl tabılgan,
Kagılayın er töröm,
Aytsam, aytsam, bolboduñ!
Aytkandın tilin albadıñ,
Cediger kurçap, coo bolup,
Kokuy, abam, er töröm
Can kuykalap, küç kelip,
Kalk kalkıldap turganda,
Kurçap duşman tolgondo,
Kurup ketsin, er çirkin
Kançoro duşman bolgondo
Kayran canga küç kelip,
Müşkül başka tolgondo,
Özöktön çıkkan Kançoro
Öz başıña coo bolup,
Aytpadım bele men baya!

Bozkurdun öyle kalışına
Gönlü dağılıp bölünüp,
Gözünün yaşı dökülüp,
Benzi ağarıp solup,
İki yanaktan akan yaş
Yazık, köprücükten aşağı boşanıp. Sırrını söyler kudurası
Öfkelenip bölünüp,
İki gözden akan yaş
Köprücükten aşağı dökülüp,
Şâh-ı Merdan'ın koruduğu Külçoro
Semetey'e varmıştı.
«Gümüş gözlü, gün yüzlü
Gürleyen şir sultan
Gaza yönüne hazırlanan,
Gaipten akıl bulan,
Kurban olayım er beyim,
Söyledim, söyledim, olmadın!
Söyleyenin sözünü almadın,
Cediger kuşatıp, düşman olup,
Eyvah, ağam, er beyim
Canı kavurup, güç yetip,
Halk çalkalanıp dururken,
Kuşatıp düşman dolunca,
Kurusun, er dediğin
Kançoro düşman olunca
Aziz cana güç yetip,
Müşkül başa dolunca,
Özden çıkan Kançoro
Öz başına düşman olup,
Demedim miydi ben demin!

	Kokuy aba, kuu coltoy	*Eyvah ağam, kuru uğursuz*
	Özöktön çıkkan ört caman.	*Özden çıkan ateş yaman.*
	Özdön çıkkan Kançoro	*Kendinden çıkan Kançoro*
	Sırıñdı bilgen bul caman,	*Sırrını bilen bu yaman,*
	Bagıp cürdüñ Çoroñdu	*Besleyip durdun Çoro'nu*
	Körgözdübü közüñö	*Gösterdi mi gözüne*
	Adamdan bölök çogoldu,	*İnsandan başka şirretliği,*
197070	Irdadıbı ırıñdı?	*Söyledi mi türkünü?*
	Duşmanga aytıp sırıñdı,	*Düşmana söyleyip sırrını,*
	Kararttıbı betiñdi?	*Kararttı mı yüzünü?*
	Açtıbı coogo çetiñdi?	*Açtı mı düşmana sınırını?*
	Ayta bersem bolboduñ,	*Söyleyip durdum, olmadın,*
	Abakem töröm, oñboduñ,	*Ağam beyim, onmadın,*
	Koltuk açıp Kıyazga	*Koltuk açıp Kıyaz'a*
	Koygulaşıp coo boldu	*Vuruşup düşman oldu*
	Kana, aba, kayran baş kaydan	*Hani, ağam, aziz baş nereden*
	soo boldu!	*sağ kaldı!*
197080	Kuykalanıp iç calın	*Kavrulup iç alevimle*
	Kurup kettim sında cok,	*Kurudum gittim tarifsiz,*
	Kup sıylaşar tuugan cok,	*Hakkıyla sayışacak akraba yok,*
	Kagışka miner buudan cok,	*Çarpışmaya binilecek küheylan yok,*
	Karaldı bolçu Kançoro	*Göz bebeği olacak Kançoro*
	Bul öñdöngön tuugan cok,	*Bunun gibi akraba yok,*
	Bügün körgön, erteñ cok,	*Bugün var, yarın yok,*
	Bir künü betin körgözsö	*Bir gün yüzünü gösterse*
	Bir künü artın körsötkön	*Bir gün ardını gösteren*
	Uşunday okşoyt düynö bok!	*Böyleymiş demek bok dünya!*
197090	Keñ-Koldo çınar bagıñ cok,	*Keñ-Kol'da çınar bağın yok,*
	Kerseyip catar çagıñ cok,	*Kurulup yatacak çağın yok,*
	Talasta koroo bagıñ cok,	*Talas'ta ağıl bahçen yok,*
	Taltañdap catar çagıñ cok,	*Gerinip yatacak çağın yok,*
	Kazmak bolduñ orumdu,	*Kazar oldun çukurumu,*
	Caydırdıñ temir torumdu,	*Serdirdin demir ağımı,*
	Körgözmök bolduñ sonundu,	*Gösterecek oldun görülmedik şeyi,*
	Eelediñ kırgız kalaanı	*Sahiplendin Kırgız şehrini*
	Erdigiñ bar, esiñ cok,	*Yiğitliğin var, aklın yok,*
	Buzulttuñ müşkül sanaanı.	*Bozdurdun müşkül düşünceyi.*
197100	Kıldıñ başka korduktu,	*Ettin başa horluğu,*

Kuu canga saldıñ zorduktu,	*Kuru cana saldın zorluğu,*
Örttödüñ taza canımdı	*Yaktın temiz canımı*
Özüñ bilip til albay	*Kendin bilip söz dinlemeden*
Öltürmök bolduñ canımdı.	*Öldürecek oldun canımı.*
Kançoronun kabarın,	*Kançoro'nun haberini,*
Ugup tur özüñ kabarın	*Dinleyedur kendin haberini*
Kabılan Bakay karı aytkan,	*Kaplan Bakay ihtiyar söylemişti,*
Belgisin enem dagı aytkan.	*İşaretini anam dahi söylemişti.*
Bir bala ne kılar dep,	*Bir çocuk ne yapar diye,*
Moynuna tumar takkansıñ,	*Boynuna muska takmışsın,*
Aldeylep ıras bakkansıñ,	*Ninniyle güzelce beslemişsin,*
Cayanı kesip cedirdiñ	*Sağrı yağını kesip yedirdin*
Kalıñ kırgız, argınga	*Kalabalık Kırgız'a, Argın'a*
Kaçan balan dedirdiñ?	*Ne zaman oğlun dedirttin?*
Tay-kunanday tebişken,	*Tay kunan gibi tepişen,*
Tartışıp emçek emişken,	*Çekişip meme emişen,*
Kançoro saldı buzuktu	*Kançoro saldı fesadı*
Tuygun töröm, öödö bol,	*Doğan beyim, ayağa kalk,*
Tuuganıñ kıldı kızıktı.	*Akraban etti tuhaf işi.*
Ar kaçandan, bir kaçan	*Öteden beri, ne zamandır*
Bu Kançoro buzuktun	*Bu Kançoro fesadın*
Buygatı bolgon sözündö,	*Gizli kastı vardı sözünde,*
Buzugu cürçü közündö,	*Fesadı gezerdi gözünde,*
Aylasın tapsañ ayköl şer	*Çaresini bulursan Aykol şir*
Bul buzganı cürçü özümdü,	*Bu, bozmaya çalışırdı beni,*
Çalgayı cürçü sözündö,	*Sinsiliği gezerdi sözünde,*
Çalgırtı cürçü közündö,	*Şaşılığı gezerdi gözünde,*
Çaması kelse kuturgur	*Gücü yetse kudurası*
Çalganı cürçü özüñdü,	*Çelmeye çalışırdı seni,*
Bile albay cürçü daynıñdı,	*Bilemiyordu izini,*
Buza albay cürçü aylıñdı,	*Bozamıyordu obanı,*
Cobotkon cürgön sözüñdü	*Sözünü çiğneyip durdu*
Corugu bölök kuturgur,	*Huyu başka kudurası,*
Mına bügün cogotmok boldu	*İşte bugün yok edecek oldu*
közüñdü, Ay kararıp bürkölsö	*gözünü, Ay kararıp bulutlansa*
Baatır kırmak boldu özüñdü	*Bahadır, kıracak oldu seni*
Kastarın tigip coo bolup,	*Kastını dikip düşman olup,*
Kaşaytmak boldu közüñdü.	*Kör edecek oldu gözünü.*

Bacigi tiyse koluna	*Fırsatı geçse eline*
Kılıçiñ olco kılganı,	*Kılıcını ganimet etmek için,*
Kıyalı bolçu uşunday,	*Huyu böyleydi işte,*
Kıyırına kırgın salganı,	*Diyarına kırgın salmak için,*
Aylası kelse Kançoro	*Çaresi el verse Kançoro*
Akkelte olco alganı.	*Akkelte'yi ganimet almak için.*
Abaylap cürsöñ corugun	*Dikkat etsen huyuna*
Aylıña kırgın salganı,	*Obana kırgın salmak için,*
Tel kulun soyup cedibi?	*Besleme tayı kesip yedi mi?*
Teminişe kelgende	*Üzengi üzengiye gelince*
Kördüñbü, teñ tuugan boldum dedibi?	*Gördün mü, denk kardeş oldum dedi mi?*
Ot ketirdi Kançoro	*Ateş saldı Kançoro*
Ok ötpöy turgan kübüñö,	*Ok geçmez cevşenine,*
Ooruksa kırgın salçuday	*Kızarsa kırgın salacak gibi*
Kançoro cetti tübüñö.	*Kançoro köküne erişti.*
May menen bakkan bul Çoroñ	*Yağ ile beslediğin bu Çoro'n*
Bildibi köödök cayıñdı	*Bildi mi saf hâlini*
Tökmök bir boldu kanıñdı,	*Dökecek oldu kanını,*
Kızı bir talak, kıyık kul	*Kızı boş olası, sapkın kul*
Tapmak bir boldu cayıñdı.	*Bulacak oldu zayıf yerini.*
Cediger süröp coo kılıp,	*Cediger'i arkalayıp düşman edip,*
Ketirdi menin şayımdı,	*Giderdi benim dermanımı,*
İçim örttönüp, boorum çok,	*İçim yanıp, bağrım köz,*
Sırttanım abam, özüñ cok,	*Yavuz ağam, kendin yoksun,*
Çamaa çarçap, al ketti,	*Takat tükenip, güç gitti,*
Kakañdı buzgan kayran can	*Kağan'ı bozan aziz can*
Denemden kara kan ketti.	*Bedenimden kara kan gitti.*
Içi-boorum çok boldu,	*İçim bağrım köz oldu,*
Mende kenedey keşik cok boldu.	*Bende zerre kadar nasip kalmadı.*
Bel baylarga belim cok	*Bel bağlayacak belim yok*
Bettep kırgın kıluuga,	*Karşı durup kırgın etmeye,*
Berenim sendey şerim cok,	*Yiğidim, senin gibi şirim yok,*
Kaz aylanbas zoom cok,	*Kaz dolanmaz kayam yok,*
Karmalaşa ketkende	*Boğuşmaya gidince*
Karanım sendey toom cok.	*Dayanağım, senin gibi dağım yok.*
Tünüñ kanday boluçu?	*Gecen nasıl olurdu?*
Acal kaalap, kün bütsö	*Ecel dileyip, gün biterse*
Abake, künüñ kanday boluçu?	*Ağacığım, günün nasıl olurdu?*

Bere, kara caak aybalta	*Söyle, kara çeneli ay baltayı*
Kacıtpastan kim aştayt?	*Kim yormadan sapına takar?*
Bere, kalıñ kırgız, az argın	*Söyle, kalabalık Kırgız'ı, az Argın'ı*
Momunu kapa kılbay kim baştayt?	*Mazlumu üzmeden kim yönetir?*
Bere, dolono saptuu aybalta	*Söyle, alıç saplı ay baltayı*
Tolgondurbay kim aştayt?	*Burkmadan kim sapına takar?*
Bere, kündüzü kımız, tünü kız	*Söyle, gündüzü kımız, gecesi kız*
Bere, tolgon curttun baarısın	*Söyle, dolu yurdun tümünü*
Kana abam, tozdurup iybey kim baştayt?	*Hani ağam, dağıtıp savurmadan kim yönetir?*
Kubarıp çıkkan kuu burut	*Benzi soluk kurnaz Burut*
Caabay ötör deysiñbi?	*Yağmadan geçer mi sanırsın?*
Kumsarıp kalgan eki aram	*Mosmor kesilen iki haram*
Catıp alsañ kan abam,	*Yatıp kalırsan han ağam,*
Seni saybay ötöt deysiñbi?	*Seni saplamadan geçer mi sanırsın?*
Kırdan kıykırıp şamal kırdandı,	*Sırttan haykırıp rüzgâr sertleşti,*
Tutanıp ölgön Kançoro	*Tutuşup ölesi Kançoro'ya*
Asmandan kumsarıp bulut surdandı,	*Gökten morarıp bulut karardı,*
Kankor dep kantip turamın?	*Hunhar deyip nasıl dururum?*
Cel cürüp, çöp-çar bölündü,	*Yel esip, çör çöp savruldu,*
Cakınıñız Kançoro	*Yakınınız Kançoro'nun*
Can koybos türü köründü,	*Can koymaz hâli göründü,*
Keleñker çaçpak, keñ sooru	*İpekli saç bağı, geniş sağrı*
Keypi cakşı kırgız curt,	*Görünüşü güzel Kırgız yurdu,*
Kırmızı köynök, kımça bel	*Kırmızı gömlek, ince bel*
Kıltıldagan curtuñdun	*Salınan yurdunun*
Ayılı kanday konuuçu?	*Obası nasıl konardı?*
Kamap duşman coo keler	*Kuşatıp düşman ordu gelirse*
Argın, kırgız curtuñdun	*Argın, Kırgız yurdunun*
Ayılı kanday konuuçu?	*Obası nasıl konardı?*
Aylası kanday boluçu?	*Çaresi nasıl olurdu?*
Teli kuş baktıñ, kuş kıldıñ,	*Yabani kuş besledin, kuş ettin,*
Tentigen cıyıp curt kıldıñ,	*Başıboşu derleyip yurt ettin,*
Kan abam, kulalı cıydıñ kuş kıldıñ,	*Han ağam, çaylağı derledin kuş ettin,*
Kalıñ kıtay köp curttu	*Kalabalık Çinli çok yurdu*
Kurama cıyıp curt kıldıñ,	*Derme çatma derleyip yurt ettin,*

Kankorum közüñ cumulsa,
Kulalı uçat cerine,
Senin kuramañ ketet teyine.
Teli kuş uçat cerine,
Senin közüñ ketken soñ
Baya kuramañ ketet eline,
Kokuy, abam, öödö tur
Er adam coodon ölböybü?
Kırsık çalıp, kol ketse
Cakından capa körböybü?
Barmak tiştep, baş çaykap,
Baykuş kuu can könböybü?
Camgırday kılıp, caa tartıp,
Cana cakınıñ çoroñ kelbeybi?

Hunhârım, gözün yumulursa,
Çaylak uçar yerine,
Senin derlemen dağılır aslına.
Yabani kuş uçar yerine,
Senin gözün gittikten sonra
Demin dediğim derlemen gider eline,
Eyvah, ağam, ayağa kalk
Er kişi düşmandan ölmez mi?
Felaket çarpıp, ordu giderse
Yakınından cefa görmez mi?
Parmak ısırıp, baş sallayıp,
Zavallı kuru can katlanmaz mı?
Yağmur gibi yağdırıp, yay çekip,
Yine yakının Çoro'n gelmez mi?

Tutam cer kalbay örttönüp,
Toruna tüştüñ sen abam!
Bügün kuturup ölgön Çoronun
Koluna tüştüñ şer abam!
Tuu kuyrugu bir tutam
Tulpardın oozun buramın,
Ata, şer aba, közüñ cogolso
Altın baş kayda katamın?
Kaarluu tuugan Kançoro
Kaarluu curtuñ eelese,
Kankor şer, kaysakka barıp
catamın!
Kokuy, berenim abam barında
Beleske konor belim cok,
Imalalaşar elim cok,
Kaz aylanbas zoom cok,
Menin kargılı kara toom cok,
Berenim, senden ayrılsam,
Ardıkkan boydon Çoroñdun
Beycinge keter türü cok.
Kan abam, aytar kebim bar,
Kırıp salgan cerim bar,
Közüñ barda kan abam,
Men kirerge kör barbı?

Bir tutam yer kalmadan yanıp,
Tuzağına düştün sen ağam!
Bugün kudurup ölesi Çoro'nun
Eline düştün şir ağam!
Tuğ kuyruğu bir tutam
Tulparın ağzını çeviririm,
Vah, şir ağam, gözün yiterse
Altın başı nereye saklarım?
Kahırlı doğmuş Kançoro
Kahırlı yurdunu sahiplenirse,
Hunhar şir, hangi Kaysak'a varıp
yatarım!
Eyvah, yiğidim, ağam varken
Sırta konacak belim yok,
Sırdaşacak elim yok,
Kaz dolanmaz kayam yok,
Benim yaslanacak kara dağım yok,
Yiğidim, senden ayrılırsam,
Dertlenen hâliyle Çoro'nun
Beycin'e gidecek hâli yok.
Han ağam, diyecek sözüm var,
Kırıp bıraktığım yerim var,
Gözün varken han ağam,
Benim girecek mezarım var mı?

Men ketkenge al barbı?
Ata, kagılayın abake,
Karaldı kılgan Çoroñdu
Kaşayta közün oyup ket,
Kadırman inim öldü dep,
Kurmandık kılıp aldıña
Kurusun meni soyup ket.
Tirüülöy tozok tarttırba,
Kan aba, tirüüñdö meni koyup ket.
Ata, beren ay, közüñ cumulsa,
Talaşkan Talas ceriñiz,
Emine küngö tüşüüçü,

Benim gidecek gücüm var mı?
Vah, kurban olayım ağacığım,
Göz bebeği ettiğin Çoro'nun
Köreltip gözünü oyup git,
Kadirli kardeşim öldü diye,
Kurban edip önüne
Kurusun, beni boğazlayıp git.
Diri diri cehennem çektirme,
Han ağam, sen sağken canımı alıp git.
Vah, yiğit ah, gözün yumulursa,
Uğruna çekişilen Talas yeriniz,
Ne günlere düşerdi,

Talasta kırgız eliñiz!
Bere añgıragan ak saray –
Añgemesi bir dalay.
Kanday can kütüp döö bolot,
Bere kabılan közü cumulsa,
Kalgan şorduu bul elge
Kanday kişi ee bolot?
Baskan cerdin baarı koo,
Kan aba, baykagan cerdin
baarı coo. Men cazalaşıp köröyün.
Kayranım, közüñ cumulsa,
Kaptal cagıñ Kakançın,
Mañday cagıñ Bakburçun,
Kara kurttay kalkı bar,
Kan ölgöndö talamak,
Kalgandardı sabamak –
Bu kıtay curttun narkı bar,
Uruşa çıgıp köp kıtay
Talap almak arkı bar,
Kıymıldap kıtay coo kelse
Ak tulpar minip kim ozot,
Aykırık salıp duşmandan
Kaarı toluk bakırıp,
«Kankor Manas» dep uraan çakırıp,
Uşunday kezde boluşçu
Bere cogotpoy curttu kim tozot?

Talas'taki Kırgız eliniz!
Hele, bomboş kalan ak saray –
Hikâyesi bir hayli.
Nasıl bir can beslenip dev olur,
Hele kaplanın gözü yumulursa,
Kalan çilekeş bu halka
Nasıl kişi sahip olur?
Bastığın yerin hepsi çukur,
Han ağam, baktığın yerin
hepsi düşman. Ben hesaplaşıp göreyim.
Azizim, gözün yumulursa,
Yan tarafın Kakançın,
Ön tarafın Bakburçun,
Kara kurt gibi kaynayan halkı var,
Han ölünce yağmalamak,
Kalanları dövmek –
Bu Çin yurdunun töresi var,
Savaşa çıkıp çok Çinli
Yağmalayıp almak âdeti var,
Kımıldayıp Çin düşmanı gelse
Ak tulpar binip kim öne geçer,
Nara atıp düşmandan
Kahrı dolu bağırıp,
«Hunhar Manas!» diye nara atıp, Böyle
demlerde yardıma yeten
Hele, yitirmeden yurdu kim korur?

Er Sarı kan abam cok».	*Er Sarı han ağam yok».*
Kagılayın kan abam,	*Kurban olayım han ağam,*
Çımınday canga küç keldi,	*Sinek kadar cana güç yetti,*
Çın cediger büt keldi,	*Gerçekten Cediger tümüyle geldi,*
Ay kararıp tün boldu,	*Ay kararıp gece oldu,*
Acal ceter kün boldu,	*Ecelin yeteceği gün oldu,*
Kebiñdi aytçı ugayın.	*Sözünü söyle de duyayım.*
Akılıñ artık şer eleñ,	*Aklı üstün şir idin,*
Kan abam, kebiñdi ugup turayın,	*Han ağam, sözünü dinleyeyim,*
Kañırıgı bek tütöp,	*Genzi iyice tütüp,*
Sözüñdü aytçı ugayın,	*Sözünü söyle de duyayım,*
Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger'e karşı*
Men kalkıña karşı çıgayın,	*Ben halkına karşı çıkayım,*
Öz çamam ketip bütküçö	*Öz gücüm bitip tükeninceye dek*
Kıyaz menen Kançoro	*Kıyaz ile Kançoro'yla*
Karmaşıp cürüp aramdın	*Boğuşa boğuşa haramın*
Biröönü cerge tıgayın,	*Birini yere gömeyim,*
Arslandarın atayın	*Arslanlarını vurayım*
Eç bolboso itterden	*Hiç değilse itlerden*
Biröönü cazdıgım ala catayın.	*Birini yastık edinip yatayım.*
Abake, törö sen üçün,	*Ağacığım, bey, senin için,*
Kuday, arbak teñ üçün,	*Tanrı ve ruhlar hakkı için,*
Kurgan abam, sen üçün,	*Zavallı ağam, senin için,*
Erenderin soyoyun,	*Erlerini boğazlayayım,*
Cazıgı cok kayran can	*Suçu olmayan aziz can*
Irastap aytsañ ırıñdı,	*Doğrulukla söylesen türkünü,*
Kokuy, aba, aytsañçı	*Eyvah, ağam, söylesene*
Aytsañçı cakşı sırıñdı,	*Söylesene güzel sırrını,*
Bekzaadanın çın özü	*Beyzadenin ta kendisi*
Bezelener cön barbı?	*Sızlanacak hâl var mı?*
Berenim abam, el kayda?	*Yiğidim ağam, el nerede?*
Kanzaadanın çın özü	*Hanzadenin ta kendisi*
Kapalanaar cön barbı?	*Kederlenecek hâl var mı?*
Alda, karan kün abam, el kayda?	*Allah, kara gün ağam, el nerede?*
Kire turgan kör da cok,	*Girecek mezar da yok,*
Kançoro kaptap ayza ursa,	*Kançoro bastırıp mızrak vursa,*
Acırataar el da cok,	*Ayıracak el de yok,*
Şer ekeniñ sında cok,	*Şirliğin tarifsiz,*

Dep, oşentip, turdu ele
Baş kötörüp bakırıp,
Külçoronu çakırıp,
Kankoruñ kankor atanıp,
Itelgidey kayran köz
Imerbesten caş alıp,
Kançanı çapsa kol kurap,
Kayran er caşıp turdu koñgurap:
«Aylanayın Külçorom,
Eren da eleñ, şer da eleñ
Ertelep muraa bolor dep,
Tilegenim sen eleñ.
Kuday üçün, men üçün,

Deyip, böylece, durmuştu
Baş kaldırıp bağırıp,
Külçoro'yu çağırıp,
Hunhârın hunhar diye anılıp,
Şahin gibi aziz göz
Kırpmadan yaşla dolup,
Nicesine ordu kurup saldırsa da,
Aziz er yaşarıp durdu boğuk sesle:
«Kurban olayım Külçorom,
Hem er idin, hem şir idin
Erkenden mirasçı olur diye,
Dilediğim sendin.
Tanrı için, benim için,

Kuuragan kırgız curt üçün
Tulpar oozun buzup ber,
Tuu tübünö turup ber,
Katuu çırdı kılıp ber,
Cetigim, cediger kalkın
kırıp ber,
Eki tizgin, bir çılbır
Baldar, cana ceti kün uruş
kılıp ber.
Cılgınduu, Keñ-Kol, keñ Talas
Cer ayrılıp kozgolsun,
Azuuların arkaytıp,
At ölügü too tüşsün,
Muruttarın serbeytip,
Araanday oozu açılıp,
Kara cerge katılıp,
Karmaşkan candın baarı ölsün.
Ey, kagılayın Külçoro,
Cañcaldı caman sala kör!
Canakı Kıyaz, Kançoro
Areslan eleñ, şer eleñ
Eç bolboso eköönün başın ala kör!
Iylabas cerge kıyıp koy,
Ey, kagılayın Külçoro,
Karaldı eleñ, bel eleñ,

Perişan Kırgız yurdu için
Tulparın dizginini koyuver,
Tuğun dibinde duruver,
Çetin kavgayı ediver,
Yiğidim, Cediger halkını
kırıver,
İki dizgin, bir yular
Çocuklar, yine yedi gün savaş
ediver.
Ilgınlı, Keñ-Kol, geniş Talas
Yer yarılıp sarsılsın,
Azı dişlerini gösterip,
At ölüsü dağ gibi yığılsın,
Bıyıklarını dikeltip,
Uçurum gibi ağzı açılıp,
Kara yere gömülüp,
Boğuşan canların hepsi ölsün.
Ey, kurban olayım Külçoro,
Kavgayı fena salıver!
Deminki Kıyaz'la Kançoro'nun
Arslan idin, şir idin
Hiç değilse ikisinin başını alıver!
Ağlanmaz yere kıyıp göm,
Ey, kurban olayım Külçoro,
Göz bebeğimdin, belimdin,

Kadır Alda Kudaydan
Suraganım sen eleñ.
Keçee, Arbuuruldan ayrılıp,
Bu cerde abañ turat kaygırıp,
Bere, atamdan kalgan Akkelte –
Artık coldoş kurç buyum
Sundursam ot albadı.
Bolboy koydu bul buyum
At kötörböyt abañdı,
Al topurak bastı beym,
Kara cer çirkin abañdı,
Çın koynuna salganı,
Çımırkanıp kalganı.
Bıyagına küyünöm –
Mıktuu Çorom ugup tur!
Kan abañ ölsö okustan
Kayra kelbes çın cayga

Kadir Allah, Tanrı'dan
Dilediğim sendin.
Dün, Arbuurul'dan ayrılıp,
Bu yerde ağan durur kederlenip,
Hele, atamdan kalan Akkelte –
Eşsiz yoldaş, keskin nesne
Uzattığımda ateş almadı.
Olmaz oldu bu nesne
At taşımaz oldu ağanı,
Onu toprak bastı galiba,
Kara yer, yazık, ağanı,
Gerçek koynuna koymak için,
Davranıp durmakta.
Şu yanına yanarım –
Yaman Çorom, dinleyedur!
Han ağan ölürse ansızın
Geri dönülmez gerçek yurda

Sapar cürsö kokustan,
Dolono saptuu aybalta
Tolgop kırıp sen aşta,
Tolgon kırgız, az argın
Tozdurup iybey sen başta,
Ebi menen curt kılgın,
Ebi menen cer kılgın,
Köñülüñdü bölbögün,
Kökcal abam öldü dep,
Artımdan baykuş ölbögün!
Mınday şumduk kılbagın,
Kudaydın kılgan işine
Kötörböy turgan çara cok,
Ceñeñ Çürök boyunda
Üç ay kümön bala bar,
Erkek bolboy kız bolso,
Köp düynösün cıyıp koy,
Arkar atıp cep koygun,
Arıslanday kayran şer
Tuyaksız öttü dep koygun,
Cal-kuyrugu takır cok

Sefere çıkarsa kazara,
Alıç saplı ay baltayı
Burup bileyip sen sapına tak,
Dolu Kırgız'ı, az Argın'ı
Dağıtıp savurmadan sen yönet,
Usulünce yurt eyle,
Usulünce yer eyle,
Gönlünü bölme sakın,
Bozkurt ağam öldü diye,
Ardımdan, zavallı, ölme sakın!
Böyle dehşetli iş yapma sakın,
Tanrı'nın ettiği işe
Katlanmamaya çare yok,
Yengen Çürök'ün karnında
Üç aylık umulan çocuk var,
Erkek olmayıp kız olursa,
Çok malını derleyip koy,
Dağ koyunu vurup yiyiver,
Arslan gibi aziz şir
Evlatsız göçtü deyiver,
Yelesi kuyruğu hepten yok

Kulanday öttü dep koygun,	*Kulan gibi göçtü deyiver,*
Basarına butu cok	*Basacak ayağı yok*
Cılanday öttü dep koygun.	*Yılan gibi göçtü deyiver.*
Kuyrugu cok, calı cok,	*Kuyruğu yok, yelesi yok,*
Sopol boldu dep koygun,	*Güdük kaldı deyiver,*
Müyüzü cok başında	*Boynuzu yok başında*
Tokol boldu dep koygun.	*Boynuzsuz kaldı deyiver.*
Egerde erkek uul bolso,	*Eğer erkek oğul olursa,*
197410 Toyuna tokson soyo kör,	*Toyunda doksan kurban kesiver,*
Atın «Seytek» koyo kör,	*Adını «Seytek» koyuver,*
Kursakta kalıp tuulgan,	*Karında kalıp doğan,*
Menin uulum çın bolso,	*Benim oğlum gerçekse,*
Aalamga salar çuulgan.	*Âleme salar şanlı ün.*
Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay-âlemi kasıp kavuran*
Atabız Manas kanatı	*Atamız Manas'ın kanadı*
Cetim kalıp cetilçü	*Yetim kalıp yetişmek*
Atabızdın adatı.	*Atamızın âdetidir.*
Bolcolsuz katın Ayçürök	*Eşsiz kadın Ayçürök*
197420 Kaygı-kapa körbösün,	*Kaygı keder görmesin,*
Kankor töröm öldü dep,	*Hunhar beyim öldü diye,*
Bıçakka tüşüp ölbösün,	*Bıçağa düşüp ölmesin,*
Özün özü carbasın!	*Kendini kendisi yarmasın!*
Öcör küñdün biri ele	*İnatçı cariyelerin biriydi*
Öpkölöp ölüp kalbasın,	*Küsüp içlenip ölüvermesin,*
Cesir kalsa közüñ sal,	*Dul kalırsa göz kulak ol,*
Ceñeñdi Çorom, özüñ al!	*Yengeni, Çorom, kendin al!*
Caman baksañ camanat,	*Kötü bakarsan kötü nam,*
Ayday katın Ayçürök	*Ay gibi kadın Ayçürök*
197430 Ay, inim, saga amanat!	*Ay, kardeşim, sana emanet!*
Moynuna tumar taga kör,	*Boynuna muska takıver,*
Erkek bolso iniñdi	*Erkek olursa kardeşini*
Kanattuuga kaktırbay,	*Kanatlıya çarptırmadan,*
Kamçıluuga çaptırbay,	*Kamçılıya vurdurmadan,*
Tumşuktuuga çektirbey,	*Gagalıya gagalatmadan,*
Butu barga teptirbey,	*Ayağı olana teptirmeden,*
Karıluuga söktürböy,	*Güçlü kola sövdürmeden,*
Kayran inim, baga kör!	*Aziz kardeşim, besleyiver!*
Bakpay koysoñ camanat,	*Beslemezsen kötü nam,*

Caman katın, caş baldar
Külçorom, saga amanat!
Körüp koyso köönüm tok,
Karap koyso karın tok,
Elestep koysom Urmekem –
Ak baybiçe enekem.
Tolgon caş körgön karıya –
Çıyırdı enem oluya,
Kıyamat cayın körsün de,
Kılaygan canga kor bolboy,
Carınsa da, uu cese,
Canın kıyıp çoñ enem
Çıyırdını ölsün de!
Beş arkar cıldız batkança
Beş kayrılıp emizgen,
Kazıdan çaynap cegizgen.

Zavallı kadın, küçük çocuklar
Külçorom, sana emanet!
Görüverse gönlüm tok,
Bakıverse karnım tok,
Gözümde canlandırsam Urmeke'm –
Ak hatun anacığım.
Dolu yaş görmüş ihtiyar –
Çıyırdı anam evliya,
Kıyamet yurdunu görsün de,
Zayıf düşen cana hor olmadan,
Karnını yarsa da, ağı yese de,
Canına kıyıp büyük anam
Çıyırdı'ya ölsün de!
Beş-Arkar yıldızı batıncaya dek
Beş kez dönüp emziren,
Kazı yağını çiğneyip yediren.

Tar kursagın keñitip,
Taş emçegin boşotkon.
Bir müşkülgö kalbasın,
Ölüp kalsa camanat,
Kursagında kümönü
Semeteyge tukum dep,
Oşondo turat tilegi.
Çındap küysö camanat –
Ayçürökkö amanat!
Aman cürüp er bolso,
Ereşen tartıp er bolor,
Er uulu menen teñ bolor,
Aalamdan çıkkan şok bolor,
Atakkan coosu toktolor,
Toluktap toyun soygula,
Erkek bolso balanı
Atın «Seytek» koygula!
Köñüldögü kapanı
Baarın taştap koygula,
Erkek bolboy, kız bolso
Bilgen atıñ koygula,
Oyuñar menen bolgula,

Dar karnını genişletip,
Taş memesini boşaltan.
Bir müşküle düşmesin,
Ölüp kalırsa yazıktır,
Karnındaki umudu
Semetey'e soy olsun diye,
Dileği işte ondadır.
Gerçekten yanarsa yazıktır –
Ayçürök'e emanet!
Sağ kalıp er olursa,
Serpilip yiğit olur,
Er oğluyla denk olur,
Âlemde eşsiz yaman olur,
Adı ünlü düşmanı durulur,
Toy için eksiksiz mal kesin,
Çocuk erkek olursa
Adını «Seytek» koyun!
Gönüldeki kederin
Hepsini bırakıverin,
Erkek olmayıp kız olursa
Bildiğiniz adı koyun,
Kendi bildiğinizce edin,

Aytkan söz uşul köngülö,
Bir ıylabas cerge bergile!
Acal cetken ölböybü?
Kalganı künün körböybü?
Küyüt tartıp zarlanıp,
Müşküldün kaarın cutpasın
Kayran katın Ayçürök
Kankor mınday boldu dep,
Ayday betin tıtpasın.
Kaygırçı bolso camanat
Menin aytılgan sözüm amanat,
Kerektüü katın Ayçürök
Kalday başın tuu kılsın,
Katın başın er kılsın.
Baatırlardı baptasın,
Kalgan kırgız, az argın
Baana bolup saktasın,

Söylenen söz budur, uyun buna,
Ağlamayacağı yere verin!
Eceli gelen ölmez mi?
Kalan, gününü görmez mi?
Dert çekip ağıt yakarak,
Müşkülün kahrını yutmasın,
Zavallı kadın Ayçürök
Hunhar böyle oldu diye,
Ay yüzünü yırtmasın.
Kederlenirse yazıktır,
Benim söylenen sözüm emanet,
Değerli kadın Ayçürök
Han gibi başını tuğ etsin,
Kadın başıyla er olsun.
Bahadırları yetiştirsin,
Kalan Kırgız'ı, az Argın'ı
Sığınak olup korusun,

Aytıluu Talas, Keñ-Koldu
Ebi menen cer kılsın,
Bere, argın, kırgız kayran curt
Kaltırbay munu bersin de,
Ebi menen el kılsın.
Ayçürökkö salam de,
Töröñdön kelgen kabar de!
Ayçürökkö aytkın söz –
Acal cetip kün bütsö,
Ardaktagan Külçorom,
Ayta barçu uşu kez.
Bolcolu cok beybakka
Bolumduu cıygan kazına.
Kazına oozun açsın de,
Miskin, bakır, dubana,
Cetim-cesir alsızga,
Ceteletken közsüzgö,
Buuraça çekken muncuga,
Alsız naçar kokuyga,
Al kazına cıygan mal
Zarıp kılıp çaçsın de!

Ünlü Talas'ı, Keñ-Kol'u
Usulünce yurt kılsın,
Ver, Argın, Kırgız, aziz halk Bırakmadan
bunu versin de,
Usulünce el kılsın.
Ayçürök'e selam de,
Beyinden gelen haber de!
Ayçürök'e söyle şu sözü –
Ecel yetip gün biterse,
Aziz tuttuğum Külçoro'm,
Söylenecek vakit işte bu.
Vadesi belirsiz bahtsıza
Bolca yığılmış hazine var.
Hazinenin ağzını açsın de,
Miskine, fakire, divaneye,
Yetime, dula, güçsüze,
Elinden tutulan gözsüze,
Buğra gibi inleyen sakata,
Güçsüz, düşkün çaresize,
O hazinede yığılı malı
Harcayıp saçsın de!

Toodogu cılkı toguz san
Toburçak-buudan aralaş.
Aytkan sözgö könsün de,
Argın, momun kırgızga,
Aydamaluu köp curtka,
Karı, caştın baarına,
Erkek, katın canına,
Cılkını cılma bölsün de,
Kankordon kalgan muram dep,
Kalıñ elge taratıp,
Cana köp cılkını bersin de,
Aalamdan aşkan oyum bar
A Talastın boyunda
Caynagan uy, töö, koyum bar,
Toponu toguz san bolup,
Kandıgım curtka dañ bolgon.
Ar aytkanga könsün de,
Upasızdın baarısın
Buy tüşürüp, duu kılıp,

Dağdaki yılkı dokuz san,
Toburçak, küheylan karışık.
Söylenen söze uysun de,
Argın'a, saf Kırgız'a,
Sürgün görmüş çok halka,
Yaşlının, gencin hepsine,
Erkek, kadın her cana,
Yılkıyı dosdoğru bölsün de,
Hunhardan kalan mirasım diye,
Kalabalık ele dağıtıp,
Yine çok yılkıyı versin de,
Âlemi aşan düşüncem var,
O Talas'ın boyunda
Kaynaşan sığırım, devem, koyunum var,
Toplamı dokuz san olup,
Hanlığım halka nam olmuştur.
Her söylenene uysun de,
Yoksulların hepsini
Sevindirip coşturup,

Kalıñ elge çuu kılıp,
Kayran kırgız curtuna
Sakalduu, caş-karısı
Kadırman kankor eli dep,
Apta cürsün çuu turup,
Urgaaçı, erkek baarısı
Keñ Talastı cerdegen
Kayran canım turganda
Karmaşıp duşman ceñbegen,
Kakançı kaarın salbagan,
Kaptap duşman albagan,
Eñkeytip mende kelbegen,
Teñeşip duşman ceñbegen,
Ataman kalgan murapı
Artık curtum kırgızga
Kökcal töröm ketti dep,
Kayrılbaçı çın cayga.
Kayran kişi öttü dep,
Kalıñ kırgız çuulasın,

Kalabalık ele duyurup,
Aziz Kırgız yurduna
Sakallısı, genci yaşlısı,
Kadirli hunharın eli diye,
Hafta boyu figanla dolaşsın,
Kadını, erkeği hepsi.
Geniş Talas'ı yurt edinen
Aziz canım sağken
Boğuşup düşman yenmemişti,
Kakançı kahrını salmamıştı,
Basıp düşman almamıştı,
Boyun eğdirip üstün gelmemişti,
Denk gelip düşman yenmemişti,
Atadan kalan mirası,
Üstün yurdum Kırgız'a
Bozkurt beyim gitti diye,
Dönülmez gerçek yurda.
Aziz kişi göçtü diye,
Kalabalık Kırgız feryat etsin,

Kara kiyip, kan cutup,
Kayran curtum kuurasın!
Es bilgen mıktuu karısı,
Karaldı kankor ketti dep,
Kalıñ curt keyip baarısı
Cılgınduu, Keñ-Kol, Talaska
Çarcayıt curt konbosun,
Baatır kökcal Semetey
Barlıgıñday bolbosun!
Kara-Buura, Çatkalga
Kaykalay curtum konsun de,
Keñ bagalek, cayık töş
Curtka koroo ıktuudan,
El baguuçu mıktuudan,
Maşı usta mergenden,
Baatırlıgı kelgenden,
Kökcaldıgı körünöö
Köykaşkanın özünön,
Kalk başkarıp, curt kütkön

Kara giyip, kan yutup,
Aziz yurdum yansın yakılsın!
Aklı eren yiğit yaşlısı,
Gözbebeği hunhar gitti diye,
Kalabalık halk kederlenip hepsi,
Cılgındı'ya, Keñ-Kol'a, Talas'a
Halk darmadağın konmasın,
Bahadır bozkurt Semetey
Var olduğu çağdaki gibi olmasın!
Kara-Buura'ya, Çatkal'a
Salınarak yurdum konsun de,
Geniş paçalı, yayvan göğüslü,
Yurda siper olacak elverişliden,
El besleyecek yiğitten,
Eli usta nişancıdan,
Bahadırlığı yerinde olandan,
Bozkurtluğu apaçık
Seçkin yiğitlerin ta kendisinden,
Halkı yönetip yurt gözeten

Kadiktüü erdin özünön,
Curt sakçısı adamdan,
El saktaçu balbandan,
Sakçını mıktap koysun de,
Erenderdi kuldanıp,
Asker cınap catsın de,
Kırgız el canın baksın de. Kır cagıñda kıtay curt
Kalp ele közün kıskan bar
Kızdarıñ olco kılbasın.
Bu kırgızdın korgonun
Buzganı cürgön duşman bar, Can-cabılta köçürüp,
Kadırman kanıñ öldü dep,
Tübüñö tüptüz cetpesin,
Kalıñ al duşman bolbosun.
Tüzüröök kırıp ketpesin,
Erenderdi kırbasın,
Kastarın tikken duşmandar

Güvenilir erin ta kendisinden,
Yurt bekçisi adamdan,
Eli koruyacak pehlivandan,
Bekçiyi sağlam koysun de,
Erenleri hizmete koşup,
Asker toplayıp dursun de,
Kırgız eli canını korusun de. Sırt yanında Çin halkı
Boşuna göz kısan var,
Kızlarını ganimet etmesin.
Bu Kırgız'ın kalesini
Bozmaya yeltenen düşman var, Topunu birden göçürüp,
Kadirli hanın öldü diye,
Köküne dosdoğru ermesin,
O kalabalık düşman üstün gelmesin.
Düpedüz kırıp geçmesin,
Erenleri kırmasın,
Kastını kuran düşmanlar,

Kacıldap kalmak curt kelip
Kan taloosun kılbasın,
Uşunday kızık kılbasın,
Bıyagına sak bolsun!
Kan ölgöndö baarı ölüp,
Özöngö boyloy konbosun,
Özünçö catkan kayran curt
Aydıñı candı ürkütkön,
Ört öçköndöy bolbosun!
Bereniñer baarıñar
Kebime kulak salıñar,
Keyitpey candı bagıñar!
Duşman ugup albasın
Tuurañdan çabuul salbasın! Kılça
körböy duşmanın
Töröñdün aytar kebi bar.
Tuu tübünö turuşkan,
Kan taloonu koyuuga,
Kaşaytıp talap curtuñdu
Kaptap kirip soyuuga,
Kança duşman kegi bar,
Çın ukpasın Çınmaçın
Çındap kırgın salbasın,
Kara kurttay kalkı bar
Katılgandı cön koyboy,
Başın kesmey arkı bar,
Ordoluunun özü ele,
Duşmandın kara közü ele.
Biröön-biröö körö albay,
Kıtay kaptap kıcıldap,
Tübüñörgö cetpesin,

Uğuldayıp Kalmuk halkı gelip
Han yağması yapmasın,
Böyle oyunlar etmesin,
Bu yana karşı tetikte olsun!
Han ölünce hepsi ölüp,
Vadi boyunca konmasın,
Başına buyruk yatan aziz halk
Aydınlık canı ürküten,
Yangın sönmüş gibi olmasın!
Erenleriniz, hepiniz,
Sözüme kulak verin,
Üzmeden canları besleyin!
Düşman duyup öğrenmesin,
Karşıdan saldırıya kalkmasın!
Düşmanını kıl kadar görmeden
Beyinin söyleyecek sözü var.
Tuğ dibinde duran,
Han yağması koparmaya,
Yurdunu kırıp yağmalamaya,
Basıp girip boğazlamaya,
Nice düşmanın öcü var,
Sakın duymasın Çınmaçın,
Gerçekten kırgın salmasın,
Kara karınca gibi halkı var,
Sataşanı sağ koymayıp
Baş kesmek huyu var,
Ordu sahibinin ta kendisiydi,
Düşmanın kara gözüydü.
Biri birini çekemeyip,
Çin basıp kaynaşarak,
Kökünüze ermesin,

Tügöl kaptap tügöngür
Tügöl çaap ötpösün.
Narıñdı tiyip buldanıp,
Kıylañardı kırbasın,
Cakkan otuñ köçürüp,
Zaar çeñgelin salbasın
Kalkıñdı talap kalbasın.

Topunu basıp o kahrolası
Topunu vurup geçmesin.
Nerini alıp mal edinip,
Nicelerinizi kırmasın,
Yaktığın ocağı söküp,
Zehirli pençesini salmasın,
Halkını yağmalayıp gitmesin.

Kalgan curttun baarısın,
Caşı menen karısın,
Bıyagına sak bol de!
Atına salgan öröösü,
Dübürtünön çañ çıkkan,
Koburtunan can çıkkan,
Tuu tübünö turuşkan
Közdögön duşman coo bolso,
Kırgınga kelgen doo bolso,
Tuugandaşıp uruşkan,
Turbay kırgız içinen
Atamak boldu törösü
Ketmek boldu kırgızdan
Semetey attuu eesi,
Altın booluu çatırı,
Curtka korgon baatırı,
Kançoro, Kıyaz soydu dep,
Kıc-kuc etip çurkurap,
Biröönün tilin biröö albay,
Alagan kanday çurkurap,
Ayılga cakşı bolbosun,

Kalan halkın hepsini,
Genci ile yaşlısını,
Bu yana karşı tetikte ol de!
Atına vurduğu örtüsüyle,
Tapırtısından toz kopan,
Gürültüsünden can çıkan,
Tuğ dibinde duruşan,
Göz diken düşman yağı olursa,
Kırgına gelen dava olursa,
Kardeş olup vuruşan,
Durmadan Kırgız içinden
Beyi vurulmak oldu,
Kırgız'dan gitmek oldu,
Semetey adlı sahibi,
Altın bağlı çadırı,
Yurda kale bahadırı,
Kançoro, Kıyaz boğazladı diye,
Uğul uğul feryat edip,
Biri birinin sözünü dinlemeden,
Şaşkın şaşkın çığrışıp,
Böylesi obaya iyi gelmesin,

Anday işin oñdosun,
Kan ölgöndö baarı ölüp,
Kalgandar mınday bolbosun.
Birlikti koyup, bir cerde
Cılgınduunun oyuna,
Keñ Talastın boyuna,
Üç-Koşoydun betine,
Kan-Cayloo, Beş-Taş çetine,
Kalıñ curt çoguu konsun de,
Kök temirdey şırkırap,
Duşmanga mınday bolsun de,
Koygulaşkan adamdı
Kurulay közün kıskandı,
Bölgönü kelgen duşmandı,
Baarısı tegiz tursun de,
Şer kayratın kılsın de,
Bölünböstön carınbay

Öyle işini düzeltsin,
Han ölünce hepsi ölüp,
Kalanlar böyle olmasın.
Birlik edip, bir yerde,
Cılgındı'nın ovasına,
Geniş Talas'ın boyuna,
Üç-Koşoy'un yamacına,
Kan-Cayloo, Beş-Taş kıyısına,
Kalabalık halk toplu konsun de,
Gök demir gibi şakırdayıp,
Düşmana işte böyle olsun de,
Vuruşmaya gelen adama,
Boşuna göz kısana,
Bölmeye gelen düşmana,
Hepsi bir olup dursun de,
Aslan yürekliliği göstersin de,
Bölünmeden, ayrılmadan,

	Atıştı arbın salsın de,	*Atışı bolca salsın de,*
	Caman katın, caş baldar	*Zavallı kadınları, küçük çocukları*
	Cabırkatpay bulardı	*İncitmeden bunları*
	Duşmandan mintip baksın de.	*Düşmandan böyle korusun de.*
	Bölünüp kırgız konbosun,	*Kırgız bölünüp konmasın,*
	Kalıñ curtka kereez ayt,	*Kalabalık halka vasiyet söyle,*
197670	Karaldı kılıp oturgan	*Gözbebeği bilip bağlandığı*
	Kankor Semeteydey bolbosun,	*Hunhar Semetey gibi olmasın,*
	Bölünüp curt konbosun,	*Halk bölünüp konmasın,*
	Bölöktün cönü bolbosun,	*Ayrı düşmenin yeri olmasın,*
	Aytkan sözgö bek bolsun,	*Söylenen söze berk dursun,*
	Ak bolottoy kök bolsun,	*Ak çelik gibi sert olsun,*
	Kan ölgöndö baarı ölüp,	*Han ölünce hepsi ölüp,*
	Kırdı boyloy konbosun,	*Sırt boyunca konmasın,*
	Kança aytkan kereezim	*Nice söylediğim vasiyetim,*
	Külçorom, kan taloosu bolbosun. Kara bayır kazanat	*Külçoro'm, han yağması olmasın. Kara soylu küheylan,*
197680	Kıcıldasa baş keter,	*Kaynaşırsa baş gider,*
	Çatak bolso sal keter,	*Kavga olursa mal gider,*
	Çabış bolso can keter,	*Vuruşma olursa can gider,*
	Kalıñ elge salam ayt!	*Kalabalık ele selam söyle!*
	Kayran elge bir duşman	*Aziz ele bir düşman var,*
	Mañdayında barañ bar,	*Karşısında tüfeklisi var,*
	Basıp alçu dalay bar,	*Basıp alacak niceleri var,*
	Imerme cerden çañ çıgar,	*Dolaydaki yerden toz kopar,*
	Al emes Indiyadan da çıgar,	*O değil, Hindistan'dan da çıkar,*
	Cerdin baarı duu bolor,	*Yerin hepsi uğultu olur,*
197690	Er Semetey öldü dep,	*Er Semetey öldü diye,*
	Kalıñ curtka çuu bolor,	*Kalabalık halka şamata olur,*
	Kalk çurkurap duu bolor.	*Halk feryat edip uğuldar.*
	Ayıl buzbay kök tursun,	*Oba bozulmadan dimdik dursun,*
	Duşman kelse nayza ursun,	*Düşman gelirse mızrak vursun,*
	Baatırsıngan coo kelse	*Bahadır taslayan yağı gelirse*
	Mañdaylaşıp turuşsun.	*Karşı karşıya dursunlar.*
	Baatırıñ aman barınday	*Bahadırın sağmış gibi*
	Barsıldaşıp uruşsun,	*Gümbür gümbür vuruşsunlar,*
	Kayrattuu bolup kalışsın.	*Yürekli olup kalsınlar.*
197700	Kaşattay körüp köp duşman	*Çok düşmanı yar gibi görüp*

Kayırıp cürüp körbösün,
Argın kırgız, arbın curt
Kaptap kirip köy duşman
Kamçıga çenep bölbösün,
Berender, şerler ölbösün,
Önögün canga berbesin!
Bu Talasta kırgızga
Suuk boor duşman kelbesin.
Kalkıma aytkan bul sözüm
Kagılayın Külçoro!
Kalıñ elge muñumdu ayt,
Toodo cılkım tokson san
İçinde tulpar buudan bar,
Kalıñ elge salam ayt!
Kaltırbay cıyıp alsın de,
Köy tulpardın baarısın
Çubatuuga salsın de,
Tulpar tandap minsin de,
Tuş-tuş caktın baarına
Karalçu mıktay cürsün de.
Kalganına kanına
Kalgan eldin baarına
Kayran candı baksın de.

Sinip geri dönmesinler,
Argın'ı, Kırgız'ı, kalabalık halkı,
Basıp giren yığın düşman
Kamçıyla ölçüp pay etmesin,
Erenler, aslanlar ölmesin,
Hakkını kimseye vermesinler!
Bu Talas'ta Kırgız'a
Soğuk bağırlı düşman gelmesin.
Halkıma söylediğim bu sözüm,
Kurban olayım Külçoro!
Kalabalık ele derdimi söyle,
Dağda yılkım doksan san,
İçinde tulpar, küheylan var,
Kalabalık ele selam söyle!
Bırakmadan toplayıversin de,
Yığınla tulparın hepsini
Geçit sırasına koysun de,
Tulpar seçip binsin de,
Dört bir yanın hepsine
Göz kulak olacak yiğitçe dolaşsın de.
Kalanını da kana kana
Kalan elin hepsine,
Aziz canları beslesin de.

Kan ölgöndö baarı ölüp,
Kalk çurkurap, çuu turup,
Al erdikti koybosun
Körö albas duşman köp ele,
Kömüüçü duşman cok ele,
Kaptap kalktı ketpesin,
Kalk tübünö cetpesin,
Bıyagına sak bolsun!
Ordogo taloon kılbasın,
Kalkka müşkül kılbasın.
Kalıñ curt uksun kebimdi
Kan abañ közü cumulsa,
Kagılayın Külçoro,
Taba kör cakşı eliñdi,
Baga kör kırgız eliñdi,

Han ölünce hepsi ölüp,
Halk feryat edip, figan koparıp,
O yiğitliği elden bırakmasın,
Çekemeyen düşman çoktu,
Alt edecek düşman yoktu,
Basıp halkı alıp gitmesin,
Halkın köküne ermesin,
Bu yana karşı tetikte olsun!
Ordaya yağma salmasın,
Halka müşkül etmesin.
Kalabalık halk duysun sözümü,
Han ağan gözünü yumarsa,
Kurban olayım Külçoro,
Bulagör iyi elini,
Besleyegör Kırgız elini,

	Kütö kör sultan şeriñdi,	*Gözetegör sultan aslanını,*
197740	Argın menen kırgızga	*Argın ile Kırgız'a*
	Curt türkügü men elem,	*Yurdun direği ben idim,*
	Curt kaşaası sen eleñ,	*Yurdun kalesi sen idin,*
	Almambetten tuulgan	*Almambet'ten doğan,*
	Dañkıñ ketken dalayga	*Ünün nicelere yayılmış,*
	Baatır, aalamga saldıñ çuulgan. Keyip-	*Bahadır, âleme saldın şanlı ünü.*
	kepçip cürörü	*Kederlenip gezecek olan*
	Ulukmanduu şer eleñ,	*Lokman misali aslandın,*
	Uşunday kökcal er eleñ,	*İşte böyle bozkurt erdin,*
	Kan ölgöndö kaygırıp,	*Han ölünce kederlenip,*
	Seni Kuday urbasın,	*Seni Tanrı çarpmasın,*
197750	Kakaygan beliñ sınbasın,	*Dimdik belin kırılmasın,*
	Muñ içiñe tolbosun,	*Dert içine dolmasın,*
	Sanaa adamdı sargartat,	*Kaygı insanı sarartır,*
	Muñ adamdı mustaytat,	*Dert insanı çökertir,*
	Muñdu koyup, eldi bak	*Derdi bırak, eli besle,*
	Kaygıñdı koyup, coonu çap,	*Kaygını bırak, yağıyı vur,*
	Kaşaa bolup eliñe	*Kale olup eline,*
	Ata bol kırgız ceriñe.	*Ata ol Kırgız yerine.*
	Baana bolup başçı bol	*Sığınak olup başçı ol,*
	Baatır Çorom eliñe,	*Bahadır Çoro'm, eline,*
197760	Özöndü baykap cerin çal	*Vadiyi gözle, yerini kolaçan et,*
	Akundun kızı Çüröktü	*Akun'un kızı Çürök'ü,*
	Inim, aylañ kelse özüñ al,	*Kardeşim, elinden gelirse kendin al,*
	Iş kılbasañ camanat	*İşini görmezsen yazıktır,*
	Argın, kırgız, Ayçürök	*Argın, Kırgız, Ayçürök –*
	Bul üçöö saga amanat,	*Bu üçü sana emanet,*
	Kokuy, Çoro, kebimdi uk	*Aman, Çoro, sözümü dinle,*
	Beren enem Kanıkey	*Yiğit anam Kanıkey*
	Kaalasa kadır tün ele,	*Dilerse Kadir gecesiydi,*
	Kan şaarının bir ele,	*Han şehrinin bir tanesiydi,*
197770	Keñ köynöktün tazası,	*Geniş gömleklilerin en temizi,*
	Urgaaçının paşası,	*Kadınların padişahı,*
	Uzun çaçtın ıktuusu,	*Uzun saçlıların en yamanı,*
	Beren enem Kanıkey	*Yiğit anam Kanıkey*
	Beytaalay mınday küñ ele,	*Bahtsız, böylesi bir kuldu,*
	Keşigi cok enemdin	*Nasibi yok anamın*

Kecige çaçı çöp ele,
Cırgalınan cılası
Ayza boyu köp ele.
Mañday söögü kaykı ele.
Baatırım atam ötkönü
Körüüçü künü taykı ele,
Çokuda çaçı or ele,
Balanın közü cumulsa,
Ayza boyu şor ele,
Menin közüm cumulsa,
Belgilüü enem beybakta
Körüüçü köönü cok ele,
Menin közüm ötköndö
Kül botom dep çırkırap,
Calgızım dep burkurap,
Boz ala tuygun bolgon dep,
Boz karçıga çolpon dep,
Bozdop kebin kılbasın
Kayran enem dolu küñ
Çırkırap Kuday urbasın,
Çımçılap betin carbasın,
Altı cüz nar, miñ tayga
Satıp algan ak kancar
Uñgusu bolot, uçu kurç
Çıñırıp kolgo albasın,

Ensesinde saçı çöptü,
Sevincinden ağlayışı
Mızrak boyu çoktu.
Alın kemiği yatıktı.
Bahadırım babam göçeli
Görecek günü kısaydı,
Tepesinde saçı seyrekti,
Oğlunun gözü yumulursa,
Mızrak boyu çilesi vardı,
Benim gözüm yumulursa,
Namlı anam, o bahtsızda
Görecek gönül kalmazdı,
Benim gözüm göçünce
«Gül yavrum» diye çığrışıp,
«Bir tanem» diye hıçkırıp,
«Boz ala doğanımdı» diye,
«Boz atmacam, çolpanım» diye,
Bozlayıp sözünü etmesin,
Zavallı anam, deli kadın,
Çığlık çığlığa – Tanrı çarpmasın,
Çimdik çimdik yüzünü yarmasın,
Altı yüz nere, bin taya
Satın alınmış ak hançeri –
Kabzası çelik, ucu keskin –
Feryat edip ele almasın,

Çın canın kıyıp ölümgö
Çırkırap ıylap enekem,
Enekem emes, Urmekem,
Mañdaydagı paanayım,
Baytalman enem taalayım,
Kursakta kalgan kuu coltoy
Özün özü carbasın.
Köñülü ketip bölünüp,
Közünün caşı tögülüp,
Böödö ölüm bolbosun,
Özün özü soybosun,
Canına capaa urbasın,
Çıñırıp canın kıybasın,

Gerçek canına kıyıp ölüme,
Çığlıklarla ağlayıp anacığım,
Anacığım değil, Urmeke'm,
Alnımdaki ışığım,
Çilekeş anam, talihim,
Karında kalan kuru talihsiz,
Kendi kendini yaralamasın.
Gönlü gidip bölünüp,
Gözünün yaşı dökülüp,
Boş yere ölüm olmasın,
Kendi kendini boğazlamasın,
Canına cefa etmesin,
Feryatla canına kıymasın,

	Tacaaldıktı kılbasın,	*Azgınlık etmesin,*
	Bölbösün enem sanaasın	*Anam düşüncesini dağıtmasın,*
	Baana kılsın Külçoro	*Sığınak bilsin Külçoro'yu,*
	Baykuş kence balasın,	*Zavallı küçük oğlunu,*
	Doluluk kılbay şorduu enem Tokunsa miner buragı	*Delilik etmeden çileli anam, Eyerlense binecek bineği,*
	Karasın Çoro balasın,	*Baksın oğlu Çoro'ya,*
197820	Çıñırıp betin tıtpasın	*Feryat edip yüzünü yırtmasın,*
	Oolukmaluu küñ ele,	*Coşkun huylu bir kadındı,*
	Oluyattın biri ele,	*Evliyanın biriydi,*
	Kokustan uu cutpasın,	*Kazara zehir yutmasın,*
	El başçısı men ölsöm,	*El başçısı ben ölürsem,*
	El enesi al ölsö,	*El anası o ölürse,*
	Argın, kırgız kayran curt	*Argın, Kırgız, aziz halk*
	Ay karañgı tündördö	*Ay karanlık gecelerde*
	Ayıldı kanday konuuçu?	*Obayı nasıl kurardı?*
	Akılduudan acırap,	*Akıllıdan ayrılıp,*
197830	Aylası kanday boluuçu?	*Çaresi nasıl olurdu?*
	Akıldan tanıp, es ketip,	*Akıldan şaşıp, us gidip,*
	Kaza bolup ölbödü,	*Kazaya uğrayıp ölmedi,*
	Anday-mınday deer adam cok Kalk çurkurap çuu turup,	*Şöyle böyle diyecek adam yok, Halk feryat edip figan koparıp,*
	Ay karañgı tün bolup,	*Ay karanlık gece olup,*
	Altı eli tutam kün bolup,	*Altı parmak tutam gün olup,*
	Eren Bakay kan ölsö	*Eren Bakay han ölürse,*
	Curtka zoobun tiybesin	*Halka zevali dokunmasın,*
	Elden murda törö ölüp,	*Elden önce bey ölüp,*
	Arka tier ene ölüp,	*Arka olan ana ölüp,*
197840	Arkıragan aba ölüp,	*Kükreyen ağa ölüp,*
	Ar kıraandar cana ölüp,	*Nice şahinler dahi ölüp,*
	Ört öçköndöy bolbosun,	*Yangın sönmüş gibi olmasın,*
	Çımınday candı kıynasın,	*Sinek kadar canını üzsün,*
	Kaynatat elem kanımdı,	*Kaynatırdım kanımı,*
	Çırkırap enem ıylasın,	*Çığlıklarla anam ağlasın,*
	Doluluktu kılbasın,	*Delilik etmesin,*
	Bölüntpösün sanaanı	*Dağıtmasın düşüncesini,*
	Közü körüp ölsün de,	*Gözüyle görüp ölsün de*
	Kursakta cetim balasın.	*Karnındaki yetim yavrusunu.*

Esil enem Kanıkey
Er ele boo karasın,
Buyrugun körüp Kudaydın
Muñkanıp ıylap enekem
Buzbasın astı sanaasın,
Enekeme salam ayt!
Uzagan Bakay karıya
Kayran abam ölbödü,
Atam Manas sırdaşı
A düynölük kurdaşı
Top içinde çıragı,
Kapıyadan söz tapkan,
Karañgıda köz tapkan,
Ayza salsa boylogon
Ay karañgı tündördö
Arıslanday coylogon,
Capaa körüp tañılbas
Karsak izin kubalap,
Kaltıldap kökcal cañılbas,
Kökcal abam er Bakay
Babasın baykuş kömbödü,
Menden murun al ölsö,
Çiybeyt belem sızıktı,
Baştabayt belem kızıktı,
Maldan açıp baardı,
Kıdırtıp kıyla şaardı,
Asıl Bakay öldü dep,

Aziz anam Kanıkey
Er gibiydi, bağrına taş bassın,
Tanrı'nın buyruğunu görüp,
Dertlenip ağlayıp anacığım
Sakın bozmasın aklını,
Anacığıma selam söyle!
Yaşı ilerlemiş Bakay ihtiyar,
Aziz ağam ölmedi,
Babam Manas'ın sırdaşı,
Öbür dünyalık yoldaşı,
Topluluk içinde çırası,
Dara düşünce söz bulan,
Karanlıkta göz bulan,
Mızrak saldı mı boylayan,
Ay karanlık gecelerde
Aslan gibi kol gezen,
Cefa görüp bunalmaz,
Bozkır tilkisinin izini kovalayıp,
Titremeden bozkurt yanılmaz,
Bozkurt ağam er Bakay,
Zavallı, atasını gömmedi,
Benden önce o ölseydi,
Çizmez miydim çizgiyi,
Başlatmaz mıydım şenliği,
Malın tümünü ortaya açıp,
Nice şehri dolaştırıp,
Asil Bakay öldü diye,

Zarıp kılıp malımdı,
Açat elem uykumdu,
Abam Bakay şer üçün
Çaçat elem mülkümdü.
Salat elem bülüktü,
Caratıp tulpar külüktü,
Cer eelegen kazına
Cetkileñ oozun açtırıp,
Cetik düynö tümön mal
Cer cerlerge çaçtırıp,
Atboroyun sıdırtıp,

Malımı harcayıp,
Uykumdan geçerdim,
Ağam Bakay aslan için
Saçardım mülkümü.
Koparırdım kıyameti,
Tulpar yürüğü koşturup,
Yeri tutmuş hazinenin
Ağzını sonuna dek açtırıp,
Yetkin serveti, tümen malı
Yer yerlere saçtırıp,
Atları dörtnala koşturup,

Ay-aalam curttu kıdırtıp,
Curt kubantıp iş kılıp,
Köp caşagan karısın
Cıybayt belem kayran can
Köp körgön candın baarısın. Kelinge kete kiygizip,
Kulak ugup, köz körgön,
Tulpar çurkap, at cetken
Cerge kabar berdirip,
Kulak ugup, köz körgön
Elge kabar berdirip,
Kapır menen busurman
Koyboy curttu keltirip,
Uzun kulak sarısın
Cıyıp curttun baarısın,
Dürbön kılıp anısın,
Kabarın curtka şañ kılıp,
Baatır abam şerime
Babam Bakay öldü dep,
Başında karap turbadım.
Babam Bakay karıga
Çın kızmattı kılbadım.
El bülüntüp, kalk cıyıp,
Esepsiz curttu cıybadım,
Babam Bakay karıga
Kol menen kızmat kılbadım,
Ayrı örköçtüü nar soyup,
Kımız menen cuudurup,
Kımkap menen buudurup,
Zam-zam menen cuudurup,
Zarbar menen buudurup,
Iyıktarga saktatıp,

Irçılarga maktatıp,
Erenderge saktatıp,
Epçilderge maktatıp,
Esil abam karını
Kölüm menen kömbödüm.
Kadırman Bakay ölgönün

Ay-âlem halkı dolaştırıp,
Halkı sevindirip iş görüp,
Çok yaşamış ihtiyarını
Toplamaz mıydım, aziz can,
Çok görmüş canların hepsini. Geline kete giydirip,
Kulak duymuş, göz görmüş,
Tulpar koşup, at yetişen
Yerlere haber verdirip,
Kulak duymuş, göz görmüş
Ele haber verdirip,
Kâfir ile Müslüman,
Kimseyi koymadan halkı getirtip,
Uzun kulaklı habercisini,
Halkın hepsini toplayıp,
Büyük merasim edip onu,
Haberini halka şan edip,
Bahadır ağam aslanıma,
Atam Bakay öldü diye,
Başında bekleyip durmadım.
Atam Bakay ihtiyara
Gerçek hizmeti etmedim.
Eli ayaklandırıp, halkı toplayıp,
Sayısız halkı toplamadım,
Atam Bakay ihtiyara
Elimle hizmet etmedim,
Çatal hörgüçlü ner kesip,
Kımızla yıkatıp,
Sırmalı kumaşla sardırıp,
Zemzemle yıkatıp,
Zerbaftla sardırıp,
Kutsallara beklettirip,

Ozanlara övdürüp,
Erenlere beklettirip,
Söz ustalarına övdürüp,
Aziz ağam ihtiyarı
Kendi elimle gömmedim.
Kadirli Bakay'ın ölümünü,

	Kadır Alda caratkan	*Kadir Allah'ın takdirini,*
	Közüm menen körbödüm.	*Gözümle görmedim.*
	Babaman murun men öldüm	*Atamdan önce ben öldüm,*
	Babam Bakay öldü dep,	*Atam Bakay öldü diye,*
	Başına karap turbadım.	*Başında bekleyip durmadım.*
197930	Kalayıkka küç kılıp,	*Ahaliyi seferber edip,*
	Özüm kızmat kılbadım.	*Kendim hizmet etmedim.*
	Keteçenin etegin	*Kete giyenin eteğini*
	Keñ kılıp cerge tiygizip,	*Geniş kılıp yere değdirip,*
	Kızga kızıl kiygizip,	*Kıza kızıl giydirip,*
	Kımçaçanın etegin	*Kımça giyenin eteğini*
	Kıygaçtap cerge tiygizip,	*Verev kesip yere değdirip,*
	Çakırçını cürdötüp,	*Çağırıcıyı koşturup,*
	Kapır menen musulman	*Kâfir ile Müslüman,*
	Kalbay çoguu dürbötüp,	*Kalmadan hep birden ayaklandırıp,*
197940	Kankor abam Bakayga	*Hunhar ağam Bakay'a*
	Başında karap turbadım,	*Başında bekleyip durmadım,*
	Özüm kızmat kılbadım.	*Kendim hizmet etmedim.*
	Abakem Bakay ölbödü	*Ağacığım Bakay ölmedi,*
	Abam Bakay öldü dep,	*Ağam Bakay öldü diye,*
	Curt dürbötüp, el cıynap,	*Halkı ayaklandırıp, el toplayıp,*
	Kolum menen kömbödüm,	*Elimle gömmedim,*
	Başında karap turbadım,	*Başında bekleyip durmadım,*
	Kazısı karış bee soyup,	*Kazısı karış yağlı kısrak kesip,*
	Dünüyönü teñ koyup,	*Dünyalığı ortaya koyup,*
197950	Ölsö kızmat kılbadım.	*Ölümünde hizmet etmedim.*
	Abam şerdin başına	*Ağam aslanın başında*
	Özüm karap turbadım,	*Kendim bekleyip durmadım,*
	Sar sanattuu sandırga	*Bin düşünceli o yüceye,*
	Kankor Bakay abama	*Hunhar Bakay ağama*
	Toodoy sıynat kılbadım,	*Dağ gibi adak sunmadım,*
	Sıynatında turbadım.	*Merasiminde durmadım.*
	Kapır menen busurman	*Kâfir ile Müslüman,*
	Kaltırbastan kalk cıyıp,	*Kimseyi bırakmadan halk toplayıp,*
	Bagalekten alışıp,	*Paçadan kapışıp,*
197960	Kan abam Bakay toyuna	*Han ağam Bakay'ın toyuna*
	Özüm kızmat kılbadım,	*Kendim hizmet etmedim,*
	Köñülüm çögüp barbadım	*Gönlüm çöküp varmadım,*

Köp ayrılbayt armanım,
Tört tülüktüü malımdı
Zarıp kılıp körbödüm,
Kankor Bakay aştarın
Kolum menen berbedim,
Arbın düynö kalıñ mal
Aşına zarıp kılbadım,
Eren Bakay abamdın
Kızmatında turbadım.
Kulak ugat, köz körböy
Ötüp ketken can eken
Kökcal Bakay dürbönün
Kökötöydün aşınan
Artıgıraak kılbadım,
Bakay kalıp, men kettim
Bakay kan ölüp, men kalıp,
Barıdan müşkül iş bolup,
Uşunday bele kubarı
Çoñ dürböönün kılbadım
Çoñ atam Bakay kökcaldın
Kalıñ candı tuylatıp,
Aş kaadasın berbedim.
Kulanday kulak capırtıp,
Kaltırbay curttu küygüzüp,
Kuyunday cerdi sapırtıp
Kermege attı baylatıp,
Künü-tünü aydatıp,
Azuuların arkaytıp,
Aldıñkı eerdin şalpaytıp, Kara aşında bolbodum,
Altı sanday ar sayıp,
Alban türlüü mal sayıp,
Cerdi kazgan balbanga
San kara kaşka bee sayıp, Cetimiş bee soydurup,
San düynönü köp sayıp,
Adamdın tappas oyu dep,
Acıraştık Bakaydan
Asıl babam toyu dep,

İçimden hiç çıkmaz ukdem,
Dört tülüklü malımı
Harcayıp görmedim,
Hunhar Bakay'ın aşını
Elimle vermedim,
Bol serveti, yığın malı
Aşına harcamadım,
Eren Bakay ağamın
Hizmetinde durmadım.
Kulak duyar, göz görmeden,
Geçip gitmiş bir canmış,
Bozkurt Bakay'ın merasimini
Kökötöy'ün aşından
Daha üstün kılmadım,
Bakay kalıp, ben gittim,
Bakay han ölüp, ben kalıp,
Hepsinden müşkül iş olup,
Böyle miydi solup gitmek,
Büyük merasimini yapmadım,
Büyük atam bozkurt Bakay'ın,
Kalabalık canı coşturup,
Aş töresini yerine getirmedim.
Kulan gibi kulak yatırtıp,
Kimseyi koymadan halkı yasa yakıp,
Kasırga gibi yeri savurtup,
Germeye atı bağlatıp,
Gece gündüz sürdürüp,
Azılarını göstertip,
Alt dudağını sarkıtıp, Kara aşında bulunmadım,
Altı san kadar mal koyup,
Türlü türlü mal koyup,
Yeri kazan pehlivana
San kara sakar kısrak koyup, Yetmiş kısrak kestirip,
San dünyalığı bolca koyup,
İnsan aklının ermeyeceği diye,
Ayrıldık Bakay'dan,
Asil atamın toyu diye,

198000	Kalıñ kıyın kaşı dep,	*Yığın yaman er başı diye,*
	Kan atam Bakay aşı dep,	*Han atam Bakay'ın aşı diye,*
	Balbandar kızık salışıp,	*Pehlivanlar gösteri sunup,*
	Bakandarı mayışıp,	*Sırıkları eğilip bükülüp,*
	Baatır erler sayışıp,	*Bahadır erler mızraklaşıp,*
	Dünüyödön büt keçip,	*Dünyalıktan büsbütün geçip,*
	Zayıp çıgıp töö çeçip,	*Kadınlar çıkıp deve çözüp,*
	Adam tapkıs baş bolup,	*Eşi bulunmaz baş olup,*
	Kan Bakayga aş bolup,	*Han Bakay'a aş olup,*
	Kayran kökcal Semetey	*Aziz bozkurt Semetey,*
198010	El dürbötüp curt cınap,	*Eli ayaklandırıp halkı toplayıp,*
	Kara toodoy kaldaktap,	*Kara dağ gibi salınıp,*
	Kalk başkarıp daldaktap,	*Halkı yönetip koşuşturup,*
	Iras dep Bakay babamdın	*Gerçek diye, Bakay atamın*
	Bul ıskatın körbödüm,	*Bu ıskatını görmedim,*
	El dürbötüp, mal çaçıp,	*Eli ayaklandırıp, mal saçıp,*
	Eren Bakay abamdın	*Eren Bakay ağamın*
	Aşın özüm berbedim.	*Aşını kendim vermedim.*
	Kızmatında turbadım	*Hizmetinde durmadım,*
	Abam Bakay öldü dep,	*Ağam Bakay öldü diye,*
198020	Katınga kara kiygizip,	*Kadına kara giydirip,*
	Kızga kızıl kiygizip,	*Kıza kızıl giydirip,*
	Kıygaçtatıp etegin	*Eteğini verev kestirip,*
	Asemdetip tiygizip,	*Süsletip yere değdirip,*
	Arslan Bakay abamdın	*Aslan Bakay ağamın,*
	Ketmendep cerdi oydurup,	*Çapayla yeri oydurup,*
	Aruulap cuup, ak orop,	*Arılayıp yıkayıp, aka sarıp,*
	Çiy maydamdı çaldırıp,	*İnce çiy hasırını ördürüp,*
	Kımbat baa kırmızı	*Pahası ağır kırmızıyı*
	Kıyından suptap aldırıp,	*Güçlükle özenle aldırıp,*
198030	Suptan kepin orotup,	*Suptan kefen sardırıp,*
	Men başında bolbodum,	*Ben başında bulunmadım,*
	Babam Bakay karını	*Atam Bakay ihtiyarı*
	Kolum menen koybodum,	*Elimle toprağa koymadım,*
	Dagı armanım uşunday.	*Bir ukdem de işte budur.*
	Artımda Bakay kalgan soñ,	*Ardımda Bakay kaldıktan sonra,*
	Köz körbödü camanat,	*Göz görmedi, ne yazık,*

Kökcal da eleñ, şer da eleñ, Kaygırıp kim bilüüçü?
Külçoro saga amanat.
Aman bolsoñ Külçoro
Abam Bakay kan ölsö,
Kalk dürküröp, sen kömsöñ
Koy kaltırbay soyo kör,
Koluñ menen Bakaydı
Curt dürbötüp kömö kör.
Abamdın aytkan kebi – dep,
Kan ölgöndö baarı ölüp,
Arbak tilin ala kör,
Arıslan Bakay karıga
Közüñdü Çorom, sala kör,
Esil abam ayttı – dep,
Aytıp anık tabıştap,
Köz cumulup, can ketip,
But tartılbay al ketip
Buudanım abam öldü dep,
Bu kebimdi sıylay kör,
Men ölgön soñ kayran can
Berenim Bakay ölüüçü,
Kabılan Bakay ölgöndö
Kömüüsüz kök mee kaldı dep,
Üzülgönün uladım,
Özüñdön bölök şer çorom
Kay adam anı kömüüçü?
Kankorlugun şerligin
Kaygırıp kim bilüüçü.
Esil abam ayttı dep,
Aytıp anık tabıştap,
Köz cumulup can ketip,
But tartılbay al ketip,
Buudanım abam öldü dep,
Buu kebimdi sıylay kör.

Bozkurt da idin, aslan da idin,
Kederlenip kim bilecek?
Külçoro, sana emanet.
Sağ olursan Külçoro,
Ağam Bakay han ölürse,
Halk gürleyip, sen gömersen,
Koyun bırakmadan kesegör,
Elinle Bakay'ı,
Halkı ayaklandırıp gömegör.
Ağamın söylediği söz – diye,
Han ölünce hepsi ölüp,
Ruhun sözünü tutagör,
Aslan Bakay ihtiyardan,
Çoro'm, gözünü ayırmayagör,
Aziz ağam söyledi – diye,
Söyleyip sağlamca ısmarlayıp,
Göz yumulup, can gidip,
Ayak dermanı kesilip güç gidip,
Küheylanım ağam öldü diye,
Bu sözümü sayagör,
Ben öldükten sonra, aziz can,
Erenim Bakay ölecektir,
Kaplan Bakay öldüğünde,
Gömüsüz kaldı naaşı diye,
Kopan ipini uladım,
Senden başka, aslan çorom,
Hangi insan onu gömecek?
Hunharlığını, aslanlığını
Kederlenip kim bilecek.
Aziz ağam söyledi diye,
Söyleyip sağlamca ısmarlayıp,
Göz yumulup can gidip,
Ayak dermanı kesilip güç gidip,
Küheylanım ağam öldü diye,
Bu sözümü sayagör.

Men ölgön soñ, kayran can
Berenim Bakay ölüüçü,
Kabılan Bakay ölgöndö

Ben öldükten sonra, aziz can,
Erenim Bakay ölecektir,
Kaplan Bakay öldüğünde,

Kömüüsüz kök mee kaldı dep,
Özüñdön bölök şer çorom,
Kay adam anı kömüüçü?
Kankorlugun, şerligin
Kömböy koysoñ camanat.
Kan atañdın sırdaşı,
Oo düynölük kurdaşı,
Sakalının agında,
Saparı çukul çagıñda,
Sapar kaytsa zor Bakay
Özön suusun burbagın,
Ört öçköndöy kılbagın!
Kan çunagım öldü dep,
Kartaygan Bakay ölüüçü.
Uruuçu müşkül urbasın,
Bilbestik kılıp Bakay er
Ak sakalın culbasın,
Er Semetey öldü dep,
Daanışman Bakay karıga ayt,
Argın kırgız baarına ayt.
Çöyçöktöy közdüü Sarı kan
Sarı taz atın coydurup,
Sarı kan atka koydurup,
Çaçılganın cınadım.
El koroosu tam kıldım,
Argınga sultan – kan kıldım,
Al Sarı kan abañdın
Salıp cürüp tam kılıp,
Sandırgaluu kan kılıp,
Ak maral kuup uy kılıp,
Alışkan cerdi buy kılıp,
Kök maral kuup uy kılıp,
Közdögön cerdi buy kılıp,

Bul Sarı kan abakeñ
Munun coldoştugu kan eken,
Duşmandan caman iş kılgan.
At tuyagı tiybegen
Belden aman bar beken,

Gömüsüz kaldı naaşı diye,
Senden başka, aslan çorom,
Hangi insan onu gömecek?
Hunharlığını, aslanlığını –
Gömmeden bırakırsan yazıktır.
Han babanın sırdaşı,
Öbür dünyalık yoldaşı,
Sakalının ağında,
Seferi yakın çağında,
Sefere göçerse ulu Bakay,
Vadi suyunu çevirme,
Yangın sönmüş gibi etme!
«Han kuzum öldü» diye,
Kocamış Bakay ölecektir.
Çarpacak müşkül çarpmasın,
Bilmezlik edip Bakay er
Ak sakalını yolmasın,
Er Semetey öldü diye,
Bilge Bakay ihtiyara söyle,
Argın'a, Kırgız'a, hepsine söyle.
Kâse gibi gözlü Sarı Han –
Sarı Taz adını yitirtip,
Sarı Han adını taktırıp,
Saçılanını topladım.
El ağılını dam kıldım,
Argın'a sultan – han kıldım,
O Sarı Han ağanın,
Yapa yapa dam kurup,
Şanlı bir han kılıp,
Ak maralı kovup sığır kılıp,
Tutuştuğu yeri kasıp kavurup,
Gök maralı kovup sığır kılıp,
Göz koyduğu yeri kasıp kavurup,

Bu Sarı Han ağacığın,
Bunun yoldaşlığı hanca imiş, Düşmana yaman iş etmiş.
At toynağı değmemiş
Bel kalmış mı sağ esen,

Aykırıp ayza tiybegen
Elde bütün bar beken?
Öödö bolso – öbögüm,
Ildıy tartsa – cölögüm,
Bastırıp çıksa – ak colum
Kamçıga çenep bölbösün!
Baraanı mıktı san kolum,
Eren abam Sarı kan
Altın caak aybalta,
Aydap cürsöm çoñ arkam.
Çöldön ısık tosuuçu
Daraktuu bay teregim,
Çöldösö suusun kandırgan
Ayza sunup, balta urup,
Er Sarı kan keregim.
Kokuy, Çorom, kebimdi uk!
Atıştı arbın salsın de,
Sarı kanga kat uçur,
Kat uçursañ bat uçur!
Arslan beren Sarı kan
Şaşpay mında kelsin de.
Ölböy tirüü turganda,
Kankor abam Sarı kan
Karaan bolup bersin de!
Kayrat kılıp turuşsun,
Karsıldaşıp uruşsun,
Ayza karmap top buzup,
Belgilüü abam Sarı kan
Menden murun okko uçsun!
Baatır atam ölgöndö,
Belgilüü közüm coorusa
Uruuçu Kuday urbasın,
Bukarlıktın tazı dep,
Kömürçü kuldun başı dep,
Kuuraganın bilgizip,
Ordoluuga ordo dep,
Temirkandın şaarınan
Tentip kelgen olco dep,
San karasın sapırıp,

Haykırıp mızrağı değmemiş
Elde sağlam kalan var mı?
Yukarı kalksa – desteğim,
Aşağı inse – dayanağım,
Sürüp çıksa – ak yolum,
Kamçıyla ölçüp bölmesin!
Heybeti sağlam san kolum,
Eren ağam Sarı Han,
Altın yanaklı ay balta,
Sürüp gitsem büyük arkam.
Çölde sıcağı kesiveren,
Ulu ağaçlı zengin kavağım,
Susayana suyunu kandıran,
Mızrak uzatıp, balta vurup,
Er Sarı Han gereğim.
Aman, Çoro'm, sözümü dinle!
Atışı bolca salsın de,
Sarı Han'a mektup uçur,
Mektup uçurursan tez uçur!
Aslan eren Sarı Han
Telaşsız buraya gelsin de.
Ölmeden diri dururken,
Hunhar ağam Sarı Han
Arka oluversin de!
Yüreklenip dursunlar,
Çatır çatır vuruşsunlar,
Mızrak tutup saf bozup,
Namlı ağam Sarı Han
Benden önce oka uçsun!
Bahadır babam öldüğünde,
Namlı gözüm ağrırsa,
Çarpacak Tanrı çarpmasın,
«Buharalı'nın kel oğlanı» diye,
«Kömürcü kulun başı» diye,
Perişanlığını belli edip,
«Ordalıya karşı ordasız» diye,
«Temirkan'ın şehrinden
Sürünüp gelmiş ganimet» diye,
San malını savurup,

Artıma kalsa Sarı kan
Kan taloosun körbösün!

Ardımda kalırsa Sarı Han,
Han yağmasını görmesin!

Kançoro, Kıyaz kapırlar
Kastarın tikken baatırlar
Korduk kılıp urbasın,
Sakalın koyboy culbasın!
Küyüp-canıp çok bolup,
Korduktan abam ölbösün,
Olcogo kelgen bu kul dep,
Al müşkülgö könbösün,
Mal-mülkünün baarısın
Itterge karmap berbesin,
Mañdaylaşıp turuşsun,
Barsıldaşıp uruşsun.
Aramdardan Aykölün
Acıratıp kalsın de!
Aytkan kebin uşunday
Menin çoñ enekem Çıyırdı –
Altın catın enekem –
Ak baybiçe Nurmekem.
Uuldan birdi şer tuugan,
Şer ekeni bilingen.
Kızdan birdi şer tuugan,
Kızdan tuugan Kardıgaç
Erden tuugan er Manas.
Kalk çogulup kömgöndö,
San düynönü çaçıptır,
Menin beren enem Kanıkey
Çımınday candı küygüzüp,
Aydalıga atayı
Enekemdi mingizip,
Eçenge çıkkan karı ele,
Körüp koyso könül tok,
Karap tursa karın tok,

Kançoro, Kıyaz kâfirler,
Kastını kurmuş bahadırlar,
Horlayıp vurmasınlar,
Sakalını koymadan yolmasınlar!
Yanıp yakılıp kor olup,
Horluktan ağam ölmesin,
«Ganimetle gelmiş bir kul bu» diye,
O müşküle boyun eğmesin,
Malının mülkünün hepsini
İtlere tutup vermesin,
Karşı karşıya dursunlar,
Gümbür gümbür vuruşsunlar.
Haramilerden Ayköl'ünü
Ayırıp kurtarsın de!
Söylediği sözü işte böyle:
Benim büyük anacığım Çıyırdı –
Altın rahimli anacığım –
Ak baybiçe Nurmeke'm.
Oğuldan bir aslan doğurmuş,
Aslan olduğu bilinmiş.
Kızdan bir aslan doğurmuş,
Kızdan doğan Kardıgaç,
Erden doğan er Manas.
Halk toplanıp gömdüğünde,
San dünyalığı saçmıştır,
Benim yiğit anam Kanıkey,
Sinek kadar canını yakıp,
Bozkır yoluna bile bile
Anacığımı bindirip,
Nice yaşa varmış ihtiyardı,
Görüverse gönül tok,
Bakıp dursa karın tok,

Kargan enem Çıyırdı
Uşundan başka mekem cok.
Dubası curtka carıya –

Kocamış anam Çıyırdı,
Ondan başka dayanağım yok.
Duası halka ayan –

	Tuygun atam enesi	*Doğan babamın anası,*
	Al Çıyırdı karıya,	*O Çıyırdı ihtiyar,*
	Korduk körböy ölsün de!	*Horluk görmeden ölsün de!*
198190	Ay baybiçe oluya,	*Ay baybiçe evliya,*
	Atañdın körü, dünüyö	*Kahrolası şu dünya:*
	Bügün körgön erteñ cok,	*Bugün görülen yarın yok,*
	Bir kün betin körgözsö,	*Bir gün yüzünü gösterse,*
	Bir kün artın körgözgön	*Bir gün ardını gösteren –*
	Mına uşunday eken düynö bok! Ölö turgan çagında	*İşte böyleymiş, dünya bir bok! Ölecek olduğu çağında,*
	Men belsenip turganda,	*Ben kuşanmış dururken,*
	Beren enem ölbödü.	*Yiğit anam ölmedi.*
	Enemdi bu can kömbödü.	*Anamı bu can gömmedi.*
	Kıyın kızmat kılbadım,	*Çetin hizmeti etmedim,*
198200	Çıyırdı ölüp başında	*Çıyırdı ölünce başında*
	Özüm turup kömbödüm.	*Kendim durup gömmedim.*
	Cayın kenen oydurup,	*Yerini geniş oydurup,*
	Aa cayının içine	*O mezarının içine*
	Cakuttan çırak koydurup,	*Yakuttan çıra koydurup,*
	Kımız menen cuudurup,	*Kımızla yıkatıp,*
	Kımkap menen buudurup,	*Sırmalıyla sardırıp,*
	At baştagan altı miñ	*At başta, altı bin hayvanı*
	Karaşına soydurup,	*Kara aşına kestirip,*
	Kalayıkka toy kılıp,	*Ahaliye toy edip,*
198210	Iskatına turbadım,	*Iskatında durmadım,*
	Beren enem öldü dep,	*Yiğit anam öldü diye,*
	Kızmatın özüm kılbadım,	*Hizmetini kendim etmedim,*
	Baykuş enem karının	*Zavallı ihtiyar anamın*
	Başında karap turbadım.	*Başında bekleyip durmadım.*
	Menin közüm ötköndü	*Benim göçtüğümü görünce,*
	Balasın cegen kuubaş dep,	*«Oğlunu yemiş uğursuz» diye,*
	It ölümü bolbosun,	*İt ölümü olmasın,*
	Keyip kuu can kalbasın,	*Kederlenip kuru can kalmasın,*
	Col üstünö süyrötüp,	*Yol üstünde sürütüp,*
198220	Dañgıttarga carbasın!	*Azgın itlere yem olmasın!*
	Beren uulum öldü dep,	*«Yiğit oğlum öldü» diye,*
	Ölööründö Çıyırdı	*Ölürken Çıyırdı,*
	Eki betin teñ tıtıp,	*İki yanağını birden yırtıp,*

Esin cıybay kan cutup,
Mınday capa salbasın.
Beren enem Çıyırdı
Bul müşkülgö barbasın.
Kazı çaynap, may berçü
Kadırman uulum öldü deer,
Kayra turbas çın caydı
Kayran uulum kördü deer,
Kün ölçösü öttü deer,
Küyörman uulum ketti deer.
Emi korduk körbösün,
Beren enem Çıyırdı
Kör azabın körsün de,
Tirüülüktön kör cakşı
Cer azabın körsün de!
Canın karıp kılbasın,
Carıktık karı turbasın.
Beylin karıp kılbasın,
Beçara enem turbasın!
Menin öz enekem Kanıkey –
Ölümgö burbay sanaasın,
Öz tukumu emespi,
Meder kılsın artında kalgan
balasın!»
Adam, küñgürönüp kürküröp,
Külüstön kereez aytkıça
Çubaktın uulu Kançoro,
Kapıray, çuulgandu al Çoro,
Mañdaydan çıktı köp karaan,
Alda, atañdın körü, Kançoro –
Kuday bardır, tuzu aram!
Cer buzulup kol caynap,
Cerge sıygıs kol aydap,
Koldun baarın çoguu aydap,
Ayrı beles kaykañda
Arbayıp turgan töröñö
At – tulpardan ayrılıp,

Dardayıp turgan töröñö

Aklını dermeden kan yutup,
Böyle cefa etmesin.
Yiğit anam Çıyırdı
Bu müşküle varmasın.
Kazı çiğneyip, yağ yediren,
«Kadirli oğlum öldü» der,
Dönüşü olmayan gerçek yurdu
«Aziz oğlum gördü» der,
«Gün ölçüsü doldu» der,
«Vefalı oğlum gitti» der.
Artık horluk görmesin,
Yiğit anam Çıyırdı,
Mezar çilesini görsün de –
Dirilikten mezar yeğdir –
Toprağın çilesini görsün de!
Canını sefil etmesin,
Işıklı dünyada kalıp durmasın.
Gönlünü sefil etmesin,
Biçare anam öyle kalmasın!
Benim öz anacığım Kanıkey –
Düşüncesini ölüme çevirmeden,
Öz soyu değil mi,
Medet bilsin ardında kalan
yavrusunu!»
Adam, homurdanıp gürleyerek,
Mert vasiyetini söyleyene dek,
Çubak'ın oğlu Kançoro –
Vay, adı çıkmış o Çoro –
Karşıdan çıktı çok karaltı,
Allah, kahrolası Kançoro –
Tanrı şahittir, tuzu haram!
Yer bozulup asker kaynaşıp,
Yere sığmaz asker sürüp,
Askerin hepsini toplu sürüp,
Çatal tepenin sırtında,
Kaskatı duran beyine –
Attan, tulpardan ayrılmış,

Çaresiz dikilen beyine –

Camgırday kılıp caa tartıp,
Kantip başın aldık dep,
Möndürdöy kılıp ok atıp,
Kançoro kambıl baş bolup,
Tandagan eken buzuktu,
Kılgan eken kızıktı.
Kalıñ kara cediger
Kambılı Kıyaz, Kançoro
198270 Sarı adırmak böksö tüz
Taptap kelip cetkende,
San tümöndöp kalıñ kol
Kaptap kelip cetkende,
Akırın basıp ayanıp,
Arbuurul tüşüp esine
Azganakey kökcal şer,
Akkelteni tayanıp,
Kökcaldıgı bilinip,
Eer beldey beleske
198280 Zıñgıradı kenebey,
Cediger kaptap keterin
Buçkagına teñebey,
Erdik menen kesirdi
Egem taalam casagan
Bergen eken çenebey.
Kandın karaanın körüp cediger Tüp
kötörö kaçsakçı.
Çılgıy içi ört – calın.
Çındap keyip, çuu turup,
Ce kaşatça basıp aşalbay,
198290 Kıyaz menen Kançoro
Oşondon korkup kalıñ curt
Kayra tartıp kaçalbay
Ce ayza sunup aykırıp,
Arslan şerdi basalbay.
Alek bolup küyünüp,
Kalıñ curt turat çuu turup.
Tatıtkan eçen tuzuñdu.
Amanat candan tüñülüp
Atabız ele, kankorgo

Yağmur gibi yay çekip,
«Nasıl başını aldık» diye,
Dolu gibi ok yağdırıp,
Kançoro becerikli baş olup,
Seçmiş meğer bozgunculuğu,
Etmiş meğer bu oyunu.
Kalabalık kara Cediger,
Elebaşısı Kıyaz, Kançoro,
Sarı engebeli yayla düzünü
Dörtnala gelip tuttuğunda,
San tümenle kalabalık asker
Basıp gelip yetiştiğinde,
Ağır basıp sakınarak,
Kır atı düşüp aklına,
Bir avuç kalmış bozkurt aslan,
Akkelte'sine dayanıp,
Bozkurtluğu belli olup,
Eyer beli gibi tepede
Aldırmadan dimdik dikildi,
Cediger'in basıp geleceğini
Tırnak ucu kadar saymadan,
Yiğitlik ile kibri
Yaratan Rabbim var etmiş,
Ölçüsüz vermiş meğer.
Hanın karaltısını görüp Cediger:
«Topumuzla kaçsak ya!»
İçi büsbütün ateş – alev.
İyice kederlenip, figan koparıp,
Ne yardan yürüyüp aşabildi,
Kıyaz ile Kançoro'dan –
Ondan korkup kalabalık halk
Geri çekilip kaçamadı,
Ne mızrak uzatıp haykırıp
Aslan şeri bastırabildi.
Helâk olup yanarak,
Kalabalık halk figan içinde durur.
«Nice tuzunu tattırmıştın.
Emanet candan umut kesip,
Atamızdı, hunhara

Kagıştı kantip saldık dep,
Ata, kara mancuu, kıtay cok,
Oylogula kalıñ curt,

Karaan kılgan kankordun
Kalk çurkurap, kıbırlap,
Bilgenine bilbegen
Adam, akırın aytıp şıbırlap,
Atası Manas, er kökcal
Olcogo kırgız ketkende
Altayga barıp tuulgan.
On ekige kelgende
Ordo buzup, olco alıp,
Bul aalamga salgan çuulgan.
Bul Kıtayga ketken kırgızdı
Ala kelgen şer ele.
Bul azgan-tozgon az elge
Ata bolgon neme ele.
Ata, kökcal, kanteli,
Arıslandın tukumu
Dobul kelse cel tozçu
Buluñ tokoy – çer ele.
Kıylaga korgon boluçu
Baatırıñ kök arstan çep ele
Adam, külazıktı çaçsakçı,
Ata, kayran şerge katılbay,
Uşul turgan cediger
Munun başkı atası Karagan,
Ar Karagan ölgöndö
Olco bolup köp kırgız
Ar kaysı cerge taragan.
Al Karagan ölgöndö
Duşman kıstap kirgende
Oşondo kıyla kırgan karıñdı,
Kızıl uuk kılıp barıñdı.
Olcogo alıp kızıñdı.
Buzup iygen aylıñdı,
Takır carıp taştagan
Boyunda bar zaybıñdı.

Nasıl çatışma saldık» diye,
«Hey, kara Mançu, Çinli yok ortada,
Düşünün, kalabalık halk,

Arka bildiğimiz hunharın...»
Halk feryat edip, kıpırdaşıp,
Bileni bilmeyene,
Adamlar usulca söyleyip fısıldaşıp:
«Babası Manas, er bozkurt,
Kırgız ganimete gittiğinde
Altay'a varıp doğmuş.
On ikisine geldiğinde
Orda bozup, ganimet alıp,
Bu âleme salmış şanlı ünü.
Bu, Çin'e gitmiş Kırgız'ı
Alıp gelen aslandı.
Bu yolunu şaşırmış az ele
Ata olmuş kimseydi.
Hey, bozkurt işte, ne yapalım,
Aslanın soyu –
Bora gelse yeli karşılayan
Kuytu orman, sık çalıydı.
Nicelere kale olurdu,
Bahadırın gök aslan siperdi.
Adamlar: «Yol azığını saçsak ya,
Hey, aziz aslana sataşmasak ya!»
İşte şu duran Cediger'in
İlk atası Karagan'dır,
Er Karagan öldüğünde
Ganimet olup çok Kırgız
Her bir yere dağılmış.
O Karagan öldüğünde,
Düşman sıkıştırıp girdiğinde,
O zaman niceyi kırmıştı – ihtiyarını,
Varını kızıl talan etmişti.
Kızını ganimet almıştı.
Obanı bozup dağıtmıştı,
Büsbütün deşip bırakmıştı
Karnında çocuğu olan kadınını.

Kabarıñda bar beken,
Tügötkön eçen caşıñdı.
Olco kılıp başıñdı.
Talkalap iygen eliñdi.
Tartıp algan Ata-Too sınduu
ceriñdi. Köösör itke til alıp,
Suragan mintip caşıñdı.
Tuş-tuşka bölgön başıñdı.
Biriñdi aydap Altayga,
Biriñdi aydap Kañgayga,
Teñibiz kettik Eyrenge
Köbübüz tüştük tereñge.
Kıylabız kettik kazakka
Köbübüz tüştük azapka.
Munun atası Manas şer çıgıp,
Keçee Talaska kelip kongondo,
Manasıñ Manas bolgondo,
Akolpok tonun kiygende
Alçayıp atka mingende
Akkula atı baspagan
Cerde bütüp kalbagan.
Manas kan çaap albagan
Elde bütün kalbagan
Ceti-Suuday kayran cer
Manas berip cer kıldı.
Acıratıp kapırdan
Ayköl Manas el kıldı.
Eli Manastın uulu kökcalga
Bastırıp kantip kirebiz?
Baştagı ketken kökcaldın
Tuzuna kantip siebiz?
Uyatıñ barbı, kırgız curt,
Munun uuluna kantip kirebiz?
Emi kıylaga korgon kankorgo
Kaysı bet menen tiebiz?
Böksönün belin aşalı,
Kankorgo tiyip katılbay,
Bölünüp, kel curt, kaçalı!

Haberin var mı ki –
Nice gencini tüketmişti.
Başını ganimet etmişti.
Elini paramparça etmişti.
Çekip almıştı Ata-Too gibi
yerini. Kof ite söz dinleyip,
Böyle istemişti gencini.
Dört yana bölmüştü başını.
Birinizi sürüp Altay'a,
Birinizi sürüp Kañgay'a,
Yarımız gittik Eyren'e,
Çoğumuz düştük derine.
Nicemiz gittik Kazak'a,
Çoğumuz düştük azaba.
Bunun babası Manas aslan çıkıp,
Dün Talas'a gelip konduğunda,
Manas'ın Manas olduğunda,
Akolpok kürkünü giydiğinde,
Kurulup ata bindiğinde,
Akkula atının basmadığı
Yer kalmamıştı yeryüzünde.
Manas Han'ın vurup almadığı
El kalmamıştı sağlam,
Ceti-Suu gibi aziz yeri
Manas verip yurt kıldı.
Kâfirden ayırıp,
Ayköl Manas el kıldı.
Hey, Manas'ın oğlu bozkurda
Sürüp nasıl gireriz?
Önceden göçen bozkurdun
Tuzuna nasıl hıyanet ederiz?
Utancın var mı, Kırgız halkı,
Bunun oğluna nasıl gireriz?
Şimdi nicelere kale hunhara
Hangi yüzle saldırırız?
Yaylanın belini aşalım,
Hunhara dokunup sataşmadan,
Ayrılıp, gel halk, kaçalım!

Mına, Corgonun belin aşalı,	*İşte, Corgo'nun belini aşalım,*
Coloboy kel curt, kaçalı!	*Yaklaşmadan, gel halk, kaçalım!*
Beş-Taştın belin aşalı,	*Beş-Taş'ın belini aşalım,*
Bet albay, kel curt, kaçalı.	*Yüz tutmadan, gel halk, kaçalım.*
Tuz aram kulga til alıp,	*Tuzu haram kula söz dinleyip*
Tuşunan kantip kirebiz.	*Karşısından nasıl gireriz,*
Kökcalga kantip tieli.	*Bozkurda nasıl saldırırız?»*
Eer beldey belesti	*Eyer beli gibi tepeyi*
Aşpay turdu cediger	*Aşmadan durdu Cediger,*
Manastın uulu kökcalga	*Manas'ın oğlu bozkurda*
Batpay turdu cediger.	*Varamadan durdu Cediger.*
Kançoro, Kıyaz bakırsa,	*Kançoro, Kıyaz bağırsa da,*
Kaptap ket dep çakırsa,	*«Basıp geç» diye çağırsa da,*
Oo düynö ketken Manastın	*Öbür dünyaya göçen Manas'ın*
Oroyun kanday kıldık dep,	*«Hatırını nasıl çiğneriz» diye,*
Tiybey turdu cediger.	*Dokunmadan durdu Cediger.*
Cediger tiybey turguça,	*Cediger dokunmadan dururken,*
Anday-mınday degiçe,	*Şöyle böyle diyene dek,*
Açıp közdü cumguça,	*Göz açıp yumana dek,*
Cılgınduu, Keñ-Kol oyunan.	*Cılgındı, Keñ-Kol ovasından,*
Talastın kuygan boyunan	*Talas'ın döküldüğü boydan*
Orgugan ukmuş çañ çıgat,	*Fışkıran müthiş toz çıkar,*
Çañga aralaş bakırık.	*Toza karışık haykırış.*
Bakırıktı baykasa,	*Haykırışa kulak verse –*
Manas dep uraan çakırıp,	*«Manas!» diye nara atılır,*
Körsö köñül bölünöt,	*Görse gönül irkilir,*
Karaanı toodoy körünöt.	*Karaltısı dağ gibi görünür.*
Carlı suunun tübündöy,	*Yarlı suyun dibi gibi,*
Eñ kayratı başkaça –	*Yaman gücü bambaşka –*
Can algıçtın birindey,	*Can alıcının biri gibi,*
Catkan ittey kaşı bar,	*Yatan it gibi kaşı var,*
Can kazanday başı bar,	*Koca kazan gibi başı var,*
Eki iyninin üstünö	*İki omzunun üstüne*
Ekiden döö konguday,	*İkişer dev konacak gibi,*
Kezdeşkendi soyguday,	*Rast geleni boğazlayacak gibi,*
Uraanı Manas sözü bar,	*Narası «Manas» sözüdür,*
Çöyçöktöy toluk közü bar.	*Kâse gibi dolu gözü var.*
Er kayratı butkulday	*Er gücü eksiksiz tam,*

Koluna tiyse cön koyboy,	*Eline geçse sağ koymaz,*
Eki kuldu cutkuday.	*İki kulu yutacak gibi.*
Alagay közü alayıp,	*Patlak gözü belerip,*
Kalkanının kulagı	*Kalkanının kulağı bile*
Cürök tüşöt çunayıp,	*Yürek düşürür korkudan,*
Coolooçu coonun özü eken,	*Savaşçı yağının ta kendisiymiş,*
Kabarıñda cok bolso,	*Haberin yoksa eğer –*
Sarı kandın közü eken,	*Sarı Han'ın ta kendisiymiş,*
Dagdır cetse ölöm dep,	*«Kader yeterse ölürüm» diye,*
Er Semetey baatırga	*«Er Semetey bahadıra*
Karaan bolup berem dep,	*Arka olurum» diye,*
Kara közün kan çalıp,	*Kara gözünü kan bürüyüp,*
Kandı cüzün nur çalıp,	*Kanlı yüzünü nur kaplayıp,*
Kırdan bulut sögülüp,	*Sırttan bulut sökülüp,*
Aç aykırık, kuu süröön	*Aç haykırış, kuru nara –*
Sarı kan kelet körünüp,	*Sarı Han gelir görünüp,*
Tuuçunagın tuylatıp,	*Tuuçunak'ını şahlandırıp,*
Tuşukkandı kıyratıp,	*Önüne geleni kırıp geçirip,*
Eki bettin tokmok et	*İki yanağın tokmak etine*
Eki arslan toyguday,	*İki aslan doyacak gibi,*
Eki caktan on miñ kol	*İki yandan on bin asker*
Aralap ketse soyguday.	*Dalarsa boğazlayacak gibi.*
Kaşatçaday kalkaygan,	*Yar gibi heybetle yükselen,*
Karaanı toodoy zalkaygan.	*Karaltısı dağ gibi ululaşan.*
Murununa karasañ –	*Burnuna bakarsan –*
Selebenin kabınday.	*Pala kını gibi.*
Adıraygan murutu –	*Dimdik kabarmış bıyığı –*
Bukarlıktın şabınday,	*Buhara'nın kamışı gibi,*
Çıkıyı tomuk boroodoy,	*Şakağı tomruk burgusu gibi,*
Eki közdün çuñkuru	*İki gözünün çukuru*
Calçılar kazgan oroodoy.	*Irgatların kazdığı kuyu gibi.*
Oşondo keldi Sarı kan	*İşte o zaman geldi Sarı Han,*
Tuuçunagın tuylatıp,	*Tuuçunak'ını şahlandırıp,*
Tuşukkanın kıyratıp,	*Önüne geleni kırıp geçirip,*
Ayzakerden Sarı kan	*Mızrak ustalarından Sarı Han,*
Iktuulugu dagı çın	*Ustalığı dahi gerçek,*
Ayla bilgiç eñ dañgıl	*Çare bilir, en usta kılavuz,*
Mıktuulugu dagı bar.	*Yamanlığı dahi var.*

Cazı caak calpak til	*Yassı çeneli, yayvan dilli,*
Çeçendigi dagı bar,	*Hatipliği dahi var,*
Coo börüsü Sarı kan	*Yağının kurdu Sarı Han,*
Kösömdügü dagı bar,	*Önderliği dahi var,*
Sarı kan kirdi kürküröp,	*Sarı Han girdi gürleyip,*
Kastaşkanın kırgın dep,	*«Düşmanlık edeni kırın» diye,*
Cooño ayza urgun dep,	*«Yağıya mızrak vurun» diye,*
Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger*
198460 Kak carıldı dırkırap,	*Tam ortadan yarıldı dağılıp,*
Kançoro, Kıyaz – eki aram	*«Kançoro, Kıyaz – iki haram*
Zorduktap aydap cüröt dep,	*Zorbalıkla sürüp götürüyor» diye,*
Buu Sarı kan baatırga	*Bu Sarı Han bahadıra*
Muñun ayttı çurkurap,	*Derdini söyledi feryat edip:*
Ceti-Suu cattık cer caylap	*«Ceti-Suu'yu yurtlanıp yattık,*
Cetkileñ şerdin uulu dep,	*Yetkin aslanın oğlu diye,*
Eki aram aydap keldi kembaylap,	*İki haram sürüp getirdi hor tutup,*
Ceti-Suuda cediger	*Ceti-Suu'da Cediger'e,*
Er Manas kankor barında	*Er Manas hunhar varken,*
198470 Erkin catkan cer ele.	*Özgürce yatılan yerdi.*
Ceti-Suuda cediger	*Ceti-Suu'da Cediger,*
Celp etip şamal tiybegen	*Esip yel bile değmemiş,*
Erkin catkan el elek,	*Özgürce yatan eldik,*
Kımız içip kız oynop,	*Kımız içip, kızla oynayıp,*
Bagalak tartıp, ordo atıp,	*Bagalak çekip, ordo atıp,*
Çatıraş oynop, dañ salıp,	*Satranç oynayıp, şenlik salıp,*
Kunan minip, kuş salıp,	*Tay binip, kuş salıp,*
Biz da kuturup catkan el elek.	*Biz de keyfince coşan eldik.*
Ceti-Özöndön çañ çıktı	*Ceti-Özön'den toz çıktı,*
198480 Kançoro, Kıyaz kan çıktı	*Kançoro, Kıyaz han çıktı,*
Kara baskan eki ittin	*Kara basmış iki itin*
Dobuşunan can çıktı.	*Sesinden can çıktı.*
Ce kılıçka takkan boobuz cok,	*Ne kılıca taktığımız bağ var,*
Kızıl çoktuu kıtaydan	*Kızıl püsküllü Çinliyle*
Kırılışaar coobuz cok.	*Kırışacak yağımız yok.*
Manastın uulu baatırda	*Manas'ın oğlu bahadırda*
Cartıluu akça doobuz cok,	*Yarımlık akçe davamız yok,*
Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger*
Kaptoogo kalıp colugup,	*Baskına uğrayıp kalıp,*

Capaa tartıp turabız,
Bizdin kanıbız akmak boluptur,
Kalıñ kara cediger

Cefa çekip duruyoruz,
Bizim hanımız ahmak olmuş,
Kalabalık kara Cediger

Emine ayla kılabız?
Oo düynö ketken baatırga
Ok atkan kişi oñorbu?
Karaaldı kılgan kañkorgo
Karmaşkan eki bolobu?
Eteginde katıñ bar,
El arıtıp, köp körgön
Sarı kan degen atıñ bar,
Biz keteli cer tapkın,
Baatır, bizdi bagıçu er tapkın, Kapıya duşman eken dep,
Baatır, cediger kolu debeñiz,
Körüp kala cazdapmın,
Kaarıñ kelip kakayıp,
Mına kılmışsız kurttu cebeñiz.
Ceti kündün – biri ölüm
Senin karmaşarıñ Kançoro,
Özüñö cakın iniñiz.
Cañcalıñ salsañ mıktap sal,
Murun iniñizge tiyiñiz,
Kalıñ kara cediger
Aram-adal ekenin
Andan kiyin biliñiz.
Tetigi Bagıştın uulu er Kıyaz –
Taştan açuum çıksın dep,
Adagı özüñüzdün iniñiz,
Özünön-özün salışıp,
Ölçöñüzdü biliñiz.
Kan bolsoñ tildi alıñız,
Kan ekeniñ kalp bolso,
Kaarıñ kelip kakaysa
Kalıñ kara cediger
Mınakey kırıp salıñız!»
Munu ukkanda Sarı kan
Ebedeyi ezilip,

Ne çare kılarız?
Öbür dünyaya göçen bahadıra
Ok atan kişi onar mı?
Gözbebeği bilinen hunharla
Boğuşan bir daha olur mu?
Eteğinde mektubun var,
El dolaşıp çok görmüş
Sarı Han denen adın var,
Biz gidelim, yer bul,
Bahadır, bizi güdecek er bul, «Ansızın düşmanmış» diye,
Bahadır, «Cediger askeri» demeyiniz,
Az kalsın görecektim,
Öfken gelip kabarıp,
İşte suçsuz kurtçuğu yemeyiniz.
Yedi günün biri – ölüm,
Senin boğuşacağın Kançoro'dur,
Kendinize yakın kardeşiniz.
Kavgayı salacaksan sağlam sal,
Önce kardeşinize saldırınız,
Kalabalık kara Cediger'in
Haram mı helal mi olduğunu
Ondan sonra biliniz.
İşte şu Bagış'ın oğlu er Kıyaz –
«Taştan öfkem çıksın» diye,
Sonuçta kendi kardeşiniz,
Kendi kendine tutuşup,
Ölçünüzü biliniz.
Han isen öğüdü alınız,
Hanlığın yalan ise,
Öfken gelip kabarırsa,
Kalabalık kara Cediger'i
İşte, kırıp geçiriniz!»
Bunu duyunca Sarı Han,
Yüreği ezilip,

Et tırmagı sozulup,
Aytkan sözü keç bolup,
Kançoro menen er Kıyaz,
Eköö duşman eken dep,
Bir betteşip ketüügö
Eki közü tört bolup,
Sarı kan algan Coykuma
Uñgusu-törtöö, mizi – miñ,

Eti tırnağı gerilip,
Söylediği sözü gecikip,
Kançoro ile er Kıyaz –
«İkisi düşmanmış» diye,
Bir yüzleşip çarpışmaya
İki gözü dört olup,
Sarı Han'ın aldığı Coykuma –
Kabzası dört, ağzı bin,

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BOZKURDUN SON YATAĞI

Sarı Han çoyun topuzu ve mızrağıyla ortalığı kasıp kavurur; Kıyaz'ı Tootoru'dan devirecekken Kançoro mızrağını belinden kesip kurtarır. Yaşlı yiğit, Kançoro'ya "kazana işeyen kötü oğul" diye lanetler yağdırıp Kıyaz'ı ikinci kez kaçırtınca, Kançoro Kıyaz'ı Car-Kıya'nın dar geçidinde pusuya yatırır; kendi eliyle doğrulttuğu Oçogor'un çelik oku Sarı Han'ın şakağına saplanır ve ak sakallı han şehit düşer. Külçoro ağıtlar yakıp Sarı Han'ı Tal-Mazar boyunda gizlice gömer, yılkıdan kendiliğinden gelen Bozayman aygırını da mezarı başında kurban eder. Ardından tek başına döndüğü savaşta Cediger'i kırıp geçirir; Kançoro ise kaçan orduyu ak boz kısrak kanına el bandırılan ölüm andıyla bağlayıp yeniden ileri sürer.

Kıyaz'ı mızrağıyla deviren Külçoro tam başını alacakken Kançoro araya girer; nişancılar Çoro'nun atı Akborçuk'u vurunca yetmiş yerinden yaralı yiğit yaya kalır ve gece Eçkilik dağlarına, Kapka-Taş'a çekilir. Semetey son vasiyetini tamamlar: Seytek on iki yaşına dek toza değdirilmeden büyütülecek, Kanıkey kendine kıymayacak, yasta Kumayık tazı ile Akşumkar da sahipsiz kalacaktır. Tan ağarırken Cediger, Ayrı-Beles geçidinde eyerini yastık edip kımıldamadan yatan bozkurdu on iki, sonra kırk iki kat kuşatır; Kıyaz onun ejderha heybetinden ürküp "han kaldıralım, Tootoru'yu sunalım" diye yalvarır ama Kançoro orduyu böğürerek yeniden saldırıya kaldırır. "Böyleymiş işte, dünya bok" diye kaderine yatan Semetey ölümü kılının ucuna denk saymazken,

Kançoro'nun kışkırttığı Kıyaz mızrağını doğrultup yaklaşır; bölüm, ölüm vuruşunun eşiğinde kesilir.

KÜNYE — KEY FACTS

- Sarı Han, Kıyaz'ı mızrakla devirme noktasına iki kez gelir; ilkinde Kançoro mızrağı belinden keserek, ikincisinde Kıyaz kaçarak kurtulur.
- Kançoro'nun Car-Kıya dar geçidinde kurdurduğu pusuda Oçogor tüfeğinin çelik oku Sarı Han'ın şakağına saplanır; Külçoro onu Tal-Mazar boyunda gömüp Bozayman aygırını mezarında kurban eder.
- Kançoro, kaçan Cediger'i ak boz kısrak kesip kanına el bandırma, un çiğneme ve kılıç ağzı yalama gibi ölüm antlarıyla bağlayarak savaşa geri sürer.
- Külçoro, Sırnayza mızrağıyla Kıyaz'ı Tootoru'dan yıkar ve kırk seçme nişancıyı tek başına kırar; ancak atı Akborçuk vurulunca yetmiş yerinden yaralı hâlde yaya kalıp Eçkilik'teki Kapka-Taş'a çekilir.
- Semetey'in son vasiyetinde Seytek'in on iki yaşına dek örselenmeden büyütülmesi, Ayçürök ile Kanıkey'in kendilerine kıymaması, yas tutacak Kumayık ile Akşumkar'ın kaderi yer alır.
- Final sahnesinde Cediger, kımıldamadan yatan Semetey'i kırk iki kat kuşatır; Kıyaz boyun eğmeyi önerse de Kançoro'nun kışkırtmasıyla mızrağını alıp bozkurda yaklaşır.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Uruşka kalgan çoyunbaş.	*Savaşa mahsus çoyun topuz.*
Şiltegende kan çıkkan,	*Sallandığında kan çıkaran,*
Tarta elekte can çıkkan,	*Daha çekilmeden can alan,*
Aç bilekte çoyunbaş	*Çevik bilekte çoyun topuz*
Tüsü suuk, özü zaar,	*Görünüşü soğuk, kendisi zehir,*
Borumun körsöñ oolak kaç!	*Heybetini görsen uzağa kaç!*
Büldürgösü burmaluu,	*Kayışı burma burmalı,*
Bölökbay usta kılganı.	*Bölökbay ustanın yaptığı.*
Kolundagı çoyunbaş	*Elindeki çoyun topuz*
Kalıñ curt saa katılıp,	*Kalabalık halk sana sataşıp,*
Müşkülgö böödö çatılıp,	*Boş yere belaya bulaşıp,*
Ölüp ala cazdapmın.	*Az kalsın ölüp gidiyordum.*
Kılmışsızga katılıp,	*Suçsuz olana sataşıp,*
Olok bolmok ekemin,	*Sakat kalacakmışım meğer,*
Kıyla sözgö kayran baş	*Nice söze bu güzelim baş*
Çolok bolmok ekemin.	*Çolak kalacakmışım meğer.*
Talıkkan cok Sarı kan	*Yorulmak bilmedi Sarı Han*
Opol-Toodoy kara taş	*Opol Dağı gibi kara taşı*
Karmay kalıp imerdi,	*Kavrayıverip çevirdi,*
Kañ degize al taştı	*Çınlatarak o taşa*
Çokmor menen Sarı kan	*Topuzuyla Sarı Han*
Salıp kelip ciberdi.	*Kaldırıp indiriverdi.*
Çokmorunan çok çıktı	*Topuzundan kor çıktı*
Kak carılıp bırkırap,	*Çat diye yarılıp saçılarak,*
Kara taştan ot çıktı.	*Kara taştan ateş çıktı.*
Astınan kaçıp can çıktı	*Altından kaçıp can çıktı*
Tootoru menen tolukşup,	*Tootoru ile salınarak,*
Toodoy Kıyaz al çıktı.	*Dağ gibi Kıyaz çıkageldi.*
Er Kıyazdı körgöndö	*Er Kıyaz'ı görünce*
Emi oşondo Sarı kan	*İşte o zaman Sarı Han*
Uñgusu bolot sır nayza,	*Sapı çelik sırlı mızrağı,*
Uçmaktı* bolot sır nayza,	*Ucu* çelik sırlı mızrağı,*
Kürkürötö sundu ele,	*Gürleterek uzatmıştı,*
Coogo kambıl Sarı abañ	*Savaşta usta Sarı ağan*
Tootoruçan Kıyazdı	*Tootoru'ya binmiş Kıyaz'a*
Oñ dalının beti dep,	*Sağ kürek kemiğinin yüzü diye,*

Omurtka söötkün çeti dep,
Ölçöö kolko tuşu dep,
Kun kuuçu Kıyazdın
Ölüüçü ceri uşu dep,
Cetip ayza saydı ele.
Sarı kan müşkül baştadı,
Tootorudan toñkoyup,
Toodoy bolgon çoñ Kıyaz
Irgıp kete cazdadı.
Eerinen art ketip,
Üzöñgüdön but ketip,
Eki öñürü salaktap,
Eki közü alaktap
Çımırkanıp küyünüp,
Cedigerdin er Kıyaz
Emi çımınday candan tüñülüp,
Atañdın körü, aram kul
Tootorudan dalbayıp,
Kıyaz kulap keterde,
Cedigerdin er Kıyaz
Acalı anık ceterde,
Caştıgı ketip er Kıyaz
Zamanası kuurulup,
Kaarlanıp bakırat.
Munun karaldısı Kançoro,
Kuturgur cayı uşunday –
Kurdaş ay, dep bakırat.
Çubak uulu Kançoro
Astındagı mingeni –
Köböş kandın Köktelki
Köktelki oozun buruptur,
Kuldu Kuday uruptur,
Tootorudan barbayıp,
Kıyaz cerge cetet dep,
Bu kıylanı kılgan Sarı taz
Ar balaket şum sözgö
Tübünö böödö cetet dep,
Başın kesip barbaytıp,
Ölüm kılıp ketet – dep,

Omurga kemiğinin kıyısı diye,
Tam şahdamarın hizası diye,
Kan davası güden Kıyaz'ın
Ölecek yeri işte bu diye,
Yetişip mızrak saplamıştı.
Sarı Han belayı başlattı,
Tootoru'dan tepetaklak olup,
Dağ gibi olan koca Kıyaz
Az kalsın fırlayıp düşecekti.
Eyerinden geriye kayıp,
Üzengiden ayağı çıkıp,
İki eteği sarkarak,
İki gözü fıldır fıldır
Gerilip yanıp yakılarak,
Cediger'in er Kıyaz'ı
Şimdi sinek kadar candan umut kesip,
Kahrolası, haram kul
Tootoru'dan yalpalayıp,
Kıyaz yıkılıp düşerken,
Cediger'in er Kıyaz'ının
Eceli iyice yetişirken,
Gençliği gidip er Kıyaz
Dünyası başına yıkılıp,
Öfkelenip bağırır.
Bunun güvendiği Kançoro,
Kudurmuşun hali işte böyle –
Hey yoldaşım, diye bağırır.
Çubak oğlu Kançoro
Altında bindiği –
Köböş Han'ın Köktelki'si
Köktelki'nin başını çevirmiş,
Kulu Tanrı çarpmış,
Tootoru'dan yığılıp,
Kıyaz yere düşecek diye,
Bunca işi eden Sarı kel
Her belayı uğursuz söze
Boş yere kökünü kurutacak diye,
Başını kesip sarkıtıp,
Ölüm edip gidecek – diye,

Kurç bolottu kolgo alıp,	*Keskin çeliği ele alıp,*
Kuturgan kul cetiptir	*Kudurmuş kul yetişmiş*
Sarı kandın ayzasın	*Sarı Han'ın mızrağını*
Orto belden oñbogur	*Tam belinden, onmayası*
Üzö çaap ötüptür.	*Kesip koparıp geçmiş.*
Mına oşondo Sarı kan	*İşte o zaman Sarı Han*
Kançoro duşman eken dep,	*Kançoro düşmanmış diye,*
Abañdın köönü tarıgan,	*Ağanın gönlü daralmıştı,*
Öödö-tömön karabay,	*Aşağı yukarı bakmadan,*
Ökürügü taş carıp,	*Haykırışı taş yarıp,*
Ölümdön canın ayabay,	*Ölümden canını esirgemeden,*
Kırgındı kızık baştadı,	*Kırgını kızıştırıp başlattı,*
Kızıtalak kuu candı	*Kahrolası kurnaz canı*
Kılga baylap taştadı.	*Kıl ucuna bağlayıp bıraktı.*
Tegeregin karabay,	*Çevresine bakmadan,*
Tegiz eken Sarı kan	*Tam er imiş Sarı Han*
Tegi canın ayabay	*Hiç canını esirgemeden*
Kaadanın barın unutup,	*Törenin hepsini unutup,*
Kazanga siygen caman uul!	*Kazana işeyen kötü oğul!*
Bu Semetey er sultan –	*Bu Semetey er sultan –*
Eerçitip cürüp er kılgan,	*Peşine takıp yiğit eden,*
Er uulu menen teñ kılgan.	*Er oğluyla denk eden.*
Kiçineden çoñoytkon,	*Küçükten büyüten,*
Caman canın oñoltkon,	*Değersiz canını onduran,*
Suursa ötkür kurç kılıç	*Çekilince keskin, su verilmiş kılıcı*
Bilegiñe ildirdi,	*Bileğine astırdı,*
Argın menen kırgızdı	*Argın ile Kırgız'ı*
Kıymıldatpay bilgizdi,	*Kımıldatmadan buyruğuna baktırdı,*
Bet alışkan duşmandın	*Karşı gelen düşmanın*
Üstü menen cürgüzdü,	*Üstünden yürüttü,*
Toyuña tokson soyguzdu,	*Toyunda doksan mal kestirdi,*
Kalk atası bolsun dep,	*Halkın atası olsun diye,*
Karmaşkan coosun soysun dep,	*Tutuştuğu düşmanını kırsın diye,*
Baatırlıktı salsın dep,	*Bahadırlık göstersin diye,*
Kırgızdı tozup kalsın dep,	*Kırgız'ı koruyup gözetsin diye,*
Kanga ılayık ataylap,	*Hanlığa layık görüp özellikle,*
Kançoro atka koydurdu.	*Kançoro adını koydurdu.*
Teñselip duşman buzgusuz	*Sarsılmaz, düşmanın bozamayacağı*

Temir kaşaa çep kıldı,
Ay-aalamga ugulgan
Kançoro seni bek kıldı.
Caya menen kazının
Cakşısın kesip cedirdi,
Catındaştay bolom dep,
Enesinin emçegin
Aram uul, saga emizdi.
Kulak ugup, köz körgön,
Kalıñ curttun baarına
Kaçan balan dedirdi?
Beliñdi bekem buudurdu
Altı-Şaar, Margalañ
Ayagı Kokon, Samarkan
Bulardın baarın buy kılıp,
Atañ Çubaktın kunun kuudurdu. Seni tındım kılıp taştabay,
«Bütpös Çubak kunu» – dep,
Kalayık çuulap, zar ıylap,
Köbü uygur, Margalañ
Körgön curttun baarı ıylap,
Kıskan bolgon ekensiñ,
Kançoro seni baptadı
Atañdın artık Semetey
Kançorom seni bakkanı.
Bügün körgön erteñ cok
Ata, balam Kançoro,
Akılıñ taykı, içiñ bok,
Öz agaña ok atkan
Aalamda sizdey akmak cok.
Kürkürögön eneñdin
Kümüşü boldu kömürçö,
Küülönüpsüñ Kançoro
Küygöndü bilbey semirseñ,
Manastın uulu kökcaldın
Altını boldu kömürçö,
Başına balaa çır saldıñ
Atañdın körü Kançoro,

Demir çitten kale yaptı,
Ay-âleme duyulan
Kançoro, seni bey yaptı.
Sağrı eti ile kazının
En iyisini kesip yedirdi,
Öz kardeş gibi olayım diye,
Anasının memesini
Haram oğul, sana emzirtti.
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü,
Kalabalık halkın hepsine
Ne zaman kötü söz dedirtti?
Belini sağlam bağlattı
Altı-Şaar, Margalan
Ucu Kokon, Semerkan
Bunların hepsini perişan edip,
Baban Çubak'ın kanını güttürdü. Seni yok edip atmadan,
«Bitmez Çubak'ın kanı» – diye,
Ahali çığrışıp, zar zar ağlayıp,
Çoğu Uygur, Margalan
Gören halkın hepsi ağlayıp,
Kıskanır olmuşsun sen,
Kançoro, seni el üstünde tuttu
Babandan üstün Semetey
Kançoro'm, seni besleyip büyüttü.
Bugün var olan yarın yok
Vay, balam Kançoro,
Aklın kıt, için bok,
Öz ağabeyine ok atan
Âlemde senin gibi ahmak yok.
Gürleyen ananın
Gümüşü kömür gibi oldu,
Coşup kabarmışsın Kançoro
Yananı bilmeden semirirsin,
Manas'ın oğlu bozkurdun
Altını kömür gibi oldu,
Başına bela, kavga saldın
Kahrolası Kançoro,

Algandı bilbey semirse.
Kanıkey aytkan kep ele,
Ee, kurgan katın oluya

Aldığını bilmeden semirirse.
Kanıkey'in söylediği sözdü,
Ah, zavallı kadın evliya

Tübündö cürsö tügöngür
Tuugan bolboyt dedi ele.
Iş buzulup, çır çıktı,
Beren dolu Kanıkey
Beybaktın kebi çın çıktı!
Kanıkeyge til alıp,
Keçee, Kara-Buura, Çatkalda,
Kaykalap kırgız catkanda,
Boortkodo keziñde
Karagattay közüñdü
Oyup salbay ne boldum,
Karmap alıp kılıçtap,
Soyup salbay ne boldum!
Kıyaldı kızık baştabay
Kızıtalak kuturgur
Kalcırappız kanıbız,
Kargan Bakay baarıbız.
Balam, ini bolup közüñdü
Kalmışında bizderge
Duşman bolgon ekensiñ,
Kızıgın kördüm Semetey
Eteyin degen ekensiñ,
Kıyındap cürüp tübünö,
Ceteyin degen ekensiñ.
Sen kıyrıñdı taştap kuturgur
Cedigerdin eline
Keteyin degen ekensiñ.
Sen Ceti-Özön barıp catpassıñ,
Cetigiñe ok atıp,
Cerdigiñ aram bolgon soñ,
Cediger barıp batpassıñ!
Sen adırga boyloy konboysuñ,
Azıtkı aram bolgon soñ
Azili tübü oñboysuñ!»
Dep, oşentip, Sarı kan

Sonunda o tükenesice
Akraba olmaz demişti.
İş bozulup kavga çıktı,
Er yürekli delişmen Kanıkey
Zavallının sözü doğru çıktı!
Kanıkey'in sözünü dinleyip,
Dün, Kara-Buura'da, Çatkal'da,
Kırgız rahatça yatarken,
Sen çaresiz çağındayken
Kuşüzümü gibi gözünü
Oyup atmadım da ne oldum,
Yakalayıp kılıçtan geçirip,
Boğazlamadım da ne oldum!
Bu işi vaktinde bitirmeden
Kahrolası kudurmuş
Bunamışız, hanımız da,
Kocamış Bakay, hepimiz.
Balam, kardeş olduğun halde
Sonunda sen bizlere
Düşman olmuşsun meğer,
İşin tuhafını gördüm, Semetey'i
Yok edeyim demişsin,
Zorlaya zorlaya köküne,
Ereyim demişsin.
Sen yurdunu bırakıp, kudurmuş,
Cediger'in eline
Gideyim demişsin.
Sen Ceti-Özön'e varıp yatamazsın,
Öz yakınına ok atıp,
Mayan haram olduktan sonra,
Cediger'e varıp sığamazsın!
Sen kırlara boylu boyunca konamazsın,
Azdırıcı, haram olduktan sonra
Ezelden beri onmazsın sen!»
Deyip, böylece, Sarı Han

Tunarıp közü kaynadı,
Kadoo sınduu kaşka tiş

Taruuday bölö çaynadı.
Çılgıy içi ört-calın
Çıday albay Sarı kan
Ütüröyüp üksöyüp,
Kayratı toluk tüktöyüp,
Kür-kür etip bölünüp,
198730 Kök arslanday körünüp,
Körsüñ türü uşunday.
Kızıl munar tuu alıp,
Kıygaktuu tüpök ayza alıp,
Kınsız kılıç baylanıp,
Kıyındıgı momunday –
Caratkanga calınıp:
«Canıñ çıkkan cediger
Tuu çunaktı mineyin,
Tuuganım dep karabay
198740 Bul itti tuş-tuş cakka süröyün!
Tuuralanıp Sarı kan
Atıştı arbın salayın,
Artıgım kökcal törönü
Acal, balaa, azaptan
Acıratıp kalayın!»
Muruttu bulkup ırgıtıp,
Sakaldı culkup zırgıtıp,
Agarıp sakal suyulup,
Azelde canın ayabay
Çirkin eki közdön akkan caş
198750 Akirek ıldıy kuyulup,
Tuuçunagın tuylatıp,
Sarı kan keldi soguşka
Tuşukkanın kıyratıp,
Kırañdın baarı bakırık,
Kıcıldagan san koldu
Kıyın eken Sarı kan
Kayra aydadı sapırıp.
Kaltırbastan dürgütüp,

Gözü kararıp kaynadı,
Çivi gibi bembeyaz dişini

Darı gibi ufalayıp çiğnedi.
Ham yüreği ateş, alev,
Dayanamayıp Sarı Han
Kaşları çatık, kabararak,
Gayreti dolup diken diken,
Gür gür edip coşarak,
Boz arslan gibi görünüp,
Görsen, hali işte böyle.
Kızıl puslu tuğ alıp,
Keskin ağızlı, püsküllü mızrak alıp,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Yamanlığı işte şöyle –
Yaradan'a yalvarıp:
«Canı çıkası Cediger,
Tuuçunak'a bineyim,
Akrabamdır diye esirgemeden
Bu iti dört bir yana süreyim! Doğrulup
Sarı Han
Atışmayı bolca edeyim,
Üstünüm bozkurt beyimi
Ecelden, beladan, azaptan
Kurtarıp alayım!»
Bıyığını yolup fırlatıp,
Sakalını yolup savurup,
Ağarmış sakal seyrelip,
Ezelden canını esirgemeden
Ah, iki gözden akan yaş
Çene aşağı dökülüp,
Tuuçunak'ını şahlandırıp,
Sarı Han geldi savaşa
Karşısına çıkanı kırıp,
Sırtların hepsi haykırış,
Kaynaşan sayısız orduyu
Yaman imiş Sarı Han
Savurup geri sürdü.
Hiç bırakmadan ürkütüp,

Kaşatka aydap bardı ele,
Too cogolgon urçuktan
Tootoru menin kaldayıp,
Kıyaz kul çıgıp kaldı ele,

«Bu kalıñ curtta ne cazık,
Kara kıyal dümbökü*
Munun kanı akmak emespi!
Bagıştın uulu Kıyazdı
Baltalap başın alayın,
Menin bayırkı çamam bar bolso,
Bu kuturup ölgön akmakka,
Cetkize soguş salayın.
Ceti-Özöndön kayrılıp,
Kelbegendey kılayın,
Cañcaldaşıp camandı
Ce kayra kelbegendey kılayın!
Ayrı beles, aç kaykañ
Aşpaganday kılayın,
Kol dürbütüp Talastı
Baspagıday kılayın!»
Tuuçunak oozun burdu ele,
Kürdölüü mıktı sır nayza,
Er Kıyazga karata
Kürköröp ayza sundu ele,
Mına oşondo er Kıyaz
Sarı kandı körgöndö
Bileginen sap ketip,
Cürögünön kap ketip,
Bokonosu bolkuldap,
Çıday albay er Kıyaz
Çımınday canı solkuldap,
Çamaa çarçap, al ketip,
Eer beldey belesti
Aşıp çıktı er Kıyaz,
Sarı abaña cetkizbey
Kaçıp çıktı er Kıyaz,
Asıl candan tüñülüp,
Türü ketti er Kıyaz,

Uçurum yara sürüp varmıştı,
Dağın yittiği çıkıntıdan
Tootoru ile heyula gibi,
Kıyaz kul çıkıvermişti,

«Bu kalabalık halkta ne suç var,
*Kara niyetli fesatçı**
Bunun hanı ahmak değil mi!
Bagış'ın oğlu Kıyaz'ın
Baltalayıp başını alayım,
Bende eski takatim var ise,
Bu kudurup ölmüş ahmağa,
Adamakıllı savaş açayım.
Ceti-Özön'den dönüp
Gelemez hale getireyim,
Kavgaya tutuşup kötüyü
Ya da bir daha gelmez edeyim!
Çatal beli, kıraç yokuşu
Aşamaz hale getireyim,
Ordu ayaklandırıp Talas'a
Basamaz hale getireyim!»
Tuuçunak'ın başını çevirmişti,
Güçlü, sağlam sırlı mızrağı,
Er Kıyaz'a doğru
Gürleyip mızrak uzatmıştı,
İşte o zaman er Kıyaz
Sarı Han'ı görünce
Bileğinden derman gidip,
Yüreği yerinden oynayıp,
Böğrü küt küt atıp,
Dayanamayıp er Kıyaz
Sinek kadar canı titreyip,
Takati tükenip, gücü gidip,
Eyer beli gibi tepeyi
Aşıp çıktı er Kıyaz,
Sarı ağana yakalanmadan
Kaçıp çıktı er Kıyaz,
Aziz candan umut kesip,
Benzi attı er Kıyaz'ın,

Al Kançoro baatırga
Tirüü cetti er Kıyaz.
Kançorogo barganda
Atıştı arbın saldı ele,

O Kançoro bahadıra
Diri vardı er Kıyaz.
Kançoro'ya vardığında
Bolca atışma etmişti,

Kalıñ kara cediger
Kaptap kirip tuş-tuştan
Kanı Kıyaz baatırın
Acıratıp kaldı ele.
Kaarlanıp Sarı kan
Kayıptan akıl tabılıp.
Esi ketip, er Kıyaz
Kançorogo calınıp:
«Arı kurdaş, arı dos
Ayla ketti akıl koş!
Ay karañgı tün boldu,
Artıkça balaa kün boldu,
Çama çarçap, al ketti,
Akıl kaçıp minetti,
Özüm Kıyaz bolgonu
Kıyaz atka kongonu
Kaza cetip ölbögön.
Kayran Kıyaz can dostuñ
Kalktan mınday körbögön,
Öñgöçö kıyın er kördüm,
Önögün canga berbegen,
Adamdan bölök sözü bar,
Çöyçöktöy bolgon közü bar,
Çımçıkça culup bu baştı
Balban da eken, şer da eken, Çındaçu bolso Sarı kan
Mendeden aşkan er da eken,
Kisesine salganday,
Astında tulpar malı bar
Cediger tügül kılımdı
Soro turgan alı bar,
Sarı kandın canında
Altı say cerden op tartkan
Kaltırbaylı baatır dep,

Kalabalık kara Cediger
Dört bir yandan basıp girip
Hanı Kıyaz bahadırını
Çekip kurtarmıştı.
Öfkelenip Sarı Han
Gaipten akıl bulunup.
Aklı gidip, er Kıyaz
Kançoro'ya yalvarıp:
«Hem yoldaş, hem dost,
Çare bitti, akıl kat!
Ay karanlık gece oldu,
Üstelik bela günü oldu,
Takat tükendi, güç gitti,
Akıl kaçtı böylece,
Ben Kıyaz olalı,
Kıyaz adını alalı,
Ecel erişip ölmemiştim.
Zavallı Kıyaz can dostun
Halktan böylesini görmemişti,
Başka türlü çetin bir er gördüm,
Üstünlüğünü kimseye vermeyen,
İnsandan başka sözü var,
Çanak gibi gözü var,
Serçe gibi koparıp bu başı
Pehlivan da imiş, arslan da imiş, Ciddiye alsa Sarı Han
Kul olandan üstün er de imiş,
Kesesine koyar gibi,
Altında küheylan atı var
Cediger değil, cümle âlemi
Sömürecek gücü var,
Sarı Han'ın yanında
Altı vadiyi kökünden yutan
Bırakmayalım bahadırı diye,

Oñoy okşoyt kara Maar.	*Kolay görünür kara Maar.*
Sarı kandı körgöndö	*Sarı Han'ı görünce*
Tula boyum dürküröyt,	*Tüm bedenim ürperir,*
Tutanıp ölgön kömürçü	*Tutuşup yanan kömür ocağı*
«Doogu» sınduu kürküröyt,	*«Doo»su gibi gürler,*
Karmaşıp adam bargısız,	*Tutuşmaya insan varamaz,*
198840 Kabılgan tirüü kalgısız,	*Karşılaşan sağ kalamaz,*
Tüp kötörö cediger	*Topyekûn kalkan Cediger*
Kaptap alı cetkisiz,	*Bassa da gücü yetmez,*
Kalkayıñkı tazıña	*Şu heybetli keline*
Karmaşkan aman ketkisiz.	*Tutuşan sağ gidemez.*
Balban da eken, şer da eken,	*Pehlivan da imiş, arslan da imiş,*
Aalamga tatır er da eken,	*Âleme değer er de imiş,*
Cediger alı cetkisiz,	*Cediger'in gücü yetmez,*
Alsız kılıp adamdı	*İnsanı güçsüz kılıp*
Alda taala kuduret	*Allahu Teâlâ, kudret sahibi*
198850 Ne üçün pendem dedi eken!	*Neden "kulum" dedi ki!*
Aylanayın kan kurdaş,	*Kurban olayım han yoldaş,*
Sarı kan bettep barbaymın,	*Sarı Han'ın karşısına varmam,*
Saat baskan çoçkodon	*Uğursuzluk basmış domuzla*
Salışsam aman kalbaymın,	*Çarpışırsam sağ kalmam,*
Kuturgur bettep barbaymın,	*Kudurmuşun karşısına varmam,*
Betteşsem aman kalbaymın,	*Yüzleşirsem sağ kalmam,*
Ar caralgan adamdan	*Yaratılmış her insandan*
Artık eken salmagı,	*Üstün imiş ağırlığı,*
Alışkan aman kalabı?	*Tutuşan sağ kalır mı?*
198860 Bettep mende ceñebi?	*Karşı çıkan kul yenebilir mi?*
Betteşken ölböy kelebi?	*Yüzleşen ölmeden döner mi?*
Kul kamanday taz eken	*Azgın domuz gibi bir kel imiş*
Küröşçü kişi az eken,	*Onunla güreşecek kişi az imiş,*
Aalam buzgan balbanday.	*Âlem yıkan pehlivan gibi.*
Bettep adam bargısız,	*Karşısına insan varamaz,*
Mende azarın salgısız,	*Kimse ona eza veremez,*
Kıylasınan er mıktuu	*Nicelerinden yiğit üstün*
Kalkka kabar salalı,	*Halka haber salalım,*
Sarı kandın aldına	*Sarı Han'ın önüne*
198870 Bagınıp catıp kalalı.	*Boyun eğip yatalım.*
Kişiden bölök sözü bar,	*Kişiden başka sözü var,*

Adamdan bölök közü bar,	*İnsandan başka gözü var,*
Bagındırıp uşunu	*Bunu boyun eğdirerek*
Alıp kelgen sen Semetey	*Getiren o Semetey,*
Baatırıñar kanday can?	*Bahadırınız nasıl bir can?*
Sarı kan çıksa küülönüp,	*Sarı Han coşup çıkarsa,*
Baatır ketti bizdin al.	*Bahadır, gitti bizim güç.*
Çataktaşpay, çırdaşpay	*Çatışmadan, dalaşmadan*
Kaytışalı kulak sal,	*Dönüşelim, kulak ver,*
198880 Kalıñ eldi kırdırbay	*Kalabalık halkı kırdırmadan*
Aman-esen turalı.	*Sağ esen duralım.*
Canım kurdaş, kulak sal,	*Canım yoldaş, kulak ver,*
Ceti-Özön aman kaytalı	*Ceti-Özön'e sağ dönelim*
Sarı kan abam aldına	*Sarı Han ağamın önüne*
Tootorunu tartalı.	*Tootoru'yu sunalım.*
Teñelişip eteli,	*Denkleşip barışalım,*
Ceröcerge aman keteli».	*Yerli yerimize sağ gidelim».*
Dep, oşentip, er Kıyaz	*Deyip, böylece, er Kıyaz*
Sarı kandan eñ çoçup,	*Sarı Han'dan pek ürküp,*
198890 Çubak uulu Çorogo	*Çubak oğlu Çoro'ya*
Uşuntip kep urdu ele,	*Böylece söz söylemişti,*
Kançoronun aldına	*Kançoro'nun önüne*
Kıyaz kebin kıldı ele.	*Kıyaz sözünü koymuştu.*
Bezge saygan nemedey,	*Bezine iğne batmış gibi,*
Munu ukkanda küülönüp,	*Bunu duyunca köpürüp,*
Irgıp tüştü Kançoro:	*Fırlayıp kalktı Kançoro:*
«Atañdın körü, Sarı kan	*«Kahrolası Sarı Han*
Kömür öçürgön taz ele.	*Kömür söndüren bir keldi.*
Uluktugu, kandıgı	*Ululuğu, hanlığı*
198900 Tömön menden az ele,	*Benden aşağı, azdı,*
Sarı kandan korkkuça	*Sarı Han'dan korkacağına*
Körsöñ kantet cediger?	*Ne hale düşer Cediger?*
Tügüñ kalbay kırılıp,	*Tüyün kalmadan kırılıp,*
Ölsöñ kantet cediger	*Ölürsen nice olur Cediger*
Ceti-Özön senin ceriñdir,	*Ceti-Özön senin yerindir,*
Cer eken dep turganıñ.	*Yurdumdur deyip durduğun.*
Cerge kirgen sen Kıyaz,	*Yerin dibine giresi sen Kıyaz,*
Seni men er eken dep turgamın.	*Ben seni er sanıp duruyordum.*
Nayzakerden Sarı taz	*Mızrakçılıkta Sarı kel*

Cañıldık, kulduk kıldım dep,	*'Yanıldık, kulun oldum' diye,*
Urgandıgı dagı çın,	*Vurduğu dahi gerçek,*
Kankorgo kayra keteyin,	*Hunhara geri gideyim,*
Karay turgun cediger,	*Bak da gör, Cediger,*
Senin tübüñö mintip cetemin.	*Senin köküne böyle ererim.*
Bu Sarı kan cogolboyt,	*Bu Sarı Han yok olmaz,*
Olcolop atıñ mingizip,	*Atını ganimet edip bindirip,*
Manastın uulu kökcalga	*Manas'ın oğlu bozkurda*
Tartuu kılıp bararmın,	*Armağan edip varırım,*
Eptep-septep eldeşip,	*Şöyle böyle barışıp,*
Men eldeşip alarmın.	*Ben barışıp alırım.*
Cediger senin aylañdı	*Cediger, senin çarene*
Andan kiyin tabarmın,	*Ondan sonra bakarım,*
Süröön boldum bolboysuñ,	*Destek oldum, olmuyorsun,*
Cediger çoçko oñboysuñ,	*Cediger domuzu, onmazsın,*
Kayrat bersem bolboysuñ,	*Gayret versem olmuyorsun,*
Tük cediger oñboysuñ.	*Hiç onmazsın, Cediger.*
Sarı kan kıyın eken dep,	*Sarı Han yamanmış diye,*
Otunçu tazdan korkosuñ.	*Oduncu kelden korkarsın.*
Mergen da eleñ, er da eleñ	*Nişancıydın da, erdin de*
Mergendigiñ aşırgın	*Nişancılığını göster*
Cadaalın salıp er Kıyaz	*Var hıncınla, er Kıyaz*
Calgız coldun calpak taş	*Yalnız yolun yassı taşı,*
Calpak taşka caşıngın	*O yassı taşa gizlen*
Calpak taşka caşınsañ,	*Yassı taşa gizlenirsen,*
Adam bilbes sözü bar,	*İnsanın bilmediği sözü var,*
Aytsa dalay kebi bar,	*Söylese nice lafı var,*
Eki közdün ortosu	*İki gözünün ortasında*
Ayaktay kızıl meñi bar	*Çanak kadar kızıl beni var*
Kızıl meñden baylay at,	*Kızıl bene nişan alıp at,*
Kızıtalaktı caylay at!	*Kahrolasıyı vurup devir!*
Mintip caylay atpasañ,	*Böyle vurup devirmezsen,*
Ayza saysa ötpögön,	*Mızrak saplansa geçmeyen,*
Oçogor atsa teşpegen,	*Oçogor atsa delmeyen,*
Barañ ogu batpagan,	*Baran kurşunu batmayan,*
Berendigi dagı çın.	*Yiğitliği dahi gerçek.*
Çınmaçın, kakan, Beycinde	*Çınmaçın'da, Hakan'da, Beycin'de*
Ördögönü dagı çın.	*Dolaştığı dahi gerçek.*

	Önögün canga örttöngür	*Yanasıca, üstünlüğünü*
	Berbegeni dagı çın.	*Kimseye vermediği de gerçek.*
	Tuu tübünö tutangır	*Tuğ dibinde, tutuşası,*
198950	Turgandıgı dagı çın.	*Durduğu dahi gerçek.*
	Sarı kan cok bolboso,	*Sarı Han yok olmadıkça,*
	Cediger işi oñolboyt.	*Cediger'in işi onmaz.*
	Bu Sarı kan baatırdın	*Bu Sarı Han bahadırın*
	Aylası tegiz kapırdın	*Çaresi tükenmez kâfirin*
	Ar kılganı bar ele,	*Her türlü hüneri vardı,*
	Argından mıktuu kanı ele,	*Argın'ın güçlü hanıydı,*
	Eren ele, şer ele,	*Erendi, arslandı,*
	Kagışkan coogo kirgende	*Çarpışan düşmana girdiğinde*
	Tuu karmagan neme ele.	*Tuğ tutan kişiydi.*
198960	Kabarın ukkan dürbögön,	*Haberini duyan dalgalanır,*
	Kagışpay karap cürbögön,	*Çarpışmadan bakıp durmazdı,*
	Tınçıp cerge catpagan,	*Rahat yere yatmazdı,*
	Otko salsa küybögön,	*Ateşe atsan yanmazdı,*
	Suuga salsa batpagan,	*Suya atsan batmazdı,*
	Baatırlıgı başkaça	*Bahadırlığı bambaşka*
	Bel ekeni çın ele,	*Dayanak olduğu gerçekti,*
	Belge tañuu Sarı kan	*Belin bağı Sarı Han'ın*
	Er ekeni çın ele.	*Er olduğu gerçekti.*
	Akılı cetet alıstan	*Aklı uzaklara erer*
198970	Arta tuugan daanışman	*Üstün doğmuş bir bilge*
	Ar bir coogo katılsa,	*Her bir düşmana sataşsa,*
	Ceke çıgat carıştan,	*Teke tek çıkar yarıştan,*
	Belge tañuu Sarı kan	*Belin bağı Sarı Han'ın*
	Tuuçunak tulpar malı bar,	*Tuuçunak küheylan atı var,*
	Ay-aalamdı Sarı kan	*Ay-âlemi Sarı Han'ın*
	Buy kıla turgan alı bar,	*Perişan edecek gücü var,*
	Közü körgön alıstan	*Gözünün uzaktan gördüğü*
	Köp duşman cadap salışkan,	*Nice düşman bıkıp usanmış,*
	Obodo cıldız bolcoşu	*Gökte yıldızdan iz süren*
198980	Oyron Semeteydin coldoşu,	*Yaman Semetey'in yoldaşı,*
	Atañdın körü er Kıyaz	*Kahrolası er Kıyaz*
	Mına körgözüp koygon cerge at, Tük körgönüm cok ele,	*İşte gösterdiğim yere at, Hiç görmüş değildim,*
	Könöktöy calgız meñge at,	*Kova gibi tek bene at,*

Tegeregin karaba,
Adam bolsoñ, şer bolsoñ,
Baatır Kıyaz sen bolsoñ,
Oşol men körgözgön cerge at,
Sır alışkan Sarı kan
Sarı kandın ölgönü,
198990 Al Sarı kan ölgönü,
Bizge Kuday bergeni,
Al Sarı kan ölbösö,
Ölbögöndön kalışat,
Bılkıldak kuuray bışkıça,

Mıyzam külü uçkuça,
Kuturgan kul salışat.
Ömdöp adam ceñbegen,
Önögün canga berbegen,
Sarı kan cayı momunday».
199000 Küülöngöndön süylönüp,
Kançoro turdu kürüldöp,
Kıyaz turdu cön ele.
Esi çıgıp Kıyazdın
Bütkön boyu zirildep.
Kaarlanıp sabılat,
Alapayın tabalbay
Adam Kançorgo calınat:
«Aylanayın Kançoro
Baaşaluu kalaa, cer mına,
199010 Başımdı alsañ men mına,
Kalaaluu ogoy cer mına,
Baatır, kandı töksöñ biz mına!
Möndürdöy çapsañ, baş mına,
Ayttım, tilim alıñız
Bilgeniñdey çır kılıp,
Atsañ, özüñ tabıñız,
Aylasın özüñ tabıñız,
Akılın özüñ kılıñız.
Ceti-Özöndü cerdegen
199020 Cediger kalkı çoguu ele,
Mınday müşkül balaanı

Çevresine bakma,
Adamsan, arslansan,
Bahadır Kıyaz isen sen,
O benim gösterdiğim yere at,
Sırrını bildiğim Sarı Han
Sarı Han'ın ölmesi,
O Sarı Han'ın ölmesi,
Bize Tanrı'nın verdiğidir,
O Sarı Han ölmezse,
Ölesiye direnir kalırlar,
Körpe kuray kartlaşana dek,

Mıyzam otunun külü uçana dek,
Kudurmuş kul vuruşur.
Üstüne varıp insan yenememiş,
Üstünlüğünü kimseye vermeyen,
Sarı Han'ın hali işte böyle».
Coştukça söylenip,
Kançoro durdu gürleyip,
Kıyaz durdu sessizce.
Aklı başından gidip Kıyaz'ın
Bütün bedeni zangırdayıp.
Öfkeyle çırpınır,
Ne yapacağını bilemeden
Adam, Kançoro'ya yalvarır:
«Kurban olayım Kançoro
Padişahlı şehir, yer işte,
Başımı alırsan ben işte,
Kaleli koca yer işte,
Bahadır, kan dökeceksen biz işte!
Dolu gibi vuracaksan, baş işte,
Söyledim, sözümü dinleyin
Bildiğin gibi kavga edip,
Atacaksan, kendin bul,
Çaresini kendin bul,
Aklını kendin kullan.
Ceti-Özön'ü yurt edinen
Cediger halkı hep birlikteydi,
Böyle çetin belaya karşı

Oçogor alıp catıñız,
Öz bilgeniñdey atıñız.
Sır bilbes coogo cumşasañ,
Şıltoo bolor munuñuz,
Sırttan eken munuña
Özüñ ayla kılıñız»,
Dep, oşentip, er Kıyaz
Tize cerden bügülüp,
Tootorunun üstünön
Irgıp tüşüp cügürüp,

Oçogoru alıp pusuya yatın,
Kendi bildiğin gibi at.
Sır bilmeze iş buyurursan,
Bahane olur bu işiniz,
Sırttan imiş bu dediğin,
Çaresine kendin bak»,
Deyip, böylece, er Kıyaz
Dizi yerde bükülüp,
Tootoru'nun üstünden
Fırlayıp inip koşarak,

Ak cılkıdan boz bolup,
Obodon cıldız kozgolup,
O düynölük dos bolup,
Koyubuz birge koroolоş,
Tabılgan bolso cıygandaş,
Bololukbu kurbıldaş,
Amalın özüñ alıñız,
Aylasın eptep tabıñız,
Ceti-Özön bizge cer ele,
Cediger bizge el ele,
Baatır, eki tizgin, bir çılbır bardı cakındap.
Sarı kan
Eptep kolgo alıñız,
Ceti-Suuda cediger
Baatır, özüñ ee bolup kalıñız,
Astı cagı çoñ taypañ,
Ubal-soobu bolobu?
Baştık bolup alıñız,
Bu Sarı kan balbandan
Balban bolsoñ, şer bolsoñ
Esebin eptep tabıñız».
Dep, oşondoy degen soñ,
Aytkan kebin ep körüp,
Algan Çoro baatırıñ
Oçogorun baylanıp,
Coo-caragın kamdanıp,
Mına oşondo Kançoro
Ayzakerden Çoronun

Ak yılkıdan boz olup,
Gökten yıldız kımıldayıp,
Öbür dünyalık dost olup,
Koyunumuz bir ağılda ortak,
Bulunanı birlikte derleyen,
Yaşıt yoldaş olalım mı,
Yolunu kendin seç,
Çaresini uydurup bul,
Ceti-Özön bize yurttu,
Cediger bize eldi,
Bahadır, iki dizgin, bir yular vardı yaklaşıp.
Sarı Han
Bir yolunu bulup ele al,
Ceti-Suu'daki Cediger'e
Bahadır, kendin sahip olup kal, büyük düzlük,
Ön yanı
Vebali sevabı olur mu?
Baş olup öne geç,
Bu Sarı Han pehlivandan
Pehlivansan, arslansan
Hesabını bir yolunu bulup gör».
Deyip, öyle dedikten sonra,
Söylediği sözü uygun görüp,
Kabul eden Çoro bahadırın
Oçogorunu kuşanıp,
Silah pusatını hazırlayıp,
İşte o zaman Kançoro
Mızrakçılar içinde Çoro'nun

Iktuulugu bar ele,
Adis mergen Çoronun
Mıktuulugu bar ele,
Ayla tapkıç Çoronun
Iktuulugu bar ele,
Köz cetpegen Talastın
Belin tozup kaldı ele,
Sarı kan kelçü kaykañdap
Cerin tozup kaldı ele.
Mına oşondo Sarı kan
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Kaarlanıp kabalbay,

Ustalığı vardı,
Usta nişancı Çoro'nun
Sağlamlığı vardı,
Çare bulucu Çoro'nun
Becerisi vardı,
Göz ermeyen Talas'ın
Belini tutup beklemişti,
Sarı Han'ın geleceği yokuşta
Yerini tutup beklemişti.
İşte o zaman Sarı Han
"Şöyle böyle" deyinceye dek,
Gözü açıp yumuncaya dek,
Öfkeden yerine sığamadan,

Kaygırgandan kan abañ
Semeteydi taba albay,
Mına oşondo Sarı kan
Berendin beyli tarıgan
Bettegenin bilbesten
Belge çıktı Sarı kan,
Añdıganı Kançoro,
Cerge çıktı Sarı kan,
Al Kançoro baatırga
Aramzaada kapırga,
Eer beldi aşarda
Adır-küdür ak kaykañ,
Arı taman barganda,
Cañırıktın Car-Kıya,
Calgız attın çubama,
Çubamaluu kısıkta,
Alaçıktay kara taş
Cöölöp ötçü kısıkta,
Al Kançoro baatırdın,
Aramzaada kapırdın
Mergendikke tazası,
Bet algandı cogotkon
Berenelüü maşası,
Bettep kirdi Sarı abam,
Curt korgonu Sarı abam,

Kaygıdan han ağan
Semetey'i bulamadan,
İşte o zaman Sarı Han
Yiğidin gönlü daralmış
Neyle yüzleştiğini bilmeden
Bele çıktı Sarı Han,
Pusuda bekleyen Kançoro,
O yere çıktı Sarı Han,
O Kançoro bahadıra,
Haramzade kâfire,
Eyer belini aşarken
Engebeli ak yokuş,
Öte yamaca vardığında,
Cañırık'ın Car-Kıya'sı,
Tek atlık ince yol,
İnce yollu dar geçitte,
Çadır gibi kara taşa
Yaslanıp geçilen boğazda,
O Kançoro bahadırın,
Haramzade kâfirin
Nişancılıkta katıksızı,
Karşı aldığını yok eden
Bereneli tetiği,
Karşı girdi Sarı ağam,
Halkın kalesi Sarı ağam,

Bettegeni er Kıyaz
Kıyaz menen alıştı.
Kançoronun bolot ok,
Sarı kandın çekege
Acal ogu cabıştı.
Çüçtö sınduu ak sakal
Omuroogo cabılıp,
Beldüü kanı Sarı abam
Beleske başı carılıp,
Kanı ketip dırkırap,
Kan Sarı kan abañdın
Canı ketti çırkırap,

Karşısındaki er Kıyaz diye
Kıyaz ile tutuştu.
Kançoro'nun çelik oku,
Sarı Han'ın şakağına
Ecel oku olup yapıştı.
Patiska gibi ak sakalı
Göğsüne yayılıp,
Kudretli hanı Sarı ağam
Tepede başı yarılıp,
Kanı fışkırıp akıp,
Han Sarı Han ağanın
Canı gitti çırpınıp,

Sarı kandın ölgönü,
Kayra tartpas cer aldın
Kayran kişi körgönü.
Ton-tonoosun algıça,
Al Sarı kan baatırdın
Cetip ölüm salgıça,
Almambet uulu Külçoro,
Köödöngö batpayt köp sanaa:
Külüstön abam – dep ıylap,
Kökcal abam ölbö dep,
Közünün caşı on talaa.
Ay, Sarı kan, abakem
Adırda kaldıñ camanat,
Alatkün, abam, ala cat!
Kolotto kaldıñ camanat,
Kokuy, kün abam, ala cat!
Cazayıldı çoygulap,
Kayran abam öldü dep,
Bu Kançoro kapırdan
Mından korduk kördü dep,
Ökürgöndön ökürüp,
Başın özü koygulap,
Küñgürönüp köp ıylap,
Külüstön abam dep ıylap,
Kabırga söök sögülüp,
Çılgıy içi calındap,

Sarı Han'ın ölüşü,
Geri dönülmez yer altını
Zavallı kişinin görüşü.
Kürkünü, talanını alana dek,
O Sarı Han bahadıra
Ölüm yetişip çökene dek,
Almambet oğlu Külçoro,
Göğse sığmaz nice tasa:
Aslan ağam – diye ağlayıp,
Bozkurt ağam ölme diye,
Gözünün yaşı on dere.
Ay, Sarı Han, ağacığım
Kırlarda kaldın, ne yazık,
Kara gün, ağam, alıp yat!
Vadide kaldın, ne yazık,
Eyvah, gün ağam, alıp yat!
Cazayılı savurup,
Zavallı ağam öldü diye,
Bu Kançoro kâfirden
Bundan hakaret gördü diye,
Feryat üstüne feryat edip,
Başını kendi eliyle dövüp,
İnleyip çok ağlayıp,
Aslan ağam diye ağlayıp,
Kaburga kemiği sökülüp,
Ham yüreği alevlenip,

Çımınday canı bölünüp,
Taalayluu ele, şer da ele
Sarı kan, Bakay eki abam
Talaska bütkön tuu ele,
Tuu tübünön kulagan
Bügün Sarı kan abam sulagan, Kubarıp cüzü oñuptur,
Kezigerge kezikpey,
Kelbersigen kan abam,
Keşigiñ mınday kattıbı?
Colugarga colukpay,
Columduu tuugan kan abam
Coluñ mınday kattıbı?
Ceti-Toonun kuyuluş
Boz çalkaktay kan abam

Sinek kadar canı bölünüp,
Talihliydi, arslandı da
Sarı Han, Bakay iki ağam
Talas'a dikilmiş tuğdu,
Tuğ dibinden yıkılan
Bugün Sarı Han ağam serildi, Sararıp yüzü solmuş,
Buluşacağına kavuşamadan,
Salınıp yürüyen han ağam,
Nasibin böyle mi kesildi?
Kavuşacağına kavuşamadan,
Uğurlu doğmuş han ağam
Yolun böyle mi kapandı?
Ceti-Too'nun kavşağında
Boz enginler gibi han ağam

Cer kuçaktap cattıbı?
Duşman aşpas bel ele,
Kozgolboy turgan er ele,
Erkek aşıp, katın tuup,
Abake, sendey er kökcal
Düynögö kelbeyt degi ele».
Oñ böyrögün tayanıp,
Sol böyrögün tayanıp,
Menin soltonum abam – dep ıylap,
Tünördü düynö bürkölüp,
Külçoronun başına
Tünörgön düynö bir kelip,
Kaarlansa kayran er
Kabagı tüşüp bölünüp,
Ceti kündün biri ölüm
Atañdın körü, calgançı
Kabaka tüşüp bölünüp,
Ay, Sarı kan abakem,
Ak sakalı çüçtödöy,
Ustukan söögü mistedey,
Uluk da ele, şer da ele,
Abakem uruşka tuugan er da ele.
Karmaştan ölsöm Külçoro

Yeri kucaklayıp mı yattı?
Düşmanın aşamadığı beldi,
Yerinden oynamaz erdi,
Erkek aşıp, kadın doğurup,
Ağacığım, senin gibi er bozkurt
Dünyaya bir daha hiç gelmez».
Sağ böğrüne dayanıp,
Sol böğrüne dayanıp,
Benim sultanım ağam – diye ağlayıp,
Dünya karardı, bulutlanıp,
Külçoro'nun başına
Kararmış dünya bir çöküp,
Öfkelense zavallı er
Çehresi düşüp bölünüp,
Yedi günün biri ölüm
Kahrolası yalan dünya
Kaşları düşüp bölünüp,
Ay, Sarı Han ağacığım,
Ak sakalı patiska gibi,
İri kemiği fıstık gibi,
Ulu idi de, arslan idi de,
Ağacığım savaş için doğmuş erdi de.
Çarpışmada ölürsem, Külçoro

Menin uulum kömör deçi ele.
Cılkıdan tulpar Tuuçunak –
Tuuçunak attı soyoyun.
Kan Sarı kan abamdı
Kolum menen koyoyun
Kan ketkenden al ketip,
Aytıluu kırgız-kazagı
Abakem ölüm boluptur.
Kömülböy kalsa Sarı abam
Toltodoy eki kızıl bet
Kök coru çukup oyot dep,
Esil abam Sarı kan
Aybanat bogu bolot dep,
Karından çokup kaldaktap,

Oğlum gömer derdi hep.
Yılkıdan küheylan Tuuçunak –
Tuuçunak atı kurban edeyim.
Han Sarı Han ağamı
Kendi elimle gömeyim
Kan gittikçe güç gidip,
Adı anılan Kırgız-Kazak'ın
Ağacığı ölmüş, olan olmuş.
Gömülmeden kalırsa Sarı ağam
Dolgun iki kızıl yanağını
Gök akbaba gagalayıp oyar diye,
Değerli ağam Sarı Han
Hayvan pisliği olur diye,
Karnından gagalayıp çırpınarak,

Tazkara kapır uçat dep,
Ustukan söögün uşatıp,
Kökcaldan börü tıtat dep,
Kan-cinin şimşip kıñşılap,
Tülkülör kapır çıçat dep,
Kabar berip cırtkıçka
Kurkuldap kuzgun uçat – dep,
Şamdagayı bolcolsuz
Beren tuugan Külçoro:
«Kurgan abam Sarı kan
Kubarıp cüzü oñdu – dep,
Caya kesip, bal bergen
Tuugandan ölüm boldu – dep,
Kazanga sier tuz aram
Kapırdan ölüm boldu – dep,
Köktöböy kalgan ılayım
Cakırdan ölüm boldu – dep,
Iraak bir emes, öz tuugan
Cakından ölüm boldu» – dep,
Dep, oşentip, Külçoro
Belden karmap büktödü,
Olcogo ketken Tuuçunak
Bu kaysı bir malga cüktödü.
Aylanıp ıylap ala albay

Kel akbaba kâfir uçar diye,
İri kemiklerini ufalayıp,
Bozkurdu kurt parçalar diye,
Kanını irinini koklayıp sızlanıp,
Tilkiler, kâfirler, pisler diye,
Yırtıcıya haber verip
Gaklayıp kuzgun uçar – diye,
Çevikliği ölçüsüz
Yiğit doğmuş Külçoro:
«Zavallı ağam Sarı Han
Sararıp yüzü soldu – diye,
Sağrı eti kesip, bal veren
Akrabadan ölüm geldi – diye,
Kazana işeyesi haram
Kâfirden ölüm geldi – diye,
Yeşermeden kurusun, ilahi
Sefilden ölüm geldi – diye,
Irak değil, öz akraba
Yakından ölüm geldi» – diye,
Deyip, böylece, Külçoro
Belinden tutup katladı,
Ganimet gitmişti Tuuçunak
Bir başka hayvana yükledi.
Dönüp ağlayıp alamadan

Almambet uulu Külçoro
Alapayın tabalbay
Öksöp ıylap ölö albay
Öz candı özü kıya albay
Baykuş tuugan sında cok,
Kaçıp kirer tokoy cok,
Kara kılgan nogoy cok,
Kıyın müşkül sında cok,
Kızırluu kırgız mında cok,
Bulkuldap basıp ayanıp
Altın caak aybalta
Aybaltanı tayanıp,
Alapayın taba albay
Alañgir bolup turdu ele,
Oşondo koktudan tuman tabılıp,
Tegerenip aldı ele,

Almambet oğlu Külçoro
Ne yapacağını bilemeden
Hıçkırıp ağlayıp ölemeden
Öz canına kıyamadan
Zavallı akraba burada yok,
Kaçıp girecek orman yok,
Arka çıkacak Nogay yok,
Böyle çetin dert benzeri yok,
Hızırlı Kırgız burada yok,
Sarsıla sarsıla yürüyüp acınıp
Altın yanaklı aybalta,
Aybaltaya dayanıp,
Ne yapacağını bilemeden
Şaşkın öfkeyle durmuştu,
O an vadiden sis belirip, Dönenip sarmıştı,

Too-toonun başına
Orkoyup bulut cabılıp,
Tuş-tuştan şamal-cel bolup,
Çöp silkinip kıbırlap,
Böksönün baarın möndürlöp,
Asmandan altı say möndür
şıbırgak.
Atadan calgız Külçoro
Kün buzulup, cer köçüp,
Küñgürönüp Çoro turdu ele.
Argın kırgız eli cok
Berensigen şer Çoro
Aylasın tappay turdu ele,
Adam, kutpa cagın karasa –
Cılkı içinde Bozayman
Aybandan estüü canıbar
Ulutunup, iç cıyıp,
Cılkıdan kaçkan bölünüp,
Cılkı içinen canıbar
Salıp cetti canıbar.
Külçorogo körünüp,
Kuyruk-calı bölünüp,

Dağ dağın başına
Yığılıp bulut kaplanıp,
Dört yandan rüzgâr, yel olup,
Ot silkinip kıpırdayıp,
Yamaçların hepsine dolu yağıp,
Gökten altı dere dolu sağanak.
Atadan yalnız Külçoro
Gün bozulup, yer göçüp,
İnleyerek Çoro durmuştu.
Argın, Kırgız eli yok
Yiğitlenen arslan Çoro
Çaresini bulamadan durmuştu,
Adam, kuzey yanına baksa –
Yılkı içinde Bozayman
Hayvanken akıllı bir can,
İç çekip, içini toplayıp,
Yılkıdan kaçıp ayrılıp,
Yılkı içinden o canlı
Dörtnala yetişti hayvancağız.
Külçoro'ya görünüp,
Kuyruğu yelesi ayrılıp,

	Kulcuñdap kulak capırıp,	*Oynaklayıp kulak yatırıp,*
	Tokmoktop cerdi sapırıp,	*Yeri döverek savurup,*
	Kulanday moynun burgulap,	*Kulan gibi boynunu kıvırıp,*
	Okuranıp cer çapçıp,	*Kişneyip yeri eşeleyip,*
199250	Tokmoktop cerdi koygulap,	*Yeri döve döve vurup,*
	Kuyrugu-calı tögülüp,	*Kuyruğu yelesi dökülüp,*
	Kasiettüü karandın	*Kutlu karaltının*
	Kambar-Ata ekeni	*Kambar-Ata olduğu*
	Çın közünö körünüp.	*Gerçekten gözüne görünüp.*
	Bozaymandı körgöndö	*Bozayman'ı görünce*
	Köñülü ketip bölünüp,	*Gönlü gidip bölünüp,*
	Barkıldagan Bozayman	*Kişneyen Bozayman*
	Babası Manas kanday körünüp.	*Atası Manas gibi görünüp.*
	Okuranıp kişenep,	*Homurdanıp kişneyip,*
199260	Cerge başın saldı ele,	*Yere başını eğmişti,*
	Kadırluu Sarı kanıñdı	*Değerli Sarı Han'ını*
	Aygır mintip turganda,	*Aygır böyle dururken,*
	Tañ bilbeybiz, çın bolso,	*Bilemeyiz, gerçek mi ki,*
	Köbü calgan, köbü çın	*Çoğu yalan, çoğu gerçek*
	Körüp kelgen bir can cok.	*Görüp gelen bir can yok.*
	Comok kıldık ermekke,	*Masal ettik eğlenceye,*
	Cogolup ketken şerlerdin	*Yitip gitmiş arslanların*
	Corugun aytıp bermekke,	*Yaptıklarını anlatmaya,*
	Carmı tögün, carmı çın,	*Yarısı yalan, yarısı gerçek,*
199270	Canınan kelgen bir can cok	*Yanından gelen bir can yok*
	Bul Caratkan özü bilbese.	*Bunu Yaradan kendisi bilmezse.*
	Mına oşondo Bozayman	*İşte o zaman Bozayman*
	Kuyruk-calı bölünüp,	*Kuyruğu yelesi ayrılıp,*
	Aytayın dese tili cok	*Söyleyeyim dese dili yok*
	Okuranıp canıbar	*Homurdanıp hayvancağız*
	Közdün caşı tögülüp,	*Gözünün yaşı dökülüp,*
	Keñ Talaska kongondo	*Geniş Talas'a konulduğunda*
	Özöñgö mal tolgondo	*Vadiye mal dolduğunda*
	Akılmanı Sarı kan	*Bilgesi Sarı Han*
199280	Cılkı cayıp oolukkan,	*Yılkı yayıp coşmuştu,*
	Asıy çıkma Aymanboz	*Beş yaşına giren Aymanboz*
	Tañ kaşkayıp sürgöndö,	*Tan ağarıp söktüğünde,*
	Cerge carık tiygende	*Yere ışık değdiğinde*

Kayıbınan kabılgan.
Asıy çıkma kezinde
Sarı kanga tabılgan,
Başına bula baylagan,
Aygır salıp kamdagan.
Aygır karap bee tuugan
Bozaymandın özünön
Kara bayır kazanat,
Kalbır öpkö, cez bilek
Karmaşka miner at tuugan.
Kuyrugu kuçak, calı bar,
Ölçösöñ mınday canıbar,
Boz aygırdı körgöndö
Kayıñ ıylap, tal ıylap,
Karagan candın baarı ıylap,
Cer silkinip, çöp ıylap,
Bayagı, Külçoro baykuş köp ıylap.
Kılımdan çıkpayt sendey mal,

Gaipten rast gelmişti.
Beş yaşına girdiği çağda
Sarı Han'ın eline geçmişti,
Başına ipek bağlamıştı,
Aygır katıp hazırlamıştı.
Aygırdan gebe kısrağın doğurduğu
Bozayman'ın kendisinden
Kara bayır soylu kazanat,
Kalbur ciğerli, tunç bilek
Çarpışmada binilecek at doğmuş.
Kuyruğu kucak dolusu, yelesi var,
Ölçsen böyle bir hayvan,
Boz aygırı görünce
Kayın ağladı, söğüt ağladı,
Bakan canların hepsi ağladı,
Yer sarsılıp, ot ağladı,
O zavallı Külçoro çok ağladı. Asırda
çıkmaz senin gibi mal,

Al Sarı kan abasın,
Atadan artık babasın
Alışıp cürüp ölgönün,
Kuturgurdan körgönün,
Belinen karmap büktödü,
«Bek arslan abam ölbö» – dep,
Mınakey Bozaymanga cüktödü.
Kaynardın kara közünö,
Kak çınardın özünö,
Tört-Küldün tömön cagına,
Törö kandardın saygan bagına,
Cılgınduunun betine,
Keñ-Koldun berki çetine,
Keñ-Şordun tömön oyuna,
Tal-Mazardın boyuna,
Kemegedey bir cerdi
Kemire çaap oydu ele,
Körgözböy cüzün caşırıp,
Sarı kandı koydu ele.
Armanın aytpay kalbadı

O Sarı Han ağasını,
Atadan üstün büyüğünü
Vuruşa vuruşa öldüğünü,
Kudurmuştan gördüğünü,
Belinden tutup katladı,
«Yaman arslan ağam, ölme» – diye,
İşte Bozayman'a yükledi.
Kaynağın kara gözüne,
Kuru çınarın dibine,
Tört-Kül'ün aşağı yanına,
Bey hanların diktiği bağa,
Cılgındı'nın yamacına,
Keñ-Kol'un beri ucuna,
Keñ-Şor'un aşağı çukuruna,
Tal-Mazar'ın boyuna,
Ocak çukuru gibi bir yeri
Kemirircesine kazıp oymuştu,
Göstermeden yüzünü gizleyip,
Sarı Han'ı gömmüştü.
Hasretini söylemeden kalmadı

Bozaymandı aydadı,	*Bozayman'ı sürdü,*
Añırañdap kişenep,	*Anırırcasına kişneyip,*
Oñboy koydu boz aygır,	*Söz dinlemedi boz aygır,*
Sabasa baspayt boloktop,	*Dövse de yürümez, dikilip,*
Bolboy koydu boz aygır,	*Olmadı, direndi boz aygır,*
Tulpar moynun bura albay	*Küheylan boynunu çeviremeden*
Turup aldı boz aygır,	*Durup kaldı boz aygır,*
Kulanday moynun kutpaga	*Kulan gibi boynunu kuzeye*
Burup aldı boz aygır,	*Çevirdi boz aygır,*
199330 Aydasa baspay añgırap,	*Sürse de yürümez, böğürüp,*
Turup aldı boz aygır.	*Durup kaldı boz aygır.*
Emese, murunku mış-mış çın bolso	*Öyleyse, eskiden kalma söylenti gerçek ise*
Canıbarım boz aygır,	*Hayvancığım boz aygır,*
Abakem Sarı kandı tozo bar,	*Ağam Sarı Han'ı karşılamaya var,*
Coldoştoşup canıbar	*Yoldaş olup hayvancağız*
Abakem menen koşo bar,	*Ağamla birlikte git,*
Tirüü kalıp kıl bazar	*Diri kalıp şu kıl pazarda*
Balban tuugan Külçoro	*Pehlivan doğmuş Külçoro*
199340 Kulagı menen kökülün	*Kulağı ile perçemini*
Koşo karmap aldı ele,	*Birlikte kavramıştı,*
Korkuratıp aygırdı	*Hırıldatıp aygırı*
Oşol turgan boydon çaldı ele. Surnay kulak tundurup	*Olduğu yerde kesivermişti. Zurna kulak sağır edip*
Ata, mıktuu tuugan balban şer	*Vay, güçlü doğmuş pehlivan arslan Davul*
Baraban ünü bakıldap,	*sesi gümbürdeyip,*
Oşol başın kesip saldı ele,	*O an başını kesip devirmişti,*
Bayagı baatır cerge cakındap,	*O bahadır yere yaklaşıp,*
Sarı kandı koyguça,	*Sarı Han'ı gömene dek,*
Boz aygırdı soyguça,	*Boz aygırı kesene dek,*
Munu mınday taştañar.	*Bunu böylece bırakın.*
199350 Cazayıl atıp, caa tartıp,	*Cazayıl atıp, yay çekip,*
Canıñ çıkkan Kançoro	*Canı çıkası Kançoro'dan*
Oşondon kabar baştañar.	*İşte ondan haber başlatın.*
Cediger cıyıp kol aydap,	*Cediger'i toplayıp ordu sürüp,*
Cer mayışa mol aydap,	*Yer eğilircesine bol sürüp,*
Koldun aldı bakırık,	*Ordunun önü haykırış,*
Kozgolgon çuunu karasa –	*Kopan gürültüye baksa –*

Kançorolop çakırıp,
Mıktuu cıyıp, kol aydap,
Azgana emes, mol aydap,
Koldun baarın çoguu aydap.
Cazayıl atıp, caa tartıp,
Cabılgan eken etüügö
Bayagı kaykañdagı sultandı
Tegerektep ketüügö,
Ölgüçö soguş saluuga,
Öçmöntöy kegin aluuga,
Küyüttüü kündü saluuga,
Er Semetey kökcaldı
Kurmandıkka çaluuga.
Kalıñ kara cediger
Kaşatçası bakırık,
Kadır Alda kuduret
Kalbay baarı at koygon
Cer caynaptır cediger
«Kıyazdap» uraan çakırıp.
Kol kozgolup, el çuulap
Belgilüüsü betinde
Berenderi çetinde

Kançoro diye ün salıp,
Sağlamları toplayıp, ordu sürüp,
Az değil, bol sürüp,
Ordunun hepsini birlikte sürüp.
Cazayıl atıp, yay çekip,
Hep birden saldırmışlar
O yokuştaki sultanı
Çember içine almaya,
Ölesiye savaş açmaya,
İçten içe öcünü almaya,
Yaslı günü yaşatmaya,
Er Semetey bozkurdu
Kurban etmeye.
Kalabalık kara Cediger
Yamacı baştan başa haykırış,
Kadir Allah, kudret sahibi
Kalmadan hepsi at sürmüş
Yer kaynamış Cediger'le
«Kıyaz!» diye savaş narası atıp.
Ordu kımıldayıp, el çığrışıp
Ünlüleri ön safında
Yiğitleri kıyısında

Karmap cançıp ketkin – dep,
Bayagı Kançoro akmak artında.
Kol çurkurap çuu turup,
Doolbastı kars urup,
Kol çuu turup bardı ele.
Almabettin Külçoro
Kaptagan koldu körgöndö
Kabırga söögü sögülüp,
Közünün caşı tögülüp,
Köñülü caman bölünüp,
Çındap beldi kurçanıp,
Çıday albay kurgurdun
Çılgıy için ört alıp,
Ayza karmap kamdanıp,
Kınsız kılıç baylanıp:
Kılıçı candı ayabay,

Yakala, ez, geç – diye,
O ahmak Kançoro arkada.
Ordu çığrışıp gürültü kopup,
Savaş davulunu güm güm vurup,
Ordu naralarla varmıştı.
Almambet'in Külçoro'su
Basan orduyu görünce
Kaburga kemiği sökülüp,
Gözünün yaşı dökülüp,
Gönlü fena bölünüp,
Sıkıca beli kuşanıp,
Dayanamayıp zavallının
Ham içini ateş sarıp,
Mızrak tutup hazırlanıp,
Kınsız kılıç kuşanıp:
Kılıcı can esirgemez,

	Köñülü ketip bölünüp,	*Gönlü gidip bölünüp,*
	Kör dümöktüü acal iş	*Kör belalı ecel işi*
	Kökcal tuugan çoronun	*Bozkurt doğmuş çoronun*
	Közünö cakın körünüp,	*Gözüne yakın görünüp,*
	Emi kümüş közdüü, kün cüzdüü	*Şimdi gümüş gözlü, gün yüzlü*
199400	Kürkürögön abañdı,	*Gürleyen ağanı,*
	Baana kılgan karaandı,	*Sığınak olan karaltıyı,*
	Badışa sultan abañdı,	*Padişah sultan ağanı,*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger*
	Kaptap atsa boluşpay	*Basıp vururken seyirci kalıp*
	Kay murazga ceteyin.	*Hangi murada ereyim.*
	Kargıluu toodoy abama	*Ulu dağ gibi ağama*
	Oşondon murun men ölüp,	*Ondan önce ben ölüp,*
	Kurman bolup keteyin.	*Kurban olup gideyim.*
	Alışıp cürüp kayrılıp,	*Vuruşa vuruşa dönüp,*
199410	Baanası kımbat san koldoy.	*Sığınağı sayısız ordu kadar kıymetli.*
	Karaanımdan ayrılıp,	*Karaltımdan ayrılıp,*
	Kay murazga ceteyin.	*Hangi murada ereyim.*
	Caya kertip, cal bergen,	*Sağrı doğrayıp, yele veren,*
	Kursak açsa may bergen,	*Karnım acıksa yağ veren,*
	Coogo kayrap baptagan,	*Düşmana karşı bileyip yetiştiren,*
	A düynö ketken Almambet	*Öbür dünyaya giden Almambet*
	Atamdan artık saktagan,	*Babamdan üstün koruyan,*
	Caş altına kelgende	*Altı yaşıma geldiğimde*
	Moyunga tumar taktırgan,	*Boynuma muska taktıran,*
199420	Epsiz kökcal bolsun dep	*Eşsiz bozkurt olsun diye*
	Erkelete baktırgan,	*Nazlandırıp baktıran,*
	Eerçitip cürüp er kılgan,	*Peşine takıp yiğit eden,*
	Er uulu menen teñ kılgan,	*Er oğluyla denk eden,*
	Çını Kakan, Beycindi	*Çın'ı, Hakan'ı, Beycin'i*
	Çın ayabay çaptırgan,	*Gerçekten esirgemeden akın ettiren,*
	Kara kökcal şerimden	*Kara bozkurt arslanımdan*
	Ayrılıp kantip kalamın?	*Ayrılıp nasıl kalırım?*
	Kayran kökcal erimden	*Zavallı bozkurt erimden*
	Karanduu kankor abama	*Heybetli hunhar ağamdan*
199430	Beker kantip ötömün?	*Boş boş nasıl geçip giderim?*
	Cediger tümön, men calgız	*Cediger on binlerce, ben yalnızım*
	Ceti ayga tınbay uruşup,	*Yedi ay durmadan vuruşup,*

Kırılışa ketemin.
Toptop kirgen cediger
Tozup ayza sunayın,
Tokson kün tınbay uruşup,
Tozoktuu kaar salayın.
Beren abam şerimdi
Acıratıp kalayın,
Alduusun aydap soyoyun,
Tabılbagan kökcalga
Astına kurman boloyun!»
Dep, oşentip, Külçoro:
«Alduuların aydayın,
Atañdın körü, cediger
Coo ayagan caradar.
At ayagan talaada,
Kılmışsızın kıyratıp,
Kırgın kılıp ieyin.
Kıyınsıngan cediger
Ceti-Özön közdöy türöyün,
Caketay kulduk dedirtip,
Azabıñ anık cedirtip,

Kırışarak giderim.
Küme küme giren Cediger'e
Karşı durup mızrak uzatayım,
Doksan gün durmadan vuruşup,
Cehennemî kahır salayım.
Yiğit ağam arslanımı
Çekip kurtarayım,
Güçlüsünü sürüp boğazlayayım,
Bulunmaz bozkurda
Önünde kurban olayım!
Deyip, böylece, Külçoro:
«Güçlülerini süreyim,
Kahrolası Cediger
Düşmanı esirgeyen yaralanır.
Atını esirgeyen kırda kalır,
Suçsuzunu kırıp,
Kırgın edip salayım.
Yamanlık taslayan Cediger'i
Ceti-Özön'e doğru süreyim,
'Cake'ciğim, kulunum' dedirtip,
Azabını iyice çektirip,

Ölgönünön kalganın
Akebay kulduk dedirtip,
Kırgındı kızık salayın,
Kıyaz menen Kançoro
Biröönün başın alayın.
Abakemdin aldına
Kurman kılıp çalayın.
Abakem közü turganda
Bir soguştu salayın,
Kanın suuday agızıp,
Ketüüçü kegim alayın.
Közü tirüü turganda
Kökcal abam törömö
Kurman bolup kalayın.
Kurgan Çorom dedirtip,
Atıştı arbın salayın».
Dep, oşentip, Külçoro

Ölenden geri kalanına
'Ağacığım, kulunum' dedirtip,
Kırgını kızıştırıp salayım,
Kıyaz ile Kançoro'dan
Birinin başını alayım.
Ağacığımın önünde
Kurban edip keseyim.
Ağamın izi dururken
Bir savaş açayım,
Kanını su gibi akıtıp,
Gidecek öcümü alayım.
Gözü sağ dururken
Bozkurt ağam beyime
Kurban olup kalayım.
'Zavallı Çorom' dedirtip,
Atışmayı bolca edeyim».
Deyip, böylece, Külçoro

	Bilegi coon, taş cürök,	*Bileği kalın, taş yürek,*
	Bil müçölüü badirek,	*Fil yapılı gözü pek,*
	Kınsız kılıç baylanıp,	*Kınsız kılıç kuşanıp,*
	Colbors tuugan şer Çoro	*Kaplan doğmuş arslan Çoro*
	Kayra boroon bolçuday,	*Dönüp boran kesilecek gibi,*
	Kabılgan candı soyçuday,	*Rast gelen canı boğazlayacak gibi,*
	Kaarı betine aylanıp,	*Kahrı yüzüne vurup,*
	Arıslanday çamınıp,	*Arslan gibi atılıp,*
	Aybatı mıktuu kökcalga	*Heybeti güçlü bozkurda*
199480	Astınan akıl tabılıp,	*Önünden akıl bulunup,*
	Açuulanıp kürküröp,	*Öfkelenip gürleyip,*
	Aybatına can turbay	*Heybetine can duramaz*
	Adamdın baarı dürküröp,	*İnsanların hepsi ürperip,*
	Kaarlanıp kürküröp,	*Kahırlanıp gürleyip,*
	Kayratına can turbay	*Gayretine can duramaz*
	Körgöndün baarı dürküröp.	*Görenlerin hepsi ürperip.*
	Körsöñ Çoroñ momunday	*Görsen, Çoro'n işte böyle*
	Şaydañdagan şer Çoro,	*Çevik salınan arslan Çoro,*
	Şamdagayı bolcolsuz	*Çevikliği ölçüsüz*
199490	Şakıldagan er Çoro.	*Şakırdayan er Çoro.*
	Eki cagın karanıp,	*İki yanına bakınıp,*
	Körsöñ kökcal Çoroñuz	*Görsen bozkurt Çoro'nuz*
	Erdi-murdun calanıp,	*Dudağını burnunu yalanıp,*
	Arı balban, arı şer	*Hem pehlivan, hem arslan*
	Ilaaçınday ıktuu er	*Şahin gibi çevik er*
	Ay-aalamdı buy kılgan,	*Ay-âlemi perişan eden,*
	Bettegenin çuu kılgan,	*Karşısına aldığını feryat ettiren,*
	Kıykırıp kılıç kolgo alsa	*Haykırıp kılıcı ele alsa*
	Katılışa ketkendi	*Sataşıp geleni*
199500	Kara kanga boyogon.	*Kara kana boyayan.*
	Aalamda mıktuu eken dep,	*Âlemde en güçlü imiş diye,*
	Sınçı sınap corogon,	*Sınayıcı sınayıp yormuş,*
	Kıykırıp kılıç şiltese,	*Haykırıp kılıç sallasa,*
	Adamzaat mendesi	*Âdemoğlu kulların*
	Arbınıraak korogon,	*Çoğu kırılıp eksilmiş,*
	Atagın ugup bılkıldap,	*Ününü duyup titreyip,*
	Tetigi Beycindin curtu kologon. Ayza menen ırgıtıp,	*Şu Beycin'in halkı bile ürkmüş. Mızrağıyla fırlatıp,*

Bet alıp ayza sunganda
Mendenin baarı soylogon,
Bu kulak ugup, köz körgön
Çorodoy mıktuu bolbogon.
Külçoro cayın surasañ
Söksööldün kızıl çogu ele,
Cazanın bolot ogu ele,
Arı balban, arı şer
Tuulgan adam uulunan
Tuura çıkpayt mınday er.
Ok ötpöstü kurçanıp,
Ayrı beles kaykañdan
Abası şerge cetkirbey,
Cer caynagan cediger
Kayra tozdu kol salıp.
Eñkeygende er sayıp.
Epsiz balban çunak kul
Cıyırma-otuzdan bir sayıp,
Cetken cerin nayzalap,
Cetelüüsü kaydalap?
Katılganın nayzalap,
Kankorloru kaydalap?
Cetik Manas barında
Cetikter belek alsın – dep,

Yönelip mızrak uzattığında
Kulların hepsi yere serilmiş,
Kulak duymuş, göz görmüş
Çoro gibi güçlüsü olmamış.
Külçoro'nun halini sorarsan
Saksavulun kızıl koruydu,
Cezanın çelik okuydu,
Hem pehlivan, hem arslan
Doğmuş insanoğlundan
Denk çıkmaz böyle er.
Ok geçirmezi kuşanıp,
Çatal belin yokuşundan
Ağası arslana yaklaştırmadan,
Yeri kaplayan Cediger'i
Saldırıp geri püskürttü.
Eğildiğinde er mızraklayıp.
Eşsiz pehlivan yaman kul
Yirmişer otuzardan bir saplayıp,
Yetiştiği yeri mızraklayıp,
Önderleriniz nerede deyip?
Sataşanı mızraklayıp,
Hunharlarınız nerede deyip?
Yetkin Manas varken
Yetkinler armağan alsın – diye,

Belekke bergen ceti tuu
Ceti cerge ornotup,
Cetkileñi momunday
Cetkenderin soylotup,
Asıldar bergen altı tuu
Altı cerge ornotup,
Aydap kırıp soylotup.
Uñgusu bolot, uçu kurç
Uçtuu kılgan sır nayza
Kaçırışıp sunuşup,
Ölçöp cerge uruşup,
Karsıldaşıp turuşup,
Ayza sunup zırgıtıp,
Cedigerdin berenin

Armağan verilen yedi tuğu
Yedi yere dikip,
En yetkini işte böyle
Yetiştiklerini yere serip,
Asillerin verdiği altı tuğu
Altı yere dikip,
Sürüp kırıp yere serip.
Sapı çelik, ucu keskin
Sivri yapılmış sırlı mızrağı
Saldırışıp uzatışıp,
Ölçüp yere vuruşup,
Çarpışıp durup,
Mızrak uzatıp savurup,
Cediger'in yiğidine

«Cake, kulduk!» – dedirtip,
Can-cabılta cediger
Aydap çıgıp baratat,
Mıktuusungan cerlerdi
Caylap çıgıp kelatat,
Karmaşkanın kaltırbay
Caylap çıgıp kelatat,
Can-cabıltıp cediger
Caylap çıgıp kelatat.
Asıl tuugan Çoronun
Arslandıgı körünüp,
Ayza cerde tögülüp,
Azuuların arkaytıp,
At ölügü körünüp,
Muruttarın şıypaytıp,
Erendin kanı tögülüp,
Cazayıldı, buyruktu
Körüp catkan mından köp,
Ürküp kaçıp şaşkaktap,
Ölüp atkan mından köp.
Çuulap kulak tundurup,
Şaşıp catkan mından köp,
Ayrı beles – kaykañdı
Alapayın taba albay

Aşıp catkan mından köp,
Ayzasın cerge tüşürüp,
Astı eñkeyip ala albay
Kaçıp catkan mından köp.
Kuyuşkanı üzülüp,
Eçen küldük tulpardın,
Eeri ketip moynuna
Eçen kıyın azamat
Emi ölüm bolduk dep,
Kaçıp cürgön mından köp,
Şaşkanınan bir-birin
Basıp cürgön mından köp,
Eçen külük tulpar at
Eeri tüşüp booruna

«Cake, kulunum!» – dedirtip,
Topyekûn Cediger'i
Sürüp çıkıp gidiyor,
Yamanlık taslayanları
Devirip temizleyerek geliyor,
Tutuşanını bırakmadan
Devirip temizleyerek geliyor,
Topyekûn Cediger'i
Devirip temizleyerek geliyor.
Asil doğmuş Çoro'nun
Arslanlığı görünüp,
Mızraklar yere dökülüp,
Azı dişleri sırıtıp,
At ölüsü görünüp,
Bıyıkları sarkıp,
Erenlerin kanı dökülüp,
Cazayılı da, buyruğu da
Görüp yatan bundan çok,
Ürküp kaçıp telaşlanan,
Ölüp giden bundan çok.
Çığrışıp kulak sağır edip,
Şaşırıp kalan bundan çok,
Çatal beli, yokuşu
Ne yapacağını bilemeden

Aşıp gidenler bundan çok,
Mızrağını yere düşürüp,
Eğilip yerden alamadan
Kaçıp gidenler bundan çok.
Kuskunu kopup paralanıp,
Nice yürük tulparın,
Eyeri kayıp boynuna,
Nice yaman yiğit de
Artık öldük biz deyip,
Kaçıp duran bundan çok,
Şaşkınlıktan birbirini
Çiğneyip geçen bundan çok,
Nice yürük tulpar at
Eyeri kayıp böğrüne

Moynop cürgön mından köp,
Ata, esil kayran bir boorum
Balança cayga öldü dep,
Emi kaydan kördük dep,
Bozdop cürgön mından köp,
Cılañayak, cılañbaş
Ölöyün dep, ölö albay
Akıl oylop aşırıp,
Ay talaaga kayran can
Ar kaysı cerge caşırıp,
Kaçıp cürgön mından köp,
Külçoro kırgın kılganda
Künü-tünü tınım cok,
Bılçıldaşıp turganda
Sarı ooru bolgon el da köp,
Sapırılgan mende köp,
Alapayın tabalbay
Ayla ketip şaşkan köp,
Çirkin candan tüñülüp,
Emi öldük dep küyünüp,
Kırgındı çoro baştaptır.
Calpı kara cediger
Caza körüp canınan
Calpı keçip taştaptır.
Caman soguş cañcaldı

Huysuzlanıp duran bundan çok,
Ah, canım kıymetli kardeşim
Falanca yerde öldü deyip,
Artık nerden görürüz deyip,
Ağlayıp gezen bundan çok,
Yalınayak, başı kabak,
Öleyim der, ölemez,
Aklını yorup düşünüp,
Issız kırda garip canını
Rastgele yerlere gizleyip,
Kaçıp giden bundan çok,
Külçoro kırgın kıldığında
Gece gündüz durak yok,
Boğaz boğaza dövüşürken
Sarı derde düşen halk da çok,
Savrulan kul da pek çok,
Ne yapacağını bilemeden
Çaresi bitip şaşan çok,
Tatlı candan umut kesip,
Artık öldük diye yanıp;
Kırgını Çoro başlatmış.
Bütün kara Cediger
Canından ceza görüp
Hepsi candan geçivermiş.
Kötü savaşı, kavgayı

Calgız Çoro baştaptır,
Can-cabıla cediger
Korgolorgo cer tappay
Koygulaş cayı uşunday,
Kirip keter cer tappay,
Cediger caman şaşıptır.
Baatırı Kıyaz, Kançoro
Tegiz boydon çuu turup,
Tebeley eldi kaçıptır.
Öröpkügön cediger
Ekööñü tepsey kaçıptır,
Cediger körüp Kançoro
Kecige çaçı üksöyüp,

Yalnız Çoro başlatmış,
Topyekûn Cediger
Sığınacak yer bulamaz,
Çarpışmanın hâli böyle,
Girip kaçacak yer bulamaz,
Cediger fena şaşırmış.
Bahadırı Kıyaz, Kançoro
Hep birden çığlık koparıp,
Halkı çiğneyerek kaçmıştır.
Kabaran Cediger
İkisini çiğneyip kaçmıştır,
Cediger'i görüp Kançoro,
Ensesinde saçı diken diken,

	Kırıp iyçü nemedey	*Hepsini kıracakmış gibi*
	Kıyşalañdap tüktöyüp,	*Yalpalanıp tüyleri kabarıp,*
	Kaarın salıp bakırıp,	*Kahrını salıp bağırıp,*
	Kaçıp bozgon köp koldu	*Kaçıp bozulan çok orduyu*
	Kayra tozdu sapırıp,	*Savurup geri çevirdi,*
	Küñgürönüp küülönüp,	*Homurdanıp hışımlanıp,*
	Cedigerge süylönüp:	*Cediger'e söylenip:*
	Atañdın körü, cediger	*"Atanın körü, Cediger,*
199630	Karmaş kılam dep kelip,	*Savaşırım diye gelip,*
	Kaçıp boktu cediñer,	*Kaçarak boku yediniz,*
	Eki-ekiden keñeşip,	*İkişer ikişer danışıp,*
	Emi emine dediñer?	*Şimdi söyleyin, ne dediniz?*
	Aytkan kepti unutup,	*Söylenen sözü unutup,*
	Atañdın körü, cediger	*Atanın körü, Cediger,*
	Kapır bolgon ekensiñ,	*Kâfir olmuşsun meğer,*
	Çorodon korkup antañdap,	*Çoro'dan korkup soluyarak,*
	Atañdın körü, cediger	*Atanın körü, Cediger,*
	Kapır bolgon ekensiñ.	*Kâfir olmuşsun meğer.*
199640	Külçoro calgız, siler miñ	*Külçoro yalnız, siz binsiniz,*
	Erkek emes cediger	*Erkek değilmişsin Cediger,*
	Katın bolgon ekensiñ,	*Kadın olmuşsun meğer,*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
	Kalk emessiñ, kapırsıñ,	*Halk değilsin, kâfirsin,*
	Ceti-Özön catsa küülöngön,	*Ceti-Özön'de yatarken kabaran,*
	Cekege çıkçu türlöngön,	*Teke teke çıkacakmış gibi kurulan,*
	Enteñdeysiñ cediger	*Telaşla çırpınırsın Cediger,*
	Eren sendey bolobu?	*Er dediğin senin gibi olur mu?*
	Seni er degen kişi oñobu?	*Sana er diyen kişi onar mı?*
199650	Ceti-Özöndöy ceriñdi	*Ceti-Özön gibi yerini*
	Cer eken dep bargamın,	*Yurt sanarak varmıştım,*
	Ata, cerge kirgen cediger	*Ah, yere giresi Cediger,*
	Seni men el eken dep bargamın. Baarıñ tegiz kiriñer,	*Seni halk sanıp varmıştım. Hepiniz birden girin,*
	Köñülüm kalsa cediger,	*Gönlüm kırılırsa Cediger,*
	Köçmögüm arzan Talaska,	*Talas'a göçmek kolaydır bana,*
	Kündö örttödüñ içimdi.	*Her gün içimi yaktın.*
	Küygüzüp iygen cediger,	*İçimi dağlayan Cediger,*
	Bakıldagan cediger	*Böbürlenip öten Cediger,*

Balasın körsöñ mintesiñ,
Baatırın körsöñ kantesiñ?
Çorosun körsöñ mintesiñ,
Çoñun körsöñ kantesiñ?
Kalıñ kara cediger
Kara suuda kkme cok,
Kançoroñ karap turganda
Silerge kaş kaytarar neme cok. Keñ talaanın oyuna,
Kırgındı kızık salıñar
Kılça koyboy ookatın
Takır talap alıñar,
Uzunça kara cediger
Uruş kılıp körüñör,
Semeteydin san düynö
Tak kamçıga çenep bölüñör.
Aşına apat salıñar,
Aynıbay çaap salıñar,
Atsız kalgan kankordu
Tegerektey barıñar,
Atasınan babasın
Irımı mınça karaçı,
Atka balban, coogo cok,
Ayrı beles kezeñde
Añkayıp turgan kankordu
Ayzakerden ıktuular
Aykırıp ayza salıñar,
Kıyınıñar karıñar
Kırgın tiygen nemedey

Kırılıp ket barıñar,
Balbanıñar şeriñer
Manastın uulu kankordu
Baarıñar kaptap kiriñer,
Ayza sayıp, balta urup
Kalıñ kara cediger
Bu tiliñdi alasıñ,
Kıcıldagan caman curt
Kırgın bolup kalasıñ,

Çocuğunu görünce böylesin,
Bahadırını görsen ne yaparsın?
Çorosunu görünce böylesin,
Büyüğünü görsen ne yaparsın?
Kalabalık kara Cediger,
Kara suda geçecek kayık yok,
Kançoro'n bakıp dururken
Size karşı duracak kimse yok. Geniş kırın düzüne,
Kırgını coşkuyla salıverin,
Kıl kadar bırakmadan varlığını
Tümüyle yağmalayıp alın,
Upuzun kara Cediger,
Savaşıp bir görün,
Semetey'in sayısız malını
Tam kamçıyla ölçüp bölüşün.
Aşına afet salın,
Caymadan vurup geçin,
Atsız kalan hunharı
Çepeçevre kuşatıp varın,
Atasıyla dedesinin
Uğursuz alâmetine bak şunun,
Atta pehlivan, savaşta yok,
Ayrı Beles geçidinde
Şaşkın bakıp duran hunhara
Mızrakçıların ustaları,
Haykırıp mızrak salın,
Yamanınız, yaşlınız,
Kırgına uğramış gibi

Kırılıp gidin hepiniz,
Pehlivanınız, arslanınız,
Manas'ın oğlu hunhara
Hepiniz saldırıp girin,
Mızrak saplayıp, balta vurup,
Kalabalık kara Cediger,
Bu sözümü tutarsın,
Kaynaşan kötü halk,
Kırgına uğrar kalırsın,

	Bu tilimdi albasañ	*Bu sözümü tutmazsan*
	Ceti-Özöndün boyuna	*Ceti-Özön boyuna,*
	Cerge-Taldın oyuna	*Cerge-Tal'ın düzüne*
	Koşundun tuusun ornotom	*Ordunun tuğunu dikerim,*
199700	Kozgolçu bolsoñ cediger	*Kıpırdanacak olursan Cediger,*
	Koyboy baarın soylotom.	*Bırakmadan hepsini süründürürüm.*
	Opol-Toonun oyuna,	*Opol Dağı'nın düzüne,*
	Aldı Ancıyan, Taraşa,	*Önü Andican, Taraşa,*
	Koşun kolun aldıram,	*Ordu asker getirtirim,*
	Koyboy kırıp kalkıña	*Bırakmadan kırdırıp halkına*
	Bir kırgındı saldıram.	*Bir kırgın saldırırım.*
	Beren tuugan Külçoro	*Yiğit doğan Külçoro'yu*
	Belime tañuu kılamın	*Belime kuşak kılarım,*
	Belsenip catıp cediger	*Sıvanıp yatarak, Cediger,*
199710	Tük ele tukum kurut kılamın,	*Kökünü büsbütün kuruturum,*
	Oy-çuñkuruñ tüz kılam,	*Çukurunu düz ederim,*
	Oynobogun cediger	*Oynama sakın Cediger,*
	Baştıgıñ baylap albasam,	*Başbuğunu bağlayıp almazsam,*
	Baarıñı kırıp salbasam,	*Hepinizi kırıp geçmezsem,*
	Kançoro bolboy ölöyün,	*Kançoro olmadan öleyim,*
	Tuubay tuna çögöyün!	*Doğmamış olup batayım!*
	Tuuralangan cediger	*Doğranıp giden Cediger,*
	Tutanıp ölgön caman curt,	*Tutuşup ölen kötü halk,*
	Kana kaçıp ketçi köröyün?	*Hadi kaç da göreyim!*
199720	Argından aydap kol alıp,	*Argın'dan sürüp asker alıp,*
	Kırgızdın kolun mol alıp,	*Kırgız'ın ordusunu bol alıp,*
	Samsaalagan cediger	*Darmadağın Cediger,*
	Sarı iziñe çöp salıp,	*Sarı izine ot koyup,*
	Sargartıp cürüp kırbasam,	*Sararta süründüre kırmazsam,*
	Caralbay calpı ölöyün?	*Yaratılmamış olup öleyim!*
	Calbañdagan cediger,	*Yaltaklanan Cediger,*
	Kalbay biriñ kaçıp kör!	*Biriniz kalmadan kaçın hele!*
	Kaçkanıñdı köröyün!»	*Kaçışınızı göreyim!"*
	Kaarlanıp bakırıp,	*Kahırlanıp bağırıp,*
199730	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger'i*
	Kayra aydadı sapırıp,	*Savurup geri sürdü,*
	Aydınduu tuugan Kançoro	*Şanlı doğan Kançoro'nun*
	Kamanday közü kaynadı,	*Yaban domuzu gibi gözü kaynadı,*

	Kaalgaday kaşka tiş	*Kapı kanadı gibi ak dişini*
	Karsıldata çaynadı.	*Çatır çatır çiğnedi.*
	Curt çurkurap, çuu turup,	*Halk çığrışıp, feryat kopup,*
	Kaardı Çoro baştadı.	*Kahrı Çoro başlattı.*
	Çımınday candan cediger	*Sinek gibi canından Cediger*
	Cön ele, çogu keçip taştadı,	*Düpedüz, hepten geçiverdi, Debelenen*
	Arbañdagan kankoruñ	*hunharın*
199740	Cetik eken Kançoro	*Yetkinmiş Kançoro,*
	Cedigerdi sapırdı	*Cediger'i savurdu,*
	Cep ciberçü nemedey	*Yiyip yutacakmış gibi*
	Er Kıyazın bakırıp,	*Er Kıyaz'ına bağırıp,*
	Too torusun tolkutup,	*Dağ dorusunu coşturup,*
	Toodoy Kıyaz keldi ele,	*Dağ gibi Kıyaz gelmişti,*
	Tolkup turgan Kançoro	*Coşup duran Kançoro'nun*
	Toltura cinin kördü ele,	*Dopdolu öfkesini görmüştü:*
	Atañdın körü cediger	*"Atanın körü Cediger,*
	Baatır Kıyaz dep cürsöm	*Bahadır Kıyaz der dururdum,*
199750	Coo körünsö kaçuçu	*Düşman görününce kaçıveren*
	Katın Kıyaz ekensiñ.	*Kadın Kıyaz imişsin.*
	Senin uruşarıñ Semetey,	*Senin savaşacağın Semetey,*
	Öz düynöñdü öröpküp,	*Kendi malına kabarıp,*
	Çaçkanı turgan ekensiñ,	*Saçmaya durmuşsun meğer,*
	Öröpkügön cediger,	*Kabaran Cediger,*
	Ölçösöm caman bek uyat	*Ölçsem pek büyük ayıptır,*
	Sen kaçkanı cürgön ekensiñ,	*Sen kaçmaya durmuşsun meğer,*
	Kaptap kirip uruş sal,	*Saldırıp girip savaş aç,*
	Buzulgan eken körgön tüş	*Bozukmuş görülen düş,*
199760	Karmaşkan cerden kalk kaçkan Keñ-	*Çarpışılan yerden halk kaçmış, Keñ-Kol'u*
	Koldu çaap köçüñdü al!	*vurup göçünü al!*
	Kılımda barbı uşul iş,	*Dünyada var mı böyle iş,*
	Kıyınsıngan karıñar	*Yaman geçinen yaşlınız,*
	Kırgın tiygen nemedey	*Kırgına uğramış gibi*
	Kırılıp ket baarıñar,	*Kırılıp gidin hepiniz,*
	Manastın uulu kankordun	*Manas'ın oğlu hunharın*
	Dars okugan sabatı	*Ders okumuş bilgisi*
	Azır karmap minippi?	*Şimdi tutup bindirmiş mi?*
	Buurul at anın kanatı	*Buurul at onun kanadı,*
	Booru kara, sırtı kök	*Bağrı kara, sırtı gök,*

Örttönüp ketken al kankor
Kakandı kamap kayrılgan,
Amanat nandın murazı
Al Buurulunan ayrılgan.
Köödönün kaptap kan cetken
Buurulunan ayrılıp,
Kankoruñan al ketken,
Akkelteni tayanıp,
Cöö kalgan tabı ele,
Bıyıl aram ölör çagı ele.
Al kankordu alıp kötörçü
Caratkan ayban cılkıda
Kanday tulpar bar ele?
Alaköödön al kankor
Bıyıl ölçü çagı ele,
Ölö turgan sebebi
Kırsıktın kırkı çalgan kez
Buurulu koldon cogolup,
Berekesin çaçtı ele,
Koldop turgan kırk çilten
Boyunan oolak kaçtı ele,
Ayrı beles kaykañda
Arbayıp cöö kaldı ele,
Balaa, kaza dümök iş
Baatırdı tegerektep kaldı ele.
Atañdın körü, cediger,
Semeteyden kegiñdi al,
Kelbersigen er Kıyaz
Ketpey turup öçüñdü al,
Talastı buzup köçüñdü al,

Atañdın körü cediger
Talıkpay çaap öçüñdü al.
Bıyıl karagattay kara köz
Oyo turgan kezegiñ
Kaanduu buloo may etke
Toyo turgan kezegiñ,
Bıyıl kankordun uulu kökcaldı
Kıyadan al köçüñdü,

Yanıp yakılası o hunhar
Kakan'ı kuşatıp dönmüştü,
Emanet ekmeğin muradı,
O, Buurul'undan ayrılmış.
Göğsünü kan basıp ulaşan
Buurul'undan ayrılıp,
Hunharının gücü gitmiş,
Akkelte'ye dayanıp,
Yaya kalmış hâli idi,
Bu yıl haram ölecek çağı idi.
O hunharı alıp taşıyacak,
Yaradan'ın hayvanı yılkıda
Nasıl bir tulpar vardı ki?
Kendini bilmez o hunhar,
Bu yıl ölecek çağı idi,
Ölecek olmasının sebebi:
Felaketin kırkı çarptığı dem,
Buurul'u elinden yitip,
Bereketini saçmıştı,
Onu koruyan kırk çilten
Yanından uzağa kaçmıştı,
Ayrı Beles yokuşunda
Bir başına yaya kalmıştı,
Bela, kaza, gaile işi
Bahadırı çepeçevre sarmıştı.
Atanın körü, Cediger,
Semetey'den öcünü al,
Kurumlanan er Kıyaz,
Gitmeden durup öcünü al,
Talas'ı bozup göçünü al,

Atanın körü Cediger,
Yorulmadan vurup öcünü al.
Bu yıl karadut gibi kara gözü
Oyacağın sıra senin,
Kanlı buğulu yağlı ete
Doyacağın sıra senin,
Bu yıl hunharın oğlu bozkurdu
Yamaçtan al göçünü,

	Soyo turgan kezegiñ.	*Boğazlayacağın sıra senin.*
	Arbayıp turgan kankordu	*Dikilip duran hunharı*
199810	Çalkasınan öltürüp,	*Sırtüstü devirip öldürüp,*
	Salbaysıñbı cediger?	*Sermez misin Cediger?*
	Atası Manastan kalgan köp düynö	*Atası Manas'tan kalan çok malı*
	Aytkanımdı bilip al,	*Dediğimi belle iyice,*
	Olco kılıp bölüşüp,	*Ganimet edip bölüşüp,*
	Albaysıñbı cediger?	*Almaz mısın Cediger?*
	Dünüyö kenen ekenin	*Dünyanın geniş olduğunu*
	Körböysüñbü cediger?	*Görmez misin Cediger?*
	San kazına, tümön mülk	*Sayısız hazine, tümen mülkü*
	Bölböysüñbü cediger?	*Bölmez misin Cediger?*
	Adam körbös çoñ kızık	*İnsanın görmediği büyük temaşayı*
199820	Körböysüñbü cediger?	*Görmez misin Cediger?*
	Aşkan kazat, çoñ cañcal	*Aşkın gaza, büyük kavga*
	Salbaysıñbı cediger?	*Salmaz mısın Cediger?*
	Ce ayday katın Çüröktü	*Ya ay gibi kadın Çürök'ten*
	Öktöñ kalgan emespi,	*Alacağın kalmış değil mi,*
	Olco kılıp oşonu	*Ganimet edip onu da*
	Ce albaysıñbı cediger?	*Almaz mısın Cediger?*
	Tındım kılıp kankordu	*Hunharın işini bitirip*
	Ketpeysiñbi cediger?	*Gitmez misin Cediger?*
	Adırda cılkı ala baş	*Kırlarda yılkı ala baş,*
199830	Argımak, buudan aralaş	*Argımak, küheylan karışık,*
	Argımagın bir bölüp,	*Argımağını ayırıp,*
	Ketpeysiñbi cediger?	*Gitmez misin Cediger?*
	Kozgolup kaçtıñ cediger	*Yerinden kopup kaçtın Cediger,*
	Köptügüñ kaynap curt bolup,	*Çokluğun kaynaşıp yurt olup,*
	Kaynadıñ kalıñ curt bolup,	*Kaynadın kalabalık yurt olup,*
	Bereki Kara-Buura, Beş-Taştı	*Şu Kara-Buura'yı, Beş-Taş'ı*
	Aşıp kalgan ekensiñ,	*Aşıvermişsin meğer,*
	Capırılıp caman curt	*Yamyassı olup kötü halk,*
	Sen kaçıp kalgan ekensiñ.	*Sen kaçıp gitmişsin meğer.*
199840	Atası Manas ayköldön	*Atası cömert Manas'tan*
	Alıp kalgan kolunda	*Alıp kaldığı elinde*
	Kızıl kuyruk bili bar	*Kızıl kuyruklu malı var,*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
	Kıcıldabay tilimdi al,	*Homurdanmadan sözümü tut,*

Kımbat söz ayttım, bilip al!
Ee, kırgın tiygen cediger,
Ar ubaktan bir ubak
Kıcıldap kaçıp kalasıñ,
Alsañ bolo öçüñdü!
Ay, cediger, tilimdi al!
Aylasın taap berüüçü
Mına Kançoro kandın közü bar,
Kaçıp kalgan cediger
Külçoro kuusa kıcıldap,
Kana emine dediñer?
Ebin taap nayzañdı
Ebi menen sundurduñ
Çorodon kaçıp caman curt
Emi belim sındırdıñ,
Kalıñ kara cediger
Kakşasa ukpay sözümdü
Kalk bolbosoñ cerge kir
Karıp kıldıñ özümdü
Ceti-Özöndün boyunan
Ceeligip curt köp keldiñ,
Ce Manastın uulu baatırdı
Kaptap ketem – dep keldiñ,
Kalıñ kara cediger
Kança balban, döö keldiñ,
Ee, kalcıragan tomayak
Kaçarıñ bilbey ne keldiñ?»
Döbögö tüştü bakırıp,
Öküldödü Kançoro
Örüktün başın capırıp:
«Ayban çalış cediger,
Atışarıñ Semetey,

Dagı emine dediñer?
Ceti-Özöndö turganda
Alıp soyup taştaym – dep,
Küülönüp kep baştaysıñ
Külçoronu körgöndö
Kıyla müşkül kördük dep,

Değerli söz söyledim, belle!
Ey, kırgına uğrayası Cediger,
Zaman zaman, ara sıra
Kaynaşıp kaçıverirsin,
Alsana öcünü artık!
Ay Cediger, sözümü tut!
Çaresini bulup verecek
İşte Kançoro hanın gözü var,
Kaçıp giden Cediger,
Külçoro kovunca kaynaşıp,
Hadi söyleyin, ne dediniz?
Sırasını bulup mızrağını
Usulüyle uzattırdın,
Çoro'dan kaçıp kötü halk,
Şimdi belimi kırdın,
Kalabalık kara Cediger,
Dövünsem de dinlemez sözümü,
Halk olmazsan yerin dibine gir,
Garip ettin beni kendimi,
Ceti-Özön boyundan
Azgınlaşıp halkça çok geldin,
Ya Manas'ın oğlu bahadırı
Basıp geçerim diye geldin,
Kalabalık kara Cediger,
Nice pehlivan, dev geldin,
Ey, saçmalayan yoksul,
Kaçacağını bilmeden niye geldin?"
Tepeye indi bağırıp,
Gürledi Kançoro,
Kayısının dalını yatırıp:
"Hayvan huylu Cediger,
Vuruşacağın Semetey,

Daha ne dediniz?
Ceti-Özön'de dururken
Tutup boğazlayıveririm diye,
Kabarıp söze başlarsın,
Külçoro'yu gördüğünde
Hayli müşkül gördük diye,

	Kırgın bolup öldük dep,	*Kırgına uğrayıp öldük diye,*
	Ayzalarıñ taştaysıñ.	*Mızraklarını atarsın.*
	Aşıp-şaşıp antañdap,	*Telaşla soluk soluğa,*
	Atañdın körü, cediger	*Atanın körü, Cediger,*
	Örnöktü mintip baştaysıñ,	*Örneği böyle başlatırsın,*
	Ceti-Özöndö turganda	*Ceti-Özön'de dururken*
	Cetip kunun alam – dep,	*Yetişip kanını alırım diye,*
199890	Mıktap altı ay salışıp,	*Sıkıca altı ay çarpışıp,*
	Bılçıldaşıp kalam – dep,	*Boğaz boğaza gelirim diye,*
	Küülönösüñ şaşasıñ	*Kabarırsın, telaşlanırsın,*
	Külçoronu körgöndö	*Külçoro'yu gördüğünde*
	Itelgi tiygen taanday	*Doğan çarpmış karga gibi*
	Karagan közdöy kaçasıñ.	*Bakan gözden bile kaçarsın.*
	Ceti-Özöndö turganda	*Ceti-Özön'de dururken*
	Ceeligesiñ turasıñ,	*Azgınlaşır dursun,*
	Betteşkeni kelgende	*Yüzleşme vakti gelince*
	Alapayıñ taba albay	*Ne yapacağını bilemez,*
199900	Akıl oylop şaşasıñ,	*Akıl yorup şaşarsın,*
	Azır kırgın bolduk – dep,	*Şimdi kırıldık biz diye,*
	Kay betiñ menen kaçasıñ,	*Hangi yüzle kaçarsın,*
	Ayttım kebim azır bil.	*Söyledim sözümü, şimdi bil.*
	Añgi çalış er Kıyaz,	*Eşek huylu er Kıyaz,*
	Er bolbosoñ cerge kir!	*Er olmazsan yerin dibine gir!*
	Atañdın körü, cediger,	*Atanın körü, Cediger,*
	Ayttım uşul bilip al,	*Söylediğim budur, belle,*
	Añkoo curtum tilimdi al.	*Saf yurdum, sözümü tut.*
	Azıkka kelgen kança bee	*Azık için gelen nice kısraktan*
199910	Akboz bee karmap soyolu,	*Akboz kısrak tutup keselim,*
	Şayı bar et, kazıga	*Güç veren ete, kazıya*
	Batalaşıp toelu.	*Dualaşıp doyalım.*
	Bölünüp kaçıp cürgönçö	*Bölünüp kaçıp duracağına,*
	Atañdın körü cediger,	*Atanın körü Cediger,*
	Börüdöy köpkök bololu,	*Kurt gibi gömgök olalım,*
	Birlikti koyup bir cerge	*Birliği koyup bir yere,*
	Atañdın körü cediger,	*Atanın körü Cediger,*
	Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
	Bet alıp coogo çıgalı,	*Yönelip düşmana çıkalım,*
199920	Kesirettüü kankordun	*Uğursuz hunharın*

	Keñ-Koldon tuusun cıgalı,	*Keñ-Kol'dan tuğunu yıkalım,*
	Kel, caman curt, uruşup,	*Gel, kötü halk, savaşıp,*
	Kankordu cerge tıgalı.	*Hunharı toprağa tıkalım.*
	Bu Kançoro, Kıyaz cki kan	*Bu Kançoro, Kıyaz iki han,*
	Uşunun işin oñoltup,	*Bunların işini yoluna koyup,*
	Arkı atası ayköl kan	*Öte atası cömert han,*
	Bu ayköl kandı cogotup,	*Bu cömert hanı yok edip,*
	Eki tizgin bir çılbır	*İki dizgin, bir yular,*
	Özübüz kolgo alalı,	*Kendimiz ele alalım,*
199930	Ordoluudan kan bolup,	*Orda sahibi han olup,*
	Opsuz kımbat can bolup,	*Ölçüsüz aziz can olup,*
	Oy tüşürüp, curt biylep,	*Fikir salıp, yurdu yönetip,*
	Özübüz işti alalık.	*İşi kendimiz alalım.*
	Mına oşondo Kançoro	*İşte o zaman Kançoro*
	Kaarlanıp kabılıp,	*Kahırlanıp köpürüp,*
	Al Kançoro berenge	*O Kançoro yiğide*
	Kayıptan akıl tabılıp,	*Gaipten akıl bulunup,*
	Ütüröñdöp bakırıp,	*Yüzünü ekşitip bağırıp,*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger'i*
199940	Kalbay kel – dep çakırıp,	*Kalmadan gel diye çağırıp,*
	Azıkka algan arbın bee	*Azık için alınan bunca kısraktan*
	Ak boz beeni soyuşup,	*Akboz kısrağı kesişip,*
	El içinen çalışıp,	*Halk içinden boğazlayıp,*
	Kaçkan can mınday bolsun dep,	*Kaçan can böyle olsun diye,*
	Kanına kolun malışıp,	*Kanına elini banışıp,*
	Çıbık kırkıp, küç kılıp,	*Çubuk kırkıp, güç kılıp,*
	Çın ubada iş kılıp,	*Gerçek ahitle iş kılıp,*
	Boo könbögön el bolso,	*Bağa gelmeyen halk olsa,*
	Kordop işin tüz kılıp,	*Horlayıp işini düzeltip,*
199950	Korduk cayı uşunday.	*Horlamanın hâli böyledir.*
	Cadaaldanıp Kançoro	*Hırçınlaşıp Kançoro,*
	Kaçuu mınday bolsun – dep,	*Kaçmak böyle olsun diye,*
	Kaçpagan mınday tursun – dep,	*Kaçmayan böyle dursun diye,*
	Ak buuday unun çaynaşıp,	*Ak buğday ununu çiğneşip,*
	Ölö turgan ant kılıp,	*Ölümüne ant içip,*
	Kılıçtın mizin calaşıp,	*Kılıcın ağzını yalaşıp,*
	Kaarlanıp bakırıp,	*Kahırlanıp bağırıp,*
	Kaltırbay eldi çakırıp,	*Kimseyi bırakmadan halkı çağırıp,*

Kalıñ kara cediger
Ubada taştap minetip:
«Mından kiyin caman curt
Talaştan kayra tartpagan
Kaçkanıñ birdi kördüñör,
Taş kayrattuu eriñ kel,
Kaarlanıp kakaysam,
Acaldan murun öldüñör,
Aksakalduu karıñ kel,
Elüü başı, miñ başı,
Ortogo kalba cüz başı!
Kalbay curtum, baarıñ kel, Çımınday canga küç kelse
Akılıñdan şaşpay kel!
Toktoboston cediger,
Toypoñ urup, çuu turbay,
Ölgöndö kayra kaytpagan
Tokson uruu çır kılbay,
Tolkup curtum baarıñ kel!
Atıştı arbın salçuñ kel,
Akılı kenen ıktuuñ kel,
Aylaga dañgıl mıktuuñ kel, Ak kuu bolup kökölöp,
Balta çapçuu şeriñ kel,
Buka moyun, buura san
Bulkuşkandı kuuratkan
Eñgil-deñgil eriñer,
Enteñdebey cediger
Emi mında keliñer!
Bilegi coon, şeriñ kel,
Bir kep aytam cediger,
Biriñ kalbay, köbüñ kel.
Bu sözümdü körüñör
Keñ kökürök taş kayrat
Kelbersigen cediger
Keñ peyildüü eriñ kel,
Miñiñ kalıp, biriñ kel.
Tuu tübünö turçuñ kel,
Tuura cañcal-çatakka

Kalabalık kara Cediger'e
Ahit bırakıp şöyle dedi:
"Bundan böyle kötü halk,
Talas'tan geri dönmeyen,
Kaçanınız gününü gördü,
Taş yürekli erin gel,
Kahırlanıp dikilirsem,
Ecelden önce öldünüz,
Aksakallı yaşlın gel,
Ellibaşı, binbaşı,
Ortada kalma yüzbaşı!
Kalmadan yurdum, hepiniz gelin, Sinek gibi cana güç gelirse
Aklını şaşırmadan gel!
Durup dinlenmeden Cediger,
Tepinip, çığlık koparmadan,
Ölümde geri dönmeyen,
Doksan boy kavga etmeden,
Coşup yurdum, hepiniz gelin!
Atışmayı bol salanın gel,
Aklı geniş ustan gel,
Hileye usta yamanın gel, Ak kuğu olup süzülüp,
Balta çalan arslanın gel,
Boğa boyunlu, buğra butlu,
Çekişeni kurutan,
İri kıyım erleriniz,
Telaş etmeden Cediger,
Şimdi buraya gelin!
Bileği kalın arslanın gel,
Bir söz derim Cediger,
Biriniz kalmadan, çoğunuz gelin.
Bu sözümü görün,
Geniş göğüslü, taş yürekli,
Kurumlanan Cediger,
Geniş gönüllü erin gel,
Bininiz kalıp, biriniz gelin.
Tuğ dibinde duranın gel,
Doğrudan kavgaya, çatışmaya

Turbay ayza sunçuñ kel!	*Durmadan mızrak uzatanın gel!*
Ayta-buyta degiçe,	*Şunu bunu deyinceye dek,*
Açıp közdü cumguça.	*Göz açıp kapayınca.*
Aykırıgı taş carıp,	*Haykırışı taş yarıp,*
200000 Küülöntüp baş carıp,	*Savurup baş yarıp,*
Acalduu cerge urçuñ kel!	*Ecelli yere vuranın gel!*
Bolcoldon kayra tartpagan	*Sözleşilen yerden dönmeyen,*
Acaldan kayra kaytpagan	*Ecelden geri dönmeyen,*
Keñ kökürök şeriñ kel,	*Geniş göğüslü arslanın gel,*
Aç aykırık çuu bolso,	*Aç haykırış, feryat kopsa,*
Can çıdabas duu bolso,	*Can dayanmaz uğultu olsa,*
Asman cargan çuu bolso,	*Göğü yaran çığlık olsa,*
Tulpar oozun burçuñ kel,	*Tulparın ağzını çevirenin gel,*
Çuulganduu çoñ müşkül	*Kargaşalı büyük müşkülde,*
200010 Acaldan kayra tartpagan	*Ecelden geri dönmeyen,*
Ölüm dese süyünüp,	*Ölüm deyince sevinip,*
Coogo balban börüñ kel,	*Düşmana pehlivan kurdun gel,*
Ayday suluu katındı	*Ay gibi güzel kadını,*
Asmanga uşçu kapırdı	*Göğe savrulan kâfiri*
Olco kılıp alçuñ kel,	*Ganimet edip alanın gel,*
El tübünö cetçüñ kel,	*Halkın köküne yetenin gel,*
Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
Bılçıldaşa ketçüñ kel,	*Boğaz boğaza dalanın gel,*
Aç aykırık, kuu süröön	*Aç haykırış, uğultulu nara,*
200020 Ala bayrak, cez nayza	*Ala bayrak, tunç mızrak,*
Cetkileñ kambıl eriñ kel	*Yetkin, becerikli erin gel,*
Kırgın bolup sıypalap,	*Kırgın olup taransa da,*
Manastın uulu badirek	*Manas'ın oğlu haylaz,*
Semetey kankor cogolboyt.	*Semetey hunhar yok olmaz.*
Semetey, Bakay cogolboy	*Semetey, Bakay yok olmadan,*
Senin egerde işiñ oñolboyt.	*Senin işin asla düzelmez.*
Semetey azır oñolso,	*Semetey şimdi düzelirse,*
Belge tañuu Külçoro,	*Bele kuşak Külçoro,*
Belsenip taştayt Semetey.	*Sıvanıp saldırır Semetey.*
200030 Belin bekem buuçu,	*Belini sıkı bağlayan,*
Bek Sarı kan kuu tazdın	*Bek Sarı han, kurnaz kelin,*
Kökcal özü uruşsa,	*Bozkurt kendisi savaşırsa,*

Bekem kunun kuuçu.		*Kan bedelini sıkı güden.*
Buursunuñ burdurbayt		*Sabanını döndürtmez,*
Celpildegen cediger,		*Çırpınıp duran Cediger,*
Cerge kirgen caman curt		*Yere giresi kötü halk,*
Cinine salsa Semetey		*Öfkesine kapılırsa Semetey,*
Ceti-Özöngö turguzbayt,		*Ceti-Özön'de durdurmaz,*
Atañdın körü, cediger		*Atanın körü, Cediger,*
200040 Çubatıp kırat karıñdı		*Dizip kırar yaşlını,*
Çuutkuluu Külçoro		*Şamatalı Külçoro,*
Kalıñ kara cediger		*Kalabalık kara Cediger,*
Çuu tüşüröt baarıñdı,		*Feryada boğar hepinizi,*
Eki ögüzüñ baylatpayt,		*İki öküzünü bağlatmaz,*
Es alsa kankor Semetey		*Soluklanırsa hunhar Semetey,*
Egin-tegin aydatpayt.		*Ekin mekin ektirmez.*
Erkin een-cay kondurup,		*Serbestçe rahat kondurup,*
Cabılta kırat eliñdi,		*Topyekûn kırar halkını,*
Kan-Caylooñdu caylatpayt, talkalap,	Tartıp alat	*Kan-Cayloo'nu yaylatmaz, paralayıp,*	*Çekip alır*
200050 Kuyruktu kozu cegizip,		*Kuyruğu kuzuya yedirip,*
Caykı saanıñ saadırbayt,		*Yaz sağımını sağdırmaz,*
Kindigiñ kesken ceriñdi.		*Göbeğinin kesildiği yerini.*
Canıñdı cay kaltırbayt,		*Canını rahat bırakmaz,*
Kayran Kıyaz kanıñ kel,		*Kıymetli Kıyaz hanın gel,*
Cay uykuñdu kandırbayt,		*Yaz uykunu kandırmaz,*
Kaçıp-ürkpöy cediger,		*Kaçıp ürkmeden Cediger,*
Caman müşkül iş kılat		*Kötü, müşkül iş eder,*
Meyliñ uruş, meyliñ kaç		*İster savaş, ister kaç,*
Eki söz ayttım bilip al,		*İki söz dedim, belle,*
200060 Bu Manastın uulu baleket		*Bu Manas'ın oğlu musibet,*
Eselek tuugan cediger,		*Akılsız doğan Cediger,*
Cay-cayına bastırbayt,		*Rahat rahat gezdirmez,*
Kalıñ kara cediger		*Kalabalık kara Cediger,*
Karmaşıp cokson kılbasam, özü bergenin.	Koş koldop	*Çarpışıp yok etmezsem, verdiğini.*	*Çift elle kendinin*
Tuu tübündö turbasam,		*Tuğ dibinde durmazsam,*
Baarıñ boktu cediñer		*Hepiniz boku yediniz,*
Tim catkandı, tim koyboy		*Sessiz yatanı rahat bırakmayıp,*
Kançorosu kelgenin.		*Kançoro'sunun geldiğini.*
Tiydiñ çoguu cinine,		*Hep birden öfkesine dokundunuz,*

Ölböy kalıp Semetey
Kaarlanıp kakaysa,
Kalbay çoguu ölösüñ,
Ölgöndö körbös tozoktu
Tirüü turup körösüñ,
Sakalduuñar-karıñar,
Kezigerge kezikpey
Kezikpes coogo katılıp,
Şaşıp ölör bekensiñ,
Kırıldıñar baarıñar!
Kötörör tulpar tabılsa,
Çaçıp ölör bekensiñ,

Ölmeyip sağ kalıp Semetey,
Kahırlanıp dikilirse,
Kalmadan hep birden ölürsün,
Ölünce görülmez cehennemi
Diri diri görürsün,
Sakallınız, yaşlınız,
Denk geleceğine denk gelmeden,
Baş edilmez düşmana sataşıp,
Şaşkın mı öleceksin,
Kırıldınız hepiniz!
Taşıyacak tulpar bulunursa,
Saçılıp mı öleceksin,

Baatırdın baatır ekenin
Al cediger caman curt
Oşo kezde bilesiñ.
Kaysı körgö kiresiñ?
Atka minse al kankor
Aybanday büktöyt beliñdi,
Çıgarat çoguu celiñdi.
Kaltırbay tögöt kanıñdı,
Olco kılat canıñdı,
Oysuratat baarıñdı.
Can baguuçu Ceti-Özön
Kalcırabay baarıñ kel!
Bılcırabay tilimdi al!
Bilseñ bolo cediger
Bergen emey emine?
Bet aldıña coolaşıp,
Bu Kançoro barında
Ceti-Özöndö bölüm cok,
Kançoro cerge kirbese,
Cediger saga ölüm cok.
Kançoro cayın bile albay,
Kança söz aytsam til albay,
Birööñdü birööñ körö albay,
Ay, kayran curt cediger,
Öz düynöñdü öröpküp,

Bahadırın bahadır olduğunu
O Cediger kötü halk,
İşte o zaman bilirsin.
Hangi mezara girersin?
Ata binerse o hunhar,
Hayvan gibi büker belini,
Hep birden yelini çıkarır.
Bırakmadan döker kanını,
Ganimet eder canını,
Perişan eder hepinizi.
Can besleyen Ceti-Özön,
Sayıklamadan hepiniz gelin!
Mızmızlanmadan sözümü tutun!
Bilsen ya Cediger,
Vermiş de değil mi?
Yüz yüze düşmanlaşıp,
Bu Kançoro var iken
Ceti-Özön'de bölünme yok,
Kançoro yere girmedikçe,
Cediger, sana ölüm yok.
Kançoro'nun hâlini bilemeden,
Nice söz desem dinlemeden,
Biriniz birinizi çekemeden,
Ay, zavallı yurt Cediger,
Kendi malına kabarıp,

Caş küçüktöy kıñıldap
Aram ölör bekensiñ,
Kara taanday çuu turup,
Çürök emes dümöktü,
Caman ölör bekensiñ.
Kalıñ kara cediger,
Tuura sözgö turup ber,
Ölör antıñ kılıp ber,
Karmaştı katuu salalı,
Ayrı beles kaykañga
Alıştı artık salalı,
Kılt etpegin cediger.
Kızıtalak kankordun
Kılıçtap başın alalı,
Ayta-buyta dedirbey,
Azuuluuga caralı.
Bu düynödön cogoltup,
Kökcaldın başın alalı.
Tıypıl kılıp baarısın
Tındım kılıp salalı.
Bagıştın uulu Kıyazdı
Altın taacı kiygizip,
Altın takka mingizip,
Ceti-Özön Talas kırgızdı
Er Kıyazı baş bolup,
Ceke özünö bilgizip,
Tilimdi alsañ Kıyazdı
Kaşatka tikken tam kılam, Çubak uulu
Kançoro
Aalam curttun baarına
Bu Kıyazdı kan kılam.
Semetey közün cogoltup,
Sakalduusu karıga,
Kılımdın kalkın cıybasam,
Balbansıngan erenge,
Manastın uulu kankordun
Agasının kegi bar
Cakkan otun öçürüp,
Olco kılıp argının

Körpe enik gibi sızlanıp,
Haram mı öleceksin,
Kara karga gibi çığrışıp,
Çürök değil, baş belasını,
Kötü mü öleceksin.
Kalabalık kara Cediger,
Doğru sözde dur bakalım,
Ölüm andını içiver,
Çarpışmayı sert salalım,
Ayrı Beles yokuşuna
Boğuşmayı fazlasıyla salalım,
Kıpırdama sakın Cediger.
Kahrolası hunharın
Kılıçlayıp başını alalım,
Şunu bunu dedirtmeden,
Azı dişliye lâyık olalım.
Bu dünyadan yok edip,
Bozkurdun başını alalım.
Tümünü silip süpürüp,
İşini bitiriverelim.
Bagış'ın oğlu Kıyaz'a
Altın tacı giydirip,
Altın tahta oturtup,
Ceti-Özön, Talas Kırgız'ını
Er Kıyaz'ı baş olup,
Yalnız ona buyurtup,
Sözümü tutarsan Kıyaz'ı
Yamaca dikilmiş ev ederim, Çubak oğlu
Kançoro,
Cümle âlem yurdunun hepsine
Bu Kıyaz'ı han kılarım.
Semetey'in gözünü yok edip,
Sakallısı yaşlısına,
Cihanın halkını toplamazsam,
Pehlivanlık taslayan erene,
Manas'ın oğlu hunharın
Ağabeyinin öcü var,
Yaktığı ateşini söndürüp,
Ganimet edip Argın'ını

Can-cabılta köçürüp,
Cıygan düynö, kalıñ mal
Kepti çındap bekitip,
Cılas kılıp çaçpasam.
Kançoro kan dedirtip,
Ordun özüm baspasam.
Korduk kılıp uşuntip,

Koco, moldo cıybasam.
Koykoygon katın Çüröktü,
Kıyın suluu katındı,
Kıltıldagan kapırdı,
Katınında kalk buzgan
Kara niet kapırdı,
Keremettüü keskini,
Tolgon curttun baarına
Topoloñ salgan eskini
Buurukmaluu katındı
Bulastagan kapırdı,
Kıyazga nike kıybasam
Kızıtalak kankordun
Kıylasın olco kılbasam,
Kırıp, cançıp talkalap,
Kızık kırıp tınbasam.
Kıyırluusun kıyratıp,
Kıyın olco kılbasam,
Tirüü cürböy men özüm
Tuulbay tuna çögömün.
Cadaaldanıp bakırıp,
Kalıñ kara cediger
Kalbay kel dep çakırıp,
Çuuttu Kuday urdu ele,
Kalıñ curttun baarına
Aytıluu Kıyaz berenge
Kakşık urup turdu ele,
Kulcuñdagan kuturgur
Cedigerdi keketip,
Kayra tartıp ketpeske
Kalıñ eldi bekitip,

Topyekûn göçürüp,
Yığdığı malı, bunca davarı
Sözü sağlamca pekiştirip,
Talan edip saçmazsam.
Kançoro han dedirtip,
Yerine kendim geçmezsem.
Böylece horluk edip,

Hoca, molla toplamazsam.
Salınan kadın Çürök'ü,
Alımlı güzel kadını,
Kıvır kıvır süzülen kâfiri,
Kadınken halkı bozan
Kara niyetli kâfiri,
Kerametli yamanı,
Dolu dolu yurdun hepsine
Kargaşa salan eskiyi,
Nazlı buğulu kadını,
Kıvrılıp salınan kâfiri,
Kıyaz'a nikâh kıymazsam,
Kahrolası hunharın
Nicesini ganimet etmezsem,
Kırıp, saplayıp paralayıp,
Coşkuyla kırıp durmazsam.
Sınır boyundakini yıkıp,
Ağır ganimet etmezsem,
Diri gezmez olayım ben,
Doğmamış olup batayım.
Hırçınlaşıp bağırıp,
Kalabalık kara Cediger'i
Kalmadan gel diye çağırıp,
O güruhu Tanrı çarpmıştı,
Kalabalık yurdun hepsine,
Namlı Kıyaz yiğide
İğneli söz vurup durmuştu,
Kasılıp duran kudurmuş,
Cediger'i azarlayıp,
Geri dönüp gitmesin diye
Kalabalık halkı pekiştirip:

Aytkanım uşul bilgile,
Ay, cediger cürgülö,
Tuura sözüm bilip al,
Oy, cediger tilimdi al.
Cediger til albasañ
Ayrı beles aç kaykañ
Aşsak kantet cediger?
Ayza ırgıtıp çuu turup,
Kana kaçsak kantet cediger?
At ötpöstün Kök-Moynok
Ötsök kantet cediger?
Ittey tentip, çuu turup,
Ketsek kantet cediger?
Kişi körbös çoñ müşkül
Körsök kantet cediger?
Emese çuulap kaçıp birindep.
Kalıñ eldin baarına
Ölsök kantet cediger?
Balaanı mınça körböstön
Korduk körüp ölböstön,
Ayzalaşa top buzup,
Acal cetse okko uçup,
Ölgönüñdön kalganıñ
Bir cakşılıc köp olco
Körsöñ kantet cediger?
Munu ukkanda er Kıyaz
«Baabedin» dep bakırıp,
Baarıñ kalbay kelgin – dep,
Cedigerin çakırıp,
Taalayga bütkön Kançoro
Kandın aytkan kebi dep,
Kançoro emes, cediger,
Kaalap bilseñ uşunu,
Kadır tün özü keldi – dep.
Bügün tokson miñ canı bolso da
Özüñüz bilip salıñız,
Tompoyup köödök öldü dep,
Cedigerdin elinde

"Dediğim budur, bilin,
Ay Cediger, yürüyün,
Doğru sözümü belle,
Oy Cediger, sözümü tut.
Cediger, söz tutmazsan,
Ayrı Beles aç yokuşunu
Aşsak nice olur Cediger?
Mızrak fırlatıp çığrışıp,
Hadi kaçsak nice olur Cediger?
At geçmezin Kök-Moynok'undan
Geçsek nice olur Cediger?
İt gibi başıboş, çığrışıp,
Gitsek nice olur Cediger?
Kimsenin görmediği büyük müşkülü
Görsek nice olur Cediger?
Yoksa çığrışıp birer birer kaçıp.
Kalabalık halkın hepsine
Ölsek nice olur Cediger?
Belayı bunca görmeden,
Horluk görüp ölmeden,
Mızraklaşıp saf bozup,
Ecel gelirse okla uçup,
Ölenden sağ kalanınız
Bir iyilik, çok ganimet
Görsen nice olur Cediger?"
Bunu duyunca er Kıyaz,
"Baabedin!" diye bağırıp,
Hepiniz kalmadan gelin diye,
Cediger'ini çağırıp,
Talihe doğmuş Kançoro,
Hanın söylediği söz diye,
Kançoro değil, Cediger,
İstersen bil ki bunu,
Kadir gecesi kendi geldi diye.
Bugün doksan bin canı olsa da, Siz
kendiniz bilip yapın,
Serilip şaşkın öldü diye,
Cediger'in halkında

Cetkileñ Kıyaz kanı bar,	*Yetkin Kıyaz hanı var,*
Cetkileñdin baarı bar,	*Yetkinlerin hepsi var,*
Cetigi Kıyaz küülönüp,	*Yetkini Kıyaz kabarıp,*
Cedigerge süylönüp,	*Cediger'e söylenip,*
Cetik, cetik kep baştap,	*Yetkin yetkin söze başlayıp,*
Akırın süylöp, bek taştap:	*Usulca söyleyip, sağlam koyup:*
«Andan körö cediger	*"Ondansa Cediger,*
Kurdaş kebi çın bolso,	*Yoldaş sözü gerçekse,*
Tögünü cok tıñ bolso,	*Yalanı yoksa, sağlamsa,*
Semetey ölüp tüz bolso,	*Semetey ölüp iş bittiyse,*
Unutpay turgan iş bolso,	*Unutulmayacak iş ise,*
Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
Eselek kepten taştaylı	*Akılsız sözden vazgeçelim,*
Kalk örnögün baştaylı.	*Halk töresini başlatalım.*
Kulak ugup, köz körgön	*Kulağın duyduğu, gözün gördüğü*
Elge kabar salalı,	*Halka haber salalım,*
Altın taacım kiygizip,	*Altın tacımı giydirip,*
Bu Kançoro baatırdı	*Bu Kançoro bahadırı*
Ata kılıp alalı,	*Ata edinip alalım,*
Kançoro bizge taalayga	*Kançoro bize talihine,*
Ezilişken sırdaştı	*İçli dışlı sırdaşı,*
Bilbegendi bilgizgen	*Bilinmeyeni bildiren,*
Bilip colgo kirgizgen	*Bilerek yola sokan,*
Tuybagandı tuyguzup,	*Sezilmeyeni sezdirip,*
Üzülgöndü ulantıp,	*Kopmuş olanı ulayıp,*
Kor bolgon candı kubantıp,	*Hor olan canı sevindirip,*
Bu Kançoro sırdaştı	*Bu Kançoro sırdaşı*
Kimder izdep tapçu eken?	*Kimler arayıp bulurdu ki?*
Kagılayın kurdaştı	*Kurban olduğum yoldaşı,*
Eki tizgin bir çılbır	*İki dizgin, bir yuları*
Kıydık kolgo alıñız,	*Kıydık, ele alınız,*
Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
Ubalı, soobu bolobu	*Vebali, sevabı olur mu,*
Mildetin özüñ alıñız,	*Yükümünü kendiniz alınız,*
Katuu bülük karmaştı	*Sert kargaşalı çarpışmayı,*
Ak sakalduu karısın	*Ak sakallı yaşlısını,*
Cigit, aga, boz baldar	*Yiğidi, ağayı, körpe oğlanları,*
Alıñız curttun baarısın	*Alınız yurdun hepsini,*

Kaarlanıp kaykaysañ	*Kahırlanıp dikilirsen,*
Katuu kırgın salıñız,	*Sert kırgın salınız,*
Til albay kaçsa cediger	*Söz tutmayıp kaçarsa Cediger,*
Calgızın tirüü taştabay	*Tekini diri bırakmadan,*
Kımbat tuugan Kançoro	*Kıymetli doğan Kançoro,*
Kırgın kılıp salıñız.	*Kırgın edip salınız.*
Kılçaya turgan bir can cok	*Dönüp bakacak bir can yok,*
Kılıç alıp, balta alıp,	*Kılıç alıp, balta alıp,*
Karaan bolçu el mına,	*Arka olacak halk işte,*
Kaarlanıp kaykaysañ	*Kahırlanıp dikilirsen,*
Kandı töksöñ biz mına,	*Kan dökersen biz işte,*
Çalsañ kenen col mına,	*Yürürsen geniş yol işte,*
Aydasañ tümön kol mına,	*Sürersen tümen ordu işte,*
Bu kebimdi sen sına	*Bu sözümü sen sına,*
Tuu tübünö turuşçu	*Tuğ dibinde duracak,*
Duşmanıñ menen uruşçu	*Düşmanınla vuruşacak*
Tuuganıñ Kıyaz biz mına.	*Akraban Kıyaz, biz işte.*
Bargekti tokoy cer mına,	*Bargek'i ormanlık yer işte,*
Başımdı alsañ men mına,	*Başımı alırsan ben işte,*
Kagışın katuu baştañız	*Çarpışmayı sert başlatın,*
Altımış katın, tul ceñe	*Altmış kadın, dul yenge,*
Ayılın karan taştañız.	*Köyünü karartıp bırakın.*
Er Semetey baatırdın	*Er Semetey bahadırın*
Sayıştan bolsun saparı,	*Mızrak dövüşünden olsun seferi,*
Ölümdön bolsun katarı,	*Ölümden olsun sırası,*
Aylanayın can kurdaş,	*Kurban olayım can yoldaş,*
Semetey cayın bilbedim,	*Semetey'in hâlini bilmedim,*
Telegeyi teñ eken.	*Her şeyi tam, denkmiş.*
Aylasın özüñ tappasañ,	*Çaresini kendin bulmazsan,*
Semeteyden Külçoro	*Semetey'den Külçoro*
Alda kança er eken.	*Kat kat daha yiğitmiş.*
Caynagan kızıl çok eken,	*Işıldayan kızıl kormuş,*
Canıñ çıkkan baçagar,	*Canı çıkası uğursuz,*
Caanamda* anday cok eken,	*Cehennemde* öylesi yokmuş,*
Cetik tuugan şer eken,	*Yetkin doğmuş arslanmış,*
Atın çoro koydurup,	*Adını çoro koydurup,*
Kapıray celmoguzday er eken, Kara saat cılastın	*Vay be, ejderha gibi ermiş, Kara saatli musibetin*

Kömüsköydön al Çoro	*Pusudan o Çoro,*
Ak maral kuup uy kıldı,	*Ak maralı kovup şaşkına çevirdi,*
Azganakay cediger	*Bir avuç Cediger'i*
Aydal cürüp buy kıldı.	*Sürüp sürüp perişan etti.*
Kök maral kuup uy kıldı	*Gök maralı kovup şaşkına çevirdi,*
Ceti-Özöndö cediger	*Ceti-Özön'de Cediger'i*
Cer mayışkan zor kıldı.	*Yeri ezen zorluğa boğdu.*
Aydap cürüp buy kıldı.	*Sürüp sürüp perişan etti.*
Tölöbay menen Kadırbay	*Tölöbay ile Kadırbay,*
Cedigerdin cakşısı,	*Cediger'in iyisi,*
Akıl tapkıç ereni,	*Akıl bulucu ereni,*
Aylaga dıykan bereni	*Hileye usta yiğidi,*
Tuu tübünö turarı,	*Tuğ dibinde duracak olanı,*
Kalıñ curt süyüp kaalagan	*Kalabalık yurdun sevip istediği*
Kara kaşka tınarı.	*Kara sakar seçkini.*
Er eken dep atalgan	*Yiğit diye anılan,*
El buylası bu dagı	*Elin yuları bu dahi,*
Öödö kılçu cakşısı,	*Yükselten iyisi,*
Öpkö çapçu bakşısı,	*Yürek yakan bahşısı,*
Ayza sunçu dañgılı,	*Mızrak uzatan ustası,*
Cediger curttun kambılı,	*Cediger yurdunun becerlisi,*
Kuykalañgan Çorodon	*Kavurup geçen Çoro'dan*
Eki tügöy kan öldü,	*İki denk han öldü,*
Erenderdin baarı öldü,	*Erenlerin hepsi öldü,*
Azamat öldü, şer öldü,	*Yiğit öldü, arslan öldü,*
Ayla tapkıç akılman	*Çare bulucu bilgeler*
Külçorodon köp öldü.	*Külçoro'dan çok öldü.*
Külçoro atın ukkanda	*Külçoro adını duyunca,*
Kazattı köp curt baştadı	*Gazayı çok yurt başlattı,*
Malı menen canınan,	*Malı ile canından,*
Ookat kütkön aşınam,	*Geçim güttüğü aşından,*
Erkeletken başınan,	*Nazla büyüttüğü başından,*
Esi çıgıp cediger	*Aklı başından çıkıp Cediger,*
Takır keçip taştadı.	*Hepten vazgeçiverdi.*
Al Külçoro baatırdan	*O Külçoro bahadırdan:*
Kozgolgondo çañ çıgat,	*Kımıldayınca toz çıkar,*
Koygulaşsa kan çıgat,	*Çarpışsa kan çıkar,*
Karmaşa ketse kan çıgat,	*Boğuşmaya girse kan çıkar,*

Karmaşınan can çıgat.	*Boğuşmasından can çıkar.*
Külçoro mına degende	*Külçoro işte denince,*
Korgolorgo cer tappayt,	*Sığınacak yer bulamaz,*
Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
Kirerine kör tappayt.	*Girecek mezar bulamaz.*
Ayrı beles – kaykañdı	*Ayrı Beles yokuşunu*
Aşıp beret kayran curt,	*Aşıverir zavallı yurt,*
Kara coltoy cılastın	*Kara bahtlı musibetin*
Kaarına çıdabay,	*Kahrına dayanamayıp,*
Kaçıp beret kayran curt,	*Kaçıverir zavallı yurt,*
Baatır Külçoro cayın men kördüm, El aytçu mıyzam uçat ko,	*Bahadır Külçoro'nun hâlini ben gördüm, El söyler ya, töre uçar ya,*
Baatır, kişmelüü içik, ak kalpak	*Bahadır, kürklü içlik, ak kalpak,*
Külçoro çoçko ölböyt ko,	*Külçoro domuz ölmez ya,*
Keñ kökürök, çalkak töş	*Geniş göğüslü, kabarık döşlü,*
Uzun boyluu, keñ dalı	*Uzun boylu, geniş omuzlu,*
Arı balban, arı şer	*Hem pehlivan, hem arslan,*
Adamdan çıkpayt mınday er.	*İnsandan çıkmaz böyle er.*
Bilegi coon, taş cürök	*Bileği kalın, taş yürekli,*
Özü bil müçölüü badirek	*Kendine has endamlı haylaz,*
El başkarıp, curt kütkön	*El yöneten, yurt güden*
Zarlardıgı bar eken,	*Heybeti var imiş,*
Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay-âlemi perişan eden,*
Mendeden balban can eken.	*İnsandan üstün pehlivan canmış.*
Komokoyluu sır nayza	*Kancalı sırlı mızrağı,*
Oñuraytıp karandı	*Karaltıyı delik deşik edip,*
Uruşar coogo aştaptır,	*Savaşacak düşmana bilemiş,*
Uşunça milek kaptasa	*Bunca millet saldırsa,*
Korkup koltuk açpaptır.	*Korkup koltuk açmamış.*
Cediger tügöl kıtaydı	*Cediger değil, tüm Kıtay'ı,*
Cetkileñ kazat bolgondo	*Yetkin gaza koptuğunda,*
Koendoy cerge cançıptır,	*Tavşan gibi yere saplamış,*
Koygulaşsa köp duşman	*Çarpışınca çok düşmandan,*
Çoçkoñ korkup koltuk açpaptır.	*Domuzun korkup koltuk açmamış.*
Kayra tartpas çın caydı	*Geri dönmez gerçek hâli*
Külçoronun üstündö	*Külçoro'nun üstünde*
Serpişçi tonu seksen tört,	*Savaş kürkü seksen dört,*
Serpişken cagı kızıl ört,	*Savurduğu yanı kızıl alev,*

Mendeden bölök şer eken
Cediger tügül aalamdı
Buy kıluuçu neme eken.
Canım birge kurdaş, ay,
Külçorosu ölböyt ko,
Külçoro tirüü turganda
Semeteydi berbeyt ko.
Mıktap kirip çabışsak
Ay tügönüp, kün ötüp,

İnsandan başka arslanmış,
Cediger değil, âlemi
Perişan edecek şeymiş.
Canım bir yoldaşım, ay,
Külçoro'su ölmez ya,
Külçoro diri dururken,
Semetey'i vermez ya.
Sıkıca girip vuruşsak,
Ay tükenip, gün geçip,

Aradan mınça tün ötüp,
Uruş kılsak minetip,
Cazgı çıkkan calbırak
Köktöp çöbü bışat ko,
Koko kuurap, çañ cürüp
Manastan kalgan san düynö
Çorosu tirüü barıñda
Cediger bizge berbeyt ko.
Agañ Toltoy, Çınkoco
Alardın salgan kebi ele,
Ay-aalamdan Çorosun
Artıgıraak dedi ele,
Tolkup kara cediger
Toypoñdoşkon ceri bar,
Toypoñdoşup kırılıp,
Al tozoku Çorodon
Çoçup kalgan çeni bar,
Kalk çurkurap kaçkanı
Kapıray Çoro arslanı
Balban öldü, şer öldü,
Mañdaylaşkan er öldü.
Eñkeygende er saydı,
Mendeden çıkpayt mınday can.
Tak elüünü katar bir saydı.
Körömbü dep oturam?
Betteşe kelse Çorodon
Begim, uksañ sırımdı
Ölömbü dep oturam?»
Dep, oşentip, er Kıyaz

Aradan bunca gece geçip,
Böylece savaş etsek,
Baharda çıkan yaprağın
Yeşerip otu olgunlaşır ya,
Sap kuruyup, toz kalkıp,
Manas'tan kalan sayısız malı,
Çorosu diri durdukça,
Cediger, bize vermez ya.
Ağan Toltoy, Çınkoco,
Onların söylediği sözdü,
Ay-âlemden Çorosunu
Üstün tutmuştu hani,
Coşan kara Cediger'in
Tepinip durduğu yeri var,
Tepinerek kırılıp,
O cehennemlik Çoro'dan
Ürküp kaldığı demi var,
Halkın çığrışıp kaçtığı,
Vay be, Çoro arslanı,
Pehlivan öldü, arslan öldü,
Karşısına dikilen er öldü.
Eğildiğinde er sapladı,
İnsandan çıkmaz böyle can.
Tam elliyi sıra sıra sapladı.
Görür müyüm diye oturuyorum?
Yüz yüze gelsem Çoro'dan,
Beyim, duysan sırrımı,
Ölür müyüm diye oturuyorum?"
Deyip, böylece, er Kıyaz,

Ay Külçoro kıyın dep
Sakalı ketip birindep,
Köödönü kirildep,
Denesi korkup zirildep,
Cürök tuylap, al ketip,
Kıyaz mintip turdu ele,
Çubaktın uulu Kançoro

Ah, Külçoro yamandır diye,
Sakalı dökülüp tel tel,
Göğsü hırıldayıp,
Bedeni korkup titreyip,
Yüreği çarpıp, gücü gidip,
Kıyaz böyle durmuştu,
Çubak'ın oğlu Kançoro,

Kara niet al Çoro
Çoronu kuday urdu ele.
«Cılgınduu, Keñ-Kol, keñ Talas
Kançoroñdun kebi bul.
Baskın Kıyaz oozuñdu.
Ceti-Özönçö cer beken
Cerge kirgin sen Kıyaz
Külçoro menden er beken.
Adırmaktuu buygattı
Çala cürgön col ele,
Anday Çoro köödöktü
Ala cürgön kol ele.
Atañdın körü, er Kıyaz
Eren sendey bolobu?
Kuldan korktuñ kuturgur
Seni er degen kişi oñobu?
Tüp atası Çılaba
Tügöngür cayın suraba?
Tukumu aram çorodon
Tuura korkup turganıñ.
Atası kıtay Almambet
Añgıl-deñgil kıtaydan
Atañdın körü, Kıyaz kul,
Ança nege korkosuñ?
Atası ayban Çoronun
Dostum, andan korkkon oñobu?
Serpişke kirçü mıktısı,
Atası kıtay Almambet
Bolotton ayza boolaşıp,
Er öltürüp, çañ salıp,
Kakançı menen coolaşıp,

Kara niyetli o Çoro,
Çoro'yu Tanrı çarpmıştı:
"Cılgınduu, Keñ-Kol, geniş Talas,
Kançoro'nun sözü budur.
Kapat Kıyaz ağzını.
Ceti-Özön kadar yer miymiş,
Yerin dibine gir sen Kıyaz,
Külçoro benden yiğit miymiş?
Engebeli kuytuları
Yarım yürünen yoldu,
Öyle Çoro toyunu
Alıp götüren koldu.
Atanın körü, er Kıyaz,
Er dediğin senin gibi olur mu?
Kuldan korktun kudurmuş,
Sana er diyen kişi onar mı?
Kök atası Çılaba,
Tükenesicenin hâlini sorma!
Soyu haram çorodan
Düpedüz korkup durman.
Atası Kıtay Almambet,
Dağınık düzensiz Kıtay'dan,
Atanın körü, Kıyaz kul,
O kadar niye korkarsın?
Atası hayvan Çoro'nun,
Dostum, ondan korkan onar mı?
Savaşa girecek yamanı,
Atası Kıtay Almambet,
Çelikten mızrak bağlayıp,
Er öldürüp, toz salıp,
Kakançı ile düşmanlaşıp,

Öz atasın öltürüp,
Tayanganı şer kankor
Zordugu biyik too bolgon,
Kelbersigen er Kalça
Koñurbay menen coo bolgon.
Kakandan kaçıp atası
Korgolooçu cer izdep,
Koşuna-koñşu er izdep,
Kıtay, kırgız kılım curt
Kıylaga salgan çuulgan.

Öz atasını öldürüp,
Dayandığı arslan hunhar,
Zorbalığı yüce dağ olmuş,
Kurumlanan er Kalça
Koñurbay ile düşman olmuş.
Kakan'dan kaçıp atası,
Sığınacak yer arayıp,
Konu komşu er arayıp,
Kıtay, Kırgız, cihan yurdu,
Nicesine salmış velvele.

Azıp kelgen atası
Almambetten tuulgan,
Bagılgan Çoro denekul
Baarına kırgın saldı – dep,
Maktap Kıyaz, sen munu.
Kalıñ kara cediger
Ayta turgan kebim bar,
Almambet uulu Çoronun
Aylasın tabar özüm bar,
Atsız kalgan törönü
Tegerektey barıñar,
Teminip soguş salıñar,
Kıdırata karabay,
Kılça candı ayabay,
Kızıtalak kankordun
Kırgın kıla salıñar!»
Dep, oşentip, Kançoro
Cetkileñ kepten süylödü,
Cerge kirsin, ant urgur
Cedigerdi küülödü.
Baatırların kayradı,
Barlık çırın sayradı,
Seldesi bar kocosu,
Ayza alganda şaşpası,
San koldon kayra kaçpası,
Kaçıragan ereni,
Kara köñül bereni,
Kançoro kandın aldına

Yolda azıp gelen atası,
Almambet'ten doğmuş,
Beslenme Çoro, kul beden,
Hepsine kırgın saldı diye,
Övüp durursun Kıyaz, sen bunu.
Kalabalık kara Cediger,
Söyleyecek sözüm var,
Almambet oğlu Çoro'nun
Çaresini bulacak ben varım,
Atsız kalan beyi
Çepeçevre kuşatıp varın,
Mahmuzlayıp savaş salın,
Sıra sıra bakmadan,
Kıl kadar canı esirgemeden,
Kahrolası hunharın
Kırgınını koparıverin!"
Deyip, böylece, Kançoro,
Yetkin sözden söyledi,
Yerin dibine girsin, ant çarpmış,
Cediger'i coşturdu.
Bahadırlarını biledi,
Bütün kavgasını dile döktü,
Sarıklı hocası,
Mızrak alınca şaşmayanı,
Sayısız koldan kaçmayanı,
Kaçırtan ereni,
Kara gönüllü yiğidi,
Kançoro hanın önüne

Kaptap kelip turdu ele,
Soguşka kılgan dobulbas
Dobulbas ünü bakıldap,
Ceznay ünü takıldap,
Kerney, surnay tarttırıp,
Kerikke darı arttırıp,
Kelip cetip turdu ele.
Kayrattuu eri Kançoro
Kara askar toonun teñindey,

Akın akın gelip durmuştu,
Savaş için yapılmış davul,
Davulun sesi gümleyip,
Tunç borunun sesi takırdayıp,
Boru, zurna çaldırıp,
Gergedana barut yükletip,
Gelip yetişip durmuştu.
Gayretli eri Kançoro,
Kara heybetli dağın dengi gibi,

Kep aydagan Kıyazı,
Alaskar toonun belindey,
Kaynap çıktı cediger
Tuş-tuştun şamal celindey,
Boz bodurdu bet alıp,
Boz mingenin bir bölüp,
Ayzasın berip koluna
Adırdın tosçu coluna
Anı bölüp salıptır,
Ayzakerden dañgılın
Aybalta çapçu kambılın
Kara mıltık kars etse,
Kaçkandı bilbes tecelin.
Çoguu san kol kaptasa,
Çoçubay turgan kösölün.
Segizge bölüp, kol aydap,
Serpişçüsün mol aydap,
Coon öpkö kürsüldök
Ayza sunar türsüldöp,
Acaldı coodon tartpasın
Alıştan kayra kaytpasın
Aydap çıgıp Kançoro
Emi ketirdi curttun aylasın. Ayçürök
erkek tuugansıp,
Keñ Talastın boyunda
Kolu kaptap kelatat,
Cılgınduunun betinde
Çoguu kaptap kelatat.
Cañırıktın Car-Kıya

Söz süren Kıyaz'ı,
Ala heybetli dağın beli gibi,
Kaynayıp çıktı Cediger,
Dört yanın rüzgârı, yeli gibi,
Boz tepeye yönelip,
Boza bineni bir ayırıp,
Mızrağını verip eline,
Kırların kesilecek yoluna
Onu ayırıp koymuş,
Mızrakçıdan ustasını,
Aybalta çalan becerlisini,
Kara tüfek çat edince,
Kaçmayı bilmez yılmazını.
Topluca sayısız kol saldırsa,
Ürkmeden duran kurdunu.
Sekize bölüp, ordu sürüp,
Savaşçısını bol sürüp,
Kalın ciğerli gümbürdek,
Mızrak uzatır güm güm edip,
Eceli düşmandan sakınmasın,
Boğuşmadan geri dönmesin,
Sürüp çıkıp Kançoro,
Şimdi yurdun çaresini bitirdi. Ayçürök
erkek doğmuşçasına,
Geniş Talas'ın boyunda
Ordusu akın akın geliyor,
Cılgınduu'nun yamacında
Topluca akıp geliyor.
Cañırık'ın Car-Kıya'sı,

Calgız maldın çubama
Kaptap kirdi kankordu
Cediger türün suraba.
Kum-Kıyanın ceek col
Caynap çıgıp kelatat,
Kurttay kaptap cediger
Kaynap çıgıp kelatat.
Üç-Koşoydu etektep,
Köbü çıgıp kelatat,
Kötörmönü bet alıp,
Körsöñ mınday cediger
Köbü çıgıp kelatat.

Semetey turgan bereniñ
Ayrı beles aç kaykañ
Astı tüz eñ boz taypañ
Bolkuldap basıp ayanıp,
Ayköl şeriñ uşunday,
Baya Akkelteni tayanıp,
Ok ötpögön Akolpok
Akolpoktu camınıp,
Cazayıldı salınıp,
Atsız kalıp küyünüp
Amanat candan tüñülüp,
Kayrıla basıp bolkuldap,
Kapa bolup er kökcal
Kayran candan tüñülüp,
Kançanı çaap, kol kurap,
Sultan bolgon curt surap,
Atasınan babası
Arslandıgın karaçı.
Buuruldu sanap küyünüp,
Ölüm dese cön ele
Alcaktap külüp süyünüp.
Karaanın körüp kankordun
Er Kançoro, zor Kıyaz
Aalamga tatır kol aydap.
Al kolunun baarısın
Tegerekte çoguu aydap,

Tek malın geçidine,
Bastırıp girdi hunhara,
Cediger'in hâlini sorma.
Kum-Kıya'nın kıyı yolundan
Kaynaşıp çıkıp geliyor,
Karınca gibi kaynayıp Cediger,
Kaynayıp çıkıp geliyor.
Üç-Koşoy'un eteğinden,
Çoğu çıkıp geliyor,
Kötörmö'ye yönelip,
Görsen böyle Cediger,
Çoğu çıkıp geliyor.

Semetey duran yiğidin,
Ayrı Beles aç yokuşu,
Önü düz, bozkır düzlüğü,
Gümbür gümbür basıp yürüyüp,
Cömert arslanın işte böyle,
Demin Akkelte'ye dayanıp,
Ok geçmeyen Akolpok,
Akolpok'a bürünüp,
Cazayıl'ı kuşanıp,
Atsız kalıp yanıp,
Emanet candan umut kesip,
Döne döne basıp ağır ağır,
Kederlenip er bozkurt,
Kıymetli candan umut kesip,
Nicesini vurup, ordu kurup,
Sultan olup yurt yönetip,
Atasından dedesine,
Arslanlığına bak hele.
Buurul'u anıp yanıp,
Ölüm deyince düpedüz,
Sırıtıp gülüp sevinip.
Karaltısını görüp hunharın,
Er Kançoro, ulu Kıyaz,
Âleme bedel ordu sürüp.
O ordusunun hepsini
Çevrede topluca sürüp,

Camgır kılıp, caa tartıp,
Möndürdöy kılıp ok atıp,
Ayköl şerge karata
Adis mergen Kançoro
Araan ooz sır cebe
Anı menen cüzdü atıp,
Anın ogu cetkiçe
Aydalıda boz kelte
Munu menen cüzdü atıp,
Cer carılıp bakırıp,
«Bagıştap» uraan çakırıp,

Yağmur edip, yay çekip,
Dolu gibi ok atıp,
Cömert arslana doğru,
Usta nişancı Kançoro,
Geniş ağızlı sırlı oku,
Onunla yüz kez atıp,
Onun oku yetişene dek,
Omuzdaki boz kelteyi,
Bununla yüz kez atıp,
Yer yarılırcasına bağırıp,
"Bagış!" diye nara atıp,

Cediger dep çuu tartıp,
Cetik kaptap alıptır.
Ayta-buyta degiçe,
Asıl şerdin aldına
Açıp közdü cumgança
Külçoro kelip kalıptır.
Kaptagan coonu körgöndö
Köödöndögü köp sanaa
Kökcal tuugan Çoronun
Közünün caşı on talaa.
Agarıp öñü suyulup,
Eki közdön akkan caş
Akırek ıldıy kuyulup,
Abasına Külçoroñ,
Şay koldogon şer Çoroñ,
Şamdagayı bolcolsuz
Şakıldagan er Çoroñ,
Kaptagan koldun aldında
Kıcıldap san kol ceterde,
Kıyınsıngan kankordu
Tegerektep keterde,
Kol aldında Külçoro
Bozdop turdu kaygırıp.
Kantip tursun can çıdap,
Karaldı kılgan kabılan
Kankorunan ayrılıp,
Cetkileñ Çoroñ küyünüp,

Cediger diye çığlık koparıp,
İyice sarıp almış.
Şunu bunu deyinceye dek,
Asil arslanın önüne,
Göz açıp kapayınca,
Külçoro gelivermiş.
Saldıran düşmanı görünce,
Göğsündeki bunca kaygı,
Bozkurt doğan Çoro'nun
Gözünün yaşı on dere.
Benzi ağarıp solup,
İki gözden akan yaş,
Köprücükten aşağı dökülüp,
Amcasına Külçoro'n,
Erenler koruyan arslan Çoro'n,
Çevikliği ölçüsüz,
Şakırdayan er Çoro'n,
Saldıran ordunun önünde,
Kaynaşıp sayısız kol yetişirken,
Yaman geçinen hunharı
Çepeçevre saracakken,
Ordunun önünde Külçoro,
Ağlayıp durdu kederlenip.
Nasıl dursun can dayanıp,
Göz bebeği ettiği kaplan,
Hunharından ayrılıp,
Yetkin Çoro'n yanıp,

Cediger kolun körgöndö	*Cediger ordusunu görünce,*
Cetik candan tüñülüp,	*İyice candan umut kesip,*
Kaarlanıp kamınıp,	*Kahırlanıp kuşanıp,*
Barıp cetti Külçoro,	*Varıp yetişti Külçoro,*
Abasına calınıp,	*Amcasına yalvarıp,*
Baana kılgan kabılan	*Sığınak ettiği kaplan:*
Baatır abañ er kökcal	*"Bahadır aban er bozkurt,*
Aytsam-aytsam bolboduñ,	*Söyledim söyledim, olmadın,*
Asili tilim albadıñ,	*Aslında sözümü tutmadın,*
Erdigiñ mol, esiñ cok	*Yiğitliğin bol, aklın yok,*
Eser* töröm, kantesiñ?	*Delişmen* beyim, ne yaparsın?*
Artık tuugan kabılan	*Üstün doğan kaplan,*
Azaptı caman tarttıñbı?	*Azabı fena mı çektin?*
Akkelteñdi tayanıp,	*Akkelte'ne dayanıp,*
Çamaa çarçap, al ketip,	*Takatin tükenip, gücün gidip,*
Azaptı mintip tarttıñbı?	*Azabı böyle mi çektin?*
Ar Buuruldan acırap,	*Yürük Buurul'dan ayrılıp,*
Kökcal, añgırap kereez ayttıñbı?	*Bozkurt, inleyip vasiyet mi ettin?*
El başkarıp, curt bagıp,	*El yönetip, yurt besleyip,*
Eçendi kılıp kördüñbü?	*Nicesini yapıp gördün mü?*
Canıña cakın Kançoro	*Canına yakın Kançoro,*
Iniñen korduk kördüñbü?	*Kardeşinden horluk mu gördün?*
Kançoro boldu duşmanıñ,	*Kançoro oldu düşmanın,*
Baatır, içiñde kaldı buşmanıñ,	*Bahadır, içinde kaldı tasan,*
Bul Kançoro bolboso,	*Bu Kançoro olmasaydı,*
Irgabayt belem börkümdü,	*Sallamaz mıydım börkümü,*
Çınmaçın buzgan kayran can	*Çınmaçın'ı bozan kıymetli can,*
Çıgarbayt belem körkümdü.	*Göstermez miydim hünerimi.*
Kayrabayt belem ayzamdı	*Bilemez miydim mızrağımı,*
Aydabayt belem aramdı	*Sürmez miydim haramı,*
Kırbayt belem talkalap,	*Kırmaz mıydım paralayıp,*
Uşul kızıtalak cediger	*Şu kahrolası Cediger'i,*
Bul öñdöngön camandı.	*Bu suretteki kötüyü.*
Kokuy, abam kabılan,	*Vay, abam kaplan,*
Özöndön küygön ört caman	*Vadiden yanan yangın kötü,*
Özüñdön kaçıp kutulgan	*Senden kaçıp kurtulan*
Bul Kançoro it caman,	*Bu Kançoro it, kötü,*
Kokuy aba, kebimdi uk	*Vay aba, sözümü dinle,*

Tuuganıñ boldu duşmanıñ,
Içiñde kalsın buşmanıñ,
Karın bölöñ Ümötöy
Ümötöy soyup büktödüñ,
Taecem bata bersin dep,
Buurul atka cüktödüñ,
Ar Buuruldan ayrıldıñ
Bitteyinde birigip,
Barmaktayda baş koşkon
Kenedeyde kezigip,
Bitteyinde birikken
Buurul attan ayrıldıñ.
Kıstoonu kıyın körgönsüz,

Akraban oldu düşmanın,
İçinde kalsın tasan,
Teyze oğlun Ümötöy,
Ümötöy'ü kesip büktün,
Teyzem dua etsin diye,
Buurul ata yükledin,
Yürük Buurul'dan ayrıldın,
Bit kadarken birleşip,
Parmak kadarken baş koşan,
Kene kadarken karşılaşıp,
Bit kadarken birleştiğin
Buurul attan ayrıldın.
Darlığı çetin görmüşsünüz,

Koluñan Buurul ketken soñ
Oşol kezden ölgönsüz,
Ay kararıp bürköldü,
Tünüm kanday boluçu?
Çama çarçap, al ketti
Künüñ kanday boluçu?
Senin közüñ cumulsa
Argın menen kırgızdın
Ayılı kanday konuuçu?
Asıl Bakay, enekem
Aylası kanday boluçu?
Kereeziñ baykap, kebiñdi ayt
Karaguldun sakalın
Men ketkenge cer kayda?
Kokuy aba, er sultan
Men kirerge kör kayda?
Kereeziñdi ayt, kebiñdi ayt, Kırgın kılıp aalamdı
Tay-kunanday tebişken,
Talaşıp emçek emişken,
Taalayım abam kebiñdi ayt,
Tuuganım dep, Kançoro
Cer caynagan cediger
Ceti kün cattım aralap,
Çamam çarçap, al ketip,

Elinden Buurul gittikten sonra
O andan beri ölmüş gibisiniz,
Ay kararıp buluta büründü,
Gecem nice olurdu benim?
Takat tükendi, güç gitti
Günün nice olurdu senin?
Senin gözün yumulursa
Argın ile Kırgız'ın
Obası nice konardı?
Asil Bakay, anacığım
Çaresi nice olurdu?
Vasiyetini düşün, sözünü söyle Karagul'un sakalını
Benim gidecek yerim nerede?
Vah ağam, er sultan
Benim girecek mezarım nerede?
Vasiyetini söyle, sözünü söyle, Âlemi kırıp geçiren
Tay-kunan gibi tepişen,
Yarışarak meme emişen,
Talihim ağam, sözünü söyle,
Kardeşim diye, Kançoro
Yeri kaynatan Cediger
Yedi gün yattım içini yarıp,
Takatim tükenip, gücüm gidip,

Boyumdan kara kan ketip,
Ölböy çıktım kan abam,
Cetimiş cerden cara cep.
Altı kün tınbay aralap,
Amalım ketti, kan aba,
Altımış cerden cara cep.
Kanım kaldı bir kaşık,
Etim kaldı kök caşık.
Köödönümön al ketti,
Köp cerimen can ketti
Çama çarçap, al ketti»,
Dep, oşondoy degen soñ,
Oşondo töröm munu aytat:
Kıtaydan ölbös kayran can
Kırgızdan ölmök bolupmun,
Duşmandan ölbös kayran can
Aldeylegen Külçorom,
Tuugandan ölmök bolupmun.

Bedenimden kara kan akıp,
Ölmeden çıktım han ağam,
Yetmiş yerden yara yiyip.
Altı gün durmadan içinde dolaşıp,
Dermanım bitti, han ağa,
Altmış yerden yara yiyip.
Kanım kaldı bir kaşık,
Etim kaldı mosmor, ezik.
Göğsümden derman gitti,
Nice yerimden can gitti
Takat tükendi, güç gitti»,
Deyip böyle söyledikten sonra,
O zaman beyim şunu söyler:
Hıtay elinden ölmeyen aziz can
Kırgız elinden ölecekmişim,
Düşmandan ölmeyen aziz can
Ninniyle büyüttüğüm Külçorom,
Kardeş elinden ölecekmişim.

Keçee, beldi bekem buuganda
Beycindegi Kalçadan
Atamdın kunun kuuganda,
Toguz miñ eken cılkıçı
Cılkıçısın kırganda,
Kataldın uulu Karagul –
Al Karagul baatırdı
Sakalın culup kırkkanda.
Altı miñ kıtay, san kalday
Aralaş kırıp turganda
Mından ölböy ne boldum?!
Takır boydon culganda,
Kıylaga çapsam Taybuurul
Atım cetip turganda,
Datım cetip turganda
Mında ölböy ne boldum?
Aramdan* ölmök ekenmin,
Tuura eç neme bilbegen
Camandan ölmök ekenmin!
Ay, Külçoro, tuuganım,

Dün, beli sıkı kuşandığımda
Beycin'deki Kalça'dan
Babamın kan bedelini güttüğümde,
Dokuz bin imiş yılkıcısı
Yılkıcısını kırdığımda,
Katal'ın oğlu Karagul –
O Karagul bahadırın
Sakalını yolup kırktığımda.
Altı bin Hıtay, sayısız Kalday
Karman çorman kırıp dururken
O zaman ölmedim de ne oldum?!
Kökünden büsbütün yolduğumda,
Nicesine sürsem Taybuurul
Atım yetişip dururken,
Sözüm geçip dururken
Orada ölmedim de ne oldum?
Haram soydan ölecekmişim,*
Doğru hiçbir şey bilmeyen
Alçaktan ölecekmişim!
Ey Külçoro, kardeşim,

Tootoru menen Surkoyon
Eköön minsem kötörböy
Amalımdın ketkeni,
Acalımdın cetkeni,
Suu tügönüp, kün bütüp,
Acal ceter künümbü?
Çın acal cakın catkandın,
Bügün kördüm Külçoro
Çın topurak baskanın.
Zamanında Semetey
Aalamdı buzgan döö boldum,
Ayagında men özüm
At kötörbös cöö boldum.
Kereez söz aytam, ugup al,
Kuday üçün, men üçün

Tootoru ile Surkoyon
İkisine de binsem taşıyamadı
Dermanımın gittiğidir,
Ecelimin yettiğidir,
Su tükenip, gün bitip,
Ecelin yeteceği günüm müdür?
Gerçek ecelin yakın yattığının,
Bugün gördüm Külçoro
Gerçek toprağın bastığını.
Zamanında Semetey
Âlemi bozan dev oldum,
Sonunda ben kendim
At taşımaz yaya oldum.
Vasiyet sözü söylerim, dinle,
Tanrı için, benim için

Ceti kün tınbay soguş sal!
Baarı curtta cazık cok,
Başçıların caylay kör,
Curt büldürüp, el buzgan
Kançoro kuldu karmay kör!
Karmabasañ camanat,
Ölböy tirüü sen cürsöñ
Enekem, Bakay, Ayçürök
Bul üçöö saga amanat!*
Menin közüm cumulsa,
Keñ-Özön caylooñ col bolor.
Tonuñdu talap, bul kılıp,
Kelbersigen Külçorom,
Senin keñiri başıñ kor bolor. Er
Kıyazga kul kılıp,
Karaalduusu ölüüçü
Karaanduu kanı ölgöndö
Kalgan düynö, tümön mal
Kastarın tigip kayışıp,
Kaptap duşman bölgöndö
Kıstoo tartat çunak can,
Kıynalıp kuu can körüüçü
Acal cetip kün bütpöy,

Yedi gün durmadan savaş ver!
Bütün halkta suç yok,
Başbuğlarını tepeleyiver,
Yurdu yıkıp, eli bozan
Kançoro kulu yakalayıver!
Yakalamazsan yüz karası,
Ölmeyip sağ kalırsan
Anacığım, Bakay, Ayçürök
*Bu üçü sana emanet!**
Benim gözüm yumulursa,
Keñ-Özön yaylan yol olur.
Kürkünü yağmalayıp, mal edip,
Salınıp yürüyen Külçorom,
Senin koskoca başın hor olur. Er Kıyaz'a kul edip,
Karaltısı ulu olan ölürmüş
Heybetli hanı öldüğünde
Kalan dünyalık, tümen mal
Düşmanlık besleyip kıvranıp,
Düşman basıp bölüştüğünde
Sıkıntı çeker zavallı can,
Bunalıp kuru can görürmüş
Ecel yetip gün bitmeden,

Kantip mende ölüüçü?
Ay, Külçoro, berenim,
Adamdan artık erenim,
Astı çalkak, ak colum,
Arkası biyik, san kolum,
Menin közüm ötköndö
Kadiktüü duşman Kançoro
Erki menen boluçu,
Bakay menen Külçoro
Bilgenin kılat boluçu,
Öltürböstön citirbey
Külçorom seni koyuçu.
Taarınbagın Külçorom,
Kadırman ölsö, kalk ölöt,
Baştık ölsö, baarı ölöt,
Dardañdagan tuz aram
Bay ölgöndöy barbaktar,
Başçı bolup kırgızga

İnsan bende nasıl ölürmüş?
Ey Külçoro, yiğidim,
İnsandan üstün erenim,
Önü apaçık, ak yolum,
Ardı yüce, sayısız kolum,
Benim gözüm göçtüğünde
Sinsi düşman Kançoro
Dilediğince davranırdı,
Bakay ile Külçoro'ya
Bildiğini yapardı,
Öldürmeden, yitirmeden
Külçorom, seni sağ kor muydu.
Gücenme sakın Külçorom,
Kadri bilinen ölse, halk ölür,
Baş ölse, hepsi ölür,
Kasılıp gezen tuz haramı
Bey ölmüş gibi böbürlenir,
Kırgız'a başçı kesilip

Tuz aram çoçko dardaktar,
Menin közüm ötköndö
Kazına buzup aluuçu,
Karanga curttu saluuçu,
Talkalap eldi caynatıp,
Bütün kunduz terisin
Bagalekke karmatıp,
Kayra ayta körüüçü,
Cabıkpagın Külçorom,
Cazañdı kolgo berüüçü.
Özüñdü urup tokmoktop,
Korduktu koydoy saluuçu
Kasırettüü çunagım
Bu kegin senden aluuçu.
Eren adam tardıkpayt
Elge dañktuu eren er
Kul boluudan ardıkpayt.
Kıyaz olco kıldı – dep,
Bölüntö körbö kanıñdı,
Kıyba kımbat canıñdı,

Tuz haramı domuz kasılır,
Benim gözüm göçtüğünde
Hazineyi kırıp yağmalar,
Yurdu karanlığa salar,
Halkı darmadağın edip,
Bütün kunduz derisini
Paçalarına tutturup,
Sonra döner söylenirmiş,
Yılma sakın Külçorom,
Cezanı eline verirmiş.
Seni dövüp tokatlayıp,
Koyun gibi horluk edermiş
Kederli yavrucuğum
Bu öcünü senden alırmış.
Eren kişi darlanmaz
Elde şanlı eren er
Kul olmaktan ar duymaz.
Kıyaz ganimet etti – diye,
Böldürme sakın kanını,
Kıyma kıymetli canına,

Tuuganım arduu uul eleñ	*Kardeşim, arlı oğuldun*
Tögö körbö kanıñdı.	*Dökme sakın kanını.*
Kul boldum – dep ardıgıp,	*Kul oldum – diye arlanıp,*
Iylap kespe deniñdi	*Ağlayıp hırpalama tenini*
Eptep çıdap, el bolup,	*Bir yol bulup dayanıp, el olup,*
Er uulu menen teñ bolup,	*Er oğluyla denk olup,*
Uga kör, Çorom, kebimdi.	*Dinleyiver, Çorom, sözümü.*
Taba kör Talas ceriñdi	*Buluver Talas yerini*
Keñ-Koldon algın köçüñdü,	*Keñ-Kol'dan al göçünü,*
200790 Kelbersigen kesirden	*Kasılıp gezen küstahtan*
Ala kör itten öçüñdü!	*Alıver itten öcünü!*
Taba kör Keñ-Kol ceriñdi	*Buluver Keñ-Kol yerini*
Aldeylep bakkan Çorodon	*Ninniyle beslenip büyüyen Çoro'dan*
Ala kör eptep kegiñdi!	*Bir yolunu bulup alıver öcünü!*
Tulpar attın cakşısı	*Tulpar atın iyisi*
Tuz cüktösö coorubas,	*Tuz yükleseler yağır olmaz,*
Azamattın cakşısı	*Yiğidin iyisi*
Kulduktan köönü oorubas,	*Kulluktan gönlü incinmez,*
Urgaaçının mıktuusu	*Kadının yamanı*
200800 Otko caksa kül bolboyt,	*Ateşe yaksalar kül olmaz,*
Olcogo ketse küñ bolboyt,	*Ganimete gitse cariye olmaz,*
Emçek emgen tuuganı	*Meme emmiş öz kardeşi*
Olcogo ketken camanat	*Ganimete gitmek yüz karası*
Ayçüröktün boyunda	*Ayçürök'ün karnında*
Üç aylık perzent kaldı ele, Bul aytkanı çın eken,	*Üç aylık bir evlat kalmıştı, Bu dediği doğru imiş,*
Egerde erkek uul bolso,	*Eğer erkek oğul olursa,*
Külçoro menen Ayçürök,	*Külçoro ile Ayçürök,*
Sen ekööñö amanat!	*Siz ikinize emanet!*
Erkek bolboy kız bolso,	*Erkek olmayıp kız olursa,*
200810 Bar düynömdü cıya kör,	*Bütün varımı toplayıver,*
Iylabas cerge kıya kör.	*Ağlamayacağı yere veriver.*
Egerde erkek uul bolso,	*Eğer erkek oğul olursa,*
Toyuna top mal soygula,	*Toyuna sürüyle mal kesin,*
Atın Seytek koygula,	*Adını Seytek koyun,*
Moynuna tumar takkıla,	*Boynuna muska takın,*
On ekige kelgiçe	*On ikisine gelene dek*
Kirdi köynök kiygizbey,	*Kirli gömlek giydirmeden,*

	Çabıltıp çañga tiygizbey,	*Koşturup toza değdirmeden,*
	Kastarıñ mıktap tige kör!	*Kinini iyice bileyiver!*
200820	Kanattuuga kaktırbay,	*Kanatlıya çarptırmadan,*
	Kamçıluuga çaptırbay,	*Kamçılıya vurdurmadan,*
	Buzulgan aş cedirbey,	*Bozulmuş aş yedirmeden,*
	Körgön candın baarına	*Gören canların hepsine*
	Oñbogon cetim dedirbey,	*Onmaz yetim dedirtmeden,*
	Bek cakşılap bakkıla,	*Pek güzelce bakın,*
	On ekige kelgende	*On ikisine geldiğinde*
	Anan Talas tapkıla,	*Sonra Talas'ı bulun,*
	Bu közüm saga amanat	*Bu gözüm sana emanet*
	Maşayıktar* birigip,	*Meşayihler* birleşip,*
200830	Batadan bütüp turganda	*Hayır duayla vücut bulduğunda*
	Katagandın kan Koşoy	*Katagan'ın hanı Koşoy*
	Ulukman Koşoy abañız	*Lokman Koşoy ağanız*
	Oluya* Koşoy kabılan	*Evliya* Koşoy kaplan*
	Aytkan eken bababız,	*Söylemiş imiş atamız,*
	Astına miner atı cok	*Altına binecek atı olmadan*
	Buudandan ölöt eken dep,	*Küheylan yüzünden ölürmüş diye,*
	Alışkan astı kası cok	*Boy ölçüşecek hasmı olmadan*
	Manastın uulu bu kökcal	*Manas'ın oğlu bu bozkurt*
	Tuugandan ölöt eken dep,	*Kardeş elinden ölürmüş diye,*
200840	Ton azabın köp tartıp,	*Giyim azabını çok çekip,*
	Bözdön ölöt eken dep,	*Kaba bezden ölürmüş diye,*
	Bu özünön ölöt eken dep.	*Bu kendi elinden ölürmüş diye.*
	Babam Koşoy baatırdın	*Atam Koşoy bahadırın*
	Ce kara adırmak too emes,	*Ne kara sarp dağı değil,*
	Kañgaydan kaptap ok atkan	*Kañgay'dan basıp ok atan*
	Ce kara kalmak coo emes,	*Ne kara Kalmak düşmanı değil,*
	Atañdın körü, Külçoro,	*Vay atanın körü, Külçoro,*
	Cesir-cetim, miskinge	*Dul, yetim, miskine*
	Cetigim Çorom közüñ sal,	*Yetkinim Çorom, göz kulak ol,*
200850	Bul aytkanım bilip al.	*Bu dediğimi bilesin.*
	Emi, buudan çorom, tilimdi al	*Şimdi, küheylan çorom, sözümü tut*
	Cük kötörgüs nar eleñ	*Kaldırılmaz yükü taşır nar idin*
	Ay-aalamdı buy kılgan	*Bütün âlemi kasıp kavuran*
	Şer atalgan can eleñ.	*Şir diye anılan can idin.*
	Kayrat kılgın kapırga	*Gayret et kâfire karşı*

Kan Kançoro baatırga
Öç albasañ camanat.
Eñkeygen karı, bakır curt,
Enekem, Bakay karıya
Külçorom, saga amanat!
Bereki berizaada Ayçürök
Beytaalayga salam ayt,
Kara çaçın caybasın,
Kandap betin tıtpasın
Katındık kılıp kalbasın!
Kursaktagı çunakka
Küç keltirip salbasın!
Oloñdoy bolgon kayran çaç
Omuroo çenep örbösün,
Oyron töröm öldü dep
Ayçürök köönün bölbösün,
Kayran enem Kanıkey
Kayratı mıktuu can ele,
Acaldan murun carılıp.

Han Kançoro bahadırdan
Öç almazsan yüz karası.
Beli bükülmüş yaşlı, yoksul halk,
Anacığım, ihtiyar Bakay
Külçorom, sana emanet!
Şu perizat Ayçürök
Bahtsıza selam söyle,
Kara saçını yaymasın,
Kanatıp yüzünü yırtmasın
Kadınlık zaafına düşmesin!
Karnındaki yavrucağa
Zor verip zarar salmasın!
Yele gibi olan güzelim saçı
Göğsüne ölçüp örmesin,
Koca beyim öldü diye
Ayçürök gönlünü bölmesin,
Güzelim anam Kanıkey
Gayreti güçlü can idi,
Ecelinden önce yüreği yarılıp.

Şorduu enem ölbösün.
Baykuş enem dolunun
Mañday söögü kaykı ele,
Ar kaçandan, bir kaçan
Kün körörü taykı ele.
Kecigesi çöp ele,
Cırgalınan cılası
Asman cerden köp ele.
Çunagım botom öldü – dep,
Kaygırbasın degi ele.
Ataman kalgan Kumayık
Ardaktagan Aktaygan
Aza kütör añgırap,
Asman cerdi keyitip,
Ulup alar zañgırap.
Kumayık ünün ukkanda
Kayratı toluk kan ıylar,
Kadır bilgen şer ıylar,
Kadimki kara cer ıylar,

Kara bahtlı anam ölmesin.
Zavallı delişmen anamın
Alın kemiği yatıktı,
Ezelden beri her zaman
Gün görmesi kıttı.
Ensesi çöp gibi inceydi,
Sevincinden ağlayışı
Gökten yerden çoktu.
Yavrucuğum, botom öldü – diye,
Sakın kaygılanmasın.
Atamdan kalan Kumayık
El üstünde tutulan Aktaygan
Yas tutar inleyerek,
Göğü yeri sızlatıp,
Ulur durur çınlatarak.
Kumayık sesini duyduğunda
Gayreti tam han ağlar,
Kadir bilen şir ağlar,
Bildiğin kara yer ağlar,

	Kayıñ ıylar, tal ıylar,	*Kayın ağlar, söğüt ağlar,*
	Can-canıbar baarı ıylar,	*Canlı cansız hepsi ağlar,*
	Moynunda bolot kargını	*Boynundaki çelik tasmayı*
	Kargı tiştep kañıldap,	*Tasmayı dişleyip sızlanarak,*
	Kutpa közdöp añıldap,	*Kutba yönelip uluyarak,*
	Kaptalın bulup zırgıtıp,	*Böğrünü paralayıp fırlatıp,*
200900	Közdün caşın ırgıtıp,	*Gözünün yaşını savurup,*
	Bögüp alar Aktaygan,	*İçine gömer Aktaygan,*
	Calınsañ baspay köz caşın	*Yalvarsan da dinmeyen gözyaşını*
	Tögüp alar Aktaygan,	*Döküverir Aktaygan,*
	Iyne salıp bergensip,	*İğne batırılmış gibi,*
	Kurup alar Aktaygan,	*Kahrolur durur Aktaygan,*
	Meni coktop añgırap,	*Beni yoklayıp inleyerek,*
	Ulup alar Aktaygan.	*Ulur durur Aktaygan.*
	Aktaygan antip turganda,	*Aktaygan öyle dururken,*
	Ayban mintip turganda,	*Hayvan böyle dururken,*
200910	Adam ey, menin canım kanday –dep,	*İnsanoğlu, benim canım nice olur –diye,*
	Kuu körsö çöldön uçurbas,	*Kuğu görse çölden uçurmaz,*
	Köñülüñdü bölbögün,	*Gönlünü bölme sakın,*
	Kutman eleñ, muraa eleñ,	*Kutlum idin, mirasım idin,*
	Kurgan Çorom ölbögün!	*Zavallı Çorom, ölme sakın!*
	Altı miñ nar, miñ tayga	*Altı bin nara, bin taya*
	Satıp algan Aktinte	*Satın alınan Aktinte'yi*
	Kınınan suura kalbagın,	*Kınından sıyırıvermeyesin,*
	Kumayıkka teñelip,	*Kumayık'la bir tutunup,*
	Kıy süböönö salbagın,	*Böğrüne saplamayasın,*
	Kımbat inim Külçoro	*Kıymetli kardeşim Külçoro*
200920	Özüñdü özüñ carbagın,	*Kendini kendin yaralamayasın,*
	Anday capaa kılbagın.	*Öyle cefa etmeyesin.*
	Ayrı beles, aç kaykañ	*Yarık beller, aç sırtlar*
	Aşıp ketet Kumayık	*Aşıp gider Kumayık*
	Karasa közgö ilinbey,	*Baksan göze ilişmeden,*
	Kayda ekeni bilinbey,	*Nerede olduğu bilinmeden,*
	Cer düynödön cogolup	*Yeryüzünden yitip*
	Kaçıp ketet Kumayık,	*Kaçıp gider Kumayık,*
	Özön boyloy konduk – dep,	*Özen boyunca konduk – diye,*
	Kıraandardan ayrılıp,	*Kıranlardan ayrılıp,*
200930	Ört öçköndöy bolduk – dep,	*Ocağımız sönmüş gibi olduk – diye,*

Kokuy Çorom, ıylaba!
Aytıp tursam iş kıyın,
Cana ketet bir buyum,
Beycaylıgı cabılgan
Beren atam kökcaldan
Belekke kalıp tabılgan,
Kayran atam Manastan
Belekke cürüp kabılgan
Kulalı çaykap, kuş kılgan,
Kuday taala caratkan
Bir özümö tuş kılgan,
Sırtı kara, booru kök,
Közü kara, kök şal but,
Teköörü temir, teegi cez
Tentigende bolgon kez,
Kanatın cıyıp şukşurbas,
Kazdı körsö uçurbas.
Kuyrugun cıyıp şukşurbas,
Kurbaldaşım Akşumkar*
Baylap salsañ toktobos,
Keregeni boktobos.

Aman Çorom, ağlama!
Anlattıkça iş çetin,
Bir değerli varlık daha gider,
Serkeşliği dizginlenmiş
Yiğit atam bozkurttan
Armağan kalıp bulunan,
Güzelim atam Manas'tan
Armağan olarak gelip kavuşan
Çaylağı eğitip kuş eden,
Tanrı Teala'nın yarattığı
Bir bana denk getirdiği,
Sırtı kara, bağrı gök,
Gözü kara, bacağı gök çelik,
Pençesi demir, tırnağı tunç
Başıboş gezdiği çağlar oldu,
Kanadını toplayıp süzülmeden,
Kazı görse uçurtmaz.
Kuyruğunu toplayıp süzülmeden,
*Yaşıtım Akşumkar**
Bağlayıp koysan durmaz,
Keregeyi kirletmez.

Menin közüm ötköndö
Tegerenip barkıldap,
Ünün baspay tarkıldap,
Sañoor cünün tıtkılap,
Dayrıp möñküp uçkulap,
Mürüsün cerge kakkılar,
Kanatın cerge çapkılar.
Aytayın dese, tili cok
Aybandan estüü Akşumkar
Camgırlık cün bölünüp,
Cem çokubay barkıldap,
Közünün caşı tögülüp.
Öödö-tömön uçkulap,
Cibek boosun tıtkılap,
Aza kütöt Akşumkar.
Akşumkardı körgöndö
Köñülüñ keter bölünüp,

Benim gözüm göçtüğünde
Dönenip çığlık atarak,
Sesini kesmeden öterek,
Göğüs tüyünü didikleyip,
Deliye dönüp çırpınıp uçuşarak,
Omzunu yere vurur,
Kanadını yere çarpar.
Söylemek istese dili yok
Hayvandan akıllı Akşumkar
Yağmurluk tüyü ayrılıp,
Yem gagalamadan çığlık atıp,
Gözünün yaşı dökülüp.
Aşağı yukarı uçuşup,
İpek bağını didikleyip,
Yas tutar Akşumkar.
Akşumkar'ı gördüğünde
Gönlün gider bölünüp,

	Közüñdün caşı tögülüp,	*Gözünün yaşı dökülüp,*
200970	Köñülü muzdap, iç sızdap,	*Gönlü buz kesip, içi sızlayıp,*
	Kabırgañ keter kayışıp,	*Kaburgaların sızlar bükülüp,*
	Kanduu kara dart bolup,	*Kanlı kara dert olup,*
	Cürögüñ sızdap sayışıp,	*Yüreğin sızlayıp saplanıp,*
	Kan kaçıp öñüñ buzulup,	*Kan çekilip benzin bozulup,*
	Kursak kaynap, iç küyüp,	*Karnın kaynayıp, için yanıp,*
	Kurup, keyip turarsıñ.	*Kahrolup yanıp dursun.*
	Akşumkardı körgöndö	*Akşumkar'ı gördüğünde*
	Ölböstön murun ölörsüñ,	*Ölmeden önce ölürsün,*
	Oşondoy şumduk körörsüñ.	*Öyle bir dehşet görürsün.*
200980	Bir adamga colukpay,	*Bir insana rastlamadan,*
	Ayıp bolot Akşumkar,	*Yazık olur Akşumkar,*
	Bir adamga körünböy	*Bir insana görünmeden*
	Kayıp bolot Akşumkar,	*Kayıp olur Akşumkar,*
	Altın boosun talkalap,	*Altın bağını paralayıp,*
	Tıtıp ketet Akşumkar,	*Didip gider Akşumkar,*
	Kayıp bolup kalkıldap,	*Kaybolup süzülerek,*
	Kaçıp ketet Akşumkar,	*Kaçıp gider Akşumkar,*
	Kalıñ dümök çoñ balaa	*Yoğun kargaşa, büyük bela*
	Baştap ketet Akşumkar	*Başlatıp gider Akşumkar*
200990	Altın tuurun bir karar	*Altın tüneğine bir bakar*
	Taştap ketet Akşumkar».	*Bırakıp gider Akşumkar».*
	Dep, oşentip, Semetey	*Deyip, böylece, Semetey*
	Aytıp oozun tıygança,	*Söyleyip ağzını yumana dek,*
	Anday-mınday degiçe,	*Şöyle böyle diyene dek,*
	Kayratı toluk ıktuusu,	*Gayreti tam, ustası,*
	Kan tögüüçü mıktuusu,	*Kan dökücü yamanı,*
	Kıyaz menen Kançoro	*Kıyaz ile Kançoro*
	Cer caynata kol aydap,	*Yeri kaynatırcasına ordu sürüp,*
	Tümöndötüp mol aydap,	*Tümen tümen bol sürüp,*
201000	Ayrımaçtay agıstı	*Çatal gibi geçidi*
	Aşıp çıgıp kelatat.	*Aşıp çıkıp gelmekte.*
	Munun aldı cagı Car-Kıya	*Bunun ön tarafı Car-Kıya*
	Basıp çıgıp kelatat,	*Basıp çıkıp gelmekte,*
	Calgız attın çubama	*Tek atlık keçi yolundan*
	Çubap çıgıp kelatat,	*Sıra sıra çıkıp gelmekte,*
	Mına kurttay kaynap cediger	*İşte kurt gibi kaynayan Cediger*

	Adam çuulap çıgıp kelatat.	*İnsan çığrışıp çıkıp gelmekte.*
	Kılıççanı, şerleri	*Kılıçlıları, şirleri*
	Kırgınga kambıl erleri,	*Kırgına usta erleri,*
201010	Cazayıl karmap, caa tartçu	*Cazayıl tutan, yay çeken*
	Calañkıçtay baatırı,	*Azrail gibi bahadırı,*
	Ölümdön kaçpas dañgılı,	*Ölümden kaçmaz namlısı,*
	Ayzakerden kambılı,	*Mızrakçının ustası,*
	Can algıç türlüü ereni,	*Can alıcı türlü ereni,*
	Candı koybos bereni,	*Can komaz yiğidi,*
	Belgilüülör betinde,	*Ünlüleri ön safta,*
	Bereni Kıyaz çetinde,	*Yiğidi Kıyaz kenarda,*
	Columduular betinde,	*Uğurluları ön safta,*
	Munun colborsu Kıyaz çetinde,	*Bunun kaplanı Kıyaz kenarda,*
201020	Kayrandarı betinde,	*Seçkinleri ön safta,*
	Akıl tapçu kambılı,	*Akıl bulan ustası,*
	Atışka mıktuu dañgılı,	*Atışmada yaman namlısı,*
	Arslan Çoro özü bar,	*Arslan Çoro'nun kendisi var,*
	Kol cabıltıp, el aydap,	*Ordu yayıp, el sürüp,*
	Bülük menen çataktı	*Kargaşa ile kavgayı*
	Tilep çıgıp kelatat.	*Dileyip çıkıp gelmekte.*
	Cer caynagan cediger	*Yeri kaynatan Cediger*
	Cetip kaptap ketkin dep,	*Yetişip basıver diye,*
	Tübünö çoguu cetkin dep,	*Köküne hep birlikte varın diye,*
201030	Süröp çıgıp kelatat.	*Coşturup çıkıp gelmekte.*
	Erenderin, şerlerin	*Erenlerini, şirlerini*
	Kançoro kankor kanetet	*Hunhar Kançoro ne eylesin*
	Küülöp çıgıp kelatat.	*Kışkırtıp çıkıp gelmekte.*
	Oşol kezde Külçoro	*O sırada Külçoro*
	Kançoro kaptap ceterde,	*Kançoro basıp yetişirken,*
	Tegi kalbay cediger,	*Hiçbiri geri kalmadan Cediger,*
	Tegerektep ötördö,	*Çevirip geçerken,*
	Eren Kıyaz karısın	*Eren Kıyaz'ın kartlarını*
	Kayra aydadı Külçoro	*Geri sürdü Külçoro*
201040	Cedigerdin baarısın.	*Cediger'in hepsini.*
	Eren kaydan ayandı	*Eren nereden sakınsın*
	Cediger tümön, bul calgız	*Cediger tümen, bu yalnız*
	Balbandıgı Çoronun	*Pehlivanlığıyla Çoro'nun*
	Eer beldey beleste	*Eyer beli gibi yokuşta*

El çurkurap, çuu turup,
Belesçeni tayandı.
Öyüz-büyüz turuşup,
Ayza sunup, balta urup,
Bılçıldaşıp uruşup,
Erensingen kan ölüp,
Çıyragının baarı ölüp,
Abıkenin Akborçuk
Olbuy-solbuy kamçı urup,
Külçoro cürөt bakırıp,
«Manastap» uraan çakırıp.
Bölüp ketip baratat,
Uygu-tuygu tüşürüp,
Cedigerdin kalıñ kol
Kayra aydadı sapırıp,
Erensingen kan ölüp,
Bayanı ayzakerdin köbü ölüp, Calgız koldu aralap,
Ölgönünön kalganı
Beş-Taş başı Bek-Cayloo
Bekinişip cölönüp,
Beypay müşkül eken dep,
Cediger cürөt küyünüp,
Ay Külçoro baatır dep,
Ay-aalamdı talkalap,
Kum talkan kılçu kapır dep, Uygu-tuygu tüşürüp,
Ulama* aytkan kep ele

El çığrışıp, gürültü kopup,
Bel sırtına dayandı.
Karşılıklı duruşup,
Mızrak uzatıp, balta vurup,
Şakır şakır vuruşup,
Erenlik taslayan han ölüp,
Çeviklerinin hepsi ölüp,
Abıke'nin Akborçuk'una
Sağlı sollu kamçı vurup,
Külçoro gezer bağırıp,
«Manas!» diye uran çağırıp.
Bölüp geçip gitmekte,
Allak bullak edip,
Cediger'in kalabalık kolunu
Geri sürdü savurup,
Erenlik taslayan han ölüp,
Şanlı mızrakçıların çoğu ölüp, Yalnız orduyu yarıp,
Ölenden geri kalanı
Beş-Taş başı Bek-Cayloo'ya
Gizlenip yaslanıp,
Belalı müşkül imiş diye,
Cediger gezer yanıp yakılıp,
Ay Külçoro bahadır diye,
Bütün âlemi parçalayıp,
Kum gibi un ufak eden kâfir diye, Allak bullak edip,
Ulema'nın söylediği söz idi*

Ay-aalamdı Külçoro
Talkan kılar deer ele.
Bu kırgızga tuulgan
Ornotuuçu çep eken,
Munu menen uruşkan
Bu kuday urgan kep eken,
Aylasın tappay cediger
Añ-tañ kaldı Çorogo,
Berendigi Çoronun
Ozup ketip baratat,

Bütün âlemi Külçoro
Un ufak eder derlerdi.
Bu, Kırgız'a doğmuş
Sağlam dikilen kale imiş,
Bununla savaşmak
Bu, Tanrı'nın çarptığı iş imiş,
Çaresini bulamayıp Cediger
Şaşakaldı Çoro'ya,
Yiğitliğiyle Çoro'nun
Öne geçip gitmekte,

Semeteyden san koldu
Tozup ketip bara atat,
Ozup ketip baratat.
Eki cagın karanıp,
Erdi-murdun calanıp,
Kaarlanıp zırgıtıp,
Karşı aldında kelgenin
Şıyraktan alıp ırgıtıp,
Alıs bolso cediger
Ayza sunup şokşoktop,
Astına cakın kalganın
Aybaltalap tokmoktop,
Cüzdön kırktan toptotup,
Bet aldına kabılgan
Ölüp ketip baratat.
Mıktuu salış boldu ele
Köp uruşup turuşup,
Capanı Çoro baştaptır
Cana kımbat kuu candı
Kılga baylap taştaptır,
Ölö berse köönü dep
Buzuktu Çoro baştaptır,
Aygaydı arbın salıptır,
Uy tügündöy cediger
Aralaşıp kalıptır.

Semetey'den sayısız orduyu
Dağıtıp savmakta,
Öne geçip gitmekte.
İki yanına bakınıp,
Dudağını burnunu yalayıp,
Öfkelenip fırlatıp,
Karşısına geleni
Baldırından tutup fırlatıp,
Uzakta ise Cediger
Mızrak uzatıp dürterek,
Önüne yakın kalanı
Aybaltayla dövüp,
Yüzer kırkar toplatıp,
Önüne çıkan
Ölüp gitmekte.
Yaman çarpışma olmuştu
Çok vuruşup duruşup,
Cefayı Çoro başlatmış
Yine kıymetli kuru canı
Kıla bağlayıp bırakmış,
Ölürse ölsün gönlü diye
Bozgunu Çoro başlatmış,
Haykırışı bolca salmış,
Sığır kılınca Cediger
Birbirine karışmış.

Alaman uruş, çoñ kırgın
Kıyla dümök akkan kan
Kıl murutun şıypaytıp,
Ölüp catkan dalay can.
Cer buzulup, too köçüp,
Cetkileñ dümök bobu çañ,
Kagıştı Çoro saldı ele
Tootoru menen kampayıp,
Coldon Kıyazı çıgıp kaldı ele. Kırk kalça menen egegen,
Cedigerdin Kıyazga
Almambettin kıraanı
Eki közü kızarıp,

Yağma savaşı, büyük kırgın
Nice kargaşa, akan kan
Kıl bıyığını sarkıtıp,
Ölüp yatan nice can.
Yer bozulup, dağ göçüp,
Yaman kargaşa, toz duman,
Çarpışmayı Çoro salmıştı
Tootoru üstünde kasılıp,
Yoldan Kıyaz'ı çıkıvermişti. Kırk Kalça ile bilenmiş,
Cediger'in Kıyaz'ına
Almambet'in kıranı
İki gözü kızarıp,

Içi küyüp, çok bolup,
Bir kol salbay Kıyazga
Kantip tursun toktolup?
«Can – dep Kuday calgasa
Cedigerdin ereni
Er Kıyazga cetsem – dep,
Taamay sayıp bu kuldu
Talkan kılıp ötsöm – dep,
Kılıçtap başın alsam – dep,
Kelişimdüü Sırnayza,
Içinen çıkkan kara kan
Kımızça cuta kalsam – dep,
Üröndöy kanın çaçsam – dep,
Çıkanaktın tuşu dep,
Bolup catkan kagıştı
Suu sepkendey bassam – dep,
Çın öpkönün özü dep,
Kıyazdı Kuday bere kör!» –
Dep, oşentip, Külçoro
Kemerdin berki beti – dep,
Öpkö boordun çeti – dep,
Ölçöösünün tuşu – dep,
Öküldögön kuturgur,
Ölçölüü ceriñ uşu – dep,
Sundurganda kızargan,
Coogo bettep sunganda
Colu bolgon Sırnayza
Kırk kulaçtay uzargan,
Muştaganda al ketken,
Uçu ilinse kan ketken,

Uçu bolot, börü til,
Saygan can tirüü kalbagan,
Çiyip ötkön adamı
Akırı tirüü barbagan,
Kurap atıp ulatkan,
Adamdın köz caşı menen
sugartkan,
Aylap-cıldap Bölökbay

İçi yanıp, kor olup,
Bir saldırmadan Kıyaz'a
Nasıl dursun bekleyip?
«Can – deyip Tanrı esirgerse
Cediger'in ereni
Er Kıyaz'a yetişsem – diye,
Tam saplayıp bu kulu
Un ufak edip geçsem – diye,
Kılıçla başını alsam – diye,
Endamlı Sırnayza,
İçinden çıkan kara kanı
Kımız gibi yutuversem – diye,
Tohum gibi kanını saçsam – diye,
Dirseğin hizası diye,
Olup biten çarpışmayı
Su serpmiş gibi bastırsam – diye,
Tam ciğerinin kendisi diye,
Kıyaz'ı Tanrı vere gör!» –
Deyip, böylece, Külçoro
Kemerin beriki yüzü – diye,
Ciğerle bağrın kıyısı – diye,
Ölçüsünün hizası – diye,
Böğürüp duran kudurmuş,
Ölçülü yerin işte bu – diye,
Uzatıldığında kızaran,
Düşmana doğrultup uzatıldığında
Yolu açık olan Sırnayza
Kırk kulaç dek uzayan,
Vurduğunda derman kesen,
Ucu ilişse kan akıtan,

Ucu çelik, kurt dili,
Sapladığı can sağ kalmayan,
Çizip geçtiği adamı
Sonunda sağ varmayan,
Kura kura ulanıp yapılmış,
İnsanın gözyaşı ile
suvarılmış,
Aylarca yıllarca Bölökbay

Coogo ılayık çenegen.	*Düşmana layık biçmiş.*
Alban türlüü uu menen	*Türlü türlü zehir ile*
Kobuluna sologon,	*Yivine sindirilmiş,*
Kaykalaşa ketken can	*Onunla çarpışan can*
Arbınıraak korogon.	*Daha bol telef olmuş.*
Körsöñ ayza uşunday	*Görsen mızrak işte böyle*
Kökcalıñdın Sırnayza	*Bozkurdunun Sırnayza'sı*
Tüpögü kuçak barbaygan,	*Püskülü kucak dolusu kabaran,*
Cön ele türtüp ötsö, kan caygan,	*Şöyle bir dürtüp geçse kan yayan,*
Taamay tiyip ötkön cer	*Tam değip geçtiği yer*
Cön ele kemegedey alcaygan.	*Düpedüz ocak çukuru gibi açılan.*
Kelip cetti Kıyazga.	*Gelip yetişti Kıyaz'a.*
Tuura turgan adamdın	*Dosdoğru duran adamın*
Arı taysa Sırnayza	*Ötesine kaysa Sırnayza*
Çırdın anık közü dep,	*Kavganın tam gözü diye,*
A düynö ketken arslandar	*Öte dünyaya göçen arslanlar*
Ata-baba koldo – dep,	*Ata-baba, destek ol – diye,*
Çın koldooruñ çın bolso,	*Gerçek desteğin gerçekse,*
Koldosoñ uşul coldo – dep,	*Destekleyeceksen bu yolda – diye,*
Şay koldogon şer Çoro	*Şay'ın koruduğu şir Çoro*
Cetip ayza saldı ele,	*Yetişip mızrak salmıştı,*
Çıkanaktın kiyinin	*Dirseğin gerisine*
Taamay saybay şer Çoroñ	*Tam saplayamadan şir Çoron*
Canday sayıp kaldı ele.	*Sıyırtarak saplamıştı.*
Ok ötpögön ak kübö	*Ok geçmez ak zırhı*
Eşe sayıp saldı ele,	*Burarak delip saplamıştı,*
Iç etinen kara ton	*İç etine dek kara tonu*
Teşe sayıp saldı ele.	*Deşerek saplamıştı.*
Anık ayza tiybesten	*Asıl mızrak değmeden*
Sırnayzanın küüsünön,	*Sırnayza'nın savruluşundan,*
Candap ketken düüsünön	*Yanından geçen uğultusundan*
Esten talıp, iç küyüp,	*Bayılıp, içi yanıp,*
Esi ketken Kıyazdın	*Aklı giden Kıyaz'ın*
Közü ketip alaktap,	*Gözü kayıp fıldır fıldır,*
Esten tanıp şalaktap,	*Kendinden geçip sarkarak,*
Toktolbogon er Çoro	*Duraksamayan er Çoro*
Tolkup ayza saldı ele.	*Coşup mızrak salmıştı.*
Taamay saybay kayran er	*Tam saplayamadan güzelim er*

Caza sayıp kaldı ele.
Tootorudan toñkoyup,
Kıyaz tüşüp kaldı ele.
Kolundagı coykuma
Kından suura kalgıça
Kılıçtap başın algıça
Ilaçınday şıpıldap,
Toktolboston cetkiçe,
Toodoy bolgon Kıyazdı
Cetip başın keskiçe
Adis balban Kançoro
Aradan çıga kalganı.
Mañdaylaşıp turuşup,
Ayza cetpey arslandar
Mıltıktaşıp uruşup,
Adis kıyın mergeni
Kaptaldan çıga kelgeni.
Al Kançoro bakırdı:
«Abıkenin Aktelki
Aktelkini baylay at,
Mingen atın caylay at.
Mingenin cay kılbasañ
Buurusunun burdurbayt,
Kara tacal Külçoro
Cer üstünö turguzbayt.
Bolotuñdu mokotot,
Bolumuñdu cogotot,
Amal menen albasañ,

Iska geçirip saplamıştı.
Tootoru'dan tepetaklak,
Kıyaz düşüvermişti.
Elindeki kırıcı kılıcını
Kından sıyırana dek
Kılıçla başını alana dek
Laçin gibi süzülüp,
Durmaksızın yetişene dek,
Dağ gibi olan Kıyaz'ın
Yetişip başını kesene dek
Usta pehlivan Kançoro
Aradan çıkıverdi.
Yüz yüze duruşup,
Mızrak yetişmeden arslanlar
Tüfekleşip vuruşup,
Usta, çetin nişancısı
Yandan çıkageldi.
O Kançoro bağırdı:
«Abıke'nin Aktelki'si
Aktelki'yi vurup bağlayın,
Bindiği atı vurup devirin.
Bindiğini yok etmezseniz
Sabanınızı sürdürmez,
Kara Deccal Külçoro
Kimseyi yeryüzünde komaz.
Çeliğinizi köreltir,
Varlığınızı yok eder,
Hile ile almazsanız,

Artık balaa, çoñ dümök
Baş cagına salbasañ,
Kanatınan kayrılıp,
Mingeninen ayrılıp,
Akır zaman kılbasañ,
Anan kiyin Çorosun
Cöö tüşürüp albasañ,
Külçoro atçan turganda
Alış kılıp Çorogo
Adam alı cetebi?!

Aşkın belayı, büyük kargaşayı
Başına sarmazsanız,
Kanadından kırılıp,
Bindiğinden ayrılıp,
Kıyameti koparmazsanız,
Ondan sonra Çoro'sunu
Yaya düşürüp almazsanız,
Külçoro atlı dururken
Çoro ile boy ölçüşmeye
İnsanın gücü yeter mi?!

Kuturup ölgön Çorodon
Kezikken aman ketebi?!
Coogo bettep çettegen,
Cologon candı örttögön,
Boo cologon aman ketpegen,
Karasaat Çoronun
Atka balban, cöögö cok
Atın atıp kalıñar,
Tegiz kaptap cediger
Kuturma tiygen Çoronu
Tegerektey salıñar!
Tegi curtum mınday» – dep,
Tekşi kirdi mergeni.
Közgö atuuçu ıktuusu,
Körüngöndü köp atıp,
Könüp kalgan mıktuusu
Karı cilik tübünö,
Kabırga söök kaşına,
Kak cüröktün başına,
Karmap mergen öttü ele.
Tütündön murun Akborçuk
Canı çıgıp ketti ele.
Şay koldogon Külçoro
Kapalanıp kaygırıp,
Kazatka minçü Aktelki,
Aktelkiden ayrılıp,
Kanatı sınıp bügüldü,
Kayran candan tüñüldü.
Aybaltaga alışıp,

Kudurup ölesi Çoro'dan
Karşılaşan sağ gider mi?!
Düşmana karşı önde giden,
Yaklaşan canı ateşe veren,
Bölük bölük geleni sağ komayan,
Kara saatli Çoro'nun
Atta pehlivan, yayan hiç
Atını vurup düşürün,
Hep birden basıp Cediger
Kuduz değmiş Çoro'yu
Çepeçevre kuşatıverin!
İşte böyle, halkım» – diye,
Nişancıları hep birden girdi.
Göze atıcı ustası,
Görüneni çok vurup,
Eli alışmış yamanı
Pazı kemiğinin dibine,
Kaburga kemiğinin kıyısına,
Tam yüreğin başına,
Nişan tutup avcı geçmişti.
Dumandan önce Akborçuk'un
Canı çıkıvermişti.
Şay'ın koruduğu Külçoro
Kederlenip kaygılanıp,
Gazaya bindiği Aktelki,
Aktelki'den ayrılıp,
Kanadı kırılıp büküldü,
Aziz candan umut kesti.
Aybaltayla kapışıp,

Akborçuktan ayrılıp,
Külçoro cöö salışıp,
Çımınday candan tüñülüp,
Çıñdap çoroñ küyünüp,
Kızıl kanga orontup,
Atıp catkan mergenge
Kıyın capaa, çoñ dümök
Salıp turgan mergenge,
Sundurganın soo koyboy,

Akborçuk'tan ayrılıp,
Külçoro yaya dövüşüp,
Sinek kadar candan umut kesip,
İyice yanıp yakılıp çoron,
Kızıl kana bulayıp,
Atıp duran nişancıya
Ağır cefa, büyük kargaşa
Salıp duran nişancıya,
Doğrulttuğunu sağ komayan,

Alıp turgan mergenge
Cetik külük Külçoro
Cebeden murun cetti ele,
Cetip başın kesti ele.
Uygu-tuygu tüşürüp,
Kalaymandı saldı ele,
Tandalmaluu kırk mergen
Kılça koyboy calgızın
Kırıp emi saldı ele.
Kırgın kılıp barısın
Kılıçtap başın aldı ele,
Mergenderin kırgıça,
Kırgın kılıp turguça
Esinen tangan Kıyazga
Er Kançoro cetiptir,
Cetken cerde Kıyazdı
Ok ötpös tondu kiygizip
Ok cetpegen Tootoru
Tootoruga mingizip,
Öçkön otun tamızıp,
Ölçü canın tirgizip,
Bagıştın uulu Kıyazdı
Al Kançoro baatırıñ
Aman alıp öttü ele.
Kaptalınan Külçoro
Caaday uçup ıpıldap,
Cöö çurkasa kıraan kul
Karçıgaday şıpıldap,
Kançorogo cetti ele.
Kançorogo cetkende

Alıp duran nişancıya
Yetkin yüğrük Külçoro
Okdan önce yetişmişti,
Yetişip başını kesmişti.
Allak bullak edip,
Kıyameti salmıştı,
Seçme kırk nişancıyı
Kıl kadar komadan, yalnız başına
Kırıp geçirivermişti.
Kırgın edip hepsinin
Kılıçla başını almıştı,
Nişancılarını kırana dek,
Kırgın edip durana dek
Kendinden geçmiş Kıyaz'a
Er Kançoro yetişmiş,
Yetiştiği yerde Kıyaz'a
Ok geçmez tonu giydirip
Ok yetişmeyen Tootoru'ya
Tootoru'ya bindirip,
Sönmüş ateşini tutuşturup,
Ölecek canını diriltip,
Bagış'ın oğlu Kıyaz'ı
O Kançoro bahadırın
Sağ alıp geçmişti.
Yanından Külçoro
Yay gibi uçup süzülerek,
Yaya koşsa kıran kul
Atmaca gibi seğirtip,
Kançoro'ya yetişmişti.
Kançoro'ya yetiştiğinde

Bek şamdagay dañgıl kul,
Berendigi bolcolsuz
Külçoro degen kambıl kul:
«Ant urgurum, ant ursun,
Ak cılkının çañı ursun,
Atakem Manas cana ursun!
Enekem Kanıkeydin sütü ursun,
Abakem Semeteydin küçü ursun!

Pek çevik, namlı kul,
Yiğitliği ölçüsüz
Külçoro denen usta kul:
«Ant çarpasıcam, ant çarpsın,
Ak yılkının tozu çarpsın,
Atam Manas dahi çarpsın!
Anam Kanıkey'in sütü çarpsın,
Ağam Semetey'in gücü çarpsın!

Kulun-tayday tebiştik,
Talaşıp emçek emiştik,
Çalgındı birge çalıştık,
Ereşen tartıp, er bolup,
Er uulu menen teñ bolup,
Kıtaydan cılkı alıştık.
Ee ant urgan Kançoro
Kay cerde köñül kalıştık?
Arkaluu abam sen eleñ,
Aldıñda iniñ men elem.
Kez bolgon coonu ceçü elem,
Semetey menen Kançoro
Eki abamdın aldında
Kurman bolom deçü elem.
Tapkan curtuñ cediger
Moynuma saldıñ booluktu,
Duşman bolup ok atıp,
Artıkça kıldıñ cooluktu.
Küydürdüñ da bışırdıñ
Küyüp ölgön Kançoro
Örttöndüñ da çok kıldıñ
Örttönüp ölgön Kançoro.
Kara-Kıya urçuktan
Kalkıldagan zakım cok,
Muruntan tındım kılbagan
Menin kan abamda akıl cok,
Ay-aalamdan tuzu aram
Kançoro, sen öñdöngön kapır cok!
Sen öñdöngön aramdı
Koltuk açkan camandı
Emi tuugan desem oñombu?

Kulun-tay gibi tepiştik,
Yarışıp meme emiştik,
Keşfe birlikte çıktık,
Erginleşip er olup,
Er oğluyla denk olup,
Hıtay'dan yılkı aldık.
Ey ant çarpmış Kançoro
Nerede gönül koyduk birbirimize?
Arkam olan ağam sendin,
Önündeki kardeşin bendim.
Rast gelen düşmanı yenerdim,
Semetey ile Kançoro
İki ağamın önünde
Kurban olurum derdim.
Bulduğun yurdun Cediger
Boynuma taktın bağı,
Düşman olup ok atıp,
Düşmanlığı aşırı ettin.
Yaktın da pişirdin
Yanıp ölesi Kançoro
Kavurdun da kor ettin
Yanıp kül olası Kançoro.
Kara-Kıya burnundan
Süzülen pus yok,
Öteden beri rahat vermeyen
Benim han ağamda akıl yok,
Bütün âlemde tuzu haram
Kançoro, senin gibi kâfir yok!
Senin gibi haram soyluyu
Koltuk açan alçağı
Şimdi kardeş desem onar mıyım?

Seni tuugan degen can
Egerde eki bolobu?
Cılgınduu Keñ-Kol boyu urgur,
Keñ Talastın oyu urgur!
Almambet, Çubak atı urgur,
Moyununa mingizip,
Bolumdu bakkan bata urgur!

Sana kardeş diyen can
Bir daha olur mu hiç?
Ilgınlı Keñ-Kol boyu çarpsın,
Geniş Talas'ın ovası çarpsın!
Almambet, Çubak adı çarpsın,
Boynuna bindirip,
Varlığı besleyen dua çarpsın!

	Argın, kırgız curtu urgur,	*Argın, Kırgız yurdu çarpsın,*
	Çoñ enem Çıyırdının sütü urgur!	*Büyük anam Çıyırdı'nın sütü çarpsın!*
	Kıyındarı karısı	*Çetinleri, yaşlısı*
	Keçee Cılgınduunun oyunda,	*Dün Cılgınduu'nun ovasında,*
201350	Üç-Koşoydun boyunda,	*Üç-Koşoy'un boyunda,*
	Erikkende ekööbüz,	*İçimiz sıkıldığında ikimiz,*
	Eeligip elik atkanda,	*Coşup karaca vurduğumuzda,*
	Kündüzü arak, tünü kız	*Gündüzü rakı, gecesi kız*
	Kürküröp oynop catkanda,	*Gürleyip oynayıp yatarken,*
	Cayanı kesip cedirdi	*Sağrı etini kesip yedirdi*
	Ak kalpak kırgız uulunan	*Ak kalpaklı Kırgız oğlundan*
	Abakem töröm Semetey	*Ağam beyim Semetey*
	Kaçan çoro dedirdi» –	*Ne zaman çoro dedirtti» –*
	Dep, oşentip, Külçoro	*Deyip, böylece, Külçoro*
201360	Kaarlanıp kakayıp,	*Öfkelenip dikilip,*
	Oozunan calın şırkırap,	*Ağzından alev fışkırıp,*
	Kanduu betin kan çalıp,	*Kanlı yüzünü kan bürüyüp,*
	Kara közü surdanıp,	*Kara gözü sertleşip,*
	Açuusu kelip köz caynap,	*Öfkesi gelip gözü parlayıp,*
	Artık tuugan Çoronun	*Üstün yaratılmış Çoro'nun*
	Kan içmesi bek karmap,	*Kan içiciliği pek tutup,*
	Şamdagayı bolcolsuz,	*Çevikliği ölçüsüz,*
	Şay koldogon Külçoro	*Şay'ın koruduğu Külçoro*
	Kınsız kılıç baylanıp,	*Kınsız kılıç kuşanıp,*
201370	Coo börüsü Külçoro	*Düşman kurdu Külçoro*
	Celigip çurkap cetti ele,	*Coşup koşup yetişmişti,*
	Atka minip Kançoro	*Ata binip Kançoro*
	Kamınıp kaça bergiçe	*Davranıp kaçana dek*
	Kaardı katuu baştadı,	*Kahrı sert başlattı,*
	Cakası altın, ceñi cez,	*Yakası altın, yeni tunç,*
	Kayran eneñ Kanıkey kılgan	*Güzelim anan Kanıkey'in yaptığı*
	ok ötpös Altımış cerden cara cep.	*ok geçmez Altmış yerden yara yiyip.*
	Ok ötpöstün etegin	*Ok geçmezin eteğini*
	Oyo çaap saldı ele.	*Oyarak biçip salmıştı.*
201380	Astındagı mingeni	*Altındaki bindiği*
	Köböş kandın Köktelki	*Köböş hanın Köktelki'si*
	Köktelkinin bir sanın	*Köktelki'nin bir sağrısını*
	Üzö çaap saldı ele.	*Koparak biçmişti.*

Kalıñ kara cediger
Kaptap ket duşman uşu dep,
Kançoro ündü saldı ele,
Kaptap kirdi Çoronu
Büt cediger baarısı.
Caaluuları caa tartıp,
Mıltıkçanı ok atıp,
Kumurskadan bılkıldap,
Kalıñ kara cediger
Kurçap ketti kılkıldap:
Kançoro, Kıyaz kanısı
Tügü kalbay düñgüröp,
Tüp kötörö barısı
Cazayıl atıp, caa tartıp,
Caman soguş boldu ele.
Oşo kezde Külçoro
Astında tulpar atı cok,
Kazatka miner buudan cok,
Kara kılçu tuugan cok,
Baykuştugu sında cok,
Acıratıp aluuçu
Abası kıraan mında cok,
Çama çarçap, al ketip,
Kubat kurup, dem çarçap,
Şayman boşop alsırap,
But şiltebey kansırap,
Ceti kün tınbay aralap,
Celip-cortup cöö cürüp,
Cetimiş cerden cara cep,
Altı kün tınbay aralap
Alsıraptır Külçoro
Şayman çarçap, dem kurup,

Kalabalık kara Cediger
Basın, düşman işte bu diye,
Kançoro ses salmıştı,
Basıp girdi Çoro'ya
Bütün Cediger'in hepsi.
Yaylıları yay çekip,
Tüfekçileri ok atıp,
Karıncadan sık kaynaşıp,
Kalabalık kara Cediger
Kuşatıverdi dalgalanıp:
Kançoro, Kıyaz hanları
Hiçbiri kalmadan gümbürdeyip,
Topyekûn hepsi
Cazayıl atıp, yay çekip,
Fena savaş olmuştu.
O sırada Külçoro
Altında tulpar atı yok,
Gazaya binecek küheylan yok,
Güvenip dayanacak kardeş yok,
Zavallılığı tarifsiz,
Ayırıp kurtaracak
Kıran ağası burada yok,
Takat tükenip, güç gidip,
Kuvvet kuruyup, soluk yorulup,
Gücü gevşeyip dermansızlaşıp,
Ayak atamayıp kan yitirip,
Yedi gün durmadan içinde dolaşıp,
Koşup seğirtip yaya yürüyüp,
Yetmiş yerden yara yiyip,
Altı gün durmadan dolaşıp
Dermansız düşmüş Külçoro
Güç yorulup, soluk kuruyup,

Kayrat kaçıp, içi açıp,
Beli ketip mekçeyip,
Közü irmelbey çekçeyip,
Baltırı oorup sögülüp,
Talkan bolup taman et
Taşka tiyip bölünüp,

Gayret kaçıp, karnı acıkıp,
Beli gidip iki büklüm olup,
Gözü kırpılmadan faltaşı açılıp,
Baldırı ağrıyıp sökülüp,
Un ufak olup taban eti
Taşa değip parçalanıp,

Tarçılık tüşüp kuu canga	*Darlık düşüp kuru cana*
Aalamdın şeri Külçoro	*Âlemin şiri Külçoro*
Tartayçuuday körünüp,	*Kupkuru çöpe dönmüş görünüp,*
Demi kurup, al çarçap,	*Soluğu kuruyup, gücü yorulup,*
Alışkanı cediger	*Kapıştığı Cediger*
Kuu ölüm eske körünüp.	*Kuru ölüm gözüne görünüp.*
Keñ dünüyö tar bolup,	*Geniş dünya dar olup,*
Kazı cebes er çoroñ	*Kazı yemez er çoron*
201430 Kara öpkögö zar bolup,	*Kara ciğere muhtaç olup,*
Sana saylap bölünüp	*Kaygı saplanıp içi bölünüp*
Kızıtalak kuu ölüm	*Kahrolası kuru ölüm*
Koştooçuday körünüp,	*Yoldaş olacakmış gibi görünüp,*
Dünüyö sööm tar bolup,	*Dünya bir karış dar olup,*
Külçoroñ turdu kar bolup.	*Külçoron kaldı hor olup.*
Kançoro turdu bakırıp:	*Kançoro durdu bağırıp:*
«Kalıñ kara cediger	*«Kalabalık kara Cediger*
Kaptap ket» – dep çakırıp.	*Basın» – diye çağırıp.*
Oozdon kara kan ketip,	*Ağızdan kara kan gidip,*
201440 Kastarın tikken kan bolup,	*Düşmanlığını kuşanmış han olup,*
Ereniñ kaydan ayandı	*Erenin nereden sakınsın*
Mına kımız içpes er Çoroñ	*İşte kımız içmez er Çoron*
Cediger kıstap can açıp,	*Cediger sıkıştırıp canı yanıp,*
Kıygıl suuga zar bolup.	*Bulanık suya muhtaç olup.*
Arak içpes şer Çoroñ	*Rakı içmez şir Çoron*
Açkıl suu tappay kar bolup,	*Ekşi su bulamayıp hor olup,*
Çın ayabay küç kelip,	*Gerçekten pek zor gelip,*
Kaptatıp kirip ok atkan	*Bastırıp girip ok atan*
Kançorodo balaa bar,	*Kançoro'da bela var,*
201450 Külçoronun denede	*Külçoro'nun bedeninde*
Ok cañılgan cara bar.	*Ok değmiş yara var.*
Kaçıp kirer tokoy cok,	*Kaçıp girecek orman yok,*
Mında kara kılar tuugan cok, Oylop turgan kezimde,	*Burada güvenilecek kardeş yok, Düşünüp durduğum çağda,*
Belesi biyik beli cok,	*Yamacı yüce beli yok,*
Suu cutkurup, köz aççu	*Su yutturup göz açtıracak*
Abası sultan şeri cok.	*Sultan ağası, şiri yok.*
Alasa kıstap kirgende	*Alçaktan sıkıştırıp girdiğinde*
Uşunday eken düynö bok,	*Böyleymiş işte, dünya bok,*

Öz darmanı cetkiçe
Kılıp turat Külçoro
Bet aldına kelgenin
Kılıç menen kıymalap,
Kırıp turat Külçoro
Erenderin kandarın
Calgızın canga colotpoy,
Kırıp turat aların
Tolgono albay şer Çoro
Mol azap körüp er Çoro,
Muunu boşop ayanıp,
Eçkiliktin Kara-Zoo,
Melmildegen ülkön too,
Mazarluunu tayanıp,
Küügüm kire, kün bata,
Kalıñ el tınıp, tim cata,
Bolkuldap basıp ayanıp,
Kurçanganı boz kise
Alakeñ kandın Sırbarañ
Beren, Sırbarañdı tayanıp.
Içi örttönüp al ketip,
Basıp kaçıp baypaktap,
Kapka-Taşka toktodu,
Kayran canga küç kelip,
Çımınday candın özünö
Mına oşondo Külçoro
Kaçankını coktodu:
«Keçee Oogandı buzup kol salıp,
Keçee Ombunu buzup olco alıp,
Orçun elge kol salıp,
Ay-aalamdı buy kılıp,
Toylop turgan kezimde,
Mında ölböy ne boldum.
Duşman emes kayran can

Öz dermanı yettiğince
Yapıp durur Külçoro
Önüne geleni
Kılıç ile doğrayıp,
Kırıp durur Külçoro
Erenlerini, hanlarını
Tek başına can yaklaştırmadan,
Kırıp durur yamanlarını
Dönüp kıvranamaz olup şir Çoro
Bol azap görüp er Çoro,
Dizinin bağı çözülüp duraksayıp,
Eçkilik'in Kara-Zoo'su,
Uçsuz bucaksız ulu dağ,
Mazarluu'ya dayanıp,
Alacakaranlık çöküp, gün batarken,
Kalabalık halk susup, sessiz yatarken,
Sendeleyerek yürüyüp duraksayıp,
Kuşandığı boz kise
Alake hanın Sırbarañ'ı
Yiğit, Sırbarañ'a dayanıp.
İçi tutuşup güç gidip,
Yürüyüp kaçıp tökezleyerek,
Kapka-Taş'ta durdu,
Aziz cana zor gelip,
Sinek kadar canının kendine
İşte o zaman Külçoro
Geçmiş günleri andı:
«Dün Oogan'ı bozup ordu salıp,
Dün Ombu'yu bozup ganimet alıp,
Koskoca ele ordu salıp,
Bütün âlemi kasıp kavurup,
Toy edip durduğum çağda,
O zaman ölmedim de ne oldum.
Düşman elinden değil aziz can

Közümön ölmök ekenmin,
Bölök emes kayran can
Özümdön ölmök ekenmin,
Kazatka miner buudan cok

Göz göre göre ölecekmişim,
Yabancıdan değil aziz can
Kendimden ölecekmişim,
Gazaya binecek küheylan yok

	Talaada kalmak ekenmin,	*Kırda kalacakmışım,*
	Kayran candı caşırıp,	*Aziz canı gizleyip,*
	Ordo kalmak ekenmin,	*Or içinde kalacakmışım,*
201500	Kañgırap kaçıp talaada	*Avare kaçıp kırlarda*
	Koldo kalmak ekenmin,	*Elde tutsak kalacakmışım,*
	Ayıkpagan bir azap,	*Onulmaz bir azap,*
	Duuda kalmak ekenmin.	*Kavgada kalacakmışım.*
	Aykırıgı baş cargan	*Haykırışı baş yaran*
	Çuuda kalmak ekenmin.	*Gürültüde kalacakmışım.*
	Minip kaçar buudan cok,	*Binip kaçacak küheylan yok,*
	Birikteşken tuugan cok,	*Birlik olacak kardeş yok,*
	Atañdın körü, kuu düynö.	*Vay atanın körü, kuru dünya.*
	Mınday azap bolorbu?	*Böyle azap olur mu?*
201510	Azaptı tartıp Külçoro	*Azabı çekip Külçoro*
	Korduk körüp ölö albay,	*Horluk görüp ölemeyip,*
	Öz candı özü kıya albay,	*Öz canına kendi kıyamayıp,*
	Eçkiliktin toosuna	*Eçkilik'in dağına*
	Eptep cetip tayanıp,	*Güçbela varıp dayanıp,*
	Eren kökcal cattı ele.	*Eren bozkurt yatmıştı.*
	Kapıray, ay karañgı bürköldü, Basa berse meyli – dep,	*Hayret, ay karanlığa büründü, Basıp geçse varsın – diye,*
	Tünü kanday bolot dep?	*Gecesi nice olur diye?*
	Ayköl abam Semetey	*Ayköl ağam Semetey*
	Ayrı beles kaykanda	*Çatal belin sırtında*
201520	Arbayıp cöö kaldı ele.	*Bir başına dikilip yaya kalmıştı.*
	Künü kanday bolot dep?	*Günü nice olur diye?*
	Oşondo kökcal Semetey	*O zaman bozkurt Semetey*
	Kıymıl etip şaşbastan,	*Kımıldayıp acele etmeden,*
	Ayrı beles kaykañdan	*Çatal belin sırtından*
	Aşıp-şaşıp basbastan,	*Aceleyle aşıp gitmeden,*
	Zıñ-zıñ etip kenebey,	*Dimdik yürüyüp aldırmadan,*
	Ölüm menen cediger	*Ölüm ile Cediger'i*
	Bul eköönü kökcalıñ	*Bu ikisini bozkurdun*
	Buçkagına teñebey,	*Tırnağına denk tutmadan,*
201530	Ce bir akıl oylop kenebey	*Ne bir çare düşünüp aldırmadan*
	Astıñkı Kıyaz, Kançoro	*Aşağıdaki Kıyaz, Kançoro*
	Bul eköönü kökcalıñ	*Bu ikisini bozkurdun*
	Degi ele buçkagına teñebey,	*Hiç mi hiç tırnağına denk tutmadan,*

	Erdik menen şerdikti	*Erlik ile şirliği*
	Caratkanıñ kubattap,	*Yaradan'ın güç verip,*
	Bergen eken çenebey.	*Vermiş imiş ölçüsüz.*
	Munun teñebegen sebebi:	*Bunun aldırmayışının sebebi:*
	Munun tüp atası Tügöl kan	*Bunun kök atası Tügöl han*
	Tübünön Kıdır daarıgan,	*Kökünden Hızır dokunmuş,*
201540	Munun başkı atası baarı kan	*Bunun baş ataları hep han*
	Başınan Kıdır daarıgan.	*Başından Hızır dokunmuş.*
	Kazat kılgan cerine	*Gaza ettiği yere*
	Kozgolgondo bir kökcal	*Bir bozkurt kımıldandığında*
	Koroodoy kızıl tal bütkön,	*Ağıl kadar kızıl söğüt bitmiş,*
	Atasınan babası	*Babasından atası*
	Munun artıktıgın karaçı,	*Bunun üstünlüğüne baksana,*
	Telegeyi teñ ele	*Her yanı kusursuz denkti*
	Için karap otursañ	*İçine bakıp otursan*
	Cer cüzünön keñ ele,	*Yeryüzünden genişti,*
201550	Aybattuu azar salbagan	*Heybetli, kimseye ezinç salmayan*
	Kökcaldıgı körünöö	*Bozkurtluğu apaçık*
	Buga ukuruk kayrar kalbagan».	*Buna ukuruk çevirecek kalmamış».*
	Mına oşondoy Semetey	*İşte öyle Semetey*
	Baatırdıgı başkaça	*Bahadırlığı bambaşka*
	Kaptap ketse köönü – dep.	*Gönlü isterse basıp geçer – diye.*
	Atsız kalıp ayköl şer	*Atsız kalıp ayköl şir*
	Kaygılanıp kayran er	*Kaygılanıp güzelim er*
	Ayrı-beles akıska	*Ayrı-beles geçidinde*
	At ötpöy turgan capızga	*At geçmez alçak yerde*
201560	Ak kañkını cazdanıp,	*Ak kaltağı yastık edip,*
	Kıbılanı baştanıp,	*Kıbleye baş koyup,*
	Çoñ terdikti salınıp,	*Büyük terliği altına serip,*
	Akolpoktu camınıp,	*Akolpok'u örtünüp,*
	Cumulgan közü açılbay	*Yumulan gözü açılmadan*
	Sungan butu tartılbay,	*Uzattığı ayağı çekilmeden,*
	Kozgolup kökcal kenebey,	*Kımıldanmaya bozkurt tenezzül etmeden,*
	Ata, kozgolbogon kayran şer	*Ah, kımıldamayan güzelim şir*
	Ata, koloktogon kurgan er	*Ah, boylu boyunca uzanan zavallı er*
	Cana baatır kökcaldın	*Yine bahadır bozkurdun*
201570	Catkan ceri oşol cer.	*Yattığı yer o yerdir.*
	Baatırıñ antip catkanda	*Bahadırın öyle yatarken*

	Tün belgisi cogolup,	*Gece nişanı yitip,*
	Taraza cıldız batkanda	*Terazi yıldızı battığında*
	Tañ supalap zirildep,	*Tan yeri ağarıp titreyip,*
	Tañ kaşkayıp atkanda,	*Tan apak söktüğünde,*
	Tañ sögülüp turganda,	*Tan sökülüp dururken,*
	Tañ atardın muzdak celi urganda,	*Tan atarken buz gibi yeli vurduğunda,*
	Kaçıp cürgön mından köp.	*Kaçıp dolaşan bundan çok.*
	Özöndün celi zirildep,	*Vadinin yeli ürperip,*
	Asmandan cıldız birindep,	*Gökten yıldız tek tek dökülüp,*
201580	Too-toonun celi zırıldap,	*Dağların yeli uğuldayıp,*
	Asmandan cıldız birindep,	*Gökten yıldız tek tek dökülüp,*
	Kıbıla közdöy çurkurap,	*Kıbleye doğru akışıp,*
	Cerge carık tiydi ele,	*Yere ışık değmişti,*
	Cer körünüp turdu ele,	*Yer görünüp durmuştu,*
	Kuday betiñ körgözbö,	*Tanrım, böylesini gösterme,*
	Adam, karasa közgö ilinbey,	*İnsan, baksa göze ilişmeden,*
	Anın kaysı ekeni bilinbey.	*Onun hangisi olduğu bilinmeden.*
	Tolkup çıktı bir baraan	*Dalgalanıp çıktı bir karaltı*
	Tokoy dese el eken,	*Orman desen halk imiş,*
201590	Tolup kaptap cediger	*Dolup taşarak Cediger*
	Topurak caap, toz uçup,	*Toprak yağıp, toz uçup,*
	Kaptap kalgan kezi eken,	*Basıp gelmiş çağı imiş,*
	Kastarın tigip kazattap	*Düşmanlığını kuşanıp gaza edip*
	Bayagı Kançoro kandın özü eken,	*Deminki Kançoro hanın kendisi imiş,*
	Semeteydi körgöndö	*Semetey'i gördüğünde*
	Cer caynagan cediger	*Yeri kaynatan Cediger*
	Kaptap kalgan kezi eken,	*Basıp gelmiş çağı imiş,*
	Kıyındarın Kançoro	*Çetinlerini Kançoro*
	Bülöp aydap alıptır,	*Bileyip sürüp almış,*
201600	Baatırların cön ele	*Bahadırlarını düpedüz*
	Süröp aydap alıptır,	*Coşturup sürüp almış,*
	Ok atkanı ok atıp,	*Ok atanı ok atıp,*
	Caa tartkanı caa tartıp,	*Yay çekeni yay çekip,*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger*
	Tegerektey ketti ele,	*Çevirivermişti,*
	Tegiz kurçap cediger	*Hep birden kuşatıp Cediger*
	Tegerektep öttü ele,	*Çepeçevre sarıp geçmişti,*
	Opsuz basıp cediger	*Ölçüsüz basıp Cediger*
	On eki kurçap öttü ele,	*On iki kat kuşatıp geçmişti,*

Koyboçuday ok atıp,
Kaptap kirgen cediger
Kayran candan tüñülüp,
Kayra tartıp kılçaktap,
Şaşıp cürgön mından köp,
Kayran candan tüñülüp
Kankoruña tañ kalıp,
Kıymıldabay del bolup,
Kündön kalgan mından köp,
Kep surasa bılk etpey
Cön ele tilden kalgan mından köp.
Kıymıldasa cedi dep,
Caşınıp cürgön mından köp,
Kıyın müşkül boldu – dep,
Cön ele kaçıp cürgön mından köp,
Kagışka kantip cürdük – dep,
Kanga kantip tiydik – dep,
Kaygırıp cürgön mından köp.
Koyçu baatır kettik – dep,
Kayra tartıp kılçaktap,
Kayrılıp cürgön mından köp.
Mında kayrattuu adam cok boldu
Kalıñ kara cediger
Kadamıraak basa albay
Uu içkendey toktoldu.
Kaçırıp kol salgın – dep,
Tegerektap kalgın – dep,
Kançoro kaar baştadı
Calpı curt emi öldük – dep,
Artıkça balaa tozoktu
Kançorodon kördük – dep,
El çurkurap, çuu turdu.
Esil candan tüñülüp,
Alapayın taba albay
Curt çurkurap küyünüp.
Çındap kıstoo körgöndö
Çımınday candan tüñülüp,

Bırakmayacakmış gibi ok atıp,
Basıp giren Cediger
Aziz candan umut kesip,
Geri çekilip bakınıp,
Telaşla dolaşan bundan çok,
Aziz candan umut kesip
Hunharına şaşakalıp,
Kımıldamadan sersemleyip,
Gününü şaşıran bundan çok,
Söz sorulsa kıpırdamadan
Düpedüz dili tutulan bundan çok.
Kımıldarsa yer bizi diye,
Saklanıp dolaşan bundan çok,
Çetin müşkül oldu – diye,
Düpedüz kaçıp dolaşan bundan çok,
Çarpışmaya nasıl girdik – diye,
Hana nasıl dokunduk – diye,
Kaygılanıp dolaşan bundan çok.
Bırak bahadırı, gittik biz – diye,
Geri çekilip bakınıp,
Dönüp dolaşan bundan çok.
Burada gayretli adam kalmadı
Kalabalık kara Cediger
Bir adım ileri basamadan
Zehir içmiş gibi durdu.
Saldırıp hücum edin – diye,
Çevirip kuşatın – diye,
Kançoro kahrı başlattı
Bütün halk şimdi öldük – diye,
Aşkın belayı, cehennemi
Kançoro'dan gördük – diye,
El çığrıştı, gürültü koptu.
Değerli candan umut kesip,
Ne yapacağını bilemeyip
Halk çığrışıp yanıp yakılıp.
Gerçekten sıkıntı gördüğünde
Sinek kadar candan umut kesip,

Cakındabay calt koyup,
Cana kayra tartışıp,
Kızık kırgın bolduk dep,
Çurkurap kereez aytışıp,
Ay-aalamdı buy kılgan
Ata, kökcal şer ele.
Kakançı kıtay kaarınan,
Kan Esenkan zaarınan,
Çılaba, Dıñşa, Ulandan
Azat kılıp ayköl şer
Acıratkan bulardan
Belestegi bel ele,
Curt koyçusu şer ele,
Kızırluu şerge katılıp,
Emi kırgın bolduk degi ele.
Kalk çurkurap, çuu turup,
Kayra tarta kalışıp,
Kaçuuçuday şıbırlap,
Arbap-dürböp alışıp,
Kee birleri küyünüp,
Kee biröösü cön ele
Öldük – dep, candan tüñülüp:
«Ata bolgon arıslanga
Ayzanı kantip saldık – dep,
Aybatı küçtüü Aykölgö
Kay bet menen bardık – dep,
Kızırluu şerge katılıp,
Kaçan tirüü kaldık dep,
Kozgolup ketse kokuy şer
Caman ölör bekenbiz,
Kılmışsız şerge katılıp,
Biz bir aram ölör bekenbiz».
Keçee, kabarında bar beken
Keçee Ceti-Özön cerdep cön
catpay Cedigerdin çekesin
Katuu kırgın salam – dep,
Tegin catkan ayköldün
Katının tartıp alam – dep,
Cediger cınap katılıp,

Yaklaşmadan ürküp kaçıp,
Yine geri çekilişip,
Görülmedik kırgına uğradık diye,
Çığrışıp vasiyet edişip,
Bütün âlemi kasıp kavuran
Ah, bozkurt şir idi.
Kakançlı Hıtay'ın kahrından,
Han Esenkan'ın zehrinden,
Çılaba, Dıñşa, Ulan'dan
Azat edip ayköl şir
Bunlardan ayırıp kurtaran
Yamaçtaki bel idi,
Yurdun çobanı şir idi,
Hızırlı şire sataşıp,
Şimdi büsbütün kırıldık ya.
Halk çığrışıp, gürültü kopup,
Geri çekiliverip,
Kaçacakmış gibi fısıldaşıp,
Şaşkın telaşa kapılıp,
Kimileri yanıp yakılıp,
Kimisi düpedüz
Öldük – deyip, candan umut kesip:
«Ata olmuş arslana
Mızrağı nasıl saldık – diye,
Heybeti güçlü Ayköl'e
Hangi yüzle vardık – diye,
Hızırlı şire sataşıp,
Nasıl sağ kaldık ki diye,
Kımıldanıp kalkarsa aman şir
Fena mı ölürüz acep,
Suçsuz şire sataşıp,
Biz haram mı ölürüz acep».
Dünden, acep haberi var mıdır
Dün Ceti-Özön'ü yurt tutup rahat
yatmayıp Cediger'in alnına
Sert kırgın salayım – diye,
Kendi hâlinde yatan aygölün
Karısını çekip alayım – diye,
Cediger'i toplayıp sataşıp,

Azapka alar çatılıp,
Kagış kılıp öldü ele,
Küçkö salam dep barıp,
Öz cazayın kördü ele
Ceti-Özöndö catkanda
Koşuñ kurap, kol cıyıp,
Kay cerde er Semetey keldi ele.
Ceti-Özöndü cerdegen
Cedigerdin atagı.
Ayıl cürüp, birge öskön
Öz tuuganı eken go.
Ada bolso, Çınkoco kuldun çatagı.
Koldun astı tıyılıp,
Colum üydöy ayzalar
Demge kalbay kıyılıp,
Cediger turdu tıyılıp,
Cerge kirgen Kançoro
Ökürgöndön bakırıp,
Kalıñ kara cediger
Kayra aydadı sapırıp,
Ayzaluuñ azır cetkin – dep,
Kara niet kankordu
Tegerektep ketkin – dep,
Kürsüldötüp küülöndü
Kürkürögön Kançoro
Cedigerge süylöndü:
«Ceti-Özön cayık ceriñdi
Cer eken dep kelgemin,
Cerge kirgen cediger
Seni el eken dep kelgemin,
Kir cediger kirgin – dep,
Ökürügü taş cardı,
Çubaktın uulu Kançoro
Munun kıykırığı baş cardı.
Caylap kirdi Kançoro,
Cetken cerdi tokmoktop,
Aydap kirdi Kançoro.
Al Kançoro baatırdın

Azaba onlar dolanıp,
Çarpışıp ölmüşlerdi,
Güce baş vururum deyip varıp,
Kendi cezasını görmüşlerdi,
Ceti-Özön'de yatarken,
Ordu kurup, asker derleyip,
Er Semetey işte o yere çıkagelmişti.
Ceti-Özön'ü yurt edinen
Cediger'in şanı buydu.
Aynı avulda gezip, birlikte büyüyen
Öz akrabası imiş meğer.
Bitse bari, Çınkoco kulun kavgası.
Ordunun önü durulup,
Koca çadır gibi mızraklar
Soluk aldırmadan doğranıp,
Cediger durdu sinip,
Yere giresi Kançoro
Böğürerek bağırıp,
Kalabalık kara Cediger'i
Geri sürdü savurup,
Mızraklın hemen yetişsin – diye,
Kara niyetli hunharı
Çepeçevre kuşatıverin – diye,
Gümbürdeyerek coştu,
Kükreyen Kançoro
Cediger'e söylendi:
«Ceti-Özön geniş yerini
Yurt imiş diye gelmiştim,
Yere giresi Cediger,
Seni el imiş diye gelmiştim,
Gir Cediger, gir – diye,
Böğürtüsü taş yardı,
Çubak'ın oğlu Kançoro,
Bunun çığlığı baş yardı.
Ezerek girdi Kançoro,
Vardığı yeri tokmaklayıp,
Sürerek girdi Kançoro.
O Kançoro bahadırın,

Kaarlangan kapırdın
Isıgına bata albay,
Tulpar oozun bura albay,
Kuturgurdun ününö
Kurgan can çıdap tura albay,
Semeteyge kamdanıp,
Ne da bolso öldük – dep,
Emi korduk ölüm ay,
Kançorodon kördük – dep,
Öz bilgenin örttöngür
Kılıp salar kezi – dep,
Kaarlansa cediger
Kırıp salar kezi – dep
Cedigerdin er Kıyaz
Coo-caragın caylanıp,
Belendep kılıç baylanıp,
Kıyazdın türü momunday.
Aldındagı Tootoru
Tootorusun bulkuntup,
Eesiz kalgan Toru attı
Er ölgöndöy culkuntup,
Açuulanıp bölünüp,
Ala askar toodoy körünüp,
Tutangır cayı uşunday.
Mizi bolso, sabı altın
Sabına altın tarttırgan,
Mizine uu çaptırgan,
Kança kıldat köp usta
Casaganda caktırgan.
Mizine uu captırgan,
Komokoyluu Sırnayza
Oñdop kolgo aldı ele,
Üydöy bolgon çoyunbaş
Türün körsöñ oolak kaç
Aç bilekke çaldı ele,
Al kolunda carkıldap,
Kökcalga karşı barganı
Koldon Kıyaz bölünüp,

Öfkeden kudurmuş zalimin
Ateşine dayanamayıp,
Küheylanın ağzını çeviremeyip,
Kudurmuşun sesine
Zavallı can dayanıp duramayıp,
Semetey'e hazırlanıp,
Ne olursa olsun öldük – diye,
İşte horluk ölümünü, ah,
Kançoro'dan gördük – diye,
Kendi bildiğini, o yanasıca,
Yapıverecek çağıdır – diye,
Kahra gelirse Cediger'i
Kırıp geçirecek çağıdır – diye,
Cediger'in er Kıyaz'ı
Cenk pusatını kuşanıp,
Hazır edip kılıç bağlanıp,
Kıyaz'ın hâli şöyleydi:
Altındaki Tootoru,
Tootoru'sunu şahlandırıp,
Sahipsiz kalmış Toru atı
Eri ölmüşçesine silkindirip,
Öfkelenip ayrılıp,
Ala yalçın dağ gibi görünüp,
Tutuşasıcanın hâli böyleydi.
Ağzı keskin, sapı altın,
Sapına altın kaplatılmış,
Ağzına zehir sürdürülmüş,
Nice hünerli, nice usta
Yapımında beğenisin almış.
Ağzına zehir çaldırılmış,
Boğumlu kargı Sırnayza'yı
Düzeltip ele almıştı,
Ev gibi kocaman gürzü –
Hâlini görsen uzak kaç –
Çıplak bileğe geçirmişti,
O elinde parıldayıp,
Bozkurda karşı varışı şöyleydi:
Ordudan Kıyaz ayrılıp,

Korcoñdogon kuturgur	*Kasıla kasıla, o kudurmuş,*
Ala-askar toodoy körünüp,	*Ala yalçın dağ gibi görünüp,*
Aranday ooz açılıp	*İn gibi ağzı açılıp,*
Uurttan çıkkan ak köbük	*Avurdundan çıkan ak köpük*
Eki iyninde çaçılıp,	*İki omzuna saçılıp,*
Ayza, kılıç caylanıp,	*Mızrak, kılıç kuşanıp,*
Aykırıktın artınan	*Haykırışın ardından,*
Kançoro kandın dartınan	*Kançoro hanın derdinden,*
Betteşeri Semetey	*Karşılaşacağı Semetey'in*
201770 Bet aldına bardı ele,	*Yüzüne doğru varmıştı,*
Aykırıp ayza sala albay	*Haykırıp mızrak salamayıp,*
Semeteydi körgöndö	*Semetey'i gördüğünde*
Arkesken şiltep çaba albay	*Keskin çeliği savurup çalamayıp,*
Bileginen sap ketip,	*Bileğinden derman gidip,*
Cürögünön kap ketip,	*Yüreğinden fer gidip,*
Bokono söök bolkuldap	*Eğe kemiği zonklayıp,*
Tömönkü içegisi solkuldap,	*Alt bağırsağı sarsılıp,*
Kızarbastan kubarıp,	*Kızarmak şöyle dursun, sararıp,*
Canı çıgıp çunayıp,	*Canı çıkıp büzülüp,*
201780 Eki caktı karasa,	*İki yana bakınsa,*
Semeteydi karasa,	*Semetey'e baksa,*
Kara çaar kabılan	*Kara benekli kaplan*
Kaptalında çamınat.	*Böğründe hamleye davranır.*
Çolok kökcal arslan	*Küt kuyruklu bozkurt arslan,*
Samsaalap calı tögülüp,	*Yelesi saçak saçak dökülüp,*
Azır carıp iyçüdöy.	*Şimdi parçalayıverecek gibi.*
Bu közünö körünüp,	*Bu, gözüne görünüp,*
Munu körüp er Kıyaz	*Bunu görüp er Kıyaz,*
Aşıp-şaşıp küyünüp,	*Apar topar yanıp yakılıp,*
201790 Amanat candan tüñülüp,	*Emanet candan umut kesip,*
Çını menen küyünüp,	*Gerçekten kahrolup,*
Çıday albay kayran şer	*Dayanamayıp koca er,*
Çımınday candan tüñülüp,	*Sinek kadar candan umut kesip,*
Aşıp-şaşıp bakırıp,	*Apar topar bağırıp,*
Cediger elin çakırıp	*Cediger halkını çağırıp,*
Cetip kelip turdu ele.	*Yetişip gelip durmuştu.*
Tize cerge bügülüp,	*Dizi yere bükülüp,*
Kançoro kandın aldına	*Kançoro hanın önüne*

Attan tüşüp cügürüp,
Aytıp Kıyaz turdu ele:

«Tüp atası tüptü oyon
Tügötkö tiyip neteli,
Oyron bolboy tilimdi al
Çuu turup kalalı.
O, cediger, keteli.
Semeteydi men kördüm,
Kozgolgonu colborstoy,
Kaarlanıp bakırsa,
Ukkan can aman bolbostoy.
Açuuñuzdu tıygın – dep,
Murdu butkul señirdey,
Bulkuşkandı cegidey,
Oozun açsa kökcaldın
Oozunan çıkkan cel
Şakardan çıkkan calınday, Kankor şerge tartalı,
Murutunun bir kılı
Maylagan balta sabınday,
Koyçu curtum kaytalı,
Astınkı erdi kalbayıp,
Büktölgön döbö üyündöy,
Semetey şerge bereli,
Çıñoluu kızıl temirdey,
Çataktaşpay çırdaşpay
Çımçıgandı cegidey.
Astı cagın karañar
Oozun açıp ışkırıp,
Op tartçuuday belendep,
Birlikti koyup, bir cerge
Turgan eken kara Mar
Müyüzü bar, özü çaar
Oozun açıp ışkırıp,
Aldında turat acıdaar.
Art cagınan karasam
Ayza sunup aykırgan
Altımış erdin sürü bar.

Attan inip koşarak,
Söz alıp Kıyaz durmuştu:

«Kök atası köklü hakandır,
O yok ediciye ilişip nideriz,
Harap olmadan sözümü tut,
Velveleyle kalkalım.
Ey Cediger, gidelim.
Semetey'i ben gördüm,
Kımıldayışı kaplan gibi,
Kahırlanıp bağırsa,
Duyan can sağ kalmaz gibi. Öfkenizi dizginleyin – diye,
Burnu koskoca dağ burnu gibi,
Çekişeni yutacak gibi,
Ağzını açsa bozkurdun,
Ağzından çıkan yel
Ocaktan çıkan alev gibi, Hunhar arslana sunalım,
Bıyığının bir teli
Yağlanmış balta sapı gibi,
Bırak yurdum, dönelim,
Alt dudağı sarkıp,
Kat kat yığılmış tepe gibi,
Semetey ere verelim,
Su verilmiş kızıl demir gibi,
Kavgaya dalaşa girmeden
Çimdikleyeni yutacak gibi.
Alt yanına bir bakın:
Ağzını açıp ıslık çalıp,
Yutuverecek gibi hazır durup,
Birliği kurup, bir yere
Duruyormuş kara mar,
Boynuzu var, kendisi benekli,
Ağzını açıp ıslık çalıp,
Önünde durur ejderha.
Ard yanından bakayım desem,
Mızrak uzatıp haykıran
Altmış erin heybeti var.

Ay-aalam tegiz kaptasa
Astı cagı momunday
Acıdaardın türü bar,
Kımbattuu şerge katılgan
Ata bolup kütküdöy,
Kantip kalsın tirüü can.
Açuulanıp bulkunsa,
Adam tiyçü şer emes,
Alışa ketçü er emes,
Kişi tiyçü şer emes,
Mende batçu neme emes,
Aytkanım uşul bilip al».
Kalıñ curttun baarına
Kançorogo saldı kep

Ay-âlem topyekûn bassa da
Ön yanı işte böyle,
Ejderhanın görünüşü var,
O aziz ere sataşanı
Ata olup bağrına basacak gibi,
Nasıl sağ kalsın diri can.
Öfkelenip silkinse,
İnsanın ilişeceği er değil,
Tutuşulacak yiğit değil,
Kişinin dokunacağı er değil,
Kul başa çıkacak şey değil,
Dediğim budur, bil bunu».
Kalabalık yurdun hepsine,
Kançoro'ya söz açtı:

«Ay, kurdaşım, tilimdi al,
Kalıñ kara cediger
Toburçaktuu tulpardı
Tegiz cıya salalı.
Moyunga burçak salınıp.
Botoñuz biz – dep calınıp,
Bir kaşık kandı kıygın – dep,
Baatırga coop aytalı.
Keleñger çaçpak, keñ sooru
Kerilgen katın, suluu kız
Çataktaşpay çırdaşpay,
Eki tizgin, bir çılbır
Ceti-Özön cerdi körölü,
Kızır çalgan şer eken.
Kımbattuu kızık er eken,
Kan kötörçü neme eken.
Bütkül kırgız cabılıp,
Arka kılar er eken.
Ar kaysı caktan coo çıksa
Belge tañıp berendi
Saka kılçu er eken.
Ayköl törö tütküdöy
Kıymıldatpay bul curttu
Kaltıldabay kara cer

«Ey yoldaşım, sözümü tut,
Kalabalık kara Cediger,
Toburçak soylu küheylanları
Hepten derleyiverelim.
Boynumuza bağ geçirip,
Yavrunuz biziz – diye yalvarıp,
Bir kaşık kanımızı bağışla – diye,
Bahadıra cevap verelim.
Süslü saç bağlı, geniş sağrılı,
Gerilip salınan kadını, güzel kızı,
Kavgaya dalaşa girmeden,
İki dizgin, bir yular,
Ceti-Özön yurdunu ona görelim,
Hızır dokunmuş er imiş.
Kıymetli, görülmedik yiğit imiş,
Han kaldırılacak biri imiş.
Bütün Kırgız el birlik olup,
Arka edinecek er imiş.
Hangi yandan düşman çıksa,
Geçide yiğidi dikip,
Öncü kılınacak er imiş.
Ayköl bey gibi ocak tüttürüp,
Bu yurdu kımıldatmadan,
Sarsılmadan kara yer,

Kalıñınan tütküdöy.	*Kalınından tütecek gibi.*
Kırgız tügül kılımga	*Kırgız şöyle dursun, çağlara,*
Kalayıkka kanına	*Halkına, hanına,*
Ata orduna albayıp,	*Ata yerine kurulup,*
Ala-Toodoy dardayıp,	*Ala-Dağ gibi gövdelenip,*
Karaanı biyik balbayıp,	*Karaltısı yüce, heybetle durup,*
Kankor ee bolguday.	*Hunhar sahip olacak gibi.*
Kokuy, dostum, tilimdi al!	*Aman dostum, sözümü tut!*
Cer ölçöönüp kongun – dep,	*Yeri ölçüp kon – diye,*
Bizge da törö bolgun – dep,	*Bize de bey ol – diye,*
Kalıkka kabar salalı,	*Halka haber salalım,*
Çataktaşpay, çırdaşpay	*Kavgaya dalaşa girmeden,*
Uşul kayran sultandı	*Şu aziz sultanı*
Kan kötörüp alalı!	*Han kaldırıp alalım!*
Acıdaarluu kankorgo	*Ejderhalı hunharla*
Alışkan aman bolobu?	*Tutuşan sağ kalır mı?*
Kızır çalgan kankorgo	*Hızır dokunmuş hunhara*
Kayaşa aytsa oñobu?	*Karşı gelen onar mı?*
Aylanayın kurdaş ay,	*Kurban olayım yoldaş, ah,*
Aytkan tildi alıñız!	*Söylenen sözü tutunuz!*
Uy tügündöy cediger	*İnek tüyü kadar sayısız Cediger'in*
Ubalına kalbastan	*Vebaline kalmadan,*
Işti döngö salıñız!	*İşi yoluna koyunuz!*
Degen sözgö könbösöñ,	*Denen söze uymazsan,*
Aytkan tildi albasañ,	*Söylenen sözü tutmazsan,*
Aydagan colgo baspasañ,	*Gösterilen yola basmazsan,*
Ayzanı özüñ alıñız.	*Mızrağı kendiniz alınız.*
Sırıñdı bilgen töröñö	*Sırrını bilen beyine*
Özüñüz ayza salıñız.	*Kendiniz mızrak salınız.*
Aylanayın can kurdaş,	*Kurban olayım can yoldaş,*
Abañdı özüñ sayıñız!	*Ağanızı kendiniz sançınız!*
Abañız bölök şer eken,	*Ağanız bambaşka bir er imiş,*
Mendeden bölök, zaarı küç	*Kuldan başka, zehri güçlü*
Caratılgan neme eken,	*Yaratılmış biri imiş,*
Eki bettin otuna	*İki yanağının ateşiyle*
Kökcal börü toyguday,	*Bozkurt börü doyacak gibi,*
Bettep bargan adamdı	*Yüzüne yürüyen adamı*
Azır köömp koyguday.	*Hemen gömüverecek gibi.*

Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
Kalkıbızdın baarısın,	*Halkımızın hepsini,*
Caşı menen karısın	*Genciyle yaşlısını,*
Bir kozgolso sorguday.	*Bir kımıldasa emip yutacak gibi.*
Kılın koyboy kalıñ curt	*Tek kılını komadan koca yurdu*
Kırgın kılıp cutkuday.	*Kırgın edip yutacak gibi.*
Baatırdıgı başkaça,	*Bahadırlığı bambaşka,*
Balbandıgı bir kança	*Pehlivanlığı kat kat fazla,*
Semeteyge katılıp,	*Semetey'e sataşıp,*
Asıl kayra kuu baştı,	*Bu değerli kuru başı*
Acalga böödö çatılıp,	*Ecele boş yere dolayıp,*
Aram ölüp cürböylü.	*Haram ölüp gitmeyelim.*
Kıpkızılday kan bolup,	*Kıpkızıl kan olup,*
Caman ölüp cürböylü,	*Kötü ölüp gitmeyelim,*
Abiyirlüü şerge katılıp,	*Şerefli ere sataşıp,*
Azapka böödö çatılıp,	*Azaba boş yere dolanıp,*
Tırmalap ırgıp çıga albas	*Tırmalayıp sıçrasan çıkılmaz*
Ordo kalıp cürböylü,	*Çukurda kalıp gitmeyelim,*
Kalkıp keçip ötö algıs	*Yüzüp geçilmez*
Şordo kalıp cürböylü?	*Batakta kalıp gitmeyelim!*
Çalınsañ üzüp çıga algıs	*Takıldın mı koparıp çıkılmaz*
Tordo kalıp cürböylü,	*Ağda kalıp gitmeyelim,*
Karmasa, aman bolbogon	*Yakalarsa sağ komayan*
Koldo kalıp cürböylü?	*Avucunda kalıp gitmeyelim!*
Ayttım uşul bilip al,	*Dedim işte, bil bunu,*
Asıl dostum, tilimdi al,	*Asil dostum, sözümü tut,*
Kerişbeyli can dostum,	*Çekişmeyelim can dostum,*
Keyitpey tildi al dostum,	*Üzmeden sözü tut dostum,*
Manastın uulu kankorgo	*Manas'ın oğlu hunharla*
Kagış kılıp kayrılıp,	*Çarpışmaya girişip,*
Katuu müşkül körböylü,	*Ağır müşkül görmeyelim,*
Kayran curttan ayrılıp,	*Aziz yurttan ayrılıp,*
Kalıñ curttu kırdırıp	*Koca yurdu kırdırıp,*
Belde kalıp cürböylü?	*Geçitte kalıp gitmeyelim!*
Aralap şerge katılıp,	*Dalarak ere sataşıp,*
Azapka bu baş çatılıp,	*Azaba bu baş dolanıp,*
Çöldö kalıp cürböylü,	*Çölde kalıp gitmeyelim,*
Dostum, calañ kızık kıldırıp	*Dostum, âleme oyun olup,*

Calpı curttu kırdırıp,
Müyüz sınıp çekeden
Tokol bolup cürböylü?
Cal-kuyruktan acırap,
Sopol bolup cürböylü?
Basar buttan ayrılıp,

Bütün yurdu kırdırıp,
Boynuz şakaktan kırılıp,
Boynuzsuz kalıp gitmeyelim!
Yeleden kuyruktan ayrılıp,
Güdük kalıp gitmeyelim!
Basacak ayaktan ayrılıp,

Baatır cılanga çalış bolboylu?
Curt çurkurap er ölüp,
Şıypanarga kuyruk cok,
Kızırluu erge katılıp,
Baatır, kulanga çalış bolboylu? Ölüm bolup catpasın.
Tügöngön sayın tütögön
Tübü tüptüü şer degen,
Kara kurttay kalkı bar,
Katılışa ketkendin,
Kanın tökmöy saltı bar.
Al emes Kakandın curtu ceñbegen
Semetey tirüü men körüp,
Ölgön sayın öörçügön
Eski arıktın udulu,
Kurç bolottun tukulu,
Baa kurgan Manas tukumu,
Baatır, salam kıldık – dep,
Erdigiñ sınap kabılan,
Sizdi sınap turduk – dep,
Karsıldap külüp kankorgo
Kalıñ kırgız urkuñ – dep,
Ceti-Özöndü cerdegen
Cediger senin curtuñ – dep,
Külüp salam aytalı.
Tootorunu baş kılıp,
Cedigerdin külügün
Kökcal şerge tartalık.
Çataktaşpay, çırdaşpay
Kokuy, kurdaş, kaytalık!
Adamdan bölök aykölgö
Bir amanat, uluu söz –

Bahadır, yılana denk düşmeyelim!
Yurt çığrışıp, er ölüp,
Sallayacak kuyruk yok,
Hızırlı ere sataşıp,
Bahadır, kulana denk düşmeyelim! Ölüm olup yatmasın.
Tükendikçe tüten,
Kökü köklü er derler,
Kara karınca gibi kaynayan halkı var,
Kendisine sataşanın
Kanını dökmek töresi var.
Dahası, Kakan yurdunun yenemediği,
Semetey'i diri görüp ben,
Öldükçe çoğalan,
Eski arkın doğrultusu,
Keskin çeliğin tohumu,
Paha biçilmez Manas soyu,
Bahadır, selam ettik – diye,
Yiğitliğini sınadık kaplan,
Sizi sınayıp durduk – diye,
Kahkahayla gülüp hunhara,
Kalabalık Kırgız soyundur – diye,
Ceti-Özön'ü yurt edinen
Cediger senin yurdundur – diye,
Gülerek selam verelim.
Tootoru'yu baş kılıp,
Cediger'in yüğrüğünü
Bozkurt ere sunalım.
Kavgaya dalaşa girmeden,
Aman yoldaş, dönelim!
İnsandan öte o ayköle
Bir emanet, bir ulu söz –

Bizge közüñ salgın – dep,
Amanat kılıp aytalı.
Kımbat söz uşul bilip al,
Kıyınım kurdaş, tilimdi al.
Kezigerge kezikpey
Keşik mından katpasın
Kecirlenip er ölüp,
Curt kırılıp catpasın,
Colugarga colukpay
Colubuz mından katpasın!

Bize gözünü sal – diye,
Emanet edip söyleyelim.
Değerli söz budur, bil bunu,
Yamanım yoldaş, sözümü tut.
Rast gelinecek rast gelmeden,
Kısmet bundan böyle kurumasın,
İnat edip er ölüp,
Yurt kırılıp yatmasın,
Kavuşulacak kavuşulmadan,
Yolumuz bundan böyle bağlanmasın!

Ceti-Özön tolgon cediger
Cer-cerine cete albay
Cardam bolgon kankorgo
Cañcaldaşıp neteli,
Can cabıla cediger,
Aman elge keteli!
Astına bargan kanıñan
Tüñülüp keldim canıman.
Semetey türün körgöndö
Cürögümön kap ketet,
Bilegime sap ketet,
Arstandın çın uulu
Ayköl şerge katılbay,
Men azapka böödö çatılbay,
Katılbaska katılıp,
Kalıñ curt kalsa kırılıp,
Kalıñ dümök balaaga
Cediger kalsa urunup,
Kıyın dümök çır salıp,
Kırdırıp bizdi saldı dep,
Akmaktıktı bilbesin.
Aytılmış mış çın bolso,
Ceti kündün biri ölüm.
Tañda makşar künündö,
Kıyamattın kıstoodo
Kıl köpürö taygakta
Aytılgan uşak çın bolso,
Öz ıymanıñ aygakta

Ceti-Özön dolusu Cediger,
Yer yerine varamadan,
Hak'tan yardım görmüş hunharla
Dalaşıp da nideriz,
Canla başla, ey Cediger,
Sağ esen ele gidelim!
Önüne varınca hanının,
Canımdan umut kesip geldim.
Semetey'in yüzünü görünce,
Yüreğimden fer gider,
Bileğimden güç gider,
Arslanın öz oğlu
Ayköl ere sataşmadan,
Ben azaba boş yere dolanmadan,
Sataşılmayacağa sataşıp,
Koca yurt kırılıp kalırsa,
Koyu kargaşa belasına
Cediger çarpılıp kalırsa,
Ağır kargaşa, kavga salıp,
Bizi kırdırdı deyip,
Ahmaklık ettiğimiz bilinmesin.
Söylenegelen söz gerçekse,
Yedi günün biri ölüm.
Tan vakti mahşer gününde,
Kıyametin dar geçidinde,
Kıl köprünün kayganında,
Söylenen laf gerçekse,
Kendi imanın tanıktır,

Uruuçu Kuday urbasın.
Kılmışsız curt çurkurap,
Oşol türdü künündö
Kanın doolap turbasın.
Kankor oñoy şer emes,
Kanın tökpöy duşmandın
Catıp berçü emes» –
Dep, oşentip, er Kıyaz

Kahredici Tanrı kahretmesin.
Suçsuz yurt çığrışıp,
İşte o kara günde
Kanını davalayıp durmasın.
Hunhar kolay er değil,
Düşmanın kanını dökmeden,
Yatıp verecek değil» –
Deyip, böylece, er Kıyaz

Kepti ortogo saldı ele,
Kankor kanga tiybesten
Kayra tartıp keteli
Baatır Kıyaz balbandın
Bul aytkanı akıl – dep,
Arañ turgan cediger
Çurkuradı makul – dep:
«Atañdın körü bu Kıyaz,
Aalamdan bölök kuu Kıyaz,
Öç aluuçu kara kök
Baatır Kıyaz dep cürsöm
Cok bir sözdü koburap,
Aytçu Kıyaz turbaybı?
Dümök salıp iş buzup,
Kaytçı Kıyaz turbaybı?
Ceti-Özöndö catkanda
Baatır Kıyaz turbaybı?
Arada kepten tantıgan
Bu katın Kıyaz turbaybı?
Bakıldaysıñ cediger
Baatır sendey bolobu?
Eselek Kıyaz kızıtalak
Seni eren degen oñobu?
Es oylonduñ oy oylop,
Egerde sendey oñobu?
Beyliñe koysom sen Kıyaz
Akılıñan şaşasıñ.
Senin betteşçü cooñ Semetey
Kutulup koldon keldim – dep,
Beyli kara Kıyaz kul,

Sözü ortaya koymuştu,
Hunhar hana ilişmeden,
Geri çekilip gidelim,
Bahadır Kıyaz pehlivanın
Bu dediği akıldır – diye,
Zor duran Cediger,
Çığrıştı: olur! – diye:
«Atasının körü şu Kıyaz,
Âlemden başka kurnaz Kıyaz,
Öç alıcı, kara inat,
Bahadır Kıyaz derdim ben,
Olmadık sözü gevezeleyip
Söyleyen Kıyaz değil miymiş?
Kargaşa salıp iş bozup,
Geri dönen Kıyaz değil miymiş?
Ceti-Özön'de yatarken
Bahadır kesilen Kıyaz değil miymiş?
Arada sözden şaşan,
Bu karı Kıyaz değil miymiş?
Höykürüp durursun Cediger,
Bahadır senin gibi olur mu?
Bön Kıyaz, kahrolası,
Sana yiğit diyen onar mı?
Us mu yordun düşünüp,
Senin gibisi hiç onar mı?
Keyfine bıraksam seni Kıyaz,
Aklından şaşarsın.
Senin karşılaşacağın düşman Semetey,
Elinden kurtulup geldim – diye,
Huyu kara Kıyaz kul,

Sen mınça nege kaçasıñ?
Özöndüü buluñ keñ taypañ
Özüñ körçü er Kıyaz
Menin ördötö salar malım cok, Ceti-
Özön közdöy çabamın,
Menin öz tuuganım Semetey
Mından ölümdön ayar canım cok.
Esebiñ caman tabamın,
Atañdın körü, er Kıyaz
Baatır, sendey bolobu?
Baş ooru tiygen nemedey,
Barkıldaysıñ cönü cok.

Sen bunca neden kaçarsın?
Vadili bucak, geniş düzlük,
Kendin görsene er Kıyaz,
Benim yokuşa salacak malım yok, Ceti-
Özön'e doğru at süreceğim,
Benim öz akrabam Semetey,
Bundan gayrı ölümden esirgeyecek canım
yok. Hesabını fena görürüm,
Atasının körü, er Kıyaz,
Bahadır senin gibi olur mu?
Baş ağrısına tutulmuş gibi,
Boş yere bağırıp durursun.

Seni baatır degen oñobu?
Menin emçekteşim Semetey
Ezelki cinim bek karmap,
Men emçekteş menen coolaştım,
Ezelki cinim karmasa,
Kalıñ kara cediger
Senin eliñen kayra tartpaymın!
Men Cılgınduunun boyunda,
Keñ Talastın oyunda
Kök sülöösün börkümdü
Irgap turgan kezimde,
Koşo bilip kırgızdı
Cırgap turgan kezimde,
Men karagay ayza boolaştım.
Bir Kıyaz senin ayıñdan,
Catındaşım Külçoro
Men Külçoro menen coolaştım.
Tuugandan tartpas Kançoro
Cediger senden tartambı?
Kırgın kılbay cediger
Senden soo kaytambı?
Sanap akıl, bükmö akıl
Eçenin oylop tabamın,
Cedigerdi er Kıyaz,
Baylap kolgo tüşürüp,
Sürmök boldu çaçımdı.

Sana bahadır diyen onar mı?
Benim süt kardeşim Semetey,
Ezelî öfkem sıkı tutup,
Ben süt kardeşle düşman oldum,
Ezelî öfkem tutarsa,
Kalabalık kara Cediger,
Senin elinden geri dönmem!
Ben Cılgındı boyunda,
Geniş Talas ovasında,
Gök vaşak kürklü börkümü
Sallayıp durduğum çağda,
Kırgız'la bir olup
Sefa sürdüğüm çağda,
Ben çam mızrağa bağ bağladım.
Bir sen Kıyaz, senin fitnenden,
Karındaşım Külçoro –
Ben Külçoro'yla düşman oldum.
Akrabadan çekinmez Kançoro,
Cediger, senden çekinir miyim?
Kırgın etmeden, Cediger,
Seni sağ koyup döner miyim?
Ölçüp biçen, kat kat akılla
Nicesini düşünüp bulurum,
Cediger'i, ey er Kıyaz,
Bağlayıp ele düşürüp,
Saçımı kazımaktı,

Kesmek boldu başımdı.	*Başımı kesmekti niyeti.*
Kurgan kökcal baatırga	*Zavallı bozkurt bahadıra,*
Uşuntip ebiñ tabamın,	*İşte böyle çareni bulurum,*
202100 Tügöl kırıp curtuñdu	*Yurdunu tümden kırıp,*
Andan kiyin cediger	*Ondan sonra Cediger,*
Eelenip ketsem kokustan	*Coşup gidersem ansızın,*
Açuulansam kokustan	*Öfkelenirsem ansızın,*
Ayıldı curtuñ kıramın.	*Avulunu, yurdunu kırarım.*
Buurukma cinim karmasa	*Kabaran öfkem tutarsa,*
Burç-burçuñdu tüz kılam,	*Köşeni bucağını düz ederim,*
Bulkunsam saga, küç kılam.	*Sana silkinirsem, zor kullanırım.*
Bu zamandın adamı	*Bu zamanın insanına*
Unutkusuz iş kılam.	*Unutulmaz iş yaparım.*
202110 Açuuma tiyseñ cediger,	*Öfkeme dokunursan Cediger,*
Ak ala sakal karıñdı,	*Ak kır sakallı ihtiyarını,*
Aydap kıram baarıñdı,	*Sürüp kırarım hepinizi,*
Kayratı bar şeriñdi	*Yürekli yiğidini,*
Kaarlansam cediger	*Kahra gelirsem Cediger,*
Kayra kıram eliñdi.	*Dönüp kırarım elini.*
Men bir kuturtup süröp köröyün,	*Ben bir kudurtup salayım da göreyim,*
Eelensem beeñ baylatpaym.	*Coşarsam kısrağını bağlatmam.*
Külçoro kıraan börümdü,	*Külçoro'yu, o şahin börümü,*
Eçe ugam senin kebiñdi,	*Daha nice dinlerim lafını,*
Büktöyün senin beliñdi,	*Katlayayım senin belini,*
202120 Bülküldöbö cediger,	*Kıpırdanma Cediger,*
Bülündüröm eliñdi	*Perişan ederim elini,*
Taştagın mınday kebiñdi,	*Bırak böylesi lafını,*
Cön ele talkan kılam köbüñdü.	*Düpedüz un ufak ederim çoğunuzu.*
Küçöp cinim karmasa,	*Azıp öfkem tutarsa,*
Ceti-Özön emes, aytkan col	*Ceti-Özön değil, dediğim yol:*
Topon suu buzbas Beecindin	*Tufan suyunun bozamadığı Beecin'in*
Tobun buzgan uşul kol.	*Topunu bozan işte bu ordu.*
Saluuga belen sizdin şor	*Başınıza çökmeye hazır kara bahtınız,*
Cediger uulu Kıyaz zor	*Cediger oğlu Kıyaz ulu,*
202130 Kalk başkarıp, curt kütüp,	*Halk yönetip, yurt güdüp,*
Ceti-Özön cerdep turganda	*Ceti-Özön'ü yurtlanıp dururken,*
Cakşı bolgon ekensiñ,	*İyi biri olmuşsun,*
Biröönü sınap köz açık	*Birini sınayan kâhin,*

	Bakşı bolgon ekensiñ.	*Bahşı olmuşsun.*
	Duşman körsöñ caktaysıñ,	*Düşman görsen yanını tutarsın,*
	Atsız kalgan kankordu	*Atsız kalmış hunharı*
	Ançalık nege maktaysıñ?	*Bu kadar neden översin?*
	Maktasañ, makta cediger,	*Öveceksen öv, Cediger,*
	Baatırıñ menden öldüñör.	*Bahadırınla birlikte benden ölürsünüz.*
202140	Buurugup, cinim karmasa,	*Kabarıp öfkem tutarsa,*
	Buursunuñ burdurbaym.	*Sabanını döndürtmem,*
	Buy tüşürüp cediger	*Perişan edip Cediger,*
	Ceti-Özöngö turguzbaym,	*Ceti-Özön'de durdurmam,*
	Şamıyanın şaylatpaym,	*Şamiyanını kurdurmam,*
	Şarkırap şaytan karmasa	*Şarıl şarıl şeytanım tutarsa,*
	Esiñ ketet cediger	*Aklın gider Cediger,*
	Saga egin-tegin aydatpaym,	*Sana ekin mekin ektirmem,*
	Cerdin cüzün açtırbaym,	*Yerin yüzünü açtırmam,*
	Koçuştap tukum çaçtırbaym,	*Avuç avuç tohum saçtırmam,*
202150	Egin azık aydatpaym,	*Ekin, azık ektirmem,*
	Eelençü bolsom cediger	*Coşacak olursam Cediger,*
	Kan Caylagıñ caylatpaym.	*Kan-Caylak'ını yaylatmam.*
	Serelep kurut caydırbaym	*Çardakta kurut serdirmem,*
	Çımırkansam cediger,	*Bir yüklenirsem Cediger,*
	Kışkı azıgıñ kamdatpaym,	*Kışlık azığını hazırlatmam,*
	Cazdın künü bolgondo	*Bahar günü geldiğinde,*
	Capa salıp eliñe	*Eline cefa salıp,*
	Cadaldık kılam köbüñö	*Çoğunuza zulüm ederim,*
	Calduu baytal mingizbeym,	*Yeleli kısrak bindirmem,*
202160	Küzdün künü curtuña	*Güz günü yurduna,*
	Küzdöösünö kondurbaym,	*Güzleğine kondurmam,*
	Cediger seni oñdurbaym,	*Cediger, seni iflah etmem,*
	Kıyla cinim munum bar,	*Hayli öfkem var benim,*
	Kıylanasıñ cediger	*Kıvranırsın Cediger,*
	Kılçıldabay ugup al,	*Sızlanmadan dinleyiver,*
	Kıyın müşkül munum bar.	*Ağır müşkülüm var benim.*
	Bılcırasañ cediger,	*Vırvır edersen Cediger,*
	Kıyla kılçu şumum bar,	*Türlü türlü hilem var,*
	Kıylanbay uk cediger	*Kıvranmadan dinle Cediger,*
202170	Kıyın müşkül munum bar,	*Ağır müşkülüm var benim,*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*

Ayzakerden ıktuuñ uk,
Akılga dıykan mıktıñ uk,
Balbansıngan şeriñ uk,
Kara köñül eriñ uk,
Kayrattandım cediger
Taamay turgun aylayın.
Tantısañ boktu ediñer.
Ceti-Özöndön attanıp
Öç alganı turasıñ,
Cekege çıgar kez kelse,
Ata, cerge kirgen cediger
Kimdi şıldıñ kılasıñ.

Mızrakta hünerlin dinlesin,
Akılda mahir seçkinin dinlesin,
Pehlivanlık taslayan erin dinlesin,
Kara gönüllü erin dinlesin,
Yüreklendim Cediger,
Dosdoğru dur bakayım, kuzum.
Saçmalarsanız boku yediniz.
Ceti-Özön'den atlanıp,
Öç almaya dursun,
Teke tek çıkma vakti gelse,
Vay, yere giresi Cediger,
Kimi alaya alırsın?

Kıñkıldabay cediger
Baatır bolsoñ bek bolgun,
Korduk körüp zar bolboy,
Eren belsoñ cediger
Ubadaga bek bolgun,
Aygayluu atış salamın
Akılmanıñ Kançoro
Artıgıñ aman barında
Ar balaket cañcaldan,
Alban türlüü balbandan,
Karmap cutçu erlerden,
Koyboy cutçu şerlerden,
Koygulaşıp cediger
Acıratıp alamın.
Baatırlıktan ozomun
Almambet, Manas, kırk çoro
Öküldödü Kançoro
Tiri baarı salışsın
Tim ele seni tozomun.
Akıl oylop cediger
Aram ölüp cürbögün,
Baarı-coguñ kırılıp,
Caman ölüp cürbögün,
Öröpküysüñ cediger
Öz tapkanıñ cılmayıp,
Sasıp ölüp cürbögün,

Mızıldanmadan Cediger,
Bahadırsan pek ol,
Horluk görüp zâr olmadan,
Yiğit isen Cediger,
Sözünde sağlam ol,
Naralı bir çatışma salarım,
Akıllınız Kançoro,
Seçkinin sağ iken,
Her bela kavgadan,
Türlü türlü pehlivandan,
Yakalayıp yutan erlerden,
Koymadan yutan arslanlardan,
Vuruşa vuruşa, Cediger,
Çekip kurtarırım.
Bahadırlıkta öne geçerim,
Almambet, Manas, kırk çora – Böğürüp gürledi Kançoro –
Hepsi diri gelip girişsin,
Düpedüz önünü keserim.
Akıl düşün Cediger,
Haram ölüp gitmeyesin,
Varın yoğun kırılıp,
Kötü ölüp gitmeyesin,
Kabarıp coşarsın Cediger,
Kendi ettiğine sırıtıp,
Kokuşup ölüp gitmeyesin,

Alapayıñ taba albay
Atañdın körü, cediger,
Kaçıp ölüp cürbögün,
Aytkan sözüm bilip al
Ay, cediger, tilimdi al!
Kök ala sakal karısı
Es esteysiñ cediger,
Eeligip cinim karmasa
Saga tartkan torum bar,
Körsötö turgan sonun bar.
Amalsızdan kol salgan
Er Semetey aba – dep,
Ayta turgan coobum bar,
Kaçıp berseñ kıruuçu
Bagılgan döö sonun bar,
Baş oorutpay cediger,
Aytkan sözdü bilip al.

Çaresini bulamayıp,
Atasının körü, Cediger,
Kaçarken ölüp gitmeyesin,
Dediğim sözü bil,
Ey Cediger, sözümü tut!
Kır sakallı ihtiyarı,
Sonra anarsın Cediger,
Azıp öfkem tutarsa,
Sana kurulmuş ağım var,
Göstereceğim nice şey var.
Çaresizlikten el kaldıran,
Er Semetey ağam – diye,
Söyleyeceğim cevabım var,
Kaçarsan kırıp geçiren,
Beslenmiş bir dev var, görülmedik,
Baş ağrıtmadan Cediger,
Denen sözü bil.

Çabılbastan bülünböy,
Talkalanıp kar bolboy,
Cediger munu bilip al.
Ayttım kızık ugup al,
Seni aydap, kıram munum bar.
Ak sakalduu karıñar,
Uk, cediger baarıñar.
Katın öñdüü söz kılbay,
Kayrattanıp turgula,
Atsız kalgan kankorgo
Ayabay soguş kılgıla,
Adam öñdüü birleştik
Aytkan kebim ugup al!»
Ökürgöndön bakırıp,
Ceeligip turdu kayran er
Cedigerdi çakırdı.
Şıbıraşa kalışıp,
Kündön kaldı cediger,
Balbandar şerleri
Kol baştaçu erleri
Tilden kaldı cediger.

Kırılmadan, dağılmadan,
Paramparça olup rezil olmadan,
Cediger, bunu bil.
Dedim ibretlik sözü, dinle,
Seni sürüp kırarım, işte böyleyim.
Ak sakallı ihtiyarınız,
Dinleyin, Cediger, hepiniz.
Karı gibi laf etmeden,
Yüreklenip durun,
Atsız kalmış hunhara,
Esirgemeden savaş edin,
İnsan gibi birlik olun,
Dediğim sözü dinleyin!»
Böğürerek bağırıp,
Coşup durdu koca er,
Cediger'i çağırdı.
Fısıldaşa kalıp,
Gün yüzünden oldu Cediger,
Pehlivanları, erleri,
Ordu güdecek yiğitleri –
Dilden kaldı Cediger.

Bolotton başka kep aytpayt
Uluk boldu cediger,
Kayra aytıp til aytpay,
Kançoro kandın aldında
Duduk boldu cediger,
Baş kötörböy cer çukup,
Cedigerdin baarısı
Uy müyüzdöp iyrilip,
Kokuylugu körünüp,
Açık aytar erkibi?
Bülküldöşüp küülönüp,
Mıñk-mıñk etip cer çukup,
Aylası ketip cediger,
Kançorogo süylönüp:

Çelikten gayrı söz söylemez,
Donup kaldı Cediger,
Karşılık verip söz demeden,
Kançoro hanın önünde,
Dilsiz oldu Cediger,
Baş kaldırmadan yeri eşeleyip,
Cediger'in hepsi,
Öküz boynuzu gibi halkalanıp,
Perişanlığı görünüp,
Açık söyler mecali mi var?
Titreşip sallanıp,
Mık mık edip yeri eşeleyip,
Çaresi tükenip Cediger,
Kançoro'ya söylenip:

«Kaarı caman kapırdın,
Cosunu caman turbaybı,
Bu Kançoro baatırdın.
Ceti-Özöndö catkanda
Ulamadan uladık,
Bilgenderden suradık,
Açuusuna tiygende
Manastın uulu şer çoroñ
Öz tuuganın soydu deyt.
Kara coltoy Çoronu
Kanga batıp cürsün – dep,
Miñ san çırın salat ko,
Kançoro atka koydu deyt.
Semeteyge uyalaş
Köp körünöö boldu deyt,
Uyalaş bolgon sebebi, –
Kazı kesip cegizip,
Enesi dolu şorduunun
Oñ emçegin emizip,
Kiştelüü belin buudurup,
Akboz beenin sütünö
Kirindirip cuuguzup,
Eerçitip cürüp er kılıp,
Er uulu menen teñ kılıp,

«Kahrı yaman zalimin,
Töresi yaman değil mi,
Bu Kançoro bahadırın.
Ceti-Özön'de yatarken,
Bilenden bilene ulaştık,
Bilenlerden sorduk,
Öfkesine dokunulunca,
Manas oğlunun er çorası,
Öz akrabasını boğazladı derler.
Kara uğursuz Çoro'yu,
Kana bata dursun – diye,
Bin türlü kavga çıkarır ya,
Kançoro adını koydu derler.
Semetey'le bir yuvadan,
Çok göz önünde oldu derler,
Bir yuvadan sayılmasının sebebi şu ki –
Kazı kesip yedirip,
Anası, o huysuz zavallının,
Sağ memesini emzirip,
Samur kürklü belini kuşatıp,
Akboz kısrağın sütüyle,
Yıkatıp arıtıp,
Peşinde gezdirip er kılıp,
Er oğluyla denk kılıp,

Köp kaalasa abası,
Karıya aytsa atası,
Atasına ok atıp,
Bul buzulgan çoçkonun
Tolup catat katası.
Bul badirek buzuktu
Kalk çurkurap çuu turup,
Kan kötörgön oñobu?
Atasına ele er kökcal
Atasına ok atkan
Çubaktın uulu badirek
Çuulganduu cuukuy kul
Munu kan kılgan adam oñobu? Ce baştakıday bolboyt ko.
Ene eken dep sanabay,
Abanın köönün karabay,
Azıp cürgön kaçkındı

Ağası ne kadar istese de,
İhtiyar atası söylese de,
Atasına ok atıp –
Bu azmış domuzun,
Suçu dolup yatar.
Bu edepsiz bozguncuyu,
Halk çığrışıp ayağa kalkıp,
Han kaldıran onar mı?
Atasına bile, er bozkurda,
Atasına ok atan,
Çubak'ın oğlu edepsiz,
Şamatalı sinsi kul,
Bunu han eden adam onar mı? Eskisi gibi de olmaz ya.
Anadır diye saymadan,
Ağanın gönlüne bakmadan,
Azıp gezen kaçkını,

Karaldı kılgan oñobu?
Bügün kündö kol kaptap,
Semeteydi caylasak
Bacıldagan çoçko kul
Başkaça buzuk uul eken,
Baş kötörüp kalat ko.
Başçı bolup kırgızga
Kuykalangan kuturgur
Maa ne bir dep kalat ko
Cediger sırın bilgende
Ordo kütüp kan bolso,
Orun alıp biy bolso,
Keregege butun artat ko
Kesiretti kuturgur
Kerney küüsün tartat ko,
Semirip-sergip toyunsa
Balaaluu çırın baştayt ko
Ceti-Özöndö cediger
Cerge kirsin bu buzuk
Curttu buzup taştayt ko.
Kara beyil tuzu aram

Göz bebeği edinen onar mı?
Bugün toptan ordu bastırıp,
Semetey'i yok edersek,
Vırıldayan domuz kul,
Büsbütün bozuk oğulmuş,
Baş kaldırır elbet.
Kırgız'a başçı olup,
O ütülesice kudurmuş,
Bana neler neler der elbet,
Cediger'in sırrını bilince,
Saray kurup han olsa,
Makam alıp bey olsa,
Keregeye ayağını atar ya,
O musibetli kudurmuş,
Borunun havasını çaldırır ya,
Semirip serpilip doyarsa,
Belalı kavgasını başlatır ya,
Ceti-Özön'de Cediger'i –
Yere girsin bu bozguncu –
Yurdu bozup bırakır ya.
Kara huylu, tuzu haram,

	Ayıl konup oñboyt ko,	*Avul kurup onmaz ya,*
	Kançoro baştık bolgon soñ	*Kançoro baş olduktan sonra,*
	Birlikteşip bir cerge	*Birleşip bir yere,*
	Cediger ayıl konboyt ko,	*Cediger avul konmaz ya,*
	Bu Kançoro bizge barganda	*Bu Kançoro bize varınca,*
	Bu cerge kirgen şer Kıyaz,	*Bu yere giresi er Kıyaz,*
	Bul akıl bilbes ker Kıyaz,	*Bu akıl bilmez inatçı Kıyaz,*
	Bu Kançoro ekööö birigip,	*Bu Kançoro'yla ikisi birleşip,*
202330	Ezelde ayıl konboyt ko.	*Ezelden avul konmaz ya.*
	Bu kargış tiysin er Kıyaz	*Bu – kargış değsin – er Kıyaz,*
	Kançoro barsa oñboyt ko,	*Kançoro varırsa onmaz ya,*
	Caykı semiz buguday	*Yazın semiz geyiği gibi,*
	Dañkalañdap er Kıyaz	*Böbürlenip er Kıyaz,*
	Bu kızıl-tazıl kımbat bul	*Bu kızıl yeşil değerli malı,*
	Bul kırınan tartıp bölöt ko.	*Kıyısından çekip bölüşür ya.*
	Kıyaz emes çorodon	*Kıyaz değil, çorodan,*
	Ceti-Özön suuda een catkan	*Ceti-Özön suyunda ıssız yatan,*
	Kapıray, cediger birdi köröt ko! Çın	*Vay ki vay, Cediger bir hâl görür ya!*
	Kudaydan bezgen kul,	*Gerçek Tanrı'dan bezmiş kul,*
202340	Bu kayaşayak bergendi	*Bu karşılık vereni,*
	Kara niet kuturgur	*Kara niyetli kudurmuş,*
	Kapıray, kamçıga çenep bölöt ko.	*Vay ki vay, kamçıyla ölçüp bölüştürür ya.*
	Ayıldan bezgen bul akmak	*Avuldan bezmiş bu ahmak,*
	Bu kuturgan çoronun	*Bu kudurmuş çoranın,*
	Buzugun Kıyaz körböyt ko,	*Bozgununu Kıyaz görmez ya,*
	Ceti-Özöngö kan kılba,	*Ceti-Özön'e han etme,*
	Cerge kirgen er Kıyaz	*Yere giresi er Kıyaz,*
	Er Kıyazdı cay kılsa	*Er Kıyaz'ı haklarsa,*
	Ceti-Özöndö cediger	*Ceti-Özön'de Cediger'in,*
	Cakkan otun öçüröt,	*Yaktığı ateşini söndürür,*
202350	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger'i,*
	Cayına koyboy köçüröt,	*Rahat komadan göçürür,*
	Cadal salıp kuturgur	*Zulüm salıp kudurmuş,*
	Cakındap konso oñ kılbay,	*Yakına konsa hayır komadan,*
	Cediger atın öçüröt.	*Cediger adını söndürür.*
	Tuura balaa çır salıp,	*Düpedüz bela, kavga salıp,*
	Karasaat kuturgur	*O kara saatli kudurmuş,*
	Kalıñ curttu buy kılıp,	*Koca yurdu perişan edip,*

Tuş-tuş cakka ketiret,
Bagıştın uulu Kıyazdın
Kımızına kuturup,
Abasın soygon ant urgur
Bul kıylanı kılat cutunup,
Ceti-Özöndü cerdese,
Ökürö berse kuturgur
Ökürün canga berbese,
Añkoo Kıyaz camandın
Akıl bilbes aramdın
Aytkanına könöbü?
Öz tuuganın cay kılgan
Kandı moyun kapır kul,
Akılınan şaşkan kul,
Enesinen kaçkan kul
Kıylanı kılgan cuukuy kul,
Öz müyüzün sındırıp,
Öz cakının öltürüp,
Akılınan kesken kul.

Dört bir yana dağıtır,
Bagış'ın oğlu Kıyaz'ın,
Kımızıyla kudurup,
Ağasını boğazlayan, o kahrolası,
Bu nicesini yapar, yutkunup,
Ceti-Özön'ü yurt edinirse,
Böğürüp durursa kudurmuş,
Böğürtüsüyle cana aman vermezse,
Bön Kıyaz – o kötünün,
Akıl bilmez haramînin,
Dediğine uyar mı?
Öz akrabasını yok eden,
Kanlı boyunlu kâfir kul,
Aklından şaşmış kul,
Anasından kaçmış kul,
Nicesini yapmış sinsi kul,
Kendi boynuzunu kırıp,
Kendi yakınını öldürüp,
Aklından kesilmiş kul.

Adamga caman körünüp,
Bul öñdöngön kuturgur
Adamga tuugan bolobu?
Kıyazga tuugan bolobu?
Aman bolsoñ körörsüñ,
Kança müşkül atagın.
Ölgönüñön kalganıñ,
Ölbösöñ körüp alarsıñ,
Bul Kançoroñdun çatagın.
Ceti-Özön eli kongondo
Külükkö kuyruk süygüzör
Aman bolso Kıyazdı
Kündö üç ubak küygüzör,
Bagıştın uulu Kıyazdın
Küñkül cürüp sırtınan
Kündö uşak cürüp curtuna
Kazanınan aş keter,
Ala karga taanday çurkurap,
Cedigerden baş keter.

İnsana kötü görünüp,
Böylesi bir kudurmuş,
İnsana akraba olur mu?
Kıyaz'a akraba olur mu?
Sağ kalırsan görürsün,
Nice müşkülün adını.
Ölenden arta kalanınız,
Ölmezsen görürsün,
Bu Kançoro'nun kavgasını.
Ceti-Özön eli konunca,
Yüğrüğe kuyruk okşatır,
Sağ olursa Kıyaz'ı,
Günde üç öğün yakar,
Bagış'ın oğlu Kıyaz'ın,
Ardından homurdanıp,
Her gün yurduna dedikodu yürüyüp,
Kazanından aş gider,
Ala karga, ekin kargası gibi çığrışıp,
Cediger'den baş gider.

	Biröönü biröö körö albas,	*Biri birini çekemez,*
	Cakının soygon Kançoro	*Yakınını boğazlayan Kançoro,*
	Başın kesseñ til albas.	*Başını kessen söz dinlemez.*
	Korduk körör er Kıyaz,	*Horluk görür er Kıyaz,*
202400	Kozgoloñ dümök-çır baştap,	*İsyan, kargaşa, kavga başlatıp,*
	Koyu bolboyt koroolоş,	*Koyunu bir ağılda barınmaz,*
	Kara niet kapırdın	*Kara niyetli zalimin,*
	Kanduu moyun baatırdın	*Kanlı boyunlu bahadırın,*
	Aşı bolboyt coroolоş.	*Aşına yoldaş olunmaz.*
	Bassa-tursa sındaşar	*Yürüse dursa çekişirler,*
	Tutanıp ölgön Kançoro	*Tutuşup ölesi Kançoro,*
	Üç aydan kiyin coolaşar.	*Üç ay sonra düşman kesilirler.*
	Kürsüldögön er Kıyaz –	*Gümbürdeyen er Kıyaz –*
	Er Kıyaz emes, şer Kıyaz	*Er Kıyaz değil, arslan Kıyaz –*
202410	Cakının soygon cadugöy	*Yakınını boğazlayan sinsi cadı,*
	Içi aram tuugan bolobu?	*İçi haram, akraba olur mu?*
	Kuturup ölgön aramdı	*Kudurup ölesi haramîye,*
	Munu tuuganım degen oñobu?	*Buna akrabam diyen onar mı?*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
	Cay bilbegen bir duduk	*Hâl bilmez bir dilsiz,*
	Kör eken Kıyaz kanıbız,	*Körmüş Kıyaz hanımız,*
	Kep bilbeske kep aytıp,	*Söz bilmeze söz söyleyip,*
	Ketti bele alıbız.	*Tükendi mi ki dermanımız.*
	Cay bilbese cay aytıp,	*Hâl bilmeze hâl anlatıp,*
202420	Caman ketti şayıbız.	*Fena gitti mecalimiz.*
	Başına balaa tilegen	*Başına bela dileyen,*
	Kapıray akmak eken kanıbız. Doolbas katuu kagılıp,	*Vay ki vay, ahmakmış hanımız. Davul sert vurulup,*
	Bu balaadan kutulsak	*Bu beladan kurtulursak,*
	Kezeñçe beldi aşalı,	*Geçit geçit beli aşalım,*
	Kel, cediger, tuş-tuşka	*Gel Cediger, dört bir yana,*
	Aman kezde kaçalık.	*Sağken kaçalım.*
	Karasaat Kıyazdın	*Uğursuz Kıyaz'ın,*
	Baskanı tuyuk col bolot,	*Bastığı çıkmaz yol olur,*
	Cakın konso Kançoro	*Yakına konarsa Kançoro,*
202430	Balaket caman kozgolot.	*Bela fena depreşir.*
	Baykabadı er Kıyaz	*Sezmedi er Kıyaz,*
	Kıyaz özü turganda	*Kıyaz kendisi dururken,*

Ceti-Özöndö cediger
Taş kaptasın bölünböyt,
Cakındap barsa Kançoro
Can koyçu türü körünböyt.
Aydap alıp artınan
Kırk cıl buzuk çır çıksa,
Alek bolup, curt çuulap,
Kıyalduu cakşı cediger
Kırgın bolso bölünböyt.
Cakın konup sırdaşsa,
Tacaal eken Kançoro
Kılçayçu türü körünböyt,
Uruş dese uruşup,
Kerişti kenen salalı
Biz kara curt, bular kan
Zordun tilin alalı,
Baş kötörböy kılkıldap,
Kalıñ curttun baarısı
Caman, cakşı karısı
Cerdi çukup bılkıldap
Büt cediger baarısı
Kayra aytar can kalbay,

Ceti-Özön'de Cediger,
Taş yağsa da bölünmez,
Yakına varırsa Kançoro,
Can bırakır hâli görünmez.
Ardından sürüp alıp,
Kırk yıl bozgun, kavga çıksa,
Helak olup, yurt çığrışıp,
Huyu güzel iyi Cediger,
Kırgın olsa da bölünmez.
Yakın konup sırlaşsa,
Deccal imiş Kançoro,
Dönüp bakar hâli görünmez,
Savaş dense savaşıp,
Çekişmeyi enine boyuna salalım,
Biz kara yurt, bunlar han,
Güçlünün sözünü tutalım,
Baş kaldırmadan sallanıp,
Koca yurdun hepsi,
Kötüsü, iyisi, ihtiyarı,
Yeri eşeleyip kımıldayıp,
Bütün Cediger'in hepsi,
Karşılık verecek can kalmadan,

Kayaşa berçü can kalbay,
Cediger curt cıyılıp,
Lam dep aytkan bir can cok
Buuganday oozu tıyılıp,
Buy boluptur cediger,
Cetelese basuuçu
Uy boluptur cediger.
Cediger antip turganda
Cer tokmoktop Kançoro
Kol, attan! – dep çañırıp,
Çañırıgı baş carıp,
Öküldödü Kançoro
Ökürügü taş carıp.
Kaardı katuu baştadı.
Kol çurkurap, çuu tüşüp,
Kıcıldagan cediger

Karşı duracak can kalmadan,
Cediger yurdu toplanıp,
Lam deyip söyleyen bir can yok,
Boğulmuş gibi ağzı kısılıp,
Perişan olmuş Cediger,
Yedeğe alınsa yürüyen,
İnek olmuş Cediger.
Cediger böyle dururken,
Yeri tokmaklayıp Kançoro,
Ordu, ata bin! – diye haykırıp,
Haykırışı baş yarıp,
Böğürdü Kançoro,
Böğürtüsü taş yarıp.
Kahrı sertçe başlattı.
Ordu çığrışıp, velvele kopup,
Kaynaşan Cediger,

Kırılıp kete taştadı.	*Kırılıp gide yazdı.*
Doolbas bekem kagılıp.	*Davul sıkı vuruldu.*
Kol kozgolup toktolboy	*Ordu depreşip durmadan,*
Ayzasına camındı.	*Mızrağına büründü.*
Çuulganduu Kançoro	*Şamatalı Kançoro –*
Kançoronun dartınan	*Kançoro'nun derdinden,*
Curt kozgolup kol cürüp,	*Yurt depreşip ordu yürüyüp,*
Az gana emes mol cürüp,	*Az değil, bol yürüyüp,*
Calgız kökcal baatırga	*Yalnız bozkurt bahadıra,*
202480 Cer buzulup kozgolup,	*Yer bozulup depreşip,*
Az gana emes mol bolup,	*Az değil, çok olup,*
Ayzakerden ıktuusu	*Mızrakçının ustası,*
Adırdı alıp kılkıldap,	*Kırları kaplayıp dalgalanıp,*
Caa tartuuçu dañgılı	*Yay çekenin şanlısı,*
Böksö menen bılkıldap,	*Yamaçlar boyu kımıldayıp,*
Cazbay atkan mergeni	*Şaşmaz atan keskin nişancısı,*
Kabak menen kılkıldap.	*Bayırlar boyu dalgalanıp.*
Belgilüülörü betinde,	*Ünlüleri ön safta,*
Berenderi çetinde,	*Yiğitleri kıyısında,*
202490 Kınsız kılıç kolgo alıp,	*Kınsız kılıcı ele alıp,*
Kıykırık salıp bulgalap,	*Nara atıp savurup,*
Kançoro çoçko artında,	*Kançoro domuz, arkada,*
Möndürdü kör, oktu kör,	*Doluyu gör, oku gör,*
Bölünböy çıkkan toptu kör,	*Bölünmeden çıkan alayı gör,*
Ayza sungan şerdi kör,	*Mızrak uzatan eri gör,*
Aybatı kıyın erdi kör,	*Heybeti çetin yiğidi gör,*
Kalıñ kara cediger.	*Kalabalık kara Cediger.*
Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
Oktun ünü çurkurap,	*Kurşun sesi çınlayıp,*
202500 Caanın ogu dırkırap,	*Yayın oku vızıldayıp,*
Can cabıla cediger	*Canla başla Cediger,*
Cabıla kurçap keldi ele.	*Hep birden kuşatıp gelmişti.*
Kılkıldap curtk ele,	*Dalgalanıp yurt gelmişti,*
Kızır çalgan sultandı	*Hızır dokunmuş sultanı,*
Emi kırk eki kurçap ketti ele. Astı	*Şimdi kırk iki kat kuşatıvermişti. Önü*
aybattuu kökcaldın	*heybetli bozkurdu,*
Kurçap kara cediger	*Kuşatıp kara Cediger,*
Tegerektep aldırıp,	*Çepeçevre alıp,*

Cazayıl caa mıltık ok
Camgır kılıp caadırıp,
Möndür sınduu ok atıp,
Camgır kılıp caa tartıp,
Can-cabıla cediger
Arbayıp ayza köröntüp,
Alıp iyçü nemedey
Adamdın köönün bölüntüp,
Kol çurkurap kılkıldap,
Ayza, kılıç bılkıldap,
Alañger caa, sır cebe
Aytsa dalay añgeme.
Kalıñ kara cediger
Erenderi bölünüp,
Eñ kayratsız camanı
Karaan bolup körünüp,
Kol çurkurap, çuu bolup,
Ayıkpagan duu bolup,
Belgilüülör betinde
Cadal salıp bakırıp,
Cetkileñ kara cediger
Ketirbey aydap sapırıp.

Opol-Toodoy Kançoro
Kolun aydap sapırıp,
Arıslanday köz caynap,
Algan eken Kançoro.
Kan içmesi bek karmap,
Çamınganı colborstoy,
Çalışkan bolbostoy,
Dümök baştap, çuu salıp,
Cediger cıynap, kol alıp,
Cer caynata mol alıp,
Aydap cetip keldi ele.
Ürkün-türkün tümön kol
Tegiz cerge bata albay
Tegerektep oşol col,
Adam çuulap bata albay,
Maşaa tartkan cediger –

Fitilli tüfek, yay, kurşun ok,
Yağmur edip yağdırıp,
Dolu misali ok atıp,
Yağmur edip yay çekip,
Canla başla Cediger,
Diken diken mızrak gösterip,
Alıp yutacakmış gibi,
Adamın gönlünü dağıtıp,
Ordu çığrışıp dalgalanıp,
Mızrak, kılıç oynayıp,
Alañger yayı, sırlı ok –
Anlatılsa nice hikâye.
Kalabalık kara Cediger,
Yiğitleri ayrılıp,
En yüreksiz kötüsü,
Karaltı olup görünüp,
Ordu çığrışıp, velvele olup,
Dinmeyen uğultu olup,
Ünlüler ön safta,
Zulüm salıp bağırıp,
Yetkin kara Cediger'i,
Kaçırmadan sürüp savurup.

Opol Dağı gibi Kançoro,
Ordusunu sürüp savurup,
Arslan gibi gözü parlayıp,
Coşmuş idi Kançoro.
Kan içiciliği sıkı tutup,
Saldırışı kaplan gibi,
Tutuşanı sağ komaz gibi,
Kargaşa başlatıp, velvele salıp,
Cediger'i toplayıp, ordu alıp,
Yeri kaynatırcasına bol alıp,
Sürüp yetişip gelmişti.
Bölük pörçük tümen ordu,
Düz yere sığamayıp,
Kuşatıp durdu o sefer,
İnsan çığrışıp sığamayıp,
Tetik çeken Cediger –

Baatırdı közdöy ata albay,
Arıslanına, şerine
Aykırıp ayza suna albay,
Añ-tañ kaldı kökcalga
Cediger biröö bata albay.
Kökcal turat oktolup,
Cetkileñ erdin aldında
Nar Buurulu cok bolup,
Kaarınan can çıgıp,
Cediger turat toktolup,
Uska körgön karısı
Uu içkendey toktolup,
Cedigerdin baarı.
Kelbeti bar karısı
Kol çurkurap lıp toktop,
Cedigerdin baarısı.
Balbandarı şerleri
Cay-carak alıp barbayıp,
Kankor şerdi körgöndö
Kalıñ kara cediger
Esinen tanıp daldayıp,
Erenderi bata albay,

Bahadıra doğru atamayıp,
Arslanına, erine,
Haykırıp mızrak uzatamayıp,
Şaşakaldı bozkurda,
Cediger'den biri bile sokulamayıp.
Bozkurt durur gerilmiş,
Yetkin erin önünde,
Nar Buurul'u yok olup,
Kahrından can çıkıp,
Cediger durur duraklamış,
Görmüş geçirmiş ihtiyarı,
Zehir içmiş gibi duraklamış,
Cediger'in hepsi.
Endamlı ihtiyarı,
Ordu çığrışıp, birden durup,
Cediger'in hepsi.
Pehlivanları, erleri,
Silah pusat alıp kabarıp,
Hunhar eri gördüğünde,
Kalabalık kara Cediger,
Kendinden geçip afallayıp,
Yiğitleri sokulamayıp,

Esten tanıp, şaldayıp.
Beleste catkan belsenip,
Berendin cayı momunday.
Tulparı cok, atı cok,
Tuygun tuugan er kökcal
Tuura cese mına dep,
Akkelteni tayanıp,
Kılıçtan kılıp Zulpukor
Zulpukordu kolgo alıp,
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Cediger kaptap keterin
Buçkagına teñebey,
Kıyarıp öñü kıl etpey,
Ata, Kıdır çalgan kurgan şer belem kızıktı.

Kendinden geçip, gevşeyip.
Sırtta yatan, bele kuşanmış,
Yiğidin hâli şöyleydi:
Küheylanı yok, atı yok,
Doğan misali er bozkurt,
Dosdoğru gelirse buyursun diye,
Akkelte'ye dayanıp,
Kılıç diye Zulpukor'u –
Zulpukor'u ele alıp,
Zınk zınk edip umursamadan,
Cediger'in bastırıp geleceğini,
Tırnak ucuna denk saymadan,
Benzi kıl kadar oynamadan,
Vay, Hızır dokunmuş koca er, Yapmaz mıydım görülmedik işi.

Degi kabagı-kaşı bılk etpey, Buurul
attan ayrılıp,
Kaptap ketip cediger
Katuu cañcal salsın – dep,
Butu-kol sınıp cöö catıp,
Mıktı bolso er bolso,
Kapkayda kegin alsın – dep,
Bir töşökkö catışkan,
Opol-Toodoy kayran şer
Kök arıslanday kurgan er,
Ak kañkını cazdangan,
Kıbılanı baştangan,
Zulpukordu salınıp,
Kozgolbogon kayran şer
Kel beri – dep kamınıp,
Akkañkı eerdi cazdanıp,
Kıbıla caktı baştanıp,
Akolpoktu camınıp,
Oy oylonup er kökcal
Alptık türgö saldı ele,
Alp emespi er kökcal
Kıymıldabay, bılk etpey
Sultan catıp kaldı ele,
Kalıñ kara cediger
Baatırı Kıyaz Kançoro
Möndür sınduu ok atıp,
Tegerektep kaldı ele,
Mına oşondo er kökcal

Hiç kaşı gözü kıpırdamadan, Buurul
attan ayrılıp,
Bastırıp gelip Cediger,
Sert kavga salsın – diye,
Ayağı kolu kırık, yaya yatıp,
Yamansa, er ise,
Nerede olsa öcünü alsın – diye,
Bir döşekte yatmış olan,
Opol Dağı gibi koca er,
Gök arslan gibi yaman er,
Ak eyeri yastık edinmiş,
Kıbleyi başucu edinmiş,
Zulpukor'u kuşanıp,
Kımıldamayan koca er,
Gel beri! – diye davranıp,
Akkañkı eyeri yastık edip,
Kıble yönünü başucu edip,
Akolpok'u örtünüp,
Düşünceye dalıp er bozkurt,
Alplık hâline bürünmüştü,
Alp değil mi er bozkurt,
Kımıldamadan, kıpırdamadan,
Sultan yatakalmıştı,
Kalabalık kara Cediger,
Bahadırları Kıyaz, Kançoro,
Dolu misali ok atıp,
Çepeçevre sarmıştı,
İşte o zaman er bozkurt,

Kaarlanıp col bütöp,
Kapa bolup kayran şer
Kañırıgı bek tütöp,
Kök arıslanday köz caynap,
Kaalgaday kaşka tiş
Karsıldata bek çaynap,
Erte sözü keç bolup:
«Duşman mintip turganda
Arbuurul bolso astında,
Akkelte bolso moynunda,

Kahırlanıp yolu tıkayıp,
Kederlenip koca er,
İçi buram buram tütüp,
Gök arslan gibi gözü parlayıp,
Kapı kanadı gibi bembeyaz dişini
Gıcır gıcır sıkıca çiğneyip,
Erken sözü geç olup:
«Düşman böyle dururken,
Altında Arbuurul olsaydı,
Boynunda Akkelte olsaydı,

Zulpukor bolso koluñda
Çiybeyt belem sızıktı,
Kalıñ kara cediger
Buudan ay – dep kaygırıp,
Buudandan ölmök ekenmin,
Bir kızıkka batışkan,
Tay-kunanday tebişken,
Talaşıp emçek emişken,
Kölökö kılgan çoñ karaan
Azır körsöm tuzu aram
Sır bilişken Kançoro
Tuugandan ölmök ekenmin,
Mañdayga bütkön bir calgız
Közümdön ölmök ekenmin,
Caralganda Kançoro
Men özümdön ölmök ekenmin.
Asırap bakkan kırgız curt
Kalkıman ölmök ekenmin,
Tuugan dep cürüp kayran can
Beylimden ölmök ekenmin,
Bölöktön ölböy tak ele,
Elimden ölmök ekenmin,
Kara bolot Zulpukor
Köölögöndö ölbödüm,
Kırk uruu kıtay uluu curt

Elinde Zulpukor olsaydı,
Çizmez miydim çizgiyi,
Kalabalık kara Cediger,
Ah küheylanım! – diye dertlenip,
Küheylandan ölecekmişim,
Bir sefaya birlikte dalmış,
Tay kunan gibi tepişmiş,
Yarışıp meme emişmiş,
Gölgelik ettiğim koca karaltı,
Şimdi görsem tuzu haram,
Sır paylaştığım Kançoro –
Akrabadan ölecekmişim,
Alnımda biten bir tanecik,
Göz bebeğimden ölecekmişim,
Yaratılışından Kançoro –
Ben kendimden ölecekmişim.
Besleyip büyüttüğüm Kırgız yurdu –
Halkımdan ölecekmişim,
Akraba diye diye zavallı can,
Kendi iyi huyumdan ölecekmişim,
Yabancıdan ölmeden, düpedüz,
Elimden ölecekmişim,
Kara çelik Zulpukor
Savrulduğunda ölmedim,
Kırk boy Hıtay, ulu yurt –

Kıyırın buzup kıyratıp,
Eelegende ölbödüm.
Cetip çaptım Oogandı
Ceti-Kayt caydan soo kaldı.
Men bir çöldö kalmak ekenmin.
Muzdu buzup col saldım
Bukar menen Samarkant,
Ayagı Kokon, Margalañ,
Mınça cerge kol saldım.
Küncuttun curtun kündö aldım
Cakınsıngan Çorodon
Munusu azdık kılgansıp,
Indistan çaap tört aldım,

Sınırını bozup kırıp geçirip,
Ele geçirdiğimde ölmedim.
Yetip vurdum Afgan'ı,
Ceti-Kayt yeri sağ kaldı.
Ben bir çölde kalacakmışım.
Buzu bozup yol saldım,
Buhara ile Semerkant,
Ucu Kokon, Margalan –
Bunca yere ordu saldım.
Küncut yurdunu günde aldım, Yakınlık taslayan Çoro'dan,
Bu da az gelmiş gibi,
Hindistan'ı vurup dört yandan aldım,

Karasın buzup kan kıldım,
Kançalık curttu çañ kıldım,
Ölmök bolgon ekenmin
Köz bolgondu kemirdim,
Katılgandı kaysadım,
Kanga toyup katıktım,
Kankordun uulu atıktım.
Aalamga kıldım çataktı
Andan ölböy ne boldum,
Aç bolotun mayladım,
Açuuma cindep tiygendi
Abıkeni cayladım,
Köp cinime tiygende
Köböştü körgö kirgizdim,
Öçöşümö kabılıp,
Öz atamdı cayladım.
Argımaktı köp baktım
Aylansın Buurul buudandan,
Kuturgurga til alıp,
Azamat-şerdi köp cıydım
Aylanıp ketsin bereki
Abıke, Köböş tuugandan.
Cetip çaap, olco alıp,
Karmaşıp döö, çoñdu alıp,
Körmök bolgon ekenmin.
Döödön ölbös kayran baş
Bagıp algan badirek
Özdön ölmök ekenmin.
Özü uyalaş Çoronun
Közünön ölmök ekenmin,

Tuugan bagam dep cürüp,
Belde kalmak ekenmin,
Kuzgun uçup çıga algıs
Kol kayrıbay uruşup,
Çokton ölmök ekenmin,
Adam türü takır cok
Bokton ölmök ekenmin.
Körmök bolgon ekenmin,

Karasını bozup kan ettim,
Nice yurdu toz ettim,
Ölecek olmuşum,
Göz dikeni kemirdim,
Sataşanı çiğneyip yuttum,
Kana doyup katıklandım,
Hunharın oğlu diye anıldım.
Âleme saldım kavgayı,
Ondan ölmeyip ne oldum,
Aç çeliği yağladım,
Öfkeme delice dokunanı –
Abıke'yi hakladım,
Öfkeme çok dokununca,
Köböş'ü mezara soktum,
İnadıma çatıp,
Kendi atamı hakladım.
Argımak atı çok besledim –
Kurban olsun Buurul küheylana,
Kudurmuşun sözüne uyup,
Yiğit eri çok topladım –
Kurban olup gitsin beriki
Abıke, Köböş akrabaya.
Yetişip vurup, ganimet alıp,
Devle boğuşup, büyüğü alıp,
Görecek olmuşum.
Devden ölmeyen koca baş,
Besleyip aldığım edepsizden –
Özümden ölecekmişim.
Kendisi bir yuvadan Çoro'nun,
Gözünden ölecekmişim,

Akraba besleyeyim diye diye,
Geçitte kalacakmışım,
Kuzgunun uçup çıkamayacağı,
Karşı koymadan vuruşup,
Kordan ölecekmişim,
İnsan yüzü hiç yok –
Boktan ölecekmişim.
Görecek olmuşum,

	Calpı kara cediger	*Topyekûn kara Cediger,*
	Karaldı kılgan kuu curttan	*Göz bebeği edindiğim kurnaz yurttan,*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
	Miñdey balaa çırımdı	*Binlik bela kavgamı,*
	Kılıp salbay ne boldum,	*Yapıvermedim de ne oldum,*
	Kıcıldatıp kılıçtap,	*Kaynatırcasına kılıçlayıp,*
202700	Kırıp salbay ne boldum,	*Kırıvermedim de ne oldum,*
	Bilgen çırdı bu curtka	*Bildiğim kavgayı bu yurda,*
	Kılıp salbay ne boldum	*Yapıvermedim de ne oldum,*
	Alasın ala kaçpasam,	*Alacasını alıp kaçmazsam,*
	Atañdın körü cediger	*Atasının körü Cediger,*
	Munun ak teñge bulun çaçpasam,	*Bunun ak akçe malını saçmazsam,*
	Kulasın kuuy kaçpasam,	*Kulasını sürüp kaçmazsam,*
	Kurcundap bulun çaçpasam,	*Heybeleyip malını saçmazsam,*
	Erenin añdap kırbasam,	*Yiğidini gözleyip kırmazsam,*
	Bul eline zorduk kılbasam,	*Bu eline zorbalık etmezsem,*
202710	Kulcuñdagan caman curt	*Kasılıp duran kötü yurt,*
	Adam, mıltık atıp caa tartıp,	*İnsanlar, tüfek atıp yay çekip,*
	Kulcuñdadı caman curt!» –	*Kasıldı kötü yurt!» –*
	Dep, oşentip, er kökcal –	*Deyip, böylece, er bozkurt –*
	«Talaska kurgan bagı cok,	*«Talas'ta kurulu bağı yok,*
	Taltañdap catçu çagı cok.	*Kurulup yatacak çağı yok.*
	Keñ Kolgo kurgan bagı cok	*Keñ-Kol'da kurulu bağı yok,*
	Kerilip catar çagı cok,	*Gerinip yatacak çağı yok,*
	Kazatka miner buudan cok,	*Gazaya binecek küheylan yok,*
	Karaldı kılgan Külçoro	*Göz bebeği ettiğim Külçoro –*
202720	Kagılayın tuugan cok,	*Kurban olduğum akraba yok,*
	Bügün körgön erteñ cok,	*Bugün görülen yarın yok,*
	Uşunday eken düynö bok.	*Böyleymiş işte, dünya bok.*
	Berişte beş kol sunganda	*Ferişte beş el uzattığında,*
	Mendege buyruk kılganda	*Kula buyruk kılındığında,*
	Kirgizbeybi kazgan kör,	*Kazılan mezar almaz mı,*
	Cogotpoybu kara cer	*Kara yer yok etmez mi,*
	Ölümdön korkkon oñobu?	*Ölümden korkan onar mı?*
	Ay-aalamdın baarınan	*Şu ay-âlemin içinde,*
	Ölbögön adam bolobu?»	*Ölmeyen insan olur mu?»*
202730	Artık tuugan kabılan	*Üstün doğmuş kaplan,*
	Antalañdap şaşpastan,	*Telaşa düşmeden, şaşmadan,*

Kıyşaybastan kılt etpey,
Akolpoktu camınıp,
Ayköl şer turdu bılk etpey. Tim kebinen saldı ele
Öldümbü dep kenebeyt,
Cedigerdin san kolun
Kızır çalgan kıraanıñ
Kındırına teñebeyt.
Boz tumşuktay barbayıp,
Boz señir toodoy dardayıp,
Kanı kaçıp birindep,
Bolboy kökcal cattı ele
Kara niet Kançoro
Semeteydin ölöörün
Tilep algan Çoro eken,
Cedigerdin Kıyazın
Cetip ayza saygın dep,
Süröp algan kezi eken!
Toodoy toru at minip,
Cay-caragın caylanıp,
Kınsız kılıç baylanıp,
Orolmo-Toonu aylanıp,
Kol saluuga tap koyup,
Ayrı beles akıstan,
At ötpögön capızdan
Atayı karap kördü ele:
Bokonosu bolkuldap,
Esi çıgıp solkuldap,
Cedigerdin er Kıyaz
Tuulup Kıyaz bolgonu,

Eğrilmeden, kıpırdamadan,
Akolpok'u örtünüp,
Ayköl er durdu kımıldamadan. Sessizce söze koyulmuştu,
Öldüm mü diye umursamaz,
Cediger'in sayısız ordusunu,
Hızır dokunmuş şahbazın,
Kılının ucuna denk saymaz.
Boz kaya burnu gibi kabarıp,
Boz sırtlı dağ gibi gövdelenip,
Kanı çekilip birer birer,
Aldırmadan bozkurt yatmıştı,
Kara niyetli Kançoro,
Semetey'in öleceğini,
Dileyip durmuş Çoro imiş,
Cediger'in Kıyaz'ını,
Yetiş, mızrak sanç! – diye,
Kışkırtıp aldığı dem imiş!
Dağ gibi doru ata binip,
Pusatını kuşanıp,
Kınsız kılıç bağlanıp,
Orolmo Dağı'nı dolanıp,
Saldırmaya davranıp,
Çatal belin ardından,
At geçmez alçaktan,
Özellikle bakıp görmüştü:
Eğe kemiği zonklayıp,
Aklı çıkıp sarsılıp,
Cediger'in er Kıyaz'ı,
Doğup Kıyaz olalı,

On dokuzuncu cildin sonu.

Yirminci cilt, kalleş mızrak ve gaspçının tahtıyla sürer.

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI · CİLT XIX

Dünyanın en uzun destanı Manas, yirminci yüzyılın Homeros'u sayılan Sayakbay Karalaev'in dilinden 500.553 mısra olarak yazıya geçirildi. Bu dizi, üçlemenin ikinci parçası olan «Semetey» destanını Kırgızca Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyor.

On dokuzuncu cilt, Cediger'in Kançoro'ya giydirdiği altın taçtan Akkelte'nin susuşuna; Semetey'in düşman ortasındaki vasiyetinden Sarı Han'ın şehadetine ve kırk iki kat kuşatmada yalnız kalan bozkurda uzanır.

SEMETEY · KARALAEV VARYANTI · CİLT XIX

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

KIRGIZCA LATİN YAZIMI · TÜRKÇE EDEBÎ ÇEVİRİ

CİLT XX · KALLEŞ MIZRAK VE GASPÇININ TAHTI

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

Kırgızca Latin yazımı ve Türkçe edebî çevirisiyle
karşılıklı iki sütun hâlinde

CİLT XX

Bölüm 1 · Kalleş Mızrak: Bozkurdun Kayboluşu
Bölüm 2 · Gaspçının Tahtı: Talas'ta Kara Günler
Bölüm 3 · Ayçürök'ün Direnişi ve Küllerdeki Kıvılcım

Bu kitaptaki metin, telif korumasına tabi olmayan halk edebiyatı (folklor) niteliğindeki destan mısralarından ibarettir.

Kaynak baskı: «Семетей» эпосу — Саякбай Каралаевдин айтымында (1-китеп). «Turar» Yayınevi, Bişkek 2013 (haz. A. Jaynakova; genel red. A. Akmataliev). Kaynak baskının telifli editoryal katmanları — ön söz ve son söz, bilimsel açıklamalar, sözlük bölümü ve Theodor Herzen'in illüstrasyonları — bu yayına alınmamıştır.

Kırgızca Latin transliterasyonu, Türkçe edebî çeviri, ön söz, bölüm özetleri, kapak ve iç tasarım bu yayın için özgün olarak üretilmiştir. © Gazâ'nın Neferi, 2026. Kaynak gösterimi, folklor eserlerinin kullanımına ilişkin dürüst uygulama gereğince yapılmıştır.

Bu cilt, üçlemenin yaklaşık 316.000 mısralık «Semetey» bölümünün 202.760–214.910 mısralarını kapsar.

ÖN SÖZ

Manas göçtü; ama ocağı sönmedi. Elinde destan, dilinde ant taşıyan Kırgız, kaybettiği hanın yasını bir başka hikâyeyle sağalttı: babasız doğan, sürgünde büyüyen, atalar yurdunu geri almak için tek başına yola çıkan bir oğulun hikâyesiyle. «Semetey», üçlemenin ikinci kitabıdır; yasın, vefanın ve dönüşün destanıdır.

Sayakbay Karalaev'in dilinden yazıya geçirilen bu varyantta Semetey'in hikâyesi, Manas'ın ölümünün hemen ertesinde başlar. Abıke ile Köböş'ün ihaneti, Kanıkey'in bebeğini koynuna alıp Buhara'ya kaçışı, yetimin dedesinin sarayında soyundan habersiz büyüyüşü ve kanının çağırdığı gün Talas'a dönüşü — bunların hepsi, sözlü geleneğin en usta anlatıcısının nefesiyle, kesintisiz bir ırmak gibi akar.

Bu dizide Karalaev varyantının «Semetey» bölümünü, Kırgızca aslının Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyoruz. Transliterasyonda Türk okurunun gözüne yatkın bir yazım benimsendi; çeviride ise mısra bütünlüğü korunarak destanın epik sesi Türkçede yeniden kuruldu. Her bölümün başında iki paragraflık bir özet ve okuru bekleyen olayları toplayan kısa bilgi kutuları yer alıyor.

Söz atadan oğula geçti; kitap da elden ele geçsin.

Gazâ'nın Neferi
Antalya, 2026

KİTABIN PLANI

I	**Kalleş Mızrak: Bozkurdun Kayboluşu**	Cilt XX — bu ciltte
2	**Gaspçının Tahtı: Talas'ta Kara Günler**	Cilt XX — bu ciltte
3	**Ayçürök'ün Direnişi ve Küllerdeki Kıvılcım**	Cilt XX — bu ciltte

BİRİNCİ BÖLÜM

Kalleş Mızrak: Bozkurdun Kayboluşu

Destanın kapanış perdesi bir kalleşlikle açılır: Semetey'in heybeti karşısında yüreği eriyen Kıyaz, Kançoro'nun kışkırtması ve tehdidiyle cesaret bulup arslana mızrağını arkadan, pusudan saplar. Yaralı bozkurt Zülfikar'ı sıyırıp Kıyaz'ı kaçırtır; fakat gök gürleyip dolu boşanan o karanlık günde, atası Manas'tan kalan Akolpok'u üstüne örtüp yatan Semetey, peri kızı Kökmonçok tarafından Akşumkar doğanı ve Aktaygan tazısıyla birlikte Kayıpçı'nın dağına kaçırılarak gözden kaybolur. Ağabeyinin ne ölüsünü ne dirisini bulabilen Külçoro, Çatal belin yokuşunda kan ağlayarak ağıt yakar; bu arada Kançoro ile Kıyaz, Manas'ın demircisi topal usta Bölökbay'ı katledip hazineyi yağmalar ve Talas'ta Semetey'in adını silerler.

Doksan yerinden yaralı, atsız ve yalnız kalan Külçoro, Kayıpçı'nın Kara-Üñkür mağarasına sığınıp "ata ol, ana ol, sakla beni" diye yakarır. Üyrülmö sazlığındaki mecliste akıllı Kıyaz, "bu çeliğe dokunmayalım, altın sunup dost olalım" diye yalvarsa da içi kara Kançoro diş bileyerek orduyu ayaklandırır; iz sürülüp mağara bulunur. Yağmur gibi ok altında Coykuma kılıcıyla elli pehlivanı biçen Külçoro sonunda ele geçirilir: kürek kemiği oyulur, kolu kesilir ve yılkıcı başı Karagul'un eline kul köle olarak verilir. Dünkü arslan tezek toplayan, odun taşıyan, kamçı altında hırpalanan bir tutsağa dönüşür; ozan sözü burada "kalanların destanına" çevirir.

KÜNYE — KEY FACTS

- Kıyaz, Semetey'in heybetinden korkup kaçmış, ancak Kançoro'nun ölüm tehdidi ve kışkırtmasıyla mızrağı arslana arkadan, pusudan saplamıştır (seg194).
- Yaralı Semetey ölmez; peri kızı Kökmonçok büyü ile onu Akşumkar kuşu ve Aktaygan tazısıyla birlikte Kayıpçı'nın dağına/mağarasına kaçırır ve Semetey "kayıp" olur (seg194).
- Manas'a Davut ile birlikte silah döven topal usta Bölökbay, kırk kalçasıyla direnmesine rağmen Kançoro ile Kıyaz'ın ordusunca öldürülür; hazine ve Keñ-Kol yağmalanır (seg194).
- Meclis çekişmesinde Kıyaz, Külçoro ile barışıp ona tulparlar ve sarı altın sunmayı önerir; Kançoro ise Cediger'i kırmakla tehdit ederek onu diri yakalatmaya ant içirir (seg195).
- Ağabeyine ağıt yakan Külçoro, doksan yerinden yaralı halde Kayıpçı'nın Kara-Üñkür mağarasına sığınır ve mağaradan kerem ile korunma diler (seg195).
- Mağarada elli pehlivanı biçerek direnen Külçoro ele geçirilir; kürek kemiği oyulup kolu kesilir ve yılkıcı başı Karagul'a kul olarak verilir (seg196).

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Kıyaz atka kongonu	*Kıyaz ata binip konmuştu,*
Balaaluu mınday körbögön,	*Belalıyı böylesin görmemişti,*
Semetey türün körgöndö	*Semetey'in heybetini görünce*
Bileginen sap ketip,	*Bileğinden kuvvet gitti,*
Cürögünön kap ketip,	*Yüreğinden derman gitti,*
Tük körünböy cıyganı,	*Hiç görünmez olup büzüldü,*
Ayza boyu boyunan	*Mızrak boyu bedeninden*
Alıstadı ıymanı.	*Uzaklaştı imanı.*
Esten tanıp er Kıyaz	*Kendinden geçip er Kıyaz*
Akılınan şaşkanı,	*Aklını şaşırdı,*
Antañ urup, çu koyup	*Afallayıp, atını mahmuzlayıp*
Kançorogo kaçkanı:	*Kançoro'ya kaçtı:*
Kaçıp barıp munu aytıp,	*Kaçıp varıp bunu söyledi,*
Aşıp-şaşıp al Kıyaz	*Telaş içinde o Kıyaz,*
Kanı kaçkan kubarıp,	*Kanı çekilmiş, sararmış,*
Erdigi kaçkan çunayıp,	*Yiğitliği kaçmış, büzülmüş,*
Köp süylösö dirildep,	*Çok söylese titreyerek,*
Sakal menen murutu	*Sakalı ile bıyığı,*
Butu ketip salaktap,	*Ayakları gevşeyip sarkarak,*
Börü körgön ulaktay	*Kurt görmüş oğlak gibi*
Közü ketip alaktap,	*Gözleri fıldır fıldır dönerek,*
Cagınuuga ep tappay	*Yaranmaya yol bulamadan,*
Enteñ urup er Kıyaz	*Soluk soluğa er Kıyaz,*
Kançorogo kep tappay	*Kançoro'ya söz bulamadan,*
Ayrı beles kaykañdı	*Çatal belin yokuşunu*
Aşkan boydon bardı ele,	*Aşıp doğruca varmıştı,*
Moynu ketip uzarıp,	*Boynu uzayıp gitmiş,*
Kulak, başı kızarıp,	*Kulağı, başı kızarmış,*
Kulcuñdagan er Kıyaz	*Bocalayıp duran er Kıyaz*
Kançorogo bardı ele.	*Kançoro'ya varmıştı.*
Kançorogo barganda	*Kançoro'ya vardığında*
Tizesi ketip bügülüp,	*Dizleri büküldü,*
Tilden kalıp küyünüp,	*Dili tutulup yanıp yakıldı,*
Et bışımga cön ele	*Bir et pişimi boyunca*
Esten talıp küyünüp.	*Kendinden geçip kahroldu.*
Kıyaz kepti saldı ele:	*Kıyaz söze başlamıştı:*

«Aylanayın, kurdaş ay,

Bagış atam kuuganı,
Tolgotup enem tuuganı,
Ereşen tartıp, er bolup,
Er uulu menen teñ bolup,
Kalk başkarıp, curt kütüp,
Kayran Kıyaz men bolup,
Cediger tümön çoguu ele,
Cedigerdi başkarıp,
Oşondoy Kıyaz şok elem,
Mınday baatır kökcaldı
Tük körgönüm cok ele.
Telegeyi teñ eken,
Bettep adam bargısız,
Mendeden bölök neme eken!
Karay kalsa, kan çıgat,
Kabarınan can çıgat,
Kalıñ cara cediger
Kalk çogulup, çuu turup,
Kankorgo kişi barabı?
Kıymıldasa, al kökcal
Kılım tirüü kalabı?
Sıyagı bölök, zaarı küç
Bu dostuñdan küdör üz.
Ayza sunup küyünüp,
Amanat candan tüñülüp,
Ayttım tilim alıñız,
Sırdaş özüñ barıñız,
Aylanayın can kurdaş,
Bilgendey özüñ sayıñız.
Kaarı küçtüü kankordon,
Baatır, araçalap kalıñız,
Bilgeniñdey sayıñız,
Sooltposton bu candı
Baatır soogatka surap kalıñız. Kol salbagan sebebim –
Arstan türün körgöndö
Akıl kaçıp, al ketti,

«Kurban olayım, yoldaşım ey,

Bagış atamın sürdüğü soy,
Anamın ağrıyla doğurduğu,
Serpilip yiğit olup,
Er oğluyla denk olup,
Halkı yönetip, yurt güdüp,
Kahraman Kıyaz ben olup,
Cediger tümeni bir aradaydı,
Cediger'i yönetip,
Öylesi yaman Kıyaz idim,
Böyle bir bahadır bozkurdu
Hiç görmüş değildim.
Her yanı denk, kusursuzmuş,
Karşısına insan varılmaz,
Âdemoğlundan başka bir şeymiş!
Bir bakıversa, kan çıkar,
Haberinden can çıkar,
Koca kalabalık Cediger
Halk toplanıp, çığlık koparıp,
O hunhara kişi varır mı?
Kımıldarsa o bozkurt,
Âlemde sağ kalan olur mu?
Görünüşü başka, zehri güçlü,
Bu dostundan umudu kes.
Mızrak uzatıp yanarak,
Emanet candan umut kesip,
Söyledim, sözümü dinleyin,
Sırdaşısın, kendiniz varın,
Kurban olayım can yoldaş,
Bildiğiniz gibi kendiniz saplayın.
Kahrı güçlü o hunhardan,
Bahadır, araya girip kurtulun,
Bildiğiniz gibi saplayın,
Söndürmeden bu canı,
Bahadır, bağış diye dileyiverin.
Saldırmayışımın sebebi –
Arslanın heybetini görünce
Akıl kaçtı, güç gitti,

Öñünön kızıl kan ketti,
Bargın deseñ can kurdaş
Dostuñ Kıyaz kandan can ketti». Er
uulu menen teñ boldum

Yüzünden kızıl kan çekildi,
Var git dersen can yoldaş,
Dostun Kıyaz Han'dan can gitti». Er
oğluyla denk oldum

Munu aytıp Kıyaz caldırap,
Kançorogo cürdü ele,
Kaarın töktü Kançoro,
Kalaymandı baştadı,
Tüp kötörö cediger
Kırıp ie taştadı.
«Baatır Kıyaz dep tursam,
Kapır Kıyaz ekensiñ!
Öz düynöñdü öröpküp,
Şaşçu Kıyaz ekensiñ,
Tüp kötörö taptakır
Turup kırıp salbasam
Kançoro bolboy ölöyün
Kandarıñdı, bekteriñ
Ar kaçandan bir kaçan
Kalcıraysıñ sen Kıyaz
Kaltırbay kırıp keteyin,
Baatır Kıyaz dey berdim
Kapır Kıyaz ekensiñ,
Ezelde eki bolbogon
Cakır Kıyaz ekensiñ,
Duşman maktap oturçu
Bakıl Kıyaz ekensiñ,
Tübüñ eki bolbogur,
Sen cakır Kıyaz ekensiñ.
Elden murda er Kıyaz,
Eselek seni caylayın,
Andan kiyin cediger
Ceti-Özön közdöy aydayın.
Öröpküysüñ sen Kıyaz
Özüm başıñ keseyin,
Kalıñ kara cediger,
Cediger senden bezeyin.
Baatır kökcal kankorgo

Bunu deyip Kıyaz yalvararak,
Kançoro'ya yürümüştü,
Kahrını döktü Kançoro,
Kızılca kıyameti başlattı,
Topunu kaldırıp Cediger'i
Kırıp geçireyazdı.
«Bahadır Kıyaz derken ben,
Kâfir Kıyaz imişsin!
Kendi dünyalığına kabarıp,
Şaşıran Kıyaz imişsin,
Topunuzu, kökten büsbütün
Kalkıp kırıp geçirmezsem
Kançoro olmayıp öleyim,
Hanlarını, beylerini
Er geç bir gün gelir de
Saçmalarsın sen Kıyaz,
Bırakmadan kırıp geçeyim,
Bahadır Kıyaz deyip durdum,
Kâfir Kıyaz imişsin,
Ezelden bahtı açılmamış
Yoksul Kıyaz imişsin,
Düşmanı övüp oturan
Hasis Kıyaz imişsin,
Kökü kuruyasıca sen,
Sen yoksul Kıyaz imişsin.
Herkesten önce, er Kıyaz,
Seni sersemi öldüreyim,
Ondan sonra Cediger'i
Ceti-Özön'e doğru süreyim.
Kabarıp durursun sen Kıyaz,
Kendim başını keseyim,
Kalabalık kara Cediger,
Cediger, senden yüz çevireyim.
Bahadır bozkurt hunhara

Bala bolup, men kaldım,	*Evlat olup ben kaldım,*
Aba bolup, al kaldı.	*Ağabey olup o kaldı.*
Eeçip cürüp er boldum,	*Peşinden yürüyüp er oldum,*
Cetim cürüp cetiltti,	*Yetim iken yetiştirdi,*
Cergege candı koştu ele,	*Bu canı yurda kavuşturdu,*
Ini bolup men kalıp,	*Küçük kardeş ben olup,*
Aga bolup al kalgan,	*Ağabey olarak o kalmıştı,*
Atañdın körü, sen Kıyaz,	*Kahrolası, sen Kıyaz,*
Art cagınan bar Kıyaz,	*Ardından var, Kıyaz,*
202880 Añdıp ayza say Kıyaz,	*Pusudan mızrak sapla Kıyaz,*
Eelengen kökcal kankordun	*Coşmuş bozkurt hunharın*
Eptep başın al Kıyaz.	*Bir yolunu bulup başını al Kıyaz.*
Bu tilimdi al Kıyaz,	*Bu sözümü tut Kıyaz,*
Bu tilimdi albasañ	*Bu sözümü tutmazsan*
Baştıgıña kılamın,	*Başındakilere kılarım,*
Baarıña birdi kılamın!	*Hepinize günü gösteririm!*
Irastap aytıp ırımdı,	*Doğrulayıp söyledim sözümü,*
Iras ayttım çınımdı,	*Doğru söyledim gerçeğimi,*
- Caak oorutpay barıñız,	*- Çene yormadan varın,*
202890 Uşuntip ayza sayıñız,	*Böylece mızrağı saplayın,*
Kazañ cetse ölüñüz,	*Ecelin gelmişse ölün,*
Kan ekeniñ çın bolso	*Han olduğun gerçekse*
Karmaş kılıp beriñiz».	*Çarpışıp gösteriverin».*
Kaarlanıp Kançoro	*Kahırlanıp Kançoro*
Kan kayratın salıptır,	*Hanlık celalini takınmış,*
Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger*
Baarı çoguu kaldayıp,	*Hepsi bir arada yığılıp,*
Attan tüşüp kalıptır.	*Attan inip kalmıştı.*
Tobokel, ölsöm meyli – dep	*Tevekkül, ölsem de gam yemem – deyip*
202900 Toodoy bolgon er Kıyaz,	*Dağ gibi olan er Kıyaz,*
Kaarlanıp caylanıp,	*Kahırlanıp hazırlanıp,*
Kara bolot ayza alıp,	*Kara çelik mızrak alıp,*
Art cagınan aylanıp,	*Ardından dolanıp,*
Baatır Kıyaz bardı ele,	*Bahadır Kıyaz varmıştı,*
Baatır şerge ayzanı	*Bahadır arslana mızrağı*
Art cagınan saydı ele,	*Ardından saplamıştı,*
Asmandagı boz kise	*Kuşandığı boz kesenin*
Boz kisenin beti dep,	*Boz kesenin yüzü deyip,*

Öpkö-boordun çeti dep,
Kambıl tuugan er Kıyaz
Kaçırıp ayza saydı ele,
Kabırganın kök etti

Töönöy sayıp saldı ele,
Eki tügöy kabırga
Öönöy sayıp saldı ele.
Mına oşondo kökcal şer
Tootorunu tartkıça,
Ayza menen bir muştap,
Añtañ urup kaçkıça,
Belen turgan Zulpukor
Karmay kalıp sabınan,
Suurup alıp kabınan,
Zulpukor kolgo aldı ele.
Aygay salıp bakırıp,
Kamçı urup Kıyaz kaçkıça
Serpip iyse seksen tört
Serp alganı kızıl ört
Zulpukor kolgo aldı ele,
Tootoruçan Kıyazdı
Cogotuuga ayköl şer –
Şiltep turup kaldı ele,
Ak kübönün etegin
Eşe çaap saldı ele,
Tootorunun tomugun
Carmın cara çaptı ele.
Ökürgöndön bakırıp
Aylasın tappay er Kıyaz
Atasın aytıp çakırıp,
Akıldan artık şaştı ele,
Kalıñ kara cediger
Kalkına kire kaçtı ele.
Adamdan ayza cebesten
Alsızdan ayza cedim dep,
Bakanooz çıgıp işime,
Büldürgüç çıgıp kişige
Özdön korduk kördüm dep,

Akciğerle bağrın kıyısı deyip,
Becerikli doğmuş er Kıyaz
Saldırıp mızrak saplamıştı,
Kaburganın diri etini

Şişler gibi saplayıvermişti,
Çift eş kaburgayı
Oyar gibi saplayıvermişti.
İşte o zaman bozkurt arslan
Tootoru'yu çekene dek,
Mızrağıyla bir yumruklayıp,
Şaşkın şaşkın kaçana dek,
Hazır duran Zulpukor'u
Sapından kavrayıverip,
Kınından sıyırıp alıp,
Zulpukor'u ele almıştı.
Nara atıp bağırıp,
Kamçı vurup Kıyaz kaçana dek,
Bir savursa seksen dört,
Savurduğu kızıl alev,
Zulpukor'u ele almıştı,
Tootoru'ya binmiş Kıyaz'ı
Yok etmeye cömert arslan –
Kılıcı sallayıvermişti,
Ak zırhın eteğini
Bura bura biçivermişti,
Tootoru'nun aşık kemiğinin
Yarısını yarıp biçmişti.
Böğüre böğüre bağırıp,
Çaresini bulamadan er Kıyaz,
Atasını anıp çağırıp,
Aklından büsbütün şaşmıştı,
Kalabalık kara Cediger
Halkının içine kaçıvermişti.
Adamdan mızrak yemeden,
Güçsüzden mızrak yedim deyip,
İşime bozguncu çıkıp,
İnsana yok edici çıkıp,
Öz soyumdan horluk gördüm deyip,

Arıslan elem, karttım dep,
Akmaktar kolu tiygen soñ,
Alda taala kuduret
Amanatıñ tartkın dep!
Azalanıp şer kökcal

Arslan idim, kocadım deyip,
Ahmakların eli değdikten sonra,
Allah Teâlâ, kudret sahibi,
Emanetini geri al deyip!
Yas tutup arslan bozkurt

Telegeyi teñ kökcal
Tekşi baarı teñ ele,
Için körsöñ kankordun
Cer cüzündöy keñ ele.
Açuuluu aybat salbagan,
Ukuruk kayrar kalbagan,
Uşunday kökcal neme ele.
Kabırga töönöy sayganga
Kankor tereñ tardıgıp,
Kıyaz ayza sayganga
Kımbat töröñ ardıgıp,
Ardıgarı sında cok,
Karan kılgan Külçoro
Uyalaşı mında cok.
Kep aytkan Bakay zatı cok,
Astında Buurul atı cok,
Ayrı beles kaykañda,
Señirlüü toonun urçugun,
Sekiçektin tumşugun
Eelep ölör kün bele?
It-kuş kolu köp tiyip,
Ayrı beles akısta.
At ötpögön capızda
Cöölöp ölör kün bele?
Kadır Alda kuduret
Kana, alsañ canım mına – dep,
Köñüldörü bölünüp,
Suptu tondu salınıp,
Murunku Manas kökcaldan
Muraga kalgan Akolpok
Akolpoktu camınıp,
Çılgıy içi ört bolup,
Çıday albay kürköröp,

Her yanı denk o bozkurt,
Baştan başa hepsi denkti,
İçini görsen hunharın,
Yeryüzü kadar genişti.
Öfkeyle heybet salmamış,
Kemendini çevirecek kalmamış,
İşte böyle bir bozkurttu.
Kaburgayı deler gibi saplayışına
Hunhar derinden daralıp,
Kıyaz'ın mızrak saplayışına
Kıymetli töre arlanıp,
Arlanışının benzeri yok,
Dayanağı olan Külçoro,
Yuvadaşı burada yok.
Söz söyleyen Bakay özü yok,
Altında Buurul atı yok,
Çatal belin yokuşunda,
Sarp dağın çıkıntısını,
Sekiçek'in burnunu
Tutup ölecek gün müydü?
İt-kuş sürüsü çok saldırıp,
Çatal belin geçidinde.
At geçmez alçak yerde
Sürünüp ölecek gün müydü?
Kadir Allah, kudret sahibi,
Haydi, alırsan canım işte – deyip,
Gönülleri bölünüp,
İnce kaftanı altına serip,
Önceki bozkurt Manas'tan
Miras kalan Akolpok,
Akolpok'u üstüne örtünüp,
İçi büsbütün ateş olup,
Dayanamayıp gürleyerek,

	Çın kökcalıñ cattı ele.	*Gerçek bozkurdun yatmıştı.*
	Kökcal mintip turganda.	*Bozkurt böyle dururken.*
	Kuday betin körgözbö,	*Tanrı yüzünü göstermesin,*
	Koktudan şamal tabılıp,	*Vadiden yel çıkıp,*
	Too-toodon tuman cabılıp,	*Dağlardan sis çöküp,*
	Kün batış menen kün çıgış	*Gün batısıyla gün doğusu*
202990	Kürküröp bulut kabılıp,	*Gürleyip bulut karşılaşıp,*
	Kırañdan şamal tabılıp,	*Sırttan yel çıkıp,*
	Çöp kıymıldap sögülüp,	*Otlar kımıldayıp sökülüp,*
	Asmandan ayaktay möndür tögülüp	*Gökten kâse gibi dolu dökülüp,*
	Cer silkinip kıbırlap,	*Yer sarsılıp kıpırdayıp,*
	Bulak taşıp, too köçüp,	*Pınar taşıp, dağ göçüp,*
	Asmandan altı say möndür şıbırgak,	*Gökten altı dere dolu, sağanak,*
	Cer silkinip bölünüp,	*Yer sarsılıp bölünüp,*
	Köktön kök kaşka möndür tögülüp,	*Gökten gök benekli dolu dökülüp,*
203000	Kün buzulup kış bolup,	*Hava bozulup kış olup,*
	Kolgo kelgen cediger	*Ele gelen Cediger*
	Kıñşılagan kız bolup.	*İnleyen kız gibi olup.*
	Karasa közgö ilinbey,	*Baksa göze ilişmez,*
	Bu dünüyö karañgı	*Bu dünya karanlık,*
	Kaysı ekeni bilinbey,	*Hangisi olduğu bilinmez,*
	Kün buzulup, tün tüşüp,	*Gün bozulup, gece çöküp,*
	Kuday betin körgözbö,	*Tanrı yüzünü göstermesin,*
	Kapçal urap too köçüp,	*Boğaz yıkılıp dağ göçüp,*
	Cer bülküldöp, añ bolup,	*Yer titreşip, çukur olup,*
203010	Cediger başı mañ bolup.	*Cediger'in başı sersem olup.*
	Añgektin baarı tıgındap,	*Hendeklerin hepsi tıkanıp,*
	Arıktın baarı cıgındap,	*Arkların hepsi yığılıp,*
	Artık müşkül boldu ele.	*Pek büyük müşkül olmuştu.*
	Mına oşondo Külçoro	*İşte o zaman Külçoro,*
	Kökcal abam kayda – dep,	*Bozkurt ağabeyim nerede – deyip,*
	Közünün caşı tögülüp,	*Gözünün yaşı dökülüp,*
	Çama çarçap, al ketip,	*Takati tükenip, gücü gidip,*
	Kubat kaçıp, zar etip,	*Kuvvet kaçıp, zâr edip,*
	Çımınday kuu can kıya albay,	*Sinek kadar kuru cana kıyamadan,*
203020	Çın köz caşın tıya albay,	*Gerçek gözyaşını tutamadan,*
	Murundan bulak suu cürüp,	*Burnundan pınar gibi su yürüyüp,*

Közdön kölçük suu toktop,	*Gözünde gölcük gibi su durup,*
Kökcal tuugan Külçoro	*Bozkurt doğmuş Külçoro,*
Ölöyün dep ölö albay,	*Öleyim deyip ölemeden,*
Öz candı özü kıya albay,	*Öz canına kendi kıyamadan,*
Çimkirigin cıya albay,	*Hıçkırığını toplayamadan,*
Közdün caşın tıya albay,	*Gözün yaşını tutamadan,*
Şıpılday basıp ayanıp,	*Sendeleyip basıp yanıp yakılarak,*
Sırbarañdı tayanıp,	*Sırbaran'a dayanıp,*
203030 Keñ dünüyö tar bolup,	*Geniş dünya dar olup,*
Tulpar minbes şer Çoroñ	*Küheylan binmez arslan Çoro'n*
Tuura çurkap kar bolup,	*Öteye koşup perişan olup,*
Tuygun şeri Semetey	*Doğan kuşlu arslan Semetey'i*
Bir körüügö zar bolup,	*Bir görmeye hasret kalıp,*
Ayırmaçtay akıska,	*Semer kaşı gibi sarp geçide,*
At ötpögön capızga,	*At geçmez alçağa,*
Cañırıktın Car-Kıya,	*Cañırık'ın Car-Kıya'sı,*
Calgız maldan çubama,	*Tek hayvan geçer patikaya,*
Çubamaluu kısıkka,	*Tek sıra geçilen dar boğaza,*
203040 Tügöngön toonun urçukka,	*Biten dağın çıkıntısına,*
Tüz bolgondun tumşukka,	*Düzleşen yerin burnuna,*
Külçoro çıgıp keldi ele.	*Külçoro çıkıp gelmişti.*
Colborston kayra tartpagan, Karasa közgö ilinbey,	*Kaplandan geri dönmeyen, Baksa göze ilişmez,*
Ayuudan kayra kaytpagan,	*Ayıdan geri kaçmayan,*
Abakeñ kandın Aktaygan	*Ağabeyin hanın Aktaygan'ı*
Talaada kızmat kılıptır,	*Kırda hizmet etmiş,*
Azuulunu talkalap,	*Azı dişliyi parçalayıp,*
Boz señirdey cıyıptır.	*Boz tepe gibi yığmış.*
Kankor catkan cerine	*Hunharın yattığı yere*
203050 Tük eçteme colotpoy,	*Hiçbir şeyi yaklaştırmadan,*
Kızmat kılıp turuptur.	*Hizmet edip durmuş.*
Abakem kandın Akşumkar,	*Ağabeyim hanın Akşumkar'ı,*
Cırtkıç, kuzgun, kök cooru	*Yırtıcıyı, kuzgunu, gök akbabayı*
Artık karmap imerip,	*Üstün kavrayıp çevirip,*
Bulardı üydön kırıptır,	*Bunları oradan kırıp sürmüş,*
Adam emes, aybanat	*İnsan değil, hayvanat*
Abama kızmat kılıptır.	*Ağabeyime hizmet etmiş.*
Muraaga abam cetiptir,	*Murada ağabeyim ermiş,*

Boz kise taştap amanat,
Bolcolu cok şer abam
Kayıp bolup ketiptir.
Perizaada Kökmonçok
Beren katın Çüröktün
Beybaktın calgız siñdisi,
Kapçal buzup bakırıp,
Kayıpçının toosuna
Ala kaçıp ketiptir.
Ukkus kılgan kulagın
Zıykır baylap, duba okup,
Bezildetpey Çoronu

Boz keseyi emanet bırakıp,
Vakti belirsiz arslan ağabeyim
Kayıp olup gitmiş.
Peri kızı Kökmonçok,
Yiğit hatun Çürök'ün,
Zavallının biricik kız kardeşi,
Boğazı yıkarak bağırıp,
Kayıpçı'nın dağına
Alıp kaçıp gitmiş.
Duymaz eylemiş kulağını,
Sihir bağlayıp, dua okuyup,
Çoro'yu feryat ettirmeden

Ukkus kılıp kulagın,
Cadalap okup, küç kılıp,
Adam körbös iş kılıp,
Duba tögüp, köz baylap,
Murasına cetiptir.
Akşumkar menen Aktaygan
Acıratpay sıykırlap,
Koşup alıp ketiptir.
Tili möörlüü can eken,
Perizaada Kökmonçok,
Tilegi kabıl kelbesin,
Tim zıykırçı al eken.
Kayıpçının üñkürgö
Kayıp boldu Semetey.
Kayda ekeni bilinbey,
Mına oşondo Külçoro
Amalın tappay dal bolup,
Eki közdön akkan caş
Akırek ıldıy kan bolup,
Çırkırap ıylap, kaygırıp,
Çın kökcaldan ayrılıp,
Mına oşondo Külçoro
Altın caak aybalta.
Orolmo-Toonun tumşugu
Señirindey abam dep,
Ökürük salıp ciberip,

Duymaz kılıp kulağını,
Cadılayıp okuyup, güç kılıp,
İnsanın görmediği iş kılıp,
Dua döküp, göz bağlayıp,
Mirasına ermiş.
Akşumkar ile Aktaygan'ı
Ayırmadan büyüleyip,
Katıp birlikte götürmüş.
Dili mühürlü bir canmış,
Peri kızı Kökmonçok,
Dileği kabul olmasın,
Düpedüz büyücüymüş o.
Kayıpçı'nın mağarasına
Kayıp oldu Semetey.
Nerede olduğu bilinmez,
İşte o zaman Külçoro,
Çaresini bulamayıp donakalıp,
İki gözden akan yaş
Köprücükten aşağı kan olup,
Çığlık çığlığa ağlayıp, kaygılanıp,
Gerçek bozkurttan ayrılıp,
İşte o zaman Külçoro,
Altın yanaklı ay balta.
Orolmo Dağı'nın burnu,
Sarp yamacı gibi ağabeyim deyip,
Feryadı basıverip,

Oñ böyrögün tayanıp,
«Oyronum abam!» – dep ıylap,–
Sol böyrögün tayanıp,
«Soltonum abam!» – dep ıylap,
Ölöyün dep ölö albay,
Öz candı özü kıyalbay,
Kan abalap çakırıp;
Mına oşondo Külçoro:
«Beleske çıkkan karagat,

Sağ böğrüne dayanıp,
«Oyranım ağabeyim!» – deyip ağlayıp,–
Sol böğrüne dayanıp,
«Sultanım ağabeyim!» – deyip ağlayıp,
Öleyim deyip ölemeden,
Öz canına kendi kıyamadan,
Han ağabey diye haykırıp;
İşte o zaman Külçoro:
«Bel yamacında biten karagat,

Beren abam ala cat!
Talaska kongon aylıñdı,
Kagılayın kan abam
Taba albadım daynıñdı,
Keñ-Kolgo kongon aylıñdı
Kokuy, abam, ülkön toom,
Senin tabalbadım daynıñdı.
Arga koşo artsañçı
Koltuktaşa catkanga
Bir booruñ Külçoroñdu tartsañçı,
Colborsum abam kabılan,
Çoroñdu coldoş kıla catsañçı!
Ey, kagılayın kan aba,
Senin kara caak aybaltañ
Munu kaykalatpay kim aştayt?
Mına kalıñ kırgız, köp argın
Kapalantpay kim baştayt?
Asmandan tüşkön zulpukor
Aç bilekke kim iler?
Aykırıp kıtay coo kirse
Aygaylatpay kim tozot?
Esilim, senden ayrılıp,
Ay karañgı tün bolor,
Aylıña çege kim bolor?
Kokuy kün, abam kanteyin,
Ötkörö sultan abamdın
Ölgönün tiktep körbödüm,
Kolum menen kömbödüm
Kızık tuura kılbadım,

Yiğit ağabeyim, beni de al git!
Talas'a konan obanı,
Kurban olayım han ağabeyim,
Bulamadım senin izini,
Keñ-Kol'a konan obanı,
Eyvah, ağabeyim, ulu dağım,
Senin bulamadım izini.
Bari çareyi de yanına katsaydın,
Koltuklaşıp yatmaya
Öz bağrın Külçoro'nu çekseydin ya,
Kaplanım ağabeyim, arslanım,
Çoro'nu yoldaş ediverseydin ya!
Ey, kurban olayım han ağabey,
Senin kara yanaklı ay baltanı
Eğdirmeden bunu kim kuşanır?
İşte kalabalık Kırgız'ı, çok Argın'ı
Kederlendirmeden kim yönetir?
Gökten inen Zulpukor'u
Yalın bileğe kim takar?
Haykırıp Kıtay düşman girse,
Bağırtmadan kim karşılar?
Kıymetlim, senden ayrılıp,
Ay karanlık gece olur,
Obana direk kim olur?
Eyvahlar olsun, ağabeyim, ne edeyim,
Sultanlar sultanı ağabeyimin
Ölümünü gözümle görmedim,
Elimle gömmedim,
Gereğince töreni kılmadım,

Zıynatında turbadım,
Miñ kara sur kur soyup,
Miñdep-sandap sur soyup,
Kara aşın toluk berbedim,
Kımız menen cuudurup,
Kımbat menen buudurup,
Kagılayın kan abam,
Kolum menen kömbödüm!» –
Dep, oşentip, Külçoro
Öksöp ıylap turguça

Törenlerinde bulunmadım,
Bin kara-boz kısır kesip,
Binlerce, sayısız boz kesip,
Kara aşını tam vermedim,
Kımızla yıkatıp,
Değerli kumaşla sardırıp,
Kurban olayım han ağabeyim,
Elimle gömmedim!» –
Deyip, böylece Külçoro
Hıçkıra hıçkıra ağlayadursun,

Tañ kaşkayıp sürdü ele,
Cerden kara buu çıgıp burkurap.
Tuman tarkap çaçılıp,
Kün çayıttay açılıp,
Too başında tomuktay bulut
kalbastan,
Kün tuptunuk açılıp,
Tüzdön torgoy çurkurap,
Özöndön muzdak cel cürüp
zırkırap,
Can-canıbar oygonup,
Talaa-tüzdön çurkurap,
Too-toonun başına
Kün cabılıp bölündü,
Cerdin cüzü carkırap,
Tuptunuk bolup köründü.
Üç-Koşoydun oyuna
Külçoro közün saldı ele:
Talastın kurgan boyuna
Cañırıp boyu bakırıp,
Bir bölügü al eldin
«Manastap» uraan çakırıp,
Bakırıgın baykasañ
Bölökbaydın bakırık,
Tökör usta Bölökbay
Köktön cıldız boz bolgon,
Döötü menen dos bolgon,
Kayıbınan kabılgan

Tan ağarıp sökmüştü,
Yerden kara buğu çıkıp tütüyordu.
Sis dağılıp saçılıp,
Gün apaydınlık açılıp,
Dağ başında aşık kemiği kadar bulut
kalmadan,
Gün dupduru açılıp,
Düzden toygar cıvıldayıp,
Vadiden buz gibi yel yürüyüp
üşüterek,
Canlı cansız uyanıp,
Kır ve düzden cıvıldayıp,
Dağ dağın başına
Güneş yayılıp bölündü,
Yerin yüzü parlayıp,
Dupduru olup göründü.
Üç-Koşoy'un ovasına
Külçoro göz atmıştı:
Talas'ın koca boyunda
Yankılanıp boydan boya bağırıp,
O halkın bir bölüğü
«Manas!» diye uran çağırıp,
Bağırışına baksan,
Bölökbay'ın bağırışı,
Topal usta Bölökbay,
Gökte yıldızı boz olan,
Davut ile dost olan,
Gaipten karşısına çıkan,

	Murunku ötkön Manaska	*Önceden geçmiş Manas'a*
	Muraa bolup tabılgan,	*Miras olup bulunan,*
	Barskan alsa üylöşkön,	*Balyozu alınca birlikte döven,*
	Döötü menen Bölökbay	*Davut ile Bölökbay*
	Kadimkidey süylöşkön.	*Sıradan insanlar gibi söyleşen.*
	Tökör usta Bölökbay	*Topal usta Bölökbay,*
	Bart-Köldün mañday betinde	*Bart-Köl'ün karşı yamacında,*
203180	Kırk kalça menen Bölökbay	*Kırk kalçasıyla Bölökbay,*
	Kazınanın çetinde,	*Hazinenin kıyısında,*
	Dardayıp een catkanda,	*Serilip ıssız yatarken,*
	Kançoro, Kıyaz kalıñ kol,	*Kançoro, Kıyaz, kalabalık ordu,*
	Kazına kaptap cetiptir,	*Hazineyi basıp yetişmiş,*
	Kuuday sakal kubartkan	*Kuğu gibi sakalı ağartmış,*
	Kuzgunday közün kızartkan,	*Kuzgun gibi gözünü kızartmış,*
	Kırk kalça menen Bölökbay	*Kırk kalçasıyla Bölökbay*
	Karsıldaşıp ketiptir.	*Çarpışmaya girişmiş.*
	Mañdaylaşıp turuşup,	*Karşı karşıya duruşup,*
203190	Bakandaşıp uruşup,	*Sırıklarla vuruşup,*
	Celeden aygır minişip,	*Çekekten aygır binişip,*
	Cerden bakan alışıp,	*Yerden sırık alışıp,*
	Can cabıla salışıp,	*Canla başla saldırışıp,*
	Kıyla curtun kıyratıp,	*Nice yurdunu kırıp geçirip,*
	Kıyın usta, kırk kalça	*Yaman usta, kırk kalça,*
	Kırgın kılıp kırk başka	*Kırk başa kırgın salıp,*
	Kıyla erenin kırıptır.	*Nice erenini kırmış.*
	Mañdaylaşıp turuşup,	*Karşı karşıya duruşup,*
	Kançoro menen Bölökbay	*Kançoro ile Bölökbay*
203200	Karsıldaşıp uruşup,	*Çatır çutur vuruşup,*
	Kançoro, Kıyaz eki kan,	*Kançoro, Kıyaz iki han,*
	Karıp kelgen Bölökbay,	*Yaşlanıp gelmiş Bölökbay,*
	Kayaşa berçü kaysı can	*Karşılık verecek hangi can,*
	Kırk kalçasın kılıçtap,	*Kırk kalçasını kılıçtan geçirip,*
	Kızıtalak Kançoro	*Kahrolası Kançoro*
	Kırgın kılıp kırıptır,	*Kırgın verip kırmış,*
	Kıygayınan attırıp,	*Yandan oklar attırıp,*
	Kıyazı bolgon caradar	*Kıyaz'ı ise yaralı,*
	Çopkuttun baarı tıtılıp,	*Çopkut zırhın hepsi lime lime,*
203210	Çoñ, ayza belden tıtılıp,	*Koca mızrak belden parçalanıp,*

Kartayganda karıya,
Kayran usta Bölökbay
Katuu kırgın salıptır.
Bölökbaydın Tekesur,
Tekesur moynun ok kesip,
Çoñ Keñ-Koldo kalıptır,
Çoguu kaptap cediger
Kan abası Bölökbay
Karsıldakka alıptır,
Tökör usta kıldattı
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga carıptır,

Kocamışken, o ihtiyar,
Kahraman usta Bölökbay
Şiddetli kırgın salmış.
Bölökbay'ın Tekesur'u,
Tekesur'un boynunu ok kesip,
Koca Keñ-Kol'da kalmış,
Topluca basıp Cediger,
Han ağası Bölökbay'ı
Çatışmaya almış,
Topal ustayı, o hünerliyi,
Yol üstünde sürükletip,
Azgın itlere parçalatmış,

Berenim abam ölbö – dep,
Tarçılık tüşüp kan abam
Talaandı mınça körbö – dep,
Bölökbaydı caylaptır.
Kazınanı kaltırbay
Kup taloondu salıptır,
Cılgınduu Keñ-Kol, çoñ Talas
Adam ölüp, kan agıp,
Taloongo tüşüp kalıptır.
Semetey atın coyuptur,
Kançoro kandın eli – dep,
Curttun atın koyuptur.
Mıktuusu Kıyaz karısı
Kançoro kankor anısı
Cañırıktın conuna,
Çıkkan eken kuturgur,
Çoñ Talastın boyuna,
Kança tümön can bolup,
Kançoro, Kıyaz kan bolup,
Üyrülmönün sazına
Üyrülö cıyın kılıptır,
Çogulmanın sazına
Çoguu cıyın kılıptır,
Tapkıçtaşıp tabışıp,
Kuuguçtaşıp alışıp,
Kepti ortogo salışıp,

Yiğidim ağabeyim ölme – deyip,
Darlık çöküp, han ağabeyim,
Bunca yağmayı görme – deyip,
Bölökbay'ı katletmiş.
Hazineyi bırakmadan
Tam yağmaya vurmuş,
Ilgınlı Keñ-Kol, koca Talas,
İnsan ölüp, kan akıp,
Yağmaya düşüp kalmıştı.
Semetey adını silmişler,
Kançoro Han'ın halkı – deyip,
Yurdun adını koymuşlar.
Yamanı, ihtiyarı Kıyaz,
Hunharı da o Kançoro,
Cañırık'ın sırtına
Çıkmış o kudurası,
Koca Talas'ın boyuna,
Nice tümen can olup,
Kançoro, Kıyaz han olup,
Üyrülmö'nün sazlığında
Dönüp toplanıp meclis kurmuş,
Çogulma'nın sazlığında
Topluca meclis kurmuş,
Akıl danışıp buluşup,
Ardı sıra koşuşup,
Sözü ortaya koyuşup,

Kalıñ kara cediger
Kalbay kel dep çakırıp,
Kaarın salıp bakırıp,
Kançoro kep baştadı.
Kalıñ kara cediger
Amanat candan tüñülüp,
Kırılıp kete taştadı.
Uluktarı, şerleri
Elüü başı, cüz başı,
Eñ tömönü on başı,
El baştagan erleri
Baarıñ kel – dep bakırıp,
Kalıñ kara cediger

Kalabalık kara Cediger,
Kalmadan gel diye çağırıp,
Kahrını salıp bağırıp,
Kançoro söze başladı.
Kalabalık kara Cediger,
Emanet candan umut kesip,
Kırılıp gideyazdı.
Ululları, arslanları,
Ellibaşı, yüzbaşı,
En aşağısı onbaşı,
Halka baş olan erleri,
Hepiniz gelin – diye bağırıp,
Kalabalık kara Cediger,

Kaltırbastan çakırıp,
Kalıñ kara cediger.
Kalbay çuulap kalk keldi
Kankorduguñ ötösüñ,
Kalıñ elge bakırıp,
Kan Kançoro ant keldi:
«Kızıtalak cediger,
Kıyındı caylap taştadık,
Bul alganga coonup,
Emi emine dediñer?
Kalbay çubap kalkıñ kel,
Külçoro şer al aman,
Kalk başkarçu calpıñ kel, Kalıñ cara cediger
Kara coltoy cediger
Kalbay çubap calpıñ kel.
Telegeyi teñ oşol,
Kızıtalak kankordun
Ayza imerip ok kıldık,
Ayköl şerdi cok kıldık,
Ay-aalamdan er oşol,
Kazına talap cılkı alıp,
Özöndöy buzat köçüñdü,
Olcogo kanıp oylottuk,
Kazınasın köp talap,

Kimseyi bırakmadan çağırıp,
Kalabalık kara Cediger.
Kalmadan çığrışıp halk geldi
Hunharlığını sürdürürsün,
Kalabalık halka bağırıp,
Han Kançoro ant edip geldi:
«Kahrolası Cediger,
Yamanı öldürüp bıraktık,
Ganimet almakla semirip,
Şimdi ne dediniz?
Kalmadan dizilip halkın gel,
Arslan Külçoro sağ hâlâ,
Halk yöneten hepiniz gelin, Koca kalabalık Cediger,
Kara uğursuz Cediger,
Kalmadan dizilip hepiniz gelin.
Her yanı denk odur,
Kahrolası hunharın
Mızrak çevirip ok kıldık,
Cömert arslanı yok kıldık,
Ay-âlemde er odur,
Hazineyi yağmalayıp yılkı alıp,
Vadi gibi bozar göçünü,
Ganimete kanıp coştuk,
Hazinesini bolca yağmalayıp,

	Tökör usta Bölökbay	*Topal usta Bölökbay,*
	Döötü kulun soylottuk.	*Davut'un kulunu yere serdik.*
	Baatırların bayladık,	*Bahadırlarını bağladık,*
	Beren şeri Semetey,	*Yiğit arslanı Semetey,*
203290	Semeteyin cayladık,	*Semetey'ini öldürdük,*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
	Kesirettüü aramdar	*Musibetli haramzadeler,*
	Keñ-Kol aşıp col saldıñ,	*Keñ-Kol'u aşıp yol saldın,*
	Ceti-Özöndön köç alat,	*Ceti-Özön'den göçü alır,*
	Adırda cılkı altı san	*Kırlarda yılkı altı bölük,*
	Köp cılkıga kol saldıñ,	*Çok yılkıya el saldın,*
	Tirüü kalsa Külçoro	*Sağ kalırsa Külçoro,*
	Cediger özüñ bolgonu	*Sen Cediger olalı beri*
	Mintip kaçan olco aldıñ?	*Böyle ne zaman ganimet aldın?*
203300	Erikpey aylıñ çabuuçu,	*Usanmadan obanı vurur,*
	Kısırdın semiz tayın cep, Sakalduuñdu, karıñdı,	*Kısırın semiz tayını yiyip, Sakallını, ihtiyarını,*
	Eçkinin toñgon mayın cep, Kaltırbay kırat baarıñdı.	*Keçinin donmuş yağını yiyip, Bırakmadan kırar hepinizi.*
	Esirdiñ go cediger!	*Esriyip azdın be Cediger!*
	Ereniñ atsız cöö kalgan	*Erenin atsız yaya kalmış,*
	Kumdan tamıñ kuykalap,	*Kumdan evini kavurup,*
	Aga emine dediñer?	*Ona ne dediniz?*
	Ayta turgan kebim bar,	*Söyleyecek sözüm var,*
	Kıcıldabay cediger	*Homurdanmadan, Cediger,*
	Bu kebime kulak sal,	*Bu sözüme kulak ver,*
203310	Bölögün aytıp netesiñ,	*Başkasını söyleyip ne edersin,*
	Kalaasın buzup talkalap,	*Kalesini yıkıp parçalayıp,*
	Katının alıp olcolop,	*Karısını alıp ganimet edip,*
	Muraaga mintip cetesiñ.	*Mirasa böyle erersin.*
	Ee, cediger caman curt,	*Ee, Cediger, kötü yurt,*
	Olco alganga koonup,	*Ganimet almaya sevinip,*
	Kürpüldöysüñ ötösüñ,	*Böbürlenip dursun,*
	Oşonu tirüü taştap ketesiñ.	*Onu sağ bırakıp gidersin.*
	Atagı kankor debese,	*Adına hunhar demezlerse,*
	Semetey emes, Külçoro	*Semetey değil, Külçoro*
203320	Örttöp alat öçüñdü!	*Yakıp alır öcünü!*
	Aydarluuñdu* kul kılat,	*Perçemlini* kul kılar,*

	Katındarıñ tul kılat,	*Kadınlarını dul kılar,*
	Calınsa ukpayt kebiñdi,	*Yalvarsan duymaz sözünü,*
	Semirip alsa Külçoro	*Semirip güç alırsa Külçoro,*
	Senin sekiden tabat ebiñdi.	*Yattığın sekide bulur hesabını.*
	Özöndüügö ört koyot,	*Vadidekine ateş koyar,*
	Tulañduu cerdi tutantat,	*Otlu yeri tutuşturur,*
	Kara suuga kan kuyat,	*Kara suya kan döker,*
	Cetkileñ kuup öç alat.	*Sonuna dek kovalayıp öç alır.*
203330	Esebiñdi tabuuçu	*Hesabını görecek olan,*
	Taş korgonuñ talkalap,	*Taş kaleni parçalayıp,*
	Talıñdı kesip sulatıp,	*Söğüdünü kesip devirip,*
	Tamıñdın baarın uratıp,	*Evlerinin hepsini yıkıp,*
	Taptaza kırat baarıñdı.	*Tertemiz kırar hepinizi.*
	Külçoro taap albasak,	*Külçoro'yu bulup almazsak,*
	Bir esebin tappasak,	*Bir hesabını görmezsek,*
	Tındım kılıp al kuldu	*O kulu susturup bitirmeden,*
	Cediger canıñ bakpasak.	*Cediger, canını koruyamazsak.*
	Endiretet ebiñdi,	*Şaşkına çevirir düzenini,*
203340	Tirüülöy kazat körüñdü,	*Diriyken kazar mezarını,*
	Tatıtat çoguu tuzuñdu,	*Hepinize tuzunu tattırır,*
	Talkan kılat uzuñdu,	*Un ufak eder uzunu,*
	Talap alat olcolop,	*Yağmalayıp ganimet alır,*
	Beş kökül suluu kızıñdı,	*Beş perçemli güzel kızını,*
	Oñoy Çoro al emes,	*Kolay Çoro değildir o,*
	Oylonboy koyçu can emes,	*Düşünmeden bırakan can değildir,*
	Külçoro arzan er emes,	*Külçoro ucuz er değildir,*
	Bir kırgın salbay toktolçu	*Bir kırgın salmadan duracak olan,*
	Seni menen men emes.	*O, seninle ben değildir.*
203350	Kakanga karmaş kılganda	*Hakan'a savaş açtığında*
	Ezkara kandı oylottu,	*Ezkara Han'ı düşündürdü,*
	Kebez balboo, keñ ötük	*Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,*
	Kelbersigen çoñ uluk	*Kurumlanan koca ulu*
	Koñurbay kandı soylottu.	*Koñurbay Han'ı yere serdi.*
	Ezildüü kara kıtayda	*Ezici kara Kıtay'da,*
	Ezilip uruş kılganda,	*Ezile ezile savaşıldığında,*
	Cancuuların calmadı,	*Cancuu'larını yuttu,*
	Mancuuların bayladı,	*Mançu'larını bağladı,*
	Eñkeygende er saydı,	*Eğilende er sapladı,*

Elüüdön katar teñ saydı,
Kaduunu buzup col salgan,
Kança birge kol salgan,
Alptı soyup katıkkan,
Ay-aalamdın baarına
Artıkça kökcal atıkkan.
Eren da oşol, şer da oşol,
Ay-aalamdı buy kılgan
Artıkça kökcal er oşol,
Baylaşıp barkı kelbegen,
Çalışıp çama cetpegen
Alış kılıp cön ele
Arıslan tişi ötpögön,
Bilegi coon özü şer,
Coogo kambıl artık er.
Külçoro cayın suraba,

Elliden sıra sıra denk sapladı,
Sık safları yarıp yol salan,
Nicesine birden el salan,
Alpları kesip pekişen,
Ay-âlemin hepsine
Üstün bozkurt diye ün salan.
Eren de odur, arslan da odur,
Ay-âlemi kasıp kavuran
Üstün bozkurt er odur,
Bağlaşsan gücü yetilmeyen,
Çelme atsan takat yetmeyen,
Boğuşulsa düpedüz,
Arslan dişi işlemeyen,
Bileği kalın, kendisi arslan,
Düşmana karşı becerikli, üstün er.
Külçoro'nun hâlini sorma,

Kanga toyup kat algan
Kanzaadadan bata alıp,
Balanı bagıp alganda
Suuk boor kaçıp ötüptür.
Kıyla adamdı kıynaptır
Ukmuştuu kökcal bolorun
Közü açık Bakay kökmee çal
Oşol kömülgön çoçko sınaptır,
Balanın cayı momunday.
Tirüü kalsa Külçoro
Cortup cürüp mal tabar,
Semirip-sergip algan soñ,
El öödögö tartarda
At kara til mezgilde*
Betege ösüp tolgondo,
Kan cayloo ubak bolgondo,
Ceti-Özöndö cediger
Bedöönün çaçın örüp al,
Beş-altı aydın içinde
Aman bolso cediger
Külçoronu körüp al.
Al Külçoro cogolboyt,

Kana doyup berat almış,
Han oğlundan dua alıp,
Çocuğu besleyip aldığında,
Yabancılığı kaçıp gitmiş.
Nice insanı zorlamış,
Görülmedik bozkurt olacağını
Gözü açık Bakay, kâhin ihtiyar,
O gömülesice domuz sezmiş,
Çocuğun hâli işte böyle.
Sağ kalırsa Külçoro,
Akın edip mal bulur,
Semirip dinçleştikten sonra,
Halk yaylaya çekilirken,
At kara dil çağında,*
Ayrık otu büyüyüp dolduğunda,
Han yaylası vakti geldiğinde,
Ceti-Özön'de Cediger,
Küheylanın yelesini örüver,
Beş altı ayın içinde,
Sağ olursa Cediger,
Külçoro'yu görüver.
O Külçoro yok olmaz,

	Külçoro cokson bolboso	*Külçoro yok edilmedikçe,*
	Ceti-Özön tolgon cediger	*Ceti-Özön dolusu Cediger,*
203400	Ilayım işiñ oñolboyt.	*Asla işin düzelmez.*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
	Kança söz ayttım bilip al,	*Nice söz söyledim, bilmiş ol,*
	Cetkileñ kara cediger	*Yetkin kara Cediger,*
	Kıyla kep ayttım tilimdi al.	*Hayli söz söyledim, sözümü tut.*
	Adır-küdür Ak-Moynok	*Engebeli Ak-Moynok'un*
	Alkım cagın çalalı,	*Boğaz yanını dolaşalım,*
	Can-cabılıp köp izdep,	*Canla başla çok arayıp,*
	Cadıgöylüü kuturgur	*Cadı soylu kudurası*
	Külçoronu tabalı.	*Külçoro'yu bulalım.*
203410	Eski bolot ukumu,	*Eski çeliktir soyu,*
	Tüp atası Çılaba,	*Kök atası Çılaba,*
	Çılaba kandın tukumu	*Çılaba Han'ın dölüdür,*
	Atasınan babası	*Atasından dedesine,*
	Azabı mınça karaçı.	*Ezasının bunca çokluğuna bak.*
	Kırk uruu el kıtaydan	*Kırk boylu halk Kıtay'dan,*
	Ancıt-cancıt, dıñşadan	*Ancıt-Cancıt'tan, Dıñşa'dan,*
	Ayta saldı mınça can,	*Söyleyiverdi bunca can,*
	Ceti atası kan bolup,	*Yedi atası han olup,*
	El başkarıp curt kütkön	*Halk yönetip yurt güden,*
203420	Zarlardıgı dagı çın	*Asilliği dahi gerçek,*
	Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay-âlemi kasıp kavuran,*
	Atasınan babası	*Atasından dedesi,*
	Balaket cayın karaçı	*Belanın hâline bir bak,*
	Munun balbandıgı dagı bar,	*Bunun pehlivanlığı dahi var,*
	Ene-atası takır cok	*Anası atası hiç yok,*
	Ulamadan uladık	*Bilenden bilene ulaştık,*
	Bilgenderden suradık	*Bilenlerden sorduk,*
	Atakesi Almambet	*Babası Almambet,*
	Ak bolotun maylaptır,	*Ak çeliğini yağlamış,*
203430	Açuusuna tiygende	*Öfkesine dokunulduğunda,*
	Atakesi Azizkan	*Atası Azizkan'ı,*
	Örttönüp ölgön kuturgur	*Yanıp ölesi kudurası,*
	Öz atasın caylaptır.	*Öz atasını öldürmüş.*
	Carım alış ukumu	*Yarı yabancıdır soyu,*
	Cadügöy kandın tukumu	*Cadı soylu hanın dölü,*

Atası mıtaam Çılaba
Kuturup ölgön Çoronun
Tüpkü tegin suraba,
Kızıl celek zulpukor
Karmagandın tukumu,
Katılgandın baarısın
Caylagandın öz uulu,
Tutanıp ölgön Çoronun
Tübü tüptüü uu bolgon,
Katılgan ceri çuu bolgon,
Baarı curt çuulap makul – dep,
Kankor tuugan törögö
Al örttöngür tuu bolgon.
Zıñ-zıñ etip kenebes,
Kaarına tiygendi
Buçkagına teñebes.
Cet-Kayttı buzup col salat, Bek kubanıp dardaktap,
Cediger curt sen emes,
Ay-aalamga kol salat,
Tübü kıtay atagı,

Atası kurnaz Çılaba,
Kudurup ölesi Çoro'nun
Kök soyunu sorma,
Kızıl bayraklı Zulpukor'u
Tutanın dölüdür,
Sataşanların hepsini
Öldürenin öz oğludur,
Tutuşup ölesi Çoro'nun
Kökü köklü zehir olmuş,
Sataştığı yer feryat olmuş,
Bütün yurt çığrışıp peki – deyip,
Hunhar doğmuş töreye
O yanası tuğ olmuş.
Zınk zınk edip aldırmaz,
Kahrına dokunanı
Topuğuna denk tutmaz.
Cet-Kayt'ı bozup yol salar, Pek sevinip hoplayıp,
Cediger yurdu, sen değil,
Ay-âleme el salar,
Kökü Kıtay'dır ünü,

Tügötpösöñ Çoronu
Tübünön çıgat çatagı.
Kızıtalak Çoronun
Kıtayda cok sanaası,
Kara kandın şaarınan
Semetey kayra kelgende
Kırgın bolup kırk çoro
Semeteyden çabılgan,
Imırkay bala kezinde
Al kuturgur tabılgan.
Berendigin karaçı,
Bügün da Manas balası,
Semetey anın agası,
Azdap belin buuçu,
Kalıñ kara cediger
Semetey kunun kuuçu,
Kete berseñ bir kul – dep,

Tüketmezsen Çoro'yu,
Kökünden çıkar kavgası.
Kahrolası Çoro'nun
Kıtay'da bile yoktur kaygısı,
Kara Han'ın şehrinden
Semetey geri geldiğinde,
Kırgın olup kırk çoro
Semetey'ce kılıçtan geçirilmiş,
Kundakta bebek çağında
O kudurası bulunmuş.
Yiğitliğine bir bak,
Bugün de Manas'ın oğlu,
Semetey onun ağabeyi,
Yavaş yavaş belini kuşanır,
Kalabalık kara Cediger,
Semetey'in kanını güder,
Gidedursan bir kul – deyip,

	Kuldun kunu bir pul – dep,	*Kulun kanı bir pul – deyip,*
	Kul ertesi kuturçu,	*Kul ertesi gün kudurur,*
	Kıyazıñ soyup kıyratıp,	*Kıyaz'ını kesip kırıp,*
	Cediger saa cutunçuu.	*Cediger, sana yutkunur.*
	Uypalanıp uzundu	*Örselenip uzunun,*
	Çoronu koysok cayına	*Çoro'yu kendi hâline koyarsak,*
	Olcoloyt kelin-kızıñdı». –	*Ganimet eder gelinini kızını». –*
203480	Kançoro mınday degen soñ,	*Kançoro böyle dedikten sonra,*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger*
	Çuulap turdu makul – dep,	*Çığrışıp durdu, peki – deyip,*
	Kan kebine kayruu cok,	*Han sözüne karşı çıkan yok,*
	Bagalık car-coronu,	*Toplayalım yâr yârânı,*
	Tabalık kökcal Çoronu,	*Bulalım bozkurt Çoro'yu,*
	Kançoro kebin alalı,	*Kançoro'nun sözünü tutalım,*
	Aman taştap Çorosun	*Çoro'sunu sağ bırakıp,*
	Bay ölgön kulday barbaktap,	*Beyi ölmüş kul gibi kasılıp,*
	Ceti-Özön kantip baralı?	*Ceti-Özön'e nasıl varalım?*
203490	Cediger çuulap kep kılıp,	*Cediger çığrışıp söz edip,*
	Ubadanı bek kılıp,	*Vaadi pek sağlam kılıp,*
	Calpı kara cediger	*Topyekûn kara Cediger,*
	Cana Kıyaz, Kançoro	*Ve Kıyaz ile Kançoro,*
	Cabıla atka mindi emi,	*Hep birden ata bindi şimdi,*
	Can-cabıla cediger	*Canla başla Cediger,*
	Külçoro izdep cürdü emi.	*Külçoro'yu arayıp durdu şimdi.*
	Talıktı çoro ayrılıp	*Yoruldu çoro ayrılıp*
	Kerney-surnay tartılıp,	*Boru-zurna çalınıp,*
	Taptap koygon bolotton,	*Su verilmiş çelikten,*
203500	Kelip dürböp cürdü izdep. Kara soñkok kolotton,	*Gelip telaşla aradı durdu. Kara sarp koyaktan,*
	Kerişti kenen saluuga,	*Kavgayı enine boyuna salmaya,*
	Külçoro taap aluuga,	*Külçoro'yu bulup almaya,*
	Taap alsa çorogo,	*Bulursa çoroya,*
	Bilgen çırın saluuga,	*Bildiği belayı salmaya,*
	Kastarın tigip cediger	*Kastını kurup Cediger,*
	Oyloru karmap aluuda.	*Düşünceleri yakalamakta.*
	Çer ooru bolgon kaygırıp, Karan kılıp oturgan,	*İç derdine düşüp kaygılanıp, Dayanak kılıp oturduğu,*
	Ayrı beles kaykañdan	*Çatal belin yokuşunda*

Abasınan ayrılgan.
Mına oşondo Külçoro
Ölöyün dep ölö albay
Öz canın özü kıya albay,
Kazatka miner buudan cok,
Köñülü ketip bölünüp,
Közünön caşı tögülüp,
Altımış müşkül, miñ balaa Semeteyden ayrılıp,
Töbögö cakın körünüp.
Ölöyün dep ölö albay,
Öz canın özü kıya albay
Kaardanıp kaygırıp,
Katuu balaa, bek müşkül
Kaarlanıp kaygırıp,
Kankorunan ayrılıp.
Ölöyün deyt can tattuu
Kirerine cer katuu,
Bel baylagan belinen,
Ayrılıp kökcal şerinen,
Keyip-canıp çok bolup,
Küyütün çoroñ tıya albay,
Abakesin coktodu.
Çımınday candı kıya albay, Ak bolotton ayza alıp
Bügün körgön erteñ cok,
Boolap turgan çagımda,
Bel baylagan beli cok,
Belgilüü kankor şeri cok, Mında ölböy ne boldum?
Kargıluu Kara-Toosunan,
Kara bolot kök kalkan,
Kankorunan ayrılıp,

Ağabeyinden ayrılmış.
İşte o zaman Külçoro,
Öleyim deyip ölemeden,
Öz canına kendi kıyamadan,
Gazaya binecek küheylan yok,
Gönlü gidip bölünüp,
Gözünden yaşı dökülüp,
Altmış müşkül, bin bela Semetey'den ayrılıp,
Tepesine yakın görünüp.
Öleyim deyip ölemeden,
Öz canına kendi kıyamadan,
Kahırlanıp kaygılanıp,
Katı bela, pek müşkül
Kahırlanıp kaygılanıp,
Hunharından ayrılıp.
Öleyim der, can tatlı,
Girmeye yer katı,
Bel bağladığı belinden,
Ayrılıp bozkurt arslanından,
Dertlenip yanıp kor olup,
Yasını çoron dindiremeden,
Ağabeyine ağıt yaktı.
Sinek kadar cana kıyamadan, Ak çelikten mızrak alıp,
Bugün görülen yarın yok,
Bağlayıp durduğum çağımda,
Bel bağladığı beli yok,
Namlı hunhar arslanı yok, Burada ölmeyip ne oldum?
Kargılı Kara-Too'sundan,
Kara çelik gök kalkan,
Hunharından ayrılıp,

Çoñ Keñ-Koldun oozunan
Tutam bolup körgön kün,
Kaçankı bolup uşul kün,
Tabılgıluu kolotton
Ayrıldı çoro kanetet,

Koca Keñ-Kol'un ağzından,
Gördüğü gün bir tutam olup,
Ne zamandan kaldı bu gün,
Tavulgalı koyaktan
Ayrıldı çoro, ne etsin,

	Karaldı kılgan bolotton.	*Dayanak kıldığı çelikten.*
	Oşo kezde çorodo,	*O demde çoroda,*
	Kaçıp kirer tokoy cok,	*Kaçıp girecek orman yok,*
	Kara kılar ogoy cok,	*Destek olacak yakını yok,*
	Ala-Too zoñkok kerüü cok,	*Ala-Too'nun ulu yamacı yok,*
	Kabılan kökcal şeri cok,	*Kaplan bozkurt arslanı yok,*
203550	Korgolorgo ceri cok.	*Sığınacak yeri yok.*
	Kire kaçar körü cok,	*Kaçıp girecek ini yok,*
	Karalaşar tuugan cok,	*Arka çıkacak akrabası yok,*
	Köp öksüdü kaygırıp,	*Çok hıçkırdı kaygılanıp,*
	Kara kılgan abası,	*Dayanak kıldığı ağabeyi,*
	Çama çarçap, al ketip,	*Takati tükenip, gücü gidip,*
	Karaldı kılgan kankoru,	*Güvenç kıldığı hunharı,*
	Kan Semetey er ötüp,	*Han Semetey er göçüp,*
	Bozdodu çoro minetip,	*Bozladı çoro böylece,*
	Karaanı toodoy kankor şer	*Karaltısı dağ gibi hunhar arslan*
203560	Semeteyden ayrılıp,	*Semetey'den ayrılıp,*
	Mına oşondo Külçoro	*İşte o zaman Külçoro*
	Keñ küdürgö toktodu.	*Geniş tümsekte durdu.*
	Menin ayköl abam barında	*Benim cömert ağabeyim varken,*
	Irgap turgan kezimde,	*Coşup durduğum çağımda,*
	Kankor abam el biylep,	*Hunhar ağabeyim halkı yönetip,*
	Cırgap turgan kezimde,	*Sefa sürdüğüm çağımda,*
	Kurç bolotton kılıçtı	*Keskin çelikten kılıcı*
	Karmap turgan kezimde,	*Kavrayıp durduğum çağımda,*
	Kastaşkanım Kakançı	*Hasım olduğum Kakançı'yı*
203570	Caylap turgan kezimde,	*Tepeleyip durduğum çağımda,*
	Kanın karmap talkalap,	*Hanını tutup parçalayıp,*
	Künümün toluk çagında,	*Günümün dolu çağında,*
	Kan abam kökcal barında,	*Han ağabeyim bozkurt varken,*
	Eki betten akkan caş	*İki yanaktan akan yaş,*
	Mında ölböy ne boldum.	*O günde ölmeyip ne oldum.*
	Too buzulup taş kulap,	*Dağ bozulup taş yuvarlanıp,*
	Belde kalmak ekemin,	*Belde kalacakmışım,*
	Cerdin cüzün suu basıp,	*Yerin yüzünü su basıp,*
	Tomuktay bolup tompoygon	*Aşık kemiği gibi tümseyen*
203580	Cer munarıp duu bolup,	*Yer puslanıp uğuldayıp,*
	Cerde kalmak ekemin.	*Yerde kalacakmışım.*

Basarga buttan ayrılıp,
Cılan bolgon ekemin,
Cal-kuyruktan ayrılıp,
Kulan bolmok ekemin,
Kabılandan ayrılıp,
Öksüp ıylap kaygırıp,
Caman ölmök ekemin.
Çımınday canım çırkırap,
«Kokuy kün abam ölbö – dep,
Say-söögüm bırkırap,
Caman ölmök ekemin.
Tüyülsöm kayra çıga algıs
Ene-atadan ayrılıp,
Kırk arkan salsam boylobos Imırkay
kezde kalganda
Orgo tüşkön ekemin.
Kol-buttan nerse kalbooçu
Abam er uulu menen teñ kılgan,
Korgo tüşkön ekemin.
Mönküsöm üzüp çıga algıs
Moyununa mingizgen,
Torgo tüşkön ekemin,
Tirüü kayra kutulgus
Torgo tüşkön ekemin,
Kazılgan eken bizdin col
Enekem Kanıkeydin emçegin
Kaynagan eken taalay şor
Teñ böldürüp emizgen
Kabılan şerden ayrılıp,
Baylangan eken eki kol.
Tügöngön eken bizdin söz.
Erkeletip baldar dep,

Basacak ayaktan ayrılıp,
Yılan olmuşum meğer,
Yeleden kuyruktan ayrılıp,
Kulan olacakmışım,
Kaplandan ayrılıp,
Hıçkırıp ağlayıp kaygılanıp,
Kötü ölecekmişim.
Sinek kadar canım çırpınıp,
«Eyvah, ağabeyim ölme – deyip,
İliğim kemiğim parçalanıp,
Kötü ölecekmişim.
Çabalasam geri çıkılmaz,
Anadan atadan ayrılıp,
Kırk urgan salsam boylanmaz Kundak
çağında kaldığımda,
Çukura düşmüşüm meğer.
El ayaktan eser kalmayan
Ağabeyim er oğluyla denk kılmış,
Kora düşmüşüm meğer.
Silkinsem koparıp çıkılmaz
Boynuna bindirmiş,
Tuzağa düşmüşüm meğer,
Diri geri kurtulunmaz
Tuzağa düşmüşüm meğer,
Kazılıymış bizim yol,
Anacığım Kanıkey'in memesini
Kaynarmış talihin çilesi,
Denk bölüştürüp emzirmiş,
Kaplan arslandan ayrılıp,
Bağlanmış meğer iki kol.
Tükenmiş meğer bizim söz.
Nazlandırıp yavrularım deyip,

Abakemen ayrılıp,
Bügün çukulgan eken eki köz.
Tügöngön eken körör kün,
Baylangan eken kayran til
Örttöngön eken saygan bak,
Tügöngön eken körör çak!»

Ağabeyimden ayrılıp,
Bugün oyulmuş meğer iki göz.
Tükenmiş meğer görecek gün,
Bağlanmış meğer kahraman dil,
Yanmış meğer dikilen bağ,
Tükenmiş meğer görecek çağ!»

	Dep, oşentip Külçoro	*Deyip, böylece Külçoro,*
	Agarıp öñü suyulup,	*Yüzü ağarıp soluklaşıp,*
	Akırek ıldıy kuyulup.	*Köprücükten aşağı dökülüp.*
	Burkurap ıylap ayanıp,	*Hüngür hüngür ağlayıp yanıp,*
	Altın caak aybaltanı tayanıp,	*Altın yanaklı ay baltaya dayanıp,*
	Muunu sarı suu bolup,	*Eklemleri sarı su olup,*
	Dünüyö cüzü tün bolup,	*Dünya yüzü gece olup,*
	Tüyşüktüü müşkül iş bolup.	*Zahmetli müşkül iş olup.*
	Kaarlanıp, Külçoro	*Kahırlanıp, Külçoro*
	Toguz kün cürüp aralap,	*Dokuz gün yürüyüp dolaşıp,*
	Kalgan eken baykuşuñ	*Kalmış meğer zavallın,*
	Tokson cerden cara cep,	*Doksan yerden yara yiyip,*
	Çamaa çarçap, al ketip,	*Takati tükenip, gücü gidip,*
	Deneden kara kan ketip,	*Bedenden kara kan gidip,*
	Korduktu kuu can körbö – dep,	*Horluğu kuru can görme – deyip,*
	Keçee atamdı Kuday alganda	*Dün atamı Tanrı aldığında,*
	Asırap saktap er kılgan,	*Besleyip koruyup er kılmış,*
	Şer ekenim bilgizgen,	*Arslan olduğumu bildirmiş,*
	Kursagı açıp kalar – dep,	*Karnı acıkır – deyip,*
	Kazıdan kesip cegizgen,	*Kazıdan kesip yedirmiş,*
	Çın bir tuugan bolsun dep,	*Gerçek öz kardeş olsun deyip,*
	Argın menen kırgızga	*Argın ile Kırgız'a*
	Bizdi kaçan kul-kutan degizgen?	*Bize ne zaman kul köle dedirtmiş?*
	Torudan kuyruk taktırgan	*Doruya kuyruk taktırmış,*
	Cay aptabı tier dep,	*Yaz sıcağı değer deyip,*
	Kölökögö baktırgan,	*Gölgede baktırmış,*
	Canıma coldoş bolot dep,	*Canıma yoldaş olur deyip,*
	Eerçitip cürüp baptagan,	*Peşine takıp özenle yetiştirmiş,*
	Duşmanga kırgın salar dep,	*Düşmana kırgın salar deyip,*
	Bet algan coosun alar dep,	*Yöneldiği düşmanını alır deyip,*
	Ak bolottoy saptagan	*Ak çelik gibi kuşatmış,*
	Ayrılıp kalgan camanat	*Ayrı düşmüş zavallı,*
	Karaldı bolgon Külçoroñ	*Güvencin olan Külçoro'nu*
	Kakşantpay meni ala cat,	*İnletmeden beni de al git,*
	Erenim abam barında	*Erenim ağabeyim varken,*
	Erkelep tamak ceçi elem,	*Nazlanıp yemek yerdim,*
	On segiz miñ aalamga	*On sekiz bin âleme,*
	Oyron abam bar bolso,	*Oyranım ağabeyim var olsa,*

	Kırgındı salam deçü elem.	*Kırgın salarım derdim.*
	Men ak zoñkok elem col boldum,	*Ben ak doruk idim, yol oldum,*
	Semeteyden ayrılıp,	*Semetey'den ayrılıp,*
	Ayköl şerden ayrılıp,	*Cömert arslandan ayrılıp,*
203660	Artıkça caman kor boldum.	*Büsbütün kötü hor oldum.*
	Men kagışka kirdim kayrıldım,	*Ben çarpışmaya girdim döndüm,*
	Çumkup adam keçe algıs	*Dalıp insan geçemez,*
	Öz tuuganım coo bolup	*Öz kardeşim düşman olup,*
	Kan abam, senden ayrıldım.	*Han ağabeyim, senden ayrıldım.*
	Alışkan milek, men calgız,	*Boğuşanı yığınla, ben yalnız,*
	Aşıgım carıp, ok tiyip,	*Aşık kemiğimi yarıp, ok değip,*
	Aylana albay turamın,	*Dönemez hâlde duruyorum,*
	Toorugan miñ san, men calgız	*Kuşatan bin bölük, ben yalnız,*
	Kıstap kelgen cediger	*Sıkıştırıp gelen Cediger,*
203670	Tomugum buzup ok tiyip,	*Dizkapağımı bozup ok değip,*
	Tolgono albay turamın.	*Kıvranamaz hâlde duruyorum.*
	Ayla tappay alsırap,	*Çare bulamayıp güçsüzleşip,*
	Amalım ketip kansırap,	*Dermanım gidip kan yitirip,*
	Can çırkırap al ketip,	*Can çırpınıp güç gidip,*
	Darman kaçıp, muñ keçip,	*Derman kaçıp, dert içinde,*
	Abakemen ayrılıp,	*Ağabeyimden ayrılıp,*
	Olturamın mınetip.	*Oturuyorum böylece.*
	Uçarga kanat kaykı eken,	*Uçmaya kanat eğriymiş,*
	Çın taalayım taykı eken,	*Gerçek talihim kısaymış,*
203680	Körörüm çuñkur or eken,	*Göreceğim derin çukurmuş,*
	Öz tuuganım Kançoro	*Öz kardeşim Kançoro'da*
	Tuugandık türü cok eken.	*Kardeşlik yüzü yokmuş.*
	Tuugandan çıgıp duşmanım,	*Kardeşten çıkıp düşmanım,*
	Karaldı şerden ayrılıp,	*Güvenç arslandan ayrılıp,*
	Arılbay turat buşmanım,	*Dinmeden duruyor kederim,*
	Özögümön ört küyüp,	*Özümden ateş yanıp,*
	Öz tuuganım coo bolup,	*Öz kardeşim düşman olup,*
	Körörüm kalıñ şor bolup,	*Göreceğim koyu çile olup,*
	Asman açık, cer bürköö	*Gök açık, yer kapalı,*
203690	Armanduu müşkül kün bolup,	*Hasretli müşkül gün olup,*
	Kañgırap kaldım camanat,	*Avare kaldım zavallı,*
	Katıgün abam ala cat.	*Eyvah, ağabeyim, beni de al git.*
	Kartaygan Bakay babam cok,	*Kocamış Bakay babam yok,*

	Karaanı toodoy abam cok,	*Karaltısı dağ gibi ağabeyim yok,*
	Uşunday beleñ calgançı	*Böyle miydin yalan dünya,*
	Atañdın körü, düynö bok!	*Kahrolasıca, dünya bok!*
	Kañgırap basıp kaygırıp,	*Avare gezip kaygılanıp,*
	Karaldı bolgon Semetey	*Güvenç olan Semetey,*
	Calınsa candı koybogon	*Yalvarsa canı bırakmayan*
203700	Coogo tüşmök boldum, ee.	*Düşmana düşer oldum, ah.*
	Şumga tüşmök boldumbu.	*Şom uğursuza mı düştüm.*
	Kanatımdan acırap,	*Kanadımdan ayrılıp,*
	Kolgo tüşmök boldumbu?	*Ele mi düşer oldum?*
	Kan koygun dep calınıp,	*Canımı bağışla deyip yalvarıp,*
	Caman ölmök bolduk, ee.	*Kötü ölür olduk, ah.*
	Kızıl munar too emes,	*Kızıl puslu dağ değil,*
	Kıstap candı kıygıday	*Sıkıştırıp cana kıyacak gibi,*
	Ce kıtaydan kelgen coo emes,	*Ne Kıtay'dan gelen düşman,*
	Kara budur too emes,	*Kara pürüzlü dağ değil,*
203710	Kaptap catkan cediger	*Basıp gelen Cediger,*
	Ce kalmaktan çıkkan coo emes.	*Ne Kalmuk'tan çıkan düşman.*
	Öpkö carıp, ot algan	*Ciğer yarıp, ateş almış,*
	Bu cediger soo emes.	*Bu Cediger onmaz.*
	Kırgız turup ok atıp,	*Kırgız olup ok atıp,*
	Kıtaydan beter iş kıldı.	*Kıtay'dan beter iş kıldı.*
	Duşman bettep baspagan	*Düşmanın yüz sürüp basamadığı*
	Ala-Too ele ceribiz	*Ala-Too idi yerimiz,*
	Kara çepken, ak kalpak	*Kara cepken, ak kalpak,*
	Kayran kırgız elibiz,	*Kahraman Kırgız elimiz,*
203720	Karsıldatıp ok attıñ	*Çatırdatıp ok attın,*
	Kayran curtum meyliñiz,	*Kahraman yurdum, siz bilirsiniz,*
	Burulgan eken sırtıbız,	*Dönmüş meğer sırtımız,*
	Çirkin, buzulgan eken curtubuz.	*Çirkin, bozulmuş meğer yurdumuz.*
	Tolkunu toonun selindey,	*Dalgası dağ seli gibi,*
	Bölökçö boldu beylibiz,	*Başkalaştı huyumuz,*
	Buzuldu kırgız elibiz.	*Bozuldu Kırgız elimiz.*
	Ce kakançı kıtay coo emes,	*Ne Kakançı Kıtay düşmanı,*
	Kıtaydan beter iş kılıp,	*Kıtay'dan beter iş kılıp,*
	Buzuluştuk köönübüz.	*Bozuştu gönlümüz.*
	Kabılan ölüp, küç ketti,	*Kaplan ölüp, güç gitti,*
203730	Baktı-döölöt büt ketti.	*Baht ve devlet büsbütün gitti.*

Cılgındı, Keñ-Kol, Talastan
Sarı adırmak bel ketti,
Curt korgonu Semetey
Kırgızdan abam şer ketti.
Kañgırap basıp kaygırıp,
Kan abam şerden ayrılıp,
Eki közüm alaktap,
Eki butum salaktap,
Çamaa çarçap, al ketip,
Denemden kara kan ketip,
Düynö cüzü kar bolup,
Kayrat kaçıp, iç küyüp,
Basa albay söök şaldırap,
Caşınarga kabak cok,
Çımın can küyüp tar bolup,
Aşıp kaççu bel tappay,
Korgolorgo cer tappay,
Korduk körüp Külçoro.
Asmandan bulut bürkölüp,
Altımış müşkül bir kelip,
Bolkuldap basıp ayanıp,
Atadan kalgan murası
Sırbarañdı tayanıp,
Erte aytkan sözü keç bolup,
Kuu candı kuptap kıyuuga
Eki közü tört bolup,
Öksöp ıylap, abam dep,

Ilgınlı Keñ-Kol'dan, Talas'tan,
Sarı engebeli bel gitti,
Yurdun kalesi Semetey,
Kırgız'dan ağabeyim arslan gitti.
Avare gezip kaygılanıp,
Han ağabeyim arslandan ayrılıp,
İki gözüm fıldır fıldır,
İki ayağım sarka sarka,
Takatim tükenip, gücüm gidip,
Bedenimden kara kan gidip,
Dünya yüzü kar olup,
Gayret kaçıp, iç yanıp,
Yürüyemeyip kemik takırdayıp,
Saklanmaya kuytu yok,
Sinek gibi can yanıp daralıp,
Aşıp kaçacak bel bulamadan,
Sığınacak yer bulamadan,
Horluk gördü Külçoro.
Gökten bulut kararıp,
Altmış müşkül birden gelip,
Sendeleyip basıp yanıp yakılıp,
Atadan kalan mirası,
Sırbaran'a dayanıp,
Erken dediği sözü geç olup,
Kuru canı kabullenip kıymaya,
İki gözü dört olup,
Hıçkırıp ağlayıp, ağabeyim deyip,

Ötkön Manas babam dep,
Karaldıñ mintip turganda
Buuruldu minip bulkuntup,
Eelendirip culkuntup,
Sıyagı sırttan belindey,
Sırtı kara, booru kök
Sırttan abam kabılan
Cediger kıstap turganda,
Bu korduktu kılganda,
Abakem karap turganda,
Kalıñ kara cediger

Göçmüş Manas babam deyip,
Güvencin böyle dururken,
Buurul'a binip silkindirip,
Coşturup çekiştirtip,
Görünüşü yaman kurdun beli gibi,
Sırtı kara, bağrı gök,
Yaman ağabeyim kaplan,
Cediger sıkıştırıp dururken,
Bu horluğu kılarken,
Ağabeyim bakıp dururken,
Kalabalık kara Cediger,

Bu kordugun kılsaçı!
Aysarala at minip,
Tüpögü cok ayza alıp,
Kaarlanıp caylanıp,
Kını cok kılıç baylanıp,
Calgızga coldoş bolom dep,
Kıyamat ketken şer atam
Almambet karap tursaçı.
Kalıñ kara cediger
Kastarın tigip ok atıp
Anan zorduk kılsaçı.
Asman köktöy köründön,
Adam tügül aybanat
Körsö köönü bölüngön,
Saadagı kerik belindey,
Salmagı candı cegidey,
Ay-aalamdı şaştırıp,
Aldındagı Kula atın
Alçañdata bastırıp,
Akkeltesin bir koyup,
Keziken duşman dır koyup,
Bilge cüktöp ok artkan
Kaarlana kelgende
Kakançını op tartkan,
Bettep mende ceñbegen,
Betteşken ölböy ketpegen,
Sıyagı başka, zaarı küç

Bu horluğu bir kılsaydı ya!
Aysarala ata binip,
Tuğsuz mızrak alıp,
Kahırlanıp yerleşip,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Yalnıza yoldaş olurum deyip,
Kıyamete göçen arslan atam
Almambet bakıp dursaydı ya.
Kalabalık kara Cediger,
Kastını kurup ok atıp,
Ondan sonra zorbalık kılsaydı ya.
Gök kubbe gibi görünen,
İnsan şöyle dursun, hayvanat,
Görse gönlü bölünen,
Sadağı gergedan beli gibi,
Ağırlığı canı yiyecek gibi,
Ay-âlemi şaşırtıp,
Altındaki Kula atını
Çalımla yürütüp,
Akkelte'sini bir patlatıp,
Rastlayan düşman ürküp kaçıp,
File yükleyip ok taştan,
Kahırlanıp geldiğinde,
Kakançı'yı yutuveren,
Yüzleşen kulun yenemediği,
Yüzleşen ölmeden gitmeyen,
Görünüşü başka, zehri güçlü,

Sırttanım atam Manas kan
Ok ötpösün küldüytüp,
Oyron karap tursaçı.
Uşu turgan cediger
Capa körgön çorogo
Anan korduk kılsaçı,
Anan candı kıysaçı.
Kök sülöösün börk kiygen,
Kök ala kalkan oynogon,
Körünöö tümön coo kelse,
Et bışımga koybogon,

Yamanım atam Manas Han,
Ok işlemez zırhını kabartıp,
Oyranım bakıp dursaydı ya.
Şu duran Cediger,
Cefa görmüş çoroya
Ondan sonra horluk kılsaydı ya,
Ondan sonra cana kıysaydı ya.
Gök vaşak börkü giyen,
Gök ala kalkan oynatan,
Göz göre tümen düşman gelse,
Bir et pişimine bırakmayan,

	Közü körgön alıstan.	*Gözü uzaktan gören.*
	Ceke çıkkan carıştan,	*Yarışta tek öne çıkan,*
	Cetkileñ Bakay daanışman	*Yetkin Bakay, o bilge,*
203810	Baatır sınduu bababız.	*Bahadır yaradılışlı dedemiz.*
	Beçera Bakay ababız,	*Biçare Bakay ağamız,*
	Belesten karap turbadı.	*Bel yamacından bakıp durmadı.*
	Beyli buzuk Kançoro	*Huyu bozuk Kançoro*
	Anan zorduk kılbadı,	*Ondan sonra zorbalık kılmazdı,*
	Anan candı kıybadı,	*Ondan sonra cana kıymazdı,*
	Cetimiş buruu til bilgen,	*Yetmiş boyun dilini bilen,*
	Ölümgö bettep col cürgön,	*Ölüme yüz tutup yol yürüyen,*
	Kömököyün kayragan,	*Gırtlağını bileyen,*
	Tartınıp coodon kalbagan,	*Çekinip düşmandan geri kalmayan,*
203820	El aldında sayragan,	*El önünde şakıyan,*
	Betteşken duşman oñbogon,	*Yüzleştiği düşman onmayan,*
	Kebi beker bolbogon,	*Sözü boşa çıkmayan,*
	Altı ayçılık azaptı	*Altı aylık ezayı*
	Alıstan murun oylogon,	*Uzaktan önceden düşünen,*
	Kök terektin küldörü,	*Gök kavağın gülleri,*
	Kökcal Manas tilmeri	*Bozkurt Manas'ın dilmacı,*
	Argın kandın Acıbay	*Argın Han'ın Acıbay'ı,*
	Aylaker karap tursaçı.	*O tedbirli bakıp dursaydı ya.*
	Andan kiyin cediger	*Ondan sonra Cediger,*
203830	Bu korduktu kılsaçı,	*Bu horluğu kılsaydı ya,*
	Bilegi coon, taş cürök	*Bileği kalın, taş yürek,*
	Bil müçölüü badirek,	*Fil gövdeli iri yapılı,*
	Kınsız kılıç baylangan,	*Kınsız kılıç kuşanan,*
	Kayra caaçu buluttay	*Yeniden yağacak bulut gibi*
	Kaarı betine aylangan,	*Hışmı yüzüne vurmuş olan,*
	Cet-kayt buzup col salgan,	*Cet-Kayt'ı bozup yol açan,*
	Cetimiş milek coo kelse,	*Yetmiş milletten düşman gelse,*
	Ceke aralap kol salgan,	*Tek başına dalıp saldıran,*
	Altımıştın artıgı,	*Altmışın en üstünü,*
203840	Kıraandardın kıyını ,	*Kartalların en yamanı,*
	Ayzaluunun mıktısı,	*Mızraklının en sağlamı,*
	Baatırlardın mıktuusu,	*Bahadırların en yiğidi,*
	Kara bolot kırgagı	*Kara çeliğin keskin ağzı*
	Kan atam Manas Sırgagı	*Han atam Manas'ın Sırgak'ı*

Coo körünsö mıktagan,
Bolotun kanga çıktagan,
Sandap tümön coo kelse,
Ölsö kaçıp çıkpagan.
Balbandın mıktuu ubagı
Baatır Manas Sırgagı.
Ilaaçınday ıktuusu,
Obodon cıldız bolcolu,
Almambet atam coldoşu,
Sırgak er karap tursaçı!
Sırtı kara Kançoro
Anan korduk kılsaçı!
Aç aykırık, kuu süröön
Alıştan kayra ketpegen,
Duşmanga tuura bettegen,
Ayzasın koçkul kan kılgan,
Aybattuunu cay kılgan,
Sarı sırduu sıyagı
Kırgızdın mañday karanı
Akbaltay kandın Çubagı
Arıslandın biröö bu dagı,
Kök ok ötpös ton kiygen,
Kök ala tulpar at mingen,
Körünöö tümön coo çıksa,
Köz irmebey bir tiygen,
Kökcal Çubak ereniñ
Körünöö karap tursaçı,
Andan kiyin Kançoro
Bu korduktu kılsaçı.

Düşman görünse dimdik duran,
Çeliğini kana bandıran,
Sayısız tümen düşman gelse,
Ölse de kaçıp çıkmayan.
Pehlivanın en güçlü çağı
Bahadır Manas'ın Sırgak'ı.
Laçın gibi çevik olanı,
Gökteki yıldızı nişan alan,
Almambet atamın yoldaşı,
Er Sırgak bakıp dursaydı!
İçi kara Kançoro
Ondan sonra zulmedeydi ya!
Aç nara, yaman gulgule ile
Dövüşten geri dönmeyen,
Düşmana dosdoğru yürüyen,
Mızrağını koyu kana boyayan,
Heybetliyi yere seren,
Sarı sırla bezeli görkemi,
Kırgız'ın önde gideni,
Akbaltay Han'ın Çubak'ı
Arslanların biri de buydu,
Gök ok geçmez zırh giyen,
Gök ala tulpar ata binen,
Karşısına tümen düşman çıksa,
Göz kırpmadan bir dalan,
Bozkurt Çubak erenin
Gözle görüp dursaydı,
Ondan sonra Kançoro
Bu zulmü edeydi ya.

Üzüktöy kalpak er Şuutu,
Iramandın Irçıuulu,
Kıraandardın baarısı
Kutman kılgan Kutubiy
Börk al dese, baş kesken,
Kan tök dese, cin tökkön,
Suu iç dese, uu içken,
Kıraan çoro kalısı,
Kıraandardın baarısı

Üzük gibi kalpaklı er Şuutu,
Iraman'ın Irçıuul'u,
Kartalların hepsi,
Kutlu kılınmış Kutubiy,
Börk al dese baş kesen,
Kan dök dese can döken,
Su iç dese zehir içen,
Yiğit çoroların hakemi,
Kartalların cümlesi

Kılçayıp karap tursaçı,
Andan kiyin Kançoro,
Cedigerdin er Kıyaz,
Bu korduktu kılsaçı.
Çırkıratıp kuu candı
Andan kiyin kıysaçı,
Çama çarçap, al ketti,
Çapçışarga çamam cok
Denemden kara kan ketti.
Cediger kaptap büt keldi,
Çımınday canga küç keldi,
Ayıl kaçıp bölündü,
Acıdaarday karşı coo
Közümö cakın köründü,
Cılgındı, Keñ-Kol cer kaldı, Çımınday canı çırkırap,
Argın, kırgız el kaldı,
Emi Külçoro kirçü kör kaldı
Say-süyöktün baarısı
Karmap miner buudan cok,
Kara kılar tuugan cok,
Kaçıp kirer tokoy cok,
Karalaşaar ogoy cok,
Karan iş mınday bolorbu?
Burulup ketip kıstalak
Astımda tulpar mal bolso,
Murdagıday al bolso,
Çiybeyt belem sızıktı
Ay aalamga abıdan
Kılbayt belem kızıktı.
Tandap miner buudan cok,
Coldoş bolgon tuugan cok,

Dönüp de bakıp dursaydı,
Ondan sonra Kançoro,
Cediger'in er Kıyaz'ı,
Bu zulmü edeydi ya.
Feryat ettirip garip canı
Ondan sonra kıysaydı,
Takat tükendi, güç gitti,
Çarpışmaya mecalim yok,
Bedenimden kara kan gitti.
Cediger boydan boya bastırdı,
Sinek kadar cana güç yetti,
Oba kaçıp bölündü,
Ejderha gibi karşı düşman
Gözüme yakın göründü,
Cılgın'dı, Keñ-Kol yurt kaldı, Sinek gibi canı çırpınıp,
Argın, Kırgız halkı kaldı,
Şimdi Külçoro'ya girecek mezar kaldı
Kaba kemiklerinin hepsi
Tutup binecek küheylan yok,
Arka olacak akraba yok,
Kaçıp girecek orman yok,
Yardım edecek hısım yok,
Kara iş böyle mi olurdu?
Dönüp gitmek, ne kahır!
Altımda tulpar at olsaydı,
Eskisi gibi gücüm olsaydı,
Çizmez miydim çizgiyi,
Ay âleme adamakıllı
Göstermez miydim görülmemişi.
Seçip binecek küheylan yok,
Yoldaş olacak akraba yok,

Içim calın, sırtım çok,
Sırdaşım abam mında cok,
Baykuş Bakay karıya
Baarı abam al ölsö,
Baykuş çoro men ölsöm
Ay karañgı bürkölsö,

İçim yalım, dışım kor,
Sırdaşım ağam burada yok,
Zavallı Bakay ihtiyar,
Hepimizin ağası, o ölse,
Zavallı çoro ben ölsem,
Ay karanlığa bürünse,

203920	Tünü kanday bolor dep,	*Gecesi nasıl olur diye,*
	Karıganda Kanıkey,	*Kocamışken Kanıkey'in,*
	Karıgan şorduu Bakaydın,	*Kocamış çilekeş Bakay'ın,*
	Künü kanday bolor dep,	*Günü nasıl olur diye,*
	Kömüüsüz Bakay kalar dep,	*Bakay gömülmeden kalır diye,*
	Eñkeygen karı, eser caş	*Beli bükülmüş yaşlı, toy genç,*
	Esen kalgan kuu düynö	*Geride kalan şu kuru dünyada*
	Kömülböy bu da kalar» dep,	*Gömülmeden bu da kalır» diye,*
	Köp oylonup Külçoro	*Çok düşünüp Külçoro,*
	Ar duşmandın ayınan,	*Her düşmanın yüzünden,*
203930	Amanat candın cayınan,	*Emanet canın hâlinden,*
	Kaarluu tuugan kandardı,	*Hışımlı hısım hanları,*
	Kata albay kayran candardı	*Koruyamadığı aziz canları,*
	Alapayın taba albay,	*Ne yapacağını bilemeden,*
	Keñ-Koldu keçip ötö albay,	*Keñ-Kol'u geçip aşamadan,*
	Kayıpçının Kara-Üñkür,	*Kayıpçı'nın Kara-Üñkür'ü,*
	Kara-Üñkürgö cete albay,	*Kara-Üñkür'e varamadan,*
	Dene boyu caradar,	*Bedeni baştan başa yaralı,*
	Kum-talkan bolup bırkırap,	*Un ufak olup dağılıp,*
	Aalı taka keñ ötük	*Sağlam ökçeli geniş çizme*
203940	Ayagında dalpıldap,	*Ayağında lapır lapır,*
	Abası kandın boz kise	*Ağası hanın boz kisesi*
	Bu berende şarpıldap,	*Bu erende sallanıp,*
	Atasının sırbarañ	*Atasının sır tüfeği*
	Al kolunda carkıldap,	*O elinde parıldayıp,*
	Sır barañdı atuuga	*Sır tüfeğini atmaya,*
	Kıyaz menen Kançoro	*Kıyaz ile Kançoro'ya*
	Con körgözüp catuuga	*Sırt gösterip yatmaya*
	Calgız atar darı cok	*Bir tek atımlık barut yok,*
	Caman müşkül karan iş,	*Yaman müşkül, kara iş,*
203950	Külçorodo karuu cok.	*Külçoro'da kuvvet yok.*

	Keñ dünüyö tar bolup,	*Geniş dünya dar olup,*
	Can baguuçu şilekey	*Cana can katacak bir yudumu*
	Bir cutuuga zar bolup,	*Bir yutmaya hasret kalıp,*
	Kazı cebes Külçoro	*Kazıdan gayrı yemez Külçoro,*
	Karasañ caman kar bolup,	*Baksan, fena hor olup,*
	Muunu boşop, iç caynap,	*Eklemleri boşalıp, içi kaynayıp,*
	Çama çarçap, köz kaynap,	*Takati tükenip, gözü kaynayıp,*

	Küdürdü bettep aşa albay	*Tepelere yönelip aşamadan,*
	Üç-Koşoydun böksösün	*Üç-Koşoy'un yamacını*
203960	Bozdop çoro aşa albay,	*İnleyip çoro aşamadan,*
	Kara-Buura, Çatkaldı,	*Kara-Buura'yı, Çatkal'ı,*
	Kara zoñkok batkaldı,	*Kara sarp geçidi,*
	Karap çoroñ kete albay,	*Bakıp çoron gidemeden,*
	Baya belgilüü cerge cete albay, Boz ala	*Deminki belli yere varamadan, Boz ala*
	şumkar er elem.	*şahin bir er idim.*
	Tamandın baarı oyulup,	*Tabanları baştan başa oyulup,*
	Erge cölök eki but	*Ere destek iki ayak*
	Ebinen tayıp soyulup,	*Mecalden düşüp soyulup,*
	Sogonçoktun kalıñ et	*Topuğun kalın eti*
	Taşka tiyip coyulup,	*Taşa değip parçalanıp,*
203970	Calgız terek, çuk terek	*Yalnız kavak, sık kavak,*
	Beleski Beş-Taş oyunda,	*Yamaçtaki Beş-Taş çukurunda,*
	Kan-Cayloonun boyunda,	*Kan-Cayloo boyunda,*
	Adır-küdür batkalga	*Engebeli sarp geçitte,*
	Astı cagı köp ırgay	*Alt yanı bol ırgaylık,*
	Kök ırgayda Kök-Üñkür	*Gök ırgaylıkta Kök-Üñkür,*
	Köp düynönü çaçkanda,	*Çok malı mülkü saçtığında,*
	Keçee tökör usta baykuştun	*Hani topal usta zavallının*
	Korduk körüp kaçkanda,	*Zulüm görüp kaçtığında,*
	Korgologon ceri eken,	*Sığındığı yer imiş,*
203980	Çıbırluu bulak miñ cılga	*Çağıltılı pınarlı bin vadi,*
	Bakay kandın Üñkürü	*Bakay Han'ın Mağarası,*
	Baştatan köp curt deçü eken,	*Öteden beri çok halk dermiş,*
	Bügün karaan kılıp oturam,	*Bugün sığınak edip oturayım,*
	Kara-Üñkürgö Külçoro	*Kara-Üñkür'e Külçoro*
	Kaçıp kirdi alsırap,	*Kaçıp girdi bitkin düşüp,*
	Ayla ketip kansırap	*Çare tükenip kan yitirip,*
	Çama çarçap köz caynap,	*Takat kesilip göz kaynayıp,*
	Dene boydo bütün cok,	*Bedende sağlam yer yok,*
	Kara kan agıp şorgolop,	*Kara kan akıp şorlayıp,*
203990	Kara-Üñkürgö korgolop,	*Kara-Üñkür'e sığınıp,*
	Körgön düynö tar bolup,	*Gördüğü dünya dar olup,*
	Ordogo catpas Külçoro	*Ordada yatmaz Külçoro*
	Al üñkürdö kar bolup,	*O mağarada hor olup,*
	Kaçıp kirip üñkürgö	*Kaçıp girip mağaraya,*

Çıkanaktap tınç alıp,
Çırım etip, uyku alıp,
Cambaştap candı tındırıp,
Catıp uyku kandırıp,
Mına oşondo Külçoro
Bolcop adam aşa albas,
Borumduu duşman aşa albas,
Boz ala kır bel elem,
Bozdon toodak kutkarbas,
Caynap-küyüp ot bolup,
Cayanı kesip ceçü elem,
Arıslan can abam barında
Maa baleket kayda deçü elem!
Menin dene boyum caraluu,
Başımdan baatırım ketip
karaluu,
Mürümdü okko culguzup,
Karaanım coogo bulguzup,
Kayırçı mazar Kara-Üñkür
Kaygırıp ukçu sözümdü
Kasietiñ aşırçı,
Kara-Üñkür ata caşırçı,
Bügün korgolotup bakırdı,
Kara-Üñkür ata caşırçı,
Bügün kabılan kökcal şer elem,
Bata bolsoñ Kara-Üñkür
Karaan bolsoñ Kara-Üñkür
Booruña bek kısıp,
Baptap kalsañ Kara-Üñkür,
Bügün ata bolup meni aman
Saktap kalsañ Kara-Üñkür,
Bügün baykuş turgan kuu canga
Baraan bolsoñ, Kara-Üñkür,

Bügün baykuşuñu katıp booruña
Emi oşondon kabar baştaylı.
Karaan bolsoñ Kara-Üñkür,
Ak ala çap topuñdu
Açsañ beleñ Kara-Üñkür,

Dirseğine yaslanıp soluklanıp,
Şekerleme edip, uyku alıp,
Yan gelip canını dinlendirip,
Yatıp uykuya kanıp,
İşte o zaman Külçoro:
«Kestirip insan aşamaz,
Gösterişli düşman aşamaz,
Boz ala sırt, bel idim,
Bozkırdan toy kuşu kaçırmaz,
Alev alev yanıp od olup,
Yayını kesip yerdim,
Arslan can ağam sağken
Bana bela nerede derdim!
Benim bedenim baştan başa yaralı,
Başımdan bahadırım gidip
yaslıyım,
Omzumu oka kaptırıp,
Karaltımı düşmana belletip,
Kerem issi mazar Kara-Üñkür,
Acıyıp dinle sözümü,
Kerametini göster hele,
Kara-Üñkür ata, sakla hele,
Bugün sığındır bu garibi,
Kara-Üñkür ata, sakla hele,
Daha dün kaplan, bozkurt şir idim,
Dua olsan Kara-Üñkür,
Sığınak olsan Kara-Üñkür,
Bağrına sıkıca basıp,
Esirgesen Kara-Üñkür,
Bugün ata olup beni sağ
Saklayıversen Kara-Üñkür,
Bugün çaresiz duran garip cana
Dayanak olsan, Kara-Üñkür,

Bugün garibini bağrına saklayıp
Şimdi ondan haber başlatalım.
Sığınak olsan Kara-Üñkür,
Ak ala kayalı koynunu
Açsan ya Kara-Üñkür,

Bügün bakırıñdı booruña
Bassañ kantet Kara-Üñkür?
Aylanayın Kara-Üñkür
Baykuş candı baptaçı.
Bügün esilden kubat küç ketti,
Kuturma tiygen nemedey
Aylanayın Kara-Üñkür,
Ene bolup saktaçı,
Bakırıñ keldi korgolop,
Mömö bolçu Kara-Üñkür,
Emçek iyip booru açıp,
Ene bolçu Kara-Üñkür,
Ee, aylanayın, kuduret
Kapırdı buzgan cer kıldıñ,
Kasietiñ tögültüp,
Ölümdü közgö köründüp,
Mınça nege kor kıldıñ,
Kerilip çıkkan şer elem,
Keñ düynömdü tar kıldıñ,
Kapalanıp Külçoro
Baana kılıp Üñkürdü
Baatır şeriñ cattı ele,
Kuuragan çöp, betege,
Kara kıyak, ak sokto,
Oozun bütöp Üñkürdü
Kuu söñgök çöptön tarttı ele,
Epke kirip alıptır,
Alı ketip alsırap,
Cattı çoro kansırap,
Keede tilge kele alsa,
Keede tilge kele albayt,
Keede közü körö alsa,
Keede közü körö albay,
Keyiştüü darman boldu ele.
Munu mınday taştaylı
Cedigerdin er Kıyaz
Çubaktın uulu Kançoro

Üyrülmönün sazına

Bugün garibini bağrına
Bassan nolur Kara-Üñkür?
Kurban olayım Kara-Üñkür,
Zavallı canı esirge hele.
Bugün azizden kuvvet güç gitti, Kuduz değmiş şey gibi
Kurban olayım Kara-Üñkür,
Ana olup sakla hele,
Garibin geldi sığınıp,
Meyve ol Kara-Üñkür,
Meme indirip, merhamet edip,
Ana ol Kara-Üñkür,
Ey, kurban olayım, kudret,
Kâfiri bozan yer kıldın,
Kerametini döktürüp,
Ölümü göze gösterip,
Bunca neden hor kıldın,
Gerinip çıkmış şir idim,
Geniş dünyamı dar kıldın,»
Kederlenip Külçoro,
Siper edip Mağarayı,
Bahadır şirin yatmıştı,
Kurumuş ot, yumak otu,
Kara kıyak, ak sokto otu,
Ağzını kapatıp Mağaranın
Kuru çalı çırpıdan çekmişti,
Bir düzene girivermiş,
Gücü gidip bitkin düşüp,
Yattı çoro kan yitirip,
Kimi zaman dile gelebilse,
Kimi zaman dile gelemez,
Kimi zaman gözü görebilse,
Kimi zaman gözü göremez,
Acıklı bir hâle düşmüştü.
Bunu böylece bırakalım:
Cediger'in er Kıyaz'ı,
Çubak'ın oğlu Kançoro

Üyrülmö'nün sazlığında

Üyrülö cıyın kılıptır,
Çogulmanın sazına
Çoguluşup turuptur.
Tapkıçtaşıp, tabışın,
Kuu-kaçtaşıp kuuşup,
Kubarlaşıp sındaşıp,
Kulcuñdaşıp çırdaşıp,
Duuga kirip alıptır.
Ayıkpagan bir ülkön
Çuuga kirip alıptır,
Adam közü cetpegen
Sınga kirip alıptır.
Ayıkpay turgan bir ülkön
Çırga kirip alıptır,
Adam bettep ötö algıs
Sınga kirip alıptır
Cedigerdin er Kıyaz
Akılman daana er eken,
Azap menen cırgaldı
Aşkere körgön neme eken.
Kep talaşıp kızañdap
Colgo kirip alıptır,
Adam bettep tapkısız
Zorgo kirip alıptır.
Akıl oylop bir artık
Ay-aalamdı buy kılıp,
Kayran Kıyaz kanetet
Bir kepke kirip alıptır,
Kançoro menen er Kıyaz
Kırtıştaşıp turuşup,
Kızañdaşıp uruşup,
Asman cargan aykırık
Çuuga kirip alıptır,
Adam bettep taygısız,
Bir duuga kirip alıptır.

Toplaşıp meclis kurmuş,
Çogulma'nın sazlığında
Toplaşıp durmuşlar.
Birbirine buluş yarıştırıp,
Kaç kovala kovalaşıp,
Sararıp birbirini sınayıp,
Kasılıp çekişip,
Gürültüye girivermişler.
Onmaz bir büyük
Kavgaya girivermişler,
İnsan gözünün ermediği
Bir çekişmeye girivermişler.
Onulmaz bir büyük
Kapışmaya girivermişler,
İnsanın karşı koyup geçemeyeceği
Bir sınaşmaya girivermişler.
Cediger'in er Kıyaz'ı
Akıllı, arif bir er imiş,
Azap ile sefayı
Apaçık görmüş biri imiş.
Söz çekişip kızışıp
Yola girivermiş,
İnsanın yüzleşip bulamayacağı
Zora girivermiş.
Akıl yorup bir üstün,
Ay âlemi alt üst edip,
Aziz Kıyaz nitsin,
Bir söze girivermiş,
Kançoro ile er Kıyaz
Birbirine diş bileyip durup,
Kızışıp atışıp,
Göğü yaran haykırışla
Gürültüye girivermişler,
İnsanın karşısında duramayacağı
Bir velveleye girivermişler.

Karargandan tünörüp,
Kıyaz turdu bakırıp,
«Kalıñ kara cediger,

Karardıkça kararıp,
Kıyaz durdu bağırıp,
«Kalın kara Cediger,

Kalbay kel!» – dep çakırıp.
«Kalıñ kara cediger,
Kalkım, aytayın sözdü körüñör!
Curtum uçuna çıga beriñer?
Uruş kanday, tınç kanday
Uşunu curtum, çındap körüñör!
Bere kırk uruu kırgız el elek,
Ala-Too boylop cerdegen.
Arıslan Manas barında
Bizdi aykırıp duşman bölbögön,
El çetinde er Manas
Acıdaarday tolgongon,
Er aybatın körgöndö,
Tigi Kakandan kıtay oygongon,
Bere ceti kabat Ala-Too,
Erdik menen cer kılgan,
Beregi arkaygan toonun kırgızın
Kırgız turmak kılımga
Ertep cürüp el kılgan.
Sayıp cürüp bak kılıp,
Salıp cürüp tam kılıp,
Azgan-tozgon kırgızdı
Eptep cürüp el kıldı.
Arkayıp catkan Ala-Too
Bu kırgızga car kıldı.
Buudan Manas barında
Burulup çaptı oogandı,
Buygatta el kaydan soo kaldı?
Kürdölüü Manas turganda
Küncüttü çaap kündö aldık,
Tetigi Indistanga col saldık,
Taştı buzup col saldık,
Biz dalay cerge kol saldık,
Cet-Kayttı çaap ceti aldık,
Biz kırgızdan Cet-Kayt kaydan
soo kaldı, Bagıştagan Manas kan
Oşondo cetkileñ eri er Manas –

Cerdegeni çoñ Talas

Kalmadan gel!» – diye çağırıp.
«Kalın kara Cediger,
Halkım, söyleyeyim sözü, görün!
Yurdum, baştan sona çıkagelin!
Savaş nasıl, barış nasıl,
Bunu, yurdum, iyice görün!
Hani kırk boy Kırgız halkıydık,
Ala-Too boyunca yurt tutmuştuk.
Arslan Manas sağken
Bizi haykırıp düşman bölmezdi,
Elin ucunda er Manas
Ejderha gibi kıvranırdı,
Erin heybetini görünce,
Ta Kakan'daki Hıtay uyanırdı,
Hani yedi kat Ala-Too'yu
Yiğitlikle yurt kılmıştı,
Şu heybetli dağın Kırgız'ını
Kırgız şöyle dursun, çağlara
Derleyip toplayıp el kılmıştı.
Dikip dikip bağ kılıp,
Kurup kurup dam kılıp,
Azıp tozmuş Kırgız'ı
Uğraşıp didinip el kıldı.
Heybetle uzanan Ala-Too'yu
Bu Kırgız'a yâr kıldı.
Küheylan Manas sağken
Dönüp vurdu Afgan'ı,
Buygat'ta el nereden sağ kaldı?
Kudretli Manas dururken
Küncüt'ü vurup her gün aldık,
Ta şu Hindistan'a yol saldık,
Taşı delip yol saldık,
Biz nice yere ordu saldık,
Cet-Kayt'ı vurup yedi kez aldık,
Biz Kırgız'dan Cet-Kayt nereden
sağ kaldı, Bağış eden Manas Han
O zaman yetkin eri, er Manas –

Yurt tuttuğu koca Talas,

Ak maral aydap uy kıldı,
Alışkan cerdi çuu kıldı,
Menin atam Agış aytkan köp ele,
Can caratıp Manastay
Kırgız emes, Cahanga kelbeyt dedi ele,
Kıtay kaptap keteerde,
Tüpkö çoguu ceteerde,
Koroo Manas dedi ele,
Aç bolotun koluna
Algan Manas dedi ele.
Ay-aalamga bir dürböñ
Salgan Manas dedi ele,
Az kırgızdın tukumun
Acıratıp kapırdan
Algan Manas dedi ele.
Duşman közdöy bet alsa,
Katta boldu dedi ele,
Kıyamat ketken Manas kan
Ata boldu dedi ele,
Bul eeri eñkeygen kırgızga
Cölöö boldu dedi ele,
Bul ar kaçandan, bir kaçan
Bu kırgız turmak kılımga
Mömö boldu dedi ele.
Bul ar kaçandan, bir kaçan
Kıyamat ketken er Manas
Kerek boldu dedi ele,
Bul azap tozup aluuçu
Aptapka sayıp koydurgan
Kalıñ elge er Manas
Terek boldu dedi ele,
Bul ar dayımdan, bir dayım
Baykuş kırgız börü albayt,
Börü algan uulun körö albayt,
Ak buudayday üröndöş,

Ak tulparday süröndöş,
Tapkandarı cıygandaş,

Ak maralı güdüp inek kıldı,
Tutuştuğu yeri velvele kıldı,
Benim atam Agış çok söylerdi,
Can yaratıp Manas gibisi
Kırgız'a değil, Cihan'a gelmez demişti,
Hıtay basıp gidecekken,
Kökümüze hep birden erecekken,
Ağılımız Manas demişti,
Aç çeliğini eline
Alan Manas demişti.
Ay âleme bir kargaşa
Salan Manas demişti,
Az Kırgız'ın soyunu
Kâfirden ayırıp
Alan Manas demişti.
Düşmana doğru yönelse,
Kale oldu demişti,
Kıyamete göçen Manas Han
Ata oldu demişti,
Bu beli bükülen Kırgız'a
Dayanak oldu demişti,
Bu her zamandan, bir zaman,
Bu Kırgız şöyle dursun, çağlara
Meyve oldu demişti.
Bu her zamandan, bir zaman,
Kıyamete göçen er Manas
Gerek oldu demişti,
Bu azap çekip perişan olan,
Kavurucu güneşe dikilip bırakılan
Kalabalık halka er Manas
Kavak oldu demişti,
Bu her daimden, bir daim,
Zavallı Kırgız'ı kurt kapmaz,
Kurdun kaptığı oğlunu göremez,
Ak buğday gibi tohumdaş,

Ak tulpar gibi naradaş,
Bulduklarını birlikte deren,

	Ölüm ortok ıymandaş,	*Ölümü ortak, imandaş,*
	Bilegi birge atalaş,	*Bileği bir, atadaş,*
	Tilegi birge batalaş,	*Dileği bir, duadaş,*
	Bir aygırdın siydigi,	*Bir aygırın dölü,*
	Bir kişinin kulunu,	*Bir kişinin tayı,*
	Baykagıla uşunu	*Bunu iyi belleyin:*
204190	Manas menen uyalaş	*Manas ile bir yuvadan,*
	Başta bolgon Şıgay kan	*Önceden olan Şıgay Han,*
	Baş comokton aytalık	*Baş destandan söyleyelim:*
	Çırdı salgan Çınkoco	*Fitneyi salan Çınkoco*
	Oşo Şıgay uulu eken	*O Şıgay'ın oğlu imiş,*
	Eki sözdü curt buzar	*İki sözle yurt bozan,*
	Özü bir curt çaykagan kuu eken,	*Kendisi bir yurdu çalkalamış kurnaz imiş,*
	Kalıñ elge çır salgan	*Kalabalık halka fitne salan,*
	Iras ele ant atkırıñ bul eken.	*Sahiden ahdin çarptığı buymuş.*
	Keçee cadügöy tüşüp beline,	*Hani cadılık kuşanıp beline,*
204200	Caman çır salıp eline,	*Kötü fitne salıp iline,*
	Keçee Manastın uulu Semetey	*Hani Manas'ın oğlu Semetey'e*
	Duşmandık kılıp eline,	*Düşmanlık edip iline,*
	Kara sanap keliptir	*Kara kastla gelmiş*
	Bu kan Semetey şerine,	*Bu han Semetey şirine,*
	Oşo koco oñbosun	*O hoca onmasın,*
	El büldürgön Çınkoco	*El perişan eden Çınkoco*
	Egerde eki bolbosun.	*Asla bir daha olmasın.*
	Keçee karagay ayza boolaşıp,	*Hani çam mızrağa bağ bağlayıp,*
	Kankor menen coolaşıp,	*Hunhar ile düşmanlaşıp,*
204210	Cırgalduu künün çaçıptır	*Mutlu gününü saçıp yitirmiş,*
	Cılma çeçen cuukuy kul	*Yılışık dilbaz sinsi kul*
	Menin agam Toltoy közdöy kaçıptır.	*Benim ağam Toltoy'a doğru kaçmış.*
	Semetey menen çırdaşıp,	*Semetey ile çekişip,*
	Özöngö ayıl konuptur	*Vadiye oba kondurmuş,*
	Ötkörö çırın küçötüp,	*Fitnesini alabildiğine körükleyip,*
	Ölgüçö çatak boluptur,	*Ölesiye kavga olmuş,*
	Cedigerge kan bolup,	*Cediger'e han olup,*
	Buzup curttu tolgoptur,	*Yurdu bozup burmuş,*
	Uşak aytıp, curt buzup,	*Dedikodu edip, yurt bozup,*
	Uypalgan Koco oñboptur.	*Karman çorman Koco onmamış.*
204220	Kündöp-tündöp kıbırlap,	*Gece gündüz kıpırdayıp,*

Toltoydu küülöp şıbırap,
Ukuruk tiybes kara attı
Kulu karmap mindi dep,
Ak çardaktay ordogo
Karısı Bakay kirdi dep,
Çalmalantıp söz aytıp,
Ak şaytanduu kep aytıp,
Ceti-Özön suunu tamandap,
Al emes, senin da,
Katınıñı tartıp aldı dep,
Er Toltoygo camandap,
Buzup Koco küülöptür,
Buzup-carıp süylöptür,
Añkoo Toltoy abamdı
Buzup sözün burmalap,
Buzulgur eken Çınkoco
Ceti-Özöndö Cediger
Eeliktirip küülöptür,
Duşman kılıp karısın
Buzuptur curttun baarısın,
Buzulup alıp cediger
Celeden aygır miniptir,
Cerden kaskak alıptır
Cer mayışkan kol bolup,
Az gana emes, mol bolup,
Boz ala celek tuu alıp,
Boy-boylogon çuu bolup,
Kıyalabay kırdı aşıp,
Kız ala turgan katını
Anısın tartıp aluuga
Karagay kıyıp, noo kılıp,
Çöp karmaşıp, too kılıp,
Katınıñ tartıp alam dep,
Semeteyge doo kılıp,
Ötkön iştin cayınan,
Çınkoconun ayınan,
Cabılışa salışıp,
Caman cañcal boluptur.

Toltoy'u gaza getirip fısıldayıp,
Kement değmez kara atı
Kulu tutup bindi diye,
Ak martı gibi ordaya
İhtiyarı Bakay girdi diye,
Dolambaçlı söz söyleyip,
Şeytan dolu laf edip,
Ceti-Özön suyunu adımlayıp,
O değil, senin de
Karını çekip aldı diye,
Er Toltoy'a kötüleyip,
Bozup Koco kışkırtmış,
Bozup yararak söylemiş,
Saf Toltoy ağamı
Sözünü bozup çarpıtıp,
Onmayasıca imiş Çınkoco,
Ceti-Özön'deki Cediger'i
Coşturup kışkırtmış,
İhtiyarını düşman edip
Yurdun hepsini bozmuş,
Bozulup da Cediger
Bağdan aygır çekip binmiş,
Yerden sırık kapıp almış,
Yeri ezen ordu olup,
Az değil, pek çok olup,
Boz ala flamalı tuğ alıp,
Uğultulu velvele olup,
Dolanmadan sırtı aşıp,
Kız diye alacağı kadını,
Onu çekip almaya,
Çam kesip, oluk kılıp,
Ot yığıp, dağ kılıp,
Karını çekip alırım diye,
Semetey'e dava açıp,
Geçmiş işin hâlinden,
Çınkoco'nun yüzünden,
Hep birden saldırışıp,
Fena kavga kopmuş.

Aram eken Çınkoco,
Çınkoconun ayınan,
Çın buzuktun barınan,
Kayran kırgız kagışıp,
Mañdaylaşıp çabışıp,
Curt bülünüp, ör ölüp,
Çınkoconun kordugu
Momunda mınça şer ölüp,
Kıyılıp eçen çınarlar
Kırgın bolup ketiptir,
Eçen bir kız moyun tınarlar,
Erenden türlüü can ölüp,
Eçen-eçen dagı ölüp,
Abam Toltoy ölüptür
Kayra tartpas çın caydı
Oşol kayran kişi körüptür.
Oşo buzuku Koco kan ölüp,
Oşo burulgan candın baarı ölüp, Enesi
Kanıkey tilin albagan.
Oşo Şıgaydın uulu Çınkoco
Serpişti caman körüptür,
Sebebi bolup Kocodon
Serpiş kılıp men, abam
Kayran Toltoy ölüptür,
Too arasın sel buzat,
El arasın Kançoro
Sen öñdöngön er buzat,
Cer arasın cel buzat,
Köñülü ala, törт tildüü
Sen öñdöngön el buzat.
Ulamadan uladım,
Bilgiçterden suradım,
Aksakalduu kargandan
Ugup cürdüm uşunu
Uzak caşap bargandan.
Semetey seni alıptır,
Kayrandan kalgan muraa dep,
Böbök kıla salıptır,
Toyuña tokson soyuptur

Haramzade imiş Çınkoco,
Çınkoco'nun yüzünden,
Gerçek fesatçının varlığından,
Aziz Kırgız çarpışıp,
Karşı karşıya vuruşup,
Yurt bozulup, er ölüp,
Çınkoco'nun zulmüyle
Bu yüzden bunca şir ölüp,
Kesilip nice çınarlar
Kırgına uğrayıp gitmiş,
Nice kız boyunlu küheylanlar,
Erenlerden türlü can ölüp,
Niceler niceler daha ölüp,
Ağam Toltoy ölmüş,
Geri dönülmez gerçek yurdu
O aziz kişi görmüş.
O fesat Koco Han ölüp,
O sapan canların hepsi ölüp, Anası
Kanıkey'in sözünü dinlemeyen.
O Şıgay'ın oğlu Çınkoco
Çarpışmayı fena görmüş,
Sebebi Koco'dan olup,
Çarpışıp ben, ağam
Aziz Toltoy ölmüş,
Dağ arasını sel bozar,
El arasını, Kançoro,
Senin gibi er bozar,
Yer arasını yel bozar,
Gönlü alaca, dört dilli
Senin gibisi el bozar.
Söz bilenden derledim,
Bilgelerden sordum,
Aksakallı kocamıştan
İşitip durdum bunu,
Uzun yaşayıp gidenden.
Semetey seni almış,
Azizden kalan miras diye,
Bebek edinivermiş,
Toyuna doksan baş kesmiş,

Atıñdı Kançoro beren koyuptur,
Bul kordun koşup ır kılar,

Imırkay bala keziñde
Bir badırek kişi ekensiñ,
Bakkan eken özüñdü,
Cürögü mayluu bolsun dep,
Kazıdan kesip cegizip,
Artık tuugan bolsun dep,
Enesi Kanıkeydin emçegin
Eki aram saa emizip.
Kanıkeydin sol emçegin emgende
Sorsoñ kara kan çıkkan.
Bul sooltor duşman bolot dep,
Enesi Kanıkeyden can çıkkan.
Bu tuugan bolboyt koy degen,
Cerdigi duşman zilinde
Bu kakmardı soy degen,
Buudan eken kabılan
Buzuku sözgö barbagan,
Özüñ cumşak tilinde
Oñolboysuñ Kançoro
Duşmansıñ tübü zilinde,
Aytkanım akıl bilip al,
Menin altınım, dostum,
tilimdi al,
Kızırluu kök cal baatırdın
Kıyrına tiyip neteli,
Kıcırıñ taşta Kançoro
Cürgün, kıyırga aman keteli,
Tuuralangan er cigit
Tuzuna siygen oñobu?
Curt büldürüp, el buzgan
Egerde eki bolobu?
Aytkanım akıl bilip al,
Kalkıñdı karıp kılbastan
Kayranım dostum, tilimdi al!
Bul Semetey baatırdan
Cılgındı, Keñ-Kol cer kalar,

Adını Kançoro yiğit koymuş,
Bu zulmü koşup türkü kılar,

Kundakta bebek çağında
Bir soysuz kişi imişsin,
Beslemiş imiş seni,
Yüreği yağlı olsun diye,
Kazıdan kesip yedirip,
Üstün akraba olsun diye,
Anası Kanıkey'in memesini
İki kez, haram, sana emzirtip.
Kanıkey'in sol memesini emdiğinde
Emince kara kan çıkmış.
Bu soy kurutan düşman olur diye,
Anası Kanıkey'in canı çıkmış.
Bu akraba olmaz, bırak demiş,
Mayası düşman, özünde,
Bu uğursuzu kes demiş,
Küheylan imiş kaplan,
Fesat söze gitmemiş,
Dilin yumuşak senin ama
Onmazsın Kançoro,
Düşmansın ta özünde,
Dediğim öğüttür, belle,
Benim altınım, dostum,
sözümü tut,
Hızırlı bozkurt bahadırın
Yöresine ilişip nidelim,
Hıncını bırak Kançoro,
Yürü, diyara sağ esen gidelim,
Ekmeğiyle beslenen er yiğit
Tuzuna işeyen onar mı?
Yurt perişan edip, el bozan
Asla bir daha olur mu?
Dediğim öğüttür, belle,
Halkını garip kılmadan,
Azizim dostum, sözümü tut!
Bu Semetey bahadırdan
Cılgın'dı, Keñ-Kol yurt kalır,

Mından ak kalpak kırgız el kalar,

Bundan ak kalpak Kırgız halkı kalır,

Bul erteñki kündö el cañı
Es alçu bolso çır kılar,
Bul karagay ayza boolaşar,
Kastarın tigip coolaşar.
Bul oylonsoñ bolo, Kançoro,
Bizdin oñ caktarda orus bar,
Kır cagıñda kıtay bar,
Mañdayıñda barañ bar,
Biz menen bastaşçu duşman
dalay bar. Kalıñ kara cediger
Bu tübü tüptüü kökcalga
Tügönüşüp neteli,
Cür, cediger keteli,
Kırılıştı kırgız dep,
Kıtayga bu kep ugulsa,
Ay kasaba tuu tolso,
Asman cargan çuu bolso,
Asmanga uçsa topurak
Asker kelse topurap,
Kan kara caak zulpukor
Kaykalatpay kim aştar?
Kapırdan kaar cetkizbey
Bul kalıñ kırgız köp eldi
Kapa kılbay kim baştaar
Al Semetey kökcal ölgön cok,
Al kayra tartpas çın caydı
Kayran kişi körgön cok.
Kankor ayza sayganda
Ayıp boldu dep turam,
Karasa közgö ilinbey,
Kayıp boldu dep turam.
Acal cetpey kokustan,
Aman bolso okustan,
Tüpkö çoguu cetpesin
Kalıñ kara cediger
Bizdi tügöl kırıp ketpesin,
Bulkuntup buurul minbesin,

Bu yarınki günde halk yeniden
Soluklanacak olsa fitne çıkarır,
Bu çam mızrağa bağ bağlanır,
Kastını kurup düşmanlaşır.
Bir düşünsen ya, Kançoro,
Bizim sağ yanımızda Urus var,
Sırt yanında Hıtay var,
Karşında tüfek var,
Bizimle boy ölçüşecek düşman
hayli var. Kalın kara Cediger,
Bu kökü köklü bozkurtla
Tükenişip nidelim,
Yürü, Cediger, gidelim,
Kırgız kırışa girdi diye,
Hıtay'a bu söz duyulsa,
Ay alemli tuğ dolsa,
Göğü yaran velvele kopsa,
Göğe uçsa toz toprak,
Asker gelse gümbürdeyip,
Kanlı kara ağızlı Zülfikar'ı
Savurup kim kuşanır?
Kâfirden kahır eriştirmeden
Bu kalın Kırgız çok halkı
Üzmeden kim yönetir?
O Semetey bozkurt ölmedi,
O dönüşü olmayan gerçek yurdu
Aziz kişi görmedi.
Hunhar mızrak sapladığında
Kusur oldu deyip dururum,
Baksan göze ilişmeden,
Gaip oldu deyip dururum.
Ecel ermeden, kazara,
Sağ kaldıysa ansızın,
Kökümüze hep birden ermesin,
Kalın kara Cediger'i
Bizi tümden kırıp gitmesin,
Şaha kaldırıp kır atı binmesin,

Burulup kelip kokustan	*Dönüp gelip kazara*
Buzuktu mıktap salbasın,	*Fesadı iyice salmasın,*
Aykırıp ayza salbasın,	*Haykırıp mızrak salmasın,*
Ayabay curttu kırbasın,	*Acımadan yurdu kırmasın,*
Ceti-Özöndö cediger,	*Ceti-Özön'de Cediger,*
Eelikken şerdin tukumu	*Coşmuş şirin soyu*
Celkebizden baspasın,	*Ensemize basmasın,*
Tört tülüktü* çaçpasın,	*Dört tülüğü* saçmasın,*
Kazarlansa okustan,	*Öfkeye kapılsa ansızın,*
Kararıp kalsa kokustan,	*Gözü kararsa kazara,*
Kıyrıbızdı bölbösün,	*Diyarımızı bölmesin,*
Kaarduu şerge katılıp,	*Kahırlı şire sataşıp,*
Karanga böydö çatılıp,	*Belaya boş yere bulaşıp,*
Kaarduu selge katılıp,	*Kahırlı sele sataşıp,*
Kıylabızdı kırdırıp,	*Nicemizi kırdırıp,*
Kırgın bolup ölböylü,	*Kırgına uğrayıp ölmeyelim,*
Kıylabız kızık körböylü,	*Nicemiz ibret olmayalım,*
Kıstoogo tüşüp ölböylü,	*Kıstırılıp düşüp ölmeyelim,*
Artı-kiynin karasam	*Ardını sonunu baksam,*
Çubaktın uulu Kançoro,	*Çubak'ın oğlu Kançoro,*
Dostum, senin ar kıyalıñ sanasam	*Dostum, senin her huyunu saysam,*
Bötönçöñ turat sözüñdö,	*Yabanlığın durur sözünde,*
Bölökçö çatak özüñdö	*Başkaca kavga sendedir,*
Çalgırtıñ turat sözüñdö,	*Şaşılığın durur sözünde,*
Çarkıñdı baylap beylesem,	*Gidişini bağlayıp yoklasam,*
Çatagıñ turat özüñdö,	*Kavgan durur kendinde,*
Bul kankordun uulu er Semeñ	*Bu hunharın oğlu er Semeñ,*
Bu – Çubaktın uulu Kançoro,	*Bu – Çubak'ın oğlu Kançoro,*
Cetim kalsañ atadan	*Atadan yetim kalınca*
Seni tuugandan artık körüptür,	*Seni akrabadan üstün görmüş,*
Kanıkeydin sol emçek	*Kanıkey'in sol memesini,*
Kapır kul, saa beriptir,	*Kâfir kul, sana vermiş,*
Uluk eken Semetey	*Ulu imiş Semetey,*
Seni uyalaştay körüptür.	*Seni öz kardeş gibi görmüş.*
Eerçitip cürüp er kılıp,	*Peşinden götürüp er kılıp,*
Ereşen menen teñ kılıp,	*Yiğitlerle denk kılıp,*
Aalamdı buzgan şer kılıp	*Âlemi bozan şir kılıp,*
Kiçine canıñ çoñoytup,	*Küçük canını büyütüp,*

Caman canıñ oñoltup,
Ok ötpös çopkut* kiygizip,

Ok cetpegen tulpar mingizip,
Sen curt büldürgön çoñ çırga
Aykırtıp coogo tiygizip,
Cayanı kesip cedirip,
Kırgız curt emes kılımga
Kançoro baatır dedirtip,
Ayzañdı kamdap çıgarıp
Atagıñ curtka çıgarıp,
Saluulu koroo tam kılıp,
Salmaktaşkan duşmanıñ
Salışıp cürüp cay kılıp,
Argın menen kırgızga
Akim, sultan, kan kılıp.
Emi kıyın şer eken Semetey
Kılıgı bolboy kömürçö
Sen kıyalıñ buzduñ semirseñ
Sen Çubaktın uulu Kançoro,
Sen kanetip mıktuu caradıñ?
Sen antıña siyip curt bulgap,
Baatır sendey bolobu?
Sen abaña kara sanadıñ.
Çınkoco da bir, sen da bir
Oñbogon çorom ekensiñ.
Egerde eki kılayıp,
Baatır bolbogon çorom ekensiñ. Sen curt buzguçtun özüsüñ ,
Bet algan caktı buy kılgan
Baatır çoro ekensiñ,
Aramıñ toluk abıdan
Kapır çoro ekensiñ,
Kaalaganıñ kaşaytıp
Aluuçu çoro ekensiñ,
Aytıluu mış, mış çın bolso,
Çın tozoktun tübünö
Baruuçu çoro ekensiñ
Sen akırı küyüp örttönüp,

Değersiz canını onartıp,
Ok geçmez çopkut giydirip,*

Ok yetişmez tulpar bindirip,
Sen yurt perişan eden büyük fitneye
Haykırtıp düşmana saldırtıp,
Yayını kesip yedirip,
Kırgız yurdu değil, çağlara
Kançoro bahadır dedirtip,
Mızrağını donatıp çıkarıp,
Ününü yurda yayıp,
Kurulu ağıl, dam kılıp,
Boy ölçüşen düşmanını
Vuruşa vuruşa yere serip,
Argın ile Kırgız'a
Hâkim, sultan, han kılıp.
Pek yaman şir imiş Semetey,
Huyun kömür gibi kararıp,
Sen semirince huyunu bozdun,
Sen Çubak'ın oğlu Kançoro,
Sen nasıl yaman çıktın böyle?
Sen andına işeyip yurdu kirletip,
Bahadır senin gibi olur mu?
Sen ağana kötülük kurdun.
Çınkoco da bir, sen de bir,
Onmamış çorom imişsin.
Asla bir daha parlamadan,
Bahadır olmamış çorom imişsin. Sen yurt bozucunun ta kendisisin,
Yöneldiği yanı perişan eden
Bahadır çoro imişsin,
Haramlığın tastamam,
Kâfir çoro imişsin,
Dilediğini zorla söküp
Alıcı çoro imişsin,
Denilen fısıltı, fısıltı gerçekse,
Gerçek cehennemin dibine
Gidici çoro imişsin,
Sen sonunda yanıp tutuşup,

	Kalıçu çoro ekensiñ,	*Kalıcı çoro imişsin,*
	Ar balaket müşkülgö,	*Her belaya, her müşküle*
204450	Baruuçu çoro ekensiñ,	*Gidici çoro imişsin,*
	Tiliñdi algan adamdı	*Sözünü tutan adamı*
	Çın balaket tozokko	*Gerçek bela cehennemine*
	Saluuçu çoro ekensiñ,	*Salıcı çoro imişsin,*
	Baruuçu çoro ekensiñ,	*Gidici çoro imişsin,*
	Sen tuuganıñdı duşmanday	*Sen akrabanı düşman gibi*
	Körüüçü çoro ekensiñ,	*Görücü çoro imişsin,*
	Sen curt büldürüp, el buzgan	*Sen yurt perişan edip, el bozup*
	Berüüçü çorom ekensiñ,	*Ediveren çorom imişsin,*
	Sen ar müşkülgö baatırak	*Sen her müşküle önden atılıp*
204460	Könüüçü çorom ekensiñ,	*Katlanıcı çorom imişsin,*
	Dostum degen adamdın	*Dostum diyen adamı*
	Bir sazayın koluna	*Bir cezanın eline*
	Berüüçü dostum ekensiñ,	*Verici dostum imişsin,*
	Kıyalıñda zıñgırap,	*Huyunda çalım satıp,*
	Uluk dostum ekensiñ,	*Ulu dostum imişsin,*
	Aram kıyal, aça til	*Haram huylu, çatal dilli,*
	Buzuk dostum ekensiñ.	*Fesat dostum imişsin.*
	Buzuktuguñ aytayın	*Fesatlığını söyleyeyim:*
	Öz abaña öç bolduñ,	*Öz ağana öç oldun,*
204470	Seni baatır degen oñobu?	*Sana bahadır diyen onar mı?*
	Ketpes kezik özüsüñ,	*Geçmez salgının ta kendisisin,*
	Sen balaanın kara közüsüñ,	*Sen belanın kara gözüsün,*
	Sen tuulupsuñ kurgurum	*Sen doğmuşsun, kuruyasıca,*
	Sen cañcaldın kara közüsüñ,	*Sen kavganın kara gözüsün,*
	Sen közü emessiñ özüsüñ.	*Sen gözü değilsin, ta kendisisin.*
	Bul Semetey curttun buylası,	*Bu Semetey yurdun yuları,*
	Kalıkka maalım atagı.	*Halka malum ünü.*
	Kalk çaykap, el buzgan	*Halkı çalkalayıp, el bozan,*
	Canagı Çınkoco kuldun çatagı.	*Deminki Çınkoco kulun kavgası.*
204480	Al Çınkoco bolboso,	*O Çınkoco olmasaydı,*
	Akılman Toltoy er kañkor	*Akıl issi Toltoy ile er hunhar,*
	Oşo Çınkoconun ayınan	*O Çınkoco'nun yüzünden*
	Öyüz-büyüz turuşup,	*Karşılıklı iki yakada durup,*
	Öpkö carıp öt alıp,	*Ciğer yarıp öd alıp,*
	Öpkölöşüp uruşup,	*Küsüşüp dövüşüp,*

Ce ak adırmak too emes,
Ce kırılışçu coo emes.
Oşo Çınkoco kuldun kordugu
Kançoro, senin zorduguñ.

Ne ak engebeli dağ değil,
Ne kırılışacak düşman değil.
Hep o Çınkoco kulun zulmü,
Kançoro, senin zorbalığın.

Aytkanım uşul bilip al,
Ay, can dostum, tilimdi al!
Kıcırlaşıp neteli,
Burulup buzuk cürböylü,
Bul Kızır çalgan kankorgo
Kılaytıp tük tiybeyli.
Arıslan şerge katılıp
Azapka böydö çatılıp,
Kögörüşüp neteli,
Cür, can dostum keteli,
Bız çatak cañcal bilbeyli,
Çıñaganday kök eken,
Bul Almambet uulu Külçoro
Ekööbüz katar er eken,
Al baykuşka tiybeyli.
Caynagan kızıl çok eken,
Caratkanda cok eken,
Duşmanga bolot ok eken,
Aalamdan çıkkan şok eken,
Oñ dalısı keñ eken,
On eki müçö teñ eken.
Kırgızga kıstap coo kelse,
Almambet uulu çunakka
Karaanı tiyüüçü şer eken,
Bul kürdölüü baatır Külçoro
Dilde, altın, bul duldul at
Kütüp aluuçu er eken
Ornotup koygon kırgızga
Temirden korgon çep eken,
Adal kıyal, keñ peyil
Ayabagan şer eken.
Kırgız turmak kılımdı
Kütüp aluuçu neme eken,
Cazayıl cañcal bilbeyli

Dediğim budur, belle,
Ay, can dostum, sözümü tut!
Hınçlaşıp nidelim,
Dönüp fesat gezmeyelim,
Bu Hızır değmiş hunhara
Zerrece dokunmayalım.
Arslan şire sataşıp,
Azaba boş yere bulaşıp,
İnatlaşıp nidelim,
Yürü, can dostum, gidelim,
Biz kavga dövüş bilmeyelim,
Su verilmiş çelik gibi imiş,
Bu Almambet oğlu Külçoro
İkimize denk er imiş,
O zavallıya dokunmayalım.
Alev alev kızıl kor imiş,
Yaratılmışta eşi yok imiş,
Düşmana çelik ok imiş,
Âlemde görülmedik yaman imiş,
Sağ küreği geniş imiş,
On iki azası denk imiş.
Kırgız'a sıkıştırıp düşman gelse,
Almambet oğlu garibe
Karaltısı yetişen şir imiş,
Bu kudretli bahadır Külçoro
Tilla, altın, bu düldül at
Koruyup gözeten er imiş,
Kırgız'a dikilip konmuş
Demirden korugan kale imiş,
Temiz huylu, geniş gönüllü,
Canını esirgemeyen şir imiş.
Kırgız şöyle dursun, çağları
Koruyup gözeten biri imiş,
Top tüfek kavgası bilmeyelim,

Tilimdi algın, can dostum,
Ak cılkıdan boz bolup,
Külçorogo tiybey keteli!
Bul kökcal şerdin dal özü
Kögörüşö berip neteli,
Cür, can dostum, keteli!
Külçoro mınday eken dep,
Kabarın kalkka mınday aytalı
Asmandagı cıldızday
Buzuktaşpay, coolaşpay,
Cür, can dostum, kaytalı,

Sözümü tut, can dostum,
Ak yılkıdan boz olup,
Külçoro'ya dokunmadan gidelim!
Bu bozkurt şirin ta kendisiyle
İnatlaşıp durup nidelim,
Yürü, can dostum, gidelim!
Külçoro böyleymiş diye,
Haberini halka böyle söyleyelim, Gökteki yıldız gibi
Fesatlaşmadan, düşmanlaşmadan,
Yürü, can dostum, dönelim,

Bu Kızır çalgan kökcalga
Kırgın bolup ketpesin
Cürçü, dostum, keteli!
Bul Külçoro türün men kördüm,
Uzun boyluu, keñ dalı,
Arı balban, arı şer,
Baatır, aalamdan çıkpayt mınday er.
Çın kırgınga bek eken,
Kırsıkka kalıp cürböylü,
Kıyın cañcal bilbeyli
Say buudandı caydaktap,
Sarı altından artalı.
Say tulpardın baarısın
Külçorogo tartalı,
Til al, dostum, kaytalı!
Degenine könölü,
Kaalaganın bereli,
Koyboy munu tartalı,
Koygulaşıp uruşpay,
Kokuy, dostum, kaytalı!
Kıbıladan cel bolup,
Külçoro menen el bolup,
Ak buuday unun çaynaşıp,
Keleme kitep karmaşıp,
Ak bolot mizin calaşıp,
A düynölük dos bolup,

Bu Hızır değmiş bozkurda
Kırgın olup gitmeyelim,
Yürüsene, dostum, gidelim!
Bu Külçoro'nun suretini ben gördüm,
Uzun boylu, geniş kürekli,
Hem pehlivan, hem şir,
Bahadır, âlemden çıkmaz böyle bir er.
Gerçek kırgına berk imiş,
Kazaya uğrayıp durmayalım,
Çetin kavga bilmeyelim,
Soylu küheylanı eyersiz çekip,
Sarı altından yükleyelim.
Soylu tulparların hepsini
Külçoro'ya sunalım,
Söz tut, dostum, dönelim!
Dediğine uyalım,
Dilediğini verelim,
Durmadan bunu sunalım,
Vuruşup dövüşmeden,
Aman, dostum, dönelim!
Kıbleden yel olup,
Külçoro ile el olup,
Ak buğday ununu çiğneşip,
Kelam kitabını tutuşup,
Ak çeliğin ağzını yalaşıp,
Ahiretlik dost olup,

Ak buudaydın ununday
Cuuruluşup keteli,
Ak bököndün kılınday
Suuruluşup keteli.
Kozgoluşup kalalı,
Omuro-köödön takaşıp,

Kabılan şer er menen
O düynölük dos bolup kalalı.
Tügötüp kalkıñ kırbasam,
Celikpegin Kançoro
Cer-cerge esen baralı».
Mına oşondo Kançoro
Kaarlanıp küülöndü,
Cedigerdin Kıyazga
Bolcolu cok süylöndü,
Kaalgaday kaşka tiş
Bırkırata çaynadı,
Arıslanday közü caynadı,
Kan aralaş ak köbük
Eki uurtunan burkuldap,
Eki közü kızarıp,
Örт küygöndöy cıltıldap,
Can kazanday calpak baş,
Catkan ittey kara kaş,
Sıyagıñ körsöñ oolak kaç,
Kürkürödü küülöndü,
Kaarlanıp tünörüp,
Cedigerge süylönüp,
«Ceti-Özön senin ceriñdi
Cer eken dep cürgömün,
Ee, cerge kirgen er Kıyaz,
Seni men er eken dep cürgömün!
Kürküröp kütör cer emes,
Baatır Kıyaz dep cürsöm,
Katın Kıyaz ekensiñ,
Köp nemeni oylogon
Cakır Kıyaz ekensiñ,
Tüpögü cok ayza alıp,

Ak buğdayın unu gibi
Yoğruluşup gidelim,
Ak bökenin kılı gibi
Sıyrılışıp gidelim.
El birlik davranalım,
Göğüs göğse dayanıp,

Kaplan şir er ile
Öbür dünyalık dost olup kalalım.
Halkını tüketip kırmazsam,
Coşup taşma Kançoro,
Yer yerimize sağ varalım».
İşte o zaman Kançoro
Hışımlanıp kükredi,
Cediger'in Kıyaz'ına
Ölçüsüz söylendi,
Kapı kanadı gibi bembeyaz dişini
Çatırdatarak çiğnedi,
Arslan gibi gözü alevlendi,
Kan karışık ak köpük
İki avurdundan fışkırıp,
İki gözü kızarıp,
Yangın yanar gibi parlayıp,
Koca kazan gibi yassı baş,
Yatan it gibi kara kaş,
Suratını görsen uzak kaç,
Gürledi, kükredi,
Hışımlanıp kararıp,
Cediger'e söylenip:
«Ceti-Özön senin yurdunu
Yurt imiş deyip dururdum,
Ey, yere giresi er Kıyaz,
Seni ben er imiş deyip dururdum!
Gürleyip bekleyecek yer değil,
Bahadır Kıyaz deyip dururken,
Karı Kıyaz imişsin,
Çok şeyi kuruntu eden
Yoksul Kıyaz imişsin,
Püskülsüz mızrak alıp,

Calañ kılıç baylanıp,	*Yalın kılıç kuşanıp,*
Kapçalıñ buzup col salam,	*Boğazını yarıp yol salarım,*
Cediger saa kol salam,	*Cediger, sana ordu salarım,*
Belestegi Külçoro	*Yamaçtaki Külçoro ile*
Bir eldeşip albasam,	*Bir barışıp el olmazsam,*
Kırgındı kızık kılbasam,	*Kırgını seyirlik kılmazsam,*
Kıldan tügüñ taştabay	*Kıldan tüyünü bırakmadan*
Cediger seni kırbasam,	*Cediger, seni kırmazsam,*
Tümön malıñ çaçpasam,	*Tümen malını saçmazsam,*
Tük nemeñdi taştabay	*Hiçbir şeyini bırakmadan,*
Açuulansañ er Kıyaz,	*Öfkelenirsen er Kıyaz,*
Altı özönüñ çappasam,	*Altı vadini vurmazsam,*
Aylañdı mintip tappasam,	*Çareni böyle bulmazsam,*
Kıyınsıngan kalkıñdı,	*Yamanlık taslayan halkını,*
Kırgın kılıp baarıñdı,	*Hepinizi kırgına verip,*
Kasta acalıñ cetkizip,	*Kastla ecelini eriştirip,*
Abiyriñ küldöy ketirip,	*Şerefini kül gibi savurup,*
Öödügüñdü oñoltup,	*Kurumunu yola koyup,*
Ökümüñdü cogoltup,	*Hükmünü yok edip,*
Kıylañdı kırgın kılbasam,	*Nicenizi kırgın etmezsem,*
Kılça birööñ taştabay	*Kıl kadar birinizi bırakmadan*
Cediger seni kırbasam,	*Cediger, seni kırmazsam,*
Aç albars kılıç zulpukor	*Aç elmas kılıç Zülfikar'ı*
Maylaştan korkpos Kançoro	*Kana yağlamaktan korkmaz Kançoro,*
Kalıñ kara cediger	*Kalın kara Cediger,*
Seni aydaştan çoro korkobu?	*Seni sürmekten çoro korkar mı?*
Sen emes, baatırdan korkpos uşu kul	*Sen değil, bahadırdan korkmaz şu kul,*
Seni caylaştan çoroñ korkobu?	*Seni yere sermekten çoron korkar mı?*
Aytkanım uşul bilip al,	*Dediğim budur, belle,*
Baatırım Kıyaz, tilimdi al,	*Bahadırım Kıyaz, sözümü tut,*
Cılgındı, Keñ-Kol, keñ Talas,	*Cılgın'dı, Keñ-Kol, geniş Talas,*
Almambet uulu Külçoro	*Almambet oğlu Külçoro,*
Kokuy, Kıyaz, ne deysiñ?	*Aman, Kıyaz, ne dersin?*
Ekööbüzgö el emes.	*İkimize el değildir.*
Tiybey koyso kokustan,	*Kazara dokunmadan geçersek,*
Katılbay koysok okustan,	*Ansızın sataşmadan durursak,*
Oorusunan ayrılar,	*Hastalığından kurtulur,*

Atışçı cakka kayrılar,
Carasınan ayrılar,
Cañcalga mıktap kayrılar,
Oyuna koysok al çoroñ
Oorugan ceri basılar,
Coo ayagan caradar
Kıyazdın kanı çaçılar,
Katılbay koysok Külçoro

Atışılan yana döner,
Yarasından kurtulur,
Kavgaya iyice döner,
Kendi hâline bıraksak o çoron,
Ağrıyan yeri diner,
Düşmanın acıdığı yaralı
Kıyaz'ın kanını saçar,
Sataşmadan bırakırsak Külçoro'nun

Körünö künü tuubaybı?
Köykapka çeyin kuubaybı?
Kıcırlansa al çoro
Kırgındı kızık salbaybı?
Kılça birööñ taştabay
Kırgını kılıp salbaybı?
Kız-katının cediger
Takır talap albaybı?
Külçoronu el körsö,
Kum, talkanın tüşürör.
Kaarluu zaarın içirer
Kamap-kırıp tokmoktop,
Eki kündö bütürör.
Kızıl kırgın, çuu kılar,
Kıyla müşkül, duu kılar.
Okçontoyun ok kılar,
Oolukma cini karmasa,
Eçeniñdi cok kılar,
Törösüysüñ er Kıyaz,
Töböbüzdön baspaybı?
Törölördü cançpaybı?
Törgö kuduk kazbaybı?
Bokçoñordu tintpeybi?
Tört tülüktü çaçpaybı?
Törgö kuduk kazbaybı?
Burulup buzuk salbaybı?
Kaydagı kegin albaybı?
Eseyip alsa, al çoro
Tak eşektey kardıñ carbaybı? Sen kırçu Kıyaz ekensiñ.

Apaçık günü doğmaz mı?
Kafdağı'na dek kovalamaz mı?
Hınçlanırsa o çoro
Kırgını seyirlik salmaz mı?
Kıl kadar birinizi bırakmadan
Kırgınını edip salmaz mı?
Kızı karıyı, Cediger,
Tümden yağmalayıp almaz mı?
Külçoro'yu el görse,
Kum edip talkanını döktürür.
Kahırlı zehrini içirir,
Kuşatıp kırıp tokmaklayıp,
İki günde bitirir.
Kızıl kırgın, velvele kılar,
Hayli müşkül, gulgule kılar.
Sadağını ok kılar,
Azgın cini tutarsa,
Nicenizi yok eder,
Beylik taslarsın er Kıyaz,
Tepemize basmaz mı?
Beyleri ezmez mi?
Başköşeye kuyu kazmaz mı?
Bohçanızı yoklamaz mı?
Dört tülüğü saçmaz mı?
Başköşeye kuyu kazmaz mı?
Dönüp fesat salmaz mı?
Nerdeki öcünü almaz mı?
Palazlanırsa, o çoro
Tam eşek gibi karnını yarmaz mı? Sen kırıcı Kıyaz imişsin.

	Eselek Kıyaz, oñboy kal,	*Sersem Kıyaz, onmayasın,*
	Egerde eki bolboy kal,	*Asla bir daha olmayasın,*
	Kazbaybı kara coluñdu,	*Kazmaz mı kara yolunu,*
	Artıña baylap koluñdu,	*Ardına bağlayıp kolunu,*
	Olcogo çeçip tonuñdu,	*Ganimete soyup kürkünü,*
	Kapçalıñ buzup col kılıp,	*Boğazını yarıp yol kılıp,*
	Kan başıñdı kor kılıp,	*Han başını hor kılıp,*
204680	Coluñ bolsun er Kıyaz,	*Yolun açık olsun er Kıyaz,*
	Conokton karmap albaybı?	*Seferde yakalamaz mı?*
	Ekööbüzdü bir baylap,	*İkimizi bir bağlayıp,*
	Dañgıttarga carbaybı?	*Azgın itlere yardırmaz mı?*
	Koydoy başıñ kespeybi?	*Koyun gibi başını kesmez mi?*
	Koluna tiyseñ Külçoro	*Eline düşersen Külçoro'nun*
	Koondoy içiñ carbaybı?	*Kavun gibi karnını yarmaz mı?*
	Adırmak toonu may kılgan,	*Engebeli dağı yağ kılan,*
	Atası kıtay Külçoro	*Atası Hıtay Külçoro,*
	Öz agasın cay kılgan,	*Öz ağasını yere seren,*
204690	Tikteşten kayra tartpagan,	*Dik bakıştan geri dönmeyen,*
	Kan tökköndön kaytpagan,	*Kan dökmekten çekinmeyen,*
	Çoro cayı uşunday.	*Çoronun hâli işte böyledir.*
	Içse kanga toybogon,	*İçse kana doymayan,*
	Çorogo soguşkan adam soylogon	*Çoroyla savaşan adam yerde sürünmüş,*
	Kagıştan kayra tartpagan,	*Çarpışmadan geri dönmeyen,*
	Kaarlanıp kaçırsa	*Hışımlanıp saldırırsa*
	Kan içpey asti kaytpagan,	*Kan içmeden asla dönmeyen,*
	Kara niet çoronu	*Kara niyetli çoroyu*
	Kantip tuugan kılasıñ?	*Nasıl akraba edinirsin?*
204700	Duşmandı tuugan dep sanap,	*Düşmanı akraba sayıp,*
	Ar kaçandan bir kaçan	*Her zamandan, bir zaman,*
	Çorkok Kıyaz ekensiñ,	*Beceriksiz Kıyaz imişsin,*
	Çoñ tobokel kılbagan	*Büyük tevekkül etmeyen,*
	Tündö eşikke çıga albas	*Gece dışarı çıkamayan,*
	Sen, korkok Kıyaz ekensiñ,	*Sen, korkak Kıyaz imişsin,*
	Tük akılıñ degi cok	*Hiç aklın yok asla,*
	Korkok Kıyaz ekensiñ.	*Korkak Kıyaz imişsin.*
	Öz canıña bir müşkül	*Öz canına bir müşkül*
	Kılçu Kıyaz ekensiñ.	*Açan Kıyaz imişsin.*
204710	Öz curtuñdu talkalap	*Öz yurdunu paralayıp,*

Öz canıña caa ogun
Urçu Kıyaz ekensiñ,
Öz canıñdı ölümgö
Kıyçu Kıyaz ekensiñ,
Kırgın olco kankorgo
Salam deseñ çınıñdı ayt,
Dümöktüü katın Ayçürök
Munu alam deseñ çınıñdı ayt».
Artık buzuk Kançoro
Kaarduu katuu bilgizdi,

Öz canına yay okunu
Vuran Kıyaz imişsin,
Öz canını ölüme
Kıyan Kıyaz imişsin,
Kırgın ganimetini hunhara
Salarım dersen doğrunu söyle,
Fitne dolu kadın Ayçürök'ü
Bunu alırım dersen doğrunu söyle».
Aşırı fesat Kançoro
Kahrını sert bildirdi,

Kalıñ kara cediger
Zorduktap bizge kirgizdi,
Cedigerdin er Kıyaz
Boldu kurdaş, baatır dep,
Til albagan adamdın
Atası bolsun kapır dep,
Adam ölör ant kılıp,
Ubadanı bat kılıp,
Kalıñ kara cediger
Baarısı çuulap kalışıp,
Bu kara niet Kançoro
Munu baştık kılıp alışıp,
Ay kasaba tuu alıp,
Asman cargan kol alıp,
Az gana emes, mol alıp,
Miñ candan çıkkan mıktı alıp,
Erikpese, keçee elkin oynop
Ayzaga kambıl mıktı alıp,
Al Külçoro baatırdın,
Caraluu bolgon bakırdı,
Cabıla taap aluuga
Kırk arkan boy zındanga,
Koluna tiyse saluuga,
Kılıçtap başın aluuga,
Kastarın tigip Kançoro
Külçoro taap aluuga,
Eki közün oyuuda,
Çımın canın taştabay

Kalın kara Cediger'i
Zorla bize girdirdi,
Cediger'in er Kıyaz'ı
Oldu yoldaş, bahadır diye,
Söz tutmayan adamın
Atası kâfir olsun diye,
Ölümüne ant içip,
Sözü tez bağlayıp,
Kalın kara Cediger
Hepsi çığrışıp durup,
Bu kara niyetli Kançoro'yu
Bunu başbuğ edinip,
Ay alemli tuğ alıp,
Göğü yaran ordu alıp,
Az değil, pek çok alıp,
Bin candan seçilmiş yamanı alıp, Canı sıkılmasa, hani başıboş gezip
Mızrağa usta yamanı alıp,
O Külçoro bahadırın,
Yaralı düşmüş garibi,
Hep birden bulup çıkarmaya,
Kırk urgan boyu zindana,
Eline geçerse atmaya,
Kılıçla başını almaya,
Kastını kurup Kançoro,
Külçoro'yu bulup çıkarmaya,
İki gözünü oymakta,
Sinek kadar canını bırakmadan

Çırkıratıp soyuuda.
Boz ala celek tuu tolup,
Boyboylogon çuu bolup,
Kılıçtı kınsız baylaşıp,
Cay-caragın caylaşıp,
Uñgusu bolot uçu kurç,
Uçuna tartkan kara kurç,
Eki bettüü, tört kırluu
Esepsiz bolot ayza alıp,
Emi izdedi çoronu
Aalı taka zor ötük
Aşkan eken Külçoro,

Adır-küdür belesti
Baskan eken Külçoro,
Kara-Buura, Çatkaldı
Celgen eken Külçoro,
Bu kayıpçının Kara-Üñkür
Baskan eken dapdaana
Kelgen eken Külçoro,
Keçee, Kançoro menen Külçoro
Kırgızdın sarı mayın cep,
Kısırdın semiz tayın cep,
Kunan minip, kuş salıp,
Şabiet oynop, dañ salıp,
Kulkülör kündü batırıp,
Tamaşa tañdı atırıp,
Erikse elik atkanda,
catkanda
Cılkı bagıp birge öskön,
Ata, cılas bolgon Kançoro,
Elkin basıp, el körgön,
Cılkı cıyıp cer körgön.
Bere Kara-Buura, Çatkalda
Kaça albastan kalgandır.
Kayıpçının Kara-Üñkür,
El caşıngan daana üñkür,
Kaçıp çoro bargandır,
Caşınıp cuukuy kalgandır.

Feryat ettirip boğazlamakta.
Boz ala flamalı tuğ dolup,
Vaveylalı gürültü kopup,
Kılıcı kınsız kuşanıp,
Pusatlarını kuşanıp,
Sapı çelik, ucu keskin,
Ucuna çekilmiş kara çelik,
İki yüzlü, dört köşeli
Sayısız çelik mızrak alıp,
Şimdi aradılar çoroyu:
Sağlam ökçeli koca çizmeyle
Aşmış imiş Külçoro,

Engebeli yamaçları
Yürümüş imiş Külçoro,
Kara-Buura'yı, Çatkal'ı
Koşup geçmiş imiş Külçoro,
Bu Kayıpçı'nın Kara-Üñkür'üne
Yürümüş imiş apaçık,
Gelmiş imiş Külçoro,
Hani, Kançoro ile Külçoro
Kırgız'ın sarı yağını yiyip,
Kısırın semiz tayını yiyip,
Kunan binip, kuş salıp,
Şabiet oynayıp, şan salıp,
Gülüşmelerle günü batırıp,
Şakayla tanı attırıp,
Canı sıkılsa karaca vurduğunda,
yattığında,
Yılkı güdüp birlikte büyümüş,
Vay, kahrolası Kançoro,
Başıboş gezip, el görmüş,
Yılkı derip yer görmüş.
Hani Kara-Buura'da, Çatkal'da
Kaçamadan kalmıştır.
Kayıpçı'nın Kara-Üñkür'ü,
Elin gizlendiği has mağara,
Kaçıp çoro varmıştır,
Gizlenip sinmiş kalmıştır.

Eerçitkeni er Kıyaz
El baştagan Kançoro,
Al Külçoro baykuştu
Sarı izine çöp salıp,
Sargara kuup kalıptır,
Kuu izine çap salıp,
Kutura kuup alıptır.
Üyrülmönün kezeñdin
Üç aylanta kubalap,
Erikpey kuup alıptır,
Küügüm kirip, kün batıp,
Eldin astı cım catıp,

Catıp uyku kanganda,
Tulpar attar bulkunup,
Betege başın çalganda,
Tañ dümpöyüp sürgöndö,
Cerge carık tiygende,
Töbödön cıldız çaçırap,
Tañ düküyüp açılıp,
Asmandan cıldız birindep,
Tañ atardın muzdak celi zirildep,
Cedigerdin er Kıyaz
Asmandan cıldız bırkırap,
Can-canıbar makuluk
Ordunan turup çurkurap,
Tal butagı iyilip,
Kumdun üstü çiyilip,
Kamıştın başı zırkırap,
Talaadan balapan torgoy çurkurap,
Cedigerdin er Kıyaz
Tañ sargarıp attı ele,
Asmandan taraza cıldız battı ele,
Balbanıñar şeriñer,
Too-toodon munar suyulup,
Cılgadan sandagan bulak kuyulup,
Ayzaga kambıl ıktuuñar,
Muñkanıp sayrap tokson tür,
Bulbuldun ünü ugulup,

Yanına kattığı er Kıyaz,
Ele baş olan Kançoro,
O Külçoro zavallıyı
Sarı izine ot koyup,
Sarara sarara kovalamış,
Kuru izine at salıp,
Kudura kudura kovalamış.
Üyrülmö geçidinin çevresini
Üç kez dolandırıp kovalayıp,
Üşenmeden kovalamış,
Alacakaranlık çöküp, gün batıp,
Elin önü sessiz yatıp,

Yatıp uykuya kandığında,
Tulpar atlar silkinip,
Yumak otunun başını otladığında,
Tan kabarıp sökerken,
Yere aydınlık değdiğinde,
Tepeden yıldız saçılıp,
Tan ağarıp açılıp,
Gökten yıldız birer birer dökülüp,
Tan atarken buz gibi yeli titreşip,
Cediger'in er Kıyaz'ı
Gökten yıldız dağılıp,
Cümle canlı mahlukat
Yerinden kalkıp çığrışıp,
Söğüt dalı eğilip,
Kumun üstü çizilip,
Kamışın başı sızlayıp,
Kırdan yavru tarla kuşu çığrışıp,
Cediger'in er Kıyaz'ı
Tan sararıp atmıştı,
Gökten Terazi yıldızı batmıştı,
Pehlivanınız, şiriniz,
Dağ dağdan pus seyrelip,
Vadiden sayısız pınar dökülüp,
Mızrağa usta çevikleriniz,
Doksan türlü yanık yanık şakıyıp,
Bülbülün sesi duyulup,

Kükügü tañşıp küülönüp,
Tokoydon ar türdüü çımçık
süylönüp, Tik kaçırıp çoronu
Kırañdan alik bakırıp,
Budurdan bugu çakırıp,
Cer-cerden tuman basılıp,
Cerge carık çaçılıp,
Cer körünüp kelgende
Astındagı mingeni
Köböş kandın Kökborçuk
Al Kökborçuk buudanga
Olbuy-solbuy kamçı urup,
Bu Kançoro baatırıñ
Celgen eken celigip,
Cetkileñ betbak tozoku
Külçoro izdep eeligip.
Kara-Üñkürdü karasa,

Guguğu öterek coşup,
Ormandan türlü türlü kuş
ötüşüp, Çoroya dosdoğru saldırıp
Sırttan karaca bağırıp,
Bayırdan geyik çağırıp,
Yer yerden sis dağılıp,
Yere aydınlık saçılıp,
Yer görünüp geldiğinde,
Altındaki bindiği
Köböş Han'ın Kökborçuk'u,
O Kökborçuk küheylana
Sağlı sollu kamçı vurup,
Bu Kançoro bahadırın
Koşmuş imiş coşarak,
Yetkin yüzsüz cehennemlik,
Külçoro'yu arayıp azıtarak.
Kara-Üñkür'e baksa,

Külçoronu kaalasa,
Üñkür oozu basılgan,
Al üñkürdün oozuna
Çirigen ölöñ çaçılgan,
Külçoro baatır katılgan,
Aalı ötüktün takası
Açık daana açılgan,
Kançoro turdu bakırıp,
Er Kıyazdı çakırıp,
«Coluñ bolgon er Kıyaz,
Cortkondo coluñ boluptur.
Coguñ colgo konuptur,
Keçikseñ coluñ boluptur,
Kaçkınıñ colgo konuptur,
Kadimki coluñ boluptur,
Balbansıngan eriñer,
Ayabagın mıktuuñar,
Külçoronu karmap aluuga
Kanga toybos börüñ kel,
Kambılıraak eriñer,
Tirüü karmap kalıñar,

Külçoro'yu istese,
Mağara ağzı kapatılmış,
O mağaranın ağzına
Çürümüş saz saçılmış,
Külçoro bahadır gizlenmiş,
Sağlam çizmenin ökçesi
Apaçık iz bırakmış,
Kançoro durdu bağırıp,
Er Kıyaz'ı çağırıp:
«Yolu açık er Kıyaz,
Akına çıkınca yolun açılmış.
Yitiğin yola konmuş,
Geciksen de yolun açılmış,
Kaçağın yola konmuş,
Bildiğin, yolun açılmış,
Pehlivanlık taslayan eriniz,
Esirgemeyin, yamanlarınız,
Külçoro'yu yakalamaya
Kana doymaz kurdunuz gelsin,
Daha becerikli eriniz,
Diri yakalayın,

Tüşsö çıkkıs kalıñ şor
Külçoronu malıñar,
Ayabagan müşkülgö
Badırekti salıñar,
Eki kolun teñ baylap
Keçirin kesip alıñar.
Öltürböstön citirbey,
Ketmendey kegiñ alıñar.
Oñ dalısın oygula,
Sol dalısın soygula!»
Altımıştay cılkıçı
Otunçu, suuçu boluuga
Denekul kılıp salgıla.

Düşenin çıkamayacağı koyu batağa
Külçoro'yu batırın,
Amansız müşküle
Soysuzu salın,
İki kolunu birden bağlayıp,
Sinirini kesip alın.
Öldürmeden, yitirmeden,
Ketmen gibi öcünüzü alın.
Sağ küreğini oyun,
Sol küreğini yüzün!»
Altmış kadar yılkıcıyı
Oduncu, sucu olmaya
Kul köle kılıp salın.

Erteli-keç eki ubak
Talpakça sabap kergile,
Baatırsıngan bu kuldun
Cazasın kolgo bergile!
Tezdik menen öltürböy
Korduk menen öltürüp,
Cazasın bere salgıla!
Kayran Kıyaz kanıñar,
Kaptap kirip barıñar,
Opsuz tuugan çoronu
Olco kıla salıñar!»
Üñkürdögü çorogo
Şay koldogon şeriñe
Tokson ceri caraluu
Aylasız catkan eriñe,
Can cabılıp cediger
Camgır kılıp, caa tartıp,
Berenderi kaydalap,
Möndür kılıp, ok atıp,
Tuş-tuşunun baarısı –
Ayza sungan bakırık.
Bakırıktın baarısı –
«Kıyazdap» uraan çakırıp,
Könböy turdu Külçoro,
Camgır kılıp, caa cartıp,

Sabah akşam iki vakit
Posteki gibi gerip dövün,
Yiğitlik taslayan bu kulun
Cezasını elinizle verin!
Tez elden öldürmeyin,
Horlaya horlaya öldürüp,
Cezasını veriverin!
Kahraman Kıyaz hanınız,
Üşüşüp girip varın,
Emsalsiz doğmuş çoroyu
Ganimet ediverin!»
Mağaradaki çoroya,
Erenler koruyan şirine,
Doksan yeri yaralı,
Çaresiz yatan erine,
Cediger canla başla saldırıp
Yağmur gibi yay çekip,
Yiğitleri «hayda!» deyip,
Dolu gibi ok atıp,
Dört bir yanın hepsi –
Mızrak uzatan bağırış.
Bağırışların hepsi –
«Kıyaz!» diye nara atıp,
Boyun eğmedi Külçoro,
Yağmur gibi yay çekip,

Çımınday candı al curtka	*Sinek kadar canını o halka*
Möndürdöy kılıp ok atıp,	*Dolu gibi ok atıp,*
Berbey turdu Külçoro.	*Vermiyordu Külçoro.*
Kaptap kirdi cediger.	*Üşüşüp girdi Cediger.*
Mına oşondo Külçoro	*İşte o zaman Külçoro,*
Çama çarçap, al ketken,	*Takati tükenip gücü gitmiş,*
Dene boydon kan ketken,	*Bedeninden kan gitmiş,*
Içi-tışı çok bolgon,	*İçi dışı kor olmuş,*
Içi örttönüp ot bolgon,	*İçi yanıp ateş olmuş,*
Kerişke balban can bolgon, Tootoru	*Kavgada pehlivan can olmuş, Tootoru*
tulpar at minip,	*tulpar ata binip,*
Baykuş Çoro kar bolgon.	*Zavallı Çoro hor olmuş.*
Közü kalgan caldırap,	*Gözleri donuk bakakalmış,*
Muunu ketken şaldırap,	*Eklemleri gevşeyip kalmış,*
Darman boşop, al ketken	*Dermanı çözülüp gücü gitmiş,*
Öñ bozorup, kan ketken,	*Beti benzi solup kanı gitmiş,*
Külçorodon al ketken.	*Külçoro'dan güç gitmiş.*
Balban kaptap bararda,	*Pehlivanlar üşüşüp varırken,*
Tegerektep balbandar	*Çevresini sarıp pehlivanlar*
Kazır şorgo malarda,	*Tam kara derde batırırken,*
Atası kandın Coykuma	*Han babasının Coykuma'sını*
Karmay kalıp sabınan,	*Sapından kavrayıp,*
Suurup alıp kabınan,	*Kınından sıyırıp,*
Karmay kalıp imerip,	*Kavrayıp savurup,*
Balbandardan elüüsün	*Pehlivanlardan ellisini*
Bölö çaap ciberip,	*İkiye biçiverip,*
Alısıraak balbandı	*Uzakça duran pehlivanı*
Ayza menen soylotup,	*Mızrakla yere serip,*
Andan cakın kelgenin	*Ondan yakın geleni*
Kılıç menen oynotup,	*Kılıçla oynatıp,*
Şer ataktuu kurgan er	*Şir namlı garip er*
Kaardanıp zırgıtıp,	*Öfkelenip savurup,*
Koluna tiygen balbandı	*Eline geçen pehlivanı*
Kök ulaktay ırgıtıp,	*Gökbörü oğlağı gibi fırlatıp,*
Bet alganın maydalap,	*Karşısına çıkanı ezip,*
Cologonun maydalap,	*Yaklaşanı un ufak edip,*
Colborstoru kaydalap	*Kaplanları «nerde?» deyip,*
Colotpoy turdu şer Çoro,	*Yaklaştırmıyordu şir Çoro,*

	Cedigerdin zordukka	*Cediger'in zorbalığına,*
	Cedigerdin er Kıyaz	*Cediger'in er Kıyaz'ı*
	Cetip ayza saluuga,	*Yetişip mızrak saplamaya,*
	Külçoro baylap aluuga,	*Külçoro'yu bağlayıp almaya,*
	Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
	Mıktap kirip bardı ele.	*Sıkıca girip varmıştı.*
204940	Too küldöngön ton kiyip,	*Dağ heybetli ton giyip,*
	Oñkoñdogon tor attı	*Sekip duran doru atın*
	Kıl kuyrugun çart tüyüp,	*Kıl kuyruğunu sımsıkı düğüp,*
	Kızırkanıp er Kıyaz	*Hiddetlenip er Kıyaz*
	Çorogo kirip bardı ele.	*Çoroya girip varmıştı.*
	Külçoronu karasañ,	*Külçoro'ya bir baksan,*
	Oozundagı ilebi	*Ağzındaki soluğu*
	Özöndü toonun celindey,	*Vadili dağın yeli gibi,*
	Bet algandı cegidey,	*Karşısına çıkanı yiyecek gibi,*
	Balbandıgı başkaça.	*Pehlivanlığı bir başka.*
204950	Badırekti karasañ	*Şu babayiğide baksan,*
	Baatırdıgı bir mınça,	*Bahadırlığı bir bu kadar,*
	Bilegi coon, taş cürök	*Bileği kalın, taş yürek,*
	Arıslan çalış badirek,	*Arslana çalar bir yaman,*
	Ayzasın kaiga çıktagan,	*Mızrağını sırımla pekiştirmiş,*
	Koygulaşkan balbandar	*Çarpışan pehlivanlar*
	Koyondoy cerge ıktagan,	*Tavşan gibi yere sinmiş,*
	Oçogor atsa şaşpagan,	*Oçogor atılsa şaşmamış,*
	Koygulaşa ketkende	*Çarpışmaya girişince*
	Korkup koltuk açpagan.	*Korkup koltuk açmamış.*
204960	Kabılan közü caynagan,	*Kaplan gözü alev saçmış,*
	Erindi kese çaynagan,	*Dudağını ısırıp çiğnemiş,*
	Burulup cüz karasa,	*Dönüp yüzüne baksan,*
	Kambıldardın kabınday,	*Kambıl kılıçların kını gibi,*
	Oozunan çıkkan cel	*Ağzından çıkan yel*
	Bukkarlıktın şabınday,	*Buhara'nın sam yeli gibi,*
	Eki közdün kaarı	*İki gözünün kahrı*
	Özöndünün çogunday,	*Ocağın kızıl koru gibi,*
	Koburasa dobuşu	*Konuşunca sesi*
	Oçogordun ogunday,	*Oçogor'un oku gibi,*
204970	Astı cagın karasa,	*Önüne doğru baksan,*
	Kara kökcal kabılan	*Kara yeleli kaplan*

	Kazır cara tartçuday,	*Şimdi paralayacak gibi,*
	Kara çaar kabılan	*Kara benekli kaplan,*
	Kara coltoy bu kuldun	*Kara bahtlı bu kulun*
	Kak aldında komdonot,	*Tam önünde pusuya çökmüş,*
	Op tartuuçu acıdaar	*Yutup çeken ejderha*
	Oozun açıp araanday	*Ağzını ayırıp kocaman,*
	Arkasınan komdonot.	*Ardından pusuya yatmış.*
	Alpkarakuş-zumuruk	*Alpkarakuş-Zümrüdüanka*
204980	Azır eñip ketçüdöy	*Şimdi kapıp götürecekmiş gibi,*
	Butun sunup barbayıp,	*Ayağını uzatıp gerinmiş,*
	Burulganı colborstoy,	*Dönüşü kaplan gibi,*
	Bulkuşkan aman bolbostoy,	*Boğuştuğu sağ kalmayacak gibi,*
	Kaarı türü bir başka	*Kahrının görünüşü bir başka,*
	Ay-aalamdı buy kılıp,	*Ay-âlemi kırıp geçirip*
	Adis bolgon köykaşka	*Hünerli olmuş gökkaşka,*
	Saadagı bildin belindey	*Sadağı filin beli gibi,*
	Kara saat kuturgur	*Kara bahtlı o kudurmuş,*
	Karmaşkandı cegidey	*Tutuştuğunu yiyecek gibi,*
204990	Sıyagı bölök, zaarı küç	*Görünüşü başka, zehri güçlü,*
	Kezikseñ candan küdör üz,	*Rastlarsan candan ümit kes,*
	Kelbetin körsöñ uşunday,	*Endamını görsen işte böyle,*
	Keñ kökürök cayık töş	*Geniş göğüslü, yayvan döşlü,*
	Calayak ooz, car kabak	*Yayvan ağızlı, yar kapaklı,*
	Cazı mañday çuñkul köz	*Yassı alınlı, çukur gözlü*
	Caratkan eken Çoronu.	*Yaratmış meğer Çoro'yu.*
	Üydöy çokmor kolgo alıp,	*Ev kadar çomağı ele alıp,*
	Ütüröyüp çır salıp,	*Kaşını çatıp kavga salıp,*
	Kara taştı bir salıp,	*Kara taşa bir vurup,*
205000	Çokmorunan çok çıgıp,	*Çomağından kor çıkıp,*
	Kara taştan ot çıgıp,	*Kara taştan ateş çıkıp,*
	Koygulaşkan körişke	*Çarpışılan kavgada*
	Korkup koltuk açpadı,	*Korkup koltuk açmadı,*
	Bet alışkan balbandın	*Karşısına çıkan pehlivanın*
	Eçenin cerge cançtadı,	*Nicesini yere çaldı,*
	Külçoronu körgöndö	*Külçoro'yu görünce*
	Isıgına bata albay,	*Sıcağına batamayıp,*
	Suuguna cata albay,	*Soğuğuna yatamayıp,*
	Bet alışıp bara albay,	*Karşısına varamayıp,*

Bekişil ayza sala albay,
Sırtın salıp er Kıyaz
Batpay çıgıp ketti ele,
Bura tartıp sabıldı,
Çoronun buudandıgın körgöndö
Burulup buzuk sala albay,
Kançorogo calındı:
«Aylanayın kurdaş ay,
Can coldoşuñ Külçoro
Telegeyi teñ eken,
İçin karap otursañ
Kapıray, kurdaş munu oylon.
Sarı kaşat kıranga
Tam boluuçu uul eken,
Kırgız turmak kılımga
Kam boluuçu uul eken,
Beren eken köykaşka,

Sağlamca mızrak salamayıp,
Sırtını dönüp er Kıyaz
Dayanamayıp çıkıp gitmişti,
Dizgin çevirip çırpındı,
Çoronun küheylanlığını görünce
Dönüp bozgun salamayıp,
Kançoro'ya yalvardı:
«Kurban olayım yoldaşım ey,
Can yoldaşın Külçoro
Her yanı denkmiş,
İçine bakıp otursan,
Şaşılacak şey, yoldaş, bunu düşün.
Sarı bayırın kıranına
Dayanak olacak oğulmuş,
Kırgız şöyle dursun, âleme
Kalkan olacak oğulmuş,
Yiğitmiş bu gökkaşka,

Bederi candan bir başka,
Batır da eken, şor da eken,
Çın adam kolu bara algıs
Çın caralgan er eken,
Kelbetin körüp boldum tañ
Caratılbayt mınday can,
Betteşip mende çapbagan,
Çorogo bat alıp kişi barbagan,
Beregi alakanday cediger
Bu çın caralgan Külçoro
Boo çımçışkan adam oñobu?
Bu kasiettüü baatırga
Karaçı katılgan aman bolobu?
Bu kasiettüü kırgızga
Can boluuçu uul eken,
Bul kup caralgan kırgızga
Kan boluuçu uul eken,
Kaarlansa duşmanga
Seli tiyçü uul eken.
Bu kadimki kırgız az curtka
Beli tiyçü uul eken,

Nakşı candan bir başka,
Hem bahadırmış, hem çilekeş,
Gerçek insan elinin varamayacağı,
Hakça yaratılmış ermiş,
Endamını görüp şaştım kaldım,
Böyle bir can yaratılmaz,
Yüzleşip kılıç çalan olmamış,
Çoroya yüz dönüp varan olmamış,
Şu avuç kadar Cediger
Bu hakça yaratılmış Külçoro,
Onunla boğuşan adam onar mı?
Bu kutlu bahadıra
Baksana, sataşan sağ kalır mı?
Bu kutlu Kırgız'a
Can olacak oğulmuş,
Bu tam yaratılmış Kırgız'a
Han olacak oğulmuş,
Öfkelense düşmana
Seli değecek oğulmuş.
Bu bildiğin az Kırgız yurduna
Beli değecek oğulmuş,

	Bu kara saat çoronun	*Bu kara bahtlı çoronun*
	Astınan körsöñ akcoltoy,	*Önünden görsen ak talihli,*
205050	Artınan körsöñ san koldoy,	*Ardından görsen sayısız ordu gibi,*
	Munun körkömü tunuk ak coltoy,	*Görkemi duru, ak talihli,*
	Caylasañ özüñ caylap sal,	*Halledersen kendin hallediver,*
	Munun kökcaldıgı san koldoy,	*Bozkurtluğu sayısız ordu gibi,*
	Munun bulçuñu bildin belindey,	*Kası filin beli gibi,*
	Baatır, amalıñdı kılıñız,	*Bahadır, tedbirinizi alınız,*
	Bulkunsa candı cegidey.	*Silkinse canı yiyecek gibi.*
	Munun kayratı bolot temirdey,	*Gayreti çelik demir gibi,*
	Baatır açuuñuzdu tıyıñız,	*Bahadır, öfkenizi dizginleyiniz,*
	Bul colunsa candı cegidey,	*Bu rast gelse canı yiyecek gibi,*
205060	Munun aybatı aska señirdey,	*Heybeti kaya doruğu gibi,*
	Bul alışsa candı cegidey,	*Bu tutuşsa canı yiyecek gibi,*
	Munun içi bolot, tışı cez,	*İçi çelik, dışı tunç,*
	Boo kaysı adam bolot kez.	*Buna hangi insan denk gelir.*
	Oolugup cini karmasa	*Coşup öfkesi tutarsa,*
	On cılanday oktolot	*On yılan gibi kurulur,*
	Munun karmaşı kızıl çok bolot,	*Tutuşması kızıl kor olur,*
	Baatır, kıyıktansañ el mına,	*Bahadır, inat edersen il işte,*
	Buga kanday balban toktolot,	*Buna hangi pehlivan dayanır,*
	Buga bet alıp mende barabı?	*Buna yüz dönüp varacak kul var mı?*
205070	Munuñdan temingen tirüü kalabı?	*Bundan pay uman sağ kalır mı? Bahadır,*
	Baatır, Kançoro bolup oñolduñ	*Kançoro olup adam oldun*
	Bul kaarlansa tutulbas,	*Bu öfkelense tutulmaz,*
	Mından kaçırgan adam kutulbas.	*Bundan kaçan adam kurtulmaz.*
	Can kurdaş dostum, kebimdi uk,	*Can yoldaşım dostum, sözümü dinle,*
	Eki tizgin, bir çılbır,	*İki dizgin, bir yular,*
	Saa berdim dostum alıñız,	*Sana verdim dostum, alınız,*
	Bu öröpküp turgan çorogo	*Bu kabarıp coşan çoroya*
	Özüñüz soguş salıñız,	*Kendiniz savaş açınız,*
	Munun ubalı-soobu bolobu?	*Bunun vebali sevabı olur mu?*
	Mildetin özüñ alıñız,	*Yükümünü kendiniz alınız,*
205080	Baatır, özüñüz soguş salıñız,	*Bahadır, kendiniz savaş açınız,*
	Bu sır alışkan duşmanıñ	*Bu sırrını bildiğin düşmanına,*
	Kurdaş ay, bilgeniñdey barıñız,	*Yoldaş ey, bildiğince varınız,*
	Baatır ay, bötönçö cañcal	*Bahadır ey, başkaca kavga*
	salbañız,	*salmayınız,*

Aylası toluk arıslanım,
Munun aylasın özüñ kamdañız,
Çın kırgın bolot cediger
Baatır, koluñuz menen baylañız.
Çoroñdun kayratı başka, zaarı küç
Bilgendey özüñ kılbasañ
Aylanayın kurdaş ay!
Baarıbızdı kılat tüz,
Baatır, baylasañ özüñ baylap al!
Alıştan kaçıp turat dep,
Başaaluu kırgız el mına,
Başımdı kesseñ men mına,
Bu kuluñdan öröpküp kaldım,
Baatır, öltürüp iyseñ cer mına,
Baatır kıcırlansañ şart mına,
Astıña tartuu kılayın
Tootoru tulpar at mına,
Kırkıp iyseñ başımdı
Kımbatıñ Kıyaz men mına!

Tedbiri tam arslanım,
Bunun çaresini kendiniz kurunuz,
Gerçek kırgın olur, Cediger,
Bahadır, kendi elinizle bağlayınız.
Çoronun gayreti başka, zehri güçlü,
Bildiğin gibi kendin yapmazsan,
Kurban olayım yoldaş ey!
Hepimizi dümdüz eder,
Bahadır, bağlarsan kendin bağlayıver!
«Dövüşten kaçıyor» derler diye,
Baş almış Kırgız ili işte,
Başımı kesersen ben işte,
Bu kulundan içim ürperdi,
Bahadır, öldürüversen yer işte,
Bahadır, hiddetlenirsen fırsat işte,
Önüne armağan edeyim,
Tootoru tulpar at işte,
Kesiversen başımı,
Değerlin Kıyaz ben işte!

Külçoro menen Kançoro
Ekööñör birdey çoñoyduñ.
Teñ ösüşkön sırdaşsıñ,
Baatır, teñtuş öskön kurdaşsıñ,
Bölökbay özü casagan.
Bilgeniñdey sayıñız,
Baatır, duşmanıñ baylap alıñız, Kara bulak suu ketken,
Beregi kalıñ kara cediger
Talaşpayın özüñdön
Kandıgıñ özüñ alıñız.
Baatır körekke caray salıñız
Baatır Kançoro menen Külçoro
Bir çoñoygon sırdaşsıñ,
Bitteyiñde birigip,
Barmaktayda baş koşup,
Koyuñar birge koroolоş,
Başıñar birge coroolоş,
Tapkanıñar cıygandaş,

Külçoro ile Kançoro,
İkiniz birlikte büyüdünüz.
Denk büyümüş sırdaşsınız,
Bahadır, yaşıt büyümüş yoldaşsınız,
Bölökbay'ın kendi elinden çıkma.
Bildiğince saplayınız,
Bahadır, düşmanını bağlayıp alınız,
Kara pınarın suyu çekilmiş,
Şu kalabalık kara Cediger'i
Seninle çekişmeyeyim,
Hanlığını kendiniz alınız.
Bahadır, göreve yarayıveriniz,
Bahadır Kançoro ile Külçoro,
Birlikte büyümüş sırdaşsınız,
Bit kadarken birleşip,
Parmak kadarken baş koşup,
Koyununuz bir ağılda,
Başınız bir yolda yoldaş,
Kazandığınız ortak yığındı,

	Sırın bildim çoronun	*Sırrını bildim çoronun,*
	Özüñüz ayza salıñız!»	*Kendiniz mızrak salınız!»*
	Dep, oşentip, er Kıyaz	*Deyip, böylece, er Kıyaz,*
	Zaarınan korkup çoronun	*Çoronun zehrinden korkup,*
	Er Kıyaz turdu sabılıp,	*Er Kıyaz durdu çırpınıp,*
	Kançorogo calınıp,	*Kançoro'ya yalvarıp,*
	Munu ukkanda Kançoro	*Bunu duyunca Kançoro,*
	Kaarlanıp süksöyüp,	*Öfkelenip kabarıp,*
	Kayrattanıp üksöyüp,	*Gayretlenip dikleşip,*
205130	Açılgan oroo közdönüp,	*Açılmış çukur gibi gözlenip,*
	Maylagan buuday cüzdönüp,	*Yağlanmış buğday gibi yüzlenip,*
	Eki beti salañdap,	*İki yanağı sarkıp,*
	Eki dañgıt toyguday,	*İki azgın it doyacak kadar,*
	Kaardansa kuturgur	*Öfkelense o kudurmuş,*
	Karmaşkandı soyguday,	*Tutuştuğunu boğazlayacak gibi,*
	Uñgusu bolot, uçu kurç	*Sapı çelik, ucu keskin*
	Aybaltanı baylanıp,	*Aybaltayı kuşanıp,*
	Ok ötpös tonun kiyinip,	*Ok geçmez tonunu giyip,*
	Duşmandık türü bilinip,	*Düşmanlık hâli belli olup,*
205140	Bayagı keñ caak casagan aybalta	*O geniş yüzlü yapılma aybalta,*
	Taksır koluñuzda turabız,	*Hünkârım, elinizde dururuz,*
	Bolottop mizin ögögön,	*Çelikleyip ağzını bilemiş,*
	Sabına altın tolgogon,	*Sapına altın sarmış,*
	Salışçu coogo bolcogon,	*Vurulacak düşmana biçilmiş,*
	Ar porumdap madagan	*Türlü biçimde bezemiş,*
	Tökör beren çoñ usta	*Topal beren büyük usta,*
	Sugatına kelgende	*Suyunu vermeye gelince*
	Munun mizin usta tüzötkön	*Ağzını usta düzeltmiş,*
	Kömürünö çıdabay	*Kömürüne dayanamayıp*
205150	Çınarluu tokoy coyulgan,	*Çınarlı orman tükenmiş,*
	Munun köörügünö can tütpöy	*Körüğüne can dayanmayıp*
	Kök bukaçar soyulgan,	*Boz dana boğazlanmış,*
	Aybalta cayı momunday.	*Aybaltanın hâli böyleydi.*
	Aç bilekke salınıp,	*İnce bileğe takınıp,*
	Abaylap körsöñ Kançoro	*Dikkatle baksan Kançoro,*
	Ak colborstoy çamınıp,	*Ak kaplan gibi atılıp,*
	Kür-kür etip küülönüp,	*Gür gür edip hız alıp,*
	Bargan eken baçagar	*Varmış meğer o kerata,*

Külçorogo süylönüp.
Al Külçoro baykuştun
Çapçışarga çamaa cok,
Anda alış kılar ayla cok,
Çımçışa turgan darman cok,
Alı ketken al çoro
Kaarlanıp sabılıp,
Turgan eken beçara
Kançorogo calınıp:
«Ay, aylanayın Kançoro,
Başta kündön bilesiñ,
Komokoyluu ayza alıp,
San kol cargan baatırım!
Uşu bügün kan aba,
Koluña tüşkön bakırmın,
Çalgının örtkö çaldırıp,
Karaandı aldırıp,
Ölümgö moyun burabız.
Uyalaş eleñ zilinde
Baatır, kaardanıp kakaysañ
Karşılık kılbaym soyuñuz,

Uyalaş eleñ bolbosoñ
Öltürböy tirüü koyuñuz.
Böksö col elek kıyalaş,
Can birge elek uyalaş,
Tapkanıbız cıygandaş,
Bir çoñoyduk kurbaldaş,
Tay-kunanday tebiştik,
Talaşıp emçek emiştik,
Bir töşökkö catıştık,
Bir kızıkka batıştık,
Ençileş mal cıygandaş,
Egiz östük kurbaldaş».
Dep, oşentip, kep aytıp,
Külçoro turdu sabılıp,
Kançoro turdu kayran er
Kaarlanıp kamınıp
Calınsa canı kalgan cok,

Külçoro'ya söylenerek.
O zavallı Külçoro'nun
Çarpışmaya takati yok,
Onda dövüşecek çare yok,
Çekişecek dermanı yok,
Gücü gitmiş o çoro,
Kahırlanıp çırpınıp,
Duruyormuş biçare,
Kançoro'ya yalvarıp:
«Ey, kurban olayım Kançoro,
Baştan beri bilirsin,
Temrenli mızrak alıp,
Sayısız ordu yaran bahadırım!
İşte bugün han ağam,
Eline düşmüş zavallıyım,
Keşif kolunu ateşe kaptırıp,
Karaltını kaptırıp,
Ölüme boyun bükeriz.
Aslında bir yuvadandık,
Bahadır, öfkelenip dikilirsen,
Karşı koymam, boğazlayınız,

Bir yuvadan isek eğer,
Öldürmeyip diri koyunuz.
Yamaç yolda yan yana idik,
Canımız birdi, yuvadaştık,
Kazandığımız ortaktı,
Birlikte büyüdük, yaşıttık,
Tay kunan gibi tepiştik,
Yarışıp meme emiştik,
Bir döşekte yattık,
Bir sevince daldık,
Payımız ortak mal yığdık,
İkiz büyüdük, yaşıttık».
Deyip, böylece, söz söyleyip,
Külçoro durdu çırpınıp,
Kançoro durdu — hey gidi er —
Öfkelenip davranıp,
Yalvardıysa da aman yok,

	Baarı-cogun cogotot	*Varını yoğunu yok eder,*
	Kançoro kanda arman cok.	*Kançoro handa pişmanlık yok.*
	Uñgusu bolot muştumday	*Sapı çelik, yumruk kadar,*
205200	Aybalta cayı uşunday.	*Aybaltanın hâli işte böyle.*
	Beli ketip bekçeyip,	*Beli gidip kamburlaşıp,*
	Köz burulup çekçeyip,	*Gözü dönüp belerip,*
	Kara bolot baltasın	*Kara çelik baltasını*
	Koş koldop karmap imerip,	*Çift elle kavrayıp savurup,*
	Cadaalın salıp Kançoro	*Hışmını salıp Kançoro,*
	Ayrı şili tuşu dep,	*Çatal ense tam yeri deyip,*
	Öröpkügön kuu kuldun	*Kabarıp coşan kurnaz kulun*
	Ölör ceri uşu dep,	*Öleceği yer burası deyip,*
	Kan içüüçü baltasın	*Kan içici baltasını*
205210	Karmay kalıp imerip,	*Kavrayıp savurup,*
	Kaçırıp kirip Çoronu	*Saldırıp girip Çoro'yu*
	Şilige tartıp ciberip,	*Enseye çekip vurup,*
	Kaarlanıp bakırıp,	*Öfkelenip bağırıp,*
	Kapta, balban, bayla – dep,	*Sarın pehlivanlar, bağlayın – deyip,*
	Berenderin çakırıp,	*Yiğitlerini çağırıp,*
	Bettep turdu Kançoro.	*Karşısına dikildi Kançoro.*
	Kançoro bettep turganda	*Kançoro karşıda dururken,*
	Şamdagayı bolcolsuz,	*Çevikliği ölçüsüz,*
	Şakıldagan şer çoro,	*Şakırdayan şir çoro,*
205220	Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay-âlemi kırıp geçiren,*
	Ayabagan er çoro.	*Amansız er çoro.*
	Keçee kabılan Manas barında	*Dün kaplan Manas sağken,*
	Kayıbınan kabılgan,	*Gaipten rast gelmiş,*
	Mediyan çöldün belinen,	*Mediyan çölünün belinden,*
	Bet algan moynok señirden,	*Yöneldiği geçit sırtından,*
	Too cogolgon urçuktan,	*Dağın yittiği çıkıntıdan,*
	Toñkoygon toonun tumşuktan,	*Dikilen dağın burnundan,*
	Asmandan tüşkön altı kurç	*Gökten inmiş Altı Kurç,*
	Kılıçtın kıyın ıktuusu,	*Kılıçların en yamanı,*
205230	Canduu bolot mıktuusu,	*Canlı çeliğin sağlamı,*
	Kıykırıp kından çıgarsa,	*Haykırıp kından çıkarılsa,*
	Kan içpey kuru cürbögön,	*Kan içmeden boş dönmemiş,*
	Kanga mıktap toyboso,	*Kana iyice doymasa,*
	Kayra kınga kirbegen,	*Geri kınına girmemiş,*

Şiberge koyso ört ketken,
Tiktegeni mürt ketken,
Kınınan suursa kızargan,
Kıykırıp coogo şiltese,
Kırk kulaçtay uzargan,
Atagı çıkkan altı kurç,
Karmay kalıp kabınan,
Suurup alıp sabınan,
Kançoro kayra tartkıça
Şay koldogon Külçoro
Kılıçtı kolgo alganda
Bura tartıp Kançoro
Burulup tartıp bergiçe
Kaarlanıp kaldı ele,
Türö karmap al kuldu
Tüp etekten aldı ele,
Kıya tartıp kıraanıñ
Şiltep turup kaldı ele,
Oñ etegin al kuldun
Oyo çaap saldı ele.
Akborçuktun bir sanın
Soe çaap saldı ele,
Kökborçuktun bir sanın

Çayıra koysan yangın çıkmış,
Baktığı anında göçmüş,
Kınından sıyrılınca kızarmış,
Haykırıp düşmana sallansa,
Kırk kulaç kadar uzamış,
Namı yürümüş Altı Kurç,
Kabından kavrayıp,
Sapından sıyırıp,
Kançoro geri çekilene dek,
Erenler koruyan Külçoro
Kılıcı ele aldığında,
Dizgin çevirip Kançoro
Dönüp çekilene kadar
Öfkelenip kalmıştı,
O kulu derleyip yakalayıp,
Eteğinin dibinden tutmuştu,
Yanlamasına çalıp kıranın,
Sallayıp durmuştu,
O kulun sağ eteğini
Oyup biçmişti.
Akborçuk'un bir budunu
Derince yarıp düşürmüştü,
Kökborçuk'un bir budunu

Soe çaap saldı ele,
Oñdonup çoro kalgıça,
Oyrondu müşkül salgıça,
Kalıñ kara cediger
Kankor şeri er Kıyaz
Ereni kol saldı ele.
Kıyın balban karısı,
Balbanının baarısı
Tuş-tuş caktan bakırık
Tuş-tuşunun baarısı
«Kıyırdap» uraan çakırıp,
Camgır kılıp caa tartıp,
Bölök-bölök ok atıp,
Caanın ogu zırkırap,
Cazayıl ogu çırkırap,

Derince yarıp düşürmüştü,
Çoro toparlanana dek,
Yıkımı, belayı salana dek,
Kalabalık kara Cediger,
Hunhar şiri er Kıyaz,
Yiğidi el atmıştı.
Yaman pehlivan yaşlısı,
Pehlivanlarının hepsi,
Dört bir yandan bağırış,
Dört bir yanın hepsi
«Kıyır!» diye nara atıp,
Yağmur gibi yay çekip,
Bölük bölük ok atıp,
Yayın oku vızıldayıp,
Cazayılın oku çığırıp,

Oçogor ogu dürüldöp,
Opsuz soguş saldı emi,
Şay koldogon çoronun
Şaymanı kurup, al ketip,
Deneden kara kan ketip,
Külçorodon al ketip,
Eñ bir baatır eki kol
Öydö bolboy şal bolup,
Koyunga kara kan tolup
Celip çıgar buudan cok,
Cergesinde ceteleşer tuugan cok,
Aybattandı Kançoro
Cediger tümön bu calgız,
Uşunday eken düynö bok.
Kazılıp catkan kalıñ or
Kaynamak boldu emi şor
Ayza sunup, balta urup,
Kaptap ketti oşo col.
Arkançanı, tonçonu,
Tegiz temirkolçonu,
Ayza sunçu ereni,
Aybalta çapçu bereni,
Kılıçka kıyın ıktuusu,
Kıyın kımbat mıktuusu,
Tegerektep ketti ele.

Oçogorun oku gürleyip,
Ölçüsüz savaş saldı şimdi,
Erenler koruyan çoronun
Takımı kuruyup gücü gidip,
Bedenden kara kan gidip,
Külçoro'dan derman gidip,
En bahadır iki kolu
Kalkamayıp felç olup,
Koynuna kara kan dolup,
Koşup çıkacak küheylan yok,
Yurdunda yedeğine girecek kardeş yok,
Heybetlendi Kançoro,
Cediger tümen, bu yalnız,
Böyleymiş işte, dünya bok.
Kazılıp duran derin çukur,
Kaynamak oldu şimdi kara baht,
Mızrak uzatıp, balta vurup,
Üşüşüp bastı o kez.
Urganlısını, tonlusunu,
Baştan başa demir kollusunu,
Mızrak uzatan yiğidini,
Aybalta çalan berenini,
Kılıçta yaman ustasını,
Yaman, değerli sağlamını,
Çepeçevre sarmıştı.

Al saparın çoronun
Dalbaa kılıp öttü ele,
Tegerektep cediger
Temirden torgo saldı emi.
Al Külçoro baykuştu
Kançoro, Kıyaz erender
Kaardanıp kakayıp,
Katuulanıp küpüldöp,
Açuulanıp düpüldöp,
Arsılanday kürküröp,
Aybatına karandın
Adamdın boyu dürküröp,
Kayratı kaman türündöy

Çoronun o seferini
Boşa çıkarıp geçmişti,
Çevresini sarıp Cediger,
Demirden ağa saldı şimdi.
O zavallı Külçoro'yu
Kançoro, Kıyaz yiğitler,
Öfkelenip dikleşip,
Sertleşip gümbürdeyip,
Hiddetlenip güpürdeyip,
Arslan gibi kükreyip,
O karanın heybetinden
İnsanın bedeni ürperip,
Gayreti yaban domuzu gibi,

Kaltırbastın birindey,
Eelenip bakırıp,
Erenderdi çakırıp,
Kaarlanıp Kançoro
Kalıkka buyruk kıldı emi,
Bulkugandan silkinip,
Bu Kançoro baatırdı,
Neeti kara cakırdı,
Kalıñ kara cediger
Kaltırbay aydap sapırdı,
Celpingende çorogo
Cer ayrıldı dürküröp,
Alban türdüü kürküröp,
Aç buudanday çamınıp,
Aşkere talap aluuga
Kalgan eken kamınıp,
Ceeligip düpüldöp,
Celmoguzday kürküröp,
Kınsız kılıç baylanıp,
Cagaldanıp saktanıp,
Turgan eken kuturgur
Cedigerge maktanıp,
Kalıñ kara cediger
Kaçsañar boktu cediñer,
Kanıñ, beginñ çurkurap,

Cana emne dediñer?
Eriñ Kıyaz baş bolup,
Elteñ urgan cediger
Elteleñdep turasıñ,
Eselek akıl kılasıñ,
Baarıñ birdey çuuldap,
Kaçuuçuday çeniñer
Kanıñ, beginñ çogulup,
Kaçıp ketem dediñer,
Atañdın körü, cediger
Karaaldıñar Kançoro
Cediger saa cay çoro
Çın kökcaldın biridir,

Sağ komazların biri gibi,
Coşup bağırıp,
Yiğitleri çağırıp,
Öfkelenip Kançoro,
Halka buyruk verdi şimdi,
Silkinip debelenip,
Bu Kançoro bahadır,
Niyeti kara sefil,
Kalabalık kara Cediger'i
Bırakmadan sürüp savurdu,
Çoroya saldırdığında,
Yer yarıldı gürleyip,
Türlü türlü kükreyip,
Aç küheylan gibi atılıp,
Apaçık yağmalamaya
Hazırlanıp kalmışlar,
Azgınlaşıp güpürdeyip,
Celmoğuz gibi kükreyip,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Parıldayıp sakınıp,
Duruyormuş o kudurmuş,
Cediger'e övünüp,
Kalabalık kara Cediger,
Kaçarsanız boku yediniz,
Hanınız beyiniz çığrışıp,

Demin ne dediniz?
Eriniz Kıyaz baş olup,
Şaşkın bakan Cediger,
Ürkek ürkek duruyorsun,
Ahmakça akıl ediyorsun,
Hepiniz birden çığrışıp,
Kaçacakmış gibi hâliniz,
Hanınız beyiniz toplanıp,
Kaçıp giderim dediniz,
Kahrolası Cediger,
Dayanağınız Kançoro,
Cediger, sana bu çoro
Gerçek bozkurtların biridir,

	Kadırdın carık tünüdür,	*Kadir'in aydınlık gecesidir,*
	Ayda tapkıs ereni	*Arasan bulunmaz yiğididir,*
205350	Celpinesiñ cediger	*Kabarıp duruyorsun Cediger,*
	Akıl tabar bereniñ,	*Akıl bulur bereninizdir,*
	Akıl tapsa Kançoro	*Akıl bulursa Kançoro,*
	Cediger senin ne deeriñ,	*Cediger, senin ne diyeceğin kalır,*
	Oyuña algın cediger	*Aklına koy Cediger,*
	Kançoro senin ereniñ,	*Kançoro senin yiğidindir,*
	Kançoro aman barında	*Kançoro sağ esen oldukça*
	Altı öndür suuda bölüm cok. Salmagı kıyın, zaarı küç	*Altı vadi suyunda bölünme yok. Ağırlığı yaman, zehri güçlü,*
	Ay-aalam kaptap kol salsın	*Ay-âlem üşüşüp ordu salsın,*
	Sarı kanın cayladım,	*Sarı hanını yere serdim,*
205360	Cediger saa ölüm cok,	*Cediger, sana ölüm yok,*
	Ceti öndür suuda bölüm cok, Topon suu cürsö boy berbes,	*Yedi vadi suyunda bölünme yok, Tufan suyu yürüse boyun eğmez,*
	Cer caynagan kol çıksın,	*Yer kaynayan ordu çıksın,*
	Cer capırıp mol çıksın,	*Yeri devirip bol çıksın,*
	Buruluşta kalaa cok.	*Dönemeçte kale yok.*
	Buudanıñar Kançoro	*Küheylanınız Kançoro,*
	Cediger saa balaa cok.	*Cediger, sana bela yok.*
	Manastın uulu köödöktün	*Manas'ın oğlu o toyun*
	Kapkasın buzup kan kıldık,	*Kapısını yıkıp kan ettik,*
	Kolgo tüşkön Külçoro	*Ele düşen Külçoro*
205370	Kara colun çañ kıldık,	*Kara yolunu toz ettik,*
	Örüştö malın may kıldık,	*Otlaktaki malını yağ ettik,*
	Ökümsügön şerlerin,	*Hükmü büyük şirlerini,*
	Alaköödön, türs kıyal	*Ala göğüslü, sert huylu,*
	Kürsüldögön erlerin.	*Gümbürdeyen erlerini.*
	Cılgındı, Keñ-Kol, Talaska	*Cılgındı'ya, Keñ-Kol'a, Talas'a*
	Köödök erdi cayladım,	*Toy yiğidi yere serdim,*
	Sırnayzanı oynottuk,	*Sır mızrağı oynattık,*
	Sırttandarın soylottuk,	*Kurtlarını yere serdik,*
	Beleske tulpar tuylattık,	*Yamaçta tulpar şahlandırdık,*
205380	Beginin baarın kıyrattık,	*Beylerinin hepsini kırdık,*
	Kaarlansa Kançoro	*Öfkelense Kançoro,*
	Kar caadırar beliñe,	*Kar yağdırır geçidine,*
	Cok, cakşılaşsañ cediger	*Yok, iyi geçinirsen Cediger,*

	Ur caadırar eliñe.	*Bolluk yağdırır iline.*
	Cadaal cinim karmasa,	*Hışımlı öfkem tutarsa,*
	Can kalbaysıñ cediger!	*Sağ kalmazsın Cediger!*
	Kalayık aşıp çıga algıs	*Halkın aşıp geçemeyeceği*
	Katuusu köp-kök beldirmin,	*Serti çok gömgök beliyim,*
	Tuuralap duşman kele algıs	*Düşmanın dosdoğru gelemeyeceği*
205390	Kara kökcal şerdirmin.	*Kara yeleli şirim ben.*
	Belesti buzdum col saldım,	*Yamacı bozdum, yol açtım,*
	Meenetin kılıp kökcalga	*Bozkurt için emek çekip,*
	Cer üstünö kol saldım,	*Yeryüzüne el saldım,*
	Beylim ketip bir işke	*Huyum bozulup bir işe,*
	Öz abama kol saldım.	*Öz ağama el kaldırdım.*
	Atañdın körü, cediger,	*Kahrolası Cediger,*
	Baykasañ mınça olco aldım,	*Baksana, bunca ganimet aldım,*
	Olco emey emine?	*Ganimet değil de nedir?*
	Ay-aalamga boy berbes,	*Ay-âleme boyun eğmez,*
205400	Ayzakerdin ıktuusu,	*Mızrakçının ustası,*
	Azamattın mıktuusu,	*Yiğitlerin sağlamı,*
	Kıyla şerdin kımbatı,	*Nice şirin değerlisi,*
	Bar kökcaldın baatırı,	*Tüm bozkurtların bahadırı,*
	Altımıştın artıgı,	*Altmışın üstünü,*
	Ayzakerdin ıktuusu,	*Mızrakçının ustası,*
	Kalıñ candın mıktuusu,	*Kalabalık canın sağlamı,*
	Tutkaktuu cinim karmadı,	*Tutarık öfkem tuttu,*
	Ak bolottu mayladım,	*Ak çeliği yağladım,*
	Açuum azır tiydi ele,	*Öfkem şimdi kabarmıştı,*
205410	Köp çoñoytup östürgön,	*Çok büyütüp yetiştiren,*
	Kapçaldı buzup, col saldım. Sol dalısın oygula,	*Kayalığı bozup yol açtım. Sol kürek kemiğini oyun,*
	Eelikme cinim karmadı,	*Azgın öfkem tuttu,*
	Emçek eemp birge öskön,	*Meme emip birlikte büyüyen,*
	Egiz çoro atı uykaş	*İkiz çoro, adı uyaklı,*
	Külçoronu bayladım.	*Külçoro'yu bağladım.*
	Öçöşümö tiygende	*Öcüme dokunulunca*
	Özdön kayra tartpaymın,	*Özümden bile geri durmam,*
	Cadaaldı cinim karmasa,	*Hışımlı öfkem tutarsa,*
	Cakında kılça kaytpaymın.	*Yakından kıl kadar dönmem.*
205420	Bar dümök salgan kamandan,	*Tüm belayı salan domuzdan,*

Cabılgıla, cediger
Kek aluuga uul bolsoñ
Kamıngıla cediger!
Uñgusu bolot çoyunbaş
Oñuraytıp aştagan,
Keçee uruşa çıga kelgende
Kamçılap sabap soygula,
Kalıñ kara cediger
Mañdaylaşıp turganda
Bakırıp ayza sunganda,
Ayzalar kanga çıktalıp,
Arıslandar cerde ıktalıp,
Anık toy kılıp koygula,
Aykırıp kirip Külçoro
Kaardı katuu baştagan,
Babañar Toltoy kökcaldı
Külçoro soyup taştagan.
Aldırıp salıp cediger
Attarın eesiz koştogon.
Alda kayran bir boorum
Balança cerde öldü dep,
Cediger mintip bozdogon
Kırçındarın kıyratkan,
Kıyındarın sulatkan,
Kaarluu ayza aştagan,
Kalıñ Toltoy, Çınkoco
Kaltırbay kırıp taştagan.
Talpaktay sabap kergile,
Bu Talas saa cer emes,
Külçoro saa el emes,
Kürsüldögön kuu kuldu,
Oñ dalısın oygula,
Oñ keçirin soygula,

Ölük emes, tiri emes,
Aram sanaa bul kuldu
Ara cayga koygula,
Cılma çaap bul kılıp,
Cılkıçıga kul kılıp,

Hep birden saldırın Cediger,
Öç almaya oğulsanız,
Hazırlanın Cediger!
Sapı çelik koca topuz,
Kocaman oyup saplanmış,
Dün dövüşe çıkageldiğinde
Kamçılayıp döve döve öldürün,
Kalabalık kara Cediger,
Karşı karşıya dururken,
Bağırıp mızrak uzattığında,
Mızraklar kana bulanıp,
Arslanlar yere sinip,
Adamakıllı toy edin,
Haykırıp girip Külçoro,
Kahrı sert başlatmıştı,
Atanız Toltoy bozkurdu
Külçoro boğazlayıp atmıştı.
Kaptırıp yenilen Cediger,
Atlarını sahipsiz yedeklemişti.
Vah, zavallı bir ciğerim,
Falanca yerde öldü diye,
Cediger böyle inleyip ağlamıştı,
Fidanlarını kıran,
Yamanlarını deviren,
Kahırlı mızrak saplayan,
Kalabalık Toltoy'u, Çınkoco'yu
Bırakmadan kırıp atmıştı.
Posteki gibi gerip dövün,
Bu Talas sana yer değil,
Külçoro sana el değil,
Gümbürdeyen kurnaz kulun
Sağ kürek kemiğini oyun,
Sağ kirişini kesin,

Ne ölü ne diri,
Haram düşünceli bu kulu
Arada bir hâlde koyun,
Sıyırıp vurup mal edip,
Yılkıcıya kul edip,

Kaardı katuu salgıla,	*Kahrı sert salın,*
Baatırsıngan aramdan,	*Yiğitlik taslayan haramdan*
Kapkayda kekti algıla.	*Nerde kaldıysa öcü alın.*
Özü bölök künündö,	*Gününde de özü ayrıydı,*
Bizge duşman zilinde,	*Bize aslında düşmandır,*
Eki kolu cok bolso,	*İki kolu yok olsa da,*
Karaanı kalgan çoronu	*Karaltısı kalan çoronun*
Kaşayta közün oygula,	*Gözünü kör edip oyun,*
Cana kayaşa iş kılsa,	*Yine karşı iş yaparsa,*
Celkesinen oygula,	*Ensesinden oyun,*
Ayban, kuzgun, kargaga	*Hayvana, kuzguna, kargaya,*
Kolgo tüşkön duşmanga	*Ele düşmüş düşmana*
Kerişti kenen salgıla,	*Kavgayı bol bol salın,*
Kektelüü kegiñ algıla,	*Güdülen öcünüzü alın,*
Munu kelceytip aydap bargıla.	*Bunu sersemletip sürüp götürün.*
Kuldun kulu kılgıla,	*Kulun kulu edin,*
Kuuratıp canın kıygıla,	*Kurutup canını kıyın,*
Cadatıp sabap kergile,	*Bıktırıp döve döve gerin,*
Cazasın kolgo bergile,	*Cezasını elden verin,*
Kıynoonu kızık salgıla,	*İşkenceyi bol salın,*
Iştetip, sabap tokmoktop,	*Çalıştırıp, dövüp tokmaklayıp,*
It kordugun kılgıla,	*İt eziyeti edin,*
Köñül kordop, oorutup,	*Gönlünü horlayıp, incitip,*
Kaptalın kazıp coorutup,	*Böğrünü kazıp yara edip,*
Cazasın mmntip bergile.	*Cezasını böyle verin.*
Opsuz öçüñ algıla	*Ölçüsüz öcünüzü alın,*
Kırk cılkıçı, seksen kul	*Kırk yılkıcı, seksen kul,*
Oşo otunçu, suuçu kılgıla,	*Onu oduncu, sucu edin,*
Tütötüp canın kıygıla,	*Tüttürüp canını kıyın,*
Kapkayda cinin tıygıla,	*Her yerde öfkesini kısın,*
Tirüülöy tozok körgözüp,	*Diri diri cehennem gösterip,*
Kapkañdın oozun kan kılat,	*Kapının ağzını kan eder,*
Uşuntip canın kıygıla.	*Böylece canını kıyın.*
Adam bolsoñ, el bolsoñ,	*İnsansanız, ilseniz,*
Uk, cediger, kebimdi,	*Dinle, Cediger, sözümü,*
Uluksungan bu kuldan	*Ululuk taslayan bu kuldan*
Uşintip algın kegiñdi.	*Böyle al öcünü.*
Abaylabay okustan,	*Farkına varmadan ansızın,*

Kıynabay koyup kokustan,		*Kazara eziyetsiz bırakıp,*
Çıkanaktap uyku alıp,		*Dirseğine yaslanıp uyku alıp,*
Çırım etip tınç alıp,		*Kestirip rahat bulup,*
205500 Cambaştap candı tındırıp,		*Yan gelip canı dinlendirip,*
Çırkıratıp canıñdı,		*Feryat ettirip canını,*
Catıp uyku kandırıp,		*Yatıp uykuya kanıp,*
Süyrüsünö süt tolup,		*İliğine süt dolup,*
Iyrisinde et bolup,		*Eğrisinde et olup,*
Eñişti epsiz salbasın,		*Kapışmayı ölçüsüz salmasın,*
Es alıp kayra kalbasın,		*Dinlenip geri toparlanmasın,*
Caman aytpay cakşı cok,		*Kötü demeden iyi yok,*
Cin ooru tiybey bakşı cok,	Kuldun	*Cin illeti değmeden baksı yok,* *Kulun*
kulu dene kul –		*kulu, beden kulu –*
Es alçu bolso çorogo		*Dinlenecek olsa çoro,*
205510 Daba ketet ayla cok,		*Devası gider, çare yok,*
Es aldırbay çoronun		*Dinlendirmeden çoronun*
Konçuna salgın çok,		*Koncuna kor koy,*
Munun cürögünö temir ok.		*Yüreğine demir ok bunun.*
Kıyadan tiyip köçüñdü al,		*Yamaçtan vurup göçünü al,*
Çılgıy meenet Külçoro		*Katıksız mihnet Külçoro,*
Mınday balaa elde cok		*Böyle bela ilde yok,*
Semirçi bolso bul çoro,		*Semirecek olsa bu çoro,*
Sergiçi bolso Külçoro,		*Dinç kalacak olsa Külçoro,*
Akmaraldı uy kılat,		*Ak maralı inek eder,*
205520 Alışkan cerin buy kılat,		*Tutuştuğu yeri harap eder,*
Kabırgasın kıyratıp,		*Kaburgasını kırıp,*
Kök maral kuup uy kılat,		*Gök maralı kovup inek eder,*
Beline arkan batırıp,		*Beline urgan batırıp,*
Bu körüngön örttöngür		*Bu görünen kahrolası,*
Körüngön cerdi buy kılat,		*Göründüğü yeri harap eder,*
Erteñ erte turganda		*Yarın erken kalktığında,*
Bolcolu cok kuu kulga,		*Ölçüsü yok kurnaz kula,*
Kuturup ketken bul kulga,		*Kudurup giden bu kula,*
Küügüm kire, kün bata		*Alacakaranlıkta, gün batarken,*
205530 Boor ooruba cediger.		*Acıma Cediger.*
Boor oorusañ ölösüñ,		*Acırsan ölürsün,*
Kayra kelbes çın caydı		*Geri dönülmez gerçek yurdu*
Dalay eriñ körösüñ,		*Nice erinle görürsün,*

Sergip alsa bu çoro
Kara coldu çañ kılat,
Kezikkeniñ cay kılat,
Tulumduuñdu tul kılat,
Aybattuuñdu kul kılat.
Tatıtat taamay tuzuñdu
Talap alat kızıñdı,
Agızat suuday kanıñdı,
Olcogo tiyip malıñdı,
Agızat suuday kanıñdı,
Çın agızat kanıñdı,
At ayagan talaada
Atañdın körü cediger
Coo ayagan caradar,
Küç kıluuçu denenin
Tuş-tuşunan oyuñar
Dene kul kılıp koyuñar.
Kordop cürüp üşüntip,
Bulüntüp müşkül tarttırıp,
Bukaça cüktü arttırıp,
Kızıtalak çunaktan
Üşüntip cürüp öçüñdü al,
Oñ butuna bu kuldun
Kısırak baylap tuylatıp,
Kıyşañdasa çoçkonu
Kabıgı menen katırıp.
Çılgıy teri iyletip,
Uyku berbey çoronu
Tamaşaga biyletip,
Talpaktay sabap kergile.
Karıgan cılkı tomugun

Dinçleşirse bu çoro,
Kara yolu toz eder,
Rast geleni yere serer,
Varlıklını dul eder,
Heybetlini kul eder.
Tam tattırır tuzunu,
Yağmalar kızını,
Su gibi akıtır kanını,
Ganimet eder malını,
Su gibi akıtır kanını,
Gerçekten akıtır kanını,
Atını esirgeyen kırda kalır,
Kahrolası Cediger,
Düşmanı esirgeyen yaralanır,
Güç yetiren bedeninin
Dört bir yanından oyun,
Beden kulu edip koyun.
Horlayıp böyle böyle,
Perişan edip mihnet çektirip,
Boğa gibi yük yükletip,
Kahrolası sakattan
Böyle böyle öcünü al,
Bu kulun sağ ayağına
Kısır tay bağlayıp tepindirip,
Kıvranırsa domuzu
Kabuğuyla kurutun.
Ham deriyi yoğurtup,
Uyku vermeden çoroyu
Eğlenceye oynatıp,
Posteki gibi gerip dövün.
Kocamış yılkı aşığını

Aş orduna cutkuzup,
Toguz ayak suu berip,
Otunga opsuz salgıla,
Uşuntip kekeer algıla
Deneden kaçıp kan ketet,
Kuturgurdan al ketet,
Acal kelip, kün ketet,

Aş yerine yutturup,
Dokuz kâse su verip,
Oduna ölçüsüz koşun,
Böylece hıncınızı alın,
Bedenden kaçıp kan gider,
Kudurmuştan güç gider,
Ecel gelip gün gider,

Açkaga tozok kabılar,	*Açlıkla cehenneme düşer,*
Ayla kantip tabılar,	*Çare nasıl bulunur,*
Darman boşop al kaçar	*Derman çözülüp güç kaçar,*
Ay böksörüp kün ötör,	*Ay eksilip gün geçer,*
Acalı cetip mineter.	*Eceli yetip göçer gider.*
Cılkıçı başı Karagul	*Yılkıcı başı Karagul,*
Saa tapşırgan kebim mına bul Uraanıñ aytıp çakırıp,	*Sana ısmarladığım sözüm işte bu Naranı söyleyip çağırıp,*
Küdörü koşpo aşına,	*Aşına içyağı katma,*
205580 Kün süylöşüp kaşına,	*Yanında gün yüzü gösterme,*
Kün tiygizbe kılaytıp,	*Işıldayan gün değdirme,*
Bu kuturgan kuldun başına.	*Bu kudurmuş kulun başına.*
Kayratıñ toluk eriñ çık,	*Gayreti tam eriniz çıksın,*
Munun urugu kıtay tilinde,	*Bunun soyu Çin dilindendir,*
Mınabu Almambet uulu çoronu	*Şu Almambet oğlu çoroya*
Bizge duşman zilinde,	*Bize aslında düşmandır,*
Ulamadan ulasak,	*Söyleyenden aktarsak,*
Tülkü cayın çoronun,	*Tilki hâlini çoronun,*
Bilgiçterden surasak,	*Bilenlerden sorsak,*
205590 Almambet kıtay uulu eken,	*Almambet Çin oğluymuş,*
Semetey köödök kul eken,	*Semetey toy bir kulmuş,*
Bul aalamga çıkkan çatagı	*Bu âleme çıkan belası*
Örttönüp ölgür bul eken.	*Yanıp ölesi buymuş.*
El sanaba Çorogo,	*Çoroyu ilden sayma,*
Bu badırek Çoronun	*Bu kerata çoronun*
Balbandıgı başkaça,	*Pehlivanlığı bir başka,*
Munun baatırdıgı bir kança.	*Bahadırlığı bir hayli.*
Bul aytkanı akıl kep,	*Bu dediği akıl sözü,*
Munun tübü küçtüü çılaba,	*Kökü güçlüdür, bulaşma,*
205600 Bu tügöngür cayın suraba,	*Bu tükenesinin hâlini sorma,*
Munun arkı atası Solobo	*Bunun büyük atası Solobo,*
Munu es aldırgan oñobu?	*Bunu dinlendiren onar mı?*
Bu küüsünö kelse kuturgur	*Gücüne gelse o kudurmuş,*
Küröştü kılbay koyobu?	*Güreşi yapmadan durur mu?*
Munun arkı atası abıdan	*Bunun büyük atası adamakıllı,*
Kursagı toyso kuturgur	*Karnı doysa o kudurmuş,*
Sayışar cakka kamınar,	*Mızraklaşmaya hazırlanır,*
Munun arkı atası çoñ uluk,	*Bunun büyük atası büyük uluğ,*

Semirip alsa kuturgur
Serpişke çıgar toorulup.
Buyruk kılıp Kançoro
Külçoro kolgo tüşköndö
Balbandardı çakırıp,
Baatırlardı bakırıp,
Kalıñ kara cediger
Şay koldogon şeriñ çık,
Söz aylasın bilçüñ çık,
Söz cönünö cürçüñ çık,
Ayza alıp aykırıp,
Artıkça coogo kirçüüñ çık,
Korkoguñ kalıp şeriñ çık,
Kara niet kan içme
Köp körgözböy közümö,
Cakındatpay özümö,
Butu-kolun kergile,
Cazasın cakşı bergile,
Cabıla kaptap turgula,
Senin canıñ barbı, cediger
Cañkı aytkandı kılgıla,
Taap bergen ebimdi,
Uk cediger kebimdi».
Ayt-aytpasa tögünbü?
Bu Kançoro baatırdın
Bu degeni makul kep,
Munu ukpagan cediger
Ceti atası kapır dep,
Tübü kıtay Çorogo
Tozoktu toluk salalı,
Toltoydun kegin alalı».
Dep, oşentip, cediger
Kep bilbeske cön ele

Çuuldagan kep bolup,
Köp bilüüçü kökcalga
Kançoro kebi ep bolup,
Cedigerdin er Kıyaz:
«Ay, Kançoro, can dostum

Semirirse o kudurmuş,
Dolanıp çarpışmaya çıkar.
Buyruk verip Kançoro,
Külçoro ele düştüğünde,
Pehlivanları çağırıp,
Bahadırlara bağırıp,
Kalabalık kara Cediger,
Erenler koruyan şiriniz çıksın,
Söz yolunu bileniniz çıksın,
Söz yordamınca yürüyeniniz çıksın,
Mızrak alıp haykırıp,
Üstün düşmana dalanınız çıksın,
Korkağınız kalsın, şiriniz çıksın,
Kara niyetli kan içici,
Gözüme çok göstermeden,
Kendime yaklaştırmadan,
Elini ayağını gerin,
Cezasını iyice verin,
Hep birden sarıp durun,
Senin canın var mı Cediger,
Demin deneni yapın,
Bulup verdiğim yolu yordamı,
Dinle, Cediger, sözümü».
Söylense söylenmese yalan mı?
Bu Kançoro bahadırın
Bu dediği makul söz,
Bunu dinlemeyen Cediger'in
Yedi atası kâfir deyip,
Kökü Çinli çoroya
Cehennemi tam salalım,
Toltoy'un öcünü alalım».
Deyip, böylece, Cediger,
Söz bilmeze düpedüz

Çığrışan söz olup,
Çok bilen bozkurda
Kançoro'nun sözü uygun gelip,
Cediger'in er Kıyaz'ı:
«Ey Kançoro, can dostum,

Kuldu ayagan kişini
Tuura Kuday çın ursun,
Akbuudaydın danı ursun,
Ak boz beenin kanı ursun,
Kök miltenin çogu ursun,
Bereki kök barañdın ogu ursun,
Döölötün aman çagında,
Bu el degen kişi çoronu
Aç bolottun sırtı ursun,
Bere Arkeskendin mizi ursun!
Baylangan bazar colum, ay!
Dostum, degen sözgö könüñüz,
Belgilüü kökcal zorum, ay!
Bu kıtaydan kelgen kıyıktı
Kuldukka bizge beriñiz!»
Cediger eli içinde –
Altı miñ kasap, miñ balban.
Azır basa kaldı ele,
Aylası barbı çoronun
Tübünön salgan çoñ cañcal.
Al Külçoro baykuştun
Asılganı köp balban.
Kömkörödön saldı ele
Körsök dümök uşul iş
Kolgo tiygen baatırga
Cediger capaa saldı ele,
Çıkkan cerdi kamçılap,
Sabap catıp boldu emi,
Oñ dalını oydu emi,
Oñ kolunun keçirin
Takır kesip koydu ele,
Temirden torgo saldı emi,
Kaçırga baylap mingizip,
Kalıñ kara cediger
Olco kılıp aldı emi,
Kol-ayagın bekitip,
Kaçırga baylap tañdı ele.

Möñküsö çıkkıs şer çoro

Kula acıyan kişiyi
Doğrusu Tanrı hakkıyla çarpsın,
Ak buğdayın tanesi çarpsın,
Ak boz kısrağın kanı çarpsın,
Gök fitilin koru çarpsın,
Şu gök tüfeğin oku çarpsın, Devleti sağ esen çağında,
Bu çoroya «il» diyen kişiyi
Aç çeliğin sırtı çarpsın,
Şu Arkesken'in ağzı çarpsın!
Bağlanan pazar yolum, ey!
Dostum, denen söze uyunuz,
Namlı bozkurt zorlum, ey!
Bu Çin'den gelme aksiyi
Kulluğa bize veriniz!»
Cediger ili içinde –
Altı bin kasap, bin pehlivan.
Hemen bastırıvermişti,
Çaresi var mı çoronun,
Kökten salınmış büyük kavga.
O zavallı Külçoro'nun
Üstüne çullanan çok pehlivan.
Yüzükoyun devirmişti,
Görsek, bela dediğin bu iş,
Ele geçen bahadıra
Cediger cefa salmıştı,
Çıkık yerlerini kamçılayıp,
Döve döve bitirdi şimdi,
Sağ kürek kemiğini oydu şimdi,
Sağ kolunun kirişini
Büsbütün kesivermişti,
Demirden ağa saldı şimdi,
Katıra bağlayıp bindirip,
Kalabalık kara Cediger,
Ganimet edip aldı şimdi,
Elini ayağını berkitip,
Katıra bağlayıp sarmıştı.

Çırpınsa çıkamaz şir çoro,

Torgo tüşüp ketti ele.
Mönküsö ırgıp çıga algıs
Orgo tüştü Külçoro,
Kaynatıp cuusa ketpegen
Şorgo tüştü Külçoro,
Eerge minbes şer çoro
Kaçırga caydak toktodu,
Aylana kurçap cediger
Bayırkını coktodu.
Kankorum abam barında,
Mında ölböy ne boldum
Keçee Koñurbay başın keskende
Uluñtuñdu, Dıñşanı
Bölüp albay ne boldum!
Tirüü kalbay okko uçup,
Ata, ölüp albay ne boldum!
Keçee, cırgal abam barında,
Kök sülöösün börk kiyip,
Kökala kalkan kolgo alıp,
El başkarıp, kalık kütüp,
Esirip een catkanda
Mında ölböy ne boldum!
Keçee kara bolot Zulpukor
Boolap turgan kezimde,
Buudan oozun burganda,
Kulak ugup, köz körbös
Eldi coolap turganda,
Mında ölböy ne boldum!
Keçee Cılgındının oyunda,
Keñ Talastın boyunda,
Kara-Buura, Batkalda,
Keçee kaşattap kırgız catkanda
Argın, kırgız oy tartıp,
Konup atkan kezinde
Kündüzü kımız, tünü kız

Bolup catkan kezinde,
Kökcalım abam barında
Köp döölöt aman çagında

Ağa düşüp gitmişti.
Debelense sıçrayıp çıkamaz,
Çukura düştü Külçoro,
Kaynatıp yıkasan çıkmayan
Kara bahta düştü Külçoro,
Eyere binmez şir çoro,
Katıra eyersiz bindi kaldı,
Çevresini kuşatıp Cediger,
Eski günleri andı.
Hunhârım ağam sağken,
O gün ölmeyip ne oldum,
Dün Koñurbay'ın başı kesilirken,
Uluñtuñ'u, Dıñşa'yı
Bölüp almayıp ne oldum!
Sağ kalmayıp oka uçup,
Ah, ölemeyip ne oldum!
Dün, devletli ağam sağken,
Gök vaşak börkü giyip,
Gökala kalkanı ele alıp,
İl yönetip, halk güdüp,
Coşup başıboş yatarken,
O gün ölmeyip ne oldum!
Dün kara çelik Zülfikar'ı
Kuşanıp durduğum çağda,
Küheylanın ağzını çevirdiğimde,
Kulağın duyup gözün görmediği
İlleri vurup durduğum çağda,
O gün ölmeyip ne oldum!
Dün Cılgındı ovasında,
Geniş Talas boyunda,
Kara-Buura'da, Batkal'da,
Dün Kırgız yarlar boyunca konarken,
Argın, Kırgız ovaya inip,
Konup oturduğu çağda,
Gündüzü kımız, gecesi kız

Olup yattığı çağda,
Bozkurdum ağam sağken,
Bunca devlet esen çağında,

Mında ölböy ne boldum,
Keçee esil abam barında
Eriksek elik atkanda,
Erikpesek keñkeyip,
Keçee keñ Talasta catkanda
Men zordukka ketip baratam.
Mında ölböy ne boldum!
Kokuy kün, abam, ölböy kal,
Körgönü ketip baratam,
Korduktu kuu can körböy kal,
Uşalanıp kul bolup,
Artıgım kökcal, ölböy kal,
Ölgönü ketip baratam.
Azaptı çoro körböy kal!
Kursagım aça kelgende
Cayanı kesip ceçü elem,
Abakem aman bar bolso,
Kılımga tier deçü elem,
Kardım açıp kelgende
Kazını kesip ceçü elem,
Baatırım abam barında
Balaket kayda deçü elem!
Kagışıp cürüp kaygırdım,
Karaldı kılıp oturgan
Kan abam, senden ayrıldım.
Kıyın balban Karagul –
Ooruktu buzgan kayran baş
Olcogo ketip baratam,
Cerdegen Keñ-Kol, Talastın
Cazaluu dartın berdi ele,
Colunda ketip baratam.
Cediger sınduu kırgızdın
Men kolunda ketip baratam,
Olco kılıp, kul kılıp,
Cetkileñ başım kor bolup,
Möñküsöm çıkkıs bul eldin,
Köçügün cerge tiygizbe,
Kolunda ketip baratam,
On eki kuyruk kırk çalgın

O gün ölmeyip ne oldum,
Dün canım ağam sağken,
Sıkılırsak karaca vururken,
Sıkılmazsak gerinip,
Dün geniş Talas'ta yatarken,
Ben zorbalığa gidiyorum.
O gün ölmeyip ne oldum!
Vay gün, ağam, ölmez ol,
Görmeye gidiyorum,
Horluğu, kuru can, görmez ol, Ufalanıp
kul olup,
Üstünüm bozkurt, ölmez ol,
Ölmeye gidiyorum.
Azabı, çoro, görmez ol!
Karnım acıkıp geldiğinde
Caya kesip yerdim,
Ağacığım sağ esen olsa,
Âleme yeter derdim,
Karnım acıkıp geldiğinde
Kazı kesip yerdim,
Bahadırım ağam sağken,
Bela nerede derdim!
Çarpışa çarpışa kederlendim,
Göz bebeğim edip oturduğum
Han ağam, senden ayrıldım.
Yaman pehlivan Karagul –
Karargâh bozan zavallı baş,
Ganimet olup gidiyorum,
Yurt tuttuğum Keñ-Kol'un, Talas'ın
Cezalı derdini vermişti,
Yolunda gidiyorum.
Cediger gibisinin, Kırgız'ın
Ben elinde gidiyorum,
Ganimet edip, kul edip,
Yetkin başım hor olup,
Debelensem çıkılmaz bu ilin,
Kıçını yere değdirme,
Elinde gidiyorum,
On iki kuyruk, kırk kanat

Omuroomdon ayrılıp,
On Ala-Too, çoñ zoŋkok
Konorumdan ayrılıp,
Ay-aalamdın tutkası
Korgonumdan ayrılıp,

Dünüyögö bir kökcal
Bolgonuman ayrılıp,
Oñ kolum kesik darman cok
Kuldukka ketip baratam.
Tirüü adam baykap körgüsüz
Kordukka ketip baratam.
Kolu-buttan ayrılıp
Bu dünüyö kordugun
Kayra tartpas çın caydı
Uşalanıp çok bolup,
Körgönü ketip baratam,
Tutanıp canıp çok bolup,
Men ölgönü ketip baratam,
Cazay müşkül, karan iş
Körgönü ketip baratam,
Mına oşondo Çoronu
Tirüü kılbay tul kılıp,
Cılkıçıga kul kılıp,
Kırk cılkıçı kıyını
Tuura kapır mına bul.
Kuykalangan kapırga
Olco kılıp er Kıyaz
Kırk cılkıçı baatırga
Külçoronü berdi ele.
Cılkıçı başı Karagul
Kıyazdın kebin ugup al!
Astıŋda kuluŋ mına bul,
Belgilüünün beli oşol.
Kabarıŋda bar beken,
Kan abaŋ Toltoydu soygon er uşul.
Keŋeşti kenen salıŋar.

Kegiŋdi mıktap alar,

Omzumdan ayrılıp,
On Ala-Too, büyük doruk,
Konağımdan ayrılıp,
Ay-âlemin tutamağı
Korunağımdan ayrılıp,

Dünyaya bir bozkurt
Olduğumdan ayrılıp,
Sağ kolum kesik, derman yok,
Kulluğa gidiyorum.
Diri insanın bakıp göremeyeceği
Horluğa gidiyorum.
Elden ayaktan ayrılıp,
Bu dünya horluğunu,
Geri dönülmez gerçek yurdu,
Ufalanıp kor olup,
Görmeye gidiyorum,
Tutuşup yanıp kor olup,
Ben ölmeye gidiyorum,
Cezalı mihnet, karanlık iş
Görmeye gidiyorum,
İşte o zaman çoroyu
Diri komayıp tutsak edip,
Yılkıcıya kul edip,
Kırk yılkıcının yamanı,
Düpedüz kâfir işte bu.
Kavruk yüzlü kâfire
Ganimet edip er Kıyaz,
Kırk yılkıcı bahadıra
Külçoro'yu vermişti.
Yılkıcı başı Karagul,
Kıyaz'ın sözünü dinleyiver!
Önünde kulun işte bu,
Namlıların beli odur.
Haberin var mıdır,
Han ağan Toltoy'u boğazlayan er budur.
Danışığı geniş kurun.

Öcünü sağlamca alırsın,

Otunçu-suuçu kılgıla,
Talkalap canın kıygıla,
Müşküldü mıktap salgıla,
Otun alıp, ot cagıp,
Kızmatçı kul kılgıla,
Köçügün cerge tiygizbe,
Üstüñö köp-köp kirgizbe,
Çatak kılsa okustan,
Çabışa ketse kokustan,
Celkesin cetik oygula,
Talpakça sogup talkalap,
Bul çoronu soygula,
Ölük emes, tiri emes,
Üp etken canın koygula,
Cazasın tuura bergile,
Kırk cılkıçı kımbatıñ
Kez bolgonuñ kergile,
Kardın kenen toyguzba,
Opsuz otun albayt dep,
Erikkeniñ cılkıçı
Tamaşaga talap tur,
Cumada üç col sabap tur.
Kiyimin tıtıp urgula,
Adam tügül aybandan
Artıgıraak kılgıla.
Bu Külçoro akmaktın
Kanı kalsın bir kaşık,
Eti kalsın kök caşık,
Butu ketsin salaktap,
Közü ketsin alaktap.
Akırı canın tınçıtpay,
Çılgıy teri iyletkin,
Körsöñ müşkül uşunday
Köksöö çalça biyletkin.
Cüzüñ urup kergile,
Kırk kulaç ala arkandı
Atayı taap bergile.
Aytkanga azır köngün dep,

Oduncu sucu edin,
Parçalayıp canını kıyın,
Mihneti sıkıca salın,
Odun alıp, ateş yakıp,
Hizmetçi kul edin,
Kıçını yere değdirme,
Yanına sık sık sokma,
Kazara kavga çıkarırsa,
Ansızın vuruşmaya kalkarsa,
Ensesini iyice oyun,
Posteki gibi vurup parçalayıp,
Bu çoroyu boğazlayın,
Ne ölü ne diri,
Tek soluğu kalan canını koyun,
Cezasını dosdoğru verin,
Kırk yılkıcının değerlisi,
Rast gelenіniz gerin,
Karnını bolca doyurma,
Ölçüsüz odun toplamıyor diye,
Canı sıkılan yılkıcı,
Eğlencesine yağmala dur,
Haftada üç kez döv dur.
Giysisini yırtıp vurun,
İnsan şöyle dursun, hayvandan
Beter edin.
Bu Külçoro ahmağın
Kanı kalsın bir kaşık,
Eti kalsın bir tutam cılk,
Ayağı gitsin sallanıp,
Gözü gitsin fıldır fıldır.
Sonunda canını rahat komayıp,
Ham deriyi yoğurttur,
Görsen, mihnet işte böyle,
Bunak ihtiyarca oynattır.
Yüzükoyun vurup gerin,
Kırk kulaç ala urganı
Özellikle bulup verin.
Denene hemen boyun eğ diye,

Al arkan menen bir otun
Dembe-dem alıp kelgin de,
Dembe-dem alıp kelbeseñ
Oşo çorom öldüñ de.
Acal cetip ölgüçö,
Kayra tartpas çın caydı
Ölüp başı körgüçö,
Kaardı katuu salgıla,
Kamçı aldına algıla.
Kokustan kelse ciniñer
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga cargıla,
Tentek bolso kıyalı
Teskeri bolso sıyagı,
Tındım kılıp salgıla,
Kıyşık cerin oñdogun,
Ar bir künü bir ubak
Kol-butuna çoronun
Kıl çılbır salıp tolgogun,
Kapiya böödö bolbogun!»
Dep, oşentip, er Kıyaz
Cılkıçıga munu aytıp,
Körsö müşkül şumdu aytıp,
Köp tapşırıp munu aytıp,
Kılgan eken korduktu,
Saldı çoro başına
Kişi kılbas zorduktu.
Kanınan buyruk kelgen soñ
Cılkıçı ayap turabı,
Kolgo tiygen baykuşka
Korduk kılbay turabı,
Kordoboy koyup uşu col
Cılkıçı başı Karagul
Tim koyup Kuday urabı,
Erteñ erte çoronu
Karañgı cerge kamatıp,
Kamçı menen sabatıp,
Cılkıçının baarına
Kökbörü kılıp talatıp,

O urganla bir yük odunu
Ha bire alıp gel de,
Ha bire alıp gelmezsen,
O zaman, çorom, öldün bil.
Ecel yetip ölene dek,
Geri dönülmez gerçek yurdu
Ölüp başı görene dek,
Kahrı sert salın,
Kamçı altına alın.
Ansızın gelirse öfkeniz,
Yol üstünde sürükletip,
Azgın itlere parçalatın,
Huyu haşarı olursa,
Ters olursa kılığı,
Sesini kesip yok edin,
Eğri yerini düzelt,
Her gün bir vakit,
Çoronun eline ayağına
Kıl yular takıp bur,
Boş bulunup gafil olma!»
Deyip, böylece, er Kıyaz,
Yılkıcıya bunu söyleyip,
Görsen, mihnetli şomu söyleyip,
Çok ısmarlayıp bunu söyleyip,
Etmiş meğer horluğu,
Saldı çoronun başına
İnsanın etmeyeceği zorbalığı.
Hanından buyruk geldikten sonra,
Yılkıcı acıyıp durur mu,
Ele geçen zavallıya
Horluk etmeden durur mu,
Bu kez horlamadan bıraksa,
Yılkıcı başı Karagul'u
Tanrı boş koyup çarpmaz mı,
Ertesi sabah erken çoroyu
Karanlık yere kapattırıp,
Kamçıyla dövdürüp,
Yılkıcıların hepsine
Gökbörü gibi kapıştırıp,

Köp cazasın berdi emi
Oñ kolu cok, sol kol bar,
Külçoro boldu artık kar.
Başındagı kara börk
Kimder ırgap kiybegen,
Döölötü başta barında
Kim kürküröp cürbögön.
Külçoronu körgöndö
Cılkıçı turmak cön ele,
Kıtaydın kanı dürbögön.
Baktı baştan kaçkan soñ,
Kaardı başka çaçkan soñ,
Meenettin sanı çırmasa,
Mendesi kantip çıdasın.
Şay koldogon şer çoroñ,
Telegeyi teñ çoroñ,
Temteygen kara kul bolup,
Mına tezek terdi Külçoro.
Şay koldogon ereniñ
Kol kesilip bul bolup,
Cılkıçıga kul bolup,
Al kırk kulaç arkanga
Otun tañıp arkalap,
Cılkıçılar kapırlar
Artık sabayt talkalap,
Korduktu koydoy salıptır.
Toltoy emes, çorodon
Ceti ata öçün alıptır.
Kara cagal kementay
Kaptalı sandap bölünüp,
Dalıdan kara kan agıp tögülüp, Sandap algan bee soyup,
Dal-dal bolup kementay
Tuş-tuşunan bölünüp,
Eñkeygende çoronun
Caman ceri körünüp,
Közünün caşı tögülüp,
Öksöp ıylap Külçoro

Çok cezasını verdi şimdi,
Sağ kolu yok, sol kolu var,
Külçoro oldu büsbütün hor.
Başındaki kara börkü
Kimler sallayıp giymedi ki,
Devleti başındayken
Kim kükreyip yürümedi ki.
Külçoro'yu görünce
Yılkıcı şöyle dursun, düpedüz
Çin'in hanı bile ürkmüştü.
Baht baştan kaçtıktan sonra,
Kahır başa saçıldıktan sonra,
Mihnetin sayısı sarınca,
Kul dediğin nasıl dayansın.
Erenler koruyan şir çoron,
Her yanı denk çoron,
Sendeleyen kara kul olup,
İşte tezek topladı Külçoro.
Erenler koruyan yiğidin,
Kolu kesilip böyle olup,
Yılkıcıya kul olup,
O kırk kulaç urganla
Odun bağlayıp sırtlayıp,
Yılkıcılar, kâfirler,
Beter döver parçalayıp,
Horluğu koyun gibi salmış.
Toltoy değil, çorodan
Yedi atanın öcünü almış.
Kara yağız kementay,
Yanları dilim dilim bölünüp,
Kürekten kara kan akıp dökülüp, Sayıyla seçme kısrak kesip,
Param parça olup kementay,
Dört bir yanından bölünüp,
Eğildiğinde çoronun
Ayıp yeri görünüp,
Gözünün yaşı dökülüp,
Hıçkıra hıçkıra ağlayıp Külçoro,

Közünön caşı tögülüp,	*Gözünden yaşı dökülüp,*
Tarçılık tüşüp başına	*Darlık düşüp başına,*
Köñülü ketip bölünüp,	*Gönlü gidip bölünüp,*
Ölöyün deyt arınan	*Arından öleyim der,*
?lböy cüröt baykuşuñ	*Ölmeyip gezer zavallın,*
Cana bir nerse oydo barınan.	*Bir şey daha var çünkü aklında.*
Talaanga tüşüp kul bolgon,	*Kıra düşüp kul olan,*
Şorduu çoro konogu	*Kara bahtlı çoronun konukluğu,*
Müşkül mınça bolobu?	*Mihnet bu kadar olur mu?*
Emi kaytıp aytalı	*Şimdi dönüp söyleyelim*
Kalgandardın comogun.	*Kalanların destanını.*
Bölüngön böksö col menen,	*Ayrılan yamaç yoluyla,*
Cedigerdin er Kıyaz	*Cediger'in er Kıyaz'ı,*
Bötönçö duşman kol menen,	*Başkaca düşman orduyla,*
Ak sakalduu karganga,	*Ak sakallı ihtiyara,*
Kançoro kanga barganga,	*Kançoro hana varmaya,*
Barıp keñeş salganga,	*Varıp danışık kurmaya,*
Ak asaba tuu bolup,	*Ak alem tuğ olup,*
Asman cargan çuu bolup,	*Göğü yaran çığlık olup,*
Dobulbas bekem kagılıp,	*Davul sıkıca dövülüp,*
Kançoro kandın aldına	*Kançoro hanın önüne*
Bargan eken cabılıp.	*Varmışlar hep birden.*
Tuu tübündö Kançoro,	*Tuğ dibinde Kançoro,*
Al Kançoro baatırdı	*O Kançoro bahadırı*
Toy kılışka bee soyup,	*Toy etmeye kısrak kesip,*
Dünüyönü teñ koyup,	*Dünya malını denk koyup,*
Asman cargan duu kılıp,	*Göğü yaran uğultu koparıp,*
Cer üstünö çuu kılıp,	*Yeryüzüne velvele salıp,*
Ereñdin baarın bet kılıp,	*Yiğitlerin hepsini toplayıp,*
Ala-Toodoy et kılıp,	*Ala-Too gibi et yığıp,*
Ala-Köldöy çık kılıp,	*Ala-Köl gibi çorba edip,*
Sarı kaymal* töö soyup,	*Sarı kaymal* deve kesip,*
Sayılgan baktın baarısın	*Dikili bahçenin hepsine*
Kançoro kandın bagı dep,	*Kançoro hanın bahçesi deyip,*
Salınuu turgan altın tak,	*Kurulu duran altın taht,*
Kançoro kandın tagı dep	*Kançoro hanın tahtı deyip,*
Ataktuu kökcal attarın	*Namlı bozkurtların adını*
Ayttırbastan coydurup,	*Söyletmeden kaldırtıp,*

Kançoro atın koydurup.
Kişi tapkıs oy kılıp,

Kançoro adını koydurup.
Kimse bulamaz düşünce edip,

İKİNCİ BÖLÜM

Gaspçının Tahtı: Talas'ta Kara Günler

Gaspçı tahtına oturur: Cediger, Kançoro'yu ak keçeye koyup altın taç giydirir; hoca-molla toplanıp Semetey'in kuması Çaçıkey ile nikâhı kıyılır ve Talas'a "Kançoro Han'ın halkı" adı konur. Yeni hanın ilk işi zulümdür — binlerce deve, kısrak ve altın haracıyla ezilen Kırgız, dağ geçitlerine kaçıp Semetey'i anarak ağlaşır. Evliya ihtiyar Bakay seksen pehlivana gökbörü gibi çektirilip sakalı yolunur; devri geçmiş arslan, "kocayınca bu horluğu göreceğime toprağa gömülseydim" diye yanar, Kanıkey'in vaktiyle "memesini emince kan çıktı, bu soy kurutan düşman olur" dediği kehanetin doğruluğuna dövünür.

Acı üstüne acı gelir: Bölökbay'ın oğlu Akcoltoy, kaybolan Semetey'in vasiyetini ulaştırır — Ayçürök'ün karnındaki çocuk doğarsa adı Seytek konacak, Külçoro'ya yoldaş olup öcü o alacaktır. Haberi alan yaşlı Çıyırdı ak hançeri böğrüne saplayıp canına kıyar; Kanıkey kanlı yaşlar içinde evladına ağıt yakar. Kançoro ise Kıyaz'ı "Çürök'ü ganimet al, ama doğacak çocuk oğlansa çalıp sesini kes" diye zehirler ve Cediger ordusu Talas ordasına saldırır: kapı bekçileri günlerce direnir, ama sonunda çınarlar kesilir, duvarlar yıkılır, hazinenin ağzı açılıp altın gümüş talan edilir, gelinler cariye edilir; yalnız Akcoltoy yadaçılık hüneriyle sisi indirip Kayıpçı dağına kaçabilir.

KÜNYE — KEY FACTS

- Cediger, Kançoro'yu ak keçe üzerinde han kaldırıp altın taç ve altın taht verir; Semetey'in kuması Çaçıkey, kocasının ölüm haberine sevinerek Kançoro ile nikâhlanır (seg197).
- Kançoro Kırgız'a bin karaca deve, bin kara sakar kısrak, bin deve yükü çay ve kızıl altın haracı salar; halk dayanamayıp Kapçal dağına kaçar ve Semetey'i anarak ağlaşır (seg197).
- İhtiyar Bakay seksen pehlivana gökbörü edilip sürüklenir; sakalı bıyığı yolunur, zırhı parçalanır ve kaburgaları kırılarak süründürülür (seg197–198).
- Semetey'in vasiyeti Akcoltoy aracılığıyla bildirilir: Ayçürök'ün doğuracağı oğula Seytek adı konacak, sağ kalırsa Külçoro'ya kanat olup Talas'ı geri alacaktır (seg198).
- Torununun ölüm haberi üzerine büyük ana Çıyırdı, altı bin deve ile bin taya alınmış ak hançeri böğrüne saplayarak canına kıyar; Kanıkey kanlı gözyaşıyla ağıt yakar (seg198, seg200).
- Kançoro'nun kışkırttığı Cediger ordusu Talas ordasını basar: altı tümen ve doksan tümen yılkı sürülür, hazine açılıp yağmalanır, kadınlar cariye edilir; yalnız Akcoltoy hava bozup sis indirerek Kayıpçı dağına kaçar (seg199–200).

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Adamdan sayıp altı cüz	*Adamdan sayıp altı yüz,*
At çaptırıp toy kılıp,	*At koşturup toy edip,*
Aalamdın kalkın çogultup,	*Âlemin halkını toplayıp,*
Keñ Talastın boyunda,	*Geniş Talas'ın boyunda,*
Kançoro kan boldu dep,	*Kançoro han oldu diye,*
Bilgenge mınça oy kılıp,	*Bilene bunca düşünce kurup,*
Koco, moldo cıydırıp,	*Hoca, molla toplatıp,*
Erke katın Çaçıkey	*Nazlı kadın Çaçıkey*
Kançorogo ike kıydırıp,	*Kançoro'ya nikâh kıydırıp,*
205960 Al Kançoro baatırga	*O Kançoro bahadıra*
Altın taacım kiygizip,	*Altın tacı giydirip,*
Altın takka mingizip,	*Altın tahta oturtup,*
Argın menen kırgızdı	*Argın ile Kırgız'ı*
Aralaşa bilgizip,	*Birbirine karıştırıp,*
Külçoronu kar kılıp,	*Külçoro'yu hor kılıp,*
Kançoronu Talaska	*Kançoro'yu Talas'a*
Akim-sultan kan kılıp,	*Hâkim-sultan han kılıp,*
Kançoro kan boldu dep,	*Kançoro han oldu diye,*
Kalık çurkurap, çuu turup,	*Halk çığrışıp, feryat edip,*
205970 Kan eken debey kankorgo	*Han imiş demeden hunhara*
Arbagı aşık can bolup,	*Ruhu üstün can olup,*
Arıslandın baarı cay bolup, Catuuçu belek kaykayıp,	*Arslanların hepsi sinip, Yatar mıydık kurularak,*
Talaska çoro kan bolup,	*Talas'a çora han olup,*
Kan bolgondo Kançoro	*Han olunca Kançoro*
Elge öküm çaçtı ele,	*Ele hüküm saçmıştı,*
Ökümünö çıdabay	*Hükmüne dayanamayıp*
Kayran kırgız kaçtı ele.	*Zavallı Kırgız kaçmıştı.*
Miñ karaça töö ber dep,	*Bin karaca deve ver diye,*
Miñ kara kaşka bee ber dep, Kor bolduk kırgız şor kaynap,	*Bin kara sakar kısrak ver diye, Hor olduk, Kırgız'ın çilesi kaynayıp,*
205980 Bir miñ töögö çay ber dep,	*Bin deve yükü çay ver diye,*
Kırk tamandan ordonu	*Kırk taban genişlikte ordayı*
Miñ atanga cük çıkçu	*Bin iğdiş deveye yük çıkacak*
Kızıl altın zer ber dep,	*Kızıl altın zer ver diye,*
Kırgızga alım saldı ele.	*Kırgız'a haraç salmıştı.*

	Alımına çıdabay,	*Haracına dayanamayıp,*
	Köñülgö batpay köp sanaa,	*Gönle sığmaz nice kaygı,*
	Eriksek elik atçu elek,	*Canımız çekse geyik vururduk,*
	Közünün caşı miñ talaa,	*Gözünün yaşı bin dere,*
	Kapçalga kaçıp toktoşup,	*Dar geçide kaçıp duraklaşıp,*
205990	Semeteydi coktoşup,	*Semetey'i anıp ağlaşıp,*
	Kırgız köçtü bir cayga	*Kırgız göçtü bir yere*
	Kapçal toogo toktoşup,	*Kapçal dağına duraklaşıp,*
	Öksöp-ıylap kayran curt	*Hıçkırıp ağladı zavallı yurt*
	Semeteydi coktoşup,	*Semetey'i anıp ağlaşıp,*
	Keçee Cılgınduu, Keñ-Kol oyunda,	*Dün Cılgındı, Ken-Kol ovasında,*
	Kara-Buura, Çatkalda,	*Kara-Buura'da, Çatkal'da,*
	Kaykalap kırgız catkanda,	*Kurulup Kırgız yatarken,*
	Keñ düynö kenen çagında,	*Geniş dünya enginken,*
	Kabılan kökcal kankor şer	*Kaplan, gök yeleli hunhar aslan*
206000	Semetey aman barında,	*Semetey sağ iken,*
	Kök tüz boyloy konçu elek,	*Yeşil düzlük boyunca konardık,*
	Er Semetey barında	*Er Semetey var iken*
	Köp kırgız sultan bolçu elek.	*Nice Kırgız sultan olurduk.*
	Kan-Caylak menen Suusamır	*Kan-Caylak ile Suusamır*
	Cerdi caylap turçu elek,	*Yerini yaylayıp dururduk,*
	Cırgal kökcal ölböy kal,	*Devletli gök yeleli, ölmez ol,*
	Kançoronun kordugun	*Kançoro'nun zulmünü*
	Mendesine berbey kal,	*Kullarına reva görmez ol,*
	Toru ala corgo tay berbey	*Doru ala yorga tay vermeden,*
206010	Tomuktuu cilik et berbey,	*Aşıklı ilikli et vermeden,*
	Celip etip cel tiybesten	*Koşup yelip yel değmeden,*
	Eelikken duşman kirbesten,	*Azgın düşman girmeden,*
	Ötük çeçip, but sunup,	*Çizmeyi çıkarıp, ayağı uzatıp,*
	Dobulbastı kars urup,	*Davulu güm güm vurup,*
	Cetimder miñdep cılkı aydap,	*Yetimler binlerce yılkı sürüp,*
	Cetik şerden ayrılıp,	*Yetkin aslandan ayrılıp,*
	Tüzöñgö salıp alçu elek,	*Düzlüğe salıverirdik,*
	Altımış kısır, cüz baytal	*Altmış kısır, yüz tay kısrağı*
	Möröylöşüp sayçu alek,	*Ödül koyup yarışırdık,*
206020	Utkan cak soyup alçu elek,	*Kazanan taraf kesip alırdı,*
	Kunan minip, kuş oynop,	*Tayına binip, kuş salıp,*
	Kuturup oynop catçu elek.	*Coşup oynayıp yatardık.*

Kımbat kökcal barında
Kımız içip kızışıp
Çekeden terdi sızışıp,
Arak içip alkınıp,

Kıymetli gök yeleli var iken
Kımız içip kızışıp,
Şakaktan teri süzülüp,
Rakı içip coşarak,

Ak tuygunday talpınıp,
Cerge-Tal boyloy konçu elek, Tañ atpas
küügüm tün körüp,
Cetik şerdin barında
Cetkileñ sultan bolçu elek,
Kaçıp, tentip sabılıp,
Arak içip kuturup,
Uuga kirip alçu elek,
Ayıkpagan bir ülkön
Çuuga kirip alçu elek.
Kudaysınıp kırgız curt
Kurgan kökcal barında
Duuga kirip alçu elek,
Asman-cerdi kıyratkan
Çuuga kirip kalçu elek.
Çuu emes şumduk kördükpü?
Er kökcaldan ayrılıp,
Korduk körüp öldükpü?
Door-kıyamat tozoktu
Tim ele şerden ayrılıp,
Kokuy, kankor, ölböy kal!
Ata bolup asırap,
Ene bolup saktagan
Eren sultan ölböy kal,
Beypaydı kırgız körböy kal.
Curtka tökkön zaarınan,
Kezek kaçıp, düynö ötüp,
Kayran kırgız el elek
Kalabızbı mınetip!
Kabılan kökcal barında
Bulut minip, muz bürküp,
Muzmurutça cürdükpü?
Kançoro kan bolgon soñ
Kaçıp kirer el tappay,

Ak doğan gibi çırpınıp,
Cerge-Tal boyunca konardık, Tan atmaz
alaca karanlık gece görüp,
Yetkin aslan var iken
Kâmil sultan olurduk,
Kaçıp, sürünüp perişan olup,
Rakı içip kudurup,
Ava dalar giderdik,
Dinmez büyük bir
Şamataya dalardık.
Hüda'ya güvenip Kırgız yurdu
Aziz gök yeleli var iken
Şenliğe dalardık,
Göğü yeri sarsan
Gulguleye dalardık.
Şamata değil, felaket mi gördük?
Er gök yeleliden ayrılıp,
Horluk görüp öldük mü?
Devr-i kıyamet cehennemini
Öylece aslandan ayrılıp,
Vah, hunhar, ölmez ol!
Baba olup besleyen,
Ana olup koruyan
Eren sultan, ölmez ol,
Kırgız bela görmez ol.
Yurda döktüğü zehrinden,
Sıra kaçıp, dünya geçip,
Zavallı Kırgız el idik,
Böyle mi kalacağız!
Kaplan gök yeleli var iken
Buluta binip, buz püskürüp,
Muzmurut'ça mı yürüdük?
Kançoro han olduktan sonra
Kaçıp sığınacak el bulamayıp,

Tirüülöy kirer kör tappay,
Kabılan baatır, kankor şer
Örttönüp canıp küydükpü?
Boroonküptü biz bolup,
Kayda kalar ekenbiz,
Buudan şerden ayrılıp,
Burkurap ıylap kaygırıp,
Butka çokoy tartınıp,
Sayda kalat ekenbiz,

Diri diri girecek mezar bulamayıp,
Kaplan bahadır, hunhar aslan
Tutuşup yanıp mı kavrulduk?
Borana tutulmuş gibi olup,
Nerede kalacağız acaba,
Küheylan aslandan ayrılıp,
Hüngür hüngür ağlayıp kederlenip,
Ayağa çarık geçirip,
Kuru derede kalacağız demek,

Buzuk müşkül iş körüp,
Kan basımı kıyamat –
Moyunga kurcun salınıp,
Cahanamdı bul kırgız,
Kezip keter bekenbiz?
Caysız kanga keziktik,
Cay taba albay kayran curt
Bezip keter bekenbiz?
Kayran cerden ayrılıp,
Kançoro boldu kanıbız,
Kaşaygan belem canıbız!
Tögülöt belem kanıbız,
Alımga ketip malıbız.
Küldü kırgız soo kalbay,
Külazıktı çaçabız.
Küülöngçü bolso Kançoro
Küyütünö kim könsün,
Tuş-tuştu közdöy kaçabız,
Cet-Kaytka cete ketebiz.
Kançoronun kaarınan,
Çıdabay tentip kettik dep
Art cakka ayta keterbiz,
Ölböçüdöy cutunup,
Toñbooçuday kumtunup,
Bozdoy-bozdoy ötörbüz,
Kıylabız kaçıp Alayga,
Kıylanarbız dalayga,
Öksögöndön küyörbüz,
Semetey koşup cürörbüz,

Bozuk müşkül iş görüp,
Hanın zulmü kıyamet –
Boyna heybe asınıp,
Cehennemi bu Kırgız,
Gezip mi gideceğiz acaba?
İnsafsız hana rast geldik,
Yer bulamayıp zavallı yurt
Bezip mi gideceğiz acaba?
Aziz yerden ayrılıp,
Kançoro oldu hanımız,
Kararmış meğer canımız!
Dökülecek meğer kanımız,
Haraca gidip malımız.
Bütün Kırgız sağ kalmadan,
Yol azığını saçarız.
Coşarsa eğer Kançoro
Derdine kim katlansın,
Dört bir yana doğru kaçarız,
Cet-Kayt'a varıp gideriz.
Kançoro'nun kahrından,
Dayanamayıp sürgün gittik diye
Ardımızdakilere söyleyip gideriz,
Ölmeyecekmiş gibi hırslanıp,
Donmayacakmış gibi sarınıp,
İnleye inleye geçeriz,
Çoğumuz kaçıp Alay'a,
Nice zaman perişan oluruz,
Hıçkırdıkça yanarız,
Semetey'e ağıt yakıp yürürüz,

E, atañdın körü, kayran curt
Kulalı uçat cerine,
Kandan korduk körgöndö
Kurama ketet eline.
Telik kuş uçat cerine,
Kanı katuu iş kılsa,

Ey, atanın körü, zavallı yurt,
Çaylak uçar yerine,
Handan horluk görünce
Derme halk gider eline.
Alışkın kuş uçar yerine,
Hanı katı iş kılarsa,

Tentigen ketet eline,
Aytıp turgan bul kepti
Kırık çoronun daanası,
Kutubiydin balası.
Toyuna tokson soydurgan,
Akcoltoy dep koydurgan,
Akcoltoy aytıp mınday kep,
Curt çurkurap, zarloo cep,
Süylöp turdu mınday dep.
Akcoltoydun kebi bul:
«Bul Semetey er kökcal –
Atasının babası
Tuura bolgon sanaası.
Bügünkü kündö kan bolup,
Acıdaarday zaar çaçkan,
Zaarına çıdabay
Curt çurkurap, el kaçkan,
Kançoro kandın kasabı.
Kantip bu curt tartabız,
Bu dümbökünün azabın,
Kan boluptur Kançoro
Karap turup netebiz,
Kaarınan can küyöt
Kay cakka kirip ketebiz?
Küldü maldı çaçalı,
Kün tiygen cakka kaçalı.
Bir bölünüp ketelik,
Atı ugulgan Iyrenge,
Bir bölünüp ketelik,
Tetigi Indistan tarap tereñge.
Töröbüzdön ayrılıp,
Bir bölünüp ketelik.

Sürgün olan gider eline,
Söyleyip duran bu sözü
Kırk çoranın seçkini,
Kutubiy'in oğludur.
Toyunda doksan kestiren,
Akcoltoy diye ad koyduran,
Akcoltoy söyleyip böyle söz,
Yurt çığrışıp, feryat çekip,
Söyleyip durdu şöyle diye.
Akcoltoy'un sözü şu:
«Bu Semetey er gök yeleli –
Babasının atası gibi
Doğruydu düşüncesi.
Bugünkü günde han olup,
Ejderha gibi zehir saçan,
Zehrine dayanamayıp
Yurt çığrışıp, el kaçtı,
Kançoro hanın belasıdır.
Nasıl bu yurt çekeriz,
Bu belalının azabını,
Han olmuş Kançoro,
Bakıp durup nideriz,
Kahrından can yanar,
Hangi yana girip gideriz?
Bütün malı saçalım,
Gün değen yana kaçalım.
Bir bölünüp gidelim,
Adı duyulan İyren'e,
Bir bölünüp gidelim,
Ötedeki Hindistan yönüne, derine.
Beyimizden ayrılıp,
Bir bölünüp gidelim.

Ob dayranın boyuna,
Ketkende curtum, cön ketpey,
Kolgo munar boluuga
Curt kor bolbos oy kılıp,
Koçkoruñ bittep, boy kılıp,
Bukanı bittep, uy kılıp,
Aygırıñ bittep at kılıp,
Malıñdın baarın türk kılıp,
Erkegin boydok irk kılıp,

Ob ırmağının boyuna,
Giderken yurdum, boş gitmeden,
Ele destek olmaya
Yurt hor olmasın diye düşünüp,
Koçunu bir bir sayıp, sürü kılıp,
Boğayı bir bir sayıp, inek kılıp,
Aygırını bir bir sayıp, at kılıp,
Malının hepsini sürüye katıp,
Erkeğini iğdiş edip sürü kılıp,

Tört tülüktü çaçalık,
Kaarın kördük kanıñdın
Emi tört cıldan kiyin kaçalık,
Töröbüzdön ayrılıp,
Kançoro karap neteli,
Kalbay büt curt keteli!
Külazık carıp çaçalı,
Kaarın kütüp ceti cıl
Anan curt kalbay kaçalık.
Azır uksañ sözüñdö
Ala deñgil çala bar,
Ayçürök ayım içinde
Ayköldön kalgan muraapı
Altaylık talgak bala bar.
Köñüldö köp-köp sanaa bar.
Ayday katın Ayçürök
Ayçüröktün içinde
Üç aylık talgak bala bar,
Ceti cılı bolguça
Bul Kançoro kankordun
Degenine könölü,
Alımın çıdap bereli.
Aytkan işin kılalı,
Berenden belek kalar go
Ay böksörüp, kün ötsö,
Aradan ceti cıl ötsö,
Ayçürök töröp salar go.
Erkek bolboy kız bolso,
Tört tülüktü çaçalık,

Dört tür malı saçalım,
Kahrını gördük hanının,
Şimdi dört yıl sonra kaçalım,
Beyimizden ayrılıp,
Kançoro'ya bakıp nidelim,
Kalmadan bütün yurt gidelim!
Yol azığı bölüp saçalım,
Kahrını bekleyip yedi yıl,
Sonra yurt kalmadan kaçalım.
Şimdi işitsen, sözünde
Yarım yamalak eksik var,
Ayçürök hanımın karnında
Ayköl'den kalan yadigâr,
Altı aylık aş erdiren çocuk var.
Gönülde nice nice kaygı var.
Ay gibi kadın Ayçürök,
Ayçürök'ün karnında
Üç aylık aş erdiren çocuk var,
Yedi yılı doluncaya dek
Bu Kançoro hunharın
Dediğine boyun eğelim,
Haracını sabredip verelim.
Dediği işi yapalım,
Yiğitten yadigâr kalır ya,
Ay eksilip, gün geçse,
Aradan yedi yıl geçse,
Ayçürök doğurur ya.
Erkek olmayıp kız olursa,
Dört tür malı saçalım,

Kaçalı anan kañgırap.
Egerde erkek uul bolso,
Çokmor kılıp alalık,
Kayrandan kalgan belek dep,
Andan kiyin balanı
Karaan kılıp kalalık,
Curt büldürgön Kançoro,
Törönü soygon bu çoro

Kaçalım sonra başıboş.
Eğer erkek oğul olursa,
Topuz edip alalım,
Azizden kalan yadigâr diye,
Ondan sonra çocuğu
Dayanak edip kalalım,
Yurt yıkan Kançoro,
Beyi boğazlayan bu çora,

Curt büldürgön kuu çoro,
Kerişti kenen salarbız,
Cetim cürüp cetilse,
Anan cerge kirsin Kançoro,
Cetkileñ bir kek alarbız!
Acalduubuz ölörbüz,
Kadır Alla cazganın
Kaalaganın körörbüz,
Bu kan bolgon eken Kançoro
Ceti cıl kaarın körörbüz,
Törölüü kırgız kayran curt
Töröbüzdön ayrılıp,
Tentiybiz kayda kaygırıp?
Aytılgan kırgız eliñdin
Kançoro kaarduu boldu dep
Ayrılabız Ala-Too,
Arkaygan kayran cerimden,
Çatak kılbay, çır kılbay
Ceti cıl çıdap turalı,
Ceti cılda kelbese,
Argın, kırgız kayran curt
Anan Kuday berbese,
Cılgınduu, Keñ-Kol, keñ Talas buttayıñ buzup iyse da
Meken kılıp neteli,
Andan kiyin keteli».
Akcoltoy aba munu aytıp,
Kançoro kan bolgon soñ,
Degenine könölük,
Aytkan alım cardıgın

Yurt yıkan kurnaz çora,
Kavgayı enine boyuna salarız,
Yetim yürüyüp yetişirse,
O zaman yere girsin Kançoro,
Tam bir öç alırız!
Eceli gelenimiz ölürüz,
Kadir Allah'ın yazdığını,
Dilediğini görürüz,
Bu han olmuş ya Kançoro,
Yedi yıl kahrını görürüz,
Beyli Kırgız, zavallı yurt,
Beyimizden ayrılıp,
Nereye sürünürüz kederlenip?
Adı anılan Kırgız elinin
Kançoro'su kahırlı oldu diye
Ayrılırız Ala-Too'dan,
Sıradağlı aziz yerimden,
Kavga etmeden, çıngar çıkarmadan
Yedi yıl sabredip duralım,
Yedi yılda gelmezse,
Argın, Kırgız, zavallı yurt,
Sonra Tanrı vermezse,
Cılgındı, Ken-Kol, geniş Talas Bacak kadar yavrunu ezse de
Mesken edip nidelim,
Ondan sonra gidelim».
Akcoltoy ağa bunu söyleyip,
Kançoro han olduktan sonra,
Dediğine boyun eğelim,
Buyurduğu haraç fermanını

Takır koyboy berelik».
El çurkurap, akıl dep,
Munun atası baatır Kutibiy
Oşpur kalmak uulu eken,
Kara kökcal baatırga
Ordo buzup, olco kılıp,
Orçun cerge çır salıp,
Oyron Manas kökcalga
Kırk çoronun mıktuusu
Kutubiy balban al eken,

Too cogolgon urçuktan,
Tomuraygan tumşuktan,
Çölkö-Mazar oyunan,
Kayıp-Kırdın boyunan,
Kuday kılgan ubara
Kezikken eken baatırga
Altı Kızır dubana,
Aytkan eken Manaska
Kul eerçitken balanın,
Altı şerdin kencesi
Aldanın süygön mendesi,
Ayttım uşul bilip al,
Ayttım kankor tilimdi al,
Oşpur atın coyuñuz,
Kutubiy atka koyuñuz,
Kutubiy cürüp kat biler,
Kudaydın atın cat biler,
Bu ukçu aytkan sözümö,
Uşul aman bolso, Kutubiy
Muraa bolor özüñö.
Bul Kutubiy kıraanıñ
Buzuku sözgö tutulbas,
Buudanım, senden buzulbas.
Ukumunan tukumu
Artındagı baldarga,
Tukumga kalgan candarga,
Üzülgönüñ köp ular,
Çaçılganıñ köp cınar,

Hiç eksiksiz verelim».
El çığrışıp, akıl diye,
Bunun babası bahadır Kutubiy
Oşpur Kalmuk'un oğlu imiş,
Kara gök yeleli bahadıra
Orda bozup, ganimet edip,
Önemli yere çıngar salıp,
Yaman Manas gök yeleliye
Kırk çoranın yiğidi
Kutubiy pehlivan o imiş,

Dağın yittiği burundan,
Yumru yumru çıkıntıdan,
Çölkö-Mazar ovasından,
Kayıp-Kır'ın boyundan,
Tanrı'nın verdiği meşakkatle
Rast gelmiş bahadıra
Altı Hızır derviş,
Söylemiş Manas'a:
Kulun yanına kattığı çocuğun,
Altı aslanın küçüğü,
Allah'ın sevdiği kulu,
Dedim işte, bilesin,
Dedim hunhar, sözümü tut,
Oşpur adını kaldırınız,
Kutubiy adını koyunuz,
Kutubiy yürür, yazı bilir,
Tanrı'nın adını ezber bilir,
Kulak ver söylediğim söze,
Bu sağ olursa, Kutubiy
Dayanak olur sana.
Bu Kutubiy şahbazın
Fesat söze kapılmaz,
Küheylanım, senden dönmez.
Soyundan sopuna,
Ardındaki çocuklara,
Soya kalan canlara,
Kopanını çokça ular,
Saçılanını çokça derler,

Öçkön otuñ tamızar,
Ölgön canıñ tirgizer,
Ketkeniñdi keltirip,
Kemigiñdi tolturup,
Sarı adırmak bel bolot,
Tübü uyutkuluu el bolot,
Muraaga kalgan Kutudan
Keçee toyuna tokson soydurgan,
Ar sınçı körüp caktırıp,
Atın Akcoltoy dep koydurgan.

Sönen ateşini tutuşturur,
Ölen canını diriltir,
Gideni getirip,
Eksiğini doldurup,
Sarı kırlara bel olur,
Kökü mayalı el olur,
Yadigâr kalan Kutu'dan
Dün toyunda doksan kestiren,
Her sınayan görüp beğenip,
Adını Akcoltoy diye koyduran.

Akılga dıykan daanası,
Kutmanduu kutu balası,
Kuu akılduu Akcoltoy
Munun akılmanın karaçı,
Ak sakalduu karganı,
Uzak caşap barganı,
Erenderin, şerlerin,
Akılga dıykan erlerin,
Cıyıp alıp Akcoltoy,
Ar akılı san koldoy,
Tilge çeçen Akcoltoy,
Kara tilin kayragan
Kaçırsa sözdön taybagan,
Bozala celek tuu bolup,
Karçıgaday kamıngan,
Kayıptan akıl tabılgan,
Cügürmö çeçen er ele
Atı ugulgan aalamga,
Akılı çıkkan dalayga,
Közü körgön alıstan
Köp cagınan baykasa,
Cetkileñ eken Akcoltoy
Ceke çıkkan carıştan.
Ayzakerden Akcoltoy
Iktuulugu dagı bar,
Coonun aybın bilgen abıdan Kerüügö
kırgız konuptur,
Mıktuulugu dagı bar.

Akıl tarlasının seçkini,
Kutlu Kutu'nun oğlu,
Kurnaz akıllı Akcoltoy,
Şunun bilgeliğine bak hele,
Ak sakallı ihtiyarı,
Uzun yaşayıp varanı,
Erenlerini, aslanlarını,
Akılca zengin erlerini,
Toplayıp alıp Akcoltoy,
Her aklı sayısız ordu gibi,
Dilde usta Akcoltoy,
Kara dilini bileyen,
Saldırınca sözden şaşmayan,
Boz ala flamalı tuğ olup,
Atmaca gibi davranan,
Gaipten akıl bulunan,
Seğirtken usta dilli er idi,
Adı duyulmuş âleme,
Aklı yayılmış nicesine,
Gözü görür uzaktan,
Çok yönden bakılırsa,
Kâmil imiş Akcoltoy,
Tek çıkmış yarıştan.
Mızrakçılardan Akcoltoy'un
Ustalığı dahi var,
Düşmanın hilesini iyice bilen Yamaca
Kırgız konmuş,
Yiğitliği dahi var.

	Kara tilin kayragan,	*Kara dilini bileyen,*
	Kan aldında sayragan,	*Han önünde şakıyan,*
	Kadimki çeçen Akcoltoy	*Bildik usta dilli Akcoltoy,*
	Ötkörö kepti kılbagan,	*Sözü aşırıya vardırmayan,*
	Öksüp ketken köp eldi	*Hıçkırıp giden çok eli*
206290	Kaçtırbastan bozdurbay,	*Kaçırtmadan, inletmeden,*
	Tuş-tuş cakka tozdurbay,	*Dört bir yana dağıtmadan,*
	Kıylasın talap alıñar,	*Çoğunu yağma edin,*
	Kırgızdı tosup kaldı ele.	*Kırgız'ı durdurup kalmıştı.*
	Tobuna müşkül salıñar,	*Topuna müşkül salın,*
	Akcoltoy oozun tıygıça,	*Akcoltoy ağzını yumana dek,*
	Kuday betin körgözbö,	*Tanrı yüzünü göstermesin,*
	Asmanga uçup topurak,	*Göğe uçup toz toprak,*
	Asker kaynap topurap,	*Asker kaynayıp kaynaşıp,*
	Baraban ünü bapıldap,	*Davul sesi gümbürdeyip,*
206300	Keriney ünü takıldap,	*Boru sesi takırdayıp,*
	Çıkıroon tartıp keñ maydan,	*Çığlık koparıp geniş meydan,*
	Çımçık uçpas keñ saydan,	*Kuş uçmaz geniş vadiden,*
	Añıraygan keñ saydan,	*Apaçık yatan geniş vadiden,*
	Çoñ-Cılgındın oyunan,	*Çon-Cılgın'ın ovasından,*
	Keñ özön Talas boyunan,	*Geniş vadi Talas boyundan,*
	Bar-Köldün mañday cagınan,	*Bar-Köl'ün karşı yakasından,*
	Baatır Manastın saygan bagınan,	*Bahadır Manas'ın diktiği bağdan,*
	Darbazaluu ordodon,	*Kapılı ordadan,*
	Çaçıkeydin korgondon,	*Çaçıkey'in kalesinden,*
206310	Törт-Küldün tömön cagınan,	*Tört-Kül'ün aşağı yanından,*
	Törö Bakaydın salgan bagınan,	*Bey Bakay'ın kurduğu bağdan,*
	Boy-boylogon çuu baştap,	*Naralı bir gulgule başlatıp,*
	Celektüü ayza alıptır,	*Flamalı mızrak almış,*
	Cer carılgan çuu bolup,	*Yer yarılırcasına gürültü olup,*
	Cedigerdin er Kıyaz	*Cediger'in eri Kıyaz*
	Dostum, cakşı keldiñ dep.	*Dostum, hoş geldin diye.*
	Kançoro kan küülönüp,	*Kançoro han coşup,*
	Er Kıyazga süylönüp,	*Er Kıyaz'a söylenip,*
	Kalıñ kara cediger,	*Kalabalık kara Cediger,*
206320	Koluñarga kubanam,	*Ordunuza sevinirim,*
	Kol bergeniñ er Kıyaz	*Ordu verdiğin er Kıyaz*
	Zoruñarga kubanam.	*Gücünüze sevinirim.*

	Keçikpey coluñ boluptur.	*Gecikmeden yolun açık olmuş.*
	Argın colgo konuptur,	*Argın yola konmuş,*
	Ayabay coluñ boluptur,	*Pek yolun açık olmuş,*
	Mıktı curt eleñ cediger	*Yiğit yurt idin Cediger*
	Bilgen çırdı kılıñar,	*Bildiğiniz kavgayı edin,*
	Kıyındap müşkül salıñar,	*Zorlayıp müşkül salın,*
	Kızıtalak kankordun	*Kahrolası hunharın*
206330	Topoloñun toz kılıp,	*Kargaşasını toza çevirip,*
	Toktotpoy talap alıñar,	*Durdurmadan yağma edin,*
	Coylop saldıñ cediger	*Yılan gibi sokuldun Cediger*
	Talastın kankor döösün	*Talas'ın hunhar devini*
	Cakındasa kırgızdın	*Yaklaşırsa Kırgız'ın*
	Caynata muşta meesin,	*Beynini dağıtırcasına yumrukla,*
	Toptotup tiy beesin,	*Toplayıp saldır kısrağına,*
	Beypaydı bekem salgıla	*Belayı sıkıca salın*
	Beesine kelse eesin,	*Kısrağına gelirse sahibini vur,*
	Çıgarıp ket bu curttun	*Çıkarıp git bu yurdun*
206340	Kapkaydagı keesin.	*Gizli saklı bütün varını.*
	Bulardın cerdegeni keñ Talas,	*Bunların yurt tuttuğu geniş Talas,*
	Celmayan, bilge cüktöp ket.	*Yel gibi mayaya yükleyip git.*
	Bulardın kökcal şeri er Manas, Olcogo	*Bunların gök yeleli aslanı er Manas,*
	bu curt kanışsın,	*Ganimete bu yurt doysun,*
	Sıyınganı Semetey,	*Sığındıkları Semetey,*
	Sırttan şeri Külçoro,	*Yavuz aslanı Külçoro,*
	Bu kuturma tiygen uşu curt,	*Bu kudurmuşluk değmiş şu yurt,*
	Tele zıñ-zıñ etip kenebeyt,	*Hep dimdik durur, aldırmaz,*
	Bul üçöönön başkanı	*Bu üçünden başkasını*
	Buçkagına teñebeyt,	*Tırnağına denk tutmaz,*
206350	Erdik menen kesirdi	*Yiğitlik ile kibri*
	Bularga bergen çenebey.	*Bunlara verilmiş ölçüsüz.*
	Mında kara eginden kürüç köp,	*Burada kara ekinden pirinç çok,*
	Unutkusuz iş bolsun.	*Unutulmaz iş olsun.*
	Kalayınan kümüş köp,	*Kalayından gümüş çok,*
	Boz koyondon tülkü köp,	*Boz tavşandan tilki çok,*
	Bosogo cıygan tülkü köp,	*Eşiğe yığılı tilki çok,*
	Kuturup ölgön bu curttun	*Kudurup ölen bu yurdun*
	Kiygeni tülkü kiş bolgon,	*Giydiği tilki, samur olmuş,*
	Semetey curtka baş bolgon,	*Semetey yurda baş olmuş,*

206360	Cabıla kir cediger,	*Hep birden gir Cediger,*
	Ordonu buzup dilde algın,	*Ordayı bozup altın al,*
	Oymok ooz, boto köz	*Yüksük ağızlı, ceylan gözlü*
	Oynogon kelin-kız, katın	*Oynayan gelin-kız, kadını*
	Tak olco kılıp miñdi algın,	*Tam ganimet edip binini al,*
	Kayrattuusun küm kılgın,	*Yüreklisini yerle bir et,*
	Er Semetey ölgöndö	*Er Semetey öldüğünde*
	Olcosun mınça aldık dep,	*Ganimetini bunca aldık diye,*
	Kalayıkka düñ kılgın.	*Halka nam sal.*
	Alal malduu cediger	*Helal mallı Cediger*
206370	Altı miñdin atı olcoñ.	*Altı binin atı ganimetin.*
	Arzıbagan camandar	*Değersiz kötüler*
	Altı cüzdön at algın,	*Altışar yüz at alın,*
	Cetkileñdüü köykaşka	*Yetkin seçkin yiğitler*
	Ceti miñden at algın,	*Yedişer bin at alın,*
	Cetalbagan camandar	*Erişemeyen kötüler*
	Ceti cüzdön at aydap,	*Yedişer yüz at sürüp,*
	Ceti-Özön atak ceriñe,	*Ceti-Özön namlı yerine,*
	Cediger bargın eliñe,	*Cediger, var git eline,*
	Alcıp kalgan çaldarın	*Bunamış ihtiyarlarını*
206380	Belinen karmap büktöp ket,	*Belinden tutup bükerek git,*
	Agar altın, ak kümüş	*Saf altın, ak gümüş*
	Eçen düynö, kalıñ mal	*Nice servet, yığın mal*
	Cediger curtuñ alışsın.	*Cediger yurdun alsın.*
	Esepsiz erdik kıldık dep,	*Hesapsız yiğitlik ettik diye,*
	Cer cerine cediger	*Yer yerine Cediger*
	Bir maktanıp barışsın.	*Bir övünüp varsınlar.*
	Bu kankordun aymagı	*Bu hunharın yöresi*
	Alganday tür bolsun,	*Yağmalanmış hâle gelsin,*
	Door-kıyamat mendege	*Devr-i kıyamete dek kula*
206390	Kankordon kalgan belgiler	*Hunhardan kalan nişanlar*
	Örttögöndöy tüz bolsun,	*Yakılmış gibi dümdüz olsun,*
	Cagıluu otun öçürgün,	*Yanan ateşini söndür,*
	Sözgö kelbes can bolso,	*Söze gelmez can olursa,*
	Teskeri tentek can bolso,	*Ters, azgın can olursa,*
	Bu düynödön ketirgin.	*Bu dünyadan gönder.*
	Capanı caman salgıla,	*Kıyımı fena salın,*
	Cardık kıldım cediger,	*Ferman ettim Cediger,*

Caynatıp çaap algıla!
Ereniñ altın bil algan,
Miñdey kızıl nar aydap,
Ar kuyrugun örgülö,
Altın menen kümüşün
Kömürdöy çaçıp körgülö.
Olco kübüñ uşunday.
Nası ümüt kuru kalbasın
Baldardan öödö bergile,
Baldarda olco alışsın,
Koluna tiygen altındı
Cañgakka barıp satışsın,
Oyun salıp al baldar
Talaaga barıp atışsın.

Baştan başa vurup alın!
Erlerin altın külçe alsın,
Bine yakın kızıl deve sürüp,
Her kuyruğunu örün,
Altın ile gümüşünü
Kömür gibi saçıp görün.
Ganimet payın böyledir.
Nasibi, umudu boş kalmasın
Çocuklara bile fazlaca verin,
Çocuklar da ganimet alsın,
Eline geçen altını
Cevize varıp satsınlar,
Oyun kurup o çocuklar
Kıra varıp atışsınlar.

Kançoro kandın tuşunda
Tamaşa mınday boldu dep,
Kızıkka kıyla batışsın,
Erdigimdi körüşsün ,
Kargan kara cediger
Camandarı cakşısı,
Moldoloru bakşısı,
Balbandarı ereni,
Kiştelüüsü oñdoru,
Kiçinesi, çoñdoru,
Tereñ akıl karısı,
Tekşi curttun baarısı,
Curt çurkurap çuu bolsun,
Köz körgöngö sın bolsun,
Talaska müşkül çır bolsun,
Kulan uksa duu bolsun
Cedigerdin curtuna
«Kançoro kandın dooru» – dep, Bizdin
Kıyaz kandı cogotso,
Unutulgus kep bolsun»,
Dep, oşentip, Kançoro
Kaar salıp bakırıp,
Kan Kıyazın baş kılıp,
Kaltırbay curtun çakırıp,

Kançoro hanın devrinde
Eğlence böyle oldu diye,
Keyfe iyice dalsınlar,
Yiğitliğimi görsünler ,
Kocamış kara Cediger
Kötüleri, iyisi,
Mollaları, bahşısı,
Pehlivanları, ereni,
Samur kürklüsü, hasları,
Küçüğü, büyükleri,
Derin akıllı yaşlısı,
Tekmil yurdun hepsi,
Yurt çığrışıp gulgule olsun,
Göz görene ibret olsun,
Talas'a müşkül kavga olsun,
Kulan duysa uğultu olsun
Cediger'in yurduna
«Kançoro hanın devri» – diye, Bizim
Kıyaz hanı yitirirse,
Unutulmaz söz olsun»,
Deyip, böylece, Kançoro
Kahır salıp bağırıp,
Han Kıyaz'ı baş kılıp,
Bırakmadan yurdunu çağırıp,

Şıbıraşpay türtüşpöy
Açık kepten salışıp,
Oşo kezde Kançoro
Kürdölüü işi oñolup,
Küptü kiri cogolup,
Kalıptır çoro oñolup,
Abası kankor Semetey
Bu düynödön cogolup,
Küyükkön cürök basılıp,
Küptüsü çıgıp carılıp,
Çemen dartı cogolup,
Çenebey çoçkoñ oñolup,
Tilegeni kabılıp,
Kaalaganı tabılıp,
Abiyir küldöy cabılıp,
Kök kamanday çamınıp,

Fısıldaşmadan, itişmeden
Açık sözle konuşup,
O sırada Kançoro
Çetrefil işi yoluna girip,
İçindeki kir yok olup,
Kalmış çora düzelip,
Ağası hunhar Semetey
Bu dünyadan yok olup,
Yanık yürek yatışıp,
İçindeki ukde çıkıp yarılıp,
Çıban derdi yok olup,
Ölçüsüzce domuzun düzelip,
Dilediği kabul olup,
İstediği bulunup,
İtibarı her yanı kaplayıp,
Boz domuz gibi hamle edip,

El büldürüp, curt buzup
Buzuk cakka kamınıp,
Ee, kızıtalak Kançoro,
Başınan karı ketpegen,
Boz ala borçuk too emes
Bolbogurdu kördüñbü?
Ee, kalmaktan kelgen coo emes,
Öz bolotun mokotup,
Öz tuuganın cogotup,
Burulgan eken bıyıl tüş,
Özünün elin talatkan
Kılımda bolboyt uşul iş».
Kalıñ kara cediger
Akılmanı munu oylop:
«Kılımdan işin oñoltso,
Şaytan bolup kagışıp,
Tutkagı karmap aram kul,
Ayıldı çuuga salar dep,
Özünün kalkın minetti,
Bizdi kaydan ayar dep.
Mından beter bu çoro
Ayıldı buzgan kuu çoro,

El kırıp, yurt bozup
Fesat yana davranıp,
Ee, kahrolası Kançoro,
Başından karı eksilmeyen,
Boz ala sarp dağ değil
Şu olmazı gördün mü?
Ee, Kalmuk'tan gelen düşman değil,
Öz çeliğini körletip,
Öz kardeşini yok edip,
Dönmüş meğer bu yıl düş,
Kendi elini yağmalatan
Asırda olmaz böyle iş».
Kalabalık kara Cediger
Bilgesi şunu düşünüp:
«Asırda işini yoluna koysa,
Şeytan olup çarpışıp,
Nöbeti tutunca haram kul,
Köyü gulguleye salar diye,
Kendi halkına böyle etti,
Bizi nereden esirgesin diye.
Bundan beter bu çora
Köyü bozan kurnaz çora,

Mından artık müşküldü
Bizdin elge salar dep,
Kıltayçu bolsoñ okustan,
Kıcırlasa kokustan,
Bizdi da koşo soyor dep,
Kişi çeçkis oy kılıp,
Öz agasın öltürüp,
Kalıñ elin toy kılıp,
Kalayıkka kan bolup,
Cazat eken kanatın,
Karmatat eken bu çoçko
Bayagı camanattı adatın,
Munun karmagan kalkı çuu eken,
Bastırganı kır eken,
Bu kızıtalak Kançoro
Baykaganı çır eken.

Bundan büyük müşkülü
Bizim ele salar diye,
Sendelecek olsan ansızın,
Öfkelenirse kazara,
Bizi de birlikte boğazlar diye,
Kimsenin çözemeyeceği düşünce kurup,
Öz ağasını öldürüp,
Kalabalık elini toy edip,
Halka han olup,
Açar imiş kanadını,
Tutturmuş bu domuz
O eski kötü huyunu,
Bunun tuttuğu halkı gulgule imiş,
Yürüdüğü yer kavga imiş,
Bu kahrolası Kançoro
Gözettiği çıngar imiş.

Ez curtuna çoronun
Kılgan işi bul eken,
Akırı birdi körörbüz
Bul ayabagan şum eken.
Tiktegeni zaar eken,
Munun çamınganı kaar eken
Buzuktugu çirkindin
Çınkocoço bar eken,
Taruudan içi tar eken,
Kecigesi körceyip,
Aramdan tuugan can eken.
Öz agasın öltürüp,
Öz tuuganın kor kılgan,
Kaysı cerde bu kuldun
Kimge eldigi bar eken.
Caratılgan abıdan
Catkan Kuday kaar eken,
Bizdin er Kıyazga kay cerde
Tim ele buzugu turat özündö,
Tuugandıgı bar eken?
Uluk boldu Kançoro
Uruştu mıktap körörbüz,

Öz yurduna çoranın
Ettiği iş bu imiş,
Sonunda bir şey görürüz
Bu acımasız bir şum imiş.
Bakışı zehir imiş,
Bunun hamlesi kahır imiş
Fesatlığı kahrolasının
Çınkoco kadar var imiş,
Darıdan içi dar imiş,
Ensesi kabarık,
Haramdan doğma can imiş.
Öz ağasını öldürüp,
Öz kardeşini hor kılan,
Hangi yerde bu kulun
Kime yurttaşlığı var imiş.
Yaratılmış besbelli
Tanrı'nın yatan kahrı imiş,
Bizim er Kıyaz'a hangi yerde
Öylece fesadı durur özünde,
Akrabalığı var imiş?
Ulu oldu Kançoro
Savaşı adamakıllı görürüz,

Acalduubuz ölörbüz,	*Eceli gelenimiz ölürüz,*
Kançoro emes şum çoro,	*Kançoro değil, şum çora,*
Kara coltoy bu çoro.	*Kara uğursuz bu çora.*
Erteñ uluk nan bolso,	*Yarın ulu han olursa,*
Kalk başkarıp, curt kütsö,	*Halk yönetip, yurt beklerse,*
Aşkere tereñ oy-oylop,	*Aşikâr derin düşünüp,*
Kan bolom dep minetse,	*Han olacağım diye böyle ederse,*
Kapır kesiri kalıñ kul eken, Cılgınduu,	*Kâfir kibri bol bir kul imiş, Cılgındı,*
Keñ-Kol, keñ Talas	*Ken-Kol, geniş Talas*
Arkı atası Akbaltay	*Öte atası Akbaltay*
Arıslan Çubak uulu eken,	*Arslan Çubak oğlu imiş,*
Ay-aalamga çır salgan	*Ay-âleme kavga salan*
Tuulgan bala bul eken,	*Doğma çocuk bu imiş,*
Öz agasın öltürgön	*Öz ağasını öldüren*
Kara saat bul eken.	*Kara uğursuz bu imiş.*
Ceti özöndö cediger	*Yedi vadide Cediger*
Erteñki kündö çır kılsa	*Yarınki günde kavga ederse*
Kerikke koşun artat ko,	*Kerik atına koşun yükler ya,*
Kerineyin tartat ko,	*Borusunu çalar ya,*
Kesiri kalıñ çunaygır	*Kibri bol dik kafalı*
Keregege butun artat ko,	*Keregeye ayağını atar ya,*
Bilgen çırın kılat ko,	*Bildiği kavgayı eder ya,*
Ceti-Özöndö cediger,	*Ceti-Özön'de Cediger,*
Bizdi akırı Kuday urat ko,	*Bizi sonunda Tanrı çarpar ya,*
Kaarluu kıyın şer eken,	*Kahırlı zorlu aslan imiş,*
Kaltırbay curttu kırat ko,	*Bırakmadan yurdu kırar ya,*
Aldatıp salıp bu kulga	*Aldatılıp bu kula*
Bizdin Kıyazdı Kuday urat ko,	*Bizim Kıyaz'ı Tanrı çarpar ya,*
Bizdin kalıñ cediger	*Bizim kalabalık Cediger*
Bir azaptı tartat ko,	*Bir azabı çeker ya,*
Bu kuturgan çoronun	*Bu kudurmuş çoranın*
Kuykumu turat közündö,	*Sinsiliği durur gözünde,*
Munun kultuldak turat sözündö,	*Bunun kaypaklığı durur sözünde,*
Munun çaarı turat közündö,	*Bunun hışmı durur gözünde,*
Cabılıp ketsin Kançoro	*Toptan yıkılsın Kançoro*
Çatagı turat özündö.	*Kavgası durur özünde.*
Munun çalgayı turat közündö,	*Bunun yamukluğu durur gözünde,*
Cañcalı turat kolunda,	*Cengi durur elinde,*

Munun çatagı turat oyunda,
Çabışpay bul kul kalabı,
Munun çalgayı turat boyunda».
Ak sakalduu karganı
Şıbıraşıp süylöşüp,
Şıñkıldaşıp türtüşüp,
Baş çaykaşıp boy-boylop.
Kırgız catar bel ele,
Manastın uulu Semetey
Kırgızga tutka er ele.
Telegeyi teñ ele,
Için körsöñ cön ele
Cer cüzünön keñ ele,
Alda mazar salbagan
Kırgız turmak kılımga,
Kılım emes urumda,
Kulagı ukkan elinde,
Közü köp körgön cerinde,

Bunun kavgası durur fikrinde,
Vuruşmadan bu kul kalır mı,
Bunun yamukluğu durur boyunda».
Ak sakallı ihtiyarlar
Fısıldaşıp konuşup,
Kıkırdaşıp itişip,
Baş sallayıp vay vay edip.
Kırgız'ın yattığı bel idi,
Manas'ın oğlu Semetey
Kırgız'a direk er idi.
Her yanı denk idi,
İçini görsen dosdoğru idi
Yeryüzünden geniş idi,
Allah'ın türbe kurmadığı
Kırgız şöyle dursun, âleme,
Âlem değil, Urum'da,
Kulağı duyan elinde,
Gözü çok gören yerinde,

Ukuruk kayrar kalbagan.
El çegesi şer ele
Egem taalam caratıp,
Emi kırgız uuluna
Kolgo berbeyt tegele,
Munun tünöp ötkön cerine
Tüptüü çınar tal bütkön,
Munun tübünön Aldam car bütkön.
Kep aytuuga şaylanıp,
Munun konup ötkön cerine
Koroodoy terek ornogon,
Nak kayaşa kılgan duşmandın
Egerde eki bolbogon.
Egizge tiydi bul Çoro
Egerde oñboyt eken dep,
Er kutkulap, curt buzup,
Emgekke salar beken dep,
Cedigerdin baarısın
Uuga salar beken dep,
Ayıkpagan çoñ müşkül

Kement çevirecek kimse kalmamış.
Elin perçini aslan idi
Rabbim Teâlâ yaratıp,
Artık Kırgız oğluna
Ele hiç vermez böylesini,
Bunun geceleyip geçtiği yerde
Köklü çınar, söğüt bitmiş,
Bunun dibinden Allah'ım yâr olmuş. *Söz*
söylemeye hazırlanıp,
Bunun konup geçtiği yerde
Ağıl kadar kavak kök salmış,
Tam karşı koyan düşmanın
Asla ikincisi olmamış.
İkize dokundu bu Çora
Asla onmaz imiş diye,
Er kışkırtıp, yurt bozup,
Zahmete salar mı ki diye,
Cediger'in hepsini
Ava salar mı ki diye,
Dinmeyen büyük müşkül

Çuuga salar beken dep
Bu cedigerdin baarısın
Suuga salar beken dep,
Adam bilgis, curt körgüs
Duuga salar beken dep,
Kançoro boldu atagı,
Aalamga tier çatagı,
Çatak kılbay catarbı?»
Kalıñ kara cediger –
Cedigerdin baarısı,
Caşı menen karısı,
Artın oylop, duu kılıp,
Oy-oyloşup, çuu kılıp,
Aram sanap çorodon
A cediger turdu ele.
Cediger oozun cıygıça
Kançoro çıktı bakırıp,
Kaltırbay eldi çakırıp,
Kaarlanıp çamınıp
Kara coltoy çorogo,

Gulguleye salar mı ki diye
Bu Cediger'in hepsini
Suya salar mı ki diye,
İnsan bilmez, yurt görmez
Kargaşaya salar mı ki diye,
Kançoro oldu adı sanı,
Âleme değer kavgası,
Kavga etmeden yatar mı?»
Kalabalık kara Cediger –
Cediger'in hepsi,
Genci ile yaşlısı,
Sonunu düşünüp, uğuldayıp,
Düşünüşüp, çığrışıp,
Çoradan kötülük sezip
O Cediger durmuştu.
Cediger ağzını toplayana dek
Kançoro çıktı bağırıp,
Bırakmadan eli çağırıp,
Kahırlanıp hamle edip
Kara uğursuz çoraya,

Kayıptan akıl tabılıp
Açuulanıp söz baştap,
Çamınganda Kançoro,
Kulcuñdagan kuturgur
Catkan buzuk al çoro
Kınsız kılıç baylanıp,
Cay caragın caylanıp,
Kara közün kan çalıp,
Aybat salıp bakırdı,
Kalıñ kara cediger
Kalbay kel dep çakırdı,
Çogulmanın sazına
Çoguu cıyın kılıñar,
Tapkıçtaşıp tabıñar
Karıyası Bakay kan
Bakay kandı çabıñar,
Sakalı kuuday agında
Saparı çukul barında,

Gaipten akıl bulunup
Öfkelenip söze başlayıp,
Hamle ettiğinde Kançoro,
Kasılıp duran kudurmuş
Yatan fesat o çora
Kınsız kılıç kuşanıp,
Cenk silahını takınıp,
Kara gözünü kan bürüyüp,
Heybet salıp bağırdı,
Kalabalık kara Cediger
Kalmadan gel diye çağırdı,
Çogulma'nın sazlığına
Toplu toplantı edin,
Bulup buluşturun çareyi
İhtiyarı Bakay han
Bakay hanı vurun,
Sakalı kuğu gibi ağarmışken
Seferi yakın iken,

Kuzgunday közü kızardı
Kuuday sakal uzarıp,
Közü kalgan iriñdep,
Köödönü kalgan kirildep,
A kızıtalak kan Bakay
Körgö başı kirgiçe,
Cerge canı tiygiçe,
Cetkileñ akıl oylogon,
Buzuktugun koybogon,
Kıyla buzuk Bakayda
Taap şorun keremin,
Cazasın özüm beremin,
Içkıntıp belin büktöyün,
Sarı atanga cüktöyün,
Kaynatıp şorun arttıram,
Seksen şıktuu balbanga
Kökbörü kılıp Bakaydı
Cumada üç col tarttıram,
Eselekke talatam,
Akıl berbey Bakayga

Kuzgun gibi gözü kızardı
Kuğu gibi sakalı uzayıp,
Gözü kalmış irinlenip,
Göğsü kalmış hırıldayıp,
O kahrolası han Bakay
Mezara başı girene dek,
Yere canı değene dek,
Yetkin akıl düşünen,
Fesatlığını bırakmayan,
Nice fesat Bakay'da
Çilesini bulup görürüm,
Cezasını kendim veririm,
İnleterek belini bükeyim,
Sarı iğdiş deveye yükleyeyim,
Kaynatıp çilesini artırırım,
Seksen hevesli pehlivana
Kökbörü edip Bakay'ı
Haftada üç kez çektiririm,
Ahmaklara yağmalatırım,
Bakay'a aman vermeden

Tirüülüktön cadatam,
Kartayganda Bakaydın
Esebin özüm tabamın,
Ezelki cinin kagamın,
Aylasın artık kılarmın,
Esirip ölbös Bakaydı
Eptep başın alarmın,
Korduktu koydoy salamın,
Al Ayçürök dolunu
Bu – Manastın tukumu
Koyboy curtun cıyamın,
Taş talkan kılıp kıramın,
Kılpıldagan kapırdın,
Öz bilgenim kılamın.
Kalıñ kara cediger,
Kalbay kel» – dep bakırıp, Körbödü
bele çatagın,
Kaarluusun çakırıp,

Yaşamaktan bezdiririm,
Kocamışken Bakay'ın
Hesabını kendim görürüm,
Ezelî cinini silkerim,
Çaresini iyice tüketirim,
Azıp da ölmez Bakay'ın
Bir yolunu bulup başını alırım,
Horluğu koyun gibi salarım,
O Ayçürök huysuzu
Bu – Manas'ın soyudur
Bırakmadan yurdunu toplarım,
Taş talkan edip kırarım,
Süzülüp duran kâfirin,
Kendi bildiğimi yaparım.
Kalabalık kara Cediger,
Kalmadan gel» – diye bağırıp, Görmedi
mi kavgasını,
Kahırlısını çağırıp,

Mına oşondo Kançoro
Kalbay kel dep çakırıp,
«Cedigerdin er Kıyaz
Ereniñ mında turasıñ,
Ayla tapkıç akılman
Bereniñ mında turasıñ,
Belsenip coogo kirüüçü
Kalıñ kara cediger
Kanıñ mında turasıñ,
Kalıñ eskirtip curt bilgen Kançası birdey kırılıp,
Baarıñ mında turasıñ,
Körögöç curt baarıñar,
Uzun kulak sarıñar,
Ukumsuz bilçü mıktuuñar,
Buzulup bıt-bıt ayılı,
Azga bilçü mıktuuñar,
Keñ kökürök şeriñer,
Buttayıñ otko küysö da
Muñaybagan eriñer,
Burulup beri keliñer,
Cobolonbos şeriñer,
Colgo ak coltoy eriñer,
Conduu kara cediger,
Colborsum beri keliñer.
Kançoro kandın kebine

İşte o zaman Kançoro
Kalmadan gel diye çağırıp,
«Cediger'in eri Kıyaz
Erenin, burada dursun,
Çare bulucu bilge
Yiğidin, burada dursun,
Bel bağlayıp düşmana giren
Kalabalık kara Cediger
Hanın, burada dursun,
Çoktan beri yurdu bilen Nicesi birden kırılıp,
Hepiniz burada dursunuz,
Uzak gören yurtsunuz hepiniz,
Uzun kulaklı bilmişleriniz,
Öğrenmeden bilen yiğitleriniz,
Bozulup paramparça köyü,
Azdan anlayan yiğitleriniz,
Geniş göğüslü aslanlarınız,
Bacak kadar yavrun ateşte yansa da
Yılmayan erleriniz,
Dönüp beri gelin,
Sarsılmaz aslanlarınız,
Yolda ak uğurlu erleriniz,
Sırtı pek kara Cediger,
Kaplanım, beri gelin.
Kançoro hanın sözüne

Kalık ınana beriñer,
Kanıñ aytat emi söz
Kalayık emi körüñör,
Kalık başkargan Kançoro
Kançoronun atagın,
Bilesiñ go kalıñ curt,
Ayçürök dolu çatagın.
Kıyaz kan albay catarbı,
Al Ayçürök katından,
Suluu atalgan atagın,
Cergelüü kırgız salışkan
Aluuçu Toltoy kan bolgon

Halkça inanıverin,
Hanınız söyler şimdi söz
Halk, şimdi görün,
Halkı yöneten Kançoro
Kançoro'nun namını,
Bilirsin ya kalabalık yurt,
Ayçürök huysuzun kavgasını.
Kıyaz han almadan yatar mı,
O Ayçürök kadının,
Güzel diye anılan namını,
Yerli Kırgız'ın vuruştuğu
Alacak olan Toltoy han idi

	Küyüp ölgön kuturgur,	*Yanıp ölen kudurmuş,*
	Külçorodon cay bolgon,	*Külçoro'dan yerini bulan,*
	Ötkön bir iş cayınan,	*Geçmiş bir işin yüzünden,*
206700	Ayçürök dolu ayınan,	*Ayçürök huysuzun yüzünden,*
	Eçen koco, kan ölgön,	*Nice hoca, han öldü,*
	Eñişken candın baarı ölgön,	*Güreşen canın hepsi öldü,*
	Momundan neçen can ölgön.	*Masumdan nice can öldü.*
	Boolanıp ayza cıyılıp,	*Bağlanıp mızrak yığılıp,*
	Tölök baştap karıya	*Tölök başta olmak üzere ihtiyarlar*
	Çaçılıp ketken emespi	*Saçılıp gitmedi mi*
	Cediger curttun ayılı,	*Cediger yurdunun köyü,*
	Cesir kalıp zayıbı,	*Dul kalıp kadını,*
	Çıkpay kalgan belgisiz	*Çıkmaz olmuş, belirsiz*
206710	Cedigerdin dayını	*Cediger'in haberi*
	Cergede kalgan taldarı,	*Yerinde kalan söğütleri,*
	Cetim kalıp baldarı,	*Yetim kalıp çocukları,*
	Kırılıp kança kandarı,	*Kırılıp nice hanları,*
	Mañdaylaşa kelgende	*Yüz yüze geldiğinde*
	Kırıldı kıyla canıñar	*Kırıldı nice canınız*
	Dolu Çürök alam dep,	*Huysuz Çürök'ü alırım diye,*
	Kırgın bolduñ baarıñar	*Kırgına uğradınız hepiniz*
	Kezetiñ keldi çırıñdı	*Sıran geldi, kavganı*
	Kılbaysıñbı cediger,	*Etmez misin Cediger,*
206720	Koluña tüşkön duşmandı	*Eline düşen düşmanı*
	Kırbaysıñbı cediger,	*Kırmaz mısın Cediger,*
	Artıkça tak çoñ müşkül	*Fazlasıyla tam büyük müşkülü*
	Salbaysıñbı cediger,	*Salmaz mısın Cediger,*
	Ölgöndördün çın kegin	*Ölenlerin gerçek öcünü*
	Albaysıñbı cediger,	*Almaz mısın Cediger,*
	Kezegiñ keldi koluña	*Sıra geldi eline*
	Körböysüñbü cediger,	*Görmez misin Cediger,*
	Kankordun katın, baldarın	*Hunharın karısını, çocuklarını*
	Botodoy közün caynatıp,	*Deve yavrusu gibi gözlerini süzdürüp,*
206730	Bölböysüñbü cediger,	*Bölüşmez misin Cediger,*
	Kaalaganın Kançorogo	*Dilediğini Kançoro'ya*
	Berbeysiñbi cediger,	*Vermez misin Cediger,*
	Kanıñ aytkan carlıkka	*Hanının buyurduğu fermana*
	Könböysüñbü cediger,	*Uymaz mısın Cediger,*

	Sansız düynö köp olco	*Sayısız servet, çok ganimet*
	Tappaysıñbı cediger,	*Bulmaz mısın Cediger,*
	Semetey kandın ordosun	*Semetey hanın ordasını*
	Çappaysıñbı cediger,	*Vurmaz mısın Cediger,*
	Kaydagı cinin kırgızdın	*Nerdeki cinini Kırgız'ın*
206740	Kakpaysıñbı cediger,	*Silkmez misin Cediger,*
	Kaarduu müşkül, çoñ kırgın	*Kahırlı müşkül, büyük kırgın*
	Çın talaşsa cesiriñ,	*Gerçekten çekişirse dul kadının,*
	Salbaysıñbı cediger,	*Salmaz mısın Cediger,*
	Cana kaarduu katın Ayçürök	*Yine kahırlı kadın Ayçürök*
	Ceti-Özöndö ayılıñ,	*Ceti-Özön'de köyün,*
	Olco kılıp dolunu	*Ganimet edip huysuzu*
	Albaysıñbı cediger,	*Almaz mısın Cediger,*
	Cer-ceriñe maktanıp,	*Yer yerine övünüp,*
	Munun ülkön toyun çuu turup,	*Bunun ulu toyunu velveleyle, Sığdığın*
	Batkanıñ kanday e, Kıyaz?	*nasıl e, Kıyaz?*
206750	Kılbaysıñbı cediger,	*Etmez misin Cediger,*
	Ceti-Özöndön koyboy curt	*Ceti-Özön'den bırakmadan yurt*
	Cıybaysıñbı cediger,	*Toplamaz mısın Cediger,*
	Sandagan maldı toy kılıp,	*Sayısız malı toy edip,*
	Koygonuñ kanday e, Kıyaz?	*Koyduğun nasıl e, Kıyaz?*
	Soyboysuñbu cediger.	*Kesmez misin Cediger.*
	Ike kıyıp Kıyazga	*Nikâh kıyıp Kıyaz'a*
	Koyboysuñbu cediger.	*Koymaz mısın Cediger.*
	Ak seldeçen kocoñdu,	*Ak sarıklı hocanı,*
	Dars okugan moldoñdu,	*Ders okuyan mollanı,*
206760	Uça aluuçu karıñdı,	*Uça payı alan ihtiyarını,*
	Uska bilçü baarıñdı,	*Usul bilen hepinizi,*
	Cıybaysıñbı cediger,	*Toplamaz mısın Cediger,*
	Uluguñar Kıyazga	*Ulunuz Kıyaz'a*
	Çap ikeni uşuntip,	*Tez nikâhı böylece,*
	Kıybaysıñbı cediger!	*Kıymaz mısın Cediger!*
	Kündöy suluu çüröktü,	*Gün gibi güzel Çürök'ü,*
	Küyütü artın dümöktü,	*Derdi ardı sıra bela olanı,*
	Çüröktün cayı uşunday.	*Çürök'ün hâli böyledir.*
	Ak emçegin bulaytıp,	*Ak memesini salındırıp,*
206770	Arkarday tañın kılaytıp,	*Dağ koyunu gibi endamını gösterip,*
	Altımış balban, seksen er	*Altmış pehlivan, seksen er*

	Ortosuna aydatıp,	*Ortasına sürdürüp,*
	Kulak ugup, köz körgön,	*Kulak duymuş, göz görmüş,*
	Körgö elge sın kılıp,	*Gören ele ibret kılıp,*
	Ayçüröktün başına	*Ayçürök'ün başına*
	Curt körgüsüz müşkül çır kılıp,	*Yurdun görmediği müşkül kavga edip,*
	Albaysıñbı cediger!	*Almaz mısın Cediger!*
	Ayçürök suluu kapırıñ,	*Ayçürök güzel kâfirin,*
	Kançoro aytkan akılıñ,	*Kançoro'nun dediği aklın,*
206780	Er kargış tiygen er Kıyaz,	*Er bedduası değmiş er Kıyaz,*
	Kaalasa senin katınıñ.	*Dilersen senin karındır.*
	Çındaganda öz zaybıñ,	*Gerçekte öz kadının,*
	Talaşıp cürüp Talastan	*Çekişe çekişe Talas'tan*
	Tartıp algan zayıbıñ.	*Çekip aldığın kadının.*
	Kızık oyun, çoñ toygo	*İlginç oyun, büyük toya*
	Kızday körüp Çüröktü	*Kız gibi görüp Çürök'ü*
	Catkanıñ kanday e, Kıyaz?	*Yattığın nasıl e, Kıyaz?*
	Kan kötörüp çoronu	*Han kaldırıp çorayı*
	Kızık oyun tamaşa	*İlginç oyun, eğlence*
206790	Toygonuñ kanday e, Kıyaz?	*Doyduğun nasıl e, Kıyaz?*
	Ordo utup tak minip,	*Orda kazanıp tahta binip,*
	Çoñ döölötkö kerilip,	*Büyük devlete kurulup,*
	Batkanıñ kanday e, Kıyaz?	*Sığdığın nasıl e, Kıyaz?*
	Çoñ tamaşa keñ cırgal	*Büyük eğlence, geniş sefa*
	Catkanıñ kanday e, Kıyaz?	*Yattığın nasıl e, Kıyaz?*
	Oydologon kapırdı,	*Kıvır kıvır oynayan kâfiri,*
	Al Ayçürök katındı	*O Ayçürök kadını*
	Aytkanım uşul bilip al,	*Dediğim budur, bilesin,*
	Er eleñ Kıyaz, tilimdi al!	*Er idin Kıyaz, sözümü tut!*
206800	Ayçüröktü alganda,	*Ayçürök'ü aldığında,*
	Aylıña alıp barganda	*Köyüne alıp vardığında*
	Calgız katın cakalap,	*Tek kadın yaka paça edip,*
	Cardı buzup ciberbes,	*Duvarı yıkıp gidermez,*
	Çatak kılıp bir katın	*Kavga edip bir kadın*
	Maldı buzup ciberbes,	*Malı bozup dağıtmaz,*
	Eki tizgin, bir çılbır	*İki dizgin, bir yular*
	Katın debey Çüröktün	*Kadın demeden Çürök'ün*
	Kak koluna beriñiz,	*Tam eline veriniz,*
	Kıltıldagan kapırdın	*Süzülüp duran kâfirin*

Degenine könüñüz,
Aytkan işin kılıñız,
Ceñe algan dolu katınga
Ceti cıl mezgil ötküçö
Degenin kılıp turuñuz,
Altındatıp tak salıp,
Aylana çınar bak sayıp,
Tal bürdöböy kalbasın.
Bulbul deçü türlüü çımçıktar
Kokustan köönün oorutsañ,
Munarda takşıp sayrasın,
Kara coltoy kapırdın,
Kaarduu Çürök katındın,
Içinde kegi kalbasın.
Ar çınardın tübünön
Bulak kaynap taşısın,
Ar çınardın üstündö
Muñduu candar sayrap tañşısın, Sıpaa suluu kapırdın,
Munu ukkan can ıylap caşısın.
Bul Ayçürök katındın,
Seyildikke ordo sal,
Cediger döösü er Kıyaz
Adam bolsoñ, şer bolsoñ
Bul aytkan sözdü oyuña al.
Ereniñ cıynap oyun kıl.
Kançoro kandın oyun kıl,
Kemenger erdin sözün kıl,

Dediğine uyunuz,
Dediği işi yapınız,
Yenge diye alınan huysuz kadına
Yedi yıl vakit geçene dek
Dediğini yapıp durunuz,
Altınlatıp taht kurup,
Çepeçevre çınar bağı dikip,
Söğüt tomurcuksuz kalmasın.
Bülbül denen türlü kuşlar
Kazara gönlünü incitirsen,
Kulede şakıyıp ötsün,
Kara uğursuz kâfirin,
Kahırlı Çürök kadının,
İçinde öcü kalmasın.
Her çınarın dibinden
Pınar kaynayıp taşsın,
Her çınarın üstünde
Dertli canlar şakıyıp ötsün, Zarif güzel kâfirin,
Bunu duyan can ağlayıp yaş döksün.
Bu Ayçürök kadının,
Gezinti için orda kur,
Cediger devi er Kıyaz
Adam isen, aslan isen
Bu denen sözü aklına al.
Erenlerini toplayıp oyun kur.
Kançoro hanın fikrini tut,
Bilge erin sözünü tut,

Keneçe kebin taştabay
Aytkanımdın özün kıl.
Tümön söz aytam bilip al,
Tügöngön Kıyaz tilimdi al,
Tört tülügüñ şaylap al,
Töböñdön tiygen Çüröktü
Dünüyöñ menen aldap al.
Bul Ayçürök katındı
Kıltıldagan kapırda
Nemine bar, neler cok.

Zerrece sözünü bırakmadan
Dediğimin tıpkısını yap.
Tümen söz derim, bilesin,
Tükenmiş Kıyaz, sözümü tut,
Dört tür malını hazırla,
Tependen inen Çürök'ü
Servetinle kandırıp al.
Bu Ayçürök kadında,
Süzülüp duran kâfirde
Neler var, neler yok.

	Cakşı suluu carkırap,	*İyice güzel, pırıl pırıl,*
	Adamdıgı dagı bar.	*İnsanlığı dahi var.*
	Çın dubaköy cadügöy	*Gerçek büyücü, cadı*
206850	Kapırlıgı dagı bar.	*Kâfirliği dahi var.*
	Aytkanım uşul er Kıyaz,	*Dediğim budur er Kıyaz,*
	Artıltıp kamçı çappañız,	*Aşırtıp kamçı vurmayınız,*
	Astına künü albañız,	*Üstüne kuma almayınız,*
	Azapta mintip kalbañız.	*Azapta böyle kalmayınız.*
	Erkeksinip cindebe,	*Erkeklik taslayıp kudurma,*
	Egerde sögüp tildebe,	*Sakın sövüp dil uzatma,*
	Cadıgöylüü kapırdın,	*Cadılıklı kâfirin,*
	Dubaluu Çürök katındın	*Büyülü Çürök kadının*
	Cañcaldaşsañ okustan,	*Kavgaya tutuşursan ansızın,*
206860	Uruş kılsañ kokustan,	*Dövüş edersen kazara,*
	Uçkanın cuma kün bilgen,	*Uçtuğunu cuma günü bilen,*
	Cürüşün kadır tün bilgen,	*Yürüyüşünü Kadir gecesi bilen,*
	Atboroyun sıdırgan,	*Dört bir yanı sıyırıp geçen,*
	Ay-aalamdın baarısın,	*Ay-âlemin hepsini,*
	Uçup cürüp kıdırgan,	*Uçup dolaşıp gezen,*
	Sırdaşpagan beli cok,	*Sırlaşmadığı bel yok,*
	Sınabay kalgan eri cok,	*Sınamadığı er yok,*
	Kıdırıp uçpas beli cok,	*Gezip uçmadığı bel yok,*
	Kıdırbay koygon eri cok.	*Gezmeden bıraktığı er yok.*
206870	Ay-aalamdı kıdırgan	*Ay-âlemi gezen*
	Altı arıştı bilgen küñ,	*Altı arşını bilen cariye,*
	Ay-aalamdın baarısın	*Ay-âlemin hepsini*
	Çalıp cürüp körgön küñ,	*Dolanıp görmüş cariye,*
	Er adamdın canıdır,	*Er kişinin canıdır,*
	Bul uluk katın Ayçürök	*Bu ulu kadın Ayçürök*
	Urgaaçının kanıdır.	*Dişilerin hanıdır.*
	Ceti-Özön tolgon cediger	*Ceti-Özön dolusu Cediger*
	Cergelüü curtuñ cıyıñız,	*Yerli yurdunu toplayınız,*
	El oozunda elek cok,	*El ağzında elek yok,*
206880	Uşaktuu curtuñ tıyıñız.	*Dedikoducu yurdunu susturunuz.*
	Oroy sözdüü buzuku	*Kaba sözlü fesatçı*
	Olco katın debesin.	*Ganimet kadın demesin.*
	Oolugup ugup Ayçürök	*İşitip azıp Ayçürök*
	Atası Akunkandın şaarına	*Babası Akunkan'ın şehrine*

Oolugup uçup barbasın. | *Azıp uçup varmasın.*
Oogandan cınap kol alıp, | *Afgan'dan toplayıp ordu alıp,*
Oñoy emes mol alıp, | *Az değil, bol alıp,*
Agala munar too bolup, | *Ak ala pus dağ olup,*
Aç aykırık kuu süröön | *Aç çığlık, kuru nara*
Aygaylagan çuu bolup, | *Haykıran gulgule olup,*
Boz tulpar minip kuralıp, | *Boz küheylan binip kuşanıp,*
Boz ala keriş tuu alıp, | *Boz ala cenk tuğu alıp,*
Bolcoboy soguş kılbasın | *Vakitsiz savaş açmasın*
Caydı, kışı soguşup, | *Yazı, kışı savaşıp,*
Capalaşıp turuşup, | *Boğuşup duruşup,*
Cılkıdan tulpar ker ölüp, | *Yılkıdan küheylan, kır at ölüp,*
Curt çaypalıp, er ölüp, | *Yurt çalkalanıp, er ölüp,*
El azapka tutulup, | *El azaba tutulup,*
Erendin baarı buzulup, | *Erenlerin hepsi bozulup,*
Dagı cañcal bolbosun, | *Yine cenk olmasın,*
Abaylagın Kıyaz dos | *Dikkat et Kıyaz dost*
Anday çatak bolbosun. | *Öyle kavga olmasın.*
Ceme kılba okustan, | *Azarlama sakın,*
Baatır, teñele ketpe kokustan, | *Bahadır, denk tutuşma kazara,*
Semeteydin carı ele. | *Semetey'in yâri idi.*
Ne degen sözün ep körüp, | *Ne dediği sözünü uygun görüp,*
Moyun burup turuñuz, | *Boyun büküp durunuz,*
Altı cıl koyup cayına | *Altı yıl bırakıp hâline*
Aşıkpay katın kılıñız. | *Acele etmeden kadın ediniz.*
Degenine könüñüz, | *Dediğine uyunuz,*
Kaalaganın beriñiz, | *Dilediğini veriniz,*
Kayran katın Çüröktü | *Aziz kadın Çürök'ü*

Kalkıñdan artık körüñüz. | *Halkından üstün görünüz.*
Surasa berbes san cılkı | *İstense verilmez sayısız yılkıya*
Suuk ukuruk salıñız, | *Soğuk kement salınız,*
Suluu katın Çüröktü | *Güzel kadın Çürök'ü*
Sumsaytıp özüñ alıñız. | *Boynunu büktürüp kendin alınız.*
Meenet tartıp Çüröktü, | *Emek çekip Çürök'ü,*
Belekke tartıp alıñız. | *Armağan diye çekip alınız.*
Bere, bereniñ Kançoro baatırdı | *Hadi, yiğidin Kançoro bahadırı*
Aalamga kan kötörüp salıñız!» | *Âleme han kaldırıp koyunuz!»*
Cediger calpı baarısı | *Cediger'in topu hepsi*

	Al Kançoro baatırdı	*O Kançoro bahadırı*
	Ak kiyizge saldı emi,	*Ak keçeye koydu şimdi,*
	Aylanası çınar bak,	*Çevresi çınar bağı,*
	Munarada altın tak,	*Kulede altın taht,*
	Altın taacım kiygizip,	*Altın tacı giydirip,*
	Altın takka mingizip,	*Altın tahta oturtup,*
	Kan kötörüp saldı ele,	*Han kaldırıp koymuştu,*
	Darbazaluu korgongo,	*Kapılı kaleye,*
206930	Çaçıkeydin ordogo,	*Çaçıkey'in ordasına,*
	Er Semetey öldü dep,	*Er Semetey öldü diye,*
	Kayra tartpas çın caydı,	*Geri dönülmez gerçek yeri,*
	Kayran kişi kördü dep,	*Aziz kişi gördü diye,*
	Kabar tüşüp kaldı ele.	*Haber düşüvermişti.*
	Keçee köp düynönü çaçkanda	*Dün çok serveti saçtığında*
	Er Semetey zor kökcal,	*Er Semetey ulu gök yeleli,*
	Talastı közdöy baskanda,	*Talas'a doğru yürüdüğünde,*
	Kocodon segiz cıydı ele.	*Hocadan sekizini toplamıştı.*
	Bukardın kanı, karı kan	*Buhara'nın hanı, koca han*
206940	Kız kündö alıp berdi ele,	*Kızı kuma diye alıp vermişti,*
	Taecesi al ele,	*Teyzesi o idi,*
	Bu erke katın Çaçıkey	*Bu nazlı kadın Çaçıkey*
	Aytıp bargan kabarçı –	*Söyleyip varan haberci –*
	Kabarçını çakırıp,	*Haberciyi çağırıp,*
	Bul aytkanıñ çın bolso,	*Bu dediğin gerçekse,*
	Ötürük emes, tıñ bolso,	*Yalan değil, sağlamsa,*
	Degeniñe könöyün,	*Dediğine uyayım,*
	Nar baştagan altımış	*Nar başı çektiği altmışı*
	Süyünçügö bereyin.	*Müjdelik vereyim.*
206950	Baabedinin bat aytıp,	*Baabedin'i tez söyleyip,*
	Balkıldadı al katın,	*Sevinçten eridi o kadın,*
	Kançoro kanım alar – dep,	*Kançoro hanım alır – diye,*
	Öltürböstön citirbey	*Öldürmeden, yitirmeden*
	Kaygının baarı cogolup,	*Kaygının hepsi yok olup,*
	Kapanın baarı oñolup,	*Tasanın hepsi düzelip,*
	Carkırap katın oñolup,	*Pırıldayıp kadın düzelip,*
	Küptünün baarı cazılıp,	*İçindeki ukdenin hepsi çözülüp,*
	Küyükkön cürök basılıp,	*Yanık yürek yatışıp,*
	Keçee kankor aman barında	*Dün hunhar sağ iken*

Tozok tartkan al abañ,
Küyüttün köbün bilçü elek, Tononun baarı bulunup,
Kançoro menen ekööbüz
Kübüröşö cürçü elek.
Kırañga elkin konuuga,
Erdi-katın boluuga,
Ubadabız bar ele,
Erke katın Çaçıkey
Epsizdin mınça barkı bar,
Baygambar sınduu abañız
Ubadaga, tilekke
Cetişken eken karkıbar.
Süyünçüñö altın al,
Çaçılgan altın muştumday,
Kuurap turdu babañız,
Törösü ölsö süyünüp,
Çaçıkey cayı uşunday.
Aramdıgı bilinip,
Kançorogo tiyüügö
Katın turgan eken süyünüp. Ölöyün dep ölö albay
A Çaçıkey katındı,
Çalkalagan kapırdı,
Toyuna tokson tay soyup,
Dünüyönü teñ koyup,
Semeteydin çoñ ordo
Cedigerge bastırıp,
Agar altın, ak kümüş
Zarıp kılıp çaçtırıp,
Koco-moldo cıydırıp,
Al Çaçıkey katındı
Kançoro ike kıydırıp,
Tamaşanın kıyının
Kalayıktan arttırıp.

Oluya çaldın Bakayın
Seksen kıyın balbanga
Kökbörü kılıp tarttırıp,

Cehennem çeken o ağan,
Derdin çoğunu bilirdik, Kürkünün hepsi yağmalanıp,
Kançoro ile ikimiz
Fısıldaşıp yürürdük.
Yamaca serbest konmaya,
Karı koca olmaya,
Sözümüz var idi,
Nazlı kadın Çaçıkey
Densizin bunca değeri var,
Peygamber yüzlü ağanız
Vaade, dileğe
Erişmiş meğer devletli.
Müjdene altın al,
Saçılan altın yumruk kadar,
Kavrulup durdu atanız,
Beyi ölse sevinip,
Çaçıkey'in hâli böyledir.
Haramlığı bilinip,
Kançoro'ya varmaya
Kadın durmuş meğer sevinip. Öleyim deyip ölemeden
O Çaçıkey kadını,
Kurulup yatan kâfiri,
Toyunda doksan tay kesip,
Serveti denk bölüp,
Semetey'in büyük ordasını
Cediger'e çiğnetip,
Saf altın, ak gümüş
Harcatıp saçtırıp,
Hoca-molla toplatıp,
O Çaçıkey kadını
Kançoro nikâh kıydırıp,
Eğlencenin âlâsını
Halkınkinden üstün kılıp.

Evliya ihtiyar Bakay'ı
Seksen zorlu pehlivana
Kökbörü edip çektirip,

	Kökbörü kılsa er Bakay	*Kökbörü etseler er Bakay*
	Seksen emes miñine	*Seksen değil binine*
	Moyun berbey kan abañ,	*Boyun vermedi han ağan,*
	Ar kaçandan bir kaçan	*Her nasılsa bir zaman*
207000	Sakaldın baarı culunup,	*Sakalın hepsi yolunup,*
	Zoottun baarı bulunup,	*Zırhın hepsi parçalanıp,*
	Kartaygan Bakay abañdın	*Kocamış Bakay ağanın*
	Muruttun baarı culunup,	*Bıyığın hepsi yolunup,*
	Balban talap catkanda	*Pehlivanlar yağmalayıp yatarken*
	Bakay sınduu babañız,	*Bakay gibi atanız,*
	Küyörünön acırap,	*Kayıranından ayrılıp,*
	Kor bolgonun karañız,	*Hor olduğuna bakınız,*
	Kuuday sakal kubarıp,	*Kuğu gibi sakal solup,*
	Küyörünön ayrılıp,	*Kayıranından ayrılıp,*
207010	Atañdın körü alakçı	*Atanın körü, hain felek*
	Körbögönün karañız,	*Görmediğine bakınız,*
	Közünün caşı on talaa	*Gözünün yaşı on dere*
	Iylap cüröt babañız,	*Ağlayıp gezer atanız,*
	Bışarınan ayrılıp	*Güvendiğinden ayrılıp*
	Baykuş Bakay abañız,	*Zavallı Bakay ağanız,*
	Bozdogonun karañız.	*İnlediğine bakınız.*
	Bet bırcıyıp suyulup,	*Yüzü buruşup incelip,*
	Eki közdön akkan caş	*İki gözden akan yaş*
	Omuroo ıldıy kuyulup,	*Göğsünden aşağı dökülüp,*
207020	Keñ dünüyö tar bolup,	*Geniş dünya dar olup,*
	Kelbersip Bakay kar bolup,	*Heybetli Bakay hor olup,*
	Bügün körgön erteñ cok,	*Bugün gören yarın yok,*
	Uşunday eken düynö bok!	*Böyleymiş dünya, bok!*
	Iç örttönüp booru cok,	*İç yanar, merhamet yok,*
	Çapçışarga çamaa cok,	*Çarpışmaya derman yok,*
	Bekçeyip barıp bel ketken,	*İki büklüm olup beli gitmiş,*
	Bakay abañ kolunan	*Bakay ağanın elinden*
	Bar kayrat kaçıp, al ketken,	*Var gayret kaçıp derman gitmiş,*
	Ölörünö tap koyup,	*Ölümüne yüz tutup,*
207030	Oñbogon karı minetken.	*Onmaz ihtiyar böyle eziyette.*
	Oozdon şeker söz ketken	*Ağızdan şeker söz gitmiş,*
	Oyron abañ özünön	*Yiğit ağanın kendinden*
	Baya badıraygan köz ketken,	*Hani o ışıl ışıl göz gitmiş,*

	Şayman kaçıp Bakaydan	*Takat kaçıp Bakay'dan*
	Muşkülgö mıktap batkan kez	*Sıkıntıya iyice battığı dem,*
	Catkandan bölök canı cok	*Yatmaktan başka hali yok,*
	Cambaştap Bakay catkan kez,	*Bakay'ın yan gelip yattığı dem,*
	Küyörü calgız cogolup,	*Tek dayanağı yitmişken,*
	Kançoro kökbörü kılıp tartkan kez.	*Kançoro'nun gökbörü edip sürüklediği*
	Küyörüm calgız, ölböy kal,	*dem. Biricik yanarım, ölme sağ kal,*
207040	Döñgölönüp aygırdın	*Yuvarlanıp aygırın*
	Colunda cüröt er Bakay,	*Yolunda sürünür er Bakay,*
	Cetimiş balban cediger	*Yetmiş pehlivan Cediger'in*
	Kolunda cüröt er Bakay,	*Elinde yaşar er Bakay,*
	Keñ dünüyö tar bolup,	*Geniş dünya dar olup,*
	Keñeşke bargıs zor Bakay,	*Meclise varamaz ulu Bakay,*
	Baldarınan ayrılıp,	*Evlatlarından ayrılıp,*
	Başkaça caman kor bolup,	*Büsbütün hor, sefil olup,*
	Kök sülöösün kımbat börk	*Gök vaşaktan değerli börkü*
	Kimder ırgap kiybegen,	*Kimler sallayıp giymedi ki,*
207050	Bakay şerdi körgöndö	*Bakay aslanı gördüğünde*
	Ay-aalamdar dürbögön	*Ay ile âlem çalkalanırdı,*
	Aylanası temir tor,	*Çevresi şimdi demir kafes,*
	Bakay kanda kalıñ şor,	*Bakay handa koyu keder,*
	Köp carış algan şer Bakay	*Nice yarış kazanmış aslan Bakay*
	Kökbörü boldu oşo col,	*O yolda gökbörü oldu,*
	Döölötüm aman barında	*Devletim esen iken*
	Kıyalım artık can elem,	*Gönlü yüce bir candım,*
	Arkı atası bu kuldun	*Bu kulun ta atası*
	Akbaltay kança bar eleñ,	*Akbaltay, sen de bir zaman neydin,*
207060	Emi kokuy kün calgız ölböy kal,	*Şimdi eyvah, tekim, ölme sağ kal,*
	Korduktu bu can körböy kal.	*Bu horluğu bu can görmesin.*
	Küç armandın çagında,	*Ağır hasretin çağında,*
	Calgız aman barında,	*Tekim esen iken,*
	Uzun boyluu, keñ dalı	*Uzun boylu, geniş omuzlu*
	Arı balban, arı şer	*Hem pehlivan, hem aslan,*
	Caynagan kızıl çok ele,	*Işıl ışıl kızıl kordu,*
	Caanamda cok ele,	*Cihanımda eşi yoktu,*
	Ayga coldoş çolponum,	*Aya yoldaş çolpanım,*
	Ardaktagan soltonum,	*El üstünde tuttuğum sultanım,*
207070	Armanduu canga köregim,	*Hasretli cana dermanım,*

A düynö ketken Albamdan
Alıp kalgan belegim
Cetiktep belin kurçangan,
Ceti san kara coo çıksa,
Ceke kirip kol salgan,
Kıraandardın kıskası,
Kımbat ele Külçorom.
Saparı çukul barında
Küyörüm cetim, ölböy kal,
Küyüttü Bakay körböy kal!
Ee, men Bakay zımırık etin cedimbi?
Sırttandardan ayrılıp,
Ar kaçandan bir kaçan
Küyüp ölsün dediñbi?
Kartayganda men Bakay
Öñgöçö duuga tüştümbü,
Müröktün suusun içtimbi?
Köp cañılıp kurgan can
Kuzgundun közün cediñbi?
Ar dayımdan, bir dayım
Aylanayın Caratkan,
Bakaydı kuurap ölsün dediñbi?
Menin boz ala tuygun bolpoñum,
Boz karçıga çolponum,
Mañdayda calgız çınarım,
Başımdagı munarım,
Kabılan calgız, ölböy kal,
Kaygını kuu can körböy kal!
Döölötüm başta barında
Oluya çaldın Bakayı,
Baatır degen ekemin,

Ahirete giden Alma'mdan
Alıp kaldığım armağanım,
Sımsıkı belini kuşanan,
Yedi tümen kara düşman çıksa,
Tek başına dalıp saldıran,
Yiğitlerin özü hası,
Kıymetliydi Külçoro'm.
Ecel yolu yakın iken
Yanarım yetim, ölme sağ kal,
Bu derdi Bakay görmesin!
Ah, ben Bakay, zümrüdüanka etini mi yedim?
Aslanlardan ayrılıp,
Her zamandan bir zaman
Yanıp ölsün mü dedin?
Kocayınca ben Bakay
Büsbütün kavgaya mı düştüm,
Bengisudan mı içtim?
Çok yanılan zavallı can,
Kuzgunun gözünü mü yedin?
Her demden bir dem,
Kurban olayım Yaradan,
Bakay kavrula kavrula ölsün mü dedin?
Benim boz ala doğanım, tombulum,
Boz atmacam, çolpanım,
Karşımdaki tek çınarım,
Başımın üstünde burcum,
Kaplanım tek, ölme sağ kal,
Kaygıyı bu kuru can görmesin!
Devletim başta iken
Evliya kocanın Bakay'ı,
Bahadır denilenmişim,

Tumşugumdu men Bakay
Takır cegen ekemin.
Kaygını başka salgıça
Karıtpay Kuday alsañçı!
Tozoktu başka salgıça
Tompoytup bu cer kalsañçı!

Ben Bakay, kısmetimi
Tümüyle yemişim meğer.
Kaygıyı başa salacağına
Kocatmadan alsaydın ya Tanrım!
Azabı başa salacağına
Tümsek edip bu toprağa gömseydin ya!

	Kaşayta közün Kançoro	*Kançoro, senin gözlerini*
207110	Oyup salbay ne boldum,	*Oyup atmadan ne durdum,*
	Tirüü koyboy men seni	*Seni sağ komayıp*
	Imırkay bala çagıñda	*Kundaktaki bebek çağında*
	Soyup salbay ne boldum!	*Kesip atmadan ne durdum!*
	Oluyazaada Kanıkey	*Evliyazade Kanıkey'in*
	Belgilep aytkan söz ele	*İşaret edip dediği sözdü:*
	Aman bolso zilinde	*Sağ kalırsa özünde*
	Duşman bolot dedi ele,	*Düşman olur demişti,*
	Emçek sorso kan çıktı	*Meme emince kan çıktı,*
	Oroyu bölök türündö	*Çehresi bambaşka türde,*
207120	Duşman degen zilinde,	*Özünde düşman denendi,*
	Cürögünön çuu çıktı	*Yüreğinden uğultu çıktı,*
	Berizaada beybaktın	*Perizade bahtsızın*
	Aytkan kebi çın çıktı,	*Dediği söz doğru çıktı,*
	Abaylabay men Bakay	*Ben Bakay dikkat etmeden*
	Arkı-terki çalıpmın,	*Oraya buraya koşturmuşum,*
	Ak sakalım kırkılıp,	*Ak sakalım kırkılırken*
	Abaylabay kalıpmın.	*Farkına varmamışım.*
	Meenetinen şaşıpmın,	*Mihnetinden şaşırmışım,*
	Oluyam kaçıp başımdan	*Ermişliğim başımdan kaçıp*
207130	Kokuy bolgon ekenmin,	*Eyvahlara kalmışım,*
	Alıstı körböy men Bakay	*Uzağı görmeden ben Bakay*
	Sokur bolgon ekenmin,	*Kör olmuşum meğer,*
	Kıyla cıl ölböy cutunup,	*Nice yıl ölmeyip direnip,*
	Kımbatıman ayrılıp,	*Kıymetlimden ayrılıp,*
	Karıganda men Bakay	*Kocayınca ben Bakay*
	Kökbörü boldum tıtılıp.	*Paralana paralana gökbörü oldum.*
	Kabırgam ketti bulunup,	*Kaburgam parçalanıp gitti,*
	On eki müçö, seksen söök	*On iki uzuv, seksen kemik,*
	Saparım çukul barında	*Ecel yolum yakın iken*
207140	Takır ketti culunup,	*Hepten koparılıp gitti,*
	Uluk da elem, döö da elem,	*Ulu da idim, dev de idim,*
	Urmatım calgız barında	*İtibarım, tekim var iken*
	Uçkuluu curtka ee elem,	*Uçsuz bucaksız yurda sahiptim,*
	Ulugum calgız ketkeni	*Ulu'm, tekim gideli*
	Uypalanıp cürüpmün,	*Hırpalanıp süründüm,*
	Kul bolup, canıp-küyüpmün,	*Kul olup yanıp tutuştum,*

	Öydö başım ölüpmün,	*Dik başımla ölmüşüm,*
	Küyüp-canıp, kül bolup,	*Yanıp yakılıp kül olup,*
	Azaptı mınça körüpmün.	*Azabı bunca görmüşüm.*
207150	Kayranım kökcal barında,	*Kahraman bozkurdum sağ iken,*
	Kasiet bütün çagında,	*Kerametim tam çağında,*
	Kaşatta bolot tam elem.	*Yar başında çelikten damdım.*
	Kasietim eñ mıktuu	*Kerametçe pek üstün,*
	Baygambar sınduu can elem.	*Peygamber misali candım.*
	Kasietim cogolup,	*Kerametim yitip gitti,*
	Olco çal atka konupmun,	*"Ganimet koca" adını aldım,*
	Ölböy uzak köp caşap,	*Ölmeyip uzun, çok yaşayıp,*
	Camanattı bolupmun.	*Kem söze kalmışım.*
	Keçee Bakay kan çakta,	*Dün Bakay han iken,*
207160	Köödöndö akıl bar çakta,	*Göğsümde akıl var iken,*
	Tuşukkan coonu kıruuçu,	*Karşılaşan düşmanı kıran,*
	Tuu tübünö turuuçu	*Tuğ dibinde dimdik duran,*
	Tuura mıktuu kan degen,	*Doğru, sağlam han denen,*
	Kabılan Bakay dedirgen,	*"Kaplan Bakay" dedirten,*
	Katuu dañktuu can elem.	*Pek şanlı bir candım.*
	Özönü elem kolottun	*Koyağın öz ırmağıydım,*
	Şiltegende baş kesken	*Sallandığında baş kesen*
	Kurçu elem bolottun.	*Çeliğin keskin ağzıydım.*
	Bolotum ketip, cez bolup,	*Çeliğim gidip tunç oldu,*
207170	Kan calgızdan ayrılıp,	*Han tekimden ayrılıp,*
	Kançoro kanga kez bolup	*Kançoro hana çatıp,*
	Töö kaytarıp, uy bagıp,	*Deve güdüp, sığır bakıp,*
	Sabalıp ölmök ekemin.	*Dövüle dövüle ölecekmişim.*
	Ak sakalım culunup,	*Ak sakalım yoluna yoluna,*
	Ak çepkenim bulunup,	*Ak cepkenim parçalana,*
	Zorduktan ölmök ekemin.	*Zorbalıktan ölecekmişim.*
	Balbandarga buldurup,	*Pehlivanlara çiğnetilip,*
	Kol-ayagım culdurup,	*Elim ayağım koparılıp,*
	Korduktan ölmök ekemin.	*Horluktan ölecekmişim.*
207180	Ölörümdö cön ölböy	*Ölürken rahat ölmeyip*
	Uşintip ölmök ekemin.	*Böylece ölecekmişim.*
	Kartayganda Bakaydın	*Kocamış Bakay'ın*
	Közü uñkuyup caynadı,	*Gözleri çukura kaçıp yandı,*
	Çıday albay Bakay er	*Dayanamayıp er Bakay*

	Kançoronu kargadı:	*Kançoro'ya ilendi:*
	«Oy, Kançoro, kulunum,	*«Ey Kançoro, tayım benim,*
	Kandan kayra tartpagan	*Kandan geri dönmeyen*
	Kara bolot kılıçım.	*Kara çelik kılıcımdın.*
	Oñboy kalgan kul botom,	*Onmaz olası kul yavrum,*
207190	Bu kılıgıñ kurusun!	*Bu huyun kurusun!*
	Imırkay bala keziñde	*Kundakta bebek iken*
	Moynuña tumar takkamın,	*Boynuna muska takmıştım,*
	Boor kısıp kuçaktap,	*Bağrıma basıp kucaklayıp,*
	Aldeylep cürüp bakkamın,	*Ninniyle büyütmüştüm,*
	Açkadan ölüp ketet dep,	*Açlıktan ölür gider diye,*
	Kazıdan kesip cegizdim,	*Kazıdan kesip yedirdim,*
	Kanıkeydin emçegin	*Kanıkey'in memesini,*
	Kaadiksiz tuugan bolsun dep, Özüñ mendey bolup kal,	*Kuşkusuz kardeş olsun diye, Sen de benim gibi ol,*
	Eki aram saa emizdim,	*İki haram, sana emzirttim,*
207200	Kalıñ argın, köp kırgız	*Kalabalık Argın, çok Kırgız,*
	Bötönçö öl Kançoro	*Beter öl, Kançoro,*
	Kaçan «balan» degizdim.	*Ne zaman "kimin oğlu" dedirttim.*
	Ereñge kanat bolsun dep,	*Erine kanat olsun diye,*
	Eerçitip cürüp er kıldım,	*Yanımda gezdirip er kıldım,*
	Er uulu menen teñ kıldım,	*Er oğluyla denk kıldım,*
	Cetim keziñ çoñ kıldım,	*Yetim çağını büyüttüm,*
	Cetildirip möl kıldım,	*Yetiştirip gürbüz kıldım,*
	Üzgültük eleñ uladım,	*Kopuktun, uladım seni,*
	Çaçılganda cınadım,	*Saçıldığında topladım,*
207210	Öçkön otuñ tamızıp,	*Sönmüş ateşini tutuşturup,*
	Ölgön canıñ tirgizdim,	*Ölmüş canını dirilttim,*
	Erbeygen boyuñ, er kıldım,	*Cılız boyunu er kıldım,*
	Balam ebegeysiz şer kıldım,	*Yavrum, seni eşsiz aslan kıldım,*
	Aalam curtka kan bolup,	*Âlem yurduna han olup,*
	Erdigiñ curtka arttırdım,	*Yiğitliğini yurda yaydım,*
	Eñkeygende abañdı	*Beli bükülünce ağanı*
	Elge kökbörü tarttırdıñ,	*Ele gökbörü çektirdin,*
	Karıganda Bakay abakeñ	*Kocayınca Bakay ağan*
	Kalkka arzan kan bele	*Halka ucuz han mıydı,*
207220	Kökbörü tarttıñ Kançoro	*Gökbörü çektin Kançoro,*
	Maaderiñ öçü bar bele,	*Anandan mı öcün vardı,*

Eñkeygende zor Bakay
Eginiñ kam ordumbu?
Babañ Baltay, Çubaktın
Baarısın men soydumbu?
Alañdı ala kaçtımbı?
Ak altın düynöñ çaçtımbı?
Kulañdı kuuy kaçtımbı?
Kurutkanday seni men
Kurcunda buluñ çaçtımbı?
Balam, özön-özön özönçö
Özönçögö konup kal,
Küyörüñdön ayrılıp,
Özüñ mendey bolup kal!
Balam, ölböy-citpey köp caşap,
Balam, menin tonum kiyip kal,
Balam canarıñdan ayrılıp,
Balam, men öñdöngön bışarıñ,
Bolup kalsın duşmanıñ,
Içiñde kalsın buşmanıñ!
Men öñdönüp sakalıñ ketsin culunup,
Kabırgañ ketsin bulunup,
Balam, kerüüçe boyloy konup kal,
Calgızıñdan ayrılıp,
Capaa tüşüp başıña
Özüñ mendey bolup kal!»
Çakçelekey çañ bolup,
Kurgan Bakay abañız,
Munun dümögü mınça karañız.
Baatırı kökcal barında,
Kımız içpes zor Bakay
Kıygıl suuga zar bolup,
Abıroyu artık can bolup,
Arak içpes zor Bakay
Açkıl suuga zar bolup.
Küyüttüü müşkül bak kelip,

Buuday batpas oozuna
Bukanın başı çak kelip,

Beli bükülmüş ulu Bakay
Ekinini ham mı biçtim?
Deden Baltay ile Çubak'ın
Hepsini ben mi boğazladım?
Alanı mı alıp kaçtım?
Ak altın malını mı saçtım?
Kulanı mı kovup kaçırdım?
Seni kurutacak denli ben
Heybendeki malını mı saçtım?
Yavrum, vadi vadi, dere boyu
Dereciğe kona kal,
Sevdiğinden ayrılıp,
Sen de benim gibi ol!
Yavrum, ölmeden yitmeden çok yaşa,
Yavrum, benim kürkümü giyip kal,
Yavrum, can yoldaşından ayrılıp,
Yavrum, benim gibi bir pişkin,
Düşmanın olup çıksın,
İçinde kalsın pişmanlığın!
Benimki gibi sakalın gitsin
yoluna yoluna,
Kaburgan gitsin parçalanıp,
Yavrum, yamaç boyunca kona kal,
Tekinden ayrılıp,
Cefa çöküp başına
Sen de benim gibi ol!»
Toz duman birbirine karıştı,
Zavallı Bakay ağanız,
Şunun belasının çokluğuna bakınız.
Bahadırı bozkurt sağ iken
Kımız içmez ulu Bakay
Bulanık suya hasret kalıp,
İtibarı üstün can iken,
Rakı içmez ulu Bakay
Ekşimiş suya hasret kalıp.
Dertli sıkıntı bahta gelip,

Buğday sığmaz ağzına
Boğanın başı denk gelip,

Tarçılık muşkül bak kelip,
Kapıray, taruu batpas oozuna
Tananın başı çak kelip.
Beren Bakay abañdın
Kebetesin karaçı,
Beli ketken bekçeyip,
Közü ketken çekçeyip,
Köz çuñkuru iriñdep,
Köödönü kalgan kirildep.
Eki koldon küç ketken,
Adamçılık büt ketken.
Ölüm ortok Bakayga
Öñgöçö korduk saldı ele,
Al Kançoro kaardın
Candaganı köp balban.
Bakaydı kılıp kökbörü
Kançoro kıldı çoñ cañcal
Kaarlanıp Kançoro,
Kançoro aytat mınday kep:
«Men kasiettüü can boldum,
kak baş! Kılgan eken korduktu,
Kalayık iyrip, curt kütkön
Men kol tokmoktoy kan boldum,
kak baş! Bir cumada eki col
Men uu açıtam kübüñö, kan baş,
Uşuntip cetem tübüñö kan baş!
Senin tamırıñ suurup alarmın,
kak baş,
Saa dalay bir tozok salarmın,
kak baş, Üç-Koşoydun boyunda,
Tirüülöy öçüm alarmın, kak baş!»
Çoñ Tört-Küldün oyunda,
Dep, oşentip, Kançoro
Altımış katın, on kempir
Abakeñdi sabatıp,
Cetimiş balban kapkaçı
Kapka bakkan balbanga
Abakeñdi talatıp.

Darlık, sıkıntı bahta gelip,
Hayret, darı sığmaz ağzına
Dananın başı denk gelip.
Yiğit Bakay ağanın
Şu haline baksana:
Beli gitmiş, iki büklüm,
Gözü gitmiş, dışa fırlamış,
Göz çukuru irin içinde,
Göğsü kalmış hırıltıda.
İki elden güç gitmiş,
İnsanlıktan eser kalmamış.
Ölümle ortak Bakay'a
Büsbütün horluk etmişti,
O gaddar Kançoro'nun
Yanında gezen çok pehlivan.
Bakay'ı gökbörü edip
Kançoro kopardı büyük kavgayı,
Öfkelenip Kançoro,
Kançoro der böyle söz:
«Ben kerametli can oldum,
kuru kafa! Etmiş meğer horluğu,
Ahali'yi derleyip yurt güden
Ben el tokmağı gibi han oldum,
kuru kafa! Bir haftada iki kez
Küpüne zehir mayalarım, kanlı baş,
Böyle varırım köküne, kanlı baş!
Senin kökünü söküp alırım,
kuru kafa,
Sana nice azap ederim,
kuru kafa, Üç-Koşoy boyunda,
Diri diri öcümü alırım, kuru kafa!»
Büyük Tört-Kül düzünde,
Deyip, böylece, Kançoro
Altmış kadın, on kocakarıya
Ağanı dövdürüp,
Yetmiş pehlivan kapıcıya,
Kapı bekleyen pehlivana
Ağanı parçalatıp.

	Kündöp-tündöp tozogun	*Gece gündüz azabını,*
	San tümön müşkül koydurup,	*Sayısız tümen sıkıntı çektirip,*
207300	Kolu-butun Bakaydın	*Bakay'ın elini ayağını*
	Kök ulaktay çoydurup,	*Gök oğlak gibi çektirip,*
	Kök ala koydoy soydurup,	*Gök ala koyun gibi boğazlatıp,*
	Kuru dürmöt ok menen	*Kuru barutlu kurşunla*
	Buta koyup attırıp,	*Nişan koyup attırıp,*
	Buudan Bakay abaña	*Küheylan Bakay ağana*
	Bu müşküldü tarttırıp,	*Bu sıkıntıyı çektirip,*
	Karıgan Bakay abañdın	*Kocamış Bakay ağanın*
	Meenet şoru köp boldu,	*Mihneti çilesi çok oldu,*
	Bakay kandın catkanı	*Bakay hanın yattığı yer*
207310	Çöp alaçık üy boldu,	*Ot çadırdan ev oldu,*
	Kartayganda Bakaydın	*Kocayınca Bakay'ın*
	Eki közü törт boldu,	*İki gözü dört oldu,*
	Kartayganda kan Bakay	*Kocayınca han Bakay*
	Kara cer menen teñ boldu,	*Kara yerle bir oldu,*
	Kaarlanıp Kançoro	*Öfkelenip Kançoro,*
	Kayran şerin cogotup,	*Kahraman aslanını yok edip,*
	Talaska saldı zorduktu,	*Talas'a saldı zorbalığı,*
	Kartayganda Bakaydı	*Kocayınca Bakay'ı*
	Kara cer menen teñ kılıp,	*Kara yerle bir edip,*
207320	Keçkirgende Bakaydı	*Akşam olunca Bakay'ı*
	Kempirlerge sabatıp,	*Kocakarılara dövdürüp,*
	Balbandarga talatıp,	*Pehlivanlara parçalatıp,*
	Bir emes miñçe col kılıp,	*Bir değil bin kez edip,*
	Bakay kandı kor kılıp	*Bakay hanı hor edip.*
	Baya Kaynardın kara közündö,	*Hani Kaynar'ın kara gözünde,*
	Kak çınardın özündö,	*Tam çınarın dibinde,*
	Kanıkeydin ak saray,	*Kanıkey'in ak sarayı,*
	Anın kaalgası temir som kalay,	*Kapısı demir, som kalay,*
	Anın kalıñdıgı bir dalay,	*Kalınlığı bir hayli,*
207330	Eşigi bolot kapkası,	*Eşiği çelik kapısı,*
	Oşo kapkadagı bakmaçı,	*O kapıdaki bekçiler,*
	Celdetteri cetimiş	*Cellatları yetmiş,*
	Can körünsö camıngan,	*Can görünse çullanan,*
	Adamdın murdu, kulagın	*İnsanın burnunu, kulağını*
	Tumar kılıp tagıngan,	*Muska edip takınan,*

	Karasaat karandın	*Kara kastlı zalimi*
	Sırtınan körgön bagıngan.	*Dışından gören boyun eğmiş.*
	Anın ar cak cagında	*Onun öte yanında*
	Kıncılaluu balbanı	*Zincir kuşanmış pehlivanı,*
207340	Balbandın biröö boşonso	*Pehlivanın biri boşansa*
	Adamdın çıgat daldalı.	*İnsan paramparça olur.*
	Kayran eneñ Kanıkey	*Kahraman anan Kanıkey'in*
	Kaalap salgan ak saray,	*Dileyerek yaptırdığı ak saray,*
	Kalıñdıgı momunday,	*Kalınlığı şöylesine,*
	Ar nemege çak saray,	*Her şeye elverişli saray,*
	Berizaada Ayçürök	*Perizade Ayçürök,*
	Beren beybak kelgende,	*Yiğit bahtsız geldiğinde,*
	Mekem kılıp algın dep,	*Sağlam yurt edinsin diye,*
	Beren eneñ Kanıkey	*Yiğit anan Kanıkey*
207350	Beytaalayga bergende,	*Bahtsıza verdiğinde,*
	Kayran katın Ayçürök	*Kahraman kadın Ayçürök*
	Aylanasın bak kılıp,	*Çevresini bağ edip,*
	Ortosun altın tak kılıp,	*Ortasını altın taht edip,*
	Oyronuña çak kılıp,	*Yiğidine denk edip,*
	Opsuz kılgan ak saray,	*Görkemi ölçüsüz kıldığı ak saray,*
	Kökcal şerge çak saray.	*Bozkurt aslana denk saray.*
	Dañgıragan ak saray	*Görkemle yükselen ak saray,*
	Munun azemdigi momunday,	*Bunun süsü şöylesine,*
	A saraydın sonunu ay,	*Ah o sarayın güzelliği,*
207360	Azemdetken momunday.	*Bezetilişi şöylesine:*
	Cakut, Kööhar taşınan	*Yakut ile gevher taşından*
	Azemdetip cardırgan,	*Süsletip yaptırtmış,*
	Aylandıra saraydı	*Sarayı çepeçevre*
	Koozdotup saldırgan,	*Bezetip kurdurmuş,*
	Altın menen sırdagan,	*Altın ile sırlamış,*
	Kümüş menen çırmagan,	*Gümüş ile sarmış,*
	Eki kişi unçuksa,	*İki kişi seslense*
	Özünön özü ırdagan,	*Kendi kendine yankılanıp şakırmış,*
	Karagaydan oo kılgan,	*Karaçamdan oyma etmiş,*
207370	Taştan cıyıp too kılgan,	*Taştan yığıp dağ etmiş,*
	Ayza saysa madagan,	*Mızrak saplansa körelen,*
	Alalbay duşman cadagan,	*Alamayıp düşman usanmış,*
	Alıp adam cetpegen,	*Dev adam bile erişememiş,*

	Tört ayaktuu aybandan	*Dört ayaklı hayvandan*
	Çıçkan coylop ötpögön.	*Sıçan bile sokulup geçememiş.*
	Belesin duşman çalbagan,	*Belini düşman kolaçan edememiş,*
	Bet alıp adam barbagan.	*Yüz tutup insan varamamış.*
	Baraanın körüp sandagan	*Karaltısını görüp afallayan,*
	Bara albay mende tañ kalgan,	*Varamayıp kul şaşakalmış,*
207380	Aylanası şer korgon,	*Çevresi aslan yatağı kale,*
	Añdasañ mınday cer bolgon,	*Bakarsan böyle bir yerdi.*
	A saraydın batkalda	*O sarayın kuytusunda*
	Katın beybak Ayçürök	*Kadın, bahtsız Ayçürök*
	Kaykalap şorduu catkanda	*Çileli, boylu boyunca yatarken*
	Kup muraapı Akcoltoy	*Has mirabı Akcoltoy,*
	Kurguruñ çurkap cetiptir.	*Zavallın koşup yetişmiş.*
	Munun Kançoro bolgon duşmanı	*Buna düşman olan Kançoro'nun*
	Çırın aytıp turuptur,	*Fitnesini anlatıp durmuş,*
	Közü körgön, bilgen söz	*Gözüyle gördüğü, bildiği sözü,*
207390	Munusun aytıp turuptur,	*Bunları anlatıp durmuş,*
	Ayıkpagan bir ülkön	*Onulmaz bir büyük*
	Duunu aytıp turuptur.	*Kavgayı anlatıp durmuş.*
	Adam beylep aytkısız	*İnsan diliyle söylenmez*
	Çuunu aytıp turuptur,	*Feryadı anlatıp durmuş,*
	Astında buudan atı cok	*Altında küheylan atı yok,*
	Armanın aytıp turuptur,	*Hasretini söyleyip durmuş,*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger'in*
	Kırık eki kurçap baatırdı	*Kırk iki koldan kuşatıp bahadırı*
	Alganın aytıp turuptur.	*Sardığını anlatıp durmuş.*
207400	At cok Ayköl dardayıp,	*Atsız Ayköl'ün çaresiz dikilip*
	Kalganın aytıp turuptur.	*Kaldığını anlatıp durmuş.*
	Kara tilin kayraptır	*Kara dilini bilemiş,*
	Kan Akcoltoy sayraptır.	*Han Akcoltoy bir bir dökmüş:*
	Cediger kurçap kelgende	*Cediger kuşatıp geldiğinde,*
	Cedigerge Kançoro	*Cediger'e Kançoro*
	Cetkileñ şıkak bergende	*İyice kışkırtı verdiğinde,*
	Öz içinen coo çıgıp,	*Öz içinden düşman çıkıp,*
	Özögünön dart çıgıp,	*Özünden dert çıkıp*
	Kalganın aytıp turuptur,	*Kaldığını anlatıp durmuş.*
207410	Ata, sırttan kabılan	*Vay, yaman kaplan,*
	Zıñ-zıñ etip kenebey,	*Umursamayıp dimdik durup,*

Cediger kaptap kelgenin
Buçkagına teñebey,
Atsız kalgan ayköl, şer
Kıbılanı baştanıp,
Aç bolottu salınıp,
Akolpoktu camınıp,
Sungan butun tük tartpay,
Cumgan közün tük açpay.
Keçee Kançoro kan, Kıyaz kan
Akılsız müşkül çala bar
Kaçırıp ayza salıptır,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Kamap catıp kalıptır.
Atsız kalgan kayran şer
Aramdan ayza cegeni
Ayıp boldu dep uktum,
Ölüp söögü tabılbay,
Özüñ körgön şeriñiz
Kayıp boldu dep uktum.
Kolotton tuman tabılıp,
Açkaykañ-Toonun başına
Kararıp bulut cabılıp,
Tomurayıp too kulap,
Kıyan cürüp, boor sulap,
Kündür-tündür tün bolup,
Kolotko añgir suu tolup,
Teskeydegi cıgaçtın
Tamırı çıgıp soroyup
Cedigerdin arık at
Takır ölüp toroyup,
Murazına baatırdın
Cetip kaldı dep uktum,
Kayıp bolup aykölüm
Ketip kaldı dep uktum.
Baatırdın aytkan kebi ele
Karıganda kan Bakay,
Kartayganda Çıyırdı,
Menden kalbay ölsün dedi ele, Kara çaçtı caybañız.

Cediger'in akın edip gelişini
Topuğuna denk saymayıp,
Atsız kalan ayköl aslan,
Kıbleye yönelip,
Keskin çeliği kuşanıp,
Akolpok'u bürünüp,
Uzattığı ayağını hiç çekmeden,
Yumduğu gözünü hiç açmadan.
Dün Kançoro han, Kıyaz han
Akılsız, belalı bön var,
Saldırıp mızrak vurmuş,
Tüfek atıp, yay çekip,
Kuşatıp yatakalmış.
Atsız kalan kahraman aslan
Hainden mızrak yediği
Yazık oldu diye duydum,
Ölüp kemiği bulunmadan,
Kendi gördüğün aslanınız
Kayıp oldu diye duydum.
Koyaktan duman yükselip,
Açkaykañ Dağı'nın başına
Kararıp bulut kapanıp,
Gümbürdeyip dağ yıkılıp,
Sel yürüyüp, yamaç göçüp,
Gündüz dahi gece olup,
Koyağa azgın su dolup,
Kuzey yamacındaki ağacın
Kökü çıkıp dikilip,
Cediger'in cılız atı
Hepten ölüp serilip,
Bahadırın muradına
Erişti diye duydum,
Kayıp olup ayköl'üm
Gitti diye duydum.
Bahadırın dediği sözdü:
Kocayınca han Bakay,
Yaşlanınca Çıyırdı,
Benden geri kalmadan ölsün demişti,
Kara saçı yaymayınız.

Kargan enem Kanıkey

Mañday söögü kaykı dep,
Ar kaçandan, bir kaçan
Kün körörü taykı dep,
Kecige çaçı ör ele,
Körörü kalıñ şor ele,
Çıñırıp betin cırtpasın,
Tacaalçılık kılbasın,
Çımınday canın kıybasın,
Ölüp kalsa enekem
Ölböy cürüp körsün dep,
Ayçüröktün boyunda
Altı aylık belgi bala bar.
Toyuna tokson soygula
Erkek bolso balanı
Seytek atka koygula,
Törönün kerek kebi ele,
Tak uşunday dedi ele.
Obodo çolpon cıldızday
Bolcoş kılgın dedi ele,
Ölbösö Külçorogo
Coldoş kılgın dedi ele,
Bettep kirgen duşmanga
Sanat bolot dedi ele,
Aman cürsö Külçorogo
Kanat bolot dedi ele,
Ereşen tartıp, er bolup,
Er uulu menen teñ bolup,
Kursakta kalıp cetilip,
Kurguruma kezigip,
Cılgındı, Keñ-Kol, keñ Talas
Cerin tabar dedi ele.
Cırgalduu kırgız, köp argın
Elin tabar dedi ele.
Kankor aytkan köreezi –
Ayçürökkö ayt degen:
«Kandap betiñ tıtpañız,
Katuu dümök, çoñ müşkül

Kocamış anam Kanıkey,

Alın kemiği çökük diye,
Her zamandan bir zaman
Gün göreceği kıt diye,
Ensesinde saçı örgülüydü,
Göreceği koyu çileydi,
Çığlık atıp yüzünü yırtmasın,
Taşkınlık edip durmasın,
Sinek kadar canına kıymasın,
Ölüp kalırsa anacığım
Ölmeden yaşayıp görsün diye,
Ayçürök'ün karnında
Altı aylık belli bebek var.
Toyuna doksan baş kesin,
Oğlan olursa çocuğa
Seytek adını koyun,
Beyin vasiyet sözüydü,
Tam böyle demişti.
Gökteki çolpan yıldızı gibi
Nişan bilin demişti,
Ölmezse Külçoro'ya
Yoldaş edin demişti,
Yüz tutup gelen düşmana
İbret olur demişti,
Sağ yürürse Külçoro'ya
Kanat olur demişti,
Serpilip er olup,
Er oğluyla denk olup,
Karında kalıp yetişip,
Zavallıma kavuşup,
Cılgındı, Keñ-Kol, geniş Talas —
Yerini bulur demişti.
Mutlu Kırgız, çok Argın —
Elini bulur demişti.
Hunhar'ın dediği vasiyet —
Ayçürök'e söyle demiş:
«Kanatıp yüzünüzü yırtmayın,
Ağır bela, büyük sıkıntı

Kayran başka kelgen soñ,
Anday işti kılbañız,
Karaluu başıñ er kılgın,
Katın başıñ tuu kılgın,
Kançoro menen Kıyazga
Adam körgüs çuu kılgın.
Kerüüdön aydap köçüñdü,
Kelciregen akmaktan
Keyibey al öçüñdü.
Talastan al köçüñdü,
Urgaaçı colbors-şer bolsoñ,
Çın Ayçürök sen bolsoñ,
Aramdan algın öçüñdü!»
Dep, oşentip, Akcoltoy
Aytıp iydi mınday dep.
Kanatıñar Külçoro
Çekesin teşip tul kıldı,
Dalısın kesip çoronu
Cılkıçıga kul kıldı.
Aç albars kılıç aştadı,
Kalgandardı Kançoro
Kaltırbay kırıp taştadı.
Sarı kan soyup sapırdı,
Babam Bakay karıya
Köp cañcalın arttırdı,
Kökbörü kılıp tarttırdı.
Kaardanıp küyündü,
Kalıñ argın, köp kırgız
Kayran candan tüñüldü».
Kapıray, Akcoltoy mınday
degen soñ, Meder kılgan calgızım
Al Çıyırdı karıya
Karçıgaday kamınıp,
Kanıkeyge calınıp,
Altı miñ nar, miñ tayga
Satıp algan ak tinte,
Kınınan suurup alıptır,
Kıykırgandan çıñırıp,

Kahraman başa geldikten sonra
Öyle iş yapmayın,
Yaslı başını er kıl,
Kadın başını tuğ kıl,
Kançoro ile Kıyaz'a
Görülmedik kavga kopar.
Yamaçtan sürüp göçünü,
Zırvalayan ahmaktan
Yerinmeden al öcünü.
Talas'tan al göçünü,
Dişi kaplan, aslan isen,
Gerçek Ayçürök sen isen,
Hainden al öcünü!»
Deyip, böylece, Akcoltoy
Söyleyiverdi bunları.
Kanadınız Külçoro'nun
Şakağını delip perişan kıldı,
Kürek etini kesip çoroyu
Yılkıcıya kul kıldı.
Keskin elmas kılıcı biledi,
Kalanları Kançoro
Bırakmadan kırıp attı.
Sarı kan döküp savurdu,
Babam Bakay ihtiyara
Çok eziyetini yükledi,
Gökbörü edip çektirdi.
Öfkeyle yanıp yakıldı,
Kalabalık Argın, çok Kırgız
Aziz candan umut kesti».
Hayret, Akcoltoy böyle
dedikten sonra, Medet bildiğim tekim,
O Çıyırdı ihtiyar
Atmaca gibi davranıp,
Kanıkey'e yalvarıp,
Altı bin ner, bin taya
Satın alınmış ak hançeri
Kınından sıyırıp almış,
Haykırıştan çığlığa varıp,

«Kımbattan kantip kalam» – dep,
Çamada çarçap, kan ketip,

Kıysüböögö maldı ele.
Özün özü baybiçe,
Cara tartıp saldı ele.
Şorduu enesi Kanıkey
Ökürüp, öksöp tura albay,
Öz canın özü kıya albay,
Öñü kaçıp adaşıp,
Ak tinteni talaşıp.
Çıñırıp ıylap çırkırap,
«Ay, calgız,– dep» burkurap.
Bödönödöy közünön
Bötönçö kanduu caş agıp.
Çıñırganda al ketip,
Çıñırganda közünön
Kara koçkul kan ketip,
«Çolponum» – dep çırkırap,
«Calgızım» – dep burkurap,
Kabırga söök sögülüp,
Közünün caşı tögülüp,
Turganı saray bel bolup,
Eki közdön akkan caş
Etektep kölçük sel bolup,
Kayran eneñ Kanıkey
«Külbotom – dep burkurap,
«Küyörüm» – dep çırkırap,
Kül botolop burkurap,
Keçigip çaçım örgönüm,
Zarıgıp cürüp körgömün,
Emi menin körörgö
Karan kara tünüm bar,
Senden bölök kimim bar?»
Dep, oşentip, Kanıkey
Iylap turdu zırkırap,
Bozdop turdu burkurap,
Es ala albay caldırap,
Ölüü dese, kördö cok,

«Kıymetlimden nasıl geri kalırım» deyip,
Takatten düşüp, kan gidip,

Böğrüne saplayıvermişti.
Kendi kendini, hatun,
Yarıp koyuvermişti.
Çileli anası Kanıkey
Bağırıp hıçkırıp duramadan,
Öz canına kendisi kıyamadan,
Benzi atıp şaşırıp,
Ak hançeri kapışarak.
Çığlık atıp ağlayıp feryat edip,
«Ay, tekim!» deyip hıçkırarak.
Bıldırcın gözü gibi gözünden
Büsbütün kanlı yaş akıp.
Çığlık attıkça gücü gidip,
Çığlık attıkça gözünden
Kara koyu kan gidip,
«Çolpanım!» deyip feryat edip,
«Tekim!» deyip hıçkırıp,
Kaburga kemiği sökülüp,
Gözünün yaşı dökülüp,
Durduğu saray bele dönüp,
İki gözden akan yaş
Eteğinde gölcük, sel olup,
Kahraman anan Kanıkey
«Kül yavrum!» deyip hıçkırıp,
«Yanarım!» deyip feryat edip,
Kül yavrusunu sayıklayıp hıçkırıp:
«Gecikip saçımı ördüğüm,
Hasretle zar zor gördüğüm,
Şimdi benim göreceğim
Zifiri kara gecem var,
Senden başka kimim var?»
Deyip, böylece, Kanıkey
Ağlayıp durdu sızlayarak,
İnleyip durdu hıçkırarak,
Kendine gelemeden bakakalıp,
Ölü dese, mezarda yok,

Tirüü dese, sanda cok,	*Diri dese, sayıda yok,*
Kanıkeyden al ketip,	*Kanıkey'den derman gidip,*
Esten tanıp minetip,	*Kendinden geçip böylece,*
Bozorup öñü kubulup,	*Benzi solup rengi dönüp,*
Tik turbay kulap cıgılıp,	*Dik duramayıp yıkılıp,*
Semeteyge tuş kılgan,	*Semetey'e kavuşturan,*
207570 Esten tanıp kaldı ele.	*Kendinden geçip kalmıştı.*
Kanıkey ünün ukkanda	*Kanıkey'in sesini duyunca*
Kayıñ keyip, tal ıylap,	*Kayın yerinip, söğüt ağlayıp,*
Kalıñ curttun baarı ıylap.	*Kalabalık yurdun hepsi ağlayıp.*
Cagoosun altın taktırgan,	*Gerdanına altın taktıran,*
Murundun baarı buu bolup,	*Burunların hepsi buğu olup,*
Teminse koldon oynogon,	*Mahmuzlansa elde oynayan,*
Ereni curtka duu bolup,	*Yiğidi yurda uğultu olup,*
El curttun baarı çuu bolup, Candı tirüü koybogon,	*El yurdun hepsi feryat olup, Canı diri komayan,*
Cer silkinip, taş ıylap,	*Yer sarsılıp, taş ağlayıp,*
207580 Cetkileñ kırgız başı ıylap, Közü körgön alıstan!	*Yetkin Kırgız başı ağlayıp, Gözü uzaktan görürdü!*
Astı kalıñ cer ıylap,	*Alttaki kalın yer ağlayıp,*
Akcoltoy baştap er ıylap.	*Akcoltoy başta, er ağlayıp.*
Tuura konboy dayrıgan,	*Tüneğe konmayıp dolanan,*
Keçee kabarıñda bar beken,	*Dün haberin var mıydı,*
Uçurgan can kubangan,	*Uçuran can sevinirdi,*
Kayıbınan kabılgan,	*Gaipten rast gelen,*
Mediyanın çölünön,	*Mediyan çölünden*
Kan Manaska tabılgan,	*Han Manas'a bulunan,*
Atası kandık Kumayık	*Atası soylu Kumayık,*
207590 Oozun açıp añıldap,	*Ağzını açıp uluyup,*
Aza kütüp zañıldap,	*Yas tutup inleyip,*
Semeteyden ayrılıp,	*Semetey'den ayrılıp,*
Ayıp boldu ak taygan,	*Yazık oldu ak tazı,*
Kargısın alıp ırgıtıp,	*Tasmasını koparıp fırlatıp,*
Kayıp boldu ak taygan.	*Kayıp oldu ak tazı.*
Közü kara, kök şal but,	*Gözü kara, gök kaslı but,*
Kanatın cıyıp şukşurbas	*Kanadını devşirip süzülmeden*
Tekörüü temir, teegi cez	*Mahmuzu demir, tırnağı tunç,*
Kazdı köldön uçurbas,	*Kazı gölden uçurmazdı,*

Tegeregi eki kez
Tepkeni tirüü ketpegen,
Kolu üstünön et cegen.
Çalgını bolot kubargan,
Çabıttasa mendeni
Çın kumardan çıgargan.
Boosu cibek, toru altın
Bolcolu cok Akşumkar,
Candı körsö talpıngan,

Çevresi iki arşın,
Teptiği diri gitmezdi,
El üstünden et yerdi.
Teleği çelik gibi ağarmış,
Süzülüp saldırsa kulun
Candan hevesini alırdı.
Bağı ipek, ağı altın,
Eşi benzeri yok Akşumkar,
Can görse atılırdı,

Uçurganda kökcalı
Toguzdap toodak artıngan.
Başın kulalı çañkap, kuş kılıp,
Küpkögö salıp baktırgan
Çeger ayan eken dep,
Kan Bakay sınap caktırgan.
Asmandasa bu kıraan
Bettegende çabıttap,
Tuura uçkanda kayırgan,
Bet alıp şumkar uçkanda
Kulabay candar kalbagan,
Körsöñ mınday Akşumkar
Agıtıp salsa kuş ele,
Semeteydin mülkü ele.
Aza kütüp Akşumkar
Ar tolgonup barkıldap,
Butun kaysap tıtkılap,
Tomogosun kakkılap,
Kol kötörsö cem cebey,
Aza kütüp abıdan
Boor cünün talkalap,
Tıtkan eken Akşumkar.
Kayıp bolup talaalap,
Kaçkan eken Akşumkar.
Karasa közgö ilinbey
Kayda ekeni bilinbey,
Kayıp bolup Akşumkar
Altın boosun talkalap,
Tıtkan eken canıbar.

Bozkurdu uçurduğunda
Dokuzar toy kuşu yüklenirdi.
Başını çaylak gibi dikip, kuş edip,
Tüneğe koyup baktıran,
Uğurlu kuş imiş diye
Han Bakay sınayıp beğenmişti.
Göğe ağsa bu alıcı kuş,
Yöneldiğinde süzülüp,
Düz uçanı çeviren,
Yüz tutup sungur uçtuğunda
Düşmedik can kalmazdı,
Görsen böyle Akşumkar,
Salıverilse kuşların hasıydı,
Semetey'in malıydı.
Yas tutup Akşumkar,
Boyuna dönenip çığırıp,
Ayağını ısırıp didikleyip,
Tomağasını vurup silkip,
El kalksa yem yemeden,
İyiden iyiye yas tutup,
Bağır tüyünü paralayıp
Didmiş meğer Akşumkar.
Kayıp olup kırlara,
Kaçmış meğer Akşumkar.
Bakılsa göze ilişmeden,
Nerede olduğu bilinmeden,
Kayıp olup Akşumkar,
Altın bağını paralayıp
Didmiş meğer, canım hayvan.

Bir adamga körünböy,
Kir kişige bilinbey
Ketken eken Akşumkar.

Bir insana görünmeden,
Yad kişiye sezdirmeden
Gitmiş meğer Akşumkar.

Akşumkar antip turganda,
Eren ıylap, kan ıylap,
Körgön candın baarı ıylap,
Betteşip kıtay coo kelse,
Taş kayrattuu şer ıylap,
Talıkpay eçen er ıylap,
Çuu turup, el ıylap,
Iylagandın baarısı,
Caşı menen karısı,
Caman cakşı baarısı,
Öz kaygısın cep ıylap.
Kankor közü ketken soñ
Kanday zaman, kanday kün?
Kulaptır aska belibiz,
Bolor eken dep ıylap,
Ayköl közü cok boldu.
Argın, kırgız bu curttun
Aylı kanday konor? – dep,
Baylangan belem bagıbız,
Aylası kanday bolor? – dep, Sıngan belem şagıbız,
Eli kanday konor? – dep,
Eldin eesi cogoldu.
Argın kırgız bu curttun
Esebi kanday bolor? – dep.
Tektirinde teke bar,
Curt çurkurap, çuu bolup,
Toosunda karı bar,
Asman cargan duu bolup,
Er sultan aman barında
El çurkurap munu aytıp,
Bilgenge kıyla şumdu aytıp, Bulagı kaynap taşıgan,
Kankor aman barında
Kısırdın tayın ceçü elek,

Akşumkar böyle iken,
Yiğit ağlayıp, han ağlayıp,
Gören canın hepsi ağlayıp,
Yüzleşip Kıtay düşman gelse,
Taş gayretli aslan ağlayıp,
Usanmadan nice er ağlayıp,
Feryat kopup, el ağlayıp,
Ağlayanların hepsi,
Genciyle yaşlısı,
Kötüsü iyisi hepsi,
Kendi kaygısını yiyip ağlayıp.
Hunhar'ın gözü gittikten sonra
Nasıl zaman, nasıl gün?
Yıkılmış kaya belimiz,
Olur diye ağlayıp,
Ayköl'ün gözü yok oldu.
Argın, Kırgız bu yurdun
Obası nasıl konar? deyip,
Bağlanmış meğer bahtımız,
Çaresi nasıl olur? deyip, Kırılmış meğer dalımız,
Eli nasıl konar? deyip,
Elin sahibi yitti.
Argın, Kırgız bu yurdun
Hesabı nasıl olur? deyip.
Sekisinde teke var,
Yurt çığrışıp, feryat olup,
Dağında ak kar var,
Göğü yaran gürültü olup,
Er sultan esen iken,
El çığrışıp bunu deyip,
Bilene nice acıyı deyip, Pınarı kaynayıp taşan,
Hunhar esen iken
Kısırın tayını yerdik,

Tañşıganın ukkanda
Kırdan kıtay kıykırıp,
Kızık uruş çır kılsa,
Balaket kayda deçü elek?
Bere, Kara-Buura, Çatkalda
Erkin kırgız el ele.
Kaykalap kırgız catkanda
Kızıl munar cer caynap,
Kızık kulun bee baylap,
Kündüzü kımız, tünü arak
Bolup atkan kezinde,
Koştop kiyip suusar börk
Elkindep silkip kiyçü elek. Elkin catkan el elek,

Şakımasını duyunca
Sırttan Kıtay haykırıp,
Kızgın savaş, kavga etse,
Bela nerede derdik.
Hele Kara-Buura'da, Çatkal'da
Özgür Kırgız eliydi.
Kırgız keyifle uzanmış yatarken,
Kızıl pusla yer ışıyıp,
Güzel taylı kısrak bağlayıp,
Gündüzü kımız, gecesi rakı
Olup durduğu çağda,
Kat kat giyip samur börkü
Salınıp silkip giyerdik. Rahat yatan el idik,

Eriksek coogo tiyçü elek,
Berendin közü barında
Beecinge çeyin sürçü elek,
Budurdan bugu atçu elek
Muñaybay aman catçu elek.
Bere, keleñker sooru, keñ çaçpak
Kelini suluu el elek,
Kankor erdin barında
Bizge balaket kayda deer elek?
Adırduu Talas ceribiz,
Kankor şerden ayrılıp,
Sıngan belem belibiz,
Adam, sızdagan belem elibiz,
Adırında arkar bar,
Küñgöyündö kümüş bar,
Kuu tüzündö kulan bar,
Tokoyunda çarı bar,
Cılgındı, Keñ-Kol, Talasta
Bu cırgaldın baarı bar.
Bulbul çımçık tañşıgan,
Muñkanıp cigit caşıgan.
Elkin Talas cer ele,
Uşu turgan kayran curt
Bet alıp duşman ceñbegen,

Canımız sıkılsa düşmana saldırırdık,
Yiğidin gözü var iken
Beecin'e dek sürerdik,
Tepelerden geyik vururduk,
Dertlenmeden esen yatardık.
Hele, ipek sağrılık, geniş saç bağı,
Gelini güzel el idik,
Hunhar er var iken
Bize bela nerede derdik.
Engebeli Talas yerimiz,
Hunhar aslandan ayrılıp,
Kırılmış meğer belimiz,
Aman, sızlamış meğer elimiz.
Kırında arkar var,
Güney yüzünde gümüş var,
Kuru düzünde kulan var,
Ormanında yabanı var,
Cılgındı, Keñ-Kol, Talas'ta
Bu sefanın hepsi var.
Bülbül kuşu şakırdı,
Yiğit hüzünlenip yaşarırdı.
Özgür Talas yeriydi,
Şu duran kahraman yurdu
Yüz tutup düşman yenmemişti,

Karmaşıp kalık kelbegen,
Uşu turgan az kırgız
Cer soorulap caynagan.
Eşiginin aldına
Miñden bee baylagan,

Tutuşup kimse baş edememişti,
Şu duran az Kırgız
Yerin sağrısında kaynaşırdı.
Kapısının önüne
Binden kısrak bağlardı,

Börk al dese, baş kesken,
Suu iç dese, uu içken
Kan tök dese, cin tökkön
Kele bakan, kuu soyul
Keltekke çak el elek.
Kaalap süysö adamga
Kadır tün öñdüü tün kayda?
Kankor karap bu cerde
Karap turgan kün barbı?
Kalıñ kırgız, köp argın
Samsaalasak kokustan,
Salışa ketsek okustan,
Kırgın bolso kanıbız,
Salış bolsok baarıbız,
Samsalay kaçıp aşuuga
Sarı adırmak bel kayda?
Azapka salbay bu curttu
Acıratıp kaluuçu
Ayköl öñdüü şer kayda?
Emi bel baylagan bel da cok,
Bekip atkan cer da cok,
Karaanı toodoy kanıñ cok,
Karalduu kandan acırap,
Köp kırgız sende alıñ cok,
Kalkı ketip een kalgan
Adırduu çalkak cer kanday?
Agınan küygön can kanday?
Eesiz een mal kanday?
Esil şerden ayrılıp,
Emi kırgız tozoktu
Tartabız go ar kanday?
Emi bizdin Keñ-Kolgo tikken
pahta cok, Takır keçip taştaşıp,

Börk al dese baş kesen,
Su iç dese zehir içen,
Kan dök dese hınç döken,
Kaldıraç sırık, kuru sopa,
Köteğe hazır el idik.
İnsanın dileyip sevdiği
Kadir gecesi gibi gece nerede?
Hunhar'ın bakıp bu yerde
Durup gözettiği gün var mı?
Kalabalık Kırgız, çok Argın,
Ansızın dağılıp dökülsek,
Kazara çarpışmaya girsek,
Kırgın kopsa hanımız nerede,
Savaşa dursak hepimiz,
Darmadağın kaçacak geçit,
Sarı kırlı bel nerede?
Bu yurdu azaba salmadan
Ayırıp kurtaracak
Ayköl gibi aslan nerede?
Şimdi bel bağlanan bel de yok,
Sığınılacak yer de yok,
Karaltısı dağ gibi hanın yok,
Dayanak handan ayrılıp,
Çok Kırgız, sende derman yok,
Halkı gidip ıssız kalan
Engebeli uçsuz yer nasıl olur?
Suçsuz yere yanan can nasıl olur?
Sahipsiz başıboş mal nasıl olur?
Aziz aslandan ayrılıp,
Şimdi Kırgız azabı
Çekeriz ya her türlü.
Şimdi bizim Keñ-Kol'a dikilen
pamuk yok, Her şeyi bırakıp geçip,

Kerilip catar çak da cok,
Emi, Talaska kurgan bak barbı?
Taalayluu şerden ayrıldık,
Taltayıp catar çak barbı?
Emi, bizde döbödö tikken
bak barbı? Çuuga kirip kalıptır,

Döögürsüp catar çak barbı?
Bizde köñüldö dalay buşman bar,
Bizdi kömgönü turgan duşman bar,
Bere Altı-Şaar, kokondun
Kordugu turat oşonun.
Kurların selde çalınıp,
Kuduretke calınıp,
Çalgırtı turat oşonun
Karaan tappay beliñ cok,
Kadimki kökcal şeriñ cok,
Bügündö körgön erteñ cok,
Içiñ calın, booruñ çok,
Uşunday bolor düynö bok!
Ar tozokton tozuuçu
Aykölüñ kökcal mında cok!
Kalıñ curt keyip, munu aytıp,
Adamdan müşkül şumdu aytıp,
Kabırga söögü sögülüp,
Közünön caşı tögülüp,
Kalıñ koldon kep ugup,
Kayda ekeni bilinbey,
Semeteydi kayıp boldu dep ugup.
Curt çurkurap küyünüp,
Çımınday candan tüñülüp,
Aradan ketip Semetey
Kalıñ çuulap turdu ele.
Atası ölgön emedey,
Ayçık altın tuu tolup,
Kalıñ curt keyip turganda
Asman cargan çuu bolup,
Müşküldüü balaa baştaşıp,
Malı tügül canınan

Gerinip yatar çağ da yok,
Şimdi Talas'ta kurulu bağ var mı?
Bahtlı aslandan ayrıldık,
Yayılıp yatar çağ var mı?
Şimdi bizde tepede dikili
bağ var mı? Feryada karışıp kalmış,

Kabadayılık taslayıp yatar çağ var mı?
Bizde gönülde nice keder var,
Bizi gömmeye duran düşman var,
Hele Altı-Şaar'ın, Kokand'ın
Horluğu durur karşımızda.
Kuşaklarına sarık dolayıp,
Kudrete yalvarıp,
Öncüleri durur onların,
Dayanak bulamadan belin yok,
Bildiğin bozkurt aslanın yok,
Bugün görülen yarın yok,
İçin alev, bağrın kor,
Böyle olacaksa dünya boktur!
Her azaptan koruyacak
Ayköl'ün bozkurt burada yok!
Kalabalık yurt yerinip bunu deyip,
İnsana ağır gelen acıyı deyip,
Kaburga kemiği sökülüp,
Gözünden yaşı dökülüp,
Kalabalık ordudan söz duyup,
Nerede olduğu bilinmeden
Semetey kayıp oldu diye duyup.
Yurt çığrışıp yanıp,
Sinek kadar candan umut kesip,
Aradan gidince Semetey,
Kalabalık feryat edip durmuştu.
Babası ölmüş gibi,
Hilalli altın tuğ dolup,
Kalabalık yurt yerinip dururken,
Göğü yaran feryat olup,
Sıkıntılı bela baş gösterip,
Malı şöyle dursun, canından

Curt çurkurap küyünüp,
Öydö-tömön cügürüp,
Semeteydi ukkanda
Duuga kirip alıptır,
Ayıkpagan bir ülkön

Yurt çığrışıp yanıp,
Aşağı yukarı koşuşup,
Semetey'i duyunca
Velveleye kapılmış,
Onulmaz bir büyük

Akıl iylep, oy oylop,
Kırga kirip alıptır.
Curt çurkurap, çuu tüşüp
Çuuga kirip alıptır,
Kalayık bettep bargısız
Sınga kirip alıptır.
Kırdan kıtay kaptasa
Kayaşa berçü kanıñ cok,
Kagışa ketçü alıñ cok,
Keçip mende çıga albas
Katın, erkek koşulup,
Kolgo keter bekenbiz,
Ölböy, citpey korduktan
Aman bolor bekenbiz,
Tiriliktüü kul bolup
Caman bolor bekenbiz.
Bayagı kankor eli dep,
Körümgö tüşör bekenbiz,
Mañdaydan barañ kol salıp,
Buzuktu ittey salıptır.
Bölüngö tüşör bekenbiz?»
Er Semetey baatırga
Kırgız curttun baarı ıylap, Bagalekke salıptır.
Akılga dıykan, uz ıylap,
Kırmızı köynök, ayça bel
Kıltıldagan kız ıylap
Ak sakalduu karı ıylap,
Alban türlüü can ıylap,
Karıgan ıylap, caş ıylap,
Döbögö turup Kançoro
Curt çuu tüşüp, küyünüp,
Çımınday candan tüñülüp,

Akıl yorup, düşünce düşünüp,
Sırtlara çekilivermiş.
Yurt çığrışıp, feryat düşüp,
Feryada karışıvermiş,
Ahalinin yüz tutup varamayacağı
Bir hale bürünüvermiş.
Sırttan Kıtay bassa
Karşılık verecek hanın yok,
Çarpışacak dermanın yok,
Kulun geçip çıkamayacağı,
Kadın erkek karışıp,
Ele esir mi gideriz,
Ölmeden yitmeden horluktan
Esen kalır mıyız,
Diri diri kul olup
Rezil mi oluruz.
Hani o hunharın eli diye,
Seyirlik mi düşeriz,
Karşıdan tüfekli kol saldırıp,
Fesadı it gibi salmış.
Bölük pörçük mü düşeriz?»
Er Semetey bahadıra
Kırgız yurdunun hepsi ağlayıp, Paçasına düşürmüş.
Akılda usta, eli uz ağlayıp,
Kırmızı gömlekli, ay belli,
Salınan kız ağlayıp,
Ak sakallı ihtiyar ağlayıp,
Türlü türlü can ağlayıp,
Yaşlı ağlayıp, genç ağlayıp,
Tepeye çıkıp Kançoro,
Yurt feryada düşüp, yanıp,
Sinek kadar candan umut kesip,

Kara kiyip, kan cutup,
Kalıñ argın, köp kırgız
Kalıñ el çuulap turdu ele,
Olco kılıp kirgin dep.
Curt çurkurap turganda
Celikkenden bakırıp,
Er Kıyazdap çakırıp,
Kançoro kaardı baştadı
Kançoro kaarın körgöndö
Ak sakalduu karısı,

Kara giyip, kan yutup,
Kalabalık Argın, çok Kırgız,
Kalabalık el feryat edip durmuştu,
Ganimet edip gir diye.
Yurt çığrışıp dururken,
Azgınlıktan bağırıp,
«Er Kıyaz!» diye çağırıp,
Kançoro zulmü başlattı.
Kançoro'nun zulmünü görünce
Ak sakallı ihtiyarı,

Iylagan curttun baarısı,
Kaçıp, kaçıp taradı.
Uñgusu bolot, uçu kurç
Uñuraygan ayza alıp,
Kınsız kılıç baylanıp,
Kılıp iyçü nemedey,
Cay-caragın caylanıp,
Cazayıl, çokmor, çoyun baş
Munun baarı caylanıp,
Semeteydin kazına –
Kazınanın kapkasın
Kapkadagı bakmaçı
Bakmaçısın basıptır.
Bölökbay baştap, kırk kalça
Kırk Kalçanı soyuptur,
Kazınaga Kançoro
Ant urgan aram toyuptur.
Bulanı bulap alıptır,
Bütün kunduz terisin,
Cıra tartıp ciberip,
Baatırsınıp balpañdap,
Mıktuusunup dardañdap,
Döbögö çıgıp bakırıp,
Cedigerdin Kıyazın
«Kalbay kel» – dep çakırıp,
Arbak urgan kuu çoro
Kan kayratın bilgin dep,
Argın menen nogoydu

Ağlayan yurdun hepsi
Kaça kaça dağıldı.
Sapı çelik, ucu keskin,
Kocaman mızrak alıp,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Hemen iş görecekmiş gibi,
Silahını pusatını kuşanıp,
Fitilli tüfek, topuz, demir baş,
Bunların hepsi kuşanılıp,
Semetey'in hazinesi —
Hazinenin kapısını,
Kapıdaki bekçiyi,
Bekçisini basıvermiş.
Bölökbay başta, kırk Kalça —
Kırk Kalça'yı boğazlamış,
Hazineye Kançoro,
O yeminle çarpılmış haram, doymuş.
Malı yağmalayıp almış,
Bütün kunduz derisini
Yırtıp koparıvermiş,
Bahadır taslayıp kasılarak,
Güçlü taslayıp böbürlenerek,
Tepeye çıkıp bağırıp,
Cediger'in Kıyaz'ını
«Eksiksiz gel!» diye çağırıp,
Ecinni çarpmış kurnaz çoro,
Hanın gücünü bil diye,
Argın ile Nogay'ı —

Atañdın körü cediger,
Kayrattuusun körgülö,
Kalgan malı, kız-katın
Kan olcosu uşudur
Kamçıga çenep bölgülö,
Altın, kümüş, kımbat bul
Cüktöy albay kalgıla,

Agaça kelin, suluu kız
Üptöy albay kalgıla.
Ceti miñ kızıl nar aydap,
Nar kuyrugun örgülö
Çubaktın uulu Çoronun
Bu kızıgın körgülö!
Adırda cılkı altı san,
Tulparı sonun ala baş,
Argımak-buudan aralaş.
Toburçak külük meesi cok,
Tosup alçu Talasta
Menden bölök eesi cok,
Oñgo başçı, cüz başı,
Elüü başı, miñ başı,
Bölüp alıp kaytıñar,
Kanım cardam berdi dep,
Maa ırakmat aytıñar.
Sapırılgan san dilde
Olco bölüp alıñar,
Kançoro erdik kıldı dep,
Ceriñe ayta barıñar.
Uruşpastan, tartışpay
Eren kandın san düynö
Eptep bölüp alıñar,
Erenim dep, şerim dep,
Ee, cediger, bilgile!
Baatırdın şerdigin
Baykap bilip cürgülö!
Kızırkanıp okustap,
Kıykırık salıp kokustan,
Kılım çıdap tura albayt,

Kahrolası Cediger,
Yamanını görün,
Kalan malı, kızı kadını,
Han ganimeti işte budur,
Kamçıya ölçüp bölüşün,
Altın, gümüş, değerli mal —
Yükleyemez olun bolluktan,

Hanım gelin, güzel kız —
Derleyemez olun çokluktan.
Yedi bin kızıl ner sürüp,
Ner kuyruğunu örün,
Çubak'ın oğlu Çoro'nun
Şu şenliğini görün!
Kırda yılkı altı tümen,
Küheylanı güzel ala baş,
Argımakla küheylan karışık.
Toburçak yürüğün hesabı yok,
Talas'ta önünü kesecek
Benden başka sahibi yok,
On başı, yüz başı,
Elli başı, bin başı,
Bölüşüp alıp dönün,
Hanımız yardım etti diye
Bana şükran söyleyin.
Savrulan sayısız altını
Ganimet bölüp alın,
Kançoro yiğitlik etti diye
Yurdunuza vara vara söyleyin.
Dövüşmeden, çekişmeden,
Yiğit hanın sayısız malını
Uslu uslu bölüp alın,
Yiğidim diye, aslanım diye,
Ey Cediger, bilin!
Bahadırın aslanlığını
Sezip bilip yürüyün!
Öfkeye kapılıp kazara,
Ansızın nara atıp —
Cihan dayanıp duramaz,

Çapçışkan cakın kele albayt, Baykap aytar kep kerek,
Çabışıp duşman ceñe albayt,
Er eşigi som temir
Mañdayda baatır turganda
Barmaktuu adam batabı?
Tırmaktuu duşman tiebi?
Suuk boor bettep kirebi?
Beren Çoroñ barında
Bilegim coon, taş cürök,

Pençeleşen yakına gelemez, Ölçüp söyler söz gerek,
Vuruşup düşman yenemez,
Er kapısı som demir,
Karşıda bahadır dururken
Parmaklı insan sokulur mu?
Tırnaklı düşman değer mi?
Yad bağır yüz tutup girer mi?
Yiğit Çoro'n var iken —
Bileğim kalın, taş yürek,

Bil müçölüü badırek,
Çoroñ karap turganda
Çoguu suuda bölüm cok,
Cediger saa ölüm cok,
Kara suuda keme cok,
Kan Kançoroñ turganda
Cediger, saa ölüm cok!
Talasta kırgız, argındın
Malın soyup toy kılgın,
Baatırın soyup, oy kılgın,
Kapkanın oozun kan kılgın,
Kara colun çañ kılgın.
Suluuların tul kılgın,
Sultandarın kul kılgın,
Akılga dıykan karısın,
Talkalap kır baarısın!
Kerege, uugun kıyratıp,
Kelin, kızın ıylatıp,
Olcogo al karısın,
Oyron kılgın baarısın.
Ökümdörün, şerlerin,
Öksötüp tala elderin.
Surasa berbes tulpar at
Suuk ukuruk salgıla,
Köykölüp catkan Talaska
Körünöö korduk salgıla,
Begine beypay salgıla,
Beyli kara bul curttu

Fil gövdeli kerata,
Çoro'n bakıp dururken,
Coşkun suda bölünme yok,
Cediger, sana ölüm yok,
Kara suda gemi yok,
Han Kançoro'n dururken,
Cediger, sana ölüm yok!
Talas'ta Kırgız'ın, Argın'ın
Malını kesip toy et,
Bahadırını kesip yere ser,
Kapının ağzını kan et,
Kara yolunu toz et.
Güzellerini dul et,
Sultanlarını kul et,
Akılda usta ihtiyarını
Parçalayıp kır hepsini!
Keregeyi, uğunu kırıp,
Gelinini kızını ağlatıp,
Ganimete al ihtiyarını,
Viran et hepsini.
Hükümdarlarını, aslanlarını
Ağlatıp talan et ellerini.
İstense verilmez küheylan ata
Soğuk ukuruk salın,
Salınıp yatan Talas'a
Göz göre horluk salın,
Beyine kargaşa salın,
Niyeti kara bu yurdu

Bet alıp talap algıla,
Kalıñ elim, munu oylop,
Kan eşigi kıyamat
Eritüügö ep kerek,
Buyruk kıldım bilip al,
Kalıñ kara cediger,
Menin kapalantpay tilimi al!»
Dep, oşentip, Kançoro,
Tuzu aram al çoro,

Yüz tutup talan edin,
Kalabalık elim, bunu düşün,
Han kapısı kıyamettir,
Eritmeye ustalık gerek,
Buyruk kıldım, bilesin,
Kalabalık kara Cediger,
Beni üzmeden sözümü dinle!»
Deyip, böylece, Kançoro —
Tuzu haram o çoro,

Tuura balaa bu çoro,
Tuuganın soygon kuu çoro,
Kölpöñdöşün karasañ
Özönçönü maylagan
Öcörü karmay kelgende
Öz agasın caylagan.
Cakşıçılık, erçilik
Kançorodo kalbagan.
Kançoro özü uluk kul
Aram köñül, türs kıyal –
Adamzatka kelgen uul.
Özölönüp kelgende
Öz cakının cay kılgan,
Ölörman tuugan baatırdın
Oozunan çıkkan kök calın
Öz enesin küñ kılgan.
Kızıtalak cakırdın
Çın buzulgan körgön tüş,
Emgekke curtun saluuga,
Kılımda bolboyt uşul iş,
Semetey atın öçürüp
Opsuz suluu Ayçürök
Azapka artık saluuga,
Meltiregen suluunu
Olco kılıp aluuga,
Cedigerdi süröptür.
Kankor közü cogolso,
Celikkende çoçkogo
Cediger curtu külüptür,

Düpedüz bela bu çoro,
Kardeşini kesen kurnaz çoro,
Kasılıp salınışına baksana,
Dereciği kanla yağlayan,
İnadı tutup geldiğinde
Öz ağabeyini yok eden.
İyilikten, erlikten eser
Kançoro'da kalmamış.
Kançoro kendisi azmış kul,
Haram gönül, somurtkan huy —
İnsanoğluna bela gelmiş oğul.
Hınçlanıp geldiğinde
Öz yakınını yok etti,
Gözü pek kardeş bahadırın
Ağzından çıkan gök alev,
Öz anasını cariye kıldı.
Kahrolası sefilin
Gördüğü düş gerçek fesattı,
Yurdunu eziyete salmaya,
Cihanda olmaz bu iş,
Semetey adını silip,
Ölçüsüz güzel Ayçürök'ü
Fazlasıyla azaba salmaya,
Süzgün bakışlı güzeli
Ganimet edip almaya
Cediger'i kışkırtmış.
Hunhar'ın gözü yitince,
Azıp coşan domuza
Cediger yurdu gülmüş,

Astı kalıñ kara cer	*Alttaki kalın kara yer,*
Aykırganda Çorogo	*Çoro haykırdığında,*
Kalıñınan tütüptür.	*Kalınından tütmüş.*
Celpingende al Çoro	*Kabarıp salındığında o Çoro,*
Cer menen suunun eesindey, Aykırık	*Yerle suyun sahibi gibi, Nara atıp*
salıp Kançoro,	*Kançoro,*
207980 Barsıldasa badırek	*Gümbürdese kerata,*
Cerdin-suunun eesindey,	*Yerin suyun sahibi gibi,*
Çamınışı çabılgır	*Saldırışı, kahrolasının,*
Celpiniştin döösündöy,	*Kabaran devlerin devi gibi,*
Barsıldasa kuturgur	*Gürlese, kudurasıca,*
Aalamdan aşkan balbanday,	*Âlemi aşan pehlivan gibi,*
Cana emne dediñer?	*Yine ne dediniz?*
Sölökötü-sölbötü	*Endamı, boyu posu*
El biylegen zarlarday,	*El yöneten çarlar gibi,*
Kaysañdasa kuturgur	*Yalpalayıp kasılsa, kudurasıca,*
207990 Curt buzuuçu adamday,	*Yurt bozan adam gibi,*
Ilgerki Közkamanday.	*Eski Közkaman gibi.*
Kalıñ eldin kıylasın	*Kalabalık elin nicesine*
Kaarın salıp bakırıp,	*Öfkesini salıp bağırıp,*
Kankor şerden ülgü alıp,	*Hunhar aslandan örnek alıp,*
Kandim bolgon kuturgur	*Han kesilmiş kudurasıca,*
Kalıñ eldin baarısın	*Kalabalık elin hepsini*
Kalbay kel dep çakırıp,	*Eksiksiz gel diye çağırıp,*
Karasa köñül bölünüp,	*Bakılsa gönül bölünüp,*
Arbak kongon kuturgur	*Ecdat ruhu konmuş kudurasıca,*
208000 Alaskar toodoy körünüp,	*Ulu dağ gibi görünüp,*
Oktos berip tögülüp,	*Şahlanıp dökülüp,*
Elin talap aluuga,	*Elini talan etmeye,*
Özü sultan bolup kaluuga	*Kendisi sultan kalmaya,*
Eki tizgin, bir çılbır	*İki dizgini, bir yuları*
Eptep kolgo aluuda.	*Uslulukla ele almakta.*
Buzukka tuugan Kançoro	*Fesada doğmuş Kançoro,*
Aylası ketse Talaska	*Çaresi biterse Talas'a*
Sultan bolup kaluuda.	*Sultan olup kalmakta.*
Corgo tapan Kançoro	*Rahvan tabanlı Kançoro —*
208010 Munun kaşka ekeni dagı çın,	*Bunun açıkgöz olduğu da gerçek,*
Corgo tapan eñ cuukuy	*Rahvan tabanlı, pek sinsi,*

	Corugu candan Çoronun	*Çoro'nun huyunun herkesten*
	Başka ekeni dagı çın,	*Başka olduğu da gerçek.*
	Aram kıyal al Çoro,	*Haram huylu o Çoro:*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
	Akıl sözgö kirbeseñ,	*Akıllı söze uymazsan,*
	Amızıñı bilbeseñ	*Haddini bilmezsen,*
	Antseñer boktu cediñer,	*Öyle yaparsanız boku yediniz,*
	Eki-ekiden bılçıldap,	*İkişer ikişer ezilip —*
208020	Akundun kızı Çüröktün,	*Akun'un kızı Çürök'ün,*
	Bul aşkere suluu dümöktün,	*Bu apaçık güzel afetin,*
	Bul keremettüü katındın,	*Bu kerametli kadının,*
	Bu kelişimdüü kapırdın,	*Bu endamlı kâfirin,*
	Bu kara cerge kan tamsa,	*Bu kara yere kan damlasa —*
	Bul kardan appak kapırdın	*Bu kardan apak kâfirin,*
	Bul aşkere suluu, özü şok,	*Bu apaçık güzel, kendisi şuh,*
	Çın talaşsañ cesiriñ,	*Gerçekten çekişirsen dul hakkın,*
	Ayılda mınday mura cok.	*Obada böyle miras yok.*
	Bu beli tutam, beti ayday	*Bu beli bir tutam, yüzü ay gibi,*
208030	Belgilüü suluu şurkuya ay,	*Namlı güzel, işveli fettan ah,*
	Munun amalı toluk, zaarı küç	*Bunun hilesi tam, zehri güçlü, Yiğitsindir,*
	Erendirsiñ, şerdirsiñ,	*aslansındır,*
	Akılga dıykan çüröktün,	*Akılda usta Çürök'ün,*
	Bul akılga dıykan dümöktün,	*Bu akılda usta afetin,*
	Suluunu alçu sendirsiñ,	*Güzeli alacak sensindir,*
	Cürgönün cuma kün bilgen,	*Gittiğini cuma günü bilen,*
	Uçkanın küügüm tün bilgen,	*Uçtuğunu alacakaranlık bilen,*
	Talaska körgöz bilekti,	*Talas'a göster bileği,*
	Ar mañdayın sıdırgan,	*Her yamacı sıyırıp geçen,*
	Ay-aalamdın baarısın,	*Ay ile âlemin hepsini*
208040	Uçup cürüp kıdırgan,	*Uçarak dolaşan,*
	Kıyalap aşpas bel kalbay,	*Yamaçlayıp aşmadık bel komayan,*
	Kıdırıp körbös er kalbay,	*Dolaşıp görmedik er komayan,*
	Kıylanı körgön çüröktür,	*Niceyi görmüş Çürök'tür,*
	Çürök emes, cön ele	*Çürök değil, düpedüz*
	Curt buzugu dümöktür,	*Yurt bozan fitnedir,*
	Kıyalı tentek katın al,	*Huyu haşarı kadındır o,*
	Kılımdı uçup taanıgan	*Cihanı uçup tanıyan,*
	Kıltıldagan kapır al,	*Salınan kâfirdir o,*

Sırttap uçpas beli cok,
Sırtı kara beybaktın
Taanıbay turgan eri cok.
Atañdın körü, er Kıyaz,
Akılı cok cer Kıyaz,
Urgaaçının uzu ele
Dümöktüü katın Ayçürök
Kan Akundun kızı ele,
Cergesi ele sözümdün,
Ceñeñ ele özüñdün,
Arı cok Kıyaz ekensiñ.
Erdigiñ bar, esiñ cok
Eñgir-deñgir Kıyazsıñ,
Akır-takır kırgındı,
Salbaysıñbı sen Kıyaz?
Ayçüröktü olcogo

Sırttan aşıp uçmadığı bel yok,
Dışı kara bahtsızın
Tanımadığı er yok.
Kahrolası er Kıyaz,
Aklı yok toy Kıyaz,
Dişilerin en hünerlisiydi,
Fitneli kadın Ayçürök,
Han Akun'un kızıydı,
Sözümün özüydü,
Kendi yengendi senin,
Arsız Kıyaz imişsin.
Yiğitliğin var, aklın yok,
Hoyrat mı hoyrat Kıyaz'sın,
Kökten kazıyan kırgını
Salmaz mısın sen Kıyaz?
Ayçürök'ü ganimete

Albaysıñbı sen Kıyaz?
Bereki, artık katın Ayçürök
Arı çeti katınıñ,
Çımırkansañ öz zaybıñ,
Orcoñdogon oyrondu,
Buzulttuñ kökcal korgondu,
Eselek Kıyaz ekensiñ,
Oylonup sal dümöktü,
Tartuuga alıp katındı,
Uşul suluu katın çüröktü,
Kıyalı bölök kapırdı,
Kıltıldagan katındı,
Oymok ooz, boto köz,
Oykuştagan kara köz,
Oylonsoñ bolboyt mınday söz,
Ee, Kuday algan er Kıyaz,
Ayçürök alçu uşu kez.
Ayçürök alıp olcolop,
Kaytpaysıñbı sen Kıyaz?
Çoñ tamaşa, ülkön toy
Batpaysıñbı sen Kıyaz?
Didarlaşıp süylöşüp,

Almaz mısın sen Kıyaz?
İşte, üstün kadın Ayçürök,
Nihayetinde karındır senin,
Kolları sıvarsan öz eşindir,
Kasılıp duran yiğidi,
Bozdurdun bozkurt kalesini,
Bön Kıyaz imişsin,
Düşünüp sal fitneyi,
Armağan diye alıp kadını,
Bu güzel kadın Çürök'ü,
Huyu başka kâfiri,
Salınan kadını —
Yüksük ağızlı, boncuk gözlü,
Süzülen kara gözlü —
Düşünsen bulunmaz böyle söz,
Ey, Tanrı'nın çarptığı er Kıyaz,
Ayçürök'ü alacak an bu an.
Ayçürök'ü ganimet alıp
Dönmez misin sen Kıyaz?
Büyük eğlenceye, ulu toya
Dalmaz mısın sen Kıyaz?
Yüz yüze söyleşip,

Ceñeke, bizge cür deşip,
Ayçürök kapırdı,
Olco kılıp katındı,
Adam tappas oy kılıp,
Ayanbastan toy kılıp,
Maldan açıp baardı,
Kızıgı bolsun uşunday
Kıdırtıp kıyla şaardı,
Alparıp curtka bet kılıp,
Ala-Toodoy et kılıp,
Ala-Köldöy çık kılıp,
Astıñkı coldu çañdatıp
Köz körgöndü tañdantıp,

Köp tamaşa, çoñ oyun
Salsañ bolo, sen Kıyaz!
Bu körünöö kapır Çüröktü
Ay kasaba tuu kılıp,
Kalk kubangan çuu kılıp,
Körgön curtka duu kılıp,
Dümök salgan çürök dep,
Toktotup candı bülüntüp,
Ukkan candı süyüntüp,
Kıltıldagan kapırdın
Kıyalı bölök katındın,
Tört-tülük malıñ zarıp kıl,
Muruntan dümök sala kör.
Toyuna tokson soyo kör
Kıyazdın zaybı Çürök dep,
Atın mınday koyo kör!
Aytkanım uşul bilip al,
Añgir-köödön er eleñ,
Ulugum Kıyaz tilimdi al,
Müşkül da bar, karan bar,
Uçuktuu sözüm bilip al,
Artık bolsoñ, kan bolsoñ
Uluguñ Toltoy, bilip al,
Kızıl köynök, tasma bel
Kıltıldagan katın al!

«Yenge, bizimle yürü!» deyişip,
Ayçürök kâfiri,
Ganimet edip kadını,
Görülmedik iş edip,
Esirgemeden toy edip,
Malın hepsini önüne serip,
Şenliği böyle olsun diye
Nice şehri dolaştırıp,
Götürüp yurdun önüne çıkarıp,
Ala-Too gibi et yığıp,
Ala-Köl gibi çorba edip,
Alttaki yolu tozutup,
Gözle göreni şaşırtıp,

Çok eğlence, büyük oyun
Kursan olur, sen Kıyaz!
Bu apaçık kâfir Çürök'ü
Ay kasaba tuğ edip,
Halkın sevindiği şölen koparıp,
Gören yurda şenlik edip,
Fitne salan Çürök diye,
Canları durdurup ürkütüp,
İşiten canı sevindirip,
Salınıp duran o kâfirin,
Huyu bambaşka kadının,
Dört tür malını harcayıver,
Önceden fitneyi salıver.
Toyuna doksan kesiver,
Kıyaz'ın hatunu Çürök diye,
Adını böylece koyuver!
Dediğim budur, bilesin,
Aygır göğüslü yiğit idin,
Ulum Kıyaz, sözümü tut,
Müşkül de var, kara gün de var,
İpuçlu sözümü bilesin,
Üstün isen, han isen,
Ulun Toltoy'dur, bilesin,
Kızıl gömlekli, ince belli,
Salınan kadını al!

Kıcırına kabılsañ	*Hışmına uğrarsan,*
Kılım curttu buy kılgan	*Bütün âlemi perişan eden,*
Kılım tentek kapırdı	*Âlemin haşarı kâfirini,*
Kütüp alsañ Çüröktür,	*Bağrına basabilirsen Çürök'tür,*
Kütö albasañ bu colu	*Bakamazsan bu sefer,*
208130 Küm tüşürçü dümöktür,	*Toza çeviren fitnedir,*
Kaalap alsañ katındır,	*İsteyip alırsan kadındır,*
Kaadasınan tayısañ	*Töresinden şaşarsan,*
Kara coltoy kapırdır	*Kara uğursuz kâfirdir,*
Aytkanım uşul, bilip al,	*Dediğim budur, bilesin,*
Ay, baatır Kıyaz, tilimdi al, Tirüü	*Ey bahadır Kıyaz, sözümü tut, Sağ*
koysoñ okustan,	*bırakırsan kazara,*
Añgıl-deñgil kan eleñ,	*Savruk mu savruk han idin,*
Erdigiñ kalıñ, esiñ cok	*Yiğitliğin çok, aklın yok,*
Alaköödök can eleñ,	*Delişmen bir can idin,*
Ulamadan uladım,	*Söz erlerinden derledim,*
208140 Bilgiçterden suradım,	*Bilgelerden sordum,*
Süylögön sözdö çala bar,	*Söylenen sözde eksik var,*
Ayçüröktün içinde	*Ayçürök'ün karnında,*
Tört ay, beş ay bolobu –	*Dört ay mı, beş ay mı olur –*
Kankordon kalgan bala bar.	*Hunhardan kalma çocuk var.*
Tolgotkondo Çürökkö,	*Çürök'ün sancısı tuttuğunda,*
Kara tacaal dümökkö,	*Kara deccal fitnesine,*
Tokson mastan, kırk kempir	*Doksan cadı, kırk kocakarı,*
Toluk cıyıp ala kör,	*Eksiksiz derleyip toplayıver,*
Duba bilçi takırdan,	*Dua bilenlerin hepsinden,*
208150 Cada bilçi kapırdan	*Büyü bilen kâfirden,*
Törögöndö Çüröktün	*Çürök doğurduğunda,*
Duba içirip, mas kılıp,	*Okunmuş su içirip sarhoş edip,*
Balasın uurdap ala kör.	*Çocuğunu çalıp alıver.*
Bir adamga bilgizbey,	*Bir adama bildirmeden,*
Bir kişige körgözböy,	*Bir kişiye göstermeden,*
Ayta-buyta degiçe,	*Şöyle böyle deyinceye dek,*
Açıp közdü cumgunça	*Göz açıp kapayınca,*
A Çüröktün dolunun	*O deli Çürök'ün,*
Balasın uurdap ala kör,	*Çocuğunu çalıp alıver,*
208160 Kırk arkan boyu zındanga	*Kırk urgan boyu zindana,*
Erkek bolso balası	*Oğlan ise çocuğu,*

Eptep uurdap ala kör,	*Bir yolunu bulup çalıver,*
Tındım kılıp sala kör.	*Sesini kesip yok ediver.*
Erkek bolboy kız bolso,	*Oğlan olmayıp kız ise,*
Katınım bala taptı dep,	*Karım çocuk doğurdu diye,*
Toyuna tokson soyosuñ,	*Toyuna doksan kesersin,*
Öz bilgen atıñ koersuñ,	*Bildiğin adı korsun,*
Saamay çaçın kerersiñ,	*Zülüf saçını gerersin,*
Iras cakşı boldu dep,	*Gerçekten iyi oldu diye,*
208170 Iylabas cerge berersiñ,	*Ağlamayacağı yere verirsin,*
Egerde erkek uul bolso,	*Eğer erkek oğul olursa,*
Buurusunuñdu burdurbayt.	*Sabanını sürdürmez.*
Aman kalsa kokustan,	*Kazara sağ kalırsa,*
Ceti-Özöndö cediger	*Yedi-Özön'deki Cediger,*
Cerge kirdiñ er Kıyaz,	*Yere girdin yiğit Kıyaz,*
Kırılıp boktu cediñer,	*Kırılıp boku yediniz,*
On ekige kelgende	*On ikisine geldiğinde,*
Adırıñ coylop çañ kılat,	*Kırlarını dolanıp toz eder,*
Alışkanıñ cay kılat,	*Tutuşanını yere serer,*
208180 Küdürüñ basıp çañ kılat,	*Tepelerini çiğneyip toz eder,*
Kürdölüü curtuñ dañ kılat,	*Kudretli yurdunu çınlatır,*
Küçtüüsünbö sen Kıyaz,	*Güçlü müsün sen Kıyaz,*
Kürösşöñ başıñ kan kılat!	*Güreşirsen başını kan eder!*
Kabattap kazat oruñdu,	*Kat kat kazar çukurunu,*
Kaynatat mintip şoruñdu,	*Böyle kaynatır çileni,*
Körgözöt senin közüñö	*Gösterir senin gözüne,*
Kişi kılbas sonundu.	*Kişinin etmediği acayipliği.*
Ayza alıp kolgo kırdaşat	*Mızrak alıp ele, çekişir,*
Atamdı taap bergin dep,	*Babamı bulup ver diye,*
208190 Ceke Kıyaz seni emes,	*Yalnız sen değil Kıyaz,*
Cer cüzü menen çırdaşat.	*Yeryüzüyle kavgaya tutuşur.*
Çapçışa ketse okustan,	*Kazara çarpışmaya girse,*
Erkek tuusa kokustan	*Kazara oğlan doğurursa,*
Kalıñ kazat oruñdu,	*Derin kazar çukurunu,*
Kaptasañ kırar koluñdu,	*Üşüşsen kırar ordunu,*
Körgözöt senin közüñö	*Gösterir senin gözüne,*
Adam körgüs sonundu.	*Adamın görmediği acayipliği.*
Aytkanım uşul, bilip al,	*Dediğim budur, bilesin,*
Abaylap Kıyaz, tilimdi al!	*Dikkat et Kıyaz, sözümü tut!*

Munun tüp atası tügöl kan
Tübünön Kıdır daarıgan
Başkı atası baarı kan
Balakettin tukumu,
Başınan Kıdır daarıgan,
Atasınan babası,
Artında kalıp balası,
Cetim cürüp cetilip,
Cerge eptep koşulat,
Cetkileñin karaçı,
On ekige kelgende
Ordo buzup, olco algan,
Oorçun curtka çır salgan,
Oyrondugun karaçı.
On üçkö caşı kelgende
Zulpukor suurup oynogon,

Bunun kök atası hep han,
Kökünden Hızır dokunmuş,
İlk ataları hepsi han,
Belânın soyudur,
Başından Hızır dokunmuş,
Babasından dedesi,
Ardında kalıp çocuğu,
Yetim gezip yetişip,
Bir yolunu bulup yurda katılır,
Erginliğine baksana,
On ikisine geldiğinde,
Orda bozup ganimet almış,
Ağır yurda kavga salmış,
Yaman yıkıcılığına baksana.
Yaşı on üçe geldiğinde,
Zülfikar çekip oynamış,

Sumsaygan adam cogolgon,
Belsenip çıgıp oñolgon,
Bu dümöktüünün tukumu
Betteşken adam cogolgon,
Eren azar salbagan,
Betteş adam kalbagan,
Tukumu mınday kapırdı
Kirpigi calın közü çok,
Kişiden mınday balaa cok,
Kabagı biyik közü tik,
Katılsañ caman sözü tik.
Aldında cürör sur colbors,
Aalamda mınday er bolbos,
Şektüü tuugan balası –
Balası duşman bolorun,
Balası cürüp çoñoyso
Baarıbızdı soyorun,
Artık duşman bolorun
Kemenger Kıyaz tilimdi al,
Sıyagı bölök tünündö
Duşman bir bizge zilinde
Al el emes bala tübündö.

Suratını asan adam yok olmuş,
Bel bağlayıp çıkan onmuş,
Bu fitnecinin soyuyla,
Yüz yüze gelen adam yok olmuş,
Ere eziyet salmadığı kalmamış,
Karşı duracak adam kalmamış,
Soyu böylesi kâfiri,
Kirpiği alev, gözü kor,
İnsandan böyle belâ olmaz,
Kaşı yüksek, gözü dik,
Sataşırsan yaman, sözü dik.
Önünde yürür boz kaplan,
Âlemde böyle er olmaz,
Şüpheli doğan çocuğu –
Çocuğun düşman olacağını,
Çocuk yaşayıp büyürse,
Hepimizi boğazlayacağını,
Beter düşman olacağını,
Bilge Kıyaz, sözümü tut,
Kılığı başkadır gecesinde,
Özünde bize düpedüz düşman,
O çocuk kökünde bizden değil.

	Törölgöndö balanın	*Çocuk doğduğunda,*
	Okustan erkek uul bolso,	*Kazara erkek oğul olursa,*
208240	Sırtınan sakçı sala kör!	*Dışına gözcü koyuver!*
	Eptep uurdap ala kör,	*Bir yolunu bulup çalıver,*
	Esebin mıktap taba kör,	*Hesabını iyice bulaver,*
	Erim Kıyaz, oylonup,	*Erim Kıyaz, düşünüp,*
	Köp aytam tilim ala kör,	*Çok derim, sözümü tutuver,*
	Tuuguça bölgün sanaanı	*Doğurmadan önce kur tasarını,*
	Erkek tuusa bu Çürök	*Oğlan doğurursa bu Çürök,*
	Eptep cogot balasın.	*Bir yolla yok et çocuğunu.*
	Balanın cayı uşunday	*Çocuğun hâli işte böyle,*
	Baatır Kıyaz, ugup al,	*Bahadır Kıyaz, dinleyiver,*
208250	Kakşap turdum bilip al!	*Söyleyip durdum, bilesin!*
	Ee, kayranım Kıyaz, tilimdi al,	*Ey, kıymetlim Kıyaz, sözümü tut,*
	Kız bolso aman koyuuga,	*Kız ise sağ bırakmaya,*
	Erkek bolso balasın	*Oğlan ise çocuğunu,*
	Ebin taap eptep soyuuga,	*Yolunu bulup usulca boğazlamaya,*
	Uluu uskaluu kep kılıp,	*Ulu, ağır sözler edip,*
	Ubadanı bek kılıp,	*Ahdi sağlam edip,*
	Ölö turgan ant kılıp,	*Ölümüne ant içip,*
	Ölüp keter bu calap	*Ölüp gidesice bu kahpe,*
	Ak çatırday boz beeni	*Ak çadır gibi boz kısrağı,*
208260	Adırdan karmap alışıp,	*Kırdan yakalayıp,*
	Antka karmap al beeni	*Ant için tutup o kısrağı,*
	El içinde çalışıp,	*El içinde boğazlayıp,*
	Beeden aksa kara kan	*Kısraktan kara kan akınca,*
	Koş koldop kandı malışıp,	*İki elle kana banıp,*
	Akılga dıykan erenim,	*Akılda derya erenim,*
	Ubadanı şert kılıp,	*Vaadi şart koşup,*
	Ayangan mınday bolsun dep,	*Esirgeyen böyle olsun deyip,*
	Dep, oşentip er Kıyaz	*Deyip, böylece yiğit Kıyaz,*
	Ak bolot mizin calaşıp,	*Ak çeliğin ağzını yalaşıp,*
208270	Ak buuday danın çaynaşıp,	*Ak buğday tanesini çiğneşip,*
	Ant uçuna çıktı ele,	*Andın ucuna vardı idi,*
	Kançoro menen er Kıyaz,	*Kançoro ile yiğit Kıyaz,*
	Kol alışıp baatır dep,	*El sıkışıp bahadır diye,*
	Anı kılbas kişinin	*Bunu yapmayan kişinin,*
	Ceti atası kapır dep,	*Yedi atası kâfir diye,*

	Akırın süylöp, bek taştap, Söz orduna kongon soñ	*Usulca söyleyip, pekçe bağlayıp, Söz yerine konduktan sonra,*
	Baatır Kıyaz kep baştap,	*Bahadır Kıyaz söze başlayıp,*
	Dostum eleñ Kançorom	*Dostum idin Kançoro'm,*
	Karındagı balanın	*Karındaki çocuğun,*
208280	Kamçılap başın alayın,	*Kamçılayıp başını alayım,*
	Törölgöndö balanı	*Doğduğunda çocuğu,*
	Tındım kılıp salayın!	*Sesini kesip yok edeyim!*
	Akılman kanım, Kançorom,	*Bilge hanım Kançoro'm,*
	Kançoro cayı uşunday:	*Kançoro'nun hâli şöyleydi:*
	Senin tiliñ alayın!	*Senin sözünü tutayım!*
	Altımış tanap seksen söz	*Altmış dönüm seksen söz,*
	Kanduu cüzün ört çalıp,	*Kanlı yüzünü ateş sarıp,*
	Aram akıl, bükmö akıl,	*Haram akıl, kıvrım akıl,*
	Oylop-oylop alayın.	*Düşüne düşüne kurayım.*
208290	Törölgöndö balasın	*Doğduğunda çocuğunu,*
	Imırkay kezde soyoyun.	*Körpecikken boğazlayayım.*
	Kakanakta balanı	*Daha kundaktayken çocuğu,*
	Urgaaçı bolboy er bolso,	*Dişi olmayıp er olursa,*
	Eki beti çoronun	*İki yanağı çoronun,*
	Tındım kıla koeyun.	*Sessizce yok ediveririm.*
	Süylödüñ kan, men uktum.	*Söyledin han, ben işittim.*
	Katılgandı Kançoro	*Sataşanı Kançoro,*
	Astın özüñ sözdödüñ	*Önünü kendin söyledin,*
	Akılmanım, Kançorom,	*Bilgem benim, Kançoro'm,*
208300	Art cagın özüñ közdödüñ,	*Ardını kendin gözledin,*
	Cön ele kırıp koygondoy,	*Düpedüz kırıp koyacakmış gibi,*
	Aylana tuugan erenim,	*Kurban olduğum erenim,*
	Altı cıldık azaptı	*Altı yıllık azabı,*
	Azır beylep körüüçü	*Şimdiden sezip gören,*
	Közüñ açık erenim,	*Gözü açık erenim,*
	Karap turgan Kançorom,	*Bakıp duran Kançoro'm,*
	Kargıluu kara belimsiñ,	*Dayandığım kara belimsin,*
	Kabılan tuugan şerimsiñ!	*Kaplan doğan aslanımsın!*
	Öçkön ottu tamızgan,	*Sönmüş ateşi tutuşturan,*
208310	Ölgön candı tirgizgen,	*Ölmüş canı dirilten,*
	Ayla tapkıç berenim».	*Çare bulucu yiğidim».*
	Kançorogo ant kılıp,	*Kançoro'ya ant edip,*

Kaarlanıp Kançoro
Kep uşunday bolgon soñ,
Kep orduna kongon soñ,
Söz uşunday bolgon soñ,
Curt çuu turup, makul dep,
Kalıñ kara cediger
Kalbay caktap turgan soñ
Aytkan sözün Çoronun
Kalıñ el makul kılgan soñ,
Kuday betin körgözbö,
Kayran közün kan çalıp,
Ok ötpöstön ton kiyip,
Ok cetpegen at minip,
Bozala celek tuu alıp,
Borumun körsöñ çoronun
Al askar toodoy kuralıp,
Eki dañgıt toygondoy,
Katılışsa soygondoy,
Kaarlansa kırgızdı

Hiddetlenip Kançoro,
Söz böyle olduktan sonra,
Söz yerine konduktan sonra,
Lâf böyle olduktan sonra,
Halk gürleyip, kabul deyip,
Kalabalık kara Cediger,
Eksiksiz destekleyip durunca,
Çoro'nun söylediği sözü,
Kalabalık halk kabul edince,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Zavallı gözünü kan bürüyüp,
Ok geçmez kaftan giyip,
Ok yetişmez ata binip,
Boz alaca yelekli tuğ alıp,
Görsen çoronun heybetini,
O yalçın dağ gibi kurulup,
İki azgın it doymuş gibi,
Sataşana boğazlarcasına,
Hiddetlense Kırgız'ı,

Oşo kezde Kançoro
Kazanday kara börkü bar,
Kırgız turmak kılımdı
Kırıp ier erki bar,
Tolkup ötsö çorogo
Too turuştuk bere algıs,
Tobu menen köp kırgız
Bu Çoronu ceñe algıs.
Çamınışı colborstoy,
Çalışkan aman bolbostoy,
Kamınganı kamanday,
Tilden kalıp kalıñ curt
Tim ele candan tüñüldü,
Alapayın taba albay,
Curt çurkurap, mañ bolup,
Kalıñ curtka bir müşkül –
Aybatı toodoy zaarı küç
Aykırgan Çoro kez bolup.
Kep süylöböy, kep aytpay

O sırada Kançoro,
Kazan gibi kara börkü var,
Kırgız şöyle dursun, âlemi,
Kırıp geçirecek gücü var,
Coşup taşsa, çoroya,
Dağ bile karşı duramaz,
Topuyla kalabalık Kırgız,
Bu Çoro'yu yenemez.
Atılışı kaplan gibi,
Çatışan sağ kalmazmış gibi,
Davranışı yaban domuzu gibi,
Dili tutulup kalabalık halk,
Düpedüz candan umudu kesti,
Ne yapacağını bilemeden,
Halk çığrışıp, şaşkına dönüp,
Kalabalık halka bir müşkül –
Heybeti dağ gibi, zehri güçlü,
Haykıran Çoro karşılarına çıkıp.
Söz söylemeden, lâf etmeden,

Kalıñ el turdu ez bolup,
Boroondoy süylöp, kep baştap,
Buçkagına teñebey,
Kalıñ curttu cep taştap,
Cılgındı, Keñ-Kol koo bolup,
Bel orduna körbödü,
Özünön çıktı Kançoro
Argın menen kırgızga,
Kıtaydan caman coo bolup,
Öksöp ıylap kayran curt
Özölönüp kaygırıp,
Kankorunan ayrılıp.
«Kanday zaman boldu» – dep,
Baarın küülöp turdu ele,
Kalıñ el turdu carlanıp,
Kançoro kandın kaarına
Kan-kalayık tañ kalıp,
Kançoro kaar baştadı,
Malı turgay canınan
Munu körgön kalayık
Takır keçip taştadı.
Ok ötpögön ton kiyip,
Oluntup coogo kirçüdöy.

Kalabalık el ezik durdu,
Boran gibi söyleyip, söze başlayıp,
Tırnağına denk tutmadan,
Kalabalık halkı yiyip bitirip,
Cılgın'ı, Keñ-Kol dere olup,
Bel yerine görmedi,
Kendi içlerinden çıktı Kançoro,
Argın ile Kırgız'a,
Hıtay'dan beter düşman olup,
Hıçkırıp ağlayıp zavallı halk,
İçin için yanıp kederlenip,
Hunharından ayrı düşüp.
«Nasıl zaman oldu» – diye,
Hepsini kışkırtıp durdu idi,
Kalabalık el feryat edip durdu,
Han Kançoro'nun hiddetine,
Han da halk da şaşakalıp,
Kançoro hiddete başladı,
Malı şöyle dursun, canından,
Bunu gören ahali,
Büsbütün vazgeçiverdi.
Ok geçmez kaftan giyip,
Kurulup düşmana dalacakmış gibi.

Mingen attın kuyrugun
Kıya bölüp, çart tüyüp,
Tulpar oozun burdu ele
Kasaba koldo körünüp,
Körüp turgan kalktın
Köönü caman bölünüp,
Kökcaldın katuu baldarı
Kanday zaman, kanday kün,
Körör eken kanday tün?
Curt çurkurap, el keyip,
Kayıñ ıylap, tal ıylap,
Karagan candın baarı ıylap,
Baatırsıngan er ıylap,
Baykasañ kara cer ıylap,
Argın, kırgız kayran curt

Bindiği atın kuyruğunu,
Kesip ayırıp, sımsıkı düğümleyip,
Tulparın başını çevirdi idi,
Kasaba tuğ elde görünüp,
Bakıp duran halkın,
Gönlü fena bölünüp,
Bozkurdun yaman evlatları,
Nasıl zaman, nasıl gün,
Görecekler acep nasıl gece?
Yurt çığrışıp, el yanıp,
Kayın ağlayıp, söğüt ağlayıp,
Bakan canların hepsi ağlayıp,
Bahadır geçinen er ağlayıp,
Baksan kara yer ağlayıp,
Argın, Kırgız zavallı halk,

Aralap çuulap turdu ele.
Kalık mintip turganda
Kançoro kan kanetet,
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Kalayık çuulap turganın
Kaşatça topo kara kır
Kalayık çuulap turganın
Çöp orduna körbödü.
Bil terisi dobulbas
Dobuldastı urdu ele,
Ceti-Özöndö cediger
Celpinip turgan kalıñ kol
Atañdın körü, cediger
Kançoro kandın kebine,
Kalıñ curt kirgin ebine.
Kara-Buura, Çatkalda
Karaan kalgan köp cılkı
Kaykalap mında catkandır,
Kutpa cagı cılkının
Corgo-Küyük belinde,
Teskey cagı cılkının

İçlerinde çığrışıp durdu idi.
Halk böyle dururken,
Han Kançoro ne yapsın,
Kasım kasım kasılıp aldırmadan,
Ahalinin çığrışıp durmasını,
Yar başındaki toprağı, kara sırtı,
Ahalinin çığrışıp durmasını,
Ot yerine bile görmedi.
Fil derisi davulbaz,
Davulbazı vurdu idi,
Yedi-Özön'deki Cediger,
Yelinip duran kalabalık ordu,
Kahrolası, hey Cediger,
Han Kançoro'nun sözüne,
Kalabalık halk, girin düzenine.
Kara-Buura'da, Çatkal'da,
Sahipsiz kalan çok yılkı,
Salınıp burada yatıyordur,
Yılkının kıble yanı,
Corgo-Küyük belinde,
Yılkının kuzey yanı,

Bet alganı Bek-Cayloo,
Beles cagı Kan-Cayloo,
Kan-Caylaktın belinde,
Bıyak cagı cılkının
Üç-Koşoy, Keñ-Şor çetinde,
Bülüntüp bülük salgıla,
Bul kankordun san cılkı
Sapıra talap algıla.
Ceti-Özöndö cediger
Cetkileñdin baarısı,
Ceti miñden cılkı aydap,
Cete albagan çabalıñ
Ceti cüzdön cılkı aydap,
Cete albagan çabalıñ
Ceti cüzdön cılkı aydap,
Olco kılıp salıñar.
On eki tümön kalıñ mal

Yöneldiği Bek-Cayloo,
Sırt yanı Kan-Cayloo,
Kan-Caylak'ın belinde,
Yılkının bu yanı,
Üç-Koşoy, Keñ-Şor ucunda,
Bozguna verip kargaşa salın,
Bu hunharın sayısız yılkısını,
Savurup yağmalayıp alın.
Yedi-Özön'deki Cediger,
Erginlerin hepsi,
Yedişer binden yılkı sürüp,
Yetişemeyen zayıfınız,
Yedişer yüzden yılkı sürüp,
Yetişemeyen zayıfınız,
Yedişer yüzden yılkı sürüp,
Ganimet edip koyun.
On iki tümen kalabalık malı,

Uşintip talap alıñar,
Bar kırsıgıñ cogolup,
Kalıñ kara cediger
Kampayıp catıp kalıñar.
Kıyaldı küülöp çeçiñer,
Kırsıktı mintip keçiñer,
Bar düynösün alıñar,
Bayıp catıp kalıñar.
Toodo cılkı toguz san
Toburçak buudan aralaş,
Olco kılıp kirseñer,
Bir kubansın kayran baş,
Adırda cılkı alabaş,
Içinde argımak buudan aralaş, Bet alıp talap algıla,
Alıp talap algıla
Bir kubansın kayran baş
Surasa berbes buudanga
Suuk ukuruk salgıla.
Calınsa berbes san kara
Can-cabılta tiygile,
Buudan atka çalma urup,
Bul kızıkka kirgile,

Böylece yağmalayıp alın,
Bütün kazanız yok olup,
Kalabalık kara Cediger,
Semirip yatıp kalın.
Dileğinizi coşkuyla çözün,
Belâdan böylece geçin,
Bütün varını alın,
Zenginleşip yatıp kalın.
Dağdaki yılkı dokuz tümen,
Toburçak küheylan karışık,
Ganimet edip girerseniz,
Bir sevinsin zavallı baş,
Kırdaki yılkı alabaş,
İçinde argımak, küheylan karışık, Yönelip yağmalayıp alın,
Alın, yağmalayıp alın,
Bir sevinsin zavallı baş,
İstense verilmez küheylana,
Soğuk kementi salın.
Yalvarsa da verilmez sayısız kara mala,
Hep birden saldırın,
Küheylan ata kement vurup,
Bu şenliğe girin,

Kuugandının Kuu-Tezde,
Kur atı catat bu kezde
Kaadaluu maldı körgülö
Kankordon kalgan san cılkı
Kamçıga çenep bölgülö,
Köp kazına, tümön mülk
Koyboy talap kalgıla,
Kançoronun arkası mınça tiydi dep,
Cer-ceriñe cediger,
Celigip aytıp bargıla.
Bul kankordun kazına
Kaalgası bolot sarayga,
Çınarga saygan bagına,
Çın kankordun tagına,

Kuugandı'nın Kuu-Tez'inde,
Boş atı yatar bu sırada,
Değerli malı görün,
Hunhardan kalan sayısız yılkıyı,
Kamçıyla ölçüp bölüşün,
Çok hazine, tümen mülkü,
Bırakmadan yağmalayın,
Kançoro'nun sayesi bunca değdi diye,
Yer yerinize, Cediger,
Coşarak söyleyip varın.
Bu hunharın hazinesine,
Kapı kanadı çelik saraya,
Çınar dikilmiş bağına,
Gerçek hunharın tahtına,

Kaynardın kara közünö,
Kak çınardın özünö,
Kapkası altın ordogo,
Kalıñ kara cediger,
Can ayabay cabılıp,
Alaman çabuul salgıla!
Camgır kılıp caadırıp,
Möndür kılıp ok atıp,
Erenin soyup sulatıp,
Elinin baarın çuulatıp,
Kandarın soyup sulatıp,
Kalganın baarın kıyratıp,
Kara eleçek kılgıla,
Kaltırbay bütkül kırgıla,
Begine beypay salgıla,
Töböñön tiygen kankordun
Töbösünön bastık dep,
Törт tülügün çaçtık dep,
Törösün soyup cogotup,
Topoloñdu saldık dep,
Karmaştın cayı uşunday.
Kalgan erin kıyratıp,
Katının tartıp aldık dep,

Kaynağın kara gözüne,
Tam çınarın kendisine,
Kapısı altın ordaya,
Kalabalık kara Cediger,
Can esirgemeden üşüşüp,
Hep birden akın salın!
Yağmur gibi yağdırıp,
Dolu gibi ok atıp,
Erenini boğazlayıp serip,
Elinin hepsini çığrıştırıp,
Hanlarını boğazlayıp serip,
Kalanların hepsini kırıp geçirip,
Karalar bağlatın,
Bırakmadan tümünü kırın,
Beyine kaygı salın,
Tepenizden çöken hunharın,
Tepesinden bastık diye,
Dört tür malını saçtık diye,
Beyini boğazlayıp yok edip,
Kargaşayı saldık diye,
Vuruşmanın hâli işte böyle.
Kalan erini kırıp geçirip,
Karısını çekip aldık diye,

Ceti-Özöndö cediger
Bir maktanıp kalgıla,
Törölgön soñ cediger
Törünö kuduk kazgıla,
Törт tülügün çaçkıla,
Kalıñ kara cediger,
Kara bel bolup köçüñdü al,
Dañgıttarga cargıla!
Kan abañ ele Toltoydun
Uşintip curtum, öçün al!
Kıyınsıngan karısın,
Kırıp iygin baarısın.
Kıcıldagan cediger,
Süylödüm mınday bilip al.
Asmanga uçsun topurak,

Yedi-Özön'deki Cediger,
Bir övünüp kalın,
Doğmuşsanız eğer, Cediger,
Baş köşesine kuyu kazın,
Dört tür malını saçın,
Kalabalık kara Cediger,
Kara bel olup göçünü al,
Azgın itlere parçalatın!
Han ağan idi, Toltoy'un,
Böylece halkım, öcünü al!
Çetin geçinen yaşlısını,
Kırıp geçir hepsini.
Kaynaşan Cediger,
Söyledim böyle, bilesin.
Göğe uçsun toprak,

	Kançoro kanıñ aytkanın	*Hanınız Kançoro'nun dediğini,*
	Kalbay kalkım, tilimi al,	*Eksiksiz halkım, sözümü tut,*
	Ayzanın başı çabışsın,	*Mızrağın başı çarpışsın,*
	Bu kızıtalak kankordun,	*Bu kahrolası hunharın,*
	Kılımdı buzgan antkordun,	*Âlemi bozan ahdi bozanın,*
	Dep, oşentip, Kançoro	*Deyip, böylece, Kançoro,*
	Kıylasın kırıp, olcoñdu al! Kazına talap aluuga,	*Nicesini kırıp, ganimetini al! Hazineyi yağmalamaya,*
	Çınarın kesip sulatıp,	*Çınarını kesip devirip,*
	Dubalın teep kulatıp,	*Duvarını tekmeleyip yıkıp,*
208510	Altının talap alıñar	*Altınını yağmalayıp alın,*
	Ayabay dümök salıñar,	*Acımadan fitne salın,*
	Camgır kılıp, caa tartıp,	*Yağmur gibi yay çekip,*
	Asman cargan çuu bolup,	*Göğü yaran çığlık kopup,*
	Möndürdöy bölök ok atıp,	*Doludan beter ok atıp,*
	Çın ayabay küç kılıp,	*Hiç acımadan güç edip,*
	Tüp kalaasın tüz kılıp,	*Kök şehrini dümdüz edip,*
	Tügöl çaap alıñar.	*Tümünü vurup alın.*
	Kalkına kırgın salgıla,	*Halkına kırgın salın,*
	Kana turba cediger	*Haydi, kalksana Cediger,*
208520	Öyüz-büyüz turuşkun,	*Karşı karşıya durun,*
	Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
	Kılçıldaşıp uruşkun.	*Kılıç kılıca vuruşun.*
	Caanın ogu dırkırap,	*Yayın oku vızıldayıp,*
	Tiygen ceri bırkırap,	*Değdiği yer paramparça olup,*
	Kan tögülsö şırkırap,	*Kan dökülse şarıl şarıl,*
	Kemegedey bir cerdi	*Ocak çukuru gibi bir yeri,*
	Kese çaap oygula,	*Kesip vurup oyun,*
	Kagıştan ölgön can bolso	*Çarpışmada ölen can olursa,*
	Kiymi menen koygula,	*Giysisiyle gömün,*
208530	Karmaştın cayı uşunday	*Vuruşmanın hâli işte böyle,*
	Olcogo mintip toygula,	*Ganimete böylece doyun,*
	Bulasın buzup algıla,	*Varını bozup alın,*
	Buzuktu mıktap salgıla,	*Bozgunu iyice salın,*
	Kayır kılsa sakçısın	*Karşı koyarsa gözcüsünü,*
	Col üstünö süyrötüp,	*Yol üstünde sürükleyip,*
	Kapka bakkan tıñdarın	*Kapıyı bekleyen sağlamlarını,*
	Kaltırbay kırıp salgıla,	*Bırakmadan kırıp geçirin,*

	Kankor kandın kazına,	*Hunhar hanın hazinesini,*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
208540	Kaltırbay talap algıla!	*Bırakmadan yağmalayıp alın!*
	Asker kaynap topurap,	*Asker kaynayıp kaynaşıp,*
	Adamdın başı kagışsın!»	*Adamın başı tokuşsun!»*
	Buyruk kılıp turdu ele	*Buyruk verip durdu idi,*
	Ayabagan çoñ müşkül	*Görülmedik büyük müşkül,*
	Şumduk kılıp turdu ele,	*Uğursuzluk edip durdu idi,*
	Kasaba celek-tuu tolup,	*Kasaba, yelek-tuğ dolup,*
	Kançoro buyruk kılganda	*Kançoro buyruk verdiğinde,*
	Ordo buzup olco al dep,	*Orda bozup ganimet al diye,*
	Odurañdap kol sal dep,	*Kükreyip ordu sal diye,*
208550	Carlık kılıp Kançoro	*Yarlık çıkarıp Kançoro,*
	Ata, carıbay kalgan bu Çoro,	*Ah, onmaz olası bu Çoro,*
	Töbö çaçı süksöyüp	*Tepe saçı diken diken,*
	Közü örttönüp çın caynap,	*Gözü tutuşup öfkeyle parlayıp,*
	Kaalgaday kaşka tiş,	*Kapı kanadı gibi bembeyaz diş,*
	Kança candan başka tiş,	*Nice candan başka diş,*
	Kaçırata bek çaynap,	*Çatır çatır sıkıca çiğneyip,*
	Kançoro aygay baştadı.	*Kançoro haykırışa başladı.*
	Öydö bolgon bir can cok	*Ayağa kalkan bir can yok,*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
208560	Cerdi çukuy baştadı.	*Yeri eşelemeye başladı.*
	Cediger mintip turganda	*Cediger böyle dururken,*
	Çıktı Çoro eeligip,	*Çıktı Çoro coşarak,*
	Kıykırıgı taş cardı,	*Haykırışı taş yardı,*
	Ökürügü baş cardı,	*Böğürüşü baş yardı,*
	Adam bilip curt körgüs	*İnsanın bilmediği, halkın görmediği,*
	Kalıñ dümök baştadı,	*Koyu fitneye başladı,*
	Kaltañ urup cediger	*Titreyip kalıp Cediger,*
	Kaçıp bere taştadı,	*Kaçıvermeye koyuldu,*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
208570	Cana alışıp turgan kol gana Ayzasın	*Demin tutuşup duran ordu ancak,*
	kamday alışıp,	*Mızrağını hazırlayıp,*
	Aytışıp turgan ooz gana	*Atışıp duran ağız ancak,*
	Baatırsıngan cediger	*Bahadır geçinen Cediger,*
	Emi kaçsañ boktu cediñer,	*Şimdi kaçarsanız boku yediniz,*
	Attangın dep cediger	*Atlanın diye Cediger,*

Kayra-kayra kılçaktap,
Cana emne dediñer?
Eren bolsoñ, şer bolsoñ,
Eñ mıktı el bolsoñ!..»
Kançoro mınday degende
Tüp kötörö cediger
Tügöl cürdü kürküröp,
Kayratına al koldun
Cer ayrılıp dürküröp,
Surnay kulak tundurup,
Agala celek-tuu bolup,
Asman cargan çuu bolup,
El çurkurap, kol tolup,
Esebi cok mol bolup,
Çabuul kıluuçu cediger
Örkün-dürkün bölünüp,
Calañgıç türü körünüp,
Celeden aygır minişip,
Cekeden bakan alışıp,
Celigişip kalışıp,
Mıktuuları, şerleri
Keñ kökürök, cayık töş
Kele bakan, kuu soyul
Kelişken eken balbanı,
Oolukkan eken cediger
O künü ordonu talap alganı! Soyulçanı betinde,
Bilegi coon, taş cürök
Ordo buzup, olco alıp,

Salmak bolup çoñ dümök.
Karargandan tünörüp,
Duuga kirdi cediger!
Aygay kulak tundurgan
Çuuga kirdi cediger,
Ayıkpay turgan bir azap
Duuga kirdi cediger.
Aybalta kamday kalışıp,
Ütüröñdöp küülönüp,

Tekrar tekrar bakınıp,
Demin ne dediniz?
Eren iseniz, aslan iseniz,
En yaman el iseniz!..»
Kançoro böyle deyince,
Topyekûn Cediger,
Tümü yürüdü gürleyip,
O ordunun gayretinden,
Yer yarılıp gümbürdeyip,
Zurna kulak sağır edip,
Ak alaca yelek-tuğ olup,
Göğü yaran çığlık kopup,
El çığrışıp, ordu dolup,
Hesapsız bol olup,
Akın edecek Cediger,
Bölük pörçük ayrılıp,
Cellat suratı görünüp,
Bağdan aygır binişip,
Her biri sırık alışıp,
Coşuşup kalışıp,
Yamanları, aslanları,
Geniş göğüslü, yayvan döşlü,
Kocaman sırık, kuru sopa,
Yakışıklıymış pehlivanı,
Azgınlaşmış Cediger,
O gün ordayı yağmaladı ya! Sopalısı önünde,
Bileği kalın, taş yürekli,
Orda bozup, ganimet alıp,

Ağır bastı büyük fitne.
Karardıkça kararıp,
Gulguleye girdi Cediger!
Nara kulak sağır eden,
Çığlığa girdi Cediger,
Geçmek bilmez bir azap,
Gulguleye girdi Cediger.
Aybaltayı hazırlayıp,
Yüzünü asıp coşup,

	Biri-birine süylönüp,	*Birbirine söylenip,*
	Baatır Kıyaz kürsüldöp,	*Bahadır Kıyaz gümbürdeyip,*
	Küülöp kalgan kezi eken.	*Coşturduğu zamanı imiş.*
	Ordosun buzup algın dep,	*Ordasını bozup al diye,*
	Cılkısın tiyip algın dep,	*Yılkısını basıp al diye,*
	Cılma bolgon Kançoro	*Sinsileşen Kançoro,*
	Küülöp kalgan kezi eken.	*Coşturduğu zamanı imiş.*
	Kandarı cardık kılganda	*Hanları yarlık çıkardığında,*
208620	Küülönböy a curt turabı?	*Coşmadan durur mu o halk?*
	Kandın tilin albaym dep,	*Hanın sözünü tutmam diye,*
	Kalıktı Kuday urabı?	*Halkı Tanrı mı çarpar?*
	On başçısı oroktop,	*Onbaşısı koşuşturup,*
	Elüü başı kocoktop,	*Ellibaşısı söylenip,*
	Cüz başçısı cügürüp,	*Yüzbaşısı koşup,*
	Miñ başçının baarısı	*Binbaşıların hepsi,*
	Mintip candan tüñülüp,	*Böylece candan umut kesip,*
	Baatırları, erleri	*Bahadırları, erleri,*
	Aybalta kolgo alışıp,	*Aybaltayı ele alıp,*
208630	Baatırsınıp, şersinip,	*Bahadırlanıp, aslanlanıp,*
	Cön ele kücüröñdöp kalışıp,	*Düpedüz kabadayılanıp,*
	Cer tokmoktop duu bolup,	*Yeri döverek gümbürtü kopup,*
	Asman cargan çuu bolup,	*Göğü yaran çığlık kopup,*
	Keñ Talaska kol tolup,	*Geniş Talas'a ordu dolup,*
	Abıdan müşkül karan iş	*İyiden iyiye müşkül, kara iş,*
	Az gana emes, mol bolup,	*Az değil, bol olup,*
	Kücürmönü çetinde,	*Zorbası kıyısında,*
	Kılıççanı betinde,	*Kılıçlısı önünde,*
	Kıyındarı çetinde	*Çetinleri kıyısında,*
208640	Ayzaluusu betinde,	*Mızraklısı önünde,*
	Arıslandarı artında,	*Arslanları ardında,*
	Belgilüüsü betinde,	*Namlısı önünde,*
	Berenderi çetinde,	*Yiğitleri kıyısında,*
	Aykasaba tuu bolup,	*Ay kasaba tuğ olup,*
	Aykaylagan çuu bolup,	*Naralanan çığlık kopup,*
	Oy-toonun baarı bakırık,	*Ova-dağın hepsi bağırtı,*
	Capanı caman saldı ele,	*Yabanı fena bastı idi,*
	Oydogunun baarısı	*Ovadakilerin hepsi,*
	Kıyazdap uraan çakırıp,	*Kıyaz diye savaş narası atıp,*

208650	Adırda cılkı altı san	*Kırdaki yılkı altı tümen,*
	Aykırık salıp cediger	*Nara atıp Cediger,*
	Anı tiyip öttü ele,	*Onu basıp geçti idi,*
	Tüp kötörö san kara	*Topyekûn sayısız kara malın,*
	Tübünö çoguu cetti ele,	*Köküne hep birden ulaştı idi,*
	Toodogu cılkı tokson san	*Dağdaki yılkı doksan tümen,*
	Soyul çabar can koyboy,	*Sopa vuracak can komadan,*
	Aç aykırık, çuu salıp	*Keskin nara, çığlık salıp,*
	Anı tiyip öttü ele,	*Onu basıp geçti idi,*
	Tüp kötörö san kara	*Topyekûn sayısız kara malın,*
208660	Tübünö çoguu cetti ele.	*Köküne hep birden ulaştı idi.*
	Kadırluu kankor öldü ele	*Kadri yüce hunhar ölmüştü,*
	Oymok ooz, boto köz,	*Yüksük ağızlı, ceylan gözlü,*
	Kankoruñdun san kara	*Hunharının sayısız kara malını,*
	Toy tüşürüp cediger	*Toy düşürüp Cediger,*
	Kamçıga çenep böldü ele.	*Kamçıyla ölçüp böldü idi.*
	Kıltıldagan kız koyboy,	*Salınan kızı komadan,*
	San kazına tümön mülk	*Sayısız hazine, tümen mülkü,*
	Cediger kaptap oydu emi,	*Cediger üşüşüp oydu şimdi,*
	Takır koyboy nemesin	*Hiçbir şeyini komadan,*
208670	Kankor kandın düynögö	*Hunhar hanın varlığına,*
	Ceti özön tolgon cediger	*Yedi özene dolan Cediger,*
	Oşo kezde cediger	*O sırada Cediger,*
	Tügöl boydon toydu ele,	*Tümüyle doydu idi,*
	Küçtüüsüngön ereni	*Güçlü geçinen ereni,*
	Kürdöölü külük at alıp,	*Kudretli yürük at alıp,*
	Küçü cok caman çabalı	*Gücü yok zavallı zayıfı,*
	Boroon küptü tay alıp,	*Boran görmüş tay alıp,*
	Talasta kırgız, köp argın	*Talas'ta Kırgız, çok Argın,*
	Küptüü dart, tuşoo çeçilip,	*Gizli dert, köstek çözülüp,*
208680	Talandı caman kördü emi,	*Yağmayı fena gördü şimdi,*
	Bizge Kuday berdi dep,	*Bize Tanrı verdi diye,*
	Talastagı kırgızdı	*Talas'taki Kırgız'ı,*
	Ukuruk salıp böldü emi.	*Urgan atıp böldü şimdi.*
	Adam körbös sın kılıp,	*İnsanın görmediği hâle koyup,*
	Artıkça müşkül, çır kılıp, Bütün kunduz terisin	*Beter müşkül, kavga edip, Bütün kunduz derisini,*
	Cediger kaptap maldı alıp,	*Cediger üşüşüp malı alıp,*

	Eselek eken cediger	*Akılsızmış Cediger,*
	Erdi öltürüp candı alıp,	*Eri öldürüp canı alıp,*
	Oy çurkurap, kozgolup,	*Ova çığrışıp, çalkalanıp,*
208690	Argın, kırgız aralaş	*Argın, Kırgız karışık,*
	Topoloñu toz bolup,	*Kargaşası toz olup,*
	Caynap atkan cediger	*Kaynaşıp duran Cediger,*
	Çınkoco, Toltoy künü dep,	*Çınkoco, Toltoy günü diye,*
	Cana çaap aldı ele.	*Yine vurup aldı idi.*
	Cediger kirdi can koyboy,	*Cediger daldı can komadan,*
	Calduu küröñ tay koyboy,	*Yeleli doru tay komadan,*
	Kuyruktuu kozu et albay,	*Kuyruklu kuzuyu ete saymadan,*
	Uzun ayak mal koyboy,	*Uzun bacaklı mal komadan,*
	Uruşka ayla kıluuçu	*Savaşta çare bulan,*
208700	Curt baştagan er koyboy,	*Halkı yöneten er komadan,*
	Kayrat kılgan el koyboy,	*Gayret gösteren el komadan,*
	Keleñker çaçpak, keñ sooru	*İpekli saç bağlı, geniş sağrılı,*
	Kelinden çıkkan uz koyboy,	*Gelinden çıkma usta eli komadan,*
	Oykuştagan kara köz,	*Süzülen kara gözlü,*
	Kırmızı köynök, ayça bel	*Kırmızı gömlekli, hilâl belli,*
	Kıyın taloo kıldı ele,	*Yaman yağma etti idi,*
	Talap alıp turdu ele,	*Yağmalayıp durdu idi,*
	Kürküröşüp barbañdap,	*Gürleşip böbürlenip,*
	Çanaçtay murdu dardañdap,	*Tulum gibi burnu sallanıp,*
208710	Kastaşkan kankor öldü dep,	*Düşman olduğumuz hunhar öldü diye,*
	Kayra kelbes çın caydı	*Geri dönülmez gerçek yurdu,*
	Kıstalak kankor kördü dep,	*Kahrolası hunhar gördü diye,*
	Emi bizge kel-kel keldi dep,	*Şimdi bize devran geldi diye,*
	Kazına buzup alıptır,	*Hazineyi bozup almış,*
	Olcogo opsuz kanıptır,	*Ganimete ölçüsüz kanmış,*
	Cara tilip ciberip,	*Yarıp dilip salıverip,*
	Bagalekke salıptır.	*Paçasına doldurmuş.*
	Kankor kandın kazına	*Hunhar hanın hazinesine,*
	Tegiz toyup cediger	*Hep birden doyup Cediger,*
208720	Kuturup catıp kalıptır.	*Kudurup yatıp kalmış.*
	Urgaaçıdan uzdu alıp,	*Kadından ustasını alıp,*
	Kelinden tandap kızdı alıp, Tüp kötörö düñgüröp,	*Gelinden seçip kızı alıp, Topyekûn gümbürdeyip,*
	Kızıl kuyruk işti alıp,	*Kızıl kuyruklu malı alıp,*

Bilge cüktöp dilde alıp,		*File yükleyip altını alıp,*
Akim bolgon Kançoro		*Hâkim olan Kançoro,*
Kandı Kuday urdu ele,		*Hanı Tanrı çarpmıştı,*
Talastagı kırgızga		*Talas'taki Kırgız'a,*
Takır kaptap cediger		*Büsbütün üşüşüp Cediger,*
Kan taloosun kıldı ele.		*Kanlı yağmasını etti idi.*
208730 Taza kılıp kırgızdı		*Kırgız'ı silip süpürüp,*
Talap alıp turdu ele,		*Yağmalayıp durdu idi,*
Olco kılıp maldı alıp,		*Ganimet edip malı alıp,*
Opsuz kirip candı alıp,		*Ölçüsüz dalıp canı alıp,*
Sarı adırmak beldi alıp,		*Sarı kırlı beli alıp,*
Sargartıp talap eldi alıp,		*Soldurup yağmalayıp eli alıp,*
Baylangan eken eki kol,		*Bağlanmış imiş iki el,*
Bo kurup kalgan kırgızdın		*Vay kahrolası Kırgız'ın,*
Cayılgan eken temir tor,		*Yayılmış imiş demir ağ,*
Adırdan tiyip beesin		*Kırdan basıp kısrağını,*
208740 Çıgarıp ketti keesin,		*Alıp gitti gözdesini,*
Çıgara muştap salıptır		*Yumruklayıp dışarı sermiş,*
Beesine barsa eesi, meesin.	Karaandı	*Kısrağına varsa sahibinin, beynini. Kara*
müşkül bizdi urup,		*müşkül bizi çarpıp,*
Çın kırgın kılıp cediger		*Gerçek kırgın edip Cediger,*
Çırın salıp mintiptir,		*Kavgasını salıp böyle etmiş,*
Elkin catkan kayran curt		*Rahat yatan zavallı halkın,*
Bu bokçosun tintiptir,		*Bohçasını didik didik aramış,*
Törgö kuduk kazıptır,		*Baş köşeye kuyu kazmış,*
Töbödön taptap basıptır,		*Tepeden çiğneyip basmış,*
Ökümdördü kırıptır,		*Hükmedenleri kırmış,*
208750 Örт öçköndöy kılıptır,		*Sönmüş yangın yerine çevirmiş,*
Mına oşondo cediger		*İşte o zaman Cediger,*
Toburçak buudan atalıp,		*Toburçak küheylan diye anılıp,*
Tolgon eken kenebey,		*Dolmuş imiş aldırmadan,*
Ceti-Özöndö cediger		*Yedi-Özön'deki Cediger,*
Celigip baarı attanıp,		*Coşup hepsi atlanıp,*
Akılmanduu erlerdi		*Akıl sahibi erleri,*
Ayıldan basıp kırdı ele,		*Obadan basıp kırdı idi,*
Kücüldögön kırgızdı		*Uğuldayan Kırgız'ı,*
Örт öçköndöy kıldı ele.		*Sönmüş yangın yerine çevirdi.*
208760 Kaçıp ürküp kalıñ curt		*Kaçıp ürküp kalabalık halk,*

	Karanduu müşkül kördü ele,	*Karanlık müşkül gördü idi,*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
	Tübün koyboy boldu ele,	*Kökünü komadan bitirdi,*
	Ört öçköndöy kıldı ele,	*Sönmüş yangın yerine çevirdi,*
	Başka müşkül saldı emi,	*Başka müşkül saldı şimdi,*
	Toltoy turmak Bagıştın	*Toltoy şöyle dursun, Bagış'ın,*
	Koşultup öçün aldı ele.	*Katıp öcünü aldı idi.*
	Al añgıça bolgon cok,	*O arada çok geçmedi,*
	Tegeregi çınar bak,	*Çevresi çınar bağı,*
208770	Ortosunda altın tak	*Ortasında altın taht,*
	Kankor ölsö Külçoro	*Hunhar ölünce Külçoro,*
	Bayan bolup kalbadı,	*Baki olup kalmadı,*
	Baylangan eken bizdin bak,	*Bağlanmış imiş bizim baht,*
	Kazılgan eken kalıñ or,	*Kazılmış imiş derin çukur,*
	Kaynagan eken kalıñ şor,	*Kaynamış imiş koyu çile,*
	Taalay kaçıp, bel sınıp,	*Talih kaçıp, bel kırılıp,*
	Kayrat kaçıp, dem sınıp,	*Gayret kaçıp, soluk kırılıp,*
	Semetey ölböy, kalk ölüp,	*Semetey ölmeden halk ölüp,*
	Kalıñ kırgız calpı ölüp,	*Kalabalık Kırgız toptan ölüp,*
208780	Kadimki cırgal salt ölüp,	*Bildik mutlu töre ölüp,*
	Keñ dünüyö tar bolup,	*Geniş dünya dar olup,*
	Talaandı körüp kar bolup,	*Yağmayı görüp hor olup,*
	Kımız içpes kayran baş	*Kımız içmez zavallı baş,*
	Kıygıl suuga zar bolup,	*Kekre suya muhtaç olup,*
	Arak içpes kayran baş	*Rakı içmez zavallı baş,*
	Açkıl suuga zar bolup,	*Ekşi suya muhtaç olup,*
	Alaskar şerden ayrılıp,	*Yalçın dağ gibi aslandan ayrılıp,*
	Talasta kırgız köp argın	*Talas'ta Kırgız, çok Argın,*
	Öksöp kara kalık ıylap,	*Hıçkırıp kara halk ağlayıp,*
208790	Öñgöçö curt calpı ıylap,	*Geri kalan halk toptan ağlayıp,*
	Kasap körüp turganda	*Kasaplığı görüp dururken,*
	Katın çuulap, kalık ıylap,	*Kadın çığrışıp, halk ağlayıp,*
	Kalıñ el turdu buy bolup,	*Kalabalık el perişan durdu,*
	Murundan çoyso basuuçu	*Burnundan çekilse yürüyen,*
	Kalıñ curt mintip turdu ele	*Kalabalık halk böyle durdu idi,*
	Aybanga çalış uy bolup.	*Hayvana çalar sığır olup.*
	Kalıñ curt mintip çabıldı,	*Kalabalık halk böyle vuruldu,*
	«Kankorum, ölbö!» – dep ıylayt,	*«Hunharım, ölme!» – diye ağlar,*

Belgilüü cerde ak saray	*Belli yerde ak saray,*
Munun abiyiri kaydan cabıldı.	*Bunun onuru nereden örtüldü.*
Booru tüşüp argın curt	*Bağrı düşüp Argın halkı,*
Bozdop tursa kabılbayt,	*İnleyip dursa da kavuşamaz,*
Keyip-bozdop tursa da	*Yanıp inleyip dursa da,*
Baatır kökcal tabılbayt.	*Bahadır bozkurt bulunmaz.*
Munu mınday taştaylı,	*Bunu böylece bırakalım,*
Bu dümöktön baştaylı	*Bu fitneden başlayalım,*
Adamga bolboyt bu zorduk,	*İnsana olmaz bu zorbalık,*
Aalamda bolboyt bu korduk,	*Âlemde olmaz bu horluk,*
Bo, kaynardın kara közündö,	*Vay, kaynağın kara gözünde,*
Kak çınardın özündö,	*Tam çınarın kendisinde,*
Tört-Küldün tömön cagında,	*Tört-Kül'ün aşağı yanında,*
Törö Manastın saygan bagında,	*Bey Manas'ın diktiği bağda,*
Bart-Köldün mañday oyunda,	*Bart-Köl'ün karşı düzlüğünde,*
Üç-Koşoydun boyunda,	*Üç-Koşoy'un boyunda,*
Darbazaluu korgondo,	*Kapılı hisarda,*
Ayçüröktün ak saray,	*Ayçürök'ün ak sarayı,*
Bekemdigi momunday,	*Sağlamlığı şöyledir,*
Taştan cıyıp too kılgan,	*Taştan yığıp dağ etmiş,*
Aylanasın zoo kılgan,	*Çevresini kayalık etmiş,*
Ayza saysa madagan,	*Mızrak saplansa geçmeyen,*
Alalbay duşman cadagan,	*Alamayıp düşmanın usandığı,*
A saraydın oozunda	*O sarayın ağzında,*
Ar kızıgın karañar,	*Her acayipliğine bakın,*
Altı say cerden ot tartkan	*Altı yataklı yerden ateş çeken,*
Sımbatı bölök beytaalay	*Endamı bambaşka, bahtsız,*
Sıykır menen koydurgan,	*Büyüyle koydurmuş,*
Momunday işin karañar.	*Şöyle işine bakın.*
Altımış okşoş kara nar	*Altmış tıpkı kara ner,*
Kaarduu duşman cetpegen,	*Hiddetli düşmanın erişemediği,*
Mından karmaşkan tirüü ketpegen,	*Bununla tutuşan sağ gitmemiş, O çelik*
Oşo kapkası bolot ordogo	*kapılı ordaya,*
Andan arı baskanda	*Ondan öte yürüyünce,*
Colborsu bar on böş töldögön,	*On beş kez yavrulamış kaplanı var,*
Cosunu mınday sarayga	*Düzeni böyle saraya,*
Colop adam kelbegen,	*Yanaşıp insan gelmemiş,*
Bo colop duşman ceñbegen,	*Vay, yanaşan düşman yenmemiş,*

	Kabarın ukkan tañ kalgan,	*Haberini işiten şaşakalmış,*
	Bo, körgön adam sandalgan,	*Vay, gören adam sersemleşmiş,*
	Beybak buyurup saldırgan,	*Bahtsız kadın buyurup yaptırmış,*
	Bekemdigi uşunday.	*Sağlamlığı işte böyle.*
208840	Temir menen çırmagan,	*Demirle sarmış,*
	Kümüş menen kındagan,	*Gümüşle kınlamış,*
	Altın menen sırdagan,	*Altınla boyamış,*
	Eki kişi unçuksa,	*İki kişi seslense,*
	Cön ele, özünön-özü ırdagan.	*Düpedüz kendi kendine şarkı söylermiş.*
	Aylanası şer korgon	*Çevresi aslan hisarı,*
	Bolot eşik kapkası,	*Çelik kapılı kapısı,*
	Oşo kapkadagı bakmaçı,	*O kapıdaki bekçi,*
	Üydöy çokmor kolgo alıp,	*Ev gibi topuzu ele alıp,*
	Kıncılaluu balbanı	*Öfke dolu pehlivanı,*
208850	Balbandın birөö boşonso,	*Pehlivanın biri boşansa,*
	Adamdın çıgat daldalı,	*Adamın paramparçası çıkar,*
	Bölök can körsö kamıngan	*Yabancı can görse davranan,*
	Celdetteri cetimiş,	*Cellatları yetmiş,*
	Adamdın murdu, kulagın	*İnsanın burnunu, kulağını,*
	Tumar kılıp tagıngan,	*Muska edip takınmış,*
	Alıstan körsöñ adamga	*Uzaktan görsen, insana,*
	Ak buuraday çamıngan,	*Ak buğra gibi saldıran,*
	Alış kılçu duşmanga	*Kapışılacak düşmana,*
	Alıstan murun kamıngan,	*Uzaktan önce davranan,*
208860	Belgilüü cerde ak saray	*Belli yerde ak saray,*
	Bekemdigi momunday,	*Sağlamlığı şöyledir,*
	Bet alıp adam kelbegen,	*Yönelip insan gelmemiş,*
	Bu tügöngön kankor barında	*Bu tükenesi hunhar sağken,*
	Türün körgön şaşuuçu	*Yüzünü gören şaşırırdı,*
	Canına cakın coo kelbey,	*Yanına yakın düşman gelmeden,*
	Canınan caman tüñülüp,	*Canından fena umut kesip,*
	Bo, cakındabay kaçuuçu,	*Vay, yaklaşmadan kaçardı,*
	Katındı talap aluuga,	*Kadını yağmalayıp almaya,*
	San düynönün baarısın	*Sayısız varlığın hepsini,*
208870	Talap catıp kaluuga.	*Yağmalayıp yatıp kalmaya.*
	Bayagı Kanıkey baştap,	*O bildik Kanıkey başta,*
	Ayçürök kayra şorgo saluuga,	*Ayçürök'ü yeniden çileye salmaya,*
	Cediger çuulap cügüröt,	*Cediger çığrışıp koşar,*

Kırgın kılıp dalaydı
Kançoro, Kıyaz baş bolup,
Emi kaptap kirdi saraydı.
Buzulgan okşoyt körgön tüş,
Camgırday kılıp caa tartat,
Muruntan barbı mınday iş?
Kabılan tuugan ayköldün
Atasının babası
Bu öñdöngön müşküldü
Körgön emes karaçı
Saraydın kaptal cagın Kançoro
Buzulbay tiygen oktu kör!
Kaptap ayza sundu ele,
Kutpa cagın er Kıyaz
Kamap kelip turdu ele.
Can-candın baarı bakırık,
Calañ kara cediger
Öröpküp ceñeñ tura albay,
«Kançoro, Kıyaz» dep bakırıp,
Ölöyün dep ölö albay,
Kamap kirdi saraydı.
Çirkin, öz canın özü kıya albay!
Bo baykuş katın Ayçürök
Öpkölöp ıylap Ayçürök
Cesirdigi sında cok,
Kara közüm kaşaytıp,
Bo ceti kan kara coo kelse,
Kapıray kanımdı Kuday urgan go,
Celbegey kirip kol salıp,
Menin karaldı kaynim Külçoro
Aygaydı kalıñ saluuçu,
Karaandı Kuday urgan go.
Acıratıp aluuçu,
Keçee koygun desem, til albay
Cetik Külçoro mında cok,
Bel baylagan beli cok,
Bekip atkan ceri cok.
Belgilüü ayköl şeri cok,
Bügün körgön erteñ cok,

Nicesini kırgına verip,
Kançoro, Kıyaz baş olup,
Şimdi üşüşüp saraya daldı.
Bozulmuşa benzer görülen düş,
Yağmur gibi yay çeker,
Eskiden var mı böyle iş?
Kaplan doğan cömert yüreklinin,
Babasının dedesi,
Bu türden müşkülü,
Görmüş değil, baksana,
Sarayın yan tarafını Kançoro, Şaşmadan
değen oku gör!
Üşüşüp mızrak uzattı idi,
Kıble yanını yiğit Kıyaz,
Kuşatıp gelip durdu idi.
Her bir canın hepsi bağırtı,
Kapkara Cediger,
Coşup yengen duramayıp,
«Kançoro, Kıyaz» diye bağırıp,
Öleyim deyip ölemeyip,
Kuşatıp saraya daldı.
Yazık, öz canına kendi kıyamayıp!
Vay zavallı kadın Ayçürök,
İçlenip ağlayıp Ayçürök,
Dulluğunun dengi yok,
Kara gözümü karartıp,
Vay, yedi han kara düşman gelse,
Vah, hanımı Tanrı çarpmış meğer,
Yakası açık dalıp saldırıp,
Benim gözbebeği kaynım Külçoro,
Narayı gür salardı,
Dayanağımı Tanrı çarpmış meğer.
Ayırıp kurtarırdı,
Dün dur desem, söz tutmadan,
Ergin Külçoro burada yok,
Bel bağladığı beli yok,
Saklandığı yeri yok.
Namlı cömert aslanı yok,
Bugün görülen yarın yok,

Uşunday eken düynö bok!	*Böyleymiş işte, dünya bok!*
Kazatka karmap minüüçü,	*Gazaya tutup bindiği,*
Kara buurul taykı cal	*Kara kırçıl, kısa yeleli,*
Bayagı kadırlagan buudan cok,	*O kadri bilinen küheylan yok,*
Meni artıkça Kuday urganbı?	*Beni büsbütün Tanrı mı çarptı?*
Eerçitip cürüp er kılgan,	*Peşine takıp er kılan,*
Er uulu menen teñ kılgan,	*Er oğluyla denk kılan,*
Bayagı kakşaal Kançoro öñdüü	*O bildik zorlu Kançoro gibi,*
tuugan cok.	*kardeş yok.*
Kapka temir ordodon	*Kapısı demir ordadan,*
Bayagı şer tompoygon Kançoro	*O bildik aslan kesilen Kançoro,*
Duşmandık türü körünöt,	*Düşmanlık yüzü görünür,*
Körünüp kalgan sebebi:	*Görünüvermesinin sebebi:*
Kakşaal möndürdöy kılıp ok atat,	*Zorlu, dolu gibi ok atar,*
Oşondo camgırdı kör, oktu kör,	*O anda yağmuru gör, oku gör,*
Ak saraydın içine,	*Ak sarayın içine,*
Caynay tiygen oktu kör,	*Kaynaşıp değen oku gör,*
Munarıp küygön çoktu kör,	*Tüte tüte yanan koru gör,*
Buzulbay kaptap çurkurap,	*Bozulmadan üşüşüp çığrışıp,*
Kaptap kirgen toptu kör,	*Üşüşüp dalan topluluğu gör,*
Ayçüröktün munara,	*Ayçürök'ün kulesi,*
Munara cayın suraba.	*Kulenin hâlini hiç sorma.*
Öñ buzulup iç küyüp,	*Beti benzi bozulup içi yanıp,*
Kayrattı mıktap kılganda	*Gayreti sıkıca gösterdiğinde,*
Bolorun aytsam, til albay	*Olacağını söylesem, söz tutmadan,*
Men şorduunu	*Ben çileliyi,*
Kamçılap sabap urganda,	*Kamçılayıp döve döve vurduğunda,*
Katındıgı kurusun,	*Kadınlığı kurusun,*
Çırkırap kargap turganda,	*Feryatla beddua ettiğimde,*
Kargışım kata boldubu?	*Bedduam boşa mı gitti?*
Aytkanım anık kelgenbi?	*Dediğim gerçek mi çıktı?*
Kargışım suuga bolsun dep,	*Bedduam suya olsun diye,*
Kara suuga tükürdüm,	*Kara suya tükürdüm,*
Kargışımdın kaarınan	*Bedduamın hışmından,*
Kara suu soolup öttü ele,	*Kara su kuruyup gitti idi,*
Tal-talınan suyulup,	*Tel tel seyrelip,*
Kargışım kata bolsun dep,	*Bedduam boşa gitsin diye,*

Eki betten akkan caş
Kara taşka tükürdüm,
Kara taş çıdap tura albay
Agargan cüzün kan basıp,
Kak carılıp ketti ele.
Kargışım kamçı kelgen beym,
Muundun baarı bırkırap,
Kabılan sultan ölgön beym,
Muñdanıp ıylap çırkırap,
Aşkere Kuday urgan beym,
Aykölüm töröm ölgön beym,
Kat katınan bölünüp,
Duşman kaptap kelgen beym!»
Balaaluu kapa, çoñ müşkül
Şorduu katın Ayçürök
Köñülü ketip bölünüp,
Közünün caşı tögülüp,
Bödönödöy kayran köz
Bölök-bölök caş ketip,
Karagattay kayran köz
Kamçı boyu caş ketip,
«Kankorum!» – dep çırkırap, Kara bet ceñeñ karasa,
Kan törölöp burkurap,
Sultandan kantip kalam dep, Boy-boylogon çuu bolgon,
Suluu dolu çırkırap,
Kan törölöp kakşanıp,
Bozdop turdu Ayçürök.
Coo kamoosun körgön soñ
Tarak tiybey kara çaç
Tal talınan culuptur,
Oloñ tiybes kara çaç
Omuroodon buluptur,
Tiygen ayday ak betti
Katındıgı kurusun
Orto-ortodon cırıptır.
Oloñdoy çaçı suyulup,
Eki betten akkan kan

İki yanaktan akan yaş,
Kara taşa tükürdüm,
Kara taş dayanıp duramayıp
Ağarmış yüzünü kan basıp,
Tam ortadan yarılıp gitti idi.
Bedduam kamçı olup gelmiş meğer,
Eklemlerin hepsi sızlayıp,
Kaplan sultan ölmüş meğer,
Dertlenip ağlayıp feryat edip,
Apaçık Tanrı çarpmış meğer,
Cömert beyim, hanım ölmüş meğer,
Kat katından ayrılıp,
Düşman üşüşüp gelmiş meğer!» Belâlı keder, büyük müşkül,
Çileli kadın Ayçürök,
Gönlü gidip bölünüp,
Gözünün yaşı dökülüp,
Bıldırcın gibi zavallı göz,
Bölük bölük yaş gidip,
Karadut gibi zavallı göz,
Kamçı boyu yaş gidip,
«Hunharım!» – diye feryat edip, Kara yüzlü yengen baksa,
Kanlı yaş döküp hıçkırıp,
Sultandan nasıl kalırım diye, Boy boylayan çığlık kopmuş,
Güzel deli kadın feryat edip,
Kanlı yaş döküp sızlanıp,
İnleyip durdu Ayçürök.
Düşman kuşatmasını görünce,
Tarak değmemiş kara saçı,
Tel telinden yolmuş,
Örgü tutmaz kara saçı,
Göğsünden koparmış,
Doğan ay gibi ak yüzü,
Kadınlığı kurusun,
Orta yerinden yırtmış.
Gür saçı seyrelip,
İki yanaktan akan kan,

	Omuroo ıldıy kuyulup,	*Göğsünden aşağı dökülüp,*
	Bo karaluu bolgon katınga	*Vay, karalar bağlamış kadına,*
	Dele canın ayabay,	*Yine de canını esirgemeden,*
	Kaptap duşman culunup	*Üşüşen düşman saldırıp,*
	Kınama köynök, çıp beşmant	*Dar gömlek, sıkı beşmet,*
	Kılıçtarı carkıldap,	*Kılıçları parıldayıp,*
208990	Kancıgaday bölünüp,	*Kayış gibi dilim dilim olup,*
	Tal cibektey kayran çaç	*Tel ipek gibi zavallı saç,*
	Akırek ıldıy kuyulup,	*Köprücükten aşağı dökülüp,*
	Kara közdü kal basıp,	*Kara gözü duman basıp,*
	On omurtka, seksen söök	*On omurga, seksen kemik,*
	Kapıray baykasañ közgö körünüp,	*Vah, baksan göze görünüp,*
	Içi örttönüp çok bolup,	*İçi tutuşup kor olup,*
	Düynödön kök cal cok bolup,	*Dünyadan bozkurt yok olup,*
	Kalgandıgı körünöt,	*Kaldığı görünür,*
	Kalıñ kurçap cediger	*Sıkıca kuşatıp Cediger,*
209000	Algandıgı körünöt.	*Aldığı görünür.*
	Kalk kandayın kaalasa,	*Halk nasıl isterse,*
	Boz ala celek tuu bolgon,	*Boz alaca yelek tuğ olmuş,*
	Agala munar tuu bolup,	*Ak alaca pus tuğ olup,*
	Aç aykırık çuu bolup,	*Keskin nara çığlık olup,*
	Kımbattuu ak saraydı	*Değerli ak sarayı,*
	Kırk eki kurçap el caynap,	*Kırk iki kat kuşatıp el kaynaşıp,*
	Kıla turgan ayla cok	*Yapılacak çare yok,*
	Kalgan eken şor kaynap,	*Kalmış imiş çile kaynayıp,*
	Baatırları, şerleri	*Bahadırları, aslanları,*
209010	Aç aykırık kuu süröön,	*Keskin nara, kuru nida,*
	Salgan eken cediger.	*Salmış imiş Cediger.*
	Öydö-tömön karabay,	*Yukarı aşağı bakmadan,*
	Ordonu kamap kelgende	*Ordayı kuşatıp geldiğinde,*
	Ölömün dep sanabay,	*Ölürüm diye saymadan,*
	Tegerete karabay,	*Çepeçevre bakmadan,*
	Kızıktı körgön cediger	*Şenliği gören Cediger,*
	Ayzaları koroktop,	*Mızrakları dikilip,*
	Kasabası kalkıldap,	*Kasabası dalgalanıp,*
	Erdin baarı celigip,	*Erlerin hepsi coşup,*
209020	Caa tartuuçu mıktuusu,	*Yay çeken yamanı,*

Soyul çapçu ıktuusu,
Bil müçölüü ereni,
Top buzuuçu bereni,
Buka moyun, buura san
Bulkuşsa candı kuuratkan, Kelbersigen eri köp,
Acaldan kiyin tartpagan,
Çogool mıltık, çort etse
Kaştan kayra kaçpagan,
Coon öpkö kürsüldök
Cortolmonu betinde,
Coluksa çaynap iyüüçü,
Kacıbay coogo tiyüüçü,
Öldüm, koydum debesten
Bet alıp coogo kirüüçü
Kayrandarı betinde,
Kaptap kirdi cediger
Kayrattuusu çetinde.
Ak sarayda bedel cok,
Cedigerdin kolunda
Nemine bar, neler cok,
Kılıç tiyse kıñkaybas
Kıyındarı çetinde.
Ayza tiyse a debes
Columduusu artında.
Kızıl örtkö bet alıp,
Kıykırıp ayza sunuşkan.
Asmandan Aldanın künü bürkölüp,
Mañday-teskey turuşup,
Bılçıldaşıp uruşup,
Dañgıldarı dagı bar
Ayt dese kaptap ketüüçü,
Içi örttönüp çok bolup,
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Anday-mınday degiçe,
Kürküröp kaptap ketüüçü,
Kayran kırgız cok bolup,
Küçösö tüpkö cetüüçü,

Sopa vuran ustası,
Fil yapılı ereni,
Saf bozan yiğidi,
Boğa boyunlu, buğra kalçalı,
Çekişse canı kavuran, Kurulup duran eri çok,
Ecel var diye çekinmeyen,
Haşin tüfek, çat etse,
Düşmandan geri kaçmayan,
Kalın göğüslü, gümbürtülü,
Akıncısı önünde,
Rastlasa çiğneyip yutan,
Yılmadan düşmana çatan,
Öldüm, bittim demeden,
Yönelip düşmana dalan,
Kıymetlileri önünde,
Üşüşüp daldı Cediger,
Gayretlisi kıyısında.
Ak sarayda derman yok,
Cediger'in ordusunda,
Neler var, neler yok,
Kılıç değse gıkı çıkmayan,
Çetinleri kıyısında.
Mızrak değse ah demeyen,
Uğurlusu ardında.
Kızıl yangına yönelip,
Haykırıp mızrak uzattılar.
Gökten Allah'ın günü bulutlanıp,
Karşı karşıya duruşup,
Göğüs göğüse vuruşup,
Namlıları dahi var,
Hadi dese üşüşüp giden,
İçi tutuşup kor olup,
Şöyle böyle deyinceye dek,
Göz açıp kapayınca,
Öyle böyle deyinceye dek,
Gürleyip üşüşüp giden,
Zavallı Kırgız yok olup,
Zorlarsa kökünü kurutan,

Karaandı katuu saluuçu,
Kayran candı ayabay
Bet algandı buy kılıp,
Kaltırbay talap aluuçu,
Cetesiz bu curt karabay.

Belgilüüsü betinde,
İçse kanga toybogon,
Betteşse candı koybogon,
Kayratı mol, zaarı küç,
Katılsa candı kılçu tüz,
Keñ kökürök, cayık töş
Çoçup kaçkan degi köp.
Karaan bolup kamalgan
Men da adam uulu dep,
Sanatka kirip, mal algan
Çorkoktoru dagı köp.
Tildüü turup til bilbes,
Aydagan cakka tim cürbös,
Torpoktoru dagı bar,
Tündö eşikke çıkpagan
Korkoktoru dagı bar.
Cer ayrılgan tümön kol
Karasañ müşkül iş kılıp,
Karı kempir, caş kelin
Ordodogu bularga
Kaptap kirdi küç kılıp,
Çapçışa turgan çama cok,
Alışa turgan ayla cok,
Alışaarga darman cok,
Cesir-cetim, arıkka,
Kordukta kılgan karıpka,
Altımış müşkül bir kelip,
Cediger kurçap tok bolup,
Keñ Talastı cerdegen,
Önögün canga berbegen,
Kaptap kirdi cediger.
Cetim-cesir eken dep,

Karaltıyı sert salan,
Zavallı canı esirgemeden,
Yöneldiğini perişan edip,
Bırakmadan yağmalayan,
Soysuz bu halk bakmadan.

Namlısı önünde,
İçse kana doymayan,
Yüzleşse can komayan,
Gayreti bol, zehri güçlü,
Sataşanı dümdüz eden,
Geniş göğüslü, yayvan döşlü,
Ürküp kaçan hayli çok.
Karaltı olup kuşatılan,
Ben de âdemoğluyum diye,
Sayıya girip mal alan,
Beceriksizleri dahi çok.
Dili varken dil bilmez,
Sürülen yana uslu gitmez,
Danaları dahi var,
Gece dışarı çıkmayan,
Korkakları dahi var.
Yeri yaran tümen ordu,
Baksan müşkül iş edip,
Yaşlı kocakarı, genç gelin,
Ordadaki bunlara,
Üşüşüp daldı güç edip,
Çarpışacak takat yok,
Tutuşacak çare yok,
Kapışacak derman yok,
Dul-yetime, zayıfa,
Horlukta tuttuğu garibe,
Altmış müşkül bir gelip,
Cediger kuşatıp doyup,
Geniş Talas'ı yurt edinen,
Üstünlüğünü kimseye vermeyen,
Üşüşüp daldı Cediger.
Yetim-dul imiş diye,

	Camgır kılıp caa tartıp,	*Yağmur gibi yay çekip,*
	Möndürdöy kılıp ok atıp,	*Dolu gibi ok atıp,*
	Cazayıl ogu şırkırap,	*Cezail kurşunu vınlayıp,*
	Caanın ogu çurkurap,	*Yayın oku çığrışıp,*
209100	Keltenin ogu kızarıp,	*Kısa tüfeğin kurşunu kızarıp,*
	Kelip tiydi sarayga	*Gelip değdi saraya,*
	Möndürdöy ok bölünüp,	*Dolu gibi ok bölünüp,*
	Cazayıl ogu körünüp,	*Cezail kurşunu görünüp,*
	Cediger kurçap kelgende	*Cediger kuşatıp geldiğinde,*
	Karı kempir, caş katın	*Yaşlı kocakarı, genç kadın,*
	Kayrat kılar çama cok,	*Gayret edecek takat yok,*
	Kanınan erkek bala cok,	*Soyunda erkek çocuk yok,*
	Bel baylagan beli cok,	*Bel bağladığı beli yok,*
	Meder kılgan eli cok,	*Medet umduğu eli yok,*
209110	Kara kılar tokoy cok,	*Sığınacak ormanı yok,*
	Kaçıp kirer eli cok,	*Kaçıp gireceği eli yok,*
	Mendesin Kuday kuuratsa	*Bendesini Tanrı kavururs a,*
	Caralat eken düynö bok.	*Böyle yaralarmış; dünya bok.*
	Bolo teşik kapkası,	*Mazgal delikli kapısı,*
	Kapkadagı bakmaçı,	*Kapıdaki bekçiler,*
	Ölbögöndön kalışkan,	*Ölmediklerinden kalanlar,*
	Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
	Bılçıldaşıp salışkan,	*Göğüs göğüse giriştiler,*
	Kara kan suuday agışıp,	*Kara kan su gibi akışıp,*
209120	Kapka tozup salışıp,	*Kapıda karşı koyuşup,*
	Kapkaçı baykuş kanetet,	*Kapıcı zavallı ne yapsın,*
	Çeginişip turuşkan,	*Gerileyip duruştular,*
	Çelişpesten turuşkan,	*Çarpışmadan duruştular,*
	Bolcolunan cadaşıp,	*Beklemekten usanışıp,*
	Uñgusu bolot uçu kurç	*Sapı çelik, ucu keskin,*
	Kara kıldan taktırgan,	*Kara kıldan taktırmış,*
	Kınsız bolot kurç berip,	*Kınsız çelik keskin verip,*
	Kapkanı kankor baktırgan.	*Kapıyı hunhar bekletmiş.*
	Kapka catkan bulayıp,	*Kapıda yatar boylu boyunca,*
209130	Booru ezilip cediger	*Bağrı ezilip Cediger,*
	Kapkaga cakın barganı,	*Kapıya yakın varanı,*
	Ölüp catkan tırayıp	*Ölüp yatar sere serpe,*
	Kandim bolgon sakçılar,	*Canını adamış gözcüler,*
	Kapkanı kaalap bakçuular,	*Kapıyı isteyip bekleyenler,*

Kızıl bolot ayza alıp,
Ar teşikte bet alıp,
Aybalta ayza kötörüp,
Tuştap atkan kezi eken.
Kamap kelse cediger
Tuş kelgenin koltukka
Muştap catkan kezi eken,
Kalıñ kara cediger
Kayrat kılıp kapkanı,
Atpay ürküp turdu ele
Balbandarga, erlerge
Kapkası mıktuu şer korgon,
Kaptay albay kapkanı
Al cediger tun bolgon.
Karoolçu, sakçı küülönüp,
Kaptay albay ordogo
Kalıñ kara cediger
Kaçuuçuday türdönüp,
Kapkadan erin saydırıp,
Kapısınan aldırıp,
Cediger cürөt kaygırıp,
Kayran nemem öldü dep,
Kayra tartpas çın caydı
Kayran baatır kördü dep,
El bölünüp birindep,
Kalıñ kara cediger
Toptop algan kezi eken,
Esil kayran bir boorum
Balança cerde öldü dep,
Coktop algan kezi eken,
Cedigerdin er Kıyaz
Kaptap curtun ketkin dep,
Dobulbastı urdu ele,
Kaçuuçuday curt toktop,
El bölünüp turdu ele.
Kılçaktap kayta turganı
Caynap çıgıp kelatat.
Tügün kalbay dürkürөp,

Kızıl çelik mızrak alıp,
Her delikte yönelip,
Aybalta, mızrak kaldırıp,
Nişanlayıp attığı zamanmış.
Kuşatıp gelse Cediger,
Denk geleni koltuğundan,
Vurduğu zamanmış,
Kalabalık kara Cediger,
Gayret edip kapıyı,
Topyekûn ürküp durdu idi,
Pehlivanlara, erlere,
Kapısı sağlam aslan hisarı,
Kapıya üşüşemeyip,
O Cediger donakaldı.
Gözcü, bekçi coşup,
Ordaya üşüşemeyip,
Kalabalık kara Cediger,
Kaçacakmış gibi görünüp,
Kapıda erini mızraklatıp,
Ansızın kaptırıp,
Cediger gezer kederlenip,
Kıymetlim benim öldü diye,
Geri dönülmez gerçek yurdu,
Zavallı bahadır gördü diye,
El bölünüp birer birer,
Kalabalık kara Cediger,
Toplandığı zamanmış,
Vah kıymetli öz kardeşim,
Falanca yerde öldü diye,
Ağıt yaktığı zamanmış,
Cediger'in yiğidi Kıyaz,
Üşüş halkım, yürü diye,
Davulbazı vurdu idi,
Kaçacakmış gibi halk durup,
El bölünüp durdu idi.
Bakınıp geri dönecek olanı,
Kaynaşıp çıkıp gelmekte.
Hiçbiri kalmadan gümbürdeyip,

Türüñ kurgan cediger	*Suratı kurusun Cediger*
Tüp kötörö barıñar,	*Topunuz birden kalkıp varın,*
Caşıñ menen karıñar,	*Genciniz ile yaşlınız,*
Cazayıl atıp, caa tartıp,	*Fitilli tüfek atıp, yay çekip,*
Calpı kara cediger	*Ey kara Cediger'in tümü,*
Cabıla çabuul salıñar,	*Hep birden hücuma kalkın,*
Caman katın, caş bala	*Kadınları, küçük çocukları*
209180 Kaptap talap alıñar.	*Basıp yağmalayıp alın.*
Ordo buzup, olco alıp	*Ordayı bozup, ganimet alıp,*
Oykuştagan suluu alıp,	*Salınan güzelleri alıp,*
Uşintip kagış salgıla.	*Böylece savaşa girişin.*
Kalıñ kara cediger	*Ey kalabalık kara Cediger,*
Ar kaçandan, bir kaçan	*Öteden beri, ezelden*
Aydoo menen kün kördüñ	*Sürgünle gün gördün sen,*
Kapkaçı menen katından	*Kapı bekçisiyle karısından*
Kayra tartıp mintesiñ	*Geri çekilip durursun böyle,*
Keçeeki cogolgon kökcal tabılıp,	*Dün kaybolan bozkurt bulunup,*
Egeriñde oñbogur,	*Ezelinden onmayasıca,*
209190 Semetey kelse kantesiñ?	*Semetey gelirse ne yaparsın?*
Katınga kalgan mal-baştı	*Kadına kalan malı mülkü*
Bölsöñ bolo cediger,	*Paylaşsana Cediger,*
Kapkaçıdan kaçkıça	*Kapı bekçisinden kaçacağına,*
Ölüm bolup catkıça	*Ölü olup yatacağına*
Ölsöñ bolo cediger,	*Ölsen ya Cediger,*
Kayrattuusu Kançoro	*Yürekli olanı Kançoro*
Kaarlanıp ciberip,	*Öfkeye kapılıverip,*
Dümöktü tüptüz baştadı,	*Kavgayı dosdoğru başlattı,*
Kıykırık salıp çamınıp,	*Nara atıp atılarak,*
209200 Cedigerdi kırıp ie taştadı.	*Cediger'i kırıp geçiriverdi.*
Kapkanı buzbay kaytkıça,	*Kapıyı kırmadan dönmektense,*
Katından korkup turguça	*Karıdan korkup durmaktansa,*
Katından tömön cediger	*Karıdan aşağı Cediger,*
Kapkaçıdan kaçkıça	*Kapı bekçisinden kaçacağına*
Kıyaz baştap kanıñ öl,	*Kıyaz başta, hanın ölsün,*
Kalıñ kara cadıger	*Kalabalık kara Cediger,*
Kacıldaysıñ baarıñ öl,	*Vırıldarsın, hepiniz ölün,*
Eselek kara cediger	*Ahmak kara Cediger,*
Baatır sendey bolobu?	*Bahadır senin gibi mi olur?*

Baarı korkok caman curt	*Hepsi korkak kötü halk,*
Seni korkok degen oñobu?	*Sana korkak diyen onar mı?*
Uşu men bolbosom cediger	*Ben olmasaydım eğer Cediger,*
Ceti-Özön elkin ceriñdi	*Ceti-Özön özgür yurduna*
Ceke kirip Külçoro	*Tek başına girip Külçoro*
Kırat ele eliñdi,	*Kırardı senin elini,*
Suutat ele demiñdi,	*Söndürürdü soluğunu,*
Sındırat ele beliñdi,	*Kırardı senin belini,*
Soet ele talkalap	*Boğazlardı parçalayıp*
Sen kan Kıyaz şeriñdi.	*Sen Han Kıyaz aslanını.*
Kaardı katuu baştadı	*Öfkeyi sert başlattı,*
Aç aykırık, kuu süröön	*Aç nara, kuru gulgule,*
Alabaptap çır kılıp,	*Velvele koparıp kavga edip,*
Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger'i*
Kırıp ie taştadı.	*Kırıp geçiriverdi.*
Burup-burup süylödü,	*Döndüre döndüre söyledi,*
Buzuku tuugan Kançoro	*Fesat doğan Kançoro,*
Egerim eki bolbogur,	*Asla iflah olmayasıca,*
Cedigerdi küülödü,	*Cediger'i coşturdu,*
Tügü kalbay dürküröp,	*Tek kişi kalmadan gürleyip,*
Tüp kötörö cediger	*Topyekûn kalkan Cediger*
Çabuul koydu kürküröp,	*Kükreyerek hücum etti,*
Ayzaluusun ıktuusun	*Mızraklısını, ustasını*
Aydap kirdi Kançoro,	*Sürüp girdi Kançoro,*
Cedigerdin mıktuusun	*Cediger'in yiğidiyle*
Kamap kirdi saraydı,	*Sarayı kuşatıp girdi,*
Sarayga kıldı dalaydı,	*Saraya etti nicesini,*
Karasa közgö ilinbey,	*Bakılsa göze ilişmeden,*
Kaysı ekeni bilinbey,	*Hangisi olduğu bilinmeden,*
Kamgak uçkan nemedey,	*Savrulan diken yumağı gibi,*
Kuday betin körgözbö	*Tanrı yüzünü göstermesin,*
Kapkanı kamap turuştu	*Kapıyı kuşatıp durdular,*
Kapka tozgon celdetter	*Kapıyı bekleyen cellatlar*
Ceti kün tınbay uruştu,	*Yedi gün durmadan vuruştu,*
Kim körgön mınday cumuştu.	*Kim görmüş böyle bir işi.*
Keteri Talas too bolup,	*Varacağı Talas dağ olup,*
Kerdenden çıkkan öz uulu	*Öz bağrından çıkan oğlu —*
Köp kılsa, bul söz çoñ dümök –	*Uzatırsak, bu söz büyük bela –*

Kançoro kapır coo bolup.
Büldürgüç çıgıp içine,
Curt buzguç bolup kişige,

Ok atıp saray şaarına,
Coo bolup kankor kanına,
Bu Kançoro kapırdın
Kankordun bakkan balası,
Tay-kunanday tebişip,
Talaşıp emçek emişken.
Tuugandıgın karaçı,
Tuuganın körgön duşmança
Buzulup ölgön çoronun
Buzukusun karaçı
Munaranın üstünön
Kayran katın Ayçürök
Kaldayga kara başında
Kanduu beti cırtıluu,
Küyüp-canıp çok bolup,
Küygönünön ot bolup,
Tizesi cerge bügülüp,
Çıñırıp ıylap, çırkırap,
Çın Kanıkey üstünö
Bozdop kirdi burkurap,
Ayçürök türün körgöndö
Çoñ enesi Çıyırdı
Karaldı calgız ölgönün
Al baybiçe kördü ele,
Calgızdan kantip kalam dep, Tar
kursagın keñitip,
Içime bıçak salam dep
Ak kurcundun içinde
Altı miñ nar, miñ tayga
Satıp algan ak tinte,
Karmay kalıp sabınan
Suurup alıp kabınan
Ayzaga takkan celek dep,
Ayköl Manas çıraktan
Atayı kalgan belek dep,

Kâfir Kançoro düşman olup.
İçinden yıkıcı çıkıp,
İnsana yurt bozan olup,

Ok atıp saray şehrine,
Hunhar hanına düşman olup,
Bu kâfir Kançoro,
Hunharın büyüttüğü oğlu,
Tay ile kunan gibi tepişip,
Meme kapışıp beraber emmişti.
Kardeşliğine bak hele,
Kardeşini düşman gibi gören,
Bozulup yozlaşan çoronun
Fesadına bak hele.
Minarenin üstünden
Zavallı kadın Ayçürök,
Yaslara bürünmüş kara başında,
Kanlı yüzü yırtık,
Yanıp tutuşup kor olup,
Yandığından ateş olup,
Dizleri yere bükülüp,
Çığlık atıp ağlayıp, feryat edip,
Öz Kanıkey'in üstüne
İnleyerek girdi hıçkırarak.
Ayçürök'ün hâlini görünce
Büyük annesi Çıyırdı —
Biricik göz bebeğinin öldüğünü
O baybiçe görmüştü,
Biriciğimden nasıl geri kalırım deyip,
Dar karnını genişletip,
Bağrıma bıçak saplarım deyip,
Ak heybenin içinde
Altı bin deve, bin taya
Satın alınmış ak hançeri
Sapından kavrayıp,
Kınından çekip çıkarıp,
Mızrağa takılan flama deyip,
Ayköl Manas çıraktan
Özellikle kalan armağan deyip,

Çıñırıp ıylap kaygırıp,
Eki uuldan katar ayrılıp,
Kartaygıça ölbögön
Emi kantip kalam dep,
Albay da koyso Kudayga
Azır mintip baram dep,

Çığlıkla ağlayıp kederlenip,
İki oğuldan art arda ayrılıp,
Kocayana dek ölmeyen
Şimdi nasıl geri kalırım deyip,
Tanrı canımı almasa da
Şimdi böyle giderim deyip,

Toltosu bolot, sabı altın
Toluk bolot aktinte
Tolgoy karmap aldı ele,
Et cüröktün tolto etke
Ak milteni maldı ele,
Özün özü Çıyırdı
Cara tartıp saldı ele,
Bo, kayran katın Ayçürök
Çoñ enesi ölgönün
Közü körüp kaldı ele.
Sanaası saylap bölünüp,
On eki müşkül miñ sanaa
Töbösündö körünüp,
Ölöñdön küygön ört caman,
Özdön çıkkan Kançoro
Kuturup ketken coo caman.
Kaptap kirip köy duşman
Altında talap alganda,
Cetim-cesir, kargan can
Kazılgan orgo salganda,
Calınsak itter alar dep,
Altın cakut, nur mekem
Beş arkar cıldız batkıça,
Beş kayra col emizgen,
Taş emçegin boşotup,
Önüp-öskön enemdi
Bizdi talap alganda
Kagılayın enekem,
Körünböy kalsa okustan,
Kömüüsüz kalsa kokustan,
Közü körsö Kançoro
Emçek süt aram, tuz aram

Balçağı çelik, sapı altın,
Baştan başa çelik ak hançeri
Kavrayıp sıkıca almıştı,
Et yüreğin can evine
Ak yalmanı daldırmıştı,
Kendi kendini Çıyırdı
Yarıp deşivermişti.
Vah, zavallı kadın Ayçürök
Büyük annesinin öldüğünü
Gözüyle görüp kalmıştı.
Düşüncesi param parça bölünüp,
On iki dert, bin kaygı
Tepesinde görünüp,
Kuru ottan tutuşan yangın kötü,
Özünden çıkan Kançoro,
Kudurup giden düşman kötü.
Sürüyle düşman basıp girip
Her şeyi talan ettiğinde,
Yetimi, dulu, kocamış canı
Kazılmış çukura attığında,
Yalvarsak o itler alır deyip,
Altın yakut, nur dayanağım,
Beş Arkar yıldızı batıncaya dek
Beş kez üst üste emziren,
Taş memesini boşaltıp
Beni büyütüp yetiştiren anamı,
Bizi yağmalayıp aldıklarında,
Kurban olayım anacığım,
Kazara gözden yiterse,
Kazara gömülmeden kalırsa,
Gözü görürse Kançoro —
Meme sütü haram, tuzu haram —

Enemdi körüp alabı?
Kabılan tuugan katın dep,
Kalcaktagan kapır dep,
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga carabı?

Ölüktön öçün alçıday
Bu korduktu kılabı,
Corugu bölök, tuzu aram
Çoronu Kuday urabı?»
Dep, oşentip Ayçürök
Kee bir adam kep aytat,
Bu belgilüü Çüröktü
Berinin kızı dep aytat,
Akılga dıykan kadır tün
Keremettüü ceñekem,
Kançoro korduk salgan soñ,
Kalıñ kara cediger
Saraydı kurçap algan soñ,
Oyloso müşkül köp sanaa
Oylonup Çürök beçara
Dayraga cürgön kememdin
Uuldan tuusa şer tuugan,
Altın catın enemdin
Körülböy kalsa okustan,
Kömüüsüz kalsa kokustan,
Adamdan bölök eki köz
Kurkuldap kuzgun oyor dep,
Caralgan altın başına
Kargalar çıçıp koer dep,
Munu menen enekem
Aybanat bogu bolor dep,
Bir adamga bilgizbey,
Bilimdüü katın Ayçürök
Bir kişige tiygizbey,
Şamdagayı bolcolsuz
Şakıldagan kapırdın.
Kolomto çetin oydu ele,
Enekesi Çıyırdı

Anama göz kulak olur mu?
Kaplan doğuran kadın deyip,
Zırvalayan kâfir deyip,
Yol üstünde sürükleyip,
Azgın itlere atar mı?

Ölüden öcünü alırcasına
Bu zulmü eder mi,
Töresi başka, tuzu haram
Çoroyu Tanrı çarpar mı?»
Deyip, böylece Ayçürök —
Kimi insan söz söyler,
Bu namlı Çürök'e
Peri kızıdır der —
Akılda derya, kadir gecesi,
Kerametli yengeciğim,
Kançoro zulüm saldıktan sonra,
Kalabalık kara Cediger
Sarayı kuşatıp aldıktan sonra,
Düşünse dert çok, kaygı bin,
Düşünüp Çürök biçare:
Irmakta yüzen gemim olan,
Oğul doğursa aslan doğuran,
Altın döl yataklı anamın
Kazara gözetilmeden kalırsa,
Kazara gömülmeden kalırsa,
İnsandan gayrı iki gözünü
Gaklayan kuzgun oyar deyip,
Yaratılmış altın başına
Kargalar pisleyiverir deyip,
Böylelikle anacığım
Hayvan pisliğine döner deyip,
Bir insana bildirmeden,
Bilge kadın Ayçürök,
Bir kişiye dokundurtmadan —
Çevikliği ölçüsüz,
Şakırdayan kâfirin —
Ocak yerinin kenarını oymuştu,
Anası Çıyırdı'yı

Büktöy salıp belinen	*Belinden büküp katlayıp,*
Tuundurma salıp koydu ele,	*Sarıp sarmalayıp koymuştu,*
Çıyırdı enesi öldü ele,	*Anası Çıyırdı ölmüştü,*
Ayday katın Ayçürök	*Ay yüzlü kadın Ayçürök*
Kolu menen kömdü ele.	*Kendi eliyle gömmüştü.*
Mına oşondo Ayçürök	*İşte o zaman Ayçürök*
Karaluu bolup küyünüp,	*Yaslara bürünüp yanıp,*
Kanıkeyge cügürüp,	*Kanıkey'e koşup,*
Akırın aytıp bek taştap,	*Usul söyleyip, pek koyup,*
209370 Enesi Kanıkeyge kep baştap:	*Anası Kanıkey'e söze başlayıp:*
«Ee, karasurdun suluusu,	*«Ey, karayağızın güzeli,*
Urgaaçının urluusu,	*Kadınların en soylusu,*
Keñ köynöktün tazası,	*Bol gömleklilerin arısı,*
Uzun çaçtın ıktuusu,	*Uzun saçlıların hünerlisi,*
Zayıpzattın mıktuusu!	*Kadın kısmının yiğidi!*
Azap menen acaldın,	*Azap ile ecelin,*
Beyiş menen tozoktun,	*Cennet ile cehennemin,*
Bardık menen coktuktun,	*Varlık ile yokluğun,*
Açtık menen toktuktun,	*Açlık ile tokluğun*
209380 Kadırın bilgen enekem,	*Kadrini bilen anacığım,*
Kagılayın berekem!	*Kurban olayım bereketim!*
Üzülgöndü ulagan,	*Kopanı ulayan,*
Çaçılgandı cıynagan,	*Saçılanı toplayan,*
Öçkön ottu tamızıp,	*Sönen ateşi tutuşturup*
Ölgön candı tirgizgen,	*Ölen canı dirilten,*
Kaldaygan başın tuu kılıp,	*Koca başını tuğ eden,*
Karaluu başın er kılıp,	*Yaslı başını er eden,*
Bek azap menen müşküldün	*Ağır azap ile çilenin*
Barkın körgön enekem,	*Değerini görmüş anacığım,*
209390 Tuugan duşman adamdın	*Akraba da düşman da insanın*
Arkın körgön enekem,	*Aslını görmüş anacığım,*
Senin özöndön akkan bulagıñ	*Senin vadiden akan pınarın,*
Ölgöndö körgön çunagıñ,	*Ölür yaşta gördüğün yavrun,*
Karasa közgö ilinbeyt,	*Bakılsa göze ilişmiyor,*
Ölgöndö körgön calgızıñ	*Ölür yaşta gördüğün biriciğin*
Öldübü ce tirüübü	*Öldü mü yoksa sağ mı,*
Kayda ekeni bilinbeyt?	*Nerede olduğu bilinmiyor?*
Ulamadan ulasam	*Söylentiden söylentiye ulasam,*

Bilgiçterden surasam,
Aykölüñdün coldoşu
Amanat candın bolcoşu,
Astına salsa ak colu,
Aydan cürsö san kolu,
Coo coolaşsa çañ birge,
Ölüm ortok can birge,

Bilenlerden sorsam:
Ayköl'ünün yoldaşı,
Emanet canın andaşı,
Önüne serilse ak yolu,
Kırda yürüse sayısız ordusu,
Düşmanla vuruşsa tozu bir,
Ölümü ortak, canı bir,

Öydö tartsa öbögü,
Kankorumdun böbögü,
Kazatka minse buudanı,
Kankor şerdin tuuganı,
Beren atam Albamdan,
Aalamdın şeri balbandan,
Belekke kalgan Külçoro
Belsenip ceke salışıp,
Kolgo tüştü dep uktum,
Mönküp, ürküp çıga algıs
Torgo tüştü dep uktum,
Kançoro menen er Kıyaz
Tirüü karmap aldı deyt,
Oñ dalısın oyuptur
Opsuz kılıp soyuptur,
Tuygundun keypin koyuptur,
Cılkıçı başı Karagul
Otunçu kılıp koyuptur,
Sarı kandı kırıptır,
Kabılan Bakay abama
Bilgen çırın kılıptır.
Karıya Bakay abamdı
Malın talap toydu deyt
Kırk balbanga kuturgur
Kökbörü kılıp koydu deyt.
Eneke, kapadardır sanaañız,
Keçee, Cılgındının oyunda,
Artık müşkül saldı go
Emçegiñ bergen balañız.
Eneke men körgöndö kördüñbü?
Kaykalap kırgız catkanda,

Yokuş çekse dayanağı,
Hunharımın yavrusu,
Gazaya binse küheylanı,
Hunhar aslanın kardeşi,
Yiğit atam Albam'dan,
Âlemin aslanı pehlivandan
Armağan kalan Külçoro
Bel bağlayıp teke tek vuruşup
Ele düştü diye duydum,
Çırpınıp ürküp çıkamayacağı
Tuzağa düştü diye duydum,
Kançoro ile er Kıyaz
Diri yakalayıp almış derler,
Sağ kürek kemiğini oymuşlar,
İnsafsızca kesip yüzmüşler,
Şahbazı perişan komuşlar,
Yılkıcıbaşı Karagul
Onu oduncu edip koymuş,
Sarı hanı kırıp geçirmişler,
Kaplan Bakay ağama
Bildikleri kötülüğü etmişler.
İhtiyar Bakay ağamın
Malını yağmalayıp doymuş derler,
Kırk pehlivana o kudurasıca
Onu gökbörü edip koymuş derler.
Anacığım, kederlidir gönlünüz,
Hani dün, Cılgındı düzünde,
Pek büyük dert saldı ya
Memeni verdiğin oğlunuz.
Anacığım, gördüğümü gördün mü?
Kırgız kaygısız yatarken,

	Men bilgendi bildiñbi?	*Bildiğimi bildin mi?*
	Kazıp koygon or kelet,	*Kazılıp konmuş çukur gelir,*
	Kaynatıp koygon şor kelet,	*Kaynatılıp konmuş çorluk gelir,*
	Ar buzuk sözün ilbepsiñ,	*Hiçbir fesat sözüne kulak asmamışsın,*
209440	Kançalık ilek kol kelet,	*Nice sayısız ordu gelir,*
	Ak kasaba çuu bolup,	*Ak sancak velveleyle,*
	Asman cargan çuu bolup,	*Göğü yaran çığlık kopup,*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger'in*
	Kaptap ketken kol kelet.	*Basıp gelen ordusu gelir.*
	Berenderi betinde	*Yiğitleri ön safında,*
	Kamap aydap, kırgın dep,	*Kuşatıp sürüp, kırgın deyip,*
	Ene, Kançoro uuluñ kötündö	*Ana, oğlun Kançoro ardında,*
	Eneke, buzuluptur sanaañız,	*Anacığım, yanılmış zannınız,*
	Can kaşayta ok atıp,	*Canı dağlayarak ok atıp,*
209450	Kaptap çıgıp kelatat,	*Basıp çıkıp geliyor,*
	Eneke, emçegiñ emgen balañız.	*Anacığım, memeni emen oğlunuz.*
	Balañ duşman boluşun	*Oğlunun düşman oluşuna*
	Baykap ene karañız!	*Dikkatle bak ana, görün!*
	Kızıl-tazıl kırmızı	*Rengârenk kırmızı ipek —*
	Kırın tartsam bölünböyt,	*Kenarından çeksem ayrılmaz,*
	Tigi emçek süt urgan eseriñ	*Şu meme sütü tutası sersemin*
	Bizge kılçayar türü körünböyt!	*Bize dönüp bakacak hâli görünmez!*
	Caşıl-ala tal cibek	*Yeşil alaca dal ipek —*
	Can-canın tartsam bölünböyt,	*Yanından çeksem ayrılmaz,*
209460	Tigi cakındap kirse cakşı uuluñ	*Şu iyi oğlun yaklaşıp girse,*
	Can koer neme körünböyt.	*Can bağışlar gibi görünmez.*
	Emçek süt boldu keberçe,	*Meme sütü kav gibi kurudu,*
	Eliñdi çaptı semirse,	*Semirince elini vurdu,*
	Başayıñ bolboyt kiyizçe,	*Atlasın keçe yerini tutmaz,*
	Emçek süt bolboy keberçe,	*Meme sütü kav olmadan —*
	Eliñdi çaptı semirse,	*Semirince elini vurdu.*
	Adırdan akkan bulagıñ,	*Yamaçtan akan pınarın,*
	Emçegiñ emgen çunagıñ	*Memeni emen yavrucuğun,*
	Tel kulunuñ cedibi,	*Beslediğin tel tayın mıydı,*
209470	Teminişe kelgende	*Tepişme çağı gelince*
	Teñ tuugan bolom dedibi?	*Öz kardeş olurum dedi mi?*
	Keñ Talastın boyunda,	*Geniş Talas boyunda,*
	Kara-Buura, Çatkalda,	*Kara-Buura'da, Çatkal'da,*

Aalamdın aşık Kançoro
Emçegiñ eemp catkanda,
Duşmandıgın bilbepsiñ,
Belgilegen kübüñö
Beyli kara bu çoro
Emi cetet tübüñö.
Kül botom cakşı körüñüz,
Camgırday kılıp caa tarttı,
Cazasın özüñ beriñiz,

Âlemin sevdalısı Kançoro
Memeni emip yatarken
Düşmanlığını bilmemişsin,
Belli tanığın önünde
Huyu kara bu çoro
Şimdi kökünü kurutacak.
Kül botam, iyice görün,
Yağmur gibi yaydan ok yağdırdı,
Cezasını kendiniz verin,

Toodogu cılkı toguz san
Toktotpoy tiyip ketiptir,
Kesirettüü Kançoroñ
Keñ-Koldon çabat köçüñdü
Kep kılsañ erkek bala cok
Kantip aldıñ öçüñdü?»
Dep, oşentip, Ayçürök
Kayran eneñ Kanıkey
Kanıkeyge caza salıp.
Oşondo beren eneñ Kanıkey
Akırın aytıp, bek taştap,
Alban türlüü kep baştap:
«Ee, kulunum, balam Ayçürök, Sır bilip tüpkö ceterin,
Al aytkanıñ dagı çın!
Keçee, kırk çoronu kırganda, Uşintip tüpkö ceterin,
Kılganı üçün kırganda,
Cabıla barıp coo bolup,
Caman cañcal kılışıp,
Caa tartışıp uruşup,
Kırk çoro kıyla coo bolup,
Çımınday candı kıynadım,
Enesin Kambar alıptır.
Atasın bütün unutup,
Kara neet kapırdın
Oşo Kambar çoronun
Uulu bolup kalıptır.
Çubaktan kalgan çunak dep,

Dağdaki dokuz tümen yılkıya
Durdurmadan vurup götürmüş,
Musibetli Kançoro'n
Keñ-Kol'dan göçünü vurur,
Söz etsen erkek evlat yok,
Öcünü nasıl alırsın?»
Deyip, böylece, Ayçürök,
Zavallı anan Kanıkey —
Kanıkey'e hükmü bırakıp.
O zaman yiğit anan Kanıkey,
Usul söyleyip, pek koyup,
Türlü türlü söze başlayıp:
«Ey kuzum, yavrum Ayçürök, Sırrı bilip kökümüze ereceğini,
O dediğin de doğru!
Hani dün kırk çoroyu kırdığında, Böylece kökümüze ereceğini,
Ettikleri yüzünden kırdığında,
Hep birden varıp düşman olup,
Kötü kavgaya tutuşup,
Yay çekişip vuruşup,
Kırk çoro hayli düşman olup,
Sinek kadar canımı üzdüm,
Anasını Kambar almış,
Babasını büsbütün unutup,
Kara niyetli kâfir —
O çoro Kambar'ın
Oğlu olup kalmış.
Çubak'tan kalan yavru deyip,

Ceti ayçılık keterdi,
Asıldan kalgan muras dep,
Beren balam Semetey
Keçee belek kılıp alıptır.
Ay-aalam curt carışsa,
Böksö menen celgende,
Baana kılıp özümö,
Balam alıp kelgende,
Cürögü mayluu bolsun dep,
Kazıdan kesip cedirdim,
Kadiksiz tuugan bolsun dep,
Kol baştasa tañılbas
Emçegim sütün emizdim.
Sol emçegim Kançoro
Sorup eemp turganda
Dene boyum bırkırap,

Çımınday canım çırkırap,
Say-söögüm zırkırap,
Sorgon sayın al ketken
Emçekten kara kan ketken,
Men şorduudan al ketken,
Tübü duşman bolorun,
Kılça koyboy kalıktı
Bir kırgın kılıp koerun,
Kaalap oylop bilgemin.
Karan tündü saların,
Çoñoyso curttu çabarın,
Karmaşıp şorgo maların,
Tışı tuugan, içi aram
Eçen ebak bilgemin.
Tübündö duşman ekenin
Tüp-tüzünön bilgemin,
Coo bolor dep cürgömün.
Acıbay, Bakay kanı bar,
El arıtıp curt körgön
Eçenderdin baarı bar,
Oluya bar, eren bar,
Altı ayçılık kelerdi,

Yedi aylık yola gideni,
Asilden kalan miras deyip,
Yiğit oğlum Semetey
Hani armağan diye almıştı.
Ay-âlem yurt yarışsa,
Yamaç boyunca koşturup,
Bana sığınak kılıp,
Oğlum alıp geldiğinde,
Yüreği yağlı olsun deyip
Kazıdan kesip yedirdim,
Kuşkusuz kardeş olsun deyip,
Ordu başlatsa yanılmaz,
Mememin sütünü emzirdim.
Sol mememi Kançoro
Emip sömürüp dururken
Bütün bedenim ürperip,

Sinek kadar canım çırpınıp,
İliğim kemiğim sızlayıp,
Emdikçe dermanım gitti,
Memeden kara kan gitti,
Ben çilekeşten güç gitti,
Sonunda düşman olacağını,
Kıl kadar komadan halkı
Bir kırgından geçireceğini
Düşünüp taşınıp bilmiştim.
Kara geceyi salacağını,
Büyüyünce yurdu vuracağını,
Tutuşup çileye batıracağını,
Dışı kardeş, içi haram —
Nice zamandır bilmiştim.
Kökünde düşman olduğunu
Ta baştan dosdoğru bilmiştim,
Düşman olur der dururdum.
Acıbay, Bakay hanı var,
El dolaşıp yurt görmüş
Nicelerin hepsi var,
Evliya var, eren var,
Altı aylık yoldan geleni

Cetkileñ körgön daanışman,
Közü körgön alıstan,
Ceke çıkkan carıştan,
Süylögönü carıya,
Kalık atası karıya
Kapıyadan söz tapkan
Karañgı tündö köz tapkan,
Karañgıda karsaktın
Izine salsa cañılbas.
Ukma bilgen karı bar,
Uşunça eldin baarı bar,

Yetkin gören bilge var,
Gözü uzaktan gören,
Yarıştan tek başına çıkan,
Söylediği buyruk olan,
Halkın atası ihtiyar,
Ansızın söz bulan,
Karanlık gecede yol bulan,
Karanlıkta bozkır tilkisinin
İzine düşse yanılmaz.
Duyduğunu bilen yaşlı var,
Bunca elin hepsi var,

Çunaygan uulum barında
Emizbey cañcal salgamın.
El toptotup curt kılıp,
Erikpey cıyıp algamın,
Kepti ortogo salgamın,
Emçekten kan çıktı dep,
Cüzü bölök türündö.
Akırı duşman zilinde,
Mülküñdü örttöp çet kılat
Zilinde seni mert kılat,
Aragıñdı suu kılat,
Aylıñdı buzup çuu kılat,
Bir kılbastan miñ kılar
Kıylı çatak, içi aram
Kıyrıñdı buzat bu caman,
Belgilüü ala cogolbos,
Beyli buzuk oñolbos,
Tübü kara zilinde,
Tügöngür duşman zilinde,
Uşu çoroñ çoñoyso,
Duşman bolor tübündö,
Erendi cıyıp çırkırap,
Kançoro közün cogot dep
Eçen küngö burkurap,
Aytsam uulum bolgon cok,
Kakşasam tilim algan cok,
Sırttan tuugan Semetey

Biricik oğlum sağken,
Emzirmem diye kavga koparmıştım.
Halkı toplatıp yurt edip,
Üşenmeden derleyip toplamıştım,
Sözü ortaya koymuştum:
Memeden kara kan çıktı diye,
Yüzü başka türlüdür,
Sonunda mayası düşmandır,
Malını yakıp yaban eder,
Er geç seni mahveder,
Şarabını su eder,
Obanı bozup velvele koparır,
Bir değil bin türlü eder,
Nice fitneyle, içi haram,
Ocağını yıkar bu kötü,
Belli nifakı yok olmaz,
Huyu bozuk, düzelmez,
Kökü karadır mayasında,
Tükenesice, mayası düşman,
Bu çoron büyürse
Sonunda düşman olur —
Erleri toplayıp feryat edip,
Kançoro'yu ortadan kaldır deyip,
Nice günler hıçkırıp
Söyledimse oğlum razı olmadı,
Dövünsem sözümü tutmadı.
Yavuz doğan Semetey'in

Telegeyi teñ ele,
Içiñ körsöñ kökcaldın
Köl-dayradan keñ ele.
Enesi aytsa kılaytıp,
Bolboy koygon kenebey,
Bozdop aytkan kebimdi,
Buçkagına teñebey,
Ukpay koygon sözümdü,
Uyat kılgan özümdü.
Beylebey koygon sözümdü,
Bek keyitken özümdü.
«Karaan kılgan balanı

Her yanı denkti,
Bozkurdun içini görsen
Göl ile deryadan gendi.
Anası apaçık söylese,
Aldırmadan olmaz dedi,
İnleyerek söylediğim sözümü
Tırnağına denk tutmadan,
Dinlemez oldu sözümü,
Utanca boğdu beni.
Umursamadı sözümü,
Pek kederlendirdi beni.
«Dayanak edindiğim çocuğu

Kantip karmap soy deysiñ?
Katıgün enem ne deysiñ?
Tuugan bolçu çoronu
Tuura karmap soy deysiñ!
Bu badirek bir bala.
Bir bala tentek bolgondo,
Beytaalak enem ne deysiñ?
Curt ürküp taşka konobu?
Calgız bala coo bolup,
Ay-aalamdı sorobu?
Bir ımırkay balanı
Coo körgön kişi oñobu?
Kara bat enem, oñboy kal,
Bul aytkanıñ bolobu?
Bekzaadanın calgızı
Mederin soyor cön barbı?
Kanzaadanın calgızı
Karanın soyçu can barbı?
Karaan kün enem ekensiñ,
Başımdagı mekemsiñ,
Buzulgan işke burmalap,
Buulukpaçı dolu ene.
Meni buzup koer bekensiñ,
Ata, beren enem beytaalay,
Şumduktuu sözüñ bir dalay.
Karan kılgan balanı

Nasıl tutup kes dersin?
Vay anam, sen ne dersin?
Kardeş olacak çoroyu
Düpedüz tutup kes dersin!
Bu haylaz daha çocuk.
Bir çocuk yaramaz oldu diye,
Talihsiz anam, ne dersin?
Halk ürküp taşa mı konar?
Tek bir çocuk düşman olup
Ay-âlemi sömürür mü?
Bir süt kuzusu çocuğu
Düşman gören kişi onar mı?
Kara bahtlı anam, onmayasın,
Bu dediğin olur mu?
Beyzadenin biriciği
Dayanağını kesmek yol mudur?
Hanzadenin biriciği —
Sığınağını kesecek can var mı?
Kara gün anasıymışsın sen,
Başımın üstünde direğimsin,
Bozulmuş işe çevirip
Öfkeye boğulma deli ana.
Beni de mi bozacaksın,
Ah, yiğit anam talihsiz,
Uğursuz sözün bir hayli.
Dayanak edindiğim çocuğu

Karmap kantip soyolu?
Karaldı bolçu tuugandı
Kantip ölüm kılalı?
Beytaalay ene ne deysiñ?
Beşiktegi balanın
Bek bolorun kim bilet?
Karındagı balanın
Kan bolorun kim bilet?
Boortkodo balanın
Coo bolorun bildim dep,
Coboloñduu şorduu enem,
Cosunu cok kep saldıñ,
Öydö tartsam öbögüm,

Tutup nasıl keselim?
Göz bebeği olacak kardeşi
Nasıl ölüme verelim?
Talihsiz ana, ne dersin?
Beşikteki çocuğun
Bey olacağını kim bilir?
Karındaki çocuğun
Han olacağını kim bilir?
Kundaktaki çocuğun
Düşman olacağını bildim deyip,
Belalı çileli anam,
Yakışıksız söz söyledin.
Yokuş çeksem dayanağım,

Ildıyga kirsem cölögüm,
Kançoro menen Külçoro –
Menin eköö teñ tuugan böbögüm.
Bul Almambet, Çubak eki atam
Bul eköönön kalgan muranı,
Bu egiz bolçu erlerdi,
Bu ay-aalam buzçu şerlerdi,
Kay bet menen bölömün,
Bu atı uykaş eki çunaktı
Kaysı bet menen bölömün.
Açuulansa kurgan can
Ak kalpak curtum cıyamın,
Atı uykaş eki balanı
Belime tañuu kılarmın.
Bet algan coogo kararmın.
E, beytaalay enem ne deysiñ?
Senin ene, bul kebiñdi kim uksun?
Too çıgarat ekensiñ.
Köz körbögön tün uksun,
Alaskarluu too uksun,
Aç aykırık, kuu süröön
Aykaylagan coo uksun,
Kazılgan kara kör uksun,
Aldı kalıñ cer uksun,
Bilgiçsinip şorduu ene,

İnişe insem desteğim —
Kançoro ile Külçoro:
İkisi de öz kardeşim, yavrularım.
Bu Almambet, Çubak iki atamdan,
Bu ikisinden kalan mirası,
Bu ikiz olan erleri,
Bu ay-âlemi bozan aslanları
Hangi yüzle ayırayım,
Bu adları uyaklı iki yavruyu
Hangi yüzle ayırayım.
Öfkelenirse zavallı can,
Ak kalpaklı yurdumu toplarım,
Adları uyaklı iki çocuğu
Belime destek kılarım,
Yüz tuttuğum düşmana dururum.
Ey talihsiz anam, ne dersin?
Ana, senin bu sözünü kim dinlesin?
Başıma dağ çıkarırmışsın.
Göz görmedik gece dinlesin,
Alaskar'lı dağ dinlesin,
Aç narayı, kuru gulguleyi
Haykıran düşman dinlesin,
Kazılmış kara mezar dinlesin,
Alttaki kalın yer dinlesin,
Bilgiçlik taslayıp çileli ana,

Kıyamat ketken atamdı
Kündüzündö kıbırlap,
Tün içinde şıbırlap,
Uuga salgan ekensiñ,
Cakınınan cat kılıp,
Capanın sanın tarttırıp,
Can kazatka mingizip,
Cabıktırıp küydürüp,
Colgo salgan ekensiñ,
Carıktık atam Manastı
Sen ene, bir colgo salgan ekensiñ! Köp işenbey özümö
Ayköl atam Manastı
Alaskarday too kılıp,
Buzup coldon çıgarıp,
Enem tuuganı menen coo kılıp,

Ahirete göçen atamı
Gündüzün kıpırdanıp,
Gece içinde fısıldayıp
Ava salıvermişsin,
Yakınından yad edip,
Yaban ellere sürdürüp,
Can gazasına bindirip,
Bunaltıp yakıp kavurup
Yola koymuşsun onu,
Nur yüzlü atam Manas'ı
Sen ana, bir yola koymuşsun onu! Bana pek güvenmeden
Ayköl atam Manas'ı
Alaskar gibi dağ edip,
Bozup yoldan çıkarıp,
Anam, akrabasıyla düşman edip,

Okus kılgan ekensiñ!
Ata, beren enem, beytaalay
Cal-kuyruktan ayrıltıp,
Kulanday kılar ekensiñ,
Basuuçu buttan ayırıp,
Cılanday kılar ekensiñ,
Toodon añçı ırgıtkan
Taştay kılar ekensiñ,
Sorgok adam mülcügön
Eneke, baştay kılar ekensiñ,
Akıl iylep, oy oylop,
Duşman kılat ekensiñ,
Ar cagında başıma
Beytalay enem, oñboy kol
Sen, duşman kılat ekensiñ!
Karaldı çuñkur döbödö
Ar cakınım başına
Coo çıgarat ekensiñ.
Bölüntpögün sanaamdı
Bölökçö mınday debegin
Karaaldı kılgan balanı».
Dep, oşentip, Semetey

Kazaya uğratmışsın!
Ah, yiğit anam, talihsiz,
Yeleden kuyruktan ayırıp
Kulan gibi edermişsin,
Yürüyen ayaktan ayırıp
Yılan gibi edermişsin,
Avcının dağdan fırlattığı
Taş gibi edermişsin,
Obur insanın sıyırdığı
Kelle gibi edermişsin anacığım,
Akıl yoğurup, düşünce düşünüp
Düşman edermişsin,
Ötesinde başıma,
Talihsiz anam, onmayasın,
Sen düşman edermişsin!
Göz bebeğime çukur tepede,
Her yakınımın başına
Düşman çıkarırmışsın.
Bölme benim düşüncemi,
Böyle başka türlü deme
Göz bebeği edindiğim çocuğa.»
Deyip, böylece, Semetey —

Kan, bek aytsa til albay,
Kançoronun corugun
Kuu coltoy balam bile albay,
Serüün kılgan sözümdü,
Şermende kılgan özümdü.
Buzuk kılgan sözümdü,
Uyat kılgan özümdü.
Ötkön iştin cayınan,
Kançoronun ayınan,
Altı ay körböy közümdü,
Aytsam kirbey sözümö,
Moynuna tumar taktırıp,
Çoñ enesi Çıyırdı –
Çıyırdıga baktırgan,
Acıbaydı arkalap,

Han, bey söylese söz dinlemez —
Kançoro'nun huyunu
Uğursuz talihli oğlum bilemedi,
Yele verdi sözümü,
Rüsva etti beni.
Boşa çıkardı sözümü,
Utanca boğdu beni.
Geçmiş işin yüzünden,
Kançoro'nun yüzünden,
Altı ay yüzüme bakmadan,
Söylesem sözüme girmeden,
Boynuna muska taktırıp,
Büyük anası Çıyırdı —
Çıyırdı'ya baktırmış,
Acıbay'a güvenip,

Kaalap tamak berdirgen,
Köp işenbey enege,
Tamak-aşın balanın
Körpöyanga berdirgen,
Asırap bagıp er kılgan,
Er uulu menen teñ kılgan,
Beecindi buzup, col kılgan,
Toguzga bala kelgende
Torkonun gülün kiygizip,
Abasın soyup kor kılgan,
Top ozoor corgo mingizip,
Ey, ata balam Ayçürök,
Toygo eerçitip cürgüzüp,
Ey, keyibegin kulunum!
Kelbegen corgo mingizip,
Ölöñdön küyüp ört çıgıp,
Kül badamdı kiygizip,
Argın menen kırgızdı
Bılkıldatpay bilgizip,
Asırap saktap, zor kılgan, Balam,
cetken eken tübüñö!
Aalam curtka çoñ kılgan,

Dileyip yemek verdirmiş,
Anasına pek güvenmeden,
Çocuğun yemeğini aşını
Körpöyan'a verdirmiş,
Besleyip büyütüp er etmiş,
Er oğluyla denk etmiş,
Beecin'i bozup yol etmiş,
Çocuk dokuzuna geldiğinde
İpeklinin çiçeğini giydirip,
Ağasını kesip zelil etmiş,
Yarışta öne geçen rahvana bindirip,
Ey, canım yavrum Ayçürök,
Toya yanında götürüp,
Ey, kederlenme kuzum!
Eşi gelmemiş rahvana bindirip,
Kuru ottan tutuşup yangın çıkıp,
Kül badam giysisini giydirip,
Argın ile Kırgız'ı
Kıpırdatmadan yönetmeyi bildirip,
Besleyip koruyup ulu etmiş, Yavrum,
kökünü kurutmuş meğer!
Âlem yurduna büyük etmiş,

Eey, balam, kurama temir kurç emes,	*Eey yavrum, derme çatma demir çelik olmaz,*
Iylap atsa soorotup,	*Ağlarsa avutup,*
Uktap catsa oygotup,	*Uyursa uyandırıp,*
Eerçitip cürüp er kılıp,	*Yanında gezdirip er edip,*
Başka öskön aram curt emes!	*Yadda büyüyen haram, yurt olmaz!*
Er uulu menen teñ kılıp,	*Er oğluyla denk edip,*
Eey, kulunum Ayçürök,	*Eey, kuzum Ayçürök,*
Üzülgönün köp ulap,	*Kopanını çok ulayıp,*
Çaçılganın köp cınap,	*Saçılanını çok toplayıp,*
Öçkon otun tamızıp,	*Sönen ateşini tutuşturup,*
Ölgön canın tirgizip,	*Ölen canını diriltip,*
Ereşen tartıp, er kılıp,	*Ergenliğe erdirip er edip,*
Senin içiñde altı ay bala bar,	*Senin karnında altı aylık çocuk var,*
Er uulu menen teñ kılıp,	*Er oğluyla denk edip,*
Men meder kılam Kudayga	*Ben Tanrı'ya umut bağlarım,*
Kazıdan kesip cegizip,	*Kazıdan kesip yedirtip,*
Kankorgo tuugan degizip,	*Hunhara kardeş dedirtip,*
Ayçürök balam, korduk, müşkül	*Ayçürök yavrum, zulüm, çile*
Kazıdan kesip cegizgen,	*Kazıdan kesip yedirtmiş,*
Ölböy cürsö kankorgo	*Sağ kalırsa hunhara*
Öbök bolot degizgen.	*Destek olur dedirtmiş.*
Özgöçö tuugan balaaga	*Başka soydan doğma belaya*
Öz emçegim emizgen,	*Öz mememi emzirtmişim,*
Oşo kündön uşul kün	*O günden bugüne*
Kimdi balan degizgen?	*Kime evladım dedirtmiş?*
Erikse elik attırgan,	*Canı sıkılsa karaca vurdurmuş,*
Eelikse coo çaptırgan.	*Coşarsa düşmana akın ettirmiş.*
Munun eş karmagan balası – Akılga dıykan sen eleñ,	*Bunun eş tuttuğu evladı — Akılda derya sendin,*
Akırında Kançoro	*Sonunda Kançoro'nun*
Coo bolgonun karaçı!	*Düşman olduğuna bak hele!*
Ca, Zulpukor bolot kın çıktı,	*İşte, Zülfikar çelik kından çıktı,*
Sultan Semeteyge çır çıktı,	*Sultan Semetey'e kavga çıktı,*
Beytaalay aytkan murun söz	*Talihsizin önceden dediği söz —*
Oşonusu çın çıktı.	*İşte o doğru çıktı.*
Bek korkkon cok arbaktan.	*Ruhlardan pek korkmadı.*
Öz içinen coo çıgıp,	*Öz içinden düşman çıkıp*

Uu tögüptür kübüñö,
Uşu turgan Kançoro
Bu kuturgan kakmar curt emes,
Bu badırañ temir kurç emes,
Bu Keñ-Kol saa curt emes,
Tübündö Kançoro saa el emes!
Eey, Ayçürök kulunum,
Menin içim calın, boorum çok,
Caratkanga köönüm tok!
kün körüp,
Koşup ıylap küyörmün,
Tak seni men on eki cılı
küyörmün!
On eki cılı bolguça,
Korduk tartıp cürörmün.
On eki cılda kelbeseñ
Men zarlanıp cürüp ölörmün.
Eey, Ayçürök kulunum,
Kursaktagı belegiñ

Erkek bolboy kız bolso,
Ayçürök balam, kat uçur,
Kat uçursañ bat uçur!
Arka çaçım öröyün!
Küyüp-bışıp, çok bolup,
Kanıkey oşo künü ölöyün.
Egerde erkek uul bolso,
Toluktap toyun soyo kör,
Munun atın Seytek koe kör!
Moynuna belgi taga kör,
Kirdüü köynök kiygizbey,
Kirgil aştı içirbey,
Kir cuguzbay baga kör!
Balam, atasınan babasın
Baatırlıgın karaçı!
Caşı on üçkö kelgende
Cılgaluu, Keñ-Kol cerin ayt,
A Külçoro iniñdi
Cırgalduu kırgız elin ayt!

Zehir dökmüş küpüne,
Şu duran Kançoro —
Bu kudurmuş azgın, yurt olmaz,
Bu adi demir, çelik olmaz,
Bu Keñ-Kol sana yurt olmaz,
Sonunda Kançoro sana el olmaz!
Eey, Ayçürök kuzum,
Benim içim alev, bağrım kor,
Yaradan'a gönlüm tok!
gün görüp,
Katılıp ağlayıp yanarım,
Tam on iki yıl ben seni
bekleyip yanarım!
On iki yıl doluncaya dek
Zulüm çekip gezerim.
On iki yılda gelmezsen
Ben ağlaya ağlaya ölürüm.
Eey, Ayçürök kuzum,
Karnındaki armağanın

Erkek olmayıp kız olursa,
Ayçürök yavrum, mektup uçur,
Mektup uçurursan tez uçur!
Arka saçımı öreyim!
Yanıp pişip kor olup,
Kanıkey o gün öleyim.
Eğer erkek oğul olursa,
Toyluk kurbanı tam kesiver,
Bunun adını Seytek koyuver!
Boynuna nişan takıver,
Kirli gömlek giydirmeden,
Bulanık aş içirmeden,
Kir bulaştırmadan besleyiver!
Yavrum, atasından dedesinden gelen
Bahadırlığa bak hele!
Yaşı on üçe geldiğinde
Cılgalı Keñ-Kol yurdunu anlat,
Ya Külçoro kardeşini —
Mutlu Kırgız elini anlat!

	Özöndüü Talas cerin ayt!	*Vadili Talas yurdunu anlat!*
209810	Argın, kırgız elin ayt!	*Argın, Kırgız elini anlat!*
	Tolup atkan sonundu ayt!	*Dolup taşan güzellikleri anlat!*
	Bobu men kara bet dolunu ayt! Dep,	*Bir de ben kara yüzlü çılgını anlat! Deyip,*
	oşentip, Kanıkey	*böylece, Kanıkey:*
	Eey, aylanayın Ayçürök,	*Eey, kurbanın olayım Ayçürök,*
	Cibek oñup küñ bolboyt,	*İpek solmakla kul olmaz,*
	Cakşı urgaaçı, kulunum,	*İyi kadın, kuzum,*
	Coogo tüşsö küñ bolboyt.	*Düşmana düşse cariye olmaz.*
	Kayrat baylap şerdik kıl,	*Yürek bağlayıp aslanlık et,*
	Tuuganıñ boldu duşmanıñ,	*Akraban oldu düşmanın,*
	Içinde boldu buşmanıñ,	*İçinde oldu kaygın,*
209820	Balam, azır kezde erdik kıl,	*Yavrum, şimdiki çağda erlik et,*
	Kuday betin körgözbö	*Tanrı yüzünü göstermesin —*
	Eey, Ayçürök kulunum,	*Eey, Ayçürök kuzum,*
	Aytkanım uşul bilip al,	*Dediğim budur, bilesin,*
	Alda başka salganda	*Tanrı başa verince*
	Kötörböy turgan çara cok,	*Katlanmamaya çare yok,*
	Oy, Ayçürök, tilimdi al,	*Oy, Ayçürök, sözümü tut,*
	Kamoogo ketti Külçoro	*Tutsaklığa gitti Külçoro,*
	Ardıgıp botom ölgöndür!	*Kahrından botam ölmüştür!*
	Ölböy aman bar bolso,	*Ölmeyip sağ ise*
209830	Korduktu körüp cürgöndür,	*Zulüm görüp duruyordur,*
	Baatır dele, şer dele,	*Bahadır da olsa, aslan da olsa,*
	Cılkıçıga kul bolup,	*Yılkıcıya kul olup,*
	Akıregin coorutup,	*Omzunu yağır edip,*
	Eki kolun oorutup,	*İki elini ağrıtıp,*
	Ölüp kalbas ton kiyip,	*Ölmeyecek kadar kürk giyip,*
	Öçüp ketpes suu içip,	*Sönmeyecek kadar su içip,*
	Bışıp-canıp, çok bolup,	*Pişip yanıp kor olup,*
	Örttönüp bışıp kok bolup,	*Kavrulup pişip köz olup*
	Küyüp cürör Külçorom!	*Yanıp durur Külçorom!*
209840	Köz salbasañ caman at,	*Gözetmezsen adın kötüye çıkar,*
	Külçoro saa amanat!	*Külçoro sana emanet!*
	Cılında közün körö kör	*Yılda bir yüzünü göriver,*
	Kementay tonu cırtılsa,	*Kepenek kürkü yırtılırsa,*
	Eey, kulunum Ayçürök,	*Eey, kuzum Ayçürök,*
	Kez-kezde camap bere kör!	*Ara sıra yamayıver!*

Açıp ketse toyguzgun,	*Acıkırsa doyur,*
Arıp ketse semirtkin.	*Zayıflarsa semirt.*
Köz salbasañ camanat,	*Gözetmezsen adın kötüye çıkar,*
Eey, Ayçürök kulunum,	*Eey, Ayçürök kuzum,*
209850 Külçoro saa amanat!»	*Külçoro sana emanet!»*
Kayran eneñ beytaalay	*Zavallı anan, talihsiz,*
Keede keyip, keede ıylap,	*Kâh yakınıp, kâh ağlayıp,*
Şerdikke salıp turdu ele.	*Aslanlığa yöneltip durmuştu.*
Keede bozdop, keede ıylap,	*Kâh inleyip, kâh ağlayıp,*
Erdikke salıp turdu ele,	*Erliğe yöneltip durmuştu,*
Aytıp oozun cıygıça,	*Söyleyip ağzını toplayana dek,*
Ar sözdü baştap tıygıça,	*Her sözü başlayıp bitirene dek,*
Kasaba kaynap, tuu bolup,	*Sancak kaynaşıp tuğ olup,*
Asman cargan çuu bolup,	*Göğü yaran çığlık kopup,*
209860 Kaptap çıkkan kalıñ kol	*Basıp gelen kalabalık ordu,*
Cazayıl atıp, caa tartıp,	*Fitilli tüfek atıp, yay çekip,*
Kaptagan eken oşol col.	*O yolu basıvermiş meğer.*
Ordo kamap, duu bolup,	*Ordayı kuşatıp, gümbürdeyip,*
Asman cargan çuu bolup,	*Göğü yaran velvele kopup,*
Ayzanın başı kagışıp,	*Mızrağın ucu çarpışıp,*
Erendin baarı carışıp,	*Erenlerin hepsi yarışıp,*
Asmanga uçup topurak	*Göğe uçup toprak,*
Asker caynap topurap,	*Asker kaynaşıp tozuyup,*
Aybalta koldo cürüşüp,	*Aybalta elde yürüyüp,*
209870 Kılıç kınınan tiyişip,	*Kılıçlar kından sıyrılıp çarpışıp,*
San bölünüp tilinip,	*Kalçalar yarılıp dilinip,*
Köptügü curtka bilinip,	*Çokluğu yurda belli olup,*
Azar-tümön mol bolup,	*Binlerce tümen bol olup,*
Azıraak emes kol bolup,	*Az olmayan ordu olup,*
Kalk çurkurap çañ cürüp,	*Halk çığrışıp toz yürüyüp,*
Dünüyö cüzü bütüptür,	*Dünya yüzü bürünmüş,*
Aldı kabat kara cer	*Alt kat kara yer*
Kançoronun kaarına	*Kançoro'nun kahrına*
Kalıñınan tütüptür,	*Kalınından tütmüş,*
209880 Cer bozorup, çuu bolup,	*Yer bozarıp, velvele kopup,*
Asman cargan duu bolup,	*Göğü yaran gümbürtü kopup,*
Munarı kaptap kir bolup,	*Pus çöküp ortalık kirlenip,*
Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger'in*

	Kaptap kalgan kezi eken,	*Basıp bürüdüğü an imiş,*
	Cer cüzü menen bir bolup.	*Yeryüzüyle bir olup.*
	Aylaluular, mıktuular	*Çare bilenler, yiğitler,*
	Ayza karmap, top buzgan	*Mızrak tutup saf bozanlar*
	Kapkaçıga kabılıp,	*Kapı bekçisine rastlayıp —*
	Munun acalı cetken okko uçkan, Ata,	*Eceli yetenler okla uçtu, Ah, yolun açık*
	coluñ bolboy örttöngür,	*olmayasıca, yanasıca,*
209890	«Kançoro kandap» bakırıp,	*«Kançoro han!» diye bağırıp,*
	Kıcıldagan tümön kol,	*Kaynaşan tümen ordu*
	«Kıyazdap» uraan çakırıp,	*«Kıyaz!» diye savaş narası atıp,*
	Çımınday uçup dırkırap,	*Sinek gibi uçup vızıldayıp,*
	Kurttay kurçap bılkıldap,	*Kurtçuk gibi sarıp kımıldayıp,*
	Kumurskaday kılkıldap,	*Karınca gibi kaynaşıp,*
	Kapkaçı menen cediger	*Kapı bekçisiyle Cediger*
	Mañdaylaşıp turuşup,	*Karşı karşıya durup,*
	Cazayıl iştep caa atıp,	*Fitilli tüfek işletip ok atıp,*
	Cañcaldaşıp uruşup,	*Kapışıp vuruşup —*
209900	Katın eken Kançoro	*Kadın gibiymiş Kançoro:*
	Cedigerdin baarına,	*Cediger'in hepsine,*
	Cetkileñ Kıyaz kanına,	*Yetkin Kıyaz hanına,*
	Kaadası bar şerine,	*Töresi olan aslanına,*
	Çın kayratuu erine,	*Gerçek yürekli erine —*
	Cedigerdi çogultup,	*Cediger'i toplayıp,*
	Akıl aytıp Kançoro	*Akıl verip Kançoro*
	Küülöp algan kezi eken.	*Coşturduğu an imiş.*
	Kılıçın kızık aştaptır,	*Kılıcını iyice bilemiş,*
	Kee biröösün tebelep,	*Kimini çiğneyip,*
209910	Kee biröösün Kançoro	*Kimini de Kançoro*
	Kemirip – kesip cemelep,	*Kemirip, kesip azarlayıp*
	Aydap algan kezi eken.	*Sürüp aldığı an imiş.*
	Kapkanı kamap, duu kılıp,	*Kapıyı kuşatıp gümbürdetip,*
	Cesir cetim katındı	*Dul, yetim kadınları*
	Cetip talap aluuga,	*Yetişip yağmalamaya,*
	Bir müşküldü saluuga,	*Bir çile salmaya,*
	Kançoro kakşaal oy kılın	*Kançoro katı düşünceyle,*
	Koyboy sabap san koldu,	*Komadan kamçılayıp sayısız orduyu*
	Cıyıp salgan çagı eken.	*Derleyip topladığı çağ imiş.*
209920	Koyboy sabap kıylanı	*Komadan dövüp nicesini*

Kırıp salgan kezi eken.
Oyu turat Kançoro
Ordonu talap aluuga,
Işkerdigin aşırıp,
It algır cayı uşunday –
Ilbirstey tırmak caşırıp,
Coo erdigin aşırıp,
Colborstoy tırmak caşırıp,
Keçee, kabılan coogo kirgende,
Duşmanga bettep tiygende,
Beren kökcal barında,
Belgilüü urçu dobulbas
Özü bildin terisi
Cobosu mınday dobulbas
Ünün uksañ oolak kaç,
Coonu közdöy bet alıp,
Columduu ayza kötörüp,
Kirerde kagat balbança
Ança-mınça duşmandın
Cön ele çıgat daldalı,
Berenden kalgan dobulbas
Kürsö-kürsö kagınıp,
Kol esinen cañılıp,

Kırıp geçirdiği an imiş.
Niyeti durur Kançoro'nun
Ordayı yağmalamaya,
Ustalığını artırıp —
İt gibi kapıp alışı böyledir –
Pars gibi pençe gizleyip,
Savaş erliğini artırıp,
Kaplan gibi pençe gizleyip.
Hani dün kaplan savaşa girdiğinde,
Düşmana yüz tutup çarptığında,
Yiğit bozkurt sağken,
Vurulagelen namlı davul —
Kendisi fil derisinden,
Yordamı şöyle bu davulun:
Sesini duyarsan uzağa kaç,
Düşmana doğru yüz tutup,
Uğurlu mızrağı kaldırıp,
Girerken pehlivanca vurur,
Şöyle böyle düşmanın
Düpedüz bozulur siperi.
Yiğitten kalan davul
Güm güm vurulup,
Ordu aklını şaşırıp,

Koyboy aydap Kançoro
Bolot mamı kapkası –
Kapkadagı bakmaçı,
Kaptap uruş saldı ele.
Kapka bakkan kandarı,
Atayılap kankordun
Karoolgo koygon balbanı,
Karoolçunun ıktuusu,
Kapkaçının mıktuusu,
Kabarıñda bar beken
Kabılan Manas şerinen
Eçakı ketken er menen,
Cer tümöndöp kozgolgon
Cetkileñ kökcal şer menen
O düynölük dos bolgon

Komadan sürüp Kançoro,
Çelik direkli kapısına —
Kapıdaki bekçiye
Basıp savaş salmıştı.
Kapı bekleyen hanları,
Hunharın özellikle
Nöbete koyduğu pehlivanı,
Nöbetçilerin ustası,
Kapı bekçilerinin yiğidi —
Haberin var mıdır ki:
Kaplan Manas aslanından,
Çoktan göçüp giden erle,
Yeri tümenlerle sarsan
Yetkin bozkurt aslanla
Öbür dünyalık dost olan,

Aşaganda maşagan,
Döötü menen süylöşüp,
Asıl kurçtan casagan.
Baatır Manas şer menen
Koyubuz birge korooloş,
Aşı birge coroolоş,
Ustalıgın ukkanda
Ar kesken sokso kınalgan,
Bölökbayga tetigi
Bakburçun curtu kubangan.
Bolot casap Bölökbay
Uluguñ Manas kandı algan
Beren usta eken dep,
Tetigi Beecindin curtu tañ
kalgan. Balaa-müşkül körüşüp,
Beren Bölökbay ölgöndö,
Kayra tartpas çın caydı
Kayran kişi körgöndö,
Belekke kalgan Akcoltoy,
Berendigi san koldoy,
Atka oyunpos, cöö külük,
Atışsa salat çoñ bülük,
Baatırdıgı başkaça,
Balbandıgı bir kança,

Aş yerken birlikte pişen,
Davut ile söyleşip
Asil çelikten yapan.
Bahadır Manas aslanla
Koyunumuz bir ağılda komşu,
Aşı bir, sofra yoldaşı —
Ustalığını duyduğunda,
Her kestiği dövdüğü yerine oturan
Bölökbay'a ta şuradaki
Bakburçun yurdu sevinmiş.
Çelik döven Bölökbay'ı
Ulun Manas han yanına almış,
Yaman usta imiş deyip,
Ta şu Beecin'in yurdu şaşa
kalmış. Bela ve çile görüşüp,
Yiğit Bölökbay öldüğünde,
Geri dönülmez gerçek yurdu
Zavallı kişi gördüğünde,
Armağan kalan Akcoltoy —
Yiğitliği sayısız ordu gibi,
At sırtında oyunsuz, yayan küheylan,
Atışsa büyük bozgun salar,
Bahadırlığı bambaşka,
Pehlivanlığı bir hayli,

Ayza karmap sayganda
Artık eptüü sınaakı,
Er Semetey baatırga
Kapka bakkan muraapı –
Arı balban, arı şer.
Mergendigi dagı çın,
Cıdımak taanıp maş irmep,
Kelgendigi dagı çın,
Bolumduu erdin daanası,
Bölökbay usta balası.
Kapka oozunda Akcoltoy
Kaardansa san koldoy.
Kançoro, Kıyaz kalıñ kol
Kalıñ kolgo könböstön,

Mızrak tutup sapladığında
Pek becerikli, sınanmış,
Er Semetey bahadıra
Kapı bekleyen vekili –
Hem pehlivan, hem aslan.
Nişancılığı da gerçek,
Ta uzağı seçip usta nişan alıp
Yetkin geldiği de gerçek,
Olgun erin has örneği,
Usta Bölökbay'ın oğlu.
Kapı ağzında Akcoltoy,
Öfkelense sayısız ordu gibi.
Kançoro, Kıyaz kalabalık ordu —
Kalabalık orduya boyun eğmeden,

Cesir, cetim, kempirdi
Kıyıp coogo berbesten,
Mañdaylaşıp turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Barsıldaşıp uruşup,
Asmanga tütün çubalıp,
Mañdaylaşıp turuştu,
Akcoltoy calgız, tigi san
Barsıldaşıp uruştu.
Cediger kaptap kol salıp,
Can ayabay mol salıp,
Kez bolgonun caylaşıp,
Kerişke kirgen kuu candı
Cartı kılga baylaşıp,
Acalı cetken ölüşüp,
Öpkö carıp, öt alıp,
Öñgöçö kan tögüşüp.
Bölökbaydın Akcoltoy,
Aydıñı mıktuu san koldoy
Akılga dıykan eñ bilgiç
Artıktıgı momunday.
Keçee, atası usta Bölökbay
Oynoo bala çagında,
Atası tirüü barında

Dulu, yetimi, kocakarıyı
Kıyıp düşmana vermeden,
Karşı karşıya durup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Gümbürdeşip vuruşup,
Göğe duman süzülüp,
Karşı karşıya durdular,
Akcoltoy yalnız, öteki sayısız —
Gümbürdeşip vuruştular.
Cediger basıp saldırıp,
Can esirgemeden bolca yüklenip,
Rast geleni haklayıp,
Cenge giren aziz canı
Yarım kıla bağlayıp,
Eceli yeten ölüşüp,
Akciğer yarıp, öd alıp,
Gırtlaktan kan dökülüp.
Bölökbay'ın Akcoltoy'u,
Heybeti yaman, sayısız ordu gibi,
Akılda derya, en bilgiç,
Üstünlüğü şöyleydi:
Hani dün, babası usta Bölökbay,
Oyun çocuğu çağında,
Babası sağ iken

Uul bolot dep caktırgan,
Cıdımak karool taanıtıp,
Buta üyrötüp attırgan,
Keçee, er Semetey zor kökcal Ceti kün ötüp tolgondo
Ar şaymanın şay kılgan,
Kapkaçıga kan kılgan,
Atışka dambıl kambıldı
Artık eptüü dañgıl kul
Mañdaylaşıp turuşup,
Kançoro, Kıyaz kan menen
Mıltık atıp, caa tartıp,
Bılçıldaşıp uruşup
Akcoltoy kirip, top buzup,

Oğul olur diye beğenmiş,
Uzak nişangâhı tanıtıp,
Hedef öğretip attırmış,
Hani dün, er Semetey ulu bozkurt Yedi gün geçip dolduğunda
Her donatısını hazır etmiş,
Kapı bekçilerine han etmiş,
Atışta usta, becerikliyi,
Pek becerikli, yol bilir kulu —
Karşı karşıya durup,
Kançoro, Kıyaz han ile
Tüfek atıp, yay çekip,
Çarpışa çarpışa vuruşup,
Akcoltoy girip saf bozup,

Azır ölüp ketse da
Kapka bakkan caysañdar,
Karooldo turgan sakçılar,
Darbazada bakçuular,
Kıyla erender okko uçup,
Kıyın müşkül çuu boldu,
Curt büldürüp, ordo çaap,
Kalkına talaan koygonun
Könböy turdu Akcoltoy,
Cesir ceñe, tul katın
Cediger olco kılışka
Berbey turdu Akcoltoy.
«Tobokel» dep turuşup,
Top kak carıp uruşup,
Akcoltoy calgız, berki san
Dendin baarı bırkırap,
Karmaş kıldı Akcoltoy.
Akcoltoydun canına
Emil çoçmor er ölüp,
Egizey, Köçör teñ ölüp,
Kapka taztaar Akbalban
Karaan bolboy al ölüp,
Kalgan eken Akcoltoy.
Kalıñ kolduu Kançoro
Kaykalata baştaptır,
Kapkaçının baarısın
Tuzu aram kırıp taştaptır,
Ölüüçüdöy şaldayıp,
Kapka tozup catışıp,

Künü-tünü ceti kün
Kapkanı berbey Akcoltoy
Ceti kün tınbay salışıp,
Aylası ketip Akcoltoy,
Çalışa turgan çamaa cok,
Aylanası tolgon ok.
Bel baylagan beli cok,
Meder kılgan eri cok,
Amanı artık booru çok,

Şimdi ölüp gitse de
Kapı bekleyen beyler,
Nöbette duran bekçiler,
Kale kapısında bekleyenler,
Nice erenler okla uçup,
Çetin bela, velvele koptu,
Yurdu yıkıp, ordayı vurup,
Halkını talana verdiklerini
Kabullenmedi Akcoltoy,
Dul yengeyi, tul kadını
Cediger'in ganimet etmesine
Vermedi Akcoltoy.
«Tevekkül» deyip durup,
Safın tam ortasını yarıp vuruşup,
Akcoltoy yalnız, beriki sayısız —
Bedeni baştan başa sızlayıp,
Cenk etti Akcoltoy.
Akcoltoy'un yanında
Topuz gibi er Emil ölüp,
Egizey, Köçör birlikte ölüp,
Kapıyı koruyan Akbalban
Destek olamadan o da ölüp,
Yalnız kalmış Akcoltoy.
Kalabalık ordulu Kançoro
Kılıçtan geçirmeye başlamış,
Kapı bekçilerinin hepsini —
Tuzu haram — kırıp geçirmiş,
Ölecekmiş gibi gevşeyip,
Kapıyı bekleyip yatıp,

Gece gündüz yedi gün
Kapıyı vermeden Akcoltoy,
Yedi gün durmadan çarpışıp,
Çaresi tükenip Akcoltoy'un,
Karşı koyacak derman yok,
Çevresi dolu ok.
Bel bağladığı desteği yok,
Umut bağladığı eri yok,
Sağı esen yok, bağrı kor,

	Karaan kılgan Külçoro.	*Dayanağı olan Külçoro —*
	Karaan kılgan dostu cok,	*Dayanak olacak dostu yok,*
	Babası Bakay kanı cok,	*Babası Bakay hanı yok,*
	Karaldı kılıp oturgan	*Göz bebeği edindiği*
	Semetey kökcal dagı cok,	*Bozkurt Semetey de yok,*
	Beren mergen Akcoltoy	*Yiğit nişancı Akcoltoy'un*
	Karmap minçüü buudan cok,	*Tutup bineceği küheylanı yok,*
	Karaldı kankor kanı cok,	*Göz bebeği hunhar hanı yok,*
210080	Cal-kuyruktun baarı cok,	*Yele ile kuyruğun hepsi yok,*
	Içi örttönüp, booru çok,	*İçi tutuşup, bağrı kor,*
	Kaynap kolu üç kelip,	*Kaynayan ordu üç kez gelip,*
	Çımınday canga küç kelip,	*Sinek kadar cana güç gelip,*
	Çıday albay Akcoltoy	*Dayanamayıp Akcoltoy*
	Ceti kün tınbay aralap,	*Yedi gün durmadan ortalarında dolaşıp,*
	Ceti cerden cara cep,	*Yedi yerinden yara yiyip,*
	Say-süyök kakşap zırkırap,	*İliği kemiği sızlayıp —*
	Kankor Kıyaz eki kan	*Hunhar ile Kıyaz iki han*
	Kaptap kirdi çurkurap.	*Çığrışarak basıp girdi.*
210090	Dünüyö tarıp zar bolup,	*Dünya daralıp zar olup,*
	Turdu Akcoltoy kar bolup,	*Kaldı Akcoltoy hor olup,*
	Şeker sınduu şilekey	*Şeker misali tükürüğü*
	Bir cutuuga zar bolup,	*Bir yutuma hasret kalıp,*
	Tañday kurgap tak katıp,	*Damağı kuruyup kaskatı olup,*
	Közdör ketip alayıp,	*Gözleri kayıp belerip,*
	Dene söötün baarısı	*Beden ile kemiğin hepsi,*
	Denesi cançoo kan bolup,	*Bedeni ezik, kan içinde,*
	Eñ kızmat kılçu eki kol	*En iş gören iki eli*
	Kaduulap aşar bel tappay,	*Güçlenip aşacak bel bulamayıp,*
210100	Kötörülböy şal bolup,	*Kalkamayıp felç olup,*
	Cañcaldaşıp uruşup,	*Kapışıp vuruşup*
	Korduk kıldı cediger,	*Zulüm etti Cediger,*
	Capa salıp kuu canga	*Aziz cana cefa salıp*
	Zorduk kıldı cediger,	*Zorbalık etti Cediger,*
	Küügüm kire, kün bata	*Alacakaranlık çöküp, gün batarken*
	Cöölöp kirdi cediger,	*Yüklenerek girdi Cediger,*
	Ayçüröktün Ak saray	*Ayçürök'ün Ak sarayını*
	Eelep kirdi cediger.	*Ele geçirip girdi Cediger.*
	Kuday betin körgözbö,	*Tanrı yüzünü göstermesin,*

Uygu-tuygu col cürüp,
Kol tumandap, mol cürüp,
Kancaylaktın señirge,
Sanay kirdi cediger,
Altın, kümüş, san dilde
Çın düynösün çaçıptır,
Talay kirdi cediger.
Özü calgız Akcoltoy
Kapalanıp kaygırıp,
Karaaldı kılıp oturgan
Kapkaçıdan ayrılıp,
Karısın kanga maldırıp,
Tübünö tüptüz ceterde,
Karoolçusun, şerlerin,
Beline tañuu erlerin,
Cedigerge aldırıp,
Atkan menen ok ötpöy
Aram ölgön Kançoronun
Oñup kalgan nemedey
Cakası altın, ceñi cez,
Kündöp-tündöp cöö çurkap
Arkagı cibek, torgoy köz, Kayıpçının
Kara-Too
Akolpok tartıp kiyiptir,
Koş mañdaydın kerüüdö
Oynogondo oçogor,
Çındap atsa koyçagır,
Asınıp alsa cön ele
Ar dümöktün bolcoşu,
Sundurganda bu karan
Çımınday candın coldoşu.
Adamzaada coloboy
Surasa berbes Akkelte
Kançoro kandın kolunda.
Kayıp boldu Akcoltoy.
Karasa müşkül uşunday,

Karaldı kılar şer tappay,
Kayran candan tüñülüp,

Karman çorman yol yürüyüp,
Ordu duman gibi bol yürüyüp,
Kancaylak'ın sırtına,
Sayarak girdi Cediger,
Altın, gümüş, sayısız dilde —
Gerçek servetini saçmış,
Yağmalayıp girdi Cediger.
Kendi yalnız Akcoltoy,
Kederlenip kaygılanıp,
Göz bebeği edindiği
Kapı bekçilerinden ayrılıp,
Pazısını kana bulayıp,
Köküne dosdoğru ererken,
Nöbetçilerini, aslanlarını,
Beline destek erlerini
Cediger'e kaptırıp —
Atsa da ok işlemez,
Haram ölesi Kançoro'nun,
Rengi solmuş bir şey gibi,
Yakası altın, yeni tunç,
Gece gündüz yaya koşup
Argacı ipek, tarla kuşu gözlü, Kayıpçı'nın
Kara-Dağ'ı,
Akolpok'u çekip giymiş,
Koş-Mañday'ın yamacında
Şakaya atsa oçogor,
Gerçekten atsa koyçagır,
Omuzlanınca düpedüz
Her belanın nişanı,
Doğrultulunca bu heybetli
Sinek kadar canın yoldaşı.
İnsanoğlu yaklaşamadan
İstense verilmez Akkelte
Kançoro hanın elinde.
Kayıplara karıştı Akcoltoy.
Bakılsa çile böylesine,

Göz bebeği edinecek aslan bulamayıp,
Aziz candan umut kesip,

	Kolunda mıltık çort kelte	*Elinde tüfek, güdük kelte,*
	Çort kelte karmap cügürüp,	*Güdük kelteyi tutup koşup,*
	Küügüm kirip, kün bata,	*Alacakaranlık çöküp, gün batarken,*
210150	Eldin astı dım cata,	*Halkın önü sessiz yatarken,*
	Asmandan cıldız bölünböy,	*Gökten yıldız ayrılmadan,*
	Köz tunarıp, tün tüşüp,	*Göz kararıp, gece inip,*
	Tük eçteme körünböy,	*Hiçbir şey görünmeden,*
	Mına oşondo Akcoltoy	*İşte o zaman Akcoltoy,*
	Kayıpçının beline,	*Kayıpçı'nın beline —*
	Çımınday canga küç kelip	*Sinek kadar cana güç gelip,*
	Çıday albay bir kökcal	*Dayanamayıp bir bozkurt*
	Kayıpçı közdöy kaçıptır.	*Kayıpçı'ya doğru kaçmış.*
	Cediger karmap alaarda,	*Cediger yakalayacakken,*
210160	Koyboy korduk salaarda,	*Komadan zulüm salacakken,*
	Koydoy başın keserde,	*Koyun gibi başını keseceğinde,*
	Kaptap basıp keterde,	*Basıp ezip gidecekken —*
	Bölökbay usta uulu ele,	*Usta Bölökbay'ın oğluydu,*
	Bölökçö cayçı kul ele,	*Eşsiz yadacıydı o kul,*
	Cakaga camgır caadırıp,	*Etek düze yağmur yağdırıp,*
	Böksögö tuman aldırıp,	*Yamaca sis bastırıp,*
	Kün buzulup tutulup,	*Hava bozulup gün tutulup,*
	Atası Bölökbay coodon kutulup,	*Babası Bölökbay düşmandan kurtulup,*
	Çıga kaççu señirge	*Kaçıp çıkılan sırtta*
210170	Kün buzulup tutulup,	*Hava bozulup gün tutulup,*
	Akcoltoy kaçıp kutulup.	*Akcoltoy kaçıp kurtulup.*
	Ayıp boldu Akcoltoy	*Gözden yitti Akcoltoy*
	Kançoronun kaarınan	*Kançoro'nun kahrından.*
	Kazına kapka kanı ele,	*Hazine kapısının hanıydı,*
	Kadırı mınça bar ele,	*Bunca kadri vardı,*
	Ala kaçıp kuu candı	*Aziz canı kaçırıp*
	Kayıpçı-Toogo baştadı,	*Kayıpçı-Dağı'na yöneldi,*
	Altımış katın, tul ceñe	*Altmış kadını, dul yengeyi,*
	Ayıldı karan taştadı.	*Obayı sahipsiz bıraktı.*
210180	Keçee, kamap catıp ordonu	*Hani dün ordayı kuşatıp yatarken,*
	Tañ kaşkayıp sürgöndö	*Tan ağarıp söktüğünde,*
	Asmandan cıldız çurkurap	*Gökten yıldızlar akışıp*
	Kıbıla közdöy cürgöndö,	*Kıbleye doğru yürüdüğünde,*
	Tañ supalap turganda,	*Tan yeri ağarırken,*

Tañ ataardın muzdak cel
Söök kakşatıp urganda
Tañ supası körünüp,
Asmandan cıldız çurkurap
Kıbıla közdöp bölünüp,
Köz baylagan munarık
Asmandap öydö bölünüp,
Cer carılıp tañ atıp,
Orkoy toonun baş-başı
Adamga daana körünüp,
Cer carılıp kelgende
Cetiktep belin kurçanıp,
Cer ayrılgan bakırık
Bakırıktı kaalasañ
«Kançorolop» çakırıp,
Kayrat kılgan şerlerdi
Taptap kirdi cediger,
Altımış ceñe, tul katın
Aralaş tiyip baarısın,
Kaptap kirdi cediger.
Bu kalıñ kara cediger
Çınarın kesip sulatıp,
Dubalın türtüp kulatıp,
Talın kırkıp sulatıp,
Tamının baarın uratıp,
Kapkanın oozun kan kılıp,
Kayrattuunu dañ kılıp,
Kalıñ eldin buzugu
Kançoronu kan kılıp,

Tan atımının buz gibi yeli
Kemik sızlatıp vurduğunda,
Tan aklığı görünüp,
Gökten yıldızlar akışıp
Kıbleye yönelip ayrılıp,
Göz bağlayan pus
Göğe doğru yükselip ayrılıp,
Yer yarılıp tan atıp,
Sivri dağın dorukları
İnsana apaçık görünüp,
Yer yarılıp geldiğinde,
Sıkıca belini kuşanıp,
Yeri yaran bir nara —
Nara istersen eğer —
«Kançoro!» diye çağırıp,
Direnç gösteren aslanları
Ezerek girdi Cediger,
Altmış yengeye, tul kadına,
Hepsine karışık saldırıp,
Basıp girdi Cediger.
Bu kalabalık kara Cediger
Çınarını kesip devirip,
Duvarını itip yıkıp,
Söğüdünü biçip devirip,
Evlerinin hepsini yıkıp,
Kapının ağzını kan edip,
Yürekliyi sersem edip,
Kalabalık halkın fesatçısı
Kançoro'yu han edip,

Kaptap kirdi, cediger,
Erendi soyup cok kılıp,
Kaalganı kıyratıp,
Katındardı çuulatıp,
Taptap kirdi cediger
Düynö bakkan kazına
Kazına oozun açtı ele,
Agar altın, ak kümüş
Uluulardın baarısın

Basıp girdi Cediger,
Erenleri kesip yok edip,
Kapı kanadını kırıp,
Kadınları çığrıştırıp,
Ezerek girdi Cediger.
Dünya besleyen hazine —
Hazinenin ağzını açmıştı,
Parlak altını, ak gümüşü,
Ulusların hepsini

Olco kılıp cediger,
Omuroo boyu çaçtı ele.
Turuktuunu tul kılıp,
Cibekti sabap cün kılıp,
Agaça kelin, Aksaykal
Alıp talap, küñ kılıp,
Çaap alıp ordonu
Türkügün suurup korgondun
Taştan şaarın talkalap,
Takır talap aldı ele,
Kum korgonun kuykalap,
Kuptap çaap aldı ele,
Bilgen çırın kıldı ele,
Kazına talap tundu ele.
Kızıl kuyruk bil aydap,
Şar kuyrugun örüşüp,
Kumganday altın, kum dilde
Kuptap talap bölüşüp,
Arkagı altın kırmızı
Munun baarın bölüşüp,
Kırgızdın baarı kamalıp,
Kız olco bolup talanıp,
Olcogo toygon cediger
Antañdaşıp bakırıp,
Kıyın olco aldık dep
«Kıyazdap» uraan çakırıp,
Türkügün suurup alışıp,
Tügöl talap alışıp,
Tüyşüksüz şumduk kıldı emi.
Türsüldögön cediger

Ganimet edip Cediger,
Göğüs boyunca saçmıştı.
Sağlam olanı tul edip,
İpeği dövüp yün edip,
Ağça gelini, Aksaykal'ı
Alıp yağmalayıp cariye edip,
Ordayı vurup alıp,
Kalenin direğini söküp,
Taştan şehrini parçalayıp,
Tümünü yağmalayıp almıştı,
Kum kalesini kavurup,
Toptan vurup almıştı,
Bildiği kötülüğü etmişti,
Hazineyi yağmalayıp doymuştu.
Kızıl kuyruk fil sürüp,
Gür kuyruğunu örüp,
İbrik dolusu altın, kum gibi dilde,
Toptan yağmalayıp bölüşüp,
Argacı altın kırmızıyı —
Bunun hepsini bölüşüp,
Kırgız'ın hepsi kuşatılıp,
Kızlar ganimet olup talan edilip,
Ganimete doyan Cediger
Soluk soluğa bağrışıp,
Yaman ganimet aldık deyip,
«Kıyaz!» diye nara atıp,
Direğini söküp alışıp,
Tümünü yağmalayıp alışıp,
Kaygısızca kötülük etti şimdi.
Gümbürdeyen Cediger

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ayçürök'ün Direnişi ve Küllerdeki Kıvılcım

Yağmanın ortasında bir dişi kaplan ayağa kalkar: Ayçürök, Manas'tan yadigâr Zülfikar'ı kavrayıp ordaya üşüşen Cediger pehlivanlarından yüz kadarını biçer; er Kıyaz onun sıcağına sokulamaz, soğuk kemendi atamaz. Ancak Kançoro daha kalabalık orduyla kuşatmayı sıkılaştırıp acımasız bir seçenek dayatır: ya Kıyaz'a baş hatun olup Ceti-Özön'de sultan kalmak, ya saçı yolunup gözü oyularak isli kaftanla babası Akun'un şehrine sürülmek. Karnındaki çocuğu düşünen Ayçürök ölmeye de öldürmeye de yol bulamaz; bu sırada Kançoro yaşlı Kanıkey'i zindana attırıp iki kısır dana arasına bağlatarak işkence eder. Zulmü duyan Külçoro'nun karısı, Camgırçı kızı Akbala, boz taya eyersiz atlayıp hançerle yedi pehlivanı devirir, ne var ki usta mızrakçı Kançoro'nun tunç mızrağıyla can verir.

Kıyaz, Ayçürök'ü altı bin deve ve kırk file yüklenmiş ganimetle Ceti-Özön'e götürür; Cerge-Tal burnuna otağ kurup han olur ve "kadını yağma malı dedirtmeyeyim" diye görülmemiş bir düğün toyu açar: sırık mızraklaşmaları, güreşler, saçılan ödüller... Gece yarısı hocalar toplanıp nikâh kıyılır; Ayçürök çırpınsa da kopamayacağı tuzağa düşmüştür. Fakat toyun er meydanında umudun tohumu yeşerir: Külçoro'nun kürek kemiğini kesen zalim pehlivan Kücürmön'ün karşısına, er Kutu'nun gizlice büyüttüğü genç Karadöö, Hızır'ın bulduğu boz genç ata binip çıkar. Babasının öğüdüyle mızrağını can evine saplayıp devi attan uçurur; falı doğru çıkan

yiğit ödülü kazanır ve Karalaev'in ikinci kitabı, gelecek öcün bu ilk kıvılcımıyla sona erer.

KÜNYE — KEY FACTS

- Ayçürök, Manas'tan kalan Zülfikar kılıcını kınından çekip ordaya giren Cediger pehlivanlarından yüz kadarını kırar; Kıyaz ona yaklaşamaz (seg201).
- Kançoro'nun ültimatomu ikilidir: Kıyaz'a baş hatun olursa Ceti-Özön'de sultanlık, direnirse saçının yolunması, gözlerinin oyulması ve isli kaftanla Akun şehrine sürgün (seg201–202).
- Kançoro yaşlı Kanıkey'e sistemli işkence buyurur: kırk urgan boyu zindana atılır ve iki kısır dananın ortasına bağlanarak horlukla öldürülmek istenir (seg202).
- Külçoro'nun karısı Akbala boz taya eyersiz binip hançerle yedi pehlivanı devirir; Kançoro'ya saldırır ancak onun fil derisi kaplı tunç mızrağıyla öldürülür (seg202–203).
- Kıyaz, Ayçürök'ü ve sayısız ganimeti Ceti-Özön'e götürüp Cerge-Tal burnuna otağ kurar; doksan kısrak kesilen büyük düğünde gece vakti nikâh kıydırıp Ayçürök'ü alır (seg203–204).
- Er Kutu'nun oğlu Karadöö, Hızır pirin bulduğu boz genç ata binerek toyun mızraklaşmasında Külçoro'yu sakatlayan pehlivan Kücürmön'ü attan düşürür ve ödülü kazanır; kitap bu zafer ve öç umuduyla kapanır (seg204–205).

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Tügöl talap tundu emi.	*Hepsini yağmalayıp doydu şimdi.*
Kankor kandın kazına	*Hunhar hanın hazinesini*
Ülöşö albay turdu emi.	*Paylaşamaz oldu şimdi.*
Altın menen kümüştü	*Altın ile gümüşü*
Cüktöy albay baratat,	*Yükleyemeden gidiyor,*
Agaça kelin, suluu kız	*Ak tenli gelin, güzel kız*
Üptöy albay baratat,	*Derleyip götüremeden gidiyor,*
210260 Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger,*
Kançoro kan barık bolup,	*Kançoro han varlığa erip,*
Bar düynögö kark bolup,	*Bütün dünyalığa gark olup,*
Kıyamattık mendege	*Kıyamete dek bendeye*
Unutulgus nark bolup,	*Unutulmaz bir ibret olup,*
Kaptap kirip kol basıp,	*Üşüşüp girip ordu basıp,*
Kançasın soyup talkalap,	*Nicesini kesip parçalayıp,*
Kapka bakkan kapırdı,	*Kapıyı bekleyen kâfiri,*
Talap kirdi ordodogu katındı.	*Ordadaki kadını yağmaya girişti. Yanıp*
Küyüttönüp kaşkayıp,	*yakılıp dikilerek,*
Türkügün suurup sulatıp,	*Direğini söküp devirip,*
210270 Tüp mamısın uratıp,	*Temel kazığını yıkıp,*
Ayçüröktün Ak saray	*Ayçürök'ün Ak sarayını*
Aları carı er Kıyaz.	*Yarıp talan eden er Kıyaz.*
Kamap kirip turganda,	*Kuşatıp girdiği zaman,*
Çürökkö zorduk kılganda,	*Çürök'e zorbalık ettiğinde,*
Ordo içinde Ayçürök	*Orda içinde Ayçürök*
Oturgan eken kerilip	*Gerinip oturmuştu meğer,*
Süylöörgö sözdön erinip.	*Söz söylemeye üşenip.*
Bul Ayçürök katındın,	*Bu Ayçürök kadının,*
Kılpıldagan kapırdın,	*Salınıp süzülen kâfirin,*
210280 Badana tonu balkıldap,	*Zırhlı kürkü dalgalanıp,*
Tiygen ayday carkıldap,	*Doğan ay gibi parlayıp,*
Perizada beybaktın	*Peri kızı biçarenin*
Beylin körsöñ uşunday.	*Halini görsen işte böyle.*
Kööhar, cakut topçular	*Cevher, yakut düğmeler*
Omuroodo muştumday,	*Göğsünde yumruk kadar,*
Muñayıp süylöp carkıldap,	*Mahzun söyleyip parlayıp,*
Altımış açkıç, boy tumar	*Altmış anahtar, boy muskası*

Bu bolcolu kök beybaktın	*Bu huysuz, gökçe biçarenin*
Omuroodo şarkıldap,	*Göğsünde şakırdayıp,*
Oymok ooz, boto köz	*Yüksük ağız, mahmur göz,*
Beli kınday, beti appak	*Beli kın gibi, yüzü apak*
Belgilerin karap bak.	*Nişanlarına bakadur.*
Bul Ayçürök katındın	*Bu Ayçürök kadının,*
Kıltıldagan kapırdın	*Süzülüp salınan kâfirin*
Sıyagı cumşak, sözü bal	*Siması yumuşak, sözü bal,*
Adamdan çıkpayt mınday can.	*İnsandan çıkmaz böyle can.*
Kızgaldaktay kılaktap,	*Gelincik gibi salınıp,*
Kınama beşmant, sup köynök.	*Dar beşmet, sof gömlek.*
Erkeletken beybaktın	*Nazla büyütülmüş biçarenin*
Etegi çıgıp bulaktap.	*Eteği dalgalanıp uçuşur.*
Tiktep körsöñ Ayçürök	*Bakıp görsen, Ayçürök*
Er Kıyazdın közünö	*Er Kıyaz'ın gözüne*
Tiygen ayday körünüp.	*Doğan ay gibi görünüp.*
Ayçüröktü körgöndö	*Ayçürök'ü gördüğünde*
Agıştın uulu er Kıyaz	*Agış'ın oğlu er Kıyaz'ın*
Akıl caman bölünüp,	*Aklı fena bölünüp,*
Külümsügön beybaktın	*Gülümseyen biçarenin*
Kündöy beti caraluu,	*Gün gibi yüzü yaralı,*
Küldögön başı karaluu,	*Gülen başı yaslı,*
Oloñdoy kelgen kayran çaç	*Oloñ gibi gür, güzelim saç*
Omuroogo cayılıp,	*Göğsüne yayılmış,*
Küzgüdöy bolgon ak betke	*Ayna gibi olan ak yüze*
Beş tırmak kirip sayılgan.	*Beş tırnak girip saplanmış.*
Er Kıyaz kamap kelgende	*Er Kıyaz kuşatıp geldiğinde*
Ayçürök candan tüñülüp,	*Ayçürök candan umut kesip,*
Agarıp öñü suyulup,	*Benzi ağarıp solup,*
Eki betten akkan kan	*İki yanaktan akan kan*
Omuroo ıldıy kuyulup,	*Göğsünden aşağı dökülüp,*
Oşondo oyu turat Çüröktün	*O an Çürök'ün düşüncesi şu:*
Cakındap kelse Kıyazga	*Yaklaşıp gelse Kıyaz'a,*
Zulpukor kından alsam dep,	*Zülfikar'ı kından çeksem diye,*
Akır-takır çoñ müşkül	*En sonunda büyük belayı*
Uşu kuturgan itke salsam dep,	*Şu kudurmuş ite salsam diye,*
Esebin eptep tapsam dep.	*Hesabını bir yolla görsem diye.*
Uşu aram kul başın çapsam dep,	*Şu haram kulun başını vursam diye,*

Müşküldü mıktap salsam dep,	*Belayı adamakıllı salsam diye,*
Içinen çıkkan kara kan	*İçinden çıkan kara kanı*
Şimirip cutup kalsam dep,	*Emip yutuversem diye,*
Kaarluu kara çoñ müşkül	*Kahırlı kara büyük belayı*
Uşu kapır kulga salsam dep.	*Şu kâfir kula salsam diye.*
Uşu ordo içinde	*Şu orda içinde*
Munu bir arık koyço carsam dep,	*Bunu cılız koyun gibi yarsam diye, Yanına*
Kaşına cakın bara albay,	*yakın varamayıp,*
Keçee, kankor Manas barında	*Hani, hunhar Manas sağken*
Asmandan tüşüp kabılgan	*Gökten inip rast gelen,*
Belsenip coogo çapsın dep,	*Kuşanıp düşmana çalsın diye,*
Beren kan Manaska tabılgan.	*Yiğit han Manas'a bulunan.*
Sungandı keser Zulpukor	*Uzatılanı keser Zülfikar,*
Taştı salsa tartpagan,	*Taşa vursa geri tepmeyen,*
Kaalap adam şiltese,	*İnsan isteyip savursa,*
Kan içpey kuru kaytpagan.	*Kan içmeden boş dönmeyen.*
Kızıgıp kından tartkanda	*Şevkle kından çekildiğinde*
Şiltese kulaç uzargan,	*Savrulunca bir kulaç uzayan,*
Kök caşıl mizi kızırgan	*Gök yeşil ağzı kızaran,*
Şiberge koyso ört ketken,	*Çayıra değse yangın çıkaran,*
Şiltegeni mürt ketken,	*Savurduğunu bir anda bitiren,*
Caştı çapsa, çañ çıkkan,	*Yaşı vursa toz çıkaran,*
Adamdı çapsa kan çıkkan,	*İnsanı vursa kan çıkaran,*
Belgilüü ötkön Manastan	*Namı geçmiş Manas'tan*
Belekke kalgan Zulpukor.	*Yadigâr kalan Zülfikar.*
Boy monçogu şarkıldap	*Boy boncuğu şakırdayıp,*
Bul bolcolu cok beybaktın	*Bu endamı eşsiz biçarenin*
Botodoy közü carkıldap,	*Deve yavrusu gibi gözü parlayıp,*
Erte sözü keç bolup,	*Erken sözü geç olup,*
Er Kıyazdı çabuuga	*Er Kıyaz'ı vurmaya*
Belgilüü Çürök kapırdın	*Namlı Çürök kâfirin*
Eki közü tört bolup.	*İki gözü dört olup.*
Cedigerdin Kıyazdı	*Cediger'in Kıyaz'ına*
Ceñeñ karap turdu ele,	*Yengen bakıp duruyordu,*
Cakındabay caduugöy,	*Yaklaşamadan o düzenbaz,*
Turgan eken er Kıyaz.	*Duruyormuş er Kıyaz.*
Cakındabay dolunun	*Yaklaşamayıp delişmenin*
Suuguna batalbay,	*Soğuğuna dayanamayıp,*

Isıgına cata albay,
Berizaada beybaktın
Beylin körüp tañ kalıp,
Sumsañdagan suluuga
Suuk ukuruk sala albay,
Suluu katın Çüröktü

Sıcağına yatamayıp,
Perizat biçarenin
Halini görüp şaşırıp,
Somurtan güzele
Soğuk kemendi atamayıp,
Güzel kadın Çürök'ü

Bet alıp talap alalbay,
Kaalap körbös kançıktın
Cedigerdin er Kıyaz
Ayçüröktü körgöndö
Kelbetin körüp sındı alıp
Suluulukka tañ kalıp,
Ayday katın Ayçürök
Adam emes bir eken,
Ötkön iştin cayınan,
Ayçüröktün ayınan,
Kıcıldaşıp kalıñ curt
Kırılaarı ep eken.
Suluunun sımbat közü eken,
Suktanaardın özü eken,
Adamdan artık can eken,
Çınkoco, Toltoy teñ ölüp
Talaşkança bar eken.
Katınında kalk buzgan
Kız kezinde bul Çürök
Kaada çaykap el buzgan,
Kündöy carık neme eken,
Kagıştırıp aalamdı
Kırgandarı ep eken.
Örttöngürdün özü eken,
Ölüşçünün Ayçürök
Karargan kara közü eken,
Çüröktü çürök dey bergen
Kuday urgan kep eken.
Çoñ tamaşa oyunga
Batçu Çürök turbaybı!
Tar töşöktö talkuulap,
Catçu Çürök turbaybı!

Yüz tutup yağmalayamayıp,
Kimseyi beğenmez kancığın,
Cediger'in er Kıyaz'ı
Ayçürök'ü gördüğünde
Endamını görüp değer biçip,
Güzelliğine şaşıp:
Ay gibi kadın Ayçürök
İnsan değilmiş meğer,
Geçen işin aslından,
Ayçürök'ün yüzünden,
Kaynaşıp kalabalık halkın
Kırılması yerindeymiş.
Güzelliğin ta gözüymüş,
İmrenilenin ta kendisiymiş,
İnsandan üstün bir canmış,
Çınkoco, Toltoy birlikte ölüp
Uğrunda çekişmeye değermiş.
Kadınlığında halkı bozan,
Kızlığında bu Çürök
Töreyi sarsıp eli bozan,
Gün gibi aydınlık bir şeymiş,
Âlemi birbirine çarpıştırıp
Kırdırması yerindeymiş.
Yanasıcanın ta kendisiymiş,
Ölüşenlerin, Ayçürök,
Kararmış kara gözüymüş,
Çürök'e "çürök" deyivermek
Tanrı çarpmış bir sözmüş.
Büyük eğlence oyununa
Dalarmış Çürök meğer!
Dar döşekte söyleşip
Yatarmış Çürök meğer!

Calañ oyun, çoñ kumar
Basçı Çürök turbaybı!
Algan candın kumarın
Aşçı Çürök turbaybı!
Birikteşip betteşip,
Bir kazandan et ceşip,

Salt oyun, büyük tutku
Sürermiş Çürök meğer!
Aldığı canın hevesini
Aşırırmış Çürök meğer!
Birleşip yüz yüze gelip,
Bir kazandan et yiyip,

Elkin tör boyloy konuşup,
Erdi-katın boluşup,
Ar kılıgı aalamdan
Artçuu Çürök eken dep,
Er adam süyüp booruna
Tartçu Çürök eken dep,
Eçen kızık oyunga
Batçu Çürök eken dep,
Ezelki kapa, ülkön dart
Cazçı Çürök eken dep,
Keñ ordogo olcolop
Barbaçı Çürök eken dep,
Keñ-kesiri oyondu
Salbaçı Çürök beken dep,
Bir kapkadan betteşip
Bir tabaktan et ceşip
Abıdan cırgal oyunga
Batuuçu Çürök eken dep,
Oykuştagan beybakka
Obolku dartı kandırıp,
Catpaçu Çürök beken dep,
Kıygaçtagan suluuga,
Ata, kıltıldagan kurgurga
Ar degenin koluna
Berbes Çürök beken dep,
Aytkanına makul dep,
Könbös Çürök beken dep,
Bolcolu cok Çüröktün
Ketirbesem alımdı,
Çaçpasam ilek malımdı,
Maldan aşıp baardı,
Kıdırtıp kıyla şaardı,

Baş köşe boyunca konup,
Karı koca oluşup,
Her huyu âlemden
Üstünmüş Çürök diye,
Er kişiyi sevip bağrına
Çekermiş Çürök diye,
Nice tatlı oyuna
Dalarmış Çürök diye,
Ezelî tasayı, büyük derdi
Giderirmiş Çürök diye,
Geniş ordaya ganimet olup
Varmaz mıymış Çürök diye,
Enine boyuna oyunu
Salmaz mıymış Çürök diye,
Bir kapıdan yüzleşip,
Bir tabaktan et yiyip,
İyice keyifli oyuna
Dalarmış Çürök diye,
Cilveli biçareye
Eski derdini kandırıp,
Yatmaz mıymış Çürök diye,
Yan bakışlı güzele,
Vay, salınıp süzülen zavallıya,
Her dediğini eline
Vermez miymiş Çürök diye,
Dediğine "olur" deyip
Boyun eğmez miymiş Çürök diye,
Eşi benzeri yok Çürök'e
Dökmezsem gücümü,
Saçmazsam sürüyle malımı,
Maldan da öte varımı,
Nice şehri dolaştırıp,

Kazına oozun açpasam,
Bardiger tapkan cıyganım
Zarıp kılıp Çürökkö
San karamdı çaçpasam!
Çürök suluu kirüügö
Tündügü altın, boosu cez
Buyurtup ordo tappasam

Al tündüktün közünö
Arıptap altın solotup,
Cedigerdin kazına
Arbınıraak korotup,
Kubantıp curttu duu kılıp,
Cüröktü Kıyaz aldı dep,
Aalam curtka çuu kılıp,
Kıymıldagan adamdın
Kıylasın cıyır toy kılıp.
Kılımga kılıp tamaşa
Kız alganday kılbasam.
Baybiçelep sabılıp,
Keminde kırk col calınıp,
Kızmatın kılıp kamınıp,
Mañdayında turbasam!
Ayday katın Ayçürök
Aytkan tiliñ albasam,
Aydagan cakka barbasam,
Degenine könbösöm,
Aytkanın kılıp berbesem,
Töşü tüktüü Cer ursun,
Töbösü bütö Kök ursun,
Alda-calda Ak ursun,
Ak miltenin çoguu ursun,
Ak barañ mıltık ogu ursun!»
Cedigerdin er Kıyaz,
Kıyaz turdu sabılıp.
Cakındabay er Kıyaz
Çürökkö turdu calınıp.
Ayday katın apañız,
Ar şumdugun karañız,

Hazine ağzını açmazsam,
Var Eden'in verdiği birikimi
Çürök'e sarf edip
Sayısız davarımı saçmazsam!
Güzel Çürök girsin diye
Bacası altın, bağı tunç
Isımarlayıp orda bulmazsam,

O bacanın gözüne
İşleyip altın kakma vurdurup,
Cediger'in hazinesini
Bolca harcayıp,
Halkı sevindirip coşturup,
Çürök'ü Kıyaz aldı diye
Âlem halkına ses salıp,
Kımıldayan insanların
Nicesini toplayıp toy edip,
Çağlara kalır şenlik edip
Kız alır gibi etmezsem.
"Baş hatunum" diye çırpınıp,
En az kırk kez yalvarıp,
Hizmetini görüp hazırlanıp,
Karşısında durmazsam!
Ay gibi kadın Ayçürök,
Dediğin sözü tutmazsam,
Sürdüğün yana varmazsam,
Dediğine boyun eğmezsem,
Dediğini yapıp vermezsem,
Bağrı tüylü Yer çarpsın,
Tepesi örtük Gök çarpsın,
Yüce Allah, Ak çarpsın,
Ak fitilin koru çarpsın,
Ak barañ tüfeğin kurşunu çarpsın!»
Cediger'in er Kıyaz'ı,
Kıyaz çırpınıp durdu.
Yaklaşamadan er Kıyaz
Çürök'e yalvarıp durdu.
Ay gibi kadın ananızın
Her hilesine bakınız:

Içi örttönüp çok bolup,
Ölböy közü çaçırap,
Kankor şerden acırap
Tal cibektey kayran çaç
Talaanga ketip kayran baş
Uşunday korduk körgüçö
Acaldan murun ölsöm dep,
Kayra tartpas çın caydı

İçi yanıp kor olup,
Ölmeden gözü çakmak çakmak,
Hunhar aslandan ayrılıp,
Dal ipek gibi güzelim saç,
Yaban ele gidip güzelim baş,
Böylesi horluk görmektense
Ecelden önce ölsem diye,
Dönüşü olmayan gerçek yurdu

Kayran başın körsö dep,
Içi örttönüp köz caynap,
Kaarlangan Çüröktün
Kan içmesi çın karmap,
Öpkölöp turat, ölöm dep,
Kayra kelbes çın caydı
Kıyazga olco bolguça
Kayran başın körsö dep,
Ayçürök köönü bölünüp,
Cedigerdin er Kıyaz
Ayçüröktün közünö
Acıdaarday körünüp.
Cakındasa kul Kıyaz
Kılıçtı kından alsam dep,
Akır-takır çoñ müşkül
Er Kıyazga salsam dep,
Zamanasın oysom dep,
Uşu baatırsıngan Kıyazdı
Bir esebin tapsam dep,
Zulpukor menen çapsam dep,
Asmandan Aldanın künü bürkölöt,
Ak cılanday tolgonup,
Ayçüröktün başına
Altımış sanaa bir kelet.
Cakındasa Kıyazdı,
Canıma kelse Kançoro
Tüyşüktü tüptüz salsam dep,
Kimisi kelse cakındap,
Almaday başın alsam dep,
Akır-takır çoñ dümök

Güzelim başı görsün diye,
İçi yanıp gözleri alevlenip,
Öfkelenen Çürök'ü
Kan içiciliği sahiden tutup,
Hıçkırıp durur, ölürüm diye,
Geri dönülmez gerçek yurdu,
Kıyaz'a ganimet olmaktansa
Güzelim başı görsün diye,
Ayçürök'ün gönlü bölünüp,
Cediger'in er Kıyaz'ı
Ayçürök'ün gözüne
Ejderha gibi görünüp.
Yaklaşırsa kul Kıyaz,
Kılıcı kından çeksem diye,
En sonunda büyük belayı
Er Kıyaz'a salsam diye,
Devranını oysam diye,
Şu yiğit taslağı Kıyaz'ın
Bir hesabını görsem diye,
Zülfikar ile vursam diye,
Gökte Allah'ın günü bulutlanır,
Ak yılan gibi kıvranıp,
Ayçürök'ün başına
Altmış düşünce bir gelir.
Yaklaşırsa Kıyaz'ı,
Yanıma gelse Kançoro'yu,
Derdi dosdoğru salsam diye,
Hangisi yaklaşıp gelse,
Elma gibi başını alsam diye,
En sonunda büyük kavgayı

Eki aramga salsam dep,	*İki harama salsam diye,*
Ayçürök turat munu oylop,	*Ayçürök durur bunu düşünüp,*
Kırgınga kızık cetsem dep,	*Kırgının tadına ersem diye,*
Kızıtalak candı ayabay	*Kahrolası canı esirgemeden*
Biröönün başın kessem dep,	*Birinin başını kessem diye,*
Er müçölüü ıktuu küñ,	*Er yapılı, becerikli kadın,*
Coonun aylasın bilgen	*Düşmanın çaresini bilen*
mıktuu küñ, Calındap canıp, kok bolup,	*yaman kadın, Alevlenip yanıp, kor olup,*
Atboroyun sıdırgan,	*At sırtında boran gibi esip geçen,*
Ay-aalamdın baarısın,	*Ay-âlemin hepsini*
Uçup cürüp kıdırgan.	*Uçup gezip dolaşan.*
Obodon tuman taragan,	*Gökten dumanı dağılan,*
Kandim bolup er cakka,	*Er yanına aşina olup,*
Alp-döölördün baarısın,	*Alp devlerin hepsini,*
Caşı menen karısın,	*Genciyle kocasını,*
Baatır menen şerlerin,	*Bahadırıyla aslanlarını,*
Alban türdüü erlerin,	*Türlü türlü erlerini,*
Içi dayra, köldörün,	*İçi derya olan göllerini,*
Telegeyi teñderin,	*Dört başı mamur denklerini,*
Katından kazan talaşkan	*Kadınından kazan kapışan*
Kara mürtöz körlörün	*Kara yürekli körlerini*
Körüp ceñeñ sındagan.	*Görüp yengen sınamıştı.*
Köngön dolu Ayçürök	*Alışmış delişmen Ayçürök,*
Er müçölüü, közü örт	*Er yapılı, gözü ateş,*
Körsöñ türün oolak ket!	*Görsen halini, uzak dur!*
Kan içmesi bek karmap,	*Kan içiciliği sıkı tutup,*
Cakut taştay kaşka tiş	*Yakut taşı gibi parlak diş,*
Urgaaçıdan başka tiş,	*Dişiden başka türlü diş,*
Kaçırata bek çaynap,	*Çatır çatır sıkı çiğneyip,*
Özölönüp köz caynap,	*İçlenip gözleri alev saçıp,*
Arıslanday komdonup,	*Aslan gibi atılmaya çömelip,*
Kanı kaçıp kubarıp,	*Kanı çekilip sararıp,*
Börüdöy közü kızarıp,	*Kurt gibi gözü kızarıp,*
Doñdoy bolgon kayran çaç	*Tomruk gibi güzelim saç*
Omuroodo çubalıp,	*Göğsünde sürünüp,*
Cediger tümön, bul calgız	*Cediger tümen, bu yalnız,*
Tegeregin karabay,	*Çevresine bakmadan,*

	Tegi candı ayabay,	*Hiç mi hiç canını esirgemeden,*
	Tegerektep cediger	*Cediger çepeçevre sarınca*
	Ölömün dep sanabay,	*Ölürüm diye saymadan,*
	Kıdırata karabay,	*Sağa sola bakmadan,*
	Kılça canın ayabay,	*Kıl kadar canını esirgemeden,*
	Kıykırıp turgan cediger	*Bağırıp duran Cediger'i*
	Curt orduna sanabay.	*Halktan saymadan.*
	Içi örttönüp çok bolup,	*İçi yanıp kor olup,*
210560	Karaldı kılgan kapkaçı,	*Kendine siper ettiği kapıcı,*
	Kapka oozunda bakmaçı,	*Kapı ağzındaki bekçi,*
	Tuu tübündö turarı,	*Tuğ dibinde duranı,*
	Taalayı cok beybaktın	*Talihi yok biçarenin*
	Talkan bolup buları.	*Bunları un ufak olup gitti.*
	Içi örttönüp, booru çok	*İçi yanmış, bağrı kor,*
	Almaday başı azapta	*Elma gibi başı azapta,*
	Katında mınday şorduu cok. Çeti çirip	*Kadınlar içinde böyle dertlisi yok. Kıyısı*
	bılk etpey,	*çürüyüp kıpırdamadan,*
	Kapalanıp kaygırıp,	*Kederlenip kaygılanıp,*
	Karaan bolgon Akcoltoy	*Dayanağı olan Akcoltoy'dan,*
210570	Erenden koşo ayrılıp,	*Erenle birlikte ondan da ayrılıp,*
	Emi Kuday uraarın	*Artık Tanrı'nın çarpacağını*
	Estenip kördü Ayçürök.	*Düşünüp gördü Ayçürök.*
	Cediger olco kıların,	*Cediger'in ganimet edeceğini,*
	Kaarlansa cediger	*Öfkelenirse Cediger'in,*
	Katıgün candı kıyarın.	*Vay ki, canına kıyacağını.*
	Kılıp canı tınarın	*İşini bitirip rahat edeceğini,*
	Ayanbayt eken kubarıñ.	*Hiç çekinmezmiş zavallın.*
	Akıl iylep, kep oylop,	*Akıl yoğurup, söz düşünüp,*
	Aluuçu Kıyaz, Kançoro	*Alacak olan Kıyaz, Kançoro*
210580	Oñtoygo kelse dep oylop.	*Fırsata gelse diye düşünüp.*
	Bütün kunduz terisin	*Bütün kunduz derisini*
	Eeligip dolu tura albay,	*Coşup delişmen duramayıp,*
	Cartılap tilip alışıp,	*Yarı yarıya dilip alıp,*
	Kamap duşman kelgende	*Düşman kuşatıp geldiğinde*
	Kabırga söögü sögülüp,	*Kaburga kemiği sökülüp,*
	Kapadan köñül bölünüp,	*Kederden gönlü bölünüp,*
	Tutalanıp tura albay,	*Öfkeden yerinde duramayıp,*
	Tuura candı kıya albay,	*Dürüst cana kıyamayıp,*

A saraydın içinde
Tegeregi çınar bak
Ortosunda dardaygan
Törösü mingen töödöy tak
Ordodogu seksen kız,
Al altın tak tübündö
Kööhardan boosun taldırgan Ulgaygan caş-karısın
Tak tübündö kankor şer
Asemdetip saldırgan.
Tak aldında çoñ kilem
Kaşatı nar töö cügündöy.
Kıltıldagan suluunu
Maanisin baykap otursañ
Baktı kilem türündöy,
Arkagı sarı altından
Kıyalı tañday san bölök.

O sarayın içinde
Çevresi çınar bahçesi,
Ortasında kurulmuş,
Beyinin bindiği deve gibi taht
Ordadaki seksen kız,
O altın taht dibinde
Cevherden bağı işletilmiş Yaşlanmış genciyle kocasını
Taht dibinde hunhar aslan
Süsletip yaptırmıştı.
Taht önünde büyük halı,
Kenar süsü boz deve yükü gibi.
Salınıp süzülen güzeli
Manasına bakıp otursan
Baht halısı deseni gibi,
Atkısı sarı altından,
Nakışı tan gibi bambaşka.

Arıptap altın sologon,
Kilemdi casap turganda
Kankor erdin kazana
Arbınıraak korogon.
Kıyla cılga kılt etpey,
Tak aldında tursun dep,
Kıyuusu cibek, boosu altın
Kıyın baaluu çoñ kilem,
Küñgö caysa oñbogon
Seksen cıl suuga çılasa,
Serbilip çirip bolbogon,
Kabılandın zor kilem.
Surasa berbes kilemge
Sugalak eken cediger
Talap kolun tiygizdi.
Öyüz-büyüz kazına
Kazına talap kalışıp
Bagalekke salışıp,
Kızıl altın, ak dilde
Talap catıp kalışıp.
Tak aldında çınardı

Harf harf altın kakılmış,
Halıyı yaparlarken
Hunhar erin hazinesi
Epeyce eksilmişti.
Nice yıl kılı kıpırdamadan
Taht önünde dursun diye,
Kıyısı ipek, bağı altın,
Paha biçilmez büyük halı,
Güneşe serseler solmayan,
Seksen yıl suya bastırsalar
Lif verip çürümeyen,
Kaplanın ulu halısı.
İsteseler verilmez halıya
Açgözlüymüş Cediger,
Yağmalayıp elini sürdü.
Öbek öbek hazineyi,
Hazineyi yağmalayıp,
Paçalarına doldurup,
Kızıl altını, ak akçeyi
Yağmalayıp durdular.
Taht önündeki çınarı

Kıyıp-cıgıp sulatıp,
Ordodogu kız-kelin
Omurolop cediger
Zordugun kılıp çuulatıp.
Altımış ayım, kırk kelin,
Upurak kılıp cetelep,
Olco kılıp baarısın.
Kırmızı köynök, ayça bel
Çurkuratıp baarısın,
Olcogo tiygen kızalak
Uşunday eçak bolmok dep,
Alsızınan küçtüüsü

Kesip devirip yere serip,
Ordadaki kız-gelini
Göğüsleyip Cediger,
Zorbalık edip feryat ettirip.
Altmış hanım, kırk gelini
Perişan edip yedeğe alıp,
Hepsini ganimet edip.
Kırmızı gömlekli, ince belli,
Hepsini çığlık çığlığa koşturup,
Ganimete düşen kızcağız,
Böylesi çoktan olacaktı diye,
Zayıfından güçlüsü

Kürcöñdöp tartıp alışıp,
Küp-küp etip cediger,
Talap catıp kalışıp,
Taş koygondu talkalap,
Takır talap öttü emi.
Kömürköy tolgon köp altın
Bölüp-carıp ketti emi.
Kapkanın baarın bettedi,
Kalganının baarısın
Cediger talap örttödü.
Seyilde turgan kelinder
Sebi ketip sap aldı.
Kızıl köynök, ayça bel
Kıltıldagan suluular
Cedigerge talandı.
San dünüyö, tümön mülk
Sapırılıp toy tüştü.
Kurgan ceñe oyuna
Adam çeçip, curt bilbes
Ayabagan oy tüştü.
Ordo içinde Ayçürök
Oolcugan suluuga
Kalıñ kara cediger
Kamap takır kire albay,
Ceñeñizge cediger
Cer mayışkan kalıñ kol

Hoyratça çekip alıp,
Küt küt vurup Cediger,
Yağmalayıp durdular,
Taş konulanı parçalayıp,
Hepten yağmalayıp geçti şimdi.
Sandık dolusu çok altını
Bölüp parçalayıp gitti şimdi.
Kapıların hepsine yöneldi,
Geri kalanının hepsini
Cediger yağmalayıp yaktı.
Seyirde duran gelinler,
Çeyizi gidip saf tuttu.
Kırmızı gömlekli, ince belli,
Salınıp süzülen güzeller
Cediger'e yağma oldu.
Sayısız dünyalık, tümen mülk
Savrulup toya döndü.
Zavallı yengenin aklına,
İnsanın çözemediği, halkın bilmediği,
Müthiş bir düşünce düştü.
Orda içinde Ayçürök'e,
Süzülüp duran güzele,
Kalabalık kara Cediger
Kuşatıp da hiç giremeyip,
Yengenize Cediger'in
Yeri ezen kalabalık ordusu

Cetip talap ala albay	*Erişip yağmalayamayıp,*
Caa sunup, mıltık ata albay, Kaptap catıp kalganı,	*Yay uzatıp, tüfek atamayıp, Üşüşüp yığılıp kaldılar,*
Katın arıslan kurgurga	*Kadın aslan zavallıya*
Köp cediger bata albay,	*Çok Cediger sokulamayıp,*
Batpay turgan sebebi,	*Sokulamamalarının sebebi:*
Toodon çıkkan aydı kör,	*Dağdan doğan ayı gör,*
210670 Aydı kör da, betin kör,	*Ayı gör de yüzünü gör,*
Aydan appak Çüröktün	*Aydan apak Çürök'ün*
Ar kelbettüü özün kör.	*Her endamıyla kendini gör.*
Asmanda çolpon cıldız bar	*Gökte çoban yıldızı var,*
Cıldızdı kör, közün kör,	*Yıldızı gör, gözünü gör,*
Şekerdi kör, sözün kör,	*Şekeri gör, sözünü gör,*
Berizaada beybaktın	*Perizat biçarenin*
Meltiregen özün kör.	*Duru duru duran kendini gör.*
Ak emçegin bulaytıp,	*Ak göğsünü kabartıp,*
Asılday tañın kılaytıp,	*Cevher gibi tenini ışıldatıp,*
210680 Er müçölüü beytaalay	*Er yapılı bahtı kara,*
Akıl oylop iştenip,	*Akıl kurup işe girişip,*
Ordodon ölüp çıksa dep,	*Ordadan ölüsü çıksın diye,*
Oyuu oşondo beybaktın	*Biçarenin o anki düşüncesi bu,*
Çımırkanıp tiştenip.	*Gerilip diş sıkarak.*
Bereni cakın kelse dep,	*Yiğidi yakına gelse diye,*
Küçtüüsüngön şerlerin,	*Güçlü geçinen aslanlarını,*
Kücürmönün, erlerin	*Azgınını, erlerini*
Baykap eki bölsöm dep,	*Kollayıp ikiye bölsem diye,*
Zulpukor menen çapsam dep,	*Zülfikar ile vursam diye,*
210690 Ayza saygan ıktuunu	*Mızrak saplayan ustayı,*
Ayıldı buzgan Kançoro	*Obayı bozan Kançoro'yu,*
Al öñdöngön mıktuunu	*Onun gibi yamanı,*
Kücürmön Kıyaz kanıgın	*Azgın Kıyaz hanını,*
Ata kümüröy kalgan anısın	*Vay, o kalleş kalanını,*
Kayrattanıp tiştenip,	*Yüreklenip diş sıkıp,*
Akıl sanap, oy oylop,	*Akıl sayıp, fikir kurup,*
Ayçürök ceñeñ iştenip,	*Ayçürök yengen işe koyulup,*
Kücürmönü balbanı,	*Azgınını, pehlivanını,*
Küçtüüsüngön candarı,	*Güçlü geçinen canlarını,*
210700 Aybalta sunup, ayza urup,	*Aybalta uzatıp, mızrak vurup,*

Ordodo Çürök beybaktı,	*Ordadaki biçare Çürök'ü,*
Kücürmönü, şerleri,	*Azgınları, aslanları,*
Küçtüüsüngön erleri,	*Güçlü geçinen erleri,*
Kaptap kirdi cediger	*Üşüşüp girdi Cediger,*
Emi baylap alganı.	*Artık bağlayıp almaya.*
Celdetteri, şerleri,	*Cellatları, aslanları,*
Ar bir bölök adamı,	*Her bir bölük adamı,*
Alban türlüü balbanı,	*Türlü türlü pehlivanı,*
Kaptap cañı barganda	*Üşüşüp yeni vardıklarında,*
210710 Belen turgan Zulpukor	*Hazır duran Zülfikar'ı*
Beren katın Ayçürök	*Yiğit kadın Ayçürök*
Karmay kalıp kabınan	*Kabından kavrayıp,*
Suurup alıp sabınan,	*Sapından çekip alıp,*
Şiberge koyso ört ketken	*Çayıra değse yangın çıkaran,*
Şiltegeni mürt ketken,	*Savurduğunu bir anda bitiren,*
Kankoruñdun Zulpukor.	*Hunharının Zülfikar'ı.*
Kılıçtı kolgo alganı,	*Kılıcı ele aldı,*
Kaptap kirgen balbanga	*Üşüşüp giren pehlivana,*
Karmap alçu candarga	*Yakalamaya gelen canlara,*
210720 Coon öpkö kürsüldök	*İri gövdeli, homurtulu,*
Sürööngö kirçü candarga	*Naraya girişen canlara*
Bir cüzdöyün Ayçürök	*Yüz kadarını Ayçürök,*
Şamdagayı bolcolsuz	*Çevikliği ölçüsüz,*
Er müçölüü Ayçürök	*Er yapılı Ayçürök*
Kılıçtı kolgo aldı ele.	*Kılıcı ele almıştı.*
Karaluu ceñeñ Çürökkö	*Yaslı yengen Çürök'e*
Kıcıldagan cediger	*Kaynaşan Cediger*
Kıyray kaçıp bererde	*Bozulup kaçıp verirken*
Kılıçtı kolgo aldı ele.	*Kılıcı ele almıştı.*
210730 Ordodon karmap ala albay,	*Ordadan yakalayamayıp,*
Dürgüp balban kaçkıça,	*Ürküp pehlivan kaçana dek,*
Kapkanın oozun baskıça	*Kapının ağzını tutana dek,*
Kılıç suurup turgulap,	*Kılıç çekip dürtükleyip,*
Karşı-terşi urgulap,	*Sağlı sollu vurup,*
Çakçelekey çañ kılıp,	*Ortalığı toza dumana katıp,*
Kapkanın oozun kan kılıp, Esebin caman taptırıp,	*Kapının ağzını kan edip, Hesabını fena gördürüp,*
Balbandarın cay kılıp,	*Pehlivanlarını yere serip,*

Kayrat kılıp Ayçürök	*Direnip Ayçürök,*
Zorduguna könböstön,	*Zorbalığına boyun eğmeden,*
Kayran baştı taloongo	*Güzelim başı yağmaya*
Ayçürök ceñeñ berbesten,	*Ayçürök yengen vermeden,*
Bul Ayçürök katındın,	*Bu Ayçürök kadının,*
Artık kamap turuşup,	*Fazladan kuşatıp durup,*
Eçen col tınbay uruşup,	*Nice kez durmadan vuruşup,*
Kıyalı tentek katındın,	*Huyu delişmen kadının,*
Karabay kirgen cediger,	*Bakmadan giren Cediger,*
Munun köynögü torko bölünböyt,	*Bunun ipek gömleği yırtılmaz,*
Altın algan erender,	*Altın kapmış yiğitler,*
Kız-katın talap kıñşıtıp, Urgaaçıdan bir türkün	*Kız-kadın yağmalayıp inletip, Dişilerden bir başka türlü,*
Kööp kalgan berender,	*Kabarıp şişinmiş yiğitler,*
Kılıç tiyip moynuna,	*Kılıç değip boynuna,*
Kan tögülüp koynuna,	*Kan dökülüp koynuna,*
Şaşıp catkan candar köp,	*Şaşırıp kalan canlar çok,*
Uçup cürüp kıdırgan.	*Uçup gezip dolaşan.*
Dürböp ürküp çuu tüşüp,	*Karışıp ürküp çığlık kopup,*
Cılas bolgon ceñeñdin	*Perişan olan yengenin*
Kaçıp cürgön balban köp.	*Kaçıp duran pehlivan çok.*
Kaşkalık türü körünöt,	*Yiğitlik hali görünür,*
Kabılgan neçen balbandar, Er caktırbay zak bolgon	*Karşısına çıkan nice pehlivan, Er beğenmez, nazlı büyümüş,*
Ölgön eken adamdar.	*Ölmüş meğer adamlar.*
Küçtüüsüngön şerleri	*Güçlü geçinen aslanlarının*
Denesi kalıp, başı cok,	*Gövdesi kalmış, başı yok,*
Dostum ele Kançoro	*Dostumdu Kançoro,*

Keesi catat sırayıp,	*Kimisi yatar upuzun,*
Eçen balban, eçen er	*Nice pehlivan, nice er*
Kulap catat tırayıp.	*Yıkılıp yatar serilerek.*
Kılıçtı ceñeñ aldı ele,	*Kılıcı yengen almıştı,*
Sayışka kirçü say kaşka,	*Dövüşe girecek seçkin yiğitleri,*
Calpı baarı köykaşka,	*Topu birden seçme yiğitleri*
Kırgın kılıp saldı ele,	*Kırıp geçirmişti,*
Kılıçtap başın aldı ele,	*Kılıçlayıp başını almıştı,*
Isıgına bata albay,	*Sıcağına sokulamayıp,*
Mañdayga cakın bara albay,	*Karşısına yakın varamayıp,*

Olco kılıp sala albay,
Belgilüü kandın dolusun
Bet alıp karmap ala albay,
Bey taalaydı körgöndö
Akılınan şaşıptır,
Kücürmönün, kandarın
Beytaalayga çaptırıp,
Cedigerdin er Kıyaz
Kançoro kanga barıptır.
Kıltıldagan kapırdın,
El bolçu türü körünböyt,
Başka türü bar eken,
Ak tasma kayış sıdırgan,
Ay-aalamdın baarısın
Başka türü körünöt.
Öñü suluu, içi aram,

Bu katınıñ bek caman,
Ceti-Özön alıp barganda
Dostum, celigip turgan beybagıñ
Burulayın elime,
Cer tömpöygür bul eken.
Cetkileñ zalim çoñ cuukuy
Ceke çıkkan kuu eken.
Aşıña uu salbasın,
Alparganda katınıñ,
Arkıragan kapırıñ,
Tındım kılıp salbasın.
Küpçökkö salıp bozonu
Küydürgön uudan koşposun,
Kaşayta közdü oybosun.
Katından Kıyaz öldü dep,
Kayra tartpas çın caydı
Köödögünön kördü dep,
Kızduu üydö kıyakçı,
Katınga bolup ayakçı,
Kılım curt şıldıñ kılbasın,
Dostum, uruuçu Kuday urbasın!
Minte berseñ bolboysuñ

Ganimet edip alamayıp,
Namlı hanın delişmenini
Yüz tutup yakalayamayıp,
Bahtı karayı görünce
Aklı başından gitmiş,
Azgınlarını, hanlarını
Bahtı karaya saldırtıp,
Cediger'in er Kıyaz'ı
Kançoro hana varmış.
Salınıp süzülen kâfirin
El olacak hali görünmez,
Başka bir hali varmış,
Ak kayış tasmayı sıyıran,
Ay-âlemin hepsine
Başka hali görünür.
Yüzü güzel, içi haram,

Bu kadının pek fena,
Yedi-Özön'e götürdüğünde,
Dostum, coşup duran biçaren, Döneyim elime deyip,
Yere batasıca buymuş.
Tam bir zalim, büyük yaygaracı,
Tek başına çıkmış kurnazmış.
Aşına zehir katmasın,
Götürdüğünde kadının,
Kükreyen kâfirin,
Seni yok edivermesin.
Küpe boza koyup,
Yakıcı zehirden katmasın,
Gözünü karartıp oymasın.
Kadınından Kıyaz öldü diye,
Dönüşü olmayan gerçek yurdu
Vaktinden önce gördü diye,
Kızlı evde kıyakçı,
Kadına ayakçı olup,
Cümle halk alay etmesin,
Dostum, çarpıcı Tanrı çarpmasın!
Böyle gidersen olmazsın,

Kulak ugup, köz körgön
Eren şıldıñ kılbasın,
Albaylı tacaal katındı,
Arkıragan dolunu.
Upurak kılıp uruşup,
Biz alganda Ayçürök
Uyattuu müşkül kılbasın.
Aygır bolup azınap,
Azapka salıp turbasın,
Cadaaldı caman salbasın,
Dostum til alçı, Kıyaz albasın.
Dostum, ar kaçandan bir kaçan
Katınında kalk buzup,
Kız ekende şermende
Kılımdı çaykap curt buzgan,
Atı çıkkan Çüröktür,
Çürök emes, bul katın
Aalamdı buzgan dümöktür.
Dolunun kara közüdür,
Çürök emes kapırıñ

Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Erenler alay etmesin,
Almayalım o cadaloz kadını,
Kükreyen delişmeni.
Hırpalayıp dövüşüp,
Biz aldığımızda Ayçürök
Utançlı bir bela etmesin.
Aygır olup kişneyip,
Azaba salıp durmasın,
Fena kavga çıkarmasın,
Dostum söz dinle, Kıyaz almasın.
Dostum, her zamandan bir zaman,
Kadınlığında halkı bozup,
Kızken o rezil,
Çağı çalkalayıp halkı bozan,
Adı çıkmış Çürök'tür,
Çürök değil, bu kadın
Âlemi bozan fitnedir.
Delişmenin kara gözüdür,
Çürök değil kâfirin,

Tozokunun özüdür!
Buzuk cakka barbaylı,
Dostum, bu katındı albayın!»
Mına oşondo Kançoro
Karçıgaday kamınıp,
Kançoronun oozunan
Kayıptan akıl tabılıp,
Bulkungandan silkinip,
Cer tokmoktop küülönüp,
Er Kıyazga süylönüp:
«Atañdın körü, er Kıyaz,
Er Kıyaz emes, cer Kıyaz!
Katından karış kem Kıyaz,
Kapır Kıyaz ekensiñ.
Adal ike, ak cuptu
Katından aram oyloysuñ,
Başı buulu aramdık
Bir talık koyboy ölböysüñ,

Cehennemin ta kendisidir!
Bozgun yanına varmayalım,
Dostum, bu kadını almayayım!»
İşte o zaman Kançoro,
Atmaca gibi davranıp,
Kançoro'nun ağzından
Gaipten akıl bulunup,
Hışımla silkinip,
Yeri tokmaklayıp hız alıp,
Er Kıyaz'a söylenip:
«Atanın körü, er Kıyaz,
Er Kıyaz değil, yer Kıyaz!
Kadından bir karış eksik Kıyaz,
Kâfir Kıyaz'mışsın sen.
Helal eşi, ak yâri,
Kadından haram düşünürsün,
Başı düğümlü haramlığı
Bir zerre koymadan ölmezsin,

Ceti-Özön senin ceriñdi	*Yedi-Özön senin yurdunu*
Cer eken dep cürömün.	*Yurt diye bilirim.*
Ata, cerge kirgen er Kıyaz	*Vay, yere giresice er Kıyaz,*
Seni men er eken dep cürömün.	*Seni ben er diye bilirim.*
Er emessiñ, cerdirsiñ,	*Er değilsin, yersin sen,*
Eselek Kıyaz belemsiñ,	*Sersem Kıyaz mısın nesin,*
Katından aram sanagan	*Kadından haram sayan*
Endir-sendir bekemsiñ.	*Avanağın teki misin nesin.*
Baatır Kıyaz dep cürsöm	*Bahadır Kıyaz diye bilirdim,*
O, botom, katın Kıyaz ekensiñ.	*Vay yavrum, kadın Kıyaz'mışsın.*
Kermelettiñ sözümdü,	*Boşa gerdin sözümü,*
Keyittiñ Kıyaz özümdü.	*Kederlendirdin Kıyaz beni.*
Oolukma katın Çüröktü	*Azgın kadın Çürök'ü*
Olcogo tartıp albasañ,	*Ganimete çekip almazsan,*
Ceti-Özön, Tarkan ceriñe	*Yedi-Özön, Tarkan yurdunda*
Bir maktanıp kalbasañ,	*Bir kez övünüp kalmazsan,*
Toltoy ölgön Çürökkö	*Toltoy'un uğrunda öldüğü Çürök'e*
Topoloñ çuunu saldım dep,	*Kargaşayı, gürültüyü saldım diye,*
Olcolop katın aldım dep,	*Ganimetle kadın aldım diye,*
Er Toltoydun eski kek	*Er Toltoy'un eski öcünü,*
Karı kegin aldım dep,	*Kadim öcünü aldım diye,*
Bir maktanıp kalbasañ	*Bir kez övünüp kalmazsan,*
Sen kan ekeniñ kaysakta?	*Sen ne biçim hansın, hani hanlığın?*
Kalık eskirtip, curt kütkön	*Halk çekip çevirmiş, yurt gütmüş*
Can ekeniñ kayda eken?	*Bir can olduğun nerede?*
Kapkasın buzduñ baltalap,	*Kapısını bozdun baltalayıp,*
Altının aldıñ kaltalap,	*Altınını aldın torbalayıp,*
Kızıl köynök, ayça bel	*Kırmızı gömlekli, ince belli*
Kızın olco bir kıldıñ.	*Kızını ganimet ediverdin.*
Ara cerde körgöndö	*Ara yerde görünce*
Ayçüröktön köp korkup,	*Ayçürök'ten çok korkup,*
Kokuy Kıyaz, çır kıldıñ.	*Vay Kıyaz, rezalet ettin.*
Aytıluu Talas cerdi aldıñ,	*Namlı Talas yurdunu aldın,*
Argın, kırgız eldi aldıñ,	*Argın, Kırgız elini aldın,*
Külçoro, Bakay döönü aldıñ,	*Külçoro'yu, Bakay devi aldın,*
Sandagan tulpar maldı aldıñ.	*Sayısız küheylan malı aldın.*
Sayışka kirse san kaşka,	*Dövüşe girse binlerce seçkin,*
Calpı baarı köykaşka,	*Topu birden seçme yiğit,*

Erenden mınça şerdi aldıñ,
Kayra tartıp kılçaktap,
Kaççuday moynuñ burasıñ.
Çın talaşsañ cesiriñ,
Çımırkansañ öz zaybıñ,
Katından korkup turasıñ.
Kalcıraysıñ, sen Kıyaz,
Sen kimdi şıldıñ kılasıñ?
Balbandı katın kırdı dep,
Kıñkıldap kalat ekensiñ,
Eelikse katın mintet dep,
Baatır, bılkıldap kalat ekensiñ,
Estüüsünüp kalasıñ,
Katından korkup minteseñ,
Kanı kankor Semetey
Kokustan kelse kantesiñ?
Coo ayagan bolobu,
Colborstun biröö kayrılsa,
Kıyaz, calınsañ canıñ koyobu?
Dosum, senin uşul sözüñ bolobu?
Alsañ Çürök katınıñ,

Erenlerden bunca aslanı aldın,
Geri çekilip duraksayıp,
Kaçacakmış gibi boynunu bükersin.
Gerçekten çekişsen dul kadının,
Zorlanıversen öz karın olacak,
Kadından korkup durursun.
Saçmalarsın, sen Kıyaz,
Sen kimi alaya alırsın?
Pehlivanı kadın kırdı diye
Mızıldanıp kalırmışsın,
Coşarsa kadın böyle yapar diye,
Bahadır, yumuşayıp kalırmışsın, Akıllı geçinip durursun,
Kadından korkup böyle yaparsan,
Hanı hunhar Semetey
Ansızın gelse ne yaparsın?
Düşmana acıyan olur mu,
Kaplanların biri dönüp gelse,
Kıyaz, yalvarsan canını kor mu?
Dostum, senin bu sözün söz mü?
Alırsan Çürök karın olur,

Can emessiñ sen Kıyaz,
Carabas kepten salasıñ,
Kanı kankor kelgensip,
Katından korkup alasıñ.
Koluñda turat oy, Kıyaz,
Atışka dañgıl ereniñ,
Kançoro kankor bereniñ.
Bereniñ küülöp turganda
Berenim Kıyaz nederiñ.
Katıgün Kıyaz, kebimdi uk
Kaz aylanbas karagır
Zoo emespi Kançoroñ.
Kalk çurkurap aşa albas
Tooñ emespi Kançoroñ.
Mende bettep basa albas
Car özön, kapçal bel elem
Caynagan kızıl çok kelse,

Can değilsin sen Kıyaz,
Yaramaz laf edersin,
Hunhar han gelmiş gibi,
Kadından korkuya kapılırsın.
Elinde durur be Kıyaz,
Atışmada usta erenin,
Kançoro hunhar yiğidin.
Yiğidin kükreyip dururken,
Yiğidim Kıyaz, ne bu halin.
Vah Kıyaz, sözümü dinle,
Kazın dönüp aşamadığı kara
Sarp kaya değil mi Kançoro'n.
Halkın çığrışıp aşamadığı
Dağın değil mi Kançoro'n.
Kimsenin yüz tutup basamadığı
Yar vadi, dar geçit idim ben,
Kaynaşan kızıl kor gelse,

Er Kıyaz saa ot kelse,
Kazılgan kalıñ or kelse,
Çımınday canga zor kelse,
Balaa müşkül kasaptan,
Kandan kelgen azaptan,
Kaytarçu çoroñ men elem,
Tuura dostum er Kıyaz,
Duşmanga bursam oñobu?
Eserge seni kabıltıp
Egerde eki bolombu?
Erikpey süylöp sen Kıyaz
Eselek akıl tabasıñ,
Eñ caman oy salasıñ,
Ee, eser Kıyaz ekensiñ.
Olcoloso Ayçürök
Eki ay, bir ay bolguça
Eeligip celdeşet,
Eçen ay ötüp ketken soñ,
Et körgön soñ al katın
Özüñ menen eldeşet.

Er Kıyaz, sana ateş gelse,
Kazılmış derin çukur gelse,
Sinek gibi cana zor gelse,
Bela ve müşkül kasabından,
Handan gelen azaptan,
Seni koruyan çoron bendim,
Doğru dostum er Kıyaz,
Düşmana çevirsem onar mı?
Sersemin eline seni düşürüp
Asla ikilik eder miyim?
Üşenmeden konuşup sen Kıyaz,
Sersemce akıl bulursun,
En kötü fikri ortaya atarsın,
Ey, sersem Kıyaz'mışsın.
Ganimet olursa Ayçürök,
İki ay, bir ay oluncaya dek
Coşup köpürür,
Nice ay geçtikten sonra,
Et yüzü görünce o kadın
Seninle barışır.

Tabılar kündö akılıñ.
Köp oylobo akıldı,
Algın, Kıyaz, tilimdi al,
Ayçürök öñdüü katındı.
Berinin kızı Çüröktü
Kimder kaalap süybösün,
Oşondoy möltürögön dümöktü!
Kaalasañ kayran Çüröktü
Katın debey, kız degin
Colun katkan dümöktü.
Çüröktön korkup oylonsoñ
Açıgıraak sözüñdü ayt,
Albaymın deseñ çınıñdı ayt! O
düynölük dos bolduk,
Er Kıyaz senin ayıñdan
Okçontoyum ok kıldım,
Öz tuuganım Semetey
Semeteyin cok kıldım.

Aklın günü gelince bulunur.
Çok düşünme akılı,
Al, Kıyaz, sözümü tut,
Ayçürök gibi kadını.
Peri kızı Çürök'ü
Kimler isteyip sevmesin,
Öyle pırıl pırıl fitneyi!
İstersen güzelim Çürök'e
Kadın deme, kız de,
Yolunu gizlemiş fitneye.
Çürök'ten korkup düşünürsen,
Daha açık söyle sözünü,
Almam dersen doğrusunu söyle! Öbür
dünyalık dost olduk,
Er Kıyaz, senin yüzünden
Ok kılıfımı okla doldurdum,
Öz kardeşim Semetey'i,
Semetey'ini yok ettim.

Bakay kandı bayladım,
Öçöşümö tiygende
Öz tuuganım Külçoro
Oñ dalısın oygomun.
Oñolbossuñ sen Kıyaz,
Özüñö olco berip koygomun.
Duşmanıñ soyup cogotup,
Talastı turdum cer caylap,
Zor bolgonuñ uşu çak,
Tuugandan öydö er Kıyaz
Bir özüñö dem baylap.
Kebimdi ukkun, oy, Kıyaz,
Kelcirek sözüñ koy, Kıyaz!
Kırañdan buzup aylın al,
Er eken deymin men Kıyaz,
Katından korkup çuulgan
Eseleksiñ sen, Kıyaz!
Altı özön boyloy konuştum
Ögöömü taştap, bülöömü al,
Atamdan cakın eken dep,
Aram Kıyaz, boluştum.
Aytılgan sözdön biylep al,
Tört tülüktüü malın al,
Arıslan Kıyaz, tilimdi al.
E töböñdön tiygen er Kıyaz,
Al Ayçürök katındı,
Kızıl köynök, ayça bel
Kılpıldagan kapırdı,

Sumsañdagan doluga
Suuk koluñu sunuñuz,
Meltiregen kapırdı,
Begireek suluu katındı,
Olcolop alıp turuñuz.
Dostum, Ceti-Özön curtuñ köçürüp,
Beleske çıga konuñuz,
Siz da bir perizaat alıp oñuñuz!
Aytkanım akıl bilip al,

Bakay hanı bağladım,
Hıncıma dokunduğunda
Öz kardeşim Külçoro'nun
Sağ kürek kemiğini oydum.
Onmazsın sen Kıyaz,
Sana ganimet verivermişim.
Düşmanını kesip yok edip,
Talas'ı yurt tutup oturdum,
Yücelmen işte bu çağdır,
Kardeşten üstün er Kıyaz,
Bir sana umut bağlayıp.
Sözümü dinle, be Kıyaz,
Geveze sözünü bırak, Kıyaz!
Tepeden bozup obasını al,
Er diye bilirim ben Kıyaz,
Kadından korkup yaygara koparan
Sersemsin sen, Kıyaz!
Altı vadi boyunca kondum,
Üveyimi bırakıp ehlimi al,
Atamdan yakınmış diye,
Haram Kıyaz, yanında oldum.
Söylenen sözle hükmedip al,
Dört türlü davarını al,
Aslan Kıyaz, sözümü tut.
Ey tependen inesice er Kıyaz,
Al Ayçürök kadını,
Kırmızı gömlekli, ince belli,
Salınıp süzülen kâfiri,

Somurtan delişmene
Soğuk elinizi uzatınız,
Duru duru duran kâfiri,
Beylere yaraşır güzel kadını
Ganimet alıp durunuz.
Dostum, Yedi-Özön yurdunu göçürüp,
Yamaca çıkıp konunuz,
Siz de bir perizat alıp murada erin!
Dediğimi akıl bilip al,

Baatırım Kıyaz, tilimdi al,
Obodon cıldız kozgolduk,
Ak buuday danın çaynaşıp,
Ak bolot mizin calaşıp,
Omurtka boyloy konuşup
O düynölük boluştuk.
Kelcirebe sen, Kıyaz,
Kezetiñ kelse ketmen çap,
Keñiri bolsoñ eldi bak.
Aga, iniñen acırap,
Kor bolgonuñ kaysı çak?!
Başıña kondu döölöt bak,
Kıymıldarıñ uşu çak,
Kızıtalak kankordun
Kün cüzdöngön zaybın al!
Talaska saygan bagın al,
El biylegen tagın al!
Eköönü taştap biröömdü al.
Kızıl kuyruk narın al,
Töröñ ayttı, tilimdi al.
Teñdikke kelse Çüröktün
Biylikti berip koluna

Bahadırım Kıyaz, sözümü tut,
Gökte yıldızı yerinden oynattık,
Ak buğday tanesini çiğneşip,
Ak çeliğin ağzını yalaşıp,
Omurga boyunca yan yana konup,
Öbür dünyalık dost olduk.
Gevezelik etme sen, Kıyaz,
Sıran gelirse çapa vur,
Geniş olursan eli besle.
Ağandan, kardeşinden ayrılıp
Hor olduğun hangi çağ?!
Başına kondu devlet, baht,
Kımıldanacağın çağ bu çağ,
Kahrolası hunharın
Gün yüzlü karısını al!
Talas'a dikilen bahçesini al,
El yöneten tahtını al!
İkisini bırak, birini al.
Kızıl kuyruk boz devesini al,
Beyin söyledi, sözümü tut.
Uzlaşmaya gelirse Çürök'ün
Yetkiyi verip eline

Bilimdüü katın kılalı.
Til albasa Çüröktün
Celkesinen oyolu,
Tirüü koyboy kapırdı
Kızık kılıp soyolu.
Ordodon karmap alabız,
Oyronda opsuz salabız,
Basıp karmap alalı,
Balaketti salalı.
Törösü ölgön katındı
Töböñdön tiygen kapırdı,
Eri ölgön katındı,
Eelikken dolu kapırdı,
Ordosunan basalı,
Tümön ookat, sansız mülk
Tügötüp çoguu çaçalı.

Bilgili kadın edelim.
Söz dinlemezse Çürök'ü
Ensesinden oyalım,
Sağ komadan kâfiri
Seyirlik edip keselim.
Ordadan yakalarız,
Görülmedik kıyımı salarız,
Basıp yakalayalım,
Belayı salalım.
Beyi ölmüş kadını,
Tependen inesice kâfiri,
Eri ölmüş kadını,
Coşmuş delişmen kâfiri,
Ordasından basalım,
Tümen azığı, sayısız mülkü
Tüketip hep birlikte saçalım.

Bulasın bulap alalı,
Buzuktu mıktap salalı,
Bulkuñdasa Çüröktü
Kurmandıkka çalalı.
Korduktu koydoy salalı,
Koyboy başın keseli,
Akılga dolu kelbese,
Al katından bezeli,
Kalkına kasap salalı,
Begin beypay kılalı,
Kaltırbay curttu cıyalı.
On cetiden öydökü
Kızdan birdi koyboston,
Otuz üçtön ıldıykı
Katından bir tal koyboston, Çapçışkan
aman bolbostoy.
Cadaaldı caman salalı,
Cabılta cıyıp alalı,
Eçen cuban, eçen kız
Sınçılarga salalı,
Sırtın salsa Çüröktü
Tirüü koyboy öltürüp,
Tübünö çoguu ceteli,
Bölök suluu kız alıp,

Ordogo kirip keteli.
Kızıktı kıybat salalı,
Kızdan katın tabalı,
Kecir bolso Çüröktün
Kerişti kenen salarbız».
Dep, oşentip, Kançoro,
Er Kıyazga kep kılıp,
Mende aytpagan şer kılıp,
Kaarlanıp kakayıp,
Kayra Kuday dagı urup,
Kançoro çıktı çamınıp.
Ordunan akıl tabılıp,
Karargandan bürkölüp,
Kıykırığı taş carıp,

Malını yağmalayıp alalım,
Bozgunu adamakıllı salalım,
Çırpınırsa Çürök'ü
Kurban edip keselim.
Horluğu koyun keser gibi salalım,
Durmadan başını keselim,
Akla delişmen gelmezse,
O kadından vazgeçelim,
Halkına kasap salalım,
Beyini perişan edelim,
Bırakmadan halkı toplayalım.
On yedisinden yukarı
Kızdan birini komadan,
Otuz üçten aşağı
Kadından tek birini komadan, Çarpışan
sağ kalmayacak gibi.
Fena kavgayı salalım,
Toptan derleyip alalım,
Nice taze gelin, nice kızı
Değer biçenlere salalım,
Yüz çevirirse Çürök'ü
Sağ komadan öldürüp,
Köküne hep birlikte erelim,
Başka güzel kız alıp,

Ordaya girip gidelim.
Görülmedik temaşayı salalım,
Kızdan kadın bulalım,
İnat ederse Çürök'e
Kavgayı enine boyuna salarız».
Deyip, böylece, Kançoro,
Er Kıyaz'a söz edip,
Kulun demediğini deyip aslan kesilip,
Öfkelenip dikilip,
Yine Tanrı bir daha çarpıp,
Kançoro atılıp çıktı.
Yerinden akıl bulunup,
Karardıkça bulutlanıp,
Haykırışı taş yarıp,

	Cay-caragın caylanıp,	*Pusatını kuşanıp,*
	Kınsız kılıç baylanıp,	*Kınsız kılıç bağlanıp,*
	Kayra caaçu buluttay,	*Yeniden yağacak bulut gibi,*
	Kasapka kirüüçü curuttay,	*Kırıma girecek güruh gibi,*
	Kan içüüçü erendey,	*Kan içici eren gibi,*
	Cön koyboçu berendey.	*Rahat durmaz yiğit gibi.*
211080	Caalı karmap, köz caynap,	*Hışmı tutup, gözleri alev saçıp,*
	Karçıldatıp tiş çaynap,	*Çatırdatıp diş çiğneyip,*
	Körsöñ çoro momunday.	*Görsen çoro işte böyle.*
	Kök adır boyloy konçuday,	*Gök yamaç boyunca konacak gibi,*
	Körçü bolsoñ Kançoro	*Görecek olsan Kançoro,*
	Körüngöndü sorçuday,	*Görüneni emip yutacak gibi,*
	Çatkal eelep kongondoy.	*Dağ geçidini tutup konmuş gibi.*
	Çalışsa candı soyguday,	*Çarpışsa canı kesecek gibi,*
	Kaçırganı kamanday,	*Saldırışı yaban domuzu gibi,*
	Çamınganı colborstoy,	*Atılışı kaplan gibi,*
211090	Komdongonu erendey,	*Kuruluşu eren gibi,*
	Koburaşı ar canday,	*Homurdanışı bambaşka,*
	Çamınışı çoronun	*Çoronun atılışı*
	El biylegen balbanday	*El yöneten pehlivan gibi,*
	Ar borumun karasañ	*Her duruşuna baksan*
	Adam cutaar zarlarday.	*İnsan yutan ejderler gibi.*
	Bölünüşü börüdöy,	*Ayrılışı kurt gibi,*
	Bölüşköndü cegidey.	*Pay edileni yiyecek gibi.*
	Cılmalıgı cılanday,	*Sinsiliği yılan gibi,*
	Kayratı kaşat butkulday,	*Yiğitliği sarp yamaç gibi,*
211100	Bu kara saat kuu çoro	*Bu kara saat kurnaz çoro*
	Karmaşkandı cutkuday.	*Tutuşanı yutacak gibi.*
	Ar kezgenin şaylanıp,	*Her rastladığına hazırlanıp,*
	Aybaltasın baylanıp,	*Aybaltasını bağlanıp,*
	Açka arıslan töştönüp,	*Aç aslan gibi göğüs gerip,*
	Algır bürküt közdönüp,	*Alıcı kartal gibi göz süzüp,*
	Bolcolun körsöñ Kançoro	*Halini görsen Kançoro,*
	Ayuu serpçü algırday,	*Ayı pençeleyen alıcı kuş gibi,*
	Atan töö ceçü car, kırday,	*Erkek deve yutan yar, sırt gibi,*
	Öz agasın öltürgön	*Öz ağabeyini öldüren*
211110	Kançoro kaarı uşunday.	*Kançoro'nun kahrı işte böyle.*
	Karasaat kuturgur	*Kara saat kudurmuşun*

Añtañ kalıp dalay can	*Şaşıp kalıp nice can*
Akılına tañ kalıp,	*Aklına hayran kalıp,*
Cediger eri Kıyaz kan	*Cediger'in eri Kıyaz han*
Salımduu eken, şer da eken, Uñgusu	*Ağırbaşlıymış, aslanmış da, Sapının dibi*
çokmor muştumday,	*topuz, yumruk gibi,*
Taalım alıp kökcaldan	*Bozkurttan terbiye alıp*
Dalaydı körgön er eken.	*Çok şey görmüş ermiş.*
Çın balaket uşu eken,	*Gerçek bela buymuş,*
Örnök alıp baatırdan	*Bahadırdan örnek alıp*
211120 Könüp kalgan uul eken,	*Alışıp kalmış bir oğulmuş,*
Mına oşondoy Kançoro	*İşte öyle Kançoro*
Buzulup çıkkan şum eken.	*Bozulup çıkmış bir hainmiş.*
Körsöñ töröñ uşunday,	*Görsen beyin işte böyle,*
Kep süylösö corgodoy.	*Söz söylese yorga gibi.*
Söz baştasa cön ele	*Söze başlasa düpedüz*
Dars okugan moldodoy,	*Ders okuyan molla gibi,*
Coluguşu colborstoy,	*Karşılaşması kaplan gibi,*
Bilegi coon, taş cürök	*Bileği kalın, taş yürek,*
Kançoro cayın karasañ	*Kançoro'nun haline baksan,*
211130 Bil müçölüü badırek,	*Fil yapılı soysuz,*
Kamınsa salat çoñ dümök.	*Davransa büyük fitne salar.*
Bul öñdönüp kim cürgön	*Bunun gibi kim gezmiş,*
Buzuktu kılgan Kançoro	*Bozgunu yapan Kançoro*
Katınga salat çoñ dürböñ.	*Kadına büyük telaş salar.*
Ilayıktap casagan.	*Uygun görüp yapmıştı.*
Öz abasın öltürüp,	*Öz büyüğünü öldürüp,*
Kalkka kalgan bir atak,	*Halka kalan bir nam,*
Buurukmaluu Kançoro	*İçi buruk Kançoro*
Cesirge kılat çoñ çatak,	*Dul kadına büyük kavga çıkarır,*
211140 Sırın algan sebebi:	*Sırrını almasının sebebi:*
Duşmandan beter ok atıp	*Düşmandan beter ok atıp*
Tuuralanıp ketebi?	*Doğranıp mı gider?*
Tuzuna aram sanagan	*Tuzuna haram sayan,*
Tuulgan adam uulunan	*Doğmuş insanoğlundan,*
Tuura buzuk kara saat	*Düpedüz bozguncu kara saat*
Kançorogo cetebi?	*Kançoro'ya erişir mi?*
Örttönüp ketken Kançoro,	*Yanıp tutuşan Kançoro,*
Kuykalangan bul çoro,	*Kavrulmuş bu çoro,*

Aalamdan aşkan şum çoro.	*Âlemden aşkın hain çoro.*
Uñgusu bolot, uçu kurç	*Dibi çelik, ucu keskin,*
Oñuraygan aybalta	*Kocaman ağızlı aybalta,*
Mizi karış calcaygan,	*Ağzı bir karış yayvan,*
Şiltegen cerden kan caygan.	*Savrulduğu yerden kan saçan.*
Aybalta cönü uşunday.	*Aybaltanın hali işte böyle:*
Taştan kayra tartpagan,	*Taştan geri dönmeyen,*
Talıbay çapsa bu balta	*Yorulmadan vursa bu balta*
Temirden kayra kaytpagan,	*Demirden geri tepmeyen,*
Mizin bolot ulagan,	*Ağzına çelik katılan,*
Tiygen adam tim kalbay,	*Değdiği insan sağ kalmadan,*
Tim cayına ketsin dep,	*Dosdoğru yerine gitsin diye,*
Adamdın köz caşı menen sugargan,	*İnsanın gözyaşıyla suverilmiş,*
Coo kuuganda kubangan.	*Düşman kovarken sevinen.*
Karañgı tündö şiltese,	*Karanlık gecede savrulsa,*
Çıçaladay kızargan,	*Köz gibi kızaran,*
Kanga toyso basılgan,	*Kana doyunca yatışan,*
Kanga mıktap toyboso,	*Kana adamakıllı doymazsa,*
Şirendidey dırkırap,	*Kav gibi çatırdayıp,*
Betinen kaarı çaçılgan.	*Yüzünden kahrı saçılan.*
Sabın altın orogon,	*Sapı altınla sarılmış,*
Sayışpay duşman kologon.	*Vuruşmadan düşman boyun eğmiş.*
Iras, ayköl kökcaldın	*Gerçekten, gönlü deniz bozkurdun*
Munu casap turganda	*Bunu yaptırdığı zaman*
Kankor erdin kazına	*Hunhar erin hazinesi*
Arbınıraak korogon.	*Epeyce eksilmişti.*
Aykırıp baatır sunganda,	*Bahadır haykırıp uzattığında,*
Aybattanıp turganda,	*Heybetlenip durduğunda,*
Beecindin kanı Koñurbay	*Pekin'in hanı Koñurbay,*
Kakandın kanı kologon,	*Hakan'ın hanı boyun eğmiş,*
Kañkoruñdun aybalta	*Hunharının aybaltası,*
Al Kançoro kapırdın,	*O Kançoro kâfirin,*
Kalk büldürgön kapırdın,	*Halkı mahveden kâfirin,*
Karuusu toluk baatırdın,	*Pazusu dolu bahadırın,*
Al bilekte çaluulu,	*O bilekte takılı,*
Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger'i*
Kamap aydap, şaştırıp,	*Kuşatıp sürüp, şaşırtıp,*
Köböş kandın Köktelki	*Köböş hanın Köktelki'sini*

	Alçañdatıp bastırıp,	*Çalımla yürütüp sürüp,*
	Kayratı mıktuu, zaarı küç	*Gücü yaman, zehri kuvvetli,*
	Kabılgan erdi şaştırıp,	*Karşısına çıkan eri şaşırtıp,*
211190	Oozunan çıkkan calını	*Ağzından çıkan alevi*
	Kol uçtuktun ogunday	*El topunun oku gibi,*
	Eki közdün kıçıgı	*İki gözünün kuyruğu*
	Coru biydin çogunday,	*Akbaba beyin koru gibi,*
	Murunu buy kat kabınday,	*Burnu kıvrım kıvrım kın gibi,*
	Çıyratılgan murutu	*Burulmuş bıyığı*
	Bukarlıktın şabınday,	*Buhara işi kamçı gibi,*
	Eki közdön küygön ot	*İki gözden yanan ateş*
	Özöndö örttüü calınday	*Vadideki yangın alevi gibi,*
	Çılgıy balaa Kançoro	*Katıksız bela Kançoro'nun*
211200	Çın kayratı uşunday,	*Gerçek gücü işte böyle:*
	Eki iyni korkoyup,	*İki omzu kabarık,*
	Eki alpkarakuş kongondoy.	*Sanki iki zümrüdüanka konmuş gibi.*
	Eki beti toltoyup,	*İki yanağı dolgun,*
	Eki dañgıt toyguday.	*İki azman köpek doyacak gibi.*
	Kıymıldasa kırgızdı	*Kımıldasa Kırgız'ı*
	Kırıp-aydap soyguday.	*Kırıp sürüp kesecek gibi.*
	Çart-çart etip kıykırsa,	*Çat çat edip haykırsa,*
	Ünü açuu cuukuydun	*Sesi acı yaygaracının,*
	Çagılgandın ogunday.	*Yıldırımın oku gibi.*
211210	Çaması kelbeyt aalamdın	*Âlemin gücü yetmez,*
	Çalışkandı sorguday,	*Çarpışanı emip yutacak gibi,*
	Kıyal menen bolcolu	*Huyu ile heybeti*
	Kırgızdı aydap cegidey.	*Kırgız'ı sürüp yiyecek gibi.*
	Kıymıldasa kuturgur	*Kımıldasa kudurmuş,*
	Kızıl çalıp kalgan beym,	*Kızıla çalmış galiba,*
	Kıyalı toonun señirdey.	*Huyu dağın doruğu gibi.*
	Ayçüröktün sarayga	*Ayçürök'ün sarayına*
	Al Kançoro küygültük	*O Kançoro, o baş belası,*
	Camgır kılıp caa tartıp,	*Yağmur gibi yay çekip,*
211220	Möndürdöy bölök ok atıp,	*Dolu gibi türlü ok atıp,*
	Caanın ogu zırkırap,	*Yayın oku vınlayıp,*
	Cebenin ogu iyilip,	*Temrenin oku eğilip,*
	Cetip tiyse sarayga	*Erişip saraya değse,*
	Ceñekeñ candan tüñülüp,	*Yengeciğin candan umut kesip,*

Ürkün-türkün kol bolup,
Katındı olco kıluuga
Kaptap kirdi Kançoro
Baştagıdan mol bolup.
Aç aykırık, çuu salıp,
Baraban, ceznay küü çalıp,
Balpañga belgi urdurup,
Dümpüldök kulak tundurup,
Ortosu çalkar bel bolup,
Alban türlüü el bolup,
Baştap çıgıp kelatat
Kançoro beren şer bolup,
Katın calgız, berki san
Kantip küyböyt çımın can?
Aldın kapka bakırık,
Cazaker ünün baykasa,
Kançoro kan dep çakırıp,
Camgır kılıp caa tartıp,
Cabıla mıltık ok atıp.
Kapkadagı ceñeñdi
Kançoro kan baş bolup,
Kamap catıp kelgeni.
Ordo içine kirgende
Karma küñdü, karma dep,
Kol-ayagın bayla dep,
Korduk salıp cayla dep,
Aytkan tildi albasa,
Aydagan colgo barbasa,

Bölük pörçük ordu olup,
Kadını ganimet etmeye
Üşüşüp girdi Kançoro,
Öncekinden de kalabalık olup.
Aç nara, çığlık salıp,
Davul, zurna hava çalıp,
Tokmakla işaret vurdurup,
Gümbürtüyle kulak sağır edip,
Ortası engin bir bel olup,
Türlü türlü el olup,
Başlarında çıkıp gelmekte
Kançoro yiğit aslan olup,
Kadın yalnız, beriki sayısız,
Nasıl yanmaz sinek gibi can?
Önde kapıda bağırtı,
Cellâdın sesine kulak verse,
Kançoro han diye çağırıp,
Yağmur gibi yay çekip,
Hep birden tüfek kurşunu atıp.
Kapıdaki yengeni,
Kançoro han başta olup,
Kuşatarak geldiler.
Orda içine girince:
Tutun cariyeyi, tutun diye,
Elini ayağını bağlayın diye,
Horlayıp haklayın diye,
Denen sözü tutmazsa,
Sürülen yola varmazsa,

Talpaktay sabap kergile,
Cazalap ura bergile,
Kementaydı kiygizip,
Ker baytaldı mingizip,
Tamanın tilip tuz salıp,
Ak betin tilip kurt salıp,
Katındı er uul aluuga
Atası Akun şaarına
Talakatın bergile,
Salpaytıp aydap iygile!

Posteki gibi dövüp gerin,
Cezalayıp vurun durun,
Keçe cübbeyi giydirip,
Doru kısrağa bindirip,
Tabanını yarıp tuz basıp,
Ak yüzünü yarıp kurt koyup,
Kadını er yiğit almaya
Babası Akun'un şehrine
Talâkını verin,
Sarsak sarsak sürüp gönderin!

Atası Akun şaarınan
Keldiñ ele bu dolu
Ker içik kiyip şalkıldap,
Tal-talınan bölünöt,
Ker corgo minip balkıldap.
Oloñdoy kara çaçıñız,
Emi keyip barsın şermendeñ
Kesilet bügün başıñız.
Ker baytal menen dalpıldap, Ölgön kökcal zoruñuz,
Til albasa beybaktın
Kuu mamıga mingizip,
Kuu baytaldı mingizip,
Kurumşu çapan kiygizip,
Kulcuytup aydap iygile!
Atası Akun şaarınan
Kelbedi bele bu dolu
Kerimsel kiyip balkıldap,
Er Kıyazga barsañız
Boz corgo minip şarkıldap.
Kün tamaşa, kün oyun
Emi atası kan şaarına
Kurup barsın kara bet
Kuu baytal menen dalpıldap, Eki tizgin, bir çılbır
Kurumşu kiyip şalpıldap.
Akun curtu uşaktap,
Aylasın çoguu keltirsin.
Basıp çıkkan baca cok,
Ceñketay algan ceñe cok,
Uçup erge tiydi dep,
Uçmaktuu dümök, müşkül söz,
Altınıñdı cedirbey,
Al erinen ayrılıp,
Tentip beybak keldi dep,
Akun kan curtu çurkurap.
Azır mınday iş kılsın,
Aytkan sözdü kılıp ber,

Babası Akun'un şehrinden
Gelmişti ya bu delişmen,
Kürk kaftan giyip salınarak,
Tel tel ayrılır,
Doru yorgaya binip sallanarak.
Oloñ gibi kara saçınız,
Şimdi dertlenip gitsin rezilin
Kesilir bugün başınız.
Doru kısrakla lapır lupur, Ölen bozkurt ulunuz,
Söz dinlemezse biçareyi,
Kuru kazığa bindirip,
Çelimsiz kısrağa bindirip,
İsli kaftan giydirip,
Sürüklercesine sürüp gönderin!
Babası Akun'un şehrinden
Gelmemiş miydi bu delişmen,
İnce esvap giyip salınarak,
Er Kıyaz'a varırsanız
Boz yorgaya binip şakırdayarak.
Gün şenlik, gün oyun,
Şimdi babası hanın şehrine
Kahrolup gitsin kara yüzlü,
Çelimsiz kısrakla lapır lupur, İki dizgin, bir yular,
İsli giysiyle sarsıla sarsıla.
Akun'un halkı dedikodu edip,
Çaresini hep birden tüketsin.
Kapısından çıkmış bacanağı yok,
Yenge payı almış yengesi yok,
Uçup ere vardı diye,
Uçarı fitne, müşkül söz, Altınını yedirmeden,
O, erinden ayrılıp,
Sürtüp biçare geldi diye,
Akun han halkı çığrışsın.
Şimdi şöyle bir iş yapsın,
Denen sözü yerine getir,

	Ayday suluu Ayçürök	*Ay gibi güzel Ayçürök'ü*
	Ayım kılıp alalık,	*Hanım edip alalım,*
211300	Ubadañdı kılıp ber,	*Vaadini yerine getir,*
	Uşu sözgö turup ber!	*Şu sözde durup ver!*
	Kankor öldü küyööñüz,	*Hunhar öldü, kocanız,*
	Uşunday boldu cüyööñüz,	*Böyle oldu gerekçeniz,*
	Degen söz uşul biliñiz.	*Denen söz budur, biliniz.*
	Kan tögültüp er ölböy,	*Kan döktürüp er ölmeden,*
	Er Kıyazga tiyiñiz,	*Er Kıyaz'a varınız,*
	Er Kıyazga tiybeseñ	*Er Kıyaz'a varmazsan,*
	Baylangan sizdin koluñuz,	*Bağlanmıştır sizin eliniz,*
	Tügöngön sizdin coobuñuz,	*Tükenmiştir sizin cevabınız,*
211310	Ölböy-citpey, kün körüp,	*Ölmeden yitmeden, gün görüp,*
	Aytkan tildi alıñız,	*Denen sözü tutunuz,*
	Cediger kanı Kıyazga	*Cediger hanı Kıyaz'a*
	Baybiçe bolup barıñız.	*Baş hatun olup varınız.*
	Aytkan tildi alsañız,	*Denen sözü tutarsanız,*
	Kürdölüü sözdü biliñiz,	*Ağırlıklı sözü biliniz,*
	Kööhardan bolot üyüñüz,	*Cevherden olur eviniz,*
	Er Kıyazdan alıñız.	*Er Kıyaz'dan alınız.*
	Katın başaa dedirtip,	*Kadın başına hanlık sürdü dedirtip,*
	Ceti-Özöndö cediger	*Yedi-Özön'de Cediger'e*
211320	Sultan bolup kalıñız.	*Sultan olup kalınız.*
	Tul al, ceñe Ayçürök,	*Yas tulunu kaldır, yenge Ayçürök,*
	Capaa tartıp, kor bolboy,	*Cefa çekip hor olmadan,*
	Olco katın dedirbey,	*Ganimet kadın dedirtmeden,*
	Sıyıñız menen barıñız.	*Şerefinizle varınız.*
	Urgaaçı colbors şer eleñ	*Dişi kaplan, aslandın sen,*
	Aytkan tilim alıñız,	*Dediğim sözü tutunuz,*
	Aytkan tildi albasañ,	*Denen sözü tutmazsan,*
	Al Kıyazga barbasañ,	*O Kıyaz'a varmazsan,*
	Culunat töbö çaçıñız,	*Yolunur tepende saçınız,*
211330	Kesilet kımbat başıñız,	*Kesilir değerli başınız,*
	Ugulbay aytkan sözüñüz,	*Duyulmaz olur söylediğiniz söz,*
	Çukulat eki közüñüz,	*Oyulur iki gözünüz,*
	Uparak bolot özüñüz	*Toz toprak olur kendiniz,*
	Uşalanat sözüñüz!	*Ufalanır sözünüz!*
	Uyat bolup talanıp,	*Rezil olup yağmalanıp,*

	Kor bolosuz özüñüz	*Hor olursunuz kendiniz.*
	Kançoro mınday degende	*Kançoro böyle deyince*
	Akundun kızı Ayçürök	*Akun'un kızı Ayçürök —*
	Anı ukpaska çara cok,	*Onu dinlememeye çare yok,*
211340	Ayköldön kalgan bir tukum	*Ayköl'den kalan bir soydan*
	Salsam artık dümök dep,	*Koparayım büyük kavga diye,*
	Aldeylöögö bala cok,	*Ninniyle sallayacak çocuk yok,*
	Uşunday okşoyt düynö bok,	*Böyleymiş demek şu bok dünya,*
	Başkaça dolu munu oylop,	*Deli yürekli kadın bunu düşünüp,*
	Kançoro süylöp turganda	*Kançoro söylerken böyle*
	Ölöyün dep ölö albay,	*Öleyim der de ölemez,*
	Öz canın özü kıya albay,	*Öz canına kendi kıyamaz,*
	Kirerine cer katuu,	*Girmeye yer katıdır,*
	Ölöyün dese can tattuu,	*Öleyim dese can tatlı,*
211350	Çırkıradı tura albay,	*Feryat etti duramadan,*
	Çımınday candı kıya albay	*Sinek kadar cana kıyamaz,*
	Tirüü bolboy ölördö,	*Diri kalmayıp ölürken,*
	Er müçölüü epsiz küñ	*Er endamlı çaresiz kul,*
	Munu ukpaska çara cok,	*Bunu duymamaya çare yok,*
	Bozdop keyiyt Ayçürök	*İnleyip yanar Ayçürök,*
	Artında erkek bala cok.	*Ardında erkek evlat yok.*
	Oşo kezde Ayçürök	*İşte o zaman Ayçürök,*
	Er müçölüü baykuşuñ	*Er endamlı zavallın,*
	Kaarlanıp mustayıp,	*Öfkelenip kederlenip,*
211360	Kanı kaçıp sumsayıp,	*Kanı çekilip solup,*
	Oylonup akıl taba albay,	*Düşünüp akıl bulamaz,*
	Acıratıp aluuçu	*Ayırıp kurtaracak yok,*
	Oodarılıp kuu düynö	*Altüst olmuş kahpe dünya,*
	Alapayın taba albay,	*Ne yapacağını bilemez,*
	Kayrattanıp tiştenip,	*Yüreklenip diş sıkıp,*
	Bir esebin tapsam dep,	*Bir çaresini bulsam der,*
	Kançoro kan, Kıyaz kan	*Kançoro han, Kıyaz han —*
	Biröönün başın çapsam dep, Tegeregi köp balban	*Birinin başını vursam der, Çevresi dolu pehlivan,*
	Cakındasa bulardı,	*Yaklaşırsa bunlara,*
211370	Curt büldürgön kuulardı,	*Yurt yıkan hilekârları,*
	Salmak boldu çoñ cañcal,	*Salmak niyeti büyük kavga,*
	Karmap için carsam dep,	*Yakalayıp karnını yarsam der,*

Içindegi kara kan
Suusunga cutup alsam dep,
Biröön kaysap soysom dep,
Kımızday cutup kanına
Mıktap turup toysom dep,
Küygön cürök basılsa,
Umaçtay közüm açılsa,
Küyüttün baarı çaçılsa,
Küzgüdöy kabak açılsa,
Bolor ele tilek dep,
Kançoro kan, Kıyazga
Baatır katın Ayçürök
Estegen oyu keç bolup,
Kezikse başın aluuga,
Keyişti müşkül saluuga,
Kelse cakın çabuuga,
Kılça körböy kuu candı
Kılıçtap başın aluuga,
Kayra tartpas çın caydı
Kayran ceñeñ körüüdö.
Çındaşıp kırgın kıluuda,
Çımırkanat beçara
Çımınday candı kıyuuga.
Zordukçu kandı körgöndö
Opsuz katın Ayçürök
Ok cılanday oktolup,
Argın, kırgız cok bolup.
Ceñekeñ oylop çın cañcal
Munun kurçaganı köp balban
Capaa körüp calgız baş
Bu katında köp arman,
Beren ceñeñ Ayçürök

Akırın süylöp bek taştap,
Mına oşondo Ayçürök
Ayday katın şurkuya,
Er Kıyaz menen Kançoro
Bul eköönö kep baştap.
«Kumpaydan tuugan kabılan

İçindeki kara kanı
Su diye yutup içsem der,
Birini parçalayıp boğazlasam der,
Kımız gibi yutup kanına
Doyasıya bir kansam der,
Yanan yürek yatışsa,
Umulmaz gözüm açılsa,
Dertlerin hepsi dağılsa,
Ayna gibi alnım açılsa,
Dilek buydu işte der,
Kançoro han ile Kıyaz'a,
Bahadır kadın Ayçürök,
Aklındaki düşünce geç kalıp,
Rastlarsa başını almaya,
Belaya, derde salmaya,
Yaklaşırsa vurmaya,
Kıl kadar görmez kahpe canı,
Kılıçla başını almaya,
Geri dönülmez gerçek hali
Zavallı yengen görmede.
Gerçekten kırıp geçirmeye,
Zorlanır biçare
Sinek kadar cana kıymaya.
Zorba hanı gördüğünde
Ölçüsüz kadın Ayçürök
Ok yılan gibi kurulup,
Argın, Kırgız yok olup.
Yengen düşünür: gerçek kavga —
Bunun çevresi dolu pehlivan,
Cefa görmüş yalnız baş,
Bu kadında çok hasret,
Yiğit yengen Ayçürök,

Yavaşça söyleyip sert vurup,
İşte o zaman Ayçürök,
Ay yüzlü kadın, o afet,
Er Kıyaz ile Kançoro —
Bu ikisine söz başlar.
«Kumpay'dan doğma kaplan,

Uruuda bolboyt mınday kep,
Kuzgundan tuulgan er Kıyaz
Kançorogo mınday dep,
«Kurdaş» dep kantip tiemin? Kanı kaynap toktolup,
Kapanı kantip basamın,
Kakşaalga kantip catamın?
Karaldı tuugan cok bolup,
Şumkardan tuugan kabılan,
Kançorogo munu aytıp:
Kargadan tuugan er Kıyaz,
Töşümdü kantip açamın?
Töşögün kantip bastıram?
Bu töböñdön tiygen Kıyazıñ
Olco kılıp alıpsız,
Törö kökcal baatırdın
Töşögün bassa oñobu,
Töbödön tiyse kobobu?
Cana kökcal baatırdın
Cazdıgın baskan oñobu?
Canınan tiyse kobobu?
Eki tizgin, bir çılbır
Koluma kantip alayın?
Korduk, talaay, çır körböy
Cergeñdi karan taştapsız!
Cediger kantip barayın?
Ala-Toodoy Ayköldön
Kantip tirüü kalayın?
Elden uşak köp ugup,
Erke katın Çaçıkey
Kançoro tiydi dep ugup,
Köödön tolkup sanaalap,
Közünün caşı talaalap,
Bo karıganda Kanıkey
Turgan eken Ayçürök
Kanıkeydi karalap,
Karında kalgan balanı
Oturgan eken paanalap,
Oyulgan betti caralap.

Boy içinde olmaz böyle söz,
Kuzgundan doğma Er Kıyaz,
Kançoro'ya şöyle der,
«Yoldaş» deyip nasıl varayım? Kanı kaynayıp durulup,
Kederi nasıl bastırayım,
Kakşaal'da nasıl yatayım?
Göz bebeği kardeş yok olup,
Sungurdan doğma kaplan,
Kançoro'ya bunu deyip:
Kargadan doğma Er Kıyaz,
Göğsümü nasıl açayım?
Döşeğini nasıl çiğneteyim?
Bu tependen inen Kıyaz'ın
Ganimet edip almışsınız,
Töre bozkurt bahadırın
Döşeğini çiğneyen onar mı,
Tepesine çöken kurtulur mu?
Yine o bozkurt bahadırın
Yastığına basan onar mı?
Yanına varan kurtulur mu?
İki dizgin, bir yular —
Elime nasıl alayım?
Horluk, yağma, kavga görmeden
Yurdunu öksüz bırakmışsınız!
Cediger'e nasıl varayım?
Ala-Too gibi Ayköl'den
Nasıl sağ kalayım?
Elden çok dedikodu duyup,
Nazlı kadın Çaçıkey,
Kançoro'ya vardı diye duyup,
Göğsü kabarıp dertlenip,
Gözünün yaşı sel olup,
Ah, kocamışken Kanıkey!
Öyle durmuş Ayçürök,
Kanıkey'e yaslanıp,
Karnında kalan çocuğu
Oturmuş ona sığınıp,
Yolunmuş yüzünü yaralayıp.

Erdigi karmap, köz caynap,	*Yiğitliği tutup, gözü parlayıp,*
Tomsorup turgan bu curttu	*Suskun duran bu yurdu*
Katın calgız şor kaynap.	*Kadın yalnız, derdi kaynayıp.*
Kıyaz kanga munu aytıp,	*Kıyaz han'a bunu deyip,*
Bilseñ müşkül şumdu aytıp,	*Bilsen, o müşkül uğursuzu deyip,*
Söz baştasa mınday dep,	*Söze başlarsa şöyle der,*
Ak arstanday oktonup,	*Ak arslan gibi kurulup,*
«Surasa berbes Buurulga	*«İsteyene verilmez Buurul'a,*
Çorom, suuk ukuruk salıpsız.	*Çorom, soğuk kementi salmışsın.*
Calınsa berbes Çürögün	*Yalvarana verilmez Çürök'ünü*
Tuuganga duşman kılıpsız,	*Akrabaya düşman etmişsin,*
Öa abañdı öltürüp,	*Öz ağanı öldürüp,*
Öñgöçö çorom, tunupsuz!	*Hepsinden öte, çorom, murada ermişsin!*
Agaña kazat baştapsız,	*Ağana sefer açmışsın,*
Altımış ayım, tul katın	*Altmış hanım, dul kadın —*
Ayıldı karan taştapsız.	*Obayı öksüz bırakmışsın.*
Çorom, beginе beypay baştadıñ,	*Çorom, beyine bela açtın,*
Bek Ala-Too az kırgız	*Sağlam Ala-Too, az Kırgız,*
Çorom, Cılgındı, Keñ-Kol,	*Çorom, Cılgın'ı, Keñ-Kol'u,*
keñ Talas,	*geniş Talas'ı,*
Ceriñdi karan taştapsıñ,	*Yerini öksüz bırakmışsın,*
Cırgalduu kırgız, az argın	*Bahtiyar Kırgız, az Argın —*
Eliñdi karan taştapsıñ.	*Elini öksüz bırakmışsın.*
Emi kara caak Zulpukor	*Şimdi kara ağızlı Zulpukor'u*
Kacıtıp iybey kim aştayt?	*Yıldırıp körletmeden kim biler?*
Kalıñ argın, köp kırgız	*Kalabalık Argın, çok Kırgız,*
Kapırdan kamap ok atsa,	*Kâfir kuşatıp ok atsa,*
Kagıştan tozup kim baştayt?	*Çarpışmayı karşılayıp kim başlar?*
Tobokel tolgon Zulpukor	*Tevekkül dolu Zulpukor'u*
Tolgondurbay kim aştayt?	*Savurmadan kim biler?*
Tolkugan eçen coo çıksa,	*Dalgalanan nice düşman çıksa,*
Ala-Too basıp coo çıksa,	*Ala-Too'yu basıp düşman çıksa,*
Tos-tos kılbay kim baştayt?	*Önünü kesip kim başlar?*
Toodoy abañ öltürüp,	*Dağ gibi abanı öldürüp,*
Belge ketken ekensiñ,	*Bele kapılıp gitmişsin,*
Tomuktay akıl sende cok,	*Aşık kemiği kadar akıl sende yok,*
Ordoluu curt, köp kırgız	*Ordalı yurt, çok Kırgız —*

Eliñdi salıp tozokko
Selge ketken ekensiñ!
Oylosoñ cañcal uşunday –
Altı külük at menen,
Alakanday kat menen,
Adır-küdür bel menen,
Adamdar baspas çöl menen,
Ayıldı buzduñ semirseñ,
Karañgı emes, tün menen,
Ulutuñga, Dıñşaga,
Çorodon kankor boldu dep,
Teñiz töröm barında
Kep ugulsa mınçaga
Kaldayçının kanına,
Kakançının şaarına,
Kulak ugup, köz körgön
Kıymılduu curttun baarına
Küyüp-canıp Ayçürök
Kan attanıp col cürüp,
Asker tolup konboybu?
Aleñgir caa, çuu bolup,
Kan taloosu bolboybu?
Kalıñ el kelse kucüldöp,
Kançorom, seni soyboybu?
Tobuña tozok salbaybı?
Toktotpoy kırıp salbaybı?
Oloñdoy bolgon kayran çaç
Uu açıtaar kübüñö
Uruşup tümön coo kelse,
Cediger kanı er Kıyaz
Sönin koşo ceter tübüñö.
Kızıtalak cuukuy kul,
Tegi akılıñ cok eken,
Kır cagıñda Kıtay bar,
Oñ cagıñda orus bar,
Mañdaylaşaar barañ bar,
Bastaşkan duşman dalay bar.
Semeteydin Ayçürök
Talastan çabar aylıñdı,

Elini atıp cehenneme
Sele kapılıp gitmişsin!
Düşünsen kavga şöyledir –
Altı yürük at ile,
Avuç kadar mektup ile,
Engebeli bel ile,
İnsan basmaz çöl ile,
Obayı bozdun semirince,
Karanlık değil, gece ile,
Ulusuna, Dıñşa'ya,
Çorodan kan içici çıktı diye,
Deniz misali töremin sağlığında
Söz duyulsa bu denli
Kaldayçı'nın hanına,
Kakançı'nın şehrine,
Kulak duyan, göz gören
Kıpırdayan yurdun hepsine
Yanıp tutuşup Ayçürök
Han atlanıp yola çıkıp,
Asker dolup konmaz mı?
Aleñgir yay, feryat olup,
Han yağması olmaz mı?
Kalabalık el gelse uğuldayıp,
Kançorom, seni boğazlamaz mı?
Topuna cehennem salmaz mı?
Durdurmadan kırıp geçmez mi?
Oloñ otu gibi zavallı saç
Zehir mayalanan yayığına,
Savaşarak tümen düşman gelse,
Cediger hanı Er Kıyaz
Seninle birlikte ulaşır köküne.
Kahrolası sinsi kul,
Zaten akıl sende yok,
Sırt yanında Kıtay var,
Sağ yanında Rus var,
Karşı duracak tüfekli var,
Boy ölçüşen düşman nice var. Semetey'in
Ayçürök'ü
Talas'tan vurur obanı,

Karmaşkanıñ Kakançı	*Boğuştuğun Kakançı*
Talkalar senin daynıñdı,	*Darmadağın eder senin izini,*
Olcogo tiyip beeñdi,	*Ganimet alıp kısrağını,*
Caynata çaap meeñdi,	*Beynini dağıtıp göz göre göre,*
Çıgarar eçen keeñdi,	*Çıkarır nice hıncını,*
Calınsañ ukpay kebiñdi,	*Yalvarsan dinlemez sözünü,*
211530 Caldırap canıp, çok bolgun	*Yalvara yakıla yanıp kor ol,*
Kulcuñdagan kuturgur	*Kasılıp duran kudurmuş,*
Kuday tapsın ebiñdi.	*Hakkından Kuday gelsin.*
Aykölümdün barında	*Ayköl'üm sağ iken*
Altınım boldu kömürçöñ,	*Altınım kömüre döndü,*
Kümüşüm boldu kömürçöñ,	*Gümüşüm kömüre döndü,*
Küygültük saldıñ semirseñ.	*Yangın saldın semirince.*
Teñ kuluñ karmap cediñbi?	*Denk kulunu tutup yedin mi?*
Tegi buzuk kuturgur	*Aslı bozuk kudurmuş,*
Teminişe kelgende	*Tepişmeye gelince*
211540 Teñ tuugan bolom dediñbi?»	*Denk kardeş olurum mu dedin?»*
Kaarlanıp küülönüp,	*Öfkelenip coşarak,*
Kançorogo süylönüp,	*Kançoro'ya söylenip,*
Nuskaluu müşkül kep baştap,	*İbretli müşkül söze başlayıp,*
Uşunday dep cep taştap.	*Böyle deyip haşlayıp bıraktı.*
Kaldaygan kara başında,	*Koskoca kara başında,*
Enesi Kanıkey şorduu kaşında,	*Anası Kanıkey çilekeş yanında,*
Kanduu beti cırtıluu	*Kanlı yüzü yırtık,*
Omuroogo cayıluu	*Göğsüne dek saçı yayılmış,*
Ayta-buyta degiçe,	*Şöyle böyle diyene dek,*
211550 Açıp közdü cumguça,	*Açıp gözü yumana dek,*
Öydö-ıldıy karabay,	*Aşağı yukarı bakmadan,*
Ölümdön candı ayabay,	*Ölümden canı esirgemeden,*
Kırgındı beybak baştaptır.	*Kırgını başlatmış bahtı kara.*
Kıyın şerden ayrılıp,	*Yaman aslandan ayrılıp,*
Kızıtalak kuu candı	*Kahrolası kahpe canı*
Kılga baylap taştaptır.	*Kıla bağlayıp bırakmış.*
Duuga kirip alıptır,	*Velveleye dalıp girmiş,*
Ayıkpay turgan çoñ cañcal	*Onulmaz büyük kavga —*
Çuuga kirip alıptır.	*Çığlığın içine girmiş.*
211560 Cedigerdin Kıyazda	*Cediger'in Kıyaz'ında*

Kamdaluu turgan san balban	*Hazır bekleyen sayısız pehlivan,*
Karaluu katın Ayçürök	*Yaslı kadın Ayçürök,*
Karasañ kıldı çoñ cañcal,	*Baksana kopardı büyük kavga,*
Şamdagayı bolcolsuz.	*Çevikliği ölçüsüz.*
Şapa-şupa beytaalay	*Çarçabuk, bahtı kara,*
Kılıçtı kından alıptır,	*Kılıcı kından çekmiş,*
Arıslanday çamınıp,	*Arslan gibi atılıp,*
Kayıptan akıl tabılıp,	*Gaipten akıl bulunup,*
Kaarlanıp köz caynap	*Öfkelenip gözü parlayıp,*
211570 Kan iççü türü bek karmap,	*Kan içecek suratla sıkı tutup,*
Erin çaynap, tiş kayrap.	*Dudak çiğneyip, diş bileyip.*
Şamdagayı bolcolsuz,	*Çevikliği ölçüsüz,*
Şakıldagan beytaalay	*Şakırdayan bahtı kara,*
Opsuz bolot Zulpukor	*Ölçüsüz çelik Zulpukor'u*
Oñdop karmap alarda,	*Düzeltip kavrarken,*
Ok cılanday oktolup,	*Ok yılan gibi kurulup,*
Kançoronu çabarda,	*Kançoro'yu vuracakken,*
Kıya tartıp kılıçtı	*Yandan çekip kılıcı*
Kıyın şiltep salarda,	*Şiddetle savuracakken,*
211580 Basıgı buzuk, tuzu aram	*Yürüyüşü bozuk, tuzu haram*
Badirekti soyordo,	*Alçağı boğazlayacakken,*
Öröpkügön kuturgur	*Kabaran kudurmuşu*
Ölüm kılıp koerdo,	*Ölüme yollayacakken,*
Karaluu katın Ayçürök	*Yaslı kadın Ayçürök,*
Kan kaçırıp çın cañcal	*Kan kaçırtan gerçek kavga —*
Al Kançoro kapırdın	*O Kançoro kâfirin*
Kurçaganı köp balban.	*Çevresi dolu pehlivan.*
Emi şiltep salarda,	*Tam savurup salacakken,*
Almaday başın kagarda,	*Elma gibi başını koparacakken,*
211590 Balbandar tüştü araga.	*Pehlivanlar girdi araya.*
Emildin uulu Ecibay	*Emil'in oğlu Ecibay*
Epsiz balban al ele,	*Azman pehlivandı o,*
Kara çeçen cöö külük	*Kara hatip, yaya yürük,*
Kançoro kuldun canında	*Kançoro kulun yanında*
Töö balban degen bar ele.	*Töö pehlivan denen biri vardı.*
Ecibay menen Töö balban	*Ecibay ile Töö pehlivan —*
Ekööö tozup kalganı.	*İkisi kesip önünü durdu.*
Munun eri kankor, epsiz küñ	*Eri kan içiciydi bunun, azman kul kadın*

Ekөө turmak cetөönün
Kılıçtap başın alganı.
Kuday betin körgözbö
Saraydın içi çañ bolup,
Kapkanın oozu kan bolup,
Ayçürök cüröt bulayıp,
Kamap kirgen balbandar
Kandın tilin alçuular,
Çürökkö karşı barçuular,
Kulap cattı tırayıp.
Eptüüsüngön er balban
Denesinde başı cok
Kulap cattı sırayıp,
Cesir katın Ayçürök
Cılgın, Talas batkalda,
Ordonu talap catkanda,
Cesir katın Ayçürök
Kalday başın tuu kılıp,
Cediger curtun çuu kılıp,
Katın başın er kılıp,
Cer caynagan cediger
Kara cer menen teñ kılıp,
Kurçaganı köp balban
Kurgan katın Ayçürök
Ceñekeñ saldı çoñ cañcal,
Tacaal katın eken dep,
Akılınan şaşışıp,
Iraaktadan ceñeñdi
Ayza menen cançışıp,
Ceñekeñ calgız baykuşuñ
Oşo bolgon cañcalda
Er Külçoro, Akcoltoy
Karaldı eki kanı cok,
Baygambar Bakay babam cok,
Er Sarı kan abam cok,
Kaçıp kirüüçü tokoy cok,
Kara kılgan nogoy cok.
Calgız katın Ayçürök

İkisi şöyle dursun, yedisinin
Kılıçlayıp başını aldı.
Kuday yüzünü göstermesin —
Sarayın içi toz olup,
Kapının ağzı kan olup,
Ayçürök gezer salınıp,
Kuşatıp giren pehlivanlar,
Hanın sözünü dinleyenler,
Çürök'e karşı varanlar,
Yıkılıp yattı serilip.
Hünerli geçinen er pehlivan
Gövdesinde başı yok,
Yıkılıp yattı upuzun,
Dul kadın Ayçürök,
Cılgın'da, Talas koyağında,
Orda yağmalanırken,
Dul kadın Ayçürök,
Koskoca başını tuğ edip,
Cediger yurdunu velveleye verip,
Kadın başını er edip,
Yeri kaplayan Cediger'i
Kara yer ile bir edip,
Çevresi dolu pehlivan,
Bitkin kadın Ayçürök,
Yengen kopardı büyük kavga,
Deccal kadınmış bu diye,
Akılları şaşıp,
Uzaktan yengeni
Mızrak ile dürtüşüp,
Yengen, yalnız zavallın,
O kopan kavgada,
Er Külçoro, Akcoltoy —
Göz bebeği iki hanı yok,
Peygamber Bakay babam yok,
Er Sarı han abam yok,
Kaçıp girecek orman yok,
Dayanak olacak Nogay yok.
Yalnız kadın Ayçürök

	Cañcaldaşıp turuşup,	*Kavgalaşıp durup,*
	Olcogo berbey kuu baştı	*Ganimete vermeden kahpe başı*
	Opsuz cerge uruştu	*Ölçüsüz yerde vuruştu,*
211640	Caratkan çiyse, müşkül iş	*Yaratan çizmişse, müşkül işi*
	Kötörböskö çara cok.	*Taşımamaya çare yok.*
	Uypalangan alakçı	*Hırpalanmış çırpınan zavallı —*
	Uşunday bolor düynö bok!	*Böyle olur işte bok dünya!*
	Belestüü kara beli cok,	*Sırt verecek kara beli yok,*
	Kulcuñdaşıp bulkuşup,	*Kasılıp çekişip,*
	Olco aluuçu oyulgur	*Ganimet peşindeki gözü oyulasıca*
	Aramdar menen culkuşup,	*Haramlarla itişip,*
	Tutanışıp catkanda	*Tutuşup dururken*
	Keñ-Kolgo kurgan bagı cok,	*Keñ-Kol'da kurulu bahtı yok,*
211650	Ba, kerilgen kırgız dagı cok,	*Ba, gerinen Kırgız dahi yok,*
	Calgız katın ceñeñdin.	*Yalnız kadın yengenin.*
	Ba, Talaska kurgan bagı cok,	*Ba, Talas'ta kurulu bahtı yok,*
	Kaarlanıp umtulup,	*Öfkelenip atılıp,*
	Ba, taalayluu kırgız dagı cok! Zulpukor	*Ba, bahtiyar Kırgız dahi yok! Zulpukor'u*
	kolgo alarda	*ele alırken,*
	Eren ceñeñ Ayçürök	*Eren yengen Ayçürök*
	Esinen ketip kaygırıp,	*Aklı gidip kahırlanıp,*
	Eri menen elinen	*Eri ile elinden*
	Eçkirip şorduu ayrılıp,	*Hıçkırıp çilekeş ayrılıp,*
	Cer caynagan cediger	*Yeri kaplayan Cediger*
211660	Celigip kaptap turganda,	*Coşup kaplayıp dururken,*
	Cöñeñdi olco kılganda,	*Yengeni ganimet ederken,*
	Ceñeñ calgız, berki san,	*Yengen yalnız, beriki sürüyle,*
	Katından çoçup Kıyaz kan	*Kadından ürküp Kıyaz han,*
	Kaarlangan karmaşta	*Öfke dolu boğuşmada,*
	Eselek kan çoronun	*Toy han çoronun*
	Eteginen alıptır.	*Eteğinden tutmuş.*
	Ceñeñ salıp çoñ cañcal	*Yengen salıp büyük kavga,*
	Araga tüşüp köp balban,	*Araya girip çok pehlivan,*
	Bir öñürün kakşaaldın	*Kaftanının bir yakasını*
211670	Kese çaap salıptır,	*Kesip vurup düşürmüş,*
	Karma balban köönü dep,	*Tut pehlivan, gönlünce diye,*
	Katınında kalk burgan	*Kadın başıyla halkı döndüren*
	Kara bet dolu cedi dep,	*Kara yüzlü azgın yedi bitirdi diye,*
	Caraluu kaman oñboyt dep,	*Yaralı domuz onmaz diye,*

Kançoro cüröt bakırıp:
«Canıñdı tirüü koyboyt» – dep, Can
batırbay tar bolup.
Kayrattuusu Kançoro

Kançoro gezer bağırıp:
«Canını sağ komaz» – diye, Can
sığmayıp dar olup.
Yürekli olan Kançoro

Balbandı süröp kamınıp,
Kaptalınan er Kıyaz
Kuturgur tursa çamınıp,
Ceñekeñ calgız, berki san
Katın baykuş kanetet,
Kaydan cetet bugan al.
Ceti börü bir koydu,
Talasa tarpın koebu,
Cediger kaptap katındı
Sabasa tarpın koebu?
Ordosun talap, kor kılıp,
Er Semetey töröñdü
Çaktısın caman ketirdi
Balbandarga başkaça
Cana kırgın salarda,
Uñgusu bolot aybalta,
Açıp közdü cumguça,
Anday-mınday degiçe,
Kambıl Kıyaz cetkeni,
Orto belden bolottu
Üzö çaap ötkönü.
Ayday katın Ayçürök
Altı kün tınbay aralap,
Ceti cerden cara cep,
Ceti kün tınbay aralap,
Ceti cerden cara cep.
Ak emçekten kan ketip,
Appak katın Çüröktön
Çamaa çarçap, al ketip.
Erbeñdegen baatır kol
Kötörülböy şal bolup,
Kırmızı köynök, sup beşmant
Kuurulgan kara kan bolup,
Kızıtalak kuu düynö

Pehlivanı sürüp davranıp,
Yan taraftan Er Kıyaz,
Kudurmuş dursa atılıp,
Yengen yalnız, beriki sürüyle,
Kadın zavallı ne yapsın,
Nerden yetsin buna gücü.
Yedi kurt bir koyunu
Paylaşsa leşini kor mu,
Cediger kaplayıp kadını
Dövse leşini kor mu?
Ordasını yağmalayıp, hor edip,
Er Semetey törenin
Değerini fena düşürdü,
Pehlivanlara bambaşka
Yine kırgın salacakken,
Sapı çelikten ay balta,
Açıp gözü yumana dek,
Şöyle böyle diyene dek,
Becerikli Kıyaz yetişti,
Orta belinden çeliği
Kesip kırıp geçti.
Ay yüzlü kadın Ayçürök,
Altı gün dinmeden dolaşıp,
Yedi yerinden yara yiyip,
Yedi gün dinmeden dolaşıp,
Yedi yerinden yara yiyip.
Ak memeden kan gidip,
Bembeyaz kadın Çürök'ten
Derman tükenip, güç gidip.
Çırpınan bahadır kol
Kalkamaz olup felç olup,
Kırmızı gömlek, ipek beşmet
Kavrulmuş kara kan olup,
Kahrolası kahpe dünya —

Berizaada Ayçürök	*Peri kızı Ayçürök,*
Bereninen ayrılıp,	*Yiğidinden ayrılıp,*
Ceñekeñ mintip kor bolup,	*Yengen böyle hor olup,*
Ötkön ömür, zor kankor	*Geçen ömür, ulu kankor —*
Bir körüügö zar bolup.	*Bir görmeye hasret olup.*
Cedigerdin baarısı	*Cediger'in hepsi,*
Cetkileñ balban tabışı,	*Yetkin pehlivan bulunanı,*
Iktuu körgüs balbanı	*Görülmedik usta pehlivanı,*
211720 Teñiz ceneñ baykuştu	*Deniz misali yengen zavallıyı*
Tegerektep kalganı.	*Çepeçevre sardılar.*
Kolu-butun bekitip,	*Elini ayağını bağlayıp,*
Ayday katın Çüröktü	*Ay yüzlü kadın Çürök'ü*
Cediger baylap kalganı,	*Cediger bağlayıp koydu,*
Torala corgo mingizip,	*Torala yorgaya bindirip,*
Küldüü torko kiygizip,	*Sırmalı ipek giydirip,*
Cetkileñ carı uşu dep,	*Yetkin eş budur diye,*
Kudaydın koşkon tuşu dep,	*Kuday'ın kattığı denk diye,*
Dalay baatır kapır dep,	*Nice bahadır, kâfir diye,*
211730 Aluuçu cesir katın dep,	*Alınacak dul kadın diye,*
Çaraday altın bölüşüp,	*Kâse kâse altın bölüşüp,*
Möltürögön Çüröktü,	*Pırıl pırıl Çürök'ü,*
Berizaada dümöktü,	*Peri kızı belayı,*
Er Kıyazga berişip,	*Er Kıyaz'a verdiler,*
Möñküsö üzüp çıga algıs,	*Çırpınsa da koparıp çıkamaz,*
Torgo ketti Ayçürök,	*Tuzağa düştü Ayçürök,*
Cediger eesi er Kıyaz	*Cediger'in sahibi Er Kıyaz —*
Zorgo ketti Ayçürök,	*Zorla gitti Ayçürök,*
Öksöp-ıylap Çüröktün	*Hıçkıra ağlaya Çürök'ün*
211740 Arkalap miner buudan cok,	*Sırtına binecek küheylanı yok,*
Acıratar tuugan cok.	*Ayırıp kurtaracak akrabası yok.*
Bel baylagan belinen,	*Bel bağladığı belinden,*
Kankordon kalgan muraapı	*Kankordan kalan irası,*
Acırap Talas cerinen,	*Ayrılıp Talas yerinden,*
Ayrılıp kırgız elinen,	*Ayrılıp Kırgız elinden,*
Cedigerdin er Kıyaz	*Cediger'in Er Kıyaz'ı*
Kızıl kuyruk bildi alıp,	*Kızıl kuyruklu fili alıp,*
Bilge cüktöp dilde alıp,	*File yükleyip altın alıp,*
Ayçüröktü baş kılıp,	*Ayçürök'ü baş edip,*

Eñ suluudan miñdi alıp,
Ordo buzup, olco alıp,

Oyloso mınça can alıp,
Ar bir eptüü cediger
Altı miñden at alıp,
Eñ bir eser açarı
Altı cüzdöy at alıp,
Altın menen kümüştü
Cüktöy albay turdu ele,
Agaça kelin, suluu kız
Üptöy albay turdu ele.
Köñüldörü cay bolup,
Ceti-Özön tolgon cediger
Ar tilegi bar bolup,
Agıştın uulu er Kıyaz
Cedigerde kan bolup,
Kalık başkarıp, curt surap,
Ar kızıktı kördü emi,
Semeteydin köp düynö
Kamçıga çenep böldü ele.
Tuurdugu may bolup,
Tuşukkan Kıyaz kan bolup,
Er köñülü cay bolup,
Salınuu korgon tam kılıp,
Semetey, Bakay, Külçoro
Bul üçöönü cay kılıp,
Kançoronu Talaska
Kalk başkargan kan kılıp,
Curt çurkurap, el dürböp,
Al Kançoro baatırga
Adam tapkıs oy kılıp,
Kança bir künü toy kılıp,
Altın taacım kiygizip,
Altın taktı mingizip,
Argın menen kırgızdın
Üstü menen cürgüzüp,
A Kançoro baatırıñ
Semetey atın coydurup,

En güzelden binini alıp,
Orda bozup, ganimet alıp,

Düşünse bunca can alıp,
Her becerikli Cediger
Altı binden at alıp,
En şaşkın aç gözlüsü
Altı yüz kadar at alıp,
Altın ile gümüşü
Yükleyemeden duruyordu,
Hanım gelin, güzel kız —
Toplayıp bitiremeden duruyordu.
Gönülleri rahat olup,
Ceti-Özön dolusu Cediger,
Her dileği olmuş olup,
Agış'ın oğlu Er Kıyaz
Cediger'de han olup,
Halkı yönetip, yurdu sorup,
Her keyfi gördü şimdi,
Semetey'in çok malını
Kamçıyla ölçüp böldüydü.
Keçe çadırı yağ olup,
Denk gelen Kıyaz han olup,
Er gönlü rahat olup,
Kurulu korganı ev edip,
Semetey, Bakay, Külçoro —
Bu üçünü toprağa verip,
Kançoro'yu Talas'a
Halk yöneten han edip,
Yurt çığrışıp, el ürküp,
O Kançoro bahadıra
İnsanın akıl erdiremeyeceği düşünce kurup,
Nice günler toy edip,
Altın tacım giydirip,
Altın tahta bindirip,
Argın ile Kırgız'ın
Üstünden yürütüp,
O Kançoro bahadırın
Semetey adını sildirip,

Kançoro atın koydurup,	*Kançoro adını koydurup,*
Kaykalagan karakır	*Kıvrılıp yatan kara kır*
Kançoro kandın beli dep,	*Kançoro han'ın beli diye,*
Argın, kırgız bukara	*Argın, Kırgız ahalisi*
Kançoro kandın eli dep,	*Kançoro han'ın eli diye,*
Kapka menen Kan Caylak	*Kapka ile Kan Caylak*
Kançoro kandın toosu dep,	*Kançoro han'ın dağı diye,*
Kara-Buura, Çoñ-Çatkal	*Kara-Buura, Çoñ-Çatkal*
Kançoro kandın oozu dep,	*Kançoro han'ın ağzı diye,*
Takka mingen Kançoro	*Tahta binen Kançoro,*
Er Kıyaz menen bul ekөө	*Er Kıyaz ile bu ikisi,*
Olco bölüp koyuşup,	*Ganimet bölüşüp,*
Akboz beeden soyuşup,	*Akboz kısraktan kesişip,*
Cıkpay turup al beeni	*Yıkmadan o kısrağı*
Turguzgan boydon çalışıp,	*Ayakta durduğu gibi boğazlayıp,*
Beeden kara kan çıksa	*Kısraktan kara kan çıkınca*
Antka kolun malışıp,	*Anda ellerini banıp,*
Udurañdap bu kuular	*Böbürlenip bu kurnazlar,*
Kıynabay canım, tilimdi al!	*Canımı üzme, sözümü dinle!*
Ubada kılıp salışıp,	*Vaatte bulunup,*
Men bir kıyın söz ayttım, bilip al!	*Ben zorlu bir söz söyledim, bil bunu!*
Ubadanı bek kılıp,	*Vaadi pek sağlam edip,*
Bere, argın menen kırgızıñ	*Bre, Argın ile Kırgız'ın*
Adam ölör şert kılıp.	*İnsan ölür şartı koşup.*
Bu cagına sak bolçu, ey!	*Bu yanına dikkatli ol, ey!*
Doosun birge doolaşka,	*Davasını birlikte dava etmeye,*
Burması turat sözündө,	*Hilesi durur sözünde,*
Kançoro menen Er Kıyaz	*Kançoro ile Er Kıyaz —*
Dostum, bu curtuñdun	*Dostum, bu yurdunun*
Coosun birge coolaşka.	*Düşmanına birlikte düşman olmaya.*
Ceti-Өzөndөn Kırka-Taş	*Ceti-Özön'den Kırka-Taş*
Kıdırata sen konsoñ,	*Boyunca sıra sıra sen konsan,*
Keñ Talastın Kapka-Taş	*Geniş Talas'ın Kapka-Taş*
Kaşatın boyloy men konsom	*Yamacını boylayıp ben konsam,*
Barmaktuu adam batpas dep,	*Parmaklı insan sığmaz diye,*
Birlikti koysok bir cerge	*Birliği koysak bir yere,*
Suuk boor kaptap kirbes dep,	*Yad bağır kaplayıp girmez diye,*
Bizge suurulup duşman tiybes» –	*Bize sıyrılıp düşman değmez» –*

Çoçup ketti mınday dep:
dep, «Bul aytkanıñ kanday kep?
Kol karmaşıp eki döö
Makul, makul – dep,
Mınday sözgö turbastın
Ceti atası kapır dep,
Ak buuday danın çaynaşıp,
Kelcireşip bul ekööö
Keleme şarıp karmaşıp,
Çıbık kırkıp, kep kılıp,
Adam kaçkıs şert kılıp,

Ürküp gitti böyle diye:
diye, «Bu dediğin nasıl söz?
El sıkışıp iki dev,
Olur, olur – diye,
Böyle söze durmayanın
Yedi atası kâfir diye,
Ak buğday tanesini çiğneyip,
Gevezelik edip bu ikisi,
Kelam-ı şerif tutuşup,
Çubuk kesip, söz edip,
İnsan kaçamaz şart koşup,

Ceti-Özöndö cediger
Cer caynagan köp eldi
Cetigim, senden ayabaym!»
Dep, oşentip, er Kıyaz
Aybandan kala bereyin,
Tootoru tulpar malımdı al,
Kuldukka tiktep kaalasañ
Aybayın canımdı al!
Aylanayın Kançorom,
Ekööмdü koyup, biröömdü al,
Ögöömü taştap, bülöömdü al!
Ceti-Özön taypak cerimdi al!
Menin cediger öñdüü elimdi al!
Kıpkızıl kuyruk bilimdi al,
Buzugu turat közündö.
Çubatuuga çuulatıp,
Salsak kantet bul eldi?
Erenin kırıp kaltırbay,
Dostum, salsak kantet bu curttu?»
Er Kıyaz aytıp mınday kep,
Kampay turgan Kançoroñ
Cılgındı, Keñ-Kol, Talastı
Orom desem oromun,
Sorom desem çuulatıp,
Acıdaarday lop tartıp,
Kaltırbay kalkın soyomun.
Kıyın cinim karmasa,

Ceti-Özön'de Cediger,
Yeri kaplayan çok eli,
Cetigim, senden esirgemem!»
Diye, işte böyle, Er Kıyaz,
Hayvan gibi kalıp gideyim,
Tootoru küheylan malımı al,
Kulluğa bakıp istersen,
Demem yok, canımı al!
Kurbanın olayım Kançorom,
İkimizi bırak, birimizi al,
Eğemi bırak, bileğitaşımı al!
Ceti-Özön düz yerimi al!
Benim Cediger gibi elimi al!
Kıpkızıl kuyruklu filimi al,
Bozgunculuğu durur gözünde.
Sıradan geçirip bağırtıp,
Salsak ne olur bu eli?
Erenini kırıp bırakmadan,
Dostum, salsak ne olur bu yurdu?»
Er Kıyaz deyip böyle söz,
Kabaran Kançoro'n:
Cılgın'ı, Keñ-Kol'u, Talas'ı
Sarayım desem sararım,
Emeyim desem çığırtıp,
Ejderha gibi hop çekip,
Bırakmadan halkını boğazlarım.
Zorlu öfkem tutarsa,

Kıl taştabay bu curttu	*Kıl bırakmadan bu yurdu*
Kırgın kılıp koemun,	*Kırgın edip koyarım,*
Kaarlanıp bakırsam	*Öfkelenip bağırsam,*
Kaçıp-ürküp bu curtuñ,	*Kaçıp ürküp bu yurdun,*
Kapkayda ünüñ ugular,	*Ta nerelerden sesin duyulur,*
Atırañdap çamınsam,	*Kükreyip atılsam,*
211870 At atınan cıgılar.	*Atlı atından yıkılır.*
Çapçışarga çama cok,	*Çarpışmaya derman yok,*
Çalışa turgan küçü cok,	*Çelme atacak gücü yok,*
Kıykırsam curtta canı cok,	*Haykırsam yurtta can yok,*
Curt dürbötüp, el buzgan	*Yurt ürküten, el bozan*
Sarı kan, Bakay kanı cok.	*Sarı han, Bakay hanı yok.*
Kıymıldabayt uşu curt	*Kımıldamaz işbu yurt,*
Kırılgan itçe sanı cok,	*Kırılmış it gibi sayısı yok,*
Çapçışaarga çarkı cok,	*Çarpışmaya takati yok,*
Küröşöörgö küçü cok,	*Güreşmeye gücü yok,*
211880 Alışa turgan alı cok,	*Boğuşacak hâli yok,*
Bakırıgım ukkanda,	*Bağırışımı duyunca,*
Coosun koyup corgolor,	*Düşmanı bırakıp tırıs gider,*
Açuulansam uşu curt	*Öfkelensem işbu yurt*
Üy-üyünö korgolor.	*Ev evine saklanır.*
Kaarlanıp bakırsam,	*Öfkelenip bağırsam,*
Kalbay tegi cürögü	*Yürekleri hiç kalmadan,*
Kaltañ urup baştaşat,	*Tir tir titremeye başlarlar,*
Malı tügül canınan	*Malı şöyle dursun, canından*
Keçip ie taştaşat.	*Geçip vazgeçiverirler.*
211890 Dostum, Kıyaz, ugup al,	*Dostum Kıyaz, dinle beni,*
Ulugum aytar munum bar.	*Uluğum, söyleyecek şunum var.*
Keçee, Cılgındı, Keñ-Kol oyunda,	*Dün, Cılgın'da, Keñ-Kol ovasında,*
Kaldaydın uulu kapırdı,	*Kalday'ın oğlu kâfiri,*
Keñ Talastın boyunda,	*Geniş Talas'ın boyunda,*
Kara-Buura, Batkalda,	*Kara-Buura'da, Batkal'da,*
Keçee, kaykalap kırgız catkanda, Kan	*Dün, gerinip Kırgız yatarken, Han*
mancuuga cetkemin,	*Mançu'ya yetmişim,*
Adırga konup cer caylap,	*Kıra konup yer yaylayıp,*
Argın, kırgız bee baylap,	*Argın, Kırgız kısrak bağlayıp,*
Konup algan kezinde,	*Konup oturduğu zamanda,*
211900 Kündüzü şapar, tünü oyun	*Gündüzü seyran, gecesi oyun*

Bolup atkan kezinde,	*Olup durduğu zamanda,*
Erikken elik atkanda,	*Sıkılan karaca vururken,*
Erikpese uşu curt	*Sıkılmazsa işbu yurt,*
Keçee, elkin oynop catkanda,	*Dün, özgürce oynayıp yatarken,*
Kımız içip kızışıp,	*Kımız içip kızışıp,*
Çekeden terdi sızışıp,	*Şakaktan teri silip,*
Arak içip alganın,	*Rakı içip aldığını,*
Urunarga too tappay,	*Çarpacak dağ bulamayıp,*
Uruşarga coo tappay,	*Vuruşacak düşman bulamayıp,*
Talasta turduk alkınıp,	*Talas'ta durduk şahlanıp,*
Cologon coogo talpınıp,	*Yaklaşan düşmana atılıp,*
Taştı buzup, col kılıp,	*Taşı bozup yol edip,*
Dalay cerdi kor kılıp,	*Nice yeri hor edip,*
Kamap turgan kezinde,	*Kuşatıp durduğu zamanda,*
Kabarıñda bar bele,	*Haberin var mıydı,*
Beldi bekem buuganbız.	*Beli sıkı bağlamıştık.*
Beecindin kanı kıtaydan	*Beecin'in hanı Kıtay'dan,*
Bere, Manastın kunun kuuganbız,	*Bre, Manas'ın kan bedelini kovmuştuk,*
Kara-Suunun boyunan,	*Kara-Suu'nun boyundan,*
Kaspan-Toonun oyunan,	*Kaspan-Too'nun ovasından,*
Keñ-Dıñşanın çetinen,	*Keñ-Dıñşa'nın ucundan,*
Keñ-Norkonun betinen,	*Keñ-Norko'nun yüzünden,*
Karduu Ala-Too oyunan,	*Karlı Ala-Too ovasından,*
Karkıranın boyunan,	*Karkıra'nın boyundan,*
Ükürçünün oyunan,	*Ükürçü'nün ovasından,*
Üç-Kapkaktın çatınan,	*Üç-Kapkak'ın kavşağından,*
Aygır-Caldın astınan,	*Aygır-Cal'ın altından,*
Çok-Tabılgı caylagan,	*Çok-Tabılgı'da yaylayan,*
Çoñ kara atın baylagan.	*Büyük kara atını bağlayan.*
Kaldaydın uulu kapırdı,	*Kalday'ın oğlu kâfiri,*
Altımış caysan kencesi	*Altmış caysanın en küçüğü,*
Kan Koñurbay baatırdı,	*Han Koñurbay bahadırı,*
Telküröñ menen teminip,	*Telküröñ ile mahmuzlayıp,*
Mancuu kanı Ezkara,	*Mançu hanı Ezkara,*
Keçildin kanı Koñurbay,	*Keçil'in hanı Koñurbay —*
Kömö koyup ötkömün.	*Devirip vurup geçmişim.*
Basıp başın kıygamın,	*Basıp başını kesmişim,*
Köödök erdin aldına	*Toy erin önüne*

Tartuu kılıp turgamın.	*Armağan edip sunmuşum.*
Añgeme çuu kuradım,	*Hikâye, şöhret kurmuşum,*
Camgırçının Akbala	*Camgırçı'nın Akbala'sı,*
Oymok ooz, boto köz	*Yüksük ağız, maya gözlü,*
Keleñker sooru, keñ çaçpak	*Keleñker sağrı, geniş saç bağı,*
Kelbersigen calcal köz,	*Cilveli, süzgün gözlü,*
Urgaaçının uzu ele.	*Kadınların ustasıydı.*
Camgırçı kandın kızı ele,	*Camgırçı han'ın kızıydı,*
Kaalasa kadır tün ele,	*Dilese Kadir gecesiydi,*
Kızmat kılgan çorogo	*Hizmet eden çoroya*
Ceñekeñ maa tiyüüçü küñ ele. Er öltürüp, curt çaçıp,	*Yengen bana varacak kuldu. Er öldürüp, yurt saçıp,*
Atanın kegin aldı dep,	*Atanın öcünü aldı diye,*
Çapçışkanı Koñurbay	*Çarpıştığı Koñurbay'ı*
Çalkasınan saldı dep,	*Sırtüstü serdi diye,*
Camgırçının Şayımbet	*Camgırçı'nın Şayımbet'i,*
Akbala aşık suluuga	*Akbala güzel dilbere*
Cekeyboz torko kiygizip,	*Cekeyboz ipek giydirip,*
Celbegen corgo mingizip,	*Yorulmaz yorgaya bindirip,*
Al torkonun etegin	*O ipeğin eteğini*
Keñ kılıp cerge tiygizip,	*Geniş edip yere değdirip,*
Maralday bolup torolgon,	*Maral gibi serpilip yetişmiş,*
Başına çaçı orolgon,	*Başına saçı dolanmış,*
Buguday bolup torolgon,	*Geyik gibi serpilip yetişmiş,*
Butuna çaçı orolup,	*Ayağına saçı dolanıp,*
Sebi cetip sebilip,	*Çeyizi tamam düzülüp,*
Ak maralday kerilip,	*Ak maral gibi gerinip,*
Aytar sözdön erinip,	*Söyleyecek sözden üşenip,*
Antip turgan beybaktı	*Öyle duran bahtı karayı*
Keñeş kılıp körböstön	*Danışıp görmeden,*
Kançoro maa berbesten,	*Kançoro'ya, bana vermeden,*
Kankordu Kuday urganda	*Kankoru Kuday çarptığında,*
El dürbötüp, kalk cıyıp,	*El ürkütüp, halk toplayıp,*
Almambet uulu çorogo	*Almambet oğlu çoroya,*
Al Akbala suluunu	*O Akbala güzeli*
Alıp ike kıyganda,	*Alıp nikâh kıydığında,*
Külçoronu şer kılıp,	*Külçoro'yu aslan edip,*
Küygüzüp meni kem kılıp,	*Yakıp beni eksik edip,*

Kaygını karşı baştadı.	*Kaygıyı karşıma dikti.*
Meltiregen suluudan,	*Süzülen güzelden,*
Özüm bilgen kurbudan,	*Kendi bildiğim akrandan,*
Dostum, Kıyaz, ugup al	*Dostum Kıyaz, dinle beni,*
211980 Uşintip kuru taştadı.	*Böylece kuru bıraktı.*
Akbalaga teñ bolboy,	*Akbala'ya denk olmadan,*
Aalamdı buzbay kem bolboy,	*Âlemi bozmadan eksik olmadan,*
Arı kelin cesirin	*Öte yandan gelini, dulunu*
Katından kuru kalgıça	*Kadından kuru kalınca,*
Kara cer menen teñ bolboy,	*Kara yer ile bir olmadan,*
Kaarlanıp sabıldım,	*Öfkelenip perişan oldum,*
Manastın uulu köödöktün	*Manas'ın oğlu toy erin*
Munusuna taarındım.	*Bu işine gücendim.*
Ötöyün dep cürgömün,	*Ödeşeyim diye gezip durdum,*
211990 Ceti-Özöndö er Kıyaz	*Ceti-Özön'de Er Kıyaz,*
Er eken dep men saga	*Er imiş diye ben sana*
Keteyin dep cürgömün.	*Gideyim diye gezip durdum.*
Bir tübünö kankordun	*Bir kankorun köküne*
Ceteyin dep cürgömün.	*Yeteyim diye gezip durdum.*
Aytsam dalay kebim bar,	*Söylesem nice sözüm var,*
Bir colu emes, miñ sapar	*Bir kez değil, bin sefer,*
Kara coltoy kankordon,	*Kara uğursuz kankordan,*
Kalk büldürgön antkordon,	*Halk yıkan o dönekten,*
Kadırım kalgan cerim bar,	*İtibarım kırılan yerim var,*
212000 Kıtayga kazat kılganda,	*Kıtay'a sefer ettiğinde,*
Taş sayıngan kıtaydın	*Taş kuşanmış Kıtay'ın*
Tazasın karmap soygondo,	*Seçkinini tutup boğazladığında,*
Kürmö kiygen kıtaydın	*Kürme giymiş Kıtay'ın*
Küçtüüsün aydap kırganda,	*Güçlüsünü sürüp kırdığında,*
Camgırçı kızı Akbala	*Camgırçı kızı Akbala'yı*
Şayımbet tarttı, biz aldık	*Şayımbet sundu, biz aldık,*
Koco, moldo cıyar dep,	*Hoca, molla toplar diye,*
Bizge ike kıyar dep,	*Bize nikâh kıyar diye,*
Tilek kılıp turganda,	*Dilek edip durduğumuzda,*
212010 Öröpkügön al antkor	*Kabaran o dönek,*
Degen sözgö könböstön,	*Denen söze uymadan,*
Akbala bizge berbesten,	*Akbala'yı bize vermeden,*
Kulçorogo bergende	*Kulçoro'ya verince,*

Iç örttönüp, çok bolgon.	*İçim tutuşup kor oldu.*
Top buzar mıktuu er bolboy,	*Topluluk bozan yaman er olmadan,*
Akbalaga teñ bolboy,	*Akbala'ya denk olmadan,*
Küyüp-canıp örttönüp,	*Yanıp yakılıp tutuşup,*
Anda köönüm bir kalgan,	*O zaman gönlüm bir kırıldı,*
Agaça kelin ak Saykal	*Hanım gelin ak Saykal'ı*
212020 Olco kılıl cıygıla,	*Ganimet edip toplayın,*
Akbala maa kıygıla.	*Akbala'yı bana kıyın.*
Öktöm kılgan katındı	*Kibirlenen kadını*
Özüm tokol kılayın,	*Kendim kuma edeyim,*
Köönün maa berbese,	*Gönlünü bana vermezse,*
Aytkan sözgö könbösö,	*Dediğim söze uymazsa,*
Kementaydı kiygizip,	*Keçe kaftan giydirip,*
Kem kulduktu bilgizip,	*Aşağı kulluğu bildirip,*
Koy artına salayın,	*Koyun ardına salayım,*
Otunçu, suuçu kılayın,	*Oduncu, sucu edeyim,*
212030 Müşkül salıp kıynayın,	*Müşkül salıp üzeyim,*
Tirüülöy caşın surayın.	*Diri diri gözyaşını akıtayım.*
Köönün berse dolunu	*Gönlünü verirse o azgının*
Kapanın baarın coeyun,	*Kederin hepsini gidereyim,*
Meltiregen beybaktın	*Süzülen bahtı karanın*
Atın artık koeyun.	*Adını üstün koyayım.*
Tiygen ayday köröntüp,	*Doğan ay gibi gösterip,*
Tiktegen köönün bölüntüp,	*Bakanın gönlünü ayartıp,*
Öktöm kılgan katındı,	*Kibirlenen kadını,*
Öñgöçö suluu kapırdı,	*Herkesten güzel kâfiri,*
212040 Sapsalgaluu sarı açkıç,	*Püsküllü sarı anahtar,*
Calañ altın baarı açkıç,	*Som altından hep anahtar,*
Könçögünö taktırıp,	*Uçkuruna taktırıp,*
Kölökö cerge baktırıp,	*Gölge yerde baktırıp,*
El dürbötüp cıyayın,	*El çalkalayıp toplayayım,*
Erke katın kılayın.	*Nazlı kadın edeyim.*
Kalık dürbötüp cıyayın,	*Halkı çalkalayıp toplayayım,*
Kara köz katın kılayın,	*Kara gözlü kadın edeyim,*
Köönün berse al katın	*Gönlünü verirse o kadın,*
Toyuna tokson soyduram,	*Toyuna doksan kestiririm,*
212050 Atın Ayım koyduram.	*Adını Ayım koydururum.*
Ordosun bölök casatam,	*Ordasını ayrı yaptırırım,*

Ar ordonun tündügün	*Her ordanın tündüğüne*
Kööhar, cakut cardırıp,	*Cevher, yakut kaplatıp,*
Tündügünö saldırıp,	*Tündüğüne taktırıp,*
Kelinge mınday iş kılam.	*Geline böyle iş yaparım.*
Til albasa al katın	*Söz dinlemezse o kadın,*
Malçılarga sabatıp,	*Çobanlara dövdürüp,*
Koyçularga talatıp,	*Koyunculara yağmalatıp,*
Butuna çokoy kiygizbey,	*Ayağına çarık giydirmeden,*
Etegin cerge tiygizbey,	*Eteğini yere değdirmeden,*
Caanda töö aydatıp,	*Yağmurda deve güttürüp,*
Küygüzüp közün caynatıp,	*Yakıp gözünü belertip,*
Küñdün küñü kılbasam,	*Kulun kulu etmezsem,*
Kıynap canın kıybasam,	*Üzüp canına kıymazsam,*
Kançoro bolboy ölörmün,	*Kançoro olmayayım da öleyim,*
Tuulbay tuna çögörmün!	*Doğmamış gibi batıp çökeyim!*
Bu Semetey baatırdın	*Bu Semetey bahadırın*
Elin kıynap top kılam,	*Elini ezip yığın ederim,*
Enesin kıynap cok kılam,	*Anasını ezip yok ederim,*
Öydölörün kırbasam,	*İleri gelenlerini kırmazsam,*
Örт öçköndöy kılbasam,	*Ateş sönmüş gibi etmezsem,*
Kaarlanıp kakaysam,	*Öfkelenip dikilirsem,*
Kaarıma çıdabay,	*Kahrıma dayanamadan,*
Kara taş talkan bolboybu?	*Kara taş talkan olmaz mı?*
Bereniñ Kançoronun	*Yiğidin Kançoro'nun*
Açuusuna tiygende	*Öfkesine değince,*
Aalam talkan bolboybu?	*Âlem talkan olmaz mı?*
Kaarlanıp kakaysa	*Öfkelenip dikilse,*
Kılımdı kılday sorboybu?	*Yüzyılı kıl gibi emmez mi?*
Kaarlansa mintebi,	*Öfkelense böyle yapmaz mı,*
Açuum kelip aykırsam	*Öfkem gelip haykırsam,*
Ay-aalam curt tütöbü?»	*Ay-âlem yurt tütmez mi?»*
Dep, oşentip, Kançoro	*Diye, işte böyle, Kançoro,*
Keñ köynöktün tazası,	*Geniş gömleğin temizi,*
Keñ köynöktün başaası,	*Geniş gömleğin değerlisi,*
Beren eneñ dolunu	*Yiğit ananı, o çileliyi,*
Kançoro kandın aldında	*Kançoro han'ın önünde*
Kızmat kılgan balbanı	*Hizmet eden pehlivanı,*
Kıncılaluu baarısı	*Hepsi kuşanmış pusatlı,*

Kıyın eken karuusu
Baarı kaşka balbanı,
Balbandın biröö boşonso
Adamdın çıgıp daldalı,
Murunkusun surasañ
Semeteydin balbanı,
Endigisin surasañ
Kançoro kandın balbanı.
Kırk bir eken sanatı,

Zorluymuş pazısı,
Hepsi seçkin pehlivanı,
Pehlivanın biri boşansa,
İnsanın çıkar sığınağı,
Öncekisini sorarsan —
Semetey'in pehlivanı,
Şimdikisini sorarsan —
Kançoro han'ın pehlivanı.
Kırk bir imiş sayısı,

Kaysı kişi kan bolso,
Kara coltoy balbandın
Oşogo barmay adatı,
Kançoro kandı kan kılıp,
Kalgan eken kırk balban,
Al degendi börüdöy
Cargan eken kırk balban,
Köz kelgendi ment kılıp
Turgan eken kırk balban,
Kanıñ aytsa kalayman
Salgan eken kırk balban,
Ayt! – degendi bürküttöy
Algan eken kırk balban,
El dürbötüp, curt kırıp,
Kalgan eken kırk balban,
Kaşka kılsa kamanday
Çalgan eken kırk balban,
Arbak urup ant
sayın,
Kalgan eken kırk balban.
Kırgız curtka tatıdı
Kançoro kandın atagı,
Kılım curtka tatıdı
Kırk balbandın çatagı.
Ayt degende kıyt koyup,
Turgan eken kırk balban,
Uu degende çuu koygon
Urgan eken kırk balban,
Kançoro kandın kolunda

Hangi kişi han olsa,
Kara uğursuz pehlivanın
Ona varmaktır âdeti,
Kançoro han'ı han edip,
Kalmış imiş kırk pehlivan,
Al deneni kurt gibi
Parçalarmış kırk pehlivan,
Göze geleni sersem edip
Durur imiş kırk pehlivan,
Hanın dese kıyameti
Salar imiş kırk pehlivan,
Hayt! – deneni kartal gibi
Kapar imiş kırk pehlivan,
El ürkütüp, yurt kırıp,
Kalmış imiş kırk pehlivan,
İşaret etse yaban domuzu gibi
Çelermiş kırk pehlivan,
Ervah çarpıp her
antta,
Kalmış imiş kırk pehlivan.
Kırgız yurduna yetti
Kançoro han'ın şöhreti,
Yüzyıl yurduna yetti
Kırk pehlivanın kavgası.
Hayt deyince fırlayıp,
Durur imiş kırk pehlivan,
Vur deyince gürültü koparıp
Vururmuş kırk pehlivan,
Kançoro han'ın elinde

Turgan eken kırk balban.
Atañdın körü, kırk balban,
Kıylaga saldı çoñ cañcal.
Ba, karıganda Kanıkey
Kasıettüü dolunu,
Karasurdun suluusun,
Urgaaçının urluusun,
Uzun çaçtın ıktuusun,
Zayıpzattın mıktuusun,
Korduktu salıp töröñö
Azaptı artık körgözüp,

Durur imiş kırk pehlivan.
Atasının körü, kırk pehlivan,
Niceye saldı büyük kavga.
Ah, kocamışken Kanıkey'i,
Kerametli çileliyi,
Karayağızın güzelini,
Kadınların soylusunu,
Uzun saçlının ustasını,
Kadın kısmının yamanını,
Horluğu salıp töreye,
Azabı fazlasıyla gösterip,

Kanıkey şorduu eneñe.
Enesi emes mekesi,
Belgilüü kankor törösü,
Beş arkar cıldız batkıça
Beş kayra col emizgen,
Baytal beeni soydurup,
Baytal beenin bal kazı
Tişi menen orguzup,
Tili menen sorguzup,
Kiçine canın çoñoytup,
Caman canın oñoltup,
Öçöründö tamızıp,
Ölööründö tirgizip,
Kötörüp bagıp zor kılıp,
Seksendegi Kanıkey
Kançoronun enesi
Uşinetip baktırgan,
Semetey kökcal törösü.
Kartayganda Kanıkey
Ordodogu kempirdi
Opsuz korduk salıptır,
Kan aldına kırk balban
Cumşaçu küñü mına dep,
Alıp cetip barıptır,
Kaarlanıp kakayıp,
Kanıkeydi körgöndö
Örttöy közü caynadı,

Kanıkey çilekeş anana.
Anası değil Mekke'si,
Belli kankor töresi,
Beş Arkar yıldızı batana dek
Beş kez yol emzirmiş,
Genç kısrağı kestirip,
Genç kısrağın bal kazısını
Dişiyle kopartıp,
Diliyle emdirip,
Küçük canını büyütüp,
Zayıf canını onartıp,
Söneceğinde damlatıp,
Öleceğinde diriltip,
Taşıyıp besleyip ulu edip,
Seksenінde Kanıkey,
Kançoro'nun anası,
Böylece baktırmıştı,
Semetey bozkurt töresi.
Kocadığında Kanıkey'i,
Ordadaki kocakarıyı,
Ölçüsüz horluğa salmış,
Han önüne kırk pehlivan,
Buyruk kulun işte bu diye,
Alıp getirivermiş,
Öfkelenip dikilip,
Kanıkey'i gördüğünde
Ateş gibi gözü parladı,

Kan içmesi karmadı,
Kaalgaday kaşka tiş
Kalayıktan başka tiş
Bölö-bölö çaynadı.
Kançoronun oozunan
Kök calın küydü burkurap,
Botosunan ayrılıp,
Karıgan katın Kanıkey
Bozdop turdu burkurap,
A Kanıkey şorduunu,
Balbandarga talatıp,
Baatırına sabatıp,

Kan içmesi tuttu,
Kapı kanadı gibi ak dişi,
Halktan başka dişi,
Böle böle çiğnedi.
Kançoro'nun ağzından
Gök alev yandı savrulup,
Yavrusundan ayrılıp,
Kocamış kadın Kanıkey
İnleyip durdu hıçkırıp,
O Kanıkey çilekeşi,
Pehlivanlara yağmalatıp,
Bahadırına dövdürüp,

Korduk kılıp turganda,
Adam körgüs çoñ müşkül
Zorduk klıp turganda,
Tirüü adam baykap körö algıs Kılımda bolboyt uşu iş!
Çoñduk kılıp turganda,
Baykuş eneñ dolunun
Ar kaçandan bir kaçan,
Ar ubaktan bir ubak,
Mañday söögü kaykı ele,
Baatırdın közü cumulsa,
Kün körörü taykı ele.
Kecige çaçı çöp ele,
Cırgalınan cılası
Nar kötörgüs köp ele,
Kecige çaçı ör bolçu,
Cırgalınan cılası
Ayza boyu şor bolçu.
Küñgürönüp Kanıkey
Kül botolop burkurap,
Kan cardıgı uşu dep,
Buyruk algan kırk balban
Kökbörü tarttı çurkurap,
Kabırga söök, kayran bel
Balbandardın kolunda
Bıt-çıt boldu bırkırap,

Horluk edip durduğunda,
İnsan görmemiş büyük müşkül,
Zorbalık edip durduğunda,
Diri insan bakıp göremez Yüzyılda olmaz bu iş!
Büyüklük taslayıp durduğunda,
Zavallı ananın, çilelinin,
Her ne zamandan bir zaman,
Her vakitten bir vakit,
Alın kemiği yatıktı,
Bahadırın gözü yumulunca,
Gün göreceği kıttı.
Ensesinde saçı ot gibiydi,
Sefasından ziyade çilesi
Deve kaldıramaz kadar çoktu,
Ense saçı yokuş oldu,
Sefasından ziyade çilesi
Mızrak boyu dertti.
Mırıldanıp Kanıkey,
Boz deve gibi inleyip,
Han fermanı budur diye,
Buyruk alan kırk pehlivan
Kökbörü çekti bağrışıp,
Kaburga kemik, zavallı bel,
Pehlivanların elinde
Paramparça oldu çatırdayıp,

A deerine al ketip,
Ee deerine es ketip,
Enekeñ ıylayt çırkırap,
Anı körgön bukara
Argın, kırgız kayran curt
Keyip ıylayt çırkırap.
Kanıkey eneñ körgöndö
Kayıñ ıylap, tal ıylayt,
Karagan candın baarı ıylayt, Botom,
kırgızdın betin açat ko.
Kıçıragan er ıylayt,
Kıcıldagan köp ıylayt,
Iylagandın baarısı
Öz kaygısın cep ıylayt:
«Enesi ele Kanıkey,

A demeye gücü gidip,
E demeye aklı gidip,
Anacığın ağlar feryat edip,
Onu gören ahali,
Argın, Kırgız zavallı yurt,
Yanıp ağlar feryat edip.
Kanıkey ananı gördüğünde
Kayın ağlar, söğüt ağlar,
Bakan canların hepsi ağlar, Yavrum,
Kırgız'ın yüz karasını açar ya.
Gıcırdayan er ağlar,
Kaynaşan kalabalık ağlar,
Ağlayanın hepsi
Öz kaygısını yiyip ağlar:
«Anası idi Kanıkey,

Balası ele Kançoro, ey.
Buzuldu go körgön tüş,
Enesin mınça kor kılgan
Kara neet kanday can,
Kalk baga albayt mınday kan.
Enesin tarttı kökbörü
Emi ketti bizdin al.
Botom, enesin mintken baçagar
Kayra takka mine albayt,
Ayzasın karmap imeret
Kara neet kul eken
Kalktı buzup ciberet.
Dümöktü tüp-tüz baştayt ko,
Kıymıldasa bu curttu
Kırgın kılıp taştayt ko.
Kılt degendi ayabay
Botom, kırgındı kızık salat ko!
Cadaal salsa cadaal it
Kılt degendin baarısın
Kırgın kılıp salat ko,
Ebi cok esep oyot ko,
Enesin mintip baçagar
Eç bir kandı ayabas,

Oğlu idi Kançoro, ey.
Bozuldu ya görülen düş,
Anasını bunca hor eden
Kara niyet nasıl can,
Halk besleyemez böyle hanı.
Anasını çekti kökbörü,
Şimdi gitti bizim güç.
Yavrum, anasına bunu eden alçak
Bir daha tahta binemez,
Mızrağını tutup savurur,
Kara niyet kul imiş,
Halkı bozup dağıtır.
Belayı dosdoğru başlatır ya,
Kımıldarsa bu yurdu
Kırgın edip bırakır ya.
Kılını kıpırdatanı esirgemeden,
Yavrum, kırgını seyirlik salar ya!
Azgınlık etse azgın it,
Kıpırdayanın hepsini
Kırgın edip salar ya,
Ölçüsüz hesap oyar ya,
Anasına bunu eden alçak
Hiçbir hanı esirgemez,

Bülük salıp, çır baştap,	*Fitne salıp, kavga başlatıp,*
Uşu curtun baarısın,	*İşbu yurdun hepsini,*
Caşı menen karısın,	*Genciyle kocasını,*
Cañcal kılsa soyot ko,	*Kavga etse boğazlar ya,*
Cana cini karmasa,	*Yine öfkesi tutarsa,*
Kılça koyboy bar taldı	*Kıl kadar komadan tüm söğüdü*
Kırgın kılıp salat ko.	*Kırgın edip salar ya.*
Kırgızdın baarın çaçat ko,	*Kırgız'ın hepsini saçar ya,*
Kıykırıp müşkül coo kelse,	*Haykırıp müşkül düşman gelse,*
Bu kızıtalak Kançoro	*Bu kahrolası Kançoro*
Buzukunun özü eken,	*Bozguncunun ta kendisiymiş,*
Cañcaldın kara közü eken.	*Kavganın kara gözüymüş.*
Can örttördün özü eken,	*Can yakanların ta kendisiymiş,*
Kürdöösün tappay cer buzat,	*Dayanağını bulamayıp yer bozar,*
Kütö albay, çaçıp el buzat, Kasiettüü can ele.	*Bekleyemez, saçıp el bozar, Kerametli can idi.*
Kankordoy kalıs can emes,	*Kankor gibi âdil can değil,*
Altın catın kazına	*Altın yatağı hazine,*
Eselek eken Kançoro	*Toy imiş Kançoro,*
Bu el başkarçu kan emes.	*Bu el yönetecek han değil.*
Tim süylöşü zaar eken,	*Boş konuşması zehir imiş,*
Kançoro emes cön ele	*Kançoro değil düpedüz*
Çın Kudaydın kaarı eken,	*Gerçek Kuday'ın kahrı imiş,*
Çalgırtı kara tün eken,	*Şaşı bakışı kara gece imiş,*
El buzultup, curt buzçu	*El bozduran, yurt bozacak*
Dümbökünün biri eken.	*Belalıların biri imiş.*
Közü çekir çaar eken,	*Gözü çakır, alacalı imiş,*
Adamdın cetken kaarı eken.	*İnsanın varan kahrı imiş.*
Col bolgonun karaçı,	*Talihin dönüşüne bak,*
Buzuktugu, ittigi	*Bozgunculuğu, itliği*
Bir adamça bar eken.	*Bir insan kadar var imiş.*
Uşunun başın albagan	*Bunun başını almayan,*
Tıypıl kılıp çoçkonu	*Silip süpürüp domuzu*
Tındım kılıp salbagan,	*Yok edip salmayan,*
Kabılan sultan, kankor şer	*Kaplan sultan, kankor aslan*
Acıratar çamaa cok,	*Ayırıp kurtaracak derman yok,*
Adal beyil, ak kıyal	*Helal huylu, ak hayalli,*
Çın köödögü bar eken.	*Gerçekten toyluğu var imiş.*

Kaçan bolso bu çoro
Buzuktu murda oyloptur,
Buttayın buzup iyse da
Buudan törö er kankor
Buzdu eken dep koyboptur».
Kalgan curttun baarısı
Dep, oşentip curt çuulap,
Kaçıp, ürküp taradı.
Açık aytar betibi?
Şıbıraşıp süylöşüp,
Şıpşınışıp turuşup,
Kulakka kaar ugulup,
Kayır aytkan bir can cok,
Bardık malın başınan
Baştarı cerge tıgılıp.
Çımınday candı kıynaşıp,
Kanıkey körüp ıylaşıp.
Kıdır çalgan baybiçe
Kıyın curtka sınaakı,
Babaız Manas kökcaldan
Belekke kalgan muraapı.
Kırgızga Kadır tün ele,

Ne zaman olsa bu çoro
Bozgunu önceden düşünmüş,
But gibi bozup savursa da,
Küheylan töre, er kankor
Bozdu imiş deyip komamış».
Kalan yurdun hepsi
Diye, işte böyle yurt çığrışıp,
Kaçıp, ürküp dağıldı.
Açık söylemeye yüzü mü var?
Fısıldaşıp konuşup,
Cık cık edip durup,
Kulağa kahır duyulup,
Hayır diyen bir can yok,
Bütün malını başından
Başları yere gömülüp.
Sinek kadar canı üzüşüp,
Kanıkey'i görüp ağlaşıp.
Hızır değmiş hanım ana,
Yaman yurdun bilgesiydi,
Atanız Manas bozkurttan
Armağan kalan mirastı.
Kırgız'a Kadir gecesiydi,

Argın, kırgız kayran curt
Baana kılgan can ele
Uşu Talastagı kırgızga
Kargıluu kara mömö ele,
Ay, carıktık baybiçe
Kalıñ curtka el ele,
Çılka kazı, çılka may
Bütkül curtka ene ele.
Kalık baspagan özöndün
Kalayık curttun enesi
Kor bolgonun karaçı!»
Curt çurkurap, el keyip,
Kudayga ünü ugulup,
Atış kılıp kayran curt
Baş-başı cerge tıgılıp,
Kayrattuusu, erleri

Argın, Kırgız zavallı yurt
Sığınak kıldığı can idi,
Şu Talas'taki Kırgız'a
Tılsımlı kara meyveydi,
Ay, nurlu hanım ana,
Kalabalık yurda el idi,
Halis kazı, halis yağ,
Bütün yurda anaydı.
Halkın basmadığı vadinin,
Kalabalık yurdun anası —
Hor olduğuna bak hele!»
Yurt çığrışıp, el yanıp,
Kuday'a sesi duyulup,
Feryat edip zavallı yurt,
Baş başına yere gömülüp,
Yürekli olanları, erleri,

	Eneñdi karap tura albay,	*Anana bakıp duramadan,*
	Kırınan kıyrap cıgılıp,	*Yanı üzre yıkılıp düşüp,*
	Kayrattuusu şerleri,	*Yürekli aslanları,*
	Eneñdi baykap karadı.	*Anana dikkatle baktı.*
	Karçılıktı, zorduktu	*Zulmü, zorbalığı*
212320	Kançoro kan baştadı,	*Kançoro han başlattı,*
	Kalk çurkurap, curt dürböp,	*Halk çığrışıp, yurt ürküp,*
	Kalgan eldin kıylası	*Kalan elin niceleri*
	Aşa keçip taştadı.	*Aşıp geçip terk etti.*
	Aybatın salıp Kançoro	*Heybetini salıp Kançoro,*
	Kaardı katuu baştadı,	*Kahrı katı başlattı,*
	Kalk eleñdep, curt dürböp,	*Halk irkilip, yurt ürküp,*
	Talastan kırgız kaarınan	*Talas'tan Kırgız kahrından*
	Ürküp kete taştadı.	*Ürküp gitmeye durdu.*
	Mına oşondo Kançoro	*İşte o zaman Kançoro*
212330	Carlık kıldı canına,	*Ferman etti yanına,*
	Car çakırdı kuturgur	*Tellal çağırttı kudurmuş,*
	Balbanın baarına.	*Pehlivanının hepsine.*
	Buyruk kıla baştadı:	*Buyruk etmeye başladı:*
	«Karıgan kempir dolunun	*«Kocamış deli kocakarının*
	Köçügün cerge tiygizbe,	*Kıçını yere değdirme,*
	Körsöñ dümök çır salıp,	*Görsen bela, kavga salıp,*
	Köp cırgalga kirgizbe.	*Çok sefaya sokma.*
	Erteñ menen kempirdi	*Sabahleyin kocakarıya*
	Çılgıy katuu terini	*Ham katı deriyi*
212340	Ukalatıp tiştetkin!	*Yumuşatıp dişlettir!*
	Kün batkanda mastanga	*Gün batınca cadıya*
	Kalmaktarday biyletkin.	*Kalmuklar gibi oynattır.*
	Tün ötüp kündüz bolgondo	*Gece geçip gündüz olunca*
	Çanaç artkın conuna,	*Tulum yükle sırtına,*
	Iyrek ber eki koluna,	*Eğri değnek ver iki eline,*
	Taşka sal mintip şoruna.	*Taşa vur, böyle çilesine.*
	Azapka salıp momintip,	*Azaba salıp böylece,*
	Kıyla kıl müşkül korkoktu,	*Korkağı nice müşküle sal,*
	Kıyrap ketet baarısı	*Kıyrılıp gider hepsi,*
212350	Tapkıla kısır emdi torpoktu, Aytkanın kılbay kalbadı,	*Bulun kısır emmiş danayı, Dediğini yapmamak olmadı,*
	Ölör cerin kamdañar,	*Ölecek yerini hazırlayın,*

Eki kısır torpoktun
Ortosuna baylañar!
Tezdik menen öltürböy,
Korduk menen öltürüp,
Kapırdı mintip caylañar!
Cılkıda tulpar ala baş,
Argın, kırgız aralaş.
Keç kirgende bu dolu
Bir adamga körünböy
Taygan ittey celbesin,
Curttu buza berbesin,
Kaynardın kara közünö,
Kak çınardın özünö,
Kırk arkan boyu çoñ zından
Çukup orun algıla,
Keç kirgende kempirdi
Oşol orgo salgıla!
Kündüzündö kempirdi
Ordon suurup kamdagın,

İki kısır dananın
Ortasına bağlayın!
Tezlikle öldürmeden,
Horlukla öldürüp,
Kâfirin işini böyle bitirin!
Yılkıda küheylan ala baş,
Argın, Kırgız karışık.
Akşam girince bu deli
Bir insana görünmeden
Tazı it gibi koşmasın,
Yurdu bozup durmasın,
Kaynağın kara gözüne,
Kuru çınarın dibine,
Kırk urgan boyu büyük zindan
Kazıp yer açın,
Akşam girince kocakarıyı
O çukura atın!
Gündüzünde kocakarıyı
Çukurdan çıkarıp hazırla,

Kısır eki torpokko
Belinen çie baylagın!
Baylagıla bekitip,
Basa turgan coldorun
Kazgıla kalıñ orlorun,
Kaynatkıla kapırdın
Kapkaydagı şorlorun!»
Dep, oşentip, Kançoro
Carlık kılsa kırk balban
Börk al dese, baş kesken,
Kan tök dese, cin tökkön,
Suu iç dese, uu içken,
Kırk balbandın baarısı,
Adamdan artık karuusu
Kımbat kılıç anısı,
Kırgın tiygen nemedey
Kançoro ünü çıkkanda
Eki kısır torpokko
Belinen çie bayladı.

Kısır iki danaya
Belinden sımsıkı bağla!
Bağlayın pekiştirip,
Basıp geçeceği yolları,
Kazın derin çukurları,
Kaynatın kâfirin
Ta nerdeki çilelerini!»
Diye, işte böyle, Kançoro
Ferman edince, kırk pehlivan —
Börk al dese baş kesen,
Kan dök dese cin döken,
Su iç dese ağı içen,
Kırk pehlivanın hepsi,
İnsandan üstün pazısı,
Değerli kılıçtır onunki,
Kırgına uğramış gibi,
Kançoro'nun sesi çıkınca,
İki kısır danaya
Belinden sımsıkı bağladı.

Korduk kılıp eneñe,
Müşkül kılıp turguça,
Aytıp oozun cıygıça,
Anday-mınday degiçe,
Külçoro zayıbı Akbala
Küyüp-bışıp cügürüp,
Altımış nar, kırk tayga
Satıp algan ak tinte
Kınınan suurup kamınıp,
Kıyamat ketken babañdın
Arbagına calınıp.
Urgaaçının uzu ele,
Camgırçının kızı ele,
Adamdan bölök dayını,
Al Külçoro zayıbı
Uşakçıdan kep ugup,
Uluk enem kempirdi
Uypalap saldı dep ugup,

Horluk edip anana,
Müşkül edip durana dek,
Söyleyip ağzını toplayana dek,
Şöyle böyle diyene dek,
Külçoro'nun karısı Akbala,
Yanıp kavrulup koşup,
Altmış deve, kırk taya
Satın alınmış ak hançeri
Kınından çekip davranıp,
Kıyamete göçmüş atanın
Ruhuna yalvarıp.
Kadınların ustasıydı,
Camgırçı'nın kızıydı,
İnsandan başka nişanı,
O Külçoro'nun karısı,
Dedikoducudan söz duyup,
Ulu anam kocakarıyı
Hırpalayıp saldı diye duyup,

Olco kılıp Çürökkö
Korduk kıldı dep ugup,
Kartayganda Kanıkey
Eneñdin ebin ketirip,
Zorduk kıldı dep ugup,
Çıñırıp ıylap Akbala
Çın balaket baştaptır,
Çımın candı beçara
Öldüm dep keçip taştaptır. Katından kaçıp baarısı,
Tizesi cerge bügülüp,
Çıñırıp ıylap cügürüp,
Kabırga söök bölünüp,
Katuu müşkül, çın ölüm
Kurgan başka körünüp.
Şamdagayı bolcolsuz,
Şakıldagan beytaalay,
Çımın candı ayabay,
Keleñker sooru, keñ çaçpak Ar kaysısın okşoytup,

Çürök'ü ganimet edip
Zulmetti ona diye duyup,
Kocayınca Kanıkey'in,
Ananın dermanını kesip,
Zorbalık etti diye duyup,
Çığlıkla ağlayıp Akbala
Gerçek belayı başlatmış,
Sinek canlı o biçare
«Öldüm!» deyip candan geçivermiş.
Kadınından kaçıp hepsi,
Dizleri yere bükülüp,
Çığlıkla ağlayıp koşuşup,
Kaburga kemiği bölünüp,
Ağır dert, gerçek ölüm
Zavallı başa görünüp.
Çevikliği ölçüsüz,
Şakırdayan bahtı kara,
Sinek canını esirgemez,
İpek sağrılık, geniş saç bağı Her birini yere serip,

	Kelişimdüü beytaalay	*Endamlı o bahtı kara*
	Kırk balbanga keldi ele,	*Kırk pehlivana gelmişti,*
	Kelinden korduk kördük dep,	*Gelinden zulüm gördük diye,*
	Korduktagı Kanıkey	*Zulüm içindeki Kanıkey*
212430	Enekesin kördü ele.	*Anacığını görmüştü.*
	Küyüp-canıp ölö albay,	*Yanıp tutuşup ölemeden,*
	Tak aldında ordodo	*Taht önünde otağda,*
	Kazıp koygon ordukta,	*Kazılıp konmuş çukurda,*
	Kançoro salgan kordukta,	*Kançoro'nun saldığı zulümde,*
	Al Kançoro biliptir.	*O Kançoro bilmişti.*
	Artık dümök cañcalga.	*Aşkın fitne kavgaya,*
	Akbala kirdi cañcalga.	*Akbala girdi kavgaya.*
	Oloñdoy bolgon kayran çaç	*Kement gibi güzelim saçı*
	Kapkadan çıktı cügürüp,	*Kapıdan çıktı koşarak,*
212440	Töbögö kınap tüyüptür,	*Tepesine sımsıkı düğümlemiş,*
	Külçoronun çarayna	*Külçoro'nun zırh aynasını*
	Töbögö basa kiyiptir.	*Başına bastırıp giymiş.*
	Başkaça külük boz kunan	*Bambaşka yüğrük boz tayı,*
	Baytal beenin kulunun,	*Kısrak yavrusu genç tayı,*
	Tuulgan cılkı kuyunun	*Kasırga doğmuş yılkıyı,*
	Keñ köynögü şımdanıp,	*Geniş gömleğini paçalayıp,*
	Caydak ırgıp miniptir.	*Eyersiz sıçrayıp binmiş.*
	Boz kunan menen oynotup,	*Boz tayı oynatıp,*
	Kayran katın Akbala,	*Yiğit kadın Akbala,*
212450	Balbandardan cetöönü	*Pehlivanlardan yedisini*
	Cıga çaap soylotup,	*Vurup devirip sürüdürüp,*
	Keşigin kenen cedirip,	*Payını bol bol yedirip,*
	«Kelin ay, kulduk» – dedirtip,	*«Gelin hey, kulunuz!» dedirtip,*
	Aydap kirdi Akbala.	*Sürüp girdi Akbala.*
	Cakın kelgen balbanın,	*Yakına gelen pehlivanı*
	Cara tartıp kancarlap,	*Hançerleyip yarıp geçip,*
	Caylap kirdi Akbala.	*Haklayıp girdi Akbala.*
	Kımbat balban karısı,	*Pehlivanın değerli yaşlısı,*
	Kırgın tiygen nemedey	*Kırgına uğramışçasına*
212460	Kıyın kaçıp anısı.	*Var gücüyle kaçtı o da.*
	Darbazaluu ordogo,	*Kapılı büyük otağa,*
	Çaçıkeydin korgongo,	*Çaçıkey'in hisarına,*
	Kandık tikken bagına,	*Hanlık kurduğu bağına,*

	Kançoro kandın aylına,	*Kançoro Han'ın obasına,*
	Antañdatıp balbandı	*Soluta soluta pehlivanı*
	Aydap kirdi Akbala.	*Sürüp girdi Akbala,*
	Caylap kirdi Akbala.	*Haklayıp girdi Akbala.*
	Kee birööbüz öldük dep,	*Kimimiz öldü diyerek,*
	Katından korduk kördük dep,	*Kadından zulüm gördük diyerek,*
212470	Kay birööbüz öldük dep,	*Kimimiz de öldü diyerek,*
	Kaçıp balban kiriptir,	*Kaçıp pehlivanlar girmiş,*
	Antañdap balban kirgenin	*Pehlivanın soluyup girdiğini*
	Bilip alıp Kançoro	*Bilip anlayan Kançoro*
	Tagınan tüşüp tüyülüp,	*Tahtından inip davranıp,*
	Elteñ urup Akbala	*Şaşkın bakınan Akbala*
	Balbandı aydap beçara	*Pehlivanı sürüp, biçare,*
	Kapkaga kamap barganı,	*Kapıya kıstırıp varınca,*
	Astı caktan kampayıp,	*Alt yandan kabararak,*
	Karşı aldınan örttöngür,	*Karşısından, yanası,*
212480	Kuykalangan kuturgur,	*Kavlamış kudurası*
	Kançoro çıgıp kalganı.	*Kançoro çıkıvermişti.*
	Kançoronu körgöndö	*Kançoro'yu gördüğünde*
	Kaardı katuu baştadı,	*Öfkeyi şiddetle başlattı,*
	Kapka oozunan Kançoro	*Kapı ağzından Kançoro'ya*
	Kancar menen öpkögö	*Hançeriyle ciğerinden*
	Kagıp kete taştadı.	*Vurup geçiverdi.*
	Aykırıgı taş carıp,	*Haykırışı taş yarıp,*
	Kançorogo ceterde,	*Kançoro'ya yetişirken,*
	Emi cetip çoronu	*Tam ulaşıp çoroyu*
212490	Oyron kılıp ötördö,	*Harap edip geçecekken,*
	Kambıl eken Kançoro	*Ustaymış Kançoro:*
	Kara kıldan taktırgan	*Kara kıldan taktırılmış,*
	Duşmanga çenep baktırgan,	*Düşmana göre ölçtürülmüş,*
	Temirin kobul somdogon,	*Demiri oluk oluk dövülmüş,*
	Börü tildep oñdogon,	*Kurt dili gibi düzeltilmiş,*
	Şaşsa koldon tayat dep,	*Telaşta elden kayar diye*
	Sarı cezden çırmagan,	*Sarı tunçla sarılmış,*
	Çıbık tiyse çıñ etip,	*Çubuk değse çın diye öten,*
	Dobulbastay ırdagan.	*Davul gibi gümbürdeyen,*
212500	Opol-Toonun tübü ırgay	*Opol Dağı dibinin ırgayını*
	Tübü menen culdurgan,	*Köküyle söktürülmüş,*

Balbandarga burdurgan.
Sabın mıktuu kıldırgan,
Kobulu açık cerine
Taramıştan tüşürgön,
Ötö mıktap karmoogo
Celimge çılap içirgen.
Bil terisin kaptatkan,
Coogo arınap saptatkan.
Kançoro kandın ayzası –
Mıktuu eken mınça aylası.
Coo börüsü kambıl kul
Muruntan coogo köp kirip,
Kabılan kökcal barında
Kançanı körgön dañgıl kul,
Ayza işine ıktuu kul,
Ar nemenin aylasın
Artık tapkan mıktuu kul.
Kırga temir cez ayza
Kıska karmap turuptur,
Süböönün bıyak beti dep,
Öpkö boordun çeti dep,

Pehlivanlara burdurulmuş,
Sapı sağlam yaptırılmış,
Oluğunun açık yerine
Kirişten sinir geçirilmiş,
Pek sıkı kavransın diye
Tutkala banıp emdirilmiş,
Fil derisiyle kaplatılmış,
Düşman için özenle saplanmış:
Kançoro Han'ın mızrağı –
Böylesine ustaymış işçiliği.
Savaş kurdu usta kul,
Öteden beri cenge çok girmiş,
Kaplan bozkurt sağken
Nicesini görmüş, pişkin kul,
Mızrak işinde becerikli kul,
Her şeyin çaresini
Fazlasıyla bulan usta kul.
Sırtı demir, tunç mızrağı
Kısa kavrayıp durmuş,
Böğrünün bu yanı deyip,
Ciğerle bağrın ucu deyip,

Örttöngön çoçko uruptur.
Kambıl çoçko urganda
Boz kunan kulap bük tüştü,
Akbala baykuş tik tüştü.
Munusu duşman eken dep,
Kançoro kandın köönünö
Ayıkpas ooru cik tüştü,
Kıncılaluu balbanı
Al Akbala katındı
Kıyın kaptap barganı,
Kolundagı ak tinte
Kozgolup kelip saygıça,
Dümöktü tüptüz kılgıça,
Beş-altoosun kırgıça
Kambıl tuugan Kançoro
Cana esebin taptı ele,
Altın caak aybalta

Yanası domuz vurmuş.
Usta domuz vurduğunda
Boz tay yıkılıp büküldü,
Zavallı Akbala dik düştü.
Bu da düşmanmış diye
Kançoro Han'ın gönlüne
Onmaz bir dert çöreklendi.
Kin dolu pehlivanı
O Akbala kadını
Şiddetle sarıp varınca,
Elindeki ak kamayı
Davranıp gelip saplayana dek,
Fitneyi kökten bitirene dek,
Beş altısını kırana dek,
Usta doğmuş Kançoro
Yine hesabını bulmuştu:
Altın yanaklı aybaltayı

Alıp kambıl Kançoro
Akbalanın kolunan
Ak tinteni kaktı ele.
Ak tinteden ayrılıp,
Torgo tüştü Akbala.
Kabırga söögü sögülüp,
Közünön caşı tögülüp,
Murdu bulak suu bolup,
Aylanası kelindin
Asman cargan çuu bolup,
Kolgo tüştü Akbala.
Ergise keçip çıga algıs
Şorgo tüştü Akbala,
Mına oşondo Akbala,
Kapka oozunda Kançoro
Kançorogo munu aytat,
Bilgenge müşkül şumdu aytat,
«Törönü soygon baatır kul,
E törösüngön kapır kul!
Kapır kul saa ne boldu,
Bere caman katın, caş bala
Tukumsuz bizdi kırgıday,

Alıp usta Kançoro,
Akbala'nın elinden
Ak kamayı düşürmüştü.
Ak kamadan ayrılıp,
Tuzağa düştü Akbala.
Kaburga kemiği sökülüp,
Gözünden yaşı dökülüp,
Burnu pınar suyu olup,
Gelinin dört bir yanı
Göğü yaran feryat olup,
Ele düştü Akbala.
Dilese de geçip çıkılmaz
Kara derde düştü Akbala.
İşte o zaman Akbala,
Kapı ağzında Kançoro –
Kançoro'ya şunu söyler,
Bilene ağır, şûm sözü söyler:
«Efendisini boğazlayan yiğit kul,
Ey beylik taslayan kâfir kul!
Kâfir kul, sana ne oldu,
Çaresiz kadını, körpe çocuğu
Soyu kurusun diye kırarcasına,

Epsiz karıgan, eser caş
Mınday zorduk kılgıday,
Talkalap talap ketkidey,
Taptakır tüpkö cetkidey,
Aykırıp ayza saygıday,
Tuura öltürüp kandardı,
Tuş-tuş kırıp candardı,
Tuura tüpkö cetkidey.
Kara kıya cer belek,
Kan uulunan kem belek?
Kaygıluu bolgon siz beleñ,
Kankor atañ Çubaktı kaysap
taştagan Tardık kıldı Çaçıkey.
A kıtay emes biz belek?
Baatırdıgıñ sında cok,
Maderiñ* öçü bizde cok,

Düşkün ihtiyara, toy gence
Böyle zorbalık edercesine,
Paralayıp yağmalayıp gidercesine,
Büsbütün köküne erercesine,
Haykırıp mızrak saplarcasına,
Hanları düpedüz öldürüp,
Dört yanda canları kırıp,
Doğruca köke erercesine?
Kara yamaç yer miydik,
Han oğlundan eksik miydik?
Kaygıya düşen siz miydiniz?
Hunhar baban Çubak'ı parçalayıp
bırakan Darlık etti Çaçıkey.
Kıtay mıydık, biz miydik?
Yiğitliğinin dengi yok,
Ananın öcü bizde yok,*

Kulcuñdaşıñ sında cok,
Senin kubarıñ öçü mında cok!
Atañ añkıldagan ayban kul,
Ayıldı kırıp çapkıday,
Esepti epsiz tapkıday,
Aalamdı ala kaçtıkpı,
Ak teñge buluñ çaçtıkpı?
Kulañdı kuuy kaçtıkpı,
Kurcunda buluñ çaçtıkpı?
Aştıgıñ çiyki ordukpu,
Arkı atañ Akbaltaydı soydukpu?
Oroylugun karaçı!
Kesirettüü kuturgur,
Keñ-Koldon çaptıñ köçümdü,
A kelbersigen bu kuldan
Katındıgı kurusun,
Alalbay turam öçümdü!
Talastan kırdıñ elimdi,
Kul – kedey, ketirdiñ caman
ebimdi! Cılma kalgan calaptı
Ata, Çatkaldan buzam köçüñdü,
Alda, Alda taala caratkan,
Mından kaçan alam öçümdü?!»
Katın kakşap turganda,

Kasılışının hesabı yok,
Senin yandaşının öcü burada yok!
Baban avanak hayvan kuldu,
Obayı kırıp vurarcasına,
Hesabı ölçüsüz görürcesine,
Âlemi mi kaçırıp gittik,
Ak akçayı, malı mı saçtık?
Kulanını kovup mu kaçtık,
Heybendeki malı mı saçtık?
Ekinini ham mı biçtik,
Ulu atan Akbaltay'ı mı boğazladık?
Kabalığına bir bak!
Musibetli kudurası,
Keñ-Kol'dan göçümü vurdun,
Şu kasılıp duran kuldan
Kadınlığım kurusun,
Alamıyorum öcümü!
Talas'tan kırdın elimi,
Kul, yoksul ettin; bozdun kara
bahtımı! Sinsi kalan yosmanın
Ah, Çatkal'dan bozarım göçünü,
Allah, yüce Allah, yaradan,
Bundan ne zaman alırım öcümü?!»
Kadın figan edip dururken,

Karagan cok Kançoro.
Kelin kakşap turganda,
Zıñ-zıñ etip kenebeyt,
Katın aytsa kança söz?
Kara coltoy Kançoro
Buçkagına töñebeyt.
Bobu korgondogu Çaçıkey,
Bu kuyrugu kuçak çoñ ceñeñ
Munaradan bakırıp,
Kırk balbandı çakırıp,
Cardık kıldı Çaçıkey.
Akbala süylöp turganga
«Tigi kakıldagan kapırdın,
Tigi Akbala sınduu katındın,

Bakmadı bile Kançoro.
Gelin figan edip dururken,
Zınk zınk eder, aldırmaz,
Kadın söylese kaç söz eder?
Kara uğursuz Kançoro
Umurunun ucuna takmaz.
Şu hisardaki Çaçıkey,
Şu kuyruğu kucak dolusu koca yengen
Kuleden bağırıp,
Kırk pehlivanı çağırıp,
Ferman etti Çaçıkey,
Akbala söylenip durunca:
«Şu vırıldayan kâfirin,
Şu Akbala kılıklı kadının,

Tamanın tilip tuz salıp,
Töbösün tilip kurt salıp,
Keceel çapan kiygizip,
Ker baytalga mingizip,
Koy artınan salgıla,
Mal bagar beybak kılgıla.
Oroy tentek katındın,
Tigil oroñdogon kapırdın,
Obolku cinin tıygıla.
Bu Kançoro kandı karaçı,
Tigi oroñdogon katındın
Munun alı kança cıygıla,
Añıldagan kapırdın
Arbıgan cinin tıygıla!
Tigi kulcuñdagan kapırdın
Munun kuuragan cinin tıygıla!
Munu talpaktay sabap kergile!
Otun alıp, suu kuysun,
Tigi cılkıçıga bergile!»
O, körüp turgan köp balban
«Makul ceñe, makul!» – dep,
Katınga saldı çoñ cañcal.

Tabanını yarıp tuz basın,
Tepesini yarıp kurt koyun,
Eski püskü kaftan giydirin,
Kır kısrağa bindirin,
Koyun ardına salıverin,
Mal güden biçare edin.
Kaba, taşkın kadının,
Şu höykürüp duran kâfirin,
Baştaki cinini dizginleyin.
Şu Kançoro Han'a bakın hele,
Şu höykürüp duran kadının
Gücü ne kadarmış, derleyin,
Uluyup duran kâfirin
Azıtan cinini dizginleyin!
Şu kasılıp duran kâfirin
Kurumuş cinini dizginleyin!
Bunu post gibi dövüp gerin!
Odun taşısın, su döksün,
Şu yılkıcıya verin onu!»
O an bakıp duran nice pehlivan
«Peki yenge, peki!» deyip,
Kadına saldı büyük kavgayı.

Buyruk algan balbandar
Munu muruntan Kuday urdu ele,
Al Akbala baykuştu
Çaçıkeydin aytkanınday
kıldı ele, Toodo cılkı tokson san
Töbösün tilip kurt salıp,
Tamanın tilip tuz salıp,
Ker baytalga mingizip,
Kementaydı kiygizip,
Koyçu talap zorduktap,
Cılkıçı urup zorduktap,
Bir kılgan cok, miñ kılıp,
Bilgenge müşkül iş kılıp,
Akbalanın başına
Bir kılgan cok miñ kılıp,
Cadaaldı caman saldı ele,

Buyruk alan pehlivanlar –
Bunu Tanrı çoktan çarpmıştı –
O Akbala zavallıyı
Çaçıkey'in dediği gibi
etmişlerdi, Dağda yılkı doksan tümen,
Tepesini yarıp kurt koyup,
Tabanını yarıp tuz basıp,
Kır kısrağa bindirip,
Keçe kepenek giydirip,
Çoban saldırıp zorbalayıp,
Yılkıcı dövüp zorbalayıp,
Bir etmediler, bin edip,
Bilene ağır iş edip,
Akbala'nın başına,
Bir etmediler, bin edip,
Eziyeti fena saldılar,

Kayran başı küñ boldu.
Taza katın tayaktap,
Taz katından til uktu.
Oyloso müşkül kün boldu,
Bul Kanıkey menen Akbala
Kançoro kanga küñ boldu.
Kündük menen kün ötüp,
Azap menen al ötüp,
Akbalanı cıñaylak
Uy artına saldı ele.
Al Kanıkey baykuştu
Muzooçu kılıp aldı emi,
Munu mınday taştaylı,
Ber cagınan baştaylı,
Ayday katın Çüröktü,
Çürökkö saldı dümöktü
Çürökkö salgan dümögü
Kimisi arbak karadı,
Kankor erdin san dilde,
Kaltırbay barıp taladı.
Bulasın bulap aldı ele,
Müşküldü caman saldı emi,
Altındı talap aldı ele,

Güzelim başı cariye oldu.
Temiz kadın sopalanıp,
Kel karıdan azar işitti.
Düşünse çetin gün oldu:
Bu Kanıkey ile Akbala
Kançoro Han'a cariye oldu.
Günler günü kovalayıp,
Azap ile güç tükenip,
Akbala'yı yalınayak
Sığır ardına saldılar.
O Kanıkey zavallıyı
Buzağıcı edip aldılar.
Bunu böylece bırakalım,
Beri yanından başlayalım:
Ay yüzlü kadın Çürök'ü,
Çürök'e saldılar fitneyi,
Çürök'e salınan fitnede
Hangisi ervahtan korktu ki,
Hunhar erin bin altınını
Bırakmadan varıp yağmaladı.
Malını yağma edip aldılar,
Derdi fena saldılar,
Altını yağmalayıp aldılar,

Azaptı katuu saldı emi.
Olco boldu Çürögü
Oşondoy boldu Çüröktün
Cediger salgan dümögü.
Toburçak külük, tulpar tok,
Toodoy bolgon kankordon
Artında erkek bala cok!
Adırda cılkı ala baş,
Içinde argımak, buudan aralaş,
Buudanı külük, beesi cok,
Bu cılkını tozuuga
Kankordon tuyak eesi cok,
Uşunday eken düynö bok!
San kazına, tümön mülk
Eserler eelep zor bolup,

Azabı şiddetle saldılar.
Ganimet oldu Çürök'ü,
Öyle olup bitti Çürök'e
Cediger'in saldığı fitne.
Toburçak yüğrük, tulpar tok,
Dağ gibi olan hunhardan
Ardında erkek evlat yok!
Kırlarda yılkı ala baş,
İçinde argımak, küheylan karışık,
Küheylanı yüğrük, kısrağı yok,
Bu yılkıyı gütmeye
Hunhardan tırnak sahibi yok –
Böyleymiş işte, kahpe dünya!
Sayısız hazine, tümen malı
Sersemler kapıp güç bulup,

Ata, esil düynö oñboy kal.
Enesi baykuş kor bolup.
Berendin baarı sabalıp,
Kelindin baarı talanıp,
Kalk başkarıp Kançoro
Catkan eken ordolop,
Ayday katın Çüröktü
Cedigerdin er Kıyaz
Algan eken olcolop.
Kankordon kalgan tümön mal
Tügöl aydap ketti ele,
Kankor şerdin kazına
Tügöl talap öttü emi.
Çabuul kılıp cediger
Çınardı cıgıp sulatıp,
Ordonu buzdu kulatıp,
Altımış katın, tul ceñe
Olco kıldı çuulatıp.
Cadaaldı caman baştadı,
Cetim-cesir köp bülö
Er Kıyazdın kaarınan
Kırılıp kete taştadı.
Terekti kıyıp sulatıp,

Ah, canım dünya, onmaz ol!
Anası zavallı hor olup,
Yiğitlerin hepsi dövülüp,
Gelinlerin hepsi yağmalanıp,
Halkı yönetip Kançoro
Kurulmuş yatarmış otağında;
Ay yüzlü kadın Çürök'ü
Cediger'in er Kıyaz'ı
Ganimet edip almış.
Hunhardan kalan tümen malı
Tümüyle sürüp gitmişti,
Hunhar aslanın hazinesi
Tümüyle yağmalanıp geçti.
Akın edip Cediger,
Çınarı devirip yatırıp,
Otağı bozup yıktı,
Altmış kadını, dul yengeyi
Feryat ettirip ganimet etti.
Eziyeti fena başlattı,
Yetim yesir nice aile
Er Kıyaz'ın kahrından
Kırılıp gidiverdi.
Kavağı kesip yatırıp,

Ordonu buzup kulatıp,
Karoolçunu candardı
Takır kırdı sıraytıp.
Kayaşa berse Çüröktün
Bir esebin tabuuga,
Karşılık kılsa okustan,
Kayaşa berse kokustan,
Karmap başın çabuuga,
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga caruuga,
Eki közün oyuuga,
Kulcuñdasa beybaktı
Kurutup soyup koyuuga
Oylongon eken cediger.
Kündöy katın Çürökkö,

Otağı bozup devirip,
Nöbetçiyi, canları
Tümden kırdı, yere serdi.
Karşılık verirse Çürök'ün
Bir hesabını görmeye,
Beklenmedik karşı koyarsa,
Kazara cevap verirse,
Tutup başını vurmaya,
Yol üstünde sürükleyip
İt sürüsüne parçalatmaya,
İki gözünü oymaya,
Kasılırsa biçareyi
Kurutup boğazlamaya
Niyetlenmişti Cediger.
Gün yüzlü kadın Çürök'e,

Küyütkö tuugan dümökkö,
Ayday katın Çürökkö.
Artık zorduk kıldı emi,
Meltiregen dümökkö.
Bıyak cagı Çüröktün
Kara neet ar candar,
Kaptap catkan balbandar.
Börk al dese, baş kesçü
Adamdan aşkan cañcaldar.
Bıyak cagın karasañ –
Sarı cargak şım kiygen,
San tümön coogo bir tiygen, «Ermekke erke bala cok,
Saadagın sanap baylangan, Enekem ay!» – dep burkurap.
Kayra kırgın salçuday
Kaarı betine aylangan,
Bıyak cagın karasañ
Tüpögü cok ayza algan,
Komogoylop ayzasın
Koloytup öydö aştagan,
Koygulaşa ketkende
Korkunup koltuk açbagan.
Kozgolgondo can tütpöy,
Bet aldına kelgenin
Koyondoy cerge cançtagan,

Kedere doğmuş fitneye,
Ay yüzlü kadın Çürök'e
Aşırı zorbalık etti şimdi,
Süzgün bakan o fitneye.
Çürök'ün bu yanında
Kara niyetli her canlar,
Sarıp yatan pehlivanlar,
Börk al dese baş kesecek,
İnsandan aşkın kavgacılar.
Bu yanına bakarsan:
Sarı sahtiyan şalvar giymiş,
Sayısız tümen düşmana bir dalan,
«Avunmaya nazlı yavru yok,
Sadağını sayıp kuşanan, Anacığım ah!»
diye hıçkırıp.
Yeniden kırgın salacakmış gibi
Kahrı yüzüne vurmuş;
Bu yanına bakarsan:
Püskülsüz mızrak almış,
Mızrağını yalın edip
Kaldırıp yukarı takmış,
Çarpışmaya girince
Korkup koltuk açmamış,
Kımıldadı mı can dayanmaz,
Önüne geleni
Tavşan gibi yere çakmış,

Ayzaların arbaytıp,
Andan kirdi bir top can.
A balbandı körgöndö
Ceñeñen ketti çoguu can.
Kaşık boldu kayran kan,
Katuuladı köp balban,
Ayabay küçöp köp balban,
Kündöy ceñeñ dolunun
Künöökör müşkül körgöndö
Kabırga söögü sögülüp,
Közünün caşı tögülüp,
Köñülü caman bölünüp,

Mızraklarını dikeltip
Ondan girdi bir bölük can.
O pehlivanı görünce
Yengenin canı hepten çıktı.
Bir kaşık kaldı güzelim kan,
Sertleşti nice pehlivan,
Amansız coştu nice pehlivan.
Gün yüzlü deli yengen,
Suçlu sayılıp dert görünce,
Kaburga kemiği sökülüp,
Gözünün yaşı dökülüp,
Gönlü fena bölünüp,

Ölöyün dep arınan
Ölböy turat kuuragır
Kursakta bala barınan.
Keteyin dep arınan,
Ketpey turat kuuragır
Boyunda perzent barınan.
Çıñırıp ıylap çırkırap,
Baatır şerden ayrılıp,
Ölöyün dep ölö albay,
Öz canın özü kıya albay,
Közünön caşın tarta albay,
Murdunan bulak suu cürüp
Bu suunu ceñeñ artalbay,
«Kankorum!» dep çırkırap,
«Caratkan çiydi şumdukka,
Kötörböy turgan çara cok!
Köp adam meder kıluuga
Kökcaldan erkek bala cok.
Kuu başka müşkül iş kelse,
Kötörböy turgan çara cok!
Bu kökcaldın tuugan enesi
Men beytaalay Çüröktün
Bereneebi çekesi,
Köbünçösü enekem
Men şorduu Ayçüröktün mekesi!

Arından öleyim dese de
Ölemiyor kuruyası,
Karnında çocuk var diye.
Arından gideyim dese de
Gidemiyor kuruyası,
Karnında evlat var diye.
Çığlık atıp ağlayıp feryat edip,
Yiğit aslandan ayrılıp,
Öleyim deyip ölemeden,
Öz canına kıyamadan,
Gözünden yaşını tutamadan,
Burnundan pınar suyu yürüyüp,
Bu suyu yengen silemeden,
«Hunharım!» diye feryat edip:
«Yaradan çizdi musibete,
Katlanmamaya çare yok!
Nice insanın umut bağlayacağı,
Bozkurttan erkek evlat yok.
Kuru başa çetin iş gelse,
Katlanmamaya çare yok!
Bu bozkurdun öz anası,
Ben bahtsız Çürök'ün
Yiğidi mi, yanı başı mı,
Hepsinden öte anacığım,
Ben kara bahtlı Ayçürök'ün Kâbe'si!

Körüp koysom köönüm tok,
Eş kılganım enemden bölök
biröö cok. Talaandı takır koydu emi.
Iç örttönüp boorum çok,
Küyüp-canıp boldum kok.
Menin cetkileñ başım olcodo
Cediger barıp turamın,
Menin karaldı kılgan enem cok!
Men kimderin meke kılamın?
Ay-aalamdın tutkası
Şerim mınday bolorbu?
Ak baybiçe taalayım
Menin enem mınday bolorbu?»

Bir görsem gönlüm tok,
Yoldaş bildiğim anamdan başka
kimse yok. Yağmayı tümden vurdu şimdi.
İçim yanıp bağrım kor,
Yanıp tutuşup kül oldum.
Benim yetkin başım ganimette,
Cediger'e varıp durmadayım,
Benim göz bebeğim anam yok!
Ben kimleri Kâbe edineyim?
Ay-âlemin direği
Aslanım böyle mi olurdu?
Ak hatun, talihim,
Benim anam böyle mi olurdu?»

	Dep, oşentip, Ayçürök	*Deyip, öylece, Ayçürök*
	Armanduu süylöp munu aytıp,	*Hasretle söyleyip bunu deyip,*
	Ceñeñ arkarday tañın kılaytıp,	*Yengen arkar gibi tan yerini süzüp,*
	Akırın süylöp, munu aytıp,	*Usulca söyleyip bunu deyip...*
	Amalı barbı kordukka,	*Zulme çare mi var,*
	Ar kanday adam könböybü,	*Her insan boyun eğmez mi*
	Küçtüülör kılgan zordukka.	*Güçlülerin ettiği zorbalığa?*
212810	Kurçaganı san balban,	*Kuşatanı sayısız pehlivan,*
	Bu Kudaysıngan Kıyazga	*Bu Tanrılık taslayan Kıyaz'a*
	Kurçaşsa kurmat cete albayt.	*Kuşansalar da hürmet yetişmez,*
	Kanday kılsın beyarman?	*Ne yapsın çaresiz?*
	Carlık kıldı kandarı,	*Ferman etti hanları,*
	Kanı cardık kılganda	*Hanı ferman edince*
	Cabılgan eken balbanı,	*Üşüşmüş pehlivanları,*
	Aşkan eken Kıyazdın	*Aşmış Kıyaz'ın*
	Bul aalamdan cañcalı.	*Bu âlemden kavgası.*
	Kelgen eken cinderi,	*Gelmiş cinleri,*
212820	Kapıray, buzulgan eken türlörü. Bilge	*Şaşılası, bozulmuş suretleri. File yükleyip*
	cüktöp, mülk alıp,	*mal alıp,*
	Kara coltoy Kıyazdın	*Kara uğursuz Kıyaz'ın*
	Kayralgan eken tişteri,	*Bilenmiş dişleri,*
	Aşkan eken küçtörü,	*Aşmış güçleri,*
	Çuunun suusun baştaptır,	*Feryadın selini başlatmış;*
	Malı tügül canınan	*Malı şöyle dursun, canından*
	Takır keçip taştaptır.	*El tümden geçivermiş.*
	Kayra taşıp cediger	*Yeniden taşıp Cediger*
	Katuu taloon koydu ele,	*Ağır yağma koymuştu,*
	Kayrat kılıp soydu ele,	*Gayret edip boğazlamıştı*
212830	Köz körgöndün baarısın	*Göz görenin tümünü.*
	Töböñdön tiygen cediger	*Tependen çöken Cediger*
	Ak saraydın içine	*Ak sarayın içine*
	Kamçı süyröy kirişti.	*Kamçı sürüyerek girdiler,*
	Kıçık-kıçık söz aytıp,	*İğneli iğneli söz söyleyip*
	Kıyın katın Çüröktün	*Çetin kadın Çürök'ün*
	Kıcırına tiyişti.	*Damarına bastılar.*
	Törönün zaybı beybaktın	*Beyin eşi biçarenin*
	Törünö kuduk kazdı emi,	*Baş köşesine kuyu kazdılar,*
	Törttülüktü çaçtı emi,	*Dört tülük malı saçtılar,*

Bölböy kirdi cediger
Bokçonu buzup tintti ele.
Bolbos çır salıp mintti emi.
Adırdan tiydi beesin,
Başın kesip taştadı
Beesine kelgen eesin.
Çıgardı düynö keesin
Çıgara muştap meesin.
Olcolop alıp töösün,
Çıgardı içtin keesin,
Mına uşuntip cediger
Kızıl-tazıl kırmızı
Kıygaçtanıp büktötüp,
Kızıl narga cüktötüp,
Caşıl ala kırmızı
Kan-canınan büktötüp,
Calañ altın, cakut taş
Celmayanga cüktötüp
Artıp alıp cönödü.
Celbegey torko kiygizip,
Celbegen corgo mingizip,
Badana torko kiygizip,
Baykuş katın Çürökkö
Barıktuu corgo mingizip,
Kerney-surnay tarttırıp,
Altı miñ nar kırk bilge

Ayırmadan girdi Cediger,
Bohçayı bozup didikledi,
Olmaz kavga salıp böyle etti.
Kırdan vurdu kısrağını,
Başını kesip attı
Kısrağına gelen sahibinin,
Dünyalık hıncını çıkardı,
Beynini patlatırcasına yumruklayıp.
Devesini ganimet alıp,
İçin hıncını çıkardı.
İşte böylece Cediger:
Rengârenk kırmızı kumaşı
Verev katlatıp,
Kızıl nere yükletip,
Yeşil alalı kırmızıyı
Özünden büküp katlatıp,
Som altını, yakut taşı
Yel devesine yükletip,
Yükleyip alıp yürüdü.
Omuzdan ipekli giydirip,
Uçarcasına yorgaya bindirip,
Zırh üstü ipek giydirip,
Zavallı kadın Çürök'e
Değerli yorga bindirip,
Boru zurna çaldırıp,
Altı bin nere, kırk file

Ayçüröktün san düynö –
San düynösün arttırıp,
Kızıl, caşıl tuu bolup,
Kızıgın körsöñ uşunday –
Asman cargan çuu bolup,
Balbandarı bakırıp,
Kubangandan cediger
«Kıyazdap» uraan çakırıp.
Köp düynönü körüşüp,
Kökcaldan kalgan köp düynö
Küypöñdöşüp cediger
Kamçıga çenep bölüşüp.

Ayçürök'ün sayısız malı –
Sayısız malını yükletip,
Kızıl, yeşil tuğ olup,
Şenliğini görsen işte böyle:
Göğü yaran uğultu olup,
Pehlivanları bağırıp,
Sevincinden Cediger
«Kıyaz!» diye nara atıp.
Nice malı görüşüp,
Bozkurttan kalan nice malı,
Telaşla üşüşüp Cediger,
Kamçıya ölçüp bölüşüp,

	Dalay altın, kıyla mülk alıp, Belgilüü biri can bolup,	*Hayli altın, nice mal alıp, Belli biri baş olup,*
	Tamaşaga bölüşüp,	*Eğlenceyle bölüşüp,*
212880	Buttap altın-zeer alıp,	*Batmanla altın mücevher alıp,*
	Dünüyönü köp alıp,	*Malı mülkü çok alıp,*
	«Çüröktü Kıyaz aldı» – dep,	*«Çürök'ü Kıyaz aldı» diye*
	El çurkurap, bark bolup,	*El çığrışıp şan olup,*
	Köp dünüyö cediger	*Çok mala Cediger*
	Közü açılbay kark bolup.	*Gözü açılmadan gark olup.*
	Mına oşondo er Kıyaz	*İşte o zaman er Kıyaz*
	Ceti-Özöndün kerüügö	*Ceti-Özön'ün yamacına,*
	Cerge-Talduu señirge	*Cerge-Taldı burnuna*
	Cetip ordo tikti ele,	*Varıp otağ dikmişti;*
212890	Too bölüngön urçukka	*Dağın ayrıldığı çıkıntıya,*
	Toltoy karool karooçu	*Toltoy'un karakol beklediği*
	Tomuraygan urçukka,	*Tümsek çıkıntıya,*
	Adır-küdür cılganın	*Engebeli vadinin*
	Arcak dalı betine,	*Öte sırt yüzüne,*
	Kırk kayıñduu, koş terek	*Kırk kayınlı, çift kavaklı*
	Döböçönün çetine	*Tepeciğin kıyısına*
	Cetip ordo tikti emi.	*Varıp otağ dikti şimdi.*
	Cedigerdin er Kıyaz	*Cediger'in er Kıyaz'ı...*
	Ayçüröktün ak ordo	*Ayçürök'ün ak otağı –*
212900	Tündügü altın boosu cez,	*Tündüğü altın, bağı tunç –*
	Er Kıyazga kelgen kez.	*Er Kıyaz'a geldi bu kez.*
	Ulugu oor can bolup,	*Ululuğu ağır can olup,*
	Cüröktü alıp er Kıyaz	*Çürök'ü alıp er Kıyaz*
	Aalam curtka kan bolup.	*Âlem yurduna han olup.*
	Er Kıyazdın kolunda	*Er Kıyaz'ın elinde*
	Epsiz düynö, tümön mülk	*Ölçüsüz dünyalık, tümen mal;*
	Ebegeysiz ee bolup,	*Alabildiğine sahip olup,*
	El başkargan döö bolup,	*El yöneten dev olup,*
	Ordo kütüp kan bolup,	*Otağ kurup han olup,*
212910	Artık mıktuu can bolup,	*Üstün, güçlü can olup*
	Algan eken er Kıyaz.	*Almış er Kıyaz;*
	Biylegen curtka bek bolup,	*Yönettiği yurda bey olup*
	Kalgan eken er Kıyaz.	*Kalmış er Kıyaz.*
	Kayran Kıyaz baatırdın	*Yaman Kıyaz bahadırın*

Cürgönünön çañ çıgıp,	*Yürüyüşünden toz çıkıp,*
Kayratınan can çıgıp,	*Gayretinden can çıkıp,*
Ceti-Özöngö cediger	*Ceti-Özön'e Cediger,*
Cetkileñ Kıyaz kan bolup,	*Yetkin Kıyaz han olup;*
Talasta Kıyaz argındın	*Talas'ta Kıyaz, Argın'ın*
212920 Taptakır kalkın kırdım dep,	*Halkını tümden kırdım diye,*
Kaltırbay kalkın soydum dep,	*Bırakmadan halkını boğazladım diye,*
Akırettik Kançoro	*Ahiretlik Kançoro'yu,*
Anısın tirüü koydum dep,	*Onu diri koydum diye,*
Talaandı takır saldım dep,	*Yağmayı tümden saldım diye,*
Malı tügül kankordun	*Malı şöyle dursun, hunharın*
Katının tartıp aldım dep,	*Kadınını çekip aldım diye,*
Cetik Keñ-Kol, keñ Talas	*Yetkin Keñ-Kol'un, geniş Talas'ın*
Cergelüüsün buudum dep,	*Yerlisini boğdum diye,*
Men bir agam emes, ceti agam	*Ben bir ağamın değil, yedi ağamın*
212930 Cetiktep kunun kuudum dep,	*Kan bedelini tastamam güttüm diye,*
Menin armanım cok Aldaga	*Benim Allah'a sitemim yok,*
Kalkına karan saldım dep,	*Halkına karanlık saldım diye,*
Kara mal emes, kankordun	*Kara mal değil, hunharın*
Katının tartıp aldım dep.	*Kadınını çekip aldım diye.*
Ceti-Özöndö cediger	*Ceti-Özön'de Cediger,*
Cergelüü curtum kelsin dep,	*Yerli yurdum gelsin diye,*
Katın aluuçu toyumdu,	*Kadın alacağım toyumu,*
Kalkıma kılçu oyumdu,	*Halkıma edeceğim muradımı*
Kaalap bu curt körsün dep,	*Bu yurt dileyip görsün diye,*
212940 Aalamdan çıkkan baatır dep,	*Âlemden çıkmış bahadır diye,*
Erdigim curtum körsün dep,	*Erliğimi yurdum görsün diye,*
Ceti-Özöndün oyuna	*Ceti-Özön'ün ovasına*
Cetkileñ Kıyaz üy tikti.	*Yetkin Kıyaz ev dikti.*
Katın aluuçu toyuna	*Kadın alacağı toyuna*
Kalbay curtum kelsin dep, Arkaygan toodoy et kılıp,	*Yurdum eksiksiz gelsin diye, Sıradağ gibi et yığıp,*
Ayçürök katın kaadasın	*Ayçürök kadının töresini*
Kalbay bir can körsün dep, Kök asmandı duu kılıp,	*Bir can kalmadan görsün diye, Gök semayı uğuldatıp,*
Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger;*
Cedigerdin kalkına,	*Cediger'in halkına,*
212950 Katın alçu barkına,	*Kadın alacağı şanına,*

Toy berüüçü arkına,		*Toy vereceği gücüne,*
Kabar aytıp kalkına,		*Halkına haber salıp,*
Kan Kıyazdın dañkına,		*Han Kıyaz'ın ününe,*
Uluksungan karını		*Ululanan kocaları,*
Uruuluu curttun baarına,	San kara	*Boy boy yurdun tümüne, Sayısız kara*
kaşka bee soyup,		*kaşka kısrak kesip,*
Kurbu kurdaş kandarga,		*Yaşıt, akran hanlara,*
Azemge kelçü candarga,		*Şenliğe gelecek canlara,*
Ayılda oynoo baldarga,		*Obadaki oynak çocuklara:*
Kalbay kelsin karısı,		*Eksiksiz gelsin yaşlısı,*
212960 Kalıñ curtun baarısı.		*Kalabalık yurdunun hepsi,*
Bu kızıgım körsün de,		*Bu şenliğimi görsün de,*
Berizaada beybaktın		*Peri kızı biçarenin*
Bedelin bu curt körsün de!	Asman	*Değerini bu yurt görsün de! Göğü yaran*
cargan çuu menen,		*uğultuyla,*
Cerdin tübü Celpiniş		*Yerin dibi Celpiniş'ten*
Cetken erdi çakıram.		*Yetkin eri çağırırım,*
Arman ayan ötkön döö		*Derdi ayan geçmiş devi,*
Ötköndördü çakıram,		*Geçenleri çağırırım;*
Tulpar çarçap, mal baskan	Katın	*Tulpar yorulup mal basan Kadını ile*
menen balasın		*çocuğunu*
Cerden bir tal koyboymun.	Olco kılıp	*Yerden bir tek koymam, Ganimet edip*
koydu dep,		*koydu diye,*
212970 Kulak ugup, köz körgön		*Kulak duyup göz görmüş*
Elden bir tal koyboymun.	Kök asman	*Elden bir tek koymam. Gök semayı yaran*
cargan çuu bolup,		*uğultu olup,*
Ceti-Özöndün oyuna,		*Ceti-Özön'ün ovasında,*
Katın Çürök toyuna,		*Kadın Çürök toyunda,*
San karaça bee soyom,		*Sayısız yağız kısrak keserim,*
Sandap catkan töö soyom,		*Sürüyle yatan deve keserim,*
Dünüyönü teñ koyom.		*Malı mülkü ortaya koyarım,*
Maldan açam baardı,		*Maldan açarım varı,*
Berizaada beybakka		*Peri kızı biçareye*
Kıdırtıp kıyla şaardı,		*Nice şehri dolaştırıp,*
212980 Köönö-Turpan, Bombaydı		*Köhne-Turfan'ı, Bombay'ı,*
Körüngön curtka toy kılıp,	Tolgon	*Görünen yurda toy edip, Dolu dolu*
kempir, abışka		*kocakarı, ihtiyar*
Körgözbösöm dalaydı.		*Göstermezsem nicesine...*

Çar taraptı bet kılıp,
Ala-Köldöy çık kılıp,
Körgön candı çuu kılıp,
Körünöö kızık salbasam,
Kan Kıyaz bolboy ölöyün!
Kalkka sanat kılbasam,
Tuulbay tuna çögöyün!»
Carlık ukkan köp balban
San karaça töö soyup,
Dünüyönü teñ koyup,
Törttülüktü teñ soyup,
Örnöktü Kıyaz baştadı,
Mal menen baştın baarısın
Ortogo koe taştadı.
Ceti-Özöndö cediger
Attap altın buu menen,
Kan Kıyaz kılgan ep menen,
Ayçürök, Kıyaz aldı dep,
Kalk çuulagan kep menen,
Kankordu Kıyaz soydu dep,
Kanın elge duu kılıp,
Kalk çurkurap kep tolup,
Cedigerge ep bolup,
Kan Kıyazdın toyu dep,
Ceti-Özön tolgon cediger
Cetkileñ çubap dürbüşüp,
Oşo toydu körüügö
Aygır emes töö minip,
Arı cok adam cöö cürüp,
Katın duulap dürgüşüp,

Dört yanı yöneltip,
Ala-Göl gibi taşırıp,
Gören canı velveleye verip,
Göz göre şenlik salmazsam,
Han Kıyaz olmayıp öleyim!
Halka ibret kılmazsam,
Doğmadan dibe çökeyim!»
Ferman duyan nice pehlivan,
Sayısız yağız deve kesip,
Malı mülkü ortaya koyup,
Dört tülüğü birden kesip...
Örneği Kıyaz başlattı,
Mal ile başın tümünü
Ortaya koyuverdi.
Ceti-Özön'de Cediger,
Adım adım altın buğuyla,
Han Kıyaz'ın kurduğu düzenle,
Ayçürök'ü Kıyaz aldı diye
Halkın çığrıştığı sözle,
Hunharı Kıyaz boğazladı diye
Hanını ele ün salıp,
Halk çığrışıp söz dolup,
Cediger'e uygun düşüp,
Han Kıyaz'ın toyu diye,
Ceti-Özön dolusu Cediger
Yetkince dizilip kaynaşıp,
O toyu görmeye,
Aygır değil deve binip,
Arsız adam yaya yürüyüp,
Kadınlar coşup fıkırdaşıp,

Tayagına mürgüşüp,
Zayıp şaşa basışıp,
Boz bala şaşıp alışıp,
Oşo toygo baruuga
Baldardın baarı carışıp. Cer üstünö
Kıyazdın
Ceti-Özöndö cediger
Kaalabaptır kalışın,

Değneğine kapaklanıp,
Kadınlar telaşla yürüşüp,
Delikanlılar telaşa kapılıp,
O toya varmaya
Çocukların hepsi yarışıp. Yeryüzünde
Kıyaz'ın
Ceti-Özön'de Cediger
Geri kalmayı istememiş,

Katın algan Kıyazdın
Bu toyuna barışın.
Altı-Şaar, Margalañ,
Ayagı Bukar, Samarkan,
Üstü Kokon, Anciyan,
Mañday cagı Margalañ,
Cedigerdin er Kıyaz
Cerge salam aytıptır,
Atı ugulgan mınçalık
Elge salam aytıptır,
Bu kabardı ukkanda
Kalk işenbey duu kılıp, Kaytarıp turgan bel ele.
Kalıkka kızık çuu kılıp, Curtka koyuçu şer ele,
Kalıstın baarı türdönüp, Tübü tüptüü Ayköldün
Kandın baarı üksöñdöp,
Er Kıyazga süylönüp.
Dalay kalıs candarı,
Takka mingen kandarı,
Curt başkargan ıktuusu
Kırsık kezçü mıktuusu,
Töbö çaçı süksöyüp,
Er Kıyazga üksöyüp:
«Manastın uulu zor kankor Bir maktanıp kaldık dep.
Telegeyi teñ ele,
Için körsöñ baatırdın
Cer cüzünön keñ ele.
Eç can azar salbagan
Caralgan adam uulunan
Korkup kayra kalbagan.
Uşunçalık kökcaldan
Talasın kamay saldık dep Cerge kirgen adamdın
Katının tartıp aldık dep, Cer üstündö al Kıyaz

Kadın alan Kıyaz'ın
Bu toyuna varmaktan.
Altı-Şaar, Margalañ,
Ucu Buhara, Semerkant,
Üstü Hokand, Andican,
Alın yanı Margalañ –
Cediger'in er Kıyaz'ı
Yere selam söyletmiş,
Adı duyulan bunca
Ele selam söyletmiş.
Bu haberi duyunca
Halk inanmayıp uğuldayıp, Koruyup duran bel idi,
Halka ilginç velvele olup, Yurdu güden aslan idi,
Adillerin hepsi renkten renge girip, Kökü sağlam Ayköl'ün
Hanların hepsi kabarıp,
Er Kıyaz'a söylenip;
Nice adil canları,
Tahta çıkmış hanları,
Yurt yönetmiş beceriklisi,
Belaya göğüs germiş yamanı,
Tepe saçı diken diken,
Er Kıyaz'a kabararak:
«Manas'ın oğlu ulu hunhar Bir övünüp kaldık diye.
Her yanıyla denkti,
İçini görsen bahadırın,
Yeryüzünden genişti;
Hiçbir cana ezâ etmeyen,
Yaratılmış âdemoğlundan
Korkup geri durmayan.
Böylesi bozkurdun
Talas'ını kuşattık diye, Yere giren adamın

Kadınını çekip aldık diye, Yeryüzünde o Kıyaz

Bagıştın uulu Kıyazdın
Antañdaşın karaçı!
Özünön özü kürpüldöp,
Döö bolgonun karaçı!
Ee bolgonun karaçı!
Kıymıldasa çatagı
Kılım curtka bargıday,
Kırgız emes kılımdı
Kıymıldasa algıday».
Kıcıldap curt munu aytıp,
«Kalk atası Manastın
Kalkına tiygen oñobu?
Tuura kökcal baatırdın
Tukumun kırgan bolorbu?
Belgilüü ele, şer ele,
Beren kökcal er ele,
Kaynap catkan kakandan
Tukumu karap turganda
Bizdi kanday duşman ceer ele.
Balban ele, döö ele,
Baarı cakka al kankor
Baana bolgon er ele.
El tutkasın cogotup,
Eelep malın aldık dep,
Katın tartıp alganga
Kulcuñdagan Kıyazdın
Kuturganın karaçı!
Cetkileñ şerdi öltürüp,
Cerdin, suunun cön ele
Eesi bolgon eken go,
Ceerde kaşka şamalday
Beesi bolgon eken go,

Döösü bolgon eken go!
Köpkölöñ tuugan al Kıyaz
Körüngön cerdin cön ele,
Eesi bolgon eken go.
Emi atasınan babası
Arıslan Manas cogolboyt.

Bagış'ın oğlu Kıyaz'ın
Böbürlenip soluyuşuna bakın!
Kendi kendine gümbürdeyip
Dev olduğuna bakın!
Sahip olduğuna bakın!
Kımıldasa kavgası
Cümle yurda varırcasına,
Kırgız'ı değil, cihanı
Kımıldasa alırcasına».
Yurt kaynaşıp bunu deyip:
«Halk atası Manas'ın
Halkına dokunan onar mı?
Doğru bozkurt bahadırın
Soyunu kıran iflah olur mu?
Belliydi, aslandı,
Yiğit bozkurt erdi;
Kaynayıp duran Kakan'dan,
Soyu bakıp dururken,
Bizi hangi düşman yerdi ki?
Pehlivandı, devdi,
Her yana o hunhar
Sığınak olmuş erdi.
Elin direğini yitirtip,
Malını kapıp aldık diye,
Kadınını çekip aldı diye
Kasılıp duran Kıyaz'ın
Kudurmasına bakın!
Yetkin aslanı öldürüp,
Yerin, suyun düpedüz
Sahibi olmuş meğer,
Al kaşka, yel gibi esen
Kısrağı olmuş meğer,

Devi olmuş meğer!
Şımarık doğmuş o Kıyaz,
Görünen yerin düpedüz
Sahibi olmuş meğer.
Şimdi atadan dededen
Arslan Manas yitip gitmez;

Manaska karşı sanaptır,
Özüñ körgön Kıyazdın
Egerde işi oñolboyt.
Keñiri Keñ-Kol, Talastı
Kemitpesin al Kıyaz,
Kelbersip catkan Manastı.
Bu Cılgınduu, Keñ-Kol,
keñ Talas Buzumbek kan munu aytıp,
Biz caşagan cer emes,
Bu kabılan kankor er Manas
Biz caratkan er emes.
Munun aalamdı cargan atagı,
Alakanday biz emes, Manastın
Tetigi Beecinge tiygen çatagı. Bu aytkanıñ çın bolso,
Katının alıp toy kılıp,
Bul kalıñ kara cediger
Kırılganı catabı?
Adırluu Keñ-Kol, keñ Talas
Kep kılbay aşçu bel beken,
Ayköl kökcal Manaska
Adam tiyçü er beken?
Bagıştın uulu Kıyazdın
Bul kılıgı cön emes.
Argın msnen kırgızga
Adamdar tiyçü el emes,
Kuturuptur er Kıyaz
Bu kılıgı cön emes,
Toy berem dep er Kıyaz
Orgo ketip cürbösün,
Kayran can kayra tartpagan
Kolgo ketip cürbösün.
Toyu topot bolbosun,
Tolgon kıtay munu ugup,

Tobun buzup soybosun,
Aylına apat salbasın,
Aşkere eldi kırbasın.
Manastın uulu kankordun

Manas'a karşı kurmuş,
Kendin gördüğün Kıyaz'ın
İşi asla onmaz.
Enli Keñ-Kol'u, Talas'ı
Eksiltmesin o Kıyaz,
Heybetle yatan Manas'ı.
Bu Cılgındı, Keñ-Kol,
geniş Talas Buzumbek Han bunu deyip,
Bizim yaşadığımız yer değil,
Bu kaplan hunhar er Manas
Bizim yarattığımız er değil;
Bunun âlemi yaran ünü var,
Avuç kadar biz değiliz; Manas'ın
Ta Beecin'e değen kavgası var. Bu dediğin gerçekse,
Kadınını alıp toy edip,
Bu kalabalık kara Cediger
Kırılmaya mı yatıyor?
Engebeli Keñ-Kol, geniş Talas
Lafı edilmeden aşılır bel miymiş,
Ayköl bozkurt Manas'a
İnsan dokunur er miymiş?
Bagış'ın oğlu Kıyaz'ın
Bu ettiği yolunda değil;
Argın ile Kırgız'a
İnsanların dokunacağı el değil.
Kudurmuştur er Kıyaz,
Bu ettiği yolunda değil;
Toy veririm diye er Kıyaz
Çukura düşüp gitmesin,
Geri dönmez güzelim can
Ele düşüp gitmesin.
Toyu tarumar olmasın,
Dolu Kıtay bunu duyup,

Topluluğunu bozup boğazlamasın,
Obasına afet salmasın,
Açıktan eli kırmasın.
Manas'ın oğlu hunharın

Katının alsa özü alsın.
Kan kaarına çuu tüşüp,
Cediger öñdüü el kalsın.
Toy topot çır bolup,
Colgo tüşüp cürbösün.
Erteñinde cediger
Er Kıyazdan ayrılıp,
Kolgo tüşüp cürbösün.
Buzulgan-Çambıl cerdegen
Kuculdagan kandarga
Kursagında kepti aytıp,
Toyuna karşı turdu ele.
Çogulgan eldin içinde
Kire turgan epti aytıp.
Toyu topot bolsun dep,
Kızıtalak Kıyazdın
Acalı azır cetsin dep,
Mal menen başı çabılıp,
Oşondoy bolup ketsin dep.
Kulagı ugup dalay kan
Cer-cerine kayttı emi.
Cetken cerge tükürüp,
Naalatın artık çaçtı emi.
Bilgen candın baarısı
Cer-cerine tarttı emi.
Karşı çıgıp oyuna,
Kandın kılgan toyuna,
Kelbey kandar tarttı ele,
Naalat kılıp cemelep
Cer-cerine kayttı ele.
Ceti-Özöndö cediger
Adam içse ölüüçü
Uuga kirgen eken dep,

Katının tartıp aldık dep,
Kıyaz er kalıp atakka
Kıcıldagan cediger
Kalgan eken çatakka.
Berizaada beytaalay

Kadınını alırsa kendi alsın,
Han kahrına velvele düşmeden
Cediger gibi el sağ kalsın.
Toy tarumar, kavga olup
Yola düşüp gitmesin;
Yarınında Cediger,
Er Kıyaz'dan ayrılıp,
Ele düşüp gitmesin».
Buzulgan-Çambıl'ı yurt edinen
Homurdanan hanlara
İçindeki sözü söyleyip,
Toyuna karşı durmuştu;
Toplanan elin içinde
Girilecek yolu söyleyip:
Toyu tarumar olsun diye,
Kahrolası Kıyaz'ın
Eceli hemen yetsin diye,
Malı ile başı vurulup
Öylece olup gitsin diye.
Kulağı duyan nice han
Yer yerine döndü şimdi,
Vardığı yere tükürüp
Lanetini bolca saçtı şimdi;
Bilen canın tümü
Yer yerine çekildi şimdi.
Muradına karşı çıkıp,
Hanın ettiği toyuna
Gelmeden hanlar çekilmişti,
Lanet edip paylayıp
Yer yerine dönmüştü.
Ceti-Özön'de Cediger,
İnsan içse öldüren
Zehre girmiş meğer diye,

Kadınını çekip aldık diye,
Er Kıyaz üne kavuşup,
Kaynaşan Cediger
Kavgaya kalmış meğer.
Peri kızı bahtı kara,

Akundun kızı Çüröktür,
Çürök emes kara saat
Kara balee dümöktür.
Örttöngürdün özüdür,
Müşküldün kara közüdür.
Çılgıy balee Ayçürök
Buzuktun kara közüdür.
Olcolonup toy bolgon
Çüröktün köönü cogolboyt.
Çüröktün közü cogolboy,
Cediger işi oñolboyt.
Berizaada şurkuya
Belgilüü Çürök cogolboyt.
Artık kılsañ Ayçürök
Atboroyun sıdıraar,
Ay-aalamdın baarısın
Uçup cürüp kıdıraar.
Uçup çıksa kuu çıgaar
Cedigerde çuu çıgaar,
Akılga kirse Ayçürök
Ayçüröktön kır çıgaar.
Aman bolso toktoy tur
Er Kıyazdan çır çıgaar,
Olco katın Çüröktür,
Çürök emes dümöktür,
Çürök, Kıyaz tirüüdür,
Kaarlansañ Ayçürök
Al cedigerdin cinidir,
Celigip ketse okustan,
Celbildese kokustan,
Cedigerdin cinidir».
Cetken el çuulap, munu aytıp,
Arbınıraak korogon.
Cer-cerine kayttı ele,
Kaytıp ketti kalıñ kan,

Kaygılandı dalay can.
Biröön biröö aydap artınan,
Ayda, cañcal çıgaar dep,

Akun'un kızı Çürök'tür;
Çürök değil, kara saat,
Kara bela fitnedir;
Yanasının ta kendisidir,
Derdin kara gözüdür;
Halis bela Ayçürök,
Fesadın kara gözüdür.
Ganimet olup toyu yapılan
Çürök'ün gönlü yitmez,
Çürök'ün gözü yitmeden
Cediger'in işi onmaz.
Peri kızı o cadı,
Belli Çürök yitip gitmez;
Fazla edersen Ayçürök
Ortalığı kasıp kavurur,
Ay-âlemin tümünü
Uçup uçup dolaşır;
Uçup çıksa kuğu çıkar,
Cediger'de velvele çıkar;
Aklı başına gelse Ayçürök,
Ayçürök'ten kavga çıkar;
Sağ olursa bekle gör,
Er Kıyaz'dan çır çıkar.
Ganimet kadın Çürök'tür,
Çürök değil, fitnedir;
Çürök de Kıyaz da diridir,
Kahırlanırsan Ayçürök
O, Cediger'in cinidir;
Ansızın coşup giderse,
Kazara kanatlanıp savrulsa,
Cediger'in cinidir».
Yetişen el çığrışıp bunu deyip, Daha da çoğu telef oldu.
Yer yerine dönmüştü,
Dönüp gitti kalabalık hanlar,

Kaygılandı nice can:
Biri birini ardından sürüp,
Hadi, kavga çıkar diye,

	Ayçüröktün dartınan,	*Ayçürök'ün derdinden!*
	Kalıñ el çuulap, munu aytıp,	*Kalabalık el çığrışıp bunu deyip,*
	Bilseñ mınday şumdu aytıp.	*Bilirsen böyle şûm sözü deyip...*
	Munu mınday taştaylı,	*Bunu böylece bırakalım,*
	Ceti-Özöndö kalıñ el	*Ceti-Özön'de kalabalık el –*
	Elden kabar baştaylı.	*Elden haber başlatalım,*
	El içinen er Kıyaz	*El içinden er Kıyaz –*
	Şerden kabar baştaylı.	*Aslandan haber başlatalım.*
213210	Kıyazdan buyruk keldi dep,	*Kıyaz'dan buyruk geldi diye,*
	Kıcıldagan cediger	*Kaynaşan Cediger,*
	Kalk cıyılıp, el tolup,	*Halk yığılıp, el dolup –*
	Kadır Alda kuduret	*Kadir Allah, kudret,*
	Kaalasa mınça can bolup.	*Dilerse bunca can olup –*
	Emgektegen çaldarı,	*Emekleyen kocaları,*
	Tomolongon baldarı,	*Yuvarlanan çocukları,*
	Tolup baarı keliptir.	*Dolup hepsi gelmiş;*
	Asman cargan kalıñ toy	*Göğü yaran koca toyu*
	Cedigor curt körüptür,	*Cediger yurdu görmüş.*
213220	Badışaluu ordogo,	*Padişahlı otağa,*
	Kan caratkan koroogo,	*Hanın yaptırdığı avluya,*
	Curttan kalıp dalayga,	*Yurttan arta nicesi,*
	Ayçüröktün sarayga,	*Ayçürök'ün sarayına,*
	Arınagan doluga,	*Özenilmiş o deliye:*
	Cakut menen kööhar taş	*Yakut ile gevher taşı*
	Aralata cardırgan,	*Ara ara işletilmiş,*
	At başınday kööhardan	*At başı kadar gevheri*
	Tündügünün közünö	*Tündüğünün gözüne*
	Azemdetip saldırgan.	*Süsleyerek koydurmuş,*
213230	Altından çege urdurup,	*Altından çivi çaktırıp,*
	Arıptatıp altındap,	*Harf harf işletip altınlayıp,*
	Keregege orogon,	*Keregeye sarılmış;*
	Bul ordonu casasa,	*Bu otağı yaparken*
	Kankor kandın kazına	*Hunhar hanın hazinesi...*
	Ayçürök beybak ordosu	*Ayçürök biçarenin otağı,*
	Kökcal aman barında	*Bozkurt sağ iken*
	Kışındasın büktürgön,	*Kışın katlatıp kaldırtırmış,*
	Caydın künü bolgondo	*Yaz günü geldiğinde*
	Kökala maydan ırañga	*Gök ala çayır yeşiline*

Seyildikke tiktirgen.
Cakut taştan cardırgan
Bosogosun borumdap,
Baykaganda cön ele
Adamdın köönün kandırgan.
Bu kara saat karandın
Cabık başı baymaluu,
Tegi kızık karandın
Tegeregi saymaluu.
Keregenin közünö
Kümüş çırmap sındatkan,
Uuk uştugu uşunday
Azemdetip karandı
Altın menen çırmatkan.
Keregenin köz-közü
Çegesi sonun kumganday,
Kalk, kan çogulup, baarısı
Azemge karap turganday
Ceti-Özöndö cediger
Sakalduusu, karısı,
Uzun kulak tabışı,
Köp caşagan çoñ kulu,
Köp küldürgön kuudulu,
Uzun kulak sarısı,
Cedigerdin baarısı,
Akılga dıykan ereni,
Ayla tapkıç bereni,
Al ordonun içinde,
Kalıñ el karap tañ kalıp,
Karı-caş karap cardanıp.
Ötkön düynö, kımbat iş
Tıñdaganı dagı bar.
Oyron katın Çüröktü
Opsuz katın eken dep,
Sındaganı dagı bar.
Ayçürök körüp kubanıp,
Cırgaganı dagı bar.
Et tuurabay, öz kolun

Seyir için diktirtirmiş.
Yakut taştan kakma yaptırıp
Eşiğini biçimlendirmiş,
Bakıldığında düpedüz
İnsanın gönlünü doyururmuş.
Bu kara saat otağın
Örtü başı sırma bağlı,
Aslı ilginç otağın
Çepeçevresi nakışlı;
Keregenin gözüne
Gümüş sarıp biçim verdirmiş,
Uğların tutamağını da öyle,
Süsleyip otağı
Altın ile sardırmış;
Keregenin göz gözü,
Çivisi güzel ibrik gibi;
Halk, han toplanıp hepsi
Süse bakıp durur sanki.
Ceti-Özön'de Cediger'in
Sakallısı, yaşlısı,
Uzun kulak habercisi,
Çok yaşamış koca kulu,
Çok güldürmüş soytarısı,
Uzun kulak sarısı,
Cediger'in hepsi,
Akılda derya ereni,
Çare bulucu yiğidi
O otağın içinde;
Kalabalık el bakıp şaşırıp,
Yaşlı genç bakıp üşüşüp,
Geçmiş dünyayı, değerli işi
Dinleyeni dahi var;
Yaman kadın Çürök'ü,
Ölçüsüz kadınmış diye,
Yerenleri dahi var;
Ayçürök'ü görüp sevinip,
Keyfe dalanı dahi var;
Et doğramayıp öz elini,

	Ayçürökkö tañ kalıp,	*Ayçürök'e şaşakalıp,*
	Tuuraganı dagı bar,	*Doğrayanı dahi var;*
213280	Koldon kara kan ketip,	*Elden kara kan gidip*
	Kuuraganı dagı bar,	*Kuruyup kalanı dahi var.*
	Ayçüröktü körgöndö	*Ayçürök'ü gördüğünde*
	Can kubanıp süyünüp,	*Canı coşup sevinip,*
	Kolun kesken balbandar	*Elini kesen pehlivanlar,*
	Ceñinen kan kuyulup,	*Yeninden kan dökülüp,*
	Közü kaynap caynaşıp,	*Gözleri kaynayıp parlaşıp,*
	Başka katın eken dep,	*Başka bir kadınmış diye*
	Barmaktarın çaynaşıp,	*Parmaklarını ısırışıp:*
	Suulululukka, sumbatka	*Güzellikte, endamda*
213290	Bargan katın eken dep,	*Öne geçmiş kadın bu diye,*
	El içine bir müşkül	*El içine bir dert*
	Salgan katın eken dep,	*Salan kadınmış diye,*
	Ayday beti caynagan	*Ay gibi yüzü ışıyan*
	Çürök katın eken dep.	*Çürök kadınmış diye,*
	Ay-aalamga çır salgan	*Ay-âleme kavga salan*
	Bir dümök katın eken dep.	*Bir fitne kadınmış diye.*
	Öñ cediger cardanıp,	*Bütün Cediger üşüşüp,*
	Kelişimdüü beybaktın	*Endamlı biçarenin*
	Kelbetine tañ kalıp,	*Görküne şaşakalıp,*
213300	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger*
	Karap turdu zirildep,	*Bakıp durdu titreşip,*
	Katın uşul eken dep,	*Kadın buymuş diye*
	Tañ kalışıp birindep.	*Birer birer şaşırışıp.*
	Kayratı bar er cigit,	*Gayretli er yiğidin*
	Tiktep közü oyulup,	*Baka baka gözü oyulup,*
	Müdürülüp cıgılıp,	*Tökezleyip yıkılıp,*
	Kee bir candar soyulup.	*Kimi canlar serilip;*
	Katar karap cardanıp,	*Sıra sıra bakıp üşüşüp,*
	Iderlüü cigit, uguttuu uul	*Dinç yiğit, özlü oğul*
213310	Ceñekeñe suktanıp,	*Yengene imrenip –*
	Kapıray, can caraldı ar kanday.	*Şaşılası, can yaratılmış her türlü –*
	Canagı beybak doluga	*Demin dediğim biçare deliye*
	Körgön adam tañ kaldı ay.	*Gören insan şaşakaldı ah!*
	Kara sakal erendin,	*Kara sakallı erenin,*
	Karap turgan kee eldin	*Bakıp duran kimi elin*

Sakaldarı suyulup,
Meltiregen beybagıñ,
Menin carım bolso dep,
Eñ çıçkıluu cigittin
Şilekeyi kuyulup.
Çüröktü körüp tañ kalıp:
«Caratılgan adamdan
Kadırdın carık tünü eken,
Meltiregen beytaalay
Berizaada küñ eken.
Beli kınday, beti ayday,
Belgilüü eken dünüyö ay!
Alma moyun, arkar töş
Adamdan aşkan calcal köz.
Keleñker çaçpak, keñ sooru emes cediger
Kelişimdüü calcal köz.
Kırmızı beşmant, ayça bel
Kılaktagan suluunun
Curttan kalgan şumu eken,
Kalıñ el kırgın bolgonu
Kalp emestir, çın eken,
Belgilüü suluu özü eken,
Mendeden çıkpas mınday can
Tüyrügüröök ceri bar.
Berizaattın közü eken.
Munun karasa beti carkıldap, Kaysı cerinde kemi bar?
Kubulup öñü bölüngön,
Içip-cese tamagı
Alkımınan körüngön,
Küdörüdöy bılk etken,
Kündöy beti cılt etip,
Akırın süylöp balkıldap,
Altın topçu, kırk açkıç
Anan kalsa kolunun
Könçögündö şalkıldap,
Bolcop körsö baybaktın
Boy kelbeti çüröktöy.

Sakalları seyrelip,
Süzgün duran biçaren
Benim yârim olsa diye,
En iştahlı yiğidin
Salyası akıp döküldü.
Çürök'ü görüp şaşakalıp:
«Yaratılmış insandan
Kadir'in aydınlık gecesiymiş,
Süzgün duran bahtı kara,
Peri kızı cariyeymiş!
Beli kın gibi, yüzü ay gibi,
Besbelliymiş, ah dünya!
Elma boyunlu, arkar göğüslü,
İnsandan aşkın süzgün göz;
İpekli saç bağı, geniş sağrı, Kıyaz değil, Cediger
Endamlı, süzgün göz;
Kırmızı beşmet, hilal bel,
Salınan güzelin
Yurttan kalma şûmuymuş;
Kalabalık elin kırgına uğradığı
Yalan değildir, gerçekmiş;
Belli güzel kendisiymiş,
Kuldan çıkmaz böylesi can, Biraz sivrice yeri var.
Peri soyunun gözüymüş.
Baksan yüzü ışıl ışıl, Neresinde eksiği var?

Rengi değişip başkalaşan,
İçip yese lokması
Boğazından görünen,
Güderi gibi kıpırdayan,
Gün gibi yüzü parıldayıp,
Usulca söyleyip tatlı tatlı;
Altın düğme, kırk anahtar,
Üstelik elinin
Yeninin ucunda şıngırdayıp;
Kestirip baksan biçarenin
Boyu endamı hûri gibi,

Arkada örgön kara çaç
Tañdaylaşıp bilektey.

Arkada örülü kara saç
Yarışırcasına bilek gibi.

Meltiregen Çüröktün
Çürök emes, bul katın
Curt dürbötkön dümöktün
Külümsüröp tastayıp,
Küröktöy tişi kaşkayıp.
Oymok ooz, boto köz
Kırmızı köynök, ayça bel
Ata, kılaktagan beytaalay,
Karasa kaada bölünüp,
Ar kılıgı Çüröktün
Ay tiygendey körünüp.
Balkıldagan ak mañday
Başka közdü kandırıp,
Buruluşu keç bolup,
Bul Çüröktü körsöm dep,
Eki közü tört bolup,
Epsiz katın Çüröktün
Curt oozunda dümöktün
Oymok ooz, boto köz
Bal-şekerdey kebi bar.
Erdinin üstü cagında
Biler-bilbes budodo
Tügönsün ceñeñ azaptın
Uzun çaçtın ıktuusu,
Berizaada beytaalay
Urgaaçının mıktuusu.
Kelbetin kör Çüröktün –
Keñ köynöktün tazası,
Uşunday eken suluusubu
Urgaaçının paşaası.
Oşo künü er Kıyaz
El dürbötüp, toy kılıp,
Adam tappas oy kılıp,
Çüröktü Kıyaz aldı dep,
Köz körgöndön er Kıyaz
Kökcal bolup kaldı dep,

Süzgün duran Çürök'ün –
Çürök değil, bu kadın,
Yurdu ayağa kaldıran fitnenin –
Gülümseyip gerinip,
Kürek gibi dişi ağarıp;
Yüksük ağız, ceylan göz,
Kırmızı gömlek, hilal bel,
Ah, salınan bahtı kara!
Baksan edası başkalaşıp,
Çürök'ün her edası
Ay vurmuş gibi görünüp;
Işıl ışıl ak alnı
Bakan gözü doyurup,
Salınışı ağır olup;
Bu Çürök'ü göreyim diye
İki gözü dört olup...
Ölçüsüz kadın Çürök'ün,
Yurdun dilindeki fitnenin,
Yüksük ağız, ceylan göz,
Bal şeker gibi sözü var;
Dudağının üst yanında,
Belli belirsiz ayva tüyünde...
Tükensin yengen, azabın!
Uzun saçın yaraşanı,
Peri kızı bahtı kara,
Dişilerin en yamanı;
Endamını gör Çürök'ün –
Geniş gömleğin en arısı,
Böyleymiş meğer güzeli,
Dişilerin padişahı».
O gün er Kıyaz
Eli ayaklandırıp toy edip,
İnsanın bulamayacağı düşü kurup,
Çürök'ü Kıyaz aldı diye,
Göz görenden er Kıyaz
Bozkurt olup kaldı diye,

Kalk çurkurap, toy kılıp, Zarıp kılıp çaçsam dep,
Kalayık mintip turganda
Bagıştın uulu er Kıyaz,
Kalk başkarıp, curt kütkön Asker kaynap topurap.
Kan emespi bul Kıyaz.
Artık uluk can bolup,
Ceti-Özöndö cediger
Cetkileñ Kıyaz kan bolup, Ayday katın Çüröktü
Kıyazdın cayı uşunday.
Kök küldüü toy camınıp,
Körsöñ Kıyaz uşunday.
Kök colborstoy çamınıp,
Cay-caragın caylanıp,
Er Kıyaz cayı uşunday,
Kınsız kılıç baylanıp,
Kayra caaçu buluttay,
Kaarı betina aylanıp.
Bilegi coon, taş cürök
Kıyazdın cayın surasañ
Bil müçölüü badirek.
Kirpigi calın, közü çok, Surasa berbes tulparga
Kişiden mınday adam cok, Suuk ukuruk saldım deyt,
Aldıñkı eerdi kaldayıp,
Kalayçının kabınday,
Tiptik çıkkan murutu
Çoñ kamçının sabınday.
Köz üstündö kara kaş,
Kömkörülüü muştumday,
Bu kömülgön Kıyazdın
Körsöñ türü uşunday.
Arbaygandan darbayıp,
Açuusu bar butkulday.
Kaardansa bu Kıyaz

Halk çığrışıp toy edip, Cömertçe saçayım diye,
Ahali böyle dururken,
Bagış'ın oğlu er Kıyaz –
Halk yönetip yurt gütmüş Asker kaynayıp kaynaşıp.
Han değil mi bu Kıyaz –
Üstün ulu can olup,
Ceti-Özön'de Cediger,
Yetkin Kıyaz han olup... Ay yüzlü kadın Çürök'ü
Kıyaz'ın hâli işte böyle:
Gök nakışlı toya bürünüp –
Görsen Kıyaz işte böyle –
Gök kaplan gibi atılıp,
Pusatını kuşanıp –
Er Kıyaz'ın hâli işte böyle –
Kınsız kılıç bağlanıp,
Yeniden yağacak bulut gibi
Kahrı yüzüne vurup;
Bileği kalın, taş yürekli –
Kıyaz'ın hâlini sorarsan –
Fil yapılı edepsiz;
Kirpiği yalım, gözü kor – İstense verilmez tulpara
Kişiden böylesi insan yok – Soğuk kement saldım der –
Alt dudağı sarkıp
Kalaycının kesesi gibi,
Dimdik çıkmış bıyığı
Koca kamçının sapı gibi,
Göz üstünde kara kaş
Kapaklanmış yumruk gibi;
Bu gömülesi Kıyaz'ın
Görsen sureti işte böyle:
Kabardıkça kabarıp,
Öfkesi var kasırga gibi,
Kahırlansa bu Kıyaz

Karmaşkandı cutkunday.
Mına oşondo er Kıyaz
Ceti-Özöndün oyunda,
Tartıp alıp Çüröktü
Alıp catkan toyunda.
Tört tülüktüü kayran mal Atam
Bagıştan kalgan kazına

Tutuşanı yutarcasına.
İşte o zaman er Kıyaz,
Ceti-Özön'ün ovasında,
Çekip alıp Çürök'ü,
Almakta olduğu toyunda;
Dört tülük güzelim mal, Atam Bagış'tan
kalan hazine

Al Kıyazdın oyunda.
Asmanga uçup topurak,
Bagıştın uulu er Kıyaz,
Ayabagan dümöktü
Salıp kelgen eken dep,
Olco kılıp Talastan
Akundun kızı Çüröktü
Alıp kelgen eken dep.
Altın menen kümüşün
Artıp algan eken dep.
Ayday katın Çüröktü
Ayılın çaap talkalap,
Tartıp algan eken dep.
Murun Talas, çoñ Keñ-Kol
Cerin alıp keldim dep,
Ölgön-öçkön cediger
Kegin alıp keldim dep
Oyloso tiybes Çüröktü
Olcogo koştop aldım deyt.
Bügün törttülük çaçaar oyumda,
Kelin Çürök toyunda,
Curtum, keldiñ canımdı ayabaym.
Ceti-Özöndö cediger
Kanı mında turasıñ.
Bu can caralgan kalıñ curt
Baarıñ mında turasıñ.
Kan Kıyazdın oyu dep,
Ayçüröktün toyu dep,
Aygay arbın çuu bolsun,
Asman cargan duu bolsun,
Cerden topo çubalsın,

O Kıyaz'ın aklında:
Göğe uçup topraklar –
Bagış'ın oğlu er Kıyaz,
Amansız fitneyi
Salıp gelmiş meğer diye,
Talas'tan ganimet edip
Akun'un kızı Çürök'ü
Alıp gelmiş meğer diye,
Altını ile gümüşünü
Yükleyip almış meğer diye,
Ay yüzlü kadın Çürök'ü,
Obasını vurup parçalayıp,
Çekip almış meğer diye –
«Önce Talas'ı, koca Keñ-Kol'u,
Yerini alıp geldim diye,
Ölen yiten Cediger'in
Öcünü alıp geldim diye,
Düşünse el değmez Çürök'ü
Ganimete katıp aldım» der;
«Bugün dört tülüğü saçmak niyetimde,
Gelin Çürök'ün toyunda;
Yurdum, geldin, canımı esirgemem!
Ceti-Özön'de Cediger,
Hanınla burada dursun,
Bu can yaratılmış kalabalık yurt,
Hepiniz burada dursunuz.
Han Kıyaz'ın muradı diye,
Ayçürök'ün toyu diye,
Haykırış bol, velvele olsun,
Göğü yaran gümbürtü olsun,
Yerden toz sürüklensin,

Cetkileñ bu curt kubansın.	*Yetkin bu yurt sevinsin!»*
Tümöndöp maldı çaçayın,	
Munun baltalap oozun açayın.	*Bunun ağzını baltayla açayım.*
Curtua, kara maldı kırayın,	*Ey yurdum, kara malı kırayım,*
Beren katın Çüröktün	*Yiğit kadın Çürök'ün*
Uşu bügün toyun kılayın.	*İşte bugün düğününü yapayım.*
Çar tarap maldı cıygıla,	*Dört bir yandan malları toplayın,*
Çabılsın koldon dünüyöm.	*Elimden saçılsın dünyalığım.*
Bügün meni Çürökkö nike kıygıla,	*Bugün beni Çürök'le nikâhlayın, Halkı*
Kalk başkargan kayrandın	*yöneten yiğidin*
Bügün bir tabaktan et ceşem,	*Bugün bir tabaktan et yesem,*
Bir töşöktö betteşem.	*Bir döşekte yüz yüze gelsem.*
Bügün takır çaçam malımdı	*Bugün büsbütün saçarım malımı*
Berizaada beybakka	*Peri kızı biçareye*
Bügün çaçamın caman alımdı.	*Bugün saçarım varımı yoğumu.*
Keñ talaanın oyunda,	*Geniş bozkırın koyağında,*
Bu beybaktın toyuna,	*Bu biçarenin düğününe,*
Bügün curtum, munu bil.	*Bugün, yurdum, bunu bil.*
Miñ karaça bee sayam,	*Bin yağız kısrak koyarım,*
Miñ kara kaşka töö sayam,	*Bin kara sakar deve koyarım,*
Bügün bakandarı mayışsın,	*Bugün sırıkları eğilsin,*
Bügün baatır erler sayışsın!	*Bugün bahadır erler mızraklaşsın!*
Bakan sınıp, boo tüşsün,	*Sırık kırılıp, bağ düşsün,*
Belgilüü Çürök toyuna	*Namlı Çürök'ün düğününde*
Erender kulap boo tüşsün.	*Yiğitler yıkılıp yere düşsün.*
Al balbandan çıñ kiyin,	*O pehlivanlar sıkıca giyinsin,*
Sarı cargak şım kiygen,	*Sarı meşin pantolon giyenler,*
Bagalekten alışsın,	*Paçadan tutuşsunlar,*
Cöö küröştö salışsın,	*Yaya güreşte kapışsınlar,*
Cıkkanı bayıp kalışsın.	*Yıkan zengin olup kalsın.*
Olcogo kelgen katın dep,	*Ganimet olarak gelen kadın diye,*
Kep içinde kalbasın.	*Dedikodu içinde kalmasın.*
Talanıp kelgen katın dep,	*Yağmalanıp gelen kadın diye,*
Kek içinde kalbasın	*Kin içinde kalmasın*
Kız alganday boldu dep,	*Kız alır gibi oldu diye,*
Kılım curt munu oylosun,	*Bütün yurt bunu düşünsün,*
Anday sanaa bolbosun.	*Öyle bir kaygı olmasın.*
Kabılan eken kan Kıyaz	*Kaplanmış Han Kıyaz,*

Oyu uşunday boldu dep,
Ayçüröktü alganda
Toyu uşunday boldu dep,
Tolup catkan candarga,

Düşüncesi böyleymiş diye,
Ayçürök'ü aldığında
Düğünü böyle oldu diye,
Dolup taşan canlara,

Köpölök kuugan baldarga,
Köp cötkürgön çaldarga,
Aşka kelbes alcıgan
Üydö kalgan çaldarga,
Er Kıyazdın kaalagan
Oyuu mınday boldu dep,
Toyu mınday boldu dep,
Artık kepten salgıla,
Kaalaganım algıla,
Katuu oyun, çoñ küröş
Kaaladım curtum, salgıla!»
Dep, oşentip, er Kıyaz
Ötkön iştin cayınan,
Ayçüröktün ayınan,
Kalktı kamap artınan,
Ayçüröktün dartınan,
Kalıñ kara cediger
Kandan cardık keldi dep,
Bakandarı mayışıp,
Baatır erler sayışıp,
Bakan sınıp too bolup,
Tüzdöp karmap bakanın
Uzun sunup ötüşüp,
Maktanışıp kalışıp,
Bılçıldaşıp sayışıp,
Betteşkende bakandar,
Belden kıyrap bırkırap,
Bek Kıyaz kılgan uluu toy
Kalıñ kara cediger
Kalk kubanıp, çurkurap.
Balban kulap öböktöp,
Attan tüşüp kalışıp,
Cıgılganı, cıkkanı
Cılas kılıp bir-birin

Kelebek kovalayan çocuklara,
Çok öksüren ihtiyarlara,
Aşa gelemeyen, bunamış,
Evde kalan ihtiyarlara,
Er Kıyaz'ın dilediği
Muradı böyle oldu diye,
Düğünü böyle oldu diye,
Üstün sözlerden söyleyin,
Dilediğimi alın,
Sert oyun, büyük güreş
Diledim yurdum, başlayın!»
Deyip, böylece, er Kıyaz
Geçmiş işin aslından,
Ayçürök'ün yüzünden,
Halkı ardından kuşatıp,
Ayçürök'ün derdinden,
Kalabalık kara Cediger
Handan ferman geldi diye,
Sırıkları eğilip,
Bahadır erler mızraklaşıp,
Sırık kırılıp dağ gibi yığılıp,
Sırığını dümdüz tutup
Uzun uzatıp geçişip,
Övünüşüp durup,
Çatırdayıp dürtüşüp,
Karşılaşınca sırıklar,
Belinden kırılıp parçalanıp,
Bey Kıyaz'ın yaptığı ulu düğünde
Kalabalık kara Cediger
Halkı sevinip, çığrışıp.
Pehlivan yıkılıp kapaklanıp,
Attan düşüp kalıp,
Yıkılanı da, yıkanı da
Birbirini perişan edip

Takır talap alışıp.	*Büsbütün yağmalayıp.*
Bagelekten alışıp,	*Paçadan tutuşup,*
Baatır, balban küröşüp,	*Bahadır, pehlivan güreşip,*
Bayagı küçün salışıp.	*Var güçlerini ortaya koyup.*
Kök bukaday süzüşüp,	*Gök boğa gibi tosuşup,*
Kök börüdöy boluşup,	*Bozkurt gibi olup,*
Açılgan cerin karmaşıp,	*Açık yerinden yakalaşıp,*
Açılganın balbandar	*Açılanı pehlivanlar*
Aç buuraday çaynaşıp,	*Aç buğra gibi çiğneyip,*
Ceti-Özöndün boyu dep,	*Ceti-Özön boyu diye,*
El çurkurap duu turup,	*Halk çığrışıp gürleyip,*
Cıgılgan kuru kalışıp,	*Yıkılan eli boş kalıp,*
Cıkkanı möröy alışıp,	*Yıkan ödülü alıp,*
Kalıñ boldu tamaşa.	*Koyulaştı eğlence.*
Asmanga uçtu topurak	*Göğe uçtu toprak,*
Kalıñ el çubap çurkurap,	*Kalabalık halk dizilip çığrışıp,*
Aygır dese, töö minip,	*Aygır dense, deve binip,*
Emi kızık kıluuga,	*Şimdi şenlik yapmaya,*
Çürökkö ike kıyuuga,	*Çürök'e nikâh kıymaya,*
Kurun selde çalıngan	*Kuşağını sarık diye dolayan,*
Kuduret dep calıngan,	*Kudret deyip yalvaran,*
Ak seldeçen kocosu,	*Ak sarıklı hocasını,*
Ala çapan moldosu,	*Ala kaftanlı mollasını,*
Kocosun koyboy cıydı ele.	*Hocaları eksiksiz topladı.*
Işkıbozu sonunu,	*Meraklısı, en seçkini,*
Küügüm kirip, kün cata,	*Alacakaranlık çöküp, gün yatarken,*
Köz baylanıp el kata,	*Göz bağlanıp halk uyurken,*
Bıcırap cıldız tolgondo	*Yıldızlar kaynaşıp dolduğunda,*
Can-canıbar makuluk	*Cümle canlı, cümle mahluk*
Catar maalı bolgondo	*Yatma vaktine erdiğinde,*
Çapma ike kıydırıp,	*Çabucak nikâh kıydırıp,*
Çüröktü Kıyaz aldı emi.	*Çürök'ü Kıyaz aldı işte.*
Möñküsö üzüp çıga algıs,	*Çırpınsa da koparıp çıkamayacağı,*
Alban türlüü candarı,	*Türlü türlü canları,*
Torgo tüştü Ayçürök.	*Tuzağa düştü Ayçürök.*
Uktasa oygo tüşküsüz	*Uyusa düşe girmeyecek biçimde*
Kolgo tüştü Ayçürök.	*Ele düştü Ayçürök.*
Adam tapkıs oy kılıp,	*İnsanın bulamayacağı düşünce kurup,*

Cedigerdin er Kıyaz
Cetkileñ curtka toy kılıp, Er ekeni bilinip,
Er Kıyazdın oyu dep,
Ayçürök alçu toyu dep,
Toygo tokson bee soyup,
Arbın düynö, karan mal
Dünüyönü teñ koyup,
213580 Erendin baarın bet kılıp,
Ölömün dep sanabay,

Cediger'in er Kıyaz'ı
Yetkin yurda düğün yapıp, Er olduğu bilinip,
Er Kıyaz'ın muradı diye,
Ayçürök'ü alacağı düğün diye,
Düğünde doksan kısrak kesip,
Bol servet, sürüyle kara mal,
Dünyalığı ortaya döküp,
Yiğitlerin hepsini karşı karşıya getirip,
Ölürüm diye düşünmeden,

Ala-Toodoy et kılıp,
Ala-Köldöy çık kılıp,
Soyulgan toyun lık kılıp,
Duuga kirip alıptır.
Adam bilbes çoñ kızık
Çuuga kirip alıptır,
Ayıkpagan bir ülkön
Duuga kirip alıptır,
213590 Basılbagan bir kızık
Çuuga kirip alıptır,
Toygo kelgen kalayık
Arı cok adam cöö cürüp,
Zayıptın baarı samsaalap,
Karıyalar, caştarı,
Kalbay keldi mastarı.
Uzun kulak sarısı,
Uyaluu curttun baarısı,
Kep bilbööçü momunu,
213600 Selde orongon kocosu,
Kat taanıgan moldosu,
Ayzakerden balbanı,
Çüröktü Kıyaz alar dep,
Kalbay kelip kalganı.
Kelgen eken bu toygo
Kımız içip kızışıp,
Sööktörü sızışıp,
Arak içip alkınıp,
Açka kuştay talpınıp,

Ala-Too gibi et yığıp,
Ala-Köl gibi çorba yapıp,
Kesilenle düğünü tıka basa doldurup,
Şamataya girmiş.
İnsanın bilmediği büyük şenlikle
Gürültüye girmiş,
Dinmeyen bir ulu
Şamataya girmiş,
Yatışmayan bir şenlikle
Gürültüye dalmış,
Düğüne gelen ahali:
Arı olmayan adam yaya yürüyüp,
Kadınların hepsi salkım saçak,
İhtiyarlar ve gençleri,
Sarhoşları bile geri kalmadan geldi.
Kulağı delik dedikoducusu,
Ocaklı yurdun hepsi,
Söz bilmez saf olanı,
Sarık saran hocası,
Yazı tanıyan mollası,
Mızrakçılardan pehlivanı,
Çürök'ü Kıyaz alacak diye,
Geri kalmadan çıkageldi.
Gelmişler bu düğüne,
Kımız içip kızışıp,
Kemikleri sızlayıp,
Rakı içip coşup,
Aç kuş gibi çırpınıp,

Bagıştın uulu Kıyazdın
Toyuna köp can süyünüp,
Ülkön oyun, tamaşa,
Uşunday işti karasa.
Kayran Kıyaz kanetsin,
Öydö-tömön karabay,

Kıdırata karabay,
Kıl emesin ayabay,
Adam tapkıs oy kılıp,
Arbın düynö, tümön mal
Zarıp kılıp toy kılıp.
Cerge-Taldın oyu dep,
Ceti-Suunun boyu dep,
Katuu külkü salıptır,
Ceti-Özöndö cediger
Kaltırbay cıyıp alıptır,
Berizaada beybakka
Kalk çogulup, lık tolup,
Bet alganı tañ kalıp,
Ceti-Özön eli ık tolup,
Kazına oozun açıptır,
Cıyılgan altın, köp düynö
Ata, meltiregen beybak ay!
Zarıp kılıp çaçıptır.
Oyundu opsuz baştaptır
Sandap atkan köp ookat
Takır keçip taştaptır,
Azuusu tutam at soyup,
Belgilegen bee soyup,
Eki örköçün koykoytup,
Epsiz maldan töö soyup,
Bar düynönü teñ koyup.
Oyron kökcal ölgöndö,
Olcogo kelgen sarayga,
Kandın kara közünö,
Kayran Çürök özünö,
Curt oylogon biyine,
Al biylerin çogultup,

Bagış'ın oğlu Kıyaz'ın
Düğününe nice can sevinip,
Ulu oyun, eğlence,
Böylesi işe bakılırsa.
Zavallı Kıyaz ne yapsın,
Aşağı yukarı bakmadan,

Sırayla göz gezdirmeden,
Kılını bile esirgemeden,
İnsanın bulamayacağı düşünce kurup,
Bol servet, on binlerce mal
Harcayıp düğün yapıp.
Cerge-Tal'ın koyağı diye,
Ceti-Suu'nun boyu diye,
Şiddetli kahkahalar koparmış,
Ceti-Özön'de Cediger'i
Kimseyi bırakmadan toplamış,
Peri kızı biçareye
Halk toplanıp, tıka basa dolup,
Yüzüne bakan şaşakalıp,
Ceti-Özön halkı sıkışıp dolup,
Hazinenin ağzını açmış,
Birikmiş altını, çok serveti
Ah, süzülüp duran biçare ah!
Harcayıp saçmış.
Oyunu ölçüsüz başlatmış,
Yığın yığın nice azıktan
Büsbütün vazgeçip bırakmış,
Azı dişi tutam tutam at kesip,
Seçilmiş kısraklar kesip,
İki hörgücünü dikleştirip,
Sayısız maldan develer kesip,
Bütün serveti ortaya koyup.
Yaman bozkurt öldüğünde,
Ganimet gelinen saraya,
Hanın kara gözü önüne,
Zavallı Çürök'ün kendisine,
Yurdu düşünen beyine,
O beylerini toplayıp,

Kirgizgen eken er Kıyaz
Ayçüröktün üyünö.
Ala çapan kocosun,
Selde orongon moldosun,
Ulukman çeçen karısın,
Ayçüröktün seyilin
Abaylap körüp alsın dep,
Çürök emes bu katın
Cıyıptır curttun baarısın. Curt
büldürgön dümöktün,
Özünö cakın candarın
Ayçüröktün ordogo

Sokmuş er Kıyaz
Ayçürök'ün evine.
Ala kaftanlı hocasını,
Sarık saran mollasını,
Lokman gibi bilge ihtiyarını,
Ayçürök'ün cemalini
Dikkatle görüp alsın diye,
Çürök değil bu kadın,
Toplamış yurdun hepsini. Yurdu
mahveden belanın,
Kendine yakın canları
Ayçürök'ün otağına

Cıydı Kıyaz kandarın.
Kandarına, kanına,
Özünö cakın baarına,
Colbors cürök erine,
Özü menen bir cortçu
Akılga dıykan begine,
Ayçüröktün kılıgın
Sınoo kıldı köbünö.
Sınap kanı carlanıp,
Kalktan kalgan sebebi –
Beli kınday, beti ayday,
Küdörüdöy bılkıldap,
Kündöy beti cıltıldap,
Olutun oñop balkıldap,
Altımış açkıç, kırk topçu
Omuroodo caltıldap.
Körüp turgan cediger
Körgönü candan tüñülüp.
Karan kalgan dümöktü
Karagan adam kaltıldap.
Şıbırasa bu Çürök
Cez komuzdun ünündöy,
Arkasında kara çaç
Totu kuştun cünündöy.
Burulsa beti carkıldap,
Altından kılgan zor söykö

Topladı Kıyaz, hanlarını.
Hanlarına, hanına,
Kendine yakın herkese,
Kaplan yürekli erine,
Kendisiyle birlikte akına çıkan,
Akılda üstat beyine,
Ayçürök'ün edasını
Çoğuna sınatıp gösterdi.
Hanı sınayıp ilan edip,
Halktan gizli kalmasının sebebi –
Beli kın gibi, yüzü ay gibi,
Güderi gibi yumuşacık kıpırdayıp,
Güneş gibi yüzü parıldayıp,
Oturuşunu düzeltip salınıp,
Altmış anahtar, kırk düğme
Göğsünde ışıldayıp.
Görüp duran Cediger'in
Görenleri candan umut kesip.
Kahrolası belaya
Bakan adam titreyip.
Fısıldasa bu Çürök,
Tunç komuzun sesi gibi,
Arkasındaki kara saç
Tavus kuşunun tüyü gibi.
Dönse yüzü parıldayıp,
Altından yapılma büyük küpeler

Omuroodo carkıldap.
Anan kalsa Çüröktün
Cok, Çürök emes, dümöktün,
Kıyalı bölök kapırdın,
Kıltıldagan katıñdın,
213690 Belgilüü katın Çüröktün,
Akundun kızı berinin,
Ay ekeni çın eken,

Göğsünde parıldayıp.
Üstelik Çürök'ün,
Yok, Çürök değil, belanın,
Huyu bambaşka kâfirin,
Salınıp duran kadının,
Namlı kadın Çürök'ün,
Akun'un kızı perinin,
Ay olduğu gerçekmiş,

Azamatka Çüröktün
Cay ekeni çın eken.
El büldürüp, curt kırgan
Bir dümögü katındın
Bar ekeni çın eken.
Kapıray, kara cerge kan tamsa, El
bölünüp kazdaşıp
Kardan appak etin kör.
213700 Kar üstünö kan tamsa,
Kandan kızıl betin kör.
Küdörüdöy tastayıp,
Külüp koyso Ayçürök
Küröktöy tişi kaşkayıp.
Borumun körüp Çüröktün
Kandın baarı duulaşıp.
Et tuuraymın dep eçen can
Koşo kolun tuuraşıp.
Curt çurkurap tañ kalıp,
213710 El kubanıp carlanıp,
Esebi cok beybakka
Cediger curtu tañdanıp.
Sımbatına suktanıp,
Berizaada beytaalay
Belgilüü suluu neme eken.
Kalk buzulup, çır bolduk,
Baatır Koco, er Toltoy
Kırılganı ep eken.
Ötkön iştin cayınan,
213720 Meltiregen beytaalay
Belgilüü Çürök ayınan,

Yiğide Çürök'ün
Sığınak olduğu gerçekmiş.
Halkı mahvedip, yurdu kıran
Bir belasının bu kadının
Var olduğu gerçekmiş.
Hayret, kara yere kan damlasa, Halk
bölünüp saf saf dizilip
Kardan apak tenini gör.
Kar üstüne kan damlasa,
Kandan kızıl yüzünü gör.
Güderi gibi ipeksi gerilip,
Gülüverse Ayçürök,
Kürek gibi dişleri bembeyaz parlayıp.
Çürök'ün endamını görüp
Hanların hepsi coşup.
Et doğrarım derken nice can
Elini de birlikte doğrayıp.
Yurt çığrışıp hayran kalıp,
Halk sevinçle haykırıp,
Eşi benzeri olmayan biçareye
Cediger yurdu şaşakalıp.
Endamına imrenip,
Peri kızı talihsiz,
Belli ki namlı bir güzelmiş.
Halk bozuldu, kavgaya düştük,
Bahadır Koco, er Toltoy,
Kırılmaları yerindeymiş.
Geçmiş işin aslından,
Süzülüp duran talihsiz,
Namlı Çürök yüzünden,

Kökcal Toltoy şer ölüp,
Çınkoco, Tölök teñ ölüp,
Keyip eçen can ölüp.
Bu dümöktün ayınan
Kezikken eçen kan ölüp,
Bu Çüröktün ayınan
Ayza, kılıç alışıp,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Bılçıldaşıp salışıp.
Karap bolup, kalk ölüp,

Bozkurt Toltoy aslan ölüp,
Çınkoco, Tölök birlikte ölüp,
Kederlenip nice can ölüp.
Bu belanın yüzünden
Rast gelen nice han ölüp,
Bu Çürök'ün yüzünden
Mızrak, kılıç kuşanıp,
Tüfek atıp, yay çekip,
Şakır şakır vuruşup.
Bakıp dururken halk ölüp,

Karasañ mınça alp ölüp,
Calgız ölüp, köp ölüp,
Capaanı tartıp, er ölüp,
Curt kırılıp, duu bolup,
Uçmaktuu elge çuu bolup,
Karşılaşıp, bastaşıp,
Öpkö carıp, öt teşip,
Öltürüşüp, baş kesip,
Kıyla curt kırgın boldu ele.
Kuday urgan kep eken,
Kalıñ curt azap körgönü
Ötürügü cok çın eken!
Kadırluu cakşı tün eken,
Ata, meltiregen şurkuyañ
Berizaada kök eken,
Curt çabıltıp, er kırçu
Örttöngürdün özü eken.
Atı suluu Çüröktür,
Çürök emes dümöktür.
Kalık çaykap, el buzgan
Kapır katın bir eken,
Kadır tündün tünü eken,
Örttöngürdün özü eken,
Körgön kişi çok bolgon
Sımbatın körüp doluga
Kaysı can karap toktolgon.
Menin carım bolso dep,
Körgön can küyüp, çok bolgon.

Baksana, bunca alp ölüp,
Tek ölüp, çok ölüp,
Cefayı çekip, er ölüp,
Yurt kırılıp, gürültü kopup,
Cennetlik halka feryat olup,
Karşılaşıp, çatışıp,
Ciğer yarıp, öd deşip,
Öldürüşüp, baş kesip,
Nice yurt kırgına uğramıştı.
Tanrı'nın çarptığı bir sözmüş,
Kalabalık yurdun azap görmesi,
Yalanı yok, gerçekmiş!
Kadirli, güzel bir geceymiş,
Ah, süzülüp duran o işvebaz,
Peri kızı dik başlıymış,
Yurdu talan ettirip, er kırdıran
Yanasıcanın ta kendisiymiş.
Adı güzel Çürök'tür,
Çürök değil, beladır.
Halkı çalkalayıp, eli bozan
Kâfir kadının biriymiş,
Kadir gecesinin gecesiymiş,
Yanasıcanın ta kendisiymiş,
Gören kişi kor olmuş,
Endamını görüp bu delişmenin,
Hangi can bakıp da durabilmiş.
Benim yârim olsa diye,
Gören can yanıp, kor olmuş.

Ata, meltiregen beytaalay
Berizaada özü eken,
Dümöktün kara közü eken,
Çın suluunun biri eken.
Berizaada beytaalay
Atboroyun sıdırgan,
Kubulup alsa bu kançık
Tögöröktün tört burçun
Uçup cürüp kıdırgan.
Totuday kuyruk çaykagan,

Ah, süzülüp duran talihsiz,
Peri kızının ta kendisiymiş,
Belanın kara gözüymüş,
Gerçek güzellerden biriymiş.
Peri kızı talihsiz,
Dört bir yanı sıyırıp geçen,
Dönüşüverse bu kancık,
Yeryüzünün dört bucağını
Uçup dolaşıp gezen.
Tavus gibi kuyruk sallayan,

Tozokku katın Ayçürök
Tolgon cerdin baarısın
Uçup cürüp baykagan.
Közü körgön alıstan,
Köp cerdi körgön daanışman.
Cañcaldın kara közüdür.
Bu keñ köynöktüü zayıptan
El bülünüp curt kırçu
Ceke çıkkan carıştan.
Kız kezinde beybaktı
Altınga bölöp çümböttöp,
Atası Akun baktırgan.
Berizaada eken dep,
Kalktan ozgon çoñ sınçı
Ugar kulak, körör köz
Muñ biler sınçı caktırgan.
Aman bolso, kızıñız
Konoktoso Akundun
Sıylasa aşın cep ketken,
Cer cüzünö bu kızıñ
Bir dümök salar dep ketken, Mendege tier çatagı.
Küküktöy kuyruk çubagan
Küröşön ata çoñ bilgiç
Al kişi körüp sınagan,
Sırtın karap oturup,
Sınga ayabay tolturup,
Küröşön atam şumdu aytkan,

Cehennemlik kadın Ayçürök,
Dolu dolu yerlerin hepsini
Uçup dolaşıp gözetleyen.
Gözü uzaktan gören,
Çok yer görmüş bilgedir. Kavganın kara gözüdür.
Bu geniş elbiseli kadınlardan
Halkı bozup yurt kırası,
Yarışta tek başına öne çıkmış.
Kızlık çağında biçareyi
Altına belep örtüp,
Babası Akun baktırmış.
Peri kızıymış diye,
Halktan üstün büyük sınçı,
İşitir kulak, görür göz,
Dert bilen sınçı beğenmiş.
Sağ olursa, kızınız
Akun konuk edip
Ağırladığında aşını yiyip gitmiş,
Yeryüzüne bu kızın
Bir bela salar deyip gitmiş, Kula dokunur kavgası.
Guguk gibi kuyruk süzen,
Küröşön ata, büyük bilgiç,
O kişi görüp sınamış,
Dışına bakıp otururken,
Değer biçip eksiksiz doldurup,
Küröşön atam o yaman sözü söylemiş,

Kança künü sayraptır.
Akun kanga munu aytkan,
Mediyan çöldün belinen,
Bel-Sööründün ceeginen,
Añ ulap, cer çalıpsız,
Imırkay çakta Çüröktü,
Talaadan taap alıpsız.
Kadır tün tapkan nemedey,
Keleer menen keteerdi,
Kubançı körüp süyünüp,
Köñül tolkun bolupsuz,
Atın Çürök koyupsuz,
Mende baykap körgöndö
Esinen tanıp eçen can
Alganım mınday bolso dep,
Keçee, tüp atası tügöl kan
Akıl ayrañ adaşaar
Kapır menen musulman

Nice günler şakımış.
Akun Han'a bunu söylemiş:
Mediyan çölünün belinden,
Bel-Söörü'nün kıyısından,
İz sürüp, yer taramışsınız,
Kundak çağında Çürök'ü
Bozkırda bulup almışsınız.
Kadir gecesi bulmuş gibi,
Geleceği ile gideceği,
Sevinç duyup şenlenip,
Gönlünüz dalgalanmış,
Adını Çürök koymuşsunuz,
Ben kulunuz bakıp gördüğümde
Nice can kendinden geçip
Aldığım böyle olsa diye,
Hani, kök atası tümden han
Aklı şaşıp yolunu yitirir,
Kâfir ile Müslüman

Kalkı körüp talaşaar.
Çürögüñ suluu çın çıgaar,
Bet aldıñdan çır çıgaar,
Perizattın özüdür,
Örttöngürdün biridir,
Beti örttöngön çok eken,
Mendesinde cok eken.
Degen sözgö könüñüz
Ay-aalamga boy berbes,
Bir arıslan şerge beriñiz.
Kız eken, Çürök atagı
Kılımdı serpet çatagı.
Berizaada atagı,
Aman bolso, bu balañ
Beylegen kişi alam dep,
Çataktaşpay catarbı?
Oşo körgön sınçı ata
Kayran tilin kayraptır,
Akun kandın aldına
Söz baştagan ar kanday

Halkı görüp kapışır.
Çürök'ün güzel olduğu gerçek çıkar,
Önünden kavga eksik olmaz,
Peri kızının ta kendisidir,
Yanasıcaların biridir,
Yüzü kor gibi yakıcıymış,
Kullar içinde eşi yokmuş.
Denen söze uyunuz,
Ay-âleme boyun eğmez
Bir arslan yiğide veriniz.
Kızmış, Çürök adı,
Kavgası bir çağı silkeler.
Peri kızı ünüyle,
Sağ olursa, bu evladın
Gözüne kestiren kişi alırım diye,
Kavgasız yatar mı hiç?
O gören sınçı ata
Değerli dilini bilemiş,
Akun Han'ın önünde
Söz başlatan her türlü,

	Ar bir kebiñ eñ artık,	*Her bir sözün pek üstün,*
	Abaylap körsöñ sınçı atañ	*Dikkatle baksan, sınçı atanın*
	Ar bir kebin karasañ	*Her bir sözüne baksan,*
	Ayza menen sayganday.	*Mızrakla saplamış gibi.*
	Atıñ Akun kan bolsoñ,	*Adın Akun Han ise,*
	Cırgal menen kuuraldı,	*Sevinç ile kahrı,*
213840	Zorduk menen korduktu	*Zorbalık ile horluğu*
	Aşkere bilgen can bolsoñ	*Apaçık bilen bir can isen,*
	Degen sözgö könüñüz,	*Denen söze uyunuz,*
	Eesin taap beriñiz.	*Sahibini bulup veriniz.*
	Munun tübünön Kıdır daarıgan,	*Bunun soyuna ta kökünden Hızır dokunmuş,*
	Başkı atası Babırdan,	*İlk atası Babır'dan,*
	Çayan menen Böyöndön,	*Çayan ile Böyön'den,*
	Ilek menen Tümöndön,	*Ilek ile Tümön'den,*
	Nogoy kandın özünön,	*Nogoy Han'ın kendinden,*
	Er Kara kan közünön,	*Er Kara Han'ın gözünden,*
213850	Kara neet Cakıptın	*Kara niyetli Cakıp'ın*
	Çın tuulgan özünön,	*Öz doğmuş sulbünden,*
	Altayga barıp tuulgan,	*Altay'a varıp doğmuş,*
	Aalamga salgan çuulgan,	*Âleme velvele salmış,*
	Közü körgön alıstan,	*Gözü uzaktan görmüş,*
	Ceke çıkkan carıştan,	*Yarıştan tek başına çıkmış,*
	Karmaşıp adam ceñbegen,	*Kapışıp kimsenin yenemediği,*
	Kas duşman cakın kelbegen,	*Hasım düşmanın yaklaşamadığı,*
	Cakıp kandın calgızı,	*Cakıp Han'ın biriciği,*
	Aalam curttun çınarı,	*Âlem yurdunun çınarı,*
213860	Kırgızdardın tınarı,	*Kırgızların dayanağı,*
	Cer eken Keñ-Kol, Talaska	*Yeri Keñ-Kol ile Talas'mış,*
	Kelin kılıp ber deptir,	*Gelin edip ver demiş,*
	Cakıptın calgız uulu Manaska.	*Cakıp'ın biricik oğlu Manas'a.*
	Manaska berseñ marıysıñ,	*Manas'a verirsen murada erersin,*
	Baatırga berseñ carırsıñ.	*Bahadıra verirsen gönenirsin.*
	Altın dilde, cakut taş	*Altın sikke, yakut taş*
	Kazınaña salarsıñ,	*Hazinene koyarsın,*
	Cer üstündö bolgon çır	*Yeryüzünde kopacak kavgadan,*
	Baatır, başıñdı saktap kalarsıñ. Caman ölör bekenbiz?	*Bahadır, başını kurtarmış olursun. Kötü mü öleceğiz acaba?*

Sınçı bilgiç kebine
Kayran Akun köndü ele,
Kan Manaska dolunu
Kelin kılıp berdi ele.
Kandın zaybı bul ele,
Kara neet küñ ele.
Olcogo başı talalgan
Oyulgurdun özüdür.
Kılpıldagan katındın,
Kıyla azaptuu kapırdın,
Eskirip kalgan katındın,
Eldiktirüü bolboyt ko
Bu el eskirtken kapırdın.
Kılpıldaşın karaçı,
Kızırluu erdin zaybı ele

Sınçı bilgicin sözüne
Zavallı Akun uymuştu,
Han Manas'a deli kızı
Gelin edip vermişti.
Hanın hatunuydu bu,
Kara niyetli cariyeydi.
Başı ganimet diye yağmalanan
Oyulasıcanın ta kendisidir.
Salınıp duran kadının,
Nice azaplı kâfirin,
Eskiyip kalmış kadının,
Elden sayılması olmaz ya
Bu, eli eskitmiş kâfirin.
Süzülüşüne baksana,
Hızırlı erin hatunuydu,

Kıylaga tier balaası.
Munun kan Semetey atagı
Bu kan bülöösü iyilip,
Biröögö kelip catarbı?
Ölbösö tiet katındın
Cedigerge çatagı.
Törö kökcal Semetey
Töşögün baskan bolorbu,
Töbödön tiygen koborbu?
Ataktuu baatır Ayköldün
Cazdıgın baskan oñorbu?
Caman coruk, müşkül iş
Canınan tiygen koborbu?
Kançoro mınday dedi dep,
Kayran Kıyaz ooluktu.
Katın alam dep kelip,
Çoñ dümökkö coluktu.
Kançoro kandı kan kıldı,
Er kankordu cay kıldı.
Kaçıp keter cer tappay,
Kirerge çuñkur kör tappay,
Caman ölör bekenbiz?
El buzulup, curt kaçıp,

Nicesine dokunur belası.
Bunun namı Han Semetey'dir,
Bu han soylu boyun eğip
Bir başkasına gelip yatar mı?
Ölmezse dokunur bu kadının
Cediger'e kavgası.
Bey bozkurt Semetey'in
Döşeğini çiğneyen onar mı,
Tepeden inen belası eksilir mi?
Ünlü bahadır Ayköl'ün
Yastığına basan iflah olur mu?
Kötü töre, müşkül iş,
Canına değen belası eksilir mi?
Kançoro böyle dedi diye,
Zavallı Kıyaz azıp coştu.
Kadın alayım diye gelip,
Büyük belaya çattı.
Kançoro hanı han etti,
Er hunharın işini bitirdi.
Kaçıp gidecek yer bulamadan,
Girecek çukur mezar bulamadan,
Kötü mü öleceğiz acaba?
El bozulup, yurt kaçıp,

Bilgiçteri munu aytıp,
Şıbıraşıp kee bir can
Birin-biri ukuşup,
Keptin artın çukuşup.
Kabırgaga sayışıp,
Bülküldöşüp kalışıp,
Cedigerden kee bilgiç
Sınga kirip kalıptır.
Artın oylop, kee bir can
Çırga kirip alıptır,
Akılı cok kee adam
Toy cep alıp eeligip,
«Olcolop katın aldık» – dep,
Öz oyunda celigip,
«Kayran kün kanday bolot?» – dep,

Bilgiçleri bunu söyleyip,
Fısıldaşıp kimi can
Birbirini dinleyip,
Sözün ardını eşeleyip.
Kaburgaya dürtüşüp,
Kıkırdaşıp kalıp,
Cediger'den kimi bilgiç
Değer biçmeye girişmiş.
Sonunu düşünüp, kimi can
Kavgaya girmiş,
Akılsız kimi adam
Düğün aşını yiyip azıp,
«Ganimetle kadın aldık» – deyip,
Kendi düşüncesinde coşup,
«Değerli günler nasıl olacak?» – deyip,

Kança azamat munu oyloyt.
Cazı taypak kızañdan
«Katın alıp tunduk dep,
Kança adamdı kırdık» – dep,
Küyükkön Çürök ketken er
Eselek adam munu oyloyt.
Ceti-Kırdın oyu dep,
Cetkileñ Kıyaz toyu dep,
Tegeregi çınar bak,
Ortosunda altın tak,
Elge belgi munara –
Munaradan bakırdı,
Bagıştın uulu er Kıyaz
Elge carlık çakırdı.
Karçıgaday kamınıp,
Kaymana akıl tabılıp,
Kalıñ kara cediger
Kan carlıgı keleer dep,
Katın aldı ülkön toy
Kalıñ elge bereer dep,
Törö katın algan soñ,
Tört tülüktü çaçaar dep.
Arkan tañmay, köz tañmay

Nice yiğit bunu düşünür.
Yassı yayvan kızdan
«Kadın alıp murada erdik diye,
Nice adamı kırdık» – deyip, Yanıp
yakılan Çürök'ün gittiği er
Ahmak adam bunu düşünür.
Ceti-Kır'ın koyağı diye,
Yetkin Kıyaz'ın düğünü diye,
Çevresi çınar bahçesi,
Ortasında altın taht,
Halka nişan bir kule –
Kuleden bağırdı,
Bagış'ın oğlu er Kıyaz
Halka ferman duyurdu.
Atmaca gibi davranıp,
Dolaylı bir akıl bulunup,
Kalabalık kara Cediger,
Han fermanı gelir diye,
Kadın aldı, ulu düğünü
Kalabalık halka verir diye,
Bey kadın aldıktan sonra
Dört çeşit malı saçar diye.
Urgan bağlamalı, göz bağlamalı,

Kalıñ eldi büldürgön	*Kalabalık halkı birbirine katan*
Bir tamaşa açaar dep,	*Bir eğlence açar diye,*
Bagalekten alışaar,	*Paçadan tutuşurlar,*
Balban çıgıp culkuşup,	*Pehlivan çıkıp çekişip*
Bir tamaşa salışaar.	*Bir gösteri sunarlar.*
213950 Bakandarı mayışaar,	*Sırıkları eğilir,*
Başka dümök uşul iş	*Başlı başına bela bu iş,*
Baatır erler sayışaar.	*Bahadır erler mızraklaşır.*
Mına oşondo er Kıyaz	*İşte o zaman er Kıyaz*
Kalıñ elge car aytıp,	*Kalabalık halka ilan edip,*
Kayran Kıyaz bakırdı,	*Zavallı Kıyaz bağırdı,*
Kalbay takır kelgin dep,	*Hiç kalmadan gelin diye,*
Cedigerdi çakırdı.	*Cediger'i çağırdı.*
Atañdın körü, cediger	*Vay babanın mezarı, Cediger,*
Kan Kıyazdın oyu de,	*Han Kıyaz'ın muradı de,*
213960 Berizaada beytaalay	*Peri kızı talihsiz*
Ayçürök suluu toyu de.	*Güzel Ayçürök'ün düğünü de.*
Bilesiñbi cediger,	*Biliyor musun Cediger,*
Köçümdü alıp oturam.	*Göçümü alıp oturuyorum.*
Öçün alıp olturam.	*Öcümü alıp oturuyorum.*
Cılgındı, Keñ-Kol, Talastın	*Cılgın'ı, Keñ-Kol'u, Talas'ın*
Ceegin alıp olturam.	*Kıyısını alıp oturuyorum.*
Çıñkoco, Toltoy eki kan	*Çınkoco, Toltoy iki hanın*
Kegin alıp olturam.	*Öcünü alıp oturuyorum.*
Kıyaz baatır dedirtip	*Kıyaz bahadır dedirtip,*
213970 Cerdin üstü tañdangan	*Yeryüzünün şaşakaldığını*
Atıp alıp olturam.	*Vurup alıp oturuyorum.*
Berizaada Ayçürök	*Peri kızı Ayçürök'ü,*
Bir meltiregen beytaalay	*Süzülüp duran bir talihsizi*
Katın alıp olturam.	*Kadın alıp oturuyorum.*
Bu Manastın uulu kökcaldın	*Bu Manas'ın oğlu bozkurdun*
Altın menen kümüşün	*Altını ile gümüşünü*
Artıp kelip olturam,	*Yükleyip gelip oturuyorum,*
Oymok ooz, kara köz,	*Yüksük ağızlı, kara gözlü,*
Oykuştagan boto köz,	*Süzülen boduk gözlü,*
213980 Kırmızı köynök, ayça bel,	*Kırmızı gömlekli, ince belli,*
Kılpıldagan suluusun	*Salınıp duran güzelini*
Tartıp kelip olturam.	*Çekip getirip oturuyorum.*

	Tartkan küçkö kubanıp,	*Çektiğim güce sevinip,*
	Dalay el saa toy kılam,	*Nice ele, sana düğün yaparım,*
	Ay-aalamga çamınsam	*Ay-âleme atılsam*
	Buzayın dep oy kılam.	*Bozayım diye niyet ederim.*
	Uluguñar, şeriñer,	*Ulunuz, aslanınız,*
	Kökcal Kıyaz eriñer!	*Bozkurt Kıyaz eriniz!*
	Kökcal aytkan kebine	*Bozkurdun söylediği söze,*
213990	Kalıñ kara cediger,	*Kalabalık kara Cediger,*
	Kıyınıñar, kanıñar,	*Yamanınız, hanınız,*
	Kızıgına kıylanıp,	*Şenliğine kapılıp*
	Kırgın bolgun baarıñar!	*Hepiniz kırılasıca!*
	Berizaada algan soñ	*Peri kızını aldıktan sonra*
	Bet alıp curtum toy kıldım,	*Yönelip yurdum, düğün yaptım,*
	Mendeden aşık oy kıldım.	*Kuldan aşkın düşünce kurdum.*
	Kıyla kızık baştaymın,	*Nice şenlik başlatırım,*
	Ayday katın Çürökkö	*Ay gibi kadın Çürök'e*
	Malım tügül canıman	*Malım şöyle dursun, canımdan*
214000	Takır keçip taştaymın.	*Büsbütün geçip vazgeçerim.*
	Bu katındın toyuna	*Bu kadının düğününe*
	Sarı makmal içik sayam,	*Sarı kadife kürk koyarım,*
	San tümöndöy mal sayam,	*On binlerce mal koyarım,*
	Biröönü koyup, miñ sayam,	*Birini bırakıp bin koyarım,*
	Altın artar bil sayam,	*Altın yükletir, bil, koyarım,*
	Kıyla kızık mal sayam,	*Nice değerli mal koyarım,*
	Möröyüñö kalıñ curt,	*Ödülüne, kalabalık yurt,*
	Kızıl kuyruk nar sayam.	*Kızıl kuyruk nar devesi koyarım.*
	Dünüyömdü bat sayam	*Dünyalığımı çarçabuk koyarım,*
214010	Kuyrugu kulaç eçen miñ	*Kuyruğu kulaç, nice bin,*
	Erender miner at sayam.	*Yiğitlerin bineceği at koyarım.*
	Azdık kılsa bu baygem	*Az gelirse bu ödülüm,*
	Cediger tümön eldi say!	*Cediger, on binlik halkı koy!*
	Cetpey kalsa döö sayam	*Yetmezse dev koyarım,*
	Örüştön tobun buzbastan	*Otlaktan sürüsünü bozmadan*
	Kürdölüü tolgon mal saydım.	*Güçlü kuvvetli dolu mal koydum.*
	Balban küröş, er sayış,	*Pehlivan güreşi, er mızraklaşması,*
	Öpkö alışıp, taz çabış,	*Ciğer kapışması, kel tokuşması,*
	Ötkörö bolsun tamaşa,	*Alabildiğine olsun eğlence,*
214020	Curt katkırıp tarasa,	*Yurt kahkahayla dağılırsa,*

Kandık uşul emespi,
Kasiettüü bir mıktuu
Candık uşul emespi.
Kalk başkarıp, el bilgen
Kandık uşul emespi.
Kınsız kılıç baylangan
Döölük uşul emespi,
Kalk başkarıp, curt kütkön
Kana curtum, döölük uşul emespi! Iki degen oñobu?
Katın Çürök toyuna
Ketiremin alımdı,
Zarıp kılam sanımdı,
Sapırayın barımdı.
Keçee, Ceti-Özön suunun boyunda
Kırgın tiygen nemedey
Katın algan Kıyazdın
Kalkka kılgan toyunda
Önör mınday boldu dep,
Ölkösü mınday kondu dep,

Hanlık işte bu değil mi,
Kutlu, yaman bir
Canlılık işte bu değil mi.
Halkı yönetip, eli bilen
Hanlık işte bu değil mi.
Kınsız kılıç kuşanılan
Devlik işte bu değil mi,
Halkı yönetip, yurdu güden,
Hani yurdum, devlik işte bu değil mi! Hık diyen iflah olur mu?
Kadın Çürök'ün düğününe
Tüketirim varımı,
Harcarım sayısız servetimi,
Savurayım bütün varımı.
Hani, Ceti-Özön suyunun boyunda
Kırgın değmiş gibi
Kadın alan Kıyaz'ın
Halka yaptığı düğününde
Hüner böyle oldu diye,
Ülkesi böyle kondu diye,

Kalayık çuulap, kep bolsun,
Ukkan canga uşul toy
Tegi mayday ep bolsun.
Cıkkan bayıp algıla,
Cıgılgan kuru kalgıla,
Önör mınday boldu dep,
Örnök mınday boldu dep,
Carlıktuu kandın oyu dep,
Örnögü mınday boldu dep,
Kalıkka kılgan ülkön duu
Ermegi mınday boldu dep,
Töşökkö çökkön çaldarga,
Akıl-esin cıya elek
Tamtañ urgan baldarga,
Körgön kepten salgıla,
Kalık çurkurap, çuu turup,
Kayran katın toyu dep,
El kubanıp kalgıla.

Ahali çığrışsın, söz olsun,
İşiten cana bu düğün
Baştan başa yağ gibi yakışsın.
Yıkan zenginleşip alın,
Yıkılan eli boş kalın,
Hüner böyle oldu diye,
Örnek böyle oldu diye,
Fermanlı hanın muradı diye,
Örneği böyle oldu diye,
Halka yapılan ulu şamatanın
Eğlencesi böyle oldu diye,
Döşeğe çökmüş ihtiyarlara,
Aklını başına henüz devşirmemiş,
Tay tay yürüyen çocuklara,
Gördüğünüzden söz açın,
Ahali çığrışıp, gürültü kopup,
Değerli kadının düğünü diye,
Halkça sevinip kalın.

Bu berizaada beybakka	*Bu peri kızı biçareye*
Malımdı kantip ayayın,	*Malımı nasıl esirgeyeyim,*
214060 Malım emes, Çürökkö	*Malım şöyle dursun, Çürök'e*
Canımdı kantip ayayın?	*Canımı nasıl esirgeyeyim?*
Azdık kılsa bul baygem	*Az gelirse bu ödülüm,*
Kürdölüü tulpar, külük at	*Güçlü tulpar, yürük at,*
Tootoru tulpar malım say,	*Tootoru tulparı, malımı koy,*
Ceti-Özön öñdüü cerdi say.	*Ceti-Özön gibi yeri koy.*
Açar bolso bul baygem	*Yetmez kalırsa bu ödülüm,*
Cediger baştap eldi say!	*Cediger başta, halkı koy!*
Mınday kızık çoñ toygo	*Böyle şenlikli büyük düğüne*
Cardık sözdön ayangan	*Ferman sözünü esirgeyen*
214070 Egerde eki bolobu?	*Hiç iki kişi olur mu?*
Kanı cardık kılganda	*Hanı ferman ettiğinde*
Kıcıldadı karısı,	*Kaynadı ihtiyarı,*
Kıcıldadı baarısı,	*Kaynadı hepsi,*
Kan carlıgı keldi dep,	*Han fermanı geldi diye,*
«Kalba» – dep «buyruk berdi» – dep,	*«Kalma» – diye «buyruk verdi» – diye,*
Azoosun karmap eköölöp,	*Azgın tayı iki kişi tutup,*
Azuuların arkaytıp,	*Azı dişlerini sırıtıp,*
Astıñkı erdin şalpaytıp,	*Alt dudağını sarkıtıp,*
Cetken cerin buluşup,	*Yettiği yeri kapışıp,*
214080 Ördöktöy moynun koykoytup, Bu balbandın bir cagı	*Ördek gibi boynunu kıvırtıp, Bu pehlivanın bir yanı*
Eki örköçün dompoytup,	*İki hörgücünü tümsekleştirip,*
Çuudaların çubaltıp,	*Yünlerini sarkıtıp,*
Körgöndö candı kubantıp,	*Görende canı sevindirip,*
Zıykırçıdan tuulgan	*Büyücüden doğma*
Içke kek oylop tötölöp,	*İçin için kin besleyip dosdoğru,*
Tazdar bayge alsın dep,	*Keller ödül alsın diye,*
Er Kıyazdın celdetter	*Er Kıyaz'ın cellatları*
Nardan miñdi cetelep,	*Nar devesinden binini yedeğe alıp,*
Kücürmöndöp boş-boştop	*Homurdanıp, salıverip,*
214090 Er Kıyazdın celdetter	*Er Kıyaz'ın cellatları*
Al baygege sayuuga	*O ödüle koymak için*
Miñ kara kaşka bee koştop. Ölüm caktı tuştagan,	*Bin kara sakar kısrağı yedekleyip. Ölüm yanını karşılayan,*
Curt içinde sñçoñ maydan,	*Yurt içinde en büyük meydan,*

Çındap cini kelgende
Munarga turdu ele,
Kalıkka bergis dobulbas
Balban cetip urdu ele.
Kapçalçının Kara taz
Kagışkanı al çıktı,
Sınçının uulu Sarı taz
Salışkanga bul çıgıp,
Öpkönü kolgo alışıp,
Cılañaylak, cılañ baş
Cılas bolgon kuyka taz
Kuturgan eköö çabışsa,
Körgön kalık kayra kaç!
Ay tiygendey carkırap,
Adamga külkü eki baş.
Çoñ möröyün salışıp,
Çiyki öpkö menen çabışıp,
Ayçürök menen birigip,
Alı cogun alduusu
Al ketire cançışıp,
Artık kıldı tamaşa.
Çoñ oyundu karasa,
Bagalekten alışıp,
Baatır, balban çalışıp,
Kök bukaday çelişip,
Aç buuraday culuşup,

Aç börüdöy bir-birin
Kabılan kankor üyündö
Çoñ zıykırçı bar eken,
Karadöö degin can eken.
Munun aytkan sözünö
Muruntan mura bolçu eken,
Kankor şerdin özünö.
Karadöö cayın suraba,
Kaarlansa adamdın
Başın culup alçu eken,
Töönü cara muştagan.
Balbandıgı başkaça,

Gerçekten öfkesi geldiğinde
Kulenin başına dikilmişti,
Halka değişilmez davulu
Pehlivan yetişip vurmuştu.
Kapçalçı'nın Kara Kel'i
Çarpışmaya o çıktı,
Sınçı'nın oğlu Sarı Kel
Kapışmaya bu çıkıp,
Ciğerleri ellerine alıp,
Yalınayak, baş açık,
Perişan olmuş kel kafalı,
Kudurmuş ikisi vuruşunca,
Gören ahali geri kaç!
Ay vurmuş gibi parlayan,
İnsana gülünç iki baş.
Büyük ödül kavgasına girişip,
Çiğ ciğerle vuruşup,
Ayçürök ile birleşip,
Gücü olmayanı güçlüsü
Takati kesilene dek dövüşüp,
Eğlenceyi alabildiğine kıldı.
Büyük oyuna bakılsa,
Paçadan tutuşup,
Bahadır, pehlivan çelme takıp,
Gök boğa gibi tosuşup,
Aç buğra gibi yoluşup,

Aç kurt gibi birbirini...
Kaplan hunharın evinde
Büyük bir büyücü varmış,
Karadöö denen bir canmış.
Bunun söylediği söze
Öteden beri uyulurmuş,
Hunhar aslanın kendisince.
Karadöö'nün halini sorma,
Öfkelense adamın
Başını koparıp alırmış,
Deveyi yumrukla yaran.
Pehlivanlığı bambaşka,

Baatırlık türü bir mınça,
Çılgıy balban Karadöö
Erendin türü uşunday.
Buka bulçuñ buura san
Bulkuşsa candı kuuratkan,
Keñ kökürök, arıslan töş
Kelişimdüü can eken.
Kökcal Semeteydin barında
Ok ötpös tondu kie elek,
Oolugup coogo tie elek,
Özü caştoo can eken,
Kankorgo coldoş bolo elek,
Armanı aşık can eken.
Olcogo kelgen can eken.
Cedigerdin Kutçeçen
Bagıp algan bala eken,
Anı Talastan olco aldı dep,
El oozuna kire elek,
Karadöönün kandayın
Kalık kotorup bile elek.
Karıyası Kutçeçen

Bahadırlık görünüşü bir bu kadar,
Katıksız pehlivan Karadöö,
Yiğidin görünüşü böyledir.
Boğa kaslı, buğra kalçalı,
Çekişse canı kurutan,
Geniş göğüslü, arslan döşlü,
Yakışıklı bir canmış.
Bozkurt Semetey'in sağlığında
Ok geçmez giysiyi henüz giymemiş,
Coşup düşmana henüz saldırmamış,
Kendisi gencecik bir canmış,
Hunhara henüz yoldaş olmamış,
Hasreti aşkın bir canmış.
Ganimet olarak gelmiş bir canmış.
Cediger'in Kutçeçen'inin
Besleyip aldığı çocukmuş,
Onu Talas'tan ganimet aldı diye
Halkın diline henüz düşmemiş,
Karadöö'nün nasıl biri olduğunu
Ahali deşip henüz öğrenmemiş.
İhtiyarı Kutçeçen

Balası cok can eken,
Karadöö menin uulum dep,
Bala kılgan çagı eken.
Ton küldüüsün kiygizip,
Tulpar attı mingizip,
Ereşen tartıp er kılıp,
Er uulu menen teñ kılıp,
Eç adam bilbeyt atagın
Köp tamaşa, ülkön duu
Körüp turgan kalıñ curt
Kıyazga salçu çatagın.
Kotorso dalay kebi bar,
Korduk körüp talalgan
Kan Kıyazda kegi bar.
Çılgıy balaa Karadöö
Çıday albay ört bolup,
Çın cañcaldı saluuga

Çocuğu olmayan bir canmış,
Karadöö benim oğlum diye,
Evlat edindiği çağmış.
Giysinin en görkemlisini giydirip,
Tulpar ata bindirip,
Yiğitçe yetiştirip er kılıp,
Er oğullarıyla denk kılıp,
Hiç kimse bilmez adını,
Çok eğlence, ulu şamata
Görüp duran kalabalık yurt,
Kıyaz'a salacağı kavgasını.
Deşilse nice sözü var,
Horluk görüp yağmalanmış,
Han Kıyaz'da öcü var.
Katıksız bela Karadöö
Dayanamayıp yangın olup,
Gerçek kavgayı salmaya

Eki közü tört bolup,
Küyüp-canıp, çok bolup,
Calgızınan toktolup.
Coldoş bolso Karadöö
Çımınday canın ayabay,
Muştaşkan turat özü cöö.
Çiygen cüröt sızıktı
Baştagan turat buzuktu,
Buzgan turat sanaanı
Çapçışarı er Kıyaz
Bul kılganı cüröt balaanı.
Munun kökcalı bölök közü tik, Taş töbölüü maydanga
Bul köp adamdın sözü tik,
Ok cılanday oktolot,
Belgilüü Talas ceri cok
Oşoyaktan toktolot.
Mına oşondo Karadöö
Baatırdıgı başkaça,
Balbandıgı bir kança,
Beles eken, bel da eken
Belge tañuu er eken,
Belsene çıgıp balbanga

İki gözü dört olup,
Yanıp tutuşup, kor olup,
Yalnızlığından duraksayıp.
Yoldaşı olsa Karadöö,
Sinek kadar canını esirgemeden,
Yumruklaşmaya durur kendisi yaya.
Çizgiyi çizip yürür,
Bozgunu başlatmaya durur,
Düşünceyi bozmaya durur,
Kapışacağı er Kıyaz'dır,
Bu, bela peşinde yürür.
Bunun bozkurtluğu başka, gözü dik, Taş tepeli meydana
Bu çok adamın sözü dik,
Ok yılan gibi doğrulur,
Namlı Talas yeri yok,
O yüzden duraklar.
İşte o zaman Karadöö,
Bahadırlığı bambaşka,
Pehlivanlığı bir hayli,
Yamaçmış, bel imiş,
Bele bağlanır bir ermiş,
Bileğini sıvayıp pehlivanla

Bet alışkan kezi eken.
Cedigerdin balbanın
Celkeden karmay kalganı,
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Kötörüp urup saldı ele,
Baygege salgan köp düynö,
Atası Kutman karıya
Iyrip catıp kaldı ele,
Balbandıgı, erligi
Karadöödöy kişi cok,
Semetey curtu ekenin
Eç adamdın işi cok.
Bakandarı mayışsa,
Maydanda möröy sayışka,

Karşı karşıya geldiği zamanmış.
Cediger'in pehlivanını
Enseden yakalayıverdi,
Aman deyinceye dek,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Kaldırıp yere çalmıştı,
Ödüle konan çok serveti
Babası Kutman ihtiyar
Devşirip yığıp kalmıştı,
Pehlivanlıkta, yiğitlikte
Karadöö gibi kimse yok,
Semetey yurdundan olduğunu
Bilen hiçbir adam yok.
Sırıkları eğilse,
Meydanda ödüllü mızraklaşmaya,

Olcodogu boz bıştı
Opsuz tulpar mal eken.
Boz bıştını mindi ele,
Baatırdan kalgan ok ötpös,
Iç etinen kiydi ele,
Sırt cagınan kiygeni
Endey kara kementay,
Endöölögön kurgur ay.
Çokton kayra tartabı,
Sır albagan cediger
Anı er dep bir can aytabı?
Eñişten bu döö kaytabı?
Ayzaların şaylanıp,
Eñişke çıktı kamdanıp,
Astındagı boz bıştı
Ketmen tuyak, keñ sooru
Keñ Talastın buudanı,
Kelişimdüü bu dagı,
Semirgeni sümbödöy,
Sekirgeni bürgödöy,
Kulanday kulak capırgan,
Tukumu tulpar canıbar
Kuyunday cerdi sapırgan,

Oozdugun çaynagan,
Buguday közü caynagan,
Keñ kökürök, taykı cal
Kerişke miner abıdan
Bolumduu tulpar boz bıştı. On eki kuyruk kırk çalgın
Aybanda bolso canıbar
Karadöö menen dos bıştı,
Samagan cayga cetüügö,
Cügürgöndö semirgen
Çın küülönsö canıbar
Oozdugun kemirgen.
Mingen atı boz bıştı
Karadöö çıktı sayışka,
Dagdır cetse ölüüdö,

Ganimetteki boz bıştı
Eşsiz bir tulpar malmış.
Boz bıştıya binmişti,
Bahadırdan kalma ok geçmezi
Teninin üstüne giymişti,
Dışına giydiği
Düz kara keçe kaftan,
Başıboş salınan gidi ah.
Kordan geri döner mi,
Sırrını alamayan Cediger,
Ona er diye bir can der mi?
Kapışmadan bu dev döner mi?
Mızraklarını kuşanıp,
Kapışmaya çıktı hazırlanıp,
Altındaki boz bıştı,
Kazma tırnaklı, geniş sağrılı,
Geniş Talas'ın küheylanı,
Yakışıklı bu dahi,
Semizliği sümbe gibi,
Sıçrayışı pire gibi,
Kulan gibi kulak yatıran,
Soyu tulpar hayvancağız,
Kasırga gibi yeri savuran,

Gemini çiğneyen,
Geyik gibi gözü ışıldayan,
Geniş göğüslü, kısa yeleli,
Cenge binilir tam da
Yapılı tulpar boz bıştı. On iki kuyruk, kırk perçem,
Hayvan içinde böylesi canavar,
Karadöö ile dost olmuş bıştı,
Özlenen yere yetişmeye,
Koştukça semiren,
Gerçekten coşunca hayvancağız
Gemini kemiren.
Bindiği atı boz bıştı,
Karadöö çıktı mızraklaşmaya,
Kader yeterse ölüm var,

	Çaması kelse Karagul	*Gücü yeterse Karagul,*
	Sayışka çıkçu ereniñ	*Mızraklaşmaya çıkan yiğidin*
	Kızık kılıp berüüdö,	*Seyrine doyulmaz kılması var,*
	Olcogo kelgen kayran er	*Ganimet olarak gelmiş zavallı er,*
	Cediger tümön, bu calgız	*Cediger on binler, bu tek başına,*
	Ölgön candı tirgizip,	*Ölmüş canı diriltip,*
214250	Çapçısa kelbeyt çaması.	*Kapışsa yetmez gücü.*
	Balasızdın balası,	*Çocuksuzun çocuğu,*
	Olcodo cürüp sayışkan,	*Esarette iken mızraklaşan,*
	Kayran candı ayabayt,	*Değerli canını esirgemez,*
	Karadöönü karaçı.	*Karadöö'ye baksana.*
	Küyüp-canıp çok bolup,	*Yanıp tutuşup kor olup,*
	Ceñesin Kıyaz algan soñ,	*Yengesini Kıyaz aldıktan sonra,*
	Al Karadöö baykuşuñ	*O Karadöö zavallın*
	Kantip tursun toktolup.	*Nasıl dursun sakinleşip.*
	Tölgö kılıp zırkırap,	*Fal tutup sızlayıp,*
214260	Iylap cüröt burkurap.	*Ağlayıp yürür hıçkırarak.*
	Kaygırganda cigitke	*Kederlendiğinde yiğide*
	Kadır tün öñdüü tün barbı? Kalk	*Kadir gecesi gibi gece var mı? Halkı*
	büldürgön Kançoro	*mahveden Kançoro*
	Kayrılıp Talas cerimdi,	*Dönüp Talas yerimi,*
	Talasta kırgız elimdi,	*Talas'taki Kırgız elimi*
	Kayradan körör kün barbı?	*Yeniden görecek gün var mı?*
	Kadimkidey soyulsa.	*Eskisi gibi boğazlansa.*
	Kara-Buura, Çatkalga	*Kara-Buura'ya, Çatkal'a*
	Kastar tiktiñ kuduret	*Kem baktın, ey Kudret,*
	Kaykalap kayra catkanga.	*Kabarıp geri yatana.*
214270	Kayra körsöm caratkan	*Yeniden görsem, Yaradan,*
	On eki dürmöt, seksen ok	*On iki hartuç, seksen ok*
	Talangan kırgız elimdi.	*Yağmalanan Kırgız elimi.*
	Omuroom çırmay kabılıp,	*Göğsümü sarmalayıp saplanıp,*
	Ayla tappay sabılıp,	*Çare bulamayıp çırpınıp,*
	Baatır Kıyaz koluna	*Bahadır Kıyaz'ın eline*
	Olco bolup catkanga	*Ganimet olup yatmaya*
	Ardıgam ölböy kaygırıp.	*Arlanırım, ölmeden kahrolup.*
	Oylonsom uçup ketüügö,	*Düşünsem uçup gitmeye,*
	Karaldı kılgan kankor şer	*Göz bebeği edindiğim hunhar aslan*
214280	Kan abamdan ayrılıp,	*Han ağabeyimden ayrılıp,*

	Belestüü kara belimden,	*Yamaçlı kara belimden,*
	Ayrılıp kaldım üşüntüp	*Ayrı düştüm böylece*
	Kançoro öñdüü şerimden.	*Kançoro gibi aslanımdan.*
	Ölböy-citpey can bolso,	*Ölmeden yitmeden can sağsa,*
	Baana kılgan baykuşum	*Sığınak edindiğim zavallım,*
	Şer atangan kımbat er	*Aslan diye anılan değerli er*
	Külçoro aman bar bolso,	*Külçoro sağ salim varsa,*
	Öçkön ottu tamızıp,	*Sönmüş ateşi tutuşturup,*
	Kadırman kaynap, bir tolso,	*Kadirdanlar kaynaşıp bir dolsa,*
214290	Kayra tartıp köz körgön	*Geri dönüp göz görmüş,*
	Kül abam körör kez bolso,	*Kül ağabeyimi görecek zaman olsa,*
	Köödöndö küptüü cazılsa,	*Gönüldeki ukde çözülse,*
	Bürkölgön kabak açılsa,	*Çatılmış kaş açılsa,*
	Aykaylap altı ay salışıp,	*Haykırıp altı ay vuruşup,*
	Attigine, cok zaman,	*Vah yazık, yok zaman,*
	Kıyazdın oru kazılsa,	*Kıyaz'ın çukuru kazılsa,*
	Olcogo kelgen kul-küñdün	*Ganimet gelen kul ile cariyenin*
	Kabagı cara açılsa,	*Çehresi ferahça açılsa,*
	Arıgan at semirip,	*Zayıflamış at semirip,*
214300	Açkan kursak toyunsa	*Acıkmış karın doysa,*
	Kara közü oyulsa,	*Kara gözü oyulsa*
	Kas duşmandın baarısı	*Hasım düşmanın hepsinin,*
	Beylep körsöm beylimdi	*Düşünüp baksam niyetime,*
	Kürmölgön tuşoo çeçilip,	*Düğümlenmiş köstek çözülüp,*
	Çer carılıp köödöndön	*Gönülden dert dağılıp,*
	Erendin dartı basılsa,	*Yiğidin derdi yatışsa,*
	Çıkkandar ayıgıp cüröktön	*Yürekten çıkan dertler iyileşip,*
	Kün kabagı cazılsa.	*Günün çehresi açılsa.*
	Kırsık kıyrap kesilse,	*Kaza bela kırılıp kesilse,*
214310	Tuşoonun baarı çeçilse	*Kösteklerin hepsi çözülse,*
	Kapaluu köödön basılıp,	*Kederli gönül yatışıp,*
	Kaygının baarı çaçılıp,	*Kaygıların hepsi dağılıp,*
	Bozdogon muñ-dart basılıp	*İnleyen dert tasa yatışıp,*
	Kayrılıp döölöt cönösö,	*Devlet geri dönüp yürüse,*
	Kursakta kalgan mederdi	*Karında kalan umudu*
	Kuurap şorduu Ayçürök	*Kavrulan bahtsız Ayçürök,*
	Ayday suluu ceñekem	*Ay gibi güzel yengeciğim,*

Beren Semetey uulu dedirtip, Kızık baktı, taalay tuup,
Adırluu beles kapçaldan
Bulak kaldı dedirtip,
Asıl ayköl berenden
Çunak kaldı dedirtip,
Alışa turgan Kıyazga
Çamaa kaldı dedirtip,
Arıslan şer Semetey
Erkek kubat, bir meder
Bala kaldı dedirtip.
Orunduu bolso işibiz,
Tuura kelse tüşübüz,
Ot-calınday dırkırap,
Tutanıp can küçübüz.
Balaadır içken aşıbız,
Olcodo cürөt başıbız,
Toguz cıl kakşap bozdosok
Tıyılbayt közdön caşıbız.
Өzөndөn caman ört çıgıp,
Kançoro boldu kasıbız,
Olcogo ketti başıbız,
Ketti şayman alıbız.
Kuladı tüptüü sayıbız,
Kazılgan kalıñ orubuz
Baylangan eki kolubuz,
Kasaptaldık karıbız,
Küydü kımbat canıbız,

Yiğit Semetey'in oğlu dedirtip, Şen bahtı, talihi doğurup,
Engebeli yamaçtan, boğazdan
Pınar kaldı dedirtip,
Asil, deniz gönüllü yiğitten
Bir yavrucak kaldı dedirtip,
Kıyaz'la boy ölçüşecek
Bir güç kaldı dedirtip,
Arslan yürekli Semetey'den
Erkek kuvvet, bir umut,
Çocuk kaldı dedirtip.
Yerinde olsa işimiz,
Doğru çıksa düşümüz,
Ateş alev gibi harlayıp,
Tutuşup can gücümüz.
Beladır içtiğimiz aşımız,
Esarette yürür başımız,
Dokuz yıl inleyip ağlasak
Dinmez gözden yaşımız.
Vadiden beter yangın çıkıp,
Kançoro oldu hasmımız,
Ganimete gitti başımız,
Gitti takat, gücümüz.
Yıkıldı köklü direğimiz,
Kazılmış derin hendeğimiz,
Bağlanmış iki kolumuz,
Boğazlandık, ihtiyarımız,
Yandı değerli canımız,

Muzoo bagıp kor boldu
Kanıkey ene karıbız.
Kanıbız kaldı bir kaşık,
Etibiz kaldı kök caşık.
Keñ zamana bak keldi
Buuday batpas bul oozgo
Buudan şerden ayrılıp,
Bu cerge olco bolgonu
Bukanın başı çak keldi.
Meltirep köz caynoodo,

Buzağı güdüp hor oldu
Kanıkey ana ihtiyarımız.
Kanımız kaldı bir kaşık,
Etimiz kaldı gök çürük.
Geniş zamanda baht gelmişti,
Buğday sığmaz bu ağıza,
Küheylan aslandan ayrılıp,
Bu yere ganimet olalı
Öküzün başı denk geldi.
Süzgün göz ışıldamakta,

Turabız küñ, kul bayloodo,
Kımbattuu kızık tün bolso
Ayday suluu Ayçürök
Erkek törör kün bolso.
Mañdaydagı bulak dep,
Baatırdan kalgan çunak dep,
Er atagı bilinse,
Talasta kırgız, köp argın
Meder kılıp süyünsö.
San karaça töö eken,
San kara kaşka bee eken,
Ceñeñ erkek törösö,
Azatka çıgıp kayran baş
Talastı közdöy cönösö.
Cuulsa artık şorum a,
Künüm tiyip kayradan
Kül abam tiyse koluma!
Erenin cıgıp cay alayın,
Keler-keter iş cakka
Emi tölgö salayın.
Kartayganda kan Bakay
Törönü Kuday körgözsö,
Karıganda Kanıkey
Kakşoo menen kün ötkön
Enemdi Kuday körgözsö.
Toosunda karı bar,
Tokoyunda çarı bar,
Budurunda bugu bar,

Dururuz cariye, kul bağında,
Değerli, şenlikli gece olsa,
Ay gibi güzel Ayçürök'ün
Erkek doğuracağı gün olsa.
Alnımızdaki pınar diye,
Bahadırdan kalan yavrucak diye,
Erin adı duyulsa,
Talas'ta Kırgız, çok Argın
Umut edinip sevinse.
Sayısız yağız deve imiş,
Sayısız kara sakar kısrak imiş,
Yengen erkek doğurursa,
Azat olup değerli baş
Talas'a doğru yürüse.
Yıkansa artık kara bahtım ah,
Günüm doğup yeniden,
Kül ağabeyim geçse elime!
Yiğidini yıkıp yer edineyim,
Gelecek gidecek işlerin yönüne
Şimdi fal tutayım.
Kocamışken Han Bakay
Beyi Tanrı gösterse,
Yaşlanmışken Kanıkey,
İnleyişle günü geçen
Anamı Tanrı gösterse.
Dağında karı var,
Ormanında yabanı var,
Tümseğinde geyiği var,

Adırında arkar bar,
Tektirinde teke bar,
Kuu tüzündö kulan bar,
Küngöyündö kümüş bar,
Bulak agıp taşıgan,
Bulbul sayrap tañşıgan,
Muñu bar adam caşıgan.
Talının başı iyilgen,
Kumunun üstü çiyilgen,
Cer altını bilingen,

Engebesinde arkarı var,
Sekisinde tekesi var,
Kuru düzünde kulanı var,
Güneyinde gümüşü var,
Pınarı akıp taşan,
Bülbülü şakıyıp öten,
Derdi olanın gözünü yaşartan.
Söğüdünün başı eğilen,
Kumunun üstü çizilen,
Toprağının altını bilinen,

	Cergelüü Keñ-Kol, keñ Talas	*Yurt tutulmuş Keñ-Kol, geniş Talas*
	Küülöngöndö Kücürmön	*Coştuğunda Kücürmön*
	Cerimdi Kuday körgözsö.	*Yerimi Tanrı gösterse.*
	Anı berer çak bolso,	*Onu verecek çağ olsa,*
	Astıma taalay bak tolso,	*Önüme talih, baht dolsa,*
	Art caktı Kuday oñoso,	*Ardımı Tanrı onarsa,*
	Eregişken balbanga	*İnatlaşan pehlivana*
	Eñkeyip ayza sunayın,	*Eğilip mızrak uzatayım,*
214400	Tölgö kılıp ayzanı	*Mızrağı fal edip,*
	Çoñ Kücürmön balbanga	*Koca Kücürmön pehlivana*
	Kıykırıp ayza urayın.	*Haykırıp mızrak vurayım.*
	Kuday uksun caşımdı,	*Tanrı işitsin gözyaşımı,*
	Kuuratpasa başımdı,	*Kurutmazsa başımı,*
	Cetik tölgö salayın.	*Tam bir fal tutayım.*
	Tölgö kılıp başımdı,	*Başımı fal edip,*
	Kücürmöndü sayayın.	*Kücürmön'ü mızraklayayım.*
	Kücürmön saysam okustan,	*Kücürmön'ü vurursam ansızın,*
	Irgıta saysam kokustan,	*Fırlatıp düşürürsem kazara,*
214410	Iş döölötüm cönöyt ko,	*İşim, devletim yola girer ya,*
	Karaldı kılıp oturgan	*Göz bebeği edinip oturan*
	Ceñekem erkek töröyt ko.	*Yengeciğim erkek doğurur ya.*
	Cıgılıp attan kulasam,	*Yıkılıp attan düşersem,*
	Kücürmön saysa urasam,	*Kücürmön mızraklayıp da yıkarsa,*
	Tölgö salıp köröyün,	*Fal tutup göreyim,*
	Olcoluu kul dedirbey,	*Ganimet kulu dedirtmeden,*
	Kücürmöndön cıgılsam	*Kücürmön'e yenilirsem,*
	Acaldan murun ölöyün.	*Ecelden önce öleyim.*
	Barsa kelbes çın caydı	*Gidip gelinmez gerçek yeri*
214420	Badırek bu can köröyün!	*Bu değersiz can göreyim!*
	Sayışka çıkkan Kücürmön	*Mızraklaşmaya çıkan Kücürmön*
	Kayratı toluk şer eken,	*Gayreti tam bir aslanmış,*
	Atka balban, cöödö cok	*Atta pehlivan, yayada eşi yok,*
	Ayabagan er eken.	*Amansız bir ermiş.*
	Otton kaçpayt barıştan,	*Ateşten kaçmaz, çatışmadan,*
	Ayza sungan alıstan,	*Mızrağı uzaktan uzatan,*
	Epsiz balban Kücürmön	*Ölçüsüz pehlivan Kücürmön,*
	Eçen col çıkkan carıştan.	*Nice kez öne çıkmış yarıştan.*
	Eñişse balban koybogon,	*Kapışsa pehlivan bırakmamış,*

Kısır emdüü bir tayga
Bir cegende toybogon,
Eçen adam kaltıldap,
Esi çıgıp toktolgon,
Eki közü çoñ bolgon.
Aalamdan aşkan şok bolgon,
A bargan can toktolgon.
Uñgusu bolot ayza algan
Eçen ebak bu çirkin
Kan tögörgö kamdangan,
Kücürmön cayı uşunday.
Kapır menen busulman
Kagılışıp turganda
Karasa müşkül iş kılıp,
Kıtay döösü talkalap,
Kırgız curtun kırganda
Kara kaysar, cöö külük
Kara kerik mal minip,
Cekege çıgıp turganda,
Eren eken Kücürmön
Cekege ayza saydı ele,
Kara kaysar külüktün
Keriginen kulatıp,
Başın kesip aldı ele.
Kan kalayık tañ kalıp,
Kücürmön mınday mıktuu dep,
Küröşkön döönü cogotup,
Eçenin cerge tıktı dep,
Eren da eken, şer da eken,
Ayza algan adam uulunan

Kısır emmiş bir taya
Bir yiyişte doymamış,
Nice adam titreyip,
Aklı çıkıp duraklamış,
İki gözü kocaman olmuş.
Âlemi aşan yaramaz olmuş,
Ona varan can durup kalmış.
Sapı çelik mızrak almış,
Çoktan beridir bu zalim
Kan dökmeye hazırlanmış,
Kücürmön'ün hali böyledir.
Kâfir ile Müslüman
Çarpışıp durduğunda,
Bakılsa müşkül iş yapıp,
Çin devi parçalayıp,
Kırgız yurdunu kırdığında,
Kara Kaysar, yaya yürük,
Kara gergedan mala binip,
Teke tek dövüşe çıkıp durduğunda,
Yiğitmiş Kücürmön,
Teke tekte mızrak saplamıştı,
Kara Kaysar yürüğü
Gergedanından düşürüp,
Başını kesip almıştı.
Han ve ahali şaşırıp,
Kücürmön böyle yamanmış diye,
Güreştiği devi yok edip,
Nicesini yere gömdü diye,
Yiğit de imiş, aslan da imiş,
Mızrak tutan âdemoğlundan

Astı ebak çıktı dep,
Kas duşmandın baarısın
Kazbay cerge tıktı dep,
Kalıktan çıkkan mıktuu dep. Küldüü
badam at minip,
Kırçıldaşkan duşmanga
Kıyla cañcal salıptır,
Külçoro kul abañdın

Öne çoktan geçti diye,
Hasım düşmanın hepsini
Kazmadan yere gömdü diye,
Halktan çıkma yaman diye. Görkemli
badem rengi at binip,
Diş gıcırdatan düşmana
Nice kavga salmış,
Külçoro kul ağabeyinin

	Eki katar dalısın	*İki sıra kürek kemiğini*
	Oşo Kücürmön kesip alıptır, Eñişke çıgıp Kücürmön	*İşte o Kücürmön kesip almış, Kapışmaya çıkıp Kücürmön*
	Tokoydu buzup col kılıp,	*Ormanı bozup yol edip,*
214470	Adamdın şeri Külçoro	*İnsanların aslanı Külçoro*
	Abakemdi kor kılıp,	*Ağabeyciğimi hor edip,*
	Açkan eken caranı,	*Açmış yarayı,*
	Salgan eken baleeni.	*Salmış belayı.*
	Kılgan eken korduktu,	*Etmiş horluğu,*
	Baştagan eken zorduktu.	*Başlatmış zorbalığı.*
	Ayta berse tügönbös	*Anlatmakla tükenmez,*
	Bütpögön sözdö çala bar,	*Bitmemiş sözde eksik var,*
	Anı menen sayışşu	*Onunla mızraklaşacak*
	Er Karadöö bala bar.	*Er Karadöö çocuk var.*
214480	Ar cagı Keñ-Say, Alay bar,	*Öte yanı Keñ-Say, Alay var,*
	Kırañga tüşüp ketkidey,	*Sırta inip gidecek gibi,*
	Özüñ körgön Karadöö	*Kendin gördüğün Karadöö'nün*
	Köñülündö dalay bar,	*Gönlünde nicesi var,*
	Tölgögö ayza saluuga	*Fal için mızrak salmaya,*
	Ebine kelse, Kücürmön	*Fırsatını bulsa, Kücürmön'ü*
	Kurmandıkka çaluuga	*Kurban etmeye,*
	Kur degize ayzasın	*Vın dedirtip mızrağını*
	Bet algan cerge maluuga.	*Hedef aldığı yere saplamaya.*
	Ebak müşkül, küygön iç	*Çoktandır müşkül, yanık yürek,*
214490	Külçoro kegin aluuga,	*Külçoro'nun öcünü almaya,*
	Kurgurdun cayı uşunday.	*Gidinin hali böyledir.*
	Tölgö kılıp Karadöö	*Fal tutup Karadöö,*
	Erendin köönü bölünüp,	*Yiğidin gönlü bölünüp,*
	Eki betten akkan caş	*İki yanaktan akan yaş*
	Akırek ıldıy kuyulup,	*Köprücükten aşağı dökülüp,*
	Tegeregin karabay,	*Çevresine bakmadan,*
	Tegi ölörün sanabay,	*Öleceğini hiç saymadan,*
	Ayza alganda kenebey,	*Mızrak alınca aldırmadan,*
	Toptop kaptap ketet dep,	*Toplanıp basarlar diye,*
214500	Er Kıyazdın köp elin	*Er Kıyaz'ın çok halkını*
	Buçkagına teñebey.	*Tırnağına denk saymadan.*
	Kül şaykı ton kiyip,	*Kül rengi şayak kaftan giyip,*
	Külügünün kuyrugun	*Yürüğünün kuyruğunu*

	Azemdep baylap, şart tüyüp.	*Özenle bağlayıp, sıkıca düğümleyip.*
	Tülögön coru kaştanıp,	*Tüyü dökülmüş akbaba gibi diklenip,*
	Catkan colbors baştanıp,	*Yatan kaplan gibi görünüp,*
	Körsö köñül bölünüp,	*Görenin gönlü bölünüp,*
	Kebetesi, zorlugu	*Görünüşü, iriliği*
	Boz döbödöy körünüp.	*Boz tepe gibi görünüp.*
214510	Çamınışı colborstoy,	*Atılışı kaplan gibi,*
	Çalışkan aman bolbostoy,	*Çelmeleştiği sağ kalmazmış gibi,*
	Çalgırlıgı kamanday,	*Saldırganlığı yaban domuzu gibi,*
	Cargıçtıgı börüdöy,	*Parçalayıcılığı kurt gibi,*
	Arbañdaşı ayuuday.	*Hantal salınışı ayı gibi.*
	Ayza urganga Kücürmön	*Mızrak vurmaya Kücürmön'e*
	Ayt! – degizbey cetkidey.	*Ayt! – dedirtmeden yetişecek gibi.*
	Kez bolgondu böktörüp,	*Rast geleni terkiye vurup,*
	Kılçaygandın tübünö	*Dönüp bakanın köküne*
	Kızırkansa cetkidey.	*Hışımlanırsa erecek gibi.*
214520	Kaarlangan kaçkanday,	*Öfkelenince herkes kaçar gibi,*
	Kastaşkandı Kücürmön	*Hasım kesileni Kücürmön*
	Karmap alıp cançkanday.	*Yakalayıp ezecek gibi.*
	Bettegeni temirdey,	*Karşılayışı demir gibi,*
	Belsenişi señirdey,	*Gerilişi dağ burnu gibi,*
	Bulkunuşu butkulday,	*Silkinişi kaya gibi,*
	Burulgandı cutkuday.	*Döneni yutacak gibi.*
	Kelgen möröy baygeni	*Gelen ödülü, baygeyi*
	Kep kılbastan utkuday.	*Söz etmeden kazanacak gibi.*
	Kelgen eken Kücürmön	*Gelmiş Kücürmön,*
214530	Ergen ılayık özü zor	*Ere layık, kendisi iri,*
	Sayışka çıktı oşo col,	*Mızraklaşmaya çıktı o sefer,*
	Mıktuulugu dagı bar.	*Yamanlığı dahi var.*
	Ay-aalamdı cöölögön,	*Ay-âlemi kasıp kavuran,*
	Sayış menen möröydü	*Mızraklaşmayla ödülü*
	Dım dedirbey kuturgur	*Gık dedirtmeden, kudurası*
	Ceti-Özöndön eelegen.	*Yedi-Özön'e hükmederdi.*
	Karmaştı katuu baştagan,	*Kavgayı çetin başlatan,*
	Kas duşmanga kez bolso,	*Hasım düşmana rast gelse,*
	Üñüröygön oroy kul	*Somurtkan suratlı kaba kulu*
214540	Üzüp-üzüp taştagan,	*Parça parça koparıp atan,*

Karaanın körgön tañ kalgan, Sultan	*Karaltısını gören şafak kalırdı, Sultan*
kökcal Semetey	*bozkurt Semetey*
Ayzasın cezden orogon,	*Mızrağını tunçla saran,*
Alışkan adam kologon.	*Onunla tutuşan mahvolurdu.*
Kücürmöngö kabılıp,	*Kücürmön'e rast gelip,*
Eçen balban soylogon.	*Nice pehlivan yere serilmişti.*
Kalk içinen Kücürmön	*Halk içinden Kücürmön*
Badam atka kamçı urup,	*Badam ata kamçı vurup,*
Karagayday ayza alıp,	*Çam gibi mızrak alıp,*
Kaarlanıp caylanıp,	*Öfkeye kapılıp kurulup,*
214550 Çiylüü kaşat, taş maydan	*Kamışlı yamaçtan, taş meydandan*
Eñişke çıktı culkuntup,	*Yokuşu aşağı fırladı silkinip,*
Eeñ ölgürdün tulparın	*Ee, ölesicenin tulparını*
Eelendirip bulkuntup.	*Coşturup şahlandırarak.*
Karadöö cayın surasañ	*Karadöö'nün halini sorarsan*
Etene taytañ balaraak,	*Daha paytak yürür çocuk gibiydi,*
Ar bir sözdön çalaraak,	*Her bir sözünde biraz çiğdi,*
Boz señir toonu cölönüp,	*Boz sırtlı dağa yaslanıp,*
Boz ala çañga bölönüp,	*Boz alaca toza bürünüp,*
Möröygö murda çıga elek,	*Er meydanına önce çıkmamıştı,*
214560 Betteşkende er sayıp,	*Yüz yüze gelip er mızraklayıp,*
Elge atagı çıga elek.	*Ele ünü henüz yayılmamıştı.*
Kara bayır kazanat	*Kara bayır, soylu küheylan*
Kalbır öpkö, cez bilek	*Kalbur ciğerli, tunç bilekli*
Kagışka miner boz bıştı	*Cenkte binilen boz genç at*
Tuulganda baptagan,	*Doğduğunda özenle beslenmiş,*
Tuura tulpar eken dep,	*Gerçek tulpar imiş diye,*
Karadöögö saktagan.	*Karadöö'ye saklanmıştı.*
Totuday kuyruk çubagan,	*Tavus gibi kuyruk süzen,*
Kayıp katın cez tumşuk	*Gaip kadını tunç gagalı*
214570 Kadıksız külük eken dep,	*Kusursuz yürük imiş diye,*
Oşol körüp sınagan.	*İşte o görüp sınamıştı.*
El körböskö baktırgan	*El görmesin diye besletilmiş,*
Eçen sınçı zayıpker	*Nice at sınayan bilge kadın,*
Tuulganda kan Koşoy	*Doğduğunda han Koşoy*
Kalk atası karıya	*Halkın atası ihtiyar,*
Kalk eskirtken oluya	*Halkla kocamış evliya*
Koşoy körüp caktırgan.	*Koşoy görüp beğenmişti.*

	Alıstan kelip Bilerik	*Uzaktan gelip Bilerik*
	Suragan eken imerip.	*Dolanıp istemişti onu.*
214580	Suraganga berbeptir,	*İsteyene vermemişti,*
	Bu kambar ata boz bıştı	*Bu Kamber soylu boz genç at*
	Cılkı içinde cürör dep,	*Yılkı içinde dursun diye,*
	Emgektüü başka iş kelse,	*Zahmetli bir iş başa gelirse,*
	Esil canga küç kelse	*Aziz cana güçlük çökerse*
	El bilbegen Karadöö	*Elin bilmediği Karadöö,*
	Al kıraanım miner dep.	*O yiğidim biner diye.*
	Muraa bolor özümö,	*Bana yadigâr olur diye,*
	Cobop ıylap Karadöö	*Ağlayıp inleyen Karadöö*
	Cogolgon maa küyör dep,	*Ben yitince bana yanar diye,*
214590	Kişi körgüs kumpay dep,	*Göz görmedik gizli cevher diye,*
	Dalaydan öydö tulpar dep,	*Nicesinden üstün tulpar diye,*
	Munun arkası öydö, zeeri bas,	*Bunun sağrısı yüksek, hıncı yavaş,*
	Bu ar kayda minse arıbas.	*Buna nereye binsen yorulmaz.*
	Bu çılbırı tutam taldırbas,	*Bunun yularını tutanı yormaz,*
	Bu aygır salıp at bıçsa,	*Bundan aygır salıp at döllense,*
	Miñgenin coogo aldırbas,	*Binenini düşmana kaptırmaz,*
	Bu kulan menen kuugandır	*Bu, kulanla koşup kovalamıştır,*
	Bu Kayıp çaldın Karager,	*Bu, Kayıp pirin Karager'i,*
	Cortulçunun Coruger,	*Cortulçu'nun Coruger'i,*
214600	Er Töştüktün Çalkuyruk,	*Er Töştük'ün Çalkuyruk'u,*
	Bul oşolor menen tuugandır.	*Bu, işte onlarla kardeştir.*
	Bul cetken tulpar daanası,	*Bu, tulparın has olgunu,*
	Törölüü törtöö bir tuugan.	*Soylu dördü öz kardeştir.*
	Cel kayıptın balası.	*Yel gaibinin yavrusu.*
	Kayıbında kabılgan	*Gaibinde rast gelinen*
	Agala sakal Kızır çal	*Ak-ala sakallı Hızır pir,*
	Kızır çaldın kolunan,	*Hızır pirin elinden,*
	Arabantı, Buuranın	*Arabantı ile Buura'nın*
	Arı tömön canınan,	*Öte aşağı yanından,*
214610	Ancıyandın ar cagı,	*Andican'ın öte yakası,*
	Margalañdın bıyagı,	*Margalan'ın beri yanı,*
	Kulununda kuturgur	*Daha tayken kuduran*
	Külçorogo tabılgan.	*Külçoro için bulunmuştu.*
	Tayında kuyruk çubagan,	*Tayken kuyruk süzen,*
	Tar cerde muraa bolor dep,	*Dar yerde yadigâr olur diye,*

Kayran katın çoñ bilgiç
Kanıkey eneñ sınagan.
Eelentip abay captırgan,
El körböskö baktırgan.
Boz bıştı cayı uşunday.
Keçee, kökcal közü cogolup,
Karmap alıp Kançoro
Oñ dalısın oygondo,
Altımış katın, tul ceñe
Artıkça çabuul bolgondo,
Cedigerdin er Kutu
Al ak beyil can eken,
Bir adamga bilgizbey,
Bir kişige tiygizbey,
Anday-mınday cegizbey,
Adamga olco degizbey,
Ok ötpöstön kiygizip,
Ok cetpegen boz bıştı
Karadöögö mingizip,
Algan eken er Kutu,
Atın koyup Karadöö
Salgan eken er Kutu.
Karadöönü karaçı,
Karadöö cayın surasañ –
Kadimki ele er Kutunun balası.
Çın Semetey özündöy.
Aytılsa dalay kebi bar,
Karadöönün içinde
Alaskar toodoy kebi bar.
Karadöö cayın surasañ
Badırañ temir kurç bolboy,
Başka öskön kıraan curt bolboy,
Çaması kelse çapçışıp,
Karakul cayın surasañ
Buygatı boldu sözündö,
Munun buzugu cürdü közündö.
Munun çalgırtı cürdü közündö,
Coolaşarı er Kıyaz,
Munun kıñırtı boldu özündö,

Canım kadın, büyük bilge
Kanıkey anan sınamıştı.
Coşturup keçe örttürmüş,
El görmesin diye baktırmıştı.
Boz genç atın hali işte böyle.
Hani, bozkurt gözden yitince,
Kançoro yakalayıp
Sağ kürek kemiğini oyduğunda,
Altmış kadın, dul yenge
Aşırı yağmaya uğradığında,
Cediger'in er Kutu'su,
O ak gönüllü can imiş,
Bir adama bildirmeden,
Bir kişiye dokundurtmadan,
Şuna buna yedirmeden,
Kimseye ganimet dedirtmeden,
Ok geçmez zırhı giydirip,
Ok yetişmez boz genç atı
Karadöö'ye bindirip,
Almış imiş er Kutu,
Adını Karadöö koyup
Salıvermiş er Kutu.
Karadöö'ye bir baksana,
Karadöö'nün halini sorarsan –
Bildiğin er Kutu'nun oğluydu.
Tıpkı Semetey'in kendisi gibi.
Anlatılsa nice sözü var,
Karadöö'nün içinde
Alaskar dağı gibi sözü var.
Karadöö'nün halini sorarsan
Ham demir keskin çelik olmaz,
Yadelde büyüyen kırana yurt olmaz, Gücü yeterse çarpışıp,
Karakul'un halini sorarsan
Sözünde dolambaç vardı,
Bunun fesadı gözünde gezerdi.
Bunun şaşılığı gözünde gezerdi,
Düşman olacağı er Kıyaz,
Bunun eğriliği özünde idi,

	Kıyşıgı boldu közündö.	*Çarpıklığı gözünde idi.*
	Kıyabın tapsa Karadöö,	*Fırsatını bulsa Karadöö,*
	Kılmak boldu er Kıyazdın özünö.	*Er Kıyaz'ın kendisine kastetmişti.*
	Mına oşondo Karadöö	*İşte o zaman Karadöö,*
	Kapıray, kınsız kılıç baylanıp,	*Hayret, kınsız kılıç kuşanıp,*
	Kayra caaçu buluttay,	*Yeniden yağacak bulut gibi,*
214660	Kaarı betine aylanıp.	*Öfkesi yüzüne vurup.*
	Bilegi coon, taş cürök	*Bileği kalın, taş yürekli,*
	Bul bil müçölüü baadırek	*Bu fil gövdeli bahadır,*
	Bu komokoyluu ayzasın	*Bu temrenli mızrağını*
	Koloytup öydö aştagan.	*Heybetle yukarı doğrulttu.*
	Bu koygulaşa ketkende	*Bu, kapışmaya girdiğinde*
	Koyondoy cerge cançtagan,	*Tavşan gibi yere çalardı,*
	Koygulaşa ketkende	*Kapışmaya girdiğinde*
	Korkup koltuk açpagan.	*Korkup koltuk açmazdı.*
	Aylası katuu, zaarı küç	*Çaresi sert, zehri güçlü,*
214670	Katılgandı kılgan tüz.	*Sataşanı dümdüz ederdi.*
	Balalığı başkaça,	*Çocukluğu bir başkaydı,*
	Baatırdığı bir kança,	*Bahadırlığı bir hayliydi,*
	Karadöö cayın suraba.	*Karadöö'nün halini hiç sorma.*
	Cürgönünön çañ çıgat,	*Yürüdüğü yerden toz çıkar,*
	Dobuşunan can çıgat,	*Sesinden can çıkar,*
	Bet alsa eldi ürkütkön,	*Yönelse eli ürkütürdü,*
	Eñgiçtigi bürküttöy,	*Süzülüşü kartal gibi,*
	Kökcaldığı karasañ	*Bozkurtluğuna bakarsan*
	Kökçö közdün közündöy,	*Gök gözlünün gözü gibi,*
214680	Çılgıy balaa Karadöö	*Katıksız belâ Karadöö,*
	Erte sözü keç bolup,	*Erken sözü geç olup,*
	Bagıştın uulu Kıyazga	*Bagış'ın oğlu Kıyaz'a*
	Betteşip cañcal saluuga	*Yüzleşip kavga salmaya*
	Tegi turat momunun,	*Bu uysalın niyeti hep hazır,*
	Teñdeşip kek aluuda.	*Denk gelip öç almakta.*
	Oyu Çürök Karadöö	*Düşüncesi Çürök'te, Karadöö*
	Kapkayda kekti aluuda.	*Nice yerden öcünü almakta.*
	Coktogonu Semetey,	*Yasını tuttuğu Semetey,*
	Uçurganı – Külçoro,	*Yitirdiği – Külçoro,*
214690	Uruşaarı – Kançoro,	*Dövüşeceği – Kançoro,*

Semeteydin kolunda
Aldeylöögö erkesi,
Karadöö cayın surasañ
Artım kanday bolot dep,
Mına ırımdagan tölgösü!
Tölgöm tuura töp bolso,
Kücürmönün soyormun.
Tölgöm tuura bolboso,
Balbandan ölüp kalarmın».
Ayzadan ayla ketkende
Dep, oşentip, Karadöö
Astındagı boz bıştı
Oñbuy-solbuy kamçı urup,
Aytsa dümök añgeme.
Oñdop-soldop teminip,
Tulpar oozun burdu ele,
Kücürmöndü bet alıp,
Kürküröp ayza sundu ele.
El kıykırıp, çuu bolup.
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumgunça,
Akkankı eerdin kaşı dep,
Karadöönün bagıp algan atası
Arı taysa bul ayzam
Kak cüröktün başı dep,
Kaçırıp kelip urdu ele,
Kuday betin körgözbö,
Çakçelekey çañ bolup,
Maydandın baarı kan bolup.
Ölbögöndön kalışkın,
Karadöö kanday bolor dep,
Cetik balban Kücürmön
Kalk carlanıp el tolup,
Karasañ mınday iş bolup,
Eren bolsoñ, ok bolgun,
Ayzalaşıp uruşsa,
Ayza sındı bırkırap.
Ayza uçunan akbula
Asmanga uçat dırkırap.

Semetey'in elinde
Sevilip sayılan nazlısıydı,
Karadöö'nün halini sorarsan
Sonum nasıl olur diye,
İşte tuttuğu falı buydu!
Falım doğru düşerse,
Kücürmön'ü tepelerim.
Falım doğru çıkmazsa,
Pehlivan elinden ölürüm».
Mızraktan çare tükenince
Deyip, böylece, Karadöö
Altındaki boz genç ata
Sağlı sollu kamçı vurup,
Anlatsan dehşetli hikâye.
Sağlı sollu mahmuzlayıp,
Tulparın ağzını çevirdi,
Kücürmön'e yönelip,
Gürleyerek mızrak uzattı.
El bağırıp, çığlık koptu.
Şöyle böyle diyene dek,
Göz açıp kapayana dek,
Akkankı eyerin kaşı diye,
Karadöö'yü besleyip büyüten babası
Öteye kayarsa bu mızrağım,
Tam yüreğin başı diye,
Saldırıp gelip vurdu,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Ortalık allak bullak toz olup,
Meydanın hepsi kan olup. Ölmeyenlerden olasın,
Karadöö nasıl olur diye,
Yetkin pehlivan Kücürmön
Halk sıralanıp el dolup,
Baksana böyle iş olup,
Eren isen, ok ol,
Mızraklaşıp vuruşunca,
Mızrak kırıldı çatırdayıp.
Mızrak ucundan ak lifler
Göğe uçar vızıldayıp.

Oroy tiyçi ayzalar
Orto belden kıçırap.
Üzöngünün boolugu
Bıt-bıt boldu bıçırap.
Kücürmön menen Karadöö
Küçtüü sayış kılıştı,

Can taştaşıp erender
Kürsüldöşüp turuştu.
Kalık çurkurap duu bolup,
Katın kara çuu bolup,
Karadöö menen Kücürmön
Ayza sunup cetişip,
Kayra tartpay erender
Bılçıldaşa ketişip.
Er aylasın tabışıp,
Aybalta menen çabışıp.
Alañgir caa, sır cebe,
Baltanın baarı bırkırap,
Sabı koldo kalışıp,
Kalk çurkurap, duu bolup.
Oluya çalgan batası,
Cedigerdin er Kutu
Surbuzul menen celdi ele,
Karadöögö kayrılıp,
Cañıdan ayza berdi ele.
Ton cakası bulunum,
Er Karadöö kulunum!
Ceti kün tınbay sayışkın!
Baatır bolsoñ, şok bolgun!
Boy berenip turuşkun,
Amız, arga tırışkın.
Ay, Karadöö, kulunum
Toru çunak beeden
Toorulga miner at tuubayt,
Tomsorgondo atañdan
Karadöö, sendey uul tuubayt.
Mañdaylaşıp turuşkun,
Mıktap bakan uruşkun!

Sert değen mızraklar
Orta belden gıcırdayıp.
Üzenginin kayışı
Paramparça oldu çatırdayıp.
Kücürmön ile Karadöö
Güçlü bir mızrak dövüşü ettiler,

Candan geçip erenler
Gümbürdeşip durdular.
Halk çığrışıp uğultu olup,
Kadını kızı feryat olup,
Karadöö ile Kücürmön
Mızrak uzatıp yetişip,
Geri çekilmez erenler
Şakırdaşıp kapıştılar.
Er çaresini bulup,
Aybaltayla vuruştular.
Alañgir yay, sırlı ok,
Baltaların hepsi paralanıp,
Sapı elde kalıp,
Halk çığrışıp, uğultu koptu.
Evliyanın okuduğu dua ile,
Cediger'in er Kutu'su
Surbuzul ile koşturup geldi,
Karadöö'ye dönüp,
Yeniden mızrak verdi.
Kürkümün yakası samurum,
Er Karadöö kulunum!
Yedi gün durmadan mızraklaş!
Bahadırsan, gözü pek ol!
Boy verip direnip dur,
Namusla, çareyle direş.
Ay, Karadöö, kulunum,
Doru küt kulaklı kısraktan
Akına binilecek at doğmaz,
Yaslara bürünse de babandan,
Karadöö, senin gibi oğul doğmaz.
Karşı karşıya dikil,
Sırığı sıkıca vur!

Köp cediger kalıñ el
Tamaşaña karasa,
Saygan ayza kıyrasın.
Taamay tiygen tulpar at
Boortoktop sulasın.
Bet alıp bekem muştasañ
Ölçöögö ayza ilinsin,
Kutunun uulu mıktuu dep,
Arı atagıñ kulunum,
Aşkere curtka bilinsin.
Kücürmön balban eken dep,
Bilgenge kızık şumdu aytıp,
Uluu kargan, körgön curt
Canınan çoguu tüñülsün,
Calgız eleñ, oroy bol,
Köp canınan tüñülsün!
Cardı bolsoñ mart bolgun,
Muraa kılıp bul sözdü,
Taş kuykalap şart bolgun,
Karadöö cayı uşunday,
Bay canınan tüñülsün.
Baatır bolsoñ, balban bol,
Kalk caynagan cediger
Kan canınan tüñülsün.
Ayza saysañ, mıktap say,
Kubattanıp Karadöö
Kücürmöndü ıktap say.
Çoñ murundan çok çıktı,
Kaarduu küçün baştasın,
Eki közdön ot çıktı,
Möröygö çıkkan Kücürmön
«Töbögö cazgan buyruktu
Candan keçip taştasın.
Kaalasa kuu can körböybü!
Baatırsıngan Kücürmön
Kün tügönüp, suu bütsö,
Kalık çıgaan balbandı,
Akırı kişi ölböybü!

Kalabalık Cediger, yoğun el
Senin gösterine bakarken,
Sapladığın mızrak kırıp geçirsin.
Tam isabet alan tulpar at
Yüzükoyun serilsin.
Yönelip sıkı vurursan
Nişana mızrak ilişsin,
Kutu'nun oğlu pek yamandır diye,
Ünün öteye ulaşsın, kulunum,
Apaçık yurda bilinsin.
Kücürmön pehlivan imiş diye,
Bilene ilginç düzeni anlatıp,
Ulu yaşlı, görmüş geçirmiş yurt
Canından hepten umudunu kessin,
Yalnızdın, haşin ol,
Çokluk canından umut kessin!
Yoksulsan cömert ol,
Bu sözü yadigâr edip,
Taş kavurup çevik ol,
Karadöö'nün hali işte böyle,
Zengin canından umut kessin.
Bahadırsan, pehlivan ol,
Halkı kaynaşan Cediger
Han canından umut kessin.
Mızrak saplarsan, sıkı sapla,
Güç bulup Karadöö
Kücürmön'e çullanıp sapla.
Koca burnundan kor çıktı,
Öfkeli gücüne başlasın,
İki gözünden ateş çıktı,
Er meydanına çıkan Kücürmön
«Tepeye yazılmış buyruğu
Candan geçip bıraksın.
Dilese kavruk can neler görmez!
Bahadır taslayan Kücürmön,
Gün tükenip, su bitince,
Halkın seçkin pehlivanı da,
Sonunda kişi ölmez mi!

	Buka köödön, tars kıyal	*Boğa göğüslü, ters huylu,*
	Kööp kalgan dardañdı,	*Kabarıp şişmiş kasıntıyı,*
	Taamay sayıp, töp muşta,	*Tam saplayıp, denk vur,*
	Taamaylap karmap bek muşta!	*Nişanlayıp tutup pek vur! Güçlü taslayan pehlivana*
	Küçtüüsüngön balbanga	*Kücürmön attan uçtu diye,*
	Kücürmön attan uçtu dep,	*Yurt içten sarsılıp, el çığrışıp,*
214810	Curt özöktöp, el çuulap,	*Kırgız'a böyle söz olsun, Gücü yetmezse zavallı can*
	Kırgızga mınday kep bolsun, Al cetpese kurgan can	*Pehlivanlığın, erliğin,*
	Balbandıgıñ, erdigiñ,	*Kalabalık yurda yaraşsın!*
	Kalıñ curtka ep bolsun!	*Ahali ele söz olsun,*
	Kalayık elge kep bolsun,	*Mızrak uzatıp, siper tut,*
	Ayza sunup, çep karma,	*Şaşkınlaşmadan kulunum,*
	Añtañdabay kulunum,	
	Şaşpay boydu bek karma.	*Acele etmeden gövdeni pek tut.*
	Kücürmön ketsin karuusu	*Kücürmön'ün gitsin kuvveti,*
	Ton-tozdoru bölünsün,	*Kürkü kaftanı parçalansın,*
214820	Epsiz balban eken dep,	*Eşsiz pehlivan imiş diye,*
	Kutunun uulu körünsün!	*Kutu'nun oğlu görünsün!*
	Bere, sur kulanı malga koş,	*Haydi, boz kulanı mala kat,*
	Kartayganda atañdı	*Kocadığında babanı*
	Uulu balban dedirtip,	*Oğlu pehlivan dedirtip,*
	Bul atañdı sanga koş!	*Bu babanı da sayına kat!*
	Kutu cetip munu aytıp,	*Kutu yetişip bunu söyleyip,*
	Ayzanı berip koluna.	*Mızrağı verdi eline.*
	Karadöö saldı coluna.	*Karadöö koyuldu yoluna.*
	Atası Kutu aytkanda,	*Babası Kutu söyleyince,*
214830	Ayta salıp kaytkanda,	*Söyleyiverip dönünce,*
	Tegeregin karabay	*Çevresine bakmadan,*
	Tegele canın ayabay,	*Hiç canını esirgemeden,*
	Kürsüldögön Kücürmön	*Gümbürdeyen Kücürmön'e*
	Küçöp ayza sayayın	*Güçlenip mızrak saplayayım,*
	Kürsüldöşüp sayışıp,	*Gümbürdeşip dövüşüp,*
	Bir möröyün alayın.	*Bir ödülünü alayım.*
	Kücürmöndöy balbanga	*Kücürmön gibi pehlivana*
	Men cıgılıp kalayın.	*Ben mi yenilip kalayım.*
	Itelgidey kılçaktap,	*İtelgi doğan gibi kıvrılıp,*
214840	Kaptalınan çıgayın,	*Yan tarafından çıkayım,*

Kalk balbanı Kücürmön	*Halk pehlivanı Kücürmön'ün*
Añgekke başın tıgayın».	*Başını çukura sokayım».*
Dep, oşentip, Karadöö	*Deyip, böylece, Karadöö*
Boz tulpar oozun burdu emi, Salçu	*Boz tulparın ağzını çevirdi işte, Kıran*
balban eken dep,	*salan pehlivan imiş diye,*
Çıkanaktın beti dep,	*Dirseğin yüzü diye,*
Taluu kara kabırga	*Can evi kara kaburganın*
Aralaş orto çeti dep,	*Arası, orta kıyısı diye,*
Sayuuçu cerdin özü dep,	*Saplanacak yerin ta kendisi diye,*
Too bolboso Kücürmön	*Dağ olmadıkça Kücürmön*
214850 Toktoo berbes ayzaga.	*Mızrağa dayanamaz.*
Togolonor kezi dep,	*Yuvarlanacağı an diye,*
Şamdagayı bolcolsuz,	*Çevikliği ölçüsüz,*
Şapa-şupa cetti ele,	*Çarçabuk yetişti,*
Kücürmöndü Karadöö	*Kücürmön'ü Karadöö*
Küpüp muştap öttü ele.	*Güm diye vurup geçti.*
Muştap ötkön cerinen	*Vurup geçtiği yerinden*
Karanday bula çubaldı,	*Kara kara lifler süzüldü,*
Kalk çurkurap, çuu turup,	*Halk çığrışıp, gürültü koptu,*
San baygenin baarısın	*Sayısız ödülün hepsini*
214860 Karadöögö kubandı.	*Karadöö'ye sevindi.*
Bolumsugan Kücürmön	*Kendini dev sanan Kücürmön*
Too kulagan nemedey	*Dağ devrilir gibi*
Tulparınan uradı.	*Tulparından yıkıldı.*
Cer boortoktop suladı.	*Yere yüzükoyun serildi.*
Añkildek atıp cıgıldı,	*Tepetaklak fırlayıp düştü,*
Maydamga karşı tıgıldı,	*Meydanın ortasına saplandı,*
Kücürmön attan tüşköndö	*Kücürmön attan düşünce*
Karadöö möröy aldı dep,	*Karadöö ödülü aldı diye,*
Curt çurkurap, çuu boldu,	*Yurt çığrıştı, velvele koptu,*
214870 Bayge alganı bay bolup,	*Ödül alan bay olup,*
Asman cargan duu boldu,	*Göğü yaran uğultu koptu,*
Er Kutunun Karadöö	*Er Kutu'nun Karadöö'sünün*
Balbandıgı bilindi,	*Pehlivanlığı bilindi,*
Epsiz baatır eken dep,	*Eşsiz bahadır imiş diye,*
El canınan tüñüldü.	*El canından umut kesti.*
Keñ bagalek, cayık töş	*Geniş paçalı, yayvan göğüslü*
Kelgen balban eken dep,	*Gelmiş pehlivan imiş diye,*

Alışkan canga bir kırgın	*Tutuşan cana bir kırgın*
Salçu balban eken dep,	*Salan pehlivan imiş diye,*
214880 Betteşkenge bir beypay	*Karşısına çıkana bir belâ.*
Bokono söögü bolgondo,	*Kıkırdak kemiği katılaşınca,*
Borbuy eti tolgondo,	*Kasık eti dolunca,*
Balalık muun cogolup,	*Çocukluk zaafı yitip,*
Baatırlık cakka oñolup,	*Bahadırlık yönüne dönüp,*
Karadöö mınday bolgondo,	*Karadöö böyle olunca,*
Ordo kütüp kan bolup,	*Orda kurup han olur,*
Oruntuktuu can bolup,	*Makam sahibi can olur,*
Candan bolot eken dep,	*Canların çeliği olur diye,*
Kalk başkarıp, el kütkön	*Halkı yönetip, el güden*
214890 Ee... adam, balban bolot eken dep,	*Ee... adam, pehlivan olur imiş diye,*
Möröydü sayıp aldı ele,	*Ödülü dövüşüp aldıydı,*
Kutman akeñ baş bolup,	*Kutlu ağan baş olup,*
San kazına, tümön mal	*Sayısız hazine, tümen mal*
Talap catıp kaldı emi.	*Yağmalayıp durdular işte.*
Murun talap alganda	*Önce yağmalayıp aldıklarında*
Kızıl kuyruk nar alıp,	*Kızıl kuyruklu nar deve alıp,*
Kızık ay, neçen mal alıp,	*Ne ilginç, nice mal alıp,*
Ebin tapkan eñ kıldat.	*Yolunu bulan pek titizdi.*
Karaça kaymal töö alıp,	*Karaca dişi deve alıp,*
214900 Eñ bir kıyın azamat	*Pek çetin bir yiğit,*
Kara kaşka bee alıp,	*Kara sakar kısrak alıp,*
Köñüldörü cay bolup,	*Gönülleri rahatlayıp,*
Baatır eken Karadöö	*Bahadır imiş Karadöö,*
Canına carmak salbastan,	*Yanına eş dost takmadan,*
Calgız beeni olco dep,	*Tek kısrağı ganimet diye,*
Çılbırına çalgan cok,	*Yularına dolamadı,*
Olcogo buyum algan cok,	*Ganimete eşya almadı,*
Tölgö cışaan töp keldi,	*Fal ile alâmet denk geldi,*
Köñüldörü cay boldu,	*Gönülleri rahat buldu,*
214910 Möröydü algan Karadöö.	*Ödülü alan Karadöö.*

BIRINÇI CANA EKINÇI KITEPTIN AYRIM SÖZDÖRÜNÜN

BİRİNCİ VE İKİNCİ KİTABIN BAZI SÖZLERİNİN

Yirminci cildin sonu.

Yirmi birinci cilt, «Semetey»in üçüncü kitabı Kürpüldök fırtınası ve büyük kayboluşla tamamlanır.

Dünyanın en uzun destanı Manas, yirminci yüzyılın Homeros'u sayılan Sayakbay Karalaev'in dilinden 500.553 mısra olarak yazıya geçirildi. Bu dizi, üçlemenin ikinci parçası olan «Semetey» destanını Kırgızca Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyor.

Yirminci cilt, Kıyaz'ın arkadan savurduğu kalleş mızraktan bozkurdun kayboluşuna; Kançoro'nun gasp tahtından Talas'ın kara günlerine; Ayçürök'ün Zülfikar'la direnişinden küllerin altındaki ilk kıvılcıma uzanır.

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI · CİLT XX

SEMETEY · KARALAEV VARYANTI · CİLT XX

SEMETEY
SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI
KIRGIZCA LATİN YAZIMI · TÜRKÇE EDEBİ ÇEVİRİ
CİLT XXI · KÜRPÜLDÖK FIRTINASI VE BÜYÜK KAYBOLUŞ

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

Kırgızca Latin yazımı ve Türkçe edebî çevirisiyle
karşılıklı iki sütun hâlinde

CİLT XXI

Bölüm 1 · Tuğun Gölgesinde: Kürpüldök'te Kopan Fırtına
Bölüm 2 · Öcün Kızıl Mührü: Koñurbay'ın Sonu ve Talas'ın Yası
Bölüm 3 · Süt Emişin İhaneti: Semetey'in Kayboluşu

Bu kitaptaki metin, telif korumasına tabi olmayan halk edebiyatı (folklor) niteliğindeki destan mısralarından ibarettir.

Kaynak baskı: «Семетей» эпосу — Саякбай Каралаевдин айтымында (1-китеп). «Turar» Yayınevi, Bişkek 2013 (haz. A. Jaynakova; genel red. A. Akmataliev). Kaynak baskının telifli editoryal katmanları — ön söz ve son söz, bilimsel açıklamalar, sözlük bölümü ve Theodor Herzen'in illüstrasyonları — bu yayına alınmamıştır.

Kırgızca Latin transliterasyonu, Türkçe edebî çeviri, ön söz, bölüm özetleri, kapak ve iç tasarım bu yayın için özgün olarak üretilmiştir. © Gazâ'nın Neferi, 2026. Kaynak gösterimi, folklor eserlerinin kullanımına ilişkin dürüst uygulama gereğince yapılmıştır.

Bu cilt, üçlemenin yaklaşık 316.000 mısralık «Semetey» bölümünün 214.910–227.102 mısralarını kapsar.

ÖN SÖZ

Manas göçtü; ama ocağı sönmedi. Elinde destan, dilinde ant taşıyan Kırgız, kaybettiği hanın yasını bir başka hikâyeyle sağalttı: babasız doğan, sürgünde büyüyen, atalar yurdunu geri almak için tek başına yola çıkan bir oğulun hikâyesiyle. «Semetey», üçlemenin ikinci kitabıdır; yasın, vefanın ve dönüşün destanıdır.

Sayakbay Karalaev'in dilinden yazıya geçirilen bu varyantta Semetey'in hikâyesi, Manas'ın ölümünün hemen ertesinde başlar. Abıke ile Köböş'ün ihaneti, Kanıkey'in bebeğini koynuna alıp Buhara'ya kaçışı, yetimin dedesinin sarayında soyundan habersiz büyüyüşü ve kanının çağırdığı gün Talas'a dönüşü — bunların hepsi, sözlü geleneğin en usta anlatıcısının nefesiyle, kesintisiz bir ırmak gibi akar.

Bu dizide Karalaev varyantının «Semetey» bölümünü, Kırgızca aslının Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyoruz. Transliterasyonda Türk okurunun gözüne yatkın bir yazım benimsendi; çeviride ise mısra bütünlüğü korunarak destanın epik sesi Türkçede yeniden kuruldu. Her bölümün başında iki paragraflık bir özet ve okuru bekleyen olayları toplayan kısa bilgi kutuları yer alıyor.

Söz atadan oğula geçti; kitap da elden ele geçsin.

Gazâ'nın Neferi
Antalya, 2026

KİTABIN PLANI

I	Tuğun Gölgesinde: Kürpüldök'te Kopan Fırtına	Cilt XXI — bu ciltte
2	Öcün Kızıl Mührü: Koñurbay'ın Sonu ve Talas'ın Yası	Cilt XXI — bu ciltte
3	Süt Emişin İhaneti: Semetey'in Kayboluşu	Cilt XXI — bu ciltte

BİRİNCİ BÖLÜM

Tuğun Gölgesinde: Kürpüldök'te Kopan Fırtına

Talas'a kara haber, Agerkeç'in Kalmak yazısıyla şifrelenmiş mektubuyla ulaşır: Hain Kerimbay, genç han Ümütöy'ü de yanına alarak Capan'ın kırk bin kişilik ordusunu ve dağ deviren Kızıluyuk devini, Mançu'nun yüz bin askerini ve Neskara oğlu tek gözlü Madıkan'ı Gök boğasıyla birlikte Talas üzerine kışkırtmıştır. Kengeşte toplanan Semetey, aksakal Bakay, Gülçoro ve Kançoro, ordu beklemeden dördü bir olup sekiz gün yol teperek Kürpüldök'e varır; yoksul düşmüş Ceenbay'dan düşmanın korkunç gücünü dinlerler, ama Semetey casusluk ve kurnazlık yolunu erliğe yakıştırmaz. Manas'tan kalan altın hilalli kızıl tuğ sırtın üstüne dikilir ve tan ağarırken bu tuğu gören düşman ordugâhı dehşete kapılır; ganimet kavgasına tutuşan düşman beyleri birbirine düşer, Kerimbay ise gizlice özür mektupları göndererek iki yüzlü oyununu sürdürür.

Savaş kopunca Kançoro, deve binicisi Cankoybos'u baltasıyla devirir, sekiz kat demir zırhlı Kızıluyuk devle boy ölçüşüp attan düşer; yetişen Semetey, Sırnayza'yı devin boğazına saplayarak o dağ gibi gövdeyi yere serer. Ardından meydan, destanın en görkemli atışmalarından birine sahne olur: Gülçoro ile Madıkan, Ala-Too ve Tıyan-Şan'ı öve söve birbirine meydan okur; gece davullarla ayrılan ordulardan Capan askeri kaçar, ertesi gün Madıkan sırasıyla Semetey'i, Kançoro'yu ve Bakay'ı attan yıkar. Gülçoro devle iki gün bir gece boğuşur; umudun tükendiği anda Manas, Almambet, Çubak ve Sırgak'ın ruhları tulparlarıyla görünür, Almambet oğluna iki elinin gücünü

verir. Sarsılan Madıkan yemek molası ister, Bakay'ın öğüdüyle bu dilek kabul edilir ve büyük hesaplaşma bir sonraki bölüme kalır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Agerkeç'in şifreli mektubunu Talas'a Molla Küdür ulaştırır; mektup, hain Kerimbay'ın Capan, Mançu ve Kazak ordularını birleştirip yaklaşık on gün içinde saldıracağını bildirir.
- Semetey, Bakay, Gülçoro ve Kançoro ordu toplamadan dört kişi yola çıkar ve Büyük İngen dağındaki Kürpüldök'e varıp Manas'ın altın hilalli kızıl tuğunu sırta diker.
- Camgırçı soyundan yoksul Ceenbay, bahadırlara düşmanın gücünü anlatır; sonra Kerimbay ile Semetey arasında gidip gelen kurnaz bir çifte oyuncuya dönüşür.
- Kançoro, Capan'ın öncü eri Cankoybos'u öldürür; sekiz kat zırhlı Kızıluyuk devinin ancak beş katını delebilir ve attan düşer, devi Semetey Sırnayza ile boğazından vurup öldürür.
- Tek boynuzlu Gök boğaya binen Madıkan; Semetey'i, Kançoro'yu ve Bakay'ı art arda attan yıkacak kadar güçlüdür ve Semetey'in bilek sinirini yaralar.
- Gülçoro ile Madıkan'ın iki gün bir gece süren güreşinde Manas, Almambet, Çubak ve Sırgak'ın ruhları görünür; Almambet, oğlu Gülçoro'ya "sağ elimin ve sol elimin gücünü verdim" diyerek kut verir.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
BAATIRLARDIN KEÑEŞI,	*BAHADIRLARIN KENGEŞİ,*
KIZILUYuK	*KIZILUYUK*
DÖÖNÜN CER CAZDANIŞI	*DEVİN YERİ YASTIK EDİNİŞİ*
Keteçinin sazına	*Keteçi'nin sazlığına*
Ay şoolalap tiygen kez.	*Ayın ışık saçıp değdiği demdi.*
Cayılgan cılkı içinen,	*Yayılmış yılkının içinden,*
Kısırdan ılgap tandadı.	*Kısırlardan seçip ayırdı.*
Kısır kalıp tuu bolgon,	*Kısır kalıp semirmiş,*
Tolturup mayga cık tolgon,	*Yağla dolup tıka basa dolmuş,*
Toru beeni cayladı.	*Doru kısrağı hakladı.*
Kançoro kambıl tuu beeni,	*Kançoro çevik, o semiz kısrağı,*
Çay kaynamda soydu ele.	*Bir çay kaynayacak sürede kesiverdi.*
Angıçaktı Gülçoro,	*O arada Gülçoro,*
Kemegeni oydu ele.	*Ocak çukurunu kazıverdi.*
Bakay menen Semetey,	*Bakay ile Semetey,*
Keneş menen boldu ele.	*Kengeş kurup danıştılar.*
Kömkörmölüü kazanın,	*Kapaklı kazanını,*
Kemegege astırıp,	*Ocak çukuruna astırıp,*
Arçadan çapkan suzgunu,	*Ardıçtan yontulmuş kepçeyle,*
Et kotortup bastırıp.	*Eti karıştırtıp bastırıp.*
Kaltırbastan et çiyki,	*Çiğ et hiç bırakmadan,*
Eki demep bışırıp.	*İki buğuda pişirip.*
Tan agarıp atkanda,	*Tan ağarıp attığında,*
Koyboy tuurap cep bolup.	*Bırakmadan doğrayıp yediler.*
Caydaktagan attardı,	*Eyersiz salınmış atları,*
Ceteleşip otkorup.	*Yedekleyip otlattılar.*
Bular mintip catkanda,	*Bunlar böyle dururken,*
Kara çaar mingen atı bar,	*Kara alacaya binmiş atı var,*
Kaldı biröö kez bolup.	*Biri karşılarına çıkıverdi.*
Cakından çıgıp caltaarıp,	*Yakından çıkıp ürkerek,*
Kayra tartıp kaçkınça	*Geri dönüp kaçmadan*
,	,
Karay turgan Kançoro,	*Gözleyen Kançoro,*
Irgıp minip atına,	*Sıçrayıp atına binip,*
Karmap aldı kutkarbay,	*Kaçırtmadan yakaladı,*
Çaap çıgıp astına.	*Dörtnala önüne çıkıp.*

Çaar atçan uşul can,
Kazaktan kelgen bir adam.
Semetey, Bakay, Kançoro,
Kep kılbay turdu baarısı,
Akılga çeber daanası,
Almambettin balası,
Gülçoro baatır kep surayt,
Kep surasa bek surayt:
«Suutu kangan atıñdın,
Col alıp sen şaşıldıñ,
Kayda bara catasıñ?
Caşırbay içki sırıñdı,
Aytçı, baatır, çınıñdı!»
Gülçoro surap bolguça,

Küpügüp caman aldırap:
«Öz atıñdı bildirip,
Anan kılçı maa surak!» —
Dep, oşentip çaar atçan,
Coop berbey kep surap:
«Atıñdı aytıp bilgizseñ,
Men aytıp sırım bilgizem.
Sen atıñdı aytpasañ,
Men sırımdı aytpaymın,
Tirüülöy cerge kirgizseñ!
Atıñdı açık bile albay,
Ayra taanıp ala albay.
Kümöndönüp men turam.
Atım Moldo Küdürmün,
Tün uykumdu bölgömün.
Kürpüldöktün kuyuştan,
Segiz kün murun cönödüm.
Aksakal han Bakaydın,
Er Semetey arstandın,
Cüzün kaçan körömün?
Han Çubaktın balası,
Kayrattuu çoro kabılan,
Almambet uulu Gülçoro,
Sen törtööñsüñ men bilsem.

Bu alaca atlı can,
Kazak'tan gelmiş bir adamdı.
Semetey, Bakay, Kançoro,
Hepsi söz etmeden durdu,
Akılda usta olanı,
Almambet'in oğlu,
Gülçoro bahadır söz sorar,
Söz sorunca sıkı sorar:
«Teri kurumuş atınla,
Yola düşüp acele ettin,
Nereye gidiyorsun?
Gizlemeden iç sırrını,
Söyle, bahadır, doğrusunu!»
Gülçoro sorup bitirmeden,

Soluyup fena telaşlanıp:
«Kendi adını bildirip,
Sonra bana sorgu et!» —
Deyip, böylece alaca atlı,
Cevap vermeden söz sorup:
«Adını söyleyip bildirirsen,
Ben de söyleyip sırrımı bildiririm.
Sen adını söylemezsen,
Ben sırrımı söylemem,
Diri diri yere gömsen de!
Adını açıkça bilemeden,
Ayırt edip tanıyamadan,
Kuşkulanıp duruyorum.
Adım Molla Küdür'dür,
Gece uykumu böldüm.
Kürpüldök'ün döküldüğü yerden,
Sekiz gün önce yola çıktım.
Aksakal han Bakay'ın,
Er Semetey arslanın,
Yüzünü ne zaman göreceğim?
Han Çubak'ın oğlu,
Gayretli çora kaplan,
Almambet oğlu Gülçoro,
Bilirsem siz dördüsünüz.

Ciberdi meni Agerkeç,
Tübüm Altay elinen».
Moldo Küdür aytkanda,
Kamındırbay Gülçoro:
«Taanıganday ayttıñ sen,
Agerkeç cazgan kat kana?» —
Moldo Küdür oltura,
Ötügün çeçip ırgıtıp,
Bategin çubap bılgıtıp.
Ortosunan batektin,
Kattı suurup aldı ele.
Gülçorogo karabay,
Bakayga suna kaldı ele.
Kalmakça cazgan kat eken,
Kırgızdan sözü cat eken.
«Okuçu, balam Gülüs» — dep, —
Han Bakay aytkan çak eken.
Başınan ıldıy süyrögön,
Caraluu cılan izdengen,
Koçkor müyüz çiymekey,
Koluna kagaz tiygende,
Cattap algan nemedey,
Almambet uulu Gülçoro,
Şabırata kirdi ele.
Asili kıtay Gülçoro,
Kırk eki uruu til bilgen,

Tiline koşup kat bilgen,
Kattın körsö baş cagın,
Ayakkısın cat bilgen.
Atayın cazgan kagazı,
Altı katar kat eken.
Agerkeçke «A» koygon,
Bakay degen sözünö,
Baş cagına «b» koygon.
Semsteyge «sın»

koygon,
Gülçorogo «kep»

Beni Agerkeç gönderdi,
Kökümse Altay elinden».
Molla Küdür söyleyince,
Fırsat vermeden Gülçoro:
«Tanımış gibi söyledin sen,
Agerkeç'in yazdığı mektup hani?» —
Molla Küdür oturup,
Çizmesini çıkarıp fırlatıp,
Ayak sargısını çözüp kirletip.
Sargının ortasından,
Mektubu çekip alıverdi.
Gülçoro'ya bakmadan,
Bakay'a uzatıverdi.
Kalmakça yazılmış mektupmuş,
Sözü Kırgız'a yabancıymış.
«Okusana, oğlum Gülüs» — diye, —
Han Bakay'ın söylediği demdi.
Baştan aşağı sürüklenen,
Yaralı yılana benzeyen,
Koç boynuzu kıvrımlı yazı,
Eline kâğıt değince,
Ezberlemiş gibi,
Almambet oğlu Gülçoro,
Şakır şakır okumaya girişti.
Aslı Çinli olan Gülçoro,
Kırk iki boyun dilini bilen,

Diline ek olarak yazı bilen,
Mektubun baş tarafını görse,
Sonunu ezbere bilen.
Özene yazılmış kâğıdı,
Altı satır mektupmuş.
Agerkeç'e «A» koymuş,
Bakay denen sözünün,
Baş tarafına «b» koymuş.
Semetey'e «sın»

koymuş,
Gülçoro'ya «kep»

koygon,	*koymuş,*
Kançorogo «kan»	*Kançoro'ya «kan»*
koygon.	*koymuş.*
Etegine tizmektep,	*Eteğine dizi dizi,*
On altı cerge arp koygon.	*On altı yere harf koymuş.*
Estey tüşüp Gülçoro,	*Hatırlayıp Gülçoro,*
Ep keltirip okusa,	*Denk getirip okuyunca,*
Eki cüz elüü kat bolgon.	*İki yüz elli kelimelik mektup oldu.*
Anday cazgan kattar köp,	*Öyle yazılmış mektup çoktu,*
215030 Okuşka Gülüs maş bolgon.	*Okumaya Gülüs ustaydı.*
Ayagına çıkkanda,	*Sonuna vardığında,*
Keptin baarın ukkanda,	*Sözün hepsini duyduğunda,*
Cımınıp Gülüs küldü ele.	*Gülüs gülümseyiverdi.*
Kabılan Bakay kep aytat:	*Kaplan Bakay söz söyler:*
«Kagılayın, Gülçoro,	*«Kurbanın olayım, Gülçoro,*
Baatıraak aytçı» — dep aytat.	*Yiğitçe söylesene» — der.*
«Okudum kattı, abake,	*«Okudum mektubu, ağabey,*
Külküm kelet bir kepke.	*Bir söze gülesim geliyor.*
Kerimbay buzuk boluptur,	*Kerimbay bozguncu olmuş,*
215040 Kazaktın elin köçürüp,	*Kazak'ın elini göçürüp,*
Agerkeç Bukar ketkende.	*Agerkeç Buhara'ya gittiğinde.*
Agerkeç kayra kelgende,	*Agerkeç geri döndüğünde,*
Aylınan kepti uguptur,	*Obasından haberi duymuş,*
Capanga caldap bararda,	*Japon'a çalışmaya giderken,*
Kerimbayga işenip,	*Kerimbay'a güvenip,*
Kurcunda pulun Ümütöy,	*Heybedeki parasını Ümütöy,*
Kilitin kırkıp buluptur.	*Kilidini kırıp çalmış.*
Cıyırma miñ altından,	*Yirmi bin altından,*
Saktagan pulu çaçıldı.	*Sakladığı parası saçıldı.*
215050 Attanalı kamınıp,	*Atlanalım diye hazırlanıp,*
Catıptır kazak bul kündö,	*Yatıyormuş Kazak bugünlerde,*
Kerimbay barıp keliptir,	*Kerimbay gidip gelmiş,*
Capan menen Cilinge.	*Japon ile Cilin'e.*
Capandan kırk miñ kol alıp,	*Japon'dan kırk bin asker alıp,*
Kızıluyuk döönü alıp,	*Kızıluyuk devi alıp,*
Cilinden cüz miñ kol alıp,	*Cilin'den yüz bin asker alıp,*
Madıkan degen zordu alıp.	*Madıkan denen zorbayı alıp.*

Kazaktan on miñ kamdanıp,
Cürmökçü bolup Talaska,
Kas sanamak kıyalı,
Oluya azız Manaska.
Kat bolcolun baykasam,
Emi on kün kalıptır,
El attanıp basarga!
Biz ıldamdap celeli,
Aylınan eldi kozgotpoy,
Armansız bolsun baatırlar,
Abiyrin açıp keleli!» —
Dep Gülçoro aytkanda,
Kançoro turup munu ayttı:
«Iras aytat, er Gülüs,
Ebegeysiz, şer Gülüs.
Eçtekeden cazganbas,
Er uulu menen, teñ Gülüs.
Elge kayra barbaylı,
El cırgasın cay uktap,
Alarga bulük salbaylı.
Töştüktün uulu Coodarga,
Koşoydun uulu Calgızek,
Talasta kaldı Baytaylak,
Al üçöönö mına bu,
Küdör bekti cumşaylı.
Ep kelebi munum» — dep, —
Er Kançoro ayttı ele.
Aldatıp iyip Semetey,
Caltangansıp kalgan şer.
Unçukpay da kep kılbay,
Karan turdu bir dalay.
Karkıldap süylöp oşondo,
Kasiettüü han Bakay:
«Kançoronun kebine,
Koşuldum akıl bergenge.
Bir kişini kem ayttı,
Cedigerdin elinde,
Kişi bilbes can ele,
Kiyizbay degen bar ele.

Kazak'tan on bin hazırlanıp,
Talas'a yürüyecekmiş,
Düşmanlık kurmakmış niyeti,
Evliya aziz Manas'a.
Mektuptaki vadeye bakarsam,
Şimdi on gün kalmış,
Elin atlanıp yola düşmesine!
Biz hızlanıp koşalım,
Obasından halkı ürkütmeden,
Muratsız kalmasın bahadırlar,
Şanlarını açıp gelelim!» —
Diye Gülçoro söyleyince,
Kançoro kalkıp şunu söyledi:
«Doğru söyler, er Gülüs,
Emsalsiz, arslan Gülüs.
Hiçbir şeyden yılmayan,
Er oğluyla denk Gülüs.
Halka geri dönmeyelim,
Halk rahat uyuyup sefa sürsün,
Onlara kargaşa salmayalım.
Töştük'ün oğlu Coodar'a,
Koşoy'un oğlu Calgızek,
Talas'ta kaldı Baytaylak,
O üçüne işte şu,
Küdür beyi gönderelim.
Uygun mudur bu dediğim» — diye, —
Er Kançoro söyleyiverdi.
Aldanıp kalan Semetey,
Çekinir gibi duran arslan.
Ses etmeden, söz de etmeden,
Epeyce bakıp durdu.
Gür sesle konuşup o zaman,
Kerametli han Bakay:
«Kançoro'nun sözüne,
Akıl vermekte katıldım.
Bir kişiyi eksik söyledi,
Cediger'in elinde,
Kimsenin bilmediği bir can vardı,
Kiyizbay denen biri vardı.

Mıltık atıp, caa tartsa,
Miñ kişiçe bar ele.
Ayçürök barsın al cerge,
Kabar aytsak — dep — turam,
Kapısta catkan bilinbey,
Kan tögüçü erenge.
Talastagı kırgızdan,
Tandap beş min, alalı.
Calgızek menen Coodarga,
Kokondogu Sınçıga,

Ketmen-Töbö şaarında,
Kerköküldün uuluna,
Koşunun arbın kelsin — dep,
Keltirip kattı cazalı.
Ee bolup tursun Talaska,
Karısa da Camgırçı.
Cezkempirdin ceti uulun,
Cedigerdin elinde,
Ceti-Suunun ulugun.
Baarın kel — dep — aytalı.
Bukardın hanı Ismayıl,
Temir handın balası,
Bizden salam kat barsa,
Ismayıl catıp alabı?
Çayçüy menen Şañkaydı,
Kelsin deylik alardı.
Ep kelse saga, Semetey,
Eldin sanın cüz miñge,
Bir tolturup salalı.
Kıyın aytkan Almambet,
Capandan kelgen suu keçip,
Kızıluyuk balaanı!
Ancunun hanı Neskara,
Keçee sır korgondo uruşta,
Gülçoro soydu oşonu.
Cerkendin sayram sayında,
Muradildi Kançoro,
Öltürüp koydu Kazanda.

Tüfek atıp, yay çekse,
Bin kişiye bedeldi.
Ayçürök varsın o yere,
Haber salalım — diye — duruyorum,
Gizlide yatan, bilinmeyen,
Kan dökücü yiğide.
Talas'taki Kırgız'dan,
Seçip beş bin alalım.
Calgızek ile Coodar'a,
Kokand'daki Sınçı'ya,

Ketmen-Töbö şehrindeki,
Kerkökül'ün oğluna,
Ordusu kalabalık gelsin — diye,
Getirtip mektup yazalım.
Talas'a sahip dursun,
Kocasa da Camgırçı.
Cezkempir'in yedi oğlunu,
Cediger'in elindekini,
Yedisu'nun ulusunu.
Hepsine gel — diye — söyleyelim.
Buhara'nın hanı İsmayıl,
Temir hanın oğlu,
Bizden selam mektubu varsa,
İsmayıl yatıp kalır mı?
Çayçüy ile Şañkay'a,
Gelsin diyelim onlara.
Uygun gelirse sana, Semetey,
Elin sayısını yüz bine,
Bir dolduruverelim.
Çetin sözü söylemişti Almambet,
Japon'dan gelmiş, su geçip,
Kızıluyuk belasını!
Ancu'nun hanı Neskara,
Geçen sır hisardaki savaşta,
Gülçoro onu boğazladı.
Yerkent'in Sayram vadisinde,
Muradil'i Kançoro,
Kazan'da öldürüverdi.

Kalmaktan çıkkan Uşañdı,
Arpanın tüzü cayıkta,
Calgızek baatır cayladı.
Cekege çıgıp maydanga,
Orokkırdı soylotup,
Bala baatır atanıp,
Baytaylakka dañk kaldı.
Kapkaçankı kundarın,
Uruştun çıgım puldarın,
Algalı bizden eseptep,
Neskara uulu Madıkan,
Keketip bizge kalganbı?
Kançorodon tokmok cep,
Kaçıp ketken Şayımbet,
Iylamsırap barganbı?
Kerimbayga koşulup,
Al Madıkan baatırga,
Arızın aytıp salganbı?
Ancudan arbın kol alıp,
Açuulanıp Madıkan,
Attanıp cürüp kalganbı?
Karı deşip Koñurdu,

Kalmak'tan çıkma Uşañ'ı,
Arpa'nın düz ovasında,
Calgızek bahadır hakladı.
Tek başına çıkıp meydana,
Orokkır'ı yere serip,
Çocuk bahadır adını alıp,
Baytaylak'a şan kaldı.
Nice zaman önceki kan bedellerini,
Savaşın masraf paralarını,
Bizden hesaplayıp almaya,
Neskara oğlu Madıkan,
Bize kin mi gütmüş?
Kançoro'dan dayak yiyip,
Kaçıp giden Şayımbet,
Ağlamaklı mı varmış?
Kerimbay'a katılıp,
O Madıkan bahadıra,
Arzını söyleyivermiş mi?
Ancu'dan kalabalık asker alıp,
Öfkelenip Madıkan,
Atlanıp yola mı çıkmış?
Kocadı diyerek Koñur'u,

Esepke albay salganbı?
Bul saparkı uruşka,
Katışpay çürçüt kalganbı?
Açık cazıp Agerkeç,
Arbın koşun kelsin — dep,
Al üçün kabar salgan, beym?
Kıylanı ayttım kıdırtıp,
Baarına kabar salsak, beym?
Baardı keldi köp curttun,
Baarının kolun alsak, beym?
Saltanattuu kol menen,
Salışar coogo barsak, beym?» —
Dep, Bakay han bir karap,
Sakalın sılap olturdu.
Baatırdın uulu kañkoruñ,
Bala Semey antkoruñ,

Hesaba katmadan mı bırakmış?
Bu seferki savaşa,
Katılmadan mı kaldı Çürçüt?
Açıkça yazıp Agerkeç,
Kalabalık ordu gelsin — diye,
Onun için mi haber salmış, ola?
Nicesini saydım dolaştırıp,
Hepsine haber salsak, ola?
Çok yurdun ileri gelenlerinin,
Hepsinin elini alsak, ola?
Görkemli bir orduyla,
Çarpışılacak düşmana varsak, ola?» —
Diye, Bakay han bir bakıp,
Sakalını sıvazlayıp oturdu.
Bahadırın oğlu, o gaddarın,
Genç Semey, o kurnazın,

Kıyamına kelgende,
Kılımdan aşkan mantkorun:
«Kançoro menen han Bakay,
Ayttıñar sözdü bir dalay.
Almambet uulu Gülçoro,
Al olturdu unçukpay.
Silerge caksa akılım,
Menin aytar sözüm mamınday.
Cediger bardım başında,
Eki bala kaşımda.
Kırgızdan cıynap kol albay,
Calgız özüm bargamın,
Canıma kişi albadım.
Caltaysañar baarıñar,
Calgız özüm barayın,
Uşu cerde kalıñar!
El-curt bizdi er deşet,
Elge salıp bülüktü,
Ermin —dep aytış — bey kerek?!
Kalıñ curt bizdi han deşet,
Kan tögülçü kün bolso,
Kalkka salıp kalbanı,
Hanbız — dep — cürüş ne kerek?
Ala kelbey men özüm,
Endekey kelip kalıpmın,
Bolso cakşı al ele,
Atamdan kalgan coo belek.
Coluna sayçu uruştun,
Ayçıgı altın tuu, celek!» —
Dep, Semetep aytkanda,
Almambet uulu Gülçoro,
Kaygırıp içten tursa da,
Kara küçkö kalp ele,
Katkırıgın salganı.

Kaalgaday kaşka tiş,
Kaşkayıp çıga kalganı:
«Abakem aytkan ıras söz,
Tögöröktün tört burçun,

Sırası geldiğinde,
Asrı aşan hilekârın sözü:
«Kançoro ile han Bakay,
Söylediniz epeyce söz.
Almambet oğlu Gülçoro,
O oturdu ses etmeden.
Size yararsa aklım,
Benim söyleyeceğim söz şöyledir.
Cediger'e vardım başta,
İki çocuk yanımda.
Kırgız'dan asker toplamadan,
Yalnız kendim gitmiştim,
Yanıma kimse almadım.
Yılıyorsanız hepiniz,
Yalnız kendim gideyim,
Şu yerde kalın siz!
El-yurt bize er der,
Ele kargaşa salıp,
Erim — diye söylemek — gerekmez mi?!
Kalın yurt bize han der,
Kan dökülecek gün olunca,
Halka kavgayı salıp,
Hanız — diye — gezmek ne gerek?
Yanıma almadan ben kendim,
Eli boş gelivermişim,
Olsaydı iyiydi o,
Atamdan kalan cenk yadigârı.
Savaşın yoluna dikilecek,
Alemi altın tuğ, bayrak!» —
Diye, Semetey söyleyince,
Almambet oğlu Gülçoro,
İçten içe kederlense de,
Zoraki, yalandan,
Kahkahasını salıverdi.

Kapı kanadı gibi bembeyaz dişleri,
Işıldayıp görünüverdi:
«Ağabeyimin dediği doğru söz,
Yerin dört bucağını,

Altı bölük düynönü,
Aylanıp keliş kıyın kep.
Biz kamınıp bolgunça,
Kılkanday nayza kök celek,
Kızıluyuk döö kelet.
Erlerge kabar salgınça,
Er cıyılıp bolgunça,
Er kökürök caş kaman,
Baştagan asker cüz miñ can,
Er Madıkan al kelet.
Arş-açıp kelgen coo,
El cıyılıp bolgunça,
Eliñdi tepsep al ketet!
At-Başı, Narın şaarıñdı,
Kara kırgız kalkıñdı,
Talap alıp çetinen,
Çıgarbaybı tarpıñdı!
Ketmen-Töbö, Casıñdı,
Çıgış cagı Erkeç-Tam,
Oyduñ, tüzdö Kokondu,
Kol cıyılıp bolgunça,
Mıyazday kopşoyt oşonu.
Baarısı koldon ketkende,
Bolo albay şayıñ boşooçu.
Zorduk menen baş iygen,
Zombuluktan tınç cürgön,
Cediger karaan bolobu?!
Çayçüy, Bukar, Şañkaylık,
Anda kelbeyt aylına.
Kelmek tügül oşolor,
Coloboy kaçat canıña.
Men koşuldum bul cerden,
Baralı — dep — aldına.
Abakem aytkan akılga,
Arbagına sıyınıp,
Atabız Manas baatırga!
Ketkinçe barıp körölü,
Acal cetse ölölü.
Elge bülük saldırbay,

Altı bölük dünyayı,
Dolanıp gelmek zor iştir.
Biz hazırlanıp bitene dek,
Kılçık gibi mızraklı, gök flamalı,
Kızıluyuk dev gelir.
Erlere haber salana dek,
Er toplanıp bitene dek,
Er yürekli genç yaban domuzu,
Başında yüz bin can asker,
Er Madıkan, o gelir.
Azgın gelen düşman,
El toplanıp bitene dek,
Elini çiğneyip alır gider!
At-Başı, Narın şehrini,
Kara Kırgız halkını,
Yağmalayıp bir ucundan,
Leşini çıkarmaz mı!
Ketmen-Töbö'yü, Cas'ını,
Doğu yanı Erkeç-Tam,
Çukurdaki, düzdeki Kokand'ı,
Ordu toplanıp bitene dek,
Soğan gibi didikler onu.
Hepsi elden gittiğinde,
Mecalin kesilip biter.
Zorbalıkla baş eğmiş,
Zulümden sinip yaşayan,
Cediger destek olur mu?!
Çayçüy, Buhara, Şañkaylı,
O zaman gelmez obana.
Gelmek şöyle dursun onlar,
Yaklaşmadan kaçar yanından.
Ben katıldım bu yerden,
Gidelim — diye — önüne.
Ağabeyimin söylediği akla,
Ervahına sığınıp,
Atamız Manas bahadıra!
Onlar gelmeden gidip görelim,
Ecel yeterse ölelim.
Halka kargaşa saldırmadan,

Kızıluyuk, Madıkan
Bir betteşip körölü.
Kıyın da bolso Kızıl döö,
Karıp kalgan kişi okşoyt.
Kırmızı şaanın Muradil,
Kak oşonço bardır al.
Kerimbay menen Ümütöy,

Özübüzgö maalım can!
Madıkan atın ukkula,
Sonordoku bürküttöy,
Men oşogo kızıgam.
Bütülüü too bolso da,
Bir bülüntüp buzduram.
Karıya Bakay, Han Semey,
Men ekööñdü koş kılam.
Küülöngön eken ancular,
Toropoyun tozduram!
Ar kaçan arka tiregim,
Er Kançoro sen tursañ.
Sakalı appak kebezdey,
Saadagı kırk kez han Bakay,
Tuuga eelik sen kılsañ.
Ala-Toodoy zalkayıp,
Adamzattan zatı artık,
Abakem Semey alp tursañ!
Agerkeç cazgan katında,
Koñurbaydın atı cok.
Korduktu salçu coo oşol,
Munun kol katışkan narkı cok.
Kañgaydan kalmak buzulbay,
Han Koñurbay kol cıybay,
Kalgandarı kançalık?
Kızıluyuk, Madıkan,
Kılalbayt karçaş ançalık.
Han Koñurbay koşulsa,
Elçileşip süylöşüp,
Anan eldi cıyalık.
Koşulbasa Koñurbay,

Kızıluyuk, Madıkan ile
Bir yüzleşip görelim.
Çetin olsa da Kızıl dev,
Kocamış kişiye benziyor.
Kırmızı şahın Muradil'i,
Tam onun kadar vardır o.
Kerimbay ile Ümütöy,

Bizce bilinen canlar!
Madıkan'ın adını duyun,
Kışın av mevsimindeki kartal gibi,
Ben ona can atarım.
Bütün bir dağ olsa da,
Bir sarsıp bozdururum.
İhtiyar Bakay, Han Semey,
Ben ikinizi yedek kılarım.
Coşmuş demek Anculular,
Domuz yavrularını dağıtırım!
Her zaman arka direğim,
Er Kançoro sen durdukça.
Sakalı pamuk gibi apak,
Sadağı kırk arşın han Bakay,
Tuğa sahiplik sen etsen.
Ala-Dağ gibi heybetle,
Âdemoğlundan zatı üstün,
Ağabeyim Semey, alp durdukça!
Agerkeç'in yazdığı mektupta,
Koñurbay'ın adı yok.
Zulmü salacak düşman odur,
Bunun ordu katmadan değeri yok.
Kañgay'dan Kalmak bozulmadan,
Han Koñurbay asker toplamadan,
Geri kalanları ne ki?
Kızıluyuk, Madıkan,
O denli karşı koyamaz.
Han Koñurbay katılırsa,
Elçileşip konuşup,
Sonra halkı toplayalım.
Katılmazsa Koñurbay,

Uruştun daynı cok turup,
Koşun kurap, kol cıynap,
Tışkarıdan kol surap,
Curttu upurak kılbaylık.
Cok sözdü aytıp coburap,
Coodon korkup kalgansıp,
Uşul cerde turbaylı.
Karaguldun ölügün,
Han Koñurga tuyguzbay,
Kalgan coonu caylaylı!
Kürpüldöktün kuyuşka,
Biz baralı beş kündö.
Biz körbögön cer eken,
Abakem colun bilbese.
Köörüktüünün kırında,
Kök-Cañgaktın adırda,
Kalmaktardın cılkısı,
Karagul aydap bakkan mal,
Baykasam bügün uşunda.

Savaşın izi tozu yokken,
Ordu kurup, asker toplayıp,
Dışarıdan asker isteyip,
Yurdu perişan etmeyelim.
Boş sözü söyleyip gevezelikle,
Düşmandan korkmuş gibi,
Şu yerde durmayalım.
Karagul'un ölüsünü,
Han Koñur'a sezdirmeden,
Kalan düşmanı haklayalım!
Kürpüldök'ün döküldüğü yere,
Biz varalım beş günde.
Bizim görmediğimiz yermiş,
Ağabeyim yolunu bilmezse.
Köörüktü'nün sırtında,
Kök-Cañgak'ın kırlarında,
Kalmakların yılkısı,
Karagul'un sürüp baktığı mal,
Bakarsam bugün buradadır.

Kalgan eldi aralap,
Kazaktan tört, beş bala taap,
Toguzdun ayı on beşi,
Cılkını Küdür aydasa.
Alıpsıñ cılkım kapa —dep,
Han Koñurbay doolasa,
Cılında alma berem — dep,
Baskan möörü bar ele,
Aytabız altın kana — dep?
Cılkı kolgo tiygende,
Han Koñurbay kalçaga,
Coop aytış arzan kep!
Çakırıp baarın kelgidey,
Kuytkulap küülöp kazaktı,
Köçürbösö başka el.
Ak kalpak kırgız kalgan curt,
Can cırgatsın cay catıp.
Canınan toygon duşmanga,
Biz baralı kan çaçıp.

Kalan halkın arasına girip,
Kazak'tan dört, beş delikanlı bulup,
Dokuzuncu ayın on beşinde,
Yılkıyı Küdür sürerse.
Aldın yılkımı, üzgünüm — diye,
Han Koñurbay dava ederse,
Yılda elma veririm — diye,
Basılmış mührü vardı,
Söyleriz, altın hani — diye?
Yılkı ele geçtiğinde,
Han Koñurbay kalçaya,
Cevap vermek kolay söz!
Çağırınca hepsi gelecek gibi,
Kurnazca kışkırtıp Kazak'ı,
Göçürmezse başka el.
Ak kalpaklı Kırgız, kalan yurt,
Rahat yatıp can sefası sürsün.
Canından bezmiş düşmana,
Biz varalım kan saçıp.

Salgılaşıp körölü,
Mañdaydan terdi agızıp.
El bagalı cırgatıp,
Öz üyünö catkızıp.
Attanalı, cürü» — dep, —
Er Gülçoro munu aytıp.
Üzöñgügö but artıp,
Calpı mindi atına.
«Küdür bekti kalgın — dep,
Eñiş tartıp batışka,
Kızıl-Car, Semey, bargıi —dep.
Bolumduu tıñ baladan,
Tört, beşti cıynap algın —dep.
Kabarlap turup biz caktı,
Kañgaylıktın cılkısın,
Kaltırbay aydap cangın»—dep.
Küdür bekti taştadı,
Kürpüldöktün kuyuşka,
Cele-corto bastırsak,
Erte basıp, keç catsak,
Segiz kündö cetebiz.
Seldey bolgon askerge,
Cer caynagan köp elge,
Baştaymın coluñ, baldar» —dep,
Abañ Bakay cönödü.
Tañ süzülüp agara,
Aralaşıp koşo aga.
Attarga minip kamına,
Keçkurunku büründö,
Taanılbas kişi küügümdö,
Tamak içip caylanıp,

Çarpışıp görelim,
Alnımızdan teri akıtıp.
Halkı besleyelim sefa sürdürüp,
Kendi evinde yatırıp.
Atlanalım, yürü» — diye, —
Er Gülçoro bunu söyleyip.
Üzengiye ayak atıp,
Hep birden bindi atına.
«Küdür bey, sen kal — diye,
İnişe vurup batıya,
Kızıl-Car'a, Semey'e var — diye.
İşe yarar sağlam delikanlıdan,
Dört, beşini toplayıver — diye.
Bize haber ede ede,
Kañgaylının yılkısını,
Bırakmadan sürüp dön» — diye.
Küdür beyi bıraktılar,
Kürpüldök'ün döküldüğü yere,
Rahvan tırısla sürersek,
Erken yürüyüp, geç yatarsak,
Sekiz günde yetişiriz.
Sel gibi olmuş askere,
Yeri kaynatan çok ele,
Yolunuza baş olurum, çocuklar» — diye,
Ağan Bakay yola koyuldu.
Tan süzülüp ağarırken,
Karışıp birlikte akarken.
Atlara binip hazırlanıp,
Akşamüstü alacakaranlıkta,
Kişinin tanınmadığı karaltıda,
Yemek yiyip yerleşip,

Tört kaşka ketip baratat,
Çoñ Ingen toosun aylanıp.
Segizinçi künündö,
Kün közü tüş kezinde,
Çıgıp keldi tört beren,
Aça moyun bir belge.
Çıga kalsa moynokko,

Dört akıtmalı yiğit gidiyordu,
Büyük İngen dağını dolanıp.
Sekizinci gününde,
Gün gözü öğle vaktinde,
Çıkıp geldi dört yiğit,
Çatal boyunlu bir bele.
Boyun geçidine çıkınca,

Ceerde kaşka caydak bee,
Baylaluu turat tuu belde.
«Adam bar cerge keldik» — dep, —
Ceerde beeni körgöndö,
Imerilip turdu ele.
Añgıçaktı bir bala,
Eerçitken taygan iti bar.
Kötörgön mıltık, kapkanı,
Çıga kalıp candoodon,
Tört berendi körgöndö,
Cürögü çıga cazdadı.
Korkkonunan al baykuş,
Üstü cakkı ak toogo,
Sarı ala taş çoñ zoogo,
Can soogalap kaçpadı.
Kadam taştap, but serpip,
Beri karay baspadı.
Körüp turup Gülçoro,
Kolun bulgap çakırdı:
«Kel beri, — dep — çakırsa», —
Tört berendin baskanı.
Baratıp Bakay aytkanı:
«Körgömün colun şiberdin,
Aalamga atı taralgan,
Amırdın suusun üç keçtim.
Beçara baykuş mergençi,
Cügürgönçö şaşıldı.
Cakın kirip kelgende,
Tört berendin aygine,
Ayday cüzün körgöndö,
«Abake», — dep çakırıp,
Bakaydın atı aytılıp.
Andan başka kebi cok,
Toktop kaldı apkaarıp.
Kıya karap Kançoro;
— Kel, Ceenbay, kelgin — dep,
Emine kılıp bul cerge,
Kapkan, tuzak kötörüp,
Ne cumuşka keldiñ — dep?

Al donlu akıtmalı, çıplak bir kısrak,
Bağlı duruyor yüce belde.
«İnsan olan yere geldik» — diye, —
Al kısrağı gördüklerinde,
Dönüp durdular.
O sırada bir delikanlı,
Peşine taktığı tazısı var.
Sırtında tüfek ve kapanı,
Yamaç yolundan çıkıverip,
Dört yiğidi gördüğünde,
Yüreği ağzına geldi.
Korkusundan o zavallı,
Yukarıdaki ak dağa,
Sarı alacalı taşlı büyük kayaya,
Can havliyle kaçmadı.
Adım atıp, ayak seğirtip,
Beri doğru da yürümedi.
Görüp duran Gülçoro,
Elini sallayıp çağırdı:
«Gel beri, — diye — çağırınca», —
Dört yiğidin yürüyüşü.
Giderken Bakay'ın söylediği:
«Görmüştüm çayırın yolunu,
Âleme adı yayılmış,
Amır'ın suyunu üç kez geçtim.
Biçare zavallı avcı,
Koşarcasına acele etti.
Yakına girip geldiğinde,
Dört yiğidin belirgin,
Ay gibi yüzünü gördüğünde,
«Ağabey», — diye çağırıp,
Bakay'ın adı söylenip.
Ondan başka sözü yok,
Şaşırıp durakaldı.
Yan bakıp Kançoro;
— Gel, Ceenbay, gelsene — diye,
Ne yapıp da bu yere,
Kapan, tuzak yüklenip,
Ne işe geldin — diye?

Börü tokoy, kök talaa,
Üç-Karkıra adırda,
Beşten kişi kemibey,
Cürüçü ele canında.

Kötörüp tapkan cürösüñ,
Bu cerde kanday cürüşüñ?
Kelçi cakın canıma.» —
Kançorodon kep ugup,
Aldagatkan Ceenbay,
Arstandarga coolugup,
Bışaktap ıylap bir dalay,
Bir ubakta soolugup.
Ulutunup, üşkürüp,
Canına kelip bulardın,
Olturdu anan üñşüyüp.
Kılçayıp karap han Semeñ:
«Caş kabılan Kançoro,
Bul Ceenbay kaysı elden?
Atınan aytıp çakırdıñ,
Taanıysıñbı munu sen?» —
Kançoro coop bergınçe,
Palan-pastan degiçe,
Ceenbay sözgö keldi ele:
«Aysalkındın kızınan,
Kazakta cürüp tuulgan.
Alp Camgırçı baatırdın,
Ceeninin ceeni elem.
Özümdün atım Ceenbay,
Er Semetey, ne bolduñ,
Men ceeniñdi taanıbay?
Dayınsız kişi men emes,
Alp Camgırçı taayım bar.
Birge cürgön, birge oynop,
Birge öskön çükö oynop,
Catsa, kopso bir cürgön,
Kançoro menen Gülüstön,
Künöskö uuga kelgende,
Üyümdö dalay cürüşkön.

Kurt ormanı, gök ova,
Üç-Karkıra kırlarında,
Beş kişiden eksilmeden,
Yanında gezerlerdi.

Sırtlanıp kazandığınla geziyorsun,
Bu yerde nasıl gezişin bu?
Gelsene yakınıma, yanıma.» —
Kançoro'dan söz duyup,
Yüreği ağzında Ceenbay,
Arslanlarla buluşup,
Hıçkıra hıçkıra ağlayıp epeyce,
Bir vakit sonra yatışıp.
Ah çekip, göğüs geçirip,
Yanına gelip bunların,
Oturdu sonra büzülüp.
Dönüp bakıp han Semeñ:
«Genç kaplan Kançoro,
Bu Ceenbay hangi elden?
Adıyla söyleyip çağırdın,
Tanıyor musun bunu sen?» —
Kançoro cevap verene dek,
Filan falan diyene dek,
Ceenbay söze geliverdi:
«Aysalkın'ın kızından,
Kazak'ta yaşarken doğmuşum.
Alp Camgırçı bahadırın,
Yeğeninin yeğeniydim.
Kendi adım Ceenbay,
Er Semetey, ne oldu sana,
Ben yeğenini tanımaz mısın?
Kimliği belirsiz kişi değilim,
Alp Camgırçı dayım var.
Birlikte gezmiş, birlikte oynamış,
Birlikte büyümüş, aşık oynamış,
Yatsa, kalksa bir arada olmuş,
Kançoro ile Gülüstön,
Künös'e ava geldiklerinde,
Evimde çok kalmışlardır.

Kıştayım künös küngöyün,
Caylayım Tekes teskeyin.
Cürüçü elem erkimçe,
Ötkön cılı cazında,
Işim ketti teskeri.
Künöskö barıp kıştabay,
Tülküsünö kızıgıp,
Karkıranın adırda,
Bürküt saldım men kıştay.
Tülkügö bürküt salganda,
Bürküt kara, kar appak,
Tülkü kızıl özümö,
Suluu kızdan körünüp.
Segiz nayza öñörüp,
Baatır bürküt kızıtıp.
Kündö aldırıp tülkünü,

Kışlarım Künös'ün güneyini,
Yaylarım Tekes'in kuzeyini.
Gezerdim keyfimce,
Geçen yılın baharında,
İşim ters gitti.
Künös'e gidip kışlamadan,
Tilkisine imrenip,
Karkıra'nın kırlarında,
Kartal saldım ben kış boyu.
Tilkiye kartal saldığımda,
Kartal kara, kar apak,
Tilki kızıl, gözüme,
Güzel kızdan da hoş görünüp.
Sekiz mızrak boyu havalanıp,
Bahadır kartalı kızıştırıp.
Her gün tilkiyi tutturup,

Naspey tartıp, börk ıkşap,
Cürüptürmün keñgirep.
Bürküt uçpay caz keldi,
Kalıpmın kazak içinde,
Calgız üylüü kırgızdın,
Maanayı elden bas keldi.
Çoguldu kazak elderi,
Karkıranın tüzünö.
Köp cıynalıp el keldi,
Kerimbay bölüp biylerdi.
Sen, Ceenbay, üyüñö,
Ketip kalgın turba — dep,
Kubalap meni ciberdi.
Top taradı, el ketti,
Eki kün ötüp, üçündö,
Köçkünüñ — dep, — Ceenbay,
Altı, ceti er cetti.
Üyümdün sıyrıp tutuusun,
Erkekterge büktöttü.
On eki atan tööm bar,
Komdoluu atan töölörgö,
Bar dünüyömdü cüktöttü.

Enfiye çekip, börkümü yıkıp,
Gezip durmuşum sersemce.
Kartal uçmaz oldu, bahar geldi,
Kalmışım Kazak içinde,
Tek evli Kırgız'ın,
İtibarı elden düşük geldi.
Toplandı Kazak elleri,
Karkıra'nın düzüne.
Çokça toplanıp el geldi,
Kerimbay beyleri pay etti.
Sen, Ceenbay, evine,
Çekip git, durma — diye,
Kovalayıp beni gönderdi.
Topluluk dağıldı, el gitti,
İki gün geçip, üçüncüsünde,
Göçeceksin — diye, — Ceenbay,
Altı, yedi er yetişti.
Evimin örtüsünü soyup,
Erkeklere katlattı.
On iki iğdiş devem var,
Semerli iğdiş develere,
Bütün varlığımı yükletti.

Aldına tüştüm köp köçtün,
Körkömün kördüm kep cerdin.
Eki ay köçüp bir tınbay,
Amırdın agın boyuna,
Çoñ Ingendin toosuna,
Kürpüldöktün kuyuşka,
Aydap kelip kondurdu.
Ceenbay kaçıp ketet — dep,
Eki üylüü koñşum bar.
Özüm menen üç elem,
Kazaktarga kaytarttı,
Tört kün cattık bılk etpey.
Bee baylabay, mal saabay,
Kara çay menen nan cedik,
Tee Ancıyandın sartında y!
Kün altıga cetkende,
Ümütöy menen Kerimbay,
Cınadı eldi cayma-cay.
Baylardan altın dilde aldı,
Men Ceenbay şorduudan,
Segiz atan töö aldı.
Töömdü alsa cön albay,
Kom-çomumdu koşo aldı.
Kom çıgışpay töölörgö,
Üyümdö üzük cok kaldı.
Argamcı, cibim büt aldı,
Kıştay bürküt saluuçu,
Eki atımdı koşo aldı.

Önüne düştüm kalabalık göçün,
Nice yerin güzelliğini gördüm.
İki ay göçüp hiç durmadan,
Amır'ın akan boyuna,
Büyük İngen'in dağına,
Kürpüldök'ün döküldüğü yere,
Sürüp gelip kondurdu.
Ceenbay kaçıp gider — diye,
İki evli komşum var.
Kendimle birlikte üçtük,
Kazaklara bekletti,
Dört gün yattık kımıldamadan.
Kısrak bağlamadan, mal sağmadan,
Kara çay ile ekmek yedik,
Ta Andican'ın Sart'ı gibi!
Gün altıya vardığında,
Ümütöy ile Kerimbay,
Halkı topladı ağır ağır.
Zenginlerden altın dilde aldı,
Ben zavallı Ceenbay'dan,
Sekiz iğdiş deve aldı.
Devemi alırken öylece almadan,
Semer takımımı da birlikte aldı.
Semer yetişmedi develere,
Evimde keçe örtü kalmadı.
Urganımı, ipimi tümden aldı,
Kış boyu kartal salınan,
İki atımı da birlikte aldı.

Kol, butu cok cılanday,
Soylotup meni taştadı.
Ceenbayın bul kündö,
Mülcügön baş baştandı!
Aylam ketti meniki,
Eerçitip taygan it aldım.
Eki bala, bir katın,
Aş taba albay sargardım!
Kapkan caydım kıymaga,
Açkanın añı cürböyt — dep,

Eli, ayağı olmayan yılan gibi,
Süründürüp beni bıraktı.
Ceenbay'ının bugün,
Kemirilmiş kelle oldu hâli!
Çarem tükendi benim,
Peşime tazı köpeğini takıp aldım.
İki çocuk, bir kadın,
Aş bulamayıp sarardım!
Kapan kurdum kuytuya,
Acın önüne av gelmez — derler,

Eç nerse tüşpöy kıylaga.
Asınıp mıltık kiyikke,
Ar künü çıgam biyikke.
Köönüm tartıp, añ izdep,
Bügün keldim bul cerge.
Talabı kelip oñunan,
Arılıp şorum mañdaydan.
Ene törkün, arstandar,
Uçurap kaldıñ aldımdan!
Ötkön cılı cay cattık,
Kıştay mında kıştadık.
Caydın künü üç mezgil,
Kün caayt eken bul cerge.
Kıştın künü beş mezgil,
Kar caayt eken bul cerge.
Eki kün carık carkırap,
Kün tiybeyt eken tegele!
Eki katar ton kiyse,
Toktoboy kişi titireyt.
Caydın künü kol üşüyt,
Teriden meeley kiybese!
Bıyıl cazdın aldında,
Kızıluyuk döö keldi.
Kırk miñ asker kol keldi,
Konogu menen cüdötüp,
Tügötüp boldu bul eldi!
Azdık kılıp Kızıl döö,
Mancudan keldi Madıkan.
Artındakı askeri,
Kem emes biröö cüz min, can.
Ümütöy menen Kerimbay,
Sanatın on min, tolturup,
Er cıynadı kazaktan.
Emi üç kündö attanıp,
Talaska barmak bul caktan!
Coluktubu sizderge,
Maga koñşu cürüçü,
Moldo Küdür baykuştu,
Agerkeç mından atkazgan?

Hiçbir şey düşmedi nicedir.
Tüfek kuşanıp geyiğe,
Her gün çıkarım yükseğe.
Gönlüm çekip, av arayıp,
Bugün geldim bu yere.
Muradı gelip rast yönden,
Sıyrıldı kara bahtım alnımdan.
Ana tarafım, arslanlar,
Rast geldiniz önümden!
Geçen yıl yazı geçirdik,
Kışı boyunca burada kışladık.
Yazın günü üç kez,
Yağmur yağarmış bu yere.
Kışın günü beş kez,
Kar yağarmış bu yere.
İki gün aydınlık parlayıp,
Güneş hiç değmezmiş buraya!
İki kat kürk giyse,
Durmadan insan titrer.
Yazın günü el üşür,
Deriden eldiven giymezse!
Bu yıl baharın önünde,
Kızıluyuk dev geldi.
Kırk bin asker ordu geldi,
Konukluğuyla bunaltıp,
Tüketip bitirdi bu eli!
Az bulup Kızıl devi,
Mançu'dan geldi Madıkan.
Ardındaki askeri,
Yüz bin candan eksik değil.
Ümütöy ile Kerimbay,
Sayısını on bine doldurup,
Er topladı Kazak'tan.
Şimdi üç günde atlanıp,
Talas'a varacaklar bu yandan!
Rastladı mı sizlere,
Bana komşu olan,
Zavallı Molla Küdür'ü,
Agerkeç buradan atlandıran?

Kızıl döö menen Madıkan,	*Kızıl dev ile Madıkan,*
Ümütöy menen Kerimbay,	*Ümütöy ile Kerimbay,*
Şek albadı ayaktan.	*Şüphelenmedi sonunda.*
Şek alıp kalsa kokustan,	*Kazara şüphelenselerdi,*
215560 Çaptırmak kişi artınan.	*Adam koştururlardı ardından.*
Celmoguzday Kızıl döö,	*Ejderha gibi Kızıl dev,*
Çoçkonun boyu bir döbö.	*Domuzun boyu bir tepe.*
Irayım kılar türü cok,	*Merhamet eder hâli yok,*
Kol salışsa biröögö.	*Birine el kaldırırsa.*
Mancudan kelgen Madıkan,	*Mançu'dan gelen Madıkan,*
Al kapırdın men aytsam,	*O kâfiri söylersem,*
Uzun emes ançalık,	*O denli uzun değil,*
Coonoyboyt kişi ançalık.	*O denli iri de görünmez.*
Orto boyluu, som beldüü,	*Orta boylu, som belli,*
215570 Kara mürtöz, taş cürök,	*Kara yürekli, taş kalpli,*
Taamay kaman tüspöldüü.	*Tıpkı yaban domuzu kılıklı.*
Mañdayında calgız kez,	*Alnında tek bir göz,*
Kıyanga tolgon köl öñdüü.	*Sele dolmuş göl gibi.*
Irañı başka adamdan,	*Beti benzi başka insandan farklı,*
Kış kuuragan çöp öñdüü.	*Kışın kurumuş ot gibi.*
Özünö okşoş doñuzdun,	*Kendine benzer domuzun,*
Mingeni şumduk Kök buka,	*Bindiği korkunç Gök boğa,*
Kak tumşuktun üstündö,	*Tam burnunun üstünde,*
Calgız müyüz uyu bar.	*Tek boynuzlu sığırı var.*
215580 Eesinen murun kamınıp,	*Sahibinden önce davranıp,*
Çeliy turgan cayı bar.	*Tos vuran huyu var.*
Eesinen beter kan içme,	*Sahibinden beter kan içici,*
Ebi cok caman malı bar.	*Uyumsuz, kötü bir hayvanı var.*
Cüz elüü miñ askerge,	*Yüz elli bin askere,*
Cürögü kurç eki erge,	*Yüreği keskin iki ere karşı,*
Kelipsiñer tört beren.	*Gelmişsiniz dört yiğit.*
Kelbes beken alıñar,	*Gücünüz yetmez belki,*
Til alsañar baarıñar,	*Söz dinlerseniz hepiniz,*
Talaska kayra canıñar.	*Talas'a geri dönün.*
215590 Arbın asker, kol cıynap,	*Kalabalık asker, ordu toplayıp,*
Utur çıgıp aldınan,	*Karşı çıkıp önünden,*
Anan salgılaşıp bagıñar.	*Sonra çarpışıp görün.*
Bolbosoñor aytkanga,	*Dediğime uymazsanız,*

Talkalap cep koyguday,
Kızıl döönün kaarı bar.
Öñörgön çokmor aldında,
Közüm körgön bir işti,
Küçün çoçko bilgizdi.
Çatırının canında,
Özü çakır taş döbö,
Turuçu ele kışında.
Keçee köktöm maalında,
Erikkende Kızıl döö,
Çokmorun küülöp kolgo aldı,
Taş döbönü bir saldı.
Çokmorun tartıp alganda,

Parçalayıp yiyecek gibi,
Kızıl devin kahrı var.
Terkisindeki topuzuyla,
Gözümün gördüğü bir işi,
Gücünü domuz belli etti.
Çadırının yanında,
Kendisi çakır taşlı bir tepe,
Dururdu kışın.
Geçen ilkbahar vaktinde,
Canı sıkılınca Kızıl dev,
Topuzunu savurup eline aldı,
Taş tepeye bir vurdu.
Topuzunu çekip aldığında,

Kumday bolup çaçılıp,
Döbönün ordu kazılıp,
Taştan neme cok kaldı.
Közüm kördü çoçkonu,
Körmök turgay men murun,
Ukpagam mınday balbandı!
Birok buga Madıkan,
Öz oyunda ardandı.
Uşu dagı işpi — dep,
Mañdayında kırçakka,
Calama caltak ak taşka,
Tört buta kelet biyigi,
Eçki çıgıp catçu ele,
Özü eñkek zoo ele.
Basıp barıp canına,
Kübür-şıbır degensip,
Körsötüp koydu uyuna.
Ökürüp buka cer çapçıp,
Ökürügü mee carıp.
Çeneyip közü kızarıp,
Calgız müyüz başında,
Çenebey süzüp tüz barıp,
Ilip alıp müyüzgö,
Taştadı zoonu añtarıp.
Bukanın küçün körsötüp,

Kum gibi olup saçılıp,
Tepenin yeri kazılıp,
Taştan eser kalmadı.
Gözüm gördü domuzu,
Görmek şöyle dursun, ben önceden,
Duymamıştım böyle pehlivanı!
Fakat buna Madıkan,
Kendi içinden alındı.
Bu da mı iş — diye,
Karşısındaki yarda,
Yalçın, kaygan ak kayaya,
Dört ok atımı gelir yüksekliği,
Keçi çıkıp yatardı,
Kendisi sarkık bir kayaydı.
Yürüyüp varıp yanına,
Fısır fısır der gibi,
Gösteriverdi sığırına.
Böğürüp boğa yeri eşeleyip,
Böğürtüsü beyin yarıp.
Dikilip gözü kızarıp,
Başındaki tek boynuzla,
Ölçmeden tosladı dosdoğru varıp,
Boynuzuna takıp,
Kayayı devirip attı.
Boğanın gücünü gösterip,

Madıkan özü öröpküp.
Kör küçümdü degensip,
Kubangansıp cımıyıp,
Külgönü şumduk, türü suuk,
Şilekey agıp uurtunan,
Tişteri kara körünöt.
Kabışkan ittey ırsıyıp,
Bukaga mindi şapa-şup,
Al baltasın alıp kırsıyıp.
Bir bakırsa tügöngür,
Ayılda kişi aptıktı.
Özü korkok candardın,
Üzülüp ketip kolkosu,
Köödönünön can çıktı.
Booz katından otuzu,
Bala salıp kutuldu!
Tee mañdayda turgan arsayıp,
Başın appak muz çalıp,
Kerege tartkan too ele,
Kıya tartıp Madıkan,
Baltanı şiltep ciberse,
Sırtı tiygen cerinen,
Uçup ketti cön ele.
«Balta bel» — dep — at koyduk,
Küçün kördüm oşonun,

Madıkan kendisi kabardı.
Gör gücümü der gibi,
Sevinmiş gibi sırıtıp,
Gülüşü korkunç, sureti soğuk,
Salyası akıp avurdundan,
Dişleri kara görünür.
Hırlaşan it gibi sırıtıp,
Boğaya bindi çarçabuk,
O baltasını alıp çatık suratla.
Bir haykırsa o kahrolası,
Obada insanın soluğu kesildi.
Aslen korkak canların,
Kopup gırtlak damarı,
Göğsünden canı çıktı.
Gebe kadınlarından otuzu,
Çocuk düşürüp kurtuldu!
Ta karşıda dimdik duran,
Başını apak buz kaplamış,
Kerege gibi gerilmiş dağdı,
Yandan savurup Madıkan,
Baltayı sallayıverince,
Sırtının değdiği yerinden,
Uçup gitti öylece.
«Balta bel» — diye — ad koyduk,
Gücünü gördüm onun,

Kaarına alsa Madıkan,
Aldınan kimiñ tososuñ?
Ukkan cana körgönüm,
Ukmuş kulak bilgenim,
Baarın takır men dedim,
Emi özüñör bilgile,
Mından narı kalganın.
Arbagı ebep cölöyt ko,
Biz aytalık Manas ooragın.
Silerdi kördüm, baatırlar,
Men üyümö barayın.
El catkanda eerçitip,
Eki bala, katınım,

Kahrına alırsa Madıkan,
Önüne hanginiz dururusunuz?
Duyduğum ve gördüğümü,
Kulağımın bildiği acayipleri,
Hepsini eksiksiz söyledim ben,
Şimdi kendiniz bilin,
Bundan ötesini, kalanını.
Ervahı elbet destek olur,
Biz analım Manas'ın ruhunu.
Sizleri gördüm, bahadırlar,
Ben evime gideyim.
El yattığında peşime takıp,
İki çocuğu, karımı,

Kazan, çömüç kötörüp,
Altündö kele kalayın.
Kazan asıp, suu kuyup,
Çay kaynatıp berüügö,
Men ceeniñer carayın»—
Dep, toktoldu Ceenbay.
Anın kebin ukkanda,
Cergeley tartıp tört baatır
«Aytkanıñ ıras Ceenbay,
Köp keçikpey kayta bar.
Cıldız takta mezgilde,
Katın, balañ eerçitip,
Aldı cakkı körüngön,
Talaanın üstü sekige,
Oşol cerge kele kal.
Kamsız kelbey, kamduu kel,
Alda kanday kün bolot,
Özüñö kerek buyumuñ,
Kaltırbay baarın ala kel.
Uçuraşıp biz menen,
Toyuntup katın, balañdı,
Sen künösüñö bara ber.
Eki duşman betteşse,
Er sayışıp kekteşse.
Solkuldayt da, kalkıldayt,
Toktono albayt kara cer!
Cayıtta cüröt arbın mal,
Teögö cügüñ artıp al.
Katınıñ menen ekööñör,
Tandap eki attı al.
Bügün alıñ kele albayt,
Erteñki tünü colgo sal.
Kaalasañ bargın künöskö,
Kaalasañ bargın Talaska.
Tınçılıktuu cer desen,
Köçüp bargın Narınga.
Cüzün taybay, kadır taap,

Sen cürösüñ, Ceenbay,

Kazan, kepçe yüklenip,
Gece yarısı geliveririm.
Kazan asıp, su koyup,
Çay kaynatıp vermeye,
Ben yeğeniniz yararım» —
Diye, sustu Ceenbay.
Onun sözünü duyduklarında,
Sıraya dizilip dört bahadır
«Dediğin doğru Ceenbay,
Çok gecikmeden geri dön.
Yıldızlar dikilen vakitte,
Karını, çocuğunu peşine takıp,
Ön tarafta görünen,
Ovanın üstündeki sekiye,
İşte o yere geliver.
Hazırlıksız gelme, hazırlıklı gel,
Nasıl bir gün olacak bilinmez,
Kendine gerekli eşyanı,
Bırakmadan hepsini alıp gel.
Bizimle buluşup,
Doyurup karını, çocuğunu,
Sen Künös'üne gidiver.
İki düşman yüzleşince,
Er mızraklaşıp kin güdünce.
Sarsılır da, çalkalanır,
Duramaz olur kara yer!
Otlakta gezer çokça mal,
Deveye yükünü yükleyiver.
Karınla ikiniz,
Seçip iki at alın.
Bugün gücünüz yetmez,
Yarınki gece yola koyul.
İstersen git Künös'e,
İstersen git Talas'a.
Dirlik düzenlik yer dersen,
Göçüp git Narın'a.
Yüzün düşmeden, itibar bulup,

Sen yaşarsın, Ceenbay,

Calgızektin aldında.
Barar bolsoñ kaerge,
Akılıñdı toktotup,
Anan kelgin aldıma.
Sen kelginçe keçikpey,
Kat cazamın kamına.
Baruuçu ceriñ çın aytsañ,
Sen baruuçu ceriñdin,
Atın cazıp beremin,
Aktay kalgan cayına».
Semetey mınday aytkanda,
Toktolo kalıp Ceenbay:
«Kagılayın, han töröm,
Eki ooz aytar kebim bar.
Ketkin — dediñ — meni sen,
Kırgızdın uulu dediñbi?
Turayın desem bolboduñ,
Çay kaynatıp bere albay,
Açka koet dediñbi?
Caman katın, caş bala,
Ölüp ketse uruşta,
Kañgırap calgız kalat — dep,
Menin kamım cediñbi?
Urmatında özüñdün,
Uzap ketip kalayın.
Kat cazıp kagaz maa berseñ,
Tekesti eelep alayın.
Ar cagı Tekes, Kulca bar,
Ber cagı Toñ, Isık-Köl,
Başkı cagı Muzarttan,
Çıgış cagıñ koş cılgañ,
Capa cemiş türlüülör,
Çıgat eken köp anda.
Arık kazıp, suu koyboy,
Bışat eken aydasa,
Özüñ berseñ ötünüp,
Men catayın al cayda.
Ceenbaydın eli — dep,
Aytılıp kalsın ar kayda».

Calgızek'in önünde.
Nereye varacaksan,
Aklını bir karara bağlayıp,
Sonra gel önüme.
Sen gelene dek gecikmeden,
Mektup yazarım hazırlığına.
Varacağın yeri doğru söylersen,
Senin varacağın yerin,
Adını yazıp veririm,
Boş kalan yerine».
Semetey böyle söyleyince,
Duraklayıp Ceenbay:
«Kurbanın olayım, han töröm,
İki ağız söyleyecek sözüm var.
Git — dedin — bana sen,
Kırgız'ın oğlu dedin mi?
Kalayım desem olmadın,
Çay kaynatıp veremeyip,
Aç bırakır mı dedin?
Zavallı kadın, küçük çocuk,
Ölüp gidersem savaşta,
Şaşkın, yalnız kalır — diye,
Benim kaygımı mı çektin?
Hürmetine senin,
Uzaklaşıp gideyim.
Mektup yazıp kâğıt bana verirsen,
Tekes'i yurt edineyim.
Öte yanı Tekes, Kulca var,
Beri yanı Toñ, Isık-Köl,
Baş tarafı Muzart'tan,
Doğu yanın çift vadin,
Yabani yemişin türlüsü,
Çıkarmış çokça orada.
Ark kazıp, su salmadan,
Olgunlaşırmış ekilse,
Kendin verirsen lütfedip,
Ben yatayım o yerde.
Ceenbay'ın eli — diye,
Söylenip kalsın her yerde».

Aytkanın kabıl alıptır,
Ayabay kattı cazıptır.
Tekestin ayak cagında,
«Ceenbay cayloo» degen cer,
Uşul kepten kalıptır.
Koluna cazgan kattı alıp,
Koñşu tütün köp bolup,
Koroogo kaykap, koy tolup.
Sandap cılkı saaganday,
Könülündö koş bolup.

Dediğini kabul etmiş,
Esirgemeden mektubu yazmış.
Tekes'in aşağı ucunda,
«Ceenbay yaylası» denen yer,
Bu sözden kalmıştır.
Eline yazılan mektubu alıp,
Komşu ocaklar çok olup,
Ağıla sığmayıp, koyun dolup.
Sayısız yılkı sağar gibi,
Gönlünde çift sevinç olup.

«Koş emese — dep — koyup»,—
Ceerde kaşka bee menen,
Celip ketti oştonup.
Emi bular netiptir,
Ceenbayga körsötkön,
Talaanın üstü sekige,
Tün içinde cetiptir.
Bolcogon cerge cetkende,
El uktagan kezderde,
Er ot kılıp, ot cagıp,
Kazan asıp, muz salıp,
Talaada salar çay kayda,
Çay orduna tuz salıp.
Kuurgan arpa talkandan,
Kurulay suuga çaldırıp,
Catmakçı boldu berender,
Olpoktorun camınıp.
Anda Gülüs kep aytat:
«Kabılan Semey, han abam,
Kara çaar colborsum,
Oy, Kançoro, coromsuñ.
Gülçoro aytat bir kepti,
Köön koyup ukkula.
Carabasa aytkan kep,
Cabırap tildep salgıla.
Men barayın koşunga,
Tündün kara çapanın,
Çümköy caap başıma.

«Hoşça kal öyleyse — diye — deyip», —
Al donlu akıtmalı kısrakla,
Koşturup gitti şevkle.
Şimdi bunlar netmiş dersin,
Ceenbay'a gösterdikleri,
Ovanın üstündeki sekiye,
Gece içinde varmışlar.
Sözleşilen yere vardıklarında,
El uykuya daldığı demlerde,
Er ateş yakıp, ocak tutuşturup,
Kazan asıp, buz koyup,
Bozkırda demlenecek çay nerede,
Çay yerine tuz koyup.
Kavrulmuş arpa talkanından,
Çiğ suya çalıp,
Yatmaya niyetlendi yiğitler,
Kalın kaftanlarına bürünüp.
O zaman Gülüs söz söyler:
«Kaplan Semey, han ağabeyim,
Kara benekli kaplanım,
Ey, Kançoro, çoramsın.
Gülçoro bir söz söyler,
Gönül verip dinleyin.
Yaramazsa söylenen söz,
Çekinmeden dilleyip paylayın.
Ben varayım orduya,
Gecenin kara kaftanını,
Örtüp başımdan aşağı.

Cıldızdan monçok tagayın,
Şırp aldırıp, sır berbey,
Mancu menen capandın,
Alda kanday sırı bar,
Anık kabar alayın.
Cazbay tabam men üyün,
Ceenbaydı tabayın.
Ceenbaydı ciberip,
Agerkeç menen süylöşüp,
Akıldaşıp kanayın.
Ölbögön canga aş kerek,
Eki-üç töögö aş cüktöp,
Ceteletip ceenge,
Cetip kele kalayın.
Carasa uşul akılım,
Uruksat berçi, han Bakay,
Köp keçikpey barayın.
Tañ agarıp atkıça,
Dayar bolup kalayın».
Gülçoro mınday degende,
Küygülüktüü Semetey,
Kürpüldöp süylöy berdi ele:

«Mancudan kabar alganın,
Anık akıl, Gülçoro.
Capandın sırın tartkanın,
Munuñ akıl, Gülçoro.
Anan Agerkeçke cölönüp,
Töö cetelep, un cüktöp,
Uuru kişi keptenip,
Bul aytkanıñ kanday kep?!
Kaynagan kakan Beycinden,
Alıstan kelgen Almambet,
Al aş oylogon can beken?
Atakem Manas, ayköl şer,
Oşol aş oylogon er beken?
Ömür boyu alarga,
Astında cürgön col baştap,
Mına bu Bakay karıya,

Yıldızdan boncuk takayım,
Çıt çıkarmadan, sır vermeden,
Mançu ile Japon'un,
Ne türlü sırrı varsa,
Kesin haber alayım.
Şaşmadan bulurum ben evini,
Ceenbay'ı bulayım.
Ceenbay'ı gönderip,
Agerkeç ile konuşup,
Akıl danışıp kanayım.
Ölmedik cana aş gerek,
İki üç deveye aş yükleyip,
Yedeğine verip yeğene,
Yetişip geliveririm.
Yararsa şu aklım,
İzin versene, han Bakay,
Çok gecikmeden gideyim.
Tan ağarıp atana dek,
Hazır olmuş olayım».
Gülçoro böyle deyince,
Ateşli yürekli Semetey,
Gürleyerek söyleyiverdi:

«Mançu'dan haber almayı düşünmen,
Tam akıl işi, Gülçoro.
Japon'un sırrını çekip çıkarman,
Bu da akıl işi, Gülçoro.
Ama Agerkeç'e sırtını dayayıp,
Deve yedekleyip, un yükleyip,
Hırsız kişi kılığında,
Bu dediğin ne biçim söz?!
Kaynayan hakan Beycin'den,
Uzaktan gelen Almambet,
O, aş düşünen bir can mıydı?
Atam Manas, deryadil arslan,
O, aş düşünen bir er miydi?
Ömrü boyunca onlara,
Önlerinde yol başı olarak yürüyen,
İşte bu Bakay ihtiyar,

Uuru kılgan can beken?
Açka elden barıp, un alıp,
Ayılga tüyşük bir salıp,
Al erkektin işi emes,
Uşintip eptep, can bagış!
Erteñ öörün alabız,
Kezi kelse tapkan mal,
Coonuku — dep, — aytışkan.
Kezeginde bakkan mal,
Cuttuku — dep, — aytışkan.
Erteñ menen bolgondo,
Alıp kelip soyorbuz,
Cayılıp catkan köp maldan.
Çalgınga barsañ, barıp kel,
Kızıluyuk, Madıkan,
Katışpay aga canıp kel.
Ayla kılıp, can kıyıp,
Uktap catkan duşmanga,
Tünündö barıp uruşup,
Tınçın anın ketirbe!
Paana izdep kelgen kazaktın,
Işenip cürgön erlerin,
Kök tüzdö sayıp tüşürüp,
Körünölü közünö.
Belgilep uruş tuu cayıp,
Betteşip çıgıp, er sayıp.
Bir körünsö kazakka,
Özünön özü catalbay,
Kazaktar kalat azapka.
Kalp ele külüp ırsaktap,
Çömörö kiyip kalpagın,
Köbü kelet kıyşaktap.
Kesken kazı, koşkon may,
Sarı kantın koşo alıp,

Tabaktarın kuçaktap,
Alduusu kelet tay soyup,
Alda neçöö koy soyup.
Kuuşurup kolun kelbeybi,

Hırsızlık eden bir can mıydı?
Aç halka varıp, un alıp,
Obaya bir sıkıntı salıp,
O, erkeğin işi değil,
Böyle idare edip, can beslemek!
Yarın ganimetini alırız,
Sırası gelince ele geçen mal,
Düşmanındır — diye — söylenmiş.
Sırasında bakılan mal,
Kıranındır — diye — söylenmiş.
Yarın sabah olduğunda,
Getirip keseriz,
Yayılıp duran çok maldan.
Keşfe gideceksen, gidip gel,
Kızıluyuk'a, Madıkan'a,
Bulaşmadan geri dön gel.
Hile edip, cana kıyıp,
Uyuyup yatan düşmana,
Gecesinde varıp savaşıp,
Rahatını onun kaçırma!
Sığınak arayıp gelen Kazak'ın,
Güvenip durduğu erlerini,
Gök düzlükte mızraklayıp düşürüp,
Görünelim gözüne.
Belli edip savaş tuğu açıp,
Yüz yüze çıkıp, er mızraklayıp.
Bir görünürsek Kazak'a,
Kendiliğinden yatamayıp,
Kazaklar azaba düşer.
Sahte sahte gülüp sırıtarak,
Kenarı işlemeli kalpağını giyip,
Çoğu gelir sallana sallana.
Kesilmiş kazı, katılmış yağ,
Sarı şekerini de yanına alıp,

Tabaklarını kucaklayıp,
Güçlüsü gelir tay kesip,
Kim bilir kaçı koyun kesip.
El kavuşturup gelmez mi,

Uurdap kelip nan ceseñ,
Ataña naalat kelbeybi?!
Abiyirden tayıp kalasıñ,
Agerkeçke kantkende,
Aştık ber — dep, — barasıñ?
Madıkan, Kızıl döölördün,
Kıyındıgın köröyün.
Kıyalı caman turasıñ,
Bılkıldabay sen catkın!» —
Semetey aytıp bolguça,
Kayrattuu şer Kançoro,
Kayratı artık er çoro,
Kabılanday karkırap,
Açuusu kelip arkırap,
Küülönüp süylöp Gülüskö,
Şaşıla süylöp çaçılat:
«Baarıbızdın atabız,
Baatır Manas arbagın,
Tün içinde coo alıp,
Kantkende anı satabız?!
Abamdın kaçat ooragı,
Aman-esen canıñda,
Arstanın, karap turbaybı?
Keçee Sır korgondo uruşta,
Han abam kaldı tuyukta.
Tün içinde coo çendep,
Kıyla cumuş kıldım — dep,
Cürüptürsüñ sen aga.
Capandan kelgen Kızıl döö,
Karıya Bakay, han Semey,
Gülçoro baatır colborsum,
Ötünömün silerden,
Uşul işti maga ber!
Kançoronu kızmatka,
Salıp koyup uruşka,
Kalganıñar cana ber!»
Eki kündün artında,
Kiyin bolçu uruştu,
Kamınıp surap turganda,

Çalıp getirip ekmek yersen,
Atana lanet gelmez mi?!
İtibardan düşüp kalırsın,
Agerkeç'e ne yüzle,
Azık ver — diye — varırsın?
Madıkan'ın, Kızıl devlerin,
Çetinliğini göreyim.
Huyun kötüye çalıyor,
Kımıldamadan sen yat!» —
Semetey söyleyip bitirmeden,
Gayretli arslan Kançoro,
Gayreti üstün er çora,
Kaplan gibi gürleyip,
Öfkesi gelip kükreyip,
Coşarak söyleyip Gülüs'e,
Aceleyle söyleyip saçılır:
«Hepimizin atası,
Bahadır Manas'ın ervahını,
Gece içinde düşman alıp,
Nasıl olur da onu satarız?!
Ağabeyimin kaçar talihi,
Sağ salim yanındayken,
Arslanın, bakıp durmaz mı?
Geçen Sır hisardaki savaşta,
Han ağabeyim kaldı çıkmazda.
Gece içinde düşmana sokulup,
Nice iş yaptım — diye,
Övünüp durmuşsun sen ona.
Japon'dan gelen Kızıl dev,
İhtiyar Bakay, han Semey,
Gülçoro bahadır, kaplanım,
Rica ederim sizlerden,
Şu işi bana verin!
Kançoro'yu hizmete,
Koşup savaşa,
Geri kalanınız rahat edin!»
İki günün ardında,
Sonra olacak savaşı,
Hazırlanıp istediğinde,

Bek ıraazı boluştu,
Kançorodoy tuuganga.
Aytkan sözdön canbagan,
Aytkanın kılbay kalbagan,
Er Gülçoro baatırga,
Kıyın boldu bul zaman.
Attardın eerin alıştı,

Pek hoşnut oldular,
Kançoro gibi kardeşe.
Söylediği sözden dönmeyen,
Dediğini yapmadan kalmayan,
Er Gülçoro bahadıra,
Zor oldu bu zaman.
Atların eyerlerini aldılar,

Akkañkı koyup başına,
Çıkanaktap kalıştı,
Çırım uyku alıştı.
Tulparlardın çılbırın,
Karmay catkan arstandar.
Tañ agarıp atkanda,
Taraza cıldız batkanda.
Toodo ular çakırıp,
Tokoydo elik bakırıp.
Közü kördü kıylanı,
Cerdin beti açılıp.
Er Semetey kökcal şer,
Kaşatka çıktı şaşılıp.
«Keçee künü, keç keldim,
Sayışarga cer barbı?
Karap turup kaşattan,
Belgilep koyup keleyin,
Ilayıktuu cer bolso,
Aldırıp barıp sayayın,
Atamdan kalgan celegim», —
Döbögö çıgıp Semetey,
Tört tarapka kez salıp.
Caynagan kazak, mancunu,
Capandan kelgen kırk miñ kol,
Köptügünö tañ kalıp.
Eek aldında bir talaa,
Er sayışçu cermin — dep,
Çıga kaldı tandalıp.
Kançorolop bakırdı:
«Aldı cakkı kaşatka,
Atadan kalgan belekti,

Ak eyer kaşını başlarına koyup,
Dirseklerine yaslanıp kaldılar,
Kestirme bir uyku aldılar.
Tulparların yularını,
Tuta tuta yatan arslanlar.
Tan ağarıp attığında,
Terazi yıldızı battığında.
Dağda ulular öterek,
Ormanda karacalar bağırarak.
Gözleri gördü nicesini,
Yerin yüzü açılıp.
Er Semetey, bozkurt arslan,
Yara aceleyle çıktı.
«Dünkü gün, geç geldim,
Mızraklaşacak yer var mı?
Bakıp durup yardan,
İşaretleyip geleyim,
Elverişli yer olursa,
Getirtip gidip dikeyim,
Atamdan kalan flamamı», —
Tepeye çıkıp Semetey,
Dört tarafa göz salıp.
Kaynaşan Kazak'a, Mançu'ya,
Japon'dan gelen kırk bin askere,
Çokluğuna şaşıp.
Çene altında bir ova,
Er mızraklaşacak yerdir — diye,
Seçilip çıkıverdi.
Kançoro diye haykırdı:
«Ön taraftaki yara,
Atadan kalan yadigârı,

Abakem ala kelgen celekti,
Sayıp kelgin sen barıp.
Celekti körüp capandar,
Ancu, mancu, kazaktar,
Erteñkeçe aşıkpay,
Armansız çıksın kamdanıp».
Kançoronu ciberip,
Kayrattuu tuulgan karakök,
Kayra keldi zalkayıp.
Han Bakay catat oorukta,
Talasında catkanday,
Eçtemeden kenebey,
Eren karı çalkayıp.
Aş-tamagın belendep,
Turgan eken Gülçoro,
Askarluu toodoy zañkayıp.
Tuunu sayıp kaşatka,
Kündün murdu çıga elek,
Kayra cetip keldi ele,

Ağabeyimin getirdiği flamayı,
Dikip gel sen varıp.
Flamayı görüp Japonlar,
Ancu, Mançu, Kazaklar,
Yarına dek acele etmeden,
Muratsız kalmadan çıksın hazırlanıp».
Kançoro'yu gönderip,
Gayretli doğmuş kara-gök yiğit,
Geri geldi heybetle.
Han Bakay yatar geride, ordugâhta,
Talas'ında yatar gibi,
Hiçbir şeye aldırmadan,
Yiğit ihtiyar sırtüstü uzanıp.
Aşını yemeğini hazır edip,
Duruyormuş Gülçoro,
Yüce dağ gibi dimdik.
Tuğu dikip yara,
Günün burnu daha çıkmadan,

Kançoro baatır kalkayıp.
Oşo künü Kerimbay,
Cürögü tuylap ırgıştap,
Tañ atkıça köz cumbay,
Üygö carık kirgende,
Ordunan turdu catalbay.
Celbegey çapan camınıp,
Eki ceñi salınıp,
Eşikte tursa Kerimbay,
Ceenbay kaldı kabılıp.
Küdüñdöp cürgön Ceenbay,
«Keteyin» — dep kamınıp.
«Kayda bardın, Ceenbay,
Karbalastap tañ atpay?
Küdür moldo ekööñör,
Küdüñdöp kaldıñ tınç catpay.
Iyinge mıltık asınıp,
Eerçitip taygan, it alıp,
Sen kiyikke barbagın,

Bahadır Kançoro dimdik durmakta.
O gün Kerimbay,
Yüreği çırpınıp hoplayarak,
Tan atana dek göz yummadan,
Eve aydınlık girince,
Yatamayıp yerinden kalktı.
Kaftanını omzuna atıp,
İki yeni boşta sarkıp,
Kerimbay kapıda dururken,
Karşısına Ceenbay çıkıverdi.
Telaşla yürüyen Ceenbay,
«Gideyim» diye davranıp.
«Nereye vardın, Ceenbay,
Tan atmadan telaş içinde?
Küdür Molla'yla ikiniz,
Rahat yatmayıp fıkırdayıp durdunuz.
Omzuna tüfek asıp,
Tazıyı, iti peşine takıp,
Sen geyik avına gitme sakın,

Bügündön kiyin til alıp!
Kıyşañdabay şıbırap,
Kuymulçak kıpçıp catpasañ,
Kordukka başıñ salasıñ.
Kokuylatıp sabatsam,
Bir balaaga kalasıñ!
El kobo elek tañ ata,
Seni sakçı koyboso,
Kara kabıñ kötörüp,
Kaysı cakka barasın?»
Cön cürgün dep kekeerlep,
Cön ele cürgön kişini,
Kerimbay kaldı takımdap.
Can ayabay karganat,
Baykuş Ceenbay takıldap.
Kangıra kakşap, kan bezep,
Calınıp turat kakıldap.
Cürögü turbay Kerimbay,
Tuylap turat lakıldap.
Kılçayıp artın karasa,
Tüşçülük alıs kır taşta,
Ayçıgı altın kızıl tuu,
Körünö tüştü közünö,
Kün çagılıp caltıldap.
Celekti körüp dalayıp,
Bütkön boyu şalayıp.
Ceenbayga kep kılbay,
Kayra basıp salpayıp.
Üyünö kirip balpayıp,
Dürbüsün alıp dalpayıp.
Kıylanı kılçu nemedey,

Bugünden sonra söz dinleyip!
Kıvırtmadan, ses etmeden,
Kuyruk kısıp yatmazsan,
Başını horluğa sokarsın.
Feryat ettirip döversem,
Bir belaya uğrarsın!
El daha kalkmadan, tan atarken,
Nöbetçi seni salıvermese,
Kara çuvalını yüklenip,
Hangi yana gidersin?»
«Uslu dur!» diye iğneleyip,
Öylece duran adamı,
Kerimbay sıkıştırıp durdu.
Can havliyle ant içer,
Zavallı Ceenbay dil döküp.
İnleyip sızlayıp, dövünüp,
Yalvarıp durur çene çalıp.
Kerimbay'ın yüreği durmaz,
Küt küt atıp çırpınmakta.
Dönüp ardına bakınca,
Yarım günlük yol ötede, kayalıkta,
Ay nişanı altın kızıl tuğ,
Gözüne görünüverdi,
Güneş vurup parıldayarak.
Bayrağı görüp afallayıp,
Bütün bedeni gevşeyip.
Ceenbay'a söz etmeden,
Sarsak sarsak geri dönüp.
Paldır küldür evine girip,
Dürbününü kapıp telaşla.
Nice iş becerecekmiş gibi,

Tuş keltirip celekti,
Tiktep kaldı tamtayıp.
Celekti baykap karasa,
Kızıl celek caraşkan.
Betine salgan ay belgi,
Sarı altından kadatkan.
Bir körgöndö kızıl tuu,

Bayrağı karşısına getirip,
Dona kalıp baka kaldı.
Bayrağı süzüp bakınca,
Kızıl bayrak pek yaraşmış.
Yüzüne konmuş ay nişanı,
Sarı altından çakılmış.
Bir görüşte o kızıl tuğ,

Titiretip cadatkan,
Celekti abdan baykadı!
Baatırdın taanıp celegin,
Balaa baskan Kerimbay,
Titirek kirip boyuna,
Menmensigen nemenin,
Korkunç kirdi oyuna.
Baykap turgan Ceenbay,
Üyünün kelip canına.
Çurkap bardı Ceenbay,
Kerimbaydın aldına:
«Ee, Kerimbay, erenim,
Köp elge tiygen keregiñ,
Añçı kişi keptenip,
Dürbüñdü salıp, köp tiktep,
Toktono albay sendeldiñ.
Kazak, kırgız bir tuugan,
Ayta salçı, baatırım,
Emineni sen kördün?
Körgönüñdü maga ayt,
Sen aytpasañ, Kerimbay,
Caşırbastan men aytam.
Keçee künü tüş menen,
Tüş kıyıgan kez menen.
Bagıldır etin kötörüp,
Kele catsam taş menen.
Talaadan kördüm tört kişi,
Men körbögön el eken,
Meni körüp kalıptır,
Celip keldi bir kişi.
Kelgen kişi kep ayttı,
Kim bolosuñ — dep ayttı?
Aga aytkan kebim bul,
Oy dese, oy — dep — kol bulgap,
Tilim kekeç — dep bulgap.
Coop berbedim tüz gana,
Sözgö kelsem al cerde,
Koybostoy tirüü közüñdü,
Boz ala çambıl taş cerde.

Titretip bezdirmişti,
Bayrağı iyice inceledi!
Bahadırın bayrağını tanıyınca,
Belaya batmış Kerimbay,
Bedenine titreme girip,
O kendini beğenmişin,
Aklına korku düştü.
Gözleyip duran Ceenbay,
Evinin yanına gelip.
Koşarak vardı Ceenbay,
Kerimbay'ın önüne:
«Ey Kerimbay, erenim,
Nice ele değmiş yararın,
Avcı kılığına bürünüp,
Dürbününü tutup, uzun uzun bakıp,
Duramayıp sendeledin.
Kazak, Kırgız öz kardeş,
Söyleyiver, bahadırım,
Sen neyi gördün?
Gördüğünü bana söyle,
Sen demezsen, Kerimbay,
Saklamadan ben derim.
Dünkü gün öğle vakti,
Öğlenin döndüğü demde.
Oğlak etini sırtlanıp,
Taşlıktan gelmekteyken.
Kırda dört kişi gördüm,
Görmediğim bir el imiş,
Beni görüvermişler,
Bir kişi koşturup geldi.
Gelen kişi söz söyledi,
«Kimsin sen?» diye sordu.
Ona dediğim söz şudur:
Ne dese «oy» deyip el salladım,
«Dilim kekeme» diye işaret edip.
Düpedüz cevap vermedim,
Orada söze gelseydim,
Sağ komazlardı beni,
O boz alaca taşlı yerde.

Сөө сүгүрүп тамтаңдап,
Ayılga keldim men araŋ,
El catıp algan mezgilde.
Orduman turup ertelep,

Yaya koşup tökezleyip,
Köye ancak zar zor geldim,
El yatıp uyuduğu demde.
Erkenden yerimden kalkıp,

Seni közdöy entelep,
Bara catkan kezimde,
Aytayın — dep — men sizge,
Emi ele kelsem canına,
Karabay, baatır, alıma,
Tildep kirdiŋ cemelep.
Aybatıŋdan cazgandım,
Aldıŋdan kayra baskamın.
Üyümö barıp kire albay,
Köz ayırbay bek tiktep,
Dagı aylanıp Kerimbay,
Surar beken — dep tiktep.
Cölönüp tursam kırçoogo,
Üygö kirdiŋ şaşılıp,
Eşikke çıktıŋ, cügürüp,
Dürbüŋdü alıp aşıgıp.
Karadıŋ kıyla kır taştı,
Baykap turup oylodum,
Katırat—dep,—baatır ne baştı?
Sen tildeseŋ cemelep,
Eldi basat kaltırak.
Ayrıkçası Ceenbay,
Erteŋ menen aldıŋdan,
Basalbay kaldım kaltırap.
Menden beter, Kerimbay,
Sen kalıpsıŋ aldırap.
Korkosuŋ emne mınçalık,
Бүткөн boyuŋ şaldırap?
Көрүнүп бүтүн калыптыр,
Кыр таşта celek carkırap.
Дүрбү saldıŋ taŋ menen,
Men cürömün ar künü,
Taş aralap aŋ menen.
Caltıldagan kır taşta,

Sana doğru soluk soluğa,
Varmakta olduğum demde,
«Size söyleyeyim» diye,
Şimdi yanına gelince,
Halime bakmadan, bahadır,
Sövüp paylamaya giriştin.
Heybetinden yıldım,
Önünden geri dönmüşüm.
Evime varıp giremeden,
Göz ayırmadan dik dik bakıp,
«Yine dönüp Kerimbay,
Sorar mı ki?» diye bakıp.
Kasnağa yaslanıp dururken,
Eve girdin aceleyle,
Kapıya çıktın koşarak,
Dürbününü kapıp ivedice.
Nice kayalığı gözledin,
Gözleyip durup düşündüm,
«Bahadır neye baş yorar?» diye.
Sen sövüp paylayınca,
Eli titreme basar.
Hele hele Ceenbay,
Sabahleyin önünden,
Titreyip yürüyemez oldum.
Benden beter, Kerimbay,
Sen şaşırıp kalmışsın.
Ne korkarsın bu denli,
Bütün bedenin gevşeyip?
Apaçık görünüp durmakta,
Kayada bayrak parlayıp.
Tan ile dürbün tuttun,
Ben her gün dolaşırım,
Taş arasında, in çukurlarla.
Parıldayan kayalıkta,

Taanıdıñbı abıdan,
Emne ukmuş aytçı sen?
Bekerge meni tildediñ,
Aytkanı keneş aldıña,
Atayın izdep kelsem men.
Alıstan körüp celekti,
Aptıgıp üydö sürdödüñ.
Canım bışık meniki,
Keçee cüzün körüp ölbödüm!»—
Dep, bocurap Ceenbay,
Kerimbaydı kakşıktap,
Sır aldırbay sözünön,
Cel çıgarbay bek mıktap,
Korkkon bolup, kalp ele
Ölpöñ-sölpöñ cügürüp,
Kayra tarttı kıpçıñdap.

İyice tanıdın mı,
Ne acayiptir, söylesene?
Boş yere bana sövdün,
Öğüt söylemeye huzuruna,
Ben mahsus arayıp gelmişken.
Bayrağı uzaktan görüp,
Evde soluyup ürktün.
Benim canım pek sağlam,
Dün yüzünü görüp de ölmedim!»
Deyip gevezelenen Ceenbay,
Kerimbay'ı iğneleyip,
Sözünden sır sezdirmeden,
Yel bile sızdırmadan sımsıkı,
Korkmuş gibi, yalancıktan
Sarsak sarsak koşarak,
Kıvırta kıvırta geri döndü.

Bara tüşüp kılçayıp:
«Sen sakçıña aytıp koy,
Kelip kalsa Ceenbay,
Tospoguñ — dep — kılaytıp.
Adırga çıga barayın,
Abıdan kabar alayın.
Al altündö bir mezgil,
Saga kabar salayın.
Kirgizbey koyso sakçılar,
Ketet ko menin amalım?»
Keter cakkı colunun,
Keñiri açıp eşigin,
«Cerge kirgir catkın» —dep
Celip ketti Ceenbay.
Al Kerimbay turalbay,
Naşta kılıp, çay içip,
Kadimkidey külüñdöp,
Aşıkpastan cay içip.
Adatınça keltirip,
Kuurdak menen may içip.
Aragınan uurtabay,
Üyünö kirip katınga:

Biraz gidip dönerek:
«Sen nöbetçine söyleyiver,
Ceenbay gelecek olursa,
«Yolunu kesmesin» diye sıkıca.
Tepelere çıkıvereyim,
İyice haber alayım.
Şu gecenin bir vaktinde,
Sana haber salayım.
Nöbetçiler sokmazsa,
Elden gider çarem benim?»
Gideceği yol yönünün,
Kapısını ardına dek açıp,
«Yere geçesice, yat!» deyip
Koşturup gitti Ceenbay.
O Kerimbay duramadan,
Kahvaltısını edip, çay içip,
Her zamanki gibi gülümseyip,
İvmeden ağır ağır içip.
Âdetince hazırlatıp,
Kavurma yiyip, yağ içip.
Rakısından yudumlamadan,
Evine girip karısına:

«Tamak barbı maga» — dep, —
Eki ceñin cıyalbay,
Ne kıların bile albay,
Ümütöydün astına,
Barıp kirdi Kerimbay.
Eki kolu töbödö,
Catkan eken Ümütöy,
Oygono elek töşöktö.
Eşikten kirgen Kerimbay:
«Ee, Ümütöy, Ümütöy,
Ne catasıñ kebelbey?
Kelip kalgan okşonot,
Kankordun uulu Semetey!
Cürögüm tuylap cay berbey,
Kirpik irmep, köz ilbey,
Tan, atkıça oylonup,
Uktabadım kenedey.
Erte turdum tañ menen,
Tañdın sonun şamalı,
Cürüp catkan maal menen.
Ceenbay kele catıptır,
Cele corto añ menen.
Maekteştim bir dalay,
Surakka tartıp al menen.
Canı kalbay bücüñdöp,
Kep kıla albay küdüñdöp,
Alsıradı Ceenbay.
Añgıçaktı kılçayıp,

«Bana yemek var mı?» deyip,
İki yenini toplayamadan,
Ne yapacağını bilemeden,
Ümütöy'ün huzuruna,
Varıp girdi Kerimbay.
İki eli tepesinde,
Yatmaktaymış Ümütöy,
Döşekte, daha uyanmamış.
Kapıdan giren Kerimbay:
«Ey Ümütöy, Ümütöy,
Ne yatarsın kımıldamadan?
Gelmişe benziyor,
Hunharın oğlu Semetey!
Yüreğim çırpınıp rahat vermeden,
Kirpik kırpmadan, göz iliştirmeden,
Tan atana dek düşünüp,
Zerrece uyumadım.
Tan ile erken kalktım,
Tanın o güzel yeli,
Esip durduğu demde.
Ceenbay geliyormuş,
Çukur boyunca tırıs tırıs.
Bir hayli söyleştim,
Onu sorguya çekerek.
Canı çıkıp büzülüp,
Söz edemeden kekeleyip,
Güçten düştü Ceenbay.
O sırada dönüp de,

Tüştük caktı karasam,
Kök talaanın kaşatta,
Asıluu celek tañ menen!
Alda kanday cumuş — dep,
Dürbü salıp karadım.
Karaganda taanıdım,
Baatır Manas bayragın.
Tiktep kaldım seleyip,
Turup kaldım deleyip.
Kıyla kepti maa ayttı,

Güney yanına bakıverdim,
Gök kırın yamacında,
Tan ile asılı bir bayrak!
«Bu nasıl iştir?» diye,
Dürbün tutup baktım.
Bakınca tanıdım,
Bahadır Manas'ın bayrağını.
Dona kalıp baktım,
Şaşkın şaşkın kaldım.
Bana çok söz söyledi,

Ceenbay kayta al kelip.
Keçee künü beşimde,
Bir kişige coluktum.
Colukkan kişi ayttı — deyt,
Menin atım Gülçoro,
Alıskı cerden keldim — dep.
Aytıptır eken oşondo,
Beçara baykuş Ceenbay,
Korkup kalgan belem, deym,
Maga kabar aytam — dep,
Tañ atkıça uktabay,
Eşik saktap cürgön, beym.
Körgönüm altın kızıl tuu,
Ukkan kebim mına uşu.
Uykuñdu buzup oygotup,
Üstünö kelgen cumuş bu».
Kerimbay sözün uguptur,
Ümütöy ırgıp turuptur.
Ümütöy menen Kerimbay,
Madıkandın koşuna,
Bular bardı turalbay.
Başın salıp eerçişip,
Barıp kirdi uyalbay.
Kerimbay kirse eşikten,
Kelbersigen Madıkan,
Tura elek eken töşöktön.
Kerimbaydı körgöndö:
«Kel Kerimbay, Ümütöy,
El turbastan keldiñer,
Aşıgış maga bar bele,
Ayta turgan kebiñer?»
Madıkan munu suradı,
Al surasa Kerimbay,
Aytpay karap turabı:
«Kamındık, baatır, siz bolup
Çogulup keñeş kılganbız,
Çoguu olturup biz bolup.
Bir ukmuştu men kördüm,
Mınday ukmuş körbögöm,

Ceenbay yine gelip.
Dünkü gün ikindide,
Bir kişiye rastladım.
Rastladığı kişi demiş ki,
Benim adım Gülçoro,
Uzak yerden geldim, diye.
Öyle söylemiş o zaman,
Biçare zavallı Ceenbay,
Korkuvermiş besbelli, derim,
«Bana haber vereyim» diye,
Tan atana dek uyumadan,
Kapı beklemiş besbelli.
Gördüğüm altın kızıl tuğ,
Duyduğum söz işte bu.
Uykunu bozup uyandırıp,
Başına gelen iş budur».
Kerimbay'ın sözünü duymuş,
Ümütöy fırlayıp kalkmış.
Ümütöy ile Kerimbay,
Madıkan'ın otağına,
Bunlar duramayıp vardı.
Baş eğip birbiri ardınca,
Utanmadan varıp girdi.
Kerimbay kapıdan girince,
Kurumlu Madıkan,
Döşekten daha kalkmamıştı.
Kerimbay'ı görünce:
«Gel Kerimbay, Ümütöy,
El kalkmadan geldiniz,
Bana ivedi bir işiniz mi var,
Söyleyecek sözünüz?»
Madıkan bunu sordu,
O sorunca Kerimbay,
Demeyip bakıp durur mu:
«Hazırlandık, bahadır, sizinle birlik,
Toplanıp danışmıştık,
Hep birlikte otırarak.
Bir acayip şey gördüm,
Böyle acayip görmemiştim,

Erte turup tañ, menen,
Eşikke çıktım turalbay.
Tüştük cakkı cal taştan,
Bir elesti men kördüm.
Eç kişige aytpadım,
Dürbü salıp baykadım.
Baykasam kızıl tuu eken,
Al Manastın altın tuu,
Sayılıp taşka turuptur.
Semetey kelip kalgan, beym,
Seldey caynap kol kurap,
Kazabına algan, beym.
Tük kişini körbödüm,
Celegin körüp cazgandım,
Cürögüm çıgıp ölbödüm.
Siz turguça turalbay,
Aytayın — dep — cönödüm.
Sizge ayttım körgönüm,
Aga da aytıp koeyun,
Kızıl döögö cönöyün.
Balbanga kabar salayın,
Özüñ oylop iş kılgın,
Andan kiyin kalganın». —
Aytıp koyup Kerimbay,
Kayra basıp cönödü:
«Kızıl döönü bul cerge,
Kıçırıp kel, Kerimbay.
Başka kişi cibergin,
Kaadalantıp çoçkonu,
Çakırıp aga sen barbay!» —
Dep, Madıkan bir tiktep,
Bir sakçısın cügürttü:
«Kızıl döönü kıçır —dep.
Aytor, oñoy iş emes,
Köp keçikpey kelsin» —dep.
Sakçısın baatır buyursa,
Barbay turgan erkibi?
Çurkagan boydon barıptır,

Erken kalkıp tan ile,
Duramayıp dışarı çıktım.
Güney yandaki sırt kayada,
Bir karaltı gördüm ben.
Hiç kimseye demedim,
Dürbün tutup gözledim.
Gözledim ki kızıl tuğmuş,
O, Manas'ın altın tuğu,
Taşa dikilmiş durmakta.
Semetey gelmiş besbelli,
Sel gibi kaynaşan ordu kurup,
Gazabına almış besbelli.
Tek bir kişi görmedim,
Bayrağını görüp yıldım,
Yüreğim ağzıma geldi, ölmedim.
Siz kalkana dek duramayıp,
«Söyleyeyim» diye yollandım.
Size dedim gördüğümü,
Ona da söyleyivereyim,
Kızıl Dev'e yollanayım.
Pehlivana haber salayım,
Sen kendin düşünüp iş gör,
Gerisini de ondan sonra».
Böyle deyip Kerimbay,
Geri dönüp yollandı:
«Kızıl Dev'i bu yere,
Çağırıp getir, Kerimbay.
Başka birini gönder,
O domuzu törenle ağırlayıp,
Çağırmaya sen varma!»
Deyip Madıkan bir bakıp,
Bir nöbetçisini koşturdu:
«Kızıl Dev'i çağır» diye.
«Velhasıl kolay iş değil,
Çok gecikmeden gelsin» diye.
Bahadır nöbetçisine buyurunca,
Varmamak elinde mi?
Koşar adım varmış,

Döögö kabar salıptır.
Küñgüröngön kapır döö,
Köptü körgön baatır döö,
Boyu uzun adamdan,
Orto karta bir döbö:
«Men barbaymın al cerge,
Kerek bolsom Madıkan,
Özü kelsin bul cerge!» —
Dep, oşentip Kızıl döö,
Orto cerge kelgende,
Olturup aldı bir cerge.
Döögö bargan sakçısı,
Ukkan, körgön bar kebin,

Dev'e haber salmış.
Homurdanan kâfir dev,
Çok görmüş geçirmiş bahadır dev,
Boyu insandan uzun,
Orta çaplı bir tepe sanki:
«Ben varmam o yere,
Gerekliysem Madıkan,
Kendi gelsin bu yere!»
Deyip böylece Kızıl Dev,
Orta yere geldiğinde,
Bir yere oturuverdi.
Dev'e varan nöbetçisi,
Duyduğu, gördüğü tüm sözü,

Takır aytıp keldi ele.
«Barbasak kanday bolot»—dep,
Madıkan baatır, Ümütöy,
Baarın kılgan Kerimbay,
Basıp bardı canına,
Bular mintip catkınça,
Çayın içip algınça.
Gülçoro menen Kançoro,
Karakök Semey, han Bakay,
Kabılanday tört arstan,
Döbönün çıgıp başına,
Dürbü salıp karaşkan.
Kır taştı alıp çekege,
Çendep baykap kalıptır.
Er Semetey köödögüñ,
Asker menen işi cok,
«Ceri kanday eken» — dep,
Too-taştı tiktep kalıptır.
Almambet uulu Gülçoro,
Kep akıl bar er oşo.
«Capan, mancu, kazaktın,
Caynagan asker köp elin,
Çendep baykap bileyin»,—
Degen kıyal oy menen,
Kıya karap olturdu.

Eksiksiz söyleyip gelmişti.
«Varmasak nasıl olur?» diye,
Bahadır Madıkan, Ümütöy,
Hepsini düzen Kerimbay,
Yürüyüp vardı yanına,
Bunlar böyle ederken,
Çaylarını içip alana dek.
Gülçoro ile Kançoro,
Karagök Semey, Han Bakay,
Kaplan misali dört arslan,
Tepenin başına çıkıp,
Dürbün tutup bakıştılar.
Kayalığı siper edinip,
Yaklaşıp gözleyivermişler.
Er Semetey, o pervasız,
Askerle işi yok,
«Yeri nasılmış?» diye,
Dağı taşı süzüp durmakta.
Almambet oğlu Gülçoro,
Söz ve akıl dolu erdir o.
«Capan'ın, Mançu'nun, Kazak'ın,
Kaynaşan asker çok elini,
Yakından gözleyip bileyim»
Diyen hayal, düşünceyle,
Yan gözle bakıp oturdu.

Han Bakay dürbü şıkaalap,
Uruş kılar cer çendep,
Aldındagı talaanı,
«Baatırlar çıksa cekege,
Ilayıktuu eken» — dep,
Cerdi baykap catkanda,
Baatır tuulgan kabılan,
Kayratı toluk çın arstan,
Atası kırgız noyguttan,
Enesi kıtay kızınan,
Çubaktın uulu Kançoro,
Ayılga dürbü salıptır,
Cergeleşip tört kişi,
Keñeş kılıp alıptır.
Tuş keltirip dürbüsün,
Çındap tiktep kalganı.
Orto toodoy köründü,
Capandan kelgen Kızıl döö,
Al çoçkonun karaanı.
Dagı imerip dürbüsün,
Canındagı Madıkan,
Anı sınap karadı.
Madıkandı bir karap,
«Baatır oşol eken» — dep,
Baykap aga tan, kalat.

Han Bakay dürbünle gözleyip,
Savaşılacak yeri kestirip,
Önündeki ovaya,
«Bahadırlar teke tek çıksa,
Pek elverişliymiş» diye,
Yeri gözleyip dururken,
Bahadır doğmuş kaplan,
Gayreti tam, gerçek arslan,
Babası Kırgız Noygut'tan,
Anası Hıtay kızından,
Çubak'ın oğlu Kançoro,
Köye dürbün tutmuş,
Yan yana dizilip dört kişi,
Danışıp karar almışlar.
Dürbününü doğrultup,
İyiden iyiye baka kaldı.
Orta boy dağ gibi göründü,
Capan'dan gelen Kızıl Dev,
O domuzun karaltısı.
Dürbününü yine çevirip,
Yanındaki Madıkan'ı,
Onu süzerek baktı.
Madıkan'a bir bakıp,
«Bahadır oymuş meğer» diye,
Gözleyip ona şaşakalır.

Ümütöy menen Kerimbay,
Sarı ooruday üñküyüp,
Olturat alar üksüyüp.
Alardın körüp karaanın,
Turalbadı Kançoro,
Tutanıp içten ot küyüp!
Madıkandı caktırıp,
Süylöşüp catkan nemedey,
Tura kaldı çaçılıp.
Kıraandar tursun kır taşta,
Kıyla kep bar ber cakta.
Al Madıkan, Kerimbay,
Ümütöy üçöö barganda,

Ümütöy ile Kerimbay,
Sarı illet gibi büzülüp,
Oturur onlar kamburlaşıp.
Onların karaltısını görüp,
Duramadı Kançoro,
İçten tutuşup ateş yanıp!
Madıkan'ı beğenip,
Sanki onunla konuşurmuş gibi,
Fırlayıp ayağa kalktı.
Yiğitler dursun kayalıkta,
Beri yanda çok söz var.
O Madıkan, Kerimbay,
Ümütöy, üçü varınca,

Kızıtalak badırek,
Kızıl döö sözün baştadı:
«Çay içelek, aç karın,
Emi turup catkanda,
Bir kişiñdi cumşaysıñ,
E, Madıkan, anculuk.
Askeriñ bar manculuk,
Kalmak saga koşulgan,
Senin eliñ üç uruk.
Aşıktıñbı, Madıkan,
Içiñden eliñ buzulup?
Buzulsa eliñ, çınıñdı ayt,
Içki pikir sırıñdı ayt.
Aşıgıp erte çakırıp,
Aşıkkanıñ kay cumuş?!» —
Dep, Kızıl döö aytkanda,
Madıkan da mınday deyt:
«Capandan kelgen Kızıl döö,
Köödönüñdü kötörbö.
Menin elim buzulsa,
Calınbayım saga, tegele!
Tuştük cakkı cal taşka,
Sayılıp celek kalıptır.
Elden murda Kerimbay,
Anı körüp alıptır,
Anan maga barıptır.
Taanıyt eken kazaktar,
Tegi kırgız celegi.
Al Manastan kalgan — deyt,
Bayırtan beri kırgızdar,
Kayda barsa kötörüp,
Belgi kılıp algan — deyt.
Al üçün seni çakırdım,
Keñeş kılıp alsak — dep,
Menden uksañ uşul kep!»
Anı ugup Kızıl döö,
Kılım elden uzun döö,

Kıyaldanıp uşul döö:

Kahrolası alçak,
Kızıl Dev sözüne başladı:
«Daha çay içmedik, aç karnına,
Henüz yeni kalkmışken,
Bir adamını salıyorsun,
Ey Madıkan, Anculu.
Askerin var Mançu'dan,
Kalmuk sana katılmış,
Senin elin üç boydur.
İvdin mi, Madıkan,
İçinden elin bozulup?
Elin bozulduysa, doğrunu söyle,
İçindeki fikri, sırrını söyle.
İvedi, erken çağırıp,
Bu ivmen hangi iştendir?!»
Diye Kızıl Dev söyleyince,
Madıkan da şöyle der:
«Capan'dan gelen Kızıl Dev,
Göğsünü kabartma.
Benim elim bozulsa da,
Sana yalvarmam, asla!
Güney yandaki sırt kayaya,
Bayrak dikilip kalmış.
Elden önce Kerimbay,
Onu görüvermiş,
Sonra bana varmış.
Kazaklar tanırmış,
Aslı Kırgız bayrağıdır.
O Manas'tan kalma, derler,
Öteden beri Kırgızlar,
Nereye varsa yüklenip,
Nişan edinmişler, derler.
Onun için seni çağırdım,
Danışıp görüşelim diye,
Benden duyarsan söz budur!»
Bunu duyup Kızıl Dev,
Cümle elden uzun dev,

Kurulup hayale bu dev:

«Ubara kılbay Talaska,
Özü kelse Semetey,
Uşalayın men munda.
Ortokmun — dep — olcogo,
Çatak kılba sen anda!
Köp kızmat kıldı Kerimbay,
Han kötörüp, tak berip,
Başına taacı bak berip,
Bir cumşayın Talaska.
Kazaktarga han bolup,
Ümütöy köçsün bul kayta,
Almatının şaarına!
Manastan kalgan kazına,
Takır özüm alayın.
Bügün asker dayarlap,
Erteñ uruş salayın.
Kur koyboyun, Madıkan,
Kırgızdan algan olcodon,
Azıraak ırım kılayın!» —
Dep, uşunday Kızıl döö,
Tamşanıp tiktep turdu ele.
«Men baramın murun» — dep,
Kızıl döö mintip aytkanga,
Ancunun hanı Madıkan,
Ant urgan kapır açınat,
Sözün aytıp çaçılat.
Açıp oozun cumganda,
Azuuları kaçırap:
«Er Semetey baatırga,
Men baramın aldında.
Menden murda çıkkıday,
Men turganda, Kızıl döö,
Senin alıñ bar kança?!
Oyuñ menen coo alıp,
Mınabu turgan Kerimbay,
Han kılam deysiñ Talaska.
Kerimbayga Kızıl döö,
Handık tüşüp kalıppı?!
Ümütöygö Kızıl döö,

«Talas'a zahmet ettirmeden,
Semetey kendi gelirse,
Ben onu burada ezeyim.
«Ganimete ortağım» diye,
Sen o zaman kavga çıkarma!
Çok hizmet etti Kerimbay,
Han kaldırıp, taht verip,
Başına taç, baht verip,
Bir Talas'a salayım.
Kazaklara han olup,
Ümütöy geri göçsün,
Almatı'nın şehrine!
Manas'tan kalan hazineyi,
Tümünü kendim alayım.
Bugün asker hazırlayıp,
Yarın savaş açayım.
Eli boş komayayım, Madıkan,
Kırgız'dan alınan ganimetten,
Azıcık pay edeyim!»
Deyip böylece Kızıl Dev,
Ağzı sulanıp bakıp durdu.
«Önce ben giderim» diye,
Kızıl Dev böyle deyince,
Ancu'nun hanı Madıkan,
Ant çarpmış kâfir öfkelenir,
Sözünü saçıp döker.
Ağzını açıp yumduğunda,
Azı dişleri gıcırdayıp:
«Er Semetey bahadıra,
Önünde ben giderim.
Benden önce çıkacakmış,
Ben dururken, Kızıl Dev,
Senin ne gücün var ki?!
Kafana göre düşman alıp,
Şu duran Kerimbay'ı,
Talas'a han ederim dersin.
Kerimbay'a, Kızıl Dev,
Hanlık mı düşüvermiş?!
Ümütöy'e, Kızıl Dev,

Şaar tüşüp kalıppı?!
Sen erkiñçe cüktötüp,
Capanga alıp ketkidey,
Semetey cıygan dünüyö,
Saga tüşüp kalıppı?!
Kektüünün baarın kor kılam,
Kesip başın cok kılam.
Tartıp alıp Talastı,
Tayak cegen Şaymambet,
Tak oşonu çoñ kılam!

Şehir mi düşüvermiş?!
Sen keyfince yükletip,
Capan'a alıp götüresin diye,
Semetey'in yığdığı mal mülk,
Sana mı düşüvermiş?!
Kinlinin hepsini hor ederim,
Başını kesip yok ederim.
Talas'ı çekip alıp,
Dayak yemiş Şaymambet,
İşte onu büyük kılarım!

Ölböy tursam Madıkan,
Capandan kelgen Kızıl döö,
Altın, kümüş saga cok!
Ümütöy menen Kerimbay,
Bul ekööñö üy da cok!
Murunku ötkön zamanda,
Kazaktardı kalmaktar,
Bölüp algan bir çakta,
Dep, oşentip men ugam.
Manas baatır bolgondo,
Manas atka kongondo.
Kalmaktan bölüp kazaktı,
Kalk katarı sanaptır.
Muzburçak menen Kökötöy,
Handıkka munu kaalaptır.
Kak uşunday iş kılgan,
Katarda cok kazaktı,
Han atantıp curt kılgan.
Kayran Manas uuluna,
Kastıktı bular kaalaptır.
Kızıtalak kazaktar,
Karşı çıgıp çoñuna,
Kalk boluştan cadaptır.
Carıtpagan öz elin,
Calçıtabı bizderdi?
Ancu, mancu, kalmakka,
Üy başına kul kılıp,
Taratıp iyip tınayın.

Ölmez de sağ kalırsam, Madıkan,
Capan'dan gelen Kızıl Dev,
Altın, gümüş sana yok!
Ümütöy ile Kerimbay,
Siz ikinize ev de yok!
Eskiden geçen zamanda,
Kazakları Kalmuklar,
Bir vakit bölüp almış,
Diye böyle duyarım.
Manas bahadır olduğunda,
Manas ad alıp ün saldığında.
Kazak'ı Kalmuk'tan ayırıp,
Halk sırasına saymış.
Muzburçak ile Kökötöy,
Bunu hanlığa dilemişler.
Tam da böyle iş görmüş,
Sırada yeri olmayan Kazak'ı,
Han adlandırıp yurt kılmış.
Yiğit Manas'ın oğluna,
Bunlar düşmanlık dilemişler.
Kahrolası Kazaklar,
Büyüğüne karşı çıkıp,
Halk olmaktan usanmışlar.
Öz eline hayrı dokunmayan,
Bizleri mi güldürecek?
Ancu'ya, Mançu'ya, Kalmuk'a,
Ev başına kul edip,
Dağıtıp da rahat edeyim.

Atagı kazak degendi,
Kazak emes, Kızıl döö,
Katarga sanap özüñdü,
Takandaşsañ sen maga,
Tazalaymın közüñdü.
Caşım otuz çaması,
Bütün cerdin betine,
Taanıtayın özümdü!» —
Dep, küpüldöyt, Madıkan,
Körünöö aytıp caşırbay,
Bek küpüldöyt, Madıkan.
Ümütöy menen Kerimbay,
Kübür-kübür şıbırap,
«Taygıldık — dep — biz baktan,
Acırapbız boktu cep,
Arka bolgon kırgızdan!»
Kazaktardın bilgiçi,
Alar antip turgandan,
Kaarlanıp Kızıl döö,
Madıkandı bir tiktep,
Caman közün alaytıp:
«Erteñki künü tañ menen,

Adı Kazak deneni,
Kazak değil, Kızıl Dev,
Kendini sıraya sayıp,
Bana diklenecek olursan,
Gözünü temizlerim.
Yaşım otuz sularında,
Bütün yeryüzüne,
Kendimi tanıtayım!»
Diye gürler Madıkan,
Açıkça deyip saklamadan,
Pek gürler Madıkan.
Ümütöy ile Kerimbay,
Fısır fısır fısıldaşıp,
«Bahttan kaydık biz» diye,
«Ayrılmışız, bok yiyip,
Arka olan Kırgız'dan!»
Kazakların bilgiçleri,
Onlar böyle dururken,
Öfkelenip Kızıl Dev,
Madıkan'a bir dik bakıp,
Kem gözünü belertip:
«Yarınki gün tan ile,

Kündön murun attanıp,
Semeteyge barayın,
Seleyte çaap alayın.
Kayra kelip, Madıkan,
Kuturupsun mancular,
Kup cayındı tabayın!
Kurgak cerdin cakşısı,
Uluu Ingen, Kiçi Ingen,
Mal köböyçü cer eken.
Cıgaçı munun mol eken,
Şaar salçu cer eken.
Cilinden beri karata,
Tak Amurga bargıça,
Beş çoñ şaar salayın.
Aralda cürgön kamalıp,
Capandı cerge cetintip,

Güneşten önce atlanıp,
Semetey'e varayım,
Kılıçtan geçirip alayım.
Geri gelip, Madıkan,
Kudurmuşsunuz Mançular,
Sizin de hakkınızdan geleyim!
Kuru yerin en iyisi,
Ulu İngen, Küçük İngen,
Malın çoğalacağı yermiş.
Ağacı bunun bolmuş,
Şehir kurulacak yermiş.
Cil'den beri yana doğru,
Ta Amur'a varana dek,
Beş büyük şehir kurayım.
Adada sıkışıp yaşayan,
Capan'ı toprağa kavuşturup,

Anan ölüp kalayın.
Aytkanımday kılbasam,
Adam bolboy kalayın!» —
Dep, babırap Kızıl döö,
Kırgız menen betteşpey,
Sırtınan olco talaşıp,
Adabat boldu

Ondan sonra öleyim.
Dediğim gibi yapmazsam,
Adam olmayayım!»
Diye höykürüp Kızıl Dev,
Kırgız'la yüzleşmeden,
Daha baştan ganimet kapışıp,
Adavete düştü

bul eköö.
Madıkan oyloyt oyunda:
«Tendeşer maga kişi cok,
Bütün cerdin boorunda.
Çıkkan çöptöy kılkıldap,
Cüz min asker kolumda.
Erdemsigen Kızıl döö,
Barsa barsın aldımda.
Emi ele ölüp cok bolot,
Gülçoro menen Kançoro,
Kimisi çıksa maydanga.
Oşolordun kolunda,
Andan kiyin men baram,
Aldıma kelgen nemesin,
Birden çaap cok kılam.
Semeteyge azıraak,
Eki aylanıp kalbasam.
Üç imerip sayışka,
Maa teñ kelbeyt ar kaçan.
Calgan kılbay aytkanım,
Han kötörüp Talaska,
Şaymambetti cumşasam.
Egin bışkan oyuna,
Çöbü kalıñ toosunda.
Ar cagı Kambıl, Kara-Şaar,
Ortosunda tört toonun,

bu ikisi.
Madıkan düşünür içinden:
«Bana denk gelecek kişi yok,
Bütün yeryüzünün bağrında.
Biten ot gibi dalgalanan,
Yüz bin asker elimde.
Yiğitlik taslayan Kızıl Dev,
Varırsa varsın önümde.
Şimdicik ölüp yok olur,
Gülçoro ile Kançoro,
Hangisi çıksa meydana.
İşte onların elinde.
Ondan sonra ben giderim,
Önüme geleni,
Birer birer kesip yok ederim.
Semetey'le olsa olsa,
İki dolanıp uğraşırım.
Üç çevrimlik mızrak dövüşünde,
Bana kimse denk gelmez asla.
Dediğimi yalan etmem,
Talas'a han kaldırıp,
Şaymambet'i göndersem.
Ovasında ekin olgunlaşan,
Dağında otu gür olan.
Ötesi Kambıl, Kara-Şaar,
Dört dağın ortasında,

Beşbalıktın şaarı bar.
Altay, Ile, Tekeske,
Kızıl-Car, Şemey, Keminge,
Narından berki kep cerge,

Beşbalık'ın şehri var.
Altay'a, İle'ye, Tekes'e,
Kızıl-Car'a, Şemey'e, Kemin'e,
Narın'dan beri her yere,

Ancu, mancu elderin,
Aydap köçüp barayın.
Amurdan narı karata,
Takır eelep alayın.
Kırgızdı alıp kıyratıp,
Han Konurbay baatırdı,
Kalkınan anı tabayın.
Ancu, mancu elinen,
Sebep bolup Konurbay,
Muradil menen Neskara,
Baş bolup kançoo öldü eken,
Esebin takır alayın!
Kıbıratpay kazaktı,
Bularga salıp azaptı,
Cılkıçı kılıp alayın!
Körçü, adam, aketay,
Sazayı kılıp bularga,
Menden ötüp kazaktar,
Kızıl döögö barganın!» —
Dep, oylonup Madıkan,
Eki baatır coo boldu,
Içterinde doo boldu.
Han boluçu Kerimbay,
Kara neet Ümütöy,
Emi aylası ne boldu?
Öktö koyup Ümütöy,
Kerimbayga taarınat:
«Dayını cok, cön cürböy,
Talaaga çaçıp mal, puldu,
Kızıl altın, ak kümüş,
Elge berip baarını,
Emi aylabız tabılbay,
Endiretip saldıñbı?
Kızıl döönü kim ceñet?
Ceñgen menen Semetey,
Madıkanga teñ kelbeyt!
Teñdeşip ceñse bulardı,
Semetey bizge kün berbeyt.
Almambettin Gülçoro,

Ancu, Mançu ellerini,
Sürüp göç ettireyim.
Amur'dan öteye doğru,
Tümünü mülk edineyim.
Kırgız'ı alıp kırıp geçirip,
Han Konurbay bahadırın,
Öcünü halkından alayım.
Ancu, Mançu elinden,
Konurbay sebep olup,
Muradil ile Neskara,
Başta, kaçı ölmüş ise,
Hesabını tümüyle alayım!
Kazak'ı kıpırdatmadan,
Bunlara azap salıp,
Kendime yılkıcı edineyim!
Gör hele, be adam, hey gidi,
Cezalarını verip bunlara,
Kazaklar beni aşıp,
Kızıl Dev'e vardılar ha!»
Diye düşünüp Madıkan,
İki bahadır düşman oldu,
İçlerinde dava kaldı.
Han olası Kerimbay,
Kara niyetli Ümütöy,
Şimdi çareleri ne oldu?
Sitem edip Ümütöy,
Kerimbay'a darılır:
«Boş yere, rahat durmadan,
Malı, parayı kıra saçıp,
Kızıl altını, ak gümüşü,
Hepsini ele verip,
Şimdi çaremiz bulunmadan,
Bizi çaresiz mi bıraktın?
Kızıl Dev'i kim yener?
Onu yense de Semetey,
Madıkan'a denk gelemez!
Denk gelip bunları yenerse,
Semetey bize gün vermez.
Almambet'in Gülçoro'su,

Körbödüm cüzün bul kezge.
Irayım kılbayt — dep — utam,
Cer betinde eç kimge.
Kançoro kantip iybelsin,
Bakay kaydan karasın?
Sen Kerimbay buzuku,
Ketirdiñ eldin aylasın.

Yüzünü görmedim bugüne dek.
«Merhamet etmez» diye duyarım,
Yeryüzünde hiç kimseye.
Kançoro nasıl boyun eğsin,
Bakay bizi ne diye kollasın?
Sen Kerimbay, fitnecisin,
Elin çaresini tükettin.

Karaymın — dep, — Kerimbay,
Calgız candın paydasın!» —
Dep, Ümütöy turganda,
Semetey ceñse baarısın,
Oylop aldı Kerimbay,
Kutular cak arıbın.
Üy-üyünö barganda,
Ceenbaydı Kerimbay,
Çakırıp aldı canına.
Özü moldo it çirkin,
Kat cazıptır kamına.
«Katka cazıp Talastı,
Arbaktuu atap Manastı.
El atası han Bakay,
El başkargan Semetey,
Coogo sürdüü Gülçoro,
Beş-altıdan kabattap,
Betteşkendi bir saygan,
Beldüü baatır Kançoro.
Men Kerimbay kuluñar,
Beyley sözüm uguñar.
Han Ürbü ölüp kalganda,
Sır korgongo Konurbay,
Koşun baştap barganda.
Han Semeyge karaştuu,
Elge kabar taratıp,
Eldin baarın cıydıñar
Kadırın sıylap Kökçönün,
Ümütöygö kat cazıp,
Kazakka kabar kıldıñar.
Ümütöy bala, caş anda,

«Yalnız gözetirim» diye, Kerimbay,
Bir tek öz canının çıkarını!»
Diye Ümütöy dururken,
Semetey hepsini yenerse diye,
Kerimbay düşünüverdi,
Kurtulmanın yolunu yordamını.
Herkes evine varınca,
Ceenbay'ı Kerimbay,
Yanına çağırıverdi.
Kendisi molla, it herif,
Tedbir için mektup yazmış.
«Mektuba Talas'ı yazıp,
Ruhu ulu Manas'ı anıp.
El atası Han Bakay,
El yöneten Semetey,
Düşmana heybetli Gülçoro,
Beşer altışar kat kat,
Karşısına çıkanı bir vuruşta deviren,
Beli güçlü bahadır Kançoro.
Ben Kerimbay, kulunuz,
Sözümü baştan sona dinleyin.
Han Ürbü öldüğünde,
Sır-Korgon'a Konurbay,
Ordu başında vardığında.
Han Semey'e bağlı olan,
Ele haber yayıp,
Elin hepsini topladınız.
Kökçö'nün hatırını sayıp,
Ümütöy'e mektup yazıp,
Kazak'a haber saldınız.
Ümütöy o zaman çocuk, gençti,

Alımbaydın Berdike,
Koldu baştap barganda,
Öltürçü coodon kutulup,
Üstömdüktü alganda.
Kat cazıptır baatırlar,
Han boldu — dep — Ümütöy,
Karay cürdük biz aga.
Caştık kılıp delbirep,
Akılın bilbey keñgirep.
Cayloogo köç — dep — kazaktı,
Aydap eldi şiberge,
Kırk miñ altın pul menen,
Til bilesiñ bargıñ — dep,
Capanga meni ciberdi.
Capandan kayra canganda,
Madıkanga bar — dedi.
Koluma cazıp kat berdi,
Han buyrugu boyunça,
Köçürüp keldim, bar eldi.

Alımbay'ın Berdike'si,
Ordunun başında vardığında,
Öldürücü düşmandan kurtulup,
Üstünlüğü aldığında.
Mektup yazmış bahadırlar,
«Ümütöy han oldu» diye,
Biz ona bağlanıp yürüdük.
Gençlik edip havalanıp,
Aklı ermeden bocalayıp.
«Yaylaya göç» diye Kazak'ı,
Eli çayıra sürüp,
Kırk bin altın parayla,
«Dil bilirsin, git» diye,
Beni Capan'a gönderdi.
Capan'dan geri dönerken,
«Madıkan'a var» dedi.
Elime yazıp mektup verdi,
Han buyruğu uyarınca,
Bütün eli göçürüp geldim.

Kerimbay kılgan işbi —dep,
Kılbañızdar kümöndü.
Agerkeç ceñem cok ele,
Al kişi dagı bilbedi.
Bügünkü kün sizderden,
Kızıl döö menen Madıkan,
Cok olconu talaşıp,
Batışpay kaldı bir ceri».
Mazmunduu kıska kat cazıp,
Özün çoçko ak cazıp:
«Keçee körüp kelipsiñ,
Taydan birdi soydurup,
Etin takır bışırıp,
Katka koşup sen alıp,
Baatırlardın aldına,
Barıp kel — dep — Ceenbaydı,
Kerimbay koydu atkazıp.
Cakşı corgo at berdi,
Taarga salıp, et artıp,

«Kerimbay'ın yaptığı iş mi?» diye,
Şüpheye düşmeyiniz.
Yengem Agerkeç yoktu orada,
O kişi dahi bilmedi.
Bugünkü gün, sizlerden,
Kızıl Dev ile Madıkan,
Olmayan ganimeti kapışıp,
Bir türlü uzlaşamaz oldu».
Özlü, kısa mektup yazıp,
Kendini, domuz, ak yazıp:
«Dün görüp gelmişsin,
Taylardan birini kestirip,
Etini tümüyle pişirip,
Mektupla birlikte sen alıp,
Bahadırların huzuruna,
Varıp gel» diye Ceenbay'ı,
Kerimbay yola koyup gönderdi.
İyi bir yorga at verdi,
Çula koyup, et yükleyip,

Bek cumşasa tartınbay,
Ceenbay baykuş şaşılıp,
Kep kişige körünböy,
Kömüskö menen caşınıp.
Semeteydin tuşuna,
Cetip bardı aşıgıp.
Katar keldi törölör,
Kurcundun oozu açılıp.
Bışırgan etter alınıp,
Dastorkonu salınıp.
Kalgandarga tuyguzbay,
Semeteydin koluna,
Kattı berdi caşırıp.
Keneş kepte cok eken,
Aytkan kebi bolbodu,
«Men keteyin emi» — dep,
Ceenbayıñ kozgoldu.
Ceenbay uzap ketkende,
Kayta aylına cetkende.
Entendey basıp şıpıldap,
Ceenbaydın üyünö,
Kerimbay buzuk cetti ele:
«Ceenbay baatır, keldiñbi,
Kankorgo kattı berdiñbi?
Belde catkan berender,
Bergen etti cedibi?
Cakın beken catkan cer,
Aş kaynamda sen keldiñ?
Baatırlar aytkan kep bolso,
Caşırbay aytıp maa bergiñ.
Kep aytpasa baatırlar,

Tegi türü kandayraak?
Ontoloboy Ceenbay,
Aytçı kebiñ batıraak!» —
Dep, Kerimbay suradı,
Ceenbay süylöp cabırap,
Baştadı ksbnn bacırap:
«Koluma cazıp kat berdiñ,

Bey buyurunca çekinmeden,
Zavallı Ceenbay ivedice,
Çok kişiye görünmeden,
Kuytulardan gizlenip.
Semetey'in hizasına,
Koşturup yetişip vardı.
Beyler sıra sıra geldi,
Heybenin ağzı açılıp.
Pişmiş etler alınıp,
Sofrası serilip.
Kalanlara sezdirmeden,
Semetey'in eline,
Mektubu verdi gizleyip.
Sözlerinde danışma yokmuş,
Söylenen bir söz olmadı,
«Ben gideyim artık» diye,
Ceenbay yola davrandı.
Ceenbay uzaklaşınca,
Yine köyüne yetince.
Soluk soluğa seğirtip,
Ceenbay'ın evine,
Fitneci Kerimbay yetişti:
«Bahadır Ceenbay, geldin mi,
Hunhara mektubu verdin mi?
Belde yatan yiğitler,
Verilen eti yedi mi?
Yattıkları yer yakın mıymış,
Aş kaynayası sürede geldin?
Bahadırların dediği söz varsa,
Saklamadan bana söyleyiver.
Söz demediyse bahadırlar,

Peki halleri nasılca?
Mırın kırın etme, Ceenbay,
Söyle sözünü çabucak!»
Diye Kerimbay sordu,
Ceenbay söyleyip dökülüp,
Başladı sözüne takır takır:
«Elime yazıp mektup verdin,

Tay soyup, etin bışırıp,
Corgogo artıp ciberdiñ.
Körünböy başka kişige,
Kömüskö menen men celdim.
Tört baatır çoguu turuptur,
Caya salıp taardı,
Tögüp etti aa berdim.
Açıkkan belem baatırlar,
Tan kaldım etti cegenin.
Alaksıtpay kalganın,
Körsötpöy berki üçöönö,
Özüñ cazgan katıñdı,
Semeteyge men berdim.
Kep kılbadı eç kimi,
Caman emes keptenet,
Caası ança emes, bir ceri,
Körgönüm uşul meniki,
Baarı kebim bul» — dedi.
Kündö canı tay soyup,
Kımızga çaykap bal koşup,
Ümütöygö tuyguzbay,
Ceenbay boldu çabarçı.
Kün-tünü cok Kerimbay,
Semeteyge ciberdi,
Köödök, köösör Ümütöy,
Kerimbay sırın bilbedi,
Kep kılbay cürö bergeni.
Keñeşten kayra canganda,
Koşuna kelip kamdana,
«Askerdin baarın turgun — dep,
Barabandı urgun» — dep.
Tañ atkıça uktabay,
Cerdin beti açıla,
Kündün nuru çaçıla,
Attanıp çıktı Kızıl döö,
Bek aldırap şaşıla.
Aktan baskan kök celek,
Cer-suu koyboy kızıtalak,
Ketüüçüdöy tebelep.

Tay kesip, etini pişirip,
Yorgaya yükleyip gönderdin.
Başka kişiye görünmeden,
Kuytulardan ben koşturdum.
Dört bahadır bir arada durmakta,
Çulu yayıp sererek,
Eti döküp onlara verdim.
Acıkmışlar besbelli bahadırlar,
Eti yiyişlerine şaştım.
Kalanları sezdirmeden,
Beriki üçüne göstermeden,
Kendi yazdığın mektubunu,
Semetey'e ben verdim.
Hiçbiri söz etmedi,
Fena değil görünüşleri,
Öfkeleri o denli değil bir yandan,
Benim gördüğüm işte bu,
Bütün sözüm budur» dedi.
Her gün yeni tay kesip,
Kımıza çalkayıp bal katıp,
Ümütöy'e sezdirmeden,
Ceenbay oldu ulak.
Gece gündüz demeden Kerimbay,
Semetey'e gönderdi,
Toy, sersem Ümütöy,
Kerimbay'ın sırrını bilmedi,
Söz etmeden yürüyüverdi.
Danışmadan geri dönünce,
Otağına gelip hazırlanıp,
«Askerin hepsi kalksın» diye,
«Davulu vurun» diye.
Tan atana dek uyumadan,
Yerin yüzü açılırken,
Günün nuru saçılırken,
Atlanıp çıktı Kızıl Dev,
Pek telaşlı, aceleyle.
Hakkı çiğneyen gök bayraklı,
Yer su komadan, kahrolası,
Çiğneyip geçecekmiş gibi.

Küüsü katuu, zaarı küç,
Kara mürtöz çoçkonun,
Kaarına çıdabay,
Kar caadı cerge sebelep!

Hızı sert, zehri güçlü,
Kara yürekli domuzun,
Kahrına dayanamayıp,
Yere kar yağdı serpelenip!

Er Semetey baatırdın,
Eki kün murun saydırgan,
Celeginin aldına,
Batkalaş manday cagına,
Badırek celek saydırıp,
Barça toodoy tügöngür,
Askerin katar sap kılıp.
Ok-darısın mol alıp,
Bir kança töögö arttırıp.
Keldi maydan çegine,
Barsıldaşıp baatırlar,
Baltalaşar cerine.
Barıp bular turganda,
Kayran Bakay karsıldap,
Ak asaba kalkıldap,
Belde catkan tört baatır,
Asaba taştap, tuu sayıp,
Belgi kılgan cerine,
Baarı kelip turuştu,
Baştakıdan başkaça,
Baştamak bolup uruştu.
Mancudan kelgen Madıkan,
Aydaganı cüz miñ can.
Ümütöy menen Kerimbay,
Kazaktar catıp alalbay,
Karaan bolup on miñi,
Kök talaanın tüzünö,
Karalaşıp al keldi.
Kızıluyuk capandan,
Cüz elüü min can keldi.
Mancunun hanı Madıkan,
Kılımdan aşkan er keldi.
Eki kaman teñ keldi,
Capandardın elinde,

Er Semetey bahadırın,
İki gün önce diktirdiği,
Bayrağının önüne,
Tam karşı alın yanına,
Alçak, kendi bayrağını diktirip,
Koskoca dağ gibi, tükenesice,
Askerini sıra sıra saf edip.
Okunu barutunu bol alıp,
Birkaç deveye yükletip.
Meydan sınırına geldi,
Bahadırların gümbürdeşip,
Baltalaşacağı yerine.
Bunlar varıp durduğunda,
Yiğit Bakay çatır çatır,
Ak sancak dalgalanıp,
Belde yatan dört bahadır,
Sancak dikip, tuğ saplayıp,
Nişan koydukları yere,
Hepsi gelip durdular,
Öncekinden bambaşka,
Savaşı başlatmak oldular.
Mançu'dan gelen Madıkan,
Sürdüğü yüz bin can.
Ümütöy ile Kerimbay,
Kazaklar yatıp duramayıp,
On bini karaltı olup,
Gök ovanın düzüne,
Destek olup geldiler.
Kızıluyuk Capan'dan,
Yüz elli bin can geldi.
Mançu'nun hanı Madıkan,
Cümle âlemi aşan er geldi.
İki azılı domuz denk geldi.
Capanların elinde,

Cankoybos degen biröö bar,
Canaşpas pende eñ caman,
«Men çıgam — dep, — cekege, —
Elden murun kamıngan.
Mingeni töönün kıyını, —
Calgız ele men özüm,
Cok kılam»— dep kırgızdı.
Adam ugup körbögön,
Ar sonundan kiyindi.
Ala kelgen cerinen,
Andan murun kep mingen,
Sınaakı bolgon töö mindi.
Aldına çokmor öñördü,
Tumşugu üşüp kögördü.
Nayzanı ılgap karmadı,
Canına nayza bayladı.

Cankoybos denen biri var,
Yanına yanaşılmaz, pek yaman,
«Teke tekliğe ben çıkarım» diye,
Elden önce hazırlanmış.
Bindiği devenin yamanı,
«Bir başıma ben kendim,
Kırgız'ı yok ederim» diye.
İnsanın duyup görmediği,
Türlü acayip şeyler giyindi.
Yanında getirdiklerinden,
Daha önce çok bindiği,
Sınanmış deveye bindi.
Önüne topuz aldı,
Burnu üşüyüp morardı.
Mızrağı seçip kavradı,
Yanına mızrak bağladı.

Kılıçı kında salınuu,
Kıyındıgı taanıluu.
Iyninde kalkan cabıluu,
Başına tuulga kömörüp,
Bastırıp elden bölünüp,
Baselek toodoy körünüp.
Bastırganda bakırıp:
«Semetey, kel — dep,— çakırıp
Çokçoñdotup koluñdu,
Çoroloruñ ciberbe.
Men ubara bolboymun,
Barça-barat nemeñe!» —
Dep, kıykırıp turganda:
Meni kaalap kalıptır,
Men barayın aga» — dep,
Semetey atın burganda,
Baatır bilek, taş cürök,
Balakettüü Kançoro:
«Kagılayın, han aba,
Bul aytışıñ kanday kep?!
Keteçinin oyunda,
Capandıktı maa ber —dep,

Kılıcı kında takılı,
Yamanlığı bilinir.
Omzunda kalkan örtülü,
Başına tolga geçirip,
Sürüp elden ayrılıp,
Heybetli dağ gibi görünüp.
Sürerken bağırıp:
«Semetey, gel!» diye çağırıp:
«Ordunu kabartıp da,
Çorolarını gönderme.
Ben zahmet etmem,
Ivır zıvır takımınla!»
Diye haykırıp dururken:
«Beni istemiş,
Ona ben varayım» diye,
Semetey atını çevirince,
Bahadır bilekli, taş yürekli,
Belalı Kançoro:
«Kurbanın olayım, han ağam,
Bu deyişin nasıl söz?!
Keteçi ovasındayken,
«Capanlıyı bana ver» diye,

Suradım ele başında,
Baarıñardın aldında.
Özü çıkpay Kızıl döö,
Malayına sen barba!
Cankoybos — dep atalıp,
Er eken capan kalkında.
Bir betteşip köröyün,
Menmensigen baatırga.
Uruksat bergin maga» — dep,
Tura kaldı Kançoro,
Han Bakaydın aldına.
«Bargın, baatır, bargın —dep,
Balakettüü capanga,
Murun kişi barbagan,
Cürögü coodon canbagan.
Er körbögön een curt,
Kezekteşip saktabay,
Söögün cançıp, kanın bürk!» —
Dep, Bakay han aytkanda,
Karala menen kalkıldap,
Kambıl tuugan er neme,
Keñ bagalek balkıldap.
Başına capkan kalkanı,
Kün çagıla carkıldap.
Çoñ eken —dep, duşmandan,
Oyunda cok tartınmak,
Al Kançoro baatırda.
Cankoybos menen Kançoro,

Ta başında istemiştim,
Hepinizin önünde.
Kızıl Dev kendi çıkmadan,
Sen onun uşağına varma!
Cankoybos diye adlanıp,
Capan halkında ermiş.
Bir yüzleşip göreyim,
O kendini beğenmiş bahadırla.
Bana izin ver» diye,
Ayağa kalktı Kançoro,
Han Bakay'ın önünde.
«Var, bahadır, var» diye,
«Belalı Capan'a,
Önceden kimsenin varmadığı,
Yüreği düşmandan yılmayan.
Er görmemiş ıssız yurt,
Sıra gözetip beklemeden,
Kemiğini ez, kanını saç!»
Diye Bakay Han söyleyince,
Karala ile salınıp,
Becerikli doğmuş er kişi,
Geniş paçaları dalgalanıp.
Başına örttüğü kalkanı,
Güneş vurup parıldayıp.
«Büyükmüş» diye düşmandan,
Çekinmek aklında yok,
O bahadır Kançoro'da.
Cankoybos ile Kançoro,

Atı cönün suraşpay,
Ayaldaşıp turalbay,
Attardın başın buralbay,
Nayzalaşıp sayışıp,
Barsıldaşıp salışıp.
Nayzadan calın ot çıgıp,
Tirüü biröön kaltırbay,
Ketüüçüdöy körünüp.
Körüp turgan elderdin,
Köñülü neçen bölünüp.

Ad san sormadan,
Oyalanıp duramadan,
Atların başını çevirmeden,
Mızraklaşıp dürtüşüp,
Gümbürdeşip vuruşup.
Mızraktan alev ateş çıkıp,
Tek bir canlı komadan,
Bitirecekmiş gibi görünüp.
Bakıp duran ellerin,
Gönlü nice bölünüp.

Cerden çıkkan topogo,
Baatırlar cüröt kömülüp.
Cankoybos mingen töösü bar,
Andan murun badırek,
Soygon eken dalay can.
Alban türdüü uruşup,
Alalbadı çoronu.
Er Kançoro bir çakta,
Balta menen ıgın taap,
Ciberdi itti başka çaap.
Baltanı tartıp alganda,
Sırtına meesi cabılıp,
Cankoybosko talaada,
Kaldı ölüm tabılıp.
Cankoybos ölüp kalganda,
Calangıçtay Kançoro:
«Kızıluyuk döö kelgiñ,
Kılçañdabay sen kelgin!
Keçke çeyin bul cerde,
Kelgeniñdi cogotup,
Eliñdin belin boşotup,
Edebiñdi beremin.
Eki kündük uruksat,
Törömdön alıp men keldim!»
Dep, Kançoro turganda,
Kıyamat kayım bolgondoy,
Kıyın bolup turganda.
Kızıktalak Kızıl döö,
Kerkin minip kerceñdep,
Adırdan kaçkan arkarday,
Tanoosu kööp derdeñdep.
Talkalayın munu — dep,
Çalkalagan badırek,
Kabattap segiz ton kiyip,
Baarın temir al kiyip.
Uçu zaar, ötkür miz,
Karıga nayza ilinip.
Kapka toodoy körünüp,
Kalıñ elden bölünüp.

Yerden kalkan toza,
Bahadırlar gömülüp yürür.
Cankoybos'un bindiği devesi var,
Ondan önce o alçak,
Nice can boğazlamış.
Türlü türlü vuruşup,
Çoroyu alamadı.
Er Kançoro bir vakit,
Baltayla fırsatını bulup,
İti kafasından çalıverdi.
Baltayı çekip aldığında,
Beyni dışarı dökülüp,
Cankoybos'a o kırda,
Ölüm bulunuverdi.
Cankoybos ölüp kalınca,
Ecel gibi Kançoro:
«Kızıluyuk devi, gel,
Sallanmadan sen gel!
Akşama dek bu yerde,
Geldiğine pişman edip,
Elinin belini gevşetip,
Sana edebini veririm.
İki günlük izni,
Beyimden alıp geldim!»
Diye Kançoro dururken,
Kıyamet kopmuş gibi,
İş çetinleşip dururken.
Kahrolası Kızıl Dev,
Gergedanına binip kasılıp,
Tepeden kaçan dağ koyunu gibi,
Burun delikleri şişip hışlayıp.
«Bunu paramparça edeyim» diye,
Kasılıp şahlanan alçak,
Üst üste sekiz zırh giyip,
Hepsini demirden giyip.
Ucu zehirli, keskin ağızlı,
Koluna mızrak ilişip.
Koca kale dağ gibi görünüp,
Kalın elden ayrılıp.

Kaarına çıdabay,

Kapkara bulut sögülüp.
Açıp kirpik irmese,
Közünön kanı tögülüp.
Kaarın körüp kapırdın,
Er Semetey, Gülçoro,
Kançoro kanter eken —dep,
Kaygırıp köönü bölünüp.
Kebetesi kapırdın,
Kapıstan çıkkan acıdaar,
Kak oşondoy körünüp.
Talkalayın buruttu,
Dep oylonup tügöngür,
Tuylatıp kerkin oynotup,
Cankoybostu calmagan,
Menmensigen baatırın,
Koeyun —dep, soylotup.
Oozunan tütün burgutup,
Celip çıktı badırek,
Cerdin çañın urgutup.
Mayışpagan Kançoro,
«Kamınbasam beker —dep,
Kaarlangan badırek,
Munu menen salışuu,
Kezekteşip beker» — dep.
«Manastap» uraan çakırıp,
Mökübalduu çoñ nayza,
Bulgap baatır kaçırıp.
Kaçırganda Kançoro,
Kamıngıça Kızıl döö,
Kaptalga muştap ötköndö,
Çirkey çakkan nemedey,
Solk etip çoçko kebelbey.
Anday neçen er saygan,
Al Kançoro baatırdı,
Buçkagına teñebey.
Bura tarta bergende,
Böyrögü utur kelgende,

Kahrına dayanamayıp,

Kapkara bulut sökülüp.
Gözünü açıp kırpsa,
Gözünden kanı dökülüp.
Kâfirin kahrını görüp,
Er Semetey, Gülçoro,
«Kançoro ne yapar ki?» diye,
Kaygılanıp gönlü bölünüp.
Kâfirin görünüşü,
Ansızın çıkan ejderha,
Tıpkı öyle görünüp.
«Burut'u paramparça edeyim»
Diye düşünüp tükenesice,
Gergedanını şahlandırıp oynatıp,
Cankoybos'u yutan,
O kendini beğenmiş bahadırını,
«Yere serivereyim» diye.
Ağzından duman savurup,
Koşup çıktı alçak,
Yerin tozunu kaldırıp.
Eğilmez Kançoro,
«Hazırlanmazsam boşuna» diye,
«Öfkelenmiş bu alçakla,
Bununla vuruşurken,
Sıra beklemek boşuna» diye.
«Manas!» diye nara atıp,
Ağır temrenli koca mızrağı,
Sallayıp bahadır saldırıp.
Kançoro saldırdığında,
Kızıl Dev davranana dek,
Böğrüne vurup geçince,
Sivrisinek sokmuş gibi,
Domuz sarsılıp kımıldamadı.
Nice böyle er deviren,
O bahadır Kançoro'yu,
Tırnağına denk tutmadan.
Dizginini burup dönerken,
Böğrü tam denk gelince,

Uzun eken nayzası,
Muştap tura bergende,
Bolumduu baatır Kançoro,
Oop barıp oñolup,
Murunkuday baatırlık,
Kayratı kaçıp cogolup.
«Baatırlıgım kaçtı — dep,
Esim çıgıp şaştım —dep.
Kayra barsam uyat»—dep,
Bar kayratın büt cıyıp,
Kişi kılbas iş kılıp.
Açılıp turgan oozuna,
Körünüp tişi ırsıyıp,

Mızrağı uzunmuş,
Vurup durdukça,
Gösterişli bahadır Kançoro,
Yalpalayıp doğrulup,
Eskisi gibi bahadırlık,
Gayreti kaçıp yok olup.
«Bahadırlığım kaçtı» diye,
«Aklım çıkıp şaşırdım» diye.
«Geri dönsem ayıp» diye,
Tüm gayretini toplayıp,
Kimsenin yapmadığı işi yapıp.
Açılıp duran ağzına,
Dişleri sırıtıp görünen,

Keltirip küülöp nayzanı,
Oozgo koyup öttü ele.
Kak oşondo çoçkonun,
Bir tişi ırgıp ketti ele.
Tişi sınıp, iç küyüp,
Içinen calın ot küyüp.
Ondop karmap nayzanı,
Alakanga tükürüp.
Tomurañdap mingen kerk,
Eñ ele caman cügürüp.
Cazganbay tıptıñ kaçırıp,
Nayzanı uçu cetkende,
Er Kançoro baatırdın,
Köödönündö çarayna,
Küküm bolup çaçılıp.
Kançoronu şaştırdı,
Baştan kayrat kaçırıp.
Baatır tuulgan Kançoro,
Kayra kirdi capırıp.
Kezek menen keri cok,
Kançoro menen Kızıl döö,
Kıyamın tapsa keltirip,
Baş kespey keter keypi cok!
Kıya tartıp Kançoro,
Kambıl tuulgan er neme,

Mızrağı savurup denk getirip,
Ağzına vurup geçti.
Tam o anda domuzun,
Bir dişi fırlayıp gitti.
Dişi kırılıp, içi yanıp,
İçinden alev ateş yanıp.
Mızrağı düzeltip kavrayıp,
Avucuna tükürüp.
Bindiği gergedan paldır küldür,
Alabildiğine yaman koşup.
Şaşmadan dosdoğru saldırıp,
Mızrağın ucu yetişince,
Er Kançoro bahadırın,
Göğsündeki göğüs zırhı,
Paramparça saçılıp.
Kançoro'yu şaşırttı,
Baştan gayreti kaçırıp.
Bahadır doğmuş Kançoro,
Yeniden daldı ezip geçip.
Ne sıra var ne geri durmak,
Kançoro ile Kızıl Dev,
Fırsatını bulup denk getirse,
Baş kesmeden gidecek halleri yok!
Yandan sıyrılıp Kançoro,
Becerikli doğmuş er kişi,

	Kıykırganda nayzasın,	*Haykırınca mızrağını,*
	Tabarsıktın başına,	*Kasığının tam başına,*
	Taamay muştap öttü ele.	*İsabetle vurup geçti.*
	Kızıluyuk çoçkonun,	*Kızıluyuk domuzunun,*
	Segiz kabat temir ton,	*Sekiz kat demir zırhın,*
	Kançoronun nayzası,	*Kançoro'nun mızrağı,*
	Beşöönön teşip öttü ele.	*Beşini delip geçti.*
	Kalgan tondun kabatın,	*Kalan zırh katlarını,*
	Teşip ötör ayla cok,	*Delip geçmeye çare yok,*
216940	Köptü körgön Kançoro,	*Çok görmüş geçirmiş Kançoro,*
	Temirden segiz ton kiygen,	*Demirden sekiz kat giyen,*
	Mınday kapır elde cok.	*Böyle kâfir elde yok.*
	Küülönüp algan Kançoro,	*Hız alıp savrulan Kançoro,*
	Kızıl döönü kamıntpay,	*Kızıl Dev'e aman vermeden,*
	Tartıp alıp nayzasın,	*Mızrağını çekip alıp,*
	Kayra imerip kaptalga,	*Yine çevirip böğrüne,*
	Kars dedire muştadı.	*Çat dedirtip vurdu.*
	Muştaganda kökcalıñ,	*Vurunca senin bozkurdun,*
	Mökübalduu kök nayza,	*Ağır temrenli gök mızrak,*
216950	Uçun kanga çıktadı.	*Ucunu kana buladı.*
	Tozdogon muzdu carganday,	*Çatlamış buzu yarar gibi,*
	Orgup suunu cayganday,	*Fışkıran suyu yayar gibi,*
	Nayzanı tartıp alganda,	*Mızrağı çekip alınca,*
	Kan kuyuldu carganday.	*Kan boşandı, yarılmış gibi.*
	Karçıttan akkan kara kan,	*Böğürden akan kara kan,*
	Üzöñgüdö şırıldap.	*Üzengide şırıl şırıl.*
	Kak oşondoy kuyulsa,	*Tam öyle dökülse de,*
	Kaarı katuu Kızıl döö,	*Kahrı katı Kızıl Dev,*
	Kayrattanıp küç çıñdap.	*Gayretlenip güç toplayıp.*
216960	Kök tüpök nayza ırgadı,	*Gök püsküllü mızrağı salladı,*
	Kücüldögön çoronu,	*Kükreyip duran çoroyu,*
	May sooruga bir saydı.	*Tam sağrıdan bir sapladı.*
	Nayzanın uçu cetkende,	*Mızrağın ucu yetişince,*
	Karala attan Kançoro,	*Karala attan Kançoro,*
	Kapkayda ırgıp ketti ele.	*Ta uzağa fırlayıp gitti.*
	Oñolup öödö bolgunça,	*Doğrulup ayağa kalkana dek,*
	Ordunan koop turgunça.	*Yerinden kalkıp durana dek.*
	Oñbogon al Kızıl döö,	*O uğursuz Kızıl Dev,*

Murdu buzuk tügöngür,
Eşik endüü aybalta,
Eptep karmap koluna,
Kırdanıp öödö bolgunça,
Çabayın — dep, çokuga,
Çakçayıp tiktep kalganda,
Çakçelekey koygulap,
At ayabay katuu çaap,
Kökcal baatır Semetey,
Kolundagı baltasın,
Kançorogo şiltetpey,
Kıyırdan kelip bir sayıp,
Kızıtalak çoçkonun,
Abalı kança —dep sayıp.
Kökcal saygan Sırnayza,
Uşul döönü sayganday,
Sayılıp kalsa cal taşka.
Toropoyu toz bolup,
Uçup ketmek asmanga.
Uşunça urgan nayzaga,
Eerden köçük kıyşayıp.
Kozgolup koyboyt solk etip,
Semetey nayza tartkıça.
Cetip kelip Gülçoro,
Kançoronu koborup.
Ölböy çoro kutuldu,
Ökümsügön Kızıl döö,
Er Semeñe tutuldu.
Caalısı katuu Semetey,
Calangıçtay çoñ döögö,
Canına kelip bir saydı.
Udaa eki sayganda,
Too da bolso Kızıl döö,
Kozgolboy turgan al kança?
Kazaptanıp tügöngür,
Semetey ötö bergende,
Kançoronu çabuuçu,

Kolundagı baltanın,

Burnu bozuk tükenesice,
Kapı enince aybaltayı,
Eline zar zor kavrayıp,
O doğrulup kalkana dek,
«Tepesine çalayım» diye,
Gözlerini belertip baktığında,
Ortalığı allak bullak edip,
Atı esirgemeden sert sürüp,
Bozkurt bahadır Semetey,
Elindeki baltasını,
Kançoro'ya savurtmadan,
Yandan gelip bir saplayıp,
Kahrolası domuzu,
«Gücü ne kadarmış?» diye saplayıp.
Bozkurdun sapladığı Sırnayza,
Bu devi sapladığı gibi,
Sırt kayaya saplansaydı.
Domuz yavrusu toz olup,
Göğe uçup giderdi.
Bunca vurulan mızrakla,
Eyerde kıçı yampirilip.
Kımıldayıp sarsılmaz bile,
Semetey mızrağı çekene dek.
Yetişip gelip Gülçoro,
Kançoro'yu kaldırıp.
Çoro ölmeden kurtuldu,
Zorbalanan Kızıl Dev,
Er Semey'in eline düştü.
Öfkesi katı Semetey,
Ecel gibi, koca devin,
Yanına gelip bir sapladı.
Art arda iki saplayınca,
Dağ da olsa Kızıl Dev,
Kımıldamadan durmak ne mümkün?
Gazaba gelip tükenesice,
Semetey geçip giderken,
Kançoro'ya çalacakken,

Elindeki baltanın,

Calpagı menen kankordu,
Dalıga koyup öttü ele.
Sokmoktuu balta tiygende,
Kökcalsıgan Semeñdin,
Közünö kuügüm kirdi ele.
Kolundagı Sırnayza,
Şıñgır etip ün çıgıp,
Tüşçülükkö ketti ele.
Boyu uzun çunak döö,
Eki imerip çabalbay,
Enöölük kılıp bul doñuz,
Candap ötüp ketti ele.
Atası Manas antkordun,
Kan içme Semey kankordun.
Sır aldırbas Sırnayza,
Koldon ırgıp ketkenin,
Somo temir som balta,
Tökör usta Bölökbay,
Somdop sokkon Aybalta.
Eşik endüü, töş carı,
Kak ırgayga saptagan,
Pil terisin kaptagan.
Cooluu künü bolgondo,
Coboloñduu Acıbay,
Öñörö albay kokuylap,
Kabılan Manas barında,
Kayran baatır Acıbay,
Coboloñun köp tartkan.
Arta salıp iyinge,
Argıtıp mingen Buuruldu,
Artınan baatır cetti ele.
Kızıluyuk çoñ döönü,
Ayrı şili, karakuş,
«Ooz omurtka tuşu — dep,
Ölbösö da bul doñuz,
Taluu ceri uşu» — dep.
Tuulganın sırtınan,
Katuu çaptı kapşırıp,
«Manastap» uraan çakırıp.

Yassı yanıyla o hunharın,
Sırtına vurup geçmişti.
Ezici balta değince,
Bozkurt kesilen Semeñ'in,
Gözüne karanlık çökmüştü.
Elindeki Sırnayza,
Şıngır diye ses verip,
Yarım günlük yere uçmuştu.
Boyu uzun kulaksız dev,
İki kez savurup vuramadan,
Gaflete düşüp bu domuz,
Yandan sıyırıp geçmişti.
Babası Manas'tır o yaman erin,
Kan içici Semey hunharın.
Sır vermez Sırnayza,
Elden fırlayıp gittiğinde,
Som demirden som balta,
Topal usta Bölökbay'ın,
Döverek yaptığı Aybalta.
Kapı enince, göğüs yaran,
Kuru ırgay dalına saplı,
Fil derisiyle kaplı.
Düşmanlı gün geldiğinde,
Dertli belalı Acıbay,
Terkiye alamayıp feryat eden,
Kaplan Manas sağken,
Yiğit kahraman Acıbay,
Zahmetini çok çekmişti.
Omzuna aşırıp atarak,
Koşturup bindiği Buurul'la,
Ardından yiğit yetişmişti.
Kızıluyuk koca devin,
Çatal ensesi, karakuşu,
«Boyun omuru hizası — deyip,
Ölmese de bu domuz,
Can alıcı yeri budur» — deyip.
Tulgasının üstünden,
Sertçe çaldı bastırıp,
«Manas!» diye uran çağırıp.

Erdemsigen Semetey,
Öz oyunda munu oyloyt.
«Öldüñ go — dep, Kızıl döö,
Kara cerdi castanıp».
Tuulgaga balta tiygende,
Kars dep, ünü uguldu.
Alda kanday şumduk — dep,
Capandın eli çuu turdu.
Tiygen künü buzuldu,
Uşul çapkan baltanın,

Yiğitlenen Semetey,
Kendi içinden şöyle düşünür.
«Öldün artık — der, Kızıl dev,
Kara toprağı yastık edinip».
Balta tulgaya değince,
Çat diye sesi duyuldu.
Bu nasıl bir alamet — diye,
Capan'ın halkı çığlık kopardı.
Değdiği gün bozuldu,
İşte bu çalan baltanın,

Çak degen ünü köp elge,
Üç künçülük cerlerge,
Üydöküdöy uguldu.
Tabına kelgen Taybuurul,
Oozuna küç berbey,
Ukuruk moyun çoñ külük,
Oozduk tiştep niderip,
Ötö berdi aldına.
Badırektin erligin,
Baarıñ baykap karaçı.
Çımın kongon ısıkta,
Çıdabay eti kıçışsa,
Tırmaganday artınan,
Kak oşonço bilbedi,
Kadigine ilbedi.
Ilbegen menen Kızıl döö,
Kuygan çoyun, kolodon,
Koşmosu anın sarı cez,
Beş kabat temir tuulga,
Altı kabat kalkanı,
Kırgıçtıkka carabay,
Çıgıp ketti talkanı.
Erligi menen elebey,
Baş kiyimin çenebey.
«Kıztalak kırgız seni — dep,
Kıyındıgıñ körsöttüñ,
Kıyratayın emi» — dep.
Kolundagı baltasın,

Çak diyen sesi nice ele,
Üç günlük yerlere dek,
Evdeymiş gibi duyuldu.
Kıvamına gelen Taybuurul,
Geme baş eğmeden,
Kement boyunlu koca yürük,
Gemi dişleyip zorlayıp,
Öne geçip gitti.
Şu edepsizin yiğitliğine,
Hepiniz bakıp görün hele.
Sineğin konduğu sıcakta,
Dayanamayıp eti kaşınsa,
Ardından kaşınmış gibi,
İşte o kadar bile duymadı,
Umursayıp aldırmadı.
Aldırmasa da Kızıl dev,
Dökme pikten, tunçtan,
Katkısı sarı pirinçten,
Beş kat demir tulgası,
Altı kat kalkanı,
Kazıntıya bile yaramadan,
Paramparça dağıldı.
Yiğitliğiyle umursamadan,
Başlığını hesap etmeden.
«Kahrolası Kırgız seni — deyip,
Yamanlığını gösterdin,
Şimdi kırıp geçireyim» — deyip.
Elindeki baltasını,

Çagaraktagan kisege,
Çat cayına ildi ele.
Takımına kıstargan,
Nak çoyunday kuydurgan,
Oordugu kelet miñ batman.
Çoyunbaşın kolgo alıp,
Can alçuday surdanıp.
Kaçırıp kirgen kişige,
Aç börüdöy kırdanıp.
Küülödü çokmor çoyundu,
Burulgunça Semetey,
Ay dalının tüzünö,
Kak dal orto özünö,
Kaptaştırıp bir koydu.
Manastan kalgan çoñ kalkan,
Oñ, teskeri iyildi,
Añtarılıp kiyildi.
Alda kanday bolgonun,
Anı emi kim bildi?!
Caynap çıkkan kızıl çok,
Kılımda mınday bolgon cok.
Aloolongon tütün cok,

Halkalı kemer kesesine,
Uyluğunun yanına asmıştı.
Dizinin ardına sıkıştırdığı,
Halis pik gibi döktürdüğü,
Ağırlığı bin batman gelir.
Pik başlı topuzu ele alıp,
Can alacakmış gibi suratı asılıp.
Üstüne saldıran kişiye,
Aç kurt gibi kabararak.
Savurdu pik topuzu,
Semetey dönene dek,
Geniş kürek düzüne,
Tam orta yerine,
Yapıştırıp bir kondurdu.
Manas'tan kalan koca kalkan,
Bir sağa bir tersine eğildi,
Ters yüz olup geçirildi.
Neler olup bittiğini,
Onu artık kim bildi?!
Fışkırıp çıkan kızıl kor,
Asırda böylesi olmadı.
Alevlenen duman yok,

Calbırttap çıkkan ot bolup,
Cer betinde küyüp çöp,
Cerdin beti calbırap,
Calındap ot cayılat.
Bakay menen Gülçoro,
Baatır tuulgan Kançoro,
Arbagıñ koldoy körgün —dep,
Ayköl Manas baatırdın,
Arbagına calınat.
Cerdin beti buzulgan,
Cerden uçkan topurak,
Asmandagı bulutka,
Aralaşıp koşulat.
Kürküröp şamal cel aydap,
Arılıp tuman, topo-çañ,
Cerdin beti köründü,

Harlayıp çıkan ateş olup,
Yeryüzünde ot yanıp,
Yerin yüzü alev alev,
Yalazlanıp ateş yayılır.
Bakay ile Gülçoro,
Yiğit doğmuş Kançoro,
Ruhun bizi kollasın — deyip,
Aygönüllü Manas bahadırın,
Ruhuna yalvarır.
Yerin yüzü bozulmuş,
Yerden uçan toprak,
Gökteki bulutlara,
Karışıp katılır.
Gürleyip fırtına yel sürüp,
Sis, toz duman sıyrılıp,
Yerin yüzü göründü,

Sak salamat Semetey,
Taybuurul menen bolkoyup,
Tak Opoldoy zoñkoyup.
Som baltasın kolgo alıp,
Utur çıgıp coluna,
Çabuuçuday kamdanıp.
Kızıtalak çoñ döönü,
Algır bürküt türdönüp,
Kirgen eken duulanıp.
Koş koldop karmap cakasın,
Er karaanın körgöndö,
Karıya Bakay, çorolor,
«Manastap» uraan çuu salıp.
Baykap körsö kıyasın,
Körünböy kalgan buu kaptap,
Kızıl döö çapkan ubakta,
Kılıgın anın ugasıñ.
Dalıga çokmor tiygende,
Kızıtalak it çoçko,
Çokuday çoñ çokmordu,
Baatırga şiltep iygende,
Eneden emgen emçek süt,
Kak oozuna tatılgan.
Kayrat kılıp Semetey,
Kaçırgan menen çoñ döönü,
Çaba alçuuday şayı cok.
Balatılap kan uyup,
Keçir dalı sögülüp,
Karciliktin bulçuñ et,
Talaa-talaa bölünüp.
Keypin körüp kökcaldın,
Er Gülçoro arstanıñ,
Semeteydin kolunan,
Irgıp ketken Sırnayza,

Cölönüp tüşkön kır taşka.
(Birine biri okşoboy,
Ar kılıgı ar başka).
Nayzanı kolgo alganı,

Sağ salim Semetey,
Taybuurul ile heybetle,
Tıpkı Opol Dağı gibi yükselip.
Som baltasını eline alıp,
Yoluna doğru çıkarak,
Vuracakmış gibi hazırlanıp.
Kahrolası koca deve,
Avcı kartal kesilerek,
Coşup dalmış üstüne.
İki elle yakasını kavrayıp,
Erin karaltısını görünce,
İhtiyar Bakay, çorolar,
«Manas!» uranıyla çığrıştı.
Dikkatle bakınca haline,
Buhar kaplayıp görünmez olmuş,
Kızıl dev vurduğu zaman,
Onun ettiğini işitirsin.
Topuz sırtına değince,
Kahrolası it domuz,
Tepe gibi koca topuzu,
Bahadıra savurunca,
Anadan emdiği meme sütü,
Ta ağzında tat vermişti.
Gayret edip Semetey,
Koca deve saldırsa da,
Vuracak dermanı yok.
Oluk oluk kan pıhtılaşıp,
Sağrıyla kürek sökülüp,
Kalın kemiğin kas eti,
Parça parça bölünüp.
Bozkurdun halini görüp,
Er Gülçoro arslanın,
Semetey'in elinden,
Fırlayıp giden Sırnayza,

Sırt taşına yaslanıp düşmüş.
(Biri birine benzemez,
Her huyu başka başka).
Mızrağı eline aldı,

Sürkoyongo al dagı,
Ayabay kamçı salganı.
Baatırdın atın çakırıp,
Bar kayratın aşırıp.
Kögüçkön kuugan şumkarday,
Kuusu çıgıp kuuldap,
Cete bardı toktoboy.
Nayzadan çıkkan suuk ün,
Salkın celdey şuuldap.
Bakay turup alabı,
Bastırıp koşo barganı.
Baatır Semey kankordun,
Çılbırınan karmadı.
Nayzasın bere salganı.
Kıyrıma emi keldi — dep,
Kıraan baatır Semetey,
Çımıldap çeri taradı.
İçinde kiri kalbadı,
Atadan kalgan nayzanı,
Oñdop kolgo karmadı.
Oro-para çoçkonu,
Tuulgası cok başında,
Kulaktın tübü tuulga,
At küüsü menen bir koydu!
Sırnayza uçu cetkende,
Kürö tamır, suu bezge,
Töş carı kirip ketkende.
Urgan nayza şak — dedi,
Uçundagı temiri,
Moyun söökkö tak — dedi.
Toodoy bolgon çoçkonun,
Emi aylası ketkeni.
Kulak tüpkö nayza cep,
Cer silkinip, too kulap,
Tomorulup ketkeni.
Özü mıktı şamdagay,
Ölör cerin bolcoldop,
Taamay saygan er kanday?
Bura tartıp Buuruldu,

Sürkoyon'a o dahi,
Acımadan kamçı bastı.
Bahadırın adını çağırıp,
Var gayretini aşırıp.
Güvercin kovalayan sungur gibi,
Uğultusu çıkıp vınlayıp,
Durmadan yetişti.
Mızraktan çıkan soğuk ses,
Serin yel gibi uğuldayıp.
Bakay durur mu hiç,
Sürüp birlikte vardı.
Bahadır Semey hunharın,
Yularından tuttu.
Mızrağını hemen verdi.
Dengim şimdi geldi — deyip,
Kıran bahadır Semetey,
Sızlayan derdi dağıldı.
İçinde kir kalmadı,
Atadan kalan mızrağı,
Düzeltip eline kavradı.
Karşı karşıya gelen domuzu,
Başında tulgası yok,
Kulağının dibi, tulga hizası,
At hızıyla bir kondurdu!
Sırnayza'nın ucu erişince,
Şah damarına, su bezine,
Göğüs yarıp girince.
Vuran mızrak şak — dedi,
Ucundaki demiri,
Boyun kemiğine tak — dedi.
Dağ gibi domuzun,
Artık çaresi tükendi.
Kulak dibine mızrak yiyip,
Yer sarsılıp, dağ devrilip,
Yuvarlanıp gitti.
Kendisi yaman, çevik,
Öleceği yeri kestirip,
Tam isabetle saplayan er nasıl er?
Buurul'u çekip çevirip,

Buudan Semeñ cetti emi.
Sak kalgan cakkı caagına,
Sayıp nayza öttü emi.
Kiyinki saygan Sırnayza,
Kiçine til alkımga,
Aralap uçu ketiptir.
Kızıl öñgöç, kekirtek,

Küheylanlı Semeñ yetişti artık.
Sağlam kalan yanağına,
Mızrak saplayıp geçti artık.
Sonraki saplanan Sırnayza,
Küçük dile, gırtlağa,
Ucu yarıp girmiş.
Kızıl yemek borusu, gırtlak,

Koşuluşkan bakaloor,
Tübünön taarıp ketiptir.
Kızıl deönü cayladı,
Sırnayza uçun mayladı.
Een talaa, kök tüzdüü,
Öngön gül, çıkkan kök çöptü,
Kızıl kanga coşultup,
Kılımdan çıkkan çoñ döönü,
Kıyamatka cönötüp.
Kılçayıp kayra kelgisiz,
Murunku erge koşultup.
Baatır cürök, som bilek,
Mıktı bolsoñ kelgin dep.
Taybuuruldu oynotup,
Maydanda turdu zoñkoyup.
Gülçoro keldi kan kakşap:
«Madıkandı maa ber»— dep!
«Berseñ berçi baatır» — dep,
Cürüp ketti han Bakay,
Semeteydi cetelep.
«Abakem maa berdi» — dep, —
Gülçoro turat entelep.
Munu mınday taştaylı,
Madıkandı Gülçoro,
Sayganınan baştaylı.

Bitiştiği boğaz kavşağını,
Dibinden doğrayıp geçmiş.
Kızıl devi yere serdi,
Sırnayza'nın ucunu yağladı.
Issız bozkır, yeşil düzlük,
Biten gülü, çıkan yeşil otu,
Kızıl kana boyayıp,
Asırdan çıkma koca devi,
Kıyamete yollayıp.
Dönüp bir daha gelinmez,
Önceki erlere katarak.
Bahadır yürek, som bilek,
Yamansan gel bakalım deyip.
Taybuurul'u oynatıp,
Meydanda durdu heybetle.
Gülçoro geldi yana yakıla:
«Madıkan'ı bana ver» — diye!
«Versene bahadır, ver» — diye,
Yürüyüp gitti Han Bakay,
Semetey'i yedeğine alıp.
«Amcam bana verdi» — deyip, —
Gülçoro can atıp durur.
Bunu böylece bırakalım,
Gülçoro'nun Madıkan'ı,
Saplamasından başlayalım.

GÜLÇORO MENEN MADIKANDIN KARMAŞUUSU

GÜLÇORO İLE MADIKAN'IN ÇARPIŞMASI

Kızıl döö ölsö Madıkan,
Kılayıp arman kılbagan.
«Meniki kılam, boldu — deyt,
Kırgızdı ceñip men alsam.

Kızıl dev ölse de Madıkan,
Zerrece hayıflanmadı.
«Hepsini benim kılarım, bitti — der,
Kırgız'ı yenip ben alırsam.

Dembelep cürüp çabışıp,
Üçöölöp kelip sayışıp,
Kızıl döönü alıştı,
Birine birin cetkirbey,
Tügötöyün kırgızdı», —
Dep, oylonup Madıkan,
Kaarı katuu er çıktı.
Türü suuk calgız köz,
Coondugu on bir kez.
Calganda bul çoçkonun,
Bütör emes culkuşu.
Kebetesi, keşpiri,
Oñoy oltoñ neme emes.
Oñoyluk menen bendege,
Omorular bel emes.
Oroyun körsöñ çoçkonun,
Betteşip aga kim çıksa,
Körünüp közgö turguday,
Ölüm caktan bir eles!
Bastek boyluu, kerk bettüü,

Nöbetleşe girip vuruşup,
Üçü birden gelip saplaşıp,
Kızıl devi aldılar,
Birini birine ulaştırmadan,
Tüketeyim Kırgız'ı», —
Diye düşünüp Madıkan,
Kahrı katı bir er çıktı.
Suratı soğuk, tek göz,
Kalınlığı on bir arşın.
Bu yalan dünyada bu domuzun,
Çekişmesi bitecek gibi değil.
Kılığı, çehresi,
Kolay lokma bir şey değil.
Kolaylıkla kula,
Devrilecek bel değil.
Domuzun kaba suratını görsen,
Ona karşı kim çıksa,
Gözünün önünde duracak gibi,
Ölüm yanından bir hayalet!
Bodur boylu, gergedan suratlı,

Cay turganda münözü,
Cer çapçıp topo camıngan,
Topoz buka kelbettüü.
Mingen uyu kök buka,
Burula berse bult etip,
Suuda sızgan balıktay,
Kapkayda ketet cılt etip.
Oykuştap buka toktoboyt,
Argımaktay kılt etip.
Eki cagın karanıp,
Betinde açık ceri cok,
Sakal, murut cün alıp.
Uzun emes ortoço,
Sınbas nayza karmanıp.
Sızdırıp mingen bukasın,
Cetip keldi calanıp.
Çıkkanda elden bölünüp,
Bütün düynö cer beti,

Sakin durduğunda mizacı,
Yer eşeleyip toza bürünen,
Yak boğası görünüşlü.
Bindiği sığır gök bir boğa,
Dönüverse ansızın kıvırıp,
Suda süzülen balık gibi,
Bir anda kaybolup gider.
Boğa oynaklayıp durmaz,
Küheylan gibi süzülüp.
İki yanına bakınıp,
Yüzünde açık yeri yok,
Sakal, bıyık kıl bürümüş.
Uzun değil, orta boylu,
Kırılmaz mızrak kuşanmış.
Boğasını uçururcasına sürüp,
Yalanarak çıkageldi.
Halktan ayrılıp çıktığında,
Bütün dünya, yeryüzünü,

Orup, cıyıp alçuday,
Tartınar ceri körünböyt,
Tirüü candan eç kanday.
Añtarıp közün tiktese,
Asmandagı carık kün,
Korkkondoy bolup bürüldöp.
Önüp cerge çıkkan çöp,
Esi çıgıp dirildep.
Cerge başka tür kirip,
Cörmölöp cerde cürgön can,
Cay-cayına kirişip.
Irañın körgön kapırdın,
Mancudan çıkkan baatırdın,
Köz cetken cerde can kalbay,
Talaadagı kayberen,
Başın cerge salalbay,
Çöp üzüp cerden alalbay.
Bendeden bende tuulup,
Can çıgıptır ar kanday!
Caagı cardın çabında,
Betindegi bırışı,
Kıyan cegen agında.
Kızıtalak tügöngür,
Kıyaldanıp uşunday.
Cetip keldi maydanga,
Celmoguzday culunup.
Tosup çıktı aldınan,
Almambet uulu Gülçoro,
Surkoendu suurultup.
Oozdukka küç berbey,
Surkoen turat bulkunup.
Kelgen cerde Madıkan,

Biçip devşirecekmiş gibi,
Çekineceği yer görünmez,
Hiçbir canlıdan, asla.
Gözünü devirip diktiğinde,
Gökteki parlak güneş,
Korkmuş gibi buğulanıp.
Yerden bitip çıkan ot,
Aklı başından gidip titreyip.
Yeryüzüne başka bir hal girip,
Yerde sürünen canlılar,
Yuvalarına sinip.
Kâfirin yüzünü gören,
Mançu'dan çıkma bahadırın,
Göz erimindeki yerde can kalmayıp,
Bozkırdaki yaban geyiği,
Başını yere eğemez,
Yerden ot koparıp alamaz.
Kuldan kul doğup,
Türlü türlü can çıkmış!
Çenesi yarın yamacı gibi,
Yüzündeki kırışığı,
Sel yemiş yatak gibi.
Kahrolası tükenesice,
Böyle kuruntulara kapılıp.
Meydana yetişip geldi,
Yelmoğuz gibi saldırıp.
Önünden karşılamaya çıktı,
Almambet oğlu Gülçoro,
Surkoen'i uçururcasına sürüp.
Geme güç vermeden,
Surkoen durur silkinip.
Geldiği yerde Madıkan,

Keñeşkeni kelgendey,
Kebelbey turat kep urup:
«Kelgen kişi sen kimsiñ?
Kerceñdegen Sur kula,
Keliştirip minipsiñ.
Atañdı aytkın caşırbay,

Danışmaya gelmiş gibi,
Kılı kıpırdamadan durur söz söyleyip:
«Gelen kişi, sen kimsin?
Çalımlı boz kulayı,
Yakıştırıp binmişsin.
Babanı söyle saklamadan,

Atıñdı aytkın caşınbay!
Aldımdan tosup kelipsiñ,
Akıretke ketesin,
Kayra aylanıp düynödö,
Kalalbaysıñ eç kanday!
Erlik kıldıñ sen bügün,
Emi keldim men saga,
Kara candan tüñülgün!
Kızıl döönü soyduñar,
Kılgılıktı kıldıñar.
Kokogo sayıp nayzalap,
Koyboy canın aldıñar.
Ketkenderdin kegin kuup,
Ölgöndördün öçün kuup,
Birge cürdü belgilep,
Kek aluuçu men barmın!» —
Dep, aytkanda Madıkan,
Gülçoro anda mınday deyt:
«Aytarın bilbey tamtırap,
Alaktagan ayban —dep!
Kim ekenin bilbeseñ,
Ne kelesiñ temtirep?!
Özümdün atım Gülçoro,
Atamdın atı Almambet,
Maa coluktuñ, badırek.
Tirüü kayta ketişiñ,
Bul calganda kıyın kep!
Taanıbasañ bizdi sen,
Taanıtayın saga men.
Mingeni ayday açık boz,
Arstan Manas er menen,
Acıraşkıs bolgon dos,
Aksakalduu Bakay han.
Kızıl Buurul at mingen,
Salakası kelişken.
Saltı başka kişiden,
Kün çırayluu, cıldız köz,
Körköm kişi Semetey.
Altımış türlüü kubulgan,

Adını söyle gizlenmeden!
Önüme karşı çıkmışsın,
Ahirete gidersin,
Bir daha dönüp dünyada,
Asla kalamazsın!
Yiğitlik ettin sen bugün,
Şimdi geldim ben sana,
Kara canından umudu kes!
Kızıl devi boğazladınız,
Yapacağınızı yaptınız.
Gırtlağına mızrak saplayıp,
Bırakmadan canını aldınız.
Gidenlerin öcünü kovalayıp,
Ölenlerin intikamını güdüp,
Hepsini bir bir belleyip,
Öç alacak ben varım!» —
Diye söyleyince Madıkan,
Gülçoro o zaman şöyle der:
«Diyeceğini bilmez, kekeleyip,
Şaşkın şaşkın bakınan hayvan — diye!
Kim olduğumu bilmiyorsan,
Ne gelirsin sendeleyip?!
Benim adım Gülçoro,
Babamın adı Almambet,
Bana rastladın, edepsiz.
Sağ geri dönüp gitmen,
Bu yalan dünyada zor söz!
Bizi tanımıyorsan sen,
Tanıtayım sana ben.
Bindiği ay gibi açık boz,
Arslan Manas er ile,
Ayrılmaz olmuş dost,
Aksakallı Bakay Han.
Kızıl Buurul at binen,
Endamı yakışan,
Töresi başka kişiden,
Güneş yüzlü, yıldız gözlü,
Görklü kişi Semetey.
Altmış türlü don değiştiren,

Asemdep kiygen buruudan.
Bar kiyimi buulumdan,
Balday sözü ugulgan.
Barça toodoy körüngön,
Ayçırayluu, ak cüzdüü,

Süslenip giydiği has kumaştan.
Tüm giysisi ipekli kumaştan,
Bal gibi sözü işitilen.
Heybetli dağ gibi görünen,
Ay yüzlü, ak benizli,

Arstandın uulu Semetey.
Acıdaarday ışkırgan,
Adamdan başka iş kılgan.
Atışıp kelgen dalaydı,
Kara cer menen teñ kılgan.
Kalayıktan kem kılgan,
Kara közdön ot cangan,
Kanduu betten nur tamgan,
Karagan bende tan kalgan.
Kalba salgan döölörgö,
Kayratı artık Semetey.
Saga okşogon nemeni,
Alıp cürgön abakem,
Buçkagına teñebey!
Sandı körsö şaşpagan,
San eken — dep — kaçpagan.
Sapırıp iyip ar kaçan,
Sanaada işin baştagan.
Karala at mingen kalkayıp,
Kayrattuu baatır Kançoro.
Köptü körsö şaşpagan,
Köp eken — dep — kaçpagan.
Köönündö işin bütürüp,
Köp erdi cerge cazdagan.
Körüngön közgö bir başka,
Közöl Çubak balası,
Kürkürögön Kançoro.
Kündü küngö ulasañ,
Kurçalışıp tura alsañ.
Kırk kündük dalay çabışta,
Talıkpagan er oşo.
Talabı artık bendeden,
Taalayı artık şer uşu!

Arslanın oğlu Semetey.
Ejderha gibi ıslık çalan,
İnsandan başka iş yapan.
Ok atışıp geleni nicesini,
Kara yerle bir eden.
Halktan eksiltip duran,
Kara gözünden ateş çakan,
Kanlı yüzünden nur damlayan,
Bakan kulun şaşakaldığı.
Devlere kavga salan,
Gayreti üstün Semetey.
Senin gibi bir nesneyi,
Başımızda gezen amcam,
Topuğuna bile denk tutmaz!
Sayısızı görse şaşırmayan,
Sayısızmış — deyip — kaçmayan.
Her seferinde savurup atan,
İşini düşüncede kuran.
Karala ata binmiş heybetle,
Gayretli bahadır Kançoro.
Çoğu görse şaşırmayan,
Çokmuş — deyip — kaçmayan.
Gönlünde işini bitirip,
Nice eri yere yatıran.
Görünen göze bir başka,
Güzel Çubak'ın oğlu,
Gürleyen Kançoro.
Günü güne eklesen,
Kuşatılıp durabilsen.
Kırk günlük nice vuruşmada,
Yorulmayan er odur.
İsteği kuldan üstün,
Talihi üstün arslan budur!

Kim bolosuñ ssn özüñ?
Çıçkan teşken kurcunday,
Mañdayda calgız bir közüñ!
Cılkı tappay, uy minip,
Ermin deysiñ küülönüp!
Atañdı ayt, özüñdü ayt,
Al cayıñdı takır ayt.
Erdemsibey çokçoñdop,
Arız abalıñ bar bolso,
Abakeme barıp ayt!
Beker ölüp ketesiñ,
Tattuu candan keçesiñ.
Takandaşsañ sen bizge,
Kayra kelbes çın cayga,
Karañgıga ketesiñ!
Eliñ kaysı seniki?
Ceriñ kaysı seniki?

Sen kendin kim oluyorsun?
Sıçan deldiği heybe gibi,
Alnında tek bir gözün!
At bulamayıp sığıra binip,
Erim dersin böbürlenip!
Babanı söyle, kendini söyle,
Halini hepten söyle.
Yiğitlenip kabarma,
Arzın, derdin var ise,
Amcama varıp söyle!
Boşuna ölüp gidersin,
Tatlı candan geçersin.
Bize karşı direnirsen,
Dönüşü olmayan gerçek yurda,
Karanlığa gidersin!
Senin elin hangisi?
Senin yerin hangisi?

Beker kelip katışıp,
Kebiñ kaysı seniki?!» —
Dep, Gülçoro aytkanda,
Madıkan külüp karsıldap,
Açılıp oozu üñkürdöy,
Kabagan ittey arsıldap.
Mañdayında calgız köz,
Tolgon köldöy caltırap:
«Atamdın atı Neskara,
Kaldaydın uulu Koñurbay,
Talasıña barganda,
Talaalatıp kırgızdar,
Takır sayıp alıpsıñ.
Almambet uulu sen bolsoñ,
Cerkendin sayı Sayramda,
Mancunun hanı Neskara,
Atamdın başın alıpsıñ!
Özümdün atım Madıkan,
Öçöşüp coonu kıyratam.
Kayra kelbes çın cayga,
Gülçoro seni uzatam!

Boşuna gelip karışıp,
Senin sözün hangisi?!» —
Diye Gülçoro söyleyince,
Madıkan kahkahayla gülüp,
Ağzı mağara gibi açılıp,
Isıran it gibi hırlayıp.
Alnındaki tek gözü,
Dolu göl gibi parlayıp:
«Babamın adı Neskara,
Kalday'ın oğlu Koñurbay,
Talas'ına vardığında,
Siz Kırgızlar bozkırlara serip,
Tümünü saplayıp bitirmişsin.
Almambet oğlu isen sen,
Yerken'in vadisi Sayram'da,
Mançu'nun hanı Neskara,
Babamın başını almışsın!
Benim adım Madıkan,
Öç güdüp düşmanı kırarım.
Dönüşü olmayan gerçek yurda,
Gülçoro, seni uğurlarım!

Bakayıñdı baylayın,
Kalgan curtuñ kırgızdı,
Baş alaman aydayın.
Maktagan töröñ Semetey,
Saga barça too bolso,
Al maga curtta kalgan tebetey.
Oşol üçün bul cerde,
Men turamın, baarıñdı,

Bakay'ını bağlayayım,
Kalan yurdun Kırgız'ı,
Darmadağın sürüp götüreyim.
Övdüğün beyin Semetey,
Sana koca dağ ise,
O bana yurtta kalmış bir börktür.
Onun için bu yerde,
Ben dururum, hepinizi,

Cani tekst keliş kerek

Yeni metin gelmeli

Buçkagıma teñebey!
Elim mancu urugu,
Özüm mancu ulugu.
Şaarım Cilin suu boyu,
Anık bilgin sen munu!
Atamdın kunun alsam — dep,
Ar kaçan cürdüm kamım cep.
Bir künü bardı aldıma,
Camgırçının Şaymambet.
Beş cıl bolgon bargalı,
Beş ay bolgon Şaymambet,
Maga kebin salganı.
Añgıçaktı aldıma,
Kerimbay bardı kazaktan.
Çıday albay keldim —dep,
Kırgız salgan azaptan.
Öz, cat elin bilbegen,
It eken kırgız — dep, — bildim.

Topuğuma denk tutmadan!
Elim Mançu soyu,
Kendim Mançu'nun uluğu.
Şehrim Cilin su boyu,
İyice bil sen bunu!
Babamın kanını alsam — diye,
Her zaman tasasını çekip yürüdüm.
Bir gün önüme vardı,
Camgırçı'nın Şaymambet'i.
Varalı beş yıl olmuş,
Beş ay olmuş Şaymambet,
Bana sözünü açalı.
Derken önüme,
Kazak'tan Kerimbay vardı.
Dayanamayıp geldim — deyip,
Kırgız'ın saldığı azaptan.
Kendini de yadı da bilmeyen,
İtmiş Kırgız — diye — bildim.

Miñ tulparga berbeymin,
Kök bukanı men mindim.
Köp söz aytıp ne payda,
Koburaba, Gülçoro,
Kün tiybes cayga sen kirdiñ!
Calgız kantip catam —dep,
Caadıña alba, Gülçoro.
Er Semetey, Kançoro,
Alaçıktay kara taş,

Bin küheylana değişmem,
Gök boğaya ben bindim.
Çok söz söylemek ne fayda,
Gevezelik etme, Gülçoro,
Güneş değmez yere girdin sen!
Yalnız nasıl yatarım — diye,
Tasaya kapılma, Gülçoro.
Er Semetey, Kançoro,
Alaçık gibi kara taşı,

Añtara tartıp albasam,
Bastırıp aga salbasam!
Almambet uulu sen bolsoñ,
Baş söögüñdü kaptatıp,
Tepme tobum kılbasam!
Özögüñdü carbasam,
Öpkö, boor, cürögüñ,
Iç kanıñdı albasam.
Böyrök mayıñ, karın may,
Çoñ kazanga sızgırtıp,
Som etiñdi tuuratıp,
Açuu tuzga çıktatam.
Armanda ötöt ekemin,
Kumardan antip çıkpasam!
Calgız kalam — dep, — korkpo,
Ciligiñdi çagamın,
Kuurup cep seni tınamın!
Akundun kızı Çüröktü,
Aalamga atı dümöktü,
Olco katın kılbasam.
Şaatemir kızı Çaçıkey,
Ümütöygö berbesem.
Akbala senin katınıñ,
Şaymambetke aldıram.
Şaymambetti Talaska,
Semeteydey han kılam!
Özüm köçüp Cilinden,
Koçkorgo şaar saldıram.
Kokondun şaarın boş kılam,
Türkmönüñdü cok kılam!
Manaska salgan kümbözüñ,
Cıpcılma tüptüz çaktıram,
Kanıkeydi küñ kılam!
Taşken menen Namangen,
Ancunun elin konduram.
Çayçüy, Bukar, Şañkaydı,
Saga cölök dalaydı,
Ketirem şayın alardı!
Koroson, Oogan, Ispandı,

Devirip üstlerine çekmezsem,
Altına onları bastırmazsam!
Almambet oğlu isen sen,
Kafatasını kaplatıp,
Tekmelik topum etmezsem!
Bağrını yarmazsam,
Akciğerini, karaciğerini, yüreğini,
İç kanını almazsam.
Böbrek yağını, karın yağını,
Koca kazanda kızdırtıp,
Som etini doğratıp,
Acı tuza yatırtırım.
Hasretle göçermişim,
Böyle hevesimi almazsam!
Yalnız kalırım — diye — korkma,
İlik kemiğini kırarım,
Kavurup yiyip seni rahatlarım!
Akun'un kızı Çürök'ü,
Adı âleme velvele salanı,
Ganimet kadın etmezsem.
Şaatemir kızı Çaçıkey'i,
Ümütöy'e vermezsem.
Akbala, senin karını,
Şaymambet'e aldırırım.
Şaymambet'i Talas'a,
Semetey gibi han kılarım!
Kendim Cilin'den göçüp,
Koçkor'a şehir kurdururum.
Kokon'un şehrini boşaltırım,
Türkmen'ini yok ederim!
Manas'a yaptığın kümbezi,
Dümdüz yerle bir ettiririm,
Kanıkey'i cariye kılarım!
Taşken ile Namangen'e,
Ancu'nun halkını kondururum.
Çayçüy, Bukar, Şañkay'ı,
Sana destek nicesini,
Dermanlarını keserim onların!
Koroson'u, Oogan'ı, Ispan'ı,

Cedigerdin Ceti-Suu,
Ulamdın beli Kıybanı,

Amur boyu, Ürgönçtü,
Erkeç-Tam menen Kaşkardı,
Sarı-Kol, Çımkent alardı,
Ala-Cuuku, Üç-Taştı,
Ketmen-Töbö, Cazını,
At-Başı cayloo, Narındı,
Tartıp alam barıñdı!
Kötmaldı, Bişkek şaarıñdı,
Cok kılamın alardı.
Bilbeysiñ kırgız baçagar,
Özüñdün çaktap alıñdı!
Altay, Tekes, Keminge,
Aydap cılkı saldıram.
Almatının şaarına,
Kazaktardı ee kılam!
Kutubiy menen Manastın,
Korgondorun çaktırıp,
Kotorup atın alardın,
Orhundun oyun boş taştap,
Çaktıramın baarısın,
Taşka oydurgan katıñdı!
Barskon menen Darkandı,
Aydıñ-Köl menen Nurañdı,
Ataylap atın öçürüp,
Başkaça buram bulardı!
Üç-Karkıra, Sarı-Arka,
Bayatan aytkan cerlerge,
Cerdetpeym kırgız alarga!» —
Dep, Madıkan aytkanda,
Almambet uulu Gülüstön,
Tartınbagan eç kimden,
Tak süylögön er eken,
Taalayı artık şer eken.
Madıkanga Gülçoro,
Mana mınday deer eken
«Sen, Madıkan, erkiñçe,

Cediger'in Ceti-Suu'sunu,
Ulam'ın beli Kıyba'yı,

Amur boyunu, Ürgönç'ü,
Erkeç-Tam ile Kaşkar'ı,
Sarı-Kol'u, Çımkent'i, onları,
Ala-Cuuku'yu, Üç-Taş'ı,
Ketmen-Töbö'yü, Cazı'yı,
At-Başı yaylasını, Narın'ı,
Çekip alırım varını!
Kötmaldı'yı, Bişkek şehrini,
Yok ederim onları.
Bilmezsin Kırgız alçağı,
Kendi gücünü tartmayı!
Altay'a, Tekes'e, Kemin'e,
Yılkı sürüp saldırırım.
Almatı'nın şehrine,
Kazakları sahip kılarım!
Kutubiy ile Manas'ın,
Kalelerini yıktırıp,
Adlarını değiştirip onların,
Orhun'un ovasını boş bırakıp,
Hepsini kırdırırım,
Taşa oydurduğun yazını!
Barskon ile Darkan'ı,
Aydıñ-Köl ile Nurañ'ı,
Kasten adlarını silip,
Başka türlü çeviririm bunları!
Üç-Karkıra'ya, Sarı-Arka'ya,
Demin saydığım yerlere,
Kırgız'ı yurt tutturmam oralara!» —
Diye Madıkan söyleyince,
Almambet oğlu Gülüstön,
Hiç kimseden çekinmeyen,
Dosdoğru konuşan ermiş,
Talihi üstün arslanmış.
Madıkan'a Gülçoro,
İşte şöyle der imiş
«Sen, Madıkan, keyfince,

Baş bolduñ elge köönüñçö.
Aşıgıpsıñ, Madıkan,
Acaldan murun ölgünçö.
Bek şaşıpsıñ aldırap,
Acal saga kelginçe!
Erendi saydım elden men,
Er saydım çandan cerden men.
Esirgendi körbödüm,
El içinde sendey men!
Esirbeseñ netkeniñ,
Erteden aytkan kepteriñ?!
Ezelki cayıñ baykasam,
Korkkonuñdan, Madıkan,
Andan-mından kep surap,

Cookalatkan keptendiñ.
Bar oylogon kıyalıñ,
Baarı buzuk, it, senin!
Kıskasın aytsam, Madıkan,
Talas emes, cer emes,
Namangen, Taşken şaar emes,
Kötmaldı, Bişkek, Samarkan,
Sen aydasañ alardan,
Baarınan çıga berüüçü,
Kırgız anday el emes!
Kemen-Töbö, Cazını,
Erkeç-Tam menen Kaşkardı,
Koroson, Oogan, Ispandı,
Çayçüy, Bukar, Şañkaydı,
Ceti-Suu, Ürgönç bulardı,
Barıskon menen Darkandı,
Aydıñ-Köl mensn Nuranı,
Saa bastırsam, Madıkan,
Maa cetpeybi ubalı!
Boşotup berip saa cerin,
Semetey karap turabı?!
At-Başı, Narın, Arpaga,
Almatı, Altay, Sarı-Arka,
Kün çıgış cak tarabı,

Gönlünce ele baş oldun.
Acele etmişsin, Madıkan,
Ecelden önce ölmeye.
Pek ivmişsin telaşla,
Ecel sana gelmeden!
El içinden eren sapladım ben,
Nadir yerden er sapladım ben.
Böyle azgınını görmedim,
El içinde senin gibisini ben!
Azgın değilsen nedir bu hâlin,
Sabahtan beri söylediğin sözler?!
Ezelden hâline bakarsam,
Korkundan, Madıkan,
Şundan bundan söz sorup,

Lafı dolandıran birine döndün.
Bütün düşündüğün hayalin,
Hepsi bozuk, it, senin!
Kısasını söylersem, Madıkan,
Talas değil, yer değil,
Namangen, Taşken şehir değil,
Kötmaldı, Bişkek, Samarkan,
Sen sürsen oralardan,
Hepsinden çıkıverecek,
Kırgız öyle bir el değil!
Kemen-Töbö'yü, Cazı'yı,
Erkeç-Tam ile Kaşkar'ı,
Koroson'u, Oogan'ı, Ispan'ı,
Çayçüy, Bukar, Şañkay'ı,
Ceti-Suu'yu, Ürgönç'ü, bunları,
Barıskon ile Darkan'ı,
Aydıñ-Köl ile Nura'yı,
Sana çiğnetirsem, Madıkan,
Vebali bana yetmez mi!
Yerini sana boşaltıp verip,
Semetey bakıp durur mu?!
At-Başı'na, Narın'a, Arpa'ya,
Almatı, Altay, Sarı-Arka,
Gün doğusu tarafı,

Orhundun Kızıl dayraga,
Kutubiy, Manas şaarlarga,
Tarbagatay, Ilege,
Kök-Tokoy, Künös köp cerge,
Tüş kördüñbü, Madıkan,
Bara albassıñ al cerge?!
Eki kün carık körgözböy,
Cibereyin, Madıkan,
Kire turgan tar cerge,
Ölügüñ açık taştabaym,
Etiñdi it cep kuturup,
Eesin kaap kokustan,
Kalbanı elge baştabaym.
Alalbaysıñ Çüröktü,
Aalamga atı dümöktü.
Aytkan uşul kebiñdi,
Kişi ukpasın, it uksun,
Tirüü can koyboy calmagan,
Kozgolbogon cer uksun!
Camgırçının Şaymambet,
Baş bolo albayt alaşka.
Camgırçı tirüü turganda,
Bara albayt basıp Talaska.
Ayabayt anı Camgırçı,
Öz cerin satkan talakka.
Ötüp ketse bilbeymin,

Orhun'un Kızıl ırmağına,
Kutubiy, Manas şehirlerine,
Tarbagatay'a, Ile'ye,
Kök-Tokoy, Künös nice yere,
Düş mü gördün, Madıkan,
Varamazsın o yerlere?!
İki gün ışık göstermeden,
Göndereyim, Madıkan,
Gireceğin dar yere,
Ölünü açıkta bırakmam,
Etini it yiyip kudurup,
Kazara sahibini ısırıp,
Ele bela açtırmam.
Alamazsın Çürök'ü,
Adı âleme velvele salanı.
Bu söylediğin sözünü,
Kişi duymasın, it duysun,
Canlı komadan yutan,
Kımıldamayan yer duysun!
Camgırçı'nın Şaymambet'i,
Alaş'a baş olamaz.
Camgırçı sağ dururken,
Basıp Talas'a varamaz.
Onu esirgemez Camgırçı,
Öz yerini satan kahrolasıyı.
Geçip giderse bilmem,

Körünböy kaçıp arapka!
Ak kalpak kırgız eline,
Ee bolupsuñ, Madıkan,
Öz oyuñda cerine!
Ata bolup asırap,
Ene bolup çın saktap,
Emin-erkin östürgön,
Menin cerim bolso — dep,
Körgön kişi küyükkön.
Dañktuu atı Tıyan-Şan,
Ala-Toonu kırgızdar,
Saa berebi, Madıkan?!

Görünmeden Arap iline kaçarsa!
Ak kalpaklı Kırgız eline,
Sahip olmuşsun, Madıkan,
Kendi aklınca yerine!
Ata olup besleyen,
Ana olup gerçekten koruyan,
Hür ve serbest büyüten,
Benim yerim olsa — diye,
Gören kişinin içi yanmış.
Şanlı adı Tıyan-Şan,
Ala-Too'yu Kırgızlar,
Sana verir mi, Madıkan?!

Tokson uruu köp alaş,
Tegerektep kurçalıp,
Ala-Toogo caylaşkan.
Enem — suu, atam — toosu — dep
Misirden cakşı bul bizge,
Ala-Toonun koosu — dep,
Ak kalpak kırgız ne aytkan?!
Zañkaygan biyik Tıyan-Şan,
Ak deyilde camıngan.
Suu akpagan süt akkan,
Kurküröp sütü küç akkan.
Sütpü, suubu taanılbay,
Say-sayında büt akkan.
El kısılgan kün bolso,
On, on beş cıl tim ele,
Kayıp menen can bakkan.
Ayt kılışat kırgızdar,
Abdan kıyın iş bolso,
Ala-Too ursun —dep aytkan.
Altı ata, ceti babası,
Ak kalpak kırgız alaşka,
Ala-Too bolgon paanası.
Ala-Toodon ayrılbas,
Tüptüü kırgız curt uşu!
Cüz ata bolso balası,
Cürögünün kanınday,
Alaş uulu bolgongo,
Arkayıp turgan Ala-Too,
Çeçekeydin karası.
Ala-Toonu taanıtıp,
Sen çoçkogo kep aytkan,
Almambet şerdin balası!
Ölümdön korkup, Madıkan,
Cookalatpa sen mınça.
Calınsañ da, calbarsan,
Koyboymun tirüü calganda!» —
Dep, Gülçoro aytkanda,
Aytarına söz tappay,

Doksan boy kalabalık Alaş,
Çepeçevre kuşanıp,
Ala-Too'ya yerleşmiş.
Anam — su, atam — dağı — diye
Mısır'dan yeğdir bu bize,
Ala-Too'nun koyağı — diye,
Ak kalpaklı Kırgız neler demiş?!
Yücelen ulu Tıyan-Şan,
Ak ipekliye bürünmüş.
Su akmamış, süt akmış,
Gürleyip sütü güçlü akmış.
Süt mü, su mu bilinmez,
Her vadisinde hep akmış.
El sıkıştığı gün olsa,
On, on beş yıl rahatça,
Yaban avıyla can beslemiş.
Yemin ederler Kırgızlar,
Pek çetin bir iş olsa,
Ala-Too çarpsın — diye demiş.
Altı ata, yedi dedesi,
Ak kalpaklı Kırgız Alaş'a,
Ala-Too olmuş sığınağı.
Ala-Too'dan ayrılmaz,
Köklü Kırgız yurdu budur!
Yüz ata olsa evladı,
Yüreğinin kanı gibi,
Alaş oğlu olduğundan,
Heybetle duran Ala-Too,
Gözbebeğinin karası.
Ala-Too'yu tanıtıp,
Sen domuza söz söyleyen,
Almambet arslanın oğlu!
Ölümden korkup, Madıkan,
Bu kadar lafı dolandırma sen.
Yalvarsan da, yakarsan da,
Sağ komam bu yalan dünyada!» —
Diye Gülçoro söyleyince,
Diyecek söz bulamayıp,

Açuulanıp Madıkan,
Ötkür temir nayzanı,
Bulgap kolgo alganı.
Şüdündötüp bukasın,
Bul kapır cönöp kalganı.
Sayamın dep, coo kelse,
Gülçoro turup alabı?
Batarına çukuldap,
Kün kılkıldap barganı.
«Sayıştırbay bölgün — dep,
Cez doolbas urgun» — dep, —
Kançorogo han Bakay,
Kabar aytıp salganı.
Cez doolbas kagıldı,
Manculardın elinen,
Kerney, surnay çalındı.
Madıkan menen Gülçoro,
Betteştirbey candırdı.
Madıkan kayta kelgende,
«Capandıktın askeri,
Kırgızdar soydu eki erdi,
Korkkonunan Madıkan,
Kol kaytarbay kelgeni.
Bu körökçö capanga,
Bügün tün kaçıp keteli». —
Dep, keñeşip capandar,
Capa doñuz atıp cep,
Baka, cılan, koñuz cep,
Çöp tamırın terip cep,
Kay ketkeni belgisiz,
Birden ketti temtirep.
Capandın eli cok kaldı,
Taptırıp kelmek turgaylık,
Ketkenine capandık,
Madıkan, kazak kubandı.
Kerimbay buzuk cetkirgen,
Ceenbay artıp keltirgen.
Cılkı etinen cakşı cep,
Bal çaykagan kımızdan,

Öfkelenip Madıkan,
Keskin demir mızrağı,
Sallayıp eline aldı.
Boğasını hoplatıp,
Bu kâfir yola koyuldu.
Saplarım deyip düşman gelse,
Gülçoro durup kalır mı?
Batmasına yaklaşıp,
Güneş salınıp gidiyordu.
«Saplaştırmadan ayır — diye,
Tunç davulu vur» — diye, —
Kançoro'ya Han Bakay,
Haber söyleyiverdi.
Tunç davul çalındı,
Mançuların elinden,
Borular, zurnalar öttü.
Madıkan ile Gülçoro'yu,
Karşılaştırmadan geri çevirdiler.
Madıkan geri dönünce,
«Capan elinin askeri,
Kırgızlar iki eri boğazladı,
Korkusundan Madıkan,
El kaldırmadan döndü.
Bundansa Capan iline,
Bu gece kaçıp gidelim». —
Diye danışıp Capanlar,
Yaban domuzu vurup yiyip,
Kurbağa, yılan, böcek yiyip,
Ot kökü toplayıp yiyip,
Nereye gittiği belirsiz,
Birer birer gitti sendeleyip.
Capan'ın halkı yok oldu,
Buldurup getirmek şöyle dursun,
Capanlıların gitmesine,
Madıkan ile Kazak sevindi.
Bozguncu Kerimbay ulaştırmış,
Ceenbay yükleyip getirmiş.
Yılkı etinden güzelce yiyip,
Bal katılmış kımızdan,

Köökördögü araktan,
Ayabay kana içişip,
Kurçangan belin çeçişip,
Tört baatır catıp tañ attı.
Tulparlarıp tokunup,
Tuygundar tügöl kamdanıp.
Ordunan turdu berender,
O düynö ketken Manastın,
Arbagına calbarıp.
Añgıçaktı Madıkan,
Uyku körböy tañ atıp,

Deri kaptaki rakıdan,
Esirgemeden kana kana içip,
Kuşandıkları beli çözüp,
Dört bahadır yattı, tan attı.
Küheylanlarını eyerleyip,
Doğanlar tümüyle hazırlanıp.
Yerinden kalktı erenler,
Öbür dünyaya giden Manas'ın,
Ruhuna yalvarıp.
Bu arada Madıkan,
Uyku görmeden tan attırıp,

Gülçoronun kebine,
Küyügüp betbak ardanıp.
Ögüzün minip dardañdap,
Murdu buzuk barbañdap.
Eki butu salbañdap,
Kapşıtın kerip kampayıp
Kek bukanın üstündö,
Köpkön suurday dampayıp.
Aygır tepek keptenip,
Ukmuştuu murdu calpayıp
Kelip kaldı talpayıp.
Başkalarga col berbey,
Canında eki baatırdı,
Biröön bargın sen debey,
Bastırdı baatır Semetey.
Kızıl döödön keçee al,
Çokmor cegen çenebey.
Karı Bakay kemenger,
Kara kulak şer etke,
Kandıra eki toyguzgan.
Arak menen cuudurgan,
Aruu menen buudurgan.
Taramışın arkardın,
Mayda tuurap kuurutkan.
Sarımsak menen sogongo,
Çılap turup suguntkan.
Kırma kızıl darını,

Gülçoro'nun sözüne,
Yanıp yakılıp, yüzü kara, arlanıp.
Öküzüne binip kasılarak,
Bozuk burnu sallanıp.
İki ayağı sarkıp sallanıp,
Yanlarını gerip kabarıp
Gök boğanın üstünde,
Şişmiş dağ sıçanı gibi kabarıp.
Aygır tepiği yemiş gibi,
Acayip burnu yamyassı
Yayıla yayıla çıkageldi.
Başkalarına yol vermeden,
Yanındaki iki bahadıra,
Biriniz git sen demeden,
Sürüp gitti bahadır Semetey.
Dün Kızıl devden o,
Ölçüsüz topuz yemişti.
İhtiyar Bakay bilge,
Kara kulak arslan etine,
Kandırarak iki kez doyurmuş.
Rakı ile yıkatmış,
Arı ilaçla buğulatmış.
Dağ koyununun sinirini,
İnce doğrayıp kavurtmuş.
Sarımsak ile soğana,
Bulayıp bulayıp yutturmuş.
Kırma kızıl ilacı,

Içinen bergen küçtüülöp.
Kaynatma kara darını,
Tışınan çapkan eptüülöp.
Tal-tal ketip bölüngön,
Etin bula cımıytkan.
Söögü oorup sızdabay,
Eti çirip suu akpay,
Öz cayında Semetey.
Öröpkügön er neme,
Coo caragın büt alıp,
Taybuurulga mindi ele.
Akkübö kiyip, ok ötpös,
Kandagay kiyip, çok ötpös.
Sırnayza alıp, iyilbes,
Som balta alıp, canına,
Kılıçı bar kabında.
Kılım bende teñ kelbes,
Azırkı kündö Semetey,
Açuulangan çagında.
Buuruldu minip küülönüp,
Kirip keldi kökcalıñ,
Madıkandın canına.
Semeteydi Madıkan,

İçten vermiş güçlendirip.
Kaynatma kara ilacı,
Dıştan sürmüş ustalıkla.
Tel tel ayrılıp bölünen,
Etini onarıp bütünlemiş.
Kemiği ağrıyıp sızlamadan,
Eti çürüyüp su akmadan,
Kendi halinde Semetey.
Coşkun yürekli er kişi,
Cenk pusatını tüm kuşanıp,
Taybuurul'a binmişti.
Akkübe giyip, ok geçmez,
Kandagay giyip, kor geçmez.
Sırnayza alıp, eğilmez,
Som balta alıp, yanına,
Kılıcı var kınında.
Asrın kulu denk gelmez,
Şu günde Semetey'e,
Öfkelendiği çağında.
Buurul'a binip hız alıp,
Girip geldi bozkurdun,
Madıkan'ın yanına.
Semetey'i Madıkan,

Köz ciberip bir karap,
«Maga kantip Semetey,
Teñ kele alsın» — dep sanap.
Teminip mingen bukasın,
Canaşa tosup kapırıñ,
Kırgızdın kıraan baatırın.
Kars dedire bir saydı,
Madıkandın nayzasın,
Saydırbastan Semetey,
Kagıp iydi aldırtan.
Semeteydin baltası,
Aldırtan öödö tiygende,
Kañgıp nayza sayılbay,
Belinen sınıp ketti ele.
Menmensigen Madıkan,

Göz atıp bir bakıp,
«Bana nasıl Semetey,
Denk gelebilsin» — diye sayıp.
Mahmuzlayıp bindiği boğasını,
Yan yana kesip kâfirin,
Kırgız'ın kıran bahadırını.
Çat dedirtip bir sapladı,
Madıkan'ın mızrağını,
Saplatmadan Semetey,
Alttan savuşturuverdi.
Semetey'in baltası,
Alttan yukarı değince,
Mızrak sekip saplanmadan,
Belinden kırılıvermişti.
Benlik taslayan Madıkan,

Baltaga kapır kamıngan.
Añgıçaktı turabı,
Manastın uulu caş arstan,
Sırnayzanı ırgadı.
Madıkanday ancunu,
Kara boorgo bir saydı.
Manastan kalgan Sırnayza,
Bor sayganday ötçü ele,
Kara taştı muştasa.
Nayzanın uçu ceterde,
Bolcolu cok Madıkan,
Booruna kirip keterde,
Baatırdın saygan nayzasın,
Astırtan kagıp iydi ele.
Er Semetey tıñ eken,
Baatırlıgı çın eken.
Madıkan kakkan nayzanı,
Çıgarbadı kolunan,
Saydırbay kaksa boorunan.
Buurul at menen imerip,
Kıygaktuu nayza baatırıñ,
Kıztalaktı kıyrınan,
Sayıp ötüp ketti ele.
Kırınan nayza tiygende,
Kıymıldabay, bılk etpey,
Kılçalık çoçko solk etpey,
Kiyimi temir uyutkan,
Nayzadan temir kurçu ötpöy,
Küüsü menen Buuruldun,
Semetey ötö bergende,
Teñi sınıp cogolgon,
Kıygagı ketken nayzasın,
Baştagı bütün nemedey,
Semeteydin conuna,
Kök buka menen tap berip,

May soorunu bolcoldop,
Küüsü menen koydu ele.
Temiri cok nayzası,

Kâfir baltaya davranmış.
O arada durur mu,
Manas'ın oğlu genç arslan,
Sırnayza'yı savurdu.
Madıkan gibi Ancu'yu,
Kara bağrına bir sapladı.
Manas'tan kalan Sırnayza,
Tebeşire saplanır gibi geçerdi,
Kara taşı yumruklasa.
Mızrağın ucu yetişirken,
Umulmadık Madıkan,
Bağrına girip giderken,
Bahadırın sapladığı mızrağı,
Alttan savuşturuvermişti.
Er Semetey sağlammış,
Bahadırlığı gerçekmiş.
Madıkan'ın savuşturduğu mızrağı,
Elinden çıkarmadı,
Bağrından saplatmadan savsa da.
Buurul at ile dönderip,
Yalmanlı mızrağı bahadırın,
Kahrolasının böğründen,
Saplayıp geçivermişti.
Yanından mızrak değince,
Kımıldamadan, kıpırdamadan,
Kıl kadar domuz sarsılmadan,
Giyimi dökme demirden,
Mızrağın demir keskini geçmeden,
Buurul'un hızıyla,
Semetey geçip giderken,
Yarısı kırılıp yiten,
Yalmanı gitmiş mızrağını,
Önceki bütün haliymiş gibi,
Semetey'in sırtına,
Gök boğa ile atılıp,

Yağlı sağrısını hedefleyip,
Hızıyla kondurmuştu.
Demiri yok mızrağı,

Sokmoktuu tiyip kapırdın,
Çoñ opoldoy Semetey,
Çok taldan kaçkan eliktey,
Çılbırın çoyup Buuruldun,
Çıdabay ırgıp ketti ele.
Kañkoruñ ırgıp ketkende,
Kançoro baatır cetti ele.
Kayrattuu baatır Kançoro,
Çolok nayza Madıkan,
Kara sandın som etke,
Kanık muştap öttü ele.
Ukmuştuu uy mingeni,
Kançoro atın burguça,
Temiri cok nayzanı,
Böyrökkö şiltep iydi ele.
Sokmoktuu nayza cetkende,
Sonun körgön sayıştı,
Oyun körgön çabıştı,
Oyron bolgon Kançoro,
Oñ cagına kıyşayıp,
Oop barıp tüştü ele.
Buudandan artık Kök buka,
Celgenine cel cetpeyt.
Canaşıp şamal uşuga,
Kaptaşıp kalgan han Bakay,
Tak oşonun tuşuna.
Çorogo saygan nayzanı,
Kıygap çoçko karmadı.
Kıyrına kelgen Bakaydı,
Kıyırınan bir saydı.
Ak sakalı cark etip,
Tuurdan tüşkön bürküttöy,
Tomolondu dalp etip.
Arstandar öödö bolgunça,
Arbagı artık Gülçoro,
Anday kündör kez kelse,
Calgız emes miñ çoro.
«Manastap» uraan çakırıp,
Kıykırıgı baş carıp,

Kâfirin ezici vuruşu değince,
Koca Opol Dağı gibi Semetey,
Sık söğütlükten ürken karaca gibi,
Buurul'un yularını sündürüp,
Dayanamayıp fırlayıp düşmüştü.
Hunharın fırlayıp düşünce,
Kançoro bahadır yetişmişti.
Gayretli bahadır Kançoro,
Güdük mızraklı Madıkan'ın,
Kara uyluğun som etine,
İyice vurup geçmişti.
Acayip sığıra binişi var,
Kançoro atını çevirene dek,
Demiri yok mızrağı,
Böğrüne savuruvermişti.
Ezici mızrak erişince,
Görülmedik güzel saplaşmayı,
Oyun gibi vuruşmayı.
Perişan olan Kançoro,
Sağ yanına yıkılıp,
Kayıp düşüvermişti.
Küheylandan üstün Gök boğa,
Koşusuna yel yetmez.
Fırtına ancak yanaşır buna,
Karşılaşıp kalan Han Bakay,
Tam onun hizasında.
Çoroya sapladığı mızrağı,
Domuz yandan çevirip tuttu.
Hizasına gelen Bakay'ı,
Böğründen bir sapladı.
Ak sakalı parlayıp,
Tünekten düşen kartal gibi,
Küt diye yuvarlandı.
Arslanlar doğrulana dek,
Ruhu üstün Gülçoro,
Öyle günler gelip çatsa,
Yalnız değil, bin çoro.
«Manas!» diye uran çağırıp,
Haykırışı baş yarıp,

Kaçırıp kirgen baatırdın,
Kayratın körgön tañ kalıp.
Bakaydı saygan Madıkan,
Oñolup kayra bolgunça,
Küüsü menen nayzanın,
Kök Bukadan añtarıp,
Sayıp ötüp ketkende.
Eñişke kelgen Surkoen,

Saldırıp giren bahadırın,
Gayretini gören şaşakalıp.
Bakay'ı saplayan Madıkan,
Düzelip toparlanana dek,
Mızrağın hızıyla,
Gök Boğa'dan devirip,
Saplayıp geçip gidince.
Kapışmaya gelen Surkoen,

Cel öpköröök mal eken,
Kamçı tiygen açınıp,
Araanday oozu açılıp.
Tartsa oozuna küç berbey,
Alıp ötö bergende,
Canında turgan Semetey,
Enöölügü kurusun,
Kerge kelbeyt birerde!
Kopboy kalmak Madıkan,
Munu çokuga tartıp ciberse!
Aybandan caman Kök buka,
Calgız müyüz mañdayda.
Madıkandın aldınan,
Müyüzün salıp çatına,
Üstünö anı mingizdi,
Kötörüp alıp tirgizdi.
Sınıp kalgan nayzasın,
Cıgılgan cerge taştaptır.
Açuulanıp al çoçko,
Baltasın ala baştaptır.
Oşongoço Semetey,
Ayılda cürgön nemedey,
Acal-ölüm mañdayda,
Kelip karap tursa da,
Kebelbey turat kördünbü,
Taybuurulga al minbey!
Taytayıp turgan baatırdı,
Cakın cetken Madıkan,
Balta menen çapkanı.
Baltanı şiltep ierde,

Delice soluklu bir hayvanmış,
Kamçı değince acıyıp,
Ağzı ejder ağzı gibi açılıp.
Çekse gemine güç vermeden,
Alıp geçiverince,
Yanında duran Semetey,
Gafletin körü kurusun,
Kimi anda hiç işe yaramaz!
Kalkamaz olurdu Madıkan,
Bunu tepesine bir indirseydi!
Hayvandan beter Gök boğa,
Alnında tek boynuz.
Madıkan'ın önünden,
Boynuzunu apış arasına verip,
Üstüne onu bindirdi,
Kaldırıp ayağa dikti.
Kırılıp kalan mızrağını,
Düştüğü yere bırakmış.
Öfkelenip o domuz,
Baltasını almaya davranmış.
O zamana dek Semetey,
Köyde gezen biri gibi,
Ecel ile ölüm karşısında,
Gelip bakıp dursa da,
Kılı kıpırdamadan durur, gördün mü,
Taybuurul'a binmeden!
Ayakta gerinip duran bahadıra,
Yakınına varan Madıkan,
Balta ile çaldı.
Baltayı savuracağı anda,

Barıp cetip al kezde,
Baatır Gülüs arstanıñ,
Bar küçün cıynap koluna,
Köt caktan kelip bir saydı,
Kömülgürdü sooruga.
Mancunun hanı badırek,
Tük esepke albadı.
Kançoro cete barganı,
«Kırk kabırga çeti —dep,
Kıy süböönün beti — dep,
Nar cagında söök cok,
Cuka ceriñ uşu» — dep,
Bolcop nayza ırgadı,
Bolcolduu cerge urganı.
Takır temir kiygeni,
Urgan nayza sınganı.
Kur kol kalıp Kançoro,
Caraktan canı tınganı.
Küülönüp kelgen alıstan,
Almambet uulu Gülçoro,

O anda varıp yetişip,
Bahadır Gülüs arslanın,
Var gücünü eline toplayıp,
Arka yandan gelip bir sapladı,
Gömülesiceyi sağrısından.
Mançu'nun hanı edepsiz,
Hiç hesaba almadı.
Kançoro yetişip vardı,
«Kırk kaburganın ucu — deyip,
Eğe kemiğinin yüzü — deyip,
Öte yanında kemik yok,
İnce yerin burası» — deyip,
Hedefleyip mızrak savurdu,
Hedeflediği yere vurdu.
Baştan başa demir giymiş,
Vuran mızrak kırıldı.
Eli boş kalıp Kançoro,
Pusattan yana eli boşaldı.
Uzaktan hız alıp gelen,
Almambet oğlu Gülçoro,

Can ayabay nayzalap,
Aç karışkır şekildüü,
Can açışıp kaysañdap.
Gülçoro ötö bergende,
Kançoro kirip, balta çaap,
Eregişken eki arstan,
Uruştu mıktap salıştı.
Itelgidey imerip,
Biri nayza şiltese,
Biri balta ciberip.
Oşondo arañ Semetey,
Taybuurul mindi zalkayıp.
Ala-Toodoy dañkayıp:
«Tur, Gülüstön, Kançoro,
Elöösüzdön bul çoçko,
Buuruldan saydı ırgıta.
Kara baştuu bendeden,
Cıgılbaymın bu çakka.

Canını esirgemeden mızraklayıp,
Aç kurt görünüşlü,
Canı yanıp atılıp.
Gülçoro geçip giderken,
Kançoro girip, balta çalıp,
İnatlaşan iki arslan,
Kavgayı sıkı tutuşturdular.
Şahin gibi dönerek,
Biri mızrak savursa,
Biri balta gönderip.
O zaman güçbela Semetey,
Taybuurul'a bindi heybetle.
Ala-Too gibi ululanıp:
«Dur, Gülüstön, Kançoro,
Beklenmedik anda bu domuz,
Buurul'dan saplayıp düşürdü.
Kara başlı kuldan,
Bu çağa dek yıkılmamıştım.

Arbagına cölönö,
Atam baatır Manaska,
Eregişip köröyün,
Esirgen bul tacaalga.
Kaçan bolso bir ölüm,
Cumuru baş adamga» —
Dep, Semetey barkıldap,
Atadan kalgan Akkübö,
Çagılıp küngö carkıldap.
Uñgusu temir, uçu kurç,
Uçuna salgan kara kurç.
Taştı saysa sınbagan,
Sırnayzasın küü menen,
Madıkanga ırgadı.
Kançoro, Bakay, Gülçoro,
Kadır alla koldo dep,
Çıgıp töşkö cılganı.
«Ketirbesten ubaktın,
Manastın uulu çunaktın.
Tabayın — dep, — öçöşüp»,
Madıkan çoçko ubaktın.
Boz munarık cer çañdap,
Topurak uçup tumandap.
Körsötpöy kündü çañ kaptap,
Körünsö keede al eköö,
Köp mezgilde körünböy,
Salgılaşat karsıldap.
Caraktın ünü çaka-çak,
Almambet uulu er Gülüs,
Ar corugu bar Gülüs.
Asmandan camgır caadırıp,
Cerdin çañın arıltıp.

Ruhuna dayanarak,
Atam bahadır Manas'ın,
İnatlaşıp göreyim,
Bu azgın deccalle.
Ne zaman olsa bir ölüm,
Yuvarlak başlı insana» —
Diye Semetey gürleyip,
Atadan kalan Akkübe,
Güneşe çarpıp parıldayıp.
Gövdesi demir, ucu çelik,
Ucuna kara çelik katılmış.
Taşa saplansa kırılmayan,
Sırnayza'sını hızla,
Madıkan'a savurdu.
Kançoro, Bakay, Gülçoro,
Kadir Allah, kolla deyip,
Yamaca çıkıp süzüldüler.
«Fırsatı elden yitirmeden,
Manas'ın oğlu o yamanın.
Açığını bulayım — diye — öç güdüp»,
Madıkan domuz vakti kollar.
Boz pus içinde yer tozlanıp,
Toprak uçup dumanlanıp.
Güneşi göstermez toz kaplayıp,
O ikisi ara sıra görünse de,
Çoğu zaman görünmeden,
Çatır çatır vuruşurlar.
Pusatın sesi çaka-çak,
Almambet oğlu er Gülüs,
Türlü hüneri var Gülüs'ün.
Gökten yağmur yağdırıp,
Yerin tozunu arıtıp.

Caynagan mancu, kazaktar,
Kırgızdan kelgen tört arstan,
Bir-birine taanışıp.
Semetey menen Madıkan,
Kücüldöşkön baatırlar,
Kök talaada sayışıp.

Kaynaşan Mançu, Kazaklar,
Kırgız'dan gelen dört arslan,
Birbirleriyle tanışıp.
Semetey ile Madıkan,
Hırlaşan bahadırlar,
Yeşil bozkırda saplaşıp.

Küçü artık nemeler,	*Gücü üstün olanlar,*
Ölümdön kaygı tük cebeyt,	*Ölümden hiç tasa çekmez,*
Balta menen çabışıp,	*Balta ile vuruşup,*
Birin biri elebey.	*Birbirini umursamadan.*
Eki kün ötüp ketkende,	*İki gün geçip gidince,*
Muzburçaktın Akkubak,	*Muzburçak'ın Akkubak'ı,*
Ancunun elin azgırıp,	*Ancu'nun halkını ayartıp,*
Elüü miñin kotçu alıp,	*Elli binini yanına yoldaş alıp,*
Capandardı kubalap,	*Capanları kovalayıp,*
Suuk Şiberge barganda,	*Soğuk Şiber'e varınca,*
Özü cayçı Akkubak,	*Kendisi yadacı Akkubak,*
Kündü caylap dubalap.	*Günü bağlayıp büyüleyip.*
Ancudan elüü min öldü,	*Ancu'dan elli bin öldü,*
Özü keldi salamat.	*Kendisi geldi selamette.*
Bular muntip cürgöndö,	*Bunlar böyle gezerken,*
Manastın uulu Semetey,	*Manas'ın oğlu Semetey,*
Bir işti kalgan elebey.	*Bir işi gözden kaçırmış.*
Ebin taap Madıkan,	*Fırsatını bulup Madıkan,*
Bilekke sayıp iyiptir.	*Bileğine saplayıvermiş.*
Bilekte kaşka taramış,	*Bilekteki ana siniri,*
Takır kırkıp ketiptir.	*Tümüyle kesip gitmiş.*
Oşongoço Madıkan,	*O zamana dek Madıkan,*
Salgılaşıp cürüptür.	*Vuruşup durmuş.*
Nımıgıp boyu terdebey,	*Bedeni ıslanıp terlemeden,*
Caraluu bolgon abasın,	*Yaralı olan amcasını,*
Şalpısınan	*Sarkışından*
körüptür.	*görmüş.*
Şaşıla minip atına,	*Aceleyle atına binip,*
Er Kançoro cönöptür.	*Er Kançoro yola koyulmuş.*
Çubaktın uulu Kançoro,	*Çubak'ın oğlu Kançoro,*
Lç aykırık, kuu süröön,	*Üç haykırışla, yaman narayla,*
Açuusu kelse kayran er,	*Öfkesi gelince yiğit er,*
Cedigerdin köp kolun,	*Cediger'in kalabalık ordusunu,*
Calgız cürüp cüdötkön.	*Yalnız gezip bunaltmıştı.*
Karala tulpar at mingen,	*Karala küheylan ata binmiş,*
Kabattap temir kiyingen.	*Kat kat demir giyinmiş.*
Kazabına kelgende,	*Gazabı geldiğinde,*
Kapçanı cerge kiyirgen:	*Önüne geleni yere geçiren:*

«Kagılayın, han aba,
Abamdın şayı ketiptir,
Uruksat ber uuluña,
Men barayın uşuga!» —
Dep, Bakaydan suranıp,

Coop surap bata alıp,
Çubaktan kalgan Aknayza,
Çıñalap kolgo karmanıp.
Çımırkanıp Kançoro,
Madıkanga bet alıp,
Bastırgan cerden bakırıp,
Barlık ünün ayabay,
«Manastap» uraan çakırıp.
Karalanı kamçılap,
Alçılanıp baratat.
Ünün ukkan baatırdın,
Ancu, mancu, kazaktar,
Kaltıldaşıp karaşat.
Uçunan calın küygüzüp,
Öñörgönü Aknayza,
Caltıldatıp baratat.
Iraaktan körüp karaanın,
Ilebinen ot cangan,
Irayımsız çoronun,
Idıgınan cadaşat.
Kançoro cete barganda,
Şayı ketip şaldaygan.
Talkalanıp bütkön boy,
Taramışı kırkılıp,
Takatsız turgan Semetey,
Çoronu körüp kubangan.
Ancu, kazak bul curttar,
Aldında kelip Kançoro,
Madıkandan telp ete,
Irgıp ketken neme ele.
«Bul küçtü kaydan tapkandır,
Eki kün catıp, es alıp,
Emi kayra kelgende?» —

«Kurban olayım, han ağa,
Ağamın dermanı kesilmiş,
İzin ver oğluna,
Ben varayım şuna!» —
Diye Bakay'dan izin isteyip,

Cevap sorup dua alıp,
Çubak'tan kalan Aknayza'yı,
Sıkıca eline kavrayıp.
Gerilip güç toplayıp Kançoro,
Madıkan'a yönelip,
Sürdüğü yerden bağırıp,
Bütün sesini esirgemeden,
«Manas!» diye uran çağırıp.
Karala'yı kamçılayıp,
Çalımlanıp gitmekte.
Bahadırın sesini duyan,
Ancu, Mançu, Kazaklar,
Titreşerek bakışırlar.
Ucundan yalın tutuşturup,
Terkisine aldığı Aknayza'yı,
Parıldatıp gitmekte.
Uzaktan karaltısını görüp,
Soluğundan ateş çakan,
Acımasız çoronun,
Heybetinden yılarlar.
Kançoro yetişip varınca,
Dermanı kesilip gevşemiş.
Bedeni baştan başa hırpalanmış,
Siniri kesilip,
Takatsiz duran Semetey,
Çoroyu görüp sevinmişti.
Ancu, Kazak bu yurtlar,
Daha önce gelip Kançoro,
Madıkan'dan küt diye,
Fırlayıp düşmüş biriydi.
«Bu gücü nereden bulmuş ola,
İki gün yatıp, dinlenip,
Şimdi yeniden geldiğinde?» —

Dep, kürküröp köpçülük,
Ayıñdaşıp turdu ele.
Kançoro cete kelgende,
Semetey atın burdu ele.
Semetey basa bergende,
Madıkanday erenge,
Baatır çoro er neme,
Bar küçün ayap çenebey,
Bar tobokel meyli — dep,
Zıñgıratıp nayzasın,
Kars dedire urdu ele.
Bukası menen bulkuyup,
Bul Madıkan badırek,
Bılk etip koyboy turdu ele.
Itelgi tiygen taanday,
Imerip caagan caanday.
Çubaktın uulu er çoro,

Diye gürüldeyip kalabalık,
Dedikodulaşıp duruyordu.
Kançoro yetişip gelince,
Semetey atını çevirmişti.
Semetey çekilip giderken,
Madıkan gibi erene,
Bahadır çoro, er kişi,
Var gücünü esirgemeden, ölçmeden,
Var, tevekkül, ne olursa — deyip,
Mızrağını vınlatıp,
Çat dedirtip vurmuştu.
Boğasıyla birlikte gerilip,
Bu Madıkan edepsiz,
Kılı kıpırdamadan durmuştu.
Şahin çarpmış kaz gibi,
Dönüp yağan yağmur gibi.
Çubak'ın oğlu er çoro,

Özü mıktı şamdagay.
Çoñdugunan çoçkonun,
Too eken — dep, — cazganbay.
Alban türdüü uruşup,
At arıtıp, çarçatıp.
Saltı cok uruş baştadı,
Ayanbay katuu culkuşup.
Eki imerip Kançoro,
Udaa sayıp ötköndö,
Oodarılbas kara taş,
Mancunun hanı Madıkan,
Kaarduu uruş baştadı.
Ilaçınday Kançoro,
Irayımsız oşogo,
Bar kubatın büt cıynap,
Kulaçın kıyla cazganı.
Kabuusuna kelgende,
Som temirden uyutkan,
Balta menen çapkanı.
Belsenip çapkan baltaga,
Menmensigen Madıkan,

Kendisi yaman çevikti.
O domuzun irisinden,
"Dağ imiş" deyip yılmadan.
Türlü türlü dövüşüp,
Atı yorup, bitkin edip.
Görülmedik savaş başladı,
Esirgemeden sert çekişip.
İki kez dönüp Kançoro,
Art arda saplayıp geçince,
Devrilmez kara taş misali,
Mançu'nun hanı Madıkan,
Gazaplı savaşa girişti.
Laçın gibi Kançoro,
Merhametsizce ona,
Var gücünü hep toplayıp,
Kulacını iyice açtı.
Tam sırası gelince,
Som demirden dökülmüş,
Baltayla vurdu ona.
Bel verip vurulan baltayla,
Kendini beğenmiş Madıkan,

Beli sına cazdadı.
A düynö ketip kalarga,
Arañdan zorgo tas kaldı.
Aldınkı sapar kelgende,
Almaday uçup ketti ele.
Emi maga teñbi — dep,
Endirey tüşüp oñolup,
Ebi kele tüşköndö,
Er Madıkan badırek,
Kıyrına kelgen mezgilde,
Calpagı menen baltanın,
Cañzap ötö bergende,
Karala attan Kançoro,
Kayratı artık er çoro,
Kapkayda ırgıp ketti ele.
Kançorogo karabay,
Acalı tartkan Madıkan,
«Gülçorolop» çakırdı.
Ünün ulay Gülçoro,
Surkoen menen orgutup,
Artınan çañın burgutup,
Eñişke kirgen bürküttöy,
Eki iynin kuuşurup,
Can algıçtay türü bar,
Can alçuday sürü bar.
Cagaldangan calkı şer,
Can ayabay kaçırgan,
Aalamdan tapkıs asıl can,
Kılga baylap taştadı.

Beli az kaldı kırılacaktı.
Öbür dünyaya gitmeye,
Ucu ucuna ramak kaldı.
Önceki sefer geldiğinde,
Elma gibi uçup gitmişti.
"Şimdi bana denk mi?" deyip,
Sendeleyip doğrulup,
Fırsatı denk gelince,
Yiğit Madıkan, o edepsiz,
Yanına vardığı demde,
Baltanın yassı yüzüyle,
Savurup geçiverince,
Karala attan Kançoro,
Gayreti üstün er çora,
Ta uzağa fırlayıp gitti.
Kançoro'ya bakmadan,
Eceli çeken Madıkan,
"Gülçoro!" diye çağırdı.
Sesine ses katıp Gülçoro,
Surkoyon'u coşturup,
Ardından tozunu savurup,
Ava süzülen kartal gibi,
İki omzunu kısarak,
Can alıcıya benzer görünüşü var,
Can alacakmış gibi heybeti var.
Işıl ışıl tek arslan,
Canını esirgemeden saldıran,
Âlemde bulunmaz aziz canını,
Kıla bağlayıverdi.

Kılımda mınday bolgon cok,
Kıyın uruş baştadı.
Calgız kılga baylagan,
Can amanat karızdı,
Erligin baatır Gülçoro,
Betteşe kelgen cerinde,
Madıkanga taanıttı.
Urgan nayza kürküröp,
Tiygen nayza tabına,

Asırlar boyu böylesi olmadı,
Çetin bir savaş başladı.
Tek bir kıla bağlanan,
Emanet can borcunu,
Yiğitliğini bahadır Gülçoro,
Yüz yüze geldiği yerde,
Madıkan'a tanıttı.
Vurduğu mızrak gürleyip,
Değen mızrağın harına,

Çıday albay Madıkan,
Siydigi çıgıp bürküröp.
Beren Almañ kökcalı,
Belin bekem bayladı.
Köz açtırbay çoçkonu,
Üstökkö-bostok sayganı.
Ar kança kılıp araket,
Aldında mingen bukadan,
Añtarıp saya albadı!
«Nayzadan ayla ketti — dep,
Nasibiñ uşul belem — dep,
Imerip saysa badırek,
Bu düynödön kettim» — dep.
Sabına kolo orogon,
Alıskı coogo corogon.
Atası baatır Almañdan,
Muras kalgan Aybalta,
Kıymıldatpay kesüüçü,
Kıya tartıp taş çapsa,
Canın kaydan ayadı?
Aybaltanı kolgo aldı,
Komutta cazıp, kur kalıp,
Kayra kirgen kırdanıp,
Tap bürküttöy surdandı.
«Ebine kelse badırek,
Düynödön emi ketti — dep,
Üzöñgügö tamandap,
Aldınkı eerdin bek tiştep,
Açılsa colum şar bolup,
A düynö kettik — dep, — tiştep».
Arta salıp iyinge,
Koş koldop tartıp ciberdi.
Baltanın ünü çak — dedi,
Tüşçülük ıraak köp elge,
Canında turgan nemedey,
Tundurup kulak şak — dedi.
Şay koldogon Gülçoro,
Çapkan eken cakşı ele.
Töş carı enin keltirgen,

Dayanamayıp Madıkan,
Sidiği fışkırıp saçıldı.
Yiğit Almañ'ın bozkurdu,
Belini sıkıca bağladı.
Göz açtırmadan domuzu,
Üst üste mızrakladı.
Ne denli çabalasa da,
Altında bindiği boğadan,
Devirip düşüremedi!
"Mızraktan çare gitti" deyip,
"Nasibin bu muymuş?" deyip,
"Dönüp saplarsa o edepsiz,
Bu dünyadan gittim" deyip.
Sapına tunç sarılmış,
Irak düşmana yönelmiş.
Babası bahadır Almañ'dan,
Miras kalan Aybalta,
Kıpırdatmadan kesiverir,
Yandan çalıp taşa vursa,
Canını nasıl esirgesin?
Aybalta'yı ele aldı,
Fırsatı kaçırıp boş kalıp,
Yeniden daldı bilenip,
Alışkın kartal gibi sertleşti.
"Sırası gelse bu edepsiz,
Dünyadan artık gitti" deyip,
Üzengiye taban basıp,
Alt dudağını sıkı ısırıp,
"Yolum şarıl şarıl açılsın,
Öbür dünyaya gittik" deyip dişini sıkıp.
Omzunun üstünden aşırıp,
Çift elle çekip savurdu.
Baltanın sesi "çat!" dedi,
Yarım günlük yoldaki nice ele,
Yanı başında duruyormuş gibi,
Kulağı sağır edip "şak!" dedi.
Erenlerin kolladığı Gülçoro,
Meğer pek güzel vurmuştu.
Göğüs yaran enine denk getirmiş,

Uyutup koygon som temir,
Carılıp sırtı ketkeni!

On segiz miñ aalamdı,
Orup-cıyıp alçudan,
Opul-topul bat ele,
Bir orogo salçuday.
Oduraygan badırek,
Irgagan şamal terektey,
Elebedi bul çoçko.
Kıymıl etip, solk etpey,
Kılçayıp karap turganda,
Amalı ketip uşunda,
«Emi kanday kılam — dep,
Çın şaytanım karmadı.
Köz açtırbay uram» — dep, —
Kol tındırbay Gülçoro,
Sırtı kaysı, miz kaysı,
Üstökkö-bostok töbölöp,
Salıp turat dembelep.
Mancudan kelgen Madıkan,
Anday uruş köp körgön.
Kaçan çarçap çaalıkkan.
Kolun sunup aldırtan,
Almambet uulu Gülüstü,
Aç bilekten karmagan.
Bilekke manca ilindi,
Bul badırek aybandın,
Baatırlıgı bilindi.
Bilegin tolgop karmadı,
Kolundagı aybalta,
Cerge tüşüp kalganı.
Al karmasa Gülçoro,
Canın ayap kalbadı.
Sol kolun sunup imerip,
Cakasınan karmadı.
Kuday özü caratat,
Kubatı artık candardı.
Katuu silkip, bek tartıp,

Dökülüp katılmış som demir,
Yarılıp dışı gitti!

On sekiz bin âlemi,
Biçip devşirecek gibi,
Apar topar, pek çabuk,
Bir ambara dolduracak gibi.
Heyula gibi o edepsiz,
Yelin salladığı kavak gibi,
Aldırmadı bu domuz.
Kımıldamadan, sarsılmadan,
Dönüp bakıp durduğunda,
Çaresi tükendi işte burda,
"Şimdi nasıl ederim?" deyip,
"Gerçek şeytanım tuttu beni.
Göz açtırmadan döverim!" deyip,
Elini dindirmeden Gülçoro,
Sırtı hangi, ağzı hangi demeden,
Üst üste tepesine indirip,
Vurup durur soluk soluğa.
Mançu'dan gelen Madıkan,
Öyle savaşı çok görmüş.
Ne zaman ki yorulup bitkin düştü.
Elini uzatıp alttan,
Almambet oğlu Gülüs'ü,
İnce bileğinden yakaladı.
Bileğe parmaklar ilişti,
Bu edepsiz hayvanın,
Bahadırlığı belli oldu.
Bileğini burup tuttu,
Elindeki aybalta,
Yere düşüverdi.
O tutunca Gülçoro,
Canını esirgemedi.
Sol elini uzatıp dolayıp,
Yakasından yakaladı.
Tanrı kendisi yaratır,
Kuvveti üstün canları.
Sertçe silkip, sıkı çekip,

Mancunun hanı tacaaldan,
Almambet uulu arstan,
Oñ kolun suurup alganı.
Cakadan çoyup tartışıp,
Tamandaşa kalganı.
Tartışkanda çıdabay,
Takır temir soottun,
Uzun, tuura bölünüp,
Çıgıp ketti daldalı.
Surkoen menen Kök buka,
Ayak şilter alarda,
Arga, meder kalbadı.
Koldorun tartıp alışpay,
Kan içip kayra canışpay,

Mançu hanı o Deccal'dan,
Almambet oğlu arslan,
Sağ elini çekip kurtardı.
Yakadan asılıp çekişip,
Taban tabana geldiler.
Çekişince dayanamayıp,
Sağlam demir zırhın,
Boyuna, enine bölünüp,
Parçaları çıkıp gitti.
Surkoyon ile Gök boğa,
Adım atmaya onlarda,
Çare, derman kalmadı.
Ellerini çekip almadan,
Kan içmeden geri caymadan,

Karmaşkan boydon kök tüzgö,
Al kezekte baatırlar,
Katarı menen tüştü ele.
Buttap temir kurçangan,
Can ayaşpay al eköö,
Belindegi cıncırdan,
Bılkıldatpay karmaştı.
Balbandarça basıştı,
Bardık küçün salıştı.
Arkasına sürüşüp,
Etegin kayra türüşüp,
Körüp turup al eköön,
Köpçülük candan tüñülüp.
Carkırap cerge kün tiybey,
Çañga beti kömülüp.
Kee kezinde ündörü,
Elge ugulup kay çakta,
Birin biri serpişip.
Aykırışkan ubakta,
Kapkaçandan ber cakka,
Katıp kalgan kara cer,
Orguştap agıp, suu çıgıp,
Tolup kaldı bulakka.
Buttarı tiygen kara taş,

Kapıştıkları gibi gök düzlüğe,
O sırada bahadırlar,
İkisi birden yere indiler.
Batman batman demir kuşanmış,
Can esirgemeden o ikisi,
Belindeki zincirlerden,
Kıpırdatmadan kavradılar.
Pehlivanlarca bastılar,
Bütün güçlerini kattılar.
Birbirini geri itip,
Eteklerini geri kıvırıp,
O ikisini göre göre,
Kalabalık candan umut kesti.
Parlayıp yere gün değmez oldu,
Yüzü toza gömüldü.
Kimi zaman sesleri,
Ele duyulur kimi vakit,
Birbirlerini savurdukça.
Haykırıştıkları vakit,
Ta ne zamandan bu yana,
Katılaşıp kalmış kara yer,
Fışkırıp akıp, su çıkıp,
Pınarlarla doluverdi.
Ayakları değen kara taş,

Çıdaştık berbey kurgan taş
Topuraktay çaçırap.
Birin biri tiktese,
Azuuları kaçırap.
Koş köörüktün otunday,
Közünön calın çaçırap.
Eki künü, bir tünü,
Erikpesten karmaşıp.
Soottun baarı cogolgon,
Sonunda mınday bolbogon.
Birin biri ceñbedi,
Ceñüügö alı kelbedi.
Oşol kezde han Bakay,
Salıp cetip kelgeni.
«Çarçadıñar, arstandar,
Salgılaşıp kettiñer,
Künü-tünü sep albay.
Kerney, surnay tarttırıp,
Acıratsak al kanday?
Toguz, on kün dem alıp,
Ilgap carak kolgo alıp,
Betteşseñer bul kanday?»
Bakay mintip barganda,
«Kuru kantip canam» —dep,
Almambet uulu aç arstan,
Içinen kaygı, buşman cep.

Dayanamayıp zavallı taş,
Toprak gibi saçıldı.
Birbirlerine baksalar,
Azı dişleri gıcırdayıp.
Çift körüğün ateşi gibi,
Gözlerinden alev saçılıp.
İki gün, bir gece boyu,
Usanmadan kapıştılar.
Zırhın hepsi yok oldu,
Böylesi hiç görülmemişti.
Birbirini yenemedi,
Yenmeye gücü yetmedi.
O sırada han Bakay,
At sürüp yetişip geldi.
"Yoruldunuz, arslanlar,
Vuruşup durdunuz,
Gece gündüz soluklanmadan.
Boru, zurna çaldırıp,
Sizi ayırsak nasıl olur?
Dokuz, on gün dinlenip,
Seçme silah ele alıp,
Yeniden yüzleşseniz, bu nasıl?"
Bakay böyle varınca,
"Boş nasıl geri dönerim?" deyip,
Almambet oğlu aç arslan,
İçten kaygı, tasa yiyip.

«Handık öküm özündö,
Kanday kılsa kılar» — dep,
Unçukpay turdu mostoyup.
Mancudan kelgen kızıtalak,
Oozunan tütün, buu çıgıp,
Çokuga çapkan nemedey,
Orgo-bargı söz kılıp:
«Men maydandan çıkpaymın,
Kırgız atıñ öçürüp,
Cogotpoy seni tüz kılıp!
Mına bu urugu kıtay Gülçoro,
Öltürömün aldıda,

"Hanlık hüküm kendinde,
Nasıl ederse öyle eder" deyip,
Ses etmeden durdu somurtup.
Mançu'dan gelen o kahrolası,
Ağzından duman, buğu çıkıp,
Tepesine vurulmuş gibi,
İleri geri söz edip:
"Ben meydandan çıkmam,
Kırgız adını söndürüp,
Seni yok edip yerle bir etmeden!
İşte bu soyu Çinli Gülçoro'yu,
Öldürürüm göz göre göre,

Cuurup unday nan kılıp!
Cebesem kumar çıgabı,
Semetey, Bakay hanıñı?
Biriñ attan cıgılsañ,
Biriñ kelip kamına,
Uurulukça coo alıp,
Karabaysıñ buruttar,
Özüñdün alı cayıña!
Koynumda altın kuday bar,
Men sıyınam uşuga.
Cazganbastan kudaydan,
Almambet uulu Gülçoro,
Çokuga anı çapkanga,
Ardanam men artıkça!» —
Dep, Madıkan kaardanıp,
Közünön calın ot canıp.
Suu körböy catkan kança cıl,
Şorluu çöldöy kumsarıp.
Kara nöşör caaçu,
Cay künündöy bürkölüp.
Kabagınan kaapırdın,
Tiyip turgan carık kün,
Tutkası anda keptenip,
Carkırabay tünörüp.
Oozunan köbük burkuldap,
Sootun oñdop kurçanıp,
Bütkön boyun topçulap,
Kara boyun upçulap.
Alaya kapır tiktese,
Al çoçkonun közünön,
Alaçıktay ot çıgat.
Mañdayga kelgen too, taştar,
Çıday albay taş kulap.
Karagay, kayıñ, terekter
Baltalap kesip catkanday,
Turuştuk berbey karsıldap.
Közünün çaarı cetken cer,
Muz carılıp tarsıldap.

Un gibi yoğurup ekmek edip!
Yemezsem hevesim çıkar mı,
Semetey'ini, Bakay hanını?
Biriniz attan düşünce,
Biriniz gelip davranır,
Hırsızlama düşman alıp,
Bakmazsınız, Burutlar,
Kendi halinize, gücünüze!
Koynumda altın tanrı var,
Ben ona sığınırım.
Tanrıdan hiç çekinmeden,
Almambet oğlu Gülçoro,
Onun tepesine vurdu diye,
Fazlasıyla arlanırım ben!"
Deyip Madıkan öfkelenip,
Gözünden alev, ateş yanıp.
Nice yıl su görmeden yatan,
Çorak çöl gibi kararıp.
Kara sağanak yağacakmış gibi,
Yaz günü gibi bulutlanıp.
Kâfirin çatık kaşlarından,
Değip duran parlak güneş,
Tutulmuşçasına o anda,
Parlamayıp karardı.
Ağzından köpük fışkırıp,
Zırhını düzeltip kuşanıp,
Bütün bedenini düğmeleyip,
Kara gövdesini donatıp.
Kâfir gözlerini belertip baksa,
O domuzun gözünden,
Alaçık kadar ateş çıkar.
Karşısına gelen dağlar, taşlar,
Dayanamayıp taş yuvarlanır.
Çamlar, kayınlar, kavaklar,
Baltayla kesiliyormuş gibi,
Direnemeyip çatırdar.
Gözünün alacası değen yerde,
Buz yarılıp gümbürder.

Kıymıl etken büt candı,
Kaltırbay baarın sorgon cer,
Toktono albay kaltıldap.
Kün tutulup, kararıp,
Ay çıga albay caşınıp,
Kaarınan korkup çoçkonun,
Asmanda cıldız az kalıp.
Koe berip Gülüstü,
Bukaga mindi kamdanıp.
Arkaga kolun şiltedi,
Alıp kelgen cüktönüp,
Altımış balban mancudan,
Coo caragın, kiyimin,
Toluktap alıp kelgeni.
Koynuna kolun salganı,
Cakut menen közdögön,
Kolo menen casagan,
Koldoy turgan kudayın,
Koluna karmap alganı.
Kaldır-kuldur degensip,
Kaşkayıp karap külgönsüp,
Moynun iyip, kaş serpip,
Koynuna kayra katkanı.
Körüp turup kapırdı,
Kabılan Bakay karıga,
Gülçoronun aytkanı:
«Aylanayın, abake,
Dem aldıram meni —dep,
Ubara bolbo, tegele.
Kantip kayra canayın,
Kol menen casap kudayın,
Koldop meni koet — dep,
Köyröñdönüp ökürsö?!
Atam baatır Manastın,
Arbagına sıyınam.
Altı kündön aşırbay,
Arasında çoçkonu
Çandandı sorgon düynö uşul,
Taruuday söögün kaltırbay,

Kımıldayan bütün canları,
Bırakmadan hepsini soğuran yer,
Duramayıp tir tir titredi.
Güneş tutulup kararıp,
Ay çıkamayıp gizlenip,
Domuzun gazabından korkup,
Gökte yıldız az kaldı.
Gülüs'ü bırakıverip,
Boğaya bindi hazırlanıp.
Arkaya elini salladı,
Yüklenip getirmişlerdi,
Mançu'dan altmış pehlivan,
Cenk silahını, giyimini,
Eksiksiz alıp geldiler.
Koynuna elini soktu,
Yakutla göz göz işlenmiş,
Tunçtan yapılıvermiş,
Kendini kollayacak tanrısını,
Eline tutup aldı.
Kıngır kıngır eder gibi olup,
Sırıtıp bakıp güler gibi olup,
Boynunu eğip, kaş oynatıp,
Koynuna yine sakladı.
Kâfiri göre göre,
Kaplan Bakay ihtiyara,
Gülçoro'nun dediği:
"Kurban olayım, ağam,
Beni dinlendireyim deyip,
Hiç zahmet etme, asla.
Nasıl geri dönüp cayayım,
Eliyle tanrısını yapıp,
"Beni kollar" deyip o,
Böbürlenip böğürürken?!
Atam bahadır Manas'ın,
Ruhuna sığınırım.
Altı günü aşırmadan,
Bu arada domuzu,
Nicesini yutan dünya budur,
Darı kadar kemiğini bırakmadan,

Talkalap munu toz kılam!
Menmensigen çoçkonun,
Öz kayratın başına,
Ölö turgan küç kılam!» —
Dep, Gülçoro Bakayga,
Kaşkayıp turup kep aytıp, —
«Kayır koş, aba, — dep aytıp,
Sayıp alsam çoçkonu,
Mancu, capan, kazakka
Nayzaga ilip kötörüp,
Alıp baram uşunu.

Parçalayıp bunu toz ederim!
Kendini beğenmiş domuzun,
Kendi gücünü başına,
Ölümlük bela ederim!"
Deyip Gülçoro Bakay'a,
Dimdik durup söz söyleyip,
"Elveda, ağam" deyip söyleyip,
"Domuzu saplayabilirsem,
Mançu'ya, Capan'a, Kazak'a,
Mızrağa takıp kaldırıp,
Bunu alıp götürürüm.

Başalaman barbañdap,
Ala köödök Kançoro,
Mancu menen capanga,
Aralap kirip ketpesin.
Baykabay artın dardañdap,
Taybuurul menen abakem,
Bastırbasın salbañdap.
Beker ubal baykasam,
Karaanga kelgen koşundu,
Karanday kırıp, kan çaçmak.
Bir suraymın, abake,
Atamdan kalgan Sırnayza,
Cetkirip anı berip bak.
Ildamırak celiñ — dep,
Aylanayın, abake,
Cetkirtip anı beriñ» — dep,
Aytıp turdu Gülçoro,
Artı-artınan kan kakşap.
Bargan menen Bakay han,
Baatırlar bolboy koygondo,
Baş baylanıp barbasa,
Maydanda turgan cekme-cek,
Cakırlar bolboy koygondo.
Ayrıkçası Madıkan,
Kararıp bolboy koygondo.
Öçöşüp aga Gülçoro,
Baatır can bolboy koygondo.

Başıbozukça atılıp,
Hoppa yürekli Kançoro,
Mançu ile Capan'a,
Dalıp girmesin içine.
Ardına bakmadan böbürlenip,
Taybuurul ile ağam da,
Sallana sallana at sürmesin.
Bakarsam boşuna yazık olur,
Karaltıya gelen orduyu,
Boş yere kırıp kan saçarlar.
Bir dileğim var, ağam,
Babamdan kalan Sırnayza'yı,
Onu ulaştırıp veriver.
"Tezce koşturun" deyip,
Kurban olayım, ağam,
Onu ulaştırtıp verin" deyip,
Söyleyip durdu Gülçoro,
Ardı ardına kan ağlayıp.
Bakay han vardıysa da,
Bahadırlar dinlemeyince,
Baş bağlanıp varılmasa,
Meydanda duran teke tek,
Zavallılar razı olmayınca.
Hele hele Madıkan,
Kararıp inat edince.
Ona hınçlanıp Gülçoro,
Bahadır can dinlemeyince.

Bozcorgo menen argıtıp,
Çañ uyultup samsıtıp.
«Kançorolop» çakırıp,
«Kañkordon kalgan Sırnayza,
Alıp çap» — dep, bakırıp.
Oozunan kep çıkkança,
Oro-para mañdayda,
Körüp turgan Kançoro,
Nayza önörüp çaptı anda.
Aldında anın Surkoen,
Almambet uulu Gülçoro,
Aybattanıp coo saygan,
Adamdan artık şer çoro.
Kuyuşkanın kıskartıp,
Basmayılın boş tartıp.
Boor oloñun bek tartıp,
Almambettin badana,
Sarı altından közdögön,
Samsıgan kıtay Beycinde,
Saltka kiygen ton oşo.
Üpçülügü üç toguz,
Üpçülöndü, er çoro.
Topçulugu üç toguz,

Bozcorgo ile dörtnala,
Toz koparıp savurarak.
"Kançoro!" diye çağırıp,
"Kañkor'dan kalan Sırnayza'yı,
Al da koştur!" diye bağırıp.
Ağzından söz çıkana dek,
Tam karşısında, yüz yüze,
Görüp duran Kançoro,
Mızrağı kaldırıp koşturdu o an.
Altında onun Surkoyon,
Almambet oğlu Gülçoro,
Heybetlenip düşman mızraklayan,
İnsandan üstün arslan çora.
Kuskununu kısaltıp,
Kolanını gevşek çekip.
Karın kolanını sıkı çekip,
Almambet'in badana zırhı,
Sarı altından göz göz işli,
Kaynaşan Çin Beycin'inde,
Törence giyilen kaftan odur.
Takımı üç kere dokuz,
Donandı er çora.
Düğmesi üç kere dokuz,

Topçulandı, şer çoro.
Kuymaluu altın üzöñgü,
Narday bolgon Sur atka,
Teppey ırgıp mingeni.
Tili tattuu, booru taş,
Buuday cüzdüü, kara kaş,
Şirin sözdüü, ot közdüü,
Astalay süylöp kız ündüü.
Çıbıktay beli buralgan,
Cer betinde cok ele,
Mınday suluu caralgan.
Alagar közü çolpondoy,
Er kulagı kalkanday,
Kızılı kızıl, agı ak,
Karga tamgan kan kanday?

Düğmelendi arslan çora.
Dökme altın üzengili,
Ner deve gibi Sur ata,
Basmadan sıçrayıp bindi.
Dili tatlı, bağrı taş,
Buğday yüzlü, kara kaş,
Şirin sözlü, ateş gözlü,
Yavaşça konuşur, kız sesli.
Çubuk gibi beli bükülen,
Yeryüzünde yoktu böylesi,
Böyle güzel yaratılmış.
İri gözleri Çolpan yıldızı gibi,
Er kulağı kalkan gibi,
Kızılı kızıl, akı ak,
Kara damlayan kan nasılsa öyle.

Sıpattap aytıp bolgusuz,
Tamılcıp turat beti ayday.
Çaçı tal-tal cibektey,
Eerdindegi murutu,
Nayzaga takkan tüpöktöy.
Kara boyu kelişken,
Kümbözgö tartkan süröttöy.
Sırnayza kolgo tiygende,
Külüñdödü, süyündü.
Madıkandın türpötün,
Közü körgön han Bakay,
Gülçorodon tüñüldü.
Coo caragı aldında,
Dayarlangan Madıkan,
Kirgen narday çamınıp,
Sokmoktuu nayza kolgo alıp,
Barıp tiydi kaçırıp.
Sokmoktuu nayza tiygende,
Madıkan muştap iygende,
Kez töş carı nayzası,
Badana, sootun talkalap,
Çaraynasın cok kılıp,
Koltuktun köbük etine,
Tört karışça kirgende.
Kök bukası bultuldap,
Celip ötö bergende,
Som etke nayza tiygende,
Almambet uulu Gülçoro,
Çın açuusu kelgende.
Kıyşaya tüşüp oñolup,
Orguştap akkan kızıl kan,
Kaptalınan kuyulup.
Sultandın uulu çorogo,
Mınday cara buyumbu?
Az bolgondo akkan kan,

Arıkta suuday kuyuldu.
Sırnayzanı kolgo alıp,
Çın açuulap umsundu.

Vasfedip anlatmak olmaz,
Yüzü ay gibi al al parlar.
Saçı tel tel ipek gibi,
Dudağındaki bıyığı,
Mızrağa takılı püskül gibi.
Kara boyu yakışıklı,
Kümbete çizilmiş resim gibi.
Sırnayza ele değince,
Güldü, sevindi.
Madıkan'ın heybetini,
Gözüyle gören han Bakay,
Gülçoro'dan umut kesti.
Cenk silahı önünde,
Hazırlanmış Madıkan,
Kudurmuş ner gibi hamle edip,
Tokmaklı mızrağı ele alıp,
Saldırıp varıp çarptı.
Tokmaklı mızrak değince,
Madıkan dürtüp indirince,
Göğüs yaran o mızrağı,
Badanayı, zırhı parçalayıp,
Çar-aynasını yok edip,
Koltuğun yumuşak etine,
Dört karış kadar girince.
Gök boğası sıçrayıp kaçıp,
Koşup geçiverirken,
Som ete mızrak değince,
Almambet oğlu Gülçoro,
Gerçek öfkesi gelince.
Yana yatıp doğrulup,
Fışkırıp akan kızıl kan,
Böğründen döküldü.
Sultanın oğlu çoraya,
Böyle yara dert midir?
En azından akan kan,

Arktaki su gibi döküldü.
Sırnayza'yı ele alıp,
Gerçek öfkeyle atıldı.

Madıkan bura tartkıça,
Çaraynanın çetine,
Ay dalının betine,
Kaçırıp nayza bir urdu.
Küçtüü urgan Sırnayza,
Bor sayganday kürt etip,
Töş carı kirip, al ketip,
Muştap ötö bergende,
Uy müyüzün tayanıp,
Arañ öödö boldu ele.
Dalıdan akkan kızıl kan,
Kök bukanı coşolop,
Soorusunan kuyulgan.
Ant içkendey ardanıp,
Mancunun hanı tügöngür,
Açuulanıp sargarıp.
Al töş carı kirgen Sırnayza,
Madıkanga kançalık?
Kaçırıp cetti Gülüstü,
Caraluu kaman keptenip.
Nayzasın bulgap imerdi,
Balakettüü tügöngür,
Böyrökkö sayıp ciberdi.
Böyrökkö nayza tierin,
Baatır Gülüs bilgeni.
Böyrögünö tiygizbey,
Madıkanga bilgizbey,
Maşı çıkkan er çoro,
At kaptalga şalk etip,
Cıgıla berdi oşondo.
Kañgıp saygan nayzası,
Kaypıp ötüp ketkeni.
Madıkandın Kök buka,
Suuda sızgan balıktay,
Burulganda bult etip,
Buta atım cerden körünüp,
Tört tuyagı şırıktap,
Uydan çıkkan şum buka,
Koş kulagı şalaktap,

Madıkan dizgin çevirene dek,
Çar-aynanın kenarına,
Ay gibi kürek kemiğine,
Saldırıp mızrağı bir vurdu.
Güçle vurulan Sırnayza,
Tebeşire saplanır gibi "kürt!" edip,
Göğüs yaranı girip, dermanı gidip,
Dürtüp geçiverince,
Öküz boynuzuna dayanıp,
Güçbela doğrulabildi.
Kürek kemiğinden akan kızıl kan,
Gök boğayı kana boyayıp,
Sağrısından döküldü.
Ant içmişçesine arlanıp,
Mançu hanı, o kahrolası,
Öfkelenip sararıp.
O göğüs yarıp giren Sırnayza,
Madıkan'a nedir ki?
Saldırıp yetişti Gülüs'e,
Yaralı yaban domuzu misali.
Mızrağını sallayıp çevirdi,
Belalı, kahrolası,
Böbreğe saplayıverdi.
Böbreğe mızrağın değeceğini,
Bahadır Gülüs bildi.
Böbreğine değdirmeden,
Madıkan'a sezdirmeden,
Ustalaşmış er çora,
At böğrüne "şalk!" edip,
Yıkılıverdi o anda.
Boşa saplanan mızrağı,
Sıyırıp geçip gitti.
Madıkan'ın Gök boğası,
Suda süzülen balık gibi,
Dönerken sıçrayıp kaçıp,
Ok atımı yerden görünüp,
Dört toynağı takırdayıp,
Sığırdan çıkma kurnaz boğa,
Çift kulağı sallanıp,

Аça tuyak şaraktap.
Bukasın kayra burganda,
Kayra aylanıp bir saysa,
Cok bolçuday köründü,
Er Gülüstön calganda.
Esin cıyıp calaktap,
Elöörügön baatırıñ,
Oñolup minip sermelip,

Çatal toynak şakırdayıp.
Boğasını geri döndürünce,
Yine dönüp bir saplasa,
Yok olacak gibi göründü,
Er Gülüstön yalan dünyadan.
Aklını başına devşirip,
Coşup atılan bahadırın,
Doğrulup binip davranıp,

Aldındagı Sur atka,
Ayabay kamçı bir saldı.
«Manastap» uraan çakırıp,
Bolumduu çoçko kapırdı,
May sooruga bir saydı.
Oşol urgan Sırnayza,
Tomolonup ketmekçi,
Utur kelse kır taşka.
Taamay küçün arnagan,
May soorudan koygondo,
Madıkanday çoçkonu,
Tomoloto cazdadı.
Toodoy bolgon badırek,
Tonkoyup kötü kıyşaydı.
Caraluu bolgon kök colbors,
Colukkan bende soo bolbos.
Almambet uulu er Gülüs,
Azırkısın aga okşoş.
Baatırdan tiygen nayzanı,
Mancunun hanı Madıkan,
Balbandık menen kötördü.
Kim körgön murun mınday can,
Küç kelgen sayın küç algan?!
Zordugun kapır körünttü,
Surkoen oozun burguça,
Sultandın uulu Gülüstün,
Soorudan kanın tögülttü.
Gülçoro mingen Surkoen,
Ömgöçöktöp cıgıldı.
Üstündögü Gülçoro,

Altındaki Sur ata,
Acımadan bir kamçı vurdu.
"Manas!" diye nara atıp,
Güçlü kuvvetli domuz kâfiri,
Yağlı sağrıdan bir sapladı.
O vuran Sırnayza,
Yuvarlanıp gidecekti,
Rast gelseydi sırttaki taşa.
Tam isabetle gücünü veren,
Yağlı sağrıya kondurunca,
Madıkan gibi domuzu,
Az kaldı yuvarlıyordu.
Dağ gibi olan edepsiz,
Tümseklenip kıçı eğrildi.
Yaralanmış boz kaplan,
Rastlayan kul sağ kalmaz.
Almambet oğlu er Gülüs,
Şimdiki hali ona benzer.
Bahadırdan değen mızrağı,
Mançu'nun hanı Madıkan,
Pehlivanca göğüsledi.
Kim görmüş önce böyle can,
Güç geldikçe güç alan?!
Zorbalığını kâfir gösterdi,
Surkoyon ağzını çevirene dek,
Sultan oğlu Gülüs'ün,
Sağrısından kanını döktürdü.
Gülçoro'nun bindiği Surkoyon,
Öne kapaklanıp yıkıldı.
Üstündeki Gülçoro,

Topogo başı tıgıldı.
Bukası mıktı kapırdın,
Sayganı cazbas cakırdın.
Aldındagı Kök buka,
Ökürööndöp cügürüp,
Ötö berdi tört buta.
Maşı çıkkan balban er,
Bayırtan namıs algan er.
Tört ayaktap tik turup,
Sur attı tarttı çılbırdan.
Söögü sak kalgan Surkoen,
Irgıp turdu, çıyrak mal.
Eki cerden nayza cep,
Köbük et menen soorudan,
Gülçoro colbors kökcaldan,
Orguştap agat kızıl kan.
Koşo mindi er Gülüs,
At turganda ordunan.
Mingen menen baatırda,
Nayza sayar çama cok,

Toza toprağa başı gömüldü.
Kâfirin boğası pek sağlam,
O melunun sapladığı şaşmaz.
Altındaki Gök boğa,
Böğüre böğüre koşup,
Dört ok atımı geçiverdi.
Ustalaşmış pehlivan er,
Öteden beri şan almış er.
Dört ayak üstünde dikilip,
Sur atı yularından çekti.
Kemiği sağ kalan Surkoyon,
Sıçrayıp kalktı, çevik hayvan.
İki yerinden mızrak yiyip,
Yumuşak etinden, sağrıdan,
Gülçoro kaplandan, bozkurttan,
Fışkırıp akar kızıl kan.
Hemen bindi er Gülüs,
At yerinden kalkarken.
Bindiyse de bahadırda,
Mızrak saplayacak derman yok,

Ancudan kelgen çoçkogo.
Akkan kanı tört talaa,
Kimder aytıp, kim aytpayt,
Bendede mınday çoñ balaa!
Kaçırışıp saya albay,
Birine biri bara albay.
Ortosu alıs tört buta,
Ekööturdu tüz talaa.
Oyuna tüştü Gülüstün,
O düynö ketken er Manas,
Oşol uçur maalda.
Eki közgö caş alıp,
Ebegeysiz kaygırıp.
Tüştük cagın karanıp,
Gülüstön turdu oşondo,
Arbaktarga calınıp:
«Akıret ketken atamdın,
Arbagı keler bolsoçu!

Ancu'dan gelen domuza.
Akan kanı dört bir yana,
Kimler söyler, kim söylemez,
Kulda böyle büyük bela!
Saldırıp da saplayamadan,
Birbirlerine varamadan.
Arası uzak, dört ok atımı,
İkisi durdu düz ovada.
Gülüs'ün aklına düştü,
Öbür dünyaya giden er Manas,
Tam o anda, o demde.
İki gözüne yaş alıp,
Alabildiğine kederlenip.
Güney yanına bakınıp,
Gülüstön durdu o zaman,
Ruhlara yalvarıp:
"Ahirete giden atamın,
Ruhu geliverse ya!

Oluya zaada Koşoydun,
Oroyu keler bolsoçu!
Oroyu buzuk çoçkodon,
Özü koldop koysoçu!
Kıyamat ketken Almambet,
Körbödüm cüzün düynödö,
El aytat senin atañ dep,
Kılçayıp keler bolsoçu!
Kısılgan mınday kündördö,
Kızıl kan akkan mezgilde,
Kıya karap koysoçu!
Kıtaydan kelgen Almambet,
Kıyamat ketken eçak — dep,
Bet algan cakka tırışkan,
Kebezdey içi appak — dep.
Calgız uulu Gülçoro,
Can kıynaldı caman —dep,
Aylanar künü bolorbu?
Armanduu kılıp han atam,
Arbagı ebep cölöböy,
Mancunun hanı Madıkan,
Agızıp kanım koyorbu?!
Kökteke sınduu at mingen,
Köpkök temir kiyingen,
Teminişken duşmanın,
Ceti kat cerdin aldına,
Tim ele tirüü kiyirgen.
Akbaltanın Çubak han,
Kızıgışkan uruşta,
Suuday kızıl kan akkan.
Sultandın kulu eken — dep,
Süyör künüm bolorbu?!

Surkoyon minip Gülçoro,
Cürör künüm bolorbu?!
Şoloktop ıylap men tursam,
Sultan Çubak arbagı,
Sööböy meni koerbu?!
Kara kalpak kırgagı,

Evliya soylu Koşoy'un,
Heybeti geliverse ya!
Suratı bozuk domuzdan,
Kendisi kollayıverse ya!
Kıyamete giden Almambet,
Yüzünü görmedim dünyada,
El der ki "senin baban" diye,
Dönüp geliverse ya!
Böyle sıkışık günlerde,
Kızıl kan aktığı demde,
Şöyle bir bakıverse ya!
Çin'den gelen Almambet,
"Kıyamete gideli çok oldu" der,
"Yöneldiği yandan dönmezdi,
Pamuk gibi içi apaktı" der.
"Biricik oğlu Gülçoro,
Canı pek zorlandı" deyip,
Dönüp geleceği gün olur mu?
Han atam beni hasrette koyup,
Ruhu medet olup desteklemezse,
Mançu'nun hanı Madıkan,
Kanımı akıtıp koyar mı?!
Kökteke gibi at binen,
Masmavi demir giyinen,
Çarpıştığı düşmanını,
Yedi kat yerin altına,
Düpedüz diri diri sokan.
Akbalta'nın Çubak hanı,
Kızışılan savaşta,
Su gibi kızıl kan akıtan.
"Sultanın kulu imiş" deyip,
Seveceğim gün olur mu?!

Surkoyon'a binip Gülçoro,
Gezeceğim gün olur mu?!
Hıçkıra hıçkıra ben ağlarken,
Sultan Çubak'ın ruhu,
Desteklemeden beni durur mu?!
Kara kalpağın kenar süsü,

Kabılan Manas çıyragı,
Han Cakıptın Sırgagı,
Telkızıl sınduu at mingen,
Sundurup nayza tartpagan,
Sumsayıp coodon kaçpagan.
Coluguşkan nemeni,
Conuna nayza aştagan.
Uçurayt eken oşogo,
Topurak baskan dalay can.
Karıpka cardam bolorbu,
Oşol kabılan baatır Sırgaktan?!
Eñ aldında men ölsöm,
Öçögüşüp çoçkodon,
Er Kançoro al ölsö,
Karaan bolgon artında,
Eki çoro teñ ölsö.
Arstandan kalgan tuyaktın,
Tulpardan kalgan çunaktın,
Anda aylası ne bolor?
Kan cötkürüp abakem,
Kaptalınan caraluu.
Karıya Bakay abamdın,
Ak sakalın kızartıp,
Kara mürtöz Madıkan,
Kan kılıp başın alarbı?
Atpay alaş kep curttun,
Mancunun hanı bul itten,
Amalı ketip kalarbı?
Camgırçının Şaymambet,
Mancuga barıp satılgan,
Al arsız payda tabarbı?
Alp Camgırçı karının,
Kanıkey enem baarının,
Kancarlap kardın eşerbi?
Kardap cürüp çoçkolor,
Karıganda oşolor,
Tak aylası keterbi?
Calgızek menen Baytaylak,
Bul badırek Madıkan,

Kaplan Manas'ın çeviği,
Han Cakıp'ın Sırgak'ı,
Telkızıl gibi at binen,
Uzattığı mızrağı geri çekmeyen,
Yılıp düşmandan kaçmayan.
Karşısına çıkan nesneyi,
Sırtına mızrak geçiren.
Ona rast gelirmiş,
Toprağa düşen nice can.
Garibe yardım olur mu,
O kaplan bahadır Sırgak'tan?!
En önce ben ölürsem,
Domuzla hınçlaşarak,
Er Kançoro, o ölse,
Ardında karaltı olan,
İki çora birden ölse.
Arslandan kalan yavrunun,
Küheylandan kalan körpenin,
O zaman çaresi ne olur?
Kan öksürüp duran ağam,
Böğründen yaralı.
İhtiyar Bakay ağamın,
Ak sakalını kızartıp,
Kara yürekli zalim Madıkan,
Kana bulayıp başını alır mı?
Tüm Alaş'ın, kalabalık yurdun,
Mançu'nun hanı bu itten,
Çaresi tükenip kalır mı?
Camgırçı'nın Şaymambet'i,
Mançu'ya varıp satılan,
O arsız kazanç bulur mu?
Ulu ihtiyar Camgırçı'nın,
Kanıkey anamın, hepsinin,
Hançerle karnını deşer mi?
Talan edip yürüyüp domuzlar,
Kocadıklarında onların,
Büsbütün çaresi biter mi?
Calgızek ile Baytaylak'ın,
Bu edepsiz Madıkan,

Başın kesip baylanat.
Ak kalpak kırgız kayran curt,
Argasın tappay sandalat.
Ayçürök uçsa kuu bolup,
Akun handın şaarına,

Başını kesip torbaya bağlar.
Ak kalpaklı Kırgız, yazık yurt,
Çaresini bulamayıp sürünür.
Ayçürök kuğu olup uçsa,
Akun hanın şehrine,

Taap bergin — dep, — Çüröktü,
Mancunun kolu cık tolup,
Anı da caman kılarbı?!
Tüpkü törkün eesi — dep,
Bukardagı Ismayıl,
Tüpkü tirek sensiñ — dep,
Tüp kötörö kırabı?
Kılgılıktı kılabı,
Kızıtalak mancular
Kırıp iyip, tınarbı?!
Kaşkardagı Coodardı,
Margalan, Taşken, Kokondu,
Başkarıp turgan Sınçını,
Çogultup baarın cıyarbı?
Çokko salıp boorun cep,
Çoçkonun canı tınarbı?!
Ata bolup asırap,
Ene bolup alpeştep,
Erkeletip el bakkan,
Ala-Too kırgız enesi,
Een taştap, bul cerdi
Oyunda işin kılarbı?!
Kolotunun baarınan,
Şarıldap suu kuyulgan.
Suu oorduna süt akkan,
Aalamda sonun Tıyan-Şan
Toropoyun tozdurup,
Topuragın boz kılıp,
Tuugandın baarın boş kılıp,
Duşmandın köönün koş kılıp,
Kürküröp kapır bararbı?
Küzgüdöy carık tiygen kün,
Güldögön kayran bizdin cer,

"Çürök'ü bulup ver" diye,
Mançu ordusu tıka basa dolup,
Onu da perişan eder mi?!
"Asıl baba ocağının sahibi" diye,
Buhara'daki Ismayıl'ı,
"Asıl direk sensin" diye,
Kökünden kaldırıp kırar mı?
Yapacağını yapar mı,
Kahrolası Mançular,
Kırıp geçirip rahatlar mı?!
Kaşgar'daki Coodar'ı,
Margalan'ı, Taşken'i, Kokon'u,
Yönetip duran Sınçı'yı,
Hepsini toplayıp devşirir mi?
Kora koyup bağrını yiyip,
Domuzun canı rahat eder mi?!
Ata olup besleyen,
Ana olup el üstünde tutan,
Nazlandırıp halkı bakan,
Ala-Too, Kırgız'ın anası,
Bu yeri ıssız bırakıp,
Gönlünce işini görür mü?!
Vadilerinin hepsinden,
Şarıl şarıl su dökülen.
Su yerine süt akan,
Âlemde eşsiz Tıyan-Şan,
Domuz yavrusunu salıp bozup,
Toprağını boz edip,
Kardeşlerin hepsini güçsüz koyup,
Düşmanın gönlünü şen edip,
Gürleyip kâfir varır mı?
Ayna gibi parlak değen güneş,
Çiçeklenen yazık bizim yer,

Çümkönüp kara kalarbı?!
Akıret ketken tört beren,
Ala-Toondu esteseñ,
Arbagıñ kele kalarbı?
Atakemdin Ak kümböz,
Ay aalamda dañkı bar,
Kül, talkan kılıp bul çoçko,
Kulatıp buzup salarbı?
Kümbözü cok Manastın,
Ooragı öçüp kalarbı?» —
Dep, burkurap Gülçoro,
Közünön akkan caşı bar,
Köp kıynalıp turganda,
Aldındagı Surkoyon,
Eesinen murun canıbar:
«Acıratıp, Gülüstön,
Ala-Toonun çöbünön,

Karalara bürünüp kalır mı?!
Ahirete giden dört yiğit,
Ala-Too'yu anarsanız,
Ruhunuz geliverir mi?
Atamın Ak kümbeti,
Ay âlemde şanı var,
Kül ufak edip bu domuz,
Yıkıp bozup atar mı?
Kümbeti yok olan Manas'ın,
Ocağı sönüp kalır mı?"
Deyip hıçkırarak Gülçoro,
Gözünden akan yaşı var,
Pek bunalıp durduğunda,
Altındaki Surkoyon,
Sahibinden önce, hayvancağız:
"Gülüstön'den beni ayırıp,
Ala-Too'nun otundan,

Aybandar köönün açuuçu,
Kök ala maydan törünön,
Mancuga olco kılgınça,
Surkoendu tegi sen,
Akkula ata, ala cat!
Azız handın Almambet,
Arnap mingen Sarala,
Arstandan ayrıp kaltırbay,
Arbagıñ meni, ala cat!
Alp Çubak mingen Kökteke,
Akkula menen barabar,
Atagıñ cüröt emgiçe,
Surkoendu, ala cat!
Mancuga olco bergınçe,
Sırttan Sırgak baatırdın
Sınduu malı Telkızıl,
Surkoendu tarp kılbay,
Calınam saga, ala cat!» —
Dep, Surkoen solkuldap,
Cetim kalgan baladay,
Için tartıp bolkuldap,

Hayvanların gönlünü açan,
Yemyeşil çayırın başköşesinden,
Mançu'ya ganimet edeceğine,
Surkoyon'u sen kendin,
Akkula ata, alıp git!
Azız hanın Almambet'i,
Adayıp bindiği Sarala,
Arslandan ayırıp bırakmadan,
Ruhun beni alıp gitsin!
Alp Çubak'ın bindiği Kökteke,
Akkula ile beraber,
Ünün yürür hâlâ dillerde,
Surkoyon'u alıp git!
Mançu'ya ganimet vereceğine,
Yavuz Sırgak bahadırın,
Soylu hayvanı Telkızıl,
Surkoyon'u leş etmeden,
Yalvarırım sana, alıp git!"
Deyip Surkoyon sarsılıp,
Yetim kalmış çocuk gibi,
İçini çekip hıçkırıp,

Ayban mal ıylap turganda,
Kürpüldöktün kuyuşta,
Taamay tüş bolgon ubakta,
Cer silkinip, kün ölüp,
Kün ölbösö netkeni,
Küügüm tartıp ketkeni!
Kapkara bulut çogulup,
Çümkölüp katuu koyulup.
Cel kürküröp, ün çıgıp,
Tüştük batış cagınan,
Tunarık kızıl sür çıgıp.
Karkayıp turgan Ala-Too,
Asman menen teñdeşken,
Caş tilekti körgöndö,
Calpayıp cılma bolçuday
Caşıp başın iyişken.
Karagay, kayıñ, tal, terek
Boroon, şamal ursa da,
Şoodurabay darak, taş,
Tilden kalıp unçukpay,
Dımıgıp ketti kara cer.
Kıztalak mancu dartınan,
Kıyamat kayım bolgondoy,
Añtarılıp cer, asman,
Ar münözün baykasañ,
Astın-üstün bolgondoy.
Taştan taşka sekirgen,
Nazik muñduu ündörün,
Akkan suular keltirgen,

Cer caynagan çeçekey,
Güldörün kübüp tüşürdü.
Küzgü koñur salkınday,
Özünün öñün öçürdü.
Öyüz-büyüz köp candar,
«Alda kanday zaman —dep,
Boldu bügün caman» — dep, —
Birin biri karabay,
Talaada cürgön aybandar,

Hayvancağız ağlar dururken,
Kürpüldök'ün döküldüğü yerde,
Tam öğle olduğu vakit,
Yer sarsılıp, güneş ölüp,
Güneş ölmediyse nedir bu,
Alacakaranlığa bürünmesi!
Kapkara bulut toplanıp,
Örtünüp koyu kesilip.
Yel gürleyip, ses çıkıp,
Güneybatı yanından,
Puslu kızıl bir heybet çıkıp.
Heybetle duran Ala-Too,
Gökyüzüyle boy ölçüşen,
Gözü yaşlı dileği görünce,
Yassılıp dümdüz olacak gibi,
Yaşarıp başlarını eğdiler.
Çam, kayın, söğüt, kavak,
Boran, rüzgâr vursa da,
Hışırdamadan ağaç, taş,
Dilden düşüp ses etmeden,
Kara yer sessizliğe gömüldü.
Kahrolası Mançu derdinden,
Kıyamet kopmuş gibi,
Yer, gök altüst olup,
Her hâline baksan,
Altı üstüne gelmiş gibi.
Taştan taşa sıçrayan,
Nazik, hüzünlü seslerini,
Akan suların getirdiği,

Yeri kaplayan çiğdemler,
Çiçeklerini silkip düşürdü.
Güz serinliği gibi,
Kendi rengini söndürdü.
Öteli berili nice canlar,
"Bu nasıl zamandır?" deyip,
"Bugün kötü oldu" deyip,
Birbirine bakmadan,
Kırda gezen hayvanlar,

Emize berdi almaşıp,
Öz balasın taanıbay.
Muñduu sayrayt bulbuldar,
Murunkuday naalıbay.
Ak muzdun baarı kögörüp,
Cer cüzündö bar nerse,
Kaldı katıp deni ölüp.
Angıçaktı bolbodu,
Aşkere keldi bul cerge,
Arbagı Manas koldooçu!
Tüştük caktan surdangan,
Kızıl munar arıldı.
Carkırap cerge kün tiyip,
Küzgüdöy bolup carıdı.
Kele catat tört beren,
Körgön candar taanıdı.
Toonun baarı oştonup,
Tomsorgon toolor cok bolup.
Moyundarın kötörüp,
Körgün meni degensip,
Turnaday bolup koykoyup,
Güldün baarı çatırap,
Bayçeçekey cer caynap,
Bulbuldar sayrap, til kayrap,
Muñduunun köönü açılıp,
Kök ala maydan cer beti,
Körgöndün baarı kaldı tañ.
Kambar ata sılagan,
Ay soorunun tüzündö,
Mingen atı Akkula,
Aybandan başka canıbar,
Akkula minip zalkayıp,
Ala-Toodoy zañkayıp,
Aldıda baştap ayköl şer,
Kele catkan çagı bar.
Uy kuymulçak Sarala,
Uyulgutkan biröö bar.
Temir kök tulpar at mingen,
Kök temirden toñ kiygen,

Emzirdiler karıştırıp,
Öz yavrusunu tanımadan.
Hüzünlü öter bülbüller,
Eskisi gibi coşmadan.
Ak buzun hepsi morarıp,
Yeryüzünde olan her şey,
Bedeni ölüp donakaldı.
Çok geçmedi, o esnada,
Apaçık geldi bu yere,
Koruyucu Manas'ın ruhu!
Güney yandan sertleşen,
Kızıl pus arınıp gitti.
Parlayıp yere gün değip,
Ayna gibi olup aydınlandı.
Geliyor dört yiğit,
Gören canlar tanıdı.
Dağların hepsi şenlenip,
Somurtan dağlar kalmayıp.
Boyunlarını kaldırıp,
"Gör beni!" der gibi,
Turna gibi süzülüp dikilip,
Çiçeklerin hepsi fışkırıp,
Çiğdemler yeri kaplayıp,
Bülbüller ötüp dil dökerek,
Dertlinin gönlü açılıp,
Yemyeşil çayır, yeryüzü,
Görenlerin hepsi şaştı kaldı.
Kambar ata'nın sıvazladığı,
Ay sağrının düzlüğünde,
Bindiği atı Akkula,
Hayvandan öte bir canlı,
Akkula'ya binip heybetlenip,
Ala-Too gibi yükselip,
Önde başı çekip cömert arslan,
Gelmekte olduğu demi var.
Geniş sağrılı Sarala,
Toz koparan birisi var.
Demir kırı küheylan binen,
Gök demirden kaftan giyen,

Közöl Çubak kelatkan.
Sırnayzasın zıñkıytıp,

Telkızıldı kındıytıp,
Zerlüü taacı kiyingen,
Öz kezinde Sırgaktın,
Seksen nöökör kaşında,
Künü-tünü bir cürgön,
Mınday döölöt kim körgön?
Kelgen kükük türdöngön,
Külö bagıp kaşkayıp,
Öñü carık küzgüdön,
Ayköl şerden ayrılbay,
Al üçöö katar bir cürgön.
Kuday betin narı kıl,
Külgün tartıp cer külüp,
Tiktenip çöptör süyünüp.
Taştın baarı caltırap,
Cer açılıp carkırap.
Nur çaçılıp cıt burap,
Can-canıbar kıbırap.
Süykümdüü sonun körünüp,
Cerdin beti cıbırap.
«Kırgızdın kolu keldi —dep,
Caynagan mancu, kazaktar,
Törtöö kelip, cön koyboy,
Soydu ele kan kılıp,
Kızıluyuk döönü — dep,
Törtöönö törtöö koşuldu,
Emi kanday boldu» — dep?
Baatırdı körgön dalayı,
El tarabın karasañ,
Süyünbögön bir can cok.
Coo tarabın karasañ,
Küyünbögön bir can cok.
Birde öödö, birde pas,
Uşunday eken düynö şok!
Cergeletip törт baatır,
Cele, corto kelatır.

Güzide Çubak gelmekte.
Sırnayza'sını dimdik tutup,

Telkızıl'ı kıvrak sürüp,
Sırmalı taç giyinen,
Kendi çağında Sırgak'ın,
Seksen nökeri yanında,
Gece gündüz bir gezerdi,
Böyle devleti kim görmüş?
Guguk kuşu gibi süzülen,
Güler yüzle bakıp apaçık,
Yüzü aynadan daha parlak,
Cömert arslandan ayrılmadan,
O üçü yan yana yürüdü.
Tanrı esirgesin, göstermesin,
Yer al yeşil bürünüp gülüp,
Otlar dikilip sevinip.
Taşların hepsi parıldayıp,
Yer açılıp ışıldayıp.
Nur saçılıp koku tütüp,
Canlı cansız kıpırdayıp.
Sevimli, güzel görünüp,
Yerin yüzü kaynaşıp.
"Kırgız'ın ordusu geldi" deyip,
Kaynaşan Mançu, Kazaklar,
"Dördü gelip, rahat durmayıp,
Boğazlamıştı kana bulayıp,
Kızıluyuk devini" deyip,
"Dörde dört daha katıldı,
Şimdi nasıl olacak?" deyip.
Bahadırı gören niceleri,
El tarafına bakarsan,
Sevinmeyen bir can yok.
Düşman tarafına bakarsan,
Yerinmeyen bir can yok.
Bir yukarı, bir aşağı,
Böyleymiş dünya, ne yaman!
Sıra sıra dört bahadır,
Kâh eşkin, kâh yorga geliyor.

Sarala menen teñselip,
Kıraan Almañ eñsenip,
Baatır Gülüs canına,
Bölünüp calgız al kelip.
Süyünüp caşı toktoboy,
Köz ayırbay caldırap,
Gülüstön kaldı şaldırap.
Azız handın Almambet,
Gülüstöngö aytkan kep:
«Tirüümdö cüzüñ körbödüm,
Altın çırak betinden
Aldeylep, balam, süybödüm.
Cay algan cerge tınç koyboy,
Calınıp katuu naalıdıñ.

Sarala ile salınıp,
Kartal Almañ süzülüp,
Bahadır Gülüs'ün yanına,
Ayrılıp tek başına o gelip.
Sevinip yaşı dinmeden,
Göz ayırmadan bakakalıp,
Gülüstön kalakaldı gevşeyip.
Azız hanın Almambet'i,
Gülüstön'e dediği söz:
"Sağlığımda yüzünü görmedim,
Altın çıra yüzünden,
Ninni deyip, yavrum, sevemedim.
Mekân tuttuğum yerde rahat komadan,
Yalvarıp pek yakındın.

Mancudan çıkkan Madıkan,
Can kıynalar er emes.
Too buzulup dürküröp,
Saylarga kelip cık tolup,
Agızıp keter sel emes.
Kelgin, balam, canıma
Oñ kolunan bir karmap,
Oñ kolum küçün berdim —dep,
Sol kolunan bir karmap,
Sol kolum küçün berdim —dep.
Oyronun çıgar çoçkonun,
Uşul çakta mancunun,
Kayratı saga teñbi — dep? —
Arkasınan sıladı, —
Adam uulu dalıñdı,
Tiygizbesin cerge — dep.
Körüşörbüz da bir kün,
Can kıynalıp küç kelse,
Caştık kılbay çakır — dep.
Bolgun, balam, turbagın,
Bul badırek çoçkonu,
Kara cerge batır — dep.
Bul öñdöngön som bilek,
Ar kaysı cerde eldedir.

Mançu'dan çıkma Madıkan,
Canı kolay bunalır er değil.
Dağ yıkılıp gümbürdeyip,
Derelere gelip tıka basa dolup,
Sürükleyip götürür sel değil.
Gel, yavrum, yanıma."
Sağ elinden bir tutup,
"Sağ elimin gücünü verdim" deyip,
Sol elinden bir tutup,
"Sol elimin gücünü verdim" deyip.
"Domuzun hakkından geliver,
Bu çağda Mançu'nun,
Gücü sana denk mi?" deyip,
Sırtını sıvazladı,
"Âdemoğlu senin kürek kemiğini,
Yere değdirmesin" deyip.
"Görüşürüz elbet bir gün,
Can bunalıp güç yetmezse,
Toyluk etmeden çağır" deyip.
"Davran, yavrum, durma,
Bu edepsiz domuzu,
Kara yere göm" deyip.
"Bunun gibi som bilekler,
Her bir yerde, eldedir.

Madıkança bolbosoñ,
Tukum bolboy cerge kir!
Karaanga kelgen koşunga,
Katılbagın, tiybegin!» —
Sözün aytıp bolgunça,
Öyüzdögü köp canga,
Irmep közün Gülüstön
Serpip kaşın karasa,
Körünüp turgan bul törtöö,
Kay ketkeni bilinbeyt,
Karaanı cok eç cayda.
Apkaarıbay, kaltarbay,
Mancunun hanı Madıkan,
Atırayıp türü suuk,
Karap turat mañdayda.
Karaanın közdön çıgarıp,
Kalkınan emi çıkkanday,
Er Gülüstön çıyralıp.
Sırnayzanı kolgo alıp,
Can alçuday surdanıp.
Ölgöndü körüp köz menen,
Külüñdöp öñü nurlanıp.
Bastırıp cönöy bergende,
Madıkan turat munu aytıp:
«Seerçisiñbi, Gülçoro,
Seni menen süylöşkön,

Madıkan kadar olamazsan,
Soy tutmadan yere gir!
Karaltıya gelen orduya,
Sataşma sakın, dokunma!"
Sözünü söyleyip bitirene dek,
Karşıdaki nice cana,
Gözünü kırpıp Gülüstön,
Kaşını kaldırıp baksa,
Görünüp duran bu dördü,
Nereye gitti bilinmez,
Karaltısı yok hiçbir yerde.
Şaşırmadan, sapmadan,
Mançu'nun hanı Madıkan,
Sırıtmış, görünüşü soğuk,
Bakıp durur karşıda.
Görüntüyü gözden yitirip,
Halkının içinden şimdi çıkmış gibi,
Er Gülüstön çelikleşip.
Sırnayza'yı ele alıp,
Can alacakmış gibi sertleşip.
Ölmüşleri gözüyle görüp,
Gülümseyip yüzü nurlanıp.
At sürüp yürüyüverince,
Madıkan durur bunu deyip:
"Sihirbaz mısın, Gülçoro,
Seninle konuşup duran,

Aytçı atın kim oşo?
Akkula minip şañdangan,
Ot canıp közü mañdaydan.
Özgöçö türü bir başka,
Akkubö kiygen kaysı can?
Kaçırganın kaysagan,
Kagışkandan taybagan,
Kök temirden ton kiygen,
Kögala tulpar at mingen,
Köründü közgö bir adam,
Köp adamdan sürdüü eken,
Anın atı kim eken?

Söyle, adı kim onun?
Akkula'ya binip şanlanan,
Alnından gözü ateş yanan,
Görünüşü apayrı, bir başka,
Ak zırh giyen hangi can?
Saldırdığını çiğneyen,
Çarpışmaktan çekinmeyen,
Gök demirden kaftan giyen,
Gökala küheylan binen,
Göze göründü bir adam,
Çok adamdan heybetliymiş,
Onun adı kimmiş?

Sırnayza koldo zıñkıygan,
Şırgıyday boyu şıñkıygan,
Sandı körüp şaşpagan,
San eken — dep — kaçpagan,
Sapırılgan zamanda
Sanaada işin baştagan.
Karasa cüzü nurlangan,
Kaçırsa cüz miñ kol algan.
Temir kızıl kök atçan,
Temingenin kutkarbas,
Sañooru altın şumkar can,
Kelgenderdin içinen,
Salakası artılgan
Zerlüü caka, altın toñ,
Saltı menen camıngan,
Anıñdın aytçı atı kim?!
Eki kündün aldında,
Han Bakay kelgen canıña,
Dem alıp kiyin kelgin — dep,
Kançalık aytıp calınsa,
Bolboy koydum men anda.
Oylogomun al çakta,
Omoro sayıp alam —dep,
Oyduñga kanıñ cayam —dep.
Oyuma kelbey men kaldım,
Kutulup senden kalar — dep.
Öz oyumda cürçü elem,
Ak kalpak kırgız alaştı,
Ayak astı kılbagan,
Koñ törönü çabal — dep.
Tuudurgan atam Neskara,
Turuştuk kılbay duşmanga,
Aralatıp kırgızdı,
Alda kanday işi — dep,
Köz kaykıgan ancuga,
Handık naam alganbı,
Kırmuz şaanın Muradil,
Kılımdan çıkkan çabalbı?

Sırnayza elinde dimdik duran,
Sırık gibi boyu ince uzun,
Sayısızı görüp şaşmayan,
"Sayısızmış" deyip kaçmayan,
Karışıp savrulan zamanda,
Gönlünce işini başlatan.
Baksan yüzü nurlanan,
Saldırsa yüz bin orduyu alan,
Demir kızıl kır atlı,
Üstüne sürdüğünü kurtarmayan,
Kanadı altın sungur can,
Gelenlerin içinden,
Heybeti ağır basan,
Sırmalı yaka, altın kaftan,
Töresince bürünen,
Onun da söyle, adı kim?!
İki gün öncesinde,
Han Bakay gelmişti yanına,
"Dinlenip sonra gel" diye,
Ne kadar deyip yalvarsa,
Razı olmadım ben o zaman.
Düşünmüştüm o çağda,
"Devirip mızraklarım" diye,
"Çukura kanını yayarım" diye.
Aklıma gelmeden kaldım,
"Senden kurtulunur" diye.
Kendi aklımca gezerdim,
Ak kalpaklı Kırgız Alaş'ı,
Ayak altı edemeyen,
Koñ töre güçsüzmüş diye.
Beni doğuran atam Neskara,
Düşmana karşı duramadan,
Kırgız'ı içine salıp,
"Bu ne biçim iştir?" diye,
Göz alabildiğine Ancu'ya,
Hanlık unvanı mı almış,
Kırmuz şahın Muradil'i,
Asırdan çıkma güçsüz mü?

Dep, cürgömün başında
Baarısın aytıp bir birden.
Andan kiyin Gülüstön,
Maga uruksat bergin sen,
Elime barıp keleyin,
Eki kün catıp, dem alıp,
Segiz bolduñ tört eleñ.
Seldey kanıñ agızıp,
Edebiñdi bereyin!
Söz talaşıp kalkımda,
Ölüp ketken aldımda,
Kızıl döönün dartında,
Tamak içpey kelgemin.
Tamaktanıp alayın,
Ak aylañdı ketirip,
Talaada kanıñ cayayın.
Öltürdüm — dep, — koş bolboy
Talasıña barayın.
Taş talkanın çıgarıp,
Korgonuñ talap alayın!»
Cookalatıp kep surap,
Coo börüsü Gülüstön
Munun cürögü kança — dep, — sınap.
Madıkan aytıp turganda,
Ak sakalı çaykalıp,
Bozcorgo menen çaypalıp,
Caşı kırkta nemedey
Dosun körgön han Bakay,
Acarı ayday nurlanıp,
Kele kalıp kep aytat:
«E, kulunum, Gülçoro,
Kelip ketken bayatan,
Kerbenderim munu — aytat.
Bir toyuuçu ırıskı,
Tamagı bar bul ittin,
Içpey turat bu kapır,
Oşol üçün köödöndön,
Kılça canı kıyılıp,
Çıkpay turat bu kapır.

Diye gezerdim başlarda,
Hepsini söyleyip bir bir.
Ondan sonra, Gülüstön,
Bana izin ver şimdi sen,
Elime varıp geleyim,
İki gün yatıp dinlenip,
Dört idin, sekiz oldun.
Sel gibi kanını akıtıp,
Sana haddini bildireyim!
Halkım içinde söz çekişip,
Gözümün önünde ölüp giden,
Kızıl devin derdiyle,
Yemek yemeden gelmişim.
Karnımı bir doyurayım,
Son çareni de tüketip,
Ovada kanını yayayım.
"Öldürdüm" deyip, oyalanmadan,
Talas'ına varayım.
Taşını talkan edip,
Kaleni yağmalayayım!"
Sözü dolandırıp sorup,
Düşman kurdu Gülüstön'ü,
"Bunun yüreği ne kadar?" diye sınayıp.
Madıkan söyleyip dururken,
Ak sakalı çalkanıp,
Bozcorgo ile salınıp,
Yaşı kırkında biri gibi,
Dostunu görmüş han Bakay,
Yüzü ay gibi nurlanıp,
Geliverip söz söyler:
"Ey kuzum benim, Gülçoro,
Demin gelip gidenler,
Kervanlarımdı bunlar" der.
"Bir doyumluk rızkı,
Yemeği var bu itin,
İçmeden durur bu kâfir,
Onun için göğsünden,
Kıl kadar canı kıyılıp,
Çıkmadan durur bu kâfir.

Baykap turup alıstan,
Bayatan beri karasam,
Eltme barıp kelsem — dep,
Möönöt surap calıngan.
Barsañ barıp, kelgin —dep,
Aytsañ bolo caş arstan!» —
Abası aytıp ançalık,
Akılına söz salıp,
Koşko karay cönödü,
Kayra tartıp col alıp.
Madıkanga Gülçoro,

Aytmak boldu şañdanıp.
Kırçaktın kıraan barçını,
Şañşıganday Gülçoro.
Cerge çıkkan caşıl çöp,
Abanın camgır suusuna,
Añsaganday, Gülçoro:
«E, Madıkan, sen ukkun,
Karaanın körüp şerlerdin,
Kanteriñdi bile albay,
Aylañdı tappay uduktuñ!
Akkula minip şañdangan,
Aybatın körgön caltangan,
Atagı alaş köp curttun,
Ala-Toodoy arkası,
Ak kalpak kırgız curtunun,
Kaldaygan temir kapkası,
Körgöndö esten tandıñbı,
Arbagı azır tirüüdöy
Atakebiz Manastı?!
Aldıñkı kelgen ayköl şer,
Atı Manas baatır er.
Cürögü çıgat kıpıldap,
Körünüp koyso karaanı,
Saga okşogon nemeler!
Meni menen süylöşkön,
Algır bürküt türdöngön,
Azız handın Almambet,

Uzaktan gözleyip durup,
Deminden beri bakarım,
"Eline varıp geleyim" diye,
Mühlet isteyip yalvarmış.
"Gideceksen git de gel" diye,
Desen ya, genç arslan!"
Ağası böylece söyleyip,
Aklına söz koyup,
Karargâha doğru yollandı,
Geri dönüp yol alıp.
Madıkan'a Gülçoro,

Söz demeye durdu coşarak.
Kayalığın kartal şahini,
Çığlık atar gibi Gülçoro.
Yerden biten yeşil ot,
Göğün yağmur suyuna,
Susamışçasına, Gülçoro:
"Ey Madıkan, sen dinle,
Arslanların karaltısını görüp,
Ne edeceğini bilemeden,
Çareni bulamayıp afalladın!
Akkula'ya binip şanlanan,
Heybetini gören sinmiştir,
Alaş'ın, kalabalık yurdun ünü,
Ala-Too gibi arkası,
Ak kalpaklı Kırgız yurdunun,
Heybetli demir kapısı,
Görünce aklını mı yitirdin,
Ruhu şimdi diriymiş gibi,
Atamız Manas'ı?!
Önden gelen cömert arslan,
Adı Manas, bahadır er.
Yüreği ağzına gelir titreyip,
Karaltısı bir görünse,
Sana benzer nesnelerin!
Benimle konuşup duran,
Avcı kartal görünüşlü,
Azız hanın Almambet'i,

Kıtaydan kelgen er eken.
Men Gülçoro bakırdı,
Anın uulu deer eken.
Köz körböy, kulak ukkan kep,
Mancu, kalmak, çürcüttör,
Çoguluşup algan — deyt.
Kılımdar boyu bılk etpey,
Acıdaar — dep — atangan,
Kıtayga tüyşük salgan — deyt.
Taarınıp kıtay hanına,
Mancu, kalmak, çürcütkö
Boşotup şaarın bergen —deyt,
Oşondo keñ Talaska kelgen—deyt.
Ayköl şerdey zor baştap,
Almambet sultan col baştap,
Elüü tört ilek kol baştap,
Türk ulanı kelgen — deyt.
Ancu, mancu, kalmaktı,
Kıtay, kırgız birleşip,
Beycinden aydap çıgarıp,
Tündük cakka kuugan — deyt.
Köpkök temir kiyingen,
Kögala tulpar at mingen,

Çin'den gelen er imiş.
Ben zavallı Gülçoro'yu,
Onun oğlu derler imiş.
Göz görmeden kulağın duyduğu söz,
Mançu, Kalmuk, Çürcütler,
Toplaşıp almışlar der.
Asırlar boyu kıpırdamadan,
"Ejderha" diye adlanan,
Çin'e sıkıntı salmış der.
Çin hanına gücenip,
Mançu'ya, Kalmuk'a, Çürcüt'e,
Şehrini boşaltıp vermiş der,
O zaman geniş Talas'a gelmiş der.
Cömert arslanca ululları başlatıp,
Almambet sultan yol başlayıp,
Elli dört kez yüz binlik orduyla,
Türk oğulları gelmiş der.
Ancu'yu, Mançu'yu, Kalmuk'u,
Çin'le Kırgız birleşip,
Beycin'den sürüp çıkarıp,
Kuzey yanına kovmuş der.
Masmavi demir giyinen,
Gökala küheylan binen,

Körgöndün boyu titirep,
Kezünön calın, ot küygön,
Balta döönün er Çubak.
Betteşkenden ceñilip,
Közü ötüp ketkiçe,
Teñdigin koldon berbegen,
Tübü tektüü şer Çubak.
Sırnayzasın zıñkıytkan,
Taptaza boyun zıñkıytkan.
Tiktese közü surmaluu,
Tülök kuştay kıltıygan,
Baatır Sırgak han oşo.
Çoñ Beycinde uruşta,
Tokson uruu türk uulu,
Alda kança sanaksız,

Görenin bedeni titrer,
Gözünden alev, ateş yanan,
Balta devinin er Çubak'ı.
Yüzleştiğine yenilip,
Gözü kapanıp gidene dek,
Denkliğini elden vermeyen,
Kökü soylu arslan Çubak.
Sırnayza'sını dimdik tutan,
Tertemiz bedenini dik tutan.
Baksan gözü sürmeli,
Tüyünü tazelemiş kuş gibi süzülen,
Bahadır Sırgak han odur.
Büyük Beycin'de savaşta,
Doksan boy Türk oğlu,
Nice sayısız kalabalık,

Ancu, mancu, kalmakta,
Karmaştı kança kep kördü.
Oşol künü taymanbay,
Calgız cumuş bütürgön,
Cakıptın Sırgak tıñ uulu.
Tegin kişi debegin,
Kelgen törtöön sen munu!
Bütkön boyuñ çoyundan,
Eritip kuyup koyso da,
Ebiñ keldi, Madıkan!
Kaçalbaysıñ acaldan,
Aytkanımdı men kılam.
Aldıñdagı Kök buka,
Sen keptenip, Madıkan,
Uydu minip ne kılam?!
Kebeteñdi baykasam,
Eki betiñ toluksuñ.
Sorup catıp ancunu,
Semirip, çoçko, bolupsuñ!
Köç-köç aydap, col tartkan,
Ölügüñ kalıp talaada,
Kazaktın iti toyunsun!
Emi imerip, bir saysam,
Eerden seni kıyşaytam.
Gülçoro atım kurusun,
Ilip alıp nayzaga,
Tebeteydey kötörüp,
Mancu, capan, kazakka,
Aralap elge barbasam!
Uruksat berbey men koysom,
Bir toyboy ölsöñ calgandan,
Armanıñ kalar ar kaçan!
Ber cagı eki kün bolsun,
Nar cagı ceti kün bolsun.
Armanıñ çıgıp bolgunça,

Ancu'da, Mançu'da, Kalmuk'ta,
Nice çetin kapışma gördü.
O gün hiç yılmadan,
Tek başına iş bitiren,
Cakıp'ın yaman oğlu Sırgak.
Sıradan kişi deme sen,
Gelen bu dördüne sakın!
Bütün bedenin dökme demirden,
Eritip dökülmüş olsa da,
Vaden geldi, Madıkan!
Kaçamazsın ecelden,
Dediğimi ben yaparım.
Altındaki Gök boğa,
Senin gibi, Madıkan,
Sığıra binip ne yapayım?!
Kılığına bir baksam,
İki yanağın dolgunsun.
Ancu'yu emip emip,
Semirip domuz olmuşsun!
Göç göç sürüp yola düşen,
Ölün kalıp ovada,
Kazak'ın iti doysun!
Şimdi dönüp bir saplarsam,
Eyerden seni deviririm.
Gülçoro adım kurusun,
Mızrağa takıp alıp,
Kalpak gibi kaldırıp,
Mançu'ya, Capan'a, Kazak'a,
Elin içine dalıp varmazsam!
Ben izin vermeden dursam,
Bir doymadan ölsen yalan dünyadan,
Hasretin kalır sonsuza dek!
Beri yanı iki gün olsun,
Öte yanı yedi gün olsun.
Hasretin çıkıp bitene dek,

İKİNCİ BÖLÜM

Öcün Kızıl Mührü: Koñurbay'ın Sonu ve Talas'ın Yası

Madıkan, on bir ayı ve yüzlerce hayvanı yutup ırmağı kurutan dev sofrasından sonra meydana döner; yedi gündür aç duran Gülçoro onun korkunç mızrak darbesine dayanır, karşılığında devi kalça ekleminden ve göğsünden delip Gök boğanın kafasını baltayla yarar, Madıkan'ı mızrağının ucunda havaya kaldırır. Zafer sonrası esir ordular silah ve azıklarıyla merhametle salınır, Kazaklar Almatı ve Sarı-Arka'ya yerleştirilip Ümütöy onlara han yapılır; suçunun ağırlığı altında ezilen Kerimbay göztaşı ile küçala içip canına kıyar. Ardından yeni bir bela doğar: Betpak'ta insan eti yiyen tek gözlü Türkmen hükümdarı Tek Göz (Madıköl), Manas'ın kız kardeşi Kardıgaç'a göz diker; er kılığında Talas'a ulaşan Kardıgaç'ın feryadı üzerine yalnız yola çıkan Semetey, devi taşa çalıp öldürür, Kardıgaç'ın ricasıyla hamile dul eşini sağ bırakır — doğacak Sart'tan ileride Kırgız'a büyük fitne türeyecektir.

Bölümün ikinci yarısında kan davasının en eski düğümü çözülür: Sahte altınla haraç ödeyen Koñurbay, Amur kıyısındaki buluşmada tuzağı ters tepince buzlu ırmağa kaçar; Gülçoro onu Almambet'ten kalan kementle sudan çekip Semetey'in buyruğuyla başını keser. Ne var ki ölmeden önce Koñurbay'ın gizlice yolladığı Uusañgen, bahadırlar uzaktayken Sır Korgon'u basıp yağmalamıştır; Bakay'ın on dokuz yaşındaki oğlu Baytaylak ganimet kervanını geri alır ama kuşatma savaşında

Uusañgen'in kılıcıyla başı kesilir, tabiatı bile ağlatan büyük yas Bakay'ın ağıtında dile gelir. Okçu Kococaş'ın oku kutlu çocuk Baabedin'in eliyle durdurulsa da Taybuurul'un ayağını kırar; kuğu donuna giren Ayçürök okçunun pususunu gökten gösterir, Gülçoro Kococaş'ı ve Uusañgen'i öldürüp öcü alır. Bölüm, yüz otuz yaşındaki Camgırçı'nın çınar silahıyla şehitliğe yürüyüşü, hain oğlu Şaymambet'i öz eliyle boğazlaması ve Kalmak pehlivanı Cubatay'la karşı karşıya gelmesiyle, nefes kesen bir eşikte kapanır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Yedi gün aç dövüşen Gülçoro, Madıkan'ı sekiz kalça ekleminden ve göğsünden mızraklayıp Gök boğanın kafasını baltayla parçalar; deviren yükü taşıyan Surkoyon'a Ala-Too, Akkula ve bir ak maral yardım eder.
- Yenilen ordular bağışlanır, Ümütöy Kazaklara han yapılır; hain Kerimbay göztaşı ve küçala zehrini içerek kendi canına kıyar.
- Semetey, Kardıgaç'ı isteyen yamyam Tek Göz'ü (Madıköl) Sırnayza'yla kaldırıp kayaya çalarak öldürür; hamile dul eşi bağışlanır ve doğan çocuğa Sart adı verilir.
- Gülçoro, Amur'un buzlu suyuna kaçan Koñurbay'ı Almambet'in kementiyle yakalar ve Semetey'in buyruğuyla başını keser; Kalmuklar Kañgay'a dağılır.
- Koñurbay'ın son fitnesi Uusañgen, bahadırlar uzaktayken Sır Korgon'u yağmalar; Bakay'ın biricik oğlu Baytaylak ganimeti kurtarır fakat savaşta başı kesilerek şehit düşer.
- Kuğu donundaki Ayçürök'ün gökten gösterdiği okçu Kococaş'ı Gülçoro üç okla öldürür, Uusañgen'i mızraklayıp öcü tamamlar; Bakay yaralıları sağaltır ve Taybuurul'un kırık ayağını altınla sarar.

Kırgızca · Latin yazımı	Türkçe çeviri
Barıñdı içip toyungun.	*Varını içip doyasın.*
Kaytıp kelip bul cerge,	*Dönüp gelip bu yere,*
Kara koydoy soyulgun.	*Kara koyun gibi boğazlanasın.*
Bolcolduu kündön keçikpey,	*Sözleşilen günden gecikmeden,*
Özüñ kelgin sen — dedi.	*Kendin gel sen — dedi.*
Erte, keç baykap cürösüñ,	*Sabah akşam gözetleyip durursun,*
Sen keptenip, aş uulap,	*Senin kılığına bürünüp, aş dilenip,*
Koşko barbaym men» — dedi.	*Ordugâha varmam ben» — dedi.*
Uşu bolot baatırdın,	*İşte budur bahadırın,*
Mancunun hanı kapırga,	*Mançu'nun hanı kâfire,*
Möönöttüü coop bergeni.	*Süre biçilmiş cevap verişi.*
Surkoen oozun boş koyup,	*Surkoyon'un ağzını boş bırakıp,*
Başınan alıp cügöndü,	*Başından çıkarıp yularını,*
Eçtemeden kamı cok,	*Hiçbir şeyden kaygısı yok,*
Agıtıp atın ciberdi.	*Salıverdi atını.*
Kök bukaçan Madıkan,	*Gök boğaya binen Madıkan,*
Küñgürönüp bul ayban,	*Homurdanıp bu hayvan,*
Koşuna barıp dalpayıp,	*Ordugâhına varıp yayılıp,*
Aşpozdoru aşıgıp,	*Aşçıları telaşlanıp,*
Capa tırmak kamdaşıp,	*Hep birlikte hazırlanıp,*
Calgız cegen tamagın,	*Tek başına yediği yemeğini,*
Camaktap az aytalık.	*Dizip azıcık anlatalım.*
Çoçkosu cok al cerde,	*Domuzu yoktu o yerde,*
(Çoçkodon artık kem emes)	*(Domuzdan geri kalır yanı yok)*
Ayuu menen suuru,	*Ayı ile dağ sıçanı,*
Arbın ele al cerde.	*Pek boldu o yerde.*
Alman salıp uguzup,	*Vergi salıp duyurup,*
Ancu, mancu, kazaktan,	*Ancu'dan, Mançu'dan, Kazak'tan,*
Altı cüz mergen ciberdi.	*Altı yüz avcı gönderdi.*
On bir ayuu, beş cüz suur,	*On bir ayı, beş yüz dağ sıçanı,*
Bir kündö atıp kelgeni.	*Bir günde vurup getirdiler.*
Cılkının etin cebegen,	*Yılkının etini yemezdi,*
Ayıp eken bir ceri.	*Ayıptı işte bir yanı.*
Uydan soydu on üçtü,	*Sığırdan kesti on üçünü,*
Töödön soydu ekini.	*Deveden kesti ikisini.*
Koydon soydu bir cüzdü,	*Koyundan kesti tam yüzünü,*

On bir ayuu, beş cüz suur,
On üç sıyır, bir cüz koy,
Eki töönü aa koşup,
Baarın calgız cep büttü.
Koş tegirmen cügürgön,
Koş cañırık ün salgan,
Kürpüldöktün kuyuştan,
Bir özöndü büt içip,
Kakşıtıp anı sooluttu.
Kursagın sılap çerdeyip,
Koş bolup kapır oştondu.
Altı kişi tük tınbay,
Mañdaydan akkan terlerin,
Arıtıp, aarçıp alalbay,

On bir ayı, beş yüz sıçan,
On üç sığır, yüz koyun,
İki deveyi de katıp,
Hepsini tek başına yiyip bitirdi.
Çift değirmen döndüren,
Çift yankıyla ses salan,
Kürpüldök'ün ağzından,
Bir ırmağı tümden içip,
Kurutup onu tüketti.
Karnını sıvazlayıp şişip,
Kabarıp kâfir kuruldu.
Altı kişi hiç durmadan,
Alınlarından akan terlerini,
Dinip silmeye vakit bulamadan,

Künü-tünü dem albay,
Bek kıynaldı şorduular,
Taşıp tamak beralbay.
Kımızdan tartkan araktı,
Kılkıldatıp bul çoçko,
Cutup turat, dem albay.
Arak, ettin baarısın,
Takır cedi badırek,
Ölböstüktün darısın.
Altı batman nan cedi,
Oşondo da toyunbay,
Kana tamak maa — dedi.
Beş cüz usta cıynadı,
Nayza, balta, kılıçın,
Mizin uuga sugardı.
Conundagı caranın,
Kanı menen iriñin,
Tarttırıp anı çıgardı.
Bütkön boyu ceñildi,
Kök buka boldu mingeni.
Kün çekege cetkinçe,
Oozu tınbay cegeni.
Kün közü tüş bolgondo,
Şaşılıp colgo kirgeni.

Gece gündüz soluk almadan,
Pek bunaldı zavallılar,
Taşıyıp yemek yetiştiremeden.
Kımızdan çekilmiş rakıyı,
Lıkır lıkır bu domuz,
Yutup durur, soluk almadan.
Rakının, etin hepsini,
Silip süpürdü soysuz,
Ölümsüzlüğün ilacını.
Altı batman ekmek yedi,
Yine de doymadan,
Hani yemek bana — dedi.
Beş yüz usta topladı,
Mızrağının, baltasının, kılıcının,
Ağzını zehirle suladı.
Sırtındaki yaranın,
Kanı ile irinini,
Çektirip dışarı çıkardı.
Bütün bedeni hafifledi,
Gök boğa oldu bindiği.
Güneş şakağa erinceye dek,
Ağzı durmadan yedi durdu.
Gün gözü öğle olunca,
Aceleyle yola koyuldu.

Karaanın körüp kapırdın,
Kan içme doñuz baatırdın,
Gülçoro atın karmadı.
Ceti kün cattı maydanda,
Oozuna daam albadı.
Tokson kündük salışta,
Mınday neçen sayışta,
Totugup öñü kalbagan,
Oozuna tamak albagan.
Kardı açıp talbagan,
Kabılan tuulgan er nemeñ,
Kalıñ eldin baarınan,
Kayratı artık kabılan.
Karaanın körüp kapırdın,
Katını erkek tuuganday,
Katkırıp külüp süyünüp,
Surkoen belin çıñdadı.
Atadan kalgan Sırnayza,
Madıkanga ırgadı.
«Armansız ölsün çoçko — dep,
Aldında sayıp alsın» — dep,
Apkaarıbay turganı.
Kök kamanday kürküröp,
Küçü artık Madıkan,
Körgöndün boyu dürküröp.
Elesin körgön aybandar,

Karaltısını görüp kâfirin,
Kan içici domuz bahadırın,
Gülçoro atını tuttu.
Yedi gün yattı meydanda,
Ağzına lokma koymadı.
Doksan günlük vuruşmada,
Böylesi nice cıdalaşmada,
Kararıp benzi solmayan,
Ağzına yemek koymayan.
Karnı acıkıp yılmayan,
Kaplan doğmuş er kişi,
Kalabalık halkın hepsinden,
Gayreti üstün kaplan.
Karaltısını görüp kâfirin,
Karısı erkek doğurmuş gibi,
Kahkahayla gülüp sevinip,
Surkoyon'un kolanını sıktı.
Atadan kalma Sırnayza'yla,
Madıkan'a doğruldu.
«Domuz armansız ölsün — deyip,
Önce o saplayıp alsın» — deyip,
İstifini bozmadan durdu.
Gök yaban domuzu gibi kükreyip,
Gücü üstün Madıkan,
Görenin tüyleri ürperip.
Karaltısını gören hayvanlar,

Esi çıgıp bürküröp.
Cetip keldi maydanga,
Köörüktön çıkkan calında,
Epkini katuu kücüldöp.
Ayal kılıp turbadı,
Al Madıkan badırek,
Argıtıp nayza urganı.
Nayzanı küülöp sunganda,
Uçunan calın, ot küyüp,
Colum üydöy çok küyüp.
Aldındagı Kök buka,
Ok cetpestey cügürüp.

Akılları çıkıp ürküşüp.
Yetip geldi meydana,
Körükten çıkan yalım gibi,
Hamlesi sert, uğuldayıp.
Oyalanıp durmadı,
O Madıkan soysuz,
Savurup mızrak vurdu.
Mızrağı hızla uzattığında,
Ucundan yalım, ateş yanıp,
Küçük çadır kadar kor yanıp.
Altındaki Gök boğa,
Ok yetişmezcesine koşup.

Keypin körüp çoçkonun,
Er Semetey, han Bakay,
Kançoro baatır üç arstan,
Turuştu andan tüñülüp.
«Kıyırga emi keldi» — dep, —
Gülüstön turat süyünüp.
Sokmogu menen nayzanın,
Soolgon çoçko muştadı.
Kenebegen Gülüstön,
Keñiri bul calgandan,
Ketip kala cazdadı!
Atının calın kuçaktap,
Çaraynası carılıp,
Bıt-çıt boldu neçen kat.
Bul badırek Madıkan,
Gülüstü urgan nayzada,
Uluu Ingen toosun bir saysa,
Tomorup tüptön taştamak!
Özü sayıp koş bolup,
Kök Buka menen oştonup,
Kıya tartıp, bir sayıp,
Ötö berdi koş bolup.
Nayzanı muştap, tartkanda,
Talkalanıp çarayna,
Bıt-çıt çıgıp catkanda,
Kol arıktay şarıldap,
Er Gülüstön baatırdın,
Soorudan kanı akkanda.
Kezdemdin uçun kılaytıp,
Kezegerip nayza çunaytıp.
Kerene külük Sur attı,
Kamçı berip çuratıp.
«Kötöndün bürmö çeti — dep,
Altın eer kalmakça,
Arkasında kaşı — dep,
Kaçırıp nayza urçuu cer,
Nak kaptaştıñ uşu» — dep, —
Sundurgan nayza tartpadı,

Halini görüp domuzun,
Er Semetey, Han Bakay,
Bahadır Kançoro, üç arslan,
Ondan umut kesip durdular.
«Sonu şimdi geldi» — deyip, —
Gülüstön durur sevinip.
Mızrağın tokmağıyla,
Kavruk domuz yumrukladı.
Aldırmayan Gülüstön,
Bu geniş yalan dünyadan,
Göçüp gide yazdı!
Atının yelesini kucaklayıp,
Göğüs zırhı yarılıp,
Paramparça oldu nice kat.
Bu soysuz Madıkan,
Gülüs'e vurduğu mızrakla,
Ulu İngen dağına bir saplasa,
Kökünden devirip atardı!
Kendisi saplayıp çift olup,
Gök Boğa ile bir olup,
Yandan çekip, bir saplayıp,
Geçip gitti yan yana.
Mızrağı bastırıp çektiğinde,
Parçalanıp göğüs zırhı,
Paramparça saçıldığında,
Ark suyu gibi şarıldayıp,
Er Gülüstön bahadırın,
Sağrısından kanı aktığında.
Bezin ucunu belertip,
Sırası gelip mızrağı doğrultup.
Görkemli yürük Sur atı,
Kamçı verip dörtnala sürüp.
«Ardının büzgülü kıyısı — deyip,
Altın eyer Kalmak işi,
Arkasında kaşı var — deyip,
Saldırıp mızrak vurulacak yer,
Tam rast geldiğin yer bu» — deyip, —
Uzattığı mızrağı geri çekmedi,

Segiz köçük koşuuga,
Sırnayzanı aştadı.
Toodoy bolgon badırek,
Toñkoyup cerdi cazdandı.
Kılbay koyboyt Gülçoro,
Oozu menen aytkandı.
Aldındagı Sur attı,
Oozdugun tartkanı.
Imerilip aylandı,
Eñ ele caman karardı.
Endirep catkan çoçkonu,
Emçektin astı köbük et,
Üstürtön nayza madadı.
Taamaylap kelip bek saydı,
Arkasınan Sırnayza,
Uçu çıgıp kıltaydı.
Nayzanı sayıp taştadı,
Imere karmap baltanı,
Kan içme mingen Kök buka,
Oroy töbö çokuga,
Uñgusu menen bir saldı.
Baltanı tartıp alganda,
Katuu çapkan som balta,
Meesine ornop kalganda,
Tört ayagı tıbırap,
Ökürgön ünü kök carıp,
Kök buka ölüp kalganı.
Baltanı baylap canına,
Salıp cetip kelgençe,
Madıkandın aldına,
Nayzanı karmap sabınan,
Ikşap sayıp abıdan,
Tak kötörüp alganı.
Madıkan menen Gülçoro,
Oor kelip Sur atka,
Cürö albay kalganı.
Özü ayban Surkoen,
Aldınkıdan beşbeter,
Akkan dayra, too, taşka,

Sekiz sağrı bitişiğine,
Sırnayza'yı geçirdi.
Dağ gibi olan soysuz,
Tepetaklak yeri yastık edindi.
Yapmadan bırakmaz Gülçoro,
Ağzıyla söylediğini.
Altındaki Sur atın,
Gemini çekti.
Kıvrılıp döndü,
Pek fena karardı.
Serilip yatan domuza,
Memesinin altı köpük et,
Üstten mızrağı sapladı.
Nişan alıp gelip pek sapladı,
Arkasından Sırnayza'nın,
Ucu çıkıp göründü.
Mızrağı saplayıp bıraktı,
Kavrayıp tutup baltayı,
Kan içicinin bindiği Gök boğanın,
Tam tepe noktasına,
Dibine dek bir indirdi.
Baltayı çekip aldığında,
Sert vurulan som balta,
Beynine yerleşip kaldığında,
Dört ayağı çırpınıp,
Böğüren sesi göğü yarıp,
Gök boğa ölüp kaldı.
Baltayı bağlayıp yanına,
Sürüp yetişip gelene dek,
Madıkan'ın önüne,
Mızrağı tutup sapından,
İyice bastırıp saplayıp,
Dimdik kaldırıp aldı.
Madıkan ile Gülçoro,
Ağır gelip Sur ata,
Yürüyemez oldu.
Kendisi hayvan Surkoyon,
Öncekinden beş beter,
Akan ırmağa, dağa, taşa,

Ayrıkçası Tıyan-Şan,
Bek calbarıp uşuga:
«Koldogun, meni dem berip,
Aylanayın, Ala-Too,
Suusun içken kolot, koo!
Çöbüñ kürüç, suuñ süt,
Ala-Too, maga bergin küç!
Salkınduu cıpar, sayıñ tüz,
Zalkarluu toom bergiñ küç!
Üstümdögü Gülçoro,
Ebegeysiz şer bolup,

Ceñe albay tegele,
Adam uulu teñ bolup.
Nayza ilip Semetey,
Madıkandı kötörsö,
Basalbay tursam mayışıp,
Şermende ayban men bolup.
Kandırıp suusun suu berip,
Surkoendu taanıtkan,
Ak karluu ata Ala-Too,
Alsızga medet kılbasañ,
Mınday tirüü bolguça,
Ölgönüm cakşı kurgan can!»
Korgoşunday taş erip,
Surkoen ıylap teñselip.
Burkurap ayban turganda,
Ala-Toonun ardagı,
Arstan Manas arbagı,
Aldında mingen Kula attı,
Kuyundan bütkön bul attı,
Kız oluya Keñ-Koldon,
Kürpüldökkö uzattı.
Ak kalpak kırgız eline,
Atasınday asırap,
Ak sütün bergen Ala-Too,
Cardam kılıp Sur atka,
Sozup moynun uzarttı.
Azar tümön aybandı,

Hele hele Tıyan-Şan'a,
Pek yalvarıp şuna:
«Koru beni, soluk verip,
Kurbanın olayım, Ala-Too,
Suyunu içtiğim vadi, koyak!
Otun pirinç, suyun süt,
Ala-Too, bana ver güç!
Serinliğin misk, vadin düz,
Ulu heybetli dağım, ver güç!
Üstümdeki Gülçoro,
Eşi bulunmaz arslan olup,

Yenemez onu hiçbir vakit,
İnsanoğlu denk gelip.
Mızrağa takıp Semetey,
Madıkan'ı kaldırırken,
Ezilip yürüyemez durursam,
Rezil hayvan ben olurum.
Kandırıp susuzluğunu, su verip,
Surkoyon'u tanıtan,
Ak karlı ata Ala-Too,
Güçsüze medet olmazsan,
Böyle diri kalmaktansa,
Ölmem yeğdir, zavallı can!»
Kurşun gibi taş eriyip,
Surkoyon ağlayıp sallanıp.
Hıçkırıp hayvan dururken,
Ala-Too'nun kıymetlisi,
Arslan Manas'ın ruhu,
Altında bindiği Kula atı,
Kasırgadan olma bu atı,
Kız evliya Keñ-Kol'dan,
Kürpüldök'e uğurladı.
Ak kalpaklı Kırgız halkına,
Atası gibi besleyip,
Ak sütünü veren Ala-Too,
Yardım edip Sur ata,
Boynunu gerip uzattı.
Binlerce, on binlerce hayvanı,

Asıragan Ala-Too,
«Akkula menen bargın» — dep,
Ak kayıpka too ayttı.
Ak kayıp menen Akkula,
Kirip keldi cer çañdap,
Kürpüldöktün kuyuşka.
Arkırap ünün çıgarıp,
Kişenedi Akkula.
Çılbırın ilip müyüzgö,
Ceteledi ak kayıp.
Kaynap turgan kalıñ el,
Baarısı körüp, tan kalıp,
Belin tartıp, but serpip,
Eki döönü kötörüp,
Ancu, mancu, kazaktın,
Cüz elüü miñ askerden,
Aşıp kalgan nemesi,
Cürögü çıgıp baarının,
Baatır şerden sürdödü.
Taşkınduu küçün bergendey,
Arkaygan möñgü, ak baş zoo,
Kayrat kirip kayıptan,
Turgan tulpar baspastan,

Butun serpip, küç cınap,
Corgoloy basıp ırgıştap,
Colgo tüşö kalganı.
Oşondoy kılıp coo saygan,
Nayzaga ilip kaldaytıp,
Ancu, mancu, kazakka
Kötörgön boydon al bargan.
Anculuk candan tüñülüp,
Akkubak katuu süyünüp.
Kerimbay menen Ümütöy,
Eñ ele caman küyügüp.
Ceteley çaap, boz beesin,
«Sadaga kılam erge» — dep, —
Agerkeç kelet cügürüp.
Kara toodoy kaldaytıp,

Besleyip büyüten Ala-Too,
«Akkula ile var git» — deyip,
Ak geyiğe dağ söyledi.
Ak geyik ile Akkula,
Girip geldi yer tozutup,
Kürpüldök'ün ağzına.
Gürleyip sesini yükseltip,
Kişnedi Akkula.
Yularını takıp boynuzuna,
Yedeğine aldı ak geyik.
Kaynayıp duran kalabalık halk,
Hepsi görüp şaşakalıp,
Belini gerip, ayak silkip,
İki devi kaldırıp,
Ancu'nun, Mançu'nun, Kazak'ın,
Yüz elli bin askerinden,
Artakalan ne varsa,
Yürekleri ağzına gelip hepsinin,
Bahadır arslandan çekindiler.
Taşkın gücünü vermiş gibi,
Yükselen buzul, ak başlı kaya,
Ak geyikten gayret gelip,
Adım atamadan duran küheylan,

Ayağını silkip, güç toplayıp,
Rahvan yürüyüp salınıp,
Yola düşüverdi.
Böyle yapıp düşman saplayan,
Mızrağa takıp sallandırıp,
Ancu'ya, Mançu'ya, Kazak'a
Kaldırdığı gibi o vardı.
Ancu halkı candan umut kesip,
Akkubak pek sevinip.
Kerimbay ile Ümütöy,
Pek fena yanıp tutuşup.
Yedekte koşturup boz kısrağını,
«Ere kurban ederim» — deyip, —
Agerkeç gelir koşarak.
Kara dağ gibi heyula,

Madıkandı Gülçoro,
Kötörüp alıp kelgende,
Attan tüşüp alaman,
Amandık surap bardık can.
Izı-çuu bolup çurkurap,
Baarı turdu zırkırap.
Han Bakay abañ karıya,
Er Semetey, Kançoro,
Salıp cetip kelişti,
Gülçoronun canına.
Esendik aytıp suraşıp,
Cay cayına tüşürdü,
Askerdin baarın çubatıp.
Ertesi eldi cıydırdı,
Er Semetey kep kıldı:
«Capan menen ancunu,
Kim barıp anı çıkırdı?» —
Dep, Semetey aytkanda,
Eç kişige kep berbey,
Kerimbay ayttı sözün cay:
— Capaanga barsa, men bardım
Mancuga dagı men bardım,
Alarga kabar men saldım.
Han Ümütöy cumşadı,
Barbaymın — dep — aytpadım.
Cıynap keldim bul eldi,
Kıdırıp keldim kep cerdi.
Bargan künöö mende bar,
Bargızgan meni Ümütöy.
Çakırgan künöö mende bar,
Çakırtkan meni Ümütöy.
Kırk miñ altın pul berip,
Kızıluyuk çoñ döögö,
Kılkıldagan deñizge,
Kıyamat cakın bir cerge,

Barıp kelgin sen —dedi,
Til bilesiñ bar — dedi.
Barıp keldim alarga,

Madıkan'ı Gülçoro,
Kaldırıp getirdiğinde,
Attan inip hep birden,
Esenlik sordu bütün can.
Gürültü patırtı, bağrışıp,
Hepsi durdu sızlayıp.
Han Bakay, koca aban,
Er Semetey, Kançoro,
Sürüp yetişip geldiler,
Gülçoro'nun yanına.
Esenlik deyip soruşup,
Herkesi yerli yerine indirdi,
Askerin hepsini dizip geçirerek.
Ertesi gün halkı topladı,
Er Semetey söz etti:
«Capan ile Ancu'yu,
Kim varıp onları çağırdı?» —
Deyip Semetey söylediğinde,
Hiç kimseye söz bırakmadan,
Kerimbay söyledi sözünü ağır ağır:
— Capan'a varan varsa, ben vardım
Mançu'ya da ben vardım,
Onlara haberi ben saldım.
Han Ümütöy gönderdi,
Varmam — deyip — demedim.
Toplayıp getirdim bu halkı,
Dolaşıp geldim çok yeri.
Varmak suçu bende var,
Vardıran beni Ümütöy.
Çağırmak suçu bende var,
Çağırtan beni Ümütöy.
Kırk bin altın para verip,
Kızıluyuk koca deve,
Çalkalanan denize,
Kıyamete yakın bir yere,

Varıp gel sen — dedi,
Dil bilirsin, var — dedi.
Varıp geldim onlara,

Barıp abal aytkanda,
Baarı keldi bul cayga.
Aldına miñden altındı,
Alman saldık baylarga» —
Dep, Kerimbay aytkanda,
Anda Semeñ mınday deyt:
«Kalcıraba, Kerimbay,
Kapkaydagı boktu cep.
Mancu, capan elderi,
Karaanga kelgen askerin,
Bas dese basıp kelgensiñ,
Cay-cayına sen ketkin!
Atıñ menen tonuñdu,
Olcolop alıp neteyin?
Cöö, cılanaç kaltırıp,
Azapka salıp neteyin?»
Asker başı alardan,
«Baş kişi mında kel dese», —
«Men elem — dep — başçısı»,
Bir kişi çıkpayt alardan.
Baş bilgi bolgon korkuşup,
«Başıbızdı alat» — dep, —
Korkkonunan kobo albay,
Ordunan öödö turalbay,
Esi oop turganda,
Capanga askan çüpürök,
Kak oşondon belgilep,
«Caşınsañ da belgilüü,
Tur orduñan kelgin — dep, —
Orduñan tur» — degende,
Çandanı tura kalalbay,
Cıgılıp, koop temteñdep,
Belgilüü bolup kalgandar,
Cügünüp beli eñçeñdep.
Bulastagan dalaydın,
Butu, kolu bügüldü.
Miñge başçı bolgondon,
Mancudan turdu miñ kişi,
Capandan turdu kırk kişi,

Varıp ahvali söyleyince,
Hepsi geldi bu yere.
Her birine peşin binden altını,
Vergi saldık zenginlere» —
Deyip Kerimbay söylediğinde,
O zaman Semeñ şöyle der:
«Saçmalama, Kerimbay,
Nerenin bokunu yiyip.
Mançu, Capan halklarının,
Görüntüye gelen askerini,
Yürü deyince yürütüp getirmişsin,
Sen de yerli yerine git!
Atınla kürkünü,
Ganimet alıp nideyim?
Yaya, çıplak bırakıp,
Azaba salıp nideyim?»
Asker başı onlardan,
«Baş kişi buraya gelsin» dese, —
«Bendim — deyip — başçısı»,
Bir kişi çıkmaz onlardan.
Baş olanlar korkuşup,
«Başımızı alır» — deyip, —
Korkusundan kalkamayıp,
Yerinden doğrulamayıp,
Akılları baştan gitmişken,
Capanlıya asılı çaputtan,
Tam ondan işaretleyip,
«Saklansan da bellisin,
Kalk yerinden, gel — deyip, —
Yerinden kalk» — deyince,
Kimisi ayağa kalkamayıp,
Düşüp kalkıp sendeleyip,
Belli olup kalanlar,
Eğilip beli bükülüp.
Salınıp duran nicesinin,
Ayağı, kolu büküldü.
Bine baş olanlardan,
Mançu'dan kalktı bin kişi,
Capan'dan kalktı kırk kişi,

Kazaktan turdu on kişi,
Madıkandın çatırga,
Çogultup baarın kirgizdi.
Semetey menen han Bakay,
Basıp bular kirbedi.
Baarısının üstünö,
Baatır Gulüs kirgeni.
«Nak kan içme keldi» — dep,

Kazak'tan kalktı on kişi,
Madıkan'ın çadırına,
Toplayıp hepsini soktu.
Semetey ile Han Bakay,
Yürüyüp bunlar girmedi.
Hepsinin üstüne,
Bahadır Gülüs girdi.
«Tam kan içici geldi» — deyip,

Baarısı andan sürdödü.
Cıyılgan tigi top elge,
Gülçoro muntip süylödü:
«Kızıluyuk, Madıkan,
Kılımdı sorup turganda,
Kılgan işin sen, — dedi,
Curt bolboy kara cerge kir,
Katar ölsö al eköö,
Eñ kurbasa kurcuñdap,
Kurçap kirip baruuga,
Kuuragır, alıñ kelbedi!
Öz cerinde al eköö,
Oroy sözdüü er bele?
Urup-sogup köp tildep,
Calkıtkanbı silerdi?
Başçıñ başçı bolgunuñ,
Calgız başka ee bolup,
Atı coguñ cöö bolup,
Baştap alıp askeriñ,
Baarıñ ketip cogolgun!
Azık-tülük, ok artkan,
Alda kanday zaman — dep,
Aldın alıp ton artkan,
Töönün baarın taştagın.
Attuun kança, cöö kança,
Esebiñdi aytkınıñ!» —
Dep Gülçoro aytkanda,
Capandıktar cabırap:
«Atıbız cok, cöö keldik,
Üç ay boldu kelgeli.

Hepsi ondan çekindi.
Toplanan şu kalabalığa,
Gülçoro şöyle söyledi:
«Kızıluyuk, Madıkan,
Âlemi sömürüp dururken,
Yaptıkları işe bak sen, — dedi,
Yurt olmadan kara yere girin,
O ikisi yan yana ölürken,
Hiç değilse davranıp,
Kuşatıp içeri dalmaya,
Kuruyasıcalar, gücünüz yetmedi!
Kendi yurdunda o ikisi,
Kaba sözlü er miydi?
Vurup dövüp çok sövüp,
Bıktırdı mı sizleri?
Başçınız başçınız olsun,
Yalnız başınızın sahibi olup,
Atı olmayanınız yaya olup,
Alıp başına askerini,
Hepiniz gidin, yitip gidin!
Azık, erzak, ok yüklü,
Kim bilir nasıl zaman olur — deyip,
Önceden tedbirle kürk yüklenen,
Develerin hepsini bırakın.
Atlınız kaç, yayanız kaç,
Sayınızı söyleyin!» —
Deyip Gülçoro söylediğinde,
Capanlılar hep bir ağızdan:
«Atımız yok, yaya geldik,
Üç ay oldu geleli.

At minişti üyröndük,
Cılkı degen mal bolboyt,
Biz cılkını bilbeybiz,
Çarbaga cardı ceribiz.
Dalayıbız aldında,
Kaçıp colgo kirgenbiz.
Mingen cılkı baarısı,
Kerimbay menen Ümütöy,
Öz elinen alıştı.
Kızıluyuk degenge,
Sogat kılıp barıştı.
Canıbız kalsa çoñ olco,
Biz ıraazı oşogo», —
Dep, çurkurap turuştu.
Capandık aytıp bolgondo,
Mancudan ayttı kançası,
Antalaşıp munçası:
«Cüz miñ asker biz keldik,
Attuu kelgen elüü min,
Atı cogu elüü miñ.

Ata binmeyi öğrendik,
Yılkı denen mal olmaz,
Biz yılkıyı bilmeyiz,
Davarca yoksuldur yerimiz.
Nicemiz daha başında,
Kaçıp yola düşmüştük.
Bindiğimiz yılkının hepsini,
Kerimbay ile Ümütöy,
Kendi halkından aldılar.
Kızıluyuk denene,
Armağan edip vardılar.
Canımız kalırsa büyük ganimet,
Biz razıyız buna», —
Deyip bağrışıp durdular.
Capanlı söyleyip bitirince,
Mançu'dan söyledi bir niceleri,
Ağız birliğiyle bu kadarı:
«Yüz bin asker geldik biz,
Atlı gelen elli bin,
Atı olmayan elli bin.

Kazaktan aldık cöö asker,
Kazaktan aldık attı da,
Attuu bolduk baarı asker.
Cöö keteli barıbız,
Köp boldu kazak çıgımı,
Elüü miñ attuu askerdin.
Muzburçaktın Akkubak,
Kaçıp ketken capandı,
Tababız — dep, — kubalap,
Kündü caylap dubalap,
Muzdatıp colgo saldı eçak.
Irayım kılsañ kalganga,
Kıyılıp ketçü bir canga.
Naarazı biz bolboybuz,
Elüü miñ attı alganga». —
Dep, aytkanda alardın,
Kabıl alıp aytkanın.
«Atı cogun attuusu,

Kazak'tan aldık, yaya asker,
Kazak'tan aldık atı da,
Atlı olduk bütün asker.
Yaya gidelim hepimiz,
Çok oldu Kazak'ın masrafı,
Elli bin atlı askerin.
Muzburçak'ın Akkubak'ı,
Kaçıp giden Capanlıyı,
Buluruz — deyip — kovalayıp,
Havayı okuyup büyüleyip,
Dondurup yola koydu çoktan.
Merhamet edersen kalana,
Kıyılıp gidecek bir cana.
Biz gücenmiş olmayız,
Elli bin atın alınmasına». —
Deyip söylediklerinde onların,
Kabul edip söylediklerini.
«Atı olmayanı, atlısı,

Taştap salıp keter» — dep, —
Nayza, mıltık, baltasın,
Baarın berdi koluna.
Azık-tülük, nan, çayın,
Altın, kümüş akçasın,
Kaltırbay berdi alardın:
«Mıltıgıñ berdim koluña,
Beker elge katışıp,
Kalba salba coluña.
Kardıñ açsa kiyik bar,
Kaptal-kaptal koolordo,
Zañkaygan biyik zoolordo.
Atıp cep, canıñ bagıp ket,
Turba, cönö, coluña!
Başkarıp kelgen askerdi,
Biylik berdim silerge,
Tökpöy-çaçpay bulardı,
Alıp ketkin eliñe!» —
Dep, Gülçoro aytkanda,
Külüñdöşüp süyünüp,
Suurça conun tüyüşüp,
Çubap bular cönödü.
Semetey kalıs eken — dep,
Közü cetti aygine.
Döölör aydap kelbese,
Kırgızdı çaap alsak — dep,
Kelbeyt elek bul cerge». —
Dep, süylöşüp kuculdap,
Kurcundarı moynunda,
Mancu menen capandık,
Kurttay bolup çuburup,
Bular tüştü coluna.

Bırakıp da gider» — deyip, —
Mızrağını, tüfeğini, baltasını,
Hepsini verdi ellerine.
Azığını, ekmeğini, çayını,
Altın, gümüş akçasını,
Eksiksiz verdi onların:
«Tüfeğini verdim eline,
Boş yere ellere bulaşıp,
Yoluna bela salma.
Karnın acıkırsa geyik var,
Yamaç yamaç koyaklarda,
Yükselen yüce kayalarda.
Vurup ye, canını besleyip git,
Durma, yürü yoluna!
Yönetip getirdiğiniz askeri,
Yetkiyi verdim sizlere,
Dökmeden saçmadan bunları,
Alıp götürün elinize!» —
Deyip Gülçoro söylediğinde,
Gülümseşip sevinip,
Dağ sıçanı gibi sırtlarını kamburlaştırıp,
Sıra sıra bunlar yürüdü.
Semetey âdilmiş — deyip,
Apaçık kanaat getirdiler.
«Devler sürüp getirmeseydi,
Kırgız'ı vurup alırız — deyip,
Gelmezdik bu yere». —
Deyip konuşup fısıldaşıp,
Heybeleri boyunlarında,
Mançulu ile Capanlı,
Böcek gibi sökün edip,
Bunlar düştü yoluna.

Agerkeçtin üyünö,
Arstandar kelip tüştü ele,
Kurup kalgan Ümütöy,
Candan küdör üzdü ele.
Çay, tamagın içkende,
Kazaktın elin cıydırıp,

Agerkeç'in evine,
Arslanlar gelip konmuştu,
Kuruyasıca Ümütöy,
Candan umudu kesmişti.
Çayını, yemeğini içtiklerinde,
Kazak'ın halkını toplatıp,

«Caş balanı azgırıp,
Kas kılgandır biröö — dep,
Mında cok azır künöö» — dep.
Akıl, nasaat kep aytıp,
Ümütöydü cemelep,
Söz ayagı, sokmogu
Kerimbaydı tebelep.
«Eki kün malıñ cıygın —dep,
Köçtün kamın kılgın» — dep,—
Cakkan otun öçürdü,
Kazaktı aydap köçürdü.
Almatı, Altay, Sarı-Arka,
Cay cayına kondurdu.
Cay aldırıp kazaktı,
Keter maalı bolgonu.
«Közüñ ala, içiñ zaar,
Senden çıgat dalay çaar!» —
Dep, Kerimdi kekeerlep,
Semetey aytıp koygonu.
Calpı kazak eline,
Ümütöydü han koydu.
Buzuku kul Kerimbay,
«Emi ebimdi tabat» — dep, —
Köp akıldı oylodu.
Oylogon menen al kança,
Barar ceri bolbodu,
Sargarıp öñü oorudu,
Asılgan ooru koebu?
Şayı ketip Kerimbay,
Sakayar çara bolbodu.
Ümütöydü çakırıp,
Oyunda kebin salganı.
Caş Ümütöy baatırdı,
Dagı azgırıp aldadı:
«Kep aytamın men —dedi,
Keñeşimdi bil —dedi.
Sürötündü han koydu,
Mından kiyin Semetey,
Seni esepke alıp koebu?

«Genç çocuğu ayartıp,
Düşman eden biri vardır — deyip,
Bunda şimdi suç yok» — deyip.
Akıl, nasihat sözü söyleyip,
Ümütöy'ü azarlayıp,
Sözün sonu, tokmağı
Kerimbay'ı çiğneyip.
«İki günde malını topla — deyip,
Göçün hazırlığını gör» — deyip, —
Yaktığı ateşini söndürdü,
Kazak'ı sürüp göçürdü.
Almatı, Altay, Sarı-Arka,
Her birini yerli yerine kondurdu.
Yerine yerleştirip Kazak'ı,
Gitme vakti geldi.
«Gözün ala, için zehir,
Senden çıkar nice fitne!» —
Deyip Kerim'i iğneleyip,
Semetey söyleyiverdi.
Bütün Kazak halkına,
Ümütöy'ü han koydu.
Fesatçı kul Kerimbay,
«Şimdi hakkımdan gelir» — deyip, —
Çok düşünceye daldı.
Düşünse de neye yarar,
Varacak yeri olmadı,
Sararıp benzi, hastalandı,
Yapışan hastalık bırakır mı?
Dermanı kesilip Kerimbay'ın,
İyileşecek çare olmadı.
Ümütöy'ü çağırıp,
İçindeki sözünü döktü.
Genç Ümütöy bahadırı,
Yine ayartıp kandırdı:
«Söz söylerim ben — dedi,
Öğüdümü bil — dedi.
Suretini han koydu,
Bundan sonra Semetey,
Seni hesaba katar mı hiç?

Baykap cürgün ar kaçan,
Özü bilip iş kılat,
Saga keñeş salbastan.
Kanıkeyden kete albay,
Agerkeçten ötö albay,

Han atadı naamıñdı,
Mından kiyin Semetey
Çıgarbayt senin daynıñdı.
Keñeşten kaçan kur kalsañ,
Sebep kılıp oşonu,
Bul üçöö karıp çal bolot,
Betteşip körgün bir colu!»
Buzuktun uşul keñeşi
Ümütöydü ölüügö,
Buruusuz sebep bolgonu.
Kızıl kıya talaada,
Koñurbay menen süylöşüp,
Semetey başın alganda,
Colunda tursa Ümütöy,
Tepsep ötüp Semetey,
Keñeşsiz ketip kalganda.
Kerimbay kebin oylooçu,
Agerkeç aytsa til albay.
Bolboy barıp Talaska,
Oşondo ölöt bolcolu.
Küdür moldo bakırdı,
«Er Semetey cumşagan,
Koñurbaydın cılkısın,
Aydap ket — dep — akırı».
Semeteyden acırap,
Keteçide cürgöndö,
Karaguldun ölgönün,
Han Koñurbay ukkanda,
Arbın kişi ciberip,
Aydatıp ketken cılkısın.
Küdür moldo kep aytıp,
Körgön-bilgen nemesin,
Baştan ayak köp aytıp.

Dikkat et her zaman,
Kendi bildiğince iş görür,
Sana danışmadan.
Kanıkey'den ayrılamayıp,
Agerkeç'i geçemeyip,

Han diye koydu unvanını,
Bundan sonra Semetey
Çıkarmaz senin adını sanını.
Meşveretten ne zaman dışlanırsan,
Bahane edip bunu,
Bu üçü kocayıp ihtiyar olur,
Yüzleşip gör bir kez!»
Fesatçının bu öğüdü
Ümütöy'ün ölümüne,
Dosdoğru sebep oldu.
Kızıl yamaçlı bozkırda,
Koñurbay ile konuşup,
Semetey başını aldığında,
Yolunda dururken Ümütöy,
Çiğneyip geçip Semetey,
Danışmadan çekip gidince.
Kerimbay'ın sözünü düşünecek,
Agerkeç söylese dinlemeden.
İlle de varıp Talas'a,
Eceli o zaman gelecekti.
Küdür Molla garibi,
«Er Semetey göndermişti,
Koñurbay'ın yılkısını,
Sürüp götür — diye — nihayet».
Semetey'den ayrılıp,
Tam gitmek üzereyken,
Karagul'un öldüğünü,
Han Koñurbay duyunca,
Kalabalık adam gönderip,
Sürdürüp aldı yılkısını.
Küdür Molla söz söyleyip,
Görüp bildiklerini,
Baştan sona bol bol anlatıp.

Küdür kebi büttü ele,
Er Semetey Bakayga,
Kançoro, Gülüs baatırga,
Agerkeçtin üyünön,
Attanar mezgil cetti ele.
«Ala ketet meni» — dep,
Öz canınan Kerimbay,
Tirüülöy ümüt üzdü ele.
Erteñ ketet — dep — ugup,
Kök taşka koşup küçala,
Mayga açıtıp içti ele.
Elebey içken eñ caman,
Boor, böyrök ezilip,
Kızıl kan agıp kursaktan,
«Kerimbay oorup catat» — dep,
Er Semetey kep ukkan.
«Sak bolso ala keteyin,

Küdür'ün sözü bitmişti,
Er Semetey'in Bakay'la,
Kançoro, Gülüs bahadırla,
Agerkeç'in evinden,
Atlanma vakti gelmişti.
«Beni de alıp götürür» — deyip,
Kendi canından Kerimbay,
Diri diri umut kesmişti.
Yarın gider — diye — duyup,
Göztaşına katıp küçalayı,
Yağla mayalayıp içmişti.
Düşünmeden içmek en fena,
Karaciğer, böbrek ezilip,
Kızıl kan akıp karnından,
«Kerimbay hasta yatıyor» — diye,
Er Semetey söz duydu.
«Sağsa alıp gideyim,

Ölör bolso zilinde,
Kanın cüktöp neteyin?» —
Degen oydo Semetey,
Barıp kirse üyünö,
Uşul bügün ölçüdöy,
Uzap barsa küügümdö.
Ölüp ketti Kerimbay,
Kün közü tüş mezgilde.
Talastan kelgen tört beren,
Attanıp cönöp ketti ele.
At-Başı menen Narındı,
Aralap basıp bulardı,
Aylına aman cetti ele.
Munu mınday taştaylı,
Semetey menen calgız köz,
Sayışınan baştaylı.
SEMETEYDIN CALGIZ KÖZDÜÜ
ADIKÖLDÜ
SAYIŞI
Betpak toonu cerdegen
Türkmön degen el degen,

Özünde ölecekse eğer,
Kanını yüklenip nideyim?» —
Diyen düşüncede Semetey,
Varıp girse evine,
Tam bugün ölecek gibiydi,
Uzaklaşıp gitse alacakaranlıkta.
Ölüp gitti Kerimbay,
Gün gözü öğle vaktinde.
Talas'tan gelen dört yiğit,
Atlanıp yola çıkmıştı.
At-Başı ile Narın'ı,
Aralayıp geçip bunlar,
Obasına sağ esen varmıştı.
Bunu böylece bırakalım,
Semetey ile Tek Göz'ün,
Vuruşmasından başlayalım.
SEMETEY'İN TEK GÖZLÜ ADIKÖL
İLE
VURUŞMASI
Betpak dağını yurt edinen
Türkmen denen bir halk varmış,

Al türkmöndü başkargan,
Calgız köz degen er eken,
Mañdayında calgız köz,
Bendeden başka şumduktuu,
Bir bölökçö caralgan,
Teñdeşip bende ceñbegen.
Özü balban adamdan,
Ar kança balban bolso da,
Başka cakka barbagan.
Şükürlüünün toosunda,
Karagayluu koosunda,
Karmanap degen bar ele,
Kara döö degen inisi,
Aga-ini can ele.
Karmanaptın alganı,
Er Manastın ecesi,
Kardıgaç degen kız ele.
Cakıp handın tun kızı,
Manas menen kindikteş,
Karmanaptın kolunda,
Dalay malı bar bolup,
Kolomtoluu bay bolup,
Kozgolboy catçu neme ele.
Türkmöndögü calgız köz,
Üyündö catıp oylonup,
Tegerenip tolgonup:
«Küçüm bolso uşunday,
Orustan kişi katılbay,
Baatırlıgım uşunday.
Barañdan kişi katılbay,

O Türkmen'i yöneten,
Tek Göz denen bir ermiş,
Alnında tek bir göz,
İnsandan başka türlü, tekinsiz,
Bambaşka yaratılmış,
Denk gelip yenen kul çıkmamış.
Kendisi insanların pehlivanı,
Ne denli pehlivan olsa da,
Başka yere varmamış.
Şükürlüü'nün dağında,
Çamlı koyağında,
Karmanap denen biri vardı,
Kara Dev denen küçük kardeşi,
Ağabey kardeş candılar.
Karmanap'ın eşi,
Er Manas'ın ablası,
Kardıgaç denen kızdı.
Cakıp Han'ın ilk kızı,
Manas ile göbek bağı bir,
Karmanap'ın elinde,
Nice malı var olup,
Ocaklı zengin olup,
Kımıldamadan yaşayan biriydi.
Türkmen'deki Tek Göz,
Evinde yatıp düşünüp,
Dönüp kıvranıp:
«Gücüm böyleyken,
Rus'tan kimse sataşamazken,
Bahadırlığım böyleyken.
Baran'dan kimse sataşamazken,

Bukar menen Şam şaarın,
Çaap alsam bolboybu?
Karmanaptın cılkısın,
Aydap alsam bolboybu?
Cakıptın kızı Kardıgaç,
Karmanaptın alganı.
Ayaldan suluu sonun — deyt,
Tartıp alsam bolboybu?»

Buhara ile Şam şehrini,
Vurup alsam olmaz mı?
Karmanap'ın yılkısını,
Sürüp alsam olmaz mı?
Cakıp'ın kızı Kardıgaç,
Karmanap'ın eşidir.
Kadından güzeli, alımlısı — derler,
Çekip alsam olmaz mı?»

Kança cıldan ber cakka,
Kozgolbogon tügöngür.
Özünün atı Madıköl,
Koşumçası Calgız köz,
Ölüm aydap, kan tartıp,
Özü üyündö cata albay,
Karmanapka cönödü.
Elinen tandap kol cıynap,
Az cıynabay mol cıynap,
Beş miñ kişi nak ılgap.
Aş-tamagın köp alıp,
Arbın koşun kol aydap.
Betpaktıdan attanıp,
Şükürlüü közdöy col tartıp,
Karmanap közdöy oñ tartıp.
Kele catat Madıköl,
Kerney, surnay çuulatıp.
Arada neçe konuptur,
Alda kança col basıp,
Şükürlüü cetip boluptur.
Şükürlüünün ceri cay,
Karmanaptın kalkı bay.
Uluu, kiçüü debesten,
Elinin baarı calpı bay.
Özü tacik musulman,
Munun curtu ilgerten,
Çaçılgan emes, buzulgan,
Cılkı alam —dep,—Calgız köz,
Kol salıp keldi uşundan.
Araga kişi ciberip:
«Karmanap maga kelsin —dep,
Üzöñgümdön kuçaktap,
Tamanımdı öpsün — dep,
Eli, curtun başkarıp,
Han bolup cata bersin — dep,
Kaalaganım Kardıgaç,
Katının tartıp ketem» — dep.
Kelgen kişi kep aytıp,
Kaltırbay kepti tegi aytıp.

Nice yıldan bu yana,
Kımıldamamış kahrolası.
Kendi adı Madıköl,
Lakabı Tek Göz,
Ölüm sürükleyip, kan çekip,
Kendisi evinde yatamayıp,
Karmanap'a yürüdü.
Halkından seçip asker toplayıp,
Az toplamayıp bol toplayıp,
Beş bin kişi tam seçip.
Azığını yemeğini çok alıp,
Kalabalık orduyu sürüp.
Betpaktı'dan atlanıp,
Şükürlüü'ye doğru yol tutup,
Karmanap'a doğru yönelip.
Gelmektedir Madıköl,
Borusunu, zurnasını öttürüp.
Arada nice konaklamış,
Kim bilir ne kadar yol alıp,
Şükürlüü'ye varmış bile.
Şükürlüü'nün yeri rahat,
Karmanap'ın halkı zengin.
Büyük küçük demeden,
Halkının hepsi baştan başa zengin.
Kendisi Tacik, Müslüman,
Bunun yurdu eskiden beri,
Ne dağılmış ne bozulmuş,
Yılkı alırım — deyip — Tek Göz,
Bu yüzden saldırıp geldi.
Araya adam gönderip:
«Karmanap bana gelsin — deyip,
Üzengime sarılıp,
Tabanımı öpsün — deyip,
Elini yurdunu yönetip,
Han olarak yata dursun — deyip,
Dilediğim Kardıgaç'tır,
Karısını çekip götürürüm» — deyip.
Gelen adam sözü söyleyip,
Sözün hiçbirini eksik etmeden söyleyip.

Karmanap ötö buzulup,
Kaardanıp tutulup:
«Kara döö inim kayda — dep,

Kayrat kıl, beliñ bayla —dep.
Döö degen senin atagıñ,
Bastırıp üydön çıkpaysıñ,
Uşunuña kapamın!
Cayı, kışı tap cılbay,
Calgız üydö catasıñ.
Beresiñbi tügöngür,
Calgız közdün cazasın!»
«Aylanayın, akebay,
Aytasıñ sözdü ar kanday.
Calgız közü bar bolso,
Sokur emes sak bolso,
Celmoguz bolup cürbösün?
Kanıbızdı sorbosun?
Kaltırbay soyup koybosun?!
Adamdın etin ceyt deçü,
Tökpöyt degen sorposun.
Kara döö atım bolgolu,
At bastırıp çıkpadım
Ce sayışıp duşman cıkpadım.
Kardıgaçtı ber dese,
Ança nege sızdadıñ?
Berbeysiñbi katındı,
Albaysıñbı malıñdı,
Handıgıñ başta bar bolso,
Dagı alasıñ katındı!»
«Boktu cegen akmak — dep,
Bolbogon kepti kılat — dep,
Katının tartuu kılganda,
Kalgan el uksa uyat kep!
Men özüm da baatırmın,
Calgız köz kanday kılat» — dep.
El çogultup, tuu sayıp,
Azıraak koşun kuralıp,
Astınan çıgıp, col tosup,

Karmanap pek bozulup,
Öfkeden boğulup:
«Kara Dev kardeşim nerede — deyip,

Gayret et, belini bağla — deyip.
Dev denir senin şanına,
At sürüp evden çıkmazsın,
Buna üzgünüm işte!
Yazın kışın hiç kıpırdamadan,
Tek başına evde yatarsın.
Verecek misin kahrolası,
Tek Göz'ün cezasını!»
«Kurbanın olayım, ağam,
Türlü türlü söz söylersin.
Tek gözü varsa,
Kör değil, sağlamsa,
Yelmoğuz olmasın sakın?
Kanımızı emmesin?
Hepimizi kesip koymasın?!
İnsan etini yer derlerdi,
Çorbasını dökmez derler.
Kara Dev adım olalı,
At sürüp çıkmadım
Ne de vuruşup düşman yıktım.
Kardıgaç'ı ver deyince,
Neden bu kadar sızlandın?
Vermez misin karıyı,
Almaz mısın malını,
Hanlığın başında kaldıkça,
Yine alırsın karıyı!»
«Bok yiyen ahmak — deyip,
Olmadık lafı eder — deyip,
Karısını armağan edince,
Kalan halk duysa ayıp söz!
Ben kendim de bahadırım,
Tek Göz ne yapabilir» — deyip.
Halk toplayıp tuğ dikip,
Azıcık ordu kurup,
Önünden çıkıp yol kesip,

Calgız közgö col koşup.
Ak asaba celegin,
Asmandı közdöy aştatıp.
Atış, çabış kılbastan,
Sayışar cerin bastaşıp.
Kütüp turdu Karmanap,
Calgız közdü saktaşıp.
Calgız köz cayı uşunday,
Caandan aşkan kıyın ay.
Çın açuusu karmasa,
Çiyki cep koet, adamdı ay.
Cılında kişi berüüçü,
Urumdun eli çıdabay!
Orustan alman aluuçu,
Kızdan salık saluuçu.

Tek Göz'le yolda buluşup.
Ak sancak bayrağını,
Göğe doğru yükseltip.
Atışma, vuruşma etmeden,
Vuruşacakları yeri kararlaştırıp.
Bekleyip durdu Karmanap,
Tek Göz'ü gözleyip.
Tek Göz'ün hali şöyledir,
Cümleden aşkın zorlu, ay.
Gerçek öfkesi tutarsa,
Çiğ çiğ yer insanı, vay.
Yılda adam verirlerdi,
Urum'un halkı dayanamayıp!
Rus'tan vergi alırdı,
Kızdan haraç salardı.

Kebep kılıp adamdı,
Cep bütürüp canuuçu.
Adamdı körsö tük koyboyt,
Aybatı katuu er uşu!
Murununun üstündö,
Muştumday bolgon calgız köz,
Adamzatka okşoboyt.
Kan kuyganday kızıl köz,
Orto boyluu tuuralcın,
Ugup tursañ kızık söz!
Kızdan alman aluçu,
Koynuna anın catuçu.
Başkanı emes katının,
Cep alçu kankor kapırıñ.
Cılbas çabdar atı bar,
Minip algan baatırıñ:
«Karmanap degen senbi — dep,
Kardıgaç kızık körünsö,
Karmaşar bolsoñ kelgin» — dep.
Bu da mıktı bek aybat,
Tartıngan cok taygaktap.
Calgız közdü turguzbay,
Artınan ölüm aydaktap.

Kebap edip insanı,
Yiyip bitiriverirdi.
İnsanı görse hiç bırakmaz,
Heybeti sert bir erdir bu!
Burnunun üstünde,
Yumruk kadar tek bir göz,
İnsanoğluna benzemez.
Kan dökülmüş gibi kızıl göz,
Orta boylu, tıknaz,
Dinlesen ne ilginç söz!
Kızdan vergi alırdı,
Koynuna onları yatırırdı.
Başkasını değil, karısını,
Yiyiverirdi hunhar kâfir.
Cılbas adlı al atı var,
Binip almış bahadırın:
«Karmanap denen sen misin — deyip,
Kardıgaç gözüne değerliyse,
Kapışacaksan gel» — deyip.
Bu da yaman, pek heybetli,
Kaypaklık edip çekinmedi.
Tek Göz'ü bekletmeden,
Ardından ölüm dürtükleyip.

Betteşip kire barganda,
Karmanap sayıp kalganda,
Karmanaptın nayzasın,
Karmap aldı cazganbay.
Kara döö cetti artınan,
Agasın karap turalbay.
«Aga-ini kelet — dep,
Namıs kılıp uyalbay.
Mendey baatır bolobu,
Ekөönü kattap bir albay?!»
Kara döönün nayzasın,
Madıköl dagı karmadı.
Karmanap menen Kara döö,
Tarttırıp iyip nayzasın,
Kuru kol bolup kalganı.
«Közüñ körüp turçu — dep,
Kup kılar işim uşu — dep, —
Öz elinin içinen,
Kızıl toru cigitti,
Kıçırdı — beri kelgin» — dep.
Çıkırıp alıp cigitti,
Kim bilet munun cumuşun?
Canındagı cigiti,
Caldırap karap turuşu.
Kolunan anın karmadı,
Kancarlap kardın carganı.
Körsötüp turup maydanda,

Yüz yüze dalıp girdiğinde,
Karmanap saplayacakken,
Karmanap'ın mızrağını,
Tutuverdi çekinmeden.
Kara Dev yetişti ardından,
Ağabeyine bakıp duramayıp.
«Ağabey kardeş gelir — deyip,
Ar edip utanmadan.
Benim gibi bahadır olur mu,
İkisini üst üste bir almadan?!»
Kara Dev'in mızrağını,
Madıköl yine tuttu.
Karmanap ile Kara Dev,
Kaptırıp mızraklarını,
Eli boş kalıverdiler.
«Gözünüz görsün hele — deyip,
İşte yapacağım iş bu — deyip, —
Kendi halkının içinden,
Al yanaklı yiğidi,
Çağırdı — beri gel» — deyip.
Çağırıp alıp yiğidi,
Kim bilir bunun işini?
Yanındaki yiğitleri,
Süzgün süzgün bakakaldı.
Elinden onu tuttu,
Hançerle karnını yardı.
Meydanda göstere göstere,

Çırkıratıp calmadı.
Körüp turgan kapırdı,
Korkpoy bende kalbadı.
Kara döönü şiliden,
Sol kolu menen karmadı.
Karmanap bolso oñ koldo,
Kar kılışı bolcolgo,
Cakıp handın Kardıgaç,
Kaçırıp cetti oşondo.
Özü katın karıgan,
Müçösü erkek dalıdan.

Çığlık attırıp yuttu.
O kâfiri görenlerden,
Korkmayan kul kalmadı.
Kara Dev'i ensesinden,
Sol eliyle yakaladı.
Karmanap ise sağ elinde,
Onları harcamak üzereyken,
Cakıp Han'ın Kardıgaç'ı,
Dörtnala yetişti o anda.
Kendisi kocamış kadın,
Endamı omuzdan erkekti.

Kara döö menen er Manap,
Kardıgaçka calıngan.
Suurup alıp nayzasın,
Ketirdi munun aylasın.
Kutkazdı kayın inisin,
Kutkazdı Karmanabın.
Cedirbesten cırtkıçka,
Acıratıp eköön teñ,
Bura tartıp, duu koyup,
Izdemek boldu Kardıgaç,
Semetey sınduu inisin.
Tappay kaldı döölördü,
Taşka çıgıp aralap,
Kaçıp ketken cöölördü.
Elin koyboy köçürdü,
Cılkısın koyboy cıldırıp,
Baarın aydap ketirdi.
«Dagı elden kaldı» — dep,
Aralap cüröt toolordu,
Añtarıp cüröt koolordu.
Toguz kündün içinde,
Altı cigit, beş kızdı,
On birin soyup cep boldu.
Cata tursun Calgız köz,
Carma orduna kan içip.
Oynoy tursun Calgız köz,
Nan orduna kişi cep.
Can ayabay Kardıgaç,
Semeteyge ketti izdep.
Özü körgön col menen,
Keñ Taşkendin oy menen.
Namangen basıp aralap,
Ayagı öödö Talastın,
Kümbözün kördü talaadan,
A düynö ketken Manastın.
Kuran okup Manaska,
Kudayına sıyınıp,
Eleçek cok başında,
Erkekçe kiyim kiyinip.

Kara Dev ile er Manap,
Kardıgaç'a yalvardı.
Sıyırıp alıp mızrağını,
Bunun çaresini kesti.
Kurtardı kayınını,
Kurtardı Karmanap'ını.
Yırtıcıya yedirmeden,
Ayırıp ikisini birden,
Dizgin kırıp, dörtnala kalkıp,
Aramak istedi Kardıgaç,
Semetey gibi kardeşini.
Bulamadı devleri,
Taşlara çıkıp arayıp,
Kaçıp giden yayaları.
Halkını komadan göçürdü,
Yılkısını komadan yürütüp,
Hepsini sürüp götürdü.
«Halktan hâlâ kalan var» — deyip,
Dolaşıp durur dağları,
Altüst edip gezer koyakları.
Dokuz günün içinde,
Altı yiğit, beş kızı,
On birini kesip yedi bitirdi.
Yata dursun Tek Göz,
Yarma yerine kan içip.
Oynaya dursun Tek Göz,
Ekmek yerine insan yiyip.
Canını esirgemeden Kardıgaç,
Semetey'i aramaya gitti.
Kendinin bildiği yoldan,
Geniş Taşkent'in ovasından.
Namangen'i geçip aralayıp,
Talas'ın ayağından yukarı,
Kümbetini gördü ovadan,
Öbür dünyaya göçen Manas'ın.
Kur'an okuyup Manas'a,
Tanrısına sığınıp,
Kadın sarığı yok başında,
Erkekçe giyim kuşanıp.

Er Semeñdin üyünö,
Barıp tüştü Kardıgaç.
Taanıgan cok Semetey,
«Kaydan kelgen kişi» — dep?
Al añgıça bolbodu,
Ak sakalı cark etip,
Kün nurunday calt etip,
Han Bakay kirdi eşikten.
Karap kalıp kabılan,
Karındaşı Kardıgaç,
Körgön cerden taanıgan.
Colun kuup Manastın,
Ece deeçü muruntan:
«Eceke, aman cürdüñbü?
Ermekke bala süydüñbü?
Erkekçe kiyim kiyinip,
Kıyınçılık kördüñbü?
Özüñ basıp kelipsiñ,
Kırgınçılık kördüñbü?»
Kabılan surap kalganı,
Közünün caşı burçaktap,
Kardıgaç kebin salganı:
«Betpak toonu cerdegen,
Baarı türkmön el degen,
Al türkmöndü başkargan,
Calgız közdüü er degen,
Adamdın etin çiyki ceyt.
Orustun elin cadattı,
Urumdun elin karattı.
Meni soogat bersin — dep,
Karmanapka kat cazdı.
Berbeymin —dep, Karmanap
Koşun kurap, kol caykap,
Namısına talaştı.
Karmanap küçtüü er ele,
Meni menen bir tuugan,
Manasımday şer ele.
Kayın inim ele Kara döö,

Er Semeñ'in evine,
Varıp indi Kardıgaç.
Tanımadı Semetey,
«Nereden gelmiş bu kişi» — diye?
Derken çok geçmedi,
Ak sakalı parıldayıp,
Gün ışığı gibi parlayıp,
Han Bakay girdi kapıdan.
Bakakalıp kaplan,
Kız kardeşi Kardıgaç'ı,
Görür görmez tanıdı.
Manas'ın yolunu izleyip,
Öteden beri abla derdi:
«Ablacığım, esen miydin?
Avunmaya çocuk sevdin mi?
Erkekçe giyim kuşanıp,
Zorluk mu gördün?
Kendin yürüyüp gelmişsin,
Kırgın felaket mi gördün?»
Kaplan sorup durdu,
Gözünün yaşı boncuklanıp,
Kardıgaç sözünü döktü:
«Betpak dağını yurt edinen,
Hepsi Türkmen olan bir halk var,
O Türkmen'i yöneten,
Tek gözlü bir er derler,
İnsanın etini çiğ yer.
Rus'un halkını bezdirdi,
Urum'un halkını yağmaladı.
Beni armağan versin — deyip,
Karmanap'a mektup yazdı.
Vermem — deyip Karmanap
Ordu kurup, asker yayıp,
Namusu için çekişti.
Karmanap güçlü erdi,
Benimle can bir olan,
Manas'ım gibi arslandı.
Kayınım idi Kara Dev,

A dagı kimden kem ele?
Ekööö katar kaçırsa,
Suurup alıp nayzasın,
Kuru kol koydu cön ele.
Namısım üçün erkekçe,
Kiyinip alıp men bardım.
Acıratıp döölördü,
Acalınan kutkazdım.
Aldıña keldim men mında,
Özüñ bilgin kalganın!»
Semetey ugup turuptur,
Sözgö köñül buruptur.

O da kimden geriydi?
İkisi yan yana saldırınca,
Sıyırıp alıp mızraklarını,
Eli boş bıraktı düpedüz.
Namusum için erkekçe,
Giyinip kuşanıp ben vardım.
Ayırıp devleri,
Ecelinden kurtardım.
Önüne geldim ben buraya,
Gerisini sen bil artık!»
Semetey dinleyip durmuş,
Söze kulak vermiş.

Ecenin cüzün körbögön,
Kim ekenin bilbegen.
Emi bildi Semetey,
Çorolordu çakırbay,
Bastırıp ketti capcalgız,
Çoñ eken — dep kenebey.
Adamdın etin cey turgan,
Calgız közdöy cırtkıçtı,
Buçkagına teñebey.
Bastırganda Kardıgaç,
Basa mindi atına.
Kirip aldı al eerçip,
Semeteydin artına.
Küyüp içi calın, çok,
Kurgan maldın dartında.
Ayabadı calgız — dep,
Semeteydey cakırdı,
Al öñdöngön kapırga.
Namangenden ötköndö,
Taşkendi basıp ketkende.
Şükürlüünün toosuna,
Oşogo cakın cetkende.
Eki cagı biyik too,
Orgo ceri tereñ koo.
Kırında kaykı beles col,
Adam aşçu ceri oşol.

Ablanın yüzünü görmemiş,
Kim olduğunu bilmemiş.
Şimdi bildi Semetey,
Çoroları çağırmadan,
At sürüp gitti yapayalnız,
Büyükmüş — deyip aldırmadan.
İnsanın etini yiyen,
Tek Göz gibi yırtıcıyı,
Topuğuna denk saymadan.
At sürünce Kardıgaç,
Bindi bastı atına.
Peşine takılıp katıldı,
Semetey'in ardına.
İçi yanıp yalım, kor,
Zavallı malın derdinde.
Yalnızdır — deyip esirgemedi,
Semetey gibi garibi,
Öylesi bir kâfire karşı.
Namangen'den geçtiğinde,
Taşkent'i aşıp gittiğinde.
Şükürlüü'nün dağına,
Ona yakın vardığında.
İki yanı yüce dağ,
Çukur yeri derin koyak.
Sırtında kavisli bel yolu,
İnsanın aştığı yer orası.

	Calgız kıya atangan,	*Yalnız Geçit diye anılan,*
	Kadımten beri bel oşol.	*Eskiden beri bel orası.*
219980	Semetey çıktı koygulap,	*Semetey çıktı sürerek,*
	Buurul menen tegi oşol.	*Buurul ile tam oraya.*
	Ecesin karap körbödü,	*Ablasına dönüp bakmadı,*
	Özü calgız kudaydın,	*Kendisi yalnız Tanrı'nın,*
	Ökümünö köngönü.	*Hükmüne boyun eğmişti.*
	Dürbünü alıp koynunan,	*Dürbünü alıp koynundan,*
	Közünö salıp körgönü.	*Gözüne tutup baktı.*
	Şükürlüü betin karasa,	*Şükürlüü yamacına bakınca,*
	Adırmak ceri tüz talaa,	*Engebeli yeri düz ova,*
	Aydap cılkı kelatat,	*Yılkı sürüp gelmekte,*
219990	Celmoguzday çoñ balaa.	*Yelmoğuz gibi koca bela.*
	Karap körsö kapırdı,	*Bakıp görse kâfiri,*
	Adam ceeçü cakırdı,	*İnsan yiyen sefili,*
	Kabagı salık, öñü saz,	*Kaşları çatık, benzi soluk,*
	Uzun emes boyu pas.	*Uzun değil, boyu alçak.*
	Tuurası kelet tört kuçak,	*Eni gelir dört kucak,*
	Bulçuñu buka sanınday,	*Kası boğa budu kadar,*
	Munu körgön tirüü can,	*Bunu gören diri can,*
	Kalar emes naalıbay.	*İnlemeden kalamaz.*
	Bışıgı menen keri cok,	*Pişmişiyle kavgası yok,*
220000	Çiykisi menen işi cok.	*Çiğiyle de işi yok.*
	Kanday nerse cese da,	*Ne türlü şey yese de,*
	Kardı oorubay aş bolot.	*Karnı ağrımadan sindirir.*
	Koluna algan bir kız bar,	*Eline aldığı bir kız var,*
	Katuu kıyın cumuş bar,	*Pek çetin bir iş var,*
	Baykap ukkun kırgızdar.	*Dikkatle dinleyin Kırgızlar.*
	Baatır Semeñ erligin,	*Bahadır Semeñ'in erliğini,*
	Ayköldün uulu calgızdın,	*Aykol'un biricik oğlunun,*
	Aybıkpagan şerligin.	*Yılmayan arslanlığını.*
	Oşol üçün al algan,	*Onun için o almıştı,*
220010	Çınkoco menen Toltoydon,	*Çınkoco ile Toltoy'dan,*
	Atışıp cürüp teñdigin.	*Vuruşa vuruşa hakkını.*
	Körö saldı Semetey,	*Görüverdi Semetey,*
	Kele catkan nemeñdi.	*Gelmekte olan mahluku.*
	Körsö dagı Calgız köz,	*Görse de Tek Göz,*
	Kişibi dep kenebey.	*İnsan mı ki deyip aldırmadan.*

Baylap algan kızı bar,
Çıktap ceeçü tuzu bar.
Kaltadan tuzdu alganı,
Eñkeyip kızdı karmadı.
Kancardı alıp koluna,
Carganı kızdı kalganı!
Capaasın körüp kankordun,
Semetey turup albadı.
«Manastap» uraan çakırıp,
Kaçırıp cetip barganı.
Calgız köz açık ugalbay,
Kara döö okşoyt — dep oylop,
Kıçırıp catat agasın,
Kızıgıp maga al kelse,
Ketireyin çamasın.
Eç nerse menen keri cok,
Kızdın kılıp aylasın,
Er Semetey baatırdın,
Köp elder körgön paydasın.
Muştaganda taş teşken,
Belinen sınıp ketpegen,
Ak bolottun kıymasın,
Tökör usta eptegen,
Atadan kalgan Sırnayza,
Sundurup aldı koluna,
Calgız közdöy baatırdın,
Sayıp öttü sooruga.
Selt etip boyu dürküröp,
Çoçup ketti uşunda.
Ceti kabat temir ton,
Kiygen eken üstünö.
Oñurayıp tiktese,
Tik bakpay bende cüzünö.
Kızdı taştap ciberip,
Cılbastın başın imerip:
«Kaydan keldiñ, bala—deyt,

Kanıñ tartıp maga —deyt?!
Özüñ toluk balasıñ,

Bağlayıp aldığı kızı var,
Banıp yiyeceği tuzu var.
Torbadan tuzu aldı,
Eğilip kızı yakaladı.
Hançeri alıp eline,
Kızı yarıvermek üzereydi!
Cefasını görüp hunharın,
Semetey duramadı.
«Manas!» diye nara atıp,
Dörtnala yetişip vardı.
Tek Göz açıkça duyamayıp,
Kara Dev'e benzer — diye düşünüp,
Ağabeyini çağırıp durur,
Heveslenip bana o gelirse,
Keseyim dermanını.
Hiçbir şeye aldırışı yok,
Kızın işini görmekte,
Er Semetey bahadırın,
Nice halklar görmüştü yararını.
Yumruklayınca taş delen,
Belinden kırılıp gitmeyen,
Ak çeliğin has kesimini,
Tökör ustanın döğdüğü,
Atadan kalma Sırnayza'yı,
Uzatıp aldı eline,
Tek Göz gibi bahadırın,
Sağrısına saplayıp geçti.
İrkilip bedeni ürperip,
Korkuya kapıldı o anda.
Yedi kat demir kürk,
Giymişmiş üstüne.
Dik dik bakınca,
Kul yüzüne dosdoğru bakamaz.
Kızı bırakıverip,
Cılbas'ın başını çevirip:
«Nereden geldin, çocuk — der,

Kanın mı çekti bana — der?!
Kendin dolgun bir çocuksun,

Bütkül etiñ may go — deyt?!
«Sen bilbeseñ menmin — deyt,
Manastın uulu Semetey,
Seni izdep keldim» — deyt.
Kökcal Manas degende,
Küügümdöp közü tunardı.
Manastın atın ukkanda,
Nur ketip beti kubardı.
Aybatı bar arstanıñ,
Ayköl Manas mamınday,
Atın ukkan bendeler,
Akılınan şaşkanı:
«Anday bolso Semetey,
Arıp-açıp kelipsiñ,
Kılar işiñ baştagıñ,
Kiygenim temir ton —dedi,
Kılıç kespeyt, ok ötpöyt,
Denem taştan bil —dedi.
Meni sayıp eñkeytçü,
Tuula elek bir — dedi!
Aldıma kelgen caş bala,
Sen kezegiñ al — dedi.
Cerinen arbak koldogon,
Betteşken bende oñbogon.
Bala colbors Semetey:
«Baştagı kezek senden» — dep,
Başın çaykap bolbogon.
«Bolbosoñ, bala, meyliñ — dep,
Kanıñ tartkan eken —dep,
Kapşırayın cerge — dep.
Kızıtalak Semetey,
Körsötöyün közüñö,
Erdemsigen tügöngür,
Eneñdin toyun özüñö!
Kanday çıksañ oşondoy,
Çıkkan cerdin teşigin,
Körsötöyün saga men,
Kire turgan eşigin.
Katırayın kadamıñ,

Bütün etin yağdır herhalde — der?!
«Sen bilmezsen, benim — der,
Manas'ın oğlu Semetey,
Seni arayıp geldim» — der.
Kökcal Manas deyince,
Kararıp gözü bulandı.
Manas'ın adını duyunca,
Nuru gidip yüzü soldu.
Heybetli arslanın,
Aykol Manas işte böyle,
Adını duyan kullar,
Aklını şaşırırdı:
«Öyleyse Semetey,
Yorulup acıkıp gelmişsin,
Yapacağın işe başla,
Giydiğim demir kürktür — dedi,
Kılıç kesmez, ok geçmez,
Bedenimi taştan bil — dedi.
Beni saplayıp eğdirecek,
Daha doğmadı biri — dedi!
Önüme gelen genç çocuk,
Sen sıranı al — dedi.
Yurdundan ervahın koruduğu,
Karşısına çıkan kul onmamış.
Genç kaplan Semetey:
«İlk sıra senden» — deyip,
Başını sallayıp diretti.
«Olmazsan, çocuk, pekâlâ — deyip,
Kanın seni çekmiş — deyip,
Yere mıhlayayım — deyip.
Kahrolası Semetey,
Göstereyim gözüne,
Yiğitlenen kahrolası,
Ananın toyunu sana!
Nasıl çıktıysan öylece,
Çıktığın yerin deliğini,
Göstereyim sana ben,
Gireceğin kapısını.
Kurutayım adımını,

Cegizeyin keşigiñ!» —
Dep, Madıköl calgız köz,
Küülönüp nayza aldı emi.
Kürkürötö sundu emi,
Nayzanı taştap ciberip,
On eki kanat ordodoy,
Oñ cagında çoyun baş,
Oşonu kolgo aldı emi.
Cılbas attı çuratıp,

Yedireyim artığını!» —
Deyip Madıköl Tek Göz,
Hızlanıp mızrak aldı işte.
Gürleterek uzattı işte,
Mızrağı bırakıverip,
On iki kanatlı otağ gibi,
Sağ yanındaki demir topuz,
Onu ele aldı işte.
Cılbas atı dörtnala sürüp,

Cılmañdap öñün ter basıp.
Küñgüröngön tügöngür,
Koş koldop kelip urdu emi.
Kalkanı bar dalıda,
Tuulgası bar başında,
Er Semetey kebelbey,
Karap turat aldında.
Çoyun baş kelip tiygende,
Kalkandın baarı kaldırap,
Tuulga bütün bırkırap.
Con söögü oorup zırkırap,
Kete cazdı asıl can,
O düynö közdöy çırkırap.
«Er kezegi bir — dedi, —
Er Semetey baatırıñ,
Men uramın ber» — dedi!
Atası Manas baatırdın,
Çoyun başı cok ele.
Işteter bolso çoyun baş,
Aybaltanın sırtı ele.
Mizi, sırtı baltanın,
Uyutkan bolot kurç ele.
Kaçan da bolso kañkoruñ,
Sırtı menen urçu ele.
Kaarı menen çapkanda,
Taştı talkan kılçu ele.
Buurul attı sekirtip,
Burulup çıgıp celigip.
Canaşa tüştü Semetey,

Sırıtıp yüzünü ter basıp.
Homurdanan kahrolası,
Çift elle gelip vurdu işte.
Kalkanı var omuzda,
Tolgası var başında,
Er Semetey kımıldamadan,
Bakıp durur önünde.
Demir topuz gelip değince,
Kalkanın hepsi takırdayıp,
Tolga baştan başa paralanıp.
Sırt kemiği ağrıyıp sızlayıp,
Gide yazdı aziz can,
Öbür dünyaya doğru feryat edip.
«Erin sırası birdir — dedi, —
Er Semetey bahadırın,
Ben vururum, ver» — dedi!
Atası Manas bahadırın,
Demir topuzu yoktu.
Topuz işletecek olsa,
Aybaltanın sırtıydı.
Ağzı da sırtı da baltanın,
Su verilmiş çelikti, keskindi.
Her ne zaman olsa hunharın,
Sırtıyla vururdu.
Kahrıyla çaldığında,
Taşı un ufak ederdi.
Buurul atı sıçratıp,
Dönüp çıkıp coşup.
Yan yana düştü Semetey,

Aldında atın teminip.
Çaap öttü Semetey,
Oroy töbö çokuga,
Karap körsöñ Calgız köz,
Kalkanı cok dalıda,
Tuulga cok başında.
Kiygeni teri tebetey,
Kebelbey turat uşunda.
Mına oşonu körgöndö,
Tañ kaldı Semeñ uşuga.
«Kanday kılsam eken—dep, —
Kabılan Manas atamdın,
Arbagı koldor beken» — dep?!
Baltaların taştaşıp,
Kolgo nayza karmaşıp.
Kaçırışıp sayışıp,
Karsıldaşıp salışıp.
Birin biri ceñe albay,
Eki kün turdu tayışıp.
Carakta calgız bütün cok,
Baarısı sıngan bırkırap.

Altındaki atını mahmuzlayıp.
Çalıp geçti Semetey,
Tam tepe noktasına,
Bakıp görsen Tek Göz,
Kalkanı yok omuzda,
Tolga yok başında.
Giydiği deri börk,
Kımıldamadan durur orada.
İşte bunu gördüğünde,
Şaştı kaldı Semeñ buna.
«Nasıl etsem ki — deyip, —
Kaplan Manas atamın,
Ruhu korur mu ola» — diye?!
Baltalarını bırakışıp,
Ele mızrak tutuşup.
Saldırışıp saplaşıp,
Çarpışıp vuruşup.
Birbirini yenemeden,
İki gün durdular itişip.
Pusatta tek bir bütün yok,
Hepsi kırılmış paramparça.

Calgız gana Sırnayza,
Kolunda turat zıñgırap.
Celmoguz Calgız közüñdün,
Tegi canı amanat.
Al Semetey baatırdı,
Arbaktar sakta salamat.
Semeteydin karasañ,
Serpişken coosu alamat.
«Arbagıñ azır coldo — dep,
Atakem, meni koldo — dep,
Kalganga kılbay camanat!» -
Er Semetey baatırıñ,
Atası ötkön Manastın,
Arbagına sıyınat.
Orto belden alışıp,
Oodarışıp kalışıp.
Attın baarın çarçatıp,

Bir tek Sırnayza kalmıştı,
Elinde durur çınlayıp.
Celmoguz Tek Göz'ün ise,
Canı aslında emanet.
O Semetey bahadırı,
Ruhlar esen saklasın.
Semetey'in bir baksan,
Boğuştuğu düşmanı beladır.
«Ruhun şimdi yoldadır – diye,
Atam benim, beni kolla – diye,
Kalanları düşürme kem hale!» –
Er Semetey bahadırın,
Göçüp gitmiş atası Manas'ın,
Ruhuna sığınmakta.
Orta belden kavraşıp,
Birbirini deviremeyip.
Atların hepsini yorup,

Astı ayla bolbodu,
Cerge tüşüp bul ekөө,
Çeçip saldı tondordu.
Arbaytıp sunup koldorun,
Körsötmök boldu bolcolu.
Öödö, tömön sürüşüp,
Kürökölör cırtılıp,
Çıncırları kırçılıp,
Cerdin beti cırtılıp.
Kurgak cerden suu çıgıp,
Çuñkur cerler döñ boldu,
Döñsöö cerler köl boldu.
Karmaşkanı ekөönө,
Bügün ceti kün boldu.
Calgız közdö koşuun köp,
Semeteyde cölök cok.
Oşondo da çunagıñ,
Korkup kalbayt tegele,
Antkeni baatır cürök tok.
Calgız köz turup kep aytat:
«Şer ekensiñ — dep aytat.
Çınıñdı aytçı sen kimsiñ,
Er ekensiñ men bildim?»
Semetey anda munu aytat:
«Caşırbaymın, şermende,
Atamdın atı alp Manas,
Özümdün atım Semetey,
Ceribiz Keñ-Kol, çoñ Talas,
Elibiz kırgız köp alaş!»
«Anday bolso, Semetey,
Atka minip alalı,
Kezekteşe kalalı.
Senin kanıñ içpesem,

Calgız köz atım kurusun.
Ayköl Manas baatırdın,
Tukumun bügün üzbösöm!
Beliñdi bayla abıdan,
Ümütüñ üzgün canıñdan.

Yine de çare olmadı,
Yere inip bu ikisi,
Soyunup attı kaftanları.
Kollarını gerip uzatıp,
Hünerini göstermekti niyeti.
Yukarı, aşağı itişip,
Zırh gömlekler yırtılıp,
Zincirleri aşınıp,
Yerin yüzü yırtılıp.
Kuru yerden su çıkıp,
Çukur yerler tepe oldu,
Tümsek yerler göl oldu.
Bu ikisi tutuşalı,
Bugün yedi gün oldu.
Tek Göz'de ordu çok,
Semetey'de destek yok.
Öyleyken de o yavuz,
Asla korkuya kapılmaz,
Çünkü bahadır, yüreği pek.
Tek Göz durup söz söyler:
«Arslanmışsın sen – der.
Doğrunu söyle, kimsin sen,
Er olduğunu anladım?»
Semetey o zaman şöyle der:
«Saklamam, ey arlanmaz,
Atamın adı alp Manas,
Benim adım Semetey,
Yerimiz Keñ-Kol, koca Talas,
Elimiz Kırgız, kalabalık Alaş!»
«Öyleyse eğer, Semetey,
Atlara binelim,
Sırayla vuruşalım.
Senin kanını içmezsem,

Tek Göz adım kurusun.
Ayköl Manas bahadırın,
Soyunu bugün kurutmazsam!
Belini sağlam bağla,
Canından umudunu kes.

Izdegenim sen eleñ,
Özüñ kelip kalıpsıñ,
Taalayıma tabılgan.
Öltürböy men koembu,
Özüñ kelip kabılsañ?!»
Koluna aldı kılıçın,
Kapırdın körçü cumuşun.
Karşı mañday cagında,
Kara señir too keldi.
Kılıçın karmap koluna,
Kaçırıp toogo dap berdi.
Talkan kılıp too-taştı,
Er Semetey baatırdı,
Korkutamın — dep keldi.
Kılıçtı tartıp alganda,
Kara taşka salganda,
Kaarı menen çapkanda,
Kak carılıp kara taş,
Talkalanıp tüz boldu.
Kayrattanıp oşondo,
Calgız közdöy baatırdın,
Cürögünö küç toldu:
«Koysoñçu, bala Semetey,
Kördüñbü dedi uşunu?!»
«Kara taşka çapkıça,
Kankor maga çapkınıñ.
Takandaşçu Semetey,
Küçüñ bolso açkınıñ!»
Erdiginen cazganbay,
Semetey ayttı uşunday.
«Dagı küçüm körsün — dep,
Cürögü çıgıp ölsün» —dep.
Canaşa turgan boz döbö,
Kolundagı çoyun baş,
Çaap tartıp alganda,
Tomurulup toodoy taş,
Asmandı közdöy zırkırap,
Uçup çıktı kara taş.
«Erdemsigen, Semetey,

Aradığım sendin,
Kendin gelivermişsin,
Bahtıma bulunmuşsun.
Öldürmeden bırakır mıyım,
Kendin gelip çattıysan?!»
Eline aldı kılıcını,
Gör kâfirin işini.
Tam karşı yakasında,
Kara sırtlı bir dağ vardı.
Kılıcını kavrayıp eline,
Saldırıp dağa atıldı.
Dağı taşı un ufak edip,
Er Semetey bahadırı,
Korkutayım – diye geldi.
Kılıcı çekip aldığında,
Kara taşa çaldığında,
Öfkesiyle vurduğunda,
Tam ortadan yarılıp kara taş,
Paramparça olup dümdüz oldu.
O zaman gayrete gelip,
Tek Göz gibi bahadırın,
Yüreğine güç doldu:
«Bırak artık, çocuk Semetey,
Gördün mü dedi bunu?!»
«Kara taşa vuracağına,
Hunhar, bana vursana.
Karşında duran Semetey,
Gücün varsa göster hadi!»
Erliğinden şaşmadan,
Semetey söyledi böylece.
«Gücümü bir daha görsün – diye,
Yüreği kopup ölsün» – diye.
Yanı başındaki boz tepeye,
Elindeki demir topuzu,
Savurup vurduğunda,
Dağ gibi taş yuvarlanıp,
Göğe doğru vınlayıp,
Uçup çıktı kara taş.
«Yiğitlik taslayan Semetey,

Öröpküböy közüñdü aç!»
Anı Semeñ elebey,
Erdik menen kenebey,
Calgız közdöy kökcaldı,
Buçkagına teñebey.
Üstünö keldi bastırıp,

Böbürlenme, aç gözünü!»
Onu Semeñ umursamayıp,
Erlikle aldırış etmeyip,
Tek Göz gibi bozkurdu,
Tırnağına denk tutmayıp.
Üstüne sürüp geldi,

Taybuurul menen tebeley.
Çiykiley adam etin cep,
Al Calgız köz kuturgur,
Uurtunan kan kuyultup.
Karışkırday ant urgur,
Semeteydi karadı.
Emi oylop sanadı:
«Kabılanday er eken,
Kara kaşka şer eken.
Bala da bolso Semetey,
Azır maga teñ eken.
Semetey tursa zalkayıp,
Taybuurul menen çaypalıp.
Akkula menen bolkoyup,
Arstan Manas zoñkoyup.
Uy kuymulçak Sarala,
Uyulgutup Almambet.
Kökteke menen bolkoyup,
Közöl Çubak kelatat.
Bulardı körüp Semetey,
Kayrattandı çenebey.
Calgız köz katuu ökürüp,
Caalısı menen tükürüp.
Çoyun baştı kolgo alıp,
Cılbas attı ayabay,
Kamçı menen bir salıp.
Er Semetey baatırdı,
Çapmak boldu kaardanıp.
Arbagı ayköl Manastın,
Arka bolup Semeñe,
Artında turat kalkayıp.
Calgız közdün köp koşun,

Taybuurul'la çiğnesin diye.
Çiğ çiğ insan eti yiyen,
O Tek Göz kudurası,
Ağzının ucundan kan sızdırıp.
Kurt gibi o kahrolası,
Semetey'e baktı.
Sonra düşünüp taşındı:
«Kaplan gibi ermiş,
Kara kaşka arslanmış.
Çocuk olsa da Semetey,
Şimdiden bana denkmiş.
Semetey durur heybetle,
Taybuurul'la salınıp.
Akkula üstünde gövdeli,
Arslan Manas heybetli.
İnek sağrılı Sarala'yı,
Fırıl fırıl süren Almambet.
Kökteke ile gövdeli,
Güzel Çubak gelmekte.
Bunları görüp Semetey,
Ölçüsüz gayrete geldi.
Tek Göz şiddetle böğürüp,
Hışmıyla tükürüp.
Demir topuzu ele alıp,
Cılbas ata acımadan,
Kamçıyla bir vurup.
Er Semetey bahadırı,
Vurmaya davrandı hışımla.
Ayköl Manas'ın ruhu,
Semeñ'e arka olup,
Ardında durur heybetle.
Tek Göz'ün kalabalık ordusu,

Karmanaptın kalıñ el,
Karap turat cardaşıp.
Calgız köz kapır kuturgur,
Can ayabay ant urgur,
Caman çaptı kırdanıp,
Caaçu kündöy surdanıp.
Çoyun baş menen urganda,
Cılbastın başın burganda,
Cıgıldı — dep Semetey,
Cılmayıp karap turganda.
Çañdan çıktı Semetey,
Kamçı urup buudanga.
Arman kıldı Calgız köz,
Caza çapkan ekemin,
«Attaña» dep buşmanda.
«Manastap» Semeñ bakırdı,
Calgız közdü çakırdı.
Semetey ünün ukkanda,

Karmanap'ın yoğun halkı,
Yığılıp seyredip durur.
Tek Göz kâfir kudurmuş,
Canını esirgemez kahrolası,
Kabarıp fena saldırdı,
Yağacak gün gibi kararıp.
Demir topuzla vurduğunda,
Cılbas'ın başını çevirdiğinde,
Semetey düştü – diyerek,
Gülümseyip bakıp dururken.
Tozdan çıktı Semetey,
Küheylana kamçı vurup.
Hayıflandı Tek Göz,
Iskalayıp vurmuşum ben,
«Eyvah» deyip kederde.
«Manas!» diye Semeñ haykırdı,
Tek Göz'ü çağırdı.
Semetey'in sesini duyunca,

Koluna balta kurç alıp,
Aldıdan al da kaçırdı.
Acıdaarday öñdönüp,
Türün körsöñ kapırdı,
Mañdayga kelip tüz turup.
Semeteydi başka urup.
Maydandın için çañ alıp,
Çañda Semeñ körünböy,
Cakasın elder karmanıp.
Cagaldangan Semetey,
Caltanbay da, kenebey,
Kamçı berip Buurulga,
Çañdan çıktı erendey.
Eki kezek ötkörüp,
Eldi aman köz körüp.
Başın öödö kötörüp,
Er Semetey cötölüp.
Cagaldap Semeñ çıkkanda,
Calgız köz cana buşmanda.
Bütülüü too bolso da,

Eline keskin balta alıp,
O da önden saldırdı.
Ejderhaya benzeyip,
Görsen kâfirin suretini,
Karşısına gelip dik durup.
Semetey'i başından vurup.
Meydanın içini toz kaplayıp,
Tozda Semeñ görünmeyip,
Halk yakasını tutup kaldı.
Coşup kükreyen Semetey,
Yılmadan ve aldırmadan,
Buurul'a kamçı basıp,
Tozdan çıktı eren gibi.
İki sırayı savuşturup,
Halk onu sağ esen görüp.
Başını yukarı kaldırıp,
Er Semetey öksürüp.
Semeñ kükreyip çıkınca,
Tek Göz yine kederde.
Bütün bir dağ olsa da,

Kadayın — dep booruna,
Çoñ nayzanı kolgo alıp,
Cürgön cerge çuu salıp,
Kürkürötüp nayzasın,
Küülöp çoçko küç alıp.
Kaçırıp nayza muştadı,
Al kumardan çıkpadı.
Nayzası sındı belinen,
Üzülüp orto cerinen.
Küügümdöp közü tunarıp,
Kulagı ukpay çuu alıp.
Közün bardap Semetey,
Cana kayta es alıp.
Taybuuruldu çuuratıp,
Çañdan çıgıp buralıp:
«Calgız köz baatır, kel — dedi,
Kezegimdi ber — dedi!
Kezek menen işi cok,
Ant urgurdu karasañ,
Aytkan sözdö bütün cok.
Can ayabas Calgız köz,
Kılıçın alıp koluna,
Kıztalak kızıp baratat.
Cılbas atı kazıktay,
Sızıp ketip baratat.
Er Semetey baatırıñ,
Kızıp ketip baratat.
Arstandan kalgan Sırnayza,
Anı karmap koluna,
Atası tüşüp oyuna,

Bağrına çakayım – diye,
Büyük mızrağı ele alıp,
Geçtiği yere gürültü salıp,
Mızrağını gürleterek,
Savurup domuz güç alıp.
Saldırıp mızrağı sapladı,
Yine muradına eremedi.
Mızrağı kırıldı belinden,
Koptu orta yerinden.
Gözü kararıp buğulanıp,
Kulağı duymaz, uğuldayıp.
Gözünü toparlayıp Semetey,
Yeniden kendine gelip.
Taybuurul'u koşturup,
Tozdan çıkıp salınarak:
«Tek Göz bahadır, gel – dedi,
Sıramı ver – dedi!
Sırayla işi yok,
Şu kahrolasına bak,
Verdiği sözde durmak yok.
Canını sakınmaz Tek Göz,
Kılıcını alıp eline,
Kahrolası kızışıp gitmekte.
Cılbas atı kazık gibi,
Süzülüp uçup gitmekte.
Er Semetey bahadırın,
O da kızışıp gitmekte.
Arslandan kalan Sırnayza,
Onu kavrayıp eline,
Atası düşüp aklına,

Kadamak bolup booruna.
Kıyamına kelgende,
Kıykırıp barıp tiygende.
Kıygaktuu nayza, kök tüpök,
Töş carıça kirgende,
Nayzanı sayıp mılgıtıp,
Tezekten beter ırgıtıp.
Kayra aylanıp saydı ele,

Bağrına çakmaya niyetlenip.
Tam kıvamına geldiğinde,
Haykırıp varıp değdiğinde.
Kancalı mızrak, gök püsküllü,
Döşü yara yara girdiğinde,
Mızrağa takıp havaya kaldırıp,
Tezekten beter fırlatıp.
Dönüp yeniden sapladı,

Ötö berip imerip.
Çaraynası çatırap,
Çıday albay bırkırap,
Temir soottor cırtılıp.
Tepçip nayza öttü ele,
Arstandın uulu çunagıñ,
Mına oşondoy küçtüü ele.
Nayzaga sayıp kötörüp,
Calgız közdün özünö,
Ayttı baatır er nemeñ,
Dalay kepti ötkörüp:
«Taloon koyup tınç eldi,
Talaysıñbı, Calgız köz?!
Bekerçe ele biröönün,
Ak nikelüü katının,
Kaalaysıñbı, Calgız köz?!
Alman alıp kızdardan,
Calmaysıñbı, Calgız köz?!
Tirüülöy adam etin cep,
Kandaysıñbı, Calgız köz?!
Kılıçtın mizin kan kılıp,
Calaysıñbı, Calgız köz?!
Aydap malın olcolop,
Kordoysuñbu, Calgız köz?!
Uruşka olco alganda,
Ölüm akır bolot — dep,
Oyloyt beleñ, Calgız köz?!
Urumdan alman kız alıp,
Oynoyt beleñ, Calgız köz?!
Emi küçüñdü elge küç kılıp,
Köyröñdönüp taştı çaap,
Körböysüñbü, Calgız köz?!
Boz döbönü toz kılıp,
Bolcolu cok söz kılıp,
Bölböysüñbü, Calgız köz?!
Barañdın elin aralap,
Başka curttu talap çaap,
Coyloysuñbu, Calgız köz?!
Kayda ketti al küçüñ,

Geçerken çevirerek.
Göğüs aynası çatırdayıp,
Dayanamayıp paralanıp,
Demir zırhlar yırtılıp.
Mızrak delip geçmişti,
Arslanın oğlu o yavuz,
İşte böylesine güçlüydü.
Mızrağa geçirip kaldırıp,
Tek Göz'ün ta kendisine,
Söyledi bahadır er kişi,
Nice sözü sıralayıp:
«Rahat ele yağma salıp,
Talar mısın, Tek Göz?!
Boşu boşuna birinin,
Nikâhlı helal karısını,
Arzular mısın, Tek Göz?!
Kızlardan haraç alıp,
Yutar mısın, Tek Göz?!
Diri diri insan eti yiyip,
Doyar mısın, Tek Göz?!
Kılıcın ağzını kan edip,
Yalar mısın, Tek Göz?!
Malını sürüp ganimet edip,
Horlar mısın, Tek Göz?!
Savaşta ganimet alırken,
Sonunda ölüm var – diye,
Düşünür müydün, Tek Göz?!
Urum'dan haraç kız alıp,
Oynar mıydın, Tek Göz?!
Şimdi gücünü ele zorbalık edip,
Böbürlenip taşa vurup,
Görmez misin, Tek Göz?!
Boz tepeyi toz edip,
Ölçüsü yok laf edip,
Bölmez misin, Tek Göz?!
Barañ'ın elini dolaşıp,
Başka yurdu talan edip,
Dolanır mısın, Tek Göz?!
Nereye gitti o gücün,

Buçkagıña teñebey,
Koyboysuñbu, Calgız köz?!
Sonundu bügün kördüñbü,

Soyloduñbu, Calgız köz?!
Semetey meni soet — dep,
Oyloduñbu, Calgız köz?!
Ceti kabat temir ton,
Kiesiñbi, Calgız köz?!
Tegi acal bolot — dep,
Bilesiñbi, Calgız köz?!
Carlagan cerge can koyboy,
Kırasıñbı, Calgız köz?!
Bütün kılım kalkına,
Turasıñbı, Calgız köz?!
Şıyraktap karmap Semetey,
Urasıñbı, Calgız köz?!
Kaptaşıp acal ölümgö,
Kalasıñbı, Calgız köz?!
Tirilip kayra ceriñe,
Barasıñbı, Calgız köz?!
Semiz bolso soyup cep,
Özüñ okşoş adamga,
Zulum, zakmat otuñdu,
Cayasıñbı, Calgız köz?!
Kalıñ türkmön eliñdi,
Aydayınbı, Calgız köz?!
Caradar kılıp cön koyboy,
Calmayınbı, Calgız köz?!
Özüñ karı menen caşmın,
Caylayınbı, Calgız köz?!
Calpı candın köp öçün,
Alayınbı, Calgız köz?!
Kara eşektey kardıñdı,
Carayınbı, Calgız köz?!»
Calgız közgö köp aytıp,
Ötközüp aga bek aytıp,
Kak oşondo Semetey,
Nayzanı oñdop imerdi,

Tırnağına denk tutmayıp,
Bırakmaz mısın, Tek Göz?!
Görülmedik şeyi bugün gördün mü,

Yere serildin mi, Tek Göz?!
Semetey beni boğazlar – diye,
Düşündün mü, Tek Göz?!
Yedi kat demir zırhı,
Giyer misin, Tek Göz?!
Er geç ecel gelir – diye,
Bilir misin, Tek Göz?!
Ferman saldığın yerde can komayıp,
Kırar mısın, Tek Göz?!
Bütün asrın halkına,
Karşı durur musun, Tek Göz?!
Semetey inciğinden kavrayınca,
Dayak yer misin, Tek Göz?!
Ecelle ölüme yakalanıp,
Kalır mısın, Tek Göz?!
Dirilip yeniden yerine,
Varır mısın, Tek Göz?!
Semiz olanı kesip yiyip,
Kendine benzer insana,
Zulüm, eziyet ateşini,
Yayar mısın, Tek Göz?!
Kalabalık Türkmen elini,
Süreyim mi, Tek Göz?!
Yaralayıp rahat komadan,
Yutayım mı, Tek Göz?!
Sen kocasın, bense gencim,
Haklayayım mı, Tek Göz?!
Tüm canların nice öcünü,
Alayım mı, Tek Göz?!
Kara eşek gibi karnını,
Yarayım mı, Tek Göz?!»
Tek Göz'e çok söyleyip,
İçine işletip sert söyleyip,
Tam o anda Semetey,
Mızrağı düzeltip çevirdi,

Oro-para tumşukka,
Taşka urup ciberdi.
Şarkırap kanı çaçıldı,
Söpöttöy söögü cançıldı.
Calgız közgö Semetey,
Bilbeysiñ — dep alıñdı,
Kara kalpak türkmöngö,
Acal ölüm tabıldı.
Közü körüp ölgönün,
Ölböylü turup berip — dep,
Kol salıp bala colborsko,
Koşundun baarı cabıldı.
Telegeyi teñ eken,
Baarı tegiz el eken.
Kişileri zor eken,

Tam karşıdan burnunun üstüne,
Taşa çalıp fırlattı.
Şarıl şarıl kanı saçıldı,
Kemiği un ufak ezildi.
Tek Göz'e Semetey,
Haddini bilmezsin – diye,
Kara kalpak Türkmen ilinde,
Ecel ile ölüm bulundu.
Gözüyle görüp öldüğünü,
Durup boyun eğerek ölmeyelim – diye,
Genç kaplana saldırıp,
Ordunun hepsi üşüştü.
Her yanı düzgünmüş,
Hepsi bir örnek bir elmiş.
Adamları iriymiş,

Boyu biyik çoñ eken.
Askerdin tübü al elden,
Adılerden deer eken.
Kara bolot zulpukor.
Karmap suurup kınınan,
Kaçırıp kirdi Semetey,
Cabılgan eldin kıyrınan.
Kılıçın şiltep tartkanda,
Mizinen kanı çuurgan.
Kılkanday nayza, kök celek,
Kılkıldagan askerge,
Kıyın boldu bul dümök.
Arılgan bozdoy türültüp,
Atkan tañday sürültüp.
Calgız közdün askerin,
Aydap Semeñ ürkütüp.
Taş kıya, tataal kapçıgay,
Taygak, tarma colu bar,
Aydap kirdi askerdi,
Bala colbors ayanbay.
«Tirüü koysom bolboyt — dep,
Baatırı ölsö koşunu,
Cabılıp maga coloyt—dep.

Boyu yüksek, kocamanmış.
Askerin kökü o eldenmiş,
Adiler'dendir derlermiş.
Kara çelik Zülfikar'ı,
Kavrayıp kınından sıyırıp,
Saldırıp girdi Semetey,
Üşüşen elin bir yanından.
Kılıcını savurup çektiğinde,
Ağzından kanlar süzüldü.
Kılçık gibi mızrak, gök bayrak,
Dalgalanan orduya,
Çetin oldu bu bela.
Ürkmüş bozlar gibi sürüp,
Söken tan gibi önüne katıp.
Tek Göz'ün askerini,
Semeñ sürüp ürkütüp.
Taşlı yamaç, çetin boğaz,
Kaygan, sarp yolu var,
Askeri sürüp oraya soktu,
Genç kaplan hiç sakınmadan.
«Sağ bırakırsam olmaz – diye,
Bahadırı ölse de ordusu,
Üşüşüp bana sokulur – diye.

Tirüü kalsa bulardan,
Cazasın eldin beret» — dep,
Küçü menen keri cok,
Kup bayladı belin al,
Kubalap kırdı eldi al.
Çındap buzdu peylin al,
Çıñ bayladı belin al.
Birin koyboy talkandap,
Tüptüz kıldı eldi al.
Calgız kişi kalbadı,
Can kaçırbay cayladı.
Katılışıp türkmöndün,
Kazat kılgan bul elden,
Üyünö kişi canbadı.
Öçöşköndön Semetey,
Kara kalpak türkmöngö,
Betpak toogo barganı.
Calgız közdöy zulumdu,
Öltürüp andan öçtü aldı,
Öçöşkön kalıñ köptü aldı.
Calgız közdü calmagan,
«Ukmuştan ugup, öldü — dep,
Urumdun eli kubandı.
Semeteydi körsök» — dep,
Eli, curt kalbay çubadı.
Toobo, nazır kılışıp,
Urumdun eli cıyılıp,

Bunlardan sağ kalan olsa,
Elin cezasını keser» – diye,
Gücünden geri kalmaz,
Sımsıkı bağladı belini o,
Kovalayıp kırdı eli o.
İyiden iyiye hışmını saldı o,
Sağlamca bağladı belini o.
Birini komadan ezip,
Dümdüz etti eli o.
Tek bir kişi kalmadı,
Can kaçırmadan tepeledi.
Sataşıp duran Türkmen'in,
Gazaya kalkan bu elinden,
Evine kimse dönmedi.
Öç güttüğünden Semetey,
Kara kalpak Türkmen'e,
Betpak dağına varmıştı.
Tek Göz gibi zalimi,
Öldürüp ondan öcünü aldı,
Hasım olan nice kalabalığı aldı.
Tek Göz'ü yutup yok eden,
«Öldü – diye mucizeyi duyup,
Urum'un eli sevindi.
Semetey'i bir görsek» – diye,
El gün kalmadan akın etti.
Tövbe edip, adak adayıp,
Urum'un eli toplanıp,

Ukmuştan ugup Semeñdi,
Ulamalap maktadı.
Butu menen bir tepse,
Toolor uçup asmanga,
Perişteler kaçkanday.
Bir üylösö küü menen,
Darıya tolkup çaypalıp,
Sabasınan taşkınday.
Bir cılmaysa kün külüp,
Kabagınan ay külüp,
Közünön cıldız çaçkanday.

Semeñ'in ününü duyup,
Dilden dile övdüler.
Ayağıyla bir tepse,
Dağlar uçup göğe,
Melekler kaçar sanki.
Bir üflese hızıyla,
Irmak coşup çalkalanıp,
Yatağından taşar sanki.
Bir gülümsese güneş güler,
Kaşından ay güler,
Gözünden yıldız saçılır sanki.

«Calgız köz cırtkıç ölbösö,
Ketet elek kırılıp,
Kalat elek baarıbız,
Karañgı körgö tıgılıp.
Bir cılda on beş kız algan,
Baarın koyboy cep algan.
Kemip kalsa kız çıkpay,
Aydap ketip maldı algan.
On cıldan beri karata,
Oşondoy korduk bul salgan.
Sen öltürdüñ kapırdı,
Teñdeşpegen eç balban».
Calgız közdön kutulup,
Eldin köönü şat boldu.
Elder cana çurkurayt:
«Bul Calgız köz kapırdın,
Kılganı bizge dart boldu,
Kököydön çıkkıs dat boldu.
Boykat anın katını,
Sak tuulsa al bala,
Cana salat çoñ cañcal.
Kabıl kılsañ tilekti,
Carıp anı sen salsañ».
Katındı izdep tabarda,
Kardın anın cararda.
Ecekesi Kardıgaç,
Bolboy koydu tak anda:
«Özüñ dagı calgızsıñ,
Öçöşüp sen çoçkogo,
Askerdi koyboy büt kırdıñ.
Kursakta catkan bul bala,
Çoñoyup saga ne kılsın?!»
Kardıgaç sözün alganı,
Carılbay katın kalganı.
Calgız közdün katını,
Erkek bala al tuudu.
Atın anın Sart koydu,
Akırı cürüp al Sarttan,
Kırgızga bülük çoñ boldu.

«Tek Göz yırtıcı ölmeseydi,
Kırılıp giderdik,
Hepimiz kalırdık,
Karanlık mezara tıkılıp.
Bir yılda on beş kız alırdı,
Hiçbirini komayıp yerdi.
Kız çıkmayıp eksilse,
Malı sürüp götürürdü.
On yıldan bu yana,
Böyle zulüm etti bu.
Sen öldürdün kâfiri,
Kimsenin denk gelemediği pehlivanı».
Tek Göz'den kurtulup,
Elin gönlü şen oldu.
Halk yine çığrışır:
«Bu Tek Göz kâfirin,
Ettiği bize dert oldu,
İçimizden çıkmaz pas oldu.
Karısı onun gebedir,
Sağ doğarsa o çocuk,
Yine büyük kavga salar.
Dileği kabul edersen,
Karnını yarıp atsan sen».
Kadını arayıp bulacakken,
Onun karnını yaracakken.
Ablası Kardıgaç,
Tam o anda engel oldu:
«Sen kendin de yalnızsın,
Domuza öç güdüp,
Askeri komadan büsbütün kırdın.
Karında yatan bu çocuk,
Büyüyüp sana ne yapsın?!»
Kardıgaç'ın sözünü tuttu,
Kadın yarılmadan kaldı.
Tek Göz'ün karısı,
Bir erkek çocuk doğurdu.
Adını onun Sart koydu,
Sonunda gitgide o Sart'tan,
Kırgız'a büyük fitne doğdu.

Bura tartıp Semetey,
Talastı közdöy oroldu.
Kol karmaşıp Semetey,
Kara döö menen dostoştu.
Ketemin — dep eline,
Ecekesi Kardıgaç,
Eli menen koştoştu.
Urumdan kelgen köp elden,
Uluu, kiçüü debesten,
Akıl, nasaat kep uktu.
Arbın aldı olconu,
Ar bir işke coluktu.
Atası ayköl Manastın,
Arbagına sıyınıp,
Attanıp eli alaşka,
Eçen künü col basıp,
Cetip keldi Talaska.
Munu mınday taştaylı,
Çıgımdan korkup Koñurbay,
Ölgönünön baştaylı.
KOÑURBAYDIN ÖLÜŞÜ,
UUSAÑGENDIN DÜMÖGÜ.
Semetey cattı coo caylap
Teñdeşpey bende bel baylap.
Cıl on eki ay kün öttü,
Möörlöşkön kalmaktan,
Alman alar kün cetti.
Alıskı cerge bargızbay,
Aylanıp kara kış cetti.
Cambı izdep bargan cok,
Cay alıp catıp, kış öttü.
Oylonup kuu Koñurbay:
«Mından ayla izdeyin,
Aldında bir kur bereyin,
Andan kiyin arstanga,
Elçi salıp köröyün». —
Dep, oşentip tügöngür,
Ayla menen pul casap,

Dizgin çevirip Semetey,
Talas'a doğru döndü.
El sıkışıp Semetey,
Kara dev ile dostlaştı.
«Gidiyorum ele» – deyince,
Ablası Kardıgaç,
Eliyle birlikte vedalaştı.
Urum'dan gelen çok elden,
Büyük, küçük demeden,
Akıl, nasihat sözü dinledi.
Bol bol ganimet aldı,
Her türlü işe rast geldi.
Atası ayköl Manas'ın,
Ruhuna sığınıp,
Alaş eline atlanıp,
Nice günler yol tepip,
Varıp geldi Talas'a.
Bunu böylece bırakalım,
Masraftan korkan Koñurbay'ın,
Ölümünden başlayalım.
KOÑURBAY'IN ÖLÜMÜ,
UUSAÑGEN'İN FİTNESİ.
Semetey yattı düşman haklayıp
Denk gelmeye bel bağlayan kul çıkmadan.
Yıl, on iki ay gün geçti,
Mühürleşilen Kalmuk'tan,
Haraç alma günü yetti.
Uzak yere vardırmadan,
Dönüp kara kış yetişti.
Külçe aramaya gitmedi,
Rahatına yatıp, kış geçti.
Düşünüp kurnaz Koñurbay:
«Bundan bir çare arayayım,
Önce bir kez vereyim,
Ondan sonra arslana,
Elçi salıp göreyim». –
Deyip, böylece o tükenesi,
Hileyle para düzüp,

Cezden altın al casap,
Kalaydan kümüş mol casap,
Semeteyge ciberdi.
Cıyırma çeyrek «altınga»,
Baskan eken al möörün.
Ar cıl sayın berişke,
Calganı puldun çıkkança,
Caramak boldu bir işke.
Bir cılkısın bergende,
Kiyinkisin toktotup,
Eki cılı süyröşkö,
Kamdanuunu al oylop,

Bakırdan altın yapıp,
Kalaydan bol gümüş yapıp,
Semetey'e gönderdi.
Yirmi çeyrek «altına»,
Basmış o mührünü.
Her yıl vermek üzere,
Paranın sahteliği çıkana dek,
Bir işe yarayacaktı.
Bir yıllığını verince,
Sonrakini durdurup,
İki yıl sürüncemede,
Hazırlanmayı düşünüp,

Bir betteşip körüşkö.
Amalın tappay kıynalıp,
Çıdabadı al işke.
Bul Koñurbay çoñ kalça,
Ayla taptı bir başka.
Beycinde catıp taktada,
Kabarçını çaptırıp,
Esen handı aldırıp,
Dalay çoñdu çakırtıp,
Sözgö eldi kandırıp:
«Adam uulu caralıp,
Cer cüzünö kelgeli,
Beycin atı koyulup,
Şaar türünö kelgeli,
Kıtay atı koyulup,
El türünö kelgeli,
Tepsetip uşul Beycindi,
Eç bir adam kelbedi.
Kelse dagı adamdar,
Alıp şaarın ceñbedi.
Türk uulunun Manası,
Alıp ketti al —dedi.
Ataylap sapar col tartıp,
Alıska bardım men —dedi.
Soydurup keldim oşondo,
Neskara baştap erlerdi!

Bir kez yüzleşip görüşmeye.
Çaresini bulamayıp kıvranıp,
O işe dayanamadı.
Bu Koñurbay koca Kalça,
Bambaşka bir hile buldu.
Beycin'de tahtında oturup,
Haberci koşturup,
Esen Han'ı getirtip,
Nice ulu kişiyi çağırtıp,
Halkı söze doyurup:
«İnsanoğlu yaratılıp,
Yeryüzüne geleli,
Beycin adı konulup,
Şehir suretine gireli,
Kıtay adı konulup,
El suretine gireli,
Şu Beycin'i çiğnetmeye,
Hiçbir insan gelmedi.
Gelseler bile insanlar,
Şehrini alıp yenmedi.
Türk oğlunun Manas'ı,
Alıp gitti onu – dedi.
Bile isteye sefere çıkıp,
Uzağa vardım ben – dedi.
O zaman boğazlatıp geldim,
Neskara başta, nice erleri!

Semeteyge ceñdirdim,
Men karıgandıgım bildirdim.
Cadasa cadar bilbeysiñ,
Duşmanıñ kim, dosuñ kim,
Köñülüñö ilbeysiñ!
Semeteyge col berdim,
Cıyırma çeyrek altındı,
Bir cıl cüktöp mol berdim.
Nak altın berbey oşogo,
Sarı cez menen kalaydan,
«Sap altın» kılıp men berdim.
Baştagısı beker go,
Emi bilgin, handarım,
Semeteydin ceñgenin.
Ar cıl alman sen kılıp,
Altın, kümüş bergeniñ!
Üydö catsañ, uluktar,
Eliñdin payda, zıyanın,
Eç kaçan da bilbeysiñ.
Ebi kelse sizderge,
Er Semetey baatırga,
Elçi salsak, men deymin.
Alarda eki col koysok,
Al biröönö cön koysok.

Semetey'e yendirdim,
Kocadığımı belli ettim.
Bezseniz de bezmek bilmezsiniz,
Düşmanın kim, dostun kim,
Gönlüne hiç iliştirmezsin!
Semetey'e yol verdim,
Yirmi çeyrek altını,
Bir yıl yükletip bol verdim.
Ona saf altın vermeden,
Sarı bakırla kalaydan,
«Halis altın» diye ben verdim.
Baştakiler boşunaymış ya,
Şimdi bilin, hanlarım,
Semetey'in yendiğini.
Her yıl haracı sen ödeyip,
Altın, gümüş verişin!
Evde yatarsanız, ulular,
Elinin kârını, zararını,
Hiçbir zaman bilemezsin.
Uygun düşerse sizlere,
Er Semetey bahadıra,
Elçi salalım, derim ben.
Onlara iki yol koysak,
Birini seçmeye bıraksak.

Kara askerdi esepsiz,
Depterden cırtıp taştasak,
Alptardı alıp esepke,
Aşık bolso kun bersek,
Aşıp ketse kun alsak.
Altındı koyup, handarım,
Aşıp ketse bizdin alp,
Tamgalatıp cer alsak.
Uşu menin akılım,
Oylongula, uluktar,
Tüpkülügün akırın!
Adam adam bolgonu,
Altın takta Beycindin,
Altın, kümüş teñgesin,

Sıradan askeri sayısız diye,
Defterden yırtıp atsak,
Alpları hesaba alıp,
Fazla ise diyet versek,
Bizimki aşarsa diyet alsak.
Altını bırakın, hanlarım,
Bizim alp fazla çıkarsa,
Damgalatıp yer alsak.
Budur benim aklım,
Düşünün, ulular,
Temelini, sonunu iyice!
İnsan insan olalı,
Altın tahtlı Beycin'in,
Altın, gümüş akçesini,

Alım salıp kim aldı?
Manas kelip col saldı,
Eki sapar kol saldı.
Albay koyup ceriñdi,
Kaysınısı kur kaldı?
Bergile keñeş kebiñ» — dep,
Aytıp sözün muñaydı.
Kulak salıp Esen han,
Ugup turup dalay han,
Keñeş kılıp olturup:
«Bilgini saga berdik — dep
Özüñ bilip kılgın —dep,
Çetten kelgen coo bolso,
Erlik kılgan sensiñ» — dep.
Alp Koñurbay baatırga,
Alar berdi birligin,
Ölüm menen tirligin.
Koluna biylik alganda,
Kozgolup catpay zor kalça,
Eki kişi ciberdi,
Elçi kılıp çabarga.
«Amurdun uluu suusunda,
Kızıl kıya beli bar,
Tulañı kalıñ ceri bar,
Uşuga kelseñ Semetey,
Caraşsak degen kebim bar.
Senin mende kegiñ bar,
Menin da sende kegim bar.
Üstömdüktü sen alıp,
Alım algan ceriñ bar.
Maldı, puldu taştaylı,
Kara baştan baştaylı.
Kara baştuu adamdan,
Kara askerdi eç kaçan,
San esepke albaylı,
Alptardı sanaylı.

Aşık bolso kimdiki,
Kun berişip taraylı.

Vergi salıp kim aldı?
Manas gelip yol açtı,
İki sefer ordu saldı.
Yerini almayıp da,
Hangisi eli boş kaldı?
Söyleyin öğüdünüzü» – deyip,
Sözünü söyleyip hüzünlendi.
Kulak verip Esen Han,
Dinleyip duran nice han,
Oturup danışarak:
«Kararı sana bıraktık – diye,
Kendin bilip yap – diye,
Dışarıdan gelen düşman olursa,
Erlik gösteren sensin» – diye.
Alp Koñurbay bahadıra,
Onlar verdi birliğini,
Ölümüyle dirliğini.
Eline erki alınca,
Yerinde durmayıp koca Kalça,
İki kişi gönderdi,
Elçi edip ulak diye.
«Amur'un ulu suyunda,
Kızıl yamaçlı beli var,
Otlağı gür yeri var,
Buraya gelirsen Semetey,
Barışalım diyen sözüm var.
Senin bende öcün var,
Benim de sende öcüm var.
Üstünlüğü sen alıp,
Haraç aldığın yerin var.
Malı, parayı bırakalım,
Kara baştan başlayalım.
Kara başlı insandan,
Sıradan askeri hiçbir zaman,
Sayıya hesaba katmayalım,
Alpları sayalım.

Kiminki fazla çıkarsa,
Diyet ödeşip dağılalım.

Артык, кемдик бар болсо,
Жер тарабын караылы.
Же Манастын көзү барында,
Менин толук чагымда,
Же менин көзүм барында,
Сенин толук чагыңда.
Бешикте бала уктабай,
Белдерде сылкы сууабай.
Кармашып келе катабыз,
Көп сылдан бери тынч албай.
Элүү сылда эл жаңы,
Жүз сылда жер жаңы.
Өзүң ойло, Семетей,
Жаңы эрге кекти калтырып,
Калганга убай кылбайлы.
Өзүмчө акыл ойлонуп,
Туура көрдүм буларды».
Жазган каты ал экен,
Коңурбай сөзү бул экен.
Окутып каттты Семетей,
Ойлогонду бул экен.
«Алпты есепке салсам — деп,
Артык чыгат бизден эл,
Күйрөктүүнүн сырт жагын,
Бери тартып алсам — деп.
Акимсиген Коңурбай,
Алдыма менин келмекчи?!
Алпым менин көп сыксa,
Айрып жерин бермекчи?!
Мындай сонун есепти,
Таба албай мен турам.
Болгогон күнү ал келсин,
Ошого жете мен барам». —
Деп, сурданып Семетей,
Атайлап ага кат жазбай,
Элчини сыйлап аткарбай,
Айтып сөзүн сиберди.
Алыска барган элчилер,
Антип, мынтип сүрүшүп,

Fazlalık, eksiklik fark olursa,
Yer tarafına bakalım.
Ya Manas'ın gözü sağken,
Benim dolu çağımda,
Ya benim gözüm sağken,
Senin dolu çağında.
Beşikte bebek uyumadan,
Bellerde yılkı dinlenmeden.
Boğuşup gelmekteyiz,
Nice yıldır rahat yüzü görmeden.
Elli yılda el yenilenir,
Yüz yılda yer yenilenir.
Kendin düşün, Semetey,
Yeni ere kin bırakıp,
Kalanlara vebal komayalım.
Kendimce akıl yürütüp,
Doğru gördüm bunları».
Yazdığı mektup buymuş,
Koñurbay'ın sözü buymuş.
Mektubu okutup Semetey,
Düşündüğü şuymuş.
«Alpları hesaba vursam – diye,
Fazla çıkar bizim el,
Güçsüz düşenin dış yakasını,
Beriye çekip alsam – diye.
Hâkimlik taslayan Koñurbay,
Benim önüme gelecekmiş?!
Benim alpım çok çıkarsa,
Yerinden ayırıp verecekmiş?!
Böyle güzel bir hesabı,
Ben bulamayıp duruyorum.
Sözleşilen günde o gelsin,
Ben de oraya varırım». –
Deyip, yüzü asılıp Semetey,
Ona mahsus mektup yazmadan,
Elçiyi ağırlayıp yolcu etmeden,
Sözünü söyleyip gönderdi.
Uzağa varan elçiler,
Öyle böyle yol alıp,

Arañdan zorgo kelişti.
Semeteydin sözdörün,
Bir birden aytıp berişti.
Kelem degen kebine,
Kesirlüü bul çoñ kalça,
Ötö kıyın koş boldu.
Aylasın körçü tügöngür,
Ok cılanday oktoldu.
Alımga berip cürüüçü,

Ancak güç bela geldiler.
Semetey'in sözlerini,
Bir bir anlatıp verdiler.
Gelirim dediği sözüne,
Kibirli bu koca Kalça,
Pek çetin hazırlığa girişti.
Hilesine bak tükenesinin,
Ok yılanı gibi kuruldu.
Vergiye verip durduğu,

Altın, kümüş teñgeni,
Berbey turgan okşondu.
Kış öttü da cay keldi,
Bolcol kılgan cerine,
Al Koñurbay çoñ keldi,
Aydama koşun kol keldi.
Kara toodoy han Koñur,
Kançanı cegen oñbogur.
Eki tizgin, bir çılbır,
Öz koluna tiygende,
Uy tügündöy kol menen,
Uypalaçu oy menen,
Amurdu közdöy col aldı,
Aydama koşun kol aldı.
Şaytandın tilin bilgenden,
Cılandan kamçı ilgenden.
Şumduktun kara tulparın,
Acaldın kara bürkütün,
Tomogosuz kötörüp,
Too omkorup cürgöndön.
Ot calının bürkköndön,
Üröyü eldin ürkköndön.
Adam tilin bilbegen,
Arkan çaç neçen döölördön.
Canına kotçu alıptır,
Cabıla cönöp kalıptır.
Çır çıgarsa Semetey,
Kıymıldatıp kebeltpey,
Cıldırbay baylap alam — dep,

Altın, gümüş akçeyi,
Vermeyecek gibi göründü.
Kış geçti de yaz geldi,
Sözleşilen yerine,
O Koñurbay heybetle geldi,
Sürüyle ordu asker geldi.
Kara dağ gibi Han Koñur,
Nicesini yiyen o onmadık.
İki dizgin, bir yular,
Kendi eline değince,
Sığır tüyü gibi orduyla,
Ezip dağıtma niyetiyle,
Amur'a doğru yola koyuldu,
Sürüyle ordu asker aldı.
Şeytanın dilini bilenlerden,
Yılandan kamçı asanlardan.
Şeametin kara tulparını,
Ecelin kara kartalını,
Külahsız elde taşıyıp,
Dağ söküp yürüyenlerden.
Ateş alevi püskürenlerden,
Görünüşünden elin ürktüklerinden.
İnsan dili bilmeyen,
Urgan saçlı nice devlerden.
Yanına yoldaş almış,
Hep birden yola çıkmışlar.
Kavga çıkarırsa Semetey,
Kımıldatmadan, oynatmadan,
Yerinden ırgalatmadan bağlarım – diye,

Cörgömüş torun cayıptır.
Amurdun kızıl kıyaga,
Aykırıp catıp alıptır.
Oşol kezde karasañ,
Arstan tuulgan er Semeñ,
Aylası arbın er nemeñ,
Çorolor menen keñeşip,
Kanday kündör bolot — dep,
Aybalta, kılıç ögöşüp,
Kazaktardın köp kolun,
Bukturma kılıp salıptır.
Kalçanın küçün köröm — dep,
Aşıga cönöp kalıptır.
Ayta-buyta degınçe,
Tulparların çuratıp,
Töbödön tozoñ çubaltıp,
Salıp kirip keliptir.
Han kaadası boyunça,
Koñurbaydın oyunça,
Kabılan Semey, han Koñur,
Takka çıgıp olturdu.

Örümcek ağını sermiş.
Amur'un kızıl yamacına,
Böğürüp yerleşivermiş.
O sırada bir baksan,
Arslan doğan er Semeñ,
Tedbiri bol er kişi,
Çorolarla danışıp,
Ne günler olur – diye,
Aybalta, kılıç bileyip,
Kazakların çok askerini,
Pusuya yatırmış.
Kalça'nın gücünü göreyim – diye,
İvedi yola çıkmış.
Aha diyene kadar,
Tulparlarını koşturup,
Tepeden toz savurtup,
Dalıp girivermiş.
Han töresi gereğince,
Koñurbay'ın düşüncesince,
Kaplan Semey, Han Koñur,
Tahta çıkıp oturdu.

Köp keçigip turbadı,
Bütün kebin urganı.
Bütüşkön şart boyunça,
Alptı esepke alganı.
Kañgay caktan ölgön alp,
Artık çıgıp kalganı.
«Möör bas» — dep Koñurbay,
Ormon okuu salganı.
«Aldı menen Manaska,
Altı cüz miñ kalmaktı,
Ayıbına beresiñ», —
Dep, Semetey aytkanı!
«Bul emine kılık — dep,
Bul kaydan kelgen kıçık kep?!»
Alp Koñurbay çoñ kalça,
Açuulanıp kalganı.
Añgıçaktı Gülçoro:

Çok gecikip durmadı,
Bütün sözünü döktü.
Bağlanan şart gereğince,
Alpları hesaba aldılar.
Kañgay yanından ölen alp,
Fazla çıkıverdi.
«Mühür bas» – diye Koñurbay,
Ferman okutmaya kalktı.
«En başta Manas için,
Altı yüz bin Kalmuk'u,
Suçuna karşılık verirsin», –
Diye, Semetey söyledi!
«Bu ne biçim huy – diye,
Bu nereden çıkan sinsi laf?!»
Alp Koñurbay koca Kalça,
Öfkelenip kaldı.
O arada Gülçoro:

«Atañdın körü çürcüt kul,
Aytkan sözdü ugup tur.
Almambet, Çubak, Muzburçak,
Acıbay, Kökçö, er Sırgak,
Alp Serek kalgan erlerdin,
Bulardın baarın cep koyduñ!
Az kelgensip al işiñ,
Talaska barıp ört koyduñ!
Anday kepti açpasak,
Kun berem — dep, — kalmakka,
Abakem möördü ne basat?!
Almanga berçü altındı,
Ubagında berbeysiñ.
Altın — dep, — sarı cezinñdi,
Kümüş — dep, — kalay, temirdi,
Aldagan kepten sen kalça,
Al emnege kelbeysiñ?!
Kun bergin —dep, — Koñurbay,
Kalcırap boktu ne ceysiñ?!
Sen albaysiñ, beresiñ,
Moynuñdu bursañ, sen kalça,
Azır menden ölösüñ!»
Arstandın türün körgöndö,
Sanaasın sanga bölgöndö.
Aşıkkandan Koñurbay,
Aldırtan kirpik irmedi.
Şaytandın tilin bilgender,
Şaşılıp atka mindi emi.
Eki cakın kalıñ kol,
At koyuşup kaldı emi.
Kanattuu cetpes talaada,
Kañgaydan kelgen balaaga,
Kankorlor uruş kılıştı,

Kançasın attan cıgıştı.
Kızıl kıya talaada,
Kızıl boroon cel boldu.
Kıykırıp ünü basılbay,
Kıcıldagan el toldu.

«Kahrolası Çürçüt kul,
Söylenen sözü dinleyip dur.
Almambet, Çubak, Muzburçak,
Acıbay, Kökçö, er Sırgak,
Alp Serek, kalan erlerin,
Bunların hepsini yedin!
O işin az gelmiş gibi,
Talas'a varıp od saldın!
Öyle sözü açmazsak,
Diyet öderim – diye – Kalmuk'a,
Ağam mührü niye bassın?!
Haraç diye verilecek altını,
Vaktinde vermezsin.
Altın – diye – sarı bakırını,
Gümüş – diye – kalayı, demiri,
Aldatıcı sözden sen, Kalça,
Neden hâlâ vazgeçmezsin?!
Diyet ver – diye – Koñurbay,
Zırvalayıp boku ne yersin?!
Sen almazsın, verirsin,
Boynunu çevirirsen, sen Kalça,
Şimdi elimden ölürsün!»
Arslanın suretini görünce,
Düşüncesi bine bölününce.
Aceleye düşen Koñurbay,
Gizlice kirpiğini kırptı.
Şeytanın dilini bilenler,
Aceleyle ata bindiler şimdi.
İki yanın yoğun ordusu,
At sürüşüp saldırdılar şimdi.
Kanatlının yetişemediği ovada,
Kañgay'dan gelen belaya,
Hunharlar savaştılar,

Nicesini attan düşürdüler.
Kızıl yamaçlı ovada,
Kızıl boran yel oldu.
Haykıran sesi dinmeden,
Kaynaşan halk doldu.

Toktoboy koşun tolkudu,
Akkan seldey tolkunu.
Aldarı arbın küçtüülör,
Nayzası albars uçtuular,
Ilganıp alga çıgıştı.
Üç kabılan bulardı,
Añtara sayıp cıgıştı.
Kılıçı kızıl kurçtuular,
Kıtaydan çıkkan mıktılar.
Celegi celge calpıldap,
Cez baraban karsıldap.
Aybalta kökkö carkıldap,
At koyup katar kelişti.
Ölümdön tuura şek kılbay,
Oylorunda baarısı,
Kırgızdı baylap ketişti.
Kızıl celek, Sırnayza,
Too tomkorgon bir saysa.
Gülçoro menen Kançoro,
Ar sonunu bar çoro.
Buçkakka kamçı salganı,
Surkoen menen Karalat,
Buluttay sızıp kalganı,
Kayrıp mizin salganı.
Kaptap kelgen selderdi,
Kaynagan kalmak elderdi.
Kalkan capkan elderdi,
Booruna nayza mılgıttı,
Oozunan kanın kulguttu.
Badana kiygen baatırdın,
Başın kesip tuylattı,
Dardaytıp attan kulattı.
Amurdun boyu çañ boldu,
Talaanın baarı kan boldu.
At kötörgüs döölördün,
Başı aylanıp mañ boldu.
Op tartıp iyçü döölörü,
At kötörgüs cöölörü,
Omkorulup cıgıldı,

Durmadan ordu dalgalandı,
Akan sel gibi dalgası.
Kuvveti bol güçlüler,
Mızrağı çelik uçlular,
Seçilip öne çıktılar.
Üç kaplan bunları,
Deşip devirip yıktılar.
Kılıcı kızıl keskinler,
Kıtay'dan çıkma yamanlar.
Bayrağı yelde dalgalanıp,
Tunç davul gümbürdeyip.
Aybalta göğe parıldayıp,
At sürüp sıra sıra geldiler.
Ölümden zerre çekinmeden,
Akıllarında hepsinin,
Kırgız'ı bağlayıp gitmek vardı.
Kızıl flamalı Sırnayza,
Bir saplasa dağ devirir.
Gülçoro ile Kançoro,
Türlü hüneri olan çorolar.
Sağrıya kamçı bastılar,
Surkoen ile Karalat,
Bulut gibi süzülüp gittiler,
Keskin ağzı çevirip çaldılar.
Basıp gelen sellere,
Kaynayan Kalmuk ellerine.
Kalkan örtünen erlerin,
Bağrına mızrak sapladılar,
Ağzından kanını akıttılar.
Cevşen giyen bahadırın,
Başını kesip çırpındırttılar,
Sereserpe attan devirdiler.
Amur boyu toz oldu,
Ovanın hepsi kan oldu.
Atın taşıyamadığı devlerin,
Başı dönüp sersem oldu.
Soluğuyla yutuveren devleri,
At götürmez iri yarıları,
Kökünden sökülüp yıkıldı,

Orogo başı tıgıldı.
Eki caktın ölügü,
Etten bütkön too boldu,
At ölügü zoo boldu.
Ölgöndördün kunun kuup,
Kayraşkan kıyın coo boldu.

Ukumunan tukumu,
Unutulgus doo boldu.
Tün kulpusu bekidi,
Cıyılgıla, asker—dep,
Eki cagın cekidi.
Er Semetey baatırıñ,
Kol esebin alganı:
«Berdike tilmeç beren cok,
Ilgedey menen Taldıbay,
Öçöbay, Möñgü eren cok.
Oodarılıp ketebi,
Opasız calgan düynö şok!» —
Dep, er Semeñ keyidi.
Uşu kezde karasañ,
Kara calduu çoñ kalça,
Arıbı anın bir kança.
Ölböy kalgan askerin,
Topko böldü miñ barça:
«Tañ atıp ketse buruttar,
Tamtıgıñdı koyboyt — dep,
Talaada takır oñdoyt — dep.
Catıp alış bolboyt —dep,
Tegerektep buruttu,
Oçogor menen okto — dep,
Küyüp ölsün çokto» — dep! —
Karañgını camınıp,
Bastırıp kirip barganı,
Barsıldakka alganı.
Koyçagır ünü çañırdı,
Cıldızday uçup atkan ok,
Too buzulup cañırdı.
Oşol kezde üç beren,

Başı çukura tıkıldı.
İki yanın ölüsü,
Etten olma dağ oldu,
At ölüsü kaya oldu.
Ölenlerin diyetini güdüp,
Boğuşan çetin düşman oldu.

Soyundan sopuna dek,
Unutulmaz dava oldu.
Gecenin kilidi kapandı,
Toplanın, asker – diye,
İki yanını payladı.
Er Semetey bahadırın,
Ordunun sayımını aldı:
«Berdike tercüman yiğit yok,
Ilgedey ile Taldıbay,
Öçöbay, Möñgü eren yok.
Devrilip gider mi,
Vefasız yalan dünya azgın!» –
Diye, er Semeñ hayıflandı.
Bu sırada bir baksan,
Kara yeleli koca Kalça,
Kurnazlığı bir hayli çok.
Ölmeden kalan askerini,
Bölük bölük ayırdı bin parça:
«Tan atınca Burutlar,
Sağ yerini komaz – diye,
Ovada işini bitirir – diye.
Yatıp kalmak olmaz – diye,
Burut'u çepeçevre kuşatıp,
Fitilli tüfekle kurşunla – diye,
Korda yanıp ölsün» – diye! –
Karanlığı örtünüp,
Sürüp içeri vardılar,
Gümbürtüye tuttular.
Koyçagır'ın sesi çınladı,
Yıldız gibi uçup atılan ok,
Dağ bozulup yankılandı.
O sırada üç yiğit,

Çukul keñeş salışıp,
Çüñküldöşüp alışıp.
Akkeltege ok salıp,
Astınan Semeñ atışıp.
Arstan tuulgan çorolor,
Arkaga çıga kalışıp.
Eki cakkı böyröktön,
«Manastap» uraan salışıp.
Sapırıp cönöp kalganı,
Salgılaşkan kırgızda,
Bularda arman kalbadı.
Tañga cuuk bolgondo,
Aydap barıp kalmaktı,
Muzga kamap alganı.
Taygalantıp kalmaktı,
Talpakta cündöy sabadı.
Oşol kezde baykasañ,
Balıktar külüp karaştı.

Çabucak danışıp,
Fısıldaşıp konuşup.
Akkelte'ye kurşun sürüp,
Önlerinden Semeñ ateş edip.
Arslan doğan çorolar,
Arkaya çıkıverip.
İki yandaki böğürden,
«Manas!» diye nara atıp.
Savurup yürüdüler,
Vuruşan Kırgız'da,
İçlerinde ukde kalmadı.
Tana yakın olduğunda,
Kalmuk'u sürüp götürüp,
Buza kıstırdılar.
Kalmuk'u kaydıra kaydıra,
Deri üstünde yün döver gibi dövdüler.
O sırada fark etsen,
Balıklar gülüp baktılar.

Kunduzdar çaçın taraştı,
Üç berendi carattı.
Al añgıça bolbodu,
Aalamdın beti açıldı,
Kök asmandın töşünö,
Altından çen asıldı.
Kıyar keski Koñurbay,
Olutunda tura albay,
Oyron bolup köp kolu,
Algara tulpar miniptir,
Karısına al çoçko,
Kanduu nayza iliptir.
Alkıntıp özü çıgıptır,
Aygaylap kebin uruptur:
«Özüm çıktım men — dedi,
Kızıtalak Semetey,
Cekege çıkkın sen —dedi!
Cıgılbasañ korunup,
Kundu azır ber —dedi!»
Toktono albay Gülüstön:

Kunduzlar saçını taradı,
Üç yiğidi pek beğendiler.
Derken çok geçmedi,
Âlemin yüzü açıldı,
Gök semanın döşüne,
Altından nişan asıldı.
Kıyıp biçen Koñurbay,
Yerinde duramayıp,
Perişan olup çok ordusu,
Algara tulpara binmiş,
Pazısına o domuz,
Kanlı mızrağı asmış.
Kendisi kükreyip çıkmış,
Bağıra çağıra sözünü dökmüş:
«Kendim çıktım ben – dedi,
Kahrolası Semetey,
Teke tek çık sen – dedi!
Sinip saklanıp yıkılmayacaksan,
Diyeti şimdi ver – dedi!»
Kendini tutamayıp Gülüstön:

«Cagaldangan döböttün,
Candan sözü köp öttü,
Abake, maga ber —dedi.
Kalıñ alaş curtuña,
Karaan bolgun sen» — dedi.
Alışkan coodon kaytpagan,
Ayıgışkan döölördü,
Ar kaçan cerge cazdagan,
Almambet uulu aç arstan.
Abası bargın degende,
Betinen sarı tük çıktı,
Berendin köönün cep bolgon,
Peyili buzuk kalçaga,
Tartınbastan tüz çıktı.
Surkoen tulpar çuratıp,
Tozoñun alıs çubaltıp.
Ottoy canıp eki köz,
Opurulup cetti tez.
Kele catkan Gülüstü,
Kañgaylar körüp tañ kaldı:
«Peri beken, cin beken?
Ce bendeden çıkkan pil beken?
Azır kele catışı,
Aybatı suuk çilde eken!
Kökö teñir koldo — dep,
Buruttu, Koñur oñdo» — dep, —
Koynunan burkan suuruştu,
Kucurap kalmak turuştu.
Kılım kırgız karasa,
Bilegi coon, taş cürök,

Pilden küçtüü badırek,
Aybatı artık taş cürök,
Alptardı ceñgen badırek.
Kızıtalak kalday kamınıp,
Ok ötpös tonun camınıp.
Aldıga çıga kalganda,
Açka kalgan colborstoy,
Karap körsöñ türünö,

«Azgınlaşan bu itin,
Cana batan sözü çok oldu,
Ağam, bana bırak – dedi.
Kalabalık Alaş yurduna,
Sen dayanak ol» – dedi.
Tutuştuğu düşmandan dönmeyen,
Azılı devleri,
Her dem yere seren,
Almambet oğlu aç arslan.
Ağası git deyince,
Yüzünden sarı tüy çıktı,
Yiğidin gönlünü yiyip bitiren,
Niyeti bozuk Kalça'ya,
Çekinmeden dosdoğru çıktı.
Surkoen tulparı koşturup,
Tozunu uzağa savurup.
Ateş gibi yanıp iki göz,
Kükreyerek tez yetişti.
Gelmekte olan Gülüs'ü,
Kañgaylar görüp şaştılar:
«Peri mi bu, cin mi?
Yoksa kuldan çıkma fil mi?
Şimdi gelişine bak,
Heybeti zemheri gibi soğuk!»
Köke Tanrı kolla – diye,
Burut'un hakkından gel, Koñur» – diye, –
Koynundan put çıkardılar,
Dua mırıldanıp Kalmuk durdu.
Bütün Kırgız baksa,
Bileği kalın, taş yürek,

Filden güçlü o gidi,
Heybeti üstün, taş yürek,
Alpları yenmiş o gidi.
Kahrolası kalday hazırlanıp,
Ok geçmez kaftanını örtünüp.
Öne çıkıverdiğinde,
Aç kalmış kaplan gibi,
Bakıp görsen suretine,

Alışkan aman bolbostoy.
Kuyunday cerdi sapırıp,
Kızıl boroon cel kelet.
Kıykırığı taş carat,
Buga kanday kişi teñ kelet?
«Arbagı Manas koldo» — dep,
Aytıp turdu dembelep.
Al añgıça bolbodu,
Eki acıdaar betteşip,
Arbaşıp kalgan okşondu.
Salmagınan alardın,
Kara cer arañ toktoldu.
Carakka carak kagışıp,
Cer caynagan çok boldu.
Arstanday alıştı,
Armanı cok salıştı.
Arı-beri sürgöndö,
Aalaşıp cürgöndö.
Cer çaypalıp basıldı,
Tuman tüşüp açıldı.
Al ekөönün başınan,
Burkuragan buu çıktı,
Buçkagınan tulpardın,
Bulaktap kara suu çıktı.
Birin biri ala albay,
Çürcüt kalça Koñurbay,
Elөösüzdön çoronu,
Tüp etekten alganı.
Altın eer kalmakça,
Başınan oroy çalganı,
Aldıga cönöp kalganı.
Örü kalgan Algara,
Özü karıgan Algara,
Opol toodoy baatırdı,
Üzüp kete albadı.
Toñkoçuktap Surkoen,
Müdürülö cazdadı.
Ok cılaanday aylanıp,
Gülüs, aydardan orop karmadı

Tutuşan sağ kalmaz sanki.
Kasırga gibi yeri savurup,
Kızıl boran yel gelir.
Haykırışı taş yarar,
Buna nasıl kişi denk gelir?
«Manas'ın ruhu kolla» – diye,
Soluk soluğa söyleyip durdu.
Derken çok geçmedi,
İki ejderha yüzleşip,
Büyüleşip kilitlendi sanki.
Onların ağırlığından,
Kara yer güç bela dayandı.
Silaha silah çarpışıp,
Yer kaynayan kor oldu.
Arslanca tutuştular,
Esirgemesiz vuruştular.
Öteye beriye sürünce,
Boğuşup dururlarken.
Yer çalkalanıp duruldu,
Sis çöküp açıldı.
O ikisinin başından,
Buram buram buhar çıktı,
Tulparın bileğinden,
Sızıp kara su çıktı.
Biri birini alamayıp,
Çürçüt Kalça Koñurbay,
Ansızın çoroyu,
Eteğinin dibinden kavradı.
Altın eyerde Kalmukça,
Başından dolayıp savurdu,
Öne alıp yürüyüverdi.
Takati kesilen Algara,
Kendisi kocamış Algara,
Ulu dağ gibi bahadırı,
Koparıp götüremedi.
Tökezleyip Surkoen,
Sendeleyip düşeyazdı.
Ok yılanı gibi dönüp,
Gülüs, kâkülünden dolayıp yakaladı

Kayrıp Gülüs alganda,
Kayta cönöp kalganda,
«Badırek burut cetti — dep,

Baylap alıp ketti — dep, —
Manculardın Mañgüş alp,
Kutkarıp alıp kalam» — dep,
Kuyundap ıldam cetkende,
Kaptalınan kaçırıp,
Anı Kançoro sayıp ketkeni.
Kacıman cetip udaalaş,
Başın kesip ötkönü.
Al añgıça bolbodu,
Ancudardın Añguş alp,
Aygaylap bu da cetti emi.
Kançoro menen Kacımandı,
Katar sayıp öttü emi.
Esenbay cetip añgıça,
At kuyrugun karmatıp,
Kançoro menen Kacıman,
Aman alıp ketkeni.
Oşol kezde baykasañ,
Koñurbaydın Algara,
Toñkoçuktap kalıptır.
Gülüstöndün Surkoen,
Tolorsuktan alıptır.
Albaganda netkeni,
Koñurbaydın aydarı,
Koldon çıgıp ketkeni.
Atına kamçı salganı,
Artına kaçıp kalganı.
Oşol kezde caş arstan,
Kutkarıp iysem beker — dep,
Kayra kaçkan kalçanın,
Eteginen ermelep,
At kuyrugun sermelep,
Tik kaçırgan bürküttöy,
Kötünön kuup alganı.
Kalmaktardın kalıñ kol,

Gülüs çevirip aldığında,
Geri dönüp yürüdüğünde,
«Gidi Burut yetişti – diye,

Bağlayıp alıp gitti – diye, –
Mançuların Mañgüş alpi,
Kurtarıp alırım» – diye,
Kasırga gibi tez yetişince,
Böğründen saldırıp,
Onu Kançoro saplayıp geçti.
Kacıman ardı sıra yetişip,
Başını kesip geçti.
Derken çok geçmedi,
Ancuların Añguş alpi,
Bağırarak bu da yetişti şimdi.
Kançoro ile Kacıman'ı,
Peş peşe saplayıp geçti şimdi.
Esenbay derken yetişip,
At kuyruğunu tutturup,
Kançoro ile Kacıman'ı,
Sağ esen alıp götürdü.
O sırada fark etsen,
Koñurbay'ın Algara'sı,
Tökezleyip kalmış.
Gülüstön'ün Surkoen'i,
Topuğundan kapmış.
Kapmasa da ne etsin,
Koñurbay'ın kâkülü,
Elinden çıkıvermişti.
Atına kamçı bastı,
Geriye dönüp kaçtı.
O sırada genç arslan,
Kaçırıp salıversem yazık – diye,
Geri kaçan Kalça'nın,
Eteğine uzanıp,
At kuyruğuna el atıp,
Dimdik süzülen kartal gibi,
Ardı sıra kovaladı.
Kalmukların yoğun ordusu,

Korgoloşup kalganı.
Ottoy küygön eki köz,
Oşondo ogo beter kızardı.
Kından çıkkan ak şamşar,
Kırk segiz kulaç uzardı.
Eñkeye tüşüp Gülüstön,
Ebegeysiz küç menen,
Kılıçtı şiltep kalganda,
Tuura çappay kıygay çaap,
Kalçanın mingen Kara atın,
Tolorsugun kıya çaap.
Özün taamay çabalbay,
Armanda Gülüs kalganı!
Küç menen ketken Coybolot,
Karagay, kayıñ, çınardan,

Siper aranıp sindiler.
Ateş gibi yanan iki göz,
O zaman büsbütün kızardı.
Kından çıkan ak şemşir,
Kırk sekiz kulaç uzadı.
Eğilerek Gülüstön,
Alabildiğine güçle,
Kılıcı savurduğunda,
Düz vurmayıp yampiri vurup,
Kalça'nın bindiği Kara atın,
Topuğunu çaprazlama kesti.
Kendisini tam vuramadan,
Ukdede kaldı Gülüs!
Güçle inen Coybolot,
Çamdan, kayından, çınardan,

Kıyıp ketti bir kolot.
Şiltegen kılıç küüsünön,
Toolor toogo urunup,
Topurak kökkö burgudu.
Cerdin beti körünböy,
Tuman tüşüp uyuudu.
Altı künü açılbay,
Aalamdın beti kurudu.
Adaşıp kalıp Gülçoro,
Amalı caman kuuruldu.
Akkan terge mañdaydan,
Astında cer cuuruldu.
Armanduu kalgan Gülüstön,
«Manastap» katuu aykırdı.
Aykırıktan apkaarıp,
Köykaptın toosu carıldı.
Kamoodo catkan şamaldar,
Cer betine cayıldı.
Altı kündön ber cakka,
Aalamdı baskan topurak,
Şamal aydap arıldı.
Taştar uçup kaldırap,
Til kirgensip tim ele,

Bir vadiyi biçip geçti.
Savrulan kılıcın rüzgârından,
Dağlar dağa çarpıp,
Toprak göğe savruldu.
Yerin yüzü görünmeden,
Sis çöküp koyulaştı.
Altı gün açılmadan,
Âlemin yüzü kurudu.
Yolunu şaşırıp Gülçoro,
Çaresiz kalıp fena kavruldu.
Alnından akan tere,
Altında yer yoğruldu.
Ukdesi kalan Gülüstön,
«Manas!» diye sert haykırdı.
Haykırıştan afallayıp,
Köykap'ın dağı yarıldı.
Hapiste yatan rüzgârlar,
Yeryüzüne yayıldı.
Altı günden bu yana,
Âlemi basan toprak,
Rüzgâr sürüp arındı.
Taşlar uçup takırdayıp,
Sanki dile gelmiş gibi,

Süylöp catat baldırap.
Kabışıp toolor kürküröp,
Aalamdı şamal uçurdu.
Astın-üstün kılat — dep,
Adamdın baarı dirkirep.
Albarstı, şaytan, azıtkı,
Cündöy uçup cürüşöt.
Tomorulup ketçüdöy,
Too tübünön solkuldap.
Kıştın künkü buuraday,
Üşügön elder kalçıldap.
Topurak uçup çaçıla,
Cerdin beti açıla,
Koñurbaydı körsöm — dep,
Gülüstön cüröt şaşıla.
Toksongo caşı tolgolu,
Toodoy bolgon kalçaga,
Mınday korduk bolbodu.
Erdiginen acırap,
Emgektüü bolot ubayda.
Kete bergen bir cakka,
Cer körünbös tumanda.
Eñişke kelse kalçanın,
Tolorsugu kırkılgan,
Algarası oçoñdop,
Örgö tartsa Kara attı,
Köçüktön cölöp çoçoñdop.

Bıdır bıdır söylenmekte.
Dağlar kavuşup gürleyip,
Âlemi rüzgâr uçurdu.
Altını üstüne getirir – diye,
İnsanların hepsi tir tir.
Albastı, şeytan, azıtkı,
Yün gibi uçuşup durur.
Yuvarlanıp gidecekmiş gibi,
Dağ dibinden sarsılıp.
Kış günündeki buğra gibi,
Üşüyen halklar titreyip.
Toprak uçup saçıla,
Yerin yüzü açıla,
Koñurbay'ı görsem – diye,
Gülüstön koşturur telaşla.
Yaşı doksana dolalı,
Dağ gibi olan Kalça'ya,
Böyle bir hakaret olmamıştı.
Yiğitliğinden ayrılıp,
Kaygıyla zahmete düşmüştü.
Bir yana çekip gitti,
Yer görünmez sisin içinde.
İnişe gelince Kalça'nın,
Topuğu kırkılmış,
Algara'sı seke seke,
Yokuşa sürse Kara atı,
Sağrıdan destekleyip hoplayarak.

Çañdan çıgıp er Gülüs,
Çar tarabın karadı.
Amurdun berki ceeginde,
Köründü Koñur karaanı.
Atkan oktoy zırkırap,
Urgan taştay dırkırap,
Arstan çoro barganı.
Aksak atçan Koñurbay,
Kaçan canın ayadı?
Amurdun boyu suuk cer,
Caydın künü muz toñup,

Tozdan çıkıp er Gülüs,
Dört bir yanını gözledi.
Amur'un beri kıyısında,
Göründü Koñur'un karaltısı.
Atılan ok gibi vınlayıp,
Fırlatılan taş gibi hışlayıp,
Arslan çoro vardı oraya.
Aksak atlı Koñurbay,
Ne zaman canını esirgedi ki?
Amur boyu soğuk yer,
Yaz gününde buz donup,

Eki çeti car bolup,
Orto ceri şar bolup.
Şırgalañdap buu çıgıp,
Kee bir cerde carıktan,
Orguştagan suu çıgıp.
Üyör agıp türülüp,
Üzüktöy bolgon çoñ muzdar,
Suu üstündö sürülüp.
Suu aylanıp kulkuldap,
Ünü ugulup çulkuldap,
Eri ölgönsüp culkuldap.
Salaa-salaa teşikten,
Atırılıp şurtuldap.
Orto ceri oyulup,
Tegerenip burguylap.
Can ayabay Koñurbay,
Suuga kirdi koygulap.
Suuga Koñur kirgende,
Altı nayza boyu muz,
Toktoo kılbay oyulup,
Suu üstündö kalkıldap,
Saldar agıp baratat.
Şır-şır etip ün çıgıp,
Karlar agıp baratat.
Carga urulup toktolup,
Koñurbay başı kodoñdop,
Bir körünüp cok bolot.
Anda-sanda nayzanın,
Uçu çıgat soroktop.
Kee bir cerde tuulgası,
Körünüp kalat koroktop.
Akılga çeber Gülüstön,
Altımış eki uruudan,
Okşobogon buruudan,
Aralaşa eştirgen,
Almambettin çalmasın,
Körömün — dep, — paydasın,
Türüp karmap turganı.
Tezektey kalkıp Koñurbay,

İki kıyısı uçurum olup,
Orta yeri çağlayan olup.
İnce ince buğusu tütüp,
Kimi yerde yarıktan,
Fışkıran su çıkıp.
Taşkın akıp kıvrılıp,
Keçe örtü gibi büyük buzlar,
Su üstünde sürüklenip.
Su dönüp lıkırdayıp,
Sesi duyulup şıpırdayıp,
Eri ölmüş gibi silkinip.
Yarık yarık deliklerden,
Fışkırıp şarıldayıp.
Orta yeri oyulup,
Dönerek girdaplanıp.
Canını esirgemeden Koñurbay,
Suya daldı atını sürüp.
Koñur suya girince,
Altı mızrak boyu buz,
Durmak bilmez oyulup,
Su üstünde salınıp,
Sallar akıp gitmekte.
Şır şır edip ses çıkıp,
Karlar akıp gitmekte.
Yalıyara çarpıp duraklayıp,
Koñurbay'ın başı dikilip,
Bir görünüp yok olur.
Ara sıra mızrağın,
Ucu çıkar dimdik.
Kimi yerde tulgası,
Bata çıka görünür.
Akılda usta Gülüstön,
Altmış iki boydan,
Birbirine benzemez oymaktan,
Karıştırıp ördürülmüş,
Almambet'in kemendini,
Faydasını göreyim – diye,
Dürüp elinde tuttu.
Tezek gibi yüzen Koñurbay,

Bir teşikte köründü.
Körgön cerde Gülüstön,
Çalma salıp at karmap,
Azoo minip, cılkı aydap,
Maşıgıp çıkkan Gülçoro,
Çalmasın şiltep kalganı.
Salıp köngön Gülçoro,
Çalmanı cazbay salganı.
Eki kolun kapşıra,
Kak emçekten tüşüptür.
Moynuna çalma tüşköndö,
Kalçanın işi bütüptür.
Gülçoro çalma tartkanda,
Özü kalıp çalmada,
Algara suuga akkanda,
Amalı ketip zor kalça,
Büt ele toodoy bir barça.
Kıyrınan muzga ıktadı,
Oñoyluk menen tartkanga,
Muz üstünö çıkpadı.
Üzöñgü boogo Gülüstön,
Çapma salıp basıptır.
«Manastap» baatır bakırıp
Bar kayratın aşırıp,
Koñurbaydı tartıptır.
Küçü aşkan berenge,
Kürkürögön erenge,
Muz turuştuk kıla albay,
Baş-ayagı cüz buta,
Kalıñdıgı katkan muz,
Toguz arkan boyu bar,
Kañtarılıp ketkeni.
Koñurbay bolup kopuruk,
Añtarılıp ketkeni.
Koroo ordunda köpkök muz,
Asmanga uçtu çırkırap.
On kündük cerge barıptır,
Sıngan muzdar zırkırap.

Bir gedikten göründü.
Onu görür görmez Gülüstön,
Kement atıp at yakalayan,
Azgın taya binip yılkı süren,
Böyle pişip yetişen Gülçoro,
Kementini savuruverdi.
Atmaya alışkın Gülçoro,
Kementi şaşmadan saldı.
İki kolunu kenetleyip,
Tam göğsünden geçirdi.
Boynuna kement düşünce,
Kalça'nın işi bitiverdi.
Gülçoro kementi çekince,
Kendisi kalıp kementte,
Algara suya kapılınca,
Çaresi tükendi koca Kalça'nın,
Baştan başa dağ gibi bir yığın.
Kıyısından buza yaslandı,
Kolayca çekivermekle,
Buz üstüne çıkmadı.
Üzengi bağına Gülüstön,
Kemendi dolayıp basmıştı.
«Manas!» diye bağırıp bahadır,
Var gücünü aşırıp,
Koñurbay'ı çekmişti.
Gücü aşkın yiğide,
Gürleyen o erene,
Buz dayanamayıp,
Baştan başa yüz ok atımı,
Kalınlığı donmuş buzun,
Dokuz urgan boyu vardı,
Ters yüz olup devrildi.
Koñurbay da savrulup,
Altüst olup gitti.
Ağıl yerinde masmavi buz,
Çığlık koparıp göğe uçtu.
On günlük yere varmıştı,
Kırılan buzlar çatırdayıp.

Çırgaday süyröp Koñurdu,
Toodoy kılıp tomurdu,
Körsötüp aga sonundu.
Semeteyge baram — dep,
Gülüstön cönöp kalganı.
Asman tirep karkaygan,
Boyun casap zañkaygan.
Zımıldagan kapçıgay,
Bir kepteşke kelgende,
Takaşıp Koñur kalganı.
Küç keltirip tartkanda,
Üzülüp ketti arkanı.

Çırga gibi sürükleyip Koñur'u,
Dağ gibi kütük edip yuvarladı,
Görülmedik şeyi gösterdi ona.
«Semetey'e varayım» deyip,
Gülüstön yola koyuldu.
Göğe direnip heybetlenen,
Boy verip yükselen,
Uzayıp giden dar boğazda,
Bir dar geçide gelince,
Koñur sıkışıp kaldı.
Var gücüyle çekince,
Urganı koptu gitti.

Küü menen kele catkan at,
Surkoen tulpar mürgüdü.
Kayra tarttı Gülüstön,
Ak şamşar karmap koluna,
Eki ceñin türüngön.
Çaap salat eken — dep,
Karap turup Koñurdu,
Çaptırıp iyip beker — dep,
Cer caynagan köp kalmak,
Çöp katarı tirüü arbak.
Alaman koyup kele atat,
Kutkarsak — dep — Koñurdu,
Atıp mıltık baratat.
Akkan seldey türülüp,
Koñurbay üçün küyügüp.
Kak oşondoy uçurda,
Kaarı katuu er Semeñ,
Kanduu kılıç, calduu şer.
Kayratı artık Kançoro,
Kara kıtay, mancunu,
Kaynagan kalmak, ancunu,
Gülçorogo cetkizbey,
Kayra tostu oşonu,
Körgöngö ukmuş cumuş bu.
Gülçorogo Semetey:
«Cabır salıp tulparga,

Hızla gelmekte olan at,
Surkoen tulpar tökezledi.
Geri döndü Gülüstön,
Ak şimşiri alıp eline,
İki yenini sıvadı.
«Kesip devirecek!» diye,
Koñur'u gözleyip duran,
«Boşuna kestirmeyelim!» diyen,
Yeri kaplamış nice Kalmuk,
Ot misali canlı hortlak.
Akın salıp gelmekteler,
«Kurtarsak Koñur'u» diye,
Tüfek atıp varmaktalar.
Akan sel gibi kabarıp,
Koñurbay için yanıp yakılıp.
Tam da böyle bir anda,
Kahrı katı er Semeñ,
Kanlı kılıçlı, yeleli arslan.
Gayreti üstün Kançoro,
Kara Hıtay'ı, Mançu'yu,
Kaynaşan Kalmuk'u, Ancu'yu,
Gülçoro'ya vardırmadan,
Geri püskürttü onları,
Görene şaşılası iştir bu.
Gülçoro'ya Semetey:
«Tulpara eziyet edip,

Toodoy bolgon kalçanı,	*Dağ gibi olan Kalça'nın,*
Başı kerek emespi,	*Gereken başı değil mi,*
Başın çaap taştagın!	*Kes başını, at gitsin!»*
Abasınan ukkanda,	*Ağasından bunu duyunca,*
Açılıp köönü Gülçoro,	*Gönlü açılıp Gülçoro'nun,*
Bulgap çapkan şamşardın,	*Savurup çaldığı şimşirin,*
Uçu ayga takaldı,	*Ucu aya dayandı,*
Kesip ötüp Koñurdu,	*Koñur'u kesip geçerek,*
Cerge kirip kadaldı.	*Yere saplanıp kaldı.*
Sabı koldo bolboso,	*Sapı elinde olmasaydı,*
Kök ögüzdün müyüzün	*Gök öküzün boynuzunu*
,	,
Kesip kete cazdadı.	*Az kalsın kesip geçecekti.*
Hanı ölüp, tuusu cıgıldı,	*Hanı ölüp tuğu yıkıldı,*
Kara kıtay, köp kalmak,	*Kara Hıtay, nice Kalmuk,*
Kañgaydı közdöy sıylıktı.	*Kañgay'a doğru sıvıştı.*
Azınap attar mönküdü,	*Kişneyip atlar depindi,*
Ayılın közdöy cönküdü.	*Obalarına doğru boşandı.*
Amurdun uluu suusuna,	*Amur'un ulu suyunda,*
Kança kalmak kalkıdı.	*Nice Kalmuk yüzüp gitti.*
Ceñişin körüp kırgızdın,	*Kırgız'ın zaferini görüp,*
Küküktör çoor tartıştı.	*Guguk kuşları kaval çaldı.*
Akıynek kuştar aytıştı,	*Kuşlar karşılıklı türkü yaktı,*
Kutulduk dep ölümdön,	*«Ölümden kurtulduk» diye,*
Suurlar añkuş salıştı.	*Suurlar sevinç çığlığı attı.*
Asman küldü karsıldap,	*Gökyüzü güldü gümbürdeyip,*
Urmat top attı tarsıldap.	*Saygı topları atıldı gümleyip.*
Cer biyledi kıltıldap,	*Yer oynadı salınıp,*
Irdadı Amur zıñkıldap.	*Amur türkü söyledi çınlayıp.*
Canaşa turup şañdanıp,	*Yan yana durup şanlanıp,*
Kün menen ay külüñdöp,	*Güneş ile ay gülümseyip,*
Ayköl şerdi baş kılıp,	*Ayköl arslanı baş edip,*
Ölgöndün kunun alıştı,	*Ölenlerin kan bedelini aldılar,*
Takımga attı salıştı,	*Ganimet atları terkiye kattılar,*
Talaska cönöp kalıştı.	*Talas'a doğru yola çıktılar.*
Talaska barıp esen sak,	*Talas'a varıp sağ esen,*
Kanıkey menen Bakaydan,	*Kanıkey ile Bakay'dan,*

Amandık surap kalıştı,
Anan üy-üynö canıştı.
Tügönüp kalgan han Koñur,
Tüyşüktüü tuulgan oñbogur.
Közü tirüü çagında,
Kolunda öküm barında,
Atagı kalmak uruudan,
Uuşañdın ele inisi,
Uusañgendi baş kılgan.
«Semeteydi kıçırdım,
Elebey kelet bıyakka,
Sen bargınıñ Talaska», —
Dep, cibergen alaşka.
Ciberilgen Uusañgen,
Ara sırttap, col tartıp,
Aydama koşun kol tartıp.
Aruulugun, saktıgın,
Aldınan çalıp, col tartıp.
Adamı cok cer menen,
Ala-Toonu kılaalap,
Tük kazakka tuyguzbay,
Eç bir canga bilgizbey,
Barıp cetti bir kezde,
Samarkandın sırtında,
Cayloosu Bel-Saz, Kırçında,
Kanıkey, Bakay, Camgırçı,
Catkan kezde uşunda.
Kalkıldatıp tuu cayıp,
Askerdin çıktı karaanı.
«Kaydan kelgen adam» — dep,
Ayrañ tañ bolup kalıştı.
Oylop kaldı kırgızdar,
Mından kabar alıştı.
Koşunu elge barsa da,
Bir bölügü kalmaktın,
Çoñ korgongo barıştı.

Ayçürök ketken Ürgönçkö,
Akun handı köröm — dep.

Hal hatır sorup durdular,
Sonra evlerine dağıldılar.
Tükenip giden Han Koñur,
Dert ile doğmuş onmadık.
Gözü açıkken, sağ iken,
Elinde hüküm var iken,
Adı sanlı Kalmuk boyundan,
Uuşañ'ın öz kardeşi olan,
Uusañgen'i baş kılmıştı.
«Semetey'i çağırttım,
Aldırmadan gelir bu yana,
Sen var git Talas'a!» —
Deyip Alaş üstüne salmıştı.
Gönderilen Uusañgen,
Ara sırtlardan yol tutup,
Koca orduyu sürüp çekip.
Yolun açığını, sağını,
Önceden gözleyip yol alıp.
İnsansız yerlerden geçip,
Ala-Too'yu yanlayıp,
Kazak'a hiç sezdirmeden,
Hiçbir cana bildirmeden,
Vardı ulaştı bir zaman,
Semerkand'ın ardına,
Yaylası Bel-Saz ile Kırçın'a,
Kanıkey, Bakay, Camgırçı,
Burada oturdukları sırada.
Dalgalandırıp tuğ açıp,
Askerin karaltısı belirdi.
«Nereden gelmiş bu adamlar?» diye,
Hayran, şaşkın kaldılar.
Düşünceye daldı Kırgızlar,
Bundan haber aldılar.
Ordu halkın üstüne varsa da,
Kalmuk'un bir bölüğü,
Büyük kaleye vardılar.

Ayçürök gitmişti Ürgenç'e,
«Akun Han'ı görürüm» diye.

Koşundu kalıñ körgöndö,
Kalktın baarı endirep,
Başkargan anı baatır cok,
Aylasın tappay sendirep.
Atka miner kişi cok,
Anı menen işi cok.
Korkutup eldi çuu kılıp,
Atıp mıltık, caa tartıp,
Kayrat kılıp bara albay,
Cigitter çuulap ıylaşıp.
«Çoñ korgondu açkın — dep,
Törööñdün barbı düynösü,
Anı tezden tapkın» — dep?
Sır korgongo tüşkönü,
Kaldaya basıp ordonu,
Elöösüzdön coo algan,
Kanday dese köp bolor,
Kalmaktan kelgen uşunu.
Kara kırgız içinde,
Kalmak eli köp ele.
Uusañgendin koşunga,
Kalbay baarı koşuldu.
Kalmaktın hanı Uusañgen,
Han taktaga olturdu.
Een catkan cerdi aldı,
Endekey catkan eldi aldı.
Albaganda netkeni,
Sır korgon koldon ketkeni.
Alısta cürsö kun doolap,
Arka bolçu bekteri.
Talabına kalmaktar,
Takır bügün cetkeni.
Talap-bulap kıyratıp,
Katın, kızın ıylatıp,
Altın, zarın cüktötüp,
Kamkasın kayra büktötüp,
Kaçırına cüktötüp.
Tubarların büktötüp,
Tulparına cüktötüp.

Kalabalık orduyu görünce,
Halkın hepsi bocaladı,
Onları yöneten bahadır yok,
Çaresini bulamayıp sendelediler.
Ata binecek kişi yok,
Onunla uğraşacak er yok.
Halkı korkutup çığlığa boğup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Direnip karşı varamadan,
Yiğitler bağrışıp ağlaştı.
«Büyük kaleyi açın!» diye,
«Törenizin malı mülkü var mı,
Onu tezden bulun!» diye.
Sır Korgon'a daldılar,
Ordayı basıp çullandılar,
Habersizce düşman ele geçirdi,
Nasıl anlatsan sözü çok olur,
Kalmuk'tan gelen bu işin.
Kara Kırgız içinde,
Kalmuk halkı çoktu.
Uusañgen'in ordusuna,
Kalmadan hepsi katıldı.
Kalmuk'un hanı Uusañgen,
Han tahtına oturdu.
Issız yatan yeri aldı,
Savunmasız yatan halkı aldı.
Almayıp da ne yapsın,
Sır Korgon elden gitti.
Uzakta gezerken kan davasında,
Arka olacak beyleri vardı.
Muradına Kalmuklar,
Bugün tamamen erişti.
Yağmalayıp talan edip,
Kadınını kızını ağlatıp,
Altınını sırmasını yükletip,
Kemhasını yeniden katlatıp,
Katırına yükletip.
İpeklilerini katlatıp,
Tulparına yükletip.

Zar koybodu şaarına,
Salgan kiyiz kaltırbay,
Meymankana, sarayga,
Talap aldı baarın da.
Korgongo kelgen bulardan,
Kol salıp kelgen olco algan.
Ayılga bargan sırt caktan,
Emi oşondon kabar alalı.
Camgırçı, Bakay, Kanıkey,

Şehrinde sırma bırakmadı,
Serili keçeyi bile komadan,
Misafirhanede, sarayda,
Yağmalayıp aldı hepsini de.
Kaleye gelen bu güruh,
Saldırıp gelen, ganimet aldı.
Dışarıdan obaya varanlardan,
Şimdi ondan haber alalım.
Camgırçı, Bakay, Kanıkey,

Kelgen coonu karadı.
«Keñ-Koldo catkan törönü,
Küm-cam kılıp kelgen, beym?:
Dep, oşentip sanadı.
Açuudan içi açışıp,
Korkuş cok mından caşınıp.
Cañı baatır Baytaylak,
Minerge atı cok bolup,
Aylası ketip toktolup.
Camgırçının Ularboz,
Karıp kalgan mal ele.
Karısa da Ularboz,
Bir cılkıça bar ele.
Ularboz minip alkıldap,
Çarayna, sootu carkıldap,
Basa minip üstünö,
Bakaydın uulu Baytaylak,
Baatırı cok üstündö,
Oroyu buzuk kalmaktın,
Aydama koşun koldu aydap,
Alıska barçu eldi aldı,
Kalmaktan kabar sözdü aldı.
Semeteydin alıska,
Elçileşip ketkenin,
Al elden bilip bul kaldı.
«Ketkeni, abam, calganbı,
Ketkeni, abam, çın bolso,
Korgondu talap alganbı?
Talangan bolso Sır korgon,

Gelen düşmanı gözlediler.
«Keñ-Kol'da oturan töreyi,
Yok edip mi gelmişler ki?»
Diye böylece düşündüler.
Öfkeden içleri yanıp,
Korkup bundan gizlenmek yok.
Yeni yetme bahadır Baytaylak,
Binecek atı olmayıp,
Çaresi tükenip durakladı.
Camgırçı'nın Ularboz'u,
Kocamış bir hayvandı.
Kocasa da Ularboz,
Bir yılkı kadar gücü vardı.
Ularboz'a binip coşarak,
Çaraynası, zırhı parlayıp,
Sıkıca binip üstüne,
Bakay'ın oğlu Baytaylak,
Başında bahadırı olmayan,
Suratı bozuk Kalmuk'un,
Sürüp giden ordusunu izleyip,
Uzağa giden adamları yakaladı,
Kalmuk'tan haber sözünü aldı.
Semetey'in uzaklara,
Elçilik yollu gittiğini,
O halktan öğrenip kaldı.
«Ağamın gittiği yalan mı,
Ağamın gittiği gerçekse,
Kaleyi yağmalayıp aldılar mı?
Yağmalandıysa Sır Korgon,

Kırgızdın curtu sandaldı.
Aydap alıp askerdi,
Al Keñ-Kolgo barganbı?»
Cata albadı üyünö,
Camgırçı, Bakay attandı,
Közü kördü kelişip,
Keñ korgondu baskandı.
Koyboy talap maldı algan,
Korgongo koygon taktı algan.
Kara kırgız curtunun,
Üstündögü baktı algan.
Uusañgen kalıp korgondo,
Dünüyönü uzatkan.
Uusañgen elge munu aytkan:
«Ara sırttap baskanda,
Alaştar tuyup kalbaybı?
Düynönü tartıp albaybı?
Kaşkardın colun aylanıp,
Kañgayga ketsek cakşıraak.
Ara sırt bizge cakın col,
Cakın da bolso ıraak col.

Kırgız'ın yurdu perişan oldu.
Askeri sürüp alarak,
O, Keñ-Kol'a vardı mı?»
Evinde yatamadı,
Camgırçı, Bakay atlandı,
Gelip gözleriyle gördüler,
Geniş kalenin basıldığını.
Komadan yağmalayıp malı almış,
Kaleye konan tahtı almış.
Kara Kırgız yurdunun,
Üstündeki bahtı almış.
Uusañgen kalede kalıp,
Malı mülkü yollamıştı.
Uusañgen halkına şunu demişti:
«Ara sırtlardan yürürsek,
Alaşlar sezmez mi?
Malı çekip almaz mı?
Kaşgar yolunu dolanıp,
Kañgay'a gitsek daha iyi.
Ara sırt bize yakın yol,
Yakın olsa da uzak yol.

Kaşkar bizge ıraak col,
Iraak da bolso cakın col.
Iraak — dep, — andan erinbey,
Talastan algan olconu,
Kutkazar cagın karagın».
Bastırmak boldu kubalap,
Bakaydın uulu Baytaylak.
Bala colbors çoñ balban,
Koşoydun uulu Calgızek,
Oşogo kişi ciberip:
«Aldınan tosup çıkkın — dep,
Ara sırttı karasın,
Karap men da kelem —dep.
Kaşkar caktı karagın,
Kaşkarga kirip ketpese,
Artınan kuup cetem —dep.
Başın kesip kelbesem,

Kaşgar bize uzak yol,
Uzak olsa da yakın yol.
«Uzak» deyip üşenmeden,
Talas'tan alınan ganimeti,
Kurtarmanın yolunu gözetin.»
Kovalayıp basmaya niyetlendi,
Bakay'ın oğlu Baytaylak.
Yavru kaplan, koca pehlivan,
Koşoy'un oğlu Calgızek,
Ona adam gönderip:
«Önünü kesip çık!» diye,
«Ara sırtı gözlesin,
Gözleyerek ben de gelirim» diye.
«Kaşgar yanını gözle,
Kaşgar'a girip gitmezse,
Ardından kovalayıp yetişirim» diye.
«Başını kesip gelmezsem,

Baytaylak atım beker—dep!
Acıratıp mal, puldun,
Baarın alıp kelem» — dep! —
Atasının atınan,
Cazıp kattı ciberip.
Baş kişige karabay,
Maldın ketti artınan.
Çoñ coldordon iz çalıp,
Bara catat, Baytaylak.
Eki cagın karanıp,
Kele catat, Baytaylak.
Erkeç-Tamdı bet alıp,
Kalmaktar keldi çubalıp.
Dünüyönü mol alıp,
Kaşkardı közdöy col alıp.
Kaşkarga kirip ketkende,
Ketmekçi boldu kalmaktar,
Dünüyönü kutkazıp.
Talabına cetpedi,
Artınan kuup Baytaylak,
Bala arstan cetkeni.
Baytaylak barıp, col koşup,
Astınan çıgıp, col tosup.
Sayışar mıktı cok eken,
Sapırıp elin çapkanı.
Kayra aydaşıp mal, pulun,
Keñ-Koldu közdöy baştadı.
Kele catat, Baytaylak,
Talanga ketken maldı aydap.
Keñ-Koldu közdöy col alıp,
Altın, kümüş mol alıp.
Kırgızdan calgız biröö cok,
Kara kalmak koldu alıp.

Baytaylak adım haramdır!» diye.
«Malı pulu geri ayırıp,
Hepsini alıp gelirim!» diye —
Babasının adına,
Mektup yazıp gönderdi.
Büyüğüne danışmadan,
Malın ardından gitti.
Büyük yollarda iz sürüp,
Gitmektedir Baytaylak.
İki yanını kollayıp,
Gelmektedir Baytaylak.
Erkeç-Tam'a yönelip,
Kalmuklar dizilip geldi.
Malı mülkü bol alıp,
Kaşgar'a doğru yol alıp.
Kaşgar'a girecekleri sırada,
Gidecek oldu Kalmuklar,
Malı mülkü kaçırarak.
Muradına ermediler,
Ardından kovalayıp Baytaylak,
Yavru arslan yetişti.
Baytaylak varıp yol bağladı,
Önlerinden çıkıp yolu kesti.
Mızraklaşacak yamanları yokmuş,
Savurup halkını kırdı.
Malını pulunu geri sürüp,
Keñ-Kol'a doğru yöneltti.
Gelmektedir Baytaylak,
Yağmaya giden malı sürüp.
Keñ-Kol'a doğru yol alıp,
Altını gümüşü bol alıp.
Yanında Kırgız'dan tek kişi yok,
Kara Kalmuk ordusunu almış.

Kündüz aga koşulbay,
Koşulup birge olturbay.
Tündösü özü küzötüp,
Kele catat bala arstan,
Altın, zardı cüktötüp.

Gündüz onlara katılmadan,
Katılıp birlikte oturmadan.
Geceleri kendisi bekleyip,
Gelmektedir yavru arslan,
Altını sırmayı yükletip.

«Ölböy tirüü bolgondo,
Keñ-Kolgo cetip baram —dep,
Kudaysıgan Uusañgen,
Kup cayıñdı tabam — dep. —
Kucuru kaynap kuruşup,
Kıcırı kaynap kırdanıp.
Uuruça şaardı çabat — dep, —
Kalmaktarga surdanıp.
Tirüü kişi ketirbey,
Kırayın — dep — çuu salıp.
Izdep kelse kalmaktar,
Erdigin anın köröyün,
Eregişken kalmaktın,
Beycinin talap keleyin.
Adam kılar iş emes,
Munun cazasın kolgo bereyin!»
Dep, oşentip Baytaylak,
Caş balapan, oy kıska,
Cakın kelip Keñ-Kolgo,
Cetip keldi col kıska.
Kele bersin aralap,
Koşoydun uulu Calgızek,
Oşondon kabar kim alat?
Bakaydan kabar barganda,
Kattı kolgo alganda.
Catkan eken Calgızek,
Mazardın toosu cayloodo.
Semeteyge taarınıp,
Açuulanıp çaçılıp:
«Koşoy sandan kalbasa,
Koşoydun bergen celegin,
Ölgüçö Manas karmasa.
Koşoydun uulu men bolsom,
Semetey teñine albasa.
Barbay koysom belem —dep,
Talap alsa meyli — dep.
Kara çoktuu kalmakka,
Kalka bolgon, çoñ, törö,
Kızıl çoktuu kıtayga,

«Ölmeyip sağ kalırsam,
Keñ-Kol'a varıp yetişirim» diye,
«Tanrılık taslayan Uusañgen,
Layığını tam bulurum» diye. —
Öfkesi kaynayıp gerilip,
Hıncı kaynayıp bilenip.
«Hırsızca şehri vurur ha!» diye,
Kalmuklara surat asıp.
Canlı kişi salmadan,
«Kırayım» diye naralanıp.
«Kalmuklar izleyip gelirse,
Yiğitliklerini göreyim,
İnat eden Kalmuk'un,
Beecin'ini yağmalayıp geleyim.
İnsanın yapacağı iş değil,
Bunun cezasını ele vereyim!»
Diye böylece Baytaylak,
Körpe yavru, düşüncesi kısa,
Keñ-Kol'a yakın gelip,
Kısa yoldan ulaştı geldi.
O aradan geledursun,
Koşoy'un oğlu Calgızek,
Ondan haberi kim alır?
Bakay'dan haber varınca,
Mektubu eline alınca.
Yatıyormuş Calgızek,
Mazar dağının yaylasında.
Semetey'e gücenip,
Öfkelenip taşarak:
«Koşoy sayıdan düşmediyse,
Koşoy'un verdiği flamayı,
Manas ölünceye dek tuttuysa.
Koşoy'un oğlu ben isem,
Semetey beni dengi saymazsa.
Varmasam olmaz mı?» diye,
«Yağmalarsa yağmalasın» diye.
«Kara püsküllü Kalmuk'a,
Kalkan olan koca töre,
Kızıl püsküllü Hıtay'a,

Kızmat kılgan, çoñ törö.
Kızıtalak Semetey,
Elçileşip kelem — dep,
Özü kelse ceke ele,
Barbay koysom belem —dep.
Oyuna alıp emi ele,

Hizmet eden koca töre.
Kahrolası Semetey,
«Elçilik edip gelirim» diye,
Kendi gelseydi yalnızca,
Varmasam olmaz mıydı?» diye.
Şimdi düşünüp taşınıp,

Öçöşpöyün arstanga,
Kayratı curttu baskanga.
Aşıkkan okşoyt han Bakay,
Kalmak kaptap catkanga.
Kalmaktın kanın suu kılıp,
Kök cañırtıp, çuu kılıp.
Kıyratayın anı — dep,
Kılım kırgız curtuna,
Kılayın kızmat dagı — dep.
Dagı ele bizge iş bar go,
Kıraan sultan Semetey,
Taarınçı aytıp körsöm —dep.
Talatıp koyup köp eldi,
Tarttırıp koyup Korgondu,
Cata bersem bolboyt» — dep, —
Namısına tolgondu.
«Arkamdan kırgız kol kelsin.
Az kelbesin mol kelsin!
Attanıp özüm cönöyün,
Arbaktar maga col bersin!» —
Dep, oşentip Calgızek,
Calmanbozdu tokunup,
Keñ-Koldo catkan Uusañgen,
Üyündö catıp korkutup.
Sırtınan tildep Semeñdi,
Ala köödök erendi.
Koşoydun uulu Calgızek,
Koybooçuday küülöndü.
At arıtıp, col cürüp,
Ayabastan mol cürüp.
Acıbay bargan beş kündö,
Al eki kündö kelgeni.

«Çekişmeyeyim arslanla,
Gayreti yurda yayılanla.
İvedilenmiş besbelli Han Bakay,
Kalmuk her yanı kapladığından.
Kalmuk'un kanını su edip,
Göğü çınlatıp naralanıp.
«Kırıp geçireyim onu» diye,
Bütün Kırgız yurduna,
«Bir hizmet daha edeyim» diye.
Daha bize iş var ya,
Kartal sultan Semetey'e,
«Gücenmişliğimi söyleyip göreyim» diye.
Bunca halkı yağmalatıp,
Kaleyi kaptırıp,
«Yatıp durursam olmaz» diye —
Ar damarı kabardı.
«Ardımdan Kırgız ordusu gelsin.
Az gelmesin, bol gelsin!
Atlanıp kendim yola çıkayım,
Ruhlar bana yol versin!» —
Diye böylece Calgızek,
Calmanboz'u eyerleyip,
Keñ-Kol'da yatan Uusañgen,
Evinde yatıp korku salmıştı.
Arkasından sövüp Semeñ'e,
Deli dolu yürekli erene.
Koşoy'un oğlu Calgızek,
Kimseyi sağ komayacakmış gibi coştu.
At yorup yol yürüyüp,
Esirgemeden çok yürüyüp.
Acıbay'ın beş günde vardığına,
O iki günde geldi.

Tündük cakkı çek eken,
Aşıp tüştü Calgızek,
Töö cayloo degen bir beldi.
Aldı cagın karasa,
Cük cüktögön narı bar,
Üstündö cügü bir toodoy,
Olco algan çagı bar.
Kim ekenin bile albay,
Karap belde tura albay.
Kayratı toluk ereniñ,
Öz kayratın tıya albay.
Ildıy tartıp dalaktap,
Eki etegi salaktap.
Kirip keldi al elge,
Eki közü alaktap.
Cüktögönü zar eken,
Aydagan kalmak al eken.
Kuup cetip Baytaylak,

Kuzey yandaki sınırmış,
Aşıp indi Calgızek,
Töö-Cayloo denen bir beli.
Ön yanına baksa,
Yük yüklenmiş develer var,
Üstünde yükü bir dağ gibi,
Ganimet almış hâli var.
Kim olduğunu bilemeyip,
Belde bakıp duramayıp.
Gayreti dolu erenin,
Kendi coşkusunu tutamayıp.
Aşağı vurup dörtnala,
İki eteği sallanarak.
Girip geldi o topluluğa,
İki gözü fıldır fıldır.
Yükledikleri sırmaymış,
Sürenler Kalmukmuş.
Kovalayıp yetişen Baytaylak'ın,

Kaytarıp kelgen kezi eken.
Uşul sapar kelgeni,
Takır kalmak el eken.
Kalmaktın tilin tak bilgen,
Calgızek cayı al eken.
Kalmak menen süylöşüp,
Kacı-kucu ündöşüp.
Ularboz menen solkuldap,
Baytaylak keldi bir kezde.
Eki baatır körüşüp,
Koldun uçun öbüşüp.
Esen-soosun suraşıp,
Amandaşıp turuştu.
El üçün kılıp namıstı,
Er cigit kılat cumuştu.
Calgızek baştap söz süylöp:
«Baytaylak baatır, — dep süylöp.
Abakebiz han Bakay,
Aman bügün turat — dep,
Tarttırıp iysek Korgondu,

Geri getirdiği zamanmış.
Bu sefer gelenler,
Tümden Kalmuk halkıymış.
Kalmuk'un dilini iyi bilmek,
Calgızek'in hasletiymiş.
Kalmuk ile konuşup,
Cıvıl cıvıl dilleşip.
Ularboz ile sarsılarak,
Baytaylak geldi bir zaman.
İki bahadır görüşüp,
El uçlarını öpüşüp.
Sağlık esenlik soruşup,
Selamlaşıp durdular.
Halk için ar edinip,
Er yiğit görür işi.
Calgızek önce söz alıp:
«Baytaylak bahadır,» deyip söyledi.
«Ağamız Han Bakay,
Bugün sağ salim durur» diye,
«Kaleyi kaptırırsak,

Ukkan elge uyat kep!
Semetey kılgan kanday iş,
Elçileşip bir cumuş,
Elge kıyın müşkül iş.
Bargan cokpu, abakem?
Keñ-Koldo catkan berender,
Aytpadıñar bizderge,
Oşonduktan köbüröök,
Taarıngım kelet sizderge».
Baytaylak külüp cark etip,
Itelgidey bark etip.
Kucurluu tuulgan balaket,
Moynu ketip şılk etip:
«Anık kurbum, Calgızek,
Kudayga duşman men bolup,
Ayta albaymın calgan kep.
Örttönüp ölgön kankordun,
Özü calgız ketkenin,
Gülçoro menen Kançoro,
Eerçitip alıp eköönü,
Celip kayda cetkenin,
Aytsak takır bilbedik.
Aydama koşun kol keldi,
Oşondo gana biz uktuk,
Koñurbayga ketken — dep.
Kalmaktan kabar alganbız,
Estüü baatır, Calgızek,
Taarınçı aytar kez emes.
Een talaada biz aytsak,
Cer ukpasa, kim ugat?

Duyan halka ayıp söz!
Semetey'in yaptığı bu ne iş,
Elçilik yollu bir iş için,
Halka güç, müşkül iş.
Varmadı mı ağam?
Keñ-Kol'da oturan yiğitler,
Bize söylemediniz,
O yüzden daha çok,
Size gücenesim gelir.»
Baytaylak gülüp parlayıp,
İtelgi doğan gibi haykırıp.
Güçlü kuvvetli doğmuş afacan,
Boynunu büküp usulca:
«Öz yaşıtım Calgızek,
Tanrı'ya düşman ben olayım da,
Söyleyemem yalan söz.
Ateşlere yanası hunharın,
Kendisinin yalnız gittiğini,
Gülçoro ile Kançoro'yu,
İkisini peşine takıp,
Koşup nereye vardığını,
Desek, hiç bilmedik.
Sürüyle ordu geldi,
Ancak o zaman duyduk,
«Koñurbay'a gitmiş» diye.
Kalmuk'tan haber almışız,
Akıllı bahadır Calgızek,
Gücenme söyleyecek çağ değil.
Issız kırda biz söylesek,
Yer duymazsa kim duyar?

Taarınçı kepti aytışçu,
Semetey mında cok turat.
Ayköl Manas baatırdın,
Arbagı üçün kılalı,
Ayanbastan kızmattı.
Aksakal ata, han Bakay,
Ardaktuu ene Kanıkey,
Urmatı üçün kılalı,

Gücenme sözü söylenecek,
Semetey burada değildir.
Ayköl Manas bahadırın,
Ruhu için edelim,
Esirgemeden hizmeti.
Aksakal ata Han Bakay,
Muhterem ana Kanıkey,
Hürmeti için edelim,

Uşul sapar kızmattı.
Andan kala bergende,
Kalıñ kırgız el üçün,
Kılalı, baatır, kızmattı.
Semetey menen betteşsek,
Aytarbız kiyin taarınçı.
Tarttırıp koyboy Korgondu,
Bügün cetip baralı.
Uusañgen degen zoru bar,
Padışalık taktaga,
Minip algan çoñu bar.
Bala Semey colborstun,
Arkasında cölökpüz.
Menin kebim mına uşu,
Calgızek kurbum ugup al!»
Akılı dayra, oyu köl,
Atasınday er eken,
Padışa uluu Bakayday,
Baştagan colu ep eken.
Calgızek anda kep aytat,
Kep aytkanda dep aytat:
«Semeteyge öçöşüp,
Sendeltpeyli bul eldi.
Taanıtıp karan kalmakka,
Taratpaylı bul eldi!
Too toogo çildey bul eldi,
Tozdurup iysek bolobu?
A düynö ketken Manastın,
Arbagı bizdi koebu?!» —
Eki baatır koşulup,
Bulardın cürgön cerinen,
Kan agat kiyin coşulup.
Bakaydın uulu colborstun,
On toguzda caşı bar.
Kalmak, kañgay, kıtaydı,
Oyron kılar işi bar.
Özü bala, şer kayrat,
Öçöşkönün talkandayt.
Cañıdan atka mingende,

Bu seferki hizmeti.
Ondan da öte,
Kalabalık Kırgız eli için,
Edelim bahadır, hizmeti.
Semetey ile yüzleşirsek,
Sonra söyleriz gücenmeyi.
Kaleyi kaptırmadan,
Bugün yetişip varalım.
Uusañgen denen zorbası var,
Padişahlık tahtına,
Kurulmuş kocamanı var.
Kaplan yavrusu Semey'in,
Ardında destekçiyiz.
Benim sözüm işte bu,
Calgızek yaşıtım, dinleyiver!»
Aklı ırmak, düşüncesi göl,
Babası gibi ermiş,
Ulu padişah Bakay gibi,
Tuttuğu yol yerindeymiş.
Calgızek o zaman söz söyler,
Söz söylerken şöyle der:
«Semetey'le çekişip,
Sersem komayalım bu halkı.
Uğursuz Kalmuk'a ezdirip,
Dağıtmayalım bu halkı!
Dağdan dağa keklik gibi bu halkı,
Darmadağın edersek olur mu?
Öbür dünyaya göçen Manas'ın,
Ruhu bizi bağışlar mı?!» —
İki bahadır birleşip,
Bunların geçtiği yerden,
Sonra kan akar coşarak.
Bakay'ın oğlu kaplanın,
On dokuzunda yaşı var.
Kalmuk'u, Kañgay'ı, Hıtay'ı,
Yerle bir edecek işi var.
Kendisi çocuk, arslan yürek,
Çekişenini paramparça eder.
Yeni ata bindiğinde,

Alookenin kencesi,
Altımış caysañ inisin,
Orokkırdı calmagan.

Al Keñ-Kolgo turguzbay,
Kalmak menen kañgaydı,
Aralap kirip aydagan.
Cañıdan çıgıp kırgızdan,
Taanılıp kele catkan al.
Calgızek özü eñ mıktı,
Söz aytkanga ötö ıktuu.
Sözü şirin nagızduu,
Kimge bolso cagıştuu.
Cıyırma ekide caşı bar,
Han Koşoydun uulu uşu.
Calgızek menen Baytaylak,
«Al Keñ-Kolgo baram —dep,
Korgondu saktap kalam» — dep,
Al eköö kelgen aldınan,
Kalmaktın salgan dartınan.
Er Semetey, Gülçoro,
Beli katuu Kançoro
Cete kelip artınan,
Cüktüü nardı körüştü,
Ilgeri karay cürüştü.
Şartıldata bastırıp,
Cetüügö tez küyüktü.
Coldo bara catkanda,
Gülçoro aytat bul işti:
«Alıstan kelgen bul duşman,
Korgondu basıp algan, beym,
Korduktu curtka salgan, beym.
Kor kılıp eldi koygon, beym,
Camgırçı, Bakay, Kanıkey,
Katarı menen soygon, beym.
Baytaylak ölüp kalganbı?
Kaş kaytarar kişi cok,
Kalmaktar kirip alganbı?
Abake, senin erdigiñ,

Alooke'nin en küçüğünü,
Altmış caysañın kardeşi,
Orokkır'ı yutmuştu.

O, Keñ-Kol'da durdurmadan,
Kalmuk ile Kañgay'ı,
Dalıp girip sürmüştü.
Kırgız'dan yeni çıkıp,
Tanınıp gelmekteydi o.
Calgızek'in kendisi pek yaman,
Söz söylemeye pek yatkın.
Sözü tatlı, hakikatli,
Kime olsa hoş gelir.
Yirmi ikisinde yaşı var,
Han Koşoy'un oğludur bu.
Calgızek ile Baytaylak,
«O Keñ-Kol'a varırım» diye,
«Kaleyi koruyup kalırım» diye,
O ikisi önden gelmişti,
Kalmuk'un saldığı dertten.
Er Semetey, Gülçoro,
Beli pek Kançoro,
Ardından yetişip gelip,
Yüklü develeri gördüler,
İleri doğru yürüdüler.
Şakırdatarak at sürüp,
Tez yetişmeye can attılar.
Yolda gitmekteyken,
Gülçoro söyler bu işi:
«Uzaktan gelen bu düşman,
Kaleyi basıp almış meğer,
Yurda hakaret salmış meğer.
Halkı hor edip komuş meğer,
Camgırçı, Bakay, Kanıkey'i,
Sırayla boğazlamış meğer.
Baytaylak ölüp mü kaldı?
Karşı koyacak kişi yok,
Kalmuklar girip mi aldı?
Ağam, senin yiğitliğin,

Adamdan kıyın şerdigiñ,
Asli cakşı bolboyt ko,
Koluñdan ketet teñdigiñ!
Eldin baarın kem dediñ,
Er kadırın bilbediñ.
Kırgız menen kalmaktın,
Ortosunda çoñ işti,
Calgız özüñ biylediñ.
Karıya Koşoy abamdın,
Sıylabadıñ arbagın.
Karap tursa Töştük han,
Buçkagıña albadıñ!
Coldo tursa Ümütöy,
Karın bölö tuuganıñ.
Uçuraşıp cok dese,

İnsandan üstün arslanlığın,
Aslında hayra varmaz ki,
Elinden gider üstünlüğün!
Halkın hepsine «eksik» dedin,
Er kadrini bilmedin.
Kırgız ile Kalmuk'un,
Arasındaki büyük işi,
Yalnız kendin yönettin.
İhtiyar Koşoy amcamın,
Ruhunu saymadın.
Bakıp dururken Töştük Han,
Zerrece umursamadın!
Yolda dururken Ümütöy,
Öz teyze oğlu akraban.
Selamlaşıp hâl sormaya,

Tayeceñe barbadıñ.
Çıgarasıñ, abake,
Kanday kılıp kirin cuup,
Uşulardın zardabın?!»
Gülçoronun kebinen,
Ulay karmap Kançoro,
Küyüttüü kepti başınan,
Baştap kaldı al çoro:
«Abakemdin başınan,
Kişi menen işi cok.
Alıstagı kişi emes,
Koroosunda koy bakkan,
Kişi menen işi cok.
Başkanı koydum, kanteyin,
Bala kezden birge öskön,
Meni menen işi cok!
Bul saparkı cumuşta,
El bilgendin baarısın,
Içine saldı kızıl çok!
Arbagıñ senin çoñ boldu,
Aylasız eliñ toktoldu.
Gülçoro küyüp aytkanday,
Külli curttun baarısı,

Teyzene uğramadın.
Ağam, nasıl gidereceksin,
Nasıl edip kirini yıkayıp,
Bunların ıstırabını?!»
Gülçoro'nun sözünden,
Ardını alıp Kançoro,
Dertli sözü baştan,
Başladı anlatmaya o çoro:
«Ağamın öteden beri,
Kimseyle işi yok.
Uzaktaki kişi değil,
Ağılında koyun güden,
Kişiyle bile işi yok.
Başkasını bıraktım, neyleyim,
Çocukluktan birlikte büyüyen,
Benimle bile işi yok!
Bu seferki işte,
Halkın ileri gelenlerinin hepsinin,
İçine kızıl kor saldı!
Şanın senin büyük oldu,
Çaresiz halkın durakladı.
Gülçoro'nun yanarak dediği gibi,
Bütün yurdun hepsi,

Tarap ketet okşondu!» —
Dep, oşentip söz kılıp,
Kançoro aytıp toktoldu.
Külümsüröp Semetey,
Mıyıgında küldü ele.
Kılgan işi colu cok,
Kak oşondo bildi ele:
«Aylanayın, baldar, ay,
Belime tañuu candar, ay.
Keñeş salbay kalıpmın,
Akılıman tanıpmın.
Sandalıp bügün turamın,
Eç aylamdı taba albay!
Karmaşta barsıñ, Kançoro,
Kayrat kılar, er çoro.
Taarınışsa Gülüstön,
Ar kanday işke cürüşkön.
Özüñ bilip caylarsıñ,
Taarınttırbay handardı.
Tabarsıñar, caş baldar,
Abañardın aylasın!
Eki bala iş kılsañ,
Emi kantip buramın?
Kalgandardı bölüntpöy,
Eldi kütüp algıla.
Biylikti berdim silerge,
Bilip kılsañ işiñdi,

Tegi korduk boluptur,
Tuyunup emi olturam.
Ketirbey karma, caş baldar,
Abaltan berki kişiñdi.
Katışpayın, bilbeyin,
Gülçoro menen Kançoro,
Özüñ başkar işiñdi». —
Dep, oşentip Semetey,
Agınan süylöp turganda,
Moyun tolgor ayla cok,
Işin berip turganda.

Dağılıp gidecek gibi!» —
Diye böylece söz edip,
Kançoro söyleyip sustu.
Gülümseyip Semetey,
Bıyık altından güldü.
Yaptığı işin yolsuzluğunu,
Tam o zaman anladı:
«Kurbanınız olayım çocuklar ey,
Belimin dayağı canlar ey.
Danışmadan kalmışım,
Aklımdan şaşmışım.
Bugün şaşkın duruyorum,
Hiçbir çare bulamadan!
Kavgada varsın Kançoro,
Gayret eder er çoro.
Gücenişse Gülüstön,
Her türlü işe koşulan.
Kendin bilip yatıştırırsın,
Hanları gücendirmeden.
Bulursunuz genç çocuklar,
Ağanızın çaresini!
Siz iki çocuk iş görünce,
Şimdi nasıl yüz çeviririm?
Kalanları bölmeden,
Halkı çekip çevirin.
Yönetimi verdim sizlere,
Bilerek görürseniz işinizi,

Doğrusu hakaret olmuş,
Şimdi ancak seziyorum.
Yitirmeden tutun genç çocuklar,
Ezelden beri olan adamınızı.
Karışmayayım, bilmeyeyim,
Gülçoro ile Kançoro,
Kendiniz yönetin işinizi.» —
Diye böylece Semetey,
İçtenlikle söyleyip dururken,
Yüz çevirmeye çare yok,
İşini teslim edip dururken.

Iç küptüüsü basılıp,
Cüröktön zardap arılıp.
Taarınçısı cazılıp,
Canındagı çorolor,
Carkıldadı calganda,
Atadan kalgan Korgondun,
Canına cakın barganda.
Ak asaba, kök celek,
Alı kelse kalmaktar,
Camgırçı menen Bakaydı,
Eçak muuzdap taştamak.
Calgızek menen Baytaylak,
Kalgan eldi baştagan.
Semeteyge coluktu,
Töö cayloo, Ayrık başınan.
Semeteydi körgöndö,
Serpilbegen Calgızek,
Zerek baatır Baytaylak,
Kabaktarın bürköşüp,
Kabattap tonun çümköşüp.
Salam aytsa, kol berbey,
Bastırıştı cür deşip.
Kalmaktan baatır Uusañgen,
Alar menen işi cok.
Bel bayları Kococaş,
Azırkısı köönü tok.
Semetey menen Gülçoro,
Kayrattuu baatır Kançoro,
Coo börüsü Calgızek,
Colbors baatır er cürök,
Bala baatır Baytaylak,
Kelgenin körüp Uusañgen,
Kaalgası biyik çoñ Korgon,
Kaalgasın bekem bekitip,
Kalkalap canın bekinip.
Karap cattı kaldayıp,
Korgondu berip kalmakka,
Kañkoruñ turat dalbayıp.
Karap turar ayla cok,

İç sıkıntıları yatışıp,
Yürekten ıstırap silinip.
Güceniklikleri çözülüp,
Yanındaki çorolar,
Işıl ışıl güldüler bu yalan dünyada,
Atadan kalan kalenin,
Yanına yaklaştıklarında.
Ak sancak, gök flama,
Güçleri yetseydi Kalmuklar,
Camgırçı ile Bakay'ı,
Çoktan boğazlayıp atardı.
Calgızek ile Baytaylak,
Kalan halka baş olmuştu.
Semetey'e rastladılar,
Töö-Cayloo'da, Ayrık başında.
Semetey'i görünce,
Yerinden kıpırdamayan Calgızek,
Zeki bahadır Baytaylak,
Kaşlarını çatıp,
Kat kat kürklerine bürünüp.
Selam verse el vermeden,
«Yürü» deyip at sürdüler.
Kalmuk'tan bahadır Uusañgen,
Onlarla işi yok.
Bel bağladığı Kococaş,
Şimdilik gönlü tok.
Semetey ile Gülçoro,
Gayretli bahadır Kançoro,
Düşmanın kurdu Calgızek,
Kaplan bahadır er yürek,
Çocuk bahadır Baytaylak,
Geldiklerini görüp Uusañgen,
Kapısı yüksek büyük kale,
Kapısını sıkı sürgüleyip,
Canını koruyup saklanıp.
Yayılıp bakıp durdu,
Kaleyi Kalmuk'a kaptırıp,
Hunharın şaşkın durur.
Bakıp durmaya çare yok,

Uruş kılbay kamdanıp.
Oşol kezde Ayçürök,
Asman menen aylanıp,
Şamal menen carışıp,
Şarpıldap uçup cetti ele.
Korgondu kalmak kolgo algan,
Koyboston tüktü olco algan.
Oodarılıp toktobos,
Orunu cok bul calgan.
Kimisi baatır, kim korkok,
Oşondoydo ılgangan!
Elçi kirer eşik cok,
Kılaygan şoola teşik cok.
Bayrak tiktep, tuu caysa,
Serpilip kalmak çıkkan cok.
Çın aylası ketkende,
Taktada kalmak catkanda,
Gülçoro turbay kamdanıp,
Erkeçtenip şañdanıp.
Erlik menen attanıp,
Ebin taap kirsem —dep,
Urma taşta cez noogo,
Burap tartma cerine,
Çıgarıp alma teegine.
Çın ele kelip oşogo,
Kolun salıp oşondo.
Tutkasınan karmadı,
Tartıp suurup alganı.
Noogo tüşüp zıpıldap,
Korgongo kirip alganı.
Koluna kılgıç karmadı,
Korkpoy kırgın salganı.
Korgondun için kandadı,
Duşman kirdi degende,
Turbay kalmak kamdandı.
Cay kılbayt eken bizge — dep,
Caynap çıktı talaaga.
Kalıñ kalmak koşunun,

Savaşmadan hazırlanıp.
O sırada Ayçürök,
Gökyüzünde dönüp,
Rüzgârla yarışıp,
Kanat çırpıp uçarak yetişti.
Kaleyi Kalmuk ele almış,
Komadan tüyünü bile ganimet almış.
Devrilip durmayan,
Yeri yurdu yok bu yalan dünya.
Kimi bahadır, kim korkak,
Böyle günde ayrılır seçilir!
Elçi girecek kapı yok,
Işık sızacak delik yok.
Bayrak dikip tuğ açsalar da,
Kalmuk silkinip çıkmadı.
Gerçekten çaresi tükendiğinde,
Tahtta Kalmuk yatarken,
Gülçoro durmadan hazırlanıp,
Baş çekip coşup şanlanıp.
Erlikle atlanıp,
«Kolayını bulup girsem» diye,
Vurma taştaki tunç oluğa,
Burup çekme yerine,
Çıkarıp alma pimine.
Gerçekten de gelip ona,
Elini salıp o zaman.
Tutamağından kavradı,
Çekip söküp aldı.
Oluğa girip kayarak,
Kaleye girdi.
Eline keskin kılıç aldı,
Korkmadan kırgın saldı.
Kalenin içini kana buladı,
«Düşman girdi» denince,
Kalmuk durmadan davrandı.
«Bize rahat vermezmiş» diye,
Kaynaşıp çıktı kıra.
Kalabalık Kalmuk ordusunu,

Aydap çıktı talaaga.
Talaaga çıgıp Uusañgen,
Sandagan kalmak kol menen,
Asaba taştap, tuu tigip,
Er maydanın küzöttü.
Erlik kılıp Kançoro,
Celigip çıktı maydanga.
El üçün kızmat kılam —dep,
Belin çıñdap baylarga.
Kalmak baatır Uusañgen,
Karuu carak asınıp,
Maydanga çıktı kamınıp.

Sürüp çıkardı kıra.
Kıra çıkıp Uusañgen,
Sayısız Kalmuk ordusuyla,
Sancak açıp tuğ dikip,
Er meydanını bekledi.
Erlik edip Kançoro,
Coşup çıktı meydana,
«Halk için hizmet ederim» diye,
Belini sıkı bağlayarak.
Kalmuk bahadırı Uusañgen,
Silah pusat kuşanıp,
Meydana çıktı hazırlanıp.

Er Kançoro, Uusañgen,
Betteşip emi barganda,
Baltalaşıp ceterde,
Başka çaap keterde.
Zırkırap dooş ugulup,
Kançoro öñü kubulup.
Kanday şumduk boldu — dep,
Arkasın karap burulup.
Şıpşaydar uulu Kococaş,
Şıpşıgan caanı tartıptır.
Zırkıragan caa ogu,
Kançorogo cetiptir.
Üç kabat temir kalkanın,
Ok ötpögön olpogun,
Takır teşip ketiptir.
Uçu etke cetkende,
Karmay aldı sabınan,
Kançorodon başka adam,
Caa ogun karmap albagan.
Kabılan tuulgan tügöngür,
«Emi atsa soet — dep,
Kantip tirüü koet» —dep? —
Kalmak Sañgen baatırdın,
Karşı aldına tura albay,
Kayra kaçıp kalganı.
Bura tarta bergende,

Er Kançoro'yla Uusañgen,
Şimdi yüz yüze varınca,
Baltalaşmaya yeterken,
Başa çalıp geçerken.
Vınlayan bir ses duyulup,
Kançoro'nun benzi değişip.
«Ne uğursuzluk oldu?» diye,
Ardına bakıp dönüp.
Şıpşaydar oğlu Kococaş,
Islık çalan yayı germişti.
Vınlayan yay oku,
Kançoro'ya erişmişti.
Üç kat demir kalkanını,
Ok işlemez olpokunu,
Tümüyle delip geçmişti.
Ucu ete değince,
Sapından kavrayıverdi,
Kançoro'dan başka insan,
Yay okunu yakalamış değildi.
Kaplan doğmuş kahrolası,
«Bir daha atarsa öldürür,
Nasıl sağ bırakır?» diye —
Kalmuk Sañgen bahadırın,
Karşısında duramayıp,
Gerisin geri kaçtı.
Dizgin çevirir çevirmez,

Burultpay nayza sayganı. *Sektirmeden mızrak sapladı.*
Kançoro kaldı cıgılıp, *Kançoro düşüp kaldı,*
Topogo başı tıgılıp. *Toza başı gömülüp.*
Korkkonunan enteñdep, *Korkusundan afallayıp,*
Cıgılıp, koop temteñdep, *Düşüp kalkıp sendeleyip,*
Bura tarttı Uusañgen, *Dizgin döndürdü Uusañgen,*
Başın kesip ketsem — dep. *«Başını kesip gitsem» diye.*
Aşıgıp kaldı Baytaylak, *İvedilendi Baytaylak,*
Batıraak aga cetsem — dep. *«Tez ona yetişsem» diye.*
Ölüm menen keri cok, *Ölümle çekişmesi yok,*
Ölümdön korkor ebi cok. *Ölümden korkacak hâli yok.*
Erdiginin çeni cok, *Yiğitliğinin ölçüsü yok,*
Çendeşer bende tegi cok. *Boy ölçüşecek kul asla yok.*
Alıstan kelip şaar algan, *Uzaktan gelip şehir alan,*
Al kalmakta kegi köp. *O Kalmuk'tan öcü çok.*
Kaçırıp cetti Baytaylak, *Saldırıp yetişti Baytaylak,*
Kamanday tişi kaçırap. *Yaban domuzu gibi dişi gıcırdayıp.*
Mañdayda közü çaçırap, *Alnında gözleri çakmak saçıp,*
Kançorogo cetkiçe, *Kançoro'ya varmadan,*
Sayıp kalmak Sañgendi, *Kalmuk Sañgen'i mızraklayıp,*
Şaştırdı bala nayzalap. *Çocuk mızrakla bunalttı.*
Koop ketti ordunan, *Yerinden kalkıp gitti,*
Er Kançoro antalap. *Er Kançoro apar topar.*
Korkup kalgan tügöngür, *Korkuya kapılmış zavallı,*

Basalbay turat tamtañdap. *Yürüyemez, durur tökezleyip.*
Aldındagı Karala at, *Altındaki Karala at,*
Emi karmap minerde, *Şimdi tutup binecekken,*
Şıpşaydar uulu Kococaş, *Şıpşaydar oğlu Kococaş,*
Caanı tartıp iygende. *Yayı çekip salınca.*
Teminöörgö tuş kelip, *Üzengiye denk gelip,*
Temirge ogu tiygende. *Demire oku değince.*
Temirdi teşip kıyratıp, *Demiri delip parçalayıp,*
Karalattı sulatıp. *Karala atı devirdi.*
Attan ötüp atkan ok, *Attan geçip giden ok,*
Kançoronun şakşagın, *Kançoro'nun incik kemiğini,*
Közöp ketti kıyratıp. *Delip geçti paralayıp.*
Anı körüp Baytaylak, *Onu görüp Baytaylak,*
Argıtıp atın çuratıp. *Atını dörtnala koşturup.*

Kabılan tuulgan çoronu,
At kuyrugun karmatıp.
Alıp ketti çoguudan,
Armanduu bolboy Kançoro,
Kutuldu duşman kolunan.
Karap turbay Kococaş,
Cebe tartıp soñunan.
Bakaydın uulu Baytaylak,
Oñ mörügö ok tiyip,
Baltası tüştü kolunan.
Balta cerge tüşköndö,
Er tiregi som bilek,
Koldun işi bütköndö.
Kalmaktın hanı Uusañgen,
Kayrap kılıç cetti ele.
Gülçoro çaap cetkiçe,
Küygülüktüü çunaktın,
Körünöö başın kesti ele!
Gülçoro baykuş kanetsin,
Tüşürböy baştı topogo,
Eñip ilip ketti ele.
Uusañgendi Gülçoro,
Kömö sayıp ketkeni.
Kalmaktın kalıñ koşunu,
Kaptap seldey cetkeni.
Gülçoronu cstkirbey,
Uusangen başın kestirbey,
Kutkazıp alıp ketkeni.
«Ölügün alıp ketet — dep,
Abakem söögün körsün — dep,
Calgızınan ayrıldı,
Köñülü suup kalsıñ» — dep, —
Beline bekem kamınıp,
Cıncırdan kemer kurçangan,
Atkıy karmap Gülçoro,
Sur attın artıp calına,

Kamçı berip sanına,
Kalmaktardan, çoguudan,

Kaplan doğmuş çoroya,
At kuyruğunu tutturup.
Kalabalıktan çekip götürdü,
Hasrette kalmadan Kançoro,
Kurtuldu düşman elinden.
Bakıp durmadan Kococaş,
Ardından ok çekip.
Bakay'ın oğlu Baytaylak'ın,
Sağ omzuna ok değip,
Baltası düştü elinden.
Balta yere düşünce,
Erin direği som bilek,
Elin işi bitince.
Kalmuk'un hanı Uusañgen,
Kılıç bileyip yetişti.
Gülçoro at koşturup yetişene dek,
Yürekler yakan yiğidin,
Göz göre başını kesti!
Gülçoro zavallı neylesin,
Başı toza düşürmeden,
Eğilip kapıp kaçırdı.
Uusañgen'i Gülçoro,
Devire mızraklayıp geçti.
Kalmuk'un kalabalık ordusu,
Sel gibi kaplayıp yetişti.
Gülçoro'yu vardırmadan,
Uusañgen'in başını kestirmeden,
Kurtarıp alıp gittiler.
«Ölüsünü alıp gider» diye,
«Ağam kemiklerini görsün» diye,
«Biriciğinden ayrıldı,
Gönlü belki soğur» diye, —
Beline sıkıca davranıp,
Zincirden kemer kuşanmış,
Çaprazlama kavrayıp Gülçoro,
Sur atın yelesine aşırıp,

Kamçı basıp sağrısına,
Kalmuklardan, kalabalıktan,

Alıp çıktı Gülçoro.
Kayra candı kalmaktar,
Mınday uruş bolgondo,
Kan tögülmök narkta bar.
Eregişten er ölöt,
Eköö calgız debesten,
Eñişke kirse barı ölöt.
Özü öktöm kudaydın,
Ökümünö kim könböyt?!
Uşintip kelet Gülçoro,
Koşup ıylap küñgüröp.
Koşunga cakın barganda,
Başı başka Baytaylak,
Tulku boyu bir başka,
Gülçoro tura kalganda.
Karıgan Bakay abañdın,
Közü körüp balasın,
Körünöö kalmak çıgarsa,
Çeçekeyden karasın.
Karıp kalgan han Bakay,
Kantkende buga çıdasın?!
Kızıl kanduu cötölüp,
Buzulup öñü kögörüp:
«Semetey, törö, bolboy kal,
Korduktu mınday, kılbay kal!
Bala colbors atanıp,
Curt başkarıp, cürböy kal!
Ataktuu baatır Koñurga,
Antta turbas doñuzga,
Bir kişige tuyguzbay,
Bilinbey ketip uşuga.
Kançoro çalgın çaldı —dep,
Gülçoro kabar aldı — dep.
Cırgap catkan kırgızda,
Kaydan bolsun kaygı — dep.
Kamınbay cüröt aldınan,
Karıganda han Bakay.
Künüm karan kaldım — dep,
Özü bergen calgızdı,

Çıkarıp aldı Gülçoro.
Geri döndü Kalmuklar,
Böyle savaş olduğunda,
Kan dökülmek töredendir.
İnatlaşmadan er ölür,
«İki mi tek mi» demeden,
Boğuşmaya girse hepsi ölür.
Kendi buyurgan Tanrı'nın,
Hükmüne kim boyun eğmez?!
Böylece gelir Gülçoro,
Ağıt katıp ağlayıp inleyerek.
Orduya yakın varınca,
Başı ayrı Baytaylak'ın,
Gövdesi büsbütün ayrı,
Gülçoro durakaldığında.
Kocamış Bakay ağanın,
Gözü görüp evladını,
Göz göre Kalmuk çıkarırsa,
Gözbebeğiyle baksın.
Kocayıp kalmış Han Bakay,
Nasıl etsin de buna dayansın?!
Kızıl kanlı öksürüp,
Benzi bozulup morarıp:
«Semetey, töre, onmaz ol,
Bunca hakareti salmaz ol!
Yavru kaplan adı takınıp,
Yurt yönetip yürümez ol!
Ünlü bahadır Koñur'a,
Andında durmaz domuza,
Tek kişiye sezdirmeden,
Bilinmeden gidip ona.
«Kançoro keşfe çıktı» diye,
«Gülçoro haber aldı» diye.
Sefa süren Kırgız'da,
«Nereden olsun kaygı» diye.
Önceden hazırlıksız gezer,
Kocamışken Han Bakay.
«Günüm karardı kaldı» diye,
Kendi verdiği biriciği,

Özü kuday aldı — dep!
Tuncuruman ayrılıp,
Akıret keter çagımda,
Künüm karan kaldım — dep!
Öñörgön koldo nayzamdı,
Kara taşka men urup,
Cep saldım calgız balamdı!
Cılasın tartıp kuuradım,
Caş menen közüm buladım!

Tanrı kendisi aldı diye!
Şahinimden ayrılıp,
Ahirete göçecek çağımda,
«Günüm karardı kaldı» diye!
Elimde taşıdığım mızrağımı,
Kara taşa ben vurup,
Yedim bitirdim biricik evladımı!
Özsuyum çekilip kurudum,
Yaşla gözümü buladım!

Kılıçım kanga boedum,
Kılımdı dalay coylodum.
Kırgıyıman ayrılıp,
Kıynoogo kalgan okşodum!
Mıltıgım sındı belinen,
Buzulgan işim cerinen!
Burkurap ıylap oltursam,
Boor açır bende kim eken?!
Karıganda Bakaydın,
Közünün caşı sel eken!
Tartılıp tündük, ot öçüp,
Tügönüp kalgan kep eken!»
Uusañgen kalmak baş kesip,
Sakalı ıldıy caş ketip.
Kaygırıp Bakay kabılan,
Kaygıdan boydon al ketip.
Şaldırap muunu boşoşup,
Şalpıyıp Bakay şay ketip.
Iylap turat karıya,
Kara közdön küygöndön,
Kan aralaş caş ketip:
«Tulparım kaldı minilbey,
Tuncurum kaldı salınbay.
Küküğüm kaldı tañşıbay,
Külügüm kaldı çabılbay.
Kömülgön körgö kalmaktar,
Küygüzüp meni naalıttı, ay!»
Camgırday caşı tögülüp,
Sakalı ıldıy agılat.

Kılıcımı kana boyadım,
Dünyayı çokça dolaştım.
Atmacamdan ayrılıp,
İşkenceye düşmüşe döndüm!
Tüfeğim kırıldı belinden,
İşim yerinden bozuldu!
Hıçkıra hıçkıra ağlar otursam,
Bağrı yanacak kul kimmiş?!
Kocayınca Bakay'ın,
Gözünün yaşı selmiş!
Tündüğü kapanıp, odu sönüp,
Tükenip bitmiş söz imiş!»
Uusañgen Kalmuk baş kesip,
Sakalından aşağı yaş inip.
Kederlenip Bakay kaplan,
Kederden bedeninden güç gidip.
Eklemleri gevşeyip titreyip,
Bakay çöküp dermanı gidip.
Ağlayıp durur ihtiyar,
Kara gözden, yanmaktan,
Kan karışık yaş akıp:
«Tulparım kaldı binilmeden,
Şahinim kaldı salınmadan.
Guguk kuşum kaldı ötmeden,
Küheylanım kaldı koşulmadan.
Gömüldüğüm mezarda Kalmuklar,
Yakıp beni inlettiler, ah!»
Yağmur gibi yaşı dökülüp,
Sakalından aşağı akar.

Körüp turup Bakaydı,
Körgön curttun baarı ıylap.
Karıgan Bakay han ıylap,
Kalbay curtu baarı ıylap.
Kaygısına Bakaydın,
Karagan ıylap, tal ıylap,
Öçpöskö bütkön kün ıylap,
Ösüp çıkkan gül ıylap.
Ay karañgı tün ıylap,
Öz, cat debey baarı ıylap.
Toktono albay too ıylap,
Topurak, taştın baarı ıylap.
Adır ıylap, cer ıylap,
Adam kalbay calpı ıylap.
Karıgan Bakay tura albay,
Kakşap turat can kıynap.
Akkan tunuk suu ıylap,
Aydıñ-Köldö kuu ıylap.
Altı san kara köp nogoy,
Katın, erkek, kan ıylap.
Salıngan korgon tam ıylap,

Bakay'ı görüp duran,
Gören yurdun hepsi ağlar.
Kocamış Bakay han ağlar,
Kalmadan yurdu hep ağlar.
Bakay'ın kaygısına,
Karağan ağlar, söğüt ağlar,
Sönmez yaratılmış gün ağlar,
Yeşerip çıkan gül ağlar.
Ay karanlık gece ağlar,
Öz yad demeden hep ağlar.
Duramayıp dağ ağlar,
Toprak, taşın hepsi ağlar.
Kır ağlar, yer ağlar,
İnsan kalmadan topluca ağlar.
Kocamış Bakay duramayıp,
İnleyip durur can dağlayıp.
Akan duru su ağlar,
Aydıñ-Köl'de kuğu ağlar.
Altı bölük kara çok Nogay,
Kadın, erkek, han ağlar.
Kurulan kale, dam ağlar,

Sayılgan terek bak ıylap.
Sakalı ıldıy caş ketip,
Sakalduu Bakay han ıylap.
Eldin baarı çurkurap,
Esi ketip burkurap.
Tura albadı Semetey,
Cürögü küyüp bek tuylap.
Çıday albay Semetey,
Çılbırın bekem kurçanıp:
«Kalmaktan kördüm korduk — dep,
Kabılan törön muñkanıp.
Bakaydın aytkan sözdörün,
Moynuna kabıl parız alıp.
Aytsa aytpasa, abakem,
Aytarı maga ep eken.
Gülçoro menen Kançoro,
Buzulat kalkıñ degeni,

Dikilen kavak, bağ ağlar.
Sakalından aşağı yaş inip,
Sakallı Bakay han ağlar.
Halkın hepsi çığrışıp,
Aklı gidip hıçkırıp.
Duramadı Semetey,
Yüreği yanıp pek çarpıp.
Dayanamadan Semetey,
Yularını sıkı kuşanıp:
«Kalmuk'tan gördüm hakaret» diye,
Kaplan tören dertlenip.
Bakay'ın söylediği sözleri,
Boynuna farz kabul edip.
Dese de demese de ağam,
Diyeceği bana yerindeymiş.
«Gülçoro ile Kançoro,
Halkın bozulur» dediği,

Al aytkanı çın eken!
Meni kuday urçubu,
Mınday korduk bolçubu?
Aldın tosup albasam,
Calgızek moyun burçubu?
Kalkımdın baarı bölünsö,
Karıganda Bakaydın,
Közünön caşı tögülsö.
On toguzda Baytaylak,
Böödö ölüp kömülsö.
Erdigim menin beker — dep,
El buzulup keter — dep.
Enöölük kılıp men cürsöm,
Eli-curttan ayrılıp,
Emi aylam neter —dep.
Erdik kılıp coo saysam,
Elim köröt paydasın.
Kantip eldi unutam,
Koşun kurap, kol cıygan?!
Koñurbayga aydadım,
Ketençiktep tartınbay,
Zor duşmanga barganın.
Tayanıp eldin küçünö,
Al duşmandı algamın.
Calgız cürüp coo alıp,
Calgız közdü soydum — dep,
Kötörülüp köñülüm,
Köyröñdönüp alganım,
El-curttan çıgıp kalganım,
Anık boldu bügün eñ!» —
Dep, Semetey açınıp,
Han Bakayga karabay,
Karaganga carabay:

O dediği doğruymuş!
Beni Tanrı mı çarptı,
Böyle hakaret olur mu?
Önünü kesip karşılamazsam,
Calgızek bana döner mi?
Halkımın hepsi bölünse,
Kocamışken Bakay'ın,
Gözünden yaşı dökülse.
On dokuzunda Baytaylak,
Boş yere ölüp gömülse.
«Yiğitliğim benim boşuna» diye,
«Halk bozulup gider» diye.
Gafil davranıp ben gezersem,
Elden yurttan ayrılıp,
«Sonra çarem ne olur?» diye.
Erlik edip düşman mızraklarsam,
Yararını halkım görür.
Nasıl unuturum halkı,
Ordu kurup asker toplayanı?!
Koñurbay üstüne sürdüm,
Geri durmadan, çekinmeden,
Koca düşmana varışını.
Halkın gücüne dayanıp,
O düşmanı almışım.
«Yalnız gezip düşman alıp,
Tek Göz'ü boğazladım» diye,
Gönlüm kabarıp,
Kurulup böbürlenmişim,
Elden yurttan kopmuşum,
Bugün iyice belli oldu!» —
Diye Semetey yanıp yakınıp,
Han Bakay'a bakmadan,
Yüzüne bakmaya varamadan:

«Aylanayın, Gülçoro,
Özüñ bilgin kalgandı,
Balanı taza cuup koy,
Aruu menen buup koy.
Abamdı kapa kılbagın,

«Kurbanın olayım Gülçoro,
Kalanını kendin bil,
Çocuğu temizce yıkayıver,
Ak kefenle sarıver.
Ağamı üzme sakın,

Azır kızmat kılayın.
Aytkanı kata ketpegen,
Kasiettüü er ele,
Kargap meni salbasın».
Gülçorogo tapşırıp,
Cürüp ketti Semetey.
Bastırıp kete bererde,
Gülçoro turup munu aytat:
«Külgünüm, abam — dep aytat.
Can ayabas er emes,
Calgız carım barganda,
Tirüü kelçü cer emes.
Kelgen okşoyt Kococaş,
Al Şıpşaydardan kem emes!
Atkan okton al cazbayt,
Mıltık atıp, caa tartsa,
Tiktegenin cer cazdayt!
Ogu ötpöy kalbayt — dep,
Olpoguñ toskool bolboyt — dep,
Koygun, aba, koygun — dep,
Ayçürök ceñem, kaydasıñ,
Akkuu kebiñ kiygin —dep!
Caydın tilin bilçü eleñ,
Kündü caylap uçkun — dep.
Baykap körçü asmandan,
Cıyılgan kalmak kalktardan.
Çoguluşkan top barbı?
Seyrek turgan el barbı?
Calgız turgan can barbı?
Kemege kazıp, ot cagıp,
Tütün salgan han barbı?
Baykap körgün ceñe» — dep,
Gülçoro aytıp salganı!
«Biylikti berdim saga» — dep,
Emi ele aytkan Semetey,
Bastıra albay kalganı.
Bakaydın turbay canına,
Kançorogo barganı.
Al Kançoro baatırdın,

Şimdi hizmet edeyim.
Dediği yanlış çıkmayan,
Keramet ıssı bir erdi,
Beni lanetleyip komasın.»
Gülçoro'ya ısmarlayıp,
Yürüyüp gitti Semetey.
At sürüp gitmek üzereyken,
Gülçoro durup şunu söyler:
«Gül yüzlüm, ağam» deyip söyler.
Canını esirgeyen er değilsin,
Tek başına varılınca,
Sağ dönülecek yer değil.
Gelmiş besbelli Kococaş,
O, Şıpşaydar'dan aşağı değil!
Attığı oku şaşırmaz,
Tüfek atıp yay çekse,
Nişanladığını yere serer!
«Oku işlemez kalmaz» diye,
«Olpokun engel olmaz» diye,
«Vazgeç ağa, vazgeç» diye,
«Ayçürök yengem, neredesin,
Kuğu donunu giyiver!» diye!
«Yadanın dilini bilirdin,
Günü bağlayıp uçuver» diye.
«Gökten gözleyiver,
Toplanan Kalmuk halkını.
Kümelenmiş küme var mı?
Seyrek duran el var mı?
Yalnız duran can var mı?
Ocak kazıp ateş yakıp,
Duman tüttüren han var mı?
Gözleyiver yenge» diye,
Gülçoro söyleyiverdi!
«Yönetimi verdim sana» diye,
Az önce demiş olan Semetey,
At süremez oldu.
Bakay'ın yanında durmadan,
Kançoro'ya vardı.
O Kançoro bahadırın,

Kolu sınıp kokuylap,
Koltuktap kolun olturat.
Semeteydi körgöndö,
Tetiri artın al karayt.
«Arbagım kaçkan belem» — dep,
Calgızekke bardı ele,

Caalısı katuu Calgızek,
Bura tartıp ketti ele.
Şaşılıp kaldı kankoruñ,
Curt caykagan antkoruñ.
«Sarı abam köönü cay beken,
Körbögölü köp boldu,
Sagınıp maga zar beken?»
Buurul menen bulkuyup,
Sarı hanga bardı ele.
Salam aytsa alik cok,
Sagınmak tursun Semeñe,
Sarı han közün salgan cok.
Sarı hanga kep kılbay,
Salpıyıp Semeñ şılpıyıp.
Aldımdagı Buuruldu,
Bastırganda kındıytıp,
«Handardın baarı taarınıp,
Kalgan eken maga» — dep.
Gülçoro sözün untuptur.
«Men kireyin, aba — dep,
Küç kılayın mında» — dep. —
Buuruldun başın buruptur,
Kılıçın kından suuruptur.
Çımınday canın ayabay,
Ölömün dep sanabay,
Kaynagan kalıñ kalmakka,
Kara boyun uruptur.
Urganda cakşı bolgon cok,
Kalmaktın hanı Uusañgen,
Nayzasın küülöp bulgalap,
Semeteydi kaçırdı.
Uusañgen ünün ukkanda,

Kolu kırılıp ah vah edip,
Kolunu koltuklayıp oturur.
Semetey'i görünce,
Ters dönüp ardına bakar.
«Talihim mi kaçmış benim?» diye,
Calgızek'e vardıydı,

Öfkesi katı Calgızek,
Dizgin çevirip gittiydi.
Şaşırıp kaldı hunharın,
Yurdu çekip çeviren o yaman.
«Sarı ağamın gönlü hoş mudur,
Görmeyeli çok oldu,
Özleyip bana hasret midir?»
Buurul ile şahlanıp,
Sarı Han'a vardıydı.
Selam verse karşılık yok,
Özlemek şöyle dursun Semeñ'i,
Sarı Han göz atmadı bile.
Sarı Han'a söz etmeden,
Semeñ süklüm püklüm büzülüp.
Altındaki Buurul'u,
Boynu bükük sürerken,
«Hanların hepsi gücenip,
Kalmışlar bana» diye.
Gülçoro'nun sözünü unutmuştu.
«Ben gireyim, ağa» diye,
«Gücümü göstereyim burada» diye. —
Buurul'un başını çevirmiş,
Kılıcını kından sıyırmış.
Sinek kadar canını esirgemeden,
«Ölürüm» diye saymadan,
Kaynayan kalabalık Kalmuk'a,
Kara gövdesini vurmuş.
Vurunca hayır olmadı,
Kalmuk'un hanı Uusañgen,
Mızrağını savurup sallayıp,
Semetey'e saldırdı.
Uusañgen'in sesini duyunca,

Özü bala Kococaş,
Körögön közdüü kara köz,
Caanı karmap, ok tiştep,
Semeteydi attı ele.
Caanın ogu cetti ele,
Ok ötpös buulum Akolpok,
Dal bolup teşip öttü ele.
Uçu etke ceterde,
Tepçiy ötüp keterde,
Şay koldogon tügöngür,
(Aytkan sözüm kümöndür)
Koldoboso netkeni,
Koldooçusu baabedin,
Kızıl bala cılañaç,
Şaşılıp buga cetkeni.
Kirip catkan oktu al,
Boyunan karmap ketkeni.
Canıp cerge ok tüştü,

Kendisi çocuk Kococaş,
Keskin görüşlü kara göz,
Yayı kavrayıp ok dişleyip,
Semetey'e atış etti.
Yayın oku eriştiydi,
Ok işlemez has kumaş Akolpok'u,
Tam ortasından delip geçtiydi.
Ucu ete değecekken,
Delip geçip gidecekken,
Pirlerin koruduğu yaman,
(Dediğim söz kuşkuludur)
Korumasa nice olurdu,
Koruyucusu Baabedin,
Kızıl çıplak bir çocuk,
İvedi buna yetişti.
Girmekte olan oku o,
Gövdesinden yakalayıp aldı.
Sekip yere ok düştü,

Caanın ogu boş tüştü.
Coluguşar kişi emes,
Coonun cayı eñ küçtüü!
Baabedin menen işi cok,
Korup turgan kişi cok.
«Ok ötpöyt eken buga» — dep,
Kezegen ogun imerip,
Taybuurulga Kococaş,
Taysaldap turup attı ok.
Semeñdin canı tınıptır,
Buuruldun butu sınıptır.
Şıyragınan üzülüp,
Taramışı kırkılbay,
Taybuurul kaldı tim cılbay.
Ketkenin bilip Gülçoro,
«Bul koşulup ölöt — dep,
Anan kimdi kömöm —dep,
Baytaylaktı elderge,
Munu alsañar belem» — dep. —
Keçikpey Gülüs bat cetip,

Yayın oku boşa düştü.
Karşı çıkılır kişi değil,
Düşmanın hâli pek güçlü!
Baabedin ile işi yok,
Koruyup duran kimse yok.
"Ok işlemiyormuş buna" deyip,
Nişanladığı okunu çevirip,
Taybuurul'a Kococaş,
Duraksayıp durup ok attı.
Semetey'in canı kurtulmuş,
Buurul'un bacağı kırılmış.
İncik yerinden kopup,
Kirişleri kesilmeden,
Taybuurul kaldı hiç kımıldamadan.
Olanı bilip Gülçoro,
"Bu da katılıp ölür" deyip,
"Sonra kimi gömerim?" deyip,
Baytaylak'ı ellere sunup,
"Bunu alsanız ya" deyip. —
Gecikmeden Gülüs tez yetişip,

Atadan kalgan sur cebe,
Aga kezdep ok salıp,
Atayın dep kalmaktı,
Er Gülçoro bel baylap.
«Körünör beken Çürök» — dep,
Köktü tikteyt köz caynap.
Köktü çolup Ayçürök,
Baarın körüp turuptur.
Buluttu sögüp bölünttü,
Külüstöngö karaanın,
Özü Çürök körünttü.
Eldir-seldir çoguuda,
Tizilip tursa sabında,
Caman çapan bir kişi,
Eldin arka cagında,
Kemegesi canında.
Bolcoldop Çürök celegin,
Oşo cakka ırgadı.
Semetey menen keri cok,
Er Gülüstön çoronun,
Bilbey turgan kebi cok.
Bilgeni nemey netkeni,
Adırdı közdöy bet alıp,
Salıp çoro ketkeni.
«Kañkorum korduk kördü» — dep,
Koşoydun uulu Calgızek,
Salgan boydon cetkeni.
Tuugandan keçken kıztalak,
Kanduu kalpak kiyse da,
Kısılganda çın karayt.

Atadan kalma boz oku,
Ona nişanlayıp yaya koyup,
Kalmak'ı vurayım diye,
Er Gülçoro bel bağlayıp.
"Görünür mü ola Çürök?" deyip,
Göğe bakar gözleri parlayıp.
Göğü kolaçan eden Ayçürök,
Hepsini görüp durmaktaymış.
Bulutu yarıp böldü,
Gülüstön'e karaltısını,
Çürök kendi gösterdi.
Belli belirsiz kalabalıkta,
Dizilip dursa saflarında,
Eski kaftanlı bir kişi,
Halkın arka tarafında,
Ocak çukuru yanında.
Çürök kestirip nişanını,
O yana doğru fırlattı.
Semetey'den geri kalmaz,
Er Gülüstön çoronun,
Bilmediği söz yoktu.
Bilince durur mu artık,
Kıra doğru yönelip,
Çoro atını salıp gitti.
"Kankorum zulüm gördü" deyip,
Koşoy'un oğlu Calgızek,
At koparıp yetişti.
Akrabadan geçmiş o soysuz,
Kanlı kalpak giyse de,
Sıkışınca gerçekten bakar.

Asili kırgız urugu,
Al karabay kim karayt?
Kalmak Sañgen kapırdı,
Kan içme cindi çakırdı.
Kayra tarta bergînçe*
Semeteyge kelgînçe,
Sayıp ötö berdi ele,
Bura tartıp algıça,

Aslında Kırgız soyundan,
O bakmazsa kim bakar?
Kalmak Sangen kâfiri,
Kan içen deli, meydana çağırdı.
*Geri dönüp çekilinceye**
Semetey'e gelinceye dek,
Mızraklayıp geçiverdi,
Dizgin çevirip alıncaya,

Burulup nayza salgıça,
Uusañgendin Calgızek,
Başın kesip algıça,
Caanın ogu cetkeni.
Oñ karıga ok tiyip,
Sootu cok cerge nak tiyip.
Küülöngön ogu şak tiyip,
Kolu sınıp cok boldu,
Kaçırıp coogo sak kirip.
Oşo kezde Gülçoro,
Körüp kaldı karaandı.
Ber cagında üç saptan,
Kezegen caadan ok tarttı.
Par keltirip tuşuna,
Baatır Gülüs şok tarttı.
Bura tarta bergınçe,
Kococaştay mergendi,
Toñkoytup cerge kulattı.
Bir atpadı üç attı,
Ayagında küç attı.
Kalmaktın mergen berenin,
Kara cerge sulattı.
Kalka bolgon kalmakka,
Kococaştı kulattı.
Küçü toodoy kürküröp,
Kürdölüü tuulgan tügöngür,
Kara boyun çıyrattı.
Aldındagı Sur attı,
Kamçı berip kırdanttı.
Gülüstöndün kamçısı,
Küüsü menen tiygende,
Uçup ketti Surkoen.
Uçpaganda netkeni,
Ortodo turgan Calgızek,
Cöö kalganı Semetey,
Caraluu bolgon erlerge,
Köz açkınça cetkeni.
Calgızek kolu sınganda,
Buuruldun butu sınganda,

Dönüp mızrak salıncaya,
Usangen'in başını, Calgızek,
Kesip alıncaya dek,
Yayın oku yetişti.
Sağ pazıya ok değip,
Zırhı olmayan yere tam değip.
Hız almış oku şak diye değip,
Kolu kırılıp işlemez oldu,
Yine de düşmana tetikte daldı.
O sırada Gülçoro,
Karaltıyı görüverdi.
Beri yanından üç ok birden,
Nişanladığı yaydan ok çekti.
Tam karşısına denk getirip,
Bahadır Gülüs şiddetle çekti.
O dizgin çevirinceye dek,
Kococaş gibi nişancıyı,
Tepetaklak yere devirdi.
Bir değil üç kez attı,
Sonuncusunu güçle attı.
Kalmak'ın nişancı yiğidini,
Kara yere serdi.
Kalmak'a kalkan olan,
Kococaş'ı devirdi.
Gücü dağ gibi gürleyip,
Kudretli doğan tükenesice,
Kara bedenini gerdi.
Altındaki Sur atı,
Kamçı vurup şahlandırdı.
Gülüstön'ün kamçısı,
Hızıyla değince,
Uçup gitti Surkoyon.
Uçmasın da ne yapsın,
Ortada duran Calgızek,
Yaya kalan Semetey,
Yaralanmış o erlere,
Göz açıp kapayıncaya yetişti.
Calgızek'in kolu kırılınca,
Buurul'un bacağı kırılınca,

Calgızek menen Semetey,
Ölümdü alıp moynuna,
Calınıp akka turganda.

«Ekөönün başın teñ kesip,
Alıp ketsem belem» — dep,
Baatır kalça Uusañgei,
Atının başın burganda.
Uçkan kuştay Gülçoro,
Utur keldi uşuga.
Nayza karmap çıñdagan,
Sayganın cıkpay kalbagan.
Kılıç karmap kırdagan,
Balta karmap kezgergen,
Ketken emes ilgerten,
Kez kelgen adam tük esen.
Küygültüktüü Gülüstön,
Külügün mıktap cügürtkön.
Kökülün kökkö şüyültkön,
Kuyrugun bekem tüyültkön.
Tilin ölçöp söz algan,
Asmanda cürgön künürttöp,
Mökübalduu nayzasın,
Bulgap kolgo alganı.
Bura tarta bergiçe,
«Çaraynanın çeti — dep,
Altın eer kaşı — dep,
Tabarsıktın başı — dep,
Kuldun, ölör ceri uşu» — dep,
Kak booruna muştadı.
Muştaganda ötkönü,
Arkasınan koroyup,
Nayza çıga tüşkönü.
Küülüü nayza cetiptir,
Eki kabat temir ton,
Talkalap ötüp ketiptir.
Kucurluu tuulgan Gülçoro,
Küüsü menen kürkürөp,
Körgöndün boyu dürkürөp,

Calgızek ile Semetey,
Ölümü boyunlarına alıp,
Hakk'a yalvarıp dururken.

"İkisinin başını birden kesip,
Alıp gitsem ya" deyip,
Bahadır kalça Usangen,
Atının başını çevirince.
Uçan kuş gibi Gülçoro,
Doğruca buna karşı geldi.
Mızrak tutup pekişen,
Sapladığını devirmeden bırakmayan.
Kılıç tutup kıran,
Balta tutup dolanan,
Öteden beri kurtulmuş değil,
Rast gelen adam hiç sağ esen.
İçi yanık Gülüstön,
Küheylanını sıkıca koşturdu.
Perçemini göğe savurdu,
Kuyruğunu sıkı düğümledi.
Dilini ölçüp söz alan,
Gökte boğuk boğuk gümbürdeyen,
Sivri temrenli mızrağını,
Sallayıp eline aldı.
O dizgin çevirinceye dek,
"Çar aynanın kenarı" deyip,
"Altın eyerin kaşı" deyip,
"Kasığın başı" deyip,
"Kulun ölecek yeri burası" deyip,
Tam bağrına sapladı.
Saplayınca geçti,
Arkasından fırlayıp,
Mızrak çıkıverdi.
Hızlı mızrak yetişmiş,
İki kat demir zırhı,
Parçalayıp geçip gitmiş.
Hışımlı doğan Gülçoro,
Hızıyla gürleyip,
Görenin bedeni ürperip,

Siydigi agıp bürküröp,
Kalmaktar kaçıp sıylıktı,
Bir çetinen dürküröp.
Astına salıp kalmaktı,
Aydatıp ketip baratat.
Kürzü kılıp Sañgendi,
Caylap ketip baratat.
Er çıragı eki köz,
Mañdayında caltıldap,
Caynap ketip baratat.
Uusañgen ontop calınıp,
Sayrap ketip baratat.
Buurulu aksak cetelep,
Semetey basıp entelep.
Kolu sınıp Calgızek,

Sidikleri boşanıp saçılıp,
Kalmaklar kaçıp sıyrıldı,
Bir ucundan bölük bölük ürküp.
Kalmak'ı önüne katıp,
Sürüp gidiyor.
Sangen'i topuz edip,
Tepeleyip gidiyor.
Er çırası iki göz,
Alnında parıldayıp,
Işıldayıp gidiyor.
Usangen inleyip yalvarıp,
Söylene söylene gidiyor.
Topal Buurul'u yedeğinde,
Semetey soluyarak yürüyor.
Kolu kırık Calgızek,

Mine albay atka sendirep.
Caraluu bolgon Kançoro,
Karap turat endirep.
Katıp turat han Bakay,
«Calgız uulum öldü — dep.
Acıdaarday bul duşman,
Elge kaydan keldi» — dep.
Sürdügö eli bergende,
Buuruldun butu sınganın,
Anda Bakay kördü deyt.
«Attın butu sınıptır,
Arstandın canı tınıptır.
Ölsö ölgöndür Baytaylak,
Arstandın alı kanday» — dep?
Baytaylaktı unutup,
Semeteyge kaygı cep.
«Karaan bolboy kalkında,
Kançoro catıp aldı — dep.
Calmanboz turat maydanda,
Calgızek kayda ketken» — dep.
Beline tañuu bekterdi,
Emi Bakay han estep.
Irısına caratkan,

Ata binemeyip sendeliyor.
Yaralanmış olan Kançoro,
Şaşkın şaşkın bakıp duruyor.
Han Bakay donup kalmış,
"Biricik oğlum öldü" deyip.
"Ejderha gibi bu düşman,
Halkın başına nereden geldi?" deyip.
Halkı bozulup sendelerken,
Buurul'un bacağının kırıldığını,
O zaman Bakay gördü derler.
"Atın bacağı kırılmış,
Arslanın canı kurtulmuş.
Öldüyse ölmüştür Baytaylak,
Arslanın hâli nasıl?" deyip.
Baytaylak'ı unutup,
Semetey için kaygılanıp.
"Halkına destek olmadan,
Kançoro yatıp kaldı" deyip.
"Calmanboz duruyor meydanda,
Calgızek nereye gitti?" deyip.
Beline kuşak olan beyleri,
Şimdi Bakay Han anıp.
Kısmetine yaratılmış,

Ilgerkinin karısın.
Namıs üçün caratkan,
Caş ulandın baarısın.
Baytaylakka karabay,
Maydandagı çorogo,
Salıp Bakay baratat.
Bozcorgo menen alkıldap,
Semeteyge han Bakay,
Kirip keldi cakındap.
Açuusu kelgen Bakay han,
Kanduu nayza salat, beym.
Öltürbösö da bul abam,
Özümdü cara kılat, beym?
Semetey turat munu oylop,
Calgızek dagı anı oylop.
Birok cetti Bakay han,
Cañıdan akıl kep oyloy:
«Kañkorum, şayık netti —dep,
Taybuurul aksak körünöt,
Ne kalba bolup ketti — dep?
Arstanım, şayık netti — dep,
Atıñ aksak körünöt,
Azap kün kaydan cetti — dep? —
Calgızekti imerip,
Kañkorgo aytkan sözdörün,
Talaaga taştap ciberip. —
Kulak sal, bala, sözümö,

Eskilerin yaşlısını.
Namus için yaratılmış,
Genç yiğitlerin hepsini.
Baytaylak'a bakmadan,
Meydandaki çoroya,
Bakay at sürüp gidiyor.
Bozcorgo ile seğirtip,
Semetey'e Han Bakay,
Yaklaşıp geliverdi.
Öfkelenmiş Bakay Han,
Kanlı mızrağı saplar mı ki?
Öldürmese de bu amcam,
Beni yaralar mı ki?
Semetey duruyor bunu düşünüp,
Calgızek de onu düşünüp.
Ama yetişti Bakay Han,
Yeniden akıllıca söz düşünerek:
"Kankorum, yiğidim, ne oldu?" deyip,
"Taybuurul topal görünüyor,
Ne belâ gelip çattı?" deyip.
"Arslanım, yiğidim, ne oldu?" deyip,
"Atın topal görünüyor,
Azap günü nereden yetişti?" deyip. —
Calgızek'e dönüp,
Kankor'a söylediği sözleri,
Kıra atıverip. —
"Kulak ver, oğul, sözüme,

Ne kalba boldu özüñö?
Şalpayıñkı körünüp,
Kalıptırsıñ közümö.
Ölsö calgız, kim öldü,
Kabılan arstan Calgızek,
Kim körgön mınday kündördü?
Kaptap kalmak ketpesin,
Kutkargıla köp eldi!
Kalıñ elden ayrılsak,
Kalganga kıyın iş bolot!
Calgızınan ayrılgan,

Sana ne belâ oldu?
Boynu bükük görünüp,
Gözüme öyle kalmışsın.
Öldüyse yalnızım, kim öldü,
Kaplan arslan Calgızek,
Kim görmüş böyle günleri?
Kalmak basıp gitmesin,
Kurtarın kalabalık halkı!
Kalabalık halktan ayrılırsak,
Kalanlara zor iş olur!
Biricik oğlundan ayrılan,

Karıp kalgan Bakayga,
Kaldaygan kara kış bolot!
Erkin ötkön cırgalda,
Eldin baarı kor bolot.
Başkanın közün karaşıp,
Baldardın baarı zar bolot.
Basarga colu tar bolot,
Baylanıp kolu şal bolot!
Taarınçını koyuñar,
Taarınbaymın men Bakay!
Buzuk kıyal bolbosun,
Künümdügün karabay,
Tübölügün oylosun!
Aydalıp ketse baykuş el,
Közünön agıp kanduu sel,
Oodarılıp cata albas,
Ayköl Manas baatır şer!
Manastan tukum bar turup,
Karıgan Bakay men turup,
Alp Camgırçı han turup,
Calgızek baatır, sen turup,
Eki çoro şer turup,
Eldi estebey balam —dep,
Bışaktap ıylap men turup.
Çaptırıp iysek Talastı,
Aydatıp iysek alaştı.
Kara kırgız urugu,
Kabılan Koşoy hanımdın,
Almambet, Çubak zalımdın,
Acıbay, Sırgak baatırdın,
Arbagına çet bolup,
Kantip betin köröbüz?
Mınday naam algıça,
Salışıp catıp ölöbüz!
Körgülüktü körölük,
Uruşup catıp ölölük.
Ölsö ölgöndür Baytaylak,
El tınçıtıp kömölük!
Sırdagan Korgon kur kalsa,

Kocamış Bakay'a,
Kapkara koca kış olur!
Hür geçmiş o safada,
Halkın hepsi hor olur.
Başkasının gözüne bakışıp,
Çocukların hepsi zâr olur.
Basacak yolu dar olur,
Eli bağlanıp felç olur!
Küskünlüğü bırakın,
Ben Bakay, küsmem!
Bozuk düşünce olmasın,
Gününü gözetmeden,
Ebedîsini düşünsün!
Sürülüp giderse zavallı halk,
Gözünden akıp kanlı sel,
Yerinde dönüp yatamaz,
Ayköl Manas, bahadır arslan!
Manas'tan soy varken,
Kocamış Bakay ben varken,
Alp Camgırçı Han varken,
Bahadır Calgızek, sen varken,
İki çoro arslan varken,
Halkı anmadan "oğlum" deyip,
Hıçkırıp ağlayarak ben durursam.
Talas'ı çiğnetirsek,
Alaş'ı sürdürürsek.
Kara Kırgız soyunun,
Kaplan Koşoy hanımın,
Almambet, Çubak yiğidin,
Acıbay, Sırgak bahadırın,
Ruhlarına yabancı düşüp,
Nasıl yüzlerine bakarız?
Böyle bir ad alacağımıza,
Vuruşa vuruşa ölürüz!
Görüleceği görelim,
Savaşa savaşa ölelim.
Öldüyse ölmüştür Baytaylak,
Halkı esenliğe erdirip gömelim!
Sırlanmış Korgon boş kalırsa,

Zırkırap emçek sızdasa.
Çırkırap bala ıylasa,
Mökçöyüp çaldar muñkansa,
Tuulbay tuna çökkün — dep,
Tukum bolboy ölgün —dep,
Arstandın kalıp artında,
Mınday korduk kördük — dep.
Ak çaçtuu kempir kargasa,
Ak kalpak kırgız elim —dep,
Ak şumkar şañşıp ün salsa.
Alaşım kayda kettiñ — dep,
Koş cañırık ün salsa.
Ala-Too kakşap muñkansa,
Sabalagan erkindep,
Zalkaygan kırgız elim —dep,
Asmanda bulut sumsaysa.
Karañgıda nur çaçkan,
Baskan kırgız col tapkan.
Kayran curt kayda ketken — dep,
Kaalgıp ay çıkpasa.
Kubat bergen baarıga,
Kubantkan candı carıkka.
Kurdaşım Manas baatırdın,
Kuragan eli kayda — dep,
Ornotkon tagı kana — dep,
Kün köşögö tartınsa.
Kuu ingen ketse bukuldap,
Köldökü kuular kukuldap.
Kuu taygan ketse kıñşılap,
Tulparım ketse azınap,
Uşulardın ubalı,
Kantkende bizdi soo kılmak?!
El içinen er tuulat,
Elin saktayt tuu karmap.
Eli üçün er ölöt,
Ebegeysiz şer ölöt.
Er ölbösö, el ölöt,
Eri ölsö, el kömöt,

Memeler sızım sızım sızlarsa.
Çığlık çığlığa çocuk ağlarsa,
İhtiyarlar büzülüp dertlenirse,
"Doğmadan yerin dibine bat" deyip,
"Soyun kurusun, öl" deyip,
"Arslanın ardında kalıp,
Böyle zulüm gördük" deyip.
Ak saçlı kocakarı beddua ederse,
"Ak kalpaklı Kırgız halkım" deyip,
Ak sungur çığrışıp ses salarsa.
"Alaş'ım, nereye gittin?" deyip,
Çift yankılı ses salarsa.
Ala-Too inleyip dertlenirse,
"Kanat çırpıp hür gezen,
Ulu Kırgız halkım" deyip,
Gökte bulut kararırsa.
Karanlıkta nur saçan,
Yürüyen Kırgız yol bulmuş.
"Yiğit yurt nereye gitti?" deyip,
Ay süzülüp doğmazsa.
Herkese kuvvet veren,
Canları ışığa sevindiren.
"Yoldaşım bahadır Manas'ın,
Derlediği halkı nerede?" deyip,
"Kurduğu tahtı hani?" deyip,
Güneş perdeye çekilirse.
Boz maya böğürüp giderse,
Göldeki kuğular çığrışırsa.
Boz tazı sızlanıp giderse,
Tulparım kişneyip giderse,
Bunların vebali,
Bizi nasıl sağ bırakır?!
Halk içinden er doğar,
Tuğ tutup halkını korur.
Halkı için er ölür,
Nice muazzam arslan ölür.
Er ölmezse halk ölür,
Eri ölürse halk gömer,

El bolboso kim kömöt?!
Kayratı toluk azamat,
Uşundayda körünöt.
Çırpıgı sınsa, çınardın,
Caz menen cana kögöröt.
Buuruldun butun tañgıla,
Kalmaktı sayıp kıyratıp,
Kalgandı saktap kalgıla!» —
Calgızınan ayrılıp,
Kan tütöp içten kaygırıp.
Han Bakay tursa munu aytıp,
Calgızek oylop muñayıp:

«Kagılayın, abake,
Karagın menin özümö.
Kalmak Sañgen baatırdı,
Kömö sayar kezimde,
Uçuradım kesirge.
Kalmaktan mergen cetkenbi,
Atkan ogu tuş kelip,
Karuumdu üzüp ketkenbi?
Unutpaymın, abake,
Senin karılık sözüñ esteldi!»
Kaarı kaynap külbögön,
Örttöngön tokoy türdöngön.
Kañkordun uulu tügöngür,
Küñgürönö süylöngön:
«Aylanayın, abake,
Buurul atka ok tiydi.
Bolbodu şayım tim ele,
Attan murun maa tiydi.
Akolpok teşip ötpödü,
Teşüügö küçü cetpedi.
Caanın ogu carılıp,
Cerge tüştü keptendi».
Kankordun kebin ukkanda:
«Katıgün, balam, ne deysiñ,
Tepçip ketken ok canıp,
Bilbey kalgan belemsiñ?!

Halk olmazsa kim gömer?!
Yüreği dolu yiğit,
Böyle günde belli olur.
Çınarın filizi kırılsa,
Baharla yeniden yeşerir.
Buurul'un bacağını sarın,
Kalmak'ı mızraklayıp kırıp,
Kalanları koruyun!" —
Biricik oğlundan ayrılıp,
İçi kan tütüp kederlenip.
Han Bakay bunu söyleyip dururken,
Calgızek düşünüp hüzünlenip:

"Kurbanın olayım, amca,
Bir bak benim hâlime.
Kalmak Sangen bahadırı,
Devirip saplayacağım anda,
Belâya uğradım.
Kalmak'tan nişancı mı yetişti,
Attığı oku denk gelip,
Pazımı koparıp mı gitti?
Unutmam, amca,
Senin yaşlılık sözün hatıra geldi!"
Öfkesi kaynayıp gülmeyen,
Yanan orman gibi görünen.
Kankor'un oğlu tükenesice,
Homurdanarak söylendi:
"Kurban olayım, amca,
Buurul ata ok değdi.
Hiç dermanım kalmadı,
Attan önce bana değdi.
Akolpok'u delip geçmedi,
Delmeye gücü yetmedi.
Yayın oku yarılıp,
Yere düştü kabuk gibi."
Kankor'un sözünü duyunca:
"Eyvah, oğlum, ne diyorsun,
Delip geçen ok sekmiş de,
Fark edememiş miydin?!

Açuuluu kelip, mas bolup,
Caraluu kalgan keziñde,
Akılıña, Calgızek,
Ilbey kalgan belemsiñ?!
Kaysı cerge tiydi ele,
Ok tiygen cerdi köröyün?!» —
Olpoktu barıp karasa,
Ok ötüptür uşunda.
Temir soot kürökö,
Tak ötüptür uşuga.
Bakayga daana körünüp,
Oluya keldi aldına,
Cılañaç bala dubana.
«Arstan erge kaygı cep,
Atkan ok tepçip ceterde,
Aşıgıp arañ cettim —dep,
Tasmasınan çıñ karmap,
Tartıp salıp kettim»—dep.
Koburap bala süylödü,
Semetey menen Calgızek,
Ünün uktu balanın,
Körö albadı karaanın.
Sergek tuulgan Calgızek:
«Abake, cakşı bilgin — dep,

Öfkeyle gelip, mest olup,
Yaralı kaldığın anda,
Aklını, Calgızek,
Toparlayamamış mıydın?!
Nereye değmişti,
Okun değdiği yeri göreyim?!" —
Olpok'a varıp baksa,
Ok işte buradan geçmiş.
Demir zırhın göğüslüğünden,
Tam buradan geçmiş.
Bakay'a apaçık görünüp,
Önüne bir evliya geldi,
Çıplak bir çocuk derviş.
"Arslan er için kaygılanıp,
Atılan ok delip yetişirken,
Koşup güçbelâ yetiştim" deyip,
"Kayışından sımsıkı tutup,
Çekip atıverdim" deyip.
Çocuk mırıldanıp söyledi,
Semetey ile Calgızek,
Çocuğun sesini duydu,
Karaltısını göremedi.
Uyanık doğan Calgızek:
"Amca, iyi bil ki" deyip,

Kucurluu tuulgan Gülçoro,
Kutkarıp kaldı bizdi—dep.
Uusañgendey baatırdı,
Kan içme cindi kapırdı,
Nayzaga ilip ketti — dep.
Kötörüp alıp kapırdı,
Çokmor kılıp cakırdı.
Kalmaktın kalıñ koşunun,
Aralap kirip ketti — dep.
Bizge tiygen cebeni,
Aga da attı beken — dep?
Emi aylası netti — dep,
Kolu sınıp Kançoro,
Caradar bolup ketken —dep.

"Hışımlı doğan Gülçoro,
Kurtarıverdi bizi" deyip.
"Usangen gibi bahadırı,
Kan içici deli kâfiri,
Mızrağa takıp gitti" deyip.
"Kâfiri kaldırıp,
Zavallıyı çomak etti.
Kalmak'ın kalabalık ordusunun,
İçine dalıp gitti" deyip.
"Bize değen oku,
Ona da attılar mı ki?" deyip.
"Şimdi çaresi ne oldu?" deyip,
"Kançoro'nun kolu kırılıp,
Yaralanıp kaldı" deyip.

Arstanga cardam kılarga,
Kalgan emes bekten» — dep.
Anda aytat han Bakay:
«Baarıbızdı kıyratkan,
Bel korgondo Şıpşaydar,
Kalmakça atı Şıpşaydar.
El koygon atı Coykara,
Oşonun uulu Kococaş,
Kelgeni, beym, ant urgur.
Erenderdi kıyratıp,
Soygonu, beym, mant urgur.
Emi bildim baatırlar,
Başın kesip ketüüçü,
Baatır emes Uusañgen.
Atkan eken Kococaş,
Azaptı salıp bul başka.
Gülüstön ketse alıska,
Gülüstöndön ayrılsak,
Kim carayt emi namıska?
Carar beken Ayçürök,
Arkasınan barışka?»
Bakay abañ munu aytıp,
Eki erenge cay aytıp.
Berenderdi eerçitip,
Korgongo barıp kirdi emi.
Özü Bakay tabıpker,
Calgızek menen Kançoro,
Şıpa kılıp koluna,
Salgın dep kuday oñuna.
Taybuuruldun şıyragın,
Buulum menen çırmadı.
«Çiritpey özü saktayt» — dep,
Altından şakşak kılganı.
Kade menen orotup,
Han Bakaydın tañganı.
Aldırıp keldi talaadan,

Arstan Taylak balanı.
Ayçürök uçup asmandap,

"Arslana yardım edecek,
Beylerden kimse kalmadı" deyip.
O zaman der Han Bakay:
"Hepimizi kırıp geçiren,
Bel Korgon'da Şıpşaydar,
Kalmakça adı Şıpşaydar.
Halkın koyduğu ad Coykara,
Onun oğlu Kococaş,
Gelmiş galiba, ant çarpasıca.
Erenleri kırıp,
Boğazlamış galiba, kahrolasıca.
Şimdi anladım, bahadırlar,
Baş kesip gidecek olan,
Bahadır değilmiş Usangen.
Meğer Kococaş atmış,
Bu başa azabı salıp.
Gülüstön uzağa giderse,
Gülüstön'den ayrılırsak,
Şimdi namusa kim yarar?
Yarar mı ki Ayçürök,
Ardından gitmeye?"
Bakay amcan bunu söyleyip,
İki erene durumu anlatıp.
Yiğitleri peşine takıp,
Korgon'a varıp girdi işte.
Bakay'ın kendisi tabipti,
Calgızek ile Kançoro'yu,
Eliyle şifaya kavuşturup,
"Tanrım, yoluna koy" deyip.
Taybuurul'un inciğini,
Kadife kumaşla sardı.
"Çürütmeden kendisi korur" deyip,
Altından süyek yaptı.
Usulünce dolayıp,
Han Bakay sarıverdi.
Kırdan aldırıp getirdi,

Arslan Taylak yavruyu.
Ayçürök göğe uçup,

Gülçoro ketken kol aydap,
Andan kabar kim alat?
Bararga kişi cok bolup,
Baralbay kırgız toktolup.
Cüz otuzda bul kezde,
Baruuga turdu kamdanıp,
Er Camgırçı kozgolup.
Al Camgırçı baatırdın,
Mingen atı Ularboz,
Salınganı bayandoz.
Saadagın alıp baylanbay,
Koluna karmap nayza albay.
Kayda terek, tal bolso,
Culup alçu taymanbay.
Oşonu menen coo algan,
Ilgerten berki adatı.
Karılık menen keri cok,
Oyuna tüşüp sanatı.
Ularboz menen argıtıp,
Alçaktap ketip barattı.
Munu mınday taştaylı,
Cubatay menen Gülçoro,
Corugunan baştaylı.

GÜLÇORO MENEN CUBATAYDIN KARMAŞUUSU

Kalmaktın işi tez bolgon,
Alp Camgırçı baatırga,
Bir bala coldo kez bolgon.
«Özüñ çooçun balasıñ,
Kaysı cakka barasıñ?
Kabılanday caş bala,
Kabarıñ ayta salarsıñ». —
Anda bala kep aytat:
«Özüñ karı aksakal,
Cürdüñ kayda — dep aytat?» —
«Meni koyup sen bala,
Özüñdün aytçı kabarıñ,
Çınıñdı aytpay sen koysoñ,
Kömö çaap salamın!»

Gülçoro orduyu sürüp gitmiş,
Ondan haberi kim alır?
Gidecek kişi olmayıp,
Kırgız gidemeyip duraklamış.
Bu sırada yüz otuz yaşında,
Gitmeye hazırlanıp durdu,
Er Camgırçı davranıp.
O bahadır Camgırçı'nın,
Bindiği at Ularboz,
Serdiği örtü bayandoz.
Sadağını alıp kuşanmadan,
Eline mızrak tutup almadan.
Nerede kavak, söğüt varsa,
Çekinmeden söküp alırdı.
Onunla düşman yenmiş,
Öteden beri âdeti.
Yaşlılığa aldırış yok,
Aklına düşüp geçmiş anıları.
Ularboz ile dörtnala,
Salınarak gidiyordu.
Bunu böylece bırakalım,
Cubatay ile Gülçoro'nun,
Serüveninden başlayalım.

GÜLÇORO İLE CUBATAY'IN ÇARPIŞMASI

Kalmak'ın işi tez olmuş,
Alp Camgırçı bahadıra,
Yolda bir çocuk rast gelmiş.
"Sen yabancı bir çocuksun,
Hangi yana gidiyorsun?
Kaplan gibi genç çocuk,
Haberini söyleyiver." —
O zaman çocuk söz eder:
"Sen yaşlı bir aksakalsın,
Nereye gidersin?" der. —
"Beni bırak da sen, çocuk,
Kendi haberini söylesene,
Doğrunu söylemezsen eğer,
Vurup yere gömerim!"

Burulbay bala bastırıp,
Bura tarta bererde,
Er Camgırçı baatırıñ,
Şamdagay ele eñ ele,
Bura tarta bergınçe,
Eteginen karmadı.
Karısa da erlik çoñ,
Kamgaktay eñip alganı.
Korkkonunan çıdabay,
Kolgo tüşkön baykuş can,

Çocuk dönmeden at sürüp,
Dizgin çevireceği anda,
Er Camgırçı bahadırın,
Pek çevikti hem de,
O dizgin çevirinceye dek,
Eteğinden yakaladı.
Kocasa da yiğitliği büyük,
Diken otu gibi kapıp aldı.
Korkusundan dayanamayıp,
Ele düşmüş zavallı can,

Bala sözün baştadı,
Bar sırın aytıp taştadı:
«Aldıga Sañgen ketken —dep,
Alıp kelgin kabar —dep, —
Cubatay meni cumşadı.
Aydama koşun kol kelet,
Ar cagında bul kırdın,
Kalmaktın kolu mol kelet.
Kelip kalsa kırgızdan,
Kimisi aga teñ kelet?!» —
Caşırbay baarın çın aytıp,
Caş bala tilin bezenet.
Balanı karmap nıktadı,
Kulagın kesip alganı,
Caagın kanga çıktadı.
«Koluña, bala, algın — dep,
Alp Camgırçı kıldı — dep,
Cubatayday baatırga,
Caşırbay aytıp bargıñ»— dep,
Kulagın berip koluna,
Balanı salıp coluna.
Allasına sıyınıp,
Baştagın kuday oñuna,
«Murun mınday cok ele,
Cañı çıkkan er okşoyt,
Cabuu bolgon Cubatay,
Kadayın nayza booruna».
Eki cagın karanıp,

Çocuk sözüne başladı,
Bütün sırrını döküverdi:
"Öne Sangen gitti" deyip,
"Haber alıp gel" deyip, —
Cubatay beni gönderdi.
Sürüyle ordu asker geliyor,
Bu sırtın öte yanında,
Kalmak'ın ordusu bol geliyor.
Gelecek olsa Kırgız'dan,
Hangisi ona denk gelir?!" —
Saklamadan hepsini doğru söyleyip,
Genç çocuk dilini döker.
Çocuğu tutup bastırdı,
Kulağını kesip aldı,
Yanağını kana buladı.
"Eline al, çocuk" deyip,
"Alp Camgırçı yaptı" deyip,
"Cubatay gibi bahadıra,
Saklamadan söyleyip var" deyip,
Kulağını eline verip,
Çocuğu yoluna koyup.
Allah'ına sığınıp,
"Tanrım, hayra ilet" deyip,
"Önceden böylesi yoktu,
Yeni çıkma bir ere benziyor,
Musallat olan Cubatay'ın,
Bağrına mızrak saplayayım."
İki yanına bakınıp,

Er Camgırçı karıya,
Eerdi-başın calanıp.
Tüptüü turgan çınardı,
Tübü menen büt boydon,
Suurup kolgo anı alıp.
Nuru ketip betinen,
Kubat ketip belinen.
Kayrat kılıp çıksa da,
Karılıgı bilingen.
Kaykalagan kayran er,
Kabırgaday iyilgen.
Oozunda calgız tişi cok,
Aldıñkı eerdi kelpiyip.
Erlikti berbey kolunan,
Er Camgırçı deñkeyip.
«Bala aldıga ketti — dep,
Kabardı aytıp cetti» — dep.
Özünö berip kayrattı,
Kelip kalgan okşonot,
Kayrat kılar ubaktı.
Takool kılgan Buuruldun,
Talkalap butun kıyrattı.

Er Camgırçı ihtiyar,
Dudağını başını yalanıp.
Köklü duran çınarı,
Köküyle birlikte bütün,
Söküp eline alıp.
Yüzünden nuru gidip,
Belinden kuvvet gidip.
Gayret edip çıksa da,
Yaşlılığı belli oldu.
Dimdik salınan yiğit er,
Kaburga gibi eğildi.
Ağzında tek dişi yok,
Alt dudağı sarkmış.
Yiğitliği elinden bırakmadan,
Er Camgırçı dikilip.
"Çocuk ileri gitti" deyip,
"Haberi ulaştırdı" deyip.
Kendine gayret verip,
Gelmişe benziyor,
Gayret etme vakti.
Destek olan Buurul'un,
Bacağını parçalayıp kırdılar.

Een talaaga taştadı,
Semeteydey çıyraktı.
Karıp kalgan Bakaydın,
Başın kesip uulunun,
Kaygıga salıp ıylattı.
Uusañgendey baatırdı,
Gülçoro sayıp kulattı.
Kococaştay mergendi,
Cebelep cerge sulattı!
Baarın alıp oyuna,
Karısañ da Camgırçı,
Emi kılgın kayrattı!
«Gülçoro keler beken — dep,
Eldi körör beken — dep?
Kelip kalsa Korgongo,
Izimdi kuup keler — dep.

Issız kıra bıraktılar,
Semetey gibi çevik yiğidi.
Kocamış Bakay'ın,
Oğlunun başını kesip,
Kaygıya salıp ağlattılar.
Usangen gibi bahadırı,
Gülçoro saplayıp devirdi.
Kococaş gibi nişancıyı,
Okla vurup yere serdi!
Hepsini aklına alıp,
Kocasan da Camgırçı,
Şimdi göster gayreti!
"Gülçoro gelir mi ki?" deyip,
"Halkı görür mü ki?" deyip.
Korgon'a gelecek olsa,
İzimi sürüp gelir deyip.

Ölböy kalsa Kococaş,
Gülçorodoy çunaktın,
Tabar beken ubaktın.
Gülüstön cerdi tayansa,
Tagdır oşol, kuduret,
Baarıbızdı kuurattıñ!» —
Dep, oşentip Camgırçı,
Tüptüü çınar öñörüp,
Erligin berbey kolunan,
Karısa da kürköröp,
Örgö kelse kürs etip,
Demik alıp cötölüp.
Cötölgöndö küç kelip,
Karılık emey netkeni,
Toktolo kalıp, dem çıgıp,
Antip-mintip Camgırçı,
Belge keldi ter çıgıp.
Üç-Koşoydun alkım taş,
Aldı böksö, ceri saz,
Catkan eken kalıñ kol,
Caybarakat kaz kanat.
Kaykıdan çıgıp karasa,
Bayakı bala baratat.
Barıp bala burkurap,
Cubatayga zırkırap:
«Buyruguña tez boldum,
Narkı kaptal böksödö,
Karıgan çalga kez boldum.
Colukkan çal kep surayt,
Barasıñ kayda, — dep surayt.
Tüz coobumdu berbedim,
Salam aytıp koybodum.
Karıp kalgan abışka,
Kançalık — dep — oylodum.

Közümö ilbey al çaldı,
Korduk körüp soylodum!
Bura tarta bergınçe,
Özümdü alıp öñörüp,

Kococaş ölmemişse eğer,
Gülçoro gibi yamanın,
Vaktini bulur mu ki?
Gülüstön yere serilirse,
Kader budur, ey kudret,
Hepimizi kavurdun!" —
Deyip böylece Camgırçı,
Köklü çınarı terkiye alıp,
Yiğitliği elinden bırakmadan,
Kocasa da gürleyip,
Yokuşa gelince güm edip,
Soluk soluğa öksürüp.
Öksürünce zor gelip,
Yaşlılık değil de nedir,
Durup dinlenip, soluk alıp,
Böyle böyle Camgırçı,
Bele geldi ter döküp.
Üç-Koşoy'un boğaz taşlığı,
Önü yamaç, yeri sazlık,
Yatıyormuş kalabalık ordu,
Kaygısızca kaz kanadı gibi.
Beli aşıp baksa,
Demin gördüğü çocuk gidiyor.
Çocuk varıp hıçkıra hıçkıra,
Cubatay'a sızlana sızlana:
"Buyruğuna tez davrandım,
Öteki yamaç sırtında,
Kocamış bir ihtiyara rast geldim.
Rastladığım ihtiyar söz sorar,
'Nereye gidersin?' diye sorar.
Düzgün cevabımı vermedim,
Selâm dahi söylemedim.
Kocamış bir ihtiyar,
"Ne yapabilir ki?" diye düşündüm.

O ihtiyarı gözüme almadan,
Zulüm görüp süründüm!
Dizgin çevirinceye dek,
Beni kapıp terkiye alıp,

Takımına baskanı,
Eerge başım cazdadı.
Korduktu salıp başıma,
Kulagım kesip taştadı.
Kulaktı berip koluma,
Bargın — dep, — bala coluña,
Caşırbay, bala, aytıp bar,
Cubatay degen çoñuña.
Dep, çunak çal kuturgan,
Koe berdi columa.
Taap kelgen kebim bul,
Kulagıman ayrılıp,
Aldıña kelgen işim bul.
Karıdan kelip bel cakka,
Köz cibersem al cakka.
Kuday urgan al çaldın,
Kılbagan işi kalbadı.
Önüp turgan çınardı,
Karmap turup belinen,
Tübünön culup alganı.
Öñörüp alıp çınardı,
Atın colgo salganı.
Kele catat artıman,
Salam — dep — bizge kalbanı
Coonun cayın ukkanda,
Cubatay turbayt kubanbay,
Anın cayı mamınday.
Alp tuulgan Cubatay,
Kıtay menen kalmaktın,
Koşuluşkan cerinde,
Koyboy baarın cıkçu ele,
Küröş kılgan kezinde.
Balbandı cıgıp, bayge algan
Erdi sayıp, dañk algan.
Koñurbay menen Esen han,
Ceñilip andan tañ kalgan.
Oşol erdigine işenip,
Coo degende kubangan.
Camgırçı cayın ukkanda,

Dizinin altına bastırdı,
Başımı eyere yasladı.
Başıma zulmü salıp,
Kulağımı kesip attı.
Kulağı elime verip,
'Çocuk, yoluna git' deyip,
'Saklamadan, çocuk, söyleyip var,
Cubatay denen büyüğüne' deyip.
O kudurmuş yaman ihtiyar,
Beni yoluma salıverdi.
Getirdiğim haber budur,
Kulağımdan olup,
Önüne geldiğim iş budur.
Sırttan gelip bel yanına,
Göz gönderirsem o yana.
O Tanrı'nın çarptığı ihtiyarın,
Yapmadığı iş kalmadı.
Yerinde biten çınarı,
Belinden kavrayıp,
Kökünden söküp aldı.
Çınarı terkiye alıp,
Atını yola koydu.
Ardımdan geliyor,
Bize belâyı 'selâm' diye getirip."
Düşmanın hâlini duyunca,
Cubatay sevinmeden duramaz,
Onun hâli şöyledir.
Alp doğan Cubatay,
Hıtay ile Kalmak'ın,
Birleştiği yerde,
Hepsini bırakmadan yıkardı,
Güreş tuttuğu zamanda.
Pehlivanı yıkıp ödül almış,
Eri mızraklayıp ün almış.
Konurbay ile Esen Han,
Ona yenilip şaşakalmış.
O yiğitliğine güvenip,
Düşman deyince sevinirdi.
Camgırçı'nın hâlini duyunca,

Kamınbay bu da turbagan:
«Koşunu cok bir çaldın,
Öpkö, boorun teşeyin.
Körsötüp turup özünö,
Böyrök mayın ezeyin!
Çoñ kesege tolturup,
Cürök kanın içeyin.

Bu da hazırlanmadan durmadı:
"Ordusu olmayan bir ihtiyarın,
Ciğerini bağrını deleyim.
Kendine göstere göstere,
Böbrek yağını ezeyim!
Büyük kâseye doldurup,
Yürek kanını içeyim.

Aytkanımdı kılbasam,
Cubatay bolboy keteyin!
Uusañgendey baatırdan,
Anan kabar albasam.
Cebe tartsa cazbagan,
Kococaş baatır bar bolso,
Uusañgen menen Cubatay,
Birigip eköö baş koşso.
Tomkorulat Semetey,
Bolso da askar, biyik too!» —
Dep, Cubatay küülönüp,
Açuulanıp süylönüp.
Doolbası kagılıp,
Kalmaktar atka cabılıp.
Cebe, caasın asınıp,
Dürdügüşüp kalıştı,
Orçun kolu kamınıp.
Al añgıça cakındap,
Karısa da Camgırçı,
Cetip bardı çamınıp.
Camgırçını körgönü,
Kök çınardı öñörgön,
Erdigi artık kögörgön.
Elden başka döö eken,
Baykap körsö Camgırçı,
Kişi emes döbö eken.
Kele catsa ıraaktan,
Atı cok özü cöö eken.
(Öñörüp algan çınarı,
Körsötpöy atın daldalap,
Cöö sıyaktuu köründü).

Dediğimi yapmazsam,
Cubatay olmayayım!
Usangen gibi bahadırdan,
Sonra haber almazsam.
Ok çekse şaşmayan,
Bahadır Kococaş sağ ise,
Usangen ile Cubatay,
İkisi birleşip baş koşarsa.
Devrilir Semetey,
İsterse sarp, yüce dağ olsun!" —
Deyip Cubatay coşup,
Öfkelenip söylenip.
Savaş davulu vurulup,
Kalmaklar ata üşüşüp.
Okunu, yayını kuşanıp,
Kaynaşıp durdular,
Muazzam ordusu hazırlanıp.
O arada yaklaşıp,
Kocasa da Camgırçı,
Hamle ederek yetişip vardı.
Camgırçı'yı gördüler,
Gök çınarı terkiye almış,
Yiğitliği pek üstün, azgın.
Herkesten başka bir devmiş,
Dikkatle bakılsa Camgırçı,
İnsan değil tepeymiş.
Uzaktan gelirken,
Atı yok, kendi yayaymış.
(Terkisine aldığı çınarı,
Atını gizleyip gölgeleyip,
Yaya gibi göründü.)

Karaanın anın körgöndö,
Cubatay köönü bölündü.
Talduuçal degen atı bar,
Öörçüp turgan Cubatay,
Caş baladay saltı bar.
Bastırıp çıksa tügöngür,
Nayza koldo caltırar,
Karısa da Camgırçı,
222890 Kaydan mından tartınar?
Mañdaylaşıp catkanda,
Kılıçtap kırıp kalmaktı,
Aydap koydoy kıdırtıp,
Alıp başın sıdırtıp,
Gülçoro kelgen çagı bar.
Oşol cerde Gülçoro,
Uçuraşkan cayı bar.
Uusañgendin kolunan,
Er kökürök zorunan,
222900 Tirüü koyboy soyuptur,

Onun karaltısını görünce,
Cubatay'ın gönlü bölündü.
Talduuçal denen atı var,
Coşup duran Cubatay,
Genç çocuk gibi huyu var.
At sürüp çıksa tükenesice,
Mızrak elinde parıldar,
Kocasa da Camgırçı,
Bundan nasıl çekinir?
Karşı karşıya dururken,
Kalmak'ı kılıçtan geçirip,
Koyun gibi sürüp dolaştırıp,
Başlarını sıyırıp alıp,
Gülçoro'nun geldiği çağdı.
O yerde Gülçoro'nun,
Karşılaştığı yer vardı.
Usangen'in ordusundan,
Er yürekli ululârını,
Diri komadan boğazlamış,

Kişinin cep, iç mayın,
Al Gülüstön toyuptur.
Kalgan curtun bölüptür,
Atpay uulu kırgızga,
Malay kılıp beriptir.
Oşondoy kılıp taratıp,
Keñ-Koldu közdöy bet alıp,
Kayra canıp keliptir.
Az kün bolgon ketkeli,
222910 Arada örgüp, kün ötpöy,
Al koşunga cetiptir.
Kalmaktın elin taanıbay,
Kaysı ekenin bile albay,
Karap turdu mamınday.
Kıya tartıp ötköndö,
Camgırçını taanıdı,
Munu oylop naalıdı.
«Uusañgen saydım er büktöp,
Kococaş öldü cer cıttap.

İnsanın iç yağını yiyip,
O Gülüstön doymuş.
Kalan halkını bölmüş,
Tekmil Kırgız oğullarına,
Hizmetkâr edip vermiş.
Böyle yapıp dağıtıp,
Ken-Kol'a doğru yönelip,
Geri dönüp gelmiş.
Gideli az gün olmuş,
Arada konaklayıp, gün geçmeden,
O orduya yetişmiş.
Kalmak'ın halkını tanımayıp,
Hangisi olduğunu bilemeyip,
Şöylece bakıp durdu.
Yandan geçip giderken,
Camgırçı'yı tanıdı,
Bunu düşünüp yakındı.
"Usangen'i sapladım, eri büküp,
Kococaş öldü toprak koklayıp.

Kolun aydap kırgınga,
Kalgan kolun kalmaktın,
Kırgızga bölüp tıngınça.
Dagı artınan kalıñ kol,
Kelgen eken kırgızga.
Alp Camgırçı keliptir,
Karısa da al mında.
Er Semetey, Calgızek,
Kayrattuu baatır Kançoro,
Karıya Bakay abakem,
Ölgön belem çınında?!
Kalgan belem al elde,
Alp Camgırçı karıya,
Calgız özü ırımga?!» —
Dep, oylonup Gülüstön,
Uruş dese küç alıp,
Küüsü canbayt bir işten.
Tamak içse, içpese,
Taamay otuz kün cürsö,
Kardı açkanın bilbegen.
Kara suu kelip oozunan,
Özögü oorup cürbögön.
Ötkür tuulgan çunagıñ,
Öörçüy beret dembe dem.
Coonu körsö Gülçoro,
Kara boyun çıyratkan.
Bendede mınday beren cok,
Kayratı canbas çıyraktan.
Kancıgaga kaldaytıp,
Uusañgen başın baylangan.
Betteşip kelgen bendeni,

Beker koyboy caylagan.
Çınkoconu soygon kul,
Çın kan kumar bolgon kul.
Toltoydun için cargan kul,
Boorunan ötün algan kul.
Uusañgendey kalçanın,
Başın kesip kelgen kul.

Ordusunu kırgına sürüp,
Kalmak'ın kalan ordusunu,
Kırgız'a pay edip bitirmeden.
Ardından yine kalabalık ordu,
Kırgız üstüne gelmiş.
Alp Camgırçı gelmiş,
Kocasa da o burada.
Er Semetey, Calgızek,
Gayretli bahadır Kançoro,
İhtiyar Bakay amcam,
Yoksa gerçekten öldüler mi?!
O halktan kalan mı,
Alp Camgırçı ihtiyar,
Bir başına yadigâr mı?!" —
Deyip düşünüp Gülüstön,
Savaş deyince güç alır,
Hızı hiçbir işten sönmez.
Yemek yese, yemese,
Tam otuz gün yürüse,
Karnının acıktığını bilmezdi.
Ağzından kara su gelip,
İçi ağrıyıp gezmezdi.
Keskin doğan yamanın,
Coşkusu nefes nefes artar.
Düşmanı görse Gülçoro,
Kara bedenini gererdi.
Kullarda böyle yiğit yok,
Gayreti sönmez çeviklerden.
Terki bağına koca koca,
Usangen'in başını bağlamış.
Karşısına çıkan kulu,

Boş bırakmadan tepelerdi.
Çınkoco'yu boğazlayan kul,
Gerçek kana susamış kul.
Toltoy'un karnını yaran kul,
Bağrından ödünü alan kul.
Usangen gibi kalçanın,
Başını kesip gelen kul.

Kococaştı caylagan,
Atıp közgö kandagan.
Kalıñ kolun kalmaktın,
Cuuşatıp koydoy calmagan.
Katılışkan uşuga,
Tirüü bende kalbagan.
Kayratı artık, eñ çıyrak,
Karıluu baatır, bir balban.
Camgırçını körgöndö,
Canı çıgıp abıdan.
Açuulanıp aykırıp,
«Abakelep» bakırıp.
Ukpaganda abışka,
«Camgırçı» — dep, çakırıp.
Aldındagı Sur atka,
Eñkeyişte kamçı urup.
Cakın cetip barganda,
Calt etip karap Camgırçı,
Gülüstü körö salganda,
Ciberdi külüp borsuldap:
«Aylanayın, Gülüs, ay,
Bilesiñ kıyın cumuş, ay.
Buuruldun butu sınıptır,
Semetey canı tınıptır.
Han Koşoydun Calgızek,
Kolu sınıp karıdan,
Tındı canı abıdan!
Karala atka ok tiydi,
Kançoronun kolunu,
Şakşagınan sındırıp,
Caanın ogu bek tiydi!
Özüñ barsıñ al kezde,
Baytaylak baatır ölgöndö.
Özüñ kirip ortogo,
Ötkörüp nayza booruna,
Kürzü kılıp Uusañgen,
Aralap kalmak ketkende,
Artıñan izdep kelatsam,
Aldı cakkı böksödö,

Kococaş'ı tepeleyen,
Gözünden vurup kanatan.
Kalmak'ın kalabalık ordusunu,
Koyun gibi çöktürüp yutan.
Buna sataşandan,
Diri kul kalmamış.
Gayreti üstün, pek çevik,
Güçlü bahadır, bir pehlivan.
Camgırçı'yı görünce,
Canı iyice yerinden oynayıp.
Öfkelenip haykırıp,
"Amca!" diye bağırıp.
İhtiyar duymayınca,
"Camgırçı!" diye çağırıp.
Altındaki Sur ata,
İnişte kamçı vurup.
Yakınına yetişip varınca,
Camgırçı birden dönüp bakıp,
Gülüs'ü görüverince,
Kahkahayla gülüverdi:
"Kurban olayım, Gülüs, ay,
Bilirsin, iş pek çetin, ay.
Buurul'un bacağı kırılmış,
Semetey'in canı kurtulmuş.
Han Koşoy'un Calgızek'i,
Kolu pazıdan kırılıp,
Canı iyice esen kaldı!
Karala ata ok değdi,
Kançoro'nun kolunu,
Kemiğinden kırıp,
Yayın oku sert değdi!
O zaman sen oradaydın,
Bahadır Baytaylak öldüğünde.
Kendin ortaya girip,
Bağrına mızrak geçirip,
Usangen'i topuz edip,
Kalmak içine dalıp gittiğinde,
Ardından arayıp gelirken,
Ön yandaki yamaçta,

Aldımdan çıktı bir bende.
Atımdın başın buradım,
Anın daynın suradım.
Karıgan çal degensip,

Önümden bir kul çıktı.
Atımın başını çevirdim,
Onun kim olduğunu sordum.
Kocamış ihtiyar diyerek,

Maga coop kılbadı.
Karmap alıp koluma,
Anı basıp booruma.
Kesip alıp kulagın,
Karmatıp koyup koluna,
Anan sözün suradım.
Korkkonunan çın ayttı,
Uusañgendin artınan,
Kelatam — dep, — sır ayttı.
Kele catat koşun — deyt,
Cubatay menin çoñum — deyt.
Barkına bende çak kelbes,
Baarınan aşkan zorum — deyt.
Koe berip balanı,
Koluma aldım çınardı.
Arbak oñdop işimdi,
Columan seni çıgardı.
Kagılayın, Gülüstön,
Kabagıñ açık bendeden.
Peyliñdi salıp, bekem uk,
Aytkan abañ kebin sen.
Koy — dep, — meni korgobo,
Alp Camgırçı tirüü —dep,
Tegele, balam, oylobo!
Üydö catıp ölgöndö,
Katındar olco bölgöndö.
Camgırçı cakşı bolobu?
Caratkandın ökümü,
Caşırgan menen bolobu?
Üç ay murun tüş kördüm,
Tüşümdö caman iş kördüm.
Aydama koşun kol kördüm,
Alıp çınar öñördüm.
Eldi kozgop sürgömün,

Bana cevap vermedi.
Elime yakalayıp,
Onu bağrıma bastırıp.
Kulağını kesip alıp,
Eline tutturup,
Sonra sözünü sordum.
Korkusundan doğru söyledi,
"Usangen'in ardından,
Geliyorum" deyip sırrını söyledi.
"Ordu geliyor" der,
"Cubatay benim büyüğüm" der.
"Değerine kul denk gelmez,
Hepsinden üstün ulumdur" der.
Çocuğu salıverip,
Elime aldım çınarı.
Ruhlar işimi rast getirip,
Yoluma seni çıkardı.
Kurbanın olayım, Gülüstön,
Kullar içinde güler yüzlüsün.
Gönlünü ver, sıkı dinle,
Amcanın söylediği sözü sen.
"Dur" deyip beni koruma,
"Alp Camgırçı sağ kalsın" deyip,
Sakın, oğlum, düşünme!
Evde yatıp ölünce,
Kadınlar ganimet bölüşünce.
Camgırçı iyi mi olur?
Yaradan'ın hükmü,
Saklamakla savulur mu?
Üç ay önce düş gördüm,
Düşümde kötü iş gördüm.
Sürüyle ordu asker gördüm,
Çınar alıp terkiye vurdum.
Halkı kaldırıp sürmüşüm,

Aydap kolun cürgömün.
Kak oşentip cürgöndö,
Köödöngö nayza aralap,
Köküröktön kızıl kan,
Köp kuyulgan salaalap.
Al añgıça köp döböt,
Tuş-tuşuman kamalap.
Aktan kiydim kiyimdi,
Akıret cakın boluptur,
Anık bildim ölümdü.
Eştekter elim bolgolu,
Camgırçı atka kongolu.
Toodoy kıldım talaptı,
Koluma albay caraktı.
Kapır menen musulman,
Koşulgan cerde carattı.

Ordusunu sürüp yürümüşüm.
Tam böyle yürürken,
Göğsüme mızrak saplanıp,
Göğsümden kızıl kan,
Oluk oluk çok dökülmüş.
O arada bir sürü azman it,
Dört yanımdan kuşatmış.
Aktan giydim giysiyi,
Ahiret yakın olmuş,
Ölümü kesin bildim.
Eştekler halkım olalı,
Camgırçı adını alalı.
Dağ gibi ettim çabayı,
Elime silah almadan.
Kâfir ile Müslüman'ın,
Birleştiği yerde yara açtım.

Keçee, keñ Beycinge barganda,
Kaarımdan kıtay cadaşıp,
Kalganga atım dayınduu.
Beş sapar saydım kalmaktı,
Elge kıldım sanattı.
Bügün kılıp turamın,
Akırettik talaptı.
Üydö catıp ölböyün,
Korduktu, balam, körböyün.
Ömürümdün akırı,
Şeyit bolup ölöyün!» —
Dep, oşentip Camgırçı,
Atının başın burbastan,
Ayal kılıp turbastan,
Bastırıp tüz çıkkanı,
Kamıngan kalmak turbadı,
Kara boyun çıñdadı:
«Kalıñ kalmak el ölböy,
Karagay nayza öñörböy,
Ce, karıgan çal, sen ölböy,
Ce kan cütkürüp men ölböy...
Dep, oşentip Cubatay,

Hani geniş Beycin'e varınca,
Hışmımdan Hıtay bıkıp,
Kalanlara adım bellidir.
Beş sefer sapladım Kalmak'ı,
Halka ibret kıldım.
Bugün de ediyorum,
Ahiretlik çabayı.
Evde yatıp ölmeyeyim,
Zulmü, oğlum, görmeyeyim.
Ömrümün sonunda,
Şehit olup öleyim!" —
Deyip böylece Camgırçı,
Atının başını çevirmeden,
Duraksayıp durmadan,
Dosdoğru at sürüp çıktı,
Hazırlanan Kalmak durmadı,
Kara bedenini pekiştirdi:
"Kalabalık Kalmak halkı ölmeden,
Çam mızrak terkiye alınmadan,
Ya, kocamış ihtiyar, sen ölmeden,
Ya kan kusup ben ölmeden..."
Deyip böylece Cubatay,

Kayrat menen cönödü.
Küülöp nayza alıptır,
Kürkürögön Cubatay,
Küülönüp cönöp kalıptır.
Al añgıça aldınan,
Gülçoro cete barıptır:
«Koygunuñ, aba, koygunuñ,
Sabırdı azır kılgınıñ!
Aldıñdakı çorogo,
Bata berip turgunuñ,
Atıñdın başın burgunuñ!
Uşu cerde sen ölsöñ,
Taştay albay söögüñdü,
Aylanıp saga ökürsöm.
Caştan ölsö Baytaylak,
Karıdan, aba, sen ölsöñ,
Kanday bolot alıbız,
Karı, caşıñ teñ ölsöñ?!
Castıktanıp cay catıp,
Cakşı bolot ölgönüñ.
Kuday acal berbese,
Kün carıgın körgünüñ!»
Aa Camgırçı bolbodu,
Colun tosup torgodu.
Cooker karı bolbodu:
«Menden bata alganda,
Beş bolobu bir canıñ?!
On bolobu bir başıñ?!

Gayretle yola koyuldu.
Mızrağı savurup almış,
Gürleyen Cubatay,
Hız alıp yürüyüvermiş.
O arada önünden,
Gülçoro yetişip varmış:
"Bırak, amca, bırak,
Şimdi sabrı elden bırakma!
Önündeki çoroya,
Hayır duanı verip dur,
Atının başını çevir!
Bu yerde sen ölürsen,
Kemiklerini bırakamayıp,
Çevrende döne döne ağıt yaksam.
Gençken öldü Baytaylak,
Yaşlıyken, amca, sen ölürsen,
Nice olur hâlimiz,
Yaşlısı genci birden ölürse?!
Yastığa baş koyup rahat yatıp,
Ölmen daha iyi olur.
Tanrı ecel vermezse,
Gün ışığını gör!"
Ama Camgırçı razı olmadı,
Yolunu kesip engelledi.
Cengâver ihtiyar dinlemedi:
"Benden dua alınca,
Bir canın beş mi olur?!
Bir başın on mu olur?!

Ömürüñ uzun bolsun — dep,
Emi da bata bereyin.
Ölsöm dagı arbagım,
Cölök bolup cürörmün.
Kıyın bolso Cubatay,
Kıyındıgın köröyün.
Acal kelse kudaydan,
Akıretke cönöyün.
Koy, balam, tospo columdu,
Şeyit bolup ölöyün!»

"Ömrün uzun olsun" deyip,
Şimdi de dua vereyim.
Ölsem dahi ruhum,
Destek olup gezerim.
Cubatay zorluysa eğer,
Zorluğunu göreyim.
Ecel gelirse Tanrı'dan,
Ahirete yollanayım.
Bırak, oğlum, kesme yolumu,
Şehit olup öleyim!"

Bolboy koydu Camgırçı,
Küülöp nayza öñörüp,
Kürkürögön Cubatay,
Köz ciberse Gülçoro,
Murun coonu köp körgön,
Sürdüü eken Cubatay.
Adamdan başka aybatı,
Türdüü eken Cubatay.
Kiygeni temir üç kabat,
Al tışınan kiygeni,
Adamdan başka ceti kat.
Oşonun baarın kötörgön,
Küçtüü eken Cubatay.
Atası çıkkan er ele,
Al Koñurbay baatırga,
Arka bolgon bel ele,
Kaçan buga teñ ele?
Acal cetip kün bütsö,
Azırkı ölüm cakında,
Körünüp turat tegele,
Kuday özüñ koldoy kör,
«Bargın, aba», —dedi ele.
Karaanın körüp kalmaktın
Er Gülüstön oşondo:
«Kadır alla kuduret,
Kança türlüü can kıldıñ.
Kee biröönü han kıldıñ,
Kee biröönü zar kıldıñ.
Kay biröönü çoñ kıldıñ,
Kay biröönü kor kıldıñ.
Biröönün işin oñ kıldıñ,
Biröönün işin sol kıldıñ
Ökümüñ uşul, caratkan,
Bul öñdöngön kalmakka,
Mendey bakır kuluñdu,
Özüñ aydap tuş kıldıñ!
Cay orduna kış kıldıñ,
Caz orduna küz kıldıñ.
Cazında cerden öndürüp,

Dinlemedi Camgırçı,
Mızrak savurup kuşanan,
Gürleyen Cubatay'a,
Gülçoro göz atsa,
Önceden düşmanı çok görmüş,
Heybetliymiş Cubatay.
İnsandan başka heybeti,
Türlü türlüymüş Cubatay.
Giydiği üç kat demir,
Onun üstüne giydiği,
İnsandan gayrı yedi kat.
Onların hepsini taşıyan,
Güçlüymüş Cubatay.
Babası yiğit çıkmıştı,
O bahadır Konurbay'a,
Arka olan beldi,
Kim buna ne zaman denkti?
Ecel yetip gün biterse,
Şimdiki ölüm yakında,
Apaçık görünüp durur,
Tanrım, sen kolla,
"Var git, amca," dedi.
Kalmak'ın karaltısını görüp,
Er Gülüstön o zaman:
"Kadir Allah, ey kudret,
Nice türlü can yarattın.
Kimini han kıldın,
Kimini zâr kıldın.
Kimini büyük kıldın,
Kimini hor kıldın.
Birinin işini rast kıldın,
Birinin işini ters kıldın.
Hükmün budur, Yaradan,
Bu suretteki Kalmak'a,
Benim gibi yoksul kulunu,
Kendin sürüp denk getirdin!
Yaz yerine kış kıldın,
Bahar yerine güz kıldın.
Baharında yerden bitirip,

Küzündö egin bışırdıñ.

Kalmaktardın elinen,
Kaçan munu çıkırdıñ?
Körbödüm, uktum ukmuştan,
Han atamdın tuşunda,
Makil döönü çoñ kıldıñ.
Almabet menen Çubakka,
Een talaada kor kıldıñ.
Erkiñ menen iş kıldıñ,
Buga okşogon kalmaktı,
Karıbıña tuş kıldıñ.
Kaarı katuu küç kıldıñ,
Askaluu toonu tüz kıldıñ.
Elkim cürgön kuluña,
Kelesooñdu tuş kıldıñ!» —
Dep oşentip Gülçoro,
Caratkanga calınıp,
Üstünö olpok camınıp.
Surkoyon minip bolkoyup,
Sırnayzanı kolgo alıp:
«Abakem bolso caraluu,
Calgızek menen Kançoro,
Bular da catsa caraluu.
Bakaydın içi ot bolup,
Cürögü bolso caraluu.
Er Camgırçı abamdın,
Kereez kebi bu bolso.
Keñgirep kele catkanda,
Mınday canga tuş bolso». —
Dep, oşentip Gülçoro,
Köñülü caşıp turganda,
Coonu közdöy bet alıp,
Camgırçı atın burganda.
Esi ketip, köz caynap,
Emi çoro turganda.
Özünçö turup çoronun,
Et cürögü elcirep,
Bütkön boyu delbirep,

Güzünde ekini olgunlaştırdın.

Kalmakların halkından,
Bunu ne zaman çıkardın?
Görmedim, işittim şaşılası şeyi,
Han babamın devrinde,
Makil devi büyük kıldın.
Almambet ile Çubak'a,
Issız kırda hor kıldın.
Kendi dileğince iş kıldın,
Buna benzer Kalmak'ı,
İhtiyarına denk getirdin.
Hışmı katı güç kıldın,
Sarp dağı düz kıldın.
Başıboş gezen kuluna,
Şaşkınını denk getirdin!" —
Deyip böylece Gülçoro,
Yaradan'a yalvarıp,
Üstüne olpok bürünüp.
Surkoyon'a binip heybetle,
Sırlı mızrağı ele alıp:
"Amcam yaralıysa,
Calgızek ile Kançoro,
Bunlar da yaralı yatıyorsa.
Bakay'ın içi ateş olup,
Yüreği yaralıysa.
Er Camgırçı amcamın,
Vasiyet sözü buysa.
Sersemleyip gelirken,
Böyle bir cana rast gelmişse." —
Deyip böylece Gülçoro,
Gönlü yaşarıp dururken,
Düşmana doğru yönelip,
Camgırçı atını çevirince.
Aklı gidip, gözleri parlayıp,
Şimdi çoro dururken.
Kendi başına dururken çoronun,
Et yüreği eriyip,
Bütün bedeni titreşip,

Uykusu kelip catkansıp,
Ketip barat memirep.
Kak oşondo canına,
Sarala atçan bir kişi,
Salıp cetip keldi deyt.
Kelgen kişi kep aytıp:
«Taanıdıñbı, — dep aytıp?
Taanıbaysıñ meni sen,
Tirüümdö meni körbödüñ,
Kürpüldöktö bir kördüñ.
Men Almambet — dep aytıp,
Kolunan karmap Gülüstün,
Kolumdun küçün berdim —deyt.

Uykusu gelip yatar gibi,
Sakinleşip gidiyor.
Tam o anda yanına,
Sarala atlı bir kişi,
At sürüp yetişip geldi derler.
Gelen kişi söz söyleyip:
"Tanıdın mı?" deyip.
"Tanımazsın beni sen,
Sağlığımda beni görmedin,
Kürpüldök'te bir kez gördün.
Ben Almambet'im" deyip,
Gülüs'ün elinden tutup,
"Kolumun gücünü verdim" der.

Başınan sılap Gülüstün,
Barlık küçüm berdim —deyt.
Beldüü bolgun, uulum —deyt,
Kubattuu bolsun muunuñ» — deyt.
Oşonu aytıp cark etip,
Kubulup ketti calt etip.
Közü açılıp çoroñdun,
Küçkö tolup kark etip.
Er Gülçoro karasa,
Alp Camgırçı cete elek,
Oyunda Gülüs süyünüp,
«Atakem koldop ketti — dep,
Menmensigen Cubatay,
Cerge başı cetti — dep,
Cetpegende netti» — dep? —
Belin baylap bekemdep,
Can cagın karap eleñdep.
Caş Gülüs turdu oşondo,
Kubanıp canı ererkep.
Oolugup algan kart baatır,
Olpogun oñdop kiydi emi.
Toodoy bolgon külükkö,
Toktoo kılıp turbastan,
Tomukka kamçı urdu emi.
Astında atın moyundap,

Gülüs'ün başını okşayıp,
"Bütün gücümü verdim" der.
"Sağlam belli ol, oğlum" der,
"Kuvvetli olsun eklemlerin" der.
Bunu söyleyip parlayıp,
Bir anda dönüşüp kayboldu.
Çoronun gözü açılıp,
Güçle dolup taşıp.
Er Gülçoro baksa,
Alp Camgırçı daha yetişmemiş,
İçinden Gülüs sevinip,
"Atam kollayıp gitti" deyip,
"Kendini beğenmiş Cubatay'ın,
Başı yere yetti" deyip,
"Yetmese ne olurdu?" deyip. —
Belini sıkıca bağlayıp,
Yan yörelerine tetikte bakınıp.
Genç Gülüs durdu o zaman,
Sevinip içi coşarak.
Coşup köpüren kart bahadır,
Olpok'unu düzeltip giydi işte.
Dağ gibi küheylana,
Duraksayıp durmadan,
Diz kemiğine kamçı vurdu işte.
Altındaki ata abanıp,

Ak sakalın koyundap,
Aygaylap alga ketti emi.
Ana-mına degiçe,
Kalmaktı kuup cetti emi.
Aldınan utur oşondo,
Bir kalmak çıga kelgeni.
Aligi kelgen çoñ kalmak,
Kokusunan oşondo:
«Men Şaymambet degeni». —
Şaymambet atın ukkanda,
Kıcırı kaynap Camgırçı:
«Cüzü kara çıkkınçı,
Cüzümdü cerge karattıñ.
Baştap kelip kalmaktı,
Öz curtuñdu talattıñ!
Ceriñdi satıp kalmakka,
Tuuganıñdı ceridiñ.
Ay-aalamdın aldında,
Abiyirimdi ketirdiñ.
El satkan sendey buzuktu,
Balam degen oñobu?!
Saga boor oorutkan,
Kişi cakşı bolobu?!
Elden bezgen balasın,
Camgırçı özü öltürgön,

Ak sakalını koynuna sokup,
Nara atıp ileri gitti işte.
"İşte, şimdi" deyinceye dek,
Kalmak'a kovalayıp yetişti işte.
O anda tam önünden,
Bir Kalmak çıkageldi.
O gelen iri Kalmak,
Ansızın o zaman:
"Ben Şaymambet'im" dedi. —
Şaymambet adını duyunca,
Öfkesi kaynayıp Camgırçı:
"Yüzü kara hain,
Yüzümü yere baktırdın.
Kalmak'ın başına geçip getirip,
Öz yurdunu yağmalattın!
Yerini Kalmak'a satıp,
Akrabandan yüz çevirdin.
Ay ile âlemin önünde,
Şerefimi giderdin.
Halkını satan senin gibi bozguncuya,
"Oğlum" diyen onar mı?!
Sana yüreği acıyan,
Kişi iyi mi olur?!
Halkından bezmiş oğlunu,
"Camgırçı kendi öldürdü,"

Degen curtka at kalsın.
Ayköl Manas baatırdın,
Arbagının astında,
Abiyirim menin aktalsın!» —
Dep, oşentip Camgırçı,
Çınardı bulgap alganı.
Şaymambetti oşondo,
Cıga çaap salganı.
Ak bolotto dat kaldı,
«Alp Camgırçı balasın,
Öz kolu menen soygon» —dep, —
Kılım curtka at kaldı.
«Balamdı körgö tıktım —dep,

Diye yurtta ad kalsın.
Ayköl bahadır Manas'ın,
Ruhunun huzurunda,
Benim şerefim aklansın!" —
Deyip böylece Camgırçı,
Çınarı sallayıp aldı.
Şaymambet'i o anda,
Vurup yere yıktı.
Ak çelikte pas kaldı,
"Alp Camgırçı oğlunu,
Öz eliyle boğazladı" deyip, —
Yüzyıllarca yurtta ad kaldı.
"Oğlumu mezara tıktım" deyip,

Badırek kalmak çıkkın» — dep!
Tobuna kire barganı,
Tokmoktop cürüp dalayın,
Çokuga çaap salganı.
Çınarı tiygen kalmaktın,
Çıkpagan canı kalbadı.
Toktoo kılbay top buzup,
Abañdın Cubatayga barganı.
Cubatayga bargınça,
Colunan çıkkan kalmaktın,
Kanın suuday agızıp,
Kolundagı çınardan,
Çorgolop kan tamızıp.
Karısa da Camgırçı,
Kalktan çıkkan buzuk — dep,
Calgız uulun nan kıldı.
Çıkkınçıga mamınday,
Keñ düynönü tar kıldı.
Boor oorutpay uuluna,
Çıkkınçı caman ekenin,
Eline baatır taanıttı.
«Emi ölsöm arman cok,
Öz kolum menen satkındı,
Öltürdüm — dep, — koş bolup,
Azız sultan Manastın,
Ata curtum Talastın,
Aldında betim agardı.
Kiyinki kalgan urpaktar,
Unutpastan nuska alsın!» —
Dep, Camgırçı şañdandı,
«Kan içme cindi kırgız» —
Kalmaktar korkup tañ kaldı.
Alp Camgırçı, Cubatay,
Mañdaylaşıp barıştı.
Kezekteşken uruş cok,
Belsenişpey turuş cok.
Caş Cubatay tügöngür,

"Alçak Kalmak, çık ortaya!" deyip!
Kalabalığına dalıverdi,
Nicesini dövüp durup,
Tepesine vurup indirdi.
Çınarı değen Kalmak'ın,
Çıkmadık canı kalmadı.
Durmadan bölük bozup,
Amcan Cubatay'a vardı.
Cubatay'a varıncaya dek,
Yoluna çıkan Kalmak'ın,
Kanını su gibi akıtıp,
Elindeki çınardan,
Oluk oluk kan damlatıp.
Kocasa da Camgırçı,
"Halktan çıkma bozguncu" deyip,
Biricik oğlunu yerle bir etti.
Haine böylece,
Geniş dünyayı dar etti.
Oğluna acımadan,
Hainin kötü olduğunu,
Bahadır, halkına gösterdi.
"Şimdi ölsem hasretim yok,
Öz elimle satılmışı,
"Öldürdüm" deyip vedalaşıp,
Aziz sultan Manas'ın,
Ata yurdum Talas'ın,
Önünde yüzüm ağardı.
Sonraya kalan nesiller,
Unutmadan ibret alsın!" —
Deyip Camgırçı şahlandı,
"Kan içici deli Kırgız!" —
Kalmaklar korkup şaşakaldı.
Alp Camgırçı ile Cubatay,
Karşı karşıya vardılar.
Sırayla vuruşmak yok,
Kuşanmadan durmak yok.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Süt Emişin İhaneti: Semetey'in Kayboluşu

Cubatay'ın çınar darbesi altında yaşlı Camgırçı atıyla birlikte boz toprağa karışır; ağabeyleri Uuşan ile Uusañgen'in öcü için gelen Kalmak pehlivanıyla Gülçoro, eski töreye göre sırayla vuruşur. Oklar parmakla yakalanır, yaylar bellerinden kırılır, kalkanlar alev saçarak parçalanır; sonunda Gülçoro ağzı olmayan koca baltayla Cubatay'ı yere serer ve Semetey'e danışmadan yazdığı mektupla Kalmaklara Ala-Too'yu aşmayı yarım asır boyunca yasaklar. Ardından akraba kanı sahneye girer: Kökçö'nün oğlu Ümütöy, anası Agerkeç'in ve bilge Altınkan'ın bütün öğütlerine kulak tıkayıp babasının kan bedelini istemeye beş bin askerle Keñ-Kol'a gelir; arabuluculuk tutmayınca sıralı mızrak dövüşünde Gülçoro'nun mızrağıyla can verir. Kanıkey'in gözyaşları arasında Kazak eli armağanlarla uğurlanır ve Kançoro'nun kurnaz telkiniyle Semetey, Taybuurul'u teselli payı olarak Agerkeç'e verir — "Taybuurul'un gidişi, Semetey'in ecelinin yetişidir" sözü o günden kalır.

Böylece destanın en karanlık perdesi açılır: Gözden düşen Çaçıkey ile hanlığa göz diken Kançoro el altından birleşip Toltoy'un oğlu Han Kıyaz'a ant dolu mektuplar yollar. Kançoro keşif bahanesiyle Kıyaz'la buluşup sözleşir, Kanıkey'in kara düşünü ve Ayçürök'ün yalvarışını hiçe saydırarak Semetey'i atasının kümbetine çeker; fal taşı oyunuyla erlik gururunu okşayıp Surkoyon'u, Sırnayza'yı, Akkelte'yi ve zırhı kendi eline geçirir. Tersine dönen adak kazanı felaketi haber verirken Kançoro içindeki zehri kusar, silahsız kalan Semetey Kançoro'nun mızrağı ve Kıyaz'ın balta darbesiyle yere

yığılır — fakat ölüsü kimseye görünmeden kaybolur; Gülçoro'nun kürek siniri kesilip tutsak edilir, Sarı Han çukur tuzağı ve Akkelte kurşunuyla hileyle vurulur, Talas'ın altın ordosu çiğnenir. Kara Kırgız'ın figanıyla kapanan kitap, umudu Semetey'in soyuna, Seytek'e devreder.

KÜNYE — KEY FACTS

- Camgırçı, Cubatay'ın çınarıyla vurulup atıyla birlikte toprağa karışarak şehit düşür; öcünü alan Gülçoro, sıralı dövüşte Cubatay'ı baltayla öldürür.
- Gülçoro'nun Kalmaklara yazdığı "Ala-Too'yu aşmayın" mektubu yarım asır boyunca bozulmaz ve Kalmak'tan kimse sınırı geçmez.
- Agerkeç ile ihtiyar Altınkan'ın öğütlerini dinlemeyen Ümütöy, beş bin askerle Keñ-Kol'a gelir ve sıralı mızrak dövüşünde Gülçoro'nun elinde ölür; barış armağanları içinde Taybuurul, Agerkeç'e verilir.
- Kançoro ile Çaçıkey gizlice anlaşır; karşılıklı ağır antlarla mühürlenen mektuplaşma sonucu Han Kıyaz, ayın on beşinde Talas'a ordu getirmeye söz verir.
- Kançoro, fal taşını tek eliyle kaldırma oyunuyla Semetey'den Surkoyon'u, Sırnayza'yı ve Akkelte'yi alır; ihanetini ancak silahlar elindeyken yüzüne haykırır.
- Kançoro'nun mızrağı ve Kıyaz'ın baltasıyla vurulan Semetey'in bedeni kaybolur (onu kayberen ile kırk çiltenin aldığına inanılır); kürek siniri kesilen Gülçoro tutsak düşer, Sarı Han hileyle öldürülür ve anlatı Seytek'e bağlanır.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Kaçırıp nayza sayışı.	*Saldırıp mızrak saplayışı.*
Karısa da Camgırçı,	*Yaşlansa da Camgırçı,*
Kagıp iyip nayzasın,	*Savuşturup mızrağını,*
Çınar menen çabışı.	*Çınar ile vuruşu.*
Çaptırbastan Cubatay,	*Vurdurmadan Cubatay,*
Karmap alıp çınardı,	*Yakalayıp çınarı,*
Tartıp alıp kolunan,	*Çekip alıp elinden,*
Aylandırıp imerdi,	*Döndürüp savurdu,*
Alp Camgırçı baatırdı,	*Alp Camgırçı bahadırı,*
223310 Çokuga tartıp ciberdi.	*Tepesine indiriverdi.*
Açuusu kelgen Cubatay,	*Öfkesi kabaran Cubatay,*
Çınar menen urganda,	*Çınar ile vurunca,*
Cerge barıp çabılıp,	*Yere çarpılıp düştü,*
Çınarga kanı çaçılıp,	*Çınara kanı saçıldı,*
Alp Camgırçı oşondo,	*Alp Camgırçı o anda,*
Atı menen cok boldu,	*Atıyla birlikte yok oldu,*
Boz topurak okşondu!	*Boz toprağa karıştı!*
Körüp turgan Gülüstön,	*Bunu gören Gülüstön,*
Emi kaydan toktoldu?!	*Artık nasıl dursun?!*
223320 Surkoengo kamçı urup,	*Surkoen'e kamçı vurup,*
«Manastap» uraan çakırıp,	*«Manas!» diye nara atıp,*
Sırnayzanı sundurup.	*Sır mızrağı uzatıp.*
Küülöp Gülüs cönödü,	*Hızlanıp Gülüs yürüdü,*
Cubataydı kaçırıp.	*Cubatay'a saldırıp.*
Gülçoro cetip muştarda,	*Gülçoro yetişip vuracakken,*
Ölümgö canın kıstarda,	*Ölüme canın kıstıracakken,*
Gülçoronun nayzasın,	*Gülçoro'nun mızrağını,*
Karmay kalıp uşunda,	*Yakalayıverdi o anda,*
Nayzanı tartıp alışka,	*Mızrağı çekip almaya,*
223330 Katuu tiyip namıska.	*Ağır dokundu namusa.*
Silkip tartat Cubatay,	*Silkip çeker Cubatay,*
Koe berbey kolunan,	*Bırakmadan elinden,*
Bekemdep karmap soñunan,	*Sıkıca tutup ardından,*
Beri tartat Gülçoro.	*Beri çeker Gülçoro.*
Eki baatır tartışsa,	*İki bahadır çekişince,*
Emi kantip çıdasın?	*Artık nasıl dayansın?*

Açuusu kelip çıdabay,
Sabır kılıp turalbay,
Nayzanı alar taştaşıp,
Baltanı kolgo aldı emi.
Bılçıldaşıp başka urup,
Baltalaşıp catkanı.
Birin biri çaptırbay,
Kalkandaşıp catkanı.
Mizinen sınıp baltalar,
Talkalanıp catkanı.
Uñgusu menen uruşup,
Utur mañday turuşup.
Caş baladay bul ekөө,
Müdötü cok uruşup.

Öfkelenip dayanamadan,
Sabredip duramadan,
Mızrağı fırlatıp attılar,
Baltayı ele aldılar şimdi.
Şaklatıp başa vurarak,
Baltalaşıp durdular.
Birbirine vurdurmadan,
Kalkanlaşıp durdular.
Ağzından kırıldı baltalar,
Paramparça oldular.
Sapıyla vuruşarak,
Karşı karşıya durarak.
Küçük çocuklar gibi bu ikisi,
Aralıksız dövüşüyor.

Kılıçtı suurup kınınan,
Mıktap karmap sabınan,
Ot çagılıp carkıldayt,
Bolotton çıkkan calından.
Kaçan bular bir birin,
Carak menen çaptırgan?
Biri çapsa biri urup,
Kılıçka kılıç urulup.
Calpagınan carılıp,
Kılıçtın baarı çagılıp.
Üydöy bolgon çoyun baş,
Opkolcup kelip urganda,
Toktoo kılbay üydöy taş,
Üstürtön ıldıy çapkanda,
Astırtan öödö kakkanda,
Tarsıldagan ün çıgıp,
Kögörgön tütün buu çıgıp.
Caraktan ayla bolbodu,
Calañ boydon koldoru,
Kuraldan ayla bolbodu,
Kurgak kaldı koldoru.
Camgırçının çınarın,
Alsambı dep Cubatay,
Sanaasında oylondu.

Kılıcı sıyırıp kınından,
Sımsıkı tutup sapından,
Ateş çakıp parıldar,
Çelikten çıkan alevinden.
Ne zaman bunlar birbirine,
Silahla vurdurmuş ki?
Biri çalınca biri vurup,
Kılıca kılıç çarpılıp.
Yassısından yarılıp,
Kılıçların hepsi çentilip.
Ev kadar iri demir topuz,
Hışımla gelip vurunca,
Ev gibi taş bile durduramaz,
Yukarıdan aşağı çalınca,
Aşağıdan yukarı savrulunca,
Çatırdayan ses çıkıp,
Gökçe duman, buhar çıkıp.
Silahtan çare olmadı,
Çırılçıplak kaldı elleri,
Pusattan çare olmadı,
Bomboş kaldı elleri.
Camgırçı'nın çınarını,
Alsam mı diye Cubatay,
İçinden düşündü.

Añgıçaktı kamıntpay,
Gülçoro ala koygonu.
Uzun çınar solkuldap,
Açuudan bular tolkundap.
Çınar menen çabışıp,
Tiygizbey karmap alışıp.
Ekööteñ okşoş şamdagay,
Par kelişip sayışpayt,
Eç kaçan da er mınday!
Üstünö kiygen olpoktor,
Koltugunan carılıp.
Izırınıp kıykırıp,
Acıdaarday ışkırıp.
Açuusu kelip Gülüstön,
Ayköldün atın çıkırıp:
«Arbagı azır coldo — dep,
Atakem Manas koldo — dep.
Akırettik can dosuñ,
Almambet, Çubak koldosun.
Silerden cardam bolboso,
Ant urgan çoçko kalmaktın,
Aylasın kanday kılam» —dep?
Gülçoro baatır kaardanıp,
Baltanın alıp uñgusun,
Bala colbors tügöngür,
Munun mañdayına kim tursun?!

O ana dek fırsat vermeden,
Gülçoro kapıverdi.
Uzun çınar sallanıp,
Öfkeden bunlar dalgalanıp.
Çınar ile vuruşup,
Değdirmeden yakalayıp.
İkisi de aynı çevik,
Böyle denk gelip vuruşmamıştır,
Hiçbir zaman erler böyle!
Üstlerine giydikleri zırh kaftanlar,
Koltuğundan yarılıp.
Hırslanıp haykırıp,
Ejderha gibi tıslayıp.
Öfkesi kabarıp Gülüstön,
Ayköl'ün adını haykırıp:
«Ruhu şimdi yoldadır — deyip,
Atam Manas, koru beni — deyip.
Ahiretlik can dostun,
Almambet, Çubak korusun.
Sizden yardım olmazsa,
Lanet olası domuz Kalmak'ın,
Hakkından nasıl gelirim» — deyip?
Gülçoro bahadır hiddetlenip,
Baltanın sapını alıp,
Yavru kaplan, yaman yiğit,
Bunun karşısında kim dursun?!

Almambet uulu Gülçoro,
Ünü kündöy kürküröp,
Köörüktün çıkkan otunday,
Közünön calın şırkırap.
Kıcırlanıp oşentip,
Azuuları kıçırap.
Etterinen sarı tük,
Soottu teşip saksayıp,
Tokoydon çıkkan şer öñdüü,
Sakal, murut sapsayıp.
Açıp közün karasa,
Ay tiygendey çakçayıp.

Almambet oğlu Gülçoro,
Sesi gök gibi gürleyip,
Körükten çıkan ateş gibi,
Gözünden alev fışkırıp.
Böylece hınçlanıp,
Azı dişleri gıcırdayıp.
Etinden sarı tüyler,
Zırhı delip diken diken,
Ormandan çıkan aslan gibi,
Sakal, bıyık kabarıp.
Açıp gözünü bakınca,
Ay vurmuş gibi parlayıp.

Kaarlanıp al çapsa,
Kaluuçuday öñdöndü,
Cubatay cer cazdanıp.
Alp Cubatay kıyın coo,
Aldırıp aga kalgan cok,
Azırkısın deni soo.
«Atıñ kim — dep — seniki, —
Sözgö keldi tak oşo.
Cubatay antip at surap, —
Daynıñ kim» — dep tak surap.
Imerilip tolgonso,
Suu cılanday burulat.
Öñünön çıgıp sarısı,
Ötközö keñ dalısı,
Ot küygöndöy calını,
Közünön çıgıp alası.
Soyuuçuday öñdöndü,
Soo koyboston çaması.
Gülçoro aga kep aytat,
Kep aytkanda dep aytat:
«Ayköl Manas atam — deyt,
Sözümdö cok katam —deyt.
Semeteydin inisi,
Anıktap munu bil — dedi!
Özüñdün atıñ kim — dedi?
Er ekensiñ sen özüñ,
Şer ekensiñ, baatır, ay,
Bul kayratka çıdagan,
Too ekensiñ, baatır, ay!
Köküröktö deniñ sak,
Soo ekensiñ, baatır, ay.
Saga okşogon baatırdı,
Körbögömün, kapır, ay!
Küçüñ dayra, çalkar köl,
Keñ ekensiñ, baatır, ay.
Ermekteşip alışsak,
Teñ ekensiñ, baatır, ay.
Caşırbay aytçı, bileyin,

Hiddetlenip o vursa,
Kalacak gibi göründü,
Cubatay yeri yastık edinip.
Alp Cubatay çetin düşman,
Ona yenik düşmüş değil,
Şimdilik bedeni sağlam.
«Adın nedir — dedi — senin, —
Söze geldi tam o anda.
Cubatay böyle ad sorup, —
Aslın nedir» — diye dosdoğru sorup.
Dönüp kıvrıldığında,
Su yılanı gibi bükülür.
Yüzünün sarısı çıkıp,
Alabildiğine geniş omzu,
Ateş yanar gibi alevi,
Gözünden çıkıp kıvılcımı.
Boğazlayacak gibi göründü,
Sağ bırakmayacak hali var.
Gülçoro ona söz söyler,
Söz söylerken şöyle der:
«Ayköl Manas atamdır — der,
Sözümde yoktur hatam — der.
Semetey'in kardeşiyim,
İyice bunu bil — dedi!
Senin adın nedir — dedi?
Er imişsin sen kendin,
Aslan imişsin, bahadır, hey,
Bu güce dayanan,
Dağ imişsin, bahadır, hey!
Göğsünde bedenin sağ,
Sağlam imişsin, bahadır, hey.
Sana benzer bahadırı,
Görmemiştim, kâfir, hey!
Gücün ırmak, engin göl,
Geniş imişsin, bahadır, hey.
Yarenlik edip tutuşsak,
Denk imişsin, bahadır, hey.
Gizlemeden söyle, bileyim,

Kim ekensiñ, baatır, ay!» —
Gülçoro aytıp kalganda:
«Kara kalmak elimin,
Urgu degen cerinen,
Kıtay menen aralaş,
Keldim anın çeginen.
Murun kırgız öltürgön,
Uluu agamdın keginen.
Agamdın atı Uuşañ — deyt,
Uşu Keñ-Kol cerinde,
Uruşta ölüm tutkan — deyt.
Aldımda ketken Uusañgen,
Ortonçu bu zal eken.
Özümdün atım Cubatay,
Bügün keldim mında men.
Atamdın atı Uuşanda,
Menin atım kazakça.
Ecemdi kazak alganda,
Bakkan eken uşunda.
Men da saga tañ boldum,
Küçüñdü körüp mañ boldum.
Iyilbegen çırpıktay,
Caş ekensiñ, Gülüstön.
Arstanday soguşka,
Maş ekensiñ, Gülüstön.
Bütkül deneñ uyugan,
Taş ekensiñ, Gülüstön.
Askarı biyik zalkaygan,
Too ekensiñ, Gülüstön.
Adamdın közü cetpegen,
Ay talaaday kıyırsız,
Keñ ekensiñ, Gülüstön.
Tulku boyuñ tuura küç,
Kara boyuñ katuu küç,
Er ekensiñ, Gülüstön.
Çerden çıkkan kabılan,
Şer ekensiñ, Gülüstön.
Uyutup koygon korgoşun,
Kolo menen çoyundan,

Kimsin sen, bahadır, hey!» —
Gülçoro böyle deyince:
«Kara Kalmak halkımın,
Urgu denen yerinden,
Çinlilerle karışık,
Geldim onun sınırından.
Vaktiyle Kırgız'ın öldürdüğü,
Büyük ağabeyimin öcü için.
Ağabeyimin adı Uuşan — der,
Bu Ken-Kol yerinde,
Savaşta ölüm bulmuş — der.
Benden önce giden Uusangen,
Ortanca dev bu imiş.
Benim kendi adım Cubatay,
Bugün geldim buraya ben.
Babamın adı Uuşanda,
Benim adım Kazakçadır.
Ablamı Kazak alınca,
Büyütmüş beni orada.
Ben de sana şaştım,
Gücünü görüp sersemledim.
Eğilmeyen fidan gibi,
Genç imişsin, Gülüstön.
Aslan gibi savaşa,
Usta imişsin, Gülüstön.
Bütün bedenin pekişmiş,
Taş imişsin, Gülüstön.
Dorukları yüce, heybetli,
Dağ imişsin, Gülüstön.
İnsan gözünün ermediği,
Uçsuz bozkır gibi sınırsız,
Geniş imişsin, Gülüstön.
Endamın baştan başa güç,
Kara bedenin katı güç,
Er imişsin, Gülüstön.
Sık ormandan çıkan kaplan,
Aslan imişsin, Gülüstön.
Dökülüp donmuş kurşun,
Tunç ile demirden,

Bek ekensiñ, Gülüstön.
Teñdeşse ceñip, coo algan,
Tel ekensiñ, Gülüstön.
Serpişerge maa özüñ,
Teñ ekensiñ, Gülüstön.
Calgız kelip kayaktan,
Kandayça maga coluktuñ.
Kabar aytıp koersuñ,
Bul saparkı cürüştön!»
Gülüstön anda şañk etip,
Açılıp kabak cark etip.

Pek imişsin, Gülüstön.
Denk geleni yenip düşman alan,
Çifte güçlü imişsin, Gülüstön.
Benimle çarpışmaya sen,
Denk imişsin, Gülüstön.
Yalnız gelip nereden,
Nasıl bana rast geldin?
Haber verirsin elbet,
Bu seferki yürüyüşten!»
Gülüstön o an şakıyıp,
Açılıp çehresi parlayıp.

Başın silkip kötörsö,
Aynektey közü calt etip:
«Cubatay, ukkun kebimdi,
Ayttıñ ata tegiñdi.
Tegi, cayıñ bilbeymin,
Agañdı aytıp bereyin.
Han Koñurbay kelgende,
Kak oşondoy mezgilde.
Uluu agañ Uuşañdı,
Soygon kolum, mına uşu.
Suu orduna kan tögüp,
Koygon kolum, mına uşu.
«Gülüstön» — dep atanıp,
Tolgon künüm, mına uşu!
Ortonçu agañ Uusañgen,
Uruş kılıp barganda,
Sır Korgondu alganda,
Kırgınga elim kalganda,
Içim ottoy canganda,
Kalkımdı kaygı baskanda,
Kaarım katuu taşkanda,
Baatırlardı kıyratkan,
Bakaydın calgız balasın,
Başın kesip ıylatkan,
Kococaştı meeledim,
Uusañgendi cerledim.
Nayzaga ilip kötörüp,

Başını silkip kaldırınca,
Cam gibi gözü çakıp:
«Cubatay, dinle sözümü,
Söyledin ata soyunu.
Aslını, halini bilmezdim,
Ağabeyini anlatayım.
Han Konurbay geldiğinde,
Tam da öyle bir zamanda.
Büyük ağabeyin Uuşan'ı,
Boğazlayan elim, işte bu.
Su yerine kan döküp,
Bırakan elim, işte bu.
«Gülüstön» — diye ad alıp,
Olgunlaştığım günüm, işte bu!
Ortanca ağabeyin Uusangen,
Savaş açıp vardığında,
Sır Korgon'u aldığında,
Kırgına halkım uğrayınca,
İçim ateş gibi yanınca,
Halkımı kaygı basınca,
Öfkem şiddetle taşınca,
Bahadırları kıran,
Bakay'ın biricik oğlunun,
Başını kesip ağlatan,
Kococaş'ı nişanladım,
Uusangen'i yere serdim.
Mızrağa takıp kaldırıp,

Boorunan tepçiy ötkörüp,
Kara boyun küç kıldım,
Kolu, butun tüz kıldım.
Kalıñ kalmak koşunun,
Kan kılıp urup koygulap,
Kürzü orduna iştettim,
Kara cerdi tiştettim!
Tarattım kalmak kalkıñdı,
Tartıp aldım zarımdı.
Aydap aldım malımdı,
Aldım kanga kanımdı.
Elge bölüp koluñdu,
Ençilep berdim baarıñdı.
Kele catsam oşondon,
Kez bolup sen tabıldıñ.
Camgırçıday karımdı,
Calmap cutup kan kıldıñ!
Men aldırıp koyçu er emes,
Ceñiler senden şer emes.
Kalmak menen kırgızdar,
Kan agızgan köp egeş.
Erdigimdi aşırgan,
Duşmanımdı kaçırgan,

Bağrından delip geçirip,
Kara bedenini silah ettim,
Elini, ayağını dümdüz ettim.
Kalabalık Kalmak ordusunu,
Kana bulayıp vura vura,
Gürz yerine kullandım,
Kara toprağı ısırttım!
Dağıttım Kalmak halkını,
Geri aldım altınımı.
Sürüp aldım malımı,
Kan yerine aldım kanımı.
Halka bölüp adamlarını,
Pay edip verdim hepinizi.
Oradan gelirken işte,
Karşıma sen çıktın.
Camgırçı gibi ihtiyarımı,
Yutup yalayıp kana buladın!
Ben yenilecek er değilim,
Senden yenilecek aslan değilim.
Kalmak ile Kırgızlar,
Kan akıtmış nice çekişme.
Yiğitliğimi artıran,
Düşmanımı kaçırtan,

Özün cutkan, kas kılgan,
Öçöşköndü pas kılgan!» —
Dep, Gülüstön aytkanda,
Kozgolup attın üstünön,
Komdonup şerdey Cubatay,
Buzulup öñü surdanıp:
«Aytçı anık, Gülüstön,
Koñurbay kaçan öldü — deyt?
Gülüstön anda: — Koñurbay,
Ölgönü üç ay boldu — deyt.
Kara neet Koñurbay,
Kas boldu bizge başınan.
Talaska sırttan ciberip,
Uusañgendi astırtan,
Sır Korgon almak bolgonun,

Hasmını yutan, kahreden,
İnat edeni alçaltan!» —
Diye Gülüstön söyleyince,
Kımıldayıp atın üstünde,
Aslanca gerilip Cubatay,
Bozulup yüzü kararıp:
«Söyle doğrusunu, Gülüstön,
Konurbay ne zaman öldü — der?
Gülüstön o an: — Konurbay,
Öleli üç ay oldu — der.
Kara niyetli Konurbay,
Baştan beri bize düşmandı.
Talas'a dışarıdan gönderip,
Uusangen'i gizlice,
Sır Korgon'u alacağını,

Açık bilip oşondo,
Alptardın sanın aşırıp,
Cer almak bizden bolgondo,
Almambet uulu Gülçoro,
Tilmeç bolmok bolgondo.
Meni körüp Koñurbay,
Akıldan şaşıp korkkondo.
Er Gülçoro kolunan,
Kutulup kaçmak bolgondo.
Gülüstön kuup artınan,
Karmap suunun şarınan.
Alıp başın Koñurdun,
Kanın suuday agızgan.
Han Koñurbay ölgöndö,
Kalmaktar boldu taş talkan!»
Gülüstön mınday degende,
Sel bolup caşı Cubatay,
Kılıçın suurup kabınan,
Gülçoro menen ayanbay,
Kılıçtaştı Cubatay.
Ökürgöndön bakırıp,
Agaları ölgöngö,
Ardanıp çıdap tura albay:
«Uusañgendi soydum —dep,
Talkalap söögün koydum —dep.
Kococaştı attım — dep,
Caa tartışka maşmın —dep.
Maktanasıñ, Gülçoro.
Kaarım kaynap baratat,
Kara cerdi sen özüñ,
Cazdanasıñ, Gülçoro!
Can kalkalap kaçpasañ,
Kezektüü uruş baştaylı.
Baş alaman uruştu,
Baatır bolsoñ taştaylı.

Kezekke kelseñ, Gülçoro,
Aldıñkı kezek seniki,
Kiyinki kezek meniki.

Açıkça bilince o zaman,
Alplerin sayısını artırıp,
Bizden toprak alacakken,
Almambet oğlu Gülçoro,
Tercüman olacakken.
Beni görüp Konurbay,
Aklı şaşıp korkunca.
Er Gülçoro'nun elinden,
Kurtulup kaçacakken.
Gülüstön kovalayıp ardından,
Yakaladı suyun akıntısından.
Alıp başını Konur'un,
Kanını su gibi akıttı.
Han Konurbay ölünce,
Kalmaklar oldu paramparça!»
Gülüstön böyle deyince,
Yaşı sel olup Cubatay'ın,
Kılıcını sıyırıp kınından,
Gülçoro ile esirgemeden,
Kılıçlaştı Cubatay.
Hıçkıra hıçkıra bağırıp,
Ağabeyleri öldüğüne,
İçerleyip duramayıp:
«Uusangen'i boğazladım — diye,
Kemiğini parçalayıp bıraktım — diye.
Kococaş'ı vurdum — diye,
Yay çekmekte ustayım — diye.
Övünüyorsun, Gülçoro.
Öfkem kaynayıp gidiyor,
Kara toprağı sen kendin,
Yastık edineceksin, Gülçoro!
Canını koruyup kaçmazsan,
Sıralı dövüşe başlayalım.
Karmakarışık dövüşü,
Bahadırsan bırakalım.

Sıraya gelirsen, Gülçoro,
İlk sıra senindir,
Sonraki sıra benimdir.

Bir bolboy kezek üç bolsun,
Kaysı baatır, kaysı kor,
Ayagında küç bolsun!» —
Dep, Cubatay aytkanda,
Kabıl alıp Gülçoro:
«Anday bolso makul — dep,
Alıstan keldiñ col tartıp,
Aldıñkı kezek seniki,
Bolsun» — dedi Gülüstön.
Açuudan içi örttöngön,
Tuuganı ölüp öksögön.
Akılı kaçıp açuudan,
Agaları cer tiştep,
Azaluu bolup kaygırgan.
Kezek kolgo tiygende,
Kalmaktardın Cubatay,
Örttöngön arça baştanıp,
Baştadı uruş ukmuştay.
Ilgerkinin alptarı,
Kezekteşip uruşçu.
Kezekti bergen baatırlar,
Maydanga kirip turuçu.
Kezek algan baatır al,
At menen kelip aykırıp,
Caktırganı kay carak,
Oşonu menen uruçu.
Kıymıl etpey, kıñk etpey,
Berkisi karap turuçu.
Kezek algan Cubatay,
Kezek bergen Gülçoro,
Kaldayıp turdu kalt etpey,
Cubataydı elebey,
Buçkagına teñebey.
Kalkanın karmap kaldayıp,
Tuulga kiyip daldayıp.
Kümbözdöy bolup dümpüyüp,
Maydanda Gülüs turganda,
Cubatayga Gülüstön,
Köz ciberip kalganı.

Bir değil, sıra üç olsun,
Kim bahadır, kim zavallı,
Sonunda güç belli olsun!» —
Diye Cubatay söyleyince,
Kabul edip Gülçoro:
«Öyleyse peki — deyip,
Uzaktan geldin yol tepip,
İlk sıra senin,
Olsun» — dedi Gülüstön.
Öfkeden içi tutuşan,
Kardeşleri ölüp içi yanan.
Aklı kaçıp öfkeden,
Ağabeyleri toprağı ısırıp,
Yaslı olup kederlenen.
Sıra eline geçince,
Kalmakların Cubatay'ı,
Tutuşmuş ardıç misali,
Başladı savaşa müthiş.
Eskilerin alpleri,
Sırayla dövüşürdü.
Sırayı veren bahadırlar,
Meydana girip dururdu.
Sırayı alan bahadır,
Atla gelip haykırıp,
Hangi silahı beğenirse,
Onunla vururdu.
Kımıldamadan, ses etmeden,
Öteki bakıp dururdu.
Sırayı alan Cubatay,
Sırayı veren Gülçoro,
Heybetle durdu kıpırdamadan,
Cubatay'ı umursamadan,
Tırnağına denk tutmadan.
Kalkanını tutup heybetle,
Tulga giyip gövdesini gerip.
Kümbet gibi yükselip,
Meydanda Gülüs dururken,
Cubatay'a Gülüstön,
Göz gezdirip baktı.

Baykap anı karasa,	*Dikkatle ona bakınca,*
Bar önörü bar eken,	*Her hüneri var imiş,*
Erdigine caraşa.	*Yiğitliğine yaraşır.*
Aleñgir caa, sur cebe,	*Alengir yay, boz ok,*
Anı alıp moynunan,	*Onu alıp boynundan,*
Kolumsaga kol salıp,	*Sadağa el atıp,*
Ogun alıp koynunan,	*Okunu alıp koynundan,*
223650 Kamınıp catkan turbaybı?	*Hazırlanıyor değil miymiş?*
Ilgerkinin şartı eken,	*Eskilerin töresi imiş,*
Çabendes bolso erleriñ,	*Usta binici ise erlerin,*
Caanın ogun tiygizbey,	*Yayın okunu değdirmeden,*
Cazdırıp ketçü saltı eken.	*Şaşırtıp savmak âdetiymiş.*
Aleñgir caa, sur cebe,	*Alengir yay, boz ok,*
Alıp kolgo Cubatay,	*Ele alıp Cubatay,*
Ayanbastan tarttı ele.	*Esirgemeden çekiverdi.*
Caa temiri kırsıldap,	*Yayın demiri gıcırdayıp,*
Sınuçuday tırsıldap.	*Kırılacakmış gibi çatırdayıp.*
223660 Tartıp bara catkanda,	*Çekip giderken,*
Darı salgan mıltıktay,	*Barut dolu tüfek gibi,*
Arkasınan ün çıgat,	*Ardından ses çıkar,*
Küüsü kıyın düñ çıgat.	*Uğultusu şiddetli gümler.*
Al öñdöngön cebege,	*Öylesi bir oka karşı,*
Taymanbay karap kim turat?!	*Çekinmeden bakıp kim durur?!*
Tartkanda cebe kars etti,	*Çekince ok şak etti,*
Sürü katuu sur cebe,	*Heybeti sert boz ok,*
Gülüstöngö tez cetti.	*Gülüstön'e tez ulaştı.*
Baykap körsö kelgen ok,	*Bakıp görse gelen ok,*
223670 Bet mañdayga bolcoldop,	*Tam alnına nişanlanmış,*
Adis bolgon Gülüstön,	*Usta olan Gülüstön,*
At sooruga cıgıldı.	*Atın sağrısına yıkıldı.*
Caanın ogun cazdırgan,	*Yayın okunu şaşırtan,*
Kim körgön mınday kıyındı?	*Kim görmüş böyle yamanı?*
Ekinçi cebe zırıldap,	*İkinci ok vınlayıp,*
A dagı cetti çırıldap.	*O da ulaştı vızlayıp.*
Karap körsö Gülüstön,	*Bakıp görse Gülüstön,*
Kak booruna uduldayt.	*Tam bağrına yönelmiş.*
Ok ceterde Gülüstön,	*Ok yetişirken Gülüstön,*
223680 Oñ cagına atının,	*Atının sağ yanına,*

Oop tüşö berdi ele,
Eerdin kaşın kıyratıp,
Sur cebe ötö berdi ele.
Kamınıp turgan Cubatay,
Tartpay caasın turalbay,
Baarı küçün cıynaktap,
Tarttı mıktap mamınday.
Tartkanda caa kıyradı,
Kak belinen sınganı.
Zırkırap kele catkan ok,
Ünü kulak çıñdadı.
Karap tursa Gülüstön,
Tuura sandın beti — dep,
Atkan eken melcep bek.
Adis bolgon Gülüstön,
Caanın ogu cetsin — dep,
Caanın ogu ceterde,
Uçu kirip keterde,
Salaası menen karmadı,
Kalmaktın ogu olco — dep,

Kayıp iniverdi,
Eyerin kaşını parçalayıp,
Boz ok geçiverdi.
Hazır duran Cubatay,
Yayını çekmeden duramayıp,
Bütün gücünü toplayıp,
Çekti sağlamca, var gücüyle.
Çekince yay parçalandı,
Tam belinden kırıldı.
Vınlayarak gelen ok,
Sesi kulak çınlattı.
Bakıp durunca Gülüstön,
Tam kalçanın yüzüne — diye,
Atmış imiş nişanlayıp pek.
Usta olan Gülüstön,
Yayın oku yetişsin — diye,
Yayın oku yetişirken,
Ucu girip batacakken,
Parmaklarıyla yakaladı,
Kalmak'ın oku ganimet — diye,

Kolumsaga salganı.
Körüp turup Cubatay,
Küñgürönüp muñaydı.
Ceñer bende bolbos — dep,
Cekeleşken bulardı.
Karap turbay Cubatay,
Koluna balta dagı aldı.
Baltasının mizi cok,
Sırtı kalıñ bolotton,
Kürkürögön Cubatay,
Kele catat küülönüp.
Aalamdı bütkül soruçu,
Acıdaarday türdönüp.
Kalkandı karmap koluna,
Tuulgasın kiyip başına.
Turup berdi Gülüstön,
Cubataydın aldına.
Bet mañdayga barganda,

Sadağına koydu.
Görüp duran Cubatay,
Mırıldanıp mahzunlaştı.
Yenecek kul olmaz — diye,
Teke tek dövüşen bunları.
Boş durmayıp Cubatay,
Eline balta yine aldı.
Baltasının ağzı yok,
Dışı kalın çelikten,
Gürleyen Cubatay,
Geliyor hız alarak.
Bütün âlemi yutacak,
Ejderha gibi kesilip.
Kalkanı alıp eline,
Tulgasını giyip başına.
Durup bekledi Gülüstön,
Cubatay'ın önünde.
Yüz yüze varınca,

Berensigen Gülüstön,
Belsenip balta salganda,
Añtarılıp kalkanı,
Oñ, teskeri boldu anda.
Cerden tuman çañ çıktı,
Kalıñ kalmak curtunan,
«Kaydasıñ» degen çuu çıktı.
Kulagı tunup keñgirep,
Kalgan eken Gülüstön.
Çurkuraktı ukkanda,
Çuratıp çañdan bul çıktı.
Turgan eken Cubatay,
Baltasın oñdop karmanıp.
«Talkan bolup kaldı» — dep,
Gülüstöndü karaşıp.
Aman çıktı Gülüstön,
Surkoen menen caraşıp.
Gülüstöndü körgöndö,
Esi çıgıp Cubatay,
Serpilip katuu zarlanıp,
Közü kızıl çok öñdüü,
Köñülün kaygı, çer alıp.
Çokmorun alıp koluna,
Çabayın — dep çokuga.
Salayın —dep coluna,
Iyinge arta saldı emi.
Tulparın mingen sekirtip,
Kaçırıp cetti mañdayga.
Üzöñgügö tamandap,
Kabattap eerdin tiştedi,
Kalbay tirüü ölsün — dep,
Akıret cayın körsün —dep.

Beren kesilen Gülüstön'e,
Gerilip balta çalınca,
Ters dönüp kalkanı,
Altüst oldu o anda.
Yerden duman, toz çıktı,
Kalabalık Kalmak yurdundan,
«Neredesin» diye çığlık koptu.
Kulağı uğuldayıp sersemleyip,
Kalakalmış Gülüstön.
Çığlıkları duyunca,
Atını sürüp tozdan çıktı.
Duruyormuş Cubatay,
Baltasını düzeltip kavrayıp.
«Paramparça oldu» — diye,
Gülüstön'e bakıştılar.
Sağ çıktı Gülüstön,
Surkoen ile yakışıp.
Gülüstön'ü görünce,
Aklı başından gidip Cubatay,
Silkinip acı acı inleyip,
Gözü kızıl kor gibi,
Gönlünü kaygı, dert alıp.
Topuzunu alıp eline,
Vurayım — diye tepesine.
Göndereyim — diye yoluna,
Omzuna astı şimdi.
Küheylanına binip sıçratıp,
Saldırıp yetişti karşısına.
Üzengiye basıp,
Dudağını sıkıca ısırdı,
Sağ kalmadan ölsün — diye,
Ahiret yurdunu görsün — diye.

Üydöy çoyun baş menen,
Opkolcup kelip urdu — deyt.
Gülüstöndöy arstandın,
Közünön çaar zakımdap,
Çokmordu tartıp alganda,
Bütkön boyu kaltıldap.

Ev gibi demir topuzla,
Hışımla gelip vurdu — der.
Gülüstön gibi aslanın,
Gözünde şimşekler çakıp,
Topuzu çekip aldığında,
Bütün bedeni titreyip.

Enesinen emgen süt,
Emi oozuna tatılat.
Eki kişi kabışıp,
Eerge köçük cabışıp.
Udaa çıktı Gülüstön,
Cubatay menen carışıp.
Salmaktuu çapkan çoçkonun,
Çokmoru saptan üzülgön.
Karmay albay Cubatay,
Başın cerge tüşürgön.
Üç katar birdey çabuuçu,
Kezektin işin bütürgön.
«Kezek keldi maga» — dep,
Turuuga kalmak kütüngön,
Cubatay doñuz ant urgur,
Baatırlıgı başkaça,
Balbandıgı bir başka,
Cumuru baştan kuturgur!
Er Gülüstön baatırıñ,
Erendigin köröbüz,
Atadan kalgan sur cebe,
Culup aldı moynunan.
Uçu kırduu ötkür miz,
Ogun aldı koynunan.
Koltugun kerip ciberip,
Caanı karmap imerip,
Cubataydın booruna,
Oktu bolcop ciberip.
Sur cebesi dürküröp,
Atkan oktoy ün çıgıp,
Buluttan beter kürküröp,
Arkasınan tütündöp,
Mıktı bolso Cubatay,
Erligin mıktap kütünöt.
Adıraygan çoñ doñuz,
Adamdan başka çoçkoñuz.
Caanın ogu cetkende,
Kıyrınan cerge suladı.
Sur cebe ogu ötköndö,

Anasından emdiği süt,
Şimdi ağzında tadılır.
İki kişi kenetlenip,
Eyere kıçı yapışıp.
Peş peşe çıktı Gülüstön,
Cubatay ile yarışıp.
Ağır vuran domuzun,
Topuzu sapından kopmuş.
Tutamadan Cubatay,
Başını yere düşürmüş.
Üç kez üst üste vuran,
Sıranın işini bitirmiş.
«Sıra bana geldi» — diye,
Durmaya Kalmak hazırlandı,
Cubatay domuz, kahrolası,
Bahadırlığı bambaşka,
Pehlivanlığı bir başka,
Kudurası yuvarlak baş!
Er Gülüstön bahadırın,
Erliğini görelim,
Atadan kalan boz oku,
Kopardı boynundan.
Ucu keskin, sivri ağızlı,
Okunu aldı koynundan.
Koltuğunu gerip,
Yayı tutup çevirip,
Cubatay'ın bağrına,
Oku nişanlayıp gönderdi.
Boz oku gümbürdeyip,
Tüfek mermisi gibi ses çıkıp,
Buluttan beter gürleyip,
Ardından tüterek,
Yamansa eğer Cubatay,
Erliğini iyice kuşanır.
İri yarı koca domuz,
İnsana benzemez domuzunuz.
Yayın oku yetişince,
Yana kayıp yere eğildi.
Boz okun temreni geçince,

Can kişige tuyguzbay,	*Kimseye sezdirmeden,*
At üstündö turbaybı!	*At üstünde durmaz mı!*
Cazdırıp oktu tiygizbey,	*Oku şaşırtıp değdirmeden,*
Caralgan bende turbaybı?	*Böyle yaratılmış kul değil mi?*
223800 Aytpay koyboyt caşırıp,	*Gizleyip söylememek olmaz,*
Önörü artık mındaydı.	*Hüneri üstündür böylesinin.*
Ekinçi caanı bat tartıp,	*İkinci yayı tez çekip,*
Emi öldüñ go — dep tartıp.	*Şimdi öldün ya — diye çekip.*
Er Gülüstön baatırıñ,	*Er Gülüstön bahadırın,*
Bar küçü menen bek tartıp.	*Var gücüyle pek çekip.*
Atası baatır Almambet,	*Babası bahadır Almambet,*
Oşondon kalgan sur cebe,	*Ondan kalan boz ok,*
Ilgerten beri bar cebe.	*Eskiden beri var olan ok.*
Küülöp Gülüs tartkanda,	*Hızla Gülüs çekince,*
223810 Çıday albay sındı ele.	*Dayanamayıp kırılıverdi.*
Sur cebe ogu çırkırap,	*Boz okun temreni çığırıp,*
Tundurup kulak zırkırap.	*Kulak sağır edip sızlatıp.*
Kalmaktın hanı Cubatay,	*Kalmak'ın hanı Cubatay,*
Karap turat kıltırap.	*Bakıp durur tetikte.*
Caanın ogu cetkende,	*Yayın oku yetişince,*
Carıp ogu keterde,	*Ok yarıp geçecekken,*
Bul ekööndöy can bolboyt,	*Bu ikisi gibi can olmaz,*
Caralgan adis bul elde.	*Bu elde yaratılmış usta.*
Kele catkan cebeni,	*Gelmekte olan oku,*
223820 Karmap aldı tim ele.	*Yakalayıverdi öylece.*
Caası sınıp atış cok,	*Yayı kırılıp atış yok,*
Aytkan sözdö kaytış cok.	*Verilen sözden dönüş yok.*
Mizi cok uñgu baltasın,	*Ağzı yok, saplı baltasını,*
Almambet uulu er Gülüs,	*Almambet oğlu er Gülüs,*
Arta salıp iynine,	*Atıp omzuna,*
Maydandı közdöy tartkanı,	*Meydana doğru yürüdü,*
Körüp turup Cubatay,	*Görüp duran Cubatay,*
Cazganbagan er mınday.	*Yılmayan er işte böyle.*
Kalkandı karmap betine,	*Kalkanı tutup yüzüne,*
223830 Tuulga kiyip başına,	*Tulga giyip başına,*
Soot kiyip üstünö,	*Zırh giyip üstüne,*
At üstündö turdu ele.	*At üstünde durdu.*
Tuncur törö baatırıñ,	*Heybetli töre bahadırın,*

Tuş keltirip kalkanga,
Balta menen urdu ele.
Çapkanda kalkan carıldı,
Caynap otu çaçıldı.
Calınday tüşüp catkan çöp,
Ot tutaşıp basıldı.
Oşondo da solk etpeyt,
Kim körgön mınday baatırdı?!
Küçtüü çapkan baltadan,
Cerden topo çaçıldı.
Körünböy çañdın içinde,
Cubatay baatır caşındı.
«O, baatır, kayda kettiñ»—dep,
Kalıñ kalmak bakırdı?!
Eldin ünün ukkanda,
Eleñdep közü açıldı.
At oynotup oykuştap,

Denk getirip kalkana,
Balta ile vurdu.
Vurunca kalkan yarıldı,
Alev alev ateşi saçıldı.
Alev değince yerdeki ot,
Ateş tutuşup yatıştı.
Yine de sarsılmaz,
Kim görmüş böyle bahadırı?!
Güçlü vurulan baltadan,
Yerden toprak saçıldı.
Görünmeden tozun içinde,
Cubatay bahadır gizlendi.
«Ey bahadır, nereye gittin» — diye,
Kalabalık Kalmak bağırdı?!
Halkın sesini duyunca,
İrkilip gözü açıldı.
At oynatıp kıvırıp,

Bastırıp çıgıp aykırdı.
Cubataydı körgöndö,
Er Gülüstön baatırıñ,
Kararıp kaarı artıldı.
Irmelbey közü çaçırap,
Çın açuusu kelgende,
Oozunda tişi kaçırap.
Çoñ baltası kolunda,
Cubataydı çakırat.
Mañdayına barganda,
Batakay turgan balbanga,
Eki üzöñgü teñey teep,
Tamandap tura kalganda,
Astınkı eerdin bek tiştep,
Bar küçü menen saldı anda.
Kalkanı ketip bırkırap,
Tuulgası sınıp çırkırap.
Aldında mingen tulparı,
Bagalçegi mayışıp,
Üstündögü Cubatay,
Balta tartıp alganda,

Sürüp çıkıp haykırdı.
Cubatay'ı görünce,
Er Gülüstön bahadırın,
Kararıp öfkesi arttı.
Kırpılmadan gözü çakıp,
Gerçek öfkesi gelince,
Ağzında dişi gıcırdayıp.
Koca baltası elinde,
Cubatay'ı çağırır.
Karşısına varınca,
Dimdik duran pehlivana,
İki üzengiye denk basıp,
Ayaklanıp doğrulunca,
Alt dudağını sıkı ısırıp,
Var gücüyle indirdi o an.
Kalkanı gidip paralanıp,
Tulgası kırılıp çınlayıp.
Altındaki küheylanının,
İncikleri bükülüp,
Üstündeki Cubatay,
Balta çekilip alınınca,

Cumalandı cer cakka,
Etek, ceñi cayılıp.
Baltaga cukkan kanı cok,
Cubatay catat canı cok.
Menmensigen çoçkonu,
Akıretke saldı tüz.
Elden başka beriptir,
Er nemeñe mınday küç.
Kalkandın daynı kalbagan,
Tuulgası bolgon taş talkan.
Kutkarbadı Gülçoro,
Kucuru menen çapkanda,
Kürkürögön Gülüstön,
Kara cerdi cazdantkan.
Kamır bolup cuurulup,
Kan içine kuyulup.
Başı çıkpay sootunan,
Kürökögö cıyılıp.
Kürkürögön kalmaktın,
Oşentip canı tındı emi.
Arkasında askeri,
Kol kuuşurup turdu emi.
Kara askerge tiygen cok,
Al askerde zıyan cok.
Kubanıp cüröt eçeni,
Korkup cüröt neçeni.
İçinen küyüp kan tütöp,
Kaygı tartat neçeni.
Süylöşüp baatır Gülüstön,

Yuvarlandı yere doğru,
Eteği, yeni yayılıp.
Baltaya bulaşan kanı yok,
Cubatay yatar canı yok.
Kibirlenen domuzu,
Ahirete yolladı doğruca.
Herkesten başka vermiş,
Er kuluna böylesi güç.
Kalkandan eser kalmamış,
Tulgası olmuş paramparça.
Kurtarmadı Gülçoro,
Hınçla vurduğunda,
Gürleyen Gülüstön,
Kara toprağı yastık ettirdi.
Hamur olup yoğrulup,
Kan içine dökülüp.
Başı çıkmadan zırhından,
Göğsüne yığılıp.
Gürleyen Kalmak'ın,
Böylece canı dindi artık.
Ardındaki askeri,
El bağlayıp durdu artık.
Kara askere dokunmadı,
O askerde zarar yok.
Sevinip gezer niceleri,
Korkup gezer niceleri.
İçten yanıp kanı tütüp,
Kaygı çeker niceleri.
Konuşup bahadır Gülüstön,

Kalmaktı kalıñ tarattı.
Semeteyge keñeşpey,
Mına mınday kat cazdı:
«Tıyan-Şandın Ala-Too,
Aşpagın kalmak» — dep cazdı.
Oşol çaktan uşul çak,
Kabıl boldu cazgan kat.
Orto kılım bolgunça,
Kalmaktan kişi aşkan cok,

Kalabalık Kalmak'ı dağıttı.
Semetey'e danışmadan,
İşte şöyle mektup yazdı:
«Tiyan-Şan'ın Ala-Too'sunu,
Aşmayın Kalmaklar» — diye yazdı.
O zamandan bu zamana,
Kabul oldu yazılan mektup.
Yarım asır geçinceye dek,
Kalmak'tan kimse aşmadı,

Kakandın curtu baskan cok.
Surkoen menen bolkoyup,
Camgırçının ölügün,
Eptep cıynap alıptır,
Tabıtka salıp öñörüp,
Talasına barıptır.
Semeteydin Taybuurul,
Sakayıp butu kalıptır.
Calgızek ketti eline,
At-Başı sınduu cerine.
Camgırçı menen Baytaylak,
Kömüldü tuugan cerine.
Munu mınday taştaylı,
Semetey menen Ümütöy,
Serpişkenin baştaylı.
ÜMÜTÖYDÜN ÖZÜNÇÖ KELIP ÖLÜŞÜ,
SEMETEYDIN TAYBUURULDU BERIŞI
Kazak kalıñ curt eken
Kadimten beri kalmakka,
Aralaşa turçu eken.
Kökötöy elge han eken,
Aydarkan çıgaan bay eken.
Aydarkandın Kökçösü,
Belge tañuu er ele.
Al Kökçönün balasın,
Ümütöy törö deer ele.
Ürbü menen Muzburçak,
Ölüp ketken kezi ele.
Başında kazak üç törö,
Azır baarı çogulup,
Bolup kalgan bir törö.
Kökçönün uulu Ümütöy,
Baarısına han törö.
Kımız içip olturup,
Kıyal mas bolgon kezinde,
Şıltoo kılıp toktomdu,
Kılıgın oylop Semeñdin,

Kakan'ın yurdu basmadı.
Surkoen ile heybetle,
Camgırçı'nın ölüsünü,
Güçbela toplayıp almış,
Tabuta koyup terkisine alıp,
Talas'ına varmış.
Semetey'in Taybuurul'u,
Ayağı iyileşip sağalmış.
Calgızek gitti eline,
At-Başı gibi yerine.
Camgırçı ile Baytaylak,
Gömüldü doğduğu yere.
Bunu böyle bırakalım,
Semetey ile Ümütöy'ün,
Çarpışmasına başlayalım.
ÜMÜTÖY'ÜN KENDİ BAŞINA GELİP ÖLÜŞÜ,
SEMETEY'İN TAYBUURUL'U VERİŞİ

Kazak kalabalık yurt imiş
Eskiden beri Kalmak'a,
Karışıp dururmuş.
Kökötöy ele han imiş,
Aydarkan namlı zengin imiş.
Aydarkan'ın Kökçö'sü,
Bel bağlanan bir er idi.
O Kökçö'nün oğluna,
Ümütöy töre derlerdi.
Ürbü ile Muzburçak,
Ölüp gittiği çağ idi.
Başlangıçta Kazak'ta üç töre,
Şimdi hepsi toplanıp,
Olmuştu tek bir töre.
Kökçö'nün oğlu Ümütöy,
Hepsine han töre.
Kımız içip otururken,
Hayal sarhoşu olduğu demde,
Bahane edip yasağı,
Semeñ'in huyunu düşünüp,

Kerimbaydın kepteri,
Kete elek ali esinde.
Altımış uruu alaşka,
Han boluunu oylooçu,

Erteñ menen keçinde.
«Kızıtalak kankordun,
Bul emine kılışı?
Kabar kılıp, söz aytpay,
Elçileşip kıtayga,
Özü toktom kılışı.
Koñurbaydı soygonun,
Maga aytpay koygonu,
Munusu kanday cumuşu?!
Atası cürdü başında,
Bütkül eldi başkarıp.
Eerçitip barıp Beycinge,
Kıyla eldi öltürdü.
Kırk çoro — dep,— at koyup,
Kırk baatırdı kuturttu.
Kılım kazak, kırgızga,
Kılıp cürdü zorduktu.
Az kelgensip anısı,
Anın uulu Semetey,
Munun kanday kordugu?
Bütün kañgay curtuna,
Elçileşip kelgende,
Aytpay bir ooz koyuşu.
Koşulbadı kebime,
Meni ilbedi közünö.
Aldap cürüp eerçitip,
Atası Manas ant urgur,
Atamdın cetti tübünö!
Kalmakka karmap berdibi,
Kañgaydan korduk kördübü?
Közün körböy şük bolduk,
Atamdın kunun alayın,
Berbeymin dese Semetey,
Talkan kılıp korgonun,

Kerimbay'ın sözleri,
Hâlâ gitmemiş aklından.
Altmış boylu Alaş'a,
Han olmayı düşünürdü,

Sabah ile akşamında.
«Kahrolası kan içicinin,
Bu yaptığı nedir böyle?
Haber vermeden, söz demeden,
Çin ile elçileşip,
Kendi başına karar kılışı.
Konurbay'ı boğazladığını,
Bana söylemeyişi,
Bu nasıl bir iştir?!
Babası başta bulunup,
Bütün halkı yönetip.
Peşine takıp Beycin'e,
Nice insanı öldürdü.
Kırk çora — diye — ad koyup,
Kırk bahadırı azdırdı.
Bütün Kazak'a, Kırgız'a,
Edip durdu zorbalığı.
Bu yetmezmiş gibi,
Onun oğlu Semetey,
Bunun ettiği ne hakaret?
Bütün Kangay yurduna,
Elçileşip geldiğinde,
Tek söz etmeden bırakışı.
Katılmadı sözüme,
Beni gözüne bile almadı.
Aldatıp peşine takıp,
Babası Manas, kahrolası,
Babamın kökünü kuruttu!
Kalmak'a tutup mu verdi,
Kangay'dan hakaret mi gördü?
Yüzünü görmeden sustuk,
Babamın kan bedelini alayım,
Vermem derse Semetey,
Paramparça edip kalesini,

Talaa kılıp ordosun,
Takır kılıp çabayın!
Semetey menden er beken,
Kayratım andan kem beken?!
Eli elimen köp beken,
Semeteyge baş iyip,
Unçukpay koyçu men bekem?
Kızıtalak kankordon,
Kılımdı buzgan antkordon.
Atamdın kunun albasam,
Adam bolboy kalayın!
A köröktü ölöyün,
Akıretti köröyün!»
Namıstanıp Ümütöy,
El estüüsün çakırdı.
Tört, beş beeni soydurup,

Bozkıra çevirip otağını,
Dümdüz edip vurayım!
Semetey benden er miymiş,
Gücüm ondan az mıymış?!
Halkı halkımdan çok muymuş,
Semetey'e baş eğip,
Ses çıkarmayan ben miyim?
Kahrolası kan içiciden,
Çağı bozan ahdi bozandan.
Babamın kan bedelini almazsam,
Adam olmayayım!
Bundan ise öleyim,
Ahireti göreyim!»
Namusa kapılıp Ümütöy,
Elin akıllılarını çağırdı.
Dört beş kısrak kestirip,

Etti tartıp koydurup.
Dastorkonun cıyganda,
Üygö kirip olturup.
Ümütöy törö kep süylöp,
Köyröñdönüp bek süylöp.
Kebinen şumduk çuu çıgıp,
Tanoosunan buu çıgıp.
Kara caak çeçen kul,
Uurtunan suu çıgıp:
«Ey, uşul turgan agalar,
Bala törö Ümütöy,
Kıla turgan kebim bar.
Aytkan kepke carañar,
Baarıñ meni karañar!
Silerge aytpay, agalar,
Kimge aytam zarımdı?
Oyun külkü söz bolso,
Keltiret eken arımdı.
Esepke albay kaldım men,
Altın, kümüş, zarıñdı!
Uşul kezde Ümütöy,
Namıs üçün küç cıybay,

Etleri sunup koydurup.
Sofrası toplandığında,
Eve girip otururak.
Ümütöy töre söz söyleyip,
Böbürlenip pek söyleyip.
Sözünden uğursuz gürültü çıkıp,
Burun deliğinden buhar çıkıp.
Keskin çeneli hatip kul,
Avurdundan köpük saçıp:
«Ey, burada duran ağalar,
Genç töre Ümütöy'üm,
Söyleyecek sözüm var.
Söylenen söze uyun,
Hepiniz bana bakın!
Size demeyip, ağalar,
Kime söylerim derdimi?
Şaka, gülüş sözü olsa,
Dokunurmuş onuruma.
Hesaba katmaz oldum ben,
Altını, gümüşü, malı!
Şu demde Ümütöy,
Namus için güç toplamadan,

Aydama koşun kol cıybay,
Korkup biröö söz kılbay,
Catıp kalar çagımbı?
Oylonsom kıyın açıntat,
Ötkön işter canımdı!
Oşol üçün çakırdım,
Caşı menen karıñdı.
Ayköl Manas başında,
Karmap cürdü bul eldi.
Kayda barsa koy öñdüü,
Aydap cürdü bul eldi.
Kayratı toluk şer eken,
Kalmaktan alıp kegiñdi,
Cerlüü kıldı bul eldi.
Orustan barıp olco aldı,
Ortogo anı bir saldı.
Kızıl-Kıya bel aştı,
Kıtaydı barıp bir çaptı.
Kızıtalak kankoruñ,
Ortogo salgan tapkandı,
Calgız ooz kep bolso,
Caşırbay elge aytkanda,
Cabılıp eerçip cürçü eken,
Kayda barsa baskanda.
Eç kimdin köönü oorubayt,
Kak oşondoy arstanga.
Manastın anday kılganı,
Ortogo salıp tapkandı,

Eldi aldaş kıyalı.
Aldanıp mal, pul, sözünö,
Ölöörün eç kim tuybadı.
Eç bolboso Semetey,
Atasınday kılbadı!
Kişini albay teñdikke,
Kişiden kişi cazgansa,
Artına salıp eerçitip,
Atamdı alıp baskanda.
Kızıtalak kankoruñ,

Sürülecek ordu, asker toplamadan,
Korkudan kimse söz etmeden,
Yatıp kalacak çağım mı?
Düşününce fena acıtıyor,
Geçmiş işler canımı!
Onun için çağırdım,
Gencinizi de yaşlınızı da.
Ayköl Manas başlangıçta,
Elinde tuttu bu halkı.
Nereye gitse koyun gibi,
Sürüp durdu bu halkı.
Gücü tam bir aslan imiş,
Kalmak'tan alıp öcünü,
Yurtlu kıldı bu halkı.
Rus'tan varıp ganimet aldı,
Ortaya onu koydu.
Kızıl-Kıya belini aştı,
Çin'e varıp bir vurdu.
Kahrolası kan içiciniz,
Bulduğunu ortaya koyardı,
Tek ağız söz olsa,
Gizlemeden halka söylediğinde,
Hep birden peşinden giderlermiş,
Nereye gitse, yürüse.
Hiç kimsenin gönlü incinmez,
Tam öylesi bir aslana.
Manas'ın öyle yapması,
Bulduğunu ortaya koyması,

Halkı aldatma huyudur.
Mala, pula, sözüne aldanıp,
Öleceğini kimse sezmedi.
Hiç değilse Semetey,
Babası gibi yapmadı!
İnsanı denkliğe almadan,
İnsan insandan sakınsa,
Ardına takıp götürüp,
Babamı alıp gittiğinde.
Kahrolası kan içiciniz,

Kıtaydı barıp çapkanda.
Közöl Kökçö han atam,
Ölüp ketti oşondo.
Atamdın közün körbödüm,
Kolum menen kömbödüm.
Urmat kılıp ıylabay,
Arbagın anın sıylabay,
Toktono albay kaldım men
Semeteyden kun albay!
Araga elçi salbaymın,
Askerdi cıyıp aydaymın.
Semetey kılsa itçilik,
Men, atamdın kunun albay tınbaymın!

Mal albaymın men kunga,
Zar albaymın men kunga.
Kan orduna kan alam,
Aldanbaymın mal, pulga!
Han atam Kökçö ölüptür,
Can orduna can alam.
Semeteyden baş alam,
Kardın carıp öt alam.
Adamsıngan kankordun,
Atam üçün öç alam!
Erkek bala tuuganda,
Namıs üçün —deyt,— eken.
Ak sakalduu kişini,
Kalıs üçün — deyt — eken.
Karıyalar turasıñ,
Murunkunun narkı eken.
Ar kança kılsak cakşılık
Kan içme cindi Semetey,
Anı bilbes kişi eken.
Oyloñorçu, köpçülük,
Özü bardı kıtayga,
Uşunusu ep beken?!
Keñeşten kuru kalganda,
Üydö catıp alganda,
Oşol kıyın kep eken!

Çin'e varıp vurduğunda.
Güzide Kökçö han babam,
Ölüp gitti o zaman.
Babamın yüzünü görmedim,
Elimle gömemedim.
Saygı gösterip ağlamadan,
Onun ruhunu saymadan,
Duramaz oldum ben
Semetey'den kan bedeli almadan!
Araya elçi koymam,
Askeri toplayıp sürerim.
Semetey ederse köpeklik,
Ben, babamın kan bedelini almadan durmam!
Mal almam ben kan bedeline,
Altın almam ben kan bedeline.
Kan yerine kan alırım,
Aldanmam mala, pula!
Han babam Kökçö ölmüş,
Can yerine can alırım.
Semetey'den baş alırım,
Karnını yarıp öd alırım.
İnsan geçinen kan içicinin,
Babam için öç alırım!
Erkek evlat doğduğunda,
Namus içinmiş — derler.
Ak sakallı kişi de,
Adalet içinmiş — derler.
İhtiyarlar, duruyorsunuz,
Bu, eskilerin töresi imiş.
Ne kadar iyilik etsek de
Kan içen deli Semetey,
Onu bilmez kişi imiş.
Düşünsenize, cemaat,
Kendisi vardı Çin'e,
Bu hiç yakışık alır mı?!
Danışmadan mahrum kalınca,
Evde yatıp kalınca,
Asıl güç olan bu imiş!

Kañgayga birge baralbas,
Kayratsız kazak el beken?!

Han Kökçönün Ümütöy,
Semeteyden kem beken?!
Atası salgan buşmanga,
Çıgarbay Kökçö atagın.
Coldoşu bolup bir cürgön
Almambetti buzganda.
Kiyin köönün caylagan,
Antken menen ayköl er,
Menin atam Kökçönü,
Han kötörüp şaylagan.
Handık kolgo tiygende,
Köönündö kir kalbagan.
Aldap cürüp akırı,
Beycindi közdöy aydagan.
Oşol Beycin cerinde,
Kaptagan kalkan elinde,
Han atam öldü beyarman!
Kanbadı menin kumarım,
Han atam kunun albadım.
Çıkpayt içten zardabım,
Semeteydi çappasam.
Teñsinbegen törönün,
Tegi edebin tappasam!» —
Dep, oşentip Ümütöy,
Küñgürönüp küülönüp,
Açuulanıp süylönüp,
Aç arstanday türlönüp.
Atayı beş miñ kol cıyıp,
Ar sabında miñ kılıp.
Nayza sayar ıktuudan,
Cazbay atar mıktıdan,
Kılıç çabar kıyından,
Cigitterden ılgagan.
Balta karmar baatırdan,
Baykasañ curtta kalbagan.
Beş miñge sanın tolturup,

Kangay'a birlikte varamaz,
Gayretsiz Kazak halkı mı?!

Han Kökçö'nün Ümütöy'ü,
Semetey'den aşağı mı?!
Babasının verdiği kedere,
Kökçö'nün adını düşürmeden.
Yoldaşı olup birlikte gezen
Almambet'i gücendirdiğinde.
Sonra gönlünü yatıştırdı,
Öyle olsa da ayköl er,
Benim babam Kökçö'yü,
Han kaldırıp seçti.
Hanlık eline geçince,
Gönlünde kir kalmadı.
Aldata aldata sonunda,
Beycin'e doğru sürdü.
O Beycin yerinde,
Kaynayan kalabalık elinde,
Han babam öldü muradına ermeden!
Dinmedi benim hıncım,
Han babamın kan bedelini almadım.
Çıkmaz içimden acım,
Semetey'i vurmazsam.
Denk saymayan törenin,
İyice haddini bildirmezsem!» —
Diye, böylece Ümütöy,
Homurdanıp hızlanıp,
Öfkelenip söylenip,
Aç aslan gibi kesilip.
Özellikle beş bin asker toplayıp,
Her safında bin kılıp.
Mızrak saplayan ustadan,
Şaşmaz atan yamandan,
Kılıç çalan çetinden,
Yiğitlerden seçti.
Balta tutan bahadırdan,
Baksan yurtta kalmamış.
Beş bine sayısını doldurup,

Ümütöy koşun kamdagan.
Kara boyu katuu küç,
Karıluu koşun dayındap,
Semeteyge arnagan.
Semetey seni degende,
«Kap» — dep oozun karmagan.
Açuulanıp, ardanıp,
Atasın oylop Ümütöy,
Ant içkendey sargarıp.
Bastırmak boldu tügöngür,
Keñ-Koldu közdöy kol alıp.
Coo caragı bütköndö,
Attanar bolgon kündördö,
Agerkeç turup kep aytat:

Ümütöy ordu hazırladı.
Kara bedeni katı güç,
Güçlü kuvvetli ordu düzüp,
Semetey'e adadı.
Semetey adı anılınca,
«Vay» — deyip ağzını tutardı.
Öfkelenip, içerleyip,
Babasını düşünüp Ümütöy,
Ant içmiş gibi sararıp.
Yola çıkmak istedi kahrolası,
Ken-Kol'a doğru asker alıp.
Savaş pusatı bitince,
Atlanacağı günlerde,
Agerkeç kalkıp söz söyler:

«Ee, kulunum, Ümütöy,
Akılım ukkun —dep aytat.
Kabılan Manas sal ele,
Kaardu tuulgan can ele.
Al Manastı koldogon,
Kırgız, kazak el ele.
Cerdegen cerin Manastın,
Irısına caraşa,
Keñ-Kol, Talas deer ele.
Cer, eline kol bergen,
Eldin baarı col bergen,
Kılgan işi oñ kelgen,
Anı menen bastaşkan,
Ar kaçan adam kor degen.
Ayköldün kalgan tukumu,
Semetey senin tuuganıñ.
Tuugan emey netkeni,
Karın bölöñ emespi?!
Kanıkey maga bir tuugan,
Semeteydi al tuugan.
Seni balam men tuugam,
Al ekөönör bir tuugan,
Tüp atañar teñ tuugan!
Orus menen barañga,

«Ey yavrum, Ümütöy,
Öğüdümü dinle — der.
Kaplan Manas bir er idi,
Heybetli doğmuş can idi.
O Manas'ı destekleyen,
Kırgız, Kazak halkı idi.
Manas'ın yurt tuttuğu yere,
Talihine yaraşır biçimde,
Ken-Kol, Talas derlerdi.
Yurduna, halkına el veren,
Halkın hepsi yol veren,
Yaptığı işi rast giden,
Onunla boy ölçüşen,
Her zaman insan perişan olur derler.
Ayköl'den kalan soy,
Semetey senin akraban.
Akraba değil de nedir,
Öz teyze oğlun değil mi?!
Kanıkey benimle kardeş,
Semetey'i o doğurdu.
Seni, yavrum, ben doğurdum,
O ikiniz bir soydansınız,
Kök atalarınız öz kardeş!
Tüfekli Rus'a bile,

	Ooragı ketken dalayga.	*Heybeti yayılmış nicelere.*
	Esiñ bolso, Ümütöy,	*Aklın varsa, Ümütöy,*
	Eregişip Semeñe,	*İnat edip Semeñ ile,*
	Colu cok kalba sen salba.	*Yolsuz kalma, sen sataşma.*
	Kañgay menen kalmakka,	*Kangay ile Kalmak'a,*
224180	Kadırı ötkön dalayga,	*İtibarı geçmiş nicelere,*
	Körsötkön kaarın alarga.	*Göstermiş öfkesini onlara.*
	Sarı-Arkanı kalmaktar,	*Sarı-Arka'yı Kalmaklar,*
	Atañdan tartıp alarda,	*Babandan çekip alacakken,*
	Atañdı Manas koldogon,	*Babanı Manas destekledi,*
	Bacası menen muñdaşıp,	*Bacanağıyla dertleşip,*
	Oşondo atañ han bolgon.	*O zaman baban han oldu.*
	Al Manastın tobuna,	*O Manas'ın topluluğuna,*
	Kas sanagan oñbogon!	*Düşmanlık besleyen onmadı!*
	Tim bolgunuñ, Ümütöy,	*Uslu dur, Ümütöy,*
224190	Tilimdi albay sen koysoñ,	*Sözümü tutmazsan eğer,*
	Kanıkey menen bir tuugan,	*Kanıkey ile kardeş olan,*
	Tuugan eneñ men bolsom,	*Öz anan ben isem,*
	Esiñ bolso, Ümütöy,	*Aklın varsa, Ümütöy,*
	Aa, teñelbey tim bolsoñ!	*Ona sataşmadan dursan ya!*
	Çabam — dep,— anı oyloysuñ,	*Vururum — diye — onu düşünürsün,*
	Barıp kalsañ al cerge,	*Varacak olsan o yere,*
	Ezelde cakşı bolboysuñ.	*Asla hayır bulmazsın.*
	Kıyıgına sen tiyseñ,	*Damarına sen dokunursan,*
	Beyacal ölüp soyloysuñ.	*Ecelsiz ölüp serilirsin.*
224200	Kelgen kişi ketpegen,	*Gelen kişi geri gitmemiş,*
	Üyünö aman cetpegen.	*Evine sağ ulaşmamış.*
	Ölgön sayın öörçügön,	*Öldükçe çoğalan,*
	Ötkür Manas uulu al.	*Keskin Manas oğludur o.*
	Tügöngön sayın tütögön,	*Tükendikçe tüten,*
	Tüptüü Manas tukumu al,	*Köklü Manas soyudur o,*
	Kulagıñ salıp, Ümütöy,	*Kulak verip, Ümütöy,*
	Baykap ukkun uşunu!	*Dikkatle dinle bunu!*
	Akıl aytam, Ümütöy,	*Öğüt veririm, Ümütöy,*
	Abaylap cakşı oylosoñ,	*Sakınıp iyi düşünürsen,*
224210	A köröktü, Ümütöy,	*Bundan ise, Ümütöy,*
	Taarınçı aytıp, cüyö aytıp,	*Sitem edip, sebep söyleyip,*
	Aldına kişi ciberseñ.	*Önüne adam göndersen.*

Oñdoy beret oluttu,
Orunduu beret konuştu.
Uzartat senin koluñdu,
Kıskartat basar coluñdu.
Ölgünçöktü bel karmayt,
Canınday körüp koluñdu.
Cayıldık kılsañ til albay,
Soyup koet özüñdü.
Kargalarga çokutup,
Oyup koet közüñdu.
Söögüñdü mında ciberbey,
Koyup koet özüñdü!
Semetey menen caraşsañ,
Saga kişi kol salbayt,
Bettep bende kele albayt.
Kelse dagı ceñe albayt,
Semetey özü acıdaar,
Kol salıp adam baralbayt.
Orustan saga can kelbeyt,
Oolugup saga can kelse,
Oşondoy kündö Semetey,
Uruşar kişi menmin — deyt.
Uktatpay eldi tınç algan,
Kaydan kelgen duşman —deyt.
Kanıñ tartıp kelipsiñ,
Katılıp körçü; sen kim — deyt.
Kalmak, kañgay coloboyt,
Semetey ekööñ birleşseñ.
Etegiñdin aldına,
Eldin baarı korgoloyt.
Buzukunun sözünö,
Tegele kulak salba —deyt.
Buzuluşup bölöñö,
Koşun kurap barba» — deyt.—
Agerkeç turup anı ayttı,
Anda turup Ümütöy,
Agerkeçke kep ayttı,
Kep aytkanda dep ayttı:

Düzeltiverir durumu,
Yaraşır verir yurdunu.
Uzatır senin elini,
Kısaltır yürüyeceğin yolu.
Ölünceye dek bel olur,
Canı gibi görüp elini.
Söz dinlemeyip azgınlık edersen,
Boğazlar seni.
Kargalara gagalatıp,
Oyar gözünü.
Kemiğini buraya göndermeden,
Oraya gömer seni!
Semetey ile barışırsan,
Sana kimse el kaldırmaz,
Karşına kul gelemez.
Gelse dahi yenemez,
Semetey kendisi ejderha,
Saldırıp insan varamaz.
Rus'tan sana kimse gelmez,
Azıp sana biri gelse,
Öyle bir günde Semetey,
Dövüşecek kişi benim — der.
Uyutmayıp halkın rahatını bozan,
Nereden gelen düşman — der.
Kanın çekip gelmişsin,
Sataşıp gör hele; sen kimsin — der.
Kalmak, Kangay yaklaşamaz,
Semetey'le ikiniz birleşirseniz.
Eteğinin altına,
Halkın hepsi sığınır.
Fesatçının sözüne,
Asla kulak asma — der.
Bozuşup teyze oğlunla,
Ordu kurup varma» — der. —
Agerkeç kalkıp onu söyledi,
O zaman kalkıp Ümütöy,
Agerkeç'e söz söyledi,
Söz söylerken şöyle dedi:

«Koygun, ene, kebiñdi,
Albaymın senin tiliñdi.
Buzup aytkan kişi cok,
Buzuku menen uuluñdun,
Buzuluşar işi cok.
Semeteydin kıyalı,
Içime saldı kızıl çok!
Menin atam han Kökçö,
Bardaşı curttan bölökçö.
Aldap cürüp atamdı,
Atası soyup cogottu.
Atam kılgan eken — dep,
Balası kaçan soorottu?!
Semetey berbeyt konuştu,
Oñdop berbeyt oluttu.
Meni menen keñeşpey,
Özü barıp kalmakka,
Koñurbaydı soyuşu,
Kılgan işi colbu uşu?!
Kayratım andan kem emes,
Semetey menden er emes.
Kalıñ kazak curtum bar,
Kalkım andan kem emes.
Atamdın kunun kubalap,
Albay koyçu men emes!
Bölölüktö calgan cok,
Koñurbayga barganda,
Birge cürü — dep — aytsa,
Barbay koysom özümö,
Men cetimde arman cok!
Kanduu duşman Koñurdan,
Soyup kegin alarda,
Kuru kaldım uşundan.
Oşondon beri kozgoltup,
Catkızbayt meni zor buşman!
Koygun deysiñ, eneke,
Emi kazaktan ılgap kol cıysam,
Barbay koysom kankorgo,
Namıska kantip çıdaymın?

«Bırak, ana, sözünü,
Tutmam senin öğüdünü.
Bozup söyleyen kişi yok,
Fesatçı ile oğlunun,
Bozuşacak işi yok.
Semetey'in huyu,
İçime saldı kızıl kor!
Benim babam han Kökçö,
Kudreti herkesten başkaydı.
Aldata aldata babamı,
Babası kıyıp yok etti.
Babam etmiş — diye,
Oğlu ne zaman teselli etti?!
Semetey vermez yurt yerini,
Düzeltip vermez mevkiyi.
Benimle danışmadan,
Kendisi varıp Kalmak'a,
Konurbay'ı boğazlaması,
Yaptığı iş yol mudur bu?!
Gücüm ondan az değil,
Semetey benden er değil.
Kalabalık Kazak yurdum var,
Halkım onunkinden az değil.
Babamın kan bedelini kovalayıp,
Almadan duracak ben değilim!
Akrabalıkta yalan yok,
Konurbay'a vardığında,
Birlikte yürü — diye — deseydi,
Gitmez olsaydım kendim,
Ben yetimde dert kalmazdı!
Kanlı düşman Konur'dan,
Kıyıp öcünü alırken,
Mahrum kaldım işte bundan.
O günden beri depreştirip,
Yatırmaz beni büyük keder!
Bırak dersin, anacığım,
Şimdi Kazak'tan seçip asker toplasam,
Gitmesem kan içiciye,
Namusa nasıl dayanırım?

Atañdın kunun alalbay,
Tamtañdagan törö — dep,
Tamaşalap el aytsa,
Aga kantip çıdaymın?
Amanat candı saktasın,
Alla taala kudayım.
Caraşsam da coolaşsam,
Canbay barıp köröyün,
Camandaşıp kalganda,
Kantip tirüü koyoyun.
Kuru oorak kankordu,

Aman koyboy soeyun!»
Enesinin aytkanın,
Ep körbödü Ümütöy.
Aydarkandın elinde,
Altınkan degen bar ele.
Özü uzak caşagan,
Ak sakalduu karı ele.
Kalıs sözün Altınkan,
Ali ayttı ep ele:
«Koygun, balam, celdebe,
Karmaşam — dep — degdebe!
Eneñdin tilin albasañ,
Eliñdi cıyıp aydasañ,
Uzakka sapar col tartıp,
Uşundan cürüp sen barsañ.
Alıp kelseñ coluñdur,
Aldırıp koysoñ şoruñdur.
Albay koyboyt oylosom,
Arstandın uulu ant urgur.
Betteşkenin soo koyboyt,
Beldüü Semeñ kuturgur.
Ersinesiñ üyüñdö,
Teñebeysiñ tügüñö.
Üstüñdö temir kiyimim,
Ermin deysiñ oyuñda!
Erdi, balam, körbödüñ,
Eregişip er sayıp,

Babanın kan bedelini alamadan,
Sendeleyen töre — diye,
Halk alay edip söylese,
Ona nasıl dayanırım?
Emanet canı korusun,
Allahu Teâlâ, Hüda'm.
Barışsam da savaşsam da,
Dönmeden varıp göreyim,
Kötüleşip kaldığımızda,
Nasıl sağ bırakayım.
Kof heybetli kan içiciyi,

Sağ komadan boğazlayayım!»
Anasının söylediğini,
Uygun görmedi Ümütöy.
Aydarkan'ın elinde,
Altınkan denen biri vardı.
Kendisi uzun yaşamış,
Ak sakallı bir ihtiyardı.
Adil sözünü Altınkan,
Yine söyledi yerinde:
«Bırak, yavrum, coşma,
Dövüşürüm — diye — heveslenme!
Ananın öğüdünü tutmazsan,
Halkını toplayıp sürersen,
Uzağa sefere yol alıp,
Buradan yürüyüp sen varırsan.
Alıp gelirsen yolundur,
Yenilirsen kara bahtındır.
Düşününce, sağ komaz seni,
Aslanın oğlu, kahrolası.
Karşısına çıkanı sağ komaz,
Kudurası güçlü Semeñ.
Evinde erlik taslarsın,
Kimseyi kılına denk saymazsın.
Üstünde demir giysin var,
Erim dersin aklında!
Eri, yavrum, görmedin,
İnatlaşıp er mızraklayıp,

Er soguşun körbödüñ.
Karmaşıp kandap, coo sayıp,
Karmaştı çoñ körbödüñ.
Elöörüp barsañ til albay,
Emi ele korduk körösüñ.
Eregişse Semetey,
Esen kelbey ölösüñ.
Kançoro senden kem emes,
Oylonup körçü, Ümütöy,
Sen Gülçorodon er emes,
Irañın aytsam ukkanım,
Sen Semeteyge teñ emes!
Kıyıgına tiygende,
Soyboy koyçu neme emes.
Tınç catpay barıp temteñdep,
Teñdeşçü duşman al emes!
Çınkoco, Toltoy kol saldı,
Kaçan alar soo kaldı?
Ceti-Suu tolgon cediger,
Kırılışıp az kaldı.
Kıtaydan Koñur kozgoldu,
Kekteşip cürüp akırı,
Semetey kolduu cok boldu.

Er savaşını görmedin.
Boğuşup kanayıp, düşman saplayıp,
Büyük kavgayı görmedin.
Söz dinlemeyip coşup varırsan,
Hemen hakaret görürsün.
İnatlaşırsa Semetey,
Sağ dönmeden ölürsün.
Kançoro senden aşağı değil,
Düşünüp bak hele, Ümütöy,
Sen Gülçoro'dan er değilsin,
Açıkçası, duyduğuma göre,
Sen Semetey'e denk değilsin!
Damarına dokunulunca,
Kıymadan duracak biri değil.
Rahat durmayıp sendeleyerek varıp,
Denk gelinecek düşman değil o!
Çınkoco, Toltoy el kaldırdı,
Ne zaman onlar sağ kaldı?
Ceti-Suu dolusu Cediger,
Kırılıp azaldı.
Çin'den Konur ayaklandı,
Öçleşip dura dura sonunda,
Semetey'in eliyle yok oldu.

Koñurbaydı öltürsö,
Senin bölöñ öltürdü,
Atañdın kunu bütköndür?
Koyguñ, balam, celdenbe,
Kuru namıs kılbasañ,
Koluñdan kelbeyt tegele!
Ardantkan seni kep emes,
Adamzat bendesi,
Arstandın uulu Semeñe,
Azırkısı teñ emes.
Kalmaktan bardı kalıñ kol,
Tartıp aldı Korgondu,
Curt başkargan cakşısı,
Cumuru baş kesildi,
Kul kılıp aldı karatıp,

«Konurbay'ı öldürdüyse,
Senin teyze oğlun öldürdü,
Babanın kan bedeli ödenmiştir?
Vazgeç, yavrum, boşuna kabarma,
Kuru gurur davası gütmezsen iyi,
Elinden hiçbir şey gelmez asla!
Seni utandıran boş söz değil,
İnsanoğlu kulları içinde,
Arslanın oğlu Semetey'e,
Bugün hiç kimse denk değil.
Kalmuk'tan vardı kalabalık ordu,
Korgon'u çekip aldı,
Yurdu yöneten iyilerinin,
Yusyuvarlak başı kesildi,
Boyun eğdirip kul etti,

Kudaysıp kelgen keçildi.
Betteşe kelgen duşmandı,
Kaçan aman ketirdi?
Kara kırgız, kazaktı,
Başında Manas cetkirdi.
Emikisin baş bolup,
Semetey suudan keçirdi.
Döölötüñö mas bolup,
Kılbagın, balam, kesirdi.
Aytkan tildi alsañçı,
Irayıñan cansañçı.
Emiki döölöt az emes,
Handık kılıp catsañçı!» —
Dep, karılık kepterin,
Altınkan kança aytsa da,
Inabadı, Ümütöy.
Ogo beter çıyralıp,
Kara boyun bekitip,
Çıñap aldı, Ümütöy.
«Kazaktın kolu, cönö» — dep,
Çubap aldı, Ümütöy.
Belsenip algan Ümütöy,
Bekemdep belin bayladı,
Beş miñ koşun aydadı.
Arada neçen bel aşıp,
Agını katuu suu keçip,
Arañdan zorgo kıdırıp,
Al Keñ-Kolgo barganı.
Keñ-Koldun alkım taşınan,
Üç-Koşoydun sazınan,
Böksönün ayak kuyuştan,
Kol köründü uşundan.
Sarı han abañ kep aytat:
«Kanday şumduk boldu bu,
Kol köründü — dep aytat?

Kaysı ekeni bilinbeyt,
Kim ekenin bilsekçi,
Betteşip kelgen coo bolso,

Tanrılık taslayıp gelen keşişi.
Karşısına dikilen düşmanı,
Ne zaman sağ gönderdi?
Kara Kırgız'ı, Kazak'ı,
Önceleri Manas menzile erdirdi.
Şimdiyse başa geçerek,
Semetey sudan geçirdi.
Devletinle mest olup,
Etme, yavrum, taşkınlık.
Söylenen öğüdü tutsana,
İnadından dönsene.
Şimdiki devlet az değil,
Hanlık sürüp otursana!» —
Deyip yaşlılık öğütlerini,
Altınkan ne kadar söylese de,
Aldırmadı Ümütöy.
Daha beter gerilip,
Kara bedenini pekiştirip,
İyice kuşandı Ümütöy.
«Kazak ordusu, yürü!» deyip,
Peş peşe dizdi Ümütöy.
Kollarını sıvayan Ümütöy,
Belini sıkıca bağladı,
Beş bin asker sürdü.
Yolda nice bel aşıp,
Akıntısı sert sulardan geçip,
Güç bela dolaşıp,
O, Keñ-Kol'a vardı.
Keñ-Kol'un boğaz taşından,
Üç-Koşoy'un sazlığından,
Yamacın etek ucundan,
Ordu göründü işte oradan.
Sarı Han aban söz söyler:
«Bu nasıl bir tuhaflıktır böyle,
Ordu göründü,» der.

Hangisi olduğu bilinmez,
Kim olduğunu bilsek ya,
Karşımıza gelen düşmansa,

Belsenişip körsökçü.
Birdeşe kelgen kol bolso,
Bir süylöşüp körsökçü». —
Dep, aytkanda Sarı han,
Makul kördü Bakay han.
Anda baatır Gülçoro:
«Özüm kabar alam»—dep,—
Surkoen başın çulgutup,
Tuyaktan çañın burgutup,
Kolgo karay cönödü,
Elestetip döbönü.
Ataktuu baatır Gülçoro,
Ayılda cürsö bir çoro,
Attanıp çıksa miñ çoro.
Aygaylaşkan coo bolso,
Aybat kılar şer çoro.
Kayda katuu cer bolso,
Aşa albagan bel bolso,
Aga attangan Gülçoro.
Atına minip duu koyup,
Karargan elge çuu bolup.
Tulparı terdep suu bolup,
Koltuktan çıkkan buu bolup.
Kökcal çoro Gülüstön,
Cete barıp aldına,
Kelgen boydon kep aytat,
Kep aytkanda dep aytat:
«Coldon azgan kol bolsoñ,
Konok kılam kandaysıñ?
Doolaşıp kelgen doo bolsoñ,
Uruşarga coo bolsoñ,
Urunarga too bolsoñ,
Uşalaşam kandaysıñ?
Taanıbay turam eliñdi,
Tappay turam peyliñdi.
Kaykalagan kalıñ kol,
Baarıñ okşoş turasıñ,
Bile albay turamın,
Kaysı ekenin begiñdi?

Bilek sıvayıp görsek ya.
Birleşmeye gelen orduysa,
Bir konuşup görsek ya.» —
Deyip söyleyince Sarı Han,
Uygun gördü Bakay Han.
O zaman bahadır Gülçoro:
«Haberi kendim alırım» deyip,
Surkoyon'un başını sallatıp,
Toynağından toz savurtup,
Orduya doğru yola koyuldu,
Tepeleri süzülüp aşarak.
Ünlü bahadır Gülçoro,
Obada gezse bir çoro,
Ata binip çıksa bin çoro.
Çığrışan düşman olsa,
Heybet gösterir arslan çoro.
Nerede çetin yer varsa,
Aşılamayan bel varsa,
Ona at süren Gülçoro.
Atına binip dörtnala kalkıp,
Kararan halka velvele olup.
Küheylanı terleyip su olup,
Koltuğundan çıkan buhar olup.
Bozkurt çoro Gülüstön,
Yetişip önüne vararak,
Gelir gelmez söz söyler,
Söz söylerken şöyle der:
«Yoldan azmış ordu isen,
Konuk ederim, ne dersin?
Davalaşmaya gelen dava isen,
Vuruşmaya gelen düşman isen,
Çarpışmaya gelen dağ isen,
Ufalarım seni, ne dersin?
Tanıyamıyorum elini,
Anlayamıyorum niyetini.
Salınan kalabalık ordu,
Hepiniz birbirinize benzersiniz,
Bilemiyorum ben,
Hanginiz beyiniz, kimdir?

Baykap sözgö kulak sal,
Örttögön arça öñdöngön,
Öñü suuk, sen kimsiñ?
Ökürüüçü baştangam,
Türü suuk, sen kimsiñ?
Aydama koşun kol cıygan,
Colu suuk, sen kimsiñ?
Suuday tolkup şardangan,

Dikkat kesil, söze kulak ver,
Yakılmış ardıca benzeyen,
Yüzü soğuk, sen kimsin?
Böğürmeye yeltenmiş,
Görünüşü soğuk, sen kimsin?
Sürüyle asker, ordu toplamış,
Yolu soğuk, sen kimsin?
Su gibi dalgalanıp çağlayan,

Top-top tulpar baylagan,
Toodoy baatır, sen kimsiñ?
Şer öñdönüp körüngön,
Cüzüñön nuruñ tögülgön,
Kömürdöy kara közü bar,
Körküñ şerdey, sen kimsiñ?
Köpkök temir kiyingen,
Köptü körsö süyüngön,
Korkpogon kaçıp ölümdön,
Korduktu körsö eliñden,
Korcoñdogon, sen kimsiñ?
Takır cibek kiygeniñ,
Takır corgo mingeniñ.
Taanıbaymın, bilbeymin,
Başıñda suusar börküñ bar,
Padışaday, sen kimsiñ?
Sundurup nayza tartpagan,
Sumsayıp coodon kaçpagan.
Nayzaga temir aştagan,
Aydama koşun baştagan,
Baatırsıngan, sen kimsiñ?
Kaçırgandı karmagan,
Kaçpay turup calmagan,
Körgön kişi zarlagan,
Kem emes türü kamandan,

Alışkandı aymagan,
Albay colgo salbagan,
Alp müçölüü, sen kimsiñ?
Colooçu bolsoñ, colgo sal,

Küme küme küheylan bağlayan,
Dağ gibi bahadır, sen kimsin?
Arslan gibi görünen,
Yüzünden nur dökülen,
Kömür gibi kara gözü var,
Görkü arslan gibi, sen kimsin?
Masmavi demir kuşanan,
Kalabalık görse sevinen,
Ölümden kaçıp korkmayan,
Elinden hakaret görünce,
Kabarıp kasılan, sen kimsin?
Sırf ipek giymişsin,
Sırf rahvana binmişsin.
Tanımıyorum, bilmiyorum,
Başında zerdeva kalpağın var,
Padişah gibisin, sen kimsin?
Uzattığı mızrağı geri çekmeyen,
Yüzü asılıp düşmandan kaçmayan.
Mızrağa demir geçiren,
Sürüyle asker yöneten,
Bahadırlık taslayan, sen kimsin?
Saldıranı kıskıvrak yakalayan,
Kaçmadan durup yutan,
Gören kişinin inlediği,
Görünüşü yaban domuzundan aşağı olmayan,
Kapışanı çiğneyip geçen,
Ele geçirmeden yola bırakmayan,
Alp yapılı, sen kimsin?
Yolcuysan yoluna koyul,

Coo kelçü coldu samagan.
Colooçu emes kıyasıñ,
Coolaşçuday turasıñ,
Coobuñdu azır ayta sal!» —
Dep, oşentip Gülçoro,
Söz suradı er çoro.
Kunduz içik, suusar börk,
Kubulcugan bir manap,
Saltı başka adamdan,
Karagandı uyaltat,
Kepti baştap al aytat:
«Atañdın körü, it çoro,
Adam bolboy, ket çoro!
Akılı cok, nes çoro,
Colooçu bizdey bolobu?!
Sendey çoro oñobu?!
Colooçu — dep — oylobo,
Colooçu kişi biz emes,
Men cürömün coonu izdep,
Uruşarga duşman cok,
Urunarga too izdep!

Düşman gelecek yolu gözleyen.
Yolcuya hiç benzemiyorsun,
Düşmanlık edecek gibi duruyorsun,
Cevabını hemen söyleyiver!» —
Deyip böylece Gülçoro,
Söz sordu er çoro.
Kunduz kürklü, zerdeva kalpaklı,
Kırıtıp duran bir manap,
Tavrı başka insanlardan,
Bakanı utandırır,
Söze başlayıp o der:
«Kahrolasıca, it çoro,
Adam olmadan git, çoro!
Akılsız, sersem çoro,
Yolcu bizim gibi olur mu?!
Senin gibi çoro iflah olur mu?!
Yolcu diye düşünme sakın,
Yolcu kişi değiliz biz,
Ben düşman arayıp gezerim,
Vuruşmaya düşman yok,
Çarpışmaya dağ arayıp!

Atamdın atı han Kökçö,
Özümdün atım Ümütöy.
Atamdı Manas öltürdü,
Oşogo keldim kun izdep!
Özüñdün coluñ bilbeseñ,
Aytkan sözdü abaylap,
Kulagıña ilbeseñ.
Sapırıp iyem şaarıñdı,
Tartıp alam malıñdı,
Aldıña mingen tagıñdı,
Başıñda taacı bagıñdı!
Kokuylatam karıñdı,
Koyboy kıram baarıñdı.
Kup sınaymın alıñdı,
Ardaktagan abaña,
Aytıp bargın cayımdı!
Semetey kelsin aldıma,

Babamın adı Han Kökçö,
Benim adım Ümütöy.
Babamı Manas öldürdü,
Onun için geldim kan bedeli arayıp!
Kendi yolunu bilmezsen,
Söylenen sözü dikkatle,
Kulağına takmazsan.
Şehrini savurup dağıtırım,
Malını çekip alırım,
Altında oturduğun tahtını,
Başındaki tacınla bahtını!
Yaşlını feryat ettiririm,
Bırakmadan hepinizi kırarım.
Gücünü iyice sınarım,
El üstünde tuttuğun abana,
Var da anlat halimi!
Semetey gelsin önüme,

Kerek emes malı da.
Çök tüşüp ıylap oltursun,
Kol baylap menin aldımda!
Kabıl kılsa kılarmın,
Karıya Bakay naalısa.
Keçsem ötüp kalarmın,
Kanıkey ecem taarınsa!» —
Dep, oşentip ayttı ele,
Almambet uulu Gülçoro,
Beli katuu bek çoro,
Belsenişken duşmanga,
Calgız emes san çoro.
Sayraganda kebi şar,
Kaarlansa colu tar.
Karmaşçu coonu körgöndö,
Aç arstanday türü bar.
Gülçoronu körgöndö,
Körgön bende tuyunar.
Gülçoro turup kep aytat:
«Ümütöy koygun,— dep aytat.
Emi uktum atıñdı,
Bayan kılgan arzıñdı,
Baykap bildim dartıñdı,
Kökçögö Manas baca eken,
Birinen biri kete albas,
Kurbaldaş öskön can eken.
Al kezekte erlerdin,
Özünçö sırı bar eken.
Arstan erge şer Kökçö,
Ar kaçan kelip turçu — deyt.
Ayköl menen keñeşip,
Ar kanday işti kılçu—deyt.
Kayda barsa kabılan,

Kalbay eerçip barçu—deyt.
Talaadan talap olco alsa,
Tak ortogo salçu — deyt.
Közünö körköm mal bolso,
Kömürköydö zar bolso,

Gerekmez malı da.
Diz çöküp ağlayıp otursun,
Elleri bağlı, benim önümde!
Kabul edersem ederim,
İhtiyar Bakay yakarırsa.
Bağışlarsam bağışlar geçerim,
Kanıkey ablam gücenirse!» —
Deyip böylece söylemişti,
Almambet oğlu Gülçoro,
Beli katı, pek çoro,
Bilek sıvayan düşmana karşı,
Yalnız değil, sayısız çoro.
Şakıyınca sözü sel gibi,
Öfkelense yolu dar.
Kapışacağı düşmanı görünce,
Aç arslan gibi görünüşü var.
Gülçoro'yu görünce,
Gören kul sezer, anlar.
Gülçoro durup söz söyler:
«Ümütöy, vazgeç,» der.
Şimdi duydum adını,
Dile getirdiğin arzunu,
Sezip bildim derdini,
Kökçö'ye Manas bacanak imiş,
Biri birinden ayrılamaz,
Yaşıt büyümüş can imiş.
O çağda erlerin,
Kendine göre sırrı var imiş.
Arslan ere şir Kökçö,
Her zaman gelip dururmuş, der.
Ayköl ile danışıp,
Her türlü işi görürmüş, der.
Nereye gitse kaplan,

Geri kalmadan ardınca gidermiş, der.
Kırdan yağmalayıp ganimet alsa,
Tam ortaya koyarmış, der.
Gözüne güzel mal görünse,
Hazinede altın olsa,

Murun Kökçö alçu eken.
Kökçödön kalgan mal, puldu,
Anan handar alçu eken.
Kañkor Manas tuşunda,
Han Kökçö cayı bul eken.
Er Kökçö cürsö erkinçe,
Cer caynagan kañgayga,
Manas karmap berbese,
Köpçülüktün içinde,
Cetip acal al ölsö,
Sen aluuçu kun beken?
Ayköldün uulu Semetey,
Sen teñdeşçü er beken?
Temir handın şaarına,
Tentip barıp kelgeli,
Sendey tentek köp çıktı.
Şıltoo kılıp ar kaydan,
Kek alabız — dep — çıktı.
Cekege baatır er çıktı,
Neçen sendey şer çıktı.
Çın çınına kelgende,
Çekesinen ter çıktı.
Çın açuusu kelgende,
Kıyıgına tiygende,
Kızarıp kanı koyuldu,
Katıldık kaydan beker — dep,
Kak oşondo tuyundu.
Aytkanıñdı it uksun,
Ümütöy, koygun munuñdu!
Semetey ekööñ bölösüñ,
Arstandı, Ümütöy,
Başkalarday körösüñ.
Açuusuna sen tiyseñ,
Kün körö albay ölösüñ!
Azır başıñ caş eken,
Buzuk sözdü koygunuñ!
Burup aytıp barbaymın,
Aldın özüm tosoyun,
Araçı kişiñ boloyun!

Önce Kökçö alırmış.
Kökçö'den kalan malı, parayı,
Sonra hanlar alırmış.
Kankor Manas çağında,
Han Kökçö'nün hali bu imiş.
Er Kökçö dilediğince gezerken,
Yer kaynayan Kangay'a,
Manas tutup vermediyse,
Kalabalığın içinde,
Eceli yetip o öldüyse,
Senin alacağın kan bedeli mi ki?
Ayköl'ün oğlu Semetey,
Senin denk geleceğin er mi ki?
Temir Han'ın şehrine,
Başıboş varıp geleli,
Senin gibi yaramaz çok çıktı.
Her yandan bahane edip,
Öç alırız deyip çıktı.
Teke tek dövüşe yiğit er çıktı,
Nice senin gibi arslan çıktı.
İş ciddiye bindiğinde,
Alnından ter çıktı.
Gerçek öfkesi geldiğinde,
Damarına basıldığında,
Kızarıp kanı koyulaştı,
Boşuna nereden bulaştık deyip,
Tam o zaman anladılar.
Söylediğini it duysun,
Ümütöy, bırak bu huyunu!
Semetey'le ikiniz teyze çocuğusunuz,
Arslanı sen, Ümütöy,
Başkaları gibi görüyorsun.
Öfkesine dokunursan,
Gün göremeden ölürsün!
Şimdi başın genç imiş,
Bozguncu sözü bırakasın!
Sözü çarpıtıp varmam ben,
Önünü kendim keseyim,
Arabulucun olayım!

Bakayga kılıp keñeşti,
Kanıkeyge uguzup,
Sarı hanga tuyguzup,
Semeteydi sen üçün,
Alıp kelsem bolobu?
Ekööñ karın bölösüñ,

Tuugandık kılsa Semetey,
Urmatın anın körösüñ.
Abama bara kalayın,
Aytıp kabar salayın.
Tuugandık kılsa Semetey,
Alıp kele kalayın.
Duşmandık kılsa til albay,
Anda kabar kılayın». —
Dep, aytkanda Gülçoro,
Aç börüdöy umtulup,
Çapanın tetir kumtunup.
Han Kökçönü eske alıp,
Törö Ümütöy üşkürüp,
Açuulanıp akırıp,
Aldındagı çorogo,
Abıdan süylöp bakırıp.
«Ayban kul, azır cönögün,
Cönöböy koysoñ til alıp,
Korduktu menden körösüñ!
Camandık menden kalbasın,
Semeteyge barıp kel,
Aytıp kabar salıp kel!
Caraşam dese Semetey,
Cöö ıylatıp, alıp kel,
Ildamıraak barıp kel,
Zarıktırbay baçım kel!»-
Dep, Ümütöy aykırıp,
Kaardanıp bakırıp.
Kabılanday kapşırıp,
Gülçoronu capırıp,
Kalba salgan ceri oşol.
Kabıl alıp Gülçoro,

Bakay'la danışıp,
Kanıkey'e duyurup,
Sarı Han'a sezdirip,
Semetey'i senin için,
Alıp gelsem olur mu?
İkiniz öz teyze çocuğusunuz,

Akrabalık ederse Semetey,
Onun hürmetini görürsün.
Abama hemen varayım,
Söyleyip haber salayım.
Akrabalık ederse Semetey,
Hemen alıp geleyim.
Söz dinlemeyip düşmanlık ederse,
O zaman haber vereyim.» —
Deyip söyleyince Gülçoro,
Aç kurt gibi atılıp,
Kaftanını ters kavuşturup.
Han Kökçö'yü anıp,
Töre Ümütöy içini çekip,
Öfkelenip haykırıp,
Önündeki çoroya,
İyice söylenip bağırıp.
«Hayvan kul, hemen yola çık,
Söz dinleyip gitmezsen,
Hakareti benden görürsün!
Kötülük benden eksik kalmasın,
Semetey'e varıp gel,
Söyleyip haber salıp gel!
Barışırım derse Semetey,
Yaya, ağlata ağlata alıp gel,
Daha tez varıp gel,
Bekletmeden çabuk gel!» —
Deyip Ümütöy haykırıp,
Hiddetlenip bağırıp.
Kaplan gibi sıkıştırıp,
Gülçoro'yu bastırıp,
Kavga çıkardığı yer işte orası.
Kabullenip Gülçoro,

Kayra tartkan ceri oşol.
Aldındagı tulparga,
Ayabay kamçı urdu ele,
Uçkan kuş menen carışıp,
Semeteydin aldına,
Barıp çoro turdu ele,
Kepti mınday urdu ele:
«Kelgeniñ arzan coo emes,
Adam bolcoor doo emes.
Karanday emes, kun eken,
Kelgen kişi Ümütöy,
Han Kökçönün uulu eken!
Tosup colun muunadım,
Torgop colun suradım.
Ar kança kılsam dalalat.
Bolboy koydu tuuganıñ!
Baştan-ayak kep saldım,
Karın bölöñ Semetey,

Geri döndüğü yer işte orası.
Altındaki küheylana,
Acımadan kamçı vurmuştu,
Uçan kuşla yarışıp,
Semetey'in önüne,
Varıp çoro durmuştu,
Sözü şöyle çatmıştı:
«Gelen ucuz düşman değil,
İnsanın kestireceği dava değil.
Öylesine değil, kan davası imiş,
Gelen kişi Ümütöy,
Han Kökçö'nün oğlu imiş!
Yolunu kesip durdurdum,
Engelleyip yolunu sordum.
Ne denli aracılık ettiysem de,
Olmadı, dinlemedi akraban!
Baştan sona söz döktüm,
Öz teyze oğlun Semetey,

Tartışpagın — dep — saldım.
Özü bilip uzatat,
Tayışpagın — dep — saldım.
Bügün konup catkın — dep,
Kelgiñ bolso, Ümütöy,
Keñeş kepke bolbosoñ,
Askeriñ erteñ bölgün — dep,
Oşondon beri men ayttım,
Ar kança akıl kep ayttım.
Ümütöy özü bek eken,
Aytkan sözdön canbagan,
Degenin kılbay kalbagan,
Kök temirdey er eken,
Kögüröök tuulgan neme eken.
Ebi kelse, abake,
Tuuganıña teñelbe.
Duşman kişi al emes,
Tuuganıña öçöşüp,
Duşmandaşıp kalganıñ,
Semetey saga col emes.

Çekişme onunla deyip söyledim.
Kendi bilir, uğurlar,
İnatlaşma deyip söyledim.
Bugün konaklayıp yat deyip,
Gelmek istersen, Ümütöy,
Danışık söze yanaşmazsan,
Askerini yarın ayır deyip,
O zamandan beri söyledim,
Nice akıl, öğüt söyledim.
Ümütöy'ün kendisi katı imiş,
Söylediği sözden dönmeyen,
Dediğini yapmadan durmayan,
Gök demir gibi er imiş,
İnatçı doğmuş biri imiş.
Yolu varsa, ağam benim,
Akrabanla boy ölçüşme.
Düşman kişi değildir o,
Akrabanla öçleşip,
Düşmanlaşıp kalman,
Semetey, sana yol değil.

Attanıp alıp baralı,
Astına cakın kalganda,
Attan tüşö kalalı.
Salamdaşıp salalı,
Alıp kelip kondurup,
Aş-tamakka toydurup,
Keñeş kepke kandırıp,
Colcobosun kılalı.
Oşentip köönün alalı,
Tuugandık saktap kalalı.
Salam aytıp koygongo,
Saltıñ ketpeyt, abake.
Attan tüşö kalganga,
Arstandıktan taybaysıñ,
Aldın tosup koelu,
Al öñdöngön aybandın». —
Dep, Gülçoro ayttı ele,
Semetey anda kep aytat:
«Er Gülçoro, inimsiñ,
Inim emey kimimsiñ?
Üstüñö soot kiyginiñ,
Astıña tulpar minginiñ.
Semetey kaysı, sen kaysı,
Aldına barıp kelginiñ.
Aytpadımbı ötköndö,
Berdim saga biylik — dep.
Er kadırın, er bilet,
Sen bilbeseñ kim bilet?
Ümütöydün aldında,
Semetey attan tüştü — dep,

Dos, duşman uksa el külöt».
Dep, aytkanda Semetey,
«Koyçu, abake, kebiñdi,
Carabagan peyliñdi!
Kanday deer eken — dep,
Kılıp turgan kebiñdi?
Buuruldu minip özüñ bar,
Baldan şirin sözüñ bar.

Atlanıp alıp varalım,
Önüne yaklaştığımızda,
Attan iniverelim.
Selamlaşalım güzelce,
Alıp getirip konuk edip,
Aşa yemeğe doyurup,
Danışıklı söze kandırıp,
Yol yordamını yapalım.
Böylece gönlünü alalım,
Akrabalığı koruyalım.
Selam vermiş olmakla,
Şanından bir şey gitmez, ağam.
Attan iniverdin diye,
Arslanlıktan düşmezsin,
Önünü karşılayalım,
O hayvana benzeyenin.» —
Diye Gülçoro söylemişti,
Semetey o zaman söz söyler:
«Er Gülçoro, kardeşimsin,
Kardeşim değilsen kimimsin?
Üstüne zırhı sen giyesin,
Altına küheylanı sen binesin.
Semetey hangisi, sen hangisi,
Önüne varıp gelesin.
Söylemedim mi geçende,
Sana yetkiyi verdim diye.
Erin kadrini er bilir,
Sen bilmezsen kim bilir?
Ümütöy'ün önünde,
Semetey attan indi diye,

Dost, düşman duysa el güler.»
Deyip söyleyince Semetey,
«Bırak, ağam, bu sözünü,
Yaramaz bu huyunu!
Ne der acaba deyip,
Edip durduğun sözünü?
Buurul'a binip kendin var,
Baldan tatlı sözün var.

Külsö külsün duşmandar,
Aga cakın barganda,
Buuruluñan tüşö kal!
Oluttuu sözdü özüñ sal,
Tuugan menen kekteşip,
Duşmandan beter cekteşip,
Kekenişip cürböylü,
Kazak, kırgız bir tuugan,
Çekeleşip cürböylü.
Er sayışçu nemedey,
Cekeleşip cürböylü.
Cürgün, aba, cürgün —dep,
Gülçoro aga bolbodu!» —
Gülçoro kança kılsa da,
Semetey bolboy koygonu:
«Aylanayın, Gülçoro,
Attanıp çıksañ akcoltoy,
Artımda cürsöñ san koldoy.
Kun degeni şıltoosu,
Ümütöydün sırı bul,
Köz körünöö turbaybı?
Koygun, çorom, barıp kel,
Aytkanıña til alsa,
Eerçitip anı alıp kel.
Erdik kılıp kögörsö,
Başın kesip kaytıp kel.
Bastırgın, çorom, bastır»—dep,—
Başın çaykap turdu ele.
Aldındagı Surkoen,
Başın çoroñ burdu ele.
Ak maralday argıtıp,
Artınan çañın burgutup.
Surkoendu suurultup,
Köödöndön terin cuurultup.
Saktap turup kaldı — dep,
Sabap cürüp olturup,
Cetip çoroñ bardı — deyt.
Çoronu körüp Ümütöy,
Aç arstanday küñgüröp,

Gülerse gülsün düşmanlar,
Ona yaklaştığında,
Buurul'undan iniver!
Ağırbaşlı sözü kendin söyle,
Akrabayla kinleşip,
Düşmandan beter atışıp,
Öçleşip durmayalım,
Kazak, Kırgız öz kardeştir,
Çatışıp durmayalım.
Mızrak dövüşü yapacaklar gibi,
Teke tek kapışıp durmayalım.
Yürü, ağam, yürü deyip,
Gülçoro'ya razı gelmedi!» —
Gülçoro ne kadar uğraşsa da,
Semetey razı olmadı:
«Kurbanın olayım, Gülçoro,
Atlanıp çıksan uğurlusun,
Ardımda yürüsen sayısız ordu gibisin.
Kan bedeli dediği bahane,
Ümütöy'ün sırrı bu,
Göz göre göre değil mi?
Bırak, çorom, varıp gel,
Söylediğine kulak verirse,
Peşine takıp onu alıp gel.
Yiğitlik taslayıp inat ederse,
Başını kesip dönüp gel.
Sür atını, çorom, sür» deyip,
Başını sallayıp durmuştu.
Altındaki Surkoyon'un,
Başını çoron çevirmişti.
Ak maral gibi koşturup,
Ardından tozunu savurtup.
Surkoyon'u akıtıp,
Göğsünden terini yoğurtup.
Bekleyip durdu kaldı diye,
Kamçılayıp gide gide,
Yetişip çoron vardı, der.
Çoroyu görüp Ümütöy,
Aç arslan gibi homurdanıp,

Mas bolgon narday keñgirep,
Aylasın tappay zeñgirep.
Ezilip barat et cürök,

Esi oogonday delbirep:
«Korkkonuñan sen çoro,
Koşuun cıynap cürdüñbü?
Kara kırgız curtuñdu,
Karbalastap sürdüñbü?
Ayköldün uulu Semetey,
Aytkanıma köndübü?
Kuçaktoogo tizemdi,
Aldıma menin keldibi?
Ketip kayra kelipsiñ,
Araçı kişi sensiñbi?
Mal, puluñdu albaymın,
Semetey kelip tizemdi,
Kuçaktabay canbaymın!» —
Dep, Ümütöy aytkanda,
Anda çoro kep aytat:
«Oy, Ümütöy —dep aytat.
Peyliñden cangın, baatır sen
Abakeme bardım men.
Semetey caman kılbadı,
Ümütöydü alıp kel,
Özüm colgo salam —deyt,
Men caraşıp kalam—deyt.
Kee biröölör artınan,
Uşak-ayıñ kılışıp,
Semeteydi sarañ — deyt.
Anday emes abakem,
Keñçiligi karmasa,
Irayım şapkat anda bar.
Köñülü cumşak munayım,
Köp caşagan karıday,
Barçılıgı karmasa,
Tartınıp al kalbagan.
Çın açuusu kelgende,
Eç nerseden canbagan.

Sarhoş deve gibi sersemleyip,
Çaresini bulamayıp afallayıp.
Eziliyor et yürek,

Aklı gitmiş gibi çırpınıp:
«Korkundan sen, çoro,
Asker mi toplayıp durdun?
Kara Kırgız yurdunu,
Telaşla mı sürüp geldin?
Ayköl'ün oğlu Semetey,
Söylediğime razı oldu mu?
Dizimi kucaklamaya,
Önüme geldi mi benim?
Gidip geri gelmişsin,
Arabulucu kişi sen misin?
Malını, paranı almam,
Semetey gelip dizimi,
Kucaklamadan vazgeçmem!» —
Diye Ümütöy söyleyince,
O zaman çoro söz söyler:
«Ey Ümütöy,» der.
Bu huyundan dön, bahadır sen,
Ağama vardım ben.
Semetey kötülük etmedi,
Ümütöy'ü alıp gel,
Kendim yola koyarım, der,
Ben barışıveririm, der.
Kimileri ardından,
Dedikodu edip,
Semetey'e cimri der.
Öyle değildir ağam,
Cömertliği tuttu mu,
Merhamet, şefkat onda var.
Gönlü yumuşak, halimdir,
Çok yaşamış ihtiyar gibi,
Bolluğu tuttu mu,
Çekinip geri durmayan.
Gerçek öfkesi geldiğinde,
Hiçbir şeyden dönmeyen.

Çoñ atası Cakıptı,
Coodon beter caylagan.
Ebi kelse baralı,
Caraşıp biz kalalı». —
Dep, aytkanda Gülçoro,
Aga Ümütöy bolbodu,
Bolboy moynun tolgodu.
Açuusu kelip arbayıp,
Ant içkendey sargarıp.
Ötkür bolot Sırnayza,
Imere karmap kolgo alıp,
Küçün küülöp kürküröp,
Körgöndün boyu dürküröp.
Kök döbödöy Ümütöy,
Küñgürönüp ayttı deyt:

Büyük babası Cakıp'ı,
Düşmandan beter haklamış.
Yolu varsa varalım,
Barışıp biz kalalım.» —
Diye söyleyince Gülçoro,
Ona Ümütöy razı olmadı,
Razı olmayıp boyun burdu.
Öfkesi gelip kabarıp,
Ant içmiş gibi sararıp.
Keskin çelik Sırnayza'yı,
Evirip kavrayıp ele alıp,
Gücünü toplayıp gürleyip,
Görenin bedeni ürperip.
Gök tepe gibi Ümütöy,
Homurdanıp söyledi, der:

«Cuukurlangan coypu kul,
Körüçü işiñ mına bul!
Özüñ çoro kul bolsoñ,
Meni menen teñ bolsoñ,
Turup berçi er bolsoñ.
Murunku kezek meniki,
Kiyinki kezek seniki.
Maydanga çık sen — dedi,
Ölböy kalsañ kuturgur,
Kezegiñdi alarsıñ,
Ölüp kalsañ coypu kul,
Kuurap kördö catarsıñ.
Kalbaysıñ ölböy tirüü sen,
Öltürböy koyboym seni men!»
Dep, aytkanda Ümütöy,
Kabıl alıp Gülçoro,
«Menden küçtüü er emes,
Kömö sayçu neme emes.
Kürkürögön Ümütöy,
Ar kaçan maga teñ emes».
Çamasın oylop Gülçoro,
Turdu karap çakçayıp,
Kücüldögön Ümütöy,

«Yaltaklanan düzenbaz kul,
Göreceğin iş işte bu!
Kendin çoro, kul isen,
Benimle denk isen,
Karşımda dur hele, er isen.
İlk sıra benimdir,
Sonraki sıra senindir.
Meydana çık sen, dedi,
Ölmez kalırsan, kudurmuş,
Sıranı alırsın,
Ölüp kalırsan, düzenbaz kul,
Kuruyup mezarda yatarsın.
Ölmeden sağ kalmazsın sen,
Öldürmeden bırakmam seni ben!»
Diye söyleyince Ümütöy,
Kabul edip Gülçoro,
«Benden güçlü er değil,
Deviresiye mızraklayacak biri değil.
Gürleyen Ümütöy,
Hiçbir zaman bana denk değil.»
Gücünü tartıp Gülçoro,
Gözlerini dikip bakıp durdu,
Homurdanan Ümütöy,

Küülöp nayza kolgo alıp.
Aldındagı tulparga,
Ayabay kamçı bir salıp.
Kaçırıp cetti çoronu,
Ümütöydün oyunda,
Emi tirüü bolobu?
Kürkürötüp nayzasın,
Urup öttü çorogo.
Bütülüü toodoy bılk etpey,
Turup kaldı Gülçoro.
Ümütöy ötö bergende:
«Kezegiñdi aldıñbı,
Armansız bolup kaldıñbı?!
Emiki kezek meniki,
Ökümsüngön Ümütöy,
Kezekke keler cansıñbı?!»
Ümütöy oylop sabılıp,
Acalga kaldı kabılıp.
Erlik kılıp kürköröp,
Turup berdi al barıp.
Almambet uulu Gülçoro,
Aldındagı tulparın,
Ayabay çaap cügürtkön.
Cetip nayza saldı ele,
Küçtüü nayza cetkende,
Kürkürögön Ümötöy,
Uçup ketip kaldı ele.

Mızrağı savurup ele alıp.
Altındaki küheylana,
Acımadan bir kamçı basıp.
Saldırıp yetişti çoroya,
Ümütöy'ün aklınca,
Artık sağ kalır mı?
Mızrağını gürleterek,
Vurup geçti çoroya.
Yekpare dağ gibi kıpırdamadan,
Durup kaldı Gülçoro.
Ümütöy geçip giderken:
«Sıranı aldın mı,
İçinde ukde kalmadı mı?!
Şimdiki sıra benimdir,
Zorbalık taslayan Ümütöy,
Sıraya gelecek can mısın?!»
Ümütöy düşünüp bunalıp,
Ecele uğrayıp kaldı.
Yiğitlik edip gürleyip,
Varıp karşısında durdu.
Almambet oğlu Gülçoro,
Altındaki küheylanını,
Acımadan koşturup sürmüş.
Yetişip mızrak salmıştı,
Güçlü mızrak yetişince,
Gürleyen Ümütöy,
Uçup gitmişti.

Attan tüşüp cıgılıp,
Topogo başı tıgılıp.
Kalıñ kazak köp curtu,
Gülçorogo sıyınıp:
«Camandık cok bizderde,
Caysız uşul sizderge.
Kazat kılıp kelbedik,
Aydalıp keldik bul cerge...»
Eli mınday dedi ele,
Emi kanday kılam dep,
Gülçoro karap turdu ele?

Attan düşüp yıkılıp,
Toprağa başı saplanıp.
Kalabalık Kazak çok yurdu,
Gülçoro'ya sığınıp:
«Kötülük yok bizlerde,
Size karşı yersizdir bu.
Gaza edip gelmedik,
Sürülüp geldik bu yere...»
Halkı böyle demişti,
Şimdi nasıl ederim diye,
Gülçoro bakıp durmuştu.

Sarı han, Bakay, Kanıkey,
Çataktın bolup catkanın,
Nayzaga kol artkanın,
Kabar taap uktu ele.
Eki tuugan kişini,
Eregişke kaltırbay,
Ayrıylı — dep — kalıştı,
Keñeş kebin salıştı.
Attanışıp carışıp,
Asker catkan alkımga,
Salıp cetip barıştı.
Bara catsa çoñ coldo,
Ümütöydü dardaytıp,
Carıp salgan turbaybı?
Kucuru küçtüü Gülçoro,
Sayıp salgan turbaybı?
Kelgeni beker boluştu,
Kuday munu eçakta,
Urup salgan turbaybı?
Han Bakay kelip kep aytıp:
«Kelipsiz beker — dep aytıp.
Kırgız, kazak eki curt,
Kekenişer beken — dep,—
Keñeşti abdan kılıştı,
Keçirişer beken»—dep?
«Semeteyge baralı,
Ümütöydü cakşı köömp,
Kalıñ kazak eline,
Tartuu tartmak kılalı.
Caraştırıp eki eldi,
Caylap köönün tınalı». —
Ümütöy söögün cüktötüp,
Kazaktın elin çuburtup,
Kardının kanın kuyultup,
Ümütöydü alpardı,
El cıyılgan Korgongo.
Han Bakay kelip kep aytat:
«E, kokuy, balam Semetey,
Emne bolduñ — dep aytat?!

Sarı Han, Bakay, Kanıkey,
Kavganın kopmakta olduğunu,
Mızrağa el atıldığını,
Haber bulup duymuştu.
İki akraba kişiyi,
İnatlaşmaya bırakmadan,
Ayıralım diye kalkıştılar,
Danışıp söz ettiler.
Atlanıp yarışıp,
Asker yatan boğaza,
Sürüp yetişip vardılar.
Büyük yolda giderlerken,
Ümütöy'ü boylu boyunca serip,
Yarıp devirmiş değil mi?
Kudreti güçlü Gülçoro,
Mızraklayıp sermiş değil mi?
Gelişleri boşa gitti,
Tanrı bunu çoktan,
Çarpıp yıkmış değil mi?
Han Bakay gelip söz söyleyip:
«Boşuna gelmişsiniz,» deyip.
Kırgız, Kazak iki yurt,
Kinleşir mi ola deyip,
İyice danıştılar,
Bağışlaşır mı ola» deyip.
«Semetey'e varalım,
Ümütöy'ü güzelce gömüp,
Kalabalık Kazak eline,
Armağanlar sunalım.
İki eli barıştırıp,
Gönlünü yatıştırıp rahatlayalım.» —
Ümütöy'ün naaşını yükletip,
Kazak elini katar katar yürütüp,
Karnının kanını akıtıp,
Ümütöy'ü götürdüler,
Halkın toplandığı Korgon'a.
Han Bakay gelip söz söyler:
«Ey, eyvah, yavrum Semetey,
Sana ne oldu,» der?!

Kucuru katuu Gülçoro,
Sayıp salgan turbaybı?
Kara boorun kan kılıp,
Sayıp attan tüşürböy,
Carıp salgan turbaybı?
Cay bolup eçak Ümütöy,
Canı çıkkan turbaybı?
Öpkö, cürök toltodon,
Kanı çıkkan turbaybı?!» —
Gülçoro anda kep aytat:
«Abake, ukkun — dep aytat.
Abamdın kebin algamın,
Aytıp keñeş salgamın.
Aytkanın alıp abamdın,
Anan kiyin bargamın.
Canbay koydu neetinen,
Kezekteşip kalgamın.
Aldı menen al sayıp,
Artınan men saygamın.
Kaydan bildim, abake,
Küülüü nayza carganın.
Kalbadı deymin oyumda,
Ümütöydün armanı.
Al antkeni katışıp,
Özü saldı kalbanı.
Abakem baatır Semetey,
Aldına aytsam barbadı.
Alıp kel — dep aldıma,
Meni colgo salganı.
Aytkanga anık til albay,
Cayıldık kılsa Ümütöy,
Sayıp kel —dep aytkanı.
Oşol üçün saydım men,
Öpkö, boorun cardım men». —
Kanıkey kelip kaygırıp,
Koşup ıylap bakırıp.
Semeteyge munu aytat,
Caşın tögüp çakırıp:

Kudreti katı Gülçoro,
Mızraklayıp sermiş değil mi?
Kara bağrını kan edip,
Mızraklayıp attan düşürmeden,
Yarıp geçmiş değil mi?
Çoktan yerle bir olup Ümütöy,
Canı çıkmış değil mi?
Ciğerinden, yüreğinden, şahdamarından,
Kanı boşanmış değil mi?!» —
Gülçoro o zaman söz söyler:
«Ağam, dinle,» der.
Abamın sözünü almıştım,
Söyleyip danışmıştım.
Abamın dediğini tutup,
Ondan sonra varmıştım.
Niyetinden dönmedi,
Sırayla vuruşmaya kalmıştım.
Önce o mızrakladı,
Ardından ben mızrakladım.
Nereden bileyim, ağam,
Hızlı mızrağın yardığını.
Bence içinde kalmadı,
Ümütöy'ün ukdesi.
Onun öyle etmesi: bulaşıp,
Kavgayı kendi çıkardı.
Ağam bahadır Semetey,
Önüne gel desem varmadı.
Önüme alıp gel deyip,
Beni yola koydu.
Söylenene hiç kulak asmayıp,
Azgınlık ederse Ümütöy,
Mızraklayıp gel diye söyledi.
Onun için mızrakladım ben,
Ciğerini, bağrını yardım ben.» —
Kanıkey gelip kaygılanıp,
Ağıt yakıp ağlayıp bağırıp.
Semetey'e bunu söyler,
Yaşını döküp çağırıp:

«Oy, Semetey, çunagım,
Ümütöy senin tuuganıñ,
Bul emine kılganıñ?!
Ecemdin közü barında,
Emgekti saldıñ alarga.
Armanduu ecem Agerkeç,
Emi kaldı kaygıga.
Ümütöydü öltürüp,
Nayzañdın uçun kan kıldıñ.
Karıganda ecemdi,
Kazaktarga kar kıldıñ!»
Kanıkeydi eerçişip,

«Ey Semetey, yaramazım,
Ümütöy senin akraban,
Bu ne yaptığın senin?!
Ablam daha hayattayken,
Onlara çile yükledin.
Dertli ablam Agerkeç,
Şimdi kaldı kaygıya.
Ümütöy'ü öldürüp,
Mızrağının ucunu kan ettin.
Kocayınca ablamı,
Kazaklara hor ettin!»
Kanıkey'in ardına düşüp,

Çurkurap baarı ıylaşıp,
Köşögö tartıp betine,
Ölgöndün colun kılıştı.
Ökürüp ıylap zıynattap,
Ölügün cakşı kömüştü.
Kektüü kılbay bul eldi,
Uzatalı degenge,
Baarı tegiz könüştü.
Aydap kalıñ mal cıydı,
Altın, kümüş zar cıydı.
Tartuu tartmak kun malın,
Tak keltirip, cam kıldı.
Semetey özü başkarıp,
Ar bir erdin koluna,
Birden tulpar at berdi.
Arttırıp altın, kümüştü,
Ayrı örköç nar berdi.
Kançoro anda kep aytat:
«Kagılayın, abake,
Kebimdi ukkun — dep aytat.
Abake, bügün ne bolduñ,
Akılıñ kayda cogolduñ?
Camandık künü bir cürgön,
Cakşılık künü cay bilgen,
Canaşa kazak el bolso,
Handık colu, erligi,

Feryat edip hepsi ağlaşıp,
Yüzüne perde çekip,
Ölünün töresini yerine getirdiler.
Böğürüp ağlayıp donatıp,
Ölüsünü güzelce gömdüler.
Bu eli kinli kılmadan,
Uğurlayalım diyene,
Hepsi birden razı oldu.
Sürüp kalabalık mal topladılar,
Altın, gümüş, sırma topladılar.
Armağan sunulacak kan bedeli malını,
Tam getirip derlediler.
Semetey kendisi yönetip,
Her bir erin eline,
Birer küheylan at verdi.
Altını, gümüşü yükletip,
Çatal hörgüçlü ner verdi.
Kançoro o zaman söz söyler:
«Kurbanın olayım, ağam,
Sözümü dinle,» der.
Ağam, bugün ne oldun,
Aklını nerede yitirdin?
Kara günde birlikte yürüyen,
İyi günde yerini bilen,
Yan yana Kazak eli varsa,
Hanlık yolu, yiğitliği,

Seni menen teñ bolso.
Enekeñ senin Kanıkey,
Agerkeç menen bir tuugan.
Arstandık kılıp, abake,
Köñüldön kirin cuubasañ.
Katın da bolso Agerkeç,
Kabı tolboy kalbaybı?
Berseñ bolo tartuuga,
Taybuurulday buudandı!» —
Dep, aytkanda Kançoro,
Kiyinkisin oyloboy:
«Iras aytat Kançoro,
Agerkeç köönü agarsın,
Taybuuruldu bereyin,
Kapası içten tarasın.
Talaştırbay çoronu,
Surkoendu mineyin,
Aygaylagan coo bolso,
Can ayabay tiyeyin». —
Dep, oylonup Semetey,
Taybuuruldu berdi — deyt.
Kalıñ kazak koş bolup,
Kayra canıp ketti — deyt.
Ayrılıp attan Semetey,

Seninle denk ise.
Senin anacığın Kanıkey,
Agerkeç ile öz kardeştir.
Arslanlık edip, ağam,
Gönlünden kirini yıkasan ya.
Kadın da olsa Agerkeç,
Gönlü eksik kalmaz mı?
Armağan olarak versen ya,
Taybuurul gibi küheylanı!» —
Diye söyleyince Kançoro,
Sonrasını düşünmeden:
«Doğru söyler Kançoro,
Agerkeç'in gönlü ağarsın,
Taybuurul'u vereyim,
İçindeki tasası dağılsın.
Çoroyu tartışmaya düşürmeden,
Surkoyon'a bineyim,
Çığrışan düşman olursa,
Can esirgemeden saldırayım.» —
Diye düşünüp Semetey,
Taybuurul'u verdi, der.
Kalabalık Kazak vedalaşıp,
Geri dönüp gitti, der.
Attan ayrılıp Semetey,

Akıldan caman tandı deyt.
«Taybuuruldun ketkeni,
Arstandın uulu Semeñdin,
Acalının cetkeni»,—
dep, elde makal kaldı — deyt.
Aramzada Kançoro,
Ar corugu bar çoro,
Abasın ayrıp Buuruldan,
Anın da köönü tındı —deyt.
Munu mınday taştaylı,
Kayran baatır Semetey,
Kazaasınan baştaylı.
KANÇORONUN KASTIGI,
SEMETEYDIN KAYIP BOLUŞU

Aklını yaman yitirdi, der.
«Taybuurul'un gidişi,
Arslanın oğlu Semetey'in,
Ecelinin yetişidir,» —
diye elde atasözü kaldı, der.
Hilekâr Kançoro,
Türlü oyunu olan çoro,
Ağasını Buurul'dan ayırıp,
Onun da gönlü rahatladı, der.
Bunu böylece bırakalım,
Zavallı bahadır Semetey'in,
Kazasından başlayalım.
KANÇORO'NUN KASTI,
SEMETEY'İN KAYBOLUŞU

Semeteydin katını,
Şaatemir kızı Çaçıkey,
Erke katın atanıp,
Cürgöndö candı elebey,
Ayçürök kelip pas boldu,
Semeteyge kas boldu.
Suyuk ayak şermende,
Sur cılanday soylodu.
Kançoronu kara neet,
Kaşına tartıp oynodu.
Şıñkıldap külüp, naz kılıp,
Aylantıp başın, mas kılıp,
Kançoronu tuz urgan,
Kastıkka anı maş kılıp.
Bir kişige bilgizbey,
Şıbıraşıp keñeşip,
Handıktı tartıp aluuga,
Kayrap azuu egeşip.
Semeteydi öltürüp,
Ayçüröktü küñ kılıp,
Kançoro menen Çaçıkey,
Han, hanışay boluuga,
Atak, dañkın düñ kılıp.
Aramdık menen astırtan,
Ayla, amal, çara izdep,
Kayda bolso camandık,
Kaltırbastan kana izdep.
Cibermek bolup Kıyazga,
Cılmasınan cana izdep.
Çaçıkeyge Kançoro,
«Toltoydun uulu han Kıyaz,
Tolkundagan er —degen.
Tobokel kılsa bel baylap,
Toonu buzar şer —degen.
Biz cedigerdi alganda,
Cezkempirdin ceti uulun,

Semetey'in karısı,
Şaatemir kızı Çaçıkey,
Şımarık kadın diye anılıp,
Gezerken kimseyi umursamayıp,
Ayçürök gelince gözden düştü,
Semetey'e hasım oldu.
Hafif meşrep rezil,
Boz yılan gibi süründü.
Kara niyetli Kançoro'yu,
Yanına çekip oynadı.
Kıkırdayıp gülüp, naz edip,
Başını döndürüp, sarhoş edip,
Tuz çarpasıca Kançoro'yu,
Kötülüğe onu alıştırıp.
Kimseye sezdirmeden,
Fısıldaşıp danışıp,
Hanlığı çekip almaya,
Azı dişini bileyip.
Semetey'i öldürüp,
Ayçürök'ü cariye edip,
Kançoro ile Çaçıkey,
Han ve hanışa olmaya,
Ününü, şanını çınlatıp.
Haramlıkla el altından,
Hile, çare, yol arayıp,
Nerede olsa kötülüğü,
Bırakmadan didik didik arayıp.
Kıyaz'a göndermek olup,
Sinsi yolunu yine arayıp.
Çaçıkey'e Kançoro:
«Toltoy'un oğlu Han Kıyaz,
Coşkun dalgalı bir er, derler.
Tevekkül edip bel bağlasa,
Dağı yıkar arslan, derler.
Biz Cediger'i aldığımızda,
Cezkempir'in yedi oğlunu,

Han kötörüp canganda,
Ugup körsöm ukmuştan,

Han kaldırıp döndüğümüzde,
Duyup baksam, tuhaftır,

Ceti hanga ee kılbay,
Tizgindi Kıyaz alıptır.
Cedigerlik Kıyazdı,
Han kötörüp salıptır.
Kat cazayın, ceñeke,
Han Kıyazdın özünö.
Atasının kunu üçün,
Naması bolso kirer, deym,
Menin aytkan sözümö.
Cezkempirdin ceti uulun,
Calmatayın al cerde,
Kalıñ kolun kaptatıp,
Aydatayın bul cerge.
Aldınan tosup barayın,
Bolcol kılgan kündündö.
Ayla kılıp azgırıp,
Semeteydi Buuruldan,
Ayrılttım men bul kündö.
Kızıtalak kan içme,
Kaldı kıyın oor kündö.
Semeteydi caylasam,
Gülçoronu karmasam,
Armanım cok düynödö!» —
Dep, oşentip Kançoro,
Çaçıkey menen süylöşüp,
Özünö cakın kişiden,
Elöösüz cürgön kişini,
Han Kıyazga atkazdı,
Mına mınday kat cazdı:
«Üç atañdan ber cakka,
Handıgıñ kişi albagan,
Karlıkka seni salbagan.
Düynönü buzgan zor Manas,
Zardabı saga tiybegen.
Kan içme cindi Semetey,
Han kadırın bilbegen.
Atandı senin öltürüp,
Kuturgan kulu çorogo,
Armanduu eliñ cerdegen!

Yedi hanı söz sahibi etmeden,
Dizgini Kıyaz almış.
Cedigerli Kıyaz'ı,
Han diye kaldırmışlar.
Mektup yazayım, yenge,
Han Kıyaz'ın kendisine.
Babasının kan bedeli için,
Namusu varsa girer derim,
Benim söylediğim söze.
Cezkempir'in yedi oğlunu,
Orada yem edeyim,
Kalabalık ordusunu bastırtıp,
Bu yere sürdüreyim.
Önünden karşılayıp varayım,
Kararlaştırılan gününde.
Hile edip ayartıp,
Semetey'i Buurul'dan,
Ayırttım ben bugünlerde.
Kahrolası kan içici,
Kaldı zorlu, ağır günde.
Semetey'i haklarsam,
Gülçoro'yu yakalarsam,
Dünyada ukdem yok!» —
Deyip böylece Kançoro,
Çaçıkey ile konuşup,
Kendine yakın kişiden,
Göze batmadan gezen kişiyi,
Han Kıyaz'a yolladı,
İşte şöyle mektup yazdı:
«Üç atandan bu yana,
Hanlığını kimse almamış,
Seni horluğa düşürmemiş.
Dünyayı bozan ulu Manas'ın,
Zararı sana dokunmamış.
Kan içici deli Semetey,
Han kadrini bilmeyen.
Senin babanı öldürüp,
Kudurmuş kulu çoroya,
Dertli elini yurtluk etmiş!

Koygun desem oşondo,
Tilimdi menin algan cok,
Kiçinesiñ sen anda,
Karuu kılar darman cok.
Cezkempirdin ceti uulun,
Han kötördü eliñe.
Kar kıldı seni Semetey,
Ee kılbastan ceriñe.
Er Toltoy üçün öç alış,

O zaman vazgeç desem,
Benim sözümü tutmadı,
O zaman küçüktün sen,
Karşı koyacak derman yok.
Cezkempir'in yedi oğlunu,
Eline han kaldırdı.
Seni hor etti Semetey,
Yerine sahip kılmadan.
Er Toltoy için öç almak,

Barbı, Kıyaz, neetiñde?
Akkan kanın atañdın,
Saktadıñbı esiñde?
Erdin uulu sen bolsoñ,
Kulak salgın kebime.
Men caktıram, han Kıyaz,
Erligiñdi peylimde.
Cezkempirdin ceti uulun,
Ebin tapkın ceriñde.
Kat cazıp kişi ciberdim,
Handıktı algın koluña.
Kankordun cakın coldoşun,
Baarın salgın coluna.
Acırattım azgırıp,
Tayburul cok kolunda.
Tartınbagın, sen Kıyaz,
Namısıñ bolso oyunda!
Bügünkü bilseñ bilgi iş,
Baarı menin kolumda.
Kar bolduñ bala çagıñda,
Han atañdın cogunda.
El cayloodon kaytkanda,
Ayak oona ayında,
Bolorsuñ menin columda.
Oşondo saga kezdeşem,
Tirüü bolsom, ölbösöm,
Taşken menen Namangen,
Ortosunda oyduñda.
Aytkanımda calgan cok,

Var mı, Kıyaz, niyetinde?
Babanın akan kanını,
Sakladın mı aklında?
Erin oğlu isen sen,
Kulak ver sözüme.
Ben beğenirim, Han Kıyaz,
Yiğitliğini gönlümde.
Cezkempir'in yedi oğlunun,
Çaresini bul yerinde.
Mektup yazıp adam gönderdim,
Hanlığı al eline.
Kankor'un yakın yoldaşlarını,
Hepsini yoluna sal.
Ayarttım da ayırdım,
Taybuurul yok elinde.
Çekinme, sen Kıyaz,
Namusun varsa aklında!
Bugünkü işi bilirsen bil,
Hepsi benim elimde.
Hor oldun çocuk çağında,
Han babanın yokluğunda.
El yayladan döndüğünde,
Ayak-oona ayında,
Benim yolumda olursun.
O zaman seninle buluşurum,
Sağ olursam, ölmezsem,
Taşkent ile Namangan,
Arasındaki düzlükte.
Söylediğimde yalan yok,

Sen kerekke carasañ,
Kançorodo arman cok!
Calganı bolso sözümdün,
Körböyün kalgan ömürüm,
Akkeltenin ogu ursun!
Ak miltenin çogu ursun!
Atañ Toltoy baatırdın,
Arbagı meni dagı ursun!
Aytkan sözgö könbösöñ,
Asilim Kıyaz seni ursun!
Töbösü açık kök ursun!
Töşü tüktüü cer ursun!
Oluya zaada pir ursun!
Maşayık mazar dagı ursun!
Kaynagan kara şor ursun!
Köktö tiygen kün ursun!
Ay karañgı tün ursun!
Karañgını caratkan,
Asmandagı ay ursun!» —
Dep, oşentip kat cazıp,
Işentip şeksiz bat cazıp,

Sen işe yararsan,
Kançoro'da ukde yok!
Sözümün yalanı varsa,
Kalan ömrümü görmeyeyim,
Akkelte'nin oku çarpsın!
Ak fitilin koru çarpsın!
Baban Toltoy bahadırın,
Ruhu beni de çarpsın!
Söylenen söze uymazsan,
Asil soylum Kıyaz, seni çarpsın!
Tepesi açık gök çarpsın!
Bağrı tüylü yer çarpsın!
Evliya soylu pir çarpsın!
Meşayih, mazar dahi çarpsın!
Kaynayan kara çorak çarpsın!
Gökte parlayan gün çarpsın!
Ay karanlık gece çarpsın!
Karanlığı yaratan,
Gökteki ay çarpsın!» —
Deyip böylece mektup yazıp,
İnandırıp kuşkusuz tez yazıp,

Içine kepti köp cazıp.
Colooçuga töp aytıp,
Toktotposton atkazıp:
«Han Kıyazga bararsıñ,
Kattı bere salarsıñ.
Kançalık tartsañ maşakat,
Kiyin cırgal tabarsıñ.
Kızmat akıñ alarsıñ,
Berip kelseñ katımdı,
Aytıp kelseñ dartımdı,
Öçürböymün ölgünçö,
Özüñdün, baatır, atıñdı!
Bargınıñ, baatır, col bolsun,
Col bolgondo mol bolsun.
Kas sanagan kişiñiz,
Tamanıñda kor bolsun!
Arbagıñ örçüp çoñ bolup,

İçine sözü çok yazıp.
Yolcuya doğruca söyleyip,
Bekletmeden yola çıkarıp:
«Han Kıyaz'a varırsın,
Mektubu veriverirsin.
Ne kadar meşakkat çeksen,
Sonra sefa bulursun.
Hizmet hakkını alırsın,
Mektubumu verip gelirsen,
Derdimi söyleyip gelirsen,
Ölünceye dek söndürmem,
Senin, bahadır, adını!
Var git, bahadır, yolun açık olsun,
Yol olunca bol olsun.
Sana düşmanlık besleyen kişi,
Tabanının altında hor olsun!
Şanın yükselip büyük olup,

Ooragıñ curttan zor bolup.
Baçımıraak barıp kel,
Ar kayda cürböy çor bolup.
Köp keçikpey, kaytıp kel,
Kat cazsa Kıyaz, alıp kel.
Körsötpöy canga, katıp kel,
Kündüz kelbey, tündö kel.
Körünböy başka kişige,
Bilesiñ üyüm, maga kel!
Coboloñ salbay temteñdep,
Coldoku elden, surap kel.
Kançoro barbı üydö — dep,
Kanık kabar, ugup kel!
Sırıñdı canga aytpagın,
Barbay coldon kaytpagın.
Bilesiñ go, baatır, ay,
Aytkandan kayra tartpagın». —
Dep, oşentip Kançoro,
Cansızdı colgo atkazdı.
Cansız kattı aldı, deyt,
Han Kıyazga bardı, deyt.
Kançoronun kattarın,
Cayıp, açıp saldı, deyt.
Han Kıyaz türköy kişi eken,
Kat bilbegen er eken.
Kattı okuuçu moldosun,
Canındagı coldoşun,
Eerçitip çıgıp eenge,
Bekinip barıp olturup,
Ulam-ulam okutup,
Abdan katka kanganda,
Kançoro kebin ukkanda,
Kat cazdırıp moldogo,

İtibarın elden üstün olup.
Daha çabuk varıp gel,
Şurda burda takılıp kalmadan.
Çok gecikmeden dönüp gel,
Kıyaz mektup yazarsa alıp gel.
Kimseye göstermeden saklayıp gel,
Gündüz gelmeden gece gel.
Başka kişiye görünmeden,
Evimi bilirsin, bana gel!
Ortalığı velveleye vermeden usulca,
Yol boyundaki halktan sorup gel.
Kançoro evde mi var diye,
Kesin haber duyup gel!
Sırrını kimseye söyleme,
Varmadan yoldan dönme.
Bilirsin ya, bahadır, hey,
Söylenenden geri durma.» —
Deyip böylece Kançoro,
Casusu yola çıkardı.
Casus mektubu aldı, der,
Han Kıyaz'a vardı, der.
Kançoro'nun mektuplarını,
Yayıp, açıp koydu, der.
Han Kıyaz cahil kişi imiş,
Yazı bilmeyen er imiş.
Mektubu okuyacak mollasını,
Yanındaki yoldaşını,
Ardına takıp ıssıza çıkıp,
Gizlenip varıp oturup,
Tekrar tekrar okutup,
Mektuba iyice kanınca,
Kançoro'nun sözünü duyunca,
Mollaya mektup yazdırıp,

Kat alpargan cansızdı,
Kayta saldı tez colgo.
«A, barakelde, Kançoro,
Kayratı toluk, er çoro.
Aytkandın baarın sen kılsañ,

Mektup götüren casusu,
Tez yola geri saldı.
«Ha, barekallah, Kançoro,
Gayreti tam, er çoro.
Dediklerinin hepsini yaparsan,

Men ıraazı oşondo!
Aytkan sözüñ altınday,
Ayak oona ayında,
Bolcogon cerge baramın,
Koşun alıp tartınbay.
On beş künü kütömün,
On beş kündö kelbeseñ,
Kayra canıp kelemin.
Kılsañ kızmat biz üçün,
Kılça moynum siz üçün.
Esirgen kankor törödön,
Emi alam öçümdü.
Işengen kişim sen bolsoñ,
Kunun alam atamdın,
Carpın cazam kapamdın!» —
Aldına saldı kat cazıp,
Han Kıyaz kança ant cazıp.
Anttarının türü köp,
Aytkan sözdün sürü köp. —
«Sen işengin, Kançoro,
Men dayarmın, sözüm töp!
Bolcogon künü barbasam,
Ceti-Suunun ceri ursun!
Cel cetpegen peri ursun!
Cedigerdin eli ursun!
Akkan suunun seli ursun!
Korgoşundun keni ursun!
Çoyun baştın demi ursun!
Ak bolottun mizi ursun!
Agar altın, zar ursun!
Ak kagazdın katı ursun!
At başınday ak kuran,
Ayabastan dagı ursun!
Han atam Toltoy kanı ursun!
Suuga bütkön sal ursun!
Köz cetpegen çöl ursun!
Kuu cetpegen köl ursun!
Kayberendin piri ursun!
Oluya dep atangan,

Ben o zaman razıyım!
Söylediğin söz altın gibi,
Ayak-oona ayında,
Kararlaştırılan yere varırım,
Asker alıp çekinmeden.
On beş gün beklerim,
On beş günde gelmezsen,
Geri dönüp giderim.
Bizim için hizmet edersen,
Kıl kadar boynum siz için.
Azgın kan içici töreden,
Şimdi alırım öcümü.
Güvendiğim kişi sen isen,
Babamın kan bedelini alırım,
Kederimin gamını dağıtırım!» —
Önüne koydu mektup yazıp,
Han Kıyaz nice ant yazıp.
Antlarının türü çok,
Söylenen sözün heybeti çok. —
«Sen güven, Kançoro,
Ben hazırım, sözüm pek!
Kararlaştırılan gün varmazsam,
Ceti-Suu'nun yeri çarpsın!
Yelin yetişemediği peri çarpsın!
Cediger'in eli çarpsın!
Akan suyun seli çarpsın!
Kurşunun madeni çarpsın!
Demir topuzun soluğu çarpsın!
Ak çeliğin ağzı çarpsın!
Saf altın, sırma çarpsın!
Ak kâğıdın yazısı çarpsın!
At başı kadar ak Kur'an,
Esirgemeden yine çarpsın!
Han babam Toltoy'un kanı çarpsın!
Suda yüzen sal çarpsın!
Gözün ermediği çöl çarpsın!
Kuğunun varamadığı göl çarpsın!
Yaban geyiklerinin piri çarpsın!
Evliya diye anılan,

Çoñ Opoldo çal ursun!
Sayıp öngön bak ursun!
Salıp çıkkan tam ursun!
Kurt-kumurska, böy-çayan,
Can-canıbar baarı ursun!
Körböy turup dostoşkon,

Ulu Opol'daki pir çarpsın!
Dikilip biten bağ çarpsın!
Kurulup yükselen ev çarpsın!
Kurt, karınca, böğü, çıyan,
Cümle canlı hepsi çarpsın!
Görmeden dost olunan,

Ortogo koygon ant ursun!
Kalıñ kara köp curttun,
Kaarı menen kanı ursun!
Körüstöndö köp arbak,
Oroyloru dagı ursun!
Uluu coldun çañı ursun!
Unutsam senin sözüñdü,
Uluu atañdın dañı ursun!
Bergen antım uşunday,
Aytkan cerde tosorsuñ!» —
Dep, oşentip han Kıyaz,
Antın berip kat cazıp,
Kalgan eken üyündö.
Kebin ukkan çoronun,
Alıska bargan kabarçı,
Aylına keldi tünündö.
Karbalastap Kançoro,
Kattı alıp aşıgıp,
Okugança şaşılıp.
Ayagına çıkkanda,
Tañ atkınça uktabay,
Cürögü tolkup atılıp.
Sürüp çıktı tañ anda,
Erteñ menen bolgondo,
Eldin baarı turganda,
Basa minip buudanın,
Han Gülçoro aylına,
Kançoro barıp kep aytat:
«Oy, Gülçoro — dep aytat.
Çırpık bürdöp, bür baylap,
Cer çımırap, kök çaylap.
Ün alışıp boz torgoy,

Ortaya konan ant çarpsın!
Kalabalık kara çok yurdun,
Kahrı ile kanı çarpsın!
Mezarlıktaki nice ruhun,
Öfkeleri dahi çarpsın!
Ulu yolun tozu çarpsın!
Unutursam senin sözünü,
Ulu atanın şanı çarpsın!
Verdiğim ant işte böyle,
Söylenen yerde karşılarsın!» —
Deyip böylece Han Kıyaz,
Andını verip mektup yazıp,
Evinde kalmış.
Çoronun sözünü duyan,
Uzağa giden haberci,
Obasına geldi gecesinde.
Telaşlanıp Kançoro,
Mektubu alıp ivedilenip,
Okuyana dek acele edip.
Sonuna vardığında,
Tan atana dek uyumadan,
Yüreği coşup çarparak.
O zaman tan söküp geldi,
Sabah olduğunda,
Halkın hepsi kalktığında,
Küheylanına kurulup,
Han Gülçoro'nun obasına,
Kançoro varıp söz söyler:
«Ey Gülçoro,» der.
Fidan yeşerip tomurcuk bağlayıp,
Yer canlanıp, gök yeşerip.
Boz turgaylar seslenip birbirine,

Kökölöp uçup, köp sayrap.
Kızıl-tazıl gül açıp,
Çıgıp kelet, çöp caynap.
Cakanın calañ boyuna,
Canaşıp ayıl, bee baylap.
Eldin baarı oydogu,
Cay mezgili bolgon go?
Üydö catıp netebiz,
Ne muraska cetebiz?
Attangın, baatır, Gülçoro,
Kişi alalı cumuşker,
Cayloogo barıp, cer çalıp,
Toolordon kulca, teke atıp,
Tamaşa kılıp keleli.
Arbın atsak tekeni,
Karılardın aldına,
Şıralga — dep — bereli!»
Kançoro kelip kep ayttı,

Yükseklere uçup çokça şakıyıp.
Rengârenk çiçek açıp,
Ot fışkırıp çıkıp gelir.
Irmak yakasının salt boyuna,
Obalar yan yana, kısrak bağlayıp.
Halkın hepsi ovadaki,
Yaz mevsimi gelmiş ya?
Evde yatıp nedelim,
Hangi mirasa ereriz?
Atlan, bahadır Gülçoro,
İşçi kişiler alalım yanımıza,
Yaylaya varıp, yer kolaçan edip,
Dağlardan yaban koçu, teke vurup,
Eğlenip gelelim.
Tekeyi bolca vurursak,
Yaşlıların önüne,
Av payı diye verelim!»
Kançoro gelip söz söyledi,

Gülçoro — «makul» — dep ayttı.
Tulparın alıp tokunup,
Azıgın canga baylanıp,
Ok, darısın mol alıp,
Altı kişi kotçu alıp,
Ayıldan çıktı attanıp.
Keñ-Kol öödö cürdü, deyt,
Keñ-Koldun törkü başına,
Adırmak aska taşına,
Alar çıgıp keldi, deyt.
Tulañı önüp buralıp,
Çırpıgı cerde çubalıp.
Çöptün baarı çıgıptır,
Cıparday cıtı cıttanıp.
Cerdi körüp maktaşıp,
Toosunan kulca, teke atıp.
Cer külgündöy körünüp,
Kök ala caşıl saymaday,
Çöptün gülü bölünüp.
Sayma sayıp koygondoy,

Gülçoro «olur» dedi.
Küheylanını alıp eyerleyip,
Azığını yanına bağlayıp,
Okunu, barutunu bol alıp,
Altı kişi yardımcı alıp,
Obadan çıktı atlanıp.
Keñ-Kol yukarı yürüdü, der,
Keñ-Kol'un yukarı başına,
Engebeli kaya taşına,
Onlar çıkıp geldi, der.
Çayırı boy verip kıvrılıp,
Filizleri yerde uzanıp.
Otların hepsi çıkmış,
Misk gibi kokusu tütüp.
Yeri görüp övüşüp,
Dağından yaban koçu, teke vurup.
Yer gülgûn görünüp,
Gök ala yeşil nakış gibi,
Otun çiçeği seçilip.
Nakış işleyip koymuş gibi,

Say boyunda çeçekey,
Azırkısın Keñ-Kolgo,
Çıkkan eken çenebey.
Suusamırdı saptaşıp,
At külügün taptaşıp,
Toonun baarın saktaşıp.
Tegerenip aylanıp,
On künü cürüp cer çalıp.
Öngön ceri kaysı eken,
Önbögön ceri kaysı eken?
Körölü baarın —dep çalıp,
Kara kılkan buuday baş,
Cel tiyse kılkıp ırgalıp.
Betege menen tulañı,
Belden çıgıp buralıp.
Ötöktün çöbü kalkıldap,
Kök ala sayma türündöy,
Şamal tiyse caltıldap.
Caykalıp ırañ çöp çıgıp,
Kalbay baarı köp çıgıp.
Cılgadan suular cıbılcıp,
Külgöndöy gülü cıbırap,
Keñ-Koldun öyüz-büyüzü,
Karasa közgö cımıldap.
Çımın, çirkey tulañda,
Körünböy közgö kımıldap.
Köpölök uçup, gül caynap,
Bulbul sayrap, til bezep,
Can-canıbar kıbırap.
Caşarıp cayloo toluptur,

El keler kezi boluptur.
«Köçürölük eldi» — dep,
Kara neet Kançoro,
Ortogo keñeş koyuptur.
Kayra tartıp kalkıldap,
Külüktörü alkıldap.
Bar şaymanı kümüştön,
Kün çagılıp caltıldap.

Dere boyunda çiçekler,
Şimdilerde Keñ-Kol'da,
Ölçüsüz bitmiş.
Suusamır'ı boydan boya gezip,
Atın yüğrüğünü idmanlayıp,
Dağın hepsini kollayıp.
Dönüp dolaşıp,
On gün gezip yer kolaçan edip.
Biten yeri hangisi imiş,
Bitmeyen yeri hangisi imiş?
Hepsini görelim deyip dolaşıp,
Kara kılçıklı buğday başağı,
Yel değince salınıp dalgalanıp.
Ayrık otuyla çayırı,
Bel hizasına çıkıp kıvrılıp.
Vadi tabanının otu dalgalanıp,
Gök ala nakış deseni gibi,
Rüzgâr değince parıldayıp.
Salınıp taze ot çıkıp,
Eksiksiz hepsi bolca çıkıp.
Vadiden sular sızıldayıp,
Güler gibi çiçeği kıpırdaşıp,
Keñ-Kol'un iki yakası,
Bakınca göze parıldayıp.
Sinek, sivrisinek çayırda,
Göze görünmeden kaynaşıp.
Kelebek uçup, çiçek dolup,
Bülbül şakıyıp dil döküp,
Cümle canlı kıpırdaşıp.
Yayla gençleşip dolmuş,

Halkın geleceği çağ olmuş.
«Eli göçürelim» deyip,
Kara niyetli Kançoro,
Ortaya danışma koymuş.
Geri dönüp salınarak,
Yüğrükleri sıçrayıp koşup.
Bütün takımı gümüşten,
Güneş yansıyıp parıldayıp.

Keñ-Koldo catkan köp elge,
Salıp kirip keldi, deyt.
El, curtuna kep aytıp,
«Cayloogo köçkün—dep—aytıp»,
Köçürüp eldi çubatıp.
Eldin baarı cayloodo,
Külüktün baarı bayloodo.
Beeni baylap salışıp,
Kısırak tandap soyuşup.
Şerneni baştap koyuşup,
Kız, kelindi çogultup,
Komuzçu, ırçı kubulcup,
Kızıkka bular toluşup.
Kündö tandap tay soyup,
Aga koşup koy soyup.
Cırgalduu eli kırgızdın,
Ar kaysı cerde toy bolup.
Baldarı mayga karabay,
Kelinder kaymak calabay.
Kiygeni kızıl şayıday,
Kıñgırangan uuldar,
Kaz, ördöktöy katarlaş,
Kerilgen kelin, suluu kız,
Saltanat sayran kuruşup,
Şapar teep tunuşup.
Abışka, kempir bölünüp,
Ayıldın çıgıp çetine,
Sakaldarın caykaşıp,
Kımızga baldı çaykaşıp.
Cırgalga batkan kırgızdar,
Ayılçılap sıylaşıp.
Cayında çıkkan cayloogo,
Cay ötüp, cakın küz cetip,
Kızıl-tazıl gül bütkön,
Kıyartıp öñün özgörtüp.
Mal semirip, nık bolup,
El semirip, buk bolup.
Aş, toy berçü çak bolup,
Kançoronun köönünö,

Keñ-Kol'da yatan çok halka,
At sürüp girip geldi, der.
Eline, yurduna söz söyleyip,
«Yaylaya göçün» deyip,
Eli göçürüp katarlayıp.
Halkın hepsi yaylada,
Yüğrüklerin hepsi bağlıda.
Kısrağı bağlayıp koyup,
Kısır kısrak seçip kesip.
Ziyafeti başlatıp,
Kızı, gelini toplayıp,
Komuzcu, ırcı şakıyıp,
Bunlar keyfe doyup.
Her gün seçip tay kesip,
Ona katıp koyun kesip.
Kırgız'ın sefalı eli,
Her bir yerde düğün olup.
Çocukları yağa bakmadan,
Gelinler kaymak yalamadan.
Giydikleri kızıl ipek gibi,
Mırıldanıp gezen oğullar,
Kaz, ördek gibi sıra sıra,
Salınan gelin, güzel kız,
Saltanat, seyran kurup,
Cümbüş edip kanıp.
İhtiyarlar, kocakarılar ayrılıp,
Obanın çıkıp kenarına,
Sakallarını sallayıp,
Kımıza bal çalkalayıp.
Sefaya gark olmuş Kırgızlar,
Oba oba gezip ağırlaşıp.
Yazında çıkılan yaylaya,
Yaz geçip, güz yaklaşıp,
Rengârenk çiçek bitmiş olan,
Soldurup rengini değiştirip.
Mal semirip sıkılaşıp,
El semirip, içi kabarıp.
Aş, düğün verilecek çağ olup,
Kançoro'nun gönlünde,

Han Kıyaz kebi cat bolup.
Bolcol kılgan kündörü,
Cetip kelgen çak bolup.

Er Gülçoro üyünö,
Kançoro kelip bir künü:
«Kagılayın, Gülüstön,
Kabarıñ barbı bir işten?
At semirip, buk boldu,
Er semirip, nık boldu.
Aş, toy berer çak boldu,
Köptön beri karata,
Barbay koyduk eç cakka.
Surkoen berçi mineyin,
Buulumuñ berçi kiyeyin,
Bul columdu bileyin.
Burkuratıp olturup,
Taşkendin üstü uluu too,
Samarkandın çegi oşo,
Salgan boydon barayın,
Dürbü salıp karayın,
Ayaktan kabar alayın.
Al caktın colu aruudur,
Ezelde bizge kalgan cok,
Atışam—dep,— belin buur.
Ayaktan kişi cok bolso,
Al üçün köönüm tok bolso.
Namangendin astına,
Keñ Kokondun üstünö,
Taş çokunun başına,
Cana aylanıp barayın,
Dürbü salıp karayın.
Ispan menen Irandan,
Kokon menen Kaşkardan,
Kelbesin kokus kas duşman.
Aruulap colun çalayın,
Adırda cürgön el bolso,
Ayttırıp sözgö kanayın.
Alıstan kelgen coo bolso,

Han Kıyaz'ın sözü ezber olup.
Kararlaştırdıkları günler,
Gelip çatan çağ olup.

Er Külçoro'nun evine,
Kançoro geldi bir gün:
"Kurbanın olayım, Külüstön,
Bir işten haberin var mı?
At semirip bunaldı,
Er semirip pekişti.
Aş, toy verme çağı geldi,
Nice zamandır, çoktandır,
Hiçbir yere gitmez olduk.
Surkoen'i ver, bineyim,
Buulum kaftanını ver, giyeyim,
Şu yolumu bir bileyim.
Toz dumanı savurup,
Taşkent'in üstü ulu dağ,
Semerkant'ın sınırı orası,
Sürdüğüm gibi varayım,
Dürbün tutup bakayım,
O uçtan haber alayım.
O yanın yolu paktır,
Ezelden beri kalmadı,
"Vuruşurum" diye bize bel bağlayan.
O yanda kimse yok ise,
Ondan yana gönlüm tok olur.
Namangen'in aşağısına,
Geniş Kokon'un üstüne,
Taş tepenin başına,
Yine dolanıp varayım,
Dürbün tutup bakayım.
İspan ile İran'dan,
Kokon ile Kaşgar'dan,
Ansızın hasım düşman gelmesin.
İyice yolunu yoklayayım,
Kırlarda gezen el varsa,
Söyletip söze kanayım.
Uzaktan gelen düşman varsa,

Aygaylap nayza salayın.
Atabız Manas bolgon soñ,
Ayanıp kantip kalayın?
Col amanın bileyin,
Coobun aytıp keleyin!» —
Dep, oşentip Kançoro,
Gülçorogo ayttı kep.
Anı ugup Gülçoro,
Kançorogo «bali» — dep,
Baarı boldu koş ubak.
Kamdanıp çoro attanıp,
Surkoendoy attı alıp.
Canına azık baylanıp,
Cagalmayday zıpıldap,
Taşkendi közdöy aylanıp.

Nara atıp mızrak salayım.
Atamız Manas olduktan sonra,
Esirgenip nasıl geri durayım?
Yolun esenliğini bileyim,
Cevabını söyleyip geleyim!"
Deyip böylece Kançoro,
Külçoro'ya söz söyledi.
Onu duyup Külçoro,
Kançoro'ya "aferin" dedi,
Her ikisi hoşnut kaldı.
Hazırlanıp çoro atlandı,
Surkoen gibi atı alıp.
Yanına azık bağlayıp,
Bozdoğan gibi süzülüp,
Taşkent'e doğru dolanıp.

Samarkandın çeginen,
Taşkendin üstü belinen,
Oşondo bardı col çalıp.
Dürbüsün kolgo alıptır,
Tuş-tuşka közün salıptır.
Körüngön cok eç karaan,
«Kelbey kalgan okşoyt»—dep,
Kıyazga ayran kalıptır.
Mından ayla bolbodu,
Mañ bolup başı oylondu.
Surkoendu argıtıp,
Namangen menen Kokongo,
Barayın — dep,— tolgondu.
Surkoendu çuu koyup,
Ter agıp, tulpar suu bolup.
Kançoro kelet içinde,
Semeteyge coo bolup.
Namangendin astında,
Keñ Kokondun üstündö,
Çokunun çıgıp başına,
Köçügün koyup olturup,
Kömürdöy kara taşına.
Dürbünü aldı koluna,

Semerkant'ın sınırından,
Taşkent'in üst belinden,
O zaman vardı yol gözleyip.
Dürbüsünü eline almış,
Dört bir yana göz salmış.
Görünmedi hiçbir karaltı,
"Gelmemiş olsa gerek" diye,
Kıyaz'a şaşıp kalmıştı.
Bundan bir çare çıkmadı,
Sersemleyip düşünceye daldı.
Surkoen'i dörtnala sürüp,
Namangen ile Kokon'a,
"Varayım" diye yöneldi.
Surkoen'i hızla koşturup,
Ter akıp, tulpar su oldu.
Kançoro gelir içinden,
Semetey'e düşman olup.
Namangen'in aşağısında,
Geniş Kokon'un üstünde,
Tepenin çıkıp başına,
Çöküp oturuverdi,
Kömür gibi kara taşa.
Dürbünü aldı eline,

Salgın —dep,— kuday oñuna.
Dürbü salıp karadı,
Tuş-tuştan kelçü coluna.
Körünbödü eç nerse,
Kapalandı Kançoro,
Han Kıyazdın coguna.
«Kelbey kalgan eken» — dep,—
Emi alıp oyuna.
«Ketsembi» — dep oltursa,
Kapalanıp ordunda.
Mıltıktın ünü tars etip,
Añgıça zoonun boorunda.
Cañırıp katuu uguldu,
Çoronun öñü kubuldu.
Surkoen menen koygulap,
Oyduñdu közdöy çumuldu.
Barıp tüştü adırga,
Adamdın sanı ötö köp,
Baştagan kalıñ kolunda.
Toodoy bolgon tügöngür,
Han Kıyaz turat tobunda.
Kelgen eken col alıp,
«Kançoro kelip kalat» — dep,
Mıltık atıp, ün salıp.
Cürgön eken han Kıyaz,
Añ uulagan baştanıp.
Kançoronu körgöndö,

"Tanrım, rast getir" diyerek.
Dürbün tutup baktı,
Dört yandan gelecek yola.
Görünmedi hiçbir şey,
Kederlendi Kançoro,
Han Kıyaz'ın yokluğuna.
"Gelmemiş anlaşılan" diye,
Şimdi aldı aklına.
"Gitsem mi?" diye otururken,
Kederlenip yerinde.
Tüfeğin sesi çat edip,
O sırada kayanın bağrında.
Yankılanıp şiddetle duyuldu,
Çoronun benzi değişti.
Surkoen'i kamçılayıp,
Ovaya doğru daldı.
Varıp indi kırlara,
Adamın sayısı pek çok,
Başında kalabalık ordusu.
Dağ gibi olmuş tükenesice,
Han Kıyaz durur ortasında.
Gelmiş meğer yola çıkıp,
"Kançoro gelir" diyerek,
Tüfek atıp, ün salıp.
Geziyormuş han Kıyaz,
Av avlar gibi görünüp.
Kançoro'yu gördüğünde,

Han Kıyaz ketti kubanıp.
Aldına kelip at alıp,
Kançoro menen körüşüp,
Sagınışkan nemedey,
Kuçaktaşıp öbüşüp.
Dastorkonun cayışıp,
Tamaktanıp alışıp.
Muñduu kebin salışıp,
Muñdaşıp bular kanışıp.
Ortogo antın koyuşup,
Kudaylık dos boluşup.

Han Kıyaz sevinip coştu.
Önüne gelip atını alıp,
Kançoro ile görüşüp,
Özleşmiş insanlar gibi,
Kucaklaşıp öpüştüler.
Sofralarını yayıp,
Yemeklerini yediler.
Dertli sözlerini söyleşip,
Dertleşip bunlar kandılar.
Ortaya antlarını koyup,
Tanrı önünde dost oldular.

«Semeteydi soysok — dep,
Erkibizçe bolsok» — dep,—
Een talaada süylöşüp,
Özdörünçö küüldöşüp.
Siygeli eşikke çıksa da,
Birin biri cür —deşip.
Kalgan curt turat bulardın,
Aybatınan sürdöşüp.
«Cansız kişi ciberip,
Han Kıyaz, seni bel kıldım.
Cazgan katıñ barıptır,
Körgöndö anı dem kıldım.
Bolcolduu kündön kalbayt — dep,
Coluñdu tosup men keldim.
Coldon kabar alam—dep,
Coodon çalgın çalam—dep,
Tulparın surap, men aldım,
Turalbay colgo men saldım.
Açılgan eken çoñ bagım,
Saga okşogon tuygundu,
Coldon taap, men aldım.
Colbors Kıyaz aman bol,
Coogo bülük salgın —dep,
Abaylap turup anık uk,
Acırap senden ketpeske,
Saga bergen antım—dep.
Karabasañ sen maga,
Aramdık kılsam, men saga,
Alla taalam özü ursun!
Ak kurandın sözü ursun!
Ayrışalık, böz ursun!
Cerden çıkkan çöp ursun!
Alışıp koygon kol ursun!
Aytıp koygon söz ursun!
Acalduu dacaal ogu ursun!
Ak miltenin çogu ursun!
Ayanbagın, han Kıyaz,
Kördüm seni köönüm tok,
Mından başka kebim cok.

"Semetey'i boğazlarsak,
Dilediğimizce olursak" diye,
Issız kırda söyleşip,
Kendi aralarında coşup.
Su dökmeye dışarı çıksalar da,
Birbirine "yürü" deyip.
Kalan halk durur bunların,
Heybetinden çekinip.
"Casus kişi gönderip,
Han Kıyaz, sana bel bağladım.
Yazdığın mektup ulaşmıştı,
Görünce onu güç aldım.
"Sözleşilen günden kalmaz" diye,
Yolunu gözleyip ben geldim.
"Yoldan haber alırım" diye,
"Düşmandan keşif yaparım" diye,
Tulparını isteyip ben aldım,
Duramayıp yola koyuldum.
Açılmış meğer büyük bahtım,
Sana benzer bir doğanı,
Yolda bulup ben aldım.
Kaplan Kıyaz, esen ol,
"Düşmana kargaşa sal" diye,
Dikkat kesilip iyi dinle,
Ayrılıp senden gitmemeye,
Sana verdiğim andım var.
Sen bana bakmaz isen,
Ben sana hainlik edersem,
Yüce Allah kendisi çarpsın!
Ak Kur'an'ın sözü çarpsın!
Ayrılırsak, bez çarpsın!
Yerden biten ot çarpsın!
Tokalaşan el çarpsın!
Söyleşilen söz çarpsın!
Ecelli deccal oku çarpsın!
Ak fitilin koru çarpsın!
Çekinme sakın, han Kıyaz,
Gördüm seni, gönlüm tok,
Bundan başka sözüm yok.

Kayta colgo salayın,
Cayloodo catkan köp elge,
Col aruu — dep,— barayın.
Semeteydi sezdirbey,
Gülçoronu tuyguzbay,
Ayla kılıp azdırıp,
Atasının körünö,
Alıp kele kalayın.
Ayga on beş kün bolsun,
Bolcolubuz bul bolsun!
Alıp kelem azdırıp,
Kak oşol künü, han Kıyaz,
Sen Talasta bolorsuñ!
Bolgun aman, sen—dedi,
Bastırayın men» — dedi. —
Kubanıp aytkan kebine,
Tañuu bolgon beline,
Taaringan elde begine.
Anda Kıyaz munu aytat:
«Kagılayın, Kançoro,
Kayratıñ artık, er çoro.
Kabılanday, sen çoro,
Semeteydi sezdirbey,
Alıp kelseñ bolcolgo,
Men dayarmın oşondo.
Üç künü seni kütömün,
Üç küngöçö kelbeseñ,
Üyümö canıp ketermin.
Kol salar mende ayla cok,
Öz aylıma cetermin.
Oylonsom, içim bolot çok,
Semetey maga salgan ot.
Çınkoconu calmadı,
Han Toltoydu kaysadı.
Kalgan curttu arbadı,
Han başımdı kar kıldı.
Cezkempirdin ceti uulun,
Cedigerge han kıldı!

Yine yola koyulayım,
Yaylada yatan kalabalık ele,
"Yol temizdir" deyip varayım.
Semetey'e sezdirmeden,
Külçoro'ya duyurmadan,
Hile edip ayartıp,
Atasının mezarına,
Alıp geliveririm.
Ayın on beşi olsun,
Sözleştiğimiz gün bu olsun!
Alıp gelirim ayartıp,
Tam o günü, han Kıyaz,
Sen Talas'ta olursun!
"Esen kal sen" dedi,
"Ben yola çıkayım" dedi. —
Sevinip söylediği söze,
Beline destek olana,
Beyine küsmüş el içinde.
O zaman Kıyaz şöyle der:
"Kurbanın olayım, Kançoro,
Gayretin üstün, er çoro.
Kaplan gibisin, sen çoro,
Semetey'e sezdirmeden,
Sözleşilen yere getirirsen,
Ben hazırım o zaman.
Üç gün seni beklerim,
Üç güne dek gelmezsen,
Evime döner giderim.
Saldırmaya elimde çare yok,
Kendi obama giderim.
Düşününce içim kor olur,
Semetey bana ateş saldı.
Çınkoco'yu yutuverdi,
Han Toltoy'u parçaladı.
Kalan yurdu avcuna aldı,
Han başımı hor kıldı.
Cezkempir'in yedi oğlunu,
Cediger'e han kıldı!

Az kelgensip anısı,
Alım, salık köp aldı.
Cıl sayın aydap, mal aldı,
Ar kaçan salıp tüyşüktü!
Han atam Toltoy er eken,
Kara kulak şer eken.
Erdik atı bolboso,
Akılı anın kem eken.
Mingeni bolso Surkoen,
Çınkoco bolso coldoşu,
Uçup cürüp asmanda,
Aldırıp iyip ölüptür,

Az gelirmiş gibi bu da,
Vergi, salma çok aldı.
Yıl be yıl sürüp mal aldı,
Her zaman zahmet salarak!
Han atam Toltoy er imiş,
Kara kulak arslan imiş.
Yiğitlik adı var idiyse de,
Aklı onun eksik imiş.
Bindiği Surkoen olsa da,
Çınkoco olsa da yoldaşı,
Gökyüzünde uçup dururken,
Yenilip düşüp ölüvermiş,

Cerde cürgön arstanga.
Artıkça içim bek ooruyt,
Gülçoro başın alganga!
Mingen atıñ uşubu?!» —
Surkoendu körgöndö,
Kıyazdın köönü buzuldu.
Közünön anın kanduu caş,
Dayra bolup kuyuldu.
Surkoendoy külüktün,
Soorusunan sıladı,
Közünün caşın tıybadı,
Kan kakşap cana ıyladı.
«Kagılayın, Surkoen,
Minerge künüm bolorbu?
Semeteyden kutulup,
Cürör künüñ, bolorbu?
Cedigerdin ceti han,
Biler künüm, bolorbu?
Gülçoronu öltürüp,
Külör künüm, bolorbu?
Tuuruna atamdın,
Konor künüm, bolorbu?» —
Küñgürönüp han Kıyaz,
Köñülü caşıp turganda,
Kançoro anda kep aytat,
Kep aytkanda dep aytat:

Yerde gezen arslana.
En çok içim şuna yanar:
Külçoro'nun baş almasına!
Bindiğin at bu mu?!"
Surkoen'i gördüğünde,
Kıyaz'ın gönlü bozuldu.
Gözünden onun kanlı yaş,
Irmak olup döküldü.
Surkoen gibi yürüğün,
Sağrısını okşadı,
Gözünün yaşını dindirmedi,
Kan ağlayıp yine ağladı.
"Kurbanın olayım, Surkoen,
Binecek günüm olur mu?
Semetey'den kurtulup,
Gezecek günün olur mu?
Cediger'in yedi hanını,
Yöneteceğim gün olur mu?
Külçoro'yu öldürüp,
Güleceğim gün olur mu?
Atamın tüneğine,
Konacağım gün olur mu?"
Mırıldanıp han Kıyaz,
Gönlü dolup dururken,
Kançoro o zaman söz söyler,
Söz söylerken der ki:

«Kabılan Kıyaz, er desem,
Karapayım, sen beleñ?
Kankordon seni kutkarbay,
Kantip mında men kelem.
Törö Kıyaz, sen desem,
Töböñdön urgan, sen beleñ?
Törödön seni kutkarbay,
Tügöngön men ne kelem?!
Tartıp berem atıñdı,
Alıp berem dartıñdı.
Tiygizemin bagıñdı,
Mingizemin tagıñdı!
Bekem bayla beliñdi,
Bışık kılgın kebiñdi.
Bolcolduu künü barbasañ,
Buzup, çabam eliñdi!
Koş, aman bol»—dep ayttı,—
Surkoen minip attandı.
Han Kıyaz menen birleşip,
Kançoro köönü şattandı.
Künü-tünü dem albay,
Kündöp, tündöp col cürüp,
Suup kalgan tulpardı,
Ayabastan col cürüp,

"Kaplan Kıyaz, er desem,
Sıradan biri miymişsin sen?
Hunhardan seni kurtarmadan,
Nasıl buraya ben gelirim.
Töre Kıyaz, sen desem,
Tepeden vurulmuş muymuşsun sen?
Töreden seni kurtarmadan,
Tükenmiş ben niye geleyim?!
Çekip veririm atını,
Gideriveririm derdini.
Kavuştururum bahtına,
Bindiririm tahtına!
Sıkıca bağla belini,
Pekiştir söyleyeceğini.
Sözleşilen gün varmazsan,
Bozup vururum elini!
Hoşça, esen kal" deyip,
Surkoen'e binip yola çıktı.
Han Kıyaz ile birleşip,
Kançoro'nun gönlü şad oldu.
Gece gündüz soluk almadan,
Gündüz gece yol yürüyüp,
Soğumuş olan tulparı,
Esirgemeden yol yürüyüp,

Tük kişige körünböy,
Can adamga bilinbey,
Tün içinde keldi emi.
Atın baylap alıska,
Arı cok tuulgan tügöngür,
Caragansıp namıska,
Çaçıkeydin üyünö,
Basıp keldi bul emi.
Canına barıp, cay alıp,
Anda catıp caylanıp.
Barıp kelgen colunan,
Baştan ayak kep salıp:
«On beşi künü bul aydın,
Padışañ senin Semeñdi,

Hiç kimseye görünmeden,
Tek bir cana sezdirmeden,
Gece içinde geldi şimdi.
Atını bağlayıp uzağa,
Arsız doğmuş tükenesice,
Namusa yararmış gibi,
Çaçıkey'in evine,
Yürüyüp geldi bu şimdi.
Yanına varıp yerleşip,
Orada yatıp rahatlayıp.
Varıp geldiği yolundan,
Baştan ayağa söz açıp:
"Bu ayın on beşinci günü,
Senin padişahın Semen'i,

Keñ Talaska kümbözgö,
Alıp baramın — dep — salıp.
Unutup kalbay Çaçıkey,
Cürgünüñ sen kamdanıp.
Katıgün, bolup kalbaylı,
Katındık kılıp, kep salıp!» —
Tañga cakın bolgondo,
Çıgıp ketti, Kançoro.
Ayılına coloboy,
Cürüp ketti, Kançoro.
Kün közü tüş bolgondo,
Surkoen menen şalkıldap,
Kirip keldi, Kançoro.
Kara küçkö katkırıp,
Külüp keldi, Kançoro.
Aramdıktı köönünö,
Tüyüp keldi, Kançoro.
Ak ceri cok kılaygan,
Aramzada, al çoro.
Karıgan Bakay, Sarı han,
«Cakşı kızmat kıldı» — dep,
Iraazı boldu oşogo.
Bara kalıp kep salıp:
«Bardım çekke col çalıp.
Samarkandın çeginen,
Keñ Taşkendin belinen,
Dürbü salıp col çaldım.
Adam emes ayban cok,
Ceriñ een kalıptır,
Oşol işke tañ kaldım.
Namangendin astında,
Keñ Kokondun üstündö,
Taş çokuga men bardım,
Kaşkar cakkı belderge,
Kalmak, kıtay elderge,
Dürbü salıp karasam,

Kargası uçup kelbegen,
Kalbagan eken bizge deym,

Geniş Talas'taki kümbete,
"Alıp varırım" diye anlatıp.
Unutup kalma, Çaçıkey,
Hazırlanıp dur sen de.
Aman, düşmeyelim sonra,
Kadınlık edip söz saçarak!"
Tan yakın olduğunda,
Çıkıp gitti Kançoro.
Obasına uğramadan,
Yürüyüp gitti Kançoro.
Gün ortası öğle olunca,
Surkoen ile sallanıp,
Girip geldi Kançoro.
Zorla kahkaha atarak,
Gülüp geldi Kançoro.
Haramlığı gönlüne,
Düğümleyip geldi Kançoro.
Ak yeri hiç görünmeyen,
Haramzade o çoro.
Kocamış Bakay, Sarı Han,
"İyi hizmet etti" diye,
Razı oldu buna.
Varıp yanlarına söz açıp:
"Vardım sınıra yol gözleyip.
Semerkant'ın sınırından,
Geniş Taşkent'in belinden,
Dürbün tutup yol gözledim.
Adam değil, hayvan yok,
Yerin bomboş kalmış,
O işe şaşıp kaldım.
Namangen'in aşağısında,
Geniş Kokon'un üstünde,
Taş tepeye ben vardım,
Kaşgar yönündeki bellere,
Kalmuk, Hıtay ellerine,
Dürbün tutup bakınca,

Kargası bile uçup gelmeyen,
Kalmamış derim bize karşı,

Kaş kaytarar bendeden.
Karkıp cayloo toluptur,
Kamdanıp curtuñ boluptur.
Toy berüçü, aş berçü,
Maalı eldin boluptur.
Sargarıp egin bışıptır,
Almanın şagı iyilip,
Kırgıek uçar tabı eken.
Şaşılıp kalat kün ötsö,
El kamınar çagı eken.
Ep kelse, aba, özüñö,
Kulak sal menin sözümö.
Caz carkırap kelgeli,
Küzgö cakın bolgolu,
Tayıbadık kümbözdü.
On beşi cakın boluptur,
Ortosu aydın toluptur.
Sayrap catıp, tak çarçap,
Küküktörü soluptur.
Kümbözdü tayır mezgili,
Baykasam anık boluptur.
Ak boz beeni alalı,
Atakemdin ak üygö,
Bizder cetip baralı.
Ay tamaktap çalalı,
Kuran okup canalı.
Eki, üç kündö barbasak,
Kaptaşabız aş, toygo.
Miyzam uçup, kış tüşüp,
Okubay kuran kalabız,
El kıştoogo kongonço». —
Dep, oşentip Kançoro,
Semeteyge ayttı ele,
Kançoro kebin uktu, deyt,
Kubattap anı tuttu, deyt.
«Ak boz beeni tapkın — dep
Iras eken uşul kep.
Elebeymin murun» — dep,—
Kamınıp Semeñ bararda,

Kaş kaldıracak kul bile.
Dolup taşmış yaylalar,
Hazırlanmış durur yurdun.
Toy verecek, aş verecek,
Vakti elin gelmiş durur.
Sararıp ekin olgunlaşmış,
Elmanın dalı eğilmiş,
Atmacanın uçar çağı imiş.
Aceleye kalır gün geçerse,
Elin hazırlanır çağı imiş.
Uygun gelirse, ağam, sana,
Kulak ver benim sözüme.
Bahar parlayıp geleli,
Güze yakın olalı,
Ziyaret etmedik kümbeti.
On beşi yakın olmuş,
Ayın ortası dolmuş.
Öte öte iyice yorulup,
Gugukları susmuş durur.
Kümbeti ziyaret vakti,
Bakarsam tam gelmiş durur.
Ak boz kısrağı alalım,
Atamın ak evine,
Bizler yetip varalım.
Adayıp kurban keselim,
Kur'an okuyup dönelim.
İki üç günde varmazsak,
Aş ile toya dalarız.
Mizan geçip, kış düşüp,
Kur'an okumadan kalırız,
El kışlağa konana dek."
Deyip böylece Kançoro,
Semetey'e söylemişti,
Kançoro'nun sözünü dinledi der,
Destekleyip onu tuttu der.
"Ak boz kısrağı bulun" diye,
"Doğruymuş bu söz" diye.
"Önceden fark etmemişim" diye,
Hazırlanıp Semen varacakken,

Kanıkey kabar aldı emi.
Semeteydin aylına,
Serpilip basıp keldi emi.
Semeteyge karata,
Kanıkeydin degeni:
«Koygun, balam, til algın,
Sözgö kulak sen salgın.
Cayloonun körüp ıraatın,
Küzgöçö balam tınç algın!

Kanıkey haber aldı şimdi.
Semetey'in obasına,
Seğirtip yürüyüp geldi şimdi.
Semetey'e karşı,
Kanıkey'in dedikleri:
"Bırak, yavrum, söz dinle,
Söze kulak ver sen.
Yaylanın sefasını sürüp,
Güze dek, yavrum, rahat dur!

Tüşümdö kördüm şumduktu,
Üyüñdön çıkçu kün emes,
Talaada kaldı tokumuñ.
Surkoen atıñ tokulbay,
Ak kuranıñ üyüñdö,
Açılbay kaldı okulbay.
Akkelte içi dat boldu,
Sırnayzañ sınıp büktöldü.
Ak kübö tonuñ çeçildi,
Aybaltañ mizi ketildi.
Alıstan kelip köp duşman,
Karmap aldı tüşümdö,
Saga okşogon cetimdi!
Kümbözgö barar kez emes,
Körgönüm tögün tüş emes.
Koy, kulunum, barba — dep,
Kanıkey turdu kan kakşap!» —
Kanduu caş közdön çuburup,
Öñürü ıldıy kuyulup.
Al añgıça Ayçürök,
Basıp çıktı eşikke:
«Kulak sal, dep keñeşke.
Enekem tilin algınıñ,
Bul peyliñen cangınıñ.
On, on beş kündö el köçöt,
El küzdöögö tüşköndö,
Elge kabar salgınıñ.
Tülöö çırak ötközüp,
Köpçülük menen bargınıñ.

Düşümde gördüm korkuncu,
Evinden çıkacak gün değil,
Kırda kaldı teğeltin.
Surkoen atın eyerlenmez oldu,
Ak Kur'an'ın evinde,
Açılmadan kaldı, okunmadan.
Akkelte'nin içi pas tuttu,
Sırnayza'n kırılıp katlandı.
Ak zırh kaftanın soyuldu,
Aybaltanın ağzı kertildi.
Uzaktan gelip çok düşman,
Yakalayıverdi düşümde,
Sana benzer yetimi!
Kümbete varılacak vakit değil,
Gördüğüm boş düş değil.
"Bırak, kulunum, varma" diye,
Kanıkey durdu kan ağlayıp!"
Kanlı yaş gözden boşanıp,
Yakasından aşağı dökülüp.
O sırada Ayçürök,
Yürüyüp çıktı kapıya:
"Kulak ver, dedi, öğüde.
Anacığımın sözünü dinle,
Bu huyundan vazgeç.
On, on beş günde el göçer,
El güzleğe indiğinde,
Ele haber sal.
Adak çırası düzenleyip,
Kalabalıkla var oraya.

Baarıbız tegiz baralı,
Atakemdin arbagın,
Baarıbız sıylap canalı». —
Dep, oşentip ayttı ele,
Barbas bolup kümbözgö,
Semetey köönü kayttı ele.
Kançoro anda kep aytat,
Kep aytkanda bek aytat:
«Kagılayın, abake,
Attanıp kayra canganıñ,
Ayınkuştap kalganıñ,
Başınan beri kalbadı,
Erkektin kılgan işine,
Ayçürök kirip alganıñ.
Ayagansıp tosottop,
Abakemdin bir malın.
Özüñ bilip el biylep,
Az emes senin cırgalıñ.
Cürü, abake, bastırgın,
Katınga karap kalbagın!» —
Dep, oşentip Kançoro,

Hepimiz birden varalım,
Atamın aziz ruhunu,
Hepimiz sayıp dönelim."
Deyip böylece söylemişti,
Varmaz olup kümbete,
Semetey'in gönlü dönmüştü.
Kançoro o zaman söz söyler,
Söz söylerken pek söyler:
"Kurbanın olayım, ağam,
Atlanıp geri dönüşün,
Baykuş gibi duraksayışın,
Baştan beri eksilmedi,
Erkeğin yaptığı işe,
Ayçürök'ün karışması.
Esirgermiş gibi yolunu kesip,
Ağamın bir malını.
Kendin bilip el yönetip,
Az değildir senin sefan.
Yürü, ağam, sür atını,
Kadına bakıp kalma!"
Deyip böylece Kançoro,

Atın sayga saldı ele,
Bura tartıp aldı ele.
Atka mingen Semetey,
Kayra tüşüp kalalbay,
Bastırmak bolup kaldı ele.
Kanıkey turup kep aytat:
«Kulunum, ukkun —dep aytat.
Katındın tilin albadıñ,
Kayrılıp kayra canbadıñ,
Emi eneñdin sözün tanbagın!
Oolukkan çunak balasıñ,
Köp keçikpey cakında,
Keñ-Kolgo köçüp barasıñ,
Emne mınça şaşasıñ?!
Ak boz beeni baş kılıp,
Köbüröök kılsañ tülöönü,
Keçiret kuday künöönü.

Atını dereye saldı,
Dizgin çevirip yürüdü.
Ata binmiş Semetey,
Geri inip kalamayıp,
Yola koyulmak üzereydi.
Kanıkey durup söz söyler:
"Kulunum, dinle" der.
Kadının sözünü dinlemedin,
Dönüp geri gelmedin,
Bari ananın sözünü inkâr etme!
Delişmen, yaramaz çocuksun,
Çok gecikmeden yakında,
Keñ-Kol'a göçüp varırsın,
Ne diye böyle acele edersin?!
Ak boz kısrağı baş kılıp,
Çoğaltırsan adağı,
Bağışlar Tanrı günahı.

Aldında ayttım özüñö,
Işenbediñ tüşümö.
Üydön çıkçu cakşı emes,
Alsañ, balam, tilimdi.
Bügün cıldız karşı eken,
Senin atañ Manastan,
Kalgan, balam, şart eken.
Ay menen kündü eseptep,
Cıldızga karşı kündördö,
Serpilip atka minçü emes,
Üydön karış cılçu emes.
Ata kılbas iş kılsa,
Bala cakşı bolçu emes!
Attanar bolso bir cakka,
Tölgö taşka barçu ele.
Akkula menen dalbayıp,
Arıştap çurkap kalçu ele.
Könöktöy kara tölgö taş,
Kötörüp körçü oşonu.
Almaday alıp ırgıtsa,
Ayılga kelbey ketüüçü,
Ala salbay taş koyso,
Asta kelip catuuçu.
Atañdan kalgan iş uşul,
Eç bolboso çunagım,
Tölgö taşka bargınıñ!
Tölgö taştı alıp kör,
Tölgöñdü cakşı salıp kör.
Tölgö taştan sır körsöñ,
Kayta üyüñö cana kör!
Acal cakın adamga,
Kaş, kabaktın arası,
Aldı-artıña karaçı!»

Önceden söyledim sana,
İnanmadın düşüme.
Evden çıkman hayır değil,
Dinlesen, yavrum, sözümü.
Bugün yıldız karşıymış,
Senin atan Manas'tan,
Kalmış, yavrum, kural imiş.
Ayı, günü hesaplayıp,
Yıldıza karşı günlerde,
Sıçrayıp ata binmezdi,
Evden karış kımıldamazdı.
Atanın yapmadığı işi yapan,
Evlat iyi olmazdı!
Bir yana atlanacak olsa,
Fal taşına varırdı.
Akkula ile yayılıp,
Adımlayıp koşup varırdı.
Kova gibi kara fal taşı,
Kaldırıp denerdi onu.
Elma gibi alıp fırlatırsa,
Obaya uğramadan giderdi,
Kaldıramayıp taşı bıraksa,
Usulca dönüp yatardı.
Atandan kalan iş budur,
Hiç olmazsa, yaramazım,
Fal taşına var bari!
Fal taşını alıp gör,
Falını iyice açıp gör.
Fal taşında sır görürsen,
Yine evine dönüver!
Ecel yakındır insana,
Kaş ile göz arası,
Önüne ardına baksana!"

Kançoro anda küülönüp,
Kanıkeyge süylönüp:
«Karıgança kakcañdap,
Kalbadı senin dümögüñ!
Acal kelip turganın,

Kançoro o zaman hiddetlenip,
Kanıkey'e söylenip:
"Kocayana dek dırdır edip,
Bitmedi senin fesadın!
Ecelin gelip durduğunu,

Açık anı kördüñbü?
Cebireil kelgenin,
Ce kördüñbü, bildiñbi?
Gülçoro tursa canında,
Kançoro tursa artında.
Kadamı katat emespi,
Kanday adam katılsa?
Bastırbay tosup aldıñar,
Bügün abam attansa!
Karıp kalgan okşoysuñ,
Kaysooloysuñ köp süylöp.
Karılıgıñ emespi,
Acal turat — dep süylöp.
Emi, eneke, ılgagın,
Sütüñdü berip sen baksañ,
Küçün bergen, abakem.
Cakşı, caman kün bolso,
Can ayabay koşulup,
Eerçigen çoro biz elek.
Kümön albas kep kılıp,
Abakemdi tostuñar.
Kanıkey menen Ayçürök,
Bul kebiñdi it uksun!
It ukpasa kim uksun?!
Kozgolboston kötörgön,
Tepsegen kara cer uksun!
Cürü, abake, bastırçı,
Bulardı karap kim tursun!» —
Dep, aytkanda Kançoro,
Kanıkey aytat oşondo:
«Aylanayın, balam,—dep,
Aytayın sözüm sagan —dep,
Kan çıkkan emçek, süt çıkpay,
Saa salganda, balam,— dep.
Oşondo boyum çıyrıkkan,
Kastık kılat belem —dep.
Bastırgın —dep,— şaştırıp,
Tınç catkalı koyboduñ,
Bul emine kastıgıñ?

Açıkça onu gördün mü?
Cebrail'in geldiğini,
Ya gördün mü, bildin mi?
Külçoro dursun yanında,
Kançoro dursun ardında.
Adımı donakalmaz mı,
Hangi adam sataşırsa?
Yolunu kesip durdunuz,
Bugün ağam atlanınca!
Kocamışsın besbelli,
Bunuyorsun çok konuşup.
Kocalığından değil mi,
"Ecel var" deyip söylenmen.
Şimdi, ana, insafa gel,
Sütünü verip sen baktınsa,
Gücünü veren ağamdır.
İyi kötü gün olunca,
Can esirgemeden katılıp,
Ardınca giden çoro bizdik.
Olmadık sözler söyleyip,
Ağamın yolunu kestiniz.
Kanıkey ile Ayçürök,
Bu sözünüzü it duysun!
İt duymazsa kim duysun?!
Kımıldamadan yük taşıyan,
Çiğnenen kara yer duysun!
Yürü, ağam, sür atını,
Bunlara bakıp kim dursun!"
Deyip söyleyince Kançoro,
Kanıkey der o zaman:
"Kurban olayım, yavrum, deyip,
Söyleyeyim sözüm sana, deyip,
Kan gelen memem, süt gelmeden,
Sana verdiğimde, yavrum, deyip.
O zaman bedenim ürpermişti,
"Bana kast eder mi ki?" deyip.
"Sür atını" diye sıkıştırıp,
Rahat durmamıza koymadın,
Bu nasıl düşmanlığındır?

Bir caktı közdöy bastırsañ,
Til albooçu şaştıgıñ!» —
Kanıkey anday degende,
Açuusu kelip Kançoro,
Teñ süylöşüp, birge öskön,
Beli katuu er çoro:

«Buurul attı minbedim,
Buulum tondu kiybedim.
Ar kaçandan bir kaçan,
Abam menen Kanıkey,
Gülçoroço körbödüñ!
Tayuuçu arbak seniki,
Arbak tayıp kelgenge,
Emne mınça tergediñ?!
Açası çıgıp kebiñdin,
Gülçoroço bolbodum,
Ömürümçö tegi men!
Oyuma tüştü atakem,
Barbasañar meyliñer,
Özüm barıp kelemin!»
Açuusu kelip arbayıp,
Ant içkendey sargarıp.
Katuu süylöp bakırıp,
Kapalanıp çaçılıp.
Kançoro cönöy bergende,
Arça toru buurulga,
Semetey turbay kamçı urup,
Baatır Gülüs kökcalıñ,
Artınan eerçip bastırıp.
Karap kaldı Kanıkey,
Eerçiy karap balasın,
Eki közün caş kılıp!
Eerçitip çıktı ayıldan,
Er Semetey baatırdı,
Ant urgan çoro azdırıp!
«Kanıkey tilin albadık,
Bastırıp çıktık ayıldan,
Tölgö taşka baralık». —

Bir yana doğru at sürsen,
Söz dinlemez aceleciliğin!"
Kanıkey böyle deyince,
Öfkesi gelip Kançoro,
Denk konuşup birlikte büyüyen,
Beli katı er çoro:

"Buurul atı binmedim,
Buulum kaftanı giymedim.
Her zamandan bir zaman,
Ağam ile Kanıkey,
Külçoro'ca görmediniz!
Ziyaret edilen ruh sizinki,
Ruhu ziyarete gidene,
Ne diye bunca çıkıştın?!
Sözünün çatalı çıkıp,
Külçoro gibi olamadım,
Ömrümce zaten ben!
Aklıma düştü atam,
Varmazsanız siz bilirsiniz,
Kendim varıp gelirim!"
Öfkesi gelip gerinip,
Ant içmiş gibi sararıp.
Sert konuşup bağırıp,
Kederlenip dağılıp.
Kançoro yola koyulunca,
Arçatoru kıratına,
Semetey durmayıp kamçı vurup,
Bahadır Külüs bozkurdun,
Ardınca takılıp at sürdü.
Bakakaldı Kanıkey,
Ardından bakıp oğluna,
İki gözünü yaş edip!
Peşine takıp çıkardı obadan,
Er Semetey bahadırı,
Ant vurmuş çoro ayartıp!
"Kanıkey'in sözünü dinlemedik,
At sürüp çıktık obadan,
Fal taşına varalım."

Dep, oylonup Semetey,
Tölgö taştın astına,
Cetip keldi bastırıp.
Uşu cakkı beleske,
Salıp çıgıp keldi deyt.
Arça toru buudandan,
Sekirip tüşüp Semetey,
Erligi artık tügöngür,
Kara taştı könöktöy,
Közünö ilbey kenedey,
Atkıy karmap batmandap,
Kara taştı kötördü,
Kötörülböy kara taş,
Küç kelgende cötöldü!
Namıs kıldı çorogo,
Küçüm cetpey oşogo,
Dep, artına kaytarga,
Çapanın çeçip ırgıtıp,

Diye düşünüp Semetey,
Fal taşının önüne,
Yetip geldi at sürüp.
Bu yandaki bele doğru,
Sürüp çıkıp geldi der.
Arçatoru küheylandan,
Sıçrayıp inip Semetey,
Yiğitliği üstün o yaman,
Kova gibi kara taşı,
Kene kadar göze ilmeden,
Kucaklayıp tutup davranıp,
Kara taşa asıldı,
Kalkmadı yerinden kara taş,
Zor gelince öksürdü!
Ar etti çorolardan,
"Gücüm yetmedi ona"
Diye, geri dönmeye,
Kaftanını çıkarıp fırlatıp,

Kayrat kılıp oşondo.
Dagı taştı karmadı,
Kötörö albay kalganı.
Üzülö turgan öñdönüp,
Kozgolboy cerde taş kaldı.
Bar kayratın küç kılgan,
Küç kılbasa ne kılgan?
Bölök-bölök kızıl kan,
Murdunan cerge tamganı.
Artık tuulgan Gülçoro,
Munu körö kalganı:
«Men kötöröm, aba»,— dep,
Atınan tüşüp çuradı.
Kıymıldap kılça bılk etpey,
Gülçoro turup kalganı.
Kayta-kayta küç alıp,
Kara taşka kol salıp.
Ar kança kayrat kılsa da,
Cerden üzö albadı!
«Bolboduñar, siler» — dep,

Gayret etti o zaman.
Yine taşı kavradı,
Kaldıramayıp kaldı.
Kopacakmış gibi olsa da,
Kımıldamadan yerde taş kaldı.
Var gayretini güç kılan,
Güç kılmasa ne yapsın?
Damla damla kızıl kan,
Burnundan yere damladı.
Üstün doğmuş Külçoro,
Bunu görüverdi:
"Ben kaldırırım, ağam" diye,
Atından inip seğirtti.
Kıl kadar kımıldatamadan,
Külçoro durup kaldı.
Tekrar tekrar güç alıp,
Kara taşa el atıp.
Ne kadar gayret etse de,
Yerden koparamadı!
"Olmadınız sizler" diye,

Kançoro basıp barganı!
Eki kolun teñ salbay,
Bir kolu menen karmadı.
Almaday bolup, kara taş,
Iraakka uçup barganı...
«Tölgö, aba, keldi — dep,
Eerçigen kişiñ menmin —dep,
Sen albasañ men aldım,
Maga bolgon cakşılık,
Meniki emes seniki.
Özümö kelgen cakşılık,
Maga ele emes Gülüskö,
Cürgülö, baatırlar,
Ceteli erte kümbözgö!» —
Dep, oşentip Kançoro,
Buydalbay atka mindi ele.
«Barbaymın» — dep ayta albay,
Balanın köönün kaytarbay,
Bastırıp ketti Semetey:
«Ildamıraak celeli,
Ataga arnap, mal muuzdap,
Ertereek kayta keleli». —
Dep, oşentip Semetey,
Atka kamçı bastı, deyt,
Aldındagı belesten,
Eñişti karay aştı, deyt.
Buudandın baarın çuratıp,
Artınan çañın çubaltıp.
Kümbözgö bardı şamalday,
Arnap algan malı bar,

Kançoro yürüyüp vardı!
İki elini birden salmadan,
Bir eliyle kavradı.
Elma gibi olup kara taş,
Uzağa uçup gitti...
"Fal, ağam, geldi" diye,
"Ardına düşen kişin benim" diye,
"Sen alamadınsa ben aldım,
Bana olan iyilik,
Benim değil, senindir.
Kendime gelen iyilik,
Yalnız bana değil, Külüs'e de,
Yürüyün, bahadırlar,
Erken yetelim kümbete!"
Deyip böylece Kançoro,
Oyalanmadan ata bindi.
"Varmam" deyip diyemeden,
Çocuğun gönlünü kırmadan,
At sürüp gitti Semetey:
"Daha hızlıca koşalım,
Ataya adayıp mal boğazlayıp,
Erkence geri dönelim."
Deyip böylece Semetey,
Ata kamçı bastı der,
Önündeki belden,
İnişe doğru aştı der.
Küheylanların hepsini koşturup,
Ardından tozunu sürükleyip.
Kümbete vardı yel gibi,
Adayıp aldığı malı var,

Ak boz beesi dagı bar.
«Turbagıla, çorolor,
Ildamıraak çalıñar!
Kün keç kirip baratat,
Üygö erte barıñar.
Talaaga catpay kelgin — dep,
Kanıkey aytkan kebi bar». —
Dep, oşentip baldarga,

Ak boz kısrağı dahi var.
"Durmayın, çorolar,
Daha çabuk kurban kesin!
Gün akşama dönüyor,
Eve erken varın.
"Kırda yatmadan gelin" diye,
Kanıkey'in söylediği söz var."
Deyip böylece yiğitlere,

Aşıktırdı Semetey.
Ak boz beesin alışıp,
Aytamaktap çalışıp.
Atasının kümbözgö,
Kuran okup kalışıp.
Kemegesin kazdırıp,
Kömkörmölüü kazanın,
Alıp kelip astırıp.
Aram ölgön Kançoro,
Aldap cürüp, kas kılıp.
Ottu çındap caktırıp,
Ottu çındap cakkanda,
Oşondo kazan kaynadı,
Bala colbors Semetey,
Kaynaganın baykadı.
Kapkara bolup kelbeti,
Teşigi cok tübündö,
Al çüpürök kaltaday,
Añtarılıp ketkeni.
Anda Semeñ kep aytat:
«Askan mobu kazanga,
Baykaganım aytamın.
Kapkara bolup kaynadı,
Añtarılıp bu kazan,
Içinde neme kalbadı.
Mınday tülöö kurusun,
Curgülö, baldar, kaytalı!»
Kobo albay Semeñ endirep,
Opkoolcup cürök delbirep.
Atasının kümbözgö,
Kuran okup dembelep.
Kançoro turat tuyguzbay,
Ot cakkan bolup entelep.
«Kuday urgan, kuu Kıyaz,
Kelbey kalgan belem» — dep?
Al añgıça bolbodu,
Asmandan munar buu çıktı,
Üç-Koşoydun böksödön,
Kök cañırgan çuu çıktı.

Acele ettirdi Semetey.
Ak boz kısrağını alıp,
Adak deyip boğazlayıp.
Atasının kümbetinde,
Kur'an okuyup durdular.
Ocağını kazdırıp,
Kapaklı büyük kazanını,
Alıp gelip kurdurup.
Haram ölesi Kançoro,
Aldatıp durup kast edip.
Ateşi iyice yaktırıp,
Ateş iyice yakılınca,
O zaman kazan kaynadı,
Yavru kaplan Semetey,
Kaynayışını gözledi.
Kapkara olup görünüşü,
Deliği yok dibinde,
O, çaput kesesi gibi,
Tersine dönüverdi.
O zaman Semen söz söyler:
"Şu kaynayan kazanda,
Gördüğümü söyleyeyim.
Kapkara olup kaynadı,
Tersine dönüp bu kazan,
İçinde bir şey kalmadı.
Böyle adak kurusun,
Yürüyün, çocuklar, dönelim!"
Kalkamayıp Semen şaşkın,
İçi ürperip, yüreği çırpınıp.
Atasının kümbetinde,
Kur'an okuyup soluk soluğa.
Kançoro durur sezdirmeden,
Ateş yakar görünüp telaşla.
"Tanrı'nın vurduğu kurnaz Kıyaz,
Gelmedi mi yoksa?" diye.
Çok geçmeden o sırada,
Gökten pusarık buğu çıktı,
Üç-Koşoy'un sırtlarından,
Gök yankılatan çığlık koptu.

Aydama koşun, kalıñ kol,
Cabalaktap duu çıktı.
Al koşundu körgöndö,

Küñgürönüp Semetey,
«Kanıkey aytkan söz keldi,
Acal, ölüm tez keldi,
Kördüñörbü» — dedi ele? —
Kaygırgan bolup Kançoro,
Kastıgı bar, it çoro.
«Bulkuntup tulpar mineli,
Uruşpay cürgön coo bele,
Sapırıp, kırıp ieli?
Colooçubu, bolboso,
Coobun alıp bileli!»
«Cakın eken bolcolu,
Taanımal turat koldoru.
Cedigerdin eli — dep,
Han Kıyaz mında keldi» — dep,
Gülüstön aytıp ciberdi.
«Attı algıla, baldar,— dep,
Baçımıraak bolgula,
Atıñarga mingile!
Aldınan tosup bargıla,
Ayanbay uruş salgıla!» —
Gulçoro şaşıp cügürüp,
Surkoendu karmadı.
Karmasa da Gülçoro,
Ümüt üzüp canınan,
Özü çoçup kalganı.
Angıçaktı Kançoro,
Kamıntpay ayta salganı:
«Kançalık ayttı Kanıkey,
Karının kebin albadık.
Kelip kaldı koşun — dep,
Keyip nege zarladık?
Tölgö taşka biz bardık,
Acıdaarday abakem,
Gülüstön törö Gülçoro,

Sürülen ordu, kalabalık kol,
Kaynaşarak gürleyip çıktı.
O orduyu gördüğünde,

Mırıldanıp Semetey,
"Kanıkey'in dediği söz geldi,
Ecel, ölüm tez geldi,
Gördünüz mü?" demişti. —
Kaygılanır görünüp Kançoro,
Kastı olan it çoro:
"Şahlandırıp tulpara binelim,
Vuruşmadan duran düşman mıydı,
Savurup kırıp atalım?
Yolcu mudur, yoksa değil mi,
Cevabını alıp bilelim!"
"Belli oluyor kimliği,
Tanıdık durur orduları.
"Cediger'in elidir" diye,
"Han Kıyaz buraya gelmiş" diye,
Külüstön söyleyiverdi.
"Atları alın, çocuklar, diye,
Daha tez davranın,
Atınıza binin!
Önünden karşı varın,
Esirgemeden savaş verin!"
Külçoro telaşla koşup,
Surkoen'i yakaladı.
Yakalasa da Külçoro,
Umut kesip canından,
Kendi ürküp kaldı.
O arada Kançoro,
Fırsat vermeden söyleyiverdi:
"Ne kadar söyledi Kanıkey,
Yaşlının sözünü almadık.
"Ordu gelip çattı" diye,
Yakınıp niye sızlandık?
Fal taşına biz vardık,
Ejderha gibi ağam,
Külüstön töre Külçoro,

	Kötörö albay kaldıñar.	*Kaldıramayıp kaldınız.*
	Tölgö taştı kötörsöm,	*Fal taşını ben kaldırınca,*
	Özüñör karap kaldıñar.	*Kendiniz bakakaldınız.*
	Kılbagıla kümöndü,	*Kuşkulanıp durmayın,*
226090	Men salamın dümöktü.	*Ben salarım kargaşayı.*
	Mından murun köp cürdük,	*Bundan önce çok gezdik,*
	Daban aştık, suu keçtik,	*Geçit aştık, su geçtik,*
	Suu orduna kan içtik.	*Su yerine kan içtik.*
	Koşun kırdık, kol kırdık,	*Ordu kırdık, kol kırdık,*
	Ok atkan coo bolboso,	*Ok atan düşman olmadıysa,*
	Koyboy baarın biz kırdık.	*Bırakmadan hepsini kırdık.*
	Bügün beş kün bolo elek,	*Bugün beş gün olmadı,*
	Men çalgınga bargalı.	*Ben keşfe gideli.*
	Bul başkaça bir şumduk!	*Bu başkaca bir tuhaflık!*
226100	Mından murun, abake,	*Bundan önce, ağam,*
	Buurul attı berbedin,	*Buurul atı vermedin,*
	Bulkuntup bir kün minbedim.	*Şahlandırıp bir gün binmedim.*
	Mingizbey cürüp atıñdı,	*Bindirmeden atını,*
	Ümütöydün kununa,	*Ümütöy'ün kanı diyetine,*
	Tayeceñe bergenin!	*Teyzene verişin!*
	Buurul attın barında,	*Buurul at var iken,*
	Men buulantıp coogo kirbedim.	*Ben coşturup düşmana girmedim.*
	Karalat öldü, ok tiyip,	*Karalat öldü ok değip,*
	Oşondon beri cöö cüröm,	*O günden beri yaya gezerim,*
226110	Gülçoroço körbödüñ.	*Külçoro'ca görmedin.*
	Gülçoro atıñ köp mindi,	*Külçoro atını çok bindi,*
	Buulumuñdu bul kiydi.	*Buulum kaftanını bu giydi.*
	Buruştuu neçen duşmanga,	*Nice belalı düşmana,*
	Muñduu kün salıp bul tiydi.	*Dertli gün salıp bu değdi.*
	Bügün kezek kelgen, beym,	*Bugün sıra gelmiş meğer,*
	Bagım menin bildiñbi?	*Bahtımı benim bildin mi?*
	Tölgö taştı men aldım,	*Fal taşını ben aldım,*
	Kötörö albay sen kaldıñ.	*Kaldıramayıp sen kaldın.*
	Baykabay cürdüñ, abake,	*Fark etmeden yürüdün, ağam,*
226120	Bir kişiçe balbanmın!	*Bir er kadar pehlivanım!*
	Surkoendu berginiñ,	*Surkoen'i ver bana,*
	Suurultup coogo tiyeyin.	*Dörtnala düşmana saldırayım.*
	Sırnayzañdı berginiñ,	*Sırnayza'nı ver bana,*

Sundurup kolgo ileyin.
Akkelteñdi bere koy,
Asınıp anı köröyün,
Ak albarsıñ baylanıp,
Alışuuçu coo bolso,
Aydap koydoy bölöyün!
Işim oñdoy turgansıyt,
Kırbay kantip tınayın?
Körüp turgun, abake,
Bügün kayrat kılayın!
Coonu saysam men saysam,
Ooragı kalar özüñö,
Kulak sal menin sözümö.
Bala kezden ber cakka,
Alpeştep cürüp sen baktıñ,
Kıyındık kılıp ar cayda,
Kızmatı menen Gülçoro,
Kıyalı menen bul caktı.
Cakşıraak kızmat kılalbay,
Cabıgıp kelem bul kezge.
Cayı boldu uşunday,
Bügün berçi kezekti,
Men kılayın kızmattı!» —
Dep, oşentip Kançoro,
Abasına munu ayttı.
«Minseñ, çorom, at mına,
Arman kılba, sen ança.

Uzatıp ele alayım.
Akkelte'ni veriver,
Kuşanıp onu göreyim,
Ak-albars'ı bağlanıp,
Tutuşacak düşman olursa,
Koyun gibi sürüp böleyim!
İşim rast gidecek gibi,
Kırmadan nasıl durayım?
Görüp dur, ağam,
Bugün gayret edeyim!
Düşmanı mızraklarsam ben,
Şanı yine sana kalır,
Kulak ver benim sözüme.
Çocukluktan bu yana,
El üstünde tutup sen baktın,
Yiğitlik gösterip her yerde,
Hizmetiyle Külçoro,
Huyuyla hoşnut etti seni.
Daha iyi hizmet edemeden,
Bunalıp geldim bu çağa.
Hali böyle oldu işte,
Bugün ver sırayı,
Ben edeyim hizmeti!"
Deyip böylece Kançoro,
Ağasına bunu söyledi.
"Binersen, çorom, at işte,
Yakınıp durma sen öyle.

Bügün işiñ oñ turat,
Alsañ mına Sırnayza.
Aybaltañdı çıñ karma,
Sen da özüñçö baatırsıñ,
Ayaluu canıñ kapırsıñ.
At, tonuñ baarı tel boldu,
Astı ayanıp tartınba!»
Semetey kezek bergende,
Kezek kolgo tiygende,
Surkoengo mingende,
Sırnayzanı ilgende,

Bugün işin rast gider,
Al işte Sırnayza.
Aybaltayı sıkı tut,
Sen de kendince bahadırsın,
Canı aziz, seni kâfir.
At da kaftan da öz oldu,
Sakın çekinip durma!"
Semetey sıra verdiğinde,
Sıra eline geçtiğinde,
Surkoen'e bindiğinde,
Sırnayza'yı taktığında,

Çoñ baltanı kolgo alıp,
Ak albarstı baylanıp,
«Koş! Emese, aba» — dep,—
Bura tarta bergende,
Burula tartıp kep aytat,
Anık içki sırdı aytat:
«Emi cettim, Semetey,
Surkoen sınduu buudanga.
Koşulup ketem, Semetey,
Emi han Kıyazday tuuganga!
Cansız kişi ciberip,
Cayınan munu çakırdım.
Cayloodon kayra canarda,
Çalgınçı bolup men bardım.
Kak oşondo dostoşup,
Kuçaktaşıp cangamın.
Kumbözdön karmap berem — dep,
Köp ubada kılgamın.
Antımdı emi aktadım,
Arkalap curüp Semetey,
Senin eç ayıñdı tappadım.
Kabıl kılbay sen koyduñ,
Kanıkeydin aytkanın.
Acalıñ senin cettibi,
Emi amalıñ kettibi?!
Azırkı nöömöt meniki,
Arka kılgan Gülçoro,
Bolgonun karuu köröyün,
Körünöö başın keseyin,
Muradıma ceteyin.
Handık takka mineyin,
Altın taacı kiyeyin.
Kalıñ kara kırgızdı,
Han bolup men bileyin!
Çaçıkeydi albasam,
Booz katınıñ Ayçürök,
Kancarlap kardın carbasam.
Sarı handı caylasam,
Bakaydı malçı kılbasam.

Büyük baltayı ele alıp,
Ak-albars'ı kuşanıp,
"Hoşça kal öyleyse, ağam" deyip,
Dizgin çevirdiği anda,
Dönüp bakıp söz söyler,
İçindeki asıl sırrı söyler:
"Şimdi eriştim, Semetey,
Surkoen gibi küheylana.
Katılıp giderim, Semetey,
Şimdi han Kıyaz gibi akrabaya!
Casus kişi gönderip,
Yerinden onu ben çağırdım.
Yayladan geri dönerken,
Keşifçi olup ben vardım.
Tam o zaman dostlaşıp,
Kucaklaşıp dönmüşüm.
"Kümbette tutup veririm" diye,
Çok vaatte bulunmuşum.
Andımı şimdi yerine getirdim,
Ardınca yürüyüp, Semetey,
Senin hiç açığını bulamadım.
Kabul etmeyiverdin sen,
Kanıkey'in dediğini.
Ecelin mi senin yetti,
Şimdi çaren mi bitti?!
Şimdiki nöbet benimdir,
Arka kıldığın Külçoro,
Olanca gücünü göreyim,
Göz göre başını keseyim,
Muradıma ereyim.
Hanlık tahtına çıkayım,
Altın tacı giyeyim.
Kalabalık kara Kırgız'ı,
Han olup ben yöneteyim!
Çaçıkey'i almazsam,
Gebe karın Ayçürök'ün,
Hançerleyip karnını yarmazsam.
Sarı Han'ın işini bitirmezsem,
Bakay'ı çoban kılmazsam.

Kanıkeydi küñ kılıp,
Kançoro bolboy kalayın,
Kuyüttü mintip salbasam!» —
Dep, oşentip Kançoro,
Bastırıp cönöy berdi oşo!
«Ant urgan, çoro, meyliñ — dep,
Aytkanıñdı kılgın —dep!
Karalıgıñ seniki,
Kadimten beri bardır — dep!
Burup, buzuk kep kılıp,
Buurul attan ayırdıñ.
Surkoendu dagı aldıñ,
Coo caragım dagı aldıñ.
Caysız cerde cayladıñ,
Kaparda cok aldadıñ,
Cazılbay kaldı armanım!
Kızıtalak ant urgur,
Kanıkeydin sütü urgur!
Kalıñ nogoy tuzu urgur!
Kanday kastık kılasıñ,
Kara neet Kançoro,
Emçekteşken egiziñ,
Tuuganıñ tursa Gülçoro?!
Çaçıkey albay kurup kal,
Kara cüz seni körböyün,
Kara coldo ulup kal!» —
Dep, oşentip endekey,
Turup kaldı Semetey.
Celip ketti Kançoro,
Surkoen alda şalkıldap,
Sırnayza koldo carkıldap,
Akkelte condo caltıldap.
Aşpay turat cediger,
Aç kaykıdan col çubap.
Han Kıyazdın aldınan,
Kançoro celip dal çıgat:
«Kabılan Kıyaz, barsıñbı,
Kalk başkargan cansıñbı?

Kanıkey'i cariye edip,
Kançoro olmayayım,
Yası böyle salmazsam!"
Deyip böylece Kançoro,
At sürüp yürüyüverdi o!
"Ant vurmuş çoro, sen bilirsin,
Dediğini yap sen! deyip,
Karalık senindir,
Eskiden beri vardır! deyip,
Çevirip bozguncu söz edip,
Buurul attan ayırdın.
Surkoen'i dahi aldın,
Savaş silahımı da aldın.
Yersiz yerde işimi bitirdin,
Habersizken aldattın,
Dağılmadan kaldı derdim!
Kahrolası, ant vurmuş,
Kanıkey'in sütü çarpsın!
Kalabalık Nogay'ın tuzu çarpsın!
Nasıl kast edersin böyle,
Kara niyet Kançoro,
Meme emiştiğin ikizin,
Kardeşin dururken Külçoro?!
Çaçıkey'i alamadan kahrol,
Kara yüz, seni görmeyeyim,
Kara yolda uluya kal!"
Deyip böylece savunmasız,
Durup kaldı Semetey.
Koşup gitti Kançoro,
Surkoen altında sallanıp,
Sırnayza elde parlayıp,
Akkelte sırtta ışıldayıp.
Aşamayıp durur Cediger,
Aç-Kaykı'dan yol sıralanıp.
Han Kıyaz'ın önünden,
Kançoro koşup dosdoğru çıkar:
"Kaplan Kıyaz, var mısın,
Halk yöneten can mısın?

Kulak salıp ugup tur,
Özüñö kılgan arzımdı.
Ögünkü kılgan ubada,
Oşol sözdö barsıñbı?
Aytkanımdı men kıldım,
Azelde kayrat sen kıldıñ.
Men ıraazı, han Kıyaz,
Belime tuura bel kıldım,
Acıratıp at, tondon,
Semetey menen çorosun,
Baarı caktan kem kıldım!
Semetey kaldı endekey,

Kulak verip dinleyedur,
Sana ettiğim maruzatı.
Geçen günkü verdiğin söz,
O sözünde var mısın?
Dediğimi ben yaptım,
Önceden yiğitliği sen ettin.
Ben razıyım, han Kıyaz,
Belime denk bel edindim,
Ayırıp attan, kaftandan,
Semetey ile çorosunu,
Her yandan eksik kıldım!
Semetey kaldı korunmasız,

Olpokton başka kiyim cok,
Ok atarga kelte cok.
Oñdop çabar balta cok,
Sundurup kirer nayza cok.
Suuday kanı tögülüp,
Akpay turgan ayla cok.
Atı menen caragın,
Aldap aldım karuu cok!»
Kançoro aytsa mınday kep,
Han Kıyaz anda mınday deyt:
«Er Kançoro, colborsum,
Işiñdi kuday oñdosun.
Kıyıgına tiybeyli,
Kıraan Semeñ colborstun.
Betteşip tegi kirbeyli,
Belsenişip cürböylü.
Atası ayköl Manastın,
Arbagına kalbaylı,
Til alsañ baatır barbaylı!
Biz astına baralı,
Caya salıp, kep aytıp,
Caraşıp alıp, canalı!
Atası Manas şer ele,
Aga kişi katılsa,
Cakşı bolboyt — dedi ele.
Ciberip kişi kat cazdıñ,

Olpok'tan başka giyimi yok,
Ok atacak keltesi yok,
Düzeltip vuracak baltası yok,
Uzatıp girecek mızrağı yok.
Su gibi kanı dökülüp,
Akmadan duracak çare yok.
Atı ile silahını,
Aldatıp aldım, gücü yok!"
Kançoro söyleyince böyle söz,
Han Kıyaz o zaman şöyle der:
"Er Kançoro, kaplanım,
İşini Tanrı rast getirsin.
Gazabına dokunmayalım,
Alıcı kuş Semen kaplanın.
Yüzleşip hiç girmeyelim,
Kuşanıp üstüne yürümeyelim.
Atası ayköl Manas'ın,
Ruhunun kahrına uğramayalım,
Söz dinlersen, bahadır, varmayalım!
Biz önüne varalım,
Döşenip yayılıp söz söyleyip,
Barışıp alıp dönelim!
Atası Manas arslandı,
Ona kişi sataşırsa,
"İyi olmaz" demişti.
Kişi gönderip mektup yazdın,

Senin sözüñ kıyalbay,
Aydap koşun, men tarttım.
Ubara bolsom men boldum,
Koy, Kançoro colborsum!
Özü ötkür neme ele,
Kaşkaya tuulgan er ele.
Kara kırgız, kazakka,
Kayda bolso bel ele.
Kalıñ elge katışpay,
Semeteyden korkkondon,
Kalmaktar cürçü kep ele.
Arkasında Semeñdin,
Cırgap catkan el ele!
Tuulgan adam ölböybü,
Akıretti körböybü?
Ar kanday acal cazılsa,
Kak oşondoy ölböybü?
Atam Toltoy üydö ölböy,
Arstanga katılıp,
Ölsö, çoro, ölgöndür.
Beşenede bütkönün,
Öz kezinde körgöndür.
Barbaylı, baatır, til alsañ,
Cakşı sıylap, söz kılıp,

Senin sözünü kıramayıp,
Ordu sürüp ben geldim.
Zahmete girdiysem ben girdim,
Bırak, Kançoro kaplanım!
Kendisi keskin biriydi,
Alnı açık doğmuş erdi.
Kara Kırgız'a, Kazak'a,
Nerde olsa dayanaktı.
Kalabalık ele karışmadan,
Semetey'den korkusundan,
Kalmuklar dururdu, söz buydu.
Semen'in sayesinde,
Rahat yatan el idi!
Doğan adam ölmez mi,
Ahireti görmez mi?
Nasıl ecel yazıldıysa,
Tam öylece ölmez mi?
Atam Toltoy evde ölmeyip,
Arslana sataşıp,
Öldüyse, çoro, ölmüştür.
Alnına yazılanı,
Öz vaktinde görmüştür.
Varmayalım, bahadır, söz dinlersen,
Güzelce sayıp söz edip,

Caraşalı kep uksañ.
Biz tuugan bolup Semeñe,
Baatır tuulgan nemeñe.
Canışalı til alsañ,
Men barbaymın tegele,
Meyliñ, baatır, sen barsañ!
Kılıçtı karmap çappaymın,
Kıraan baatır Semetey,
Atası ayköl Manastın,
Arbagınan cazgandım!
Bakay abam karıbız,
Al kişige balabız,
Uşu turgan baarıbız!
Sarı han sardar karıya,

Barışalım, söz dinlersen.
Biz akraba olup Semen'e,
Bahadır doğmuş o zata.
Dönüşelim, söz dinlersen,
Ben varmam asla,
İstersen, bahadır, sen var!
Kılıcı tutup vurmam ben,
Alıcı kuş bahadır Semetey,
Atası ayköl Manas'ın,
Ruhundan çekindim ben!
Bakay ağam, yaşlımız,
O kişiye evladız,
Şurda duran hepimiz!
Sarı Han serdar ihtiyar,

Kalıstık kıldı baarıga.
Al abaldı aytalı,
Caşırbastan alarga.
Ce bolboso Kançoro,
Sunup bargan moyundu,
Suurugan kılıç kesçü emes.
Özübüz tüşüp baralı,
Ötkür erdin aldına!» —
Kıyazdın kebin ukkanda,
Cediger eli çurkurap:
«Barakeldi, baatırga,
Bek kuralgan akılga.
Beli katuu er ele,
Bizge tiygen kapırga.
Çın aytasıñ, han Kıyaz,
Semeteyge katılba!
Köpçülük bolup baralı,
Köönün anın alalı!
Kançoro kata kıldı — dep,
Han Semetey baatırdan,
Kanın surap alalı!
Barakeldi, han Kıyaz,
Baatır, kebiñ caradı.
Barbaylı»,— dep baarısı,—
Bata kılıp iyişke,
Kol kötörüp kalıştı.
Kaardanıp Kançoro,
Oşondo ketip namısı:
«Atañdın körü, it Kıyaz,
Adam bolboy, ket Kıyaz!
Bul kebiñdi, it uksun,
It ukpasa, kim uksun?!
Karargan kara tün uksun,
Kaynagan kek, ant ursun.
Semeteydi körgöndö,
Aybatınan korkupsuñ!

Adalet etti herkese.
O durumu söyleyelim,
Gizlemeden onlara.
Ya olmazsa, Kançoro,
Uzatılıp gelen boynu,
Sıyrılan kılıç kesmezdi.
Kendimiz inip varalım,
Keskin erin önüne!"
Kıyaz'ın sözünü duyunca,
Cediger eli çağırışıp:
"Aferin bahadıra,
Pek derli toplu akla.
Beli katı er idi,
Bize çatmış o kâfir.
Doğru dersin, han Kıyaz,
Semetey'e sataşma!
Kalabalık olup varalım,
Gönlünü onun alalım!
"Kançoro hata etti" diye,
Han Semetey bahadırdan,
Kanını bağışlatıp alalım!
Aferin, han Kıyaz,
Bahadır, sözün yaradı.
"Varmayalım" deyip hepsi,
Dua edip hep birden,
El kaldırıp durdular.
Hiddetlenip Kançoro,
O zaman gitti ar-namusu:
"Atanın körü, it Kıyaz,
Adam olmadan git, Kıyaz!
Bu sözünü it duysun,
İt duymazsa kim duysun?!
Kararan kara gece duysun,
Kaynayan kin, ant çarpsın.
Semetey'i gördüğünde,
Heybetinden korkmuşsun!

Mınday kelbeyt kıyamı,
Başınan tartıp Semetey,

Böyle gelmez bir daha fırsat,
Baştan beri Semetey,

Baarıga salgan zıyandı!
Tartınbastan baralı,
Kılıçtap başın alalı!
Kanına anın agılgan,
Kara cerdi cuurltup,
Kanıp kumar canalı!
Ölüp kalgan Manastın,
Arbagınan korkosuñ.
Azır turgan canıñda,
Menden kanday korkpoysuñ?!
Han Kıyaz, seni baş kılıp,
Cedigerdi kırbasın.
Ceti-Suu tolgon eliñdi,
Kırıp salıp tınbasın.
Özüñ algın antıñdı,
Ok öbüşkön şartıñdı!» —
Dep, oşentip Kançoro,
Açuulanıp aykırıp,
Izırınıp, şaşılıp.
Irmep közü açılıp,
Içi küyüp açınıp.
Kılıçın karmap calañdap,
Kırmakçı boldu kaçırıp:
«Kırıp iyip, baarıñdı,
Suuday tögüp kanıñdı.
Moynuñdan baylap barbasam.
Oynogon eken meni — dep,
Oylontup anı salbasam.
Adam bolboy keteyin,
Aytkanıma ceteyin!
A köröktü, han Kıyaz,
Aydap koluñ baştagın.
Abdanıraak akıl go,
Semeteydi castagın!
Kayratıñ kaçıp ne bolduñ,
Namısıñ kayda cogottuñ?!
Han bolduñ arañ bir cılı,
Kasiet konup oñolduñ!» —
Dep, oşentip kürküröp,

Herkese saldı ziyanı!
Çekinmeden varalım,
Kılıçlayıp başını alalım!
Kanına onun akıtılan,
Kara yeri yoğurup,
Kanıp murada dönelim!
Ölüp gitmiş Manas'ın,
Ruhundan korkarsın.
Şimdi yanında duran,
Benden nasıl korkmazsın?!
Han Kıyaz, seni baş edip,
Cediger'i kırmasın.
Ceti-Suu dolduran elini,
Kırıp bitirip durmasın.
Kendin tut andını,
Ok öpüşen şartını!"
Deyip böylece Kançoro,
Öfkelenip haykırıp,
Hırslanıp, ivedilenip.
Kırpmadan gözü açılıp,
İçi yanıp kahırlanıp.
Kılıcını tutup salındırıp,
Kırmak oldu saldırıp:
"Kırıp atıp hepinizi,
Su gibi döküp kanınızı.
Boynunuzdan bağlayıp götürmezsem.
"Oynamış meğer benimle" diye,
Düşündürtmezsem onu ben.
Adam olmadan gideyim,
Dediğime ereyim!
Hadi göreyim, han Kıyaz,
Sürüp kolunu öne düş.
En sağlam akıl şudur:
Semetey'i yere ser!
Gayretin kaçıp ne oldun,
Namusunu nerde yitirdin?!
Han oldun zar zor bir yıldır,
Keramet konup düzeldin ha!"
Deyip böylece gürleyip,

Kançoronu körgöndö,
Cediger eli dürküröp.
Kılıçtap baarın aydadı,
Han Kıyaz bolup cardamçı.
Belesten aşıp alganı,
Beren tuulgan Semeñdin,
Üstünö basıp barganı.
Açuusu kelip arbayıp,
Ant içkendey sargarıp.

Kançoro'yu gördüğünde,
Cediger eli dalgalanıp.
Kılıçlayıp hepsini sürdü,
Han Kıyaz olup yardımcı.
Belden aşıp aldılar,
Yiğit doğmuş Semen'in,
Üstüne basıp vardılar.
Öfkesi gelip gerilip,
Ant içmiş gibi sararıp.

Içi açınıp Semetey,
Arça toru buudanga,
Irgıp minip albayıp.
Kamçısı bar kolunda,
Caragı cok boyunda.
Caraksız özü tursa da,
Caltanış cok oyunda.
Kaçırıp barıp Kançoro,
Kaptalga nayza salganı.
Kañkoruñ karmay kalarda,
Kayra tartıp alganı.
Candap ötö bererde,
Eteginen karmadı.
Kolu cetpey kalganı,
Arça toru buudanı,
Baspay turup alganı.
Kıya tartıp ötördö,
Kamçı menen bir saldı.
Kara neet Kançoro,
Surkoendon cıgılıp,
Tüşüp kala tas kaldı.
Al añgıça er Kıyaz,
Aybaltanı bek karmap,
Kaçırıp barıp Semeñdi,
Kañk ettire bir saldı.
Ilgeri karay teminse,
Baspay turat buudanı.
Attın cayın körgöndö,
Semetey arman kılganı:

İçi kahırlanıp Semetey,
Arçatoru küheylana,
Sıçrayıp bindi heybetle.
Kamçısı var elinde,
Silahı yok üstünde.
Silahsız kendisi dursa da,
Yılgınlık yok gönlünde.
Saldırıp varıp Kançoro,
Böğrüne mızrak saldı.
Hunharın kavrayacağı anda,
Geri çekip alıverdi.
Yandan geçip giderken,
Eteğinden yakaladı.
Eli yetmeden kaldı,
Arçatoru küheylanı,
Yürümeden durup aldı.
Yandan sıyırıp geçerken,
Kamçı ile bir vurdu.
Kara niyet Kançoro,
Surkoen'den sarsılıp,
Az kalsın düşüp kalıyordu.
O sırada er Kıyaz,
Aybaltayı sıkı tutup,
Saldırıp varıp Semen'i,
Çınlatıp bir vurdu.
İleri doğru mahmuzlasa,
Yürümeden durur küheylanı.
Atın halini gördüğünde,
Semetey figan eyledi:

«Argımak cıydım, at cıydım,
Arça toru, sendeydi,
Anık tulpar — dep — cıydım,
Taybuurulça bolboduñ.
Azamat cıydım, er cıydım,
Ar kayday cigit, men cıydım,
Gülçoroço bolboduñ!
Başka acal cetkenbi,
Sıymıgım kaçıp ketkenbi?
Een talaada ölügüm,
Kala turgan keptendi!
Kar bolbogon kayran baş,
Kançorogo tepseldim.
Kançoronun ayınan,
Taybuuruldu men berdim.
Surkoendu aldagı,
Tüşüp bügün nee berdim?!
Suradı — dep,— satkınga,
Kaltırbay carak büt berdim.
Kem-kerçi cok büt kılıp,
Kançorogo küç berdim.

"Argımak topladım, at topladım,
Arçatoru, senin gibisini,
"Gerçek tulpar" diye topladım,
Taybuurul'ca olmadın.
Yiğit topladım, er topladım,
Türlü türlü yiğidi ben topladım,
Külçoro'ca olmadın!
Başıma ecel mi yetti,
Talihim mi kaçıp gitti?
Issız kırda cesedim,
Kalacak gibi göründü!
Hor görülmemiş garip baş,
Kançoro'ya çiğnendim.
Kançoro'nun yüzünden,
Taybuurul'u ben verdim.
Surkoen'i şuradakine,
İnip bugün niye verdim?!
"İstedi" diye satılmışa,
Bırakmadan silahı hep verdim.
Eksiksiz gediksiz tümünü verip,
Kançoro'ya güç verdim.

Kup boldu bul iş maga — dep,
Öz başıma meyli ele,
Meni — dep,—cürüp bul ölsö,
Gülçorogo ubal» — dep. —
Özün koyup Semetey,
Gülüstöngö kaygı cep.
Küñgürönüp turganda,
Küülönüp algan Kançoro,
Kücüldöp dagı al kelet.
Esi ooganday endirep,
Almambet uulu Gülçoro,
Sözün tappay temtirep:
«E, kagılayın, Kançoro,
Kayratı toluk, er çoro:
Eköbüz birge tuuştuk,
Cılkını birge kuuştuk.
Cakşı, caman ar işte,

Pek ağır oldu bu iş bana — deyip,
Kendi başıma olsa razıydım,
Beni deyip — yürüyüp bu ölürse,
Gülçoro'ya yazıktır» — deyip. —
Kendini bırakıp Semetey,
Gülüstön için kaygı yedi.
Kendi kendine söylenirken,
Hızını almış Kançoro,
Homurdanıp yine geliyordu.
Aklı başından gitmiş gibi,
Almambet oğlu Gülçoro,
Sözünü bulamayıp sendeleyip:
«Ey, kurbanın olayım, Kançoro,
Gayreti tam, er çoro:
İkimiz birlikte doğduk,
Yılkıyı birlikte kovaladık.
İyi kötü her işte,

Beldi bekem buuştuk.
Çalgındı çalsak, bir çaldık,
Çalışkan coogo bir bardık.
Adaldı cesek, bir cedik,
Aramdı cesek, teñ cedik.
Semeteydin artınan,
Bala kezden sendeldik.
Semetey bagıp, alpeştep,
Sen ekööbüz er cettik.
Cakşılık menen camandık,
Baarısına teñ cettik.
Kuru kalgan ceriñ cok,
Katardan kalıp Kançoro,
Han bolup elge teñ keldik!»
Gülçoro turat köp süylöp,
Başalaman kep süylöp.
Aytarın bilbey temtirep,
«Baarıbızda teñ cazık,
Men baykuşta ne cazık?
Biz, tuugan elek birge öskön
Cetimdikte teñ öskön.
Sen ekööbüz öñdönüp,
Cerde barbı bir öskön?!
Özüñdü özüñ zordobo,
Öz söögüñdü kordobo.
Semeteyge teñeltip,
Koybogun meni sendeltip.
Cat duşmanga teñeltip,
Taştap meni tepseltip.
Kar kılbagın, Kançoro,
Kalgan elge eñkeytip!» —
Dep, oşentip Gülçoro,
Söönüp sözün aytkanda,

Açuusu kelip Kançoro:
«Ukpaymın, Gülüs, sözüñdü,
Körböymün senin cüzüñdü.
Soemun senin özüñdü,
Oemun senin közüñdü!

Beli sıkıca bağladık.
Keşfe çıksak, bir çıktık,
Saldıran düşmana bir vardık.
Helâli yesek, bir yedik,
Haramı yesek, denk yedik.
Semetey'in ardından,
Çocukluktan beri dolaştık.
Semetey besleyip, el üstünde tutup,
Seninle ikimiz ere yettik.
İyilik ile kötülüğün,
Hepsine denk eriştik.
Mahrum kaldığın yerin yok,
Saftan geri kalmadan Kançoro,
Han olup ele denk geldik!»
Gülçoro durur çok söyleyip,
Karmakarışık söz söyleyip.
Diyeceğini bilmeden bocalayıp,
«Hepimizde eşit suç varsa,
Ben zavallıda ne suç var?
Biz kardaştık, birlikte büyüyen,
Yetimlikte denk büyüyen.
Seninle ikimiz gibi olup,
Yeryüzünde var mı birlikte büyüyen?!
Kendini kendin zorlama,
Öz kemiğini horlatma.
Semetey ile bir tutup,
Bırakma beni sendeleterek.
Yad düşmanla bir tutup,
Atıp beni çiğnetme.
Rezil etme, Kançoro,
Kalan halka boyun eğdirip!» —
Deyip, öylece Gülçoro,
Yalvarıp sözün söylediğinde,

Öfkesi gelip Kançoro:
«Dinlemem, Gülüs, sözünü,
Görmem senin yüzünü.
Boğazlarım senin kendini,
Oyarım senin gözünü!

Kanday kılsam erkim bar,
Bügün biylik özümkü!» —
Bura tarta bergende,
«Ant urgur aytsam bolboduñ,
Caragım cok, atım cok,
Kapilet ölüp soylodum!
Kaçantan beri tuyguzbay,
Kar kıluunu bolcoduñ?!
Asili seni, tügöngür,
Aman tirüü koyboymun!
Kadır alla kudaydın,
Cazganına könörmün.
Cetim tirüü bolgondo,
Cazañdı senin berermin!
Talaşıp emdik başında,
Kanıkeydin emçegin.
Kaçantan beri kütünüp,
Kan içüügö eñsediñ?!
Ölböy tirüü bolgondo,
Cazandı senin berermin.
Semeteydey berendi,
Gülüstöndöy erendi,
Soe alsañ mööröyüñ!
Kayra aylansa kezegiñ,
Kaptalgan senin şoruñdur.
Tüşüp berip at, tondu,
Taap algan şorum bul!
Kanday kılsañ, anday kıl,
Ölgönçö seni koldogon,
Han Kıyaz bolso cölögüñ!» —
Dep, oşentip Gülçoro,
Küügümdöp közü tunarıp,
Kaarlanıp Kançoro,
Küçü küçkö ulanıp.
Nayzasın alıp koluna,
Camandık caylap boyuna.
Kılar işin bolcoldop,
Al Manastın tobuna,
Kaçırıp kayra ceterde,

Nasıl kılsam elimde erk var,
Bugün buyruk benimdir!» —
Dizgini çevirip döndüğünde,
«Ant çarpası, dedim, dinlemedin,
Silâhım yok, atım yok,
Gafil avlanıp serildim!
Ne zamandır sezdirmeden,
Rezil etmeyi mi kurdun?!
Aslında seni, tükenesi,
Sağ diri bırakmam ben!
Kadir Allah Hüda'nın,
Yazdığına razı olurum.
Yetim sağ kalırsa eğer,
Cezanı senin veririm!
Çekişip emmiştik başta,
Kanıkey'in memesini.
Ne zamandır bekleyip,
Kan içmeye mi özlem duydun?!
Ölmeyip sağ kalırsam,
Cezanı senin veririm.
Semetey gibi yavuzu,
Gülüstön gibi ereni,
Kesebilirsen zafer senin!
Dönüp gelirse sıran bir gün,
Başına çöken kara bahtındır.
İnip vermek atı, kaftanı,
Kendi bulduğum belâm bu!
Nasıl kılarsan öyle kıl,
Ölünceye dek seni kollayan,
Han Kıyaz ise dayanağın!» —
Deyip, öylece Gülçoro,
Gözü kararıp buğulanıp,
Hiddetlenip Kançoro,
Gücü güce eklenip.
Mızrağını alıp eline,
Kötülük sinmiş boyuna.
Kılacağı işi tasarlayıp,
O, Manas'ın soyuna,
Saldırıp yine yetişince,

Han Semetey baatırdı,
Kaptalga koyup keterde,
Kaygırbay da kamıkpay,
Karap turat Semetey,
Kalt etip korkup elebey.
Kökcal tuulgan tügöngür,

Han Semetey bahadırı,
Böğrüne vurup geçerken,
Kaygılanmadan, tasalanmadan,
Bakıp durur Semetey,
İrkilip korkuya kapılmadan.
Bozkurt doğmuş tükenesi,

Körünöö kelgen acaldı,
Buçkagına teñebey!
Kaçırıp kirip kelgende:
«Kanday kılsañ, meyliñ — dep,
Kançoro, senin cüzüñdü,
Men körböyün emi» — dep,—
Bura karap turdu ele.
Urup nayza muştadı,
Nayzaga kandı çıktadı.
Kayran baatır Semeñdin,
Öpkö, boorun aralap,
Ötüp nayza çıkpadı.
Nayzasın tartıp algıça,
Toltoydun uulu çoñ Kıyaz,
Toktotpoy boyun küülödü,
Uñgusu menen baltanın,
Ayköldün uulu Semeñdi,
Çıkıyga tartıp ciberdi.
Kara oozunan kan ketip,
Kabılan kayran Semetey,
Kara cerge calp etti!
Kara mürtöz Kançoro,
Aylanıp kayra ceterde,
Aç albarstı kolgo alıp,
Arstandın başın keserde,
Han Kıyaz kelip karmadı:
«Koygun başın kespegin.
Öltürdük akır kankordu,
Deninen başın ayrıbay,
Başı menen koelu.
Buzbaylı munun körkün—dep,

Apaçık gelen eceli,
Topuğuna denk saymadan!
Saldırıp girip geldiğinde:
«Nasıl kılarsan kıl, sen bilirsin — deyip,
Kançoro, senin yüzünü,
Ben görmeyeyim artık» — deyip,—
Yüzünü çevirip durmuştu.
Vurup mızrağı sapladı,
Mızrağa kanı bulaştı.
Yazık bahadır Semeñ'in,
Ciğerini, bağrını delip,
Geçip mızrak çıkmadı.
Mızrağını çekip alıncaya dek,
Toltoy'un oğlu koca Kıyaz,
Durmadan gövdesini savurdu,
Baltanın kündesiyle,
Ayköl'ün oğlu Semeñ'i,
Şakağına indiriverdi.
Kara ağzından kan gidip,
Kaplan yazık Semetey,
Kara yere yığılıverdi!
Kara yürekli Kançoro,
Dönüp yine yetişince,
Aç keskin kılıcı ele alıp,
Arslanın başını keserken,
Han Kıyaz gelip tuttu:
«Bırak, başını kesme.
Öldürdük sonunda hunharı,
Gövdesinden başını ayırmadan,
Başıyla birlikte bırakalım.
Bozmayalım bunun endamını — deyip,

Albaylı boydun börkün»—dep,—

Han Kıyaz aytıp bolgunça,
Köykölö tüşüp Semetey,
Korgoşunday cılt etip,
Kayıp bolup cogoldu.
Karasa közgö körünböy.
Ölgöndügü bilinbey...
Semeteydin ölügü,
Kay ketkenin bile albay,
Kazıp körgö kömö albay,
Kan içme cindi kankorgo,
Kançoro kaldı turalbay.
Kılıçın karmap koluna,
Gülçorogo cügürdü,
«Öltüröm» — dep uyalbay!
Toodoy bolgon han Kıyaz,
Çılbırınan karmadı:
«Koygun, baatır, boldu — dep,—
Er Kıyaz aytıp kalganı. —

Semetey öldü beyacal,
Teñdeşkeniñ cok kıldıñ,
Emi sende ne arman?!
Gülçorodo cazık cok,
Öltürüp munu netebiz?
Cön koyboy kankor arbagı,
Özübüz ölüp ketebiz.
Men suradım bergin —dep,
Oşol üçün aldıñdan,
Özüm tosup keldim» —dep,
Han Kıyaz aytıp kaldı ele.
«Bolbogon, Kıyaz, işiñdi,
Ukpaymın senin kebiñdi.
Kalkalaysıñ kanat caap,
Kanındı tökçü kişiñdi!
Kabılan özü soybogon,
Han Toltoydu baş kılıp,
Eribes boorun taş kılıp,

Almayalım gövdenin börkünü» — deyip,
—
Han Kıyaz sözünü bitirmeden,
Salınıp dalgalanıp Semetey,
Kurşun gibi parlayıp,
Kayıp olup yok oldu.
Baksalar göze görünmez.
Öldüğü de bilinmez...
Semetey'in ölüsü,
Nereye gittiğini bilemeden,
Kazıp mezara gömemeden,
Kan içen cinli hunhar,
Kançoro duramaz kaldı.
Kılıcını kavrayıp eline,
Gülçoro'ya koştu,
«Öldürürüm» — deyip utanmadan!
Dağ gibi olan han Kıyaz,
Yularından tuttu:
«Bırak, bahadır, yeter — deyip,—
Er Kıyaz söyleyip durdu. —

Semetey öldü ecelsiz,
Denk geleni yok ettin,
Şimdi sende ne hasret kaldı?!
Gülçoro'da suç yok,
Öldürüp bunu nideriz?
Rahat komaz hunharın ruhu,
Kendimiz ölüp gideriz.
Ben istedim, ver onu — deyip,
Onun için önünden,
Kendim karşılamaya geldim» — deyip,
Han Kıyaz söyleyip durdu.
«Olmaz, Kıyaz, bu işini,
Dinlemem senin lâfını.
Kanat gerip korursun,
Kanını dökecek kişini!
Kaplanın kendi kesmediklerini,
Han Toltoy başta olmak üzre,
Erimez bağrını taş edip,

Öz kolu menen Gülçoro,
Oşonun baarın oñdogon.
Munu tirüü koygondo,
Oñ bolboysuñ tübündö.
Toyguzat seni akırı,
Tirüülüktö bul küngö!
Soyboy bolboyt munu»—dep,
Sundurup nayza culkunup,
Öltüröm dep bulkunup.
Örttöngön arça öñdönüp,
Kara mürtöz Kançoro,
Kararıp öñü buzulup.
Şayı ketip Gülçoro,
Kara ter boydon sızılıp.
Han Kıyaz anda kep aytat:
«Oy, Kançoro,—dep aytat!
Suraganım bir kişi,
Aytkanıñ kıldım ar künü.
Albay koysoñ tilimdi,
Köñülüm ooruyt bir künü!
Gülçoronu soyguça,
Meni soysoñ bolboybu?
Tegi cayın terip uk,
Keleçegin oyloylu.
Surasam berbey koygonuñ,
Koşulup saga netemin,
Berbegeniñ bir kişi,
Koş, emese ketemin!
Tirüü kişi bendesi,
Kolu barar kişi emes.
Karasa közü cadırap,
Nur kuyulup öñünön,

Acarı anın albırat.
Munun körgön ırañın,
Suktanbastan tura albayt,
Berbey koysoñ maga sen,
Kıldıñ anada çoñ uyat!
Öltürgüçö buga biz,

Öz eliyle Gülçoro,
Onların hepsinin hakkından geldi.
Bunu diri bırakırsan,
Sonunda onmazsın sen.
Eriştirir seni âhiri,
Sağlığında bugünkü güne!
Kesmeden olmaz bunu» — deyip,
Mızrağı uzatıp çırpınıp,
Öldürürüm diye atılıp.
Yanmış ardıca benzeyip,
Kara yürekli Kançoro,
Kararıp beti bozulup.
Dermanı gidip Gülçoro,
Kara ter bedeninden sızıp.
Han Kıyaz o zaman söz söyler:
«Ey, Kançoro — diye söyler!
İstediğim bir kişi,
Dediğini yaptım her gün.
Tutmazsan benim sözümü,
Gönlüm incinir bir günü!
Gülçoro'yu keseceğine,
Beni kessen olmaz mı?
Aslını esasını derleyip dinle,
Geleceğini düşünelim.
İstediğimde vermezsen,
Sana katılıp niderim,
Vermediğin bir kişi,
Hoşça kal, öyleyse giderim!
Yaşayan Âdem kulundan,
El kaldırılır kişi değil.
Baksan gözü ışıl ışıl,
Nur dökülür yüzünden,

Güzelliği al al yanar.
Bunun görülen çehresine,
İmrenmeden duramaz kimse,
Vermezsen bana sen,
Ettin demek büyük ayıp!
Öldürmektense buna biz,

Körünöö korduk salalı,
Keçirin kesip alalı,
Kuu dalı kılıp salalı!» —
Dep, oşentip han Kıyaz,
Turup aldı, ayla cok,
Gülçoronun Kançoro,
Başın keser çama cok.
Cedigerdin köp eli,
Tegerektep kelişti.
Tebeleşip kalıştı,
Gülçoronun küç menen,
Kolun baylap alıştı.
Akıl ketip, es ketip,
Kara boydon şay ketip,
Oozu menen murdunan,
Bölök-bölök kan ketip.
Kıymıldarga çama cok,
Tirüü, ölüüsü bilinbey,
Tulku boydon can ketip.
Kıymıl etpey, solk etpey,
Gülçoro cattı bılk etpey.
«Kokuy»,— dep, aytıp koygon cok,
Kılımda mınday bolgon cok.
Terisin tilip soyuştu,
Dalısın alar oyuştu.
Könöktöy etin keskilep,
Karga, kuzgun toyuştu.
Dalısının keçirin,
Taarıp kesip alıptır.
Şayı ketip şaldırap,
Gülçoro catıp kalıptır.
Gülüstöndü karasa,
Dalısının üstündö,
Kazanday kara kalı bar.
Arkasında ukmuştuu,
Aydar kara calı bar.
Soorusunda karasañ,
Sonun işi dagı bar.
Teñdeşip bende çıkpayt—dep,

Apaçık horluk edelim,
Kürek sinirini kesip alalım,
Kuru kürek edip bırakalım!» —
Deyip, öylece han Kıyaz,
Dikilip durdu, çare yok,
Gülçoro'nun Kançoro,
Başını kesecek mecali yok.
Cediger'in kalabalık halkı,
Çevreleyip geldiler.
Çiğneyip tepiştiler,
Gülçoro'nun zorla,
Kolunu bağlayıverdiler.
Akıl gidip, us gidip,
Kara bedenden derman gidip,
Ağzından ve burnundan,
Parça parça kan gidip.
Kımıldamaya mecal yok,
Dirisi ölüsü bilinmez,
Tüm bedenden can gidip.
Kımıldamadan, sarsılmadan,
Gülçoro yattı kıpırdamadan.
«Eyvah» — diye söylemedi bile,
Asırda böylesi olmadı.
Derisini dilip yüzdüler,
Küreğini onlar oydular.
Kova gibi etini doğrayıp,
Karga, kuzgun doydular.
Küreğinin sinirini,
Yontup kesip almışlar.
Dermanı gidip sarsılıp,
Gülçoro yatıp kalmış.
Gülüstön'e bakılsa,
Küreğinin üstünde,
Kazan gibi kara beni var.
Sırtında olağanüstü,
Perçem gibi kara yelesi var.
Sağrısına bakarsan,
Şaşılası nişanı yine var.
Denk gelip kul çıkmaz — deyip,

Tirüü arbak, maşayık,
Koldooçusu Almambet,
Belgi kılıp sılagan,
Beş kolunun tagı bar.
Bala colbors Gulüstön,

Diri ruh, meşayih,
Koruyucusu Almambet,
Nişan koyup sıvazlamış,
Beş parmağının izi var.
Yavru kaplan Gülüstön,

Bilseñ cayı mamınday.
Keçiri kemik kesilip,
Conunan akkan kanı bar.
Köödöndön çıgıp, ketken cok,
Mıdırap kirpik canı bar.
Han Kıyazı baş bolup,
Kançoronun ant urgan,
Eribey booru taş bolup.
Tuzu urat ko bir künü,
Tuuganına kas bolup.
Almambet uulu Gülçoro,
Kaldı belem uşunda,
Kançorodon pas bolup!
Cediger eli kamınıp,
Atına minip cabılıp.
Han Kıyaz anda kep aytat:
«Ey, Kançoro — dep aytat!
Ayköl Manas tukumun,
Kanın içip toyduk — dep.
Kişi kılbas iş kılıp,
Semeteydin kayratın,
Öz başına küç kılıp,
Teñdik menen soyboduk.
Aldap aldık at, tonun,
Amal menen oñdoduk.
Kozgolboy turbayt, et cürök,
Tübü cakşı bolboduk!
Ölügün cerden ala albay,
Ak kepindep, aruu cuup,
Ökürüp ıylap, kömö albay,
Tabalbay anı biz koyduk.
Ölgön cerge baralı,
Ölügün izdep tabalı.

Bilirsen hâli işte böyle.
Siniri kemiğe dek kesilip,
Sırtından akan kanı var.
Göğsünden çıkıp gitmedi,
Kirpiği kıpırdar, canı var.
Han Kıyaz'ı baş olup,
Ant çarpası Kançoro'nun,
Erimeden bağrı taş olup.
Tuzu çarpar elbet bir gün,
Kardaşına düşman olup.
Almambet oğlu Gülçoro,
Kaldı mı ki işte burada,
Kançoro'dan alçalıp!
Cediger halkı hazırlanıp,
Atına binip üşüşüp.
Han Kıyaz o zaman söz söyler:
«Ey, Kançoro — diye söyler!
Ayköl Manas soyunun,
Kanını içip doyduk — deyip.
İnsanın etmeyeceği işi edip,
Semetey'in gayretini,
Kendi başına güç kılıp,
Denk dövüşle öldürmedik.
Aldatıp aldık atını, kaftanını,
Hileyle hakkından geldik.
Kıpırdamadan durmaz et yürek,
Özünde hayırlı olmadık!
Ölüsünü yerden alamadan,
Ak kefenleyip, arı yıkayıp,
Hıçkırıp ağlayıp gömemeden,
Bulamadan onu bıraktık.
Öldüğü yere varalım,
Ölüsünü arayıp bulalım.

Tabılıp kalsa ölügü,
Nogoydu takır cıyalı.
Körün tereñ kazdırıp,
Sıy zıynatın kılalı.
Ölügün muıun kektebey,
Oşentip köömp tınalı!» —
Dep, oşentip han Kıyaz,
Baştap alıp barganı.
Baarısı barıp karasa,
Kançoro, Kıyaz canaşa,
Ölük turgay kanı cok,
Basıp ketken izi cok.
Kayda anın ketkenin,
Bilip kalgan kişi cok.
Tirilip basıp cürgönün,
Körüp turgan kişi cok!
Akılı ayran turuştu,

Bulunursa eğer ölüsü,
Nogoy'u tümden toplayalım.
Mezarını derin kazdırıp,
Saygı ziynetini kılalım.
Bunun ölüsüne kin gütmeden,
Öylece gömüp rahatlayalım!» —
Deyip, öylece han Kıyaz,
Başlarına geçip vardı.
Hepsi varıp baksalar,
Kançoro, Kıyaz yan yana,
Ölü şöyle dursun, kanı yok,
Basıp gittiği izi yok.
Nereye onun gittiğini,
Bilen kişi hiç yok.
Dirilip yürüyüp gittiğini,
Görmüş olan kişi yok!
Akılları hayran kaldılar,

Attın başın buruştu.
Aldına tartıp, çuu koyup,
Belesti aşıp, duu koyup,
Bastırıp cönöy bererde,
Gülçoro başın kötördü.
Bütkön boydo darman cok,
Kıymıl eter ayla cok.
Tura kaldı ayaktap,
Şiltese kolu irmelbey,
Eki kolu şalaktap.
«Tirüü koyboy soyboy» —dep.
Kançoro turat dalaktap.
Küñgürönüp Gülçoro,
Kançorogo kep aytat:
«Ant urgan, çoro kordoduñ,
Kordoboy emne koygonuñ.
Semetey abam ölgön cok,
Ölgönün bende körgön cok.
Kayıberen, kırk çilten,
Alıp ketti okşonot.
Içken tuzga kas kıldıñ,

Atın başını çevirdiler.
Öne sürüp, çığlık koparıp,
Beli aşıp, gümbür gümbür,
Sürüp yola koyulurken,
Gülçoro başını kaldırdı.
Bütün bedende derman yok,
Kımıldayacak çare yok.
Ayaklanıp kalktı birden,
Uzatsa kolu varmadan,
İki kolu sarkıp sallanıp.
«Diri komadan keseyim» — deyip.
Kançoro durur telâşlanıp.
Mırıldanıp Gülçoro,
Kançoro'ya söz söyler:
«Ant çarpmışı, çoroyu horladın,
Horlamadan ne bıraktın ki.
Semetey ağam ölmedi,
Öldüğünü kul görmedi.
Kayberen, kırk çilten,
Alıp gitti besbelli.
İçtiğin tuza hıyanet ettin,

	Kak uşul mendey bolorsuñ,	*Tıpkı şu ben gibi olursun,*
	Ölböy canım bolgondo,	*Ölmeyip canım kalırsa,*
	Akırı bir kün oñdormun.	*Âhir bir gün hakkından gelirim.*
	Sen öñdüü men iş kılbaymın,	*Senin gibi iş etmem ben,*
	Bastırgın arı, tügöngür,	*Sür git öteye, tükenesi,*
	Arttı kuday oñdosun!» —	*Sonunu Hüda onarsın!» —*
	Dep, oşentip aytkanda,	*Deyip, öylece söylediğinde,*
	Açuusu kelip Kançoro,	*Öfkesi gelip Kançoro,*
226780	Alı cok turgan nemeni,	*Mecalsiz duran zavallıyı,*
	Calpagı menen baltanın,	*Baltanın yassı yüzüyle,*
	Dalıdan arı çapkanda,	*Küreğinden aşırı çaldığında,*
	Üstömöndöp cıgılıp,	*Yüzükoyun yıkılıp,*
	Murduna topo tıgılıp,	*Burnuna toprak tıkanıp,*
	Oozunan kanı kuyulup.	*Ağzından kanı dökülüp.*
	Korgondu közdöp, kol tartıp,	*Hisara yönelip, ordu çekip,*
	Cediger eli çuburup.	*Cediger halkı akın akın.*
	Cazgı kelgen kelgindey,	*Baharda gelen göçmen kuş gibi,*
	Korgondu közdöy kuyulup.	*Hisara doğru dökülüp.*
226790	Kançoro menen han Kıyaz,	*Kançoro ile han Kıyaz,*
	Kara şaar kalaasın,	*Kara şehir kalesini,*
	Kaldaytıp basıp öttü ele.	*Heybetle çiğneyip geçtiler.*
	El çogulgan korgonun,	*Halkın toplandığı hisarını,*
	Kara kırgız borborun,	*Kara Kırgız'ın merkezini,*
	Calpayta basıp öttü ele.	*Dümdüz çiğneyip geçtiler.*
	Sarı han körüp şaştı ele,	*Sarı han görüp şaşırdı,*
	Akıldı kaygı bastı ele.	*Aklını kaygı bastı.*
	Atañdın körü düynö bok,	*Kahrolası dünya bir hiçmiş,*
	Karap turgan kolum cok.	*Bakıp duracak ordum yok.*
226800	Cayloodo kaldı kalıñ curt,	*Yaylada kaldı kalabalık yurt,*
	Cıynap alar colum cok!	*Toplayacak yolum yok!*
	Alıskı cerde el kaldı,	*Uzak yerlerde halk kaldı,*
	Armanduu bizdey el barbı?!	*Bizim gibi dertli el var mı?!*
	Kücürmön tuulgan Gülçoro,	*Güçlü doğmuş Gülçoro,*
	Körünöö cazdım bolgon, beyim?	*Apaçık kazaya uğradı mı acep?*
	Ant urgan kapır Kançoro,	*Ant çarpmışı kâfir Kançoro,*
	Kanın içip toygon, beyim?	*Kanını içip doydu mu acep?*
	Arstandan kalgan calgızdı,	*Arslandan kalan yalnızı,*
	Ay batkanday kılgan, beyim?	*Ay batmış gibi etti mi acep?*

Ant urgan it Kançoro,
Anı caylap tıngan, beyim?
Erkine koyboy aydaktap,
Neetinde işin kılgan, beyim?!
Ne kıların bile albay,
Kazıp cerge kire albay,
Basıp elge bara albay,
Ce çapkılap elin cıya albay,
Kayrat kılıp Sarı han,
Kaçırıp kirdi tura albay.
«Atañdın körü, Kançoro,
Adam bolboy, ket, çoro,
Aldıñkı cerge, cet, çoro!
Çımın eleñ, döö bolduñ,
Çın döölördü öltürüp,
Han Kıyazga bel bolduñ!
Özöktön çıkkan ört bolduñ,
Özdön çıkkan cat bolduñ.
Kançoro bügün han bolduñ,
Kan içip coluñ şar bolduñ!
Karansız düynö şum calgan,
Başım cerge kirgençe,
Tizem cerge tiygençe,
Tim ele kantip berem — dep,
Kankor Manas baatırdın,
Katın, bala bülöösün,
Karmap tursam kereez — dep!» —
Sırnayzasın kolgo alıp,
Sızıp kelet, Sarı han.
Kıyrın buzbay sulatıp,
Kızıp kelet, Sarı han.
Antip-mintip turuşup,
Mıltık atıp, çabışıp,
Udaa on kün uruşup,
Örüşünö kondurbay,
Örüün berip oñdurbay,
Dalay saldı kırgındı,
Betteşkenin soo kılbay.
Çırkıragan çoronun,

Ant çarpmışı it Kançoro,
Onu yok edip rahatladı mı acep?
İradesine komadan kışkırtıp,
Niyetindeki işi kıldı mı acep?!
Ne kılacağını bilemeden,
Kazıp yere giremeden,
Yürüyüp halka varamadan,
Ya da koşturup elini toplayamadan,
Gayrete gelip Sarı han,
Duramayıp saldırıya girdi.
«Kahrolası, Kançoro,
Adam olmadan git, çoro,
İleriki yere yetiş, çoro!
Sinektin, dev oldun,
Gerçek devleri öldürüp,
Han Kıyaz'a bel oldun!
Özden çıkan yangın oldun,
Özden çıkan yad oldun.
Kançoro, bugün han oldun,
Kan içip yolun sel oldu!
Sahipsiz dünya, kalleş yalan,
Başım yere girinceye dek,
Dizim yere değinceye dek,
Öyle boşuna nasıl veririm — deyip,
Hunhar Manas bahadırın,
Karısını, çocuğunu, ocağını,
Tutup korumak vasiyettir — deyip!» —
Sır mızrağını ele alıp,
Süzülüp gelir Sarı han.
Düzenini bozmadan devirip,
Kızışıp gelir Sarı han.
Öyle böyle duruşup,
Tüfek atıp, vuruşup,
Aralıksız on gün dövüşüp,
Otlağına kondurmadan,
Soluk aldırıp ondurmadan,
Nice kırgın saldı,
Karşısına çıkanı sağ komadan.
Çırpınıp haykıran çoronun,

Çın aylası ketti ele.
Çapkan boydon Kançoro,

Er Kıyazga keterde,
Sarı han turup kep aytat:
«Şaşpagın, salbar —dep aytat.
Baatır bolsoñ, Kançoro,
Bastırıp çıkkın cekege.
Karıganda abañdı,
Semeteydin artınan,
Uzatıp iygin Mekege!
Kıyın bolsoñ, Kançoro,
Bölünüp çıkkın cekege,
Çoguudan çıkkın çekege.
Adamsıngan ant urgur,
Tatıymın özüm ceke ele!» —
Dep, oşentip Sarı han,
Can tura albay kaarınan.
Kaçırıp barıp cetti ele,
Nayzanın uçu ceterde,
Kaptalga koyup keterde,
Kıyın eken Surkoen,
Kıya tartıp calt berip,
Koktudagı koendoy,
Arkasınan kılt berip,
Uyalbastan Kançoro,
Ökürgöndön bakırıp,
Han Kıyazdap çakırıp,
Kıyazga cetip bardı ele:
«Katıgün, Kıyaz, bolbodu,
Sarı han eldi oñdodu.
Sabın buzbay kıyratıp,
Sanatı cok sulatıp,
Soe cazdı özümdü,
Saya cazdı kulatıp.
Arañ cettim men saga,
Aldımda atım çuratıp!
Surkoen külük bolboso,
Soyup koe cazdadı.

Gerçekten çaresi tükendi.
Dörtnala kaçan Kançoro,

Er Kıyaz'a giderken,
Sarı han durup söz söyler:
«Acele etme, sünepe — diye söyler.
Bahadırsan eğer, Kançoro,
Sürüp çık er meydanına.
Kocamışken ağanı,
Semetey'in ardından,
Uğurlayıver Mekke'ye!
Yamansan eğer, Kançoro,
Ayrılıp çık teke teke,
Kalabalıktan çık öne.
Adam taslayan ant çarpası,
Yeterim ben sana tek başıma!» —
Deyip, öylece Sarı han,
Can duramaz kahrından.
Saldırıp varıp yetişti,
Mızrağın ucu değecekken,
Böğrüne vurup geçecekken,
Yamanmış Surkoen,
Yan çizip birden kaçıp,
Vadideki tavşan gibi,
Ardından sıvışıp,
Utanmadan Kançoro,
Böğüre böğüre bağırıp,
«Han Kıyaz!» diye çağırıp,
Kıyaz'a yetişip vardı:
«Eyvah, Kıyaz, olmadı,
Sarı han eli hakladı.
Safını bozmadan kırıp,
Sayısız devirip,
Az kaldı keserdi beni,
Az kaldı devirip ezerdi.
Güç bela yettim ben sana,
Altımda atımı koşturup!
Surkoen yüğrük olmasaydı,
Az kaldı boğazlardı.

Betteşken menen soo koyboyt,
Başkaça uruş baştaylı.
Kele turgan coluna,
Or kazdırıp taştaylı.
Oşol ordun içine,
Özüm kirip catsam, beyim?
Ataktuu mıltık Akkelte,
Kak başına atsam, beyim?
Sarı döönü öltürüp,
Zardaptuu cürök bassam, beyim?!»
Arı cok çoro ant urgur,
Kanıkeydin sütü urgur,
Namısı cok kuturgur.
Maydanga ordu kazdırıp,

Karşısına çıkanı sağ komaz,
Başka türlü savaş başlatalım.
Geleceği yoluna,
Çukur kazdırıp bırakalım.
O çukurun içine,
Kendim girip yatsam mı ki?
Namlı tüfek Akkelte,
Tam başına atsam mı ki?
Sarı devi öldürüp,
Dertli yüreği bassam mı ki?!»
Arsız çoro ant çarpası,
Kanıkey'in sütü çarpası,
Namussuz kudurası.
Meydana çukur kazdırıp,

Sarpoştop üstün captırıp.
Akkeltege ok salıp,
Coldu tosup cattı, beyim!
Açuusu kelip Sarı döö,
Kaarlangan boy menen,
Kaltıldap kara col menen.
«Kançoro menen Kıyazdı,
Kalıñ koldun içinen,
Karmap alıp çıksam — dep,
Kardın carıp kılıçtap,
Kancarlap başın alsam» — dep.
Bek açuusu keliptir,
Betinde ordu körböstön,
Salıp kirip keliptir.
Sarı han keldi cakındap,
Salıp urup zakımdap.
Kazdırgan ordu Kançoro,
Cañıdan oylop akıl taap.
Bilgizbey koygon Kançoro,
Antip-mintip üstün caap.
Akkeltege ok salıp,
Melcep karap catıptır.
Karıgan Sarı abañdı,
Kak başına atıptır!

Örtü serip üstünü kapattırıp.
Akkelte'ye kurşun sürüp,
Yolu kesip yattı besbelli!
Öfkesi gelip Sarı dev,
Hiddet dolu hâliyle,
Sarsıla sarsıla kara yoldan.
«Kançoro ile Kıyaz'ı,
Kalabalık ordunun içinden,
Yakalayıp çıksam — deyip,
Karnını yarıp kılıçlayıp,
Hançerleyip başını alsam» — deyip.
Pek öfkesi gelmiş,
Önündeki çukuru görmeden,
Dalıp girip gelmiş.
Sarı han geldi yaklaşıp,
Salıp vurup şimşek gibi.
Kazdırdığı çukuru Kançoro,
Yeniden düşünüp akıl bulup.
Sezdirmeden kurmuş Kançoro,
Şöyle böyle üstünü örtüp.
Akkelte'ye kurşun sürüp,
Nişanlayıp bakıp yatmış.
Kocamış Sarı ağanı,
Tam başından vurmuş!

Ayaktay bolgon korgoşun,
Ayabay başka mılk etip,
Cıgıldı cerge Sarı han,
Mingen attan calp etip.
Başınan agıp kan ketip,
Bolo albay öödö şay ketip,
Büdöögö kelbey can ketip.
Sarı handı cayladı,
Antip-mintip ant urgur,
Ayla menen alganı!
Sarı abañ sapar ketkende,
Saltanattuu bul eldin,
Tübünö çoro cetkende.
Kabar kılar kişi cok,
Toodo catkan elderge.
Ordo bakkan erlerdi,
Oorukta catkan elderdi.
Han Kıyaz menen Kançoro,
Bastırbay tosup salıptır,
Tuşalıp butu kalıptır.
Kaygının kara bulutu,
Kanattuu tulpar miniptir,
Kara neet Kançoro,
Kancarlap eldi kiriptir.
Üç beren mayıp bolgonun,
Kalgan curt emi biliptir.

Kâse kadar olan kurşun,
Acımadan başa gömülüp,
Yıkıldı yere Sarı han,
Bindiği attan yuvarlanıp.
Başından akıp kan gidip,
Doğrulamadan derman gidip,
Kendine gelemeden can gidip.
Sarı han'ı yok etti,
Şöyle böyle ant çarpası,
Hileyle canını aldı!
Sarı ağan sefere gidince,
Görkemli bu halkın,
Köküne çoro kıyınca.
Haber verecek kişi yok,
Dağda yatan ellere.
Ordada beslenen erleri,
Ordugâhta yatan elleri.
Han Kıyaz ile Kançoro,
Yürütmeden yolunu kesmişler,
Kösteklenmiş gibi ayakları kalmış.
Kaygının kara bulutu,
Kanatlı tulpara binmiş,
Kara niyetli Kançoro,
Hançerleyip ele girişmiş.
Üç yiğidin helâk olduğunu,
Kalan yurt şimdi öğrenmiş.

Kaygıga salıp kalgandı,
Tişin çagıp çandandı.
Közün oyup taştaştı,
Künöösüz neçen candardı!
Kirip aldı Korgongo,
Ee boldu altın ordogo.
«Karan tün başka tüştü — dep
Kara kırgız kalkınan,
Taalaydın kuşu uçtu — dep.
Bul aram ölgön Kançoro,
Arstandan kalgan buudandı,
Emçekteş bolgon tuugandı,

Kalanları kaygıya salıp,
Nicesinin dişini kırdılar.
Gözünü oyup attılar,
Suçsuz nice canların!
Girip aldılar Hisar'ı,
Sahip oldular altın ordaya.
«Kara gece başa düştü — deyip
Kara Kırgız halkından,
Talihin kuşu uçtu — deyip.
Bu haram ölesi Kançoro,
Arslandan kalan küheylanı,
Aynı memeyi emmiş kardaşı,

Salıluu korgon dubaldı,
Zalkar toodoy bulardı,
Salbar çoro kulattı!
Saltantattuu erender,
Sarası ele adamdın,
Sardarı ele balbandın.
Sakası ele çükönün,
Arkar til ele bülöönün.
Ötkürü ele eköönün,
Oorutpas köönün biröönün.
Körkömü ele tulpardın,
Kumpayı ele şumkardın.
Buşmanı ele duşmandın,
Mederi ele tuugandın.
Azuuluu colbors er ele,
Kutkarbagan kuuganın!
Alp kara kuş kaarı bar,
Betteşken coogo acıdaar.
Beli katuu erlerdi,
Kayda alparıp soygondur?
Kançoro kapır ant urgur,
Kanıkeydin sütü urgur,
Ata kırgız tuzu urgur!
Aç albars canga iliptir,
Sırnayza kolgo alıptır.
Cedigerdin Kıyazın,
Baştap kelip kapkaydan,
Sır korgongo kirgizdi,
Aramdıgın bilgizdi!
Semeteyden ayrıldık,
Uçarga çalgın bizde cok,
Kanat sınıp kayrıldık.
Mına minitip kayran curt,
Kaadasız itke zarıldık!
Bürdögön terek el elek,
Şagıbız bügün kubardı.
Irıstı cedik kırgızdar,
Tamır tüptön kırkıldı!

Örülü hisar duvarını,
Ulu dağ gibi bunları,
Sünepe çoro devirdi!
Görkemli erenler,
Seçkiniydi insanın,
Serdarıydı pehlivanın.
Sakasıydı aşık kemiğinin,
Arkar dili idi bileğinin.
Keskiniydi ikisinin,
Kimsenin gönlünü incitmezdi.
Görkiydi tulparın,
En yamanıydı sungurun.
Baş belâsıydı düşmanın,
Medarıydı kardaşın.
Azı dişli kaplan erdi,
Kovaladığını kaçırmazdı!
Alp kara kuş kahrı var,
Karşısına çıkan düşmana ejderha.
Beli sağlam erleri,
Nereye götürüp kesmiştir?
Kançoro kâfir ant çarpası,
Kanıkey'in sütü çarpası,
Ata Kırgız'ın tuzu çarpası!
Aç keskin kılıcı beline asmış,
Sır mızrağı ele almış.
Cediger'in Kıyaz'ını,
Ta nerelerden getirip,
Sır hisara soktu,
Haramlığını gösterdi!
Semetey'den ayrıldık,
Uçmaya kanadımız yok,
Kanat kırılıp geri döndük.
İşte böylece yazık yurt,
Soysuz ite muhtaç kaldık!
Tomurcuklanan kavaktık,
Dalımız bugün soldu.
Kısmeti tükettik Kırgızlar,
Kök dipten kırkıldı!

Arstandardan acırap,
Kalama arık kuladı,
Suu akpay kakşıp kuuradı!
Köpüröö sınıp büktöldü,
Çımın canga küç keldi.
Kettiñbi, Talas, örttönüp,
Arstan Semey baatırdan,
Ayrıldık arman şum calgan!
Kasiettüü han Bakay,
Adamdın ele asılı,
Cok cerden tapkan akıldı.
Kañkordun ele ardagı,
Artık ele arbagı,
Kırgızdın ele çarbagı.
Aram ölgön bul doñuz,
Arbaktuu erge katışpay,
Aman koe turarbı?
Ölböy tursa han Bakay,
Bir arga elge kılarbı?
Karakan kızı Kanıkey,
Katından çıkkan uz ele,
Kamka tündün tışı ele,
Ak kalpak elge ene ele,
Ak olpok tongo ceñ ele,
Türküktöy elge bel ele,
Akıldın çıkkan keni ele,
Süt urgan körkoo Kançoro,
Emçegin emgen deer ele,
Kadırın süttün kılarbı?
Kanıştı koe turarbı?!
Asmanda uçsa kuu ele,
Adamdan çıkkan suluu ele,
Ak şumkardın tuuru ele,
Alp Semetey cubu ele,
Adamzattın nuru ele.
Kudaydın süygön bendesi,
Akun handın erkesi,
Alamın dep ayta albas,
Al Kançoro emes teñdeşi.

Arslanlardan ayrılıp,
Örme ark yıkıldı,
Su akmaz oldu, kuruyup çatladı!
Köprü kırılıp büküldü,
Zavallı cana zor geldi.
Gittin mi, Talas, yanıp tutuşup,
Arslan Semey bahadırdan,
Ayrıldık, ah kalleş yalan dünya!
Kutlu han Bakay,
İnsanın asılıydı,
Yoktan bulurdu aklı.
Hunharın kıymetlisiydi,
Üstündü ruhu herkesten,
Kırgız'ın bağı bahçesiydi.
Haram ölesi bu domuz,
Ervahlı ere ilişmeden,
Sağ bırakır mı hiç?
Ölmeyip dursa han Bakay,
Bir çare ele kılar mı?
Karahan kızı Kanıkey,
Kadından çıkma hünerliydi,
Kemha kürkün yüzüydü,
Ak kalpaklı ele anaydı,
Ak olpok kaftana yendi,
Direk gibi ele beldi,
Aklın çıktığı madendi,
Süt çarpmışı gaddar Kançoro,
Memesini emdim der mi ki,
Sütün kadrini bilir mi?
Hanımı rahat bırakır mı?!
Gökte uçsa kuğuydu,
İnsandan çıkma güzeldi,
Ak sungurun tüneğiydi,
Alp Semetey'in eşiydi,
Âdemoğlunun nuruydu.
Hüda'nın sevdiği kuluydu,
Akun han'ın nazlısıydı,
Alırım deyip diyemez,
O Kançoro değil dengi.

Körüp cürsöñ erte-keç,
Körkü ele kırgızdın,
Çüröktü koe turarbı?
Ce aylanıp uçup Ayçürök,
Bir ayla elge kılarbı?
Ce tuugan balam bolboso,
Karap cüröm kimge — dep,
Kalgan kırgız meyli —dep,
Akun handın şaarına,
Uçup ketip tınarbı?!
Bul tügöngön Kançoro,

Görüp dursan sabah akşam,
Görkiydi Kırgız'ın,
Çürök'ü rahat bırakır mı?
Ya dönüp uçup Ayçürök,
Bir çare ele kılar mı?
Ya doğan oğlum olmasa,
Kime bakıp dururum — deyip,
Kalan Kırgız ne olursa olsun — deyip,
Akun han'ın şehrine,
Uçup gidip rahatlar mı?!
Bu tükenesi Kançoro,

Kaarı katuu zor Kıyaz,
Han Bakayday karıga,
Kastarluu Gülüs erenge,
Kanıkeydey enege,
Kadırluu Çürök ceñege,
Koroolos koñşu bolgondo,
Kırıp salıp tınarbı?
Ak kalpak kırgız bul eldi,
Mınday kuday urarbı?!
Eesi cok kalıp çoñ Talas,
Tomsorup topo turarbı?!
Uşunçalık köp eldin,
Töböñdön tiygen çorogo,
Bir künü ceter ubalı!»
Oorukta kalgan elderdin,
Uşul boldu ubayı.
Öñündö kızıl kanı cok,
Oorubay turup muñaydı,
Keñ Talasın oşondo,
Keypi ketip kubardı!
Sarı abamdın baybiçe,
Uulbiyke enege,
Ölüp kaldı curtunda,
Körö salıp Kançoro,
Carıp saldı curtuna!
Kestirip keçir kokustan,
Mayıp bolgon okustan,

Kahrı katı koca Kıyaz,
Han Bakay gibi kocamışa,
Aziz Gülüs erene,
Kanıkey gibi anaya,
Kadirli Çürök yengeye,
Avlu komşusu olunca,
Kırıp geçirip rahatlar mı?
Ak kalpaklı Kırgız bu eli,
Böyle Hüda çarpar mı?!
Sahipsiz kalıp koca Talas,
Somurtup toprak mı kalır?!
Bunca kalabalık halkın,
Tepesine çöken çoroya,
Bir gün erişir vebalı!»
Ordugâhta kalan ellerin,
İşte bu oldu figanı.
Yüzünde kızıl kanı yok,
Hasta olmadan dertlendi,
Geniş Talas'ın o zaman,
Rengi gidip sarardı!
Sarı ağamın hatunu,
Uulbiyke anamız,
Öldü kaldı yurdunda,
Görür görmez Kançoro,
Yarıp saldı yurduna!
Sinirini kestirip ansızın,
Kazayla sakat kalan,

Armanda kalgan Gülçoro,
Dalıdan ısık kanı aktı.
Kardı toyboy kara cer,
Şimirip sorup bul cattı.
Kansırap kayran kabılan,
Köödöndön çıkpay can cattı.
Zarkırap ulup too celi,
Satkındı kargap kaar çaçtı.
Koñur küz bolboy calbırak,
Sabalıp tüşüp cer captı!
Gülçoro başın kötördü,
Kürs dedire cötöldü.
Caraluu bolgon colborstu,
Kara cer arañ kötördü.
Korgongo közün salsa da,
Kozgolor şayı cetpedi.
Muñayıp karap turganda,
Kançoronun itteri,
Kapıstan çıga kelgeni,
Baylap alıp ketkeni.
Et cüröktü ezgeni,
Tüpkö takır cetkeni...
Munu mınday taştaylı,

Semeteydin tukumu,
Seytekten kepti baştaylı.

Hasrette kalan Gülçoro,
Küreğinden sıcak kanı aktı.
Karnı doymaz kara yer,
Emip sömürüp yattı.
Kan yitirip yazık kaplan,
Göğsünde canı, öyle yattı.
Uğuldayıp uluyup dağ yeli,
Haini lânetleyip kahır saçtı.
Güz gelmeden yapraklar,
Savrulup düşüp yeri örttü!
Gülçoro başını kaldırdı,
Hırıltıyla öksürdü.
Yaralı olan kaplanı,
Kara yer zorla taşıdı.
Hisara gözünü salsa da,
Kımıldayacak dermanı yetmedi.
Kederlenip bakıp dururken,
Kançoro'nun itleri,
Ansızın çıkageldiler,
Bağlayıp alıp gittiler.
Et yüreği ezdiler,
Köküne tümden kıydılar...
Bunu böylece bırakalım,

Semetey'in soyu,
Seytek'ten sözü başlatalım.

Yirmi birinci cildin sonu.

«Semetey» burada tamamlanır; destan, «Seytek» ciltleriyle sürer.

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI · CİLT XXI

Dünyanın en uzun destanı Manas, yirminci yüzyılın Homeros'u sayılan Sayakbay Karalaev'in dilinden 500.553 mısra olarak yazıya geçirildi. Bu dizi, üçlemenin ikinci parçası olan «Semetey» destanını Kırgızca Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyor.

Yirmi birinci cilt, Manas'ın tuğu altında Kürpüldök'te kopan fırtınadan Koñurbay'ın öcünün kızıl mührüne; Tek Göz'ün düşüşünden süt emişin ihanetine ve Semetey'in sır olup kayboluşuna uzanır — «Semetey» destanının son cildi.

SEMETEY · KARALAEV VARYANTI · CİLT XXI